560

VIII. TOMVS OPERVM

D. AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

CONTINENS ENARRATIONES
in Psalmos mysticos.



PARISIIS,
Apud Gulielmum Merlin in ponte Numulariorum,
ET
Sebastianum Niuellium sub Ciconiis, via Iacobæa.
1 5 7 1.

A

PRAEFATIO CVIVSDAM

recentioris in commentarios Augustini, quos scripsit in Psalmos.

CVM non solum diuitiæ, verũ etiam
humanæ philosophiæ veritas do-
ceat, nihil frustra & sine causa siue
in dei siue in naturæ operibus esse
factum, non parum eorum animos
qui singulorum rationẽ factorum
conati sunt reddere, quæstio pulsa-
uit, Cuius rei causa & ad quid homo cõditus sit. Ad quã
dissoluendam etsi multorum philosophorum ingenia
solicite ac plurimum laborauerint, nullus eorum tamen
veram integrámque rationem reddere potuit. Quo fa-
ctum est, vt à recto veritatis tramite deuiantes, in va-
rios inexcusabilesq; errores inciderint. Nec mirum: Qui
enim rationem sui ignorabant, quo pacto cuiusuis alte-
rius rationem scire poterant? Diuina autem scriptura
ab hominis conditore inspirata, sola summam perfe-
Prouer.16. ctamq; factionis ipsius causam in lucem produxit: non
B modo generalem qua dominus omnium vniuersa pro-
pter se operatus est, sed & in specie officij sui rationem,
dignitatem, finémque demonstrans. Ita enim scriptum
Eccli.17. est, Deus de terra creauit hominem, & secundum ima-
ginem suam fecit illum. Et paulò pòst, Posuit oculum
ipsorum super corda illorum ostendere illis magnalia
operum suorũ, vt nomen sanctificationis collaudent, &
gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent o-
perum eius. Quorum omnium hæc summa est, Deum
idcirco hominem talemq; condidisse, vt esset qui opera
eius intelligeret, qui prouidentiam disponẽdi, rationem
faciendi, virtutem consummandi, potentiam conser-
uandi, sapientiam gubernandi, clementiam benefa-
ciendi, & sensu admirari, & voce enarrare atque collau-
dare posset, hoc est, vt deum factorem coleret. Quem-
admodum itaque factus est mundus propter hominem,
vt ei seruiret, ita homo factus est propter deum, vt ei
seruiret. Sic ergo mundus idcirco factus est, vt fieret ho-
mo: homo verò ideo factus est, vt deum factorem suum
agnosceret: ideo agnosceret, vt amaret & coleret: ideo
amaret & coleret, vt beataru immortalitatem pro mer-
C cede laboris caperet. Ideo autem præmio beatæ im-
mortalitatis afficeretur, vt similis effectus angelis, sum-
mo & immortali deo in perpetuum seruiret, & esset re-
gnum æternum ipsi deo. Hæc est summa rerum: hoc
arcanum dei: hoc constitutionis mundi mysterium:
hæc conditi hominis ratio: hic vniuersorum cardo.
Hoc qui nescit, si ipse homo sit nescitur. Hoc si philoso-
phi tenuissent, in tot tam varios támque perniciosos er-
rores prolapsi non fuissent. Hanc denique conditionis
suæ rationem vt homo iugiter teneret, in præceptum
sibi posita est, sancto legislatore Moyse attestante, & Iu-
Deuter. 10. daicum populum ita commonẽte, Et nunc, inquit, quid
dominus deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum
deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac
seruias domino deo tuo in toto corde tuo, & in tota
anima tua, custodiásque mandata domini, & ceremo-
nias eius, quas ego hodie præcipio tibi, vt bene sit tibi?
Et post pauca, Dominum deum tuum, inquit, timebis,
& ei soli seruies. Neque istud prætereundum est, quòd
eadem quoque de causa non solum conditus est homo,
sed & hominis conditor factus est homo, Zacharia pa-
rente præcursoris domini spiritu sancto repleto, ita in-

ter cætera vaticinante & dicente, Iusiurandum quod iu- D
rauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: *Lucæ.1.*
Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum libe-
rati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso,
omnibus diebus nostris. Ecce testimonio tanti prophe-
tæ, idcirco etiam deum propter hominem, hominem
factum, imò & homini seruiuisse, vt & homo dignam
sibi seruitutem rependeret. Iudicta autem homini ser-
uitus, licet multifarie interpretari, multis variisque mo-
dis deo creatori exhiberi possit: nihil tamen aliud est
quàm debitus deo cultus, & hic non aliud quàm deuo-
ta ipsius laudatio. Summus enim, Lactantio Firmiano
teste, colendi ritus est, ex ore iusti hominis ad deum di-
recta laudatio. Quæ tamen ipsa, inquit, vt deo sit acce-
pta, & humilitate & timore & deuotione maxima opus
est, ne quis fortè integritatis & innocentiæ fiduciam ge-
rens, tumoris & arrogantiæ crimen incurrat, eóque fa-
cto gratiam virtutis amittat. Vnde & sanctus Moyses
postquam præmemoratum expressit præceptum: subie-
cit, Ipsi adhærebis, ipse est laus tua: hoc est, quem solum
laudare debes. Hæc est vera religio, hæc recta pietas,
hæc debita deo seruitus. Hoc est acceptabile iugéque sa- *Deuter.10.*
crificium, quo coli, placari, honorificari & glorificari E
vult deus, ipso per prophetam contestante, & dicente,
Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vo- *Psal.49.*
ta tua. Et in calce eiusdem vaticinij: Sacrificium, in-
quit, laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam
illi salutare dei. Verùm quamuis ad hanc seruitutem om-
nes homines teneantur: quosdam tamen dominus ele-
git, à quibus præcipue & specialius coli atque laudari vo
luit: vt in veteri testamento populum Israëliticum, ad
quem Moyses ita locutus est, Te elegit dominus deus *Deuter.7.*
tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui
sunt super terram. Et iterum post multa, En dominus, *Deuter. 26.*
inquit, elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut
locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius, &
faciet te excelsiorem cunctis gentibus quas creauit in
laudem & gloriam suam, vt sis populus sanctus domi-
ni dei tui. Sic & in nouo testamento populum Christia-
num ad sui laudem & gloriam singulariter elegit, Apo-
stolo Ephesiis hoc scribente, & ob id deum benedicente
& laudante. Benedictus, inquit, deus & pater domini *Ephes.1.*
nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedi-
ctione spiritali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos F
in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti
& immaculati in conspectu eius in charitate. Qui præ-
destinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Chri-
stum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ,
in laudem gloriæ gratiæ suæ. Item quemadmodum in
veteri testamento ex electo populo subelegit sibi domi-
nus filios Leui, qui specialiter sibi in ministeriis taber-
naculi seruirent, secundum quod ad Aaron locutus est,
Ego, inquit, dedi vobis fratres vestros leuitas de me- *Numer.18.*
dio filiorum Israël, & tradidi donum domino, vt ser-
uiant in ministeriis tabernaculis eius. Quos postea rex *1.Para.23.*
Dauid instituit, vt starent mane ad confitendum & ca-
nendum domino, similitérque ad vesperam, &c. Sic
simili modo in nouo testamento ex populo Christia-
no subelecti sunt clerici & sacerdotes, vt illi speciali-
ter domino seruiant, & virtutes eius enarrando, eum
laudent & colant. Quod Petri apostolorum principis
authoritate comprobatur, ad eos sic scribentis, Vos au- *1.Petri.2.*
tem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, po-
pulus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de
tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum: Et si-

G cut filij Leui certis temporibus & horis, laudibus diui-
nis deuotius insistebant, ita & clerici debent. Nam &
clerici à sorte dicti sunt, eo quòd sint de sorte domini,
ipsum pro sorte & hæreditate sua cum filiis Leui in per-
petuum possessuri, dummodo hic debito cultu & di-
gna laudatione ei seruierint. Illud præterea conside-
ratione dignum est, nec mysterio caret, quòd cum tota
scriptura diuinitus inspirata, ad dei laudem & gloriam
ordinata & cõscripta sit, tota etiam homini ad eius do-
ctrinam & consolationem tradita: tota denique diuinis
laudibus plena, vniuersa à quibus debita dei laudatio si-
mi potest inducens, omnemque laudandi formam at-
que rationem exponens, sancta tamen ecclesia quibus-
dam scripturis specialius atque frequentius in diuino
cultu vti voluit. Nam sicut ex vtriusque testamenti po-
pulis dominus quosdam specialiter elegit, vt superius ex-
positum est, ita & ex vtriusque testamenti scripturis
quasdam specialiter in cultu suo voluit frequentari, vt-
pote ex veteri testamento librum psalmorum, hac præ-
sertim ratione, vt docto Dionysio placet, quia psalmi
per modum laudis comprehendunt quicquid in sacra
H scriptura continetur. Vnde & hic psalmorum liber re-
gistrum est totius sacræ scripturæ, & consummatio to-
tius theologicæ paginæ. Quem & subsequens Diui Au-
Distin 38. gustini nostri prologus innumeris penè præconiis com-
Qua ipsis. mendat & extollit. Hunc librum sacer canon inter cæ-
tera quæ sacerdotibus ad sciendum necessaria sunt, di-
scendum commonet. Cum enim intelligẽter deo psal-
lendum sit, quomodo debite deo psallere potest, qui
quid psallat ignorat? Iubet nãque sanctus psalmista no-
Psal. 46. ster, vt psallentes deo intelligenter psallant: Quoniam
rex, inquit, omnis terræ deus, psallite sapienter, hoc est
intelligenter, vt alia litera habet. Quia verò hic liber
tot & tam profundis mysteriis plenus est, vt à nemine
sine reuelatione vel docto interprete possit intelligi:
ea de re magnus ille doctor Augustinus noster, deuo-
tissimus dei cultor, animarúmque salutis zelator arden-
tissimus, illius explanationi vigilanti studio insudauit,
clausa quæque reserans, abscondita reuelans, mysteria
pandens, obscura dilucidans, dubia definiens, vitia de-
testans, virtutes extollens, supplicia comminans, præ-
mia promittens, pusillanimes confortans, præsumentes
deterrens, perseuerantes coronans, ita vt nemo qui di-
I ligenter legerit, absque fructu discedat. Huic igitur ope-
ri studium impendant, illud frequenter legant, illius sen-
sum teneant omnes qui in sortem domini, vt illum de-
bita seruitute laudent & glorificent, electi sunt: ne ne-
gligentes & ignari illam diuinæ comminationis vltio-
Osee. 4. nem experiantur, Quia tu scientiam repulisti, repellam
te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et istam adhuc terribi-
Psal. 94. liorem, Dixi semper, hi errant corde: ipsi verò non co-
gnouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si intra-
bunt in requiem meam. Et ita partem suam habituri sint
cum hypocritis. Quin potius intelligentes & tenentes
rationem qua conditi sunt, conditorem pro sorte hæ-
reditatis suæ possideant, laudent & glorificent in secu-
la seculorum. Amen.

PRAEFATIONIS FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, IN LIBRUM PSALMORVM PROLOGVS. K

OMNIS scriptura diuinitus inspi- 2. Timot. 3.
rata, vtilis est ad docendum. Hac
ipsa de causa à spiritusancto con-
scripta est: id est, vt veluti ex com-
muni quodam sanitatis fonte, om-
nes nobis ex hac remedia propriis
passionibus assumamus. Sanitas e-
nim, inquit, compescit peccata ma-
gna. Alia nanque sunt quæ prophetæ tradunt, alia quæ
historia: lex quoque alia, prouerbiorum etiam alia com-
monitio: psalmorum verò liber quæcunque vtilia sunt
ex omnibus continet. Futura prędicit, veterũ gesta com-
memorat, legem viuentibus tribuit, gerendorum statuit L
modum. Et vt breuiter dicam, communis quidam bonæ
doctrinæ thesaurus est, aptè singulis necessaria submi-
nistrans. Veteribus nanque animarum vulneribus nouit
mederi, sed & recentibus velocissimum solet adhibere
remedium, atque in actis perseuerantiam scit salutis ad-
hibere, sed & vniuersis pariter passionibus subuenire,
quæ dominationibus variis humanas animas angunt.
Et hoc fit modulatione quadam & delectabili canore,
humanum animum ad pudicitiam prouocante. Quo-
niamquidem spiritus sanctus videns obluctantem ac re-
sistentem ad virtutis viam humani generis animum, &
ad delectationes vitæ huius magis inclinari, quàm ad
virtutis rectum iter erigi, delectabilibus modulis cãtile-
næ vim suæ doctrinæ permiscuit: vt dum suauitate car-
minis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter vtili-
tas inseratur, secundum sapientes medicos, qui si quan-
do vsus poposcerit, vt austeriora medicamẽta ægris offe-
runt mortalibus: ne æger vtilitatem præ austeritate re-
fugiat, oras ac summitates poculi quo remedium porri-
gunt, melle circunlinunt. Propterea ergo Psalmorũ no-
bis per modulos aptata sunt carmina, vt vel ætate pue-
rili, vel qui adolescentes sunt moribus, quasi cantilena M
quadam psallentes, delectari videantur. Reuera enim
animas illuminant ac mentem. Plurimi enim ex his qui
in Ecclesiam commeant, neque apostolica præcepta fa-
cilè possunt, neque prophetica vel liquidò discere, vel
cum didicerint retinere: psalmorum verò responsa &
intra domos, interdum etiam in populo publice canũt.
Et sicubi quis quamuis fero ac rabidissimo furore rapte-
tur, si fortè fuerit psalmi, vt ita dixerim, carminibus in-
cantatus, continuò omnis rabies ferocitatis eius absce-
dit. Psalmus tranquillitas animarum est, signifer pacis,
perturbationes vel fluctus cogitationum cohibens, ira-
cundiam reprimens, luxum repellens, sobrietatem sug-
gerens, amicitiam congregãs, adducens in concordiam
discrepantes, reconcilians inimicos. Quis enim vltrà
inimicum dicat eum, cum quo vnam ad deum psalmi
emiserit vocem? Ex quo intelligitur, quia quod omnium
bonorum maximum est, charitatem psalmus instaurat,
coniunctionem quandam per consonantiam vocis effi-
ciens, & diuersum populum vnius chori per concor-
diam consona modulatione cõsocians. Psalmus dæmo-
nes fugat, angelos ad adiutorium inuitat. Scutum enim
in no-

A in nocturnis terroribus, diurnorúmque requies eſt laborum, tutela pueris, iuuenibus ornamentum, ſolamen ſenibus, mulieribus aptiſsimus decor. Deſertas habitare facit vrbes, ſobrietatem docet: Incipientibus primum efficitur elementum, proficientibus incrementum, perfectis ſtabile firmamentum, totius Eccleſiæ vox vna. Pſalmus ſolennitates decorat, pſalmus triſtitiam quæ propter deum eſt, mollit. Pſalmus etiam ex corde lapideo lachrymas mouet. Pſalmus angelorum opus eſt, exercituum cœleſtium, ſpiritale thymiama. O verè admirandi magiſtri ſapiens inſtitutum, vt ſimul & cantare videamur, & quod ad vtilitatem animæ pertinet doceamur. Per quod magis neceſſaria doctrina noſtris mentibus informatur, pro eo quòd ſi qua per vim & difficultatem aliquam animis noſtris fuerint inſerta, continuò dilabuntur. Ea verò quæ cum gratia & dilectione ſuſcepimus, neſcio quo pacto magis reſidere in mentibus, ac memoriæ videntur inhærere. Quid autẽ eſt quod non diſcatur in pſalmis? Non omnis magnitudo virtutis, non norma iuſtitiæ, non pudicitiæ decor, non prudentiæ conſummatio, non patientiæ regula, non omne quicquid poteſt dici bonum procedit ex ipſis? Dei
B ſcientia perfecta, prænunciatio Chriſti in carne venturi, & communis reſurrectionis ſpes, ſuppliciorum metus, gloriæ pollicitatio, myſteriorum reuelatio, omnia prorſus in his velut magno quodam & communi theſauro recondita atque cõferta ſunt bona. Quem librum propheta cum multa ſint organa muſicorum, huic tamen organo quod pſalterium appellatur, aptauit, de ſuperioribus, vt mihi videtur, inſpiratam dei gratiam per ſpiritum ſanctum docens: quoniamquidem hoc ſolum organum muſicorum, ſonos de ſuperioribus habere fertur. Cithara nanque vel lyra ex inferiori parte æs vel tympanum habens, reſultat ac reſonat plectrum: pſalterium verò harmonias de ſuperioribus habere refertur aptatas, & ſonorum cauſas deſuper dare. Quo ſcilicet etiam per hoc nos doceamur, quæ ſurſum ſunt & quæ ſuperiora attendere, & quæ infirma, id eſt, vitia carnalia declinare. Sed illud arbitror profundius nobis prophetica hac indicari ratione, ac per formam nos organi iſtius edoceri, quòd hic qui diligentes & apti moderatique ſunt moribus, facile peruium ad ſuperiora iter habeant. Sed videamus tandem quid etiam ipſa pſal-
C morum indicent initia.

De titulo primi Pſalmi.

DIVERSA ſunt genera prophetiæ, & proinde cuius hæc vox, vel in qua perſona proprie dictum ſit, aut cur titulum non habeat, requiramus. Centum itaque & quinquaginta pſalmos eſſe nulla dubitatio eſt. Et qui pſalmus quotus ſit, vel à quo recitatus ſit, titulorum inſcriptione oſtenditur. Nõ
1.Paral.15. & 16. enim omnes pſalmi à Dauid editi ſunt. Ipſe enim Dauid ex omni populo quatuor principes ſpiritu ſancto mundatos elegit, quorum nomina ſunt Aſaph, Eman, Ethan & Idithun, vt in quencunque diuinus ſpiritus intraſſet, hymnum deo caneret. Dauid ergo ſolus nouem pſalmos ore proprio cecinit. Reliqui autem ab illis quatuor principibus iuxta titulorum inſcriptionem ſunt dicti. Hic autem quia titulum, ſicut iam dixi, non habet, requirendum nobis eſt, qua ratione inter cæteros ſolus non habeat tituli inſcriptionem, vel à quo fuerit recitatus. Nam ſi pſalmographus ſecundum & tertium & quartum & omnes vel in numero redigere, vel cauſas ſingulorum oſtendere potuit, cur non & huic titulum impoſuit, & vtrum primus eſſet, oſtendit? Sed quia D
hic pſalmus propriam vocem dei loquẽtis inducit, ideo titulum non habet, ne quid diuino eloquio præponeretur, aut primus diceretur, qui non primus ſed vnus eſt appellatus: & ideo prætitulationem habere non potuit nec debuit, ne ſi habuiſſet, vt primus eſſet, melior tantùm in ordine numeri non authoritate iudicaretur. Aut ne, vt iam relatum eſt, aliquid præponeret diuino eloquio pſalmographus prætitulatione præpoſita. Nam & præ cæteris potuiſſet intelligi, ſi primus dictus fuiſſet. Et ideo ſolus titulum non habet, vt perſpicuum eſſet quantum inter cæteros emineret. Vnde iam animaduertere debet prudentia veſtra, quanta vis, quanta authoritas, quanta ratio in hoc pſalmo verſetur, cui nec titulum auſus eſt ſcriba præponere, nec numerum indicare, vt ſolum eum & vnum potius quàm primum oſtẽderet. Igitur quia fauente deo, & vocis authoritas iam oſtenſa eſt, & tituli ratio demonſtrata, ſupereſt vt de ipſo pſalmo tractemus.

Pſalmi I. enarratio.

BEATVS *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* De domino noſtro Ieſu Chriſto, hoc eſt, homine dominico accipiendum eſt. Beatus vir qui E
non abiit in conſilio impiorum, ſicut homo terrenus, qui vxori conſenſit deceptæ à ſerpente, vt dei præcepta præteriret. *Gene.3.* *Et in via peccatorum non ſtetit.* Quia venit quidem in via peccatorum, naſcendo ſicut peccatores, ſed non ſtetit, quia eum non tenuit illecebra ſecularis.

Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Noluit regnum terrenum cum ſuperbia. Quæ ideo cathedra peſtilentiæ recte intelligitur, quia non ferè quiſquam eſt qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Peſtilentia eſt enim morbus latè peruagatus, & omnes aut penè omnes inuoluens. quanquam accommodatius accipiatur cathedra peſtilentiæ pernicioſa doctrina, cuius ſermo vt cancer ſerpit. *2.Timot.2.* Deinde conſiderandus eſt ordo verborum, abiit, ſtetit, ſedit. Abiit enim ille, cum receſsit à deo. Stetit, cum delectatus eſt peccato. Sedit, cum in ſua ſuperbia confirmatus, redire non potuit, niſi per eum liberatus, qui neque abiit in conſilio impiorum, nec in via peccatorum ſtetit, nec in cathedra peſtilentiæ ſedit. *Sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege* F
eius meditabitur die ac nocte. Iuſto non eſt lex poſita, vt dicit Apoſtolus: *1.Timot.1.* Sed aliud eſt eſſe in lege, aliud ſub lege. Qui eſt in lege, ſecundum legem agit: qui eſt ſub lege, ſecundum legem agitur. Ille ergo liber eſt, iſte ſeruus. Deinde aliud eſt lex quæ ſcribitur, & imponitur ſeruienti, aliud lex quæ mente conſpicitur ab eo qui non indiget literis. Meditabitur die ac nocte: Aut ſine intermiſsione intelligendum eſt, aut die in lætitia, nocte in tribulationibus. Dicitur enim, Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt. *Ioan.8.* Et de tribulatione dicitur, Inſuper & vſque ad noctem emendauerunt me renes mei. *Pſal.15.* *Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecundum decurſus aquarum.* Id eſt, aut ſecundum ipſam ſapientiam, quæ dignata eſt hominem ſuſcipere ad ſalutem noſtram, vt ipſe homo ſit lignum plantatum ſecundum decurſus aquarum. Poteſt enim & hoc intellectu accipi, quod in alio pſalmo dicitur, Fluuius dei repletus eſt aqua. *Pſal.64.* aut ſecundum ſpiritum ſanctum, ſecundum quem dicitur, Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto. *Matth.3.* Et illud, Qui ſitit, veniat & bibat. *Ioan.7.* Et illud, Si ſcires donum dei, & quis eſt qui à te aquam petit: petiſſes ab eo, & daret tibi aquam viuam: vnde qui biberit, *Ioan.4.*

G non sitiet in æternum, sed efficietur in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Aut secundum decursus aquarum, secundum populorum peccata, quia & aquæ popu-
Apocal.17. li interpretantur in Apocalypsi. Et decursus non absurde intelligitur lapsus, quod pertinet ad delictũ. Lignum ergo illud, id est, dominus noster, de aquis decurrentibus, id est, populis peccatoribus, trahẽs eos in radice disciplinæ suæ, *Fructum dabit,* Hoc est, constituet ecclesias. *In tempore suo.* Id est, postquam clarificatus est resurrectione & ascensione in cœlum. Tunc enim spiritu sancto misso Apostolis, & eis in fiducia sui confirmatis & directis in populos, fructificauit Ecclesias. *Et folium eius non decidet.* Id est, verbum eius non erit irritum, quia
Esaia.40. omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni: fœnum aruit, & flos decidit: verbum autem domini manet in æternum. *Et omnia quæcunque fecerit prosperabuntur.* Id est, quæcunque illud lignum attulerit, quæ omnia videlicet accipienda sunt fructus & folia, id est facta & dicta. *Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.* Terra hic accipienda est ipsa stabili-
Psal.15. tas in deo, secundum quam dicitur, Dominus pars hæ-
H reditatis meæ, etenim hæreditas mea præclara est mihi.
Psal.36. Secundum hanc dicitur, Sustine dominum & obserua vias eius, & exaltabit te vt possideas terram. Secundum
Matth.5. hanc dicitur, Beati mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram. Similitudo autem hinc ducta est, quia vt hæc terra visibilis exteriorem hominem nutrit & continet, ita illa terra inuisibilis interiorem hominem. A cuius terræ facie proiicit ventus impium, id est, superbia,
1.Corin.8. quia inflat. quam cauens ille qui inebriabatur ab vbertate domus dei, & torrente voluptatis eius potabatur, di-
Psal.35. cit: Non veniat mihi pes superbiæ. Ab hac terra proiecit
Esaia.14. superbia eum qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo. Ab huius terræ facie proiecit etiam eum, qui cum consensisset & gustasset de li-
Gene.3. gno prohibito, vt esset sicut deus, abscõdit se à facie dei. Hanc terram ad interiorem hominem pertinere, & inde superbia hominem proiici maximè, intelligi potest
Eccli.10. in eo quod scriptum est, Quid superbit terra & cinis, quoniam in vita sua proiecit intima sua? Vnde enim proiectus est, non absurde se dicitur proiecisse. *Ideo non resurgunt impij in iudicio.* Ideo scilicet, quia tanquam puluis proiiciuntur à facie terræ. Et bene hoc eis dixit
I auferri quod superbi ambiunt, id est, vt iudicent, vt hoc ipsum planius dictum intelligatur sequenti sententia:

Neque peccatores in consilio iustorum. Solet enim hoc modo repeti planius quod superius dicitur, vt peccatores intelligantur impij: & quod supra dictum est in iudicio, hic dictum sit in consilio iustorum. Aut certè si aliud sunt impij, aliud peccatores, vt quanquam omnis impius peccator sit, non tamen omnis peccator sit impius: Impij nõ resurgunt in iudicio: id est, resurgent quidem, sed non vt iudicentur: quia iam pœnis certissimis destinati sunt. Peccatores autem non resurgent in consilio iustorum: id est, vt iudicent, sed fortè vt iudicentur:
1.Corint.3. vt de his dictum sit, Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit, mercedem accipiet. Si cuius autem opus exustum fuerit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Quoniam nouit dominus viam iustorum. Quemadmodum dicitur, nouit salutem medicina, morbos autem non nouit, & tamen etiam morbi arte medicinæ agnoscuntur: sic dici potest nosse dominum viam iustorum, viam verò impiorum non nosse, non quia aliquid dominus
Matth.7. nescit, & tamen dicit peccatoribus, Non noui vos:

Iter autem impiorum peribit. Pro eo positum est, ac si di- K
ceretur, iter autem impiorum non nouit dominus. Sed planius dictum est, vt hoc sit nesciri à domino, quod est perire: & hoc sit sciri à domino, quod est manere: vt ad scientiam dei esse pertineat, ad ignorantiam ve-
rò non esse, quia dominus dicit, Ego sum qui sum. Et, *Exod.3.*
Qui est, misit me.

Psalmi secundi enarratio.

VT quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Pro eo dictum est, vt quid, ac si diceretur, frustra. Non enim impleuerunt quod voluerunt, vt Christus extingueretur. Dicitur hoc ergo de persecutoribus
domini, qui & in actibus apostolorum commemoran- *Acto.4.*
tur. *Dirumpamus vincula eorum, & abiiciamus à nobis iugum ipsorum.* Quanquam & possit aliter intelligi, tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditatos: vt hoc sit, Dirumpamus vincula eorum, & abiiciamus à nobis iugum ipsorum: demus operam vt non nos alliget, neque imponatur nobis Christiana religio.

Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus subsannabit eos. L
Repetita sententia est. Nam pro eo quod est, qui habitat in cœlis, subsequenter positum est, dominus: & pro eo quod est irridebit, subsequenter positum est, subsannabit: nihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi aut buccis deus irrideat, aut naso subsannet, sed ea vis accipienda est, quam dat sanctis suis, vt futura cernentes, id est, nomen Christi & dominationem peruagaturam in posteros, & vniuersas gentes obtenturam, illos inania meditatos esse intelligant. Hæc enim vis qua ista præscita sunt, irrisio dei est & subsannatio. Qui habitat in cœlis, irridebit eos. Cœlos si animas sanctas accipiamus, per has eos vtique præsciens quid futurum sit, deridebit deus & subsannabit. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.* Planius enim ostendens quomodo ad eos loquetur, dixit, conturbabit eos,
vt in ira sua hoc sit, in furore suo. Iram autem & furo- *4.q.de.d.46.*
rem domini dei non perturbationem mentis oportet *1.Sed quæ-*
intelligi, sed vim qua iustissime vindicat subiectam si- *ritur in*
bi ad ministerium vniuersam creaturam. Pręcipue nam- *medio.*
quæ præuidendum est & tenendum illud quod scri- M
ptum est in Salomone, Tu autem domine virtutũ cum *Sapien.12.*
tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Ira ergo dei est motus qui fit in anima quæ legem dei nouit, cum eandem legẽ vidit à peccatore præteriri. Per hunc enim motum iustarum animarum multa vindicantur. Quanquam possit ira dei rectè intelligi etiam ipsa mentis obscuratio, quæ cõsequitur eos qui legem dei transgrediuntur. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum ipsius.* Ex persona ipsius domini nostri Iesu Christi ista manifesta sunt. Sion autem si speculationem, vt quidam interpretantur, significat, nihil magis quàm Ecclesiam debemus accipere, vbi quotidie intentio erigitur spe-
culandæ claritatis dei, sicut Apostolus dicit, Nos autem *2.Corin.3.*
reuelata facie gloriam domini speculantes. Ergo iste sensus est, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam sanctam eius, quam montem appellat propter eminentiam & firmitatem. Ego autem constitutus sum rex ab eo. Ego scilicet cuius vincula illi dirumpere, & iugum meditabantur abiicere. Prædicans præceptum ipsius. Quis hoc non sentiat, cum quotidie factitetur? *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Quanquam

A Quanquam etiam possit ille dies in prophetia videri, Hebr. 1. quo Iesus Christus secundum hominē natus est: tamen Acto. 13. hodie quia præsentiam significat, atq; in æternitate nec 1. sen. dist. 9. præteritum quicquā est, quasi esse desierit, nec futurum c. Hic quæ- quasi nondum sit, sed præsens tantùm: quia quicquid ri potest. æternum est, semper est: diuinius accipitur secundum id dictum, hodie genui te, quo sempiternā generationem virtutis & sapientię dei, qui est vnigenitus filius, fides syncerissima & catholica prædicat. *Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Hoc iam temporaliter secundum susceptum hominem [intelligendum est,] qui sacrificium sese obtulit pro omnibus sacrificiis, qui Roman. 8. etiam interpellat pro nobis, vt ad totam ipsam dispensationem temporalem, quæ pro genere humano facta est, referatur quod dictum est, Postula à me, vt scilicet gentes nomini Christiano copulentur, atque ita à morte redimantur, & possideantur à deo. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, quas possideas ad earum salutem, & quæ tibi fructificent spiritalia. *Et possessionem tuam terminos terræ.* Apoc. 2. & 19. Item repetitum est. Terminos terrę, pro eo positum quod dictum est, dabo tibi gētes. sed hoc planius B dictum sit, vt omnes gentes intelligamus. Possessionem autem tuam, pro eo dictum est, hæreditatem tuam.

Reges eos in virga ferrea. In inflexibili iustitia. *Et tanquam vas figuli conteres eos.* Id est, conteres in eis terrenas cupiditates, & veteris hominis lutulenta negocia, & quicquid de peccatore limo contractū atque inolitum est. *Et nunc reges intelligite.* Et nunc, id est, iam innouati, iam contritis luteis tegumentis, id est, carnalibus vasis erroris, quæ ad præteritam vitam pertinent. Nunc intelligite iam reges, id est, iam valentes regere quicquid in vobis seruile atque bestiale est, & iam valentes 1. Corin. 9. pugnare non quasi aërem cædentes, sed castigantes vestra corpora, & seruituti subiicientes. *Et erudimini qui iudicatis terram.* Hoc idem repetitum est, Erudimini, pro eo quod dictum est, intelligite. Qui iudicatis autem terram, pro eo quod dictum est reges. Spiritales enim significat qui iudicant terram. Inferius enim nobis est, quicquid iudicamus: quicquid autem infra spiritalem hominem est, meritò terra nominatur, quia terrena labe sauciatum est. *Seruite domino in timore.* Ne in superbiam vertant, quod dictum est, reges qui iudicatis C terram. *Et exultate ei cum tremore.* Optime subiectum est exultate, ne ad miseriam valere videretur, quod dictum est, seruite domino in timore. Sed rursus ne idipsum pergeret in effusionem temeritatis, additum est, cum tremore, vt ad cautionem valeret circunspectámque sanctificationis custodiam. Etiam sic potest accipi, Et nunc reges intelligite: id est, & iam nunc me rege constituto, nolite tristes esse reges terræ, quasi bonum vestrum ablatum sit vobis, sed intelligite potius & erudimini. Id enim vobis expedit vt sub illo sitis, à quo intellectus & eruditio vobis datur. Et hoc vobis expedit, vt non temere dominemini, sed domino omnium cum timore seruiatis, & exultetis in beatitudine certissima & syncerissima, cauti & circumspicientes, ne ab ea per superbiam decidatis. *Apprehendite disciplinam, nequando irascatur dominus, & pereatis de via iusta.* Hoc est quod ait, intelligite & erudimini. Nam intelligere & erudiri, hoc est apprehendere disciplinam. Veruntamen in eo quod dicitur, apprehendite, satis significatur præsidium quoddam atque munimentum esse aduersus omnia quæ obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. Nequando autem irascatur dominus, cum dubitatione positum est, non secundum visionem Prophetæ, cui certum est, sed secundum eos- D ipsos qui monentur, quia cum dubitatione solent cogitare iram dei, quibus non aperte reuelatur. Hoc ergo sibiipsi debent dicere, Apprehēdamus disciplinam nequando irascatur dominus, & pereamus de via iusta. Iam verò irascatur dominus, quomodo accipiendum sit, suprà dictum est. Et pereatis de via iusta. Hæc magna pœna est, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis iustitiæ perceperunt. Qui enim perit de via iustitiæ, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.

Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo. Id est, cum vindicta venerit, quæ impiis & peccatoribus præparatur, non solùm eos non attinget qui confidunt in domino, sed etiam ad regnum illis instruendum & sublimandum proficiet. Non enim dixit, cum exarserit in breui ira eius, securi omnes qui confidunt in eo: tanquam hoc solum inde habeant, quod non puniuntur, sed beati dixit, vbi est bonorum omnium summa & cumulus. Quod autem positum est, in breui, hoc maxime significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, dum hoc remotum & longe futurum peccatores existimabunt. E

Psalmi tertij enarratio.

Psalmus Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.

HVNC psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet quod dictum est, Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Psal. 3. Magis enim hoc ad passionem & resurrectionem domini congruenter sonat, quàm ad illam historiam in qua Dauid scribitur fugisse à facie bellātis aduersum se filij sui. 2. Reg. 15. Et quoniam scriptum est de discipulis Christi, Quandiu cū eis est sponsus, non ieiunabunt filij sponsi: Matth. 9. non mirum si filius eius impius signatur discipulus impius, qui eum tradidit: à cuius facie fugisse quanquā historice possit accipi, quādo illo discedente, secessit cum cæteris in montem: tamen spiritaliter, quando mentem Iudæ filius dei, id est, virtus & sapiētia dei deseruit, cum eum diabolus penitus inuasit in eo quod scriptum est, Et intrauit diabolus in cor eius: Ioan. 13. bene accipitur à facie eius Christum fugisse, non quia Christus diabolo cessit, sed Christo discedente, diabolus possedit. Quem discessum fugam esse in hoc Psalmo appellatū celeritatis causa arbitror, quod verbo etiam domini significatur dicentis, Quod facis, cito fac. Loquimur etiam sic in consuetudine, vt dicamus, Fugit me, quod in mentem non venit. Et de homine doctissimo dicimus, Nihil eum fugit. Propterea veritas fugit mentem Iudæ, cum eum illustrare destitit. Absalon autem sicut quidam interpretantur, in latina lingua dicitur patris pax. Quod mirum videri potest, siue in historia regnorum, cum bellum aduersus patrem Absalon gesserit, siue in historia noui testamenti, cum traditor domini Iudas fuerit, quemadmodum patris pax possit intelligi. Sed & ibi qui diligenter legunt, vidēt in illo bello Dauid pacatum fuisse filio, qui etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens, Absalon fili mi, quis dabit mihi mori pro te? 2. Reg. 18. Et in historia noui testamēti ipsa domini nostri tanta & tam miranda patientia, quòd eum tamdiu pertulit tāquam bonum, cum eius cogitationes non ignoraret, cum adhibuit ad conuiuium, Ioan. 13. in quo corporis & sanguinis sui

G figuram discipulis commẽdauit & tradidit. Quòd de-
Matth.26. nique in ipsa traditione eius osculum accepit, bene in-
telligitur pacẽ Christũ exhibuisse traditori suo, quanuis
ille tam sceleratę cogitationis interno bello vastaretur.
Et ideo Absalon patris pax dicitur, quia pater habuit pa
cem quam ille non habuit. *Domine quid multiplicati
sunt qui tribulant me?* Tam scilicet multiplicati sunt, vt
etiam de numero discipulorum non defuerit, qui nu-
mero accesserit persequentium. *Multi insurgunt super
me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus illi in deo eius.* Ma-
nifestum est quòd nisi desperarent resurrecturum, non
Matth.27. vtique occiderent. Ad hoc valent illæ voces, Descen-
dat de cruce si filius dei est. Et, Alios saluauit, seipsum
non potest. Ergo nec Iudas cum tradidisset, nisi ex eo-
rum esset numero, qui Christum contemnerent dicen-
tes: Non est salus illi in deo eius. *Tu autem domine su-
sceptor meus es.* Secundum hominem dicitur deo, quia
Ioan.1. hominis susceptio est verbũ caro factum. *Gloria mea.*
Gloriam suam deum dicit etiam ille, quem sic suscepit
dei verbum, vt simul cum eo deus fieret. Discant su-
perbi, qui non libenter audiunt cum eis dicitur, Quid
1.Corin.4. autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti,
quid gloriaris quasi non acceperis? *Et exaltans caput
H meum.* Mentem ipsam humanam sic accipiendam pu-
to, quòd caput animæ non absurde appellatur, quæ ita
inhæsit & quodammodo coaluit excellenti superemi-
nentiæ verbi hominem suscipientis, vt tanta passionis
Psal.97. humilitate non deponeretur. *Voce mea ad dominum cla-
& 141. maui.* Id est, non corporis voce quæ cum strepitu ver-
berati aëris promitur, sed voce cordis, quæ hominibus
Daniel.13. silet, deo autem sicut clamor sonat: qua voce Susanna
Matth.6. exaudita est, & de qua ipse dominus præcepit, vt in cu-
biculis clausis, id est, vt in secretis cordis sine strepitu
oretur. Nec facilè quisquã dixerit hac voce minus ora-
ri, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore, quo-
niam & silẽtes cum in cordibus oramus, si alienæ ab af-
fectu orantis cogitationes intercurrant, nondum dici
potest, Voce mea ad dominũ clamaui. Neque hoc re-
ctè dicitur, nisi cum sola anima nihil carnis, nihilq; car-
nalium intentionum in oratione attrahens, loquitur
domino vbi solus audit. Clamor autem etiam iste dici-
tur, propter vim ipsius intentionis. *Et exaudiuit me de
monte sancto suo.* Montem quidem ipsum dominum per
prophetam dictum habemus, vt scriptum est, lapidem
I præcisum sine manibus creuisse in magnitudinẽ mon-
Daniel.2. tis. Sed hoc ab ipsius persona nõ potest accipi, nisi for-
tè ita dicere voluit, de memetipso tanquam de monte
sancto suo, me exaudiuit, cum habitaret in me, id est, in
ipso monte. Planius autem est & expeditius, si accipia-
mus exaudisse deum de iustitia sua. Iustum enim erat,
vt innocentem occisum, & cui retributa sunt mala pro
bonis, resuscitaret à mortuis, & digna persequẽtibus re-
Psal.35. tribueret. Legimus enim, Iustitia tua sicut montes dei.

Ego dormiui, & somnum cepi. Non inconuenienter ani-
maduerti potest quod positum est Ego, ad significandũ
Ioan.10. quòd sua voluntate mortem sustinuit, secundum illud,
Propterea me pater diligit, quoniam ego pono animã
meam, & iterum sumo eam. Nemo eam tollit à me-
ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem ha
beo iterum sumendi eam. Non ergo, inquit, vos me tan
quam inuitum cepistis & occidistis, sed ego dormiui,
& somnum cepi: *Et exurrexi, quoniam dominus suscipiet me.*
Somnum autem pro morte positum innumerabiliter
1.Thess.4. scripturæ continent, sicut Apostolus dicit, Nolo vos
ignorare fratres de iis qui dormitionẽ acceperunt. Nec
quærendum est cur additum sit, Et somnum cepi: cum K
iam dictũ esset, dormiui. Vsitatas enim habent scriptu-
ræ huiuscemodi repetitiones, sicut in secundo Psalmo
multas ostendimus. Nõnulli autẽ codices habent dor-
miui, & soporatus sum. Et alij aliter, quomodo inter-
pretari potuerunt quod Gręce positum est ἐγὼ δὲ ἐκοι-
μήθην καὶ ὕπνωσα. Nisi fortè dormitio morientis, som-
nus autem mortui accipi potest: vt dormitio sit qua
transitur ad somnũ, veluti est expergefactio qua transi-
tur ad vigilationem: ne pro inanibus sermonis orna-
mentis repetitiones istas in diuinis libris esse arbitre-
mur. Bene ergo accipitur, Ego dormiui & somnũ ce-
pi, ego me passioni permisi, & mors consecuta est. Et
exurrexi, quoniam dominus suscipiet me. Hoc magis
animaduertendũ est, quemadmodum in vna sententia
& præteriti temporis verbum posuit, & futuri. Et exur-
rexi enim dixit, quod est de pręterito: & suscipiet, quod
est de futuro, cum resurgere vtique nisi illa susceptione
non posset. Sed in prophetia bene miscẽtur futura præ-
teritis, quo vtrunque significetur: Quia ea quæ ventura
prophetantur, secundum tempus futura sunt: secũdum
scientiam verò prophetantium iam pro factis haben-
da. Miscentur quoque præsentis temporis verba, quæ L
suo loco cum occurrerint tractabuntur. *Non timebo* Matth.27.
milia populi circundantis me. Scriptum est in euangelio
quanta eum multitudo patientem & crucifixum cir-
cunsteterit. *Exurge domine, saluum me fac deus meus.* Non
dormienti aut iacenti dicitur deo, exurge: sed moris
est diuinarum scripturarum personę dei tribuere, quod
in nobis facit: non quidem vbique, sed vbi cõgruen-
ter dici potest: veluti cum ipse loqui dicitur, quando
eius dono loquuntur prophetæ, vel apostoli, vel quique
nuncij veritatis. Vnde illud est, An vultis experimentũ 2.Corin.13.
accipere eius qui in me loquitur Christus? Nõ enim ait,
eius quo illuminante aut iubẽte loquor, sed prorsus ip-
sam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur.

Quoniã tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Non
ita distinguendum est, quasi vna sententia sit: Exurge
domine, saluum me fac deus meus, quoniam tu percus-
sisti omnes aduersantes mihi sine causa: Non enim
propterea saluum facit, quia percussit inimicos eius, sed
potius ipso saluo facto, illos percussit. Ergo ad id quod
sequitur pertinet: vt iste sit sensus, Quoniam tu per-
cussisti omnes aduersantes mihi sine causa, *Dentes pec-
catorum contriuisti.* Id est, inde contriuisti dentes peccato- M
rum, quoniam percussisti omnes aduersantes mihi. Pœ
na quippe aduersantium, qua dentes eorum contriti
sunt: id est, in irritum quasi in puluerem perducta ver-
ba peccatorum dilacerantium maledictis filium dei: vt
sic accipiamus dentes, verba maledica, de quibus dẽti-
bus dicit apostolus, Si autem mordetis inuicem, vide- Galat.5.
te ne consumamini abinuicem. Possunt & dentes pec-
catorum, accipi principes peccatorum, quorum autho-
ritate quisque de societate rectè viuentium præciditur,
& quasi incorporatur male viuentibus. His dentibus
contrarij sunt dentes Ecclesiæ, quorum authoritate ab
errore gentilium variorúmque dogmatum præcidun-
tur credẽtes, & in eam quę Christi corpus est trãsferun- Acto.10.
tur. His dentibus dictum est Petro vt manducaret ma-
ctata animalia: id est, occidendo in gentibus quod e-
rant, & transmutando in id quod ipse esset. Et de his Cantic.4.
dentibus Ecclesiæ dicitur, Dentes tui sicut grex deton- & 6.
sarum ascendens de lauacro, quæ omnes geminos pa-
riunt, & sterilis non est in illis. Hi sunt qui rectè præci-
piunt, & quemadmodum præcipiunt ita viuunt: qui fa-
ciunt

A ciunt quod dictum est, Luceāt opera vestra coram ho-
Matth.5. minibus, vt benedicāt patrem vestrum qui in cœlis est.
Horum enim authoritate commoti, deo per illos lo-
quenti & operanti homines credunt, & separari à se-
culo cui conformari erant, in ecclesiæ mēbra trāseunt.
Et ideo recte isti per quos hęc fiunt, dentes dicūtur de-
tonsis ouibus similes, qui iam terrenarum curarū one-
ra deposuerunt, & ascendentes de lauacro, de sordium
seculi ablutione, per sacramentum baptismatis omnes
geminos pariunt: Operantur enim duo præcepta de
Matth.22. quibus dictum est, In his duobus præceptis tota lex pen
det & prophetæ: Diligentes deum ex toto corde, & ex
tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam
seipsos. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus
reddunt deo. Secundum ergo istum intellectum sic ac-
cipiendum est, Dentes peccatorum contriuisti, id est,
in irritum adduxisti principes peccatorum, percutien-
do omnes aduersantes mihi sine causa. Principes enim
eum secundum euangelicam historiam persecuti sunt,
cum multitudo inferior honoraret. *Domini est salus, &*
super populum tuum benedictio tua. In vna sententia & præ-
cepit hominibus quid crederent, & pro credentibus o-
rauit. Nam, domini est salus, cum dicitur, ad homines
sermo dirigitur. Nec ita sequitur, & super populū suum
B benedictio eius, vt totum hominibus dictum sit, sed ad
ipsum deū oratio cōuertitur pro ipso populo cui dictū
est, Domini est salus. Quid ergo ait nisi hoc, nemo de
se præsumat, quoniā domini est saluos facere de mor-
te peccati? Nam infelix ego homo, quis me liberabit
de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Chri-
stum dominum nostrum. Tu autem domine benedic
Tractatio populum tuum, de te salutem sperantem. Potest &
allegorica. iste psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id
est, vt totus loquatur. Totus dico cum corpore suo, cui
1.Corin.12. caput est secundum Apostolum qui dicit, Vos autem
estis corpus Christi, & membra. Ergo ille caput est hu-
Ephes.4. ius corporis, propter quod alio loco dicit, Veritatem
autem facientes in charitate, augeamur in illo per om-
nia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus cōne-
xum & compactum est. Loquitur ergo apud prophe-
tam simul Ecclesia & caput eius, inter procellas perse-
cutionum constituta per vniuersum orbem terrarum,
quod iam contigisse scimus: *Domine quid multiplicati*
sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me? Christia-
num nomen exterminare cupientes. *Multi dicunt ani-*
C *ma mea, non est salus illi in deo eius.* Non enim aliter spera-
rent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem,
nisi ad dei curam pertinere non crederent. *Tu au-*
tem domine susceptor meus es. In Christo vtique. Nam in il-
Ioan.1. lo homine & ecclesia suscepta est à verbo quod caro fa
ctum est, & habitauit in nobis: quia & in cœlestibus
nos sedere fecit vnà cum illo. Præcedente enim capite,
Roman.8. membra cætera consequentur. Quis enim nos separa-
bit à charitate Christi? Recte ergo dicit etiam ecclesia,
Susceptor meus es. *Gloria mea.* Non enim sibi tri-
buit quod excellit, cum intelligit cuius gratia & miseri-
cordia talis est. *Et exaltans caput meum.* Ipsum scilicet
Psal.76. qui primogenitus à mortuis ascendit in cœlum. *Voce*
& 141. *mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.*
Hæc est oratio omnium sanctorum, odor suauitatis
qui ascendit in conspectu domini. Iam enim exau-
ditur ecclesia de ipso monte, quod etiam caput eius
est. Vel de illa iustitia dei, qua & liberantur electi eius,
& persecutores eorum puniuntur. Dicat populus dei
etiam illud, *Ego dormiui, & somnum cepi, & exurrexi, quo-*
niam dominus suscipiet me. Vt adiungatur & cohæreat D
capiti suo. Huic enim populo dictum est, Surge qui Ephes.5.
dormis, & exurge à mortuis, & continget te Chri-
stus. Quoniam de peccatoribus assumptus est, de qui-
bus generaliter dictum est, qui autem dormiunt, no- 1.Thess.5.
cte dormiunt. Dicat etiam, *Non timebo milia populi cir-*
cundantis me. Circumuallantium scilicet gentium, ad
extinguendum nomen si possent vbicunque Christi-
anum. Sed quomodo timerentur, cum tanquam o-
leo sanguine martyrum in Christo ardor charitatis in-
flammaretur? *Exurge domine, saluum me fac domine deus*
meus. Potest hoc ipsi capiti suo corpus dicere. Illo
enim exurgere saluum factum est, Qui ascendit in al-
tum, captiuam egit captiuitatem, dedit dona homi- Psal.67.
nibus. Hoc enim in prædestinatione à propheta dici-
tur, quoadusque ad terras dominum nostrum illa de
qua in Euangelio dicitur, messis matura deposuit: Cu- Matth.9.
ius salus est in eius resurrectione, qui pro nobis digna-
tus est mori. *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi*
sine causa, dentes peccatorum contriuisti. Iam regnante Ec-
clesia, inimici nominis Christiani confusione percus-
si sunt, & siue maledica verba eorum, siue principatus
in irritum deducti. Credite ergo homines quòd do- E
mini est salus. *Et tu domine, sit super populum tuum benedi-*
ctio tua. Potest etiam vnusquisque nostrum dicere,
cum vitiorum & cupiditatum multitudo resistentem
mentem ducit in lege peccati, *Domine quid multipli-* Tractatio
cati sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me? Et quo- tropologica
niam plerunque coaceruatione vitiorum subrepit de- siue mora-
speratio sanitatis, tanquam ipsis vitiis insultantibus ani- lis.
mæ, vel etiam diabolo & angelis eius per noxias sug-
gestiones vt desperemus operantibus, verissime dici-
tur, *Multi dicunt animæ meæ, non est salus illi in deo eius. Tu*
autem domine susceptor meus es. Hæc enim spes est, quòd
naturam humanam in Christum suscipere dignatus
est. *Gloria mea.* Ex illa regula ne quis sibi aliquid tri-
buat. *Et exaltans caput meum.* Siue ipsum qui omnium
nostrum caput est, siue vniuscuiusque nostrum spiri-
tum, quòd caput est animæ & carnis. Caput enim mu-
lieris vir, & caput viri Christus. Exaltatur autem mens
cum iam dici potest, Mente seruio legi dei: vt cæte- 1.Corin.11.
ra hominis peccata subdantur, cum iam carnis re- Roman.7.
surrectione absorbetur mors in victoriam. *Voce mea* 1.Corin.15.
ad dominum clamaui. Voce illa intima & intentissi- F
ma. *Et exaudiuit me de monte sancto suo.* De ipso per
quem nobis subuenit, & quo mediatore nos exau-
dit. *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam do-*
minus suscipiet me. Quis hoc non potest fidelium dice-
re, recolens mortem peccatorum suorum, & donum
regenerationis? *Non timebo milia populi circundantis me.*
Exceptis his quæ vniuersaliter ecclesia sustinuit & su-
stinet, habet etiam vnusquisque tentationes, quibus
circumuallatus hæc dicat, *Exurge domine, saluum me*
fac deus meus. Hoc est, fac me exurgere, *Quoniam tu*
percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Recte in præ-
destinatione dicitur de diabolo & angelis eius, qui
non solum in totum Christi corpus, sed etiam in sin-
gulos quosque priuatim sæuiunt. *Dentes peccatorum con-*
triuisti. Habet vnusquisque maledicentes sibi, habet
etiam vitiorum authores conantes eum à Christi cor-
pore præcidere. *Sed domini est salus.* Cauenda super-
bia est, & dicendum, Adhæsit anima mea post te.
Et super populum tuum benedictio tua. Hæc est super vnū-
quenque nostrum.

G *In Psalmum quartum enarratio.*

In finem, Psalmus cantici David.

Roman.10. FINIS legis Christus ad iustitiam omni credēti. Hic enim finis perfectionem significat, non consumptionem. Vtrum autem omne canticum psalmus sit, an potius omnis psalmus canticum, an sint quædam cantica, quæ non possint dici psalmi, & quidam psalmi qui non possint dici cantica, quæri potest. Sed animaduertendæ scripturæ sunt, ne fortè canticum lætitiam indicet. Psalmi au-
1.Paral.15. tem dicuntur, qui cantantur ad psalterium. Quo vsum
& 16. esse David prophetam, in magno mysterio prodit historia: de qua re non est hic disserendi locus, quia diuturnam inquisitionem & longam disputationem desiderat. Nunc interim aut verba dominici hominis post resurrectionem expectare debemus, aut hominis in ecclesia credentis & sperantis in eo. *Cum inuocarem exaudiuit me deus iustitiæ meæ.* Cum inuocarem exaudiuit me deus, inquit, à quo est iustitia mea. *In tribulatione dilatasti mihi.* Ab angustiis tristitiæ, in latitudinem gau-
Roman.2. diorum me duxisti. Tribulatio enim & angustia in om
H nem animam hominis operantis malum. Qui autem
Roman.5. dicit, Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, vsque ad illud vbi ait, Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: non habet cordis angustias, quamuis extrinsecus à persequentibus ingerantur. Mutatio autem personæ, quod à tertia vbi ait, Exaudiuit, statim transeat ad secundam vbi ait, Dilatasti mihi, si non varietatis ac suauitatis causa facta est, mirum cur primum tanquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, & postea compellare exauditorem suum: Nisi fortè cum indicasset quemadmodum exauditus sit, in ipsa dilatatione cordis maluit cum deo loqui, vt etiam hoc modo ostēderet quid sit corde dilatari, id est, iam in corde habere infusum deū, cum quo intrinsecus colloquatur: quod in persona eius qui credens in Christum illuminatus est, rectè accipitur. In ipsius autem dominici hominis persona, quem suscepit dei sapientia, non video quemadmodum hæc possint congruere. Non enim ab ea aliquan-
I do desertus est: sed quemadmodum ipsa eius deprecatio nostræ potius infirmitatis indicium est: sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem dominus pro fidelibus suis loqui, quorum personam sibi impo-
Math.25. suit etiam cum ait, Esuriui, & non cibastis me: sitiui, & potum non dedistis mihi, & cætera. Quare hic quoque potest dicere, Dilatasti mihi, pro vno ex minimis suis colloquēte cum deo, cuius charitatem diffusam habet in corde per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Miserere mei, & exaudi orationem meam. Cur iterum rogat, cum iam se exauditum & dilatatum indicauerit?
Roman.8. An propter nos de quibus dicitur, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: vt in illo qui credidit, perficiatur quod inchoatum est? *Filij hominum vsquequo graues corde?* Saltem vsque in aduentum, inquit, filij dei vester error durauerit, quid ergo vltrà graues corde estis? Quando habituri finem fallaciarum, si veritate præsente non habetis? *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Vt quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua ve-
Eccles.1. ra sunt omnia. Nam vanitas est vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Vt quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Vt quid tanquam prima, extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium? K
Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omnia transeunt tanquam vmbra. *Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum.* Quem, nisi eum quem suscitauit ab inferis, & in cœlo ad dexteram collocauit? Increpatur ergo genus humanum, vt ad eum se tandem ab huius mundi amore conuertat. Sed si quem mouet coniunctio superaddita, quod ait, Et scitote, facile est vt in scripturis animaduertat huius locutionis genus familiare esse illi linguæ qua prophetæ locuti sunt. Nam sæpe inuenis ita cœptum: Et dixit dominus ad il- Ezech.1.
lum. Et factum est verbum domini ad illum. Quæ iunctura coniunctionis, cum sentētia non præcesserit cui sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat, prolationem veritatis in voce, cum ea visione quæ fit in corde, esse coniunctam. Quanquā hic dici possit, quod superior sententia, Vt quid diligitis vanitatem: ita posita est ac si diceretur, nolite diligere vanitatem, & quærere mendacium. Quo ita posito, rectissima locutione sequitur, Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum. Sed interpositum diapsalma vetat istam cum superiore coniungi. Siue enim Hebræum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur fiat, L
siue Græcum quo significatur interuallum psallendi, Diapsalma.
vt psalma sit quod psallitur, diapsalma verò interpositum in psallendo silentium: vt quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma disiunctio earum, vbi quædam requies disiunctæ continuationis ostēditur: Siue ergo illud, siue hoc, siue aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non rectè continuari & coniungi sensum, vbi diapsalma interponitur. *Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.* Hic nos admoneri credo, vt magna intentione cordis, id est, interno & incorporeo clamore, auxilium imploremus dei: quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis euangelizantis, aut ipsius domini sic accipiendum est, ac si dictum sit, Dominus exaudiet vos, cum clamaueritis ad eum.

Irascimini & nolite peccare. Occurrebat enim, quis est Ephes.4.
dignus exaudiri, aut quomodo non frustra clamat peccator ad dominum? Ergo irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non cōsentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum deum, vt mēte ser- Roman.7.
uiamus legi dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de præteritis peccatis, & vlterius peccare desinite.

Quæ dicitis in cordibus vestris. Subauditur, dicite: vt sit plena sententia, quæ dicitis, in cordibus vestris dicite. Id est, nolite esse populus de quo dictum est, La- Esaiæ.29.
biis me honorant, cor autem eorum longe est à me. Math.15.

In cubilibus vestris compungimini. Hoc est, quod iam dictum est, in cordibus. Hæc enim sunt cubilia, de quibus & dominus monet vt intus oremus clausis ostiis. Math.6.
Compungimini autem, aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, vt seipsa anima puniens compūgat, ne in dei iudicio damnata torqueatur: aut ad excitationem, vt euigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem non compungimini, sed aperimini, dicunt melius legi, quoniam in Græco Psalterio est, κατανύγητε, quod refertur ad illam dilatationem cordis, vt excipiatur diffusio charitatis per spiritum

A spiritum sanctum. *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino.* Psal. 50. Idem dicit in alio Psalmo, Sacrificium deo spiritus contribulatus. Quare non absurde hîc accipitur ipsum esse sacrificium iustitię, quod fit per pœnitentiam. Quid enim iustius, quàm vt suis vnusquisque peccatis, quam alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet deo? An sacrificiũ iustitiæ opera iusta sunt post pœnitentiam? Nam & interpositum diapsalma non absurde fortasis insinuat etiam transitum de vita veteri ad vitam nouam: vt extincto vel infirmato per pœnitentiam vetere homine, sacrificium iustitię secundum regenerationem noui hominis offeratur deo: cum se offert ipsa anima iam abluta, & imponit in altare fidei, diuino igne, id est spiritu sancto comprehendendam: vt iste sit sensus, Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino: id est, recte viuite, & sperate donum spiritus sancti, vt vos veritas, cui credidistis, illustret. Sed tamen sperate in domino, clausè adhuc dictum est. Sperantur autem quæ, nisi bona? Sed quia vnusquisque id bonum vult à deo impetrare quod diligit, nec facile inueniuntur qui diligant bona interiora, id est, ad interiorem hominem pertinentia, quæ sola diligenda sunt, cæteris autem ad necessitatem vtendum, non ad gaudium perfruendum est, admirabiliter cum dixisset, Sperate in do-

B mino: subiecit, *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* Qui sermo, quæ interrogatio quotidiana est omnium stultorum & iniquorum, siue pacem & tranquillitatem vitæ secularis desiderantium, & propter peruersitatem generis humani non inuenientium qui etiam cæci accusare audent ordinem rerum, cum inuoluti meritis suis putant tempora esse peiora quàm præterita fuerunt) siue de ipsa futura vita quæ vobis promittitur, dubitantium vel desperantium, qui sæpe dicunt, quis nouit si vera sunt, aut quis venit ab inferis vt ista nunciaret? Magnifice igitur & breuiter, sed intrinsecus videntibus, ostendit quæ bona quærenda sint, respondens illorum interrogationi, qui dicunt, Quis ostendit nobis bona?

Signatum est, inquit, *in nobis lumen vultus tui domine.* Hoc lumen est totum hominis & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Gene. 1. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem dei, quam peccando corrupit. Bonum ergo eius est verum

C atque æternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere quod quidam prudenter intelligunt, illud Matth. 22. quod dominus viso Cæsaris nummo ait, Reddite Cęsari quod Cæsaris est, & deo quod dei est: tanquam si diceret, Quemadmodum Cæsar à vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & deus: vt quemadmodum illi redditur nummus, sic deo anima lumine vultus eius illustrata atque signata. *Dedisti lætitiam in cor meum.* Non ergo foris quærenda est lætitia ab his qui adhuc graues corde diligunt vanitatem, & quærunt mendacium, sed intus vbi signatum est lumẽ vultus dei. In interiore enim Ephes. 3. homine habitat Christus, vt ait Apostolus. Ad ipsum Ioan. 14. enim pertinet videre veritatem, cum ipse dixerit, Ego 2. Corin. 13. sum veritas. Et cum loquebatur in Apostolo dicente, An vultis experimentum eius accipere, qui in me loqui- Matth. 6. tur Christus? Non eis foris vtique, sed in ipso corde, id est, in illo cubili vbi orandum est, loquebatur. Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud nouerunt dicere, nisi quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre non possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur quod adiungit, *A tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt.* Non enim vacat quod additum est, sui. Est D enim & frumentum dei. Siquidem est panis viuus qui de cœlo descendit. Est enim vinum dei. Nam inebriabuntur, inquit, ab vbertate domus tuæ. Psal. 35. Et est oleum dei, de quo dictum est, Impinguasti in oleo caput Psal. 22. meum. Isti autem multi qui dicunt, quis ostendit nobis bona, & regnum cœlorum intra se esse non vident, à tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. Non enim multiplicatio semper vbertatem significat, Luca. 17. & non plerunque exiguitatem, cum dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, & multiplici atque ærumnosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non sinitur, qualis est illa de qua dicitur, Corpus enim quod cor- Sap. 9. rumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Talis anima temporalium bonorũ decessione & successione, id est, à tempore frumenti, vini & olei sui innumerabilibus completa phantasmatibus sic multiplicata est, vt non posit agere quod præceptum est, Sentite de domino in bonita- Sapien. 1. te, & in simplicitate cordis quærite illum. Ista enim E multiplicitas, illi simplicitati vehementer aduersa est: & ideo istis relictis, qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate, & dicunt, Quis ostendit nobis bona, quæ non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quærenda sunt: vir fidelis exultat & dicit, *In pace in idipsum obdormiam, & somnum capiam.* Recte enim speratur à talibus omnimodo mentis alienatio à mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quæ nomine obdormitionis & somni decenter & prophetice significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est. Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quæ futuri sunt temporis. Non enim dictum est, aut obdormiui & somnum cepi: aut, obdormio & somnum capio: sed, obdormiam, & somnum capiam. Tunc corruptibile hoc induetur incorruptione, & mortale hoc induetur immortalitate. Tunc ab- 1. Corint. 15. sorbebitur mors in victoriam. Hoc est vnde dicitur, Roman. 8. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quapropter congruenter vltimum annectit & dicit, *Quoniam tu domine singulariter in spe habitare fecisti me.* Hic non dixit facies, sed fecisti. In quo er- F go iam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait singulariter. Potest enim referri aduersus illos multos, qui multiplicati à tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, Quis ostendit nobis bona? Perit enim hæc multiplicitas, & singularitas tenetur in sanctis, de quibus dicitur in Actibus apostolorum, Mul- Acto. 4. titudinis autem credentium erat anima vna, & cor vnum. Singulares ergo & simplices, id est, secreti à multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis & vnitatis esse debemus, si vni deo & domino nostro cupimus inhærere.

In Psalmum quintum enarratio.

TITVLVS Psalmi est, *Pro ea quæ hæreditatem accepit.* Intelligitur ergo ecclesia, quæ accepit hæreditatem vitam æternam per dominum nostrum Iesum Christum, vt possideat ipsum deum, cui adhærens beata sit, secundum illud: Beati mites, quia ipsi hæreditate posidebunt terram. Matt. 5. Quam terram, nisi de qua dicitur, Spes mea es tu, Psal. 141. portio mea in terra viuentium? Et illud manifestius,

Psal.15. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Dicitur G & hæreditas dei vicissim ecclesia, secũdum illud, *Psal.2.* Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo hæreditas nostra deus dicitur, quia ipse nos pascit & continet. Et hæreditas dei dicimur, quia ipse nos administrat & regit. Quapropter vox ecclesiæ est in hoc psalmo vocatæ ad hæreditatem, vt ipsa fiat hæreditas domini. *Verba mea exaudi domine.* Vocata inuocat dominum, vt eodem opitulante pertranseat nequitiam seculi huius, & ad eum perueniat. *Intellige clamorem meum.* Bene ostendit quis iste sit clamor qui interior de cordis cubili sine strepitu corporis perueniat ad deũ: quandoquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem intelligitur. Quanquam hoc sit etiam exaudire dei, non aure carnali, sed maiestatis præsentia. *Intende voci obsecrationis meæ.* Id est, illi voci quam vt deus intelligat, petit. Quæ qualis sit, iam insinuauit cum dixit, Intellige clamorem meum, intende voci obsecrationis meæ. *Rex* *fē.di.34.* *meus & deus meus.* Quanuis & filius deus, & pater deus, *on ergo.* & simul pater & filius vnus deus, & si interrogemur de spiritu sancto, nihil aliud respondendum est nisi quòd deus sit: & cum simul dicuntur pater & filius & spiritus H sanctus, nihil aliud intelligendum est quàm vnus deus: tamen regem filium solent appellare scripturæ. Secun- *an.14.* dum ergo illud quod dictum est, Per me itur ad patrem: rectè primò rex meus, & deinde deus meus. Nec tamen dixit, intendite: sed, intende. Non enim duos aut tres deos fides catholica prædicat, sed ipsam trinitatem vnum deum. Non vt eadem trinitas simul possit aliquando pater, aliquando filius, aliquando spiritus sanctus, dici, sicut Sabellius credidit, sed vt pater non nisi pater, & filius non nisi filius, & spiritus sanctus non nisi spiritus sanctus, & hæc trinitas non nisi vnus deus: quia cum dixisset apostolus, Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, trinitatem ipsam insinuasse creditur: nec tamen subiecit, Ipsis gloria, sed ipsi gloria.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam. Quid sibi vult quod superius dixit, Exaudi, quasi in præsenti se exaudiri cuperet: nunc verò dicit, Mane exaudies, non exaudi. Et ad te orabo, non ad te oro. Et deinceps. *Mane astabo tibi & videbo.* non asto, & video: nisi fortè superior eius oratio ipsam vocationem ostendit. Caligans autem inter procellas huius seculi, I sentit se non videre quod cupit, & tamen sperare non *Roman.8.* desinit. Spes enim quæ videtur, non est spes. Intelligit tamen quare non videat, quia nondum nox peracta est, id est, tenebræ quas peccata meruerunt. Dicit ergo, Quoniam ad te orabo domine: id est, quoniam tantus es ad quem orabo. Mane exaudies vocem meam. Non ille es, inquit, qui possis videri ab eis quorum ab oculis nox peccatorum nondum recessit. Peracta ergo erroris mei nocte, & discedentibus tenebris, quas mihi peccatis meis feci, exaudies vocem meam. Cur ergo superius non ait, exaudies: sed, exaudi? An postquam clamauit, exaudi, & non mox exaudita est, sensit quod oporteat transire, vt possit exaudiri? An & superius exaudita est, sed nondum se intelligit exauditam, quia nondum videt à quo exaudita est. Et quod nunc ait, Mane exaudies: hoc intelligi voluit, mane intelligam me esse exauditam: qualis est ista locutio, Exurge domine: id est, fac me exurgere. Sed si hoc de resurrectione Christi accipitur, illud certè non potest rectè ali- *Deuter.13.* ter accipi, Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si diligitis eum. Nisi vt vos per illum sciatis, & vobismetipsis manifestetur, quantum in eius amore profeceritis.

Mane astabo tibi & videbo. Astabo quid est, nisi non K iacebo? Quid est autem aliud iacêre, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quærere? Astabo, inquit, & video. Non est ergo inhærendum terrenis si volumus deum videre, qui mundo corde conspicitur. *Quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus, & quicquid huiusmodi est, ipsa nox est. Qua transeunte fit mane, vt videatur deus. Causam ergo exposuit quare mane astabit & videbit, quoniam non deus volens iniquitatem, inquit, tu es. Si enim deus esset qui vellet iniquitatem, posset etiam ab iniquis videri, vt non mane videretur, id est, cum iniquitatis nox pertransierit. *Non habitabit iuxta te malignus,* Id est, non sic videbit, vt hæreat. Ideo sequitur. *Neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Quia oculi eorum, id est, mens eorum reuerberatur luce veritatis propter tenebras peccatorum, quorum consuetudine fulgorem rectæ intelligentiæ sustinere non possunt. Ergo & qui vident aliquando, id est, qui verum intelligunt: tamen adhuc iniusti sunt, non ibi permanent amando ea quæ auertunt à vero. Gerunt enim secum suam no- L ctem, id est, non solùm consuetudinem, sed etiam amorem peccandi: quæ nox si transierit, id est, si peccare destiterint, & ipse amor atque consuetudo fugata fuerit, fit mane, ita vt non solùm intelligant, sed etiam inhæreant veritati. *Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem.* Odium dei ex illa locutione intelligendum est, qua odit peccator quisque veritatem. Videtur enim quòd & illa odit, quos in se manere non sinit. Non autem manent, qui eam sustinere non valent. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Hoc enim est veritati contrarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam vel naturam veritati esse contrariam, intelligat ad id quod non est pertinere mendacium, non ad id quod est. Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur: si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo inquit, Perdes omnes qui loquuntur mendacium: qui recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinant. Multa quidem videntur pro salute aut commodo ali- *5 sen.d.38.* cuius, non malitia, sed benignitate mendacia, quale *c.1 22 q.2.* illarum in Exodo obstetricum quæ Pharaoni falsum *si quatibet.* renunciauerunt, vt infantes filiorum Israël non neca- *Exod.1.* rentur. Sed etiam ista non re, sed in dolo laudantur: M quoniam qui tantùm hoc modo mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inueniuntur, quibus dictum est, Sit in ore vestro est est, non non. *Matth 5.* Quicquid amplius est, à malo est. Nec immeritò alio loco scriptum est, Os quod mentitur, occidit animam: ne *Sapien.1.* quis arbitretur perfectum & spiritalem hominem pro *22.q.2.cap.* ista temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, *ne quis.* siue sua, siue alterius, debere mentiri. Sed quoniam aliud *3.sen.d.38.* est mentiri, aliud est verum occultare: siquidem a- *cap.1.* liud est falsum dicere, aliud verum tacere: vt si quis fortè vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, vt neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum potest, vel sola huius necessitatis habeat mendacia, vt etiam ab istis si sola remanserint, liberari mereatur, & spiritus sancti robur accipere, quo quicquid *22.q 2. cap.* perpetiendum est pro veritate, contemnat. Duo sunt *ne quis.* omnino genera mendaciorum, in quibus non magna *3. sen.d.36.* culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut ioca- *cap.1.*

mur,

A mur, aut vt proximis prosimus mentimur. Illud primum in iocando, ideo non est perniciosissimum, quia nō fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam beneuolentiam. Illud verò quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, & promittat se redditurum cum ille qui commendauit poposcerit: si fortè gladium suum repetat furens, manifestum est tūc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentē posse repetere. Verum autem occultauit & dominus, cùm
Ioan.16. discipulis nondum idoneis dixit, Multa habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa. Et apostolus
1.Cor.3. Paulus cum ait, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Vnde manifestum est, non esse culpandum aliquando verum tacere. Falsum autem dicere, non inuenitur concessum esse perfectis. *Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus.* Potest hic rectè vi-
B deri repetitum quod ait superius, Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium: vt virum sanguinum ad operantem iniquitatem referas, dolosum autem ad mendacium. Dolus enim est, cum aliud agitur, aliud simulatur. Et apto verbo vsus est quod ait, Abominabitur. Solent enim abominati, dici exhæredati: hic autem Psalmus pro ea est quæ hæreditatem accipit, quæ subiicit exultationem spei suæ, dicens, *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam.* In multitudine miserationis, fortasse in multitudine hominum perfectorum & beatorum dicit, quibus ciuitas illa constabit, quam nunc parturit & paulatim parit ecclesia. Homines autem multos regeneratos atque perfectos, rectè dici multitudinem miserationis dei quis negat, cum verissime
Psal.8. dictum sit, Quid est homo quia memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Introibo in domum tuam, tanquam lapis credo in ædificium dictum est. Quid e-
1.Cor.3. nim aliud domus dei quàm templum dei est, de quo di-
Ephes.2. ctum est, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos? Cuius ædificij lapis angularis est ille, quem suscepit
C coæterna patri virtus & sapientia dei. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Ad templum, sicut prope templum intelligimus. Non enim ait, Adorabo in templo sancto tuo: sed, adorabo ad templum sanctū tuum. Intelligendū etiam est non de perfectione, sed de progressu ad perfectionem dictum esse: vt illud perfectio-
3.St.di.34. nem significet, Introibo in domum tuam. Sed vt hoc
bus autem. proueniat, prius adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum. Et fortasse ob hoc addidit, in timore tuo, quod magnum est præsidium procedētibus ad salutem. Cum autem quisque peruenerit, fiet in eo quod dictum est,
1.Ioan.4. Consummata dilectio foras mittit timorem. Non enim
Ioan.15. timent iam amicum, quibus dictum est, Iam non dicam vos seruos, sed amicos, cum ad id quod promissum est, perducti fuerint. *Domine deduc me in tua iustitia propter inimicos meos.* Satis hic declarauit in profectione se esse, id est, in profectu ad perfectionem, nondum in ipsa perfectione, quādo vt deducatur exoptat. In tua iustitia autem, non in ea quæ videtur hominibus. Nam & malum pro malo reddere iustitia videtur, sed non est
Math.5. eius de quo dictum est, Qui facit oriri solem suum super bonos & malos. quia & cum punit deus peccatores, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos dimittit. Ecce, inquit, parturit iniustitiam, concepit do- D
lorem, & peperit iniquitatem: Lacum aperuit, & effodit Psal.7.
eum, & incidit in foueam quam operatus est: Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem eius iniquitas eius descendet. Cum ergo punit deus, vt iudex punit eos qui legem prætereunt: non eis inferens de seipso malum, sed in id quod elegerunt eos expellens, ad complendam summam miseriarum. Homo autem cum malum pro malo reddit, malo voto id facit. Et ob hoc prior ipse malus est, dum punire vult malum. *Dirige in conspectu tuo iter meum.* Nihil manifestius est, quàm id tempus eum commendare, quo proficit. Hoc est enim iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. In conspectu, inquit, tuo dirige iter meum. Id est, vbi nullus hominum videt. Quibus credendum non est laudantibus, aut vituperantibus. Non enim vllo modo possunt de aliena conscientia iudicare, in qua iter dirigitur ad deum. Ideo subiecit, *Quoniam non est in ore eorum veritas.* Quibus vtique iudicantibus non est credendum, & ideo intrò ad conscientiam & ad dei conspectum confugiendum est. *Cor eorum vanum est.* Quomodo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum E
cor fallitur de peccato & pœna peccati? Vnde reuocantur homines illa voce, Vt quid diligitis vanitatem, & Psal.4.
quæritis mendacium? *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Psal.13.
Ad voracitatis significationem referri potest, propter Roman.3.
quam plerunque homines adulatione mentiuntur. Et mirabiliter dixit, Patens sepulchrum, quoniam semper inhiat illa voracitas, non vt sepulchra quæ receptis cadauribus muniuntur. Potest & illud intelligi, quòd mendacio & blanda adulatione trahunt in se quos ad peccata illectāt, & eos tanquam deuorant, cum in suam vitam conuertunt. Quod quibus contingit, quoniam peccato moriuntur, rectè illi à quibus inducuntur, sepulchra patentia dicti sunt, quia & ipsi quodammodo exanimes sunt, vitam non habendo veritatis. Et mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus & vano corde interemptos in se conuertunt. *Linguis suis dolose agebant.* Id est, linguis malis. Nam hoc videtur significare cum dicit suis. Mali enim malas habent linguas, id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum: quibus dominus dicit, Quomodo potestis bona loqui, cum si- Math.12.
tis mali? *Iudica illos deus. Decidant à cogitationibus suis.* F
Prophetia est, non maledictio. Non enim optat vt eueniat, sed cernit quid euenturum sit. Contingit autem illis non quia videtur optasse, sed quia tales sunt vt meritò contingat. Sic enim & quod postea dicit, Lætentur omnes qui sperant in te: per prophetiam dicit, quoniam cernit esse lætaturos. Sic per prophetiam dictum est, Excita potentiam tuam & veni: quoniam videbat esse Psal.79.
venturum. Quanquam possit etiam hoc modo accipi quod dictum est, Decidant à cogitationibus suis: vt magis bene ab eo optatum credatur, dum cadunt à cogitationibus suis malis: id est, vt iam non cogitent mala. Sed vetat sic intelligi quod sequitur, Expelle eos. Nullo enim modo potest in bonam partem accipi cum quisque expellitur à deo. Quapropter per prophetiam dictum non per maleuolentiam intelligitur, cum hoc dictum sit, quod necessario talibus euenturum est, qui in peccatis quæ memorata sunt perseuerare voluerint. Decidant ergo à cogitationibus suis dictum est, decidant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium perhibente conscientia sua, sicut Apostolus dicit, Et Roman.2.
cogitationum accusantium seu defendentium, in reuelatione iusti iudicij dei. *Secundum multitudinem impietatum*

G, tum eorum expelle eos. Id eſt, longe eos expelle. Hoc eſt e-
nim ſecundum multitudinem impietatum eorum, vt
multum expellantur. Expelluntur ergo impij ab illa hæ-
reditate, quæ intelligendo & videndo deum poſsidе-
tur: ſicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum
illis ea pœna eſt quæ aliis lætitia. Non ergo ipſi mane
adſtabunt & videbunt. Et tam magna pœna eſt iſta ex-
pulſio, quàm magnum præmium eſt illud quod dictum
Pſal.72. eſt, Mihi autem adhærere deo bonum eſt. Huic pœnæ
Matth.25. contrarium eſt, Intra in gaudium domini tui: Quia huic
expulſioni ſimile eſt, Proiicite illum in tenebras exte-
Ioan.6. riores. *Quoniam inamaricauerunt te domine.* Ego ſum, in-
Pſal.33. quit, panis viuus qui de cœlo deſcendi. Et, Operamini
eſcam quæ non corrũpitur. Et, Guſtate & videte quoniã
ſuauis eſt dominus. Peccatoribus autem panis veritatis
amarus eſt: vnde os vera dicentis oderunt. Ipſi ergo a-
maricauerunt deum, qui peccando in eam ægritudinem
deuenerunt, vt cibum veritatis, quo ſanæ animæ gau-
dent, tanquam felleum ſuſtinere non poſsint. *Et læ-
tentur omnes qui ſperant in te.* Vtique illi quibus guſtanti-
bus ſuauis eſt dominus. *In æternum exultabunt, & habita-
bis in eis.* Ipſa ergo erit æterna exultatio, cum templum
H dei fiunt iuſti. Et erit gaudium ipſorum, ipſe incolatus
eorum. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.*
Tanquam cum adeſt eis ad fruendum quod diligunt.
Et bene in te, tanquam poſsidentes hæreditatem, de
qua titulus Pſalmi eſt, cum & ipſi ſint eius hæreditas,
quod ſignificat, inhabitabis in eis. A quo bono prohi-
bentur, quos ſecundum multitudinem impietatum eo-
rum expellit deus. *Quoniam tu benedices iuſto.* Hæc eſt
benedictio gloriari in deo, & inhabitari à deo. Iſta ſan-
Roman.3. ctificatio conceditur iuſtis. Sed vt iuſtificentur præce-
& 8. dit vocatio, quæ non eſt meritorum, ſed gratiæ dei.
Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Quos
enim vocauit, hos & iuſtificauit. Quos autẽ iuſtificauit,
hos & glorificauit. Quia ergo vocatio non meritorum
noſtrorum, ſed beneuolentiæ & miſericordiæ dei eſt,
ſubiecit dicens: *Domine, vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ corona-
ſti nos.* Bona enim voluntas dei præcedit bonam vo-
luntatem noſtram, vt peccatores vocet in pœniten-
tiam. Et ipſa ſunt arma quibus expugnatur inimicus:
contra quem dicitur, Quis accuſabit aduerſus electos
dei? Et ſi deus pro nobis, quis contra nos? Qui vnico
filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradi-
I dit illum. Si enim adhuc cum inimici eſſemus, Chri-
ſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis reconciliati,
ſalui erimus ab ira per ipſum. Hoc eſt inuictiſsimum
ſcutum, quo repellitur inimicus deſperationem ſalutis
ſuggerens, multitudine tribulationum & tentationum.
Totus ergo textus Pſalmi eſt oratio vt exaudiatur, ab
eo quod ſcriptum eſt, Verba mea exaudi domine: vſ-
que ad, Rex meus, & deus meus. Deinde intellectus
eorum quæ impediunt ad videndum deum, id eſt, vt
ſe exauditum eſſe cognoſcat, ab eo quod ſcriptum eſt.
Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vo-
cem meam: vſque ad, Virum ſanguinum & doloſum
abominabitur dominus. Tertiò ſperat ſe domum dei
futuram, & nunc ei appropinquare in timore ante con-
ſummationem quæ expellit timorem, ab eo quod ſcri-
ptum eſt, Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ:
vſque ad, Adorabo ad templum ſanctum tuum in ti-
more tuo. Quartò proficientem ſe atque promouen-
tem inter illa ipſa quibus impediri ſe ſentit, orat vt ad-
iuuetur intrinſecus, vbi nemo hominum videt, ne auer-
tatur malis linguis, ab eo quod ſcriptum eſt, Domine
deduc me in tua iuſtitia propter inimicos meos: vſque K
ad, Linguis ſuis doloſe agebant. Quinta prophetia eſt,
quæ pœna maneat impios, quando iuſtus vix ſaluus erit,
& quod præmium iuſti adepturi ſint, qui vocati vene-
runt, & donec perducerentur viriliter omnia ſuſtinue-
runt, ab eo quod ſcriptum eſt, Iudica illos deus: vſque
ad finem Pſalmi.

In Pſalmum ſextum enarratio.

In finem in hymnis de octauo, Pſalmus Dauid.

DE octauo, hic videtur obſcurum. Nam cætera
in hoc titulo manifeſtiora ſunt. Viſum eſt e-
nim nonnullis diem iudicij ſignificare, id eſt,
tempus aduentus domini noſtri, quo ventu-
rus eſt ad iudicandum viuos & mortuos: qui aduentus
computatis annis ab Adam poſt ſeptem annorum milia
futurus creditur: vt ſeptem annorum milia tanquam ſe-
ptem dies tranſeatur: deinde illud tempus tanquam dies
octauus adueniat. Sed quoniam dictum eſt à domino,
Non eſt veſtrum ſcire tempora quæ pater poſuit in ſua *Act.1.*
poteſtate, & de die verò illa & hora nemo ſcit, neque *Matth.24.*
angelus, neque virtus, neque filius, niſi ſolus pater, & il- L
lud quod ſcriptum eſt, tanquam furem venire diem do- *1.Theſſ.5.*
mini: ſatis aperte oſtendit neminem ſibi oportere arro-
gare ſcientiam illius temporis computatione aliqua an-
norum. Si enim poſt ſeptem milia annorum ille dies
venturus eſt, omnis homo poteſt annis computatis ad-
uentum eius addiſcere. Vbi erit ergo quòd nec filius hoc
nouit? Quod vtique ideo dictum eſt, quia per filium
homines hoc non diſcunt, non quòd apud ſe ipſe non
nouerit, ſed ſecũdum illam locutionem, Tentat vos do- *Deut.13.*
minus deus veſter, vt ſciat: id eſt, ſcire faciat vos. Et exur-
ge domine: id eſt, fac nos exurgere. Cum ergo ita di-
catur, neſcire filium hunc diem, non quòd neſciat, ſed
quòd neſcire faciat eos quibus hoc non expedit ſcire, id
eſt, non eis hoc oſtendat: quid ſibi vult neſcio quæ præ-
ſumptio, quæ annis computatis certiſsimum ſperat poſt
ſeptem annorum milia diem domini? Nos igitur quod
neſcire nos dominus voluit, libenter neſciamus. Et quę-
ramus quid velit ſibi iſte titulus, qui ſcribitur de octauo.
Poteſt quidem etiam nulla annorum temeraria ſuppu-
tatione dies iudicij octauus intelligi, quòd iam poſt fi-
nem huius ſeculi accepta æterna vita, tunc non erunt
animæ iuſtorum obnoxiæ temporibus. Et quoniam om- M
nia tempora ſeptem dierum iſtorum repetitione voluũ-
tur: octauus fortè ille dictus eſt, qui varietatẽ iſtam non
habebit. Eſt aliud quod hic non abſurde accipi poteſt,
cur octauum dicatur iudicium, quod poſt duas genera-
tiones futurum eſt: vnam quæ ad corpus, alteram quæ
ad animam pertinet. Ab Adam enim vſque ad Moyſen *Ephеſ.4.*
genus humanum vixit ex corpore, id eſt, ſecundum car-
nem. Qui etiã exterior & vetus homo dicitur, & cui ve-
tus teſtamentum datum eſt, vt quamuis religioſis, tamen
carnalibus adhuc operationibus futura ſpiritalia præſi-
gnaret. Hoc toto tempore, quo ſecundum corpus viue-
batur, regnauit mors (ſicut apoſtolus ait) etiam in eos *Roman.5.*
qui non peccauerunt. Regnauit autem ex ſimilitudine
pręuaricationis Adæ, ſicut idem dicit: quoniam vſque ad
Moyſen accipiẽdum eſt, quouſq; legis opera, id eſt, car-
naliter obſeruata illa ſacramenta etiam eos obſtrictos
tenuerunt certi myſterij gratia, qui vni deo ſubditi erãt.
Ab aduentu autẽ domini, ex quo ad circuncisionẽ cor-
dis à carnis circunciſione trãſitum eſt, facta vocatio eſt,
vt ſecundũ animam viueretur, id eſt, ſecundum interio-
rem ho-

A rem hominem: qui etiam nouus homo propter regenerationem dicitur, morúmque spiritalium innouationem. Manifestum est autem ad corpus quaternariũ numerum pertinere, propter notissima elementa quatuor quibus constat, & quatuor qualitates, siccam, humidã, calidam, frigidam. Vnde quatuor etiam temporibus administratur, verno, æstate, autumno, hyeme. Hæc sunt notissima. Nam de quaternario numero corporis tractatur etiam alibi subtilius, sed obscurius. Quod in hoc sermone vitãdum est, quem etiam minus eruditis accommodatum esse volumus. Ad animum verò ternarium numerum pertinere potest intelligi ex eo quòd *Deute. 6.* tripliciter deum diligere iubemur, ex toto corde, ex to- *Mat. 22.* ta anima, ex tota mente: de quibus singulis non in Psalterio, sed in euangelio disputandum est. Nunc ad testimonium ternarij numeri ad animum pertinentis, satis puto esse quod dictum est. Peractis igitur numeris corporis, ad veterem hominem, & ad vetus testamentum pertinentibus, peractis etiam numeris animi ad nouum hominem & ad nouum testamentum relatis, sicut septenario numero transacto, quia vnumquodq; tempo- B raliter agitur, quaternario in corpus, ternario in animum distributo veniet octauus iudicij dies, qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, sed ad vitam æternam sanctos transferet, impios verò damnabit in æternum. Quam damnationẽ metuẽs, *Psal. 37.* orat Ecclesia in hoc psalmo, dicens. *Domine ne in ira* *Roma. 2.* *tua arguas me.* Dicit etiam apostolus iram iudicij. Thesaurizas tibi, inquit, iram in die iræ iusti iudicij dei. In qua se non vult argui quisquis in hac vita sanari desiderat. *Nec in furore tuo corripias me.* Corripias, mitius videtur. Ad emẽdationem enim valet. Nam qui arguitur, id est accusatur, metuendum est, ne in finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur esse quàm ira, potest mouere cur illud quod est mitius, id est correptio, cum eo positum est quod est durius, id est cum furore. Sed ego puto vnam rem duobus verbis significatam. Nam in Græco θυμὸς, quod est in primo versu, hoc significat quod ὀργὴ, quod est in secũdo versu. Sed cum Latini vellent etiam ipsi duo verba ponere, quæsitum est quid esset vicinum iræ, & positũ est furor. Ideo variè codices habent. Nam in aliis prius inuenitur ira, deinde furor. In aliis prius furor, deinde ira. In aliis C pro furore indignatio ponitur, aut bilis. Sed quicquid *4. sen. dist. 46. sed quæritur.* illud est, motus est animi prouocans ad pœnam inferẽdam. Qui tamen motus non tanquam animæ deo tribuendus est de quo dictum est, Tu autem domine vir- *Sapien. 12.* tutum cum tranquillitate iudicas. Quod autem trãquillum est, non est perturbatum. Non ergo cadit in deum iudicem perturbatio, sed quod in eius ministris fit, quia per leges eius fit, ira eius dicitur. In qua ira non solum argui se non vult anima quæ nunc orat, sed nec corripi, id est emẽdari vel erudiri. Nam in Græco παιδεύσῃς positum est, id est, erudias. Arguuntur enim in die iudicij omnes qui non habent fundamentum, quod est *1. Cor. 3.* Christus: Emendantur autem, id est, purgantur, qui huic fundamento superædificant lignum, fœnum, stipulam. Detrimentum enim patientur, sed salui erunt tanquam per ignem. Quid ergo iste orat, qui non vult in ira domini vel argui vel emendari? Quid nisi vt sanetur? Vbi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec vrentis aut secantis medici manus. Sequitur itaque & dicit, *Miserere mei domine, quoniã infirmus sum, sana me domine, quoniã conturbata sunt ossa mea.* Id est, firmamẽtum animæ meæ vel fortitudo. Hæc enim ossa significant. Dicit ergo anima, fortitudinem suam esse D turbatam, cum ossa nominat. Neque enim credendum est quòd habeat ossa quæ videmus in corpore: quapropter ad expositionem pertinet quod subiicitur: *Et anima mea turbata est valde.* Ne quod ossa appellanit, corporis intelligerentur. *Et tu domine vsquequo?* Quis non intelligat significari animam luctantem cum morbis † suis; diu autem dilatam à medico, vt ei per- *† aliàs, moribus.* suaderetur in quæ mala se peccando præcipitauerit? Quod enim facilè sanatur, non multum cauetur. Ex difficultate autem sanationis, erit diligentior custodia receptæ sanitatis. Non ergo tanquam crudelis deus æstimandus est, cui dicitur, Et tu domine vsquequo? Sed tanquam bonus persuasor animæ, quid mali sibiipsi pepererit. Nondum enim tam perfectè orat hæc anima vt ei dici possit, Adhuc loquente te dicam, Ecce *Esa. 65.* adsum. Simul vt etiam illud agnoscat quanta pœna impiis præparetur, qui se nolunt conuertere ad deum, si tantam difficultatem conuertentes patiuntur, sicut alio loco scriptum est, Si iustus vix saluus erit, pecca- *1. Petr. 4.* tor & impius vbi parebunt? *Conuertere domine, & erue animam meam.* Conuertens se, orat vt ad eum conuer- E tatur & deus: sicut dictum est, Conuertimini ad me, *Zacha. 1.* & conuertar ad vos, dicit dominus. An ex illa locutione intelligendum est, conuertere domine, id est, fac me conuerti, cum in ipsa sua conuersione difficultatem laborémque sentiret. Nam perfecta nostra conuersio paratum inuenit deum, sicut propheta dicit, Tanquam diluculum paratum inuenimus eum. Quoniam vt eum amitteremus, non eius absentia, qui vbique adest, sed nostra fecit auersio. In hoc mundo erat, inquit, & mundus per eum factus est, & mundus eum non co- *Ioan. 1.* gnouit. Si ergo in hoc mundo erat, & mundus eum non cognouit, nostra immunditia non fert eius aspectum. Dum enim nos conuertimur, id est, mutatione veteris vitæ resculpimus spiritum nostrum, durum sentimus & laboriosum, ad serenitatem & tranquillitatem diuinæ lucis à terrenarum cupiditatum caligine retorqueri: & in tali difficultate dicimus, Conuertere domine, id est, adiuua nos vt perficiatur in nobis conuersio, quæ te paratum inuenit, & fruendum te præbentem dilectoribus tuis. Et ideo postquam dixit, Conuertere domine, addidit, & erue animam meam, tanquam inhærentem perplexitatibus huius seculi, & spi- F nas quasdam dilacerantium desideriorum in ipsa conuersione patientem. *Saluum me fac,* inquit, *propter misericordiam tuam.* Intelligit non suorum meritorum esse quòd sanatur, quandoquidem peccanti & datum præceptum prætereũti, iusta damnatio debebatur. Sana me ergo, non propter meritum meum, sed propter misericordiam tuam. *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Intelligit quoque nunc esse tempus conuersionis, quia cum ista vita transierit, non restat nisi retributio meritorum. *In inferno quis cõfitebitur tibi?* Confessus est in inferno ille diues, de quo dominus dicit, qui Lazarũ vidit in requie, se autem in tormentis dole- *Luc. 16.* bat. Vsqueadeo confessus, vt etiam moneri suos vellet, vt se à peccatis cohiberent, propter pœnas quæ apud inferos esse non creduntur. Quamuis ergo frustra, confessus est tamen, sibi meritò illa accidisse tormenta, quando etiam suos ne in hæc inciderent, doceri cupiebat. Quid ergo est, In inferno quis confitebitur tibi? An infernum vult intelligi, quò post iudicium præcipitabuntur impij, vbi iam propter profundiores tenebras nullam dei lucem videbunt, cui aliquid confiteantur? Nam

G iste adhuc eleuatis oculis, quanuis immani profundo
interposito, potuit tamen videre Lazarum in requie
constitutum. Ex cuius comparatione, ad confeßionem
coactus est meritorum suorum. Potest etiam illud in-
telligi, vt mortem vocet peccatum, quod contempta
diuina lege committitur, vt aculeũ mortis, mortem ap-
1.Cor.15. pellemus quòd mortem comparet. Aculeus enim mor
tis, peccatum. In qua morte, hoc est, esse immemorem
dei, legem eius & præcepta contemnere: vt infernum
dixerit cæcitatem animi, quæ peccantem, id est, mo-
Rom.1. rientem excipit & inuoluit. Sicut non probauerunt, in-
quit, habere deum in notitia, dedit illos deus in repro-
bum sensum. Ab ista morte & ab isto inferno tutam se
præberi anima deprecatur, dum molitur conuersionem
ad deum, & sentit difficultates. Quapropter contexit,
dicens, *Laboraui in gemitu meo.* Et tanquã parum pro-
fuerit, addidit & dicit, *Lauabo per singulas noctes lectum
meũ.* Lectus est hoc loco appellatus vbi requiescit ani-
mus æger & infirm⁹, id est, in voluptate corporis & om-
ni delectatione seculari. Quam delectationem lachry-
mis lauat qui sese ab illa conatur extrahere. Videt enim
iam se damnare carnales concupiscentias: & tamen
H delectatione tenetur infirmitatis, & in ea libenter ia-
cet, vnde resurgere nisi sanatus animus non potest.
Quòd autem ait, Per singulas noctes: fortasse accipi vo-
luit, quòd ille qui spiritu promptus sentit aliquam lu-
cem veritatis, & tamen in delectatione huius seculi per
carnis infirmitatem aliquando requiescit, tanquam
dies & noctes alterno affectu cogitur pati: vt cum di-
Rom.7. cit, Mente seruio legi dei, tanquam diem sentiat. Rur-
sus cum dicit, Carne autem legi peccati, inclinetur in
noctem, donec omnis nox transeat, & veniat vnus dies,
Psalm.5. de quo dicitur, Mane adstabo tibi & videbo. Tunc e-
nim adstabit, nunc autem iacet, quando in lecto est:
quem lauabit per singulas noctes, vt tantis lachrymis
impetret efficacißimam de dei misericordia medici-
nam. *In lachrymis stratum meum rigabo.* Repetitio est.
Cum enim dicit, In lachrymis: ostẽdit quemadmodum
superius lauabo dixerit. Hoc autem accipimus stratum,
quod superius lectum. Quanquam rigabo, amplius sit
aliquid quàm lauabo: quoniam potest aliquid in super-
ficie lauari, rigatio verò ad interiora permanat, quod
significat fletum vsque ad cordis intima. Temporum
I enim varietas, quòd præteritum posuit, cum diceret, la-
boraui in gemitu meo: & futurum cum diceret, laua-
bo per singulas noctes lectũ meum: rursus futurum, in
lachrymis stratum meum rigabo: illud ostendit, quid
sibi dicere debeat, cum quisque in gemitu frustra labo-
rauit. Tanquam diceret, Non profuit cum hoc feci, er-
go illud faciam. *Turbatus est in ira oculus meus.* Verum
sua, an dei, in qua petit ne argueretur aut corriperetur?
Sed si illa diem iudicij significat, quomodo nunc po-
test intelligi? An inchoatio eius est, quòd hic homines
dolores & tormenta patiuntur, & maxime damnum
intelligentiæ veritatis, sicut iam commemoraui quod
Rom.1. dictum est, Dedit illos deus in reprobum sensum? Nam
ea est cæcitas mẽtis. In eam quisquis datus fuerit, ab in-
teriore dei luce secluditur. Sed nondum penitus rum
Matt.25. in hac vita est. Sunt enim tenebræ exteriores, quæ ma-
4 sen.d.50 gis ad diem iudicij pertinere intelliguntur, vt penitus
hic quæri extra deum sit, quisquis dum tempus est, corrigi nolue-
potest. rit. Penitus enim esse extra deum quid est, nisi esse in
summa cæcitate? Siquidem deus habitat lucem inacces-
1.Tim.6. sibilem, quò ingrediuntur quibus dicitur, Intra in gau-
Matt.25. dium domini tui. Huius igitur iræ inchoatio est, quam
in hac vita patitur quisque peccator. Timens itaque iu- K
dicij diem, laborat & plangit, ne ad illud perducatur,
cuius initium tam perniciosum nunc experitur. Et ideo
non dixit, extinctus est, sed conturbatus est ab ira ocu-
lus meus. Si autem sua ira dicit oculum suum esse turba-
tum, neque hoc mirum est. Nam hinc forsitan dictum
est, Non occidat sol super iracundiam vestram: quòd Ephes.4.
interiorem solem, id est, sapientiam dei, tanquam oc-
casum in se pati arbitratur mens, quæ sua perturbatione
illum videre non sinitur. *Inueteraui in omnibus inimicis
meis.* De ira tantum dixerat, si tamẽ de sua ira dixerat.
Consideratis autem reliquis vitiis, inuenit se omnibus
esse vallatum. Quæ vitia quoniam veteris vitæ sunt &
veteris hominis, quo exuendi sumus, vt induamur no- Coloss.3.
uo: recte dictum est, Inueteraui. In omnibus autem
inimicis meis, vel inter ipsa vitia dicit, vel inter homi-
nes qui nolunt ad deum conuerti. Nam & hi etiam si
nesciuntur, etiam si parcunt, etiam si iisdem conuiuiis
& domibus & ciuitatibus nulla lite interposita, & cre-
bris colloquiis quasi concorditer vtuntur: nihilo minus
tamen intentione contraria inimici sunt eis, qui se ad
deum conuertunt. Nam cum alij amant & appetunt L
istum mundum, alij se optant ab isto mundo liberari,
quis non videat illos inimicos esse istis? Nam si possunt,
eos secum ad pœnas trahunt. Et magnum donum est,
inter eorum verba versari quotidie, & non excedere
de itinere præceptorum dei. Sæpe enim mens nitens
pergere in deum, concussa in ipso itinere trepidat. Et
plerunque propterea non implet bonum propositum,
ne offendat eos cum quibus viuit, alia bona peritura &
transeuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus
est omnis sanus, non locis, sed animo. Nam locis cor-
pora continentur, animo autem locus est effectio sua.
Quapropter post laborem & gemitũ & imbres creber-
rimos lachrymarũ, quia inane nõ potest esse quod tam
vehementer rogatur ab eo qui fons est omnium mise-
ricordiarum, verißime dictum est, Propè est dominus Psalm.33.
obtritis corde. Post tantas difficultates exauditã se ani- Mat.7.
ma pia significans, quam licet etiam ecclesiam intelli- Luc.13.
gere, vide quid adiungit: *Discedite à me omnes, qui opera-
mini iniquitatem, quoniã exaudiuit dominus vocẽ fletus mei.*
Vel in prophetia dictum est, quoniam discessuri sunt,
id est, separabuntur à iustis impij, cum iudicij dies vene-
rit. Vel nunc, quia etiam si pariter atque iisdem cõuen- M
ticulis continentur: tamen in area nuda iam grana se-
parata sunt à paleis, quanuis inter paleas lateant. Simul
itaque versari possunt, sed simul vento auferri non pos-
sunt. Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.
*Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationẽ
meam suscepit.* Crebra eiusdem sententiæ repetitio, non
quasi narrantis necesitatem, sed affectum exultantis o-
stendit. Sic enim loqui gaudentes solent, vt non eis suf-
ficiat semel enunciare quod gaudent. Iste fructus est il-
lius gemitus in quo laboratur, & illarum lachrymarum,
quibus lauatur lectus, & stratum rigatur, quoniam qui Psal.125.
seminat in lachrymis, in gaudio metet. Et beati lugen- Mat.5.
tes, quoniam ipsi consolabuntur. *Erubescant & cõtur-
bentur [vehementer] omnes inimici mei.* Discedite à me
omnes, dixit superius, quod etiã in hac vita sicut exposi-
tum est, fieri potest. Quod autem dicit, Erubescant &
conturbentur, non video quemadmodũ euenire posit,
nisi illo die cum manifesta fuerint iustorum præmia, &
supplicia peccatorum: Nam nunc vsque adeo nõ erube-
scunt impij, vt nobis insultare non desinant. Et plerun-
que tantum valẽt irrisionibus suis, vt infimos homines
de Christi

A de Christi nomine erubescere faciat. Vnde dictum est, *Luc. 9.* Quisquis me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo. Iam verò quisquis sublimia illa præcepta implere voluerit, vt dispergat, det pauperibus, quo iustitia eius maneat in æternum, omnibusque suis rebus terrenis venditis & indigentibus erogatis, *1. Timo. 6.* Christum sequi voluerit, dicens, Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus, victum & tegumentum habentes, his contenti simus: incidit in istorum sacrilegam dicacitatem, & ab eis qui sanari nolunt, vocatur insanus: & sæpe ne hoc vocetur à desperatis hominibus, trepidat facere & differt quod omnium fidelissimus & potentissimus medicus imperauit. Non ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, & à proposito itinere vel reuocemur, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus vt illi erubescant, dicentes, vt scriptum *Sapien. 5.* est, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter B sanctos sors illorum est? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Repleti sumus iniquitatis via & perditionis, & ambulauimus per solitudines difficiles, viam autem domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. Quod autem ait, *Conuertantur & confundantur.** Quis non iudicet esse iustissimam pœnam, vt conuersionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, *Valde velociter.* Cum enim iam desperari cœperit iudicij dies, cùm dixerint, pax, tunc eis repentinus veniet interitus. Quandocunque autem venerit, celerrimè venit quod desperatur esse venturum: & longitudinem vitæ huius non facit sentiri, nisi spes viuendi. Nã nihil videtur esse celerius, quàm quicquid in ea iam præteritum est. Cùm ergo iudicij dies venerit, tunc sentient peccatores quàm non sit longa omnis vita quæ transit. Nec omnino eis videri poterit tardè venisse, quod nõ desiderantibus, sed potius non credẽtibus venerit. Quanquam & illud hic accipi potest, vt tanquam gementem & tam sæpe diùque flentem deus C exaudiuerit, intelligatur liberata à peccatis etiam omnes peruersos mot' carnalis affectionis domuisse, sicut dicit, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod cùm ei prouenerit, non mirum est si iam ita perfecta est, vt oret pro inimicis suis. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit, Erubescant & cõturbentur omnes inimici mei: vt de peccatis agant pœnitentiam, quod sine confusione & cõturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere & illud quod sequitur, Conuertantur & erubescant, id est, conuertantur ad deum, & erubescant se in prioribus tenebris peccatorum aliquando gloriatos, sicut Apostolus dicit, *Roman. 6.* Quam enim gloriam habuistis aliquando in his in quibus nunc erubescitis? Quod autem addidit, valde velociter, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potẽtiam referendum est, qui gentes quæ pro idolis suis persequebantur ecclesiam, ad euangelij fidem tanta temporum celeritate conuertit.

*Margin: * aliàs, erubescant. — 1. Thess. 5.*

In Psalmum septimum enarratio.

Psalmus ipsi Dauid quem cantauit domino pro verbis Chusi filij Gemini.

Tomus octauus.

HISTORIAM quidem vnde occasionẽ istam D prophetia sumpsit, in Regnorum secundo libro cognoscere facile est. Ibi enim Chusi amicus regis Dauid transitũ fecit in partes Absalon filij eius, qui aduersus patrem bellũ gerebat, ad explorãda consilia & renunciãda quæ aduersus patrem ille moliebatur authore Achitofel, qui defecerat ab amicitia Dauid, & filiũ eius aduersus patrem cõsilijs quibus posset instruebat. *2. Reg. 16. & 17.* Sed quoniam nõ ipsa historia in hoc psalmo cõsiderãda est, de qua propheta mysteriorum velamen assumpsit, si transitũ ad Christũ fecimus, auferatur velamen, & primò ipsorum nominum significationem interrogemus, quid sibi velit. *2. Cor. 3.* Nõ enim defuerunt interpretes qui hæc ipsa non carnaliter ad literam, sed spiritaliter inuestigãtes, dicerent nobis quòd Chusi interpretatur silentium, Gemini autem dexter, Achitofel fratris ruina. Quibus interpretationibus rursum nobis traditor ille Iudas occurrit, vt Absalon eius imaginem gestet, secundum quòd patris pax interpretatur, quia pacatus erga illum extitit pater, quamuis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in psalmo tertio tractatum est. Quemadmodum autem inuenitur in euangelio filios domini nostri Iesu Christi dictos esse E discipulos, sic in eodem euãgelio inuenitur etiam fratres esse appellatos. Resurgens enim dominus ait, Vade, & dic fratribus meis. *Ioan. 20.* Et apostolus eum dicit primogenitum in multis fratribus. *Roman. 8.* Discipuli ergo eius ruina qui eum tradidit, rectè intelligitur fratris ruina, quod Achitofel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur silentium, rectè accipitur aduersus illos dolos dominum nostrũ silentio dimicasse, id est, altissimo secreto, quo cæcitas in Israël ex parte facta est, cùm dominum persequebantur, vt plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israël saluus fieret. *Roman. 11.* Ad hoc profundum secretum altumq; silentium cùm venisset apostolus, exclamauit quasi quodã ipsius altitudinis horrore perculsus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius. Quis enim cognouit mentem domini, aut quis cõsiliarius illius fuit? Ita magnũ illud silentium non expositione magis aperit, quam admiratione cõmendat. Hoc silentio dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suæ misericor F diæ atque prouidentiæ ordinem vertit: vt quod ille ad perniciem vnius hominis peruersa mente faciebat, iste ad salutem omniũ hominũ prouida gubernatione conferret. Cantat ergo psalmũ domino anima perfecta, quæ iam digna est nosse secretũ dei. Cãtat pro verbis Chusi, quia meruit nosse verba illius silentij. Apud infideles enim & persecutores silentium est illud atque secretum: apud suos autem quibus dictum est, Iam nõ dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui a patre meo, nota feci vobis. *Ioan. 15.* Apud amicos ergo eius non est silentium, sed verba silentij, id est ratio exposita & manifesta illius silentij. Quod silentium, id est Chusi, dicitur filius Gemini, id est dextri. Non enim abscondendum erat sanctis, quod pro illis gestum est: & tamen, inquit, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. *Matth. 6.* Cantat ergo anima perfecta in prophetia, cui secretum illud innotuit, pro verbis Chusi, id est pro cognitione eiusdẽ secreti. Quod secretũ dexter de', id est fauẽs atq; propitius ei, operatus est. Quare hoc silẽtium filius dextri appellatur, quod est Chusi filius Gemini.

G *Domine deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & erue me.* Tanquam cui non restat iam perfecto nisi inuidus diabolus, superato omni bello atque aduersitate vitiorum, dicit, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & erue me. *Nequando rapiat vt leo animam meam.* 1.Pet.5. Dicit apostolus, Aduersarius vester tanquam leo rugiens circumit quærens quem deuoret. Itaque cum diceret per pluralem numerum, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me: singularem postea intulit, dicens, Nequando rapiat vt leo animam meam. Non enim ait, nequando rapiant, sciens quis restiterit inimicus, tam perfectæ animæ vehementer aduersus. *Dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis, neque saluum facis. Si enim deus non redimat, neque saluum faciat, ille rapit. Et vt manifestum sit iam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli fraudulentissimæ insidiæ cauendæ sunt, vide quid sequatur: *Domine deus meus si feci istud* Quid est quod vocat istud? An quia non dicit nomen peccati, vniuersale peccatum intelligendum est? Qui intellectus H si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur, tanquam si interrogassemus quid est hoc quod dicis istud, respondet, *Si est iniquitas in manibus meis.* Iam ergo manifestum est de omni peccato dici. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Quod non potest vere dicere, nisi Matth.5. perfectus. Ait quippe dominus, Estote perfecti, sicut & pater vester qui est in cœlis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta pro verbis Chusi filij Gemini, id est, pro cognitione illius secreti atque silentij, quod pro salute nostra operatus est propitius nobis & misericors dominus, vt toleraret & patientissime sustineret dolos traditoris sui: tanquam huic perfectæ animæ dicat, exponens rationem ipsius secreti, Ego pro te impio & peccatore, vt tuæ iniquitates mei sanguinis effusione lauarentur, magno silentio & ma- I gna patientia traditorem meum pertuli: nonne imitaberis me, vt & tu non reddas mala pro malis? Animaduertens igitur & intelligens quid pro illo fecerit dominus, & eius exemplo ad perfectionem proficiens, dicit, Si reddidi retribuentibus mihi mala: id est, si non feci quod tu faciendo docuisti. *Decidam ergo ab inimicis meis inanis.* Et bene non ait, Si reddidi retribuentibus mihi mala, sed retribuentibus. Qui enim retribuit, iam aliquid acceperat. Maioris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quàm si nullo antè accepto beneficio nocere voluisset. Si reddidi ergo, inquit, retribuentibus mihi mala: id est, si te non imitatus sum in illo silentio, hoc est, patientia tua quam pro me operatus es, decidam ab inimicis meis inanis. Inaniter enim se iactat, qui cum & ipse homo sit, cupit se de homine vindicare. Et cum superare hominem palàm quærit, occulte à diabolo superatur, inanis effectus, vana & superba lætitia, quòd quasi vinci non potuit. Intelligit Matth.6. ergo iste vbi maior fiat victoria, & vbi pater reddat qui videt in occulto. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quàm hominem vincit, illis etiam Prouer.16. literis eruditus, in quibus scriptum est, Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis. Iurare videtur per execrationem, quod est grauissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit, Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio K in ore iurantis, aliud in significatione prophetantis. Hic enim dicit quid vere contingat hominibus qui reddunt retribuentibus mala, non quod sibi aut alicui quasi iureiurando imprecetur. *Persequatur ergo inimicus animam meam, & comprehendat.* Iterum inimicum singulari numero nominans, illum magis magisque manifestat, quem superius velut leonem appellauit. Ipse enim animam persequitur: & si deceperit, comprehendet. Nam homines vsque ad interfectionem corporis sæuiunt: animam verò post illam visibilem mortem in potestate habere non possunt. Diabolus autem quas animas persecutus comprehenderit, possidebit. *Et conculcet in terra vitam meam.* Id est, conculcando terram faciat vitam meam, cibum scilicet suum. Non enim tantùm leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est, Terram manducabis. Et Gene.3. peccatori homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. *Et gloriam meam in puluerem deducat.* Hic est ille puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, superborum scilicet vana & inepta iactantia & inflata & non solida, tanquam vento elatus pulueris globus. Recte L itaque hic posuit gloriam, quam non vult in puluerem deduci. Vult enim eam solidam habere in conscientia coram deo, vbi nulla iactantia est. Qui gloria- 1.Cor.1. tur, inquit, in domino glorietur. Ista soliditas in puluerem deducitur, si per superbiam quisque contemnens secreta conscientiæ, vbi solus deus hominem probat, velit apud homines gloriari. Hinc est quod alibi dicit deus, Conteret ossa placentium hominibus. Psal.52. Qui autem bene didicit vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ vel solum vel maximè cauendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia. Eccl.10. Et initium superbiæ hominis, apostatare à deo. *Exurge domine in ira tua.* Quid adhuc iste quem perfectum dicimus, ad iram prouocat deum? Nonne videndum est ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur, dixit, Domine ne statuas illis hoc peccatum? An & Act.7. iste non aduersus homines hæc precatur, sed aduersus diabolum & angelos eius, quorum possessio peccatores atque impij homines sunt? Non ergo sæuiens, sed misericors aduersus eum orat, quisquis orat vt ei M auferatur ista possessio ab illo domino qui iustificat impium. Cum enim iustificatur impius, ex impio fit Roman.4. iustus, & ex possessione diaboli migrat in templum dei. Et quoniam pœna est, vt cuique auferatur possessio in qua dominari desiderat, hanc pœnam dicit iram dei aduersus diabolum, vt desinat possidere quos possidet. Exurge domine in ira tua. Exurge hic appare dixit, humanis videlicet & latentibus verbis: quasi deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. *Exaltare in finibus inimicorum meorum.* Fines dixit ipsam possessionem, vbi vult deum exaltari potius, id est, honorari & glorificari, quàm diabolum, dum impij iustificantur & laudant deum. *Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti.* Id est, quia humilitatem præcepisti, humilis appare: & tu prior imple quod præcepisti, vt exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur à diabolo, qui aduersus tua præcepta superbiam persuasit, dicens, Manducate, & aperientur vobis oculi, & eritis tan- Gene.3. quam dij. *Et congregatio populorum circumdabit te.* Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum,

siue

A ſiue credentium, ſiue perſequentiũ poteſt aceipi, quotum vtrumque eadem domini noſtri humilitate factum eſt: quam contemnens perſequentium multi- *Pſal.2.* tudo, circundedit eum: de qua dictum eſt, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Credentium autem per eius humilitatem multitudo ita *Roman.11.* eum circundedit, vt veriſsime diceretur, Cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt plenitudo gentium intraret. Et *Pſal.2.* illud, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. *Et propter hanc in altum regredere.* Id eſt, propter hanc congregationem regredere in altum, quod reſurgendo & in cœlum aſcendendo feciſſe intelligitur. Ita enim glorificatus dedit ſpiritum ſanctum, qui ante glorificationem eius dari non poſſet: ſicut in euangelio poſi- *Ioan.7.* tum eſt, Spiritus autem nondum erat datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Regreſſus ergo in altum propter congregationem populorum miſit ſpiritum ſanctum: quo impleti prædicatores euangelij orbem terrarum eccleſiis impleuerunt. Poteſt & ſic iſte ſenſus intelligi, Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum: id eſt, exurge in ira tua, & B non te intelligant inimici mei: Vt hoc ſit, exaltare, id eſt, altus efficere, ne intelligaris: quod refertur ad illud ſilentium. Sic enim de hac exaltatione in alio pſal- *Pſal.17.* mo dicitur, Et aſcendit ſuper cherubim, & volauit, & poſuit tenebras latibulum ſuum. Qua exaltatione, id eſt, occultatione, cum te merito peccatorum ſuorum non intellexerint qui te crucifigent, congregatio credentium circundabit te. Ipſa enim humilitate exaltatus eſt, id eſt, non intellectus: vt ad hoc referatur, Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandaſti: id eſt, cum appares humilis, altus eſto, vt non intelligãt inimici mei. Iuſto autem ſunt peccatores inimici, & pio impij. Et congregatio populorum circundabit te: id eſt, per hoc ipſum quòd te nõ intelligẽt qui te crucifigent, credent in te gentes, atque ita congregatio populorum circundabit te. Sed quod ſequitur, ſi vere hoc ſignificat, plus doloris habet, quia iam incipit ſentiri, quàm lætitiæ, quia intelligitur. Sequitur enim, Et propter hãc in altum regredere, id eſt, & propter hanc congregationem generis humani qua eccleſiæ refertæ ſunt, in altum regredere: id eſt, rurſus deſine intelligi. C Quid eſt ergo, Et propter hanc, niſi quia & iſta te of- *Luca 18.* fenſura eſt, ita vt veriſsime pronuncies, dicens, Putas cum venerit filius hominis, inueniet fidem ſuper terram? Item dicit de pſeudoprophetis (qui intelliguntur hæretici) propter eorum iniquitatem refrigeſcet cha- *Matth.24.* ritas multorum. Cum ergo & in eccleſiis, hoc eſt in illa congregatione populorum atq; gentium vbi nomen Chriſtianum latiſsime peruagatum eſt, tanta erit abundantia peccatorum, quæ iam ex magna parte ſentitur: nónne illa hic prædicitur, quæ per alium quoque pro- *Amos 8.* phetam denunciata eſt fames verbi? Nónne & propter hanc congregationem peccatis ſuis à ſe lumen veritatis abalienantem deus in altum regreditur: id eſt, vt *Matth.10. & 14.* aut nullis aut perpaucis, de quibus dictum eſt, Beatus qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: teneatur & percipiatur ſyncera fides, & ab omnium prauarum opinionum labe purgata? Non ergo immeritò dicitur, Et propter hanc congregationem in altum regredere: id eſt, ſecede rurſus in altitudinem ſecretorum tuorum, etiam propter hanc cõgregationem populorum, quæ habet nomen tuum, & facta tua non facit. Sed ſiue ſuperior ſiue iſta ſit congruentior huius loci expoſitio, ſine præiudicio alterius alicuius melio- D ris aut paris, conuenientiſsime ſequitur, *Dominus iudicat populos.* Siue enim in altum regreſſus eſt, cum poſt reſurrectionem aſcendit in cœlum, bene ſequitur, Dominus iudicat populos: quia inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Siue in altum regrediatur, cum peccatores Chriſtianos deſeret intelligentia veritatis, quia de ipſo aduentu dictum eſt, Putas veniens filius *Luca 18.* hominis inueniet fidem in terra? Dominus enim iudicat populos. Quis dominus niſi Ieſus Chriſtus? Pater *Ioan.5.* enim non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Quapropter hæc anima quæ perfecte orat, vide quemadmodum non timeat iudicij diem, & vere ſecuro deſiderio dicat in oratione, Adueniat regnum *Matth 6.* tuum. *Iudica,* inquit, *me domine ſecundum iuſtitiam meam.* In ſuperiori pſalmo infirmus deprecabatur miſericordiam potius implorans dei, quàm commemorans vllum meritum ſuum, quoniam filius dei peccatores *Luca.5.* venit vocare in pœnitentiam. Itaque ibi dixerat, Sal- *Pſal.6.* uum me fac domine propter miſericordiam tuam: id eſt, non propter meritum meum. Nunc autem quoniam vocatus tenuit & ſeruauit præcepta quæ accepit, audet dicere, *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam* E *meam, Et ſecundum innocentiam meam ſuper me.* Iſta eſt vera innocentia, quæ nec inimico nocet. Itaque bene ſe iudicari poſtulat ſecundum innocentiam ſuam, qui vere dicere potuit, Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quod autem addidit, ſuper me: non ad innocẽtiam tantum, ſed ad iuſtitiam quoque ſubaudiri poteſt: vt iſte ſit ſenſus, Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam, quæ iuſtitia & innocentia ſuper me eſt. Quo addimento demonſtrat, idipſum quòd anima iuſta eſt & innocens, non per ſe habere, ſed per illuſtrantem & illuminantem deum. De hac enim dicit in alio pſalmo, Tu illumi- *Pſal.17.* nabis lucernam meam domine. Et de Ioanne dicitur, *Ioã.1. & 5.* Quia non erat ille lumen, ſed teſtimonium perhibebat de lumine. Ille erat lucerna ardens & lucens. Lumen ergo illud vnde animæ tanquam lucernæ accenduntur, non alieno ſed proprio ſplendore fulget, quod eſt ipſa veritas. Ita ergo dicitur, Secundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meã ſuper me: tanquam ſi lucerna ardens & lucens diceret, Iudica me ſecundum flammam quæ ſuper me eſt: id eſt, non qua ſum ego, ſed qua fulgeo accenſa de te. *Conſummetur autem nequitia peccatorum.* F Conſummetur, inquit, perficiatur, ſecundum illud quod eſt in Apocalypſi, Iuſtus iu- *Apoc.22.* ſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc. Videtur enim conſummata nequitia hominum qui crucifixerunt filium dei. Sed eorum maior eſt, qui nolunt recte viuere, & oderunt præcepta veritatis, pro quibus crucifixus eſt filius dei. Conſummetur ergo, inquit, nequitia peccatorum: id eſt, perueniatur ad ſummam nequitiam, vt poſsit iuſtum iam venire iudicium. Sed quoniam nõ ſolum dictum eſt, Sordidus ſordeſcat adhuc: ſed etiam dictum eſt, Iuſtus iuſtior fiat: annectit & dicit, *Et dirige iuſtum, ſcrutans corda & renes deus.* Quomodo ergo iuſtus dirigi poteſt, niſi in occulto, quando etiam eccleſia illa quæ initio temporum Chriſtianorum, cum adhuc perſecutione ſecularium hominum ſancti premerentur, miranda videbatur hominibus? nunc poſtquam in tanto culmine nomen cœpit eſſe Chriſtianũ, creuit hypocriſis, id eſt, ſimulatio, eorum ſcilicet qui nomine Chriſtiano malunt hominibus placere quàm deo. Quomodo ergo dirigitur iuſtus in tã-

G ta confuſione ſimulationis, niſi dum ſcrutatur corda & renes deus, videns omnium cogitationes quæ nomine 2.ſen.diſt. cordis ſignificatæ ſunt, & delectationes quæ nomine 38.ſolet. renum intelliguntur? Rectè quippe temporalium & terrenarum rerum delectatio renibus tribuitur: quia & ipſa pars eſt inferior hominis, & ea regio eſt vbi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc ærumnoſam & fallacis lætitiæ vitam per ſucceſsionem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor noſtrum deus, & perſpiciens ibi eſſe vbi eſt theſau- Math.6. rus noſter, id eſt, in cœlis, ſcrutans etiam renes: & per- Galat.1. ſpiciens non nos acquieſcere carni & ſanguini, ſed delectari in domino, dirigit iuſtum in ipſa conſcientia coram ſe, vbi nullus hominum videt, ſed ſolus ille qui perſpicit quid quiſq; cogitet, & quid quemq; delectet. Finis enim curæ delectatio eſt, quia eò quiſque curis & cogitationibus nititur, vt ad ſuam delectationem 1.Ioan.2. perueniat. Videt igitur curas noſtras, qui ſcrutatur cor. Videt autem fines curarum, id eſt delectationes, qui perſcrutatur renes. Vt cum inuenerit, non ad concupiſcentiam carnis, neque ad concupiſcentiam oculorũ, neque ad ambitionem ſeculi, quę omnia tranſeunt tan- H quam vmbra, inclinari curas noſtras, ſed ad gaudia rerum æternarum ſuſtolli, quæ nulla commutatione violantur, dirigat iuſtum, ſcrutans corda & renes deus. 2.ſen.diſt. Opera enim noſtra quæ factis & dictis operamur, poſ- 18.Solet. ſunt eſſe nota hominibus, ſed quo animo fiant, & quò per illa peruenire cupiamus, ſolus ille nouit qui ſcrutatur corda & renes deus. *Iuſtum auxilium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde.* Duo ſunt officia medicinæ: Vnum quo ſanatur infirmitas, alterum quo ſanitas cuſtoditur. Iuxta illud primum, dictum eſt in ſupe- Pſal.6. riore pſalmo, Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum. Iuxta hoc alterum, in hoc pſalmo dicitur, Si eſt iniquitas in manibus meis? Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Ibi enim infirmus vt liberetur, hic iam ſanus ne corrumpatur orat. Iuxta illud ibi dicitur, Saluum me fac propter miſericordiam tuam. Iuxta iſtud hic dicitur, Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam. Ibi enim vt à morbo euadat remedium, hic autem ne in morbum recidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur, Saluum me fac domine ſecundum miſericordiam tuam. Iuxta hoc dicitur, Iuſtum auxilium meum à do- I mino, qui ſaluos facit rectos corde. Et illa enim & iſta ſaluos facit. Sed illa ex ægritudine ad ſalutem tranſfert, hæc in ipſa ſalute conſeruat. Itaque ibi miſericors auxilium eſt, quia nullum habet meritum peccator qui adhuc iuſtificari deſiderat, credens in eum qui iuſti- Roma.4. ficat impium. Hic autem iuſtum auxilium eſt, quod iam iuſto tribuitur. Dicat ergò ibi peccator, qui dixit, Pſal.6. Infirmus ſum, Saluum me fac domine propter miſericordiam tuam. Et dicat hic iuſtus, qui dixit, Si reddidi retribuentibus mihi mala, Iuſtum auxilium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde. Si enim medicinam exhibet qua ſanemur infirmi, quanto magis eam qua cuſtodiamur ſani? Quoniam ſi cum adhuc Roma.6. peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, quanto magis nunc iuſtificati, ſalui erimus ab ira per ipſum? Iuſtum auxilium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde. Dirigit iuſtum, ſcrutans corda & renes deus. Iuſto autem auxilio ſaluos facit rectos corde. Non ſicut ſcrutatur corda & renes, ita ſaluos facit rectos corde, & renibus: quia cogitationes & malæ ſunt in prauo corde, & bonæ in recto corde. Delectationes autem non bonæ ad renes pertinent, K quia inferiores ſunt atque terrenæ: bonæ verò non ad renes, ſed ad ipſum cor. Propterea non ita dici poſſunt recti renibus, ſicut dicuntur recti corde, cum iam vbi cogitatio, ibi & delectatio eſt: quod fieri non poteſt niſi cum diuina atque æterna cogitantur. Dediſti, Pſal.4. inquit, lætitiam in corde meo, cum dixiſſet, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Nam phantaſmata rerum temporalium, quæ ſibi animus fingit, cum ſpe vana mortalique iactatur, quamuis inanibus imaginationibus afferant ſæpe deliram inſanámque lætitiam, non tamen cordi hæc delectatio, ſed renibus tribuenda eſt: quia illæ omnes imaginationes de inferioribus, hoc eſt terrenis carnalibuſq; rebus attractæ ſunt. Ita fit, vt ſcrutans corda & renes deus, & perſpiciens in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delectationes, iuſtum auxilium præbeat rectis corde, vbi mundis cogitationibus ſupernæ delectationes ſociantur. Et ideo in alio pſalmo cum dixiſſet, Inſuper & vſque ad noctem increpuerunt me renes mei: ſubiecit de auxilio, dicẽs, Prouidebam dominum in conſpectu meo Pſal.15. ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Vbi oſtendit ſuggeſtiones tantùm ſe à renibus paſ- L ſum, non etiam delectationes, quas ſi pateretur, vtique commoueretur. Dixit autem, A dextris eſt mihi dominus ne commouear. deinde ſubiungit, Propter hoc delectatum eſt cor meum: vt renes eum increpare potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, ſed ibi facta eſt delectatio, vbi aduerſus renum increpationem prouiſus eſt deus à dextris eſſe, id eſt, in corde.

Deus iudex iuſtus, fortis, & longanimis. Quis deus iudex niſi deus qui iudicat populos? Ipſe iuſtus, qui reddet Math.6. vnicuique iuxta opera ſua. Ipſe fortis, qui etiam perſecutores impios, cum ſit potentiſsimus, pro noſtra ſalute tolerauit. Ipſe longanimis, qui etiam ipſos qui perſecuti ſunt, non ſtatim poſt reſurrectionem ad ſupplicium rapuit, ſed ſuſtinuit, vt ſe aliquando ad ſalutem ab illa impietate conuerterent. Et adhuc ſuſtinet, ſeruans vltimo iudicio vltimam pœnam, & nunc vſque inuitans peccatores ad pœnitẽtiam. *Non iram adducens per ſingulos dies.* Significantius fortaſſe dicitur, iram adducens, quàm iraſcens, & ita in exemplaribus Græcis inuenimus: vt non ſit in ipſo ira qua punit, ſed in animis eorum miniſtrorum qui præceptis veritatis obtemperant: per quos iubetur etiam inferiori- M bus miniſtris, qui vocantur angeli iracundiæ, ad punienda peccata. Quos iam non propter iuſtitiam qua non gaudent, ſed propter malitiam pœna humana delectat. Non ergo deus iram adducit per ſingulos dies, id eſt, non per ſingulos dies ad vindictam congregat miniſtros ſuos. Nunc enim patientia dei ad pœniten- Roman.2. tiam inuitat. Vltimo verò tempore cum homines propter duritiam ſuam & cor impœnitens theſaurizauerint ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, gladium ſuum vibrabit. *Niſi conuertimini, gladium ſuum vibrabit.* Poteſt ipſe homo dominicus gladius dei intelligi bis acutus, id eſt framea, quem non vibrauit primo aduentu, ſed tanquam in vagina humilitatis abſcondit. Vibrabit autem, cum in ſecundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifeſto ſplendore claritatis ſuæ, iuſtis lumine ſuo, & terrore impiis coruſcabit. Nam in aliis exemplaribus pro eo quod eſt, gladium ſuum vibrabit, frameam ſuam ſplendificabit, poſitum eſt: quo verbo conuenientiſsime ſignificari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduen-

tum,

A tum, quandoquidem ex ipsius persona intelligitur,
Psal. 36. quod alius psalmus habet, Libera domine ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

Arcum suum tetendit & parauit illum. Non passim verborum tempora prætereunda sunt, quod gladium de futuro dixit, vibrabit: arcum de præterito, tetendit. Deinde præteriti temporis consequuntur verba. *Et in ipso parauit vasa mortis: sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcum ergo istum scripturas sanctas libenter acceperim, vbi fortitudine noui testamenti quasi neruo quodam duritia veteris flexa & edomita est. Hinc tanquam sagittæ emittuntur apostoli, vel diuina præconia iaculantur. Quas sagittas ardentibus operatus est, id est, qui percussi diuino amore flagrarent. Qua enim alia sagitta
Cantic. 2. percussa est quæ dicit, Inducite me in domũ vini, constituite me inter vnguenta, constipate me inter mella, quoniam vulnerata charitate ego sum? Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas
Psal. 119. petit auxilium? Et ei dicitur, Quid detur tibi, aut quid
B adiiciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoribus: id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, vt omnium resistentium & à proposito reuocare volentium, linguas contemnas, & perse-
Roman. 8. cutiones eorum derideas, dicens, Quis me separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro. Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in Græcis exemplaribus ita inuenitur, Sagittas suas ardentibus operatus est. Latina autem, ardentes, pleraque habent. Sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant, quod vtique non possunt nisi & ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantùm, sed etiam vasa mortis dixit in arcu dominum parasse, quæri potest quæ sint vasa mortis. An fortè hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, id est, ex eisdem scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimen-
C das insiliunt, quod non contingit nisi promeritis.
† distributio. propterea diuinæ prouidentiæ etiam ista dispositio † tribuenda est: non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccauerint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, vt ipsa sit pœna peccati, quorum tamen morte filij catholicæ Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, vt ad intelligentiam diuinarum proficiãt scri-
1. Cor. 11. pturarum. Oportet enim & hæreses esse, vt probati, inquit, manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homines, cum manifesti sint deo. An fortè easdem sagittas & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentes vel ardentibus operatus est ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod apostolus dicit, Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mor-
2. Cor. 2. tis in mortem. Et ad hæc quis idoneus? Non ergo mirum si iidem apostoli & vasa mortis sunt eis à quibus persecutionem passi sunt, & igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium. Post hanc autem dispensationem iustum veniet iudicium, de quo ita dicit, vt intelligamus vnicuique homini supplicium fieri de peccato suo, & eius iniquitatem in pœnam conuerti. Nec putemus illam tranquillitatem, & ineffa- D
bile lumen dei de se proferre vnde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare, vt quæ fuerunt delectamento homini peccanti, sint instrumenta domino punienti. *Ecce, inquit, parturiuit iniustitiam.* Quid enim conceperat, vt iniustitiam parturiret? *Concepit, inquit, laborem.* Hinc est enim illud, In labore mandu- Gene. 3.
cabis panem tuum. Hinc etiam & illud, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Iugum enim me- Matth. 11.
um lene est, & onus meum leue. Non enim poterit labor finiri, nisi hoc quisque diligat quod inuito non possit auferri. Nam cum ea diliguntur quæ possumus contra voluntatem amittere, necesse est vt pro his miserrime laboremus, & vt hæc adipiscantur, in angustiis terrenarum ærumnarum, cum sibi quisque illa rapere, & præuenire alterum, aut extorquere alteri cupit, iniustitias machinemur. Rectè ergo & prorsus ex ordine parturiuit iniustitiam, concepit laborem. Parit autem, quid, nisi quod parturiuit: quamuis non hoc parturierit, quod concepit? Non enim hoc nascitur quod concipitur, sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquitatis, peccatum autem conceptio laboris, id est, illud E
primum peccatum apostatare à deo. Parturiuit ergo iniustitiam qui concepit laborem. *Et peperit iniquitatem.* Iniquitas hoc est quod iniustitia. hoc ergo peperit quod parturiuit. Quid? deinde sequitur. *Lacum aperuit, & effodit illum.* Lacum aperire, est in terrenis rebus, id est, tanquam in terra fraudem parare, quò alius cadat, quem vult decipere iniustus. Aperitur autem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni terrenarum cupiditatum. Effoditur verò, cum post consensionem operationi fraudis instatur. Sed vnde fieri potest, vt iniquitas prius lædat hominem iustum in quem procedit, quàm cor iniustum vnde procedit? Itaque fraudator pecuniæ, verbi gratia, dum cupit alium damno lacerare, ipse auaritiæ vulnere sauciatur. Quis autem vel demens nõ videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille innocentiæ? *Incidet, ergo, in foueam quam fecit.* Quod in alio psalmo dicitur, Cognoscetur dominus iudicia faci- Psal. 9.
ens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. *Conuertetur labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius descendet.* Non enim voluit ipse pec- F
catum euadere, sed factus est sub peccato tanquam seruus, dicente domino, Omnis qui peccat, seruus est. Ioan. 8.
Erit ergo iniquitas eius super ipsum cum ipse iniquitati suæ subdetur, quia nõ potuit dicere domino quod innocentes & recti dicunt, Gloria mea, & exaltans ca- Psal. 3.
put meum. Ita ergo ipse inferior erit, vt eius iniquitas sit superior, & in illum descendat, quia grauat illum & onerat, & ad requiem sanctorum reuolare non sinit. Hoc fit, cum in homine peruerso seruit ratio, & libido dominatur. *Confitebor domino secundum iustitiam eius.* Non ista confessio peccatorum est. Ille enim hoc dicit, qui superius verissime dicebat, Si est iniquitas Psal. 7.
in manibus meis. Sed confessio iustitiæ dei, qua ita loquimur, Vere domine iustus es, quando & iustos sic protegis, vt per teipsum eos illumines, & peccatores sic ordinas, vt non tua, sed sua malitia puniantur. Ista confessio ita dominum laudat, vt nihil possint impiorum valere blasphemiæ, qui volentes excusare facinora sua, nolunt suæ culpæ tribuere quod peccant, hoc est, nolunt suæ culpæ tribuere culpam suam. Itaque aut fortunam aut fatum inueniunt quod accu-

G sent, aut diabolum, cui non consentire in potestate nostra esse voluit qui nos fecit: aut aliam naturam inducunt quæ non sit ex deo, fluctuantes miseri, & errantes potius, quàm confitentes deo, vt eis ignoscat. Non enim oportet ignosci, nisi dicenti, Peccaui. Qui ergo videt merita animarum sic ordinari à deo, vt dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo vniuersitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudat deum: & ista est non peccatorum, sed iustorum confessio. Non enim pecca-
Matth.11. torum confessio est, dum dicit dominus, Confitebor tibi domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapiétibus, & reuelasti ea paruulis. Item in Ecclesiastico di-
Eccli.39. citur, Confitemini domino in omnibus operibus eius. Et hæc dicetis in confessione, opera domini vniuersa bona valde. Quod in isto psalmo intelligi potest si quisque pia mente domino adiuuante distinguat inter iustorum præmia, & supplicia peccatorum: quemadmodum his duobus vniuersa creatura quàm deus à se conditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine decoretur. Ita ergo ait, Cotifitebor domino secundum iustitiam eius: tanquam ille qui viderit non factas tenebras à deo, sed ordinatas tamen. Deus enim dixit,
Gene.1. Fiat lux, & facta est lux. Non dixit, fiant tenebræ, & fa-
H ctæ sunt tenebræ: & tamen ipsas ordinauit. Et ideo dixit, Diuisit deus inter lucé & tenebras. Et vocauit deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Ista distinctio aliud fecit & ordinauit, aliud autem non fecit, sed tamen etiam hoc ordinauit. Iam verò tenebris signifi-
Psal.138. cari peccata, & in propheta inuenitur qui dicit, Et tenebræ tuæ tanquam meridies erunt. Et in apostolo di-
1.Ioan.2. cente, Qui audit fratrem suum, in tenebris est. Et illud
Roman.13. præcipue, Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Non quòd aliqua sit natura tenebrarum. Omnis enim natura inquantum natura est, esse cogitur. Esse autem ad lucem pertinet, non esse ad tenebras. Qui ergo deserit eum à quo factus est, & inclinat in id vnde factus est, id est in nihilum, in hoc peccato tenebratur: & tamen non penitus perit, sed in infimis
Psal.12. ordinatur. Itaque postquam dixit, Confitebor domino: ne peccatotum confessionem intelligeremus, subiicit vltimum, *Et psallam nomini domini altissimi.* Psallere autem ad gaudium pertinet, pœnitentia verò peccatorum ad tristitiam. Potest iste psalmus etiam in persona dominici hominis intelligi, si modò ea quæ ibi
I humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem referantur, quam ille gestabat.

In Psalmum octauum enarratio.

In finem pro torcularibus, Psalmus ipsi David.

NIHIL de torcularibus in textu eius psalmi cuius iste titul' est, dicere videtur. In quo apparet multis & variis similitudinibus vnam eandémque rem in scripturis sæpe insinuari.
Matth.3. Torcularia ergo possumus accipere ecclesias, eadem ratione qua & aream intelligimus ecclesiam: quia siue in area siue in torculari, nihil aliud agitur, nisi vt fructus ab integumentis purgentur, quæ necessaria erant & vt nascerentur, & vt crescerent, atque ad maturitatem vel messis vel vindemiæ peruenirent. His ergo vel integumentis vel substantaculis, id est paleis in area fruméta, & vinaceis in torcularibus vina exuuntur: sicut in ecclesiis à multitudine secularium hominum, quæ simul cum bonis congregatur, quibus vt nascerentur & apti fierent verbo diuino, necessaria erat illa multitudo, id agitur, vt spiritali amore per operationem ministrotum dei separentur. Agitur enim K
nunc vt non loco sed affectu interim separentur boni à malis, quamuis simul in ecclesiis quantum attinet ad corporalem præsentiam conuersentur. Aliud autem erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in cellas segregentur. Frumenta, inquit, recondet in hor- Luc.3.
reis, paleas autem comburet igni inextinguibili. Eadem res in alia similitudine sic intelligi potest: Vina recondet in apothecis, vinacea verò pecoribus proiiciet: vt ventres pecorum, pro pœnis gehennatum per similitudinem intelligere liceat. Est alius intellectus de torcularibus, dum tamen ab ecclesiarum signif..atione nó recedatur. Nam & verbum diuinum potest vua intelligi. Dictus est enim & dominus botrus vuæ, quem Numer.13.
ligno suspensum, de terra promissionis qui præmissi erant à populo Israël, tanquam crucifixum attulerunt. Deute.1.
Verbum itaque diuinum cum enunciationis necessitate vsurpat vocis sonum, quo in aures peruehatur audientium, eodem sono vocis tanquam vinaccis, intellectus tanquam vinum includitur, & sic vua ista in aures venit, quasi in calcatoria torculariorum. Ibi enim discernitur, vt sonus vsque ad aures valeat, intellectus autem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu L
excipiatur, inde transeat in morum disciplinam & habitum mentis, tanquam de lacu in cellas: in quibus si negligentia non acuerit, vetustate firmabitur. Acuit nanque in Iudæis, & hoc aceto dominum potauerunt. Nam illud vinum quod de generatione vitis noui testamenti bibiturus est cum sanctis suis dominus in re- Matth.26.
gno patris sui, suauissimum atque firmissimum sit necesse est. Solent accipi torcularia etiam martyria, tanquam afflictione persecutionum calcatis eis qui Christi nomen confessi sunt, cum mortalia eorum tanquã vinacea in terra remanserunt, animæ autem in requiem cœlestis habitationis emanauerunt. Sed neque isto intellectu ab ecclesiarũ fructificatione disceditur. Psallitur ergo pro torcularibus, pro ecclesiæ constitutione, cum dominus noster postquam resurrexit, ascédit in cœlos. Tunc enim misit spiritum sanctum, quo Matth.26.
impleti discipuli, cum fiducia prædicauerunt verbum Act.1.& 2.
dei, vt ecclesiæ congregarentur. Itaque sequitur, *Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* Quæro vnde sit mirabile nomen eius in vniuersa terra? Respondetur, *Quoniam eleuata est magnificentia tua in cœlos.* Vt iste sit sensus, Domine, qui es dominus noster, quam te admirantur omnes qui incolunt terram, quoniam tua magnificentia de terrena humilitate super cœlos eleuata est. Hinc enim appa- Matth.21.
ruit quis descenderis, cum à quibusdam visum est, & à cæteris creditum quò ascenderis. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.* Non possum accipere alios infantes atque lactentes, quàm eos quibus dicit Apostolus, Tanquam paruulis in Christo lac 1.Cor.3.
vobis potum dedi, non cibum: quos significabant illi qui dominum præcedebant laudantes: in quos ipse dominus hoc testimonio vsus est, cum dicentibus Iudæis vt eos corriperet, respondit, Non legistis, ex ore Matth.21.
infantium & lactétium perfecisti laudem. Bene autem non ait fecisti, sed perfecisti laudé. Sunt enim in ecclesiis etiam hi qui non iam lacte potantur, sed vescuntur cibo, quos idem Apostolus significat, dicés, Sapientiam 1.Corin.2.
loquimur inter perfectos. Sed non ex his solis perficiũtur ecclesiæ, quia si soli essent, non consuleretur generi humano. Consulitur auté cum illic quoque nódum capaces cognitionis rerum spiritalium atque æternarum

nutriuntur

A nutriuntur fide temporalis historiæ, quæ pro salute no-
stra post patriarchas & prophetas, ac excellentissima
dei virtute atque sapientia etiam suscepti hominis sa-
craméto administrata est, in qua salus est omni creden-
ti, vt authoritate commotus, præceptis inseruiat, quibus
purgatus vnusquisque & in charitate radicatus atque
fundatus posit cum sanctis non iam paruulus in lacte,
Ephes.3. sed iuuenis in cibo, comprehendere latitudinem, lon-
gitudinem, altitudinem & profundum, scire etiam su-
pereminentem scientiam charitatis Christi. Ex ore, in-
quit, infantium & lactétium perfecisti laudem propter
inimicos tuos. Inimicos huic dispensationi quæ facta
est per Iesum Christum & hunc crucifixum, generaliter
accipere debemus omnes qui vetant credere incogni-
ta, & certam scientiam pollicentur, sicut faciunt hære-
tici vniuersi, & illi qui in superstitione gentilium philo-
sophi nominantur: non quòd scientiæ pollicitatio re-
prehendenda sit, sed quòd gradum saluberrimum &
necessarium fidei negligendum putant, per quem in a-
liquid certum quod esse nisi æternum nõ potest, opor-
tet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam scientiam ha-
bere, quam contempta fide pollicẽtur, quia tam vtilem
B ac necessarium gradum eius ignorant. Ex ore ergo in-
fantium & lactentium perfecisti dominus noster lau-
Esa.7. dem, mandans primò per Prophetam, Nisi credideri-
Ioan 20. tis, non intelligetis. Et ipse præsens dicit, Beati qui non
viderũt & credituri sunt. Propter inimicos: cõtra quos
Matth.11. etiam illud dicitur, Cõfitebor tibi domine cœli & ter-
ræ, qui abscondisti hæc à sapiẽtibus, & reuelasti ea par-
uulis. A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt,
sed qui esse se putant. *Vt destruas inimicum & defensorem.*
Quem, nisi hæreticum? Nam & ipse est inimicus & de-
fensor, qui fidem Christianam cum oppugnet, vide-
tur defendere. Quanquam etiam philosophi huius
mundi bene intelligantur inimici & defensores, quan-
doquidem filius dei virtus & sapientia dei est, qua il-
1.Cor.1. lustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Hu-
ius illi se amatores esse profitentur, vnde etiam phi-
losophi nominantur. Et propterea illam videntur de-
fendere, cum inimici sint eius: quoniam superstitiones
noxias, vt colantur & venerentur huius mundi ele-
menta, suadere non cessant. *Quoniam videbo cœlos tuos,*
Exod.31. *opera digitorum tuorum.* Legimus digito dei scriptam le-
Deute.9. gem, & datam per Moysen sanctum seruũ eius. Quem
C digitum dei, multi intelligunt spiritum sanctum. Qua-
propter si digitos dei, eosdem ipsos ministros spiritu
sancto repletos, propter ipsum spiritum qui in eis o-
peratur, rectè accipimus, quoniam per eosdem nobis
omnis diuina scriptura confecta est, conuenienter in-
telligimus hoc loco cœlos dictos libros vtriusque testa-
menti. Dictum est autem etiam de ipso Moyse à Ma-
Exod.8. gis regis Pharaonis cum ab eo superati essent, Digi-
Esa.34. tus dei est hic. Et quod scriptum est, Cœlum plicabitur
sicut liber: etiam si de isto æthereo cœlo dictum est,
congruè tamen ex hac eadem similitudine in allego-
ria librorum cœli nominantur. Quoniam videbo, in-
quit, cœlos opera digitorum tuorum: id est, cernam &
intelligam scripturas, quas operante spiritu sancto per
ministros tuos conscripsisti. Possunt itaque etiam su-
perius cœli nominati, iidem libri accipi, vbi ait, Quo-
niam eleuata est magnificentia tua super cœlos, vt to-
tus iste sit sensus, Quoniam magnificentia tua eleua-
ta est super cœlos: (excedit enim magnificentia tua o-
mnium scripturarum eloquia) ex ore infantium & la-
ctentium perfecisti laudem, vt à fide scripturarum in-

cipere nt, qui cupiunt ad tuæ magnificentiæ notitiam D
peruenire. Quæ super scripturas eleuata est, quia tran-
sit & superat omnium verborum linguarumq; præco-
nia. Inclinauit ergo scripturas deus vsque ad infantium
& lactentium capacitatem, sicut in alio psalmo cani-
tur, Et inclinauit cœlos & descendit, & hoc fecit pro- Psal.17.
pter inimicos, qui superba loquacitate inimici crucis
Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, paruulis tamẽ &
lactentibus prodesse nõn possunt. Ita destruitur inimi-
cus & defensor, qui siue sapientiam, siue etiam Christi
nomen defendere videatur, ab huius tamẽ gradu fidei
oppugnat eã veritatem quã promptissime pollicetur.
Propterea etiã illam non habere conuincitur, quia op-
pugnando gradum eius qui est fides, quemadmodum
in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur te-
merarius & cæcus pollicitator veritatis, qui est inimi-
cus & defensor, cum videntur cœli opera digitorum
dei, id est, intelliguntur scripturæ productæ vsque ad
infantium tarditatem, & eos per humilitatem histori-
cæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem in-
telligentiæ rerum æternarum bene nutritos & robora- E
tos, erigunt in ea quæ confirmant. Isti cœli, id est libri,
opera sunt digitorum dei. Sancto etenim spiritu in
sanctis operante confecti sunt. Nam qui gloriam suam
potius quàm salutem hominum attenderunt, sine spi-
ritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera misericor-
diæ dei. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum
tuorũ. *Lunã & stellas quæ tu fundasti.* Luna & stellæ in cœ-
lis sunt fundatæ, quia & vniuersalis ecclesia, (in cuius
sæpe significatione luna ponitur) & particulatim per
loca singula ecclesiæ (quas nomine stellarum insinua-
tas arbitror in eisdem scripturis) collocatæ sunt, quas
cœlorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna
rectè significet ecclesiam, opportunius in alio psalmo
considerabitur, vbi dictum est, Peccatores intende- Psal.10.
runt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde.

Quid est homo quia memor es eius: aut filius hominis quoniam Heb.2.
tu visitas eum? Quid inter hominem & filium hominis
distet, quæri potest. Si enim nihil distaret, non ita po-
neretur, homo aut filius hominis, per disiunctionem.
Nam si ita scriptum esset, Quid est homo quia memor
es eius, & filius hominis quoniam visitas eum: repeti-
tum videretur quod dictum est homo. Nunc verò
cum sonat, homo aut filius hominis, manifestior in- F
sinuatur distantia. Hoc sanè retinendum est, quia o-
mnis filius hominis homo, quamuis non omnis ho-
mo filius hominis possit intelligi. Adam quippe ho-
mo, sed non filius hominis. Quapropter hinc iam li-
cet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter
hominem & filium hominis distet: vt qui portant ima- 1.Cor.15.
ginem terreni hominis, qui non est filius hominis,
hominum nomine significentur: qui autem portant
imaginem cœlestis hominis, filij hominis potius ap-
pellentur. Ille enim & vetus homo dicitur, iste autem Ephe.4.
nouus. Sed nouus ex vetere nascitur, quoniam spirita-
lis regeneratio mutatione vitæ æternæ atque secularis
inchoatur, & ideo iste filius hominis nuncupatur. Ho-
mo igitur hoc loco dictus est terrenus: filius autem ho-
minis cœlestis: & ille longè seiunctus à deo, hic autem
præsens deo. Et propterea illius memor est tanquam
in longinquo positi, hunc verò visitat quem præsens il-
lustrat vultu suo. Longè est enim à peccatoribus salus. Psal.118.
Et signatum est in nobis lumen vultus tui domine. Sic Psal.4.
in alio psalmo homines iumentis associatos, non per
præsentem interiorem illuminationem, sed per mul-

G tiplicationē misericordiæ dei, qua eius bonitas vsque
ad infima tenditur, saluos fieri dicit cum ipsis iumen-
tis: quoniam carnalium hominum salus carnalis est,
tanquam pecorum: filios autem hominum seiungens
ab eis quos homines pecudibus iunxit, lōgè sublimiori
modo, ipsius veritatis illustratione, & quadam vitalis
fontis inundatione beatos fieri prædicat. Sic enim di-
Psal.35. cit. Homines & iumēta saluos facies domine, sicut mul
tiplicata est misericordia tua deus. Filij enim hominū
in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabun-
tur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tua-
rum potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in
lumine tuo videbimus lumen. Prætende domine mi-
sericordiam tuam scientibus te. Memor est igitur ho-
minis per multiplicationem misericordiæ, sicut iumen-
torum, quia multiplicata misericordia etiam ad lon-
gè positos peruenit. Visitat verò filium hominis, cui
sub protectione alarum suarum posito prætendit mi-
sericordiam suam: & in lumine suo lumen præbet, &
eum deliciis suis potat, & inebriat ab vbertate domus
suæ ad obliuiscendas ærumnas & errores præteritæ cō-
uersationis. Hunc filium hominis, id est, hominem
nouum, pœnitentia veteris parturit cum dolore & ge-
H mitu. Iste quamuis nouus, tamen adhuc carnalis dici-
1.Cor.3. tur, cum lacte nutritur. Non potui vobis loqui quasi
spiritalibus, sed quasi carnalibus, inquit apostolus. Et
vt ostenderet iam regeneratos, Tanquam paruulis, ait,
in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Iste cum
relabitur (quod sæpe accidit) ad veterem vitam, cum
exprobratione audit quòd homo sit. Nōnne homines
Ibidem. estis, inquit, & secundum hominem ambulatis? Filius
igitur hominis primus visitatus est in ipso homine do-
minico, nato ex Maria virgine, de quo propter ipsam
infirmitatem carnis, quam sapientia dei gestare digna-
ta est, & passionis humilitatem, rectè dicitur, *Minuisti*
Heb.2. *eum paulo minus ab angelis.* Sed additur illa clarificatio,
qua resurgens ascendit in cœlum. *Gloria*, inquit, *&*
honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tua-
rum. Quandoquidem & angeli sunt opera manuum
dei, etiam super angelos constitutum accipimus vni-
genitum filium, quem minutum paulo minus ab an-
gelis per humilitatem carnalis generationis atque pas-
sionis audiuimus & credimus. *Omnia*, inquit, *subiecisti sub*
pedibus eius. Nihil excipit cum dicit omnia. Et ne a-
I liter liceret intelligi, sic apostolus credi iubet cum di-
1.Cor.15. cit, Excepto eo qui ei subiecit omnia. Et hoc ipso hu-
Hebr.2. ius psalmi testimonio vtitur ad Hebræos, cum ita vult
omnia intelligi esse subiecta domino nostro Iesu Chri-
sto, vt nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid ma-
gnum videtur adiungere, cum dicit, *Oues & boues vni-*
uersas, insuper & pecora campi. Volucres cœli, & pisces maris, qui
perambulant semitas maris. Videtur enim relictis cœle-
stibus virtutibus & potestatibus & omnibus exerciti-
bus angelorum, relictis etiam ipsis hominibus, tantùm
ei pecora subiecisse. Nisi oues & boues intelligamus
animas sanctas, vel innocentiæ fructum dantes, vel e-
tiam operantes vt terra fructificet, id est, vt terreni ho-
mines ad spiritalem vbertatem regenerentur. Has er-
go animas sanctas, non hominum tantùm, sed etiam
omnium angelorum oportet accipere, si volumus hinc
intelligere omnia esse subiecta domino nostro Iesu
Christo. Nulla enim creatura subiecta non erit, cui
primates (vt ita dicam) spiritus subiiciuntur. Sed vn-
de probabimus oues posse accipi etiam sublimiter bea-
tos, non homines, sed angelicæ creaturæ spiritus? An

ex eo quòd dominus dicit reliquisse se nonagintano- K
uem oues in montibus, id est, in sublimioribus locis, *Matth.18.*
& descendisse propter vnam? Si enim vnam ouem la-
psam humanam animam accipiamus in Adam, quia *Gene.2.*
etiam Eua de illius latere facta est, quorum omnium
spiritaliter tractandorum & considerandorum nunc
tempus non est, restat vt nonagintanouem relictæ in
montibus, non humani sed angelici spiritus intelli-
gantur. Nam de bobus facilis expeditio est huius sen-
tentiæ: quoniam ipsi homines non ob aliud boues di-
cti sunt, nisi quòd euangelizando verbum dei ange-
los imitarentur, vbi dictum est, Boui trituranti os non *Deut.25.*
infrenabis. Quanto igitur facilius ipsos angelos nun- *1.Cor.9.*
cios veritatis, boues accipimus, quàm quando euan- *1.Timo.5.*
gelistę participatione nominis eorum, boues vocati
sunt? Subiecisti ergo, inquit, oues & boues vniuersas:
id est, omnem sanctam spiritalem creaturam: in qua
etiam sanctos homines accipimus qui sunt in ecclesia,
in illis videlicet torcularibus, quæ sub alia similitu-
dine lunæ & stellarum insinuata sunt. *Insuper*, ait,
& pecora campi. Nullo modo vacat quod additum
est, insuper: primò, quia pecora campi possunt intelli-
gi oues & boues, vt si rupium & arduorum locorum L
pecora capræ sunt, bene intelligātur oues pecora cam-
pi. Itaque etiam si ita positum esset, Oues & boues vni-
uersas & pecora campi: rectè quæreretur quid sibi vel-
lent pecora campi, cum etiam oues & boues hoc pos-
sunt intelligi. Quod verò additum est etiam, insuper,
cogit omnino ad nescio quam differentiā cognoscen-
dam. Sed sub hoc verbo quod positum est, insuper, nō
solùm pecora campi, sed etiam volucres cœli & pisces
maris, qui perambulant semitas maris, accipiendi sunt.
Quę est igitur ista distantia? Veniant in mentem tor-
cularia habentia vinacea & vinum, & area continens
paleas & frumentum, & retia quibus inclusi sunt pi- *Mat.3.&*
sces boni & mali, & arca Noë in qua & immunda & *13.*
munda erant animalia: & videbis ecclesias interim *Gene.7.*
hoc tempore vsque ad vltimum iudicij tempus non
solùm oues & boues continere, id est sanctos laicos &
sanctos ministros, sed insuper & pecora campi, volu-
cres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas ma-
ris. Pecora enim campi, congruentissime accipiun-
tur homines in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil
arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est e- *Matth.7.*
nim etiam lata via, quæ ducit ad interitum: & in cam- *Gene.4.*
po Abel occiditur. Quare metuendum est ne quis- M
que descendens de mōtibus iustitiæ dei, (iustitia enim, *Psal.34.*
inquit, tua velut montes dei) latitudines & facilitates
voluptatis carnalis eligens à diabolo trucidetur. Vi-
de nunc etiam volucres cœli superbos, de quibus di-
citur, Posuerunt in cœlum os suum. Vide quàm in al- *Psal.72.*
tum vento portentur qui dicunt, Linguam nostram *Psal.11.*
magnificabimus, labia nostra nobiscum sunt, quis no-
ster dominus est? Intuere etiam pisces maris, hoc est
curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inqui-
runt in profundo huius seculi temporalia: quæ tan-
quam semitę in mari tam cito euanescunt & intereunt,
quàm rursus aqua confunditur postquam transeunti-
bus locum dederit vel nauibus vel quibuscunque am-
bulantibus aut natantibus. Non enim tantùm ambu-
lant semitas maris, sed perambulant dixit, ostendens
pertinacissimum studium inania & præterfluentia re-
quirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, vo-
luptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata
concludunt. Quæ mihi videntur à Ioanne apostolo e-
numerata

A numerata cũ dicit, Nolite diligere mundum: quoniam
Ioan. II. omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est,
& concupiscentia oculorũ, & ambitio seculi. Per ocu-
los enim maxime curiositas prævalet. Reliqua verò quò
pertineant manifestũ est. Et illa dominici hominis tẽ-
tatio tripartita est: per cibũ, id est, per concupiscentiam
Mat. 4. carnis: vbi suggeritur, Dic lapidibus istis vt panes fiant.
Per inanem iactantiam, vbi ei in monte constituto o-
stenduntur omnia regna huius terræ, & promittuntur
si adorauerit. Per curiositatẽ, vbi de pinna templi ad-
monetur vt se deorsum mittat, tentandi gratia vtrum
ab angelis suscipiatur. Itaque posteaquam nullo istorũ
tentamento valere apud eum potuit inimicus: hoc de
Luc. 4. illo dicitur, Postquam compleuit omnem tẽtationem
diabolus, [recessit vsq; ad tempus.] Propter torculario-
rum itaque significationem subiecta sunt pedibus eius,
non solùm vina, sed etiam vinacea. Non solùm scilicet
oues & boues, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in ple-
be, vel in ministris: sed insuper & pecora voluptatis, &
volucres superbiæ, & pisces curiositatis. Quę omnia ge-
nera peccatorũ nunc bonis & sanctis mixta esse in ec-
B clesiis videmus. Operetur igitur in ecclesiis suis, & à
vinaceis vinum separet. Nos demus operam vt vinum
simus, & oues aut boues, nõ vinacea aut pecora campi,
aut volucres cœli, aut pisces maris qui perambulant se-
mitas maris. Non quia ista nomina isto solũ modo in-
telligi & explicari possint, sed pro locis. nanque alibi a-
liud significant. Et hæc regula in omni allegoria retinẽ-
da est, vt pro sententia præsentis loci cõsideretur quod
per similitudinem dicitur. Hæc est enim dominica &
apostolica disciplina. Repetamus ergo vltimũ versum,
qui etiã in principio Psalmi ponitur, & laudemus deũ
dicentes, *Domine dominus noster, quàm admirabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra.* Decenter quippe post textum sermo-
nis ad caput reditur, quò totus idem Psalmus referen-
dus est.

In Psalmum nonum enarratio.

Psalmi huius inscriptio est:

In finem pro occultis filij, Psalmus ipsi Dauid.

DE occultis filij quæri potest. Sed quia nõ addit
cuius, ipsum vnigenitũ dei filium oportet in-
telligi. Vbi enim de filio Dauid Psalmus inscri
C ptus est: Cum fugeret, inquit, à facie Absalon
Psal. 3. filij sui: cum & nomen eius dictum esset, & ob hoc la-
tere non posset de quo diceretur: non tamẽ dictum est
tantùm à facie Absalon filij: sed additũ est, sui. Hic ve-
2. Reg. 15. rò & quòd non additum est sui, & quòd de gentibus
multa dicit, non potest rectè accipi Absalon. Neque e-
nim bellum quod cum patre ille perditus gessit, vllo
modo ad gentes pertinet, cum populus tantùm Israël
aduersus se ibi diuisus sit. Canitur itaque iste psalmus
pro occultis vnigeniti filij dei. Nam & ipse dominus
cum sine additamento ponit filium, seipsum vnigenitũ
Ioan. 8. vult intelligi, vbi ait, Si vos filius liberauerit, tunc vere
liberi eritis. Non enim dixit, filius dei, sed tantùm di-
cendo filius, dat intelligi cuius sit filius. Quam locutio-
nẽ non recipit nisi excellẽtia eius de quo ita loquimur,
vt etiam si non eum nominemus, possit intelligi. Ita e-
nim dicimus, Pluit, serenat, tonat, & si qua sunt alia, nec
addimus quis id faciat, quia omnium mentibus sponte
sese offert excellentia facientis, nec verba desiderãtur.
Quæ sunt igitur occulta filij? In quo verbo primũ intel-
ligendum est esse aliqua filij manifesta, à quibus distin-
guuntur hæc quæ appellãtur occulta. Quamobrẽ quo-
niam duos aduentus domini credimus, vnum præteri-
tum, quem Iudæi non intellexerunt: alterum futurum, D
quem vtrique speramus: & quoniam iste quem Iudæi
non intellexerunt, gentibus profuit: non inconuenien-
ter accipitur de hoc aduẽtu dictũ, pro occultis filij, vbi
cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium Rom. II.
intraret. Duo etiam iudicia insinuantur per scripturas,
si quis aduertat, vnum occultum, alterum manifestum.
Occultum nunc agitur, de quo apostolus Petrus dicit,
Tempus est vt iudicium incipiat a domo domini. Oc- 1. Pet. 4.
cultum itaque iudicium est pœna qua nunc vnusquis- 4. sen. dist.
que hominum aut exercetur ad purgationem, aut ad- 46. Quod
monetur ad conuersionem: aut si contempserit voca- ergo.
tionem & disciplinam dei, excæcatur ad damnationẽ.
Iudicium autem manifestum est, quo venturus est do-
minus iudicare viuos & mortuos, omnibus fatentibus
eum esse à quo & bonis præmia & malis supplicia tri-
buẽtur. Sed tunc illa confessio non ad remedium ma-
lorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his
duob⁹ iudiciis vno occulto, alio manifesto, videtur mi-
hi dominus dixisse vbi ait, Qui in me credit, transiet de Ioan. 5.
morte ad vitam, nec in iudicium veniet. in iudicium
scilicet manifestum. nam hoc quod trãsit de morte ad E
vitam per nonnullam afflictionem qua flagellat do-
minus omnem filium quem recipit, iudicium occul-
tum est. Qui autem nõ credit, inquit, iam iudicatus est: Heb. 12.
id est, isto occulto iudicio iam præparatus est ad illud Ioan. 3.
manifestum. Hæc duo iudicia etiam in Sapientia legi-
mus, vbi scriptum est, Propter hoc tanquam pueris in- Sap. 12.
sensatis iudicium in derisum dedisti. Hic autem hoc iu
dicio non correcti, dignum dei iudicium experturi
sunt. Qui ergo non corriguntur isto occulto iudicio,
dignissime illo manifesto punientur. Quocirca in hoc
psalmo obseruanda sunt occulta filij, id est, & humilis
eius aduentus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Iu-
dæorum, & pœna quæ nunc occulte agitur, nondum
damnatione peccantium, sed aut exercitatione con-
uersorum, aut admonitione vt conuertantur, aut cæci-
tate vt damnationi præparentur, qui conuerti nolue-
rint. *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Non in toto Psal. 110.
corde confitetur deo, qui de prouidentia eius in aliquo & 137.
dubitat. Sed quia iam cernit occulta sapiẽtiæ dei, quan-
tum sit inuisibile præmium eius, qui dicit, Gaudemus Roma. 5.
in tribulationibus: & quemadmodum omnes crucia- F
tus qui corporaliter inferuntur, aut vt exerceant con-
uersos ad deum, aut vt conuertantur admoneant, aut
iustæ damnationi vltimæ præparent obduratos: & sic
omnia ad diuinæ prouidẽtiæ regimen referantur, quæ
stulti quasi casu & temere & nulla diuina administra-
tione fieri putant, ait, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Nar-
rat omnia mirabilia dei, qui ea non solùm in corpori-
bus palàm, sed in animis quidem inuisibiliter, sed lon-
ge sublimius & excellentius fieri videt. Nam terreni
homines & oculis dediti, magis mirantur resurrexisse
in corpore mortuum Lazarum, quàm resurrexisse in Ioan. II.
anima persecutorem Paulum. Sed quoniam visibile Acto. 9.
miraculum ad illuminationem animam vocat, inuisi-
bile autem eam quæ vocata venit, illuminat: omnia nar
rat mirabilia dei, qui credens visibilibus ad intelligen-
da inuisibilia transitum facit. *Lætabor & exultabo in te.*
Non iam in hoc seculo, non in voluptate contrecta-
tionis corporum, nec in palati & linguæ saporibus, nec
in suauitate odorum, nec in iocunditate sonorũ trans-
euntium, nec in formis corporum varie coloratis, nec
in vanitatibus laudis humanæ, nec in coniugio & pro-
le moritura, nec in superfluis temporalium diuitia-

G rum, nec in conquisitione huius seculi, siue quæ locorũ
spatiis tenditur, siue quæ successione tẽporis voluitur,
sed lætabor & exultabo in te, videlicet in occultis filij,
Psal. 4. vbi signatum est in nobis lumẽ vultus tui domine. Et-
Psal. 30. enim abscõdes eos, inquit, in abscõdito vultus tui. Læ-
tabitur ergo & exultabit in te, qui narrat omnia mira-
bilia tua. Narrabit autem omnia mirabilia tua. Siqui-
Ioan. 6. dem nunc per prophetiam dictus est ille qui non venit
voluntatem suam facere, sed voluntatem eius qui eum
misit. Iam enim incipit apparere persona domini in
hoc psalmo loquentis. Nam sequitur, *Psallam nomi-
ni tuo altissime. In conuertendo inimicum meum retrorsum.* Hu-
ius ergo inimicus quando retro conuersus est? An
Mat. 16. quando ei dictum est, Redi retro satana? Tunc enim
qui tentando se præponere cupiebat, retro factus est,
non decipiendo tentatum, & in eum nihil valendo. re-
tro enim sunt terreni homines, cœlestis autem homo
1. Cor. 15. prior factus est, quãuis pòst venerit. Prim⁹ enim homo
de terra terrenus: secũdus homo de cœlo cœlestis. Sed
Ioan 1. de ipsa stirpe veniebat, à quo dictũ est, Qui post me ve-
Philip. 3. nit, ante me factus est. Et apostolus, ea quæ retro sunt
obliuiscitur, & in ea quæ ante sunt se extendit. Conuer-
H sus est igitur inimicus retro, postquam non valuit ho-
minem cœlestem decipere tentatum, & se ad terrenos
1. Cor. 15. cõuertit vbi dominari potest. Quapropter nullus ho-
minũ eum præcedit, & retro eum esse facit, nisi qui de-
ponens imaginem terreni hominis, portauerit imagi-
nem cœlestis. Iam verò si quod dictum est, inimicum
meum, generaliter vel peccatorem vel gentilem homi-
nem magis volumus accipere, non erit absurdum. Nec
pœna erit quod dictum est, In conuertendo inimicum
meum retrorsum, sed beneficium: & tale beneficium,
vt huic comparari nihil possit. Quid enim beatius
quàm deponere superbiam, & non velle Christum præ-
cedere, veluti sanus sit, cui medicus non sit necessa-
rius: sed malle retro ire post Christum, qui discipulum
Mat. 16. vocans vt perficiatur, dicit, Veni, sequere me? Sed ta-
& 19. men accommodatius de diabolo dictum intelligitur,
In cõuertendo inimicum meum retrorsum. Diabolus
quippe retrorsum conuersus est etiam in persecutione
iustorum, & multo vtilius persecutor est, quàm si dux
& princeps præiret. Psallendum est igitur nomini do-
mini altissimi, in cõuertendo inimicum meum retror-
sum, quoniã malle debemus eum persequentem fugere
quàm ducentem sequi. Habemus enim quò fugiamus,
& abscondamur in occultis filij, quia dominus factus
Psal. 89. est refugium nobis. *Infirmabuntur & peribunt à facie tua.*
Qui infirmabũtur & peribunt, nisi iniqui & impij? In-
firmabũtur dum nihil valebũt. Et peribunt, quia non e-
rũt impij à facie dei, id est, à cognitione dei: sicut periit
Gal. 2. ille qui dixit, Viuo autem iam non ego, viuit autem in
me Christus. Sed quare infirmabuntur & peribunt im-
pij à facie tua? *Quoniam fecisti iudicium meum*, inquit, *& cau-
sam meam.* Id est iudicium illud in quo iudicari visus
sum, meum fecisti. Et causam illam in qua me iustũ &
innocentem homines damnauerunt, meam fecisti.
Hæc enim ei militauerunt ad nostram liberationem:
sicut & nautæ dicunt ventum suum, quo vtuntur ad
bene nauigandum. *Sedisti super thronum qui iudicas æqui-
Ioan. 19. tatem.* Siue filius patri dicat, qui etiam illud dixit, Non
haberes in me potestatem, nisi tibi datum fuisset desu-
per, idipsum ad æquitatem patris & ad occulta sua re-
ferens, quod iudex hominum ad vtilitatem hominum
iudicatus est. Siue homo dicat deo, Sedisti super thro-
num qui iudicas æquitatem: animam suam thronum
eius appellans, vt corpus sit fortasse terra quæ scabel- K
lum pedum eius dicta est. Deus enim erat in Christo Esa. 66.
mundũ reconcilians sibi. Siue Ecclesia iam perfecta & 2. Cor. 5.
sine macula & ruga, digna scilicet occultis filij, quia Ephe. 5.
introduxit eam rex in cubiculum suum, dicat sponso
suo, Sedisti super thronum qui iudicas æquitatem: quia Cãti. 1. & 2.
resurrexisti a mortuis, & ascendisti in cœlum, & sedes Marci. 16.
ad dexteram patris. Quælibet ergo harũ sententia pla- Acto. 1.
ceat, quò iste versus referatur, regulam fidei non exce-
dit. *Increpasti gentes, & periit impius.* Cõuenientius hoc do-
mino Iesu Christo dici, quàm ipsum dicere, accipimus.
Quis enim alius increpauit gentes, & periit impius, nisi
qui posteaquam ascendit in cœlum, misit spiritum san- Acto. 2.
ctum, quo completi Apostoli, cùm fiducia prædicarẽt
verbum dei, & peccata hominum libere arguerẽt? Qua
increpatione periit impius, quia iustificatus est impius,
& factus est pius. *Nomen eorum delesti in seculum, & in secu-
lum seculi.* Deletum est nomen impiorum. Non enim
appellantur impij, qui deo vero credunt. Deletur au-
tem nomen eorum in seculum, id est, quandiu tempo-
rale seculum voluitur. Et in seculũ seculi. Quid est se-
culum seculi, nisi cuius effigiem tanquam vmbram ha- L
bet hoc seculum? Vicissitudine enim temporum tibi
succedentium, dum luna minuitur & rursus impletur,
dum sol omni anno locum suum repetit, dum ver, vel
æstas, vel autumnus, vel hyems sic transit vt redeat, æter-
nitatis quædam imitatio est. Sed huius seculi seculum
est quod incommutabili æternitate consistit: sicut ver-
sus in animo, & versus in voce. Ille intelligitur, iste au-
ditur, & ille istum modificat: & ideo ille in arte opera-
tur & manet, iste in aëre sonat & transit. Sic huius mu-
tabilis seculi modus ab illo incommutabili seculo de-
finitur, quod dicitur seculum seculi. Et ideo illud in ar-
te dei, hoc est in sapientia & virtute permanet: hoc au-
tem in creaturæ administratione peragitur. Si tamen
nõ repetitio est, vt posteaquam dictum est in seculum,
ne hoc acciperetur quod transit: subiiceretur in seculũ
seculi. Nam in Græcis exemplaribus sic est, εἰς τὸν αἰῶνα
καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Quod Latini plerique inter-
pretati sunt, non in seculũ & in seculũ seculi, sed in æ-
ternum & in seculum seculi: vt in eo quod dictum est,
in seculum seculi, illud exponeretur quod dictum est M
in æternum. Nomen ergo impiorum delesti in æter-
num, quia deinceps nunquam erunt impij. Et si in hoc
seculum non extenditur nomen eorum, multo minus
in seculum seculi. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Non
pluraliter inimici, sed singulariter huius inimici. Cuius
autem inimici, nisi diaboli frameæ defecerunt? Hæ au-
tem intelliguntur diuersæ opiniones erroris, quibus il-
le animas tanquam gladiis perimit. His gladiis vin-
cendis & ad defectum perducendis instat ille gladius,
de quo in septimo Psalmo dicitur, Nisi conuertamini,
gladium suum vibrabit. Et fortè iste est finis in quem
frameæ deficiunt inimici, quia vsque ad ipsum aliquid
valent. Ipse nunc operatur occulte, vltimo autem iu-
dicio palàm vibrabitur. Hoc destruuntur ciuitates. Nã
ita sequitur, Inimici defecerunt frameæ in finem. *Et ci-
uitates destruxisti.* Ciuitates autẽ istæ sunt, in quibus dia-
bolus regnat, vbi dolosa & fraudulenta consilia tan-
quam curiæ locum obtinent, cui principatui quasi sa-
tellites & ministri adsunt officia quorumque membro-
rum, oculi ad curiositatem, aures ad lasciuiã, vel si quid
est aliud quod in malam partem libenter auditur, ma-
nus ad rapinam vel quodlibet aliud facinus aut flagi-
tium, & mẽbra cætera in hunc modum, tyrãnico prin-
cipatui,

A cipatui, id eſt, peruerſis conſiliis militantia. Huius ciuitatis quaſi plebs eſt omnes delicatæ affectiones, & turbulenti motus animi, quotidianas ſeditiones in homine agitantes. Ergo vbi rex, vbi curia, vbi miniſtri, vbi plebs inuenitur, ciuitas eſt. Neque enim talia eſſent in malis ciuitatibus, niſi prius eſſent in ſingulis hominibus, qui ſunt tanquam elementa & ſemina ciuitatum. Has ciuitates deſtruit, cum excluſo inde principe, de
Ioan.12. quo dictum eſt, Princeps huius ſeculi miſſus eſt foras: pacem reddit interius. Vaſtantur hæc regna verbo veritatis, ſopiuntur maligna conſilia, turpes affectiones edomantur, membrorum & ſenſuum miniſteria captiuantur, & ad iuſtitiæ & bonorum operum militiam
Roman 6. transferuntur: vt iam, ſicut Apoſtolus dicit, non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore, & cætera huius loci. Tũc pacatur anima, & ordinatur homo ad quietem & ad beatitudinem capeſſendam. *Periit memoria eorum cum ſtrepitu.* Impiorum ſcilicet. Sed cum ſtrepitu: ſiue quia fit ſtrepitus cũ impietas euertitur: (non enim tranſit ad ſummam pacem vbi ſummum ſilentium eſt, niſi qui magno ſtrepitu prius cum ſuis vitiis belligerauerit)
Pſal.2. ſiue cum ſtrepitu dictum eſt, vt pereat memoria impiorum etiam ipſo ſtrepitu pereunte, in quo tumultuatur
B impietas. *Et dominus in æternum permanet.* Vt quid ergo fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius? Nam dominus in æternum permanet. *Parauit in iudicio ſedem ſuam, & ipſe iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Parauit, cum iudicatus eſt, ſedem ſuam. Per illam enim patientiam homo cœlum acquiſiuit, & deus hominibus credentibus profuit. Et hoc eſt occultum filij iudiciũ. Sed quia etiam palàm manifeſteq; venturus eſt ad viuos & mortuos iudicandos, parauit in occulto iudicio ſedem ſuam. Et idem ipſe palàm iudicabit orbem terrarum in
Matth.25. æquitate: id eſt, meritis digna diſtribuet, agnos ad dexteram ponẽs, hœdos ad ſiniſtram. *Iudicabit populos cum iuſtitia.* Hoc eſt quod ſuperius dictum eſt, Iudicabit orbem terrarum in æquitate. Non quemadmodum iudicant homines qui corda nõ vident, à quibus plerunque deteriores abſoluuntur quàm condemnantur, ſed
Roman.2. in æquitate & cum iuſtitia dominus iudicabit, teſtimo-
C nium perhibente conſcientia, & cogitationibus accuſantibus ſeu defendentibus. *Et factus eſt dominus refugium pauperi.* Quantumlibet perſequatur inimicus ille qui conuerſus eſt retro, quid nocebit eis quorum refugium factus eſt dominus? Sed hoc fiet, ſi in ſeculo hoc cuius ille magiſtratus eſt, pauperes eſſe delegerint, nihil amando quod vel hic viuentem aut amantem deſerit, vel à moriente deſeritur. Tali enim pauperi refugium factus eſt dominus. *Adiutor in opportunitatibus in*
Hebr.12. *tribulatione.* Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit. Nam quid ſit adiutor in opportunitatibus, expoſuit cum addidit, in tribulatione. Non enim conuertitur anima ad deum, niſi dum ab hoc ſeculo auertitur. Nec oportunius ab hoc ſeculo auertitur, niſi nugatoriis eius & noxiis & pernicioſis voluptatibus labores doloréſque miſceantur. *Et ſperent in te omnes qui cognoſcunt nomen tuum.* Cum deſtiterint ſperare in diuitiis & in aliis huius ſeculi blandimentis. Quærente quippe anima vbi figat ſpem cum ab hoc mundo auellitur, opportune excipit cognitionem nominis dei. Nam nomen ipſum dei nunc vſquequaque vulgatum eſt. Sed cognitio nominis eſt, cum ille cognoſcitur cuius eſt nomen. Non enim nomen propter ſe nomen eſt, ſed propter id quod ſignificat. Dictum eſt autem, Dominus nomen eſt illi. Quapropter *Pſal.67.*
qui ſe libenter deo famulum ſubdit, cognouit hoc nomen. D
Et ſperent in te, qui cognoſcunt nomen tuũ. Item dominus dicit ad Moyſen, Ego ſum qui ſum. Et dices *Exod 3.*
filiis Iſraël, Miſit me qui eſt. Sperent ergo in te qui cognoſcunt nomen tuum, ne ſperent in his rebus quæ tẽporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes niſi Erit & Fuit: quoniam quod in illis futurum eſt, cum venerit, fit ſtatim præteritum. Et expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In dei autem natura nõ erit aliquid, quaſi nondum ſit aut fuit, quaſi iam non ſit: ſed eſt tantùm id quod eſt, & ipſa eſt æternitas. Deſinant igitur ſperare & diligere temporalia, & ſe ad æternam ſpem conferant, qui cognoſcunt nomen eius qui dixit, Ego ſum qui ſum. Et de quo dictum eſt, Miſit me qui eſt. *Quoniam non dereliquiſti quærentes te domine.* Qui cum quærunt, iam tranſeuntia & moritura non quærunt. Nemo enim poteſt duob° dominis ſeruire. *Pſallite domino qui habitat in Sion.* *Matth.6.* His dicitur, quos non dereliquit quærentes ſe dominus. Ipſe habitat in Sion, quod interpretatur ſpeculatio. Et geſtat imaginem eccleſiæ quæ nunc eſt, ſicut Hieruſalem geſtat imaginem eccleſiæ quæ futura eſt, id eſt, ciuitatis ſanctorum iam angelica vita fruentium, quia Hieruſalem interpreta- E
tur viſio pacis. Præcedit autem ſpeculatio viſionem, ſicut iſta eccleſia præcedit eam quæ promittitur ciuitatem immortalem & æternam. Sed præcedit tempore, non dignitate: quia honorabilius eſt quò peruenire nitimur, quàm id quod agimus, vt peruenire mereamur. Agimus autem ſpeculationem, vt perueniamus ad viſionem. Sed etiam ipſam quæ nunc eſt eccleſia, niſi dominus inhabitaret, iret in errorem quàmlibet ſtudioſiſsima ſpeculatio. Et huic eccleſiæ dictum eſt, Tem- *1.Corint.13.*
plum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et in inter- *Epheſ.3.*
riore homine habitare Chriſtum per fidem in cordib° veſtris. Præcipitur ergo nobis vt pſallamus domino qui habitat in Sion, vt concorditer dominum eccleſiæ inhabitatorem laudemus. *Annunciate inter gentes mirabilia eius.* Et facta ſunt, & non deſinunt fieri. *Quoniam requirens ſanguinem eorum memoratus eſt.* Quaſi reſponderetur ab his qui miſſi ſunt euangelizare illud præceptum quod dictum eſt, Annunciate inter gentes mira- F
bilia eius: & diceretur, Domine quis credidit auditui *Eſa.53.*
noſtro? Et propter te occidimur tota die: conuenien- *Roman.10.*
ter ſequitur, dicens non ſine magno fructu æternita- *Pſal.43.*
tis morituros in perſecutione Chriſtianos, quoniam *Roman.8.*
requirens ſanguinem eorum memoratus eſt. Sed cur ſanguinem eorum maluit dicere? An quaſi alius imperitior & minoris fidei quæreret, dicens, Quomodo annunciabunt, cum in eos infidelitas gentium ſæuitura ſit? Huic reſpondetur, quoniam requirens ſanguinem eorum memoratus eſt: id eſt, Veniet vltimum iudiciũ, vbi & interfectorum gloria, & interficientium pœna manifeſta fiat. Memoratus eſt autem nemo ita poſitum putet, quaſi obliuio cadat in deum: ſed quia poſt longum tempus futurum eſt iudicium, ſecundum affectum infirmorum hominum poſitum eſt, qui quaſi oblitum deum putant, quia non tam cito facit quàm ipſi volunt. His dicitur etiam quod ſequitur, *Non eſt oblitus clamorem pauperum.* Id eſt, non vt putatis, oblitus eſt: quaſi dicerent, poſteaquam audierunt memoratus eſt: ergo obligatus erat. Non eſt oblitus, inquit, clamorẽ pauperum. Sed quæro quis clamor pauperum ſit, quem deus non obliuiſcitur? An iſte clamor eſt, cuius hæc verba ſunt: *Miſerere mei domine, vide humilitatem meam ab*

G *inimicis meis.* Quare ergo nō dixit, Miserere nostri domine, vide humilitatem nostram de inimicis nostris: tanquā multi pauperes clament, sed tanquā vnus, miserere mei domine? An quia vnus interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est? Et ipse dicit, *Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem vniuersas laudes tuas in portis filiæ Sion.* Exaltatur enim homo in illo non solum quem gestat, quod caput ecclesiæ est: sed etiam quisquis nostrum est in cæteris membris, & exaltatur ab omnibus prauis cupiditatibus, quæ sunt portæ mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autē est iam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisque adipiscitur
1.Timot.6. quod perdite concupiuit. Radix est enim omniū malorum cupiditas. Et propterea porta mortis est, quia
1.Tim.5. mortua est vidua quæ in deliciis viuit. Ad quas delicias per cupiditates tanquam per portas mortis peruenitur. Sunt autem portæ filiæ Sion, omnia optima studia, per quæ venitur ad visionem pacis in sancta ecclesia. In
Matth.7. his igitur portis bene annunciantur vniuersæ laudes dei, vt non detur sanctum canibus, neque proiiciantur margaritæ ante porcos, qui malunt pertinaciter latrare, quàm studiose quærere: aut qui nec latrare nec quæ-
H rere, sed in suarum voluptatū cœno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes dei annunciantur, petentibus datur, & quærentibus manifestatur, & pulsantibus aperitur. Aut fortè portæ mortis sunt corpora-
Gene 3. les sensus & oculi, qui aperti sunt homini cum de li-
2.Cor.4. gno vetito gustasset: à quibus exaltantur, quibus dicitur vt quærant: non quæ videntur, sed quæ non videntur: quia quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem nō videntur, æterna sunt. Et portæ sunt filiæ Sion, sacramen-
Esa.64. ta & initia fidei, quæ pulsantibus aperiuntur, vt perue-
1.Cor.2. niatur ad occulta filij. Nō enim oculus vidit, nec auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligētibus se. Hucusq; est clamor pauperū, quem non oblitus est dominus. Deinde sequitur: *Exultabo super salutare tuū.* Id est, cum beatitudine continebor à sa-
1 Cor.1. lutari tuo, quod est dominus noster Iesus Christus virtus & sapientia dei. Ergo ecclesia dicit, quæ hic affligitur, & spe salua est, quādiu occultum est filij iudicium, ipsa spe dicit, Exultabo super salutare tuum: quia nunc circunstrepente seu vi seu errore gentilium atteritur.

I *Infixæ sunt gentes in corruptione quam fecerunt.* Animaduertite quemadmodum seruetur pœna peccatori de operibus suis, & quemadmodum, qui voluerunt persequi ecclesiam, in ea corruptione sint fixi, quā se inferre arbitrabantur. Nam interficere corpora cupiebāt, cum ipsi in anima morerentur. *In muscipula ista quam occultauerūt, comprehensus est pes eorum.* Muscipula occulta, est dolosa cogitatio. Pes animæ, rectè intelligitur amor: qui cum prauus est, vocatur cupiditas aut libido. Cum
2 sen. d 38. autem rectus, dilectio vel charitas. Amore enim mo-
Solet quæri uetur tanquam ad locum quò tendit. Locus autem a-
circa finem. nimæ, non in spatio aliquo est quod forma occupat corporis: sed in delectatione quò se peruenisse per amorem lætatur. Delectatio autem perniciosa sequitur cupiditatem, fructuosa charitatem: vnde & radix di-
1.Timot. 6. cta est cupiditas. Radix porrò tanquā pes arboris intelligitur. Radix dicta est & charitas, vbi de seminibus
Matth.13. dominus loquitur, quæ in petrosis locis exeunt, & sole veniente arescunt, quia non habent altam radicem. Vnde significat eos qui gaudent accipiendo verbū veritatis, sed cedunt persecutionibus, quibus sola charita-
Ephes 3. te resistitur. Et Apostolus dicit, Vt in charitate radicati & fundati possitis comprehendere. Pes ergo peccatorum, id est, amor cōprehenditur in muscipula quam K
occultant: quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit deus in concupiscentiam cordis eorū: iam illa delectatio alligat eos, Roman 1.
vt inde abrumpere amorem, & ad vtilia conferre non audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tāquam pedem de compede exuere cupiētes. Cui dolori succumbentes, à perniciosis delectationibus nolunt abscedere. In muscipula ergo quā occultauerunt, id est, in fraudulento consilio, comprehensus est pes eorum, amor scilicet qui per fraudem peruenit ad vanam lætitiam qua comparatur dolor. *Cognoscetur dominus iudicia faciens.* Hæc sunt iudicia dei: non ab illa tranquillitate beatitudinis suæ, nec à secretis sapientiæ quibus recipiuntur beatæ animæ, profertur ferrum, aut ignis, aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores. Sed quomodo crucientur, & quomodo facit dominus iudicium? *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Hic interponitur canticum diapsalmatis, quasi occulta lætitia (quantum existimare possumus) separationis quæ nunc fit, non locis, sed affectionibus animorum, inter peccatores & iustos, sicut granorū à pa- L
leis adhuc in area. Et sequitur: *Conuertantur peccatores in* Matth.3.
infernum. Id est, dentur in manus suas cum eis parcitur, & illaqueentur delectatione mortifera. *Omnes gentes,*
quæ obliuiscuntur deum. Quia cum non probauerunt Roman.1.
deum habere in notitia, dedit illos deus in reprobum sensum. *Quia non in finem obliuio erit pauperis.* Qui videtur nunc in obliuione esse, cum peccatores fœlicitate huius seculi florere existimantur & iusti laborare. *Sed patientia,* inquit, *pauperum non peribit in æternum.* Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam vltimo iudicio separētur. *Exurge domine, non præualeat homo.* Imploratur futurum iudicium. Sed antequam veniat, *Iudicentur,* inquit, *gentes in conspectu tuo.* Hoc est in occulto, quod dicitur coram deo, paucis sanctis & iustis intelligentibus. *Constitue domine legislatorem super eos,* Videtur mihi Antichristum significare, de quo Apostolus dicit, Cum reuelabitur homo peccati. *Vt sciant* 2.Thess 2.
gentes quoniam homines sunt. Vt qui nolunt liberari à filio dei, & pertinere ad filium hominis, & esse filij ho- M
minum: id est, noui homines, seruiant homini, id est veteri homini peccatori, quoniam homines sunt. Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, tanta ei licebit facere & in omnes homines, & in sanctos dei, vt tunc vere nonnulli infirmi † † al. vt dū
arbitrentur deum res humanas negligere, interposi- eū vincere
to diapsalmate, subiicit tanquam vocem gementium penè oēs cō-
& querentium cur iudicium differatur. *Vt quid domi-* spexerint,
ne, inquit, *discessisti longè?* Deinde qui sic quæsiuit, tan- nōnulli in-
quam repente intellexerit, aut quasi sciens interroga- firmi &c.
uerit vt doceret: subiecit dicens, *Despicis in opportunitatibus in tribulationibus.* Id est, oportune despicis & facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio aduentus tui. His enim iucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium dilationis dicens, *Dum superbit impius, accenditur pauper.* Mirum est & verum, quanto studio bonæ spei paruuli accendantur ad rectè viuendum, comparatione peccantium. Quo mysterio agitur, vt etiam hæreses esse permittantur: non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur pro-
uidentia, quæ lucem & facit & ordinat, tenebras an- Gene.1.
tem tantùm ordinat, vt sit earum comparatione lux gratior.

A gratior, sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui deo noti sunt.

Comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant. Id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? *Quoniam laudatur peccator*, inquit, *in desideriis animæ suæ.* Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. *Et qui iniqua gerit, benedicitur.* Hinc comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant. *Irritauit dominum peccator.* Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor, & adest laudator. Maior hæc ira domini est. Irritauit dominum peccator vt ista patiatur: id est, vt correptionis flagella non patiatur. Irritauit enim dominum peccator. *Secundum multitudinem iræ suæ non exquiret.* Multum irascitur dominus dum non exquirit, dum quasi obliuiscitur, & non attendit peccata, & per fraudes & scelera ad diuitias honorésque peruenitur: quod maxime in illo Antichristo euentu-
B rum est, qui vsque adeo beatus videbitur hominibus, vt etiam deus putetur. Sed quanta ista ira sit dei, docent sequentia. *Non est deus in conspectu eius, contaminantur viæ eius in omni tempore.* Qui nouit vel quid gaudeat, vel quid lætetur in anima, nouit quantum malum sit, à luce deseri veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporalium cæcitatem qua lux ista retrahitur: quantam ergo pœnam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non sit deus in conspectu eius? Et contaminentur viæ eius in omni tempore: id est, cogitationes & consilia eius immunda sint. *Auferuntur iudicia tua à facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit quòd non iudicet deus: & sic auferuntur iudicia dei à facie eius, cùm hæc ipsa sit magna damnatio. *Et omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quòd reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtenturus: quando etiam secundum apostolum, qui de illo præ-
2 Thess. 2. dicat, in templo dei sedebit extollens se super omne
C quod colitur & quod dicitur deus. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi vltimæ destinatus, per nefarias artes ad illum vanum & inane culmen dominationemq́; venturus est, propterea sequitur: *Dixit enim in corde suo, non mouebor de generatione in generationem sine malo.* Id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non possint. Animus enim perditus & expers bonarum artium, atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnam, vt apud posteros etiam celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dummodo nomen eorum latissime peruagetur: quod hic arbitror dictum esse, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Est & alius intellectus, Si de generatione mortali ad æternitatis generationem se venire non posse vanus & erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis: quod quidem & iam de Simone diffamatum est, cùm sceleratis artibus cœlum se putasset adepturum, & de humana generatione in diuinam generationem rebus magicis transiturum: quid ergo mirum si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pseudoprophe- D
tæ inchoauerunt, impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiam electos dei, dicturus est in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo? *Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo.* Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cœlum appetere, & ad capiẽdam æternam sedem talia merita comparare. Sed hac maledictione os eius plenum est. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os eius tantùm valebit ad eum perdendum, qui hæc sibi ausus est polliceri cum amaritudine & dolo, id est ira & insidiis, quibus in suas partes conuersurus est multitudinem. *Sub lingua eius labor & dolor.* Nihil est laboriosius iniquitate & impietate: quem laborem sequitur dolor, quia non solùm sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor & dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Et propterea sub lingua eius, non in lingua, quoniam tacitè ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, vt bonus & iustus & dei filius videatur. *Sedet in insidiis cum diuitibus.* Quibus diuitibus, ni- E
si eis quos huius seculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam felicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui praua voluntate dum tales esse cupiunt, & bona æterna non quærunt, in laqueos eius incident.

In occultis vt interficiat innocentem. In occultis puto dictũ Psal. 10.
esse, vbi non facile intelligitur quid appetẽdum, quídve fugiendum sit. Innocentem autem interficere, est ex innocente facere nocentem. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Iustos enim maxime persecuturus est: de quibus dictum est, Beati pauperes spiritu, quia ipsorum Matth. 5.
est regnum cœlorum. *Insidiatur in occulto velut leo in cubili suo.* Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cùm proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per huiuscemodi hæreticos & falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam & violenta & fraudulenta erit. Vim habebit F
in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est quod dictum est leo. Ad dolos, quod dictum est in cubili suo. Et rursum ipsa repetita sunt conuerso ordine. *Insidiatur*, inquit, *vt rapiat innocentem.* Hoc ad dolum pertinet. Quod autem sequitur, *Rapere pauperem dum attrahit eum*, violentiæ deputatur. Attrahit enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit. Item duo quæ sequuntur, ipsa sunt. *In muscipula sua humiliabit eum*, dolus est. *Inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum*, vis est. Muscipula enim bene significat insidias. Dominatio verò terrorem apertissime insinuat. Et bene ait, Humiliabit eum in muscipula sua. Cum enim signa illa facere cœperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti qui tunc erunt contemnentur, & quasi pro nihilo habebuntur: quos ille, cui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum, id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi seruis dei. Vnde autem inclinabitur & cadet?

Dixit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam, ne videat vsque in finem. Hæc est inclinatio & casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus

G quasi prosperatur, & parci sibi putat, cum excæcetur & seruetur ad vltimam opportunamq; vindictam, de qua nunc iam loquitur cum dicit, *Exurge domine deus, & exaltetur manus tua*. Id est, manifesta sit potentia tua. Superius autem dixerat, Exurge domine, non præualeat homo, iudicentur gentes in conspectu tuo, id est, in occulto vbi solus deus videt. Hoc factũ est cum impij ad magnam quæ videtur hominibus fœlicitatẽ peruenerunt. Super quos constituitur legislator qualem habere meruerunt, de quo dicitur, Constitue domine legislatorem super eos, scient gentes quoniam homines sunt. Nunc autem post illam occultam pœnam atque vindictã dicitur, Exurge domine deus, & exaltetur manus tua: non vtique in occulto, sed iam in manifestissima gloria. *Ne obliuiscaris pauperum in finem*. Id est, sicut impij putant, qui dicũt, oblitus est deus, auertit faciem suam ne videat vsque in finem. Vsque in finem autem negant deum videre, qui dicunt eum res humanas & terrenas non curare: quoniam terra quasi finis est rerũ, quia vltimum elementum est, in quo homines ordinatissime laborant, sed laborum suorum ordinem vi-
H dere non possunt, qui maxime pertinet ad occulta filij. Laborans ergo ecclesia illis temporibus, tanquam nauis in magnis fluctibus & procellis, quasi dormientem excitat dominum, vt imperet ventis, & tranquillitas redeat. Dicit ergo, Exurge domine deus meus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum in finẽ. Iam itaque manifestum iudicium intelligentes & exultantes dicunt, *Propter quid irritauit impius deum?* Id est, quid profecit tanta mala facere? *Dixit enim in corde suo, non requiret*. Deinde sequitur, *Vides quoniam tu laborem & iram consideras, vt tradas eos in manus tuas*. Sensus iste pronunciationem quærit, in qua si erratum fuerit, obscuratur. Sic enim dixit in corde suo impius, non requiret deus: quasi deus laborem & iram consideret, vt tradat eos in manus suas, id est, quasi laborare & irasci timeat: & propterea illis parcat, ne oneri illi sit pœna eorum, aut ne iracundia & tempestate turbetur, quomodo plerique homines faciunt, qui dissimulata vindicta elaborant ne irascantur. *Tibi derelictus est pauper*. Ideo enim pauper est, id est, omnia hu-
I ius mundi temporalia bona cõtempsit, vt tu sis tantum spes eius. *Pupillo tu eris adiutor*. Id est, ei cui moritur pater hic mundus, per quem carnaliter genitus est, &
Galat.6. iam potest dicere, Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Talibus enim pupillis pater fit deus. Docet quippe deus pupillos fieri discipulos suos, quibus di-
Matth.23. cit, Ne vobis dicatis patrem in terris. Cuius rei exem-
Matth.12. plum præbuit prior ipse dicendo, Quæ mihi mater,
De fide & aut qui fratres? Vnde volunt quidam perniciosissimi
symbolo. c. hæretici asserere, non eum habuisse matrem: nec vi-
8. in fine. dent esse consequens si hæc verba attendant, vt nec discipuli eius patres habuerint: quia sicut ipse dixit, Quæ mihi mater est, sic illos docuit, cum ait, Nolite vobis dicere patrem in terris. *Contere brachium peccatoris & maligni*. Illius scilicet de quo suprà dicebatur, Omnium inimicorum suorum dominabitur. Brachium enim eius dixit potentiam eius: cui contraria est Christi potentia, de qua dicitur, Exurge domine deus, exaltetur manus tua. *Requiretur delictũ eius, nec inuenietur*. Propter illud idem iudicabitur de peccato suo, & ipse periet propter peccatum suum. Deinde quid mirum si sequitur, *Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius?* Gentes posuit peccatores & impios. *Desiderium pauperum exaudiuit dominus*. Desiderium illud quo æstuabant, cum in angustiis & tribu- K
latiotibus huius seculi domini diem concupiscerent.

Præparationem cordis eorum exaudiuit auris tua. Hæc est cordis præparatio, de qua in alio psalmo canitur, Paratum cor meum deus, paratum cor meum. De qua Psal.56.
dicit Apostolus, Si autem quod non videmus spera- Roman.8.
mus, per patientiam expectamus. Iam verò aurem dei, non membrum corporeum, sed potentiam esse, qua exaudit regulariter, debemus accipere. Atque ita quibusque nominatis membris eius, quæ in nobis visibilia & corporea sunt, potentias operationum oportet intelligi, ne sæpe ista repetantur. Non enim corporeũ fas est putare, quòd dominus deus non sonantem vocem, sed præparationem cordis exaudit. *Iudicare pupillo & humili*. Id est, non ei qui conformatur huic seculo, neque superbo. Aliud est enim iudicare pupillũ, aliud iudicare pupillo. Iudicat pupillum etiam qui cõdemnat: iudicat autem pupillo, qui pro illo profert sententiam.

Vt non apponat vltrà magnificare se homo super terram. Homines enim sunt, de quibus dictum est, Pone domine legislatorem super eos, vt sciant gentes quoniam homines sunt. Sed etiam ille qui eodem loco intelligitur L
poni super eos, homo erit, de quo nunc dicitur, Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram, cum venerit scilicet filius hominis iudicare pupillo, qui se exuit veterem hominem, atque hoc modo tanquam extulit patrem. Post occulta ergo filij, de quibus in hoc psalmo multa dicta sunt, erunt manifesta filij, de quibus pauca in fine eiusdem psalmi nunc dicta sunt. Ex his autem titulus factus est, quæ maiorem hic partem tenent. Potest & ipse dies aduentus domini rectè numerari inter occulta filij, quamuis ipsa domini præsentia manifesta futura sit. De illo enim die dictum est,
quòd nemo eum sciret, neq; angeli, neque virtutes, ne- Matth.24.
que filius hominis. Quid ergo tam occultum, quàm id quod etiam ipsi iudici occultum esse dictum est, nõ ad cognoscendum, sed ad prodendum? De occultis autem filij etiam si quisquam nõ dei filium subaudire voluerit, sed ipsius Dauid, cuius nomini totum psalterium tributur (nam Dauidici vtique psalmi appellantur) vo-
ces illas audiat, quibus domino dicitur, Miserere no- Matth.20.
stri fili Dauid. atque ita etiã hoc modo eundem domi- M
num Christum intelligat, de cuius occultis ipse psalmus inscriptus est. Sic enim etiam ab angelo dicitur,
Dabit illi deus sedem Dauid patris sui. Nec illa sen- Luc.1.
tentia huic intellectui contraria est, qua idem domi- Matth.22.
nus quærit à Iudæis, Si filius Dauid Christus est, quo-
modo in spiritu vocat eum dominum, dicens, Dixit Psal.109.
dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec po- 17. de ciui-
nam inimicos tuos sub pedibus tuis? Dictum est enim ta. dei. cap.
imperitis, qui quamuis venturum Christum sperarent, 14.
secundum hominem tamen eum expectarent, non secundum quòd virtus & sapientia dei est. Docet ergo ibi fidem verissimam & syncerissimam, vt & domi-
nus sit regis Dauid, secundum quod est verbum in Ioan.1.
principio, deus apud deum: per quod facta sunt om- Roman.1.
nia: & filius secundum quod factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Non enim dicit, non est filius Dauid Christus: sed si iam tenetis quòd filius sit eius, dicite quomodo sit dominus eius: vt teneatis in Christo quòd filius hominis est. ita enim filius Dauid est, & non relinquatis quòd filius dei est. ita enim dominus eius est.

In Psalmum decimum enarratio.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Noua

A NOVA tractatione titulus iste non indiget. iam enim satis tractarum est quid sit in finem. Ipsum ergo psalmi textum videamus, qui mihi videtur aduersus hæreticos cantandus, qui commemorando & exaggerando multorum in ecclesia peccata quasi apud ipsos iusti aut omnes aut plures sint, ab vnius ecclesiæ verę matris vberibus nos auertere atque abripere moliuntur, affirmantes quòd apud ipsos sit Christus, & quasi pie studioseque admonentes vt ad eos transeundo, transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cum multis nominibus allegorice insinuaretur, etiam montem appellarum. Respondendum est itaque istis, & dicendum; *In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer?* Vnum montem teneo in quo confido, quomodo dicitis vt ad vos transeam tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidem esse passerem pennatum virtutibus & præceptis dei. Sed eaipsa prohibent volare in istos montes & in superbis hominibus spem collocare. Habeo domum vbi re-
B quiescam, quia in domino confido. Nam & passer in-
Psal. 38. uenit sibi domū. Et factus est dominus refugium pau-
Psal. 9. peri. Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum apud hæreticos quærimus, amittamos: In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, trāsmigra in montes sicut passer? *Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis de peccatoribus, vt ad se tanquam ad iustos transeamus. Ecce, inquiunt, peccatores tetenderunt arcum: credo scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. parauerunt sagittas suas in pharetra: eadem verba scilicet quæ scripturarum authoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto parauerunt. Vt sagittent in obscura luna rectos corde, vt cum senserint ecclesiæ lumine propter multitudinem imperitorum & carnalium obscurato, non se pos-
1. Cor. 15. se conuinci, corrumpant bonos mores colloquiis malis. Sed contra omnes istos terrores dicendū est, In domino confido. Luna verò quàm cōgruenter significet
C ecclesiam, memini me promisisse in hoc psalmo con-
3. de Gen. sideraturum. Duæ sunt de luna opiniones probabiles.
ad literam Harum autem quæ vera sit, aut nō omnino, aut difficil-
cap. 15. limè arbitror posse hominē scire. Cum enim quæritur vnde lumen habeat: alij dicunt suum habere, sed globū eius dimidium lucere, dimidium autē obscurum esse. Dum autem mouetur in circulo suo, eādem partē qua lucet, paulatim ad terras cōuerti, vt videri à nobis possit: & ideo prius quasi cornutam apparere. Nam & si facias pilam ex dimidia parte candidam, & ex dimidia obscuram: si eam partem quæ obscura est ante oculos habeas, nihil cādoris vides. Et cum cœperis illam candidam partem ante oculos conuertere, si paulatim facias, primò cornua candoris videbis, deinde paulatim crescit, donec tota pars candens opponatur oculis, & nihil obscuræ alterius partis videatur. Quod si perseueres adhuc paulatim cōuertere, incipit obscuritas apparere, & candor minui, donec iterū ad cornua redeat, & postremò totus ab oculis auertatur, ac rursus obscura illa pars sola possit videri. Quod fieri dicūt, cum lumen lunæ videtur crescere vsq; ad quintādecimam lunam. Et rursus vsque ad tricesimam minui, & redire ad cornua, donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secūdum hanc opinionem luna in allegoria significat ecclesiam, quòd ex parte spiritali lucet ecclesia, ex parte autē car- D
nali obscura est. Et aliquando spiritalis pars in bonis operibus apparet hominibus: aliquando autē in cōscientia latet, ac deo tantūmodo nota est, cum solo corpore apparet hominibus, sicut contingit cum oramus in corde, & quasi nihil agere videmur, dum non ad terrā, sed sursum cor habere iubemur ad dominū. Alij autē dicunt non habere lunam lumen proprium, sed à sole illustrari. Sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere qua non illustrarur, & ideo nihil in ea lucis videri. Cum autē incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiam parte quam habet ad terram, & necessariò incipere à cornibus, donec fiat quintadecima cōtra solem. Tunc enim sole occidente oritur, vt quisquis occidentem solem obseruauerit, cum eum cœperit non videre conuersus ad orientem lunam surgere videat. Atq; inde ex alia parte cū ei cœperit propinquare, illā partem ad nos conuertere qua nō illustrarur, donec ad cornua redeat, atque inde omnino non appareat: quia tūc pars illa qua illustratur, sursum est ad cœlum, ad terram autem illa quam radiare sol non potest. Ergo & secūdum hanc opinionem luna intelligitur ecclesia, quòd suum E
lumen non habeat, sed ab vnigenito dei filio (qui multis locis in sanctis scripturis allegorice sol appellatus est) illustratur. Quem nescientes & cernere non valentes hæretici quidam, ad istum solem corporeū & visibilem, quod cōmune lumen est carnis hominum atque muscarū, sensus simplicium conantur auertere, & nonnullorum auertunt. Qui quandio non possunt interiorem lucē veritatis mente contueri, simplici fide catholica cōtenti esse nolunt. Quæ vna paruulis salus est, & quo vno lacte ad firmitatem solidioris cibi certo robore peruenitur. Quælibet ergo duarum istarum opinionum vera sit, congruenter accipitur allegorice luna ecclesia. Aut si in istis obscuritatibus magis negociosis quàm fructuosis exercere animum aut non libet, aut non vacat, aut animus ipse non valet, satis est lunam popularibus oculis intueri, & nō quærere obscuras causas, sed cum omnibus & incrementa eius & complementa & detrimenta sentire. Quæ si propterea deficit vt renouetur, etiam ipsi imperitæ multitudini demonstrat Ecclesiæ figuram, in qua creditur resurrectio mor- F
tuorum. Deinde quærendum est, quid in hoc psalmo accipiatur obscura luna, in qua peccatores sagittare parauerunt rectos corde. Non enim vno modo dici obscura luna potest. nam & cum finitur menstruis cursibus, & cum eius fulgor nubilo interpolatur, & cum plena deficit, dici potest obscura luna. Potest ergo & de persecutoribus martyrum intelligi, quòd sagittare voluerint in obscura luna rectos corde. Siue adhuc in ecclesiæ nouitate, quia nondum terris maior effulserat, & gentilium superstitionum tenebras vicerat: siue linguis blasphemorum, & Christianorum nomen male diffamātiom, quasi nebulis cum terra obtegeretur, videri perspicua luna nō poterat, id est ecclesia. Siue ipsorum martyrum cædibus & tanta effusione sanguinis tanquā illo defectu & obscuratione, qua cruentam faciem luna videtur ostendere, à nomine Christiano deterrebantur infirmi. In quo terrore verba dolosa & sacrilega iaculabantur peccatores, vt etiam rectos corde peruerterent. Potest & de his peccatoribus intelligi quos ecclesia cōtinet, quod nunc inuenta occasione huius lunæ obscuræ, multa commiserint, quæ nobis opprobria nunc obiiciuntur ab hæreticis, cum eorum authores ea fecisse dicantur. Sed quoquo modo se habeat, quod in

G obscura luna factum est, nunc catholico nomine toto orbe diffuso atque celebrato, quid mihi est incognitus perturbari? In domino enim confido, nec audio dicentes animæ meæ, transmigra in montes sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcū, vt sagittent in obscura luna rectos corde. Aut si & illis nunc luna videtur obscura, quia incertum volūt efficere quæ sit catholica, & eam peccatis carnalium hominū, quos multos continet, conantur arguere, quid ad eum pertinet, qui vere dicit, In domino confido? Qua voce se quisq; & frumentū esse ostendit, & vsq; ad ventilationis [*Matth. 3.*] tempus paleas tolerabiliter sustinet. In domino ergo confido: illi timeant, qui confidunt in homine, & de parte hominis se esse negare nō possunt, per cuius canos iurant. Et cū in sermone ab eis quæritur cuius cōmunionis sint, nisi de parte illius se esse dicant nō possunt agnosci. Dic quid isti faciunt, cum illis commorantur tam innumerabilia & quotidiana peccata, & scelera eorum quibus plena est illa societas? Nūquid possunt dicere, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, trāsmigra in montes sicut passer? Nō enim H confidunt in domino, qui tunc esse dicunt sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quæritur, qui sint sancti, erubescūt dicere, nos sumus. Qui etiā si non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt, pro ipsis erubescunt. Itaq; isti cogunt eos qui accipiunt sacramenta, spem suam in homine ponere cu- [*Hiere. 17.*] ius cor videre non possunt. Et maledictus omnis qui spem suā ponit in homine. Quid est enim dicere, Ego quod do sanctum est, nisi, spem tuā in me pone? Quid si non es sanctus? Ostende cor tuū. Quod si non potes, vbi videbo quòd sanctus es? An forte dices quod scri- [*Matth. 7.*] ptum est, Ex operibus eorum cognoscetis eos. Video plane mira opera, quotidianas violētias Circumcellionum sub Episcopis & presbyteris ducibus circumquaq; volitare, & terribiles fustes Israëlis vocari, quæ homines qui nunc viuunt, quotidie vidēt & sentiunt. Macariana verò tempora de quibus inuidiā faciunt, & plurimi non viderunt, & nemo nunc videt. Et quisquis ea vidit catholicus, potuit dicere, si dei seruus esse vellet, In domino confido. quod & nunc dicit, cū multa quæ [*Matth. 13.*] non vult, in Ecclesia videt, qui se intra illa retia plena piscibus bonis & malis natare adhuc sentit, donec ad I finem maris veniatur, vbi mali segregentur à bonis. Isti autem quid respōdent, si alicui illorum dicat ille quem baptizant, Quomodo me iubes præsumere? Nam si & dantis & accipientis est meritum, sit dantis dei, & accipientis conscientiæ meæ. Hæc enim duo non mihi incerta sunt, bonitas illius, & fides mea. Quid te interponis de quo certum scire nihil possum? Sine me dicere, In domino cōfido. Nam si in te cōfido, vnde confido si nihil mali ista nocte fecisti? Postremò si vis vt credam tibi, nunquid possum amplius quàm de te credere? Vnde ergo confido in eis quibus heri cōmunicasti, & hodie communicas, & cras cōmunicabis, vtrū vel isto triduo nihil mali commiserint? Quod si nec te nec me polluit quod nescimus, quæ causa est vt rebaptizes eos qui tempora traditionis & Macarianæ inuidiæ nō nouerunt? Quæ causa est vt Christianos de Mesopotamia venientes, qui Cæciliani & Donati nec nomen audierunt, rebaptizare audeas, & neges esse Christianos? Si autē illos polluunt aliena peccata quæ nesciunt, tene reum facit quicquid per singulos dies in parte vestra te nesciente committitur? Imperatorum constitutiones frustra obiicitis catholicis, cum in vestris castris priuati fustes ignésque sic sæuiant. Ecce quò lapsi sunt K qui cum viderent in catholica peccatores, non potuerunt dicere, In domino cōfido, & spem suam in homine posuerunt. Quod omnino dicerent, si non ipsi tales essent, quales illos putabant, à quibus sacrilega superbia separare se velle finxerunt. Dicat ergo anima catholica, In domino cōfido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer? Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde: & sermonem ab ipsis conuertat ad dominum, & dicat: *Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Et hoc dicat non contra istos solos, sed contra omnes hæreticos. Omnes enim quantum in ipsis est, destruxerunt laudem, quā ex ore infantium & lactentium perfecit deus, dum quæstionibus vanis & scrupulosis exagitant paruulos, & eos nutriri fidei lacte nō sinunt. Quasi ergo dictum sit huic animæ, quare isti tibi dicunt trāsmigra in montes sicut passer: quare te de peccatoribus terrent, qui intenderunt arcum ad sagittandos in obscura luna rectos corde? Respondet, Ideo vtique me terrent, quoniam quæ perfecisti, destruxerunt. Vbi, nisi in conuenticulis suis, vbi paruulos & interioris lucis ignaros, L non lacte nutriunt, sed venenis necāt? *Iustus autem quid fecit?* Si vos Macarius, si vos Cæcilianus offendit, Christus quid fecit vobis, qui dixit, Pacem meam do vobis, [*Ioan. 14.*] pacem meam relinquo vobis, quam vos nefanda dis- [*1. q. 1.*] sensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui tradi- [*Christus.*] torem suum tanta patientia pertulit, vt ei primam Eu- [*Ioan. 13.*] charistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris apostolis traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum quem [*Ioan. 6.*] diabolum nominauit, qui ante traditionem domini [*Ioan. 12.*] nec loculis dominicis fidem potuit exhibere, cum cæ- [*Matth. 10.*] teris discipulis ad prædicandum regnum cœlorum misit, vt demonstraret dona dei peruenire ad eos qui cum fide accipiunt, etiā si talis sit per quem accipiunt, qualis Iudas fuit? *Dominus in templo sancto suo.* Ita verò, [*Abach. 2.*] sicut apostolus dicit, Templum enim dei sanctum est, [*1. Cor. 3.*] quod estis vos. Quisquis templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum dei violat, qui violat vnitatem. Non enim tenet caput, ex quo totum cor- [*Ephes. 4.*] pus cōnexum & compactum per omnem tactum sub- M ministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. In hoc templo sancto suo dominus est, quod constat multis membris suis, sua quæque officia gerentibus, in vnam ædificationem charitatis constructis. Quod violat, quisquis causa principatus sui à catholica societate disiungitur. Dominus in templo sancto suo: *Dominus in cœlo sedes eius.* Si cœlum acceperis iustum, sicut terram accipis peccatorem, cui dictū est, Terra es, & in terram ibis. quod [*Gene. 3.*] dictum est, Dominus in templo sancto suo: repetitum [*Psal. 9.*] intelligis, dum dictum est, dominus in cœlo sedes eius. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Quippe cui derelictus est pauper, & qui factus est refugium pauperi. Ee ideo seditiones omnes & tumultus intra ista retia donec perducantur ad littus, de quibus nobis in perni- [*Matth. 13.*] ciem suam & ad nostram correctionem insultant hæretici, per eos homines fiunt, qui pauperes Christi esse nolunt. Sed nunquid ab eis qui hoc esse volunt, auertunt oculos dei? Oculi enim eius in pauperem respiciunt. Nunquid metuendū est, ne in turba diuitū paucos pauperes videre non possit, quos in ecclesiæ gremio

mio

A mio catholicæ custoditos enutrit? *Palpebræ eius interro-
gant filios hominum.* Hic filios hominum illa regula li-
benter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem.
Hic quippe quibusdam scripturarum locis obscuris tã-
quam clausis oculis dei exercentur, vt quærant: & rur-
sus quibusdam locis manifestis tanquam apertis oculis
dei illuminantur, vt gaudeant. Et ista in sanctis libris
crebra opertio atq; adapertio tanquam palpebræ sunt
dei, quæ interrogant, id est, quæ probant filios homi-
num, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exer-
centur: neque inflantur cognitione, sed confirmantur.
Dominus interrogat iustum & impium. Quid ergo metuimus
ne aliquid nobis obsint impij, si fortè nobiscum sacra-
menta non syncero corde communicant, quando ille
interrogat iustum & impium? *Qui autem diligit iniquita-
tem, odit animam suã.* Id est, non ei qui credit deo, & spem
suam non ponit in homine, sed tantùm animæ suę no-
cet dilector iniquitatis. *Pluet super peccatores laqueos.* Si
Matth. 24. nubes generaliter prophetæ intelliguntur siue boni si-
ne mali, qui etiam pseudoprophetæ appellantur, sic or-
dinantur pseudoprophetæ à domino deo, vt de his la-
B queos super peccatores pluat. Non enim quisquam
in eos sectandos incidit nisi peccator, siue ad præpara-
tionem extremi supplicij, si perseuerare in peccando
maluerit, siue ad deiiciendam superbiam, si aliquan-
do deum cura synceriore quæsiuerit. Si autem nubes
non nisi boni & veri prophetæ intelliguntur, & de his
manifestum est super peccatores laqueos pluere deũ,
quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget.
2. Cor. 2. quibusdam, inquit apostolus, sumus odor vitę in vitã,
quibusdam odor mortis in mortem: Non enim pro-
phetæ tantùm, sed omnes verbo dei animas irrigãtes,
nubes dici possunt: qui cum male intelliguntur, pluit
deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intel-
liguntur, fœcundat pectora piorum atque fidelium, si-
Gene. 2. cut exempli gratia quod scriptum est, Et erunt duo in
carne vna: si ad libidinem quisq; interpretetur, laqueũ
pluit super peccatores. Si autem intelligas sicut ille qui
Ephe. 5. ait, Ego autem dico in Christo & in ecclesia, imbrem
pluit super fertilem terram. Eadem autem nube, id est
diuina scriptura, vtrumque factum est. Item dominus
Matth. 15. dicit, Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat,
sed quod exit ab ore. Audit hoc peccator, & gulã parat
C voracitati. Audit hoc iustus, & à ciborũ discernendo-
rum superstitione munitur. Et hinc igitur eadem scri-
pturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori
pluuia laqueorum, & iusto pluuiá vbertatis infusa est.
Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Hæc
pœna eorum est atque exitus, per quos blasphematur
nomen dei, vt primò cupiditatum suarum igne vasten-
tur, deinde malorum operum fœtore à cœtu beatorũ
abiiciantur, postremò abrepti atque submersi ineffabi-
les pœnas luant. Hæc est enim pars calicis eorum, sicut
Psal. 22. iustorum calix tuus inebrians, quàm præclarus est. Ine-
Psal. 35. briabuntur enim ab vbertate domus tuæ. Calicem au-
tem propterea puto appellatum, ne quid præter modũ
atq; mensuram vel in ipsis peccatorum suppliciis per
diuinam prouidentiam fieri arbitremur. Et ideo tan-
quam rationem reddens quare id fiat, subiecit, *Quoniã
iustus dominus, & iustitias dilexit.* Non frustra pluraliter,
quia homines dicit, vt pro iustis iustitiæ intelligantur
positæ. In multis enim iustis quasi multæ iustitiæ vidẽ-
tur esse, cum sit vna dei cui omnes participant: tan-
quam si vna facies intueatur plura specula, quod in
illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur.

Propterea rursus ad singularitatem se refert dicendo. D
Aequitatem vidit facies eius. Fortasse pro eo sit positum,
æquitatem vidit facies eius, ac si diceretur, æquitas vi-
sa est in facie eius, id est, in eius notitia. Facies enim
dei, est potentia qua dignis innotescit. Aut certe æqui-
tatem vidit facies eius, quia non se præbet cognoscen-
dum malis, sed bonis: & ipsa est æquitas. Si quis autem
lunam, synagogam vult intelligere, ad passionem do-
mini referat psalmum, & de Iudæis dicat. Quoniam
quæ perfecisti, destruxerunt. Ac de ipso domino, Iustus
autem quid fecit? Quem tanquam destructorem legis
arguebant. Cuius præcepta peruerse viuendo & ea cõ-
temnendo ac sua statuendo destruxerant: vt ipse do-
minus secundum hominem loquatur, vt solet, dicens,
In domino confido: quomodo dicitis animæ meæ
transmigra in montes sicut passer? propter terrores
scilicet eorum qui illum apprehendere & crucifigere
cupiebant. Cum peccatores sagittare volentes rectos
corde, id est, qui Christo crediderant, in obscura luna,
id est, repleta peccatoribus synagoga, non absurde in-
telligantur. Cui congruit & quod dicitur, Dominus in
templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius, id est, E
verbum in homine, vel ipse filius hominis, qui in cœlis
est. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Aut quem suscepit
secundum deum, aut propter quem passus est secun-
dum hominem. *Palpebræ eius interrogant filios hominum.*
Opertionem atq; adapertionem oculorum, quod no-
mine palpebrarum probabile est positum, mortem re-
surrectionémque eius accipere possumus, vbi probauit
filios hominũ discipulos suos, & territos sua passione
& resurrectione lætificatos. *Dominus interrogat iustum &
impium.* Iam de cœlo gubernans ecclesiam. *Qui autem
diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quare hoc ita sit, cõ-
sequentia docent, *Pluet enim super peccatores laqueos.* Se-
cundum superiorem expositionem accipiendum, &
omnia cætera vsque ad finem Psalmi.

In Psalmum vndecimum enarratio.

In finem pro octaue Psalmus Dauid.

OCTAVUM diem iudicij posse intelligi in sex-
to psalmo dictum est. Potest & pro octo in-
telligi pro æterno seculo, quod post hoc tem-
pus (quod septem dieb' voluitur) dabitur san-
ctis. *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Id est, F
non inuenitur sicut loquimur cũ dicimus, defecit fru-
mentum, aut defecit pecunia. *Quoniam diminutæ sunt ve-
ritates à filiis hominum.* Veritas vna est, qua illustrantur
animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ip-
sis multæ veritates dici possunt, sicut ab vna facie mul-
tæ in speculis imagines apparent. *Vana locuti sunt vnus-* 3. sent. dist.
quisque ad proximum suum. Proximum omnem hominẽ 28. oritur
oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operan- autem.
dum malum, & dilectio proximi malum nõ operatur. Roma. 13.
Labia dolosa in corde & corde locuti sunt vana. Quòd bis
ait, In corde & corde, duplex cor significat. *Disperdat
dominus vniuersa labia dolosa.* Vniuersa dixit, ne quis se
exceptum putet, sicut Apostolus dicit, In omnem ani- Roma. 2.
mam hominis operantis malum, Iudæi primùm &
Græci. *Linguam magniloquam.* Linguam superbam.
*Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus: labia nostra a-
pud nos sunt: quis noster dominus est?* Superbi hypocritæ si-
gnificantur in sermone suo, spem ponentes ad homi-
nes decipiendos, & deo non subditi. *Propter miseriam
inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus.* Ita
enim populum suum ipse dominus in euangelio mise-
ratus est, quòd rectorem non haberet cui bene posset

G obtemperare. Vnde etiam dicit in euangello. Messis
Matt.9. multa, operarij autem pauci. Hoc autẽ ex persona dei
patris accipiendum est, qui propter inopes & paupe-
res, id est, inopia & paupertate bonorum spiritalium
egentes, filium suum dignatus est mittere. Inde autem
incipit sermo eius apud Matthæum in monte, cum di-
Matt.5. cit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ
cœlorum. *Ponam in salutari.* Non dixit quid ponat, sed
in salutari, in Christo accipiẽdum est, secundum illud,
Luc.2. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et ideo
intelligitur in illo posuisse, quod ad miseriam inopum
auferẽdam, & consolandum gemitum pauperum per-
tinet. *Fiducialiter agam in eo.* Secundum illud in euan-
Matt.7. gelio, Erat enim docens eos tanquam potestatem ha-
bens, non tanquam scribæ eorum. *Eloquia domini eloquia
casta.* Hæc persona prophetæ est. Eloquia domini elo-
quia casta. Casta dicit, sine corruptione simulationis.
Multi enim prædicant veritatem non castè, quia ven-
dunt illam precio commoditatum huius seculi. De ta-
Philip.1. libus dicit apostolus, quòd Christum annunciant non
castè. *Argentum igne examinatum terræ.* Ipsa eloquia do-
H mini; per tribulationes probata peccatoribus. *Purga-
tum septuplum.* Per timorem dei, per pietatem, per scien-
tiam, per fortitudinem, per cõsilium, per intellectum,
per sapientiam. Nam septem sunt etiam beatitudinis
gradus, quos in eodem sermone, quem habuit in mon-
Matt.5. te dominus exequitur κατὰ Matthæum, Beati paupe-
res spiritu, beati mites, beati lugentes, beati qui esuriunt
& sitiunt iustitiam, beati misericordes, beati mundo
corde, beati pacifici. De quibus sententiis septem, to-
tum illum sermonem prolixum dictum esse animad-
uerti potest. Nam octaua, vbi dictum est, Beati qui per-
secutionem patiuntur propter iustitiam: ipsum ignem
significat, quo septempliciter probatur argentum. Qui
Matt.7. sermo cum terminatus asset, dictum est, Erat enim do-
cens eos tanquam potestatem habens, non tanquam
scribæ eorum. Quod pertinet ad id quod in hoc psal-
mo dictum est, Fiducialiter agam in eo. *Tu domine ser-
uabis nos & custodies nos à generatione hac in æternum.* Hic
tanquam inopes & pauperes, ibi tanquam opulentos
& diuites. *In circuitu impij ambulant.* Id est, in tempo-
ralium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito
I circuitu tanquam rota voluitur, & ideo non perue-
niunt in octauum, id est, in æternum, pro quo iste psal-
Prouer.2. mus titulatus est. Ita & per Salomonem dicitur, Venti-
lator enim impiorum est rex sapiens, & immittit illis
rotam malorum. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti
filios hominum.* Quia est & in temporalibus multiplica-
Sapien.9. tio, quæ auertit ab vnitate dei. Vnde corpus quod cor-
rumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inha-
bitatio sensum multa cogitantem. Multiplicantur au-
tem iusti secundum altitudinem dei, quando ibunt de
virtute in virtutem.

In Psalmum duodecimum enarratio.

In finem Psalmus David.

FINIS enim legis Christus ad iustitiam om-
ni credenti. *Vsquequo domine obliuisceris me in fi-
nem?* Id est, differs me ad intelligendum Chri
stum spiritaliter, qui est dei sapientia, & rectus
finis omnis intentionis animæ? *Quousque auertis faciem
Rom.10. tuam à me?* Sicut non obliuiscitur deus, sic nec faciem
auertit, sed more nostro scriptura loquitur. Auertere
autem deus faciem dicitur, dum non dat animæ noti-
tiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet.
Quamdiu ponam consilium in anima mea? Consilio non o-
pus est nisi in aduersis. Ergo quamdiu ponam consiliũ K
in anima mea: ita dictum est, quamdiu ero in aduersis.
Aut certè responsio est, vt iste sit sensus, Tamdiu do-
mine obliuisceris me in finem, & tamdiu auertis faciẽ
tuam à me, quamdiu ponam consilium in anima mea:
vt nisi quisque posuerit consilium in anima sua, vt
perfecte operetur misericordiã, non eum dirigat deus
in finem, neque notitiam sui plenam (quod est facie ad
faciem) præbeat illi. *Dolorem in corde meo per diem.* Sub-
auditur, quamdiu ponam. Per diem autem, continua-
tionem significat, vt dies pro tempore intelligatur: à
quo se quisque desiderans exui, dolorem ponit in cor-
de, deprecans ad æterna conscendere, & humanum
diem non pati. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?*
Vel diabolus, vel consuetudo carnalis. *Respice & exau-
di me domine deus meus.* Respice, refertur ad id quod di-
ctum est, vsquequo auertis faciem tuam à me? Exaudi,
refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris
me in finem? *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in
morte.* Oculos cordis oportet intelligi, ne delectabili
defectu peccati claudantur. *Nequando dicat inimicus
meus, præualui aduersus eum.* Diaboli insultatio metuen-
da est. *Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero.* Diabo- L
lus & angeli eius, qui non exultauerunt de iusto viro
Iob; cum eum tribularent, quia non est motus, id est,
de stabilitate fidei non recessit. *Ego autem in tua miseri-
cordia speraui.* Quia idipsum quòd non mouetur ho-
mo, & fixus in domino permanet, non sibi debet tri-
buere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa su-
perbia moueatur. *Exultabit cor meum in salutari tuo.* In *Psal.7.*
Christo, in sapientia Dei. *Cantabo domino, qui bona tribuit
mihi.* Bona spiritalia, non ad humanum diem perti-
nentia. *Et psallam nomini domini altissimi.* Id est, cum
gaudio gratias ago, & ordinatissime vtor corpore, qui
est cantus animę spiritalis. Si autem aliqua hic differẽ-
tia consideranda est, cantabo corde, psallam operibus
domino, qui solus videt. Nomini autem domini, quod
apud homines innotescit, quod non illi, sed nobis vti-
le est.

In Psalmum decimumtertium enarratio.

In finem Psalmus, ipsi David.

QVID sit in finem, non est sępius repetendum.
Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni M
credenti, sicut Apostolus dicit. Illi credimus, *Rom.10.*
quando incipimus viam bonam ingredi. Ip-
sum videbimus, cum peruenerimus, & ideo ipse finis.
Dixit imprudens in corde suo, nõ est deus. Nec ipsi enim sacri- *Psal.52.*
legi & detestandi quidam philosophi, qui peruersa &
falsa de deo sentiunt, ausi sunt dicere, nõ est deus. Ideo
ergo dixit, in corde suo: quia hoc nemo audet dicere,
etiam si ausus fuerit cogitare. *Corrupti sunt & abominabi-
les facti sunt in affectionibus suis.* Id est, dum amant hoc se- *Psal.52.*
culum, nõ amant deum. Ipsæ sunt affectiones quæ cor-
rumpunt animam, & sic excæcant, vt possit etiam di-
cere imprudens in corde suo, non est deus. Sicut enim
nõ probauerunt deũ habere in notitia, dedit illos deus *Rom.1.*
in reprobũ sensũ. *Nõ est qui faciat bonũ, † nõ est vsque ad vnũ.* *† al. boni-
Vsq; ad vnum, vel cum ipso vno potest intelligi, vt nul- tatem.*
lus hominum intelligatur: vel præter vnũ, vt accipiatur
dominus Christus, sicut dicimus, iste ager vsq; ad ma-
re est, nõ vtique simul cõputam⁹ & mare. Et iste est me-
lior intellectus, vt nemo intelligatur fecisse bonitatem
vsq; ad Christũ: quia nõ potest quisquã hominũ facere
bonitatẽ, nisi ipse mõstrauerit. Et illud verum est: quia
vsq; quo quisq; cognoscat vnũ deũ, nõ potest facere bo-
nitatem.

A nitatem. *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens deum.* Super Iudæos potest intelligi, vt honoratius eos appellauerit filios hominum, propter vnius Dei cultum, in comparatione gentilium, de quibus arbitror superius dictum, Dixit imprudens in corde suo, non est deus, & cætera. Prospicit autem dominus, vt videat per animas sanctas suas, quod significat id quod dictum est, de cœlo. Nam per seipsum nihil eum latet. *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.* Id est, Iudæi tales facti sunt quales & gentes, de quibus suprà dictum est: *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Similiter vt suprà intelligendum est. [Psal. 5. & Rom. 3.] *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Aut voracitas significatur inhiantis gulæ, aut in allegoria, qui occidunt & quasi deuorant interfectos eos, quibus suorum morum peruersitatem persuadent. Cui simile [Act. 10.] est econtrario quod Petro dictum est, Macta & manduca: vt in suam fidē & bonos mores suos gentes conuerteret. *Linguis suis dolose agebant.* Comes est voracibus adulatio & omnibus malis. *Venenum aspidum sub labiis eorum.* Venenum dolum dicit: aspidum autem, B quia nolunt audire præcepta legis, sicut aspides nolunt [Psal. 57.] audire verba incantantis, quod in alio psalmo euiden[Rom. 3.]tius dicitur. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Hoc est venenum aspidum. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Hic ostendit consuetudinem male faciendi. *Contritio & infelicitas in viis eorum.* Omnes enim malorum hominum viæ plenæ sunt la[Matt. 11.]bore & miseria. Ideo domin⁹ clamat, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde: Iugum enim meum lene est, & sarcina mea leuis est. *Et viam pacis non cognouerunt.* Hanc vtique quam dominus (vt dixi) commemorat, in iugo leni & sarcina leui. *Non est timor dei ante oculos eorum.* Isti non dicunt, non est deus, sed tamen non timent Deum. *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* Iudicium minatur. *Qui deuorant populum meum sicut cibum panis.* Id est, quotidie. Cibus enim panis quotidianus est. Deuorant autem populum qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, & ad eorum quibus præsunt salutem.

C *Dominum non inuocauerunt.* Non enim verè hunc inuocat, qui ea desiderat, quæ illi displicent. *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.* Id est, in damno re[Ioan. 11.]rum temporalium. Dixerūt enim, Si relinquimus eum sic, credent in eum omnes, & venient Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt regnum terrenum amittere vbi non erat timor: & amiserunt regnum cœlorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem cum timent homines, ad æterna non veniunt. *Quoniam deus in generatione iusta est.* Id est, non est in eis qui diligunt seculum. Iniustum est enim relinquere seculorum conditorem, & diligere [Roma. 1.] seculum, & seruire creaturæ potius quàm creatori.

Consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est. Id est, contempsistis humilem aduentum filij dei, quia in eo non vidistis pompam seculi, vt hi quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus [quibus vacabant.] *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* Subauditur nisi ipse, cuius humilitatem contempsistis. Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium viuo[Rom. 11.]rum & mortuorum regnumq; iustorum: vt quoniam isto humili aduentu facta est cæcitas ex parte Israël, vt plenitudo gentium intraret, in illo alio fiat, quod se-D quitur, Et sic omnis Israël salu⁹ fieret. Pro Iudæis enim apostolus etiam illud Esaiæ testimonium accipit, quo dictum est, Veniet ex Sion qui auertat impietatem ab Iacob. sicut hic positum est, Quis dabit ex Sion salutare Israël? *Cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.* Repetitio est, sicut solet. Nam idem puto esse lætabitur Israël, quod est, exultabit Iacob.

In Psalmum decimumquartum enarratio.

Psalmus ipsi David.

DE hoc titulo nulla quæstio est. *Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo?* Quanquam aliquādo ponatur tabernaculum etiam pro habitatione sempiterna, tamen cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est: vnde & contubernales milites dicuntur, tanquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adiuuatur ex eo quod dictum est, quis peregrinabitur. Ad tempus enim cum diabolo dimicamus, & tunc opus est tabernaculo, quò nos refugiamus: quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quæ pro nobis acta est temporaliter per E incarnationem domini. *Et quis requiescet in monte sancto tuo?* Hic fortasse iam ipsam æternam habitationem significat, vt montem intelligamus supereminentiam charitatis Christi in vita æterna. *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Hic proposuit, deinceps id exequitur. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Nonnulli enim in labiis habent veritatem, & in corde non habent. Tanquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat: si hac ieris, à latronibus tutus eris: & contingat vt vere non ibi latrones inueniantur: verum ille locutus est, sed non in corde suo. aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. *Nec fecit proximo suo malum.* Proximum omnem hominem accipi oportere, notum est. *Et opprobrium non accepit aduersus proximum suum.* Id est, non libenter aut temere credidit criminatori. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Ista perfectio est, vt nihil in hominem valeat F malignus, & vt hoc sit in conspectu eius, id est, certissime nouerit malignum non esse, nisi cum animus à specie sui creatoris æterna & incommutabili, ad creaturæ speciem auertitur, quæ de nihilo facta est. *Timentes autem dominum glorificat.* Vtique ipse dominus. Initium [Psal. 110.] autem sapientiæ timor domini. Sicut ergo illa superio[Eccle. 1.]ra pertinent ad perfectos, ita ea quæ nunc dicturus est, pertinent ad incipientes. *Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentes non accepit.* Ista non sunt magna: sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, & non dolum agere in lingua sua, sed vt est in corde verum, ita proferre & habere in ore, est est, non non: & non facere proximo suo malum, id est, nulli [Matt. 5.] homini: & opprobrium non accipere aduersus proximum suum. Quæ sunt perfectorum, in quorum cōspectu ad nihilum deductus est malignus. Tamen etiam ista minora ita concludit: *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum.* Id est, perueniet ad illa maiora, in quibus est magna & inconcussa stabilitas. Nam & ipsa tempora nō sine causa fortasse sic variata sunt, vt in superiore conclusione præteritum tempus poneretur, in hac au-

G tem futurum. Nam ibi dictum est, Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: hic autem, Non commouebitur in æternum.

In Psalmum decimumquintum enarratio.
Tituli inscriptio, ipsi Dauid.

Rex noster in hoc psalmo loquitur ex persona susceptioois humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit. Dicit autem hæc: *Conserua me domine quoniam in te speraui, dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quoniam bonis meis noo expectas tu fieri beatus. *Sanctis qui sunt in terra eius.* Sanctis qui in terra viuentium spem suam posuerunt, ciuibus Hierusalem cœlestis, quorum coouersatio spiritalis per ancoram spei in illa patria figitur, quæ rectè Dei terra oominatur, quãuis adhuc & in his terris carne versentur.

Mirificauit omnes voluntates meas in illis. His ergo sanctis miras feci omnes voluntates meas in profectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit & humanitas meæ diuinitatis vt morerer, & diuioitas humanitatis vt resur-
H gerem. *Multiplicata sunt infirmitates eorum.* Non ad perniciem, sed vt medicum desiderarent. *Postea accelerauerunt.* Itaque post multiplicatas iofirmitates, accelerauerunt, vt sanarentur. *Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus.* Erunt enim conuenticula eorum non carnalia, nec de sanguinibus pecorum propitiatus coogregabo eos. *Nec memor ero nominum illorum per labia mea.* Sed spiritali mutatiooe obliuisceotur quid fuerint: nec à me iam vel peccatores, vel inimici, vel homines, sed iusti & fratres mei & filii dei vocabuntur per pacem meam. *Dominus pars hæreditatis mea.* Possidebunt enim mecum hæreditatem ipsum deum. Eligant sibi alij partes quibus fruantur terrenas & temporales, portio sanctorum dominus æternus est.

Et calicis mei. Bibant alij mortiferas voluptates, portio calicis mei dominus est. Quod dico mei, adiungo ecclesiam: quia vbi caput, ibi & corpus. Nam in hæreditatem congregabo conuenticula eorũ, & per calicis ebrietatem obliuiscar nomina vetera eorum. *Tu es qui restitues mihi hæreditatem meam.* Vt nota sit & his
I quos libero, claritas qua eram apud te priusquam mundus fieret. Non eoim restitues mihi, quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt eius claritatis notitiam: in quibus quia ego sum, mihi restitues. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Limites possessionis meæ in tua claritate tanquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum & leuitarum Deus est. *Etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Eteoim hæreditas mea præclara est non omnibus, sed videotibus, in quibus quia ego sum, mihi est. *Benedicam dominum qui mihi tribuit intellectum.* [Beoedicam dominũ qui mihi tribuit oculum] quo ista hæreditas videri & possideri potest. *Insuper autem & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei.* Super iotellectum autem vsque ad mortem erudiuit me inferior pars mea, carnis assumptio, vt experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus noo habet.

Act. 2. *Prouidebam dominum in conspectu meo semper.* Sed veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet: hoc prouidens, vt io eum post temporalia peracta recurrerem. *Quoniam à dextris est mihi ne commouear.* Quooiam fauet mihi, vt stabiliter in eo permaneam. *Propter hoc iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Propter hoc & in cogitatiooibus meis iocunditas, & io verbis exultatio. *Insuper & caro mea* K
requiescet in spe. Insuper & caro mea ooη deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Quoniam Act. 13.
neque animam meam inferis possidendam dabis.

Neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Neque sanctificatũ corpus, per quod & alij sanctificandi sunt, corrumpi patieris. *Notas mihi fecisti vias vitæ.* Notas fecisti per me humilitatis vias, vt ad vitam redirent homines, vnde per superbiam ceciderant: in quibus quia ego sum, notas mihi fecisti. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Adimplebis eos lætitia, vt non vltrà quærant aliquid, cum facie ad faciem te viderint: in quibus qoia ego sum, me adimplebis. *Delectatio in dextera tua vsque in finem.* Delectatio est in fauore & in propitiatione tua in hoius vitæ itinere, perdocens vsque ad finẽ gloriæ conspectus tui.

In Psalmum decimumsextum enarratio.
Oratio ipsi Dauid.

Hæc oratio est personæ domioi tribuenda adiuncta ecclesia quæ corpus eius est. *Exaudi Deus iustitiam meam, intende deprecationem mea.*
L *Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.* Non ad te in labiis dolosis procedentem. *A vultu tuo iudicium meum prodeat.* Ex illominatione notitiæ tuæ verum iudicẽ. Aut certe non in labiis dolosis, à vultu tuo iudiciũ meum prodeat, vt scilicet non proferam iudicans aliud, quàm in te intelligo. *Oculi mei videant æquitatem.* Oculi mei videant æquitatem, cordis vtique oculi. *Probasti cor meum, & visitasti nocte.* quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est. *Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.* Non autem oox tantùm quia perturbare assolet, sed etiam ignis quia vrit vocanda est ipsa tribulatio, quia examinatus iustus inuentus sum. *Vt non loquatur os meum opera hominum.* Vt aliud non procedat ex ore meo, quàm id quod pertinet ad gloriam, & laudem tuã, non ad opera hominum, quæ faciunt præter voluntatem tuam. *Propter verba labiorum tuorum.* ...seu dist.
Propter verba pacis tuæ, vel prophetarum tuorum. 47. verum
Ego custodiui vias duras. Ego custodiui vias laboriosas, vt.
mortalitatis humanæ atque passionis. *Ad perficiendos*
gressus meos in semitis tuis. Vt perficeretur charitas eccle- M
siæ in itineribus angustis, quibus venitur ad requiem tuam. *Vt non moueantur vestigia mea.* Vt oon moueãtur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia sacrameotis & scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur & obseruent qui me sequi volunt. Aut certe vt etiã stabiliter in æternitate permaneam, posteaquam peregi vias duras, & in angustiis semitarum tuarum gressus perfeci. *Ego clamaui quoniam exaudisti me deus.* Ego libera & valida iotentiooe preces ad te direxi, quoniã vt haoc habere possem, exaudisti me infirmius orantẽ.

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Non deserat exauditio tua humilitatem meam. *Mirifica misericordias tuas.* Noo vilescant misericordiæ tuæ, oe minus amentur. *Qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dextera tua.* A resistentibus fauori, quo mihi faues. *Custodi me domine vt pupillam oculi tui.* Custodi me domine vt pupillam oculi, quæ apparet perparua & exigua, per eam tameo dirigitur acies luminis, quo lux & tenebræ diiudicantur, sicut per Christi humanitatem diuinitas iudicij, discernens inter iustos & peccatores.

In tegmine alarum tuarum proteges me. In munimento charitatis & misericordiæ tuæ proteges me. *A facie impiorum*

A *rum qui me afflixerunt.* *Inimici mei animam meam circum-*
dederunt, adipem suum concluserunt. Lætitia sua pingui co-
operti sunt, postea quàm cupiditas eorũ de scelere sa-
tiata est. *Os eorum locutum est superbiam.* Et propterea os
Matt. 27. eorum locutum est superbiam, dicendo, Aue rex Iu-
dæorum, & cætera talia. *Proiicientes me nunc circumdede-*
runt me. Proiicientes me extra ciuitatem, nunc circun-
dederunt me in cruce. *Oculos suos statuerunt declinare in*
terram. Intentionem cordis sui statuerunt declinare
in ista terrena, putantes magnum malum perpeti eum
qui occidebatur, & se nullum qui occidebant. *Suscepe-*
runt me sicut leo paratus ad prædam. Susceperunt me sicut
1. Pet. 5. ille aduersarius circumiens quærens quem deuoret.

Et sicut catulus leonis habitans in occultis. Et sicut ca-
tulus eius, populus cui dictum est, Vos ex patre dia-
Ioan. 8. bolo estis, cogitans de insidiis quibus iustum circunue-
niret & perderet. *Exurge domine, præueni eos, & subuerte*
eos. Exurge domine, quem dormire arbitrantur, &
iniquitates hominum non curare: ante excæcentur ma-
B litia sua, vt factum eorum vindicta præueniat, & ita
subuerte eos. *Erue animam meam ab impiis.* Erue ani-
mam meam resuscitando me à morte, quæ mihi ab
impiis irrogata est. *Frameam tuam ab inimicis manus tuæ.*
Anima enim mea framea tua est, quam assumpsit ma-
nus tua, id est, æterna virtus tua, vt per ipsam regna
debellet iniquitatis, & diuidat iustos ab impiis. Hanc
ergo erue ab inimicis manus tuæ, hoc est, virtutis tuæ,
hoc est, ab inimicis meis. *Domine perdes eos de terra, dis-*
pertire eos in vita eorum. Domine perde eos de terra,
quam inhabitant, dispertire eos per orbem terrarum
in ista vita, quam solam suam vitam putant, qui æter-
1. sen. dist. nam desperant. *Et de absconditis tuis adimpletus est venter*
36. illa cũ. *eorum.* Non solùm autem ista pœna eos consequetur
visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ
absconduntur à lumine veritatis tuæ, adimpleta est
memoria eorum, vt obliuiscantur Deum. *Saturati sunt*
porcina. Saturati sunt immunditia, conculcantes mar-
garitas sermonum Dei. *Et reliquerunt reliquias paruulis*
suis. Et reliquerunt reliqoias paruulis suis, clamantes,
Matt. 27. Peccatum hoc super nos & super filios nostros. *Ego*
autem in tua iustitia apparebo in conspectu tuo. Ego autem
C qui non apparui eis, qui corde sordido & tenebroso
lucem sapientiæ tuæ videre non possunt, in tua iusti-
tia apparebo in conspectu tuo. *Satiabor dum manifesta-*
bitur gloria tua. Et cum illi saturati sunt immunditia
sua, vt me intelligere non possint, ego satiabor dum
manifestabitur gloria tua in his qui me intelligunt.
Sanè illo versu vbi dictum est, Saturati sunt porcina:
nonnulla exemplaria, Saturati sunt filiis, habent. Ex
ambiguo enim Græco interpretatio duplex euenit. Fi-
lios autem opera intelligimus: & sicut bona opera bo-
nos filios, ita malos mala.

In Psalmum decimumseptimum enarratio.

IN FINEM pueto domini, ipsi Dauid, hoc
est, manu forti CHRISTO secundum ho-
minem. Quæ locutus est domino verba can-
2. Reg. 22. tici huius, in die qua eripuit eum dominus de ma-
nu omnium inimicorum eius, & de manu Saül, &
dixit. In die qua eripuit eum dominus de mano om-
nium inimicorum eius, & de manu Saül, hoc est, regis
1. Reg. 8. Iudæorum quem sibiipsi petierunt. Nam sicut Dauid
manu fortis, ita Saül petitio interpretari dicitur. No-

tum est autem quomodo ille populus regem sibi petie- D
rit & acceperit, non secundum Dei, sed secundum
suam voluntatem. Dicit ergo hic CHRISTVS &
ecclesia, id est, totum CHRISTI caput & corpus.

Diligam te domine virtus mea. Diligam te domine, per
quem fortis sum. *Dominus firmamentum meum & refugium*
meum & liberator meus. Domine qui me firmasti, quia re-
fugi ad te. Refugi autem, quia liberasti me. *Deus meus*
adiutor meus, & sperabo in eum. Deus meus qui mihi ad-
iutorium prius vocationis tuæ præstitisti, vt sperare in
te possim. *Protector meus & cornu salutis meæ, & redemptor*
meus. Protector meus, quia non de me præsumpsi, qua-
si erigens aduersum te cornu superbiæ, sed teipsum
cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inueni.
Quod vt inuenirem, redemisti me. *Laudans inuocabo do-*
minum, & ab inimicis meis saluus ero. Non meam gloriam
sed domini quærens, inuocabo eum, & non erit vnde
mihi noceant impietatis errores. *Circundederunt me do-* 2. Reg. 22.
lores mortis. Circundederunt me dolores mortis: id est,
carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Turbæ Psal. 124.
iniquæ ad tempus commotæ, veluti flumina pluoia-
lia cito desitura egerunt vt conturbarent me. *Dolo-*
res inferni circundederunt me. In his qui me circundede- E
runt vt perderent me, erant dolores inuidentiæ, qui
mortem operantur, perducúntque ad infernum pec-
cati. *Præuenerunt me laquei mortis.* Præuenerunt me vt
priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Ta-
les autem homines capiunt in perditionem, quibus
male persuaserunt iactatione iustitiæ. Cuius non re
sed nomine aduersus gentes gloriantur. *Et in pressura*
mea inuocaui dominum, & ad deum meum clamaui. Et exaudi-
uit de templo sancto suo vocem meam. Exaudiuit de corde
meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in*
conspectu eius. Et clamor meus, quem non in auribus
hominum, sed coram ipso intus habeo. *Introiuit in*
aures eius. Et commota est & contremuit terra. Ita clarificato
filio hominis, commoti sunt & contremuerunt pec-
catores. *Et fundamenta montium conturbata sunt.* Et spes
superborum qui in hoc seculo fuerunt, conturbatæ
sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis deus.* Vt sci-
licet iam firmamentum non haberet in cordibus ho-
minum spes temporalium bonorum. *Ascendit fumus* F
in ira eius. Ascendit lachrymosa deprecatio pœniten-
tium, cum cognouissent quid minetur Deus impiis.

Et ignis à facie eius exardescit. Et flagrantia charitatis
post pœnitentiam de notitia eius inardescit. *Carbo-*
nes succensi sunt ab eo. Qui iam mortui erant deserti ab
igne boni desiderij ac luce iustitiæ, & frigidi tene-
brosíque remanserant, rursus accensi & illuminati re-
uixerunt. *Et inclinauit cælos & descendit.* Et humilia-
uit iustum, vt descenderet ad hominum infirmitatem.

Et caligo sub pedibus eius. Et impij qui terrena sapi- 2. Reg. 22.
unt, caligine malitiæ suæ non eum cognouerunt.
Terra enim sub pedibus eius, tanquam scabellum pe-
dum eius. *Et ascendit super cherubim & volauit.* Et exal-
tatus est super plenitudinem scientiæ, vt nemo ad
eum perueniret nisi per charitatem. Plenitudo enim
legis charitas. Et cito se incomprehensibilem esse mon- Rom. 13.
strauit dilectoribus suis, ne illum corporeis imagina-
tionibus comprehendi arbitrarentur. *Volauit super*
pennas ventorum. Illa autem celeritas, qua se incompre-
hensibilem esse monstrauit, super virtutes animarum
est, quibus se velut pennis à terrenis timoribus in au-
ras libertatis attollunt. *Et posuit tenebras latibulum suum.*

G Et poſuit obſcuritatem ſacramentorum, & occultam
ſpem in corde credentium vbi lateret ipſe, non eos deſerens. In his etiam tenebris, vbi per fidem adhuc am-
1.Cor 2. bulamus, non per ſpeciem, quamdiu quod non vide-
Rom.8. mus, ſperamus, & per patientiam expectamus. *In circuitu eius taberna ulum eius.* Conuerſi tamen ipſum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum eſt, cum omnibus æqualiter fauet, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. *Tenebroſa aqua in nubibus aëris:* Nec propterea quiſquam in illa luce, quæ futura eſt, cum ex fide ad ſpeciem venerimus, iam ſe eſſe arbitretur, ſi ſcripturas recte intelligit. In prophetis enim atque in omnibus diuini verbi prædicatoribus obſcura doctrina eſt. *Præ fulgore in conſpectu eius.* In comparatione fulgoris, qui eſt in conſpectu manifeſtationis eius. *Nubes ipſius tranſierunt.* Prædicatores verbi eius non iam in Iudææ finibus continentur, ſed tranſierunt ad gentes. *Grando & carbones ignis.* Obiurgationes figuratæ, quibus velut grandine corda dura tunduntur. Si autem terra culta & mitis, id eſt pius animus, exceperit duritiam grandinis, in aquam eadem terra fulgu-
H ratæ & quaſi congelatæ obiurgationis, id eſt, in doctrinam ſatiantem reſoluitur, igne autem charitatis accenſa corda reuiuiſcunt. Hæc omnia in nubibus ipſius ad gentes tranſierunt. *Et intonuit de cælo dominus.* Et euangelica fiducia de corde iuſti ſonuit dominus.

Et altiſsimus dedit vocem ſuam. Vt in profundo rerum humanarum audiremus cœleſtia. *Et emiſit ſagittas ſuas, & diſperſit eos.* Et emiſit euangeliſtas pennis virtutum recta itinera tranſuolantes, non ſuis, ſed eius à quo miſsi ſunt viribus. Et diſperſit eos ad quos miſsi ſunt,
2.Cor.2. vt aliis eorum eſſent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Et corruſcationes multiplicauit, & conturbauit eos.* Et miracula multiplicauit, & côturbauit eos.

Et apparuerunt fontes aquarum. Et apparuerunt, qui fa-
Ioan.4. cti erant in prædicantibus fontes aquarum ſalientium in vitam æternam. *Et reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.* Et reuelati ſunt prophetæ, qui non intelligebantur, ſuper quos ædificetur orbis terrarum credens domino. *Ab increpatione tua domine.* Clamantis, Ap-
Matt.4. propinquauit ſuper vos regnum Dei. *Ab inſpira-*
Luc.13. *tione ſpiritus iræ tuæ.* Dicentis, Niſi pœnitentiam ege-
I ritis, omnes ſimiliter moriemini. *Miſit à ſummo & accepit me.* Vocando ex gentibus in hæreditatem, glo-
Ephe.5. rioſam eccleſiam non habentem maculam neque rugam. *Aſſumpſit me de multitudine aquarum.* Aſſumpſit me de multitudine populorum. *Eruit me de inimicis meis fortiſsimis.* Eruit me de inimicis meis, qui præualuerunt ad affligendam & perdendam iſtam temporalem vitam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati ſunt ſuper me.* Quamdiu ſub ipſis ſum, qui ignorant Deum. *Præuenerunt in die afflictionis meæ.* Priores mihi nocuerunt in tempore quo mortale & laborioſum corpus gero. *Et factus eſt dominus firmamentum meum.* Et quoniam amaritudine miſeriarum firmamentum terrenæ voluptatis conturbatum atque conuulſum eſt, factus eſt dominus firmamentum meum. *Et*
2.Reg.5. *eduxit me in latitudinem.* Et quia carnales patiebar anguſtias, eduxit me in ſpiritalem latitudinem fidei.

Eruit me, quoniam voluit me. Eruit me, quoniã voluit me antequam illum ego vellem: eruit me ab inimicis meis potentiſsimis, qui mihi inuidebant iam volenti eum. Et ab his qui oderunt me, quia volo eum.

Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam. Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam bonæ vo- K
luntatis, qui prior præbuit miſericordiam antequam haberem bonam voluntatem. *Et ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Et ſecundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit vt bene facerem, educendo me in latitudinem fidei. *Quia cuſtodiui vias domini.* Vt latitudo bonorum operum, quæ per fidem ſunt, & longanimitas perſeuerandi conſequatur. Nec impie geſsi à Deo meo, *Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo ſunt ſemper.* Quoniam omnia iudicia eius, id eſt, & præmia iuſtorum, & pœnas impiorum, & flagella corrigendorum, & tentationes probandorum, perſeueranti contemplatione conſidero. *Et iuſtitias eius non repuli à me.* Quod faciunt deficientes ſub ſarcina earum, & reuertuntur ad vomitum ſuum. *Et ero immaculatus cum eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam.* Itaque non ſolùm propter latitudinem
fidei, quæ per dilectionem operatur, ſed etiam pro- Gala.5.
pter longitudinem perſeuerantiæ, retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam. *Et ſecundum purita-* L
tem manuum mearum in conſpectu oculorum eius. Non quòd homines vident, ſed in conſpectu oculorum e-
ius: quoniam quæ videntur, temporalia ſunt: quæ 2.Cor.4.
autem non videntur, æterna, quò pertinet altitudo ſpei. *Cum ſancto ſanctus eris.* Eſt etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum ſancto ſanctus, quia tu ſanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris.* quia tu nulli noces, ſed crinieulis peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. *Et cum electo electus eris.* Et ab eo quem eligis eligeris. *Et cum peruer-*
ſo peruerſus eris. Et cum peruerſo videris peruerſus, Prouer.9.
quoniam dicunt, Non eſt recta via domini, & ipſo- Ezech.18.
rum via non eſt recta. *Quoniam tu populum humilem ſaluum facies.* Hoc autem peruerſum videtur peruerſis, quòd confitentes peccata ſua ſaluos facies.

Et oculos ſuperborum humiliabis. Ignorantes autem Rom.10.
Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, humiliabis. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam domine.* Quoniam non eſt lumen noſtrum ex nobis, ſed tu illuminabis lucernam meam domine. *Deus meus illumina tenebras meas.* Nos enim peccatis noſtris tene- M
bræ ſumus, ſed Deus meus illuminabis tenebras meas.

Quoniam à te eruar à tentatione. Quoniam non à me, ſed à te eruar à tentatione. *Et in Deo meo tranſgrediar murum.* Et non in me, ſed in Deo meo tranſgrediar murum, quem inter homines & cœleſtem Hieruſalem peccata erexerunt. *Deus meus immaculata via eius.* Deus meus non venit in homines, niſi mundauerint viam fidei qua veniat ad eos, quia immaculata eſt via eius. *Eloquia domini igne examinata.* Eloquia domini igne tribulationis probantur. *Protector eſt omnium ſperantium in ſe.* Et omnes, qui non in ſeipſis, ſed in illo ſperant, eadem tribulatione non conſumuntur. Spes enim ſequitur fidem. *Quoniam quis Deus præter dominum?* Quoniam quis Deus præ-
ter dominum cui ſeruimus. *Et quis Deus præter Deum* 2.Reg.22.
noſtrum? Et quis Deus præter dominum, quem poſt bonam ſeruitutem tanquam hæreditatem ſperantes filij poſsidemus? *Deus qui præcinxit me virtute.* Deus qui præcinxit me vt fortis ſim, ne diffluentes ſinus cupiditatis impediant opera & greſſus meos. *Et poſuit immaculatam viam meam.* Et poſuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam, ſicut immaculata

eſt

A est via fidei qua venit ad me. *Qui perficit pedes meos tanquam cerui.* 2.Reg.22. Psal.143. Qui perficit amorem meum ad transcendenda spinosa & vmbrosa implicamẽta huius seculi.

Et super excelsa statuet me. Et super cœlestem habitationem figet intentionem meam, vt impleat in omnem plenitudinem Dei. *Qui docet manus meas ad prælium.* Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. *Et posuisti vt arcum æreum brachia mea.* Et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum. *Et dedisti mihi protectionem salutis meæ, & dextera tua suscepit me.* Et fauor gratiæ tuæ suscepit me. *Et disciplina tua me direxit in finem.* Et correptio tua me deuiare non sinens direxit, vt quicquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. *Et disciplina tua ipsa me docebit.* Et eadem correptio tua me docebit peruenire quo direxit.

Dilatasti gressus meos subter me. Ne impediant carnales angustiæ: quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter etiam de ipsis quæ subter me sunt mortalibus rebus & membris. *Et non sunt infirmata vestigia mea.* B Et non sunt infirmata siue itinera mea siue signa quæ impressi ad imitandum sequentibus.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos. Persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar, sed comprehendam illos vt absumantur. *Et non conuertar donec deficiant.* Et ab ista intentione non conuertar ad quietem, donec deficiant qui obstrepunt mihi.

Confringam illos, nec poterunt stare. Confringam illos, nec durabunt aduersum me. *Cadent subtus pedes meos.* † Deiectis. Calcatis † illis, præponam amores quibus ambulo in æternum. *Et præcinxisti me virtute ad bellum.* Et cõstrinxisti fluentia desideria carnis meæ virtute, ne in tali pugna præpedirer. *Supplantasti insurgentes in me subter me.* Decipi fecisti eos qui me insequebantur, vt subter me fierent, qui super me esse cupiebant. *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Et inimicos meos conuertisti, & dorsum mihi eos esse fecisti, id est, vt sequerentur me.

Et odio habentes me disperdidisti. Alios autem eorum, qui in odio perdurauerunt, disperdidisti. *Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret.* Quis enim saluos faceret, quos C tu non saluos faceres? *Ad dominum, nec exaudiuit eos.* Nec ad quemlibet, sed ad dominum clamauerunt, nec exauditione dignos iudicauit, non recedentes à malitia sua. *Et comminuam illos, vt puluerem ante faciem venti.* Et comminuam illos. Aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordię Dei, vt elati atque inflati superbia, à spe firma & inconcussa tanquam à terræ soliditate & stabilitate rapiantur. *Vt lutum platearum delebo eos.* Per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes & lubricos delebo eos. *Erues me de contradictionibus populi.* Erues me de contradictionibus Ioan.11. eorum, qui dixerunt, Si dimiserimus eum, omne seculum post illum ibit. *Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi.* Populus gentium, quem corporali præsentia non visitaui, seruiuit mihi.

In obauditu auris obediuit mihi. Neque oculis me vidit, sed recipiens prædicatores meos, in obauditu auris obediuit mihi. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Filij nõ mei Ioan.8. dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur, Vos ex patre diabolo estis: mentiti sunt mihi. *Filij alieni inueterauerunt.* Filij alieni, quibus vt renouarentur, nouum testamentum attuli, in vetere homine remanserunt.

Et claudicauerunt à semitis suis. Et tanquam vno pede debiles, quia vetus tenentes, nouum testamentum respuunt, claudi effecti sunt etiam in ipsa vetere lege, po-

tius traditiones suas sequentes quàm Dei. Calumnia- D bantur enim discipulos de manibus non lotis, quia ta- Matt.15. les erant semitæ, quas ipsi fecerant, & consuetudine triuerant, aberrando ab itineribus præceptorum Dei.

Viuit dominus & benedictus Deus meus. Secundum car- Rom.8 nem autem sapere, mors est. Viuit dominus & benedictus deus meus. *Et exaltetur deus salutis meæ.* Et non terrena cõsuetudine de Deo salutis meæ sentiam, nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem.

Deus qui das vindictam mihi. Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me. *Liberator meus de inimicis meis iracundis.* Liberator meus de inimicis meis iracondis, clamantibus Crucifige Crucifige Iudæis. *Ab insurgen-* Ioan.19. *tibus in me exaltabis me.* A Iudæis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo eripies me.* A regno eorum iniquo erues me. *Propterea confitebor tibi in gentibus domine.* Propterea tibi per me 2.Reg.22. confitebuntur gentes domine. *Et nomini tuo psallam.* & Rom.15. Et latius innotesces bonis operibus meis. *Magnificans* E *salutes regis ipsius.* Deus qui magnificat vt admirabiles faciat salutes, quas eius filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo.* Deus qui facit misericordiam CHRISTO suo. *David & semini eius vsque in seculum.* Ipsi liberatori manu potenti, qui vicit hunc mundum, & eos qui credunt in euangelio, genuit in æternum. Quæcunque in hoc psalmo dicta sunt, quæ ipsi domino propriè, id est capiti ecclesiæ congruere nõ possunt, ad ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra eius.

In Psalmum decimumoctauum enarratio.

In finem Psalmus David.

TITVLVS notus est, nec dominus Iesus Christus hæc dicit, sed de illo hæc dicuntur.

Expositio prima.

COELI *enarrant gloriam Dei.* Iusti euangelistæ, in quibus Deus tanquam in cœlis habitat, exponunt gloriã domini nostri IESV CHRI- F STI, siue gloriam qua glorificauit patrem filius super terram. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et facta virtutum domini nostri annunciat firmamentum, fiducia spiritus sancti cœlum factum, quod antea timore terra erat. *Dies diei eructat verbum.* Spiritus spiritalibus profert plenitudinem incommutabilis sapientiæ Dei, quod verbum in principio Deus apud Deum est. *Et nox nocti annunciat scientiam.* Et mortalitas carnis tanquam longe positis carnalibus, fidem insinuando, annunciat futuram scientiam.

Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Per quos non auditæ sunt voces euangelistarum, cum omnibus linguis euangelium prædicarent?

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ ver- Rom.10. *ba eorum. In sole posuit tabernaculum suum.* Dominus autem vt aduersus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem sed gladium missurus in terram, in Matt.10. tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationẽ incarnationis suæ. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Et ipse procedens de vtero virginali, vbi deus naturæ humanæ tanquam sponsus sponsæ copulatus est.

Exultauit sicut gigas ad currendam viam. Exultauit sicut fortissimus, & cæteros homines incomparabili

G virtute præcedens, non ad habitandum viam, ſed ad
Pſal.1. currendam viam. Non enim in via peccatorum ſtetit.
A ſummo cælo egreſsio eius. A patre egreſsio eius, non
temporalis, ſed æterna, qua de patre natus eſt. *Et oc-
curſus eius vſque ad ſummum eius.* Et occurrit plenitudi-
ne diuinitatis vſque ad æqualitatem patris. *Et non eſt
qui ſe abſcondat à calore eius.* Cum autem verbum etiam
Ioan.1. caro factum eſt, & habitauit in nobis, mortalitatem
noſtram ſuſcipiens, non permiſit vllum mortalium
excuſare ſe de vmbra mortis. & ipſum enim penetra-
uit verbi calor. *Lex domini immaculata conuertens animas.*
Matt.5. Lex ergo domini ipſe eſt, qui venit legẽ implere, non
ſoluere. Et immaculata lex, qui peccatum non fecit,
1.Pet.2. nec inuentus eſt dolus in ore eius, non premens ani-
mas ſeruitutis iugo, ſed ad ſe imitandum libertate con-
uertens. *Teſtimonium domini fidele, ſapientiam præſtans par-
uulis.* Teſtimonium domini fidele: quia nemo no-
Matt.11. uit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare: quæ
abſcõdita ſunt à ſapientibus & reuelata paruulis, quo-
Iacobi.4. niam deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gra-
1.Pet.5. tiam. *Iuſtitiæ domini rectæ, lætificantes corda.* Omnes iu-
H ſtitiæ domini in illo rectæ, qui non docuit quod ipſe
non fecit: vt qui imitarentur, corde gauderent, in eis
quæ libere cum charitate facerent, non ſeruiliter cum
timore. *Præceptum domini lucidum, illuminans oculos.*
Præceptum domini lucidum, ſine velamento carna-
lium obſeruationum, illuminans hominis interioris
aſpectum. *Timor domini caſtus permanens in ſeculum ſeculi.*
Timor domini non ille ſub lege pœnalis temporalia
Concord. 3. bona ſibi ſubtrahi perhorreſcens, quorum dilectione
ſen di. 44. anima fornicatur: ſed caſtus, quo eccleſia ſponſum
ca. Et quia. ſuum, quanto ardentius diligit, tanto diligentius ca-
cum ca. ſe- uet offendere: & ideo non foras mittit conſummata
quentibus. dilectio timorem hunc, ſed permanet in ſeculum ſe-
culi. *Iudicia domini vera, iuſtificata in idipſum.* Iudicia
Ioan.5. eius, qui non iudicat quenquam, ſed omne iudicium
dedit filio, vere iuſtificata incommutabiliter. Neque
enim vel minatus vel pollicitus deus, quenquam fal-
lit, aut quiſquam vel impiis ſupplicium vel piis præ-
mium eius poteſt eripere. *Deſiderabilia ſuper aurum &
lapidem precioſum multum.* Siue multum ipſum aurum &
lapidem, ſiue multum precioſum, ſiue multum deſide-
I rabilia: tamẽ deſiderabilia iudicia dei ſuper põpas hu-
ius ſeculi, quarũ deſiderio fit vt nõ deſiderentur, ſed
timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iu-
dicia dei. Quod ſi quiſq; ipſe ſit aurum lapiſq; precio-
ſus vt igne non conſumatur, ſed aſſumatur in theſau-
rũ dei, pluſquam ſeipſum deſiderat iudicia dei, cuius
voluntatem præponit ſuæ. *Et dulciora ſuper mel & fauum.*
Et ſiue quiſque iam ſit mel, qui iam ſolutus vitæ huius
vinculis expectat diem quo veniat in epulas dei: ſiue
adhuc ſit fauus, vt quaſi cera circumplicetur hac vita,
non huic concretus, ſed implens eam: cui opus ſit a-
liqua preſſura, non opprimentis, ſed exprimentis ma-
nus dei, qua de temporali vita in æternam eliquetur:
dulciora illi ſunt iudicia dei, quàm ſibi ipſe eſt, quia
ſuper mel & fauum illi dulciora ſunt. *Etenim ſeruus
tuus cuſtodit ea.* Nam non cuſtodienti amara dies do-
mini. *In cuſtodiendo illa retributio multa.* Non in ali-
quo extrapoſito commodo, ſed in eo ipſo quo iudi-
cia dei cuſtodiuntur, multa retributio. Multa eſt, quia
gaudetur in eis. *Delicta quis intelligit?* In delictis autem
qualis ſuauitas poteſt eſſe, vbi non eſt intellectus? Quo-
niam delicta quis intelligit, quæ ipſum oculum clau-
dunt, cui ſuauis eſt veritas, cui deſiderabilia & dulcia
ſunt iudicia Dei? Et ſicut tenebræ oculos, ita delicta K
mentem claudunt, nec lucem ſinunt videre, nec ſe.
Ab occultis meis munda me domine. A cupiditatibus in
me latentibus, munda me domine. *Et ab alienis parce
ſeruo tuo.* Ne ſeducar ab aliis. Neque enim alienis ca-
pitur, qui eſt mundus à ſuis. Parce itaque ab alienis cu-
piditatibus, non ſuperbo & in ſua poteſtate eſſe cupien-
ti, ſed ſeruo tuo. *Si mei non fuerint dominata, tunc imma-
culatus ero.* Si mei non fuerint dominata occulta mea,
& aliena peccata, tunc immaculatus ero. Non enim
eſt certior origo peccati, præter occultum ſuum quo
cecidit diabolus, & alienum quo ſeductus eſt homo,
vt conſentiendo ſuum faceret. *Et mundabor à delicto
magno.* Quo alio, niſi ſuperbiæ? Non enim eſt maius Eccle.10.
delictum quàm apoſtatare à deo, quod eſt initium ſu-
perbiæ hominis. Et vere ille immaculatus eſt, qui e-
tiam hoc delicto caret, quia hoc eſt vltimum redeun-
tibus ad deum, quod recedentibus primum fuit. *Et
erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in
conſpectu tuo ſemper.* Meditatio cordis mei, non ad ia-
ctantiam placendi hominibus, quia iam nulla ſuper-
bia eſt, ſed in conſpectu tuo ſemper, qui conſcientiam L
puram inſpicis. *Domine adiutor meus & redemptor meus.*
Domine adiutor meus, tendentis ad te: quoniam re-
demptor meus es tu, vt tenderem ad te: ne quiſquam
vel ſapientiæ ſuæ tribuens quod ad te conuertitur, vel
viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te,
qui ſuperbis reſiſtis: quia mundatus non eſt à delicto
magno, nec complacuit in conſpectu tuo, qui redimis
vt conuertamur, & adiuuas vt perueniamus ad te.

Expoſitio ſecunda de eodem pſalmo.

Deprecati dominũ, vt ab occultis noſtris mun-
det nos, & ab alienis parcat ſeruis ſuis, quid
hoc ſit, intelligere debemus, vt humana ratio-
ne, non quaſi auium voce cantemus. Nam & meruli &
pſittaci & corui & picæ & huiuſcemodi volucres ſæpe
ab hominibus docentur ſonare quod neſciunt. Scien-
ter autem cantare, non aui ſed homini diuina† volun- † al. cantare, naturæ hominis diuina &c.
tate conceſſum eſt. Et quàm multi mali & luxurioſi ſic
cantant digna auribus ſuis & cordibus, nouimus &
dolemus. Eo enim peiores ſunt, quo non poſſunt ig-
norare quod cantant. Sciunt enim ſe cantare flagitia,
& tamen cantãt tanto libentius, quanto immundius: M
quoniam tanto ſe putant debere fieri lætiores, quanto
fuerint turpiores. Nos autem qui in eccleſia diuina
eloquia cantare didicimus, ſimul etiam inſtare debe-
mus eſſe quod ſcriptum eſt, Beatus populus qui intel- Pſal.88.
ligit iubilationem. Proinde chariſsimi quod conſo-
na voce cantauimus, ſereno etiam corde noſſe ac vi-
dere debemus. Rogauit enim dominum vnuſquiſque
noſtrum in hoc cantico, & dixit deo, Ab occultis meis
mũda me domine, & ab alienis parce ſeruo tuo: Si mei
non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & mun-
dabor à delicto magno. Quod vt bene ſciamus quid
ſit, & quale hoc ſit, ipſius pſalmi textum, quantum do-
nat dominus, breuiter percurramus. Cantatur enim de
Chriſto, quod euidenter ibi apparet, quia illic ſcriptum
eſt, Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.
Quis eſt enim ſponſus, niſi cui deſponſata eſt illa vir-
go ab apoſtolo, cui timet caſte caſtus ſponſi amicus, 2.Cor.11.
ne ſicut ſerpens Euam fefellit aſtutia ſua, ſic & huius
virginis ſponſæ Chriſti ſenſus corrumpantur à caſtita-
te quæ eſt in Chriſto? In hoc ergo domino & ſaluato-
re noſtro Ieſu Chriſto poſita eſt magna & plena gra-
tia, de qua dicit apoſtolus Ioannes, Et vidimus glo- Ioan.1.
riam

A riam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Hanc gloriam *Cœli enarrant.* Cœli sancti sunt, eleuati à terra, portantes dominum, quamquam gloriam Christi cœlum etiam quodammodo narrauit. Quando narrauit? Quando nato eodem domino, stella noua quæ nunquam videbatur, apparuit. Sed tamẽ sunt veriores & sublimiores cœli, de quibus consequenter ibi dicitur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorũ nõ audiantur voces eorum. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quorum, nisi cœlorum? Quorum ergo nisi apostolorum? Ipsi enarrant nobis gloriam dei, positam in Christo Iesu, per gratiam in remissionem peccatorum. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideo gratia. Non est enim gratia nisi gratuita, quia nihil boni antè feceramus, vnde talia dona mereremur. Magis quia ne non gratis inferretur supplicium, ideo gratis præstitum est beneficium. Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Ille autem non propter nostram iustitiã, sed propter suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis. Hæc est, inquam, gloria dei, hanc cœli enarrauerunt. Hæc est inquam, gloria dei, non tua. Nihil enim boni fecisti, & tamen tantũ bonum accepisti. Si ergo pertines ad gloriã quam cœli enarrauerũt, dic domino deo tuo, Deus meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Præuenisti supplicium eius superbiendo: ille præuenit supplicium tuum peccata delendo. Tanquã enim ex peccatore iustificatus, ex impio pius factus, ex damnato in regnum assumptus, dic domino deo tuo. Nõ nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus non nobis. Quibus enim si † quasi nobis? Dicamus inquam non nobis, quia si ita faceret sicut nobis, non nisi pœnas infligeret nobis. Nõ nobis, sed nomini suo det gloriam, quia non secundum iniquitates nostras fecit nobis. Non ergo nobis domine, non nobis. Repetitio confirmatio est. Nõ nobis domine, sed nomini tuo da gloriam. Hoc illi nouerant cœli, qui enarrauerunt gloriam dei. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.*

Quod dictum est, gloriam dei, hoc repetitum est, opera manuum eius. Quæ opera manuum eius? Non sicut quidam sentiunt, deus verbo fecit omnia, & tanquam præstantiorem cæteris hominem sus manibus fecit. Non ita sentiendum est. Infirma est ista, & non satis elimata sententia. Omnia enim verbo fecit. Nam licet opera Dei diuersa narrentur, in quibus hominem ad imaginem suam fecit, tamen omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod autem ad manus dei attinet, & de cœlis dictũ est, Et opera manuum tuarum sunt cœli. Et ne putes etiam ibi cœlos sanctos dictos, subiecit, Ipsi peribunt, tu autem permanes. Ergo non solũ homines, sed etiam cœlos qui peribunt, deus manibus suis fecit, cui dictum est, Opera manuum tuarum sunt cœli. Et de terra hoc idem dictum est, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam manus eius fundauerunt. Ergo si & cœlos manibus & terram manibus, non solùm hominem manibus: & si cœlos verbo, & terram verbo, ergo & hominem verbo. Quod verbo, hoc manu: & quod manu, hoc verbo. Nõ enim humanis membris statura dei distincta est, qui vbique totus est, & nullo continetur loco. Quod ergo verbo fecit, sapientia fecit: quod manu fecit, virtute fecit. Christus est autem dei virtus, & dei sapientia. Omnia autem per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est D nihil. Enarrant, enarrabunt cœli gloriam dei. Enarrabunt, inquam, cœli, hoc est, sancti gloriam dei à terra suspensi, deum portantes, præceptis tonãtes, sapientia coruscantes: illã, vt dixi, gloriã Dei qua salui facti sumus indigni. Hanc indignitatem, id est, qua digni non fuimus: agnoscit filius minor egestate cõstrictus. Agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius minor à patre longe peregrinus, dæmonũ cultor, tanquã porcorum pastor, agnoscit gloriam dei, sed egestate constrictus. Et quia illa gloria dei facti sumus, quo digni nõ fuimus, dicit ad patrem suum, Non sum dignus vocari filius tuus. Infelix per humilitatem impetrat felicitatem, & eo se ostendit dignum, quo confitetur indignum. Hãc gloriam dei cœli enarrant, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Cœlum firmamentum, firmum cor, non timidum cor. Annunciata enim sunt ista inter impios, inter aduersos deo, inter amatores mundi, persecutoresq́; iustorum: inter sæuientem mundum annunciata sunt ista. Sed sæuiens mundus quid poterat facere, quando firmamentum ista annunciabat? Annunciat firmamẽtum. Quid? Opera ma- E nuum eius. Quæ sunt opera manuum eius? Gloria Dei illa qua salui facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Non solum quippe homines, sed etiã iustos, si tamen sumus, ipse fecit nos, & nõ ipsi nos. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiã.* Quid est? Fortè planum & apertũ est, Dies diei eructat verbum, apertum & planum, tãquam per diem. Quòd autem nox nocti indicat scientiam, obscurum est tanquam per noctem, dies diei, sancti sanctis, apostoli fidelibus, ipse Christus apostolis, quibus dixit, Vos estis lumen mundi. Apertum hoc videtur & cognitu facile. Quomodo autem nox nocti annunciat scientiam? Nonnulli hæc verba simpliciter intellexerunt, & fortè hoc sit verum, æstimantes hac sententia significatum esse, quòd tempore domini nostri Iesu Christi cum in terra versaretur, apostoli audierunt, hoc in posteros esse traiectum, tanquam de tempore in tempus: dies diei, nox nocti, prior dies posteriori diei, & prior nox posteriori nocti, quia hæc doctrina diebus & noctibus prædicatur. Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat: sed nonnulla verba scripturarum obscuritate sua hoc F profuerunt, quòd multas intelligentias pepererunt. Itaq; hoc si planum esset, vnum aliquid audiretis: quia verò obscure dictum est, multa audituri estis. Est alius intellectus, dies diei, nox nocti: hoc est, spiritus spiritui, caro carni. Est alius, dies diei, spiritales spiritalibus: & nox nocti, carnales carnalibus. Vtrique enim audiunt, etsi non vtrique similiter sapiunt. Illi enim audiũt tanquam verbum eructuatum: illi tanquam scientiam annunciatam. Quod enim ructuatur, præsentibus ructuatur: quod autem annunciatur, lõge positis annunciatur. Possunt enim cœli sensus plures inueniri, sed adhibendus est modus propter angustias præsentis tẽporis. Dicamus autem & vnum aliquid, quod quidam velut coniicientes aperuerunt. Quando dominus, inquiunt, Christus loquebatur apostolis, dies diei eructabat verbum: quando Iudas dominum Christum prodidit Iudæis, nox nocti annunciabat scientiam. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Quorum, nisi cœlorum, illorum qui enarrant gloriam dei? Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Legite actus Apostolorum,

Marginalia: Matt. 2. Rom. 3. Rom. 3. ad Tit. 3. Psal. 58. Enchi. c. 32. in fi. & 76. Rom. 4. Psal. 113. † aliàs si non nobis. Gen. 2. Gen. 1. Ioan. 1. Psal. 101. Psal. 94. 1. Cor. 1. Ioan. 1. Luc. 15. Ephe. 2. Psal. 99. Matt. 5. Matt. 26. Act. 2.

G quomodo veniente super eos spiritu sancto, omnes impleti sunt illo, & loquebantur linguis omniū gentium, sicut spiritus dabat eis pronunciare. Ecce non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur vo-
Rom. 10. ces eorum. Sed non ibi tātum vbi impleti sunt, sonuerunt. *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Ideo & nos hic loquimur. Sonus enim ille ad nos vsque peruenit: sonus qui in omnem terram exiit, etsi hæreticus ad ecclesiam non intrat. Ideo sonus in omnem terram exiit, vt tu in cœlum intres. O pestilentiose, litigiose, pessime, & adhuc errare volens: ô superbe fili, audi testamentum patris tui. Ecce quid planius, quid apertius: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum? Nunquid expositore opus est? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere? *In sole posuit tabernaculum suum.* In manifestatione ecclesiam suam, non in occulto, non quæ lateat, nō velut operta, ne forte fiat sicut operta super greges hæreticorum. Dictum est & cuidam in scriptura san-
1. Reg. 12. cta, Quod tu in occulto fecisti, patieris in sole: hoc est, occulte malum fecisti, pœnas patieris in omni mani-
H festatione. In sole ergo posuit tabernaculum suum. Quid tu hæretice fugis in tenebras? Christianus es, audi Christum: seruus es, audi dominum: filius es, audi pa-
Luc. 15. trem, emendare, reuiuisce. Dicamus & de te, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nō mihi dicas, Vt quid me quæris si perij? Ideo enim te quæro, quia peristi. Noli, inquit, me quærere. Hoc sanè vult iniquitas, qua diuisi sumus, sed non vult charitas qua fratres sumus. Improbus non essem si quærerem seruum meum: & improbus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic sapiat in quo fraterna charitas non est, ego tamen quæro fratrem meum. Irascatur, dum tamen quæratur qui inuentus placatur. Quæro inquam fratrem meum, & interpello non contra illum, sed pro illo dominum
Luc. 12. meum. Nec dicā interpellans, Domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: sed, dic fratri meo, vt teneat mecum hæreditatem. Quid ergo erras frater? Quid per angulos fugis? Quid latitare conaris? In sole posuit tabernaculum suum. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Puto quòd agnoscas eum, ille tanquam sponsus procedens de thalamo suo, *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Ipse in sole posuit taber-
I naculum suum: hoc est, ille tanquam sponsus, cum ver-
Ioan. 1. bum caro factum est, in vtero virginali thalamum inuenit, atque inde naturæ coniunctus humanæ, tāquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis maiestate super omnes. Hoc est enim, gigas exultauit ad currendam viam: natus est, creuit, docuit: passus est, resurrexit, ascendit. Cucurrit viā, non hæsit in via. Idem ipse ergo sponsus qui hæc fecit, ipse posuit in sole, hoc est, in manifestatione tabernaculum suum, hoc est, sanctam ecclesiam suam. Quam autem viam cito cucurrit vis audire? *A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Post ea verò quàm excurrit inde, & recurrendo remea-
Act. 2. uit, misit spiritum suum. Visæ sunt illis super quos venit, linguæ diuisæ velut ignis. Sicut ignis venit spiritussanctus, fœnum carnis consumpturus, aurum cocturus & purgaturus: sicut ignis venit, & ideo sequitur. *Et non est qui se abscondat à calore eius, Lex domini immaculata conuertens animas.* Hoc est, spiritussanctus. *Testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Non superbis, hoc est, spiritussanctus. *Iustitia domini rectæ,* non terrentes, sed, *lætificantes corda.* Hoc est, spiritus- K
sanctus. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Non hebetans, non carnis oculos, sed cordis, non exterioris hominis, sed interioris: hoc est spiritussanctus. *Timor domini,* non seruilis, sed, *castus.* Gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. iste est timor castus, non 1. Ioan. 4.
quem consummata charitas foras mittit. Sed, *Permanens in seculum seculi.* Hic est spiritussanctus, id est, hunc donat, hunc confert, hunc inserit spiritussanctus. *Iudicia domini vera iustificata in idipsum.* Non ad rixas diuisionis, sed ad congregationem vnitatis. Hoc est enim, in idipsum, hoc est, spiritussanctus. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primò venit, quia linguas omnium gentium in vnitatem se con- Act. 2.
gregaturum esse nunciauit. Quod tunc faciebat vnus homo accepto spiritusancto, vt vnus homo linguis omnium loqueretur: hoc modo ipsa vnitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo vnus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur: vnus homo caput & corpus, vnus homo Christus & ecclesia: vir perfectus, ille sponsus, illa sponsa. Sed erunt, inquit, Gene. 2.
duo in carne vna. Iudicia dei vera iustificata in idip- Ephe. 5.
sum propter vnitatem. *Desiderabilia super aurum & la-* L
pidem preciosum multum. Aut multum aurum, aut multum preciosum, aut multum desiderabilia, tam multū hoc hæretico parum. Non nobiscum amant idipsum & nobiscum confitentur Christum. Ipsum quem mecum cōfiteris Christum, ipsum ama mecum. Et qui idipsum non vult, recusat, recalcitrat, respuit, non illi est desiderabile hoc super aurum & lapidem preciosum multum. Audi aliud. *Et dulciora,* inquit, *super mel & fauum.* Sed hoc aduersum est erranti, mel amarum est febrienti, dulce tamen & acceptabile sano, quia charum est sanitati: desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum.

Nam & seruus tuus custodit ea. Quàm dulcia ista sint, custodiendo probat seruus tuus, non loquendo. Custodit ea seruus tuus, quia & nunc dulcia sunt, & in posterum salubria sunt. Nam *in custodiendo ea retributio multa.* Sed amans animositatem suam, nec videt hunc splendorem hæreticus, nec sentit dulcedinem. *Delicta enim quis intelligit?* Pater ignosce illis, quia nesciunt Luc. 23.
quid faciunt. Ideo, inquit, iste est seruus qui custodit hanc dulcedinem, suauitatem charitatis, amorem v- M
nitatis. Ego, inquit, ipse qui custodio, rogo te, quoniam delicta quis intelligit? ne mihi vt homini quædam surrepant, & quibusdam vt homo præoccuper. *Ab occultis meis munda me domine.* Hoc ergo cantauimus, ecce ad hoc loquendo peruenimus. Dicamus, & cum intellectu cantemus, & cantando oremus, & orando impetremus. Dicamus, Ab occultis meis munda me domine. Quis enim delicta intelligit? Si vidētur tenebræ, intelliguntur delicta. Denique quando nos delicti pœnitet, in luce sumus. Nam quando quisque ipso delicto inuolutus est, quasi obtenebratis opertisque oculis nō videt delictum: quia si tibi tegatur & carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc vnde tegitur vides. Ergo deo dicamus, qui nouit videre quod purget, nouit inspicere quod sanet: illi dicamus, Ab occultis meis munda me domine. *Et ab alienis parce seruo tuo.* Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me, ab his mūda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suasorem: hoc est, ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.

Nam

A Nam ista duo geneta delictorum propria simul & aliena, *Esa.14.* etiam primitus in exordio claruerunt. Diabolus *Gene.3.* suo delicto cecidit, Adam alieno deiecit. Hic ipse Dei seruus custodiens iudicia dei, in quibus retributio multa, *Psal.35.* & in alio psalmo sic orat, Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ: hoc est, ab occultis meis munda me domine: & manus peccatorum non moueant me: hoc est, ab alienis parce seruo tuo. *Si mei non fuerint dominata.* Occulta mea & delicta aliena.

Tunc immaculatus ero. Hoc non suis viribus audet, sed dominum deprecatur vt impleat, cui dicitur in psal- *Psal.118.* mo, Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Noli timere si Christianus es, dominum hominẽ: dominum deum tuum semper time. Malum in te time, hoc est cupiditatem tuã, non quod in te deus fecit, sed quod tibiipse fecisti. Te dominus bonum seruũ fecit, tu tibi in corde tuo malum dominum creasti. Meritò subderis iniquitati, meritò subderis domino quẽ tu tibiipse fecisti, quia ei qui te fecit subditus esse noluisti. Sed si mei inquit, non fuerint dominata, tunc immaculatus ero.

B *Et mundabor à delicto magno.* Quo putamus delicto? Quod illud est delictum magnũ? Forte aliud sit quàm dicturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictũ magnum arbitror esse superbiam. Hoc fortasse & aliter significatum est in eo quod ait, Et emundabor à delicto magno. Quæritis quàm magnum sit hoc delictũ, quod deiecit angelum, quod ex angelo fecit diabolũ, eiq; in æternum interclusit regnũ cœlorum? Magnum hoc delictum est, & caput atque causa omniũ delicto- *Eccli.10.* rum. Scriptum est enim, Initium peccati omnis superbia. Et ne quasi leue aliquid contemnas, Initiũ, inquit, superbiæ hominis apostatare à Deo. Non leue malum est hoc vitium, fratres mei: huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana. Propter hoc vitium dedignantur colla subdere iugo Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim seruire non eis continget, nam nolunt seruire, sed eis expedit seruire. Nolendo seruire nihil aliud agunt, quàm vt bono domino non seruiant, non vt omnino non seruiant: quia qui noluerit seruire charitati, necesse est C vt seruiat iniquitati. Ab hoc vitio quod est caput omnium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta est apostasia à Deo, eunte anima in tenebras, & male vtente libero arbitrio, peccatis etiam cæteris consecu- *Luca.15.* tis, vt & substãtiam suam dissiparet cum meretricibus viuens prodige, & per egestatem fieret pastor porcorum, qui erat socius angelorum. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum, omnipotentem medicum de cœlo deduxit, vsque ad formam serui humiliauit, contumeliis egit, ligno suspendit, vt per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Iam tãdem erubescat homo *Iacob.4.* esse superbus, propter quem factus est humilis deus. Ita, *1.Pet.5.* inquit, mundabor à delicto magno, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Et,* per hoc, *erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper.* Nã si ab hoc magno delicto nõ mundabor, in conspectu hominũ placebunt eloquia mea, non in conspectu tuo. Superba anima in cõspectu hominũ vult placere: humilis anima in occulto vbi deus videt, vult placere: vt si placuerit hominibus de bono opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non sibi cui sufficere debet, quia fecit bonum opus. Gloria D nostra, inquit, hæc est, testimonium cõscientiæ nostræ. *2.Cor.1.* Ideoque dicamus etiam quod sequitur, *Domine adiutor meus & redemptor meus.* Adiutor in bonis, redemptor à malis. Adiutor vt habitem in charitate tua, redemptor vt liberes me ab iniquitate mea.

In Psalmum decimumnonum enarratio.

In finem Psalmus David.

NOTVS est iste titulus, nec Christus dicit, sed Christo dicit propheta, figura optandi quæ ventura sunt canens. *Exaudiat te dominus in die tribulationis.* Exaudiat te dominus in die qua dixisti, Pater clarifica filium tuum. *Protegat te nomen* *Ioan.17.* *dei Iacob.* Ad te enim pertinet populus posterior natu, quia maior seruiet minori. *Mittat tibi auxilium de san-* *Gen.25.* *cto, & de Sion tueatur te.* Faciens tibi sanctificatum corpus, ecclesiam de speculatione tutam, quæ expectat quãdo venias ad nuptias. *Memor sit omnis sacrificij tui.* Memores nos faciat omnium iniuriarum tuarum & contumeliarum quas pro nobis pertulisti. *Et holocaustum tuum pingue fiat.* Et crucem qua totus oblatus es Deo, in lætitiam resurrectionis conuertat. *Tribuat* E *tibi dominus secũdum cor tuum.* Tribuat tibi dominus non secundum cor eorum qui putauerunt persequendo te posse deleri: sed secundum cor tuum, quo scisti *Ioan.15.* quid vtilitatis haberet passio tua. *Et omne consilium tuum* *Ioan.12.* *compleat.* Et compleat omne consilium tuum, non so- *Rom.11.* lum quòd animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt mortificatum granum copiosius resurgeret: sed etiam quòd cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. *Exultabimus in salutari tuo.* Exultabimus quòd tibi mors nihil nocebit: ita enim nec nobis eam nocere posse monstrabis. *Et in nomine domini dei nostri magnificabimur.* Et confessio tui nominis non solùm non perdet, sed etiam magnificabit nos. *Impleat dominus omnes petitiones tuas.* Impleat dominus non solùm petitiones quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cœlo interpellas pro nobis. *Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus CHRISTVM suum.* Nunc mihi per prophetam demonstratum est, quoniam resuscitabit dominus CHRISTVM suum. *Exaudiet illum de cœlo sancto* F *suo.* Exaudiet illum non de terra tantùm, vbi se petiit *Ioan.17.* clarificari, verùm etiam de cœlo, vbi iam ad dexteram *Rom.8.* patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum *Act.2.* sanctum super credentes in se. *In potentatibus salus de-* *2.Cor.12.* *xteræ eius.* Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, *Psal.59.* cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur, tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dexteræ, sed sinistræ eius est. Hac enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. *Hi in curribus, & hi in equis.* Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus, atque in his exultant. *Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus.* Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. *Ipsi obligati sunt & ceciderunt.* Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne à Romanis perde- *Ioan.11.* rent locum: & irruentes in lapidem offensionis & pe- *Rom.9.* tram scandali, de spe cœlesti ceciderũt: quibus cæcitas *Roma.11.* ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, & *Rom.10.*

G ſuam volentibus conſtituere. *Nos verò ſurreximus & ere-*
cti ſumus. Nos verò vt populus gentium intraret de
Matt.3. lapidibus excitati filij Abraham, qui non ſectabamur
Rom.9. iuſtitiam, apprehendimus eam & ſurreximus, nec viri-
bus noſtris, ſed per fidem iuſtificati erecti ſumus.

Domine ſaluum fac regem. Domine ſaluum fac regem,
vt ipſe qui nobis præliandi exemplum paſsione ſua
monſtrauit, offerat etiam ſacrificia noſtra ſacerdos
excitatus à mortuis & in cœlo conſtitutus. *Exaudi nos*
in die qua inuocauerimus te. Quoniam pro nobis offers
te, exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In Pſalmum vigeſimum enarratio.

In finem Pſalmus ipſi Dauid.

TITVLVS notus eſt: de Chriſto canitur.
Domine in virtute tua lætabitur rex. Domine in
Ioan.1. virtute tua, quod verbum caro factum eſt,
lætabitur homo CHRISTVS IESVS.
Et ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer. Et ſuper hoc
quòd viuificas omnia, exultabit vehementer. *Deſideriũ*
Luc.22. *animæ eius dediſti ei.* Deſiderauit manducare paſcha, &
Ioan.10. ponere cum vellet atque iterum cum vellet ſumere a-
H nimam ſuam, & dediſti ei. *Et voluntate labiorum eius non*
Ioan.14. *fraudaſti eum.* Pacem meam, inquit, relinquo vobis:
& factum eſt. *Quoniam præueniſti eum in benedictionibus*
dulcedinis. Quoniam prius hauſerat benedictionem
dulcedinis tuæ, fel peccatorum noſtrorum non no-
cuit ei. *Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.*
In principio ſermonis eius accedentes ambierunt eum
lapides precioſi, diſcipuli ſui, à quibus exordium an-
nunciationis eius fieret. *Vitam petiit, & dediſti ei.* Re-
Ioan.17. ſurrectionem petiit dicens, Pater clarifica filium tu-
um. & dediſti ei. *Longitudinem dierum in ſeculum & in*
ſeculum ſeculi. Longa tempora ſeculi huius quæ habe-
ret eccleſia, & deinceps æternitatem in ſeculum ſe-
culi. *Magna eſt gloria eius in ſalute tua.* Magna eſt qui-
dem gloria eius in ſalute qua eum reſuſcitaſti. *Glo-*
riam & magnum decorem impones ſuper eum. Sed adhuc
gloriam & magnum decorem addes ei, cum in cœ-
lo collocabis ad dexteram tuam. *Quoniam dabis ei*
benedictionem in ſeculum ſeculi. Hęc eſt benedictio quam
ei dabis in ſeculum ſeculi. *Lætificabis eum in gaudio*
I *cum vultu tuo.* Lætificabis eum ſecundum hominem
cum vultu tuo quem leuauit ad te. *Quoniam rex ſpe-*
rat in domino. Quoniam rex non ſuperbit, ſed humi-
lis corde ſperat in domino. *Et in altiſsimi miſericordia*
non commouebitur. Et altiſsimi miſericordia non con-
turbabit humilitatem eius, atque obedientiam vſque
ad mortem crucis. *Inueniatur manus tua omnibus inimi-*
cis tuis. Inueniatur ô rex poteſtas tua, cum ad iudi-
candum veneris omnibus inimicis tuis, qui eam in
humilitate tua non intellexerunt. *Dextera tua inueniat*
omnes qui te oderunt. Claritas qua regnas ad dexteram
patris, inueniat in die iudicij puniendos omnes qui
te oderunt, quia nunc ipſi non inuenerunt eam. *Po-*
nes eos vt clibanum ignis. Conſtitues eos ardentes intrin-
ſecus, conſcientia impietatis ſuæ. *In tempore vultus tui.*
In tempore manifeſtationis tuæ. *Dominus in ira ſua*
conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Deinde contur-
bati vindicta domini, poſt accuſationem conſcien-
tiæ, dabuntur igni æterno deuorandi. *Fructum illo-*
rum de terra perdes. Fructum illorum quia terrenus eſt,
perdes de terra. *Et ſemen eorum à filiis hominum.*
Et opera illorum vel quoſcunque ſeduxerunt, non
deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem
ſempiternam vocaſti. *Quoniam declinauerunt in te mala.*
Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala quæ K
ſibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occi-
dendum detorſerunt. *Cogitauerunt conſilium quod nõ po-*
tuerunt ſtabilire. Cogitauerunt conſilium dicentes, Ex- Ioan.11.
pedit vnum pro omnibus mori, quod non potuerunt
ſtabilire neſcientes quid dixerunt. *Quoniam pones eos*
dorſum. Quoniam ordinabis eos in his à quibus poſt-
poſitis & contemptis auerteris. *In reliquiis tuis præpa-*
rabis vultum eorum. Et in his quæ relinquis, id eſt, in
cupiditatibus regni terreni præparabis tibi ad paſsio-
nem impudentiam eorum. *Exaltare domine in virtute*
tua. Quem humilem non cognouerunt, exaltare
domine in virtute tua, quem infirmitatem putauerunt.

Cantabimus & pſallemus virtutes tuas. Corde & opere
celebrabimus, & nota faciemus mirabilia tua.

In Pſalmum vigeſimum primum enarratio.

In finem pro ſuſceptione matutina, Pſalmus Dauid.

IN finem pro reſurrectione ſua ipſe dominus
Ieſus Chriſtus loquitur. Matutina enim fuit
prima ſabbati reſurrectio eius, qua ſuſceptus
eſt in æternã vitam, cui mors vltrà non dominabitur. L
Dicuntur autem iſta ex perſona crucifixi: nam de capi- Rom.6.
te pſalmi huius ſunt verba quæ ipſe clamauit cũ in cru-
ce penderet, perſonã etiã ſeruans veteris hominis, cu-
ius mortalitatẽ portauit. Nam vetus homo noſter con-
fixus eſt cruci cum illo.

Expoſitio prima.

D*Eus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti longe*
à ſalute mea? Longe factus es à ſalute mea, quo-
niam longe eſt à peccatoribus ſalus. *Verba* Pſal.118.
delictorum meorum. Nam hæc verba ſunt non iuſtitiæ,
ſed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus
eſt cruci. Loquitur etiam cauſam ignorans quare eum
dereliquerit Deus, aut certe longe à ſalute mea ſunt
verba delictorum meorum. *Deus meus clamabo ad te per*
diem, nec exaudies. Deus meus clamabo ad te in rebus
proſperis huius vitæ vt non mutentur, nec exaudies,
quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. *Et*
nocte, & non ad inſipientiam mihi. Et in aduerſis vtique
huius vitæ clamabo vt proſperentur, & ſimiliter non
exaudies. Neque hoc facis ad inſipientiam mihi, ſed
potius vt ſapiam quid clamare me velis, non verbis M
delictorum ex deſiderio temporalis vitæ, ſed verbis
conuerſionis ad te in vitam æternam. *Tu autem in*
ſancto habitas laus Iſrael. Tu autem in ſancto habitas,
& ideo immunda delictorũ verba non exaudies. Laus Gene.3.
videntis te, non eius qui laudem ſuam quæſiuit in gu-
ſtando vetito cibo, vt apertis corporeis oculis ſuis abſ-
condere ſe conaretur à conſpectu tuo. *In te ſperauerunt*
patres noſtri. Omnes iuſti ſcilicet, non quærentes ſuam
laudem, ſed tuam. *Sperauerunt, & eruiſti eos. Ad te clama-*
uerunt, & ſalui facti ſunt. Ad te clamauerunt, non ver-
bis delictorum à quibus longe eſt ſalus, & ideo ſalui
facti ſunt. *In te ſperauerunt, & non ſunt confuſi.* In te ſpe-
rauerunt, nec eos fefellit ſpes. Non enim in ſe illam
poſuerunt. *Ego autem ſum vermis, & non homo.* Ego au-
tem iam non ex perſona Adam loquens, ſed ego pro-
prie Ieſus Chriſtus ſine ſemine in carne natus ſum, vt
eſſem in homine vltra homines, vt vel ſic dignaretur
imitari humana ſuperbia humilitatem meam. *Oppro-*
brium hominũ, & abiectio plebis. In qua factus ſum oppro-
brium hominum, ita vt pro conuitioſo maledicto di-
ceretur,

A ceretur, Tu sis discipulus eius. & plebs me conténeret.

Omnes qui conspiciebant me, subsannabāt me. Omnes qui conspiciebant me, irridebant me. *Et locuti sunt labiis, & Ioan.9. mouerunt caput.* Et locuti sunt, non in corde, sed in labiis. nam irridenter mouerunt caput, dicentes, *Sperauit in dominum, eruat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum.* Hæc verba erant, sed in labiis dicebantur. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, non solum de illo ventre virginali, nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, vt de ventre extrahantur, sed etiam de ventre Iudaicæ gentis, cuius tenebris obtegitur, & nondum in lucē Christi natus est. quisquis in carnali obseruatione sabbati & circuncisionis cæterorúmque talium salutem ponit.

Spes mea ab vberibus matris meæ. Spes mea Deus, non ex quo vberibus virginis lactari cœpi: nam & ante vtique, sed ab vberibus synagogæ, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.

In te confirmatus sum ex vtero. Ipse est vterus synagogæ, qui me non pertulit, sed iactauit me: non autem cecidi, quia cōtinuisti me. *De ventre matris meæ.* Non effecit venter matris meæ vt tanquā paruulus oblitus essem

B tui. *Deus meus es tu, ne discedas à me. Quoniam tribulatio iuxta est.* Deus meus ergo es tu, ne discedas à me, quoniam tribulatio iuxta me est. nam est in corpore meo.

Quoniam non est qui adiuuet. Quis enim adiuuat, si non tu adiuuas? *Circundederunt me vituli multi.* Circundedit me multitudo luxuriantis plebis. *Tauri pingues obsederunt me.* Et principes eius de oppressione mea læti, obsederunt me. *Aperuerunt in me os suum.* Aperuerunt in me os, non de scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis.

Sicut leo rapiens & rugiens. Sicut leo cuius rapina est, Ioan.19. quod apprehensus abductus sum, & rugitus, Crucifige crucifige. *Sicut aqua effusus sum & dispersa sunt omnia ossa mea.* Sicut aqua effusus sum, vbi lapsi sunt persecutores mei, & timore dispersa sunt à me firmamenta corporis, hoc est ecclesiæ, discipuli mei. *Factum est cor meum sicut cera liquescens in medio ventris mei.* Sapientia mea quę in sanctis libris de me conscripta est, tanquam dura & clausa non intelligebatur: sed postquam ignis meæ passionis accessit, liquefacta manifestata & excepta est in memoriam ecclesiæ meæ. *Exaruit velut testa virtus*

C *mea.* Exaruit passione virtus mea, non velut fœnum, sed velut testa quæ fit igne firmior. *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.* Et seruauerunt apud se præcepta mea illi per quos locuturus eram. *Et in puluerem mortis deduxisti me.* Et in impios morti destinatos, quos tanquam puluerem proiicit ventus à facie terræ, deduxisti me. *Quoniam circundederunt me canes multi.* Quoniam circundederunt me, non pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. *Concilium malignantium circundedit me.* Concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos. Foderunt clauis manus meas, & pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Dinumerauerunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. *Ipsi verò considerauerunt & conspexerunt me.* Ipsi verò, id est, non mutati, considerauerunt & conspexerunt me. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem*

Mat.27. *meam miserunt sortem. Tu autem domine ne longe feceris auxilium*

Ioan.19. *tuum à me.* Tu autem domine, non in fine seculi sicut cæteros, sed statim resuscita me. *In defensionem meam aspice.* Aspice ne quid mihi noceant. *Erue à framea animam meam.* Erue animam meam à lingua dissensionis. *Et de manu canis vnicam meam.* Et de potestate populi ex consuetudine latrantis ecclesiam meam. *Saluum me fac de ore leonis.* Saluum me fac de D ore regni secularis. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Et à sublimitatibus superborum se singulariter erigentium, consortésque non ferentium saluam fac humilitatem meam. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Heb.2. Narrabo nomen tuum humilibus & se inuicem diligentibus, sicut à me dilecti sunt fratribus meis. *In medio ecclesiæ cantabo te.* In medio ecclesiæ gaudens prædicabo te. *Qui timetis dominum, laudate eum.* Qui timetis dominum, nolite quærere laudem vestram, sed ipsum laudate. *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Vniuersum semen eius cui maior seruiet, magnificate eum. *Timeat eum omne semen Israel.* Timeant eum omnes ad nouam vitam nati, & ad visionem Dei reparari. *Quoniam non spreuit neque despexit precem pauperis.* Quoniam non spreuit precem, non illius qui verbis delictorum clamans ad deum vitam vanam transire nolebat: sed precem pauperis non tumentis in pompis transeuntibus. *Neque auertit faciem suam à me.* Sicut ab illo qui dicebat, Clamabo ad te, nec exaudies. *Et cum clamarem ad eum, exaudiuit me. Apud te laus mea.* Non enim laudem meam quæro, quia tu mihi es laus qui in sancto habitas, & iam sanctum te depre- E cantem exaudis laus Israël. *In ecclesia magna confitebor tibi.* In ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum.

Edent pauperes & saturabuntur. Edent humiles & contemptores seculi, & imitabuntur. Ita enim nec copiam huius seculi concupiscent, nec timebunt inopiam.

Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Nam laus domini est eructatio saturitatis illius. *Viuent corda eorum in seculum seculi.* Nam cibus ille cordis est. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Commemorabuntur: exciderat enim gentibus mortaliter natis & in exteriora tendentibus, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Et adorabunt in conscientiis suis vniuersæ patriæ gentium.

Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Quoniam domini est regnum, non superborum hominum, & ipse dominabitur gentium. *Manducauerunt & adorabunt omnes diuites terræ.* Manducauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, F nam sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. *In conspectu eius procident vniuersi qui descendunt in terram.* Solus enim videt quomodo porrò cadant vniuersi qui cœlestem conuersationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus non videntibus ruinam eorum. *Et anima mea ipsi viuet.* Et anima mea, quæ in contemptu seculi huius quasi mori videtur hominibus, non sibi, sed ipsi viuet. *Et semen meum seruiet illi.* Et opera mea vel per me credentes in eum seruient illi. *Annunciabitur domino generatio ventura.* Annunciabitur in honorem domini generatio noui testamenti. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Et annunciabunt euangelistæ iustitiam eius. *Populo qui nascetur, quem fecit dominus.* Populo qui nascetur ex fide domino.

Præfatio in secundam expositionem eiusdem psalmi.

G QVod taceri dominus noluit per scripturas suas, nec à nobis tacendum est, & à vobis audiendum. Passio domini, sicut scimus, semel facta [4. sen. d. 12.] est: semel enim Christus mortuus est, iu- [Post hæc.] stus pro iniustis. Et scimus & certum habemus & fide immobili retinemus, quia Christus resurgens à mor- [Rom. 5.] tuis, iam non moritur, & mors ei vltrà non domina- [Rom. 6.] bitur. Verba ista apostoli sunt, tamen ne obliuiscamur quod factum est semel, in memoria nostra semel omni anno fit. Quotiens pascha celebratur, nunquid totiens Christus moritur? Sed tamen anniuersaria recordatio quasi repræsentat quod olim factum est, & sic nos facit moueri tanquam videamus in cruce pendentem dominum, non tamen irridentes, sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedens in cœlo adoratur. An fortè adhuc irridetur, & iam non est irascendum Iudæis, qui vel morientem deriserunt, nō regnantem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Vtinam vnus [Matt. 3.] esset, vtinam duo, vtinam numerari possent. Tota palea areæ ipsius irridet eum, & gemit triticum irrideri dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est enim lugendi, passio domini celebratur: tēpus gemen- H di est, tempus flendi, tempus confitendi & deprecādi. Et quis nostrum est idoneus ad effundendas lachrymas pro dignitate doloris tāti? Sed quid modo ait propheta? Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lachrymarum? Si verè fons lachrymarum esset in ocu- [In Donatistas.] lis nostris, nec ipse sufficeret. Irridet Christum in re aperta, in ea re vbi nemo potest dicere nō intellexi. Possidēti enim vniuersum orbem terrarum pars offertur, & dicitur sedēti ad dexteram patris, Ecce quid hic habes. & pro tota terra ostenditur illi sola Africa. Verba quæ modò audiuimus fratres, vbi ponimus? si possent, [Matt. 26.] de lachrymis scribi deberent. Quæ fuit mulier quæ intrauit cum vnguento? Cuius typum portabat? Nónne ecclesiæ? Cuius figura erat illud vnguentum? Nónne o- [2. Cor. 2.] doris domini boni, de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus in omni loco? Ipsius enim ecclesiæ insinuabat personam & apostolus. Et quod dixit sumus, fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sum⁹ in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonū I odorem esse omnes fideles, & contradicitur & dicitur, Africa sola bene olet, totus mundus putet. Christi bonus odor sum⁹ in omni loco, quis dicit? Ecclesia. Hunc bonū odorē significabat illud vas vnguenti quo perfusus est dominus. Videamus si non eum attestatur ipse dominus, dum quidem sua quærētes, auari, fures, id est, [Matt. 26.] Iudas ille diceret de illo vnguēto, Vt quid ista perditio? Poterat res ista preciosa venundari magno, & proficere pauperibus. Odorem enim bonum Christi vendere volebat. Quid respondebat dominus? Vt quid molesti estis mulieri? Bonum opus operata est in me. Et quid amplius dicam quando ipse dixit, Vbicunque autem prædicabitur hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod fecit mulier ista: Est quod addere, est quod detrahere, est quare aurem calumniatoribus accommodare volumus? Aut mentitus est dominus, aut fefellit illum? Eligant quid dicant, aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem, vbicunq; prædicabitur hoc euāgelium. Et quasi quæreres ab eo, Vbi enim prædicabitur? In toto mundo, inquit, Psalmum audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plāgendo cātatur, & vere digna res planctu quando cantatur surdis. Miror fratres si hodie psalmus iste legitur & in parte Donati. Rogo vos fratres mei, confiteor vobis, nouit Christi misericordia, quia sic miror quasi la- K pidei ibi sint & non audiant. Quid apertius fratres† di- [† surdis.] citur? Passio Christi tam euidenter quasi euangelium recitetur, & dictum est ante nescio quot annos quàm dominus de Maria virgine nasceretur, præco erat nuncians iudicem futurum. Legamus illum quantum angustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri, sed, vt dixi, quantum angustia temporis patitur.

Expositio secunda.

D*Eus deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Istū versum primum in cruce audiuimus, vbi do- [Matt. 27.] minus dixit, Eli, eli, quod est, Deus meus, Deus meus: lamma azabtani, quod est, quare me dereliquisti. Interpretatus est illud Euangelista, & dixit eū hebraice dixisse: Deus meus, deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Quid voluit dicere dominus? Non enim dereliquerat illum deus, cum ipse esset deus, vtiq; filius dei deus, vtique verbum dei deus. Audi à capite illum [Ioan. 13.] euangelistam, qui eructabat quod biberat de pectore domini, videam⁹ si deus est Christus. In principio erat [Ioan. 1.] verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. Ipsum ergo verbum quod deus erat, caro factum est, & habitauit in nobis. Et cum verbum deus factum L esset caro, pendebat in cruce, & dicebat, Deus meus, [Matt. 27.] Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Quare dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corp⁹ Chri- [Ephe. 1.] sti ecclesia? Vt quid dixit, Deus me⁹, respice in me, quare me dereliquisti, nisi quodammodo intentos nos faciens & dicens, Psalmus iste de me scriptus est? *Longe à salute mea, verba delictorum meorum.* Quorum delicto- [3. sen. d. 15. c. Quad.] rum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Quomodo ergo dicit, [1. Pet. 2.] delictorum meorum: nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, vt iustitiam suam, nostram iustitiam faceret? *Deus meus clamabo ad te per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi.* Dixit vtique de me, de te, de illo. Corpus enim [3 sen. d. 15. c. Quad. tamē, & c. ne autem.] suum gerebat, id est ecclesiam. Nisi fortè putatis fratres, quia quando dixit dominus, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, mori timebat. Non est fortior miles quàm imperator. Sufficit seruo vt sit sicut domi- [Matt. 26.] nus eius. Paulus enim dicit miles regis Christi, Com- [Matt. 10.] pellor è duobus, concupiscentiam habens dissolui & [Philip. 1.] esse cum Christo. ille optat mortē vt sit cū Christo, & M ipse Christus timet mortē? Sed quid nisi infirmitatē nostrā portabat, & pro his qui adhuc timent mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat? Inde erat illa vox, mēbrorum ipsius vox erat, non capitis, sicut hic, Per diē clamaui, & non exaudies. Multi enim clamant in tribulatione, & non exaudiuntur, sed ad salutem, non ad insipientiā. Clamauit Paulus vt auferre- [2. Cor. 12.] tur ab eo stimulus carnis, & non est exauditus: vt auferretur, & dictū est ei, Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Ergo non est exauditus: sed non ad insipientiā, sed ad sapientiam, vt intelligat homo medicū esse Deum, & tribulationem medicamentū esse ad salutem, non pœnam ad damnationē. Sub medicamento positus vreris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatē. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* In illis habitas quos sanctificasti, & quos facis intelligere, quia ad vtilitatē quosdam non exaudis, & ad damnationem quosdā exaudis. Ad vtilitatem non est exaudi- [2. Cor. 12.] tus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. [Iob. 1.] Petiit Iob ad tentandum, & concessum est. Dæmo- [Matt. 8.]

nes

A nes petierunt se ire in porcos, & exaudiri sunt. Dæmones exaudiuntur, Apostolus non exauditur. Sed illi exaudiuntur ad damnationem, apostolus non exauditur ad salutem, quia non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israël. Quare non exaudis & tuos? Quare dico ista? Mementote semper dici, deo gratias: & magna est hic multitudo, & qui non solent venire, venerunt. Omnibus dico, quia in tribulatione positus Christianus probatur, si nõ derelinquit deũ suum. Nam quando bene est homini, desertus est sibi Christianus. Ignis intrat in fornacem, & fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est & palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diuersus & diuersa agit: paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat deus, vtique in tribulatione meliores fiunt tanquam aurum probati. Et si fortè petierit inimicus diabolus, & concessum illi fuerit: siue aliquo dolore corporis, siue aliquo damno, siue amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit, & si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti. Nouit quid agat qui nos fecit, nouit & reficere nos. Bonus est structor qui ædifi-
B cauit domum, & si aliquid ibi ceciderit, nouit resarcire. Et vide quid dicat. *In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberasti eos.* Et nouimus & legimus quàm mul-
Exod.18. tos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ip-
Danie.3. sum populum Israël de terra Aegypti: eruit tres pue-
Ibidem.14. ros de camino ignis: eruit Danielem de lacu leonum,
Danie.13. eruit Susannam de falso crimine. omnes inuocauerunt & eruti sunt: nũquid defecit ad filium suum, vt in cruce pendentem non exaudiret? Quare autem ipsum nõ eruit? Modo quid dixit? In te sperauerunt patres nostri, & liberasti eos. *Ego autem sum vermis & non homo.* Vermis & non homo. Nam est & homo vermis, sed ille vermis & non homo. Vnde non homo? Quia deus. Quare ergo sic se abiecit vt diceret vermis? An quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus de Maria virgine? Et vermis, & tamen non homo. Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in
Ioan.1. principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. *Opprobrium hominum & abiectio plebis.* Videte quanta passus est. Iam vt dicamus passionem, & ad illam maiori gemitu veniamus: videte quãta mo-
C do patitur, & deinde videte quare. Quis enim fructus? Ecce sperauerunt patres nostri, & eruti sunt de terra Aegypti. Et sicut dixi, tam multi inuocauerunt, & statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo libera-
Iob.2. ti sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putre-
Iob.42. scens vermibus, tamen in hac vita recuperauit salu-
Matt.27. tem, duplo accepit quæ perdiderat. Dominus autẽ flagellabatur, & nemo subueniebat: sputis deturpabatur, & nemo subueniebat: colaphis cædebatur, & nemo subueniebat: spinis coronabatur, nemo subueniebat: leuabatur in ligno, nemo eruit: clamat, Deus meus Deus meus, vt quid me dereliquisti? non subuenitur. Quare fratres mei? quare? Qua mercede tanta passus est? Omnia ista quæ passus est, precium erat. Cuius rei precio tanta passus est, recitemus, videamus quid dicat. Primùm quæramus quæ passus sit, deinde quare: & videamus quàm sint hostes Christi qui confitentur, quia tanta passus est, & tollunt quare. Hinc audiamus totum in isto psalmo, & quæ passus sit, & quare. Tenete ista duo, quid & quare. Modo ipsum quid explicem. Non ibi immoremur, & melius ad vos perueniunt ipsa ver- D
ba psalmi. Videte quæ patitur dominus, attendite Christiani, Opprobrium hominum & abiectio plebis. *Omnes qui videbant me, subsannabant me, locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in domino, eruat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum.* Sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tanquam in hominem. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Nunquid dicerent talia in illud quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod *Ioan.1.*
facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quoniam tu extraxisti me de ventre. *Deus meus ab vberibus matris meæ.* Nam ante secula pater meus, ab vberibus matris meæ Deus meus. *In te iactatus sum ex vtero.* Id est, vt mihi tu solus esses spes, iam tanquam homo, iam tanquam infirmus, iam verbum caro factum est. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Non de te Deus meus: nam de te pater meus, sed de ventre matris meæ Deus meus. *Ne discedas à me. Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet.* Videte desertum, & væ nobis si ipse nos deserat: [quoniam non est qui adiuuet.] *Circundederunt me vituli multi,* E
tauri pingues obsederunt me. Populus & principes, populus vituli multi: principes tauri pingues. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.* Audiamus rugitum ipsorum in euangelio, Crucifige, crucifige. *Ioan.19.*

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Ossa sua firmos suos dicit. Ossa enim firma sunt in corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit illis, Ecce ego mitto vos velut agnos in medio lu- *Matt.10.*
porum. Firmos suos dispersit, & sicut aqua effusus est. Aqua enim quando effunditur, aut abluit, aut irrigat. Effusus est CHRISTVS sicut aqua, abluti sunt sordentes: rigatæ sunt mentes. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Ventrem suum dicit infirmos in ecclesia sua. Quomodo cor ipsius factum est sicut cera? Cor ipsius, scriptura ipsius, id est, sapientia ipsius, quæ erat in scripturis. Clausa enim erat scriptura, nemo illam intelligebat. Crucifixus est dominus, & liquefacta est sicut cera, vt *Matt.27.*
omnes infirmi intelligerent scripturam. Nam inde & velum templi scissum est, quia quod velabatur, reuelatum est. *Exaruit velut testa virtus mea.* Magnifice quod dixit, firmum factum est nomen meum de tri- F
bulatione. Quomodo enim testa ante ignem mollis est, post ignem fortis, sic domini nomen ante passionem contemnebatur, post passionem honorificatur.

Et lingua mea adhæsit faucibus meis. Quomodo membrum illud in nobis non valet nisi ad loquendum, sic prædicatores suos linguam suam dixit adhæsisse faucibus suis, vt de interioribus eius caperent sapientiam. *Et in puluerem mortis deduxisti me. Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium circundedit me.* Etiam videte euangelium. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrectauit ille qui dixit, Nisi misero digitos meos in cica- *Ioan.20.*
trices vulnerum eius, non credam: quando ei dixit, Veni mitte manum tuam incredule. & misit manum suam & clamauit, Dominus meus, & Deus meus. Et ille, Quia vidisti me credidisti, beati qui non vident & credunt. Foderunt manus meas & pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Quan-

G do pendens extentus erat in ligno, non potuit melius
describi extensio corporis in ligno, quàm vt diceret,
Dinumerauerunt omnia ossa mea. *Ipsi verò considera-*
uerunt, & conspexerunt. Considerauerunt & non intel-
lexerunt, conspexerunt & non viderunt. Vsque ad car-
nem oculos, non vsque ad verbum cor habuerunt.
Matth. 27. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Vestimenta sua, sacramen-
ta ipsius. Attendite fratres vestimenta ipsius, sacramen-
ta ipsius potuerunt diuidi per hæreses, sed erat ibi vesti-
Ioan. 19. mentum quod nemo diuisit. *Et super vestimentum meum*
miserunt sortem. Erat ibi tunica, dicit Euangelista desu-
per texta. Ergo de cœlo, ergo à patre, ergo à spiritu san-
cto. Quæ est ista tunica, nisi charitas, quam nemo po-
16.q.7.cap. test diuidere? Quæ est ista tunica, nisi vnitas? In ipsam
Sunt do- sors mittitur, nemo illam diuidit. Sacramenta sibi hæ-
mini. retici diuidere potuerunt, charitatem non diuiserunt.
Et quia diuidere non potuerunt recesserunt, illa autem
manet integra. Sorte obuenit quibusdam. Qui habet
hanc, securus est. Nemo illã mouet de ecclesia catholi-
ca. Et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quo-
Gene. 8. modo ramus oliuæ à columba. *Tu autem domine ne lon-*
ge feceris auxilium tuum. Et factum est. Nam post triduũ
resurrexit. *In defensionem meam aspice. Erue à framea animam*
H *meam.* Id est, à morte. Framea enim gladius est, & per
gladium mortem intelligi voluit. *Et de manu canis vni-*
cam meam. Animam meam vnicam meam, caput &
corpus. Vnicam dixit ecclesiam. De manu, id est de
potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more la-
trant, nec intelligunt contra quos. Nihil illis fit, & la-
trant. Quid fecit cani transiens viam suam? Tamen il-
le latrat. Qui latrant cæcis oculis nõ discernentes con-
tra quos aut pro quibus, canes sunt. *Saluum me fac de ore*
1. Pet. 5. *leonis.* Leo rugiens nostis quis sit, circumiens & quæ-
rens quem deuoret. *Et à cornibus vnicornium humilitatem*
meam. Vnicornes non diceret, nisi superbos: ideo sub-
iecit, humilitatem meã. Audistis quę passus est. Et quid
orauit? vt eruatur ab istis. Attendamus modo quare
passus est. Modo iam videte fratres, qui non est in ea
sorte, propter quam passus est Christus, quare Christia-
nus est? Ecce intelligamus quæ passus est. Dinumerata
sunt ossa eius, irrisus est, diuisa sunt vestimenta eius, in-
super missa est sors super vestem ipsius, circundederũt
illum furentes & sæuientes, & dispersa sunt omnia os-
sa eius. Et hic audimus & in euangelio legimus. Videa-
I mus quare? O Christe fili dei, si nolles non patereris,
ostende nobis fructum passionis tuæ. Audi, inquit, fru-
ctum. Ego non taceo, sed surdi sunt homines, Audi,
inquit, fructum quare passus sum ista omnia. *Narrabo*
Hebr. 2. *nomen tuum fratribus meis.* Videamus si in parte narrat
nomen dei fratribus suis. Narrabo nomen tuum fratri-
bus meis. *In medio ecclesiæ cantabo te.* Fit hoc modo, si
videamus. Ipsa ecclesia quæ est? Nam dixit, In medio
ecclesiæ cantabo te. Ecclesiam videamus propter quam
passus est. *Qui timetis dominum, laudate eum.* Vbicunque
timetur Deus & laudatur, ibi est ecclesia Christi. Vi-
deamus fratres mei, si his diebus per totum orbem ter-
rarum sine causa dicitur, Amen & Allelu ia. Non ibi
timetur deus? Non ibi laudatur deus? Exiuit Donatus
& ait, Prorsus non timetur, Totus mundus periit, Sine
causa dicitur. Totus ergo mundus periit, & modica
pars remansit in Africa. Ergo non dicit aliquid Chri-
stus vnde obturet ista ora? Non dicit aliquid vnde era-
dicet linguas ista dicentium? Videamus ne fortè in-
ueniamus. Adhuc nobis dicitur in medio ecclesiæ. De

ecclesia nostra dicit, Qui timetis dominum, laudate K
eum. Videamus si illi laudant dominum, & intelliga-
mus si de ipsis dicit. Et si in medio ecclesiæ ipsorum
laudatur, quomodo laudant Christum, qui dicunt,
Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum
abstulit, & in parte ipse remansit? Sed adhuc videa-
mus vtrum apertius dicat, apertius loquatur. Non sit
quod interpretari, non sit quod suspicari? *Vniuersum*
semen Iacob magnificate eum. Fortè adhuc dicunt, Nos su-
mus semen Iacob. si sint, ipsi videamus. *Timeat eum o-*
mne semen Israel. Adhuc dicant, Nos sumus semẽ Israël,
permittamus, dicant. *Quoniam non spreuit neque despexit*
deprecationem pauperum. Quorum pauperum? Non de se
præsumentium. Videamus si pauperes sunt, qui di-
cunt, nos sumus iusti. Christus clamat, Longe à salu-
te mea verba delictorum meorum. Sed adhuc dicant
quod volunt. *Neque auertit faciem suam à me, & cum clama-*
rem ad eum, exaudiuit me. Vt quid exaudiuit? Ad quam
rem? *Apud te est laus mea.* Apud deum posuit laudem
suam, docuit non præsumi in homine. Adhuc dicãt
quod volunt, Iam quidem cœperunt vri, cœpit pro-
pinquare ignis. Non est qui se abscondat à calore e- Psal. 18.
ius. Sed adhuc dicant, & nos apud illum laudem no- L
stram posuimus, & nos in nobis non præsumimus. Di-
cant adhuc, *In ecclesia magna confitebor tibi.* Iam hic pu-
to, quia cœpit interiora tangere. Ecclesia magna quid
est, fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum, ec-
clesia magna est? Ecclesia magna, orbis totus est. Quo-
modo in ecclesia magna? Modo si quis velit Christo
contradicere, dicit nobis, Tu dixisti, in ecclesia ma-
gna confitebor tibi. Quæ est ecclesia magna? Ad par-
tem Africæ remansisse, est ecclesia magna. Totũ mun-
dum perdidisti, fudisti sanguinem pro toto, sed inua-
sorem passus es. Ista nos diximus domino, tanquam
quærentes, scientes tamen quid dicturi. Ponamus nos
nescire quid dicat, nónne nobis respondet: Quiescite,
parcite, adhuc dico, vnde nemo dubitet. Expectemus
ergo quid dicturus est. Iam ergo volebam pronuncia-
re, & non admittere homines aliud aliquid interpre-
tari, cum dicat Christus in ecclesia magna: & tu dicis
quia in extrema parte remansit. Et cum adhuc audent
dicere, Et nostra ecclesia magna est, quid tibi vide-
tur? Iam etiam audio. Si non dicitur aliquid vnde ob-
mutescant, adhuc dicant quia magna est ecclesia
sola Numidia. Audiamus adhuc dominum, *Vota mea* M
reddam coram timentibus eum. Quæ sunt vota sua? Sacri-
ficium quod obtulit deo. Nostis quale sacrificium?
Norunt fideles vota quæ reddit coram timenti-
bus eum. Nam sequitur, *Edent pauperes & saturabuntur.*
Beati pauperes, quia ideo edunt vt saturentur. Edunt
enim pauperes: Qui autem diuites sunt, non satian-
tur, quia non esuriunt. Comedent pauperes. Inde e-
rat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Ioan-
nes, & Iacobus frater ipsius, inde erat etiam publica-
nus Matthæus. De pauperibus ipsi erant qui comede-
runt & saturati sunt, talia passi, qualia manducaue-
runt. Cœnam suam dedit, passionem suam dedit, Il-
le saturatur qui imitatur. Imitati sunt pauperes. Ipsi
enim sic passi sunt, vt Christi vestigia sequerentur.
Edent pauperes, sed quare pauperes? *Et laudabunt do-*
minum qui requirunt eum. Diuites se laudant, pauperes
dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia deum
laudant, & dominum quærunt. Dominus est diuitiæ
pauperum. Ideo inanis est domus, vt cor plenum diui-
tiis sit.

A tiis fit. Diuites quærant vnde arcam impleant, & pauperes quærant vnde cor impleant. Et cum impleuerint, laudant dominum qui requirunt eum. Et videte fratres, qui vere pauperes sunt, cuius rei diuites sint, quia non in arca, non in horreo, non in apotheca. *Viuent corda eorum in seculum seculi.* Ergo attendite, passus est dominus, omnia quæ audistis passus est dominus. Quærimus quare passus est, & cœpit narrare, *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ cantabo te.* Sed adhuc dicunt, ista est ecclesia. *Timeat eum omne semen Israel.* Dicunt, Nos sumus semen Israel. *Quoniam non spreuit neque despexit preces pauperis.* Adhuc dicunt, nos sumus. *Neque auertit faciem suam à me.* Ipse Christus dominus à se, id est, ab ecclesia sua: quæ est corpus ipsius. *Apud te laus mea.* Vosipsos vultis laudare, sed respondent prorsus, Et nos ipsum laudamus. *Vota mea domino reddam coram timentibus eum.* Sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui. Norunt fideles. Disputari inde modo nō potest, Vota mea reddam coram timentibus eum. Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur dominum, patian-
B tur, saturentur. Mortuus est ipse dominus, moriuntur & pauperes. Additur & mors discipulorum morti magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Eia fratres, quid quæritis à nobis: quid respondeamus parti Donati? Ecce psalmus & hic legitur hodie, & ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procidamus, non quiescat lingua nostra, ista dicat: Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercem, ecce precium quod dedit: sanguis eius fusus est: in sacco ferebat precium nostrum, percussus est lancea, fossus est saccus, & manauit precium orbis terrarum. Quid mihi dicis ô hæretice? Non est precium orbis terrarum, si Africa sola redempta est. Non audes dicere, non totus orbis redemptus est, sed periit. Quem inuasorem passus est Christus, vt perderet rem suam? Ecce commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Adhuc satiet te & dicat. Si diceret, fines terræ, & non diceret vniuersi fines terræ, dicere habebant, Ecce habemus fines terræ in Mauritania. Vniuersi fines terræ, dixit, O hæreticæ, vniuersi dixit, Quà exiturus es vt euadas quæstionem? Non habes quà exeas, sed habes quò intres. Rogo vos,
C nolo inde disputare, ne dicatur quia sermo meus aliquid valet: Psalmum attendite: Psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est, ecce redemptor noster, ecce precium nostrum. Quid emit, dicatur mihi? Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat, O stulte quid interrogas? Codicem portas, ibi habes vnde emit, ibi quære quid emit. Ecce ibi habes. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Fines enim terræ commemorabuntur. Sed hæretici obliti sunt, & ideo non audiune omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Fit forte vnus versus est. Aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit: attende, quia repetit & surdos pulsat, *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Adhuc surdus est, non audit, pulsetur iterum. *Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.* Tres istos versus tenete fratres, hodie cantati sunt & ibi aut forte deleuerunt eos. Credite mihi fratres mei, ita æstuo, ita vim patior, vt mirer nescio quam

Ioan.19.

surditatem & duriciam cordis ipsorum, & aliquando D dubitem, vtrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad ecclesiam, hodie omnes intenti audiunt psalmum, omnes suspenso corde audiunt. Sed fac quia non sunt intenti. Nunquid vnus versus est, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Euigila, sed adhuc fricas oculos: Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Excute somnum. Adhuc grauaris, audi, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Si est adhuc quod dicant, nescio: litigent cum scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Vbi est lingua? Nos seruauimus scripturas, ne arderent. Seruatæ sunt, vnde tu ardeas. Quid seruasti? Aperi, lege. Tu seruasti, & tu oppugnas. Quid seruasti à flamma, quod delere vis lingua? Non credo; non credo quia seruasti, prorsus non credo: non seruasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento non sequitur. Ecce legitur & sequor, legitur & recusas. Cuius manus misit in flammam? qui credit & sequitur, an qui dolet quia est quod legatur? Nolo scire qui seruauerit, vndecunque inuentus est codex. Testamentum patris nostri exiit de qualibet cauerna, nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant. Vndecunque prolatum est, legatur. Quare litigas? Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater, fecit testamentum, & sic mortuus est, mortuus est & resurrexit. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum: & cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, vt tabulæ aperiantur & recitentur. Iudex intentus audit, aduocati silent, præcones silentium faciunt, vniuersus populus suspensus est, vt legantur verba mortui, non sentientis in monumento. Ille sine sensu iacet in monumento, & valent verba ipsius: sedet Christus in cœlo, & contradicitur testamento eius? Aperi, legamus. Fratres sumus, quare contendimus? Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater. Qui fecit testamentum, viuit in æternum, audit voces nostras, agnoscit suam. Legamus, quid litigamus? Vbi inuenta fuerit ipsa hæreditas, ipsam teneamus. Aperi testamentum, lege in primo capite ipsius psalterij, Postula F à me. Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ergo filius dei dicit, vel ad filium suum pater dicit. Ergo quid dicit ad filium? Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ. Solet fieri fratres, vt quando quæritur de possessione, quærantur affines. Inter affines illum & illum quæritur heres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quæritur? Inter illum & illum possidentes. Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines. Quocunque te verteris, Christus est. Fines terræ habes hereditatem, huc veni, totam mecum possidæ. Quare litigando vocas ad partem? Huc veni, bono tuo vinceris, totum habebis. An adhuc calumniaris? Ego iam testamentum legi, & tu calumniaris. An adhuc calumniaris, quia fines terræ dixit, & non dixit, omnes fines terræ? Legamus ergo quod modo dictum est, Commemorabuntur & cōuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabūt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium: ipsius est, non vestrum.

Psal.2.

d

G Agnoſcite dominum, Agnoſcite poſſeſsionem domi-
ni. Sed & vos, quia priuata veſtra vultis poſsidere, &
non communicare cum Chriſto vnitati: dominari e-
nim vultis in terra, non cum illo in cœlo regnare: poſ-
ſidetis domos veſtras. Et aliquando venimus ad illos
dicentes, Quæramus verum, inueniamus verum. Et illi,
Vos tenete quod tenetis. Oues tuas habes, oues meas
habeo: noli moleſtus eſſe ouibus meis, quia & ego non
ſum moleſtus ouibus tuis. Deo gratias, meæ ſunt oues,
illius ſunt oues. Chriſtus quid emit? imò nec meæ
ſunt, nec tuæ, ſed illius ſunt qui illas emit, illius ſunt
1.Cor.3. qui illas ſignauit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque
qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quare ha-
beo meas, habes tu tuas? Si ibi eſt Chriſtus, illò eant
meæ, quia non ſunt meæ. Si hic eſt Chriſtus, huc eant
tuæ, quia non ſunt tuæ: propter poſſeſsiones oſculen-
tur nobis caput & manus, & pereant filij alieni. Non
eſt mea poſſeſsio, inquit. Quid eſt hoc? Videamus ſi
non eſt tua poſſeſsio, videamus ſi non illam tibi ven-
dicas. Ego nomini Chriſti laboro, tu nomini Donati.
Matth.24. Nam ſi Chriſtum attendas, vbique eſt Chriſtus. Tu di-
Pſal.112. cis, Ecce hic eſt Chriſtus: ego dico, Per totum eſt. Lau-
H date pueri dominum, laudate nomen domini. Vnde
laudent? Vſquequo laudant? A ſolis ortu vſque ad oc-
caſum laudate nomen domini. Ecce eccleſiam quam
oſtendo, ecce quid emit Chriſtus, ecce quid redemit,
ecce pro quo ſanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et
Matth.12. ego illi colligo. Qui mecum, inquit, non colligit, di-
ſpergit. Diuidis vnitatem, poſſeſsiones tuas quæris, &
quare habent nomen Chriſti? Quid ad defenſionem
poſſeſsionis tuæ titulos Chriſti poſuiſti? Nonne hoc fa-
ciunt nonnulli in domo ſua? Ne domum ipſius inua-
dat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos
mendaces: ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem domus
ſuæ de titulo alieno muniri: vt cum titulus lectus fue-
rit, conterritus quis potentia nominis, abſtineat ſe ab
inuaſione. Fecerunt illud quando Maximianiſtas
damnauerunt, egerunt apud iudices, & conſilium ſuũ
recitauerunt tanquam titulos oſtendentes, vt Epi-
ſcopi viderentur. Tunc iudex interrogauit, Quis hic
alter Epiſcopus eſt de parte Donati? Reſpondit vnus,
Nos non nouimus niſi Aurelium catholicum. Timen-
I tes illi leges, non reſponderunt niſi de vno Epiſcopo.
Illi autem vt audirentur à iudice, nomen Chriſti im-
ponebant, in poſſeſsione ſua titulos illius impoſuerũt.
Bonus eſt dominus qui illis parcat, & vbi inuenerit ti-
tulos ſuos, vendicet illud poſſeſsioni ſuæ. Potens eſt mi-
ſericordia ipſius, qui illis illud faciat, quoſcumque in-
uenerit nomẽ Chriſti portare, congreget illos. Et vi-
dete fratres quando potens aliquis inuenerit titulos
ſuos, nonne iure rem ſibi vendicat & dicit, Non pone-
ret titulos meos, niſi res mea eſſet? Titulos meos po-
ſuit, mea res eſt. Vbi nomen meum inuenio, meum
eſt. Nunquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipſe eſt.
Poſſeſſor mutatur, titulus non mutatur. Sic & illi qui
baptiſmum habent Chriſti, ſi veniunt ad vnitatem,
non mutamus titulos, ant delemus titulos, ſed agno-
ſcimus titulos regis noſtri, titulos imperatoris noſtri.
Sed quid dicimus, O domus miſera, ille te poſsideat
cuius titulos habes. Chriſti titulos habes, noli eſſe Do-
nati poſſeſsio. Multa diximus fratres, ſed illud de me-
moria veſtra non recedat quod legitur. Ecce iterum di-
co, & ſæpe dicendum eſt, per ipſum diem, id eſt, per ſa-
cramenta huius diei conſtringo vos, vt non vobis ex-
eat de cordibus, Commemorabuntur & conuertentur
ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in cõ- K
ſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium: Quoniam domi-
ni eſt regnũ, & ipſe dominabitur gentium. Contra tam
apertam & manifeſte demonſtratã poſſeſsionem Chri-
ſti, non audiatis verba calumniatoris. Quicquid con-
tradicunt, homines dicunt: hoc autem Deus dicit.

In Pſalmum vigeſimumſecundum enarratio.
In finem Pſalmus Dauid.

Ecclesia loquitur Chriſto. *Dominus paſcit
me & nihil mihi deerit.* Dominus Ieſus Chriſtus
paſtor meus eſt, & nihil mihi deerit. *In loco* 4.ſen. di.2.
paſcuæ ibi me collocauit. In loco paſcuæ inci- cap.Ideo.
pientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum
collocauit. *Super aquam refectionis educauit me.* Super
aquam baptiſmi quo reficiuntur qui integritatem vi-
réſque amiſerant, educauit me. *Animam meam conuer-
tit. Deduxit me in ſemitas iuſtitiæ, propter nomen ſuum.* De-
duxit me in anguſtis itineribus, quà pauci ambulant,
iuſtitiæ ſuæ, non propter meritum meum, ſed pro-
pter nomen ſuum. *Nam & ſi ambulem in medio vmbræ
mortis.* Nam & ſi ambulem in medio vitæ huius quæ
vmbra mortis eſt, *Non timebo mala, quoniam tu mecum* L
es. Non timebo mala, quoniam tu habitas in corde
meo per fidem, & nunc mecum es, vt poſt vmbram
mortis etiam ego ſim tecum. *Virga tua & baculus tuus,
ipſa me conſolata ſunt.* Diſciplina tua tanquam virga ad
gregem ouium, & tanquam baculus iam ad grandio-
res filios, & ab animali vita ad ſpiritalem creſcentes,
ipſa me non afflixerunt magis quàm conſolata ſunt,
quia memor es mei. *Paraſti in conſpectu meo menſam ad-
uerſus eos qui tribulant me.* Poſt virgam autem qua par-
uulus & animalis in grege in paſcuis erudiebar, poſt
illam virgam cum eſſe cœpi ſub baculo, paraſti in con-
ſpectu meo menſam, vt non iam lacte alar paruulus,
ſed maiorem cibum ſumam firmatus aduerſus eos qui 1.Cor.3.
tribulant me. *Impinguaſti in oleo caput meum.* Lætifi- Hebr.5.
caſti lætitia ſpiritali mentem meam. *Et poculum tuum
inebrians quàm præclarum eſt?* Et poculum tuum obli-
uionem præſtans priorum vanarum delectationum
quàm præclarum eſt? *Et miſericordia tua ſubſequetur me,
omnes dies vitæ meæ.* Et miſericordia tua ſubſequetur
me, quãdiu viuo in hac mortali vita, non tua ſed mea.
Vt inhabitem in domo domini in longitudinem dierum. M
Subſequetur me, non autem hic tantùm, ſed etiam vt
inhabitem in domo domini in æternum.

In Pſalmum vigeſimumtertium enarratio.
Pſalmus ipſi Dauid prima ſabbati.

Psalmvs ipſi Dauid de clarificatione &
reſurrectione domini, quæ matutino prima
ſabbati facta eſt, qui iam dies dominicus di-
citur. *Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis ter-
rarum, & vniuerſi qui habitant in ea.* Id eſt, orbis terra-
rum & vniuerſi qui habitant in ea, cum clarificatus 1.Cor.10.
dominus annunciatur in fidem omnium gentium, &
vniuerſus orbis terrarum fit eccleſia eius. *Ipſe ſuper
maria fundauit eam.* Ipſe firmiſsime ſtabiliuit eam ſu-
per omnes fluctus ſeculi huius, vt ab ea ſuperarẽtur, nec
nocerent ei. *Et ſuper flumina præparauit eam.* Flumina
in mare fluũt, & cupidi homines labuntur in ſeculum.
Etiam iſtos ſuperat eccleſia, quæ deuictis per Dei gra-
tiam cupiditatibus ſecularibus ad recipiendam im-

mortalita-

A mortalitatis claritatem † parata est. *Quis ascendet in montem domini?* Quis ascendet in altissimam iustitiam domini? *Aut quis stabit in loco sancto eius?* Aut quis permanebit in eo quò ascendit super maria fundato, & super flumina præparato loco? *Innocens manibus, & mundo corde.* Quis ergo illuc ascendet & permanebit ibi, nisi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus? *Qui non accepit in vano animam suam.* Qui non in rebus non permanentibus deputauit animam suam, sed eam immortalem sentiens æternitatem stabilem atque incommutabilem desiderauit. *Et non iurauit proximo suo in dolo.* Et ideo sine dolo, sicut simplicia & nō fallentia sunt æterna, ita se præbuit proximo suo.

† al. immor talitatem charitate.

22. q. 2. in dolo.

Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à deo salutari suo. Hæc est generatio quærentium dominum. Sic enim nascuntur qui quærunt eum. *Quærentium faciem dei Iacob.* Quærentium faciem dei, qui posterius nato primatum dedit. *Tollite portas principes vestras.* Quicunque principatum in hominibus quæritis, auferte, ne impediant aditus, quos vos statuistis cupiditatis & timoris. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini adi-
B tus æternæ vitæ renunciationis seculo & conuersionis ad deum. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex in quo sine superbia gloriemur, qui superatis portis mortalitatis, & patefactis sibi cœlestibus implebit quod ait, Gaudete quoniam ego vici mundum. *Quis est iste rex gloriæ?* Pauet admirans natura mortalis, & quærit, Quis est iste rex gloriæ? *Dominus fortis & potens.* Quem tu infirmum & oppressum putasti. *Dominus potens in bello.* Contrecta cicatrices, & senties reparatas, & immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quæ debebatur terris, vbi cum morte belligerata est clarificatio domini. *Tollite portas principes vestras.* Hinc iam pergatur in cœlum. Exclamet iterum prophetica tuba, Tollite portas etiam cœlestes principis vestri, quas habetis in animis hominum, qui adorant militiam cœli. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini portæ æternæ, iustitiæ, charitatis & castitatis, per quas anima diligit vnum verum deum, & non fornicatur sub multis qui appellantur dij. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex gloriæ, vt ad dexteram patris interpellet pro nobis. *Quis est iste rex gloriæ?* Quid &
C tu princeps potestatis aeris huius miraris & quæris,
Rom. 8. Quis est iste rex gloriæ? *Dominus virtutum ipse est rex*
Ephe. 2. *gloriæ.* Et vt iam viuificato corpore, supra te pergit ille tentatus supra omnes angelos tendit, ab angelo præuaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se obiiciat atque intercludat iter nostrum, vt tanquam deus cola-
Rom. 8. tur nobis, neque principatus, neque angelus, neque vir-
Psal. 117. tus nos separet à charitate Christi. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principe: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Sunt quidem istæ in huius mundi ordinatione virtutes, sed dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

In Psalmum vigesimumquartum enarratio.
In finem Psalmus Dauid.

CHRISTUS, sed in persona ecclesiæ loquitur. Nam magis ad populum Christianum, conuersum ad deum pertinent quæ dicuntur. *Ad te domine leuaui animam meam.* Desiderio spiritali, quæ carnalibus desideriis conculcabatur in terra. *Deus meus in te confido, non erubescam.* Deus meus ex eo quòd in me confidebam, perductus sum vsque ad istam infirmitatem carnis: & qui de-
D serto deo sicut deus esse volui, à minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui. Iam ergo in te confido, non erubescam. *Neque irrideant me inimici mei.* Neque irrideant me qui serpentinis atque occultis suggestionibus insidiantes, & suggerentes, Euge Euge, ad hæc me deiecerunt: *Etenim vniuersi qui te expectant, non confundentur. Confundantur inique facientes vana.* Confundantur inique facientes, ad acquirenda quæ transeunt. *Vias tuas domine notas fac mihi, & semitas tuas edoce me.* Quæ non latæ sunt, nec Matth. 7.
multitudinem ad interitum ducunt, sed angustas & paucis notas semitas tuas edoce me. *Dirige me in veritate tua.* Errores fugientem, dirige me in veritate tua. *Et doce me.* Et doce me, nam per meipsum non noui nisi mendacium. *Quoniam tu es deus salutaris meus, & te sustinui tota die.* Neque enim dimissus à te de paradiso, & in longinquam regionem peregrinatus, per meipsum redire possum, nisi occurras erranti. Nam reditus meus toto tractu temporis secularis misericordiam tuam sustinuit. *Reminiscere miserationum tuarum domine.* Reminiscere ope- E
rum misericordiæ tuæ domine, quia tanquam oblitum te homines putant. *Et quia misericordiæ tuæ à seculo sunt.* Hoc reminiscere, quia misericordiæ tuæ à seculo sunt. Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subiecisti, & tot tantisque creaturæ tuæ consolationibus non deseruisti. *Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris.* Delicta confidentis audaciæ meæ & ignorantiæ meæ, ne ad vindictam reserues, sed tanquam excidant tibi. *Secundum misericordiam tuam memor esto mei deus.* Memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quæ te digna est. *Propter bonitatem tuam domine.* Non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam domine. *Dulcis & rectus dominus.* Dulcis est dominus, quandoquidem & peccantes & impios ita miseratus est, vt omnia priora donaret. Sed etiam rectus est dominus, qui post misericordiam vocationis & veniæ, quæ habet gratiam sine meritis; digna vltimo iudicio merita requiret. *Propter hoc legem statuit delinquen-* F
tibus in via. Quia misericordiam prærogauit, vt perduceret in viam. *Diriget mites in iudicio.* Diriget mites, nec perturbabit in iudicio eos qui sequuntur voluntatem eius, nec ei resistendo præponunt suam.

Docebit mansuetos vias suas. Docebit vias suas, non eos qui præcurrere volunt, quasi seipsos melius regere possunt, sed eos qui non erigunt ceruicem, neque recalcitrant, cum eis iugum lene imponitur & sarci- Matth. 11.
na leuis. *Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas.* Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis est, & veritatem qua incorruptus est? Quorum vnum præbuit donando peccata, alterū merita diiudicando. Et ideo vniuersæ viæ domini mise- 4. sen. dist.
ricordia & veritas, duo aduentus filij dei, vnus miseran- 46. ca. Post
tis, alter iudicantis. Peruenit ergo ad eum tenens vias hæc.
eius, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, & deinceps cauet examinantis seueritatem, qui clementiam subuenientis expertus est, *Requirentibus testamentum eius & testimonia eius.* Intelligunt enim dominum misericordem primo aduentu, & secundo iudicem, qui mites & mansueti requirunt testamentum eius, cum sanguine suo nos in nouam vi-

G tam redemit, & in prophetis atque euangelistis testi-
monia eius. *Propter nomen tuum domine propitiaberis pec-
cato meo, multum est enim.* Non solùm peccata mea do-
nasti, quæ antequam crederem admisi, sed & pecca-
to meo quod multum est, quia & in via non deest
offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiabe-
ris. *Quis est homo qui timeat dominum?* Vnde incipit ve-
nire ad sapientiam. *Legem statuit ei in via quam elegit.*
Legem statuit ei in via, quam liber apprehendit, ne
impune iam peccet. *Anima eius in bonus demorabitur,
& semen eius hæreditate possidebit terram.* Et opus eius hę-
reditatem solidam instaurati corporis possidebit.
Firmamentum est dominus timentibus eum. Infirmorum vi-
detur esse timor, sed firmamentum est dominus ti-
mentium eum. Et nomen domini quod glorifica-
tum est per orbem terrarum, firmat timentes eum.
Et testamentum ipsius, vt manifestetur illis. Et facit
vt testamentum ipsius manifestetur illis, quia hære-
ditas Christi gentes sunt, & termini terræ. *Oculi
mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos.*
Nec timeam periculosa & terrena, dum terram non
intueor, quoniam ille quem intueor, euellet de la-
Psal. 85. queo pedes meos. *Respice in me, & miserere mei, quoniam
H vnicus & pauper sum ego.* Quoniam vnicus populus,
vnicæ ecclesiæ tuæ seruans humilitatem, quam nul-
la schismata vel hæreses scindunt. *Tribulationes cor-
dis mei multiplicatæ sunt.* Tribulationes cordis mei,
abundante iniquitate & refrigescente charitate mul-
tiplicatæ sunt. *De necessitatibus meis educ me.* Quo-
niam hæc tolerare mihi necesse est, vt perseuerans vs-
que in finem saluus sim, de necessitatibus meis educ
me. *Vide humilitatem meam & laborem meum.* Vide hu-
militatem meam, qua nunquam me iactantia iusti-
tiæ ab vnitate abrumpo, & laborem meum quo in-
disciplinatos mihi commixtos suffero. *Et remitte om-
nia peccata mea.* Et his sacrificiis propitiatus, remit-
te omnia peccata mea, non illa tantùm iuuentutis &
ignorantiæ meæ antequam crederem, sed etiam ista
quæ iam ex fide viuens, per infirmitatem vel vitæ hu-
ius caliginem admitto. *Respice inimicos meos, quoniam
multiplicati sunt.* Non solùm enim foris, sed etiam in
ipsa intus ecclesiæ comunione non desunt. *Et odio
iniquo oderunt me.* Et oderunt me diligentem se. *Cu-
stodi animam meam, & erue me.* Custodi animam meam,
ne declinem ad imitationem eorum, & erue me à per-
I plexitate qua mihi miscentur. *Non confundar, quoniam
speraui in te.* Non confundar si fortè insurgunt aduer-
sum me, quoni: m non in me, sed in te speraui. *In-
nocentes & recti adhæserunt mihi: quoniam sustinui te domine.*
Innocentes & recti, non præsentia corporali miscen-
tur tantùm sicut mali, sed consensione cordis in ipsa
innocentia & rectitudine adhæserunt mihi, quoniam
non defeci vt imitarer malos, sed sustinui te, expectās
ventilationem vltimæ messis tuæ. *Redime deus Israel
ex omnibus tribulationibus eius.* Redime deus populum
tuum, quem præparasti ad visionem tuam ex tribula-
tionibus eius, non tantùm quas foris, sed etiam quas
intus tolerat.

*In Psalmum vigesimum quin-
tum enarratio.
Ipsi David.*

Ipsi Dauid, non mediatori homini Christo Iesu, sed K
omni ecclesiæ iam perfectæ in Christo stabıitæ, at-
tribui potest.

Enarratio prima Psalmi.

Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ambulaui.
Iudica me domine, quoniam post misericor-
diam, quam tu mihi prærogasti, innocentiæ meæ
habeo aliquod meritum cuius vitam custodiui.
Et in domino sperans non infirmabor. Nec tamen etiam
sic in me, sed in domino sperans permanebo in eo.
Proba me domine, & tenta me. Ne quid tamen occul- Psal. 138.
torum meorum me lateat, proba me domine, & ten-
ta me, notum me faciens, non tibi quem nihil latet,
sed mihi atque hominibus. *Vre renes meos & cor meum.*
Adhibe medicinale purgatorium quasi ignem dele-
ctationibus & cogitationibus meis. *Quoniam miseri-
cordia tua ante oculos meos est.* Quoniam ne illo igne con-
sumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua
me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est.
Et complacui in veritate tua. Et quia displicuit mihi L
meum mendacium, complacuit autem veritas tua,
placuit etiam mihi cum illa & in illa. *Non sedi cum
consilio vanitatis.* Non elegi apponere cor meum his
qui prouidere conantur quemadmodum (quod fie-
ri non potest) rerum transeuntium perfunctione bea-
ti sint. *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* Et quia ip-
sa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua
gerentibus, absconditam conscientiam non habeo.
Odio habui congregationem malignorum. Vt autem venia-
tur ad ipsum concilium vanitatis congregationes ma-
lignorum fiunt, quas odio habui. *Et cum impiis non
sedebo.* Et ideo cum tali concilio cum impiis non se-
debo, id est, placitum non collocabo, & cum im-
piis non sedebo. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Psal. 72.
Munda faciam inter innocentes opera mea, lauabo
inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sub-
limia tua. *Et circundabo altare tuum domine. Vt audiam
vocem laudis tuæ.* Vt discam quemadmodum te lau-
dem. *Et enarrem vniuersa mirabilia tua.* Et cum didi-
cero, exponam omnia mirabilia tua. *Domine dilexi de-
corem domus tuæ.* Ecclesiæ tuæ. *Et locum habitationis glo-* M
riæ tuæ. Vbi babitans glorificaris. *Ne perdas cum impiis
animam meam.* Ne ergo simul perdas cum his qui te
oderunt, animam meam, quæ dilexit decorem do-
mus tuæ. *Et cum viris sanguinum vitam meam.* Et cum
his qui proximum oderunt. Nam duobus præceptis
decoratur domus tua. *In quorum manibus iniquitates sunt.*
Ne itaque me perdas cum impiis & cum viris sangui-
num, quorum opera iniqna sunt. *Dextera eorum reple-
ta est muneribus.* Et quod eis ad obtinendam salutem
æternam datum est, ad accipienda huius seculi mune-
ra conuerterunt, existimantes quæstum esse pietatem.
Ego autem in innocētia mea ambulaui, redime me & miserere mei.
Valeat mihi ad perfectionem liberationis tantum pre-
cium sanguinis domini mei, & in periculis huius vitæ
misericordia tna non deserat me. *Pes meus stetit in re-
ctitudine.* Dilectio mea non recessit à iustitia tua. *In
ecclesiis benedicam te domine.* Non occultabo eis, quos
vocasti benedictionem tuam domine, quoniam dile-
ctioni tuæ subinfero proximi dilectionem.

Præfatio

A

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

Paulus Apostolus cũ legeretur, audiuit nobiscum sanctitas vestra, sicut scriptum est, inquit, Veritas in Christo Iesu, *Ephe. 4.* Deponite vos secundum priorem cõuersationem veterem hominem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et ne aliquis arbitretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat quis tunica, aut aliquid forinsecus accipiendum, quomodo accipit aliquis vestimentũ, quasi ponens vnã tunicam, & sumens alteram, & carnalis iste intellectus non permitteret homines agere in se intus spiritaliter quod præcipiebat Apostolus, secutus est & exposuit quid esset, Exuite veterem hominem, & induite nouum. Cætera enim lectionis ipsius ad eundem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicẽti, Et quomodo me exuturus sum veterem, aut quomodo induturus sum nouum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, &

B

acceptorus nouum quem non habui, vt tres homines intelligantur, & sit in medio qui deponit veterem hominem, & accipit nouum? Ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quàm iubetur, & non faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus, Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem. Et ecce hoc est deponere veterem hominem, & induere nouum. Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Ne autem quisquam vestrum ita cogitet fratres, cum Christiano loquendam veritatem, & cum pagano mendacium, cum proximo iubemur loqui veritatem. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam & Eua. *Proximus. 3. sen. dist. 28, c. 4. Oritur autem.* Omnes proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis: sed aliter fratres illa spe cœlestis hæreditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem & antequam sit Christianus. Non enim nosti quid sit apud deum: quomodo illum præsciuerit deus, ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, conuertitur & adorat deum fortasse

C

religiosius, quàm tu qui eũ paulò antè irridebas. Sunt ergo proximi nostri latẽtes in his hominibus, qui nondum sunt in ecclesia, & sunt longe à nobis latentes in ecclesia. Ideòque quia non scimus futura, vnumquenque proximum habemus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem sorte deuenimus, sed etiam spe illius hæreditatis, quia non scimus quid futurus sit, qui modo nihil est. Ergo attendite cætera in induendo nouum hominem, & exuendo veterem. Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. *Psal. 4.* Irascimini, & nolite peccare. Si propterea irasceris seruo tuo quia peccauit, ne & tu ipse pecces irascere tibi. Sol non occidat super iracundiam vestram. *Ephe. 4.* Intelligitur quidem secundum tempus fratres, quia etsi ex ipsa humana conditione & infirmitate mortalitatis quam portamus surrepit ira Christiano, non debet diu teneri & fieri pridiana: Eiice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa inuisibilis. Sed & aliter bene intelligitur, quia est noster sol iustitiæ veritas Christus, non iste sol qui adoratur à paganis & Manichæis, & videtur

D

etiam à peccatoribus: sed ille alius cuius veritate natura humana illustratur, ad quem gaudent angeli. Hominum enim infirmatæ acies cordis, etsi trepidant sub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum cœperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia, quę in te nascitur, vt occidat super iracundiam tuã: id est, deserat Christus mentem tuam, quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse à te occidere, cum tu ab ipso occidas, quia ira cum inueterauerit, odium fit: cum factum fuerit odium, iã homicida es. *1. Ioan. 3.* Omnis enim qui odit fratrem suum, homicida est, sicut dicit Ioannes Apostolus. Item ipse dicit, quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris manet. *1. Ioan. 2.* Et non mirum si ille in tenebris manet, à quo occidit sol. Ad hoc fortè etiam pertinet quod audistis in euangelio, Periclitabatur nauigium in stagno, & dormiebat Iesus. *Matth. 8.* Nauigamus enim per quoddam stagnũ, & ventus & procellæ non desunt, tentationibus quotidianis huius seculi propè cõpletur nostrum nauigiũ. Vnde autem fit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormiret in te Iesus, tempestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius, conuigilante tecum Iesu.

E

Quid est autem dormire Iesum? *Dormit Iesus.* Fides tua quæ est de Iesu, obdormiuit. Surgunt procellæ stagni huius, vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est, & dicit anima tua, O deus deus, ipsa est iustitia tua, vt mali floreant, boni laborent? Dicis deo, ipsa est iustitia tua? Et deus tibi, ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promisi, ad hoc Christianus factus es, vt in seculo isto floreres, & in futuro postea in inferno miserrime torquereris: quia hîc mali florent, qui cum diabolo postea torquebuntur. Sed vnde hoc dicis? Vnde fluctibus stagni & tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua quæ est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facis vt libereris? Excita Iesum, & dic, Magister, perimus. Mouent enim incerta stagni perimus. Euigilabit ille, id est, redibit ad te fides tua, & adiuuante illo considerabis in anima tua, quia quæ dantur modò malis, non cum illis perseuerabunt. Aut enim viuentes eos deserunt, aut à morientibus deseruntur. Tibi autem quod promittitur manebit in æternum: illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur,

F

Floruit enim vt flos fœni. Omnis enim caro fœnum. *Esa. 40.* Aruit fœnum, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Pone ergo dorsum ad id quod cadit, & faciem ad illud quod manet. Euigilante Christo iam tempestas illa non quatiet cor tuum, non oplebunt fluctus nauim tuã, quia fides tua imperabit vẽtis & fluctibus, & transiet periculum. Ad hoc etiam pertinet fratres totum id quod dicit Apostolus de exuendo veterem hominem. Irascimini & nolite peccare. *Ephe. 4.* Sol non occidat super iracundiam vestram, neque locum detis diabolo. Vetus ergo dabat locum, nouus nõ det. Qui furabatur, iam non furetur. Vetus ergo furabatur, nouus non furetur. Ipse homo est, vnus homo est. Adam erat, Christus sit. Vetus erat, nouus sit, & cætera quæ ibi sequuntur. Sed psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in ecclesia, necesse est patiatur malos in ecclesia. Sed non eos cognoscit, qui talis est, quanquam multi mali murmurent aduersus malos: quomodo facilius vnus sanus fert duos ægrotos, quàm duo ægroti se inuicem singulos. Itaque hoc præcipimus fratres, Area est ecclesia huius temporis, sæpe diximus, sæpe dicimus, &

G paleam habet & frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deserat aream, quasi dum nõ vult pati peccatores: ne præter aream inuentus, prius ab auibus colligatur, quàm ingrediatur in horreum. Quomodo enim hoc fratres dicamus attendite. Grana cum cœperint triturari, inter paleas iam se non tangunt, ita quasi non se nouerint, quia intercedit palea: Et quicunque longius attendit aream, paleam solam putat, nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est, flatu purgante discernat, difficile peruenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando & ipsa grana ita sunt quasi seiuncta abinuicem & non se tangentia, vt putet vnusquisque cum profecerit quòd solus sit. Hæc
3.Reg.19. cogitatio fratres Heliam tentauit tantum virum, & di-
Rom.11. xit ad deum, sicut etiam apostolus commemorat, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego remansi solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum qui non curuauerunt genua ante Baal. Nõ di-
H xit ei, Habes alios duos aut tres similes tibi, Noli inquit, putare te solum: alia, inquit, septem milia sunt, & solum te putas? Itaque hoc breuiter præcipimus, vt dicere cœperam, Intendat mecum fraterna sanctitas vestra, & adsit misericordia dei in cordibus nostris, vt sicà vobis intelligatur, vt fructificet, & in vobis operetur. Audite breuiter, Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse. Quisquis bonus est, non putet se solum bonum esse. Tenetis hoc? Ecce repeto, videte quia dico, Quisquis malus est, interrogans conscientiã suam, & male sibi renuncians, non arbitretur neminem bonum esse. Quisquis bonus est, non arbitretur se solum bonum esse, & non timeat bonus esse in commixtione malorum, quia veniet tempus vt inde segre-
Psal.25. getur. Ad hoc enim hodie cantauimus, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. Quid enim est, Ne cum impiis perdas? Ne simul perdas. Quare timet ne simul perdat? Video enim dictum deo, Quia modo simul nos pateris: quos pateris simul, noli perdere simul. Et hoc habet totus psalmus, quem volo breuiter cum sanctitate vestra considerare quia breuis est.

I

Enarratio secunda.

Iudica me domine. Molesta vota & quasi periculosa optat sibi vt iudicetur. Quid est iudicari, quod optat? Discerni se optat à malis. Alio loco euiden-
Psal.42. ter dicit de ipso iudicio discretionis, Iudica me domine, & discerne causam meam de gente non sancta. Ostendit quid dixerit iudica, ne tanquam sine iudicio, quia boni & mali modo intrant in ecclesiam, & boni & mali eant in ignem æternum. Iudica me domine. Quare? *Quoniam ego in innocentia mea ambulaui, & in domino sperans non mouebor.* Quid est in domino sperans? Ille titubat inter malos, qui non in domino sperat. Hinc factum est vt schismata fierent. Trepidauerunt inter malos cum ipsi peiores essent, & quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, vsque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed
Matth.3. quia palea erant, flauit ventus ante ipsam ventilationem, & rapuit de area paleam, & proiecit in spinas. Et palea quidem inde proiecta est, sed nunquid quod remansit frumentum solum est? Non volat ante ventilationem nisi palea, remanet autem & nunc frumentum & palea. Ventilabitur verò palea cum vene- K
rit tempus ventilationis. Hoc dixit iste, In innocentia mea ambulaui, & in domino sperans non mouebor. Si enim sperauero in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem aliquando male viuentem, nec eas vias tenentem, quas vel didicit, vel docet in ecclesia bona: sed quas diabolo docente sectatus est. Sed quia spes mea in hoc erit, titubante homine titubabit spes mea, & cadente homine cadet spes mea. Quia verò in domino sperans non mouebor, sequitur, *Proba me domine & tenta me, vre renes meos & cor meum.* Quid est, Vre renes meos & cor meum? Vre delectationes meas, vre cogitationes meas. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus posuit: ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Vnde autem vris renes meos? Igne verbi tui. Vnde vris cor meum? Calore spiritus tui. De quo calore alibi dicitur, Et non est qui se abscondat à calore eius. Et de quo Psal.18.
igne dominus dicit, Ignem veni mittere in terram. Luc.12.
Ergo sequitur, *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua.* Hoc est, non in homine complacui, sed intus placui tibi, vbi tu vides, & non timeo si displiceam vbi homines vident, sicut ait A- L
postolus, Opus autem suum probet vnusquisque, & Galat.6.
tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. *Non sedi cum consilio vanitatis.* Hoc quid est, non sedi, intendat sanctitas vestra. Quomodo videt deus, dicit, non sedi. Aliquando non es in consilio, & ibi sedes: verbi gratia si in theatro non sedes, sed cogitas theatrica, contra quæ dictum est, Vre renes meos: ibi sedes corde, quamuis non sis ibi corpore. Contingat autem vt tenearis ab aliquo, & ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi sedere. Quomodo potest hoc euenire? Contingit ex officio pietatis, vt seruo dei sit necessitas in amphitheatro esse, liberare volebat nescio quem gladiatorem, fieri posset vt sederet & expectaret donec ille exiret, quem liberare cupiebat. Ecce non sedit in consilio vanitatis, quamuis illic corpore sedere videretur. Quid est hoc? Consentire cum his qui ibi sedent. Quod si præsens non feceris, non ibi sedisti: si absens feceris, sedisti ibi. *Et cum iniqua gerentibus non introibo. Odio habui congregationem malignorum.* Videtis quia intus est. *Et cum impiis non sedebo. Lauabo in innocentibus manus meas.* Non aqua ista visibili lauas manus, M
sed quando pie cogitas de operibus tuis, & innocens es coram oculis dei, quia est & altare coram oculis dei, quò ingressus est sacerdos qui pro nobis se primus obtulit. Est cœleste altare, & non amplectitur illud altare nisi qui lauat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, & tolerat deus pati iniuriam ad tempus sacramenta sua. Sed nunquid fratres mei, quomodo sunt parietes isti, sic erit Hierusalem cœlestis? Non quomodo reciperis cum malis intra parietes istos ecclesiæ, ita recipieris Luc.16.
cum malis in sinum Abrahæ. Non ergo timeas: laua manus. *Et circundabo altare domini.* Vbi offers vota domino, vbi preces fundis, vbi conscientia tua pura est, vbi dicis deo qui sis, & si aliquid est in te fortè quod displiceat deo, curat ille cui confiteris. Laua ergo in innocentibus manus tuas, & circunda altare domini, vt audias vocem laudis. Hoc enim sequitur. *Vt audias vocem laudis, & enarrem vniuersa mirabilia tua.* Quid est, Vt audiam vocem laudis? Vt intelligam, inquit. Hoc est enim audire corã deo, non quomodo sonos istos, quos

[A] quos mnlti audinnt, & mnlti non audiunt. Quàm multi ad nos audientes sunt, & ad deum surdi sunt. Quàm multi habentes aures, non habent illas aures de quibus dicit Iesus, [Matth. 13.] Qui habet aures audiendi, audiat. Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero adiuuante misericordia domini, & orationibus vestris: Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quicqnid in te mali est de peccatis, tuum est: quicquid boni in iustificationibus, dei est. Ita audis vocem laudis, vt non te laudes quando bonus es. Nam laudando te bonum, fis malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit supetbia. Conuersus eras vt illuminareris, & conuersione tua factus es luminosus, factus illustratus conuersione. Sed à quo? Nunquid à te? Si à te conuersus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum esses semper. Quare illuminatus es? Quia conuertisti te ad aliud quod tu nos eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est. Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Deus lumen est. Dicit enim Apostolus [Ephe. 5.] eis quos vult audire vocem laudis, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux. Quid est fuistis a- [B] liquando tenebræ, nisi veteres homines? Nunc autem lux. Non sine causa lux estis, qui fuistis iam dudum tenebræ. Quare, nisi quia illuminati estis? Noli putare teipsum [Ioan. 1.] esse lucem. Illa est lux quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Tu autem per teipsum, per malam voluntatem, per auersionem tuam tenebratus eras: modo luces. Sed subiecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est, Nunc autem lux: & [Ephes. 5.] addidit, in domino. Sic enim ait, Fuistis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Ergo si pręter dominum, nec lux. si autẽ ideo lux, quia in domino, quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco, hominibus superbientibus & volentibus sibi tribuere quod dei est, & de bono sic gloriari [1. Cor. 4.] quasi de suo, sic eis dicit, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Qui dedit humili, aufert superbo, quia qui dedit potest auferre. Ad hoc enim pertinet fratres, si tamen exposui quod volui. Exposui autem quantum potui, etsi non quantum volui: ad hoc pertinet quod ait, Lauabo in innocentibus manus meas, & circunda- [C] bo altare tuum domine, vt audiam vocem laudis tuæ, id est, ex ipso bono meo non de me præsumam, sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me, sed de te in te. Ideo sequitur, Vt audiam vocem laudis tuæ, & enarrem vniuersa mirabilia tua: non mea, sed tua. Et iam videte fratres, videte amatorem illum dei de deo præsumentem, positum inter malos, rogantem deum vt non comperdatur cum malis, quia non errat deus in iudicando. Tu enim cum videris homines in vnũ locum intrasse, putas eiusdem meriti esse: deus autem non fallitur: noli timere. Tu iudicante vento discernis paleã à frumento. Ventum vis flare tibi, & tu non es ventus, sed optas tibi flare ventum. Et cum ventilabro vtrunque excusseris, ventus leue tollit, graue manet. Quæris ergo ventum ad iudicandum aream, nunquid deus quærit alterum qui secum iudicet, ne perdat cum malis bonos? Non itaqne timeas: securus esto bonus etiam in medio malorum: & dic quæ audis, *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Domus dei, quæ ecclesia, adhuc habet malos, sed decor domus dei in nobis est, in sanctis est. Ipsum decorem domns tuæ dilexi. *Et locum habitationis gloriæ tuæ.* Quid est hoc? Et hoc dicam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquantum. [D] Adiuuet me dominus, & intentio cordis vestri ab eodem domino inspirata, qui dat locum habitationis gloriæ suæ. Dixit prius, decorem domus tuæ. Et exponit quid sit decor domus dei. Locus, inquit, habitationis gloriæ tuæ. Non sufficit dicere locus habitationis dei: sed, locus habitationis gloriæ dei. Quæ est glo- [1. Cor. 1.] ria dei? De qua pauloante dicebã, vt & qui sit bonus, nõ [Rom. 3.] in se, sed in domino glorietur. Omnes enim peccauerunt, & egẽt gloria dei. In quibus sic habitat deus, vt de bonis suis ipse glorificetur, vt nõ sibi velint tribuere & quasi propriũ vendicare quod ab illo acceperunt, ipsi pertinent ad decorẽ domus dei. Nec discerni illos vellet scriptura, nisi quià sunt quidã qui donũ dei habent, & nolunt in deo gloriari, sed in se: habent quidẽ donũ dei, sed non pertinent ad decorẽ domus dei. Qui [1. Cor. 1.] enim pertinent ad decorẽ domus dei, in quibus habitat gloria dei, ipsi sunt locus habitationis gloriæ dei. In quibus autẽ habitat gloria dei, nisi qui sic gloriantur vt non in se, sed in domino glorientur? Ergo quia dilexi decorẽ domus tuæ, id est, omnes qui ibi sunt, & gloriã tuã quærunt, sed non præsumpsi in homine, & non cõ- [E] sensi impiis, & non introibo & non sedebo in congregatione eorum, quia ita fui in ecclesia dei, quid mihi retribues? Sequitur quid respõdeamus. *Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam, In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Munera non solùm pecunia est, non solùm aurum & argentum, non solùm xenia sunt, neque omnes qui accipiunt ea, accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab ecclesia. Quod dico, Petrus accepit, dominus accepit: loculos habuit, ea quæ mittebantur, Iudas auferebat. Sed quid est accipere mu- [Ioan. 12.] nera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum & argentum & huiusmodi aliquid: sed etiam propter laudem qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguæ alienæ, & perdidit iudicium conscientiæ suæ. Ergo in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Videtis fratres quia coram deo sunt, & in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, [F] vtique coram deo: & non possunt nisi deo dicere, tu scis, non possunt nisi illi dicere, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam: qui solus potest videre quia non accipiunt munera. Verbi causa. Contingit vt duo homines habeant causam apud seruum dei, nemo nisi suam iustam dicit causam. Nam si iniquam putaret causam suam, iudicem non quæreret: & ille se putat iustam causam habere, & ille. Veniunt ad iudicem antequam proferatur sententia, ambo dicunt, Amplectimur iudicium tuum: quicquid iudicaueris, absit vt respuamus. Quid & tu dicis? Iudica quiduis, tantùm iudica. prorsus si in aliqno repugnauerimus, anathema simus. Ambo amant iudicem antequam iudicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra vnum erit: & neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si vtrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominũ. Sed accepto munere isto, videte quod munus amittat. accipit quod sonat & transit, perdit quod dicitur, & nunquam transit: verbum dei semper dicitur, nun-

Tomus octauus.

G quam transit, verbum hominis mox vt dictum fuerit, transit: tenet inania, dimittit solida. Si autem deum intueatur, prolaturus est sententiam cõtra vnum, considerato deo, sub quo iudice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, & si iam effringi non potest; quia tenetur iure fortè non ecclesiastico, sed principum seculi, qui tantum detulerunt ecclesiæ, vt quicquid in ea iudicatum fuerit, dissolui non posit: Si ergo effringi non potest, iam non vult intueri se, & cæcos oculos dirigit in iudicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diuiti fauit, aut aliquid ab illo accepit, aut timuit illum offendere: accusat quasi accepta sint munera. Si autẽ pauper habuerit cõtra diuitem, & pro paupere fuerit iudicatũ: dicit item diues, accepit munera. Quæ munera à paupere? Vidit, inquit, pauperem, & ne reprehenderetur qoòd contra pauperem fecerit, oppressit iustitiam, & protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit vt hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis dei qui solus videt quis accipiat, & quis non accipiat. *Ego autem in innocentia mea ambulaui, redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in* H *rectitudine.* Concussus sum quidem vndique scandalis & tentationibus reprehendentium iudicio humanæ temeritatis, sed pes meus stetit in rectitudine. Quare in rectitudine? Quia superius dixerat, Et in domino sperans non mouebor. Quid ergo concludit? *In ecclesiis benedicam te domine.* Id est, in ecclesiis non me benedicam, qoasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere deum in ecclesiis fratres, sic viuere, vt per mores cuiusque benedicatur deus. Nam qui benedicit domino lingua, & factis maledicit, non in ecclesiis benedicit domino. Lingua propè omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus nõ inuenitur quod aiunt, faciunt blasphemari deum, vt illi qui nondum intrant ecclesiam, quanuis ament peccata sua, & ideo nolunt esse Christiani, tamen excusent se per malos, vt blandiantur sibi seducentes seipsos, & dicant, Quid mihi persuades vt Christianus sim? Ego fraudem à Christiano passus sum, & nunquam feci. Falsum mihi iurauit Christianus, & ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur à salute, vt nihil eis prosit non quidem quòd iam boni sint, sed quòd me- I diocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris: ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita & Paganus quidem, (vt de illis potius loquamur velut bene viuentibus) patentibus oculis est in tenebris, quia nõ agnoscit lucem suam dominum. Christianus autem male viuens, in luce quidem est, non nisi dei, sed clausis oculis. Male viuendo enim videre non vult eum, in cuius nomine tanquam cæcus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

In Psalmum vigesimum sextum enarratio.
Ipsi David priusquam liniretur.

TYRO Christi loquitur cum accedit ad fidem. *Dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo?* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei? *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Dominus repellet omnes impetus & insidias hostis mei, à nullo trepidabo *Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas.* K Dum accedunt me nocentes ad cognoscendum & insultandum, vt se mihi præferant, mutasti me in melius, vt maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. *Qui tribulant me inimici mei.* Non solum qui me tribulant inimico animo reprehendentes, & à proposito reuocare volentes, sed etiam inimici mei. *Ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora, & verbum salutis (per quod facio quod eis displicet) odisse cœperunt. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Aduersus me autem si contradicentium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum, vt in eorum partes transfugiam. *Si insurgat in me bellum, in hoc † ego sperabo.* Si exurgat in († hanc.) me persecutio huius seculi, in hac quam cogito petitione figam spem meam. *Vnam petij à domino, hanc requiram.* Vnam enim petitionem petij à domino, hanc requiram. *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Vt quamdiu in hac vita sum, nullæ aduersitates me excludant de numero eorum, qui vni- L tatem & veritatem dominicæ fidei per orbem terratum tenent. *Vt contempler delectationem domini.*

Eo fine scilicet vt in fide perseuerante appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. *Et protegar à templo eius.* Et absorpta morte in victoria, immortalitate induar effectus templum eius. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Quoniam abscondit me in dispensatione incarnati verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subiacet. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Protexit me corde credentem ad iustitiam. *In petra exaltauit me.* Et vt manifestum etiam fieret ad salutem quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam.

Et nunc ecce exaltauit caput meum super inimicos meos. Quid mihi seruat in finem, quando & nunc cum cor- (Rom. 8.) pus mortuum est propter peccatum, sentio ecce mentem meam seruire legi dei: nec me duci captiuum sub rebellante lege peccati? *Circuiui & immolaui in* (Ibidem. 7.) *tabernaculo eius hostiam iubilationis.* Consideraui or- M bem credentem in Christum, & in eo quod pro nobis temporaliter deus humiliatus est, gaudens laudaui eum. Tali enim hostia delectatur. *Cantabo & psallam domino.* Corde atque opere lætabor in domino. *Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te.* Exaudi domine vocem meam interiorem, quam in aures tuas forti intentione direxi. *Miserere mei, & exaudi me.* Miserere mei & exaudi me in ea. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Non enim hominibus me ostentaui, sed in secreto vbi solus audis, tibi dixit cor meum: quæsiui non à te aliquod extra te præmium, sed vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Huic inquisitioni perseueranter instabo: non enim vile aliquid, sed vultum tuum domine requiram, vt gratis te diligam, quia preciosius aliquid non inuenio. *Ne auertas vultum tuum à me.* Vt inueniam quod quæro. *Ne declines in ira à seruo tuo.* Ne te quærens, in aliud incurram, quid enim hac pœna grauius amanti & quærenti veritatem vultus tui? *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Quando hanc inueniam nisi tu adiuues? Ne derelinquas me. *Neque despicias me deus salutaris meus.* Neque contemnas quòd mortalis æternum audet inquirere, tu enim

A enim deus sanas plagā peccati mei. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.* Quoniam regnum seculi huius & ciuitas seculi huius, ex quibus temporaliter & mortaliter natus sum, dereliquerunt me quærentem te, & despicientem quæ promittebant, cum id quod quæro dare non possent. *Dominus autem assumpsit me.* Dominus autē, qui potest ipse dare mihi se, assumpsit me. *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ad te igitur tendēti, & ad tantam professionem peruenienti, ad sapientiā à timore inchoanti, legem mihi constitue domine in via tua, ne aberrantem disciplina tua deserat. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* Et dirige me in rectitudinem angustiarum eius. Nō enim inchoare sufficit, cum inimici donec perueniatur non quiescant. *Ne tradideris me in animas tribulantium me.* Ne sinas tribulantes me satiari de malis meis. *Quoniam insurrexerunt mihi testes iniqui.* Quoniam insurrexerunt in me, falsa de me dicentes, ad amouendum & reuocandum me abs te, quasi gloriam ab hominibus quæram. *Et mentita est iniquitas sibi.* Itaque iniquitas mendacio suo delectata

B est. Nam me non mouit, cui ex hoc promissa est merces maior in cœlis. *Credo videre bona domini in terra viuentium.* Et quoniam hæc prior passus est dominus meus, sic ego quoque linguas mentientium contemnam. Os

Sapien.1. enim quod mentitur, occidit animam. credo videre bona domini in terra viuentium, vbi nullus est falsitati locus. *Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum.* Sed quando istud erit? Arduū est mortali, tardum est amanti: sed audi non fallacem vocē dicentis, Sustine dominum. Tolera vstionem renū viriliter, & vstionem cordis fortiter, non tibi negatū putes, quod nondum accipis, ne desperatione deficias, vide quia dictum est, Sustine dominum.

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

Dominus deus noster alloquens & consolans nos, profecto quos respicit ex iusto iudicio suo in sudore vultus nostri panem manduca-

Gene.3. re, ex nobis loqui dignatus est, vt ostendat, quia non

C solū est conditor noster, sed & habitator. Voces istius psalmi quas audiuimus, & ex parte cantauimus, si dicamus quòd nostræ sint, verendum est quemadmodū verum dicamus. Sunt enim voces magis spiritus dei, quàm nostræ. Rursum si dicamus nostras non esse, profecto mentimur: non enim est gemitus nisi laborantium, Aut omnis ista vox quæ hic sonuit plena doloris & lachrymarum, potest esse eius qui nunquam potest esse miser. Dominus ergo misericors, nos miseri. Misericors loqui dignatus est miseris, dignatur etiam vti in ipsis miseris voce miserorum. Ita vtrunque verum est, & nostram esse vocem, & nostram non esse: & spiritus dei esse vocem, & ipsius non esse. Spiritus dei vox est, quia ista nisi illo inspirante non diceremus vel gemeremus. Ipsius autem nō est, quia ille nec miser est, nec laborat. Istæ autem voces miserorum & laborantiū sunt. Rursus nostrę sunt, quia voces sunt indicantes miseriam nostram. Item non sunt nostræ, quia ex dono eius [vel gemere meremur.]

Titulus Psalmi.

Psalmus David priusquam liniretur, hoc est, priusquam vngeretur.

Vnctus est enim ille vt rex & sacerdos. Tunc vn- D

gebatur rex & sacerdos. Duæ istæ illo tempore 2.Reg.2.

vnctæ personæ. In duab⁹ personis præfigurabatur futurus vnus rex & sacerdos, vtroque munere vnus Christus, & ideo Christus à chrismate. Non solum antē

caput nostrū vnctum est, sed & corpus eius nosipsi. Rex Rom.8.

autē est, quia nos regit & ducit: sacerdos, quia pro nobis interpellat. Et quidem solus ille sacerdos talis extitit, vt ipse esset etiam sacrificium, obtulit deo non aliud quàm seipsum. Non enim inueniret præter se mundissimam rationalem victimam, tanquam agnus immaculatus fuso sanguine suo redimens nos, cōcorporans nos sibi, faciens nos membra sua, vt in illo & nos Christi essemus: Ideo ad omnes Christianos pertinet vnctio, prioribus autem veteris testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. Inde autem apparet Christi corpus nos esse, quia omnes vngimur, & omnes in illo & Christi & Christus sumus, quia quodammodo totus Christus caput & corpus est. Vnctio ista perficiet nos spiritaliter in illa vita quæ nobis promittitur. Est autem hęc vox desiderantis illam vitam. Et est ista vox hic de-

siderantis gratiam dei, quæ in nobis in fine perficietur: E

ideo dictum est, Priusquā liniretur. Vngimur enim modo in sacramēto: & sacramēto ipso præfiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quod futurum ineffabile desiderare debemus, & in sacramento gemere, vt in ea re gaudeamus, quæ sacramēto præmonstratur. Ecce quid dicit:

Enarratio secunda.

Dominus illuminatio mea, & salus † mea, quē timebo? Ille † salutaris.

me illuminat, recedant tenebræ: ille me saluat, recedat infirmitas. Ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talē salutem dat deus, quæ ab aliquo possit extorqueri: aut tale lumen est quod ab aliquo possit obtenebrari. Dominus illuminans, nos illuminati: dominus saluans, nos saluati. Si ergo ille illuminās, nos illuminati: & ille saluans, nos saluati: præter ipsum nos tenebræ & infirmitas. Habentes autem in ipso spem certā & fixā & veram, quē timebimus? Dominus illuminatio mea, dominus salutaris meus. Inueni potē-

tiorem, & timeo potētissimum omnium. Ad omnipo- F

tentē sic pertineo, vt & illuminet me, & saluet me: nec timeo aliquem præter ipsum. *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Itaque ego quid timebo? aut quē timebo? Ego quē trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me persequuntur, ipsi infirmantur, ipsi cadunt. Quare autē persequuntur? Vt edant carnes meas. Quæ sunt carnes meæ? Carnales affectus mei. Sæuiāt persequendo, nihil in me moritur nisi mortale. Erit in me aliquid quò persecutor peruenire non possit, vbi habitat deus meus. Manducent carnes meas, finitis carnibus spiritus ero, & spiritalis. Et quidem tantam salutem mihi promittit dominus meus, vt etiam modò ista caro mortalis quæ videtur

permitti † manibus persequentium, non pereat in æter- † al. perimi.

num: sed quod demōstratum est in capite meo resurgente, hoc omnia membra sperent. Quem timeat anima mea quam inhabitat deus? Quem timebit caro mea, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis nosse, quia carnes illi manducant qui nos persequuntur, nec ipsi autem carni nostræ metuendum

est? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. 1.Cor.15.

G Quanta autem fiducia debet esse in eo qui nouit dicere, Dominus illuminatio mea, & salus mea, quē timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Protegitur imperator scutatis, & non timet: protegitur à mortalibus mortalis, & securus est: protegitur mortalis ab immortali, & timebit & trepidabit? Quanta autem fiducia debeat esse in eo qui ista dicit, audite: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Castra munita sunt, sed quid munitius deo? *Si exurgat in me bellum.* Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest quod datum est, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus, auferre nobis quisquam potest fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritalia quæ donat non auferet nisi tu dimiseris: carnalia verò & temporalia ipse aufert, quia & quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert. Nouimus hoc & legimus in libro Iob, [Iob.1.] quia nec ille qui videtur quasi maximam habere potestatem ad tempus diabolus, potest aliquid nisi permissus. Accepit potestatem in infima, & amisit maxima & H summa. Et non est ista potestas irati, sed pœna damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemoraui, & in euangelio dominus dicit, Hac nocte po- [Luc.22.] stulauit satanas, vt vos cribraret sicut triticum, & ego rogaui pro te ne deficiat fides tua. Permittitur autem aut ad pœnam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat deus, non timeamus nisi deum. Quicquid aliud fremuerit, quicquid aliud superbierit aduersus nos, nō timeat cor nostrum. Si exurgat in me bellum, *In hoc ego sperabo.* In [hanc.] quam? *Vnam*, inquit, *petij à domino.* Fœminino genere appellauit quoddam beneficium, tanquam diceret, Vnam petitionem. Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia, Duas habes, non dicimus duo, hoc more loquendi vsa est scriptura, Vnam, inquit, petij à domino, hanc requiram. Videamus quid petit qui nihil timet? Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc vnam petite, quam vnam petit qui nihil timet, aut quam petit vt nihil timeat. Vnam, inquit, petij à domino. *Hanc requiram.* Hoc hic agitur ab eis qui I bene ambulant. Quid est hoc? Quæ est illa vna? *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Hæc est vna: domus enim ea dicitur, vbi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur. Tabernaculum peregrinantium & quodammodo militantium, & aduersus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est quia est & hostis. Nam inde dicuntur contubernales, quia simul habent tabernacula, vt nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed & hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, & domus aliquando secundum eundem modum dicitur tabernaculum, propriè tamen illa domus, hoc tabernaculum. Quid autem acturi simus in illa domo, [Psal.83.] habes euidenter expressisse alium psalmum, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hac iste, si dicendum est, cupiditate ardens, & amore isto æstuans, desiderat omnes dies vitæ suæ in domo domini habitare. In domo domini omnes dies vitæ suæ, non quasi finiendos, sed æternos. Sic enim dicuntur dies quomodo anni, de quibus dictum est, Et anni tui non deficient. Nam dies vitæ æternæ vnus K dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad dominum, Cō- [Psal.101.] cupiui hanc, vnam petij, hanc requiram. Et quasi diceremus ei, Et quid ibi facturus es? Quæ ibi delectatio tua? Quod aduocamentum cordis? Quæ illæ deliciæ? Vnde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis nisi felix eris. Felicitas autem illa vnde succedit? Habemus enim hic felicitates diuersas generis humani, & miser quisque dicitur, quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diuersas res: & quādo quisque quod amat habere videtur, felix vocatur. Vere autem felix est, non si id habet quod amat, sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri sunt ma- [De beata vi] gis habendo quod amant, quàm carendo. Amando [ta.cap.5.] enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores: & propitius deus cum male amamus, negat quod amamus: iratus autem dat amanti, quod male amat. Habes euidenter dicentem apostolum, Tradidit illos deus [Rom.1.] in concupiscentias cordis eorum, in immunditias, vt contumeliis afficiāt corpora sua in semetipsis: eo quod commutauerunt veritatem dei in mendacium, & seruierūt creaturę potius quàm creatori. Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursum negantem L petitum: Propter quod ter dominum rogaui, inquit, vt [2.Cor.12.] auferret eum à me, (stimulum videlicet carnis) & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum. Paulo apostolo negauit quod orauit. Illis dedit ad damnationem, huic negauit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult deus vt amemus, proculdubio daturus est nobis. Hęc est illa vna quæ debet amari, vt habitemus in domo domini per omnes dies vitæ nostræ. Et quia in istis terrenis habitationibus, diuersis deliciis & voluptatibus homines oblectātur, & vnusquisque in ea vult domo habitare, vbi non habeat quod offendat animum, & habeat multa quæ delectent: si autem subtrahantur ea quæ delectabant, vult homo vndecunque migrare: interrogemus quasi curiosius, & dicat iste, Quid nos, quid ipse acturus est in illa domo vbi cupit & optat & desiderat, & hanc vnam petit à domino, habitare in ea omnes dies vitæ suæ? Quid ibi agis quæso te? Quid est quod desideras? Audi quid, *Vt contempler delectationem domini.* Ecce quod amo, ecce quare volo habitare in domo domini per M omnes dies vitæ meæ. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius domini contemplari. Vult finita nocte sua hærere in luce ipsius. Tunc enim erit mane nostrum nocte transacta. Vnde alio loco Psalmus dicit, Mane adstabo tibi & contemplabor te. Mo- [Psal.5.] do ideo non contemplor, quia cecidi, tunc adstabo tibi, & contemplabor. Hæc vox humana est. Cecidit enim homo, & non mitteretur qui erigeret nisi cecidissemus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille ascendit, nos leuamur: quia nemo ascendit nisi qui descen- [Ioan.3.] dit. Qui ruit, leuatur: qui descendit, ascendit. Et non ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Leuat enim nos, ad quos cadentes descendit, & stabimus & contemplabimur, & magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, & exclamastis desiderio cuiusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia visa, & excedat intentio vniuersas cogitationes vestras solennes ex carne, eductas à sensibus carnis, & imaginatas nescio quod phantasmate. Totum ab animo reiicite, quicquid occurrerit negate. Cognoscite infirmitatem cordis vestri: & quicquid occurrerit quod cogitare possitis,

A poßitis, dicite, Non est illud. Non enim si illud esset, mihi iam occurrisset. Ita desiderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, vnde omne bonũ: bonum cui non addatur quid † sit nisi ipsum bonum. *† sit ipsum bonum.* Dicitur enim bonus homo, & bonus ager, & bona domus, & bonum animal, & bona arbor, & bonum corpus, & bona anima. Adiunxisti quotiens dixisti, bonum est. Bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona, ipsa est delectatio domini, hanc contemplabimur. Iam videte fratres si vos delectant bona ista quæ appellantur bona: si vos delectant bona quæ non sunt per se bona, omnia enim mutabilia non sunt per se bona, qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, semper eodem modo manentis? Quandoquidem ista quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, nisi essent bona: nec alio pacto essent bona, nisi ab illo essent qui simpliciter bonus est. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Dixi vobis quare, vt contempler delectationem domini. Vt autem semper contempler, & nulla mo-
B lestia me contingat contemplantem, nulla suggestio auertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, & perfruar deliciis meis securus, ipso domino deo meo, quid fiet mihi?

Proteget me. Non solummodo ergo contemplari volo delectationem domini, ait, sed etiam protegi templũ eius. Vt templum suum me protegat, ero templum eius, & protegar ab eo. Nunquid tale est templum dei, qualia templa sunt simulacrorum? Simulacra gentium templis suis proteguntur, dominus deus noster templum suum proteget, & securus ero. Contemplabor ad delectationem, & protegar ad salutem. Quàm erit illa contemplatio perfecta, tam ista perfecta protectio: & quàm illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio sanitatis. Ad ista duo verba quæ dicit, contempler delectationem domini, & protegar templo eius, pertinent illa duo vnde Psalmus cœpit, Dominus illuminatio mea, & salutaris meus, quem timebo: quia contemplabor delectationem domini, dominus illuminatio mea, quia
C protegit me templum suum, salutaris meus est. Quare autem hoc nobis præstat in finem? *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitæ meæ, ad hoc vt contempler delectationem domini, & protegar templum eius. Vt autem illuc perueniam, vnde mihi promitto? Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum. Tunc non erunt dies malorum meorum, sed videt me nunc in diebus malotum meorum. Qui ergo me longe positum misericorditer respexit, secum positum quomodo non illuminabit? Propterea ergo non impudenter vnam illam petiui, nec mihi dixit cor meum, quid petis, vel à quo petis? Audes enim à deo aliquid petere peccator inique? Audes sperare aliquam contemplationem dei te habiturum infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, sed de ipsius delectatione: non de mea præsumptione, sed de illius pignore. Qui tantum pignus dedit peregrinanti, non deseret peruenientem. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum. Ecce dies malorum nostrorum, vita ista est. Dies malorum aliter habent impij, aliter fideles. Nam etiam credentes, sed adhuc peregrinantes à domino (quamdiu enim sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: hoc D
Apostolus dixit) si dies malorum non agunt, vnde 1.Cor.5.
vox dominicæ orationis, Libera nos à malo: si non Matt.6.
sumus in diebus malorum? Sed longe discretius dies malorum agunt, qui adhuc non crediderunt, nec ipsos ille despexit. Etenim Christus pro impiis mortuus Roma.5.
est. Audeat ergo præsumere anima humana, & vnam illam petere secura, habebit secura, secura possidebit. Tantum dilecta est fœda, pulchra quomodo fulgebit? Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Quid est absconditum tabernaculi ipsius? Quid est hoc? Multa enim quasi membra tabernaculi sui forinsecus videntur. Et est quasi adytum, quod dicitur penetrale secretum interioris templi. Et quid est hoc? Quod solus sacerdos intrabat. Et forte ipse Heb 9.
sacerdos est absconditum tabernaculum dei. Accepit enim de isto tabernaculo carnem, & fecit nos absconditum tabernaculum eius: vt tabernaculi eius alia membra ipsius credentes in eum sint, absconditum autem tabernaculi ipse sit. Mortui enim estis, ait Apo- Colos.3.
stolus, & vita vestra abscondita est cum Christo in E
deo: Cum autem Chtistus apparuerit vita vestra, tunc 1.Cor.10.
& vos apparebitis cum ipso in gloria. An vis nosse, quia inde dicit? Petra nempe est Christus. Audite quid sequitur, Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. Quærebas quid sit absconditum tabernaculi, audi quod sequitur, *In petra exaltauit me.* Ergo in Christo exaltauit me. Quia in puluere humiliasti te, in petra exaltauit te. Sed Christus sursum est, tu autem adhuc deorsum. Audi sequentia. *Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.* Et nunc antequam veniam ad illam domum, vbi volo habitare per omnes dies vitæ meæ: antequam veniam ad illam contemplationem domini. Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Adhuc patior inimicos corporis Christi, adhuc non sum exaltatus super inimicos meos, sed caput meum exaltauit super inimicos meos. Iam caput nostrum Christus in cœlo est, adhuc inimici nostri possunt sæuire in nos. Nondum sumus exaltati super inimicos: sed caput nostrum iam ibi est. Vn- F
de hoc dixit, Saule Saule, quid me persequeris? Se dixit Act.9.
in nobis esse hic deorsum. Ergo & nos in illo sumus ibi sursum, quia & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Ecce quale pignus habemus, vnde & nos fide & spe & charitate cum capite nostro sumus in cœlo in æternum, quia & ipsum diuinitate & bonitate, vnitate nobiscum est in terra vsque in consummationem seculi. *Circuiui & immolaui in tabernaculo eius* Mat.28.
hostiam iubilationis. Immolamus hostiam iubilationis, immolamus hostiam lætitiæ, hostiam gratulationis, hostiam gratiarum actionis, quæ verbis explicari non potest. Immolamus autem vbi? In ipso tabernaculo eius, in sancta ecclesia. Quid ergo immolamus? Abundantissimũ & inenarrabile gaudium, nullis verbis, nulla voce effabile. Hæc est hostia iubilationis. Vnde quæsita, vnde inuenta est? Circumeundo. Circumiui, inquit, & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis. Circumeat animus tuus per vniuersam creaturam, vndique tibi clamabit creatura, Deus me fecit. Quicquid te delectauerit in arte, artificem commendat: magisque si circumeas vniuersa, consideratio concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera † al. feminũ
dei sunt. Vides terram, deus fecit semina † innumera, numeros.

G diuersitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc cœlos vsque ad terram, nihil relinquas, vndique tibi omnia resonant conditorem. Et ipsæ species creaturarum, voces sunt quædam creatorem laudantium. Quis autem explicet laudibus vniuersam creaturam? Quis illam explicet laudibus? Quis digne laudet cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne laudet angelos, sedes, dominationes, principatus, & potestates? Quis dignè laudet hoc ipsum quod in vobis viget? Vegetans corpus, mouens membra, sensu exercens, & memoria tam multa complectens, intellectu tam multa discernens, quis dignè laudet? At si in istis creaturis dei sic laborat humanus sermo, in creatore quid agit, nisi sola restat sermone deficiente iubilatio? Circumiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis. Est & alius sensus qui mihi videtur ad contexionem psalmi magis pertinere. Quia enim dixerat in petra se exaltatum, quod est Christus, & caput suum exaltatum super inimicos suos, quod est Christus: etiam se, qui in petra exaltatus est, in eodem capite suo exaltatum intelligi voluit super H inimicos suos, referens hoc ad honorem ecclesiæ, cui cessit inimicorum persecutio. Et quia hoc per fidem orbis terrarum factum est, Circumiui, inquit, & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis: id est, consideraui fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequebantur: & in ipso tabernaculo eius, id est, in ecclesia toto orbe diffusa ineffabiliter laudaui dominum.

Cantabo & psallam domino. Securi erimus, & securi cantabimus, & securi psallemus cum contemplabimur delectationem domini, & protegemur in templo eius, † in illa incorruptione, quando absorbebitur mors in victoria. Modo quid? Quia iam dicta sunt gaudia illa quæ habebimus cum acceperimus illam vnam petitionem. Modo quid? *Exaudi domine vocem meam.* Gemamus modo, oremus modo. Gemitus non est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio: transiet fletus, succedet gaudium. Interim modo quando in diebus malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra ad deum, à quo vnam illam petamus, & ab ipsa petitione non desinamus, donec ad eam illo donante ac

† al. protegemur templum eius.

1.Cor.15.

I perducente perueniamus. Exaudi domine vocem meam, *Qua clamaui ad te: miserere mei, & exaudi me.* Vnam illam petit, tamdiu rogans, flens, gemens, non petit nisi vnam. Finiuit omnes cupiditates, remansit illa vna quam petit. Audi quia hanc petit. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Hoc est ergo quod paulò antè dixit, Vt contempler delectationem domini. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. Si gaudium nostrum in isto Sole esset, non cor nostrum diceret, Quæsiui vultum tuum domine: sed, oculi corporis nostri. Cor nostrum cui dicit, Quæsiui vultum tuum, nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem istam quærunt oculi carnis, lucem illam quærunt oculi cordis. Sed vis illam lucem quæ videtur oculis cordis videre, quia ipsa lux deus est. Deus enim lux est, ait Ioannes, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Vis ergo videre illam lucem? Munda oculum vnde videtur. Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbũt. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Vnam petij à domino, hanc requiram, vultum tuum. *Non auertas faciem tuam à me.*

1.Ioan.1.

Matt. 5.

O quomodo se fixit in ista vna petitione. Vis impetrare? Aliud noli petere, vni sufficе, quia vna tibi sufficiet. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. K *Ne declines in ira à seruo tuo.* Magnifice nihil dici diuinius potest. Sentiunt hoc qui vere amant. Alius vellet beatus & immortalis esse in his quas diligit terrenarum concupiscentiarum voluptatibus: & fortè propterea deum coleret & oraret, vt diu hic viueret in deliciis suis, & non ab eo aliquid periret, quod terrena possidet cupiditas, nec aurum, nec argentum, nec si quid prædiorum oblectaret oculos eius: nec amici morerentur, nec filij, nec coniunx, nec clientes: in his deliciis vellet semper viuere. Sed quia non potest semper (nouit enim se mortalem) forte ad hoc colit deum, & ad hoc orat deum, & ad hoc gemit deo, vt ista illi omnia vsque in finem suppetant. Et si diceret ei deus, Ecce facio te in his immortalem, pro magno bono acciperet, & exultatione gaudiorum gratulatus non se caperet. Non vult hoc iste, qui vnam petit à domino: Sed quid vult? Contemplari delectationem domini per omnes dies vitæ suæ. Rursúsque alius qui L hoc modo & hac causa coleret deum, si illa sibi temporalia adessent, iratum deum non timeret, nisi ne illud auferret. Iste non propter hoc timet iratum, quandoquidem & de inimicis suis dixit, Vt edant carnes meas, Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit. Quid amauit? Vultum tuum. Ideo hanc putat iram domini, si auertat ab illo vultum suum. Domine ne declines in ira à seruo tuo. Posset illi fortè responderi hoc modo, Quid times ne declinet à te in ira? Magis si à te declinauerit in ira, nõ in te vindicabit: si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta ergo potius vt declinet à te in ira, non accedat. Quid vouit enim? Quid desiderat? Ira eius non est nisi auersio vultus eius. Quid si te faciet in deliciis istis, & voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? Respondet amator talis, Nolo. quicquid mihi præter illum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare dominus meus, auferat totum, & se mihi det. Ne declines in ira à seruo tuo. Fortè ab aliquibus declinat, non in ira, quomodo à quibusdam qui illi dicunt, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Psal. 50. Quando à peccatis tuis auertit faciem suam, non in ira à te declinat. Auertat er- M go faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem suam à te. *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Ecce enim in via sum: petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: sed vt ad illam perueniam, in via sum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem, & sequere Psal. 33. eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu Matth. 10. accepto libero arbitrio quasi præsumis vnde ambu- & 24. les. Noli de te præsumere. si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi, Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto, ne derelinquas me. *Neque despicias me deus salutaris meus.*

Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui creasti. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*

Fecit se paruulum deo: ipsum fecit patrem, ipsum fecit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia iubet,

A iubet, quia regit. Mater, quia fouet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. Pater meus & mater mea dereliquerunt me. *Dominus autem assumpsit me.* Et regendum, & nutriendum. Mortales parentes genuerunt, filij successerunt, mortales mortalibus. Et ad hoc nati sunt qui succederent, vt qui genuerunt decederent. Non decedet qui me creauit, ego ab illo non recedam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Exceptis etiam illis duobus parentibus, de quorum carne nati sumus, patre masculo, & matre fœmina, tanquam Adam & Eua, exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium patrem, & aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum seculum diabolus est, & fuit nobis pater cum essemus infideles. Nam infidelibus dicit domi-
Ioan. 8. nus, Vos à patre diabolo estis. Si ille pater omnium
Ephe. 2. impiorum, qui operatur in filiis diffidentiæ, mater quæ est? Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab Oriente vsque in Occidentem, ipsa habet regnum terrenum. Secundum hanc ciuitatem respublica quædam
B dicitur, quam modò videtis senescere & minui. Hæc prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cognouimus alium patrem Deum, reliquimus diabolum. Quando enim audet accedere ad eos, quos ille suscepit qui superat omnia? Cognouimus aliam matrem Hierusalem cœlestem, quæ est sancta Ecclesia, cuius portio peregrinatur in terra. Reliquimus Babyloniam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, non habent iam quod mihi præstent, quia & quando mihi præstare videbantur, tu præstabas, & illis imputabam. A quo enim etiam secundum mundum præstatur istud homini, nisi à domino? Aut quid aufertur homini, nisi ille iusserit aut permiserit qui donauit? Sed putant vani homines quòd hoc dæmones præstent quos adorant, & aliquando dicunt sibi, Deus ad vitam æternam necessarius est, ad illam vitam spiritalem, potestates autem istæ debent à nobis coli propter ista temporalia. O vanitas generis humani. Plus amas illas res, propter quas istos vis colere. Profectò plus habes istos colere, vti non dicam plus, certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum illis, nec si ipse colatur multo amplius, & illi multo mi-
C nus. Quid ergo, inquies, & isti non sunt necessarij ad hæc? Non. Sed timendum est ne irati noceant. Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent voluntatem nocendi: nec si placentur, nec si rogentur, desinunt nocere velle. Hoc enim maleuolentiæ illorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo, nisi vt illum offendas, quo offenso in istorum potestatem daberis? Et qui tibi nihil possent facere illo placato, facient quicquid volunt illo irato. Et vt noueris quàm frustra istos colas, quasi propter temporalia, quisquis hæc cogitas: omnes qui colunt Neptunum, non naufragauerunt? aut omnes qui blasphemant Neptunum, ad portum non peruenerunt? Omnes mulieres colentes Iunonem, bene pepererunt? Aut omnes blasphemantes Iunonem, male pepererunt? Hinc intelligat charitas vestra, inanes esse homines qui istos volunt colere vel propter ista terrena. Nam si propter ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terrenis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fugere nos talia dona, & vitam petere à domino deberemus. Huc accedit quia & ista ille dat, qui offenditur, cum isti coluntur. Ergo relinquat nos pater noster &

mater nostra, relinquat diabolus, relinquat Babylon D
ciuitas. Dominus nos suscipiat consolandos temporalibus, beatificandos æternis. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Iam ergo assumptus à domino, deserta illa ciuitate, & rectore eius diabolo, quia rector impiorum diabolus est, rector mundi tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Peccatorum infidelium. Vnde iam credentibus dicit Apostolus, Fuistis aliquando tene- *Ephe. 5.*
bræ, nunc autem lux in domino. Ergo iam suscepti ab illo, quid dicamus? *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ausus es petere legem? Quid si tibi dicat, implebis legem? Si dedero legem, implebis eam? Non auderet petere, nisi primo diceret, Dominus autem suscepit me. Non auderet petere, nisi primo diceret, Adiutor meus esto. Ergo si tu adiuuas, si tu suscipis, da legem. Legem mihi constitue domine in via tua. Ergo legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via locuta est nobis, & dixit, Ego sum via, veritas & vi- *Ioan. 14.*
ta. Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est sapientia, de qua scriptum est, Legem autem & misericordiam in lingua portat. Et si offenderis aliquid in lege, ille qui pro te fudit sanguinem suum, con- E
fitenti tibi ignoscit tibi, tu tantum viam noli deserere, dic illi, susceptor meus esto. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* Legem da, sed ne auferas misericordiam: qui dixit in alio Psalmo, Nam & *Psal. 83.*
misericordiam dabit qui legem dedit. Ergo legem mihi constitue domine in via tua. hoc ad præceptum pertinet. Ad misericordiam quid pertinet? Et dirige me, inquit, in semita recta propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me. Id est, ne consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tribulantibus te in anima, quodammodo non deuorabunt carnem, sed voluntate peruersa animam tuam manducabunt. Ne tradideris me in animas tribulantium me. Trade, si hoc placet, in animas tribulantium. Dixerunt enim hoc illi martyres, & tradidit suos in manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem: iuxta quod dicitur in libro Iob, Terra tradita est in *Iob. 9.*
manus impij, caro tradita est in manus peccatoris. † *† al. persecutoris.*
Ne tradideris me, non carnem meam, sed me. Anima tibi loquor, mente tibi loquor. Non dico, noli tra- F
dere carnem meam in manus tribulantium me: sed, noli me tradere in animas tribulantium. Et quomodo traduntur homines in animas tribulantium se?

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Iam quia testes iniqui sunt, & multa mala in me dicunt, & in multis mihi detrahunt, si traditus fuero in animas eorum, mentiar & ero socius eorum, non particeps veritatis tuæ, sed comparticeps mendacij aduersus te. Exurrexerunt mihi testes iniqui. *Et mentita est iniquitas sibi.* Sibi, non mihi. Sibi semper mentiatur, mihi autem non mentiatur. Si tradideris me in animas tribulantium me: id est, si consensero voluntatibus eorum, iam non sibi mentita est iniquitas, sed mihi. Si autem sæuiant quantum voluerint, & conentur impedire cursus meos, non tamen tu me des in animas eorum, non consentiendo voluntatibus eorum: remanebo ego, & permanebo in veritate tua, & mentietur iniquitas non mihi sed sibi. Redit ad illam vnam post ista pericula, post labores, post difficultates, inter manus persequentium & tribulantium æstuans, anhelans, laborans, & firmus & certus illo suscipiente, illo adiuuante, illo ducente, illo regente: ta-

G men post illum circuitum & iubilationem exultans gaudio & gemens in laboribus, suspirauit ad extremum, & ait: *Credo videre bona domini in terra viuentium:* O bona domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, incommutabilia, & quando vos videbo, bona domini? Credo videre, sed non in terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium. Eruet me dominus à terra morientium, qui propter me dignatus est suscipere terram morientium, & mori inter manus morientium. Eruet me dominus de terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium. Suspirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit, inter magnam turbam tentationum, sed tamen sperans totum de misericordia eius, cui dixit, Legem mihi constitue domine. Et quid illi dicit, qui legem illi constituit? Audiamus & vocem domini desuper exhortantis nos, & consolantis nos, illius vocem quam habemus pro patre & matre, qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audiuit enim gemitus nostros, vidit suspiria nostra, intuitus est desiderium nostrum, & vnam petitionem nostram, vnā

H postulationem per aduocatum Christum libenter accepit, & donec peragamus istam peregrinationem, qua dilaturus est, non ablaturus quod promisit, dixit nobis, *Sustine dominum.* Non sustinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non est inuenturus quod det. Omnipotens promisit, certus promisit, verax promisit. Sustine dominum. *Viriliter age.* Noli dissolui,

Eccli 2. ne sis inter eos quibus dicitur, Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Sustine dominum: omnibus nobis dicitur, & vni homini dicitur, Vnus sumus in Christo, corpus Christi sumus, qui vnam illam desideramus, qui vnam illam petimus, qui in illis diebus malorum nostrorum ingemiscimus, qui credimus nos videre bona domini in terra viuentium: nobis omnibus, qui vnus in vno sumus, dicitur, Sustine dominum, viriliter age. *Et confortetur cor tuum, & sustine dominum.* Quid aliud tibi dicit, quàm vt hoc repetat quod audisti, Sustine dominum, viriliter age. Ergo qui perdidit sustinentiam, effœminatus est, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in vno viro vir & fœmina. Talis in

Galat 3. Christo nec masculus nec fœmina est. Sustine domi-

I num, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Sustinendo dominum habebis eum, habebis quem sustinebis. Aliud desidera, si maius, si melius, si suauius inueneris.

In psalmum vigesimum septimum enarratio.
Psalmus ipsi Dauid.

IPSIVS mediatoris vox est, manu fortis in conflictu passionis. Quæ autem videtur optare inimicis, non maleuolentiæ votum est, sed enunciatio pœnæ illorum, sicut in euangelio ciuitati-

Matt. 11. bus in quibus miracula cum fecisset, neque credidissent ei, non maleuolentia optat quæ dicit, sed quid eis immineat prædicit. *Ad te domine clamaui, deus meus ne sileas à me.* Ad te domine clamaui, deus meus ne separes vnitatem verbi tui ab eo quod homo sum. *Ne quando sileas à me, & ero similis descendentibus in lacum.* Ex eo enim quòd æternitas verbi tui non intermittit vnire se mihi, fit vt non sim talis homo, quales sunt cæteri, qui nascuntur in profundam miseriam seculi huius, vbi tanquam sileas non cognoscitur verbum tuum.

Exaudi domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Dum cruci- K
figor ad eorum salutem, qui credentes fiunt templum sanctum tuum. *Ne simul tradas cum peccatoribus animam meam, & cum operantibus iniquitatem ne comperdas me. Cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo.* Cum his qui mihi dicunt, scimus quia à deo venisti magister. Mala au- Ioan. 9.
tem loquuntur in cordibus suis. *Da illis secundum opera ipsorum.* Da illis secundum opera ipsorum, quia hoc iustum est. *Et secundum malignitatem affectionum ipsorum.* Mala enim affectantes, bona inuenire non possunt.

Secundum opera manuum illorum da eis. Quamuis aliis ad salutem valeat quod fecerunt, secundum opera tamen voluntatum eorum da eis. *Redde retributionem eorum ipsis.* Quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere, fallacia ipsorum ipsos fallat. *Quoniam non intellexerunt opera domini.* Et vnde manifestum est hoc eis accidisse? Hinc scilicet quoniam non intellexerunt opera domini. Hæc ipsa nimirum iam retributio fuit, vt quem maleuolo animo hominem tentauerunt, non cognoscerent deum, quem consilio incarnatum pater misit. *Et in opera manuum eius.* Nec mo-
uerentur ipsis visibilibus operibus, quæ porrecta sunt L
vsque ad oculos eorum. *Destrues illos & non ædificabis eos.* Nihil mihi noceant, sed nec conantes rursus aduersus ecclesiam meam erigere machinas aliquid valeant. *Benedictus dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus.* Dominus adiuuans tanta patientem, & immortalitate protegens resurgentem. *In ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Et refloruit caro mea.* Id est, & resurrexit caro mea.

Et ex voluntate mea confitebor illi. Vnde iam consumpto mortis metu, non timoris necessitate sub lege, sed libera voluntate cum lege confitebuntur illi, qui credunt in me, in quibus quia ego sum, ego confitebor.

Dominus fortitudo plebis suæ. Non est illa plebs igno- Rom. 10.
rans iustitiam dei, & suam volens constituere. Non enim per se fortem se putauit, quia dominus fortitudo plebis suæ, in huius vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. *Et protector salutarium Christi sui est.* Vt eam saluam factam per Christum suum, post fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad vltimum protegat. *Saluum fac populum tuum domine, & benedic hæreditatem tuam.* Interpello igitur, postquam refloruit M
caro mea, quia dixisti, Postula à me, & dabo tibi gentes Psal. 2.
hæreditatem tuam. Saluum fac ergo populum tuum, & Ioan. 17.
benedic hæreditatem tuam, quia omnia mea tua sunt. *Et rege illos, & extolle illos vsque in seculum.* Et rege illos in hac temporali vita, & in æternum hinc tolle illos.

In psalmum vigesimumoctauum enarratio.
Psalmus ipsi Dauid consummationis tabernaculi.

PSALMVS ipsi mediatori manu forti, perfectionis ecclesiæ in hoc seculo, vbi aduersus diabolum temporaliter militatur. Propheta loquitur, *Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum.* Afferte domino vosmetipsos, quos per euangelium duces gregum apostoli genuerunt. *Afferte domino gloriam & honorem.* Per ope- Psal. 39.
ra vestra dominus glorificetur & honoretur. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Gloriose per orbem innotescat. *Adorate dominum in aula sancta eius.* Adorate dominum in dilatato & sanctificato corde vestro.

A ſtro. Vos enim eſtis regium ſanctum habitaculum eius. *Vox domini ſuper aquas.* Vox Chriſti ſuper populos. *Deus maieſtatis intonuit.* Deus maieſtatis de nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicauit. *Dominus ſuper a-*
Mat. 4. *quas multas.* Ipſe dominus Ieſus poſteaquam vocem emiſit ſuper populos & perterruit eos, conuertit in ſe & habitauit in eis. *Vox domini in virtute.* Vox domini iam in ipſis potentes faciens eos. *Vox domini in magnificentia.* Vox domini magna faciens in eis. *Vox domini conterens cedros.* Vox domini contritione cordis humilians ſuperbos. *Conteret dominus cedros Libani.* Conteret per pœnitentiam dominus elatos nitore terrenæ nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus oſtendat diuinitatem ſuam.
1. Cor. 1. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata ſuperba celſitudine illorum, depoſuit eos ad imitationem humilitatis ſuæ, qui tãquam vitulus per ipſam huius ſe-
Pſal. 2. culi nobilitatem ad victimam ductus eſt. Aſtiterunt enim reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. *Et dile-*
Philip. 2. *ctus ſicut filius vnicornium.* Nam & ipſe dilectus atque v-
B nicus patri exinaniuit ſe nobilitate ſua, & factus eſt homo ſicut filius Iudæorum ignorantium iuſtitiam dei, & ſuperbè iactantium tanquam ſingularem iuſtitiã ſuam.
Rom. 10. *Vox domini præcidentis flammam ignis.* Vox domini per ardorem concitatiſsimum perſequentium ſe, ſine vlla ſua læſione tranſeuntis vel diuidentis furentem iracũdiam
Ioan. 7. perſecutorum ſuorum, vt alij dicerent, Nunquid forte ipſe eſt Chriſtus? alij, non, ſed ſeducit populum: atque ita præcidentis inſanum tumultum eorum, vt alios in charitatem ſuam traĳceret, alios in malitia eorum relinqueret. *Vox domini commouentis ſolitudinem.*

Vox domini commouentis ad fidem gentes quaſdam ſine ſpe & ſine deo in hoc mundo, vbi nullus propheta, nullus verbi dei prædicator, veluti nullus homo habitauerat. *Et commouebit dominus deſertum Cades.*

Et tunc celebrari faciet dominus ſanctum verbum ſcripturarum ſuarum, quod à Iudæis non intelligentibus deſerebatur. *Vox domini perficientis ceruos.* Vox enim domini primo perfecit ſuperatores & repulſores venenoſarum linguarum. *Et reuelabit ſyluas.* Et tunc
C eis reuelabit opacitates diuinorum librorum, & vmbracula myſteriorum, vbi cum libertate paſcantur.

Et in templo eius vnuſquiſque dicet gloriam. Et in Eccleſia eius omnis in ſpem æternam regeneratus, laudat deum pro ſuo quiſque dono quod à ſancto ſpiritu accepit.

Dominus diluuium inhabitat. Dominus ergo primum inhabitat diluuium huius ſeculi in ſanctis ſuis, tan-
Gene. 7. quam in arca, ita in eccleſia cuſtoditis. *Et ſedebit dominus rex in æternum.* Et deinde ſedebit regnans in eis in æternum. *Dominus virtutem populo ſuo dabit.* Quia dominus virtutem populo ſuo contra huius mundi procellas & turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promiſit. *Dominus benedicet populum ſuum in pace.* Et idem dominus benedicet populum ſuum in ſeipſo, illi pacem præſtans, quoniam in-
Ioan. 14. quit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

In Pſalmum vigeſimum nonum enarratio.
In finem Pſalmus cantici dedicationis domus ipſi David.

IN finem pſalmus lætitiæ reſurrectionis atque D in immortalem ſtatum mutationis atque innouationis corporis, nõ tantùm domini, ſed etiam totius eccleſiæ. Nam in ſuperiore pſalmo tabernaculum conſummatum eſt, vbi habitamus belli tempore, nunc autem domus dedicatur, quæ in ſempiterna pace permanebit. Chriſtus totus itaque loquitur, *Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me.* Sublimitatem tuam laudabo domine, quoniam ſuſcepiſti me.

Nec iocundaſti inimicos meos ſuper me. Nec eos qui totiens variis per orbem perſecutionibus me opprimere conati ſunt, iocundaſti ſuper me. *Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.* Domine Deus meus clamaui ad te, & corpus mortalitate ſaucium & ægrum iam non gero. *Domine reduxiſti ab inferis animam meam, ſaluum feciſti me à deſcendentibus in lacum.* Saluum feciſti me à conditione profundæ cæcitatis, atque infimi limi corruptibilis carnis. *Pſallite domino ſancti eius.* Exultat propheta futura iſta cernens, & dicit, Pſallite domino ſancti eius. *Et confitemini memoriæ ſanctitatis eius.* Et confitemini ei quòd ſanctitatis qua vos ſanctificauit, non eſt oblitus, cum totum hoc medium tempus E
deſiderio veſtro longum eſſet. *Quoniam ira in indignatione eius.* Quoniam vindicauit in vos primum peccatum, quod morte ſoluiſtis. *Et vita in voluntate eius.* Et vitam æternam, ad quam redire nullis veſtris viribus poſſetis, quia voluit dedit. *Veſpere demorabitur fletus.* Veſpere cœpit, vbi ſapientiæ lumen receſsit à peccante homine, quando morte damnatus eſt, ab ipſo veſpere moras habebit fletus, quamdiu in laboribus & tentationibus populus dei expectat diem domini. *Et in matutinum exultatio.* Vſque in matutinum ergo exultatio reſurrectionis futura eſt, quæ in matutina domini reſurrectione præfloruit. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.* Ego autem ille populus qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, iam nullam patiens egeſtatem, non mouebor in æternum. *Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem.* Sed hanc abundantiam domine non ex me mihi eſſe, ſed in voluntate tua præſtitiſſe te decori meo virtutem ex eo didici. *Auertiſti faciem tuam à me, & factus*
ſum conturbatus. Quod auertiſti aliquando à peccante F
faciem tuam, factus ſum conturbatus, recedente à me illuminatione notitiæ tuæ. *Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.* Quando tempus conturbationis & miſeriæ meæ recolens, & tanquam in eo conſtitutus, audio vocem primogeniti tui capitis mei pro me morituri, & dicentis, Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. *Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendero in corruptionem?* Quæ vtilitas in effuſione ſanguinis mei, dum deſcendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis? Si enim non ſtatim reſurrexero, corruptúmque fuerit corpus meum, nunquid confitebitur tibi puluis, id eſt, turba impiorum, quam mea reſurrectione iuſtificabo? *Aut annunciabit veritatem tuam?* Aut annunciabit ad ſalutem cæterorum veritatem tuam? *Audiuit dominus & miſertus eſt mihi, dominus factus eſt adiutor meus.* Nec dedit ſanctum ſuum videre corruptionem. *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.* Quem primogenitum à mortuis conſecuta eccleſia, nunc in dedicatione domus tuæ dico, Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.

Conſcidiſti ſaccum meum, & præcinxiſti me lætitia. Conſcidiſti velamentum peccatorum meorum, triſtitiam mortalitatis meæ, & cinxiſti me ſtola prima immortalita-

G tis lætitiæ. *Vt cantet tibi gloria mea, & nō compungar.* Vt iam non plangat, sed cantet tibi non humilitas, sed gloria mea, quia iā ex humilitate exaltasti me, & nō cumpungar conscientia peccati, timore mortis, timore iudicij. *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.* Et hæc est gloria mea domine Deus meus, vt in æternum confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia bona ex te.

Præfatio in enarrationem secundam eiusdem Psalmi.

HOc certe cantauimus, *Exaltabo te domine, quoniā suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me.* Si nouerimus de scripturis sanctis, qui sint ini-
be.6. mici nostri, cognoscimus huius cantici veritatem. Si autem nos fallat carnis prudentia, vt non cognoscamus aduersus quos nobis sit colluctatio, in ipso psalmi huius exordio inuenimus quæstionem quam soluere non possumus. Cuius enim putamus vocem esse laudantis Deum, & gratias agentis & exultantis atque dicentis, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec
H iocundasti inimicos meos super me? Primò ipsum dominum consideremus, qui secundum id quod homo esse dignatus est, potuit tibi per præcedentem prophetiam non incongrue verba ista coaptare. Ex quo enim homo, ex hoc & infirmus: ex quo infirmus, ex hoc & orans. Nam quod modò audiuimus cum euangelium legeretur, quemadmodum etiam in desertum secesserit à discipulis suis, quò eum sunt consecuti & in-
ar 1. uenerunt eum, secedens autem ibi orabat, & dictum est à discipulis qui eum inuenerunt, Quærunt te homines. At ille respondit, Eamus & in alia loca atque castella prædicare, ad hoc enim veni: si diuinitatem domini nostri Iesu Christi consideres, quis orat? ad quem orat? quare orat? Orat Deus, orat ad æqualem? Causam autem orandi quam habet, semper beatus, semper omnipotens, semper incommutabilis, æternus, & patri coæternus? Inruentes ergo quod per Ioannem quasi per
an.1. quandam nubem suam ipse intonuit dicens, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: quod factum est in illo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Huc vsque dicentes, non inuenimus o-
I rationem nec causam orandi, nec locum orandi, nec affectum orādi. Sed quoniam paulò pôst dicit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: habes maiestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro te oret. Nam hoc dictum est ab Apostolo etiā post re-
m.8. surrectionem domini nostri Iesu Christi, Qui sedet, inquit, ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro no-
im.2. bis. Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum & homines? Non inter patrem & homines, sed inter deū & homines. Quid est deus? Pater & filius & spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impij, mortales. Inter illam trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus, vt ex eo quòd non iniquus, iungeret te Deo: ex eo quòd infirmus, propinquaret tibi: atq; ita vt inter hominem & deum mediator existeret, ver-
n.1. bum caro factum est, id est, verbum homo factum est. Nomine enim carnis appellati sunt homines: inde est,
c.3. Et videbit omnis caro salutare Dei. Omnis caro dictū
be.6. est, omnes homines. Et Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduer- K
sus homines, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum: de quibus in consequentibus, si dominus adiuuerit, loquemur. Pertinet enim ista distinctio ad expositionem psalmi, quem in nomine domini suscepimus enodare sanctitati vestræ. Tamen ad hoc dixi hæc exempla, vt noueritis carnem appellatos esse homines, vt quod dictum est, Et verbum caro factum est: intelligatis dictum, Et verbum homo factum est. Neque sine causa hoc dixi. Nouerit sanctitas vestra fuisse quādam hæresim, vel adhuc fortassis habere reliquias quorundam qui dicti sunt Apol- *Apollinaristæ.*
linaristæ. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem quem suscepit sapientia dei, & in quo expressit personam suam, non sicut cæteros homines, sed sicut dictum est in psalmo, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultatio- *Psal. 44.*
nis præ participibus tuis: id est, amplius quàm participes tuos: ne putetur sic vnctus Christus quomodo cæteri homines, quomodo cæteri iusti, quomodo patriarchæ, prophetæ, apostoli, & martyres, & quicquid magnum est in genere humano: quandoquidem nihil maius extitit in genere humano quàm Ioannes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excel- L
lētiam hominis, Ioannes baptista est. Cuius autem Io- *Mat. 11.*
annes se dicit non esse dignum corrigiam calceamen- *Mar. 1.*
ti soluere, quid erat ille nisi amplius quàm cæteri ho- *Luc. 3.*
mines, etiam in ipso homine amplius quàm cæteri homines? Nam secundum Deum & secundum diuinitatem, & secundum id quod in principio erat verbum, *Ioan. 1.*
& verbum erat apud deum, & deus erat verbum: supee omnem creaturam æqualis est patri, sed agimus de homine. Forte putat quispiam vestrum, fratres, quia homo ille susceptus à sapientia Dei, æqualis erat cæteris hominibus. Si in tuis membris multum distat inter caput & cætera membra, certe omnia mēbra faciunt corpus vnum, multum tamen interest inter caput & cætera membra. Etenim in cæteris membris non sentis nisi tactu, tangendo sentis in cæteris membris, in capite autem & vides & audis & olfacis & gustas & tangis. Si tanta excellentia est capitis ad membra cætera, quanta excellentia est capitis vniuersæ ecclesiæ: id est, illius hominis quem voluit Deus mediatorem esse inter de- *1. Tim. 2.*
um & homines? Ergo illi hæretici dixerunt, hominem M
illum quem suscepit verbum, cum verbum caro factū *Ioan. 1.*
est, non habuisse mentem humanam, sed tantùm animam sine intelligentia humana fuisse. Hominem enim videtis: vnde constat? ex anima & corpore, sed ipsa anima humana habet aliquid quod non habent animæ pecorum. Nam & pecora animam habent, & animalia vocantur. Non enim vocarentur animalia nisi ab anima, & videmus quia & ipsa viuunt. Sed quid habet amplius homo vnde factus est ad imaginem dei? quia *Gene. 1.*
intelligit & sapit, quia discernit bonum à malo, in hoc factus est ad imaginem & similitudinem dei. Habet ergo aliquid quod non habent pecora, & quia cōtemnit in se quo melius est pecoribus, perimit in se vel deserit, & quodammodo obsolefacit imaginem dei, vt dicatur talibus, Nolite esse sicut equus & mulus, quib⁹ nō *Psal. 31.*
est intellectus. Illi igitur hæretici qui dixerunt dominū nostrum Iesum Christum non habuisse mentem humanam, & illud quod λογικὸν Græci dicunt, nos dici- *Logicon.*
mus rationale, vnde homo ratiocinatur, quod non habent cætera animalia, quid dicunt? Ipsum verbum dei, hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, respuit illos catholica fides qui hæresim fecerunt, & con-

firmatum

A firmatum est in catholica fide, hominem illum quem suscepit sapientia dei, nihil minus habuisse quàm cæteri homines, quantum pertinet ad integritatem naturæ: quantum autem ad excellentiam personæ, aliud quàm cæteri homines. Nam cæteri homines possunt dici participes verbi dei, habentes verbum dei, nullus autem eorum potest dici verbum dei, quod dictum est
Ioan. 1. illi cui dictum est, Verbum caro factum est. Non defuerunt etiam alij quidam ex ipso errore venientes, qui non solùm mentem dicerent non habuisse illum
1. Timo. 2. hominem mediatorem Christum inter deum & ho-
Ioan. 1. mines, sed nec animam: sed tantùm dixerunt, verbum & caro erat, & anima ibi non erat humana, mens ibi non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Verbum & caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, & expellit eos ab ouibus, & à simplici & vera fide, & confirmatum est, quemadmodum dixi, hominem illum mediatorem habuisse omnia hominis præter peccatum. Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intelligamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in veritate: vtputa, quomodo intelligimus quia habuit cor-
Matth. 27. pus: Ambulauit, sedit, dormiuit, comprehensus est, fla-
B gellatus est, colaphizatus est, crucifixus est, mortuus est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indiciis cognoscimus in euangelio quia verum corpus habuit, sicut & ipse etiam post resurrectio-
Luc. 24. nem dixit, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: quomodo ex his rebus, ex his operibus credimus & intelligimus & nouimus, quia corpus habuit dominus Iesus: sic & ex quibusdam aliis officiis naturalibus quia habuit animam. Esurire, sitire, animæ sunt ista. Tolle animam, corpus hæc exanime non poterit. Sed si falsa dicunt ista fuisse, falsa erunt & illa quæ de corpore creduntur. Si autem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis: ex eo vera anima, quia vera officia animæ. Quid ergo, quoniam dominus factus est infirmus propter te? O homo qui audis, nō tibi compares deum. Etenim creatura es, ille creator tuus. Nec illum hominem tibi conferas, quia propter te homo deus tuus, & verbum filius dei: sed illum hominem tibi præferas tanquam mediatorem, deum autem supra omnem creaturam: Et sic intelligas, quia qui homo factus est propter te, non incongrue orat pro te. Si ergo non incongruè orat
C pro te, non incongruè potuit & ista verba dicere propter te, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Sed ista verba si non intelligamus, nec iucundasti inimicos meos super me, falsa erunt si ipsum dominum Iesum Christum cogitemus. Quomodo enim verum est, si Christus dominus loquitur, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me? Ex persona hominis, ex persona infirmitatis, ex persona carnis quomodo verum est, quandoquidem iucundati sunt inimici eius super eum, quādo illum crucifixerunt, tenuerunt eum & flagellaue-
Matth. 26. runt, & colaphizauerunt, dicentes, Prophetiza nobis Christe? Ista iucunditas eorum quasi cogit nos putare falsum esse quod dictum est, Nec iucundasti inimicos meos super me. Deinde cum in cruce penderet, & transibant vel stabant & attendebant & caput moue-
Matt. 27. bant, & dicebant, Ecce filius dei, alios saluos fecit, seipsum saluare non potest, descendat de cruce, & credemus in eum, dicentes ista nónne iucundabantur super eum? Vbi est ergo ista vox, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me? Fortasse non est ista vox domini nostri Iesu D
Christi, id est ipsius hominis, sed vniuersæ ecclesiæ populi Christiani: quia omnis homo in Christo vnus homo est, & vnitas Christianorum vnus homo. Fortasse ipse homo, id est vnitas Christianorum ipsa dicit, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Quomodo & hoc verum est de illis? Non sunt comprehensi apostoli, non sunt cæsi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt crucifixi, non sunt incensi viui, non ad bestias pugnauerūt, quorum memorias celebramus? Quādo autem ista illis faciebant homines, nónne iucundabantur super eos? Quomodo ergo potest & populus Christianus dicere, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me? Intelligemus hoc, si videamus primo titulum psalmi. Habet enim, *In finem psalmus cantici dedicationis domus ipsi David.* In hoc titulo est omnis spes, & vniuersum sacramentum dissoluendæ huius quæstionis. Dedicabitur domus aliquādo quæ modo fabricatur. Modo enim fabricatur domus, id est ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatione apparebit gloria populi Christiani, quæ modo latet. Sæuiant modo inimici, humilient, faciant non quic- E
quid volunt, sed sicut desuper permittūtur. Non enim quicquid passi ab inimicis fuerimus, hoc inimicis deputandum est & nō domino deo nostro: quandoquidem in ipso suo exemplo mediator demōstrauit, quando nobis desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari sed potestatem. Vnus- *a. secunda. 44.*
quisque enim malus apud se habet voluntatem nocen- *Sed pluri-*
di: vt autem possit nocere, non habet in potestate. Vt *bus.*
velit, iam reus est: vt possit, occulta dispensatione prouidentiæ dei, in alium permittitur ad pœnam, in alium permittitur ad probationē, in alium permittitur ad coronā. Ad pœnam, quomodo permissi sunt ἀλλόφυλοι, id est, alienigenæ capere populum Israël, quia peccauerunt in deū. Ad probationem autem permissus est dia- *Iob. 1.*
bolus in Iob. Probatus est autem Iob, confusus est diabolus. Ad coronam verò permissi sunt persecutores in martyres, Occisi sunt martyres, quasi vicisse se arbitrati sunt persecutores. Illi in manifesto falsò triumphauerunt, illi in occulto verè coronati sunt. Ergo in quem permittitur, occultæ dispensationis est prouidētiæ dei. Vt autē velit nocere, ipsius hominis est: non enim con- F
tinuo quem vult occidit. Itaque ipse domin᷒ iudex viuorum & mortuorum, stans ante hominem iudicem, præbens nobis humilitatis exemplum, & patientiæ documentum, non victus sed militibus pugnandi exemplum demonstrans, minanti iudici, tumenti superbia & dicenti, Nescis quia potestatem habeo dimittēdi & occidendi te? abstulit typhum inflantis, & tanquā red-
dens exufflationem qua detumesceret, Non haberes, *Ioan. 19.*
inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Et Iob, nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit omnem substantiam ipsius. Et ille quid? Dominus de-
dit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum *Iob. 1.*
est: sit nomen domini benedictum. Non triumphet inimicus, quia ipse fecit. Noui ego, inquit, à quo sit permissus. Diabolo tribuatur nocendi voluntas, domino meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis accedit vxor relicta sicut Eua, adiutrix diaboli, non consolatrix mariti, tentat & dicit inter multas increpationes, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Dic ali-
quod verbum in deum, & morere. Et ille Adam in ster- *Iob. 2.*
core est cautior, quàm Adam in paradiso. Nam Adam *Gene. 3.*

G in paradiſo conſentit mulieri vt de paradiſo emitteretur, Adam in ſtercore reſpuit mulierem, vt ad paradiſum admitteretur. Quid ergo ille Adam in ſtercore, parturiens immortalitatem intrinſecus, vermibus flueſcens extrinſecus, quid ait mulieri? *Iob.2.* Tanquam vna ex inſipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu domini, mala autem quare non ſuſtineamus? Iterum & ille manum domini dixit in ſe, quod eum diabolus percuſſerat, quia non attendebat quis percuteret, ſed quis permitteret. Nanque & ipſe diabolus eandem poteſtatem, quam ſibi volebat dari, manum domini appellauit. Nam obiiciens crimen iuſto viro, cui dominus perhibebat teſtimonium, ait deo, Nunquid gratis Iob colit dominum? Nónne tu vallaſti eum ac domum eius, vniuerſamq; ſubſtantiam eius per circumitum? Operibus manuum eius benedixiſti, & poſſeſsio eius creuit in terra. Tanta bona illi dediſti, propterea te colit. Sed mitte manum tuam & tange omnia quæ ſunt eius, niſi in faciem tuam benedixerit tibi. Quid eſt, mitte manum tuam, cum ipſe vellet mittere? Sed quia ipſe non poſſet mittere manum ſuam, ipſam poteſtatem quam accepit à deo, manũ dei appellauit.

H Quid ergo fratres, quia tanta inimici in Chriſtianos fecerunt, & exultauerunt, & iucundati ſunt ſuper eos? Sed quando apparebit quia non ſunt iucundati? Quando illi confundentur, illi exultabunt in aduentu domini dei noſtri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum iuſtis, ſocietatem cum diabolo iniquis, ſocietatem cum Chriſto fidelibus. Quando ergo hoc oſtendet? Quando ſtabunt iuſti in magna conſtantia. De ſcripturis dico, recordamini lectionem de libro Sapientiæ: *Sapient.5.* Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. Illi autem dicent inter ſe pœnitentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt enim omnia illa tanquam vmbra, & tanquã nuncius præcurrens. Et tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam, & cætera. Et quid dicent de iuſtis? Quomodo computati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Tunc erit dedicatio domus, quæ modo in tribulationibus fabricatur. Tunc recte dicet populus ille, Exaltabo te domine quoniam ſuſcepiſti me, nec iucundaſti inimicos meos ſuper me. Vera er-

I go erit vox iſta in populo dei, qui populus modo anguſtiatur, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis ſcandalis, tantis inſecutionibus, tanta preſſura. Hæc tormenta animi non ſentit in eccleſia qui non proficit. putat enim quia pax eſt. Sed incipiat proficere, & tunc videbit in qua preſſura ſit, quia cum creuiſſet herba & *Matth.13.* fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Et qui *Eccle.1.* apponit ſcientiam, apponit & dolorem. Proficiat & videbit vbi ſit, exiſtat fructus, & apparebunt zizania. Vox *2.Timo.3.* veridica eſt per Apoſtolum, deleri non poteſt ab initio vſque ad finem, ſed & omnes qui volunt, inquit, pie viuere in Chriſto, perſecutionem patiuntur. Maligni autem homines & ſeductores proficiunt in peius, ipſi errantes, & alios in errorem mittentes. Et vnde ſunt *Pſal.26.* verba illa Pſalmi, Suſtine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum? Parum erat ſemel ſuſtinere dominum, niſi repeteret, ne forte ſuſtineret biduo, triduo, quatriduo, & maneret preſſura & tribulatio, ideo addidit, viriliter age, addidit, & confortetur cor tuum. Et quia ab initio vſque in finem ſic erit, quod habet ſententia in capite, hoc habet in fine, & ſuſtine dominum. Tranſient iſta quæ te K premunt, & veniet quem ſuſtines, & exterget ſudorem. Siccabit lachrymam, vltrà non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, ſicut dicit Iob, Nónne tentatio eſt vita humana ſuper terram? *Iob.7.* Tamen fratres antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum eſt caput noſtrum, iam facta eſt dedicatio domus in capite tanquam dedicatio fundamenti. Caput ſurſum eſt, fundamẽtum deorſum eſt. Ne fortè propterea male dixerimus fundamentum eſſe Chriſtum, quia culmen eſt potius, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris. Sed puto nos non erraſſe. Apoſtolus enim dixit, Fundamẽtum enim aliud *1.Cor.3.* nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. Si quis autem ſuperædificauerit ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos. Qui bene viuunt, qui deum honorant & laudant, *4.ſent.di.2. in illo.25. diſt. Vnum orarium.* qui patientes ſunt in tribulationibus, qui deſiderant patriam, ipſi ædificant aurum, argentum, lapides precioſos. Qui autem amant adhuc ſecularia, & negociis terrenis adhuc implicati ſunt, & dediti ſunt vinculis quibuſdam & affectionibus carnis, domibus ſuis, coniugibus, poſſeſsionibus, & tamen Chriſtiani ſunt, vt L cor eorum non recedat à Chriſto, & nihil præponant Chriſto, quomodo in ædificando nihil præponitur fundamento, ædificant quidem ipſi ligna, fœnum, ſtipulam. Sed quid ſecutus eſt? Vniuſcuiuſque opus quale *1.Cor.3.* ſit, ignis probabit. Ignis tribulationis & tentationis. Iſte ignis multos martyres hic probauit, omne autem genus humanum probat in fine. Inuenti ſunt martyres qui haberent iſta ſecularia. Quàm multi diuites & ſenatores paſsi ſunt, ædificabant tamen quidam eorum ligna, fœnum, ſtipulam in affectionibus carnalibus & ſecularium curarum: ſed tamen quia Chriſtum fundamentum habebant, ſuper quod ædificabant, arſit fœnum, & ipſi remanſerunt in fundamento. Sic dicit Apoſtolus. Si cuius opus manſerit, mercedem accipiet, & nihil perdet, quia quod amauit, hoc inueniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probauit eos. Si cuius opus permanſerit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, damnum patietur, ipſe autẽ ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Sed aliud eſt igne non lædi, aliud per ignem ſaluari. Et vnde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli ſuper fœnum ponere fundamentum, hoc eſt, noli anteponere M fœnum fundamento, vt fœnum habeat primum locum in corde tuo, & ſecundum Chriſtus. Sed ſi iam non poteſt ibi eſſe niſi fœnum, vel primum locum ibi habeat Chriſtus, & fœnum ſecundum. Ergo fundamentum eſt Chriſtus. Quomodo dixi dedicatum eſt caput noſtrum, ipſum caput eſt fundamẽtũ, ſed fundamentum deorſum ſolet eſſe, caput autem ſurſum. Intelligat ſanctitas veſtra quid dicã, fortaſsis explicabo in nomine Chriſti. Pondera gemina ſunt. *Pondus.* Pondus enim eſt impetus quidã cuiuſque rei, velut conantis ad locum ſuũ. Hoc eſt pondus, Fers lapidem manu, pateris pondus, premit manum tuam, quia locum ſuum quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, & venit ad terram, quieſcit in terra, peruenit quò tẽdebat, inuenit locum ſuum. Pondus ergo illud motus erat quaſi ſpontaneus, ſine anima, ſine ſenſu. Sũt aliqua quæ ſurſum verſus petunt locum: Namque ſi aquã mittas ſuper oleum, pondere ſuo in ima tendit. Locum enim ſuum quærit, ordinari quærit, quia præter ordinem eſt aqua ſuper oleũ. Donec ergo veniat ad ordinẽ ſuũ, inquietus motus eſt,

A tus est, donec teneat locum suum. Contrà oleum fundes sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei cadat in aquam, in abyssum, in mare, & fragatur, non se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum missa, pondere suo ad ima locũ suum quærit: sic oleum subter aquam fusum, pódere suo ad summa locũ suum quærit. Si ergo ita est fratres, quò tendit ignis & aqua? Ignis sursum fertur, locum suum quærit, & aqua locum suum quærit pondere suo. Lapis ima petit, & lignum, & columnæ & terra, vnde ædificantur istæ domus. De illo ergo sunt genere rerum, quæ pondere suo deorsum feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere fundamentum, quia pondere suo deorsum versus feruntur, & nisi si quod sustineat, totum cadit, quia totũ ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum. Ecclesia verò dei in imo posita tendit in cœlum. Fundamentum ergo nostrum 1.Cor.3. ibi positum est, dominus noster Iesus Christus sedens Marc.16. ad dexteram patris. Si ergo intellexit sanctitas vestra, quia iam dedicatum est fundamentum nostrum, audiamus breuiter psalmum, & decurramus. B

Enarratio secunda.

EXaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me. Quos inimicos? Iudæos. In dedicatione fundamẽti, ipsam dedicationem intelligamus domus futuræ. Quod enim dicitur modò ex persona fundamenti, tunc dicetur ex persona vniuersæ domus. Quos ergo inimicos? Iudæos, an potius diabolum & angelos eius, qui confusi discesserunt postquam dominus resurrexit. Præpositus mortis doluit victam mortem. Et nõ iocundasti inimicos meos super me, quia teneri apud inferos non potui. Matth.26. *Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me.* Orauit in mõte dominus ante passionem: sanauit eum. Quem sanauit qui nunquam ægrotauit? Verbum deum, verbum diuinitatem? Non. Sed mortem carnis portabat, vulnus tuum portabat, sanaturus te de vulnere tuo. Sanata est autem caro. Quando? Cum resurrexit. Audi Apostolum, Vide 1.Cor.15. veram sanitatem. Absorpta est, ait, mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Ergo exaltatio illa nostræ tunc erit vocis, Christi mo- C dò est exaltatio. *Domine reduxisti ab inferis animam meam.* Non opus est vt exponatur. *Saluum fecisti me à descendentibus in lacum.* Qui sunt qui descendunt in lacum? Omnes peccatores mergentes in profundum. Lacus est enim profunditas seculi. Quæ est ista profunditas seculi? Abundantia luxuriæ & nequitiæ. Qui ergo libidinibus se immergunt & terrenis desideriis, descendunt in lacum, tales Christum persecuti sunt. Sed quid dicit? Saluum fecisti me à descendentibus in lacum. *Psallite domino sancti eius.* Quia resurrexit caput vestrum, hoc sperate membra cætera quod videtis in capite. Hoc sperate membra, quod credidistis in capi- Prouerbiũ. te. Prouerbium est antiquum & verum, Vbi caput, & cætera membra. Christus in cœlum ascendit, quò nos Marci.16. secuturi sumus. Non remansit apud inferos, resurre- Actor. xit, iam non moritur. Cum resurrexerimus & nos, iam non moriemur. Has ergo promissiones habentes, psallite domino sancti eius. *Et confitemini memoriæ sanctitatis eius.* Quid est confitemini memoriæ? Obliti enim eratis eum, sed ipse vos non est oblitus. *Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Ira in indi- Gene.2. gnatione peccatori, Qua die ederitis, morte morie-

mini. Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, D quia ira in indignatione eius, sed non sine spe, quia vita in voluntate eius. Quid est in voluntate eius? Non in viribus nostris, non in meritis nostris, sed quia voluit, saluos nos fecit, non quia digni eramus. Quo enim est peccator dignus nisi supplicio? Vitam dedit, & si impiis vitam donauit, quid seruat fidelibus? *Vespere demorabitur fletus.* Nolite timere, quia dixerat nobis, psallite: & hic gemitus est, in psallendo exultatio, in orando gemitus. Geme de præsentibus, psalle de futuris. Ora de re, psalle de spe. Vespere demorabitur fletus. Quid est vespere demorabitur fletus? Vespera fit quando sol occidit. Occidit sol ab homine, id est, lux illa iustitiæ præsentia dei. Ideo quando expulsus est Adam, quid dictum est in Genesi, cum deam- Gene.3. bularet deus in paradiso? Ad vesperam deambulabat deus. Iam ille peccator texerat se intra lignum, nolebat videre faciem dei, ad quam gaudere consueuerat. Occiderat illi sol iustitiæ, non gaudebat ad præsentiam dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. Vespere demorabitur fletus, diu eris in fletu ô genus humanum, nasceris enim de Adam, & sic est factum. Et nos ex Adam sumus, & quotquot crearunt filios, E & creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo & ipsi creati sunt. Vespere demorabitur fletus. *Et in matutinum exultatio.* Quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus. Nam ideo & dominus Iesus Christus in matutino surrexit de sepulchro, vt quod Matth.28. dedicauit in fundamento, hoc promitteret domui. In domino nostro vespera fuit, quia sepultus est, & matutinum, quia resurrexit tertia die. Sepultus es & tu vespere in paradiso, & resurrexisti tertio die. Quomodo tertio die? Si seculum cogites, vnus dies est ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo seculi ostenditur in te, quando in matutino sperandum est, lætandum est, sed perferendum est modo & gemendum. *Ego autem dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum.* In qua abundantia dixit homo, Non mouebor in æternum? Intelligimus fratres personam humilis hominis. Quis hic habet abundantiam? Nemo. Abundantia hominis quæ est? Aerumna & calamitas. Sed diuitiæ habent abundantiam? Plus egent quanto plus habent, desideriis vastantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus cruciantur, tristitia contabescunt. Quæ illis abundan- F tia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil deerat illi, quando deo fruebatur, sed dixit, Non mouebor in æternum. Quando dixit Non mouebor in æternum? Quando libẽter audiuit, Gusta- Gene.3. te & eritis sicut dii: cum deus diceret, Qua die ederitis, morte moriemini: & diabolus, Non morte moriemini. Credens ergo illi talia suadenti dixit, Non mouebor in æternum. Sed quia verum dixerat dominus, quòd ablaturus esset superbo quod dederat humili, quando eum creauit, sequitur & dicit, *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.* Id est, quia non ex me bonus eram & fortis, sed ex te eram & pulcher & fortis, decori meo virtutem præstiteras ex voluntate tua, qua me feceras. Et vt ostenderes mihi quia ea voluntate tua hoc eram, *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Auertit ergo faciem suam ab Gene.3. illo, quem emisit foras de paradiso. Iam hic positus clamet & dicat, *Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor.* In paradiso non clamabas, sed laudabas: non gemebas, sed fruebaris. Foris positus geme-

G & clama, propinquat tribulanti, qui deseruit superbientem. Deus enim superbis resistit, humilibus au- Iacob.4. 1.Petr.5. tem dat gratiam. Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor. Iam ex persona domini hoc sequitur ipsius fundamenti nostri. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Quid ergo orat? Vt resurgat. Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic fuerit corrupta caro mea, quomodo cæterorum hominum, vt in fine resurgat, vt quid fudi sanguinem? Si enim non modo resurgam, nemini annunciabo, neminem lucrabor. Vt autem alicui annunciem mirabilia tua, laudes tuas, vitam æternam, exurgat caro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit quomodo cæterorum hominum, quæ vtilitas in sanguine meo? *Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuam?* Confessio gemina est, aut peccati, aut laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus confiteamur peccata nostra: quando nobis bene est, in exultatione iustitiæ confiteamur laudem deo, sine confessione tamen non simus. *Audiuit dominus & misertus est mei.* Quomodo? Attēdit ad dedicationem domus, audiuit & misertus est. *Dominus factus est adiutor* H *meus.* Audi iam ipsam resurrectionem. *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & accinxisti me lætitia.* Quis est saccus? Mortalitas. Saccus Math.25. de capris conficitur & de hœdis, & capræ & hœdi inter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci. Meritum sacci peccatum est, saccus ille mortalitas est. Assumpsit propter te mortalitatem, qui meritum mortis non habebat. Meritum enim mortis ille habet qui peccat. Ille autem qui non peccauit, non habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicen- Psal.34. tis, Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio. Quid est hoc, Induebam me cilicio? Hoc opponebam persecutoribus quod habeo de cilicio. Vt hominem illi putarent, abscondit se ab oculis persequentium, quia indigni erant persecutores, qui viderent indutum cilicio. Ergo conscidisti saccum meum, & cinxisti me lætitia. *Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.* Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est non compungar? Iam non moriar: compunctus est enim cum in cruce penderet, lancea percussus est. Ca- Ioan.19. put ergo nostrum dicit, Non compungar, iam non I moriar. Nos autem quid dicimus propter dedicationem domus? Non nos compungat conscientia stimulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, & tunc liberi erimus. Vt cantet tibi, inquit, gloria mea, non humilitas. Si nostra, & Christi, quia corpus Christi nos. Quare? Quia quamuis Christus sedeat in cœlo, dictu- Math.25. rus est quibusdam, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Et ibi est, & hic. Ibi in se, hic in nobis. Quid ergo ait? Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar. Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea. Iam in finem, *Domine deus meus, in æternum confitebor tibi.* Quid est, in æternum confitebor tibi? In æternum laudabo te, quia diximus esse confessionem & in laudibus, non tātùm in peccatis. Confitere ergo modo quod tu fecisti in deum, & confiteberis quid tibi fecerit deus. Quid fecisti? Peccata. Quid deus tibi confitenti iniquitatem tuam? Dimittit tibi peccata tua, vt ei postea laudes ipsius confitens, in æternum non compungaris peccato.

In Psalmum 30. enarratio.

In finem Psalmus ipsi Dauid ecstasis. K

IN finem Psalmus ipsi mediatori manu forti in persecutionibus. Nam ecstasis quæ addita est titulo, excessum mentis significat, quæ fit vel pauore, vel aliqua reuelatione. Sed in hoc psalmo pauor maxime apparet perturbati populi dei persecutione omnium gentium, & defectus per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit. Ad extremum perturbatus diu loquitur, quod ad ecstasin pertinet: Prophetæ verò ipsius persona bis interponitur, prope finem, & in fine. *In te domine speraui, non confundar in æternum.* In te domine speraui, nunquam confundar, dum tanquam homini simili cæteris insultabitur. *Et in iustitia tua erue me & exime me.* Et in tua iustitia erue me de fouea mortis, & exime me de numero eorum. *Inclina ad me aurem tuam.* Humilem me exaudi proximus mihi. *Accelera vt eximas me.* Nec differas in finem seculi, sicut omnium credentium mihi, segregationem meam à peccatoribus. *Esto mihi in deum protectorem.* Protector deus esto mihi. *Et in* L *domum refugij, vt saluum me facias.* Et tanquam domus quo refugiens saluus fiam. *Quia fortitudo mea & refugium meum es tu.* Quia fortitudo mea ad tolerandos persecutores meos, & refugium meum ad relinquendos tu mihi es. *Et propter nomen tuum dūe mihi eris & enutries me.* Et vt per me innotescas omnibus gentibus, per omnia sequar voluntatem tuam, & paulatim mihi aggregatis sanctis implebis corpus meum, & perfectam staturam meam. *Educes me de muscipula ista, quam occultauerunt mihi.* Educes me de insidiis istis, quas occultauerunt mihi. *Quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum.* Potestati tuæ commen- Luc.23. do spiritum meum, cito recepturus. *Redemisti me domine deus veritatis.* Dicat & populus redemptus passione domini sui, & lætus clarificatione capitis sui, Redemisti me domine deus veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem, superuacue.* Odisti obseruantes falsam beatitudinem seculi. *Ego autem in domino speraui, exultabo & iocundabor in tua misericordia.* Exultabo & iocundabor in tua misericordia, quæ me non fallit.

Quia respexisti humilitatem meam. Quia respexisti hu- M militatem meam, qua me vanitati in spe subiecisti.

Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Saluam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, vt tibi charitate libera seruiat. *Nec conclusisti me in manus inimici.* Nec conclusisti me, vt non haberem aditum respirandi in libertatem, & darer in sempiternam potestatem diaboli, cupiditate huius vitæ illaqueantis, & morte terrentis. *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* Resurrectione cognita domini mei & mea promissa mihi, spatiatur permanens in latitudinem libertatis ab angustiis timoris educta charitas mea. *Miserere mei domine, quoniam tribulor.* Sed quæ est ista insperata persequentium crudelitas, magnum mihi pauorem incutiens? Miserere mei domine: Non enim de morte iam terreor, sed de cruciatibus atque tormentis. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Habebam oculum in te, quòd non me desereres, iratus es & conturbasti eum. *Anima mea & venter meus.* In eadem ira conturbata est anima mea, & memoria mea quam tenebam, quid pro me pertulerit & mihi promiserit deus meus. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Quoniam vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, dum dixisset inimicus, Torqueatur donec neget. *Et anni*

mei

A *mei in gemitibus.* Tempora quæ ago in hoc ſeculo, non mihi morte auferuntur, ſed manent atque in gemitibus ſunt. *Infirmatus eſt in egeſtate vigor meus.* Egeo ſanitate huius corporis, nec parcitur cruciatibus. Egeo reſolutione corporis & parcitur morti, & in hac egeſtate infirmata eſt fiducia mea. *Et oſſa mea conturbata ſunt.* Et firmitas mea conturbata eſt. *Super inimicos meos factus ſum opprobrium.* Inimici mei ſunt omnes iniqui, & tamen pro ſceleribus ſuis vſque ad confeſsionem torquentur. Superaui ergo opprobrium eorum, cuius confeſsionem non mors ſequitur, ſed cruciatus inſequitur. *Et vicinis meis nimium.* Nimium hoc viſum eſt eis, qui iam appropinquabant cognoſcere & tenere fidem quam teneo. *Et timor notis meis.* Et ipſis notis meis exemplo horribilis tribulationis meæ timorem incuſsi.

Qui videbant me, foras fugiebant à me. Quoniam non intelligebant interiorem & inuiſibilem ſpem meam, in exteriora & viſibilia fugerunt à me. *Oblitus ſum tanquam mortuus à corde.* Et obliti ſunt me tanquam mortuus ſim à corde ipſorum. *Factus ſum tanquam vas perditum.* Viſus ſum mihi periiſſe vſibus domini viuens in hoc ſeculo, & neminem lucrifaciens cum omnes timerent
B aggregari mihi. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Quoniam audiui vituperantes multos in peregrinatione huius terræ iuxta me, ſequentes circuitum temporum, & mecum in patriam æternam redire recuſantes. *Dum congregarentur ipſi ſimul aduerſum me, vt acciperent animam meam conſiliati ſunt.* Vt conſentiret eis anima mea, quæ morte poſſet de poteſtate illorum facile exire, excogitauerunt conſilium quo nec mori me ſinerent. *Ego autem in te ſperaui domine, dixi tu es deus meus.* Non enim mutatus es, aut non ſaluum facies qui emendas. *In manibus tuis ſortes meæ.* In poteſtate tua ſunt ſortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuerſa impietate generis humani me potiſsimum elegiſti ad ſalutem. Et ſi eſt apud te iuſtus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam domini mei
Ioan.19. ſorte perueni. *Erue me de manibus inimicorum meorum, & à perſequentibus me. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum.* Notum fac hominibus, qui non putant me ad te pertinere, ſuper me eſſe intendentem faciem tuam, méque tibi ſeruire. *Saluum me fac in tua miſericordia domine, non confundar quoniam inuocaui te.* Domine non eru-
C beſcam inſultantibus mihi ex eo quòd te inuocaui. *Erubeſcant impij, & deducantur in infernum.* Erubeſcant potius qui lapides inuocant & vmbris ſocientur. *Muta efficiantur labia doloſa.* Nota faciens populis ſacramenta in me tua, ſic fac obſtupeſcere labia fingentium de me falſa. *Quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem, in ſuperbia & contemptu.* Quæ loquuntur aduerſus Chriſtum iniquitatem, ſuperbientes & contemnentes tanquam hominem crucifixum. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine.* Exclamat hic propheta iſta cernens & mirans, quàm multis modis copioſa eſt dulcedo tua domine. *Quam abſcondiſti timentibus te.* Etiam eos quos emendas multum amas, ſed ne diſſoluta ſecuritate negligentius agant, abſcondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus vtile eſt timere te. *Perfeciſti ſperantibus in te.* Perfeciſti autem hanc dulcedinem ſperantibus in te. Non enim ſubtrahis eis quod vſque in finem perſeueranter expectant. *In conſpectu filiorum hominum.* Non enim latet filius hominum iam non ſecundum Adam, ſed ſecundum filium hominis viuentes. *Abſcondes eos in abſcondito vultus tui.* Quam ſedem in perpetuum ſerues in abſcondito no- D
titiæ tuæ ſperantibus in te. *A conturbatione hominum.* Vt iam nullam humanam conturbationem patiantur.

Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum. Sed hic interim dum eis maledicæ linguæ obſtrepunt dicentes, quis hoc nouit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas dominus pro nobis temporaliter geſsit & pertulit. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam in ciuitate circunſtantiæ.* Benedictus dominus, quoniam poſt emendationem acerrimarum perſecutionum, omnibus mirabilem fecit miſericordiam ſuam per orbem terrarum in circumitu ſocietatis humanæ. *Ego dixi in ecſtaſi mea.* Vnde ille populus iterum loquens dicit, Ego dixi in pauore meo cum horribiliter in me gentes ſæuiunt. *Proiectus ſum à facie oculorum tuorum.* Non enim ſi me reſpiceres, pati me iſta ſineres. *Ideo exaudiſti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te.* Ideo modum ponens emendationi, & oſtendens me pertinere ad curam tuam, exaudiſti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te, cum eam tribulationem nimis intenderem. *Diligite dominum omnes ſancti eius.* Hortatur iterum propheta iſta cernens & di- E
cit, Diligite dominum omnes ſancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus.* Quando ſi iuſtus vix ſaluus 1.Petri.4.
erit, peccator & impius vbi parebunt? *Et retribuet his qui abundanter faciunt ſuperbiam.* Et retribuet his qui nec victi conuertuntur, quia multum ſuperbiunt. *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum.* Vt bonum ſine defe- Pſal.26.
ctione operantes, tempore proprio metatis. *Omnes* Galat.6.
qui ſperatis in domino. Omnes qui ſperatis in domino, id eſt, qui eum rectè timetis vel colitis, ſperate in domino.

Concio prima, de principio eiuſdem pſalmi.

PSalmi huius, quem modò cantauimus, quantum poſſumus ſecreta rimemur, & inde ſermonem exculptum reddamus auribus & mentibus veſtris. Titulus eius eſt, *In finem pſalmus ipſi Dauid ecſtaſis.* In finem quid ſit, nouimus, ſi Chriſtum nouimus. Di-
cit enim Apoſtolus, Finis enim legis Chriſtus ad iu- Roma.10.
ſtitiam omni credenti, finis non conſumens, ſed perficiens. Duobus enim modis dicimus finem, vel quo
fit vt non ſit quod erat, vel quod fit vt perfectum ſit F
quod inchoatum erat. Ergo in finem in Chriſtum pſalmus Dauid ecſtaſis. Verbum eſt ecſtaſis Græcum. Latine quantum datur intelligi, verbo vno exponi poteſt, ſi dicatur exceſſus. Exceſſus autem mentis propriè ſolet ecſtaſis dici. In exceſſu verò mentis duo intelliguntur, aut pauor, aut intentio ad ſuperna, ita vt quodammodo de memoria labantur inferna. In hac ecſtaſi fuerunt omnes ſancti, quibus arcana dei mundum iſtum excedentia reuelata ſunt. De hoc mentis exceſſu, id eſt ecſtaſi Paulus cum loqueretur, ſei-
pſum inſinuans ait, Siue enim mente exceſsimus deo, 2.Cor.5.
ſiue temperantes ſumus vobis, charitas enim Chriſti compellit nos, hoc eſt, ſi ea tantùm agere vellemus, & ea tantùm contemplari, quæ mentis exceſſu intuemur, vobiſcum non eſſemus, ſed eſſemus in ſupernis tanquam contemptis vobis. Et quando nos ad illa ſuperiora & interiora infirmo paſſu ſequeremini, niſi rurſus compellente nos charitate Chriſti (qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui acci-

G piens) nos consideraremus nos esse seruos, & non ingrati ei à quo accepimus altiora, propter eos qui infirmi sunt non contemneremus inferiora, & temperaremus nos eis qui nō possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait, Siue mente excessimus deo. Ille enim videt quod nos videmus, qui fieri hominem in mentis excessum concedit: ille solus reuelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur qui se dicit raptum esse & ablatum in tertium cœlum, & audiuisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mentis excessus vt diceret, Siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit. Ergo si hunc excessum mentis, id est, hanc ecstasin significat titulus psalmi huius, magna profectò & alta quædam sperare debemus dicturum eum qui condidit psalmum, id est, prophetam, imò verò per prophetam spiritum sanctum. Si verò hæc ecstasis pauor intelligendus est, neque huic significationi verbi deerit huius psalmi contextus. Videtur enim de passione locuturus esse, in qua pauor est. Sed cuius pauor est? Vtrum Christi, quia dixit, in finem, & intelligimus finem Christum: an fortè noster pauor? Nunquid enim possumus pauorem bene intelligere in Christo propinquante passione, qui propterea venerat, cum venisset ad quod venerat? Nunquid pauebat moriturus? Si prorsus ita homo esset, vt non deus esset, nónne magis gauderet resurrecturus, quàm paueret moriturus? Veruntamen quia dignatus est assumere formam serui, & in ea nos vestire se, qui non est dedignatus assumere nos in se, non est dedignatus transfigurare nos in se, & loqui verbis nostris, vt & nos loqueremur verbis ipsius. Hæc enim mira commutatio facta est, & diuina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo à negociatore cœlesti. Venit accipere contumelias, dare honores: venit haurire dolorem, dare salutem: venit subire mortem, dare vitam. Moriturus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in nobis pauebat, quia & hoc dixit tristem esse animam suam vsque ad mortem, & vtique nos ipsi omnes cum illo. Nam sine illo nos nihil, in illo autem ipse Christus & nos. Quare? Quia totus Christus caput & corpus. Caput ille saluator corporis, qui iam ascendit in cœlum: corpus autem ecclesia quæ laborat in terra. Hoc autem corpus nisi connexione charitatis adhæreret capiti suo, vt vnus fieret ex capite & corpore, non de cœlo quendam persecutorem corripiens diceret, Saule Saule, quid me persequeris? Quando eum iam in cœlo sedentem nullus homo tangebat, quomodo eum Saulus in terra sæuiens aduersus Christianos aliquo modo iniuria percellebat? Non ait, quid sanctos meos, quid seruos meos, sed quid me persequeris? hoc est, quid membra mea. Caput pro membris clamabat, & membra in se caput transfigurabat. Vocem nanque pedis suscipit lingua. Quando fortè in turba cōtritus pes dolet, clamat lingua, Calcas me. Non enim ait, Calcas pedem meum, sed se dixit calcari, quā nemo tetigit. Sed pes qui calcatus est, à lingua non separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intelligitur ecstasis, pauor. Quid enim dicamus fratres? Si nullus omnino pauor esset passuris, quid diceretur ipsi Petro, quod audiuimus natali Apostolorum die, quādo ei dominus prædixit futuram suam passionem, Cum esses iunior, cingebas te, & ibas quò volebas: cum autem senior factus fueris, alter te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem, inquit, dixit significans qua morte moreretur. Ergo si Petrus apostolus tanta persecutione † quò nollet ductus est, & volens nolens mortuus est, sed volens coronatus est, quid mirum si est aliquis pauor in passione etiam iustorum, etiam sanctorum? Pauor est ex humana infirmitate, spes ex diuina promissione. Quod paues tuum est, quod speras donum dei est in te: Et melius in pauore tuo agnoscis te, vt in liberatione tua glorifices eum qui te fecit. Paueat humana infirmitas, non in eo pauore deficit diuina misericordia. Denique pauens iste inde cœpit: *In te domine speraui, non confundar in æternum.* Videtis quia & pauet & sperat. Videtis quia pauor iste non est sine spe: Etiam si est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit diuina consolatio. Loquitur ergo hic Christus in propheta, audeo dicere, Christus loquitur. Dicturus est quædam in hoc psalmo, quæ quasi Christo videantur non posse congruere, illi excellentiæ capitis nostri, maximéque illi verbo quod in principio erat deus apud deum: nec ei in forma serui fortasse videbuntur quædam hic verba congruere, quam formam serui suscepit ex virgine: & tamen Christus loquitur, quia in membris Christi Christus. Et vt noueritis quia vnus dicitur Christus caput & corpus suum, ipse dicit cum de coniugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, sed vna caro. Sed fortè hoc dicat de quocunque coniugio. Audi apostolum Paulum: Et erunt duo, inquit, in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia. Fit ergo tanquam ex duobus vna quædam persona, ex capite & corpore, ex sponso & sponsa. Nam vnitatem personæ huius miram & excellentem commendat etiam Esaias propheta. Nam loquens etiam in eo Christus in prophetia ait, Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento. Se dixit sponsum, se sponsam. Quare se sponsum, se sponsam, nisi quia duo in carne vna? Si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? Loquatur ergo Christus, quia in Christo loquitur ecclesia, & in ecclesia loquitur Christus, & corpus in capite, & caput in corpore. Audi Apostolum hoc ipsum euidentius exprimentem: Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus: sic & Christus. Loquens de membris Christi, hoc est, de fidelibus, non ait sic, & membra Christi, sed totum hoc quod dixit Christum appellauit. Sicut enim corpus vnum, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus: sic & Christus membra multa vnum corpus. Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis, sine capite nostro (quod absit) sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata. Ideo & ipse in euangelio, Ego sum vitis, vos estis palmites, pater meus agricola est: &, Sine me, inquit, nihil potestis facere. Domine si sine te nihil, totum in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Ergo in quacunque ecstasi loquatur, siue pauoris, siue excessu mentis, congruunt quæ dicuntur. Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi vnus, quia omnes vnitas. Dicamus, In te domine speraui, non confundar in æternum. Illam, inquit, confusionem

Marginalia: 2.Cor.12. (beside "mus dicturum"); H; Philip.2.; Matth.26.; I; Ephe.5.; Act.9.; Ioan.21.; K; † alias, persecutione.; Psal.70.; Ioan.1.; Philip.2.; L; Gene.2.; Ephe.5.; Esai.61.; 1.Cor.12.; M; Ioan.15.

A fusionem perhorresco quæ est in æternum. Nam est
quædam confusio temporalis vtilis perturbatio animi
respicientis peccata sua, respectione perhorrescentis,
horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde
Rom.6. dicit & apostolus, Quam enim gloriam habuistis tunc
in his in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere illos
dicit iam fideles, nõ de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc cõfusionem non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit.
Quæ est æterna confusio? Quando fiet illud quod di-
Sapien.5. ctum est, Et traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Et fit traducentibus ex aduerso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tanquam hœdis ab oui-
Matth.25. bus separatis, & audient, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quærunt quare? Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Contemnebant tunc quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant potum, quando nudum non vestiebant, peregrinum non suscipiebant, ægrotantem non visitabant, tunc contemnebant. Cum
cœperint illis ista numerari, confundentur, & hæc con-
B fusio in æternum erit. Hanc timens iste qui pauet, vel
cuius ad deum est mentis excessus, hoc rogat, In te do-
Psal.70. mine speraui, non confundar in æternum. *Et in tua iustitia erue me & exime me.* Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua iustitia me erue. Est enim iustitia dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem de iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Sic enim dicit Apostolus Pau-
Rom.4. lus, Credenti in eum qui iustificat impium? Quid est,
qui iustificat impium? Qui ex impio facit iustum. De-
Rom.9. putatur fides eius ad iustitiam. Iudæi verò quia suis viribus se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis, & petram scandali, & gratiam Christi non agnouerunt. Acceperunt enim legem qua
Rom.10. fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Denique quid
de illis apostolus dicit, Testimonium enim perhi-
Ibidem. beo illis, quòd zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Quid est quod dixit, Zelum dei habent Iudæi, sed non secundum scientiam? Audi quid sit, non secundum scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Si ergo ideo non secundum scientiam zelum
C dei habent, qui ignorantes iustitiam dei, volunt suam statuere, qua se ex seipsis iustificant: ideo gratiam dei non cognouerunt, quia gratis saluari noluerunt. Quis est qui non saluatur gratis: in quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod damnet: non inuenit merita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum? Si agat tanquam veraciter ex regula legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit, solus sine
Rom.3. peccato venit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait apostolus, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Quid est, Egent gloria dei? Vt ipse liberet, non tu, quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quòd te iactas? Quid est quòd de lege & iustitia præsumis? Non vides quid intus confligat in te, de te, aduersus te? Non audis pugnantem & confitentem, & adiutorium in pugna desiderantem? Non audis athletam domini ab agonotheta petentem adiutorium pugnæ suæ? Non enim sic te expectat deus certãtem, quomodo te expectat editor, si fortè pugnes in amphitheatro. Ille tibi præmium dare potest si viceris, adiuuare te periclitantem non potest. Non sic expectat

deus. Vide ergo attende eum qui dicit, Condelector D
enim legi dei, secundum interiorem hominem. Video Rom.7.
autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia dei te præuenerunt. Illi er-
go gloria qui nos liberat. Omnes enim peccauerunt, & Rom.3.
egent gloria dei. In te ergo domine speraui, nõ in me, non confundar in æternum, quia in eo spero qui non
confundit. In tua iustitia erue me & exime me. Quia Rom.4.
non inuenisti in me iustitiam meam, erue me in tua: hoc est, Illud me eruat quod me iustificat, quod ex impio pium facit, quod ex iniquo iustum, quod ex cæco videntem, quod ex cadente surgentem, quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. In iustitia tua erue me & exime me. *Inclina ad me aurem tuam.* Fecit hoc deus, quando ipsum Christum ad nos misit. Illum
ad nos misit, qui inclinato capite digito scribebat in Ioan 8.
terra, quando ei adultera mulier offerebatur punien-
da, Ille autem inclinauerat se ad terram, id est, deus ad E
hominem, cui dictum est, Terra es, & in terram ibis. Gene.3.
Non enim quasi corporalibus locis deus ad nos inclinat aurem suam, aut membris istis corporeis determinatis finitus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata. Veritas est deus. Veritas nec quadra est, nec rotunda, nec longa. Vbique præsens est, si cordis oculus ad eam pateat. Inclinat tamen aurem suam ad nos deus, misericordiã deponendo super nos. Quæ maior misericordia, quàm vt vnicum filium suum daret nobis non viuere nobiscum, sed mori pro nobis? Inclina ad me aurem tuam. *Accelera vt eximas me.* Exauditur enim in hoc cum dicit, accelera. Ad hoc enim positum est, vt hoc totum quod nobis videtur quamdiu voluitur seculum, intelligas punctum esse. Non est diu, quod habet extremũ. Ab Adam vsque ad hodiernum diem peractum est, & multo vtique plus peractũ est, quàm restat peragendum. Si adhuc viueret Adam, & hodie moreretur, quid ei prodesset tamdiu esse, tamdiu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? Quia trãsuolant tempora. Et quod tibi tardum est, in oculis dei breue
est. Iam hanc celeritatem iste intellexerat in ecstasi. Ac- F
celera vt eximas me. *Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij, vt saluum me facias,* Domus refugij tu mihi esto deus, protector, domus refugij. Aliquando enim periclitor & volo fugere. Quò fugio? Ad quem locum tutus fugio? Ad quem montem? Ad quam speluncam? Ad quæ tecta munita? Quam arcem teneã? Quibus muris ambiar? Quocunque iero, sequor me. Quicquid enim vis potes fugere homo, præter cõscientiam tuam. Intra in domum tuam, requiesce in lecto tuo, intra in interiora, interius habere nihil potes quò fugias à conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia verò dixit, Accelera vt eximas me, & in tua iustitia erue me, vt dimittas peccata mea, & ædifices in me iustitiam tuam, tu mihi eris domus refugij, ad te confugio. Nam à te quo fugiam? Irascitur tibi deus, quò fugies? Audi quid dicat in alio psalmo, timens iram dei, Quò ibo à spiritu tuo,
& quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu Psal.138.
ibi es: si descendero in infernum, ades. Quocunque iero, ibi te inueniam: Et si irasceris, vltorem te inuenio: si placatus es, adiutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non à te. Vt euadas hominem

G dominum quicunque seruus es, fugis in ea loca vbi nó
est dominus tuus, vt euadas deum, fuge ad dominum.
Nam non est quò fugias deum. Præsto sunt omnia &
nuda omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto
domus refugij. Nam si saluus non fuero, quomodo
fugio? Sana me, & fugio ad te. Nam si me non sanas,
ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quò
iret, quò fugeret si ambulare non posset, semiuiuus in
Luc.10. via sauciatus vulneribus latronum? Quem transiens sa-
cerdos præteriit, transiens leuita præteriit, transiens
Samaritanus miseratus est, id est, ipse dominus, qui
miseratus est genus humanum. Samarites enim custos
interpretatur. Et quis est qui nos custodit si ille deserit?
Ioan.8. Meritò cum Iudæi conuitiantes dicerent, Nónne ve-
rum dicimus quia Samaritanus es, & dæmonium ha-
bes? vnum respuit, alterum amplexus est. Ego, inquit,
dæmonium non habeo. Non dixit, non sum Sama-
ritanus, sic intelligi volens nostrum se esse custodem.
Luc.10. Miseratus ergo accesit, curauit, ad stabulum perdu-
xit, impleuit circa eum misericordiam. Ille iam potest
ambulare, potest & fugere. Quò fugeret nisi ad deum,
vbi fecit sibi domum refugij? *Quia fortitudo mea & re-
fugium meum es tu, & propter nomen tuum dux mihi eris & enu-*
H *tries me.* Non propter meritum meum, sed propter
nomen tuum: vt tu glorificeris, non quia ego dignus
sum: dux mihi eris, ne aberrem à te. Et enutries me,
vt validus sim ad mãducandum escam qua pascis an-
gelos. Hic enim lacte nos nutriuit, qui nobis cœlestem
cibum promisit, & vsus est materna misericordia. Si-
cut enim mater lactans, eandem escam cui sumendæ
idoneus infans non est, per carnem traiicit, & lac in-
fundit: (hoc enim accipit paruulus quod accepturus e-
rat ad mensam, sed quod per carnem traiicitur, con-
gruit paruulo) sic dominus sapientiam suam vt lac no-
bis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus
Christi loquitur, *Et educes me de muscipula ista quam oc-
cultauerunt mihi.* Iam passio significatur. Educes me de
muscipula ista quam occultauerunt mihi. Nec sola il-
la passio est qua passus est dominus noster Iesus Chri-
stus: muscipulam suam diabolus tendit vsque in finem:
& væ illi qui in illam muscipulam cadit. Cadit autem
omnis qui non sperat in deum, qui non dicit, In te
domine speraui, non confundar in æternum. Et in tua
I iustitia erue me & exime me. Extenta est & parata mu-
scipula inimici. Posuit in muscipula errorem & terro-
rem: Errorem quo illiciat, terrorem quo frangat & ra-
piat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem,
tu claude ianuam timoris contra terrorem, & educê-
ris de muscipula. Huiusmodi pugnæ exemplum ipse
tibi imperator tuus, qui propter te etiam tentari digna-
tus est, in se demonstrauit. Et primò tentatus est illece-
bris, quia tentata est in illo ianua cupiditatis, quando
Matth.4. eũ tentauit diabolus dicẽs, Dic lapidibus istis vt panes
fiant. Adora me, & dabo tibi regna ista. Mitte te deor-
sum, quia scriptum est, Quia angelis suis mandauit de
te, vt in manibus tollant te, nequando offendas ad la-
pidem pedem tuum. Omnia hæc per illecebras cupi-
ditatum tentant. At vbi clausam ianuam inuenit cupi-
ditatis in eo qui tentabatur pro nobis, conuertit se ad
tentandam ianuam timoris, & præparauit passionem
Luc.4. illi. Denique hoc dicit Euangelista, Et consummata
tentatione, diabolus recesit ab eo ad tempus. Quid
est ad tempus? Tanquam rediturus & tẽtaturus ianuam
timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis. To-
tum ergo corpus Christi tentatur vsque in finem. Fra-
tres mei, quando iussum est nescio quid contra Chri- K
stianos mali, simul impingebatur, in hoc corpus to-
tum impingebatur. Vnde dictum est in psalmo, Tan- *Psal.117.*
quam cumulus arenæ maris impulsus sum vt caderem,
& dominus suscepit me. At vbi finita sunt illa quæ to-
tum corpus impingebant vt caderet, cœpit tentatio es-
se per partes. Tentatur corpus Christi. vna ecclesia
non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur
furorem imperatoris, & patitur furorem mali popu-
li. Quantæ vastationes à plebibus? Quanta mala inge-
sta sunt ecclesiæ à malis Christianis, ab eis qui capti
sunt in illo reticulo? Tam multiplicati sunt vt preme- *Luc.5.*
rentur naues in piscatione illa domini ante passionem.
Non ergo desunt pressuræ tentationis. Nemo sibi di-
cat, non est tempus tentationis. Qui sibi hoc dicit, pa-
cem sibi promittit. Qui sibi pacem promittit, securus
inuaditur. Totum ergo corpus Christi dicat, Educes
me de muscipula ista quam occultauerunt mihi: quia
eductum est & caput nostrum de muscipula quam abs-
conderunt illi, quibus modò dicebatur in euangelio,
quia dicturi erant, Hic est hæres, venite occidamus *Matth.21.*
eum, & nostra erit hæreditas. Et in se sententiam di- L
xerunt interrogati, Quid faciet ille paterfamiliàs co-
lonis malis? Malos male perdet, & vineam suam loca-
bit aliis agricolis. Quid & illud? Non legistis, Lapidem *Psal.117.*
quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in ca-
put anguli? Quid est enim, Reprobauerunt ædifican-
tes? Hoc ait eiecerunt eum extra vineam & occiderũt.
Ergo erutus est & ille: caput nostrum sursum est, libe-
rum est. Hęreamus illi per dilectionem, vt melius post-
ea conglutinemur ei per immortalitatem, & dicamus
omnes, Educes me de muscicula ista quam occultaue-
runt mihi. *Quoniam tu es protector meus.* Audiamus vo-
cem domini quam dixit in cruce, *In manus tuas com-* *Luc.23.*
mendo spiritum meum. Certè cum verba eius in euangelio
de isto psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuis-
se non dubitemus. Habemus hoc in euangelio di-
ctum, In manus tuas commendo spiritum meum: &
inclinato capite reddidit spiritum. Non sine causa vo-
luit verba huius psalmi sua esse, nisi vt te admoneret se
locutum esse in hoc psalmo. Ipsum hoc quære, cogita M
quomodo in illo psalmo se quæri voluit pro susceptio-
ne matutina. Foderunt manus meas & pedes meos,
dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi verò conside-
rauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vesti-
menta mea, & super vestem meam miserunt sortem.
Vt te admoneret in se hoc esse cõpletum, in voce sua
posuit caput ipsius psalmi, Deus deus meus vt quid
me dereliquisti? Et tamen vocem corporis in se trans- *Psal.21.*
figurauit. Non enim vnicum suum pater aliquando
dereliquit. *Redemisti me domine deus veritatis.* Faciens
quod promisisti, non fallens in pollicitatione tua deus
veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem superuacue.* Quis
obseruat vanitatem? Qui timendo mori, mentitur: Ti-
mendo enim mori mentitur, & moritur antequam
moriatur, qui ideo mentiebatur vt viueret. Mentiri
vis ne moriaris, & mentiris & moreris: & cum vitas
vnam mortem quam differre poteris, auferre non po-
teris, incidis in duas, vt prius in anima, postea in cor-
pore moriaris. Vnde hoc, nisi quia obseruando vani-
tatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia
sunt tibi transuolantia tempora: vnde nihil tenes, &
insuper tu teneris. Odisti obseruantes vanitatem super-
uacue. *Ego autem,* Qui non obseruo vanitatem, *In
domino speraui.* Speras in pecunia, obseruas vanitatem:

A ſperas in honore & ſublimitate aliqua poteſtatis humanæ, obſeruas vanitatem. ſperas in aliquo amico potente, obſeruas vanitatem. In his omnibus cum ſperas, aut tu expiras, & ea hic dimittis: aut cum viuis, omnia pereunt, & in ſpe tua deficis. Hanc vanitatem commemo-
Eſaia. 40. rat Eſaias dicens, Omnis caro fœnum, & omnis gloriá eius quaſi flos fœni. Aruit fœnū, & flos eius decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ego autem, nō quomodo illi qui ſperant in vanitates, & qui obſeruant vanitates, ſed in domino ſperaui, qui non eſt vanitas: *Exultabo & iocundabor in tua miſericordia.* Non in mea iuſtitia. *Quia reſpexiſti humilitatem meam, ſaluam feciſti de neceßitatibus animam meam. Nec concluſiſti me in manus inimici.* Quæ ſunt neceſsitates vnde ſaluam volumus fieri animam noſtrā? Quis has enumeret? Quis digne exaggeret? Quis congrue vitandas fugiendáſque commendet? Primò in genere humano dura neceſsitas, neſcire cor alterius, male ſentire plerūque de amico fideli, bene ſentire plerūque de amico infideli. O dura neceſsitas. Et qoid facis vt cor inſpicias? Quē oculum affers infirma & plangēda mortalitas? Quid facis vt videas hodie cor fratris
B tui? Non habes quid facias. Alia maior neceſsitas, nec tuum vides quale erit cras. Quid iam dicam de neceſſitatibus ipſius mortalitatis? Mori neceſſe eſt, & nemo vult. Nemo vult quod neceſſe eſt. Nemo vult quod erit velis nolis. Dura neceſſitas, nolle quod non poteſt euitari. Nam ſi fieri poſſet, nollemus vtique mori. Et effici quidem angeli vellemus, ſed commutatione
2. Cor. 5. qoadam nō morte, ſicut dicit apoſtolus, Aedificationē habemus ex deo, domum non manu factam æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus habitaculum noſtrum quod de cœlo eſt, ſuperindui cupientes, ſi tamen induti & non nudi inueniamur. Etenim qui ſumus in hac habitatione, ingemiſcimus grauati, in quo nolum⁹ expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita. Volumus peruenire ad regnum dei, ſed per mortē uolumus. Et tamen dicit tibi neceſſitas, Hac venies. Hac venire dubitas homo, cum hac ad te venerit deus? Quæ ſunt etiam neceſſitates vincendarum vetuſtiſſimarum cupiditatum, & annoſarum malarum conſuetudinum? Vincere conſuetudinem, dura pugna: noſti. Vides quàm male facias, quàm deteſtabi-
C liter, quàm infeliciter, & facis tamen. Feciſti heri, facturus es hodie. Si ſic tibi diſplicet cum diſputo, quomodo diſplicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es hoc. Vnde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama
Roma. 7. ergo, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominū noſtrum. & impletur in te quod modo diximus, Ego autem in domino ſperaui, exultabo & iocundabor in tua miſericordia, quia reſpexiſti humilitatem meā, ſaluam feciſti de neceſſitatibus animā meam. Vnde enim facta eſt ſalua de neceſſitatibus anima tua, niſi quia reſpecta eſt humilitas tua? Niſi prius humiliareris, non te exaudiret, qui te à neceſſitatibus liberaret. Humiliatus eſt, qui dixit, Infelix ego homo, quis me liberabit de
Roma. 10. corpore mortis hoius? Non ſunt humiliati, qui ignorātes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. *Nec concluſiſti me in manus inimici.* Non vicini tui, non compoſſeſſoris tui, non eius cum quo militaſti, & eum læſiſti, aut forte in tua ciuitate iniuriam ei feciſti. Iſti enim tales ſunt, pro quibus orare debemus. Alium habemus inimicum, diabolum ſerpētē antiquum. Omnes morientes ſi bene moriamur, ab

eius manibus liberamur. Quicūque enim male moriū- D
tur in ſuis iniquitatibus, in eius manibus concludūtur, vt cum illo in fine damnentur. Liberet ergo nos dominus deus noſter de manu inimici noſtri. ille enim nos per cupiditates noſtras vult capere. Cupiditates autem noſtræ quando validæ ſunt, & quando eis ſeruimus, neceſſitates vocantur. Liberante autem deo animam noſtram de neceſsitatibus noſtris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur in manus eius? *Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos.* Certe anguſta via eſt: laborāti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpacioſo dicit poſuiſti pedes meos, ne anguſtiati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe, deiicerēt me. Ergo quod ait, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos: plane feciſti mihi facilem iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc eſt, poſuiſti in ſpacioſo pedes meos. *Miſerere mei domine, quoniam tribulor: contriſtatus eſt in ira oculus meus, anima mea, & venter meus, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.* Sufficiat charitati veſtræ: adiuuante domino fortaſsis implebimus debitum, vt & pſalmo peracto proficiſcamur. E

Concio ſecunda de medio eiuſdem Pſalmi.

AD reliqua pſalmi noſtra reuertatur intentio, & noſipſos agnoſcamus in verbis prophetæ: quoniam ſi nos inſpexerimus in tempore tribulationis, gaudebimus in tempore retributionis. Commendaueram charitati veſtræ cum primas partes huius pſalmi exponerem, quod Chriſtus loquatur, & quomodo ſit accipiendus Chriſtus totus cū capite & corpore, non tacueram. Teſtimoniis etiam ſcripturarum, quantum mihi videtur, ſatis idoneis luculentíſque firmaueram, ita vt omnino dubitari non poſsit Chriſtum *Eſaia 61.*
eſſe caput & corpus, ſponſum & ſponſam, filium dei & *Gene. 2.*
eccleſiam, filium dei factum filium hominis propter *Ephe. 5.*
nos, vt filios hominum faceret filios dei. Atque ita eſſent duo in carne vna in ſacramento magno, quia agnoſcuntur duo in prophetis in voce vna. Gratulatio ſuperius expreſſa eſt ipſius dicentis, Reſpexiſti humilitatem meam, ſaluam feciſti de neceſſitatibus animam meam, nec concluſiſti me in manus inimici, ſtatuiſti F
in loco ſpacioſo pedes meos. Gratulatio eſt liberari hominis à tribulatione, liberatorum membrorum Chriſti ab afflictione & inſidiis. Et rurſus dicit, *Miſerere mei domine, quoniam tribulor.* In tribulatione vtique anguſtia eſt. Quomodo ergo poſuiſti in ſpatioſo pedes meos? Si adhuc tribulantur, quomodo ſunt in ſpatioſo pedes? An fortè vna quidem vox eſt, quia vnum quidem corpus, ſed in aliquibus membris ſpatium ſentitur, in aliquibus anguſtia, id eſt, alij ſentiunt facilitatē iuſtitiæ, alij laborant in tribulatione? Nam ſi non alia membra illud, alia aliud paterentur, non diceret apoſtolus, Si *1. Cor. 12.*
patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & ſi glorificatur vnum membrum, cōgaudent omnia membra. Aliquæ eccleſiæ verbi gratia pacem habent, aliquæ in tribulatione ſunt. In iſtis qoæ pacem habent, in ſpatioſo ſunt pedes: illæ quæ in tribulatione ſunt, anguſtias patiuntur. Sed & iſtos cōtriſtat illorum tribulatio, & illos pax iſtorum conſolatur. Sic eſt enim vnum corpus, vt non ſit diſciſſio: non autem facit diſciſſionem niſi diſſenſio. Charitas autem cōpagem facit, compages complectitur vnitatem, vnitas ſeruat charitatem, charitas peruenit ad claritatem. Dicat ergo ex quibuſdam membris, *Miſerere mei domine quoniam*

G *tribulor, Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.* Quærimus vnde sit ista tribulatio, quoniam liberatus paulò antè gaudere videbatur iustitia quodã infuso sibi à largitore dono dei, & inde facto spatio pedibus suis in latitudine charitatis. Vnde ergo ista existit tribulatio, nisi fortè ex illo quod dominus dicit, *Mat. 24.* Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Primò enim commendata paucitate san- *Luca. 5.* ctorum, tanquam missis retibus, multiplicata est ecclesia, & capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum *Psal. 39.* erat, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Qui etiam nauigia premerent, & retia rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione ante passionem domini. Ex his igitur multitudinibus exaggeratis, quibus per pascha sic reficiuntur ecclesiæ, vt turbas ipsorum parietum recuset angustia. Quomodo autem non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra & amphitheatra, qui paulò antè ecclesias impleuerunt? ipsos in nequitiis, qui paulò antè in laudibus dei? ipsos blasphemare H deum, qui respondebant, Amen deo? Permaneat, duret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquo- *Mat. 3.* rum, quia nec granum deficit in multitudine palearum quousque post ventilationem mittatur in horreum, & ibi sit in societate sanctorum, ne turbulenti aliquid pulueris patiatur. Perduret ergo, quia & dominus cum di- *Mat. 24.* xisset, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: ne prænunciata ista abundantia iniquitatis laborarent nutarentque pedes nostri, continuò subiecit, quòd fideles erigeret, quòd consolaretur atque firmaret dicens, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic *Ibidem.* saluus erit. Attende itaque istum, qui quantum mihi videtur, in hac tribulatione cõstitutus, quandoquidem positus in tribulatione, quasi dolere deberet (tribulatio enim dolorem habet congruum) iratum se dicit in tribulatione, & ait, Miserere mei domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus. Si tribularis, quare irasceris? Irascitur iste alienis peccatis. Quis non *7. q. 1. Aduersitas.* irascatur videns homines confidentes ore deum, negantes moribus? Quis non irascatur videns homines seculo verbis & non factis renunciantes? Quis est qui non irascatur videns fratres insidiantes fratribus, fidem non seruantes osculo, quod infigunt sacramentis dei? I Et quis enumeret omnia quibus irascitur corpus Christi, quod intus viuit in spiritu Christi, quod gemit tanquam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui sic gemunt, qui sic irascuntur, quomodo vix apparent *Mat. 3.* grana quando area trituratur. Qui nescit quantæ spicæ missæ sint, putat totum paleam esse, & ex hoc quod totum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In his ergo non apparentibus & gementibus qui irascitur, *Psal. 68.* dicit alio loco, Zelus domus tuæ comedit me. Dicit & alibi quandoquidem videt multos mala facientes, Tæ- *Psal. 118.* dium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Dicit & alio loco, Vidi insensatos & tabescebam. Hæc autem ira metuendum est ne tanta sit vt in odium vertatur. Ira enim nondum est odium. Nam irasceris filio, non odisti filium: ei seruas hæreditatem, qui te sentit iratum: & ad hoc irasceris, ne perdat quod ei seruaueris, male viuens moribus prauis. Ergo ira nondum est odium, nõdum odimus eos quibus irascimur, sed ista ira si manserit & non cito euulsa fuerit, crescit, & fit odium. Ideo vt recens ira euelleretur, & in odium non conuerteretur, hoc nos docet scriptura dicens. *Ephe. 4.* Non occidat sol super iracundiam vestram. Inuenis autem aliquando fratrem odium habentem, & repre- K hendit irascentem. In illo est odium, & in alio culpat *Mat. 7.* iram. Ipse habet trabem in oculo suo, & reprehendit festucam in oculo fratris sui. Sed festuca ista & surculus nisi cito euellatur, trabes futura est. Non ergo ait, Extinctus est oculus meus præ ira: sed, turbatus. Nam si & extinguitur, iam odium est, nõ ira. Et vide quia extinctus est. Hinc ait Ioãnes, Qui odit fratrem suum, in tenebris *1. Ioan. 2.* est vsque adhuc. Antequam ergo eatur in tenebras, cõturbatur oculus in ira. Sed cauendum est ne ira vertatur in odium, & oculus extinguatur. Hoc autẽ animaduertat vnusquisque qui in pace (hoc est, qui in Christo, *Luca. 2.* qui pacem dei commendauit) vocatus est, & in cuius natiuitate summa pax per angelum nunciata est hominibus: si pro aliqua parua vel magna causa in odium prorupent, nullam societatem cum pace, hoc est Christo habere poterit, nisi per dignam emẽdationem pœnitentiæ. Sequitur ergo iste & dicit, Turbatus est præ ira oculus meus. *Anima mea, & venter meus.* Hoc est, turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus posuit. Aliquando enim iniquis & peruersis & à lege *7. q. 1. Aduersitas.* deuiantibus & male viuentibus irasci licet, clamare nõ L licet. Cum irascimur & clamare non possumus, interiora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando peruersitas, vt nec corripi possit. *Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.* Defecit, inquit, in dolore vita mea. Dicit apostolus, Nunc viuimus, si vos statis in domino. Quicunque perfecti sunt ex Euangelio *1. Thes. 3.* & gratia dei, non hic viuunt nisi propter alios. Nam vita eorum in hoc seculo eis iam nõ est necessaria. Sed quia dispẽsatio eorum aliis necessaria est, fit in eis quod ait idem apostolus: Concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo, multo enim magis optimum: ma- *Philip. 1.* nere autem in carne necessarium propter vos. Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua non proficere homines, infirmatur in egestate vita hominis. Vere mirabilis egestas & fames, quandoquidem eos quos domino lucramur, quodammodo manducat ecclesia. Quid est manducat? In corpus suum traiicit. Quicquid enim mãducamus, in corpus nostrum traiicimus. Hoc agit ecclesia per sanctos, esurit quos lucrari vult, & quos lucrata M fuerit aliquo modo, manducat quodammodo. Cuius personam gerebat Petrus, quando ei de cœlo submissus est discus plenus omnibus animalibus quadrupedibus, reptilib⁹, & volatilib⁹, quibus generibus omnes gẽtes significantur. Præfigurabat dominus ecclesiã, quòd omnes gẽtes erat transuoratura, & in corpus suum cõuersura: & ait Petro, Macta & manduca. O ecclesia, hoc *Acto. 10.* est Petre, quia super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, macta & manduca. Prius macta, & sic mandu- *Mat. 16.* ca. Occide quod sunt, & fac quod es. Cum ergo prædicatur Euangelium, & videt qui prædicat, non proficere homines, quare non clamet, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni tuei in gemitibus? *Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt.* Anni nostri isti, quos hic ducimus in gemitibus sunt. Vnde? Quia *Mat. 24.* abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. In gemitibus, nõ in clamoris vocibus. Quando videt ecclesia multos in peruersum ire, gemitus suos deuorat apud se, vt dicat deo, Gemitus meus nõ est abscõditus à *Psal. 37.* te. In alio psalmo dicit, sed congruit hic & hoc dicere, Gemitus meus etsi abscõditus est ab hoĩbus, à te nõ est abscõditus. Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea cõturbata sunt. De hac egestate supra diximus.

Ossa

A Ossa verò fortes intelliguntur ecclesiæ, qui etiam si non conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum. *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis nimium, & timor notis meis.* Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Qui sunt inimici ecclesiæ? Pagani, Iudæi. Omnibus peius viuunt mali Christiani. Vis videre quàm omnibus peius viuant mali Christiani? De talibus dicit propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis *Ezech.15.* inutilibus. Pone Paganos ligna esse syluatica extra ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid, quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum: & si adhuc nodosum & curuum & corticosum, tamē quod doletur, asciecur, deplanetur, & possit venire ad aliquam fabricam vsus humani. De sarmentis autem præcisis fabri nihil facere possunt, ignis ea solus expectat. Attendite fratres, cùm syluatico ligno vbique præponatur sarmētum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, illud lignum non dat fructum: præciso tamen sarmento de vite si comparetur lignum syluaticum, intelligi- B tur esse melius, quia de illo faber aliquid facere potest: hæc autem non quærit nisi vt foco ministret. Attendens itaque multitudinem male viuentium in ecclesia. Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium? Peius, inquit, viuunt mali in sarmentis † meis, quàm qui ad illa nunquam accesserunt. *† sacramentis.* Latine aperte cur non dicamus, vel quādo psalmum exponimus? Et si aliis fortè temporibus dicere non audemus, saltem necessitas exponendi habeat libertatem corripiendi. Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium. *2.Petri.2.* De talibus dicit Apostolus Petrus, Facta sunt illis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato. Cum dicit, melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ: nónne indicauit meliores esse inimicos foris positos, quàm intus male viuentes, quibus premitur & grauatur ecclesia? Melius, inquit, illis fuerat nō cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato. Denique vide quàm horribili rei eos comparauit. Contingit illis res C veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum. Istis itaque talibus cum sint plenæ ecclesiæ, nónne veraciter illic dicunt pauci, imò ex paucorum voce ipsa ecclesia, Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimiū, & timor notis meis? Vicinis meis nimium opprobriū factus sum, id est, qui mihi iam appropinquabāt vt crederēt, hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt mala vita malorū & falsorū Christianorū. Quàm multos enim putatis, fratres mei, velle esse Christianos, sed offendi malis moribus Christianorum? Ipsi sunt vicini, qui iam appropinquabant, & nimium opprobrium illis visi sumus. *Timor factus sum notis meis.* Quia cum videt homo multos male viuentes, & de quibus bene sperabatur, in multis malefactis inuētos, timet ne tales sint omnes, quos putabat bonos, & veniunt in suspicionē malā propè omnes boni. Qualis vir? Quomodo cecidit? Quomodo inuētus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo? Putásne tales sunt oēs? Hoc est timor notis meis, vt & ipsis quibus noti sunt, plerunq; in dubium veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consolatur hominem qualiscunque conscientia, vt dicat sibi homo qui bene viuit, O tu qui modò vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet conscientia tua, non sum. Ergo si tu talis non es, solus D es. Vide ne peior sit ista superbia, quàm illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam & Helias aliquando tædio multitudinis impiorum ait, Prophetas tuos occiderūt, *3.Reg.19.* altaria tua suffoderūt, & ego relictus sum solus, & quæ- *Roma.11.* runt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorū qui non curuauerunt genua ante Baal. Ergo fratres inter hæc scandala vnum est remedium, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, & non putabis eum esse quod non es. Sed tamen fit etiam timor notis expertis. *Qui videbant me, foras fugerunt à me.* Ignoscendum esset si foras fugissent à me, qui non videbant me: etiam qui videbant me, foras fugerunt à me. Sed si qui me non videbant, foras fugerunt à me, nec dicendum est foras fugerunt, quia intus non fuerunt. Si intus fuissent, vidissent me, id est, cognouissent corpus Christi, cognouissent membra Christi, cognouissent vnitatem Christi. Illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui videbant me, foras fugerunt à me, id est, qui cognouerunt quid esset ecclesia, exie- E runt foras, & hæreses & schismata contra ecclesiā fecerunt. Hodie hominem inuenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit ecclesia, vbi natus est hoc tenet: non illi euellis consuetudinem, quam suxit cum lacte nutricis. Illum da qui voluitur quotidie in scripturis, qui legit, qui prædicat. Itáne tandem non ibi videt, Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuā, *Psal.2.* & possessionem tuam terminos terræ? Non ibi videt, Commemorabuntur & cōuertentur ad dominum vni- *Psal.21.* uersi fines terræ, & adorabūt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentiū? Si vides ibi totius orbis vnitatē, quid foras fugis, vt non solum ipse patiaris, verum & aliis facias cæcitatem? Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugerunt à me. Putatis enim fratres mei, quia illi omnes qui fecerūt hæreses per loca & partes, non nouerant in scripturis dei, quia ecclesia non est prædicata nisi toto terrarum orbe diffusa? Verè dico charitati vestræ: certe omnes Christiani sumus, vel Christiani omnes dicimur, & omnes Christi signo signamur. Obscurius dixerunt prophetæ de Christo, quàm de ecclesia: puto propterea quia videbant in spiritu, contra eccle- F siam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideo illud vnde maiores lites futuræ erant, planius prædictum & apertius prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt & foras fugerunt. Exempli gratia vnum commemorabo: Abrahā pater noster fuit non propter propaginem carnis, sed *Gene.21.* propter imitationem fidei. Iustus & placens deo, per fi- *Gene.22.* dem suscepit filium sibi promissum Isaac de Sara sterili vxore sua in senectute sua. iussus est immolare deo eūdem filium, nec dubitauit, nec disceptauit, nec de iussu dei disputauit, nec malum putauit quod iubere optimus potuit. Duxit filium suum ad immolādum, imposuit ei ligna sacrificij, peruenit ad locum, erexit dexteram vt percuteret. eo prohibēte deposuit, quo iubentē leuauerat. Qui obtēperauerat vt feriret, obtemperauit vt parceret: vbique obediēs, nusquam timidus. Vt tamen impleretur sacrificium, & sine sanguine non discederetur, inuentus est aries hærens in vepre cornibus. ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quæris quid sit? figura est Christi inuoluta sacramentis. denique vt videatur discutitur, vt videatur pertractatur, vt quod

G inuolutum est euoluatur. Isaac tãquam filius vnicus dilectus figuram habens filij dei, portans ligna sibi, quomodo Christus crucem portauit. Ille postremò ipse aries Christum significauit. Quid est enim hærere cornibus, nisi quodammodo crucifigi? Figura est ista de Christo, continuò prædicanda erat ecclesia, prænunciato capite prænunciãdum erat & corpus. Cœpit spiritus dei, cœpit deus ad Abraham prædicare velle ecclesiam, & tulit figuram: Christum figuratè prædicabat, ecclesiã aperte prædicauit. ait enim ad Abrahã, Quoniam obaudisti vocem meã, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me, benedicens benedicã te, & implendo implebo semẽ tuum sicut stellas cœli, & sicut arenã maris, & benedicentur in semine tuo omnes gẽtes terræ. Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à prophetis, ecclesia aperte, vt viderent illam & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis ista nequitia quam prædixit psalmus, Qui

Ioan.2. videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Hoc apostolus Ioannes de illis dixit. *Oblitus sum tanquam mortuus à corde.* Oblitus

H sum, in obliuionem veni, obliti sunt me illi qui videbant me. Obliti sunt mei, & sic mei obliti sunt tãquam mortuus fuerim à corde ipsorum. Oblitus sum tãquam mortuus à corde. *Factus sum tanquam vas perditum.* Quid est hoc, Factus sum tanquam vas perditum? Laborabat iste, & nulli proderat: vidit se vas esse, & nulli prodesse, & se tanquam vas perditum dicit. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Multi accolunt in circuitu meo, & reprehendunt me quotidie. Quanta mala dicunt in malos Christianos, quæ maledicta perueniunt ad omnes Christianos. Nunquid enim dicit qui maledicit aut qui reprehendit Christianos, Ecce quid faciunt non boni Christiani? sed, ecce quæ faciunt Christiani. non separat, non discernit. Illi tamen ista dicunt, qui accolunt in circuitu, id est, circumeunt, & non intrant. Quare circumeunt & non intrant? Quia rotam temporis amant: Non intrant ad veritatem, quia non amant æternitatem, temporalibus dediti, tanquam rotæ constricti, de quibus

Psal.82. alibi dicitur, Pone principes eorum vt rotam. Et ali-

Psal.11. bi, In circuitu impij ambulant. *Dum congregarentur ipsi*

I *simul aduersum me, vt acciperent animam meam consiliati sunt.* Quid est vt acciperent animam meam consiliati sunt? Vt consentirem prauitatibus eorum. Illis enim qui maledicunt, & non intrant, parum est, quia non intrant: & eiicere hinc volunt vituperando. Si eiecerint te de ecclesia, acceperunt animam tuam, id est, tenuerunt conscientiam tuam, & eris in circuitu tuo, non in mansione. Ego autem inter hæc opprobria, inter hęc scandala, inter hæc mala, inter istas seductiones, foris iniquitates, & peruersitates intus, cum attenderem homines iustos, & quærerem quos imitarer, & deessent, quid feci? quod consilium inueni? *Ego autem in te speraui domine.* Nihil salubrius, nihil securius. Volebas imitari nescio quem, inuenisti illum non bonum. Tolle imitationem hanc. Alium quæsisti, nescio quid displicuit tibi. Tertiũ quæsisti, & ipse non placuit. Nunquid quia & ille & ille displicuit, & tu peribis? Tolle ab homine spem, quia maledictus omnis qui spem suã

Hier.17. ponit in homine. Si attendis adhuc hominem, & cum quæris imitari, & ex illo pendere, adhuc lacte vis nu-

μαμμόθρεπτος. triri, & fies mammothreptus, quales dicuntur pueri qui diu sugunt: quod non decet. Etenim lacte vti, tanquam per carnem velle tibi cibum traiici, hoc idem est per hominem viuere. Idoneus esto ad mensam, inde cape K

vnde ille cepit, aut fortasse non cepit. Fortè vtiliter & in malum incidisti, quem bonum putasti, vt in vbere quasi materno amaritudinem inuenires, & ea offensione repellereris, & ad cibum validiorem inuitareris. Faciunt enim hoc nutrices mammothreptis, vt aliqua amara ponant in papillis suis, quibus offensi paruuli ab vbere resiliãt, & ad mẽsam inhient. Ergo dicit, Ego autem in te speraui domine, *Dixi tu es deus meus.* Tu es deus meus, recedat Donatus, recedat Cæcilianus: nec ille, nec iste meus deus est. Non ad hominis nomẽ ambulo, Christi nomen teneo. Ipsum Paulum audi dicentem, Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in no- 1.Cor.1.

mine Pauli baptizati estis? Perirem si essem de parte Pauli: quomodo non pereo si fuero de parte Donati? Prorsus recedant humana nomina, humana crimina, humana figmenta. In te domine speraui, dixi tu es deus meus. Non homo quisquam, sed tu es deus meus. Vnus deficit, vnus proficit: deus meus non deficit neque proficit. Nec habet quò proficiat perfectus, nec habet vnde deficiat æternus. Dixi domino deus meus es tu. L

In manibus tuis sortes meæ. Non in manibus hominum, 26. quæst. 2.

sed in manibus tuis. Quæ sunt istæ sortes? Quare sor- Sors.

tes? Audito nomine sortium, non debemus sortilegos 10. de Gene ad lite. cap.18 in fine.

quærere. Sors enim non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miserunt Apostoli quando Iudas tradito domino periit, Et sicut de illo scriptum est, Abiit in Act.1.

locum suum, cœpit quæri quis in locum eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus vnus iudicio diuino. De duobus cõsultus est deus, quemnam ipsorũ esse vellet, & cecidit sors super Matthiam. Quid igitur est, in manibus tuis sortes meæ? Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas dei. Nam vbi dicitur, iste facit, iste non facit, merita considerãtur: & vbi merita considerantur, electio est, non sors. Quando autem deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est sors. Meritò tunica illa Domini desuper texta (quæ significat charitatis æternitatem cũ diuidi à perse- M

cutoribus non posset, sors super eam missa est. ad quos Mat.27.

peruenit, eos significauit, qui videntur ad sortem per- Marci.15.

uenire sanctorum. Gratia salui facti estis per fidem, ait Ioan 19.

Apostolus: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc Ephe.2.

non ex vobis. Vide sortem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est, non ex operibus quasi vos benefeceritis, vt ad hoc accedere digni essetis, non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hæc quodammodo sors occulta est. Volũtas dei in humano genere sors est: sors veniens de dei occulta volũtate, apud quẽ non est iniquitas. Non enim ille personas accipit, sed Roma.9.

occulta illius iustitia tibi sors est. Attendat itaque cha- Gala.2.

ritas vestra, videte hoc ipsum quemadmodum firmetur ab apostolo Petro, cum Simon ille magus baptizatus à Philippo, adhæreret ei, credens miraculis diuinis factis in conspectu suo. Venerunt Apostoli ad Samariam vbi crediderat etiam & ipse magus, & vbi fuit baptizatus & imposuerunt Apostoli manus hominibus baptizatis, & acceperunt spiritumsanctum, & cœperunt Act.8.

linguis loqui. Admiratus est ille, & obstupefactus tanto diuino miraculo, quod ad impositionem humanarum manuum venit spiritussanctus, & impleuit homines, & deside-

A desiderauit istam nõ gratiam sed potentiam, non vnde liberaretur, sed vnde extolleretur. At vbi desiderauit hoc, & impleuit superbia cor eius & diabolica impietas
Actu.8. & celsitudo deiicienda, ait Apostolis, Quantam vultis pecuniam à me accipite, vt & ad meam impositionem manuũ accipiãt homines spiritumsanctũ. Qui quærebat secularia, qui in circuitu accolebat, pecunia putauit posse se emere donum dei. Qui se putauit pecunia comparare spiritumsanctũ, etiam apostolos auaros arbitratus est, sicut erat ipse impius & superbus. Continuò
Ibidem. Petrus. Pecunia tua, inquit, tecum sit in perditionẽ, quia existimasti donum dei pecunia comparare. Nõ est tibi sors neque pars in fide hac: id est, non pertines ad istam gratiam, quam gratis omnes accepimus, qui pecunia te putas posse emere quod gratis datur. Ex eo autẽ quòd gratis datur, sors vocatur. Non est tibi sors neque pars in fide hac. Ista dixi, ne expauescerem* quod ait, In manibus tuis sortes meæ. Quæ sunt enim sortes? Hæreditas ecclesiæ. Quousque est hęreditas ecclesiæ? Inter quos fi-
Psal.2. nes? Vsque ad omnes fines. Dabo tibi gentes hæreditatẽ
B tuam, & possessionem tuã terminos terræ. Nõ mihi ergo promittat homo nescio quã particulam: Deus me* in manibus tuis sortes meæ. Iã sufficiat charitati vestræ: quod restat in nomine domini crastina die ipso adiuuante reddemus.

Concio tertia de fine eiusdem psalmi.

Quod de psalmo restat, vnde duos iã sermones habuimus, aliquantum est amplius quàm tertia pars, & videmus nobis hodie debitũ esse complendũ. Vnde peto charitatem vestrã vt libenter audiatis nos. In verbis enim eius planioribus non est immorari necesse, vt ea nos teneãt, quorum est necessitas exponẽdi. Multa enim sunt animis fidelium spõte occurrentia, multa quæ breui admonitione opus habẽt, quædam verò & ea rariora quibus insudãdum est vt possint intelligi. Vt ergo tẽpus sufficiat viribus & nostris & vestris, videte quàm aperta sunt hæc, & nobiscum potius agnoscite, & in his nobiscum deum laudate. Et si orat psalmus, orate. Et si gemit, gemite. Et si gratulatur, gaudete. Et si sperat, sperate. Et si timet, timete. Omnia
C enim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. Dicamus hoc, & vnusquisque de inimicis suis dicat hoc. Bonum est enim & orare debemus, vt nos deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intelligendi sunt inimici, pro quibus orandum sit, & contra quos orandum sit. Inimici homines qualescunque fuerint, non sunt odio habendi, ne cum odit malus quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus & quem patitur malum, vt vel vnus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus & angeli eius: ipsi nobis inuident regnum cœlorum: ipsi nolunt vt nos ascendamus illic vnde illi deiecti sunt. Ab his oremus erui animam nostram. Nam & quando aduersum nos homines incitantur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Paulus apostolus admonens nos quàm cauti esse contra inimicos debeamus, ait seruis dei, qui tribulationes patiebantur, vtique seditionibus, impro-
Ephe.6. bitatibus, inimicitiis hominum: Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non est aduersus homines: sed aduersus principes & potestates & rectores mundi. Cuius mundi? Cœli & terræ? Absit. Huius mundi rector non est nisi creator. Sed quem dicit mundum? Amatores mũdi. Denique addit & ex- D
ponit, quod dico mundi tenebrarum hãrum. Quarum Ephe.6.
vtique tenebrarum, nisi infidelium & impiorum? Nam ex impiis & infidelibus cum essent facti pij & fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus, Fuistis enim aliquã- Ephe.5.
do tenebræ, nunc autem lux in domino. Aduersus spiritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus, aduersus diabolũ Ephe 6.
& eius angelos dimicatis. hostes vestros non videtis, & vincitis. Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. *Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in tua misericordia.* Superius dicebamus, si meminit hesternæ disputationis charitas vestra, quicunque affuistis, quoniam illi maxime persequuntur ecclesiam, qui Christiani nolunt bene viuere. Per hos enim opprobrium habet ecclesia, & ab his inimicitias sustinet. Quãdo corripiuntur, quando male viuere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, & erumpendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste: & si volumus, nos sumus: quoniam plures sunt ipsi, & inter multitudinem eorum vix apparent boni, tãquam grana in area, de quibus tunc purgatis horrea replen- E
da sunt domini. Ergo inter hos gemens iste ait, Illustra Mat.3.
faciem tuam super seruum tuum. Confusio enim quæ- Luca.3.
dam putatur, cum omnes Christiani dicuntur, & qui bene viuunt, & qui male viuunt: omnes vno charactere signantur, omnes ad vnum altare accedunt, omnes eodem baptismo abluũtur, omnes eandem orationem dominicam proferunt, omnes iisdem mysteriis celebrandis intersunt. Quando discernuntur qui gemunt, & à quibus gemunt, nisi illustret ille faciem suam super seruum suum? Quid est ergo, Illustra faciem tuam super seruum tuum? Appareat quia pertineo ad te: nec sic dicat & Christianus impius quia pertinet ad te, ne sine causa tibi in alio psalmo dixerim, Iudica me deus, Psal.42.
& discerne causam meam de gente non sancta. Quod ibi dixit, discerne causam meam: hoc dicit hic, Illustra faciem tuam super seruum tuum. Et tunc ne & ipse superbiat, & quasi se iustificare videatur, adiungit & ait, Saluũ me fac in tua misericordia. Hoc est, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia: nõ quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Noli me audire secundum iudiciariam seueritatem, sed se- F
cundum misericordissimam bonitatem. Saluum me fac in tua misericordia. *Domine non confundar quoniam inuocaui te.* Magnam causam dixit, non confundar quoniam inuocaui te. Vis vt confundatur qui inuocauit te? Vis vt dicatur, vbi est de quo præsumpsit? Quis autem etiam ipsorum impiorum non inuocat deum? Nisi ergo proprio modo quodam diceret, Inuocaui te deum, qui nõ possit communis esse cum multis, nullo modo de hac inuocatione tantam mercedem auderet exigere. Responderet enim illi deus quodammodo in cogitatione & diceret, Quid à me petis vt non confundaris? Quare? Quia inuocasti me. Nõnne quotidie homines, vt impleant fortè adulteria quæ concupiscunt, inuocant me? Nõnne quotidie homines, vt moriantur illi à quibus expectant hæreditatem, inuocant me? Nõnne quotidie homines qui fraudem cogitãt, vt eam prospero exitu compleãt, inuocãt me? Quid ergo est quòd pro magna mercede exigis vt dicas, non confundar quoniam inuocaui te? Inuocant quidem illi, sed non inuocant te. Inuocas deum, quando in te vocas deum. Hoc est enim illum inuocare, illum in te vocare, quodammodo eum in domum cordis tui inuitare. Non

G autem auderes tantum patremfamiliàs inuitare, nisi nosses ei habitaculũ præparare. Si enim tibi dicat deus, Ecce inuocasti me, venio ad te: quò intrabo? Tantas sordes conscientiæ tuæ sustinebo? Si seruum meum in domum tuam inuitares, nónne prius eam mundare curares? Inuocas me in cor tuum, & plenum est rapinis. Quò inuocatur deus, plenum est blasphemiis, plenum est adulteriis, plenum est ira & fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, & insuper plenum est inuidia, & inuocas me? De talibus denique quid ait alio loco

Psal. 13 & 52. psalmus? Deum non inuocauerunt. Et vtique inuocauerunt, nec tamen inuocauerunt. Breuiter dico, quoniam nata est quæstio, vt tantam mercedem exigat homo allegãs vnum meritum, dicendo, quia inuocaui te: cum videamus à tam multis malis inuocari deum, nata est quæstio, vnde non transeundum est. Dico ergo breuiter homini auaro, Inuocas deum. Quare inuocas deum? Vt det tibi lucrum. Lucrũ ergo inuocas, non deum: quia hoc lucrum quod concupiscis, non potes habere per seruum tuum, non potes habere per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellitem tuum. Inuocas deum, ministrum lucri tui fa-

H cis deum. Viluit tibi deus. Vis inuocare deum? Gratis inuoca. Auare, an paruum est tibi si te impleat ipse de⁹. Deus si ad te veniat sine auro & argento, non vis illum. Quid ergo tibi de his quæ fecit deus sufficit, cui deus ipse non sufficit? Meritò ergo rogat iste, Non confundar, quoniam inuocaui te. Inuocate dominum fratres, si non vultis confundi. Confusionem enim quandam timet iste, de qua in superioribus psalmi locutus est, In te domine speraui, non confundar in æternum. Nam vt sciatis quia istam confusionem timet: quid addidit cum dixisset, Non confundar in æternum, quoniam inuocaui te? *Erubescant impij & deducantur in infernum.* Confusionem vtique illam in æternum. *Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu.* Iustus iste Christus est. Multa labia loquuntur aduersus eum iniquitatem in superbia & contemptu. Quare in superbia & cõtemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis vt contemnatur ab eis, qui honores amant, ille qui tantas contumelias accepit? Non vis vt contem-

I natur ab his qui pro magno habent istam vitam, ille qui mortuus est? Nõ vis vt cõtemnatur ab eis qui quasi dãnationem mortem crucis turpem putãt, ille qui crucifixus est? Non vis vt contemnatur à diuitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi? Omnia ista quæ amant homines, quia noluit illa habere Christus, vt non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda, omnes qui amant hæc, contemnunt illum. Et quicunque voluerit seruorum eius sequi vestigia ipsius, vt ambulet & ipse in ea humilitate in qua didicit ambulasse dominum suum, contemnitur in Christo, quasi membrum Christi: & cum caput & membra contemnuntur, totus ipse Christus contemnitur, quia totus ipse iustus est caput & corpus. Et necesse est vt cõtemnatur totus ipse Christus à superbis & impiis, vt fiat illis quod dicitur, Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & cõtemptu. Quando efficientur muta labia ista? In hoc seculo nũquam. Quotidie clamant contra Christianos, maxime

Luca. 16. humiles, quotidie blasphemant, quotidie latrãt, augent linguis suis pœnas quibus apud inferos sitiant, & aquæ stillam sine causa desiderent. Non ergo nunc muta ef-

ficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando tradu- K cent eos ex aduerso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiæ, Tunc stabunt iusti in magna constan- Sap. 5. tia aduersus eos qui se angustiauerunt. Tunc dicent illi, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu & in similitudinẽ improperij. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam. Tunc efficientur labia eorum muta, qui loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in contemptu. Modo enim dicunt nobis, Vbi est deus vester? Quid colitis? Quid videtis? Creditis & laboratis: certum est quod la- Psal. 113. boratis, incertũ est quod speratis. Quando venerit certum quod speramus, muta efficientur labia dolosa. Proinde vide quid sequitur, quia muta efficiẽtur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu. Attendit iste, qui sic gemit, videt bona dei intus in spiritu, videt hæc bona, quæ in occulto videntur, sed ab impiis non videntur. Videte eos propterea loqui aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu, quia bona huius seculi videre norũt, L bona autem futuri seculi nec cogitare sciunt. Sed vt cõmendaret ipsa bona futuri seculi hominibus, quos iubet tolerare, non amare præsentia, exclamauit & addidit, *Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine.* Hic homo impius si dicat, Vbi est ista multitudo dulcedinis? respondebo: Quomodo tibi ostendã multitudinem huius dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosses, quàm bene saperet, non clamares nisi gustasses. Palatum cordis non habes ad hæc bona gustanda, quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicam, Gustate & videte quoniam suauis Psal. 33. est dominus. Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine, *Quam abscondisti timentibus te.* Quid est abscondisti illis? Seruasti illis, non negasti, vt soli ad eam perueniant. Bonum est enim quod iustis & impiis non potest esse commune, vt timendo perueniant. Quamdiu enim adhue timent, nondum & ipsi peruenerunt, sed credunt se peruenturos, sed à timore incipiunt. Nihil Psal. 110. enim dulcius est immortalitate sapientiæ, sed initium sapientiæ timor domini, quam abscondisti timentibus Eccle. 1. te. *Perfecisti autem sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum.* M Non perfecisti in conspectu filiorum hominum, sed sperantibus in te in conspectu filiorum hominum: id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te in conspectu filiorum hominũ, quomodo dicit dominus, Qui me negauerit corã hominibus, negabo & ego Mat. 10. illum coram patre meo. Ergo si speras in domino, coram hominibus spera: ne fortè abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, & timeas confiteri, cum tibi pro crimine obiiciatur quia Christianus es. Cui autem modo obiicitur quia Christianus est? Tam pauci non Christiani remanserunt, vt eis magis obiiciatur, quia Christiani non sunt, quàm ipsi audeant aliquibus obiicere, quia Christiani sunt. Tamen dico vobis fratres mei, Incipe quicunque me audis, viuere quomodo Christianus, & vide si non tibi obiiciatur & à Christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intuere quod audis. Vis viuere vt Christianus? Vis sequi vestigia domini tui? Obiicitur tibi, erubescis & erubescendo dimittis. Viam perdidisti. Videris tibi corde credidisse ad iustitiã, sed Rom. 10. perdidisti, ore confessio fit ad salutem. Si ergo vis ambulare viam domini, etiam in conspectu hominũ spera in deum: id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo

viuit

A vivit in corde tuo, sic habitet in ore tuo; quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christum negaveris, spera tibi perfici dulcedinem dei. Quid sequitur? *Abscondes eos in abscondito vultus tui.* Qualis est locus iste? Non dixit, Abscondes eos in cœlo tuo: non dixit, abscondes eos in paradiso: non dixit, abscondes eos in sinu Abrahæ. Multis enim fidelibus loca futura sanctorum, in scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quicquid præter deum est: qui nos tuetur in loco vitæ huius, ipse post istam vitam fit locus noster: quia & iste psalmus hoc ei ait superius, Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij. Ergo erimus in vultu dei absconditi. Quis sinus est in facie dei, à me expectatis audire. Purgate cor, vt ipse illuminet, & quem vocatis intret. Esto domus eius, & erit domus tua: habitet in te, & tu habitabis in eo. Si eum exceperis in hoc seculo in corde tuo, ille post hoc seculum excipiet te vultu suo.

B Abscondes, inquit, eos. Vbi? In abscondito vultus tui. *A conturbatione hominum.* Ibi enim non conturbantur cum absconduntur. In abscondito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita felix in hoc mundo, vt cum cœperit audire opprobria hominum propterea quòd Christo seruit, fugiat ad deum corde, & incipiat spem habere in dulcedine ipsius, & à conturbatione hominum, à quibus audit opprobria, intret in vultum dei cum conscientia sua? Intret planè, sed si habeat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam ianuam. Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum. *Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.* Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum, vt prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non posit. Sed interim cum peregrinantur in hoc seculo, quia multas patiũtur linguas contradicentes, qui tibi seruiunt, quid eis facis? Proteges eos in tabernaculo tuo. Quod est tabernaculum? Ecclesia huius temporis. Tabernaculum ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habita-

C culum est militum in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula, Domus non est tabernaculum. Pugna in expeditione peregrinus, vt saluus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in cœlo domus tua æterna, si modò bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos à contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diuersæ hæreses, diuersa schismata personant, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ. Tu curre ad tabernaculum dei, Ecclesiam catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegêris in tabernaculo à contradictione linguarum. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate circunstantiæ.* Quæ est ciuitas circunstantiæ? In Iudæa populus dei erat positus, quasi in medio mundo, vbi dicebantur laudes deo, eique sacrificia offerebantur, vbi prophetia non cessabat canendo futura, quæ modo videmus impleri. Iste populus quasi in medio gẽtium erat. Attendit propheta iste, & vidit futuram ecclesiam dei in omnibus gentibus. Et quia omnes gentes circum vndique erant, quę in medio ponebant vnam gentem Iudæorum, has vndique circunstantes gentes appellauit D ciuitatem circunstantiæ. Mirificasti quidem domine misericordiam tuam in ciuitate Hierusalem, ibi passus est Christus, *Mat. 27.* ibi resurrexit, ibi ascendit in cœlum, ibi multa mirabilia fecit, sed maior laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circunstantiæ: id est, in omnibus gentibus diffudisti misericordiã tuam. Nec vnguentum tuum in illa Hierusalem, quasi in vase tenuisti, sed tanquam confracto vase vnguentum per mundum diffusum est, vt impleretur quod dicitur in scripturis sanctis, Vnguentum effusum est nomen tuum. *Cantic. 1.* Et ita mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circunstantiæ. Ascendit enim in cœlum, sedet ad dexteram patris, *Act. 1.* post decem dies misit spiritum sanctum, *& 2.* impleti sunt spiritu sancto discipuli, cœperunt prædicare magnalia Christi. Lapidati, occisi, fugati sunt. *Act. 7.* Et cum inde tanquam ex vno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne diuino totam syluam mundi accenlam feruore spiritus & lumine veritatis impleuerũt. Et mirificauit dominus misericordiam suam in ciuitate circunstantiæ. *Ego dixi in ecstasi mea.* Recordamini titulũ psalmi, ecce est illa ecstasis. Videte quid dicat, Ego dixi, inquit, in ecstasi mea. *Proiectus sum à fa-* E *cie oculorum tuorum.* In pauore meo dixi, hoc est, dixi in ecstasi mea. Vidit se pauentem intus nescio qua tribulatione magna, sicut non desunt: attendit cor suum pauidum & trepidum, & ait, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Si in facie tua essem, non sic timerem: si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio psalmo, Si dicebam motus est pes *Psal. 93.* meus, misericordia tua domine adiuuabat me: continuò & hic ait: *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ.* Quia confessus sum, quia dixi proiectus sum à facie oculorum tuorum, quia non superbus extiti, sed cor meum accusaui, & in tribulatione mea titubans ad te exclamaui, exaudisti orationem meam. Impletum est ergo quod commendaui de illo psalmo. Quod enim est, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum: hoc est in illo psalmo, Si dicebam motus est pes meus. Et quod est in illo, Misericordia tua domine adiuuabat me: hoc est in isto, Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ. Attende illud in Petro. Videt dominum ambulantem in aquis, putat *Mat. 14.* phantasma: exclamat dominus, Ego sum, nolite time-

F re. Confidit Petrus & dicit, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. Hinc probo si tu es, si in verbo tuo potuero quod tu potes. Ait ille, Veni. Et ad verbum iubẽtis facta est potestas audientis. Veni, inquit. Et descendit. Cœpit ire. Ibat intrepidus tanquam in illo sperans. Videns autem ventum validum timuit. Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et cum cœpisset mergi, clamauit, Domine pereo. Et Iesus porrigens ei manum leuauit eum, dicens, Modicę fidei, quare dubitasti? Dixi ergo in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorũ tuorum, & tanquã iam perire incipiens in mari, exaudisti domine vocem orationis meæ. Exaudisti autem. *Cum clamarem ad te.* Clamor ad deum non est voce, sed corde. Multi silẽtes labiis, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde auerso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus vbi audit deus. Cum clamarẽ, inquit, ad te, exaudisti vocem orationis meæ. Iã ergo expertus quid nos hortatur? *Diligite dominum omnes sancti eius.* Tanquã diceret, Credite mihi, ego sum expertus. Habui tribulationes, inuocaui, & nõ sum deceptus: speraui in deum, & non sum confusus. Cogi- *Psal. 76.*

G tationes meas illuminauit, trepidationem meam firmauit. Diligite dominum omnes sancti eius: id est, vos diligite dominum, qui non diligitis mundum, hoc est, omnes sancti eius. Nam cui dico vt diligat dominum, quid adhuc diligit amphitheatrũ? Cui dico vt diligat dominum, quid adhuc diligit mimum? quid adhuc diligit pantomimum? quid adhuc diligit vinulentiam? quid adhuc diligit pompas seculi, & vanitates omnes, & insanias mendaces? Cui dico, disce non diligere, vt discas diligere, auertere vt conuertaris, funde vt implearis. Diligite dominum omnes sancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus.* Nostis quia modò multi malefici videntur, nostis quia modò in suis vanitatibus extolluntur: veritatem requiret dominus. *Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiã.* Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis: necesse est enim vt dominus veritatem requirens, retribuat his qui abundanter faciunt superbiam. Iam dicturus es, Quando retribuet? Quando vult. Quia retribuet certus sis, de retributione non dubites, de tempore non audeas deo donare consilium. Prorsus veritatem requiret, & retribuet his qui abundanter faciunt superbiam. Aliquibus & hic retribuet, & vidimus & didicimus quia retribuit. Etenim

H quando humiliantur qui deum timent, si forte in aliqua dignitate huius seculi refulserant, humiliati nõ ceciderunt, quia deum de corde non excluserant, altitudo ipsorum deus est. Humiliatus videbatur Iob perdita

Iob.1. substãtia sua, perditis filiis suis, perditis quæ seruabat, perditis quibus seruabat, remansit sine hæreditate, & quod est tristius, sine hærede: remansit ad solã vxorem,

Iob.2. non suã consolatricem, sed diaboli potius adiutricem. Humiliatus videbatur: vide si miser factus est: vide si non erat in abscondito vultus dei. Nudus, ait, exiij de vtero matris meæ, nudus reuertar in terram. Dominus

Ibidem. dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit ita factũ est: Sit nomen domini benedictum. Istæ geminæ laudes dei vnde sunt? Videte foris pauperem, intus diuitem. Istæ gemmæ laudis dei non exirent de eius ore, nisi thesaurum haberet in corde. Qui diuites esse vultis, tales diuitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miseros. Erratis, nescientes quid intus habeãt. Ex vobis coniicitis qui mundum diligitis, quia

I vos cum talia perditis, miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare, habent intus quo gaudeãt. Interior est dominator eorum, interior est pastor & consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc seculo ponũt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malæ conscientiæ. Vnde se consolentur non habent, non habent quò foras exeant, non habent quò intro redeant, deserti pompa seculari, inanes gratia spiritali, vere humiliãtur. Et multis facit deus ista in isto tempore, sed non omnibus. Si enim nemini faceret, quasi non videretur vigilare diuina prouidentia, si omnibus faceret, non seruaretur diuina patientia. Tu tamen Christiane tolerare didicisti, non vindictam retribuere. Vindicari vis Christianus, nondum vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, & ille non passus est? Nunne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis est, si tamen aurum sis & non palea, vt sordibus careas, non in cinerem conuertaris. Diligite dominum omnes sancti eius, quoniam veritatem requiret dominus, & retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.

Psal.16. Sed quandò retribuet? O si modò retribueret, modò eos volebam videre humiliatos atque prostratos. Audite quid sequitur. K *Viriliter agite.* Nolite lassas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua vestra. Viriliter agite, *Et confortetur cor vestrum.* Ad perpetienda & tolerãda omnia mala huius seculi confortetur cor vestrũ. Sed qui sunt quibus hæc dicit propheta, Viriliter agite, & confortetur cor vestrum? Nunquid his qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, audite. Omnes qui speratis in domino.

In psalmum trigesimumprimum enarratio.

Præfatio.

PSalmus gratiæ dei & iustificationis nostræ nullis præcedẽtibus meritis nostris, sed præueniẽte nos misericordia domini dei nostri, commẽdatus maxime ore apostolico, sicut præcedẽs hunc psalmũ lectio nobis intimauit, à nostra tenuitate susceptus est, cum vestra charitate tractãdus: vnde primùm infirmitatem meam orationibus vestris commendo, sicut dicit Apostolus, Vt detur mihi sermo in *Ephe.6.* apertione oris mei, sic loqui vobis, quemadmodum & mihi dicere periculosum non sit, & vobis audire salutare sit. L Anceps enim animus humanus & fluctuans inter confessionẽ infirmitatis & audaciã præsumptionis, plerunq; hinc atque inde cõtunditur, & ita impellitur, vt ei in quamlibet partẽ cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationẽ se inclinauerit, vt dicat quia misericordia dei omnibus peccatorib⁹ in quibuslibet peccatis perseuerãtibus, tantùm credentibus quia deus liberat, deus ignoscit, ita parata est in finem, vt nemo pereat fideliũ iniquorum: id est, nemo pereat eorũ qui sibi dicunt, quiduis faciã, quibuslibet facinoribus & flagitiis inquiner, quãtumlibet peccem, liberat me deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminẽ perire, talium cogitatione mala inclinatur in impunitatẽ peccatorum, & deus ille iustus, cui cantatur miseri- *Psal.100.* cordia & iudiciũ, non sola misericordia, sed & iudiciũ, inuenit hominẽ male de se præsumentem, & ad interitum suũ misericordia dei abutentẽ, & necesse est vt dãnetur. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem, qua quisq; terretur, si se in audaciã quandã præsumptionis erexerit, & de suis virib⁹ iustitiaq; præsumpserit, & pro- M posuerit animo implere iustitiam, & omnia quæ præcipiuntur in lege ita facere, vt in nullo offendat, atque in potestate suã se habere vitam suã: vt omnino nusquam labatur, nusquã deficiat, nusquam titubet, nusquam caliget, sibique hoc tribuat, & potentatui voluntatis suæ: etiam si fortè impleuerit omnia quæ iusta videntur coram oculis hominum, ita vt nihil inueniatur in vita eius, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem iactationémque superbiæ damnat deus. Quid igitur fit, si se homo iustificauerit, & de iustitia sua præsumpserit? Cadit. Si considerans & cogitans infirmitatem suã & præsumens de misericordia dei, neglexerit vitam suam mundare à peccatis suis, & se omni gurgite flagitiorũ demerserit, & ipse cadit. Præsumptio de iustitia, quasi dextera est: cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem dei dicentem nobis, Ne declines in dexteram aut sinistram. *Prouer.4.* Ne præsumas ad regnum de iustitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia dei. Ab vtroque te reuocat præceptum diuinum, & ab illa altitudine, & ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, præcipitaberis: hac si lapsus fueris, demergêris. Ne, inquit, declines in dex-

teram

A teram aut sinistram. Iterum dico, quod breuiter fixo animo teneas, ne præsumas ad regnum de iustitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia dei. Respondebis. Quid ergo faciam? Psalmus iste docet nos, quo perfecto atque tractato arbitror adiuuante misericordia domini visuros nos viam vel vbi iam ambulemus, vel quam tenere debeamus. Vnusquisque pro modulo suo audiat, & sicut sibi conscius fuerit, ita vel doleat corrigendus, vel gaudeat approbandus. Si se deuiasse inuenerit, redeat vt in via ambulet. Si se in via inuenerit, ambulet vt perueniat. Nemo sit superbus extra viam, nemo piger in via. Hunc autem psalmum ad eam gratiam pertinere, qua Christiani sumus, testatus est apostolus Paulus, vnde ipsam lectionem vobis legi voluimus. Hoc dixit apostolus cum commendaret iustitiam quæ ex fide est, aduersus eos qui gloriatur de

Rom. 4. iustitia quæ est ex operibus. hoc ait, Quid ergo dicimus inuenisse Abraham patrē nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non ad deum. Auertat ipse deus à

1. Cor. 1. nobis talem gloriam, & illud potius audiamus, Qui gloriatur, in domino glorietur. Multi enim gloriantur de operibus, & inuenis multos paganos propterea

B nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bona vita sua. Bene viuere opus est, ait. Quid mihi præcepturus est Christus vt bene viuā? Iam bene viuo, quid mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor. Nam inueniatur in vita mea aliquid quod reprehendatur, & qui reprehenderit faciat Christianum. Habet gloriam, sed non ad deum. Non autem sic pater noster Abraham. Hæc autem sententia apostoli ad hoc vult intentionem nostram dirigere. Quia enim fatemur, & ipsa est fides nostra, de sancto patriarcha, qui placuit deo, vt discamus eum & nouerimus ad deum habere gloriā, ait apostolus. Certè notum est nobis & manifestum, quoniam Abraham ad deum habet gloriam. At si ex operibus iustificatus est Abraham, habet gloriam, sed non ad deum. Ad deum autem habet gloriam, non ergo ex operibus iustificatus est. Si ergo non ex operibus iustificatus est Abraham, vnde iustificatus est? Sequitur & dicit vnde. Quid enim scriptura dicit? id est, vnde di-

C cit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem

Gen. 15. Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergo

Rom. 4. ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex

Galat. 3. operibus, sed ex fide: obseruet illam voraginem de qua locutus sum. Vides ergo quia ex fide, non ex operibus iustificatus est Abraham. Faciam ergo quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantùm credidero in deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem dei verusque intellectus non solum periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à pro fundo eleuat. Respōdeo ergo tanquā contra apostolum, & dico de ipso Abraham, quod inuenimus etiam in epistola alterius apostoli, qui volebat corrigere homines qui male intellexerant istum

Iac. 2. apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant bene operari de sola fide præsumentes,

Rom. 4. ipsius Abrahæ opera commēdauit, cuius Paulus fidem: & non sunt sibi aduersi apostoli. Dicit autem Abrahæ

Gen. 15. opus omnibus notum. Abraham filium suum immolādum deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamen-

tum. Laudo fructū boni operis, sed in fide agnosco ra- D dicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abrahā, nihil illi prodesset qualecūque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abrahā, vt cum ei deus imperaret offerre sibi immolādum filium suū, diceret apud semetipsum, non facio, & tamen credo quia me etiam cōtemnentem iussa sua liberat deus: fides sine operibus Iacob. 2. mortua esset, & tāquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisquam dicatur bene operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. ita mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona 2. sen. dist. opera sua ante fidem. Vbi fides non erat, bonum opus 40. ca. 1. & non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentio- 41. ca. diy nem fides dirigit. Non valde attendas quid homo fa- vero qui. ciat, sed quid cum facit aspiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare nauim, & perdidisse quō tendit, quid valet quia antennam optime tenet, optime mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis est viribus vt detorqueat nauim quò velit, atque vnde velit, & E dicatur ei, vsquequo is? & dicat nescio, aut non dicat nescio, sed dicat ad illum portum eo, nec ducat in portum, sed in saxa festinet? Nonne iste quanto sibi videtur in naui gubernanda agilior & efficacior, tanto periculosius eā sic gubernat, vt ad naufragium properando perducat? Talis est & qui optime currit præter viā. Nonne ergo erat melius & tolerabilius, vt esset gubernator ille aliquātò inualidior, vt cum labore & aliqua difficultate gubernacula regeret, & tamen rectū debitumque cursum teneret: rursumque ille pigrius etiā & imbecillius, tamen viā ambularet, quàm præter viam fortiter curreret? Optimus ergo ille, qui & viā tenet, & bene ibi ambulat: sequentis autem spei, qui & si aliquātulum claudicat, non omnino errat aut remanet, sed progreditur, etsi paulatim. Fortasse enim bene sperandum est eum quō tendit etiā tardius peruēturum. Ergo fra- Rom. 4. tres ex fide iustificatus est Abraham: sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Nunquid enim fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis nō est ipsa. Aliquid mali credidisti, & igne malitiæ tuæ radicē tuæ fidei cōcremasti. Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis, Non hoc ait apostolus Paulus. Imò hoc ait Paulus F apostolus. Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Et alio loco, Plenitudo ergo legis charitas. Et alio lo- Galat. 5. co. Omnis enim lex in vno sermone impletur, in eo Rom. 13. quod scriptum est, Diliges proximum tuum tāquam te- Galat. 5. ipsum. Vide si nō vult te operari qui dicit, Non adulterabis, non homicidiū facies, non cōcupisces, & si quod Rom. 13. est aliud mādatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur: plenitudo autem legis charitas. Nunquid charitas permittit aliquid male te facere ei quem diligis? Sed fortè tātummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. Ergo nec charitas permittit te non præstare quicquid potes ei quem diligis. Nonne illa est charitas, quæ orat etiam pro inimicis? Ergo deserit amicum, qui bene optat inimico? Itaque si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem & dilectionem, & noli cogitare quid opereris. Ipsa dilectio vacare non potest. Quid enim de quoquam homine etiam male operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem &

G nihil operantem. Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes nónne amor operatur? Purga ergo amorem tuum; aquam fluentem in cloacam conuerte ad hortum. Quales impetus habebas ad mundum, tales habeas ad artificem mundi. Num vobis dicitur, nihil ametis? Absit. Pigri, mortui detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor dei, amor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor huius seculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas bene operantis dat ei spem bonæ conscientiæ. spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc de quibus dixit apo-
1.Cor.13. stolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. Finis enim præ-
1.Timot.1. cepti est, dixit. Quid est finis præcepti? Quo perficiuntur præcepta, non quo consumuntur. Aliter enim dicimus, finitus est cibus: aliter dicimus, finita est tunica quæ texebatur. Finitur vt perfecta sit. Et hic finis dicitur, & ibi. Non ergo hic finem præcepti dixit, quo
H quasi pereant præcepta, sed quo perficiātur & consummentur, non consumantur. Finis ergo propter tria illa: finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & nō sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Illo ergo
1.Cor.13. loco à fide cœpit apostolus, Fides, spes, charitas. Alio
1.Timo.1. loco ab ipsa charitate cœpit, Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Modo nos à medio cœpimus, ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, chari-
Rom 3. tatis est. Quomodo ergo dicit apostolus iustificari ho-
Galat 5. minē sine operibus ex fide, cum alio loco dicat, Fides quæ per dilectionem operatur? Non ergo Iacobum a-
Iaco.2. postolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo oppo-
I namus, & dicamus ei, At nos quodammodo permittis impune peccare, cum dicis, Arbitramur iustificari ho-
Rom.3. minem per fidem sine operibus. Sed adhuc dicis, Fides
Gala.5. quæ per dilectionem operatur. Quomodo hac quasi securus fio, si operarus non fuero: hac autem nec spem nec ipsam fidem videor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? Teipsum audi ô Apostole. Certe fidem mihi hic sine operibus vis commendare, opus autem fidei dilectio est, quia dilectio vacare non potest, nisi & mali nihil operetur, & quicquid potest
Psal.33. boni operetur. Quid enim facit dilectio? Declina à malo, & fac bonum. Hanc ergo fidem sine operibus com-
1.Cor.13. mēdas, & alio loco dicis, Et si fidem habeā, ita vt montes trāsferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo si nihil mihi prodest fides sine chari-
Gala.5. tate, charitas autem vbi fuerit necesse est vt operetur, fi-
Rom 3. des ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo iustificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse apostolus. Propterea hoc tibi dixi ô homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia pec-

catorem te fides inuenit, & si te fides data fecit iustum, K impium inuenit quem faceret iustum. Credēti, inquit, Rom.4.
in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? Iactet etiam impius opera sua, & dicat, Do pauperibus, nihil a- Luc.12.
licui aufero, nō vxorem alienā concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repræsento. Hæc omnia dicat: quæro vtrum pius sit, an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedi- Rom.1.
ctus in secula. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est? Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem? impius es, Non est ista merces fidei. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optime gubernare, in saxa festinas. Quid si quod speran- L
dum est speras, id est, vitam æternam, sed non à domino deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna? Si putas te ad vitam æternam posse peruenire per militiā cœli, per solam & lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum, impius es. Sed cre- Rom.4.
de in eum qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellauerim, quādiu non de radice bona procedunt. Quid est hoc? Aut vitam temporalem ab æterno deo speras, aut vitam æternā à dæmonibus speras. In quālibet partem impius es. Corrige fidē, dirige fidem, dirige viam: & si habes bonos pedes, ambula iā securus, curre, viā tenes. Quanto melius cucurreris, tāto facilius peruenies. Sed forte claudicas aliquātulum, saltē à via noli recedere: & si tardius peruenturus es, noli remanere: noli retro cōuerti, noli deuiare. Quid ergo? Qui sunt beati? Non in quibus nō inuenerit deus peccatum: nā in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Rom.3.
Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet vt non sint beati, nisi quorū remissa sunt peccata. Hoc er- Psal.31.
go apostolus sic commendauit, Credidit Abrahā deo, Gene.15.
& reputatum est ei ad iustitiā. Et ei qui operatur, id est, Rom.4.
de operibus præsumit, & eorum merito sibi dicit datā M
esse gratiā fidei, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quid est hoc nisi quòd merces nostra gratia vocatur? Si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus deus redderet, vtique damnaret. Stipen- Rom.6.
dium enim peccati, mors. Malis operibus quid debetur nisi damnatio? Bonis quid debetur? Regnū cœlorum. Tu autem in malis operibus inuentus es: si redderetur tibi quod debetur, puniēdus es. Quid ergo fit? Non tibi deus reddit debitā pœnā, sed donat indebitā gratiam. Debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiam. Iā fides illa assumpta spe & dilectione, incipit bene operari. Sed ne tunc glorieris & extollas te, Memēto à quo in via positus sis. Memento quia & sanis pedibus & velocibus errabas. Memento quia & si languebas, & in via semiuiuus iacebas, le- Luc.10.
uatus es in iumentum, & perductus in stabulum. Ei autem, inquit, qui operatur, merces non imputatur secun- Rom.4.
dum

A dum gratiam, sed secundum debitum. Si vis esse alienus à gratia, iacta merita tua. Ille autem videt quid sit
Rom.4. in te, & nouit quid cui debeat. Ei verò qui non operatur, quid? Ecce pone aliquem impium peccatorem: nõ operatur, quid autem credit? Credit autem in eum qui iustificat impium. Ex eo enim quia non operatur bene, impius est. Et si bona videatur facere, tamen quia facit sine fide, nec bona vocanda sunt. Credenti autem
Rom.4. in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad
Psal.31. iustitiam, sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iustitiam sine operibus. Iustitiam quam? Fidei, quam bona opera nõ præcesserunt, quam bona opera consequuntur. Intendite ergo vos, alioqui male intelligendo proiicitis vos in illam voraginem impune peccandi, & ego liber sum, sicut ipse apostolus ab omnibus male intelligentibus liber fuit. Libenter enim male intellexerunt, ne bona opera sequerentur. Nolite esse de numero talium fratres. Dicitur in quodam psalmo de quodam homine tali, id
Psal.35. est de tali genere, quasi de vno, Noluit, inquit, intelligere vt bene ageret. Non dictum est, non potuit intelligere. Vos ergo oportet vt velitis intelligere, vt be-
B ne agatis. Intellectus enim vobis non deerit manifestus. Quis est manifestus intellectus? Nemo iactet bona opera sua ante fidem, nemo sit piger in operibus accepta fide. Dat deus ergo indulgentiam omnibus impiis, & eos iustificat ex fide.

Titulus Psalmi est, Ipsi Dauid intelligentia.

IPsi Dauid intelligentia, qua intelligitur non meritis operum, sed gratia dei hominem liberari, confitentem peccata sua.

Enarratio prima Psalmi.

Rom.4.
4. sen dist.
28. Sed qua-
ritur in medio.
Rom.10.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Et quorum peccata in obliuionem ducta sunt. *Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.* Nec in ore suo habet ostentationem iustitiæ cum conscientia eius peccatis plena est. *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea.* Quoniam nõ protuli ore confessionem ad salutem, omnis firmitas mea in infirmitate consenuit. *A clamando me tota die.* Cum essem impius atque blasphemus, clamando contra deum quasi defendens & excusans peccata mea.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua. Quoniam continua afflictione flagellorum tuorum. *Con-*
C *uersus sum in ærumna mea dum configeretur spina.* Miser factus sum cognoscendo miseriam meam, compunctus mala conscientia. *Peccatum meum cognoui, & iniustitiam meam non operui.* Id est, iniustitiam meam non occultaui. *Dixi pronũciabo aduersum me iniustitias meas domino.* Dixi, pronunciabo, non aduersum deum, sicut in clamore impietatis quando tacui, sed aduersum me iniustitiam meam domino. *Et tu remisisti impietatem cordis mei.* Audiens vocem confessionis in corde antequam vo-
4. sen. dist.
27. cap. hic oritur.
ce proferretur. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Pro hac impietate cordis, ad te orabit omnis sanctus. Non enim meritis suis [sancti erunt,] sed opportunitate temporis, hoc est, in aduentu eius qui
1. Petri.3. nos à peccatis redemit. *Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non appropinquabunt.* Veruntamen nemo arbitretur cum repente finis venerit, sicut in diebus Noë, remanere confessionis locum per quam propinquetur ad deum. *Tu mihi es refugium à pressura quæ circundedit me.* Tu mihi es refugium à pressura peccatorum, quæ circundedit cor meum. *Exultatio mea, redime me à circundantibus me.* In te mihi est gaudium, redime me ab ea tristitia, quam mihi peccata mea faciũt. D
Intellectum dabo tibi, & statuam te in via hac qua gradieris. Intellectum dabo tibi post confessionem vt non recedas à via, qua ingredieris, ne tuæ potestatis esse velis. *Obfirmabo super te oculos meos.* Itá super te faciam firmã dilectionem meam. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus:* ideo se regere volunt. *In freno & chamo maxillas eorum constringe.* Ergo fac illis deus quod fit equo & mulo, vt pœnis eos cogas ferre regimen tuum. *Qui non propinquauit ad te. Multa flagella peccatoris.* Multum flagellatur, qui nõ confitens deo peccata sua, seipsum sibi rectorem esse vult. *Sperantem autem in domino misericordia circundabit.* Qui autem sperat in domino, & ei se subdit regendum, misericordia circundabit. *Lætamini in domino & exultate iusti.* Lætamini in domino & exultate iusti, non in vobis, sed in domino. *Et gloriamini omnes recti corde.* Et in eo gloriamini omnes, qui intellexistis rectum esse illi subdi, vt cæteris præferamini.

Enarratio secunda eiusdem Psalmi.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt E peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.* Iam psalmus incipit, & incipit intellectus. Intellectus ergo vel intelligentia ipsa est, vt noueris nec iactare te debere de meritis tuis, nec præsumere de impunitate peccati. Psalmi enim titulus iste est, *Huic dauid intellectus.* Intelligentia vocatur psalmus iste. Prima ergo intelligentia, vt te noueris peccatorem. Cõsequens intelligentia est, vt cum ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc vi- Gala.5.
ribus tuis, sed gratiæ dei deputaueris. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc est, in ore interiore tuo. Nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis pharisæis de quibus dictũ est, Similes estis monumen- Matth.23.
tis dealbatis: à foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis dolo & iniquitate. Qui ergo cũ sit iniquus iustum se prætẽdit, nónne dolosus est? Non ille Nathanaël est de quo dominus dicit, Ecce vere Is- Ioan.1.
raëlita in quo dolus nõ est. Vnde autem in illo Nathanaële dolus non erat? Cum esses, inquit, sub arbore fici vidi te. Sub arbore fici erat, sub conditione carnis erat. Si sub conditione carnis erat, quia impietate propaginis tenebatur, sub illa arbore fici erat in qua gemit F
Dauid in alio psalmo, Ecce enim in iniquitate con- Psal.50.
ceptus sum. Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Quid est, vidit eum? Misertus est eius. Ergo hominem sine dolo sic commendat, vt gratiam suam in illo commendet. Cum esses sub arbore fici, vidi te. Vidi te, quid magnum est nisi intelligas aliquo modo dictum? Quid magnum est videre hominem sub arbore fici? Ioan.1.
Si non vidisset sub ista ficu genus humanum Christus, aut aresceremus omnino, aut quomodo pharisæi (in quibus dolus erat, id est, iustificabant se verbis, factis autem mali erant) folia sola inuenirentur in nobis, non fructus. Nam talem arborem fici quando vidit Chri-
stus, maledixit, & aruit. Vidit, inquit, sola folia, id est, Matth.21.
sola verba absque fructu: arescat, inquit, vt nec folia habeat. Vt quid & verba tullit? Arbor arida enim nec folia potest habere. Sic ergo erant Iudæi. pharisæi arbor illa erant. verba habebant, facta non habebant. Ex sententia domini ariditatem meruerunt. Videat ergo nos Christus sub arbore fici, videat in carne nostra etiam fructum boni operis, ne eius maledictione arescamus. Et quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis

G nostris, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ
4.sen dist. tecta sunt peccata: nõ in quibus non sunt inuenta pec-
18. Sed cata, sed quorũ tecta sunt peccata. Cooperta sunt pec-
quæritur. cata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire: noluit agnoscere, maluit ignoscere, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Nec sic intelligatis quod dixit peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant. Tecta ergo peccata quare dixit? Vt non viderentur. Quid enim erat dei videre peccata, nisi punire peccata? Vt noueris quia hoc est dei videre pecca-
Psal.50. ta, quod punire peccata, quid ei dicitur? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Peccata ergo tua nõ videat, vt te videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaëlẽ.
Ioan.1. Cum esses sub arbore fici, vidi te. Vmbra fici nõ impediuit oculos misericordiæ dei. Nec est in ore eius dolus. At verò qui nolunt confiteri peccata, laborant sine causa in defensione peccatorum suorum. Et quãto laborant in defensione peccatorum suorũ iactantes merita sua, non videntes iniquitates suas, tanto plus robur
H eorum & fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui non
2.Cor.12. in se, sed in deo fortis est. Propter illud ter dominũ rogaui vt auferret eũ à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Gratia mea dixit, non virtus tua. Sufficit, inquit, tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Vnde alio loco ipse ait, Quãdo infirmor, tunc fortis sum. Ergo qui vult fortis esse velut præsumens de se, & iactans merita sua, qualiacunque illa sint, erit similis pharisæo illi, qui quod à deo se dicebat accepisse, su-
Luc.18. perbe tamen iactabat, Gratias, inquit, tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines. Attendite fratres mei, quale genus superbiæ commẽdet deus. Vere quale potest subintrare iusto homini, quale potest surrepere bonæ spei. Vere gratias ago tibi dicebat. Ergo cũ dicebat, gratias tibi: fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. Quid enim habes, quod non accepisti? Ergo gratias tibi ago dixit, gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, sicut & publicanus iste. Vnde ergo superbus? Non quia de bonis suis deo gratias agebat, sed quia super alterũ se de ipsis bonis extollebat. Attendite fratres, nam vnde cœperit dicere similitudinem ipsam dominus, euangelista præmisit. Cum
I enim Christus dixisset, Putas veniens filius hominis inueniet fidem in terra? & ne existerent quidam hæretici, qui attendentes & putantes quasi lapsum totum mundum (omnes enim hæretici in paucis & in parte sunt) iactarẽt se quòd in ipsis remanserit quòd de toto mun-
Luc.18. do perierit, ibi statim vbi ait dominus, Putas veniens filius hominis inueniet fidem in terra? subiecit euangelista & ait, Dixit autem & ad quosdam qui sibi iusti videbantur, & spernebant cæteros, similitudinem hanc,
Ibidem. Quidam pharisæus & publicanus venerũt in templum orare & cætera quæ nostis. Pharisæus ergo ille dicebat, Gratias tibi ago. Sed vnde superbus? Quia spernebat cæteros. Vnde probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pharisæus, inquit, ille contempsit de longe stãtem, cui deus confitenti propinquabat. Publicanus, inquit, de lõginquo stabat, sed deus ad illum de longinquo non stabat. Quare deus ab illo de longinquo non stabat: Quia
Psal.33. alio loco dicitur, Propè est dominus his qui obtriuerunt cor. Videte si publicanus iste obtriuerat cor, & ibi videbitis quia prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque
Luc.18. volebat ad cœlum oculos suos leuare, sed percutiebat pectus suum. Tunsio pectoris, obtritio cordis. Quid di- K
cebat tundens pectus? Deus propitius esto mihi peccatori. Et quæ sententia domini? Amen dico vobis, descẽdit iustificatus de templo publicanus ille magis quàm ille pharisæus. Quare? Hoc est iudicium dei. Non sum sicut publicanus iste, non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Ille non audet ad cœlum leuare oculos suos, attendit conscientiam suam, longe stat, & iustificatus est magis quàm ille pharisæus. Quare? Rogo te domine, expone nobis iustitiam tuam, expone nobis æquitatem iuris tui. Exponit regulam legis suæ. Vultis audire quare? Quia omnis qui se exaltat, Luc.18.
humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Intendat ergo charitas vestra. Diximus non ausum fuisse oculos ad cœlum leuare publicanum. Quare cœlum non attendebat? Quia se attendebat. Se attendebat, vt primo sibi displiceret, & sic deo placeret. Tu autem iactas te, erecta ceruice es. Ait dominus superbo, Non vis ad te attendere, ego attendo. Vis autem vt non attendam? Tu attende. Ideo publicanus non audebat oculos ad cœlum leuare, quia seipsum intuebatur, conscientiam suam puniebat. Ipse sibi index erat, vt ille intercederet. L
Ipse puniebat, vt ille liberaret. Ipse accusabat, vt ille defenderet. A deo defensus est, quia dixit pro ipso sententiam. Descendit iustificatus publicanus ille magis quàm ille pharisæus: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Attendit se, inquit, & nolui ego attendere. Audini dicentem, Auer- Psal.50.
te oculos tuos à peccatis meis. Quis est enim qui illud dixit, nisi qui etiam illud dixit, Quoniam iniquitatem meam ego agnosco? Itaque, fratres mei, erat & pharisæus ille peccator. Non enim quia dicebat, non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, neque quia ieiunabat bis in sabbato, neque quia decimas dabat non erat peccator. Quod si sine vllis peccatis esset, ipsa superbia grande crimen erat, & tamen ecce illa omnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloria- Prouer.20.
bitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccatis? Habebat ergo ille peccata, sed peruersus & nesciens quò venisset, erat tanquam in statione medici curandus: sed sana membra ostendebat, vulnera tegebat. Deus ergo tegat vulnera, non tu. M
Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat & curet. emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui nouit omnia. Itaque hic fratres videte quid dixit, *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea à clamando me tota die.* Quid est hoc? Quasi contrarium videtur, quoniam tacui inueterauerunt ossa mea à clamando. Si à clamando, quomodo tacuit? Tacuit quiddam, non tacuit quiddam. Tacuit vnde proficeret, non tacuit vnde deficeret. Tacuit confessionẽ, clamauit præsumptionem. Tacuit enim dixit, nõ sum confessus. Ibi oportebat vt loqueretur, taceret merita sua, clamaret peccata sua. Nunc autem peruerse tacuit peccata sua, clamauit merita sua. Et quid illi contigit? Inueterauerunt ossa eius. Intendite quia si clamaret peccata sua, & taceret merita sua, innouarentur ossa eius: id est, virtus eius esset robusta in domino, quia inueniretur in se infirmus. Modo autem quia in se voluit esse firmus, factus est infirmus, & inueterauerunt ossa eius. Remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare nouitatem. Qui enim fiunt noui, nostis fratres, quia beati quorum remissæ sunt iniqui-

tates

A tate:, & quorum tecta sunt peccata. Noluit iste sibi dimitti iniquitates, exaggerauit, defendit illas, iactauit merita sua. Ergo quoniam tacuit à confessione, inueterauerunt ossa eius à clamando tota die. Quid est à clamando tota die? Perseuerando tota die in defensione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis sit qui agnoscit se. Erit enim modo intelligentia. Nihil præter se respiciat, & displicebit sibi qui agnoscit se. Modo audietis vt sanemini. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Quoniã tacui inueterauerunt ossa mea à clamãdo me tota die. *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.* Quid est, grauata est super me manus tua? Magna res fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos, pharisæum & publicanum. Quid dictum est de pharisæo? Quoniam humiliatur. Quid dictum de publicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur? quia exaltauit se. Quare iste exaltatur? quia humiliauit se. Ergo vt exaltantem se humiliet deus, grauat super illum manum suam. Noluit humiliari confessione iniquitatis suæ, humiliatus est pondere manus dei. B Quando ille perferret manum grauem humiliãtis? Quàm leuis fuit manus subleuantis, tam grauis manus humiliantis, vt in illo fortis, & in illo fortis, fortis ad illum premendum, fortis ad illum subleuandum. Ergo quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, [Luc. 18.]

Conuersus sum in ærumna mea dum configeretur spina. Ex ipsa aggrauatione manus tuæ, ex ipsa humiliatione conuersus sum in ærumna mea, factus sum miser, confixa est mihi spina, compuncta est conscientia mea. Quid factum est cum configeretur spina? Datus est ei sensus doloris, inuenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat confessionem peccati sui, vt clamando in defensione peccati sui inueterasceret virtus eius, id est, ossa eius conuerterentur in vetustatem: modo quid fecit confixa spina? *Peccatum meum cognoui.* Ergo iam cognoscit. Si ille cognoscit, & ille ignoscit. Audite quid sequitur. Videte si non ipse dicit, Peccatum meum cognoui,

Et iniustitiam meam non operui. Hoc iam dudum dicebam, noli operire tu, & operit deus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. C Qui tegunt peccata nudantur, iste autem nudauit vt cooperiretur. Iniquitatem meam non operui. Quid est non operui? Iam dudum tacueram, modo quid? Dixi. Quiddam contrarium illi taciturnitati dixi. Quid dixisti? *Pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.* Dixi. Quid dixisti? Non iam pronunciat, sed promittit se pronunciaturum, & ille iam dimittit. Attendite fratres: magna res, dixi pronũciabo. Non dixi, pronunciaui, & tu dimisisti. Dixi pronunciabo, & tu dimisisti: quia eoipso quòd dixit pronunciabo, ostendit quia nondum pronunciauerat, sed corde pronunciauerat. Hoc ipsum dicere pronunciabo, pronunciare est: ideo & tu remisisti impietatẽ cordis mei. Confessio verò mea ad os nondum venerat. Dixeram enim pronunciabo aduersum me, veruntamen deus audiuit vocem cordis mei. Vox mea in ore nõdum erat, sed auris dei iam in corde erat. Tu remisisti impietatem cordis mei, quia dixi pronunciabo, & non suffecerat. Non dixit, pronunciabo iniustitiam meam domino: non sine causa dixit, pronunciabo aduersum me, & hoc interest. Multi enim pronũciant iniquitatem suã, sed aduersus ipsum dominum deũ. quando inueniuntur in peccatis suis dicunt, deus hoc voluit. Si enim homo dicat, non feci: aut, hoc factũ quod

[a sen dist. 27. hic oritur. Concor. 27. q. 1. qui bona. De pœni. di. 1. c. a. dixit. c. magna dist. 3. c. illud.]

D arguitis, non est peccatum, non pronunciat nec aduersum se, nec aduersus deũ. Si dicat, prorsus feci & peccatũ est, sed deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc est pronunciare aduersus deũ. Fortè dicatis, nemo hoc dicit. Quis est qui dicat, deus hoc voluit? Multi & hoc dicũt. Sed & qui hoc nõ dicunt, & aliud dicunt, quid dicunt? Fatũ mihi fecit, stellæ me fecerũt. Ita iam per circuitũ ad deũ volunt peruenire. Per circuitũ volunt peruenire ad deum accusandum, qui nolunt de compendio venire ad deum placandum, & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ me fecerũt. Quid sunt stellę? Certè istæ quas in cœlo conspicimus. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinauit? Deus. Ergo vides quod voluisti dicere, deus fecit vt peccarẽ. Ita ille iniustus, tu iustus: quia nisi ille fecisset, tu nõ peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis, memẽto illius psalmi. Ne declines cor meũ in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operãtibus iniquitatem. Ad hæc enim magni viri sunt & qui † prætendunt peccata sua, magni sunt & qui numerãt sydera, & computãt stellas & tempora, & dicunt quis quãdo vel peccet vel bene viuat, & quando Mars faciat homicidam, E & Venus adulteram. Magni docti viri & electi videntur in hoc seculo. Sed quid ait in psalmo, Ne declines cor meum in verba mala cum hominibus operantibus iniquitatem, & nõ communicabo cum electis eorum. Dicãt illi electos & doctos numeratores syderum, dicant illi sapientes eos qui quasi digerunt in digitis facta humana, & describunt de stellis mores humanos: cum libero arbitrio me creauit deus. Si peccaui, ego peccaui: vt non solùm pronũciem iniquitatem meam domino, sed aduersum me, non aduersus eum. Ego dixi domine miserere mei. Clamat æger ad medicũ, Ego dixi. Quare ego dixi? Sufficeret, dixi. Sed dictum est ego dixi, ego dixi, non fatum, non fortuna, non diabolus: quia nec ipse cogit, sed ego persuadenti consensi. Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Sic & hic statuit & proposuit. Dixi pronunciabo aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quo tempore? Pro hac. Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa venia peccatorum. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in F tempore opportuno. Inde orabit ad te omnis sanctus, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, nõ esset sanctus qui ad te oraret. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, quando manifestabitur nouum testamentum, quando manifestabitur gratia Christi, quod est tempus opportunum. Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere (id est ex fœmina, indiscrete enim vocabant hoc antiqui) factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Vnde redimeret? A diabolo, à perditione, à peccatis suis, ab eo cui se vendiderant. Vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sub lege enim erant, quia premebat eos lex, cõditio eos premebat, conuincendo de reatu non saluãdo. Et quidem mala prohibebat: sed quia illi vires non habebant per seipsos iustificandi se, clamandum erat ad illũ, quomodo clamabat, qui captus ducebatur sub lege peccati, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Erant omnes homines sub lege, nõ in lege, iam illa deprimente, illa reatu conuincente. Demonstrauit enim peccatũ lex. Illa fixit spinã, illa fecit cor compũgi. Ipsa admonuit vt reum se quisque cognosceret, & pro

[Psal. 140.] [† defendũt.] [Psal. 40.] [Galat. 4.] [Rom. 7.]

G venia clamaret ad deum. Pro hac orabit ad te omnis
sanctus in tempore opportuno. Ergo dicebam de tem-
pore opportuno, Cum venit plenitudo temporis, misit
Gala. 4. deus filium suum. Item dicit apostolus, Tempore acce-
ptabili & placito exaudiui te, & in die salutis adiuui te.
Et quia hoc de omnibus Christianis prædictum erat à
2.Cor.6. propheta, subiecit apostolus, Ecce nunc tempus acce-
ptabile, ecce nunc dies salutis. Pro hac orabit ad te om-
nis sanctus in tempore opportuno. *Veruntamen in dilu-
uio aquarum multarum ad eum non appropinquabunt.* Ad eum.
Ad quem? Ad deum. Solet enim personā mutare, quo-
Psal.3. modo est, Domini est salus, & super populum tuum be-
nedictio tua. Non dixit, domini est salus, & super popu-
lum eius benedictio eius: aut, domine tua est salus, &
super populum tuum benedictio tua. Sed cum incipe-
ret, domini est salus, non ad illum, sed de illo dicens,
ibi conuersus est ad illum, & ait, Et super populum tuū
benedictio tua. Sic & hic cum audis primo ad te, de-
inde ad deum, ne putes alium esse. Pro hac orabit ad te
omnis sanctus in tempore opportuno. Veruntamen in
diluuio aquarum multarum ad eum nō appropinqua-
H bunt. Quid est in diluuio aquarum multarum? Qui na-
tant in diluuio aquarum multarum, nō appropinquant
ad deum. Quid est diluuium aquarum multarum? Mul-
tiplicitas variarum doctrinarum. Intendite fratres,
Multæ aquæ sunt variæ doctrinæ. Dei vna est, nō sunt
multæ aquæ, sed vna aqua, siue sacramenti baptismi, si-
ue doctrinæ salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur
Prouer.5. per spiritum sanctum, dicitur, Bibe aquam de tuis vasis,
& de puteorum tuorum fontibus. Ad istos fontes non
Rom.4. accedunt impij, sed credentes in eum, qui iustificat im-
piū, iam iustificati accedunt. Aliæ aquæ multæ doctri-
næ inquināt animas hominum, quod paulò antè dice-
bam. Alia doctrina est, fatum mihi fecit: alia doctrina,
casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus regūtur homi-
nes, nulla prouidentia aliquid geritur, & ipsa doctrina
est. Alius dixit, Est gens tenebrarum contraria, quæ re-
bellauit aduersus deum, ipsa facit peccare homines. In
hoc diluuio aquarum multarum ad deum non appro-
Prouer.5. pinquabunt. Quæ est illa aqua? Illa vera quæ manat de
intimo fonte puræ venæ veritatis. Quæ illa aqua est fra-
I tres, nisi quæ docet cōfiteri domino? Quæ est illa aqua,
nisi quæ docet, Bonum est confiteri domino? Quæ est
Psal 17. illa aqua, nisi quæ docet hanc vocem, Dixi, pronuncia-
Psal.40. bo aduersum me iniustitiam meam domino. &, Ego
dixi domine miserere mei, sana animam meam, quo-
niam peccaui tibi. Hæc aqua confessionis peccatorum,
hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ saluta-
ris, abiicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ po-
tentiæ superbè tribuentis. Hæc aqua in nullis alienige-
narum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non
in Manichæis, non in Platonicis. Vbicunque etiam in-
ueniuntur optima præcepta morum & disciplinæ, hu-
militas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis hu-
ius aliunde non manat, à Christo venit. Hæc via ab il-
Philip.2. lo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim a-
Matth.17. liud docuit humiliando se, factus obediens vsque ad
Marc.3. mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit
soluendo, quod non debebat, vt nos à debito libera-
1.Pet.2. ret? Quid aliud docuit baptizatus qui peccatum non
Ioan.14. fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud
docuit nisi hanc humilitatem? Non immeritò ait, E-
Psal.33. go sum via & veritas & vita. In hac ergo humilitate
propinquatur ad deum, quia prope est dominus his
qui obtriuerunt cor. In diluuio autem aquarum mul-
tarum extollentium se aduersus deum & docentium K
superbas impietates, ad deum non appropinquabunt.
Tu autem quid, qui etiam iustificatus es inter medias
illas aquas? Vndique fratres mei etiam cum confitemur
peccata, perstrepunt circa nos aquæ illæ diluuij: non
sumus in illo diluuio, sed circundamur ab ipso dilu-
uio. Premunt nos, sed non opprimunt: vrgent nos, sed
non demergunt. Quid ergo tu facies, quia in medio
diluuio es, ambulans in hoc seculo? Non enim non au-
dit tales doctores, non audit tales superbos, aut non
ex verbis eorum quotidianas patitur in corde suo per-
secutiones. Quid ergo dicat iste iam iustificatus & præ-
sumens de deo, qui circundatur diluuio isto? *Tu mi-
hi es refugium à pressura quæ circundedit me.* Refugiant illi
vel ad deos suos, vel ad dæmones suos, vel ad vires su-
as, vel ad defensionem peccatorum suorum: mihi in
isto diluuio nō est refugium nisi tu, à pressura quæ cir-
cundedit me. *Exultatio mea redime me.* Si iam exultas,
quid vis redimi? Exultatio mea redime me. Audio vo-
cem gaudij, exultatio mea: audio gemitum, redime me. L
Gaudes & gemis? Ita, inquit, & gaudeo & gemo. Gau-
deo in spe, gemo adhuc in re. Exultatio mea redime Rom.12.
me. Spe gaudentes, ait apostolus. Ergo rectè, exultatio
mea redime me. Vnde redime me? Sequitur, In tribu- Rom 8.
latione patientes. Exultatio mea redime me. Iam iusti-
ficatus erat, & apostolus: & quid ait, Non solum, in-
quit, sed etiam nosipsi primitias habentes spiritus, &
ipsi in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde redime me?
quia ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem
expectātes redemptionem corporis nostri. Ecce ergo
vnde redime me, quia adhuc expectamus in nobis in-
gemiscentes redemptionem corporis nostri. Vnde er-
go exultatio mea? Ibi sequitur idem apostolus & di-
cit, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ vide-
tur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si
autem quod non videmus speramus, per patiētiam ex-
pectamus. Si speras, gaudes: si per patientiam expectas,
adhuc gemis: nō enim opus est patientia, vbi nihil ma-
li perpeteris. Tolerantia quæ dicitur, patientia quæ di-
citur, sustinentia quæ dicitur, longanimitas quæ dici-
tur, non est nisi in malis. Vbi premeris, ibi angustia est.
Ergo si per patientiā expectamus, adhuc dicimus, Re-
dime me à pressura quæ circundedit me: quia verò spe M
salui facti sumus, simul vtrunq; dicimus, exultatio mea
redime me. Respondetur: *Intellectum tibi dabo.* Ipse est
psalmus intelligētiæ. Intellectum dabo tibi. *Et statuam
te in via hac qua gradieris.* Quid est, statuam te in via hac
qua gradieris? Vt hæreas ibi, & vt ab ea nō aberres. Da-
bo intellectum vt cognoscas te semper, & semper gau-
deas in spe ad deum, donec ad illam patriam perueni-
as, vbi iam non spes, sed res erit. *Obfirmabo super te oculos
meos.* Non à te auferam oculos meos, quia & tu nō au-
feres à me oculos tuos. Iam iustificatus, iam post remis-
sionem peccatorum leua oculos tuos ad deum. Putrue-
rat enim cor tuum cum esset in terra. Cum hæc audis,
sursum cor erige ne putreat. Ergo & tu leua iā oculos
tuos semper in deū, vt firmet super te oculos suos. Sed
quid times? Ne cum habeas oculos ad deū, offendas, ne
non respicias ante te, & fortè incurras in laqueum. No-
li timere. Ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmat su-
per te. Nolite, inquit, soliciti esse. Et apostolus Petrus, Matt.6.
Omnem solicitudinem vestram super illum mittite, 1.Pet. 5.
quia illi cura est de vobis. Ergo obfirmabo super te o-
culos meos. Tu ergo oculos tuos in illum dirige, & nō
timebis (vt dixi) ne in laqueum incurras. Audi alium
psalmum,

A psalmum, Oculi mei semper ad dominum. Et quasi *Psal.24.* diceretur illi, Quid agis de pedibus tuis, cum non ante te attendis? Quoniam ipse, inquit, euellet de laqueo pedes meos. Firmabo super te oculos meos. Postquam promisit huic & intellectum & protectionem suam, conuertit se ad superbos defendentes peccata sua, & *Tobi.6.* ostendit nobis quid sit intellectus. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Equus & mulus erecta ceruice sunt. Non sunt equus & mulus sicut ille bos *Esa.1.* qui agnouit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Quid enim patiuntur tales? *In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te.* Equus & mulus vis esse, vis non habere sessorem: constringetur os tuum, & maxillæ tuæ in freno & chamo. Ipsum os tuum constringetur, quo iactas merita tua, & taces peccata tua. Maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te, humiliando se. *Multa flagella peccatorum.* Non est mirum si adhibito freno sequuntur flagella. Indomitum enim animal esse cupiebat, domatur freno & flagello, atque vti-

B nam perdometur. Verendum est enim ne nimium resistendo indomitum relinqui mereatur, & ire in suam *Psal.72.* vagam licentiam, vt dicatur de illo, Prodiet tanquam ex adipe iniquitas eorum: sicut de illis quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagelletur, corrigatur, dometur, quia & iste sic se dixit edomitum: equum & mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed vnde domitus est? Flagellis. Conuersus sum, inquit, in ærumna mea, dum configeretur spina. Siue flagella dicas, siue stimulos dicas, domat deus iumentum cui insidet, quia iumẽto expedit vt insidatur. Non enim defatigatur deus ambulando pedibus, insidet iumento. Aut verò non plenum mysterij est quòd asellus addu- *Matth.21.* ctus est domino. Populus mitis & mansuetus portans bene dominum, asellus est, & tendit in Hierusalem. Di- *Psal.24.* riget enim mites in iudicio, sicut dicit alius psalmus, docebit mansuetos vias suas. Quos mansuetos? Non erigentes ceruices aduersus domitorem suum, patientes flagella & frena: postea sic domiti, vt sine flagello ambulent, & sine freno & chamo viam teneant. Si carueris isto sessore, tu cades, non ille, quia multa flagella

C peccatoris. *Sperantem autem in domino misericordia circundabit.* Quomodo est refugium à pressura? Quem primò circundat pressura, postea circũdat misericordia: quo- *Psal.83.* niam misericordiã dabit, qui legem dedit: legem in flagellis, misericordiam in consolationibus. Sperãtem autem in domino misericordia circundabit. Ergo quid concluditur? *Lætamini in domino & exultate iusti.* O qui lętamini in vobis, ô impij, ô superbi qui lætamini in vobis, iam credẽtes in eum qui iustificat impiũ, deputatur fides vestra ad iustitiã. Lætamini in domino, & exultate iusti. Et exultate, subaudi in domino. Quare? Quia iã iusti. Vnde iusti? Nõ meritis vestris, sed gratia illius. Vnde iusti? Quia iustificati. *Et gloriamini omnes recti corde.* Quid est recti corde? nõ resistentes deo. Intendat ergo charitas vestra, & intelligite rectũ cor. Breuiter dico, sed tamẽ maxime commendãdum. deo autẽ gratias, quòd in fine est, inhæreat sensibus vestris. Inter rectũ cor & prauum cor hoc interest. Quisquis homo quicquid patitur præter voluntatẽ, afflictiones, mœrores, labores, humiliationes, non tribuit nisi voluntati dei iustæ, non illi dans insipientiam, quòd quasi nesciat quid agat, quia talem flagellat, & talibus parcit, ipse est rectus corde. Peruersi autem corde sunt & praui & distorti, qui omnia

D quæ patiuntur mala, inique se pati dicunt, dãtes illi iniquitatem, per cuius voluntatem patiuntur: aut quia nõ ei audent dare iniquitatem, auferũt ei gubernationem. Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum: iniquum autem est vt ego patiar, & ille non patiatur. Concedo enim vt sim peccator, certe sunt peiores qui lętantur, & ego tribulor: quia ergo hoc iniquum est, vt etiam peiores me lætentur, & ego tribuler, qui aut iustus, aut minus peccator quàm illi sum, & certum est apud me hoc esse iniustum, & certum est apud me, quia deus non faciet iniustum: Deus non gubernat res humanas, nec cura est illi de nobis. Ergo praui corde, id est distorti corde, tres habent sentẽtias. Aut nõ est deus. dixit enim stultus *Psal.13. & 52.* in corde suo, non est deus. & fuit dictum de diluuio illo. Non defuit talis doctrina philosophorum, non defuerunt qui dicerent non esse deũ, qui gubernat omnia & condidit omnia, sed esse multos deos vacantes sibi præter mundum, non curantes ista. Ergo aut non est deus, sicut dixit Inpius, cui displicet quicquid illi accidit præter voluntatẽ, & alteri non accidit cui se præponit. Aut iniustus deus est cui ista placent, & qui hæc facit. Aut nõ gubernat deus res humanas, nec cura est illi de hominibus. In istis tribus sententiis magna impie-

E tas, aut negare deum, aut dicere iniustum, aut auferre illi gubernationẽ rerum. Quare hoc? Quia distortus est corde. Rectus est autẽ deus, & ideo distortum cor illi non acquiescit. Quod in alio psalmo est, Quàm bonus *Psal.72.* deus Israël rectis corde: Et quia talem habebat ipse aliquando de se sententiam, inquiens, Quomodo sciuit deus, aut si est sciẽtia in altissimo? ideo ibi subiecit, Mei autem penè moti sunt pedes. Quomodo distortum lignum etsi disponas in pauimento æquali, non collocatur, non compaginatur, nec adiungitur, sed semper agitatur & nutat, non quia inæquale est vbi posuisti, sed quia distortum est quod posuisti: ita & cor tuum quãdiu prauum est & distortum, non potest colliniari rectitudini dei, & non potest in illo collocari vt hæreat illi, & fiat rectum. Qui autẽ adhæret domino, vnus spi- *1.Cor.6.* ritus est: ideo recti corde gloriamini dixit. Quomodo recti corde gloriãtur? Audite gloriationẽ ipsorũ. Non *Rom.5.* solum autẽ dicit apostolus, sed & gloriamur in tribulationibus. Nam non est magnũ gloriari in gaudiis, gloriari in lætitiis: rectus corde etiam tribulatione gloriatur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione, quia nõ

F frustrà quisque, non superuacue. Vide rectum cor, Sci- *Ibidem.* entes, inquit, quia tribulatio patientiã operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autẽ non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Sic est ergo rectum cor fratres. Cuicunque aliquid accidit, dicat, Dominus dedit, dominus abstulit. Ecce re- *Iob.1.* ctum cor, sicut domino placuit, ita factum est: sit nomẽ domini benedictum. Qui abstulit, quid abstulit? cui abstulit? quando abstulit, sit nomen domini benedictum. Et non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Intendat ergo charitas vestra, ne fortè dicatis, hæc mihi diabolus fecit. prorsus ad deum tuum refer flagellũ tuum, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat, qui desuper habet potestatem, aut ad pœnam, aut ad disciplinam. Ad pœnam impiis, ad disciplinam fi- *Hebr.12.* liis. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Ne te sine flagello speres futurum, nisi fortè cogites exhæredari. Flagellat omnem filium quem recipit. Itáne omnem? Vbi te volebas abscondere? Omnem: & nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid ad omnem?

G Vis audire, quem omnem? Etiam vnicus fine peccato,
noo tamen fine flagello. Vnde ipfe vnicus portans in-
firmitatem tuam, & præfigurans in fe perfonam tuam,
tanquam caput geftans perfonam tuam, etiam corpo-
ris fui, cum appropinquaret pafsioni, ex homine quem
Matth.26. gerebat contriftatus eft, vt te lætificaret, contriftatus
eft vt te confolaretur. Potuit enim vtique fine triftitia
effe dominus iturus ad pafsionem. Si potuit miles, non
potuit imperator? Quomodo potuit miles? Attēde Pau
2.Tim.4. lum exultaotem propinquantem pafsioni. Ego autem
iam, inquit, immolor, & tempus refolutionis meæ in-
ftat: bonum certamen certaui, curfum confummaui, fi-
dem feruaui: decætero fupereft mihi corona iuftitiæ,
quam mihi dominus reddet in illa die iuftus iudex.
Non folùm autem mihi, fed & omnibus qui diligunt
aduentum eius. Videte quemadmodum exultat vētu-
rus ad pafsionem. Ergo gaudet coronandus, cootrifta-
tur coronaturus. Quid igitur portabat? Infirmitatem
quorundam, qui veniente tribulatione vel morte con-
triftantur. Sed vide quomodo eos ducit in directio-
nem cordis. Ecce tu volebas viuere, non volebas tibi
3.fen.di 17. aliquid accidere: fed deus aliud voluit. Duæ volunta-
Ex affectu. tes funt, fed voluntas tua corrigatur ad volūtatem dei,
H non voluntas dei detorqueatur ad tuā. Praua eft enim
tua, regula eft illa. Stet regula: & quod prauum eft, ad
regulā corrigatur. Videte quomodo hoc docet domi-
Matth.26. nus Iefus Chriftus, Triftis eft anima mea vfque ad mor-
tem. Et, Pater fi fieri poteft, tranfeat à me calix ifte. Ecce
oftendit humanā voluntatē. Sed vide rectum cor. Ve-
runtamen non quod ego volo, fed quod tu vis pater.
Hoc ergo fac gaudens in his quæ tibi accidunt, & fi ve-
nerit dies ille vltimus, gaude. Aut fi furrepit humanæ cu
iufdam voluntatis fragilitas, cito dirigatur in deum, vt
Pfal.31. fis in eis quibus dicitur, Gloriamini omnes recti corde.

Enarratio Pfalmi trigefimifecundi.

EXVLTATE *iufti in domino.* Exultate iufti, non
in vobis. Non enim hoc tutum eft, fed in do-
mino. *Rectos decet laudatio.* Ipfi laudant domi-
num, qui fe fubdunt domino: Aliter enim
diftorti & praui funt. *Confitemini domino in cithara.* Con-
I fitemini domino exhibentes ei corpora veftra hoftiā
Rom.12. viuam. *In pfalterio decachordo pfallite ei.* Seruiant mem-
Mat.22. bra veftra dilectioni dei & proximi, in quibus tria &
feptem præcepta feruantur. *Cantate ei canticum nouum.*
Cantate ei canticum gratiæ fidei. *Bene cantate ei in iubi-
latione.* Bene cantate ei in lætitia. *Quoniam rectus eft fermo
domini.* Quoniam rectus eft fermo domini ad facien-
dos vos quod per vos fieri non poteftis. Et omnia
opera eius in fide. Ne quifquam fe meritis operum
perueniffe ad fidem putet, cum in ipfa fide fint om-
nia opera quæ diligit deus. *Diligit mifericordiam & iudi-
cium.* Diligit enim mifericordiam quam nunc præro-
gat: & iudicium, quo id quod prærogauerit exigit.
Mifericordia domini plena eft terra. Per orbem peccata
dimittuntur hominibus in mifericordia domini.
Verbo domini cœli firmati funt. Non enim à feipfis, fed
verbo domini iufti firmati funt. *Et fpiritu oris eius om-
nis virtus eorum.* Et fancto eius fpiritu omnis fides eo-
rum. *Congregans ficut in vtrem aquas maris.* Congre-
gat populus feculi in confefsionem mortificati pecca-
ti, ne per fuperbiam libere diffluant. *Ponens in thefauris
abyffos.* Et eis occulta fua feruat ad diuitias. *Timeat do-
minum omnis terra.* Timeat omnis peccator, vt peccare
defioat. *Ab ipfo enim commoueantur vniuerfa.* Nec terro- K
ribus hominum vel cuiufquam creaturæ, fed ab ipfo
commoueantur omnes qui habitant orbem. *Quo-
niam ipfe dixit & facta funt.* Non enim ea quæ timeant
alius aliquis fecit, fed ipfe dixit & facta funt. *Ipfe man-
dauit & creata funt.* Ipfe mandauit verbo fuo, & crea-
ta funt. *Dominus difsipat confilia gentium.* Non eius re-
gnum, fed fua quærentium regna. *Reprobat autem co-
gitationes populorum.* Beatitudinem terrenam concupi-
fcentium. *Et reprobat confilia principum.* Talibus popu-
lis dominari quærentium. *Confilium verò domini manet
in æternum.* Confilium verò domini, quo beatum non
facit nifi fubditum fibi, manet in æternum. *Cogita-
tiones cordis eius in fecula feculorum.* Cogitationes fapien-
tiæ eius non funt mutabiles, fed manentes in fecu-
lum feculi. *Beata gens cuius eft dominus deus eorum.* Vna
gens beata eft, pertinens ad cœleftem ciuitatem, quæ
fibi dominum non nifi deum fuum elegit. *Populus
quem elegit dominus in hæreditatem fibi.* Neque hæc à feip-
fa, fed dei munere electa eft, vt pofsidendo eam in-
cultam & miferam effe non finat. *De cœlo refpexit do-
minus, vidit omnes filios hominum.* De anima iufta miferi- L
corditer vidit dominus omnes qui in nouam vitam
renafci volunt. *De præparato habitaculo fuo.* De habita-
culo fufceptionis humanæ, quod præparauit fibi.
Refpexit fuper omnes qui inhabitant terram. Mifericordi-
ter vidit omnes qui inhabitant carnem, vt præfit il-
lis in regendo eos. *Qui finxit fingillatim corda eorum:*
Qui cordibus eorum dona propria fpiritaliter tri-
buit, vt nec totum corpus oculus, nec totum audi-
tus, fed alius fic, alius autem fic incorporentur Chri-
fto. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Apud illum intel-
lecta funt opera eorum. *Non faluus fit rex in multitudine
virtutis.* Non faluus fit qui carnem fuam regit, fi in fua
virtute multum præfumpferit. *Nec gigas faluus erit in
multitudine virtutis fuæ.* Nec quifquis militat contra
confuetudinem concupifcentiæ fuæ, vel contra dia-
bolum & angelos eius, faluus erit, fi fe fuæ fortitu-
dini multum commiferit. *Mendax equus ad falutem.*
Fallitur, quifquis putat vel per homines inter homi-
nes acceptam fe falutem adipifci, vel impetu animo-
fitatis fuæ defendi à pernicie. *In abundantia autem vir-
tutis fuæ non erit faluus. Ecce oculi domini fuper metuentes eum.*
Quia fi falutem quæris, ecce oculi domini fuper ti- M
mentes eum. *Sperantes fuper mifericordia eius.* Et fperan-
tes non in vires fuas, fed in mifericordia eius. *Vt
eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Vt det eis a-
limentum verbi & fempiternæ veritatis, quod amife-
rant dum præfumunt in viribus fuis, & ideo nec ip-
fas vires habent à fame iuftitiæ. *Anima noftra patiens
erit domino.* Vt autem poftea faginetur efcis incorrupti-
bilibus, interim dum hic eft, aoima noftra patiens
erit domino. *Quoniam adiutor & protector nofter eft.* Ad-
iutor nofter eft, dum conamur ad deum: & protector
dum refiftimus aduerfario. *Quia in ipfo lætabitur cor no-
ftrum.* Non enim in nobis vbi magna fine illo inopia
eft, fed in ipfo lætabitur cor noftrum. *Et in nomine fan-
cto eius fperabimus.* Et ideo fperabimus venturos nos ad
deum, quia nobis abfentibus per fidem mifit nomen
fuum. *Fiat mifericordia tua domine fuper nos, ficut fperauimus
in te.* Fiat mifericordia tua domine fuper nos: fpes e-
nim non confundit, quia fperauimus in te.

*Concio prima, de prima parte
eiufdem pfalmi.*

Pfalmus

A PSalmus iste admonet nos exultare domino. In-
scribitur autem, Ipsi Dauid. Qui ergo pertinent
ad sacratissimum Dauid, dominum nostrum Ie-
sum Christum, quæ mandauit audiant & voce sua di-
cant, voce sua exultent in domino. Sic autem incipit:
Exultate iusti in domino. Iniusti exultent in seculo: finito
isto seculo, finitur exultatio iniustorum. Exultét autem
iusti in domino, quia permanente domino, permane-
bit iustorum exultatio. Exultare autem in domino ita
conuenit, vt laudemus illum, qui solus non habet quod
nobis displiceat, & nemo tam multa habet quæ infide-
libus displicent: & breue præceptum est, Ille placet deo,
cui placet deus. Nec leue putetis hoc charissimi. Vide-
tis etiam quanti disputant contra deum, quàm multis
displiceant opera eius. Cum enim facere voluerit con-
tra voluntatem hominum, quia dominus est, & nouit
quid faciat, nec tam attendit nostram voluntatem
quàm vtilitatem: illi qui malunt suam potius volunta-
tem impleri quàm dei, volunt ad suam voluntatem fle-
ctere deum, non suam corrigere ad deum. Talibus ho-
minibus infidelibus, impiis, iniquis, & (quod piget di-
B cere, sed tamen dicam: nostis enim quàm verum dicã)
facilius placet pantomimus quàm deus. propterea cum
dixisset, Exultate iusti in domino: quia exultare in illo
nisi laudãdo non possumus: eum autẽ laudamus, cui tã-
to magis placemus, quanto magis ipse nobis placuerit:
Rectos, inquit, *decet laudatio.* Qui sunt recti? Qui diri-
gunt cor secundum voluntatem dei, & si eos pertur-
bat humana fragilitas, diuina consolatur æquitas. Quã-
uis autem corde mortali priuatim aliquid velint, quod
suæ interim causæ vel negocio vel præsenti necessita-
ti conueniat, vbi intellexerint & cognouerint aliud
deum velle, præponunt voluntatem melioris volunta-
ti suæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi,
& voluntatem dei voluntati hominis. Quantum enim
deus distat ab homine, tantum voluntas dei à volun-
tate hominis. Vnde gerens hominem Christus, & re-
gulam nobis proponens, docens nos viuere & præstans
nobis viuere, ostendit hominis quandam priuatam vo-
luntatem, in qua suam figurauit & nostram, quia caput
nostrum est, & ad eum (sicut nostis) tanquam membra
Mat. 26. vtique pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat
3. sen d. 7. à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, propriũ ali-
Ex affectu. quid & tanquam priuatum volens. Sed quia recto cor-
C de voluit esse hominem, vt quicquid in illo aliquãtum
curuum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus:
Verùm non quod ego volo, ait, sed quod tu pater. Sed
quid posset mali velle Christus? Quid postremò aliud
posset velle quàm pater? Quorum vna est diuinitas, nõ
potest esse dispar voluntas. Sed ex persona hominis
transfigurans in se suos, quos in se transfigurauit, cum
Mat. 25. ait, Esuriui & dedistis mihi manducare, quos in se trãs-
Act. 9. figurauit, cum furenti & sanctos persequenti Saulo cla-
mauit desuper, quem nemo tangebat, Saule Saule, quid
me persequeris? ostendit quandam hominis propriam
voluntatem, ostendit & correxit te. Ecce vide, inquit,
te in me, quia potes aliquid propriũ velle, vt aliud deus
velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur
humanæ infirmitati. Aliquid proprium velle, difficile
est vt non tibi contingat: sed statim cogita qui sit su-
pra te: illum supra te, te infra illum: illum creatorem, te
creaturam: illum dominum, te seruum: illum omnipo-
tentem, te infirmum, corrigens te, subiugánsque vo-
Mat. 26. luntati eius ac dicens, Verùm non quod ego volo, sed
quod tu vis pater. Quomodo disiunctus es à deo, qui
iam hoc vis quod deus? Eris ergo rectus, & te decet lau- D
datio, quoniam rectos decet laudatio. Si autem curuus
fueris, laudas deum quando tibi bene est, blasphemas
quando tibi male est. Quod quidem male, si iustum,
non est male. Iustum est autem, quoniam ab illo fit qui
iniuste facere nihil potest. Et eris insulsus puer in do-
mo patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio ha-
bens quando te flagellat, quasi non & blandiens & fla-
gellans hæreditatem paret. Vide autem quemadmo-
dum deceat rectos laudatio. Audi vocem recti laudan-
tis ex alio psalmo, Benedicam dominum in omni tem- *Psal. 33.*
pore, semper laus eius in ore meo. Quod est in omni
tempore, hoc est semper. Et quod est benedicam, hoc
est laus eius in ore meo. Omni tempore & semper, siue
in prosperis siue in aduersis. Nam si in prosperis & non
in aduersis, quomodo omni tempore? Quomodo sem-
per? Et audiuimus multas multorum tales voces. quan-
do illis prouenit aliqua felicitas, exultant, gaudent,
cantant deo, laudant deum: non sunt improbandi,
imò gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui iam
deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docen-
di sunt patrem agnoscere & flagellantem, nec murmu- E
rare aduersus corrigentis manum, ne semper praui re-
manentes exhæredari mereantur. Vt facti iam recti.
Quid est recti? Vt nihil illis displiceat quod fecerit
deus, possint & in aduersis deum laudare & dicere,
Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla- *Iob. 1.*
cuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Ta-
les rectos decet laudatio, non primò laudaturos, &
postea vituperaturos. Ergo iusti recti exultate in domi-
no, quia vos decet laudatio. Nemo dicat, Quis ergo
iustus? aut quãdo ego iustus? Nolite vos abiicere, & de-
sperare de vobis: homines estis, ad imaginem dei fa- *Gene. 1.*
cti estis. qui vos homines fecit, pro vobis & homo fa-
ctus est: vt multi filij ad hæreditatem sempiternã ado-
ptaremini, sanguis vnici pro vobis effusus est. Si vos
vobis ex terrena fragilitate viluistis, ex precio vestro
vos appendite, quid manducetis, quid bibatis, quod
subscribamini, tamen dignè cogitate. Nunquid hoc
vos monemus, vt superbi sitis, & vobis aliquam perfe-
ctionem audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni
iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos
interrogare de iustitia vestra: fortassis enim nemo ve-
strum mihi audeat respondere, iustus sum, sed interro- F
go vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet di-
cere, iustus sum: sic nemo audeat dicere, fidelis sum.
Nondum quæro quid viuas, sed quæro quid credas.
Responsurus es credere te in Christum. non audisti A-
postolum, Iustus ex fide viuit? Fides tua, iustitia tua: quia *Roma. 1.*
vtique si credis caues: si autem caues conaris: & cona-
tum tuum nouit deus, & voluntatem tuam inspicit, &
luctam cum carne considerat: & hortatur vt pugnes,
& adiuuat vt vincas, & certãtem inspectat, & deficien-
tem subleuat, & vincentem coronat. Ergo exultate iu-
sti in domino. Hoc dixerim, exultate fideles in domi-
no, quia iustus ex fide viuit. Rectos decet laudatio. Di-
scite gratias agere deo & in prosperitatibus & in tri-
bulationibus. Discite habere in corde quod habet o-
mnis homo in lingua, quod vult deus hoc agat. Ipsa
lingua popularis, plerunque est doctrina salutaris. Quis
non quotidie dicit, quod vult deus hoc agat? Et rectus
erit inter eos qui exultãt in domino, & quos decet lau-
datio. Quales alloquitur consequenter psalmus & di-
cit, *Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum
psallite ei.* Hoc enim etiã modo cãtabamus, hoc ore cõ-

G sono exprimentes, corda vestra docebamus. Nonne id egit institutio in nomine Christi vigiliarnm istarum, vt ex isto loco citharæ pellerentur? Et ecce ipsæ iubentur sonare. Confitemini, inquit, domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. Nemo conuertat cor ad organa theatrica. Quod ei iubetur, in se habet, *...al. 55.* sicut alibi dicitur, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Meminerunt qui pridem ad- *...tempore,* fuerunt, quando quid intersit inter psalterium & citha- *...mo. 96.* ram, sicut potuimus sermone discreuimus, & ad intel- *...i est de* lectum omniũ perducere interim conati sumus. Quã- *...cem chor...* tum autem effecerimus viderint qui audierint, & nunc non importune repetimus, vt in ista diuersitate duorũ instrumentorum musicorum, diuersitatem factorũ humanorum inueniamus, significatam per hæc, implen- *...thara.* dam autem per vitam nostram. Cithara est enim lignum illud concauum tanquam tympanum pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur vt tactæ resonent. Non plectrum dico quo tãguntur, sed lignum illud dixi concauum cui superiacent, cui quodãmodo incumbunt, vt ex illo cum tanguntur tremefactæ, & ex illa concauitate sonũ concipientes magis canoræ red-

H dãtur. Hoc ergo lignum cithara in inferiore parte habet, psalterium in superiore. Hæc est distinctio. Iubemur autem modo confiteri in cithara, & psallere in psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara decem chordarum, neque in hoc psalmo, neque (si nõ fallor) alicubi. Legant & considerent melius, & ociosius filij nostri lectores: tamen quantum mihi videor meminisse, multis locis inuenimus psalterium decẽ chordarum, citharam decem chordarum nusquam mihi lectum occurrit. Memẽtote citharam ex inferiore parte habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferiore vita, id est terrena, habemus prosperitatem & aduersitatem, vnde deum laudemus in vtroque, vt semper sit *...sal. 33.* laus eius in ore nostro, & benedicamus dominum in omni tempore. Est enim quædam terrena prosperitas, est quædam terrena aduersitas, ex vtroque laudandus est deus vt citharizemus. Quæ est terrena prosperitas? Cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia quibus viuimus, cum incolumitas nostra seruatur, cum fructus large proueniunt, cum solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos &

I iniustos. Hæc omnia ad vitam terrenã pertinent. Quisquis inde non laudat deum, ingratus est. Nunquid quia terrena, ideo non dei sunt? Aut ideo alter ea dare cogitandus est, quia dantur & malis. Multiplex est enim misericordia dei, patiens est & longanimis. Inde magis significat quid seruet bonis, cum ostendit quanta donet & malis. Aduersitates autem ex inferiore vtiq; parte de fragilitate generis humani in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tentationibus. Vbique laudet deum qui citharizat, non attendat quia inferiora sunt: sed quia & regi & gubernari non *Sap. 8.* possunt nisi ab illa sapientia quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non enim cœlestia regit & terrena deserit. Aut non illi dici- *Psal. 138.* tur, Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Vbi ergo deest qui nusquam non est? Ergo confitere domino in cithara: siue tibi abundet terrenum aliquid, gratias age illi qui dedit: siue tibi desit, siue fortè damno tibi auferatur aliquid, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quãuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic inquam cithariza securus, certus in deo tuo. Tãge chordas in corde tuo, K & dic tanquam in cithara in inferiore parte bene sonante, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domi- *Iob 1.* no placuit ita factum est: sit nomen domini benedictũ. Iam verò cum attendis superiora dona dei, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrina cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad psalterium, & psalle domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis *Deut. 5.* decẽ sunt. In decem præceptis legis habes psalterium, *Concor. 3.* Perfecta res est. Habes ibi dilectionem dei in tribus, & *sent. di. 37.* dilectionem proximi in septem. Et vtique nosti domi- *Sed tam.* no dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pen- *Mat. 22.* det & prophetæ. Dicit tibi deus desuper, quia dominus *Deut. 6.* deus tuus deus vnus est. Habes vnam chordam. Non *Deut. 5.* accipias in vanum nomen domini dei tui: habes alterã *Ibidem.* chordam. Obserua diẽ sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delitiis, qui ocio abutuntur ad nequitiã. Melius enim vtique tota die foderent, quàm tota die saltarẽt. Sed tu cogitans requiem in deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Om- *Ioan. 8.* nis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: [vtinam hominis & non peccati.] Hæc tria pertinent ad dile- L ctionem dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & vo- *Concor. 3.* luntatem. Est enim quædam voluntas in domino vbi *sent. di. 37.* verum sabbatum, vera requies. Vnde dicitur, Delectare *Tertiũ vero* in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis e- *Psal. 35.* nim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas dei, in septem aliis charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores pa- *Tobiæ 4.* trem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non *Mat. 7.* mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te *Deut. 5.* vis. Non occides, quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersum te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non cõcupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tãge psalterium, imple legem quam dominus deus tuus non ve- *Matt. 5.* nit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit male, mallet facere si liceret. Itaque & si facultas non da- M tur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es. Esto filius. Sed ex bono seruo fit bonus filius. Interim timendo noli facere, disces & amare non facere. Est enim quædã pulchritudo iustitiæ, pœna te deterreat. Habet iustitia formam suam, oculos quærit, accendit amatores suos. Pro hac martyres seculũ calcantes, sanguinem fuderunt. Quid amabant quando istis omnibus renunciabant? Num enim illi non erant amatores, aut hoc vobis dicimus, vt non ametis? Qui non amat, friguit, obriguit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ cordis oculos quærit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ laudatur. Iustitia incendit animos, iustitia accensi promunt verba, edunt voces, vndiq; dicunt, bene, optime. Quid viderunt? In quo pulcher est curuus senex? Non enim si procedat senex iustus, est aliquid in eius corpore quod ametur, & tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur vbi non videtur, imò ibi amatur vbi corde videtur. Delectet vos ergo, & rogate dominum vt delectet, Do- *Psal. 84.* minus enim dabit suauitatem, & terra nostra dabit fru-

ctum

A ctum suum, vt per charitatem impleatis, quod per timorem implere difficile est. Quod dico difficile est, non potest timēs adhuc animus: mallet non esse quod præcipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed timore coarctatur. Noli furtum facere, time gehennas, mallet non esse gehennam in quam mitteretur. Deut. 5.
Quando incipit amare iustitiam, nisi quando mallet furta non esse, & si gehennæ non essent, in quas fures mitterentur? Hoc est amare iustitiā. Et ipsa iustitia qualis est? Quis illam pingit? Sapientia dei quam pulchritudinem habet? Per illā pulchra sunt omnia quæ oculis placent. Ei videndæ, complectendæ, corda mundanda sunt. Huius nos amatores profitemur, ipsa nos componit, vt ei non displiceamus. Et quando nos reprehendunt homines in his rebus, in quibus ei quam diligimus placeamus, quomodo praui habemur apud reprehensores nostros? Quomodo ab illis contemnimur, & omnino nihili pendimur? Amatores lubrici & dānabiles fœminarum, quando amatæ ipsorum componunt illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curant eos quibus displiceant, putantes sibi sufficere quòd earum oculis placent ad quas affectant: & plerunque B grauibus displicent, imò semper grauibus displicent, & meliore iudicio reprehenduntur. Non bene tonsus es, dicit vir grauis lasciuo adolescenti, non te decet cum talibus cincinnis incedere. Nouit autem ille capillos suos placere nescio cui. Odit te reprehendentem vero iudicio, & seruat in se quod placet peruerso consilio. Inimicum te putat, quia turpitudinē demis. Fugit oculos tuos, & omnino non curat qua regula iustitiæ reprehendatur. Si ergo illi non curant reprehensores veraces, vt sint formosi fallaces, nos in his rebus in quibus placemus sapientiæ dei, non debemus curare irrisores iniustos, non habentes oculos vnde videāt quod amamus. Hæc cogitantes recti corde, confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.

Cantate ei canticum nouum. Exuite vetustatem, nostis canticum nouum. Nouus homo, nouum testamentum, nouum canticum. Non pertinet nouum canticum ad homines veteres. Non illud discunt nisi homines noui, renouati per gratiam ex vetustate, & pertinētes iam ad testamentum nouum, quod est regnum cœlorum. Ei suspirat omnis amor noster, & cantat canticum nouū. C Cantet canticum nouum non lingua, sed vita. Cantate ei canticum nouum. *Bene cantate ei.* Quærit vnusquisque quomodo cantet deo. Canta illi, sed noli male. Nō vult offendi aures suas. Bene cantate fratres. Si alicui bono auditori musico, quando tibi dicitur, Canta vt placeas ei, & si vis aliqua instructione musicæ artis cantare, trepidas ne displiceas artifici: quia quod in te imperitus non agnoscit, artifex reprehendit: quis affert deo bene cantare, sic iudicanti de cantatore, sic examinanti omnia, sic audienti? Quando potes afferre tā elegans artificium cantandi, vt tam perfectis auribus in nullo displiceas? Ecce veluti modum cantandi dat tibi, noli quærere verba, quasi explicare possis vnde delectetur. *In iubilatione* cane. Hoc est enim bene canere deo, in iubilatione canta. Quid est in iubilatione canere? Intelligere, verbis explicare non posse quod canitur ore deo. Etenim illi qui cantant, siue in messe, siue in vinea, siue in aliquo opere feruenti, cum cœperint in verbis canticorum exultare lætitia, veluti impleti tanta lætitia, vt eam verbis explicare non possint, auertunt se à syllabis verborum, & eunt in sonum iubilationis. Iubilum sonus quidam est significās cor parturire quod dicere non potest. Et quem decet ista iubilatio nisi ineffabilem deum? Ineffabilis enim est quem fari nō potes. D
Et si eum fari non potes, & tacere non debes, quid restat nisi vt iubiles? Vt gaudeat cor sine verbis, & immēsa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum. Bene cantate ei in iubilatione. *Quia rectus est sermo domini.* Et omnia opera eius in fide. In quo etiam displicet non rectis, rectus est ille. *Et omnia opera eius in fide.* Tua sint opera in fide, quia iustus ex fide viuit, & fides per Roma. 1.
dilectionem operatur. Tua sint opera in fide, quia in Gal. 5.
deum credendo fidelis efficeris. Opera dei quomodo 2. sen. dist.
possunt esse in fide, quasi & deus ex fide viuat? Inueni- 26. Non est.
mus & deum fidelem, & hoc non verbis nostris dicitur. Apostolum audi, Fidelis, inquit, deus qui vos non 1. Cor. 10.
permittat tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tentatione prouentum vt possitis sustinere. Audistis fidelē deum, audite & alibi. Si tolerabimus, & con- 2. Tim. 2.
regnabimus: si negauerimus, & ipse nos negabit: si non credimus, & ipse fidelis permanet, negare semetipsum non potest. Habemus ergo & fidelē deū, distinguamus potius fidelem deum à fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti deo, fidelis deus est exhibens quod promisit homini. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorē. E
Neque enim aliquid ei commodauimus, aut mutuum commēdauimus vt teneamus eum debitorem, cum ab illo habeamus quicquid illi offerimus, & ex illo sit quicquid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus, ab illo sunt. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis Roma. 11.
consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus debitorem. Vnde debitorem? Quia promissor est. Non dicimus deo, Domine redde quod accepisti: sed redde quod promisisti, quoniam rectus est sermo domini. Quis est, rectus est sermo domini? Non te fallit, tu eum noli fallere, imò tu te noli fallere. Quis enim fallet omnia scientem? Sed mentita est iniquitas sibi. Quoniam rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. *Diligit misericordiam & iudicium.* Fac ita, quia deus facit ita. Intendite istam misericordiam & iudicium. Misericordiæ tempus modo est, iudicij tempus pōst erit. Vnde est misericordiæ tempus? Vocat amodo aduersos, donat peccata conuersis. Patiens est super peccatores donec conuertantur. Quandocunque conuersi fuerint, præterita obliuiscitur, futura promittit. Hor- F
tatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adiuuat dimicantes, neminem deserit laborantem & exclamantem ad se, donat vnde sibi sacrificetur, ipse tribuit vnde placetur. Magnum misericordiæ tempus nō transeat fratres, non nos transeat. Venturum est iudicium. Erit & tunc pœnitentia, sed iam infructuosa. Dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Certe ista scripta sunt in libro Sapientiæ, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactan- Sap. 5.
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra. Modo dicamus, Transeunt omnia tanquā vmbra, modo fructuose dicamus, transeunt: ne tunc dicamus infructuose, omnia transierunt. Hoc est ergo tempus misericordiæ, erit & iudicij. Ne putetis autem fratres, quia ista à se possunt in deo aliquo separari modo. Videntur enim sibi aliquando contraria, vt qui misericors est, non seruet iudicium: & qui iudicij tenax est, obliuiscatur misericordiam. Omnipotens est deus, nec in misericordia amittit iudicium, nec in iudicio

G misericordiam. Miseretur enim, considerat imaginem suam, fragilitatem nostram, errorem nostrum, cæcitatem nostram. [Vocat auersos à se,] & conuersis ad se donat peccata, non conuersis non donat. Misericors est & iustus. Nunquid autem iudicium amisit, aut non debuit iudicare inter conuersos & non conuersos? An vobis iustum videtur vt conuersus & non conuersus æqualiter habeantur, vt eo modo suscipiatur confitens & mentiens, humilis & superbus? Ergo habet & iudicium in ipsa misericordia. Rursus in illo iudicio habet misericordiam, in eos vtique quibus dicturus est, Esuriui & dedistis mihi mãducare. Etenim dicitur in quadam epistola apostolica, Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsorum miserebitur deus. Ergo in illo iudicio erit & misericordia, sed non sine iudicio. Si enim non in quemlibet, sed in eum erit misericordia qui prærogauit misericordiam, & ipsa misericordia iusta erit, quia confusa non erit. Misericordia est certe vt dimittantur peccata, misericordia est vt tribuatur vita æterna. Vide ibi iudicium, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Certe dabitur vobis & dimittetur vobis, misericordia est. Si inde recessisset à iudicio, non diceret, In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Audistis quemadmodum exhibeat deus misericordiam & iudicium. Exhibe & tu misericordiam & iudicium. An fortè ad deum pertinent ista, ad hominem non pertinent? Sed si ad hominem non pertinerent, non diceret dominus pharisæis, Relinquitis grauiora legis, misericordiã & iudicium. Ergo pertinent ad te misericordia & iudicium. Ne putes quod ad te misericordia pertineat, iudicium autem non ad te pertineat. Aliquando audis causam inter duos, quorum duorum vnus est diues, & alius pauper, & contingit vt pauper habeat causam malam, diues autem bonã. Iam si tu non es eruditus in regno dei, videris tibi benefacere si quasi pauperẽ miseratus abscondas, & contegas iniquitatem illius, & velis eum iustificare, vt quasi causam bonam habere videatur. Et si reprehensus fueris quòd male iudicasti, quasi de misericordia respondes: Noui, & ego scio, sed pauper erat, misericordia ei debebatur. Quomodo tenuisti misericordiam, & perdidisti iudicium? Et quomodo, inquis, si tenerem iudicium, non amitterem misericordiam? Pronunciarem aduersus pauperem, qui vnde redderet non haberet. Aut si haberet, cum reddidisset vnde postea viueret nõ inueniret? Ait tibi deus, Ne accipias personam pauperis in iudicio. Cæterum facile est vt admoneamur personam diuitis non accipere. Hoc omnis homo videt, atque vtinam sic omnis homo faceret. Illud est vbi fallitur, veluti qui vult placere deo, si personam pauperis in iudicio accipiat, & dicat, faui pauperi. Imò si teneres vtrunque & misericordiam & iudicium, placeres deo. Primò qualem misericordiam fecisti in eum, cuius iniquitati fauisti? Ecce sacello pepercisti, cor percussisti, pauper iste iniquus remansit, & tanto iniquior, quanto te quasi hominem iustum fauere vidit iniquitati suæ. A te remansit iniustè adiutus, à deo recessit iustè damnandus. Qualem misericordiam præbuisti ei quem iniustum fecisti? Ecce crudelior inueniris quàm misericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Iudicares primo secundum causam, argueres pauperem, flecteres diuitem. Alius est iudicandi, alius petendi locus. Quando te ille diues videret tenuisse iustitiã, non erexisset iniqui pauperis ceruicem, sed pro merito peccati

[Margin: Mat. 25. — Iacobi. 2. — Mat. 5. — Mat. 6. — H — Matt. 7. — Mat. 23. — I — Exod. 23. — 23 q. 4. Nec amisso.]

sui obiurgasse te iuste, nõnne flecteretur ille potens ad misericordiam petenti, qui lætus redditus erat te iudicante? Quanuis ergo fratres psalmi plura restent, consulendum est tamen viribus & animæ & corporis propter varietatem audientium, quia & cum reficimur, ex eodem tritico, veluti multi sapores nobis fiunt. Ad detergenda fastidia, hæc vobis sufficiant. K

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

ET in annunciando & in audiendo verbo veritatis, labor est. Quem laborem fratres æquo animo toleremus, si sententiæ dominicæ & conditionis nostræ meminerimus. Ab ipso enim nostri generis exordio audiuit homo non ab homine fallace, nec à diabolo seductore, sed ab ipsa veritate ex ore dei, In sudore vultus tui edes panem tuum. Proinde si panis noster est verbum dei, sudemus in audiendo, ne moriamur in ieiunando. Psalmi huius primarum partium pauci versus vigiliarum nuper actarum solennitate tractati sunt: quod restat audiamus. Hinc autem incipit pars quæ restat, quam modo cantabimus.

Misericordia domini plena est terra. Verbo domini cæli firmati sunt. Idipsum est enim, sermone domini cæli solidari sunt. Dixerat superius, Bene cantate ei in iubilatione, id est, ineffabiliter canite, quoniam rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. Nihil promittit & non reddit, fidelis ille factus est debitor, esto tu auarus exactor. Deinde cum dixisset, Omnia opera eius in fide: adiunxit quare, Diligit misericordiam & iudicium. Qui ergo misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, non potest promittere & non dare, quia posset dare etiam si non promitteret. Ergo quia diligit misericordiam, oportet vt exhibeat quod promittit. Et quia diligit iudicium, oportet vt exigat quod dedit. Vnde ipse dominus dicit cuidã seruo, Dares tu pecuniam meam, & ego veniens cum vsuris exigerem. Quod ideo monemus vt sciamus quod modo audiuimus. Ipse enim dicit alio loco in Euangelio, Ego non iudico quenquam: sermo quem locutus sum eis, ipse iudicabit eos in nouissimo die. Nec se excuset qui audire non vult, ne quasi non sit quod ab illo exigatur. Idipsum enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur. Aliud est enim non posse accipere, aliud est nolle. Illic excusatio necessitatis est, hic reatus volũtatis. Ergo omnia opera eius in fide, diligit misericordiam & iudicium. Accipite misericordiam, & diligite iudicium, ne ille cum venerit exigat à nobis rationem: ita vt inanes nos dimittat. Exigit enim rationem, reddita ratione donat æternitatem. Accipite ergo misericordiam fratres, accipiamus omnes: nemo nostrum in accipiendo dormiat, ne ad reddendum malum excitetur. Accipite misericordiam. Sic ad nos clamat deus, tãquam si tempore famis diceretur, accipite frumentum. Quod cum audires tempore famis, profectò ipso stimulo necessitatis concitus curreres, versans te huc atque illuc, quærẽs vnde acciperes quod dictum est, accipe, Et cum venires, quando te teneres? quam moram interponeres? Sic & nunc dictum est, accipe misericordiam. Diligite enim misericordiam & iudicium. Cum acceperis, bene vtere, vt bonam rationem reddas, cum iudicium venerit eius qui tibi modo prærogat in ista fame misericordiam. Nolo ergo mihi dicas, vnde accipio? Quò eo? Recordare quod cantasti, Misericordia domini plena est terra. Vbi iam non euangelium prædicatur? Vbi sermo domini tacet? Vbi salus cessat? Opus est vt velis accipere,

[Margin: Gene. 3. — L — Matt. 25. — Luca. 19. — Ioan. 12. — M — Psal. 23.]

A cipere, plena ſunt horrea. Hæc ipſa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerunt, ſed ad dormientem ipſa venerunt. Non dictum eſt, Surgant gentes & eant ad vnum locum, ſed annunciata ſunt iſta gentibus vbi erant, vt adimpleretur exinde prophetia
Sopho.2. dicens, Adorabit eum vnuſquiſque de loco ſuo. Miſericordia domini plena eſt terra. Quid cœli? Audi quid cœli. Non enim indigent miſericordia, vbi nulla eſt miſeria. In terra abundat hominis miſeria, ſuperabundat domini miſericordia. Miſeria hominis plena eſt terra, & miſericordia domini plena eſt terra. Cœli ergo vbi nulla eſt miſeria, nunquid quia non indigent miſericordia, non indigent domino? Omnia indigent domino, & miſera & felicia. Sine illo miſeri non ſubleuantur, ſine illo felix non regitur. Ergo ne fortè de cœlis quæreres cum audires, Miſericordia domini plena eſt terra: audi quia domino & cœli indigent. *Verbo domini cœli ſolidati ſunt.* Nam non à ſe ſibi ſolidamentum fuerunt, nec ipſi cœli firmitatem ſibi propriam præſtiterunt. Verbo domini cœli firmati ſunt.

Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Non habuerunt aliquid ex ſe, & tanquam ſupplementum à domino per-
B ceperunt. Spiritu enim oris eius non pars, ſed omnis virtus eorum. Sanè fratres videte eadem opera & filij & ſpiritusſancti. Non enim negligenter prætereundum eſt propter quoſdam iniquos diſcretores, & turbulentos confuſores. Vtrunque enim male fit. Confundunt enim illi male diſcernendo creaturam cum creatore, & cum ſit creator ſpiritus dei, inter creaturas eum numerant. Illi diſcernunt & confundunt, confundantur vt conuertantur. Audi modo vnum opus filij & ſpi-
Ioan.1. ritusſancti. Verbum certe dei filius dei eſt, & ſpiritus oris eius ſpiritusſanctus eſt. Verbo domini cœli ſolidati ſunt. Quid eſt autem ſolidatos eſſe, niſi habere ſtabilem & firmam virtutem? Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Poſſet & ſic dici, ſpiritu oris eius cœli ſolidati ſunt, & verbo domini omnis virt⁹ eorum. Quod eſt enim omnis virtus eorum, hoc eſt ſolidati ſunt. Hoc ergo facit filius & ſpiritusſanctus, nunquid ſine patre? Quis ergo facit per verbum ſuum & ſpiritum, niſi cuius verbum eſt, & cuius ſpiritus? Trinitas ergo hæc vnus deus. Hunc adorat qui nouit adorare, hunc vbique habet quò ſe conuerterit. Non enim quæritur ab auerſis, ſed ipſe vocat auerſos, vt impleat conuerſos. Sanè fra-
C tres exceptis illis cœlis ſuperioribus, ignotis nobis in terra laborantibus, & per humanas coniecturas vtcunque iſta quærentibus: exceptis ergo illis cœlis, qui quomodo ſint ſuper inuicem, vel quot ſint, vel quibus modis diſtincti ſint, quibus incolis impleti ſint, qua diſpoſitione regantur, quomodo ibi vnus quidam hymnus indeficiens concinens ab omnibus prædicet deũ, multum eſt à nobis inuenire, ſatagamus tamen peruenire. Ibi eſt enim patria noſtra quam longa fortaſſe peregrinatione obliti ſumus. Vox enim noſtra eſt in illo pſal-
Pſal.119. mo, Heu me quoniam peregrinatio mea longinqua facta eſt. Ergo de illis cœlis & mihi difficile eſt diſputare, ſed tamen non impoſſibile: & vobis intelligere. Certè qui me in his rebus intellectu præuenit, fruatur quo præceſſit, & oret pro me vt ſequar ego. Interim exceptis illis cœlis, habeo de quibus hic vtcunque diſſeram, nobis proximos cœlos ſanctos dei apoſtolos, prædicatores verbi veritatis, per quos cœlos compluti ſumus,
Math.13. vt per totum mundum ſeges eccleſiæ pullularet, etſi
& 3. cum zizaniis interim communem bibens pluuiam, ſed tamen horreum nõ habitura commune. Ergo cum di-

D ctum eſſet, Miſericordia domini plena eſt terra: quaſi quæreres vnde impleta eſt terra miſericordia domini? prius miſſi ſunt cœli qui miſericordiam domini ſpargerent ſuper terram, & hoc ſuper totam terram. Nam vide quid de ipſis cœlis alibi dicitur, Cœli enarrãt glo- Pſal.18.
riam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Quod cœli, hoc firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti annunciat ſcientiam. Non ceſſatur, non tacetur. Sed vbi prædicauerunt, & quouſque peruenerunt? Non ſunt loquelæ neque ſermones quorum non audiantur voces eorum. Sed hoc pertinet ad Acto.2.
id quia omnium linguis locuti ſunt in vno loco, † om- † aliàs, in
nium linguis locuti impleuerunt quod dictum eſt, Nõ vna voce.
ſunt loquelæ neque ſermones quorum non audiantur voces eorum. Sed quæro, ipſa vox in omnibus linguis, quouſque peruenerit, quæ impleuerit? Audi ergo quod ſequitur, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in Pſal.18.
fines orbis terræ verba eorum. Quorum, niſi cœlorum qui enarrant gloriam dei? Ergo ſi in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum, quid prædicauerint nobis, indicet nobis qui illos miſit. Indicat planè, fideliter indicat, quia & antequam fierent prædixit futura ille, cuius omnia opera in fide. Re- E
ſurrexit enim à mortuis, & contrectatis membris ſuis Pſal.32.
agnitus à diſcipulis ſuis, ait, Oportebat pati Chriſtum, Luca.24.
& reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. Vnde & quouſque? Per omnes gentes, ait, incipientibus ab Hieruſalem. Quam miſericordiam verò omnes expectamus fratres vberiorem à domino, niſi vt peccata noſtra dimittãtur? Cum ergo ea ſit magna miſericordia domini remiſſio peccatorum, & hanc remiſſionem peccatorum prædixit dominus prædicari per omnes gentes, Miſericordia domini plena eſt terra. Vnde plena eſt terra? Miſericordia domini. Quare? Quia vbique dimittit peccata deus, quia miſit cœlos qui terram compluerent. Et quomodo auſi ſunt ipſi cœli ire cum fiducia, & ex hominibus infirmis cœli fieri, niſi quia verbo domini cœli ſolidati ſunt? Vnde enim haberent tantam virtutem oues inter lupos, niſi quia ſpiritu oris eius omnis virtus eorum? Ecce, inquit, Mat.10.
mitto vos ſicut oues in medio luporum. O domine miſericordiſſime, certè hoc facis vt miſericordia tua plena ſit terra. Si ergo miſericors vt impleas terram miſericordia, vide quos mittis, vide quò mittis. Quo, in- F
quam, mittis, & quos mittis? Oues in medio luporum. Vnus lupus ſi mittatur in medium innumerabilium ouium, quis ei reſiſtit? Quid non turbat, niſi fortè quia ſatiatur? Nam omnia deuoraret. Mittis infirmos inter ſæuos. Mitto, inquit, quia cœli ſunt vt terrã compluant. Vnde cœli homines infirmi? Sed ſpiritus oris eius omnis virtus eorum. Ecce lupi tenebunt vos & tradent vos, & offerẽt poteſtatibus propter nomen meum. Iam armate vos. Virtute veſtra? Abiit. Nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis, quia ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Facta ſunt hæc, miſſi ſunt Apoſtoli, pertulerunt preſſuras. Nunquid modo tantas ferimus vt audiamus hæc, quantas illi vt ſeminarent hæc? Non. Ergo fratres infructuoſus eſt labor no- 2.Tim.2.
ſter? Non. Video conſtipationem veſtram, ſed & vos Mat.10.
videtis ſudorem noſtrum, ſi toleramus, & conregnabimus. Ecce facta ſunt illa. Ex illis ouibus miſſis in medio luporum, & memorias martyrum celebramus. Locus iſte quando martyris beati corpus percuſſum eſt,

G lupis plenus erat, vicit tot lupos vna ouis capta, & im-
pleuit locum ouibus ouis occisa. Sæuiebat tunc mare
ingentibus persequentium fluctibus, ibat in aridam si-
tientem cœlum dei. Modo autem per illa quæ illi pas-
si sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen
Christi, occupauit etiam ipsas potestates ambulans su-
per capita tumentium gurgitum. Et quia ista facta sunt,
modo etiam qui vident nondum credentes conuenti-
cula nostra, celebrationes, solennitates, laudes iam ma-
nifestas & publicas dei nostri, putatis eos non dolere,
putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis
ſal.111. dictum est, Peccator videbit & irascetur. Quid ergo
quia irascetur? Ne timeas ouis lupum. Modo minas eo-
rum & fremitus non timeatis. Irascitur. Sed quid se-
quitur? Dentibus suis frendet & tabescet. Quia ergo
modo salsa maris aqua quæ remansit, in Christianos
sæuire non audet, occultum autem murmur rugit in
se, & intra mortalem pellem fremit conclusa salsugo,
videte quid sequitur, *Congregans sicut in vtrem aquas ma-
ris.* Cum ergo antea mare in martyribus liberis flucti-
bus sæuiebat, modo autem intra mortalia pectora in-
rouer.8. clusum amarum est, ille fecit qui in illis vicit, qui po-
suit tunc mari terminos, vt in se remeãtes comminue-
H rentur fluctus eius. Ipse congregauit velut in vtrem a-
quas maris, vt mortalis pellis contegat amaram cogi-
tationem. Timentes enim pelli suæ, intus tenent quod
non audent emittere. Nam eadem est amaritudo. Sic
oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc apertè sæuie-
bat, nunc occultè, quid aliud dicam quàm quod dictũ
ſal.111. est, Frendet & tabescet? Eat ergo ecclesia, ambulet. Fa-
cta est via, strata nostra ab imperatore munita est. Fer-
ueamus in itineribus bonorum operum, hoc est enim
ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationes
pressuræ vnde non sperabantur, iam congregatis ve-
lut in vtrem aquis maris, intelligamus dominum facere
hoc ad disciplinam, vt excutiat à nobis male prouiden-
tem de temporalibus securitatem, & dirigat nos in re-
gnum suum composito desiderio. Quod desiderium
tribulationibus hinc atque hinc contundentibus pro-
ducitur, vt simus canori auribus domini tanquam tu-
ſal.97. bæ ductiles. Dictum est enim & hoc in psalmis, & in
tubis ductilibus laudemus deum. Tuba ductilis malleo
producitur, ita Christianum cor in deum pressurarum
plagis extenditur. Meminerimus ergo fratres iam his
temporibus quibus congregata est velut in vtrem aqua
I maris, non deesse deo vnde proferat quo nos emen-
det, cum emendatione nobis opus est. Ideo enim se-
quitur, *Ponens in thesauris abyssos.* Thesauros dei dicit
secretum dei. Nouit ille omnium corda, quid ad tem-
pus proferat, vnde proferat, quantam potestatem tri-
buat malis in bonos, ad iudicãdos quidem malos, eru-
diendos autem bonos. Nouit quomodo hæc agat qui
ponit in thesauris abyssos. Fiet ergo quod sequitur:
Timeat dominum omnis terra. Non glorietur superba læ-
titia temeraria exultatione, dicens, Iam congregata est
velut in vtre aqua maris, quis mihi aliquid facere au-
debit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, ne-
scis vnde proferat quod opus est ad flagellãdum te pa-
tur ruus? Qui quidem in disciplinam tuam habet abys-
si thesauros, quibus te erudiat ad thesauros cœlorum.
Ergo redi ad timorem qui iam ibas in securitatem. Ex-
ultet terra, sed & timeat. Exultet? Quare? Quia miseri-
cordia domini plena est terra. Timeat, Quare? Quia sic
congregauit in vtre aquas maris, vt poneret in thesau-
ris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breuiter vtrunque
dicitur, Seruite domino in timore, & exultate ei cum K
tremore. Timeat dominum omnis terra. *Ab ipso autem* Psal.2.
commoueantur omnes qui inhabitant orbem terræ. Non timeant
alterum pro illo. Ab ipso commoueãtur omnes qui ha
bitant orbem terræ. Fera sæuit, deum time. Serpens in-
sidiatur, deum time. Homo te odit, deum time. Diabo-
lus te impugnat, deum time. Tota enim creatura sub
illo est, quem iuberis timere. *Quoniam ipse dixit & facta* Psal.148. et
sunt, ipse mandauit & creata sunt. Hoc in psalmo sequitur. Iudith.16.
Cum enim dixisset, Ab ipso commoueantur omnes
qui inhabitant orbem terræ, ne conuerteret se homo
ad timendum aliquid aliud, & auersus à timore dei,
timeret pro illo aliquam creaturam, & adoraret quod
factum est, dimisso qui fecit, confirmauit nos in timo-
re dei, tanquam dicens nobis, & alloquens nos, Quid
formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de mari? Ipse
dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Qui dixit
& facta sunt, mandauit & creata sunt: cum iubet mo-
uentur, cum iubet quiescunt. Conquiescit & malitia 2 sen.dist.
hominum, cupiditas hominum. Cupiditatem nocen- 44. Sed
di potest homo habere propriam, potestatem autem si pluribus.
ille non dat, non habet. Non est enim potestas nisi à
deo. Definita sententia apostoli est, Non dixit, non L
est cupiditas nisi à deo. Est enim mala cupiditas quæ Roma.13.
non est à deo, sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet
si ille non permittat, non est, inquit, potestas nisi à deo.
Vnde deus homo stans ante hominem, Non haberes, Ioan.19.
inquit, in me potestatem, nisi data fuisset tibi desuper.
Ille iudicabat, ille docebat. Cum iudicabatur docebat,
vt iudicaret quos docuerat. Non haberes, inquit, in
me potestatem, nisi esset data tibi desuper. Quid est
hoc? Homo tantùm non habet potestatem, nisi cum
acceperit desuper? Quid ipse diabolus? Ausus est vel
vnam ouiculam tollere viro sancto Iob, nisi prius di-
ceret, Mitte manum tuam, hoc est, da potestatem? Ille Iob.1.
volebat, sed ille non sinebat. Quando ille permisit, il-
le potuit. Non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo
bene eruditus ipse Iob, non ait sicut iam commemo-
rare vobis solemus, Dominus dedit, & diabolus abstu-
lit: sed, dominus dedit, & dominus abstulit. Sicut do-
mino placuit, ita factum est: non, sicut diabolo pla-
cuit. Videte ergo fratres mei cum tanto labore man-
ducantes salubrem & vtilem panem, videte ne quen-
quam timeatis nisi dominum. Præter eum ne timeas
alium, scriptura tibi dicit. Proinde timeat dominum Prouer.7.
omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ip- M
so autem commoueantur vniuersa, & omnes qui in-
habitant orbem terræ: quoniam ipse dixit & facta sunt,
ipse mandauit & creata sunt. Sed iam cessauerunt re-
ges mali, facti sunt boni. Crediderunt & ipsi, signum
crucis Christi in fronte iam portant, preciosius signum
quàm quælibet gemma diadematis. Illi qui sæuierunt,
destructi sunt, sed quis fecit hoc? Fortè tu vt extollas
te? *Dominus dissipauit consilia gentium, reprobat autem cogita-
tiones populorum, & reprobat consilia principum.* Quando di-
xerunt, Tollamus eos de terra, non erit nomen Chri-
stianum si hoc fecerimus, sic occidantur, sic torquean-
tur, talia & talia illis infligantur. Dicta sunt hæc, & in-
ter hæc creuit ecclesia. Reprobat cogitationes popu-
lorum, & reprobat consilia principum. *Consilium ve-
ro domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in secula
seculorum.* Repetitio sententiæ est. Quod ante ait
consilium, hoc ait postea cogitationes cordis: &
quod supra ait manet in æternum, hoc postea, in secu-
la seculorum. Repetitio, confirmatio est. Ne autem
putetis

A putetis fratres, quia dixit, cogitationes cordis, quasi sedere deum & cogitare quid agat, & exquirere consilium faciendi aliquid vel non faciendi. Tuæ sunt istæ ô homo tarditates: vsque in velocitatem currit verbum *Psal.147.* eius. Quando potest mora esse cogitarionis in illo verbo quod vnum est, & omnia complectitur? Sed dicuntur cogitationes dei, vt tu intelligas, vt secundum te audeas erigere cor, vel ad verba tuæ infirmitati similia, quia res ipsa multum est ad te. Cogitationes cordis eius in secula seculorum. Quæ sunt cogitationes cordis eius, & qnod est consilium domini quod manet in *Psal.2.* æternum? Contra quod consilium vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Quandoquidem dominus reprobat cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Vnde igitur consilium *Ephe.1.* domini manet in æternum, nisi de nobis quos ante præsciuit & prædestinauit? Quis tollit prædestinarionem dei? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit nos, emendauit nos, misit ad nos, redemit nos. hoc eius consilium manet in æternum, hæc eius cogitatio manet in secula seculorum. Fremuerunt gentes tunc, aperte fluctuantes & sæuientes, contabescant nunc tãquam B inclusæ, & congregatæ in vtre. Habuerunt liberas audacias, habeant truces & amaras cogitationes. Quando possunt destruere quod ille cogitauit & manet in æternum? Quid est autem hoc? *Beata gens.* Quis est qui non hoc audito erigat se? Amant enim omnes beatitudinem, & ideo peruersi sunt homines qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cum sit malitiæ indiuidua comes miseria, isti peruersi non solùm mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideo volunt mali esse, ne miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui male faciũt, beari semper esse volunt. Furtum facit, quæris quare? propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser sit, malus est: & ideo miserior est, quia malus est. Depellendæ ergo miseriæ causa, & acquirendæ bearitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt vel mali. Semper ergo beati esse volunt. Si- *Concor.4.* ue male viuentes, siue bene viuentes, beati esse volunt, *sen.di.49.* & non contingit omnibus quod omnes esse volunt. *c.Solet etiã.* Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisi illi qui iusti esse voluerint. Et ecce nescio quis vt male C faciat beatus vult esse. Vnde? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa seculi, honore volarico & perituro, habendo aliquid volunt beari esse. Quæro ergo quid habeas, vt beatus sis. Cum enim beatus fueris, melior vtique eris quàm cum miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es, deterius te est quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, qualibet corpora quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es, & vtique vis melior esse quàm es, cum beatus esse vis quia miser es. Melius est enim vtique beatum esse quàm miserum. Vis esse melior te, & quæris, perquiris per quæ id fiat, deteriora te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergo fidele cõsilium. Melior te vis esse, noui: omnes nouimus, omnes volumus: quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cœlum & terram, non tibi sic hæc pulchra corpora placeant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæ- D ris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cum enim duo sint quædam, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergo melius fieri corpus tuum per animum tuum, vt cum fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus est, quia corpore tuo melior est, cum quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus? attende, ne fortè contemnens animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abiectum, viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago dei, mens hominis capit eam. *Gene.1.* Accepit eam, & inclinando se ad peccatum decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbum facta sunt omnia, & *Ioan.1.* per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo, Reformamini in no- *Roma.12.* uitate mentis vestræ. Iam ergo superest vt quæras quid E sit melius quàm animus tuus. Quid erit obsecro, nisi deus tuus? Non inuenis aliquid melius animo tuo, quia cum fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam supra non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, Multum est ad me. Magis multum est ad te, habere aurum quod quæris. Aurum & si volueris, forte non habebis, deum cum volueris habebis: quia & antequam velis venit ad te: & cum auersa voluntate esses vocauit te: & cum conuersus esses terruit te: & cum territus confitereris, consolatus est te. Iste qui ribi præstitit omnia, iste qui fecit vt esses, qui his qui tecum *Mat.5.* sunt etiam malis præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, seruat tibi aliquid quod non det nisi tibi. Quid est autem quod ribi seruat, nisi se? Pete aliud si melius inueneris, se tibi seruat deus. Auare quid inhias cœlo & terræ? Melior est qui fecit cœlum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & transiens per illam dicis, Beatus cuius est possessio ista. *Psal.32.* Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam, & tamen cum dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat F cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi ve- *Deut.5.* ritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nostis quid dicturus sum. Ergo desiderate vt habeatis, tunc demum beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos estis meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui fecit te. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Hoc ama, hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis habebis. Beata gens cuius est dominus deus eorum. Noster deus. cuius enim non est deus? Non plane omnium eodem modo. Noster magis, noster, qui viuimus ab illo tanquam de pane nostro. Ipse sit hæreditas nostra, possessio nostra. An fortè temere dicimus faciendo nobis deum possessionem, cuius sit dominus, cum sit creator? Non est ista temeritas, affectus est desiderij, & dulcedo spei. Dicat anima omnino secura, dicat, Deus meus es tu: qui dicit animæ nostræ, salus tua *Psal.34.* ego sum. Dicat, secura dicat: nõ faciet iniuriã cum hoc dixerit, imò faciet si non dixerit. Arbores volebas ha-

G bere quibus beatus esses. Audi scripturam dicentem de
Prou.c.3. sapientia, Lignum vitæ est omnibus possidentibus eam. Ecce possessionem nostram dixit esse sapientiam: sed ne putes ipsam sapientiam, quia possessionem tuam dixit scriptura, aliquid esse quod sit te inferius, sequitur & adiungit: Et incumbentibus in eam velut in domo tuta. Ecce dominus tuus est tibi quasi baculus: securus homo incumbit, quia ille non succumbit. Dic ergo securus, possessio tua est, possidentibus eam scriptura dixit, impleuit fiduciam, remouit dubitationem. Dic securus, atque securus, spera securus. Tua etiam illa verba
Psal.15. sint in psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ. Ergo vnde beati erimus? Deum possidendo. Quid ergo? Nos possidebimus eum, & ille nō nos possidebit? Vnde ergo Esaias, Domine possides nos? Possidet ergo & possidebitur, & totū propter nos. Vt enim nos ex illo beati simus, possidetur à nobis: vt autem ille beatus sit, non possidet nos. Et possidet nos, & possidetur à nobis, non ob aliud nisi vt nos beati simus. Possidemus eum & possidet nos, quia colimus eum, & colit nos. Colimus eum tanquam dominum deum, colit nos tanquam terram
H suam. Quia colimus eum nemo dubitat, quia colit nos,
Ioan.15. quis nobis indicat? Ille qui ait, Ego sum vitis, vos estis sarmenta, pater meus agricola. Ecce & in isto psalmo vtrumque nobis dicitur, vtrumque nobis indicatur. Iam dixi quia possidemus eum, beata gens cuius est dominus deus eorum. Cuius est fundus iste? Illius. Cuius est iste? Illius, Cuius est iste? Dicamus de deo, dicamus cuius est. Et quomodo nobis solet responderi, quando de fundis & de prædiis aliquibus amplis atque amœnissimis quærimus, Est quidam senator, & illud aut aliud vocatur, cuius est ista possessio, & dicimus, Beatus ille homo. Sic si quæramus, cuius est deus iste? Est quædam beata gens, cuius est: nam dominus deus eorum est: & non sicut senator ille possidet fundum suum, non autem possidetur à fundo suo, sic & deus gentis huius [possidet eam, vt & ipsa eum possideat.] vnde vt eius simus, laborare debemus, sed alterutrum se possident. Audisti quia gens possidet eum, beata gens, cuius est dominus deus eorum. Audi quia & ille possidet illam. *Populus quem elegit dominus in hæreditatem sibi.* Beata gens possessione sua, beata hæreditas possessore suo, populus quem elegit dominus in hæreditatem sibi. *De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios*
I *hominum.* Omnes hic ita accipe vt gentes illius omnes intelligas, illam hæreditatem tenentes, vel illa hæreditas existentes. Hæreditas est enim dei ipsi omnes, & ipsius omnes. De cœlo respexit dominus, & vidit
Ioan.1. eos ille qui ait, Cum esses sub arbore fici, vidi te. Vidit enim eum qui miseratus est eum. Vnde plerūque egentes misericordia dicimus homini, Vide me, & de illo qui te contemnit, quid dicis? Non me videt. Est ergo quædam visio miserantis cordis, non visio punientis. Illa visio ad peccata, animaduersio est: quia illa pecca-
Psal.50. ta non vult videri, qui dicit, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Quod vult ignosci, non vult agnosci. Auerte, inquit, faciem tuam à peccatis meis. Cum ergo auertit faciem suam à peccatis tuis, non videbit te. Vnde
Psal.26. & .III. alibi dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auertat à peccatis tuis, non auertat à te. Videat te, misereatur tui, subueniat tibi. De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios hominum pertinentes ad filium hominis.

De præparato habitaculo suo. Quod sibi præparauit? Vidit nos de apostolis, vidit nos de prædicatoribus veritatis, vidit nos de angelis quos ad nos misit. Hæc omnia domus eius, hæc omnia habitaculum eius, quia K
hæc omnia cœli qui enarrant gloriam dei. Vidit omnes filios hominum de præparato habitaculo suo. Psal.18. *Respexit super omnes qui habitant terram.* Ipsi sunt sui, sunt gēs illa beata cuius est dominus deus eorum, populus ille est quem elegit dominus in hæreditatem sibi, quia per omnes terras est, & non est in parte. Respexit super omnes qui habitant terram. *Qui finxit singillatim corda eorum.* Manu gratiæ suæ, mano misericordiæ suæ finxit corda, plasmauit corda nostra, finxit singillatim, singula quædam dans nobis, quæ tamen non dirimant vnitatē. Quomodo singillatim membra formata sunt, omnia singillatim habent opera sua, & tamen in vnitate corporis viuunt: manus facit quod oculus non facit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet: omnia tamen vnitatem operantur: & manus & oculus & auris diuersa faciunt, nec sibi aduersantur. Sic & in Christi corpore singuli homines tanquam membra singula donis suis gaudent, quia ille qui elegit populum in hæreditatem sibi, finxit singillatim corda eorum. Nunquid enim omnes apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes dona habent sanitatum? Nunquid omnes lin- L
guis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Alij 1.Cor.12. quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides secundum eundem spiritum, alteri dona curationum. Quare? Quia finxit singillatim corda eorum. Quomodo autem in membris nostris diuersa sunt opera, sed sanitas vna: sic in omnibus membris diuersa munera, sed charitas vna. Qui finxit singillatim corda eorum. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Intelligit quid est? Secretius & interius videt. Habes in psalmo, Intellige clamorem meum. Non enim quasi vocibus opus est, vt perueniat aliquid ad aures dei. Occultus visus, intellectus vocatur. Expressius dixit quàm si diceret, videt omnia opera eorum. Tunc putares videri opera ista, quando & tu vides opus hominis. Homo factum hominis motu eius in corpore videt, deus autem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum est, intelligit omnia opera eorum. Dant duo pauperibus, vnus sibi mercedem quærit cœlestem, alius humanam laudem. Tu in duobus vnam rem vides, deus duas intelligit. intus enim intelligit & intus agnoscit, fines ipsorum videt, intentiones ipsas videt, Qui intelligit omnia opera eorum. *Non saluus fiet rex per multitudinem virtutis suæ.* Ad dominum omnes, in deo omnes. Spes tua M
deus sit, fortitudo tua deus sit, firmitas tua deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit: finis in quo requiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem, Non saluus fiet rex per multitudinem virtutis suæ.

Nec gigas saluus erit in multitudine virtutis suæ. Gigas superbus aliquis est, extollens se aduersus deum, velut quia est ipse aliquis in se & per se. Non fit iste saluus in multitudine virtutis suæ. Sed equum habet magnum, fortem, validum, velocem. potest si aliquid ingruerit cito illum de periculo liberare. Non fallitur. Audiat quid sequitur, *Mendax equus ad salutem.* An intellexistis quid dictum sit, mendax equus ad salutem? Non tibi promittat equus tuus salutem. si tibi promiserit, mentietur. Si enim deus voluerit liberaberis, si deus voluerit cadere te equo altius cades. Non ergo putetis dictum, Mendax equus ad salutem, quasi mēdax iustus ad salutem, quòd velut iusti ad salutem mentiantur. Non est enim scriptū æquus quod ab æquitate dicitur, sed equus animal ἵππος. quadrupes, hoc Græcus codex indicat. Et redarguuntur ho-

Marginal notes: 10.de Gen.ad litt. c.4.6. Concor.89. dist c. Sin gula. Psal.5.

A tur homines, qui sibi quærunt mala iumenta occasiones mendaciorum, cum scriptura dicat, *Sap.1.* Os quod mentitur, occidit animam: & perdes omnes qui loquuntur *Psal.5.* mēdacium. Quid est ergo mendax equus ad salutem? Mentitur tibi equus quādo promittit salutē. Nunquid equus alicui loquitur & promittit salutem? Sed cum tu vides equum bene formatū, bonis viribus, magno cursu præditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo salutem, sed fallunt si deus non tuetur, quia mendax equus ad salutem. Equum accipe etiam figuratè quamlibet amplitudinem seculi huius, quemlibet honorem in quem superbus ascēdis, quo altius ingrederis, te nō tantum celsiorē, sed etiam tutiorem falsò putas. Quomodo enim te deiiciat nescis, tanto elisum grauius, quanto sublimius ferebaris. Mendax equus ad salutē.

In abundantia autem virtutis suæ non erit saluus. Et vnde erit saluus? Non de virtute, non de viribus, non de honore, non de gloria, non de equo. Vnde, quò ibo? Vbi inueniam, vnde saluus sim? Noli diu quærere, noli longe. *Ecce oculi domini super timentes eum.* Videtis quia ipsi sunt quos protexit de habitaculo suo. Ecce oculi B domini super timentes eum. *Sperantes super misericordia eius.* Non de meritis suis, non de virtute, non de fortitudine, non de equo, sed de misericordia eius. *Vt eruat à morte animas eorum.* Vitam æternam promittit. Quid in ista peregrinatione? Nunquid deserit? Vide quid sequitur, *Et alat eos in fame.* Tempus famis est modo, tempus saturitatis pòst erit. Qui nos in fame huius corruptionis non deserit, immortales factos quomodo satiabit? Sed quamdiu est tempus famis, tolerandum est, durandum est, perseuerandum est vs- *Matt.10.* que in finem. Iam currenda sunt omnia, quia & via est plana, & cogitandum est quid portemus. Adhuc quidem spectatores in amphitheatro fortè insaniunt, & in sole sedent, & nos si stamus, tamen in vmbraculo sumus, & vtiliora & pulchriora sunt quæ spectam⁹. Spectemus pulchra, & à pulchro spectemur. Spectem⁹ nos mēte ea quæ dicuntur in sensibus diuinarum scripturarum, & gaudeamus tali spectaculo. Spectator autem noster quis est? Ecce oculi domini super timētes eum, sperantes in misericordia eius, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Sed propter peregrinationis tolerantiam, quamdiu fames est, expecte- C mus in via refici ne deficiamus. Quid nobis imponit, vel quid profiteri debemus? *Anima nostra patiens erit domino.* Secura expectans misericorditer promittentem, misericorditer & veraciter exhibentem. Et donec exhibeat quid agamus? Anima nostra patiens erit domino. Sed quid si in ipsa patientia non durabimus? Imò planè durabimus. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Adiuuat in pugna, protegit ab æstu, non te dese- *Matt.10.* rit, tolera, dura: qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et quid cum perduraueris, cum patiens fueris, cum vsque ad finem perueneris, quid tibi erit? Qua mercede toleras? Vt quid tanta dura tandiu pateris? *Quoniam in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Spera hic, vt læteris ibi: esuri & siti hic, vt epuleris ibi. Hortatus est ad omnia, impleuit nos gaudio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo, & de quo solo præsumamus. Post hæc fit oratio breuis & salubris. *Fiat misericordia tua domine super nos.* Et quo merito? *Sicut sperauimus in te.* Fui quibusdam onerosus, sentio: quibusdam autem etiam cito terminaui sermonem, & hoc sentio. Ignoscant infirmi fortioribus, & pro infirmis deprecentur fortiores. In vno corpore omnia membra simus, à capite nostro D vegetemur, & in illo spes nostra est, & in illo fortitudo nostra est. Non dubitemus exigere de domino deo nostro misericordiam, vult omnino exigi à se. Non enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angustabitur, quomodo ille à quo petis quod non habet, aut quod parum habet, & timet dare ne minus habeat. Vis nosse quomodo tibi eroget deus misericordiam? Tu eroga charitatem. Videamus si finis dum erogas. Quāta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest tanta esse in imagine? Ergo fratres ad hanc maxime exhortamur vos charitatem non solùm in vosipsos, sed in eos etiam qui foris sunt, siue adhuc pagani, nōdum credentes in Christo, siue diuisi à nobis, nobiscū caput confitentes, & à corpore separati. Doleamus illos fratres tanquam fratres nostros: velint nolint fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desinent dicere, pater noster. Dixit de quibusdā pro- *Matt.6.* pheta: His qui dicunt nobis, non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circunspicite de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundū scripturas, & ec- E clesiasticum loquēdi morem. Nunquid de Iudæis qui in Christum non crediderunt? Legite apostolum, & videte quia fratres quādo dicit apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi Christianos. Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huius- *1.Cor.7.* modi: cum diceret de coniugio. Fratrem & sororem dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit, Tu *Rom.14.* autē quid iudicas fratrem tuū, aut tu quid spernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem faci- *1.Cor.6.* tis & fraudatis, & hoc fratribus. Isti ergo qui dicūt, nō estis fratres nostri, paganos nos dicunt. Ideo enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos nō habere quod dant. Vnde cōsequens est error ipsorum, vt negēt nos fratres suos esse. Sed quare nobis dixit propheta, Vos dicite illis fratres nostri estis, nisi quia nos in eis agnoscimus quod non repetimus? Illi ergo nō agnoscendo baptismum nostrum, negāt nos esse fratres: nos autem nō repetendo ipsorum, sed agnoscendo nostrum dicimus eis, fratres nostri estis. Dicūt illi, quid nos quæritis, quid nos vultis? Respōdemus, fratres nostri estis. Dicunt, ite à nobis, nō vobiscum habemus rationem. Nos prorsus vobiscum rationem habemus, vnū Chri- F stū cōfitemur, in vno corpore, sub vno capite esse debemus. Quid ergo me quæritis, ait, si perij? Magna absurditas, magna vesania. Quid me quæritis, si perij? Quare quærerent, nisi quia peristi? Si ergo perij, inquit, quomodo sum frater tuus? Vt dicatur mihi de te, frater tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. *Luc.15.* Adiuramus ergo vos fratres per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominū nostrum, per māsuetudinē eius adiuramus vos. Tempus est enim vt impēdamus in eos magnam charitatem, abūdantem misericordiam in deprecādo deum pro illis, vt aliquādo det illis sensum sobrium, vt resipiscant & videant se, quia nō habent omnino quod dicant cōtra veritatem. Nō eis reman- *2.Tim.2.* sit nisi sola infirmitas animositatis, quæ tanto est languidior, quāto se maiores vires habere existimat. Pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus & carnalibus, tamē pro fratribus nostris eadē sacramenta celebrātibus, etsi nō nobiscum eadem, tamen vnum amen respondentibus, & si nō nobiscum vnum amen, hortamur medullas charitatis vestræ, fundatis ad deū

G preces pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorũ egimus
Psal.36. in cõcilio, quod explicari vobis hodie iam tempus nõ
sufficit: vnde exhortamur vos vt alacriores & nume-
rosiores (audient enim à vobis fratres nostri qui nunc
nõ adsũt) cõueniatis crastino die ad basilicã Tricliarũ.

In Psalmum trigesimum tertium enarratio.

Præfatio.

PSALMVS iste nihil quidẽ obscurũ, & quod
expositore indigeat, videtur habere in textu
suo. Titulus autem eius intentos facit, & pul-
santes desiderat. Sed quemadmodum hic scriptũ est,
quia beatus vir qui sperat in eũ, speremus omnes quòd
pulsantibus aperturus est. Non enim hortaretur nos vt
pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim ali-
† al. semper quando cõtingit, vt qui disponebat sedere †, tædio cõ-
claudere. pulsus ad manum pulsantis contra dispositionẽ suam
surgat & aperiat, ne diu pulsantẽ patiatur: quanto ma-
gis sperare debemus citius aperturũ illum, qui ait, Pul-
Matt.7. sate, & aperietur vobis. Pulso ergo nunc intẽtione cor-
Luc.11. dis ad dominum deum, vt dignetur nobis hoc myste-
rium reuelare. Pulset mecum & charitas vestra inten-
H tione audiẽdi, & humilitate orãdi pro nobis. Est enim
quod fatendum est, arcanum & grande mysterium,
Sic enim se habet titulus Psalmi:

1.Reg.21. *Psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram*
Abimelech, & dimisit eum & abiit.

Concio prima.

QVærimus in scripturis secũdum res gestas, quæ
Psal.3. nobis de Dauid cõscriptæ sũt, quãdo sit factũ,
quemadmodũ inuenimus titulũ Psalmi, cũ fu-
geret Dauid à facie Absalon filij sui. Le-
gimus enim in Regnorum libris & inuenimus, quãdo
2.Reg.15. Dauid fugeret à facie filij sui Absalon. Et verissimũ est,
quia contigit, quod scriptũ est. Et quãuis titulus Psalmi
in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quæ
gesta est. Sic credo & quod hic scriptũ est, Cum muta-
uit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, &
1.Reg.21. abiit. Scriptũ est, sed in Regnorũ libris, vbi omnia no-
bis scripta sunt, quæ pertinent ad res gestas Dauid, sed
nõ inuenimus hoc, & tamen aliquid inuenimus vnde
appareat hoc esse tractum. Nam scriptũ est, Quia cum
fugeret Dauid persecutorem Saül, cõtulit se ad Achis
I regem Geth, id est, ad regem cuiusdam gentis vicinæ
1.Reg.27. regno Iudæorum: ibi latitabat, vt persecutionem Saülis
euitaret. Recẽs autem erat gloria eius, vnde pro bene-
facto meruit inuidiam, quando Goliam interfecit, &
vna pugna gloriam securitatemq; regno & regi & po-
pulo comparauit. Saül autem cum prouocante Golia
æstuaret, prostrato Golia hostis esse cœpit ei per cuius
manũ hostem deus necauerat, & inuidit gloriæ Dauid:
maxime quia populus in exultatione cõstitutus & cho-
1.Reg.18. ro iam facto mulieres cãtauerũt gloriam Dauid, quod
& 21. Saül percussisset in milibus, & Dauid in denis milibus.
Hinc ille cõmotus quòd cœperat habere maiorem glo-
riam per vnã pugnã puer, & iam in laudibus omnium
regi præponebatur, vt se habet pestilentia liuoris & su-
perbia seculi, inuidere ei cœperat, & eum persequi.
1.Reg.21. Tunc ille se, vt dixi, cõtulerat ad regem Geth, qui vo-
cabatur Achis. Suggestũ est autem regi ipsi, quod illũ
apud se haberet qui magnã gloriã habere cœperat in
populo Iudæorum, & dictũ est illi: Nõnne iste est Da-
uid, cui chorum fecerunt mulieres Israëlitæ, dicentes,
Saül percussit in milibus, & Dauid in denis milibus? Si
autem propter hanc gloriam inuidere illi ceperat Saül,
nõne metuendum erat Dauid, ne & ille rex, ad quem
confugerat, vellet opprimere eum quem posset de vi- K
cino hostẽ habere, si saluum seruaret? Timuit & illum,
& sicut scriptum est, Mutauit vultum suum corã ipsis,
& affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & fere-
batur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, &
saliuæ decurrebant super barbam eius. Vidit eum rex
ille apud quem latebat, & ait suis, Vt quid mihi arrepti-
tium adduxistis? Nũquid nam intraturus est in domũ
meam? Et sic illum dimisit proiiciens illum, & recessit
inde Dauid incolumis per istam figurationẽ furoris.
Videtur ergo ad ipsam historiam pertinere quod hic
scriptum est, Psalmus Dauid cum mutauit vultũ suum
coram Abimelech, & dimisit eũ, & abiit. Sed ille Achis 1.Reg.21.
erat, nõ Abimelech, Nomẽ enim solum nõ videtur cõ-
uenire. Nam res gesta propè ipsis verbis pariter desi-
gnata est in psalmis, sicut scriptũ est in Regnorũ libro.
Ideo magis mouere nos debet ad quærendum sacra-
mentum, quia nomẽ mutatum est. Nã neque illud sine
causa factũ est quãuis sit factũ, sed quia aliquid figu-
rabat: neq; hoc sine causa scriptũ est, nomine cõmuta-
to. Videtis certe fratres profunditatẽ sacramentorũ. Si L
nõ est in mysterio, quod à puero Golias occisus est, nõ 1.Reg.17.
est in mysterio quia immutauit vultum suum, & affe- 1.Reg.21.
ctabat, & tympanizabat, & cadebat ad ostia ciuitatis &
ad ostia portæ, & saliuæ decurrebãt super barbam eius.
Vnde fieri potest, vt nõ hoc aliquid significaret, quan-
doquidẽ aperte dicit apostolus, Hæc autẽ in figura cõ- 1.Cor.10.
tingebant illis, scripta sunt autem propter nos, in quos
finis seculorum obuenit. Si nihil significat manna, de
quo dicit apostolus, Et cibum spiritalem manducaue-
runt: si nihil significat, quod diuisum est mare, & per
medium ductus est populus, vt euaderẽt persecutionẽ Exod.14.
Pharaonis, cũ dicat apostolus, Nolo enim vos igno- 1.Cor.10.
rare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerũt,
& omnes in Moyse baptizati sunt sub nube & in mari:
si nihil significat quòd percussa petra aqua profluxit, cũ
dicat apostolus, Petra autem erat Christus: si ergo illa
nihil significant quamuis sint gesta, si nihil denique si-
gnificant duo filij Abrahæ nati secundũ ordinem na-
scendi hominum, & tamen ipsos duos filios duo testa-
menta appellat apostolus, vetus & nouũ, & dicit, Hæc Galat.4.
sunt duo testamenta, quæ sunt in allegoria. si ergo illa
nihil significant, quæ videtis authoritate apostolica in M
mysterio futurarum rerum gesta esse: debemus arbitra-
ri nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Re-
gnorum de Dauid paulò ante narrauimus. Non ergo
nihil significat & quòd nomen mutatũ est, & quòd hic
dictum est coram Abimelech, ibi coram Achis. Intẽ- 1.Reg.21.
dite mecũ. Omnia enim quæ dixi modò quasi ad ma-
num pertinent pulsantis, nondum apertum est. Pulsa-
uimus cũ ista diceremus, pulsastis & vos cum ista audi- Matt.7.
retis, adhuc pulsemus orando vt dominus aperiat no-
bis. Nominum Hebræorũ habemus interpretationem.
Non defuerunt docti viri qui nobis nomina ex He-
bræo in Græcam linguã, & inde in Latinam transfer-
rent. Consulentes ergo nomina ista, inuenimus inter-
pretari Abimelech, patris mei regnum, & interpretari 1.Reg.21.
Achis, quomodo est. Hæc nomina attẽdamus, inde in-
cipit nobis aperire pulsantib9. Si quæris quid est Achis?
Respõdetur, quomodo est. Quomodo est, verbum est
admirantis, & nõ intelligentis. Abimelech patris mei
regnum. Dauid, manu fortis. In figura Christi Dauid,
sicut Golias in figura diaboli: & quòd Dauid pstrauit 1.Reg.17.
Goliam, Christus est qui occidit diabolũ. Quid est au-
tem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit
superbiam.

A superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, *Matt.11.* maxime nobis humilitas cōmendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatē, quia per superbiā recesseramus à deo: redire ad eum nisi per humilitatē non poteramus, & quem nobis præponeremus ad imitandum, nō habebamus. Omnis enim mortalitas hominū superbia tumuerat: & si existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant prophetæ, patriarchæ, dedignabatur genus humanū imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominē humilem, deus factus est humilis, vt vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia dei. Erat autē (vt nostis) sacrificium Iudæorū antea secundū ordinem Aaron in victimis pecorum, & hoc in mysterio. Nondum enim erat sacrificiū corporis & sanguinis domini, quod fideles norunt, & qui euangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secūdum ordinem Aaron, & hoc secundū ordinē Melchisedech. *Psal.109.* Scriptum est enim, Iurauit dominus & non pœnitebit *Heb.7.* eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. De quo dicitur, Tu es sacerdos in æter-B num secundum ordinem Melchisedech? De domino nostro Iesu Christo. Quis erat Melchisedech? Rex Salem. Salem ciuitas fuit antea illa, quæ postea (sicut docti prodiderūt) Hierusalem dicta est. Ergo antequā ibi regnarent Iudæi, ibi erat ille sacerdos Melchisedech, qui *Gene.14.* scribitur in Genesi, Sacerdos dei excelsi. Ipse occurrit Abrahæ quādo liberauit Loth de manu persequentiū, & prostrauit eos à quibus ille tenebatur, & liberauit fratrem. Post liberationem fratris occurrit ei Melchisedech. Et tantus erat Melchisedech, à quo benediceretur Abraham. Protulit panem & vinum, & benedixit Abraham, & dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit ei quem benedixit. Et dictum est ei postea, Tu *Psal.109.* es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Dauid hoc in spiritu dixit longe post Abrahā. *1.Reg.21.* Temporibus autē Abrahæ fuit Melchisedech. De quo alio dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nisi de illo cuius nostis sacrificiū? Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cœpit esse sa-C crificium secundum ordinē Melchisedech. Ergo mutauit nescio quis vultum suum. Quis est iste? Nescio quis non sit, & scio quis. Notus est enim dominus noster Iesus Christus. In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostram. Vnde autem commendauit cor-*Matt.26.* pus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec māducaretur, nec biberetur. Respice *Ioan.1.* altitudinem ipsius. In principio erat verbum, & verbū erat apud deum, & deus erat verbum. Ecce cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant supernæ virtutes, manducant cœlestes spiritus, & manducant & saginantur, & integrum manet quod eos satiat & lætificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo vt mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret. Vnde autem fit cibus lac? Vnde cibus in lac conuertitur, nisi per carnem traiiciatur? Nam mater hoc facit quod manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia minus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panē mater incarnat, & per humilitatem mammillæ & lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pauit nos sapientia dei? Quia verbū *Ioan.1.* caro factū est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panem angelorum māducauit homo,

vt scriptum est, Panem cœli dedit eis, panē angelorū D manducauit homo: id est, verbum illud quo pascuntur *Psal.77.* angeli, sempiternum, quod est æquale patri, manducauit homo: quia cum in forma dei esset, non rapinam *Philip.2.* arbitratus est esse se æqualem deo. Saginātur ergo illo angeli. Sed semetipsum exinaniuit vt manducaret panem angelorum homo, formam serui accipiens in similitudinem hominū factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit se, factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem crucis: vt iam de cruce commēdaretur nobis caro & sanguis domini: nouum sacrificiū, quia mutauit vultum suum corā Abimelech, id est, coram re-*1.Reg.21.* gno patris. Regnum enim patris, regnum erat Iudæorum. Quomodo regnū patris? Regnum Dauid, regnū Abrahæ. Nam regnum dei patris, magis ecclesia quàm populus Iudæorum, sed secundū carnem regnum patris populus Israel. Dictum est enim, Et dabit ei deus sedem Dauid patris eius. Demonstratur ergo secundū *Luc.1.* carnem pater domini esse Dauid, secundum diuinitatem autem Christus, non filius, sed dominus Dauid. Iudæi verò Christum secundū carnem norunt, secundum diuinitatem non norunt. Ideo fecit illis quæstio-E nem & dixit, Cuius filium esse dicitis Christum? Et responderunt, filium Dauid. Et ille, Quomodo ergo Da-*Matt.22.* uid in spiritu vocat eum dominum, vbi ait, Dixit do-*Psal.109.* minus domino meo, sede ad dexteram meā, donec ponam [omnes] inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu vocat eum dominū, quomodo filius eius est? Et non potuerunt illi respōdere, quia non nouerant in domino Christo nisi quod videbatur oculis, non quod corde intelligebatur. Si autē intus haberent oculos sicut habebant foris, ex eo quod foris videbant, intelligerent filium Dauid: ex eo quod intus intelligebant, intelligerent dominum Dauid. Mutauit ergo vultum suum coram Abimelech. Quid est ergo coram Abimelech? Coram regno patris. Quid est coram regno patris? Corā Iudæis. Et dimisit eum, & abiit. Quem *1.Reg.21.* dimisit? Ipsum populum Iudæorum dimisit, & abiit. Quæris modo Christum apud Iudæos, & non inuenis. Vnde dimisit & abiit? Quia mutauit vultum suum. Habentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, *Heb.7.* non tenuerunt sacrificium secundum ordinem Melchisedech, & amiserunt Christum, & cœperunt eū habere gentes, quò non miserat antē præcones. Nam ad F illos præcones miserat, ipsum Dauid, Abraham, Isaac & Iacob, Esaiam, Hieremiam, & cæteros prophetas miserat, & pauci inde cognouerunt, & ipsi pauci in comparatione pereuntium, nā multi erāt. Milia enim legimus fuisse. Scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed quæ-*Rom.9.* ris modo circumcisos Christianos, & nō inuenis. Erant autem de circumcisione recentibus temporibus fidei multa milia Christianorum. Quæris modo, & non inuenis. Meritò non inuenis, Mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Et corā Achis *1.Reg.21.* mutauit vultū suum, & dimisit eum, & abiit. Ideo enim mutata sunt nomina, vt ad mysterij significationē nos excitaret mutatio nominum, ne putaremus non narrari aut commemorari in scripturis psalmorum, nisi quod in libris Regnorum gestum inuenitur, & nō hic quæreremus figuras futurorum, sed tanquam res gestas acciperemus. Cum ergo nomina mutantur, quid tibi dicitur? Clausum est hic aliquid, pulsa: noli hærere in litera, quia litera occidit: sed desidera spiritū, spiritus *2.Cor.3.* enim viuificat. Intellectus spiritalis credentem saluum facit. Quo ergo dimisit Achis regem, attendite fra-

G tres. Achis dixi interpretari, quomodo est. Recorda-
mini Euãgeliũ: Quãdo loquebatur dominus noster Ie-
Ioan.6. sus Christus de corpore suo, ait: Nisi quis mãducauerit
carnem meam, & biberit sanguinẽ meum, nõ habebit
in se vitã æternã. Caro enim mea vere est esca, & san-
guis meus vere potus est. Et discipuli eius qui eum se-
quebãtur expauerunt & exhorruerunt sermonẽ: & non
intelligẽtes, putauerunt nescio quid durum dicere do-
minum nostrũ Iesum Christum, quòd carnem eius quam
videbant, manducaturi erant, & sanguinem bibituri,
& non potuerunt tolerare, quasi dicentes, quomodo
1.Reg.21. est? Error enim & ignorantia & stultitia in persona re-
gis Achis. Vbi enim dicitur, quomodo est, non intel-
ligitur: vbi non intelligitur, tenebræ ignorantiæ sunt.
Erat ergo in illis regnum ignorantiæ, quasi rex Achis,
id est, regnum erroris eis dominabatur. Ille autem di-
Ioan.6. cebat, Nisi quis manducauerit carnem meam, & bibe-
rit sanguinẽ meum: quia mutauerat vultũ suum. Quasi
furor iste & insania videbatur, dare carnem suam man-
ducandam hominibus, & bibendum sanguinem. Ideo
1.Reg.21. quasi insanus putatus est Dauid, quando dixit ipse A-
chis, arreptitium hunc mihi adduxistis. Nónne videtur
H insania, manducate carnẽ meam, & bibite sanguinem
Ioan.6. meum: & quicũque nõ manducauerit carnem meam,
& non biberit sanguinem meum, nõ habebit in se vi-
tam? Quasi insanire videbatur. Sed regi Achis insani-
re videbatur, id est stultis & ignorantibus, ideo dimi-
sit eos & abiit. Fugit corde eorum intellectus, ne eum
possint cõprehẽdere. Et quid dixerunt illi? Quasi, quo-
modo est? quod interpretatur Achis. Dixerunt enim,
Quomodo potest hic nobis dare manducarẽ carnem
suam? Arreptitium putabãt dominum, & nescire quid
loqueretur & insanire. Ille autẽ qui nouerat quod dice-
bat, in illa mutatione vultus sui, & quasi furore & in-
sania, sacramenta prædicabat, & affectabat, & tympa-
nizabat ad ostia ciuitatis. Quærendum est quid sit, &
ipse affectabat, & ad ostia tympanizabat? Non sine cau-
1.Reg.21. sa dictum est, procidebat ad ostium portæ: non sine
causa dictum est, & saliuæ decurrebant super barbam
eius: non frustra dicta sunt, sed indigent intelligentia.
Diuturnus sermo onerosus esse non debet. Nostis fra-
tres Iudæos ipsos, coram quibus ille mutauit vultum
suum, & dimisit eos & abiit, hodie vacare. Si illi qui
Christum amiserunt, quos dimisit & abiit, habent ina-
nem vacationem, nos habemus fructuosam vacatio-
nem, vt intelligamus Christum, qui illos dimisit & ve-
nit ad nos. Omnia non frustra facta sunt, & in illo fu-
rore Dauid, quod dicitur affectabat & tympanizabat
ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & pro-
cidebat ad ostia portæ, & saliuæ decurrebãt super bar-
bam eius. Affectabat ille. Quid est affectabat? Affectum
habebat. Quid est affectum habere? Quia cõpassus est
infirmitatibus nostris, & ideo voluit ipsam carnem su-
scipere, in qua mortem occideret. Compassus ergo no-
bis affectasse dictus est. Ideo reprehendit Apostolus
eos qui duri sunt & sine affectu. Reprehendens enim
Rom.1. quosdã, ait, Sine affectu, sine misericordia. Vbi est af-
fectus, ibi est misericordia. Vbi misericordia est? Mi-
Philip.2. seratus est nos de supernis. Si exinaniri se nollet, ma-
nens in ea forma in qua æqualis erat patri sempiter-
nus, in morte remansissemus: sed vt nos de morte sem-
piterna liberaret, quò nos peccatum superbiæ perdu-
xerat, humiliauit se factus subditus vsque ad mortem,
mortẽ autem crucis. Ergo affectauit, quia peruenit vs-
que ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in
ligno extenditur: vt autem tympanum fiat caro, id est, K
corium in ligno extenditur: dictum est, & tympaniza- *1.Reg.21.*
bat, id est, crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affe- *Matt.27.*
ctabat, id est, affectum in nos habebat, vt animã suam
poneret pro ouibus suis. Tympanizabat. Quomodo? *Ioan.10.*
Ad ostia ciuitatis. Ostiũ nobis est quod aperitur vt cre-
damus in deum. Clauseramus ostia cõtra Christum, & *1.Reg.21.*
aperueramus diabolo. Contra vitã æternam clausum
cor habebamus, ille autem dominus deus noster, quia
clausum cor habebamus homines aduersus vitã æter-
nam, nec poteramus videre verbũ quod vident ange-
li, cruce aperiebat corda mortaliũ, hoc est, tympaniza-
bat ad ostia ciuitatis. Et ferebatur in manibus suis. Hoc *De consec.*
verò fratres quomodo posset fieri in homine, quis in- *Dist.2. cap.*
telligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus *Accesserũt*
aliorum potest portari homo, manibus suis nemo por- *ad Iesum.*
tatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum
literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus.
Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando com-
mendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus me- *Matt.26.*
um. Ferebat enim illud corpus in manibus suis, ipsa est
humilitas domini nostri Iesu Christi, ipsa multũ com- L
mendatur hominibus, Ad ipsam nos hortatur fratres
vt viuamus, id est, humilitatẽ eius imitemur, vt percu-
tiamus Goliam, & tenẽtes Christum, vincamus super- *1.Reg.17.*
biam. Procidebat enim ad ostium portæ. Quid est pro- *1.Reg.21.*
cidebat? Ad humilitatẽ se ipse deiiciebat. Quid est ad
ostia portæ? Ad initium fidei quo salui efficimur. Ne-
mo enim incipit nisi ab initio fidei, sicut dicitur in Cã-
ticis canticorum, Venies & pertransies. Ab initio fidei
peruenturi sumus facie ad faciem, sicut scriptum est,
Dilectissimi filij dei sumus, & nondum apparuit quid *1.Ioan.3.*
erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus,
quoniam videbimus eum sicuti est. Videbimus. Quan-
do? Cum ista transierint. Audi etiam Paulum aposto- *1.Cor.13.*
lum, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc
autem facie ad faciem. Antequã ergo videamus facie
ad faciem verbum quod vident angeli, opus nobis est
adhuc ostiis portæ, ad quæ procidit dominus humi- *Philip.2.*
lians se vsq; ad mortem. Quid est quòd saliuæ decur- *1.Reg.21.*
rebant super barbam eius? Innocens enim immutauit
vultum suum coram Abimelech vel Achis, & dimisit
eum & abiit. Non intelligentes dimisit. Ad quos abiit? M
Ad gentes. Ergo nos intelligamus quod ipsi non po-
tuerunt. Decurrebant super barbam Dauid saliuæ.
Quid sunt saliuæ? Quasi verba infantilia. Saliuæ enim
currunt infantibus. Nónne erant tanquam infantilia *Matt.26.*
verba, Manducate carnem meam, & bibite sanguinem *Ioan.6.*
meum? Sed ista infantilia verba tegebant virtutem ip-
sius. Virtus enim in barba intelligitur. Saliuæ igitur de- *1.Reg.21.*
currentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infir-
ma virtutem eius tegentia? Intellexit, vt arbitror, san-
ctitas vestra titulũ Psalmi huius. Si velimus iam psal-
mum exponere, timendum est ne illa quæ audistis la-
bantur de cordibus vestris. Titulum Psalmi huius ex-
posuimus in nomine domini nostri Iesu Christi. Quo-
niam crastinus dies dominicus est, & debemus vobis
sermonem, differamus in crastinum, vt etiam psalmi
textum libenter audiatis.

Concio secunda de eodem psalmo.

QVi hesterno die adfuistis, nõ dubito quòd me-
ministis pollicitationis nostræ. Tempus enim
iam est in nomine domini debitum soluere.
Ipse qui inspirauit vt pr[illegible]tteremus,
ipse dabit vt soluamus, semper existẽtes [illegible]itores cha-
ritatis.

A ritatis. Ipsa est enim quæ semper redditur & semp debetur, sicut dicit Apostolus, Nemini quicq̃ debeatis, nisi vt inuicẽ vos diligatis. Psalmi huius titulum heri exposuimus, cuius expositio cùm nos diutius retineret, eiusdẽ psalmi textũ exponendũ distulimus. Audiamus ergo quid spirit⁹ sanctus per os Prophetæ sancti sui dicat in isto sermone psalmi quod congruat titulo, quem hesterno die tractauimus. Qui nõ adfuerunt tamen & hoc debitũ petunt, oẽ fortè pro aliis tãtas moras faciẽtes fraudemus eos quibus iam reddẽdum est quod debemus, breuiter cõmemoratum agnoscant quantũ possunt, qui hodie adsunt & heri nõ adfuerũt. Si quid autẽ eos mouet quod diligentius interrogare debeant, patientes aures nostras inuenient in nomine Christi aliis tẽporibus, ne ista modò occupẽtur. Diximus scriptum esse in libro Regnorũ, q̃ Dauid cum fugeret Saül, latere voluit apud regẽ quendã Geth, nomine Achis. Sed cùm gloria eius ibi fuisset cõmemorata, oe per liuorem idem rex, ad quẽ confugerat, aliquid in eum machinaretur, finxit insaniam, & quasi furore correptus, mutauit vultũ suum, & sicut legimus, affectabat, & tympani-

B zabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostium portæ. Et dixit rex Achis, Quid huc mihi adduxistis istum? Nunquid arreptitio ego opus habeo? Et sic eũ dimisit, vt impleat quod hic scriptum est: Mutauit vultum suũ, & dimisit eum & abiit. Dimisit autẽ regem Achis. Hic verò dictũ est q̃ mutauit vultum suum corã Abimelech, & dimisit eũ & abiit. Diximus autem nomina mutata esse, vt sacramentum ostenderetur: ne si idem nomen repetitũ esset in titulo psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramento, sed quasi gesta narrasse videretur. Vtrunq; ergo nomẽ magnũ continet sacramentũ. Nam Achis interpretatur, quomodo est: Abimelech interpretatur, patris mei regnũ. In illo verbo quod, quomodo est, dicitur, ignorantia significatur, vt verbum mirãtis & non agnoscentis intelligas. In isto autẽ quod dicitur, Abimelech, regnum Iudæorũ significatur. Ex Christi enim persona potest dici patris mei regnũ, quia pater ipsius secũdum carnem Dauid: & regnũ Dauid erat in gente Iudæorũ.

C Coram regno ergo patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit: quia erat ibi sacrificium secundũ ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificiũ secundũ ordinẽ Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentẽ Iudæorũ, & venit ad gentes. Quid est ergo, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia domini nostri Iesu Christi? Qui videns infirmitatem nostram, vt nos à sempiterna morte liberaret, temporalẽ mortem cum tanta iniuria cõtumeliaq; suscepit. Et tympanizabat, quia tympanũ non fit nisi cùm corium in ligno extenditur. Et tympanizabat Dauid, significãs quod crucifigẽdus esset Christus. Tympanizabat autem ad ostia ciuitatis. Quæ sunt ostia ciuitatis, nisi corda nostra quæ clauseramus cõtra Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mortalium? Et ferebatur in manibus suis. Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum commendaret ipsum corpus suum & sanguinẽ suum, accepit in manus suas, quod norũt fideles, & ipse se portabat quodãmodo cũ diceret, hoc est corp⁹ meũ. Et procidebat ad ostia portæ, id est, humiliabat se. Hoc est enim procidere vsq; ad initium fidei nostræ. Ostium enim portæ, initiũ fidei, vnde incipit ecclesia, & peruenit ad speciem, vt cum credit ea quæ non videt, mereatur perfrui, cùm facie

Rom. 13.
1. Reg. 21.
1. Reg. 21.
Psal. 109.
Heb. 7.
1. Reg. 21.
Matt. 26.
1. Reg. 21.

ad faciem videre cœperit. Sic se habet titulus Psalmi. D Breuiter audiuimus, audiamus iam ipsa verba affectantis & tympanizantis ad portam ciuitatis.

Expositio psalmi.

B*Enedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Dicit Christus, dicat & Christianus, quia & Christianus in corpore Christi est. Et propterea Christus homo, vt possit Christianus esse angelus, qui iam dicat, Benedicã domino. Inquis, Quando benedicam dominum? Ait tibi aliquis, Quando tibi benefacit, quando abundant secularia, quãdo multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusq; ista mortalis inuulnerata & incorrupta persistit, ea quæ nascũtur, crescunt omnia, nihil immatura morte subtrahitur, felicitas tota abũdat in domo, circũfluunt omnia, tunc benedices dominũ? Non, Sed in omni tẽpore. Ergo & tunc, & quãdo ista secundum tẽpus, & secundũ flagella domini dei nostri turbantur, auferũtur, minus nascũtur, iam nata dilabũtur. Fugiunt enim hæc, & inde sequitur penuria, egestas, labor, dolor & tentatio. Sed tu, qui cantas tibi, Benedicam do- E minum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo, & quando ista dat, benedic: & quãdo ista tollit, benedic. Quia ille dat, ille tollit, sed seipsum à benedicente se nõ tollit. Quis est autẽ qui benedicit dominum in omni tempore, nisi humilis corde? Ipsam enim humilitatem docuit domin⁹ noster in corpore & sanguine suo, quia cũ cõmendaret corpus & sanguinẽ suum, humilitatem suã cõmẽdat. In eo quod in ipsa historia scriptũ est, in illo quasi furore Dauid, quod prætermisimus, & saliuæ decurrebant super barbã eius: cũ legeretur apostolus, audistis ipsas saliuas, sed decurrẽtes super barbã. Dicit aliquis, Quas saliuas audiuimus? Nõnne modò lectus est apostolus cũ diceret, Iudæi signa petunt, & Græci sapientiã quærunt? Modò lectũ est, Nos autẽ prædicamus, inquit, Christũ crucifixum. Tunc enim tympanizabat Iudæis quidẽ scandalũ, gentibus autẽ stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis & Græcis, Christũ dei virtutẽ & dei sapientiã: quia quod stultũ est dei, sapientius est hominibus: & quod infirmũ est dei, fortius est quàm homines. Saliuæ enim significant stultitiã, saliuæ significant infirmitatẽ. Sed si quod stultum est dei, sapientius F est hominibus, & quod infirmũ est dei, forti⁹ est quàm homines, nõ tãquam saliuæ offendant, sed attende, quia super barbã decurrunt. Quomodo enim saliuis infirmitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suæ. Et quod forinsecus infirmabatur, tanquam in saliua apparebat, intus autem diuina virtus tanquã barba tegebatur. Ergo humilitas nobis cõmendatur. Esto humilis, si vis benedicere dominum in omni tempore, & semper laus eius sit in ore tuo: quia & Iob non tantũ benedixit dominũ, quando abundabãt illi omnia, quibus eum legimus diuitẽ fuisse & felicem, & pecore, & seruis, & domo, felicem filiis, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tẽpore, & impleuit quod in hoc psalmo scriptum est, dicens: Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit ita factũ est: sit nomen domini benedictũ. Ecce habes exemplum benedicentis in omni tẽpore. Quare autem benedicit dominũ homo in omni tẽpore? Quia humilis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus nõ est, humilis est. Non vis ergo esse superbus vt possis esse humilis? dic quod dictũ est, *In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur.* Ergo qui nõ in domino volũt

1. Reg. 21.
1. Cor. 1.
Ibidem.
1. Cor. 1.
1. Reg. 21.
Iob. 1.
Ibidem.

G laudari, non sunt mãsueti, sed truces, asperi, elati, superbi. Iumẽta mãsueta vult habere dominus. Esto iumentum domini, id est, esto mãsuetus. Sedet ille super te, ipse regit te, noli timere ne offendas, & cas in praeceps. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi praesideat. Pullus asini es, sed Christum portans. Nã & ipse in pullo asini venit ad ciuitatẽ, & fuit illud iumentũ mansuetum. *Matt.21.* Nunquid laudabatur iumentum illud? Nunquid iumento dicebatur, Osanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Asellus portabat, sed ille qui portabatur, à praecedentib⁹ & cõsequentibus laudabat. Et dicebat fortè iumẽtũ, In domino laudabitur anima mea, audiãt mãsueti & laetentur. Nũquam illud dixit ille asinus fratres, sed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, si vult portare dominũ suum. Irascitur fortè popul⁹, quia cõparatur asello in quo sedit dns. Et dicẽt mihi aliqui superbi & elati, Ecce asinos nos fecit. Sit asin⁹ domini quisquis hoc dicit, ne sit equus & mulus, quibus non est intellectus. Nostis enim psalmũ vbi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Psal.31.* Equus enim & mulus erigunt ceruicem aliquando, & sua ferocitate excutiunt a se sessorem suum.
H Domãtur frenis, chamo, verberib⁹, donec discãt subiici, & portare dominũ suum. Tu autẽ antequã freno tundantur ora tua, esto mãsuetus, & porta dominũ tuum. Noli in te velle laudari, sed laudetur ille qui sup te sedet, & dices, In domino laudabitur anima mea, audiãt mansueti & laetentur. Nã quando audiunt nõ mansueti, non laetantur, sed irascũtur: & ipsi sunt qui dicunt q asinos eos fecerimus. Qui autẽ mansueti sunt, dignentur audire, & esse quod audiunt. Sequitur, *Magnificate dominum mecum.* Quis est iste qui exhortatur vt magnificemus cũ illo dominum? Quisquis est fratres in corpore Christi, ad hoc debet dare operã, vt magnificetur cum illo dominus. Amat enim dominum quisquis est iste. Et quomodo illum amat? Vt non inuideat coamatori suo. Quisquis enim amat carnaliter, necesse est vt cum zelo pestifero amet. Si quis fortè p magno nudã videre potuerit quã pestifero amore desiderauit, nũquid vult vt videat illã & ali⁹? Necesse est vt zelo & liuore saucietur, si ali⁹ eã viderit. Et sic seruat castitas, vt ille solus eã videat, & quilibet alius nõ videat, aut nec ipse. Non sic
I est sapiẽtia dei. Videbimus illam facie ad faciẽ, & omnes videbimus, & nemo se ibi zelabit. Omnibus se exhibet, & integra est & casta est omnib⁹. Illi mutantur in eam, & ipsa in eos non mutatur. Ipsa est veritas, ipsa est deus. Nũquid aliquando audistis fratres, quòd potuerit cõmutari deus noster? Supereminens omnibus veritas est, verbum dei est, sapiẽtia dei est, per quem facta sunt omnia: habet amatores suos. Sed quid dicit amator ipsius? Magnificate dominũ mecum. Nolo solus magnificare dominũ, nolo solus amare, nolo solus amplecti. Nõ enim si ego amplexus fuero, nõ habet alius vbi manus ponat. Latitudo tãta est in ipsa sapientia, vt omnes animae amplectãtur & perfruãtur. Et quid dicã fratres de illis qui sic amãt deum, vt inuideant aliis? Aurigam perditi homines amant, & quisquis amauerit aurigam aut venatorẽ, vult vt totus populus cũ illo amet, & hortatur & dicit, amate mecum illũ pãtomimũ, amate mecum illam turpitudinem. Clamat ille in populo, vt ametur cum illo turpitudo: & Christianus nõ clamat in ecclesia, vt ametur cum illo veritas dei? Excitate ergo in vobis amorem fratres, & clamate vnicuiq; vestrorũ, & dicite, Magnificate dominũ mecum. Sit in vobis iste feruor. Quare vobis recitantur ista & exponuntur? Si amatis deũ, rapite omnes ad amorem dei, qui vobis iũguntur, & omnes qui sunt in domo vestra. K Si amatur à vobis corpus Christi: id est vnitas ecclesiae, rapite eos ad fruendum, & dicite, Magnificate dominũ mecum.

Et exaltemus nomen eius in idipsum. Quid est, exaltemus nomen eius in idipsum? Hoc est, in vnũ. Nam multi codices sic habent, Magnificate dominũ mecũ, & exaltemus nomen eius in vnum. Siue in idipsum dicatur, siue in vnum, hoc idem dicitur. Ergo rapite quos potestis, hortando, portando, rogando, disputando, rationem reddẽdo, cũ mãsuetudine, cũ lenitate. Rapite ad amorẽ, vt si magnificant dominũ, in vnũ magnificẽt. Et pars Donati videtur sibi magnificare dñm. Quid eos offendit orbis terrarũ? Dicam⁹ illis, Fratres magnificate dominum mecũ, & exaltemus nomen eius in vnũ. Quare in praecisione vultis magnificare dominũ? Ille vnus est, quare duos populos vultis facere deo? Quare vultis dissipare corp⁹ Christi? Certè enim ipse pẽdebat in cruce quãdo tympanizabat. *1. Reg.21.* Et cum penderet in cruce, emisit spiritũ, & venerunt illi qui eum suspenderant, & inuenerunt eum emisisse spiritũ, & non illi fregerunt crura. *Ioan.19.* Latronibus autẽ adhuc in cruce viuentib⁹ fregerũt, vt per ipsum dolorem cõpendio mortis ab illo cruciatu liberarentur, quomodo solebat crucifixis fieri. L Ergo venit persecutor, inuenit dominũ quiete deposuisse spiritum, quia ipse dixit, Potestatẽ habeo ponendi animam meã. *Ioan.10.* Pro quibus posuit animã suã? Pro vniuersa plebe sua, p toto corpore suo. Venit enim persecutor & non fregit crura Christi: venit Donatus & dirupit ecclesiã Christi. Integrum corpus Christi in cruce inter manus persecutorum est, & inter manus Christianorũ non est integrum corpus ecclesiae. Clamemus ergo fratres cũ gemitu quantũ possumus, dicentes: Magnificate dñm mecũ, & exaltemus nomen eius in vnũ. Ecclesia enim illis clamat. Vox est ecclesiae clamans illis qui se praecipitauerunt. Vnde enim dirupti sunt? Per superbiã. Docet autẽ Christus humilitatem cũ cõmendat corpus & sanguinẽ suum, quod diximus sanctitati vestrae in hoc psalmi textu agi & celebrari, vbi cõmendatur corpus & sanguis Christi, vbi cõmendatur humilitas Christi, quã p nobis suscipere dignatus est. *Inquisiui dominũ, & exaudiuit me.* Vbi exaudiuit dominus? Intus. Vbi dat? Intus. Vbi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. M Orasti intus, exauditus es. Beatificat⁹ es, & nõ scit qui iuxta te stat. Gestum est à te totũ in occulto: sicut dominus in euãgelio dicit, Intra in cubiculum tuũ, claude ostium tuũ, & ora in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. *Matt.6.* Cum ergo intras in cubiculum tuũ, intras cor tuũ. Beati qui gaudent quando intrant ad cor suum, & nihil mali ibi inueniunt. Attẽdat sanctitas vestra quomodo nolũt intrare domos suas, qui habẽt malas vxores, quomodo exeunt ad forũ & gaudẽt, coepit hora esse qua intraturi sunt in domũ suã, & contristantur. Intraturi sunt enim ad taedia, ad murmura, ad amaritudines, ad euersiones, quia nõ est dom⁹ cõposita vbi inter virũ & vxorẽ pax nulla est. Et melius illi est foris circuire. Si ergo miseri sunt qui cũ redeunt ad parietes suos, timent ne aliquibus suorũ perturbationibus euertãtur: quãto sunt miseriores, qui ad conscientiã suam redire nolunt, ne ibi litibus peccatorũ euertãtur? Ergo vt possis libens redire ad cor tuum, munda illud. Beati enim mundi corde, quoniã ipsi deum videbunt. *Matt.5.* Aufer inde cupiditatũ sordes, aufer labem auaritiae, aufer trabem superstitionum, aufer sacrilegia & malas cogitationes, odia, non dico aduersus amicũ, sed etiã aduersus inimicum.

A micum. Aufer ista omnia, intra cor tuũ, & gaudebis ibi. Cum ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, & faciet orare: quomodo si venias ad aliquẽ locũ, silentium est ibi, forte quies est ibi, mundus est locus, oremus hic dicis, & delectat te compositio loci, & credis quod ibi te exaudiat deus. Si ergo loci visibilis te delectat mũditia, quare te nõ offendit immũditia cordis tui? Intra, munda omnia, leua oculos tuos ad deum, & statim te exaudiet. Clama & dic. Inquisiui dominũ, & exaudiuit me. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Quare? Quia cum fueris illuminatus, cũ cœperis hic habere bonã conscientiam, restant tribulationes, quia re-

1.Cor.15. stat aliquid infirmum. Donec mors absorbeatur in victoria, & mortale hoc induat immortalitatem, necesse est vt in hoc seculo flagelleris, necesse est vt aliquas tentationes suggestionésq; patiaris. Mundabit de⁹ omnia, eruet te ab omni malo & tribulatione, ipsum quære. Et inquisiui dominum, & exaudiuit me. Qui ergo non exaudiuntur, non dominum quærunt. Intendat sanctitas vestra. Non dixit, inquisiui aurum à domino & exaudiuit me. Inquisiui à domino senectutem & exaudiuit me. Inquisiui à domino hoc aut illud & exaudiuit me.

B Aliud est aliquid inquirere à domino, aliud ipsum dominum inquirere. Inquisiui, inquit, dominum & exaudiuit me. Tu autem quãdo oras & dicis, Occide illum inimicum meum, non dominum inquiris, sed quasi facis te iudicem super inimicum tuum, & facis quæstionarium deũ tuũ. Vnde scis ne melior te sit cuius mortem quæris? Eo ipso forte, quia ille nõ quærit tuã. Ergo noli aliquid à domino extra illum quærere, sed ipsum dominum quære, & exaudiet te, & adhuc te loquente dicet, Ecce adsum. Quid est, ecce adsum? Ecce præsens sum, quid vis? quid à me quæris? Quicquid tibi dedero, vilius est quàm ego, meipsum habe, me fruere, me amplectere, nondum potes totũ, ex fide cõtinge me, & inhærebis mihi. Hoc tibi deus dicit: Cætera onera tua ego à te deponã, vt totus mihi inhæreas, cum hoc mor-

1.Cor.15. tale tuum ad immortalitatem conuertero: vt sis æqualis angelis meis, & semper videas faciem meam, & gaudeas: & gaudium tuũ nemo auferet à te, quia inquisisti

Matt.22. dominum, & exaudiuit te, & ex omnibus tribulationi-

Ioan.16. bus eruit te. Diximus quid esset exhortatus amator ille,

C qui vult amplecti quod amat, & dicit, *Accedite ad eum, & illuminamini.* Dicit enim quod ipse probauit. Spiritalis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse dominus noster Iesus Christus secundum carnem caput exhortans mẽbra cætera, quid dicit? Accedite ad eum, & illuminamini. Aut potius Christianus aliquis spiritalis ad ipsum dominum nostrum Iesum Christum in-

De consec. di. 3. c. Accesserũt ad Iesum. uitat vt accedamus ad eum. Sed accedamus ad eum vt illuminemur, nõ quomodo ad eum accesserũt Iudęi vt tenebrarentur. Accesserunt enim illi ad illum vt crucifigerent: nos ad eũ accedamus, vt corpus & sanguinẽ eius accipiam⁹. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos mãducando crucifixum & bibendo illuminamur. Accedite ad eũ & illuminamini, ecce ad gẽtes dicitur. Crucifixus Christus inter Iudæos erat sæuientes & videntes, gentes absentes erãt. Ecce illi accesserunt qui in tenebris erant: & qui non viderunt, illuminati sunt. Vnde accedunt gentes? Fide sectando, corde inhiando,

Matt.22. charitate currendo. Pedes tui, charitas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo præcepta dilectionis, dei, & proximi. Istis pedibus curre ad deum, accede ad illum: quia & vt curreres, ipse exhortatus est, & ipse suũ lumẽ aspersit sic, vt magnifice & diuine se sequi possitis. *Et vultus vestri non erubescent.* D

Accedite, inquit, ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, & quando fuerit passus contumeliam, aut ignominiam, aut casum seculi, aut aliquã afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accede ad eum, & non erubesces. Quicquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines, sed tu apud deum superior illo es. Ego cepi, ego ligaui, ego interfeci. Quàm superiores sibi videntur qui ista dicunt? quàm superiores videbantur sibi Iudæi quando dominum colaphizabant, quãdo spuebant in faciem eius, & de canna percutiebãt caput, quãdo spinis coronabãt, quando tunica ignominiosa circundabant? Quàm su- 1.Reg.21.

periores erant? & ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostium portæ, sed ille nõ erubescebat. Lumen enim erat verũ, quod illuminat omnẽ hominem veniẽ- Ioan.1.

tem in hunc mundũ. Sicut enim lumen non potest cõfundi, sic & illuminatũ cõfundi non sinit. Accedite ergo ad eum, & illuminamini, & vultus vestri nõ erubescent. Sed dicit aliquis, Quomodo ad eũ accedo? Tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad eum? Quomodo? Si humiliaueris te per pœnitentiã. Sed erubesco, ais, pœnitentiã agere. Accede ergo ad eũ E

& illuminaberis, & vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi reuocat te à pœnitentia, pœnitentia autẽ facit te accedere ad deum, non vides quia pœnã gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad dominum? Ideo non accessit, quia non vult agere pœnitentiã, sicut attestatur propheta. *Iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum.* Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia diues es, forte clamaueras, & nõ exaudiebaris. Audi quare iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum. Inops clamat & exaudit domin⁹. Et quomodo clamabo inops? Vt & si habes aliquid, nõ inde præsumas de viribus tuis, vt intelligas te indigentem, vt intelligas te tandiu esse pauperem, quãdiu non habes illum qui facit te diuitẽ. Quomodo autẽ dominus exaudiuit eum? Et ex omnib⁹, inquit, tribulationibus eius saluũ fecit eum. Et quomodo saluos facit ab omnibus tribulationibus? *Immittit angelus domini in circuitu timẽtiũ eum, & eruet eos.* Sic scriptum est F

fratres, non quomodo habent aliqui mendosi codices, Immittet angelũ dominus in circuitu timentium eum, & eruet eos: sed sic, Immittit angelus domini in circuitu timẽtium eum, & eruet eos. Quẽ hic dixit angelum domini, qui immittit in circuitu timentiũ eũ, & eruet eos? Ipse domin⁹ noster Iesus Christus in prophetia dictus est magni cõsilij angelus, magni cõsilij nuncius. Sic illũ dixerunt prophetæ. Ipse ergo magni consilij angelus, id est nuncius, immittit in eos qui timent dominũ, & eruet eos. Noli ergo timere ne lateas. Vbicunq; dominũ timueris, nouit te ille angelus, qui immittit in circuitu, & eruet te. Aperte modo de ipso sacramẽto vult dicere, quòd ferebatur in manibus suis. *Gustate & videte quoniam suauis est dominus.* Nonne aperit se 1.Reg.21.

psalmus, & ostendit tibi illã quasi insaniam & furorem constantem, sanã insaniam & sobriam ebrietatẽ illius Dauid, qui figuratẽ sacramentũ dominicũ ostendebat, Ibidem.

quãdo illi miseri corã rege Achis dixerunt †, quomodo est? Quãdo dicebat dñs: Nisi quis mãducauerit carnem meã, & biberit sanguinem meũ, non habebit in se vitam. Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error & ignorãtia, quid dixerunt? Quomodo iste poterit nobis

† al. quãdo illi ex persona regis Achis dixerũt, & c.

G dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & vide, quàm suauis est dominus: si autē non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam Dauid & recedet à te, & dimittet te & abiet. *Beatus vir qui sperat in eum*. Hoc quid opus est diu exponi? Quisquis nō sperat in domino, miser est. Quis est qui non sperat in domino? Qui in se sperat aliquando. Quod peius est, fratres mei attendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed in aliis hominibus. Salua salute ait, eius, nihil mihi potes facere. Et fortè loquitur de homine iam mortuo in ista ciuitate. Dicit, salua salute illius. Et ille in aliis locis fortè mortuus est. Et quàm cito dicunt homines hoc, & nō dicunt, credo deo meo, quia nō te permittit nocere mihi. Non dicūt, credo deo meo, quia & si te permiserit ad aliquid meum, ad animā meam non te permittet. Sed cum dicunt salua salute illius: nec ipsi volunt habere salutem, & illos grauant per quos putant habere salutem. *Timete dominum omnes sancti eius, quia nihil deest timentibus eum*. Multi enim propterea volunt timere dominū, ne famem patiātur. Dicitur illis: Nolite fraudem facere. Et dicunt, vnde me pasco? Non potest H ars sine impostura esse, non potest negocium esse sine fraude. Sed fraudē punit deus, Time deū. Sed si timuero deum, nō habebo vnde viuā. Timete dominū omnes sancti eius, quoniā nihil deest timentibus eum. Copiam promittit, trepidat & dubitat ne si fortè timuerit dominū, desideret ille superflua. Pascebat te dominus contemnentē se, & deseret te timentē se. Attende & noli dicere, ille diues est, & ego pauper sum: ego timeo dominū, ille nō timendo quantū acquisiuit, & ego timendo nudus sum. Videte quid sequitur, *Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autē dominum non minuentur omni bono*. Si ad literam accipias, videtur te fallere. Respicis enim multos diuites iniquos mori in diuitiis suis, non factos fuisse pauperes cū viuunt: vides illos senescere, perduci ad vltimum vitæ inter magnas copias diuitiarum, celebrari eis pōpam funeris in magnis effusionibus, perduci vsq; ad sepulchrū diuitem, qui & expirauit in lectis eburneis, circūfiente familia suorū: & dicis in animo tuo, si fortè nosti aliqua & peccata & scelera ipsius: ego noui quanta fecerit iste homo, ecce senuit, mortuus est in lecto suo, deducunt illū sui, pompa tanti I funeris celebratur: agnoui quæ fecerit: decepit me scriptura & fefellit vbi audio & canto, Diuites eguerunt & esurierunt. Quando iste inops fuit? Quando esuriuit? Inquirentes autē dominū nō minuentur omni bono. Quotidie ad basilicā surgo, quotidie genu flecto, quotidie inquiro dn̄m, & nihil boni habeo, iste nō inquisiuit dominū, & inter tanta bona defunctus est. Sic cogitantē suffocat laqueus scādali. Escam enim mortalem quærit in terra, & verā mercedem non quærit in cœlo, & mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei fauces, & tenet diabolus ad malefaciendū, & sic imitatē illum diuitē quē videt in tanta copia defunctum. Noli ergo sic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis spiritalib⁹. Sed vbi sunt? Nō videtur oculis, sed corde. Nō video ipsa bona. Videt illa qui amat. Iustitiā nō video. Nō enim aurū est, nō argētū est. si aurū esset, videres: quia fides est, non vides: & si nō vides fidē, quare amas seruum fidelē? Interroga teipsum, qualem seruum diligis: Fortè habes seruū formosum, staturosum, bene cōpositū: sed furē, nequā, fraudulentū. Habes autē aliū fortè paruū statura, deformem facie, colore tetrū: sed fidelē, parcum, sobrium: attēde rogo te, quem istorum duorū diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud te pulcher iniustus: si oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo: quod vis vt exhibeat tibi alter, id est fidē, exhibe illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidē tibi exhibet, & laudas eū de his bonis, quæ nō videntur nisi oculo cordis? Cū repletus fueris spiritalibus diuitiis, pauper eris? Et ille diues ideo fuit, quia habebat lectum eburneum: & tu pauper es, cuius cubiculū cordis plenū est tātis gēmis virtutū, iustitiæ, veritatis, charitatis, fidei, patientiæ, & tolerātiæ? Explica diuitias tuas, habes illas, & cōpara diuitiis diuitū. At ille in mercato inuenit mulas preciosas, & emit eas. Si fidē inuenires venalem, quantū pro illa dares, quā te voluit deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi diuites, egent, & quod est grauius, pane egent. Ne fortè putetis, quia auro egēt & argēto, quāquam & hoc egeant. Quantū habuit quidā, & quis eum satiauit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere quàm tenebat. Egent & pane. Quare egent & pane? Si intelligas panē, ille enim dixit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et, *Ioan.6.*
Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, quoniā ipsi saturabuntur. Inquirētes autē dominū nō minuentur omni *Matt.5.*
bono. Sed quo bono? Iam diximus, *Venite filij, audite me,* L
timorē domini docebo vos. Putate fratres, quia ego dico, putate quia Dauid dicit, putate quia apostolus dicit, imo putate quia ipse dominus noster Iesus Christus dicit, Venite filij, audite me. Audiamus illū simul, audite illū per nos: docere eū vult ille humilis, ille tympanizans, *1.Reg.21.*
ille affectās, docere nos vult. Et quid dicit? Venite filij, audite me, timorē domini docebo vos. Doceat ergo, præbeamus aurem, præbeamus cor. Nō aperiam⁹ aures carnis, & cordis claudam⁹: sed sicut ipse dixit in euangelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Quis nouit audire docentem Christum per prophetam? *Quis est homo* *Matt.11.* *1.Pet.3.*
qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Interroga, Nōne omnis in vobis respōdet, ego? An quisq̄ est in vobis qui non diligit vitā, id est, qui non vult vitā, & non diligit dies videre bonos? Nōnne quotidie hoc murmuratis, & hoc dicitis: quandiu ista patimur, quotidie peiora & peiora? Apud parentes nostros fuerunt dies lætiores, fuerūt dies meliores. O si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de parentibus† murmurarent. *† al. diebus suis.*
Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos dies habemus. Dominatus est ille, putabamus quia illo M mortuo posset aliquod refrigerium dari, deteriora venerunt. O deus ostende nobis dies bonos. Quis est homo qui vult vitā, & diligit videre dies bonos? Nō hic quærat dies bonos. Bonā rem quærit, sed nō in regione eius illā quærit. Quomodo si aliquē iustū quæreres, sed in ea patria vbi nō habitaret, diceretur tibi, bonū virum quæris, magnū virum quæris, quære illum, sed noli hic. Superfluò hic eum quæris, nunquā eum inuenturus es. Dies bonos quæris, simul eos quæramus, nolite hic. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini. Omnes hic laborauerunt. Legite scripturas: ideo voluit deus vt scriberentur, vt nos consolaremur. Temporibus Heliæ *3.Reg.17.*
fuit fames, passi sunt eā patres nostri. Capita iumētorū mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, & comederunt eos. Et duæ mulieres statuerunt inter se vt *4.Reg.6.*
occiderēt filios suos & māducarent. Occidit vna filiū suum, & māducauerunt eum ambæ: alia nolebat occidere filium suum, & exigebat illa quæ prior occiderat filium suum, & talis rixa venit ante regē. Adduxerunt se ante regem, cōtendentes de interfectione filiorum. De talibus cibis auertat deus ea quæ legimus. Semper *Gene.11.*
dies mali in seculo, sed semp dies boni in deo. Habuit *& 26*
dies

A dies bonos Abraham, sed intus in corde. Habuit dies
malos quando à fame mutauit regionem, & quærebat
cibum. Sic omnes quæsierunt. Paulus habuit dies bo-
2.Cor.11. nos, qui dicit: In fame & siti, in frigore & nuditate? Sed
non irascantur serui. Ipse dominus nũ habuit dies bo-
nos in hoc seculo, contumelias, iniurias, crucẽ, & tan-
ta mala patiebatur. Nun ergo Christianus murmuret,
videat cuius vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat,
audiat docentem & dicentem: Venite filij, audite me,
timorem domini docebo vos. Quid vis? Vitam & dies
bonos? Audi & fac. *Contine linguam tuam à malo.* Fac il-
lud. Nolo, dicit homo miser, & linguam meam nolo
continere à malo, & vitam volo & dies bonos. Si ope-
rarius tuus tibi diceret, Vasto istam vineam, & exigo à
te mercedem meam: Adduxisti me ad vineam vt fal-
citem illam & putem, concido omnia ligna vtilia, præ-
cidam ipsa robora vitium, vt nõ hic habeas quod col-
ligas: & cum fecero ista, redditurus es mihi laborem
meum: nónne insanum illum diceres? Nónne illum
de domo tua repelleres, antequam mitteret manum ad
falcem? Tales sunt homines qui & facere volunt ma-
B la, & iurare mendacium, & blasphemare cõtra deum,
& murmurare, & fraudem facere, & inebriari, & liti-
gare, & adulterari, & ligaturas adhibere, & ire ad sor-
1.Pet.3. tilegos, & dies bonos videre. Dicitur illi: Non potes
male faciens quærere bonam mercedem. Si tu iniustus
es, iniustus erit & deus? Ergo quid faciam? Quid vis?
Vitam volo, dies bonos volo. Contine linguam tuam
Psal.36. à malo, *Et labia tua ne loquantur dolum.* Id est, nulli frau-
dem facias, nulli mendacium. Sed quid est, *Declina à*
Deut.5. *malo?* Parum est, nulli noceas, nullum occidas, nõ fu-
reris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum
testimonium dicas, declina à malo. Cum declinaueris,
dicis, securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, vide-
bo dies bonos. Non solum declina à malo: sed, *Et fac
bonũ.* Parum est vt non expolies vestitum, vesti nudũ.
Si non expoliaueris, declinasti à malo, sed non facies
bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum
tuam. Ergo sic declina à malo, vt facias bonum. *Quære
pacem & sequere eam.* Non tibi dixit habebis hic potesta-
tem, quære illam & sequere eam, Quò illam sequor?
1.Pet.3. Quò præcessit. Dominus enim est pax nostra, resurre-
xit & ascendit in cœlum. Quære pacem, & sequere il-
C lam, quia & tu cũ surrexeris, hoc mortale mutabitur,
& amplectêris pacem, vbi tibi nemo molestus erit. Ibi
est perfecta pax, vbi non esuries. Nam hic tibi pacem
facit panis, subduc panem, & vide quale bellum erit
intra viscera tua. Ipsi iusti quomodo gemunt hic fra-
tres, vt sciatis quia quærimus hic pacem, consequemur
autem in fine? Sed ex parte hic habeamus, vt ex toto il-
lic habere mereamur. Quid est ex parte? Concordes si-
Matt.22. mus, sic diligamus proximum quomodo nos. Sic di-
lige fratrem quomodo teipsum, habe cum illo pacem.
Act.15. Sed non possunt nisi existere rixæ aliquæ, quomodo
inter fratres & inter sanctos extiterunt, inter Barna-
bam & Paulum, sed non quæ occiderent cõcordiam,
non quæ interimerent charitatem. Nam & tibiipsi re-
sistis aliquando, & tamen non te odisti. Omnis enim
quem pœnitet aliquid, rixatur secum. Peccauit, redit,
irascitur sibimetipsi hoc fecisse, illud commisisse. Ri-
xam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam
tendit. Vide quomodo secum rixetur, & dicat quidã
Psal.41. iustus, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas
me? Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi.
Cum dicit animæ suæ, quare conturbas me: vtique
turbabat illum. Volebat fortè ipse pati pro Christo, & D
anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat & dice-
bat, Quare tristis es anima mea, & quare cõturbas me,
pacẽ adhuc non secum habebat, sed ex mente hærebat
Christo, vt sequeretur illum anima eius, & non illum
conturbaret. Ergo quærite pacem fratres, dominus di-
xit, hæc loquor vobis, vt in me habeatis pacem. Pacem Ioan.16.
in terra vobis non promitto. In ista vita pax vera non
est, nec trãquillitas. Gaudium immortalitatis, societas
angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum 1.Pet.3.
hic est quæsierit, nec illam habebit cum venerit. *Oculi
domini super iustos.* Noli ergo timere, laboras, oculi do-
mini super te sunt. *Et aures eius ad preces eorum.* Quid
vis amplius? Si murmurantem seruum in domo ma-
gna non audiret paterfamilias, quæreretur & diceret:
Quanta nos hic patimur, & nemo nos audit? Nũquid
dicis illud de deo, quãta hic patior, & nemo me audit?
Si audiret me, forte dicis, tolleret mihi tribulationẽ,
Clamo & tribulor. Tantùm tu tene vias eius, & quãdo
tribularis, audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes
nescio quid. Clamas, Sed adhuc secat, & nõ tollit ma-
num, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus
crudelis est qui exaudit hominem, & parcit vulneri & E
putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salu-
tem filios? Nónne paruuli clamãt inter manus earum?
Illæ ergo crudeles sunt vt non parcant, non exaudiant
lachrymas? Nónne plenæ sunt pietate? Et tamen cla-
mant pueri, & non eis parcitur. Sic & deus noster ple-
nus est charitate: sed ideo videtur non exaudire, vt sa-
net & parcat in sempiternum. Oculi domini super iu-
stos, & aures eius ad preces eorum. Fortè dicunt mali,
Ergo securus facio mala, quia non super me sunt ocu-
li domini. Iam deus ad iustos attendit, me non videt:
& quicquid fecero, securus facio. Statim subiecit vi-
dens ad cogitationes hominum spiritussanctus, & ait:
Oculi domini sup iustos, & aures eius ad preces eorum.
*Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra me-
moriam eorum. Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex
omnibus tribulationibus eorum eruit eos.* Iusti erant tres pue- Daniel.3.
ri, de camino clamauerunt ad dominum, & in laudi-
bus eorum ignes friguerunt. Accendere & lędere flam-
ma non potuit laudantes deum innocentes, & iustos
pueros, & eruit eos de flamma. Dicit aliquis, Ecce vere
iusti qui exauditi sunt, sicut scriptum est: Clamauerunt F
iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribula-
tionibus eorum eruit eos. Ego autem clamaui, & non
me eruit: aut ego nõ sum iustus, aut non facio quæ mi-
hi iubet, aut fortè me ille non videt. Noli timere, tan-
tùm fac quod iubet: & si te nõ eruit corporaliter, eruet
spiritaliter. Ille enim qui tulit in flamma tres pueros,
nunquid tulit de flamma Machabæos? Nónne illi in 2.Mac.7.
ignibus hymnizabant, illi in ignibus expirabant? Deus
trium puerorum, nónne ipse est & Machabæorum? Il-
los eruit, & illos non eruit, imò vtrosque eruit. Sed
tres pueros sic eruit, vt & carnales cõfunderentur. Ma-
chabæos autem ideo non sic eruit, vt illi qui perseque-
bantur, in pœnas maiores irent, cũ putabant se oppres-
sisse martyres dei. Eruit Petrum quãdo venit ad illum
angelus cum esset in vinculis, & ait illi: Surge & exi. & Act.12.
subito soluta sunt vincula, & secutus est angelum, &
eruit illũ. Nunquid Petrus perdiderat iustitiam, quan-
do non illum eruit de cruce? Non eruit nunc, & eruit
tũc. An ideo diu vixit vt iniustus fieret? Fortè plus eum
exaudiuit postea, quàm prius, quando illum vere de
omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum

G eruit, quanta ille pertulit postea? Illuc enim misit postea, vbi nihil mali pati potuisset. *Iuxta est dominus his qui obtriuerunt cor, & humiles spiritu saluos faciet.* Altus est deus, humilis est Christianus. Si vult vt altus deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria fratres, Deus super omnia est. Erigis te, & nõ illum tangis, Humilias te, & ipse ad te descẽdit. *Multæ tribulationes iustorum.* Nũquid dicit ideo sunt Christiani iusti, ideo audiant verbum meum, vt nihil tribulationis patiantur? Non hoc promittit, sed dicit: Multæ tribulationes iustorum. Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes: Si iusti sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas illi venient ad tribulationem sempiternam, vnde nunquam eruentur. Iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, vbi nũquam aliquid mali patientur. Multæ tribulationes iustorum,

Et de omnibus his eruet eos. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. Et hoc fratres non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in corde Christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quæ est in fide, ossa sunt interius. Ipsa sunt quæ frangi nõ possunt. Custodit dominus omnia ossa eo-

H rum, vnum ex his non conteretur. Si de domino deo nostro Iesu Christo dixisset hoc, Custodit dominus omnia ossa filij sui, vnũ ex his nõ conteretur: sicut etiã alio loco præfiguratur de illo, quoniã agnus ductus est

Exod. 12. mactandus, & dictum est de illo, Os eius noli frangere,

Ioan. 19. impletũ est in domino: quia cũ penderet in cruce, expirauit antequã venirent illi ad crucẽ, & inuenerunt iam corpus exanime, & noluerũt crura eius frangere, vt impleretur quod scriptũ est, [Os non cõminuetis ex eo.] Sed promisit illud & cæteris Christianis, Dominus custodit omnia ossa eorũ, vnum ex his nõ conteretur. Ergo fratres si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, & forte vel a medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic cædi, vt eius ossa frangantur, non dicamus, nõ erat iustus iste, nam dominus hoc promisit iustis suis, de quibus ait: Custodit dominus omnia ossa eorũ, vnũ ex his nõ cõteretur. Vis videre quia alia ossa dixit, quæ diximus firmamenta fidei, id est patientiã & tolerantiã in omnib⁹ tribulationibus? Ipsa enim sunt ossa quæ nõ

I franguntur. Audite, & in ipsa passione domini inspicite quod dico, Dominus erat in medio crucifixus, iuxta illum duo latrones, vnus insultauit, alter credidit: vnus dãnatus est, alter iustificatus est. Vnus habuit pœnã suã

Luc. 23. & hic & in æternũ: alteri autem dixit dominus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Et tamen illi qui venerant, domini ossa nõ fregerunt, latronum autem fregerunt. Sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemauit, quomodo latronis qui credidit. Vbi est ergo qđ dictum est: Dominus custodit omnia ossa eorũ, vnum ex his nõ conteretur? Ecce cui dixit: Hodie mecum eris in paradiso: non potuit omnia ossa eius custodire? Respondet tibi dominus, imò custodiui, nam firmamentum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus quibus

Ioan. 19. crura sunt fracta. *Mors peccatorum pessima.* Attendite fratres propter illa quæ dicebamus, Vere magn⁹ dominus, & misericordia eius vera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitãtes & dicentes, ille male mortuus est? Cum iustus esset, à bestijs consumptus est. Non erat ille iustus, ideo male periit. Nam non periret si iustus esset. Ergo ille iustus est, qui in domo sua & in lecto suo moritur. Hoc est ergo, inquis, Quid? Miror quia noui peccata & scelera ipsi⁹ K

& bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iniuria fuit illi, nulla vel in matura ætate. Audi deum, Mors peccatorum pessima. Quæ tibi videtur bona, pessima est, si intus videas. Vides foris iacentem in lecto, nunquid vides intus raptũ ad gehennam? Audite fratres & ex euangelio inspicite, quid sit mors peccatorum pessima. Nunquid nõ duo erant in isto seculo, diues qui induebatur purpura & bysso, & e- Luc.

pulabatur quotidie splendide: alter pauper qui iacebat ad ianuã eius vlcerosus, & canes veniebãt & lingebant vlcera eius, & desiderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis? Contigit autem mori inopem illum (iustus erat ille inops) & deferri ab angelis in sinũ Abrahæ. Qui viderat corpus illius iacere ante limẽ diuitis, & non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me persequitur: sic illũ videam. Excreatur corpus sputo, putent vulnera, & ille in sinu abrahæ requiescit. Si Christiani sum⁹, credamus: si nõ credimus fratres, nemo se fingat Christianum, fides nos perducit. Quomodo illa dixit dominus, sic sunt. An verum dicet tibi mathematicus, & verum non est quod dixit tibi Christus? Quali autem L

morte mortuus est ille diues? Qualis mors esse potuit in purpura & bysso, quàm sumptuosa, q̃ pomposa? quæ exequiæ funeris ibi erãt? quantis aromatibus sepultum est illud cadauer? Et tamen cũ apud inferos in tormentis esset, desiderauit ex illius contempti pauperis digito instillari aquæ guttam ardenti linguæ suæ, neque impetrauit. Discite ergo quid sit mors peccatorum pessima. Et nolite interrogare stratos preciosis vestibus lectos, & carnem multis diuitijs obuolutam, lamentationis pompam exhibẽtes, plangentem familiam, turbam obsequentium præcedentem ac sequentem cum corpus effertur, marmoratas auratasq; memorias. Nam si hæc interrogatis, respondent vobis falso, quod multorum non leuiter peccatorum, sed omnino sceleratorũ mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferri, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate euangelium, & ostendet fidei vestræ in pœnis ardentem animam diuitis, quam nihil adiuuerunt omnes honores & obsequia quæ mortuo corpori eius viuentium vanitas præbuit. Sed quia multa sunt genera peccato-

rum, & non esse peccatorem difficile est, aut fortasse M

in hac vita non possibile, subiecit statim cuius generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt iustum,* inquit, *delinquent.* Quem iustum, nisi eum qui iustificat impium? Quem iustum, nisi dominũ Iesum Christum,

qui est etiam propitiatio peccatorum nostrorum? Qui Rom. 4.

ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent, quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum deo nostro nõ reconciliantur. *Redimet enim dominus animas seruorum suorum.* Secundum animam enim intelligenda est mors peccatorum pessima aut optima, non secundũ corpora, aut contumelias, aut honores quos homines vidẽt. *Et non delinquent omnes qui sperant in eum.* Iste est modus humanæ iustitiæ, vt vita mortalis quantumlibet proficiat, quia sine delicto esse non potest, in hoc nõ delinquat, dũ sperat in eũ in quo est remissio delictorum, Amen.

In psalmum trigesimumquartum enarratio.

Præfatio.

PSALMVM istum nobis à iubentibus fratribus & coëpiscopis meis impositũ esse ad tractandum, nouerit charitas vestra, qui voluerunt vt hinc omnes aliquid audiamus. Ab illo enim

omnes

A omnes audiuimus, à quo pariter discimus, & in cuius schola cõdiscipuli sumus. Titul' ipsius morã nobis nõ facit, breuis est enim ad intelligẽdum, maxime nutritis in ecclesia dei nõ est difficilis. Habet enim, *Ipsi Dauid.* Dauid interpretatř fortis manu, vel desiderabilis. Psalmus ergo manu forti & desiderabili, qui nostrã mortẽ vicit, qui nobis vitã ꝓmisit. In hoc enim est manu fortis, quia mortẽ nostrã vicit. In hoc desiderabilis, quia vitam æternam promisit. Quid enim forti' manu hac, Luc.7. quæ tetigit loculum, & mortuus resurrexit? Quid fortius manu hac, quæ mundũ vicit, non ferro armata, sed ligno transfixa? Quid autẽ desiderabilius eo quem non videntes martyres mori voluerunt, vt ad illum venire mererentur? Ergo psallam' illi, illi cor nostrũ, illi lingua nostra digna cantet, si tamen ipse dignabitur donare quod cantet. Nemo illi cantat digna, nisi qui ab illo acceperit quod cantare posit. Denique hoc quod modo cantam', spiritu eius dictũ est per prophetam eius, & in eis verbis vbi nos agnoscimus & ipsum. Nec iniuriam facim', quia dicimus nos & ipsum, quoniam cum esset Act.9. in cœlo, sic clamauit, Quid me persequeris? cum eum B nemo tangeret, & nos in terra laboraremus. Ergo vocem eius audiamus, nũc corporis, nũc capitis. Est enim psalmus iste inuocans deum cõtra inimicos in tribulationibus huius seculi: & vtiq; ipse est Christus, tribulato tunc capite, & tribulato nunc corpore: tamẽ per tribulationes omnibus membris suis dans vitã æternam, quam promittendo desiderabilis factus est.

Concio prima de prima parte psalmi.

Rom.8. IVdica, inquit, *domine nocentes me, expugna impugnantes me.* Si deus pro nobis, quis cõtra nos? Et vnde hoc nobis præstat deus? *Apprehende, inquit, arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Magnum spectaculum est, videre deum armatum pro te. Et quod ei' scutum, quæ arma? Domine, inquit alio loco homo iste qui & hic Psal.5. loquitur, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Arma autem eius quibus non solùm nos muniat, sed etiam percutiat inimicos, si bene profecerimus, & nos erimus. Sicut enim nos vt armemur, ab illo habemus, sic ipse armatur de nobis. Sed ipse de his armatur quos fecit, nos ab his armamur quæ de ipso accepimus qui C nos fecit. Dicit hęc quodam loco arma nostra apostolus, scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Armauit nos talibus armis, quabus auditis, laudabilibus & inuictis, insuperabilibus & splendidis, spiritalibus sanè atq; inuisibilibus, quibus & hostes inuisibiles expugnamus. Si vides hostem tuum, videantur arma tua. Armamur earum rerum fide, quas non videmus, & sternimus hostes quos non videmus. Veruntamen charissimi, arma ista ne putetis sic esse, vt quasi quod scutum est, semper scutũ sit: aut quod galea est, semper galea sit: aut quod lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est, quanquam & de ferro quæ fiunt mutari possint, vt ex gladio fiat securis: tamẽ ipsum apostolum videmus dixisse quodam loco, loricam fidei, & alio loco dixisse scutum fidei. Ergo ipsa fides, & lorica potest esse & scutum. Scutum er-Galat.7. go est, quia tela inimicorum excipit & repellit. Lorica 1.Tes.5. est, quia interiora tua transfigi non sinit. Hæc arma nostra sunt dei, quod legimus quodam in loco, Eripe ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Quod superius dixit ab impiis, hoc sequenti versu ab inimicis manus tuæ: & quod superius dixit animam meam, hoc sequẽti versu frameam tuã: id est, gladium tuum. Ergo frameam dei, dixit animã suam.

Erue, inquit, ab impiis animã meam: id est, ab inimicis D manus tuæ erue frameam tuam. Apprehẽdis enim ani- Psal.16. mã meã, & debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quanuis splendida, quãuis producta, quanuis acuta, quanuis vncta, quanuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi deus illã teneat, & pugnet de illa? Nã qualibet optime facta framea, si nõ habeat bellatorem, iacet. Dixeramus autem in armis nostris nõ quasi aliquid fixum accipi debere, vt quod est res vna, ipsa aliud esse non possit. sic & in armis dei inuenimus. Ecce animã iusti dixit frameam dei. Iterum dicit animam iusti esse sedẽ dei, animam iusti sedem sapientiæ. Ergo quicquid vult facit de animã nostra. Cum in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult. Exurgat ergo. sic enim inuocatus est. Apprehẽde arma, exurge in adiutorium nobis. Vnde exurgat? Alio loco etiã dicitur illi ipsa voce, Ex- Psal.43. urge, quare obdormis domine? Et quando ille dicitur dormire, nos dormimus: & quando ille dicitur exurgere, nos excitamur. Nã & dominus dormiebat in na- Matt.8. ui, & ideo fluctuabat nauis, quia dormiebat Iesus. Nam si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret nauis. Nauis tua, E cor tuũ. Iesus in naui, fides in corde. Si meministi fidei tuæ, nõ fluctuat cor tuum. Si oblitus es fidem tuã, dormit Christus, obserua naufragium. Veruntamen quod restat fac, vt si dormierit excitetur. dicas illi, Domine exurge, perimus: vt increpet ventos, & fiat tranquillitas in corde tuo. Recedent enim omnes tentationes, aut certè nihil valebunt, quando Christus, hoc est, fides tua vigilauerit in corde tuo. Exurge ergo quid est? Innotesce, appare, sentire. Exurge ergo in adiutoriũ mihi. *Effunde frameã & conclude aduersus eos qui me persequuntur.* Qui sunt qui te persequuntur? Fortè vicinus tuus, aut ille quem læsisti, aut cui fecisti iniuriam, aut qui vult auferre res tuas, aut contra quem prædicas veritatem, aut cuius peccatum obiurgas, aut quem male viuẽtem bene viuẽdo lædis. Sunt quidem & isti inimici nostri, & persequuntur nos. Sed alios docemur inimicos nosse, contra quos inuisibiliter dimicamus, de quibus nos admonet apostolus dicens: Non est nobis colluctatio Ephes.6. aduersus carnem & sanguinem: id est, aduersus homines, non aduersus eos quos videtis, sed aduersus eos F quos non videtis, aduersus principes & potestates & rectores mũdi tenebrarum harum. Cum diceret enim rectores mundi (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat ne male intelligerent homines, & putarẽt à diabolo & dęmonibus eius mundũ regi. Sed quia mundus dicitur hæc fabrica quam videmus: & in peccatoribus dicitur mũdus, & in eis qui diligũt mundum, de quibus dictum est, Et mundus eum nõ cogno- Ioan.1. uit: & de quibus dictum est, Totus mundus in maligno 1.Ioan.5. positus est: exposuit apostolus cui' mundi essent rectores, Tenebrarum, inquit, harum. Rectores mundi dico Ephe.7. rectores tenebrarum harum. Rursus cogit nos intelligere quid dixerit, tenebrarum harum. Quarũ tenebrarũ rectores sunt diabolus & angeli eius? Omnium infidelium, omnium iniquorum, de quibus dictũ est, Lux lu- Ioan.1. cet in tenebris, & tenebræ eam non cõprehenderunt. Denique ex ipsorum numero credẽtibus multis, quid dicit idem apostolus? Fuistis enim aliquãdo tenebræ, Ephe.5. nunc autem lux in domino. Nõ vis regi à diabolo? migra ad lucem. Et vnde migrabis ad lucẽ, nisi effundat ille frameam, & eruat te ab inimicis tuis, & à persequentibus te? Quomodo effundit frameam, quoniam iam audiuimus quid sit framea ipsius? Anima iusti est.

G Abundent iuſti & effunditur framea, & cōcluditur ad-
uerſus inimicos. Nā de ipſa effuſione frameæ monens
Tit.2. apoſtolus vt iuſte viuamus, in cūſequenti ait: vt aduer-
ſarius revereatur, nihil habēs de nobis dicere prauum.
Cōcluſum eſt aduerſus eum, quia quid loquatur aduer-
ſus ſanctos, nō poteſt inuenire: & vnde erit iuſtus? Aut
quid dicūt inimici qui nos perſequūtur? Inuiſibiles illi
quid dicūt inimici? Iſti nihil? Maxime ſuggeritur huma
no cordi ab inuiſibilibus expugnantibus inimicis, quia
deus nobis nō eſt adiutor, vt requirentes alia adiutoria,
inueniamur inualidi, & ab inimicis ipſis capiamur.
Hoc ergo ſuggeritur. Cūtra iſtas voces maxime vigila-
Pſal.3. re debemus, quæ in alio pſalmo oſtendūtur, multi in-
ſurgūt aduerſum me, multi dicūt animæ meæ, nō eſt ſa-
lus illi in deo eius. Contra iſtas voces quid hic dicitur?
Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum. Cū dixeris animæ meæ,
ſalus tua ego ſum, iuſte viuet, vt neminē in adiutorium
præter te quærā. Et quid ſequitur? *Confundantur & reue-
reantur requirentes animam meam.* Ad hoc enim illā requi-
runt vt perdant. Nam vtiuā bene quærāt. In alio quip-
Pſal.39. pe pſalmo hoc reprehendit in omnibus, quia non erat
& 69. qui requireret animā ipſius. Periit fuga à me, & non eſt
Pſal.41. qui requirat animā meam. Quis eſt ille qui dicat, Non
H eſt qui requirat animā meam? Nūquid forte ille eſt de
Pſal.21. quo tanto antè prædictū eſt, Foderunt manus meas &
pedes meos, dinumerauerūt omnia oſſa mea: ipſi verò
cōſiderauerunt & cōſpexerunt me: diuiſerunt ſibi ve-
ſtimenta mea, & ſuper veſtem meā miſerūt ſortē? Iam
omnia iſta ante oculos eorum fiebāt, & nemo erat qui
requireret animā eius. Inuocemus eum ergo fratres, vt
dicat animæ noſtræ, ſalus tua ego ſum: & aperiat aures,
vt audiamus dicētē, ſalus tua ego ſum. Dicit enim, ſed
quidā obſurdeſcunt: vnde audiunt potius perſequētes
inimicos in tribulatione cōſtituti. Si aliquid deeſt, ſi in
anguſto eſt anima, in inopia tēporalium, quærit auxiliū
plerunq; à dæmonibus, arreptitios dæmonū vult cōſu-
lere, ſortilegos quærit: perſecutores illi hoſtes inuiſibi-
les adierunt, intrauerūt, expugnauerunt, captiuauerunt,
vicerunt, dicendo, Non eſt ſalus illi in deo eius. Obſur-
duit cōtra vocē dicentē, Salus tua ego ſum. Dic animę
meæ ſalus tua ego ſum, vt cōfundantur & reuereātur
requirētes animam meā, cui dicis tu, ſalus tua ego ſum.
I Audiam dicentē mihi, Salus tua ego ſum. Aliam ſalutē
non requirā præter dominū deum meum. De creatura
Pſalm.120. mihi ſalus ſuggeritur, ab ipſo eſt. Et ſi leuo oculos meos
in montes vnde veniat auxiliū mihi, nō tamen à mon-
tibus, ſed auxilium meū à domino qui fecit cœlū & ter-
rā. In ipſis tēporalibus anguſtiis per hominē ſubuenit
deus, ſalus tua ipſe eſt. Per angelum ſubuenit deus, ſalus
tua ipſe eſt. Omnia illi ſubiecta ſunt: & ad iſtā quidem
vitam tēporalē ſubuenit, alij inde, alij inde, æternā vi-
tam nō dat niſi de ſe. Sed ecce in anguſtiis tibi cōſtitu-
to non ſubeſt quod quæris, ſed adeſt quē quæris. Et illū
quære qui deeſſe nunquā poteſt. Subtrahuntur quæ de-
dit, nūquid ſubtrahitur qui dedit? Reddantur quæ de-
derat, nūquid ipſæ ſunt diuitiæ cum reddita fuerint il-
la, & nō ille qui ſubtraxerat probando, & reddidit con-
ſolando? Conſolatur enim quando nobis iſta non de-
ſunt, conſolatur tanquā in via: ſed ſi nos intelligamus
viam, quia tota iſta vita & omnia quibus vteris in hac
vita, ſic ubi debent eſſe tanquam ſtabulum viatori, non
tanquam domus habitatori. Memento peregiſſe te ali-
quid, reſtare aliquid, diuertiſſe te ad refectionē, non ad
defectionē. Sunt qui dicunt, deus bonus, magnus, ſum-
mus, inuiſibilis & æternus, incorruptibilis, vitam æter-
nam nobis daturus eſt, & illam incorruptionem quam K
in reſurrectione promiſit. Iſta verò ſecularia & tēpora-
lia ad dæmones pertinent, & ad poteſtates illas harum
tenebrarū. Dicēdo hæc, quādo amore implicantur ha- Ephe.6.
rum rerum, dimittunt deum, quaſi ad quē iſta nō perti-
neant, & quærunt nephādis ſacrificiis, ac neſcio quibus
remediis, aut neſcio qua hominum illicita perſuaſione
prouidere ſibi quod tēporale eſt, veluti pecuniā, vxorē,
filios, & ſi qua ſunt quæ humanā vitam aut conſolātur
tranſeuntem, aut impediunt ambulantem. Contra iſtā
opinionem diuina prouidentia vigilauit, vt oſtenderet
deus ad ſe pertinere iſta omnia, & in ſua eſſe poteſtate
nō ſolùm æterna quæ in futurum promiſit, verum etiā
temporalia, quæ in terra dat quibus voluerit, & quādo
voluerit opportune, ſciens cui det, cui non det, tāquam
medicus medicamenta, ſciens melius morbum ægroti
quàm ipſe ægrotus. Vt ergo deus hæc oſtēderet, diſtri-
buit tēpora veteris & noui teſtamēti. In veteri teſtamē-
to promiſſiones ſunt rerū terrenarum, in nouo autē re-
gni cœlorū. Pleraq; ſunt præcepta deū colendi & recte
viuēdi, ipſa ſunt & ibi & hic. Sed quia promiſſio ibi alia
videtur, alia hic, iubētis imperium, & obediētia ſeruiē-
tis eadem eſt, ſed merces quaſi nō eſt eadē. Etenim illis L
dictum eſt, Accipietis terrā promiſſionis, vt in illa re- Deut.13.
gnetis, vt inimicos veſtros ſuperetis, vt ab eis nō ſubiu-
gemini, vt omnia vobis abundēt in hac terra, vt filios
procreetis. Hæc terrena promiſſa ſunt, ſed tamē figura-
ta. Fac aliquos ſic illa accipere quomodo promiſſa ſunt,
& vere multi ſic acceperūt. Nā data eſt terra filiis Iſraël,
datæ ſunt diuitiæ, dati ſunt filij & ſterilibus & aniculis
rogātibus deū, & de ipſo ſolo præſumentibus, & alium
ſibi adiutorē nec ad iſta quærentibus, quæ vocē domi-
ni in corde audierunt, Salus tua ego ſum. Si ad æterna
quare non ad tēporalia? Oſtendit hoc deus in cauſa vi-
ri illius ſancti Iob, quia & ipſe diabolus auferendi hæc Iob.1.
nō habet poteſtatē, niſi cum acceperit à ſumma illa po-
teſtate. Inuidere potuit ſancto, nunquid nocere potuit?
Accuſare potuit, dānare nūquid potuit? Nūquid valuit
aliquid tollere? Nunquid vel vnguē, nūquid vel capil-
lum lædere, niſi deo diceret, Mitte manum tuā? Quid
eſt mitte manum tuā? Da poteſtatem. Accepit. Ille ten-
tauit, ille tentatus eſt. Tentatus tamen vicit, tentator
victus eſt. Deus enim qui diabolo permiſerat vt illa tol-
leret, ille ſeruum ſuum interius nō deſeruerat, & ad ip-
ſum diabolū ſuperādū, animā ſerui ſui frameā ſibi fe- M
cerat. Quātū valet hoc? De homine dico, Victus in pa-
radiſo, victor in ſtercore. Ibi victus eſt à diabolo per Gen.3.
mulierē, hic vicit diabolū & mulierē. Locuta es, inquit, Iob.2.
tanquā vna ex inſipientibus mulieribus. Si bona perce-
pimus de manu domini, mala quare non ſuſtineamus?
Quàm bene audierat, Salus tua ego ſum. *Confundātur &
reuereantur requirentes animā meā.* Reſpice ad homines. O-
rate, inquit, pro inimicis veſtris. Sed hic prophetia eſt, & Matt.5.
quæ figura optādi dicuntur, animo prophetādi expli-
cātur. Illud fiet, & illud fiet, nihil eſt aliud, quàm hoc &
hoc futurū eſt. Sic ergo audite prophetiā, Cōfundātur
& reuereātur requirentes animā meā. Quid eſt cōfun-
dātur & reuereantur? Confundentur & reuerebuntur.
Factum eſt enim. Multi ſalubriter cōfuſi ſunt, multi re-
ueriti à perſecutione Chriſti, & ad ſocietatem mem-
brorum eius deuota pietate tranſierunt, & non fieret
hoc niſi confunderentur & reuererētur. Ergo bene il-
lis optauit. Sed quia duo ſunt genera eorū qui vincun-
tur (duobus enim modis vincuntur: aut ad hoc vincū-
tur, vt cōuertātur ad Chriſtū: aut ad hoc vincuntur, vt
damnentur

A damnentur à Christo) explicata sunt & hæc duo ipsa genera obscura quidem, sed intellectorem desiderant. De his qui conuertuntur, accipe quod dictum est: Cõfundantur & reuereantur requirentes animam meam.

Auertãtur retrorsum. Nõ precedant, sed sequãtur, non dent consilium sed accipiant. Nam Petrus præcedere voluit dominum, quãdo dominus de passione sua futura diceret, cõsilium illi quasi salutis voluit dare, cõsiliũ salutis æger saluatori. Et quid ait domino de illa
Matt.16. futura sua passione cõfirmãti? Absit à te domine, propitius tibi esto, nõ fiet istud. Præcedere volebat, vt dominus sequeretur. Et ille, inquit, Vade retro satana, Præcedendo satanas es, sequẽdo discipulus eris. Hoc ergo & istis, auertãtur retrorsum. *Et confundantur, qui cogitant mihi mala.* Cum enim cœperunt retrorsum sequi, iam nõ cogitabunt mala, sed desiderabunt bona. Quid illi? Non enim omnes sic sequuntur, vt cõuertantur & credant. Multi in pertinacia remanent, multi spiritus præcedẽdi seruãt in corde, & si nõ exerũt, tamen parturiunt, & vbi locũ inuenerint, pariũt. De talibus quid
Psal.1. sequitur? *Fiant tanquã puluis ante faciẽ venti.* Nõ sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Ventus tẽtatio est, puluis iniquus. Quando
B venerit tẽtatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit. Fiant tãquam puluis ante faciem venti. *Et angelus domini tribulans eos. Fiãt via eorum tenebræ & lubricum.* Horrẽda via. Tenebras solùm quis nõ horreat? Lubricũ solum quis nõ caueat? In tenebris & lubrico quà is, vbi pedem figis? Sunt ista mala magnæ pœnæ hominũ, tenebræ est ignorantia, lubricum est luxuria. Fiãt viæ eorum tenebræ & lubricum. *Et angelus domini persequens eos.* Vt nõ possint stare. Nã vnusquisq; in tenebris & lubrico cum non viderit, & si pedẽ mouerit, labitur, & lux illi ante pedes nõ est: vel hoc forte facit, vt expectet diem donec luceat, sed ibi est angelus domini persequens eos. Hæc eis futura prædixit, nõ quasi vt euenirent optauit: quãquã & propheta in spiritu dei sic ea dicat, quomodo illa de⁹ facit, certo iudicio, bono, iusto, sancto, trãquillo, non perturbatus ira, non amaro zelo, non animo inimicitiarum exercẽdarum, sed iustitia vitiorum puniẽdorum. Veruntamen prophetia est. Vnde autem
C tanta mala ista? Quo merito? Audi quo merito. *Quoniã gratis abscõderunt mihi muscipulã corruptionis suæ.* In ipso capite nostro (attendite) hoc fecerunt Iudæi, absconderunt muscipulæ suæ corruptionem. Cui absconderunt muscipulam? Qui videbat corda abscondentium. Sed tamen erat inter illos ignorãti similis quasi falleretur, cum illi deciperẽtur eoipso, quo eum illi falli arbitrabantur. Ideo enim ille tãquam fallebatur inter illos viuens, quia nos inter tales sic victuri eramus, vt sine dubio falleremur. Ille videbat traditorem suum, & elegit
Ioan 12. & 13. illum magis ad opus necessariũ. Illius malo magnum bonum operatus est, & tamẽ inter duodecim electus est, ne ipse duodenarius tã exiguus numerus esset sine malo. hoc ad exemplum nostræ patientiæ, quoniã necesse erat vt inter malos viueremus. Et quia necesse erat vt malos siue scientes siue nescientes toleraremus, exẽplum patientiæ præbuit ne deficias, cum cœperis inter malos viuere. Et quia illa schola Christi in duodecim non deficit, quãto magis nos firmi esse debemus, cum implẽtur in ecclesia magna, quæ de malorum permixtione prædicta sunt? Neque enim videbat ipsa schola redditum semini Abrahæ quod erat promissum, & ip-
Gen 17. sam aream vnde massa quæ implebit horreum, proces-
Mat. 3. sura est. Quare igitur non cum trituratur, in ea dignè palea toleratur, donec vltima ventilatione purgetur? D Hoc enim futurum est malis quod audistis. Sed tamẽ quid faciendum est? Gratis absconderunt mihi corruptionem muscipulæ suæ. Quid est gratis? Quibus nihil mali feci, quibus nihil nocui. *Vano exprobrauerũt animam meam.* Quid est vanò? Falsa dicentes, nihil probantes.

Veniat illis muscipula quam ignorant. Magnifica retributio, nihil iustius. Illi abscõderunt muscipulam, vt ego ignorarem: illis veniat muscipula quam ignorãt. Nam ego scio muscipulam ipsorum. Quæ autem muscipula illis ventura est? Illa quam ignorant. Audiamus ne fortè dicat, illa veniat illis muscipula quam ignorant. Fortè aliam illi absconderunt, alia illis ventura est. Non. Sed quid? Criniculis peccatorũ suorum vnusquisque *Prouer.5.* cõstringitur. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerũt. Inde illis nocebitur, vnde nocere conati sunt. Sequitur enim. *Et captio quam occultauerunt comprehendat illos.* Tanquam si quisquam veneni calicem præparet alicui, & oblitus bibat. Et tanquam si foueam fodiat quisquam, in quam quisque inimicus eius in tenebris incidat, & ille oblitus quod foderat, ambulans ea via prius illuc cadat. Prorsus fratres mei ita credite, ita certi e- E stote, ita si est in vobis excellentior prudentiæ ratio, videte atque perspicite. Nemo malus qui non sibi prius noceat. Sic enim esse putate malitiã, quomodo ignem, Incẽdere vis aliquid aliud: illud quod admoues, prius ardet, nisi ardeat, non incẽdit. Facula est, hanc faculam apponis, vt aliquid incendat, nunquid non ipsa facula quam apponis, prior ardet, vt aliquid possit incẽdere? Malitia autem procedit ex te, & quem prius vastat nisi te? Quò profundit ramum lædit, vbi radicem habet nõ lædit? Equidem dico quòd malitia tua vt alteri nõ noceat fieri potest, vt autem tibi non noceat, fieri nõ potest. Nam quid nocuit sancto viro Iob, de quo prælo- *Iob.1.* cuti sumus? Quomodo in alio psalmo dicitur, Sicut *Psal.51.* nouacula acuta fecisti dolum. Quid fit de acuta nouacula? Capilli, res superfluæ decidũtur. Quid ergo facis ei quem vis nocere? Si nequaquam tibi ad malum consentiat cui vis nocere, nõ malitia tua ei nocitura est, sed sua. Si autem intus ipse malitia careat, & cor mundum subdat illi voci dicenti, Salus tua ego sum, forinsecus oppugnas, interiorem hominem non expugnas, mali- F tia tamen tua ab interiore tuo procedit, te prius inanẽ reddit. Tu putris es intus, vnde iste vermis processit, intus nihil integrum dereliquit. Et captio quã occultauerunt, cõprehendat eos. *Et in muscipula incidãt in ipsa.* Nunquid putabas fortè paulò antè cum audires, veniat illis muscipula quam ignorãt, id est, quasi aliquid aliud ex occulto ineuitabile? In qua ergo? In ipsa iniquitate quam mihi absconderunt. Nónne hoc factum est Iudæis? Dominus eorum iniquitatem vicit, illi iniquitate sua victi sunt. Ille surrexit pro nobis, illi mortui sunt in se. Hæc ergo malis nocere mihi volentibus. Mihi quid? *Anima autem mea exultabit in domino.* Tanquam in eo à quo audierit, salus tua ego sum, tanquam non quærens alias extrinsecus diuitias, tanquam non quærens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis, sed coniugem verum gratis amans, non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens à quo delectetur. Quid enim melius deo dabitur mihi? Amat me deus, amat te deus. Ecce proposuit, pete quod vis. Si tibi Imperator diceret, pete quod vis, quos tribunatus comitatúsve tuctares? Quãta tibi proponeres & accipienda, & aliis largienda? Deo tibi dicente, pete quod vis, quid petiturus es? Excute mentem

G tuam,exerce auaritiá tuam,protẽde quantum potes , & dilata cupiditatem tuam,non quicunque sed omnipotẽs deus dixit,pete quod vis . Si possessionũ es amator, desideraturus es totam terram,vt omnes qui nascũtur, coloni tui aut serui tui sint.Et quid cum totam terram possederis? Mare petiturus es,in quo viuere tamen non poteris . In hac auaritia te pisces superabunt . Sed fortè insulas posidebis . Transcende & hæc , pete & aërem quãuis volare nõ possis : porrige cupiditatẽ tuam vsq; ad cœlũ,dic tuum esse solem,lunã, stellas , quia ille qui fecit omnia dixit, pete quod vis : tamen nihil inuenies carius,nihil inuenies melius quàm ipsum qui fecit omnia.Ipsum pete qui fecit, & ĩ illo & ab illo habebis omnia quæ fecit.Omnia cara sũt,quia omnia pulchra sunt, Sed quid illo pulchrius est ? Fortia sunt , sed quid illo fortius?Et nihil magis vult dare quàm se . Si aliquid inueneris melius, pete. Si alia petieris, iniuriam facies illi, & damnũ tibi, pręponẽdo illi quod fecit, cum velit seipsum tibi dare qui fecit.In hoc amore dixit illa anima

Psal.27. quædã.Nunquid ipse est pars mea domine? Id est,tu es

H pars mea.Eligant sibi qui volũt quid possideant , faciãt sibi partes de rebus:pars mea tu es,te mihi elegi. Et ite-

Psal.15. rũ,Dominus pars hæreditatis meæ.Possideat te vt possideas illum,eris prædium ipsius,eris domus ipsius.Possidet vt prosit,possidetur vt prosit . Nũquid vt aliquid ei tu prosis ? Nã dixi domino , deus meus es tu,quoniã bonorum meorum nõ eges.Anima autẽ mea exultabit in domino. *Delectabitur super salutare eius.* Salutare dei

Luc.2. Christus est . Quoniã viderunt oculi mei salutare tuũ . *Omnia ossa mea dicent,domine quis similis tibi?* Quis digne de his verbis aliquid dicat ? Ego puto tãtùm pronũcianda esse,nõ exponenda. Quid quæris illud aut illud ? Quid simile domino deo ? ipsum habes ante te . Omnia ossa

Psal.118. mea dicẽt,Domine quis similis tibi? Narrauerunt mihi iniusti delectationes,sed nõ ita vt lex tua domine.Fuerunt persecutores qui dicebant,Adora Saturnum,adora Mercuriũ.Nõ colo,inquit,idola. Domine quis similis tibi?Illi oculos habent & nõ vident , aures habent &

Psal.133. non audiunt.Domine quis similis tibi,qui fecisti oculũ ad videndum,aures ad audiendũ ? Sed nõ colo, inquit

I idola,quia faber fecit. Cole arborẽ & montem . Et hoc nunquid faber fecit ? Et hic , Domine quis similis tibi ? Terrena mihi ostenduntur,tu terræ creator es . Et hinc fortè aduerterunt ad superiorem creaturam , & dicunt mihi,Cole lunã,cole istũ solem: quia luce sua tanquam magna lucerna de cœlo efficit diẽ . Et hic planè dico , Domine quis similis tibi?Lunam & stellas tu fecisti, solem diei tu accẽdisti, cœlum tu cõposuisti. Sunt multa inuisibilia meliora : Sed fortè & hic dicitur mihi , Angelos cole,angelos adora.Et hic dicam , Domine quis similis tibi?Et ipsos angelos tu creasti. Nihil sunt angeli nisi vidẽdo te . Melius est cũ ipsis possidere te, quàm ipsos adorando cadere à te . Omnia ossa mea dicent , Domine quis similis tibi ? O corpus Christi sancta ecclesia,omnia ossa tua dicant,Domine quis similis tibi ? Et si carnes meæ persecutioni cesserũt, omnia ossa mea dicãt, Domine quis similis tibi? De iustis enim dictum

Psal 33. est, Diligit dominus omnia ossa eorũ,vnum ex illis nõ confringetur. Quàm multis iustis in persecutione ossa confracta sunt ? Postremò iustus ex fide viuit , & Chri-

Rom.1. stus iustificat impiũ . Quomodo autẽ iustificat impiũ ,

Rom.4. nisi credentem & cõfitentem? Quia corde creditur ad

Rom 10. iustitiam,ore autẽ confessio fit ad salutem . Ergo & ille latro quamuis ex latrocinio ductus sit ad iudicem , & à iudice in crucẽ,tamẽ in ipsa cruce iustificatus est. Corde credidit,ore confessus est.Neq; enim iniusto & non K

iam iustificato diceret dominus: Hodie mecum eris in Luc 23.

paradiso,& tamen ossa eius cõfracta sunt. Nam quãdo ventum est vt corpora deponerẽtur causa imminentis

sabbati,inuentus est dominus iam exanimis, & nõ sunt Ioan.19.

ossa eius cõminuta:illi autẽ qui viuebant vt deponerentur,cõfracta eis sunt crura, vt hoc dolore mortui , possent sepeliri . Nunquid vnius latronis qui perseuerauit impius in cruce,cõfracta sunt ossa , & nõ etiã illius qui corde credidit ad iustitiam,ore confessus est ad salutẽ?

Vbi est ergo hoc quod dictum est , Custodit dominus Roma 10.

omnia ossa eorum,vnum ex his nõ cõteretur : nisi quia Psal 33.

ossa dicũtur in corpore domini omnes iusti,firmi,corde fortes,nullis persecutionibus & tẽtationibus cedentes ad consentiendum malum ? Et vnde possent nullis tentationibus cedere , nisi cum persecutores dixerint , Ecce ille deus , ecce qualis deus , veniat ille , neget tibi. Ecce est hic nescio quis in mõte magnus sacerdos.fortè ideo pauper es,quia nõ te adiuuat ille deus , supplica illi & adiuuat.Fortè ideo ægrotas , quia illi non suppli-

cas,supplica illi & cõualesces . Forte ideo filios nõ ha- L

bes,supplica illi & habebis . Hic verò si in corpore domini de ossibus est,repellit omnes istas voces , & dicet , Domine quis similis tibi ? Da si vis dare , & in hac vita quod quæro.si autem nõ vis,tu esto vita mea quẽ semper quæro.Hinc ad te quomodo libera fronte exeam,si aliũ adorauero, & te offendero ? Cras fortè moriturus sum,qua frõte te videbo ? Magna misericordia ipsi⁹, & monuit vt bene viuamus , & diem nobis nouissimum mortis nostræ abscõdit , ne nobis de futuro aliquid promittamus.Facio hodie & viuo , cras nõ facio . Quid si te nõ inuenit cras?Dic ergo inter ossa Christi,Domine quis similis tibi ? Omnia ossa mea dicũt , Domine quis similis tibi? *Eruens inopẽ de manu fortioris eius, egenum & pauperem à diripientibus eum.* Hucusq; Psalmus lectus est hodie,hucusq; tractandus est,ne in fastidium veniant quę dicta sunt,dum volumus & alia dicere. Sufficiant ergo hodie hæc. Eruens inopẽ de manu fortioris eius . Quis eruẽs nisi qui manu fortis est ? Ille Dauid eruet inopem

de manu fortioris eius : Fortior enim fuerat diabolus Matt.12.

ad tenendum te,quia ipse vicit cui cõsensisti . Sed quid fecit manu fortis? Nemo intrat in domũ fortis vt vasa

eius diripiat,nisi prius alligauerit fortem . Potestate sua M

sacratissima, magnificentissima alligauit diabolum,effundendo frameam ad concludendum eum , vt eruat

inopẽ & egenum cui nõ erat adiutor. Quis enim adiu- Psal.71.

tor tibi,nisi dominus cui dicis : Domine adiutor meus Psal.27.

& redẽptor meus ? Si de tuis viribus præsumere volueris,inde cades vnde præsumpseris.Si de alterius,dominari vult,non subuenire. Ille ergo vnus quęrendus est, qui & redemit & liberos fecit , & sanguinem suum , vt eos emeret dedit,& seruos suos fratres fecit.

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

AD reliqua psalmi intendamus animum , dominumq; & deum nostrum & de sanitate intelligendi , & de fructu bene agendi deprecemur . Quousq; hesterno die disputatum sit credo meminisse charitatẽ vestrã,ex ipso loco hodie sumamus exordiũ . Intelligimus enim hic vocẽ Christi , vocẽ scilicet capitis & corporis Christi. Christũ cũ audis , noli sponsum à spõsa separare , & intellige magnũ illud sacramẽtum,

Erũt duo in carne vna:si duo in carne vna , quare nõ & Gene.2.

in voce vna ? Nõ enim tẽtationes caput hic pertulit, & Ephe.5.

corpus non perfert . Aut verò fuit causa patiẽdi capiti, nisi vt corpori præberet exẽplũ?Dominus enĩ voluntate passus

A te passus est, nos necessitate. Ille miseratione, nos con-
ditione. Proinde illius voluntaria passio, nostra est ne-
cessaria cõsolatio: vt quando talia fortè perpetimur, in-
tueamur caput nostrum, vt eius exemplo commoniti
dicamus nobis, Si ille, quid nos? Et quẽadmodũ ille, ita
& nos. Quantumlibet enim sæuierit inimicus, vsque ad
mortem corporis accedere potuit, quod corpus nec ip-
Matt.27. sum extinguere potuit in domino, quia tertia die resur-
rexit. Quod in illo factum est die tertio, hoc in nostro
fiet in fine seculi. Spes resurrectionis nostræ differtur,
nũquid aufertur? Cognoscamus hic ergo voces Chri-
sti charissimi, & separemus eas à vocibus impiorũ. Vo-
ces sunt enim corporis persecutionẽ angustiasq; & tẽ-
De cõse. di. tationes in hoc seculo patientis. Sed quoniã multi hic
4. Baptis- patiuntur & pro peccatis & pro sceleribus suis, magna
mi. vigilãtia discernenda est causa, nõ pœna. Sceleratus e-
nim potest habere martyris similem pœnã, sed tamen
Luc.23. dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus saluator,
alter saluandus, alius dãnandus: omniũ par pœna, sed
impar causa. Dicat ergo caput nostrum. *Insurgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Nos autẽ dicamus
B capiti nostro, Domine quid ignorabas? Itáne tu ali-
quid ignorabas? Nónne & in te insurgentiũ corda no-
ueras? Nónne eorum dolos antè prospexeras? Nónne
in eorum manus te sciẽs dederas? Nónne vt ab eis pa-
tereris veneras? Quid ergu ignorabas? Ignorabat pec-
catum. Et hoc peccatũ ignorabat, nõ quasi nõ iudican-
do, sed non cõmittendo. Sunt huiusmodi locutiones
etiam quotidianæ, cũ dicis de aliquo. Non nouit stare,
hoc est, quia nõ stat. Et non nouit benefacere, quia nõ
benefacit. Non nouit malefacere, quia nõ malefacit.
Quod alienũ est ab opere, alienũ est à cõsciẽtia. Quod
alienum est à cõscientia, alienum videtur & à scientia.
Ita dicitur deus nescire quomodo ars nõ nouit vitia, &
tamẽ per artem cognita diiudicantur. Hoc ergo nobis
caput nostrum interrogãtibus ex ipsius euãgelij sui ve-
ritate respõdet, cum dixerimus, Domine quid ignora-
bas? Quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Re-
spondit, Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus inter-
rogabar. Habes in euágelio. Si nõ me credis ignorare
iniquitates, quia & ipsos iniquos ignoro, quibus in fine
Matt.7. dicturus sum, Nõ noui vos, recedite à me qui operami-
C ni iniquitatẽ. Nunquid nõ nouerat quos dãnabat? Aut
potest iuste damnari, nisi qui malus cognoscitur? Et ta-
men bonus cognitor nõ est mentitus, dicẽdo, Non no-
ui vos: id est, nõ coaptamini corpori meo, non hæretis
regulis meis: vitiis hæsistis: ego autẽ ars ipsa sum quæ nõ
habet vitiũ, & in qua quisq; nũ discit nisi nõ facere vi-
tium. Insurgentes testes iniqui quę ignorabam interro-
gabãt me. Quid sic ignorabat Christus, quàm blasphe-
mare? Hinc interrogabatur à persecutoribus, & quia ve-
Matt.26. rum dixit, blasphemasse iudicatus est. Sed à quibus? De
quibus sequitur, *Retribuebant mihi mala pro bonis, & sterilitatẽ animæ meæ.* Ego attuli fœcunditatẽ, ipsi retribuebãt
sterilitatẽ. Ego vitã, ipsi mortẽ. Ego honorem, ipsi con-
tumelias. Ego medicinã, ipsi vulnera: & in his omnibus
quæ retribuebant vtiq; sterilitas erat. Hanc sterilitatem
in arbore maledixit, vbi fructũ cum quęreret non inue-
Matt.21. nit. Folia erant, & fructus nõ erant. Verba erãt, & facta
non erant. Vide in verbis numerositatẽ, & in factis ste-
Rom.2. rilitatem. Qui prædicas non furandũ furaris, qui dicis
non adulterandum adulteras. Tales erant qui Christũ
quæ ignorabat interrogabant. *Ego autẽ cum mihi molesti essent, induebã me cilicio.* Docemur quidẽ fratres quia per-
tinemus ad corpus Christi, quia sumus membra Chri-
sti, & admonemur in omni tribulatione nostra nõ co- D
gitare quẽadmodũ respõdeamus inimicis nostris, sed
quemadmodum orando deũ propitiemus, & maxime
ne tẽtatione vincamur. Deinde vt etiã illi qui nos per-
sequuntur, ad sanitatẽ iustitiæ conuertantur. Nullũ ma-
ius, nullũ meliꝰ negociũ est in tribulatione, quàm rece-
dere ab eo strepitu qui foris est, & ire in interiora men-
tis secretaria. Ibi deũ inuocare, vbi nemo videt gemen-
tem & subuenientẽ. Illius cubiculi aduersus omnẽ ex- Matt.6.
trinsecus illatã molestiam, ostium claudere, humiliare
seipsum in cõfessione peccati, magnificare & laudare
deũ & corripientẽ & consulentem. Prorsus hoc omni-
modo tenendũ est. Verũtamen in corpore hoc dixeri-
mus, id est, in nobis. In domino autẽ nostro Iesu Chri-
sto quid tale agnoscimꝰ? Euãgelio perspecto, & diligẽ-
tissime perscrutato, nõ inuenimus dominum in aliqua
passione & tribulatione sua induisse se cilicio. Ieiunasse
quidem eũ legimus postea q̃ baptizatus est. Ciliciũ ibi Matt 4.
nullũ audiuimus, nullũ legimus. Ieiunasse autẽ nõdum
Iudæis persequentibus, sed diabolo tentãte. Non eo tẽ- Matt.26.
pore dico ieiunasse dominũ, quãdo eum interrogabãt & 27.
quæ ignorabat, & quando retribuebãt mala pro bonis,
insectãdo, persequẽdo, tenẽdo, flagellãdo, vulnerãdo, E
occidendo. Sed tamẽ in his omnibus fratres, si aliquã-
tulum pia curiositate leuemus velũ, & interiora huius
scripturæ oculo cordis intẽto rimemur, inuenimus &
hoc fecisse dominũ. Ciliciũ fortasse appellat carnis suæ
mortalitatẽ. Quare ciliciũ? Propter similitudinẽ carnis
peccati. Apostolus enim dicit, Misit deus filiũ suũ in si- Rom.8.
militudinẽ carnis peccati, vt de peccato dãnaret pec-
catũ in carne: hoc est, filiũ suũ induit cilicio, vt de cili-
cio dãnaret hœdos. Nõ quia peccatũ erat, non dico in
verbo dei, sed nec in ipsa quidẽ dico anima sancta, &
mente hominis, quẽ sibi ad vnitatẽ personæ verbũ dei
& sapiẽtia coaptauerat, sed nec in ipso corpore pecca-
tũ vllũ erat: sed similitudo carnis peccati erat in domi-
no, quia mors nõ est nisi de peccato, & vtiq; corpus il- Rom.5.
lud mortale erat. Nã nisi mortale esset, nõ moreretur: si
nõ moreretur, nõ resurgeret: si nõ resurgeret, exẽplum
vitæ æternæ nobis non demonstraret. Ergo sic dicitur
mors peccatũ, quæ facta est peccato, quomodo dicitur
lingua Græca, lingua Latina, nõ ipsum mẽbrum carnis, F
sed quod fit per mẽbrum carnis. Nã lingua in mẽbris
nostris vnũ est de cæteris, sicut oculi, nasus, aures, & cæ-
tera. Lingua autẽ Græca, verba Græcą sũt, nõ quia verba
lingua, sed quia verba p linguã. Dicis de aliquo, agno-
ui faciẽ ipsiꝰ, de mẽbro corporis loqueris. Et dicis etiã,
agnoui manum ipsius absentis, nõ manum in corpore,
sed scripturã quę facta est per manũ quæ erat in corpo-
re. Sic ergo peccatũ domini quod factum est de pecca-
to, quia inde carnẽ assumpsit, de massa ipsa quæ mortẽ
meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicã, Maria ex
Adam mortua propter peccatum Adæ, Adam mortuꝰ
est propter peccatũ, & caro domini ex Maria mortua
est ꝓpter delẽda peccata. Hoc cilicio se induit domi-
nus, & ideo non est agnitus, quia sub cilicio latebat. Cũ
mihi, inquit, molesti essent, induebã me cilicio. id est,
illi sæuiebãt, ego latebã. Si enim latere nollet, nec mori
posset: quandoquidẽ vno temporis puncto stillã quan-
dam potestatis suæ, si vera stilla dicenda est, exeruit:
quando eum tenere voluerunt, & ad vnã eius interro-
gationem, Quẽ quæritis, redierũt omnes retro, & ceci- Ioan.18.
derunt. Tantã potestatem in passione nõ humiliaret,
nisi sub cilicio lateret. Ergo induebã me cilicio. *Et humiliabam in ieiunio animã meam.* Iterũ si intelleximus cili-

G cium, quomodo intelligimus ieiunium? Mãducare volebat Christus, [Matt.21.] quando poma quærebat in arbore, & si inueniret manducaret. Bibere volebat Christus quando [Ioan 4.] dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Dixit in cruce, Sitio. Quid esuriuit, quid sitiuit Christus nisi bona opera nostra? In illis enim crucifigentibus & persequentibus, quia nulla bona opera inuenerat, ieiunabat: tribuebant enim sterilitatem animæ ipsius. Nam quale ieiuniũ ipsius fuit, qui vix inuenit vnum latronẽ quem [Luc.23.] in cruce gustaret? Apostoli enim fugerant, & se in turba [Matt.26.] abscõderant. Et ille Petrus qui se vsque ad mortem domini perseueraturum esse promiserat, iam ter negauerat, iam fleuerat, & adhuc in turba latebat, adhuc timebat ne agnosceretur. Postremò illo viso mortuo, omnes de salute ipsa desperauerunt: quos desperantes inuenit post resurrectionẽ, & locutus cum eis inuenit eos dolẽtes & lugentes, nihil iam sperantes. Nam & ita sunt quidã eorũ cum eo locuti cum diceret, Quid lo- [Luc.24.] quimini inter vos. Illi enim de illo loquebantur, Tu solus, inquiunt, peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ fecerũt sacerdotes & principes nostri de H Iesu Nazareno, qui erat potens in factis & dictis, quomodo eum crucifixerũt & occiderũt? Nos autem sperabamus quia ipse erat redempturus Israël. In magno ieiunio dominus remanserat, nisi reficeret quos vorare. Nam refecit eos, cõsolatus est eos, cõfirmauit eos, & in corpus suum conuertit eos. Fuit ergo & hoc modo in ieiunio dominus noster. *Et oratio mea*, inquit, *in sinum meum conuertetur.* In hoc planè versu magnus sinus est, & præstet dominus vt penetrabilis nobis fiat. In sinu enim secretum agnoscitur. Et quidẽ fratres & nos orare sic bene admonemur in sinu nostro, vbi deus vi- [Matt.6.] det, vbi deus audit, quò nullus oculus humanus pene- [Dan.13.] trat, quò non videt nisi qui subuenit. Vbi orauit Susanna, & cum eius vox ab hominibus nõ audiretur, à deo tamen audita est. Et hoc bene admonemur, sed in domino nostro aliquid plus debemus intelligere, quia & ipse orauit. Et quidem cilicium eius non agnoscimus [Psal.21.] in euangelio secundum literam. Nec ieiunium eius tẽpore passionis secũdum literam, atque ea exposuimus in allegoria & similitudine dicta, vt potuimus. Oratio- [Matt.27.] nem verò eius & de cruce audiuimus, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Sed & ibi nos oramus. I Quando eum dereliquit pater à quo nunquam discessit? [Matt.12.] Legimus etiam in monte orasse solum Iesum, legi- [Luc.6.] mus pernoctasse in oratione, etiam sub tempus ipsius passionis. In sinum ergo meum cõuertetur oratio mea. Nescio quid melius intelligã de domino: interim nũc quod occurrit (fortè meli⁹ aliquid postea occurret, vel mihi, vel cuiquam meliori) in sinum meum conuertetur oratio mea, hoc intelligo dictum, quia in sinu suo [2.Cor.5.] habebat patrem. Deus enim erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In se habebat quem deprecaretur, nõ erat ab illo longe, quia ipse dixerat, Ego in patre, & pa- [Ioan.14.] ter in me est. Sed quia oratio ad ipsum magis hominem pertinet (secundum enim quod verbum est Chri- [Rom.8.] stus, non orat sed exaudit, & non sibi subuenire quærit, sed cum patre omnibus subuenit) quid est oratio mea in sinum meum conuertetur: nisi, in meipso humanitas in meipso interpellat diuinitatem? *Sicut proximum quasi fratrem nostrum ita complacebam, Tanquam lugens & contristatus ita humiliabar.* Ad corpus suum respicit, iam nos hic videamus. Quando gaudemus in oratione, quando mens nostra serenatur, non prosperitate seculi, sed luce veritatis. Qui sentit hanc lucem, nouit quod dico, & videt hic agnoscítque quod dictum est, Sicut proxi- K mum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam. Sic [Act.17.] enim anima placet deo, non longe posita, in illo, inquit, mouemur & sumus, quasi fratri, quasi propinquo, quasi amico. Si autem non est talis, vt possit sic gaudere, sic fugere, sic propinquare, sic adhærere, & videt longe se inde: faciat quod sequitur, Tanquam lugens & contristatus ita humiliabar. Vt fratrem nostrum ita complacebam: propinquans dixit. Vt lugens & contristatus sic humiliabar: remotus & longe positus dixit. Quid enim luget, nisi quod desiderat & non habet? Et nõnunquam in vno homine vtrunque contingit, vt aliquãdo propinquet & aliquando longe fiat: propinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque enim fratres deo qui vbique est, & nullo cõtinetur loco, aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca remouemur. Propinquare illi, est similem illi fieri: recedere ab illo, dissimilem illi fieri. Nónne cũ vides duas res prope similes, dicis, propinquat hæc illi: & quãdo tibi dissimilia demõstrantur, quamuis vno loco & plerunque vna manu teneantur, dicis, longe est hæc spe- L cies ab illa? Ambas tenes, ambas adiungis & dicis, lõge est hæc res ab illa, non vtique loco, sed dissimilitudine. Si ergo vis appropinquare, similis esto: si nõ vis esse similis, lõginquabis. Sed cum similis es gaude, & cũ dissimilis es geme, vt gemitus excitet desiderium, imò desideriũ excitet gemitum, & per gemitum propinques, qui cœperas lõginquare. Nónne Petrus propinquauit quando dixit, Tu es Christus filius dei viui? [Matt.16.] Et rursum idem ipse longe factus est dicendo, Domine absit à te, non fiet istud. Denique tãquam proximus quid dixit propinquanti? Beatus es Simon Bar iona. Tanquam longinquanti & dissimili quid dixit? Redi retro satana. Illuc propinquanti dixit, Non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Illius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem longe factus contradixit passioni domini futuræ pro salute nostra, Non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum. Merito ambas res ponens quidam in Psalmo ait, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à fa- [Psal.30.] cie oculorum tuorum. In ecstasi non diceret, nisi propinquaret. Ecstasis enim mentis excessus est. Effudit M super se animã suam, & propinquauit deo, & per quandam nubem põdúsque carnis rursus in terram proiectus, recolẽs vbi fuisset, & videns vbi esset dixit, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Ergo sicut proximum sicut fratrem nostrum, ita complacebam, præstet vt fiat in nobis. Quando autem nõ fit vel hoc fiat, tanquam lugens & contristatus ita humiliabar. *Et aduersum me lætati sunt & conuenerunt in vnum.* Illi læti, ego tristis. Sed modo audiuimus in euangelio, Beati qui lu- [Mat.5.] gent, miseri qui ridẽt. Aduersus me lætari sunt & conuenerunt. *Congregati sunt in me flagella & ignorauerunt.* Quoniam quæ ignorabam interrogabant me, & ipsi ignorauerunt quem interrogarent. *Tentauerunt me, & subsannauerunt me subsannatione.* Id est, irriserunt me, insultauerunt mihi: hoc capiti, hoc corpori. Attendite fratres ad gloriam ecclesiæ quæ nunc est, respicite op- [Matt.27.] probria eius præterita, respicite aliquãdo vndique fugatos esse Christianos, & vbicũque inuẽtos, illusos, cæsos, occisos, bestiis obiectos, incẽsos, lætatos homines aduersus illos. Quod capiti, hoc & corpori. Sicut enim domino in cruce, sic corpori ipsius in omni illa quæ iam facta est persecutione, nec desinunt etiam nunc persecutiones ipsorum. Vbicunque inuenerint Chri-

A ſtianum,ſolent inſultare,exagitare, irridere, vocare hebetē,inſulſum,nullius cordis,nullius peritiæ.Quicquid faciant,Chriſtus in cœlo eſt:quicquid faciant, honorāuit ille pœnā ſuam,iam crucem ſuā in omnium frontibus fixit: impius inſultare permittitur, ſæuire non permittitur,ſed tamē ex eo quod lingua promit, intelligitur quid geſtet in corde. *Striderunt in dentibus ſuis. Domine quando reſpicies, reſtitue animam meam ab aſtutiis eorū, à leonibus vnicam meam.* Nobis enim tardum eſt,& ex perſona noſtra hoc dictum eſt,quando reſpicies, id eſt, quādo videbimus vindictā de his qui nobis inſultāt, quando illam viduā iudex tædio victus exauditurus eſt? Verūtamen iudex noſter non tædio,ſed amore differt ſalutem
Luc.18.
noſtrā,ratione non inopia,non quia non poteſt & modo ſubuenire,ſed vt numerus omniū noſtrum vſque in finem poſsit impleri. Et tamē nos ex deſiderio quid dicimus? Domine quādo reſpicies, reſtitue animā meam ab aſtutiis eorū,à leonibus vnicam meam: id eſt, Eccleſiam meā à ſæuientibus poteſtatibus. Denique vis noſſe quid ſit illa vnica? Lege ſequentia. *Confitebor tibi domine in eccleſia magna,in populo graui laudabo te.* Planè in eccle-
B ſia multa cōfitebor tibi,in populo graui laudabo te. Fit enim confeſsio in omni multitudine, ſed non in omnibus deus laudatur. Tota multitudo audit confeſsionem noſtrā,ſed non in omni multitudine laus dei eſt. In iſta enim omni multitudine, id eſt,in eccleſia, quæ toto orbe terrarum diffuſa eſt,palea eſt & frumentum.
Matt.3.
Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui laudabo te. In graui populo quem ventus tentationis non aufert,in his deus laudatur. Nam in palea blaſphematur ſemper. Quando palea noſtra attenditur, quid dicitur? Ecce quomodo viuunt Chriſtiani,ecce quid fa
Rom.2.
ciunt Chriſtiani.Et fit quod ſcriptum eſt, Quoniā nomen meum per vos blaſphematur in gentibus. Inique, inuide,aream inſpicis,qui totus in palea es, non tibi facilè grana occurrunt: quære & inuenies populum grauem,in quo dominum laudes. Vis inuenire? Eſto talis, nam ſi non fueris talis, difficile eſt vt non omnes tales
1.Timo.1.
tibi videantur,qualis es.Et comparantes, ait apoſtolus, ſemetipſos ſibimetipſis non intelligunt neque quæ loquuntur,neq; de quibus affirmant. In populo graui lau-
C dabo te. *Non inſultent mihi qui aduerſantur mihi inique.* Inſultent enim mihi de palea mea. *Qui oderunt me gratis:* Hoc eſt quibus nihil nocui. *Et annuentes oculis.* Hoc eſt, hypocritæ ſimulati. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.* Quid eſt annuentes oculis? Pronunciantes vultu quod in corde non geſtant. Et annuentes oculis qui ſunt? Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur. *Et inſuper iram doloſe cogitabant. Et dilatauerunt in me os ſuum.* Primò annuentes oculis, leonesili quærentes rapere & deuorare, primò blandientes pacifica loquebantur, & ſuper iram doloſe cogitabant. Quæ pacifica loque-
Matth.22.
bantur? Magiſter ſcimus quia nullius perſonam accipis, & in veritate viam dei doces, licet dare tributum Cæſari, an non licet? Mihi quidem pacifica loquebantur, Quid ergo: Eos tu nō agnoſcebas,& fallebant te o-
Ioan.16.
culis annuētes? Imò agnoſcebat,ideo ait, Quid me tentatis hypocritæ? Poſtea dilatauerunt in me os ſuum, clamātes,crucifige crucifige. *Dixerunt euge euge viderunt oculi noſtri.* Hoc iam inſultando euge euge, prophetiza
Matth.26.
nobis Chriſte. Quomodo ſimulata erat pax ipſorum, quando tentabant de numo, ſic iam inſultatoria laus eorum. Dixerunt euge euge viderūt oculi noſtri,id eſt, facta tua,mirabilia tua: hic eſt Chriſtus, ſi ipſe eſt Chri-
Matt.27.
ſtus,deſcendat de cruce,& credimus ei,alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum facere non poteſt. *Viderunt oculi no-* D
ſtri. Hoc eſt totum quod ſe iactactat,quod ſe filiū dei dicebat. Dominus autem patiens hærebat in cruce, nō potentiam perdiderat, ſed patientiam demonſtrabat. Ioan.19.
Quid enim illi erat magnum de cruce deſcendere, qui potuit poſtea de ſepulchro reſurgere? Sed ceſsiſſe videtur inſultantibus: & hoc oportebat, vt reſurgens ſuis ſe oſtenderet,& nō illis in magno ſacramento,quia reſurrectio ipſius vitam nouam ſignificabat, vita autem nona amicis nota eſt,non inimicis. *Vidiſti domine ne ſileas.* Quid eſt ne ſileas? Iudica. De iudicio etenim dicitur quodam loco. Tacui,nūquid ſemper tacebo? Et de dilatione iudicij dicitur peccatori, Hæc feciſti & tacui, Pſal.49.
ſuſpicat⁹ es iniquitatē,quòd ero tibi ſimilis. Quomodo tacet qui loquitur per prophetas, qui loquitur ore ſuo in euangelio,qui loquitur per euangeliſtas,qui loquitur per nos quando verum dicimus. Quid ergo ſilet? A iudicio,non à præcepto,non à doctrina. Hoc autem iudicium ipſius vocat quodammodo propheta & prædicit, Vidiſti domine,ne taceris. id eſt, quia non ſilebis, quia neceſſe eſt vt iudices. *Domine ne diſcedas à me.* Do- E
nec veniat iudicium ne diſcedas à me,ſicut promiſiſti, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; in cōſummationem ſeculi. *Exurge domine & intende iudicio meo.* Cui iudicio? Quia Matt.28.
tribulatus es, quia laboribus & doloribus cruciatus es. Nōnne iſta etiā multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideo iuſtus,quia iſta pateris? Non. Sed quid? Iudicio meo. Quomodo ſequitur intende iudicio meo. *Deus meus & dominus meus in cauſam meā.* Non in pœnā meam,ſed in cauſam meā. Non in id quod mecū habet latro cōmune, ſed in illud quo beati qui perſecutionē patiūtur propter iuſtitiā. Hæc enim cauſa diſcreta eſt. Nā pœna Matt 5.
ſimilis eſt bonis & malis. Itaq; martyres nō facit pœna, De cōſe. di.
ſed cauſa. Nam ſi pœna matyres faceret, omnia metal- 4 Baptiſmi.
la martyribus plena eſſent, omnes catenæ martyres traherent,omnes qui gladio feriuntur coronarētur. Ergo diſcernatur cauſa. Nemo dicat: quia patior, iuſtus ſum, quia ipſe qui primò paſſus eſt, ideo magnā exceptionē addidit. Beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſti- Matth 5.
tiā. Nam multi habentes bonā cauſam faciunt perſecutionē, & habentes malā cauſam patiuntur perſecutionē. Si enim perſecutio nō poſſet fieri bene, non diceretur in pſalmo, Detrahentē proximo ſuo occulte, hunc Pſal.100.
perſequebar. Deinde fratres, pater bonus & iuſtus, nōnne perſequitur filiū luxurioſum? Perſequitur vitia eius, F
nō ipſum, non quod genuit,ſed qđ ille addidit. Medicus nēpe qui ad ſalutē adhibetur, nōnne ferro plerunq; armatur? Sed cōtra vulnus,nō contra hominē, ſecat vt ſanet: & tamen cū ſecat ægrotū, dolet ille, clamat, reſiſtit,& ſi fortè febre mentē perdiderit, etiā medicū cædit: nec tamē ille deſiſtit à ſalute ægrotantis, qđ nouit, facit, illū maledicentē,conuiciantē non curat. Nōnne excitantur cuncti lethargici ne ſomno graui premātur in mortē? Et hoc patiūtur à filiis ſuis quos chariſsimos genuerūt. Et nō eſt charus filius,niſi fuerit dormiēti patri moleſtus. Lethargici excitātur, phrenetici ligantur, ſed tamen vtriq; amātur. Nemo ergo dicat,perſecutionē patior: non ventilet pœnā, ſed probet cauſam: ne ſi cauſam nō probauerit,numeretur cū iniquis. Ideo q̄ vigilanter,quàm optime hic cōmendauit, Domine intēde iudicio meo,nō pœnis meis, deus meus & dominus meus in cauſam meā. *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meā.* Hoc eſt,in cauſam meā. Non ſecundum pœnam meā,ſed ſecūdum iuſtitiā meā. Domine deus meus,id eſt, ſecundū hoc me iudica. *Et nō inſultēt in me inimici mei.*

G *Non dicant in corde suo euge euge anima nostra.* Id est, fecimus
quod posuimus, occidimus, abstulimus: non dicant o-
stende quia nihil fecerunt: nõ dicant, absorbuimus eũ.
Psal.123. Vnde illi martyres dicũt, nisi quia dominus erat in no-
bis, fortasse viuos absorbuissent nos. Quid est absorbuis
sent nos? In corpus suũ traiecissent nos. Hoc enim ab-
sorbes, quod in corpus tuũ traiicis. Vult te mundus ab-
sorbere, tu absorbe mundum, & traiice illum in corpus
Act.10. tuum, macta & manduca. Quod Petro dictũ est, Macta
& mãduca, occide in eis quod sunt, fac eos quod tu es.
Illi autẽ contrà si tibi persuaserint impietatẽ, absorbe-
ris ab eis, nõ quando persequuntur te ab his absorberis;
sed quando tibi persuadent quod sunt. *Nec dicant absor-
buimus eum.* Tu absorbe corpus paganorũ. Quare cor-
pus paganorũ? Vult te absorbere, fac illi quod vult tibi
Exod.32. facere. Ideo fortasse vitulus ille cõminutus in aquã mis-
sus, & in potũ datus est, vt absorberetur ab Israël corpus
impiorum. *Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur
malis meis. Induantur confusione & verecundia.* Vt nos illos
absorbeamus erubescentes & confusos. *Qui maligna lo-
quuntur aduersum me.* Illi erubescant, illi confundantur.
H Quid tu iam caput cũ membris? *Exultent & lætentur qui vo
lunt iustitiam meã.* Qui hæserint corpori meo. *Et dicant
semper magnificetur dominus qui volunt pacẽ serui eius. Et lingua
mea meditabitur iustitiam tuã, tota die laudem tuam.* Et cuius
lingua durat meditari tota die laudẽ dei? Ecce modo
paulo longior sermo factus est, fatigamini: tota die deũ
laudare quis durat? Suggero remedium, vnde tota die
laudes deũ si vis, quidquid egeris bene age, & laudasti
deũ. Quãdo cantas hymnum, laudas deum. Lingua tua
quid agit, nisi laudet cõscientia tua? Et quotiens tu ces-
sasti ab hymno cantando, discedis vt reficiaris, noli in-
ebriari, & laudasti deum. Discedis vt dormias, noli sur-
gere ad malefaciẽdum, & laudasti deum. Negocia agis,
noli fraudem facere, & laudasti deũ. Agrum colis, noli
fraudem facere, & laudasti deum. Agrum colis, noli li-
tem mouere, & laudasti deum. In innocentia operum
tuorum præpara te ad laudandum deum tota die.

In Psalmum trigesimumquintum enarratio.

INtendat charitas vestra paululum textum &
mysteria psalmi huius, & percurramus eum,
quia in multis locis apertus est. Vbi autem ob-
scuritatis necessitas nos immorari coëgerit,
I tolerabitis fructu discendi. *Dixit iniustus vt delinquat in se-
metipso, non est timor dei ante oculos eius.* Non vnum hominẽ,
sed genus hominũ iniquorum dicit, qui sibi aduersan-
In 2. senten. tur, non intelligendo vt bene viuant, nõ quia non pos-
dist.22.ca. sunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque
Est autem. conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis
Sapien.9. non potest, sicut dicit quodã loco scriptura, Quia cor-
pus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit
terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Aliud
autem quando perniciosius agit aduersum seipsum cor
humanum, vt quod posit intelligere, si bona voluntas
accederet, nõ intelligat, non quia difficile est, sed quia
voluntas aduersa est. Hoc autem fit dum amãt peccata
sua, & oderunt præcepta dei. Sermo enim dei aduersa-
rius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuæ. Si autem tu
aduersarius sis iniquitatis tuæ, sermo dei amicus tuus
est, & aduersarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniqui-
tatẽ tuã, iungis te sermoni dei, & eritis duo aduersus il-
lam perimendã, tu & sermo dei. Tu enim per te ex vi-
ribus tuis nihil potes, adiuuat te ille qui tibi sermonem
misit, & vincitur iniquitas. Si tu illã odisti, & deus di-
misit & eris liber. Si autẽ ipsam diligas, contrariũ est ti-
bi intelligere quicquid contra illã dicitur. Fac hominẽ K
quærere quomodo sit æqualis filius patri, credidit, quæ-
rit, intelligere nondũ potest. Magna enim res est, & vi-
res maiores desiderat vt posit capi, & est initium fidei
quod custodit animã donec roboretur. Lacte nutritur
vt perueniat ad habitudinẽ & firmitatẽ cibi solidioris,
vt posit intelligere, In principio erat verbũ, & verbum Ioan.1.
erat apud deũ, & deus erat verbum. Antequã hoc pos-
sit, nutritur in fide, & conatur intelligere vt intelligat
quãtum deus dederit. Nunquid & hoc cum conatu in-
telligit? Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: vt quia Tobi.4.
nõ vis pati iniquitatem, nõ facias iniquitatem: quia non
vis pati dolum & insidias, non insidieris alteri. Hoc au-
tem cum nõ vis intelligere, volũtati tuæ tribuitur. Ideo
dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Proposuit de-
linquere, sed nunquid qui proponit delinquere publi-
ce hoc dicit, & non in semetipso? Quare in semetipso?
Quia homo illum nõ videt. Quid ergo, quia homo nõ
videt? In ipso corde vbi sibi dicit vt delinquat, deus ibi
non videt? Videt ibi deus, sed quid sequitur? Non est ti- Psal.35.
mor dei ante oculos eius. Antè oculos timor hominũ
est: Non audet enim publice profiteri iniquitatem, ne L
vel reprehẽdatur, vel damnetur ab hominibus. Disce-
dit autem à cõspectu hominum. Quò? Ad semetipsum
ducit se intrò, & nemo illum videt, vbi meditatur do-
los & insidias, & delicta nemo videt. Posset & nec ibi
apud se meditari, si cogitaret quia deus illum videt: sed
quia non est timor dei ante oculos eius, cum discesse-
rit à conspectu hominũ ad cor suum, ibi quem timeat?
Nunquid non ibi est præsens deus? Sed non est timor
dei in conspectu eius. Meditatur ergo dolos & sequi-
tur. Fortè latet illum, quia deus ibi videt, & iam osten-
dit quod dicere cœperam. Latet illum, sed volentem,
quia contra se fecit nolens intelligere. *Quoniam dolose
egit in conspectu eius.* In cuius conspectu? Cuius timor non
est ante oculos eius qui dolose egit. *Vt inueniret iniquita-
tem suã & odisset.* Iste sic egit vt nõ inueniret. Sunt enim
homines qui quasi conantur quærere iniquitatem suã,
& timent illã inuenire: quia si illam inuenerint, dicitur
illis, recedite ab illa. Hæc fecisti antequã scires, iniquita-
tem fecisti cum esses in ignorantia. Dat deus veniam,
modo cognouisti eam, dimitte illam vt posit facilè
ignorantiæ tuæ venia dari, vt libera fronte dicas deo,
Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memi- Psal.24.
neris. At illam quærit ac timet ne inueniat illam, dolo- M
se enim quærit. Non sciebam quia peccatum est. Quan-
do dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & de-
stiterit facere ipsum peccatũ, quod ideo faciebat, quia
ignorabat. Vere sic voluit nosse iniquitatem, vt inue-
niret & odisset. Nunc autem multi dolose agunt, vt in-
ueniant iniquitatem suam: Id est, non ex animo agunt
inuenire & odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus
est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Cum enim
inuenerit iniquitatem, ecce iã manifestum est illi quia
iniquitas est, noli illam facere. Et ille qui dolose agebat
vt inueniret iã inuenit, & non odit. Quid enim dicit?
Quàm multi hoc faciunt, & quis hoc nõ facit? Et nun-
quid omnes perditurus est deus? Aut certe hoc dicit: si
nollet deus illa fieri, viuerẽt homines qui ista cõmittũt?
Vides quia dolose agebas ad inueniendã iniquitatem
tuã? Nam si nõ dolose, sed synceriter ageres, iã inuenis-
ses & odisses, modo inuenisti & defendis. Dolose er-
go agebas cum quæreres. *Verba oris eius iniquitas & dolus,
noluit intelligere vt bene ageret.* Videtis quia voluntati illud
tribuit, quia sunt homines qui volunt intelligere & nõ
possunt?

A possunt? Sunt autẽ homines qui nolũt intelligere, ideo
nõ intelligunt. Noluit intelligere vt bene ageret. *Iniquitatẽ meditatus est in cubili suo.* Quid dixit in cubili suo?
Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Quod dixit
superius in semetipso, hoc hîc dixit in cubili suo. Cubile nostrum est cor nostrum, ibi tumultum patimur malæ conscientiæ, & ibi requiescimus, quando bona conscientia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni
ibi agat. Ibi est cubile, vbi nos dominus Iesus Christus
Matt.6. iubet orare. Intra in cubiculum tuum, & claude ostium
tuũ. Quid est claude ostiũ tuũ? Noli talia expectare de
deo quæ forinsecus sunt, sed ea quæ intrinsecus sunt.
Et pater tuus qui videt in abscõdito, reddet tibi. Quis
est qui nõ claudit ostium? Qui talia petit à deo pro magno, & ibi constituit omnes preces suas, vt accipiat ea
quæ sunt huius seculi bona. Patet ostiũ tuũ, turba videt
cùm oras. Quid est claudere ostiũ tuum? Vt hoc petas
à deo quod solus deus nouit quomodo tibi det. Quid
Esai.64. est hoc propter quod claudis ostium & petis? Quod o-
1.Cor.2. culus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit. Et fortè non ascendit in ipsum cubile tuum,
id est, in cor tuũ: sed deus nouit quid tibi daturus est.
B Quando autem erit? Quando reuelabitur dominus,
quãdo apparebit iudex. Quid enim manifestius quàm
Matth.25. quod dicturus est ad dexterã positis, Venite benedicti
patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ est ab
Sapien.5. origine mundi. Audient hæc illi qui ad sinistrã erunt,
& gement infructuosa pœnitentia, quia cum ita viuerent, eã fructuose noluerunt agere. Quomodo gemẽt?
Quia non est illis locus correctionis. Audiẽt autem &
Matth.25. ipsi, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo
Psal.111. & angelis eius. Iste est auditus malus. Nam iusti ad auditum bonum gaudebunt. Sic enim scriptũ est, In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit.
Ephe.3. A quo auditu malo? Quẽ audituri sunt illi, Ite in ignem
æternum. Deus enim qui potest supra quàm petimus,
aut intelligimus facere, occultum gemitum nostrum
quærit, vt in conspectu eius placeamus, & non nos quasi de iustitia nostra ante homines iactemus. Qui enim
de iustitia sua placere vult hominibus, non eo fine vt
homines qui eum vidẽt deum laudent, sed ea intentio-
Matth.6. ne vt ipse laudetur, nõ claudit ostium cõtra strepitum,
quia patet ostiũ in illo strepitu, & non audit deus quomodo audire vult in cubili. Cubile ergo, id est, cor no-
C strũ, laboremus mundare, vt ibi possit nobis bene esse.
Nouit charitas vestra quàm multa multi patiuntur in
publico, in foro, in iurgiis, in iniuriis, in cõtentionibus
& molestiis negociorũ. Quomodo quisque fatigatus
negociis foris, currit ad domum suã vt ibi requiescat,
& dat operã cito finiri negocia quæ foris sunt, & tollere se ad requiẽ in domum suã? Ideo enim vnusquisque domum suam habet, quia ibi requiescit. Si verò &
ibi molestias patiatur, vbi potest requiescere? Quid ergo bonũ est? Vt vel in domo sua requiẽ habeat. Si autẽ
patitur foris inimicos, intus fortè malã vxorem: procedit in publicum. Cum vult requiescere ab his quæ foris
sunt intrat in domum: quando verò nec ibi requiescit,
nec foris requiescit, vbi erit requies? Saltem in cubili
cordis vt tollas te ad interiora conscientiæ tuæ. Si tibi
inuenisti fortè cõiugem, quæ tibi non faciat amaritudinem sapientiam dei, cum ipsa coniungere, quiesce intus in cubili tuo, non inde te eiiciat fumus malæ conscientiæ. At ille vt meditaretur dolos, illuc se tollebat,
de quo loquitur ista scriptura, vbi homines nõ vident,
& talia ibi meditabatur, vt nec in ipso corde requie-
sceret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Astitit* D
omni via non bonæ. Quid est astitit? Perseueranter peccauit. Vnde & de quodam pio & bono dicitur, Et in via *Psal.1.*
peccatorum non stetit. Quomodo ille nõ stetit, sic iste
astitit. *Malitiam autem non odio habuit.* Ibi est finis, ibi fructus, si nõ potest nõ habere malitiam, vel oderit illam.
Cum enim odisti illam, vix tibi surrepit vt aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed
quid dicit apostolus? Non regnet peccatum in vestro *Rom.6.*
mortali corpore, ad obediendũ desideriis eius. Quando incipit non esse? Quando cõplebitur in nobis quod
ait, Cum corruptibile hoc induerit incorruptione, & *1.Cor.15.*
mortale hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc
fiat est delectatio iniquitatis in corpore, sed maior est
delectatio voluntatis. Verbis sapientiæ præceptis dei
vince peccatum, & voluptatẽ eius. Peccatũ & iniquitatẽ oderis vt iungas te deo qui tecũ illud oderit. Iam cõ- *Rom.7.*
iunctus mente legi dei, mente serui legi dei. Et si carne
propterea seruis legi peccati, quia sunt in te delectationes quædã carnales, tunc nullæ erunt quãdo iam non
pugnabis. Aliud est nõ pugnare, & esse in pace vera atque perpetua: aliud pugnare & vincere, aliud pugnare
& vinci, aliud nec pugnare sed trahi. Sunt enim homines prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur, Cum enim dicit, Malitiã non odio habuit, quomodo pugnat contra eam quam nõ odit? Iste à malitia E
trahitur nec pugnat. Sũt autẽ qui pugnare incipiũt, sed
quia de viribus suis præsumunt, vt ostendat illis deus
quia ipse vincit si se homo subiungit deo, & pugnantes
vincuntur, & cum quasi cœperint tenere iustitiam, fiunt
superbi & eliduntur. Isti pugnant, sed vincuntur. Quis
est autem qui pugnat & nõ vincitur? Qui dicit, Video *Rom.7.*
aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis
meæ. Videt repugnãtem legem legi mentis suæ. Videt
repugnantem, sed non de viribus suis præsumentem,
iste ideo victor erit. Quid enim sequitur? Infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Præsumit de eo qui iussit vt pugnet & vincat hostem, adiutus ab adiuuante. Iste autem malitiam odio habuit.

Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.
Nescio quam misericordiam ipsius dicit quæ in cœlo
est. Est enim misericordia domini & in terra. Habes
scriptum, Misericordia domini plena est terra. De qua *Psal.32.*
ergo misericordia loquitur cũ dicit, Domine in cœlo F
misericordia tua? Munera dei partim temporalia sunt
atque terrena, partim æterna & cœlestia. Qui propter
hoc colit deum, vt terrena ista atque temporalia accipiat, quę omnibus præsto sunt, quasi adhuc vt pecus est.
Vtitur quidem misericordia dei, sed non illa quam expectaturus est, quæ non dabitur nisi solis iustis, sanctis,
bonis. Quæ sunt munera quæ omnibus abundant? Qui *Matt.5.*
solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis non habet istam misericordiam dei? Primò vt sic discernatur à pecoribus, vt rationale sit animal quo possit deum intelligere: deinde
frui ista luce, isto aëre, pluuia, fructibus, diuersitate tẽporum, solatiis terrenis, salute corporis, affectu amicorũ,
salute domus suæ. Omnia ista bona sunt, & dei munera
sunt. Ne putetis fratres quòd aliquis illa poterit dare
nisi vnus deus. Quicunque ergo non expectant ista nisi à domino, multum interest inter hos & eos qui illa
quærũt aut à dæmonibus, aut à sortilegis, aut à mathematicis. Isti enim duobus modis miseri sunt, quia &
terrena sola bona desiderant, & non ab eo petunt qui

G dat omnia bona. Qui ergo ista bona desiderant, & in his bonis felices esse volunt, & ista sola petunt à deo, hoc quidē meliores sunt, quia à deo ea petunt, sed adhuc periclitantur. Dicit aliquis, Quare periclitantur? Aliquando enim considerant res humanas, & vident ista omnia bona terrena, quæ desiderant. habere atque abundare impios & iniquos,& putāt quia perdiderunt mercedem colendi deum: quia id quod mali habent, aut ipsi non habent, cum ipsi colunt deum quem non colunt illi: aut aliquando illi qui colunt non habent, & illi habent qui blasphemant: ergo in periculo sunt adhuc. Hic antē vere intellexit quam misericordiam deprecetur à deo. Domine in cœlo misericordia tua,& veritas tua vsque ad nubes, id est, misericordia quædam quam donas sanctis tuis cœlestis est, non terrena: æterna est, temporalis non est. Et quomodo illam potuisti annunciare hominibus? Quia veritas tua vsque ad nubes. Nam quis posset nosse cœlestem misericordiam deī, nisi annunciaret deus hominibus? Quomodo illam annunciauit? Mittendo veritatem suā vsque ad nubes. Quæ sunt nubes? Prædicatores verbi dei. Vnde quodam loco deus iratus est cuidam vineæ: intelli-

H git enim quantum puto charitas vestra, audiuit istum

Esai.5. Esaiam Prophetam, vbi dicit de quadam vinea, Expectaui vt faceret vuam, fecit autem spinas. Et ne quis putaret de vinea ista visibili dicere, sic conclusit, Vinea autem domini sabaoth, domus Israël est: & homo Iuda, nouellum dilectum. Ergo ipsam vineam increpabat, quam expectauit vt faceret vuam, fecit autem spinas. Et quid ait? Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Iratus deus hoc dixit, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam.& verè factum est. Missi sunt enim prædicatores apostoli, sic habemus in actibus apostolorum, quia apostolus Paulus volebat prædicare Iudæis, & inuenit ibi non vuam, sed spinas. Cœperūt enim pro bonis mala reddere,& persequi. Et ait tāquā implens quod dictum est, Mandabo nubibus meis

Act.13. ne pluant super eam. Ad vos missi eramus, sed quia repulistis verbum dei, ecce conuertimur ad gentes. Ergo impletum est, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Vsque ad nubes veritas tua venit: ideo nobis per nubes potuit nunciari misericordia dei quæ in cœlo

I est,& non in terra. Et re vera, fratres, nubes sunt prædicatores verbi veritatis. Quando minatur per prædicatores deus, tonat per nubes. Quando miracula facit per prædicatores deus, coruscat per nubes, terret per nubes, & irrigat per pluuiam. Prædicatores ergo isti, per quos prædicatur euangelium dei, nubes dei sunt. Speremus ergo misericordiam, sed illam quæ in cœlo est. *Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua sicut abyssus multa.* Qui sunt montes dei? Quæ sunt iudicia tua multa sicut abyssus? Qui sunt montes dei? Qui dicti sunt nubes, ipsi sunt & montes dei, magni prædicatores montes dei. Et quomodo quādo oritur sol, prius luce mōtes illustrat, & inde lux ad humillima terrarū descendit: sic quando venit dominus noster Iesus Christus, prius radiauit in altitudinem apostolorum, prius illustrauit montes, & sic descendit lux eius ad conuallem terrarum: & ideo

Psal.120. quodam loco dicit in psalmo, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed noli putare, quia ipsi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent, non de suo dant. Et si remanseris in montibus, non erit firma spes tua: sed in illo qui illuminat montes, spes tua & præsumptio tua debet esse. Auxiliū autē veniet tibi de montibus, quia scripturæ per montes tibi ministratæ sunt, per magnos prædicatores veri- K tatis. Sed noli in illis figere spem tuā. Audi quid dicat consequenter, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Quid ergo? Mōtes tibi dabunt auxilium? Non. Audi sequentia, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. De montibus veniet auxilium, sed non à montibus. Et à quo? A domino qui fecit cœlum & terrā. Erant mōtes alij, per quos vnusquisque cū duceret naulm, naufragiū faciebat. Emerserunt enim principes hæresum & montes erant. Arrius mons erat, Donatus mons erat, Maximinianus modo quasi mons factus est. Multi in istos montes attendentes & terram desiderantes, cum de fluctibus volunt liberari, ad saxa compulsi sunt, & naufragium in terra fecerunt. A talibus mōtibus non seducebatur ille qui ait, In Psal.10. domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer? Nolo sit spes mea in Arrio, nolo in Donato: auxilium meū à domino, qui fecit Psal.120. cœlum & terram. Discite quātum præsumatis de deo, & quantum tribuatis hominibus, quia maledictus om- Hier.17. nis qui spem suam ponit in homine. Modestissime & humiliter sanctus apostolus Paulus zelans vere eccle- L siam, sed sponso, non sibi, & horrens illos quando voluerunt dicere, Ego sum Pauli, ego Apollo, suam perso- 1.Cor.1. nam potius assumpsit, quam calcaret & contemneret, vt Christū glorificaret. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Repellit eos à se, sed vt mittat ad Christū. Nō vult à sponsa amari pro sponso, sed pro amico sponsi. Amici enim sponsi apostoli. Huic enim sponso & ille humilis Ioānes, qui putabatur Christus, zelabat. Vnde ait, Nō sum ego Chri- Ioan.3. stus, sed qui post me venit, maior me est, cuius nō sum dignus corrigiā calciamēti soluere. Vere quia tātum se humiliās, ostendit se nō esse sponsum, sed amicū spōsi: & ideo ait, Qui habet sponsam, spōsus est, amicus autē sponsi qui stat & audit eū, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Etsi amicus sponsi mons est, nō tamen à se habet lucem mōs, sed audit, & gaudio gaudet propter vocem spōsi. Nos, inquit, de plenitudine eius accepi- Ioan.1. mus. De cuius plenitudine? Illius qui erat lumē verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Huic ergo zelabat & ecclesiam apostolus dicēs, Sic nos existimet homo quasi ministros Christi 1.Cor.4. & dispensatores mysteriorum dei. hoc est: Leuaui ocu- M los meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi. Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Sed ne iterum spes tua figatur in montibus, & non sit in deo, audi, Ego plantaui, Apollo 1.Cor.3. rigauit, sed deus incrementū dedit. Et neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremētum dat deus. Iam ergo dixisti, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: dicas, Auxilium meū à domino, qui fecit cœlū & terram. Et iustitia tua sicut mōtes dei: id est, montes implentur iustitia tua. Iudicia tua sicut multa abyssus. Abyssum dicit profunditatem peccatorum, quō quisque peruenit contemnendo deū, sicut quodā loco dicit, Dedit illos deus in cōcupiscen- Rom.1. tias cordis eorū, facere quæ non conueniunt. Intendat charitas vestra, Magna res est, Magna res agitur. Quid est hoc? Dedit illos deus in concupiscentias cordis eorū, facere quæ nō conueniunt? Ergo si deus illos dedit in cōcupiscentias cordis eorū, facere quæ nō cōueniūt, ideo faciūt tāta illa mala? Quasi aliquis proponat quæstionem, Si deus hoc facit vt faciant quæ non conueniunt,

A niunt, quid ipsi fecerunt? Occultum est quod audisti, dedit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Ergo fuit concupiscentia quam vincere noluerunt, non cui traderentur iudicio dei, sed qua digni haberentur qui traderentur in concupiscentias reliquas. Vide quid de illis superius dixit, Qui cum cognouissent deum, non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Vnde? De superbia. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Inde iam sequitur, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Quia ergo fuerunt superbi & ingrati, digni habiti sunt qui traderentur in concupiscentias cordis sui, & facti sunt abyssus multa: vt non solum peccarent, sed etiam dolose agerent, ne intelligerent iniquitatem suam, & odissent. Ista profunditas est malitiæ, vt nollent inuenire & odisse. Sed ad istam profunditatem quomodo quisque peruenit, vide. Iudicia dei abyssus multa. Sicut montes dei iustitia eius, qui per gratiam ipsius fiunt magni, sic & per iudicia ipsius fiunt in profundo qui merguntur in vltima. Hac ergo delectent te montes, hac auertere ab abysso, & conuertere ad id

1 sen. d. 36. ca. Et ideo.

B quod dicitur, Auxilium meum à domino. Sed vnde? Quia leuaui oculos meos in montes. Quid est hoc? Latine dicam, In ecclesia Christi inuenis abyssum, inuenis & montes. Inuenis ibi pauciores bonos, quia montes pauci sunt, abyssus lata est: id est, multos male viuentes ab ira dei, quia sic egerunt vt traderentur in concupiscentias cordis sui, vt iam defendant peccata sua, & non confiteantur, sed dicant, Quare? Quid feci? Et ille illud fecit, & ille hoc fecit. Iam etiam defendere volunt quod arguit sermo diuinus, abyssus est. Ideo quodam loco ait scriptura, Audi abyssum. Peccator, inquit, cum venerit in profundum malorum, contemnit. Ecce iudicia tua sicut abyssus multa. Sed nondum es mons, nondum es abyssus. Fuge abyssum, attende in montes, sed nec remaneas in montibus. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terram. *Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus.* Quia dixit, misericordia tua in cœlo, vt & in terra esse sciatur, ait, Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Magna est misericordia tua, & multiplex misericordia tua deus, & hanc das & hominibus & iumentis, salus enim hominum à quo? A deo. Nunquid salus

Prouer. 18.

C iumentorum à deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit & iumenta: quia vtrunque fecit, vtrunque saluat, sed salus iumentorum temporalis est. Sũt autem qui pro magno hoc petunt à deo, quod dedit iumentis. Multiplicata est misericordia tua deus, vt non solùm hominibus sed & iumentis detur. Quæ datur hominibus? ista carnalis & temporalis. Ergo homines non habent aliquid apud deum exceptum quod iumenta nó mereantur, & quò iumenta non perueniant? Habent planè. Et vbi est quod habent? *Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Attendat charitas vestra dulcissimam sententiam. Homines & iumenta saluos facies. Iam dixit homines & iumenta, deinde autem filij hominum, quasi alij sint homines, alij autem filij hominum. Aliquando in scripturis filij hominum dicuntur generaliter homines, aliquando proprie quodammodo dicuntur filij hominum propria quadam significatione, vt non omnes homines intelligantur, maxime quãdo habet distinctionem. Non enim sine causa ibi positum est, Homines & iumenta saluos facies domine, filij autem hominum: quasi his sequestratis custodit seiunctos filios hominum. Seiunctos à quibus? Non solum à iumentis, sed & ab hominibus qui salutem iumentorum quærunt à deo, & pro magno hoc desiderant. Qui sunt ergo filij hominum? Qui sub tegmine alarum eius sperant. Illi enim homines cum iumentis gaudent in re, filij autem hominum gaudent in spe. Illi præsentia bona sectantur cum iumentis, isti futura bona sperãt cum angelis. Quare ergo cum distinctione illi vocantur homines, & isti vocantur filij hominum? Nam & quodam loco sic ait scriptura, Quid est homo quoniam memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Quid est homo quòd memor es eius? Memor es quasi absentis, filium autem hominis visitas præsentem. Quid est, memor es hominis? Homines & iumenta saluos facies domine, quia & ipsis malis das salutem, & ipsis qui non desiderant regnum cœlorum. Tuetur enim illos, & non illos deserit secundum modum suum tanquam pecora sua: & non illos deserit, tamen tanquam absentium memor est. At verò quem visitat, filius hominis est, & dicitur ei, Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.

Psal. 35. D *Psal. 8.*

E Et si vultis discernere ista duo genera hominum, duos homines primò attendite, Adam & Christum. Audi apostolum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Nascimur de Adam vt moriamur, resurgemus per Christum vt semper viuamus. Quando portamus imaginem terreni hominis, homines sumus. quando portamus imaginem cœlestis hominis, filij hominis sumus, quia Christus filius hominis dictus est. Etenim Adam homo erat, sed filius hominis nõ erat: ideo illi pertinent ad Adam qui desiderant carnalia bona, & salutem istam temporalem. Hortamur illos vt filij sint hominum, qui sub tegmine alarum eius sperant, & misericordiam illam desiderant, quæ in cœlo est, & quæ annunciata est per nubes. Sed si non possunt adhuc, interim vel temporalia bona non desiderent nisi ab vno deo, & sic in veteri testamẽto seruiant, vt ad nouum perueniant. Nam & populus ille terrena bona desiderauit, regnum Hierusalem, subiectionem inimicorum suorum, abundantiam fructuum, salutem propriam, salutem filiorũ suorum. Talia desiderabant, & talia accipiebant, sub lege custodiebantur. Desiderabant à deo bona quæ dat &

1 Cor. 15. *Matt. 8.*

F iumentis, quia nondum ad illos venerat filius hominis vt essent filij hominum: tamen iam habebant nubes annunciantes filium hominis. Venerunt ad illos prophetæ, annunciauerunt Christum: & erant ibi quidam qui intelligebant, & spem futuram habebant, vt acciperent misericordiam quæ in cœlo est. Erant ibi qui non nisi carnalia desiderarent & terrena, temporalémque felicitatem. Ipsis labebantur pedes ad facienda vel adoranda idola. Quando enim illos admonebat & flagellabat in his omnibus quibus delectabantur, & auferebat ea, patiebantur famem, bella, pestilentias, morbos, & conuertebantur ad idola. Talia bona quæ pro magno à deo desiderare debebant, ab idolis desiderabant, & dimittebant deum. Attendebant enim ipsis bonis quæ quærebãt, abundare impios & sceleratos, & putabant se frustra deum colere, quia non dabat mercedem terrenam. O homo operarius es dei, postea est tempus mercedem accipiendi. Quid iam flagitas mercedem antequam opereris? Si venerit operarius ad domum tuam, nunquid dabis mercedem ante, nisi perfecerit opera sua? Nam peruersum eum exi-

Psal. 35.

G ſtimabis ſi dixerit, prius accipiam mercedem, & tunc operabor. Iraſceris. Quare autem iraſceris? Quia non habuit fidem homini mendaci. Quomodo deus non iraſcetur, cum tu fidem non habeas ipſi veritati? Quod tibi promiſit, daturus eſt, non fallit, quia veritas eſt qui promiſit. Sed times ne fortè non habeat quod det. Omnipotens eſt, noli timere ne non ſit quod det. Immortalis eſt, nõ timeas ne ſuccedatur ei. Perpetuus eſt, ſecurus eſto. Si vis in te præſumere tota die operarium tuum, crede. & tu deo tota vita tua, quia vita tua momentum temporis eſt ad deum. Et eris, quid? Filij enim hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Neſcio quid nobis magnum promittit, vult illud dicere & non dicit: non poteſt ad id animus, non capimus. Audeo dicere fratres mei, etiam de ſanctis linguis & cordibus, per quas nobis veritas annunciata eſt: nec dici poteſt quod annunciabant nec cogitari. Res enim magna eſt & ineffabilis, & ipſi ex parte videbant in ænigmate: ſic

1.Cor.13. dicit apoſtolus, Videmus nunc ex parte in ænigmate,

H tunc autem facie ad faciem. Ecce in ænigmate videntes ſic eructabant, quales erimus cum viderimus facie ad faciem, quod ipſi parturiebant corde, & lingua parere non poterant vt caperent homines? Quæ enim neceſsitas fuerat vt diceret, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ? Quæſiuit verbum vnde loqueretur de rebus humanis quod diceret: & quia vidit homines ingurgitantes ſe in ebrietate, accipere autem vinum immoderate, & mentem perdere: vidit quid diceret, quia cum accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quodammodo humana mens, & fit diuina, & inebriatur ab vbertate domus dei. Vnde & in alio pſalmo dici-

Pſal.22. tur, Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Hoc iam calice inebriati erant martyres, quando ad paſsionem euntes, ſuos nõ agnoſcebant. Quid tam ebrium, quàm non agnoſcere vxorem flentem, non filios, non parentes? Non agnoſcebant, non eos ante oculos eſſe arbitrabantur. Nolite mirari, ebrij erant. Vnde ebrij erant? Videte, Acceperunt calicem vnde inebriarentur. Vnde & ille gratias deo agit dicens, Quid retribuam

Pſal.115. domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ergo fratres ſimus filij hominum, & ſperemus ſub tegmine alarum eius, & inebriemur ab vbertate domus eius.

I Quomodo potui dixi, & quomodo poſſum video, & quomodo video dicere non poſſum. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Torrens dicitur aqua veniens cum impetu. Impetus erit miſericordia dei ad irrigandos & inebriandos qui modo ponunt ſpem ſub vmbra alarum eius. Voluptas illa quæ eſt? quaſi torrens inebrians ſitientes. Modo ergo qui ſitit, ſpem ponat, qui ſitit, habeat ſpem, inebriatus habebit rem: antequam habeat rem,

Matth.5. ſitiat in ſpe. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quo ergo fonte irrigaberis? Et vnde currit tantus torrens voluptatis eius?

Quoniam apud te eſt, inquit, *fons vitæ.* Quis eſt fons vitæ, niſi Chriſtus? Venit ad te in carne, vt irrigaret fauces tuas ſitientes. Satiabit ſperantem, qui irrigauit ſitientem. Quoniam apud te eſt fons vitæ. *Et in lumine tuo videbimus lumen.* Hic aliud eſt fons, aliud lumen: ibi non ita. Quod enim eſt fons, hoc eſt & lumen: & quicquid vis illud vocas, quia non eſt quod vocas, quia non potes congruum nomen inuenire, non remanet in vno nomine. Si diceres, quia lumen eſt ſolum: diceretur tibi: Sine cauſa ergo mihi dictum eſt vt eſuriã K

& ſitiam. quis enim eſt qui manducet lumen? Illud planè rectè mihi dictum eſt, Beati mũdicordes, quoniam *Ibidem.*

ipſi deum videbunt. Si lumẽ eſt, oculos meos præparo. Para & fauces, quia illud quod lumen eſt, & fons eſt. Fons, quia ſatiat ſitientes: lumen, quia illuminat cæcos. Hic aliquãdo alibi lumen, alibi fons. Aliquando enim currunt ſontes & in tenebris, & aliquãdo in eremo pateris ſolem, non inuenis fontem. Hic ergo poſſunt iſta duo eſſe ſeparata: ibi non fatigaberis, quia fons eſt: non tenebraberis, quia lumen eſt. *Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.* Quod ſæpe diximus, illi ſunt recticordes, qui ſequuntur in hac vita voluntatem dei. Voluntas dei eſt aliquando vt ſanus ſis, aliquando vt ægrotes. Si quando ſanus es, dulcis eſt voluntas dei, & quando ægrotas, amara eſt voluntas dei: non recto corde es. Quare? Quia nõ vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem dei, ſed dei vis curuare ad tuam. Illa recta eſt, ſed tu es curuus. Voluntas tua corrigenda eſt ad illam, non illa curuanda eſt ad te, & rectum habebis cor. Bene eſt in hoc ſeculo, vt benedicatur deus qui conſolatur, labo- L

ratur in ſeculo: benedicatur deus quia emendat & probat: & eris recto corde dicens, Benedicam dominum *Pſal.33.*

omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. *Non veniat mihi pes ſuperbiæ.* Certe iam dixit, ſub vmbraculo alarum eius ſperabunt filij hominum, & inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Cum cœperit quiſque iſto fonte vberius irrigari, caueat ne ſuperbiat. Non enim inerat Adæ primo homini, ſed venit illi pes ſuperbiæ, & mouit illum manus peccatoris, id eſt, manus diaboli ſuperba. Quomodo ille qui eum ſeduxit, dixit, Po- *Eſai.14.*

nam ſedem meam ad Aquilonem: ſic illi perſuaſit. Gu- *Gene.3.*

ſtate, & eritis ſicut dij. Superbia ergo lapſi ſumus, vt ad iſtam mortalitatem perueniremus. Et quia nos ſuperbia vulnerauerat, humilitas ſanos fecit. Venit humilis deus, vt à tanto ſuperbiæ vulnere curaret homi-

nem. Venit, quia verbum caro factum eſt, & habitauit *Ioan.1.*

in nobis. Comprehenſus eſt à Iudæis, inſultatum eſt ei. Audiſtis cum euãgelium legeretur, quid dixerunt, & cui dixerunt, Dæmonium habes: & ille non dixit, Dæ-

monium habetis vos, quia vos in peccatis veſtris eſtis, *Ioan.8.*

& diabolus poſsidet corda veſtra. Nõ hoc dixit, quod ſi diceret, verum diceret: ſed non erat tempus vt hoc

diceret, ne non veritatem prædicare, ſed maledictum M

reddere videretur. Dimiſit quod audiuit, quaſi non audiſſet. Medicus enim erat, & phreneticum curare venerat. Quomodo medicus non curat quicquid audiat à phrenetico, ſed quomodo conualeſcat & fiat ſanus phreneticus: nec ſi & pugnum ab illo acipiat, curat: ille illi facit noua vulnera, ille veterem febrem ſanat: ſic & dominus ad ægrotum venit, ad phreneticum venit, vt quicquid audiret, quicquid paſſus eſſet, contemneret, hoc ipſo eos docens humilitatem, vt humilitate docti, ſanarentur à ſuperbia, de qua iſte liberari deprecatur dicens, Non veniat mihi pes ſuperbiæ,

Et manus peccatoris non moueat me. Si enim venerit pes ſuperbiæ, mouet manus peccatoris. Quę eſt manus peccatoris? Male ſuadentis operatio. Si factus eſt ſuperbus, citu te corrũpit qui male ſuadet. Satage humilis fieri in deo, & nõ valde cures quid tibi dicatur. Hinc eſt quod alibi dicitur, Ab ocultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo. Quid eſt, ab occultis meis? Non veniat mihi pes ſuperbiæ. Quid eſt, & ab alienis parce ſeruo tuo? Neq; manus peccatoris moueat me. Serua quod

intus eſt,

A intus est, & non timebis foris. Quare autem valde hoc times? Quasi diceretur, *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem.* Vt venirent ad illam abyssum de qua dictũ est, Prouer. 8. Iudicia tua sicut abyssus multa: vt ad illud profundum peruenirent, vbi peccator qui contemnit cecidit. Ceciderunt. Vbi primo ceciderunt? In pede superbiæ. Rom. 1. Audite pedem superbiæ. Qui cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt. Venit illis pes superbiæ, vnde venerunt in profundum, tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum facere quæ non conueniunt. Radicem peccati & caput peccati timuit qui dixit, Nõ veniat mihi pes superbiæ. Quare illum pedem dixit? Quia superbiẽdo deum deseruit & discessit: & pedem ipsius, affectum ipsius dixit. Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueant me, id est, opera peccatoris non moueant me, vt imitari illos velim. Quare autem cõtra superbiam hoc dicit, Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem? Quia qui iniqui sunt, in superbia ceciderunt. Ideo cum cautam faceret dominus ecclesiam, ait, Illa tuum, inquit, obseruabit caput, & tu eius calcaneum. Gen. 3. Serpens obseruat calcaneum, B quando tibi veniat pes superbiæ, quando labaris vt deiiciat. Tu autem caput eius obserua. Eccle. 10. Initiũ omnis peccati superbia. Ibi ceciderunt qui operãtur iniquitatem. Ioan. 8. *Expulsi sunt, nec potuerunt stare.* Primò ille in veritate non stetit, deinde per eum illi quos dimisit deus de paradiso. Gen. 3. Vnde ille humilis qui non se dicit dignum soluere corrigiã calciamenti, Ioã. 1. & 3. non est expulsus, sed stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi, nõ propter suam, ne veniat ei pes superbiæ, & expellatur, nec possit stare. Et si cum labore aliquibus vestrum tædio fuerimus, finiuimus psalmum: trãsiuit tædium, & gratulabimur, quia psalmus totus expositus est. In medio autem timens ne onerarem vos, dimissurus eram: sed cogitaui quia intentio vestra præcideretur, & non sic rediret ad dimidium, quomodo si exponeremus totum, & malui vobis grauis esse, quàm in re imperfecta reliquias seruare. Debetur enim vobis etiam crastinus sermo: orate pro nobis vt valeamus exhibere, & afferte fauces esurientes, & corda deuota.

Concio prima de prima parte psalmi. XXXVI.

C NOuissimus dies terribiliter venturus auditur eis qui securi esse bene viuẽdo nolunt, & male viuere diu volunt. Vtiliter autẽ deus latêre voluit illũ diem, vt semper sit paratũ cor ad expectandum quod esse venturum scit, & quando venturum sit nescit. Quia verò dominus noster Iesus Christus magister nobis missus est, etiam filium hominis dixit nescire illum diem, quia in magisterio eius non erat vt per eum sciretur à nobis. Matth. 24. Neq; enim aliquid scit pater quod filius nescit, cum ipsa scientia patris ille sit, qui sapientia est eius. 1. Cor. 1. Est autem sapientia eius, filius eius, verbũ eius. Sed quia nobis scire nõ proderat, quod quidem ille nouerat qui nos docere venerat, non tamen hoc quod nobis nosse non proderat: non solum sicut magister aliquid docuit, sed sicut magister aliquid non docuit. Tanquam magister enim sciebat & docere quod proderat, & non docere quod oberat. Sic autem quodam genere locutionis nescire filius dicitur quod nõ docet. Ideo nescire dicitur quod nescire nos facit, quomodo quotidie loquimur modo quodam locutionis vt dixi. Lætum enim diem dicimus, quia lætos nos facit: & tristem diem, quia tristes nos facit: & frigus pigrum, quia pigros nos facit: quomodo con- D tra dicitur à domino, Nunc cognoui. Dictum est Abrahæ; Nunc cognoui quòd timeas deum. Gen. 22. hoc deus nouerat & ante illam probationem. Nam illa probatio ideo facta est, vt nos nossemus quod deus iam nouerat, & propter nos docendos conscriberetur, quod ante documẽtum ille nouerat: & fortasse & ipse Abraham nõdum nouerat quas vires haberet fides eius. Vnusquisque enim se tentatione tanquam interrogatus agnoscit, sicut Petrus quas vires haberet fides eius vtique nesciebat quando dixit domino, Luc. 22. Tecum paratus sum vsque ad mortem. Dominus autẽ qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuncians illi infirmitatem eius, tãquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus qui ante tentationem præsumpsit de se, in tentatione didicit se. Sic ergo non absurde sentimus & patrem nostrum Abraham cognouisse vires fidei suæ, Gen. 22. vbi iussus immolare vnicum filium suum, non dubitauit nec trepidauit ei offerre qui dederat: quia quemadmodum nesciuit vnde daturus erat nondũ natum, sic credidit posse reparare immolatum. Dixit ergo deus, Nunc cognoui, quod intelligimus, nunc cognoscere te feci, secun- E dum locutiones quas commendauimus pigrum frigus, quòd pigros faciat: & lætum diem, quòd lætos faciat: sic cognoscens, quòd cognoscentes faciat. Inde est illud, Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si diligatis eum. Deute. 13. Dabis enim profectò domino deo nostro, deo summo, deo verò magnam ignorãtiam, quod vtique sacrilegum esse intelliges, si sic acceperis, Tentat vos dominus vt sciat, tanquam ipse de nostra tentatione concipiat scientiam, in quo erat antè ignorantia. Sed quid est, tentat vos vt sciat? tentat vos vt scire vos faciat. Accipite ergo à contrario regulam intelligentiæ: & quemadmodum cum deum auditis dicere, cognoui, intelligitis cognoscere vos feci: sic & cum auditis de filio hominis, id est de Christo dici, quòd illum diem nesciat, intelligite dici quòd nescire faciat. Quid est autem nescire faciat? Occultat vt nesciatur quod nobis prodi non prodest. Hoc est quod dixi magistrum bonum nosse quid prodat, nosse quid tegat, sicut quædã eum legimus distulisse. Vnde intelligimus non omnia promenda esse quæ capere non possunt hi quibus promuntur. Dicit enim alibi, Multa habeo vobis dicere, Ioan 16. sed non potestis illa portare modo. Dicit & F apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, 1. Cor. 3. sed quasi carnalibus: quasi paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Neque enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis. Quò proficit iste sermo? Vt quoniam diem nouissimum scimus venturũ: vtiliter autem scimus venturũ, & vtiliter ignoramus quando venturus sit: paratum cor habeamus bene viuendo, & nõ solùm non timeamus venturum illum diem, sed & amemus. Dies quippe ille sicut infidelibus laborem auget, sic fidelibus finit. Quid autem horum duorum esse velis, antequam veniat nunc est in potestate, cum venerit non erit. Elige ergo cum tempus est, quia deus quod misericorditer occultat, misericorditer differt. Iam verò quia in quocũque genere vitæ quod habet aliquã professionem, nõ omnes inueniuntur probi, non omnes inueniũtur reprobi, ex hoc apparet: quia de quibusdã hominum generibus, quæ per similitudines in euangelio modo proposita audiuimus, sic cõcluditur, Vnus assumetur, & vnus relinquetur. Matt. 24. Assumetur bonus, relinquetur malus. Vidẽtur duo in agro, eadẽ professio est, sed nõ idem cor. Professionẽ vident homines, cor

G nouit deus. Quodlibet ergo ager significet, vnus assumetur, & vnus relinquetur: non quasi dimidia pars assumetur, & dimidia relinquetur, sed genera hominum duo dicit. Et si aliud eorum sit in paucis, aliud in multis, vnus assumetur, & vnus relinquetur: hoc est vnum genus assumetur, & alterum relinquetur. Sic in lecto, sic in molendino. Expectatis fortasse quid ista sint, videtis tecta esse, & similitudinibus quibusdam inuoluta. Potest mihi aliud videri, alteri aliud: sed neque ego quod dixero præscribo alteri ad meliorem intellectum, nec ille mihi: an vtrunque cum fide accipiendum sit, si vtrunque cum fide concordat. Videntur enim mihi in agro laborare qui præsunt eccle-
1. Cor. 3. siis, sicut apostolus dicit, Dei agricultura, dei ædificatio estis. Nam & architectum se dixit, cum dicit, Vt sapiens architectus fundamentum posui. Et agricolam, cum dicit, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. In molendino ergo duas dixit, non duos. Credo quòd hæc figura ad plebes pertineat, quia præpositi regunt, plebes reguntur. Et molendinum puto dictum mundum istum, quia rota quadam temporum voluitur, & amatores suos con-
H terit. Sunt etiam qui de actionibus mundi non recedunt, sed tamen & ibi alij bene operantur, alij male.
Luc. 16. Alij sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis, à quibus recipiantur in tabernacula æterna, quibus di-
Matt. 25. cetur, Esuriui & dedistis mihi manducare. Alij ista negligunt, quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mihi manducare. Proinde quia de his qui versantur in negociis & operibus huius mundi, alij diligunt benefacere indigentibus, alij negligunt: tanquam de duabus in molendino, vna assumetur, & vna relinquetur. Lectum autem positum arbitror pro quiete: quia sunt qui neque actiones mundi pati volunt, sicut sunt coniugati homines, habentes domos, familias, filios: neque aliquid in ecclesia agunt, sicut præpositi, velut in agricultura laborantes: sed velut ad hæc infirmi, secedunt ad ocium, & quieti esse diligunt: veluti memores infirmitatis suæ, non se committentes magnis actionibus, & quodammodo in strato infirmitatis suæ rogantes deum. Et hæc professio habet bonos, habet fictos. Proinde etiam ex his vnus assumetur, & vnus relinquetur.
I Ad quamcunque professionem te conuerteris, para te pati fictos: alioquin si te non paraueris, inuenies quod non sperabas, & deficies aut perturbaberis. Ad omnia ergo te paratum facit qui tibi loquitur, cum tempus est & illi loquendi, nondum iudicandi: & tibi audiendi, nondum frustra pœnitendi. Est enim modo pœnitentia non frustra, erit tunc frustra. Etenim tunc pœnitebit homines male vixisse, sed nullo modo illis iustitia dei reuocat quod sua iniustitia perdiderunt. Iustum enim est apud deum, vt modo impertiatur misericordiam, tunc exerceat iudicium. Ideo nunc non tacetur. An tacetur? Arguat quisque, murmuret, si non per totum orbem hæc scriptura recitatur atque cantatur, si cessat etiam venalis ferri per publicum. Sed reuera hoc te perturbat hominem Christianum, quia vides male viuentes felices, rerum istarum copia circumfluere, sanos esse, superbos, dignitatibus eminere, incolumem habere domum, gaudia suorum, obsequia clientum, excellentissimas potentias, nihil triste interpellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, facultates copiosissimas respicis: & dicis eorum nullum esse diuinum iudicium, omnia casibus fieri, & fortuitis motibus venulari. Nam si deus, inquis, res huma-

nas respiceret, non floreret illius iniquitas, & mea in- K
nocētia laboraret. Omnis morbus animæ habet in scripturis medicamentum suum. Qui ergo sic ægrotat, vt ista dicat in corde suo, bibat potionem psalmi huius. Quid est? Iterum aspiciamus. Quid dicebas? Quid dicebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni laborant. Quomodo ista videt deus? Accipe, bibe. Ipse tibi hāc de quo ista murmuras temperauit potionem, tantùm ne recuses saluberrimum poculum: accommoda per aurem os cordis, & bibe quod audis. *Noli æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent.* Quod tibi longum videtur, cito est deo: subiunge te deo, & tibi cito erit. Quod ait fœnum, hoc intelligimus olera prati. Vilia quædam sunt, & superficiem terræ tenentia, altam radicem non habent. proinde per hyemem virent: at vbi sol æstatis feruescere cœperit, arescent. Modo ergo tempus est hyemis, gloria tua nondum apparet: sed si alta radix est charitatis tuæ, sicut multarum arborum gloria per hyemem, transit frigus, venit æstas, id est iudicij dies: tunc arescet viror fœni, tunc apparebit arborum gloria. Mor- L
tui enim estis, ait apostolus: quomodo videntur arbores per hyemem quasi aridæ, quasi mortuæ. Ergo quæ Coloss. 3.
spes si mortui sumus? Intus est radix. Vbi radix nostra, ibi & vita nostra. ibi enim charitas nostra. Et vita vestra, inquit, abscondita est cum Christo in deo. Quando arescit qui sic habet radicem? Quando autem erit ver nostrum? Quando æstas nostra? Quando nos circumuestit dignitas foliorum, & vbertas fructuum locupletat? Quando hoc erit? Audi quod sequitur, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Quid ergo modo? Noli æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent. Quid ergo tu? *Spera in dominum.* Illi enim sperant non in dominum: spes illorum mortalis, spes illorum caduca, fragilis, volatica, transitoria, inanis erit. Spera in dominum. Ecce spero, quid agam? *Et fac bonitatem.* Noli facere malitiam, quam respicis in illis male florentibus, fac bonitatem. *Et inhabita terram.* Ne fortè bonitatem extra inhabitationem
terræ facias. Terra enim domini, ecclesia eius est: ipsam Ioan. 15.
rigat, ipsam colit, ille agricola, ille pater. Multi enim M
quasi exercent bona opera, sed quia non inhabitāt terram, nō pertinent ad agricolam. Ergo fac bonitatem, non extra terram, sed inhabita terram. Et quid habebo? *Et pascêris in diuitiis eius.* Quæ sunt diuitiæ eius terræ? Diuitiæ eius dominus eius, diuitiæ eius deus eius.
Ipse est ille cui dicitur, Pars mea domine. Ipse est ille Psal. 172.
de quo dicitur. Dominus pars hæreditatis meæ & ca- Psal. 15.
licis mei. Recenti sermone commendauimus charitati vestræ & deum esse possessionem nostram, & nos esse possessionem dei. Audi quia diuitiæ terræ huius ipse est. Vide quid sequitur, *Delectare in domino.* Tanquam quæsieris & dixeris: Ostende mihi diuitias terræ illius, in qua me iubes habitare: Delectare, inquit, in domino. *Et dabit tibi petitionem cordis tui.* Signanter accipe petitionem cordis tui, discerne petitionem cordis tui à petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec fru-
stra dictum est in quodam psalmo, Deus cordis mei. Psal. 72.
Ibi enim sequitur & dicit, Et pars mea deus meus in secula. Verbi gratia, Cæcus est corpore, rogat vt illuminetur. Esto roget, quia & ista deus facit, & ista deus præstat: sed rogant hæc etiam mali. Petitio hæc carnis.

Insinuatur,

A Infirmatur, rogat se saluum fieri, saluus fit moriturus. Et ista petitio carnis est: & si qua sunt talia. Petitio cordis quæ est? Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos, vtique ad videndam istam lucem quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lu- *Mat.5.* cem pertinet. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Delectare in domino, & dabit tibi petionem cordis tui. Ecce desidero, rogo, volo, egóne implebo? Non. Quis ergo? *Reuela ad dominum viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.* Indica illi quid patiaris, in- *Galat.5.* dica illi quid velis. Quid enim pateris? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. *Roma.7.* Quid ergo vis? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia ipse faciet cum reuelaueris ad eum viam tuam, vide quid sequitur, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quid ergo facturus est, quia dictum est, Reuela ad dominum viam tuam, & spera in eum & ipse faciet? Quid faciet?

Et educet sicut lumen iustitiam tuam. Modo enim abscondita est iustitia tua, in fide res est, & nondum in specie. B Aliquid credis vt facias, nondum vides quod credis. Cum autem cœperis videre quod credidisti, educetur in lumine iustitia tua, quia iustitia tua erit fides tua. Iu- *Abac.2.* stus enim ex fide viuit. Et educet velut lumen iustitiam *Roma.1.* tuam. *Et iudicium tuum sicut meridiem.* Hoc est clarum lumē. Parum erat dicere vt lumen. Lumen enim iam dicimus & cum albescit: lumen dicimus & cum sol oritur: sed nunquam est clarior lux, quàm medio die. Non solùm ergo educet sicut lumen iustitiam tuam, sed erit iudicium tuum tāquam meridies. Modo enim iudicas sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti, hoc est iudicium tuum, nemo tibi ostendit quod promisit. Promissorem adhuc tenes, exhibitorem autem expectas. In iudicio ergo fidei tuæ elegisti sequi quod non vides. In abscondito est iudicium tuum, adhuc reprehenditur & irridetur ab infidelibus. Quid credidisti? Quid tibi Christus promisit? Quia immortalis eris, & dabit tibi vitam æternam. Vbi est hoc? Quando dabit? Quando fieri potest? Iudicas tu magis sequi Christum promittentem quod non vides, quàm im- C pium reprehendentem credidisse te quod nondum vides. Et hoc est iudicium tuū. Et quale sit iudicium tuū, adhuc non apparet: in isto seculo quasi nox est. Quando ergo educet iudicium tuum velut meridiem? Cum *Coloss.3.* Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Cum venerit iudicij dies, & venerit Christus, & congregauerit omnes gentes iudicandas, quid erit tunc? Impius vbi abscondet perfidiam suam, cum videro fidem meam? Ergo modo quid? Angustiæ, tribulationes & tentationes: & bea- *Mat.10.* tus qui perduret, quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ne cedat insultatoribus, ne eligat hic florere, vt ex arbore fœnum fiat. Quid igitur debeo? Quid debeas audi. *Subditus esto domino, & obsecra eum.* Hoc est, sit vita tua obedire præceptis eius. Hoc est enim subditum illi esse, & obsecrare donec det quod promisit. Perseueret bonum opus, perseueret & oratio. *Luc.18.* Oportet enim semper orare, & non deficere. In quo appares subditus? In faciendo quod præcepit. Sed mercedem nondum accipis, fortè quia capere nōdum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipe- *Mat.20.* re. Exerce te operibus, labora in vinea; finito die pete mercedem, fidelis est qui te adduxit ad vineam. Subditus esto domino, & obsecra eum. Ecce facio, subditus sum domino, & obsecro eum. Sed quid tibi videtur? Vicinus ille nequam male agens & florens est: D furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego noui: in omnibus elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere. In his quomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra, *Ne subæmuleris eum, qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras, sed in via dei. Illi prosperitas in via est, in peruentione infelicitas: tibi labor in via, in peruentione felicitas, quoniam iter impiorum peribit. Nouit dominus vias iustorum, *Psal.1.* & iter impiorum peribit. Has vias ambula quas nouit dominus. Et si ambulas in eis, non te fallunt. Via verò impiorum, felicitas transitoria: finita via, peracta est felicitas. Quare? Quia via illa lata est, finis eius in pro- *Mat.7.* fundum inferni perducit. Via verò tua angusta est; & pauci ingrediuntur per eam: sed ad quam latitudinem perueniant, debes cogitare, ne subæmuleris eum qui prosperatur in via sua. *In homine faciente iniquitatem. Desine ab ira, & derelinque furorem.* Quid stomacharis? Quid per iracundiam & indignationem ista aut blasphemas, aut propè blasphemas? In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, & derelinque furorem. Nescis E quò te prouocet ira ista? Dicturus es deo, quia iniquus est, illuc pergit. Ecce ille quare felix est, & ille infelix est? Vide quid pariat, offoca malam conceptionem. Desine ab ira, & derelinque indignationem, vt iam resipiscens dicas, Turbatus est præ ira oculus meus. Quis *Psal.6.* oculus nisi fidei? Interroga oculum fidei tuæ, credidisti in Christum. Quare credidisti? Quid tibi promisit? Si felicitatem seculi huius tibi promisit Christus, murmura aduersus Christum, murmura aduersus illum quando vides infidelem felicem. Quid tibi promisit felicitatis? Quid nisi in resurrectione mortuorum? Quid autem in hac vita pateris quod non ipse, in qua magis dedignaris serue, discipule, quàm domin[us], quàm magister? Nónne ab ipso audis, Non est seruus maior *Ioan.13.* domino suo, & non est discipulus super magistrum? Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem passus est. Et quid horum iusto debebatur? quid nō tibi peccatori debebatur? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur præ ira: desine ab ira, & derelinque indignationem. *Ne subæmuleris vt maligne facias.* Quasi F imitando deum, qui maligne faciendo floret ad tempus. Ne subæmuleris, vt maligne facias. *Quoniam qui maligne agūt exterminabuntur.* Sed felicitatē eorū video. Crede illi qui dicit, exterminabuntur, quia melius ille videt quàm tu, cuius oculum turbare ira non potest, Quoniam qui maligne agunt exterminabuntur. *Sustinentes autem dominum.* Non enim aliquem fallacem, sed vtique ipsam veritatem. Non enim aliquem minus valentem, sed vtique omnipotentem. Sustinentes autem dominum, *Ipsi hæreditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi illam Hierusalem, cuius amore qui exardescit, perueniet ad pacem? Sed quandiu peccator floret? quamdiu sustinebo? Festinas, Cito erit quod tibi diu est. Infirmitas facit diu videri quod cito est. Quomodo inueniuntur desideria ægrotorum? Nihil tamdiu, quàm vt calix sitienti præparetur. Vtique festinatur à suis, ne fortè offendatur infirmus. Quando fiet? quando coquetur? quando dabitur? Celeritas est in illis qui tibi seruiunt, sed infirmitas tua diuturnum putat quod cito agitur. Ergo videte medicum nostrum blādientem infirmo dicenti, Quamdiu durabo, quamdiu erit? *Et adhuc pusillum, & non erit peccator.* Inter peccatores certe gemis, de peccatore gemis: pusillum, & non erit. Ne fortè quia tibi dixi, Sustinentes autem do-

G minnm ipsi hæreditate posidebunt terram, ne sustinētiam istam longissimam putes: modicum sustine, sine fine accipies quod sustiues. Adhuc pusillum, & non erit peccator. Recole annos ab Adam vsque in hodiernum diem, percurre scripturas, heri penè Adam ille de paradiso lapsus est. Tot secula emensa voluta sunt. Vbi sunt [..ne.3.] præterita tempora? Sic pauca quæ restant, vtique transibunt. Si toto illo tempore viueres, ex quo Adam de paradiso dimissus est vsque in hodiernum diem, certè videres vitam tuam non fuisse diuturnam, quę sic auolasset. Vnius autem cuiusque hominis vita quanta est? Adde quantoslibet annos, duc longissimam senectutem, quid est? Nónne aura est matutina? Ergo longe sit dies iudicij, quando erit retributio iniustorum & iustorum: tuus certè dies vltimus longe abesse non potest. Ad hūc te præpara. Qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. Post vitā istam paruam nondum eris vbi e- [Matt.25.] runt sancti, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab initio mun-
H di. Nondū ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, [Luca.16.] vbi illū quondā vlcerorum pauperem, diues ille superbus & sterilis in mediis suis tormentis vidit à longe requiescentem. In illa requie positus, certè securus expectas iudicij diem, quando recipias & corpus, quando immuteris vt angelo æqueris. Ergo quantum est quod festinamus, & dicimus, quando erit? Tardum erit, hoc dicturi filij nostri, & hoc dicturi nepotes nostri. Et cum singuli quique sibi succedentes hæc dicturi sunt, sic transit quod adhuc pusillum futurum est, quemadmodum transiit totum quod iam præteritum est. O infirme, adhuc pusillum, & non erit peccator. *Et quæres locum eius & non inuenies.* Ostendit quid dixit, non erit, non quia omnino non erit, sed quia ad nullos vsus esse poterit. Si enim omnino non erit, nec torquebitur. Iam ergo securitas data est peccatori vt dicat, Faciam quicquid volo quamdiu viuo, postea non ero. Non erit [Matt.25.] qui doleat, non erit qui torqueatur. Et vbi est, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius? Sed fortè missi in ignem illum non erunt, & cōsumentur. Non illis diceretur, Ite in ignem æternum, quia
I non futuris non esset æternus. Et tamen quid illic futurū sit eis, vtrum omnino cōsumptio, an dolor & cru- [Matt.8.] ciatus, non tacuit dominus dicens, Ibi erit ploratus, & stridor dentium. Quomodo ergo plorabunt & stridebunt dentibus, si nō erunt? Quomodo ergo adhuc pusillum & nō erit peccator, nisi quomodo in consequēti versu exposuit, & quæres locum eius, & nō inuenies? Quid est locum eius? Vsum eius. Habet enim aliquem vsum peccator? Habet. Hic vtitur illo deus ad proban- [Iob.1.] dum iustum, quomodo vsus est diabolo ad probādum [Mat.26.] Iob, quomodo vsus est Iuda ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hic est ergo locus eius, quomodo est in fornace aurificis locus paleæ. Ardet palea vt aurum purgetur, Sic sæuit impius, vt iustus probetur. Sed cum transierit tēpus probationis nostræ, quando non erunt qui probentur, nō erunt per quos probentur. Nunquid quia diximus, non erunt qui probentur, non erunt ipsi? Sed quia iam nō opus erit peccatoribus, per quos iusti probentur, & quæres locum eius, & nō inuenies. Modo quære locū peccatoris, inuenies. De peccatore fecit deus flagellum, dedit ei & honorem, dedit ei & potestatē. Aliquando enim facit hoc, dat peccatori potestatem, flagellantur, inde res humanæ, emendantur inde pij, peccatori illi hoc redditur quod debetur, & tamen factū est de illo vnde proficiat pius: vnde deficiat impius. Quæres locum eius, & K
non inuenies. *Mansueti autem hæreditate posidebunt terram.* Terra est illa, de qua sæpe locuti sumus, Hierusalē sancta, quæ liberabitur de peregrinatione ista, & in æternum viuet cum deo & de deo. Ergo hæreditate posidebunt terram. Quæ erunt delitiæ ipsorum? *Et delectabuntur in multitudine pacis.* Delectetur hic impius ille in multitudine auri, in multitudine argēti, in multitudine mancipiorum, in multitudine postremò opū diuersarum, viuolentiæ, latissimorum & luxuriosorum conuiuiorum. Hæc est potentia cui inuides, iste flos est qui te delectat. Nónne & si semper sic esset, plangendus esset? Quæ erunt autem delitiæ tuæ? Et delectabuntur in multitudine pacis. Aurum tuum pax, argentum tuum pax, prædia tua pax, vita tua pax, deus tuus pax. Quicquid desideras, pax tibi erit, quia hic aurum quod est, non potest tibi esse argentum: quod vinum est, non potest tibi esse panis: quod tibi lux est, nō potest esse potus, deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum ne esurias, bibes eum ne sitias, illuminaberis ab eo ne sis cæcus, fulcieris ab eo ne deficias, posidebit te totum inte- L
grum, totus integer. Angustias non ibi patieris cum eo, cum quo totum posides. Totum habebis, totum & ille habebit, quia tu & ille vnum eritis, quod vnum eritis quod vnum totum & ille habebit, qui vos posidet. Hæ sunt reliquiæ homini pacifico. Hoc & cantabimus, qui versus longe quidem est in isto psalmo ab his tractatis versibus. Sed quia ipsum cātabimus, ad ipsum claudere debemus. Tu tantum securus esto, custodi innocentiā, preciosa res est. Furari vis aliquid, credo, vt acquiras, vide quò manum mittis, & vnde tollis. Hac vis acquirere, hac perdis. Acquiris pecuniam, perdis innocentiam. Euigilet potius cor tuum, qui volebas acquirere pecuniam, & perdis innocentiam: perde potius pecuniam, custodi innocentiam, & vide directionem, quia diriget te deus, vt omnia quæcunque vult, velis & tu. ipsa enim est directio. Nam si tu nolis quod deus vult, curuus eris, & prauitas tua non te permittet planari recto. Custodi ergo innocentiam; vide directionem, & noli putare quia finita est ista vita, finitꝰ est homo, quia sunt reliquiæ homini pacifico.

M

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

De psalmo isto loqui charitati vestræ, & iussi sumus, & obtemperare debemus. Voluit enim dominus propter imbrium nimietatem retardare profectionem nostram, & imperatum est nobis, ne vacaret hic erga vos lingua nostra, cum cordis nostri negocium semper scitis, sicut & nos vestri. Commendaueramus autem iā voluntatem dei in isto psalmo, quid nos velit docere, quid admonere, contra quid cautos esse, & quid tolerare, & quid sperare. Duo enim genera hominum iustorum, & iniquorum in hac terra & in hac vita cōmixta sunt. Habent singula ista genera proprias intentiones cordis sui. Genus iustorum conatur in sublimia per humilitatem, genus iniquorū præponderat ad inferiora per elationem. Hoc tantum se deprimit vt surgat, illud se extollit vt cadat. Ex eo fit vt vnum genus toleret, alterum toleretur: propositúmque sit iustis ipsos etiam iniquos in vitam æternam lucrari: propositum autem iniquis reddere mala pro bonis, & eos qui sibi vitam æternam volunt, si fieri potest, etiā vita temporali priuari. Aegre enim fert & iniustus iustum

A ſtum,& iuſtus iniuſtum.oneri ſibi ſunt. Nemo dubitat quòd iſti duo alterutrum ſibi oneri ſunt, ſed diuerſis intẽtionibus.Ad hoc enim iuſtus iniuſto oneri eſt,quia iniuſtum eum eſſe non vult, ſed eum iuſtum fieri, & optat votis, & conatur factis. Iniuſtus autem ſic odit iuſtum,vt nolit eum eſſe,non vt bonum velit eſſe. Quanto enim bonus eſt, tanto magis oneri eſt iniquitati illius. Et laborat quidem ſi fieri poteſt, vt eum iniuſtum faciat:ſi autem non poteſt,de medio tollat,& à ſuo tædio moleſtiáque remoueat. Sed & ſi eum fecerit iniuſtum nihilo minus oneri illi erit. Non enim iuſtus tantùm iniuſto oneri eſt, ſed & duo iniuſti vix ſe patiuntur. Et quando ſe videntur diligere, conſcientiam ſibi debent,nõ amicitiam. Tunc autem ſecum cõcordant, quando in perniciem iuſti conſpirant, non quia ſe amant, ſed quia eum qui amandus erat, ſimul oderunt. Contra hoc genus hominum indicit nobis dominus deus noſter tolerantiam & affectum illum charitatis,
Mat.5. quem nouimus in Euangelio,præcipiente nobis domi-
B no & dicente, Diligite inimicos veſtros, & benefacite
Roma.12. his qui oderunt vos. Sic & apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Contende cum malo, ſed de bonitate. Ipſa eſt enim vera contentio, vel potius certamen ſalubre, vt ſit bonus contra malum, non vt ſint duo mali. Ergo ad pſalmũ reſpicite. Primæ partes iam tractatæ ſunt, ſequuntur hæ. *Obſeruabit peccatõr iuſtum,& ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis. Dominus autem irridebit eum.* Quem? Vtique peccatorem ſtridentem ſuper iuſtũ dentibus ſuis. Vnde autem dominus irridet eum?

Quoniam proſpicit quòd veniet dies eius. Acerbus videtur cum minatur iuſto neſciens horam ſui craſtinam, dominus autem videt & proſpicit diem eius. Quẽ diem?
Mal.16. Quo reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Theſau-
Rom.2. rizat enim ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei. Sed dominus proſpicit, tu autem non proſpicis: indicabit tibi quid proſpicit. Tu diem iniuſti quo pœnas paſſurus eſt ignorabas, ſed qui ſcit non te celabit. Non parua pars ſcientiæ eſt, ſcienti coniungi. Ille habet oculos cognitionis,tu habeto credulitatis. Quod videt deus, crede tu. Veniet enim dies iniuſti quem
C proſpicit deus. Qui dies? Eius vindictæ. Neceſſe eſt tamen vt vindicetur in impium, vindicetur in iniuſtum, ſiue conuertat ſe,ſiue non ſe conuertat. Si enim ſe conuerterit, hoc ipſum in illo vindicatur, quod periit iniquitas. Nónne irriſit dominus proſpiciens dies iniquo-
Acto.1. rum duorum, & Iudæ traditoris & Saulis perſecutoris?
Acto.9. Vnius diem proſpexit ad pœnam, alterius ad iuſtitiam. In vtrunque vindicatum eſt. Ille eſt gehennæ ignibus deputatus,iſte cœleſti voce proſtratus. Ergo & tu quem pateris iniquum, per oculos fidei proſpice cum deo dies eius: & cum eum videris in te ſæuientem, dic tibi: Iſte aut correctus meus erit,aut perſeuerans mecum nõ erit. Quid enim? Iniuſtitia iniuſti tibi nocet, & illi non nocet? Vnde fieri poteſt, vt non iniquitas eius quæ per eius indignationem & odium procedit ad lædendum te, non prius ipſum vaſtet intus, quàm te tentet foris? Tuum corpus premit aduerſitas, illius animum putrefacit iniquitas. Nam & quicquid in te profert, in illum redit. Eius enim perſecutio te facit purgatum, illum reum: cui ergo plus nocet? Ecce ſæuiendo expoliauit te. Quis damno grauiore percutitur, qui amittit pecuniam, an qui amittit fidem? Norunt dolere damna iſta qui habent oculum interiorem. Multis enim fulget aurum,quibus fides nõ fulget. Habent quippe oculos vnde aurum videant, vnde fidem videant non ha-
bent. Nam ſi haberent & viderent, vtique plus ama- D
rent:& tamen quando eis frangitur fides, clamant, inuidiam faciunt, & dicunt, O fides, vbi eſt fides? Amas eam vt exigas, ama vt exhibeas. Ergo quia omnes qui perſequuntur iuſtos,grauiore damno feriuntur,& grauiore pernicie affliċtantur, cum in eis vaſtatur ipſe animus, ſequitur & oſtendit hoc pſalmus. *Gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum ſuum. Vt deiiciant inopem & pauperem, & trucident rectos corde. Framea eorum intret in corda ipſorum.* Facile eſt vt framea eius, id eſt, gladius eius perueniat ad corpus tuum, ſicut peruenit gladius perſecutorum ad corpora martyrum,ſed percuſſo corpore, cor manſit illæſum: illius autem cor qui gladium eduxit in corpus iuſti, non planè manſit illæſum. Hoc pſalmus iſte teſtatur, Framea eorum non intret dixit in corpus eorum, ſed framea eorum intret in cor ipſorum. In corpore occidere voluerunt, in anima moriuntur. Illos enim quorum corpora interficere volue-
runt, ſecuros dominus fecit, dicens eis: Nolite timere Mat.10.
eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt E
occidere. Quale eſt autem ſæuire gladio, nec poſſe occidere niſi corpus inimici, & poſſe occidere animam ſuam? Deſipiunt, contra ſe ſæuiunt, inſaniunt, non ſe vident, tanquam ſi vellet aliquis per corpus ſuum ferrum traiicere, vt concideret tunicam alterius. Attendis quò perueniſti,& non attendis quà traieciſti. Illius concidiſti veſtem, tuam carnem. Conſtat ergo plus eſſe quod ſe lædunt iniqui, & quod ſibi nocent, quàm quod ſibi videntur nocere illis quos oderunt. Framea ergo eorum intret in cor ipſorum. Sententia domini eſt, aliter fieri non poteſt. *Et arcus eorum conteratur.* Quid eſt arcus eorum conteratur? Inſidiæ ipſorum fruſtrentur. Superius enim dixerat, gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum ſuum. Gladij eductionem, intelligi voluit apertam oppugnationem: arcus autem intentionem, occultas inſidias intelligi voluit. Ecce gladius eius peremit eum, & diſpoſitio inſidiarum eius fruſtratur. Quid eſt fruſtratur? Nihil nocet iuſto. Quomodo ergo nihil ei nocuit,verbi gratia, quem ſic expoliauit, cui tollendo res ſuas ad anguſtias per-
duxit? Habet quod cantet. *Melius eſt modicum iuſto ſuper* Mat.10.
diuitias peccatorum multas. Sed potentes ſunt iniqui, & F
multa faciunt, & ſuppetit eis rerum effectus, agendi celeritas, iuſsionum obedientia ſequitur. Nunquid ſemper ſic? *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Bra-
chia ergo eorum, potentia eorum. Quid facturus eſt Luc.16.
in gehenna? An quod fecit ille diues, qui apud ſuperos epulabatur, apud inferos torquebatur? Brachia ergo eorum conterentur. *Confirmat autem iuſtos dominus.* Quomodo eos confirmat? Quid eis dicit? Quod dici-
tur in alio pſalmo, Suſtine dominum, viriliter age, & Pſal.26.
confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. Quid eſt hoc, ſuſtine dominum? Ad tempus laboras, in æternum non laborabis. Breuis eſt moleſtia tua, ætérna erit beatitudo tua. Ad modicum doles,ſine fine gaudebis. Sed inter moleſtias incipis labi, proponitur & ex-
emplum paſsionum Chriſti. Vide quid propter te Matth.26.
pertulit,qui quare perferret non habebat. Quantacun- & 27.
que patiaris, non peruenies ad illas inſultationes, ad illa flagella, ad illam ignominioſam veſtem, ad illam ſpineam coronam, ad illam poſtremò crucem non peruenies, quia iam & de pœna generis humani ſublata eſt. Cum enim ſub antiquis ſcelerati crucifigerentur, modo nullus crucifigitur. Honorata eſt & finita eſt. Finita eſt in pœna, manet in gloria. A locis

G supplicioru͂ fecit transitum ad frontes imperatorum.
Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? His ergo rebus, his verbis, his allocutionibus, hoc tali exemplo confirmat iustos dominus. Sæuiant quantum voluerint, & quantum permissi fuerint peccatores, confirmat iustos dominus. Quicquid acciderit iusto, voluntati diuinæ deputet, non potestati inimici. Sæuire ille potest, ferire si ille noluerit non potest. Et si ille voluerit vt feriat, nouit suum quemadmo-
Hebr. 12. dum excipiat. Quē enim diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Quid tibi ergo plaudit iniquus, quia flagellum de illo tibi fecit pater meus? Illum assumit ad ministerium, me erudit ad patrimonium. Nec attendere debemus quantum permittat iniustis, sed quantum seruet iustis. Sed debemus optare etiam illis per quos flagellamur, vt conuertantur & flagellentur. Sic enim suos fideles erudiebat, qui de Saulo flagellū sibi fecerat. Sed postea conuertit & Saulum. Et cum Ananiæ sancto, à quo baptizatus est Saulus, diceret dominus illum suscipiendum esse Saulum,
Act. 9. quia vas esset electionis, respondit Ananias, timens
H & exhorrescens audita fama Saulis persecutoris: Domine audiui, inquit, ego de viro isto quantas persecutiones sanctis tuis fecit in Hierosolyma: & nunc acceptis literis vadit vt vbicunq; inuenerit inuocantes nomen tuum, trahat & liget, & ad pontifices adducat. Et contrà dominus, Sine, inquit: Ego illi ostendam quæ illum oporteat pati pro nomine meo. Reddam illi, inquit, vindicabo me de illo, & patietur ꝑ nomine meo, qui sæuit in nomen meum. Erudio vel erudiui per eum alios, erudiam & ipsum per alios. Factum est hoc, & nouimus quanta sustinuerit Saulus, multo plura quàm fecerat: quasi auarus exactor cum vsuris recepit quod dederat. Sed vide vtrum in illo impletum sit quod modo psalmus dicit, Confirmat autem iustos dominus. Non solum, inquit idem Paulus cum multa mala pate-
Roma. 5. retur, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patiētiam operatur, patientia probationem, probatio spem: spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum san-
I ctum qui datus est nobis. Bene plane iā iustus, iam confirmatus. Quomodo ergo iusto isti iam confirmato nihil nocebant qui illum insectabantur, sic nec ipse illis quos persequebatur. Cōfirmat autem, inquit, iustos do-
Roma. 8. minus. Audi alias voces cōfirmati iusti. Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio? Quomodo hærebat, qui rebus talibus non separabatur? Confirmat autem iustos dominus. Descenderunt quidam prophetæ de Hierosolyma, & impleti spiritu sancto prophetauerūt eidem Paulo quòd multa passurus esset in Hierusalem: ita vt quidam eorum, Agabus nomine, soluta zona alligaret se, quemadmodum solet fieri, vt his indiciis rerum, futura demonstraret propheta, dicens, Sicut alligatum me videtis, sic oportet alligari hominem hunc in Hierosolymis. Fratres autem responso admonitum Saulum iam Paulum, ne se tantis periculis cōmitteret, cœperunt deterrere, & monendo & rogādo reuocare ne iret in Hierosolymam. Ille autem qui iam in eorū numero erat, de quibus dictum est, Confirmat autem iustos dominus: quid, inquit, confringitis cor meum? Nō
Act. 20. facio animam meam preciosam mihi: quia iam dixerat eis quos parturierat in euangelio, & ipse impendar
2. Cor. 12. pro animabus vestris. Ego enim, inquit, non solùm alligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine domini Iesu Christi. Confirmat ergo iustos dominus. Quo- K
modo eos confirmat? *Nouit dominus vias immaculatorum.*
Quando patiuntur mala, vias malas ambulare creduntur ab ignorantibus, ab his qui non nouerunt videre vias immaculatorum. Ille qui eas nouit, scit per quam rectam ducat mansuetos suos. Vnde dixit in alio psal-
mo, Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos vias Psal. 24.
suas. Quomodo putatis detestandos homines transeūtes vlcerosum pauperem iacētem ante diuitis ianuam? Luc. 16.
Quomodo? Forte hunc clausis naribus conspuebant. Nouerat autem dominus illi seruare paradisum. Quomodo autem sibi optabant vitam illius qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide? Dominus autem qui prospiciebat dies illius, nouerat
eius futura tormenta, & sine fine tormenta. Ergo nouit Psal. 36.
dominus vias immaculatorum. *Et hæreditas eorum in æternum erit.* Hoc in fide habemus, Deus nunquid in fide? Deus nouit illa, nunquid in tanta manifestatione, in quanta non possumus dicere, cum vel æquati fuerimus angelis? Non enim nobis tam manifesta erunt quæ erunt manifesta, quàm sunt manifesta illi qui nec com-
mutari potest: tamen & de nobis quid dictum est? Di- L
lectissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit 1. Ioan. 3.
quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Seruatur ergo nobis nescio quod dulce spectaculū omnino: et si cogitari ex aliqua parte in ænigmate & per speculum potest, dici tamen nullo modo potest pulchritudo illius
dulcedinis, quam seruat deus timentibus se, perficit au- 1. Cor. 2.
tem sperantibus in se. Illuc parantur corda nostra in Psal. 30.
omnibus vitæ huius tribulationibus & tentationibus. Noli mirari quia in laboribus pararis, ad magnum ali-
quid pararis. Vnde vox illa iusti confirmati, Non sunt Roma. 8.
condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quæ erit futura gloria nostra, nisi æquari angelis, & videre deum? Quantum præstat cæco, qui illi oculos sanauerit, vt videat hanc lucem? Cum sanus factus fuerit ille, nec inuenit quid dignum rependat sanatori suo: Quantumlibet enim ille det, quid dabit tale quale ille præstitit? Vt plurimum det, aurum dabit, & multum aurum dabit, ille lucē præ-
stitit: Vt nouerit ille quia nihil dat, videat in tenebris M
quod dat. Quid ergo dabimus nos medico illi, oculos interiores nostros sananti, ad videndam quandam lucem æternam, quod est ipse? Quid illi dabimus? Quæramus, inueniamus si possumus, & in angustiis inquisi-
tionis nostræ exclamemus, Quid retribuam domino Psal. 115.
pro omnibus quæ retribuit mihi? Et quid inuenit? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.
Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus Mat. 20.
sum? Inde Petro, Amas me? Pasce oues meas, pro qui- Ioan. 21.
bus biberet calicem domini. Confirmat autem iustos dominus, Nouit dominus vias immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. *Non confundentur in tempore malo.* Quid est non confundentur in tempore malo? In die tribulationis, in die angustiarum non cōfundentur, sicut confunditur quem fallit spes. Quis est qui confunditur? Qui dicit, quod sperabam non inueni. Nō immeritò. Sperabas enim de te, aut sperabas de ho-
mine amico. Maledictus autē qui spem suam ponit in Hier. 17.
hominem. Confunderis, quia fefellit te spes, fefellit spes Psal. 115.
posita in mendacio. Omnis enim homo mēdax. Si autē ponas spem tuam in deo tuo, nō confunderis, quia ille in quo spem posuisti, falli non potest. Vnde & ille quē paulò antè cōmemoraui, iustus, confirmatus, positus in

tempore

A tempore malo in die tribulationis, quia nõ confunde-
Roma 5. batur, quid ait? Gloriamur in tribulationibus, ſcientes
quoniam tribulatio patientiam operatur, patiẽtia pro-
bationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit.
Vnde ſpes non confunditur? Quia in deo poſita eſt.
Ideo ſequitur, Quia charitas dei diffuſa eſt in cordi-
bus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.
Iam datus eſt nobis ſpiritus ſanctus, quomodo nos fal-
lit cuius tale pignus tenemus? Nõ confundẽtur in tem-
pore malo. *Et in diebus famis ſaturabuntur.* Eſt enim
quædam hic ſaturitas eorum. Nam dies famis vitæ hu-
ius ſunt, aliis eſurientibus illi ſaturantur. Nam ille vn-
de gloriaretur dicens, Gloriamur in tribulationibus,
ſi egeſtatem intus pateretur? Videbamur foris angu-
ſtiæ, ſed intus latitudo erat. Quid autẽ facit malus ho-
mo cum cœperit tribulari? Foris nihil habet, ablata
ſunt omnia: in conſcientia nullum ſolatium eſt, non eſt
quò exeat, quia dura ſunt: non eſt quò intret, quia ma-
la ſunt. Meritò ei fit quod ſequitur. *Quoniam peccatores
peribunt.* Quibus enim locus nuſquam eſt, quomodo
B non peribunt? Conſolatio non eſt in externis, non eſt
in internis. Extra ſunt enim à nobis, de quibus conſo-
latio nulla eſt. Et vniuerſis qui deum non habent, pe-
cunia, amicitia, gloria, facultates mundi, ſerui, & quæ-
cunque bona ſunt corporalia, non poſſunt conſolari
intrinſecus, quomodo conſolabatur ille plenus ſagina
Iob. 1. interiore, & de ipſa ſagina ructans, Dominus dedit,
dominus abſtulit: ſicut domino placuit, ita factum eſt:
ſit nomen domini benedictum. Ergo illis peccatoribus
non eſt locus in his quæ foris ſunt, quia ibi patiuntur
tribulationes, vbi conſcientia illos non conſolatur.
Non eſt bene illis ſecum, quia bene eſſe cum malo non
poteſt. Quiſquis autem malus eſt, male ſecum eſt. Tor-
queatur neceſſe eſt, ſibiipſi tormẽtum eſt. Ipſe eſt enim
pœna ſua, quem torquet conſcientia ſua. Fugit ab ini-
mico quò potuerit, à ſe quò fugiet? Ita quidam ex parte
Donati venerat ad nos, accuſatus & excommunicatus
à ſuis, hic quærens quod ibi perdiderat. Sed quia ſuſ-
cipi non potuit niſi eo loco quo debuit, Non enim de-
ſeruit illam partem, quaſi integer apud ipſos, vt appa-
reret eum non delectatione ſed neceſsitate feciſſe: quia
C ibi ergo habere non potuit quod quærebat: quærebat
autem vanam elationem, & falſum honorem: & quia
non inuenit quod ibi perdidit, & ipſe periit. Gemebat
ſaucius, & non conſolabatur. Erant enim in conſciẽtia
eius aculei horribiles taciti. Tentauimus conſolari eum
de verbo dei, ſed ille non erat de ſapientibus formicis,
quæ ſibi æſtate collegerunt vnde hyeme viuerent. Cum
enim res ſunt tranquillæ, tunc homo ſibi colligere de-
bet verbum dei, & recondere in intimis cordis ſui,
Prouer. 6. quemadmodũ formica abſcondit in cauernoſis pene-
& 30. tralibus labores æſtatis. Per æſtatem enim vacat hoc
agere. Venit autem hyems, id eſt, superuenit tribulatio,
& niſi intus inuenerit quod edat, neceſſe eſt vt fame
diſpereat. Iſte enim ſibi non collegerat verbum dei, ſu-
peruenit hyems, non hic inuenit quod quærebat, con-
ſolari niſi inde non poterat, de verbo autem dei nullo
modo. Intus apud ſe nihil habebat, foris quod quære-
bat non inueniebat: ardebat indignationum & dolorũ
facibus, agitabatur mens eius violenter, & tã diu occul-
te, donec etiam erumperet in quoſdam gemitus, ita vt
inter fratres ſonaret, & ſe audiri neſciret. Videbamus
& dolebamus vehementer, deus ſcit, tantam pœnam
animæ, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta.
Quid pluribus? Impatiens loci humilis, cui ſaperet,
poſſet eſſe locus ſalubris: talis apparuit; vt etiam pro- D
ficeretur. Neque hinc deſperare debemus fratres de
aliis, qui fortè elegerint veritatem, & non ſecuti fue-
rint neceſſitatem. Vſqueadeo enim de cæteris deſpe-
randum non eſt, vt nec de iſto deſperem, quamdiu vi-
uit. De nullo enim viuente deſperandum eſt. Hoc ergo
fratres ex occaſione hac ſcire debuit charitas veſtra, ne
quis fortè aliud vobis dicat. Nam ſubdiaconus eorum,
qui cum ei nulla quæſtio commoueretur, elegit catho-
licam pacem & vnitatem, & illis dimiſsis venit, venit
re vera ſicut eligens quod bonũ eſt, non ſicut repudia-
tus à malis: ſic acceptus eſt, vt de eius conuerſione gau-
deamus, & eum veſtris orationibus cõmendemus. Po-
tens eſt enim deus, qui eum faciat etiam atque etiam
meliorem. Cæterum de nullo pronunciandum eſt in
aliquam partem, ſiue in bonam, ſiue in malam. Quam-
diu enim hic viuitur, craſtinus dies ignoratur. Non cõ-
fundentur in tempore malo, & in diebus famis ſatura-
buntur, quoniam peccatores peribunt. *Inimici autem do-
mini ſtatim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes ſicut fumus
deficient.* Ex ipſa ſimilitudine rem quam inſinuauit, a- E
gnoſcite. Fumus à loco ignis erumpens in altum extol-
litur, & ipſa elatione in globum magnum intumeſcit.
Sed quanto fuerit globus ille grandior, tãto fit vanior.
Ab illa enim magnitudine non fundata & ſolidata, ſed
pendente & inflata, it in auras atque dilabitur, vt vi-
deas ipſam ei obfuiſſe magnitudinem. Quanto enim
plus erectus eſt, tãto extentus: quanto diffuſus vndique
in maiorem ambitum, tanto fit vanior, tanto fit exilior
& deficiens & non apparens. Inimici autem domini
ſtatim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes ſi-
cut fumus deficiẽt. De talibus dictum eſt, Sicut Iamnes 2.Tim. 3.
& Mambres reſtiterunt Moyſi, ſic & iſti reſiſtunt veri-
tati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Vn-
de autem reſiſtunt veritati, niſi inflatione tumoris ſui,
euntes in ventos, extollentes ſe quaſi iuſtos & magnos?
Quid autem de illis ait tanquam de fumo? Sed vltrà
non proficient. Dementia enim eorum manifeſta erit
omnibus, ſicut & illorum fuit. Inimici autem domini
ſtatim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes ſi-
cut fumus deficient. *Fœnerabitur peccator & non ſoluet.* Ac-
cipit & non reddit. Quid non reddit? Gratiarum
actionem. Quid enim à te vult deus, aut quid exigit F
deus, niſi quod tibi promiſit? Et quanta accepit pecca-
tor, pro quibus non ſoluit? Accepit vt ſit, accepit vt ſit
homo, multumq; interſit inter ipſum & pecus. Accepit
corporis formam, accepit in corpore diſtinctionẽ ſen-
ſuum: ad videndum oculos, ad audiendum aures, ad
odorandum nares, ad guſtandum palatum, ad contre-
ctandum manus, ad ambulandum pedes, ſalutẽmque
ipſam corporis. Sed adhuc iſta & cum pecore habemus
communia. Accepit etiam amplius, id eſt, mentem qua
poſsit intelligere, qua poſsit capere veritatem, qua poſ-
ſit iuſtum ab iniuſto diſcernere, qua poſsit indagare,
deſiderare, creatorem laudare, & inhærere illi. Hæc o-
mnia accepit & peccator, ſed non bene viuendo non
reddit quod debet. Ergo fœneratur peccator & non
ſoluit, non reddit ei à quo accepit, nõ agit gratias: imò
verò rependit mala pro bonis, blaſphemias, murmur,
aduerſus deum indignationem: ergo ille fœneratur &
non ſoluit. *Iuſtus autem miſeretur & commodat.* Ille ergo
nihil habet, iſte habet. Videte egeſtatẽ, videte diuitias.
Ille accepit, & non ſoluit, iſte miſeretur & commodat.
Abundat illi. Quid ſi pauper eſt? Etiam ſic diues eſt. Tu
autem ad diuitias eius pios oculos intende. Reſpicis

G enim arcam inanem, conſcientiam deo plenam non reſpicis. Non habet extrinſecus facultatem, ſed habet intrinſecus charitatem. De charitate quanta erogat & non finitur? Etenim ſi habet foris facultatem, dat ipſa charitas ex deo quod habet. Si autem non inuenit foris quod det, dat beneuolentiam, præſtat conſilium ſi poteſt, præſtat auxilium ſi poteſt. Ad extremum ſi nec conſilio nec auxilio adiuuare poteſt, vel voto adiuuat, vel orat pro contribulato, & fortè magis ipſe exauditur, quàm qui porrigit panem. Habet ſemper vnde det, cui plenum pectus eſt charitatis. Ipſa eſt charitas quæ dicitur & voluntas bona. Plus à te deus nõ exigit, quàm quod tibi intus dedit. Vacare enim non poteſt voluntas bona. Non enim habes voluntatem bonam, ſi nummus tibi ſuperſit, & non porrigis pauperi. ipſi inter ſe pauperes præſtant ſibi de voluntate bona: non ſunt inter ſe infructuoſi. Vides cæcum duci à vidẽte. quia nummos non habuit quos daret egens, commodauit oculos non habenti. Vnde hoc factum eſt, vt membra ſua commodaret ei qui non habet, niſi quia intus inerat vo-
H luntas bona, theſaurus pauperum? In quo theſauro dulciſsima requies, & vera ſecuritas. ad ipſum amittẽdum nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Seruat ſecum quod intus habet, nudus euadit, & plenus eſt. Iuſtus ergo miſeretur & commodat. *Quoniam benedicentes eum, hæreditate poſsidebunt terram.* Sicut illum iuſtum, vere ſolum iuſtum & iuſtificantem, qui & pauper hic fuit, & diuitias magnas attulit, quibus faceret diuites eos quos inuenit pauperes. Ipſe eſt enim qui ſpiritu ſancto ditauit corda pauperum, & exinanitas animas confitendo peccata, impleuit opulentia iuſtitiæ: qui potuit
Mat. 4. diuitem facere piſcatorem, dimittendo retia ſua quod habebat contemnentem, quod non habebat haurien-
1 Cor. 1. tem. Infirma enim mundi elegit deus, vt confunderet fortia: & non de oratore piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt oratorem, de piſcatore lucratus eſt ſenatorem, de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Quoniam benedicentes eum poſsidebunt terram hæreditate, erunt eius cohæredes: terram illam terram viuen-
Pſal. 141. tium, de qua dicitur in alio pſalmo, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu es ipſa portio mea, inquit deo, & non dubitauit deum ſibi facere portionem.
I Hæreditate poſsidebunt terram. *Maledicẽtes autem eum, diſperient.* Vt autem benedicantur qui benedicunt, præſtitum eſt eis: nam ventum eſt ad maledicentes, & facti ſunt benedicentes: & iam ſic diſperierunt maledicẽtes eum, cum eius munere facti ſunt benedicentes: quem & malo ſuo maledicebant, in bono autem ipſius benedicunt. Videte quid ſequitur. *A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet.* Ipſe homo vt velit viam domini, ab ipſo domino diriguntur greſſus eius. Nam ſi dominus non dirigeret greſſus hominis, tã praui erant, vt ſemper per praua irent, & ſemitas curuas ſequendo redire non poſſent. Venit enim ille & vocauit & redemit, & ſanguinem fudit. Hoc precium dedit, hæc bona fecit, & mala paſſus eſt. Attende quæ deus fecerit, deus eſt: attende quæ paſſus ſit, homo eſt. Quis iſte deus homo? Si tu ô homo non dimitteres deum, non fieret pro te deus homo. Parum tibi enim erat ad remunerationem vel ad donum eius, quia & hominem te fecit, niſi & homo pro te fieret. Ipſe eſt enim qui direxit greſſus noſtros, vt viam eius vellemus. A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Iam cum ſequeris viam Chriſti, non tibi ſeculi proſperitates promittas. Per dura ambulauit, ſed magna promiſit. Sequere,

Noli tantùm attendere quà iturus es, ſed & quò venturus ſis. K
Tolerabis dura temporalia, ſed ad lætitiam peruenies ſempiternam. Si vis ſuſtinere laborem, attende mercedem. Nam & operarius in vinea deficeret, niſi attenderet quid accepturus eſſet. Cum autem attenderis quid ſis accepturus, omnia tibi erunt vilia quæ pateris, nec digna æſtimabis pro quibus illud accipias. Miraberis tantum dari pro tanto labore. Nam vtiq; fratres pro æterna requie labor æternus ſubeundus erat. Aeternam felicitatem accepturus, æternas paſsiones ſuſtinere deberes. Sed ſi æternum ſuſtineres laborem, quando venires ad æternam felicitatem? Ita fit, vt neceſſariò temporalis ſit tribulatio tua, qua finita venias ad felicitatem infinitam. Sed planè fratres poſſet eſſe longa tribulatio pro æterna felicitate: verbi gratia, vt quoniam felicitas noſtra finem non habebit, miſeria noſtra & labor noſter & tribulationes noſtræ diuturnæ eſſent. Nam & ſi mille annorum eſſent, appende mille annos contra æternitatem, quid appendis cum infinito quantumcũque finitum? decem milia annorum, decies cẽtena milia, ſi dicendum eſt, & milia milium, quæ finem habent, L
cũ æternitate comparari nõ poſſunt. Huc accedit, quia non ſolùm temporalem voluit laborem tuum deus, ſed etiam breuem. Paucorum dierũ eſt tota vita hominis, etiam ſi læta duris non miſcerentur, quæ plura & longiora ſunt certe, quàm dura: & ideo breuiora & pauciora ſunt dura, vt durare poſsimus. Si ergo per totam vitam ſuam homo in laboribus & in ærumnis eſſet, in doloribus & in tormentis, in carcere & in plagis, in fame & ſiti omnibus diebus, horis omnibus, per totã vitã ſuam vſque ad ætatem ſenectutis, pauci dies ſunt tota vita hominis: quo labore tranſacto veniet regnum æternum, veniet ſine fine felicitas, veniet æqualitas angelorum, veniet hæreditas Chriſti, veniet cohæres Chriſtus: pro quãto labore quantam mercedem accipimus? Veterani homines, qui laborant in militia, & verſantur inter vulnera tot annos, incipiunt militare à iuuentute, exeunt ſenes: vt habeant paucos dies quietos ſenectutis ſuæ, quando eos iam ipſa ætas incipit grauare. quos bella non grauant, quanta dura tolerant, quæ itinera, quæ frigora, quos ſoles, quantas neceſsitates, quæ vulnera, quæ pericula: & non attendunt patientes hæc omnia, niſi paucos dies quietos illos ſenectutis, ad M
quos vtrum perueniant neſciunt? Ergo à domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Hinc dicere cœperam, viam Chriſti ſi vis, & vere Chriſtianus es: (ipſe eſt enim Chriſtianus, qui non aſpernatur viam Chriſti, ſed vult viam Chriſti ſequi per paſsiones ipſius) noli per aliam viam velle ire, quàm per illam qua ipſe iuit. Dura videtur, ſed ipſa eſt tuta via. alia fortè delicias habet, ſed latronibus plena eſt. Et viam eius volet. *Cum ceciderit iuſtus non conturbabitur, quoniam dominus firmat manum eius.* Ecce quid eſt velle viã Chriſti. Contingat illi vt aliquã tribulationẽ patiatur, aliquã exhonorationem, aliquam cuntumeliã, aliquã afflictionẽ, aliqua damna, & cætera quæcunq; abundant in vita iſta generi humano. Proponit ſibi dominũ ſuum, quanta genera tentationũ paſſus eſt, & non conturbabitur cum ceciderit, quia dominus cõfirmat manum eius, quia prior paſſus eſt. Quid enim timebis ô homo cuius directi ſunt greſſus, vt velles viã domini? Quid timebis? Dolores? Flagellatus eſt Chri- Mat. 27.
ſtus. Cõtumelias timebis? Audiuit, dæmoniũ habes, qui Ioh. 7. & 8
dæmonia excludebat. Fortè factionem & conſpiratio- Ioan. 9.
nem malorum? Conſpiratum eſt aduerſus illum. Non potes oſtẽdere fortè conſcientiam tuam bonam, in ali-

qua

A qua accusatione, & vim pateris quòd aduersus te falsi testes audiuntur. *Matt. 26.* Cōtra ipsum falsum testimonium dixerunt, non solum ante mortem, sed etiam post resurrectionem. Inducti sunt falsi testes, vt à iudicibus damnaretur: accesserūt falsi testes custodes ad sepulchrum, Resurrexit ille, cum tanto miraculo cómota terra prodidit dominum resurgentem. Erat illic & terra custodiens terram, sed terra durior mutari non potuit. Nunciauit vera, sed seducta est à falsa. Dixerunt enim illi custodes Iudæis quæ viderant, & quid factum sit, *Matt. 28.* Acceperunt pecuniam, & dictum est eis, Dicite quòd vobis dormientibus venerunt discipuli eius, & abstulerūt eum. Ecce falsi testes & contra resurgentem. Quanta autem cæcitas in falsis testibus, quanta cæcitas fratres? Solent hoc enim pati falsi testes, vt excæcentur, & contra se dicant nescientes vnde appareat quia falsi sunt testes. Quid enim illi contra se dixerunt? Cum dormiremus, venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Quid est hoc? Quis est qui dicit testimoniū? Qui dormiebat. Talibus ergo narrantibus non crederem, nec si B somnia sua mihi indicarent. Stulta insania, si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas, vnde scisti? Sic & isti filij eorum vsque huc, sicut meministis, & prætermittendum ex occasione non est. Tāto magis enim debemus commemorare vanitatem eorum, quanto magis quærimus salutem eorum. Ecce corpus Christi patitur falsos testes, sustinet corpus quod præcessit in capite. Non mirū est, & modò non desunt corpori Christi diffuso, nō desunt per totum orbem terrarum qui dicant, progenies traditorū. Falsum testimonium dicis. Ibi te conuinco falsum testem, secutus pauca verba. Tu dicis mihi, traditor es. ego tibi dico, mendax es. sed tu traditionem meam nusquam & nunquam probas, ego mendacium tuum hic in istis ipsis verbis tuis modo probo. Certe ibi dixisti, quia nos acuimus gladios nostros: recito gesta tuorum Circumcellionum. Certe ibi dixisti, quia prætermittis ablata, recito gesta vbi procurationē ad exigenda fecisti. Certe ibi dixisti, Nos sola offerimus euangelia: recito tot iussiones iudicum, quibus à te diuisos persecutus es. Recito preces ad apostatā imperatorem, cui dixisti, quia sola iustitia apud eum habet C locum. An fortè apostasia Iuliani, pars euangelij tibi videtur? Ecce mendacem te teneo: quid de me dixisti quod credi debeat? Etiam si non inuenirem vnde ostenderem falsum te dicere, sufficit vt ostendam te mendacem esse. Quid dicis? Qualis tu, tales & cæteri. Nam meritò talia verba omnibus misisti, abundare voluisti societate mendacium, ne tu solus erubesceres de mendacio. Sed valeat, inquit, in Cæcilianum iudicium patrum nostrum. Quare valebit? Quia episcopi iudicauerunt. Sed valeat & in te, quod Maximinianistæ iudicauerunt. Prius enim quod credo vos nosse, episcopi consentientes cum Maximiniano adhuc diacono ipsius, venerunt ad Carthaginem, sicut se habet tractatoria, quam etiam gestis allegauerunt, cum litigarent de domo cum procuratore illius qui prætermittit ablata. Ergo primo tractatoriam de illo miserunt, conquerentes quia noluit ad illos exire. Hoc enim maxime conquesti sunt. Vide quomodo illis deus reddidit, quod de Cęciliano dixerūt. Mira similitudo, voluit deus post tot annos reuoluere illis in faciem quod gestum est, vt omnino vnde dissimulent, & quò effugiant non inueniant. Oblitos se dicerēt quæ gesta sunt ante, non eos deus sinit obliuisci, atque vtinam valeat ad salutem. Nam misericordia sua fecit hoc deus, si considerent quid sit factum. Ponite ergo vobis ante oculos fratres, D vnitatem tunc orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt aduersus Cæcilianum. Ponite & modo partem Donati vnde se Maximinianistæ diuiserunt aduersus Primianum. Quod tunc illi Cæciliano, hoc nunc isti fecerunt Primiano. Propterea se & veriores Donatistis dicunt Maximinianistæ, quia reuera facta maiorum suorū ipsi mutauerunt. Sic enim erexerūt Maximinianum aduersus Primianum, quomodo illi erexerunt Maiorinum aduersus Cæcilianum, & sic questi sunt isti de Primiano, quomodo illi de Cæciliano. Nā si meministis, hoc dixerunt illi, quod ad eos exire noluerit Cæcilianus, memor conscientiæ suæ. Ille autem nouerat factionem eorū. Sic & isti conqueruntur, quia noluit ad illos exire Primianus. Quare Primiano conceditur nosse factionem Maximinianistarum, & Cæciliano non conceditus nosse factionem Donatistarum? Nondum erat ordinatus Maximinianus, crimina dicebantur de Primiano. Venerunt episcopi, voluerunt vt ad eos exiret, non est egressus, sicut eorum indicat tractatoria actis inserta. Non est egressus, non improbo, imò & laudo. Si ali- E quam factionem vidisti, non debuisti ad factiosos procedere, sed seruare causam tuam meliori iudicio partis tuæ. Restabat enim magna pars Donati, vbi se posset purgare Primianus: propterea ad illos qui iam in factionem conspirauerunt, exire noluit. Vides quomodo laudamus consilium tuum aduersus Maximinianistas, bene attende & causam Cæciliani. Non vis vt frater: quomodo extraneus sic iudica. Noluisti exire, quid tibi dicent? Isti factionem conspirauerunt contra salutem meam, corrupti sunt aduersum me: si me illis commisero, facio præiudicium causæ meæ. Non ad eos exibo, seruetur causa mea melioribus, & authoritate grauioribus. Bonum consilium. Quid si hoc dixit Cæcilianus? Quanquam laborabis tu, vt ostendas quæ aduersus te istos alia Lucilla corruperit, & fortè non inuenturus quod ille tunc vsqueadeo nouerat vt postea gestis aperiretur. Sed vidisti nescio quod occultum, renūciatum est tibi aliquid metuendum. Concedo timori tuo cautelam istam. Recte fecisti, ad tales non procedere debebas. Erant enim aliqui qui de te poterāt iudicare. Attēde nunc Cæcilianum. Tu tibi seruasti Numidiam, ille F orbem terrarum. Sed si valere vis aduersus illum sentētias tunc Donatistarū, valeant nunc aduersus te sententiæ Maximinianistarum. Episcopi illum damnauerunt, Episcopi & te: quare postea egisti causam tuam, & obtinuisti ibi Maximinianistas, sicut ille postea egit causam suam, & obtinuit ibi Donatistas? Quod ergo tunc factū est, videtur ante oculos miro & manifesto exemplo reuolutum, talia Maximinianistas conqueri de Primiano, qualia omnes isti conquesti sunt de Cæciliano. Mirum est fratres, quomodo moueor, quomodo deo gratias ago, quia vere misericordia dei ad istos si sapiant illuminandos formauit exemplum. Proinde si placet paululum fratres, quia & hoc nobis deus in manus dedit, audite concilium Maximinianistarum. Et cum tractaret, idem recitauit concilium Maximinianistarum. *Concilium.* Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam. Et cum recitaret idem dixit, Tota vnitas ipsorum per Africam. *Augustin.* Sed hic cum illis est catholica. In alijs autem orbis partibus ipsi non sunt cum catholica.

Et cum tractaret idem sequentia, recitauit iterum. *Concilium.* Sanctissimis fratribus atq; collegis per vniuersam Africam, hoc est, per prouinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Bizacenā, & Tripolim constitutis,

G ſed & presbyteris & diaconibus, vniuerſis plebibus, in veritate euangelij nobiſcum militantibus, Victorinus, Fortunatus & Victorianus, Migginus, Saturninus, Conſtantius, Candorius, Innocentius, Creſconius, Florentinus, Saluius, alius Saluius, Donatus, Geminius, Prætextatus. *Auguſtin.* Et cum recitaret idem dixit, Ipſe eſt Aſſuritanus, quem poſtea receperunt: cum qui in ſe dixit ſententiam, recepit poſtea. *Concilium.* Et cum tractaret idem ſequentia recitauit, Maximianus, Theodorus, Anaſtaſius, Donatianus, Donatus, alter Donatus, Pomponius, Pancratius, Ianuarius, Secundinus, Paſchaſius, Creſconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, Guntaſius, Quintaſius, Felicianus. *Auguſtin.* Et cum recitaret idem dixit, Iſte eſt Muſticanus qui adhuc viuit, ſed fortè alius eſt aliunde. Poſtea ſubſcribêtes dicunt & loca vnde quiſque erat. *Concilium.* Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Saluius, Migginus, Proculus, Latinus, & cæteri qui in concilio apud Cauernas Suſis fuimus, in domino æternam ſalutem. Nemo qui neſciat fratres dilectiſſimi de ſacerdotibus domini, non H tantummodo propriæ voluntatis, ſed diuinæ legis impulſu, tam iu reos ſententiã dicere, quàm innocentibus inflictam, iure ab eis ac merito ſubmouere debet. Non leui enim periculo ſubiacebit, quiſquis aut reo pepercerit, aut innocentem confiteri pertentarit, maximè *Exo.23.* cum ſcriptum ſit, Innocentem & iuſtum nun occides, *Daniel.13.* & purgatione nõ purgabis reum. Hoc igitur edicto legis admoniti neceſſe nos fuerat Primiani cauſam, quem plebs ſancta Carthaginenſis eccleſiæ epiſcopum fuerat in ouile dei ſortita, ſeniorum literis eiuſdẽ eccleſiæ poſtulantibus audire atque diſcutere ſub eo, vt explanatis omnibus, aut innocẽtem, quod optabile fuerat, purgaremus, aut nocentem certe oſtenderemus ſuis meritis eſſe damnatum. Optatiſſimum enim nobis fuit, vt plebes ſancta Carthaginenſis eccleſiæ eo lætetur Epiſcopo ſublimatam, qui in omnia ſanctus & in nullo reprehenſibilis haberetur. Propterea vtique talem eſſe oportet domini ſacerdotẽ, vt quod populus pro ſe apud deũ non valuerit, ipſe pro populo mereatur quod po- *1.Reg.2.* poſcerit impetrare, quia ſcriptum eſt. Si peccauerit po- *Auguſtin.* pulus, orabit pro eo ſacerdos, Si autem ſacerdos pec- I cauerit, quis orabit pro eo? Et cum legeret idem tra- *Coloſſ.4.* ctans dixit, Etiam apoſtoli ſcripſerunt plebibus vt o- *Mat.6.* rarent pro ſe, & apoſtoli orantes dicebant, Dimitte *1.Ioan.2.* nobis debita noſtra. Et apoſtolus Ioannes dixit, Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Sed illud de illo ſacerdote ſcriptum eſt, quem iſti non intelligunt, vt admoneretur populus, in prophetia talem ſe debere a- *Roma.8.* gnoſcere ſacerdotẽ, pro quo nullus poſſet orare. Quis eſt autem pro quo nullus orat, niſi ille qui pro omnibus interpellat? Quia ergo tunc ſacerdotium erat Leuiticũ, vbi ſacerdos intrabat in ſancta, & offerebat hoſtias pro populo: habebat autem imaginem, non veritatem futuri cuiuſdam ſacerdotis: tunc enim & ipſi ſacerdotes peccatores erant, ſicut cæteri homines: volens deus per prophetam admonere populum, iam talem deſiderandum eſſe ſacerdotem, qui interpellaret pro omnibus, & pro eo nullus oraret: deſignans talem ad- *1.Reg.2.* monuit & dixit, Si peccauerit populus, orabit pro eo ſacerdos: ſi autem ſacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Itaque ô popule talem elige ſacerdotẽ, pro quo non cogaris orare, ſed de cuius oratione pro te ſecurus eſſe poſsis. Ipſe eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus ſa- *1.Timo.2.* cerdos, vnus mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Et cum tractaret idem, ſequentia recitauit: K *Concilium.* Scandala igitur Primiani & ipſius nequitia ſingularis, ſic in ſe cœleſte iudicium prouocauit, vt horum criminum authorem neceſſe eſſet penitus amputare, qui recens ordinatus impietatem ſchiſmatis facere non me- *Auguſtin.* tuit. Et cum recitaret idem tractator dixit, Iamiam crimina ipſius dicuntur. *Concilium.* Et cum tractaret idem ſequentia recitauit: Presbyteros ſupradictæ plebis, ad cõiurationem impiæ conſpirationis impellens, hoc ab eius velut precario iure poſtulauit: vt ad dãnandos quatuor diaconos, viros egregios ac ſingularibus meritis approbatos, Maximianum ſcilicet, Rogatianum, Donatum, itémque Salgamum, cõſentirẽt. Et cum recitaret idem tractans dixit, in his quatuor erat ille author ſchiſmatis, præcidens de fruſto fruſtum, & non ſe dolens ab integritate præciſum. Et cum tractans idem *Concilium.* dixit, ſequentia recitauit, vt incunctanter ei promitte- *Auguſtin.* rent accommodare cõſenſum. Et cum recitaret idẽ tractans dixit, Hoc cum illis egit, illi noluerunt ei promittere, ſed tacuerunt. Ille per ſeipſum cogitatum ſce- *Concilium.* lus nõ dubitauit implere. Et cum tractaret idem recitauit. Cuius illi mala præſumptione ſtupefacti, cum L rem ſilentio refelliſſent, per ſe cogitatum ſcelus non dubitauit implere, vſqueadeo vt in Maximianum diaconum virum (ſicut omnibus notum eſt) innocentem, ſine cauſa, ſine accuſatore, ſine teſte abſentem, ac lecto *Auguſtin.* cubantem, ſententiam putaret eſſe promendam. Et cum recitaret idem tractans dixit, Videte crimen.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequẽtia recitauit: Quia iampridem clericos non diſsimili furore damnaret: Nam cum inceſtos cõtra legem decretáque omnium ſacerdotum communioni ſanctæ adiungeret, cúmque obſiſtente maxima parte plebis, etiam ſeniorum nobiliſsimorum literis conueniretur, vt per ſe corrigeret quod admiſerat, ſua temeritate poſſeſſus emendare contempſit. His itaque permoti ſeniores eccleſiæ ſupradictæ, ad vniuerſum chorũ † literas legatóſque miſerunt, qui- *† al. clerũ.* bus non ſine lachrymis deprecati ſunt, vt ad ſe feruentius veniremus, quo perpenſo libramine intentionibus exploratis, exiſtimatio eccleſiæ purgaretur. Ad hanc proinde cum ſecundum memoratorum literas veniremus, nota ſua ille ratione ferueſcens, aduentũ noſtrum penitus declinauit. Et cum recitaret idem tractans M *Auguſtin.* dixit, Quid illi obijciatur ſcitis, quia pars iam Donati inceſta facta eſt. Hoc erat in regula. Quales fuerint cum quibus fuerit communicatum, tales dicunt fieri omnes, & vniuerſam maſſam. Itaque ſi verum iſti dicunt, inceſta eſt iam pars tota Donati. Exeant planè Numidæ & dicant, ad nos non pertinet. Stylus inceſtus eſt, neſcio quos ad communionem tuam admiſiſti, obeſſe non potuit tam longe poſitis. Si ergo vobis obeſſe non vulcis qui in Numidia eſtis, quod Carthagini fit: quod in Africa fit, potuit obeſſe vniuerſo orbi terrarum? Semper inde ſe defendunt, inde ſe excuſant, & nos accuſant. *Concilium.* Et cũ tractaret idẽ ſequentia, recitauit. Aduentum noſtrũ pe- *Auguſtin.* nitus declinauit. Et cum legeret idem dixit, Quid il- *Concilium.* li queſti ſunt de Cæciliano? Et cum retractaret, ſequentia recitauit, Qui vſquequaque rebelli animo recalcitrans, in malo permanſit, vt conducta multitudi- *Auguſtin.* ne perditorum. Et cum recitaret idem dixit, Iam hoc plus eſt. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi, videte *Concilium.* quæ. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Atque impetratis officialibus, baſilicarum ianuas obſediſſent. *Auguſtin.* Et cum recitaret idem dixit, Ne intrarent epiſcopi. *Concilium.* Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Qui ingrediendi

A grediendi nobis atque agēdi solennia interdiceret facultatem. Iam hoc plus est. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi. Hæc si Episcopum conuenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc euangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflixit frater aliquādo proprius, *Augustinus.* quod nunquam faceret alienus. Et cum legeret idem dixit, Quid opus est pluribus? Dicūt multa & damnant *Concilium.* hominem, sed damnationem iam ipsam legamus. Et cum tractaret idē recitauit. Decreuimus omnes sacerdotes dei præsente spiritu sancto, hunc eundē Primianum: primò quia super viuos episcopos alios subrogauit: quòd incestos cū sanctorum cōmunione miscuerit: quòd presbyteros ad coniurationē in eadē cōstringere pertētarit: quòd Fortunatū presbyterum in cloacam fecerit mitti, cū ægrotantibus baptismo succurrisset: quòd cōmunionem Demetrio presbytero denegauit, vt cogeret filiū abdicare: quòd idē presbyter obiurgatus sit, quod episcopos hospitio suscepisset: quòd supradictus Primianus multitudinē miserit, quæ Christianorum domos euerteret: quòd obsessi sunt episcopi simul & clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt: quod B in basilica cæsi sunt seniores, quòd indigne ferrēt Claudianistas ad communionem admitti: quod innocētes clericos putauerit esse condemnandos: quòd se nobis audiēdum noluerit exhibere, cū basilicarum fores ne ingrederemur, multitudine & officialibus intercluserit: quòd legatos à nobis ad se missos iniuriose reiecerit: quod loca multa vi primò, dehic authoritate iudiciaria vsur- *Augustinus. 1. Cor. 6.* pauit. Et cū legeret idē dixit, quòd prætermissor oblatorum fuit, cum Paulus apostolus dicat, Audet quis vestrum aduersus aliū negociū habēs iudicari apud iniustos, & nō apud sanctos? Videte quale illi crimen obiecerint, quia nō apud episcopos agere voluit de locis, *Concilium.* sed apud iudicem. Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate styli nostri siluimus, à sacerdotali choro perpetuo esse damnatū decreuimus, ne eo palpato, dei ecclesia aut cōtagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod *2. Thes. 3.* idipsum Paulus apostolus exhortatur & admonet, Præcipimus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre inordinate ambulāte. atque adeo nō immemores puritatis ecclesiæ, C conducibile existimauimus, omnes sanctos consacerdotes & omnes clericos & omnes populos qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria cōmoneri, vt omnes eius communionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationē reddet, qui hoc nostrum decretum nō audiēdo tentauerit violare. Placuit sanè nobis & spiritui sancto, quod tēpus tardis ad cōuertendū reseruetur sub eo, vt quicūque consacerdotum vel clericorum suæ salutis immemores à die damnationis supradicti Primiani, id est, à die octaua kalendarum Ianuariarum† minus à Primiani damnati cōmunione recesserint, tali sententia constringantur. Laici quoque nisi se à supradicto die damnationis illius intra diem paschæ futuræ ab eius se consortio separauerint, non posse quenquam nisi per pœnitentiam, si quidem meminerint ecclesiæ, reformari.

† al. Kalendarū Iulianum vsque ad diem octauū Kalendarū Ianuariarum.

Victorinus Munacianensis episcopus subscripsi. Fortunatus Dionysianensis episcopus subscripsi. Victorianus Carcabinensis episcopus subscripsi. Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Migginus Belephantariæ episcopus subscripsi. Innocentius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin pro collega meo Saluiano Presbitano episcopo subscripsi. Saluius Ausanensis D episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus subscripsi. Gemelius à Tanabæis episcopus subscripsi.

Augustinus. Et cum legeret idem dixit, Ex ipsis condemnatoribus subscripsit & Prætextatus Assuritanus, & Felicianus Musticanus. *Concilium.* Et cum tractaret sequentia recitauit, Prætextatus Assuritanus episcopus subscripsi. Maximianus Stabatensis episcopus subscripsi. Dacianus Camicetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianensis episcopus subscripsi. Theodorus Vsulensis episcopus subscripsi. Victorianus iubente collega Agnosio episcopo subscripsi. Donatus Cebresutanus episcopus subscripsi. Nathalicus Thelensis episcopus subscripsi. Pōponius Macrianēsis episcopus subscripsi. Pancratius Balianensis episcopus subscripsi. Ianuarius Aquenensis episcopus subscripsi. Secundus Iacōdianensis episcopus subscripsi. Paschasius à vico Augusti episcopus subscripsi. Creso Coniustiacēsis Episcopus subscripsi. Rogatianus Episcopus subscripsi. Maximianus Erumnicēsis Episcopus subscripsi. Benenatus Tugucianensis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaianus Tigualēsis episcopus subscripsi. Victorinus Leptimagnēsis episco- E pus subscripsi. Gūtasius Benefensis episcopus subscripsi. Quintasius Capiētis episcopus subscripsi. Felicianus Musticanus episcopus subscripsi. Victorianus ex delegatione subscripsi. Magginus episcopus subscripsi. Latinus Mugiēsis episcopus subscripsi. Proculus Girbitanus episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus pro fratre & collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitanus pro collega meo Gallono subscripsi. Secūdianus Prisianensis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdasensis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianēsis episcopus subscripsi. Annibonius Robauteosis episcopus subscripsi. Itē Annibonius petitus à collega meo Augēndiarensi episcopo subscripsi. Tertullus Abitensis episcopus subscripsi. Primilianus episcopus subscripsi. Secūdinus Arusianensis episcopus subscripsi. Maximus Pitanensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrensis episcopus subscripsi. Donatus Belmensis episcopus subscripsi. Perseuerātius Tebertinus episcopus subscripsi. Faustinus Binensis episcopus subscripsi. Victor Altiburinanus episcopus subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres.

Augustinus. Et cum recitaret idem tractās dixit, Paululum dignamini aduertere. Hæc est damnatio tua dicimus illi. Quid vis, F habeat pondus, an non habeat? Ego faueo. Prorsus dico, quia isti omnes falsa in te dixerunt: & audi vnde credam, quia apud alios iudices obtinuisti causam tuā, & isti damnati sunt. Si ergo te propterea credo innocentem, quia nō exiens ad factiosos, alibi ostendisti innocentiam tuam, vt illi qui te damnauerunt, damnationem mererentur: dignare acceptare Cæcilianum innocentem damnatum, quia noluit exire ad maiores tuos, & sic seruauit causam suam orbi terrarū, quomodo tu seruasti concilio Numidarum. Si innocentem te reddidit sedes Bagaitana, quanto potius illum sedes apostolica? Aut vis vt valeant, qui primò damnauerunt? Si valent cōtra te valent. Nam illi contra Cæcilianum nec valent nec valebunt, tamen quid contra te iudices, attende. Iam hic audent dicere, Sed nos qui postea damnauimus Maximinianistas, plures eramus. Valeat ergo sententia vestra in Felicianum, & valeat illorum in Cæcilianum, vbi Bagaitanum concilium fecerunt, etiam Felicianum damnauerunt. Modo intus est Felicianus, aut nocens receptus est, aut innocens

G damnatus est. Si ergo nocentem recipis pro pace Donati, cede omnibus gẽtibus pro pace Christi. Si autem per errorem vestrum innocens damnatus est, errare potuerunt trecenti decem damnantes Felicianum, & nõ potuerunt errare septuaginta damnantes Cæcilianum? Quid ergo dicitis, Cum audieritis vobis dici, Prius vos damnauerunt Maximinianistę, recurritis & dicitis, sed nos plures eramus qui damnauimus Maximinianistas. Ad vtrunque vobis cito respõdetur, quia & illi vestri priores damnauerunt Cæcilianum. Si priores valẽt, cedant Primianistæ concilio Maximinianistarum. Si plures valent, cedant Donatistæ orbi terrarum, nihil esse arbitror iusti^us^. Pauci sunt Maximinianistę, sed priores sunt. Reus reum non facit. Si hoc putas, quomodo damnatus damnare potuisti, quia & inter damnatores & ipse scriptus est, nec seruauerunt illi locum causam dicendi. Aliter autem Cæcilianus. Seruatus est illi locus hominis causam dicẽtis, sicut habet ipsa sententia, quia nec in communionem receptus est nisi purgatus. Iste autem inuenitur hic à iudicibus damnatus, illic inter iudices damnans. Sed fuerit ista æquitas Bagaitani
H concilij. Prorsus totum concedimus. Male te damnauerunt Maximinianistæ, male damnauerunt & illi priores vestri Cæcilianum. Tu purgasti te apud Bagái, purgauit se ille in transmarino iudicio. Consensit huic iudicio vniuersus orbis terrarum. Quid dicturus es? Plures nos sumus quàm Maximinianistæ. Estote plures. De numero ergo agamus. Videte quantum intersit. Absentem te damnauerunt Maximinianistæ, cum ad eos exire noluisses. Hoc quidem simile, sic & illi damnauerunt absentem Cæcilianum, cũ factionem eorum deuitasset: sed tu rursus in absentes illos fecisti dict sententias in concilio Bagaitano. At verò Cæcilianus præsens aduersario præsente purgatus est. Deinde alia magna differentia. Iudices Numidas apud quos te purgares, tu ipse adisti, tu cõstituisti, Maximinianistæ illos nõ petierunt. Apud eos autẽ à Cæciliano Donatus victus est, quos pars Donati iudices postulauerat. Respondẽt tibi modo Maximinianistæ & iure dicunt, Nos primo venimus ad te de prouincia tua, de diœcesi ad te pertinentis episcopi, & voluimus audire causam tuam. Cõtempsisti nos, non ad nos existi. Si timuisti nostrum iudicium, vel simul iudices eligeremus, non ires ad quos
I tu velles. Quantum intersit videte. Tũc autem ipsi Donatistæ literis suis imperatorem petierunt, vt decerneret iudices. Improbauerunt eos apud quos victi sunt, quos antequam vincerẽtur postulauerunt: dati sunt alij ad eorum petitũ, & ibi victi sunt. Appellauerunt ad imperatorẽ, & ibi victi sunt. Semel victus est absens Maximinianista & tacet, & ter victus præsens Donatista non tacet? Sed de numero cõtendis cum Maximinianistis. Vt dixi, faueo tibi. Trecenti decem, plures sunt quàm centum, vel quot fuerunt, qui damnauerũt à parte Maximiniani Primianum. Milia episcoporũ per orbem terrarum qui damnauerunt à parte Cæciliani Donatum, nihil põderis apud te habere putas? Sed dicturus es mihi, Nunquid Donatistas milia episcoporum damnauerunt de toto orbe terrarũ? Optime non damnarunt. Quare non damnarunt? Quia iudicio non interfuerunt: si iudicio non interfuerunt, propterea non damnauerunt, quia causam illam penitus nescierunt. Ab innocentibus quare te separasti? Venit huc ad te de orbe terrarum baptizatus quem vis rebaptizare: & te iam letale mysterium exercentem, & volentem iterare quod semel datur & non amittitur, adit cum magna voce & gemitu: & dicit tibi, Quid est quod vis facere? K
rebaptizare me? ait nescio quis Mesopotamenus, nescio quis Syrus, nescio quis Ponticus vel lõgius constitutus. Respondes, quia nõ habes baptismum. Dicit ille, Quare? Lege epistolas Pauli apostoli ad me datas. Venit nescio quis de Galatia, de Ponto, venit nescio quis de Philadelphia, ad quas ecclesias Ioãnes scripsit. Venit à Co- *Apoc.1.*
lossis, venit à Philippis, à Thessalonica, & dicit, Ego nõ *Coloss.1.*
habeo baptismum, ad quem scripsit apostolus, per quẽ tu habes? Audes legere epistolam meam, qui detestaris pacem meam?

Concio tertia de tertia parte eiusdem Psalmi.

PArs nouissima psalmi huius indiscussa nobis & intractata remanserat. Proinde sicut video, non quidem secundum dispositionem nostrã, sed tamen non præter dispositionem suam, ad reddendum debitũ nos dominus reuocauit. Intenti ergo estote fratres, vt si possumus deo adiuuante, vel modo soluamus quod nos debere cognoscim^us^. Quis est qui dicit quod modo cantauimus? *Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Sic quasi vnus homo loquitur. Quàm multum tempus est ætas vnius ho- L
minis? Et quid magnum est, vt homo positus in vna aliqua parte terrarum per totam vitam suam tam breuem quàm humana vita breuis est, quamuis ad senectutem à iuuentute peruenerit, non viderit iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Non est mirandum. Potuit enim fieri, vt ante vitam ipsius fuisset aliquis iustus quærens panem, potuit fieri vt in alia parte terrarũ, non vbi ipse esset. Deinde aliud quod mouet, audite, Ecce vnusquisque in vobis, qui fortè iam senuit, respiciens cursus ætatis suæ iam peractos sibi, vbi cogitatione versatus fuerit in his quos nouit, fortè non ei occurrit iustus quærens panem, aut filius iusti quærens panem: si tamen respicit ad scripturas diuinas, & inuenit angustatum Abraham iustum, & famem passum in re- *Gen.12.*
gione sua, mutasse aliam regionem: inuenit & filium i- *Gen.26.*
psius Isaac eiusdẽ famis causa in alias isse regiones quærens panem. Et quomodo erit verum, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Et si verum hoc inuenit in spatio vitæ suæ, aliter tamen inuenit in lectione diuina, quæ fidelior est quàm vita hominum. Quid ergo facimus? Adiuuent nos pia stu- M
dia vestra, vt inspiciamus in his versibus psalmi voluntatem dei, quid nos intelligere velit. Metus est enim ne vnusquisque infirmus, non capiens spiritaliter intelligere scripturas, eat in exempla humana, videátque aliquando bonos seruos dei esse in necessitate aliqua & inopia quærendi panes, maxime Paulum aposto- *2.Cor.11.*
lũ cogitet qui dicit, In fame & siti, in frigore & nuditate, & scandalizetur apud seipsum dicens, Certe ve-
rum † est quod cantaui, certe verum † est quod in ec- *† al. vanũ*
clesia stans deuota voce personui, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Fallunt nos scripturæ, dicat apud se, & dissoluantur omnia eius membra ab opere bono, quibus membris intrinsecus (quod est grauius) & in interiore homine resolutis, iã desistat ab opere bono, & dicat sibi, Vt quid
bene operor? Vt quid panem meum frango esurienti, *Math.25.*
& nudum vestio, & sine tecto induco in domũ meam, attendens ad id quod scriptum est, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: cum videam tot homines bene viuentes, plerunque fame laborantes? Sed si fortè erro ego, vt tam illum qui bene viuit, quàm illum qui male viuit, putem bene viuere,

& aliter

A & aliter illum noluit deus, id eſt, iniquum eſſe, quē ego iuſtum puto, quid facio de Abraham, quem iuſtum ipſa ſcriptura cōmendat? Quid facio de ipſo apoſtolo Paulo qui dicit, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti? *1. Cor. 4.* *2. Cor. 11.* An vt etiam ego ſim in malis qualia ille pertulit, in fame & ſiti, in frigore & nuditate? Ita cogitantem, & vt dixi diſſolutis membris omnibus interioribus à facultate operis boni, poſſumúſne fratres tanquam paralyticum tollere, & aperire tectum ſcripturæ huius, & eum *Luc. 5.* ſubmittere ad dominum? Videtis enim quia obſcurum eſt. Porrò ſi obſcurum eſt, tectum eſt: & paralyticum animo quendam intueor, & hoc tectum video, & ſub hoc tecto video, & Chriſtum latêre agnoſco. Faciam quantum poſſum, quod laudatum eſt in illis qui aperto tecto ad Chriſtum paralyticum ſubmiſerunt, vt diceret illi, *Ibidem.* Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt enim tibi peccata tua. Sic enim fecit interiorem hominem ſaluum à paralyſi, remittendo peccata ſua, & conſtringendo fidem. Sed erant ibi homines qui non habebant oculos ad videndum interiorem paralyticum iam eſſe ſanatum, & medicum curantem putauerunt blaſphemantē. Quis eſt, inquiūt, qui peccata dimittit? Blaſphemat iſte.

B Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus? Et quia ille erat deus, talia cogitantes audiebat. Hoc verbum de deo cogitabant, ſed deum præſentem non videbāt. Fecit ergo ille medi us aliquid & in corpore paralytici, vt & illorum qui talia dixerunt, interiorem paralyſin ſanaret. Fecit enim quod viderent, & dedit quod crederent. Eia ergo quiſquis es tam infirmus & languens corde, vt attendens humana exempla, velis à bonis operibus deſiſtere, & paralyſi quadam interiore diſſolutus es. Hunc ergo ſi poſſumus, aperto iſto tecto ſubmittamus ad deū. Dominus enim ipſe in corpore ſuo quod eſt eccleſia, iunior fuit primis temporibus, & ecce iā ſenuit. Noſtis, & agnoſcitis, & intelligitis, quia in hoc poſiti eſtis, & ita credidiſtis, quia caput noſtrum *Coloſ. 1. 3.* Chriſtus eſt, corpus capitis illius nos ſumus. Nunquid *ſeu.di.25. cap.1.* ſoli nos, & nō etiā illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio ſeculi fuerunt iuſti, caput Chriſtum habent. Illum enim venturum eſſe crediderunt, quem nos veniſſe iam credimus, & in eius fide & ipſi ſanati ſunt, in cuius & nos: vt eſſet & ipſe totius caput ciuitatis Hieruſalem, omnibus connumeratis fidelibus ab initio vſque in finem, adiunctis etiam legionibus & exercitibus an-

C gelorū, vt fiat illa vna ciuitas ſub vno rege, & vna quædam prouincia ſub vno imperatore, felix in perpetua *Coloſ. 1.* pace & ſalute, laudās deū ſine fine, beata ſine fine. Corpus autem Chriſti quod eſt eccleſia, tanquam vnus quidam homo primò iunior fuit, & ecce iam in fine ſeculi eſt in ſenecta pingui, quoniam de illa dictum eſt, Ad- *Pſal. 91.* huc multiplicabitur in ſenecta pingui: multiplicata eſt ſuper omnes gentes, & ipſius vox eſt attendentis quaſi vnius hominis primā ætatem ſuā, & iſtam nouiſsimam reſpicientis per omnia: quia omnes ætates notas habet per ſcripturas, & ait exultans & monens, Iunior fui primis tēporibus ſeculi, & ecce ſenex ſum, etiā nouiſsimis tēporibus ſeculi, & nunquam vidi iuſtum derelictū, nec ſemen eius quærens panem. Agnouimus hominem iuniorem & ſenem, & tanquam aperto tecto peruenimus ad Chriſtū. Sed quis eſt iuſtus, qui non eſt viſus derelictus, nec ſemen eius quærens panem? Si intelligis panem, intelligis illum. Panis eſt enim verbum dei, quod nunquam ab ore iuſti diſcedit. Nam & in capite ſuo iuſtus iſte tentatus, hoc reſpondit. Quando enim ipſi do- *Matt. 4.* mino eſurienti, & famem patienti diabolus ait, Dic lapidibus iſtis vt panes fiant: reſpondit, Non in ſolo pane D viuit homo, ſed in omni verbo dei. *Deut. 8.* Deinde fratres mei attendite, quando faciet iuſtus volūtatem dei? Semper enim facit, & ſecundum voluntatem eius viuit. Voluntas dei de corde eius non recedit, quia voluntas dei, ipſa eſt lex dei. Et quid dictum eſt de tali? Et in lege eius *Pſal. 1.* meditabitur die ac nocte. Panem iſtum manducas vna hora & dimittis: panem illum verbi die ac nocte. Quādo enim audis, aut quando legis, manducas: quādo inde cogitas, ruminas, vt ſis animal mundum, nō immundum. *Leuit. 1.* Quod ſignificat etiam ſapientia per Salomonem dicens, Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapiētis, vir autem ſtultus glutit illum. *Prouer. 21.* Quid enim glutit? Vt non in illo appareat quod vorauit, oblitus eſt quod audiuit. Qui autē non eſt oblitus, cogitat. & cogitando ruminat, ruminādo delectatur. Vnde dicitur, Cogitatio ſancta ſeruabit te. Et ecce ſi ſeruat te in ruminatione panis huius ſancta cogitatio, nunquā vidiſti iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærēs panem. *Tota die miſeretur & fœneratur.* Fœneratur quid eſt? Latine dicitur, & qui dat mutuum, & qui accipit: Planius hoc autem dicitur, ſi dicamus fœnerat. Quid ad nos quid grāma- E tici velint? Melius enim in barbariſmo noſtro vos intelligitis, quàm in noſtra diſertitudine vos diſerti eritis. Ergo iuſtus iſte tota die miſeretur & fœnerat. Sed non gaudeant fœneratores. Inuenimus enim quendam fœneratorem, ſicut inuenimus quēdam panem, vt vbiq; aperto tecto perueniamus ad Chriſtum. Nolo ſitis fœneratores: & ideo nolo, quia deus non vult. Nam ſi ego nolo, & deus vult, agite. Si autem deus non vult, etiam ſi ego vellem, malo ſuo ageret qui ageret. Vnde apparet deum hoc nolle? Dictum eſt alio loco, Qui pecuniam *Pſal. 14.* ſuā nō dedit ad vſurā. Et quàm deteſtabile ſit, & quàm odioſum, quàm execrandum, puto quia & ipſi fœneratores nouerunt. Rurſus autem egoipſe, immò deus noſter, qui te prohibet eſſe fœneratorē, iubet te eſſe fœneratorem, & dicitur tibi, Fœnera deo. ſi fœneras homini, habes ſpem: & ſi fœneras deo, ſpem non habebis? Si fœ- *14. q. 3. Si fœneraueris. Et 3. ſe dist. 37. c. Quartam autem.* neraueris homini, id eſt, mutuā pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus quàm dediſti expectes accipere: nō pecuniam ſolā, ſed aliquid plus q̄ dediſti, ſiue illud triticum ſit, ſiue vinū, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud: ſi plus quàm dediſti expectas accipere, fœnerator es, & F in hoc improbandus, nō laudandus. Quid ergo, inquis, facio vt ſim vtilis fœnerator? Attende quid facit fœnerator. Minus vult dare certe, & plus accipere: hoc fac & tu. Da modica, accipe magna. Vide quàm latè creſcat fœnus tuum. Da temporalia, accipe æterna: da terram, accipe cœlum. Et cui dabo forte dicis, Ipſe dominus procedit quem fœneres, qui tibi iubebat ne fœnerator ſis. *Prouer. 19.* Audi ſcripturam quomodo fœneres dominum. Fœnerat, inquit, dominum, qui miſeretur pauperis. Non enim eget à te dominus, ſed habes alium qui à te egeat. Illi porrigis, ille accipit. Non enim habet pauper quod tibi retribuat, & tamen ipſe vult retribuere, & non inuenit quid, ſola in illo remanet beneuolentia orandi pro te. Cum autem pauper orat pro te, tanquam deo dicit, Domine mutuū accepi, † in fide ſuſcipe me. *† accepi fide diu me.* Proinde & ſi non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideiuſſorem. Ecce deus tibi de ſcriptura ſua dicit, Da, ſecurus eſto, reddam. Quomodo ſolent dicere fideiuſſores? Quid dicunt? Ego reddo, ego accipio, mihi das. Putamúſne & hoc dicit deus, ego accipio, mihi das? Planè ſi deus Chriſtus, quod nō dubitatur, ipſe dixit, Eſuriui & dediſtis mihi māducare. *Matth. 25.* Et cum illi

G dicerent, Quando te vidimus esurientem, vt ostenderet se pauperum fideiussorem, omnium membrorum suorum sponsorem, quia ille caput, illi membra: & cũ accipiunt mẽbra, caput accipit: Cum vni, inquit, ex his minimis tuςis fecistis, mihi fecistis. Eia auare fœnerator, vide quid dedisti, vide quid acceptur⁹ es. Si dedisses paucam pecuniam, & ille cui dederas, pro parua pecunia tua daret tibi magnam villam, incomparabiliter amplius valentem, quàm tu pecuniam dederas, quãtas gratias ageres, quanta lætitia tollereris? Audi quam possessionem det quem fœnerasti, Venite benedicti patris mei, percipite. Quid? Quod dedistis? Absit. Terrena dedistis, quæ si non dedissetis, in terra putrescerent. Quid enim inde facturus esses si non dedisses? Quod periturum erat in terra, seruatum est in cœlo. Ergo quod seruatum est, hoc accepturi sumus. Seruatum est meritum, factus est thesaurus tuus meritum tuum. Nam vide quid sis accepturus. Percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Contra, illi qui fœnerare noluerunt, quid audient? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Et quid vocatur regnum quod accipimus? Attendite sequentia, Isti ibũt
Ibidem.
H in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fœnerate. habetis Christum in cœlo sedentem, in terra petentem: inuenimus quomodo fœneret. Iustus tota die miseretur & fœnerat. *Et semen eius in benedictione erit.* Et hic non occurrat carnalis cogitatio. Videmus multos filios iustorum fame morientes, quomodo ergo semen eis in benedictione erit? Semen eius reliquiæ eius, vnde hic seminat & postea metet. Nanque apostolus dicit, Bonum autem facientes non deficiamus. tempore enim suo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus, ait, operemur bonum ad omnes. Hoc est semen tuum, quod erit in benedictione. Terræ committis, & tanto amplius colligis: Christo committis, & perdes? Vide ipsum semen expresius nominatum ab apostolo, cum de eleemosynis diceret: hoc enim ait, Qui parce seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictione, de benedictionibus & metet. Sed laboras fortè cum seminas, & doles cum misereris, quia miseros vides. Melius enim aliquando non habebimus
Galat.6.
2.Cor.9.
I quibus ista demus. Cum omnes in incorruptionem commutabuntur, nullus esuriet cui porrigas panem: nullus sitiet cui des potum: nullus nudus erit quem vestias: nullus peregrinus quem suscipias. Hic autem inter ærumnas, tentationes, dolores, gemitus, mittimus semen. Sic respice ad psalmum alium, Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Attende quia semen eius in benedictione erit. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Vide ergo quod sequitur, & noli esse piger. *Declina à malo, & fac bonum.* Noli tibi putare sufficere si non expoliasti vestitum: non expoliando enim vestitum, declinasti à malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebo, dicturus es? Iam tibi commendauit ille quem fœneras, quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur, Declina à malo, & fac bonum. *Et inhabita in seculum seculorum.* Et noli putare cum das, quod nemo te videat, aut quia deserit te deus, quando fortè dederis pauperi, & consecutum fuerit aliquod damnum, aut aliqua tristitia rei amissæ, & dicas tibi, Quid profuit bona me fecisse opera? Puto
Matt.25.
Psal.125.
Gal.3.
1.Pet.3.

non amat deus homines qui bene faciunt. Vnde ista K
vestra fit murmuratio, vnde iste strepitus, nisi quia abũdãt istæ voces? Vnusquisque modo cognoscet has voces aut in ore suo, aut in ore vicini sui, aut in ore amici sui. Deleat illas deus, & extirpet spinas de agro suo, plãtet frugem bonam, & arborem fructiferã. Quid enim cõtristatus es ô homo, quia dedisti pauperi, & alia perdidisti? Nonne vides quia perdidisti quod non dedisti? Quare non respicis ad deum tuum? Vbi est fides? Quare sic dormit? Excita illam in corde tuo. Attende quid tibi dixerit ipse dominus, quãdo te ad huiusmodi bona opera exhortabatur, Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficiẽtem in cœlis, quò fur non accedit. Hoc ergo commemora quando plangis in damno. Quid ploras stulte praui cordis, aut non sani cordis? Quare perdidisti, nisi quia mihi non commodasti? Quare perdidisti? Quis tibi abstulit? Respondebis, fur. Nonne hoc te præmonueram, ne ibi poneres quò fur posset accedere? Si ergo dolet qui perdidit, hoc doleat quia non ibi posuit vnde perire nõ potuit.
Luc.12.

Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Quando patiuntur labores sancti, nolite putare quia non iudicat deus, aut peruerse iudicat. Qui te mo- L
net vt iuste iudices, ipse peruerse iudicaturus est? Amat ille iudicium, & nõ derelinquet sanctos suos. Sed quomodo? Sic abscondita est apud illum vita sanctorum, vt qui modo laborant in terra, quasi tempore hyemis arbores non habentes fructum & folia, illo apparente tanquam nouo sole exorto, illud quod in radice viuebat, in fructibus appareat. Amat ergo ille iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Sed laborat sanctus in fame. Non illum derelinquet deus, flagellat autem omnem filium quem recipit. Contemnis illum quãdo flagellatur, expauescis quando ditatur. Vnde enim flagellantur? Pressuris temporalibus. Quando ditabitur? Quando audiet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mũdi. Noli ergo piger esse flagellari, vt sis inter eos qui merentur recipi. Vsqueadeo ille amat iudicium, vt non derelinquat sanctos quos flagellat ad tempus. Et quoniam flagellat omnem filium quem recipit, nec vnico pepercit, in quo delictum non inuenit. Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Quia M
Hebr.12.
Hebr.12.
Rom.8.
1.Petri.2.
ergo nõ derelinquet eos, fortè hoc eis dabit quod hic amas, multos annos viuere, senescere. Non attendis, quia si senectutem optas venire, hãc optas, de qua cum venerit conqueraris. Non tibi ergo dicat anima, vel mala, vel infirma, vel paruula, quomodo verum est, dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos? Reuera non derelinquet, vt tres pueros in camino laudantes, non eos tetigit ignis. Nunquid sancti eius Maccabæi non erant, qui in ignibus defecerunt carne, non fide? Sed hoc, inquis, maiorem quæstionem habet, quia cum fide illi non defecerint, ille illos dereliquerit. Audi quod sequitur. *In æternum conseruabuntur.* Tu paucos annos eis optabas, quos eis si daret domin⁹, non derelinqueret sanctos suos. Visibiliter non dereliquit tres pueros, occultè non dereliquit Maccabæos. Illis etiam dedit vitam temporalem ad confundendos infideles, illos autem occulte coronauit ad iudicãdum impietatem persecutoris. Nec illos tamen nec illos dereliquit, quia non derelinquet sanctos suos. Et nihil magnum acceperunt tres pueri, si non in æternum cõseruarentur: in æternum conseruabuntur. *Iniusti autem punientur, & semen impiorũ peribit.* Quomodo semẽ illius in
Dan.3.
2.Mac.7.

benedictione

A benedictione erit, sic semen impiorum peribit. Semen enim impiorum, opera impiorum. Nam inuenimus rursum filium impij florere in seculo, & aliquãdo fieri iustũ, & florere in Christo. Vide ergo quomodo accipias, vt tectum aperias, & ad Christum peruenias. Noli *Luc 5.* carnaliter, nam decipieris de semine impiorum. Omnia opera impiorum peribunt, fructum nõ habebunt. Ad tempus enim aliquid valent, postea quærent & non inuenient quod operati sunt. Nam perdentium quod *Sapien. 5.* operati sunt, vox erit illa, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio cõtulit nobis? Trãsierunt omnia illa tanquam vmbra. Ergo semen impiorũ peribit. *Iusti hæreditate possidebunt terram.* Rursus auaritia nõ subrepat, nec tibi aliquam villam magnam promittat, nec quod hic iuberis contemnere, ibi speres. Terra est quædam illa viuorum, regnum sanctorum. Vnde dici- *Psal. 141.* tur, Spes mea es tu, portio mea in terra viuorum. Nam & si vita tua illa est, intellige qualem terram accepturus sis. Illa est terra viuentium: hæc est autem terra morientiũ, receptura mortuos quos nutriuit viuos. Qualis ergo illa terra, talis & ipsa vita. Si æterna vita, æterna terra. Et quomodo æterna terra? *Et inhabitabunt in* B *seculum seculi super eam.* Alia ergo terra erit vbi inhabita- *Matth. 24.* bimus in seculum seculi. Nam de ista dictum est, Cœlum & terra transibunt. *Os iusti meditabitur sapientiam.* Ecce ille panis, videte quàm libenter manducet iustus iste, quomodo verset in ore suo sapientiam. *Et lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius in corde ipsius.* Ne fortè putares eum in ore habere quod in corde non habet, ne fortè computares eum cum illis de quibus dictum est, *Esai. 29.* *Matth. 15.* Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõge est à me. Et lingua eius loquetur iudicium, lex dei eius in corde ipsius. Et quid illi prodest? *Et non supplantabuntur gressus eius.* Liberat à laqueo verbum dei in corde: liberat à via praua verbum dei in corde: liberat à lapsu verbum dei in corde. Tecum est cuius verbum à te nõ recedit. Corde autem quid mali patitur, quem custodit deus? Custodem ponis in vinea, & contra fures securus es: & potest dormire custos ille, & ipse cadere, & furem admittere: nõ autem dormit neque dor- *Psal. 120.* mitabit qui custodit Israël. Lex dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Viuat ergo securus, & inter malos viuat securus, & inter impios viuat C securus. Quid enim mali iusto potest impius facere? Ecce vide quid sequitur, *Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum.* Dicit enim quod in libro Sapien- *Sapien. 2.* tiæ dicere prædictum est, Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita ipsius. Quærit ergo mortificare, quem dominus custodit: qui cum illo habitat, qui de ore ipsius, qui de corde non recedit, dimittit eum? Vbi est quod superius dictum est, Et non derelinquet sanctos suos? Ergo considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Quare ergo dereliquit martyres in manibus impiorum? Quare fecerunt illis quæcunque voluerunt? Alios gladio percusserunt, alios crucifixerunt, alios bestiis tradiderunt, alios ignibus cremauerunt, alios in catena ducentes tabe diuturna confecerunt. Certe non derelinquet dominus sanctos suos. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. Postremò ipsum filium suum quare dimisit in manibus Iudæorũ? Et hic tectum aperi, si vis omni in- *Luc. 4.* teriore membro constringi, perueni ad dominum, audi quid dicat alia scriptura, dominum præuidens pas- *Iob 9.* surum ab impiis: quid ait? Terra tradita est in manus impij. Quid est, terra tradita est in manus impij? Caro D tradita est in manus persequentium. Non ibi autem dimisit iustum suum deus, de carne capta educit animam inuictam. Dimitteret deus iustum suũ in manibus impij, si illum fecisset consentire impio: contra quod malum orat in alio psalmo & dicit, Ne tradas me domi- *Psal. 139.* ne à desiderio meo peccatori. Opus est vt à desiderio tuo non tradaris peccatori, ne cum desideras vitam præsentem, irruas in illam, & perdas æternam. A quo desiderio non debet tradi peccatori? Ab illo de quo item dicitur, Et diem hominis non concupiui, tu scis. *Hier. 17.* Qui enim desiderat & concupiscit diẽ hominis, quando illi minatus fuerit aduersarius quòd tollat illi diem humanum, quia occidet eum, & perdet hãc vitam: qui non sperat aliam vitam, deficit, & consentit inimico: *Matth. 10.* qui autem audit dominum dicẽtem, Nolite timere eos *Ioan. 9.* qui corpus occidunt, animam autem nõ possunt occidere: & si tradatur terra in manus impij, capta terra spiritus euadit: spiritu euadente & terra resurget. Spiritus mutabitur ad dominum; terra mutabitur in cœlum. Nõ enim aliquid de ipsa terra perit, quæ ad tempus traditur in manus impij. Capilli capitis vestri numerati sunt. *Ibidem.* Ergo est securitas, sed si intus sit deus. Si autem expellatur diabolus, admittitur deus. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. *Nec damnabit eum cum iudicabitur illi.* Habent aliqua exemplaria, Et cum iudicabit eum, iudicabitur illi. Illi autem dictum est, cum iudicium fit de illo. Possumus enim sic loqui, vt dicamus homini illi, Iudica mihi: id est, audi causam meam. Cum ergo cœperit audire causam iusti sui deus, quoniã oportet omnes exhiberi ante tribunal Christi *2. Cor 5.* & stare, vt illic recipiat vnusquisq; quæ per corpus gessit, siue bonum siue malum: Quando ergo ventũ fuerit ad illud iudicium, nõ eum damnabit, etsi ad tempus videatur damnari ab homine. Et si dixit sententiam proconsul in Cyprianũ, alia est sella terrena, aliud tribunal *1. quæst. 3. Et si ad tempus.* cœlorũ. Ab inferiore accepit sententiã, à superiore coronam. Nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Sed quando erit? Noli modo putare, tempus laboris est, tẽpus seminis est, tempus frigoris est. Etsi inter ventos, etsi inter pluuias, semina, noli esse piger. Aestas veniet quæ te lætificet, in qua te gaudeas seminasse. Quid ergo facio modo? *Expecta dominum.* Et cum expecto, quid ago? *Et custodi vias eius.* Et si custodiero, quid accipio? *Et exaltabit te vt hæreditate possideas terram.* Quam terram? F Iterum ne aliqua villa occurat animo, illã de qua dici- tur, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod *Matth. 25.* vobis paratum est ab initio mundi. Quid de illis qui nos angustiauerunt, inter quos gemuimus, quorũ scandala tolerauimus, pro quibus sæuientibus frustra orauimus: quid de illis erit? sequitur, *Cum pereunt peccatores videbis.* Et cum de proximo videbis, tu eris ad dexteram, ille ad sinistram. Hoc autem ad fidei oculos pertinet. Quos fidei oculos qui non habent, dolent felicitatem impiorum, & putant se sine causa esse iustos, quia vident hic florere impios. Qui autem habet oculũ illum fidei, quid dicit? *Vidi impium superexaltari, & eleuari super cedros Libani.* Et puta quia superexaltatus est, puta quia eleuatus est. Quid sequitur? *Et transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum & non est inuentus locus eius.* Quare non erat, & non est inuentus locus eius? Quia transisti. Si autem adhuc carnaliter cogitas, & ista terrena felicitas vera felicitas tibi videtur, nondum transisti. Aut æqualis illi es, aut infra es. Profice & transi, & cum proficiendo trãsieris, attẽdis cũ fide. Vides nouissim-

G ipsius, & dicis tibi, Ecce non est iste qui sic tumuerat,
quomodo si transires iuxta fumum. Nã & hoc dictum
est in isto psalmo superius, Deficieotes velut fumus de-
ficient. Erigitur in altum fumus, & in globum tumidũ
pergit: quanto magis attollitur, tanto amplius intume-
scit. Sed cum transieris atteode post te: post te eoim fu-
mus, si est ante te deus. Noli posteriora ex desiderio
attendere, sicut attẽdit vxor Loth, & remãsit io via: sed
Gen.19. respice ex despectu, & videbis impium nusquã esse, &
quæres locũ eius. Quis est locus eius? Quo nunc habet
potestatem, habet diuitias, habet quẽdam ordinẽ suũ in
rebus humanis, vt multi ei obsequantur, vt iubeat & au-
diatur. Iste locus noo erit, sed trãsit, vt tu possis dicere,
Psal.72. Transiui, & ecce nõ erat. Quid est traosiui? Profeci, per-
ueni ad spiritalia, intraui in sanctuarium dei, vt inten-
derem in nouissima, & ecce nõ erat: & quæsiui eum, &
oon est inuentus locus eius. *Custodi innocentiam.* Tene,
quomodo cum auarus esses, saccellum tenebas. Quo-
modo tenebas saccellum oe tibi extorqueretur à fure,
sic custodi innocentiam ne tibi extorqueatur à diabo-
lo. Sit illa certum patrimonium tuũ, de qua sunt diuites
& pauperes. Custodi innocentiã. Quid tibi prodest lu-
H crum auri, & damnum innocẽtiæ? Custodi innocentiã.
Et vide directionem. Habeto oculos directos, vt videas
directionem, ooo prauos, quibus malos videas & di-
stortos, vt distortus tibi & prauus videatur deus, quia
fauet impiis, & persequitur fideles. Nõ vides quàm tor-
tum videas, corrige oculos tuos, & vide directiooem.
Quã directionẽ? Noli ad præsentia attendere. Et quid
videbis? *Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.* Quid est, sunt
reliquiæ? Cũ mortuus fueris, oon eris mortuus, hoc est,
sunt reliquiæ. Erit illi aliquid & post hanc vitam, hoc
est illud semen quod io beoedictiooe erit. Vnde domi-
Ioan 11. nus, Qui credit in me, inquit, licet moriatur, viuet. Quo-
niam sunt reliquiæ homini pacifico. *Iniusti autem dis-
perient in idipsum.* Quid est, io idipsum? In sempiternum,
vel omnes simul io vnum. *Reliquiæ impiorum interibunt.*
Sunt autẽ reliquiæ homini pacifico. Ergo qui non sunt
Matt.5. pacifici, impij sunt. Beati enim pacifici, quia ipsi filij dei
vocabuntur. *Salus autem iustorum à domino, & protector eo-
rum est in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus & eruet
eos & eximet eos à peccatoribus.* Tolerent ergo modo pec-
catores iusti, tolerent frumẽta zizania, toleret triocum
paleam, quia veniet tempus separaoonis, & eximetur
I semen bonum ab eo quod igni consumetur. Illud in
horreum mittetur, illud autem io æternam conflatio-
nem, quia ideo simul fuerunt primo iustus & iniustus,
vt ille supplantaret, ille probaretur: postea autem ille
damnaretur, ille coronaretur. Deo graoas fratres, red-
didimus debitum in oomine Christi, sed oos charitas
debitores semper tenet. Illa eoim vna est, quæ & si quo-
tidie redditur, semper debetur. Multa diximus aduersus
Donatistas, multa vobis recitauimus, multas chartas,
multa præter canonum scripturam, illis cogentibus.
Nam & si reprehenderent nos hi, quia vobis talia legi-
mus, nos reprehẽdamur cũ vos instruamini. Possumus
2.Cor.12. enim eis & in hac parte sic respoodere, Factus sum in-
sipiẽs, vos me coëgistis. Tamen fratres ante omnia cu-
stodite hæreditatem nostrã, de qua securi sumus nos in
testamẽto patris nostri esse, nõ in aliqua charta friuola
alicuius hominis, sed in testamento patris nostri. Inde
securi sumus: quia qui fecit testamentũ, viuit in æternũ.
Qui fecit testamẽtum hæredi suo, ipse iudicabit de te-
stamento suo. In rebus humaois alius est testator, alius
iudex: sed tamen qui tenet testamentũ, vincet apud iu-
dicẽ alterum, nõ apud alterũ iudicem mortuũ. Quàm K
ergo secura est nostra victoria, cũ ille iudicabit qui te- Rom.5.
status est? Etsi enim mortuus est Christus ad tẽpus, sed
iã viuit in æternum. Loquãtur ergo aduersus nos quic-
quid volunt, nos diligamus illos & nolentes. Nouimus
enim fratres, nouimus linguas eorum: propter quod eis
nõ irascamur, patienter ferte nobiscũ. Vident enim in
causa se nihil habere, & linguas cõuertunt in nos, & in-
cipiunt de nobis dicere mala, multa quæ sciunt, multa
quæ nesciuot. quæ sciunt, præterita oostra sunt: fuimus
enim aliquãdo, sicut dicit apostolus, stulti & increduli, Ad Tit.3.
& ad omoe opus bonũ reprobi. In errore peruerso de-
sipientes & insanientes fuimus, nõ negamus: & quãtum
præteritũ nostrũ oõ negamus, tanto magis deũ, qui no-
bis ignouit, laudamus. Quid ergo hæretice dimittis cau-
sam, & is ad homioẽ? Quid enim ego sum? Quis sum?
Nunquid ecclesia catholica ego sum? Nũquid hæredi-
tas Christi diffusa per geotes ego sum? Sufficit mihi vt
in ea sim. Vituperas mala mea præterita, quid magnum
facis? Seuerior sum ego in malo meo q̃ tu: quod tu vi-
tuperasti, ego damnaui. Vtinam velles imitari, vt error
tuus fieret aliquãdo præteritus. Ista sunt mala præterita L
quæ nouerunt, maxime in ista ciuitate. Hic enim male
viximus, quod ego confiteor: & quantũ gaudeo de gra-
tia dei, tantum de meis præteritis, quid dicam? doleo?
Dolerem si adhuc sic essem. Sed quid dicam? Gaudeo?
Nec hoc possum dicere. Vtinam enim nunquam fuis-
sem. Quicquid tamen fui, in nomine Christi præteritũ
est. Qod autem modo reprehendunt, nõ oorunt. Sunt
adhuc quæ io me reprehendant, sed tamen multum est
ad illos vt hoc nouerint. Multa enim ago in cogitatio-
nibus meis, pugnans aduersus malas suggestiones meas,
& habens conflictationem diuturnam, & propè conti-
nuam vim cum tentationibus inimici subuertere me
voleotis. Gemo ad deum in infirmitate mea, & nouit
quid parturit cor meum, ille qui oouit partum meum.
Mihi autem minimum est, vt à vobis diiudicer, aut ab 1.Cor.4.
humano die, ait apostolus: sed oeq; ego meipsum iudi-
co. Melius enim me ego noui quàm illi, sed melius deus
quàm ego. Nõ ergo vobis insultent de nobis: nõ faciat
Christus. Dicunt enim, & qui sunt? & vnde sunt? malos
hic illos nouimus, vbi baptizati sunt? Si nos bene noue-
runt, sciũt, quia & nauigauimus aliquãdo: sciunt quia &
peregrinati sumus, sciũt quia alij imus, & alij redimus.
Nõ hic baptizati sumus: sed vbi baptizati sumus eccle- M
sia est nota vniuerso orbi terrarũ: & multi fratres nostri
sunt qui & nouerũt quia baptizati sumus, & nobiscum
baptizati sunt. Facilè est ergo hoc nosse, si quis fratrum
est inde solicitus. Istis autem satisfacturi sumus, & de-
mõstraturi aliquid de testimonio ecclesiæ, cui nõ com-
municant? Meritò non nos norunt trans mare bapti-
zatos in Christo, quia & trans mare non habent Chri-
stum. Ille enim Christum & trans mare habet, qui &
trãs mare communicatiooem vniuersæ ecclesiæ taoet.
Quomodo potest cognoscere vbi sim ego baptizatus,
cum communio ipsius vix transit mare? Veruntamen
fratres mei, quid eis dicam? Suspicamini quod vultis
de oobis. Si boni sumus, in ecclesia Christi frumenta
sumus: si mali sumus, in ecclesia Christi palea sumus,
tamen ab area non recedimus. Tu qui vento tentatio-
nis foras volasti, quid es? Triticum? Nõ id tolleret ven- Matth.3.
tus ex area. Ex eo ergo vbi es, agoosce quod es. Sequi-
tur, Sed tu, inquit, quis es qui cootra nos dicis tanta?
Quicunq; sim, quod dicitur attende, nõ à quo dicitur.
Sed peccatori, inquit, dicit dominus, Vt quid tu assumis Psal.49.
testamentum

A testamẽtum meum per os tuum? Dicat ergo dominus
hoc peccatori, Fortè est genus peccatorũ cui hoc re-
ctè dicat dominus: sed in quolibet dicat hoc dñs, ideo
dicit, quia peccatori non prodest quando legem dei
loquitur. Nũquid & auditoribus nõ prodest? Vtrunq;
genus nos habemus in ecclesia, domino dicẽte, & bo-
norum & malorum. Boni enim cum prædicant, quid
1.Cor.11. dicunt? Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. De
1.Tim.4. nobis quid dicitur? Sed forma estote fideliũ. Hoc nos
esse laboramus. Quid autem simus, ille nouit, ad quem
gemimus. De malis tamẽ dictũ est aliud, Super cathe-
Matth.23. dram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, quæ dicunt
facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Vides quia in
cathedra Moysi, cui successit cathedra Christi, sedent
& mali, & tamen dicẽdo bona nõ obsunt auditoribus.
Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti?
Redi ad pacẽ, redi ad cõcordiam, quæ te non offendit.
Si bona loquor, & bona facio, imitare me. Si autem nõ
facio quod dico, habes consiliũ domini, quæ dico fac:
quæ autem facio, noli facere: tamẽ à cathedra catholica
noli discedere. Ecce in nõie Christi ituri sum⁹, & mul-
B ta dicturi sunt. Quis finis? Cito cõtemnite causam no-
stram. Non illis dicatis nisi, Fratres, ad rem respondete.
Augustinus Episcopus est in ecclesia catholica, sarcinã
suã portat, rationẽ redditurus est deo. In bonis eũ no-
ui, si malus est ipse nouit. Si bonus est, nec sic spes mea
est. Hoc ante omnia didici in catholica, vt spes mea nõ
sit in homine. Meritò ergo vos homines reprehẽditis,
quia spem vestrã in hominẽ posuistis. Certe eũ repre-
henderint nos, cõtemnite & vos. Nouimus enim qualẽ
locum habemus in corde vestro, quia scimus qualem
locum habetis in corde nostro. Nolite p̱ nobis certare
aduersus illos: quicquid de nobis dixerint, cito transi-
te, ne laborantes causa defensionis nostræ, dimittatis
causam vestram. Hoc enim agunt astute, nolentes & ti-
mentes, vt de ipsa causa dicamus. Ingerunt nobis quo
nos auocent, vt cũ intẽdimus purgare nos, sileamus ab
ipsis cõuincẽdis. Nam prorsus qui me dicis malũ, dico
& ego alia innumerabilia: cito aufer de medio, sini cau-
sam meam, de re age ecclesiæ, causam attende, vbi sis
vide. Veritas tibi vndelibet loquatur, esuriens accipe:
ne nũquã ad te perueniat panis, dũ semper quid repre-
C hendas in vasculo, fastidiosus & calumniosus inquiris.

In psalmum trigesimumseptimum Enarratio.

Psal.50. OPportune ad id quod cantauimus, Iniquitatẽ
meam ego pronũcio, & curã gero pro pecca-
to meo, respondit hæc mulier de lectione
euangelij. Iniquitates enĩ eius intuẽs dominus, canẽ ap-
Matth.15. pellauit dicens. Non est bonum, panem filiorũ mittere
canibus. At illa quæ nouerat iniquitatem suam pronũ-
ciare, & curã gerere pro peccato suo, nõ negauit quod
veritas dixit, sed miseriam cõfessa, misericordiam po-
tius impetrauit, curam gerens pro peccato suo. Nam &
curari petiuerat filiam suam, fortassis in filia significãs
vitam suam. Psalmum ergo totum quãtum possumus,
dum cõsideramus & pertractam⁹ aduertite. Adsit do-
minus cordibus nostris, vt salubriter hic inueniamus
voces nostras, & quomodo inuenerimus proferamus,
nec difficulter inueniendo, nec imperite proferendo.

Titulus eius est:

Psalmus ipsi David in recordationem sabbati.

Rom.1. QVærimus quæ nobis scripta sunt de sancto Da-
uid propheta, ex cuius semine dominus no-
ster Iesus Christus secundũ carnẽ: & inter bo-
na quæ de illo nobis nota sunt per scri-
pturas, non inuenimus eum aliquãdo recordantem sab- D
bati. Quid enim ita recordaretur secundum illam ob-
seruationem Iudæorum qua obseruabãt sabbatũ? Quid
ita recordaretur quod inter septem dies necessariò ve-
niebat. Obseruãdum ergo erat, non sic recordandum.
Nemo autem recordatur, nisi quod in præsentia non
est positũ, verbi gratia, In hac ciuitate recordaris Car-
thaginem, vbi fuisti aliquando: & hodierno die recor-
daris hesternum diem, vel prioris anni, vel quemlibet
anteriorem, & aliquod factum tuum quod iam fecisti,
aut aliquid vbi fuisti, vel cui rei interfuisti. Quid tibi
vult ista recordatio sabbati fratres mei? Quæ anima sic
recordatur sabbatum? Quod est hoc sabbatum? Cũ ge-
mitu enim recordatur. Et cum psalmus legeretur, audi-
stis, & modo cum retexerimus audietis, quãtus sit mœ-
ror, quantus gemitus, quantus fletus, quæ miseria. Sed
felix est, qui sic miser est. Vnde & dominus in euan- Matt.5.
gelio beatos appellauit quosdam lugentes. Vnde bea-
tus si lugens? Vnde beatus si miser? Imò miser esset, si
lugens non esset. Talem ergo & hic accipiamus sabba-
tum recordantem, nescio quem lugentem, & vtinam E
nos simus ipse nescio quis. Est enim hic quidã dolens,
gemens, lugens, recordãs sabbatum. Sabbatum requies
est. Sine dubio iste nescio qua in inquietudine erat, qui
tam cum gemitu requiẽ recordabatur. Ipse itaque in-
quietudinem quã patiebatur narrat & cõmendat deo,
nescio quid grauius timens, quàm erat vbi erat. Nam
quia in malo est aperte dicit, nec interprete opus est,
nec suspitione, nec coniectura: in quo malo sit, nõ du-
bitatur ex eius verbis, nec opus est vt quæramus, sed vt
quod dicit intelligamus: & nisi peius aliquid timeret,
quàm erat illud quo tenebatur, non sic inciperet: *Do-* Psal.6.
mine ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes
me. Futurum est enim vt quidã in ira dei emendentur,
& in indignatione arguantur. Et fortè non omnes qui
arguuntur emendabuntur, sed tamen futuri sunt in e-
mendatione quidam salui. Futurum est quidem, quia
emendatio nominata est: sic tamen quasi per ignẽ. Fu- 1.Cor.3.
turi autem quidam qui arguentur & non emendabun-
tur. Nam vtique arguet eos quibus dicet, Esuriui, & non Matt.25.
dedistis mihi manducare, sitiui & non potastis me: & F
cætera quæ ibi prosequens, quandam inhumanitatem
& sterilitatem increpat, dicens malis ad sinistram con-
stitutis, quibus dicet, Ite in ignem æternum qui paratus
est diabolo & angelis eius. Hæc iste grauiora formi-
dans, excepta vita ista, in cuius malis plangit & gemit,
rogat & dicit, Domine ne in indignatione tua arguas
me. Nõ sim inter illos quibus dicturus es, Ite in ignem
æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Neque
in ira tua emẽdes me, vt in hac vita purges me, & talem
me reddas cui iã emendatorio igne non opus sit, pro-
pter illos qui salui erũt, sic tamen quasi per ignẽ. Quare, 1.Cor.3.
nisi quia hic ædificant supra fundamentum, ligna, fœ- 25. distin:
num, stipulam? Si ædificarent autem aurum, argentum, Qui in a-
lapides preciosos, & de vtroque igne securi essent: non liud. Et de
solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est pœni. dis.
impios: sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per 7. Nullus.
ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, circa finẽ.
sic tamen quasi per ignẽ. Et quia dicitur, saluus erit, cõ- 4. sen. dis.
temnitur ille ignis. Ita planè quamuis salui per ignẽ: gra- 20. Secũdũ.
uior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo circa finem.
pati in hac vitã. Et nostis quanta hic passi sunt mali, & Et de vera
possunt pati, tamẽ tãta passi sunt, quãta potuerũt pati & & falsa pœ
boni. Quid enim quisq; maleficus, latro, adulter, scelera- nitentia.
tus, sacrileg⁹ pertulit legib⁹, quod nõ pertulit martyr in cap. 18.

G cõfeſsione Chriſti? Iſta ergo quæ hic ſunt mala, multo faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iuſſeris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet deus, ne illa grauiora patiantur? Quare autẽ petit iſte ne in indignatione arguatur, neq; in ira emendetur, tanquã dicens deo, quoniã iam iſta quæ patior multa ſunt, magna ſunt, quæſo vt ſufficiant? Et incipit illa numerare ſatisfaciens deo, offerens illa quæ patitur, ne peiora patiatur. *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ.* Iam hæc dicebat, quæ hic patiebatur, & tamen hoc iam de ira domini, quia & de

Gen. 2. vindicta domini. De qua vindicta? Quam excepit de Adam. Non enim in illum non eſt vindicatum, aut fruſtra dixerat deus, Morte morieris: aut aliquid patimur in iſta vita, niſi ex illa morte quam meruimus primo peccato. Etenim portamus corpus mortale plenum tentationibus, plenum ſolicitudinibus, obnoxium doloribus corporalibus, obnoxium indigentiis, mutabile & languidum cum ſanum eſt, quia vtique nondum plene ſanum. Nam vnde dicebat, Nõ eſt ſanitas in car-

H ne mea: niſi quia iſta quæ huius vitæ dicitur ſanitas, bene intelligentibus & ſabbatum recordantibus non eſt vtique ſanitas? Si enim non mãducaueris, inquietat fames. Iſta fames, naturalis quidã morbus eſt, quia natura nobis facta eſt pœna ex vindicta. Primò homini quod erat pœna, natura nobis eſt. Vnde dicit apoſto-

Ephe. 2. lus, Fuimus & nos natura filij iræ ſicut & cæteri. Natura filij iræ, id eſt, portantes vindictam. Sed quare dicit, fuimus? Quia ſpe iam nõ ſumus, nam re adhuc ſumus. Sed illud melius dicimus quod ſpe ſumus, quia certi ſumus de ſpe. Non enim incerta eſt ſpes noſtra, vt de illa

Rom. 8. dubitemus. Audi ipſam gloriam in ſpe. In nobiſmet ipſis, inquit, ingemiſcimus adoptionem, expectãtes redẽptionem corporis noſtri. Quid enim? Nõdum redemptus es ô Paule? Nondum pro te precium perſolutũ eſt? Nõnne ſanguis ille iam fuſus eſt? Nõnne ipſum eſt preciũ omniũ noſtrũ? Plane ipſum. Sed vide quid ait, Spe

Rom. 8. enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, nõ eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quid autem expectat per patientiam? Salutem. Cuius rei ſalutem? Ipſius corporis, quia hoc dixit redemptionem corporis noſtri. Si ſalutẽ corporis expectabat, non

I erat ſalus illa quam habebat. Eſuris, ſitis interficit, ſi ſubuentum non fuerit. Medicamentum enim famis eſt cibus, & medicamentum fatigationis eſt ſomnus. Detrahe iſta medicamenta, vide ſi non interficiunt illa quæ exiſtunt. Si ſepoſitis iſtis non ſunt morbi, eſt ſanitas. Si autem habes aliquid quod te poſsit interficere niſi mãducaueris, noli gloriari de ſanitate, ſed gemens expecta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptum; ſed nondum re, ſpe ſecurus eſto. Etenim ſi nõ gemueris in ſpe, non peruenies ad rem. Hoc eſt ergo, nõ eſt ſanitas, ait. Nõ eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Vnde ergo ſagittæ infixæ? Ipſam pœnã, ipſam vindictam, & fortè dolores quos hic neceſſe eſt pati, & animi & corporis, ipſas dicit ſagittas. De his enim ſagittis & ſanctus Iob fecit cõmemorationẽ, & cũ eſſet in illis doloribus, dixit ſagittas domini infixas ſibi. Solemus tamen & verba dei ſagittas accipere. Sed nunquid ab his poſſet iſte ſic dolere ſe percuti? Verba dei tanquã ſagittæ excitant amorem nondum excitatum, non dolorem. An quia & ipſe amor nõ poteſt eſſe ſine dolore? Quicquid enim amamus & non habemus, neceſſe eſt vt doleamus. Nam ille amat & non dolet, qui habet quod amat. K

Qui autẽ amat, vt dixi, & nõdũ habet quod amat, neceſſe eſt vt in dolore gemat. Inde illud in perſona eccleſiæ ſpõſæ Chriſti in Cãtico cãticorũ, Quoniã vulnerata Cãt. 2. & 5.
charitate ego ſum. Vulneratã ſe dixit charitate: amabat enim quidẽ, & nõdũ tenebat, dolebat quia nõdum habebat. Ergo ſi dolebat, vulnerata erat, ſed hoc vulnus ad veram ſalutem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad verã ſanitatem nõ poteſt peruenire. Nũquid ergo vulneratus ſemper erit in vulnere? Poſſumus itaque etiã ſic infixas ſagittas accipere, id eſt, verba tua infixa cordi meo: & ex ipſis verbis tuis factũ eſt vt recordarer ſabbatum: & ipſa recordatio ſabbati, & nondum retẽtio, facit me nondum gaudere, & agnoſcere, nec ſanitatẽ eſſe in ipſa carne, neque dici debere: quum comparo iſtam ſanitatem illi ſanitati, quam habeo in 1. Cor. 15.
requie ſempiterna: vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem: & video quia in illius ſanitatis comparatione, iſta ſanitas morbus eſt. *Non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meorum.* Quæri ſolet cuius ſit vox: & aliqui accipiunt Chri-

ſti, propter quædã quæ hic dicuntur de paſsione Chri- L
ſti, ad quæ paulò pòſt veniemus, & agnoſcemus quæ de paſsione Chriſti dicuntur. Sed non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meorũ, quomodo diceret qui nullũ peccatum habebat? Coarctat nos ergo intelligen- 1. Petr. 2.
di neceſsitas ad cognoſcendum tanquã plenum & totum Chriſtum, id eſt caput & corpus. Cum enim Chri- Luc. 2.
ſtus loquitur, aliquãdo ex perſona ſoliꝰ capitis loquitur, quod eſt ipſe ſaluator, natus ex Maria virgine: aliquando ex perſona corporis ſui, quod eſt ſancta eccleſia, diffuſa toto orbe terrarum. Et nos in corpore ipſius ſumus, ſi tamen fides noſtra ſyncera ſit in illo, & ſpes noſtra certa, & charitas noſtra accenſa, ſumus in corpore ipſius, & mẽbra ipſius, & inuenimus nos ibi loqui, apoſtolo dicente, Quoniam membra ſumus corporis eius. Ephes. 5.
Et multis locis dicit hoc apoſtolus. Nam ſi dixerimus verba non eſſe Chriſti, non erunt & illa verba Chriſti, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti? Et ibi Pſal. 21.
enim habes: Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti, longe à ſalute mea verba delictorum meorum.

Quomodo hîc habes, à facie peccatorum meorum: ſic M
& ibi habes, verba delictorum meorum. Et ſi Chriſtus vtique ſine peccato & ſine delicto, incipimus non putare verba illa pſalmi illius eſſe. Et valde durum & contrarium eſt, vt ille pſalmus nõ pertineat ad Chriſtũ, vbi habemus ſtatim tam apertã paſsionem eius, tãquam ex euangelio recitetur. Ibi enim habemus, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtimentum meum miſerũt ſortẽ. Quid quod ipſe dominus in cruce pendens primũ verſum pſalmi ipſius ore ſuo protulit, & dixit, Deus meus deus meus vt quid me dereliquiſti? Quid voluit intelligi, niſi illum pſalmũ totũ ad ſe pertinere, quia caput ipſius ipſe pronunciauit? Vbi autẽ ſequitur & dicit, Verba delictorũ meorũ, nõ eſt dubium quia vox Chriſti eſt. Vnde ergo peccata, niſi de corpore quod eſt eccleſia? Quia loquitur corpus Chriſti & caput. Quare tã- Gen. 2.
quam vnus loquitur? Quia erunt duo, inquit, in carne Ephe. 5.
vna. Sacramẽtum hoc magnum eſt, ait apoſtolus, Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Vnde etiam cum ipſe loqueretur in euangelio, reſpondens eis qui quæſtionem intulerunt de vxore dimittenda, ait, Non le- Matth. 10.
giſtis quod ſcriptum eſt, quòd deus ab initio maſculum & fœminam fecit eos, & relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne

vna:

A vna? Igitur iam non duo,ſed vna eſt caro. Si ergo ipſe dixit,iã non duo ſed vna eſt caro: quid mirũ ſi vna caro,vna lingua, eadem verba, tanquam vnius carnis, capitis & corporis? Sic audiamus tanquam vnum,ſed tamen caput tanquam caput, & corpus tanquam corpus. Non diuiduntur perſonæ, ſed diſtinguitur dignitas, quia caput ſaluat,ſaluatur corpus. Caput exhibeat miſericordiam, corpus defleat miſeriam. Caput eſt ad purganda peccata,corpus ad cõfitenda peccata,vna tamen vox: vbi non ſcriptum eſt quando dicat corpus, quando caput,ſed nos in audiendo diſtinguimus,ille autem tanquam vnus loquitur. Quare enim non dicat,peccatorum meorum,qui dixit, Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui,& non dediſtis mihi potum: hoſpes fui, & non accepiſtis me: infirmus fui, & in carcere, & non viſitaſtis me? Certè dominus non fuit in carcere. Quare non hoc diceret,cui cum dictum eſſet, quando te vidimus eſurientem & ſitientem, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Reſpõdit ſic, & ex perſona capitis ſui indicans ſe dixiſſe, Cum vni ex minimis meis non feciſtis, nec mihi feciſtis. Quare non dicat, à facie peccatorũ meorum: qui dixit Saulo, Saule Saule, quid me perſequeris? Qui vtique in cœlo iam neminem perſecutorem patiebatur. Sed quomodo ibi caput loquebatur pro corpore, ſic & hic caput dicit voces corporis,cum & capitis voces auditis. Sed neque cum corporis voces audieritis, ſeparetis caput: neque cum capitis voces audieritis,ſeparetis corpus,quia iam non duo, ſed vna caro. Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Sed fortaſſe iniuſte tibi deus iratus eſt ô Adam, ô genus humanũ,iniuſte iratus eſt deus. Quia ergo dixiſti iam agnoſcens ipſam pœnam tuam in corpore Chriſti conſtitutus homo, Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ: expone iuſtitiam iræ dei, ne te excuſare videaris,illum accuſare: ſed quære & dic, Vnde ira domini? Non eſt ſanitas in carne mea, à vultu iræ tuæ non eſt pax oſsibus meis. Repetiuit id quod dixit, Non eſt ſanitas in carne mea, hoc eſt enim, non eſt pax oſsibus meis. Non autem repetiuit à vultu iræ tuæ, ſed cauſam dixit iræ dei, Non eſt pax, inquit, oſsibus meis à facie peccatorum meorum. *Quoniam iniquitates meæ ſuſtulerunt caput meũ, ſicut faſcis grauis grauatæ ſunt ſuper me.* Et hic cauſam præmiſit, & effectum ſubiecit: quid vnde contigerit,dixit, Iniquitates meæ ſuſtulerunt caput meum. Nemo enim ſuperbus niſi iniquus, cui ſuſtollitur caput. Surſum tollitur,qui erigit caput aduerſus deum. Audiſtis cum lectio legeretur libri Eccleſiaſtici, Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à deo. Ille qui prior noluit audire præceptum,ſuſtulit iniquitas ipſius caput aduerſus deũ. Et quia iniquitates ſuſtulerunt caput eius, quid illi fecit deus? Sicut faſcis grauis grauatæ ſunt ſuper me. Leuitatis eſt erigere caput. quaſi nihil portat qui erigit caput. Quia ergo leue eſt quod poteſt erigi, accipit pondus vnde poſsit comprimi. Conuertetur enim labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius deſcẽdet. Sicut faſcis grauis grauatæ ſunt ſuper me. *Computruerunt & putruerunt liuores mei.* Iam qui liuores habet, non eſt ſanus. Adde quia ipſi liuores computruerunt & putruerunt. Vnde putruerunt? Quia computruerunt. Iam quomodo hoc explicetur in vita humana,quis hoc nõ nouit? Habeat aliquis ſanum olfactum animæ, ſentit quomodo puteant peccata. Cui putori peccatorum contrarius erat odor ille de quo dicit Apoſtolus, Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco iis qui ſalui fiunt. Sed vnde niſi de ſpe? Vnde,niſi de recordatione ſabbati? Aliud enim plangimus in hac vita, aliud præſumimus in illa vita. Quod plangitur putet, quod præſumitur fragrat. Ergo niſi eſſet ille talis odor qui nos inuitaret, nunquam ſabbatum recordaremur. Sed quia habemus per ſpiritum ipſum odorem vt dicamus ſponſo noſtro, Poſt odorem vnguentorum tuorum curremus, auertimus à putoribus noſtris olfactum, & conuertentes nos ad ipſum aliquantulum reſpiramus. Sed niſi ad nos oleant & mala noſtra, nunquam iſtis gemitibus confitemur, Computruerunt & putruerunt liuores mei. Vnde? *A facie inſipientiæ meæ.* Vnde dixit ſuperius, A facie peccatorum meorum: inde nunc, à facie inſipientiæ meæ. *Miſeriis afflictus ſum & curuatus ſum vſque in finem.* Vnde curuatus eſt? Quia elatus erat. Si fueris humilis, erigêris: ſi fueris elatus,curuaberis: non enim deerit deo pondus vnde te curuet. Illud erit pondus,faſcis peccatorũ tuorum, hoc replicabitur in caput tuum, & curuaberis. Quid eſt autem curuari? Non ſe poſſe erigere. Talem inuenit dominus mulierem per decem & octo annos curuã, quæ nõ ſe poterat erigere. Tales ſunt qui in terra cor habẽt. At verò quia inuenit mulier illa dominum, & ſanauit eam,habeat ſurſum cor. Inquãtum tamen curuatur,adhuc gemit. Curuatur enim ille qui dicit, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. In his gemat vt illud accipiat: recordetur ſabbatum, vt ad ſabbatum peruenire mereatur. Quod enim celebrabãt Iudæi, ſignum erat. Cuius rei ſignum? Quã iſte recordatur qui dicit, Miſeriis afflictus ſum & curuatus ſum vſque in finem. Quid eſt vſque in finem? Vſque in mortem. *Tota die contriſtatus ambulabam.* Tota die, ſine intermiſsione. Hoc dicit tota die, tota vita. Sed ex quo cognouit? Ex quo ſabbatum recordari cœpit. Quandiu enim recordatur quod nondum habet,non vis vt contriſtatus incedat, Tota die contriſtatus ambulabam. *Quoniam anima mea completa eſt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea.* Vbi ergo eſt totus homo, anima & caro eſt. Anima completa eſt illuſionibus, caro ſanitatem non habet,quid remanet vnde ſit lætitia? Nónne oportet vt contriſtetur? Tota die contriſtatus ambulabam. Triſtitia nobis ſit, donec & anima noſtra exuatur illuſionibus,& corpus noſtrum induatur ſanitate. Illa enim vera ſanitas quæ eſt? Immortalitas. Quantæ ſint autem illuſiones animæ ſi voluero dicere,tempus quando ſufficit? Cuius enim anima iſta non patitur? Breue eſt quod admoneo, quomodo anima noſtra completa eſt illuſionibus. A facie ipſarum illuſionum aliquando vix orare permittimur. De corporibus cogitare non nouimus,niſi imagines: & ſæpe irruunt quas non quærimus, & volumus ex hac in hanc ire, & ab illa in illã tranſire: & aliquando vis redire ad id quod cogitabas, & dimittere vnde cogitas, & aliud tibi occurrit. Vis recordari quod oblitus eras, & non tibi venit in mentem, & venit potius aliud quod nolebas. vbi erat quod oblitus eras? Nam quare poſtea venit in mentem cum iam non quæreretur, cum autem quæreretur, occurrerunt pro illo innumerabilia quæ nõ quærebantur? Rem dixi breuem fratres, aſperſi neſcio quid vobis, quo accepto cætera voſipſi cogitantes, inueniatis quid ſit plangere illuſiones animæ noſtræ. Accepit ergo pœnam illuſionis,amiſit veritatem. Sicut enim pœna eſt animæ illuſio, ſic præmium animæ veritas. Sed in his illuſionibus conſtituti cum eſſemus,venit ad nos veritas, & inuenit nos coopertos illuſionibus. ſuſcepit carnẽ noſtram vel

Marginal notes: Mat.25. Act.9. B Gene.2. Ephe.5. C Eccli.10. Psal.7. 2.Cor.2. D Canti.1. Luca.13. E Sapi.9. F

G potius à nobis,id eſt,à genere humano. Aperuit oculos
carnis, vt per fidem ſanaret eos, quibus veritatem fue-
rat mõſtraturus,vt ſanato oculo veritas pateſceret. Ipſe
enim eſt veritas,quam nobis promiſit,cum caro eius vi-
deretur,vt fides inchoaretur,cuius præmium veritas eſ-
ſet.Non enim ſe ipſe Chriſtus demõſtrauit in terra,ſed
demonſtrauit carnem ſuã. Nã ſi ſeipſum demõſtrarer,
viderent illum Iudæi & cognoſcerent. Sed ſi cogno-
.Cor.2. uiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed
...an.14. fortè diſcipuli viderunt,quando illi dicebant, Oſtende
nobis patrem, & ſufficit nobis. Et ille vt ab eis ſe nõ vi-
ſum eſſe mõſtraret, ſubiecit, Tanto tempore vobiſcum
ſum,& non cognouiſtis me? Philippe,qui videt me,vi-
det & patrem. Si ergo Chriſtum videbant, quomodo
adhuc patrem quærebãt? Qui enim videret Chriſtum,
videret & patrem. Nondum itaque Chriſtum videbãt,
qui patrem ſibi oſtendi cupiebant. Audi quia nondum
videbant. In præmio illud promiſit alio loco dicens,
Ibidem. Qui diligit me, mandata mea cuſtodit: & qui diligit
me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum. Et tan-
quam diceretur ei,quid illi dabis,diligẽs eum? Et oſten-
H dam,inquit,meipſum illi. Si ergo diligentibus eum hoc
in præmio promiſit, quia oſtendet ſeipſum illis, mani-
feſtum eſt quia illa viſio veritatis talis nobis promitti-
tur, qua viſa iam non dicamus, Impleta eſt anima mea
illuſionibus. *Infirmatus ſum & humiliatus ſum vſque nimis.*
Qui recordatur altitudinem ſabbati, ipſe videt quan-
tum ſit humiliatus. Nam qui poteſt cogitare quæ ſit illa
quietis altitudo,non videt vbi nunc ſit. Propterea alius
Pſal.30. pſalmus dicit, Ego dixi in ecſtaſi mea, proiectus ſum à
facie oculorum tuorum. Aſſumpta enim mente vidit
neſcio quid ſublime: & quod vidit, nondum ibi totus
erat, & quandam ſi dici poteſt quaſi coruſcationem fa-
ctam luminis æterni,vbi ſenſit non ſe ibi eſſe, quod po-
tuit vtcũque intelligere. Vidit vbi eſſet, & quemadmo-
dum malis humanis infirmatus & coarctatus eſſet, &
ait, Ego dixi in ecſtaſi mea, proiectus ſum à facie ocu-
lorũ tuorum. Tale eſt neſcio quid quod vidi in ecſtaſi,
vt inde ſentiam quàm longe ſum qui nondum ibi
2.Cor.12. ſum. Iam ibi erat qui dixit aſſumptum ſe in tertium
cœlum, & ibi audiebat ineffabilia verba quæ non licet
homini loqui. Sed reuocatus eſt ad nos vt gemeret,pri⁹
I perficiendus in infirmitate,& ſic poſtea indueretur vir-
tute. animatus tamen, quia vidit aliquid rerum illarum
pro diſpenſatione officij ſui,adiecit dicens, Audiui in-
effabilia verba quæ non licet homini loqui. Iam ergo
quid opus eſt vt à me aut à quoquam quæratis quæ nõ
licet homini loqui, ſi illi non licuit loqui, cui licuit au-
dire? Plangamus tamen & gemamus in confeſsione,a-
gnoſcamus vbi ſimus,recordemur ſabbatum,& patien-
ter expectemus quod ille promiſit, qui nobis in ſeipſo
exemplum patientiæ demonſtrauit. Infirmatus ſum &
humiliatus ſum vſque nimis. *Rugiebam à gemitu cordis
mei.* Attenditis plerunque interpellare gemitibus ſer-
uos dei, & quæritur cauſa: & non apparet niſi gemitus
alicuius ſerui dei,ſi tamen ad aures hominis circa illum
poſiti peruenerit. Eſt enim gemitus occultus qui ab ho-
mine non auditur: tamen ſi tanta occupauerit cor co-
gitatio deſiderij cuiuſdam, vt voce clariori exprima-
tur vulnus interioris hominis, quæritur cauſa: & dicit
homo apud ſemetipſum, Fortè illud eſt vnde gemit,&
fortè illud illi factum eſt. Quis poteſt intelligere, niſi il-
le in cuius oculis & auribus gemit? Propterea rugiebam,
inquit,à gemitu cordis mei: quia homines ſi quãdo au-
diunt gemitum hominis,plerũque gemitum carnis au-
diunt,gementem à gemitu cordis non audiunt. Abſtu- K
lit neſcio quis res huius, rugiebat, ſed nõ à gemitu cor-
dis: alius quia abſtulit filium: alius quia vxorem: alius
quia grandinata eſt vinea, quia cuppa acuit, quia diri-
puit iumentum ipſius neſcio quis: alius quia damnum
aliquod paſſus eſt: alius quia timet hominem inimicũ.
Omnes iſti à gemitu carnis rugiunt. At verò ſeruus dei,
quia ex recordatione ſabbati rugit, vbi eſt regnum dei,
quod caro & ſanguis non poſsidebunt: rugiebã, inquit, 1.Cor.15.
à gemitu cordis mei. Et quis cognoſcebat vnde rugie-
bat? Subiecit. *Et ante te eſt omne deſiderium meum.* Non e-
nim ante homines qui cor videre non poſſunt, ſed an-
te te eſt omne deſiderium meum. Sit deſiderium tuum
ante illum,& pater qui videt in occulto,reddet tibi. Ip- Mat.6.
ſum enim deſiderium tuum, oratio tua eſt: & ſi conti-
nuum deſiderium, continua oratio. Non enim fruſtra
dixit apoſtolus, Sine intermiſsione orantes. Nunquid 1.Theſſ.5.
ſine intermiſsione genu flectimus, corpus proſterni-
mus,aut manus leuamus, vt dicat, Sine intermiſsione
orate? Aut ſi dicimus nos orare, hoc puto ſine inter-
miſsione non poſſumus facere. Eſt alia interior oratio L
ſine intermiſsione. Oratio iſta quæ eſt? Deſiderium.
Quicquid aliud agas, ſi deſideras illud ſabbatum, non
intermittis orare. Si nõ vis intermittere orare, noli in-
termittere deſiderare. Continuum deſiderium tuum,
continua vox tua eſt. Tacebis ſi amare deſtiteris, quia
tacuerunt de quibus dictum eſt, Quoniam abundauit Mat.24.
iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Frigus chari-
tatis, ſilentium cordis eſt: flagrantia charitatis, clamor
cordis eſt. Si ſemper manet charitas,ſemper clamas: ſi
ſemper clamas, ſemper deſideras: ſi ſemper deſideras,
requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quẽ ſit,
oportet vt intelligas. Iam quale deſiderium debeat eſ-
ſe ante oculos dei, conſidera. Nunquid vt moriatur ini-
micus noſter, quod quaſi iuſte optant homines? Nã ali-
quando oramus quod non debemus. Illud quod quaſi
iuſte orant homines, videamus. Non orant vt moria-
tur aliquis, & ad illos hæreditas veniat. Sed & illi qui
orant vt moriantur inimici, audiant dominum dicen- Matt.5.
tem, Orate pro inimicis veſtris. Non ergo hoc orent vt Luca.6.
moriantur inimici, ſed hoc orent vt corrigantur, &
mortui erunt inimici. Iam enim correcti non erunt ini-
mici. Et ante te omne deſiderium meum. Quid ſi de-
ſiderium ante illum eſt, & ipſe gemitus non eſt ante M
illum? Vnde fieri poteſt quando ipſum deſiderium vo-
cem ſuam habet gemitum? Ideo ſequitur, *Et gemitus
meus non eſt abſconditus à te.* A te non eſt abſconditus, à
multis autem hominibus abſconditus eſt. Videtur ali-
quando humilis ſeruus dei dicere, & gemitus meus
non eſt abſconditus à te. Videtur aliquando & ridere
ſeruus dei, nunquid deſiderium illud mortuum eſt in
corde? Si autem ineſt deſiderium, ineſt & gemitus.
Non ſemper peruenit ad aures hominũ, ſed nunquam
recedit ab auribus dei. *Cor meum conturbatum eſt.* Vnde
conturbatum eſt? *Et deſeruit me fortitudo mea.* Plerunque
irruit neſcio quid repentinum, fit conturbatio cor-
dis, contremiſcit terra, tonitruus datur de cœlo, hor-
ribilis fit impetus vel ſtrepitus: leo fortè videtur in
via, fit conturbatio: latrones inſidiantur, fit turbatio
cordis, pauetur, vndique ſolicitudo incutitur. Vnde
hoc? Quia deſeruit me fortitudo mea. Si enim mane-
ret illa fortitudo, quid timeretur? Quicquid nunciare-
tur, quicquid frenderet, quicquid ſonaret, quicquid ca-
deret, quicquid horreret, non terreret. Sed vnde illa
perturbatio? Deſeruit me fortitudo mea. Vnde de-
ſeruit

A feruit fortitudo? *Et lumen oculorum meorum non est mecum.*
Gene 3. Latuerat ergo Adam lumen oculorum ipſius. Nam lu-
men oculorum ipſius ipſe deus erat, quem cum offen-
diſſet, fugit ad vmbram, & abſcondit ſe inter ligna pa-
radiſi, pauebat à facie dei, & quæſiuit vmbram arborũ.
Iam inter arbores lumen oculorum non habebat, ad
quod gaudere conſueuerat. Si ergo ille in origine, &
nos de propagine, & redeunt ad illum ſecundum vel
1.Cor.5. nouiſsimũ Adam membra iſta, quia nouiſsimus Adam
in ſpiritu viuificante, & clamant de corpore eius in iſta
confeſsione, Et lumen oculorum meorum non eſt me-
cum: iam confitens, iam redemptus, iam in corpore
Chriſti eſt, & lumen oculorum ipſius nõ eſt cum ipſo?
Planè non eſt cum ipſo, ſed eſt quidem tanquam ad-
huc recordantium ſabbatum, tanquam cernentium in
Ioan.14. ſpe: ſed nondum illud eſt lumen de quo dicitur, Oſten-
dam meipſum illi. Eſt quiddam luminis, quia filij dei
ſumus, & vtique hoc in fide retinemus, ſed nondum eſt
illud lumen quod videbimus. Nondum enim apparuit
quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei eri-
1.Ioan.3. mus, quoniã videbimus eum ſicuti eſt. Nam modo lu-
2.Cor.5. men fidei & lumen ſpei eſt. Quandiu enim ſumus in
B corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim am-
Rom.8. bulamus, non per ſpeciem. Et quandiu quod non vide-
mus ſperamus, per patientiam expectamus. Voces ſunt
ergo iſtæ peregrinantium, nondum in patria conſtitu-
torum. Et rectè dicit, & vere dicit, & ſi non ſit doloſus
veraciter confitetur, Et lumen oculorum meorum nõ
eſt mecum. Hæc patitur homo intus ſibi, ſecum, in ſeip-
ſo, & ad ſeipſum, de nemine ad neminẽ præter ſe. Hæc
ſibi ipſe pœna ſua eſſe meruit, quicquid ſuperius enu-
merauit. Sed nunquid hoc ſolum eſt quod patitur ho-
mo? Patitur enim ex ſe intrinſecus, forinſecus autem ex
eis inter quos viuit. Patitur mala ſua, cogitur pati & a-
Pſal.18. liena. Inde ſunt illæ duæ voces, Ab occultis meis mun-
da me domine, & ab alienis parce ſeruo tuo. Iam de oc-
cultis ſuis confeſſus eſt, à quibus ſe cupit mundari. Di-
cat & de alienis, à quibus ſibi vult parci. *Amici mei.*
Quid dicam iam de inimicis? *Amici mei, & proximi mei,
aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.* Hoc quod ait,
aduerſum me ſteterunt, intellige. Si enim aduerſum me
ſteterunt, aduerſus ſe ceciderunt. Amici mei & proxi-
mi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.
C Iam intelligamus capitis voces, iam incipiat illuceſcere
caput noſtrum in paſsione. Sed rurſum cum cœperit
caput dicere, noli inde ſeparare corpus. Si caput noluit
ſe ſeparare à vocibus corporis, corpus ſe audeat ſepa-
rare à paſsionibus capitis? Patere in Chriſto, quia tan-
quam peccauit in infirmitate tua Chriſtus. Modo enim
peccata tua tanquam ex ore ſuo dicebat, & ea dicebat
ſua. Dicebat enim, à facie peccatorũ meorum, quæ non
erant ipſius. Quomodo ergo peccata noſtra ſua eſſe
voluit propter corpus ſuum, ſic & nos paſsiones eius
noſtras eſſe velimus propter caput noſtrum. Non enim
ille ex amicis paſſus eſt inimicos, & nos non. Imò &
nos ad hoc paremus in eodem conuiuari, talem calicẽ
non reſpuamus, vt celſitudinis eius deſiderium per hu-
militatem eius inueniamus. Reſpondit enim celſitudi-
ni eius hærere volentibus, qui eius adhuc humilitatem
Matt.20. non cogitabant, & ait illis, Poteſtis bibere calicẽ quem
ego bibiturus ſum? Ergo & illæ paſsiones domini, paſ-
ſiones noſtræ ſunt: & vnuſquiſque ſi bene ſeruiat deo,
bene ſeruet fidem, exhibeat quod debet, & verſetur in-
ter homines iuſte, volo videre ſi non patitur etiã quod
hic enumerat in paſsione ſua Chriſtus, Amici mei &

proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſte- D
terunt. *Et proximi à longe ſteterunt.* Qui proximi appro-
pinquauerunt, & qui proximi à longe ſteterunt? Proxi- Luc.23.
mi erant Iudæi, quia cognati erant. Appropinquaue-
runt, quando crucifixerunt. Proximi erant & apoſtoli,
& tamen ipſi à longe ſteterunt, ne cum illo paterentur.
Poteſt etiam hoc ſic intelligi, Amici mei, id eſt, qui ſe
finxerũt amicos meos. Amicos enim ſe finxerunt quan-
do dixerunt, Scimus quia in veritate viam dei doces. Mat.22.
quando illum tentare voluerunt, vtrum ſoluendum
eſſet tributum Cæſari, quando illos conuicit ore ipſo-
rum. Amici videri volebant, ſed non illi erat opus vt
quiſquam ei teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe Ioan.2.
enim ſciebat quid eſſet in homine: adeo vt cum amica
verba dixiſſent, reſponderet eis, Quid me, inquit, ten- Mat.22.
tatis hypocritæ? Ergo amici mei & proximi mei aduer-
ſum me appropinquauerunt & ſteterunt, & proximi à
longe ſteterunt. Noſtis quid dixi, Proximis dixi qui ap-
propinquauerunt, & tamen à longe ſteterunt. Appro-
pinquauerunt enim corpore, ſed longe ſteterũt corde.
Qui tam propinqui corpore, quàm qui in crucẽ leua-
uerunt? Qui tam longe corde, quàm qui blaſphemaue-
runt? Audite iſtam longinquitatem ab Eſaia propheta, E
Videte iſtam propinquitatem & longinquitatem. Po- Eſaia.29.
pulus hic labiis me honorat (ecce propinquat corpo- Mat.15.
re) cor autem eorum longe eſt à me. Iidem propinqui,
iidem longinqui. Propinqui labiis, lõginqui corde. Ve-
runtamen quia longe ſteterunt timentes apoſtoli, ab-
ſolutius & planius de illis accipimus, vt alios propin-
quaſſe, alios longe ſtetiſſe intelligamus: quãdoquidem
& Petrus qui audacius ſecutus fuerat, ita adhuc longe Matt.26.
erat, vt interrogatus & perturbatus, ter negaret domi-
num, cum quo ſe moriturũ eſſe promiſerat. Qui poſtea
ex longinquo vt propinquus fieret, audiuit poſt reſur-
rectionem, Amas me? & dicebat, Amo. Et dicẽdo pro- Ioan.21.
pinquabat, qui negando longe factus erat, donec trina
voce amoris, ſolueret trinam vocem negationis. Et
proximi mei à longe ſteterunt. *Et vim faciebant qui quære-
bant animam meam.* Iã manifeſtum eſt qui quærebãt ani-
mam ipſius, qui non habebant animam eius, quia non
erãt in corpore eius. Qui quærebant animam eius, lon-
ge erant ab anima eius, ſed quærebãt vt occiderẽt eam.
quæritur enim anima eius, & bene. Nã alio loco arguit
quoſdã dicens, Et non eſt qui requirat animam meam. Pſal.141.
Arguit quoſdam non quærentes animam eius, & rurſus F
arguit alios quærentes animam eius. Quis eſt qui quæ-
rit bene animam ipſius? Qui eius paſsiones imitatur.
Qui ſunt qui quærebant male animam eius? Qui ei vim
faciebant, & crucifigebant eum. Sequitur, *Qui quærebãt
mala mea, locuti ſunt vanitatem.* Quid eſt qui quærebãt ma-
la mea? Multa quærebant, & non inueniebãt. Fortè hoc
dixerit, quærebant crimina mea. Quæſierunt enim quæ
in illum dicerent, & non inueniebant. Quærebant e- Matt.26.
nim mala de bono, quærebant ſcelera de innocente.
Quando inuenirent in eo qui nullum peccatum habe-
bat? Sed quia peccata quærebant in eo qui peccata non
habebat, reſtabat vt fingerent quod non inueniebant.
Ideo qui quærebant mala mea, locuti ſunt vanitatem,
non veritatem. *Et dolum tota die meditabantur.* Hoc eſt,
fallaciam ſine ceſſatione meditabantur. Noſtis quan-
ta falſa teſtimonia dicta ſunt in dominum antequam
pateretur. Noſtis quanta falſa teſtimonia dicta ſunt e-
tiam cum reſurrexiſſet. Nam illi milites cuſtodes ſe- Eſaia.53.
pulchri, de quibus Eſaias dixit, Ponam malos pro ſe- In li.50. ho
pultura eius (mali enim erant, & veritatem dicere no- mi.hom.36.

G luerunt & corrupti mendacium seminauerunt) attendite qualem vanitatem locuti sunt. Interrogati sunt etiã ipsi & dixerunt, Cum dormiremus, venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Hoc est loqui vanitatem. Si enim dormiebant, vnde sciebant quod gestum erat? Ergo ait, *Ego autem velut surdus non audiebam.* Qui ad ea quæ audiebat nõ respondebat, tanquam non audiebat. Ego autem velut surdus non audiebam. *Et sicut mutus non aperiens os suum.* Et repetit eadem. *Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Quasi non esset quod illis diceret, quasi non esset vnde illos argueret. Nõnne iam antea multa increpauerat, multa dixerat, & dixerat, Væ vobis scribæ & pharisæi, hypocritæ, & multa talia? Tamen quando passus est, nihil horum dixit, non quia non habebat quod diceret, sed expectabat vt complerent illi omnia, & implerentur omnes prophetiæ de illo de quo dictum erat, Et sicut ouis coram tondente se, non aperuit os suum. Oportebat ergo vt taceret in passione, non taciturnus in iudicio. Iudicandus enim venerat, qui postea iudicaturus veniret: & ideo cum magna potestate iudicaturus, quia

Matt.28.

Mat.23.

Esaia.53.

H cum magna humilitate iudicatus. *Quoniam in te domine speraui tu exaudies domine deus meus.* Tanquam si ei diceretur, quare non aperuisti os tuum, quare non dixisti parcite, quare non in cruce pendens iniquos arguisti? sequitur & dicit, Quoniam in te domine speraui, tu exaudies domine deus meus. Monuit te quid facias, si forte incurrerit tibi tribulatio. Quæris enim te defendere, & forte nemo accipit defensionem tuam. Iam tu perturbaris, quasi perdideris causam tuam, quia nullius habes defensionem aut testimonium. Custodi intus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit causam tuam. Præualuit in te falsum testimonium, sed apud homines: nunquid apud deum valebit, vbi causa tua dicenda est? Quando deus iudex erit, alius testis quàm conscientia tua non erit. Inter iudicem iustum & conscientiam tuam noli timere nisi causam tuam. Si causam malam non habueris, nullum accusatorem pertimesces, nullum falsum testem refelles, nullum verum requires. Tu tantùm bonam cõscientiam affer, vt possis dicere, Quoniam in te domine speraui, tu exaudies domine deus meus. *Quia dixi nequando exultent in me inimici mei, & dum commouentur pedes mei, in me magna locuti sunt.*

Psal.36.

11.q.3. & si ad.

I Iterum redit ad infirmitatem corporis sui, & rursus caput illud attendit pedes suos. Non sic est in cælo, vt deserat quod habet in terra. Attendit planè & videt nos. Aliquando enim (vt est ista vita) commouentur pedes nostri, & labuntur in aliquo peccato. ibi exurgunt linguæ nequissimæ inimicorum. Hinc ergo intelligimus etiam cum tacebant quid quærebant. Quia erant tunc asperi, immites, gaudent se inuenisse quod dolere debuerunt. Et dixi, ne aliquando exultent in me inimici mei. Dixi hoc, & tamen forte ad emendationem fecisti eos magna loqui de me, dum commouerentur pedes mei, id est, elati sunt, multa mala dixerunt cum commouerer. Misereri enim debuerunt infirmis, non insultare, quomodo Apostolus dicit, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis. Et complectitur quare, intendens, inquit, teipsum, ne & tu tenteris. Non erant isti tales de quibus dicit, Et dum commouerentur pedes mei, in me magna locuti sunt: sed erant tales de quibus alibi dicit, Qui me premunt, exultabunt si motus fuero. *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Omnino magnifice, tanquam diceret, ad hoc natus sum vt flagella sufferam. Non enim nasceretur nisi de Adam, cui flagella debentur. Sed aliquando peccatores in hac vita aut non aut minus flagellantur, quia iam desperata est intentio eorum. At verò illi quibus paratur vita sempiterna, necesse est vt hic flagellentur, quia vera est illa sententia, Fili ne deficias in disciplina domini, neque fatigeris cum ab illo increparis. Quem enim diligit dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Ideo ergo non insultent inimici mei, non magna loquantur: & si flagellat me pater meus, in flagella paratus sum, quia mihi hæreditas præparatur. Non vis flagellum? non tibi datur hæreditas. Omnis enim filius necesse est vt flagelletur. Vsqueadeo omnis flagellatur, vt nec illi pepercerit qui peccatum non habuit. Quoniam ego in flagella paratus sum. *Et dolor meus ante me est semper.* Quis dolor? Fortè de flagello. Et vere fratres mei vere dicam vobis, Flagella sua dolent homines: quare flagellantur, non dolent. Non erat iste sic. Audite fratres mei, nescio qui si damnum patitur procliuior est, vt dicat indigne passus sum, quàm vt consideret quare passus sit, dolens damnum pecuniæ, non dolens iustitiæ. Si

Gal.6.

K

Prouer.3.

Heb.12.

Rom.8.

1.Petri.2.

L peccasti, thesaurum tuum interiorem dole. Nihil habes in domo, sed fortè inaniores corde. Si autem plenum est cor bono suo deo tuo, quare non dicis, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum? Vnde ergo iste dolebat? De flagello quo flagellabatur? Absit. Et dolor meus, inquit, ante me est semper. Et quasi diceremus, quis dolor, vnde dolor? *Quoniam iniquitatem meam pronunciabo, & curam geram pro peccato meo.* Ecce vnde dolor. Non de flagello dolor, de vulnere, non de medicina. Nam flagellum medicamentum est contra peccata. Audite fratres, Christiani sumus: & tamen plerunque si filius cuiusquam moriatur, plangit illum: si peccet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret, cum peccantem videret: tunc modum imponeret, tunc normam viuendi doceret, disciplinam daret. Aut si fecit & ille non audiuit, tunc erat plangendus, tunc peius mortuus luxuriose viuens, quàm moriendo luxuriam finiens. Tunc ergo quando ista faciebat in domo tua, non solum mortuus erat, sed & putebat. Hęc dolenda sunt, illa sustinenda: illa ferenda, ista plangenda. Plangenda autem, quomodo audistis plangere

Iob.1.

M istum: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio, & curam geram pro peccato meo. Ne securus sis cum cõfessus fueris peccatum, tanquam semper præparatus ad confitendum & committendum peccatum. Sic pronuncia iniquitatem tuam, & curam geras pro peccato tuo. Quid est, curam gere pro peccato tuo? Curam gere pro vulnere tuo. Si diceres curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur nisi dabo operam vt sanetur? Hoc est enim curam gerere pro delicto, semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere, vt sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, sed fortè lachrymæ currunt, & manus cessant. Fiant eleemosynæ, redimantur peccata, gaudeat indigẽs de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato dei. Eget ille, eges & tu: eget ille ad te, eges & tu ad deum. Tu cõtemnis egentem tui, deus non contemnit egentem sui. Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat deus interiora tua. Hoc est, curam geram pro peccato meo, faciam omnia quæcunque facienda sunt ad abluendum & sanandum peccatum meum. Et curam geram pro peccato meo. *Inimici autem mei viuent.* Bene est eis, gaudent

A gaudent in seculi felicitate, vbi ego & laboro & rugio à gemitu cordis mei. Quomodo viuent inimici illius, quia iam dixit de illis, quoniam locuti sunt vanitatem?
Psal.127. Audi in alio psalmo, Quorum filij sicut nouellæ cõsta-
Psal.143. bilitæ. Sed superius dixerat, Quorum os locutum est vanitatem, filiæ eorum compositæ sicut similitudo tẽpli, cellaria eorum plena eructantia ex hoc in hoc, boues eorum crassæ, oues eorum fœcundæ multiplicantes in exitibus suis, nõ est ruina sepis, neque clamor in plateis eorum. Viuant ergo inimici mei, hæc vita est, hanc laudant, hanc amant, hanc malo suo habẽt. Quid enim sequitur? Beatum dixerũt populum cui hæc sunt. Quid autem tu qui curam geris pro peccato tuo? Quid tu qui pronuncias iniquitatem tuam? Beatus, inquit, populus cuius est dominus deus ipsius. Inimici autẽ mei viuent.

Et confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui me oderunt iniquè. Quid est qui oderunt iniquè? Bona sibi volentem oderunt: qui si redderent mala pro malis, boni nõ essent: qui si non redderent bona pro bonis, ingrati essent: reddunt autẽ mala pro bonis qui oderunt iniquè. Tales fuerunt Iudæi, venit ad illos Christus cum bonis, reddiderunt illi mala pro bonis. Cauete hoc malũ fra-
B tres, cito subintrat, quia diximus tales erant Iudæi, ne putet vnusquisque vestrum longe se exceptum. Corripiat te aliquis frater tuus bonum tibi volens, oderis illum, & talis es. Et videte quàm cito fiat, quàm facilè, euitate tam magnum malum, tam agile peccatum. *Detrahebant mihi qui retribuunt mala pro bonis, quoniam persecutus sum iustitiam.* Ideo mala pro bonis. Quid est persecutus sum iustitiam? Non demisi. Ne fortè persecutionẽ semper in malo intelligas, persecutus dixit, perfectè secutus sum iustitiam, quoniam persecutus sum iustitiam. Et audi caput nostrum euidens in passione. Et proiecerunt me dilectum tanquam mortuum abominatum. Parum erat mortuum, quare abominatum? Quia crucifixum. Etenim hæc mors crucis magna apud eos
Deut.21. abominatio erat, nõ intelligentes in prophetia dictum
Gal.3. esse, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Non enim ipse attulit mortem, sed hic inuenit de maledicto primi hominis propagatam, & eandem mortem nostrã suscipiens in ligno suspendit, quæ venerat de peccato. Ergo
C ne putarent aliqui (sicut putant quidam hæretici) dominum nostrum Iesum Christum falsam carnem habuisse, & non veram mortem in cruce soluisse, intẽdit hoc propheta, & ait, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Ostẽdit ergo quia & filius dei vera morte mortuus est, quæ mortali carni debebatur, ne non maledictum putares, non verè mortuum. Quia verò illa mors non erat falsa, sed ex illa propagine descenderat, quæ venerat de
Gene.2. maledicto, cum diceret deus, Morte moriemini: omnino & ad ipsum peruenit vera mors, vt ad nos perueniret vera vita: etiam ad ipsum peruenit mortis maledi-
Rom.8. ctio, vt ad nos perueniret vitæ benedictio. Et proiecerunt me dilectum, tanquam mortuum abominatum.

Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris à me. Dicamus in illo, dicamus per illum, ipse enim interpellat pro
Psal.21. nobis, & dicamus, Ne derelinquas me domine deus
Mat.27. meus. & tamen dixerat, Deus meus deus meus vt quid me dereliquisti? & dicit, Deus meus ne discesseris à me. Si à corpore non recedit, recessit à capite? Cuius ergo vox erat nisi primi hominis? Ex illo ergo se ostendens veram carnem portare, dicit, Deus meus deus meus vt quid me dereliquisti? Non illum dimisit deus. Si te non dimittit credentem in se, Christum dimitteret pater & filius & spiritus sanctus vnus deus? Sed personam in se transfigurauerat primi hominis. Scimus dicẽte aposto- D
lo, quia vetus homo noster confixus est cruci cum illo. Roma.6.
Non autem careremus vetustate, nisi crucifigeretur in infirmitate. Ad hoc enim venit vt renouemur in illo, quia desiderãdo eum & passionem eius imitãdo renouamur. Ergo vox erat infirmitatis, vox erat nostra qua
dictum est, Quare me dereliquisti? Inde ibi dictum est, Psal.21.
Verba delictorum meorum: tanquam diceret, hæc verba ex persona peccatoris in me transfigurata sunt. Ne discesseris à me. *Intende in adiutorium meum, domine deus salutis meæ.* Ipsa est salus fratres, de qua salute exquisierunt
prophetæ, sicut dicit Apostolus Petrus, & non accepe- 1.Pet.1.
rũt qui exquisierunt, sed inquisierũt & prænunciauerũt, & venimus nos & inuenimus quod illi exquisierunt. Et ecce nos nondum accepimus, & nascentur post nos, & inuenient quod nec ipsi accipiẽt & transient: & omnes simul in fine diei cum patriarchis, prophetis & aposto-
lis denarium salutis accipiemus. Etenim nostis merce- Mat.20.
narios vel operarios diuersis temporibus ductos ad vineam, mercedem tamen pariter acceperũt. Et prophetæ ergo & apostoli, & martyres, & nos, & qui post nos erunt vsque in finem seculi, in ipso fine accepturi sumus salutem sempiternam: vt contemplantes gloriam
dei, & eius faciem intuẽtes, eum laudemus in æternum, E
sine defectu, sine aliqua pœna iniquitatis, sine aliqua peruersitate peccati: laudantes deum & non iam suspirãtes, sed inhærentes illi, cui vsque in finem suspiramus, & in spe lætati sumus. In illa enim ciuitate erimus, vbi bonum nostrum deus est, lumẽ deus est, panis deus est, vita deus est, quicquid est bonum nostrum, à quo peregrinantes laboramus, in illo inueniemus. In illo erit quies, quam modo recordãtes necesse est vt doleamus. Illud enim sabbatum recordamur, in cuius recordatione tanta dicta sunt, & nos tanta dicere debemus, & dicentes nunquam tacere, non ore, sed corde: quia sic ore tacemus, vt corde clamare possimus.

In Psalmum trigesimumoctauum enarratio.

Carthagine ad mensam sancti Cypriani
Sermo habitus. F

PSALMI huius quem modo cantauimus & tractandum suscepimus, titulus est: *In finem pro Idithun canticum ipsi Dauid.* Cuiusdam ergo qui vocatur Idithun eo voces expectandæ & audiendæ sunt, & si esse vnusquisque nostrum potuerit Idithun, in eo quod cantat, inuenit se, & audit se. Viderint enim qui tunc fuerunt, quis vocatus fuerit Idithun secundum hominum priscam natiuitatem. Nos autem audiamus quid interpretetur hoc nomen, & in ipsa interpretatione nominis quæramus intelligentiam veritatis. Sicut ergo inquirentes reperire potuimus in eis nominibus, quæ nobis à studiosis literarũ diuinarum ex Hebræo eloquio in Latinum interpretata sunt, Idithun interpretatur transiliens eos. Quis est ergo iste transiliens? vel quos transiliuit, quia transiliens non nude positum est, sed transiliens eos. Transiliendo enim cantata cantando transilit. Siue transiliendo cantet, siue cantãdo transiliat, trãsilientes tamen canticum paulò antè cãtauimus, vtrum & nos simus transilientes, viderit deus cui cantauimus. Sed si quis transiliens cantauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis autem terræ adhuc inhærẽs cãtauit, optet esse quod cãtauit. Quos-

G dam enim inhærẽtes humo, curuatos in terram, ea quæ
ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spẽ ponen-
tes, transiliuit iste qui vocatur transiliens eos. Quos e-
nim transiluit nisi remanentes? Nostis quosdam psal-
mos inscribi canticum graduum, & ibi quidem in Græ-
Anabath- ca lingua satis euidens est, qui dicat ἀναβαθμῶν. Ana-
mos. bathmi enim gradus sunt, sed ascendentium, non de-
scendentiũ. Latinus quia non potuit proprie dicere, ge-
neraliter dixit: & quoniã gradus appellauit, ambiguum
reliquit vtrum ascendentium essent, an descendẽtium.
Psal.18. Sed quia nõ sunt loquelæ neque sermones, quorum nõ
audiãtur voces eorum, exponit sequentem lingua præ-
cedens, & fit certum in alia, quod ambiguum erat in a-
lia. Quomodo ergo ibi ascendens quidam cantat, sic &
hic transiliens. Est autem hæc ascensio, & ista transili-
tio, non pedibus, non scalis, non pennis: & tamen si in-
teriorem hominẽ attendas, & pedibus, & scalis, & pen-
nis. Nã si non pedibus, quomodo dicit homo interior,
Psal.35. Non veniat mihi pes superbiæ? Si non scalis, quid sunt
Gene.28. quas vidit Iacob, vbi erãt ascendentes angeli & descen-
Psal.54. dentes? Si non pennis, quis est qui dicit, Quis dabit mi-
hi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Sed
in rebus corporalibus aliud sunt pedes, aliud scalæ, a-
liud pennæ. Intus autem & pedes, & scalæ, & pennæ,
affectus sunt, & bonæ voluntates. His ambulemus, his
H ascendamus, his volemus. Cum ergo audit quisque
transilientem hunc & imitari eligit, non quærat leui-
tate corporis transilire fossas, aut aliqua altiuscula præ-
uolare saliendo: sed quod ad corpora attinet dico, Nã
Psal.79. fossas etiam transilit, succensa igni & effossa, quæ ab in-
crepatione vultus tui peribunt. Quæ sunt enim suc-
censa igni & effossa quæ ab increpatione domini peri-
bunt, nisi peccata? Succensa igni sunt, quæ facit male ar-
dens cupiditas, & effossa sunt quæ facit male iacens ti-
miditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut
timendo. Transiliat ergo iste omnia quibus teneri pos-
set in terra, erigat scalas suas, exerat pennas suas: videat
vtrum quisquam agnoscat hic se: imò vere in domini
gratia multi se agnoscunt, qui fortè iam vilem haben-
tes mundum, & omnia quæ delectant in mundo, eli-
gunt recte viuere, dum hic viuunt in gaudiis quibus-
dam spiritalibus. Et hæc vnde erunt adhuc ambulan-
tibus super terram, nisi ex diuinis eloquiis, ex verbo dei,
I ex parabola aliqua scripturarum scrutata & inuestiga-
ta, ex dulcedine inuentionis, quam præcessit labor in-
quisitionis? Sunt quædam deliciæ sanctæ & bonæ in li-
bris. Neque enim sunt in auro & argento, in epulis at-
que luxuria, in venationibus & piscationibus, in ludo
& ioco, in theatricis nugis, in affectandis & apprehen-
dendis ruinosis honoribus. Neque enim vera sunt gau-
dia in his omnibus, & in his libris nulla sunt, imò verò
anima illa ima transiliens, & in his delectata dicat, quia
Psal.118. verum dicit & secura dicit, Narrauerunt mihi iniusti
delectationes, sed non sicut lex tua domine. Veniat ad-
huc iste Idithun, transiliat eos qui delectantur imis: &
delectetur in his, & gaudeat in verbo domini, in dele-
ctatione legis altissimi. Sed quid dicimus? Et hinc tran-
siliendum est in aliud. An hucusque habet quò trãsiliat
qui transilire desiderat? Voces potius eius audiamus.
Iam enim iste transiliens videtur mihi quod habitabat
in eloquiis dei, & ibi didicit hæc quæ audiuimus.
Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Cre-
das quod legendo, disserendo, prædicando, monen-
do, obiurgando, hortando, cum versaretur in opere,
cum exerceretur in difficultatibus quibusdam huma-
nis, homo agens inter homines, quamuis iam transi- K
liens eos qui non delectantur his: quia difficile est vt
quisquam lingua non labatur & peccet, & qui lingua
non peccauit, vt scriptum est, hic perfectus est vir: ali- *Iacobi 3.*
qua forte pœnitenda dixerat, & lapsa erant ab ore quæ
vellet reuocare nec posset. Non enim lingua frustra in
vdo est, nisi quia facile labitur. Videns ergo quam esset
difficile vt necessitatem loquendi haberet homo, & in
loquendo non aliquid diceret quod se dixisse nollet, &
tædio affectus ex his peccatis, quæsiuit euitare talia. Pa-
titur hanc difficultatem transiliens. Nõ me iudicet qui
nondum est transiliens, transiliat & experiatur quod
loquor. Tunc enim erit & testis, & filius veritatis. Cum
ergo hæc ei contigissent, statuerat non loqui, ne aliquid
diceret quod locutum se esse pœniteret. Et hoc indi-
cant prima verba eius, Dixi custodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Custodi ergo vias tuas
ô Idithun, & noli delinquere in lingua tua: perpende
quod dicturus es, examina, consule interiorem verita-
tem, & sic profer ad exteriorem auditorem. Quæris
ista plerunque in perturbatione rerum, in occupatio-
ne animorum: dum ipsa infirmitas animæ, quam ag-
grauat corpus quod corrumpitur, & audire vult & di-
cere, audire intus, dicere foras: aliquando perturbata
studio dicendi, deficit in diligentia agnoscendi, & in L
his dicit aliquid quod fortè non esset dicendum. Con- *Sapi.9.*
tra hæc remedium optimum, est silentium. Stat enim
peccator, propria quadam nota peccati superbus
quisquam & inuidus: audit loquentem transilientem,
captat verba, proponit laqueos, difficile est vt non in-
ueniat aliquid non ita dictum vt dici debuisset, nec
audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo.
Contra hos iste Idithun transiliens eos silere delege-
rat, vnde ita cantauit, Dixi custodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Quandiu capior à ca-
lumniosis aut captor, etsi non capior: custodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea. Quamuis tran-
silierim delectationes terrenas, quamuis non me capiãt
temporalium rerum volatici affectus, quamuis iam hæc
ima despiciam, & ad meliora consurgam, in ipsis ta-
men melioribus sufficit mihi delectatio intelligentiæ
coram deo. Quid mihi opus est captanda loqui, & da-
re auditum calumniantibus? Dixi ergo custodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea. *Posui ori meo cu-* M
stodiã. Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, pro-
pter fideles & sanctos? Absit. Illi sic audiunt vt quod p-
bãt laudent: quod autem improbãt inter illa fortè quæ
laudant, veniam dent potius, quàm calumniam parẽt.
Propter quos ergo vis custodire vias tuas, vt non de-
linquas in lingua tua, & ponis ori tuo custodiã? Audi.
Cum consistit aduersus me peccator. Non sistit ad me, sed con-
sistit aduersus me. Quid dicturus postremò, vnde satis- *Ioan.2.*
faciam carnali de spiritalibus? Loquor foris videnti &
audiẽti, intus surdo & cæco. Animalis enim homo non *1.Cor.2.*
percipit quæ sont spiritus dei. Nisi autem animalis in-
ueniretur, quumodo calumniaretur? Beatus qui narrat *Eccle.25.*
verbum auri audienti, non auri peccatoris adstãtis ad-
uersum se. Tales enim multi circunstabant & circũfre- *Esaia.53.*
mebant, quando ille velut ouis ad immolandũ ductus
est, & sicut agnus corã tondẽte sine voce, sic nõ aperuit
os suum. Quid enim dicas turgidis, turbidis, calumnio-
sis, litigiosis, verbosis? Quid dicas sancto & pio, & de
religione transilienti eos, quando ipsis libenter audien-
tibus, discere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus,
auide accipientibus, dominus ait, Adhuc multa habeo *Ioan.16.*
vobis

A vobis dicere, sed non potestis illa portare modo? Et a-
1.Cor.3. postolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed
quasi carnalibus: non tamē desperandis, sed nutriēdis.
Sequitur enim, Tanquam paruulis in Christo lac vobis
potum dedi, non escam. nondum enim poteratis. Ergo
vel nūc dic, sed neque adhuc quidē potestis. Noli ergo
festinare audire quod non capis, sed cresce vt capias.
Sic paruulum alloquimur, in sinu matris ecclesiæ pio
lacte nutriendum, & ad escā mensæ dominicæ idoneū
faciendum. Quid autē vel tale dicam peccatori adstāti
aduersus me, idoneum se putāti aut fingenti ad ea quæ
non capit: vt cum ei dixero, & ille non cœperit, non se
putet non cepisse, sed me defecisse? Ergo propter hunc
peccatorem adstantem aduersus me posui ori meo cu-
stodiam. Et quid secutum est? *Obsurdui & humiliatus sum,*
& silui à bonis. Patitur enim difficultatem iste trāsiliens
in quodam gradu quo iam transiliuit, & quærit & inde
transilire ad vitandam hanc difficultatem. Peccare me-
tuebam vt nō loquerer, vt silentium mihi imponerem.
Hoc enim dixeram, custodiam vias meas, vt non de-
B linquam in lingua mea. Et dū timeo loqui ne peccem,
obsurdui & humiliatus sum, & silui à bonis. Dū nimis
timeo ne loquar aliqua mala, tacui omnia bona, obsur-
dui & humiliatus sum, & silui à bonis. Vnde enim di-
Psal.50. cebam bona, nisi quia audiebā? Auditui enim meo da-
Ioan.3. bis exultationem & lætitiam. Et amicus sponsi stat &
audit eum, & gaudio gaudet propter vocem non suam,
Ioan.8. sed sponsi. Vt vera dicat, audit quæ dicat. Nā qui loqui-
tur mendacium, de suo loquitur. Quiddā ergo triste &
molestum passus est iste, & hac sua cōfessione, id quod
passus est, cauendum admonet, non imitādum. Timē-
do enim nimis, vt dixi, ne diceret aliqua non bona, sta-
tuit sibi nulla dicere vel bona. Et quoniam statuit tace-
re, cœpit non audire. Stans enim si transiliens es, expe-
ctas à deo audire quid dicas hominibus. Inter diuitem
deum, & inopem quærentem quid audias, intercurris
tu transiliens, qui possis & hinc audire, & hic dicere,
Si eligis hic non dicere, non mereberis hic audire. Con-
temnis pauperem, contemneris à diuite. Oblitus es ser-
Mat.24. uum te esse, quem constituit dominus super familiam
suā dare conseruis cibaria? Quid ergo quæris accipere,
quod piger es erogare? Meritò ergo quoniam quod ac-
ceperas dicere noluisti, impediris ne accipias quod ac-
cipere cupiebas. Aliquid enim volebas, aliquid habe-
C bas: da quod habes, vt merearis accipere quod non ha-
bes. Ergo cum quasi posuissem ori meo custodiam, mi-
hiq; indixissem silentiū, quia videbā vbiq; periculosum
eloquium: factum est, inquit, in me quod nolebā, obsur
dui & humiliatus sum. Nō me humiliaui, sed humilia-
tus sum. Obsurdui & humiliatus sum, & silui à bonis.
Cœpi non dicere bona, cum timeo ne dicā aliqua ma-
la, & reprehendi consilium meum. Silui enim à bonis.
Et dolor meus renouatus est. A dolore quippe quodā, quem
mihi inflixerāt calumniatores & reprehensores, tanquā
requieueram in silentio, & cessauerat dolor ille qui fa-
ctus est à calumniantibus: sed vbi silui à bonis, renoua-
tus est dolor meus: cœpi plus dolere tacuisse me quæ
dicere deberem, quàm dolueram dixisse quæ dicere nō
deberem. *Renouatus est dolor meus, & in meditatione mea exar-*
Psal.118. *descet ignis.* Cœpit esse inquietum cor meum, videbam
Psal.64. insensatos & tacebam, non arguebam, & me sic tacen-
Ioan.2. tem zelus domus tuæ comedebat. Respexi ergo ad do-
Mat.25. minum meum dicentem, Serue nequam & piger, dares
pecuniam meam numulariis, & ego veniens cum vsu-
ris exigerem. Et quod sequitur, auertat deus à dispen-
satoribus suis: proiiciatur in tenebras exteriores ligatis D
manibus & pedibus seruus, nō euersor ad perdendum,
sed piger ad erogandum. Quid expectare debent qui
cum luxuria consumpserunt, si damnantur qui cum Psal.122.
pigritia seruauerunt? In meditatione mea exardescet
ignis: & positus in hac fluctuatione dicendi & tacendi,
inter eos qui calumniari parati sunt, & eos qui affectant
instrui, inter abundantes & inopes, factus opprobrium
his qui abundabant, & despectio superbis, respiciens
eos beatos, qui esuriunt & sitiunt iustitiam: laborans in
vtroque, afflictus in vtroque, periclitans ne proiiciat Mat.5.
margaritas ante porcos, periclitans ne non eroget ci-
baria conseruis. In hoc æstu quæsiuit alium meliorem
locum ab hac dispensatione, in qua sic laborat homo &
periclitatur, & suspirās in finem quendam, vbi ista non
erat passurus. In illum inquam finem quo dicturus est
bono prærogatori dominus, Intra in gaudium domi- Mat.25.
ni tui: *Locutus sum*, inquit, *in lingua mea.* Inter æstus, in-
ter pericula hæc, inter difficultates, quia ita delectat lex
domini, vt tamen propter abundantiam scandalorum
refrigescat charitas multorum: Inter hos ergo æstus lo-
cutus sum, inquit, in lingua mea. Cui? Non auditori Mat.24.
quem volo erudire, sed exauditori à quo volo erudiri. E
Locutus sum in lingua mea, illi à quo intus audio, si
quod bonum, si quod verum audio. Quid locutus es?
Notum, inquit, *mihi fac domine finem meum.* Transiliui enim
quædam, & veni ad quædam, & ea in quæ veni meliora
sunt eis à quibus transilui, sed restat adhuc quod tran-
siliendum sit. Non enim hic remanebimus, vbi tenta-
tiones, vbi scādala, vbi auditores & calumniatores pa-
timur. Finem meum notum mihi fac. Finem qui mihi
deest, non cursum qui mihi adest. Finem illum dicit
quem currens intuebatur apostolus, & de sua imperfe-
ctione cōfitebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quæ-
rens. Ait enim, Non quia iam acceperim, aut iam per- Philip.3.
fectus sim, fratres, ego meipsum nō arbitror apprehen-
disse. Et ne diceres, si non apprehendit apostolus, ego
apprehēdi: si perfectus non est apostolus, ego perfectus
sum: vide quid agas, attende quid dicat. Quid ergo ais
apostole? nondum apprehendisti, nondum perfectus
es? Quid ais? Ad quam actionē me hortaris? Quid mi-
hi imitandum sequendúmque proponis? Vnum autem
inquit, quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt ex-
tentus, secundum intentionem sequor ad palmam su-
pernæ vocationis dei in Christo Iesu. secundum inten- F
tionem, non secundum peruentionem, nondum se-
cundum apprehensionem. Non relabamur vnde iam
transiluimus, nec remaneamus in illis in quæ iam veni-
mus. Curramus, intendamus, in via sumus: nec tam sis
securus ex eis quæ transisti, quàm solicitus pro eis ad
quæ nondum peruenisti. Quæ retro, inquit, oblitus, in
ea quæ ante sunt extentus, secūdum intentionē sequor
ad palmā supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ipse
est enim finis. Vnum autem, hoc est, illud vnū, Domi- Ioan.14.
ne ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Vnum autē, Psal.26.
quæ & vna dicitur in alio psalmo, Vnam petij à domi- Philip.3.
no, hāc requirā. Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt
extentus, vnam petij à domino, hanc requiram, vt inha-
bitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Pro-
pter quid? Vt contempler delectationem domini. Ibi
enim gaudebo de socio, non timebo de aduersario. Ibi
enim contemplator mecum erit amicus, nō calumnia-
tor inimicus. Hoc desiderauit iste Idithun, notum fieri
sibi cum hic esset, vt sciret quid sibi deesset, & non tam
gauderet de his ad quæ peruenerat, quàm & desidera-

G ret ea ad quæ nódum peruenerat. Sed & quibusdam iã
transilitis, non remaneret in via, sed desiderio raperetur in superna: vsquequo ille qui quædam transilierat,
omnia transiliret, & ab irroratione quadã guttarũ dominicarum de scripturarum nube venientium, veniret
Psal. 41. sicut ceruus ad fontẽ vitæ, & in illo lumine videret lu-
Psal. 35. men, absconderetur in vultu dei à conturbatione ho-
Psal. 30. minũ: vbi diceret, Bene est, vltrà nihil volo, omnes hic
amo, neminẽ hic timeo. Bonum desiderium, sanctum desiderium: qui iam hoc habetis, congaudete nobis, & orate vt perseueranter habeamus, ne inter scandala deficiamus. Nam & nos pro vobis hoc idem rogamus. Non enim nos digni qui pro vobis oremus, & vos indigni qui pro nobis oretis. Auditoribus suis quibus prę-
Col. 4. dicabat verbum dei, se commendabat apostolus, Orationi instantes, vigilantes in illa. Orantes simul & pro nobis vt deus aperiat nobis ostium verbi ad loquẽdum mysterium eius, vt manifestem illum sicut oportet me loqui. Orate ergo pro nobis fratres, vt & quod videndũ est bene videamus, & quod dicendum est bene dicamus. Cæterum hoc desiderium noui in paucis esse, nec
H me optime intelligũt, nisi qui gustauerint vnde loquor. Loquimur tamen omnibus & habentibus tale desiderium, & nódum habentibus: Habentibus, vt nobiscum illa suspirẽt: non habẽtibus, vt pigritiam excutiant, ima transiliant, ad dulcedinem legis dominicæ veniant, nõ in delectationibus iniquorũ remaneant. Narrant enim multa multi, & laudant multa multi, iniqua iniqui. Et re vera & illa iniqua habent delectationem, sed non si-
Psal. 118. cut lex tua domine. Dicant ergo nobiscum qui credũt hæc dicere & nos. Negocium enim hoc intus est, nullis verbis ostendi potest. Sed qui hoc agit, credat esse & in alio, nõ solum se putet accepisse quod dei est. Dicat ergo in his Idithun, notum fac mihi domine finẽ meum. *Et numerum dierum meorum qui est.* Numerum dierum quæro qui est. Sic possum dicere, sic possum intelligere numerum sine numero, quomodo possunt dici anni sine annis. Vbi enim anni, vtique quasi numerus, sed tamen
Psal. 101. tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Numerum dierum meorum mihi notum fac, sed qui est. Quid ergo? Iste numerus in quo tu es, non est? Planè si attẽdam bene, non est: si hæream, quasi est: si transiliam, nõ est. Si ab istis me excutiens superna contempler, si transeun-
I tia manentibus comparem, video quid verum sit. Quid autem magis videatur non esse, quàm si dicturus sim esse istos dies meos? Hos inquam dies esse dicturus sum: & tam magnum hoc verbum, huic cursui rerum labentium temere dabo? Ita ergo ipse deficiens penè
Exod. 3. non sum, vt exciderit mihi qui dixit, Ego sum qui sum. Est ergo aliquis numerus dierum? Verè est, & sine fine est. In his autem diebus dicam aliquid esse, si teneo de quo die me interrogas vtrum sit: vt vel interroges me, Tene vnde me interrogas. Tenes diẽ istum? Si tenuisti hesternum, tenes & hodiernum. Sed hesternum, inquis, non teneo, quia iam non est. istum autem teneo in quo sum, & qui mecum est. Itáne de isto excidit tibi iam quantum à prima luce transierit? Nónne iste dies à prima hora cœpit? Da mihi primam horam eius: da mihi & secundam eius, quia fortè & ipsa transuolauit. Tertiam, inquis, dabo tibi. fortè enim in ipsa nunc sumus. Certe ergo sunt isti dies, & est tertia dies. Et si tertiam dabis, non diem sed horam dabis. Veruntamen nec hoc quidem tibi concedo, si mecum vtcunque ista transilisti. Da mihi vel horam, tertiam ipsam mihi da in qua es. Si enim aliquid eius iam præteriit, & aliquid
eius adhuc restat: nec quod præteriit aliquid mihi po- K
tes dare, quia iam non est nec quod restat, quia nódum est: quid mihi de hora ista quæ nunc peragitur dabis? Quid de illa mihi dabis? Cui committiam hoc verbum vt dicã, est? Cum dicis ipsum, est, certè vna syllaba est, & momentum vnum est, & tres literas habet in ipso ictu. Ad secundam huius verbi literam non peruenis, nisi prima finita fuerit. Tertia non sonabit, nisi cum & secunda transierit. Quid mihi de hac vna syllaba dabis? & tenes dies, qui vnã syllabam non tenes? Momen-
tis transuolantibus cuncta rapiuntur. Torrens rerum Psal. 109.
fluit, de quo torrente ille in via bibit pro nobis qui iam exaltauit caput. Isti ergo dies non sunt, ante abeunt penè quàm veniant, & cum venerint, stare non possunt. Iungunt se, sequuntur se, & non se tenent. Nihil de præterito reuocatur, quod futurum est transiturum expectatur, nondum habetur dum non venit, non tenetur dum venerit. Numerum ergo dierum meorum qui est, non istum qui non est, & quod me difficilius & periculosius perturbat, & est & non est: nec esse possumus dicere quod non stat, nec nõ esse quod venit & transit.
Est illud simplex quæro, est verum quæro, est germanũ L
quæro, est quod est in illa Hierusalem sponsa domini mei: vbi non erit mors, non erit defectus, non erit dies trãsiens, sed manens, quia nec hesterno præceditur, nec crastino impellitur. Hunc, inquam, numerum dierum meorum qui est, notum mihi fac, *Vt sciam quid desit mihi.* Hoc enim mihi deest hic laborãti, & quandiu mihi deest, non me dico perfectum: quandiu hoc non ac-
cipio, non dico quia acceperim, aut iam perfectus sim: Phil. 3.
sequor autem ad palmam supernæ vocationis dei, hanc accipiam pro mercede cursus mei. Mansio quædam erit finis currendi, & in ipsa mansione, patria sine peregrinatione, sine seditione, sine tentatione. Ergo notum fac mihi hunc numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi, quia nondum ibi sum: ne superbiam ex eo in quo iam sum, vt inueniar in illo non habens meã iustitiam. In comparatione enim illius quod est, attendens ista quæ non ita sunt, & plus mihi videns deesse quàm adesse, ero humilior ex eo quod deest, quàm elatior ex eo quod adest. Nam qui putant se aliquid habere cum hic viuunt, superbiendo non accipiunt quod deest, quia magnum putãt esse quod adest.
Qui enim putat se esse aliquid cũ nihil sit, semetipsum M
seducit. Nec isti ex hoc magni sunt. Nam & inflatio & Gal. 6.
tumor imitatur magnitudinem, sed non habet sanitatem. Iam ergo iste transiliens, agens quiddam in corde occultum, quod non nouit nisi qui pariter agit: tanquã noto sibi facto fine suo impetrans quod rogauit, noto sibi facto numero dierum suorum, non qui transit, sed qui est: attendit ad hæc quæ transilinit, & comparauit notitiæ superiori. Et tãquam diceres ei, Quare desiderasti numerum dierum tuorum qui est? Quid enim de diebus istis dicis, & de illo alio? attendens hæc ait, *Ec-
ce veteres posuisti dies meos.* Veterascunt enim hi, ego no- 2. Cor. 5.
uos volo, nouos nunquam veterascentes, vt dicam, Vetera transierunt, ecce facta sunt noua, nunc in spe, tunc in re. Innouati enim fide & spe, quanta adhuc vetera agimus? Nõ enim sic Christo induti sumus, vt ex Adam iam nihil portemus. Vide veterascentẽ Adam, & inno-
uari Christũ in nobis. Et si exterior, inquit, homo noster 2. Cor. 4.
corrumpitur, sed interior renouatur de die in diẽ. Ergo ad peccatum, ad mortalitatẽ, ad præteruolãtia tempora, ad gemitũ & laborem, & sudorem Adæ, ad ætates succedẽtes non manẽtes, ab infantia vsque ad senectutem,

A tem, sine sensu transeuntes: ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus canticum, vetus testamentum. Conuersi autem ad interiora, ad ea quæ innouanda sunt pro his quæ immutabuntur, inueniamus hominem nouum, diem nouum, canticum nouum, testamentum nouum, & sic amemus istam nouitatem, vt nõ ibi timeamus vetustatẽ. Nunc ergo in hoc cursu transimus à veteribus ad noua: ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innouantur interiora: donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renouetur, & hoc in resurrectione: tunc fient re vera omnia noua, reliqua quæ nunc sunt, in spe sunt. Agis ergo aliquid nunc à veteribus te exeundo, & in noua currendo. In noua ergo currens iste, & in ea quæ
Philip.3. ante sunt extentus. Notum, inquit, domine fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi. Ecce trahit adhuc Adam, & sic festinat ad Christum. Ecce, inquit, veteres posuisti dies meos. Veteres dies ex Adam, veteres illos posuisti, veterascunt quotidie, & sic veterascunt vt aliquãdo etiã
B consummentur. *Et substantia mea tanquam nihil ante te.* Ante te domine tanquã nihil substãtia mea, ante te qui vides hoc, & ego cum hoc video, ante te video, ante homines non video. Quid enim dicam? Quibus verbis ostendam, nihil esse quod sum in cõparatione eius quod est? Sed intus dicitur, intus vtrunq; sentitur, ante te domine, vbi oculi tui sunt, non vbi oculi humani sunt. Quid vbi oculi tui sunt? Substantia mea tãquam nihil.

Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Veruntamen quid enim iam dicebat? Iam ecce transiliui mortalia omnia, & ima contempsi, calcaui terrena, ascendi ad delectationem legis domini, fluctuaui in dispensatione numerorũ dominicorum, desideraui etiam finẽ illum cuius non est finis. Desideraui numerum dierum meorum qui est, quia numerus dierum istorum nõ est. Ecce iam talis sum, tãta trãsiliui, in ea quæ stant sic in-
Iob.7. hio. Veruntamen sic quomodo hic sum, quandiu carnem mortalem porto, quandiu tentatio vita humana est super terram, quandiu inter scandala suspiro, quan-
C diu timeo ne cadam qui sto, quandiu mihi incerta sunt
Eccles.1. & mala mea, & bona mea, vniuersa vanitas omnis homo viuens. Omnis, inquam, & hærens & transiliens, & ipse Idithun ad vniuersam vanitatem adhuc pertinet, quia omnia vanitas, & vanitas vanitantium: quæ abundãtia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Nunquid & Idithun sub sole adhuc est? Habet aliquid sub sole, habet aliquid vltra solem. Sub sole habet euigilare, dormire, manducare, bibere, esurire, sitire, vigere, fatigari, puerascere, iuuenescere, senescere, incerta habere quæ optat & timet: hæc omnia sub sole habet, & ipse Idithun, etiam ipse transiliens eos. Vnde ergo transiliens illos? Desiderio. Notũ fac mihi domine finem meũ. Hoc enim desideriũ vltra solẽ est, non est sub sole. Sub sole omnia visibilia. Quicquid visibile non est, sub sole non est. Non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis charitas, non est visibilis benignitas, non est visibilis postremo timor ille castus permanens in seculum seculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationemq; Idithun, & vltra solem conuersans, quia conuersatio eius in cœlis est, ex his quæ adhuc habet sub sole, gemit, & ista contemnit & dolet, in illa inardescit quæ desiderat. Locutus est de illis, loquatur & de istis, Audistis concupiscenda, audite contemnenda. Veruntamẽ vniuersa vanitas omnis

hnmo viuens. *Quanquam in imagine ambulet homo.* In qua D
imagine? nisi illius qui dixit, Faciamus hominẽ ad ima- Gen.1.
ginem & similitudinem nostram, quanquã in imagine ambulet homn. Ideo enim quanquã, quia magnum aliquid imago hæc. Et hoc quanquã secutum est tamẽ: vt illud quod audistis, quanquã, vltra solem sit: hoc autem quod sequitur, tamen, sub sole sit: & illud pertineat ad veritatẽ, hoc ad vanitatem. Quanquã ergo in imagine ambulet homo, *Tamen vane conturbatur.* Audi cõturbationẽ eius, & vide si non est vana, vt calces eam, transilias eam, & habites in excelsis, vbi non est ista vanitas. Quæ vanitas? *Thesaurizat, & non cognoscit cui cõgregabit ea.*
O insana vanitas. Beatus cuius est dominus spes eius, Psal. 39.
& nõ respexit in vanitates & insanias mẽdaces. Delirare tibi videor auare cum hæc loquor, anicularia tibi videntur hæc verba. Tu enim videlicet homo magni cõsilij, magnæq; prudentiæ, excogitas quotidie genera acquirendæ pecuniæ, de negocio, de agricultura, fortassis & de eloquio, de iuris cõsultatione, de militia, addis & de fœnore. Homo cordatus nihil prætermittis omnino vnde nummus super numũ & in occulto diligentius E
acquiratur. Deprędaris hominẽ, caues deprædatorem: quod facis times ne patiaris, & in eo quod pateris non te corrigis. Sed nõ pateris. Prudens enim homo es, bene seruas, non solũ bene colligis. Habes vbi ponas, cui cõmittas, quomodo nihil pereat ex eo quod cõgregasti. Interrogo cor tuũ, discutio prudẽtiã tuã. Ecce collegisti, ecce ita seruasti, vt nihil possis amittere eorũ quę seruasti, dic mihi cui seruas? Non tecũ ago, non cõmemoro, non exaggero quicquid mali habet auaritia vanitatis tuæ: hoc vnũ propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius psalmi. Prorsus colligis, thesaurizas: non dico ne fortè dum colligis colligaris: non dico ne fortè cũ vis esse prædo, sis præda: hoc apertius eloquar. Fortassis enim cæcus auaritia non audisti aut intellexisti: nõ dico, inquam, ne fortè cum vis esse prædo minoris, sis præda maioris. Non enim sentis esse te in mari, nec cernis minores pisces à maioribus deuorari. Non dico ista, nõ dico difficultates & pericula in ipsa conquisitione pecuniæ: quanta patiantur qui eam colligunt, quàm in omnibus periclitentur, in omnibus F
pene mortẽ videant, transeo hæc omnia. Prorsus colligis nullo contradicente, seruas nullo auferente, excute cor tuum ad prudentiã tantam, qua me derides, qua me insipientem putes, hæc loquente me, dic mihi, Thesaurizas, cui congregabis ea? Video quid velis dicere,
quasi quod vis dicere huic non occurrerit, dicturus es, Lib.50.homili.47.
filiis meis seruo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniquitatis. Filiis meis, inquit, seruo. Etiã seruas filiis tuis, itáne hoc non nouerat Idithũ? Nouerat ea planè, sed in diebus veteribus cõputabat, & ideo contemnebat, quia ad nouos dies festinabat. Nam ecce discutio te cum filiis tuis, seruas transiturus transituris, imò verò transiens transeuntibus. Nam transiturum te sic dixi, quasi nunc maneas. Ipsum hodie, ex quo loqui cœpimus vsque ad hoc momentũ, sentis quia senuimus. Neq; enim cernis & incrementa capillorũ tuorũ: & nunc cum stas, cum hic es, cum agis aliquid, cũ loqueris, in te crescũt capilli tui. Neque enim repente creuerunt, vt tõsorem quæreres. Agitur ergo ætas transuolans & in intelligẽtibus & in non sentientibus, & in aliud male occuparis: transis tu, & seruas transeunti filio tuo. Primo hoc à te quæro, Scis eum possessurũ cui seruas? aut si nondum natus est, scis nasciturum? Seruas filiis, incertum est an futuris, an possessuris, nec reponis thesaurum vbi reponẽdus est. Matt.6.

G Non enim dominus tuus seruo tuo tale consilium daret, vt peculiũ suum perderet. Peculiosus seruus es cuiusdam magni patrisfamilias. Quod amas, quod & habes, ipse tibi dedit, & non vult vt perdas quod tibi dedit, qui & seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquã, quod tibi ad tempus dedit, vult vt perdas. Multũ est, exuperat, supergreditur vires necessitatis tuæ. Iam certe superfluum deputatur, nec hoc volo vt perdas, ait dominus tuus. Et quid facio? Migra, vbi posuisti non est tuus locus. Certe seruare vis auaritiæ, vide, fortè & ipsi auaritiæ congruat consilium meũ. Habere enim vis quod habes & nõ perdere? ostendam tibi locũ vbi ponas. Ne thesaurizes in terra, nesciens cui congregas ea, & postea quemadmodum cõsumpturus sit qui possidebit, qui tenebit. Forte enim possessus possidebit te, quod à te habebit non tenebit. Forte cum ei seruas, antequam il-

Matt. 6. le veniat tu perdes. Solicitudini tuæ consiliũ do. Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo. Hic in terra si velles seruare diuitias, quæreres horreum: non fortè crederes domui tuæ propter domesticos tuos, commendares ad vicum argentarium. difficilis est enim ibi ca-

H sus fur non facile accedit, bene omnia seruantur. Quare ista cogitas, nisi quia non habes melius vbi serues? Quid si dabo melius? Dicam tibi, Noli commendare huic minus idoneo: sed est quidam idoneus, illi cõmẽda. Habet magna horrea, vbi perire non possint diuitiæ, magnus super omnes diuites diues est. Iam forte dicturus es. Et quando audeo tali commendare? Quid si ipse te hortatur? Agnosce illum: non solùm paterfamilias est, sed & dominus tuus est. Nolo, inquit, serue meus perdas peculium tuum, agnosce vbi ponas. Quare ibi ponis vbi possis amittere, vbi & si non amittas, ibi permanere perpetuo tu non potes? Est alius locus quò te transferam. Præcedat te quod habes, noli timere ne perdas: dator ego eram, custos ego ero. Dicit tibi hoc dominus tuus. Fidem tuam interroga, vide si velis illi credere. Dicturus es, Perditum habeo quod nõ video, hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic videbis, & ibi nihil habebis. Nescio quos thesauros habes absconditos in terra: cum procedis, non eos tecum portas, Venisti ad audiendum sermonem, ad colligendas interiores diuitias, cogitas de exterioribus,

I nunquid eas hoc tecum adduxisti? Ecce nec nunc eas vides. Credis te habere in domo, quod scis te posuisse, nunquid scis te non perdidisse? Quàm multi redierunt ad domos suas, & quod posuerant non inuenerunt? Hinc fortasse expauerũt corda cupidorũ, & quoniam dixi multos sæpe ad domũ suam redisse, & quod posuerant non inuenisse, dixit quisq; in corde suo, Absit Episcope, bonum opta, ora pro nobis. Absit vt contingat, absit vt ita fiat. Credo in deum, quoniam quod posui saluum inuenio. Credis in deum, & nõ credis ipsi deo. Credo in Christum, quia saluũ erit quod posui, nemo accedat, nemo auferat. Securus vis esse credẽdo in Christum, vt nihil perdas de domo tua? Securus eris potius credendo Christo, vt ibi ponas vbi consiliũ dedit. An securus es de seruo tuo, & solicitus es de domino tuo? Securus es de domo tua, & solicitus de cœlo? Sed ego, inquis, quomodo pono in cœlo? Dedi tibi cõsilium, vbi ponas, quomodo perueniat ad cœlum nolo scias. Pone in manibus pauperũ, da indigentibus: quid ad te quomodo perueniat? Non perdes, quod ego acci-

Matt. 25. pio. An oblit⁹ es, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? Si haberet quispiã amicus tuus quosdam lacus vel cisternas, & quæque receptacula fabricarum ad seruandum aliquem liquorem, vel vini, vel olei: quæ- K

reres vbi absconderes vel seruares fructus tuos, & diceret tibi, Ego tibi seruo: haberètque ad illa receptacula occultos quosdam canales & transitus, vt per hos clanculo iret quod palam funderetur: & diceret tibi, Quod habes hic funde. Videres autem tu non esse illum locum vbi ponere cogitabas, & timeres fundere: ille qui sciret machinamenta quædam occulta locorum suorũ, tibi diceret, Funde securus, hinc illuc perueniet. Nõ vides, quà: sed crede mihi quia mansiones fabricaui. Fabricauit ergo per quẽ facta sunt omnia, mansiones omnibus nobis: illuc vult præcedere quod habemus, ne hoc in terra perdamus. Cum autem seruaueris in terra dic mihi, cui congregabis ea: Filios habes, vnũ plus numera, & da aliquid & Christo. Thesaurizat & non co- 13. quæst. 2.

gnoscit cui congregabit ea. vane conturbatur. Et nunc cap. Si quis

quoniam, inquit iste Idithun respiciens vanitatẽ quan- irascitur.

dam, suspiciens veritatem quandam, in medio positus quiddam sub se habet, quiddam supra se. Sub se habet vnde transiliuit, supra se habet quò se extendit. Qualis iste? Iam magnus. Et nunc ait, quomodo quiddã tran- L

siliui, quomodo multa calcaui, quomodo temporalibus iam non teneor? Nondum sum perfectus, nondum accepi. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ vi- Roma. 8.

detur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. *Ergo & nunc quæ est expectatio mea. Nõnne dominus?* Ipse est expectatio mea, qui dedit omnia ista quę contemnam. ipse mihi dabit & se, qui est super omnia, & per quẽ facta sunt omnia, & à quo factus sum inter omnia, ipse est expectatio mea dominus. Vidistis Idithũ fratres, videte quomodo expectat. Nemo ergo se dicat perfectũ hic, decipit se, fallit se, seducit se, nõ potest hic habere perfectionem. Et quid prodest, quia perdit humilitatem? Et nunc quæ est expectatio mea? Nõnne dominus? Cum venerit, iam nõ expectatur, tunc erit illa perfectio. Nunc autem quãtumcunq; transilierit Idithũ, adhuc expectat. *Et substantia mea ante te est semper.* Iã proficiens, iam ad ipsum tendens, & esse aliquantũ incipiens ante te est semper substantia mea. Substãtia autẽ ista & ante homines est. Aurum habes, argentũ habes, mancipia, prædia, arbores, pecora, seruos, hæc videri ab hominibus possunt, est quædam substantia. Substantia mea M

ante te est semper. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Multa transiliui, multa quidem transiliui, sed si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos decipimus, 1. Ioan. 1.

& veritas in nobis non est. Multa transiliui, sed adhuc tũdo pectus, & dico, Dimitte nobis debita nostra, sicut Matt. 6.

& nos dimittimus debitoribus nostris. Tu ergo expectatio mea, finis meus. Finis enim legis Christus ad iu- Rom. 10.

stitiam omni credenti. Ab omnibus non solum ab eis, ne reuoluar in ea quæ trãsiliui: sed ab omnibus omnino propter quæ mihi modo pectus tundens dico, Di- Matt. 6.

mitte nobis debita nostra. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, ita sapientẽ & tenentẽ, quod ait apostolus, Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus. Cum Philip. 3.

enim se diceret nõdũ esse perfectum, ibi cõtinuò secutus ait, Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus. Quid est, quotquot perfecti sumus? Iam dudum tu dixeras, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, Sequere ordinem dictorum. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ideo nondum perfectus. quia sequitur ad palmam supernæ vocationis dei, quam nondum inuenit,

A nit, ad quam nondum peruenit. Si autem non est perfectus qui non illuc peruenit, quis nostrum perfectus est? Tamen sequitur & ait: Quotquot enim perfecti, hoc sapiamus. Tu non es perfectus ô Apostole, & nos perfecti? Sed excidit vobis, quia se modo perfectum dixit. Non enim ait, Quotquot estis perfecti hoc sapietis, sed quotquot, inquit, perfecti hoc sapiamus: cũ paulò antè dixisset, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te nõ esse posse perfectum. Hæc ergo erit perfectio tua, sic te quædam transilisse, vt ad quædam properes: sic quædam te transilisse, vt restet aliud ad quod omnibus transactis transiliendum est. Hæc tota fides est. Nam quisquis se iam peruenisse putat, in alto se ponit vt cadat. Quia ergo ita sapio, quia me & imperfectũ dico & perfectum. imperfectum quidem, quia nondum aliquid accepi quod volo: perfectum autem, quia scio huc ipsum quod mihi desit: quia ergo sic sapio, quia humana contemno, quia lætari in rebus pereuntibus nolo, quia irrideor ab auaro iactante se quod sit

B prudens, & me irridente quòd desipiam; quia sic ago, quia hanc viam carpo, *Opprobrium*, inquit, *insipienti dedisti me.* Inter eos me viuere voluisti, inter eos prædicare veritatem, qui amant vanitatem, & non possum
1.Cor.4. nisi irrideri ab eis: quia spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis & hominibus: angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: imò & angelis laudantibus & vituperantibus, & hominibus laudantibus & vituperantibus. A dextris & à sinistris habemus arma,
2.Cor.6. in quibus militamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces. Hæc apud angelos, hæc apud homines: quia & apud angelos sunt sancti angeli, quibus bene viuendo placemus, & sunt præuaricatores angeli, quibus bene viuendo displicemus. Et inter homines sunt sancti viri, quibus placeat vita nostra: sunt nequissimi homines qui irrident bonam vitam nostram. Et hæc & hæc arma sunt, illa dextra, illa sinistra, vtraque tamen arma sunt. Vtrisque armis & dextris & sinistris vtor, & laudantibus & vituperantibus, & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtrisq; armis con-

C fligo cum diabolo, vtrisque eum ferio, prosperis si non corrumpor, aduersis si non frangor. Dedisti ergo me opprobrium insipienti. *Obsurdui & non aperui os meum.*
Psal.84. Sed cõtra insipientem obsurdui & non aperui os meũ. Cui enim dicerem quod agitur in me? Audiam enim quid loquatur in me dominus deus, quoniam loque-
Esa.48. tur pacem populo suo, sed non est pax impiis, dicit dominus. Obsurdui & non aperui os meum. *Quoniam tu es qui fecisti me.* Ideo non aperuisti os tuum, quia deus est qui fecit te? Mirum est os tibi deus non fecit ad loquendum? Qui plantauit aurem, non audit? qui finxit oculum, non videt? Os tibi deus ad loquendum dedit,
Psal.93. & dicis: Obsurdui & non aperui os meum, quoniam tu es qui fecisti me. An quoniam tu es qui fecisti me, ad posteriorẽ versum pertinet? Quoniam tu es qui fecisti me, *amoue à me flagella tua.* Quoniam tu es qui fecisti me, noli exterminare me, tãtùm cæde vt proficiam, non vt deficiam: tãtum tunde vt perducar, nõ vt comminuar. Quoniam tu es qui fecisti me, amoue à me flagella tua. *A fortitudine manus tuæ ego defeci in argutionibus.* Hoc est, cum argueres me, defeci. Et arguere tuum quid est, nisi quod sequitur? *Pro iniquitate erudisti hominem, & contabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Multum est quod intelligit iste Idithun, si quis cũ illo intelligat, si

D quis cum illo transiliat. Dicit enim in argutionibus dei se defecisse, & vult à se moueri flagella, quoniã ipse est qui fecit illum. Quod fecit, ipse reficiat: & qui creauit, ipse recreet. Sed tamen qui ita defecit, vt non velit se & recreari & reformari, sine causa putamus fratres factum fuisse. Pro iniquitate, inquit, erudisti hominem. Totum quod defeci, quod infirmus sum, quod de imo clamo, hoc totum pro iniquitate: & in hoc erudisti, non damnasti, pro iniquitate erudisti hominem.
Audi hoc planius ex alio psalmo, Bonum est mihi quia Psal.118.
humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Et humiliatus sum, & bonum est mihi: & pœna est, & gratia est. Quid seruat post pœnam, qui per gratiam exhibet pœ-
nam? Ipse enim est de quo dictum est: Humiliatus sum, Psal.114.
& saluum me fecit. Et bonum est mihi quòd humilia- Psal.93.
sti me, vt discam iustificationes tuas. Pro iniquitate erudisti hominem. Et quia scriptum est: Qui fingis dolorem in præcepto, deo dici non nisi à transiliente potuit, quia nõ nisi à transiliente videri potuit. Fingis, inquit, dolorem in præcepto, de dolore præceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem meum. Non enim relin-
quis informem, sed formas illum: & formatus dolor E
meus inflictus à te, præceptum mihi erit vt liberer à te. Fingis enim dictum est dolorem, formas dolorẽ, plasmas dolorem, non simulas dolorẽ: quomodo fingit artifex, vnde & figulus dicitur à fingendo. Ergo pro iniquitate erudisti hominẽ. Video me in malis, video me in pœna, & apud te non video iniquitatẽ. Si ergo ego in pœna sum, & apud te iniquitas non est, nónne restat vt pro iniquitate erudias hominẽ? Et quomodo erudisti? Dic ipsam eruditionem, O Idithun quomodo eruditus es? Et tabescere fecisti sicut araneã animam meã. Hæc est eruditio. Quid tabidius aranea? animal ipsum dico: quãquam & ipsis telis aranearum quid tabidius? Attende & ipsum animal quàm tabidum est: pone supra leuiter digitum, ruina est, nihil omnino tabidius. Talem fecisti animam meam, inquit, erudiendo me pro iniquitate. Quando eruditio infirmum fecit, quædam fortitudo erat vitium. Video quosdam præuolasse & intellexisse, sed à celerioribus non sunt deserendi tardiores, vt pariter viã sermonis carpant. Hoc dixi,
hoc intelligite, si eruditio iusti dei hanc infirmitatem F
fecit, fortitudo quædam erat vitium. Fortitudine quadam displicuit homo, vt erudiretur infirmitate: quia superbia quadam displicuit, vt erudiretur humilitate. Fortes esse dicuntur omnes superbi, infirmi humiles.
Ideo hanc vicerunt multi ab Oriente & Occidente ve- Matt.8.
nientes, vt recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Quare vicerunt? Quia fortes esse noluerunt. Quid est, fortes esse noluerunt? De se præsume-
re timuerunt. Iustitiã suam non cõstituerunt, vt iusti- Roma.10.
tiæ dei subiicerentur. Denique quando dixit dominus hoc, Multi ab Oriente & Occidente veniẽt & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ: dixit etiam, Filij autem regni, id est Iudæi, ignorantes iustitiam dei, & suam volentes statuere, ibunt in te-
nebras exteriores. Recordamini fidem illam Centu- Matth.8.
rionis vnius ex populo gentium: ita in se infirmi, ita
non fortis vt diceret, Non sum dignus vt sub tectum Luca.9.
meum intres. Non erat dignus vt Christum domo reciperet, & iam corde receperat. Etenim magister ille humilitatis, filius hominis iam inuenerat in eius pectore vbi caput reclinaret. Ad hoc verbum Centurio-
nis dominus respiciens, ad sequentes se dixit, Amen di- Matt.8.
co vobis, in nullo inueni tantam fidem in Israël. Hunc

G infirmum inuenit, Israëlitas fortes inuenit, vt inter
Matt. 9. vtrosque diceret, Non est opus medicus sanis, sed ma-
le habentibus. Propter hoc ergo, id est, propter hanc
Matt. 8. humilitatem, multi ab Oriente & Occidente venient,
& recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in re-
gno cœlorum, filij autem regni ibunt in tenebras ex-
teriores. Ecce mortales estis, ecce carnem putrescen-
Psal. 81. tem portatis. Et sicut vnus ex principibus cadetis, sicut
homines moriemini, & cadetis sicut diabolus. Quid
vobis prodest medicina mortalitatis? Superbus diabo-
lus tanquam angelus, non habet carnem mortalem: tu
autem qui accepisti mortalem carnem, & nec hoc tibi
prodest, vt tanta infirmitate humilieris, sicut vnus ex
principibus cades. Ipsa est ergo gratia beneficij dei pri-
ma, redigere nos ad confessionem infirmitatis, vt quic-
quid boni possumus, quicquid potentes sumus, in illo
1. Cor. 1. simus: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quando
2. Cor. 12. infirmor, inquit, tunc potens sum. Pro iniquitate eru-
disti hominem. Et tabescere fecisti sicut araneam ani-
mam meam. *Veruntamen vana conturbatur omnis homo vi-
uens.* Redit ad illud quod paulò antè commemorauit,
H quamuis hic proficiat, Vane conturbatur omnis homo
viuens, viuens vtique in incerto. Quis enim vel de ip-
Psal. 54. so bono suo securus est? Vane cõturbatur. Iactet in do-
minum curam suam, in illum iactet quicquid solicitus
est, ipse nutriat, ipse custodiat. Quid enim in hac
terra certum est nisi mors? Considerate omnia omni-
no vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipsa iustitia,
vel in ipsa iniquitate, quid hic certũ est nisi mors? Pro-
fecisti, qui sis hodie scis, quid facturus sis crastino ne-
scis. Peccator es, quid sis hodie scis, quid sis crastino
nescis. Speras pecuniam, incertũ est an proueniat. Spe-
ras vxorem, incertum est an accipias, vel qualem acci-
pias. Speras filios, incertum est an nascantur. Nati sunt,
incertum est an viuant. Viuunt, incertum est an pro-
ficiant, an deficiant. Quocunque te verteris, incerta
omnia: sola mors certa. Pauper es, incertum est an di-
tescas. Indoctus, incertum est an erudiaris. Imbecillis,
incertum est an conualescas. Natus es, certum est quia
morieris: & in hoc ipso quia mors certa est, dies mor-
tis incertus est. Itaque hæc incerta, vbi sola mors est
certa, cuius etiam hora incerta: & sola multum cauetur
I quæ nullo modo deuitatur. Omnis homo viuens vane
cõturbatur. Ergo inter hæc iam transiliens, iam in qui-
busdam superioribus agens, hæc ima contemnens in-
ter hæc positus, *Exaudi*, inquit, *orationem meam.* De qui-
bus gaudeam, de quibus gemam? De transactis gaudeo,
pro his quæ restant gemo. Exaudi orationem meam,

Et deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. Nun-
quid enim quia tanta transiliui, quia tanta transcendi,
Eccle. 1. iam non fleo? Nónne multo magis fleo, quia qui appo-
nit scientiam, apponit & dolorem? Nónne quanto ma-
gis quod abest desidero, tanto magis donec veniat ge-
mo, tãto magis donec veniat fleo? Nónne quanto ma-
Matt. 24. gis crescunt scandala, quanto magis abundat iniqui-
Hiere. 9. tas, tanto magis refrigescit charitas multorum? dico,
Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem
lachrymarum? Exaudi orationem meã & deprecatio-
nem meam, auribus percipe lachrymas meas. *Ne sileas
à me, ne obsurdescam in æternum.* Ne sileas à me vt audiã te.
Occulte enim dicit deus, multis in corde loquitur, &
magnus ibi sonus, in magno silentio cordis, quãdo ma-
Psal. 34. gna voce dicit, Salus tua ego sum. Dic, inquit, animæ
meæ, salus tua ego sum. Ab hac voce, quia dixit deus a-
nimæ, Salus tua ego sum: optat ne sileatur ab illo. Ne si-
leas à me. *Quoniam inquilinus ego sum apud te.* Sed apud K
te inquilinus: apud diabolum cum essem, inquilinus e-
ram, sed malum dominum habebam. Nunc autem iam
quidem apud te, sed adhuc inquilinus. Quid est inqui-
linus? Vnde migraturus sum, non vbi perpetuo man-
surus. Vbi perpetuo sum mansurus, dicatur domus
mea: vnde migraturus sum qualis iste, iam magnus in-
quilinus sum: sed tamen apud deum meum sum in-
quilinus, apud quem domo accepta mãsurus sum. Sed
quæ domus est? quò migrandum est ex hoc inquilina-
tu? Recognoscite illam domum, de qua dicit aposto-
lus, Habitationem habemus ex deo, domum non ma- 2. Cor. 5.
nu factam, æternam in cœlis. Si domus hæc æterna est
in cœlis, cum ad eam venerimus, inquilini non erimus.
Quomodo enim eris inquilinus in æterna domo? Hic
autẽ vbi dicturus est dominus domus, migra: & quan-
do dicturus est, nescis, paratus esto. Desiderando au-
tem domum æternam paratus eris, nec succenseas ei,
quia cum vult dicit, migra. Non enim cautionem tibi
fecit, & placito quodam se obstrinxit: & cõductor do-
mus accessisti certa pensione ad certum tempus, quan-
do vult dominus eius, migraturus es. Ideo enim gratis L
manes, quia inquilinus ego sum apud te, *Et peregrinus.*
Ergo ibi patria, ibi domus: inquilinus apud te, & pere-
grin⁹. Et hic subauditur, apud te. Multi enim peregrini
sunt cum diabolo: quia autem iam crediderunt & fide-
les sunt, peregrini quidem sunt: quia nondum ad illam
patriam domúmque venerunt, sed tamen apud deum
sunt. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur Ibidem.
à deo, & ambimus siue hic manentes siue peregrinan-
tes placere illi. Et peregrinus & inquilinus. *Sicut omnes
patres mei.* Si ergo sicut omnes patres mei, dicturus sum
me non emigraturum, cum illi migrauerint? Alia con-
ditione mansurus sum quàm illi manserunt? Quid er-
go restat vt petam, quia hinc sine dubio migraturus
sum? *Dimitte me vt refrigerer priusquam eam.* Vide inde Idi
thũ quos nodos habeas remittẽdos tibi: quibus remissis
refrigerari vis priusquã eas. Habes enim aliquos æstus,
à quibus vis refrigerari, & dicis, remitte mihi. Quid re-
mittet tibi, nisi fortè illum scrupulum, vbi dicis, & vn-
de dicis, Dimitte nobis debita nostra? dimitte mihi pri- Matt. 6.
usquam eam. *Et amplius iam non ero.* Immunem me fac
à peccatis priusquam eã, ne cum peccatis eam. Remitte M
mihi vt requiescam in cõscientia mea, vt exonerata sit
æstu solicitudinis: qua solicitudine curam geram pro
peccato meo. Remitte mihi vt refrigeret ante omnia
priusquam eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi
non remiseris vt refrigeret, ibo & non ero priusquam
eam. Quia si iero, iam non ero, remitte mihi vt refrige-
rer. Est quæstio oborta quomodo iam nõ erit. Ecce nõ
it ad requiem, quod auertat deus ab Idithun: Ibit enim
planè Idithun, ad requiem ibit. Sed fac aliquem iniquũ
non Idithun, non transilientem, hic thesaurizantem,
incubatorem, iniquum, superbũ, iactãtem, elatum, pau-
peris ante ianuam iacẽtis contemptorẽ. Nonne & ipse
erit? Quid est ergo non ero? Si enim diues ille non erat,
quis est qui ardebat? Quis est qui guttã aquæ de digito Luc. 16.
Lazari stillari in linguam suam desiderabat? Quis est
qui dicebat, Pater Abraham, mitte Lazarũ? Vtique qui
loqueretur erat, & qui arderet erat, & qui resurgat in fi-
nem, & qui cum diabolo æterno igne damnetur. Quid
est ergo, non ero, nisi respiciat iste Idithun? quid est esse
& non esse? Videbat enim illum finem quo corde po-
terat, qua mentis acie valebat, quem sibi ostendi desi-
derauerat, dicẽs: Nutum fac mihi domine finẽ meum.

Videbat

A Videbat numerum dictum finitū qui est: attendebat infra omnia quæ sunt, in cōparatione illius esse non esse, & se non esse dicebat. Illa enim permanent, ista mutabilia sunt, mortalia, fragilia: & dolor ipse æternus, plenus corruptionis adhuc nō finitur, vt sine fine finiatur. Respexit ergo beatā illam regionē, beatā patriam, beatam domū, vbi participes sunt sancti vitæ sempiternæ, atq; incōmutabilis veritatis: & timuit extrà ire vbi non est esse, ibi desiderans esse, vbi est summū esse. Propter hanc ergo cōparationem inter vtrunq; constitutus, adhuc timens dicit, Remitte mihi vt refrigerer priusquā eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remiseris peccata, ibo in æternum abs te. Et à quo ibo in æternum? Ab illo qui dixit: Ego sum qui sum. Ab illo qui
Exod. 3.
dixit: Dic filiis Israël, qui est, misit me ad vos. Ab eo ergo qui vere est, qui in cōtrarium pergit, ad nō esse pergit. Itaq; fratres mei, & si onerosus sui labori corporis vestri, certi sitis quia & ego laboraui, & vere dico quia istum laborem vos vobis facitis. Si enim sentirem vos fastidire quod dicitur, cito tacerem.

In psalmum trigesimumnonum.

B *Enarratio.*

OMNIA quæ predixit dominus noster Iesus Christus, partim facta cognoscimus, partim futura speramus: cuncta tamen complebūtur, quia veritas hæc dicit, & q̄ fideliter dicit, tā fideles inquirit. Qui credit, venientibus lætabitur: qui nō credit, venientibus confundetur. Venient tamen illa siue volentibus hominibus, siue nolentibus: siue credentibus, siue nō credentibus, sicut ait apostolus, Si nega-
2. Tim. 2.
uerimus, & ipse nos negabit: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Præ cæteris tamē fratres hoc memētote breue, & hoc tenete quod modo ex euangelio omnes audistis, Qui perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Iam patres nostri traditi
Matt. 24. & 10.
sunt in concilia, dixerūt causas apud inimicos quos diligebant, præstiterunt eis & quātam potuerunt correptionem, & quantā valuerunt dilectionē: & sparsus est sanguis iustus, & illo sanguine tanquā seminatione per totū mundum facta seges surrexit ecclesiæ. Consequēs autem tempus est scandalorum & simulationis & tentationum per eos qui dicūt, Ecce hic est Christus, ecce
Matt. 24.
C illic. Hostis ille noster tunc leo fuit cum apertè sæuiebat: modo draco est, cum occulte insidiatur. Ille autem cui dictum est: Cōculcabis leonem & draconem, quo-
Psal. 90.
niam corpus eius & membra eius sumus: sicut conculcauit leonem pedibus patrū nostrorum apertè sæuientem, & ad passiones martyres attrahentē: ita modo draconem conculcabit, ne nobis insidietur. De quo dracone nos cautos faciens apostolus ait, Aptaui vos vni
2. Cor. 11.
viro virginē castam exhibere Christo: timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestræ mētes corrūpantur à castitate quæ est in Christo Iesu. Serpens ergo iste adulter antiquus, virginitatem corrumpendam non carnis, sed cordis inquirit. Sicut autem adulter homo lætatur in nequitia sua, cum carnē corrumpit, sic & diabolus lætatur quando mentem corrumpit. Sicut autem patribus nostris aduersus leonem opus erat patientia, sic nobis aduersus draconem vigilantia. Persecutio tamē siue à leone siue à dracone nūquam cessat ecclesiæ, & magis metuendus est cum fallit quàm cum sæuit. Illo tempore cogebat Christianos negare Christum: isto autem tēpore docet Christianos negare Christū. Tunc cogebat, nunc docet. Tunc ergo ingerebat violentias, nūc insidias. Videbatur tunc fremens, lubricus nūc & oberrans difficilè videtur. Quo- D modo autem tunc cogebat Christianos negare Christum, apertū est. Attrahebantur enim vt negarēt Christum, & cōfitentes Christum coronabantur. Nunc autem docet negare Christum, & ideo fallit: quia qui docetur negare Christum, quasi non sibi videtur recedere à Christo. Modo enim quid dicitur ab hæreticis hominibus Christiano catholico? Veni, esto Christianus: ad hoc dicitur estō, vt dicat, non sum. Aliud longe est, Veni, esto Christianus: aliud, Veni, nega Christū. Apertum malum fremitus leonis, à lōge auditur, à longe cauetur. Applicat se lubricus draco occultis lapsibus: serpens leni tactu surrepens, astuto sibilo immurmurans, & non dicit, nega Christum. Nam cum coronatis martyribus quis audiret? Sed dicit, Esto Christianus. Et ille mirabili voce percussus, si nondum veneno penetratus est, respondet, Plane Christianus sum. Si autem mouetur, & dente draconis captus est, respondet, Quare mihi dicis, esto Christianus? Quid enim? Non sum Christianus? et ille, Non. Ergo non sum. Non. Ergo nūc fac me Christianum si non sum. Veni. Sed cum interroga- E ri cœperis ab Episcopo qui sis, noli dicere, Christianus sum, aut fidelis sum: sed dic te non esse, vt possis esse. Cū enim audierit confessionem Christiani fidelis, rebaptizare non audet. Cum autem audierit quod non sit, dat illi tanquam quod non habebat: vt quasi ipse sit extra culpam, quia secundum vocē eius facit. Vbi quæro abs te hæretice, cur te extra culpam putas? Quid has voces audio, quia nō tu negas, sed ille negat. Si habet culpam qui negat, quis est qui docet negare eū qui negat? Tane verò tu extra culpā es, qui facis docendo Christianus, quod faciebat minando paganus? Et quid agis? Nunquid tollis quod habet, quia negauit quod habet? Non facis vt non habeat, sed vt ad pœnam habeat. Quod enim habet, habet. Baptismus ille tanquam character infixus est, ornabat militem, conuincit desertorem. Quid enim facis? Christum imponis super Christum. Si simplex esses, Christum non duplicares. Deinde quæso te, oblitus es quòd lapis est Christus, & lapidem quem re- Psal. 117.
probauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Matt. 9.
Si ergo lapis est Christus, & Christum vis imponere su- 1. Pet. 2.
per Christum, excidit tibi quod audiuisti in Euāgelio, Matt. 24.
quia lapis super lapidem non stabit. Tantum autem va- F
let iunctura charitatis, vt quamuis multi lapides viui in structura templi dei cōueniant, vnus lapis ex omnibus fiat. Tu autem discidisti te, ab ædificatione reuocas, ad ruinā vocas: & abundant hæ insidiæ, & non quiescunt: & videmus & toleramus, & quantum possumus reprimere conamur, disputando, conuincendo, cōueniendo, terredo, tamen omnes diligendo. Et cum hæc nobis agentibus perseuerant in malo, & cor nostrum de fraternis mortibus contabescit, cum eis qui foris sunt dolet, his qui intus sunt timet, per angustias multiformes & incessabiles tētationes, quibus abundat hæc vita, quid facturi sumus? Ex abundantia enim iniquitatis fit quidam torpor charitatis, quoniā abundauit iniquitas, Matt. 24.
refrigescit charitas multorū. Et quid sumus facturi, nisi quod sequitur, si tamē ipso adiuuāte possimus, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ergo dica- Matt. 10.
mus quod iste psalmus. *Sustinens sustinui dominum.* Su- & 24.
stinens sustinui, nō quemlibet hominem promissorem qui possit fallere & falli, non quem libet hominem consolatorem, qui potest tristitia sua ante tabescere quàm me reficere. Consoletur me fratres homo cum tristis est mecum, simul gemamus, simul fleamus, simul ore-

G mei [illegible] sustineam. Quem nisi dominum qui promissa non aufert, sed differt? Exhibebit profecto, exhibebit, quia multa iam exhibuit: & nihil de dei veritate formidare deberemus, etiam si nihil adhuc exhiberet. Ecce iam putemus ita, omnia promisit, nondum aliquid dedit, idoneus promissor est, fidelis redditor, tu tantum esto pius exactor, & si paruulus, & si infir-
al. teneros. mus, exige misericordiam. Nō vides perbreues † agnos capitibus pulsare vbera matrum, vt lacte satientur? Sustinens, inquit, sustinui dominum. Et quid ille? An auertit se à te, an sustinentem contempsit, an forte non vidit? Non plane ista, sed quid? *Et attendit mihi. Et exaudiuit deprecationem meam.* Attendit & exaudiuit. Ecce non frustra sustinuisti, super te oculi eius, ad te aures
Psal. 33. eius. Oculi enim domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quid ergo cum male faceres, cum eum blasphemares, non videbat? non audiebat? Et vbi est quod in alio psalmo dictum est. Vultus autem domini super facientes mala? Sed vt quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Ergo & cum malus esses attendebat te, sed dominus attendebat tibi. Proinde iste
H qui sustinens sustinuit dominum, parum ei fuit dicere, Attendit me, sed attendit mihi, inquit, id est, consolando attendit vt mihi prodesset. Quid attendit? Et exaudiuit deprecationem meam. Et quid tibi præstitit? quid tibi fecit? *Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto limi.* Et statuit supra petram pedes meos, & direxit
Psal. 68. gressus meos. Et immisit in os meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Magna bona præstitit, & adhuc debitor est: sed [illegible] hæc reddita iam tenet, de cæteris credat quæ credere debuit & antequam aliquid sumeret. Rebus etiam ipsis persuasit nobis dominus noster fidelem se esse promissorem, largum datorem. Quid ergo nunc fecit? Eduxit me de lacu miseriæ. Quid est lacus miseriæ? Profunditas iniquitatis ex carnalibus concupiscentiis. Hoc est enim & de luto limi, vnde te eduxit de profundo quodam. Vnde in a-
Psal. 129. lio psalmo clamabas. De profundis clamaui ad te domine. Et qui iam de profundo clamant, non penitus in profundo sunt: clamor ipse iam leuat. Sunt alij profundius in profundo, qui nesciunt nec sentiunt se esse in profundo. Tales sunt superbi contemptores, non
I pij deprecatores, non lachrymosi clamatores: sed tales
Prou. 18. quales alio loco scriptura designat, Peccator cum venerit in profundū malorum, contemnit. Cui enim parum est esse peccatorem, nisi etiam non sit peccatorum suorum cōfessor, sed defensor, altior in profundo est. Ille autē qui de profundo exclamauit, iam ab imo profundi caput vt clamaret leuauit. Auditus est, eductus est de lacu miseriæ, & de luto limi. Iam habet fidem quam non habebat: habet spem sine qua erat: in Christo ambulat qui in diabolo errabat. Ideo enim, *Posuit,* inquit, *supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* Petra
1. Cor. 10. autem erat Christus. Simus super petram, dirigantur gressus nostri: opus est tamen adhuc vt ambulemus, vt ad aliquid perueniamus. Nam Paulus apostolus iam super petram, iam directis pedibus suis quid dicebat?
Philip. 3. Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fratres, ego non arbitror me apprehendisse. Quid ergo tibi præstitum est, si non apprehendisti? Vnde gratias a-
1. Tim. 1. gis cum dicis, Sed misericordiā consecutus sum? Quia directi sunt pedes, quia iam supra petrā ambulas. Quid enim ait? Vnum autē quæ retro oblitus. Quæ retro? Lacus miseriæ. Quid est retro? Limus luti, concupiscētiæ carnales, tenebræ iniquitatum, quæ retro oblitus, in ea

quę ante sunt ext[illegible] diceret extentus, iam K
peruenisset. Extenditur [illegible] animus desiderio rei concupitæ, non [illegible] cōsecutæ. In ea quæ ante sunt, inquit, *Philip. 3.*
extentus, sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Currebat, sequebatur ad palmā. Et alio loco iam proximus palmæ, Cursum, inquit, consummaui. *2. Tim. 4.*
Quando ergo dicebat, Sequor ad palmam supernæ vocationis, quia iam pedes eius in petra directi erant, iam viam bonam ambulabat: habebat vnde gratias ageret, habebat quod peteret, gratias agens de acceptis, petens dimitti debita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de illuminatione fidei, de robore [illegible] de flamma charitatis. Vnde autem adhuc dominum debitorem tenebat? De cætero, inquit, superest mihi co- *Ibidem.*
rona iustitiæ. Adhuc ergo mihi aliquid debetur. Quid debetur? Corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus *Psal. 68.*
in illa [illegible] iustus iudex. Primò benignus pater vt erueret de lacu miseriæ, vt donaret peccata, vt liberaret de luto limi: postea iustus iudex reddens bene ambulanti quod promisit, cui primo vt bene ambularet donauit. Reddet ergo iustus iudex. Sed quibus? Qui perse- *Matt. 10. & 24.*
uerauerit vsque in finem, hic saluus erit. *Immisit in os me-* L
um canticum nouum. Quod canticū nouum? *Hymnum deo nostro.* Dicebas forte hymnos dijs alienis, veteres hymnos, quia vetus homo dicebat, non nouus homo. Fiat nouus homo, discat canticum nouum. Innouatus amet noua, noua quibus renouetur. Nam quid antiquius deo, qui est ante omnia, & sine fine, & sine initio? Tibi fit nouus redeunti, quia discedendo factus eras vetus, & dixeras, Inueteraui in omnibus inimicis meis. Dica- *Psal. 6.*
mus ergo hymnum deo nostro & ipse hymnus liberet nos. Laudans enim inuocabo dominū, & ab inimicis *Psal. 17.*
meis saluus ero. Hymnus est enim canticū laudis. Laudans inuoca, non reprehendēs. Quando enim inuocas deum vt premat inimicum tuum, quando de malo alieno gaudere vis, & ad hoc malum inuocas deū, participem eum facis malitiæ tuæ. Non ergo laudans inuocas, sed reprehendēs. Talem enim putas deum qua-
lis tu es. Vnde tibi in alio loco dicitur: Hæc fecisti & *Psal. 49.*
tacui, suspicatus es inique quòd ero tibi similis. Laudans ergo inuoca dominū, noli eum putare similem tibi, vt similis fias illi. Estote enim sicut pater vester perfecti, *Matt. 5.*
M qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Sic ergo lauda dominum, vt nolis male inimicis tuis. Et quantum eis, inquis, velim bonum? quantum tibi: non enim de tuo accepturi sunt vt boni sint, aut quod illis dabitur, tibi minuetur? Inimicus tuus quia malus est, inimicus est: sit bonus, & amicus erit: vt simul velis possidere quod amabas, iā frater erit. Laudans ergo inuoca, hymnū dic deo tuo, sa- *Psal. 16.*
crificiū laudis ait, glorificabit me. Et quid? Maior glo- *Psal. 49.*
ria erit deo, quia glorificas eum. Aut addimus gloriam deo quādo ei dicimus, Glorifico te deus meus? Aut sanctiorem eum facimus quādo dicimus, Benedico te deus meus? Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos feliciores: quādo nos glorificat, facit nos gloriosiores, facit nos honoratiores. Quādo eum glorificamus, nobis prodest, nō illi. Quomodo enim eum glorificamus? Gloriosum dicendo, non faciendo. Proinde quid secutus ait cum diceret, Sacrificium laudis honorificabit me: ne putares te aliquid præstare deo offerendo illi sacrificium laudis, Et ibi est via, inquit, vbi ostendam illi salutare meum. Vides quia tibi proderit laudare deum, non deo. Laudas deum, ambulas viam: reprehendis deum, perdidisti viam. Et immisit in os *Ibidem.*
meum

A meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Forte quærit aliquis quæ persona loquatur in hoc psalmo. Breuiter dixerim, Christus est. Sed sicut nostis fratres, & sæpe dicendum est, Christus aliquando loquitur ex se, id est, ex capite nostro. *Ephes. 5.* Est enim ipse saluator corporis, caput nostrum, filius dei natus ex virgine, passus pro nobis, resurgens ad nos iustificandos, sedens ad dexteram dei ad interpellandum pro nobis, *Roma. 8.* retributurus omnia in iudicio bona bonis, mala malis. Caput nostrum ille caput dignatus est corporis fieri, carnem assumendo à nobis, in qua moreretur pro nobis, quam etiam resuscitauit propter nos, vt in illa carne resurrectionis nobis præberet exemplum, vt sperare disceremus quod desperabamus, & haberemus iam pedes in petra, ambularemus in Christo. Loquitur ergo aliquando ex capite nostro, loquitur aliquando & ex nobis, id est, ex membris suis, quia etiam quando dixit, Esuriui, & dedistis mihi manducare: *Matth. 25.* ex membris suis loquebatur, non ex se. *Act. 9.* Et quando dixit, Saule Saule quid me persequeris? caput pro membris clamabat, B & tamen non dixit, Quid persequeris membra mea: sed, Quid me persequeris. Si in nobis ipse patitur, & nos in illo coronabimur. Hæc est charitas Christi, quid huic comparari potest? Huius rei hymnum immisit in os nostrum, & dicit hoc ex membris suis, *Videbunt iusti & timebunt.* Et sperabunt in deum. Videbunt iusti. *Abac. 2.* Qui iusti? Fideles: quia iustus ex fide viuit. *Roma. 1.* Etenim in ecclesia iste ordo est, alij præcedunt, alij sequuntur. Et qui præcedunt, exemplum se præbent sequentibus: & qui sequuntur, imitantur præcedentes. Sed & illi qui se exemplum præbent sequentibus, nunquid neminem sequuntur? Si neminem sequuntur, errabunt: sequuntur ergo & illi aliquem, ipsum iam Christum. Meliores quique in Ecclesia quibus non remansit iam homo quem imitentur, quia omnes proficiendo superauerunt, ipse Christus eis remanet quem vsque in finem sequantur. Et cernitis ordinatos gradus per Paulum apostolum dicentem, *1. Cor. 1.* Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ergo qui iam directos gressus habent in petra, forma sint fidelibus. *1. Timo. 4.* Sed forma, inquit, estote fidelibus. Ipsi fideles sunt iusti, qui attendentes eos qui se in bono præcedunt, imitando sequuntur. Quomodo C sequuntur? Videbunt iusti & timebunt: videbunt & timebunt sequi vias malas, cum vident quosque meliores iam elegisse vias bonas: & dicunt in animo suo, quemadmodum solent dicere viatores, attendentes alios cum præsumptione ambulantes in via, ipsi adhuc incerti viæ, & quasi fluctuantes quò eant: dicunt sibi, Non frustra illi hac eunt, quando illi eunt quò nos ire volumus. Et quare cum magna fiducia hac eunt, nisi quia illac ire perniciosum est? Videbunt ergo iusti & timebunt. *Matth. 7.* Angustam viam vident hac, latam viam vident illac. Hac vident paucos, illac multos. Sed si iustus es, noli numerare, sed appende, stateram affer æquam, non dolosam, quia iustus appellatus es. Videbunt iusti & timebunt, dictum est de te. Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes crastinum circum, ciuitatis natalem clamando celebrantes, ciuitatem ipsam male viuendo turpantes. Noli ergo illos attendere, multi sunt. Et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Profer, inquam, stateram, appende: vide contra pauca grana quantam paleam leues. Hoc agant fideles iusti qui sequuntur, quod illi qui præcedunt. Non superbiant, non se exaltent, non decipiant sequentes. Quomodo possunt decipere sequentes? Promittendo illis in se sa- D lutem. Quid ergo debent illi qui sequuntur? Videbunt iusti & timebunt. *Et sperabunt in dominum.* Non in eos à quibus præceduntur: sed attendendo præcedentes se, sequuntur quidem & imitantur, sed cogitant à quo acceperint illi vt præcedant, & in eum sperant. Quamuis ergo iustos imitentur, spem suam tamen in illo ponunt à quo & isti acceperunt vnde tales sunt. Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in dominum, quemadmodum in alio psalmo, Leuaui oculos meos *Psal. 120.* in montes, intelligimus montes, claros quosque & magnos ecclesiæ spiritales viros, magnos soliditate non tumore. Per ipsos nobis scriptura omnis dispensata est: Prophetæ sunt, euangelistæ sunt, doctores boni sunt, illuc leuaui oculos meos in montes, vnde auxilium veniet mihi. Et ne humanum putares auxiliũ, sequitur & dicit, Auxilium meum à domino, qui fecit *Ibidem.* cœlum & terram. Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in domino. Eia qui volunt sperare in domino, qui vident & timent, timeãt ambulare vias malas, vias latas, eligant viam angustã vbi iam supra petram quo- *Matth. 7.* rundam directi sunt gressus. Quid facere debeant, au- E diant modo, *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces.* Ecce qua volebas ire, ecce turba viæ latæ, non frustra ipsa ducit ad amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem. Via lata mortifera est, latitudo eius delectat ad tẽpus, *Ibidem.* finis eius angustus in æternum. Sed turbæ strepunt, turbæ festinant, turbæ colluctantur, turbæ concurrunt. Noli imitari, noli auerti, vanitates sunt, & insaniæ mendaces. Sit dominus deus tuus spes tua, non aliud aliquid à domino deo tuo speres, sed ipse dominus tuus sit spes tua. Nanque multi de deo sperant pecuniam, multi de deo sperant honores caducos & perituros, aliud quodlibet à deo præter ipsum deum: sed tu ipsum deum tuum pete. Imò verò contemptis aliis perge ad illum, obliuiscens alia memento illius: relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certe auersum correxit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit & perducit. Quò ducit, & quò perducit terrena auaritia? fundos quærebas, terram possidere cupiebas, vicinos excludebas: illis exclusis, aliis vicinis inhiabas: & F tandiu tenebas auaritiam, donec ad littora peruenires. Perueniens ad littora insulas concupiscis, possessa terra, cœlum forte vis prendere. Relinque omnes amores, pulchrior est ille qui fecit cœlum & terram. Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Vnde enim insaniæ mendaces? Insania mendax, sanitas verax. Quæ vides, bona putas, falleris: sanus non es, nimia febrẽ phreneticus factus es, verum non est quod amas. Laudas aurigam, clamas aurigæ, insanis in auriga. Vanitas est, insania mendax est. Non est, ait, nihil melius, nihil delectabilius. Quid facio febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus: quia & ipse medicus plerunque in desperatione conuertitur ad eos qui circunstant lachrymantes in domo, qui pendent ex ore eius audire sententiam de ægroto & periclitante. Stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronunciare ne terreat, modestam tamen planè iste concipit sententiam, Bonus deus omnia potest, orate pro illo. Quem itaque comprehendam istorum insanorum? Quis me audiat, quis eorum nos non miseros dicat? Quia cum eis non insanimus, amisisse nos putãt magnas & varias voluptates in qui-

G hus ipsi insaniunt, nec vident quia mendaces sunt. Quando illi ouum inuito, vel calicem salutarem porrigo saucio: & quomodo reficiam? Quid inuenio ne inedia deficiat, & ad sanitatem perueniat? Hortor vt reficiat, pugnos parat, sæuire vult in medicum. Et si percusserit, diligatur: & si iniuriam fecerit, non relinquatur: rediturus est ad mentem, gratias acturus. Quàm multi hæc agnoscunt, vident se inuicem, & loquuntur de se in ecclesia dei: in Ecclesiæ sanctæ gremio attendunt studia sua iam bona circa verbum dei, circa officia & obsequia charitatis, ad frequentandum gregem Christi non recedere de Ecclesia, vident & loquuntur ad inuicem de inuicem. Quis est iste ci-

† *circissarius* siarius? † Quis est iste amator & laudator illius venatoris, illius histrionis? De alio loquitur, & ille de ipso. Certe ista sunt, certe gaudeamus de talibus. Si gaudemus de talibus, non desperemus de talibus. Oremus pro ipsis fratres charissimi, inde crescit numerus sanctorum de numero qui erat impiorum. Et non respexit in vanitates & insanias mendaces. Ille vincit talem, & cum vincit pronunciat, quasi diuinus vult esse. Affectat diuinitatem amittendo fontem diuinitatis, & sæ

H pe pronunciat, & sæpe fallitur. Quare hoc? Quia insaniæ mendaces sunt. Quare autem aliquando proueniunt quæ dicunt? Vt adducant insanos, vt amando ibi speciem veritatis, incurrant laqueum falsitatis: retro sint, relinquantur, amputentur. Si membra nostra

Coloss. 3. erant, mortificentur, Mortificate, inquit, membra vestra quæ sunt super terram. Sit spes nostra deus noster: qui fecit omnia, melior est omnibus: qui pulchra fecit, pulchrior est omnibus: qui fortia, fortior est: qui magna, maior est: quicquid amaueris, ille tibi erit. Disce amare in creatura creatorem, & in factura factorem, ne teneat te quod ab illo factũ est, & amittas eum à quo & ipse factus es. Ergo beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Forte nobis dicturus est, qui versu isto percussus corrigi voluerit, & quem occupauerit timor ille iustitiæ fidei, & volens cœperit ambulare angustam viam, dicturus est nobis, Ambulare non durabo, si nihil spectabo. Quid ergo facimus fratres? Dimissuri eum sumus sine spectaculo? morietur, non subsistet, non nos sequetur. Quid ergo faciemus? Demus

I pro spectaculis spectacula. Et quæ spectacula daturi sumus Christiano homini, quem volumus ab illis spectaculis reuocare? Gratias ago domino deo nostro: sequenti versu psalmi ostendit nobis quæ spectatoribus spectare volentibus, spectacula præberemus, & ostendere debeamus. Ecce auersus fuerit à circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quod spectet, prorsus quærat: non eum relinquimus sine spectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid sequitur, *Multa fecisti tu domine deus meus mirabilia tua*. Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia dei. Multa fecit dominus mirabilia sua, hæc respiciat. Quare illi viluerunt? Aurigam laudas regentem quatuor equos, & sine lapsu atque offensione currentes. Forte talia miracula spiritalia non fecit dominus. Regat luxuriam, regat ignauiam, regat iniustitiam, regat imprudentiam, motus istos qui nimium lapsi hæc vitia faciunt, regat & subdat sibi, & teneat habenas, & non rapiatur, ducat quò vult, non trahatur quò non vlut: aurigam laudabat, aurigam laudabit. Clamabat, vt auriga veste coöperiretur, immortalitate vestietur. Hæc munera, hæc spectacula dedit deus, clamat de cœlo, Specto vos: luctamini, adiuuabo: vincite, coronabo. Multa fecisti tu domine deus meus mi- K rabilia tua. *Et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.* Nunc specta histrionem. Didicit enim homo magno studio in fune ambulare, & pendens te suspendit. Illum attende editorem maiorum spectaculorum. Didicit iste in fune ambulare, nunquid fecit in mari ambulare? Obliuiscere theatrum tuum, attendo Petrum nostrum non in fune ambulantem, sed vt ita dicam, in mari ambulantem. Ambula & tu non *Matth. 14.* in illis aquis vbi Petrus aliquid significans ambulauit, sed in aliis, quia hoc sæculum mare est. Habet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempestates tentationum. Habet homines velut pisces de suo malo gaudentes, & tanquam se inuicem deuorantes. Hic ambula, Hoc calca. Spectare vis, esto spectaculum. Ne deficias, vide præcedentem & dicentem, Spectaculum facti sumus huic mun- *1. Cor. 4.* do, & angelis & hominibus. Calca mare, ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, nisi ille iusserit qui prior in mari ambulauit. Sic enim ait Petrus, Si tu *Matth. 14.* es, iube me venire ad te super aquas. Et quia ipse erat, audiuit petentem, tribuit desideranti: vocauit am- L bulantem, erexit mergentem. Hæc mirabilia fecit dominus, ipsa intuere. Oculus spectantis fides sit, & fac tu talia: quia & si venti turbauerint, & si fluctus infremuerint, & te humana fragilitas ad aliquã dubitationem tuæ salutis adduxerit: habes clamare, dicis: Domine pereo. Non sinit ille perire, qui iussit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: si fine petra fueris, & in mari mergeris: quia in tali petra ambulandum est quæ in mari non mersa est. Vide mirabilia dei. *Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum*. Est numerus, sunt super numerum. Numerus certus est pertinens ad illam cœlestem Hierusalem. Nouit enim dominus qui *2. Tim. 2.* sunt eius, Christianos timentes, Christianos fideles, Christianos præcepta seruantes, dei vias ambulantes, à peccatis abstinentes, si ceciderint confitentes: ipsi ad numerum pertinent. Sed nunquid soli sunt? Sunt & super numerum. Nam & si modo pauci sunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequentiarum: quantis turbis implentur Ecclesiæ, stipantur parietes, pressuris se vrgent, propè se suffocant mul- M titudine. Rursus ab eis ipsis, si minus est, curritur ad amphitheatrum: isti super numerum sunt. Sed ad eos ista dicimus, vt in numero sint, quia non adsunt, quia non audiunt à nobis, sed cum exieritis audiant à vobis. Annunciaui, inquit, & locutus sum. Christus dicit, annunciauit ipse ex capite nostro, ipse annunciauit ex membris suis, ipse misit annunciatores, ipse misit apostolos. In omnem terram exiuit sonus *Psalm. 18.* eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quanti fideles agglomerantur, quantæ turbæ concurrunt, multi verè conuersi, & multi falsò conuersi: & pauciores sunt verè conuersi, plures falsò conuersi, quia multiplicati sunt super numerum. Annunciaui & locutus sum: multiplicati sunt super numerum. *Sacrificium & oblationem noluisti*. Hæc miracula dei sunt, hæ cogitationes dei sunt, quibus nemo est similis: vt spectator ille abducatur à curiositate, & quærat ista nobiscum meliora, fructuosiora, de quibus inuentis gaudebit: & sic gaudebit, vt non timeat ne ab eo vincatur quem amat: amat enim aurigam: quo victo insultationes ferat. Quando vincit auriga, ipse vestit nr, nunquid pauper qui illi clamat? Victor ipse vestitur, pro victo illi

A illi insultatur. Quare pro illo percipis reprehensionem, cum quo non diuidis vestem? Hic aliud in spectaculis nostris: omnes quidem currunt, Paulus apo-
1. Cor. 9. stolus dixit, in illo stadio, in illo spectaculo, vnus tamen accipit brauium, cæteri victi discedunt, & perseuerauerunt in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanent cæteri qui similiter laborauerunt. Hic non est sic, quotquot currunt, perseueranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit expectat, vt cum posteriore coronetur. Agonem quippe iustum non cupiditas, sed charitas facit: omnes currentes amant se, & ipse amor cursus est. Sacrificium & oblationem noluisti, ait psalmus deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum quod fideles norunt, in figuris prænunciabatur, celebrabant figuras futuræ rei, multi scientes, sed plures ignorantes. Nam prophetæ & sancti patriarchæ nouerant quod celebrabant: cetera autem multitudo iniqua carnalis sic erat, vt fieret de illa quod significaret posteriora ventura: & venit sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, vitulorum, cæterarumque victima-
B rum: noluit illa deus. Quare illa noluit? quare primò voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis: & verba promissiua, cum venerit quod promittunt, non iam enunciantur. Tandiu quisque promissor est donec det, cum dederit mutat verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, & quare illud mutauit? Quia temporis sui verbum fuit, & pro tempore placuit. Quando promittebatur, tūc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiua, data sunt completiua. Sacrificia ergo illa tanquam verba promissiua ablata sunt. Quid est quod datum est completiuum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi*. Ideo illa noluisti, vt hoc perficeres: illa
C voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promis-
Hebr. 10. sum est. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cum didiceritis vtinam non ad iudi-
1. Cor. 11. cium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.

Holocausta etiam pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. Nunquid exponendum est, sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta etiam pro delicto non petisti? Et quæ petebat antea. Tunc dixi, ecce venio. Tempus est vt veniant quæ promittebantur, quia auferuntur ea quæ promittebant. Et vere fratres mei attendite illa ablata, hæc impleta. Det mihi modo gens Iudaica sacerdotem. Vbi sunt sacrificia illorum? Certè perierunt, certè ablata sunt. Nunquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo, quia si modo velis facere, intemporale est, non est opportunum, non congruit. Adhuc promittis, iam D accipe. Remansit illis quoddam quod celebrent, ne omnino sine signo remanerent. Cain enim maior frater qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne quis eum occideret, sicut scriptum est in Genesi: Posuit Genes. 4.
deus Cain signum vt nemo eum occideret. Proinde & ipsa gens Iudæa manet per omnes gentes subdita iuri Romano. In ius Romanum confluxerunt, superstitiones communicauerunt. Postea inde cœperunt per gratiam domini nostri Iesu Christi separari, illa vero sic mansit cum signo suo, cum signo circuncisionis, cum signo azymorum sic mansit: non est occisus Cain, non est occisus, habet signum suum. Maledictus Ibidem.
est à terra quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit. Ille fudit, alia terra excepit: & ab ea terra quæ os aperuit & excepit, ille maledictus est: & ipsa terra quæ ore excepit sanguinem, ecclesia est. Ab hac ergo ille maledictus est, & ille sanguis clamat de terra ad me. De hac enim terra dixit dominus, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Clamat, inquit, ad me de terra. Clamat ad me, sed surdus est qui E sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo ita sunt tanquam Cain cum signo. Sacrificia vero quæ ibi fiebant, ablata sunt, & quod eis remansit ad signum Cain, iam perfectum est, & nesciunt. Agnum occidunt, azyma comedunt. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnosco agnum occisum, quia immolatus est Christus. Quid de azymis? Itaque, inquit, diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & malignitatis. Ostendit quid sit vetus fermentum, vetus farina est, & acuit. Sed in azymis syncerітatis & veritatis. In vmbra remanserunt, solem gloriæ ferre non possunt. Iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus nouam vitam, cantemus canticum nouum, hymnum deo nostro. Holocausta pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. *In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatem tuam, deus meus volui legem tuam in medio cordis mei.* Ecce ad membra re- Hebr. 10.
spexit, ecce ipse fecit voluntatem patris. Sed in quo capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius psalmorum. Quid enim longe petamus, aut F alios libros inquiramus? Ecce in capite libri huius psalmorum scriptum est, Beatus vir qui non abiit in Psalm. 1.
consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non sedit: sed in lege domini voluntas eius fuit, hoc est, deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei: hoc est, & in lege eius meditabitur die ac nocte. *Bene nunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Alloquitur membra sua, hortatur quod fecit vt faciant. Annunciauit, annunciemus: passus est, compatiamur: glorificatus est, conglorificabimur. Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna. Quàm magna? Toto orbe terrarum. Quàm magna? In omnibus gentibus. Quare in omnibus gentibus? Quia semen est Abrahæ, in quo benedicentur Genes. 12.
omnes gentes. Quare in omnibus gentibus? Quia in & 24.
omnem terram exiuit sonus eorum. In ecclesia ma- Galat. 3.
gna. *Ecce labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti.* Labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti: Labia mea loquuntur, non ea prohibebo loqui. Sonant quidem labia mea ad aures hominum, sed tu cognouisti cor meum. Labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti. Aliud audit homo, aliud cognoscit

G deus. Ne in labiis solis esset annunciatio, & diceretur *Matth. 23.* de nobis, Quæ dicunt vobis facite, quæ autem faciunt facere nolite. Aut ipsi pupulo laudanti deum ore non *Math. 15.* corde, diceretur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me: sona labiis, propinqua *Roma. 10.* corde. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Qualis ille latro inuentus est pendens in cruce cum domino, agnoscens in cruce dominum. Alij non cognouerunt miracula facientem, agnouit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus omnibus membris, manus clauis inhærebāt, pedes trāsfixi erant, totum corpus adiungebatur ligno, corpus illud non vacabat cæteris membris, lingua vacabat, & *Luca 23.* cor. Corde credidit, ore confessus est, Memento mei, inquit, domine, cum veneris in regnum tuum, salutem suam longe futuram sperabat, & post longum tempus accipere contentus erat. In longum sperabat, dies non est dilatus. Ille dixit, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Ille respondit, Amen dico tibi, hodie me-
H cum eris in paradiso. Hodie mecum, inquit, in paradi- *Ibidem.* so. Paradisus habet ligna fœlicia, hodie mecum in ligno crucis, hodie mecum in ligno salutis. Ecce labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti: ne credat corde, & præ timore labia prohibeat annūciare quod credidit. Sunt enim Christiani, habent fidem in corde, & inter paganos amaros, misere vrbanos, sordidos, infideles, ineptos, insultatores, si exagitari cœperint quia Christiani sunt, habent in corde fidem, & timent confiteri per labia, prohibent labia sua sonare quod norunt, sonare quod intus habent: sed reprehen- *Matth. 10.* dit hos dominus, Qui me confessus non † fuerit coram *† al. confusus. et mox, confundā eum.* hominibus, confundar de illo † coram patre meo: id est, non eum cognoscam, quia erubuit me confiteri coram hominibus, non eum confitebor coram patre meo. Dicant ergo labia quod habet cor, hoc contra timorem habeat cor quod dicunt labia, hoc contra simulationem habeant labia quod credit cor. Aliquando enim timor est, & non audes dicere quod nosti, quod credis: aliquando simulatio est, dicis, & non habes in corde. Consentiant labia tua cordi tuo. Quæ-
I rens pacem à deo, tibiipsi esto pacatus: non sit inter os tuum & cor tuum mala rixa, Ecce labia mea non prohibebó domine, tu cognouisti. Quomodo ille? Quid cognouit? Dominus intus in corde, vbi non videt homo, ideo & illud credidit. Ecce cor habet iam, habet quod videat deus, non prohibeat labia sua. non pro- *Psalm. 115.* hibet. Quid enim dicit? Credidi, propter quod locu- *2. Cor. 4.* tus sum. Et quia locutus est quod credidit, quærens quid retribuat domino pro omnibus quæ retribuit ei, adiungit, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Non exhorruit dominum dicentem, Po- *Matth. 20.* testis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Confitetur enim per labia quod habebat in corde, peruenit ad passionem. Et quia peruenit ad passionem, hostis *Psalm. 115.* quid nocuit? Nempe preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Mortes in quas pagani sæuierunt, in illis hodie reficimur. Natalem martyrum celebramus, exempla martyrum nobis proponimus, attendimus fidem, quomodo inuēti, quomodo attracti, quomodo steterunt ante iudices, in Ecclesia catholica nihil habentes simulationis, compaginati iunctura vnitatis, confessi sunt Christum, caput quod præcesserat, sicut membra sequi concupierunt. Sed qui concupierunt? In tormentis patientes, in confessione fideles, in sermone veraces. Iaculabantur enim in ora interrogā-
tium se sagittas dei, & vulnerabāt ad iram, sed & mul- K
tos vulnerauerunt ad salutem. Hæc omnia proponimus nobis, & intuemur illa, & optamus imitari. Hæc sunt spectacula Christiana, hæc videt desuper deus, ad hæc hortatur, ad hæc adiuuat, his certaminibus præmia proponit & donat. Ecce labia mea non prohibebo. Vide ne timeas, & prohibeas labia tua. Domine tu cognouisti, quia est & in corde quod sonat & in labiis.

Iustitiam tuam † non abscondi in corde meo. Quid ad iusti- *† al. meam, & sic deinceps.* tiam tuam? Fidem meam, quia iustus ex fide viuit, vtpote interrogat sub pœna persecutor quod eis licuit aliquando. Quid es, paganus, an Christianus? Christia- *Abach. 2.* nus. Ipsa est iustitia eius: credidit, ex fide viuit. Non *Roma. 1.* abscōdit in corde suo iustitiam suam, Non dixit apud se, Credo quidem in Christum, sed huic persecutori meo sæuienti & minanti non dicam quod credidi: nouit deus meus intus in corde meo, quia credo, ipse scit quia non illi renuncio. Ecce hoc dicis te intus habere in corde, in labiis quid? Non sum Christianus. L
Contra cor tuum testimonium dicunt labia tua. Iustitiam tuam non abscondi in corde meo. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Christum tuum dixi, hoc est, veritatem tuam & salutare tuum dixi. Vnde veritas Christus? Ego sum veritas. Vnde salutare ipse Christus? Si- *Ioan. 14.* meon agnouit infantem in manibus matris in templo, & dixit, Quia viderūt oculi mei salutare tuum. Agno- *Luca 2.* uit infantem senex, factus in puero puer innouatus fide. Acceperat enim responsum & dixit hoc, dixerat ei dominus, quia non exiturus erat de hac vita priusquam videret salutare dei. Hoc salutare dei bonum est, vt ostendatur hominibus, sed clament, Ostende nobis *Psalm. 84.* domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Salutare autem domini in omnibus gentibus, quia cum dixisset quodam loco, Deus misereatur nobis & *Psalm. 66.* benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam, adiecit, In omnibus gentibus salutare tuum. Primo dixit vt cognoscamus in terra viam tuam, & secutus est, in omnibus gentibus salutare tuum. Quasi diceretur ei, quæ est via quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt, nunquid via venit ad homines? Via nostra venit ad M
homines, inuenit errantes, vocauit ad se extra ambulantes. In me, inquit, ambulate, & non errabitis, Ego *Ioan. 14.* sum via & veritas & vita: ne diceres, vbi est via dei, ad quam regionem ibo, quem montem ascendam, quos campos inquiram? Viam dei inquiris, salutare dei est via dei, & vbique est hæc; quia in omnibus gentibus salutare tuum. Veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Non celaui misericordiam tuam & veritatem tuam à congregatione multa. Ibi simus, in hoc corpore numeremur & nos, non celemus misericordiam domini, & veritatem domini. Vis audire misericordiam domini? Recede à peccatis, condonabit peccata. Vis audire veritatem domini? Tene iustitiam, coronetur iustitia. Modo enim misericordia tibi prædicatur, postea veritas exhibebitur. Non enim sic est deus misericors vt iniustus sit, nec sic iustus est vt misericors non sit. Paruá ne misericordia tibi est? Non imputauit priora omnia, male vixisti vsque in hodiernum diē, adhuc viuis, bene viue hodie, hanc misericordiam non celabis. Si hæc est misericordia, quæ veritas? Congregabuntur ante eum omnes gentes, & diuidet eas sicut pastor diuidit oues ab hœdis, oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistrā. Ouibus quid? Venite benedicti patris mei, percipi- *Math. 25.* te regnum quod vobis paratum est. Hœdis quid? Ite

in ignem

A in ignem æternum. Ibi pœnitentiæ locus non est. Quia misericordiam dei contempsisti, veritatem senties: si autem non contempsisti misericordiam, veritate gaudebis. *Tu autem domine ne elonginquaueris miserationes tuas à me.* Respexit ad membra sua saucia. Quia misericordiam tuam & veritatem tuam non celaui à cógregatione multa, ab ecclesia vnitatis orbis terrarum. Attende membra saucia, attende delictores & peccatores, & noli remouere misericordias tuas. *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.* Non auderem conuerti, nisi securus de remissione: non auderem perseuerare, nisi securus de promissione. Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Attendo quia bonus es: attendo quia iustus es: amo bonum, timeo iustum. Amor & timor perducunt me, quia misericordia & veritas tua semper susceperunt me. Quare ipsa suscipiunt, & ab eis oculos auertendi locus non est?

Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus. Quis numerat peccata? Quis numerat iniquitates alienas & proprias? Sub quo cumulo gemebat qui dicebat,
Psal.18. Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis
B parce seruo tuo. Parua erant nostra, imponuntur aliena. Timeo mihi, timeo bono fratri tolero malum fratrem. Et sub isto cumulo quid essemus, si cessaret miseri-
Psal.33. cordia dei? Tu autem domine ne elonginquaueris, propè esto. Cui propè est dominus? his qui obtriue-
Psal.137. runt cor. Longe à superbis, propè ad humiles. Excelsus est enim dominus, & humilia respicit. Sed non se putent latere qui superbi sunt: excelsa enim à longe cognoscit. Cognoscebat a longe iactantem se phan-
Luc.18. sæum, subueniebat de proximo confitenti publicano. Iactabat ille merita sua, & tegebat vulnera sua: non iactabat ille merita, sed offerebat vulnera. Ad medicum venerat, sciebat se languidum, sciebat se sanandum. Oculos ad cœlum leuare non audebat, pectus percutiebat, sibi non parcebat vt ille parceret, se agnoscebat vt ille agnosceret, se puniebat vt ille liberaret. Tales hic voces sunt, audiamus eas piè, & amemus piè: corde, lingua, omnibus medullis nostris hæc dicamus, Nemo se putet iustum, viuit qui loquitur, viuit, & vtinam viuat. Adhuc hic viuit, adhuc cum morte viuit: &
Rom.8. si spiritus vita est propter iustitiam, corpus tamen mor-
C tuum est propter peccatum. Et corpus quod corrum-
Sap.9. pitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Pertinet ergo ad te clamare, pertinet gemere; pertinet confiteri, non te exal-
1.Cor.4. tare, non te iactare, non de tuis meritis gloriari, quia & si habes aliquid gaudendum, quid est quod non accepisti? Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus. *Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.* Est aliquid quod videamus, quid premit, vt non videamus? Nónne iniquitas oculum tuum, ne istam lucem videre posses, premebat? Fortassis humor irruens premebat, fortasse fumus, puluis, aliquid iniectum: eleuare oculum saucium nó poteras ad istam lucem. Quid ergo? Cor saucium leuabis ad dominum? Nónne prius sanandum est vt videas? Nónne superbus inueniris cum dicis, Primò videam & sic credam? Quis dicit? Quis enim visurus dicit, Videam & sic credam? Lucem ostensurus sum, imò verò ipsa lux ostendere se vult. Cui? Cæco non potest, non videt. Vnde non videt? Grauatur oculus multis peccatis. Quid enim ait? Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Remoueantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, leuetur pondus ab
oculo, sanetur quod saucium est, adhibeatur mordax D
præceptum quasi collyriú. Prius effice quod tibi præ- *Matt.5.*
cipitur, sana cor, munda cor, dilige inimicum tuum. *Luc.6.*
Et quis diligit inimicum suum? Hoc iubet medicus, amarum est, sed salubre. Quid tibi faciam, inquit? Ita vexatus es, vt inde saneris. Et dicit sanato, non erit onerosum, voluptuose diliges inimicum sanatus: conare vt saneris. In tribulationibus, in angustiis, in tentationibus fortis esto, perdura: medici manus est, non latronis. Ecce, inquit, præceptis acceptis, & fide retenta, prius sicut iubes sanabo cor, vt dicis: sanato corde, & mundato corde, quid videbo?
Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Matt.5.*
Hoc modo inquit, non possum. Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem reuocat. Quis numerat capillos capitis sui? Multo minus peccata quæ excedunt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Præca-
uisti magna, iam non facis adulterium, iam non facis *Deut.5.*
homicidium, non rapis res alienas, non blasphemas, E
non dicis falsum testimonium, moles istæ sunt pecca- *De pœnit.*
torum. Magna præcauisti, de minutis quid agis? An *dist.1.cap.*
non times minuta? Proiecisti molem, vide ne arena *Tres sunt.*
obruaris. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.

Et cor meum dereliquit me. Quid mirum est si cor tuum desertum est à deo tuo, quando seipsum deseruit? Quid est, cor meum dereliquit me? Non est idoneum cor meum ad cognoscendum se, hoc dixit, Cor meum dereliquit me. Corde meo dominum volo videre, & non possum præ multitudine peccatorum meorum. Parum est ne cor meum se comprehendat. Nemo enim se comprehendit, nemo de se præsumit. Nunquid comprehendit corde suo cor suum Petrus qui di-
xit, Tecum vsque ad mortem ero? In corde erat præ- *Matt.26.*
sumptio falsa, in corde latebat timor verus, & non erat idoneum cor ad comprehendendum. Cor ægrotum latebat, sed medico patebat. Quod de illo latebat, pronunciatum est, hoc impletum est. Nouerat in illo deus quod ipse in se non nouerat, quia cor eius dereliquerat eum. Cor eius latebat cordi eius, & cor meum dereliquit me. Quid ergo? Quid clamamus, quid di-
cimus? *Placeat tibi domine, erue me.* Tanquam diceret, F
Si vis, potes me mundare. Placeat tibi domine, erue me. *Domine in adiuuandum mihi respice.* Membra pœnitentiæ, membra in doloribus posita, membra sub ferramentis medici clamantia, sed sperantia. Domine in adiuuandum mihi respice. *Confundantur & reuereantur simul qui quærunt animam meam vt auferant eam.* Quodam enim loco accusat & dicit, Aspiciebam in dexte-
ram, & videbam, & non erat qui requireret animam *Psal.141.*
meam, id est, non erat qui me imitaretur, Christus in
passione loquitur. Et attendebam ad dexteram, id est, *Matt.27.*
non ad impios Iudæos, sed ipsam dexteram, ad ipsos Apostolos. Et non erat qui requireret animam meam. Vsqueadeo non erat qui requireret animam meam, vt qui præsumpserat, negaret animam meam. Sed quia
duobus modis quæritur homo, aut quo fruaris, aut *Duob⁹ mo-*
quem persequaris, ideo hic alios dicit, quos vult con- *dis quæri-*
fundi & revereri qui quærunt animam eius. Sed ne sic *tur homo.*
intelligeres quomodo conqueritur de nonnullis quærentibus animam suam vt auferant eam, id est, ad mortem quærunt animam meam: adiecit, Confundãtur & reuereantur. Et vere multi quæsierunt animam ipsius, & confusi & reueriti sunt. quæsierút animam ipsius, &

G sicut [illegible] abstulerunt animam [illegible] fius: sed ille potestatem habuit ponendi animam suam, & potestatem habuit recipiendi animam suam. ergo illi gauisi sunt cum posuit, cōfusi sunt cum recepit. Confundantur & reuereantur simul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam. *Conuertantur retrorsum & reuereantur, qui volunt mihi mala.* Conuertantur retrorsum. Ne hoc in malum accipiamus, bene illis optat: sed vox illius est qui dixit de cruce, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quare illos ergo dicit, vt retrorsum redeant? Quia qui ante superbi erant vt caderēt retro, humiles facti sunt vt resurgant. Quando enim antè siunt, præcedere volunt dominum, meliores volunt esse quam dominus. si autem retro sint, ipsum agnoscunt meliorem, ipsum priorem, se posteriores, vt ille præcedat, illi sequantur. Proinde Petrum male sibi dante consilium, sic redarguit. Passurus enim dominus erat pro salute nostra, & de ipsa passione quæ futura erat prædicabat, & ait Petrus, Absit domine, propitius tibi esto, non fiet hoc. Præcedere volebat dominum, & cō-
H filium dare magistro. Dominus autem vt non eum faceret præcedentem, sed sequentem, redi, inquit, retro satana. Ideo, inquit, satana, quia vis antecedere eum quem debes sequi. si enim retro fueris, & secutus fueris, iam non eris satanas. Quid ergo? Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Conuertantur retrorsum & reuereantur, qui volunt mihi mala. Maleuoli sunt, qui etiam cum benedicunt, quantum in corde eorum est maledicunt. Dicis alicui, esto Christianus: sed sis & tu christianus: bonam rem dixit, sed non illi imputatur quod dixit, sed quo animo dixit: quomodo imputatum est & Iudæis, quando ille ex cæco nato factus est videns, cum eum præmerent insultationibus & argueterent, ait illis, Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi maledixerunt ei. Hoc ait euangelista: Maledixerunt ei, dicentes, Tu sis discipulus eius. Illis maledicentibus dominus benedixit. Fecit quod illi dixerunt, retribuit autem illis quod maledixerunt. Conuertantur retrorsum & reuereantur, qui volunt mihi mala. Sunt autem alij non boni qui bona volunt, & ipsi cauendi. Quomodo enim illi maledicunt, & dicunt bona nostra, sed malo animo, sic mul-
I ti mala nostra bono animo. Hoc dico, Qui dixerit tibi, tu sis Christianus, bonum tuum dicit malo animo. Qui autem tibi dixerit, tanto melior nemo sit in factis malis, quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur: mala tua dicit laudans. Quomodo ille bona tua dicebat maledicens, sic iste mala tua benedicens, sed vtrunque genus hostis fuge, vtrunque caue. Ille sæuit, iste blanditur, vterque malus. ille iracundus est, & iste in laude subdolus: ille reprehensor est, iste laudator: sed & ille in reprehensione inimicus est, & ille in laude subdolus. Caue vtrunque, contra vtrunque ora. Qui enim orauit, conuertantur retrorsum & confundantur qui volunt mihi mala. respexit ad aliud genus dolosæ maleuolum, & falso benedicum. *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi euge euge.* Laudant falso, magnus vir, bonus vir, literatus, doctus, sed quare Christianus? Ea tua laudant, quæ nolis laudari, illud reprehendunt vnde gaudes. Sed si fortè dicis, quid in me laudas ô homo, quia vir bonus, quia vir iustus sum? si hoc putas, Christus me hoc fecit, ipsum lauda. At ille, absit, noli tibi iniuriam facere, tu teipsum talem fecisti. Confundantur qui dicunt mihi euge euge. Et quid sequuntur? *Exultent [illegible]* K *mine.* Non quærunt me, sed quærunt te: non mihi euge euge dicunt, sed in te me gloriari vident, si quid habeo gloriæ. Qui enim gloriatur, in domino glorietur. Exultent & iocundentur omnes qui te quærunt domine. *Et dicant semper magnificetur dominus.* Quia & si ex peccatore sit iustus, da gloriam illi qui iustificat [illegible]. Siue ergo peccator sit, laudetur qui ad indulgentiam vocat: siue quis iam ambulet in via iustitiæ, laudetur qui ad coronam vocat. Semper magnificetur dominus ab his, *Qui diligunt salutare tuum. Ego autem.* Cui quærebant mala. Ego autem cui [illegible] quærebant, vt auferrent eam. Sed conuerte te ad aliud genus hominum. Ego autem cui dicebant, euge euge, *Egenus & pauper sum.* Non est quod in me laudetur. Dirrumpat ille saccum meum, cooperiat me stola sua. Viuo ergo iam non ego, viuit autem in me Christus. Si viuit in te Christus, & totū quod boni habes, Christi est, totum quod habebis, Christi est, tu per teipsum quid es? Ego egenus & pauper, Ego autem non diues, quia non sum superbus. Diues erat ille qui dicebat, L Gratias tibi ago domine, quia non sum sicut cæteri homines. publicanus autem erat pauper, qui dicebat, Domine propitius esto mihi peccatori. Ille de saturitate ructabat, ille de fame plorabat. Egenus & pauper sum. Et quid facturus es ô egene & pauper? mendica ante ianuam dei, pulsa & aperietur tibi. Ego autem egenus & pauper sum. *Dominus curam habebit mei.* Iacta in dominum curam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Quid tibi curaturus est? quid tibi prouisurus? Habeat tui curam qui fecit te: qui habuit tui curam antequam esses, quomodo non habebit curam cum iam hoc es quod voluit vt esses? Iam enim fidelis es, iam ambulas in via iustitiæ: curam tui non habebit, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: te iam iustum ex fide viuentem negliget, deseret, dimittet? Imò verò & hic fouet, & hic adiuuat, & hic necessaria subministrat, & non resecat. Dando consolatur vt permaneas, auferendo corripit ne pereas. Dominus curam habet tui, securus esto, ille proteget qui te fecit. Ab artificis tui manu noli cadere, si cecideris iam a manu artificis, frangeris. Vt autem permaneas in manu artificis, M bona voluntas facit. Dic deus meus voluit, & portabit ipse & tenebit ipse. Iacta te in illum, noli putare inane esse, vt quasi præcipiteris. Non ita tibi videatur. Ille dixit, Cœlum & terram ego impleo: nusquam tibi deest: tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse. Dominus curam habet mei. *Adiutor meus & protector meus tu es, deus meus ne tardaueris.* Inuocat, implorat, timet ne deficiat. Ne tardaueris. Quid est, ne tardaueris? Nisi breuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro. Modo lectum est, de diebus tribulationum. Quasi enim vnus homo rogat deum, membra Christi, corpus Christi vbique diffusum, vnus mendicus, vnus pauper, quia & ille pauper qui diues pauper factus est, de quo ait apostolus, Cum diues esset, pauper factus est, vt ipsius paupertate vos ditaremini: veros pauperes ditat, falsos diuites pauperat. Clamat ad eum à finibus terræ, Ad te clamaui, cum tæderet animam meam. Venient dies tribulationum, & malorum tribulationes venient, sicut dicit scriptura, & quantum accedunt dies, augentur tribulationes. Nemo sibi promittat, quod euangelium non promittit. Fratres mei obsecro vos, attendite

A attendite scripturas nostras, si aliquid fefellerunt, si aliquid dixerunt, & aliter accidit quàm diaerunt: necesse est vt vsque in finem sic fiant omnia quemadmodum diaerunt. Non nobis promittunt scripturæ nostræ in hoc seculo nisi tribulationes, pressuras, angustias, augmenta dolorum, abundantiam tentationum. Ad ista nos præcipue paremus, ne imparati deficiamus. Matt.24. Væ prægnantibus & mammantibus: modo audistis. Prægnantes sunt qui spe intumescunt, mammantes autem, id est lactantes, qui iam adepti sunt quod concupierant. Etenim mulier prægnãs in spe rumet filij, nondum videt filium: cùm autem lactat, amplectitur quod sperabat. Ergo similitudinem, verbi gratia, ponamus. Bona est ista villa vicini, O si mea esset, adiungerem illam & facerem de isto fundo & de illo vnitatem. Amat & auaritia vnitatem: quod amat bonum est, sed vbi amandum sit, nescit. Ecce concupiuit villam proximi, sed iste proximus diues est, non indigens, habẽs honorem, habens etiam potentiam, à cuius fortè etiam potẽtia tibi metuendum sit, non de illius fundo aliquid sperandum. B Nihil sperans non concipit, nõ est prægnans anima. Si verò iuxtà vicinus sit pauper, qui vel in necessitate positus est vt possit vendere, vel premi potest vt cogatur vendere, inijcitur oculus, speratur villa, imprægnata est anima, sperat se posse adipisci villulam & possessionem vicini pauperis. Et cum patitur iste pauper necessitatem, venit ad ditiorem vicinum suum, cui fortè obsequi solet, cui deferre, cui venienti assurgere, quem inclinato capite salutare: da mihi, rogo te, patior necessitatem, vrgeor à creditore. Et ille, nõ habeo modo in manibus, si velit vendere haberet. Agnoscimus Matt.25. hoc. Fuerunt in nobis, iam non sint in nobis. Nônne Luc.16. hesterno viaimus, & hodie viuimus? Est corrigendi locus, nondum facta est illa disiunctio aliorum ad dexteram, aliorum ad sinistram: nondum apud inferos sumus, vbi diues ille fuit, sitiens & stillam desiderans. Audiamus cum viuimus, corrigamur, non speremus res alienas, & imprægnati tumeamus, nec perueniamus ad illas, & eas adipiscendo tanquam filios osculemur. Matt.24. Væ enim prægnantibus & mammantibus in illis diebus. Mutandum est cor, leuandum est cor, non hic habitandum corde. Hæc mala regio est. Sufficiat quod adhuc carne hic esse necesse est: quod non est necesse C non fiat: sufficiat diei malitia sua, sursum corda habeamus. Matt.6. Si resurreaistis cum Christo, dicit fidelibus, corpus Coloss.3. & sanguinem domini accipiẽtibus dicit, Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt quærite, Ibidem. non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Non enim apparet quod vobis promissum est, & iam paratum est, sed non videtis. Imprægnari vis? hinc imprægnare, ipsa sit spes tua: certus erit partus tuus, non erit abortiuus, non temporalis, amplectêris quod pepereris in æternum. Esa.26. Sic enim per Esaiam dicitur. Cõcepimus & parturiuimus spiritum salutis. Ergo retro est & non datur modo, sed dabitur, Quanta data sunt fratres mei, quis illa numerat secundum scripturas? Ibi scriptum est de ecclesia, & videtur quia est: ibi scriptum est de idolis, quia non erunt, & videtur quia non sunt: ibi scriptum est, quia perdituri erant Iudæi regnum, & videtur: ibi scriptum est de hæreticis, quia futuri erant, & videtur: ibi scriptum est & de die iudicij, ibi scriptum est & de præmio bonorum, & de pœna malorum. In omnibus deum fidelem inuenimus, in vltimo deficiet & fallet? Dominus curam habebit mei. Adiutor meus D & protector meus tu es, deus meus ne tardaueris. Nisi Matt.24. minorarentur dies illi, nulla caro perduraret, sed propter electos breuiabuntur. Dies illi erunt tribulationis, sed non tam longi quàm sperantur. Cito illi trãsibunt, requies veniens non transibit, quanquam longum fieri debuit malum pro infinito bono.

In psalmum quadragesimum enarratio.

Præfatio.

QVONIAM solennis dies martyrum illuxit, propter gloriam passionis Christi Imperatoris martyrum (qui sibi non pepercit militibus imperans pugnam, sed prior pugnauit, prior vicit, vt pugnantes exemplo suo hortaretur, & maiestate sua adiuuaret, & promissione coronaret) audiamus aliquid in isto psalmo quod pertineat ad eius passionem. Commendamus autem sæpius, nec nos piget iterare quod vobis vtile est retinere, dominũ nostrum Iesum Christum plerunque loqui ex se, id est ex persona sua, quod est caput nostrum: plerunque ea persona corporis sui quod sumus nos & ecclesia eius: sed E ita quasi ex vnius hominis ore sonare verba, vt intelligamus caput & corpus in vnitate integritatis consistere, nec separari ab inuicem: tanquam coniugium illud de quo dictum est: Erunt duo in carne vna. Si ergo Gen.2. agnoscimus duos in carne vna, agnoscamus duos in Ephe.5. voce. Primò quod legenti respondentes cantauimus, quanquam de medio psalmi sit, hinc tamen sermonis ducamus exordium. Inimici mei diaerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius? Persona est hæc domini nostri Iesu Christi, sed videte si non ibi intelliguntur & membra. Dictum est & hoc cum ipse dominus noster hic in terra in carne ambularet. Cum enim viderent multitudinem sequi authoritatem eius, & diuinitatem & maiestatem miraculis præsentatam: cum hunc viderent Iudæi, de quibus ipse dominus similitudinem posuit, quia dixerunt, Hic est hæres, ve- Matt.21. nite occidamus eum, & nostra erit hæreditas: diaerunt apud semetipsos, id est, inter se: vnde pontificis illius Caiphæ vox est, Videtis quòd turba multa eum sequi- Ioan.11. tur, & seculum post illum abiit: si dimiserimus eum viuere, venient Romani, & tollent nobis & locũ & gentem: expedit vt vnus moriatur homo quàm tota gens pereat. Euangelista autem verba nescientis quid dice- F ret, exposuit nobis & ait, Hoc autem non à se diait, sed Ibidem. cũ esset pontifex prophetauit, quia oportebat eum mori pro populo & gente. Tamen illi cum viderent populum post illum ire, dixerũt, Quando morietur & peribit nomen eius? id est, cum occiderimus eũ, iam nomen eius non erit in terra, nec seducet aliquos mortuus: sed ipsa eius interfectione intelligent homines quia hominem sequebantur, quia non erat in eo spes salutis, & deserent nomen eius, & nõ erit. Mortuus est, & non periit nomen eius, sed seminatum est nomen eius. Mortuus est, sed granum fuit, quo mortificato se- Ioan.12. ges continuò exurgeret. Glorificato ergo domino nostro Iesu Christo, cœperunt multo magis, multoq; numerosius credere in illum, & cœperunt membra eius audire quod caput audiebat. Iam ergo domino nostro Iesu Christo in cœlo cõstituto, & ipso in nobis in terra laborante, dixerunt adhuc inimici eius, Quãdo morietur & peribit nomen eius? Hinc enim persecutiones diabolus in ecclesia concitauit ad perdendum nomen Christi. Nisi fortè putatis fratres, quia illi pagani, quando sæuiebant in Christianos, non hoc sibi dice-

G bant, delere nomen Christi de terra: vt moreretur iterum Christus, non in capite sed in corpore suo. Occisi sunt & martyres. Ad multiplicandam ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus seminatione: accessit & mors
Psal.115. martyrum, preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Multiplicati sunt magis magísque Christiani, & non est impletum quod dixerunt inimici, quando morietur & peribit nomen eius? Adhuc & modo dicitur, Sedent pagani & computant sibi annos, audiunt phanaticos suos dicentes: Aliquando Christiani non erunt, & idola illa coli habent, quemadmodum antea colebantur. Adhuc dicunt, Quando morietur & peribit nomen eius? Bis victi, vel tertiò sapite. Mortuus est Christus, non periit nomen eius: mortui sunt martyres, multiplicata est magis ecclesia, crescit per omnes gentes nomen Christi. Qui de morte sua & de resurrectione sua prædixit, qui de mortibus sanctorum martyrum & corona prædixit, ipse & de ecclesia sua futura prædixit: si verum dixit bis, tertiò mentitus est? Vanum est ergo quod creditis contra illum, melius est vt credatis in illum, vt intelligatis super egenum & pauperẽ: quo-
2.Cor.8. niam pauper factus est cum diues esset, vt ipsius, inquit,
H paupertate vos ditaremini. Nunc autem quia pauper factus est contemnitur & dicitur, Homo erat. Quid erat? Mortuus est, crucifixus est. Hominem colitis, in hominem spem habetis, mortuum adoratis. Falleris. *Intellige super egenum & pauperem*, vt illius paupertate diues efficiaris. Quid est intelligere super egenum & pauperem? Vt ipsum Christum egenum & pauperẽ accipias,
Psal.39. dicentem in alio psalmo: Ego autem egenus & pauper sum, dominus curam habet mei. Quid est intelligere
Philip.2. super egenum & pauperem? Quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiẽs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Diues apud patrem, & pauper apud nos. Diues in cœlo, pauper in terra, Diues deus, pauper homo. Hoc te ergo turbat, quòd hominem vides, quòd carnem intueris, quòd mortem respicis, quòd crucem? irrides, hoc te turbat. intellige super egenum & pauperem. Quid est hoc? Intellige, quia vbi tibi exposita est infirmitas, ibi latet diuinitas. Diues,
1.Cor 1. quia sic est. Pauper, quia tu sic eras. Sed tamen pauper-
I tas ipsius, diuitiæ nostræ sunt: quomodo stultum ipsius, sapientia nostra est: quomodo infirmitas ipsius, fortitudo nostra est: quomodo mortalitas ipsius, immortalitas nostra est. Qui sit pauper attende: non eum ex aliorum paupertate metiaris. Implere venit pauperes, qui pauper effectus est. Propterea aperi sinum fidei, suscipe pauperem, ne pauper remaneas.

Enarratio.

B*Eatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus.* Veniet enim dies mala. Velis nolis, veniet. Dies iudicij aderit, mala dies, si non intellexeris super egenum & pauperem. Quod enim modo non vis credere, manifestum erit in fine. Sed non fugies cum fuerit manifestum, quia non credis cum est occultum. Inuitaris vt quod non vides credas, ne cum videris erubescas. Intellige ergo super egenum & pauperem, id est super Christum. Intellige in eo occultas diuitias, quem pauperem vides. In eo sunt
Coloss.2. enim omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Hic enim te in die mala liberabit, ex eo quòd deus est. Ex eo autem quòd homo est, & illud quod in illo humanum erat resuscitabit te, & in melius conuertet, in cœlum leuabit. Ille autem qui deus est, qui vnam perso- K
nam habere in homine & cum homine voluit, nec decrescere nec crescere potuit, nec mori nec resurgere. Mortuus est ex infirmitate hominis, cæterum deus nõ moritur. Nam quod verbum dei non moritur ne mireris, quando non moritur anima in martyre. Modò non audiebamus ipsum dominum dicentem: Nolite Matt.10.
timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere? Ergo moriẽtibus martyribus animæ martyrum mortuæ non sunt, & moriente Christo moriturum erat verbum? Vtique verbũ dei multo amplius est quàm anima hominis, quia anima hominis facta est à deo: & si facta est à deo, per verbum facta est, quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo nec moritur verbum, Ioan.1.
cum non moriatur anima facta per verbum. Sed quomodo rectè dicimus, mortuus est homo, etsi anima ipsius non moriatur: sic rectè dicimus, mortuus est Christus, etsi diuinitas eius non moriatur. Mortuus vnde? Quia egenus & pauper. Nõ te perstringat mors ipsius, & auertat te à contuenda diuinitate. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Respice & pauperes, egentes, esurientes & sitientes, peregrinantes, nudos, ægrotos, in carcere constitutos. Intellige super talem L
pauperem, quia & si super talem intelligis, super illum intelligis qui dixit, Esuriui, sitiui, nudus, peregrinus, Mat.25.
æger, in carcere fui: ita in die maligna eruet te dominus. Et vide beatitudinem tuam. *Dominus conseruet eum.* Propheta bene optat homini intelligenti super egenũ & pauperẽ. Ista optatio promissio est, securi expectant qui hoc agunt. Dominus conseruet eum. *Et viuificet eum.* Quid est, conseruet eum & viuificet eum? Quò pertinet, viuificet eum? Ad futuram vitam, Viuificatur enim qui mortuus erat. Nunquid autẽ potest mortuus intelligere super egenum & pauperem? Sed viuificationem nobis illã promittit, de qua dicit apostolus, Cor- Rom.8.
pus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autẽ vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hæc est ergo viuificatio quæ promittitur intelligenti super egenum & pauperem. Sed quia dicit apostolus ad Timotheum, M
Promissionem habens vitæ præsentis & futuræ: ne pu- 1.Tim.4.
tarent illi qui intelligunt super egenum & pauperem, recipiendos quidem se esse in cœlum, sed negligi in terra: & non sperarent nisi quod futurum est in æternum, quod autem præsens est putarent deum non curare in sanctis & fidelibus suis: vbi dixit quod maxime expectare debemus, dominus conseruet eum & viuificet eum, respexit & ad istam vitam: *Et beatum*, inquit, *faciat eum in terra.* Erige ergo oculos in hæc promissa, Christiana fide, non te deserit deus in terra, & aliquid promittit in cœlo. Multi enim mali Christiani inspectatores ephemeridarum, & inquisitores atque obseruatores temporum & dierum, cum cœperint ibi obiurgari à nobis, vel à quibusdam bonis melioribúsque Christianis, quare ista faciant, respondent, Hæc propter tempus hoc necessaria sunt, Christiani autem sumus propter vitam æternam. Propterea in Christum credimus, vt det nobis vitam æternam, nam vita ista temporalis in qua versamur, ad curam ipsius non pertinet. Relinquitur vt hoc breuiter dicant, vt propter vitam æternam deus, & propter vitam præsentem diabolus colatur. Respondet illis ipse Christus, Non po- Matt.6.
testis duobus dominis seruire. Et aliũ colis propter id

quod

A quod expectas in cœlo, & alium colis propter id quod expectas in terra, quanto melius vnum colis qui fecit cœlum & terram? Qui curauit vt esset terra, imaginem suam non neglegit in terra. Ergo conseruet eum dominus, & viuificet eum intelligentem super egenum & pauperem. Insuper quanuis in æternum viuificet, beatum faciat eum in terra. *Et non trad. eum in manus inimici eius.* Inimicus ille diabolus est. Nemo attendat inimicum suum hominem, quando audit verba ista. Iam forte de vicino suo cogitabat, de illo qui cum illo litem in foro habebat, de illo qui illi vult auferre possessionem, qui illum vult premere vt vendat illi domum suam: nolite ista cogitare, sed illum inimicum cogitate, de quo dicit dominus, Inimicus homo hoc fecit. Ipse est enim qui suggerit vt propter res terrenas colatur, quia non potest euertere nomen Christianum inimicus iste. videt enim se victum fama & laudibus Christi: videt in eo quòd occidit many res Christi, illos coronatos, & se triumphatum: & cœpit non posse hoc persuadere hominibus, quòd nihil sit Christus.

Matt. 13.

B Et quia vituperando Christum, iam difficile decipit: laudando Christum conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudæum mortuū crucifixum, nullius momenti hominem, qui non potuit a se mortem depellere. Vbi in numine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subuertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguūtur, & hæc omnia prædicta in prophetis attenduntur: hominibus admiratione stupentibus & laudantibus, iam aduersus vituperationem Christi cessauit, & induit se laudibus Christi, & cœpit à fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens lex illa, diuina, ineffabilis, sed quis illam implet? Impletur in nomine saluatoris nostri, calcantis leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudando insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitant, nō dicant quis hoc implet? Si de viribus suis præsumunt, non implebunt. Præsumendo de gratia dei credant, præsumendo veniant, adiuuandi veniant, non iudicandi. Viuunt omnes fideles in nomine Christi, quisque pro gradu suo implens præcepta Christi, siue coniuges, siue cœlibes & virgines. Viuunt quantum donat domi-

Psal. 90.

C nus eis viuere, neque de suis viribus præsumunt, sed nouerūt se in illo debere gloriari, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Noli dicere mihi, quis illud implet? Ille in me implet qui venit diues ad pauperem, pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem. Hæc cogitans quia intelligit super egenum & pauperem, & non aspernatur paupertatem Christi, intelligens diuitia Christi, fit beatus in terra, & non tradetur in manus inimici sui volentis ei persuadere vt deus non colatur nisi propter cœlestia, diabolus colatur propter terrena. Non tradat eum in manus inimici eius. *Dominus opem ferat illi.* Sed vbi? Forte in cœlo, fortè in vita æterna, vt restet colendus diabolus propter inopiam terrenam, propter necessitates huius vitæ? Absit. Promissionem habes vitæ præsentis & futuræ, ille ad te venit in terram, per quem factum est cœlum & terra. Denique attende quid dicat, Dominus opem ferat illi.

1. Cor. 4.

1. Time. 4.

Super lectum doloris eius. Lectus doloris, infirmitas est carnis. Ne dicatis non possum tenere & portare & frenare carnem meam: adiuuaris vt possis. Dominus opem ferat tibi super lectum doloris tui. Portabat te lectus, non tu portabas lectum, sed paralyticus intus e-

Matt. 9.

ras, adest qui dicat tibi, tolle grabatum tuum & vade D in domum tuam. Dominus opem ferat illi super lectū doloris eius. Et tanquam quæreretur, Quare ergo cum opem ferat nobis deus, tanta mala patimur in ista vita, tanta scandala, tantos labores, tantam inquietudinem carnis & seculi? Conuertit se ad deum, & tanquam consilium medicinæ eius nobis exponens,

Mar. 2.

Totum stratum eius, inquit, vertisti in infirmitate eius. Quid est, totum stratum eius vertisti in infirmitate eius? Per stratum intelligitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita quærit sibi aliquid terrenum vbi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extentæ in deum difficile potest perpetuo tolerare, aliquid sibi in terra conquirit vbi requiescat, & quodammodo pausatione quadam recumbat, veluti sunt ista quæ diligunt & innocentes. Neque enim de cupiditatibus malorum nunc loquēdum est, quia multi acquiescunt in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria popinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentiis rapinarum, multi in dolo & insidiis fraudum. E Acquiescunt in his omnibus homines. Quid est acquiescunt? Delectantur illic. Sed remoueamus hæc omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filiis, in paupertate, in prædiolo suo, in nouella manibus suis consita, in ædificio aliquo suo studio fabricato. Acquiescunt innocentes in his, sed tamen deus volens nos amorem non habere nisi vitæ æternæ, & istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines, vt & in his patiamur tribulationes, & vniuersum stratum nostrum vertit in infirmitate nostra. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Non ergo hoc conqueratur quando in his quæ innocenter habet, patitur aliquas tribulationes. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Sed quare ista? Quia flagellat omnem filium quem recipit. Quare ista? Quia peccanti homini dictum est: In labore vultus tui edes panem tuum. Ergo quia correptiones istas, in quibus vniuersum stratum nostrum vertitur in infirmitate nostra, agnoscere debet homo F propter peccata se pati, conuertat se & dicat quod sequitur, *Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.* O domine in tribulationibus meis me exerces, flagellādum iudicas omnem filium quem recepturus es, qui nec vnico pepercisti. Ille quidem sine peccato flagellatus est: Ego autem dico, miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Si vstus est qui putredinem non habebat: si medicina ipsa nostra ignem medicinalem non respuit, patienter ferre debemus vrentem medicum & secantem, id est, omnibus tribulationibus nos exercentem, & à peccato sanantem. Planè committamus nos medici manui: non enim errat vt sanum pro putri secet. Nouit quod inspicit, nouit vitium, quia ipse fecit naturam, quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit. Scit se sano homini præceptum dedisse, ne languorem incurreret, dixisse in paradiso, Hoc manduca, & hoc noli. Non audiuit sanus medici præceptum vt non caderet, audiat vel ægrotus vt surgat. Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. In factis meis, in peccatis meis non accuso fortunam, non dico hoc mihi facit

Hebr. 12.

Gene. 3.

Hebr. 12.

Gene. 3.

Gene. 2. et 3.

G fatum, non dico, adulterum me fecit Venus, & latro-
nem me fecit Mars, & auarum me fecit Saturnus, E-
go dixi, domine miserere mei, sana animam meam,
quia peccaui tibi. Nunquid hoc Christus? nūquid hoc
Psal.68. caput illud nostrum sine peccato? nunquid ille qui ea
Psal.87. quæ non rapuit exoluebat? nunquid ille solus in mor-
tuis liber? Liber enī in mortuis, quia sine peccato, quia
Ioan.8. omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Nunquid
ergo ipse, imò ipse ex membris suis, quia vox membro-
rum ipsius, vox ipsius, quia & vox capitis nostri, vox
Matt.26. nostra. In illo enim eramus quando dixit: Tristis est
Ioan.10. anima mea vsque ad mortem. Non enim timebat mo-
ri, qui venerat mori: aut recusabat mori, qui potestatē
habebat animam suam ponendi, & potestatem habe-
bat iterum sumendi eam: sed loquebantur membra in
capite, & loquebatur caput pro membris. In illo ergo
vocem nostram inuenimus, sana animam meam quo-
Psal.21. niam peccaui tibi. In illo enim eramus cū dixit, Deus
meus deus meus vt quid me dereliquisti? In ipso enim
psalmo vbi in capite hic versus est, consequenter dici-
tur, verba delictorum meorum. Quorum delictorum
Rom.6. in illo, nisi quia vetus homo noster simul crucifixus est
H cum illo, vt euacuaretur corpus peccati, & vltrà non
seruiamus peccato? Ad illum & in illo dicamus, Ego
dixi, domine miserere mei, sana animā meā quia pec-
caui tibi. *Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius?* Iam ista diximus, & hinc cœpimus vt
& alia dicamus. Non opus est iterare quod tam recen-
ti sermone impressum est auribus & cordibus vestris.

Et ingrediebantur vt viderent. Quod passus est Christus,
patitur & ecclesia: quod passum est caput, patiuntur &
Matt.10. membra. Nūquid enim seruus est maior domino suo,
aut discipulus super magistrum? Si me, inquit, persecu-
Ioan.6. ti sunt, & vos persequentur. Si patremfamilias Beelze-
buh vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ingre-
diebantur vt viderent. Iudas ille ad caput nostrum e-
rat, ad caput nostrum ingrediebatur vt videret, id est,
vt exploraret, non vt haberet quod crederet, sed vt
inueniret quod proderet. Ecce ingrediebatur ille vt
videret, & hoc exemplum in capite nostro propositū
est. Quid illa membra post assumptionem capitis no-
Gala.2. stri? Nonne dicit apostolus Paulus: propter subintro-
I ductos falsos fratres qui subintroierunt explorare li-
bertatem nostram? Ergo & isti ingrediebātur vt vide-
rent. Sunt enim hypocritæ, simulatores mali, adiun-
gentes se ficta charitate, captantes omnes motus, om-
nia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquiren-
tes. Et quid illis fit? Videte quid sequitur. *Vana locutum est cor eorum.* Id est, loquuntur quasi ficta dilectione. Va-
num est quod loquuntur, verum non est, solidum non
est. Et quia captant vnde inueniāt accusationem, quid
ait? *Congregauerunt iniquitatem sibi.* Parantes enim calū-
nias inimici, quasi magni sibi videntur, quia habent
quod accusent. Sibi congregauerunt iniquitatem. Si-
Ioan.6. bi, inquit, non mihi. Quomodo Iudas sibi nō Christo,
sic & simulatores ecclesiæ sibi non nobis, quia de illis
Psal.26. & alibi dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Congre-
gauerunt iniquitatem sibi, & quia intrauerunt vt vi-
derent. *Egrediebantur foras, & loquebantur.* Ille qui intra-
uit vt videret, egrediebatur foras & loquebatur. Vti-
nam intus esset & vera loqueretur, non exiret foras vbi
falsa loquitur. Traditor & persecutor est, egressus fo-
ras loquitur. Si ad membra Christi pertines, veni in-
Matt.13. troëas ad caput. Tolera zizania si triticum es, tolera pa-
leam si frumentum es, tolera pisces malos intra retia si
piscis bonus es. Quare ante tempus ventilationis auo- K
lasti? Quare ante tempus messis etiam frumenta era-
dicasti tecum? Quare antequam ad litus venires, retia
dirupisti? Egrediebantur foras & loquebantur. *In id-
ipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei.* Aduersum
me omnes in idipsum, quanto melius mecum in idip-
sum? Quid est aduersum me in idipsum? Vno consilio,
vna conspiratione. Christus ergo loquitur eis: consen-
sistis aduersum me, consentite mihi. Quid aduersum
me, quare nō mecum? In idipsum si semper haberetis,
non vos in schismata diuideretis: Apostolus enim di-
cit: Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & 1.Cor.1.
non sint in vobis schismata. In idipsum aduersum me
susurrabant omnes inimici mei. *Aduersum me cogitabāt
mala mihi.* Sibi potius, quia congregauerunt iniquita-
tem sibi. Sed ideo mihi, quia ex animo suo pendendi
sunt. Non enim quia nihil facere potuerunt, nihil fa-
cere voluerunt. Nam & diabolus Christum extingue- Ioan.6.
re concupiuit, & Iudas Christum occidere voluit. Oc- Matt.26.
ciso autem Christo & resurgente, nos viuificati sumus:
diabolo autem & Iudæ merces malæ voluntatis red-
ditur, non nostræ salutis. Nam vt noueritis ex animo L
quēque pendendum ad retributionem vel præmij vel
pœnæ, inuenimus hominem bonum dixisse cuidam,
& tale bonum quale nos optamus: & tamen maledi-
ctus appellatur, quando cæco illi quondam, iam illu-
minato & corpore & corde, conuiciabantur Iudæi, vi-
dentes corpore, & corde cæci. Ait illis idē iam videns,
Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi, inquit Ioan.9.
Euangelista, maledixerunt ei, dicentes, tu sis discipulus
eius. Hoc nobis omnibus eueniat, quod illi maledicē-
do dixerunt. Maledictio ista appellata est ex maleuolo
errore dicentium, nō ex aliquo malo verborum. Quo
animo dixerint, non quod dixerunt attendit, qui eos
maledixisse narrauit. Aduersum me cogitabant mala
mihi. Et quæ mala Christo, quæ mala martyribus? Om-
nia in bonum vertit deus. *Verbum iniquum disposuerunt
aduersus me.* Quale verbum iniquum? Ipsum caput at-
tende. Occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Stul- Matt.21.
ti quomodo vestra erit hæreditas, quia occidistis eum?
Ecce & occidistis eum, & vestra non erit hæreditas.

Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Quando vos
exultastis occidisse eū, ille dormiuit. Dicit enim in alio M
psalmo, Ego dormiui. Illi sæuierūt & occidere volue- Psal.3.
runt, ego dormiui. Nam si voluissem, non dormissem.
Ego dormiui, quia potestatem habeo ponēdi animam Ibidem.
meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Ego Ioh.9.
dormiui & somnum cepi, & exurrexi. Sæuiant ergo Iu-
dei, terra tradatur in manus impij, caro permittatur
in manibus persequentium, suspendant in ligno, cla-
uis transfigant, lancea perfodiant, nunquid qui dor-
mit non adiiciet vt resurgat? Vt quid dormiuit? Quia Rom.5.
Adam forma erat futuri, & Adam dormiuit, quando Gen.2.
de latere eius Eua facta est. Adam in figura Christi, Eua
in figura ecclesiæ, vnde est appellata mater viuorum.
Quando fabricata est Eua? Dū dormiret Adam. Quā-
do de latere Christi sacramenta ecclesiæ profluxe-
runt? Cum dormiret in cruce. Nunquid qui dormit,
non adiiciet vt resurgat? Et vnde dormiuit? Ex illo
qui ingressus est vt videret, & congregauit iniquita-
tem sibi. *Ecce enim homo pacis meæ in quem speraui, qui edebat
panes meos, ampliauit super me calcaneum.* Erexit super me pe-
dem, conculcare me voluit. Quis est iste homo pacis i-
psius? Iudas. Et in illū Christ⁹ sperauit, quia dixit, in quē
speraui? Nonne illū ab initio nouerat? Nonne antequā
nascereretur

A nasceretur futurum sciebat? Nónne omnibus discipulis suis dixerat (*Ioan.6.*), Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quomodo ergo in illum sperauit, nisi quia in membris suis ipse est, & quod multi fideles de Iuda sperauerunt, hoc in se transfigurauit dominus? Quando enim videbant Iudam multi, qui crediderunt in Christum, ambulare inter duodecim apostolos, sperabant in illum aliquid, quia talis erat quales & cæteri. Christus autem quia in membris suis erat hoc sperantibus, quomodo in illis est esurientibus & sitientibus (*Matth.25.*), quomodo dixit, esuriui, sic dixit speraui. Proinde sic hic illi dicamus, domine, quando sperasti: quumodo illi dictum est, domine, quando esuristi: quomodo nobis ibi dixit, cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: sic potest dicere, cùm vnus ex minimis meis sperauit, ego speraui. In quẽ sperauit? Homo pacis meæ, in quem speraui. *Qui edebat panes meos.* Quomodo ipsum ostendit in passione de istis verbis prophetiæ? (*Ioan.13.*) Per buccellam illum designauit, vt appareret de illo (*Matth.26.*) dictum, qui edebat panes meos. Rursus quando venit (*Marc.14.*) vt traderet eum, osculum illi dedit, vt appareret de illo dictum, homo pacis meæ. *Tu autem domine miserere* B *mei.* Hoc ex forma serui, hoc ex persona inopis & pauperis. Beatus enim qui intelligit super egenum & pauperem. Miserere mei. *Et resuscita me, & reddam illis.* Videte quando dictum est, iam factum est. Occiderunt (*Ioan.11.*) enim Christum Iudæi ne perderent locum. Illo occiso perdiderunt locum, eradicati à regno, dispersi sunt. Suscitatus reddidit illis retributionem, reddidit ad (*Psal.21.*) admonitionem, nondum ad damnationem. Ciuitas (*Matth.25.*) enim illa, in qua fremuit populus tanquam leo rapiens (*Luc.23.*) & rugiens, exclamans, crucifige crucifige, eradicatis (*Ioan.19.*) inde Iudæis, Christianos habet, à Iudæo nullo inhabi- (*Psal.117.*) tatur. Plantata est ibi ecclesia Christi, vnde eradicatæ sunt spinæ synagogæ. Proinde vere ignis eorum exarsit sicut in spinis, dominus autem tanquam lignum viride erat. Hoc ipse ait quando plangebant quædam (*Luc.23.*) mulieres veluti moriturum Christum, Nolite flere super me (*Psal.117.*), sed super vosipsas flete, & super filios vestros: & hoc prædicens, suscita me & reddam illis. Si enim in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Quando possit viride lignum consumi ab igne spinarum? Exarserunt enim velut ignis in spinis. Ignis qui spinas C consumit, cuicumque viridi ligno adhibetur, difficilè accendit. Humor enim ligni resistit flammæ lentæ & marcidæ, tamen idoneæ ad consumendas spinas. Et suscita me & reddam illis. Ne forte sane fratres minus potentem filium quàm patrem putetis, ex eo quia dixit, suscita me, quòd ipse se suscitare non possit: hoc enim suscitauit, quod mori poterat, id est, caro mortua est, caro suscitata est: Ne tamen putetis quia deus pater Christi potuit suscitare Christum, id est carnem filij sui: & ipse Christus, cùm verbum sit dei æquale patri, non poterat carnem suam suscitare: audite ex euangelio (*Ioan.2.*), Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Hoc autem euangelista ne etiam inde dubitaremus, dicebat, inquit, de templo corporis sui. Et resuscita me & reddam illis. *In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Quia gauisi sunt Iudæi, quando viderunt Christum crucifixum, implesse se arbitrati sunt voluntatem nocendi: effectum fructus sæuitiæ suæ viderunt, Christum in cruce pendentem (*Matth.27.*), agitauerunt caput, Si filius dei est, descendat de cruce. Non descendebat qui poterat, non potentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc il-

D lis dicentibus de cruce descenderet, quasi insultantibus cessisse videretur, & victus opprobria tolerare non potuisse crederetur: magis mansit in cruce illis insultantibus, fixus illis nutantibus. Ideo enim & caput agitabant, quia vero capiti non inhærebant. Docuit nos planè ille patientiam. Nam quod est fortius fecit, qui noluit facere quod Iudæi prouocabant. Multo est enim potentius de sepulchro surgere, quàm de cruce descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gauisi sunt ergo tunc, resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ipsius conuerti genus humanum, modo insultent, modo caput agitent: imò iam caput figant, aut si agitant caput, stupendo & mirando agitent. Modo enim dicunt, Nunquid forte ille est, quem dixerunt Moyses & prophetæ? De illo enim dixerunt, Sicut ouis ad immolandum (*Esai.53.*) ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum, vulneribus eius sanati sumus. Videmus enim quia crucifixus iste ducit post se genus humanum, & sine causa dixerunt patres nostri, occidamus eum, ne seculum post illum (*Ioan.11.*) E pergat. Forte non post eum pergeret, si non esset occisus. In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. *Me autem propter innocentiam meam suscepisti.* Vere innocentiam, vbi integritas sine peccato, redditio est sine debito, flagella sine merito. Propter innocentiam meam suscepisti me. *Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.* Confirmasti me in æternum, infirmasti ad tempus. Confirmasti in conspectu tuo, infirmasti in conspectu hominum. Quid ergo? Laudes illi, gloria illi. *Benedictus dominus deus Israel.* ° Ille est enim Deus Israël, deus noster, deus Iacob, deus minoris filij, deus minoris populi. Nemo dicat, de Iudæis hoc dixit (*Malach.1.*), Non sum ego Israël. Magis Iudæi non sunt Israël. Maior enim filius, ipse est maior populus reprobatus: minor populus dilectus. Maior seruiat minori. Modo impletum (*Gen.25.*) est, modo fratres nobis seruiunt Iudæi, tanquam capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi seruiunt, & non sine causa. Cain ille frater maior, qui occidit minorem fratrem (*Gene.4.*), accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse populus. Apud illos sunt prophetæ & lex, in qua lege & F in quibus prophetis Christus prædicatus est. Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc euenire modo in ecclesia Christi, quod ante prædictum est de nomine Christi, de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his rebus quæ acciderunt, quas existimant nos conscripsisse quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum. Nempe Iudæi inimici nostri sunt, de chartis inimici conuincitur aduersarius. Omnia ergo dominus distribuit, omnia pro salute nostra ordinauit. Prędixit ante nos, impleuit hoc tempore nostro. Et quę nondum impleuit, impleturus est. Itaque tenemus redditorem, vt credamus debitorem: quia & illa quę nondum dedit, dabit, sicut ea quę nondum dederat, dedit. Si quis probare vult vbi sint scripta, legat Moysen & prophetas. Si aliquis perstrepit inimicus & dicit, vos vobis prophetias finxistis: proferantur codices Iudęorum, quia maior seruiet minori. Ibi legant ista prædicta quæ modo videmus impleta, & dicamus omnes, Benedictus dominus deus Israël, *A seculo & in seculum, & dicet omnis populus, fiat fiat.*

G

In psalmum quadragesimumprimum
Enarratio.

OLIM desiderat anima nostra in verbo dei
gaudere vobiscum, & in illo vos salutare qui
est nostrum adiutoriũ & salutare. Quod er-
go dominus dat audite per nos, & in illo ex-
ultate nobiscum in sermone eius, & in veritate & in
charitate eius. Psalmum enim suscepimus, de quo lo-
quendum est vobis, congruum desiderio vestro. Cœpit
enim iste psalmus à sancto quodam desiderio, & ait,
qui sic cantat. *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes a-
quarum, ita desiderat anima mea ad te deus.* Quis ergo est qui
sic cantat? Si volumus, nos sumus. Et quid quæras ex-
tra quis nam sit, cum in tua potestate sit esse quod quæ-
Col.1. ris? Tamen non vnus homo est, sed vnum corpus est:
corpus antem Christi ecclesia est. Nec in omnibus qui
intrant ecclesiam inuenitur tale desiderinm: sed ta-
men quicunque suauitatem domini gustanerunt, &
quod eis sapit agnoscunt in cantico, non putent se so-
H los esse: sed talia semina sparsa credant in agro domi-
nico, toto orbe terrarum, & cuiusdam vnitatis chri-
stianæ esse vocem hanc, Quemadmodum desiderat
ceruus ad fontes aquarum, sic desiderat anima mea ad
te deus. Et quidem non male intelligitur vox esse eo-
rum, qui cum sint catechumeni, ad gratiam sancti laua-
cri festinant. Vnde & solenniter cantatur hic psalmus,
vt ita desiderent fontem remissionis peccatorum,
quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum.
Sit hoc, habeátque locum intellectus iste in ecclesia &
veracem & solennem. Veruntamen fratres, videtur
mihi etiam in baptismate fidelibus nondum esse satia-
tum tale desiderium, sed fortassis si norunt vbi pere-
grinentur, & quò eis transeundum sit, etiam ardentius
Nume.26. inflammantur. Denique titulus eius est. *In finem in-
tellectus filiis Core, Psalmus:* Filios Core inuenimus &
in aliis psalmorum titulis, & iam tractasse nos me-
minimus, & locutos esse quid sibi hoc nomen velit.
Ita tamen nunc commemorandus est iste titulus, vt
non nobis quasi præiudicet quod iam diximus, vt de-
inceps non dicamus: non enim vobis cum diximus
omnes affuerunt. Core aliquis homo fuerit sicut fuit,
habueritque filios qui appellarentur filij Core, nos ta-
I men arcanum sacramenti scrutemur, vt nomen hoc in
mysterio quod grauidum est pariat. Magni enim sacra-
menti res est vt christiani appellentur filij Core. Vn-
de filij Core? filij sponsi, filij Christi. Dicuntur enim
Christiani, filij sponsi. Quare ergo Core Christus?
Quia Core interpretatur Caluaria. Multo remotius
est hoc. Quærebam quare Core Christus, intentius
quæro quare Christus ad Caluariam pertinere videa-
Matth.27. tur. Nonne iam occurrit in loco Caluariæ crucifixus?
Occurrit omnino. Ergo filij sponsi, filij passionis illius,
filij redempti sanguine illius, filij crucis illius, portan-
tes in fronte quod inimici in loco Caluariæ fixerunt,
appellantur filij Core, illis cantatur iste psalmus. In-
† al. Intelle- tellectu itaque excitemur, † & si nobis cantatur, intelli-
ctũ itaque gamus. Quid intellecturi sumus? In quem intellectum
scrutemur. psalmus iste cantatur? Audeo dicere, Inuisibilia enim
Rom.1. eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta
conspiciuntur. Eia fratres, auiditatem meam capite,
desiderium hoc mecum communicate, simul ame-
mus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem
intelligendi curramus. Desideremus ergo velut cer-
uus fontem, excepto illo fonte quem propter remis-
sionem peccatorum desiderant baptizandi: & iam ba- K
ptizati desideremus illum fontem, de quo scriptura
alia dicit, Quoniam apud te est fons vitæ. Ipse enim *Psal.35.*
fons & lumen est, quoniam in lumine tuo videbi-
mus lumen. Si & fons est, & lumen est, meritò & in-
tellectus est: quia & satiat animam auidam scientia:
& omnis qui intelligit, luce quadam non corporali,
non carnali, non exteriore, sed interiore illustratur.
Est ergo fratres quædam lux intus, quam non habent
qui non intelligunt. Vnde iam eos qui desiderant
hunc fontem vitæ, & inde aliquid carpunt, alloqui-
tur apostolus obsecrans, & dicit, Vt iam non ambu- *Ephe.4.*
letis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ,
obscurati intelligentia, alienati à via dei per ignoran-
tiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipso-
rum. Si ergo illi obscurati sunt intelligentia, id est,
quia non intelligunt obscurantur, ergo qui intelligunt
illuminantur. Curre ad fontes, desidera aquarum fon- *Psal.35.*
tes. Apud deum est fons vitæ, & insiccabilis fons, in
illius luce lumen inobscurabile. Lumen hoc desidera,
quendam fontem, quoddam lumen, quale non no-
runt oculi tui: cui lumini videndo oculus interior præ- L
paratur, cui fonti hauriendo sitis interior inardescit.
Curre ad fontem, desidera fontem, sed noli vtcun-
que, noli vt qualecunque animal currere: vt ceruus cur-
re. Quid est vt ceruus? Non sit tarditas in currendo,
impigre curre, impigre desidera fontem. Inuenie-
mus enim insigne velocitatis in ceruo. Sed fortè non
hoc scriptura solum nos in ceruo considerare voluit,
sed & aliud audi. Quid aliud est in ceruo? Serpentes
necat, & post serpentium interemptionem maiore si-
ti inardescit: peremptis serpentibus ad fontes acrius
currit. Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes ini-
quitatis, tunc amplius desiderabis fontem veritatis.
Auaritia fortè in te tenebrosum aliquid sibilat, & sibi-
lat aduersus verbum dei, sibilat aduersus præceptum
dei. Et quia tibi dicitur, contemne aliquid, ne facias
iniquitatem: si mauis facere iniquitatem quàm aliquod
commodum temporale contemnere, morderi magis
eligis à serpente, quàm perimere serpentem. Cum er-
go adhuc faueas vitio tuo, cupiditati tuæ, auaritiæ tuæ,
serpenti tuo, quando in te inuenietur tale desiderium,
quo curras ad fontem aquarum? Quando concupiscis
fontem sapientiæ, cum adhuc laboras in veneno ma- M
litiæ? Interfice in te quicquid contrarium est verita-
ti, & cum te videris tanquam vacare à cupiditatibus
peruersis, noli remanere quasi non sit quod deside-
res. Est enim aliquid quò te tollas, si iam egisti in te,
vt non sit impeditor contra te. Dicturus enim es for-
tè iam mihi, si ceruus es: Deus nouit non me iam a-
uarum, non me iam cuiusquam rem concupiscere,
non adulterij cupiditate flagrare, non cuiusquam o-
dio inuidiáque tabescere, & cætera huiusmodi: dictu-
rus es, non habeo hæc, & quæris fortè vnde delecte-
ris, desidera vnde delecteris. Desidera ad fontes a-
quarum: habet Deus vnde te reficiat, & impleat ve-
nientem ad se sitientem post interemptionem ser-
pentium tanquam velocem ceruum. Est alind quod
animaduertas in ceruo. Traduntur cerui, & à quibus- *De verbis*
dam etiam visi sunt (non enim de illis tale aliquid *apostoli*
scriberetur nisi antea videretur) dicuntur ergo cer- *sermo.21.*
ui vel quando in agmine suo ambulant, vel quan-
do natando alias terrarum partes petunt, onera ca-
pitum suorum super se inuicem ponere, ita vt vnus
præcedat, & sequantur qui supra eum capita ponant,
& supra

A & supra illos alij consequentes, & deinde alij donec agmen finiatur. Ille autem vnus qui pondus capitis in primatu portabat, fatigatus redit ad posteriora, vt alius ei succedat qui portet quod ille portabat, atque ille fatigationem suam recreet posito capite sicut & cæteri ponebant. Ita vicissim portando quod graue est, & viam peragunt, & inuicem se non deserunt. Nonne
Gal.6. quosdam ceruos alloquitur apostolus dicens, Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi? Talis ergo ceruus in fide constitutus, nondum videns quod credit, cupiens intelligere quod diligit, patitur contrarios ceruos, non solùm obscuratos in intelligentia, in tenebris interioribus constitutos, vitiorum cupiditate cæcatos: insuper insultantes & dicentes homini credenti, & quod credit non ostendenti, Vbi est deus tuus? Quid ergo iste ceruus fecerit contra hæc verba, audiamus, vt & ipsi si possumus faciamus. Primò expressit sitim suam, quemadmodum inquit, ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Quid si ceruus ad fontes aquarum lauandi causa desiderat? Vtrum ergo bi-
B bendi aut lauandi, nescimus: audi quid sequitur, & noli quærere, *Sitiuit anima mea ad Deum viuum.* Quod dico quemadmodum ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus: hoc dico, sitiuit anima mea ad deum viuum. Quid sitiuit? *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Hoc est quod sitio, venire & apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, satiabor in aduentu. Sed quando veniam? Et quod citius est deo, tardum est desiderio. Quando veniam & apparebo ante faciem dei? Ex illo desiderio est & hoc ex quo clamatur alibi,
Psal.26. Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quare hoc? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Quando veniam & apparebo ante faciem domini? Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, cum dicitur mihi per singulos dies, vbi est deus tuus?* Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, non amaritudo, sed panes suaues erant ipsæ lachrymæ, sitienti mihi illum fontem, quem quia bibere nondum poteram, auidius meas lachry-
C mas manducabam. Non enim dixit, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ potus, ne ipsas desiderasse videretur sicut fontes aquarum: sed seruata illa siti qua rapior, seruata illa siti qua inardesco ad fontes aquarum, panes mihi factæ sunt lachrymæ meæ dum differor: & vtique manducando lachrymas suas, sine dubio plus sitit ad fontes. Die quippe ac nocte factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines, nocte dormiunt: panis autem lachrymarum & die & nocte comeditur: siue totum tempus accipias diem & noctem: siue diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem verò pro huius seculi aduersitate. Siue, inquit, in prosperis rebus seculi, siue in aduersis rebus seculi, ego defidetij mei lachrymas fundo, ego desiderij mei auiditatem non desero. Et cum in mundo bene est, mihi male est antequam apparebo ante faciem dei. Quid ergo dicis? quasi gratulari me cogis, si aliqua huius seculi prosperitas arriserit? nónne deceptoria est? nónne fluxa, caduca, mortalis? nónne temporalis, volatica, transitoria? Nónne plùs habet deceptionis quàm delectationis? Cur ergo non & in ipsa fiant lachrymæ meæ panes? Siquidem & cum felicitas seculi circum- D
fulget, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à 2 Cor.5.
domino, & dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Quia paganus si hoc mihi diceret, nónne illi & ego possum dicere, vbi est deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem, & dicit, Ecce est deus meus, vbi est deus tuus? Cum lapidem irrisero, & erubuerit qui demonstrauit, tollit oculum à lapide, suspicit cœlum, & fortè in solem digitum intendens, iterum dicit, Ecce deus meus, vbi est deus tuus? Inuenit ille quod ostenderet oculis carnis, ego autem non quasi non habeam quem ostendam, sed non habet ille oculos quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis mei ostendere deum suum solem, quibus ego oculis ostendam solis creatorem? Veruntamen audiendo quotidie, vbi est Deus tuus, & in lachrymis meis quotidianis pastus, die ac nocte meditatus sum quod audiui, vbi est deus tuus? Quæsiui etiam egoipse deum meum, vt si possem, non tantum crederem, sed aliquid & viderem. Video enim quæ fecerit deus meus, non autem video ipsum deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, & est apud eum fons vitæ, & Psal.35.
in intellectu scriptus est psalmus filiis Core, & inui- E
sibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciun- Rom.1.
tur: quid agam vt inueniam deum meum? Considerabo terram, facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium, sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circunfusi maris, stupeo, miror, artificem quæro, cœlum suspicio & pulchritudinem syderum, admiror splendorem solis exercitio diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stupenda sunt hæc. Neque enim terrena, sed etiam cœlestia sunt hæc: nondum ibi stat sitis mea. Hæc miror, hæc laudo, sed eum qui fecit hæc, sitio. Redeo ad meipsum, & quis sim etiam ipse qui talia quæro, perscrutor: inuenio me habere corpus & animam, vnum quod regam, aliud quo regar: corpus seruire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid quàm corpus: ipsum inquisitorem talium rerum non corpus, sed animam video: & tamen hæc omnia quæ collustraui, per corpus ea me collustrasse F
cognosco. Terram laudabam, oculis cognoueram: mare laudabam, oculis cognoueram: cœlum, sydera, solem lunámque laudabam, oculis cognoueram. Oculi membra carnis sunt, fenestræ sunt mentis: interior est qui per has videt: quando cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspicit: vtrum sit aliquid quod non per oculos sentiat, quasi colores & lucem: non per aures, quasi cantum & sonum: non per nares, quasi odorum suauitatem: non per palatum & linguam, quasi saporem: non per totum corpus, quasi duritiam & mollitiem, rigorem atque feruorem, asperitatem lenitatémque: sed pertractem vtrum sit aliquid intus quod videam. Quid est intus? Videamus quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat sapientia? Cum cogitamus iustitiam, qua eius intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur: quid tanquam sonus ad aures? quid tanquam vaporem surgit ad na-

G res? quid odori infertur? quid manu tractatur & delectat? Et intus est & pulchra est, & laudatur & videtur: & si in tenebris sunt oculi isti, animus illius luce perfruitur. Quid est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus consilium vitæ dabat? Est ergo aliquid quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt, quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum. Et vtique melius quod per seipsum quàm quod per seruum suum quod est corpus. Seipsum enim per seipsum videt, & animus ipse vt norit se, videt se. Sed nec vtique vt videat se, corporalium oculorum quærit auxilium, imò verò ab omnibus corporis sensibus tanquam impedientibus & perstrepentibus abstrahit se à se, vt videat se in se, vt nouerit se apud se. Sed nunquid aliquid tale Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri deus nisi animo potest, nec tamen ita vt animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste quod deus est, de quo illi non insultent qui dicunt, vbi est Deus tuus? Aliquam quærit incommutabilem veritatem, sine defectu substantiam. Non est talis ipse animus, deficit, proficit: nouit, ignorat: meminit, obliuiscitur: modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in deum. Si dixero mutabilis est deus, insultabunt mihi qui dicunt, vbi est deus tuus? Quærens ergo deum meum in rebus visibilibus & corporalibus, & non inueniens: quærens eius substantiam in meipso, quasi aliquid sit qualis ego sum, neque hoc inueniens, aliquid super animam esse sentio Deum meum. Ergo vt cum animi intellectu tangerem,

Hæc meditatus sum, & effudi super me animam meam.

Quando anima mea contingeret quod super animam meam quæritur, nisi anima mea super seipsam effunderetur? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quàm se videret. Et cum se videret, non vtique deum suum videret. Dicant iam insultatores mei, vbi est deus tuus: dicant, ego quamdiu non video, quamdiu differor, manducabo die ac nocte lachrymas meas. Dicant illi adhuc, vbi est deus tuus? Quæro ergo deum meum in omni corpore, siue terrestri, siue cœlesti, & non inuenio. Quæro substantiam eius in anima mea, & non inuenio. Meditatus sum tamen inquisitionem dei mei, & per ea quæ facta sunt inuisibilia dei mei, cupiens intellecta conspicere, effudi super me animam meam, & iam non restat quam tangam nisi Deum meum: Ibi enim domus dei mei, super animam meam habitat, inde me prospicit, inde me creauit, inde me gubernat, inde mihi consulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra, ecclesia est adhuc peregrina. Sed hinc quærendus est, quia in tabernaculo eius inuenitur via qua peruenitur ad domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendū deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi erraho quærens deum meum. Quoniam ingrediar locum tabernaculi. *Admirabilis vsque ad domum dei.* In locum tabernaculi ingrediar, admirabilis tabernaculi vsque ad domum dei. Iam enim multa admiror in tabernaculo. Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim dei in terra, homines sunt fideles: admiror in eis ipsorum membrorum obsequium, quia non in eis regnat peccatum ad obediendum desideriis eius, nec exhibet membra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibent deo viuo in bonis operibus. Animæ seruienti deo, membra corporalia militare admiror. Respicio & ipsam animam obedientem deo, distribuentem opera actus sui, frenantem cupiditates, pellentem ignorantiam, extendentem se ad omnia aspera & dura toleranda, iustitiam & charitatem impendentem cæteris. Miror & istas virtutes in anima, sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo & hæc, & quamuis admirabile sit tabernaculum, stupeo cum peruenio vsque ad domum dei. De qua domo dicitur in alio psalmo, cum proposuisset sibi quandam duram & difficilem quæstionem, quare in hac terra plerumque bene est malis, & male est bonis, ait, Suscepi cognoscere, hoc labor est ante me, donec eam in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissima. Ibi est enim fons intellectus in sanctuario dei, in domo dei. Ibi intellexit iste in nouissima, & soluit quæstionem de felicitate iniquorum, & labore iustorum. Quomodo soluit? Quia mali cum hic differuntur, ad pœnas sine fine reseruantur: & boni cum hic laborant, exercentur vt in fine hæreditatem consequantur. Et hoc ille à sanctuario dei cognouit, in nouissima intellexit: ascendens tabernaculum, peruenit ad domum dei. Tamen dum miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum dei: percepit quandam dulcedinem, sequendo interiorem nescio quam & occultam voluptatem, tanquam de domo dei sonaret suauiter aliquod organū. Et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, ductus dulcedine, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis & sanguinis, peruenit vsque ad domum dei. Nam viam suam & ductum suum sic ipse commemorat, quasi diceremus ei, Miraris tabernaculum in hac terra, quomodo peruenisti ad secretum domus dei? *In voce, inquit, exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrantis.* Festa cum hic homines celebrant suæ luxuriæ, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphoniam, vel quæcumque musica ad luxuriam seruientia & illicientia, & vbi audita fuerint hæc, quid dicimus qui transimus? Quid hic agitur? Et respondetur nobis aliqua esse festa. Natalitia, inquit, celebrant, nuptiæ hic sunt: vt non videantur inepta illa cantica, sed excusetur festiuitate luxuria. In domo dei festiuitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur & transit. Festum sempiternum, chorus angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu. Et dies illic festus ita est, vt nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa æterna & perpetua festiuitate sonat nescio quid canorum & dulce auribus cordis, sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo admirabili dei, & miracula dei in redemptione fidelium consideranti, mulcet aurem sonus festiuitatis illius, & rapit ceruum ad fontes aquarum. Sed quia fratres, quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur à domino, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: etsi vtcumque nebulis diffugatis ambulando per desiderium ad hunc sonum peruenerimus interdum, vt aliquid de illa domo Dei nitendo capiamus: onere tamen quodam infirmitatis nostræ ad consueta recidimus, & ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, sic hic non deerit quod gemamus. Etenim ceruus

Marginal references, in page order: Tobi 4. — Psal. 41. — Rom. 1. — Rom. 6. — Psal. 72. — Psal. 41. — 2. Cor. 5. — Sap. 9. Section letters printed in the margins: H, I, K, L, M.

A ceruus iste manducans die ac nocte lachrymas suas
raptus desiderio ad fontes aquarum, interiorem scili-
cet dulcedinem dei, effundens super se animam suam,
vt tangeret quod est super animam suam, ambulans in
locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei,
& ductus interioris & intelligibilis soni iocunditate,
vt omnia exteriora contemneret, & in interiora rape-
retur: adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc
carnem fragilem portat, adhuc inter scandala huius
mundi periclitatur. Respexit ergo ad se tanquam inde
veniens, & ait sibi constituto inter has tristitias, & cō-
parans hæc illis ad quæ videnda ingressus est, & post
quæ visa egressus est. *Quare*, inquit, *tristis es anima mea,
& quare conturbas me?* Ecce iam quadam interiore
dulcedine læti sumus, ecce acie mentis aliquid in-
commutabile etsi perstrictim & raptim perspicere po-
tuimus: quare adhuc conturbas me, quare adhuc tri-
stis es? Non enim dubitas de deo tuo. Nunquid enim
non est quod tibi dicas contra illos qui dicunt, vbi est
Psal.41. deus tuus? Iam aliquid incommutabile persensi, quare
adhuc conturbas me? *Spera in dominum.* Et quasi re-
B sponderet illi anima eius in silentio, quare conturbo
te, nisi quia nondum sum ibi vbi est dulce illud quo
sic rapta sum quasi per transitum? Nunquid iam bibo
de fonte illo nihil metuens? Iam nullum scandalum
pertimesco: iam de cupiditatibus omnibus tanquam
edomitis victisque secura sum? Nonne aduersus me
diabolus vigilat hostis meus? Nonne laqueos mihi
quotidie deceptionis intendit? Non vis vt conturbem
te, posita in seculo, & peregrina adhuc à domo Dei
mei? Sed spera in dominum, respondet conturbanti
se animæ suæ, & quasi rationem reddenti perturbatio-
nis suæ, propter mala quibus abundat hic mundus, In-
Roman.8. terim habita in spe. Spes enim quæ videtur, non est
spes. Si autem quod non videmus speramus, per pa-
tientiam expectamus. Spera in domino. Quare spera?
Quoniam confitebor illi. Quid ei confiteberis? *Salu-
tare vultus mei deus meus.* A me mihi salus esse non po-
test, hoc dicam, hoc confitebor, salutare vultus mei
Roma.8. deus meus. Etenim vt metuat in his quæ vtcumque
intellecta cognoscit, respexit iterum solicitus ne ob-
C repat inimicus: nondum dicit, saluus sum ex omni
parte. Etenim primitias habentes spiritus in nobis-
metipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes re-
demptionem corporis nostri. Illa perfecta in nobis
salute, erimus in domo Dei, videntes sine fine, &
Psal.83. sine fine laudantes eum cui dictum est, Beati qui ha-
bitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt
te. Hoc nondum est, quia nondum est salus quæ pro-
mittitur, sed confiteor domino meo in spe, & dico
illi, Salus vultus mei deus meus. Spe enim salui facti
Roman.8. sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Perse-
uera ergo vt peruenias, perseuera donec veniat salus.
Audi ipsum deum tuum de interiore tibi loquentem,
Psal.26. Sustine dominum, & viriliter age, & confortetur cor
Matth.10. tuum, & sustine dominum: quoniam qui perseueraue-
& 24. rit vsque in finem, hic saluus erit. Quare ergo tristis es
anima mea, & quare cōturbas me? Spera in dominum,
quoniam confitebor illi. Hæc est confessio mea, salu-
tare vultus mei deus meus. *Ad meipsum anima mea tur-
bata est.* Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata
est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile per-
turbabatur: noui quia iustitia dei mei manet, vtrum
mea maneat, nescio. Terret enim me apostolus di-
1.Cor.10. cens, Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergo quia
non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, D
ad meipsum turbata est anima mea. Vis non contur-
betur? non remaneas in te ipso, & dic, Ad te domi- *Psal.24.*
ne leuaui animam meam. Hoc planius audi, Noli spe-
rare de te, sed de deo tuo: nam si speras de te, anima
tua conturbatur ad te, quia nondum inuenit vnde sit
secura de te. Ergo quoniam ad me conturbata est ani-
ma mea, quid restat nisi humilitas, vt de seipsa ani-
ma non præsumat? Quid restat nisi vt omnino mi-
nimam se faciat, nisi vt se humiliet vt exaltari me-
reatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est
tribuatur. Ergo quia ad me turbata est anima mea,
& hanc perturbationem facit superbia, *Propterea
memoratus sum tui domine de terra Iordanis & Hermoniim à
monte paruo.* Vnde memoratus sum tui? à monte par-
uo, & de terra Iordanis. Forte de baptismo, vbi est
remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remis-
sionem peccatorum, nisi qui displicet sibi. Nemo cur-
rit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confite-
tur peccatorem: nemo se confitetur peccatorem, nisi *Luca 14.*
humiliando seipsum deo. Ergo de terra Iordanis me- *& 18.*
moratus sum tui, & de monte paruo: non de monte E
magno, vt de mōte paruo tu facias magnum: quoniam
qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exalta-
bitur. Si autem & interpretationes nominum quæras,
Iordanis est descensio eorum. Descende ergo vt eleue-
ris, noli extolli ne elidaris. Et de Hermoniim à mon-
te paruo. Hermoniim anathematizatio interpretatur.
Anathematiza teipsum displicendo tibi. Displicebis
enim deo, si placueris tibi. Ergo quia nobis deus om-
nia bona præstat, quia ipse bonus est, non quia nos di-
gni sumus, sed quia ille misericors est: non quia in ali-
quo promeruimus: de terra Iordanis & Hermoniim
commemoratus sum dei. Et quia qui humiliter com-
memoratur, exaltatus perfrui merebitur, quia non in
se exaltatur qui in domino gloriatur: *Abyssus abyssum* *1.Corin.1.*
inuocat in voce cataractarum tuarum. Peragere psalmum
possum fortasse adiutus studio vestro, cuius feruorem
video. De labore autem vestro non satis curo vt au-
diatis, quando & me qui loquor, ita in his laboribus su-
dare cernatis. Aspicientes me laborantem, profecto
collaboratis. Non enim mihi laboro, sed vobis. Ergo F
audite, quoniam velle vos video. Abyssus abyssum in-
uocat in voce cataractarum tuarum. Deo dixit ille qui
eius commemoratus est de terra Iordanis & Hermo-
niim. Et admirando dixit, Abyssus abyssum inuocat in
voce cataractarum tuarum. Quæ abyssus, quam abys-
sum inuocat? Vere quia iste intellectus abyssus est.
Abyssus enim est profunditas quædam impenetrabi-
lis, incomprehensibilis, & maxime solet dici in aquarū
multitudine. Ibi enim altitudo, ibi profunditas, quę pe-
netrari vsque ad fundum nō potest. Denique quodam
loco dictum est, Iudicia tua abyssus multa: hoc volens *Psal.35.*
scriptura commendare, quia iudicia dei non compre-
henduntur. Quæ ergo abyssus, quam inuocat abyssum?
Si profunditas est abyssus, putamus quòd cor hominis
abyssus est? Quid enim est profundius hac abysso? Lo-
qui homines possunt, videri possunt per operationem
membrorum, audiri in sermone, sed cuius cogitatio
penetratur? cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid
intus possit: quid intus agat, quid intus disponat, quid
intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Pu-
to non absurde intelligi abyssum hominem, de quo ali-
bi dictum est, Accedet homo ad cor altum, & exalta- *Psal.63.*
bitur deus. Si ergo homo abyssus est, quomodo abyssus

G inuocat abyssum? Homo inuocat hominem: inuocat
quasi quomodo deus inuocatur? Non: sed inuocat di-
citur ad se vocat. Nam dictum est de quodam, Mor-
tem inuocat: id est, sic viuit, vt mortem ad se vocet. Nã
nemo hominum est qui orationem faciat & inuocet
mortem, sed male viuendo homines mortẽ inuocant.
Abyssus abyssum inuocat, homo hominẽ. Sic discitur
sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum inuo-
cat. Abyssum inuocant sancti prædicatores verbi dei:
nunquid & ipsi abyssus? Vt noueris quia abyssus & ipsi,
1.Corin.4. apostolus ait, Minimum est vt à vobis diiudicer, aut
ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite am-
plius, Neque enim ego meipsum diiudico. Tantámne
profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ip-
sum hominem in quo est? Quanta profunditas infir-
Matth.26. mitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur
intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro
domino temere promittebat? Quãta abyssus erat? Quæ
tamen abyssus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Chri-
stus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo om-
nis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis pro-
ficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homi-
H ni aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitã æternam
prædicat. Sed tunc est vtilis abyssus abysso inuocante,
quando fit in voce cataractarum tuarum. Abyssus abys-
sum inuocat, homo hominem lucratur, non tamen in
voce sua, sed in voce cataractarum tuarum. Alium acci
pite intellectum, Abyssus abyssum inuocat in voce ca-
taractarum tuarum. Ego qui contremisco cum ad me
perturbata est anima mea, à iudiciis tuis timui vehemẽ-
Psal.35. ter. Iudicia enim tua abyssus multa, & abyssus abyssum
inuocat. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, pecca-
trice, molestiis & scandalis plena, concupiscentiis ob-
noxia, damnatio quędam est de iudicio tuo, quia tu di-
Gen.2.& 3. xisti peccatori, Morte morieris: & in sudore vultus tui
edes panem tuum: hæc abyssus prima iudicij tui. Sed si
male hîc vixerint homines, abyssus abyssum inuocat,
quia de pœna in pœnam transeunt, & de tenebris ad
tenebras, & de profunditate ad profunditatem, & de
supplicio ad supplicium, & de ardore cupiditatis in
flammas gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis ho-
mo iste cum ait, Ad meipsum anima mea turbata est,
propterea memoratus sum tui domine de terra Iorda-
I nis & Hermoniim. Humilis esse debeo. Exhorrui enim
iudicia tua, vehementer timui iudicia tua, ideo ad me
anima mea turbata est. Et quæ iudicia tua timui? Paruá
ne iudicia sunt ista? Magna sunt, dura sunt, molesta
sunt, sed vtinam sola essent: abyssus abyssum inuocat
in voce cataractarum tuarum: quia tu minaris, tu dicis
& post illos labores restare alteram damnationem: in
voce cataractarum tuarum abyssus abyssum inuocat.
Psal.138. Quò ergo abibo à facie tua, & à spiritu tuo quo fugiã,
si abyssus abyssum inuocat, si post istos labores timen-
tur grauiores? *Omnes suspensiones tuæ & fluctus tui super
me ingressi sunt.* Fluctus in his quæ sentio, suspensuræ
in his quæ minaris. Omnis perpessio mea, fluctus est
tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In flu-
ctibus inuocat abyssus ista, in suspensuris inuocat alte-
ram abyssum. In eo quòd laboro, omnes fluctus tui: in
eo quòd minaris grauius, omnes suspensiones tuæ su-
per me ingressæ sunt. Qui enim minatur, non premit,
sed suspendit: sed quia liberas, hoc dixi animæ meæ,
Spera in dominum, quoniã confitebor illi, salutare vul-
tus mei & deus meus. Quia magis crebra sunt mala, dul
cior erit misericordia tua. Ideo sequitur, *In die manda-
uit dominus misericordiam suam, & nocte declarauit.* Nulli va- K
cat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene
est. Audite cum vobis bene est. Discite cum tranquilli
estis sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum
colligite. Quando enim quisque in tribulatione est,
prodesse illi debet quod securus audiuit. Etenim in re-
bus prosperis mandat tibi deus misericordiam suam,
si ei fideliter seruieris, quia liberat te de tribulatione:
sed non tibi declarat ipsam misericordiam quam tibi
per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ip-
sa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet
tibi verum fuisse quod tibi per diem mandauit. Etenim
scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia do- Eccli.35.
mini in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in
tempore siccitatis. In die mandauit dominus miseri-
cordiam suam, & nocte declarauit. Non tibi ostendit
quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio vnde e-
ruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admo-
nemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas secu-
li significatur die, aduersitas seculi significatur nocte:
ita alio modo prosperitas seculi significatur æstate, ad-
uersitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formi- Prouer.6.
ca? Per æstatem colligit quod ei per hyemem prosit. & 30.
Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli L
estis, audite verbum domini. Vnde enim fieri potest
vt in hac tempestate seculi huius sine tribulatione to-
tum hoc mare transeatis? Vnde enim fieri potest? cui
hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metu-
enda est ipsa tranquillitas. In die mandauit dominus
misericordiam suam, & nocte declarauit. Quid ergo
agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio
deo vitæ meæ.* Hoc hic ago ceruus sitiens & desiderans
fontes aquarum, recordans dulcedinem fontis illius
qua ductus sum per tabernaculum vsque ad domum
dei, quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggrauat Sapien.9.
animam, apud me oratio deo vitæ meæ. Non enim vt
supplicem Deo, empturus sum de transmarinis locis,
aut vt exaudiat me deus meus nauigabo vt de longin-
quo afferam thura & aromata, aut de grege adducam
virulum vel arietem. Apud me oratio deo vitæ meæ.
Intus habeo victimam quam immolẽ, intus habeo thus
quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam
deum meum. Sacrificium deo spiritus contribulatus.
Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam, M
audi. *Dicam domino susceptor meus es. Quare mei oblitus es?*
Sic enim hic laboro quasi tu oblitus sis mei: tu autem
exerces me, & noui quia differs mihi, non mihi aufers
quod promisisti. Sed tamen quare mei oblitus es?
Tanquam de voce nostra clamauit & caput nostrum, Psalm.21.
Deus deus meus, quare me dereliquisti? Dicam deo su- Matth.27.
sceptor meus es, quare me oblitus es? Vt quid me re-
pulisti? Ex illa altitudine fontis intelligentiæ incom-
mutabilis veritatis, vt quid me repulisti? Quare graue-
dine & pondere iniquitatis meæ, iam illuc inhians, ad
ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox, Ego dixi in
ecstasi mea, vbi vidit nescio quid, magnum exces-
sum mentis, Ego dixi in ecstasi mea proiectus sum à Psalm.30.
facie oculorum tuorum. Comparauit enim hæc in qui-
bus esset, illis in quæ erectus erat, & vidit se longe pro-
iectum à facie oculorum Dei, sicut & hîc, vt quid me
repulisti? *Et vt quid contristatus incedo dum affligit me inimi-
cus, dum confringit ossa mea?* Tentator ille diabolus scanda-
lis vbique crebrescens, quorum abundantia refrigescit
charitas multorum, cum videat fortes Ecclesiæ ple-
rumque scandalis cedere, nónne dicit corpus Christi, Matth.24.

confringit

A confringit inimicus ossa mea? Ossa enim fortes sunt, & aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Hæc cum quisque considerat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi, nonne clamat, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus, dum confringit ossa mea? Non carnes meas tantum, sed etiam ossa mea, vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus, vt cæteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula fratres mei? *Exprobrauerunt mihi qui tribulant me.* Iterum illa vox, *Dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus ecclesiæ, vbi est deus tuus. Quantum hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes & patientes, quantum illis dictum est, vbi est deus vester? Liberet vos si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines videbant, coronas intrinsecus non videbant. Exprobrauerunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est deus tuus? Et ego propter hæc quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud quàm illud dicam, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* B Et quasi respondet, non vis vt conturbem te, hic posita in tantis malis, suspirans ad bona, sitiens & laborans, non vis vt conturbem te? *Spera in dominum quoniam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, repetit spei confirmationem. *Salus vultus mei & deus meus.*

In psalmum quadragesimum secundum Enarratio.

PSALMVS iste breuis est. Sic satisfacit mentibus auditorum, vt molestus non sit ventribus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima nostra, quam tristem esse dicit, quæ cantat in hoc psalmo. Tristem credo ex aliquo ieiunio suo, vel potius ex aliqua fame sua Nam ieiunium voluntatis est, fames necessitatis. Esurit ecclesia, esurit corpus Christi. Et homo ille vbique diffusus est, cuius caput sursum est, membra deorsum: eius vocem in omnibus psalmis vel psallentem vel gementem, vel lætantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam & familiarissimam habere debemus tanquam nostram. Non ergo diu est immorandum, vt insinuemus vobis quis loquatur. Sit vnusquisque in Christi corpore, & loquetur hic. Nostis autem hic omnes qui proficiunt, & qui cœlesti illi ciuitati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt, qui viam tenent, qui in desiderio terræ illius stabilissimæ spem tanquam ancoram præfixerunt. Noslis ergo
Matth. 13. quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc fru-
C mentum Christi inter zizania gemit: & hoc donec veniat tempus messis, id est, vsque in finem seculi, sicut exponit quæ non fallitur veritas. Gemens ergo inter zizania, id est, inter malos homines, inter dolosos & seductores, aut ira turbulentos, aut insidiis venenatos, circunspiciens simul cum illis esse se tanquam in vno agro per totum mundum, vnam pluuiam excipere, pariter perflari, pariterque secum aduersa nutriri, habere simul ista communia dona dei, malis bonisque con-
Matth. 5. cessa communiter, ab illo qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Videns ergo semen Abrahæ semen sanctum, quanta cum malis à quibus quandoque separandum est, nunc habeat communia, æqualiter nasci, eandem conditionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre corpora, simul vti luce, fontibus, fructibus, prosperitatibus atque aduersitatibus seculi, siue fame, siue

abundantia, siue pace, siue bello, siue salute, siue peste, D videns quanta habeat communia cum malis, cum quibus tamen non habet causam cõmunem, erupit in hãc vocem: *Iudica me deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Iudica, inquit, me deus, non timeo iudicium tuum, quia noui misericordiam tuam. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Nunc interim in hac peregrinatione nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tẽ- Matth. 13.
pus messis. Nondum discernis pluuiam meam, nondũ discernis lucem meam, discerne causam meam. Distet inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit. par infirmitas est, sed dispar conscientia: par labor, sed dispar desiderium. Desiderium impiorum peribit: de desiderio autem iustorum nisi certus esset pollicitator, dubitare deberemus. Finis desiderij nostri, ipse promissor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit. Seipsum dabit immortalibus immortalẽ, quia seipsum dedit mortalibus mortalem. Indica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. *Ab homine iniquo & doloso erue me.* Hoc est, de gente non sancta. Ab homine, à quodam genere hominum, quia quidam homo & quidam homo, & in his duobus vnus assumetur, & vnus Matth. 24.
relinquetur. Et quoniam patientia opus est ferendi vs- E
que ad messem quandam, si dici potest, ad indiscretam discretionem: simul enim sunt, & ideo discreta nõdum sunt. Zizania autem zizania sunt, & frumenta frumen Matth. 13.
ta sunt, & ideo discreta iam sunt. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda est ab illo qui iussit vt fortes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus: quod vt simus, ab illo erimus qui dixit, Qui perseuerauerit vsque Matth. 10.
in finẽ, hic saluus erit. ne forte sibi ipsa anima arrogãdo & 24.
fortitudinem debilitetur, continuò adiungit: *Quia tu es deus meus fortitudo mea, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam quærit tristitiæ suæ. *Quare, inquit, tristis incedo dum affligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me quotidianis tentationibus, immittens vel quod male amemus, vel quod male timeamus: & contra vtrunque pugnans anima, etsi non capta, tamen periclitans contrahitur tristitia, & dicit deo, Vt quid tristis incedo? Quærat ergo ab ipso, & audiat vt quid. Quærit enim in psalmo causam tristitiæ suæ dicens, Vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audiat ex Esaia, succurrat illa lectio, quæ modo recitata est, Spiritus, inquit, à me prodiet, Esaia. 57.
& omnem flatum ego feci: Propter peccatum modi- F
cum quidem contristaui illum, & auerti faciem meam ab illo, & contristatus est, & abiit in viis suis. Quid ergo quærebas, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audisti propter peccatum. Causa tristitiæ tuę peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Peccare volebas & laborare nolebas, vt parum tibi esset quòd esses iniustus, nisi vt eum esse iniustum voluisses, à quo in te vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio psalmo, Bonum est mihi quòd humiliasti me, vt discam Psal. 118.
iustificationes tuas. Didiceram elatus iniquitates meas, discam humiliatus iustificationes tuas. Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus? De inimico quereris: reuera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc habes quid agas. Elige consilium, regem admitte, tyrannum exclude. Sed vt hoc faciat, quid dicit, quid supplicat, quid orat, attende. Ora quod audis, ora cum audis, omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Quia ipse est lux tua & ve-

G ritas tua. Hæc nomina duo, res vna. Quid enim aliud
lux dei, nisi veritas dei? Aut quid veritas dei nisi lux dei?
Ioan. 8. Et hoc vtrumque vnus Christus. Ego sum lux mundi,
Ioan. 14. qui credit in me, non ambulabit in tenebris. Ego sum
via, veritas & vita. Ipse lux, ipse veritas. Veniat ergo &
eruat nos discernentes modo causam nostram à gente
non sancta, eruat ab homine iniquo & doloso. Separet
Matth. 13. frumentum à zizaniis: quia ipse mittet angelos suos
messis tempore, vt colligant de regno eius omnia scan
dala, & mittant in ignem ardētem, frumentum autem
eius congregent in horreum. Emittat lucem suam &
veritatem suam, quia ipsa iam nos deduxerunt & per-
duxerunt in montem sanctum eius, & in tabernacula
eius. Pignus habemus, præmium speramus. Sanctus
mons eius, sancta ecclesia eius. Mons ille est, qui creuit
Daniel. 2. ex minimo lapide, secundum visionem Danielis, con-
fringens regna terrarum, & in tantum excrescens vt
impleret vniuersam faciem terræ. In hoc monte se ex-
Psalm. 3. auditum dicit qui dicit, Voce mea ad dominum cla-
maui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Quisquis
præter istum montem orat, non sese speret exaudiri ad
vitam æternam. Exaudiuntur enim multi ad multa, nec
H sibi plaudant quòd exaudiuntur. Exauditi sunt dæmo-
Matth. 8. nes vt in porcos mitterentur. Exaudiri ad vitam æter-
nam cōcupiscamus, propter desiderium quo dicimus,
Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Illa lux oculum
Matth. 5. cordis inquirit, Beati enim, inquit, mundo corde, quia
ipsi deum videbunt. Modo in monte eius sumus, id est,
in ecclesia eius, & in tabernaculo eius. Nam tabernacu-
lum peregrinantium est, domus cohabitantium: est &
tabernaculum peregrinantium & militantium. Cum
audis tabernaculum, bellum intellige, hostem caue.
Psalm. 83. Domus autem, de qua dixit, Beati qui habitant in do-
mo tua, in secula seculorū laudabunt te. Iam ergo per-
ducti ad tabernaculum, & positi in monte sancto eius,
quam spem gerimus? *Et introibo ad altare dei.* Est enim
quoddam sublime altare inuisibile, quò non accedit
iniustus. Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud
securus accedit. Illic inueniet vitam suam, qui in isto
discernit causam suam. Et introibo ad altare dei, de
monte sancto eius, & de tabernaculo eius. De sancta
ecclesia eius introibo ad altare dei sublime. Quale ibi
sacrificium est? Ipse qui intrat assumetur in holocau-
stum. Introibo ad altare dei. Quid est quod dicit, ad al-
I tare dei? *Ad deum qui lætificat iuuentutem meam.* Iuuentus
nouitatem significat, tanquam diceret, Ad deum qui
lætificat iuuentutem meam, id est nouitatē meam. Læ-
tificat nouitatem meam, qui contristauit vetustatem
meam. Incedo enim modo tristis in vetustate, tunc au-
tem stabo gaudens in nouitate. *Confitebor tibi in cithara
deus deus meus.* Quid est in cithara confiteri, & in psal-
terio confiteri? Non enim semper in cithara, nec sem-
per in psalterio. Duo hæc organa musicorum habent
inter se distinctam discretamq; rationem, dignam cō-
sideratione & commendatione memoriæ. Vtrumque
hoc manibus portatur & tangitur, & significat opera
quædam nostra corporalia. Vtrumque bonum, si quis
norit psallere, si quis norit citharizare. Sed quia psalte-
rium istud organum dicitur quod de superiore parte
habet testudinem: illud scilicet tympanum & conca-
uum lignum cui chordæ innitentes resonant: cithara
verò idipsum lignum cauum & sonorum ex inferiore
parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in
psalterio sint, quando in cithara, vtraque tamen placi-
ta deo, & suauia eius auditui. Quādo ergo ex præceptis
dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes & obau- K
dientes ad implenda præcepta eius, vbi facimus & non
patimur, psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, non
enim aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur
tribulationum, tentationum, scandalorum in hac ter-
ra, quia non patimur nisi ex inferiore parte, id est, ex eo
quòd mortales sumus, ex eo quòd primæ nostræ cau-
sæ quiddam tribulationum debemus, & quia patimur
multa ab eis qui non sunt desuper, cithara est. Venit e-
nim sonus suauis ex inferiore parte, patimur & psalli-
mus, vel potius cantamus vel citharizamus. Quando
dicebat apostolus euangelizare se, & prædicare euan-
gelium toto orbe terrarum ex præcepto dei, quia illud
euangelium se nō ab hominibus neque per hominem, Galat. 1.
sed per Iesum Christum accepisse dicebat, desuper so-
nabant chordæ. Cum vero dicebat, Gloriamur in tri- Roma. 5.
bulationibus, scientes quia tribulatio patientiam ope-
ratur, patientia probationem, probatio spem: cithara
sonabat ex inferiore quidem, sed tamen dulciter. Om-
nis enim patientia dulcis est deo. Si autem in ipsis tri-
bulationibus defeceris, citharam fregisti. Quare ergo
modo dixit, Confitebor tibi in cithara? Propter illud
quod dixerat, Vt quid tristis incedo dum affligit me
inimicus? Patiebatur enim quiddam ex inferiore affli- L
ctione, & in eo ipso tamen volebat placere deo, & gra-
tias gestiebat agere deo fortis in tribulationib*. Et quia
sine tribulatione esse non poterat, patientiam deo de-
bebat. Cōfitebor tibi in cithara deus deus meus. Et rur-
sus ad animam suam, vt ex inferiore illo sonoro ligno
capiat sonum, *Vt quid tristis es*, inquit, *anima mea, & vt
quid conturbas me?* In tribulationibus sum, in lāguoribus,
in mœroribus, vt quid me conturbas ô anima? Quis di-
cit? Cui dicit? Animæ dicit, omnes nouimus: planum
est enim, ad illam directus est sermo, Vt quid tristis es
anima mea, & vt quid conturbas me? Queritur perso-
na loquens. Nunquid caro animæ loquitur, cum caro
sine anima non loquatur? Proprium enim magis est, vt
anima carnem alloquatur, quàm vt caro alloquatur a-
nimam. Sed quia non dixit, Quare tristis es caro mea:
sed ait, quare tristis es anima mea: si enim carnem allo-
queretur, fortasse non diceret, Quare tristis es: sed, qua-
re doles. Dolor enim animæ tristitia dicitur. Molestia
verò quæ fit in corpore, dolor dici potest, tristitia non
potest: sed ex dolore corporis plerumque anima cōtri-
statur. Interest tamen quid doleat, & quid contristetur. M
Dolet enim caro, tristis est anima, & aperta ista vox est,
Vt quid tristis es anima mea? Non enim anima alloqui-
tur carnem, quia non dixit, Vt quid tristis es caro mea:
nec caro animam, quia absurdum est vt inferior allo-
quatur superiorem. Ergo intelligamus habere nos ali-
quid vbi imago dei est, mentem scilicet atque rationē.
Ipsa mens inuocabat lucem dei, & veritatem dei. Ipsa
est qua capimus iustum & iniustum, ipsa est qua discer-
nimus verum à falso, ipsa est quæ vocatur intellectus,
quo intellectu carent bestiæ, quem intellectū quisquis
in se negligit, & postponit cæteris, & ita abiicit quasi
non habeat, audit ex psalmo, Nolite esse sicut equus & Psalm. 31.
mulus, quibus non est intellectus. Intellectus ergo no-
ster alloquitur animam nostram: ista in tribulationibus
marcida est, fessa in angoribus, contracta in tentatio-
nibus, ægra in laboribus. Erigit eā mens desuper capiēs
veritatem, & dicit, Vt quid tristis es anima mea, & vt
quid conturbas me? Vide si non est ista allocutio in il-
lo conflictu apostoli in se præfigurantis quosdam, &
forte nos, & dicentis, Condelector legi dei secundum Roma. 7.
interiorem

A interiorem hominem, video autem aliam legem in mẽbris meis: id est, motus quosdam carnales: & in quadam lucta & quasi desperatione inuocat gratiam dei, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Tales ita pugnantes etiã ipse dominus in se præ- *Matth. 26.* figurare dignatus est, cum ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Ille enim non nouerat ad quod vene- *Ioan. 10.* rat: Ille passione pauebat, qui dixerat, Potestatẽ habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollit illam à me, sed egoipse pono eam à me, & iterum sumo eam? Sed tristis est anima mea vsque ad mortem, qui dixit, quædam membra sua in se figurauit. Plerunque enim iam mens credit & bene nouit futurum hominem secundum fidem suam in gremio Abrahæ: credit hoc, & tamen cum venerit aliquis articulus mortis, turbatur ex familiaritate quadam seculi huius, erigit auditum in illam vocem dei internam, audit rationabile carmen, intrinsecus. Ita enim desuper in silentio sonat quiddã non auribus sed menti, vt quicunque audit illud melos, tædio afficiatur ad

B strepitum corporalem, & tota ista vita humana tumultus ei quidam sit impediẽs auditum superni cuiusdam soni nimium delectabilis & incomparabilis & ineffabilis. Et reuera cum ita contingit ex aliqua perturbatione, vim pariturbomo alloquens animã suam, Vt quid tristis es anima mea, & vt quid conturbas me? An forte ideo, quia difficilè purgata vita inuenitur, cum ille iudicat qui nouit ad purũ & liquidum iudicare? Quia etsi probabilis iam vita est inter homines, ita vt homines quid iam reprehendant iuste non habeant, procedit examen ab illius oculis, procedit regula exæquans non fallaciter, & inuenit in homine quædam quæ reprehendat deus, quæ homines reprehendenda non videbãt, nec illeipse intus qui iudicandus est. Hæc timens anima forte côturbatur, alloquitur eam mens quasi dicens, quid times de peccatis, quia non potes omnia deuitare? *Spera in dominum, quoniam confitebor illi.* Quædam sanat præsens allocutio, reliqua purgat fidelis confessio. Planè time si iustum te dicis, si non habes illam vocem *Psalm. 142.* ex alio psalmo, Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Quare ne intres in iudicium cum seruo tuo? Misericor

C dia tua mihi opus est. Nam si iudicium exhibueris sine *Psalm. 129.* misericordia, quò ibo? Si iniquitates obseruaueris do- *Psalm. 142.* mine, domine quis sustinebit? Ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Ergo si non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, quia quicunque hic viuit, quãtumlibet iuste viuat, væ illi si cum illo in iudicium intrauerit deus. Nam ex alio propheta arrogantes & superbos *Hiere. 2.* identidem sic obiurgat, Vt quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit dominus. Noli ergo iudicio contẽdere, da operam esse iustus, & quãtumcũque fueris, confitere te peccatorem. Semper spera misericordiam, & in ista humili confessione securus alloquere turbantem te, & tumultuantem aduersus te animam tuam: Vt quid tristis es anima mea, & vt quid cõturbas me? Forte in te volebas sperare, spera in dominum: noli in te. Quid enim es in te? quid es de te? Ille sit sanitas in te, qui suscepit vulnera propter te. Spera, inquit, in dominum, quoniam confitebor illi. Quid illi confiteberis? *Salutare vultus mei deus meus.* Tu es salutare vultus mei, tu sanabis me. Aeger ad te loquor, agnosco medicum, non me iacto sanum. Quid est agnosco medicum, non me iacto sanum? Quod in alio Psalmo dicitur, Ego dixi domine miserere mei, sana ani- D mam meam quia peccaui tibi. Hæc vox fratres tuta est, sed vigilate in operibus bonis: tangite psalterium obediendo præceptis, tangite citharam tolerando passiones. Frange esurienti panem tuum, audisti ab Esaia, no- *Esaiæ 58.* li ieiunium putare sufficere. Ieiunium te castigat, non al terum reficit. Fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri præ stiteris latitudinem. Ecce fraudasti animam tuam, cui dabis quod tibi abstulisti? vbi pones quod tibi denegasti? Quàm multos pauperes saginare potest intermissũ hodie prandiũ nostrum? Ita ieiuna, vt alio manducante prandisse te gaudeas propter orationes, vt exaudiaris. Ibi enim ait, Adhuc loquente te dicam, ecce adsum. Si fregeris ex animo esurienti panem, quia plerũque fit à tristibus & à murmurantibus vt careant tædio interpellantis, non vt reficiant viscera indigentis. Hilarem autem datorem diligit deus. Si panem dederis tristis, *2. Cor. 9.* & panem & meritũ perdidisti. Ergo ex animo fac, vt ille qui intus videt, adhuc loquente te dicat, ecce adsum. Quàm celeriter accipiũtur orationes bene operãtiũ, & *Esaiæ 58.* hæc iustitia hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemosyna, oratio. Vis orationẽ tuam volare ad deũ? Fac illi duas E alas, ieiunium & eleemosynam. Tales nos inueniat, vt securos inueniat lux dei, veritas dei, cum venerit liberare nos à morte, qui iã venit subire pro nobis mortẽ.

In psalmum quadragesimumtertium enarratio.

PSALMVS iste filiis Core dicitur, sicut eius titulus præfert. Interpretatur autem Core caluitium vel caluaria, & inuenimus in Euangelio dominum Iesum Christum in loco caluariæ cru- *Matth. 27.* cifixum. Ergo clarum est, quòd filiis passionis eius cantatur hic psalmus. Habemus autem hinc euidentissimum & firmissimum testimonium apostoli Pauli, quia cum in persecutionibus gentilium laboraret Ecclesia, hunc sumpsit versum, quem interponeret ad exhortationẽ & consolationem patientiæ. Hinc enim dictum est quod ille in epistola sua posuit, Pro- *Roma. 8.* pter te mortificamur tota die, deputati sumus vt oues occisionis. Vocem ergo martyrum audiamus in psalmo, & vox martyrum videte quàm bonam causam habeat, cum dicit, propter te. Nam & dominus ideo addidit, propter iustitiam, cum diceret, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, ne quisquã per- F secutionem patiens ex ipsa pœna quæreret gloriam, nõ *Matth. 5.* bonam habens causam. Et hinc exhortatus suos ait, Beati eritis cum vobis illa & illa fecerint vel dixerint homines propter me. Hinc ergo vox martyrum, propter te mortificamur tota die. Est autem magnæ consi- *Roma 8.* derationis & magnæ profunditatis consilium dei quid causæ fuerit, vt cum patres nostros patriarchas, & totum illum populum Israel eduxerit in manu fortissima de Aegypto, & persequentes inimicos eorum in mari demerserit, duxeritque per contradicentes gentes, debellatisque hostibus in terrã promissionis posuerit, victoriásque magnas ex paucitate suorũ in magna inimicorum multitudine fecerit, postea placuerit ei quasi auertere se à populo suo, vt stragem occisionis & mortis paterentur sancti eius, & nemo resisteret, nemo defenderet, nemo prohiberet: quasi auerteret faciem suã à gemitibus eorum, quasi oblitus sit eos, quasi ipse non sit deus qui de manu valida & brachio excelso euidentissima potentia patres nostros, id est, illum populum sicut duxit ab Aegypto liberatũ, victis pulsisque de terra sua gentibus cõstituerit in regno, mirantibus omnibus quòd sæpe à paucis multi victi essent. Hoc ergo in genitu

G gemitu confessionis incipit cantari in psalmo isto. Nõ frustra enim ista facta sunt: nisi vt intelligatur quare facta sint. Proinde quia facta sunt, manifestum est: quare sint facta, altius quærendum est. Ideo titulus non habet tantum filiis Core: sed, *Intellectus filiis Core*. Hoc & in illo psalmo est, cuius primum versum ipse dominus de Psalm. 21. cruce dixit, Deus meus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Transfigurans enim nos in id quod dicebat, & in corpus suum, quia & nos sumus corpus eius, ille caput nostrum, vocem de cruce non dixit suã, sed nostram. Non enim vnquam eum dereliquit deus, nec ipse à patre vnquam recessit, sed propter nos dixit hoc, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Nam sequitur ibi, Lõge à salute mea verba delictorum meorum. Et ostendit ex quorum persona hoc dixerit. Non enim in ipso delictum potuit inueniri. Clamabo ad te, inquit in ipso psalmo, per diem, & non exaudies, & nocte: subauditur vtique, & non exaudies: sed addidit, & non ad insipientiam mihi: id est, non exaudies: id est, hoc ipsum quòd non exaudies: non ad insipien- H tiam mihi reputabis, sed ad intellectum. Quid est ad intellectum non exaudies? Id est, me non exaudies ad temporalia, vt intelligam à te desideranda sempiterna. Non ergo relinquit deus & cum videtur relinquere: tollit quod male desiderasti, & docet quid debeas bene desiderare. Si enim semper deus in istis prosperitatibus faueret nobis, vt omnia nobis abundarent, nullámque in tempore isto mortalitatis nostræ tribulationem, nullas pressuras angustiásque pateremur, nõ diceremus nisi ista esse summa bona quæ præstat deus seruis suis, & maiora ab illo non desideraremus. Ideo autem huic vitæ male dulci miscet amaritudines tribulationum, vt alia quæ salubriter dulcis est, requiratur, hoc est intellectum filiis Core. Denique audiamus psalmum, & ibi potius videamus. *Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annunciauerunt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum & in diebus antiquis*. Admirantes quare in istis diebus tanquam deseruerit eos, quos in passionibus exercere voluerit, recolũt præterita quæ audierunt à patribus tanquam dicentes, non ea quæ patimur nobis retulerunt patres nostri. Nam & in illo psalmo hoc dixit, In te sperauerunt patres nostri, spe- Psalm. 21. rauerunt & eruisti eos. Ego autem sum vermis & non I homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Illi sperauerunt & liberasti eos, ego speraui & reliquisti me, & sine causa credidi in te, & sine causa nomen meum scriptum est apud te, & nomen tuum scriptum est in me. Hæc ergo nobis indicauerunt patres nostri.

Manus tua gentes disperdidit & plantasti eos, infirmasti populos & expulisti eos. Id est, populos expulisti de terra sua, vt istos introduceres atque plantares, eorúmque regnum tua misericordia confirmares. Hæc audiuimus à patribus nostris. Sed forte ideo illi ista potuerunt, quia fortes erant, quia præliatores, quia inuicti, quia exercitati, quia bellicosi? Absit. Non hoc indicauerunt nobis patres nostri, non hoc habet scriptura. Sed quid habet nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo hæreditate possederunt terram, & brachium ipsorum non saluos fecit eos, sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*. Dextera tua, potentia tua: brachium tuum, ipse filius tuus, & illuminatio vultus tui. Sed quid est hoc? quia talibus signis eis affuisti, vt præsens intelligereris. Nunquid enim quando nobis deus aliquo miraculo adest, faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectu miraculi suam præsentiam insinuat hominibus. Denique omnes qui mirantur ad huiuscemodi facta, quid di- K cunt? Vidi deum præsentem. Sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui. *Quoniam complacuisti in eis*. Hoc est, sic cum eis egisti, vt bene placeres in eis: vt quisquis eos attenderet quomodo cum eis ageretur, diceret, quia vere deus est cum illis, & deus illos agit. Quid ergo? Alter erat tunc, & alter est nunc? Absit. Quid enim sequitur? *Tu es ipse rex meus & deus meus*. Tu es ipse, non enim mutatus es. Tempora mutata video, creator temporum non mutatur. Tu es ipse rex meus & deus meus. Tu me soles ducere, tu me soles regere, tu mihi soles subuenire. *Qui mandas salutem Iacob*. Quid est, qui mandas? Etiam si tu per tuam prorsus substantiam atque naturam qua es quicquid es, nec per hoc quod es interfuisti patribus, vt facie ad faciem te viderent: tamen per quamlibet creaturam tu mandas salutem Iacob. Etenim illa visio facie ad faciem, liberatis in resurrectionem seruatur. Et illi patres etiam noui testamenti quãuis reuelata mysteria tua viderint, quamuis reuelata secreta annũciauerint, tamen in speculo se videre dixerunt & in ænigmate: seruari autem visionem in futurum facie ad faciem intelligitur, quando venerit quod ipse apostolus ait, Mortui enim estis, 1. Cor. 1. & vita vestra abscondita est cum Christo in deo: cum L autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos ap- Coloss. 3. parebitis cum ipso in gloria. Tunc ergo nobis seruatur visio illa facie ad faciem, de qua & Ioannes dicit, Dilectissimi, filij dei sumus, & nondum apparuit quid 1. Ioan. 3. erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et si ergo tunc patres nostri non te viderunt facie ad faciem secundum quod tu es, etiamsi ista visio seruatur in resurrectione, tamen etsi angeli adfuerunt, tu mandas salutem Iacob: non solùm si per te ades, sed per quamcunque creaturã tuam affueris, tu mandas hoc propter salutem seruorum tuorum, quod tuipse per te facis: hoc autem fit pro salute seruorum tuorum quod faciunt quibus mandas. Cum ergo tu ipse sis rex meus & deus meus, & tu mandas salutem Iacob, quare ista nunc patimur? Sed forte præterita tantum narrata sunt nobis: de futuro autem non est aliquid tale sperandum? Imò vero sperandum.

In te inimicos nostros ventilabimus. Ergo patres nostri indicauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis: quia manus tua gentes dis- M perdidit, eiecisti populos & plantasti eos. Ista præterita sunt, de futuro verò quid erit? In te inimicos nostros ventilabimus, veniet tempus quando omnes inimici Christianorum sicut palea ventilentur, sicut puluis ven- Matth. 3. tilentur, & de terra proiiciantur. Ergo & præterita sic Psalm. 1. sunt nobis narrata, & futura talia prænunciata, in medio præsentium quare laboramus, nisi in intellectu filiis Core? In te inimicos nostros ventilabimus. *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos*. Hoc de futuro.

Non enim in arcu meo sperabo, Quomodo nec patres in gladio suo. *Et gladius meus non saluum faciet me. Saluos enim fecisti nos ex affligentibus nos*. Et hoc figura præteriti de futuro dicitur: sed ideo tanquam præteritum dicitur, quia tam certum est quasi factum sit. Intendite quare pleraque prophetæ ita dicunt tanquam præterita sint, cum prænũcientur futura non facta. Nam & de ipso domino futura passio prænunciabatur, & tamen foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: non dixit, fodient & dinumerabunt. Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt Psalm 21. me: non dixit, considerabunt & conspicient. Diuise-

runt

A runt ſibi veſtimenta mea : non dixit, diuident. Omnia
iſta tanquam præterita dicuntur cum futura ſint, quia
deo & futura tam certa ſunt tanquam præterita ſint.
Nobis enim ea quæ præterierunt certa ſunt, quæ futura,
incerta ſunt. Nouimus enim aliquid accidiſſe, & non
poteſt fieri vt non acciderit quod accidit. Da prophe-
tam cui tam certum ſit futurum, quàm tibi prçteritum:
& quàm tibi quod meminiſti factum, non poteſt fieri
vt non ſit factum : tam illi quod nouit futurum, non
poteſt fieri vt non fiat. Ideo de ſecuritate dicuntur tan-
quam præterita, quæ adhuc futura ſunt. Hoc ergo ſpe-
ramus. Saluos enim feciſti nos ex affligentibus nos.

Et eos qui oderant nos confudiſti. In deo laudabimur tota die.
Videte quemadmodum miſcet etiam verba futuri tem
poris, vt intelligas & præterita quæ dicta ſunt, de fu-
turo eſſe prædicta. In deo laudabimur tota die. *Et in
nomine tuo confitebimur in ſecula.* Quid laudabimus? quid
confitebimur? Quia ex omnibus affligentibus nos erui-
ſti nos, qui regnum perpetuum dabis nobis, quia com-
Pſalm. 83. plebitur in nobis, Beati qui habitant in domo tua do-
mine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hæc ergo fu-
B tura cum certa ſint nobis, & illa præterita cùm à patri-
bus noſtris audierimus, quid modo? *Nunc autem re-
pulisti & confudisti nos.* Confudiſti non in conſcientia
noſtra, ſed in facie hominum. Erat enim tempus quo
affligerentur Chriſtiani, cùm vtique fugerent, cùm vbi-
que diceretur, Chriſtianus eſt : tanquam ad inſulta-
tionem & ad opprobrium pertineret. Vbi eſt ergo ille
deus noſter, rex noſter, qui mandat ſalutem Iacob?
Vbi eſt ille qui fecit omnia, quæ nobis narrauerunt pa-
tres noſtri? Vbi eſt qui facturus eſt omnia, quæ nobis
reuelauit per ſpiritum ſuum? Nunquid mutatus eſt?
Sed in intellectu filiis Core fiunt hæc. Aliquid enim
intelligere debemus, quare nos iſta omnia medio tem-
pore pati voluit. Quæ omnia? Nunc autem repuliſti &
confudiſti nos. *Et non egredieris deus in virtutibus noſtris.*
Procedimus ad inimicos noſtros, & tu nobiſcum non
procedis. Videmus eos, præualent illi, & nos inualidi
ſumus. Vbi eſt illa virtus tua? Vbi eſt dextera & poten-
Exod. 14. tia tua? Vbi mare ſiccatum? Vbi Aegyptij perſequen-
& 17. tes, fluctibus obruti? Vbi Amalech reſiſtens in crucis ſi-
gno ſuperatus? Et non egredieris deus in virtutibus
C noſtris. *Auertiſti autem nos retrorſum præ inimicis noſtris.*
Vt quaſi illi ante ſint, nos retro : illi victores, nos victi
deputemur. *Et qui nos oderunt diripiebant ſibi.* Quid
tuſi nos? *Dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in nationi-
bus diſperſiſti nos.* A nationibus manducati ſumus. Hi
ſignificantur qui ſic paſsi ſunt vt in corpus gentium
verterentur. plangit enim eos eccleſia tanquam mem-
bra ſua deuorata. *Vendidiſti populum tuum ſine precio.*
Vidimus enim quos dediſti, non vidimus quid acce-
piſti. *Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum.* Nun-
quid etiam quando fugiebant Chriſtiani perſequenti-
bus inimicis idololatris, fiebant congregationes & iu-
bilationes Deo? Nunquid concinebantur hymni de
eccleſiis dei qui ſolent in pace concini, dulcíque con-
centu fraternitatis dei auribus perſonari? Et non fuit
multitudo in iubilationibus eorum. *Poſuiſti nos in op-
probrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his qui in
circuitu noſtro ſunt. Poſuiſti nos in ſimilitudinem in nationibus.*

Quid eſt in ſimilitudinem? Quando maledicentes
homines ſimilitudinem dant de eo quem deteſtan-
tur, ſic moriaris, ſic puniaris. Quanta tunc dicta ſunt
talia, ſic crucifigaris : hodiéque non deſunt hoſtes
Chriſti, illi ipſi Iudæi contra quos quãdo defendimus
Chriſtum, dicunt nobis, ſic moriaris, quomodo & ille. D
Non enim illam mortem intuliſſent, niſi eo modo mo
ri vehementer exhorruiſſent, aut quid myſterij habe-
ret, ſi intelligere potuiſſent. Cæcus quando inungitur,
collyrium in manu medici non videt. Nam crux ipſa
& pro ipſis perſequentibus facta eſt. Inde ſunt poſtea
ſanati, & in eum crediderunt quem ipſi occiderunt.
Poſuiſti nos in ſimilitudinem in nationibus. *Commo-
tionem capitis in populis.* Commotionem capitis ad inſul-
tandum. Et locuti ſunt labiis & mouerunt caput : hoc Math. 27.
domino, hoc etiam omnibus ſanctis eius, quos perſe-
qui, quos tenere, quos illudere, quos tradere, quos af-
fligere, quos occidere potuerunt. *Tota die verecundia
mea contra me eſt, & confuſio vultus mei operuit me. A voce ex-
probrantis & obloquentis.* Hoc eſt à voce inſultantium
& crimen mihi obiicientium, quia colo te, quia con-
fiteor te: & crimen mihi obiicientium de illo nomine,
vnde mihi omnia crimina delebuntur. A voce expro-
brantis & obloquentis, id eſt, contra me loquentis.

A facie inimici & perſequentis. Et quis hic intellectus?
Quæ præterita dicta ſunt, non in nobis fient : quæ fu- E
tura ſperantur, non apparent. Præterita: In magna glo-
ria tua eductus eſt populus de Aegypto, liberatus à per- Exod. 14.
ſequentibus, ductus per gentes, expulſis gentibus collo-
catus in regno. Quæ futura? Educendus populus de
iſta Aegypto ſeculi, duce Chriſto apparente in gloria
ſua : ponendi ſancti ad dexteram, iniqui ad ſiniſtram: Math. 25.
damnandi iniqui cum diabolo in æterna pœna, acci-
piendum regnum à Chriſto cum angelis in ſempiter-
num. Hæc futura, illa præterita. In medio quid? Tribu-
lationes. Quare? Vt appareat animus colens deũ, quan-
tum colat deum, vt videatur vtrum gratis colat eum, à
quo ſalutẽ gratis accepit. Si enim tibi dicat deus, quid
dediſti mihi vt facerem te? Certe ſi factus promeruiſti
me, non me promerueras antequam facerem te. Quid
dicturi ſumus ei qui primò gratis nos fecit? quia bonus
eſt, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipſa repara-
tione, de ſecũda natiuitate quid dicturi ſumus? Meri-
ta noſtra feciſſe vt nobis illa ſalus perpetua mitteretur
à domino? Abſit. Si merita noſtra aliquid facerent, ad
damnationem noſtram veniret. Non venit ille ad in-
ſpectionem meritorum, ſed ad remiſsionem peccato-
rum. Nõ fuiſti & factus es, quid deo dediſti? Malus fui- F
ſti & liberatus es: quid deo dediſti? Quid nõ ab eo gra-
tis accepiſti? Meritò & gratia nominatur, quia gratis
datur. Exigitur ergo à te, vt & tu gratis eum colas, non
quia dat temporalia, ſed quia præſtat æterna. Sed ipſa
æterna vide ne aliter cogites, & cogitando æterna car-
naliter, nihilo minus deũ gratis non colas. Quid enim?
Si ideo colis deum, quia dat tibi fundum, nõ eum cul-
turus es quia tollit tibi fundum? Sed forte tu dicis, ideo
eum colam, quia dabit mihi vllam, non tamen tempo-
ralem. Nihilo minus adhuc corruptam mentem geris.
Amore enim caſto non colis, adhuc mercedem expe-
tis. Ea enim vis habere in futuro ſeculo, quæ hic neceſſe
eſt relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem, nõ am-
putare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurio-
ſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim ali-
quando homines ad cœnam magnam, & cùm ad eam
volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium
continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum eſt?
Noli ergo talia ſperare tibi danda à deo, qualia hic te
iubet contemnere. Hæc enim ſperabãt Iudæi, ideo tur-
babantur in illa quęſtione. Nam & ipſi reſurrectionem
ſperãt, ſed ad tales voluptates corporis ſe ſperãt reſur-

rectуros,

G recturos, quales hic amant viuentes. Ideo cùm eis pro-
poneretur quęstio illa a Sadducæis, qui nō credunt re-
surrectionem, de illa muliere quæ nupsit septem fratri-
bus sibimet succedentibus, cuius eorum in resurrectio-
ne futura erat, vox deficiebat, & respondere non pote-
rāt. At verò domino quando est proposita, quia nobis
resurrectio talis promittitur, non qua repetantur hu-
iusmodi voluptates, sed qua æterna de ipso deo gaudia
Matt.22. comparentur, respondit dominus & ait, Erratis nesci-
entes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione
enim neque nubent, neque vxores ducent. Non enim
incipient mori: id est, non ibi quæritur successor, vbi
non erit decessor. Et quid erit? Sed erunt, inquit, æqua-
les angelis dei. Nisi fortè putas quòd angeli epulis quo-
tidianis & vino quo te inebrias gaudeant, aut hoc for-
te arbitraris, quòd angeli vxores habeant. Nihil eorum
est apud angelos. Vnde gaudent angeli, nisi vnde do-
Matth.18. minus ait, Nescitis quia angeli eorum semper vident
faciem patris? Si ergo ad faciem patris gaudent angeli,
ad tale gaudium te præpara: aut si inuenis melius quàm
videre faciem dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo,
H si vel suspicaris aliquid pulchrius, quàm est ille à quo
est omne pulchrum, quod te teneat ne illum cogitare
merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo
hominibus. Qualis apparebat, iam dixi, homo homi-
nibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid
Esa.53. magnum apparebat, de quo dictum est, Vidimus eum,
& non habebat speciem neque decorem? Quis non ha-
bebat speciem neque decorem? De quo item dicitur:
Psalm.44. Speciosus forma præ filiis hominum. Vt homo non ha
bebat speciem neque decorem, sed speciosus forma ex
eo quod est præ filiis hominum. Ideo formam illam
de forma carnis ostendens oculis intuentium, quid ait?
Ioan.14. Qui diligit me, mandata mea custodit: & qui diligit
me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostē-
dam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis
promittebat. Sed quid est hoc? Quasi diceret, videtis
formam serui, occulta est forma dei. Per hanc vobis
blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio,
illa grandes pasco. Ergo vt hæc fides nostra qua pur-
gamur, ad inuisibilia præpararemur, hoc est, quod in intel-
lectu filiis Core facta sunt ista omnia, vt detraheren-
I tur sanctis ea quæ habebant, detraheretur & ipsa vita
temporalis: vt non propter hæc ipsa temporalia cole-
rent ipsum æternum, sed amore illius casto tolerarent
hæc omnia, quæ pro tempore paterētur. Denique quia
intellexerunt hoc filij Core, quid dicunt? *Hæc omnia
venerunt super nos, & obliti non sumus te.* Quid est, & obli-
ti non sumus te? *Et inique non egimus in testamento tuo. Et
non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras de
via tua.* Ecce est intellectus, quia non recessit retro cor
nostrum, quia obliti non sumus te, quia inique non e-
gimus in testamento tuo, positi in magnis tribulationi-
bus & persecutionibus gentium, declinasti semitas no-
stras de via tua. Semitæ enim nostræ erant in volupta-
tibus seculi. Semitæ nostræ erāt in prosperitatibus tem-
poralium rerum. Tulisti semitas nostras de via tua, &
Matth.7. ostendisti nobis quàm arcta & angusta via est quæ du-
cit ad vitam. Et declinasti semitas nostras de via tua.
Quid est declinasti semitas nostras de via tua? Tāquam
diceret nobis, In tribulatione positi estis, multa pati-
mini, multa quæ amabatis in hoc seculo amisistis, sed
non vos dimisi in via, quam angustam vos doceo. La-
tas semitas quærebatis. Quid vobis dico? Hac itur ad
vitam sempiternam. Qua vultis ambulare? ad mortem
pergitis. Quàm lata & spaciosa via est quæ ducit ad in- K
teritum, & multi sunt qui ambulant per eam. Quàm ar-
cta & angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt
qui ambulant per illam. Qui sunt pauci? Qui tolerant Matt.13.
tribulationes, qui tolerant tentationes, qui in istis om- Marc.4
nibus molestiis non deficiunt, qui non ad horam gau- Luc.8.
dent ad verbum, & in tempore tribulationis tanquam
orto sole arescunt, sed habent radicem charitatis, sicut
audiuimus quod modo lectum est in Euangelio. Ra-
dicem, inquam, charitatis habe, vt cùm sol exortus fue-
rit, non te vrat, sed nutriat. Hæc omnia venerunt super
nos, & obliti non sumus te, & inique non egimus in te-
stamento tuo, & non recessit retro cor nostrum. Sed
quia hæc omnia inter tribulationes facimus, iam in an-
gusta via ambulantes, declinasti semitas nostras de via
tua. *Quoniam humiliasti nos de loco infirmitatis.* Ergo exal-
tabis nos in loco fortitudinis. *Et operuit nos vmbra mor-
tis.* Hæc enim mortalitas, vmbra mortis est. Vera
mors est damnatio cum diabolo. *Si obliti sumus nomen
dei nostri.* Iste est intellectus filiorum Core. *Et si expan-
dimus manus nostras ad deum alienum? Nónne deus requiret ista?
Ipse enim nouit occulta cordis.* Nouit & requirit. Si nouit
occulta cordis, quid ibi facit? Nónne deus requiret L
ista? Nouit in se, requirit propter nos. Etenim requirit
deus aliquando, & dicit sibi innotescere, quod facit ti-
bi innotescere. Opus suum tibi dicit, non cognitionem
suam. Dicimus plerumque lætus dies quando serenus
est, Nunquid ipse dies gaudet? Sed gaudentem dici-
mus, quia gaudentes nos facit. Et dicimus triste cœlum,
Non enim est vllus talis sensus in nubibus: sed quia ho-
mines huiusmodi videntes cœli faciem, contristan-
tur, triste dicitur, eo quòd tristes facit. Sic & deus co-
gnoscere dicitur, quando cognoscentes facit. Deus di-
cit ad Abraham, Nunc cognoui quia tu times deum. Gen.22.
Ante non cognouerat? Sed ipse Abraham se non co-
gnouit, quia ipsa tentatione ipse sibi innotuit. Plerum-
que enim homo putat se posse quod non potest, aut pu
tat se non posse quod potest. Accedit ad illum interro-
gatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem
notus fit sibi, & dicitur deus cognouisse quod illum fe-
cit nosse. Nunquid Petrus nouerat se, quādo dixit me- Matth.26.
dico, Tecum sum vsque ad mortem? Medicus noue-
rat vena inspecta quid intus ageretur in ægroto, ægro-
tus non nouerat. Venit accessio tentationis, & proba- M
uit medicus sententiam suam, perdidit æger præsum-
ptionem suam. Sic ergo & nouit deus, & requirit. No-
uit, quomodo ipse requirit. Propter te, vt tu inuenias
te, & gratias agas ei qui fecit te. Nónne deus requiret
ista? Ipse enim nouit occulta cordis. Quid est nouit
occulta? Quæ occulta? *Quoniam propter te mortificamur to-* Rom.8.
ta die, deputati sumus velut oues occisionis. Potes enim videre
mortificari hominem, quare mortificetur nescis. Deus
hoc nouit, res in occulto est. Sed dicit mihi aliquis,
Ecce pro nomine Christi detinetur, nomē Christi con-
fitetur. Quare hæretici nomen Christi confitentur, &
non tamen iam propter ipsum moriuntur? Prorsus in
ipsa ecclesia dicam catholica, putatis catholicos de-
fuisse aut deesse posse, qui causa humanæ gloriæ pate-
rentur? Si non essent huiusmodi homines, non diceret
apostolus, Si tradidero corpus meum vt ardeam, cha- 1.Cor.13.
ritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Scie-
bat ergo esse posse quosdā, qui hoc iactatione facerent,
nō dilectione: ideo obscurū est: Deus hoc solus videt,
nos non possumus. Ipse solus potest iudicare qui nouit
occulta cordis. Quoniā propter te mortificamur tota Rom.8.
die,

A die, deputati sumus velut oues occisionis. Iā dixi hinc etiam apostolum Paulum testimonium posuisse ad exhortandos martyres, ne deficerent in tribulationibus pro nomine Christi susceptis. *Exurge, quare obdormis domine?* Cui dicit, & quis dicit? Nónne magis videtur ille dormire, *Psal. 120.* balare & vlulare, qui talia loquitur, Exurge, quare dormis domine? Respondet tibi. Noui quid dicam, scio quia non dormit qui custodit Israël, sed tamen martyres clamant, Exurge, quare obdormis domine? O domine Iesu occisus es, dormisti in passione; iam nobis resurrexisti. Nouimus enim quia nobis resurrexisti. Quare resurrexisti? Gētes quæ nos persequuntur, mortuum te putant, resurrexisse nō credunt. Exurge ergo & illis, quare dormis non nobis, sed illis? Si enim iam te illi crederent resurrexisse, nunquid eos qui in te credunt persequi poterant? Sed quare persequuntur? Deleuerunt, occiderunt eos qui crediderunt in te nescio quem male mortuum. Adhuc eis dormis? exurge vt intelligant quia resurrexisti, & quiescant. Denique factum est, dum moriuntur martyres, & ista dicunt & dormiunt, & excitant Christum verè mor-
B tuum dormitationibus eorum, surrexit Christus quodammodo in gentibus, id est, creditus est resurrexisse: ita paulatim & ipsi credendo conuersi ad Christum, fecerunt numerum magnum quem timerent persecutores, & cessauerunt persecutiones. Vnde? Quia resurrexit Christus in gentibus, qui illis ante non credentibus dormiebat. *Exurge & ne repellas vsque in finem, quare faciem tuam auertis?* Quasi non adsis, quasi oblitus sis nostri.

Obliuisceris inopiam nostram & tribulationem nostram, quoniam humiliata est in puluere anima nostra. Vbi humiliata est? In puluere, id est, puluis nos persequitur. Illi nos persequuntur, *Psal. 1.* de quibus dixisti, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Humiliata est in puluere anima nostra. *Adhæsit in terra venter noster.* Pœnam nimiæ humiliationis mihi videtur expressisse, quia quisquis quando se prosternit, hęret in terra venter eius. Quisquis enim ita humiliatur vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur vt hæreat in terra venter eius, vltra quod humilietur non habet. Si enim vltrà voluerit, iam non erit humiliare, sed obruere. Hoc ergo forsitan dixerint, nimium humiliati sumus in hoc puluere, vltra
C quò humiliemur, non habemus. Iam si peruenit vsque ad summum humiliatio, veniet & miseratio. An fortè fratres eos plangit ecclesia voce ista, quibus illi qui persequebantur persuaserūt impietatem, vt illi qui perdurarunt hoc dicant, Humiliata est in puluere anima nostra? Id est, inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & persequentium humiliata est in puluere anima nostra, ad hoc vt te inuocaremus, vt dares auxilium de tribulatione. Venter autem noster hæsit in terra: id est, consensit impietati pulueris huius venter noster. hoc est enim dictum, hæsit. Si enim cum diligis & *Psal. 62.* ardes charitate, rectè dicis deo, Adhæsit anima mea *Psal. 72.* post te: &, Mihi adhærere deo bonum est: tunc autem adhæres deo, quando consentis deo: non sine causa dictum est de ventre isto qui adhæsit in terra, nisi quia illi significantur, qui persecutionem non tolerantes, consenserunt iniquis. sic enim hæserunt in terra. Sed quare dicti sunt venter: nisi quia carnales sunt, vt os ecclesiæ in sanctis sit, in spiritalibus sit, venter ecclesiæ in carnalibus sit? Itaque os ecclesiæ eminet, venter absconditus est tanquam mollior & infirmior. Hoc significat *Ezech. 3.* quodam loco scriptura, vbi quidam dicit se accepisse librum, & liber ipse dulcis erat, inquit, in ore meo, & a- D
marus in ventre meo. Quid est hoc, nisi quia præcepta *Apoc. 10.* summa quæ accipiunt spiritales, non accipiunt carnales, & de quibus gaudent spiritales, contristantur carnales? Liber iste fratres quid habet? Vende omnia quæ *Mat. 19.* habes, & da pauperibus: quàm dulcis est in ore ecclesiæ? ab omnibus spiritalibus factum est. At verò carnali cuicunque dixeris, fac hoc, facilius à te tristis recedit, (sicut ille diues à domino cui dictum est, Vende omnia quæ habes & da pauperibus) q̄ facit quod dictum est. Quare autem tristis recessit, nisi quia liber ille dulcis est in ore, & in ventre amarus? Dedisti nescio quid auri & argenti, ventum est ad hunc articulum, vt nisi perdas, fortè aliquod peccatum committas, iniuriam forte ingeras ecclesiæ, blasphemare cogaris. Positus itaque in angustiis, aut damno pecuniæ, aut damno iustitiæ, dicitur tibi, perde potius pecuniam, ne perdas iustitiā. Tu autem cui non dulcis est in ore iustitia, sed adhuc in illis membris infirmus es, quales in ventre deputat ecclesia, contristatus eligis aliquando magis amittere aliquid de iustitia, q̄ vel nummum de pecunia, & percutis te damno grauiore, implens saccellum tuum, & E
exinaniens cor tuum. Fortassis ergo de illis dixerit, Hæsit in terra venter noster. *Exurge domine adiuua nos.* Et vere charissimi exurrexit & adiuuit. Namque cum exurgeret, id est, cum resurgeret & gentibus innotesceret, cessantibus persecutionibus etiam illi qui hæserant in terra, eruti sunt de terra, & agētes pœnitentiam, redditi sunt corpori Christi, quamuis infirmi, quamuis imperfecti, vt compleretur in eis, Imperfectum meum vi- *Psal. 138.* derunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribētur. Exurge domine, adiuua nos: *Et redime nos propter nomen tuum.* Hoc est, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum, quia tu dignatus es facere, non quia ego dignus sum cui facias. Nam & hoc ipsum quòd non sumus obliti te, & non recessit retro cor nostrum, quòd non expandimus manus nostras ad deum alienū, nisi te adiuuante vnde possemus, nisi te intus alloquēte & exhortante? nam deserente vnde valeremus? Ergo siue patientes in tribulationibus, siue gaudentes in prosperitatibus redime nos, non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

In psalmum quadragesimumquartum Enarratio.

HVnc psalmum sicut vobiscum cum exultatione cantauimus, ita nobiscum cū attentione cōsideretis peto. Cantatur enī de sanctis nuptiis, de spōso & sponsa, de rege & plebe, de saluatore & de his qui saluandi sunt. Qui cum veste nuptia- *Mat. 22.* li venit ad nuptias, gloriam quærens sponsi non suam, non solum libenter audit (quod solet esse etiam hominum spectacula quærentium, non facta exhibentiū) sed etiam mādat cordi, quod non ibi vacet, sed germinet, erumpat, crescat, perficiatur, assumatur. Oportet enim nos esse quibus hoc cantetur filios Core, quod habet titulus psalmi, Erant enim isti quidam homines, verùtamen omnis inscriptio literarum diuinarum aliquid innuit intelligentibus, & non tantùm auditorem, verumetiam cognitorem desiderat. Interrogamus ergo nomen & vim Hebraici verbi quid sit Core, & sicut se interpretationes habent omnium verborum in scriptura positorum, renunciatur nobis filios Core interpretari filios calui. Quod nomen non ad irrisionem

G accipiatis, ne inueniamur in sensu pueri, quales pueros legimus in libro regnorum, insultantes Helisæo sancto prophetæ, & clamantes post ipsum, Ascende caloe, ascende calue. (4.Reg.2.) Tales enim pueros stultos, garrulos, & in suam perniciem maledicentes, exeuntes de sylua bestiæ comederunt. Hoc scriprum est, & vbi sit scriptum commemorauimus. qui meminerunt recognoscant, qui non meminerunt legant, qui non legerunt credāt. Quod ergo illud factum figurauit in fururum, non nos debet apprehendere. Significati sunt enim in illis pueris stulti homines, habentes ignorantiæ sensum, quales nos non vult esse apostolus, vbi dicit, Nolite pueri esse sensibus. (1.Cor.14.) Et quia dominus inuitauerat nos ad imitationem puerorum, quando ante se paruulum posuit, & ait, Nisi quis fuerit vt puer iste, non intrabit in regnum cœlorum: (Mat.18.) ibi quoque Apostolus cantus, vbi reuocat à mēte puerili, vocat rorsus ad imitationem puerilem, Nolite, inquit, pueri effici mentibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus perfecti sitis. Quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia, sed innocentia. Illi verò ex imperitia insultabant sancto dei caloo, & clamabāt post eum, Calue caloe. H Factum est vt à bestiis cōsumerentur, (4.Reg.2.) & figurauerunt homines in eadem mente puerili stulte irridentes quendam caluum, qui in Caluariæ loco crucifixus est. (Mat.27.) Possesst sunt ergo tales velut à bestiis, hoc est, à dæmonibus, à diabolo & angelis eius qui operatur in filiis diffidentiæ. Tales pueri erant qui ante sacratum lignom stantes caput agitabant & dicebant, Si filius dei est, descendat de cruce. (Ibidem.) Huius nos filij sumus, quia filij sponsi sumus. Et nobis inscriptus est psalmus iste, cuius titulus dicitur, *Filiis Core, pro iis qui commutabuntur.* Quid ergo? Exponam quid sit pro iis qui commutabuntur? Quid ergo dicam? Hoc omnis mutatus agnoscit. Qui audit hæc pro iis qui commutabuntur, videat quid erat, & quid nūc sit. Et primo ipsum mundum videat commutatum, nuper adorantem idola, modo adorantem deum: nuper seruientem iis quæ fecit, modo ei à quo factus est. Pro iis qui commutabuntur, videte quando dictum sit. Modo iam residui pagani mutata expauescunt, & qui nolunt mutari, vident repletas ecclesias, templa deserta, in his celebritatem, ibi solitudinem. I Mirantur mutata, legant prædicta: aurem accommodent promissori, credant exhibitori. Sed & vnusquisque nostrum fratres ex vetere homine in nouum mutatur, ex infideli fidelis fit, ex raptore largitor, castus ex adultero, benefic⁹ ex malefico. Ergo cantetur nobis pro iis qui commutabuntur: & sic incipiat describi, per quem commutati sunt. Sequitur enim pro iis qui commutabuntur filiis Core. *In intellectu canticum pro dilecto.* Nam dilectus ille visus est à persecutoribus suis, sed nón in intellectu. (1.Cor.2.) Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ad hunc intellectum oculos alios quærebat ipse cum diceret, Qui me videt, videt & patrem. (Ioan.14.) Sonet eū iam psalmus, Gaudeamus in nuptiis, & nos erimus cum iis qui fiunt nuptiæ, qui inuitantur ad nuptias, & ipsi inuitati sponsa est. Etenim sponsa ecclesia est, sponsus Christus. Solent dici à scholasticis carmina quædam, vxores ducentibus & nubētibus, quæ vocātur epithalamia, quicquid ibi cantatur, ad honorem cantatur sponsi & sponsæ. An forte & in nuptiis istis quò inuitati sumus, thalamus non est? Et vnde dicit alius psalmus, In sole posuit tabernaculū suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo? (Psal.18. Ioan.1. Luc.1.) Coniunctio nuptialis, verbum & caro. Huius coniunctionis thalamus virginis vterus. Etenim caro ipsa verbo est coniuncta, vnde etiam dicitur, Iam K non duo sed vna caro. (Gene.2.) Assumpta est ecclesia ex genere humano, vt caput esset ecclesiæ ipsa caro verbo coniūcta, (Ephe.5.) & cæteri credentes membra essent illius capitis. Nā vis videre quis venerit ad nuptias? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. (Ioan.1.) Gaudeat sponsa amata à deo. Quādo amata? Dum adhuc fœda. Omnes enim peccauerunt, ait apostolus, & egent gloria dei. (Roma.3.) Et iterum, Etenim Christus pro impiis mortuus est. (Roma.5.) Amata est fœda, ne remaneret fœda. Non enim verè fœda amata est, quia non fœditas amata est. Nam si hoc amaret, hoc seruaret. Euertit fœditatē, seruauit pulchritudinem. Ad qualem venit, & qualem fecit? Veniat iam ipse in verbis propheticis, Ecce ipse sponsus procedat nobis, amemus illum: aut si inuenerimus in eo aliquid fœdi, non amemus. Ecce ipse inuenit multa fœda, & amauit nos. Si aliquid fœdi inuenerimus in eo, nō amem⁹: quia & hoc ipsum quod carnē indutus est, vt de illo etiam diceretur, Vidimus eū & nō habebat speciem neque decorem: (Esa.53.) si consideres misericordiā qua factus est, & ibi pulcher est. Sed Iudæorum personam gerebat propheta cum diceret, Vidimus L eum, & non habebat speciem neque decorem. Quare? Quia non in intellectu. Intelligentibus autem & verbū caro factum est, magna pulchritudo est. (Ioan.1.) Mihi autē absit gloriari, dixit vnus amicorum sponsi, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. (Gala.6.) Parum est vt non inde erubescas, nisi etiam & glorieris. Quare ergo non habuit speciem neque decorem? Quia Christus crucifixus, Iudæis quidem scandalum, gentibus stultitia. (1.Cor.1.) Quare autem & in cruce habuit decorem? Quia quod stultū est dei, sapientius est q̄ homines: & quod infirmū est dei, fortius est q̄ homines. Nobis ergo iam credentibus, vbiq; spōsus pulcher occurrat. Pulcher deus, verbum apud deū, pulcher in vtero virginis, vbi non amisit diuinitatem, & sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans verbum, (Ioan.1.) quia & cum esset infans, cum sugeret, cū manibus portaretur, cœli locuti sunt, angeli laudes dixerunt, magos stella direxit, adoratus est in præsepi cibaria animalium mansuetorum. (Luca 2. Luca.2. Matt.2.) Pulcher ergo in cœlo, pulcher in terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher inuitans ad vitam, M pulcher non curans mortem, pulcher deponēs animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulchro, pulcher in cœlo, pulcher in intellectu. Audite canticum, neque oculos vestros à splendore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas. Summa & vera pulchritudo iustitia est. Ibi illum non videbis pulchrum, vbi deprehendes iniustum. Si vbiq; iustus, vbique decorus. Veniat ergo nobis inspiciendus oculis mentis, descriptus à quodam laudatore suo propheta. Ecce, inquit, *Eructauit cor meum verbum bonum.* Quis dicit, pater an propheta? Intellexerunt enim quidam patris personam dicentis, Eructauit cor meum verbum bonum, cōmendantis nobis natiuitatem quādam ineffabilem: ne fortè putares aliquid assumptum, vnde filium generaret deus, quēadmodum homo sibi assumit aliquid vnde generet filios, coniugium scilicet, sine quo prolē procreare homo non potest. Ne igitur putares aliquo coniugio indiguisse deum, vnde filiom generaret, eructauit, inquit, cor meū verbum bonum. Hodie cor tuum ô homo generat consilium, nec quærit vxorem: per consilium natum ex corde tuo ædificas aliquid, & illa fabrica antequam stet in opere, stat in consilio: & inest iā quod facturus es, in eo per quod

A facturus es:& laudas fabricã nondum existentem,nondum in specie ædificij, sed in prolatione consilij: nec laudat alius cõsilium tuum, nisi aut cui indicaueris, aut
Ioan.1. qui viderit quod fecisti. Ergo si per verbum omnia,& verbum de deo, inspice fabricam factam per verbum, & ex isto ædificio mirare consilium. Quale verbum est per quod factum est cœlum & terra, & omnis ornatus cœli, omnis fœcunditas terræ, diffusio maris, distensio aëris, fulgor syderum, claritas solis & lunæ? Videntur hæc. Transcende & hæc, cogita angelos, principatus, sedes, dominationes,potestates, omnia per ipsum facta sunt. Vnde ergo ista bona facta sunt? Quia eructatum est per quod fierent verbum bonum. Ergo verbum bo-
Mat.19. num & ipsi verbo dictum est, Magister bone. Et ipsum
Marci.10. verbum respondit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus nisi vnus deus. Dictum est magister bone,& dicit quid me interrogas de bono? Addidit etiam, Nemo bonus nisi vnus deus. Quomodo ergo & ipse bonus,nisi quia deus?Non solum autem deus,sed cum patre vnus deus. Non enim dicendo, nemo bonus nisi vnus deus, discreuit se,sed vniuit. Eructauit cor meum
B verbũ bonum.Dixerit hoc deus pater de verbo suo bono atque benefico bono nostro,per quod solum bonũ vtcunq; boni esse possumus. Sequitur: *Dico ego opera mea regi.* Adhuc pater loquitur. Si adhuc pater loquitur, quæramus & hoc, quomodo secũdum fidem veram & catholicam intelligamus.Dico ego opera mea regi? Si enim pater dicit opera sua filio suo regi nostro, quæ opera pater dicturus est filio,cum omnia opera patris per filium facta sint? An fortè dico ego opera mea regi,ipsum dico, generationem filij significat? Vereor ne hoc aliquando a tardioribus non possit intelligi: Veruntamen dicam, sequatur qui potest, ne non dicto non se-
Psal.61. quatur qui potest. Legimus in alio psalmo dictum, Semel locutus est deus. Totiès locutus est per prophetas, totiens per apostolos, hodièque loquitur per sanctos suos,& ait,Semel locutus est deus? Vnde semel locutus est nisi per verbum suum? Sicut autẽ eructauit cor meũ verbum bonum, intelleximus ibi generationẽ filij, veluti repetitio mihi videtur facta in consequenti sententia, vt illud quod dictum est, Eructauit cor meum verbum bonum:repeteretur in eo quod ait,dico.Quid est
C enim dico:Verbum profero.Et vnde profert deus verbum,nisi ex corde suo & intimo suo? Tu non dicis nisi quod ex corde tuo profers. verbum tuum quod sonat & transit,aliunde non profertur, & miraris quia ita dicit deus? Sed dicere dei æternum est. Tu dicis aliquid modo,quia tacebas paulò antè,vel ecce nunc nondum verbũ profers.Cũ autem proferre cœperis,rumpis silentium quodammodo,& generas verbũ,quod antea non erat. Non sic deus genuit verbum. Dicere dei sine initio est, & sine fine, & tamen vnum verbum dicit, Dicat alterum,si quod dixit transierit. Cum verò & à quo dicitur manet,& quod dicitur manet, & semel dicitur, & nõ finitur: & ipsum semel sine initio dicitur, nec bis dicitur, quia non transit quod semel dicitur. Hoc est ergo, Eructauit cor meum verbum bonum, quod est, Dico ego opera mea regi. Quare ergo opera mea dico? Quia in ipso verbo omnia opera dei. Quicquid enim facturus erat deus in creatura, iã in verbo erat:nec esset in rebus nisi esset in verbo: quomodo & in re non esset in fabrica, nisi esset in consilio, sicut in euangelio dicitur,Quod factũ est,in illo vita erat.Erat ergo quod
Ioan.1. factum est, sed in verbo erat, & omnia opera dei ibi erant, & opera nondum erant. Sed verbum erat, & ver-

bum hoc erat deus,& apud deum erat,& filius dei erat, D
& cum patre vnus deus erat. Dico ego opera mea regi. Audiat dicentem qui verbum intelligit, & videat cum patre sempiternum verbum, in quo sunt etiam quæ futura sunt, in quo non abierunt & quæ transierunt. Hæc opera dei in verbo,tanquam in verbo, tanquam in vnigenito, tanquam in verbo dei. Quid ergo sequitur?

Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Quid simile fratres mei, quid habet simile lingua dei cum calamo scribæ? quid habet simile petra cum Christo? quid ha- 1.Cor.10.
bet simile agnus cum saluatore? quid habet leo cum v- Ioan.1.
nigeniti fortitudine? Dicta sunt hæc tamen: & nisi di- Apoca.5.
cerentur, non aliquo modo per hæc visibilia ad inuisibilem informaremur.Sic ergo humilem similitudinem calami huius nec comparemus illi excellentiæ, nec tamen respuamus. Quæro enim quare linguam suam calamum dixit esse scribæ velociter scribentis? At verò quantumuis velociter scribat scriba, non comparatur illi velocitati de qua dicit alius psalmus, Vsque in ve- Psal.147.
locitate currit verbum eius.Sed mihi videtur quantum audet humana intelligentia, & hoc posse accipi ex persona patris dictum, Lingua mea calamus scribæ: quia E
quod lingua dicitur, sonat & transit: quod scribitur, manet.Cum ergo dicat deus verbum, & verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicatur & maneat, scriptis hoc maluit deus comparare, quàm sonis. Quòd autem addidit velociter scribentis, impulit mẽtem ad intelligentiam: sed non pigra remaneat, respiciendo antiquarios, aut respiciendo quaslibet veloces notarios.Si autem hoc attenderit,remanebit ibi ipsum velociter. Cogitet velociter, & videat quare dictũ sit velociter. Velociter dei tale est vt velocius nihil sit. In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum trãsitur,nisi primo præscripto.Ibi autem nihil velocius, vbi non multa sunt verba: nec tamen aliquid prætermissum est, cum in vno sint omnia. Ecce iam verbum illud, sic prolatum æternum, ab æterno coæternum, veniet sponsus. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Præ filiis hominum, quare & non præ angelis? Quid voluit dicere, præ filiis hominum nisi quia homo? Ne hominem Christum quemlibet hominem putares, ait, F
præ filiis hominum speciosus forma. Etiam homo præ filiis hominum: etiam inter filios hominum, præ filiis hominum:etiam ex filiis hominũ, præ filiis hominum.

Diffusa est gratia in labiis tuis. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Ioan.1.
Diffusa est gratia in labiis tuis. Meritò mihi subuen- Roma.7.
tum est, quia condelector legi dei secundum interiorem hominem, Sed alia lex in membris meis repugnat legi mentis meæ, & captiuũ me ducit in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Diffusa est ergo gratia in labiis tuis.Venit nobis cum verbo gratiæ, cum osculo gratiæ. Quid ista gratia dulcius? Quò pertinet gratia ista? Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & Psal.31.
quorum tecta sunt peccata. Si seuerus iudex veniret, nec afferret istam gratiam diffusam in labiis suis, quis de salute aliquid speraret? Quis non sibi hoc timeret quod peccatori debebatur? Ille veniens cum gratia, non exegit quod debebatur, soluit quod non debebat. Num enim non peccator debebat mortem? Aut verò tibi peccatori debebatur nisi supplicium?Debita tua dimisit, & indebita sua exsoluit. Magna gratia.

G Quare gratia? Quia gratis. Propterea tibi gratias agere
licet, referre non licet. non enim potes. Quærebat ille
Psal.115. quid retribueret, qui dixit, Quid retribuam domino
pro omnibus quæ retribuit mihi? Et inuenit quasi ali-
quid, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini in-
uocabo. Hoc illi rependis, qui calicem salutaris accipis,
& nomen domini inuocas. Quis tibi dedit ipsum cali-
cem salutarem? Remansit in actione gratiarum, nam in
relatione defecit. Inueni quid deo des quod ab illo nō
acceperis, & retuleris gratiam. Sed caue ne dum quæ-
tis quid illi retribuas, quod ab illo non acceperis, inue-
nias, sed peccatum tuum. Hoc planè ab illo nō accepi-
Mat.27. sti, sed nec ei dare debes. Hoc dederunt Iudæi, retri-
buerunt mala pro bonis, acceperunt ab eo pluuiam, &
fructum non dederunt, sed spinas dolorum. Ergo bo-
num quicquid volueris in te dare deo, non te inuenis
accepisse nisi a deo. Ipsa est gratia dei diffusa in labiis.
Fecit te, gratis te fecit. Non enim erat cui præstaret an-
Luc.15. tequam faceret. Perieras, quæsiuit te, & inuentum reuo-
cauit te. Præterita non imputauit, futura promisit. Vere
diffusa est gratia in labiis eius. *Propterea*, inquit, *benedixit*
H *te deus in æternum.* Laboratur vt huc possit intelligi ad-
huc a deo patre dici, propterea benedixit te deus in æ-
ternum. Accommodatius videtur hoc accipi ex perso-
na prophetæ. Et mutationes personarum repentinæ, &
omnino ex improuiso inueniuntur in sanctis scriptu-
rarum libris, & si quis aduertat, plenæ sunt paginæ di-
Psal.119. uinæ, Domine libera animam meam à labiis iniquis &
a lingua dolosa. Et statim, Quid detur tibi aut quid
adiiciatur tibi aduersus linguam subdolam? Alia illic
persona erat, alia hic. Ibi petentis, hic subuenientis.
Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoriis. A-
lia persona est, quid detur tibi: alia, hoc detur tibi: & in
consequentibus fit alia. Heu me, quia incolatus meus
longinquus factus est. Et in paucis versibus tam crebra
mutatio personarum intellectum admonet, non expri-
mit locum vbi mutatur: non dicitur, hoc dixit homo,
hoc dixit deus, sed ex ipsis verbis fit nobis intelligere
quid ad hominem pertineat, quid ad deum. Homo au-
tem dicebat, Eructauit cor meum verbum bonum, di-
co ego opera mea regi. Homo dicebat, ille dicebat, qui
scripsit psalmum, sed ex persona Dei dicebat, Incipit
I dicere & ex sua, propterea benedixit te deus in æternū.
Dixerat enim deus, Diffusa est gratia in labiis tuis, ei
quem fecerat speciosum præ filiis hominum, etiam ho-
minem, quem deus ante omnia prætulerat æternus æ-
ternum coæternum. Impletus est ergo propheta gau-
dio quodam ineffabili, & attendens quid deus pater de
filio suo homini reuelauerit, potuit dicere ista ex per-
sona dei. Propterea, inquit, benedixit te deus in æter-
num. Quare? Propter gratiā. Illa enim gratia quò perti-
net? Ad regnum cælorum. Primum enim testamentum
terram promiserat, & aliud præmium fuit vel promis-
sio sub lege positorum, aliud sub gratia. Terra Chana-
neorum Iudæis sub lege positis, regnum cælorum Chri-
stianis sub gratia positis. Itaque quod pertinebat ad eos
qui sub lege positi erant, regnum transiit: regnum cæ-
lorum quod pertinet sub gratia positis, non trāsit. Pro-
pterea hic benedixit te deus, non ad tēpus, sed in æter-
num. Non defuerunt qui omnia etiam superiora verba
ex prophetæ persona accipi mallent, & hoc quod dictū
est, Eructauit cor meum verbum bonum: ex prophetæ
persona voluerunt intelligi veluti dicente hymnum.
Quisquis enim dicit hymnū deo, eructat cor eius ver-
bum bonum: quomodo qui blasphemat in deū, eructat
cor eius verbum malum: vt & illud quod adiunctum K
est, Dico ego opera mea regi: significare voluerit sum-
mum hominis opus non esse nisi deum laudare. Illius
est specie sua placere tibi, ad te pertinet eum in gratia-
rum actione laudare. Opera tua si non fuerint laus dei,
incipis teipsum amare, & pertinebis ad illos de quibus
dicit apostolus, Erunt enim homines seipsos amantes. 2.Timo.3.
Displice tibi, placeat tibi qui te fecit: quia in eo tibi dis-
plices quod in te ipse fecisti. Opus ergo tuū sit laus dei,
eructet cor tuum verbum bonum. Dic ergo opera tua
regi, quia vt diceres, rex fecit & ipse donauit quod of-
ferres. Redde illi de suo, ne velis accepta parte patri-
monij tui ire lōgius, & prodigè perdere in meretrices,
& porcos pascere. Hoc recordamini ex euangelio, sed
iam de nobis dictum est, Mortuus erat & reuixit, peri- Luca.15.
erat & inuentus est. Et quod dictum est, lingua mea ca-
lamus scribæ, velociter scribentis: non defuerunt qui
sic intelligerent prophetam ea dixisse quæ scriberet, &
ideo linguam suam calamo scribæ comparasse. Velo-
citer autem scribentis voluisse se dicere, vt significaret
ea se scribere, quæ velociter ventura erant: vt velociter
scribere, velocia scribere intelligatur, id est, scribere nō L
tardatura. Non enim tardauit deus exhibere Christum.
Quàm cito euolutum sentitur, quod peractum agno-
scitur? Recordare generationes ante te, inuenies Adam
tanquam hesterno die factum, ita gesta legimus omnia
ab ipso principio. Ergo velociter facta sunt, velociter
erit & dies iudicij. Præueni velocitatem ipsius. Veloci-
ter veniet, velocius tu mutare. Aderit facies iudicis, sed
vide quid dicit propheta, Præueniamus faciem eius in
confessione. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea
benedixit te deus in æternum. *Accingere gladium tuū cir-*
ca femur tuum potentissime. Gladium tuum, quid nisi ver-
bum tuum? Isto gladio strauit inimicos, illo gladio di-
uisit filium a patre, filiam à matre, nurum à socru. Le-
gimus hæc in euangelio, Non veni pacem mittere, Mat.10.
sed gladium. Et erunt in vna domo quinque diuisi ad-
uersum se, duo aduersus tres, & tres aduersus duos e-
runt diuisi: id est, filius aduersus patrem, filia aduersus
matrem, nurus aduersus socrum suam. Diuisio hæc quo
gladio facta est, nisi quem Christ⁹ attulit? Et re vera fra-
tres etiam quotidianis exemplis videmus hæc. Placet M
iuueni alicui deo seruire, displicet patri, diuisi sunt ad-
uersus se. Ille promittit terrenā hæreditatem, ille amat
cælestem. Aliud iste pollicetur, aliud ille eligit. Non ti-
bi putet pater factā iniuriam, deus solus illi præfertur,
& tamen litigat cum filio volente seruire deo. Sed for-
tior est ille gladius spiritalis separans, quàm copulans
natura carnalis. Fit hoc & de filia aduersus matrē, mul-
to magis & de nuru aduersus socrum. Nam aliquando
in vna domo nurus & socrus inueniuntur hæretica &
catholica. Et vbi fortiter recipitur iste gladius, rebapti-
zationē non timemus. Potuit diuidi filia aduersus ma-
trem suam, & non potest nurus aduersus socrum suam?
Factum est hoc generaliter etiam in genere humano,
diuisus est filius aduersus patrem. Fuimus enim aliquā-
do filij diaboli. Adhuc infidelibus dictum est, Vos à pa-
tre diabolo estis: & omnis infidelitas vestra, vnde nisi
à patre diabolo? Non ille creando pater, sed nos illum
imitando filij. Iam modo videtis filium aduersus pa-
trem diuisum. Venit gladius, ille renunciat diabolo, in-
uenit alium patrem, inuenit aliā matrem. Ille ad imita-
tionem se præbens, generabat in exitium: parentes duo
quos inuenimus, in vitam æternam generant. Diui-
sus est filius aduersus patrem, diuisa est filia aduersus Mat.10.
matrem

A matrem suam. Plebs illa quæ de Iudæis credidit, diuisa est aduersus synagogam. Diuisa est & nurus aduersus socrum suam. Plebs de gentibus veniens, nurus dicitur, quia sponsus Christus filius synagogæ. Vnde enim natus est filius dei secundum carnem? Ex illa synagoga. Ille qui dimisit patrem & matrem, & adhæsit vxori suæ, vt essent duo in carne vna, non coniectura nostra, sed attestante apostolo & dicente, Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Dimisit enim patrem quodammodo, non omnino dimisit veluti ad separationem, sed ad susceptionẽ humanæ carnis. Quomodo dimisit? Quia cũ esset in forma dei, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Quomodo dimisit & matrem? Gentem Iudæorum, synagogam illam hærentem veteribus sacramentis. Ad ipsam figuram pertinet quod ait; Quæ est mihi mater aut qui fratres? Ille enim intus docebat, illi foris stabãt. Videte si modo non ita sont Iudæi. Docet Christus in Ecclesia, illi foris stant. Socrus ergo quid est? Mater sponsi. Mater sponsi domini nostri Iesu Christi, synagoga

Gene.2. Ephes.5. Philip.2. Matth.10. Matth.12. Matth.10.

B est. Proinde nurus eius Ecclesia, quæ veniens de gentibus non consensit in circuncisionem carnalem, diuisa est aduersus socrum suam. Accingere gladium tuum. De potentia huius gladij loquebamur cum ista diceremus, Accingere gladium tuum, sermonem tuum circa femur tuum potentissime. Circa femur habens gladium. Quid est circa femur? quid significat de femore? Carnem. Vnde illud est, Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius. Nõnne & ipse Abraham, cui promissum erat semen in quo benedicerentur omnes gentes, quando misit seruũ suum ad quærendam & ducendam vxorem filio suo, vnde veniret illud semen sanctum, in quo benedicerentur omnes gentes: fide tenens, in illa veluti humilitate seminis esse magnitudinem numinis, id est, filium dei venturum ex filiis hominum per semen Abrahæ: fecit ipsum seruum suum quem mittebat, ita sibi iurare, Pone, inquit, manum tuã sub femore meo, & sic iura. quasi diceret, Pone manum tuam ad altare, aut ad euangelium, aut ad prophetam, aut ad aliquid sanctum. Sub femore meo, inquit, pone manum, habens fiduciam: nec reuerens turpitudinem,

Gene.49. Gene.12. Gene.26. Gene.24.

C sed intelligens veritatem. Propterea accingere gladium tuum circa femur potentissime. Potentissime etiam circa femur, quia quod infirmum est dei, fortius est hominibos. *Specie tua & pulchritudine tua.* Iustitiam accipe, qua semper est speciosus & pulcher. *Et intende prospere, procede & regna.* Nõnne videmus? Certe iam factum est. Attendite orbem terrarum, intendit prospere, processit & regnat, sobditæ sunt omnes gentes. Quid erat illud videre in spiritu? Quod nunc est experiri in veritate. Quando dicebantur hæc, nondum ita regnabat Christus, nondum intenderat, nondum processerat. Prædicebantur, exhibita sont, iam ea tenemus. In multis redditorem habemus deum, in pan cis debitorem. Intende prospere procede & regna.

1.Cor.1.

Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Reddita est veritas quando veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Præsentatus est Christus expectatio generis humani, vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Prædicatum est Euangelium, veritas est. Quid mansuetudo? Passi sunt martyres, & inde multum processit & promouit per omnes gentes regnum dei; quia patiebantur martyres, nec deficiebant, nec resistebant dicentes omnia, nihil occultantes, parati ad omnia, nihil recusantes. Magna mansuetudo, corpus Christi hoc fecit, in capite suo didicit. Ille prior sicut ouis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum, vsqueadeo mansuetus, vt pendẽs in cruce diceret, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid propter iustitiam? Veniet etiam vt iudicet & retribuat vnicuique secundum opera sua. Dixit veritatem, pertulit iniquitatem, † allaturus est æquitatem. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Nos dextera ipsius, ipsum deduxit dextera sua. Ille enim deus, nos homines. Dextera sua deductus est: id est, potentia sua: Etenim potẽtiam quam pater habet, habet & ipse, & diuinitatem patris habet & ipse, immortalitatem patris habet & ipse, æternitatem patris habet, virtutem patris habet. Deducet enim eum mirabiliter dextera eius, faciens diuina, patiens humana, malitias hominum sternens bonitate sua. Adhuc deducitur & vbi nondum est, & pendẽs ille deducet eum. Hoc enim eũ ducit quod ipse donauit sanctis suis. Deducet te mirabiliter dextera tua. *Sagittæ tuæ acutæ potentissime.* Verba cor transfigentia, amorem ex-

Psal.84. Matth.12. Matth.26. Esa.53. Luca.23. Roma.2.

† al. protulit dextera tua. al. mansuetudinem.

D

E citantia. Vnde dicitur in Canticis canticorum, Quia vulnerata charitate ego sum. Dicit enim vulneratam se esse charitate: id est, amare se dicit, æstuare se dicit, suspirare sponso, vnde accepit sagittam verbi. Sagittæ tuæ acutæ potentissime, & transfigentes & efficientes. Acutæ potentissime. *Populi sub te cadent.* Qui ceciderunt? Qui percussi sunt & ceciderunt? Populos videmus subditos Christo, cadentes non videmus. Exponit vbi cadunt, in corde. Ibi se erigebant aduersus Christum, vbi cadunt ante Christum. Blasphemabat Saulus Christum: erectus erat: sopplicabat Christo, cecidit, prostratus est. Occisus est inimicus Christi, vt viuat discipulus Christi. De cœlo emissa est sagitta, corde percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc Saulus, adhoc erectus nondum prostratus, accepit sagittam, cecidit in corde. Non enim quo prostratus est in faciẽ, ibi cecidit in corde, sed vbi ait, Domine quid me iubes facere? Modo ibas ad Christianos alligandos & perducendos ad pœnam, & modo dicis Christo, quid me iubes facere? O sagittam acutam potentissimam, qua accepta cecidit Saulus, vt esset Paulus. Vt ille, ita & populi, gentes attendite, videte subditas Christo. Ergo populi sub te cadent. *In corde inimicorum regis.* Hoc est, in corde inimicorum tuorum. Ipsom enim appellat regem, ipsum nouit regem. Populi sob te cadent in corde inimicorum regis. Inimici erant, acceperunt sagittas tuas, ceciderunt ante te. Ex inimicis amici facti sunt: inimici mortui sunt, amici viuunt. Hoc est,

Cantic.2. 4. Act.9.

F pro his qui commutabuntur. Quærimus intelligere verba singula, versus singulos, ita tamen quærimus, vt de Christo dici nemo dubitet. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. *Sedes tua deus in secula seculorum.* Quia benedixit te deus in æternum propter gratiam diffusam in labiis tuis. Erat autem sedes regni populi Iudaici temporalis, pertinens ad eos qui sub lege erant, non ad eos qui sub gratia erant. Venit ille vt liberaret eos qui sub lege erant, & sub gratia constitueret. Sedes eius in secula seculorum. Quare? Quia sedes illa prima, regni temporalis fuit. Vnde nunc sedes in secula seculorum? Quia dei. Sedes tua deus in secula seculorum. O æternitatis diuinitas. Non enim posset deus sedem habere temporalem. Sedes tua deus in secula seculorum. *Virga directionis, virga regni tui.* Directionis virga est, quæ dirigit homines. Curui erant,

Hebra.1.

G distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, facta
sua mala diligebant. Non voluntatē suam deo subde-
bant, sed voluntatem dei ad suas cōcupiscentias flecte-
re volebant. Irascitur enim peccator & iniquus plerun-
que deo quia nō pluit, & non vult sibi deum irasci quia
fluit. Et ad hoc propemodum sedēt quotidie homines
vt disputent contra deum: hoc facere debuit, hoc non
bene fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit. Di
stortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quan-
do coniungis? Collineari nō potest, tanq̃ si in pauimen-
to æquali ponas lignum curuum, non adiungitur, non
cohęret, non coaptatur pauimento. Pauimentum vbiq;
æquale est, sed illud curuum est, non coaptatur æquali.
Ergo dei voluntas æqualis est, tua curua est. Propterea
tibi curua videtur illa, quia tu illi coaptari non potes.
Dirigere ad illam, tene illam: nam si illam velis cur-
uare ad te, quia non potes, frustra conaris, illa semper
directa est. Vis illi hærere? Corrigere. Erit virga ipsius
qui te regit, virga directionis. Inde & rex à regendo di-
citur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc est rex
noster rectorum rex. Quomodo & sacerdos à sanctifi-
H cando nos, ita & rex à regendo nos. Sed quid ait alio
Psal.17. loco? Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente
innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruer-
so peruersus eris: non quia peruersus deus, sed quia per-
uersi peruersum eum putant. Placet tibi bonum, bonus
est deus: displicet tibi, quasi prauus est deus. Curuus est
ad te deus, tua curuatura facit hoc, nam illius rectitudo
Psal.72. semper manet. Audi in alio psalmo, Quàm bonus
Hebr.1. deus Israël rectis corde. Virga directionis, virga re-
gni tui. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Vide vir-
gam directionis, dilexisti iustitiam, & odisti iniquita-
tem. Accede ad istam virgam, sit tibi rex Christus, re-
gat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa
Psal.2. inflexibilis. Et quid dictum est? Reges eos in virga fer-
rea, & tanquā vas figuli cōteres eos. Alios regit, alios cō-
terit: regit spiritales, conterit carnales. Ergo accede ad
istam virgam, quid in ea times? Hæc est tuta virga. Di-
lexisti iustitiā, & odisti iniquitatē. Quid times? Sed for-
te iniquus erat, audis enim regem tuum, quia odit ini-
quitatē & times. Est quod facias. Quid? Odit iniquitatē.
Nunquid te? Sed in te est iniquitas. Odit illā deus, ode-
I ris & tu, & vnā rem ambo oderitis. Eris enim deo ami-
23.quæst.4. cus, si odisti quod odit. Ita & amabis quod amat. Displi
cap.Duo ceat in teipso tibi iniquitas tua, & placeat tibi creatura
ista. ipsius. Homo enim es iniquus. Duo dixi nomina: duo
nomina, homo & iniquus. In istis duobus nominibus,
vnum est naturæ, alterum culpæ. Vnum tibi deus fecit,
alterum tu fecisti: ama quod deus fecit, oderis quod tu
fecisti, quia & ipse hoc odit. Vide quomodo iam illi in-
cipias cōiungi, cum odisti quod odit. Peccatū punitu-
rus est, quia virga directionis est, virga regni ipsius. Sed
non potest vt nō puniat peccatū. Puniēdum est pecca-
tum: si puniēdum non esset, nec peccatū esset. Præueni
illum. non vis vt ipse puniat, tu puni. Ideo enim adhuc
ipse parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc
est minas. Clamaret tantum feriturum se, si vellet feri-
re? Differt ergo manum à peccatis tuis, tu noli differre.
Conuerte te ad puniēda peccata tua, quia impunita es-
se peccata non possunt. Puniendū ergo erit, aut à te, aut
ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat. Attende exemplū
Psal.50. in alio psalmo pœnitentiæ, Auerte faciem tuam à pec-
catis meis. Nunquid dixit à me? Alio enim loco aperte
Psal.26. dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auerte faciem
tuam à peccatis meis. Nolo videas peccata mea: quia
videre dei, animaduertere est. Ideo & iudex quod pu- K
nit, animaduertere dicitur: id est, animū illuc vertere,
intendere vtique ad puniendū, quia iudex est: Sic est &
iudex deus. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Tu ab
ipsis faciem noli auertere, si vis vt deus ab ipsis auertat
faciem suam. Vide quomodo hoc offert deo in ipso
psalmo, Facinus meum ego, inquit, agnosco, & pecca-
tum meum ante me est semper. Hoc non vult esse ante
deum, quod vult esse ante se. Virga directionis, virga
regni tui. Nemo sibi multum de misericordia dei blan-
diatur, virga directionis est. Nunquid dicimus non esse
misericordem deum? Quid misericordius eo qui par-
cit tantum peccatoribus, & quid in omnibus conuersis
ad se non curat præterita? Sic eum dilige misericordē,
vt velis esse veracem. non enim misericordia potest il-
li auferre iustitiam, neque iustitia misericordiam. Inte-
rim quandiu ille differt, tu noli differre, quoniam vir-
ga directionis virga regni ipsius. Dilexisti iustitiam, &
odisti iniquitatem. *Propterea vnxit te deus deus tuus.* Pro- Hebr.1.
pterea vnxit te, vt diligeres iustitiam, & odires iniqui-
tatem. Et vide quomodo ait, propterea vnxit te deus L
deus tuus. O tu deus, vnxit te deus deus tuus. Deus vn-
gitur à deo. Etenim in latino putatur idem casus no-
minis repetitus. In Græco autem euidentissima distin-
ctio est, quia vnum nomen est quod cōpellatur, & alte-
rum ab eo qui cōpellat. Vnxit te deus. O tu deus, vnxit
te deus tuus: quomodo si diceret, propterea vnxit te ô tu
deus deus tuus. Sic accipite, sic intelligite, sic in Græco
euidentissimū est. Ergo quis est deus vnctus à deo? Di-
cant nobis Iudæi. Scripturæ istæ cōmunes sunt, vnctus
est deus à deo: vnctum audis, Christū intellige. etenim
Christus à chrismate. Hoc nomē quod appellatur Chri
stus, vnctionis est: nec in aliquo alibi vngebantur re-
ges & sacerdotes, nisi in illo regno, vbi Christus pro-
phetabatur & vngebatur, & vnde venturum erat Chri-
sti nomen. Nusquā est alibi omnino, in nulla gente, in
nullo regno. Vnctus est ergo deus à deo. Quo oleo, nisi
spiritali? Oleum enim visibile in signo est, oleum inui-
sibile in sacramēto est. Oleum spiritale intus est, oleum
visibile exterius est. Vnctus est nobis deus, & missus est De sacra
nobis: & ipse deus vt vngeretur, homo erat: sed ita ho- vnctione
mo erat, vt deus esset: ita deus erat, vt homo esse nō de- capite Vni-
dignaretur. Verus homo, verus deus, in nullo fallax, in co.
nullo falsus: quia vbique verax, vbiq; veritas. Deus ergo M
homo, & ideo vnctus deus, quia homo deus, & factus
est Christus. Hoc figurabatur in eo q̃ Iacob lapidē sibi
ad caput posuerat & dormierat. Iacob patriarcha lapi- Gene.29.
dem sibi ad caput posuerat. Dormiens autem illo lapi-
de ad caput posito, vidit apertis cœlis scalam à cœlo in
terram, & angelos ascēdentes & descendētes. Hoc viso
euigilauit, vnxit lapidē & discessit. In illo lapide intel-
lexit Christum, ideo vnxit. Videte ex quo prædicatur
Christus. Quid sibi vult illa vnctio lapidis, præsertim
apud patriarchas qui vnum deum colebant? Factus est
autem in figura, & discessum est. Non enim vnxit lapi-
dem, & venit illuc semper adorare, & sacrificia ibi fa-
cere. Expressum est mysterium, non inchoatum sacrile-
gium. Et videte lapidem. Lapidem quem reprobaue- Psal.117.
runt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia
caput viri Christus, propterea lapis ad caput. Attendi- 1.Cor.11.
te magnum sacramentum. Lapis Christus. Lapidem 1.Petr.2.
viuum ait Petrus ab hominibus reprobatum, à deo au-
tem electum. Et lapis ad caput, quia caput viri Christus:
& vnctus lapis, quia à chrismate dictus est Christus. Et
videntur scalæ reuelante Christo à terra in cœlum, vel à Gene.28.
cœlo

A cœlo in terram, & aſcendentes & deſcendentes angeli. Quid hoc ſit, melius videbimus cum teſtimonium Euangelicum ab ipſo domino commemorauerimus. Noſtis quia Iacob ipſe eſt Iſraël. Illi enim cum angelo luctanti & præualenti, & benedicto ab eo cui præualuit, nomen mutatum eſt vt appellaretur Iſraël, ſicut populus Iſraël præualuit Chriſto, vt crucifigeret eum, & tamen in his qui Chriſto crediderunt, ab ipſo cui præualuit benedictus eſt. Sed multi non crediderunt. inde claudicatio Iacob. Benedictio & claudicatio. Benedictio in his qui crediderunt: nam poſtea nouimus ex illo populo multos crediſiſſe. Claudicatio autem in his qui non crediderunt: & quia plures non crediderunt, & pauci crediderunt, ideo vt fieret claudicatio, tetigit latitudinem femoris eius. Quid eſt latitudo femoris eius? Multitudo generis. Videte ergo ſcalas illas. Dominus vidit Nathanaëlem in euangelio,
Ioan. 1. & ait, Ecce vere Iſraëlita in quo dolus non eſt. Sic enim
Gene. 25. dicitur de ipſo Iacob, Et erat Iacob ſine dolo habitans in domo. Hoc recolens dominus vidēs Nathanaëlem ſine dolo de gente illa, & de populu illo, Ecce vere, inquit, Iſraëlita in quo dolus non eſt. Appellauit Iſraëlitā
B in quo dolus nō eſſet, propter Iacob. Et ille Nathanaël, vnde me noſti? Et dominus, Cū eſſes ſub arbore fici, vidi te: id eſt, cum eſſes in illo populo ſub lege conſtitutus, quæ carnali vmbra illum populum protegebat, ibi te vidi. Quid eſt, ibi te vidi? Ibi tui miſertus ſum. Ille autem recordatus quòd fuerat etiā ſub arbore fici in veritate, admiratus, quia putabat ſe à nemine viſum cum ibi eſſet, confitetur & dicit, Tu es filius dei, tu es rex Iſraël. Quis hoc dixit? Qui audierat quod verus eſſet Iſraëlita, & dolus in illo nō eſſet. Et dominus, Quia dixi tibi, vidi te ſub arbore fici, credidiſti: maiora horum
Gene. 25. videbis. Loquitur cū Iſraël, cum Iacob, cum illo qui ſibi lapidem ad caput poſuerat, maiora horū videbis. Quæ
Ioan. 1. maiora? Quia iam lapis ille ad caput eſt. Amē dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. Angeli dei aſcendant & deſcendant per ſcalas illas, fiat hoc in eccleſia. Angeli dei annūciatores ſunt veritatis, aſcendant
Ioan. 1. & videāt. In principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Deſcendāt & videant quia
C verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Aſcendant & erigant magnos: deſcendāt vt nutriant paruos.
2. Cor. 5. Vide aſcendentem Paulum, Siue mēte exceſsimus, deo. Vide deſcendētem, Siue temperantes ſumus, vobis. Vide aſcendentem, Sapientiam loquimur inter perfectos. Vide deſcendētem, Lac vobis potum dedi, non eſcam: hoc fit in eccleſia. Aſcendunt & deſcendunt angeli dei ſuper filium hominis, quia ſurſum eſt filius hominis ad quem aſcendant corde, id eſt, caput eius: & deorſum filius hominis, id eſt corpus eius. Membra eius hic ſunt, caput ſurſum eſt. Aſcenditur ad caput, deſcenditur ad membra. Chriſtus ibi, Chriſtus hic. Nam ſi ibi tantum
Act. 9. & hic non, vnde vox illa, Saule Saule quid me perſequeris? Quis enim illi in cœlo moleſtus fuit? Nemo, nec Iudæi nec Saulus, nec diabolus tentator. Nemo ibi moleſtus illi, ſed ſicut in compage corporis humani, pede calcato lingua clamat: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus. Locuti ſumus de vncto deo, hoc eſt de Chriſto. Nō potuit apertius dici nomē Chriſti, quàm vt diceretur vnctus deus. Quomodo ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſic vnctus. *Oleo exultationis præ participibus tuis.* Qui enim participes eius? Filij hominum, quoniam & ipſe filius hominis particeps factus eſt mortalitatis illorum, vt fa- D
ceret eos participes immortalitatis ſuæ. *Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis.* Odores boni à veſtimētis tuis. Veſtimenta eius ſunt ſancti eius, electi eius, tota eccle-
ſia eius, quem ſibi ſicut veſtem exhibet, ſine macula & Ephes. 5.
ruga. Propter maculam abluens in ſanguine, propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui ſignificatur nominatis quibuſdam aromatibus. Audi Paulum illam minimam fimbriam de veſtimento, quod te- Matth. 9.
tigit mulier in fluxu ſanguinis, & ſanata eſt. Audi illum
dicentem, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco, & 2. Cor. 2.
in iis qui ſalui fiūt, & in iis qui pereunt. Nō dixit bonus odor in iis qui ſalui fiūt, & malus odor in iis qui pereūt: ſed quod ad nos attinet, bonus odor ſumus & in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt. Saluum fieri hominem bono odore, non eſt improbabile neque incredibile. Perire autem hominem bono odore, quæ ratio eſt? Magna vis, magna veritas, etſi capi non poteſt, ita eſt. Nam vt noueritis quia difficilè capitur, ſtatum ſubiecit, Et ad hæc quis idoneus? Quid eſt, Ad hęc quis idoneus? Quis intelligat homines mori bono odore? Tamen aliquid dicam fratres, Ecce ipſe Paulus prædica-
bat euangelium, multi illum amabant prædicatorem E
euangelij, multi illi inuidebant. Qui illum amabāt, bono odore ſaluabantur: qui illi inuidebant, bono odore peribant. Ideo & pereūtibus nō malus odor, ſed bonus odor. Ideo enim magis illi inuidebant, quia tātum bona in illo gratia præualebat. nemo enim inuidet miſero. Erat ergo glorioſus in prædicatione verbi dei, & viuens ſecundum regulam illius virgæ directionis, & diligebant eum qui in illo diligebant Chriſtum, qui ſequebantur bonum odorem. Diligebat amicum ſponſi
ſui ſponſa ipſa, quæ dicit in Canticis canticorum, Poſt Cantic. 1.
odorem vnguentorum tuorum curremus. Illi autē alij quanto magis eum videbant in gloria prædicationis euangelij, & in vita inculpabili, tāto magis inuidia torquebantur, & occidebātur bono odore. Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis. *A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum.* Domos eburneas, quanuis domos magnas, quanuis domos regales dicat, quas ſi vis, elige, delectauerunt inde Chriſtum filiæ regum. Vis domos eburneas ſpiritaliter accipere magnas domos & magna tabernacula dei? Corda ſanctorum, ip-
ſóſque reges regentes carnem, ſubiugantes ſibi turbas F
humanarum affectionum, caſtigantes corpus & ſeruituti ſubiicientes, accipe, quia inde delectauerunt eum filiæ regum. Etenim omnes animæ quæ illis prædicantibus & euangelizantibus natæ ſunt, filiæ regum ſunt: & eccleſiæ filiæ apoſtolorum, filiæ regum ſunt: ille eſt enim rex regum. Illi autem reges, de quibus dictum eſt,
Sedebitis ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim Matth. 19.
tribus Iſraël. prædicauerunt verbum veritatis, & genuerunt eccleſias, nō ſibi ſed illi. Ad hoc ſacramentum per-
tinet quod ſcriptū eſt in lege, Si mortuus fuerit frater, Deute. 25.
accipiat vxorem eius frater eius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Accipiat vxoré eius, & ſuſcitet ſemē, nō ſibi, ſed
fratri ſuo. Dixit Chriſtus, Dic fratribus meis. Dixit & Matth. 28.
in alio pſalmo, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Psal. 21.
Mortuus eſt Chriſtus, reſurrexit, aſcendit, abſentauit ſe corpore, ſuſceperunt fratres eius vxorem eius, prædicatione euangelij generaturi filios, non per ſemetipſos ſed per euangelium, propter nomen fratris. in Chriſto
enim Ieſu, inquit, per euangelium propter nomen fra- 1 Cor. 4.
tris ego vos genui. Itaq; ſuſcitantes propter nomen fra- Deute. 25.
tris ſemen fratri ſuo, quotquot genuerūt, nō Paulianos

G aut Petrianos, sed Christianos nominauerunt. Videte si nō iste sensus vigilat & in his versibus. cum enim diceret à domibus eburneis, dixit de regalibus, amplis pulchris, lenibus, qualia sunt corda sanctorum: subiecit, Ex quibus te delectauerunt filiæ regum. *In honore tuo.* Filiæ quidem regum, filiæ apostolorum tuorum, sed in honore tuo, quia semen illud suscitauerunt fratri. Ideo ipsos quos suscitauerat fratri suo Paulus, cum videret currere ad nomen suum, exclamauit, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Quid enim ait lex? Et habeat natus nomen defuncti, defuncto nascatur, defuncti nomine appelletur. Seruat hoc legitimum Paulus. volentes appellari ex nomine suo, reuocat: Nūquid Paulus pro vobis crucifixus est? Ad defunctum aspicite. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et quid ergo? Quando illos generasti, quid si nomen tuum illis imposuisti? Non. Ait enim. Aut in nomine Pauli baptizati estis? Delectauerunt te filiæ regū in honore tuo. Tene te, serua te in honore tuo, hoc est habere vestem nuptialem, illius honorem, illius gloriam quærere.

H Intellige etiam filias regum ciuitates quæ crediderunt in Christum, & à regibus conditæ sunt, & à domibus eburneis, diuitibus, superbis, elatis. Filiæ regum delectauerunt te in honore tuo, quia non quæsierunt honorem patrum suorū, sed quæsierūt honorem tuum. Ostendatur mihi Romæ in honore tāto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? Sumus enim Christiani, non Petriani. Et si nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti. Per illum nati, sed illi nati. Ecce Roma, ecce Carthago, ecce aliæ & aliæ ciuitates filiæ regum sunt, & delectauerunt regem suum in honore ipsius, & ex omnibus fit vna quædam regina. Quale carmen nuptiale? Ecce inter carmina hilaritatis plena, procedit & ipsa sponsa. Sponsus enim veniebat, ipse describebatur, in illum erat omnis intentio nostra, procedat & ista. *Astitit regina à dextris tuis.* Quæ à sinistris? Non regina. Stabit enim quædam & à sinistris, cui dicetur, Vade in ignem æternum. A dextris autem stabit, cui dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Astitit regina à dextris tuis.

Deuter. 25.

Matth. 25.

I *In vestitu deaurato circumamicta varietate.* Vestitus reginæ huius quis est? Et preciosus est, & varius est. Sacramenta doctrinæ in linguis omnibus variis. Alia lingua Aphrica, alia Syra, alia Græca, alia Hebræa, alia illa & illa. Faciunt istæ linguæ varietatem vestis reginæ huius. Quomodo autem omnis varietas vestis in vnitate cōcordat, sic & omnes linguæ ad vnam fidem. In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum: & vestem intelleximus propter vnitatem. In ipsa autem varietate aurum quod est? Ipsa sapientia. Qualibet sit varietas linguarū, vnum aurum prædicatur, non diuersum aurum, sed varietas de auro. Eandem quippe sapientiam, eandem doctrinam & disciplinam omnes linguæ prædicant. Varietas in linguis, aurum in sententiis. Alloquitur propheta reginam istam, libenter enim illi cantat, & vnusquisque nostrum audiat: si tamē nouerimus vbi sumus, & ad illud corp' pertinere conemur, & fide & spe pertineamus vniti in membris Christi. Nos enim alloquitur. *Audi filia & vide.* Alloquitur eam tanquam vnus de patribus, quia filiæ regum sunt, & sic alloquitur propheta, & sic alloquatur apostolus tanquam filiam. Sic enim dicimus, patres nostri prophetæ, patres nostri apostoli. Si nos illos vt patres, illi nos vt filios, vox vna K paterna alloquitur vnicam filiam, Audi filia & vide. Prius audi, postea vide. Ventum est enim ad nos cum euangelio & prædicatum est nobis quod nondum vidēmus, & audiendo credimus, & credendo videbimus: sicut dicit ipse sponsus apud prophetam, Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Quid est in obauditu auris? Quia non vidit. Viderunt Iudæi & crucifixerunt, non viderunt gentes & crediderunt. Veniat regina de gentibus in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Veniat à gētibus, veniat circumamicta omnibus linguis in vnitate sapientiæ: dicatur ei, audi filia & vide. Si non audieris, non videbis. Audi vt mundes cor fide, sicut apostolus ait in actibus apostolorum, Fide mundans corda eorum. Ad hoc enim audimus vt credamus antequam videamus, vt credendo cor mundemus vnde videre possimus. Audi & credas, munda cor fide. Ec cum cor mundauero, quid videbo? Beati mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Audi filia & vide, *Et inclina aurem tuam.* Parum est audi, humiliter audi, inclina aurem tuam. *Et obliuiscere populum tuum & domum patris tui.* Erat populus quidam, & domus patris quædam, L in qua natus est populus Babyloniæ, habens regem diabolum. Vndecunque venerunt gentes, à patre diabolo venerunt, sed patri diabolo renunciauerūt. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Fœdam te ille genuit, cum peccatricem fecit: pulchram te iste regenerat, qui iustificat impium. Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. *Quoniam concupiuit rex speciem tuam.* Quam speciem, nisi quam ipse fecit? Concupiuit speciem. Cuius speciem? Peccatricis, iniquæ, impiæ, qualis erat apud patrem diabolum, & apud populum suum? Non, sed de qua dicitur, Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Antea ergo non alba, postea dealbata: quia si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, tanquam niuem dealbabō. Concupiuit rex speciem tuam. Quis rex? *Quia ipse est dominus deus tuus.* Iam vide si non debes dimittere patrem tuum illum, & populum tuum illum, & venire ad regem istum deū tuum. Deus tuus est, rex tuus est. Rex tuus, & ipse est sponsus tuus. Regi nubis deo, ab illo dotata, ab illo decorata, ab illo redempta, ab illo sanata. Quicquid habes vnde illi placeas, ab illo habes. *Et adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.* Ipsum regem tuum deum tuum adorabunt filiæ Tyri in muneribus. Filiæ Tyri, filiæ gentium. A parte refertur ad totum. Tyrus vicina huic terræ, vbi prophetia erat, significabat gentes credituras Christo. Inde illa erat Chananæa, quæ primò canis est appellata. Nam vt noueritis quia inde erat, Euangeliū sic loquitur, Secessit in partes Tyri & Sidonis, & ecce mulier Chananæa de finibus illis egressa clamabat, & cætera quæ ibi narrantur. Quæ primò canis erat apud patrem suum, & in populo suo, clamando & veniēdo ad istum regem, decora facta credēdo in illum, quid meruit audire? O mulier, magna est fides tua: concupiuit rex speciem tuam. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Quibus muneribus? Sic ad se vult veniri rex iste, & thesauros suos impleri vult: & ipse donauit vnde impleantur, & à vobis impleantur. Veniant, inquit, adorent eum in muneribus. Quid est in muneribus? Nolite vobis cōdere thesauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur: sed thesaurizate vobis thesauros in cœlo. vbi neque fur, neque tinea corrumpit. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit

Psal. 17.

Acto. 15.

Matth. 5.

M

Esaia. 1.

Matth. 15.

Matth. 6.

A erit & cor tuum. Venite cum muneribus, date eleemosynas, & omnia munda sunt vobis. Venite cum muneribus ad eum, qui dicit, Misericordiam volo magis quàm sacrificium. Ad illud templũ quod erat antè vmbra & figura futuri, veniebatur cum tauris & arietibus, cum hircis, cum diuersis quibusque animalibus aptis ad sacrificium, vt in illo sanguine aliud fieret, aliud significaretur. Modo iam ipse sanguis, quem figurabant illa omnia, venit. Venit rex ipse, & ipse munera vult. Quæ munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, & ipse munera imputabit quibusdam. Venite, inquit, benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mũdi. Quare? Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus fui, & vestistis me: hospes, & adduxistis me: infirmus & in carcere, & visitastis me. Hæc sunt munera in quibus adorant filiæ Tyri regem: quia cum diceret, quando te vidimus? ille qui sursum est & deorsum, propter ascendentes & descendentes, cum vni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Et quæ sunt filiæ Tyri, & quomodo adorabũt eum

Luc.11. Osee.6. Matth.9. Matth.25.

B in muneribus? Planius illud voluit dicere. *Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis.* Hæ filiæ Tyri adorãtes in muneribus, diuites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus sponsi: Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Diuites sint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, adorent in muneribus, sed non perdant. Securi ponant, vbi semper inueniant. Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehẽdant veram vitam, adorando in muneribus. Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. Ad ecclesiam enim cõcurrunt, & ibi eleemosynas faciunt. ne extra fiat, id est, ne extra positi faciant, in Ecclesia faciant. Vultus enim sponsæ huius & reginæ, proderit facientibus. Propterea illi qui res suas vendebant, vultum reginæ huius deprecantes in muneribus veniebant, & ea quæ portabant, ad pedes apostolorum ponebant. Feruebat dilectio in ecclesia, vultus erat reginæ, ecclesia, vultus erat reginæ obsequiũ filiarum Tyri, id est, diuitum adorantium in muneribus. Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. Et qui deprecabuntur vultum, & cuius vultum deprecabun-

1.Timot.6. Act.4.

C tur? Omnes vna sponsa, omnes vna regina, mater & filij simul totum ad Christum pertinens, ad caput pertinens. Sed quia fiunt ista opera, & istæ eleemosynæ ad iactantiam hominum: inde dicit ipse dominus, Cauete facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis. Quomodo autem & publicè debent fieri propter vultum spõsæ, ait, Luceant opera vestra coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est: non vt gloriã vestram quæratis, an open bus bonis, quæ publice facitis, sed vt gloriam dei. Et quis nouit, inquit, vtrum gloriam dei quæro an gloriam meam? Quia do pauperi, videor: quo animo dem, quis videt? Sufficiat tibi qui videt: ille videt, qui retribuet. Intus amat qui intus videt, intus amat vt intus ametur, qui interiorem facit & ipsam pulchritudinem. Noli quasi oculis exterioribus delectari, quia videris, & quia laudaris: attende quid hic sequatur. *Omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus.* Extrinsecus nõ solum vestis est aurea & variata, sed intus pulchram nouit qui speciem eius amauit. Quę sunt interiora pulchritudinis? Conscientia. Ibi videt Christus, ibi amat Christus, ibi alloquitur Christus, ibi punit Christus, ibi

Matth.6. Matth.5.

Tomus octauus.

coronat Christus. Sit ergo talis eleemosyna tua in oc- D culto, quia omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus. *In fimbriis aureis circumamicta varietate.* Pulchritudo intrinsecus. In fimbriis autem aureis varietas linguarum, doctrina, decus. Ista quid prosunt, si non sit pulchritudo illa intrinsecus? *Afferentur regi virgines post eam.* Vere factum est, credidit ecclesia, facta est ecclesia per omnes gentes. Modo quemadmodum concupiscunt virgines placere illi regi? Vnde inuitantur? Quia præcessit ecclesia. Offerentur regi virgines post eam. *Proximæ eius afferentur tibi.* Non enim quæ afferuntur alienæ sunt, sed proximæ eius, ad eam pertinentes. Et quia dixit regi, ad eum conuersus dixit tibi, Proximæ eius afferentur tibi. *Afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.* Templum regis ipsa ecclesia, intrat in templum ipsa ecclesia. Vnde construitur templum? De hominibus qui intrant in templum. Lapides viui qui sunt, nisi fideles dei? Adducentur in templum regis. Sunt enim virgines extra templum regis, hæreticæ sanctimoniales. Sunt quidem virgines, sed quid proderit eis nisi adducantur in templum regis? Templum regis in vnitate est, templum regis non est ruinosum, non di- E scissum, non diuisum. Iunctura lapidum viuentiũ charitas est. Adducentur in templum regis. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Nihil euidentius. Attendite iam ipsum templum regis, quia inde loquitur propter vnitatem diffusam toto orbe terrarum, quia illæ quæ virgines esse voluerunt, nisi adducantur in templum regis, sponso placere non possunt. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerũt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui, & esse cũ Christo, multo magis optimum est, manere autẽ in carne necessariũ propter vos. Philip.1. Dixit hoc quidẽ, sed quandiu hic manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsq; in posterum? Ergo illorum accessu deserta est ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt apostoli, pro apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt episcopi. Hodie enim episcopi qui sunt per totum mundũ, vnde nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa il- F los genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es, de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tui nati sunt tibi filij. *Constitues eos principes super omnem terram.* Vide templum regis quàm late diffusum est, vt nouerint virgines, quæ non adducuntur in templum regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est catholica ecclesia, filij eius cõstituti sunt principes super omnem terram, filij eius cõstituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur in templum regis. Templum suum deus vbique collocauit, fundamenta Prophetarum & apostolorum vbique firmauit. Filios genuit ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram. *Memores erunt nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi cõfitebuntur tibi.* Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? Quid prodest precari, & in monte non precari? Voce mea, inquit, ad dominum clamaui, & exaudiuit Psal.3. me de monte sancto suo. De quo monte? De quo dictum est, Non potest ciuitas abscondi supra montem Matth.5.

G constituta. De quo monte? Quem vidit Daniel ex par-
Daniel.2. uo lapide creuisse, & fregisse omnia regna terrarum, &
impleuisse omnem faciem terrę. Ibi adoret qui vult ac-
cipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi cõfiteatur qui vult
sibi ignosci: propterea populi confitebuntur tibi. *In
æternum & in seculum seculi.* Quia & in illa vita æterna non
erit iam quidem gemitus peccatorum, sed tamen in di-
uinis laudibus supernæ illius ac perpetuæ ciuitatis non
deerit sempiterna confessio tantæ felicitatis. Ipsi enim
Psal.86. ciuitati, cui alius psalmus cantat, Gloriosa dicta sont de
te ciuitas dei: ipsi sponsæ Christi, ipsi reginæ filiæ regis,
& coniugi regis: quia principes eius sunt memores no-
minis eius in omni generatione & generatione, id est,
quandiu transeat hoc seculum, quod multis generatio-
nibus agitur, gerentes pro illa charitatis curam, vt de
isto seculo liberata in æternum deo conregnet: propter
hoc idem ipsi confitebuntur ribi populi in æternum, il-
lic conspicuis & manifestis, ibi cordibus omninm per-
fecta charitate luminosis, vt se vniuersam plenissime
nouerit, quæ hic in multis suis partibus occulta sibi est.
1.Co.4. Vnde admonemur ab apostolo, nihil ante tempus iu-
dicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondi-
H ta tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & sit
laus vnicuique à deo. Ipsa enim sancta ciuitas sibi qoo-
dãmodo confitebitur, cum populi eius quibus constar,
ipsi ciuitati confitebuntur in æternum, vt ex nulla par-
te se lateat, nullo in se existente cuius aliquid lateat.

In psalmum quadragesimumquintum
Enarratio.

IAM charitati vestræ quædam sicut notissima
loquimur, in quibus immorari non debemus.
Et qoia ea quæ scitis breuiter cõmemorari de-
bent, filios Core nos intelligamus. Commemoro enim
vos scientes Core interpretari caluitiom, dominúm-
Math.27. que nostrum significare, qui in Caluariæ loco crucifi-
Ioan.12. xus adduxit multos, tanquam illud granum, quod nisi
mortificatum esset, solum remaneret: & eos qui addu-
cti sunt, appellatos filios Core, hoc in mysterio. Cæte-
1.Para.26. rum fuerunt nescio qui filij Core illo tempore, quan-
2.Corin.3. do ista cantabantur, sed spiritus nos viuificare debet,
I non litera velare. Nos ergo intelligamus, & videte si ea
quæ sequuntur, id est, quæ habet psalmi ipsius cõtextus,
congruunt nobis: & inuenimus hic nos, si tamen in-
hæreamus membris eius, cuius corporis in cœlo caput
est: ex illa passione ascendens, vt eos qui in humilitate
iacebant, secum in vbertate adducat, fructũ ferentes in
tolerantia. Dictum est autem, *In finem pro occultis pro fi-
liis Core, psalmus.* Occultum est ergo, sed ille ipse qui in
Caluarię loco crucifixus est, nostis quia velum discidit,
Math.26. vt templi secreta patescerent. Proinde quia crux domi-
ni nostri causa fuit, qua clausa aperirẽtur, credamus ad-
futurum eum nobis, vt ista occulta reuelentur. In finem
Roman.10. quod habet, semper Christum intelligere debemus. Fi-
nis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Fi-
nis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit.
Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, &
finitam tunicam quæ texebatur. Illod ad consumptio-
nem, hoc ad perfectionem. Quia ergo vltra quò tenda-
mus non habemus cum ad Christum peruenerimus, ip-
se cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia
cum ad illum peruenerimus, aliquid amplius debemus
niti vt ad patrẽ perueniamus. Hoc enim potauit & Phi-
Ioan.14. lippus eum ei dixit, Domine ostende nobis patrem, &
sufficit nobis. Cum dicit, sufficit nobis, finem quærit sa-
tietatis & perfectionis. Et ille, tanto, inquit, tempore
vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui vi- K
det me, videt & patrem. In illo ergo habemus patrem, Ioan.10.
quia ipse in patre, & pater in ipso: & ipse & pater vnum
sunt. Quid igitur hic admonet qui cantat, vbi vocem
nostram agnoscere debemus, si tamen huius vocis af-
fectum habemus? *Deus noster refugium & virtus.* Sunt
quædam refugia, vbi non est virtus, quò quisque cum
fugerit, magis infirmatur quàm confirmetur. Confu-
gis, verbi gratia, ad aliquem in seculo magnum, vt fa-
cias tibi potentem amicum, refugium tibi videtur.
Tanta tamen huius seculi incerta sunt, & ita poten-
tum ruinæ quotidianæ crebrescunt, vt cum ad tale re-
fugium cõfugeris, plus ibi timere incipias. Antea enim
causæ tuæ tantũ timebas: cum vero ad talem refugeris,
& de illo tibi timebis. Molti enim cum ad talia refu-
gia confugissent, cadentibus illis ad quos confugerunt,
& ipsi quæsiti sunt: quos nemo quæreret, si non ad ta-
lia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed
refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugeri-
mus, firmi erimus. *Adiutor in tribulationibus quæ inuene-
runt nos nimis.* Multæ sunt tribulationes, & in omni tri-
bulatione ad deum confugiendum est: siue sit tribula-
tio in re familiari, siue sit in salute corporis, siue de pe- L
riculo charissimorum, siue de aliqua re ad huius vitæ
sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium non
debet esse homini Christiano quàm saluator ei᷒, quàm
deus eius, quò cum confugerit, fortis sit. Non enim
ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit, sed ille
illi fortitudo erit, qui refugium eius factus est. Verun-
tamen charissimi inter omnes tribulationes humanæ
animæ, nulla est maior tribulatio quàm conscientia
delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanúmque
sit intus hominis quod conscienria vocatur, vbicun-
que alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, &
ibi inueniet deum. Si autem ibi requies non est propter
abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi deus non est,
quid facturus est homo? Quò confugiet cum cœperit
pari tribulariones? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publi-
co ad domum, à domo in cubiculũ, & sequitur tribu-
latio. A cubiculo iam quò fugiat nõ habet nisi interius
ad cubile suũ. Porrò si ibi tumultus est, si fumus iniqui-
tatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere. Pel- M
litur enim inde, & cum inde pellitur, à seipso pellitur.
Et ecce hostem suum inuenit, quò cõfugerat, seipsum:
quò fugiturus est? Quocũq; fugerit, se talem trahit post
se: & quocunque talem traxerit se, cruciat se. Sed à se-
ipso sunt tribulariones, quæ inueniũt hominem nimis:
acerbiores enim non sunt: tanto sunt acerbiores, quan-
to sunt interiores. Videte charissimi, cum ligna dea-
sciantur à fabris & probantur, aliquando in superficie
videntur quasi læsa & putrida. Faber autem inspicit tã-
qoam medullam interiorem ligni, & si sana interius li-
gna cognouerit, promittit ea in ædificio duratura, nec
valde erit de superficie læsa solicitus, quando id quod
interius est sanum renunciat. Porrò hominis interius
conscientia nõ inuenitur. Quid igitur prodest si quod
est exterius sanũ est, & putrefacta est medulla cõscien-
tiæ? Arctæ istæ & vehementes omnino, & sicut psal-
mos ipse ait, nimiæ tribulationes sunt: tamen & in his
adiutor factus est dominus dimittendo peccata. Ini-
quorum enim cõscientias nõ sanat nisi indulgentia. Si
enim magnas tribulationes habere se dicit debitor fi-
sci, cõfessus & intuens angustias rei familiaris suæ, cũ se
videt nõ posse esse soluendo propter imminẽtes omni
anno compulsores, tribulationes magnas se pati dicit,
nec

A nec vsquam respirat nisi in spe indulgentiæ rerum terrenarum. Quanio magis debitor pœnarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit ipse perit? Hoc enim debitum reddere, pœnas luere est. Restat ergo vt de ipsius indulgentia securi esse possimus, si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus. Isti ergo filij Core fortasse intelliguntur esse illi quibus locutus est Petrus in Actibus Apostolorum, cum intenti facti essent ad mirabilia aduentus spiritussancti, cum omnes in quos venerat, linguis omnibus loquerentur. annunciauit enim illis Christum. Qui cum tanta potuisset mittendo spiritumsanctum, ille quem ipsi crucifixerant manibus suis, cogitantes quàm contemptibilis esset cum ab eis occideretur, quàm altus & excelsus apud deũ factus esset, qui spiritusancto idiotas impleret, & linguas infantium faceret disertas, com- *Acto.2.* puncti corde dixerunt, Quid faciemus? Istæ erant nimiæ tribulationes quæ illos inuenerant. Non enim ipsi inuenerunt peccata sua, sed inuenta in eis sunt com-
B memoratione apostolorum. Ideo inuenerunt illos tribulationes, non ipsi inuenerũt tribulationes. Nam quãdo sine alicuius admonitione ipse homo considerat *Psal.14.* factum suum, & rogat deum, quid dicit? Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Alia est ergo tribulatio quam tu inuenis, alia quæ te inuenit. In vtraque tamen siue quæ te inuenit, siue quam tu inuenis: vt vtranque depellat ille rogãdus est qui est adiutor in tribulationibus. Nam & ille cum inuenit, hoc dixit, Et nomen domini inuocaui. Et hi in tribulationibus, à quibus se inuentos esse dixerũt, hoc dixerũt, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Sed quia adiutor fa- *Acto.2.* ctus est, vnde factus est? Compuncti, inquit, corde dixerunt, quid faciemus? Tanquam magna desperatione. Ille tantos est quẽ nos occidimus, nos vbi erimus? Et Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittuntur vobis peccata vestra. Nihil enim hoc peccato grauius cogitare potuerũt. Quid grauiꝰ peccatori ægro quàm medici interfectio? Quid grauius potest æger facere, quàm si medicũ suum occidat? Cum hoc dimittitur, quid non dimittitur? Ab illo ergo cui dictum est refugium & virtus, acceperunt magnam securitatem. Baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine domini nostri Iesu Christi. In illius nomine quem occidistis baptizamini, & dimittuntur vobis peccata vestra. Medicum vel postea cognouistis, iam securi bibite sanguinem quem fudistis. Denique accepta tanta securitate, quid dicunt? *Propterea non timebimus dum conturbabitur terra.* Paulò antè soliciti, subito securi, ex tribulationibꝰ nimiis in magna tranquillitate positi sunt. Dormiebat *Matth.8.* enim illis Christus, ideo turbabantur: excitatus est Christus, sicut modo audiuimus in Euangelio, imperauit ventis & quieuerunt, quoniam Christus in cuiuscunque corde per fidem nõ est, significatum est nobis, quia eius cor tanquam nauis in huius seculi tempestate turbatur. Qui fidem suam obliuiscitur, tanquam Christo dormiente turbatur: excitato autem Christo, fit tranquillitas. Denique & ipse dominus quid ait? Vbi est fides vestra? Excitatus Christus, excitauit fidem, vt quod in naui factum erat, fieret in cordibus eorum. Adiutor enim in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, id egit vt esset tranquillitas magna. Videte ipsam tranquillitatem. Propterea non timebimus cum conturba-

bitur terra. *Et transferentur montes in cor maris.* Tunc non D timebimus. Quæramus montes translatos: & si inuenire poterimus, manifestum est quia ipsa est securitas nostra. Dominus quippe dixit discipulis, Si habueri- *Matth.17.* tis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, tollere & mittere in mare, & fiet. Forte monti huic de seipso dixit, dictus est enim mons, Erit in nouissimis *Esaiæ.2.* temporibus manifestus mons domini. Sed iste mons *Mich.4.* super alios montes collocatus est, quia & apostoli montes, portantes montem hunc. Ideo sequitur, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini, præparatus in cacumine montium. Transcendit ergo cacumina mõtium omnium, & in cacumine omnium montium collocatus est, quoniam montes sunt annunciantes montem. Mare autem significat hoc seculum, in cuius maris comparatione tanquam terra videbatur gens Iudæorum. Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur, sed erat tanquam arida, amaritudine gentium tanquam mari circundata. Futurum erat vt turbaretur terra, id est, illa ipsa gens Iudæa, & transferentur montes in cor maris, id est, primò ipse mons magnus paratus in cacumine montiũ. Deseruit enim gen- E tem Iudæam, & factus est in gentibus, translatus est de terra ad mare. Transferentibus quibus? Apostolis quibus dixerat. Si habueritis fidem in vobis tanquam gra- *Matt. [illegible]* num sinapis, dicetis monti huic tollere & mittere in mare, & fiet: id est, per fidelissimam vestram prædicationem fiet, vt mons iste, hoc est, ego ipse prædicer in gentibus, glorificer in gentibus, agnoscar in gentibus, & fiat quod de me prædictum est, Populus quẽ non co- *Psal.17* gnoui, seruiuit mihi. Quãdo autem & illi montes translati sunt? Et hoc indicet nobis scriptura dei. Quando apostolus prædicabat Iudæis, respuerunt verbum, & ait apostolus Paulus, Ad vos missi eramus, sed quia respui- *Acto.13.* stis verbum dei, imus ad gentes. Translati sunt montes in cor maris. Vere enim gentes crediderunt montibus, vt in corde maris essent montes illi, non sicut Iudæi de quibus dictum est, Populus hic labiis me hono- *Matth.15.* rat, cor autem eorum longe est à me. Hoc enim & de nouo testamento promittit dominus per prophetam dicens, Dabo leges meas in cordibus eorum. Hæ leges, *Hiere.31.* hæc præcepta per apostolos indita omnium gentium *Hebræ.8.* fidei & credulitati, montes dicti sunt translati in cor F maris, tunc nos non timebimus. Qui non timebimus? Illi qui compuncti sumus corde, ne fieremus de numero reproborum Iudæorum, tanquam ramorum fractorum. Crediderunt enim quidam illorum, & adhæserũt apostolis prædicantibus. Timeant ergo illi quos deseruerunt montes: nos à montibus non recessimus, & quando translati sunt in cor maris, secuti sumus. Quid iam sequitur ex eo quod translati sunt mõtes in cor maris? Attendite & videte veritatẽ. Hæc enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondũ contigerant, nunc autem quis iam facta non cognoscat? Liber tibi sit pagina diuina, vt hæc audias: liber tibi sit orbis terrarum, vt hæc videas. In istis codicibus non ea legunt, nisi qui literas nouerunt: in toto mundo legat & idiota. Quid ergo factũ est dum translati sunt montes in cor maris?

Sonauerunt & turbatæ sunt aquæ eius. Quando prædicabatur euangelium, dixerunt, Quid est hoc? Peregriuorũ *Acto.17.* dæmoniorum videtur iste annũciator esse. Hoc Atheniẽses. Ephesij autem quo tumultu occidere apostolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantũ stre- *Acto.19.* pitum fecerunt vt clamarẽt, Magna Diana Ephesia? Inter quos fluctus & sonitus maris non timebant, quia ad

m iiij

G refugium illud confugerant. Denique apostolus Pau-
lus volebat intrare in theatrum, & à discipulis reuoca-
Philip.1. tus est, quia necessarium erat adhuc vt in carne mane-
ret propter ipsos, sed tamen sonauerunt & turbatæ sunt
aquæ eius. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius?
Nunquidnam maris, an potius dei: de quo dictum est,
Refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ
inuenerunt nos nimis? Turbati enim sunt montes, id
est potestates huius seculi. Alij enim sunt montes dei,
alij sunt montes seculi. Montes seculi quibus caput
diabolus: montes dei, quibus caput Christus. Sed per
istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt
voces contra Christianos, quando turbati sunt mon-
tes sonantibus fluctibus: & montes sunt turbati, & fa-
ctus est magnus terræmotus, cum motu aquæ. Sed cui
Matth.7. hæc? Ciuitati illi fundatæ super petram. Sonant aquæ,
turbantur montes annunciato euangelio. Quid tu ci-
uitas dei? Audi quid sequitur. *Fluminis impetus lætificat
ciuitatem dei.* Conturbantur montes cum sæuit mare,
non deserit deus ciuitatem suam per impetus flumi-
nis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa spi-
H ritussancti, de qua dominus dicebat, Si quis sitit, ve-
Ioan.7. niat & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluẽt
de ventre eius. Ergo hæc flumina fluebant de ventre
Pauli, Petri, Ioannis, aliorum apostolorum, aliorum
euangelistarum fidelium. Hæc flumina cum fluant ab
vno flumine, multi impetus fluminis lætificant ciuita-
tem dei. Nam vt noueritis hoc de spiritu sancto dictũ,
in eodem euangelio consequenter dicit euangelista,
Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant hi
qui in eum erant credituri. Spiritus autem nõdum erat
datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Glorificato
Iesu post resurrectionem, glorificato post ascẽsionem,
Actor.2. die pentecostes venit spiritussanctus, impleuit creden-
tes, locuti sunt linguis, prædicare Euangelium cœperũt
gentibus. Hinc ciuitas dei lætificabatur, dum mare tur-
baretur sonitu aquarum suarum, dum montes contur-
barentur, quærentes quid agerent, quomodo nouã do-
ctrinam pellerent, quomodo Christianorum genus de
terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis im-
petus lætificantis ciuitatem dei. Hic etiam ostendit de
quo flumine diceret, quia spiritumsanctum significa-
I bat fluminis impetus lætificans ciuitatem dei. Et quid
sequitur? *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* Si er-
go sequitur sanctificationis nomen, manifestum est flu-
minis illos impetus de spiritu sancto intelligendos, quo
lætificatur & sanctificatur omnis pia anima credens in
Christum, vt fiat ciuis ciuitatis dei. *Deus in medio eius
non commouebitur.* Sæuiat mare, conturbentur montes,
deus in medio eius non commouebitur. Quid est in
medio eius? Tanquam deus in vno loco stet, & circun-
dent eum qui credũt in eum. Ergo ambitur loco deus,
& lata sunt quæ circundant, in angusto est qui circun-
datur? Absit. Nihil tale cogitetis de deo, qui nullo capi-
tur loco, cui sedes est conscientia piorũ. Et ita sedes dei
est in cordibus hominum, vt si homo ceciderit à deo,
deus in se maneat, non quasi cadat non inueniẽdo vbi
sit. Magis enim te subleuat vt in illo sis, quàm in te in-
cumbat, vt si te subduxeris cadat. Ille si se subduxerit, ca-
des tu: tu te si subduxeris, non cadit ille. Quid ergo est
deus in medio eius? Hoc significat quod æquus est om-
nibus deus, & personas nõ accipit. Quomodo enim il-
lud quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fi-
nes, ita deus medius esse dicitur, æqualiter omnibus cõ-
sulens. Deus in medio eius nõ cõmouebitur. Vnde non
commouebitur? Quia in medio eius deus. *Adiuuabit* K
eam deus vultu suo. Ille est adiutor in tribulationibus, quæ
inuenerunt nos nimis. Adiuuabit eam deus vultu suo.
Quid est vultu suo? Demonstratione sua. Quomodo
se demõstrat deus vt vultum eius videamus? Iam com-
memoro, Didicistis præsentem deum, didicimus per
opera. Quando ab illo aliquid adiutorij accipimus, ita
vt omnino non dubitemus à domino nobis esse con-
cessum, vultus dei nobiscum est. Adiuuabit eam deus
vultu suo. *Conturbatæ sunt gentes.* Et quomodo contur-
batæ? Vt quid conturbatæ? Vt deiicerent ciuitatẽ dei, in
cuius medio eius deus, vt euerterent tabernaculum san
ctificatum, quod adiuuat deus vultu suo? Non. Sed iam
salubriter conturbatę sunt gentes. Quid enim sequitur?
Et inclinata sunt regna. Inclinata, inquit, sunt regna,
iam non erecta vt superbirent, sed inclinata vt adora-
rent. Quando inclinata sunt regna? Quando factum
est quod prædictum est in alio psalmo, Adorabunt *Psal.71.*
eum reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quæ res fe-
cit vt inclinarentur regna? Quæ res? Audi, *Dedit vo-
cem suam altissimus, & mota est terra.* Arrepticij idolorum L
tanquam ranæ de paludibus personabant, tanto tu-
multuosius, quanto sordidius de luto & cœno. Et
quid strepitus ranarum ad tonitrua nubium? Inde e-
nim dedit vocem suam altissimus, & mota est terra.
Tonuit de nubibus suis. Quæ sunt nubes eius? Aposto-
li eius, prædicatores eius, de quibus intonabat præce-
ptis, coruscabat miraculis. Ipsi nubes qui & montes.
Montes propter altitudinem & firmitatem, nubes
propter pluuiam & vbertatem. Irrigauerunt enim ter-
ram nubes istæ, de quibus dictum est, Dedit vocem
suam altissimus, & mota est terra, De his enim nubibus
minatur cuidam vineæ sterili, vnde translati sunt
montes in cor maris. Mandabo, inquit, nubibus meis *Esaia 5.*
ne pluant super eam imbrem. Hoc impletum est in eo
quod commemorauimus, quandõ translati sunt mon-
tes in cor maris, quando dictum est, Ad vos missi era- *Acto.13.*
mus, sed quia respuistis verbum dei, ibimus ad gentes,
Impletum est, Mandabo nubibus meis ne pluant su-
per eam imbrem. Denique ipsa gens Iudæa modo re-
mansit tanquam vellus siccum in area. Nam & hoc *Iudicũ.6.*
nostis contigisse in quodam miraculo. Area sicca erat, M
vellus solum madebat, sed pluuia in vellere non appa-
rebat. Sic & sacramentum noui testamenti non appa-
rebat in gente Iudæorum, eò quòd illic vellus erat: ibi
hoc velatum erat sacramentum in vellere. In area ve-
rò, id est, in omnibus gentibus, vbi patet euangelium
Christi, pluuia manifesta est, nuda est area Christi, non
enim tegitur velamento. Vt autem exiret inde pluuia,
expressum est vellus. Per pressuram enim à se excluse-
runt Christum, & dominus iam de nubibus suis com-
pluit aream, vellus siccum remansit. Inde ergo dedit
vocem suam altissimus de istis nubibus, per quam vo-
cem regna inclinarentur & adorarent. *Dominus vir-
tutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.* Non quicunque
homo, non potestas quælibet, non denique angelus,
non aliqua creatura, siue terrena, siue cœlestis, sed do-
minus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Ia-
cob. Qui misit angelos, venit post angelos, venit vt
ei seruirent angeli, venit vt homines faceret æquales
angelis. Magna gratia. Si deus pro nobis, quis con- *Roman.8.*
tra nos? Dominus virtutum nobiscum. Virtutum quis?
Dominus virtutum nobiscum. Si deus pro nobis, in-
quam, quis contra nos? Qui proprio filio non peper-
cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo
non

A non & cum illo omnia nobis donauit? Fratres ergo se-
curi simus, in tranquillitate cordis nutriamus bonam
conscientiam de pane domini. Dominus virtutum no-
biscum, susceptor noster deus Iacob. Quantacunque
sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. Ægrotat ne-
scio quis, adhibetur medicus, susceptũ suum dicit me-
dicus ægrotum. Quis eum suscepit? Ille. Magna spes sa-
lutis, magnus medicus cũ suscepit. Quis medicus? Om-
nis medicus præter illum homo est. Omnis medicus
qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, præter
Matth.26. illum. Susceptor noster deus Iacob. Fac te infantem
paruulum omnino, quales à parentibus suscipiuntur.
Qui enim non suscipiuntur, exponuntur: qui suscipiun-
tur, nutriuntur. Putásne sic te suscipit deus, quomodo
infantem te suscepit mater tua? Nõ sic, sed in æternum.
Tua enim vox est in isto psalmo, Quoniam pater meus
& mater mea dereliquerũt me, dominus autem assum-
psit me. Susceptor noster deus Iacob. *Venite & videte
opera domini.* Iam de hac susceptione quid fecit domi-
nus? Animaduerte orbem terrarum, veni & vide. Si
enim non venis, non vides: si non vides, non credis: si
non credis, longe stas. Si credis, venis: si credis, vides.
B Quomodo enim venitur ad montem istum? Nunquid
pedibus? nunquid nauibus? nunquid pennis? nunquid
equis? Quantum attinet ad locorum spatia, ne satagas,
ne conturberis, ipse ad te venit. Etenim ex lapide par-
Daniel.2. uo creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret v-
niuersam faciem terræ. Quid vis ergo ad eum per ter-
ras venire, qui terras impleuit? Ecce iam venit, euigila
credendo, euigilantes pulsat: si tamen non tantus in eis
somnus est, quo etiam contra montem venientem ob-
Ephes.5. durescant, sed audiant, Surge qui dormis, & exurge à
mortuis, & illuminabit te Christus. Multum enim erat
Iudæis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus
erat: meritò & paruum contempserunt, contemnendo
offenderũt, & offendẽdo quassati sunt, restat vt & con-
Luc.20. terantur. Hoc enim de lapide illo dictum est, Qui of-
fenderit in lapidem illum, conquassabit eum: super quẽ
venerit, conteret eum. Aliud est conquassari, aliud con-
teri. Conquassari minus est quàm conteri. Sed neminẽ
conterit excelsus veniens, nisi quem conquassauerit hu-
milis iacens. Modo autem antequam veniat dominus
noster humiliter iacuit Iudæis, & offenderunt in illum
& conquassati sunt: veniet postea in iudicio suo clarus
C atque altus, magnus & potens, & non infirmus vt iudi-
cetur, sed fortis vt iudicet, & conterat eos qui conquas-
sati sunt in eum offendendo. Lapis enim offensionis &
petra scandali non credentibus ipse est. Ergo charissi-
mi non est mirum si Iudæi non agnouerunt quem tan-
quam paruulum lapidem ante pedes suos iacẽtem con-
tempserunt: illi mirandi sunt qui adhuc tam magnum
montem nolunt agnoscere. Iudæi in lapidem paruum
non videndo offenderunt, hæretici in montem offen-
dunt. Iam enim creuit ille lapis, iam dicimus illis, Ecce
Daniel.2. impleta est prophetia Danielis. Lapis ille qui erat par-
uus, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam ter-
ram. Quare in illum offenditis, & non in illum ascen-
ditis? Quis tam cæcus est vt offendat in montem? Quasi
ideo ad te venerit, vt habeas in quem offendas, & non
habeas in quem ascendas, Venite ascẽdamus ad mon-
Esaiæ 2. tem domini. Esaias hoc dicit, Venite ascẽdamus. Quid
est, venite ascendamus? Venite & credite. Ascẽdamus,
hoc est proficiamus. Isti autem nec venire volunt, nec
ascendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra
montem, iam in illum toties offendendo quassati sunt,
& nolunt ascendere, semper eligentes offendere. Dica- D
mus illis, Venite & videte opera domini, *Quæ posuit
prodigia super terram.* Prodigia dicuntur quòd aliquid
portendant: signa illorum miraculorum quæ facta
sunt quando mundus credidit. Et quid inde factum
est, & quid portendebant? *Auferens bella vsque ad fines
terræ.* Hoc nondum videmus completum esse. Sunt
adhuc bella, sunt inter gentes pro regno, inter sectas,
inter Iudæos, inter Paganos, inter Christianos, inter
hæreticos. Sunt bella, crebrescunt bella, aliis pro veri-
tate, aliis pro falsitate certantibus. Nondum ergo com-
pletum est, Auferens bella vsque ad finem terræ, sed
fortasse complebitur. An & modo completum est? In
quibusdam completum est, in tritico completum est,
& in zizaniis nondum completum est. Quid ergo hoc Matth.3.
est? Auferens bella vsque ad fines terræ? Bella dicit qui-
bus bellatur aduersus deum. Quis enim bellat aduersus
deũ? Impietas. Et quid potest facere deo impietas? Ni-
hil. Quid facit fictile vas elisum ad petram, quamuis ve-
hemẽter elidatur? Tanto maiore malo suo venit, quan-
to maiore impetu venerit. Hæc bella magna erant, cre-
bra erant, contra deum impietas dimicabat, & vasa fi-
ctilia conterebantur: præsumentes de se homines & de E
virtute sua multum præualẽdo. Cuius rei scutum etiam
Iob dixit de quodam impio, Cucurrit aduersus deum Iob.15.
in crassa ceruice scuti sui. Quid est in crassa ceruice scu
ti sui? Nimium præsumendo de protectione sua. Nun-
quidnam isti tales erant qui dicebant, Deus noster re- Psalm.45.
fugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inue-
nerunt nos nimis? Aut in alio psalmo, Non enim in
arcu meo sperabo, & brachium meum nõ saluabit me?
Quando quisque cognoscit, quia in seipso nihil est, &
adiutorium de se nullum habet, arma in illo confracta
sunt, bella sedata sunt. Talia ergo bella deleuit vox illa
altissimi de nubibus sanctis qua terra commota est, &
inclinata sunt regna, abstulit hæc bella vsque ad fines
terræ. *Arcum conteret & confringet arma, & scuta comburet igni.*
Arcus, arma, scuta, ignis. Arcus est insidiæ. Arma, pu-
blica oppugnatio. Scuta, vana præsumptio suæ pro-
tectionis. Ignis, quo ista comburuntur, est, de quo do-
minus ait, Ignem veni mittere in terram. De quo igne Luca.12.
dicit psalmus, Et non est qui se abscondat à calore Psal.18.
eius. Feruente igne isto, nulla in nobis impietatis ar-
ma remanebunt: necesse est vt omnia confringantur,
conterantur, comburantur, remaneas inermis, non ha- F
bens vllum adiutorium tuum: & quando magis infir-
mus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit,
de quo dictum est, Susceptor noster deus Iacob. Vale- Psal.45.
bas enim quasi per te, conturbaris in te. Perde arma
quibus præsumebas, audi dominum dicentem, Sufficit 2 Cor.12.
tibi gratia mea. Dic & tu, quando infirmor, tunc potẽs
sum. Apostoli vox est. Omnia arma sua perdiderat tan-
quam fortitudinis suæ, qui dicebat, Ego autem non glo Ibidem.
riabor, nisi in infirmitatibus meis: velut si diceret, Non
curro aduersus deum in crassa ceruice scuti mei, qui Iob.15.
prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed 1.Tim.1.
ideo misericordiam cõsecutus sum, vt in me ostende-
ret Christus Iesus omnem longanimitatem in eos qui
credituri sunt illi in vitam æternam. Auferens bella
vsque ad fines terræ. Quando autem nos dominus su-
scipit, nunquid inermes dimittit? Armat nos, sed aliis
armis euangelicis, veritatis, continentiæ, salutis, spei, fi-
dei, charitatis. Hæc arma habebimus, sed non à nobis.
Arma autem quæ à nobis habuimus, arserunt: si tamen
igne illo spiritussancti accensi sumus, de quo dicitur, Et

G scuta comburet igni. Quid postea in te esse cupiebas? Infirmum te fecit deus, vt fortem te faceret de se, quia infirmabaris de te. Quid ergo sequitur? *Vacate*. Ad quam rem? *Et videte quoniam ego sum deus*. Hoc est, non vos, sed ego sum deus: ego creaui, ego recreo: ego formaui, ego reformo: ego feci, ego reficio. Si non potuisti facere te, quomodo potes reficere te? Hoc non videt tumultus contētiosus animi humani, cui tumultui cōtētioso dicitur, vacate, id est, reprimite animos vestros à contradictionibus. Nolite argumentari & tanquam armari cōtra deum, alioquin viuunt arma nondum illo igne combusta. Si autem combusta sunt, vacate, quia non habetis vnde pugnetis. Si autem vacaueritis in vobis, & à me petieritis omnia, qui primo de vobis præsumebatis, vacate & videbitis quoniam ego sum deus. *Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra*. Pauloante dixeram, terræ nomine significari gentem Iudæorum, maris nomine cæteras gentes. Translati sunt montes in corde maris, conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.*

H Facta sunt miracula in gentibus, impletur fides gentium, ardent arma præsumptionis humanæ. Vacatur in tranquillitate cordis, vt cognoscatur author deus omnium munerum suorum. Et post istam clarificationem, nunquid deserit & plebem Iudæorum, de qua dicit apostolus, Dico enim vobis, vt non sitis vobis sapientes, quia cæcitas ex parte Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret? Id est, donec montes huc transferrentur, nubes hic pluerent, hic dominus tonitruo suo regna inclinaret, donec plenitudo gentium intraret? Et quid postea? Et sic omnis Israël saluus fieret. Ideo & hic ipsum ordinem seruans, exaltabor, inquit, in gentibus, & exaltabor in terra, id est, & in mari & in terra. Vtinam omnes dicant quod sequitur, Dominus virtutum nobiscum susceptor noster deus Iacob.

Rom. 11. *Ibidem.*

In psalmum quadragesimumsextum

Enarratio. Præfatio.

DOMINVS deus noster fidem in qua viuimus & ex qua viuimus, per libros sanctos, scripturas sanctas multipliciter nobis variéque diffudit, sacramenta quidem verborū varians, fidem tamen vnam commendans. Vna enim eadémque res ideo multis modis dicitur, vt modus ipse dicendi propter

I fastidium varietur, sed propter concordiam vna fides teneatur. Itaque in hoc psalmo quem cātatum audiuimus, cui cantando respondimus, ea sumus dicturi quæ nostis: & tamen fortassis aliquam adiuuāte & donante domino suauitatem allaturi sumus vobis, quando ea quæ alibi & alibi noueratis, etiam commoniti ruminatis. Nam & ipsa ruminatione in qua significat deus munda animalia, hoc voluit insinuare: quia omnis homo quod audit sic debet in cor mittere, vt non piger sit postea inde cogitare: vt quando audit sit similis manducanti, cum audita in memoriam reuocat, & cogitatione dulcissima recolit, fiat similis ruminanti. Tali ergo modo eadem dicuntur, & faciunt nos dulciter cogitare quæ nouimus, & eadem ipsa libēter audire, quia modus dicendi variatur, & res antiqua ipso modo dicendi renouatur. Titulus psalmi sic se habet:

Leuit. 11.

In finem pro filiis Core, Psalmus ipsi Dauid.

FIlios istos Core habent tituli Psalmorum etiam alij nonnulli, & indicant dulce mysterium, insinuant magnum sacramentum: vbi & nosipsos libenter intelligamus, & agnoscamus in titulo nos qui audimus & legimus, tanquam speculo proposito qui sumus intue- K mur. Filij Core qui sunt? Fuit homo quidam Core nomine, sic enim vocabatur aliquis homo. Veruntamen cùm leguntur quæ scripta sunt, & inuenitur sermo diuinus loqui ad quosdam qui non valde intelliguntur filij esse eius vnius hominis qui vocabatur Core, recurrit animus ad mysterium, vt quærat quid significet Core. Quia enim verbum Hebræum dicitur, vtique & interpretatur in Græcam linguam, & in Latinam linguam, & factum est. Iam multa nomina Hebræa & interpretata sunt nobis, & inspicimus, & inuenimus Core interpretari caluum. Multo magis attenditis. Obscurum erat cùm dicerentur filij Core, nónne obscurius est cùm dicuntur filij calui? Qui sunt isti filij calui? An forte filij sponsi? quia sponsus in loco Caluariæ cruci- *Matth. 27.* fixus est. Recolite euangelium vbi dominum crucifixerunt, & inuenietis eum in loco Caluariæ crucifixum. Proinde qui crucem eius irrident, à dæmonibus tanquam à bestiis deuorātur. Nam significauit & hoc quædam scriptura, cùm ascenderet propheta dei Helisæus, clamabant post eum pueri irridentes, Ascende calue, *4 Reg. 2.* ascende calue. Ille autē non tam crudeliter quàm mystice fecit illos pueros ab vrsis exeuntibus deuorari. Si L non deuorarentur illi pueri, nunquid vsque adhuc viuerent? aut non possent mortales nati etiam febre intercipi? Mysterium in eis tamen non ostenderetur, vbi posteri terrerentur. Nemo ergo irrideat crucem domini, Iudæi sunt possessi à dæmonibus & deuorati. Nam in Caluariæ loco crucifigentes Christum, & leuantes *Matth. 27.* in cruce, tanquam ipsi dicebant sensu puerili, non intelligentes quid loquerentur, Ascende calue. Quid est enim ascende? Crucifige crucifige. Proponitur enim pueritia ad imitandum humilitatem, & item proponitur pueritia ad canendam fatuitatem. Proposita pueritia ad imitandam humilitatem à domino est, quando vocauit ad se pueros. Et cùm prohiberentur ab illo, dixit, Sinite eos venire ad me: talium est enim regnum *Matth. 19.* cœlorum. Propositum exemplum pueritiæ ad cauendam fatuitatem ab apostolo est, Fratres nolite pueri *1. Cor. 14.* esse sensibus. Et rursum proponit ad imitandum, Sed malitia infantes estote, vt mentibus perfecti sitis. Pro filiis Core Psalmus canitur. Ergo pro Christianis cantatus est. Audiamus eum tanquam filij sponsi illius, quē pueri insensati in Caluariæ loco crucifixerunt. Illi enim *Matth. 27.* meruerunt à bestiis deuorari, nos ab angelis coronari. *4 Reg. 2.* Agnoscimus humilitatem domini nostri, & non de illa M erubescimus. Non erubescimus de illo appellato mysticè caluo propter Caluariæ locum. Ipsa enim crux in qua illi insultatum est, nō permisit caluam esse frontem nostram, quia eam suo ligno signauit. Denique vt noueritis quia nobis dicuntur hæc, hic videte quid & cui dicitur.

Enarratio.

OMnes gentes plaudite manibus. Nunquid populus Iudæorum omnes gentes erant? Sed cæcitas ex parte Israël facta est, vt pueri insensati clamarent, Calue calue, atque ita dominus crucifigeretur in Caluariæ loco, *Matth. 27* vt sanguine fuso gentes redimeret, & impleretur quod ait apostolus, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt ple- *Rom. 11.* nitudo gentium intraret. Insultent ergo vani & hebetes & insensati, & dicant, Calue calue. Vos autem sanguine illius redempti, qui fusus est in Caluariæ loco, omnes gentes plaudite manibus, peruenisse ad vos gratiam dei. Plaudite manibus. Quid est plaudite? Gaudete. Sed quare manibus? Quia bonis operibus.

Ne gau-

A Ne gaudeatis ore,& cessetis manibus. Si gaudetis,plaudite manibus. Manus gẽtium videat,qui gaudia donare dignatus est. Quid est manus gentium? Facta bene operantium. Omnes gentes plaudite manibus. *Iubilate deo in voce exultationis.* Et voce & manibus. Si tantùm voce, non bene, quia pigræ sunt manus. Si tantùm manibus,nec hoc bene,quia muta est lingua. Concordent manus & lingua:illa confiteatur, illæ operentur. Iubilate deo in voce exultationis. *Quoniam dominus excelsus terribilis.* Excelsus ille, qui quasi irrisibilis descendendo, ascendendo in cœlum factus est terribilis.

Rex magnus super omnem terram. Non tantùm super Iu-
Act.4. dæos, nam & super illos rex. Inde enim & apostoli crediderunt, inde & multa milia hominũ res suas vendiderunt, & precia ad pedes apostolorum posuerunt, & impletum est in illis quod erat in titulo crucis con-
Matth.27. scriptum, Rex Iudæorum: Rex est enim & Iudæorum. Sed parum est Iudæorum: Omnes gentes plaudite manibus, quoniam rex omnis terræ deus. Non enim illi sufficit vnam gentem habere sub se: ideo tantum precium ex latere dedit,vt emeret orbem terrarum.

Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Quas
B subiecit, & quibus? Qui sunt qui loquuntur? Forte Iudæi. Planè, si Apostoli, planè si sancti. His enim deus subiecit plebes & gentes, vt hodie honorentur in gentibus, qui à suis ciuibus occidi meruerunt: quomodo dominus eorum occisus est à ciuibus, & honoratur à gentibus,crucifixus à suis, adoratur ab alienis, sed precio sanguinis sui. Ideo enim emit nos, vt alieni ab eo non essemus. Putate ergo voces esse apostolorum, Subiecit plebes nobis, & gẽtes sub pedibus nostris. Nescio. Mirum si apostoli tam superbe loquerentur, vt gauderent gentes esse positas sub pedibus suis,id est,Christianos sub pedibus apostolorum. Etenim gaudent nos secum esse sub pedibus illius qui mortuus est pro nobis. Nã sub pedibus Pauli currebant qui volebant esse Pau-
1.Cor.1. li,& dicebat eis, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Quid ergo hic? Quid accepturi sumus? Subiecit plebes nobis,& gentes sub pedibus nostris. Omnes pertinentes ad hæreditatem Christi, in omnibus gentibus sunt,& omnes non pertinentes ad hæreditatem Chri-
C sti,in omnibus gentibus sunt. videtis sic exaltari in nomine Christi ecclesiam Christi,vt omnes nondum credentes in Christo,sub pedibus iaceant Christianorum. Quanti enim modò currunt ad ecclesiam nondum Christiani,rogant auxilium ecclesiæ,subueniri sibi temporaliter volunt,etiam si in æternum nobiscum regnare adhuc nolunt? Cùm omnes quęrunt auxilium ecclesiæ,& qui nondum sunt in ecclesia, nónne subiecit plebes & gentes sub pedibus nostris? *Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.* Pulchritudinem quandam Iacob elegit nobis hæreditatem suam Iacob. Duo
Genes.27. fratres erant Esau & Iacob, in vtero matris ambo confligebant, & de conflictu viscera materna quatiebantur:& ibi cum duo essent, electus est minor, & præpo-
Rom.9. situs est maiori,& dictum est, Duo populi sunt in vtero tuo, & maior seruiet minori. Per omnes gentes maior, per omnes gentes minor. Sed minor in bonis Christianis,electis,piis,fidelib⁹:maior in superbis,indignis,peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentibus magis quàm confitentibus: qualis etiam ipse populus Iudæorum fuit, ignorans dei iustitiam, & suam volens
Rom.10. constituere. Sed quia dictum est, Maior seruiet minori:manifestum est, quia piis subdentur impij, & humilibus subdentur superbi. Prior natus est Esau, & posterior natus est Iacob: sed qui posterius natus est, prælatus est primo nato, qui per gulam perdidit primogenita D
ta sua. Sic habes scriptum, Desiderauit lenticulam, & *Genes.27.*
ait illi frater eius, Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit quod corporaliter concupierat, quàm quod spiritaliter prius nascendo meruerat, & deposuit primogenita sua, vt manducaret lenticulam. Lenticulam autem inuenimus cibum esse AEgyptiorũ, *Lenticula.*
Nam ibi abundat in AEgypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hic non nascatur lenticula. Ergo desiderando cibum AEgyptium, perdidit primatum. Sic & populus Iudæorum, de quo dictum est, Conuersi sunt corde in AEgyptum, lenticulam quodammodo desiderauerũt, & primatum perdiderunt. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. *Ascendit deus in iubilatione.* Ipse ille dominus noster Iesus Christus ascendit in iubilatione. *Dominus in voce tubæ.* Ascendit. Quò, nisi quò scimus? Quò eum Iudæi non sunt secuti nec oculis. In cruce enim exaltatum irriserunt, in cœ- *Matth.27.*
lum ascendentem non viderunt. Ascendit deus in iubilatione. Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quæ verbis non potest explicari? Quomodo admirati sunt E
gaudentes discipuli, videntes ire in cœlum, quem plan- *Act.1.*
xerunt mortuum? Revera quia gaudio huic verba non sufficiebant, restabat iubilare quod nemo potuit explicare. Ibi erat & vox tubæ, vox illa angelorum. Dictum est enim, Sicut tuba exalta vocem tuam. Prædicaue- *Esaiæ 58.*
runt angeli ascensionem domini, viderunt discipuli ascendentem dominum, orantes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes. Et vox iam tubæ in clara voce angelorum, Viri Galilæi, inquit, quid *Act.1.*
hic statis? Hic est Iesus. Quasi illi non scirent quia ipse esset Iesus. Ante se paulò antè eum non viderant, secum loquentem non audierant? Nempe non solum speciem viderunt præsentis, sed & membra cõtrectauerunt. Ipsi ergo nesciebant quòd ipse esset Iesus? sed admiratione *Lucæ 24.*
ipsa præ gaudio iubilationis, tanquam mente alienatis, loquuntur angeli, ipse est Iesus, Quasi dicerent, Si creditis illi quo crucifixo nutauerunt vobis pedes, quo occiso & sepulto spem vobis perdidisse putabatis, ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos, sic veniet quemadmodũ *Act.1.*
eum videtis euntem in cœlum. Tollitur quidem corpus ab oculis vestris, sed non separatur deus à cordibus vestris. Videte ascendentem, credite in absentem, F
sperate veniẽtem, sed tamen per misericordiam occultam etiam sentite præsentem. Ille enim qui ascendit in cœlũ vt tolleretur ab oculis vestris, promisit vobis dicens, Ecce ego vobiscum sum vsque in consummatio- *Matth.28.*
nem seculi. Meritò & apostolus sic nos alloquebatur, Dominus in proximo est, nihil soliciti fueritis. Sedet *Philip.4.*
super cœlos Christus, & longe sunt cœli, & ipse qui ibi sedet, propè est. Dominus in voce tubæ. Ergo vos filij Core, iam si intellexistis vos, & inspicitis hic vos, gaudetis, quia videtis hic vos. *Psallite deo nostro, psallite.* Quem tanquam hominem irriserunt, qui à deo alienati sunt, psallite deo nostro. Non enim homo tantùm, sed & deus. Homo ex semine Dauid, deus dominus Dauid, ex Iudæis carnem habens, quorum patres, ait aposto- *Rom.1.*
lus, & ex quibus Christus secundum carnem. Ex Iudæis ergo Christus, sed secundum carnem. Quis autem iste Christus qui est ex Iudæis secundum carnem? Qui est super omnia deus benedictus in secula. Deus ante carnem, deus in carne, deus cum carne. Nec solùm ante carnem deus, sed ante terram deus, vnde facta est

G caro, nec tantùm ante terram deus vnde caro facta est,
sed etiam ante cœlum deus, quod prius factum est. An-
te diem deus qui primus factus est, ante omnes ange-
Ioan.1. los deus, in se Christus deus, quuniam in principio erat
verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat ver-
bum, Omnia per ipsum facta sunt, sine ipso factum est
nihil. Ille est ante omnia, per quem facta sunt omnia.
Psallite ergo deo nostro, psallite. *Quoniam rex omnis ter-
ra deus.* Quid enim? Et ante non omnis terræ deus?
Nónne & cœli & terræ deus, cùm vtique per illum fa-
cta sunt omnia? Quis posset dicere nô esse deum suum?
Sed non omnes homines agnuuerunt deum suum, &
vbi agnoscebatur, quasi ibi tantùm deus erat. Notus
Psal.75. in Iudæa deus, nondum filiis Core dicebatur, omnes
gentes plaudite manibus. Ille enim deus notus in Iu-
dæa, rex omnis terræ, deus est. Iam ab omnibus agno-
Esaie 54. scitur, quia impletum est quod dicit Esaias, Ipse deus
tuus qui eruit te, vniuersæ terræ deus vocabitur. Quo-
niam rex omnis terræ deus. *Psallite intelligenter.* Do-
cet nos & admonet nos vt psallamus intelligenter, non
quæramus sonum auris, sed lumen cordis. Psallite, in-
quit, intelligenter. Gentes vnde vocatæ estis, vt Chri-
H stiani essetis? Adorabant deos manu factos, & psallebât
illis, sed non intelligenter. Si intelligenter cantarent,
lapides non adorarent. Quando homo sensatus canta-
bat lapidi insensato, nunquid intelligenter cantabat?
Modo autem fratres non videmus oculis quem ado-
ramus, & tamen correcti adoramus. Multo magis no-
bis deus commêdatur pottntior, quia eum oculis non
videmus. Si eum oculis videremus, forte conttmnere-
mus. Nam & Christum Iudæi visum contempserunt,
non visum gentes adorauerunt. Illis enim dictum est,
Psal.31. Psallite intelligenter, nolite esse sicut equus & mulus, in
quibus non est intellectus. *Regnabit dominus super omnes
gentes.* Qui regnabat super vnam gentem, regnabit,
inqnit, super omnes gentes. Quando dicebantur ista,
super vnam gentem regnabat deus, prophetia erat,
nondum res demonstrabatur. Deo gratias, iam vide-
mus impleri quod antè pruphetabatur. Chirographnm
deus ante tempus scripsit nobis, impleto tempore red-
didit nobis. Regnabit deus super omnes gentes, pro-
missio est. *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Quod tunc
promittebatur futurum, nunc implerum agnoscitur
& tenetur. Deus sedet super sedem sanctam suam.
I Quæ sedes eius sancta? Forsitan cœli, & bene intel-
Actu.1. ligitur. Ascendit enim Christus sicut nuuimus cum
2.Tim.4. corpore in quo ctucifixus est, & sedet ad dexteram pa-
tris, inde eum venturum expectamus ad iudicandos
viuos & mortuos. Sedet super sedem sanctâ suam. Cœ-
li sunt sedes sancta eius. Vis & tn esse sedes eius? Noli
pntare te esse non posse. Para illi locû in corde tuo, ve-
1.Cor.1. nit & libenter sedet. Ipse certe est dei virtus & dei sa-
pientia. Et quid dicit scriptura de ipsa sapientia? Ani-
Sapient.7. ma iusti, sedes sapientiæ. Si ergo anima iusti sedes est
sapientiæ, sit anima tua iusta, & eris regalis sella sapien-
tiæ. Et reuera fratres, omnes homines qui bene viuunt,
qui bene agunt, secundum charitatem piam côuersan-
tur, nónne deus in illis sedet, & ipse iubet? Obtemperat
anima sedenti in se deo, & ipsa iubet membris. Anima
enim tua iubet mêbro tuo, qnò moueatur pes, quò ma-
nus, quò oculus, quò auris, & iubet ipsa membris tan-
quam famulis suis, sed & ipsa seruit interius insidenti
sibi domino sno. Non potest inferiori se bene impera-
re, nisi superiori se non fuerit dedignata seruire. Deus
sedet super sedem sanctam suam. *Principes populorum
conuenerunt cum deo Abraham.* Deus Abraham & deus Isaac K
& deus Iacob. Verum est, dixit hoc deus, & superbie-
runt inde Iudæi, & dixetunt, Nos filij Abrahæ sumus.
Superbientes de nomine paterno, gerêtes eius carnem,
non tenentes eius fidem, semini adhærentes, moribus
degenerantes. Denique dominus quid ait eis ita su-
perbientibus, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Ioan.8.
Item quid dixit illis Ioannes venientibus & contremi-
scentibus quibusdam ipsorum, qui se pœnitendo cor-
rigere voluerunt? Progenies viperarum. Erant enim Matth.3.
iniqui, erant perditi, erant peccaiores, erant impij, Ve-
nerunt ad baptismum Ioânis. Et quid eis dicit? Proge-
nies viperarum. Illi se dicebant filios Abrahæ, & ipse il-
los dicebat filios viperarum. Nunquid Abraham vipe-
ra erat? Sed quia male viuendo dæmones imitati eranr,
& eorum filij facti erant, quos imitando male viuebât,
Progenies, inquit, viperarum, quis vobis ostendit fuge-
re ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum pœni-
tentiæ, & nolite dicere apud vosmetipsos, Patrem ha-
bemus Abraham: & quasi superbire de genere Abrahæ.
Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Ibidem.
Abrahæ. Non enim remansurus est Abraham sine filiis,
si vos damnauerit deus. Potens est enim & damnare L
qnos odit, & illi reddere quod ꝓmisit. Et vnde illi red-
diturus est filios, si damnartt Hebræos de carne eius
progenitos? De lapidibus istis. Ostendebat illis lapides
in eremo. Qui erant lapides nisi gentes, quæ lapides
adorabât? Lapides quare? Adorâdo lapides, dicti erant
lapides, quia psalmus prædixerat, Similes illis fiant qui Psal.113.
faciunt ea, & omnes qui confidût in eis. Tamen de ip-
sis lapidibus reddidit filios Abrahæ. Modo omnes qui
lapides adorabamus, conuersi ad dominum, filij Abra-
hæ facti sumus, non ducendò ab illo carnem, sed imi-
tando fidem. Principes ergo populotum conuenerunt
cum deo Abrahami. Principes populotum, gentiû prin-
cipes, non vnius populi principes, sed principes popu-
lorum omnium conneneruut cum deo Abraham. Ex
ipsis principibus erat & iste Centurio, de quo modo
euangelium cùm legeretur audistis. Erat enim Centu- Matth.8.
rio habês honorem & potestatem inter homines, prin-
ceps erat de principibus populorum. Venienti ad se
Christo obuiam misit amicos suos, imò vero transituro
Christo misit amicos, & rogauit vt curaret puerum eius
qui periculose infirmabatnr. Et cùm vellet ipse domi-
nus venire, hoc ei mandauit, Non snm dignus vt sub te- M
ctum meum intres, sed tantùm dic verbo, & sanabitur Ibidem.
puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate con-
stitutus, habês sub me milites. Videte, quemadmodum
tenuit ordinem. Prius commtmorauit quòd sub alio
esset, & postea quòd alij sub illo essent. Sub potestate
sum, & in potestate sum: & sub aliquo sum, & super ali-
quos sum: & dico huic vade, & vadit: & alio veni, & ve-
nit: & serno meo fac hoc, & facit. Tanquam diceret, Si
ego sub potestate côstitutus iubeo illis qni sub me sunt,
tu qui sub nullius potestate positus es, non potes iubere
creaturæ tuæ, quando omnia per te facta sunt, & sine te Ioan.1.
factum est nibil? Dic ergo verbo, inquit, & sanabitur Matth.8.
puer meus. Nam vt in domum meam intres, non sum
dignus. Trepidauit Christû mittere intra parietes suos,
& iam intus erat in corde eius. Iam erat anima eius se-
des illius, iam ibi sedebat ille qui humiles requirebat.
Conuersus denique Christus, miratus est, & ait sequen-
tibus se, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in
Israël. Et sicut alius euangelista eandem rem narrat, se-
quitur dominus & dicit, Ideo dico vobis, quia multi ab
Oriente

A Oriente & Occidēte venient,& recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū. Iste enim Centurio non erat de populo Israël. Nam in populo Israël, superbi repellebant à se deum, in principibus gentium inuentus est humilis qui ad se inuitaret deum. Admirans Iesus fidem ipsius, reprobat perfidiam Iudæorum. Sani enim sibi videbantur, & periculosius ægrotabant, quando medicum non cognoscentes occidebāt. Cùm ergo reprobaret & repudiaret illorum superbiam, quid ait? Ideo vobis dico, quia multi ab Oriente & Occidente venient, non pertinentes ad cognationem Israël. *Matth. 8.* Venient multi quibus dixit, Omnes gentes plaudite manibus, & recumbent cum Abraham in regno cœlorum. Non illos genuit carne sua Abraham, & venientes recumbent cum illo in regno cœlorū, & filij ipsius erunt. Quare filij ipsius? Non nati de carne, sed sequendo fidem ipsius. Filij autem regni, id est, Iudæi, ibunt in tenebras exteriores, illic erat ploratio, & stridor dētium. Damnabuntur in tenebras exteriores, qui nati sunt de carne Abrahæ. Et recumbēt cum eo in regno cœlorum qui imitati sunt fidē Abrahæ. Meritò ergo & hic principes populorum conuenerunt cum deo Abraham. Et B quid illi qui pertinebant ad deum Abraham? *Quoniam dij fortes terræ valde eleuati sunt.* Qui erant dij? Populus ille dei, vitis illa dei, de qua dicitur, Iudicate inter me & inter vineam meam. *Esaiæ 5.* Ibunt in tenebras exteriores, non recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob, non conuenerunt cum deo Abraham. *Matth. 8.* Quare? Quoniam dij fortes terræ, Illi qui erant dij fortes terræ, præsumentes de terra, de qua terra? De se ipsis, quia omnis homo terra. Homini enim dictum est, Terra es, & in terram ibis. *Gen. 3.* Debet autem homo de deo præsumere & inde sperare auxilium, non de se. Non enim terra pluit sibi, aut lucet sibi. Quomodo autem terra de cœlo expectat pluuiam & lucem, sic homo de deo debet expectare misericordiam & veritatem. Illi ergo dij fortes terræ, valde eleuati sunt, id est, valde superbierunt: non sibi medicum necessarium putauerunt, & ideo in sua ægritudine remanserunt, & ipsa ægritudine ad mortem perducti sunt. *Rom. 11.* Præcisi sunt rami naturales, vt humilis insereretur oleaster. Quoniā dij fortes terræ valde eleuati sunt. Teneamus ergo fratres humilitatem, charitatem, pietatem, quia vocati sumus illis reprobatis: vel illorum exemplo superbire timeamus admoniti.

C *In psalmum quadragesimumseptimum enarratio.*

Præfatio.

TITVLVS Psalmi est, *Laus cantici filiis Core secunda sabbati.* De hoc quod dominus donare dignabitur, excipite tanquam filij firmamenti. Secūda enim sabbati, id est, post diem primum quem dominicum dicimus, quæ etiam secunda feria dicitur, factum est firmamentum cœli, imò firmamētum cœlum. *Gen. 1.* Cœlum enim vocauit deus firmamentum. Primo autem die lucem fecerat, & à tenebris diuiserat, & vocauerat lucē, diem: & tenebras, noctem. Sicut autem indicat psalmi huius cōtextio, aliquid etiam prælocutus est deus in illo opere suo, quod compleretur in nobis cum gaudio, & secundum huius creaturæ conditionē secula cucurrerunt. Non frustra enim dominus ait de Moyse, De me enim ille scripsit, nisi quia *Ioan. 5.* omnia quæ scripta sunt, etiam cùm deus cōderet creaturam, possunt interpretari ad significationem futurorum: vt intelligas deum fecisse lucem, cùm Christus à mortuis resurrexisset. Tunc enim re vera illa lux diuisa est a tenebris, quando immortalitas à mortalitate discreta est. Quid ergo sequitur, nisi vt capiti etiam cor- D pus fieret quod est Ecclesia? Denique est etiam psalmus de prima sabbati, in quo apertissime resurrectio domini declaratur. Ibi enim dicitur, Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. *Psalm. 23.* Quid euidētius quàm Christum esse regem gloriæ, de quo dictum est, Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. *1. Cor. 2.* Secundam ergo sabbati non debemus intelligere nisi Ecclesiam Christi, sed Ecclesiam Christi in sanctis, Ecclesiam Christi in his qui scripti sunt in cœlo, Ecclesiam Christi in his qui mundi huius tentationibus non cedunt. Ipsi enim digni sunt nomine firmamenti. Ergo Ecclesia Christi in his qui firmi sunt, de quibus dicit apostolus, Debemus autem nos firmi infirmitates infirmorum sustinere, appellata est firmamentum. *Rom. 15.* De hoc cantatur in psalmo, Audiamus, agnoscamus, sonemus, gloriemur, regnem². Nanque eam etiam firmamentum apostolicis literis appellatam audi & agnosce, Quæ est, inquit, Ecclesia dei viui, columna & firmamētum veritatis. *1. Tim. 3.* De hoc firmamento cantatur filiis Core, quos nostis esse filios sponsi crucifixi in Caluariæ loco. *Matth. 27.* Core nanque caluicium interpretatur. Sequitur in hoc psalmo, qui inscri- E bitur secunda sabbati.

Enarratio.

MAgnus dominus & laudabilis valde. Ecce magnus dominus & laudabilis valde. Sed nunquid infideles laudant dominum? Nunquid etiam qui credunt & male viuunt, laudant dominum, per quos fit vt nomen dei blasphemetur in gentibus? *Psal. 144. Rom. 2.* Nunquid laudant dominum? An vero si etiam laudent, acceptatur laus eorum, cùm scriptum sit, Non est speciosa laus in ore peccatoris? *Eccles. 15.* Dixisti ergo, Magnus dominus & laudabilis valde: sed dic vbi. In ciuitate dei nostri, in monte sancto eius. De hoc alibi dicitur, Quis ascendet in montem dominū? *Psal. 23.* Innocens manibus & mundo corde. In his magnus dominus & laudabilis valde: hoc est, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Hæc est ciuitas in monte posita, quæ abscondi non potest. *Matth. 5.* Hæc est lucerna quæ sub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Non autem vniuersi ciues eius sunt, sed illi in quibus magnus dominus & laudabilis valde. Quæ est ergo ista ciuitas videamus, ne forte quia dictum est, In ciuitate dei nostri in monte sancto eius: debeamus quærere istum montem, vbi etiam F exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur in alio psalmo, Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. *Psalm. 3.* Audiuit ergo te mons iste vt exaudireris. Nam si in eum non ascenderes, infra iacens clamare posses, sed exaudiri non posses. Quis est ergo iste mons fratres? Magna cura inquirendus, magna solicitudine inuestigandus, labore etiam occupandus & ascendendus. Sed si in aliqua parte terrarum est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, vt ad illum montem peruenire possimus? Imò vero tunc peregrinabimur, si in illo non sumus. Ipsa est enim ciuitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est ciuitatis ipsius. Vbi est ergo iste mons? Si regionem aliquam tenuit, laborandum est, vt dixi, vt ad eum perueniatur. Sed quid satagis? Vtinam non sis piger ascendere in montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad dormientem. Fuit enim quidam lapis angularis contemptibilis in quem Iudæi offenderunt: *Rom. 9.* præcisus est de quodam monte sine manibus, hoc est, de regno Iudæorum, *Daniel. 2. Luc. 1. & 2.* veniens sine manibus, quia humanū opus non ac- *Rom. 9.*

G cessit ad Mariam de qua natus est Christus. Sed si lapis iste vbi in eum offenderunt Iudæi, ibi remaneret, tu quò ascenderes non haberes. Quid autem factum est? *Danielis 2.* Quid dicit prophetia Danielis? Quid nisi quia creuit lapis iste, & factus est mons magnus? Quàm magnus? Ita vt impleret vniuersam faciem terræ. Ergo crescendo mons iste & implendo vniuersam faciem terræ, venit ad nos. Quid ergo montem quasi absentem quærimus, & non in præsentem iam ascendimus, vt sit in nobis magnus dominus & laudabilis valde? Denique ne istum montem non agnosceres & in hoc psalmo, & in aliqua parte terrarum quærendum existimares: vide quid sequitur, Cùm dixisset in ciuitate dei nostri in monte sancto eius: quid addidit? *Ephes. 2.* *Dilatans exultationes vniuersæ terræ, montes Sion.* Sion vnus mons est. Quid ergo montes? An quia ad Sion pertinuerunt etiam qui de diuerso venerunt, vt sibi concurrerent in lapidem angularem, & fierent illi duo parietes tanquam duo montes, vnus ex circumcisione, alter ex præputio, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, non iam aduersi & diuersi, quia ex diuerso iã in angulo nec diuersi? Ipse est enim, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ipse ille an-
H gularis lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic fa-
Psalm. 117. ctus est in caput anguli. Duos iunxit in se mons montes, Vna domus & duæ domus. Duæ propter ex diuerso venientes, vna propter lapidem angularem, in quo sibi ambæ copulantur. Audi & hoc, Montes Sion.

Latera Aquilonis ciuitas regis magni. Intenderas enim tu Sion tanquam vnum locum, vbi condita est Hierusalem, & in ea tibi non occurrebat nisi populus ex circumcisione, qui quidem ex reliquiis à Christo collectus est, ex magna autem parte tanquam palea ventilatus. *Matth. 3.* Etenim scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. *Rom. 9.* Sed attende & gentes, vide & oleastrum inseri in pinguedinem oliuæ. *Rom. 11.* Ecce gentes, latera Aquilonis: adiuncta sunt latera Aquilonis ciuitati regis magni. Contrarius solet esse Aquilo Sion. Sion quippe in meridie, Aquilo contra meridiem. *Esaiæ 40.* Quis est iste Aquilo nisi qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo? Tenuerat regnum diabolus impiorum, & possederat gentes seruientes simulacris, adorantes dæmonia, & totum quicquid generis humani erat vbique per mundũ, inhærendo illi Aquilo factum erat. Sed quoniam ille *Matth. 12.* qui alligat fortem, aufert eius vasa, & facit vasa sua, li-
I berati homines ab infidelitate & superstitione dæmoniorum, credentes in Christum collineati sunt illi ciuitati, occurrerunt in angulo illi parieti de circumcisione *Ephes. 2.* venienti, & facta est ciuitas regis magni quæ fuerat latera Aquilonis. Ideo & in alia scriptura dicitur, Ab Aquilone nubes coloris aurei: in his est magna gloria & honor omnipotentis. Magna enim gloria medici est, quãdo ex desperatione conualescit ægrotus. Ab Aquilone nubes, & non nigræ nubes, non caliginosæ, non *Iob. 37.* tetræ, sed coloris aurei. Vnde, nisi gratia illuminatæ per Christum? Ecce latera Aquilonis, ciuitas regis magni, Latera vtique, quia inhæserant diabolo. Quicunque enim alicui cohærent, latera ipsius dicuntur. Nam & de aliquibus hominibus solemus ita loqui, Bonus homo est, sed mala latera habet: id est, ipse quidem probitate præstat, sed maligni sunt qui ei coniuncti sunt. Latera ergo Aquilonis, qui diabolo cohærebant: inde venit & iste filius de quo modo audiebamus, qui mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Proficiscendo enim in regionem longinquam, etiam ad Aquilonem peruenerat, & ibi, sicut audistis, vni ex principibus regionis illius adhæserat. Factus est ergo latus Aquilonis, K
adhærendo principi illius regionis: sed quia ciuitas regis magni, & ex latere Aquilonis colligitur, reuersus ad se dixit, Surgam & ibo ad patrem meum. Et occurrit ei pater, qui dicit de illo, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. *Lucæ 15.* Vitulus ille saginatus, lapis angularis fuit. *Ephes. 2.* Denique & maior filius qui epulari nolebat, exhortatus à patre ingressus est, & duo iam parietes, tanquam illi duo filij ad vitulum peruenientes, ciuitatem regis magni fecerũt. Sequatur ergo iste psalmus & dicat, *Deus in domibus eius cognoscetur.* Iam in domibus propter montes, propter duos parietes, propter duos filios. Deus in domibus eius cognoscetur. Sed gratiam commendat, ideo addidit: *Cum susceperit eam.* Nam quid esset ipsa ciuitas, nisi ille suscepisset eam? Nõnne statim caderet, nisi tale fundamentum haberet? Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus *1. Cor. 3.* Iesus. Nemo ergo de suis meritis glorietur, sed qui gloriatur, in domino glorietur: *1. Cor. 1.* quia tunc est illa magna L
ciuitas, tunc in ea cognoscitur dominus cùm suscipiet eam. Quomodo suscipit? Nunquid quomodo suscipit medicus ægrotum curandum, non sicut est amandum? Etenim febrem odit medicus. Non amat medicus ægrotum, & amat medicus ægrotum. Si ægrotum amaret, semper ægrotum optaret. Rursus si ægrotum non amaret, ad ægrotum non veniret: sed amat ægrotum, vt faciat sanum. Suscepit ergo hanc ciuitatem dominus, & agnitus est in ea, id est, gratia ipsius cognita est in illa ciuitate: quia quicquid habet illa ciuitas quæ gloriatur in domino, non habet de se. Propter hoc enim dicitur: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? *1. Cor. 4.* Deus in domibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. *Quoniam ecce reges terræ collecti sunt.* Iam ecce illa latera Aquilonis videte quomodo veniant, videte quomodo dicant, Venite ascendamus in montem domini. *Esaiæ 2.* annunciauit enim nobis viam suam, vt ingrediamur in ea. Ecce reges terræ collecti sunt. *Et conuenerunt in vnum.* In quem vnum, nisi in lapidem illum angularem? *Ephes. 2.* *Ipsi videntes ita admirati sunt.* Post admirationem miraculorum & gloriæ Christi, quid secutum est? *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.* Vnde tremor apprehendit eos, nisi de conscientia delictorum? Currant ergo reges post regem, agnoscant re- M
ges regem. Inde alibi, Ego autem, inquit, constitutus *Psalm. 2.* sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Auditus est ergo rex, constitutus in Sion, tradita est illi possessio vsque ad terminos orbis terræ. Metuere non debent reges ne regnum perdant, ne illis auferatur regnum, sicut miser timuit Herodes, & pro paruulo occidit paruulos. *Matth. 2.* Timens autem regnum amittere, non meruit regem cognoscere. Vtinam & ipse regem cum Magis adoraret, non male regnum quærendo, innocentes perderet, & nocens periret. Nam quod ad illum attinebat, perdidit innocentes: quãtum autem ad Christum, etiam paruus pro se morientes paruulos coronauit. Ergo debuerunt timere reges quando dictum est, Ego autem constitutus sum rex ab eo, & hæreditatem vsque ad fines terræ dabit mihi qui me constituit regem. Sed quid inuidetis reges?

A reges? Videte, non inuidete. Longe enim aliter iste rex
Ioan. 18. qui dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Nolite ergo timere, ne vobis auferatur regnum mundi huius, dabitur vobis regnum, sed cœlorum, vbi ille rex
Psalm. 2. est. Ideo quid ibi sequitur? Et nunc reges intelligite. Iam inuidere vos parabatis, intelligite, de alio rege dicitur, cuius regnum non est de hoc mundo. Meritò ergo collecti sunt reges in vnum, conturbati sunt, tremor apprehendit eos. Inde & illis hoc dicitur, Et nunc reges intelligite, erudimini omnes qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et quid fecerunt? *Ibi dolores vt parturientis.* Quid sunt dolores vt parturientis, nisi dolores pœnitentis? Vide ipsam conceptionem doloris & parturitionis, A
Esaiæ 26. timore tuo, inquit Esaias, concepimus & parturiuimus spiritum salutis. Sic ergo conceperunt reges à timore Christi, vt parturiendo salutem parerent, credendo in eum quem timuerunt. Ibi dolores sicut parturientis. Vbi parturientem audis, fœtum expecta. Parturit vetus homo, sed nascitur nouus homo. Ibi dolores vt parturientis. *In spiritu violento conteres naues Tharsis.* Breuiter intelligitur, euertens superbiam gentium.
B Sed vnde ex hac historia dicitur euersio superbiæ gentium? Propter naues Tharsis. Tharsis ciuitatem quæsierunt docti, hoc est, quænam ciuitas hoc nomine significaretur: & aliquibus visum est Ciliciam dictam esse Tharsis, ex eo quòd metropolis eius Tharsus dicitur, de qua ciuitate erat etiam Paulus apostolus, natus in
Act. 22. Tharso Ciliciæ. Aliqui autem eam Carthaginem intellexerunt, fortassis aliquando ita nominatam, aut aliqua locutione ita significatam. Nanque apud prophe-
Esaiæ 23. tam Esaiam sic inuenitur, Vlulate naues Carthaginis.
Ezech. 26. Apud Ezechielem autem à diuersis interpretibus, ab aliis Carthago, ab aliis Tharsis interpretata est, & hoc diuersitate interpretum positum potest intelligi, hanc appellari Tharsum, quæ Carthago dicebatur. Manifestum est autem quòd primordia regni Carthaginis nauibus floruerunt, & ita floruerunt, vt inter cæteras gentes excellerent negotiationibus & nauigationibus. Nam quando Dido fugiens fratrem delapsa est ad terras Africæ, vbi Carthaginem condidit, naues quæ paratæ erant ad mercationem, in eius regionem assumpserat ad fugam, consentientibus sibi regionis eius principibus, & ipsæ naues etiam condita Carthagine ad negocian-
C dum non defecerunt: atque hinc nimium superba facta est ciuitas illa, vt digne per eius naues intelligatur superbia gentium, præsumens in incertis tanquam in flatibus ventorum. Iam non præsumatur de velificatione & quasi prosperitate seculi huius, tanquam maris. fundamentum nostrum in Sion sit, ibi stabiliri debe-
Ephes. 4. mus, non perflari omni vento doctrinæ. Quicunque ergo ex incerto huius vitæ tumuerant, euertantur & subiiciantur Christo, id est, omnis superbia gentium conterenti in spiritu violẽto naues Tharsis, non cuiuscunque ciuitatis, sed Tharsis. Quomodo in spiritu violento? Timore fortissimo. Sic enim eum tremuit omnis superbia iudicaturum, vt in humilem crederet, ne excelsum expauesceret. *Sicut audiuimus, ita & vidimus.* O beata ecclesia, quodam tempore audisti, quodam tempore vidisti. Audiuit in pmissionibus, videt in exhibitionibus: audiuit in prophetia, videt in euangelio. Omnia enim quæ modo complentur, antea prophetata sunt. Erige oculos ergo & diffunde per mundum, vide iam hæreditatem vsque ad terminos orbis terræ.
Psalm. 71. Vide iam impleri quod dictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Vide D impletum esse quod dictum est, Exaltare super cœlos Psalm. 107.
deus, & super omnem terram gloria tua. Vide illum cuius pedes & manus fixi sunt clauis, cuius ossa in ligno Matth. 27.
pendentia numerata sunt, super cuius vestimentum sors missa est. Vide regnantem, quem illi viderunt pendentem. Vide in cœlo sedentem, quem contempserũt Act. 1.
in terra ambulantem. Vide inde impleri, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines Psalm. 22.
terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Hæc videns, exclama cum gaudio, Sicut audiuimus, ita & vidimus. Meritò sic vocatur ipsa Ecclesia de gentibus, Audi filia & vide, & obliuiscere po- Psalm. 44.
pulum tuum, & domum patris tui. Pater tuus Aquilo fuit, veni ad montem Sion. Audi & vide, non vide Psalm. 17.
& audi, sed audi & vide: prius audi, postea vide. Audis primo quod non vides, videbis postea quod audisti. Populus, inquit, quem non cognoui, seruiuit mihi, Esaiæ 55.
in obauditu auris obaudiuit mihi. Si in obauditu auris obaudiuit, ergo non vidit. Et vbi est, quibus non est nunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent? Ad quos non missi sunt prophetæ, ipsi pri- E
mo audierunt & intellexerunt prophetas. Illi qui primo non audierunt, postea audientes admirati sunt. Remanserunt illi ad quos missi sunt, codices ferentes, veritatem non intelligentes, testamenti tabulas habentes, & hæreditatem non tenentes. Sed nos sicut audiuimus ita & vidimus. *In ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri.* Ibi audiuimus, ibi & vidimus. Extra illam qui est, nec audit nec videt: in illa qui est, nec surdus nec cæcus est. Sicut audiuimus, ita & vidimus. Et vbi audis? Vbi vides? In ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri. *Deus fundauit eam in æternum.* Non insultent hæretici per partes concisi, non se extollant qui dicunt, Ecce hic est Christus, ec- Matth. 24.
ce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit deus, reges in vnum collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquando euertetur. Absit. Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam deus fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum? *Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui.* † Qui susceperunt, & vbi susceperunt? Nonne ip- † aliàs, populi tui.
se populus tuus suscepit misericordiam tuam? Si populus tuus suscepit misericordiam tuam, quomodo F
suscepimus misericordiam tuam, & in medio populi tui, quasi alii sint qui susceperunt, alii in quorum medio susceperunt? Magnum sacramentum, sed tamen notum: & cùm hinc, hoc est, ex his versibus & obscuritatibus fuerit exsculptum, fuerit & erutum, quod nostis, non erit rudius sed dulcius. Nunc quippe populus dei cẽsentur omnes qui portant sacramenta eius, sed non omnes pertinent ad misericordiam eius. Omnes quippe sacramentum baptismi Christi accipientes, Christiani vocantur: sed non omnes dignè illo sacramento viuunt. Sunt enim quidam de quibus dicit apostolus, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius 2. Tim. 3.
abnegantes, Tamen propter ipsam speciem pietatis in populo dei nominantur, quomodo ad aream quandiu Matth. 3.
trituratur, non solùm grana sed etiam palea pertinet: nunquid & ad horreum pertinebit? In hoc medio autẽ populi mali est populus bonus, qui suscipit misericordiam dei. Viuit dignè misericordia dei, qui audit & tenet & facit quod ait apostolus, Præcipientes ergo ro- 2. Cor. 6.
gamus, ne in vacuum gratiam dei suscipiatis. Qui er-

G go non in vacuum gratiam dei suscipit, ipse tam sacra-
mentum quàm etiam misericordiam dei suscipit. Et
quid illi obest quia in medio populi inobedientis est,
Math.3. donec area ista ventiletur, donec boni à malis separen-
tur? Quid ei obest in medio populi habitare? Sit de il-
lis qui appellantur firmamentum, suscipiens miseri-
cordiam dei, sit lilium in medio spinarum. Nam & ip-
sæ spinæ non quoniam ad populum dei pertinent, vis
audire? Ita posita est ipsa similitudo, Sicut liliũ, inquit,
Cant.2. in medio spinarũ, ita proxima mea in medio filiarum.
Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in me-
dio filiarum. Sunt ergo filiæ malæ, & inter illas est li-
lium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta ha-
bent, & mores bonos non habent, & dei dicuntur &
non dei, & eius dicuntur & alieni. Eius propter ipsius
sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita & fi-
liæ, & alienæ: filiæ, propter formam pietatis: alienæ, pro-
pter amissionem virtutis. Sit ibi lilium, suscipiat mise-
ricordiam dei, teneat radicem boni floris, nõ sit ingra-
tum pluuiæ dulci de cœlo venienti. Ingratæ sint spinæ,
crescant de imbribus, ad ignem crescunt non ad hor-
reum. Suscepimus deus misericordiam tuam in medio
H populi tui. In medio populi tui non suscipientis mise-
ricordiam tuam, nos suscepimus misericordiam tuam:
in sua enim propria venit, & sui eum non receperunt.
In medio autem eorum quotquot receperunt eum, de-
Ioan.1. dit eis potestatem filios dei fieri. Iam hic occurrit vni-
cuique cogitanti: & quid? Iste populus qui in medio po
puli dei suscepit misericordiam dei, quantum nume-
rum habet? Quàm pauci sunt, vix inueniuntur aliqui.
Illisne contentus deus erit, & perdet tantam multitu-
dinem? Dicunt hoc qui sibi promittunt hoc, quòd à
deo promittente non audierunt. Et vere si male viua-
mus, si mundi huius deliciis perfruamur, si nostris li-
bidinibus seruiamus, perditurus est nos deus? Quot
enim sunt illi qui videntur seruare præcepta dei? Vix
inuenitur vnus vel duo vel paucissimi: ipsos solos deus
liberaturus est, & cæteros damnaturus? Absit, inquiunt,
Math.25. Cùm venerit & videbit tantam multitudinem ad sini-
stram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc planè
Genes.2. etiam serpens ille promisit primo homini: nam mi-
natus erat deus mortem si gustaret. Ille autem, absit, in-
Genes.3. quit, non morte moriemini. Crediderunt serpenti, in-
uenerunt verum esse quod minatus est deus, falsum
I quod promiserat diabolus. Ita & nunc fratres ponite
vobis Ecclesiam ante oculos ad instar similitudiném-
que paradisi, non cessat serpens suggerere quod tunc
suggessit. Sed casus primi hominis ad experimentum
cauendi debet nobis valere, non ad imitationem pec-
candi. Ideo ille cecidit, vt nos surgamus. Respondea-
Iob.2. mus talibus suggestionibus, quod respondit Iob. Nam
Genes.3. & ipsum per fœminam tanquam per Euam tentauit, &
vicit in stercore, victus in paradiso. Ergo nos audiamus
tales voces, nec putemus paucos esse istos: multi sunt,
sed inter plures latent. Nõ possumus enim negare plu-
res esse malos, & tam plures, vt inter eos prorsus boni
Math.3. non appareant, quomodo non apparent grana in area.
Nam quisquis aream videt, potest putare quòd palea
sola sit. Da hominem inexpertum, & putat inaniter fie-
ri quòd boues mittuntur, quòd ibi homines sub æstu
desudant vt conterant paleam, sed ibi est & massa ven-
tilatione purganda. Tunc procedit copia frumenti, quę
latebat in copia palearum. Et modo vis inuenire? Bo-
nus esto, & inuenies. Contra istam ergo desperatio-
nem vide quid sequatur in isto psalmo: quoniam cùm

dixisset, Suscepimus deus misericordiam tuam in me- K
dio templi tui: significauit esse populum dei non susci-
pientem misericordiam dei, in cuius medio quidam
suscipiant misericordiam dei: ne occurreret homini-
bus tam paucos esse, vt propè nulli sint, quomodo con-
solatus est consequentibus verbis, *Secundum nomen tuum
deus, ita & laus tua in fines terræ.* Quid est hoc? Magnus
dominus & laudabilis valde, in ciuitate dei nostri, in
monte sancto eius: nec potest esse laus eius, nisi in
sanctis eius. Nam qui male viuunt, non eum laudant,
sed & si prædicant lingua, blasphemant vita. Quia er-
go laus eius non est nisi in sanctis eius, non sibi dicant
hæretici, In nobis remansit laus eius, quia pauci sumus,
& à turba separati: nos iuste viuimus, nos laudamus
deum, non solùm loquendo, verùm etiam conuer-
sando. Respondetur eis ex hoc psalmo, Quid vos di-
citis in parte laudare deum, cui dictum est, Secundum
nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ? Id est,
quomodo notus es per omnes terras, sic & laudaris
per omnes terras. Nec desunt qui te nunc laudant per
omnes terras. Illi autem laudant qui bene viuunt. Se-
cundum enim nomen tuum deus, ita & laus tua, non
in parte, sed in fines terræ. *Iustitia plena est dextera tua.* L
Id est, multi sunt & illi, qui stabunt ad dexteram. Non
solùm illi multi erunt qui stabunt ad sinistram, sed & Math.25.
ibi erit plenitudo massæ ad dexteram constitutæ. Iusti-
tia plena est dextera tua. *Lætetur mons Sion & exultent filiæ
Iudæ, propter iudicia tua domine.* O mons Sion, ô filiæ Iu-
dæ, laboratis modo inter zizania, inter paleas, inter Math.3.
spinas laboratis, sed exultate propter iudicia dei. Non
errat deus in iudicando: discretæ viuite, etsi concretæ
natæ estis. Non frustra vox exiit de ore & de corde ve-
stro, ne comperdas cum impiis animam meam, & cum Psal.25.
viris sanguinum vitam meam. Ille ventilabit tantus ar-
tifex, in manu ventilabrum portabit, vt vnum granum
tritici non cadat in aceruum paleæ comburendum, Math.3.
nec vna arista paleæ transeat ad massam in horreo re-
condendam. Exultate filiæ Iudæ, propter iudicia dei
non errantis, & nolite modo temere iudicare. Ad vos
pertineat colligere, ad illum pertineat separare. Læte-
tur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia
tua domine. Ne autem putetis filias Iudæ Iudæas esse,
Iuda confessio est. Omnes filij confessionis, filij Iudæ Ioan.4.
sunt: quia salus ex Iudæis, nihil est aliud quàm Chri- M
stus ex Iudæis. Hoc ait & apostolus, Non enim qui in Rom.2.
manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in car-
ne est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est,
& circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus
non est ex hominibus, sed ex deo est. Talis Iudæus
esto: gloriare de circuncisione cordis, etsi non habes
circuncisionem carnis. Exultent filiæ Iudæ, propter iu-
dicia tua domine. *Circundate Sion, & complectimini eam.*
Dicatur eis qui male viuunt, in quorum medio est
populus ille qui suscepit misericordiam dei, in medio
vestrum est populus bene viuens, circundate Sion. Sed
quomodo? Complectimini eam. Nolite scandalis cir-
cundare, sed charitate circundate, vt qui bene viuunt
in medio vestrum, eos imitemini, & eorum imita-
tione Christum, cuius membra sunt, in corpore com-
plectimini. Circundate Sion & complectimini eam.

Narrate in turribus eius. In altitudine munitionum
eius prædicate laudes eius. *Ponite corda vestra in virtu-
te eius.* Non vt habeatis formam pietatis, virtutem eius
abnegetis: sed in virtute eius ponite corda vestra. Quæ
est virtus ciuitatis huius? Qui vult intelligere virtutem
huius

A huius ciuitatis,intelligat vim charitatis. Ipsa est virtus
quā nemo vincit. Huius ignē nulli fluctus seculi, nulla
flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est, Va-
Cantic. 8. lida est sicut mors dilectio. Quomodo enī mors quā-
do venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, qui-
buslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vi-
tare non potes, quia mortalis natus es: sic contra vio-
lentiam charitatis mundus nihil potest. A contrario e-
nim similitudo data est de morte. quomodo enī mors
ad auferendum violentissima est, sic charitas violentis-
sima est ad saluandum. Per charitatē enim multi mor-
tui sunt seculo, vt viuerent deo. Hac charitate accensi
martyres non simulati, non vana gloria ventilati, non
1. Cor. 13. tales de quibus dictum est, Si tradidero corpus meum
vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi
prodest: sed tales quos vere Christi & veritatis chari-
tas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tenta-
tiones sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt o-
culis flentiū suorum, quàm persecutiones insectātium.
Quàm multos enim tenebant filij ne paterentur? quàm
multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ
B relinquerentur? quàm multos parentes filij prohibe-
bant mori? sicut nouimus & legimus in passione beatæ
Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantælibet &
quantolibet impetu fluerent, quomodo ardorem cha-
ritatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi
Psalm. 121. dicitur, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turri-
bus tuis. Annunciate in turribus eius, ponite corda ve-
stra in virtute eius. *Et distribuite domos eius.* Quid hic
intelligemus, ponite corda vestra in virtute eius, & di-
stribuite domos eius? Id est, distinguite domum à do-
mo, nolite confundere. Domus est enim formam pie-
tatis habens, & pietatem non habens. Est autem domus
& formam & pietatem habens, Distribuite, nolite con-
fundere. Tunc autem distribuitis & non confunditis,
quando corda vestra in virtute eius ponitis: id est, cum
facti fueritis per charitatem spiritales, tunc temere non
iudicabitis, tunc videbitis nihil obesse bonis malos.
Quandiu sumus in hac area, distribuite domos eius.
Potest & alius esse intellectus. Domos illas duas, vnam
ex circuncisione, alteram ex præputio venientem apo-
C stolis dictum est vt distribuerent. Cum enim vocatus
esset Saulus, & factus Apostolus Paulus, conueniens in
vnitatē coapostolorum suorum, sic cum eis habuit pla-
citum, vt illi irent in circūcisionem, iste in præputium.
Galat. 2. Ista dispensatione apostolatus sui distribuerunt domos
ciuitatis magni regis: & concordantes in angulo, euan-
gelium dispensatione diuiserunt, charitate iunxerunt,
Et revera hoc magis intelligendum est. Nam sequitur
& ostendit quòd hoc prædicatoribus dictum sit, Et di-
stribuite domos eius. *Vt enarretis in progenie altera.* Id
est, vt etiam ad nos post futuros illorum euangelij dis-
pensatio perueniret. Non enim illis tantùm labora-
uerunt, cum quibus in hac terra vixerunt: nec domi-
nus illis tantum apostolis quibus se viuum etiam post
resurrectionem dignatus est ostendere, sed & nobis.
Nam illis loquebatur, & nos significabat cum diceret:
Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cō-
summationem seculi. Nunquid illi hic futuri erant vs-
que in consummationem seculi? Item dicit, Non pro
Ioan. 17. his rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per
verbum illorum in me. Ergo attendit nos, quia passus
est propter nos. Merito itaque dicitur, Vt enarretis in
progenie altera: quid enarretis? *Qoniam hic est deus de-
us noster.* Terra videbatur, terræ conditor non videba-
tur: caro tenebatur, sed deus in carne non agnosce- D
batur. Tenebatur caro ab eis, ex quibus sumpta fuerat
ipsa caro. ex semine Abrahæ enim virgo Maria. ad car-
nem remanserunt, diuinitatem non intellexerunt. O
Apostoli, ô ciuitas magna, in turribus tuis prædica &
dic, hic est deus deus noster. Sic sic quomodo cōtēptus
est, quomodo lapis ante pedes iacuit offendentium, vt
humiliaret corda confitentium: sic hic est deus noster.
Certe visus est sicut dictum est, Post hæc in terris visus 1. Petr. 2.
est, & cum hominibus conuersatus est. Hic est deus no- Baruch. 3.
ster. Et homo est, & quis est qui cognoscet eum? Quo-
niam hic est deus noster. Sed forte ad tempus, quomo-
do dij falsi. Quia enim vocari possunt dij, esse autē non
possunt, ad tempus vel vocantur: nā quid eis dicit Pro-
pheta, vel quid monet vt eis dicatur? hæc eis dicetis,
Quid? Dij qui cœlum & terram non fecerūt, pereant de Hiere. 10.
terra, & de his quæ sub cœlo sunt. Nō est iste talis deus,
quoniam deus noster super omnes deos. Super quos o- Psalm. 95.
mnes deos? Quoniam omnes dij gentiū dæmonia: do-
minus autem cœlos fecit. Ipse est ergo deus noster, hic
est deus noster. Quousque? *In æternum & in seculum se-
culi, ipse reget nos in secula.* Si deus noster est, & rex noster E
est, protegit nos, quia deus est ne moriamur: regit nos,
quia rex est ne cadamus. Regendo autem nos non frā-
git nos: nam quos non regit frangit. Reges eos, inquit, Psalm. 2.
in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Sed
sunt quos non regit, ipsis non parcit, sed tanquam vas
figuli conteret eos. Ab illo ergo optemus regi & libe-
rari, quia hic est deus noster in æternum & in seculum.
seculi, & ipse reget nos in secula.

In Psalmum XLVIII. Enarratio.

Concio prima de prima parte Psalmi.

OMnia diuina eloquia salubria sunt bene intel
ligentibus, periculosa verò his qui ea volunt
ad sui cordis peruersitatem detorquere, po-
tius quàm suum cor ad eorum rectitudinem
corrigere. Hæc est enim in hominibus magna & vsita-
ta peruersitas: quia cum debeant viuere ipsi secundum
voluntatem dei, deum volunt viuere secundum vo-
luntatem suam. Et cum ipsi nolunt corrigi, illum volūt
deprauari, rectum non arbitrantes quod ille vult, sed
quod ipsi volūt. Solemus autem audire homines mur-
murantes aduersus deum, quòd malis in hac vita bene F
sit, & laborent boni: quasi ille peruersus sit, & nesciat
quid agat, aut omnino auertat oculos à reb⁹ humanis:
vel securitatem suam perturbari nolit, vt hæc non at-
tendat, quia cum labore ista deus aut videat aut corri-
gat. Murmurant ergo homines qui propterea volunt
deum colere, vt hic illis bene sit, quando viderint eos
qui deum non colunt, pollere atque florere felicitate
terrena, se autem colentes deum laborare in angustiis,
in necessitatibus, in ærumna, cæterisque difficultatibus
mortalitatis humanæ. Contra istam vocem & contra
has blasphemias murmurantium, incantat semper ser-
mo diuinus curans à morbo serpentis. Venenati enim
cordis est ista sanies, eructans in deum putorē blasphe-
miæ, & quod peius est, manus curantis repellens, mor-
sum serpentis non repellens. Hoc dixi, repellit à se cor
hominis verbi dei seueritatem, & admittit ad se male
suadentis serpentis blanditias. Contra hos ergo cantat
sermo diuinus, & iam in isto psalmo loquitur nobis.
Ad quem psalmum quomodo intentam ego facerem
sanctitatem vestram, nisi ipse vos faceret omnes intē-
tos? Nec vos solos, sed totum orbē terrarum. Audite e-
nim quemadmodū cœpit. *Audite hæc omnes gentes.* Non

Ergo vos omnes soli qui hic estis. Nam vox nostra quãta est vt sic clamemus, vt audiant omnes gẽtes? Clamauit enim per Apostolos dominus noster Iesus Christ⁹, clamauit tot linguis in quas misit, & videmus hunc Psalmum qui antè non recitabatur nisi in vna gente in synagoga Iudæorum, recitari per totum orbem terrarũ, per omnes ecclesias, impletúmque esse quod hic dictũ est, Audite hæc omnes gentes. Ad hoc solum volo intentos facere animos vestros, ne propter laborem corporalem non erigatis animum, terrente vos lõgitudine psalmi huius: si potuerit finietur hodie: si non, restabit nobis aliquid in crastinum diem, tamen vos semper intenti estote. Tantum enim audietis si dominus voluerit, quantum vos non grauet, sed releuet. Audite hæc omnes gentes, vnde estis & vos. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Hoc iterum videtur repetisse, quasi parum fuerit quod dixit audite. Quod dico, audite, auribus percipite: hoc est, nolite transeunter audire. Quid est auribus percipite? Quod dominus dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat: cum omnes qui in conspectu eius erant, vtiq; haberent aures. Quas ille aures quærebat nisi cordis, cum diceret, Qui habet *Matth. 11.*

H aures audiendi, audiat? Has & iste psalmus aures pulsat. Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Forte & hic est aliqua distinctio. Non quidẽ nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiam istam explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, omnes gentes, & quod dixit, omnes qui habitatis orbem. Significantius enim fortasse voluit nos intelligere quod dixit, inhabitatis: vt gentes intelligamus omnes iniquos: habitatores autem orbis omnes iustos. Ille enim habitat qui non tenetur: nam qui tenetur, habitatur, non habitat: quomodo ille possidet quæcunque habet, qui dominus est rerum suarum. Dominus autem est qui nõ est irretitus cupiditate: qui autem cupiditate tenetur, possessus est, nõ possessor. Habemus enim quoddam verbum habitatione signatum in scriptura dei, vbi ait, Elegi abiici in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Quid enim? Si abiiciaris in domo domini, non ibi habitas. Noluit significare habitationem, nisi in eis qui regnant & tenent, & dominantur & gubernant: qui autem contemnuntur, non quasi habitant, sed subiecti sunt. Ita autem dixit, Subdi- *Psalm. 83.*

I tus volo esse in domo dei, magis quàm regnare in tabernaculis peccatorũ. Itaque si est aliqua distinctio inter omnes gentes, & habitatores orbis, sicut est distinctio inter audite & auribus percipite: hoc quidem videtur repetisse, sed tamen aliud est. Quid sanè voluit significare? quia ista eloquia audituri erant non solùm peccatores & impij, sed & iusti. Permixtè modò audiũt omnes, sed cum ventum fuerit ad reddendam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiãt ergo & peccatores, audite hæc omnes gentes: audiant & iusti, qui non sine causa audierunt, & regunt potius terram quàm reguntur à terra: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et iterum dicit, *Quique terrigenæ & filij hominum.* Quod ait, terrigenæ, ad peccatores retulit: quod ait, filij hominum, ad fideles & iustos. Videtis ergo quia seruatur ista distinctio. Qui sunt ergo terrigenæ? Filij terræ. Qui sunt filij terræ? Qui hæreditates terrenas requirunt. Qui sunt filij hominum? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus sanctitati vestræ, & inuenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat. Christus autem filius hominis erat, & deus erat. Quicunque enim pertinet ad Adam, K terrigenæ: quicunque pertinent ad Christum, filij hominum. Omnes tamen audiant, ego nulli subtraho sermonem meum. Terrigena est, audiat propter iudicium: filius hominis est, audiat propter regnum. *Simul in vnum diues & pauper.* Iterum ipsa sunt repetita. Quod ait diues, ad terrigenas pertinet: quod ait, pauper, ad filios hominum dixit. Diuites intelligite superbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquis & cupiat & infletur, inter diuites & reprobos eum deputat deus. Et diuites & pauperes in corde interrogat deus, non in arca & domo. Nónne pauperes sunt qui accipiunt mandatum apostoli, dicentis Timotheo, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere? Quomodo eos qui diuites erant fecit pauperes? Tulit illis quare quærruntur diuitiæ. Nemo enim vult esse diues, nisi vt infletur inter eos inter quos viuit, vt superior illis videatur. Cum autem dixit, nõ superbe sapere, æquales eos fecit non habentibus: vt fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quàm ille diues qui audit apostolum dicentem, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere. Vnde non super- L be sapere? Si faciant quod sequitur, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Non dixit, qui præstat illis: sed, qui præstat nobis. Nunquid ipse Paulus nõ habebat diuitias? Habebat planè. Quas diuitias? De quibus dicit alio loco scriptura, Fideli homini mundus totus diuitiarum est. Audi & ipsum confitentem, Quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Qui vult ergo esse diues, non hæreat parti, & totum possidebit, illi inhæreat qui totum creauit. Simul in vnum diues & pauper. Dicit in alio psalmo, Edent pauperes & saturabuntur. Quomodo commendauit pauperes? Edent pauperes & saturabuntur. Quid edunt? Quod sciunt fideles. Quomodo saturabuntur? Imitando passionem domini sui, & non sine causa accipiendo precium suum. Edent pauperes & saturabũtur, & laudabunt dominum qui requirũt eum. Diuites quid? Etiam ipsi edunt? Sed quomodo edunt? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Non dixit, manducauerunt & saturati sunt: sed, manducauerunt & adorauerunt. Adorant quidem deum, sed humanitatem nolunt exhibere fraternam. Manducant illi & adorant: manducant isti & saturantur, tamen omnes manducant. Exigitur M de mãducante quod manducat, non prohibeatur mãducare à dispensatore, sed moneatur timere exactorem. Audiant ergo ista peccatores & iusti, gentes, & qui habitant orbem, terrigenæ & filij hominum, simul in vnum diues & pauper, non diuisi, non separati. Tempus messis hoc faciet, manus ventilatoris hoc poterit. Nunc simul in vnum audiant diues & pauper, simul in vnum pascantur hœdi & agni, donec veniat qui segreget alios ad dexteram, alios ad sinistram. Simul in vnum audiant docentem, ne segregati ab inuicem audiant iudicantem. Et nunc quid est quod audituri sunt? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei intelligentiam.* Et hæc repetit potius, ne forte cum dixisset, os meum, intelligeres eum tibi loqui, qui in labiis haberet sapientiam: multi enim habent in labiis, & non habent in corde, de quibus dicit scriptura, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Quid ergo ait? Ille tibi loquitur qui cum dixerit, Os meum loquetur sapientiam: intel-

1. Tim. 6. — *Ibidem.* — *Hieronymus in Bibliorũ prologo. cap. 8.* — *2. Cor. 6.* — *Psalm. 21.* — *De Cõst. di. 2. cap. Non prohibeat.* — *Matth. 3.* — *Matth. 25.* — *Matth. 15.* — *Esaia. 29.*

ligas

A ligas quia illud quod ex ore funditur, de intima cordis meditatione procedit. Et meditatio cordis mei intelligentiam. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam.* Quis est hic cuius meditatio cordis loquitur intelligentiam, vt non sit in sola superficie labiorum, sed hominis interiora possideat? Quis est iste qui audit, & sic loquitur? Multi enim loquuntur quod non audiunt. Qui sunt qui non audiunt quod loquuntur? Qui non faciunt quæ dicunt: quales dicit dominus Pharisæos sedere super cathedram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi, per eos qui ea loquuntur, & non faciunt, & tibi securitatem dominus voluit dare. Nolite timere. Quæ dicunt, inquit, facite, quæ autem faciunt, nolite facere. dicunt enim & non faciunt. Non audiunt quod dicũt. Qui vero faciunt & sic dicunt, audiunt quod dicunt. Quod & ideo fructuose dicunt, quia audiunt. Qui ergo dictor & non auditor est, alteri prodest, sibi non prodest. Iste ergo qui & auditor volebat esse & dictor, & qui tibi loquitur antequam diceret, Aperiam, inquit,

B in psalterio propositionem meam: quod est iam loqui per corpus: sic enim vtitur anima corpore, quomodo vtitur citharista psalterio. Dixit, Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam. Antequam loquar tibi, inquit, per corpus, antequam psalterium sonet, primò ego inclinabo in parabolam aurem meam, id est, andiam quid tibi dicam. Et quare in parabolam? Quia videmus nunc per speculum in ænigmate, sicut dicit Apostolus. Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: quia nondum est illa visio nostra facie ad faciem, vbi iam non sint parabolæ, vbi iam non sint ænigmata & similitudines. Quicquid modo intelligimus, per ænigmata conspicimus. Aenigma est obscura parabola quę difficile intelligitur. Quantumuis excolat homo cor suum, & ad interiora intelligenda refugiat, quandiu per corruptibilitatem carnis huius videmus, ex parte videmus. Assumpta autem incorruptione in resurrectione mortuorum, cum apparuerit filius hominis iudicaturus viuos & mortuos, tunc videbitur filius hominis, qui primo iudicatus est, iudicans, discernens malos à

C bonis, ponens malos à sinistris, bonos à dextris. Videbunt illum & boni & mali, sed malis dicet, Ite in ignem æternum. Bonis autem dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Abibunt mali in ambustionem æternam, iusti autem in vitam æternam: & ibi erit illa visio facie ad faciem, qua illi non sunt digni. Attendite quid dicam. Filium enim hominis sicut hic, cum esset adhuc iudicandus, & mali viderunt & boni: viderunt enim Apostoli qui secuti sunt, viderunt Iudæi qui crucifixerunt: sic cum venerit iudicaturus, & boni illum videbunt & mali: Boni, vt percipiant mercedem, quia secuti sunt: mali, vt percipiant pœnam, quia crucifixerunt. Soli ergo illi damnabuntur qui crucifixerunt? Audeo dicere, soli. Ergo nos, inquiunt peccatores huius temporis, securi sumus? Si non animam interrogat deus, securi estis. Quid est quod dixi? Intelligat charitas vestra, ne hoc dicant in iudicio dei, quia non intellexerunt: & Iudæi quia viderunt Christum crucifixerunt, tu quia non vides Christum, verbo ipsius resistis. Nunquid ergo qui verbo resistis, carnem non crucifigeres si videres? Contempsit Iudæus in ligno pendentem, contemnis tu in cœlo sedentem. Ergo viderunt eum ambo genera dum hic esset, ambo genera videbunt & cum venerit. Filius enim hominis

veniet vt iudicet, quia filius hominis venit vt iudica-D retur. Ideo quia pater non est incarnatus, pater non est passus, & per filium hominis iudicat, sicut ipse dixit in euangelio. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Secutus paulo post ait, Et dedit ei potestatem iudicium faciendi, quoniam filius hominis est. Secundum enim quòd filius dei est, verbum semper cum patre: & quia semper cum patre, cum patre iudicat. Secundum autem quòd filius hominis est, & iudicatus est, & iudicaturus est. Quomodo autem visus est ab eis qui crediderunt, & ab eis qui crucifixerunt, quando iudicatus est: sic videbitur cum cœperit esse iudex, & ab eis quos damnabit, & ab eis quos coronabit. Visionem autem illam diuinitatis, quam promisit dilectoribus suis quando ait, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & qui diligit me, mandata mea custodit, & ego diligam eum, & ostendam meipsum illi: iam impij non videbunt. Ista demonstratio quodammodo familiaris est, suis illam seruat, non illam ostendit impiis. Qualis ipsa est visio? Qualis Christus æqualis patri. Qualis est Christus? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. E Huic visioni suspiramus modo, & gemimus quandiu peregrini sumus: huic visioni in fine reddemur: hanc visionem modo in ænigmate videmus. Si enim in ænigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem nostram, & sic aperiamus in psalterio propositionem nostrã. Audiamus quod dicimus, faciamus quod præcipimus. Et quid dixit? *Vt quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me.* Cœpit obscurius, vt quid timebo, inquit, in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me. Magis ergo debet timere, si iniquitas calcanei eius circundabit eum. Non enim timeat, inquit, homo, quod non habeat in potestate deuitare. Verbi gratia, Qui timet mortem, quid facturus est vt non moriatur? Dicat mihi quò vadat. Debet quod Adam, qui natus est ex Adam. Sed cogitet qui natus est ex Adam & secutus est Christum, quia oportet eum soluere quod debet Adam, & consequi quod promisit Christus. Qui ergo timet mortem, non est quò vadat: qui autem timet damnationem quam audient F impij, Ite in ignem æternum: est quò vadat. Non ergo timeat. Vt quid enim timeat? Iniquitas calcanei ipsius, illum circundatura est. Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, & ambulet in via dei, non perueniet ad diem malam. Dies mala, dies nouissima, non erit illi mala. Etenim dies nouissima mala erit quibusdam, bona erit quibusdam. Nunquid mala erit illis quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum? Sed mala erit illis quibus dicetur, Ite in ignem æternum. Quod si iniquitas calcanei sui circundabit eum, vt quid ergo timet in die mala? Modo cum viuunt, prouideant sibi, tollant iniquitatem à calcaneo suo, ambulent illam viam, ambulent per viam de qua ipse dixit, Ego sum via, veritas & vita. & non timeant in die mala, quia dat illis securitatem qui factus est via. Vt quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circundabit me. Ergo vitet iniquitatem calcanei sui. In calcaneo quisque labitur. Intendat charitas vestra. A deo quid dictum est serpenti? Ipsa tuum obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. Diabolus calcaneum tuum obseruat, quando labaris vt deiiciat te. Ille obseruat calcaneum tuum, tu obserua caput illius. Quod est caput illius? Initium malæ suggestionis illius. Quando incipit mala suggerere, tunc repelle antequam surgat

Marginal notes (left column): tal. de re- / na cordis / emanat. In / tus est. Et / &c. — Matth. 23. — Ibidem. — 1. Corin. 13. — 2. Cor. 5. — 1. Timot. 4. — Matth. 25. — 4. sen. dist. 49. ca. Sed enim.

Marginal notes (right column): Ioan. 5. — Ioan. 14. — Ioan. 1. — 1. Corint. 13. — Matth. 25. — Ioan. 14. — Genes. 3.

G delectatio,& sequatur consensio, & tunc vitabis caput eius,& non apprehendet ille calcaneū tuum. Quare autem Euæ hoc dixit? Quia per carnē labitur homo. Eua nobis interior caro nostra est. Qui diligit, inquit, vxorem suam, seipsum diligit. Quid est seipsum? Sequitur & dicit, Nemo enim vnquā carnem suam odio habuit.
Genes. 3. Quia ergo quomodo illum hominem Adam per Euā supplantauit,sic diabolus per carnem vult nos supplantare.Præceptum est enim Euæ vt obseruet caput diaboli, quia diabolus calcaneū ipsius obseruat. Si ergo iniquitas calcanei circūdabit nos, vt quid timemus in die mala, cum cōuersi ad Christum habeamus in potestate vt non faciamus iniquitatem,& non erit quod nos circundet, & gaudebimus in die nonissima, non plangemus?Qui sunt autem quos circundabit iniquitas calcanei? *Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur*. Ergo videbo ista, & non iniquitas calcanei mei circundabit me. Quid est vitare ista? Vt non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in abundantia diuitiarum nostrarum, sed gloriemur in eo qui nobis promisit humilibus altitudinem, & minatus est elatis damnationem, & nos non iniquitas
H calcanei circundabit. Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. Sunt qui præsumunt in amicis suis, alij præsumunt in virtute sua, alij in diuitiis. Ista est præsumptio generis humani, non præsumentis in deo. Dixit de virtute, dixit de diuitiis, dixit de amicis. *Frater non redimit, redimet homo?* Expectas vt homo te redimat ab ira ventura? Si te frater non redimet, homo te redempturus est? Quis est frater qui si non redemerit, nullus homo redempturus est? Qui post resurrectionem dixit, Vade dic fra-
Matth. 18. tribus meis. Frater noster voluit esse, & cum dicimus,
Ioan. 20. Pater noster, hoc manifestatur in nobis. Qui enim dicit deo, pater noster, Christo dicit, frater. Ergo qui pa-
Matth. 6. trem deum, & fratrem haber Christum, non timeat in die mala. Non enim eum circundabit iniquitas calcanei eius, quia non præsumit de virtute sua, nec in abundantia diuitiarum suarum gloriatur, nec de amicis suis potentibus se iactat. In illo ergo præsumat, qui propter illum mortuus est, vt ille non in sempiternum moreretur: qui propter illum humiliatus est, vt ille exaltaretur: qui quæsiuit impium, vt à fideli quæreretur.
I Ergo si ipse non redimet,homo redempturus est? Aliquis homo redimet, si filius hominis non redimit? Si Christus non redimit, Adam redimet? Frater non redimit, redimet homo? *Non dabit deo de propitiatione sua, nec precium redemptionis animæ suæ*. Ille confidit in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriatur, qui non dabit deo de propitiatione sua, id est, placationem qua flectat deum pro peccatis. Nec precium redemptionis animæ suæ, qui præsumit de virtute sua, & de amicis,& de diuitiis suis.Qui sunt autem qui dant precium redemptionis animæ suæ? Quibus ait domi-
Lucæ 16. nus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in tabernacula æterna. Illi dant precium redemptionis animæ suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos quos monet per Timotheū Apostolus,noluit esse superbos,nc in abundātia diuitiarum suarum glorientur. Deniq; quod possidebāt, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri vt esset preciū redemptionis animæ eorum. Ait e-
1 Tim. 6. nim, Diuitibus huius seculi præcipe non superbe sapere,neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum

Et quasi dicerent, Quid ergo facturi sumus de diuitiis? K nostris? Diuites sint,inquit,in operibus bonis, facile tribuant,cōmunicēt,& nō illud perdituri sunt. Vnde scimus? Audi quid sequitur, Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitā. Sic dabunt preciuni redemptionis animæ suæ. Et dominus noster hoc monet, Facite vobis sacculos nō ve- Lucæ 12. terascentes, thesaurum non deficientem in cœlis, quò fur nō accedet, neq; tinea corrūpit. Noluit deus vt perdas diuitias tuas, sed vt locum illis mutes. Consiliū tibi dedit. Intelligat charitas vestra. Modo si amicus tuus intraret in domum tuam, & inueniret te in loco humido frumenta posuisse, qui forte sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires, daret tibi huiusmodi cōsilium dicens, Frater, perdis quod cum magno labore collegisti, in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescunt. Et quid facio frater? Leua in superiora. Audires amicum suggerentem vt frumenta leuares de inferioribus ad superiora, & non audis Christum monentem, vt thesaurum tuum leues de terra ad Matth. 6. cœlum: vbi non hoc tibi reddatur quod setues, sed serues terram, accipias cœlū: setues mortalia, accipias sempiterna. Fœnerare Christo: accipiat in terra parua, vt L reddat tibi in cœlo multa. Veruntamen illi quos circūdabit iniquitas calcanei sui, qui confidūt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarū gloriantur, & de amicis hominibus nihil valentibus præstare præsumūt, non dabunt deo de propitiatione sua, & precium redēptionis animæ suæ. Et quid dixit de tali homine? *Et laborabit in æternum, & viuet in finem*. Labor eius sine fine erit: vita ipsius habebit finem. Quare hoc dixit: viuet in finem? Vitam quippe non ponunt isti nisi delicias quotidianas. Adeo sunt multi inopes & pauperes nostri, parum firmi, & non intuentes quid illis promittat deus pro istis laboribus: cum viderint diuites in epulis quotidianis, in splendore & nitore auri & argenti: quid dicunt? Fœlices sunt isti, isti vere viuunt. Dicitur, iam non dicatur,& monemus,& si dici habet, vel à paucioribus dicatur quàm diceretur si non moneremus. Nam nec nos præsumimus ita nos ista dicere,vt non dicantur, sed vel à paucioribus dicantur: nam dicetur vsque in finem seculi. Parum est quia dicit eum viuere: adiūgit,& dicit, tonat, putas eum solum viuere: viuat, finie- M tur vita ipsius, quoniam non dat precium redemptionis animæ suæ. Finietur vita, labor non finietur. Laborabit in æternum, & viuet in finem. Quomodo viuet in finem? Quomodo viuebat ille qui induebatur purpura Lucæ 16. & bysso,& epulabatur quotidie splendide, & iacentem vlcerosum ante ianuā, cuius vlcera canes lingebant, & desiderantem micas quæ de mensa eius cadebant, superbus & tumidus contemnebat. Quid illi profuerunt illæ diuitiæ? Mutauerunt vicem ambo, ille à ianua diuitis subleuatus est in sinum Abrahæ, ille ab epulis splēdidis missus est in ignem: ille requiescebat, ille ardebat: satiabatur ille, ille sitiebat: ille laborauerat in finē, viuet in æternum: ille vixerat in finem, laborabit in æternum. Et quid profuit diuiti qui quæsiuit apud inferos in tormentis positus, stillari sibi guttam aquę in linguam suam de digito Lazari, dicens, quoniam ardeo hic in hac flamma, & non illi concessum est? Sic desiderauit ille guttam de digito, quomodo ille micas de mensa diuitis. Sed illius labor finitur est, & illius vita finita est. Labor huius in æternum, vita illius in æternum. Non sic habemus vitam, qui fortè hic laboramus in terra, & non sic erimus postea. Erit enim vita no-

stra

A stra Christus in æternum. Illi autem qui hic volunt habere vitam laborabunt in æternum, & viuent in finem. *Quoniam non videbit interitum cum viderit sapientes morientes.* Si iste qui laborauit in æternum & viuet in finem, non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, quid est hoc? Et nō intelliget quid sit interitus quādo viderit sapientes moriētes. Dicit enim sibi iste, quia sapiens erat, & cum sapientia inhabitabat, & cum pietate deum coluit: nunquid non est mortuus? Faciam ergo mihi bene cum viuo. Nam si aliquid possent qui aliud sapiūt, non morerentur. Videt illū mori, & nō videt quæ sit mors. Non videbit interitū cum viderit sapientes morientes. Quomodo Iudæi viderūt Christum

Matt. 27. pēdentē in cruce, & cōtempserunt dicētes, Iste si filius dei esset, descenderet de cruce: non vidētes quid sit interitus. Si viderēt quid sit interitus, se viderent. Ille moriebatur tēporaliter, vt reuiuisceret in æternum: illi viuebant tēporaliter, vt non morerentur in æternū. Sed quia illum videbant morientē, non videbant interitum, id est, non intelligebāt quis esset verus interitus. Quid di-

Sapien. 2. cunt etiā in sapientem? Morte turpissima condēnemus

B illum, erit e enim respectus ex sermonibus illius. Si enim est vere filius dei, liberabit illū de manibus cōtrariorū, non permittet mori filium suum, si vere filius ipsius est. At vbi viderunt illum in cruce, insultātes sibi, & illum nō descendentem de cruce, dixerunt, Vere homo fuit. Dictum est hoc, & vtiq; poterat descendere de cruce, qui potuit de sepulchro resurgere. Sed docuit nos ferre insultantes, docuit aduersus linguas hominū esse patientes, bibere modo calicem amaritudinis, & postea accipere sempiternā salutem. Bibe æger calicem amarū, vt sanus sis, cui non sunt sana viscera: noli trepidare, quia ne trepidares prior bibit medicus: id est, passionis amaritudinem bibit prior dominus. Bibit qui peccatū non habebat, qui quod in eo sanaretur, nō habebat. Bibe donec transeat amaritudo huius seculi, & veniat seculū, vbi nullum scandalū, nulla ira, nulla tabes, nulla amaritudo, nulla febris, nullus dolus, nullæ inimicitiæ, nulla senectus, nulla mors, nulla cōtentio. Labora hic venturus ad finem: labora, ne cum non vis hic laborare, venias ad finem vitæ, & nunquā venias ad finem laborū. quoniam non videbit interitum cum viderit sapientes

C morientes. *Simul imprudens & insipiens peribunt.* Quis est imprudēs? Qui non sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit in quo malo sit. Tu vero intellige in quo malo sis modo, & prospice vt in bonis sis in posterum. Intelligendo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens. Quis est qui sibi prospicit? Seruus ille cui dedit dominus suus quod erogaret, & postea dixit ei, Nō potes mihi agere. redde rationem actus tui. Et ille,

Luca 16. Quid facio? Fodere non possum, mendicare confundor. Sedit, & de re domini sui fecit sibi amicos qui illū reciperēt cum de actu proiiceretur. Ille enim fraudem fecit domino suo, vt compararet sibi amicos qui illum susciperent. Tu noli timere ne fraudem facias, ipse dominus hortatur vt facias, ipse tibi dicit, Fac tibi amicos de mãmona iniquitatis. Fortassis ea quæ acquisisti, de iniquitate acquisisti, aut fortasse eaipsa est iniquitas, quia tu habes & alter non habet, tu abundas & alter eget. De isto mãmona iniquitatis, de diuitiis istis quas iniqui vocant diuitias, fac tibi amicos, & prudens eris: compares tibi, non fraudaris. Modo enim videris perdere. Nunquid perdes in thesaurario Christi ponens? Nam pueri fratres vnde sibi emant nescio quid, simul

Tomus octauus.

inueniunt nummos, & ponunt in thesaurario, & nō a- D periunt nisi postea: nunquid quia nō videot quod colligunt, ideo perdiderunt? Noli timere. Ponunt pueri in thesaurario & securi sunt: ponis in manu Christi & times? Esto prudens, & prospice tibi in posterum in cœlo. Esto ergo prudens, imitare formicā, sicut dicit scri- Prouer. 6. ptura, reconde æstate, ne esurias in hyeme. Hyems est & 30. dies nouissimus, dies tribulationis: hyems est dies scādalorum & amaritudinis. Collige quod tibi sit in posterum. si autem non facis, simul imprudens & insipiēs peribis. Sed mortuus est ille diues, & tale ibi funus fa- Luca 16. ctum est. Ecce quo se cōuerterunt homines. Non attēdunt quàm malam vitam habuerit cum viueret, sed quam pompam cum moreretur. O fœlix quem tanti plangunt, iste vero sic vixit vt pauci plangant. Omnes enim deberent plangere tam male viuentem, sed pompa est funeris, excipitur sepulchro precioso, inuoluitur preciosis vestibus, sepelitur vnguentis & aromatibus. Deinde memoriam qualem habet, quàm marmoratā? Viuit in ipsa memoria ille vbi mortuus est. Ista putantes homines bona, aberrauerunt à deo, nec quæsierunt vera, & decepti sunt falsis, ideo vide quid sequitur, Ille E qui non dedit precium redemptionis animæ suæ, qui non intellexit interitum, quia vidit sapientes morientes, factus est imprudens & insipiens, vt simul periret. Et quomodo peribuot qui relinquent alienis diuitias suas? Simul imprudens & insipiens peribunt. Attendite fratres. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Quasi eos posuit in maledicto, qui cum mortui fuerint, alieni possidebunt res ipsorum. Ergo felices ipsi qui relinquunt filios in possessione sua, quibus sui succedūt. Habuit filios, nō est mortuus. Quid filij ipsius? Et ipsi seruāt quod eis reliquerunt parentes sui. Parum est quia seruant, & 13. quæst. 2. augent. Quibus & ipsi seruant? Filiis suis, & illi filiis, & cap. Si quis tertij filiis. Quid Christo? Quid animæ tuæ? Omnia fi- irascitur. liis. Inter filios suos quos habent in terra, computent vnum fratrem quem habent in cœlo, cui totum dare debebant, vel diuidant cum illo. Sed tamē ait mihi aliquis, Ecce quos maledictos dixit scriptura, quos dixit perire & relinquere alienis diuitias suas, ille autem beatus qui suis relinquit. Ego discutio sensum istum, quia inclino in parabolam aurem meam, & video non frustra sic loqui scripturam. Video enim multos iniquos F mori, quibus successores sunt filij, nec potuit sic loqui scriptura, vt separet eos à miseria quorum vitam improbat. Et quid putatis intelligere fratres, nisi quia omnes tales alienis relinquunt diuitias suas? Quomodo alieni sunt filij? Iniquorum filij, alieni sunt: nam inuenimus quendam extraneum propinquum factum, quia profuit. Si quis tuorum tibi nihil prodest, alienus est. Vbi inuenimus nescio quem exterum propinquum factum, quia profuit? In euangelio. Iacebat quidam vulneratus à latronibus. Dominus autem dixerat cuidam, Diliges proximum tuum tanquam teipsum: & ille responderat: Et quis est mihi proximus? Et narrauit do- Luca 10. minus, Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui eum vulnerauerūt, & semiuiuum in via reliquerunt. Transierunt propinqui, Iudæus enim erat: ideo de Hierusalem descendebat in Hiericho. Transiit sacerdos & præteriit: transiit leuites, & præteriit etiam ipse: transiuit quidam Samaritanus. Samaritanus nescio quis extraneus erat, ipse ad illum accessit, inspexit miseriam eius, & misericordia motus curauit vulnera eius, leuauit in iumentum, & duxit in stabulum, commendauit stabulario. Quia n my-

n iij

G sterio dicta sunt, & ad discutiendnm nunc prolixiora
videntur, tamen propter quod proposui fratres, ait dominus, Quis est illorum illi sauciato proximus? Respondit ille, Credo qui cum illo fecit misericordiam, Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus faciendo misericordiam & subueniendo proximus factus est: quicunque tibi in tribulatione subuenire non possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamns illos diuites qui male vixerunt, qui superbe egerunt, mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filiis suis reliquerunt diuitias suas: & filij ipsorum viam parentum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita & isti: sicut illi rapaces, ita & isti: vt illi auari, & isti: alieni ab illis sunt. Nam vt noneritis quia illi alieni sunt, subuenirent illi diuiti qui ardebat in flamma, successores ipsius
Lucæ 16. diuitiarum. Sed forte non habuit qui illi succederent, & alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in ipso euangelio quia habuit: ait enim, Habeo quinque fratres. Fratres ipsius subnenire illi ardenti in flamma non
H potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnũ fratrem mihi amicum non feci, qui iacebat ante ianu-
Ibidem. am. Illi mihi fratres subuenire non possunt, qui possident diuitias meas, alieni à me facti sunt. Videtis quia omnes qui male viuunt, alienis relinquunt dinitias suas, sed planè præstant illis ipsi alieni qui vocantur sui. Audite quid illis præstant, attendite quomodo irrideanrur: simul imprudens & insipiens peribunt, & relinquent alienis diuitias suas. Quare dixit alienis? Quia nihil eis prodesse possunt. Et tamen in quo sibi videntur prodesse? *Et sepulchra eorum domus eorum in æternum.* Iam quia ista structa sunt sepulchra, domus sunt sepulchra. Nam plerumque audis diuitem dicentem, Habeo marmoratam domum quam relicturus sum, & non cogito mihi æternam domum vbi semper ero. Quando cogitat sibi memoriam marmoratam aut exculptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi maneat ille diues. Si ibi maneret, non arderet apud inferos. Vbi maneat spiritus male agentis, non vbi ponatur corpus mortale, cogitandum est, sed domns eorum sepulchra eorum in æternum. *Tabernacula eorum in generatione & generationem.* Tabernacula in quibus tẽporaliter mansuerunt, domus in quibus quasi in æternum manebunt, id est sepulchra. Tabernacula ergo suis dimittunt vbi manebant cum viuerẽt, transeunt quasi ad domos æternas ad sepulchra. Quid illis prosunt
I tabernacula eorum in generatione & generationem? Iam generatio & generatio, puta filij sunt, nepotes erunt & pronepotes, quid faciunt? Quid prosunt tabernacula eorum? Quid? Audi, *Inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum.* Quid est hoc? Tollunt panem & merum ad sepulchra, & inuocant ibi nomina mortuorum. Putas quantum inuocatum est nomen illius diuitis: postea quando inebriabant se homines in me-
Lucæ 16. moria ipsius, nec descendebat vna gutta super linguam ipsius ardentem? Ventri suo seruiunt homines, non spiritibus suorum. Ad spiritus mortuorum suorum non peruenit, nisi quod secum viui fecerunt. Si autem viui non secum fecerunt, ad mortuos nihil peruenit. Sed quid faciunt illi? Solum inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum. *Et homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis.* Quomodo insultatum est hominibus qui non intellexerunt qnid facerent de diuitiis cum viuerent, & putarunt se beatos futuros si haberent memoriam marmoratam, quasi æternam domum, & si sui quibus reliquissent substantiam suam, inuocarent nomina K
eorum in terris ipsorum. Debuerunt antem contrà præparare sibi domum æternam in bonis operibus, præparare sibi vitam immortalem, mittere ante se sumptus, sequi opera sua, attendere comitem egentem, dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Christum ante ianuam vlcerosum, qui dixit, Cum vni ex Ibidem.
minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quia ergo non in- Matth. 25.
tellexit homo in honore positus. Quid est, in honore positus? Factus ad imaginem & similitudinem dei, homo prælatus iumentis. Non enim fecit deus sic ho- Gene. 1.
minem quomodo fecit iumentum: sed fecit deus hominem cui seruirent iumenta. Nunquid eius viribus, & non intellectui? Ille autem non intellexit. Et qui factus erat ad imaginem dei, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. Vnde alibi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Hæc via eorum scandalum ipsis.* Ipsis sit scan- Psalm. 31.
dalum, non tibi. Quando autem erit & tibi? Si putes quòd beati sunt tales. Si intelligas quia non sunt beati, L
ipsis erit scandalum via ipsorum, non Christo, non corpori eius, non membris eius. *Et postea in ore suo benedicent.* Quid est postea in ore suo benedicent? Cum facti fuerint tales vt non quærant nisi bona temporalia, fiunt hypocritæ: & quando benedicunt deum, labiis benedicunt, nõ corde. Tales facti Christiani, quãdo illis laudatur vita æterna, & dicitur illis, contemptores diuitiarum esse debere in nomine Christi, torquentur in corde suo. Et si non audent in facie, ne erubescant aut ne corripiantur ab hominibus, in corde id faciunt: contemnunt, & remanet eis in ore benedictio, & in corde maledictio. Et postea in ore suo benedicent. Longum est vt psalmum finiamus, sufficiat charitati vestræ quod audistis interim hodie, cras quod domino placuerit audietis.

Concio secunda de secunda parte psalmi.

HEsterno die cœpto psalmo terminus debebatur, sicut meminit charitas vestra. Peruenera-
mus autem vsque ad istum versum, vbi designat spi- M
ritus dei homines non attendentes nisi ad præsentia secnlaria & terrena. Et in posterum post hanc vitam nihil cogitantes, neque vllam felicitatem esse arbitrantes, nisi diuitias & honores huius seculi, & transitoriam virtutem † & felicitatem: post obitum autem †al. vitam.
suum non attendentes nisi quemadmodnm eis procurentur funera pomposa, & sepeliantur in monumentis opere mirabili extructis, & inuocentur nomina eorum in terris ipsorum à domibus eorum: non autem sibi comparant vbi spiritus sit post hanc vitam, stulti non contremiscentes vocem Christi dicentis, Stulte, Lucæ 12.
hac nocte auferetur anima tua à te, & quæ præparasti, cuius erunt? Nec attendentes post epulas quotidianas splendidas, & purpuram & byssum, diuitem damnatũ ad tormenta in infernum & post labores & vlcera & Lucæ 16.
famem, pauperem requiescenten in sinu Abrahæ. Ista non curantes, sed attendentes ad id quod præsens est, & post hanc mortem non prouidentes nisi quemadmodum nomen eorum quod reprobatur in cœlo, inuocetur in terra. Describens ergo tales spiritussanctus ait, *Hæc via ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo benedicent.* Sicut dicit dominus Iesus Christus de quibusdam, qui primò accedunt ad fidem mundati verbo dei, & exorcismis in nomine Christi, vt accipiant

A gratiam dei, vt baptizentur:& poſtea redeuntes ad pe-
iora mala quàm antea commiſerant, fiant illis, inquit,
2. Pet. 2. poſteriora deteriora prioribus. Hoc Petrus Apoſtolus.
Luca.11. Dominus aotem, Et erunt poſteriora, inquit, illius ho-
minis peiora quàm erant priora. Quare? Quia primo
vel apertus pagan⁹ erat, poſtea palliatus nomine Chri-
ſtiano, ſub velamine religionis occultus malus ſt, & fit
deterior, quia occultus eſt: ſicut ait, Et poſtea in ore ſuo
benedicent: id eſt, nomen dei & nomen Chriſti audis
in labiis, in corde non inuenis. De quibus dictum eſt,
Math. 15. Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum lõge
eſt à me. Hucuſque ergo pſalmus tractatus erat. Dein-
de ſic iocipiunt verſus hodie diſcutiendi atque tractan-
di: *Sicut oues in inferno poſitæ, mors paſtor eſt eis.* Quibus? Il-
lis quorum via ſcandalum ipſis. Quibus? Illis qui præ-
ſentia ſola attendunt, dum futura non cogitant: illis
qui vitam non putant niſi iſtam, quæ mors dicenda
eſt. Non igitur immeritò tanquã oues in inferno, mor-
3. ſen.di.at tem habent paſtorem. Quid eſt mortem habent paſto-
ca.Poſt præ- rem? Mors enim aliqua res eſt, aut aliqua poteſtas eſt?
dicta. Mors nempe ſeparatio eſt animę à corpore. Mors equi-
B dem quam timent homines, ſæparatio eſt animæ à
corpore. Mors autem vere, quam non riment homines,
Ad fratres ſeparario eſt animæ à deo, Et plerumque cum timẽt ho-
in eremo mines iſtam quæ ſeparat animam à corpore, incidunt
ſermo.72. in illam vbi anima ſeparatur à deo: hæc eſt ergo mors.
Quomodo autem mors paſtor eſt illis? Si vita Chriſtus
eſt, mors diabolus. Habemus autem multis locis in ſcri-
ptura, quia vita eſt Chriſtus, mors autem diabolus eſt:
non quia ipſe mors eſt, ſed quia per illum mors. Siue e-
Geneſ. 3. nim illa in qua lapſus eſt Adam, ipſius perſuaſione ho-
mini propinata eſt: ſiue iſta in qua ſeparatur anima à
corpore, ipſum habent authorem qui primo per ſuper-
biam cadens inuidit ſtanti, & morte inuiſibili deiecit
ſtantem, vt etiam morte inuiſibili perderet: ad eum
pertinentes paſtorem mortem habent. Nos autem qui
de futura immortalitate cogitamus, & non ſine cauſa
in frõte ſignum crucis Chriſti portamus, non habemus
paſtorem niſi vitam. Infidelium paſtor mors, fidelium
paſtor vita. Si ergo in inferno ſunt oues quibus paſtor
mors eſt, in cœlo ſunt oues quibus paſtor vita eſt. Quid
igitur? Iam in cœlo ſumus? In cœlo ſecundum fidem.
C Si ergo nõ in cœlo, vbi ſurſum cor? Si non in cœlo, vbi
Philip. 3. eſt quod apoſtolus Paulus dicit, Noſtra enim cõuerſa-
tio in cœlis eſt? Corpore ambulamus in terra, corde
habitamus in cœlo. Habitamus ibi, ſi illuc aliquid mit-
timus, quod ibi nos teneat. Nemo enim inhabitat cor-
de, niſi vode cogitat. Inde autem cogitat, vbi theſau-
Matt. 6. rizat, Theſaurizauit in terra, cor ipſius à terra non
recedit. theſaurizauit in cœlo, cor ipſius de cœlo non
Ibidem. deſcendit: domino aperte dicente, Vbi eſt theſaurus
tuus, illic & cor tuum erit. Iſti ergo quibus mors paſtor
eſt, videntur florere ad tempus, & iuſti laborare. Sed
quare? Quia nox eſt adhuc. Quid eſt, nox eſt? Non ap-
parent merita iuſtorum, & quaſi nominatur felicitas
impiorum. Tandiu videtur herba lætior quàm arbor,
quamdiu hyems eſt. Herba enim per hyemem viget,
arbor per hyemem quaſi arida eſt: cum ſol exierit fer-
uentior tempore æſtatis, arbor quæ per hyemem ari-
da videbatur, expletur foliis, profert fructus, herba
autem areſcit. Videbis hooorem arboris, herba arida
eſt. Sic & modo iuſti laborant, antequam veniat æ-
ſtas. Eſt vita in radice, nondum apparet in ramis. Ra-
dix autem noſtra charitas eſt. Et quid ait Apoſtolus?
vt ſurſum debeamus habere radicem, vt vita ſit paſtor

noſter: quia habitatio noſtra non debet recedere de D
cœlo, quia in hac terra debemus ſicut mortui ambula-
re, vt ſupra viuentes, infrà mortui ſimus, non vt ſupra
mortui infrà viuamus. Quia ergo non debet recede-
re vita noſtra & cor noſtrum de ſupernis, quid ait a-
poſtolus? Mortui enim eſtis. Et ne timeres, vita veſtra Col ſſ. 3.
abſcondita eſt, ait, cum Chriſto in deo. Ecce ibi eſt ra-
dix noſtra. Quando autem apparebit honor noſter
tanquam io foliis & fructibus? ſequitur & dicit, Cum
Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo
apparebitis in gloria, & erit mane. Nam modo noo eſt
mane. Tumeant modo ſuperbi & diuites huius ſecu-
li, impiis boni inſultent, infideles fidelibus, & dicant,
Quid vobis prodeſt quia credidiſtis? Quid plus habe-
tis, quia Chriſtum habetis? Reſpondeant fideles, ſi
vere fideles ſunt, Nox eſt, nondum videtur quod te-
nemus. Non quieſcant manus in bonis operibus. Vn-
de alibi dicitur, In die tribulationis meæ deum exqui- Pſalm.76.
ſiui manibus meis nocte coram eo, & non ſum dece-
ptus. Apparebit labor noſter mane, & erit fructus ma-
ne, vt illi qui modo laborant, poſtea dominentur: &
illi qui modo ſe iactant & ſuperbiunt, poſtea ſubii- E
ciantur. Quid enim ſequitur? Sicut oues in inferno po-
ſitæ, mors paſtor eſt eis. *Et dominabuntur eis recti mane.*
Puto iam planum eſſe iſtum verſum, quem prælocuti
ſumus, Dominabuntur eis recti mane. Tolera no-
ctem, deſidera mane, ne putes quia nox habet vitam,
& mane non habet vitam. Ergo qui dormit viuit, &
qui ſurgit non viuit? Nónne qui dormit, morti ſimi-
lior eſt? Et qui ſunt qui dormiunt? Quos excitat a-
poſtolus Paulus, ſi tamen velint euigilare. Quibuſdam
enim dicit, Surge qui dormis, & exurge a mortuis, Epheſ. 5.
& illuminabit te Chriſtus. Qui ergo illuminantur a
Chriſto, iam vigilant, ſed nondum apparet fructus vi-
giliarum. Mane apparebit, id eſt cum ſeculi huius in-
certa tranſierint. Ipſa eſt enim nox: nunc tibi viden-
tur quaſi tenebræ. Facit male? viuit, floret, terret, ho-
noratur. Facit bene? reprehenditur, blaſphematur, ac-
cuſatur, laborat, terretur. Quaſi tenebræ ſunt. In radice
autem, vigor, fructus, opulentia. Vita nondum eſt in ra-
mis, ſed radix non aruit. Similis areſcenti eſt. Sed tem-
pus venit, veſtitur honore ſuo, fœcundatur fructibus F
ſuis. Tunc illi de quibus ſcriptum eſt, vt non eos zele-
mus. Quid enim de illis ait pſalmos? Quoniam ſicut Pſalm.36.
fœnum cito areſcent, & ſicut olera prati cito cadent.
Cadent cum videbunt ad dexteram ſanctos, quibus la-
borantibus inſultauerunt, & dicent intra ſe pœniten-
tiam agentes, ſed pœnitentia ſera & infructuoſa. Qui
noluerunt modo agere fructuoſam, agent tunc infru-
ctuoſam. Quid ergo dicent iam in pœnitentia infru-
ctuoſa? Hi ſunt quos aliquando in deriſum habuimus, Sapien. 5.
& in ſimilitudinem improperij. Verba dico libri de ſa-
pientia. Cognoſcunt qui ea ſolent audire. Verba enim
ſunt malorum futura quãdo videbunt iudicem etiam
omnes fideles ad dexteram eius, & omnes ſanctos e- Matth. 25.
ius cum illo iudicantes. Hoc habeot dicere. Verba ip-
ſorum dicit ſcriptura, Hi ſunt quos aliquando habui-
mus in riſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos in-
ſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam. Cum e-
nim cœperit deo quiſque viuere, mundum contemne-
re, iniurias ſuas nolle vlciſci, nolle hic diuitias, non hic
quærere felicitatem terrenam, cõtemnere omnia, do-
minum ſolum cogitare, viam Chriſti non deſerere,
non ſolum a paganis dicitur inſanus: ſed quod magis
dolendum eſt, quia & intus multi dormiunt, & vigila-

G re nolunt, à suis, à Christianis audiunt, Quid pateris?
Fratres mei, homini viuenti secundum viam Christi,
qui dicit, Quid pateris? putamus quid dicit: Horremus
Ioan. 7. Iudæos quia dixerunt domino Iesu Christo, Dæmoni-
um habes: & quando audimus euangelium recitari, tũ-
dimus pectora nostra. Sceleratam rem dixerunt Iudæi
Christo, dæmonium habes. Age tu Christiane quando
videris de corde hominis expulsum diabolum, & in-
habitare Christum, & dicis, quid pateris? dæmonium
tibi videtur habere? Dictũ est & de ipso domino quòd
insaniret, quando loquebatur verba quæ illi non cape-
Ioan. 10. rent. Dictum est insanit, dæmonium habet, & tamẽ a-
liqui euigilabant à somno, & dicebant, Non sunt ista
Ibidem. verba dæmonium habentis. Sic & modo fratres. Quã-
diu ista verba audiunt & gentes, & qui habitant or-
bem, & terrigenæ, & filij hominum, & diues & pauper,
id est, & qui pertinent ad Adam, & qui pertinent ad
Christum: alij dicunt, dæmonium habet: alij dicunt, nõ
sunt ista verba dæmonium habentis. alij enim tenent
viam seculi, & ista ad tempus audiunt: alij non frustra
audiunt, sed faciunt quod dictum est, Auribus percipi-
te qui habitatis orbem. Et cum agunt ista, certus est fru-
H ctus. Sed qui male agunt, & viam seculi eligunt, mors
pastor est eis. Qui autem eligunt nomen dei, vita pa-
stor est eis. Veniet ipsa vita iudicatura, & damnatura
Matth. 25. cum pastore suo eos quibus dicetur, Ite in ignem æter-
num qui præparatus est diabolo & angelis eius. Illi autẽ
quibus insultatum est, & qui irrisi sunt quia credebant,
audient ab ipsa vita quam habent pastorem, Venite be-
nedicti patris mei, percipite regnum quod vobis para-
tum est ab origine mundi. Dominabuntur ergo eis re-
cti, non modo, sed mane. Nemo dicat, quare sum Chri-
† al. Christianus, improperium iniquus? stianus? † impero nemini, imperem iniquis? Quisquis
es noli festinare, & dominaberis, sed mane. *Et auxi-
lium eorũ veterascet in inferno & à gloria eorum.* Modo habent
gloriam, in inferno veterascent. Quid est auxilium eo-
rum? Auxilium de pecunia, auxilium de amicis, auxi-
lium de virtute sua. Sed cum mortuus fuerit homo, in
Psalm. 145. illa die perient omnes cogitationes eius. Quantum vi-
sus est gloriam habere inter homines cum viueret, tan-
tam vetustatem & corruptionem suppliciorum habe-
bit cum mortuus fuerit apud inferos. *Veruntamen deus
I redimet animam meam.* Videte vocem sperantis de futu-
ro: Veruntamen deus redimet animam meam. Forte
vox est adhuc volentis liberari de pressura. Nescio
quis in carcere est, dicit, deus redimet animam meam:
nescio quis in catena, deus redimet animam meam:
nescio quis periculum patitur in mari, iactatur flucti-
bus & sæuientibus tempestatibus, quid dicit? Deus re-
dimet animam meam. Liberati volunt ad istam vi-
tam. Non est autem ista vox huius. Audi quid sequi-
tur, Deus redimet animam meam, *De manu inferni cum
acceperit me.* Hanc redemptionem dicit, quam Chri-
stus iam in se ostendit. Descendit enim ad inferos, a-
scendit in cœlum. Quod videmus in capite, inuenie-
mus in corpore. Quid enim credimus in capite? Quo-
niam qui viderunt, ipsi nobis annunciauerunt, & per
Ephes. 5. ipsos videmus, quia vnum corpus omnes sumus. Sed
meliores illi qui viderunt, nos deteriores quibus an-
nunciatum est? Non hoc dicit ipsa vita nostra, ipse pa-
stor noster. Insultat enim cuidam discipulo suo dubi-
tanti, & cicatrices palpare cupiẽti. Et cum palpasset ci-
Ioan. 20. catrices, exclamauit dicẽs, Dominus meus, & deus me-
us. Videns ergo dubitantem discipulum, & intuens to-
tum orbem terrarum crediturum, quia vidisti, inquit,
credidisti, beati qui non vidẽt & credunt. Veruntamen K
deus redimet animam meam de manu inferi cum ac-
ceperit me. Hic ergo quid? Labor, pressura, tribulatio,
tentatio: nihil aliud speres. Vbi gaudium? In spe futura.
Nam dicit apostolus, Semper gaudentes. In tãtis tribu-
lationibus semper gaudẽtes, semper tristes, semper gau-
dentes, quia ipse dixit, Quasi tristes, semper autem gau- *2. Cor. 6.*
dentes. Tristitia nostra habet quasi, gaudium nostrum
nõ habet quasi, quia in spe certa est. Quare tristitia no-
stra quasi habet? Quia sicut somnus transit, & domina-
bũtur recti mane. Nouit enim charitas vestra, quia qui
somnium indicat, addit quasi, Qui dicebam, quasi lo-
quebar, quasi prandebam, quasi equitabam, quasi dispu-
tabam. Totum quasi, quia cum euigilauerit, nõ inuenit
quod videbat. Quasi thesaurum inueneram, dicit men-
dicus. Si quasi non esset, mendicus non esset: sed quia
quasi erat, mẽdicus est. Itaque modo qui ad lætitias se-
culares oculos aperiunt & cor claudunt, trãsit quasi eo-
rum, & venit verum ipsorum. Quasi ipsorum felicitas
est seculi, verum ipsorum pœna est. Nostrum autẽ quasi
tristitia est, gaudium non est quasi. Non enim ait apo-
stolus, Quasi gaudentes, semper autem tristes: aut, quasi *2. Corint. 6.*
tristes, & quasi gaudentes: sed ait, quasi tristes, semper L
autem gaudentes. Sicut egeni, & ibi sicut pro quasi po-
suit. Multos autem ditantes: & cum hoc diceret, ni-
hil habebat apostolus. Omnia sua dimiserat, diuitias
nullas posidebat. Et quid secutus ait? Quasi nihil ha-
bentes: & ipsum nihil habere, quasi apostoli erat. Et
omnia posidentes: ibi non dixit quasi. Quasi egebat,
non autem quasi sed vere multos ditabat. Quasi nihil
habebat, non autem quasi sed omnia posidebat. Vn-
de vere omnia posidebat? Quia omnium creatori
adhærebat. Veruntamen, inquit, deus redimet ani-
mam meam de manu inferi cum acceperit me. Quid
igitur? Quid hic voluit florere? Tu visurus es hominẽ
florentem malum, & forte titubabunt pedes tui, & di-
cturus es in anima tua, Deus ego noui facta huius ho-
minis, quæ scelera fecit iste homo, & ecce floret, ter-
ret, dominatur, extollitur, caput illi non dolet, nihil
in domo eius diminutum est: & timebis, quia credi-
disti, & forte dicet cor tuum, me miserum puto, sine
causa credidi: deus non respicit res humanas. Excitat M
ergo nos deus. Et quid dicit? *Ne timueris cum diues fa-
ctus fuerit homo.* Quare enim timebas quia diues factus
est homo? Timebas ne sine causa crederes, ne forte
perdidisses laborem fidei tuæ, & spem conuersionis
tuæ: quia forte incurrit tibi lucrum cum fraude, &
potuisti facere ipsum lucrum cum fraude, diues esse
& non laborare, & attendens quid minatus est deus,
temperasti à fraude, & contempsisti lucrum. Vides a-
lium fecisse lucrum de fraude, & nihil mali pati, &
times esse bonus. Ne timueris, ait tibi spiritus dei, cum
diues factus fuerit homo. Oculos non vis habere nisi
in præsentia? Futura promisit qui resurrexit, pacem
in hac terra & requiem non promisit. Omnis homo
requiem quærit, bonam rem quærit, sed non in re-
gione sua illam quærit. Non est pax in hac vita, in
cœlo nobis promissum est quod in terra quærimus. In
futuro seculo promissum est, quod in isto seculo quæ-
rimus. Ne timueris cum diues factus fuerit homo.
Et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quare ne
timueris? *Quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia.*
Vides viuentem, cogita morientem. Quid hic ha-
beat attendis, quid secum tollat attende. Quid secum
tollit? Multum auri habet, multum argenti habet, mul-

tum

A tum prædiorum,mancipiorum : moritur, remanent il-
la nescio quibus. Etsi enim dimttit quibus vult, non
seruat quibus vult. Multi enim & oon sibi dimissa ac-
quisierunt, & multi sibi dimissa perdiderunt. Remanēt
enim illa omnia,& tulit secum, Quid ? Forte dicit ali-
qois,illud secum tollit vnde inuoluitur, & quod illi e-
rogatur ad preciosum & marmoratum sepulchrū, ad
instruēdam memoriam,hoc secum tollit. Ego nec boc
dico.Exhibentur enim ista non sentienti. Si dormien-
tem & non vigilantem ornas,in lecto secum illa habet.
Forte ornamenta insunt in corpore iacentis, & forte
ille in somnis in pannis se videt. Quod sentit,ei plus
est, quàm quod non sentit. Quanquam & illud cum e-
uigilauerit noo erit:tameo dormienti magis illud erat
quod in somnis videbat, quàm illud quod non sentie-
bat. Quid ergo fratres dicant sibi homines?Erogent ad
mortem meam, quare dimitto hæredes meos diuites?
Multa habebunt de meo, habeam & ego aliquid de
meo in corpore meo. Quid habebit corpus mortuum?
B Quid habebit caro putrescens ? Quid habebit caro nō
sentiens?Si aliquid habuit diues ille cuius lingua sicca
Luca 16. erat,tunc habet homo aliquid de suo. Fratres,nunquid
sic legimus in euangelio, quia diues ille cum holoseri-
cis & byssinis tegumentis apparebat in igne? Nunquid
qualis erat in epulis ad mensam, talis erat & apud infe-
ros cum sitiret, & stillam desideraret ? Non ibi erant il-
la omnia. Non ergo secum accipit bomo omnia, nec
qood tollit sepoltura, tollit secum mortuus. Vbi enim
sensus, ibi homo : vbi nullus sensus, non est homo. Ia-
cet vas quod cootinebat hominem, domus quæ habe-
bat hominem. Corpus dicamus domum, spiritum di-
cumus habitatorem domus. Spiritus torquetur apud
inferos, qoid illi prodest quia corpus iacet in cinna-
mis & aromatibus conditum,inuolutum preciosis lin-
teis? Taoquam si dominus domus mittatur in exilium,
& tu ornes parietes ipsius. Ille in exilio eget & fame de-
C ficit, vix sibi vnam cellam inuenit vbi somnum capiat,
& tu dicis fœlix est, nam ornata est domus illius ? Quis
te non aut iocari aut insanire arbitretur ? Oroas cor-
pus, torquetur spiritus. Da aliquid spiritui, & dedisti a-
liquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando vnam gut-
tam desiderauit & oon accepit ? Hic enim contempsit
mittere ante se aliquid. Quare contempsit ? Quia hæc
via eorum scandalum est illis. Non putauit vitam nisi
præsentem, non cogitauit nisi quemadmodum pre-
ciosis vestibus obuolutus sepeliretur. Ablata est ab illo
Luca 12. anima eius, sicut dominus dicit, Stulte, hac nocte au-
feretur anima tua, & quæ præparasti cuius erunt ? Et
impletum est in illo quod iste psalmus dicit, Ne ti-
mueris cum diues factus fuerit homo, & cum multipli-
cata fuerit gloria domus eius, quoniam non cum mo-
rietur accipiet hæc omnia. *Neque simul descendet cum eo
gloria domus eius. Quoniam anima eius in vita ipsius benedice-
tur.* Intendat charitas vestra, quoniam anima eius in
vita ipsius benedicetur. Quandiu vixit, bene sibi fecit.
Hoc dicunt omnes,sed falso dicunt. Benedictio est ab
animo benedicentis,non ab ipsa vanitate. Quid enim
dicis tu, quia manducauit & bibit, quia fecit quod
voluit, qooniam splendide epulatus est, ideo secum
fecit bene ? Ego dico, fecit secum male : non ego di-
Luca 16. co, sed Christus, fecit secum male. Etenim diues ille
quando quotidie epulabatur splendide, bene secum
facere putabatur : cum autem cœpit ardere apud infe-
ros, tunc inuentum est male, quod putabatur bene.
Quod enim manducauerat apud superos, hoc digere-
bat apud inferos. Iniquitatem dico fratres, quam epu- D
labatur maoducabat, preciosas epulas ore carnis, ore
cordis manducabat iniquitatem. Quod apud soperos
ore cordis manducabat, hoc apud inferos in illis sup-
pliciis digerebat. Et quidem temporaliter manduca-
uerat, in æternum male digerebat. Manducatur ergo
iniquitas. Forte aliquis dicit, Quid est quod loquitur,
manducatur iniquitas?Non ego dico,audi scripturam,
Sicut vua acerba dentibus vexatio est, & fumus ocu- Prouer. 10.
lis, sic iniquitas vtentibus ea. Qui manducauerit enim
iniquitatem, id est, qui libenter habuerit iniquitatem,
noo poterit manducare iustitiam. Panis enim iustitia
est. Quis est panis? Ego sum panis viuus, qui de cœlo Ioan. 6.
descendi. Ipse est panis cordis nostri. Quomodo qui Hiere. 31.
manducat ore corporis vuas acerbas, obrigescunt &
obstupescunt dentes eius,& minus idooeus fit ad man-
ducandum panem,& remanet illi laudare quod videt,
& maoducare non posse : sic & qui iniquitate vsus est,
& pastus peccatis in corde, incipit non posse mandu-
care panem,laudat verbum dei,& non facit. Vnde non
facit? Quia cum cœperit facere laborat,quomodo sen- E
timus laborare dentes post vuas acerbas, cum cœpeti-
mus panem manducare. Sed quid faciunt illi qoibus
obstupueruot dentes ? Temperant se aliquantulum ab
vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam,&
incumbunt pani. Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si
nos volumus manducare iustitiam, temperemus nos
ab iniquitatibus,& nascitur in corde non solum dele-
ctatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas mandu-
caodi. Nam si dicit Christianus, deus nouit quia dele-
ctat me,sed non possum facere : quassatos dētes habet,
diu manducauit iniquitatem. Ergo & iustitia mād̄uca-
tur?Si non manducaretur,non diceret dominus, Beati Matth. 5.
qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Ergo quooiam anima
illius in vita ipsius benedicetur, in morte torquebitur.
Confitebitur tibi cum bene feceris ei. Attendite & pascimini,
hęreat io cordibus vestris,manducate & videte tales,&
nolite esse tales. Cauete & talia verba, Confitebitur ti-
bi cum bene feceris ei. Quàm multi sunt Christiani fra- F
tres, qui tunc deo gratias agunt,quando illis accidit lu-
crum·hoc est,confitebitur tibi cum bene feceris ei,lau-
dabit te & dicet, Vere quia tu es deus meus. Liberauit
me de carcere,& confitebor illi. Venit illi lucrum,con-
fitebitur:venit hæreditas, confitebitur : patitur dāoum,
blasphemat. Qualis filius es,quia quādo te pater emen-
dat,tūc tibi displicet?Nō emēdaret nisi displiceres. Aut
si sic displiceres vt odisset,non ille te emendaret. Gra-
tias age ergo emendatori, vt accipias hæreditatē à deo
qui te emēdat. Erudiris enim cum emēdaris. Sed mul-
tum emendat, quia magnum est qood habes accipere.
Nā si appendas quod emeodaris cum eo quod acceptu-
rus es,inuenies quia nihil est quod emendaris. Aposto-
lus Paulus hoc dicit, Etenim quod ad præsens est tem- 2.Corint.4.
porale leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilē mo-
dum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Sed
quando ? Non respicientibus,inquit,quæ videntur, sed
quæ non videntur : non quæ tēporalia, sed quæ æterna.
Quæ eoim videntur, temporalia sunt : quæ autem non
videntur,æterna. Et iterum,Non sunt cōdignæ passio- Roma. 8.
nes huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabi-
tur in nobis. Quid est ergo quod pateris?Sed semper pa
teris. Concedo. Ex quo natus es, per omnes ætates tuas
vsque ad senectam tuam, quosque morieris, puta quia
hoc pateris quod est passus Iob. Quod ille passus est ali-
quot diebus, si aliquis patiatur ab ipsa infantia ? Quod
pateris

A les viuendo. Non enim ita similes vt ille, qui hoc est,
quod ille à quo genitus est. Non enim similes, nō æqua-
les. Ille quia æqualis, ideo similis. Audiamus qui sint dij
facti iustificati, quia filij dei dicūtur: & dij qui nō sunt
dij, quibus ipse deus deorum terribilis est. Dicit enim
Psalm. 95. alius psalmus, Terribilis est super omnes deos. Et quasi
quæreres quos deos? quoniam omnes dij gentium dæ-
monia. Diis gentium, dæmoniis terribilis: diis à se fa-
ctis, filiis amabilis. Proinde confitentes maiestatem dei
vtrosque inuenio, & demonia confessa sunt Christum,
Matth. 16. & fideles confessi sunt Christum. Tu es Christus filius
Mar. 5. dei viui, dixit Petrus. Scimus qui sis, tu es filius dei, di-
xerunt dæmones. Parem audio confessionem, sed non
parem inuenio dilectionem: imò vero hic dilectio-
nem, ibi timorem. Quibus ergo amabilis, filij sunt: qui-
bus terribilis, filij non sunt. Quibus amabilis, deos illos
fecit: quibus terribilis, non esse deos cōuincit. Hi enim
dij fiunt, illi dij putantur. Hos deos facit veritas, illos
error existimat. Deus ergo deorum dominus locutus
Hebr. 1. est. Locutus est multis modis. Per angelos ipse locutus
est, per prophetas ipse locutus est, per os proprium lo-
cutus est ipse, per apostolos suos ipse locutus est, per
B fideles suos ipse loquitur, per humilitatem nostrā, cum
aliquid verum dicimus, ipse loquitur. Videte itaque lo-
quēdo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per
multa organa, ipse tamen sonat vbique, tangendo, mo-
dificando, inspirando. Videte quid egerit. Locutus est
enim, & vocauit terram. Quam terram? An forte Aphri-
cam propter eos qui dicunt, Ecclesia Christi pars Do-
nati est. Solam quidem Aphricam non vocauit, sed &
Aphricam non separauit. Qui enim vocauit terram à
solis ortu vsq; ad occasum, nullas reliquit partes quas
non vocauerit, in sua vocatione & Aphricam inuenit.
Gaudeat ergo in vnitate, non superbiat in diuisione.
Bene dicimus, quia vox dei deorum & in Aphricam
venit, non in Aphrica remansit. Vocauit enim terram
à solis ortu vsque ad occasum. Non est vbi lateant in-
sidiæ hæreticorum, non habent in qua se vmbra falsi-
tatis abscondant. Nec enim est qui se abscondat à calo-
Psalm. 18. re eius. Qui terram vocauit, & totam terram vocauit.
Qui terram vocauit, tantam vocauit quantam fabrica-
C uit. Quid mihi exurgunt pseudochristi & pseudopro-
phetæ? Quid est quod me verbis captiosis illaqueare
Matth. 24. moliuntur, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic est?
Non audio ostendentes partes, deus deorum totū mi-
hi ostendit: qui vocauit terram à solis ortu vsq; ad oc-
casum, totum redemit: partes autem, id est, calumnian-
tes cōdemnauit. Sed audieramus, à solis ortu vsque ad
occasum vocauit terram: Vnde cœpit vocare qui vo-
cauit? Et hoc audite. *Ex Sion species decoris eius.* Cerne con-
Lucæ 24. cordat psalmus euangelio dicenti, Per omnes gentes,
incipientibus ab Hierusalem. Audi per omnes gentes,
vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Audi
incipientibus ab Hierusalem, ex Sion species decoris
eius. Ergo vocauit terram à solis ortu vsque ad occa-
Ibidem. sum, concordat verbis domini dicentis, Oportebat
Christū pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædi-
cari in nomine eius pœnitentiam & remissionē pecca-
torū per omnes gentes. Omnes enim gentes sunt à so-
Psalm. 44. lis ortu vsque ad occasum. Quod vero ex Sion species
decoris eius, quod inde cœpit decus euāgelij eius, quod
inde annunciari cœpit speciosus forma præ filiis ho-
minum, concordat verbis domini dicentis, Incipien-
Lucæ 24. tibus ab Hierusalem. Concinunt noua veteribus, vetera
Esa. 6. nouis. Dicūt adinuicem seraphim duo, Sāctus sanctus
sanctus dominus deus sabaoth. Hæc consonāt duo te-
stamenta, & vnam vocem habent duo testamenta. Au- D
diatur vox concinentium testamentorum, non calum-
niantium exhæredatorū. Fecit ergo ista deus deorum,
Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, ex Sion
procedente specie sua. Ibi enim erant discipuli qui ac-
ceperunt spiritum sanctum quinquagesimo post resur- *Act. 2.*
rectionem eius die missum de cœlo. Inde euangelium,
inde prædicatio, inde impletur orbis terrarum. Et hoc
in gratia fidei. Nam cū ipse dominus venisset, quia pas-
surus venit, occultus venit. Et cum esset fortis in se, in-
firmus in carne apparuit. Oportebat enim eum videri
vt nō intelligeretur, contemni vt occideretur. Erat glo-
riæ species in diuinitate, sed hæc latebat in carne. Si e-
nim cognouissent, nunquam dominum gloriæ cruci- *1. Corint. 2.*
fixissent. Sic ergo inter Iudæos, sic inter inimicos ambu
lauit occultus, mira faciens, mala patiēs, donec suspen-
deretur in ligno. Videntésq; pendentem Iudæi, magis
magisque contēpserunt, & ante crucem caput agitan-
tes, & dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Oc- *Matth. 27.*
cultus ergo erat deus deorum, & voces edebat magis
ex compassione nostra, quàm ex maiestate sua. Vnde e-
nim illæ voces nisi ex nobis assumptæ, Deus deus meus *Psalm. 21.*
vt quid me dereliquisti? Quādo autem pater filium de- E
reliquit, aut filius patrem? Nónne vnus deus filius & pa- *Matth. 27.*
ter? Nónne verissimum, Ego & pater vnū sumus? Vnde *Ioan. 10.*
ergo Deus deus meus vt quid me dereliquisti: nisi quia
in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris? Qui
enim suscepit similitudinem carnis peccati, cur non
susciperet similitudinem vocis peccati? Occultus ergo
deus deorū & cum inter homines ambulauit, & cum e- *Roma. 8.*
suriuit & sitiuit, & cū fatigatus sedit, & cū lassato cor- *Ioan. 4.*
pore dormiuit, & cum apprehensus, & cum flagellatus, *Mat. 27.*
& cum ante iudicem positus, & cū superbienti respon-
dit, Non haberes in me potestatem, nisi data tibi fuisset *Ioan. 19.*
desuper: & quòd ductus ad victimam, coram tondēte *Esa. 53.*
se non aperuit os suum, & quòd crucifixus, & quòd se- *Matth. 27.*
pultus, semper occultus deusdeorū. Quid postea quàm
resurrexit? Mirati discipuli, & primò nō crediderunt, *Lucæ 24.*
donec tangerent atq; palparent. Sed caro resurrexerat,
quia caro mortua erat, diuinitas quæ mori nō poterat,
adhuc etiam in carne resurgentis latebat. Videri forma
potuit, teneri membra, palpari cicatrices, verbum per F
quod facta sunt omnia, quis videt? quis tenet? quis pal-
pat? Et tamen verbum caro factum est, & habitauit in *Ioan. 1.*
nobis. Et qui tenebat hominem Thomas, intelligebat
vt poterat deū. Palpatis enim cicatricibus, exclamauit,
Dominus meus & deus meus. Ostēdebat tamen domi- *Ioan. 20.*
nus eam formā eamq; carnem quā in cruce viderant,
quæ in sepultura posita fuerat. Fuit cū eis quadraginta
dies. Impiis Iudæis nō se demōstrauit. Illis demonstra- *Act. 1.*
uit se, qui in eum crediderant antequā crucifigeretur,
vt quos crucifixus dimiserat titubantes, resurgens face-
ret fortes. Deinde quadragesimo die commendans ec-
clesiam suam, id est, vocatam terram à solis ortu vsque
ad occasum, ne haberēt excusationē, qui volūt in schi-
smate deperire, ascendit in cœlum, dicēs eis, Eritis mihi *Act. 1.*
testes in Hierusalē, vnde species decoris eius, & in to-
tam Iudæam, & Samariam, & vsque in totam terrā. His
enim dictis nubes suscepit eum. Intuebantur illi quem
nouerant: nouerāt tamen in humanitate, nondū in cla-
ritate. Et cum ab eis iret in cœlum, admoniti sunt voce
angelica dicente, Quid statis viri Galilæi? Hic Iesus quē
videtis ire, sic veniet quemadmodū vidistis eum eūtem
in cœlum. Ascendit ergo. Regressi illi lætantes manse-
runt in

G runt in ciuitate ſecundum eius præceptum, donec im-
Ioan. 20. plerentur ſpiritu ſancto. Quid autem dictũ erat Tho-
mæ palpaoti? Quia vidiſti credidiſti, beati qui non vi-
deruot & crediderunt: prædicti ſumus. Terra illa vo-
cata à ſolis ortu vſque ad occaſum, nõ videt & credit.
Occultus ergo deus deorum & eis inter quos ambula-
uit, & eis à quibus crucifixus eſt, & eis à quorum oculis
reſurrexit, & nobis qui credidimus in cœlo ſedentem,
quem non vidimus in terra ambulantem. Sed & ſi vi-
deremus, nónne hoc videremus quod Iudæi viderunt
& crucifixerunt? Plus eſt quod non videntes Chriſtum
credimus deum, quàm quod illi videntes, non niſi ho-
minem putauerunt. Illi denique male putando morti-
ficauerunt, nos beoe credendo & viuendo viuificabi-
mur. Quid ergo fratres? Ille deus deorum & tunc oc-
cultus, & modo occultus? Nunquid ſemper occultus?
Non planè. Audi ſequentia. *Deus manifeſtus veniet.* Qui
venit occultus, veniet manifeſtus. Venit occultus iudi-
candus, veniet manifeſtus iudicaturus. Venit occultus
vt ante iudicem ſtaret, veniet manifeſtus vt etiã de in-
dicibus iudicet. *Veniet manifeſtus & non ſilebit.* Quid enim
modo ſilet? Et vnde ſunt quæ dicimus? Vnde iſta præ-
H cepta? Vnde iſta monita? Vnde iſta tuba terroris? Non
ſilet, & ſilet. Non ſilet admonendo, ſilet à iudicando.
Non ſilet præcepto, ſilet à iudicio. Patitur enim pecca-
tores quotidie mala faciẽtes, deum non curãtes, non in
cõſcientia ſua, non in cœlo, non in terra. Non eum la-
tent hæc omnia, & vniuerſaliter omnes admonet, &
quãdo aliquos flagellat in terra, admonitio eſt, nondũ
dãnatio. Silet ergo à iudicio, occultus in cœlo eſt, ad-
huc interpellat pro nobis. Patiens eſt ſuper peccatores,
non exercens iram, ſed expectans pœnitentiam. Dicit
alio loco, Tacui: nũquid ſemper tacebo? Quando ergo
non tacebit? Deus manifeſtus veniet. Et quis deus? Deus
noſter, & ipſe eſt deus. Quis deus noſter? Nõ enim deus
eſt, qui nõ eſt noſter deus. Dij gentium dæmonia, deus
Chriſtianorum verus deus: ipſe veniet, ſed manifeſtus,
non adhuc illudendus, nõ adhuc alapandus, nõ adhuc
flagellandus. Veniet, ſed manifeſtus, nõ adhuc calamo
Math. 27. in capite percutiẽdus, non adhuc crucifigẽdus, occidẽ-
dus, ſepeliẽdus, quia hæc omnia occultus deus pati vo-
luit. Veniet manifeſtus & nõ ſilebit. Quia vero ad iudi-
cium veniet, ſequentia docent, *Ignis ante eum præibit.* Ti-
I meamus, mutemur, & nõ timebimus. Ignẽ palea timet,
auro quid facit? Eſt autẽ nunc in poteſtate quid facias,
ne illud quod & te nolente venturũ eſt, non correctus
experiaris. Si enim poſſemus facere, fratres, vt dies iu-
dicij non veniret, puto quia nec ſic erat male viuendũ.
Si non veniret ignis diei iudicij, & ſola peccatoribus
immineret ſeparatio à facie dei, in qualibet eſſent af-
fluentia deliciarum, nõ videntes à quo creati ſunt, & ſe-
parati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in quali-
bet æternitate & impunitate peccati, plangere ſe debe-
rent. Sed quid loquar aut quibus loquar? Hæc amanti-
bus pœna eſt, non cõtemnentibus. Qui dulcedinem ſa-
pientiæ & veritatis vtcunque ſentire cœperunt, noue-
runt quod dico, quãta pœna eſt tantũmodo à facie dei
ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtauerũt,
ſi nondum deſiderant dei faciem, timeant vel ignem,
ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi
eſt quod deus pollicetur, contremiſce quod minatur.
Veniet dulcedo præſentiæ: non mutaris, non excitaris,
non ſuſpiras, non deſideras. Amplexaris peccata tua,
& delicias carnis tuę. ſtipulas ad te cõgeris, veniet ignis.
Ignis in conſpectu eius ardebit. Non erit iſte ignis ſicut
focus tuus: quo tamen ſi manum mittere cogaris, facies K
quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, ſcribe
contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorũ tuo-
rum: nam ſi non feceris, manum tuam mitto in focum
tuum: facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus
membrum tuum nõ ſemper in dolore futurũ. Minatur
ergo inimicus tam leue malũ, & facis malum: minatur
deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum
faciendum nec minæ te cõpellere deberent: à bono fa-
ciendo nec minæ te terrere deberent. Minis enim dei,
minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bo-
nũ. Vnde piget niſi quia non credis? Excutiat ergo vnuſ
quiſq; cor ſuũ, & videat quid ibi fides teneat. Si credi-
mus futurum iudiciũ fratres, bene viuamus. Tẽpus mi-
ſericordiæ nunc eſt, tempus iudicij tunc erit. Nemo di-
cet, reuoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc, ſed
fruſtra pœnitebit. Modo pœniteat cum fructus eſt pœ-
nitendi, modo adhibeatur ad radices arboris cophinus *Luca 13.*
ſtercoris, id eſt, cordis luctus & lachrymarum, ne veniat
ventus & eradicet. Cũ enim eradicauerit, iam ignis ex-
pectatur. Modo & ſi fracti ſunt rami, poſſunt rurſus in-
ſeri. Tunc omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonum, ex-
cidetur & in ignẽ mittetur. Ignis in cõſpectu eius arde- *Roma. 11.*
bit. *Et in circuitu eius tempeſtas valida.* Valida tẽpeſtas, ven- *Math. 3.*
tilatura tam magnã aream. Hac tempeſtate erit illa vẽ- L
tilatio, qua ſeparabitur à ſanctis omne immundum, à
fidelibus omnis ſimulatio, à piis & tremẽtibus verbum
dei, omnis contemptor & ſuperbus. Modo enim mix-
tura quædã iacet à ſolis ortu vſque ad occaſum. Videa-
mus ergo quomodo faciet qui vẽturus eſt tẽpeſtate il-
la. quid facturus? quæ erit in circuitu eius tẽpeſtas vali-
da? Proculdubio iſta tẽpeſtas quãdam ſeparationẽ fa-
ctura eſt. Iſta eſt illa ſeparatio, quam nõ expectauerunt *Luca 5.*
qui antequã ad litus venirent, retia diruperunt. In illa
vero ſeparatione fit quædã malorum & bonorũ diſtin-
ctio. Alij ſunt enim ſequentes nunc Chriſtum, expeditis
humeris ſine ſarcina curarum ſecularium, qui non fru-
ſtra audierunt, Si vis eſſe perfectus, vade vende omnia *Math. 19.*
quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cœ-
lo, & veni ſequere me: qualibus dicitur, Sedebitis ſuper M
duodecim ſedes, iudicãtes duodecim tribus Iſraël. Alij
ergo erunt iudicãtes cum domino, alij vero iudicandi,
ſed ad dexterã ponẽdi. Nam quia erunt quidã iudican-
tes cum domino, habemus apertiſsimum teſtimoniũ,
quod modo cõmemoraui, Sedebitis ſuper duodecim
ſedes iudicantes duodecim tribus Iſraël. Sed dicit ali-
quis, Duodecim illic apoſtoli cõſedebunt, nõ amplius.
Vbi ergo erit apoſtolus Paulus? Nũquid inde ſeparatus
eſt? Abſit vt hoc dicamus, abſit vt hoc vel tacite cogite-
mus. Quid ſi ergo in loco Iudæ ipſe reſidebit? Sed ma-
nifeſtauit ſcriptura diuina, quis in Iudæ loco ſit ordi-
natus. Matthias enim eſt expreſſe nominatus in Acti-
bus Apoſtolorum, vt de illo dubitare nõ poſsimus. Ca-
dẽte ergo Iuda, impletus eſt numerus duodenarius. Cũ *Acto. 1.*
ergo ille numerus duodenarius occupauerit duodecim
ſedes, non iudicabit Paulus apoſtolus? An forte ſtãs iu-
dicabit? Non ita eſt. Non faciet hoc ille iuſtitiæ retribu-
tor. Non omnino ſtans iudicabit, qui plus omnibus il-
lis laborauit. Certe vel iſte nouus apoſtolus Paulus co-
git nos diligentius cogitare & perſcrutari quare dictæ
ſint duodecim ſedes. Inuenimus enim & alios nume-
ros in ſcripturis multitudinem ſignificantes. Quinque *Math. 25.*
virgines admittuntur, quinque excluduntur. Vbilibet
intellige virgines, ſiue in caſtitate atque in integritate
cordis, vbi debet virgo eſſe tota eccleſia, cui dicitur

Deſponſaui

A Desponsaui vos vni viro virginem castam exhibere
1. Corin. 11. Christo. siue in his fœminis quæ etiam integritatẽ car-
nis dicatam habent deo: nunquid in tot milibus solæ
De verbis domini sermo. 23. quinque sunt? Sed in quinario numero intelligitur cõ-
tinentia quinque sensuum carnis. Etenim multis venit
corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illi-
citum olfactum, multis per nepharium gustum, multis
per adulterinum amplexum. Ab his omnibus quinque
ianuis corruptionis quicunque se continent, & sic cõ-
tinent vt in sua continentia gloriam habeant, non lau-
dem ab omnibus expectent, quinq; sunt virgines sapiẽ-
Matth. 25. tes habentes oleum secum. Quid est oleum habẽtes se-
2. Corin. 1. cum? Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ
Luc. 16. nostræ. Rursus ille qui apud inferos torquebatur, habeo
inquit, quinq; fratres. Ibi intelligitur populus Iudęorum
sub lege positus, quia Moyses legislator quinque libros
Ioan. 21. conscripsit. Item dominus post resurrectionem iubet
mitti retia in dexteram partem, leuãtur pisces centum
quinquagintatres. Et cum tãti & magni essent, ait euã-
In sermonibus de tempore sermone 148. gelista, retia non sunt dirupta. Etenim ante passionem
iussit immitti retia, non dicẽs in dexterã partem neque
ad sinistram: quia si in dexteram diceret, solos bonos si-
gnificaret: si in sinistram, solos malos. Vbi autem tace-
B tur dextera & sinistra, mixti capiũtur boni & mali. Ca-
Matth. 13. pti sunt autem tunc, sicut euangelij veritas attestatur,
tam multi vt retia rumperentur. Significabat enim illa
captura hoc tempus. Retia rupta significant cõcisiones
& conscissuras hæreticorum & schismaticorum. Quod
autẽ post resurrectionem suam dominus fecit, post re-
surrectionem nostrã nobis futurum significauit, in illo
numero regnum cœlorum, vbi nullus erit malus. Pro-
pterea retia quæ in dexteram partẽ missa sunt, dexteros
Ioan. 21. expresserunt, remotis sinistris. Nunquid tamen in illis
dextris centum quinquaginatres soli iusti erunt? Milia
Apoc. 7. milium scriptura significat. Legite Apocalypsin, duo-
decies duodena milia fortasse sicut ibi intelligitur, ex
solo populo Iudęorum futura sunt. Attendite martyrũ
numerositatem, sola in proximo quæ dicitur massa cã-
dida, plus habet quàm centũ quinquagintatres marty-
res. Postremo septem illa milia, de quibus respondetur
3. Reg. 19. Heliæ, Reliqui mihi septẽ milia virorũ, qui non curua-
Roma. 11. uerunt genua ante Baal, longe istũ pisciũ numerũ supe-
Ioan. 21. rant. Centũ ergo quinquagintatres pisces non tantum
C numerũ sanctorum significant, sed vniuersorũ sancto-
rum & iustorum numerum. Certa causa tanto numero
significat scriptura, vt omnes intelligantur in illis cen-
tum quinquagintatribus, pertinẽtes ad resurrectionem
Exod. 20. vitæ æternæ. Etenim lex habet decẽ præcepta, spiritus
Esa. 11. autẽ gratiæ, per quam sola lex impletur, septiformis le-
gitur. Discutiendus est ergo numerus, quid sibi velint
decẽ & septem. Decẽ in pręceptis, septem in gratia spi-
ritussancti, per quam gratiã implentur præcepta. Decẽ
ergo & septẽ tenent omnes pertinentes ad resurrectio-
nem, ad dexteram, ad regnum cœlorum, ad vitam æ-
ternam, id est legem implentes per gratiam spiritus, nõ
quasi per opus suum, aut per meritũ suum. Decem autẽ
& septẽ, si numeres ab vno vsque ad decem septem, &
addendo numeros omnes gradatim, vt ad vnũ addas
duo, ad duo addas tria, ad tria addas quatuor, & fiunt
decẽ, addendo quinq; vt fiant quindecim, addẽdo sex
vt fiant viginti vnum, addendo septem vt fiant vigimi-
octo, addendo octo vt fiant trigintasex, addẽdo nouẽ
vt fiant quadraginta quinque, addendo decem vt fiant
quinquagintaquinq;, addendo vndecim vt fiant sexa-
gintasex, addendo duodecim vt fiant septuagintaocto,
addendo tredecim vt fiant nonaginta vnum, addendo D
quatuordecim vt fiant centũ quinq;, addendo quinde-
cim vt fiant centũ viginti, addendo sedecim vt fiant cẽ-
tum trigintasex, addẽdo decem & septem, efficiuntur Ioan. 21.
centum quinquagintatres, inuenies ingentem numerũ
omniũ sanctorum pertinere ad hunc numerũ piscium
paucorum. Quomodo autẽ in quinq; virginibus innu- Matth. 25.
merabiles virgines, quomodo in quinque fratribus il- Luca 16.
lius qui torquebatur apud inferos, milia populi Iudæo-
tum, quomodo in numero cẽtum quinquagintatrium Ioan. 21.
pisciũ milia milium sanctorũ: sic in duodecim sedibus Matth. 19.
non duodecim homines, sed magnus est numerus per-
fectorũ. Sed video quid cõsequẽter requiratur à nobis, Matth. 25.
quomodo de quinq; virginib⁹ reddita est ratio, quare
ad quinq; multæ pertineãt, & quare ad quinq; illos mul
ti Iudæi, & quare ad centũ quinquagintatres, multi per-
fecti. Ostendo quare & quomodo ad duodecim sedes,
nõ duodecim homines, sed multi pertineãt. Quid sibi
volunt duodecim sedes, quæ significant omnes vndiq;
qui tam perfecti esse potuerunt, quia perfectis dictũ est,
Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim Matth. 19.
tribus Israël. Et quare omnes vndiq; ad duodenariũ nu- E
merũ pertinẽt? Quia ipsum vndiq; quod dicimus, de
toto mundo dicimus: Orbis autẽ terrarũ quatuor desi-
gnatis partibus cõtinetur, oriẽte, occidente, meridiano
& aquilone. Ab his omnibus partib⁹ vocati sunt in tri-
nitate, & perfecti fide, & præcepto trinitatis, quoniã ter
quaterni. xij. fiunt, agnoscitis quare ad totum orbẽ perti
neant sancti, qui sedebũt super. xij. sedes iudicaturi. xij.
tribus Israël, quia & duodecim trib⁹ Israël, totius Israël
xij. tribus sunt. Sicut enim iudicaturi ex toto mũdo, sic
& iudicandi ex toto mundo. Apostolus de se Paulus
dum argueret fideles laicos, quia iudicia sua nõ defere-
bant ad Ecclesiã, sed ad publicũ pertrahebant eos cum
quib⁹ habebãt negocia, ait, Nescitis quia angelos iudi- 1. Corint. 6.
cabimus? Videte quẽadmodũ iudicẽ se fecit, nõ solum
se, sed & omnes qui recte iudicant in Ecclesia. Cũ ergo
manifestũ sit multos cũ domino iudicaturos, alios ve-
ro nõ tã ex æquo, sed pro meritis iudicandos, cũ omni-
bus angelis suis veniet, quãdo ante eum cõgregabuntur Matth. 25.
omnes gẽtes: & inter omnes angelos deputãdi erũt illi
qui tã perfecti fuerint, vt sedentes super duodecim se- F
des, iudicent duodecim tribus Israël. Etenim homines Matth. 19.
dicti sunt angeli. Apostolus de se dicit, Sicut angelum Galat. 4.
dei suscepistis me. De Ioãne Baptista dicitur, Ecce mit- Malach. 3.
to angelum meum ante faciẽ tuam, qui præparabit viã Matth. 11.
tuam ante te. Ergo cum omnibus angelis veniẽs, simul
secum habebit & sanctos. Aperte enim dicit & Esaias,
Veniet ad iudicium cum senioribus populi. Isti ergo Esaiæ 3.
sunt seniores populi, isti iam angeli nominati, ista milia
multorum perfectorũ de toto orbe veniẽtium, cœlum
vocãtur. Illa vero terra sed fructuosa, quæ terra fructuo-
sa in dextera ponenda, cui dicetur, Esuriui, & dedistis Matth. 25.
mihi mãducare. Vere terra fructuosa, cui gaudet apo- Philip. 4.
stolus quãdo ei miserunt ad necessitates eius: non quia
quæro datum, inquit, sed requiro fructum. Et gratias
agit dicens, quia tandem aliquando repullulastis pro
me facere. Repullulastis vt arboribus dicit, quæ sterilli-
tate exaruerant quadã. Veniens itaque dominus ad iu-
dicium, vt iam psalmũ fratres audiamus, quid facturus
est? *Aduocauit cœlum sursum.* Cœlum omnes sanctos
perfectos iudicaturos. aduocauit eos sursum sessuros,
secum iudicaturos duodecim tribus Israël. Quomodo Matth. 25.
enim aduocauit cœlum sursum, cum semper sursum sit
cœlum? Sed quos hic cœlum dicit, eosdem cœlos ali-

G bi appellat. Quos cœlos? Qui enarrant gloriam dei.
Psalm. 18. Cœli enim enarrant gloriam dei, de quibus dicitur. In
omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis
terræ verba eorum. Videte enim discernentem domi-
num in iudicio, Aduocauit cœlum sursum. *Et terram*
discernere populum suum. A quibus nisi à malis? De quibus
hic postea non fit mentio, iam tanquam diiudicatis ad
pœnam. Istos bonos vide & distingue. Aduocauit cœ-
lum sursum, & terram discernere populum suum. Vo-
cat & terram, non tamen conterendam, sed discer-
nendam. Primò enim cum commixtos vocauit quãdo
locutus est deus deorum, & vocauit terram à solis
ortu vsque ad occasum, nondum discreuerant serui
illi, qui missi erant inuitare ad nuptias, qui congrega-
Matth. 22. uerant bonos & malos. Cum verò deus deorum ma-
nifestus veniet & non silebit, sic aduocauit cœlum sur-
sum vt iudicet cum illo. Quod enim cœlum, ipsi cœli:
sicut quæ terra, ipsæ & terræ: sicut quæ ecclesia, ipsæ ec-
clesiæ. Aduocauit cœlum sursum, & terram discernere
populum suum. Iam cum cœlo terram discernit, id est,
cœlum cum illo terram discernit. Quomodo discernit
Matth. 25. terram? Vt alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram.
H Terræ autem discretæ quid dicit? Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi: Esuriui enim, & dedistis mihi mandu-
care, & cetera. Illi autem, Quando te vidimus, in-
quiunt, esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis
fecistis, mihi fecistis. Cœlum terræ ostendit, minimos
suos iam sursum vocatos, & ab humilitate exaltatos.
Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Aduo-
cauit ergo cœlum sursum, & terram discernere popu-
lum suum. *Congregate illi iustos eius.* Vox diuina & pro-
phetica, videns futura tanquam præsentia, exhortatur
Matth. 25. angelos congregantes. Mittet enim angelos suos, &
congregabuntur ante eum omnes gentes. Congregate
illi iustos eius. Quos iustos nisi viuentes ex fide, facien-
tes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ o-
Matth. 16. pera sunt. Habes euangelium, Cauete iustitiam vestram
facere coram hominibus vt videamini ab eis. Et quasi
quæreretur quam iustitiam? cum ergo facis eleemosy-
nam, inquit. Ergo eleemosynas, opera iustitiæ esse signi-
Psalm. 4. ficauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate
qui compassi sunt inopi, qui intellexerũt super egenum
I & pauperem. Congregate illos, conferuét eos domi-
nus, & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. *Qui*
disponunt testamentum eius super sacrificia. Id est, qui cogitant
de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim
Osee 6. sunt sacrificia, deo dicente, Misericordiam volo plus
Matth. 9. quàm sacrificium. Qui disponunt testamentum eius su-
per sacrificia. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Verè hanc
iustitiam dei, cœli nobis annunciauerunt, euangelistæ
prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad
Matth. 25. dexteram, quibus dicit paterfamilias, Venite benedi-
cti patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro
quare? Esuriui, & dedistis mihi manducare. Quid tam
vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esu-
Esa. 58. rienti? Tanti valet regnũ cœlorum, Frange esurienti pa-
nem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuã:
Matth. 10. Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem fran-
Marc. 12. gendi panem, non habes domum quo inducas, non ha-
Matth. 4. bes vestẽ qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mit-
te duo minuta in gazophylacium. Tantum emit vidua
duobus minutis, quantum emit Petrus relinquẽs retia,
quantum emit Zachæus dando dimidium patrimo-
nium. Regnum dei tantum valet, quantum habueris.

Annunciabunt cœli iustitiam eius. *Quoniam deus iudex* K
est. Verè iudex, non cõcernens † sed discernens. Nouit *† al. concernens*
enim dominus qui sunt eius. Et si grana latent in palea, *rens.*
agricolæ nota sunt. Nemo timeat esse granum etiã in-
ter paleam, nõ falluntur oculi ventilatoris nostri. Noli *Matt. 3.*
timere, ne illa tẽpestas quæ erit in circuitu eius, concer-
nat † te cum palea. Certe valida erit tẽpestas, nullum ta- *† al. cõcerat.*
men granum tollet à parte tritici ad paleam, quia non
quilibet rusticus eum tridente, sed deus trinitas iudex
est. Et annunciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus
iudex est. Eant cœli, annuncient cœli, in omnẽ terram *Psalm. 18.*
exeat sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.
Et dicat illud corpus, à finibus terræ ad te clamaui, dum *Psalm. 60.*
angeretur cor meum. Modo enim concretum gemit,
discretum gaudebit. Clamet ergo & dicat, Ne cõper- *Psalm. 25.*
das cum impiis animam meam, & cum viris sanguinũ
vitam meam. Non comperdit, quia deus iudex est. Cla-
met ille & dicat, Iudica me domine & discerne causam *Psalm. 42.*
meam de gente non sancta. Dicat ille, faciet ille, cõgre-
gabuntur ei iusti eius. Vocauit terram vt discernat po-
pulum suum. *Audi populus meus & loquar tibi.* Ille qui ve-
niet & non silebat, videte quia & modo si auditis non L
silet. Audi populus meus & loquar tibi. Nam si non au-
dis, etsi loquar, nõ tibi. Quando ergo tibi loquar? Si au-
dis. Quando audis? Si populus meus es. Audi enim po-
pulus meus, nõ audis si populus alienus. Audi populus
meus, & loquar tibi. *Israel, & testificabor tibi.* Israel audi,
populus meus audi. Israel nomẽ electionis est. Non vo-
caberis, ait, Iacob, sed vocaberis Israel. Ergo audi sicut *Gene. 32.*
Israël, sicut vidẽs deum, etsi nõdum specie, sed iam fide.
Hoc enim interpretatur Israël, videns deum, Qui habet *Matth. 11.*
aures audiendi, audiat: & qui habet oculos videndi, vi-
deat. Audi Israel, & testificabor tibi. Quod sursum di-
xit popul⁹ meus, hoc in cõsequenti, Israel. Et quod dixit
sursum, loquar tibi, hoc in cõsequenti, testificabor tibi.
Quid loquetur domin⁹ deus noster populo suo, Israëli
suo? Quid testificabitur tibi? Audiamus. *Deus deus tuus*
ego sum. Deus ego sum, deus deus tuus sum. Quomodo
deus ego sum? Sicut Moysi dictũ est, Ego sum qui sum. *Exod. 3.*
Quomodo deus tuus sum? Ego sum deus Abraham, &
deus Isaac, & deus Iacob. Sũ deus, & tuus sum deus: &
si tuus non sum deus, sum deus. Bono meo deus sum,
malo tuo non sum deus tuus. Etenim deus tuus, ei pro-
prie dicitur quẽ familiarius habet deus tanquam in mã-
cipio suo, tanquam in peculio suo. Deus deus tuus sum M
ego. Quid vis amplius? Preciũ quæris à deo: vt aliquid
tibi det deus, vt quod tibi dederit, tuum sit? Ecce ipse
deus qui dabit, tuus est. Quid eo ditius? Dona quæ-
rebas, ipsum donatorẽ habes. Deus deus tuus ego sum.
Quid quærit ab homine, videamus, deus noster, impe-
rator & rex noster. Quod vectigal nobis indicit? quo-
modo voluit esse rex noster, & voluit nos esse prouin-
ciam suã? Audiamus indictiones eius, nõ trepidet pau-
per sub indictione dei. Quod sibi de⁹ dari indicit, ipse
prius donat qui indicit, vos tantùm deuoti estote. Non
exigit deus quod non dedit, & omnibus dedit quod
exigit. Quid enim exigit? Audiamus iam. *Non supra sa-*
crificia tua arguam te. Non tibi dicã, quare non mihi pin-
guem taurum mactasti? quare nõ de grege tuo optimũ
hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ouibus tuis,
& in ara mea non ponitur? Non dicam, inspice agros
tuos & cortem tuam, & parietes tuos, quærendo quid
mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Quid er-
go? Non acceptas sacrificia mea? *Holocausta autem tua in*
conspectu meo sunt semper. Holocausta quædam de qui-
bus in

A bus in alio psalmo dicitur, Si voluisses sacrificium, de-
Psalm. 50. dissem vtque:holocaustis non delectaberis. Et rursus conuertit se, Sacrificium deo spiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Quæ sunt ergo holocausta quæ non spernit? Quæ holocausta quæ in conspectu eius sunt semper? Benigne, inquit, fac domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta. Dicit quædam holocausta deum accepturum. Quid est autem holocaustum? Totum igne absumptum. ὅλον incensio est, καῦσις totum est. Holocaustum autem est totum igne absumptum. Est quidam ignis flagrantissimæ charitatis. Animus inflammetur charitate, arripiat eadem charitas membra in vsum suum, non ea permittat militare cupiditati, vt totus exardescat igne amoris diuini, qui vult offerre deo holocaustum. Talia holocausta tua in conspectu meo sunt semper. Adhuc iste Israël forte non intelligit quæ holocausta eius in conspectu suo habeat semper, & adhuc de bobus, de ouibus, de hircis cogitat. Non cogitet. *Non accipiam de domo tua vitulos*. Holocausta nomi-
B naui: iã omnino & cogitatione ad terrenos greges currebas, inde pingue mihi aliquid eligebas. Non accipiã de domo tua vitulos. Prænunciat testamentũ nouum, vbi omnia illa sacrificia vetera cessauerunt. Erant enim tunc prænunciantia futurum quoddam sacrificium, cuius sanguine mundaremur. Non accipiam de domo tua vitulos. *Neque de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes bestiæ syluæ*. Quid à te quæram quod ego condidi? Magisne est hoc tuum, cui possidere dedi, quàm meum, qui feci? Quoniam meæ sunt omnes bestiæ syluæ. Sed forte ait ille Israël, Bestiæ dei sunt illæ bestiæ feræ quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meũ. Cæterum bos ille, & ouis & hircus, mea sunt hæc. *Pecora in montibus & boues*. Mea sunt illa quæ non possides, mea sunt ista quæ possides. Si enim seruus meus es tu, totum peculium tuum meũ est. Neque enim est peculium domini quod sibi seruus comparauit, & non erit peculium domini quod ipse dominus seruo
C creauit. Ergo meę sunt bestię syluæ quas tu non cepisti, mea sunt & pecora in montibus quæ sunt tua, & boues qui sunt ad præsepe tuum. Omnia mea sunt, quia ego creaui ea. *Cognoui omnia volatilia cœli*. Quomodo cognouit? Appendit, numerauit. Quis nostrum nouit omnia volatilia cœli? Sed & si alicui deus det notitiã omniũ volatilium cœli, non sic ipse nouit vt dat nosse homini. Alia est notitia dei, alia hominis, sicut alia possessio dei, alia hominis, id est, aliud est possidere dei, aliud possidere hominis. Non enim tu quod possides totũ habes in potestate, aut quandiu viuat bos tuus in tua potestate est: aut vt nõ pereat, aut vt nõ pascatur. Apud quẽ summa potestas est, summa & secreta cognitio, & tribuamus hoc deo, laudantes deũ, nõ audeamus dicere, quomodo nouit deus: ne forte hoc à me fratres expectetis vt explicẽ vobis quomodo cognoscat deus: hoc solum dico, non sic cognoscit vt homo, non sic cognoscit vt angelus: & quomodo cognoscit dicere nõ audeo, quoniam & scire nõ possum. Vnũ tamen scio, quia & antequam essent omnia volatilia cœli, nouerat deus quod fuerat creaturus. Quæ est illa notitia? O homo, videre cœpisti volatilia, posteaquã plasmatus es, posteaquam sensum videndi accepisti. Hæc volatilia de aqua nata
Genes. 1. sunt ad verbũ dei dicentis, Producant aquæ volatilia. Vbi nouerat deus quæ imperabat vt aqua proferret? Iã certe nouerat quod crearat, & antequã crearet nouerar. Tãta est ergo notitia dei vt apud ipsum essent quo- D
dam ineffabili modo antequã creata essent, & à te expectat vt accipiat quod antequã crearet habebat? Cognoui omnia volatilia cœli, quæ tu mihi non potes dare. Quæ tu mihi mactaturus es, ego cognoui omnia, nõ quia feci cognoui, sed vt facerem. *Et species agri mecum est*. Pulchritudo agri, vbertas omniũ in terra gignentium, mecum est, inquit. Quomodo cum illo? Vtrum & ante- *1. sen. di.*
quã fierent? Cũ illo enim erant omnia futura, & cũ illo *35. c. Inde*
sunt omnia præterita: futura ita, vt non ei detrahantur *est*
omnia præterita. Cũ illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis sapientiæ dei, in verbo constituta, & in ipsum verbum omnia. An aliquo modo cum illo est agri species, quia ipse vbiq; est, & ipse dixit, Cœlũ & ter- *Hiere. 23.*
ram ego impleo? Quid cum illo nõ est de quo dicitur, Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descẽdero in in- *Psalm. 138.*
fernũ, ades? Cum illo est totum, sed nõ sic cum illo est, vt aliquam ex his quæ creauit contagionem, aut eorum indigentiam patiatur. Nam tecum est forte columna iuxta quã stas, & cum fatigatus fueris, incumbis in eam. indiges eo quod tecum est, non indiget deus agro qui cum illo est. Cum illo ager, cum illo species terræ, cum illo species cœli, cũ illo omnia volatilia, quia ipse vbique. Et quare apud ipsum omnia? Quia & antequã es- E
sent omnia aut crearentur, ei nota erant omnia. Quis explicat, quis exponit illud quod ei dicitur in alio psal- *Psalm. 15.*
mo, Quoniam bonorum meorum nõ eges? Non se egere à nobis aliquo necessario dixit. *Si esuriero, non dicam* *Psalm. 120.*
tibi. Non esuriet, neque sitiet, neque laborabit, neque obdormiet qui custodit Israël. Sed ecce vt secundum carnalitatem tuam loquar: quia tu cum non manducaueris, famem patieris, forte putas & deũ esurire vt manducet. Et si esurierit, non tibi dicit: omnia ante illum sunt, vnde vult tollit quod illi necessarium est. Dicta sunt hæc ad cõuincendum paruulum sensum, non quia professus est deus esuriem suam: quãquam propter nos deus ille deorum & esurire dignatus est. Venit esurire & saginare, venit sitire & potum dare, venit vestiri mortalitate & vestire immortalitatem, venit pauper diuites facturus. Etenim non perdidit diuitias suas assumendo *Colos. 2.*
paupertatem nostram, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Si esuriero, non dicam F
tibi. *Meus est enim orbis terræ & plenitudo eius*. Noli ergo laborare quid mihi des, sine labore habeo quod volo. Quid ergo de gregibus tuis adhuc cogitas? *Nunquid mãducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Audistis quid à nobis non quærat, qui nescio quid nobis vult indicere. Si de talibus cogitabatis, iam auferte cogitationes vestras à talibus rebus, nihil tale deo offerre cogitetis. Si habes taurum pinguem, occide pauperibus: manducent ipsi carnes taurorum, etsi non bibent sanguinem hircorum. Quod cum feceris, imputabit tibi ille qui dixit. Si esuriero, non dicam tibi. & dicet tibi, Esuriui & dedisti mihi manducare. Nun- *Matth. 25.*
quid mãducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Dic ergo domine deus noster, quid indicis populo tuo, Israëli tuo? *Immola deo sacrificium laudis*. Dicamus illi & nos, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudis tibi. Expaueram ne aliquid indi- *Psal. 55.*
ceres quod esset extra me, quod computabam in corte mea, & à fure iam forte ablatum erat. Quid mihi indicis? Immola deo sacrificium laudis. Ad me redeam, vbi inueniam quod immolem. Ad me redeam, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Immola deo sacrificium laudis. Securi sumus, non

G imus in Arabiam thus quærere, nõ ſarcinas auari nego-
ciatoris excutimus, ſacrificiũ laudis quęrit à nobis deus.
Luca 9. Habebat hoc ſacrificium laudis Zachæus in patrimo-
Marci 12. nio ſuo, habebat vidua in ſaccello ſuo: habebat neſcio
quis pauper hoſpes in dolio ſuo. Alius nec in patrimo-
nio, nec in ſaccello, nec in dolio aliquid habebat, totũ
Matth. 10. habebat in animo ſuo. Salus domui Zachæi. Et plus mi-
ſit hæc vidua quàm diuites illi. Iſte calicem aquæ frigi-
Luca 2. dæ porrigens, nõ perdet mercedem ſuam. Sed & pax in
terra hominibus bonæ voluntatis. Immola deo ſacrifi-
cium laudis. O ſacrificium gratuitũ, gratia datum. Non
quidẽ hoc emi quod offerrẽ, ſed tu donaſti, nã nec hoc
haberem. Immola deo ſacrificiũ laudis. Ee hæc immo-
lario, hoc ſacrificium laudis eſt, gratias agere illi à quo
habes quicquid boni habes, & cuius miſericordia tibi
dimittitur quicquid tuum mali habes. Immola deo ſa-
crificium laudis, *Et redde altiſsimo preces tuas*. Hoc odo-
re dominus delectatur. Redde altiſsimo preces tuas.
*Et inuoca me in die tribulationis tuæ, & eximam te, & glorifica-
bis me.* Non enim præſumere debes de viribus tuis, om-
nia auxilia tua mẽdacia ſunt. Me inuoca in die tribula-
tionis, eruã te, & glorificabis me. Ad hoc enim permiſi
H diem tribulationis tibi fieri, quia forte ſi non tribulare-
ris, non inuocares me. Cum tribularis autem, inuocas
me: cum inuocas me, eximam te: cum eximam te, glo-
rificabis me, vt iam nõ diſcedas à me. Obtorpuerat qui-
Pſalm. 124. dem & friguerat à feruore orationis, & dixit, Tribula-
tionem & dolorem inueni, & nomen domini inuoca-
ui. Inuenit tribulationẽ tanquam aliquid vtile, putrue-
rat tabe peccatorum ſuorum, iam ſine ſenſu remanſe-
rat, inuenit tribulationem tãquam vſtionem & ſectio-
nem. Inueni, inquit, tribulationem & dolorem, & no-
men domini inuocaui. Et quædam fratres ſunt tribula-
tiones omnibus notæ. Ecce iſtæ quæ abundant in gene-
re humano, alius damno affectus plangit, alius orbitate
percuſſus luget, alius patria exulatus mœret & redire
cupit, intolerabilem peregrinationem deputans. Alteri
vinea grandinata eſt, attendit ad labores ſuos, & con-
ſumptam omnem operam incaſſum. Quãdo nõ poteſt
contriſtari, qui inimicum patitur ex amico? Quæ ma-
ior miſeria in genere humano? Plangunt hæc omnes
I & dolent, & tribulationes ſunt iſtæ, & in his omnibus
inuocãt dominum, & recte faciunt. Inuocẽt deum, po-
tens eſt vel docere tolerandum, vel ſanare toleratum.
1. Cor. 10. Nouit ille non ſinere tentari nos ſupra quàm poſſumus
ferre. Inuocamus deum etiã in iſtis tribulationibus: ſed
hæ tribulationes inueniũt nos, ſicut in alio pſalmo ſcri-
Pſalm. 35. ptum eſt, Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt
nos nimis. Eſt quædam quam nos debemus inuenire.
Inueniatur iſta tribulatio. Eſt quędam tribulatio quam
nos debemus quærere & inuenire. Quæ eſt iſta? Ea ipſa
in hoc mundo felicitas, affluentia rerum tẽporalium,
non quidẽ ipſa tribulatio eſt ſolatia ſunt noſtræ tribu-
lationis. Cuius tribulationis? Noſtræ peregrinationis.
Hoc enim ipſum quòd cum deo nondũ ſumus, hoc ip-
ſum quo inter tentationes moleſtiaſq; verſamur, quòd
ſine timore eſſe non poſſumus, tribulatio eſt: non enim
eſt illa ſecuritas quæ nobis promiſſa eſt. Hãc tribulatio-
nem peregrinationis ſuæ qui non inuenerit, ad patriam
redire non cogitat. Tribulatio illa eſt fratres. Certe mo-
Matth. 25. do facimus bona opera quãdo porrigimus panem eſu-
rienti, domũ peregrino & cætera, tribulatio eſt & hæc.
Inuenimus enim miſeros ſuper quos miſericordiam fa
cimus. Et ſi miſerorum miſeria facit nos compatiẽtes,
quanto melius ibi iam eſſes vbi nõ inuenis eſurientem
quem paſcas, vbi nõ inuenis peregrinum quẽ ſuſcipias, K
non nudum quẽ veſtias, non ægrum quem viſites, non
litigantem quem concordes? Omnia enim ibi ſumma
ſunt, vera ſunt, ſancta ſunt, æterna ſunt. Panis noſter ibi
iuſtitia eſt, potus noſter ibi ſapiẽtia eſt, veſtis noſtra ibi
immortalitas eſt, domus noſtra æterna in cœlis, firmi-
tas noſtra immortalitas. Nunquid ægritudo ſurrepit?
Nũquid laſsitudo ad ſomnum trahit? Nulla mors, nul-
la lis, ibi pax, quies, gaudiũ, iuſtitia. Nullus intrat inimi-
cus, nullus labitur amicus. Quæ ibi quies? Si cogitemus
& attendamus vbi ſimus, & vbi nos futuros eſſe promi-
ſit qui mentiri neſcit, ex ipſa eius promiſsione inuenie-
mus in qua ſumus tribulatione: hãc tribulationem ne-
mo inuenit, niſi qui quæſierit. Sanus es, vide ſi miſer es.
Nam facile eſt vt qui ægrotat, ſentiat ſe miſerum. Quã-
do ſanus es, vide ſi miſer es, quia cum deo nondum es.
Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini *Pſalm. 124.*
inuocaui. Immola ergo deo ſacrificium laudis. Lauda
promittentem, lauda vocantem, lauda exhortantem,
lauda adiuuantẽ, & intellige in qua tribulatione poſitus
es. Inuoca, eruêris, glorificaberis, permanebis. Videte au L
tem quod ſequitur fratres mei: iam enim neſcio quis
quia dixerat illi deus, Immola deo ſacrificium laudis,
& hoc quodammodo vectigal indixerat, meditabatur
ſibi & dicebat, Surgam quotidie, pergam ad eccleſiam,
dicam vnum hymnum matutinum, alium veſpertinũ,
tertium aut quartum in domo mea, quotidie ſacrifico
ſacrificium laudis, & immolo deo meo. Bene facis qui-
dem ſi hoc facis, ſed vide ſi iam ſecurus ſis, quia iã hoc
facis, & forte lingua tua deũ benedicat, & vita tua deo
maledicat. O popule meus, dicit tibi deus deorum
dominus, qui locutus eſt, vocans terrã à ſolis ortu vſq; *Matth. 5.*
ad occaſum, quamuis adhuc inter zizania conſtitutus
ſis, immola ſacrificiũ laudis deo tuo, & redde illi pre-
ces tuas. Sed vide ne viuas malè, & cantes bene. Quare
hoc? *Peccatori enim dixit deus, vt quid tu enarras iuſtitias meas,
& aſſumis teſtamentũ meum per os tuum?* Videtis fratres cum
quo timore iſta dicamus. Aſſumimus teſtamentum
dei per os noſtrum, & prædicamus vobis eruditio-
nem & iuſtitias dei. Et quid dicit peccatori deus? Vt
quid tu prædicas? Prohibet ergo prædicatores pecca-
tores? Et vbi eſt illud, Quæ dicunt facite, quæ autem *Matth. 23.*
faciunt facere nolite? Vbi eſt illud, Siue veritate ſiue *Philip. 1.*
occaſione Chriſtus annuncietur? Sed hæc dicta ſunt, M
ne timeant qui audiunt, à quocunque audiant, non vt
ſecuri ſint qui dicunt bona, & faciunt mala. Modo er-
go fratres vos ſecuri eſtis, ſi bona auditis, deũ auditis,
per quemlibet audiatis. Sed noluit deus ſine correptio-
ne dimittere illos qui dicũt, ne ob hoc ſolum quod di-
cunt ſecuri ſibi obdormiſcãt in mala vita, & dicãt ſibi,
Neque enim perdet nos deus, per quorũ os voluit tan-
ta bona dici populo ſuo. Imò vero audi quod dicit,
Quicunque dicis, & qui vis te audiri, prior tu audi, &
dic quod dicit in alio pſalmo quidam, Audiã quid lo- *Pſalm. 84.*
quatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem
in plebem ſuam. Qualis ergo ego, qui non audio quid
in me loquitur, & volo vt alij audiant quod per me lo-
quitur? Audiam prior, audiam maxime. Quæ audiam?
Quod loquitur in me dominus deus, quoniam loque-
tur pacem in plebem ſuam. Audiam & caſtigẽ corpus *1. Cor. 9.*
meum & ſeruituti ſubijciam, ne forte aliis prædicans,
ipſe reprobus inueniar. Vt quid tu enarras iuſtitias me-
as? Vt quid tu quod non prodeſt tibi? Admonet illum
vt audiat, non vt deponat prædicationem, ſed vt aſſu-
mat obediẽtiam. Tu vero vt quid aſſumis teſtamẽtum
meum

A meum per os tuum? *Tu vero odiſti eruditionem.* Odiſti diſciplinam. Quando parco, cantas & laudas: quãdo caſtigo, murmuras: quaſi quando parco ſim deus tuus, & quando non parco, non ſim deus tuus. Ego quos amo, arguo & caſtigo. Tu vero odiſti eruditionem. *Proieciſti ſermones meos poſt te.* *Apoc. 3.* Quæ dicuntur per te, proiicis poſt te. Et proieciſti ſermones meos poſt te, vbi non videantur à te, ſed onerent te. Et proieciſti ſermooes meos poſt te. *Si videbas furem concurrebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Ne forte diceres, non feci furtum, non feci adulterium: quid ſi placuit tibi qui fecit? Nónne ipſo placito concurriſti? Nónne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando poſuiſti? Hoc eſt enim fratres concurrere cum fure, & ponere cum adultero portionem tuam: quia etſi non facis, & laudas quod fit, adſtipulator es facti: quoniam laodatur peccator in deſideriis animæ ſuæ: & qui iniqua gerit benedicitur. *Pſal. 9.* Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc enim paruom malum eſt? Cum adulteris portionem tuam pooebas. *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua amplexa eſt doloſitatem.* Maleuolentiam & doloſitatem

B fratres quorundam hominum dicit, qui per adulationem quãuis ſciant mala eſſe quæ audiunt, ne offendant eos à quibus audiunt, non ſolum non reprehendeodo, ſed tacendo conſentiunt. Parum eſt quia non dicunt, male feciſti, ſed dicũt & beoe feciſti: & norunt malum eſſe, ſed abundat os eotum malitia, & lingua eorũ amplexatur doloſitatem. Doloſitas eſt fraus quædam in verbis, aliud promendi, aliod ſentiendi. Non ait, Lingua tua admiſit doloſitatem: aut, perpetrauit doloſitatem: ſed vt oſteoderet tibi quandam delectatiooem in ipſo malo facto, amplexa eſt dixit. Parum eſt quia facis & delectaris, laudas in promptu, irrides apud te: præcipitas hominẽ incaute vitia ſua proferentem, & an ſint vitia neſcientem: tu qui ſcis vitium eſſe, non dicis corruiſſe illum. Si illum videres ambulare incautum in tenebris, vbi tu puteum eſſe ſcires, & taceres, qualis eſſes? Nónne inimicus deputareris animæ eius? Et tamen ſi in puteum caderet, non anima, ſed corpore moreretur. Præcipitat ſe in vitia ſua, prædicat apud te mala facta ſua, tu noſti mala eſſe, & laudas, & irrides apud te. O ſi conuertatur aliquando ad deum ille quem irrides,

C & quem corripere noluiſti, & dicat, confundantur qui dicunt mihi euge euge, *Pſal. 34.* Et lingua tua amplexa eſt doloſitatem. *Sedens aduerſus fratrem tuum detrahebas.* Et ipſum ſedens ad hoc pertinet quod ſuperius dixit, amplexa eſt. Qui enim ſtans aut tranſiens facit, non cum voluptate facit: qui vero ad hoc ſedet, quantum ocium quærit vt faciat? Sedens aduerſus fratrem tuum detrahebas, ipſam detractionem malam diligenter faciebas, ſedendo faciebas. Volebas ibi occupari, amplexabaris malum tuum, oſculabaris dolum tuum. Sedens aduerſus fratrem tuum detrahebas. *Et aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.* Quis eſt filius matris? Nónne frater? Hoc ergo repetere voluit quod ſuperius dixerat, fratrẽ tuum: an aliquam diſtinctionem nobis iotelligendam inſinuauit? Plane fratres puto eſſe diſtinguendum. Frater aduerſus fratrẽ detrahit, verbi gratia, vt puta quaſi firmus & alicuius iam momenti doctor, & doctus, detrahit fratri ſuo, forte bene docenti & bene ambulanti. Eſt autem alius infirmus, aduerſus illum ponit ſcandalum huic detrahendo. Etenim cũ detrahitur bonis ab his qui videntur alicuius momenti eſſe & docti eſſe, *1. Cor. 3.* in ſcandalũ cadunt iofirmi, qui adhuc oeſciunt iodicare. Jdeo infirmus ille filius matris dictus eſt, nondum pa-

tris, adhuc lacte indigens, & vberibus adhærens. Porta- D tur adhuc ſinu matris eccleſiæ, non valet accedere ad ſolidum cibum mẽſæ patris ſui, ſed de vbere matris victum trahit ignarus iudicandi, quoniã adhuc animalis atque carnalis eſt. Spiritalis enim omnia diiudicat, animalis autem homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, *1. Cor. 2.* quooiam ſtultitia eſt illi. Talibus dicit apoſtolus, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, *1. Cor. 3.* tãquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Neq; enim poteratis, ſed neq; adhuc quidẽ poteſtis. Mater vobis fui, quomodo dicitur alio loco, Factus ſum paruulus in medio veſtrum, tanquam ſi nutrix fouens filios ſuos. *1. Theſſ. 2.* Noo nutrix nutriens filios alienos, ſed nutrix fouẽs filios ſuos. Suot enim matres quæ cum pepererint, dant nutricibus. Illæ quæ pepererunt noo fouent filios ſuos, quia nutriendos dederunt. Illæ autẽ quæ fouent, non ſuos fouent, ſed alienos. Iſte vero ipſe pepererat, ipſe fouebat, nulli nutrici quẽ pepererat committebat: dixerat enim, Quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in vobis. *Galat. 4.* Fouebat ergo & lactabat. Erant autẽ quidam quaſi docti & ſpiritales qui Paulo detraherent. Epiſtolæ quidem, aiunt, graues & fortes ſuot, *2. Cor. 10.* præſentia autẽ corporis infirma, & ſermo cõtem- E ptibilis. Dicit ipſe in epiſtola ſoa quoſdam detractores ſuos ita dixiſſe. Sedebat & aduerſus fratrem ſuũ detrahebant, & aduerſus lactandum illum filium matris ſuæ ponebant ſcandalum. Meritò fecerunt ipſi matri, vt iterum parturiret. Et aduerſos filium matris tuæ ponebas ſcandalũ. *Hæc feciſti & tacui.* Ideo veniet dominus deus noſter & nõ ſilebit. Modo hæc feciſti & tacui. Quid eſt tacui? Vindictam ſuperſedi, ſeueritatẽ meam diſtuli, patientiam tibi prolõgaui, pœnitentiã tuam dio expectaui. Hæc feciſti & tacui. Ego autẽ cum ad hoc expectarem vt te pœniteret, ſecundum apoſtolum dicentẽ, Tu autem ſecundum duritiã cordis tui, & cor impœnitẽs, *Roman. 2.* theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei. *Suſpicatus es iniquitatem quòd ero tibi ſimilis.* Parũ eſt, quia mala facta tua placent tibi, placere putas & mihi. *Ad fratres in Eremo. ſer. 51. Et in li. 50. hom. homi. 2.* Deum quia non pateris vltorem, vis habere participem, & tanquam corruptum iudicem prædæ ſociũ vis habere. Suſpicatus es iniquitatem quòd ero tibi ſimilis, dum nõ vis tu mihi eſſe ſimilis. Eſtote enim, inquit, perfecti, ſicut & pater veſter qui in cœlis eſt, qui facit ſolem *Matt. 5.* ſoum oriri ſuper bonos & malos. F Hunc tu imitari noluiſti, qui donat bona & malis, vt ſedens detrahas & bonis. Suſpicatus es iniquitatẽ quòd ero tibi ſimilis. *Arguam te.* Quãdo deus manifeſtus veniet deus noſter & non ſilebit, arguam te. Et quid tibi faciam arguendo te? Quid tibi faciã? Modo te non vides, faciã vt videas te, quia ſi videres te & diſpliceres tibi, placeres mihi: quia vero te non videns placuiſti tibi, diſplicebis & mihi & tibi: mihi cum iudicaberis, tibi cũ ardebis. Quid enim tibi faciam, inquit? *Conſtituam te ante faciem tuam.* Quid enim? Vis latêre teipſum in dorſo tuo? Ibi es, non te vides, facio vt te videas. Quod poſt dorſum poſuiſti, ante faciem ponam, videbis fœditatem tuam, non vt corrigas, ſed vt erubeſcas. Iam quia dicit iſta fratres, deſperaodus eſt ille cui dicitur? Nônne illa cioitas de qua dictum eſt, Triduo Niniue euertetur: *Ionæ 3.* intra triduũ idonea fuit conuerti, orare, plangere, de pœna imminenti miſericordiã promereri? *18. De Ciuitate dei. ca. 44. & 21. cap. 18.* Audiãt ergo qoi tales ſunt, dum licet audire & tacentem. Veniet enim & non ſilebit, & arguet quãdo correctioni locus nullus erit. Statuam te, inquit, ante faciem tuã. Modo ergo tu fac quiſqois talis es, quod tibi minatur facere deus. Tolle te à tergo tuo

G vbi te videre non vis, dissimulans à factis tuis, & consti-
tue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ, esto tibi iu-
dex, torqueat te timor, erumpat à te confesio, & dic
Psal.50. deo tuo, Quoniam iniquitatem meã ego cognosco, &
delictum meũ ante me est semper. Quod erat post te,
fiat ante te, ne tu ipse postea à deo iudice fias ante te, &
non sit quò fugias à te. *Intelligite autem hæc qui obliuiscimi-
ni dominum.* Vide quia clamat, & non tacet, non par-
cit. Oblitus eras dominũ, non cogitabas de vita tua ma-
la. Intellige quia oblitus es dominum. *Nequando rapiat
sicut leo, & non sit qui eruat.* Quid est sicut leo? Sicut fortis,
sicut potens, sicut ille cui nemo resistere potest. Ad hoc
retulit vt diceret leo. Ponitur enim in laude, ponitur
1.Petr.5. & in vituperatione. Dictus est leo, diabolus. Aduersa-
rius vester, ait, tanquam leo rugiens circumit quærens
quem deuoret. Nũquid quia ille leo dictus est propter
immanem sæuitiam: Christus non dicitur leo propter
Apocal.5. ingentem fortitudinem? Et vbi est illud, Vicit leo de
tribu Iuda? Intendat paululum charitas vestra adhuc
modicum quod restat. Obsecro vos, vt excutiatis fati-
gationem, aderit ille qui vobis vsque ad hanc horam
H vires dedit. Paulò ante dixerat tanquam indicẽs nobis
vt audistis vectigal quoddam laudis suæ, Immola deo
sacrificium laudis, & redde altissimo preces tuas. post-
ea autem, Peccatori autem dixit deus, vt quid tu enar-
ras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os
tuum? Tanquam diceret ei, Nihil tibi prodest quod lau
das. Ego indixi laudis sacrificium illis qui bene viuunt.
Eis enim prodest quod laudant: tu autẽ si laudas, nihil
Eccli.15. tibi prodest. Vt quid me laudas? Nõ est speciosa laus in
ore peccatoris. Postea cõcludit quasi ad vtrunq;: & ar-
guens malos qui obliuiscuntur deũ, ait, Intelligite hæc
qui obliuiscimini deum, nequando rapiat sicut leo, &
non sit qui eruat. *Sacrificium laudis glorificabit me.* Quo-
modo sacrificium laudis glorificabit me? Certe nihil
prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt testa-
mentum tuum per os suum, & faciunt damnanda quæ
displicent oculis tuis. Prorsus, inquit, & illis hoc dico.
Sacrificium laudis glorificabit me. Iam putabas tibi lau
dem nõ prodesse: lauda, proderit tibi. Si enim male vi-
uis & bona dicis, nondũ laudas. Sed rursus si cum cœ-
peris bene viuere, meritis tuis tribuas quod bene viuis,
I nondum laudas. Nolo te esse latronẽ insultantem cru-
Luc.23. ci domini, sed nec te volo esse pharisæum in templo ia-
Luc.18. ctantem merita sua, & occultantem vulnera sua. Si fue-
ris iniquus & perseuerans in illa iniquitate, non dico
tibi non proderit laus, sed non me laudas, laudẽ istam
esse non deputo. Rursus si fueris quasi iustus, nam ne-
mo iustus nisi humilis & pius, & de iustitia tua inflatus
incesseris, & alios in tua comparatione contempseris,
& superextuleris tanquam glorians de meritis tuis, non
me laudas: nec ille me laudat qui male viuit, nec ille
me laudat qui quasi de suo bene viuit. Sed nunquid ille
Ibidem. pharisæus quasi de suo talis erat cum diceret, Gratias
tibi ago, quia nõ sum sicut cæteri homines? Gratias deo
agebat ex eo quod bonum in se habebat. Quanuis ergo
aliquid bonum in te sit, quanuis iam intelligas non ex
te esse quod bonum est, sed à deo te accepisse: tamen in
eoipso si te extuleris super alium non habentem, inimi-
dus teneris, nondum laudator meus eris. Primo ergo
corrigere à via pessima, incipe viuere bene, intellige
quia nõ corrigeris nisi dono dei. A domino enim gres-
sus hominis diriguntur. Hoc cum intellexeris, faue &
aliis vt sint quod & tu es, quia hoc eras & tu quod & il-
li sunt. Faue quantũ potes, & noli desperare. non enim
vsque ad te diues est deus. Non ergo laudat qui male K
viuendo offendit dominum. Non laudat, qui cum iam
cœperit bene viuere, de suo putat esse quod bene viuit,
non acceptum à deo. Nec ille laudat, qui cum sciat se
quod bene viuit, accepisse à deo, tamen vsq; ad se vult
esse diuitem deum. Ille itaque qui dicebat, Gratias tibi Luc.18.
ago deus quòd non sum sicut & cæteri homines, iniu-
sti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste: nónne ibi
habebat vnde diceret, Dona & publicano huic quod
mihi donasti, supple & mihi quæ nondum dedisti? Sed
iam quasi saturatus ructabat, non dicebat, Ego autẽ ege- Psal.108.
nus & pauper: quod dicebat publicanus ille, Domine Luc.18.
propitius esto mihi peccatori. Ideo descendit iustifica-
tus publicanus, magis quàm ille pharisæus. Ergo audite
qui bene viuitis, audite qui male viuitis, Sacrificium lau
dis glorificabit me. Nemo mihi offert hoc sacrificium
laudis, & malus est. Non dico, nõ hoc mihi offerat ma-
lus, sed nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat,
bonus est: quia si laudat, etiam bene viuit: quia si laudat,
non solum lingua laudat, sed & vita cum lingua con-
sentit. Sacrificium laudis glorificabit me. *Et ibi via est,
in qua ostendam illi salutare dei.* In sacrificio laudis via est, L
quia illi ostendam salutare dei. Quod est salutare dei?
Christus Iesus. Et quomodo in sacrificio laudis nobis
ostenditur Christus? quia Christus cum gratia venit ad Galat.2.
nos. Hæc dicit apostolus, Viuo autem iam non ego, vi-
uit vero in me Christus. Quod autem in carne viuo, in
fide viuo filij dei, qui me dilexit, & tradidit semetip-
sum pro me. Agnoscant ergo peccatores, quia nõ opus Matth.9.
esset medicus si sani essent. Etenim Christus pro impiis Roma.5.
mortuus est. Cum ergo agnoscunt impietates suas, &
primo imitantur publicanum illum dicentem, Domi- Luc.18.
ne propitius esto mihi peccatori: ostendunt vulnera,
implorant medicum. Et quia non se laudant, sed repre-
hendunt se, vt qui gloriatur, non in se, sed in domino 1.Cor.1.
glorietur: agnoscũt causam aduentus Christi, quia ideo
venit vt peccatores saluos faceret. Quia Iesus Christus
venit, inquit, in hunc mundum peccatores saluos face- 1.Timo.1.
re, quorum primus ego sum. Proinde illos Iudæos de
opere suo gloriantes, sic arguit idem apostolus, vt eos
diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis & ope-
ribus suis mercedem deberi arbitrabantur. Qui ergo
ad gratiam se scit pertinere, quod est Christus, & quod M
est Christi, nouit quia indiget gratia. Si gratia voca- Roman.4.
tur, gratis datur: si gratis datur, nulla merita tua præ-
cesserunt vt detur. nam si præcesserunt merita tua, mer-
ces non imputatur secundum gratiam, sed secundum
debitum. Si ergo dicis præcessisse merita tua, te vis lau-
dari, non deum: ideo non agnoscis Christum, qui ve-
nit cum gratia dei. Conuerte ergo te ad merita tua, vi-
de illa mala fuisse, vt nõ tibi deberetur nisi supplicium,
non præmium. Et cum videris quid tibi per meritum
debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur, & sacri-
ficio laudis glorificas deum. Ibi est enim via, in qua no-
ueris Christum salutare dei.

*In psalmum quinquagesimum
Enarratio.*

MVLTITVDINIS huius nec frequentia frau-
danda est, nec infirmitas onerãda. Silentium
petimus & quietẽ, vt vox nostra post hesternũ
laborem posit aliquãtis viribus perdurare. Credendũ
est charitatẽ vestrã non ob aliud hodierno die copio-
sius conuenisse, nisi vt oretis pro eis quos absentes facit
alienus & peruersus affectus. Neque enim loquimur de
Paganis, neq; de Iudæis, sed de Christianis: Neq; de his
adhuc

A adhuc catechumenis, sed de multis etiam baptizatis, à quorum lauacro nihil distatis, & eorum tamen cordi dissimiles estis. Quam multos enim hodie fratres nostros cogitamus & plangimus ire in vanitates & insa- *Psal. 39.* nias mendaces, negligere quò vocati sunt. Qui si forte in ipso circo aliqua ex causa expauescant, continuò se signant, & stant illic portantes in fronte vnde abscederent si hoc in corde portarent. Deprecanda est misericordia dei, vt donet intellectum ad ista damnanda, & affectum ad fugienda, & misericordiā ad ignoscenda.

In li. 50. ho mi. homi. 21. Opportune ergo de pœnitentia psalmus hodie cantatus est. Loquamur & cū absentibus. Erit ad eos vox nostra, memoria vestra: nec vt saucios & languidos negligatis, sed vt facilius sanetis, sani permanere debetis: corrigite arguēdo, consolamini alloquēdo, exemplum præbete bene viuendo: aderit eis qui adfuit & vobis: nō enim vobis iam ista pericula prætergressis, fons misericordiæ dei præcisus est. Quā venistis, veniēt: quā transistis, transibunt. Molestum est quidem & nimium periculosum, imò perniciosum, & pro certo exitiabile, quòd sciētes peccant. Aliter enim ad has vanitates cur- B rit qui vocem Christi contemnit: aliter ille qui nouit quid faciat. Sed nec de talibus desperari debere, iste psalmus ostendit. Inscribitur enim titulus eius.

Psalmus ipsi Dauid, cum venit ad eum Nathan propheta quando intrauit ad Bersabee.

Bersabee erat mulier, vxor aliena, cum dolore quidem dicimus & tremore, sed tamen deus noluit *In li. 50. ho mi. homi. 22.* taceri, quod voluit scribi. Dicam ergo non quod volo, sed quod cogor: dicam non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timorem. Huius mulieris vxoris alienæ pulchritudine captus rex & propheta Dauid, ex cuius semine secundum carnem dominus venturus erat, adulterauit eam. Hoc in isto psalmo non le- *2. Reg. 11.* gitur, sed in titulo eius apparet. In libro autem regnorum plenius legitur. Vtraque scriptura canonica est, vtrique sine vlla dubitatione à Christianis fides adhibenda est. Commissum atque conscriptum est. Huius etiam maritum in bello occidendum curauit, homi- *2. Reg. 11.* cidio auxit adulterium: & post hoc factum missus est ad eum Nathan Propheta, missus à domino qui eum argueret de tanto commisso. Quid caueant homines C diximus, quid vero si lapsi fuerint imitentur, audiamus. Multi enim cadere volunt cum Dauid, & nolunt surgere cum Dauid. Non ergo cadendi exemplum propositum est, sed si cecideris resurgendi. Attende ne cadas: non sit delectatio minorum, lapsus maiorum: sed sit casus maiorum, tremor minorū. Ad hoc propositū est, ad hoc scriptum est, ad hoc in ecclesia sæpe lectum atque cantatum. Audiant qui nō ceciderūt ne cadant, audiant qui ceciderunt vt surgant. Tanti viri peccatum non tacetur, prædicatur in ecclesia. Audiunt male viuentes, & quærunt sibi patrocinia peccandi: attendunt vnde defendant quod committere parauerunt, non vnde caueant quod non commiserunt, & dicunt *2. Reg. 11.* sibi, Si Dauid, cur non & ego? Inde anima iniquior, quæ eū propterea fecerit, quia Dauid fecit, ideo peius quàm Dauid fecit. Dicam hoc ipsum si potero planius. Dauid nullum sibi ita ad exemplum proposuerat, vt tu. Ceciderat lapsu cupiditatis, non patrocinio sanctitatis: tu tibi tanquam sanctum proponis vt pecces, non imitaris eius sanctitatē, sed imitaris ruinā. Hoc amas in Dauid quod in se odit Dauid. Præparas te ad peccandū, disponis peccare. Librū dei vt pecces inspicis: scri-

pturas dei ad hoc audis, vt facias quod displicet deo? D Hoc non fecit Dauid. Correptus est & per prophetam, *2. Reg. 12.* non lapsus est in propheta. Alij vero audientes salubriter, in casu fortes, metiuntur infirmitatē suam, & quod damnat deus deuitare cupiētes, ab aspectu securo † ab- *† al. impuro.* stinent oculos. Non eosdem figunt in pulchritudine carnis alienæ, nec seipsos faciunt de peruersa simplicitate securos. Non dicunt, bono animo attēdi, benigne attendi, de charitate diu aspexi. Proponunt enim sibi *2. Reg. 11.* casum Dauid, & ad illum magnum vident cecidisse, vt parui nolint videre vnde possint cadere. Reprimunt enim oculos à petulantia, non se facilè adiungunt, non miscent se mulieribus alienis, non leuant oculos faciles ad aliena mœnia, ad aliena solaria. De longe enim vidit Dauid illam in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo vnde caderet. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis, recordanda sunt verba apostoli, Non ergo regnet pec- *Roman. 6.* catum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit: sed, non regnet. Inest peccatum cum delectaris, regnat si consenseris. Carnis delectatio, præsertim vsque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non rela- E xanda: imperio domanda, non in imperio collocanda. Attende securus, si non habes vnde mouearis: sed respōdes, fortiter teneo. Nunquid tu fortior quàm Dauid? Admonet etiam tali exemplo, non se quenquam debere extollere in prosperis rebus. Multi enim res aduersas timent, res prosperas nō timent. Periculosior est res prospera animo, quàm aduersa corpori. Prius corrumpit prospera, vt inueniat quod frāgat aduersa. Fratres mei, aduersus felicitatem acrius vigilandū est: propterea videte quemadmodum eloquium dei in nostra felicitate tollat nobis securitatē. Seruite, inquit, domi- *Psal. 2.* no in timore, & exultate ei cum tremore. In exultatione, vt gratias agamus: in tremore, ne cadamus. Hoc peccatum non fecit Dauid, cum persecutorem Saulem pa- *1 Reg. 24.* teretur. Quando Dauid sanctus Saulem inimicū patiebatur, quando illis persecutionibus agitabatur, quando *& 26.* per diuersa fugiebat ne in manus eius incideret, non concupiscebat alienam, non adulterata vxore occidit virū. Erat in infirmitate tribulationis suæ tanto in deū intentior, quanto miserior videbatur. Vtile quiddam est tribulatio, vtile medici ferramentum, tanquam cōtra diaboli tentamentū. Factus est securus deuictis ho- F stibus. pressura caruit, tumor excreuit. Valet ergo hoc exemplum ad id, vt timeamus felicitatem. Tribulatio- *Psal. 11.* nem, inquit, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Sed factum est, dixerim hæc eis qui non cōmiserunt, vt vigilent custodire integritatem suam: & cum attendunt magnū cecidisse, parui timeant. Si vero aliquis iam lapsus hæc audit, & aliquid mali in cōscientia tenet, verba huius psalmi aduertat. Attendat quidē vulneris magnitudinem, sed nō desperet medici maiestatem. Peccatū cum desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat, Si iam aliquid mali feci, iam damnādus sum, deus malis talibus non ignoscit: cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc seculo in voluptate, in lasciuia, in cupiditate nefaria. Iā perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo psalmus sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiā pro peccato tuo desperādo salutem tuam: audi Dauid gementem. Ad te Nathan propheta nō est missus, ipse Dauid *2. Reg. 12.* ad te missus est. Audi eum clamantem: & simul clama:

G audi gementem & congemiſce: audi flẽtem & lachry-
mas iunge:audi correctum,& condelectare.Si tibi non
potuit intercludi peccatum, ſpes veniæ non interclu-
datur. Miſſus eſt ad iſtum virum, Nathan propheta:at-
tende regis humilitatem.Non reſpuit verba pręcipien-
tis,nõ dixit, Audes mihi loqui regi? Rex ſublimis pro-
phetam audiuit, plebs eius humilis Chriſtum audiat.
Audi ergo hæc,& dic cum illo. *Miſerere mei deus, ſecun-
dum magnam miſericordiam tuam.* Qui magnam miſeri-
cordiam deprecatur, magnam miſeriam confitetur.
Quærant paruam miſericordiam tuam, qui neſciendo
peccauerunt. Miſerere, inquit, mei ſecundum magnam
miſericordiam tuam. Subueni graui vulneri,ſecundum
magnam medicinam tuam. Graue eſt quod habeo,ſed
ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vul-
nere deſperarem,niſi tantum medicum reperirem. Mi-
ſerere mei deus, ſecundum magnam miſericordiam
tuam. *Et ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum, dele ini-
quitatem meam.* Quod ait, Dele iniquitatem meam: hoc
eſt, miſerere mei deus. Et quod ait, Secundum multi-
tudinem miſerationum tuarum: hoc eſt,ſecundum ma
H gnam miſericordiam tuam. Quia magna eſt miſeri-
cordia, multæ ſunt miſericordiæ. Et de magna miſe-
ricordia tua,multæ ſunt miſerationes tuæ. Attendis cõ-
temptores vt corrigas, attendis neſcientes vt doceas,
attendis confitentes vt ignoſcas. Fecit hoc,neſciens fe-
cerat aliqua,& multa mala fecerat. Et quid ait? Miſeri-
1.Timot.1. cordiam, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci
2.Reg.11. in incredulitate. Iſte Dauid non poſſet dicere, igno-
rans feci. Non enim ignorabat quantum mali eſſet cõ-
trectatio coniugis alienæ, & quantum malum eſſet in-
terfectio mariti neſcientis, & nec ſaltẽ iraſcentis. Con-
ſequuntur ergo miſericordiam domini qui ignorantes
fecerunt,& qui ſcientes conſequuntur, non quamlibet
miſericordiã,ſed magnam miſericordiã. *Magis magiſq́;
laua me ab iniuſtitia mea.* Quid eſt magis magiſque laua?
Multum inquinatũ. Magis magiſque laua peccata ſciẽ-
tis, quia abluiſti peccata ignorantis. Nec ſic deſperan-
dum de miſericordia ma. *Et à delicto meo mũda me.* Quo
merito? Medicus eſt,offer mercedem. Deus eſt,offer ſa
crificium. Quid dabis vt munderis? Vide enim quẽ in-
uoces. Iuſtum inuocas,odit peccata. Si iuſtus eſt,vindi-
I cat in peccata: ſi iuſtus eſt, vtique non poteris auferre à
domino deo iuſtitiam eius. Implora miſericordiã,ſed
attende iuſtitiam. Miſericordia eſt vt ignoſcat peccan-
De pæ. diſ. ti, iuſtitia eſt vt puniat peccatum. Quid ergo? Quæ-
1 ca.Gratia ris miſericordiam, peccatum impunitum remanebit?
Dei. Reſpondeat Dauid, reſpondeant lapſi, reſpondeant
cum Dauid vt miſericordiam mereantur ſicut Dauid,
& dicant, Non domine, non erit impunitum pecca-
tum meum. Noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſeri-
cordiam. Non impunitum erit: ſed ideo nolo vt tu me
punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto vt
ignoſcas, quia ego agnoſco. *Quoniam iniquitatem meam
ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper.* Non poſui
poſt dorſum meũ quod feci, non intueor alios oblitus
Matth.7. mei, non affecto ſtipulam eiicere de oculo fratris mei,
cum ſit trabes in oculo meo. Peccatũ meũ ante me eſt,
non poſt me. Fuit enim poſt me quando ad me miſſus
eſt propheta,& de oue pauperis ſimilitudinẽ mihi pro-
2.Reg.12. poſuit. Ait enim Nathan propheta ad Dauid, Erat di-
ues quidam habens plurimas oues, pauper autẽ vicinus
eius habebat vnam ouiculam, quã in ſinu ſuo & de ſuo
cibo nutriebat. Venit hoſpes diuiti, nihil de grege ſuo
abſtulit, ouiculã vicini pauperis concupiuit, ipſam ſuo
hoſpiti occidit: quid dignus eſt? At ille profert iratus K
ſententiam. Planè tunc rex neſciens vbi captus eſſet,
morte dignum diuitem dixit, & ouem reddendam in
quadruplum,ſeueriſsime atque iuſtiſsime. Sed peccatũ
eius nondum erat coram eo, poſt dorſum erat quod fe
cerat. Suam iniquitatem nondum agnoſcebat, & ideo
alienæ non ignoſcebat. Sed propheta ad hoc miſſus,
abſtulit à dorſo peccatum,& ante oculos poſuit, vt vi-
deret illam ſententiam tam ſeueram in ſe eſſe prola-
tam. Ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius,
ferramentum fecit de lingua eius. Hoc fecit dominus
Iudæis quando ad eum adulteram mulierem adduxe-
runt, proponentes laqueum tentationis, & in id quod
propoſuerant incidentes. In adulterio, inquiunt, hæc Ioan.8.
mulier deprehenſa eſt. Moyſes huiuſmodi lapidari iuſ-
ſit,tu de illa quid cenſes? tanquã bicipiti muſcipula ten-
tantes capere ſapientiam dei, vt ſi iuberet occidi, per-
deret manſuetudinis famam: ſi autem iuberet dimit-
ti, incurreret blaſphemiam tanquam reprehenſor le-
gis calumniandus. Quid ergo reſpondit? Non ait oc-
cidite: non ait dimittite:ſed ait, Qui ſe ſcit ſine peccato
eſſe, primus in illam lapidem iaciat. Iuſta lex quæ iu- L
bet adulteram occidi, ſed hæc lex iuſta miniſtros ha-
beat innocentes. Attenditis quam adducitis,attendite De verbis
& qui eſtis. Illi hoc audito, vnus poſt alterum diſceſſe- dñi.ſer.47.
runt. Remanſit adultera & dominus, remanſit vulne- Ioan.8.
rata & medicus,remanſit magna miſeria & magna mi-
ſericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam peti-
uerunt. Adducta cõfuſa eſt & ſanata. Ait illi dominus,
Mulier, nemo te condemnauit? Et illa, Nemo domine.
Et ille, Nec ego te condemnabo. Vade, deinceps iam
noli peccare. Nunquid Chriſtus fecit contra legem ſuã?
Neque enim pater eius ſine filio dederat legem. Si cœ-
lum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, per ipſum facta
ſunt,lex ſine verbo dei quomodo ſcripta eſt? Non ergo
deus contra legem ſuam,quia nec imperator contra le-
ges ſuas facit, quando confeſsis dat indulgẽtiam. Moy-
ſes miniſter legis, Chriſtus promulgator legis. Moyſes
lapidat vt iudex, Chriſtus indulget vt rex. Miſertus eſt
ergo eius deus ſecundum magnam miſericordiam ſuã,
ſicut hic rogat, ſicut hic petit, ſicut exclamat & dolet:
quod illi adulteram offerentes facere noluerunt,vulne-
ra ſua oſtendente medico cognouerunt, medicinam M
à medico non quæſierunt. Ita ſunt multi quos pecca-
re non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibi-
lis inſania. De vulnere ipſo non erubeſcis, de ligatura
vulneris erubeſcis? Nonne putridum nudum fœdius
& putidius eſt? Confuge ergo ad medicum, age pœni-
tentiam, dic, Iniquitatem meam ego agnoſco, & pec-
catum meum ante me eſt ſemper. *Tibi ſoli peccaui, &
malum coram te feci.* Quid eſt hoc? Coram hominibus 2.Reg.11.
enim non erat adulterata vxor aliena, & maritus occi-
ſus? Nonne omnes nouerãt quod Dauid fecerat? Quid
eſt, tibi ſoli peccaui,& malignum coram te feci? Quia
tu ſolus ſine peccato. Ille iuſtus punitor, qui non ha-
bet quod in illo puniatur. Ille iuſtus reprehenſor, qui
non habet quod in illo reprehendatur. Tibi ſoli, in-
quit, peccaui, & malignum coram te feci. *Vt iuſtificeris
in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Cui dicat fratres,
cui dicat, difficile eſt aduertere. Deo vtique loquitur,&
manifeſtum eſt, quomodo deus pater nõ eſt iudicatus.
Quid eſt, tibi ſoli peccaui & malignum corã te feci, vt
iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris?
Videt futurũ iudicem, iudicandũ à peccatoribus iuſtũ,
& in eo vincentẽ, quia quod in illo iudicaretur nõ erat.

A Solus enim in omnibus verũ dicere potuit homo deus. Si inuenistis in me peccatũ, dicite. sed forte erat quod homines latebat,& non inueniebant illi quod erat qui-
Ioan.14. dem,sed manifestum nõ erat. Alio loco ait, Ecce venit princeps mundi. acutus inspector omnium peccatorũ, ecce,inquit,venit princeps mundi huius,morte affligẽs
Sapient.2. peccatores, præpositus mortis. inuidia enim diaboli
Ioan.14. mors intrauit in orbem terrarũ. Ecce,inquit,venit princeps mũdi huius. Dixit hæc proximus passioni,& in me nihil inueniet: nihil peccati, nihil morte dignum, nihil damnatione dignum. Et tanquam ei diceretur, Cur ergo morereris? Sequitur & dicit, Sed vt sciãt omnes quia
† al.eamus. voluntatem patris mei facio, surgite ambulemus† hinc. Patior,inquit, indignus pro dignis, vt eos dignos faciã vita mea, pro quibus indignè patior mortem illorum. Huic itaque nullum habenti peccatum dicit in præsentia propheta Dauid, Tibi soli peccaui,& malignum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Superas omnes homines, omnes iudices: & qui se putat iustum, coram te iniustus est. Tu solus iuste iudicas, iniuste iudicatus, qui potestatem habes ponendi animam tuam,& potestatem habes iterum sumendi eam. Vincis ergo cum iudicaris. Omnes homi-
B
Ioan.10. nes superas, quia plus es quàm homines, & per te facti sunt homines. Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Tanquam diceretur, Vincuntur illi qui fecerũt quod & tu Dauid. Non enim hoc paruum malum, paruumq́; peccatum, adulterium & homicidium. Quid illi qui ex quo nati sunt de ventre matris suæ, nihil tale fecerunt? Etiam ipsis imputas aliqua peccata, vt ille omnes vincat cum cœperit iudicari. Suscepit personam generis humani Dauid, & attendit omnium vincula, propaginem mortis
33.q.4.cap. considerauit, originem iniquitatis aduertit & ait, Ecce
vir. enim in iniquitatibus conceptus sum. Nunquid Dauid
2 Reg.16. de adulterio natus erat, de Iesse viro iusto & coniuge
2.sent.dist. ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum,
30.cap.Sed nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiam ipsum vin-
quod. culum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Ne-
Iob.15. mo nascitur nisi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ. Dicit & in alio loco propheta, Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est vnius diei vita super
C terram. Nouimus enim ex baptismo Christi solui peccata,& baptismum Christi valere ad remissionem peccatorum. Si infantes omnimodo innocentes sunt, cur matres ad ecclesiam cum languentibus currunt? Quid illo baptismo, quid illa remissione dimittitur? Innocẽtem magis video flentem quàm irascentem. Quid diluit baptismus? Quid soluit illa gratia? Soluitur propago peccati, quia si loqui tibi posset ille infans diceret, & si iam intellectum haberet, quem habebat Dauid, responderet tibi, Quid me attẽdis infantem? Nunquid vides facinora mea? Sed ego in iniquitate conceptus sum, *Et in peccatis mater mea me in vtero aluit.* Præter hoc vinculum concupiscentiæ carnalis natus est Christus sine masculo, ex virgine concipiente de spiritu sancto. Non potest iste dici in iniquitate conceptus, non potest dici, in peccatis mater eius in vtero eum aluit, cui dictum
Luca.1. est, Spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi. Non ergo ideo in iniquitate concipiuntur homines,& in peccatis in vtero à matribus aluntur, quia peccatũ est misceri cõiugibus: sed quia illud quod fit, vtique fit de carne pœnali. Pœna enim carnis mors est,& vtique inest ipsa mortalitas. Vnde apostolus non

moriturum corpus dixit, sed mortuũ. Corpus quidem D mortuum est, inquit, propter peccatum, spiritus autem Roma.8. vita est propter iustitiam. Quomodo ergo fine vinculo peccati nascitur quod concipitur & seminatur de corpore mortuo propter peccatum? Opus hoc castum in coniuge non habet culpam, sed origo peccati trahit secum debitam pœnam. Non enim maritus, quia maritus est, mortalis non est, aut aliunde nisi peccato mortalis est. Erat enim & dominus mortalis, sed nõ de peccato suscepit pœnam nostram,& ideo soluit culpam nostrã. Meritò ergo in Adam omnes moriũtur, in Christo au- 1.Cor.15. tem omnes viuificantur. Per vnum hominem enim, ait Roman.5. apostolus, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors,& ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerũt. Definita est sentẽtia. In Adam, inquit, omnes peccauerunt. Solus esse innocens infans potuit, qui de opere in Adam non est natus. *Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi.* Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata eorum etiã De pœ.dist. quibus ignoscis non reliquisti. Veritatem dilexisti, sic 1.ca.Gratia misericordiam prærogasti, vt seruares & veritatẽ. Igno- dei. scis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita seruatur misericordia & veritas. Misericordia, quia homo li- E beratur: veritas, quia peccatum punitur. Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ occulta? quæ incerta? quia deus ignoscit & talibus: nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc tam incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt: dixerunt enim quanuis post minas prophetæ, quanuis post illam vocem, Triduo & Niniue euertetur: dixerũt Iona.3. apud se, petendam esse misericordiã. Dixerunt ita apud se disceptantes, Quis nouit si deus flectat in melius sententiam suam & misereatur? Incertum erat, cum † dici- † aliàs cum tur, quis nouit. De incerto pœnitentiam egerũt, certam deo, qui nomisericordiam meruerunt. Prostrauerũt in lachrymis, uit, incertũ in ieiuniis, in cilicio, & in cinere. Prostrauerunt se, ge- non esset. muerunt, fleuerũt, pepercit deus. Stetit Niniue, an euersa est Niniue? Aliter quidẽ videtur hominibus, & aliter visum est deo. Ego autem puto impletum fuisse quod propheta prædixerat. Respice quæ fuit Niniue, & vide quia euersa est. Euersa est in malo, ædificata in bono: sicut euersus Saulus persecutor, ædificatus Paulus prædi- Acto.9. cator. Quis non diceret ciuitatem istam in qua nunc sumus feliciter euersam, si omnes illi insani nugis suis de- F sertis ad ecclesiam compuncto corde concurrerẽt, dei misericordiam de suis factis præteritis inuocarẽt? Nõne diceremus, vbi est illa Carthago? quia non est quod erat, euersa est: sed si est quod non erat, ædificata est. Ita dicitur Hieremiæ, Ecce dabo tibi eradicare, suffodere, Hiere.1. euertere, disperdere,& rursus ædificare, & plantare. Inde est vox illa domini, Ego percutiam, & ego sanabo. Deute.32. Pereutit putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt & sanant: armant se vt feriant, ferrum gestant & curare veniunt. Sed quia peccata magna erant Niniuitarum, dixerunt, Iona.3. Quis nouit? Hoc incertum patefecerat deus seruo suo Dauid: cum enim dixisset, stante & arguẽte se propheta, Peccaui: statim audiuit à propheta, id est, à spiritu dei qui erat in propheta, Dimissum est tibi peccatum 2.Reg.12. tuũ. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me, inquit, hyssopo & mundabor. Hyssopum herbã nouimus humilẽ, sed medicinalem, saxo hærere radicibus dicitur. Inde in mysterio mũdandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende, inquit, & tu radicẽ dilectionis petram tuam. Esto humilis in humili deo tuo,

G vt ſis excelſus in glorificato domino deo tuo. Aſpergeris hyſſopo, humilitas Chriſti te mundabit. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à medicis ſolemus audire, vel experiri io ægrotis. Hyſſopum dicunt purgandis pulmonibus aptum eſſe. In pulmone ſolet notari ſuperbia. illic
Act.9. enim ioflatio, illic anhelitus. Dicebatur de Saulo perſecutore, tanquam de Saulo ſuperbo, quòd ibat ad vinciendos Chriſtianos, ſpiraos cædem: anhelabat cædes, anhelabat ſanguioem, nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia hyſſopo purgatũ. Aſperges me hyſſopo & mundabor. *Lauabis me.* Id eſt, munda-
Eſaiæ.1. bis me. *Et ſuper niuem dealbabor.* Et ſi fuerint, inquit, pec-
Ephe.5. cata veſtra ſicut phœnicium, tanquã niuem dealbabo.
Math.17. De talibus ſibi exhibet Chriſtus veſtem ſine macula & ruga. Proinde veſtis eius in moote, quæ tanquam nix dealbata effulſit, ſigoificauit eccleſiã omni macula peccati mundatam. Sed vbi humilitas ex hyſſopo? Audi ſequentia. *Auditui meo dabis exultationem & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.* Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Gaudebo audieodo te, non lo-
H quendo cõtra te. Peccaſti, quid defendis te loqueodo? Loqui vis, patere, audi, cede diuinis vocibus, ne turberis & amplius vuloereris. Commiſſum eſt? oon defendatur, in confeſsionẽ veniat, non in defenſionem. Adhibes te defenſorẽ peccati tui, vinceris. Non ionocentem patronũ adhibuiſti, non eſt tibi vtilis defenſio tua. Quis es enim vt te defendas? Idoneus eſto ad accuſandum te: ooli dicere, aut nihil feci, aut quid oiagnũ feci, aut fecerunt & alij. Si faciendo peccatum nihil te dicis deliquiſſe, nihil eris, nihil accipies. Paratus eſt deus dare indulgentiam, claudis contra te. Ille paratus eſt dare, noli opponere obicem defenſionis, ſed aperi ſinũ confeſsionis. Auditui meo dabis exnltationem & lætitiam. Ipſe donet vt dicam quod ſentio. Feliciores ſunt qui audiuot, quàm qui loquuntur. Qui enim diſcit, humilis eſt: qui autem docet, laborat vt non ſit ſuperbus, oe male placendi affectus irrepat, ne deo diſpliceat qui vult placere hominibus. Magnus tremor eſt in docente, fratres mei, magnus rremor eſt noſter in his vocibus noſtris. Credite cordi noſtro quod videre non poteſtis, ſcit ipſe qui miteſcat nobis, qui propitius ſit nobis, cum
I quanto ſub illo tremore ad vos loquimur. Cum autem ipſum aliqoid ſuggerentem & docentem intus audiuimus, ſecuri ſumus, ſecuri gaudem⁹. Sub magiſtro enim ſumus, illius gloriam quærimus, illum docentem laudamus. Delectat nos veritas eius intus, vbi nemo facit vel audit ſtrepitum. Ibi dixit iſte eſſe lætitiam ſuam & exultationem ſuam. Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Et ideo quia humilis, audit. Qui vere audit & bene audit, humilis audit. Gloria enim eius in illo eſt à qoo audit. Poſteaquam dixit, Auditui meo dabis exultationem & lætitiam: cõtinuò demonſtrauit quid faciat auditio. Exultabunt oſſa humiliata. Humiliata ſunt oſſa, oſſa audientis non habent faſtum, non habent tumorem, quem in ſe vix viocit qui loqui-
Math.11. tur. Inde & ille humilis magnus, quo in natis mulierum nemo maior ſurrexit: ille qui ita ſe humiliauit, vt ſe indignum diceret ſoluere corrigiam calciamenti domi-
Marc.1. ni ſui. Ioannes ille Baptiſta, dans gloriam magiſtro ſuo, & ideo amico ſuo, cum Chriſtus putaretur, & ex eo ſu-
Luc.3. perbire poſſet & ſe extendere: non enim ipſe ſe dixerat Chriſtum, ſed poterat accipere hominũ errorem hoc putantium, vltro iſtum honorem deferre volentium: ſed reſpuit falſum honorem, vt inueniret veram gra-

tiam: & vide humilitatẽ de auditu, ait, Qui habet ſpon- K
ſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi ſtat & audit eum. *Ioan.3.*
Stantem ſe fecit & audientem, noo cadentem & loquentem. Stat, inquit, & audit eum. Audiſti auditum, vbi eſt exultatio & lætitia? Continuò ſequitur. Stat &
audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. *Ioan.3.*
Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes*
iniquitates meas dele. Iam enim exultant oſſa humiliata, *Pſal.26.*
iam hyſſopo mundatus, humilis factus ſum. Auerte faciem tuam non à me, ſed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Qui non vult à ſe auerti faciem dei, vult auerti faciem dei à peccatis ſuis. Peccatum enim vnde ſe deus non auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciẽ tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Satagit de illo grandi peccato, plus præſumpſit, omnes deleri vult iniquitates ſuas. Præſumit de medici manu, de magna illa miſericordia, quam in principio pſalmi inuocauit, omnes iniquitates meas dele. Auertit faciẽ deus, & ſic delet, auertendo faciem peccata delet, aduertendo ſcribit. Audiſti auertendo delentem, audi aduerten-
do qoid facientem? Vultus autẽ domini ſuper facien- L
tes mala, vt perdat de terra memoriam eorum, non de- *Pſal.33.*
lendo peccata eorum. Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Bene rogat. Ipſe enim non auertit faciem à peccatis ſuis, dicens, Quoniam peccatum meum ego cognoſco. Meritò rogas & bene rogas, vt deus auertat faciẽ à peccato tuo, ſi tu inde non auertis faciem. Si verò tu peccatum tuum in dorſo ponis, deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam conuerte, ſi vis vt inde deus faciem ſuam auertat: & ſic ſecurus rogas, & exaudit. *Cor mundum crea in me deus.* Crea, non quaſi nouum aliquid inſtitue, dicere voluit: ſed quia pœnitens orabat, qui commiſerat aliquid quod prius quàm committeret innocentior erat, oſtendit quemadmodum dixerit, crea, *Et ſpiritũ rectum innoua in viſceribus meis.* Perfectum, inquit, in me ſpiritum fac eſſe. Inueterata erat atque curuata rectitudo ſpiri-
tus mei. Dicit enim ex alio pſalmo, Curuauerunt ani- *Pſal.56.*
mam meam. Et quando ſe homo pronum facit ad terrenas cõcupiſcentias, incuruatur quodammodo: cum
autem erigitur in ſuperna, rectum fit cor eius vt bo- M
nus illi ſit deus. Quàm bonus enim deus Iſraël rectis corde. Proinde fratres audite. Aliquãdo deus cui ignoſcit in futuro ſeculo, corripit eũ de peccato in iſto ſecu
lo. Nam & ipſi Dauid, cui dictum iam fuerat per pro- *2.Reg.12.*
phetam, Dimiſſum eſt peccatum tuum, euenerũt quæ-
dam quæ minatus erat deus propter ipſum peccatum. *2.Reg.15.*
Nam filius eius Abſalon aduerſus eum cruentum bellum geſsit, & in multis humiliauit patrem ſuum. Ambulabat ille in dolore, in tribulatione humiliationis ſuæ, ita ſubditus deo, vt omnia iuſta ei tribuens confiteretur quòd nihil pateretur indigne, habens iam rectum cor, cui non diſplicebat deus. Iniurioſum quendam & in os ſibi dura maledicta iacientem patienter audiebat ex aduerſa parte, vnum ex militibus qoi erant cum filio eius impio. Et cum ille iaceret maledicta in regẽ, iratus vnus ex comitibus Dauid, voluit ire & percutere eum,
prohibetur à Dauid. Et quomodo prohibetur? Vt dice- *2.Reg.16.*
ret, Deus illũ miſit vt mihi malediceret. Agnoſcens culpam ſuam, amplexus eſt pœnam ſuam, quærens gloriam non ſuam, dominũ laudans in eo quod boni habebat, dominum laudans in eo quod patiebatur, benedicens
dominum in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore eius. *Pſal.33.*

A Tales sunt omnes recti corde. Nónne hi peruersi qui se rectos putant, & peruersum deum? Qui quando aliquid faciunt mali, gaudent: quando aliquid mali patiuntur blasphemant: Insuper positi in tribularione & flagello, dicunt de corde distorto, Deus quid ribi feci? Vere quia nihil deo fecerunt, omnia enim sibi fecerunt. Et spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Ne proiicias me à facie tua. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & ne proiicias me à facie tua. Cuius faciem timet, ipsius faciem inuocat. Ne proiicias me à facie tua.

4. sen. dist. 17. Quid er go. in fine. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* Est enim spiritus sanctus in confitente. Iam ad donum spiritus sancti pertinet, quia tibi displicet quod fecisti. Immundo spiritui peccata placent, sancto displicent. Quanuis ergo adhuc veniam depreceris, tamen ex alia parte qua tibi displicet malum quod commisisti, deo conjungeris. Hoc enim & tibi displicet, quod & illi. Iam duo estis ad expugnandam febrem tuam, tu & medicus. Quia ergo non potest esse confessio peccati, & punitio peccati in homine à seipso, cum quisque sibi irascitur & sibi displicet, sine dono spiritus sancti non est. Nec ait, spiritum sanctum tuum da mihi: sed, ne au- B feras à me. Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi exultationẽ salutaris tui. Redde quã habebam, quam peccando amiseram. redde mihi exultationem salutaris tui, vtique Christi tui. Quis enim sine illo sanari potuit? Quia & antequam de Maria nasceretur, *Ioan. 1.* In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, *3. sent. dist. 25. cap. primo.* & deus erat verbum. Et ita à sanctis patribus dispensatio susceptæ carnis futura credebatur, sicut à nobis facta creditur. Tempora variata sunt, non fides. Redde mihi exultationem salutaris tui. *Et spiritu principali confirma me.* Nonnulli intellexerunt hic trinitatem in deo ipsum deum, excepta dispensatione carnis, qnoniam *Ioan. 4.* scriptum est, Deus spiritus est. Quod enim non est corpus, & tamen est, videtur restare vt spiritus sit. Intelligunt ergo hic nonnulli trinitatem dictam, in spiritu recto filium, in spiritu sancto spiritum sanctum, in spiritu principali patrem. Siue ergo hoc ita sit, siue spiritũ rectum ipsius hominis accipi voluit, dicens, Spiritum rectum innoua in visceribus meis, quem curuaui & distorsi peccando, vt iam spiritus sanctus ipse sit spiritus principalis, quem & auferri à se noluit, & eo se voluit confirmari: non est hæretica qualibet sententia. Sed C videte quid adiungat, spiritu, inquit, principali confirma me. In quo confirma? Quia ignouisti mihi, quia securus sum non mihi imputari quod donasti. Ex hoc factus securus atqne ista gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid enim faciam? *Doceam iniquos vias tuas.* Doceam iniquos ex iniquo, id est, qui fueram & ego iniquus, iam non iniquus, non ablato spiritu sancto à me, & spiritu principali confirmatus, doceam iniquos vias tuas. Quas vias iniquos docebis? *Et impij ad te conuertentur.* Si peccatum Dauid impietati deputatur, non de se desperet impij, quia pepercit deus impio, sed si ad eum conuertantur, si vias ipsius discant. Si autem impietati non deputatur factum Dauid, sed illa propria impietas dicitur apostatare à deo, vnum deum non colere, aut nunquam coluisse, aut quem colebat dimisisse, ad cumulum valet quod ait, Et impij ad te conuertentur. Ita plenus es adipe misericordiæ, vt ad te cõnersis, non solum quibuslibet peccatoribus, sed etiam impiis non sit desperandum. Et impij ad te conuertentur. Vt quid? *Roma. 4.* Vt credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides eorum ad iustitiam. *Erue me de sanguinibus deus deus salutis mea.* Expressit Latinus interpres verbo minus La- D tino proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes nouimus Latine nõ dici sanguines nec sanguina, sed sanguinem: tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, nõ sine causa, nisi quia hoc innenit in prima lingua Hebræa, maluit pius interpres minus Latine aliquid dicere, quàm minus proprie. Quare ergo pluraliter dixit de sanguinibus? In multis sanguinibus tanquam in origine carnis peccari, multa peccata intelligi voluit. Ad ipsa peccata respiciens apostolus, quæ veniunt de corruptione carnis & sanguinis, air, Caro & sanguis regnũ *1. Cor. 15.* dei nõ possidebunt. Nam vtique secũdum fidem verã eiusdẽ apostoli, caro ista resurget, & ipsa merebitur in- *Enchiridij cap. 90.* corruptionem, dicente ipso, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere im- *1. Cor. 15.* mortalitatem. Quia ergo corruptio ista de peccato est, ipsius nomine appellãtur peccata: quemadmodũ dicitur lingua & illud frustũ carnis & membrum quod in ore mouetur cũ verba distinguim⁹, & lingua qnod per linguã fit, sicut dicimus aliam linguam Græcam, aliam Latinã. Non enim caro diuersa est, sed sonus. Quomodo ergo dicitur lingua locutio quæ fit per linguã: sic dicitur & sanguis iniquitas quę fit per sanguinẽ. Attẽdens E ergo multas iniquitates suas, vt illud superius, Et omnes iniquitates meas dele: & eas tribuẽs corruptioni carnis & sanguinis, Libera me, inquit, de sanguinibus: hoc est, Libera me ab iniquitatibus: mnnda me ab omni corruptione. Incorruptionẽ etim desiderat qui dicit, Libera me de sanguinib⁹: quia caro & sanguis regnũ dei nõ *Ibidem.* possidebunt, neq; corruptio incorruptionem. Erue me de sanguinibus, Deus deus salutis meæ. Ostendit quia cũ fuerit salus perfecta in isto corpore, corruptio in eo non erit, quæ intelligitur nomine carnis & sanguinis. Ipsa est enim perfecta sanitas corporis. Nã modo quomodo sanum est quod labitur, quod indiget, quod habet perpetuam quandam ægritudinẽ famis & sitis? Hæc & tunc non erunt, quia esca ventri, & venter escis, deus *1. Cor. 6.* autẽ & hunc & has euacuabit. Erit forma corporis perfecta ex deo, absorpta morte in victoriã, nulla remanẽ- *1 Cor. 15.* te corruptione, nulla surrepente defectione, nullis mutata ætatibus, nullo labore lassata, vt nullo cibo fulciatur, & aliqua esca reficiatur. Sed non erimus sine esca & potu. Ipse erit cibus noster deus & potus noster. Solus ille cibus reficit nec deficit. Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ. Modo enim iam in ipsa salute F sumus. Audi apostolum, Spe enim salui facti sumus. *Roman. 8.* Et vide quid de ipsa salute corporis dicebat, In nobismetipsis, inquit, ingemiscimus, adoptionẽ expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes antem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Qui perseuerauerit *Matth. 10. & 24.* vsq; in finẽ (ipsa est illa patientia) hic saluus erit: ipsa est salus quam nondũ habemus, sed habituri sumus. Nondum est res, sed certa spes. *Et exaltabit lingua mea iustitiã tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Laudem tuam, quia creatus snm: laudem tuã, quia vt cõfiterer iam monitus sum: laudem tuã, quia peccãs non derelictus sum: laudem tuã, quia vt securus essem mũdatus sum. Labia mea aperies, & os meũ annũciabit laudem tuam. *Quoniã si voluisses sacrificiũ, dedissem vtiq;.* In illo tempore erat Dauid, quando sacrificiũ victimarum animaliũ offerebatur deo, & videbat hæc futura tẽpora. Nónne in his vocibus nos agnoscimus? Erant illa sacrificia figurata, prænunciantia vnum salutare sacrifi-

G cium, nec nos dimisit sine sacrificio sumus, quod deo offeramus. Audi enim quid dicat curam gerens pro peccato suo, & ignosci sibi volens malum quod fecit, Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem vtique. *Holocaustis non delectaberis.* Nihil ergo offeremus? Sic veniemus ad deum? Et vnde illum placabimus? Offer, sane in te habes quod offeras. Noli extrinsecus thura comparare, sed dic, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi. Noli extrinsecus pecus quod mactes inquirere, habes in te quod occidas. *Sacrificium deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum deus non spernit.* Prorsus spernit taurum, hircum, arietem: iam non est tempus vt hæc offerantur. Oblata sunt cum aliquid indicarent, cum aliquid promitterent: venientibus repromissis, promissiones ablatæ sunt. Cor contritum & humiliatum deus non spernit. Nostis quia excelsus est deus. si te excelsum feceris, longinquabitur à te: Si te humiliaueris, propinquabit ad te. Videte quis iste sit. Vnus videbatur deprecari Dauid, videte hic imaginē nostram, & typum ecclesiæ. *Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion.* Huic Sion benigne fac. Quid est Sion?

Psal. 55.

H Ciuitas sancta. Quæ est ciuitas sancta? Quæ abscondi non potest super montem constituta. Sion in speculatione, quia aliquid spectat quod sperat. Interpretur enim Sion speculatio, & Hierusalem visio pacis. Agnoscitis ergo vos in Sion & in Hierusalem: si certi expectatis spem futurā, & si pacem habetis cum deo.

Matth. 5.

Et ædificentur muri Hierusalem. Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Non sibi enim tribuit aliqua merita sua, tu cum illa benigne fac. Aedificentur muri Hierusalem. Munimenta construantur immortalitatis nostræ, in fide, spe & charitate. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ.* Modo autem sacrificium pro iniquitate, spiritum contribulatum & cor humiliatum: tunc sacrificium iustitiæ laudis solius. Beati enim qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hoc est sacrificium iustitiæ.

Psal. 83.

Oblationes & holocaustomata. Quæ sunt holocaustomata? Totum igne consumptum. Quando totum pecus imponebatur aræ dei igne consumendum, holocaustum dicebatur. Totos nos diuinus ignis absumat, & feruor ille totos arripiat. Quis feruor? Nec est qui se abscondat à calore eius. Quis feruor? De quo dicit apostolus, Spiritu feruentes. Non tantum anima nostra absumatur ab illo igne diuino sapientiæ: sed & corpus nostrum, vt mereatur ibi immortalitatem: sic leuetur holocaustum, vt absorbeatur mors in victoriam. Oblationes & holocaustomata. *Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Vnde vitulos? Qui ibi eliget innocentiam nouæ ætatis, liberat colla à iugo legis. Psalmus in nomine Christi, etsi forte non vt volumus, veruntamen vt potuimus terminatus est. Restat paucis alloqui vos fratres, propter multa mala inter quæ viuimus. Neque enim viuentes in rebus humanis, migrare possumus à rebus humanis. Cum tolerantia viuendum est nobis inter malos, quia cum mali essemus, cum tolerantia vixerunt boni inter nos. Non obliuiscentes quid fuerimus, non desperabimus de his qui nunc sunt quod fuimus. Veruntamē charissimi in tanta motum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonā rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas

Psal. 18.

I

Roma. 12.

1. Cor. 15.

laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciose sentiet filius patris lenitatem, vt iuste postea dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideo non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An forte vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deseruit, non cupiditas. Maxime fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizarentur. Sed forte negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, deus de te & de illo exigit suam. K

In psalmum quinquagesimumprimum,
Enarratio.

PSALMVS breuis est, de quo loquendum suscepimus charitati vestræ, sed titulum habet aliquantulum negociosum. Patienter ergo sustinete nos, donec illum enodemus vt possumus, quantum adiuuerit dominus. Neq; enim passim prætereunda sunt hæc, quandoquidem placuit fratribus, non tantum aure & corde, sed & stylo excipiēda quæ dicimus, vt non auditorem tantum, sed & lectorem etiam cogitare debeamus. Nata est quidem occasio psalmo huic ex re quadam gesta, quam vobis etiam fecimus recitari de libro Regnorum. Saul enim rex non ad permanendum electus est à domino, sed secundum populi cor durum & malum datus ad eorum correptionem, non ad vtilitatem: secundum illam sententiam sanctarum scripturarum, quæ ait de deo, Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peruersitatem populi. Cum ergo talis esset Saul, persequebatur Dauid, in quo deus præfigurabat regnum salutis æternæ, & quem deus elegerat permansurum in semine suo: quandoquidem futurus erat rex noster rex seculorum, cum quo regnaturi sumus in æternum ex semine ipsius Dauid secundum carnē. Cum ergo Dauid deus elegisset, & prælegisset & prædestinasset ad regnum, noluit & ipsum Dauid antē regnum tenere, quàm primo à persequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est corpus eius, cuius corporis caput Christus. Porrò enim si ipsum caput nostrū sine primo peracto labore in terra, in cœlo regnare noluit, neq; leuare sursum corp' quod deorsum accepit, nisi per tribulationis viā, quid audent membra sperare capite suo magis se posse esse felicia? Si patrēfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Non ergo speremus molliorem viam, quā præcessit eamus, quā duxit sequamur. Si enim à vestigio eius aberrauerimus, perimus. In hoc ergo Dauid quid præfigurabatur videtis. Ergo & in Saul quid præfigurabatur videtis. Regnum malum in Saul, & regnum bonū in Dauid. Mors in Saul, & vita in Dauid. Etenim nos non persequitur nisi mors, de qua in fine triumphabimus, dicētes, Vbi est mors contētio tua? vbi est mors aculeus tuus? Quid est quod dico, non nos persequitur nisi mors? Quia nisi mortales essemus, nō esset quod nobis faceret inimicus. Nunquid enim angelis quicquam facit? Ergo etiā ipsa mors à qua maxime habemus persecutionē, cuius finitur in fine contentio, cū resurreximus à mortuis, sicut facta est in capite nostro, sic finietur & in nobis si iusti fuerimus inuenti. Nam mortuus ille mortis interfector fuit, & magis in illo mors mortua est, quàm ipse in morte. Deniq; etiam nomē ipsum si attendamus, non est sine mysterio. Nam Saul interpretatur

L

1. Reg. 8.

Iob. 34.

1. Reg. 18.

Roman. 8.

1. Reg. 21.

Coloss. 1.

M

Matth. 10.

1. Cor. 15.

A pretatur petitio, hoc eſt, appetitio. Quid enim dubitare debemus, nobis feciſſe mortẽ iſtam? A peccato enim hominis nata eſt mors. Meritò ergo ipſe ſibi homo appetiuit mortem, & ideo appetitio nomen eſt mortis.
Sap.1. Nam ſicut ſcriptum eſt, Deus mortem nõ fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim deus vt eſſent omnia, & ſanabiles fecit nationes orbis terrarum, Et vnde mors tanquam quæreres, Impij autem manibus, inquit, & verbis accerſierunt illam, & æſtimantes illam amicam defluxerunt. Ergo appetendo illam defluxerunt, & in mortem irruerunt, æſtimantes illam ſibi eſſe amicam, quomodo æſtimauit populus amicum, &
1.Reg.8. petiuit regem inimicum. Extorſit enim populus à domino habere regem, & datus eſt Saul: tanquam dati eſſent illi in manus ſuas, qui manibus & verbis accerſierunt mortem, & figurata eſt in ipſo Saule ipſa mors. Ideo pſalmus ille ſeptimuſdecimus ſic habet titulum, In die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul. Dixit primò omnes inimicos eius, & poſtea de manu Saul, quia nouiſſima inimica deſtruetur mors. Quid eſt, Et de mano Saul?
1.Cor.15. Quoniam exemit nos ab inferis, & de manu mortis li-
B berauit nos. Cùm ergo Saul perſequeretur virum ſan-
1.Reg.22. ctum Dauid, confugit Dauid vbi tutum putauit eſſe locum tranſiens per ſacerdotem quendam Achimelech, accepit ab eo panes. Vbi figurauit etiam perſonam non tantùm regis, ſed & ſacerdotis, quia manducauit panes
Matth.12. propoſitionis, quos ſicut dicit domiuus in euangelio, non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus. Poſtea cœpit eum quærere Saul, & iratus eſt ſuis quòd nemo eum ſibi vellet prodere. Hoc modo lectum eſt in libro
1.Reg.22. Regnorum. Erat autem ibi Doëch Idumæus quidam quando venerat ille ad Achimelech ſacerdotem, princeps paſtorum Saul. Qui cùm adeſſet quando Saul iraſcebatur ſuis, quòd nullus illi vellet prodere Dauid, prodidit vbi eum vidiſſet. Miſit continuo Saul, exhibuit ſacerdotem, & omnes eius, & iuſſit occidi. Nemo auſus eſt hominum regis Saul, nec iubente rege mittere manum in ſacerdotes domini, ſed ille qui prodiderat, ſicut Iudas, qui à propoſito ſuo non receſſit, & vſque in finem perſeuerauit de illa radice fructus ferre, quales, niſi quales fert arbor mala? Occidit Doëch iſte manu
C ſua iubente rege ſacerdotem, & omnes eius. Deinde debellata eſt ciuitas etiam ſacerdotum. Inueoimus ergo Doëch iſtum inimicum regi Dauid, & ſacerdoti Achimelech. Vnus homo eſt Doëch, ſed genus hominum eſt Doëch: ſicut Dauid & corpus ipſius regis & ſacerdotis, tanquam vnus homo & duæ perſonæ, ſed tamen vnum genus homiuum. Proinde in iſto tempore, & in iſto ſeculo videamus hæc duo genera, vt pertineat ad vtilitatem noſtram vel quod cantauimus, vel quod cantari audiuimus. Modo videamus Doëch, modo videamus corpus regis & ſacerdotis, modo videamus corpus hominum aduerſus regem & ſacerdotem. Primò nomina ipſa attendite, q̄ myſtica ſint. Doëch interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus. Iam videte quale genus hominũ ſignificet Doëch iſte motus. Non ergo perſeuerans in æternum, ſed emigrandus terrenus. Quid expectatis de homine terreno aliquos fructus cœleſtes? Homo erit in æternum. Eſt ergo regnum terrenum, vt breuiter dicam & cito inſinuem, hodie in iſto ſeculo, vbi eſt & regnum cœleſte? Peregrioos habet ciues ſuos vtrunque regnum, regnum terrenum, & regnum cœleſte, regnum eradicandum, & regnum in æternum plantãdum. Modo in hoc ſeculo

ciues vtriuſque regni permixti ſunt. Corpus regni ter- D
reni, & corpus regni cœleſtis commixtum eſt. Regnum cœleſte gemit inter ciues regni terreni: & aliquando, (nam & hoc tacẽdum non eſt) quodammodo regnum terrenum angariat ciues regni cœlorum, & regnum cœleſte angariat ciues regni terreni. Vtrunque vobis de
ſcriptura dei demonſtrabimus. Daniel & tres pueri in Daniel.13.
Babylonia præpoſiti ſunt negotiis regis. Ioſeph in AE- Gen.39.
gypto ſecundus à rege poſitus eſt adminiſtrare rempublicam, de qua republica erat populus ille dei liberandus. In ipſa republica angariam quodammodo faciebat Ioſeph, ſicut illi tres pueri, ſicut Daniel. Manifeſtum eſt ergo quòd vſurpat ſibi ad opera ſua, id eſt, ad opera regni ſui, nõ ad facta ſua mala, regnum terrenum ciues regni cœlorum. Quid eſt regnum cœlorum? Quomodo vſurpat in hoc ſeculo ad tempus ciues regni terreni? Nónne de his apoſtolus dicit quòd non caſte euangelium annunciabant, ſed terrena deſiderãtes, regnum cœlorum prædicabant, ſua quærebant & Chriſtum annunciabant? Et vt noueritis quòd & ipſi ad opus regni cœlorum, tanquam mercenarij aſſumpti ſunt, Apoſto-
lus gaodens de illis dicit, Sunt qui per inuidiam & con- Philip.1.
tentionem Chriſtum annunciant, non caſte, exiſtiman- E
tes tribulatiooẽ ſe ſuſcitare vinculis meis. Quid enim? dum omnimodo ſiue per occaſionem ſiue per veritatem Chriſtus annuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & gau-
debo. De talibus etiam Chriſtus annunciat, dicẽs, Pha- Matth.23.
riſæi & ſcribæ ſuper cathedram Moyſi ſederunt, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Dicuut
enim & non faciunt. Quæ dicunt, pertinent ad Dauid: 1.Reg.22.
quæ autem faciunt, pertinẽt ad Doëch. Per illos me audite, illos imitari nolite. Iſta duo genera hominũ ſunt hodie in terra. De his duobus generibus hominũ cantat pſalmus iſte. Habet autem pſalmi titulus, *In finem intellectus David, cùm venit Doech Idumæus & nunciauit Saul, venit David in domum Abimelech.* Cùm legamus eum veniſſe in domum Achimelech. Et fortaſſe quod non abſurde ſentimus propter ſimilitudinem nominis, & vnius ſyllabæ differentiam, vel potius vnius literæ, variati ſunt tituli. In codicibus tamen pſalmoũ, cùm inſpiceremus, magis Abimelech quàm Achimelech inuenimus. Et quoniam in alio loco habes euidentiſſimum
pſalmum non diſſimilitudinem nominis ſed prorſus F
diuerſum nomen inſinuantem: quandoquidem Dauid ante regem Achis, non ante regem Abimelech immutauit faciem ſuam, & dimiſit eum & abiit: titulus autem
pſalmi ſic ſcriptus eſt, Quãdo immutauit vultum ſuum Pſal.33.
coram Abimelech: ipſa magis mutatio nominis in myſterium fecit nos eſſe intentos, ne tanquam res hiſtoriæ perſequaris, & ſacrata vela contemnas. Diſcuſſum nomen in pſalmo illo quod eſt Abimelech, inuenitur interpretatum, patris mei regnum. Quomodo autem patris ſui regnum dimiſit Dauid, & abiit, niſi quomodo Chriſtus regnum Iudæorum dimiſit, & ad gẽtes tranſiuit? Hinc fortaſſis etiam propheticus ſpiritus aſcribens titulum pſalmo huic, voluit vt non diceret Achimeleh ſed Abimelech: quia quando venit Dauid ad patris ſui regnum, tunc eſt proditus: hoc eſt, quando venit dominus noſter Ieſus Chriſtus ad regnum Iudæorũ inſtitu-
tum à patre ſuo, de qoo dicit, Auferetur à vobis regnũ Matth.21.
dei, & dabitur genti facienti fructus eius & ioſtitiam: tunc eſt proditus morti, quam ſignificat Saul. Non eſt autem occiſus, ſicut nec Iſaac, cùm & ipſe paſſionẽ domini figuraret: uec tamen ſine ſanguine figura tranſacta
eſt, vel ibi illius arietis, vel hic Abimelech ſacerdotis. Gen.22.

G Neque enim occidi oportuit eos quos tunc resurgere
non oportebat, sed eorum vitam à mortis periculo li-
berari. Veruntamen effusi sanguinis liberatio resurre-
ctionem potius significabat, quæ hoc modo in illis fi-
gurabatur. Quia vero domino seruabatur resurrectio,
plura hinc dici possent, si illarũ rerum gestarum in hoc
sermone suscepissemus tractanda mysteria. Nunc iam
audiamus ista duo genera hominum, quandoquidem
de titulo isto, etsi operosius & fortasse loquacius, tamen
vt dominus concessit exitũ est. Duo genera hominum
attendite, vnum laborantium, alterum eorũ inter quos
laboratur. Vnum de terra, alterũ de cœlo cogitantium.
Vnum in profundum cor mittentium, alterum, cor an-
gelis cõiungentium. Vnum sperãtium de terrenis qui-
† al. pollet. bus pollicetur † hic mundus, alterum præsumẽtium de
cœlestibus, quæ promisit non mendax deus. Non esse
desperandum de hominibus bonis, si per eos terrenum
aliquid administretur: nec rursum continuo gratulan-
dum hominibus qui cœlestia agere dignoscantur ne-
gocia, cùm plerunque illi qui negociis secularibus im-
plicati sunt, cor semper sursum habeant, & isti qui cœ-
H lestia semper prædicant, cor trahant in terra. Sed mixta
sunt ista genera hominum. Inuenimus modo ciuem
Hierusalem, ciuem regni cœlorũ, administrare aliquid
in terra: vtputa purpuram gerit, magistratus est, ædilis
est, proconsul est, imperator est, rempublicam gerit ter-
renam, sed cor sursum habet, si Christianus est, si fidelis
est, si pius est, si contemnens in quibus est, & sperat in
quibus nondum est: de quo genere fuit illa sancta mu-
Hest. 14. lier Hester, quæ cùm esset vxor regis, ventum est ad pe-
riculum deprecãdi pro ciuibus suis. Et cùm oraret co-
ram deo, vbi mentiri non posset, in oratione sua dixit
ita sibi fuisse illa ornamenta regalia sicut pannum men-
struatæ. Non ergo desperemus de ciuibus regni cœ-
lorum, quando eos videmus aliqua gerere Babyloniæ
negocia, aliquid terrenum in republica terrena. Nec
rursus continuò gratulemur omnibus hominibus quos
Psalm. 1. videmus agere negocia cœlestia, quia & filij pestilen-
tiæ sedent aliquando in cathedra Moysi, de quibus di-
Matth. 23. citur, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere no-
lite. dicunt enim & non faciunt. Illi in terrenis rebus
leuant cor in cœlum, isti in cœlestibus verbis trahunt
I cor in terra. Veniet autem tempus ventilabri, quando
Matth. 3. vtrunque diligentissime discernatur, ne granum ali-
quod transeat in aceruum paleæ comburendum, nec
vna stipula transeat ad massam in horreo recondendã.
Quãdiu ergo nunc permixtum est, audiamus hinc vo-
cem nostram, id est, ciuium regni cœlorum. Hoc enim
affectare debemus, tolerare hic malos, quàm tolerari à
bonis, & coniũgamus nos huic voci, & aure, & lingua,
& corde, & opere. Quod si fecerim*, nos hic loquimur
in his quæ audiuimus. Dicatur ergo primo de corpore
malo regni terreni.

EXPOSITIO PSALMI.

Quid gloriatur in malitia qui potens est? Attendite fra-
tres mei gloriam malignitatis, gloriam homi-
num malorum. Quæ est gloria? Quid gloriatur
in malitia, qui potens est? id est, qui in ma-
litia potens est, quid gloriatur? Opus est potentem es-
se, sed in bonitate, non in malitia. Aliquid magnum est
gloriari in malitia? Aedificare domum paucorum est,
destruere multorum. Quiuis ignarus potest seminare
frumenta, excolere segetem, expectare donec matu-
rescat, sed in eius fructu in quo laborauit gaudere, pau-
corum est. Vna scintilla omnem segetem incendere
quiuis potest. Suscipere infantem, natum nutrire, edu- K
care, ad iuuenilem ætatem perducere, magnum offi-
cium est: occidere vero illũ vno puncto temporis qui-
uis potest. Ergo ea quæ ad destructionem fiunt, facilli-
me fiunt. Qui gloriatur, in domino glorietur. Qui glo- 1. Cor. 1.
riatur, in bonitate glorietur. Gloriaris quia potens es
in malo, quid facturus es ô potẽs? quid facturus es? Mul-
tum te iactas, occisurus es hominem? hoc & scorpius,
hoc & vna febris, hoc & fungus malus. Huccine reda-
cta est omnis potentia tua, vt vno malo fungo coeque-
tur? Hoc ergo faciunt boni ciues Hierusalem, qui non
in malitia, sed in bonitate gloriantur: Primò vt non in
se, sed in domino glorientur: deinde vt ea quæ ad ædi-
ficationem faciunt, studiose faciant, & talia faciãt quæ
valeant ad permanendum. Quæ autem faciunt ad de-
structionem, faciant propter disciplinam proficien-
tium, nõ propter oppressionem innocentium. Huic er-
go potentiæ comparatum corpus illud terrenum, qua-
re non audiat ex his verbis, Quid gloriatur in malitia
qui potens est? *In iniquitate tota die iniustitiam cogitauit lin-
gua tua.* In iniquitate tota die, id est, toto tempore, sine
lassitudine, sine interuallo, sine pausatione. Et quando L
non facis, cogitas, vt quando aliquid mali abest à ma-
nibus, à corde non absit. Aut facis malum, aut dum non
potes facere, dicis malum, hoc est, maledicis. Aut quan-
do nec hoc potes, vis & cogitas malum. Tota die ergo,
id est, sine intermissione. Expectamus huic homini
pœnam. Parua sibi pœna est? Minaris ei. Tu cum ei mi-
naris, quò eum vis mittere, in malum? Dimitte illum in
se. Vt multum sæuias, subiecturus es bestiis: in seipsum
peior est bestiis. Bestia enim lacerare corpus eius po-
test, ipse cor suum sanum relinquere non potest. Inte-
rius in seipsum sæuit, & tu exterius plagas inquiris: imò
ora deum pro illo, vt liberetur à se. Veruntamen in hoc
psalmo fratres mei, non oratio est pro malis, aut con-
tra malos, sed prophetia quid sit euenturum malis.
Non itaque putetis ex maleuolentia psalmum aliquid
dicere. Dicitur enim in spiritu prophetiæ. Quid ergo
sequitur? Tota potentia tua, & tota cogitatio iniquita-
tis, tota die, & meditatio malignitatis in lingua tua sine
intermissione quid egit? quid fecit? *Sicut nouacula acuta
fecisti dolum.* Ecce quid faciunt sanctis mali, capillos
radunt. Quid est quod dixi? Si sint tales ciues Hieru- M
salem qui audiant vocem domini sui, regis sui dicentis, De verbis
Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem dñi. ser. 6.
non possunt occidere. Qui audiant vocem quæ mo- Matth. 10.
do ex euãgelio recitata est, Quid prodest homini si to- Matth. 16.
tum mundum lucretur, se autem ipsum perdat, & de-
trimentum sibi faciat: contemnunt omnia præsentia
bona, insuper & ipsam vitam. Et quid factura est noua-
cula Doëch, homini meditãti in hac terra regnum cœ- 1. Reg. 22.
lorum, & futuro in regnum cœlorum, habenti secum
deum, & permansuro cum deo? Quid est factura illa
nouacula? Capillos rasura, caluum factura est. Et hoc ad
Christum pertinet, qui in loco Caluariæ crucifixus est. Matth. 27.
Facit & filium Core, quod interpretatur caluitium. 1. Para. 6.
Nam isti capilli, superflua rerum temporalium signifi-
cant. Qui quidem capilli non superflue facti sunt à deo
in corpore hominum, sed ad aliquod ornamẽtum: ta-
men quia sine sensu præciduntur, illi qui adhærent cor-
de deo, sic habent ista terrena tãquam capillos. Sed ali-
quando & aliquid boni de capillis operandũ est, quan-
do frangis panem esurienti, egenum sine tecto inducis Esa. 58.
in domum tuam, si videris nudum, vestis. Postremò
etiam ipsi martyres imitantes dominũ, sanguinem pro
ecclesia

A ecclesia fundentes, audientes vocem illam. Sicut Chri-
1. Ioan 3. stus animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus
pro fratribus animas ponere: quodammodo de capil-
lis suis bene nobis fecerunt: id est, de his rebus quas po-
test amputare vel radere illa nouacula. Quia ergo &
de ipsis capillis boni aliquid fieri potest, significauit &
Luca 7. illa mulier peccatrix, quæ cùm fleuisset super pedes do-
mini, capillis suis tersit, quos lachrymis rigauit: signifi-
cans quia cùm misertus fueris alicuius, debes & subue-
nire si potes. Cùm enim misereris, tanquam lacbrymas
fundis: cùm subuenis, capillis tergis. Et si hoc cuicun-
Esaiæ 55. que, quanto magis pedibus domini? Qui sunt pedes
Rom. 10. domini? Euangelistæ sancti, de quibus dictũ est, Quàm
speciosi sunt pedes eorum qui annunciant pacem, qui
annunciãt bona. Ergo acuat nouaculam suam Doëch,
acuat dolum quantum potest, ablaturus est superflua
temporalia, nunquid necessaria sempiterna? *Dilexisti ma-
litiam super benignitatem.* Ante te erat benignitas, ipsam
diligeres. Non enim aliquid eras erogaturus, aut quod
diligeres de longinqua nauigatione allaturus eras. Be-
nignitas ante te, iniquitas ante te, compara & elige.
B Sed forte habes oculum quo videas malignitatem, &
non habes oculum quo videas benignitatem. Væ ini-
quo cordi. quod peius est, auertit se, ne videat quod
videre potest. Quid enim de talibus alio loco dictum
est? Noluit intelligere vt bene ageret. Non enim di-
Psalm. 35. ctum est, non potuit: sed noluit, inquit, intelligere vt
bene ageret: clausit oculos à luce præsenti. Et quid se-
quitur? Iniquitatem meditatus est in cubili suo: hoc est,
in interiori secreto cordis sui. Tale quid obiicitur huic
1. Reg. 22. Doëch Idumæo maligno corpori, motui terreno, non
permanenti, non cœlesti. Dilexisti malitiam super be-
nignitatem. Nam vis nosse quàm videat malus vtrun-
que, & illud potius eligat, hinc se auertat. Quare cla-
mat quando inique aliquid patitur? Quare tunc exag-
gerat quantum potest iniquitatem, & laudat benigni-
tatem, reprehendens eum qui in illo operatus est ma-
lignitatem super benignitatem? Sit ergo regula sibi ad
videndum, de seipso iudicabitur. Porrò si faciat quod
Matth. 22. scriptum est, Diliges proximum tuum tanquam teip-
& 7. sum, & quæ vultis vt faciant vobis homines bona, hæc
& vos facite illis: apud se habet vnde nouerit, quia
C quod sibi non vult fieri, non debet facere alteri. Dile-
xisti malitiam super benignitatem. Inique, inordinate,
& peruerse vis leuare aquam super oleum, demergetur
aqua, oleum supereminebit. Ponere vis sub tenebris
lucem, fugabuntur tenebræ, lux manebit. Super cœ-
lum terram vis collocare, pondere suo cadet terra in
locum suum. Tu ergo mergeris diligendo malitiam
super benignitatem. Nam nunquam benignitatem ma-
litia superabit. Dilexisti malitiam super benignitatem.

Iniquitatem magis quàm loqui æquitatem. Ante te est æqui-
tas, ante te est iniquitas. Vnam linguam habes, quò
vis eam vertis. Quare ergo potius ad iniquitatem, &
non ad æquitatem? Cibos amaritudinis non das ven-
tri tuo, & cibos iniquitatis das linguæ tuæ malignæ? Si-
cut eligis quo vescaris, sic elige quod loquaris. Præponis
ergo iniquitatem æquitati, & præponis malitiam be-
nignitati. Tu quidem præponis, sed supra esse quid po-
test nisi benignitas & æquitas? Sed tu imponendo te
quodammodo super ea quæ necesse est vt deorsum
eant, nõ illa facies esse supra bona, sed tu cum eis mer-
gêris in mala. Propter hoc sequitur in psalmo: *Dilexisti
omnia verba submersionis.* Eripe ergo te si potes à submer-
sione. Naufragium fugis, & plumbum amplecteris.

Si non vis mergi, tabulam apprehende, ligno portare, D
crux te perducat. Nunc ergo quia Doëch es Idumæus, 1. Reg. 22.
motus & terrenus, quid facis? Dilexisti omnia verba
submersionis. *Linguam dolosam.* Expressit verba sub-
mersionis, linguam dolosam. Quid est lingua dolosa?
Ministra fallaciæ est lingua dolosa, aliud in corde ge-
stantium, aliud ore promentium. Sed in his subuersio,
in his submersio est. *Propterea deus destruet te in finem.* Et si
nũc videris virere tanquam fœnum in agro ante æstum
solis. Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt Esaiæ 40.
flos fœni. Fœnum aruit & flos decidit, verbum autem
domini manet in æternum. Ecce quò te teneas, ad id
quod manet in æternum. Nam ad fœnum, & ad florem
fœni si te tenueris, quoniam fœnum arescet, & flos de-
cidet, destruet te deus in finem. Et si non modo, certe
in finem destruet, quando illud ventilabrum venerit,
& aceruus paleæ à massa separatus fuerit. Nónne massa Matth. 3.
in horreo, & palea in ignem? Nónne totus iste Doëch & 13.
ad sinistram stabit, quando dicturus est dominus, Ite in Matth 25.
ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius?
Destruet ergo te deus in finem. *Euellet te & emigrabit te
de tabernaculo tuo.* Modo ergo Doëch iste Idumæus est E
in tabernaculo, sed seruus non manet in domo in æter- Ioan. 8.
num. Operatur & iste aliquid boni, & si non factis suis,
saltem verbis dei, vt in ecclesia quando sua quærit, Philip. 2.
saltem quæ Christi sunt dicat. Sed emigrabit te de ta-
bernaculo, Amen dico vobis, perceperunt mercedem Matth. 6.
suam. *Et radicem tuam de terra viuentium.* Ergo in terra
viuentium nos debemus habere radicem. Radix no-
stra ibi sit. In occulto est radix. Fructus videri possunt,
radix videri non potest. Radix nostra, charitas nostra:
fructus nostri, opera nostra. Opus est vt opera tua de
charitate procedant, tunc est radix tua in terra viuen-
tium. Inde eradicabitur iste Doëch, nec omnino po- 1. Reg. 22.
terit ibi permanere, quia nec altius ibi fixit radicem.
Sed quomodo illa semina in petra etsi radicem emit- Matth. 13.
tunt, tamen quia humorem non habent, sole orto con-
tinuò arescunt. At verò illi qui altius figunt radicem,
quid audiunt ab apostolo? Flecto genua mea pro vo- Ephes 3.
bis ad patrem domini nostri Iesu Christi, vt sitis in cha-
ritate radicati & fundati. Et quia ibi iam radix, vt pos-
sitis, inquit, comprehendere quæ sit altitudo, latitudo,
longitudo & profundum. Scire etiam supereminen-
tem scientiam charitatis Christi, vt impleamini in om- F
nem plenitudinẽ dei. Talibus fructibus digna est tan-
ta radix, tam simplex, tam germinans in germina, tam
alta & fundata & profunda. At verò huius radix era-
dicatur de terra viuentium. *Et videbunt iusti & timebunt,
& super eum ridebunt.* Quando timebunt? Quando ride-
bunt? Intelligamus ergo & discernamus duo ista tem-
pora satis vtiliter timendi & ridendi. Quamdiu enim
sumus in hoc seculo, nondum est ridendum, ne postea
ploremus. Legimus quid seruetur in finẽ huic Doëch, 1. Reg 22.
legimus & quia intelligimus & credimus, videmus sed
timemus. Hoc ergo dictum est, Videbunt iusti & ti-
mebunt. Quamdiu timemus quid euenturum sit in fi-
nem malis, quare timemus? Quia dixit apostolus, In ti- Philip. 2.
more & tremore vestram ipsorum operamini salutem.
Quia dictum est in psalmo, Seruite domino in timore, Psalm 2.
& exultate ei cum tremore. Quare cum timore? Quia
propter hoc ait apostolus, qui se putat stare, videat 1. Cor 10.
ne cadat. Quare cum tremore? Quia dicit alibi, Fra-
tres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, Galat. 6.
vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu
lenitatis, intendens teipsum, ne & tu tenteris. Ergo

G Iusti qui sunt modo, qui viuunt ex fide, sic vident istum
Doëch, quid illi euenturum sit, vt tamen timeant & si-
bi. quid enim sunt hodie, sciunt: quid cras futuri sint,
nesciunt. Modo ergo videbũt iusti & timebunt. Quan-
Rom. 1. do autem ridebunt? Quando transierit iniquitas, quan-
do transuolauerit, sicut iam ex magna parte transuola-
uit tempus incertum, quãdo fugatæ fuerint tenebrę hu-
ius seculi, in quibus modo nos ambulamus ad lucernã
scripturarũ, & ideo timemus tanquam in nocte. Ambu-
lamus enim ad propbetiam, de qua dicit apostolus Pe-
2. Pet. 1. trus, Habemus certiorem propheticum sermonem, cui
bene facitis intendentes sicut lucernæ lucenti in obscu-
ro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cor-
dibus vestris. Quandiu ergo ad lucernam ambulamus,
necesse est vt cum timore viuamus. Cùm autem vene-
rit dies vester, id est, manifestatio Christi, de qua idem
Coloss. 3. dicit apostolus, Cùm Christus apparuerit vita vestra,
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc iusti
1. Reg. 22. videbunt & irridebunt super istum Doëch. Non est
enim iam subueniendi locus quomodo nunc, quando
vides hominem iniuste viuentem, vis cum illo labora-
re vt corrigas: quia qui iniustus est, conuersus poterit
H iustus esse, quomodo & iustus auersus poterit iniustus
esse. Itaque nec de te præsumas, nec de illo desperes, &
da operam quantum potes si benignus es, si non dili-
gis malitiam super benignitatem, vt ambulantem ho-
minem in via mala & errantem, corrigas ad viam bo-
nam. Tunc verò cùm venerit iudicij tempus, correctio-
nis locus non erit, sed tantùm damnationis, & erit ibi
pœnitẽtia, sed infructuosa, quia sera. Vis vt fiat fructuo-
sa? non sit sera. Considera, hodie te corrige. Reus es,
ille iudex est: corrige reatum tuum, & gaudebis ad iu-
dicem. Hodie enim hortatur te ne iudicet te: & qui iu-
dex tuus futurus est, ipse est hodie aduocatus tuus. Tũc
ergo fratres restat ridendi tempus. Nam ipsam irrisio-
nem iniquorum, quæ futura est à iustis, significauit liber
Prouerb. 1. ille Sapientiæ. In suorum enim amicorum animas cùm
transfert se sapiẽtia factura est quod dixit, Increpabam
& non exaudiebatis: loquebar, & meis sermonibus non
intendebatis, & ego vestræ perditioni superridebo.
Hoc fiet à iustis in istum Doëch. Modo autem videa-
mus & timeamus, ne boc simus quod in eum dicimus.
I Et si eramus hoc, esse desinamus, vt modo timentes
postea rideamus. Quid autẽ tunc dicent qui ridebunt?
Et super eum ridebunt. *Et dicent, ecce homo qui non posuit
deum adiutorem suum.* Videte corpus terrenum. Quantum
habebis, tantus eris: prouerbium auarorum, rapacium,
innocentes opprimentium, res alienas inuadentium,
De tempore commẽdata negantiũ. Quale hoc prouerbium? Quan-
serm. 139. tum habebis, tantus eris? id est, quãtum habueris pecu-
niæ, quantum plus acquisieris, tanto plus poteris. Ecce
homo qui non posuit deum protectorem suum. *Sed spe-
rauit in multitudine diuitiarum suarum.* Non dicat pauper
forte malus, ego nõ sum de hoc corpore. Audiuit enim
prophetam dicentem, Sperauit in multitudine diuitia-
rum suarum: continuò si pauper est attendit pannos
suos, respexit iuxta se forte diuitem in populo dei or-
natius vestitum, & ait in corde suo: De isto dicit, nun-
quid de me? Noli inde te excipere, noli separare, nisi vi-
deris & timueris vt postea rideas. Nam quid tibi pro-
dest si eges facultate, & ardes cupiditate? Quando do-
minus noster Iesus Christus abeunti à se illi diuiti con-
Matth. 19. tristato dixerat, Vade vende omnia quæ habes, & da
pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni seque-
re me: & magnam desperationem diuitibus prænun-
ciarat, vt diceret, Facilius posse camelum transire per K
foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlo- Ibidem.
rum: nónne continuò discipuli contristati sunt dicen-
tes apud seipsos, Quisnam poterit saluari? Ergo quando
dicebant, quisnam poterit saluari, diuites paucos atten-
debant. Latebat eos tãta pauperum multitudo? Nõ sibi
poterant dicere, si difficile est, imò est impossibile, vt
intrent diuites in regnum cœlorum, sicut impossibile
est vt intret camelus per foramen acus: omnes paupe-
res intrant in regnum cœlorum, diuites soli excludun-
tur? Quot sunt enim diuites? At verò pauperum milia
innumerabilia. Non enim tunicas inspecturi sumus in
regno cœlorum, sed vestis cuiusque fulgor iustitiæ de-
putabitur. Erunt ergo pauperes æquales angelis dei, in- Matth. 22.
duti stolis immortalitatis, & fulgebunt sicut sol in re-
gno patris sui. Quid nobis est de diuitibus paucis soli-
citos esse aut laborare? Non hoc senserunt apostoli, sed
cùm dominus hoc dixisset, Facilius est camelũ transire Matth. 19.
per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum
cœlorum: illi apud se dicentes, Quisnam poterit salua- Matth. 19.
ri? quid attẽderunt? Non facultates, sed cupiditates. Vi-
derunt enim etiam ipsos pauperes, etsi non habentes
pecuniam, tamen habere auaritiam. Et vt noueritis nõ L
pecuniam in diuite, sed auaritiam condemnari, aduer-
tite quod dico. Respicis illum diuitem stãtem iuxta te
& forte in illo est pecunia & non est auaritia, in te non
est pecunia & est auaritia. Pauper vlcerosus, ærumnosus, Luc. 16.
linctus à canibus, non habẽs opem, non habens escam,
non habens forte ipsam vestem, ablatus est ab angelis
in sinum Abrahæ. Eia tu pauper gaudes modo, nũquid
nam tibi & vlcera optãda sunt? Nónne patrimonium
tuum sanitas est? Non est in boc Lazaro meritum pau-
pertatis, sed pietatis. Nam vides qui sublatus est, non vi-
des quò sublatus est. Quis est sublatus ab angelis? Pau-
per ærumnosus, vlcerosus. Quò sublatus est? In sinum
Abrahæ. Lege scripturas, & inuenies diuitem Abraham. Genes. 13.
Vt noueris quia non diuitiæ puniuntur, habebat Abra-
ham multum auri, argenti, pecorũ, familiæ. Diues erat,
& in eius sinum Lazarus pauper sublatus est, In sinu di- Luc. 16.
uitis pauper. An potius ambo deo diuites, ambo cupi-
ditate pauperes? Quid ergo in hoc Doëch culpat scri-
ptura? Nõ dixit, Ecce homo qui fuit diues: sed, ecce ho- Psalm. 52.
mo qui nõ posuit deum adiutorem suum, sed sperauit M
in multitudine diuitiarũ suarum. Non quia habuit di-
uitias, sed quia in ipsis sperauit, & in deo non sperauit.
Ideo damnatur, ideo punitur, ideo mouetur de taber-
naculo tanquã motus ille terren*, sicut puluis quẽ pro-
iicit ventus à facie terræ, ideo extirpatur radix eius de
terra viuentium. Nunquid huic similes sunt diuites, de
quibus Paulus apostolus loquitur, Pręcipe diuitibus hu- 1. Tim. 6.
ius mundi, nõ superbè sapere, sicut Doëch, neque spe-
rare in incerto diuitiarum, sicut ipse sperauit in multi-
tudine diuitiarũ suarum: sed in deo viuo, non quomo-
do iste qui non posuit deũ adiutorem suum? Denique
illis quid præcepit? Diuites sint in operibus bonis, fa-
cilè tribuãt, communicent. Et quid si facile tribuerint,
si communicauerint non habenti, intrabunt per fora-
men acus? Intrabunt planè. Nã & pro illis iam ipse ca- Matth. 19.
melus intrauit. Ipse enim prior intrauit, quem sicut ca-
melum nemo sarcina passionis oneraret, nisi ipse se in
terram deponeret, quia & ipse hoc dixit, Quod homi-
nibus impossibile est, deo facile est. Dãnatur ergo iste
Doëch, timeant de illo modo iusti, rideant super eum
postea iusti. Meritò enim dãnatur, qui nõ posuit deum
adiutorem suũ, sicut tu, qui forte habes pecuniam, sed
de deo

A de deo præsumis, non de pecunia. Et sperauit in mul-
titudine diuitiarum suarum. Similis factus est illis, qui
cùm dicerent, Beatus populus cui hæc sunt, id est, ista
terrena: Retulit continuò iste qui insultat huic Doëch,
Psalm.143. Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Nam il-
la in quibus dixerunt, beatum populum enumerat psal-
mus, Locuti sunt enim tanquā filij alieni, tanquam iste
Ibidem. Doëch Idumæus, id est, terrenus: os eorum locutum est
vanitatem, dextera eorū dextera iniquitatis. Quorum
filij ipsorum sicut nouellæ constabilitæ in iuuentute
sua: filiæ eorum compositæ & ornatæ sicut similitudo
templi. Cellaria eorum plena, eructātia ex hoc in hoc.
Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis,
boues eorum crassæ: Non est ruina sepis, nec exitus, ne-
que clamor in plateis eorum. Quasi magnam fœlicita-
tem videntur habere pacis terrenæ. Sed ille qui terre-
Psalm.1. nus est, etiā motus est, id est, tanquam puluis quem pro-
iicit ventus à facie terræ. Denique quid in illis repre-
henditur? Non quia ista habuerint, nam & boni habēt
ista. Sed quid? Hoc intendite ne passim diuites repre-
hendatis, & rursus ne de paupertate & egestate præsu-
B matis. Si enim non est præsumēdum de diuitiis, quanto
magis non est præsumendum de paupertate, sed de deo
viuo? In quo ergo isti notantur? Quia beatum dixe-
runt populum cui hæc sunt. Ideo filij alieni, ideo os
eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dex-
Psalm.143. tera iniquitatis. Tu autē quid? Beatus populus cuius est
dominus deus ipsius. Ergo isto damnato quid? Spera-
uit in multitudine diuitiarum suarum: *Et præualuit in va-
nitate sua*. Quid enim vanius eo, qui putat plus valere
nummum quàm deum? Ergo isto damnato qui dixit,
Beatum populū cui hæc sunt, tu quid dicis? Beatus po-
pulus cuius est dominus deus ipsius. Quid de te sentis?
Quid tibi speras? Ego autem, iam modo corpus illius
audi, *Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei.* Non vnus
homo loquitur, sed oliua illa fructifera, vnde amputati
Rom.11. sunt superbi illi rami, & insertus humilis oleaster. Si-
cut oliua fructifera in domo domini. *Speraui in miseri-
cordia dei.* Ille quid? In multitudine diuitiarum sua-
rum, ideo radix eius euelletur de terra viuentium. Ego
autem quia sicut oliua fructifera in domo dei, cuius ra-
dix nutritur non eradicatur, speraui in misericordia
C dei. Sed forte modo, Nam & hinc errant homines ali-
quando. Deum quidem colunt, & non sunt iam similes
isti Doëch. Sed quamuis de deo præsumant ad tempo-
ralia: tamen vt dicant sibi, colo deum meum, qui me
facturus est diuitem in terra, qui mihi filios daturus est,
qui mihi vxorem daturus est. Talia quidem nō dat nisi
deus, sed non vult se propter talia diligi deus. Ideo e-
nim sæpe ista dat & malis, vt aliud ab illo discant quæ-
rere boni. Quomodo ergo tu dicis, Speraui in miseri-
cordia dei? Forte ad temporalia adipiscenda: imò

In æternum & in seculum seculi. Quod dixit in æternum,
repetere voluit adiiciendo in seculum seculi, vt confir-
maret ibi repetendo, quàm fundatus esset in dilectione
regni cœlorum, & in spe æternæ felicitatis. *Confitebor
tibi in seculum quoniam tu fecisti.* Quid fecisti? Doëch dam-
nasti, Dauid coronasti. Confitebor tibi in seculū quo-
niam tu fecisti. Magna confessio, quoniam tu fecisti.
Quid fecisti, nisi hæc ipsa quæ supra dicta sunt, vt tan-
quam oliua fructifera in domo dei sperarem in miseri-
cordia dei in æternum, & in seculum seculi? Tu fecisti,
impius iustificare se non potest. Sed quis est qui iusti-
Rom.4. ficat? Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem acce-
pisti, quid gloriaris quasi non acceperis, quasi ex te ha- D
beas? Absit vt & ego sic glorier, ait iste qui oppositus est
contra Doëch, qui tolerat Doëch in terra, donec emi-
gret ille de tabernaculo, & eradicetur de terra viuen-
tium. Nō glorior quasi non acceperim, sed in deo glo-
rior. Et cōfitebor tibi quoniam tu fecisti: id est, quia tu
fecisti, non ex meritis meis, sed ex misericordia tua.
Ego enim quid feci? Si recolas, prius fui blasphemus & 1.Tim.1.
persecutor & iniuriosus. Tu autem quid fecisti? Sed mi-
sericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Con-
fitebor tibi in seculum, quoniam tu fecisti. *Expectabo no-
men tuum quoniam iocundum est.* Amarum est seculum, sed
nomen tuum iocundum. Et si dulcia quædam sunt in
seculo, sed cum amaritudine digeruntur. Præponitur
nomen tuum non solùm amaritudini, sed etiā iocun-
ditati. Narrauerunt etenim mihi iniusti delectationes Esa.18.
suas, sed non sicut lex tua domine. Neque enim si ni-
hil dulce esset martyribus, tantas tribulationum ama-
ritudines æquo animo sustinerent. Amaritudo eorum
à quouis sentiebatur, dulcedinem eorū non facilè quis-
quam gustare poterat. Nomen ergo dei iocundum est
amantibus deum super omnes iocunditates. Expectabo E
nomen tuum, quoniam iocundum est. Et cui probas
quia iocundum est? Da mihi palatū cui iocundum est,
Lauda deum quantum potes, & exaggera dulcedinem
eius quibus valueris verbis. Homo nesciēs quid sit mel,
nisi gustauerit, quid dicas nescit. Ideo magis ad experi-
mentum te inuitans psalmus, quid ait? Gustate & vi- Psalm.33.
dete quoniam suauis est dominus. Gustare non vis, &
dicis, iocundum est. Quid iocundum est? Si gustasti,
in fructu tuo inueniatur, non in solis vocibus tantum-
modo tanquā in foliis, ne maledicto domini arescere Matth.21.
tāquam illa ficulnea merearis. Gustate, inquit, & vide-
te quoniam suauis est dominus. Gustate & videte, Tunc
videbitis, si gustaueritis. Homini autem non gustanti
vnde probas? Laudando iocunditatem nominis dei,
quātacunque dixeris, verba sunt. Aliud est gustus. Ver-
ba laudis eius audiunt & impij, non autem gustāt quàm
iocundum est, nisi sancti. Proinde iste sentiens dulce-
dinem nominis dei, & volēs explicare & volens osten- F
dere, nec inueniēs quibus: etenim sanctis non opus est,
vt ostendat, quia & ipsi gustant, & norunt, Impij autem
sentire non possunt, quod gustare nolūt. Quid ergo fa-
cit de iocunditate nominis dei? Tulit se continuo à
turbis impiorum, Et expectabo, inquit, nomen tuum,
quia iocundum est. *In conspectu sanctorum tuorum.* Iocun-
dum est nomē tuum, sed non in conspectu impiorum.
Ego quàm dulce sit scio, sed his qui gustauerunt.

In psalmum quinquagesimum secundum
Enarratio.

PSALMVM istum vobiscū tractandum quan-
tum dominus suggerit suscepimus. Iubete fra
tres vt velimus, & orate vt possimus. Si quid
festinatione forte prætermisero, Implebit in vobis qui
& nobis dare dignatur quod dicere potuerimus.

Titulus eius est:
In finem pro Amalech † intellectus ipsi Dauid. † Maelech.

PRo Amalech, sicut in Hebræorum interpretationi-
bus nominum inuenimus, videtur dicere pro par-
turiente siue dolente. Quis autem in hoc seculo par-
turiat & doleat, agnoscunt fideles, quia inde sunt. Chri-
stus hic parturit, Christus hic dolet, caput est sursum,
membra deorsum. Neque enim non parturiēs nec do-
lēs diceret, Saule Saule, quid me persequeris? Quo per- Act.9.
sequente parturiebat, cum conuersum parturire fecit.

A hoc quod dictum est, quod de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum? Quærentis enim verba sunt, non scientis, deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Et tanquam inuenisset quod quæsiuit inspiciendo, & de cœlo prospicien-
Psalm.13. do, dicit sententiam. *Omnes declinauerunt, simul inutiles fa-*
Rom.3. *cti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Duæ quæstiones oriuntur aliquantulum difficiles. Si enim respicit de cœlo deus, vt videat si est intelligens aut requirens deum, subintrat cogitatio imprudẽti, quia non omnia nouit deus. Hæc vna quæstio est. Quæ est altera? Si nõ est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: quis est ille qui parturit inter malos? Illa ergo sic soluitur quæstio, quia plerunque ita loquitur scriptura, vt quod dono dei creatura facit, deus facere dicatur: vt verbi gratia cum misereris pauperis, quia dono dei facis, deus miseretur. Cùm cognoscis qui sis, quia illo al-
Psalm.17. lucente facis, si is es qui dicas, Tu illuminabis lucernam meã domine, deus meus illumina tenebras meas: quod deo donante & faciente cognoueris, ille cognoscit.
B nam vnde est, Tentat vos dominus deus vester, vt sciat
Deuter.13. si diligatis illum? Quid est vt sciat? Vt dono suo scire vos faciat. Sic ergo & hic, deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Adsit ipse & donet nobis, vt quod cor nostrum fecit concipere, faciat & parere. Apostolus dicit,
1.Cor.2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Hoc spiritu ergo quo cognoscimus quæ à deo donata sunt nobis, discernim⁹ inter nos & eos quibus hæc donata non sunt, & ex nobis illos cognoscimus, quia si nos aliquod bonum habere non potuisse intelligimus, nisi illo donante & largiente, à quo sunt omnia bona, simul intelligimus nihil tale posse habere eos quibus hæc deus nõ donauit. Ista dignoscentia nobis ex spiritu dei est: & eo quo videmus hoc, deus videt, quia id deus facit vt videamus. Hinc enim dictum
1.Cor.2. est & illud, Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudinem dei: non quia ille scrutatur qui nouit omnia, sed quia tibi donatus est spiritus qui & te scrutari facit. Et quod dono ipsius tu facis, ille facere dicitur, quia sine illo tu non faceres: ergo deus facere dicitur cum tu
C facis. De dono spiritus filiorum, quibus datus est spiritus dei, respiciunt super filios hominũ, vt videant si est intelligens aut requirens deũ. Sed quia id dono dei & spiritu dei faciũt, deus hoc facere dicitur, velut prospicere & videre. Quare autem de cœlo, si hoc homines
Philip.3. faciunt? Quia dicit apostolus, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde enim hoc facis vt videas, vnde prospicis vt intelligas? Nónne corde? Si corde hoc facis Christiane, vide si sursum cor habeas. Si sursum cor habes, de cœlo in terram prospicis. Et quia hoc dono dei facis, deus de cœlo prospicit super filios hominum. Illa igitur quæstio pro modulo nostro sic soluta est. Quid est quod prospicientes agnoscimus? Quid est quod prospiciens deus agnoscit? Quicquid hic donat, agnoscit. Audi quid, Quia omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, nõ est qui faciat bonũ, non est vsque ad vnum. Quæ igitur illa quæstio est, nisi quam paulò antè commemoraui? Si non est qui faciat bonũ, nõ est vsque ad vnum: nemo restat qui gemat inter malos. Expecta, inquit dominus, noli cito ferre sententiam. Donaui hominibus bene facere, sed ex me, inquit, non ex se. Ex se enim mali sunt. Filij enim hominũ sunt quando male faciunt: quando bene, filij dei. Hoc enim facit D deus ex filiis hominum filios dei, quia ex filio dei fecit deus filium hominis. Videte quæ sit illa participatio diuinitatis: promissa quidem est nobis participatio diuinitatis. Mentitur qui promisit, si non est prior factus particeps mortalitatis. Filius enim dei particeps nostræ mortalitatis effectus est, vt mortalis homo fiat particeps diuinitatis suæ. Qui tibi promisit communicãdum tecum bonũ suum, prius tecum communicauit mala tua. Qui tibi promisit diuinitatem, ostendit in te charitatẽ. Ergo tolle quod homines filij dei sunt, remanet quod filij hominum sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. *Nónne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum in cibo panis.* Nónne scient? Nónne illis ostendetur? Dic, minare, loquere ex parturiente & dolente. Populus enim tuus deuoratur in cibo panis. Est ergo hic populus dei qui deuoratur? Certe non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Respondetur ex illa regula. Sed iste populus qui deuoratur, iste populus qui patitur malos, iste qui gemit & parturit inter malos, iam ex filiis hominum filij dei facti sunt, & ideo deuoratur. Consilium enim inopis confudistis, Psalm.13.
quoniam dominus spes eius est. Plerunque enim vt de- E
uoretur populus dei, hoc ipsum in illo contemnitur, quia populus dei est. Rapiã, inquit, & expoliem si Christianus est, quid mihi facturus est? Loquitur pro illo qui loquitur pro parturiente, & minatur deuorantibus,
dicens: Nónne scient omnes qui operantur iniquita- Psalm. 49.
tem? Nam & ille qui videbat furem & concurrebat cum eo, & cum adulteris portionem suam ponebat, sedens aduersus fratrem suum detrahebat, & aduersus
filium matris suæ ponebat scandalum, dixit in corde Ibidem.
suo, non est deus. Ideo hoc illi dicitur, hæc fecisti & tacui, Suspicatus es iniquitatem quòd ero tui similis: hoc est, non ero deus, si ero tibi similis. Sed quid sequitur? Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Sic & hic arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Non vis modo nosse vt tibi displiceas, nosces vt plangas. Non enim demonstraturus est deus iniquis iniquitatẽ suam? Si non est demonstraturus, qui erunt qui dicturi sunt,
quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia Sapient.5.
quid contulit nobis? Tunc ergo scient qui modo scire
nolunt. Nónne scient omnes qui operantur iniquita- F
tem, qui deuorant populum meum in cibo panis? Quid addidit, in cibo panis? Tanquam panem manducant populum meum. Cætera enim quæ manducamus, possumus modo illa, modo illa, non semper hoc olus, non semper hanc carnem, non semper hæc poma, semper autem panem. Quid est ergo, deuorant populũ meum in cibo panis? Sine intermissione, sine cessatione deuorant, qui deuorant populum meum in cibo panis.

Deum non inuocauerunt. Consolatur gementem, & maxime ex commemoratione, ne imitando malos, qui plerunque prosperantur, delectetur fieri malus. Seruatur tibi quod tibi promissum est, spes illorum præsens est, tua futura est: sed illorũ fluxa, tua certa: illorum falsa, tua vera. Illi enim deum non inuocauerunt. Nónne quotidie tales rogant deum? Non rogant deum. Attendite si possimus hoc dicere adiuuante ipso deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, caste amari: nõ propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat deum vt diues fiat, deum non inuocat, hoc enim inuocat quod ad se vult venire. quid enim est inuocare, nisi vocare in se? In se ergo vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cùm dicitur,

G deus da mihi diuitias: non vis vt ipse deus ad te veniat, sed vis vt diuitiæ veniant ad te. Quod vis vt ad te veniat, hoc inuocas. Si autem deum inuocares, ipse ad te veniret, ipse esset diuitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam. Deus non implet arcam, sed pectus. Quid tibi prosunt exteriores diuitiæ, si te interior premit egestas? Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem & terrenam felicitatem inuocant deum, non inuocant deum. Propterea quid de illis sequitur? *Ibi timuerunt timore vbi non erat timor.* Nunquid enim timor est, si quis perdat diuitias? Non est ibi timor, & ibi timetur. Si quis autem perdat sapientiam, ibi vere timor est, & ibi non timetur. Audi, dignosce, tales intellige. Commendatur nescio cui saccellus, non vult reddere, pro suo computat, non putat posse repeti, iam pro suo habebit, reddere detrectat: videat quid timeat amittere, & quid nolit habere: in dubium veniunt pecunia & fides, quæ preciosior est, ibi grauius damnum timendum est. Tu autem vt aurum teneas, fidem perdis. Grauiori damno percuteris, & tu
H de lucro lætatus es. Ibi timuisti timore, vbi non erat timor. Redde pecuniam: parum dico redde, perde pecuniam ne fidem perdas. Tu autem reddere pecuniam timuisti, & fidem perdere voluisti. Martyres non aliena tulerunt, sed etiam suam fidem ne amitterent, propria contempserũt. Et parum fuit perdere pecuniam quando proscripti sunt, perdiderunt & animam suam quando passi sunt: *Math.10.* perdiderunt animam, vt in vitam æternam inuenirent eam. Ergo ibi timuerunt vbi timendum est. Illi verò qui Christo dixerunt, non est deus, *Ioan.11.* ibi timuerunt vbi non est timor. Dixerunt enim, Si dimiserimus eum, venient Romani & tollẽt nobis & locum & regnum. O stultitia & imprudentia, dicens in corde suo, non est deus. Timuisti perdere terram, & perdidisti cœlum, timuisti ne venirent Romani, & tollerent tibi locum & gentem, nunquid tibi tollerent deum? Quid ergo restat? Quid nisi vt iam fatearis, quia tenere voluisti, & tenendo male amisisti? Perdidisti enim & locum & gentem occidendo Christum, & perdidisti & locum & gentem & Christum. Timendo occiderunt Christum. Sed quare hoc? *Quoniam deus dissipat ossa hominibus placentium.* Et volentes placere hominibus, *Ibidem.* timuerunt perdere locum: Christus autem ipse de quo dixerunt, non est deus, maluit displicere hominibus talibus, quales illi erant, filiis hominum: non autem filiis dei maluit displicere. Inde dissipata sunt ossa eorum, illius ossa nemo confregit. *Confusi sunt quoniam deus spreuit eos.* Reuera fratres, quantum ad illos attinet, magna illis accessit confusio in loco in quo crucifixerunt dominum, quem ideo crucifixerunt ne *Ioan.11.* perderent gentem & locum & regnum: non enim ibi sunt Iudæi. Deus ergo spreuit eos, & tamen spernendo admonuit illos vt conuertantur. Modo cognoscant Christum, & dicant, deus est, quem dixerunt non est deus. Redeant ad hæreditatem paternam, ad hæreditatem Abrahæ Isaac & Iacob, possideant cum ipsis vitam æternam, & si vitam temporalem amiserunt. Quare hoc? Quia ex filiis hominum facti sunt filij dei. Nam *Psalm.19.* quandiu sic manent & conuerti nolunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: confusi sunt, quoniam deus spreuit eos, & tanquam ad ipsos conuersus ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* O stulti, increpastis, insultastis, colaphizastis, sputis illiuistis, spinis coronastis, in crucem erexistis. Quem? Quis dabit ex Sion salutare Israël? Nonne ipse de quo dixistis, non est deus. K

In auertendo dominus captiuitatem populi sui. Non enim auertit captiuitatem populi sui, nisi qui voluit inter vestras manus esse captiuus. Sed qui hoc intelligent?

Exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Vere Iacob & vere Israël, minor ille cui seruiuit maior, ipse exultabit, quia ipse cognoscet Israël. *Genes.25.*

In psalmum quinquagesimum tertium
Enarratio.

PSALMI huius titulus habet fructum prolixitatis suæ si intelligatur. Et quia psalmus breuis est, compensemus in mora tituli, quod in psalmo non immorabimur. Inde enim pendet omnis versus qui cãtatur. Si quis itaq; cognoscat quod in domus fronte præfixum est, securus intrabit: nec cùm intrauerit, errabit. Hoc enim in ipso poste prænotatũ est, quomodo interius nõ erretur. Titulus eius sic se habet,

In finem in hymnis intellectus ipsi David, cum venerunt Ziphæi & dixerunt ad Saul, Nónne ecce David absconditus est apud nos? Quòd Saul persecutor erat sancti viri Dauid, optime nouimus: quòd figurã gerebat Saul temporalis regni, non ad vitam, sed ad mortem pertinentis, & hoc ve- L stræ charitati nos commendasse meminimus. Itémque quòd ipse Dauid figuram gerebat Christi, vel corporis Christi, & nosse debetis, & recolere quod iam nostis. Quid ergo Ziphæi? Vicus quidam erat Ziph, cuius ha- *1.Reg.23.* bitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regione se absconderat Dauid, cum eum vellet Saul inuenire & occidere. Isti ergo Ziphæi cùm hoc cognouissent, prodiderunt eum regi persecutori, dicentes, Nónne ecce Dauid absconditus est apud nos? Nihil quidem profuit illis proditio eorum, & ipsi Dauid nihil obfuit. Nanque animus eorum malignus demonstratus est: Saul verò nec post eorum proditionem potuit comprehẽdere Dauid, sed potius in ipsius regionis quadam *1.Reg.24.* spelunca, cùm eius manibus datus esset occidendus Saul, pepercit illi Dauid: & quod habebat in potestate, non fecit. Ille autem quærebat facere quod in potestate non habuit. Ziphæi ergo illi viderint qui fuerint, quos nobis psalmus ex illorum occasione intelligendos offerat, videamus. Si quæramus ergo quid interpretentur Ziphæi, inuenimus, florentes. Florentes ergo nescio *1.Reg.23.* qui inimici erant sancto Dauid, florentes latenti. Inue- M nimus ergo eos in genere humano, si psalmum intelligere volumus. Inueniamus hic primò Dauid latentem, & inueniemus ei aduersarios florentes. Attende Dauid latentem. Mortui enim estis, dicit apostolus membris *Coloss.3.* Christi, & vita vestra abscódita est cum Christo in deo. Isti ergo latentes quando erunt florentes? Cùm Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Quando erunt isti florentes, tunc erunt illi Ziphæi arescentes. Cui nanque flori illorum comparetur gloria, attendite. Omnis caro fœnum, & *Esaiæ 40.* omnis honor carnis vt flos fœni. Quis finis? Fœnum aruit, & flos decidit. Vbi tunc erit Dauid? Vide quid sequitur, Verbũ autem domini manet in æternum. Illa ergo duo genera hominũ sunt, quæ & distinguere debetis, & eorum alterum eligere. Quid enim tibi prodest nosse, si eligere piger es? Equidem nunc eligendi potestas adiacet, veniet tempus quando tibi potestas deerit eligendi, cùm iam deus sententiam non differet iudicandi. Qui sunt enim isti florentes Ziphæi, nisi corpus illud Doech Idumæi, de quo iam locuti sumus charitati vestræ ante paucos dies: de quo dictũ est, Ecce ho- *Psalm.51.* mo qui non posuit deum adiutorem suum, sed sperauit

in multi-

A in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua? Isti sunt florentes filij seculi, quos modo ex Euangelio audistis, quia in sua generatione astutiores sunt filiis lucis. *Luc.16.* Etenim ipsi videntur prospicere in posterum, quod nesciunt vtrum veniant. Audistis quid fecerit domino suo villicus ille faciens sibi bonum de rebus domini sui, & largiens debitoribus illius, vt cum amotus esset à villicatione, susciperetur ab eis. Et quāuis fraudem fecerit domino suo, tamen cor eius laudauit dominus eius, non attēdens ad damnum suum, sed ad eius ingenium. Quanto magis nos debemus ipso domino nostro Iesu Christo admonente facere nobis amicos de mammona iniquitatis? *Ibidem.* Mammona enim diuitiæ interpretatur. Nostræ autem diuitiæ ibi sunt vbi est domus nostra æterna in cœlis. Proinde pecuniam temporalem illi appellant diuitias, qui nisi temporaliter florere non possunt, nec in æternum sibi ex his amicos facere volunt, quia veras diuitias non nouerunt. Has ergo diuitias solas iniquitas putat, florens ad tempus vt fœnum. Hi sunt Ziphæi inimici Dauid florentes in seculo. Hos aliquando attendunt etiam filij lucis infirmi, & nutant eis pedes cum viderint malos fœlicitate florere, & dicunt apud seipsos, Quid mihi prodest innocentia? Quid mihi confert quòd deo seruio, quòd mandata eius custodio, quòd neminem premo, nemini aliquid rapio, nulli noceo, quod possum præsto? Ecce hæc omnia facio, & florent illi, ego laboro. Quid enim & tu Ziphæus vis esse? Florent in seculo, arescent in iudicio, & post ariditatem in ignem æternum mittētur. Hoc velis & tu: ignoras quid tibi promiserit qui ad te venit, quid in seipso hic ostenderit. Si flos Ziphæorū appetendus esset, ipse dominus tuus nōnne & in hoc seculo floruisset? An verò deerat illi vt hic posset florere? Sed hic maluit inter Ziphæos latere, & dicere Pontio Pilato interroganti tanquam & ipsi flori Ziphæorum, & suspecto de regno eius, Regnum meum non est de hoc mūdo. *Ioan.18.* Dauid petiuit apud Ziphæos Ecclesiam quasi latens inter florentes huius seculi homines, quia bonum Ecclesiæ intus est. Ergo hic latebat, & omnes boni latent hic, quia bonum eorum intus est, absconditum est, in corde est, vbi fides, vbi charitas, vbi spes, vbi thesaurus illorum. Nunquid hæc bona apparēt in seculo? Et hęc bona latēt, & horum bonorū merces latet. At verò dignitas seculi quomodo alba est? Nitet ad tempus. Nunquid semper nitebit? Herba est hyemalis, vsque ad æstatem viret. Non ergo fieri in animo quod in alio psalmo inuenimus. Confitetur enim quidam prope se cecidisse nutantem, & labasse gressus suos ambulantes in via dei, dum aspiceret florem quendam fœlicitatémque iniquorum, & posteaquam cognouisset quid iniquis in finem seruaret deus, & quid iustis laborantibus promitteret qui fallere non potest, agens gratias de hac cognitione, ait, Quàm bonus Israel deus rectis corde. *Psal.72.* Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, pene commoti sunt pedes. Vnde? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Confirmati sunt autem gressus eius posteaquam intellexit in nouissima. Quod enim in eodem psalmo paulò pòst dicit, Hoc labor est ante me: id est, magna mihi quæstio surrexit in corde, quare homines male faciunt, & in seculò florent: multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Quæstio ergo ista cum magna esset ante oculos meos, & laboriosa ad inuestigandum, Labor est, inquit, ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Quæ sunt ista

B

C

nouissima? Quæ, nisi quæ scimus iam in euangelio prænunciata? D Cum enim venerit filius hominis, congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, sicut pastor segregat oues ab hœdis: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. *Matth.25.* Ecce iam illi Ziphæi separabuntur, flamma sequitur separationem. Vbi est flos eorum, qui iam ad sinistram stabunt? Nōnne tunc ingemiscent? Nōnne tunc sera pœnitentia torquebuntur, & dicent: Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid cōtulit nobis? *Sapien.5.* Transierunt omnia illa tanquam vmbra. O Ziphæi ad sinistram stantes, serò pœnitet vos in vmbra floruisse. Quare Dauid, quem prodebatis inter vos latere, non agnoscebatis? Tunc enim si corrigeremini, dolor iste infructuosus non esset. Est enim dolor fructuosus, est & infructuosus. Fructuosus dolor nunc est cum te accusas, cum in te reprehendis malos mores tuos, cum reprehensos persequeris, persecutos excludis, illisque exclusis mutaris, exuens te veterem hominem, & induens nouum: eligens potius Christi opprobrium quàm florem Ziphæorum. Porrò si tibi contigerit habenti in occulto bonum tuum, & latenti inter Ziphæos, habenti etiam in occulto promissionem mercedis tuæ, aliqua sublimitas seculi, noli extolli: E nam si elatus ex illa fueris, cades in florem Ziphæorum. Sic enim mulier quædam sancta Hester in illo tunc populo Iudæorum, cum esset vxor regis alienigenæ, ventum est ad periculum ciuium, vt deprecaretur regem pro ciuibus suis: *Hester.14.* cœpit orare, & in ipsa oratione confessa est, illa omnia insignia regalia sic sibi esse velut pannum menstruatæ. Si hæc mulieres possunt, viri non possunt? *Psal.61.* Et si hæc potuit mulier Iudæa, non poterit Ecclesia Christiana? Hoc ergo dico charitati vestræ: diuitiæ si affluant, ne apponatis cor. Abundent licet, & sequatur te prosperitas seculi, tu mari noli credere nec ridenti. Diuitiæ si affluant, si abundent, calca eas, & suspendere ex deo tuo. Cùm enim eas subter te habueris, & ex illo pependeris, cum fuerint subtractæ non cades: ne forte per malam cogitationem minimèque Christianam, fiat in te quod dicitur in alio psalmo, commemorato flore istorum Ziphæorum, Nimis enim, inquit, profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. *Psal.91.* Deo dicatur, Nimis profundæ F factæ sunt cogitationes tuæ. Vir imprudens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Quid non intelliget? Cùm exorientur peccatores sicut fœnum, & prolongati fuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in seculum seculi, delectabit eos flamma malorum. Dixerunt apud se, ecce mali florent, puto malos amat deus, & delectatur temporali flore iniquorum, conuersi sunt ad iniquitatem vt interirent: non ad tempus, sicut illi florent, sed in seculum seculi. Vnde hoc? Quia vir imprudens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc, non intrans in sanctuarium dei, vt intelligat in nouissima. *Psal.72.* Et quia difficilis est aliquantulum intellectus hic, inde cœpit Psalmus iste: vt Dauid lateret inter Ziphæos, nec delectaretur flore Ziphæorum: sed eligeret potius inter illos humilitatem, vt haberet apud deum absconditam claritatem. Quid ergo ei tribuitur in hoc titulo? In finem in hymnis, hoc est, in laudibus. Quibus laudibus? Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. *Iob.1.* Quasi videbatur aruisse perdita omni substantia? Abiit. Folia ceciderunt, radix viuebat. Ergo in finem in hymnis. Quid est, intelle-

G ctus contra illud, Vt imprudens nō cognoscet, & stultus non intelliget hæc. [Psal. 91.] Intellectus ipsi Dauid, cum venerunt Ziphæi & dixerunt ad Saul, [1. Reg. 23.] Nónne ecce Dauid absconditus est apud nos? Et si absconditus est apud vos, dummodo non floreat sicut vos. Audi ergo vocem eius: *Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me.* Hoc dicat ecclesia latens inter Ziphæos. Hoc dicat corpus Christianum habens in occulto bonum morum suorum, sperans de occulto mercedem meritorum suorū: hoc dicat. Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Venisti ô Christe, humilis apparuisti, contemptus es, flagellatus es, crucifixus es, [Math. 27.] occisus es: sed tertia die resurrexisti, quadragesimo die in cœlum ascendisti, sedes ad dexteram patris, & nemo videt: spiritum tuum inde misisti, quem acceperunt digni impleti amore tuo, [Acto. 1. & 2.] laudem ipsius humilitatis tuæ per mundum gentésque prædicauerunt. Nomen tuum video excellere in genere humano, sed tamen infirmus nobis prædicatus es. Neque enim & ille doctor gentium dixit aliquid inter nos se scire, nisi [1. Corin. 2.] Christum Iesum, & hunc crucifixum, vt eius eligere-
H mus opprobrium, magis quàm gloriam florentium Ziphæorum. Veruntamen de illo quid ait? Et si mortuus est ex infirmitate, [2. Corin. 13.] sed nunc viuit ex virtute dei. Venit ergo vt moreretur ex infirmitate, venturus est vt iudicet in virtute dei: sed per infirmitatem crucis clarif catum est nomen eius. Quisquis non crediderit in nomen clarificatum pee infirmitatem, expauescet ad iudicem cum venerit in virtute. [Math. 3. & 25.] Ne autem quondam ille infirmus, cum venerit fortis, ventilabro illo ad sinistram nos mittat, saluet nos in nomine suo, & iudicet nos in virtute sua. Quis enim hoc tam temerarius optauerit, vt dicat deo, iudica me? Nónne pro maledicto dici solet hominibus, Iudicet te deus? Ita planè est maledictum, si iudicat te in virtute sua, sed si non te saluauerit in nomine suo. Cùm verò in nomine præcedente saluauerit te, salubriter in virtute consequente iudicabit. Securus esto, iudicium illud non tibi erit punitio, sed discretio. Nam & in quodam psalmo ita dicitur, [Psal. 42.] Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Quid est, iudica me? Discerne me à
I Ziphæis inter quos lateo. Pertuli eorum florem, iam veniat & flos meus. Et illorum quidem flos fuit temporalis, & arescente fœno decidit, flos autem meus quis erit? [Psal. 91.] Plantati in domo domini, in atriis domus dei nostri florebunt. Remanet enim & nobis flos, sed qui non cadat sicut folium plantati illius ligni iuxta aquas, de quo dictum est, [Psal. 1.] Et folium eius non decidet. Deus ergo in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. *Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei.* Perueniant ad aures tuas verba oris mei, quia non fiocem Ziphæorum à te desidero. Auribus percipe verba oris mei. Tu percipe. Nam Ziphæis & si sonet oratio mea non audiunt, quia non intelligunt. Temporalibus quippe gaudent, bona æterna desiderare non mouerunt. Ad te perueniat oratio mea, ex desiderio æternorum tuorum beneficiorum excussa & iaculata: ad aures tuas emitto eam, adiuua eam vt perueniat, ne deficiat in itinere medio, & quasi collapsa corruat. Sed & si non mihi eueniunt modo bona quæ postulo, securus sum tamen quia postea venient. Nam & in delictis dicitur quidam rogasse deum, & non est exauditus bono suo. Desideria enim secularia incitauerant illum ad orandum, & in tribulationibus temporalibus positus optauerat vt transirent tribulatio-
nes temporales, & rediret flos fœni, & ait, Deus meus K
deus meus vt quid me dereliquisti? [Psal. 21.] Vox ipsa Christi est, sed pro membris suis. Verba, inquit, delictorum meorum clamaui ad te pee diem nec exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi: id est, & nocte clamaui & non exaudisti, & tamen hocipsum quod non exaudisti, non ad insipientiam mihi non exaudisti, sed magis ad sapientiam non exaudisti, vt intelligerem quid à te petere deberem. Ea enim petebam quæ malo meo fortalsis acciperem. Petis diuitias ô homo, quanti euersi sunt per diuitias suas? Vnde scis verum tibi sint profuturæ diuitiæ? Nónne multi pauperes tutius latebant, diuites facti mox vt lucere cœperunt, præda fortioribus fuerunt? Quanto melius laterent, quanto melius nescirentur, qui cœperunt quæri non propter quod erant, sed propter quod habebant. In his ergo temporalibus fratres admonemus vos & exhortamur in domino, vt non petatis aliquid quasi fixum: sed quod vobis deus expedire scit. Quid enim vobis expediat, omnino non scitis. Aliquādo quod putatis prodesse, obest: & quod putatis obesse, hoc pdest. Aegri enim estis, nolite medico dictare quæ vobis me- L
dicamenta velit apponere. Si doctor gentium Paulus apostolus dicit, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus, [Roma. 8.] quanto magis nos? Qui tamen cum sibi videretur ipse prudenter orare vt ab eo auferretur stimulus carnis, angelus satanæ qui eum colaphizabat, ne in magnitudine reuelationum extolleretur: quid audiuit à domino? Nunquid factum est quod volebat? Non, vt fieret quod expediebat. Quid ergo audiuit à domino? Ter, inquit, rogaui dominum vt auferret eum à me, & [2. Cor. 12.] dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ego medicamētum ad vulnus posui, quando posuerim noui, quando auferendum sit, noui. Non recedat ægrotus à manibus medici, non det consilium medico. Ita sunt ista omnia temporalia, tribulationes sunt. Si bene colis deū, noueris quia nouit quid cuique expediat. Prosperitates sunt magis cauendæ, ne ipsæ corrumpāt animum tuum, vt ab eo qui hæc dedit recedat. Ergo iste intelligens quid ait? Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me.* Qui alieni? Nónne ipse Dauid Iudæus erat de tribu Iuda? ipse autem locus Ziph ad tribum Iuda pertinebat, Iudæorum e- M
rat. Quomodo ergo alieni? Non ciuitate, non tribu, non cognatione, sed flore: nam vis nosse alienos istos? In alio psalmo filij alieni dicti sunt, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et enumerat florem Ziphæorum: Quorum filij [Psal. 143.] velut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ & ornatæ sicut similitudo templi, Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassi: Non est ruina sepis nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Sed vide Ziphæos, vide ad tempus florentes: Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Meritò filij alieni. Tu quid latens inter Ziphæos? Beatus populus cuius dominus deus ipsius. Ex hoc affectu hæc oratio mittitur ad aures domini, cum dicitur, Auribus percipe verba oris mei, quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, *Et potentes quæsierunt animam meam.* Nouo enim modo fratres mei volunt perdere genus sanctorum, & ab huius seculi spe abstinentium. Omnes qui spem habent in isto seculo, certe concreti sunt, certe simul viuunt. Vehementer sibi ad-

A sibi aduersa sunt ista duo genera: vnum eorum qui non ponunt spem nisi in rebus secularibus, & temporali felicitate: & alterum eorum qui spem suam in domino deo suo firmiter ponunt. Et cum cōcordes sunt isti Ziphæi, noli tu multum credere concordiæ eorum, tentationes desunt. Vbi venerit aliqua tentatio, vt arguatur aliquis pro flore seculi, nō dico tibi, offendit episcopum, sed nec ad ipsam Ecclesiam accedere vult, ne cadat aliquid fœni. Quare ista dixi fratres? Quia modo libenter audistis omnes in nomine Christi, & quemadmodum intelligitis, ita exclamatis ad verbum: non vtique acclamaretis nisi intelligeretis: Intellectus iste vester fructuosus esse debet. Vtrum autem fructuosus sit, tentatio interrogat, ne subito dum dicimini nostri, per tentationem inueniamini alieni, & dicatur, Alieni insurrexerunt aduersum me, & potentes quæsierunt animam meam. Ne dicatur quod sequitur: *Non proposuerunt deum ante conspectum suum.* Quando enim ponet ante conspectū suum deū, ante cuius conspectum nō est nisi seculum? Quomodo sit nummus super nummū, quomodo augeantur greges, quomodo impleātur apothe-B cæ, quomodo dicatur animæ, habes multa bona, iocundare, epulare, satiare: nunquid ponit ante conspectum suum illū, qui sic glorianti, & ita flore Ziphæorū nitenti Lucæ.12. dicit, Stulte, hoc est non intelligens, vir imprudens, hac nocte auferetur anima tua, & hęc omnia quę pręparasti cuius erunt? Non proposuerunt deum ante cōspectum suum. *Ecce enim deus adiuuat me.* Et ipsi nesciunt inter quos lateo. Si autem & ipsi ponerent deum ante conspectum suum, inuenirēt quemadmodum me adiuuat deus. Omnes enim sancti adiuuantur à deo, sed intus vbi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia, sic magnum gaudium piorum ipsa 2.Cor.1. conscientia. Nam gloria nostra hæc est, dixit Apostolus, testimonium conscientiæ nostræ. In hac gloriatur iste intus, non in flore Ziphæorum foris, qui modo ait, Ecce enim deus adiuuat me. Prorsus quamuis longe futura sint quæ promittit, hodie mihi dulce & præsens est adiutorium. Hodie in corde meo gaudiū inuenio, Psal.4. quia sine causa dicunt quidā, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti iocunditatem in cor meum. Non in vineā me-C am, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum. Ecce enim deus adiuuat me. Quomodo te adiuuat? *Et dominus susceptor est animæ meæ. Auerte mala inimicis meis.* Sic quomodo virent, & sic quomodo florent, igni seruantur. *In virtu-* Psal.91. *te tua disperde illos.* Puto quia florent modo: puto quia exoriuntur sicut fœnum. Tu noli esse vir imprudens & stultus, vt hæc attendendo intereas in seculum seculi. Auerte enim mala inimicis meis. Nam si tu fueris in corpore ipsius Dauid, in virtute sua disperdet illos. Isti florent fœlicitate seculi, pereunt in virtute dei: non enim quomodo florent, sic pereunt: florēt enim ad tempus, pereunt in æternum. Florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Et in virtute tua disperde illos, quos in infirmitate tua tolerasti. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Quis hoc bonum cordis vel intelligere potest alio dicente, si non in seipso gustet? Quid est voluntarie sacrificabo tibi? Dicam tamen, capiat qui potest, quomodo potest. Credat qui nō potest, & oret vt possit. Nunquid tamē istum versum ita præterire debemus, vt eum vobis non commendemus? Dico charitati vestræ, inuitat me satis amor ipsius aliquid de illo loqui, & gratias ago deo quod intente auditis. Si autem vos fasti-

dietes audire conspicerē, inuitus ab hoc versu silerem, D & tamen in corde meo, quantum dominus dignaretur concedere, non silerem. Veniat ergo in linguam quod corde conceptum est: promatur voce, quod mente seruatur. Dicamus vt possumus, quid sit voluntarie sacrificabo tibi. Quod enim sacrificium hic accipiā fratres? Aut quid digne offeram domino pro misericordia eius? Victimas quæram de grege ouium, arietem eligam, taurum aliquem in armētis prospiciam, thura certe de terra Sabæorum offeram? Aliter quid faciam? Quid offeram, nisi quod ait, Sacrificiū laudis honorificabit me? Psal.49. Quare ergo voluntarie? Quia gratis amo quod laudo. Laudo deum, & in ipsa laude gaudeo. Ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubesco. Non enim quēadmodum laudatur à studiosis theatricarum nugarū vel auriga, vel venator, vel quilibet histrio, & à laudatoribus suis inuitantur alij laudatores, & exhortantur vt pariter clament: & cum omnes clamauerint, plerunque illo victo omnes erubescunt: non ita est deus noster. Laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit & quod amatur & quod laudatur. Quid est gratuitū? Ipse pro- E pter se, non propter aliud. Si enim laudas deum vt det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas deum. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret, & fortè si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cum ergo te à coniuge gratis amari velis, tu deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es à deo ô auare? Non tibi terram, sed seipsum seruat, qui fecit cœlum & terram. Voluntarie sacrificabo tibi, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, nō laudares deum. Vide quid dicam. Laudas deum, verbi gratia, vt tibi det amplam pecuniam. Si haberes aliunde amplam pecuniam non à deo, nūquid laudares deum? Si ergo propter pecuniam laudas deum, non volūtarie sacrificas deo, sed ex necessitate sacrificas, quia præter illum nescio quid aliud amas. Inde dictum est, Voluntarie sacrificabo tibi. Contemne omnia, ipsum attende: & hæc quæ dedit, propter dantē bona sunt: nam dat prorsus, dat ista temporalia. Et quibusdā bono eorum, & quibusdam malo eorum, secundum altitudinem & profunditatem iudiciorum suorum. In quorum iudiciorum abysso expauit F apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & Roma.11. scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius. Quis enim inuestigabit vias eius, aut quis comprehendet consilia eius? Nouit quando det, cui det: quādo auferat, & cui auferat. Pete tu in hoc tempore quod tibi prosit in posterum, pete quod te adiuuet in æternum. Ipsum autē gratis dilige: quia melius ab eo nō inuenis quod det quàm seipsum: aut si inuenis melius, hoc pete. Voluntarie sacrificabo tibi. Quare voluntarie? Quia gratis. Quid est gratis? *Et confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.* Ob nihil aliud, nisi quia bonum est. Nunquid ait, Confitebor nomini tuo domine, quia das mihi fructuosa prædia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas diuitias, amplam pecuniam, excellentissimam dignitatem? Non. Sed quid? Quoniam bonum est. Melius nihil inuenio, quàm nomen tuum, Ideo confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo intellexi quia bonum est nomen tuum. nam si hoc possem ante tribulationes cognoscere, forte mihi necessariæ non fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Non enim intelligerē vbi es-

G sem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex om-
nibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimi-
cos meos respexit oculus meus.* Super illos Ziphæos respexit
oculus meus. Florem quippe illorum transij altitudine
Esa. 40. cordis, & perueniens inde ad te, respexi super illos, &
vidi quia omnis caro fœnum, & omnis claritas homi-
nis sicut flos fœni: sicut quodam loco iterum dicitur,
Psal. 36. Vidi impium superexaltari & eleuari sicut cedros Li-
bani, transiui, & ecce non erat. Quare non erat? Quia
transisti. Quid est, quia transisti? Quia non sine causa
sursum cor habuisti, quia non in terra vbi putresceres
remansisti, quia leuasti animam tuam ad deum, & tran-
scendisti cedros Libani, & de illa celsitudine attendi-
sti, & ecce non erat, & quæsisti eum, & non est inuen-
tus locus eius. Iam labor non est ante te, quia intrasti
in sanctuarium dei, & intellexisti in nouissima. Sic &
Psal. 72. hic ita concludit, Et super inimicos meos respexit o-
culus meus. Hoc ergo agite fratres mei cum animis
vestris, erigite corda vestra, expolite aciem mentis ve-
stræ, discite gratis diligere deum, discite præsens con-
temnere seculum, discite volũtarie sacrificare hostiam
laudis, & transcendentes florem fœni, respiciatis super
H inimicos vestros.

In psalmum quinquagesimumquartum enarratio.
Psalmi huius Titulus,

In finem in hymnis intellectus ipsi David.

Roman. 10. QVIS sit finis commemoramus, quia nostis. Fi-
nis enim legis Christus est, ad iustitiam omni
credenti. Intentio ergo dirigatur in finem, di-
rigatur in Christum. Quare finis dicitur? Quoniam
quicquid agimus, ad illum referimus, & cum ad eum
peruenerimus, vltra quod quæramus non habebimus.
Dicitur enim finis qui consumit, & dicitur finis qui
perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus, Fini-
tus est cibus qui manducabatur: & aliter intelligimus
cum audimus, finita est vestis quæ texebatur. In vtro-
que audimus, finitum est: sed cibus vt iam non esset, ve-
stis vt perfecta esset. Finis ergo noster perfectio nostra
esse debet, perfectio nostra Christus est. In illo enim
perficimur, quia ipsius capitis membra sumus. Et dictus
est finis legis, quia sine illo nemo perficit legem. Cùm
I ergo auditis in psalmis, In finem: multi enim psalmi
ita superscripti sunt, nõ sit vestra cogitatio in consum-
ptionem, sed in consummationem. *In hymnis.* In lau-
dibus. Siue enim tribulemur & angustiemur, siue læte-
mur & exultemus, ille laudandus est, qui & in tribu-
lationibus erudit, & in lætitia consolatur nos. Laus e-
nim dei à corde & ore Christiani recedere non debet,
nõ vt laudet in prosperis, & maledicat in aduersis: sed
Psal. 33. quemadmodum psalmus ille præscribit, Benedicam do
minum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
Gaudes, agnosce patrem blandientem: tribularis, agno-
sce patrem emendantem. Siue blandiatur siue emen-
det, cum erudit cui parat hæreditatem. Cur dicitur.
Intellectus ipsi David? Quid est ergo intellectus ipsi
Dauid? Erat quidem Dauid, vt nouimus, propheta
1. Reg. 16. sanctus, rex Israël, filius Iesse: sed quia ex eius semine
Roman. 1. venit ad salutem nostram secundum carnem domi-
nus Iesus Christus, sæpe isto nomine ille figuratur, &
Dauid pro Christo in figura ponitur, propter origi-
nem carnis ipsius. nam secundum aliquid filius est
Dauid, secundum aliquid dominus est Dauid. Filius
Dauid secundum carnem, dominus Dauid secundum
diuinitatem. Si enim per ipsum facta sunt omnia, per K
ipsum & ipse Dauid factus est, ex cuius semine venit
ad homines. Proinde cum interrogasset dominus Iu-
dæos, cuius filium Christum esse dicerent, responderũt
Dauid. Vidit eos remansisse in carne, & dimisisse diui-
nitatem, & corrigit eos quæstione proposita. Quomo-
do ergo, inquit, ipse Dauid in spiritu dicit eum domi- Matth. 22.
num, dicens, Dixit dominus domino meo, sede ad de- Psal. 109.
xteram meam, quoadusque ponã inimicos tuos sub pe- Hebr. 10.
dibus tuis? Si ergo ille in spiritu dicit eum dominum, 1. Cor. 15.
quomodo filius eius est? Quæstionem proposuit, non fi-
lium negauit. Audistis dominum, discite quomodo fi-
lius sit. Audistis filium, discite quomodo dominus sit.
Hanc quæstionẽ soluit fides catholica. Quomodo do-
minus? Quia in principio erat verbum, & verbum erat Ioan. 1.
apud deum, & deus erat verbũ. Quomodo filius? Quia
verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quia er-
go Dauid in figura Christus est, Christus autem (vt sæpe
commemorauimus charitati vestræ) & caput & corpus
est: nec nos à Christo alienos dicere debemus, cuius mẽ
bra sumus: nec nos quasi alterum computare, quia erũt
duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ait
apostolus, Ego autẽ dico in Christo & in ecclesia. Quia Gene. 2.
ergo totus Christus caput & corpus est, cum audimus, Ephes. 5.
intellectus ipsi Dauid, intelligamus & nos in Dauid. In- L
telligamus membra Christi, & in membris suis intelli-
gatur Christus, & membra Christi intelligãtur in Chri-
sto, quia caput & membra vnus Christus. Caput in cœlo
erat, & dicebat, Quid me persequeris? Nos cum illo in Acto. 9.
cœlo per spem, ipse nobiscum in terra per charitatem.
Ergo intellectus ipsi Dauid. Admoneamur cum audi-
mus, & intelligat ecclesia: pertinet enim ad nos magna
cura intelligẽdi in quo malo nunc sumus, & de quo ma
lo vt liberemur optamus, reminiscentes orationis do-
minicæ, vbi in fine dicimus, Libera nos à malo. Inter Matth. 6.
multas ergo tribulationes huius seculi plangit aliquid
psalmus iste de intellectu. Ille cum isto non plorat, qui
non habet intellectum. Porrò autem charissimi memi-
nisse debemus ad imaginem dei nos esse factos, nec ali-
bi quàm in ipso intellectu. Nam in multis reb⁹ à bestiis
non separamur. Vbi autẽ homo ad imaginem dei factũ Gene. 1.
se nouit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quàm M
datum est pecoribus. Consideratis verò omnibus rebus
quas habet homo, inuenit se eo propriè discretum à
pecore, quòd ipse habeat intellectum. Vnde quosdam
contemnentes in se quod proprium & præcipuum à
conditore acceperunt, increpat ipse conditor dicens,
Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intel- Psal. 31.
lectus. Et alio loco dicit, Homo in honore positus. In- Psal. 48.
quo honore, nisi quia factus ad imaginem dei? Ergo in
honore positus non intellexit, ait, Comparatus est iu-
mentis insensatis, & similis factus est illis. Agnoscamus
ergo honorem nostrum, & intelligamus. Si intelligi-
mus, videmus non esse istam regionem gaudendi, sed
gemendi: non iam exultandi, sed adhuc plangẽdi. Sed
& si exultatio quædam habitat in cordibus nostris, nõ-
dum est in re, sed in spe. Ex promissione lætamur, quia
scimus non nos fallere promittentem. Verùm quod
attinet ad præsens tempus, in quo malo, in quibus an-
gustiis simus audite: & si viam istam tenetis, quod au-
ditis in vobis agnoscite. Quisquis enim nondum
tenet iter pietatis, miratur, quia talia gemunt mem-
bra Dauid. Non enim videt in se ista: quamdiu
& in se ista non videt, nondum est ibi: non sentit
quod corpus sentit, quia præter corpus est, incorpo-

retur &

A retur & sentiet. Dicat ergo & audiamus, audiamus &
dicamus: *Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexe-
ris precem meam, intende mihi, & exaudi me.* Satagentis, so-
liciti, in tribulatione positi, verba sunt hæc. Orat mul-
ta patiens, de malo liberari desiderans: superest vt au-
diamus in quo malo sit. Et cum dicere cœperit, agno-
scamus ibi nos esse, vt communicata tribulatione, con-
iungamus orationem. *Contristatus sum in exercitatione
mea, & conturbatus sum.* Vbi contristatus, vbi contur-
batus? In exercitatione mea, inquit. Homines malos
quos patitur commemoratus est, eandémque passio-
nem malorum hominum exercitationem suam dixit.
Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo, & nihil bo-
ni dei illis agere deum. Omnis malus aut ideo viuit
vt corrigatur, aut ideo viuit vt per illum bonus exer-
ceatur. Vtinam ergo qui nos modo exercent conuer-
tantur, & nobiscum exerceantur: tamen quandiu ita
sunt vt exerceant, non eos oderimus: quia in eo quòd
malus est quis eorum, vtrum vsque in finem perseue-
raturus sit, ignoramus: & plerunque cum tibi videris
Super cant. odisse inimicum, fratrem odisti, & nescis. Diabolus &
Ioã. tracta. angeli eius in scripturis sanctis manifestati sunt nobis
8 & 10. quòd ad ignem æternum sint destinati: ipsorum tan-
B tùm desperanda est correctio, contra quos habemus
occultam luctam: ad quam luctam nos armat apo-
Ephes. 6. stolus, dicens, Non est nobis colluctatio aduersus car-
nem & sanguinem, id est, non aduersus homines quos
videtis, sed aduersus principes & potestates & recto-
res mundi, tenebrarum harum. Ne forte cum dixisset,
mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & ter-
ræ: mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit,
amatorum mundi: mundi dixit, impiorum & iniquo-
Ioan. 1. rum: mundi dixit, de quo dicit euangelium, Et mun-
dus eum non cognouit. Si enim mundus non co-
gnouit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ
eam non comprehenderunt, & ipsæ tenebræ quæ non
comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine
Ephes. 6. appellantur: harum tenebrarum sunt illi rectores. De
ipsis ergo rectoribus habemus determinatam scriptu-
rarum sententiam, quòd omnino inde reditus alicuius
eorum sperandus nõ est. At vero de ipsis tenebris qua-
rum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte qui
C erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe iam factis di-
Ephes. 5. cit apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem
lux in domino: tenebræ in vobis, lux in domino. Ergo
fratres, omnes mali, cum mali sunt, exercent bonos. Ec-
ce enim breuiter audite & intelligite. Si bonus es, ini-
micum non habebis nisi malum. Porrò tibi ea regula
Matth. 5. bonitatis præfixa est, vt imiteris bonitatem patris tui,
qui facit solem suũ oriri super bonos & malos, & pluit
super iustos & iniustos. Nunquid enim tu habes inimi-
cum, & deus non habet? Tu quidem eum habes inimi-
cum qui tecum creatus est: ille verò eum quem crea-
uit. Inimicos ergo dei malos & iniquos sæpe in scriptu-
ris legimus, & parcit eis ille qui non habet quod ei im-
putet inimicus, cui omnis inimicus ingratus est. ab illo
enim habet quicquid boni habet. Ab ipso enim habet
misericordiam, quicquid est, etiam vnde tribulatur.
Ad hoc enim tribulatur ne superbiat: ad hoc tribula-
tur vt humilis agnoscat excelsum. Tu ergo inimico
tuo quem intolerabiliter pateris, quid præstitisti? Si ille
eum habet inimicum qui ei tanta præstitit, & facit so-
lem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iu-
stos & iniustos: tu qui nec solem potes oriri facere,
nec super terras pluere, vnum aliquid seruare amico

non potes, vt sit tibi pax in terra hominis bonæ volun- D
tatis? Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figi-
tur, vt imitãs patrem, diligas inimicum, (diligite enim, *Luc. 2.*
inquit, inimicos vestros) in hoc præcepto quomodo ex- *Luc. 6.*
ercereris si nullum inimicũ patereris? Vides ergo pro-
desse tibi ad aliquid & quòd deus parcit malis. Prosit
tibi ad habendã misericordiam, quia & tu forte si bo-
nus es, ex malo factus es bonus: & si deus non parceret
malis, nec tu qui gratias ageres appareres. Parcat ergo
aliis, qui pepercit & tibi. Non enim cum transieris, in-
tercludenda est via pietatis. Vnde ergo iste orat posi-
tus inter malos, quorum inimicitiis exercebatur? Quid
ait? Contristatus sum in exercitatione mea, & contur-
batus sum. Cum attendit dilectionem, vt diligat inimi-
cos, affectus est tædio multorum inimicitiis, multorum
rabie circumlatratus, & quadam humana infirmitate
succubuit. Vidit se iam incipere penetrari mala per-
suasione diabolica, vt odium inducat aduersum inimi-
cos, reluctans odio vt perficeret ipsam dilectionem, in
ipsa pugna & lucta turbatus est. Eius enim vox est & in
alio psalmo, Turbatus est præ ira oculus meus. Et quid *Psal. 6.*
ibi sequitur? Inueteraui in omnibus inimicis meis. Ve-
luti in tempestate & fluctibus mergi cœperat, sicut Pe- E
trus. Ille enim calcat fluctus huius sæculi, qui diligit ini- *Luc. 6.*
micos. Christus in mari ambulabat intrepidus, cuius o- *Matt. 14.*
mnino de corde auferri non poterat inimici dilectio,
qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis, quia *Luc. 23.*
nesciunt quid faciunt. Et Petrus voluit ambulare. Ille
tanquam caput, Petrus tanquam corpus, quia super hãc
petram, inquit, ædificabo Ecclesiam meam. Iussus est
ambulare, & ambulabat gratia iubentis, non viribus
suis. Sed cum videret ventum validum, timuit, & mer- *Matt. 16.*
gi iam cœperat, cõturbatus in exercitatione sua. A quo *Matth. 14.*
vento valido? *A voce inimici & à tribulatione peccatoris.*
Ergo quomodo ille clamauit in fluctibus, Domine pe-
reo, salua me: talis & huius vox præcessit, Exaudi deus
deprecationem meam, & ne despexeris precem meam,
intende mihi & exaudi me. Quare? Quid enim pate-
ris? quid gemis? *Contristatus sum in exercitatione mea.*
Exerceri me quidem inter malos posuisti, sed nimis
exurrexerunt supra vires meas. Tranquilla perturba-
tum, manum extende mergenti. Contristatus sum in
exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici,
& à tribulatione peccatoris. *Quoniam declinauerunt in* F
me iniquitates, & in ira adumbrabant me. Audistis fluctus
& ventos, tanquam humiliato insultabant, & ille ora-
bat. Vndique illi strepitu insultationis sæuiebant, at
ille intus inuocabat quem non videbant. Cùm aliquid
tale patitur Christianus, non debet facilè velut odio
ire in eum à quo patitur, & velle ventum vincere, sed
conuertere se ad orationem, ne amittat dilectionem.
Neque enim timendum est ne aliquid faciat homo
inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dictu-
rus, opprobria iaculaturus, in conuiciis sæuiturus. Sed
quid tibi? Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces *Matth. 5.*
vestra magna est in cœlis. Ille in terra gemina cõ-
uicia, tu in cœlo lucra. Sed sæuiat amplius, possit & ali-
quid amplius, quid te securius: cui dictum est, Nolite *Matt. 10.*
timere eos qui corpus occidunt, animam autem non
possunt occidere? Quid est ergo timendum quando
pateris inimicum? Ne conturbetur in te dilectio, qua
diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo caro
& sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem ini- *Ephe. 6.*
micus occultus rector harum tenebrarum, quas tu
pateris in carne & sanguine: alterum occultum tuum

G petit, thesauros tuos interiores deprædari & vastare molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi ante oculos, vnum apertum, & alterum occultum. Apertum hominem: occultum, diabolum. Homo ille, hoc est quod tu secundum naturam humanam, secundum fidem autem & dilectionem nondum quod tu, sed poterit esse quod tu. Cùm ergo sint duo, vnum vide, alterum intellige: vnum dilige, alterum caue. Nanque & inimicus ille quem vides, hoc in te vult humiliare vnde vincitur. Verbi gratia, Si diuitiis tuis vinciur, pauperē te vult facere: si honore tuo vincitur, humilē te vult facere: si viribus tuis vincitur, debilē te vult facere. Ea ergo attendit in te vel deiicere vel auferre quibus vincitur: & ille occultus inimicus illud tibi vult tollere, vnde vincitur. Homo enim hominem vincis humana felicitate, diabolum autem vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi & detruncare aut auertere felicitatem qua vincitur, sic & diabolus hominem vult vincere auferendo vnde vincitur. Sed cura in corde seruare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sæuiat homo quantum potest, auferat quicquid potest:

H si diligitur aperte sæuiens, victus est occulte sæuiens. At iste conturbatus & contristatus orabat tanquā turbato præ ira oculo suo. Ira verò fratres si fuerit inueterata, iam odium est: ira turbat oculum, odium extinguit: ira festuca est, odium trabes est. Aliquando odisti & corripuisti irascentem, in te est odium, in illo ira quem corripis. Meritò tibi dicitur, Eiice primum trabem de oculo tuo, & sic videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Nam vt noueritis quantum intersit inter iram & odium, quotidie homines irascuntur filiis suis: date qui oderint filios suos. Conturbatus iste orabat & contristatus, luctans aduersus omnia conuitia omnium conuiciatorum, non vt aliquem eorum conuitium reddendo vinceret, sed ne aliquem eorum odisset. Hinc orat, hinc petit, A voce inimici & à tribulatione peccatoris, quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira adumbrabant me. *Cor meum contristatum est in me.* Hoc est illud alibi dictum, Turbatus est præ ira oculus meus. Et si oculus turbatus est, quid sequitur? *Et metus mortis cecidit super me.* Vita nostra dilectio

I est. Si vita dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, & acriorem mortem & interiorem mortem qua occiditur anima, non corpus. Attendebas hominem sæuientem in te. quid erat facturus contra quem tibi securitatem tuus dominus dederat, dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt? Ille sæuiendo corpus occidit, tu odium habēdo animam occidisti: & ille corpus alienum, tu animam tuam. Metus ergo mortis cecidit super me. *Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ: Et dixi.* Qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Si dilectio lumen est, odium tenebræ sunt. Et quid sibi ait in illa infirmitate positus, & in illa exercitatione conturbatus: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Aut mortem optabat, aut solitudinem desiderabat. Quandiu, inquit, id mecum agitur, id mihi præcipitur vt inimicos diligam, conuicia istorum crebrescentia & adumbrantia me commouent oculum meum, perturbant lumen meum, apperiunt cor meum, interficiunt animam meam: vellem vt abirem, sed infirmus sum, ne manendo augeam peccata peccatis, aut certe separari paululum à genere humano, ne patiatur vulnus meum crebras plagas, vt sanatum exercitationi reddatur. Fit hoc fratres, & surgit plerunque in animo serui dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum & scandalorum: & dicit, Quis mihi dabit pennas? Videt se sine pennis, an potius ligatis pennis? Si desunt, dētur: si ligatæ sunt, soluantur: quia etiam qui soluit pennas aui, aut dat aut reddit illi pennas suas. Non enim habebat eas tanquam suas, quibus volare non poterat. Ligatæ pennæ onus faciunt. Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo & requiescam? Requiescet. Vbi? Duos dixi sensus hic esse: Aut sicut ait apostolus, Dissolui & esse cum Christo: multo enim magis optimum. Etenim & ipse quanuis fortis, quanuis magnus, quanuis corde robustissimus, quanuis in Christo miles inuictus, in exercitatione sua, quantum legimus, conturbatus est & ait, Decætero nemo mihi molestus sit: Tanquam diceret de illo psalmo, Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Conatur ergo homo plerunque corrigere homines distortos, prauos, pertinentes quidem ad curam suam, sed in quibus deficiat omnis humana industria & vigilantia, corrigere non potest, pati necesse est. Et qui corrigi non potest, tuus est, aut consortio L generis humani, aut plerunque ecclesiastica communione cōiunctus. Intus est. Quid facies? Quò ibis? Quò te separabis vt ista non patiaris? Sed adesto, loquere, exhortare, blādire, minare, corripe. Feci omnia, quicquid virium habui impendi & expressi, nihil me video profecisse, omnis opera insumpta est, dolor remansit. Quomodo ergo requiescet cor meum à talibus, nisi vt dicam, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? Et tamen nō sicut coruo. Columba à molestiis quærit auolationem, sed non amittit dilectionem. Columba enim pro signo dilectionis ponitur, & in ea gemitus amatur. Nihil tam amicum gemitibus, quàm columba, die noctúque gemit, tanquam hic posita vbi gemendum est. Quid ergo dicit iste dilector? Conuicia hominum ferre non possum, strident, rabie feruntur, accenduntur iracundia, in ira adumbrant me. Prodesse illis non possum. Vtinam requiescam alicubi ab eis separatus corpore, non amore, ne in me conturbetur ipsa dilectio. Verbis meis & collocutione mea prodesse non possum, orando pro eis forsitan prodero. Dicunt ista homines, sed plerunque ita ligantur vt vola- M re non possint. Forte enim non ligantur visco, sed ligantur officio. Si autem ligantur cura & officio, & deserere non possunt, dicant, Optabam dissolui & esse cum Christo: Multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. Columba delicata, religata affectu non cupiditate, volare non poterat propter implendum officium, non propter parum meritum. Tamen desiderium in corde necesse est vt sit, nec patitur hoc desiderium, nisi qui cœperit ambulare angustam illam viam, Vt nouerit quia non desunt ecclesiæ persecutiones etiā in hoc tempore, quando tranquillitas videtur ecclesiæ, ab his quidem persecutionibus quas martyres nostri passi sunt: non autem desunt persecutiones, quia verum est illud, Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur. Non pateris persecutionem, non vis pie viuere in Christo. Vis probare verum esse quod dictum est? Incipe pie viuere in Christo. Quid est pie viuere in Christo? Vt pertineat ad viscera tua quod ait Apostolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones illi fuerunt.

Nunquid

Marginal notes: Psal. 6. — In 3. regula ca. 38. & in li. 50. ho. 5. cap. 40. — Matth. 7. — Psal. 6. — Matth. 10. — 1. Ioan. 2. — Luc. 6. — Philip. 1. — Gala. 6. — Psal. 118. — 7. q. 1. Aduersitas — 7. q. 2. aduersitas — Philip. 1. — Matth. 7. — De tempore ser. 165. — 2. Timo. 3. — 2. Cor. 11.

A Nunquid ergo desunt hoc tempore? Plures abundant illis qui ea curant. Et plerunque videtur de longinquo homo, & dicitur bene est illi. Et ille quid dicit? Aut sua gustat, & aliena non potest: aut apud se quod gustet non habet, & alteri gustanti imò deuoranti non cōpatitur. Incipiat ergo pie viuere in Christo, & probet quod dicitur, incipit desiderare pennas, elongare, fugere & manere in deserto. Vnde enim putatis fratres seruis dei implera esse deserta? Si bene illis esset inter homines, recederent ab hominibus? Et tamen quid faciunt & ipsi? Ecce elongant fugientes, manent in deserto. Sed nunquid singillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneant, & de ipsis multis existant qui exerceant? Quia in omni congregatione multitudinis necesse est vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos nos, miscet nobis & non perseueraturos, aut certe ita simulatos, vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos, & proficiat quod boni sumus. Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus & excom-

B municemus, cum dilectione à nobis etiam separemus.

2.Thess.3. Videte enim quid dicat apostolus, Si quis autem non obaudit verbo nostro per epistolā, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi ex hoc iracundia, & turbet oculum tuum, non, inquit, vt inimicum cum existimetis, sed corripite vt fratrem, vt erubescat. A quo indixit separationem, non præcidit dilectionem. Viuit ille oculus, viuit vita tua. Est enim amissa dilectio, mors tua est. Hanc ille amittere timuit qui dixit, Metus mortis cecidit super me. Itaque ne amittam dilectionis vitam, quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Quò iturus es? Quò volaturus? Vbi requieturus? *Ecce elongaui fugiens, & mansi in deserto.* In quo deserto? Vbicunque fugeris, congregabunt se cæteri: desertum tecum petent, affectabunt vitam tuam, tu repellere non potes societatem fratrum. Miscētur tibi etiam mali, adhuc tibi exercitatio debetur. Ecce elongaui fugiens, & mansi in deserto. In quo deserto? Si forte in conscientia quò nullus hominum intrat, vbi nemo tecum est, vbi tu & deus est. Nam si in deserto in aliquo loco es, quid facies de congregantibus se? Non enim à genere humano sepa-

C ratus esse poteris, quamdiu in hominibus viuis. Attende potius consolatorem illum dominum, & regem imperatorem & creatorem nostrum, creatum esse etiam inter nos. Attende, quia duodecim suis miscuit

Ioan.6. vnum quem pateretur. Dicit, Ecce elongaui fugiens & mansi in deserto. Forte iste vt dixi fugerat ad conscientiam suam, ibi aliquantum desertum inuenerat vbi requiesceret. Sed illa dilectio conturbat eum: solus erat in conscientia, sed non solus in charitate: intus consolabatur conscientia, sed forinsecus tribulationes non relinquebant. Itaque in se quietus ex aliis pendens cum conturbaretur adhuc quid ait? *Expectabam eum qui me saluum faceret, à pusillo animo & tempestate.* Mare est,

Math.14. tempestas est, nihil tibi restat nisi exclamare, Domine pereo. Porrigat manum ille qui fluctus calcat intrepidus, subleuet trepidationem tuam, firmet insecuritatem tuam, alloquatur te intus, & dicat tibi, Me attende quid pertulerim, Fratrem malum forte pateris, aut inimicum forinsecus pateris, Quos non passus sum? Fremebant forinsecus Iudæi, intrinsecus discipulus tradebat. Sæuit ergo tempestas, sed ille saluos facit à pusillanimitate & tempestate. Forte nauis tua ideo turbatur, quia ille in te dormit. Sæuiebat mare, turbabatur nauicula in qua discipuli nauigabant, Christus au- D

tem dormiebat. Tandem aliquando visum est illis quia inter illos dormiebat vētorum imperator & creator. Accesserunt & excitauerunt Christum, imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna. Meritò ergo forte turbatur cor tuum, quia excidit tibi in quem credideris. Intolerabiliter pateris, quia non venit tibi in mentem quid pro te pertulerit Christus. Si in mentem non venit tibi Christus, dormit. Excita Christum, recole fidem. Tunc enim in te dormit Christus, si verum illum filium dei abnegas esse, si oblitus fueris passionis Christi. Tunc inde vigilat Christus, si memineris passionum Christi. Cùm autem pleno corde intuitus fueris quid ille fuerit passus, nónne æquo animo & tu tolerabis? Et fortassis gaudes, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Cum ergo ista cogitans consolari & gaudere cœperis, ille surrexit, ille ventis imperauit, ideo facta est tranquillitas. Expectabam eum qui me saluum faceret à pusillanimitate & tempestate. *Submerge domine, & diuide linguas eorum.* Attendit tribulantes se, & adumbrantes se, & optauit hoc, non de ira fratres. Qui se male ex- E

tulerunt, expedit eis vt submergantur. Qui male conspirauerunt, expedit eis vt linguæ eorum diuidantur: ad bonum consentiant, & concordent linguæ eorum. Si autem in idipsum aduersum me susurrabant, Psal.40.

ait, Omnes inimici mei perdantur in idipsum in malo. Diuidantur linguæ eorum, non sibi consentiant. Submerge domine & diuide linguas eorum. Submerge, Quare? Quia se extulerunt. Diuide, Quare? Quia in malum conspirauerunt. Turrim illam recordare superborum factam post diluuium. Quid dixerunt superbi? Ne pereamus diluuio, faciamus altam turrim. Gene.11.

Superbia se munitos esse arbitrabantur. Extruxerunt altam turrim, & dominus diuisit linguas eorum. Tunc se cœperunt non intelligere, hinc facta est origo linguarum multarum. Antea enim vna lingua erat, sed 16. de ciui-

vna lingua concordibus proderat, vna lingua humi- ta.dei.c.4.

libus proderat. At vbi illa collectio in conspirationem superbiæ præcipitata est, pepercit illis deus vt diuideret linguas eorum, ne se intelligendo perniciosam facerent vnitatem. Per superbos homines diuisæ F

sunt linguæ, per humiles apostolos cōgregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ dispersit linguas, spiritussanctus congregauit linguas. Quando enim spiritussanctus ve- Acto.2.

nit super discipulos, omnium linguis locuti sunt, ab omnibus intellecti sunt: linguæ dispersæ, in vnum congregatæ sunt. Ergo si adhuc sæuiunt & gentiles sunt, expedit eis diuisas habere linguas. Volunt vnam linguam, veniant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Submerge domine & diuide linguas eorum. *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.* Meritò iste desertum quærebat, quoniam vidit iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Est quædam ciuitas turbulenta, Ipsa erat quæ turrim ædificauerat: ipsa confusa est & Gene.11.

appellata Babylonia: ipsa per innumerabiles gentes dispersa: inde congregatur Ecclesia in desertum bonæ conscientiæ. Vidit enim contradictionem in ciuitate. Christus venit. Quis Christus? Contradicis. Et filius dei. Habet filium deus? Contradicis. Natus est Luca.2.23.

de virgine, passus, resurrexit. Et vnde hoc fieri po- & 24.

test? Contradicis. Attende saltem gloriam crucis ipsius. Iam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultauerunt. Effectus probauit virtutem, Do-

G muit orbem, non ferro sed ligno. Lignum crucis contumeliis dignum visum est inimicis, & ante ipsum lignum stantes caput agitabant, & dicebant, Si filius dei
Matth.27. est, descendat de cruce. Extendebat ille manus suas ad
Esaia.65. populum non credentem & contradicentem. Si enim iustus est qui ex fide viuit, iniquus est qui non habet fi-
Roma.1. dem. Quod ergo hic ait iniquitatem, perfidiam intellige. Videbat ergo dominus in ciuitate iniquitatem & contradictionem, & extendebat manus suas ad populū non credentem & contradicentem: & tamen & ipsos
Luca.23. expectās dicebat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciūt. Adhuc sanè reliquiæ sæuiunt illius ciuitatis, adhuc contradicunt de frontibus omnium, Modo extendit manus ad reliquias non credentes & contradicentes. Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. *Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas & labor.* Super muros eius, super munimenta eius, tenens quasi capita eius, nobiles eius. Ille nobilis si Christianus esset, nemo remaneret paganus. Plerunque dicunt homines, Nemo remaneret paganus si ille esset Christianus. Plerunque dicunt homines, & ille si fieret Christianus, quis remaneret paganus? Quod er-
H go nondum sunt Christiani, quasi muri sunt ciuitatis illius non credentis & contradicētis. Quandiu isti mu-
Iosue.6. ri stabunt? Non semper stabunt. Circumit arca muros Hiericho, Veniet tempus septimo arcæ circumitu, vt omnes muri ciuitatis non credentis & contradicentis cadant. Quod donec fiat, turbatur iste in exercitatione sua, & perferens reliquias contradicentium, optat pennas auolationis, optat requiem deserti. Imò duret inter contradicentes, perferat minas, bibat opprobria, expectet qui eum saluum faciet à pusillanimitate & tempestate. Intueatur caput exemplum vitæ suæ, tranquilletur in spe etsi turbatur in re. Die ac nocte circūdabit eam super muros eius iniquitas, & labor. *In medio eius & iniustitia.* Et ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia iniustitia ibi, ideo & labor ibi. Sed audiant extendentis
Matth.11. manus, Venite ad me omnes qui laboratis, vos clamatis, vos contradicitis, vos conuiciamini: Ille econtra, Venite ad me omnes qui laboratis in superbia vestra, & requiescetis in humilitate mea. Discite à me, inquit, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem
I animabus vestris. Vnde enim illi laborant, nisi quia non sunt mites & humiles corde? Deus humilis factus est, erubescat homo esse superbus. *Non defecit de plateis eius vsura & dolus.* Vsura & dolus non absconduntur saltem, quia mala sunt, sed publice sæuiunt. Etenim qui in domo aliquid mali facit, vel de malo suo erubescit, in plateis eius vsura & dolus. Fœnus & professionem habet. Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur. Corpus quasi necessarium ciuitati, & de professione sua vectigal impēdit. Vsque adeo in platea est, quod saltem abscondendum erat. Est & alia vsura peior, quando non dimittis quod tibi debetur, & turbatur oculus in illo
Matth.6. versu orationis, Dimitte nobis debita nostra. Quid e-
3. sent. dist. 37. cap. nim ibi facturus es, quādo oraturus es, & ad ipsum versum venturus? Verbum contumeliosum audisti, vis
Quartū est. in medio. exigere damnationis supplicium? Vel tantum exige, quantum dedisti fœneratori. Iniuriarum pugno percussus es, interfectionem quæris. Vsura mala, quā iturus es in oratione? Si reliqueris orationem, quā circumiturus es ad dominum? Ecce dices, Pater noster qui es in
Matth.6. cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Dices, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Venies ad, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti- K
mus debitoribus nostris. Vel in ciuitate illa mala abundent vsuræ istæ, non intrent parietes istos vbi pectus tunditur. Quid facies, quia ibi tu & ille versus in medio estis? Preces tibi composuit cœlestis iurisperitus, Qui nouerat quid ibi ageretur, ait tibi, Aliter non impetrabis: Amen enim dico vobis, quia si dimiseritis Matth.6.
hominibus peccata eorum, dimittentur & vestra vobis. Si autem non dimiseritis peccata hominibus, neque pater vester dimittet vobis. Quis hoc dicit? Qui scit quid ibi agatur, qui scit quod tu adstās petis. Vide quod voluit esse ipse aduocatus tuus, ipse iurisperitus tuus, ipse assessor patris. Ipse iudex tuus dixit, aliter non accipies. Quid facturus es? Non accepturus, si non dicturus. Non accepturus si falsum dicturus. Ergo aut facturus & dicturus, aut quod petis non promeriturus: quia qui hoc non faciunt, in vsuris illis malis sunt. Sint ibi illi qui adhuc idola aut adorant aut quærunt, noli tu populus dei, noli tu plebs Christi, noli tu corpus illius capitis, Attende vinculum pacis tuæ, attende promissum vitæ tuæ. Quid enim tibi prodest quia exigis iniurias quas pertulisti? Vltio te reficit? Ergo de malo alieno gaudebis? Passus es malum, ignosce, ne duo mali si- L
tis, & non deficiat de plateis eius vsura & dolus. Ideo ergo tu quærebas solitudinem & pennas, ideo murmuras contra hæc. Ferre non potes contradictionem & iniquitatem ciuitatis huius. Requiesce in his qui tecum intus sunt, & noli quærere solitudinem. Audi & de ipsis quid dicat, *Quoniam si inimicus exprobrasset mihi.* Et quidem superius conturbatus erat in exercitatione sua à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. Forte in illa ciuitate positus, superba illa erigente turrem, quæ Gene.11.
subuersa est, vt diuiderentur eorum linguæ, attende intus quid gemat propter pericula à falsis fratribus. Quoniam si inimicus meus exprobrasset mihi, *Sustinuissem vtique. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset.* Id est, per superbiam mihi insultasset, magnificaret se super me, minaretur mihi quicquid posset, *Abscondissem me vtique ab eo.* Ab illo qui foris est, vbi te absconderes? Inter illos qui intus sunt. Nunc autem vide si non aliud restat, nisi vt solitudinem quæras.

Tu vero, inquit, *homo vnanimis, dux meus & notus meus.* Forte aliquando bonum consilium dedisti, forte ali- M
quando præcessisti me, & salubre aliquid monuisti me, in Ecclesia dei simul fuimus. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Qui sunt dulces cibi? Non omnes qui adsunt nouerunt, sed non amaricent qui nouerunt, vt possint illis qui adhuc non nouerunt dicere, Gu- Psal.33.
state & videte quoniam dulcis est dominus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos. *In domo dei ambulauimus cum consensu.* Vnde ergo dissensio? Qui intus erat, foris factus est. Ambulauit mecum in domo dei cum consensu. Aliam domum erexit contra domum dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? quare illa deserta est, vbi dulces simul capiebam* cibos? *Veniat mors super illos, descendant ad infernum viuentes.* Quomodo replicauit & recolere nos fecit primum illud schismatis initium, quando in illo primo populo Iudæorum quidam superbi se separauerunt, & extra sacrificare voluerūt? Noua mors super eos venit. Aperuit se terra, & viuos absorbuit. Veniat, inquit, mors super Nume.16.
eos, & descendāt ad infernū viuētes. Quid est viuētes? Scientes quia pereunt, & tamen pereuntes. Audi viuentes perire & absorberi hiatu terræ, id est, deuoratione

A terrenarum cupiditatū absorberi. Dicis homini, Quid pateris frater? Fratres sumus, vnum deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium audimus, vnum Psalmum cantamus, vnū Amen respondemus, vnum halleluia resonamus, vnum pascha celebramus. Quid tu foris es, & ego intus sum? Plerunque angustatus & considerans quam vera dicantur, reddat, ait, deus maioribus nostris. Ergo viuus perit. Deinde addis & mooes, saltem solum sit malum segregationis, cur adiungis & rebaptizationis? Agnosce in me quod habes: & si tu me odisti, Christo in me parce. Et hoc eis malum plerunque & maxime displicet. Vere, inquiunt, male fit, vtinam posset non fieri. Sed quid facimus de statutis maiorum nostrorum? Descendant ad infernum viuentes. Si mortuus descenderes, quid ageres ignorares. Cum vero scis malum esse quod facis, & tamen facis, nōnne viuus descendis ad inferos? Sed quare maxime ipsos duces terræ hiatus absorbuit viuos, populum autem illis consentientem è cœlo irruens ignis absumpsit? Propterea hanc pœnam commemorans Psalmus iste, à populo cœpit: & ad duces conclusit. Veniat mors super eos: ꝑpter illos dixit, super quos

Ibidem.

B venit ignis de cœlo: & statim adiunxit, Descendant ad infernum viuentes: propter duces quos terræ hiatus absorbuit. Nam quomodo descenderūt ad infernum viuētes de quibus dixerat, Veniat mors super eos? Si iam super eos mors venerat, quomodo viui ad inferos descendebant? Ergo à minoribus cœpit, ad maiores conclusit. Veniat mors super eos qui consenserunt & consecuti sunt. Quid illi duces & principes? Descendant ad infernum viuentes: quia ipsi scripturas tractant, & nouerunt bene quotidie legendo, quomodo Ecclesia catholica per totum orbem terrarū ita diffusa est, vt omnino contradictio omnis vacet, nec inueniri posit aliquod testimonium pro schismate eorum: nouerunt bene, ideo ad inferos viuentes descēdunt, quia malum qood faciunt, malum esse nouerūt. Illos autem diuinæ iracundiæ ignis absumpsit. Studio enim contentionis accensi, à ducibus suis malis recedere noluerunt. Venit super ignem ignis, super ardorem dissensionis ardor consumptionis. Veniat mors super illos, & descendant ad infernum viuentes. *Quoniam nequitia in hospitiis eorum, in medio eorum.* In hospitiis vbi peregrinantur & transeunt. Non enim hic semper futuri sunt, & tamen pro

C aoimositate temporali sic pugnant. In hospitiis ergo eorum iniquitas, in medio corū iniquitas, nullum tam medium eorum quàm cor eorum. *Ego ad deum exclamaui.* Corpus Christi & vnitas Christi in angore, in tædio, in molestia, in conturbatione exercitationis suæ. Ille vnus homo, in vno corpore posita vnitas, cum tæderet animam eius, exclamans à finibus terræ, A finibus terræ ad te clamaui, inquit, cum angeretur cor meum. Ipse vnus, sed vnitas vnus: & ipse vnus, non in vno loco vnus, sed à finibus terræ clamat vnus. Quomodo à finibus terræ clamaret vnus, nisi in multis esset vnus? Ego ad dominū exclamaui. Rectè. Tu exclama ad dominū, noli ad Donatum, nemo tibi sit pro domino dominus, qui sub domino noluit esse conseruus. Ego ad dominum exclamaui. *Et dominus exaudiuit me. Vespere, mane & meridie narrabo & annunciabo & exaudiet vocem meam.* Euangeliza tu, noli tacere tu, dic quod accepisti, Vespere de præteritis, mane de futuris, meridie de sempiternis. Ideo ad id quod ait, vespere, pertinet quod enarrat: Ad id quod ait, mane, pertinet quod annunciat: Ad id qood ait, In meridie, pertinet qood exauditur vox eius.

Psalm.6.

Finis enim in meridie est, sed inde non declinatur in D occasum. In meridie enim lux excelsa est, splendor sapicotiæ, feruor dilectionis. Vespere, mane & meridie. Vespere dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Et enarrabo vespere patiētiam morientis, annunciabo mane vitam resurrectionis, orabo vt exaudias meridie sedens ad dexteram patris: Exaudiet vocem meam qui interpellat pro nobis. Quanta huius securitas? quanta cōsolatio, quāta refectio? A pusillanimitate & tempestate contra malos, contra iniquos, & foris & intus, & in his qui foris sunt cum fuissent intus. Itaque fratres mei quos in ipsa congregatione parietum horum videtis turbulentos, superbos, sua quærentes, elatos, non habentes zelum dei castum, sanum, quietum, sed multum sibi tribuentes, ad dissensionem paratos, sed occasionem non inuenientes, ipsa est palea dominicæ areæ. Hinc illos paucos superbiæ ventus excusit, tota palea non volabit, nisi cum ille in vltimo ventilabit. Sed nos quid nisi cum isto cantemus, cum isto oremus, cum isto plangamus & dicamus securi? *Redimet in pace animam meam.* Contra illos qui non amant pacem, In pace redimet animam meam, quia cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Redimet in pace animam meam. *Ab his qui appropinquant mihi.* E Nam ab illis qui longe sunt à me, facilis causa est. Non me tam cito fallit qui dicit, Veni idolum adorare, multum à me longe est. Christianus es? Christianus, inquit. Ex propinquo aduersatur, prope est. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi. *Quoniam in multis erant mecum.* Quare dixit, qui appropinquant mihi? Quia in multis erant mecum. In hoc versu duæ sententiæ occurrunt. In multis erant mecum. Baptismum habebamus vtrique, in eo erant mecum. Euangelium vtrique legebamus, erant in eo mecum. Festa martyrū celebrabamus, erant ibi mecum. Paschæ solennitatem frequentabamus, erant ibi mecum, sed non omnino mecum. In schismate non mecum, in hæresi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis prosunt multa in quibus mecum. Etenim fratres videte quàm multa enarrauit apostolus Paulus, vnum dixit, si illud defuerit, frustra sunt alia, Si linguis hominum loquar & angelorum, ait, si habeam omnem prophetiam & omnem fidem, & omnem scientiam, si montes transferam, si distribuam omnia mea pauperibus, si tra- F dam corpus meum ita vt ardeat: Quam multa enumerauit? His omnibus multis desit vna charitas, illa numero plura sunt, hæc pondere maior est. Ergo in omnibus sacramentis mecum, in vna charitate non mecum, In multis erant mecum. Rursus alio modo, quoniam in multis erant mecum, qui se separauerant à me, mecum erant, non in paucis, sed in multis. Etenim per totū orbem terrarū pauca sunt grana, multæ sunt paleæ. Quid ergo ait? In pauca mecum erant, in tritico non mecum. Et propinquat palea tritico, de vno semine exit, in vno agro radicatur, vna pluuia nutritur, eūdem messorem patitur, eandem triturationem sustinet, eandem ventilationem expectat, non in vnum horreum intrat. Quoniam inter multos erant mecum. *Exaudiet me deus, & humiliabit illos, qui est ante secula.* Illi enim præsumunt de nescio quo duce suo qui cœpit heri, humiliabit illos qui est ante secula: quia etsi ex tempore Christus noster de Maria virgine, ante secula tamen in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Humiliabit illos qui est aote secula.

Matth.27. Act.1. Rom.8. Matth.3. Psal.119. De cōse. dl. 4.c. Nō in nobis. 1.Cor.13. Matth.3. & 13. Ioan.1.

G *Non enim est illis commutatio.* De illis dico quibus non est
cõmutatio. Nouerat aliquos perseueraturos, & in per-
seueratione suæ nequitiæ morituros. Videmus enim
eos, & non est illis commutatio. Qui sic moriuntur in
ipsa peruersitate, in ipso schismate, non est illis com-
mutatio. Humiliabit illos deus, humiliabit illos in dam-
natione, quia erecti sunt in dissensione. Non est illis
commutatio, quia non mutãtur in melius, sed in peius,
1.Cor.15. nec cum hic sunt, nec in resurrectione. Omnes enim
resurgemus, sed non omnes immutabimur. Quare?
Psalm.57. Quia non est illis commutatio. *Et non timuerunt deum.*
Fratres mei vnum remedium est. Timeant deum, de-
serant Donatum. Dicis illi, Peris in hæresi, in schisma-
te, & necesse est vt deus retribuat istis malis. Venies in
damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, ne sequaris
Matth.15. cæcum ducem. Cæcus autem cæcum ducens, simul in
foueam cadunt. Quid ad me? ait. Quomodo heri vixi,
sic & hodie. Parentes mei quod fuerunt, hoc & ego.
Non times deum, habe timorem dei. Cogita quia ista
omnia vera sunt quæ legũtur, quia est fides Christi, quæ
falli nõ potest. Quomodo in hæresi remanebis ad tan-
tam euidentiam Ecclesiæ catholicæ sanctæ, quam dif-
fudit deus per totum orbem terrarum? quam antequã
diffunderet promisit, prænunciauit, sic exhibuit vt pro-
H misit. Ergo caueant & obseruent qui non timẽt deum.
Extendit manum suam in retribuendo. Polluerunt testamentum eius.
Lege testamentum quod polluerunt. In semine tuo be-
Genes.12. nedicentur omnes gentes. Polluerunt testamentũ eius.
& 26. Tu cõtra ista verba testatoris quid dicis? Africa sola istã
gratiam meruit sancti Donati, in ipso remãsit Ecclesia
Christi? Dic saltem Ecclesiam Donati, quare adiungis
Christi, de quo dictum est, In semine tuo benedicentur
omnes gentes? Post Donatum vis ire? Pone Christum,
& sic recede. Videte ergo quid sequitur. Polluerunt te-
Galat.3. stamẽtum eius. Quod testamentum? Abrahæ dictę sunt
promissiones & semini eius. Apostolus dicit, Fratres, ta-
men hominis testamẽtum confirmatum nemo irritum
facit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissio-
nes & semini eius. Non dicit, & seminibus, tanquam in
multis, sed tanquam in vno, & semini tuo qui est Chri-
Gen.12. stus. In hoc ergo Christo quod promissum est testamẽ-
& 26. tum? In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tu
qui dimisisti vnitatem omnium gentium & in parte re-
I mansisti, polluisti testamẽtum eius. Quid tibi ergo con-
tigit? Vt exterminareris, vt ab hæreditate separareris, de
ira dei est. Attende enim quid sequatur, Polluerunt te-
stamentum eius. *Diuisi sunt præ ira vultus eius.* Quid ex-
pectatis, qua maiore nota ostendantur hæretici? Diuisi
sunt præ ira vultus eius. *Et appropinquauit cor illius.* Cuius
intelligimus, nisi cuius ira diuisi sunt? Quomodo ap-
propinquauit cor illius, vt intelligamus voluntatem il-
lius? Etenim hęreticis exerta est catholica Ecclesia, & ex
his qui male sentiunt probati sunt qui bene sentiunt.
Multa enim latebant in scripturis, & cum præcisi essent
hæretici, quæstionibus agitauerunt Ecclesiã dei. Aperta
sunt quæ latebant, & intellecta est volũtas dei. Inde di-
Psalm.67. citur in alio psalmo, Cõgregatio taurorum inter vaccas
populorum, vt excludantur hi qui probati sunt argẽto.
Excludãtur enim dixit, emineãt, eant, appareant. Vnde
Exclusores. dicuntur & in arte argentaria exclusores, id est, ex qua-
dam cõfusione massæ, ad suæ formæ expressores. Ergo
multi qui optime poterant scripturas dignoscere &
pertractare, latebant in populo dei, nec afferebant so-
lutionem quæstionum difficilium, cum calumniator
nullus instaret. Nunquid enim perfecte de trinitate
tractatum est antequam oblatrarent Arriani? nunquid K
perfecte de pœnitentia tractatum est antequam obsi-
sterent Nouatiani? Sic non perfecte de baptismate tra-
ctatum est antequam contradicerent foris positi reba-
ptizatores: nec de ipsa vnitate Christi enucleate dicta
erant quæ dicta sunt, nisi postea quàm separatio illa vr-
gere cœpit fratres infirmos, vt iam illi qui nouerant
hæc tractare atque dissoluere, ne perirent infirmi soli-
citati quæstionibus impiorum, sermonibus & disputa-
tionibus suis obscura legis in publicum deducerent.
Ergo illi diuisi sunt præ ira vultus eius, & nobis ad in-
telligendum appropinquauit cor eius. Itaque intelligite
illud quod in psalmo alio commemorauit, Congrega-
tio taurorum, id est, superborum cornupetarum inter
vaccas populorum. Quas dixit vaccas? Animas sedu-
ctibiles. Vt quid hoc? Vt excludantur hi, id est, appa-
reant qui latebant, qui probati sunt argento. Quid est Psalm.11.
argento? Eloquia domini eloquia casta, argentum igne
examinatum, probabile terræ, purgatum septies tãtum.
Hunc sensum obscurum videte quemadmodum in lu-
cem excludat apostolus, Oportet, inquit, & hęreses esse, 1.Cor.11.
vt probati manifesti fiant inter vos. Quid est probati?
Probati argento, probati eloquio. Quid est manifesti L
fiant? Excludantur. Quare hoc? Propter hæreticos.
Quid est propter hæreticos? Propter congregationem
taurorum inter vaccas populorum. Sic ergo & hi diuisi
sunt præ ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.
Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Quæ-
dam enim in scripturis dura videbantur, cum obscura
essent: exposita mollita sunt. Nam & prima hæresis in
discipulis Christi velut ad duritiem sermonis ipsius 4.sen.di.
facta est. Cum enim diceret, Nisi quis manducauerit 10 ca. Sunt
carnem meam, & biberit sanguinem meum, non ha- item. & de
bebit vitam in se: illi non intelligentes dixerunt adin- conse.di.2.
uicem, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Di- cap. prima
centes quia durus est sermo hic, separauerunt se ab il- inquæ.
lo, remansit cum aliis duodecim. Cum ei suggessissent
illos in sermone eius fuisse scandalizatos, nunquid &
vos, inquit, vultis abire? Et Petrus, Verbum vitæ æternæ
habes, ad quem ibimus? Intelligite obsecramus vos, &
paruuli discite pietatem. Nunquid iam Petrus intelli-
gebat secretum illius sermonis domini? Nondum in-
telligebat, sed bona esse verba quæ non intelligebat, pie
credebat. Ergo si durus est sermo, & nondum intelle- M
ctus est, durus sit impio, tibi autem pietate molliatur,
quia quandoque soluetur, & fiet tibi oleum, & vsque ad
ossa penetrabit. Proinde tãquam ipse Petrus post illam
duritiam, sicut putabant, sermonis domini scandaliza-
tis etiam hic diceret, Verbum vitæ æternæ habes, ad
quem ibimus? ita subiecit, *Iacta in domino curam tuam, &*
ipse te enutriet. Paruulus es, nondum intelligis secreta
verborũ. Forte tibi panis latet, & adhuc lacte nutrien-
dus es. Noli irasci vberibus, ipsa te idoneum reddẽt ad 1.Cor.3.
mẽsam, cui modo minus idoneus es. Ecce per diuisio-
nem hæreticorum multa dura mollita sunt, sermones
illius duri molliti sunt super oleum, & ipsi sunt iacula.
Armauerunt euangelizantes, & ipsi sermones dirigun-
tur in pectora quorumque audientium ab instantibus
opportune & importune. Illis sermonibus, illis verbis
tanquam sagittis corda hominũ ad amorẽ pacis figun-
tur. Duri erant, & molles facti sunt. Molliti non virtu-
tem amiserunt, sed in iacula conuersi sunt. Molliti sunt
sermones eius super oleũ, & ipsi molliti sermones, ipsi
sunt iacula. Sed tu nondum forte idoneus es qui arme-
ris his iaculis, & nondum tibi eluxit quod in sermone
forte

A forte obscurum est & durum. *Iacta in domino curam tuam, & ipse te enutriet.* In dominum iacta te. Ecce vis te iacta-
re in dominum, nemo se supponat pro domino. Iacta
in dominum curam tuam. Vide quemadmodum ma-
gnus ille miles Christi in se curam paruulorum iactari
2.Cor.3. noluit: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in
nomine Pauli baptizati estis? Quid eis aliud dicebat,
nisi, iactate in domino curã vestrã, & ipse vos enutriet?
Modo autem vult paruulus iactare curam suam in do-
mino, & occurrit nescio quis, & dicit, ego excipio. Tan-
quam naui fluctuanti occurrit & dicit, ego excipio. Re-
sponde & tu, Portum quæro, non saxum. Iacta in do-
mino curam tuam, & ipse te enutriet. Et vide quia por-
tus te excipiet. *Non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Vide-
ris fluctuari in mari isto, sed excipit te portus. Tu tan-
tùm antequã intres in portum, ab ancora noli abrum-
pi. Fluctuat nauis in ancoris, sed non lõge à terra proii-
citur, nec in æternũ fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat.
Etenim ad fluctuationem pertinent verba superiora,
Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus
sum. Expectabam eum qui me saluum faceret à pusilla-
nimitate & tempestate. Fluctuans loquitur, sed non in
B æternum fluctuabit. Nam ancora ligatur, ancora spes
eius est. Non dabit in æternum fluctuationem iusto. Il-
lis autem quid? *Tu vero deus deduces eos in puteum corruptio-
nis.* Puteus corruptionis, tenebræ sunt submersionis.
Deduces eos, inquit, in puteũ corruptionis: quia cæcus
Matth.15. cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Deducit illos
deus in puteum corruptionis, non quòd ipse sit author
culpæ ipsorum, sed quòd ipse sit iudex iniquitatum eo-
Rom.1. rum. Tradidit enim eos deus in concupiscentias cor-
dis eorum. Amauerunt enim tenebras & non lucem,
dilexerunt cæcitatem & non visionem. Nam ecce do-
minus Iesus eluxit vniuerso mundo, cantent in vnita-
Psalm.18. te cum toto mundo. Non enim est qui se abscondat à
calore illius. Illi autem traducẽtes se à toto ad partem,
à corpore ad vulnus, à vita ad præcisionem, quid pas-
suri sunt nisi in puteum corruptionis ituri? *Viri sangui-
num & dolositatis.* Viros sanguineos propter interfectio-
C nes dicit, atque vtinã corporales & non spiritales. San-
guis enim de carne exiens, videtur & horretur. Quis
videt sanguinem cordis in rebaptizato? Illæ mortes a-
lios oculos quærunt, quanquam & de istis mortibus vi-
sibilibus non quiescant armati vbique Circumcellio-
nes. Et si istas visibiles mortes attendamus, viri sangui-
num sunt. Attende armatum, Si vir pacis esset & non
sanguinis, fustem saltẽ solum ferret. Sed fert fundibu-
lam, fert securim, fert lapides, fert lanceas. Et ista por-
tantes vbique qua possunt euagantur, sanguinem inno-
centiũ fitiunt. Ergo & de istis visibilibus mortibus sunt
viri sanguinum. Sed & de illis dicamus, Vtinam solas
visibiles facerent, & animas nõ perimerent. Isti qui sunt
viri sanguinum & dolositatis, ne putent quia nos male
sic intelligimus viros sanguinum qui animas occidunt,
ipsi Maximinianistas suos sic intellexerunt. Nam cum
eos damnarent, in ipsa sententia concilij sui ista verba
Psalm.13. posuerunt, Veloces pedes eorum ad effundẽdum san-
guinem annunciatorum, contribulatio & calamitas in
viis eorum, & viam pacis non cognouerunt. Hoc de
Maximinianistis dixerunt. Quæro autem ego ab eis
quãdo Maximinianistæ fuderint corporis sanguinem,
non quia & ipsi non funderent, si esset talis multitudo
quæ funderet, sed propter timiditatem paucitatis suæ
magis ab eis passi sunt aliquid, quàm ipsi tale aliquid
aliquando fecerunt. Ergo interrogo Donatistam & di-
co, In concilio tuo posuisti de Maximinianistis, velo- D
ces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vnum
mihi date quem digito læserint Maximinianistæ. Quid
mihi aliud responsurus est, nisi quod ego dico? Qui se
separauerunt ab vnitate, & animas seducendo interi-
munt, spiritaliter, non carnaliter sanguinem fundunt.
Optime exposuisti, sed in expositione tua cognosce fa-
cta tua. Viri sanguinum & dolositatis. In fraude dolo-
sitas, in simulatione, in seductione. Quid ergo illi ipsi
qui diuisi sunt præ ira vultus eius? Ipsi sunt viri sangui-
num & dolositatis. Sed quid de illis ait, *Non dimidia-
bunt dies suos.* Quid est, non dimidiabũt dies suos? Non
proficient quantum putant. Intra tempus quod sperãt,
peribunt. Ipse est enim perdix ille de quo dictum est,
In dimidio dierum eius derelinquent eum, & in nouis- Hiere.17.
simis suis erit insipiẽs. Proficiunt, sed ad tempus. Quid
enim ait Apostolus? Maligni autem homines & sedu- 2.Tim.3.
ctores proficient in peius, ipsi errantes, & alios in erro-
rem mittentes. Cæcus autem cæcum ducens, simul in Matth.15.
foueam cadunt. Meritò cadunt in puteum corruptio-
nis. Quid ergo ait? Proficient in peius, non tamen diu.
Nam paulò antè dixit, sed vltra non proficient: hoc est, E
non dimidiabunt dies suos. Sequatur apostolus & di-
cat quare, Dementia enim eorum manifesta erit omni-
bus, sicut & illorum fuit. Viri sanguinum & dolositatis
non dimidiabunt dies suos. *Ego autem in te speraui do-
mine.* Meritò autem illi non dimidiabunt dies suos,
quia in homines sperauerũt. Ego autem à diebus tem-
poralibus perueni ad diem æternam. Quare? Quia in te
speraui domine.

In Psalmum quinquagesimumquintum Enarratio.

SICVT aliquam domum intraturi, cuius sit &
ad quẽ pertineat in titulo inspicimus, ne for-
te importune irruamus quò non oportet, ne-
que rursus timiditate reuocemur ab eo quò oportet in-
trare. Tanquam ergo si legeremus, hæc prædia illius
aut illius, ita in superliminari psalmi huius habemus
inscriptum: *In finem pro populo qui à sanctis longe factus est,
ipsi David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in* 1.Reg.21.
Geth. Agnoscamus ergo populum qui longe factus est
à sanctis in tituli inscriptione. Pertinet enim hoc ad
ipsum Dauid, quem iam nostis intelligere spiritaliter. F
Neque enim commendatur nobis nisi ille de quo di-
ctum est, Finis legis Christus ad iustitiam omni cre- Rom.10.
denti. Ergo in finem cum audis, in Christum intende,
ne in via remanendo non peruenias ad finem. Quic-
quid enim est, vbi infra steteris, antequam ad Christum
peruenias, nihil tibi aliud sermo diuinus dicit, nisi ac-
cede. Nondum est locus vbi securitas sit. Est quidam
locus vbi statio fidissima collocatur. Est quædam pe-
tra, vbi domus secura consurgit, vt non metuat imbrem
tempestatis. Flumina enim impegerunt in domum il-
lam & non cecidit, fundata enim erat supra petram. Matth.7.
Petra autem erat Christus. Sub nomine Dauid Chri- 1.Cor.10.
stus figuratur, quia de illo dictum est, qui factus est ex Rom.1.
semine Dauid secundum carnem. Quis est ergo popu-
lus qui longe à sanctis factus est in tituli inscriptionem?
Ipse titulus ostendat nobis populum istum. Scriptus est
enim quidam titulus in dominica passione, quando
dominus crucifixus est. Erat ibi titulus inscriptus, He-
braice, Græce & Latine, Rex Iudæorum: tribus lin- Ioan 19.
guis tanquam tribus testibus titulus approbatus, Quia
in ore duorum vel trium stabit omne verbum. Istum Deuter.17.
titulum cum legissent Iudæi, indignati sunt, & di-

G xerunt ad Pilatum, Noli scribere rex Iudæorũ: sed quia
ipse dixit se regem esse Iudæorum. Ipsum dixisse, scribæ
dixerunt, non hoc esse quod dixit. Sed quia verum est
Psalm.56. in alio psalmo, in tituli inscriptione, ne corrumpas: re-
Ioan.19. spondit Pilatus, Quod scripsi scripsi: tanquam dicens,
Scripsi, non corrumpo veritatem, etsi vos diligitis fal-
sitatem. Quia ergo in maledicto isto indignati sunt Iu-
dęi, dicentes, Nos non habemus regem nisi solum Cæ-
sarem, de tituli offensione lõge facti sunt à sanctis. Pro-
pinquẽt sanctis & agglutinentur sancto qui regẽ Chri-
stum agnoscunt & habere concupiscunt. Longe fiant à
sanctis qui contradicẽtes titulo, respuerunt regem deũ,
& elegerũt regem hominem. Omnis ergo populus hu-
mano regno delectatus, respuens in se regnare domi-
num, quo regnante, ita quisque subiectus est, vt regnet
& ipse cupiditatibus suis. Omnis ergo populus talis lõ-
ge est à sanctis. Nolite itaque fratres in solis Iudæis hoc
aduertere. Data sunt quidem in illis quasi primitiua ex-
empla, vt in illo populo eluceret quod omnis homo
caueret. Aperte illi regem Christum recusauerũt, & re-
gem Cæsarem elegerunt. Est quidem & Cæsar rex ho-
mo hominibus ad humana, sed alius rex est ad diuina:
H Alius rex ad vitã temporalem, alius ad æternam. Alius
rex terrenus, alius rex cœlestis. Rex terrenus sub rege
cœlesti, rex cœlestis super omnia. Non ergo illi quia
dixerunt se habere Cæsarem regem, peccauerunt, sed
quia regem Christũ habere noluerunt. Et modo multi
Christum regem in cœlo sedentem & vbique regnan-
tem habere nolunt, & Ipsi sunt qui tribulant nos. Con-
tra tales iste psalmus confirmat nos. Necesse est enim vt
tales patiamur vsque in finem, quos non pateremur nisi
nobis expediret. Omnis enim tentatio probatio est, &
omnis probationis effectus habet fructum suum, quia
homo plerunque etiam sibiipsi ignotus est: quid ferat,
quidve non ferat, ignorat: & aliquando præsumit se
ferre quod non potest, & aliquando desperat se posse
ferre quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio,
& inuenitur homo à seipso, qui latebat & seipsum, sed
artificem nõ latebat. Proinde Petrus præsumpsit nescio
quid quod in illo nondum erat, vsque ad mortem se
Matth.26. cum domino Iesu Christo esse perseueraturum. Vires
suas Petrus ignorabat, sed dominus nouerat. Præuide-
bat minus idoneum qui fabricauerat, qui etiam fabri-
cato à se vires idoneas daturus erat. Qui nondum de-
I derat, sciebat: ille qui necdum acceperat, nesciebat. Ac-
Matth.27. cessit tentatio: negauit, fleuit, accepit. Cum ergo nescia-
mus quid petamus tanquã non habentes, & vnde gra-
Rom.8. tias agamus tanquam accipientes, opus est semper ten-
tationibus & tribulationibus erudiri in isto seculo: sed
tribulari non possumus, nisi ab eis qui longe fiunt à san-
ctis. Longinquitatem istam fratres intelligite cordis es-
se, nõ corporis. Fit enim plerunque, vt qui corpore lon-
ge peregrinatur à te, coniunctus sit tibi, quia hoc amat
quod tu. Et fit plerunque vt stans iuxta te, cõiunctus sit
tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerũque vt stãs iuxta
te, ex eo quia diligit mundũ, cum tu diligas deum, lon-
ge sit à te. Quid ergo sibi vult quod ad ipsum titulum
adhuc pertinet, quia tenuerunt eum Allophyli in Geth?
Geth ciuitas quædam erat Allophylorum, id est, alieni-
genarũ, vtique populi lõge à sanctis. Ex eo enim quòd
alienigenæ, non vtique appropinquant sanctis, sed lon-
Ioan 19. ge sunt à sanctis. Omnes qui recusant Christum re-
gem, alienigenæ fiunt. Quare alienigenæ fiunt? Quia &
illa vitis quamuis ab illo plantata, amara facta, quid au-
diuit? Quare conuersa es in amaritudinem vitis aliena?
Non dictũ est, vitis mea: quia si mea, dulcis: si amara, nõ K
mea: si nõ mea, vtique aliena. Tenuerũt ergo eum Allo- *Hiere.2.*
phyli in Geth. Inuenimus quidem fratres Dauid ipsum *1.Reg.21.*
filium Iesse regẽ Israël, peregrinatũ esse apud Allophy-
los cũ quæreretur à Saule, & fuit in ista ciuitate & apud
regem ciuitatis huius, sed ibi retentũ esse non legimus.
Ergo Dauid nostrum dominũ Iesum Christum natum *Matth.1.*
ex semine illius Dauid, non solum tenuerunt, sed & te-
nent adhuc Allophyli in Geth. Geth diximus quòd ci-
uitas sit. Interrogata autẽ interpretatio huius nominis,
indicat torcular. Christus secundum quod caput est *Ephes.5.*
saluator corporis, ille natus ex virgine, crucifixus, qui *Luca.2.*
iam nobis exemplum resurrectionis nostræ in resurre- *Luca.24.*
ctione suæ carnis ostendit. Qui sedet ad dexteram pa- *Rom.8.*
tris, & pro nobis interpellat: est & hic, sed in corpore *Ephes.1.*
suo quod est Ecclesia. Corpus coniunctũ est capiti suo,
caput pro corpore clamat, Saule Saule, quid me perse- *Act.9.*
queris? Et corpus in capite suo est secundum Aposto-
lum dicentem, Et simul resuscitauit, & simul sedere fe- *Ephes.2.*
cit in cœlestibus: & nos ibi sedemus, & ipse hic laborat.
Nos ibi sedemus secundum spem, & ille hic nobiscum
est secũdum charitatem. Hæc compago tãquam vnius
hominis facit duos in carne vna, sponsum & sponsam. L
Vnde & ipse dominus dicit, Igitur iã non duo, sed vna *Matth.19.*
caro. Quomodo ergo hic tenetur in Geth? Tenetur in *Ephes.2.*
torculari corpus eius, id est, ecclesia eius. Quid est in *1.Reg.21.*
torculari? In pressuris. Sed in torculari fructuosa pres-
sura est. Vua in vite pressuram non sentit, integra vide-
tur, sed nihil inde manat: mittitur in torculari, calca-
tur, premitur, iniuria videtur fieri vuæ, sed ista iniuria
sterilis non est, imò si nulla iniuria accederet, sterilis re-
maneret. Quicunque ergo sancti pressuram patiuntur
ab eis qui longe facti sunt à sanctis, attendant psalmum
istum, agnoscant hic se, dicant quod hic dicit, qui pa-
tiuntur quod hic dicitur, Certe qui non patitur nõ di-
cat, Nõ adstringo ad vocem quem video extra passio-
nem. Sed videat ne cum vult esse longe à passione, lon-
ge fiat à sanctis. Cogitet ergo vnusquisque de inimico
suo si Christianus est, mundus iste inimicus est. Priua-
tas enim inimicitias nemo cogitet, auditurus verba
psalmi huius. Scimus quia nõ est nobis colluctatio ad- *Ephes.6.*
uersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes &
potestates, & spiritalia nequitiæ: id est, aduersus diabo-
lum & angelos eius: quia & quando patimur homines
importunos, ille instigat, ille inflammat, ille tanquam M
vasa sua mouet. Attẽdamus ergo duos hostes, quem vi-
demus, & quẽ non videmus. Hominem videmus, dia-
bolum non videmus: hominem videamus, diabolum
non videamus: Hominem diligamus, diabolum cauea-
mus: Pro homine oremus, contra diabolum oremus, &
dicamus deo, *Miserere mei domine quoniam conculcauit me
homo.* Noli timere, quia conculcauit te homo. Vinum
habeto, vua factus es vt calceris. Miserere mei domine
quoniam conculcauit me homo. *Tota die bellans tribu-
lauit me.* Omnis qui longe factus est à sanctis, sed & ipse
diabolus quare hic non intelligatur? An forte quia non
dictus est homo? Ergo errat Euangelium, quia dixit,
Inimicus homo hoc fecit? Sed sub quadam figura po- *Matth.13.*
test & ille dici homo, non tamen esse homo. Siue ergo
ipsum intuereretur qui dicebat hæc, siue populum & v-
numquenque longe factum à sanctis, per quales dia-
bolus tribulat populum dei inhærentem sanctis, inhæ-
rentem sancto, inhærentem regi, ad cuius titulum *Ioan.19.*
indignati illi tãquam repercussi, longe sunt facti, dicat,
Miserere mei domine, quoniam conculcauit me ho-
mo: ne

A mo: ne deficiat in ista cõculcatione, sciens quem inuocet, & quo exemplo fortis effectus sit. Primus botrus in
Esaiæ 63. torculari pressus est Christus. Cum ille botrus passione
Psalm. 23. expressus est, manauit illud, vnde calix inebrians quàm præclarus est. Dicat ergo & corpus eius, intuens caput suum, Miserere mei domine quoniam conculcauit me homo, tota die bellãs tribulauit me. Tota die, toto tempore. Nemo sibi dicat, fuerũt tribulationes apud patres nostros, apud nos non sunt. Si putas te non habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus. Et vbi est
2. Tim. 3. vox Apostoli, Omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutiones patiuntur? Si ergo non pateris pro Christo vllam tribulationem, vide ne nondum cœperis in Christo pie viuere. Cum autem cœperis in Christo pie viuere, ingressus es torcular, Præpara te ad pressuras, sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat. *Conculcauerunt me inimici mei tota die.* Illi longe facti sunt à sanctis, ipsi inimici mei tota die. Iam dictum est, *Ab altitudine diei.* Quid sibi hoc vult, ab altitudine diei? Forte alrum est ad intellectum. Nec mirum, quia altitudo diei est. Forte enim illi propterea longe facti sunt à sanctis,
B quia non potuerunt penetrare altitudinem diei, cuius
Ioan. 11. sunt Apostoli duodecim horæ fulgentes. Ergo qui tanquam hominem crucifixerunt, in die errauerunt. Quare autem tenebras passi sunt vt longe fierent à sanctis? Quia in alto lucebat dies, in alto latẽrem non cogno-
2. Cor. 2. uerunt. Si enim cognouissent, nunquam dominũ gloriæ crucifixissent. Hac ergo altitudine diei repercussi, & longe facti à sanctis, facti sunt inimici, qui tribulent & conculcent tanquam vuam in torculari. Est & alius intellectus: Ab altitudine diei conculcauerunt me inimici mei tota die, hoc est, toto tempore. Ab altitudine diei, hoc est, à superbia temporali. quando enim conculcant, alti sunt. Humiles sunt qui conculcantur, alti sunt qui conculcant. Sed noli timere altitudinem conculcantium: diei altitudo temporalis est, non æterna. *Quoniam multi qui debellant me, timebunt.* Quando timebunt? Cum transierint dies qui alti sunt. Etenim ad tempus alti sunt, finito tempore altitudinis suæ timebunt. *Ego vero in te speraui domine.* Non ait, ego vero non timebo, sed multi qui debellãt me, timebunt. Cum venerit ille dies iudicij, tunc lamentabuntur se omnes tri-
Matth. 25. bus terræ. Cum apparuerit signum filij hominis in cœlo, tunc securi erunt omnes sancti. Illud enim veniet
C quod sperabant, quod desiderabant, quod vt veniret orabant: illis autem pœnitendi locus nullus remanebit, quia eo tempore quo fructuosa posset esse pœnitentia, cor obdurauerunt aduersus monentem dominum. Nunquid & murum erigent aduersus iudicãtem deum? Pietatem sanè huius agnosce: & si in eius corpore es, imitare. Cum dixisset, multi qui debellant me, timebunt: non addidit, ego vero non timebo: ne suis viribus assignando quod non timet, esset & ipse in altis temporalibus, & per superbiam temporalem non mereretur venire ad requiem sempiternam, potius te fecit intelligere vnde non timebat. Ego verò, inquit, in te speraui domine: non dixit præsumptionem suam, sed causam præsumptionis suæ. Si enim non timebo, possum & duritia cordis non timere: multi enim nimia superbia nihil timent. Attendat charitas vestra: aliud est sanitas corporis, aliud stupor corporis, aliud immortalitas corporis. Sanitas quidem perfecta, immortalitas est: sed dicitur etiam secundum quendam modum sanitas, quam habemus in hac vita. Quando non infirmatur, vnusquisque sanus vocatur: & cum inspexerit

medicus, sanũ renunciat: & cum ægrotare quisque cœ- D
perit, ipsa sanitas perturbatur: & quando curatur, ad ipsam sanitatem reditur. Tres ergo affectiones quasdam corporis aduertite, & inspicite sanitatem, stuporem & immortalitatem. Sanitas ægritudinem non habet, sed tamen quãdo tangitur & molestatur, dolet. Stupor autem nõ dolet, amittit sensum doloris, tãto insensibilior, quãto peior. Rursus immortalitas non dolet, absumpta est enim omnis corruptio, & corruptibile hoc induet *1. Cor. 15.*
incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Nullus ergo dolor in corpore immortali, nullus dolor in corpore stupido. Non se putet stupidus iã immortalem, vicinior est immortalitati sanitas dolentis, quàm stupor non sentientis. Inuenis ergo hominem superbum typho arrogantissimo, qui sibi persuaserit nihil timere. Fortiorem putas illo, qui ait, Foris pugnæ, intus *2. Cor. 7.*
timores: fortiorem ipso capite nostro, domino deo nostro, qui dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem? *Matth. 25.*
Non est iste fortior, non te delectet stupor eius, nõ immortalitatem indutus, sed sensu exutus est. Tu verò habeto animam non sine affectu, reprehẽsi enim sunt qui *2. Tim. 3.*
sunt sine affectu, & dic de sensu sanitatis, Quis infirma- *2. Cor. 11.*
tur & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego non vror? Si ad istum non pertinet scandalum, cuiusque in- E
firmitatis perditio, quasi rigidus, & sine dolore videretur melior esse. Absit, stupor esset, non trãquillitas. Planè fratres cum venerimus ad eum locum, ad eam sedem, ad eam beatitudinem, ad cœlestem patriam, vbi anima nostra impleatur securitate, impleatur quiete & sempiterna felicitate, nullus ibi dolor erit, quia vnde doleatur non erit. Multi, inquit, qui debellant me, timebunt. Et ipsi stupidi qui modo nihil timẽt, timebunt aliquando. Veniet enim tãtus terror qui totam duritiam frangat & cõterat. Multi qui debellabant me, timebunt, ego verò in te speraui domine. *In deo laudabo sermones meos.* In deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Quare? Quia in deo sperabo. Quare? Quia in deo laudabo sermones meos. Si in te laudas sermones tuos, non dico vt non timeas: impossibile est enim vt nõ timeas. Sermones enim tuos aut mendaces habebis, ideoq; tuos, quia mendaces: aut si erunt veraces sermones, & non eos putabis te habere à deo, sed à te loqui, veraces erunt, sed tu tamen mẽdax eris. Si autem cognoueris nihil te verum in sapiẽtia dei, in fide veritatis posse dicere, nisi quod ab illo accepisti, de quo dicitur: Quid enim habes quod F
non accepisti? in deo laudas sermones tuos, vt in deo *1. Cor 4.*
lauderis sermonibus dei. Etenim si quod in te dei est, honoratur à te, & tu factus à sanctis in deo honoraberis à deo. si autem quod in te dei est, honoraueris tanquam tuum, non dei, quomodo populus ille longe factus est à sanctis, sic tu longe à sancto. Ergo in deo laudabo sermones meos. Si in deo, quare meos? Et in deo, & meos. In deo, quia ab ipso: meos, quia accepi. Ipse voluit meos esse qui dedit, amãdo eum cuius sunt: quia ex illo mihi sunt, mei facti sunt. Vnde enim: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie? Quomodo nostrũ? Quomodo *Matth. 6.*
da? Ab illo petendo non eris vacuus, tuum confitendo non eris ingratus. Si enim non dicas tuũ, non accepisti: rursus si dicas tuum, ita quasi à te sit, cum dicis tuum, amittis quod acceperas, quia ingratus es illi à quo acceperas. In deo ergo laudabo sermones meos, quia ibi ipse est fons sermonum verorum. Meos, qui sitiẽs accessi & bibi. In deo laudabo sermones meos: *In deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi caro.* Nõnne tu eras qui paulò antè dicebas, Miserere mei domine, quoniã conculcauit me

G homo,tota die bellans tribulauit me? Quomodo ergo
hic non timebo quid faciat mihi caro? Quid tibi faciet?
Tuipse paulò antè dixisti, Cóculeauit me, tribulauit me.
Nihil faciet cum ista faciat? Respexit ad vinũ quod ma-
nat de calcatura,& respondit: Planè conculcauit, planè
tribulauit: sed quid mihi faciet? Vua eram, vinum ero: in
deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. *Tota die*
verba mea abominabãtur. Sic sunt, nostis, dicite veritatem,
prædicate veritatem, annunciate Christum Paganis, an-
nunciate Ecclesiã hæreticis, annũciate omnibus salutẽ.
Cõtradicũt, abominãtur verba mea. Sed cũ verba mea
abominãtur, quem putamus abominantur, nisi eum in
quo laudabo sermones meos? Tota die verba mea abo-
minabantur. Sufficiat, saltem abominentur verba, nihil
vltra progrediãtur, reprehẽdant, respuãt. Absit. Vt quid
dicã hoc? Quãdo verba mea respuũt, quãdo verba mea
abominãtur, quæ verba de fonte veritatis manant, quid
faciẽt illi per quem verba ipsa dicũtur? Quid nisi quod
sequitur: *Aduersum me omnia consilia eorum in malum?* Si pa-
nem ipsum abominantur, vasculo in quo ministratur
H quomodo parcũt? Aduersum me omnia cõsilia eorũ in
malũ. Si sic & in ipsum dominũ, non dedignetur ergo
corpus quod præcessit in capite, vt corpus hæreat ca-
piti. Cõtemptus est dominus tuus, & tu te honorari vis
ab eis qui longe facti sunt à sanctis? Noli tibi arrogare
Matth.10. velle quod in illo nó præcessit. Non est discipulus ma-
ior magistro suo, non est seruus maior domino suo. si
patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis
domesticos eius? Aduersum me omnia consilia eorum
in malum. *Incolent & abscondent.* Incolere peregrinari est.
Incolæ dicuntur qui habitant in patria non sua. Omnis
homo in hac vita peregrinus est, in qua vita videtis quia
carne circuntegimur, per quam carnem cor videri non
1.Cor.4. potest. ideo Apostolus dicit, Nolite ante tempus quic-
quam iudicare, quoadusque veniat dominus, & illumi-
nabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit cogitatio-
nes cordis,& tunc laus erit vnicuique à deo. Antequam
hoc fiat, in hac peregrinatione carnalis vitæ quisq; cor
suum portat,& omne cor omni cordi clausum est. Pro-
inde isti, quorũ consilia aduersus hunc in malum inco-
lẽt & abscõdent, quia in ista peregrinatione sunt,& car-
nem portãt, dolũ tegunt in corde, quicquid mali cogi-
tant, abscondũt. Quare? Quia adhuc peregrina est vita
I ista. Abscõdant, apparebit quod abscõdunt,& ipsi non
abscõdentur. Est & in hoc abscondito alius intellectus,
qui fortasse magis placebit. Etenim ex iis qui lõge facti
sunt à sanctis, subintrant quidã ficti, & peiores tribula-
tiones faciũt corpori Christi:& quia nó tanquã penitus
alieni deuitãtur, ab ipsis pericula grauiora sustinet cor-
pus Christi. Quæ commemorãs Apostolus cũ enume-
2.Cor.11. raret multas passiones suas, & diceret: Periculis flumi-
num, periculis latronum, periculis ex genere, periculis
ex gẽtibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, pe-
riculis in mari, periculis, inquit, in falsis fratribus. Hi ni-
Psalm.40. mis periculosi sunt, de quibus dicitur in alio psalmo: Et
ingrediebãtur vt viderẽt, & nemo dicit, nó intres vt vi-
deas. Intrat etenim tanquã tuus, nõ cauetur vt alienus.
Isti ergo incolẽt & abscõdẽt, quia sic intrãt in domum
magnã, non ibi perseueraturi, ideo incolẽt. Tales enim
peccatores seruos volẽs intelligi dominus, secũdum il-
Ioan.8. lum intellectũ euãgelicum, quo omnis qui facit pecca-
Matth.10. tum, seruus est peccati, ait: Seruus non manet in domo
& 4. in æternum, filius autẽ manet in æternum. Qui intrat vt
filius, non incolet, quia perseuerabit vsque in finem: qui
intrat vt seruus, subdolus, peccator, ad oculũ attendens,
quærẽs quid rapiat, quærens quid accuset, aut quid vitu- K
peret, incolere intrat, nõ inhabitare & perseuerare. Nec
istos tamẽ timeamus fratres: in deo speraui, nõ timebo
quid faciat mihi caro. Etsi incolũt, etsi intrãt, etsi fingũt,
etsi abscondunt, caro sunt: tu in deo spera, nihil tibi fa-
ciet caro. Sed infert tribulationẽ, infert conculcationẽ.
Accedit vinum, quia vua premitur, tribulatio tua infru-
ctuosa non erit. Alter videt te, imitatur te, quia & tu vt
disceres talẽ ferre, caput tuũ contẽplatus es, botrũ illum
primũ, ad quẽ intrauit homo vt videret, incoluit,& ab-
scõdit traditor Iudas. Omnes ergo ficto animo intran-
tes, incolẽtes & abscondẽtes sunt, sed noli timere: Pater
ipsorũ Iudas cũ domino tuo fuit, & ille quidẽ nouerat
eum: quanquã Iudas traditor incolebat & abscõdebat,
tamẽ cor ipsius domino rerũ patebat. Sciens ille elegit
vnum, vnde tibi solatium faceret nesciturо quos deui-
tes. Poterat enim ille non eligere Iudam, qui nouerat
Iudam: ait quippe discipulis, Nónne ego vos duodecim *Ioan.6.*
elegi,& vnus ex vobis diabolus est? Ergo & diabolus e-
lectus est? Aut si electus non est, quomodo duodecim
elegit,& non potius vndecim? Electus & ille est, sed ad
aliud. Electi vndecim ad opus ꝓbationis, electus vnus L
ad opus tẽtationis. Vnde posset tibi exẽplũ dare nesci-
turo quos deuites malos, quos caueas falsos & fictos in-
colẽtes & abscondentes, nisi vt dicat tibi: Ecce ego me-
cum habui vnum ipsorum? Præcessit exemplũ, toleraui,
perferre volui quod sciebã, vt tibi nescienti præberem
solatium. Quod mihi fecit, hoc faciet & tibi: vt multũ
possit, vt multũ sæuiat, accusaturus est, falsa crimina di-
cturus est, vt præualeant falsitates. Nunquid in te præ-
ualebunt,& in me non præualuerunt? In me certe præ-
ualuerunt, sed cœlum mihi non abstulerũt. Caro ipsius *Matth.27.*
iam sepulta falsos testes pertulit: parum fuit eos perpeti
in iudicio, perpessus est in sepulchro. Acceperũt pecu-
niam vt mẽtirentur,& dixerunt: Cum dormiremus ve- *Matth.28.*
nerunt discipuli eius & abstulerunt eum. Tales autẽ cæ-
ci erant Iudæi, vt crederent dicto omnino incredibili,
crediderũt testibus dormiẽtibus. Aut falsum erat quòd
dormierant, & mendacibus credere non debuerũt: aut
verum erat quòd dormierunt,& quod factũ est nescie-
runt. Incolent & abscõdent: incolãt & abscondãt, quid
facturi? In deo speraui, non timebo quid faciet mihi ca-
ro. *Ipsi calcaneum meũ obseruabunt.* Etenim sic incolent & M
abscondent, vt obseruent vbi homo labitur. Intẽti sunt
ad calcaneum quando fiat lapsus, vt pedem teneant ad
ruinã, aut pedem supponant ad offensionẽ, certe vt in-
ueniant quid accusent. Et quis ita ambulet vt nusquam
labatur? Certe, quod cito fit vel in lingua. Etenim scri-
ptum est, Si quis in lingua nó offendit, hic perfectus est *Iacobi.3.*
vir. Quis tandem se audeat dicere aut putare perfectũ?
Ergo necesse est vt aliquis labatur in lingua. Illi autem
qui incolent & abscondent, aucupantur verba omnia,
quærũt alicubi laqueos & nodosas facere calũnias, qui-
bus prius ipsi implicantur, quàm quos implicare con-
tendunt, vt prius ipsi capiantur & pereant, quàm alios
capiant vt perdãt. Etenim recurrit homo in cor suum,
& inde recurrit ad deũ,& nouit dicere: In deo laudabo
sermones meos. Quicquid bonũ dixi, quicquid verum
dixi, deo dixi,& de deo dixi. Quicquid forte aliud dixi
quod dicere nó debui, homo dixi, sed sub deo dixi, qui
confirmat ambulãtem, minatur erranti, ignoscit agno-
scẽti, reuocat linguã, reuocat lapsum. Iust9 enim septies *Prouer.24.*
cadet & resurget, impij vero infirmabuntur in malis.
Non ergo timeat vnusquisque vestrũ callidos insecta-
tores, aucupes verborum, dinumeratores pene syllaba-
rum,

A rum, & præuaricatores præceptorũ. Quid in te arguat
attendit, vt credat per te Chriſto, non attendit. Attẽde
in ſermones eius quem reprehendis, ne forte te aliquid
ſalobriter doceat. Et quid me, inquit, ſalubriter poterit
docere, qui ſic lapſus eſt in verbo? Hoc ipſum te forte
ſalubriter doceret, ne ſis auceps verborũ, ſed collector
præceptorum. Ipſi calcaneũ meum obſeruabunt. *Sicut*
ſuſtinuit anima mea. Hoc dico quod ſuſtinui, loquebar expertus:
Sicut ſuſtinuit anima mea, incolent & abſcondent.
Omnes ſuſtineat anima mea, foris latrantes, intus
occultantes, ſuſtineat forinſecus venientes. quaſi fluuius
venit tentatio, in petra te inueniat, impingat, non deii-
Matth.7. ciat: fundata eſt domus ſupra petram: intus eſt, incolet,
abſcondet: vt palea tibi vicinetur, intret tritura boum,
intrẽt tribulæ tentationum, tu purgaris, illa cõminuitur:
ſicut ſuſtinuit anima mea. *Pro nihilo ſaluos facies eos.* Docuit
& pro ipſis orare: nempe incolent & abſcondent,
nempe doloſi, nẽpe ſimulatores atq; inſidiatores ſunt:
tu ora pro eis, & noli dicere, nunquid ecce talẽ hominẽ
deus correcturus eſt, tam malum, tam peruerſum? Noli
deſperare, quem roges attẽde, non pro quo roges. Ma-
B gnitudinẽ morbi vides, potentiam medici non vides?
Incolent & abſcondent, ſicut ſuſtinuit anima mea. Suſtine,
ora: & quid fit? Pro nihilo ſaluos facies eos. Sic illos
ſaluos facies, vt nihil tibi ſit, id eſt, vt nullus labor tibi
ſit. Hominibus deſperati ſunt, ſed tu verbo curas, non
laborabis in curando, quanuis nos ſtupeamus in inſpiciendo.
Eſt alius ſenſus in hoc verſu: Pro nihilo ſaluos
facies eos: nullis eorũ meritis præcedentibus ſaluos fa-
1.Tim.1. cies eos. Qui prius fui blaſphemus, inquit, & perſecutor
Act.9. & iniurioſus, accipiebã literas à ſacerdotib9, vt vbicũq;
inuenirem Chriſtianos, alligarẽ & adducerẽ: vtiq; vt alligaret
& adduceret, primo incolebat & abſcondebat.
Nulla ergo huius bona merita præceſſerunt [de quibus
ſaluaretur,] imò talia præceſſerant de quibus damnaretur:
nihil boni attulit & ſaluus factus eſt. Pro nihilo ſaluos
facies eos. Non ad te afferent hircos, arietes, tauros,
non dona & aromata afferent in tẽplo tuo, non aliquid
de cõſcientia bona libaminis ſuperfundũt, totũ in illis
aſperũ, totum tetrũ, totum deteſtandum, & cum illi ad
te nihil afferant, vnde ſaluentur? Pro nihilo ſaluos facies
Lucæ.23. eos: id eſt, gratis data gratia tua. Quid ille latro attuleras
ad crucem, De fauce ad iudicium, de iudicio in li-
Pſal.115. gnũ, de ligno in paradiſum? Credidit propter quod lo-
C cutus eſt. Sed & ipſam fidẽ quis donauit, niſi qui iuxta
pepẽdit? Pro nihilo ſaluos facies eos. *In ira populos deduces.*
Iraſceris & deducis, ſæuis & ſaluas, terres & vocas.
Quid eſt enim, in ira populos deduces? Imples tribulationibus
omnia, vt in tribulationibus poſiti omnes recurrãt
ad te, ne deliciis & ſecuritate peruerſa ſeducantur.
A te ira videtur, ſed paterna. Iraſcitur pater filio cõtẽptori
præceptorũ ſuorũ, iratus ei eum colaphizat, cædit,
aurẽ vellit, manu trahit, ad ſcholã ducit. In ira populos
deduces. Quàm multi ingreſſi ſunt, quàm multi
impleuerũt domum domini, in ira eius deducti, id eſt,
tribulationibus territi, & fide impleti. Ad hoc enim exagitat
tribulatio, vt exinaniat vas quod plenum eſt nequitia,
& impleatur gratia. In ira populos deduces. *Deus*
vitã meã enunciaui tibi. Vt enim viuam tu feciſti, & ad hoc
enuncio vitã meã tibi. Itáne vero deus ignorabat quod
dederat? Quid eſt hoc quod illi enuncias? Docere vis
deũ? Abſit. Ergo quid ait? Enunciaui tibi. An forte, quia
tibi prodeſt quod enunciaui vitã meam? Et quid ꝓdeſt
deo? Lucris dei prodeſt. Enũciaui deo vitã meam, quia
viuere me fecit deus. Quomodo enim enunciauit vitã
ſuã Paulus Apoſtolus, dicens: Qui prius fui blaſphemus D
& perſecutor & iniurioſus? Enunciet vitã ſuã, Sed mi- 1.Tim.1.
ſericordiam cõſecutus ſum. Enunciauit vitã ſuam, non
ſibi ſed illi, quia ſic enunciauit vt illi crederetur, non ad
lucra ſua, ſed ad lucra illius. quid enim ait ipſe Paulus? 2.Cor.5.
Ideo Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, vt qui viuit, iam
non ſibi viuat, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt. Si
ergo viuis & non à te viuis, quia vt viueres ille præſtitit,
enuncia vitam tuam non tibi, ſed illi, non tua quærens,
non tibi viuens, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt.
Etenim de quibuſdam reprobis quid ait idem Apoſto- Philip.2.
lus? Omnes enim ſua quærũt, non quæ Ieſu Chriſti. Sed
ſi propterea enuncias vitam tuam vt tibi proſit, & aliis
non proſit, tibi illã enuncias, nõ deo. ſi autem ſic enuncias
vitam tuam, vt alios etiam inuites ad accipiendam
vitam, quam & tu accepiſti, enuncias vitam tuam illi à
quo accepiſti, & habebis mercedẽ ampliorem, quia &
ex eo quod accepiſti non ingratus extitiſti. Deus vitam
meam enunciaui tibi. *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu*
tuo. Exaudiſti me deprecantem te. *Sicut & in repromiſſione*
tua. Quia ſicut repromiſeras, hoc egiſti. Dixiſti te exauditurum
flentem, credidi, fleui, exauditus ſum, inueni
te miſericordem in repromittendo, veracem in red- E
dendo: ſicut & in repromiſſione tua. *Conuertantur inimici*
mei retrorſum. Hoc ipſis prodeſt, non malum illis optat.
Etenim præcedere volunt, ideo corrigi nolunt. Mones
inimicũ tuum vt bene viuat, vt ſe corrigat: ille contemnit,
ille reſpuit verbum tuum. Ecce qui me monet, ecce
à quo auditurus ſum pręcepta quibus viuam, pręcedere
te vult, & præcedẽdo non corrigitor. Nõ attendit, quia
verba tua non ſunt tua, non attendit, quia vitam tuam
deo enuncias, non tibi. Præcedendo enim non corrigitur:
Bonum eſt illi vt conuertãtur retrorſum, & quem
præcidere volebat, ſequatur. Dominus de paſſione ſua
futura diſcipulis loquebatur, exhorruit Petrus & ait,
Abſit domine, non fiet iſtud: qui paulò antè dixerat, Tu Matth.16.
es Chriſtus filius dei viui, confeſſus deum, timuit eum
mori quaſi hominẽ. Dominus autem qui ſic venerat vt
pateretur (neq; enim aliter ſalui eſſe poſſemus, niſi eius
ſanguine redimeremur) paulò ante confeſſionẽ Petrum
laudauerat, & dixerat: Quia nõ tibi caro & ſanguis re- Ibidem.
uelauit hoc, ſed pater meus qui in cœlis eſt, propterea
tu es Petrus, & ſuper iſtam petram ædificabo eccleſiam F
meam, & portæ inferorum non vincent eam, & tibi dabo
claues regni cœlorum. Videte quemadmodũ proſecutus
eſt confeſſionẽ veram, piam, plenã fiducia, qui
dixit: Tu es Chriſtus filius dei viui. Continuo autẽ vbi
cœpit loqui dominus de paſſione ſua, timuit ille ne periret
moriendo, cum ipſi nos periremus niſi ille moreretur,
& ait: Abſit domine, nõ fiet iſtud. & dominus illi
cui paulò antè dixerat, Beatus es, & ſuper hãc petrã ædi-
ficabo Eccleſiam meam: Redi, inquit, retro ſatana, ſcã- Matth.16.
dalum mihi es. Quare ergo ſatanas, qui paulò antè beatus
& petra? Non enim ſapis ea quæ dei ſunt, ait, ſed quæ
ſunt hominis. Paulò antè quæ dei, quia non reuelauit
tibi caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt.
Quando in deo laudabat ſermonẽ, non ſatanas, ſed Petrus
à petra: quando autem à ſe, & ex humana infirmitate,
amore hominis carnali, quod impedimento eſſet
ſaluti ipſius & cæterorũ, ſatanas dictus eſt. Quare? Quia
præcedere dominũ volebat, & duci cœleſti terrenũ dare
cõſilium: Abſit domine, non fiet iſtud. Dicis abſit, &
dicis domine. Vtique ſi dominus eſt, poteſtate facit: ſi
magiſter eſt, nouit quid faciat, nouit quid doceat. Tu
autem vis ducere ducem, docere magiſtrũ, iubere do-

G mino, impetare deo, multum precedis, redi retro. Nunquid non & istis inimicis hoc proderat? Conuertantur inimici mei retrorsum, sed non remaneant retrorsum. Ideo conuertantur retrorsum, ne præcedant, sed vt sequantur, non vt remaneant. Conuertantur inimici mei retrorsum. *In quacunque die inuocauero te, ecce sciui quoniã deus meus es tu.* Magna scientia: non ait, sciui quia deus es: sed, quia deus meus es tu. Tuus est enim com tibi sobuenit,
Psalm.143. tuus est cum tu ab illo alienus nõ es. Vnde dicitur, Beatus populus cuius est dominos deus ipsius. Quare cuius est? Cuius enim non est? Omnium quidem deus est, sed eorũ deus proprie dicitur qui eum diligũt, qui eum tenent, qui illũ possidẽt, qui illũ colũt. Tanquã de domo ipsius magna sunt familiæ eius redemptæ magno sanguine vnici filij. Quantũ dedit nobis deus, vt ipsius essemus, & ipse sit noster? At vero alienigenæ lõge facti sunt à sanctis, filij alieni sont. Videte quid de illis dicatur in alio psalmo: Domine libera me, ait, de manu filiorum alienorum, qoorum os locutum est vanitatẽ, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et vide altitudinẽ ipsorum,
Ibidem. sed altitudinem diei, id est, superbiã temporalẽ. Quorum filij, inquit, sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ vt similitudo templi. Felicitatem describit pręsentis seculi, in qua errantes homines & eã pro magno

H habẽtes, felicitatem veram sempiternámque non quærunt. Inde ergo isti filij alieni, non filij dei: quorum filij, inquit, eorum sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud: Boues eorum crassi, oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis: non est ruina maceriæ neque transitus, neque clamor in plateis eorum. & quid sequitur? Beatum dixerũt populum cui hæc sunt, sed qui dixerũt? Filij alieni, quorũ os locutum est vanitatem. Tu quid dicis? Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Tulit omnia de medio cętera quę dat deus, & dedit ipsum deum. Omnia quippe illa fratres quæ commemorauerunt filij alieni, dat deus, sed & alienis dat, sed & malis dat, sed & blasphemis dat, qui
Matth.5. solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Aliquando ista bonis dat, aliquando nõ dat, & malis aliquando dat, aliquando non dat. Bonis tamen seruat seipsum, malis autem ignem sempiternum. Est ergo malum quod non dat bonis, & est bonom quod non dat malis, sunt quædam media & bona & mala, quæ dat & bonis & malis. Nos ergo

I deum amemus fratres pure & caste. Non est castũ cor, si deum ad mercedem colit. Quid ergo? Mercedem de dei cultu non habebimus? Habebimus planè, sed ipsum deum quem colimus. Ipse nobis merces erit, quia videbimus eum sicuti est. Attende, quia mercedẽ consequeris. Amatoribus suis dominꝰ noster Iesus Christus quid
Ioan 3. dicit? Qui diligit me, mandata mea custodit, & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum.
Ioan.14. Quid illi ergo dabis? Et ostendam meipsum illi. Si non amas, parum est: si amas, si suspiras, si gratis colis eum, à quo gratis emptus es, non enim eum promerueras vt te redimeret: si consideras in te beneficia eius, suspiras, & inquietum habes cor desiderio eius, noli extra eum aliquid ab eo quærere, ipse tibi sufficiet. Quantumlibet sis auatus, sufficit tibi deus. Etenim auaritia terrã quærebat possidere totam, adde & cœlum, plus est qui fecit cœlum & terram. Dicamus fratres, in istis humanis coniugiis considerate cor castum qoale sit ad deum. Certe humana coniugia sunt, non diligit vxorẽ suam, qui propter dotem illam diligit: non maritum caste

diligit, quæ propterea diligit, quia aliquid donauit, aut K
quia multum donauit. Donauit & diues maritus, & pauper factus est maritus. Quàm multi proscripti à castis vxoribus amplius dilecti sunt? Probata sunt multa casta coniugia calamitatibus maritorum, & ne aliud amare quàm maritum putarentur, non solum non deseruerunt, sed amplius obsecutæ sunt. Si ergo maritus carnalis gratis diligitur, sic caste diligitur: & vxor carnalis gratis diligitur, si caste diligitur: deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fœcundãs, & steriles nos non esse permittens? Illum ergo si diligamus, vt aliud præter ipsum non diligamus, & fit in nobis quod diximus, quod cantauimus, quia & hæc vox nostra est: In quacunque die Psalm.55.
inuocauero te, ecce sciui quoniã deus meus es tu. Hoc est inuocare deum, gratis inuocare deum. Proinde de quibusdam quid dictum est? Dominum non inuocauerunt. Quasi dominũ sibi inuocare videbantur, & petebant eum de hæreditatibus, de amplificãda pecunia, de prolonganda vita ista, de cæteris temporalibus rebus. Et quid de illis scriptura dicit? Dominum non inuocauerunt. Ideo quid sequitur? Ibi timuerunt timore, vbi non erat timor. Quid est, vbi nõ erat timor? Ne illis L
subtraheretur pecunia, ne aliquid in domo eorũ minus fieret. Postremo ne minus annorum haberẽt in hac vita, quàm sibi sperabant. Veruntamen illic trepidauerũt timore vbi non erat timor, quales fuerunt illi Iudæi: Si dimiserimus eum viuere, venient Romani & auferent Ioan.11.
à nobis & locum & gentem. Ibi timuerunt timore vbi nõ erat timor. Ecce sciui quoniã deus meus es tu. Magnæ diuitiæ cordis, magnum lumen oculi interioris, magna fiducia securitatis: Ecce sciui quoniã deus meus es tu. *In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.* Iam ipse est sensus qui superius est repetitus. *In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi.* Vouete & reddite domino deo ve- Psalm.75.
stro. Quid voueatis, quid reddatis? An forte animalia illa quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voueas & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei. Quicqoid profers, accende charitate. In te sint vota, quæ reddas laudes deo. Cuius laudes? Quid enim tibi præstitit? *Quoniam eruisti animam meam de morte.* Ipsa est illa vita quam enunciat M
illi, Deus vitam meam enunciaui tibi. Qui enim eram Psal.114.
mortuus, per meipsum eram mortuus, per te quid sum? Viuus: ideo in me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi: Et amo deum meum. Nemo hunc mihi eripit: quod illi dem, nemo mihi eripit, quia in corde inclusum est. Et meritò dicitur in illa superiore fiducia, quid faciat mihi homo? Sæuiat homo, permittatur sæuire, permittatur efficere quod conatur. Quid est ablaturus? Aurum, argentum, pecora, seruos, ancillas, fundos, domos, auferat omnia: nunquid auferet vota quæ in me sunt, quæ reddam laudes deo? Permissus est tentare tentator sanctum virum Iob, vno puncto temporis abstulit omnia. Qoicquid facultatom habuerat ade- Iob.1.
mit, abstulit hæreditatem, interfecit filios. Neque hoc paulatim, sed cateruatim, vno ictu, vno impetu, vt omnia subito nonciarentur. Ablatis omnibus solus remãsit Iob. Sed in illo erãt vota laudis quæ redderet deo, in illo planè erant. Arcam sancti pectoris sui fur diabolus non inuaserat, plenus erat vnde sacrificaret. Audi quæ habebat, audi quæ protulit: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est: sit nomẽ do-

mini

Amini benedictum. O diuitiæ interiores, quò fur nõ accedit. Ipse dederat deus vnde accipiebat, ipse ditauerat,
vnde illi offerebat quod amabat. Laudẽ à te quærit deus, cõfeßionem tuam quærit deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es, ipse pluit vnde haberes. De arca daturus es aliquid, ipse instituit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo nõ accepisti? Quid enim habes quod
1. Corint. 4. nõ accepisti? De corde dare vis, ipse dedit fidẽ, spem &
charitatẽ. hoc prolaturus, hoc sacrificaturus es. Sed planè omnia illa cætera potest tibi auferre inimicus inuito, hoc auferre nõ potest nisi volenti. Illa perdet & inuitus, & volens habere aurũ, perdet aurũ: & volens habere domũ, perdet domum: fidẽ nemo perdet nisi qui spreuerit. In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi, quia eruisti animã meam de morte, oculos meos à lachrymis: *Et pedes meos de lapsu, vt placeã coram deo in lumine viuentium.* Merito non placet filiis alienis longe factis à sanctis, quia nõ habent lumen viuẽtium, vnde videant quod deo placet. Lumen viuẽtium, est lumen immortalium, lumẽ sanctorum. Qui nõ est in tenebris, placet in lumine viuentium. Attenditur homo, & ea quæ ipsius
B sunt, & nemo scit qualis est, deus videt qualis est. Aliquando & ipsum diabolum latet: nisi tentet non inuenit, sicut de isto viro quem modò cõmemoraui. Nouerat eum deus, & ei testimoniũ perhibebat: Diabolus eũ
Iob. 1. nõ nouerat, & ideo dixerat, Nunquid nõ Iob gratis colit deum? Videte quò prouocat inimicus. Ibi perfectio est: Videte quid obiicit inimicus. Videbat hominẽ deo seruientẽ, in omnibus obsequentẽ, omnia bene operãtem: & quia diues erat & felicißima domus, hoc obiicit, quia ideo colit deum, quoniã dedit illi hæc omnia: Nunquid nõ Iob gratis colit deũ? Hoc enim erat verũ, hoc lumẽ viuentiũ vt gratis coleret deum. Deus videbat in corde serui sui cultũ suũ gratuitũ. Placebat enim illud cor in conspectu domini in lumine viuentiũ, diabolum latebat, quia in tenebris erat. Admisit deus tẽtatorẽ, non vt ipse noßet quod nouerat, sed vt nobis noscendum & imitandũ præberet. Nunquid enim si ten-
Iob. 2. tator nõ admitteretur, videremus nosipsi in Iob, quod deberemus & vellemus imitari? Admissus est tentator, abstulit omnia, remansit ille solus à facultatibus, solus à familia, solus à filiis, plenus deo: vxor sanè relicta erat.
C Misericordẽ putatis diabolũ qui ei reliquit vxorẽ? Nouerat per quẽ deceperat Adam, suã reliquerat adiutricẽ, non mariti consolatricẽ. Ille ergo plenus deo, in quo vota erãt quæ redderet laudis, vt ostenderet quia gratis deũ colebat, nõ ideo quia tanta acceperat, & amißis omnibus talis est, quia illũ qui dederat omnia nõ ami-
Iob. 1. sit: Dominus dedit, inquit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est: sit nomẽ domini benedictũ. Vulnere etiã percussus à capite vsq; ad pedes; integer tamen intus respondit tentatrici de lumine viuentiũ, de
Iob. 2. lumine cordis sui, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: id est, tanquã ea quæ non habet lumẽ viuẽtium. Lumen enim viuẽtium sapientia, & tenebræ insipientium stultitia est. Locuta es tanquã vna ex insipientibus mulieribus: carnẽ meam vides: lumen cordis mei non vides. Poterat enim illa tunc virum amplius amare, si pulchritudinem interiorem sufferre & inspicere, noßet vbi ille pulcher erat corã oculis dei, quia in illo erant vota quæ redderet laudis deo. Quomodo illud patrimonium non inuaserat inimicus? Quam integrum erat quod poßidebat, & propter quod amplius poßidendum sperabat iturus à virtutibus in virtutem. Ergo fratres ad hoc valebãt nobis hæc omnia, vt deum
D gratis diligamus, in illo semper speremus, nec hominem nec diabolum timeamus. nec ille nec iste facit aliquid, nisi quantum permittitur: permitti ad nihilũ potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malos, simus boni, quia & nos fuimus mali. Pro nihilo saluos faciet deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergo de nemine desperemus, pro omnibus quos patimur oremus, à deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hic consolator, ibi munerator, vbique viuificator & vitæ dator, non alterius vitæ, sed illius de qua dictum
est, Ego sum via & veritas & vita, vt & hic in lumine Ioan. 14.
fidei, & ibi in lumine speciei tanquam in lumine viuentium in conspectu domini placeamus.

In psalmum quinquagesimumsextum.

Enarratio.

AVdiuimus in Euangelio modò fratres, quantũ nos diligat dominus & saluator noster Iesus Christus, deus apud patrem, homo apud nos, ex nobisipsis iam circa patris dexterã. Audistis quantũ nos diligat: nam suæ charitatis mensurã
& ipse dixit & nobis indixit, mandatum suum dicens E
esse, vt nos inuicem diligamus. Et ne quæreremus dubi- Ioan. 13.
tantes & æstuantes, quantum nos debeamus inuicẽ diligere, quantáq; illa sit quæ deo placeat charitatis perfecta mẽsura: ea enim perfecta est qua maior esse non po-
test, ipse expreßit, ipse docuit, & ait, Maiorem hac cha- Ioan. 15.
ritatem nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Fecit ipse quod docuit, fecerũt Apostoli quod ab illo didicerunt, & nobis faciendũ prædicauerunt. Faciamus & nos: quia & si non sumus quod ille secundũ id quod creauit nos, quod ille tamẽ sumus secundum id quod factus est propter nos: & si solus fecisset, forte nemo nostrũ deberet audere imitari. Ita enim ille homo erat, vt & deus esset. Sed in eo ꝙ homo erat imitati sunt serui dominũ, & discipuli magistrum: & fecerunt qui nos præceßerũt in familia eius, patres quidẽ nostri, sed tamen cõserui nostri. Neque imperaret hoc deus vt faceremus, si impoßibile esse iudicaret vt hoc ab homine fieret. Si considerans infirmitatem tuã deficis sub præcepto, cõfortare in exemplo: sed etiã si exem-
plum ad te multum est, adest ille qui præbuit exẽplum, F
vt præbeat & auxilium. Audiamus ergo & in isto psalmo. opportune nanq; accidit & illo procurãte, vt ei cõ sonaret Euangelium, commendans nobis dilectionem
Christi, qui animã suam posuit pro nobis, vt & nos ani- 1. Ioan. 3.
mã nostrã pro fratribus ponamus. Concordauit & cõsonuit huic psalmo, vt videamus quomodo ipse dominus noster animã suam posuit pro nobis. Psalmus enim
iste paßionem ipsius cantat, & quoniam totus Christus Matth. 27.
caput est & corpus, quod bene vos nosse nõ dubito: ca- & 28.
put est ipse saluator noster, paßus sub Põtio Pilato, qui Mar. 16.
nũc posteaquam resurrexit à mortuis, sedet ad dexterã
patris. Corpus autẽ eius est Ecclesia, nõ autẽ ista aut illa, Ephes. 1.
sed toto orbe diffusa: Nec ea quę nũc est in hominibus, qui præsentẽ vitam agunt, sed ad eum pertinentibus etiam his qui fuerunt ante nos, & his qui futuri sunt post nos vsq; in finem seculi. Tota enim Ecclesia constans ex omnibus fidelibus, quia fideles omnes membra sunt Christi, habet illud caput positũ in cœlestibus quod gubernat corpus suũ, etsi separatũ est à visione, sed annectitur charitate. Quia ergo totus Christus caput est & corpus eius, propterea in omnibus psalmis sic audiamus voces capitis, vt audiamus & voces corporis. Noluit enim loqui separatim, quia noluit esse separatus,

A *rere mei deus, miserere mei, quoniã in te confidit anima mea*. Christus in pasione dicit, Miserere mei deus. Deo deus dicit, miserere mei. Qui cum patre miseretur tui, in te clamat miserere mei. Etenim quod de illo clamat miserere mei, tuum est. A te hoc accepit, propter te liberandũ carne indutus est. Caro ipsa clamat: Miserere mei deus, miserere mei. Homo ipse anima est & caro. Totum enim hominem suscepit verbum, & totus homo factus est verbum. Ne ideo putetur non ibi fuisse animã, quia *Ioan. 1.* Euangelista ita dicit: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Etenim dicitur caro homo, sicut alio lo- *Luc. 3.* co dicit scriptura: Et videbit omnis caro salutare dei. Nunquid caro sola videbit, & anima ibi non erit? Iterũ *Ioan. 17.* dicit ipse dominus de hominibus, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. Nunquid in sola carne acceperat potestatẽ, & non maxime in animas quas primitus liberabat? Ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cũ verbo, & verbũ cum homine, & homo & verbum vnus homo, & verbum & homo vnus deus. Dicat ergo, Miserere mei deus, miserere mei. Nõ expauescamus voces petentis misericordiam & exhi- B bentis. Ideo enim petit, quia exhibet: ad hoc enim homo quia misericors, non vt cõditionis necessitate nasceretur, sed vt nos de conditione necessitatis liberaret. Miserere mei deus, miserere mei: *Quoniam in te confidit anima mea*. Audis magistrum orantem, disce orare. Ad hoc enim orauit, vt doceret orare, quia ad hoc passus est vt doceret pati: ad hoc resurrexit, vt doceret sperare resurrectionem. *Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas*. Hoc planè iam totus Christus dicit: hic est & vox nostra. Non enim iam transiuit iniquitas, adhuc feruet iniquitas. Et in fine dixit ipse do- *Matth. 24.* minus abundantiam futuram iniquitatis. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Quis autem perseuerabit vsque in finem, quoadusq; transeat iniquitas? Qui fuerit in Christi corpore, qui fuerit in mẽbris Christi, & à capite didicerit patientiã perseuerandi. Transisti, & ecce transierunt tentationes tuæ, & is in aliam vitam in quam ierunt sancti, si sanctus fueris: in aliam, inquam, ierunt martyres. si martyr fueris, ibis & tu in aliã vitam. Nunquid quia tu transisti hinc, C propterea iam trãsiit iniquitas? Nascuntur alij iniqui, sicut moriuntur alij iniqui. Quomodo ergo alij iniqui moriuntur, & alij nascuntur: sic alij iusti eunt, & alij nascuntur. Vsque in finem seculi nec iniquitas deerit premens, nec iustitia patiens. Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas, id est, tu protegas me: & vt ab æstu iniquitatis non arescam, tu vmbraculum præbebis mihi. *Clamabo ad deum altißimum*. Si altissimus est, quomodo te audit clamantẽ? Nata est experimento fiducia. *Deum*, inquit, *qui benefecit mihi*. Si antequam eum quærerem, benefecit mihi, clamantem me non exaudiet? Bene enim nobis fecit dominus deus mittendo nobis saluatorem nostrum Iesum Christum, *Roma. 4.* vt moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram. Pro qualibus mori voluit filium suum? Pro impiis. Impij autem non quærebant deum, & quæsiti sunt à deo. Sic est ergo ille altissimus, vt non sit ab illo longe miseria nostra & gemitus no- *Psalm. 33.* ster, quia prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Clamabo ad deum altissimũ, deum qui benefecit mihi.

Misit de cœlo, & saluum fecit me. Iam homo ipse, iam caro ipsa, iam filius dei secundum nostram participationem manifestum est quia saluatus est: & misit de cœlo pater, & saluauit eum: misit de cœlo, & resuscitauit eum. Sed D vt noueritis quia & ipse deus est, & ipse se resuscitauit, vtrunq; positũ est in scriptura, quia & pater illum resuscitauit, & quia ipse se resuscitauit. Audite quia pater illum resuscitauit, Apostolus dicit: Factus est, inquit, obe- *Philip. 2.* diens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus eum exaltauit, & donauit ei nomẽ quod est super omne nomen. Audistis patrem resuscitantem & exaltãtem filiũ: audite quia & ipse carnem suã resuscitauit. In figura tẽpli dicit ad Iudæos, Soluite tẽplum *Ioan. 2.* hoc, & in triduo resuscitabo illud. Euangelista autem exposuit nobis quid diceret: Hoc autem, inquit, dicebat de templo corporis sui. Modo ergo ex persona precantis, ex persona hominis, ex persona carnis dicit: Misit de cœlo, & saluum me fecit. *Dedit in opprobrium conculcantes me*. Qui illum conculcauerunt? Qui mortuo insultauerunt, qui tanquã hominẽ crucifixerunt, quia deum non intellexerunt, dedit eos in opprobrium. Videte si nõ est factũ, non futurũ credimus, sed cõpletum agnoscimus. Sæuierũt Iudæi in Christũ, superbierũt in Christum. Vbi? In ciuitate Hierusalem. Vbi enim regnabãt, ibi tumebant, ibi ceruices erexerũt. Post pasionem do- E mini eradicati inde sunt, & perdiderunt regnũ, in quo regem Christũ agnoscere noluerunt. Quemadmodum dati sunt in opprobriũ videte, dispersi sunt per omnes gentes, nusquam habentes stabilitatem, nusquam certã sedem. Propterea autẽ adhuc Iudæi sunt, vt libros nostros portent ad confusionem suã. Quando enim volumus ostẽdere prophetatũ Christum, proferimus Paganis istas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Christiani composuimus, vt cũ Euãgelio quod prædicamus finxerimus prophetas, per quos prædictũ videretur quod prædicamus, hinc eos conuincimus, quia omnes ipsæ literę quibus Christus prophetatus est, apud Iudæos sunt: omnes ipsas literas habẽt Iudæi: Proferimus codices ab inimicis, vt cõfundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt Iudæi? Codicem portat Iudæus vnde credat Christianus. Librarij nostri facti sunt, quomodo solẽt serui post dominos codices ferre, vt illi portando deficiant, illi legendo proficiant. In tale opprobriũ dati sunt Iudæi, & impletũ est quod tanto ante prædictum est: Dedit in opprobrium cõculcantes me. Quale autem opprobrium est fratres, vt hũc F versum legant, & ipsi cæci attendant ad speculum suũ? Sic enim apparent Iudæi de scriptura sancta quã portant, quomodo apparet facies cæci de speculo: ab aliis videtur, ab ipso non videtur. Dedit in opprobrium cõculcantes me. Quærebas forte cũ diceret, Misit de cœlo & saluum me fecit: quid misit de cœlo? Quem misit de cœlo? Angelum misit, vt saluum faceret Christum, & per seruum saluus fit dominus. Omnes enim angeli creatura seruiens Christo est. Ad obsequium mitti potuerunt angeli, ad seruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: sicut scriptum est, quòd angeli mini- *Matth. 4.* strabant ei, non tanquam misericordes indigenti, sed tãquam subiecti omnipotenti. Quid ergo misit de cœlo, & saluum fecit me? Modo audiemus in alio versu, quid de cœlo miserit. *Misit de cœlo misericordiam suam, & veritatem suam*. Ad quam rem? Et eruit animam meam de medio catulorum leonum. Misit, inquit, de cœlo misericordiam suam, & veritatem suam: & ipse Christus ait, Ego sum veritas. Missa est ergo veritas, vt erueret *Ioan. 14.* animam meam hinc de medio catulorũ leonum, missa est misericordia: ipsum Christum inuenimus & misericordiam & veritatem, misericordiam nobis com-

G patientem,& veritatem nobis tribuentem. Hoc est ergo quod paulò ante dixi: Quia & ipse se resuscitauit. Si enim veritas resuscitauit Christum, & si veritas animã Christi eruit de medio catulorum leonum, vt misericors fuit mori pro nobis, ita verax fuit resurgere ad iustificandos nos. Dixerat enim se resurrecturum, & ve-
Ioan. 20. ritas mentiri non potuit. Et quia veritas & verax, propterea cicatrices veras ostendit, quia vera vulnera pertulit. Has cicatrices tenuerunt discipuli, palpauerunt, manifestauerunt sibi: exclamauit qui misit digitos in compunctum latus, & ait, Dominus meus & deus meus. Misericordia pro illo mortuus erat, & veritate ad illum resurrexerat. Misit de cœlo misericordiam suam & veritatem suam. *Et eruit animam meam de medio catulorum leonum.* Qui sunt catuli leonum? Populus ille minutus, male deceptus, male seductus à principibus sacerdotum Iudæorum, vt illi leones, illi catuli leonum: Omnes fremuerunt, omnes occiderunt. Audituri enim sumus hic & eædem ipsorũ modo in consequentibus versibus psalmi huius. Et eruit, inquit, animam meam de medio catulorum leonum. Quare dicis, & e-
H ruit animam meam? Quid enim passurus eras, vt erueretur anima tua? *Dormiui conturbatus*. Expressit Christus
1. Reg. 24. mortem suam. Certe de illo Dauid legimus, quòd fugerit in speluncam, non tamen quia dormiuit in spelunca. Alius Dauid est in spelunca, alius Dauid est qui dicit, Dormiui conturbatus. Videmus perturbationem ipsius, non illo turbato, sed illis turbantibus. Turbatum enim se dixit secundum opinionem frementium, non secundum cedentis conscientiam. Putauerunt se illum turbasse, putauerunt vicisse: ille autẽ dormiuit cõturbatus. Tam placatus erat iste turbatus, vt quando vellet, dormiret. Nemo dormit turbatus, omnes qui perturbãtur, aut à somno excitãtur, aut in somnũ vergi nõ permittuntur. Ille autẽ turbatus est, & dormiuit. Magna humilitas perturbati, magna potestas dormientis: de qua potestate veniebat ꝙ dormiuit? De qua ipse dicit, Pote-
Ioan. 10. statẽ habeo ponendi animã meam, & potestatẽ habeo sumẽdi eam: nemo tollet eam à me, sed ego eam pono, & iterũ sumo eam. Turbauerũt illi, & dormiuit ipse: cuius typũ gerebat Adam quãdo immisit ei deus soporẽ,
Genes. 2. vt de latere illi coniugẽ faceret. Non enim poterat vxo-
I rem facere primo homini etiã de latere vigilantis? aut propterea voluit eum dormire, ne sentiret cũ sibi costa detraheretur? Postremo, quis ita dormit, vt osse sibi cõuulso nõ expergiscatur? Qui potuit sine dolore auferre costam dormienti, potuit & vigilanti. Sed quare voluit dormiẽti facere? Quia dormiẽti Christo in cruce, facta
Ioan. 19. est cõiunx de latere. Percussum est enim latus pendẽtis de lancea, & profluxerunt Ecclesiæ sacramenta. Dormiui, inquit, conturbatus. Et in alio psalmo manifestat hoc
Psalm. 3. vbi ait, Ego dormiui, & somnũ cepi. Ibi expressit potestatẽ suam. Poterat & illic dicere, Dormiui, sicut dixit hic. Quid est autẽ ego dormiui? Id est, quia volui, dormiui. Non illi me in somnũ nolentem compulerũt: sed
Ioan. 10. mea voluntate ego dormiui, secundum illud, Potestatẽ habeo ponendi animã meam, & potestatẽ habeo iterũ sumendi eam. Propterea ibi sequitur & dicit, Ego dormiui & somnũ cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Dormiui cõturbatus. Vnde turbatus: Quibus turbantibus? Videamus quomodo indurat malam cõscientiam Iudæis volentibus excusare se ab interfectione domini. Nam propterea eum, sicut loquitur Euãgelium, iudici tradiderunt, ne ipsi eum occidisse viderentur. Cum enim dixisset eis iudex tunc Pilatus, Accipit eum vos, & secundum legem vestrã iudicate eum: K
responderunt, Nobis non licet interficere quenquã. In- *Ioan. 18.*
terficere nõ licet, tradere ad interficiendum licet: Quis *De pœ. dist.*
autem occidit? Qui audito clamore cessit, an qui cla- *1. c. Periculose.*
mando vt occideretur extorsit? Ipse dominus dicat te-
stimonium à quibus occisus est, vtrũ ab illo Pilato qui *Matth. 27.*
nolens eum occidit: vnde etiã eum flagellauit, & veste *Ioan. 19.*
ignominiosa circundedit, & flagellatum ad eorũ oculos produxit, vt saltem pœna flagellorum eius satiati, eũ occidi nõ extorquerent. Propterea etiam cum videret eos perseuerare, sicut legimus, lauit manus suas, & di-
xit, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Videritis *Matth. 27.*
vtrum ille innocens qui vel cessit clamantibus? multo magis tamẽ illi nocentes, qui clamando eum occidere voluerunt. Sed nos interrogemus & audiamus dominum, quibus tribuat mortem suam, quia dixit, Dormiui turbatus. Interrogemus eum & dicamus, Quoniam dormisti turbatus, qui te persecuti sunt? Qui te occiderunt? Nunquid forte Pilatus qui militibus dedit in ligno suspendendum, clauis transfigendum? Audite, qui. *Filij hominum.* Illos vtique dicit, quos persecuto-
res passus est. Sed quomodo ipsi occiderunt qui ferrũ L
non ferebant, qui gladium non strinxerunt, qui impetum in eum non fecerunt ad occidendum? Vnde occiderunt? *Dentes eorum, arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Noli attendere inermes manus, sed os armatũ: inde gladius processit quo Christus occideretur, quomodo & de ore Christi vnde & Iudæi occiderentur.
Habet enim ille gladium bis acutum, occidentis & re- *Apoca. 1.*
surgẽtis: & resurgens percussit eos, & diuisit ab eis quos faceret fideles suos. Illi malũ gladium, ille bonũ. Illi sagittas malas, ille bonas. Nam habet & ipse sagittas bonas, verba bona, vnde sagittet cor fidele vt ametur. Ergo aliæ istorũ sagittæ, & alius istorũ gladius. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorũ machæra acuta. Lingua filiorum hominũ machæra acuta, & dentes eorũ arma & sagittæ. Quando ergo percusse-
runt, nisi quando clamauerunt, Crucifige, crucifige? Et *Matth. 27.*
quid tibi fecerunt ô domine? Exultet hic propheta. Su- *Ioan. 19.*
perius enim omnes illos versus dominus loquebatur. Propheta quidem, sed ex persona domini, quia in propheta dominus. Et quãdo loquitur ex persona sua propheta, ipse dominus loquitur per eum, qui ei dictat veritatem quam loquitur. Modo ergo ex persona prophetæ audite fratres mei. Vidit dominum in spiritu
iste propheta humiliatũ, cæsum, flagellatum, colaphis M
percussum, expalmatum manibus, sputis illitum, spinis coronatum, ligno suspensum. Illos sæuientes, illum tolerantem: illos insultantes, illum quasi victum vidit in spiritu, & post illam iam omnem humiliationem, & illorum furorem resurrexisse eum, & illa omnia quæ fecerant Iudæi sæuientes, facta esse inania, & eleuatus gaudio tanquam videret fieri, *Exaltare*, inquit, *super cœlos deus*. Homo in cruce, & super cœlos deus. Remaneant in terra sæuientes, tu in cœlo esto iudicans. Vbi sunt qui fremebant? vbi sunt dentes eorum arma & sagittæ? Nõnne sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum? Alio enim loco psalmus hoc dicit, volens eos ostendere inaniter sæuisse, & inaniter in furias præcipitatos esse, quoniam nihil potuerũt facere Christo ad horam crucifixo, & postea resurgenti atque in cœlo se-
denti. Sagittę infantium factę sunt plagæ eorum. Quo- *Psal. 63.*
modo infantes faciunt sibi sagittas de cannis. Sagittæ autem quæ: aut quę vires, aut qui arcus, aut qui ictus, aut quod vulnus? Exaltare super cœlos deus. *Et super omnem*

nem

A *nem terram gloria tua.* Vt quid exaltaris ſuper cœlos deus? Fratres, exaltatum deum ſuper cœlos non vidimus, ſed credimus. Super omnem autem terram gloriam eius non tantùm credimus, ſed etiam videmus. Qualem vero væſaniam patiuntur hæretici, quæſo vt attendatis. Illi præciſi à compagine Eccleſiæ Chriſti, & partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos autem catholici in omni terra ſumus, quia omni terræ communicamus quacunque gloria Chriſti diffuſa eſt. Videmus enim quod tunc cãtatum eſt, modo completum, Exaltatus eſt ſuper cœlos deus noſter, & ſuper omnem terram gloria ipſius. O hæretica inſania, quod non vides credis mecũ, quod vides negas. Credis mecum exaltatum Chriſtum ſuper cœlos, quod non vidimus, & negas gloriam eius ſuper omnem terram, quod videmus. Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Redi ad verba domini, & ipſe dominus narrare nobis incipit tanquam alloquens nos, exultante etiam propheta & dicẽte, Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Confir-

B mat nos & ipſe tanquam dicens nobis, Quid mihi facere potuerunt illi qui me perſecuti ſunt? Quare autem illos alloquitur? Quia faciunt & nobis. Sed nihil faciunt qui nos ſimiliter fuerint perſecuti. Videat enim charitas veſtra alloquentem nos dominum & exhortantem nos exemplo ſuo. *Muſcipulam parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animã meam.* Voluerunt illam quaſi de cœlo deponere, & ad inferiora deprimere. Curuauerunt animam meam. *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipſi inciderunt in eam.* Mihi nocuerunt, an ſibi? Ecce ille exaltatus eſt ſuper cœlos deus, & ecce ſuper omnem terram gloria ipſius. Regnum Chriſti videmus, vbi eſt regnum Iudæorum? Quoniam ergo fecerunt quod facere non debuerunt, factum eſt in illos quod pati debuerunt. Ipſi foderunt foueã, & ipſi inciderunt in eam. Quòd enim perſecuti ſunt Chriſtum, Chriſto non obfuit, ſed ipſis obfuit. Et nolite putare fratres ipſis ſolis hoc accidiſſe. Omnis qui parat foueã fratri ſuo, neceſſe eſt vt ipſe incidat in eam. Intendite fratres mei, Chri-

C ſtianos oculos habete, nolite decipi viſibilibus. Forte enim alicui veſtrum quia hoc dixi, ſubuenit modo: ſi quis voluit fratri ſuo fraudẽ facere, & voluit ei aliquas inſidias machinari, & machinatus eſt & impleuit, & cecidit frater in inſidias eius, & expoliatus eſt, aut preſſus eſt ſiue carcere, ſiue falſo teſtimonio, ſiue aliqua nefaria criminatione circumuentus: videtur autem iſte oppreſſus, ille oppreſiſſe: iſte victus, ille viciſſe: & falſum putatur quod diximus, quoniam quicunque foueã parauerit fratri ſuo, ipſe cadet in eam. Interrogo vos tãquam Chriſtianos, vt ſumatis exemplum de his quæ iam nouimus. Pagani perſecuti ſunt martyres, martyres capti ſunt, ligati ſunt, in carcerem miſſi ſunt, beſtiis ſubiecti ſunt, alij ferro percuſſi, alij ignibus concremati, vicerunt perſequentes, & victi ſunt martyres? Abſit. Quære gloriam martyrum apud deum, quære foueam paganorum in confoſſa conſcientia. Vbi enim eſt fouea quò cadit impius? In conſcientia mala. Putas eum in foueam non cecidiſſe qui lucem dei & Chriſti perdidit, & cæcitate percuſſus eſt? Si non caderet in foueam, videret ante ſe: neſcit quò eat, quomodo qui ambulat in via, cum ceciderit in foueam, perdidit viã. Videtis ergo omnes malefactores perdidiſſe viam, implicatos facinore. Sed iam te tradidit in manus forte latronis, aut in manus alicuius iniuſti: vel circumuenire

te ſatagit apud iudicem, & tu in preſſura es: Ille læta- D tur, ille exultat. Noli, vt iam dixi, noli habere oculos paganorum: Chriſtianos oculos habe. Vide illum qui in te exultat, ipſa exultatio eſt fouea ipſius. Melior eſt enim triſtitia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua facientis. Ipſa lætitia iniqua facientis, ipſa eſt fouea, illuc quiſque cum ceciderit oculos perdit. Te doles quia perdidiſti veſtem, & illum non doles, quia perdidit fidem? Quis veſtrum grauiore damno percuſſus eſt? Ecce ille occidit, tu occideris. Viuit ille, tu mortuus es? Abſit. Vbi eſt fides Chriſtianorum? & vbi ille eſt qui moritur ad tempus? Audiat dominum ſuum, Qui credit in me, *Ioan. 11.* licet moriatur, viuit. Ergo qui non credit, licet viuat, mortuus eſt. Foderunt ante faciem meã foueam, & ipſi inciderunt in eam. Omnibus malis neceſſe eſt vt hoc contingat. Bonorum autẽ patientia, præparatione cordis excipit voluntatem dei, & gloriatur in tribulationibus, dicens quod ſequitur, *Paratum cor meum deus, paratum cor meum: cantabo & pſallam.* *Pſalm. 10.* Quid fecit mihi? Parauit foueam, cor meum paratum eſt. Ille parauit foueam ad decipiendũ, ego cor non parabo ad perpetiendum? ille parauit foueam ad opprimendum, ego cor non pa- E rabo ad tolerãdum? Propterea ille incidet in eam, ego autem cantabo & pſallam. Audi cor paratũ in apoſtolo, qui imitatus eſt dominum ſuum, Gloriamur, inquit, *Roma. 5.* in tribulationibus, quia tribulatio patiẽtiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes vero non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Erat in *2. Cor. 11.* preſſuris, in catenis, in carceribus, in plagis, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, in omni vaſtatione laborum & dolorum, & dicebat, gloriamur in tribulationibus. Vnde? Quia paratum eſt cor eius, ideo cãtabat & pſallebat, Paratum cor meum deus, paratũ cor meum, cantabo & pſallam. *Exurge gloria mea.* Ille qui fugerat à facie Saul in ſpeluncam, Exurge gloria mea, glorificatus Ieſus poſt paſſionẽ. *Exurge pſalteriũ & cithara.* Quid vocat vt ſurgat? Duo organa video, corpus autem Chriſti vnum video: vna caro reſurrexit, & duo organa ſurrexerũt. Alterum ergo organum pſalterium, alterũ cithara. Organa dicũtur omnia inſtrumẽta muſicorum. Nõ *Organa.* ſolũ illud organum dicitur quod grande eſt, & inflatur F follibus, ſed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum eſt: quo inſtrumento vtitur qui cantat, organum dicitur. Diſtincta ſunt autem inter ſe iſta organa, & volo, quantum dominus dat, indicare vobis & quomodo diſtincta ſunt, & quare diſtincta, & quare vtrunque dicatur, Exurge. Iam diximus, vna caro domini reſurrexit, & dicitur, Exurge pſalterium & cithara. Pſalterium *Pſalterium.* eſt organum quod quidem manibus fertur percutientis, & chordas diſtentas habet: ſed illum locũ vnde ſonũ accipiunt chordæ, illud concauum lignũ quod pendet & tactum reſonat, quia concipit aërem, pſalteriũ in ſuperiore parte habet. Cithara autẽ genus ligni cauum *Cithara.* & reſonans in inferiore parte habet. Itaque in pſalterio chordæ ſonũ deſuper accipiunt: in cithara autẽ chordæ ſonũ ex inferiore parte accipiunt. Hoc intereſt inter pſalterium & citharã. Quid ergo duo hæc organa nobis figurant? Excitat enim Chriſtus dominus noſter Pſalterium ſuum & citharam ſuam, & dicit, *Exurgam diluculo.* Puto quia hic iam agnoſcitis dominum reſurgentem. Legimus in Euangelio, videte horam reſur- *Math. 28.* rectionis. Quandiu per vmbram quærebatur Chriſtus? Lux itaque agnoſcatur, diluculo ſurrexit. Sed quid eſt pſalterium? quid eſt & cithara? Per carnem ſuam do-

G minus duo genera factorum operatus est, miracula & paßiones. Miracula desuper fuerunt, paßiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina erant, sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans psalterium est: caro humana patiens,
Math. 11. cithara est. Sonet psalterium, illuminentur cæci, audiant surdi, stringantur paralytici, ambulent claudi, surgant ægroti, resurgant mortui, iste est sonus psalterij.
Math. 27. Sonet & cithara, esuriat, sitiat, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur. Cum ergo vides in illa carne quædam sonuisse desuper, quædam de inferiori parte, vna caro resurrexit, & in vna carne agnoscimus & psalterium & citharam. Et ista duo genera factorum impleuerunt Euangelium, & prædicatur in gentibus. Nam & miracula & paßiones domini prædicantur. Ergo surrexit psalterium & cithara diluculo, & confitetur domino. Et quid ait? *Confitebor tibi in populis domine, & psallã tibi in gẽtibus. Quia magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.* Cœli supra nubes, & nubes infra cœlos, & tamen ad hoc cœlum proximũ pertinent nubes. Sed aliquando nubes recum-
H bunt super montibus vsqueadeo vt proximo aëre conglomerentur. Cœlum autẽ sursum est, habitationes angelorum, sediũ, dominationum, principatuũ, potestatũ. Illud ergo fortè videatur fuisse dicendum, Magnificata est vsque ad cœlos veritas tua, & vsq; ad nubes misericordia tua. Etenim in cœlo angeli laudant deum, videntes ipsam speciem veritatis, sine vlla caligine visionis, sine interpolatione aliqua falsitatis, vident, diligũt, laudant, non fatigantur. Ibi veritas: hic autem in nostra miseria vtique misericordia. Misero enim prębenda est misericordia: non enim opus est misericordia sursum, vbi nullus est miser. Hoc propterea dixi, quia videtur congruentius dici potuisse, Magnificata est vsq; ad cœlos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Nubes enim intelligimus prædicatores veritatis. Homines enim portantes istam carnem caliginosam quodãmodo, sed vnde deus & coruscat miraculis, & tonat præceptis: & ipsi fnnt illæ nubes de quibus dicit Esaias ex persona domini, increpans quandam vineam malã
Esaia 5. sterilem, spinosam, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem: id est, mandabo Apostolis meis vt
I deserant Iudæos, & non illis euangelizent, sed euangelizent in terra bona gentium, vnde non spinæ, sed vuæ procedant. Nouimus ergo nubes dei esse prædicatores veritatis, prophetas, apostolos, omnes rectè proferentes verbum veritatis, & habentes in se lumen occultum, sicut habent nubes vnde coruscant: homines ergo nubes. Quid sibi itaq; vult, Domine, quia magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua? Veritas præpollet in angelis, sed dedisti illam & hominibus, & deduxisti illam vsque ad nubes. Sursum misericordia videntur angeli non indigere, sed quia hominibus miseris tu misereris, & præbendo illis misericordiam cõmunione resurrectionis angelos facis, vsque ad cœlos est misericordia tua. Gloria domino deo nostro, & misericordiæ ipsius, & veritati ipsius, quia nec defecit nos misericordia facere beatos per gratiam suam, nec fraudauit nos veritate: quia primo veritas carne cooperta venit ad nos, & sanauit per carnem suam oculum interiorem cordis nostri, vt eam
1. Cor. 13. postea facie ad faciem videre possemus. Agentes ergo illi gratias, dicamus cum psalmo ipso vltimos versus quos iamdudum etiam dixi, *Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua.* Hoc enim ei dixit prophe-

ta ante tot annos: hoc modo videmus nos, hoc ergo K
dicamus & nos.

In Psalmum quinquagesimumseptimum
Enarratio.

Vox quam cantauimus, audienda nobis magis est quàm clamanda. Omnibus enim tanquam in concione generis humani veritas clamat, *Si vere vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominũ.* Cui enim iniquo nondũ facile est loqui iustitiam? Aut quis de iustitia interrogatus, quando non habet causam, nõ facile respondeat quid sit iustũ: Quandoquidem manu formatoris nostri, in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & an- Math. 7.
tequã lex daretur nemo ignorare permissus est, vt esset Tobiæ 4.
vnde iudicarentur & quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptũ est & in tabulis, quod in cordibus nõ legebant. Non enim & scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositũ est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur, & quasi forinsecus admota voce dei, ad interiora sua homo compulsus est, dicente scriptura, In cogita- L
tionibus enim impij interrogatio erit. Vbi intertoga- Sapien. 1.
tio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiã à seipsis exules facti sunt, data est etiam cõscripta lex, nõ quia in cordibus scripta non erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique est comprehenderis, & ad teipsum intrò reuocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis? Redite præuaricatores ad cor. Quis Esaia 46.
enim te docuit, nolle accedi ab altero ad vxorẽ tuam? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, Deute. 5.
nolle iniuriam pati, & quicquid aliud vel vniuersaliter vel particulariter dici potest? Multa enim sunt, de quibus singulis interrogati homines, clara voce respondeãt, nolle se pati. Age, si nõ vis pati ista, nunquid solus es homo? nónne in societate viuis generis humani? Qui tecũ factus est, socius tuus est: & omnes facti ad imagi- Genes. 1.
nẽ dei, nisi terrenis cupiditatibus cõterãt quod ille formauit. Quod ergo tibi nõ vis fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum esse in eo quod pati non vis, & hoc te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta. Faciebas, & clamabatur inter manus tuas. Quomodo cogeris redire ad cor tuũ, cum hoc pateris inter manus a- M
lienas? Furtum bonũ est? Non. Interrogo, Adulteriũ bonũ est? Et omnes clamãt, Non. Homicidium bonũ est? Deute. 5.
Omnes clamant, detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc nõ confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam: placeat tibi, & responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hæc bona non esse. Rursus de beneficiis non solum de non nocendo, verum etiam de nõ præstando atq; tribuendo. Interrogatur omnis anima esuriens, famem pateris? Alius habet panem, & redundat ei vltra sufficientiam, nouit te egere, nõ dat: displicet tibi esurienti: displiceat & satiatio, cum alterum esurire cognoueris. Peregrinus tecto indigens venit in patriam tuam, non suscipitur ille: tunc clamat inhumanam esse illam ciuitatem, facilè apud Barbaros sibi esse potuisse refugium: sentis iniquitatem, quia pateris, tu fortè non sentis. Sed oportet vt & te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi posit displicere qui tibi non præstiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino pręstare. Interrogo omnes, Vera sunt hæc? Vera. Iusta sunt hæc? Iusta. Sed psalmum audite, Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum.

Non tie

A Non sit iustitia labiorum, sed & factorũ. Si enim aliter agis quàm loqueris, bona loqueris, & mala iudicas. Si enim agis quomodo iudicas, interrogatus quid sit melius, aurũ an fides, nõ vsqueadeo peruersus & deuius es ab omni veritate, vt aurũ melius esse respondeas. Præponis ergo interrogatus auro fidẽ. Locutus es iustitiã, audisti psalmũ. Si vere ergo iustitiã loquimini, recta iudicate filij hominum. Et vbi probabo nõ te ita vt locutus es iudicare? Iam teneo responsionem tuã, præponẽtẽ auro fidem. Ecce nescio vnde amicus venit, & nullo teste aurum cõmendauit: solus hoc nouit, & tu, quãtũ ad homines attinet. Est ibi alius testis qui non videtur & videt: & ille tibi aurum in secreto & in cubiculo tuo, forte remotis omnibus arbitris cõmendauit. Testis est qui adest, nõ in cubiculo adest parietũ, sed in cubilibus conscientiarũ vestrarũ: cõmendauit ille atq; discessit, nulli suorum notum fecit, rediturum se sperãs, & ab amico quod dederat recepturũ: vt humana sunt, mortuus est: filiũ habet, reliquit hæredẽ: ignorat filius quid pater habuerit, quid tibi cõmendauerit: eia tu redi, redi præuaricator ad cor, ibi scripta est lex, Quod tibi non *Esa. 46.* vis fieri, alij ne feceris. *Tobiæ 4.* Teipsum cogita commendasse, nulli tuorũ dixisse, mortuũ esse, filium reliquisse: quid ei B velles à tuo amico præstari? Responde, Iudica causam, iudicis tribunal est in mẽte tua, sedet ibi deus, adest accusatrix conscientia, tortor timor. In rebus humanis es, in societate humana detinetis, cogita quid velles præstari filio tuo ab amico. Noui quid tibi respõdeat cogitatio tua. Sic iudica, sicut audis. Iudica. Vox erit. Vox veritatis nõ tacet, non labiis clamat, sed vociferatur ex corde. Adhibe aurẽ, ibi esto cũ filio amici tui. Vides fortasse etiã indigentẽ vagari, nescientẽ quid pater eius habuerit, vbi posuerit, cui cõmendauerit: cogita & filium tuum, fac illum viuere quẽ contemnis mortuũ, te mortuũ cogita vt viuas. Sed aliud iubet deus contra auaritiã, aliud auaritia iubet cõtra deum: deus aliud, auaritia aliud: aliud in paradiso cõditor noster, aliud te trãsuerso seductor serpens. Veniat in mentẽ prior casus tuus, *Genes. 3.* propterea mortalis, propterea laborãs, propterea in sudore vultus tui panẽ comedens, propterea spinas & tribulos tibi terra germinat. Experimẽto disce, quod noluisti præcepto. Si vincit cupiditas, cur nõ potius veri- C tas? Et vbi est quod loquebaris? Ecce cogitas aurũ negare, ecce cogitas hæreditatẽ amici tui prorsus abscõdere. Interrogaueram paulò ante quid sit charius, & quid sit melius, aurũ, an fides. Quare aliud dicis, aliud agis? Non times hanc vocẽ, Si vere vtiq; iustitiã loquimini, recta iudicate filij hominũ? Ecce locutus es mihi meliorẽ esse fidẽ, & in iudicio tuo melius duxisti aurũ. Nõ sic iudicasti vt locutus es. Vera locutus es, & falsa iudicasti. Ergo & cũ loquebaris iustitiam, nõ vera loquebaris. Si enim vere vtiq; iustitiã loquimini, recta iudicate filij hominũ. Quãdo mihi de iustitia respõdebas, erubescẽdo, nõ fatendo loquebaris. Sed ad causam præsentem iam veniamus si placet. Vox est enim illa dulcis, & nota auribus ecclesiæ, Vox domini nostri Iesu Christi, & vox corporis eius, vox Ecclesiæ laborantis, peregrinãtis in terra, inter maledicẽtium & adulantiũ pericula viuẽtis. Non timebis cõminatorem, si nõ amas adulatorẽ. Attẽdit ergo ille cuius hæc vox est, & videt omnes loqui iustitiã. Quis enim audet nõ loqui eã ne dicatur iniustus? Cum ergo tanquã audiret omniũ voces, & intenderet omnium labia, clamabat ad eos, Si vere vtiq; iustitiam loquimini, si non falso iustitiam loquimini, si nõ aliud in labiis perstrepit, aliud celatur in cordibus, recta iudicate filij hominum. D Audi ex euangelio propriam vocem, eandẽ ipsam quæ in hoc psalmo est, Hypocritæ, ait dominus pharisæis, quomodo potestis bona loqui, *Matth. 12.* cum sitis mali? Aut facite arborẽ bonam, & fructũ eius bonũ: aut facite arborẽ malam, & fructum eius malũ. Quid te vis dealbare paries lutee? Noui interiora tua, nõ fallor tectorio tuo, noui quid prætendas, noui quid tegas. Neq; enim opus ei erat, ait Euãgelista, vt quisquã *Ioan. 2.* ei perhiberet testimonium de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine. Sciebat quid esset in homine qui fecerat hominem, & homo factus erat, vt quæreret hominem. videte ergo si non sequantur se voces istæ, Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui, cũ sitis mali? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Nónne iustitiam locuti estis, quando dixistis, Magister scimus quia iustus es, & nullius perso- *Matth. 22.* nam accipis? Quare dolum in corde tegebatis? Quare imaginem Cæsaris creatori vestro ostendebatis, & eius imaginem in vestris cordibus delebatis? Nónne auditum est quid locuti fueritis, & expertum est quẽadmodum iudicaueritis? Nónne vos crucifixistis eum, quem iustum esse dixeratis? Si vere ergo vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Vt quid audio locu- E tionẽ vestram, Scimus quia iustus es, cum præuideã iudiciũ vestrum, Crucifige crucifige? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quid enim fecistis sæuiendo aduersus deum qui homo erat, & occidendo regẽ vestrum? Non enim ideo rex nõ erat futurus, quia occisus est, à vobis resurrecturus. In titulo vbi scriptum erat, Rex Iudæorum, posito super cru- *Matth. 27.* cem domini, linguis tribus, Hebraica, Græca & Latina, *Ioan. 19.* nouerat dicere iudex homo, Quod scripsi scripsi: & deus non nouerat dicere, quod scripsi scripsi? Prorsus rex vester est. Viuus rex vester est, occisus Rex vester est. Ecce resurrexit, & in cœlo Rex vester est, & ecce venturus est. Væ vobis, quia Rex vester est. Ite nunc & loquimini iustitiã, & nolite recta iudicare filij hominũ. Nõ vultis recte iudicare, recte iudicabimini. Viuit enim ille Rex vester, & iam non moritur, & mors ei vltra non domi- *Rom 6.* nabitur. Ecce venit, redite præuaricatores ad cor. Ecce *Psalm. 94.* veniet, corrigimini antequam veniat, præuenite faciem *Esa. 46.* eius in confessione. Ecce veniet, Rex vester est: recordamini titulũ super crucem: si nõ eum videtis scriptũ, ma- F net tamen. In terra non legitur, sed in cœlo seruatur. pu- *Ioan. 19.* tatis enim illam inscriptionem fuisse corruptam? Ecquid ait titulus Psalmi huius? *In finem ne corrumpas ipsi Dauid, in tituli inscriptionem.* Non ergo corrumpitur illa inscriptio tituli. Rex vester est Christus, quia omnium rex Christus: quoniam ipsius est regnũ, & ipse dominabitur *Psalm. 21.* gentium. Si ergo Rex est, ecce antequã veniat dicit vobis. Adhuc loquor, inquit, nondum iudico, Qui sic clamo cõminando, nolo ferire iudicando. Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominũ. Nunc autem quid facitis? Quare ista vobis dico? *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* Iniquitatem forte in corde solo? Audi quid sequitur, Et cor suum sequũtur manus, & cordi suo famulantur manus. Cogitatur & fit, aut ideo non fit, nõ quia nolumus, sed quia nõ possumus. Quicquid vis & nõ potes, factũ deus cõputat. Etenim in corde iniquitates operamini in terra. Quid deinde? *Iniquitates manus vestræ cõnectunt.* Quid est, cõnectunt? De peccato peccatum & ad peccatum, peccatum propter peccatum. Quid est hoc? Furtum fecit, peccatum est. Visus est. Occidere quærit eum à quo visus est. Connexum est peccatũ peccato. Permiserit deus occulto iudicio oc-

G cidere eum quē voluit occidere. Sentit sciri, quærit & alterum occidere, conoexuit tertium. Dum ea molitur, forte ne inueniatur, aut quia fecit ne conuincatur, cōsulit mathematicū, additum est quartum. Respōdet forte aliqua dura & mala mathematicus, curritur ad haruspicē vt expietur: respōdet haruspex, non se posse expiare, maleficus quæritur. Et quis omnia posit oumerare, quæ connectuntur peccata peccatis? Iniquitates manus vestrę cōnectunt. Quādiu connectis, ligas peccatū peccato, te solue à peccatis. Sed non possum, inquis. Clama *Roma. 7.* ad illū, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Veniet enim gratia dei vt delectet te iustitia, sicut delectabat iniquitas, & homo qui ex vinculis *Psalm. 115.* resolutus es, exclamabis ad deū, Dirupisti vincula mea. Quid est, dirupisti vincula mea: nisi, remisisti peccata mea? Audis quia vincula suot. Respōdet scriptura, Cri-*Prouer. 5.*niculis peccatorū suorum vnusquisq; cōstringitur. Non solum vincula, sed & criniculi sunt. Criniculi sunt, qui fiunt intorquēdo, hoc est, q̄ peccatis peccata cōnecte-*Esaiæ 5.*bas. Væ his qui trahunt peccata sua sicut restē longam, Esaias clamat. Væ his qui trahunt peccatū suū sicut re-H stem longam: quid est aliud quàm, Væ his quorū manus connectunt iniquitatē? Et quia vnusquisq; peccatis suis constringitur, sicut & peccatis suis cæditur, dominus male versantes in templo, flagello de resticulis facto exclusit. Sed non vis modo dirumpi vincula tua, quia nō sentis vincula tua, etiā delectāt te, & voluptati sunt: sen-*Matth. 22.*ties io fine cum dicetur, Ligate illi manus & pedes, & proiicite illū in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentiū. Exhorrescis, times, pectus tundis, dicis mala esse peccata, bonā esse iustitiam. Si vere ergo iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominū. In vita vestra inoeniātur verba vestra, in factis vestris cognoscantur labia vestra. Nolite ergo connectere iniquitatē, quia vobis ad alligaturā adhibebitur quicquid cōnectitis. Nō audiūt, nō omnes tamen, & qui non audiunt, præcogniti sunt.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerūt à ventre, locuti sunt falsa. Et cum iniquitatē loquuntur, falsa loquuntur, quia fallax est iniquitas. Et cum iustitiā loquūtur, falsa loquūtur, quia aliud ore proferunt, aliud in corde obtegunt. Alienati sunt peccatores à vulua. Quid est hoc? Quæramus diligentius: fortasis enim illud dicit, quia deus I præcognouit homines peccatores etiā in vteris matrū. *Genes. 1.* Nam vnde cum adhuc prægnās esset Rebecca, & ge-*Mala. 1.*minos in vtero portaret, dictū est, Iacob dilexi, Esau autē *Roma. 9.* odio habui? Dictū est enim, Maior seruiet minori. Occultum ibi iudiciū dei, sed tamen à vulua, id est ab ipsa origine alienati sunt peccatores. Peccatores vnde alienati? ab ipsa veritate. Vnde alienati? A patria beata, à vita beata. An forte alienati ab ipsa vulua? Et qui peccatores alienati sunt à vulua? Qui enim oascerentur, si non ibi tenerentur? Aut qui hodie viuerēt, vt hæc sine causa audirēt, nisi nascerētur? Forte enim à quadā vulua alienati sunt peccatores, in qua dolores patiebatur chari-*Galat. 4.*tas, per apostolum dicēs, Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Expecta ergo formari, Noli tibi tribuere iudiciū quod forte non nosti. Carnalis es adhuc, conceptus es, eoipso quo accepisti nomē Christi, sacramēto quodā natus es in visceribus matris. Non enim ex visceribus tantū homo nascitur, sed & in visceribus. Prius nascitur in visceribus, vt posit nasci de *Luc. 1.* visceribus. Propterea dictū est Mariæ, Quod enim natum est in te, de spiritusancto est. Nōdum de illa natū erat, sed iam in illa natum erat. Ergo nascuntur intra viscera Ecclesiæ quidā paruuli, & bonum est vt formati exeant, ne abortiui labantur. Generet te mater, nō abor- K tiat. Si patiēs fueris, vsquequo formeris, vsquequo in te certa sit doctrina veritatis, cōtinere te debent materna viscera. Si autē impatientia tua cōcusseris latera matris, cum dolore quidē te excutit foras, sed magis tuo malo quàm suo. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerūt à ventre, locuti sunt falsa. Ideo ergo errauerunt à ventre, quia locuti sunt falsa? An potius ideo locuti sunt falsa, quia errauerunt à ventre? In vētre quippe Ecclesiæ veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquam, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quē conceptū mater excusit. Inde hæretici clamāt contra Euāgeliū, vt de his potius loquamur, quos dolemus excussos. Recitamus eis: ecce Christus dixit, Oportebat Christum *Matth. 24.* pati, & resurgere à mortuis tertia die. Agnosco ibi ca-*Luca. 24.*put nostrū, agnosco ibi sponsum nostrū: agnosce & tu mecum sponsam. Vide quid sequitur, Prædicari in nomine eius pœnitentiā & remisionem peccatorum per *Ibidem.* omnes gētes, incipiētibus ab Hierusalem. Huc veni, huc veni Ecclesia per omnes gentes incipientibus ab Hieru- L salē. Non dico huc veni, ipsa ad te venit. Illi autē obsurdescētes aduersus euangelium, & non nos permittētes legere verba dei, quæ se iactant custodisse à flamma, & volunt delere lingua, loquuotur sua, loquuntur inania: ille tradidit, & ille tradidit: imò & ego dico, & ille tradidit, & ille tradidit, & verū dico. Sed quid ad me? nec tu mihi quos nominas, ex Euangelio legis, nec ego quos nomino, ex Euangelio lego. Auferātur de medio chartę nostræ, procedat in mediū codex dei: audi Christū dicentem, audi veritatem loquentem, Prædicari in *Ibidem.* nomine eius, inquit, pœnitentiam & remisionē peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Non, inquiūt, sed quod nos dicimus audite. quod dicit Euāgelium, nolumus audire. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt à vētre, locuti sunt falsa. Nos loquamur vera, qui audiuimus vera, quod dominus dicit, oō quod homo dicit. Potest fieri vt homo mentiatur, non potest fieri vt veritas mentiatur. Ex veritatis ore agnosco Christū, ipsam veritatē: ex veritatis ore agnosco ecclesiam participē veritatis. Nemo mihi falsa loquatur, qui errauit ab vtero in visceribus Ecclesiæ: primo viderim quid me velit docere Video alienatum à vulua, vi- M deo errasse à vētre, & auditurus sum ab eo, quid nisi falsa? Errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. *Indignatio eis secundum similitudinem serpentis.* Magnā rem audituri estis. Indignatio eis secundū similitudinē serpentis: quasi dixerimus, quid est quod dixisti? Sequitur, *Sicut aspidis surdæ.* Vnde surdæ? Vnde? *Et obturantis aures suas.* Ideo surdæ, quia obturat aures suas. Et obturantis aures suas.

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & medicamenti medicati à sapiente. Sicut audiuimus quod & homines dicunt, qui ea qua potuerūt hæc cognitione didicerūt, sed tamen quod spiritus dei multo melius omnibus hominibus nouit. Nō enim frustra hoc dixit, nisi quia fieri potest vt verum sit etiā illud quod audiuimus de aspide. Aspis cum cœperit pati incantatorē suum Marsum, quā eam quibusdam carminibus propriis euocat, sicut sunt multa etiam magica, audite quid faciat. Sed interim in hoc attendite fratres, hoc enim præloquendum est, ne quisquā veluti hæsitans audiat. Non vndecunque datur similitudo à scripturis, laudatur ipsa res, sed tantùm inde similitudo trahitur. Non enim laudauit iniquum iudicem, qui nolebat audire illam viduam, qui nec deum timebat, nec homioes reuerebatur, & tamen inde simi- *Luca. 18.*

litudinem

A litudinem dominus traxit. Nec illum laudauit pigrum
Lucæ 11. qui tres panes non propter amicitiam dedit petẽti, sed
tædio victus, & tamen inde similitudinem dedit. Et de
rebus ergo non laudandis trahuntur secũdum quendã
modum nõnullę similitudines. Aut si propterea puta-
tis eundũ esse ad Marsos, quia hoc audistis in scriptura
dei, eundum est & ad spectacula th:atri, quia dicit apo-
1. Cor. 9. stolus, Non sic pugillor quasi aërem cædens. Pugillari
enim est pancratium facere. Iã quia hinc data est simi-
litudo, spectacula ista delectare nos debent: aut quia di-
xit, Qui in agone contendit, ab omnibus abstineus est,
propterea agonistica ista vana & ludicra debet affecta-
re Christianus? Attendite quid tibi dicatur ad similitu-
dinem, quid moneatur ad prohibitionem. Ita ergo &
hic data est quædam similitudo de Marso, qui incãtat
vt educat aspidem de tenebrosa cauerna, vtique in lucẽ
vult educere: illa autem amãdo tenebras suas, quibus se
inuoluta occultare dicitur, ꝙ cum exire noluerit, recu-
sans tamẽ audire illas voces, quibus se cogi sentit, alli-
dit vnã aurem terræ, & de cauda obturat alteram, atque
B ita voces illas quãtum potest euitãs, non exit ad incan-
tantem. Huic similes dixit spiritus dei quosdã non au-
dientes verbũ dei, & non solum non audiẽtes, sed om-
nino vt nõ valeant audire facientes. Factum est hoc &
in primis temporibus fidei. Stephanus martyr prædi-
cabat veritatem, & tanquã tenebrosis mentibus, vt eas
in lucem educeret, incantabat. Vbi venit ad cõmemo-
rationem Christi, quem illi omnino audire nollẽt, quid
Acto. 7. de eis scriptura dicit? quid de illis narrat? Clauserunt,
inquit, aures suas. Quid autem postea fecerint, passio
Stephani narrat atq; declarat. Non erãt surdi, sed fece-
runt se surdos. Quia enim aures patentes in corde non
habebant, violentia tamẽ verbi per aures carnis irruẽs,
etiam ipsis auribus cordis vim faciebat, clauserunt & au-
res corporis, & ierunt ad lapides. Ecce aspides surdæ du-
riores lapidibus, quibus incantatorẽ suum lapidauerũt,
non audierunt vocẽ incantantis, & medicamenti me-
dicati à sapiente. Quid est, medicamentũ medicatum à
sapiente? Forte medicamentum cõfectum dicit medi-
camentum medicatum. An quærimus ibi aliquid, quo-
modo iam si medicamentum est, etiam medicatum sit?
C Medicamẽta erant in prophetis, medicamenta erãt in
lege. Præcepta ipsa omnia, medicamenta erant. Et hoc
medicamẽtum nondum erat medicatum. Aduẽtu do-
mini medicamentũ est medicatum. Hoc enim illi fer-
re non potuerũt, quia non curabãtur medicamẽto, me-
dicatum est ipsum medicamentum aduentu domini.
Iam Stephanus medicamentũ medicatum incantabat,
hoc illi audire noluerũt: vnde medicatum est medica-
mẽtum, cõtra hoc aures clauserunt. Nã ibi hoc fecerũt,
vbi nominatus est Christus. Indignatio eorũ sicut in-
dignatio serpentis. Quid aures clauditis? Expectate, au-
dite, & si potueritis sæuite. Quia nolebant nisi sæuire,
noluerunt audire. Quod si audirẽt, forte desæuirẽt. In-
dignatio eorum sicut indignatio serpentis. Tales etiam
istos patimur. Primò sibi veritatẽ tenere videbãtur, non
cessauit deus, nõ quieuit Ecclesia sua. Prædicata est ve-
ritas in visceribus matris, aperta sunt eorum mẽdacia.
Matt. 5. Patefactũ est quod lucet, demonstrata est ciuitas super
montem cõstituta, quæ abscõdi non potest, & lucerna
posita est super candelabrũ, quæ lucet omnibus qui in
domo sunt. Vbi enim latet Ecclesia Christi? vbi latet ve-
Danie. 2. ritas Christi? Nõnne ipse est mons qui creuit ex mini-
mo lapide, & impleuit vniuersam faciẽ terræ? Conuin-
cũtur hinc, non habent quod dicant contra Ecclesiam.

Et quid eis remãsit? Quid nos quæritis? Quid nos vul- D
tis? Dicunt. Recedite à nobis. Dicũt autem & suis, Ne-
mo cũ illis loquatur, nemo illis coniungatur, nemo il-
los audiat. Indignatio eorum sicut indignatio serpẽtis,
sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ nõ ex-
audiet vocem incantantiũ, & medicamẽti. hoc est vo-
cem medicamẽti medicati à sapiente. Nonne hinc iam
intelligitur quale medicamentum quando vocẽ dicit?
Nũquid medicamẽtum habet vocẽ? Est quoddam me-
dicamentũ quod habet vocẽ. Medicamentũ portam⁹,
vocẽ eius audite, non quomodo aspides surdæ. Si vere
vtiq; iustitiã loquimini, recta iudicate filij hominum.
Vox est medicamẽti, & hoc medicati à sapiẽte. Iam e-
nim venit Christus qui impleret legẽ & prophetas, qui Matth. 5.
veritatẽ ipsam firmaret, in quibus duobus præceptis to- Matth. 22.
ta lex pendet & Prophetæ. An forte quærimus aliquid,
& in eo quod dicitur aspis ita aures claudere, vt vnã
earum in terrã premat, alteram cauda oppilet? Quid si-
bi vult hoc? In cauda posteriora vtiq; intelliguntur. Er-
go non in præterita, quò iam tergũ oportet ponere, vt
in ea quæ nobis promittũtur intendamus: ergo nec ex E
præterita vita nostra, nec ex præsenti delectari debe-
mus. Hoc enim apostolus monet dicens, Quem ergo Rom. 6.
aliquando fructum habuistis in his in quibus nunc eru-
bescitis? Reuocat à recordandis cũ delectatione præ-
teritis & cum quadam concupiscentia fruendis, ne red-
eamus corde in Aegyptũ. Quid de præsentibus? Quo- Exod. 13.
modo iubet etiã ipsa contemni? Non respiciẽtibus, in- 2. Cor. 4.
quit, quæ videntur, sed quæ non vidẽtur. Quæ enim vi-
dentur tẽporalia sunt: quæ autem non vidẽtur, æterna.
Item de præsenti vita dicit: Si in hac vita tantũ in Chri- 1. Cor. 15.
sto sperantes sumus, miserabiliores sumus omnib⁹ ho-
minibus. Obliuiscere ergo præterita quibus male vixi-
sti: contẽne præsentia quibus temporaliter viuis, ne te
alligando præsentia non permittant peruenire ad futu-
ra. Si enim præsens vita te delectat, aurẽ in terra posui-
sti. si tuis præteritis etiam retrolabẽtibus delectaris, au-
rem de cauda obturasti. Debes ergo ire in lucẽ, exire de
tenebris audita voce medicamenti medicati à sapien-
te, vt iam in luce ambulans & exultãs dicas, Quæ retro Philip. 3.
oblitus, in ea quæ antè sunt extentus. Non dicit quæ re- F
tro oblitus, & ex præsentibus delectatus. Cum dicit, quę
retro oblitus: nõ obturat aurem de cauda: cum dicit, in
ea quæ antè sunt extentus: his & præsentibus nõ obsur-
duit. Meritò audiens, meritò prædicans, merito exultat
lingua eius prædicans veritatem in luce noua, deposita
vetere tunica. Et ad hoc enim valet astutia serpentis, ad Ephes. 4.
quam nos imitandam dominus adhortatur. Ait enim, Coloss. 3.
Estote astuti sicut serpentes. Quid est astuti sicut serpẽ- Matt. 10.
tes? Offer omnia membra tua percutienti, dũmodo ca-
put integrum serues. Caput viri, Christus. Sed grauat 1. Cor. 11.
quasi pondus tunica cuiusdam & quasi senecta veteris
hominis. Audi apostolum dicentem, Exuentes vos ve- Coloss. 3.
terem hominem, & induentes nouum. Et quomodo
exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam ser-
pentis. Quid enim facit serpens, vt exuat se veterem tu-
nicam? Coarctat se per foramen angustum. Et vbi, in-
quis, inuenio hoc foramen angustũ? Audi, Arcta & an- Matth. 7.
gusta est via quæ ducit ad vitã, & pauci sunt qui ingre-
diuntur per eam. Reformidas eam, & non vis ambula-
re, quia pauci sunt? Ibi ponenda est vetus tunica, & ali-
bi poni non potest. Aut si vis vetustate impediri, gra-
uari, premi, noli ire per angustam. Si autem grauaris ve-
tustate quadã peccati tui, & præteritæ viæ vel vitæ, trãs-
ire non potes. Quia ergo corpus quod corrumpitur Sapi. 9.
aggrauat

G aggrauat animam, vel cupiditates corporales non præ-
mant vel concupiscentię carnis exuaotur. Vnde exuun-
tur, nisi ieris per aogustum, nisi fueris astutus vt serpens?
Deus contriuit dentes eorum in ore ipsorum. Quorum? Quibus
indignatio est sicut similitudo serpentis, & aspidis ob-
turantis aures suas, ne audiat vocem incantantium, &
medicamenti medicati à sapiente. Quid illis fecit do-
minus? Contriuit dentes eorũ io ore ipsorum. Factum
est hoc primò, factũ est, & modo fit. Sed sufficeret fra-
tres mei vt diceretur, Deos contriuit dentes eorum.
Quare, in ore ipsorum? Nolebant audire legem, nole-
bant audire oræcepta veritatis à Christo Pharisæi, simi-
les serpenti illi & aspidi. Præteritis enim suis peccatis
delectabantur, & præsentem vitam nolebant amittere,
id est, gaudia terrena pro gaudiis æternis. Vnam aurem
claudebant ex delectatione præteritorum, alteram ex
delectatione præsentiũ, ideo nolebãt audire. Nam vn-
Ioan. 11. de est illud, Si dimiserimus eum sic, veoiẽt Romani, &
tollent nobis & locũ & gentem. Vtique qui nolebant
perdere locum, ad terrã colliserunt aurẽ suam, & ideo
H noluerunt audire verba illa medicata à sapiente. Dictũ
est de illis & quòd auari erant, & amatores pecuniæ, &
omnis vita eorum etiam præterita descripta est à do-
mino in Euangelio. Qui legit diligenter Euaogelium,
inuenit vnde illi ambas aures obturabant. Intẽdat cha-
ritas vestra. Dominus quid fecit? Contriuit dentes eorũ
in ore ipsorum. Quid est in ore ipsorũ? Vt ore suo cõ-
tra se pronunciarent, coëgit illos ore suo in se senten-
Luca 16. tiam dicere. Calumniari volebant ei propter tributum:
non dixit ille, Licet reddere tributum, aut nõ licet red-
dere. Et volebat dentes eorum quibus inhiabãt vt mor-
derent conterere, sed io ore ipsorum volebat. Si dice-
Matth. 22. ret, soluatur Cæsari tributum, calumniarentur illi quòd
maledixisset genti Iudæorum, eam tributariam facien-
do. Ex peccato enim tributum reddebãt humiliati, si-
cut illis in lege prædictũ erat. Teneamus illũ, aiunt, ma-
ledictorem gentis nostræ, si nos iosserit tributũ persol-
uere. Si autẽ dixerit, Nolite soluere, teneamus eũ quòd
cõtradixerit nobis deuotos esse Cæsari. Talem bicipi-
tem laqueũ quasi capiendo domino posuerunt. Sed ad
I quem venerunt? Qui nouerat conterere dentes eorũ in
Ibidem. ore ipsorum. Ostendite mihi nũmum, inquit, Quid me
tentatis hypocritæ? De tributo soluendo cogitatis, iu-
stitiam facere non vultis, consilium iustitiæ quæritis. Si
vere vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij homi-
num. Nunc autẽ quia alia loquimini, alia iudicatis, hy-
pocritæ estis. Quid me tentatis? Nonc conteram dentes
vestros in ore vestro. Ostendite mihi nummum. Et de-
monstrauerunt ei. Et ille non dicit, Cæsaris est, sed in-
terrogat cuius est, vt eorũ dentes in ore ipsorum conte-
rantur. Quærente quippe illo cuius haberet imaginem
& inscriptionẽ, illi Cæsaris dixerunt. Iam nunc domi-
nus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Iam respõ-
distis, iam contriti sunt dẽtes vestri in ore vestro. Red-
Matth. 22. dite Cæsari quę Cæsaris sunt, & deo quę dei sunt. Quę-
rit Cæsar imaginem suam, reddite. Quærit deus imagi-
nem suam, reddite. Non perdat ex vobis Cęsar nũmum
suum: non perdat deus in vobis nummum suum. Et il-
li non inuenerunt quid responderent. Missi enim erant
vt calumniarentur ei, & redierunt dicentes quòd ne-
mo possit ei respondere. Vnde? Quia contriti erãt den-
tes eorum in ore ipsorũ. Inde est & illud, In qua pote-
Matth. 21. state ista facis? Et ego interrogabo vos vnũ sermonem,
Marci 11. respondete mihi. Et interrogauit de Ioanne, vnde esset
baptismus Ioãnis, de cœlo, an ex hominibus: vt si quid
responderent, contra illos esset. Noluerunt dicere ex K
hominibus, timeotes homines, ne lapidarentur ab eis,
eo ꝙ Ioãnem prophetam haberẽt. Dicere de cœlo plus
formidabaot, ne faterentur ipsum Christum, quia Ioan-
nes prædicauetat Christum. Coarctati vtrinq; ex hac
parte, & ex hac parte: qui parabant obiicere crimen, re-
sponderunt ignorãtiam, dixerunt, Nescimus. Calum- *Ibidem.*
niam enim præparabant quando dixerunt, In qua po-
testate ista facis? vt si diceret, Christus sum, quasi arro-
gantẽ, superbũ, sacrilegum, iouaderent. Noluit dicere
Christus sum, sed qoæsiuit de Ioanne qui dixerat quòd
ipse esset Christus. Illi non sunt ausi reprehendere Ioan-
nem, timentes ne à populo occiderentur: non sunt ausi
dicere, verũ dixit Ioannes, ne diceretur eis, Credite illi.
Obmutuerunt, nescire se dixerũt, iam mordere non va-
lebant. Vnde non valebãt? Iam occurrit vobis, contriti
eraut dẽtes eorum io ore ipsorum. Pharisæo displicuit
dominus illi qui ad prandium vocauerat, quod pecca- *Luca 7.*
trix mulier accesserit ei ad pedes, & murmurauit aduer
sus eum dicens. Si esset hic propheta, sciret quæ mulier L
illi accessit ad pedes. O tu nõ propheta, vnde scis ꝙ
nescierit dominus quæ mulier illi accessit ad pedes?
Quia seruabat munditiam videlicet Iudæorum, quæ
à foris quasi custodiebatur in carne, & non colebatur
ex corde: hoc de domino suspicatus est. Dominus autẽ
qui peccata mulieris nouerat, etiam cogitationes ho-
spitis audiebat, & respondit quæ nostis. Et ne diu hinc
loquar, tamen in ore eius voluit conterere dentes eius.
Proposuit enim, Doo debitores erant cuidam fœnera- *Ibidem.*
tori, vnus quingentos debebat denarios, alius quinqua-
ginta: non habebãt ambo vnde redderent. dimisit am-
bobus. Quis eum plus dilexit? Ad hoc interrogat ille,
vt ille respondeat: ad hoc ille respondit, vt dentes eius
in ore eius conterantur. Respondit confusus, exclusus
est: admissa est illa ad percipiendam misericordiã, quæ
irruperat in habitaculum alienum, sed non accesserat
ad deum alienum. Contriuit dominus dẽtes eorum in
ore ipsorum. *Molas leonum confregit dominus*. Non tantũ
aspidum. Quid de aspidibus? Aspides insidiosæ volunt
veoena immittere & aspergere & insibilare. Apertis- M
sime sæuierunt gentes, & fremuerunt sicut leones. Qua- *Psalm. 2.*
re fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?
Quando insidiabantur domino, Licet dare tributum *Matth. 22.*
Cæsari, an non licet? aspides erant, serpentes erãt. Con-
triti sunt dentes eorum in ore ipsorum. Postea clama-
uerunt, Crucifige, crucifige. Iam non est lingua aspi- *Matth. 27.*
dis, sed fremitus leonis. Sed & molas leonum confre- *Ioan. 19.*
git dominus. Forte hic non vacat quod non addidit,
in ore eorum. Insidiantes enim captiosis interrogatio-
nibus, cogebantur responsione sua vinci. Isti autem
quia aperte sæuiebant, nunquid interrogationibus con-
uincendi erant? Tamen & eorum molæ contritæ sunt: *Mar. 12.*
crucifixus resurrexit, ascendit in cœlum, glorificatus *Acto. 1.*
est Christus, adoratur ab omnibus gentibus, adoratur
ab omnibus regibus. Sæuiant modo Iudæi, si possunt.
non sæuiunt, Molas leonum confregit dominus. Ha-
bemus & in hęreticis hoc documentum & experimen-
tum, quia & ipsos inuenimus esse serpentes indigna-
tione obsurdatos, nolentes audire medicamẽtum me-
dicatum à sapiente, & in ore ipsorum contriuit domi-
nus dentes eorum. Quomodo sæuiebant in nos? Re-
prehẽdendo, quòd quasi persecutores essemus, exclu-
dendo illos de basilicis. Modo illos interroga, Debent
excludi hæretici de basilicis, an non debent? Respon-
deãt modo, dicãt non debere. Repetãt Maximiniani-
stæ basi-

A stæ basilicas. Ne autem repetãt Maximinianistæ basilicas, dicũt debere. Quid est ergo quod dicebatis aduersum nos? An contriti sunt dentes vestri in ore vestro? Quid nobis & regibus inquiunt? Quid nobis & Imperatoribus? Vos de imperatoribus præsumitis. Quæro & ego, Quid vobis ad proconsules, quos miserunt imperatores? Quid vobis ad leges, quas cõtra vos dederunt Imperatores? Imperatores communionis nostræ, leges aduersus omnes hæreticos dederũt. Eos vtique appellant hæreticos, qui non sunt communionis eorũ, inter quos vtique & vos estis. Si veræ sunt leges, valeant & in vos hæreticos: si falsæ sunt leges, quare valent cõtra vestros hæreticos? Fratres paululum aduertite, & intelligite quod diximus. Quando egerunt causas suas aduersus Maximinianistas, vt eos à se damnatos & schismaticos, suis eiicerent de locis, quæ illi tenebant antiquitùs, & successerãt episcopis decessoribus suis, volẽtes illos inde excludere, egerunt legibus publicis, ad iudices venerũt, dixerunt se catholicos, vt possent excludere hæreticos. Quare te dicis catholicum vt excludatur hæreticus, & non potius es catholicus, ne sis exclu-
B sus hæreticus? Modo catholicus es, vt valeas ad excludendum hæreticum. Iudex enim non posset nisi legibus suis iudicare. Dixerunt se catholicos, admissi sunt agere: dixerunt illos hæreticos, quæsiuit vnde probaretur. Lectum est consilium Bagaianum, vbi damnati sunt Maximinianistæ, insertũ est actis proconsularibus, probatũ est quòd illi damnati non deberent tenere basilicas, & pronunciauit proconsul ex lege. Ex qua lege? Quæ lata est contra hæreticos. Si contra hæreticos, & contra te. Quare, inquit, contra me? non enim ego hæreticus sum. Si tu hæreticus non es, falsæ sunt illæ leges: ab his enim imperatoribus latæ sunt qui non sunt cõmunionis tuæ. Omnes qui non sunt communionis eorum, legibus suis hæreticos vocant. Non quæro vtrum veræ an falsæ, sequestrata illa sit quæstio, si adhuc quæstio est. Iterum te secundo modo interrogo, veræ leges sunt, an falsæ leges sunt? Si veræ sunt, credatur eis: si falsæ sunt, quare vteris eis? Dixisti proconsuli, Catholicus sum, exclude hæreticum. Quæsiuit ille, vnde probaretur hæreticus. Protulisti cõsilium tuum, ostendisti quòd cũ
C damnaueris. Ille vel cohibens, vel non intelligens, vsus est tamen lege sicut iudex, & fecisti de iudice quod de te non vis facere. Si enim iudex vsus est lege imperatoris ad tuam suggestionem, cur ea non vteris & tu ad tuã correctionem? Ecce eiicit hæreticum tuum ex lege Imperatoris sui, quare tu ex eadem lege non vis vt te eiiciat? Replicemus quod fecisti. Ecce basilicæ tenebãtur à Maximinianistis, modo à vobis tenẽtur. Exclusi sunt ab eis Maximinianistæ, extant iussiones proconsulum, extat memoria gestorũ, apparitores accipiuntur, ciuitates excitantur, pelluntur homines de locis suis. Quare? Quia hæretici sunt. Qua lege pelluntur? Responde. Videamus si nondũ contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Falsa lex est? non valeat in hæreticũ tuum. Vera lex est? valeat & in te. Non est quod respondeant, Deus cõtriuit dentes eorum in ore ipsorum. Ideóq; vbi nõ possunt lubrica fallacia serpere vt aspides, aperta violentia fremunt vt leones. Prosiliunt & sæuiunt armatæ turbæ Circuncellionum, dant stragem quantam possunt, quãtamcunque possunt. Sed & molas leonũ confregit dominus. *Spernentur tanquam aqua decurrens.* Non vos terreant fratres quidam fluuij qui dicuntur torrentes, hyemalibus aquis implentur: nolite timere, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit. diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuæ G sunt. cucurrerunt in riuis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorum memoria reperitur vel quia fuerint. Spernentur tanquam aqua decurrens. Sed non solum ipsi, totum hoc seculum ad tẽpus perstrepit, & quærit quem trahat. Omnes impij, omnes superbi sonãtes ad saxa superbiæ suę quasi aquis irruentibus & confluentibus non vos terreãt, hyemales aquæ sunt, semper manare non possunt, necesse est vt decurrant, necesse defluant in locum suum, in finem suum. Et tamen de isto torrente seculi bibit dominus. Passus est enim hic. ipsum torrentem bibit, sed in via bibit, sed in transcursu, quia in via peccatorum non stetit. Sed quid ait de illo scriptura? De torrente in via bibit, propterea *Psal. 109.*
exaltabit caput: id est, propterea glorificatus est, quia mortuus est: propterea resurrexit, quia passus est. Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur. si nõ moreretur, non resurgeret: si non resurgeret, nõ glorificaretur. Ergo de torrente in via bibit, propterea exaltabit caput. Exaltatum est iam caput nostrum. sequantur eum membra sua. Spernentur tanquam aqua decurrens. E

Intendit arcum suum donec infirmentur. Minæ dei non cessant: arcus dei minæ dei. intenditur arcus, nondum ferit. Intendit arcum suum donec infirmentur: & multi infirmati sunt ipsius intensione arcus territi. Nam hinc infirmatus est ille qui dixit, Quid me iubes facere? Ego *Act. 9.*
sum, inquit, Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Qui clamabat de cœlo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati sunt & conuersi. Noluerunt erigere diu ceruices suas aduersus perseuerantiam extẽti arcus. Nã sic infirmatus est & ille qui ait, Ne timeamus infirmari. Quando infirmor, tunc potens sum. Et cum *2. Cor. 12.*
oraret à se tolli stimulum carnis, quid ei responsum est? Virtus in infirmitate perficitur. Intendit arcũ suum donec infirmentur. *Sicut cera liquefacta auferentur.* Dicturus enim eras, non omnes sic infirmantur, quomodo ego, vt credant, perseuerant multi in malo suo & malitia sua. Et de ipsis nihil timeas. Sicut cæra liquefacta auferentur. Non contra te stabunt, non perdurabunt, igne quodam concupiscentiarum suarum peribũt. Est enim hic quædam pœna occulta, de illa dicturus est modo psalmus vsque in finem. Pauci sunt versus, Intẽti estote. F
Est quædam pœna futura, gehẽnæ ignis, ignis æternus. Futura enim pœna duas species habet: aut inferorũ est, vbi ardebat diues ille qui volebat sibi stillam aquæ stillari in linguam de digito pauperis, quem ante ianuam suam contempserat, quando ait, Quoniam crucior in *Lucæ 16.*
hac flamma. Et altera est illa in fine, de qua audituri sunt qui ad sinistram ponendi sunt, Ite in ignem æter- *Math. 25.*
num, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Illę pœnæ manifestæ erunt eo tempore, quando exitum fuerit ex hac vita, aut finito seculo peruentum ad resurrectionem mortuorum. Modo ergo nulla pœna est, & prorsus impunita sinit deus peccata vsque ad illum diem? Non. Est & hic quædam pœna occulta, de ipsa modo tractatur. Hanc vult commendare spiritus dei, hanc intelligamus, hanc caueamus, hanc euitemus, & in illas multum terribiles non incidemus. Forte dicturus est mihi aliquis, Sunt & hic pœnæ, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuersa genera dolorum & tribulationum. Sunt quidem & ista, & dei iudicio dispensantur, sed multis ad probationem, multis ad damnationem. Videmus tamen aliquando in his pœnis iustos affligi, & ab his pœnis iniustos esse alienos, vnde nutauerunt pedes illius qui postea gratulatus ait, Quàm bonus *Psalm. 27.*

Israel

G Israël deus rectis corde, Mei autem penè moti sunt pe-
des, quia zelaui in peccatoribus pacem peccatorum in-
tuens. Viderat enim felicitatem malorũ, & delectatus
erat esse malus. Videns regnare malos, bene illis esse,
abundare eos in omni copia rerum tẽporalium, qualia
adhuc ipse paruulus desiderabat à domino. Et nutaue-
rũt illi pedes vsquequo videret quid in finem vel spe-
randum vel timendum sit. Ait enim in eodẽ psalmo,
Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuariũ
dei, & intelligam in nouissima. Non ergo pœnas infe-
rorum, non pœnas illius post resurrectionẽ ignis æter-
ni, non pœnas istas quæ adhuc in seculo promiscuæ
sunt iustis & iniustis, & plerũque grauiores iustorũ quã
iniustorum: sed nescio quam pœnã præsentis vitæ vult
commendare spiritus dei. Aduertite, audite hoc me di-
cturum quod noueratis. Sed dulcius est quod in psal-
mo ostenditur, qui obscurus antequã ostenderetur pu-
tabatur. Ea enim profero quæ iam noueratis. Sed quia
inde proferuntur vbi nondum ea videbatis, fit vt etiã
nota tanquam noua delectent. Audite pœnam impio-
rum, Sicut cera, inquit, liquefacta auferentur. Dixi per
H concupiscentias suas hoc eis fieri. Concupiscentia ma-
la quasi ardor est ignis. Ignis consumit vestem, libido
adulterij non cõsumit animam? De cogitatu adulterij
Prouer 6. cum loqueretur scriptura, ait, Alligabit quis ignem in
sinu suo, & vestimenta sua nõ comburet? Gestas in sinu
prunas, perforatur tunica: gestas in corde adulteriũ, &
integra est anima? Sed istas pœnas pauci vident, pro-
pterea istas maxime commendat spiritus dei. Audi A-
Rom. 1. postolum dicentẽ, Tradidit illos deus in concupiscẽ-
tias cordis illorum. Ecce ignis à cuius facie tanquã cæ-
ra liquescunt. Soluuntur enim à quadam constantia ca-
stitatis, propterea & ipsi euntes in libidines suas, soluti
& fluxi dicuntur. Vnde fluxi? vnde soluti? Ab igne cõ-
cupiscentiarum. Tradidit illos deus in concupiscen-
tias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt, re-
pleti omni iniquitate. Et enumerat multa quæ peccata
sunt, & pœnas dicit esse peccatorũ. Nam dicit primam
pœnam superbiam, imò non pœnam, sed primum pec-
Eccli. 10. catum superbiam. Primum peccatum superbia est, vlti-
ma pœna est ignis æternus, aut ignis infernus iam dam-
2. sen. dist. natorum. Inter illud primum peccatum & hanc vlti-
36. ca. 1. mam pœnam, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœnæ
I peccatorum. Tam multa enim dicit Apostolus fieri ab
eis, quæ peccata sunt detestabilia, & tamen pœnas eas
Rom. 1. dicit. Propter hoc, inquit, deus tradidit eos in concu-
piscentias cordis eorum in immunditiam, vt faciant
quæ non conueniunt. Et ne putaret quisquam ipsis pœ-
nis tantum se affligi, quibus modo delectatur, & nõ ti-
meret quod vẽturum est in fine, commemorauit vlti-
mam pœnam, Qui cum iustitiã dei cognouissent, non
intellexerunt, inquit, quoniam qui ea agunt, digni sunt
morte, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consen-
tiunt facientibus. Qui ea agũt digni sunt morte, Quæ?
Quæ superius enumerauit in pœnis esse. Nam tradidit
illos deus, dixit, in concupiscentias cordis eorũ, vt fa-
ciant quæ non conueniunt. Vt adulter sit, iã pœna est:
vt mendax, vt auarus, vt fraudulentus, vt homicida, iam
pœnæ sunt. Cuius peccati pœnæ? Prioris apostasiæ illius
Eccli. 10. superbiæ. Initium peccati hominis apostatare à deo, &
initium omnis peccati superbia. Propterea ipsum pec-
Rom. 1. catum prius dixit. Qui cum cognouissent deum, nõ vt
deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanue-
runt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens
cor eorũ. Iam ista pœna est obscuratio cordis. Sed vn-
de contingit? Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti K
sunt. Quia à se habere dicebant, quod à deo acceperãt,
Aut si cognouerunt à quo acceperunt, nõ enim glori-
ficauerunt à quo se accepisse cognouerũt. Hoc est, Di-
centes se esse sapientes. Et ibi statim pœna secuta est,
Stulti facti sunt, & obscuratum est insipiens cor eorum.
Dicẽtes enim se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Parua ista
pœna est? Vt de ista sola loquamur, obscuratio cordis,
excæcatio mẽtis, parua est pœna? Si quis furtũ faciens,
statim oculum perdidisset, omnes dicerent deum præ-
sentem vindicasse. Oculum cordis amisit, & ei peper-
cisse putatur deus? Sicut cera liquefacta auferentur.
Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Videtis quomodo 2. sent. dist.
dicit quandam pœnam obscurationis. Ignis superce- 36. ca. 1.
cidit, ignis superbiæ, ignis fumosus, ignis concupiscẽ-
tiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ce-
ciderit non videbit solem. Ideo dictum est, Non occi- Ephe. 4.
dat sol super iracundiam vestram. Ergo fratres, ignem
malæ concupiscentiæ timete, si non vultis liquefieri si-
cut cera, & perire à facie dei. Supercadit enim ignis
iste, & solem non videbitis. Quem solem? Non istum L
quem tecum vidẽt & pecora, & muscæ, & boni & ma-
li: quia facit solem suum oriri super bonos & malos. Matth. 5.
Est & alius sol de quo dicturi sunt illi, Et sol nõ ortus Sapi. 5.
est nobis, transierunt omnia illa tanquam vmbra. Ergo
errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumẽ non luxit no-
bis, & sol non ortus est nobis. Quare, nisi quia superce-
cidit ignis, & non viderunt solem? Vicit illos concu-
piscentia carnis. Et ista concupiscentia carnis vnde
venit? Attendite, De traduce natus es cũ eo quod vin-
cas. Noli tibi hostes addere, vince cũ quo natus es. Ad
stadium vitæ huius cum illo venisti, congredere cum
eo qui tecum processit. Ipso nõ victo, quare prouocas
cateruas concupiscentiarum? Delectatio enim carna-
lis fratres cum homine nascitur. Sed qui bene erudi-
tur, cito videt hostem suum, & aggreditur & luctatur,
& cito vincit. Idoneus est enim nondum crescentibus
hostibus. Qui autem illam concupiscentiam cum qua
de peccati propagine natus est, contemnit vincere, &
multas adhuc excitat exercitq; libidines, difficulter eas
superat, & aduersus se ipse diuisus, igne proprio cõcre-
matur. Ne itaque speres quasi illas solas pœnas futuras,
præsentes vide. Supercecidit ignis, & non viderunt so-
lem. *Priusquam producat spinas vestras rhamnus, tanquã viuen-* M
tes tãquam in ira combibit eos. Quid est rhamnus? Spinarum
genus est. densissimæ quædam spinæ esse dicuntur. Pri-
mò herba est, & cum herba est, mollis & pulchra est, ibi
sunt tamen spinæ postea processuræ. Modo ergo de-
lectant peccata, & quasi non compungunt. Herba est
rhamnus, & modo tamen est spina: priusquam produ-
cat spinas rhamnus, priusquam miserarum delectatio-
num & voluptatum manifesta tormenta procedant.
Interrogent se qui aliquid amãt, & ad id peruenire nõ
possunt, videant si non crucientur desiderio, & cum
peruenerint ad id quod illicite desiderant, attendant
si non crucientur timore. Videant ergo hic pœnas suas
antequam veniat illa resurrectio, cum in carne resur-
gentes non immutabuntur. Omnes enim resurgemus, 1. Cor. 15.
sed non omnes immutabimur. Habebunt quippe cor-
ruptionem carnis in qua doleant, non in qua morian-
tur: alioqui & illi dolores finirentur. Tunc spinæ illius
rhamni, id est, dolores omnes & cõpunctiones tormẽ-
torum producentur. Quales spinas patientur illi qui di-
cturi sunt, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum?
Spinæ compunctionis pœnitentiæ, sed seræ & infru-

ctuosæ

A ctuosæ sunt,sicut spinarũ sterilitas. Pœnitentia huius tẽ-
poris, dolor medicinalis est:pœnitentia illius temporis,
dolor pœnalis est . Non vis illas pati spinas?hic cõpun-
Psalm. 31. gere spinis pœnitentiæ,vt facias quod dictum est,Con-
Psalm. 50. uersus sum in ærũna mea, dum configitur spina. Pecca-
Psal. 31. tum meum cognoui, & iniquitatem meam nõ operui.
Dixi pronũciabo aduersus me delictum meum domi-
no,& tu remisisti impietatẽ cordis mei. Modo fac,mo-
do compungere, ne in te fiat quod dictum est de qui-
Psal. 34. busdã detestabilibus , Discisi sunt nec cõpuncti sunt.
Attendite qui discisi sunt, nec cõpuncti sunt . Videtis
discissos,& non videtis compunctos . Ecce præter Ec-
clesiam sunt , & non eos pœnitet vt redeant vnde di-
scisi sunt,producet postea spinas eorũ rhamnus. Nolũt
modo habere cõpunctionẽ medicinalẽ, habebũt post-
ea pœnalem . Sed etiam modo priusquã producat spi-
nas rhamnus , supercecidit ignis, qui eos non permittit
videre solem, qui eos adhuc viuentes in ira dei combi-
bit: Ignis concupiscentiarum malarum, bonorũ vano-
rum, superbiæ, auaritiæ suæ : Et quicquid eos premit ne
cognoscant veritatem, ne victi videantur , ne subiiciat
illos vel ipsa veritas. Quid enim gloriosius fratres quàm
B subiici & vinci à veritate ? Superet te veritas volẽtem.
Nam & inuitum ipsa superabit. Ergo ille ignis concu-
piscentiarum malarum qui supercecidit vt non videãt
solem,combibit rhamnum priusquam producat spinas
eorum:id est,occultat eorum malam vitam,priusquam
pariat eadem vita manifestos in fine cruciatus , sed in
ira dei occultat rhamnum ignis iste . Non enim parua
pœna est quòd modo non vident solẽ, nec spinas pœ-
narum credunt ex hac vita malas sibi postea processu-
ras . Vos enim, inquit, rhamnus estis,quem rhamnum,
id est, vosipsos viuentes, id est, adhuc in hac vita con-
stitutos, priusquam in futuro iudicio spinas pœnarum
vestrarum manifestas producat, nunc in ira combibit,
id est,quasi absorbendo apparere non sinit. Hic itaque
ordo verborum, quantum puto , planius ita cõtexitur,
Supercecidit ignis, & non viderunt solem : qui ignis
C tanquam in ira, tãquam viuentes vos rhamnum com-
bibit, priusquam producat spinas vestras : id est, vosip-
sos quos rhamnum inuenit , combibit ante mortem,
priusquam eadem rhamnus spinas vestras post mor-
tem in illa pœnali resurrectione producat . Quare au-
tem non dixit,viuentes:sed,tanquam viuentes:nisi quia
falsa est hæc vita impiorum ? Neque enim viuunt, sed
viuere sibi videntur . Et quare non in ira : sed tanquam
in ira: nisi quia tranquillus hoc facit deus ? Nam & hoc
Sapien. 12. scriptum est, Tu autem domine virtutum cum trãquil-
litate iudicas . Ille ergo & cum minatur, non irascitur.
Neque enim perturbatur, sed tanquam irascitur , quia
punit & vindicat . Et qui corrigi nolunt, tanquam vi-
Genes. 3. uunt, sed non viuunt . Vindicta enim primi peccati,&
eorum quæ addiderunt, manet super eos: Et ipsa voca-
tur ira dei , quia de iudicio dei venit . Vnde dominus
Ioan. 3. de non credẽte ait, Sed ira dei manet super eum. Cum
ira enim dei mortales nascimur . Vnde dicit Aposto-
Ephes. 2. lus , Fuimus & nos aliquando natura filij iræ, sicut &
cæteri . Quid est, natura filij iræ,nisi quia portamus no-
biscum pœnam primi peccati ? Sed si cõuertamus nos,
aufertur ira, præbetur gratia . Non vis conuerti , addis
etiam super id quod natus es , tanquam in ira combi-
beris in præsenti tempore . Agnoscit ergo istam pœ-
nam , & gaudete vos non esse in hac pœna omnes qui
proficitis , omnes qui intelligitis & amatis veritatem.
omnes qui plus in vobis vultis victoriam veritatis
quàm vestram , qui non clauditis aduersus veritatem D
aures vestras, de præsentium delectatione, & de præ-
teritorum recordatione,ne sitis canis reuersus ad suum *2. Pet. 2.*
vomitum . Omnes tales qui estis, videte pœnas eorum
qui tales non sunt, & gaudete . Adhuc inferorum pœ-
næ non venerunt,adhuc ignis æternus nõ venit. Com-
paret qui proficit in deo , se modo cum impio, cæcum
cor cum illuminato corde . Comparate duos, viden-
tem & non videntem in carne . Et quid magnum est
visio carnis ? Nunquid Tobias habebat carneos ocu- *Tobia. 4.*
los ? Filius ipsius habebat , & ille non habebat , & viam
vitæ cæcus videnti ostendebat . Ergo istam pœnam
quando videtis gaudete , quia in illa non estis : Pro-
pterea dicit scriptura , *Lætabitur iustus cum viderit vindi-
ctam* . Non illam futuram . Nam vide quid sequitur :
Manus suas lauabit in sanguine peccatoris . Quid est hoc ?
Intendat charitas vestra : Nunquid quando feriuntur
homicidæ , debent illuc innocentes ire & lauare ma-
nus suas ? Sed quid est , in sanguine peccatoris lauabit
manus suas ? Iustus quando videt pœnam peccatoris,
proficit ipse , & mors alterius valet ad vitam alterius. E
Si enim spiritaliter sanguis currit de his qui intrinse-
cus moriuntur , tu videns talem vindictam , laua illic
manus tuas, de cætero mundius viue . Et quomodo la-
uabit manus suas qui iustus est ? Quid enim habet in
manibus quod lauetur, si iustus est ? Sed iustus ex fide *Roma. 1.*
viuit . Iustos ergo dixit fideles : & ex quo iam credidi-
sti , iam incipis vocari iustus . Facta est enim dimissio
peccatorum . Et si de ista residua vita quædam pecca-
ta tua sunt, quæ non possunt nisi tanquam aqua de ma-
ri in sentinam influere : tamen quia credidisti, cum vi-
deris eum qui omnino auersus est à deo , occidi in illa
cæcitate, supercadente illo igne non videre solem, tu
qui iam per fidem vides Christum , vt videas per spe-
ciem, quia iustus ex fide viuit,attende impium moriẽ-
tem,& purga te à peccatis. Ita lauas quodammodo ma-
nus tuas in sanguine peccatoris . Manus ergo suas la-
uabit in sanguine peccatoris . *Et dicit homo, si ergo est fru-
ctus iusto?* Ecce antequam veniat quod promittitur, F
antequam detur vita æterna , antequam impij proii- *Matth. 25.*
ciantur in ignem æternum, hic in hac vita est fructus
iusto . Qui fructus ? Spe gaudentes, in tribulatione pa- *Roma. 12.*
tientes . Qui fructus iusto ? Gloriamur in tribulationi- *Rom. 5.*
bus , scientes quia tribulatio patientiam operatur , pa-
tientia autem probationem, probatio vero spem : Spes
autem non confundit , quia charitas dei diffusa est in
cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est
nobis . Gaudet ebriosus , & non gaudet iustus ? In cha-
ritate est fructus iusto . Miser ille etiam cum se inebriat,
beatus iste etiam cum esurit & sitit . Illum ingurgitat *Matth. 5.*
vinolentia , istum spes pascit . Videat ergo illius pœ-
nam, suum gaudium , & cogitet deum , Qui tale gau-
dium modo dedit de fide,de spe, de charitate, de veri-
tate scripturarum suarum , quale præparat in finem?
Qui in vita sic pascit , in patria quomodo saginabit ? Et
dicet homo , Si ergo est fructus iusto ? Credant qui vi-
dent,& videant & intelligant. Lætabitur enim iustus cũ
viderit vindictam. Si autem nõ habet oculos vnde vi-
deat vindictam, contristabitur, nec corrigetur ex illa.
Si autem videt illam , videt quid intersit inter conte-
nebratum oculum corporis , & oculum illuminatum
cordis : inter refrigerium castitatis, & flammam libidi-
nis : inter securitatem spei,& timorem facinoris. Cum
viderit hoc, discernat se , & lauet manus suas in san-
guine ipsius . Proficiat ex comparatione, & dicat : Er-

G go est fructus iusto. *Ergo est deus iudicans eos in terra.* Nondum in illa vita, nondum in igne æterno, nondum apud inferos, sed hic in terra. Ecce diues ille adhuc in-
Luca 16. duitur purpura & bysso, & adhuc epulatur quotidie splendide. Nondum produxit spinas rhamnus, nondum dicit, Crucior in hac flamma. Sed iam est mentis cæcitas, iam oculus mentis extinctus est. Si cæcus oculis carnis ad mensam suam quamlibet optimam discumberet, miserum eum diceres. Cæcus interius, panem Christum non videt, & beatus est? Hoc non dicit nisi pariter cæcus. Ergo est fructus iusto, ergo est deus iudicans eos in terra. Si aliquantum prolixiores fuimus, date veniā. Exhortamur vos in nomine Christi, vt hæc quæ audistis, ad fructum cogitetis: quia & prædicare veritatem nihil est, si cor a lingua dissentiat: & audire veritatem nihil prodest, si homo non super
Math. 7. petram ædificet. Qui ædificat super petram, ipse est qui audit & facit: Qui autem audit & non facit, ædificat super arenam: Qui nec audit nec facit, nihil ædificat. Sed quomodo qui ædificat super arenam, ruinam sibi ædificat: sic ille qui non ædificat super petrā,
H veniente fluuio sine domo rapitur. Non est aliud facere nisi & ædificare: & super petram ædificare, id est & audire & facere. Nec alius dicat, Vt quid procedo ad ecclesiam? Ecce qui quotidie ad ecclesiam procedunt, non faciunt quod audiunt. Faciunt tamen vt audiant: sic possunt facere vt audiant, & faciant. Tu autem quātum longe es à faciendo, qui tantum fugis ab audiendo? Sed ego, inquit, non ædifico super arenam. Nudum te inuenturus est fluuius. Nunquid ideo te non ablaturus est? nunquid ideo pluuia non necabit? nunquid vēti propterea non abripiēt? Ergo veni & audi. Sed cum audieris, fac. Nam si audieris & non feceris, ædificasti quidem, sed super arenam. Quia ergo sine ædificio constituti nudi sumus, in ædificio autem super arenam posito, sub ruina sumus: restat vt super petram ædificemus: & quod audiuimus, faciamus.

Psalmus quinquagesimusoctauus.

I TCVT solet scriptura psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontē psalmi sublimitate sacramenti decorare, vt sciamus qui intraturi sumus, cum tanquā super postem quid intus agatur legerimus, vel cuius domus sit, vel quisnā sit illius prædij possessor, ita & in hoc psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, *In finem, ne corrumpas ipsi Dauid in tituli inscriptionem.* Hoc est quod dixit, titulus de titulo. Quænam enim sit tituli huius inscriptio, quam corrumpi vetat, euangelium nobis indicat. Nam cum
Math. 27. dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est à Pilato
Ioan. 19. & positus, Rex Iudæorum: tribus linguis, Hebræa, Græca & Latina, quæ linguæ toto orbe maxime excellunt. Igitur si Rex Iudæorum crucifixus est, & Iudæi regem suum crucifixerunt, crucifigendo eum etiam regem gentium fecerunt, magis quàm occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit perdiderūt Christum, sed sibi, non nobis: & mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos. Et modo non est corruptus titulus, quia ille rex est, non solum gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum. Quid enim? Quia contradixerunt, ideo regis sui dominationem euertere potuerunt? Rex est & supra illos. Nam ille rex virgam ferream gerit, qua &
Psalm. 2. regit & frangit. Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes K hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Quos regit? quos conterit? Regit obedientes, conterit resistentes. Ergo ne corrumpas, optime & prophetice: quandoquidem & illi Iudæi suggesserunt tunc Pilato & dixerunt, Noli scribere Rex Iudæorum: *Ioan. 19.*
sed scribe quia ipse se dixit regē Iudæorum. Nam & iste titulus, inquiunt, cōfirmauit illum regem nobis. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Et impletum est, Ne corrumpas. Nec iste solus psalmus habet huiusmodi inscriptionem, vt titulus non corrumpatur. Aliqui psalmi sic *Psalm. 55.*
prænotati sunt, sed tamen in omnibus passio domini *56. & 57.*
prænunciatur. Ergo & hic intelligamus domini passionem, & loquatur nobis Christus caput & corpus. Sic semper, aut propè semper audiamus voces Christi de psalmo, vt non solum intueamur caput illud vnum mediatorem dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui etiam secundum diuinitatem in principio erat verbum, deus apud deum, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, caro ex semine Abraham, ex semine Dauid, de Maria virgine. Non ergo illum solum qui est caput nostrum cogitemus, quādo audimus Christum loqui, sed cogitemus Christum caput & corpus totum integrum, quendam virum. Nobis enim dicitur, Vos autem estis corpus Christi & membra, ab apostolo Paulo. Et de illo dicitur ab eodem apostolo. Qui est caput Ecclesiæ. Si ergo ille caput, nos corpus, totus Christus caput & corpus. Aliquādo enim inuenis verba quæ non congruunt capiti, & nisi ea coaptaueris corpori, nutabit intellectus tuus. Rursus inuenis verba quæ non apta sunt corpori, & Christus tamen loquitur. Ibi non timendum est ne erret quisque. cito enim peragit vt capiti aptet, quod videt corpori non conuenire. Ipse denique in cruce pendens, ex persona corporis locutus est, Deus meus deus meus, respice me, quare me dereliquisti? Non enim dereliquerat Christum, à quo derelictus non est. Aut vero sic ad nos venit, vt illum desereret, aut sic illum dimisit, vt ab illo discederet. Sed quia homo desertus est à deo, Adam ille peccans: qui cum soleret gaudere ad faciem dei, conscientia peccati deterritus fugit à gaudio suo: & vere dereliquit illum deus, quia ipse deseruit M deum. Ex quo Adam Christus cum carnem accepisset, hoc ex persona ipsius carnis ait, quia tunc verus homo *Roma. 6.*
noster simul crucifixus est cum illo. Audiamus ergo quod sequitur. *Quando misit Saul & custodiuit domum eius, vt eum interficeret.* Hoc non ad crucē domini, sed tamen ad passionem domini pertinet. Crucifixus enim Christus, & mortuus, & sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquam domus, ad quam custodiendam misit regnū Iudæorū, quando custodes adhibiti sunt sepulchro Chri- *Math. 28.*
sti. Est quædā historia in scriptura Regnorum, quando *1. Reg. 19.*
misit Saul ad custodiēdam domum vt interficeret Dauid. Sed & quantū inde sumpsit qui psalmū scripsit, tātum debemus discutere, cū titulum psalmi tractamus. Hoc nobis significare tātum voluit, quia missum est ad domum vt custodiretur, & ille interficeretur. Quomodo ergo ad hoc custodita est domus, si Dauid figurabat Christum, vt Christus interficeretur, quando in sepultura Christus positus non est, nisi in cruce interfectus? Refer hoc ergo ad corpus Christi, quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi, ne crederetur in Christum, dum mendacium præualeret custodum, qui corrupti sunt vt dicerent, Quia cum dor- *Math. 28.*
mirent,

A mirent, veoerũt discipuli eius, & abstulerunt eum. Hoc
Math. 28. est vere Christum velle interficere, nomen resurrectio-
nis eius extioguere, vt meodacium euangelio præfer-
rerur. Sed quomodo illud ooo effecit Saul vt ioterfice-
ret Dauid, sic & hoc oon potuit regnum Iudæorum ef-
ficere, vt plus valetet testimoniũ custodum dormieo-
tium, quàm apostolorum vigilantium. Quid enim
Ibidem. edocti sunt custodes vt dicerẽt? Damus vobis, inquiũt,
quantum vultis pecuoiæ, & dicite quia cum dormire-
tis, venerunt discipuli eios, & abstulerunt eũ. Ecce qua-
les testes mendacij cõtra veritatem & resurrectionem
Christi inimici eius per Saul figurati produxerunt. In-
terroga infidelitatis testes dormientes, respondeant ti-
bi quid actum sit in sepulchro. Qui si dormiebant, vn-
de scierunt? Si vigilabant, fures quare non tenuerunt?
Dicat ergo quod sequitur.

Primæ partis psalmi Enarratio.

E*Rue me de inimicis meis deus meus, & ab insurgẽtibus super
me redime me.* Factũ est hoc in carne Christi, fiet &
in nobis. Neque enim cessant inimici nostri dia-
bolus & aogeli eius iosurgere super nos quotidie, & il-
B ludere velle infirmitati & fragilitati, nostræ deceptio-
nibus, suggestionibus, tentationibus, & quibuscuoque
laqoeis irretire, cum in terra adhuc viuimus. Sed vox
nostra vigilet ad deum, & clamet in membris Christi,
sub capite io cœlo constituto: Erue me de inimicis
meis deus meus, & ab insurgentibus super me, redime
me. *Erue me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum
saluum me fac.* Erant illi quidem viri sanguinum, qui iu-
stum occiderunt, in quo nullam culpam inuenerunt.
Erant illi viri sanguinum, quia cum vellet alienigena
Mat. 27. lotis manibus dimittere Christum, clamauerunt: Cru-
cifige, crucifige. Erant viri saoguinum, quibus cum iam
obiicerentur crimen sanguinis Christi, responderunt,
Ioan. 19. propinantes posteris suis: Sanguis eius super nos, & su-
per filios nostros. Sed nec in eius corpus exurgere viri
sanguinum cessauerunt. Nam & post resurrectionem
ascensionémq; Christi, persecutiones passa est Eccle-
sia. Et illa quidem primo, quæ effloruit de gente Iudæo-
Act. 7. rum, de qua & apostoli nostri fuerunt. Ibi primò Ste-
C phanus lapidatus est, & quod vocabatur accepit. Ste-
phanus enim corona dicitur. Humiliter lapidatus, sed
sublimiter coronatus. Deinde vere in gentibus exur-
rexerunt regna gentium, antequam in eis impleretur
Psalm. 21. quod prædictum erat, Adorabunt eum omnes reges
terræ, omoes gentes seruient ei. & fremuit impetus re-
gni illius aduersus testes Christi, effusus est magnus &
multus martyrum sanguis. Quo effuso, tanquam semi-
nata seges Ecclesiæ fertilius pullulauit, & totum mun-
dum sicut nunc conspicimus, occupauit. Ab his ergo
viris sanguinum eruitur Christus, non solum caput, sed
etiam corpus. A viris sanguinum eruitur Christus, &
ab his qui fuerunt, & ab his qui sunt, & ab his qui fu-
ri sunt. Eruitur Christus, & qui præcessit, & qui est,
& qui venturus est. Christus enim est totum corpus
Christi, & qoicunque nuoc Christiani boni, & qui an-
te nos, & qoi post oos futuri sunt, totus Christus erui-
tur à viris saoguinum. Nec vacat hæc vox, Et à viris
sanguinum saluum me fac. *Quia ecce venati sunt animam
meam.* Potuerunt tenere, potuerunt occidere, venati
sunt animã meam. Sed vbi est, Dirupisti vincula mea?
Psal. 115. Vbi est, Muscipula comminuta est, & nos eruti sumus?
Psal. 123. Vbi est quod benedicimus deum, qui non dedit nos
io venationem dentibus eorum? Illi quidem venati
sunt, sed in manibus venantium non dimittit qui cu-
stodit Israël. Quia ecce venati sunt animam meam. D
Irruerunt super me fortes. Non vtcunque transeundum
est ab his fortibus. Diligenter insinuandum est qui sint
fortes insurgeotes. Fortes super quos, nisi super infir-
mos, super inualidos, super non fortes? Et laudaotur ta-
men infirmi, & damnantur fortes. Si intelligantur qui
sunt fortes, primo ipsum diabolum dominus fortem
dixit. Nemo, inquit, potest intrare in domum fortis, & Matt. 12.
vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem. Alliga-
uit ergo fortem vinculis dominationis suæ, & vasa
eius abripuit, ac vasa sua fecit. Erant enim omnes ini-
qui, vasa diaboli, qui credentes facti sunt vasa Christi,
quibus apostolus dicit, Fuistis enim aliquaodo te-ne- Ephes. 5.
bræ, nunc autem lux in domino, qui notas facit diui- Roma. 9.
tias suas in vasa misericordiæ. Possunt ergo isti fortes
intelligi. Sed sunt in hominibus quidam fortes repre-
heosibili & damnabili fortitudine, qui præsumunt qui-
dem, sed de temporali felicitate. Noo vobis videtur
fuisse fortis diues iste, qui nunc ex euangelio recitatus Luca 12.
est, quoniam successit ei regio in opulentia fructuum?
Perturbatus consilium reconditioois inuenit, vt de-
structis veteribus apothecis, nouas construeret amplio- E
res, eisque completis, animæ suæ diceret, Habes mul-
ta bona anima: epulare, iocuodare, satiare. Qualem for-
tem vides? Ecce homo qui non posuit deum adiuto- Psal. 51.
rem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum sua-
rum. Vide quàm fortis sit, & præualuit, inquit, in vani-
tate sua. Sunt & alij fortes, ooo de diuitiis, non de vi-
ribus corporis, non de aliqua in tempore præcellenti
potentia dignitatis, sed præsumentes de iustitia sua.
Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auersan-
dum, non imitandum. Præsumentium, inquam, non de
corpore, non de opibus, non de genere, non de hono-
re. Omnia enim ista quis non videat temporalia, flu-
xa, caduca, volatica? sed præsumentium de iustitia sua.
Talis fortitudo impediuit Iudæos, ne per foramen a- Matt. 19.
cus intrareot. Cum enim de se præsumunt quòd iusti
sint, & tanquam sani sibi videntur, medicinam recu-
sauerunt, & ipsum medicum necauerunt. Tales ergo
fortes non infirmos, non venit vocare qui dixit, Non Matth. 9.
est opus sanis medicus, sed male habentibus. Non ve- F
ni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Isti e-
raot fortes qui insultabant discipulis Christi, quia ma-
gister eorum ad infirmos intrabat, & cõuiuabatur cum
infirmis. Quare, inquiunt, magister vester cum publica- Ibidem.
nis & peccatoribus manducat? O fortes quibus medi-
cus opus non est. Fortitudo ista non sanitatis est, sed io-
saniæ. Nam & phreneticis nihil fortios, valentiores
sunt sanis, sed quanto maiores vires, tanto mors vici-
nior. Auertat ergo deus ab imitatione nostra fortes
istos. Timendum est enim ne eos quisque velit imita-
ri. Doctor autem humilitatis, particeps nostræ infir- Ioan. 14.
mitatis, donans participatiooem suæ diuioitatis, ad
hoc descendens, vt viam doceret, & via fieret, maxi-
me suam humilitatem oobis cõmendare dignatus est:
& ideo à seruo baptizari non dedignatus est, vt nos Matth. 3.
doceret confiteri peccata nostra, & infirmari vt for-
tes simos, habere potius apostoli vocem dicentis, Quã- 2. Cor. 12.
do infirmor, tunc potens sum. Quomodo ergo no-
luit esse fortis? Isti autem qui fortes esse voluerunt, id
est, qui de sua virtute præsumere voluerunt tanquam
iusti, offenderuot in lapidem offensionis: & hœdus vi- Rom. 9.
sus est eis agnus: & quia veluti hœdum occiderunt, ab
agno redimi non meruerunt. Ipsi sunt ergo fortes qui
irruerũt super Christum, cõmendantes iustitiam suam.

G Audite fortes istos. Cum quidam Hierosolymitæ dicerent missi ab eis ad apprehendendum Christū, & non audentes apprehendere, quia quando voluit tunc apprehensus est, qui vere fortis erat: quare ergo, inquiunt, non eum potuistis apprehendere? Et respōderunt, Nemo vnquam hominum sic locutus est sicut ille. Et illi
Ioan. 7. fortes: Nunquid aliquis pharisæorum in illum credidit, aut aliquis scribarum, nisi populus iste nesciens legem? Præposuerunt se turbæ infirmæ ad medicum currenti. Vnde nisi quia ipsi fortes erāt, & fortitudine sua, quod est grauius, omnē etiam turbā in se traduxerunt, & medicum omnium occiderunt? Sed & ille eo quòd occisus est, de sanguine suo medicamentū fecit ægrotis. Irruerunt super me fortes. Hos maxime fortes aduertite, & videte vtrum de vlla re præsumendum sit homini, quando nec de iustitia præsumendū est. Iam videte vbi iaceant præsumentes de diuitiis, de viribus corporis, de nobilitate generis, de dignitate seculi. Si quis de ipsa iustitia tanquam de sua præsumpserit, cadit. Irruerūt super me fortes. Ex illis fortibus fuit ille vires suas iactās,
Luca 18. Gratias tibi, inquit, ago quia non sum sicut cæteri ho-
H minū, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Vide fortem iactātem vires suas: contra virū longe stantem infirmum attende, & per ipsam humilitatē propinquantem. Publicanus autem, inquit, de longinquo stabat, & nec oculos suos audebat in cœlū leuare, sed percutiebat pectus suum, dicēs: Deus propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descēdit iustificatus publicanus ille, magis quàm ille pharisæus. Et vide iu-
Ibidem. stitiam. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui
Rom. 10. se humiliat, exaltabitur. Irruerunt isti fortes, id est, superbi, qui ignorantes dei iustitiā, & suam iustitiam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quid deinde? *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine.* Irruerunt quidem fortes de iustitia sua præsumentes: irruerunt, sed peccatum in me non inuenerunt. Nam vtique illi fortes, id est, velut iusti, quare possent persequi Christum, nisi quasi peccatorem? Sed tamen illi videri nt quàm fortes sint immanitate febris, non firmitate sanitatis. Viderint illi quàm fortes sint, & tanquam iusti contra iniquum sæuierunt. Sed tamē neque iniquitas mea neque peccatum meum domine. *Sine iniquitate cucurri, & dirigebar.* Illi ergo fortes currentem me sequi non potuerunt, ideo peccatorem putauerunt, quia vestigia mea non viderunt. Sine iniquitate cucurri & dirigebar. *Exurge in occursum mihi, & vide.* Deo dicitur,
I sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occursum mihi, & vide. Quid enim? Si non occurrat, videre non potest. Tanquam si ambulares viam, & de lōginquo ab aliquo cognosci non posses, clamares ad eū & diceres, Occurre mihi, & vide quemadmodum ambulem. Nam quando de longinquo me attendis, gressum meum videre non potes. Itáne & deus nisi occurreret non videret, quàm sine iniquitate iste dirigebatur, & quam sine peccato currebat? Accipere quidem & hoc possum', Exurge in occursum mihi, adiuua me. Quod autem addidit, & vide, intelligendum est, fac videri quod curro, fac videri quod dirigor, ex illa figura qua
Gene. 22. & illud dictum est Abraham, Nunc cognoui quòd times deum. Deus dicit, Nunc cognoui. Vnde, nisi quia nunc te feci cognoscere? Ignotus enim sibi quisque est
Matt. 26. & 27. ante interrogationē tentationis, sicut se Petrus præsumendo ignorabat, & negando didicit quales vires haberet, in sua tribulatione intellexit falso sese præsumpsisse, fleuit, & flēdo meruit fructuose nosse quod fuit, K
& esse quod non fuit. Ergo probatus Abraham, factus est cognitus sibi: & dictū est à deo, Nunc cognoui, hoc Genes. 22.
est, nūc te feci cognoscere. Quomodo lætus dies quòd facit lætos, & tristis amaritudo, quòd cōtristat gustantem, sic vidēs deus videre faciens. Exurge ergo, inquit, in occursum mihi, & vide. Quid est, & vide? Adiuua me, id est, fac in illis vt videant cursum meū, sequātur me, non eis videatur prauum esse quod rectum est: nō eis videatur distortum esse, quod tenet regulam veritatis. Quoniam sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occursum mihi, & vide. Aliquid etiam me dicere admonet in hoc loco capitis ipsius nostri sublimitas, quoniam infirmatus est vsque ad mortem, & assumpsit infirmitatis carnem, vt pullos Hierusalem colligeret Matth. 23.
sub alas suas, tanquam gallina infirmata cum paruulis. Non enim in aliqua aue hoc aliquando conspeximus, earum etiam quæ nidificant ante oculos nostros, sicut parietum passeres, sicut hirundines tāquam annuæ nostræ hospites, sicut ciconiæ, sicut aliæ atque aliæ aues quæ ante oculos nostros nidificant, & ouis incidūt, pullos alunt, sicut ipsæ columbæ, quas quotidie videmos, L
aliquando eam infirmari cum paruulis non agnouimos, non aspeximus, non vidimus. Gallina quomodo hoc habet: Certe notam rem dico, quæ in cōspectu nostro quotidie versatur, quomodo raucescit vox, quomodo fit hispidum totum corpus, demittuntur alæ, laxantur plumæ. Et vides circa pullos nescio quid ægrotum, & ea est materna charitas quæ inuenitur infirmitas. Quare ergo dominus nisi propter hoc gallina esse voluit in sancta scriptura dicens, Hierusalem Hierusalem quotiens volui cōgregare filios tuos tanquā gallina pullos suos sub alas, & noluisti? Congregauit autē omnes gentes tanquā gallina pullos suos, qui infirmatus est propter nos accipiens carnē à nobis, id est, à genere humano, crucifixus, contemptus, alapis cæsus, fla- Matth. 27.
gellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc Ioan. 19.
maternæ infirmitatis est, nō amissæ maiestatis. Cum ergo talis esset Christus, & ideo contemptus, & ideo lapis offensionis & petra scādali, ideo multi offenderūt in eū. Roma. 9.
Cum talis ergo esset Christus, & tamen carnē sine pec- 1. Pet. 2.
cato suscepisset, factus est particeps nostræ infirmitatis, non iniquitatis: vt ex eo quod nobiscum communicauit infirmitatem, solueret nostrā iniquitatem. Ideo sine iniquitate cucurri & dirigebar. Quid ergo? Secundum id quod deus est, non est agnoscendus, & illud solū in M
eo considerādum est, quod propter nos factus est, non illud quod nos fecit. Plane etiam illud cōsiderandum est, quia magnum pietatis indicium est nosse quis pro te quid sustinuit. Non quicūque paruus pro te magno, sed pro te infirmo ille summus, quid? Factus paruulus, Philip. 2.
humiliauit se, factus obediens vsque ad mortem. Quis est iste qui se humiliauit, factus obediens vsq; ad mortem? Quis? Supra audi, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Ergo æqualis deo, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiēs. in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: & ita exinaniuit, vt assumeret quod non erat, non vt amitteret quod erat. Quomodo ergo se exinaniuit? Quia tibi talis apparuit, quia tibi dignitatem quā apud patrem habet, non demonstrauit, quia tibi nunc obtulit infirmitatē, seruauit purgato postea claritatem. Ille ergo patris æqualis, talis est factus: & tamen in ipsa infirmitate agnoscēdus est, nō visione: sed fide: vt quod videre nondum possumus, saltem credamus: & creden-

do quod

A do quod non videmus, etiam videre mereamur. Meri-
tò posteaquam resurrexit ait Mariæ Magdalenæ, cui
Ioan.20. dignatus est primitus apparere, Noli me tangere, non-
dum enim ascẽdi ad patrem. Quid est hoc? Pauld pòst
eum mulieres tetigerunt. Nam redeuntes à monumen-
Matth.28. to, obuiam sibi factum adorauerunt, & pedes eius te-
Ioan.21. nuerunt: discipuli etiam cicatrices palpauerunt. Quid
Ioan.20. est ergo, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad
patrem: nisi, noli quod vides hoc solum me credere, ut
& hic remaneat aspectus tuus, quasi tactus tuus? Humi-
lis enim tibi videor, nondum ascendi ad patrem, vn-
de & ad vos ascendi, & inde non recessi: Nondum il-
luc ascendi, quando vos non deserui. Venit non rece-
dens, ascendit non deserens. Sed quid est quod ascen-
dit ad patrem? Quando nobis innotescit æqualis patri.
Nos enim ascendimus proficiendo, vt hoc videre, vt
hoc intelligere, vt hoc vtcumque capere valeamus. Id-
eo ergo distulit tactum, non abstulit, non repulit, non
negauit. Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem. A
Psal.18. summo cœlo egressio eius, dicit alius psalmus, & oc-
cursus eius vsque ad summum cœli. Summum cœli, id
est, summum in omnibus spiritalibus pater est. Inde ex-
cursus eius, & occursus eius vsque ad summum cœli.
B Occurrit vsque ad summum. Summum nõ dicitur nisi
de æquali. Deniq; cum aliqua inæqualia comparamus,
& aliquid breue ad aliquid magnũ applicamus, videre
quantum ad quantum sit, si inæquale inuenerimus, ita
solemus loqui, Non occurrit. Si autem æquale sit, oc-
currit. Ergo occursus eius vsque ad summum cœli, quia
æqualis est patri. Talem se volebat innotescere fideli-
bus suis, qui dixerat, Noli me tangere. Hoc volebat præ-
stari à patre fidelibus suis, qui dicebat, Exurge in occur-
sum mihi & vide, innotesce quòd tibi æqualis sim &
vide. Quid est, & vide? Fac videre quòd tibi æqualis sim.
Ioan.14. Quandiu mihi Philippus dicit, Ostende nobis patrem
& sufficit nobis, quamdiu ego dicam, Tanto tempore
vobiscum sum, & patrem non nostis? Philippe, qui me
videt, videt & patrem. Non credis quia ego in patre,
& pater in me est? & adhuc forte non credit æqualem.
Exurge in occursum mihi & vide. Fac me videri, fac
te videri, fac notam hominibus æqualitatem nostram.
Non putent Iudæi se hominem crucifixisse. Quamuis
in eo non crucifixum sit, nisi inquantum homo erat,
1.Cor.2. tamen non cognouerunt quem crucifixerunt. Si enim
C cognouissent, dominum gloriæ nunquam crucifixis-
sent. Hunc dominum gloriæ vt nouerint fratres mei
fideles, Exurge in occursum mihi & vide. *Et tu domi-
ne deus virtutum, deus Israel.* Tu deus Israël qui non puta-
ris nisi deus Israël solius, qui non putaris nisi deus vnius
gentis, quæ te colit, cum omnes gentes idola colant,
Tu deus Israël. *Intende ad visitandum omnes gentes.* Im-
pleatur ista prophetia in qua Esaias ex persona tua allo-
quitur Ecclesiam tuam sanctam ciuitatem tuam steri-
lem, illam cuius multi filij desertæ magis quàm eius
Esa.54. quæ habet virum. Ei quippe dictum est: Lætare sterilis
Galat.4. quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis,
quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet vi-
rum: magis quàm gentis Iudææ quæ habet virum, quæ
accepit legem, magis quàm eius gentis quæ habuit eui-
dentem regem. Nam tuus rex latet, & plures tibi filij
Esa.54. sunt ex occulto sponso. Ergo ei dicitur, Multi filij de-
sertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Deinde ad-
iungit Propheta, Dilata locum tabernaculi tui, & au-
las tuas configе. Non est quod parcas, extende longius
funiculos tuos, & palos validos constitue etiam atque

etiam in dexteram atque sinistram. In dextera tene bo- D
nos, in sinistra tene malos, donec veniat ventilabrum, Matth.25.
posside tamen omnes gentes. Inuitentur ad nuptias Matth.3.
boni & mali, impleantur nuptiæ recumbentium. Ser- Matth.22.
uorum est inuitare, domini separare. Etiam atque etiam
in dexteram atque sinistram extende. Semen enim Esa.54.
tuum hæreditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ e-
rant inhabitabis. Desertæ à deo, desertæ à prophetis,
desertæ ab apostolis, desertæ ab euangelio, plenæ
dæmoniis. Ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis:
non est quòd metuas. Præualebis enim, nec erube-
scas quòd detestabilis fueris: Ergo quia insurrexerunt
super te fortes, ne erubescas, quando contra nomen
Christianum leges ferebantur, quando ignominia &
blasphemia † erat esse Christianum. Ne erubescas † al. infa-
quòd detestabilis fueris. Confusionem enim in per- mia.
petuum obliuiscêris, ignominiæ viduitatis tuæ non Esa.54.
eris memor, quoniam ego sum dominus qui facio
te. Dominus nomen est ei, & qui eruit te, ipse do-
minus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur. Et tu do-
mine deus virtutum, deus Israël, intende ad visitan-
dum omnes gentes. Intende inquam ad visitandum Psal.67.
omnes gentes. *Non miserearis omnium qui operantur ini-* E
quitatem. Hic planè terruit. Quem non terreat? Quis
ad suam conscientiam rediens non contremiscat?
Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid
conscia sit etiam iniquitatis. Quicumque enim pec- 1.Ioan.3.
catum facit, & iniquitatem facit. Si enim iniquita-
tes obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Et
tamen verum est, nec frustra dictum, nec vacare o-
mnino potest, aut poterit, non miserearis omnium Psal.129.
qui operantur iniquitatem. Sed ecce misertus est Pauli,
qui primo Saulus operabatur iniquitatem. Quid enim
fecit boni, vnde promereretur deum? Nónne sanctos
eius ad mortem attrahebat? Nónne epistolas à prin- Act.9.
cipibus sacerdotum ferebat, vt vbicumque Christia-
nos inueniret, ad pœnam raperet? Nónne id agens,
eò tendens, & cædem spirans & anhelans, sicut de il-
lo scriptura attestatur, de cœlo vocatus est, voce subli-
mi deiectus, erectus, excæcatus, illuminatus, occisus,
viuificatus, perditus, redditus? Quo merito? Nihil nos
dicamus, ipsum potius audiamus. Qui prius fui, inquit, 1.Timot.1.
blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed miseri-
cordiam consecutus sum. Ergo non miserearis om- F
nium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis
intelligi potest: Siue quia omnino nulla peccata im-
punita relinquit deus, siue quòd est quædam iniqui-
tas, quam qui operantur, omnino eorum deus non mi-
seretur. Secundum istos duos modos breuiter quãtum
temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ.
Iniquitas omnis parua magnáve sit, puniatur necesse
est aut ab ipso homine pœnitente, aut à deo vindican-
te. Nam quem pœnitet, punit seipsum. Ergo fratres De vera &
puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam falsa pœni.
dei. Non potest deus misereri omnium operantium cap.10.
iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradi-
cans peccata. Prorsus aut punis, aut punit. Vis non pu-
niat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum
esse non possit, sed à te puniatur potius, vt facias quod
in illo psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius Psal.94.
in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in
confessione? Antequam ipse attendat vt puniat, tu præ-
ueni confitendo & puni. Non ille inueniat quod pu-
niat, quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem,
Et ideo tui miserebitur deus, quia iam te operantem

G æquitatem inuenit deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt incipias placere deo, dum hoc in te punis quod displicet deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum quo hæc sententia possit intelligi. Est quædam iniquitas, quam qui operatur non potest fieri vt misereatur ei deus. Quæritis fortè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod deus odit. Et videte quàm peruerse, quàm inique: Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, deo. Nam hoc modo defendūt homines peccata sua ex dei persona, quod peius est. Quid hoc est? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium, nullus prorsus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc esse quando patiuntur. Omnino ergo non inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione communis sanguinis ex Adam, cui videatur bonum esse adulterium

H sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea defendunt? Si deus noluisset, non id fecissem. Quid vis faciam fato meo? Iam quæris quid sit fatum. Curris ad stellas. Quæris quis fecerit & ordinauerit stellas, Deus est. Ergo ad hoc peccatum tuum defendis, vt deum accuses. Ideo excusatur reus, vt culpetur iudex. Prorsus talem iniquitatem operantium non miseretur deus, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Persequere, inquit, peccata eorum, puni, compunge, conuerte illos ante se qui se posuerunt post se: & erubescant de se, vt gaudeant de te. Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. *Conuertantur ad vesperam.* Nescio quos dicit quondam operatores iniquitatis, & quondam tenebras conuerti ad vesperum. Quid est, ad vesperum? Postea. Quid est, ad vesperum? Serius. Postea, quid est? Ad vesperum. Antè enim debuerant quàm crucifigerent, Christum medicum agnoscere. Quare iam eo crucifixo, resurgente, in cœlum ascendente, postea quàm misit spiritum suum sanctum, quo repleti sunt illi qui in vna domo erant, & cœperunt loqui linguis omnium gentium, expauerunt crucifixores Christi, Compuncti sunt de conscientia sua, consilium salu-

I tis ab Apostolis petierunt, audierunt, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Post occisum Christum, post effusum Christi sanguinem dimittuntur peccata vestra. Ille sic voluit mori, vt sanguine suo etiam effusores eiusdem sanguinis redimeret. Fudistis sæuientes, bibite confitentes. Merito conuertentur ad vesperum. *Et famem patientur vt canes.* Canes gentes Iudæi dixerunt, tanquam immundos. Nam inde & ipse dominus cum post eum clamaret Chananæa quædam mulier non Iudæa, ad suam filiam curandam conuertere volens eius misericordiam, ille omnia præuidens, omnia sciens, sed fidem eius ostendere volens, distulit beneficium, & eam suspendit. Et quomodo distulit? Non sum, inquit, missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Israël, oues. Gentes quid? Non est bonum panem sumere filiorum, & mittere canibus. Gentes ergo canes appellauit, propter immunditiam. Quid autem illa mulier esuriens, hoc magis non repulit? Suscepit humiliter conuicium, & meruit beneficium. Neque enim conuicium illud dicendum erat quod à domino dictum erat. Ser- K uus si aliquid tale domino dicat: conuicium est. Dominus autem cum tale aliquid seruo dicat, dignatio potius dici potest. Ita, inquit, domine. Quid est, ita? Verum dicis. Prorsus verum dicis, canis ego sum. Sed & canes, inquit, edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Et continuò dominus, O mulier, magna est fides tua. Iam dudum canis, modo mulier. Vnde iam mulier quæ paulò antè canis? Confitendo humiliter, non repellendo quod à domino dictum erat. Ergo gentes canes, & ideo esurientes. Bonum est & Iudæis vt agnoscant se peccatores, & licet ad vesperam, conuertantur, & famem patiantur vt canes. Nam male saturatus erat ille qui dicebat, Ieiuno bis in sabbato. Ille autem publicanus canis erat famem patiens, & inde beneficium domini esuriebat, cum dicebat, Propitius esto mihi peccatori. Conuertantur ergo & illi ad vesperam, & famem patiantur vt canes, Desiderent gratiam dei, intelligant se peccatores. Fortes illi fiant infirmi, diuites illi fiant pauperes, iusti illi agnoscant se peccatores, leones illi canes fiant. Conuertantur ad vesperam, & famem patiantur vt canes. *Et circuibunt ciuitatem.* Quam ciuitatem? Mundum istum, quem quibusdam locis vocat scriptu- L ra ciuitatem circunstantiæ: id est, quia in omnibus gentibus vndique circumfuderat mundus vnam gentem Iudæorum, vbi talia gerebantur, & appellabatur ciuitas circunstantiæ. Istam ciuitatem circuibunt illi iam canes facti esurientes. Quomodo circuibunt? Euangelizando. Saulus ex lupo canis factus est ad vesperam, id est, serò conuersus. De micis domini sui in gratia eius cucurrit, & circuiuit ciuitatem. *Ecce ipsi loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum.* Iam ille gladius bis acutus, de quo Apostolus dicit, Et gladium spiritus, quod est verbum dei. Quare bis acutus? Quare, nisi quia ex vtroque testamento feriens? Hoc gladio mactabantur de quibus dicebatur Petro, Macta & manduca. Et gladius in labiis eorum. *Quoniam quis audiuit?* Loquentur in ore suo, quis audiuit? id est, stomachabuntur aduersus pigros ad fidem. Qui paulò antè & ipsi credere nolebant, tædium de non credentibus patiuntur. Et vere fratres contingit. Vides hominem pigrum antequam sit Christianus. Clamas ad illum quotidie, vix conuertitur. Tandem conuersus, conuertere vult etiam omnes & facere Christianos, & miratur quia nōdum sunt. Excidit illi quòd ad vesperam conuersus est. Sed quia M factus est esuriens sicut canis, habet etiam in labiis gladium. Dicit, Quis audiuit? Quid est, quis audiuit? Quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Quoniam quis audiuit? Non credunt Iudæi, & conuersi sunt ad gentes & annunciauerunt. Iudæi non credebant, & tamen per credentes Iudæos Euangelium circumibat ciuitatem, & dicebant, Quoniam quis audiuit? *Et tu domine deridebis eos.* Quis audiuit? Omnes gentes Christianæ futuræ sunt, & vos dicitis, quis audiuit? Quid est, deridebis eos? *Pro nihilo habebis omnes gentes.* Nihil ante te erit, quia facillimum erit vt credant in te omnes gentes. *Fortitudinem meam ad te custodiam.* Illi enim fortes ideo ceciderunt, quia fortitudinem suam ad te non custodierunt, id est, illi qui super me insurrexerunt & irruerunt, de se præsumpserunt. Ego autem fortitudinem meam ad te custodiam: quia si recedo, cado: si accedo, fortior fio. Videte enim quid est fratres in anima humana. Non habet ex se lumen, non habet ex se vires. Totum autem

Marginalia: Gene. 1. — Marc. 16. — Act. 2. — Matth. 15. — Luca. 18. — Psal. 59. — Act. 9. — Apocal. 1. — Ephes. 6. — Act. 10. — Esa. 53. — Roma. 10.

A autem quod pulchrum est in anima, virtus & sapientia est. Sed nec sapit sibi, nec valet sibi, nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quædam origo fonsq; virtutis, est quædam radix sapientiæ, est quædam, vt ita dicam, si & hoc dicendum est, regio incommutabilis veritatis. Ab hac anima recedens tenebratur, accedens *Psal. 33.* illuminatur. Accedite ad eum & illuminamini, quia recedendo tenebramini. Ergo fortitudinem meam ad te custodiam. Non à te recedam, nō de me præsumam. Fortitudinem meam ad te custodiam. *Quia deus susceptor meus es.* Vbi enim eram, & vbi sum? Vnde me suscepisti? Quas iniquitates meas dimisisti? Vbi iacebā? Quò erectus sum? Ergo hoc meminisse non debeo quod in *Psal. 26.* alio psalmo dicitur, Quoniā pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me? Fortitudinem meam ad te custodiam, quia deus susceptor meus es. *Deus meus misericordia eius præueniet me.* Ecce quid est, fortitudinem meam ad te custodiam. De me omnino nihil præsumā. Quid enim attuli boni, vt mei misereris, & me iustificares? Quid in me inuenisti, nisi sola peccata? Tuum nihil alind nisi natura qnam crea-
B sti, cætera mala mea quæ deleuisti. Non ego prior ad te exurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eins præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius? *Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis.* Quid ait? Quantam circa me exhibuerit misericordiā, in inimicis meis mihi demonstrauit. Relictis comparet se collectus, & repulsis electus. Comparet se vasis iræ vas misericordiæ, & videat quia ex v- *Roma. 9.* na massa fecit deus alind vas in honorem, aliud in contumeliam. Quid est, demonstrauit mihi in inimicis mes? Si enim deus volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem. Et propter quid hoc? Vt notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ. Si ergo vasa iræ attulit, in quibus notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ, rectissime dictum est, Misericordia eius præueniet me. Deus meus demōstrauit mihi in inimicis meis, id est, quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi demonstrauit circa quos non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatnr. Deus meus demonstrat mihi in inimicis meis. De ipsis autem inimi-
C cis quid? *Ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ.* Rogat pro inimicis suis, implet præceptum. Quid est, ne miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ? Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos ne obliuiscantur legis tuæ? Sed hic de inimicis suis dixit. Quid ergo? Inimici eius æquitatem operantur? Sed qui ei inimi- *† al. Ergo ipsi iniquitatem non operantur.* cantur, æquitatem operantur: ergo † ipse iniquitatem operatur? Sed quia ipse æquitatem operatur, porrò qui æquitatem operatur, profecto iniquitatem ab inimicis patitur: restat vt qui iusto inimicantur, iniquitatem operentur. Vnde ergo paulo superius, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & nūc de inimicis suis, Ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ, [Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos, ne obliuiscantur legis tuæ?] Non ergo miserearis eorum, vt occidas peccata eorum. Ne occidas eos quorum peccata occidis. Quid est autem occidi? Obliuisci legis domini. Ipsa est vera mors, in profundum ire peccati. Potest quidem & hoc de Iudæis intel- D ligi. Quid de Iudæis? Ne occideris eos, ne quando obliuiscātur legis tuæ. Istos inimicos meos ipsos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat genus Iudæorum, *li. 18. de ciui. dei cap. 4. in fine.* certe victa est à Romanis, certe deleta ciuitas eorum, non admittuntur ad ciuitatem suam Iudæi, & tamē Iudæi sunt: nam omnes istæ prouinciæ à Romanis subiugatæ sunt. Quisnam non cognoscit gētes subiectas imperio Romano? Quæ quidem erant quādo omnes Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur: Iudæi tamen manent cum signo: nec sic victi sunt vt à victoribus absorberētur. Non sine causa Cain ille est, qui cum *Gene. 4.* fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Iudæi: tenent omnino reliquias legis suæ, circunciduntur, sabbata obseruant, pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudæi, non sunt occisi, necessarij sunt credentibus gētibus. Quare hoc? Vt demōstret nobis in inimicis nostris misericordiam suam. Deus meus demōstrauit mihi in inimicis meis. In ramis superbiæ præcisis, inserto misericordiam suam demonstrat oleastro. Ecce vbi iacent qui superbi erant, ecce vbi insertus es qui tunc iacebas, & tu noli superbire, ne præcidi merearis. E
Deus meus ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. *Disperge eos in virtute tua.* Iam factum est, per omnes gentes dispersi sunt Iudæi testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, Et nos tenemus Christum. Et si forte quando aliquis paganus dubitauerit, cum ei diximus prophetias de Christo, quarum euidentiam obstupescit, & admirans putauerit à nobis esse conscriptas, de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc totū antè prædictum est. Videte quemadmodum de inimicis nostris alios confundimus inimicos. Disperge eos in virtute tua: tolle illis virtutē, tolle illis fortitudinem eorum. *Et deduc eos protector meus domine. Delicta oris eorum sermones labiorum eorum, & comprehendantur in superbia sua. Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt.* Obscura sunt, & timeo ne non insinuentur bene. Iamiam audiendo fatigati estis. Itaque si placet charitati vestræ, quæ restant, in crastinum differamus. Adiuuabit dominus vt vobis debitū persoluamus, quia de illo magis quàm de nobis promittimus.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi. F

HEsternus sermo protractus, debitorem me in hodiernum reliquit. Quia ergo dominus voluit, reddendi tempus aduenit. Quàm verò sumus nos deuoti redditores, tam debetis vos esse auidi exactores. Hoc est, vt quod ille donat, & nos reddimus (ille enim dominus, nos serui sumus) sic accipiatis vt sit fructus in auditione vestra de vita vestra. Cultus enim ager fructum non reddens, & ingratus agricolæ, pro fru- *Hebra. 6.* gibus spinas afferens, non horreum, sed ignem quærit. Dominus autem deus noster, sicut eum videtis bonam hanc terram visitare imbribus solennibus, ita cor nostrum verbo sno tanquam agrum suum visitare dignatur, & de corde nostro fruct⁹ quærit, quia nouit & quid ibi seminet, & quantum pluat. Et quia revera nihil sine illo sumus, quia & antequam essemus, nihil eramus, & quisqnis iam homo est, & sine illo esse voluerit, nihil aliud q̄ homo peccator erit, verūq; est quod hic dictum est: Fortitndinem meam ad te custodiam, quoniā quicquid possumus, nisi apud illum & ad illum seruemus,

G recedendo amitiimus: vigilare debet semper mens nostra, non ab illo recedere, sed & si longe erat, magis magísque propinquare & accedere, non gressu pedum, non subuectione vehiculorum, non celeritate animalium, non eleuatione pennarum, sed puritate affectuũ, & probabilitate sanctorum morum. Vidcamus ergo quid restat de hoc psalmo. In hoc enim dimiseramus, cum cœpisset de inimicis suis loqui dicens deo: *Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ.* Quanuis eos inimicos suos esse dixerit, rogauit tamen deum ne occiderentur, & obliuiscerentur legem ipsius. Non tamen tenere legem, id est, non obliuisci legis, iam perfectio est, & quasi securitas dc præmio, & nulla sollicirudo de supplicio. Sunt enim qui tenent legem memoria, & non implent vita: qui vero implent vita, non possunt non tenere memoria. Ergo qui moribus præcepta dei facit, & quodammodo viuendo semper in corde suo ne deleatur, agit quod tenet, viuendóque semper commemorat quid ei in corde scriprum sit de lege dei, ipse fructuose tenet legem dci, ipse non inimicus deputabitur: nam ecce inimici Iudæi, quos videtur significare psalmus iste, legem dei tenent, & ideo de illis di-
H ctum est, Ne occideris eos, ne quando obliuiscanrur legis tuæ: vt gens Iudæorum maneret, & ea manente crescerct multitudo Christianorum. Per omnes gentes manent certe, & Iudæi sunt, ncc destiterunt esse quod erant: id est, gens ista non ita cessit in iura Romanorum, vt amiserit formam Iudæorum, sed ita subdita Romanis est, vt etiam leges suas teneat, quæ le-
Matth.23. ges sunt Dei. Sed quid in illis factum est? Decimatis
Luc.11. mentham & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, misericordiam & iudicium, liquantes culicem, camelum autem glotientes. Hoc eis dominus dicit, & reuera ita sunt: tenent legem, tenent prophetas, legunt omnia, cantant omnia: lucem prophetarum non ibi vident, qui est Christus Iesus. Non eum enim solum nunc non vident cum sedet in cœlo, sed nec tunc viderunt quando inter illos humilis ambulabat, & facti sunt rei fundendo sanguinem eius, sed nõ omnes. Hoc & hodie commendamus charitati vestræ, non omnes, quia multi eorum conuersi ad deum quem occiderũt, & in eum credendo, veniam de effusione ipsius sanguinis meruerunt, exemplúmque præbuerunt hominibus quòd non debeant diffidere dimitti sibi qualecun-
I que peccatum, quando & interfectio Christi dimissa est confitentibus. Inde ergo dictum est, quia deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præueniet me, hoc est, ante omnia merita mea bona præuenit
Roman.4. me misericordia ipsius: & si nihil in me boni inuenerit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum, & ipse admonet vt conuertatur auersus. Deus meus, inquit, iterum demonstrauit mihi in inimicis meis, id est, quantum me diligat, quantúmque mihi largiarur de bonitate sua, ex comparatione inimicorum meorũ
Ibidem. mihi ostendit, quia cum sint ex vna massa vasa iræ & vasa misericordiæ, per vasa iræ discunt vasa misericordiæ, quantum illis deus largiarur boni. Et deinde ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis ruæ, hoc dictum est de Iudæis. Sed quid illis facies? *Disperge eos in virtute tua.* Ostende illis quia tu fortis es, non ipsi qui de virtute sua præsumendo, veritatem tuam non cognouerunt, non quales ipsi fortes sunt, de quibus dictum est, Irruerunt in me fortes: sed qualis tu fortis ad dispergendum eos. *Et deduc eos protector meus domine.* Id est, sic eos disperge vt non eos deseras, ne quando obliuiscantur legis ruæ: & in eo ipso me prote- K
gas, vt de ipsorum dispersione habeã testimonium misericordiæ tuæ. Et sequitur: *Delicta oris eorum, sermonem labiorum eorum.* Quo coniungitur, quo connectitur ista sententia? Delicta, inquit, oris eorum, sermonem labiorum eorum. Sequentia non ita connectuntur, vt doceant nos quo coniungator ista sententia. Delicta, inquit, oris eorum, sermones labiorum eorum, & comprehendanrur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt. Hoc obscurum etiam heri dixeramus, & ideo ad recentiores mentes vestras expositionem distoleramus. Nunc itaque quoniam nondum fatigati estis ad audiendum, erigite corda vestra vt adiuuetis me intentione, ne forte in obscuritate & perplexitate aliquantum sermo noster non sufficiat intentionũ vestræ, & debetis aliquid & à vobis afferre, vt quod nôs dicendo non impleuerimus, intelligendo suppleatis. Sic ergo posita est ista sententia in medio, vt quo iungatur, non facile videamus. Delicta oris eorum, sermonem labiorum eorum. Recurramus crgo ad superiora, quoniam cum dixerat: Ne occideris eos, ne quando obliuiscanrur legis tuæ, quos tamen dixerat inimi- L
cos, adiunxit duos versiculos: Disperge eos in virtute tua, & deduc eos protector meus domine. Et continuò intulit: Delicta oris eorũ, sermonem labiorum eorum, hoc est, illud occide, non ipsos: non ergo occideris eos, ne quando obliuiscanrur legis tuæ: sed est quod in illis occidas, vt impleas quod supra dictum est, non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Disperge ergo illos & deduc eos, id est, noli deserere cum dispergis, quia non deserendo habes quod in illis agas cum ipsos non occidis. Quid ergo occides? Delicta oris eorum, sermonem labiorum ipsorũ. Quid in illis
occides? Crucifige, crucifige, quod clamauerunt, non *Matth.27.*
qui clamauerunt. Illi enim Christum delere, interime- *Ioan.19.*
re, perdere voluerunt: tu autem resuscitando Christum quem perdere voluerunt, occidis delicta oris eorum, sermonem labiorum eorum. Quippe quem perdẽdum clamauerunt, viuere expauescant, & quem in terra contempserunt, in cœlo adorari ab omnibus gentibus admirentur. Sic occidantur delicta oris eorum, & sermones labiorum eorum: *Et comprehendantur in superbia sua.*
Quid est, comprehendantor in superbia sua? Quia M
frustra irruerunt fortes, & quasi cessit illis vt aliquid *Psal.19.*
sibi fecisse viderenrur, & præualuerunt domino. Potuerunt hominem crucifigere, potuit infirmitas præualere & virtus occidi, & visi sibi sunt aliqui velut fortes, velut potentes, velot præualentes, velut leo paratus ad prædam, velut tauri pingues, sicut eos alio loco
commemorat: Tauri pingues obsederunt me. Quid *Psal.21.*
autem fecerunt in Christo? Non vitam, sed mortem occiderunt. Extincta quippe morte in moriente, & resurgente vita de morte in viuente: (etenim & ipse se resuscitauit, quia erat in illo & quod mori non
potuit) quid fecerunt? Audi quid fecerunt: Soluerunt *Ioan.2.*
templum. Quid vero ipse fecit? Triduo resuscitauit illud. Per hoc ergo occisa sunt delicta oris eorum, & sermo labiorum eorum. Et quid iam factum est illis qui conuersi sunt? Et comprehendantur in superbia sua. Dictum est enim illis, quia ille quem oc-
ciderunt, resurrexit. Crediderunt eum resurrexisse, *Act.1.*
quia viderunt eum in cœlo positum, spiritum sanctum *& 2.*
inde misisse, & eos qui in illum crediderunt impleuisse, & inuenerunt se & nihil damnasse & nihil fecisse: Factum

A ſe: Factum eorum in irritum venit, peccatum remanſit. Quia ergo factum euacuatum eſt, peccatum autẽ manſit ſuper facientes, comprehenſi ſunt in ſuperbia ſua, viderunt ſe ſub iniquitate ſua. Reſtabat ergo vt confiterentur peccatum, & ille ignoſceret qui peccantibus ceſſerat, & mortem ſuam donaret occiſus à mortuis, † & viuificans mortuos. Comprehenſi ſunt ergo in ſuperbia ſua. *Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur conſummationes in ira conſummationis & non erunt.* Et hoc difficile intelligitur quo iungatur, & non erunt. Quid non erunt? Videamus ergo ſuperiorem textum: cùm comprehenſi fuerint in ſuperbia ſua, annũciabuntur ex maledicto & mendacio conſummationes. Quæ ſunt conſummationes? Perfectiones: conſummari enim perfici eſt. Aliud eſt conſummati, aliud conſumi. conſummatur enim quod ſic finitur vt perficiatur, conſumitur quod ſic finitur vt non ſit. Superbia non permittebat hominem perfici, nihil ſic impedit perfectionem. Intendat quippe charitas veſtra paulùm ad id quod dico, & videte malum nimis moleſtum, nimis cauẽdum. Quale malum putatis? Quàm diu exaggerem quid mali ſit in ſuperbia? Diabolus inde ſolùm puniendus eſt:

† al. donaret occiſus, reſurgens à mortuus.

B certe princeps eſt omnium peccatorũ, certe ſeductor eſt ad peccandum. Non ei imputatur adulterium, non vinolentia, non fornicatio, non rapina rerum alienarum, ſola ſuperbia lapſus eſt. Et quoniam ſuperbiæ comes eſt inuidentia, fieri non poteſt vt ſuperbus non inuideat. ex hoc vitio quod ſuperbiam neceſſario ſequitur, lapſus etiam inuidit ſtanti, & dedit operam ſeducere hominem, ne illò leuaretur vnde ille deiectus eſt: & ideo ſatagit vera perſuadere peccata, quia talem iudicem habemus vbi obiicere falſa non poſsit. Nam ſi apud iudicem hominem ageretur cauſa noſtra, quem poſſet fallere criminationibus falſis, non multum ageret vt peccaremus, quia iudicem fallendo & innocentes poſſet opprimere, & circumuentos ad ſe traducere, & ſecum condemnari facere. Nunc verò quia ſcit talem iudicem qui falli nõ poſsit, & quia ſcit eum iuſtum perſonas accipere non poſſe, tales ei reos quærit perducere, quos neceſſe ſit vt damnet, quia iuſtus eſt. Dat itaque operam vt peccemus ſola inuidentia, quæ inuidentia neceſſe eſt vt comitetur ſuperbiam. Hoc ergo malum ſuperbia eſt, impediens perfectionem. Iactet er- C go ſe quiſque de diuitiis, iactet de pulchritudine & de viribus corporis: iſta certe omnia mortalia ſunt. Ridẽdi ſunt qui ſe de mortalibus iactant, à quibus rebus plerumque aut viui deſeruntur, aut mortui eas neceſſe eſt vt deſerant. Illud eſt vitium capitale, quòd cum quiſque bene profecerit, ſuperbia tentatur, vt perdat totũ quod profecit. Denique omnia vitia in malefactis timenda ſunt, ſuperbia in benefactis plus metuenda eſt. Nõ itaq; mirum quia ſic eſt humilis apoſtolus vt dicat: Quando infirmor, tunc fortis ſum. nam hoc vitio ne & ipſe tentaretur, quale ſibi medicamentum dicit appoſitum contra tumorem à medico, qui ſciret quid curaret? Ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ qui me colaphizet, propter quod ter dominum rogaui, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Videte quæ ſunt conſummationes. Apoſtolus doctor gentium, pater fidelium per Euangelium, accepit ſtimulum carnis à quo colaphizaretur. Quis noſtrum hoc dicere auderet, niſi ille confiteri non erubeſceret? Si enim dixerimus hoc non paſſum fuiſſe Paulum, cum ei quaſi honorem deferimus, mendacem facimus. Sed quia verax eſt, & verum dixit, opor- D tet vt credamus datum eſſe illi angelum ſatanæ, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Ecce quàm timendus eſt ſerpens ſuperbiæ. Quid itaque factum eſt iſtis? In peccato ſuo comprehenſi ſunt, quia Chriſtum occiderunt, & de ipſa magnitudine peccati plus humiliati ſunt, & maiore humilitate erigi meruerunt. hoc eſt, comprehendantur in ſuperbia ſua: & ex maledicto & mendacio annunciabuntur conſummationes: id eſt, ideo magis perficientur, quia in maledicto & mendacio deprehenſi ſunt. Superbia quippe eos non permittebat perfici. Facinus abſtulit ſuperbiam per eorum cõfeſsionem, indulgentia deleuit facinus per dei miſerationem: & ex maledicto & mendacio annunciatæ ſunt conſummationes: id eſt, dictum eſt homini, Vidiſti quid ſis, ſenſiſti quid ſis, erraſti, excæcatus es, peccaſti & lapſus es, agnouiſti infirmitatem tuam, ſupplica medico, noli tibi videri ſanus. Vbi eſt phreneſis tua? Ecce medicum occidiſti, quem occidendo perdere non potuiſti: tamen quantum ad te pertinuit, occidiſti. Ex maledicto & mendacio annunciabuntur conſummationes. Feciſtis quod ad maledictum pertinebat, ô Iudæi. Maledictus enim omnis qui pendet in li- E gno. Crucifixiſtis enim Chriſtum, tanquam maledictum putaſtis. Adde maledicto mendacium. Cuſtodes ad ſepulchrum poſuiſtis, vt mentirentur: pecuniam dediſtis. Ecce Chriſtus reſurrexit. Vbi eſt maledictum crucis quod feciſtis? Vbi eſt mendacium cuſtodum, quos corrupiſtis? Ex maledicto & mendacio annunciabuntur conſummationes in ira conſummationis, & non erunt. Quid eſt, in ira conſummationis annunciabuntur conſummationes? Eſt ira conſummationis, & eſt ira conſumptionis. nam omnis vindicta dei ira dicitur: ſed aliquando ad hoc vindicat deus, vt perficiat: aliquando ad hoc vindicat, vt damnet. Quomodo ad hoc vindicat vt perficiat? Flagellat omnem filium quem recipit: quomodo ad hoc vindicat vt damnet? Quando poſuerit impios ad ſiniſtram, & dixerit eis: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Illa ira conſumptionis eſt, non conſummationis. Annunciabuntur autem conſummationes in ira conſummationis, id eſt, prædicabitur ab apoſtolis: quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia: & pertinuit ad humiliationis medicinam, infirmitas hominis. Hoc cogitantes illi & inuenientes atque con- F fitentes iniquitates ſuas, non erunt. Quid non erunt? In ſuperbia ſua. ſuprà enim dixerat, Comprehendantur in ſuperbia ſua, & ex maledicto & mendacio annunciabuntur conſummationes in ira conſummationis, & non erunt, vtique in ſuperbia in qua comprehenſi ſunt. *Et ſcient quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ.* Ante enim iuſti ſibi videbantur, quòd gens Iudæa legem acceperat, quòd dei præcepta ſeruauerat: demonſtratur illis quia non ſeruauit, cum in ipſis dei præceptis Chriſtum non intellexit, quia cæcitas ex parte Iſraël facta eſt. Vident & ipſi Iudæi, quia nõ debent gentes contemnere, quos quaſi canes & peccatores putabant. quomodo enim pariter inuenti ſunt in iniquitate, ita pariter peruenient ad ſalutem. Non ſolum Iudæis, inquit Apoſtolus, verùm etiam & gentibus. ideo enim lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, vt duos iungeret in ſe. angulus enim duos parietes copulat. Iudæi excelſi & magni ſibi videbantur: gentes tanquam infirmi, tanquam peccatores, tanquam dæmonum ſerui, tanquam idolorum

In tertia regula cap. 5.

2. Corin. 12.

Deut. 21.

Galat. 3.

Matth. 27.

Matth. 28.

Hebr. 12.

Matth. 25.

Roma. 5.

Roma. 11.

Pſal. 117.

G adoratores, & tamen in vtrisq; iniquitas erat. Demonstrati sunt & Iudæi peccatores, quia non est qui faciat bonum, nõ est vsque ad vnũ. Deposuerunt superbiam, & non inuiderunt saluti gẽtium, quia parem suam & illorum infirmitatem cognouerunt, & in angulari lapide copulati simul dominum adorauerunt. Et sciant quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ. Non tantùm Iudæorum dominabitur, sed & finium terræ, quod non scirent si adhuc in superbia sua essent. In superbia autem sua essent, si adhuc sibi iusti viderentur. Vt autem sibi iusti non viderentur, annunciatæ sunt illis ex maledicto & mendacio consummationes in ira consummationis, quia comprehensi fuerant in superbia sua ex maledicto quod fecerunt quando Christum occiderunt. Ecce quid fecit dominus noster Iesus Christus: Mortuus est interemptus manus Iudæorum, & redemit multitudinem gentium: effusus est sanguis, ac profuit, sed conuersis omnibus profuit, quia & illi quem occiderunt, agnouerunt, & ab illo ipsius interfectionis & delicti sui magni veniam meruerunt. Quid ergo & de

Roma. 3. Psal. 13.

H ipsis? Quod suprà. *Conuertentur ad vesperam.* Id est, & si † al. resurrectionem. sero, id est, post interfectionem † domini nostri Iesu Christi. Conuertentur ad vesperam: *Et famem patientur vt canes.* Sed vt canes, non vt oues, aut vituli: vt canes, vt gentes, vt peccatores, quia & ipsi cognouerunt peccatum suum, qui sibi iusti videbantur: de quibus dictum est in alio psalmo, Postea accelerauerunt. Hoc dictum est hic, Ad vesperam: nam ibi sic est, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Vnde accelerauerunt postea? Quia multiplicatæ sunt infirmitates eorum. nam si tibi adhuc sani viderentur, nunquam accelerarent. Quod ergo ibi dictum est, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, hoc dictum est hic, Comprehendantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis. Et quod ibi dictum est, Postea accelerauerunt: hoc dictum est hic, Et non erunt in superbia sua. Et scient quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ, & conuertentur ad vesperam. Bonum est ergo humiliari peccatorem, & nemo est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. *Et circumibunt ciuitatem.* Iam & hesterno die exposuimus ciuitatem, id est circun-

Psal. 15.

I stantiæ ciuitatem. Omnes gentes *Dispergentur vt edant:* Id est, vt lucrentur alios, vt in corpus suum transforment credentes. *Si autem non saturabuntur, & murmurabunt.* Quia & superius murmur eorum dixerat, dicentium, Quoniam quis audiuit? & tu domine, inquit, deridebis eos dicentes: Quis audiuit? Quare? Quia pro nihilo habes omnes gentes: sic & hic, Si autem non saturabuntur, & murmurabunt. Concludatur psalmus: Videte angulum exultantem, iam de vtroque pariete gaudentem. Superbiebant Iudæi, humiliati sunt: desperabant gentes, erectæ sunt. Veniant ad angulum, ibi conueniant, ibi concurrant, ibi pacis osculum inueniant. De diuerso veniant, sed in aduerso non veniant: illi de circuncisione, isti de præputio. Longe erant parietes, sed antequam ad angulum venirent. In angulo autem teneant se, & tota iam Ecclesia ex vtroque pariete, quid dicat? *Ego autem cantabo potentiam tuam, &* † *exultabo mane misericordiam tuam.* Mane transactis tentationibus, mane cũ nox huius seculi transierit, mane quando iam latronum insidias & diaboli & angelorum eius non expauescimus, mane quando iam non ad lucernam prophetiæ ambulamus, sed ipsum dei verbum tanquam solem contemplamur. Et exultabo mane misericordiam tuam. Meritò in alio psalmo dicitur, Mane astabo tibi & contemplabor. Meritò & ipsius domini resurrectio in diluculo fuit, vt impleretur quod dictum est in alio psalmo: Vespere demorabitur fletus, & in matutino exultatio. Ad vesperã quippe discipuli mortuum planxerunt dominum nostrum Iesum Christum, diluculo ad resurrectionem exultauerunt. Exultabo mane misericordiam tuam: *Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi psallam, quia tu deus susceptor meus es.* Quid eram, nisi subuenires? Quàm desperatus eram nisi curares? Vbi iacebam nisi aduenires? Certe ingenti vulnere periclitabar, sed illud vulnus meum medicum omnipotentem requirebat. omnipotenti medico nihil est insanabile, non renunciat alicui, opus est vt tu curari velis, opus est vt manus eius non refugias. Sed & si nolis curari, vulnus tuum admonet vt cureris, & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit & attrahit: In omnibus implet quod dictum est, Misericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est, præueniet me. Si aliquid tuum primum attulisti, & ex tuo aliquo bono primo dei misericordiam meruisti, non te præuenit. Quando autem vel intelligis quia præuentus es, nisi intelligas quod ait apostolus: Quid enim habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia eius præueniet me. Denique attendens omnia bona quæcumque habere possumus, siue in natura, siue in instituto, siue in ipsa conuersatione, in fide, in spe, in charitate, in bonis moribus, in iustitia, in timore dei, totum non esse nisi ex illius donis, ita conclusit, *Deus meus misericordia mea.* Non inuenit impletus bonis dei quid appellaret deum suum nisi misericordiam suam. O nomen sub quo nemini desperandum est. Deus meus, inquit, misericordia mea. Quid est, misericordia mea? Si dicas, salus mea, intelligo quia dat salutem: si dicas refugium meum, intelligo quia confugis ad eum: si dicas, fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem: Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum, de misericordia tua est: sed promerui te, inuocando te. Vt essem, quid feci? Vt essem qui te inuocarem, quid egi? Si enim egi aliquid vt essem, iam eram antequam essem. Porrò si omnino nihil eram antequam essem, nihil te promerui vt essem. Fecisti vt essem, & non tu fecisti vt bonus essem? Dedisti mihi vt sim, & potuit mihi alius dare vt bonus sim? Si tu mihi dedisti vt sim, & alius mihi dedit vt bonus sim, melior est ille qui mihi dedit vt bonus sim, quàm ille qui mihi dedit vt sim. Porrò quia te nemo melior, nemo te potentior, nemo te in misericordia largior, à quo accepi vt essem, ab illo accepi vt bonus essem. Deus meus misericordia mea.

Psal. 58. Ephes. 2. † ἐγκαλλιάσομαι.

K Psal. 5. Psal. 29. L 1. Cor. 4. M

In psalmum quinquagesimumnonum Enarratio.

TITVLVS psalmi huius aliquantum prolixus est, sed non nos terreat, quia psalmus breuis est. Tanquam ergo aliquantulum prolixiorem psalmum audierimus, sic intẽdamus: quoniam in nomine Christi nutritis & nutriendis loquimur in ecclesia dei, nec alienis à sapore istarum literarum à quibus mũdus alienus est, nõ quasi rudia vobis ista semper esse debent. Si enim ea quæ sæpissime audistis, cum iocunditate in ore cogitationis ruminastis,

nec

A nec obliuione tanquam in ventre sepelistis, eadem ipsa recordatio vestra & memoria multum nos poterit adiuuare, ne multum loquamur ad enodanda quasi rudibus ea quæ iam vos nosse nouimus. Certe illud meminimus sæpe vos audisse quod dicimus: Vix est vt in psalmis inueniamus vocem nisi Christi & Ecclesiæ, aut Christi tantùm, aut Ecclesiæ tantùm, quod vtique ex parte & nos sumus. Ac per hoc quando voces nostras agnoscimus, sine affectu agnoscere non possumus: & tanto magis delectamur, quanto in idem nos esse sentimus. Dauid rex vnus homo fuit, sed non vnum hominem figurauit, quando scilicet figurauit Ecclesiam ex multis constantem, distantem vsque ad fines terræ. Quando autem vnum hominem figurauit, illum figurauit qui est mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. In hoc ergo psalmo, vel potius in huius psalmi titulo, dicuntur quædam victoriola Dauid, quòd fortiter fecerit debellando quosdam inimicos, & eos tributarios faciendo, quando post mortem Saulis persecutoris sui regnum illius accepit manifestum in Israel. Nam & antequam persecutionem pateretur, rex B erat, sed deo tantùm notus erat. Postea ergo iam manifestato regno, & euidenter atque eminenter accepto, debellauit eos qui in hoc titulo commemorantur, & natus est psalmi titulus ita: *In finem pro his qui immutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim millia.* Legimus hæc in libris regnorum, istos omnes quos nominaui, debellatos esse à Dauid: id est, Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, Ioab, Edom. Facta sunt ista, & quemadmodum facta sunt, ita ibi conscripta sunt: ita leguntur. legat qui vult. Veruntamen sicut solet propheticus spiritus in psalmorum titulis recedere aliquantulum ab expressione rerum gestarum, & aliquid dicere quod in historia non inuenitur, & hinc potius admonere, non propter cognoscendas res gestas esse huiusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præfiguranda: sicut dictum est, quòd coram Abimelech mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit, cum indicet scriptura regnorum hoc eum non fecisse coram Abimelech, sed coram Achis rege: ita & in hoc titulo inuenimus aliquid quo commoueamur ad aliquid. C Namque in illa narratione bellorum fortiúmque factorum regis Dauid, vbi hi omnes quos commemorauimus debellati sunt, eum aliquid succendisse non legimus. Hic autem maxime hoc positum est, quod ibi non est scriptum, quia succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal. Iam ergo incipiamus secundum regulam futurarum significationes ista discutere, & opacitatem vmbrarum in lucem verbi reuocare. *In finem*: Quid sit nostis. Finis enim legis Christus est. *Eos qui immutabuntur*: Nostis. Qui enim, nisi qui à veteri vita in nouam transeunt? Absit enim vt hic culpanda immutatio intelligatur, non quomodo immutatus est Adam à iustitia ad iniquitatem, & à deliciis ad laborem: sed quomodo mutantur illi quibus dictum est, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Immutantur autem isti: *In tituli inscriptionem*. Nostis tituli inscriptionem? Titulus infixus est, super crucem domini scriptus: Hic est rex Iudæorum. Mutantur in huius tituli inscriptionem qui in regnum Christi transeunt à regno diaboli. Bene mutantur in huius tituli inscriptionem. Mutantur autem, sicut sequitur, in doctrinam. Cum enim

1.Timot.2. 2.Reg.8. Psal.33. 1.Reg.21. 2.Reg.8. Roma.10. Gene.3. Ephes.5. Matth.27. Ioan.19.

dixisset pro his qui immutabuntur in tituli inscriptionem: addidit, *Ipsi Dauid in doctrinam*. Id est, mutantur non sibi, sed ipsi Dauid, & mutantur in doctrinam. Non enim ita rex Christus, quasi sæculo regnaturus, cum aperte dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo. Ergo in eius gratiam & doctrinam transeamus, si volumus in conscriptionem tituli commutari, non nobis, sed ipsi Dauid, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Quando ergo nos mutaret Christus, nisi fecisset quod dixit: Ignem veni mittere in mundum? Si ergo Christus venit mittere in mundum ignem, vtique salubriter atque vtiliter, non quomodo missurus est mundum in ignem, sed quomodo ignem in mundum. Quoniam ergo venit ignem mittere in mundum, quæramus iam quid sit, Mesopotamia quæ succensa est, quid sit Syria Sobal. Interpretationes ergo nominum interrogemus secundum Hebræum eloquium, quo primùm hæc scriptura locuta est. *Mesopotamiam* Dicunt interpretari eleuatam vocationem. Iam totus mūdus vocatione eleuatus est. *Syria*: Interpretatur sublimis, sed illa quæ erat sublimis, incensa est E & humiliata: & quemadmodum humiliata est quæ fuerat exaltata, sic exaltetur quæ fuerat humiliata. *Sobal*: Interpretatur vana vetustas. Gratias Christo qui eam succendit. Quando vetera virgulta succenduntur, vireta succedunt, & alacrius & vberius & viridius nona nascuntur, cum ea ignis in vetustorum succensione præcesserit. Non ergo timeatur ignis Christi, si fœnum combusserit. Omnis enim caro fœnum, & omnis claritas hominis sicut flos fœni. Succendit ergo ista illo igne. *Et conuertit Ioab*. Ioab interpretatur inimicus. Conuersus est inimicus. Quod vis intellige: si conuersus in fugam, diabolus est: si conuersus ad fidem, Christianus est. Quomodo in fugam? De corde Christiani. Princeps huius mundi, inquit, nunc missus est foras. Conuersus autem ad dominum Christianus, quare inimicus conuersus? Quia fidelis factus est qui fuerat inimicus. *Percussit Edom*. Interpretatur Edom terrenus: debuit percuti terrenus iste. Vt quid enim viueret terrenus, qui cœlestis debet viuere? Interfecta est ergo vita terrena, viuat cœlestis. Sicut enim portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui in cœlis est. Vide illum interfici: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Cum autem percus- F sisset Edom, percussit *Duodecim milia in valle salinarum*. Duodecim milia perfectus est numerus, cui perfecto numero etiam duodenarius Apostolorum numerus deputatur. non enim frustra, nisi quia per totum mundum mittendum erat verbum. Verbum autem Dei quod est Christus, in nubibus, hoc est in prædicatoribus veritatis. Mundus autem in quatuor partibus constat. quatuor eius partes notissimæ sunt omnibus, & sæpe in scripturis memoratæ: quæ etiam quatuor venti dictæ sunt, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Ad omnes istas quatuor partes missum est verbum, vt in trinitate omnes vocarentur. Duodenarium numerum, ter quaterni faciunt. Meritò ergo duodecim milia terrena percussa sunt, totus mundus percussus est. de toto enim mundo electa est Ecclesia, mortificata à terrena vita. Quare *In valle salinarum*? Vallis humilitas est, salinæ saporem significant. Multi enim humiliantur, sed vanè & fatuè, in vana vetustate humiliantur. Patitur quis tribulationem pro pecunia, patitur tribulationem pro honore temporali,

Ioan.18. 2.Cor.5. Luca.12. Esa.40. Ioan.12. 1.Cor.15. Coloss.3. Ezech.37.

G patitur tribulationem pro commodis vitæ huius, passurus est tribulationem & humiliandus. Quare non propter deum? quare non propter Christum? quare non propter saporem salis? An nescis tibi esse dictum: *Matth. 5.* Vos estis sal terræ, & si sal infatuatum fuerit, ad nihilum valebit aliud nisi vt foras proiiciatur? Bonum est ergo sapienter humiliari. Ecce nunc nónne humiliantur hæretici? Nónne leges contra illos datæ sunt etiam ab hominibus, contra quos diuinæ regnant, quæ illos antè etiam condemnauerant? Ecce humiliantur, ecce fugantur, ecce persecutionem patiuntur, sed sine sapore, pro fatuitate, pro vanitate. Iam enim sal infatuatum est, ideo proiectum est foras, vt conculcetur ab hominibus. Audiuimus titulum Psalmi, audiamus etiam verba Psalmi. *Deus repulisti nos, & destruxisti nos.* Nunquid ille Dauid loquiɪur, qui percussit, qui succendit, qui debellauit, & non illi quibus hæc fecit, vt percuterentur & repellerentur qui mali erant, & rursus viuificarentur, & redirent vt boni essent? Istam quidem stragem fecit Dauid ille manu fortis Christus noster, cuius figuram gerebat ille homo, fecit ista, dedit hanc stragem gladio suo & igne suo. nam vtrumque attulit in hunc mundum, & ignem venit mittere in mũdum: habes in H Euangelio, & gladium veni mittere in terram: habes in Euangelio. *Luc. 12.* Attulit ignem vnde succenderetur Mesopotamia, Syria, & Syria Sobal: *Matth. 10.* attulit gladium vnde percuteretur Edom. *2. Reg. 8.* Iam ergo ista strages facta est propter eos qui immutantur in tituli inscriptionem ipsi Dauid. Audiamus ergo eorum vocem, salubriter percussi sunt, erecti loquantur. Dicant ergo mutati in melius, mutati in tituli inscriptionem, immutati in doctrinam ipsi Dauid, dicant: Deus repulisti nos, & destruxisti nos. *Iratus es, & misertus es nostri.* Destruxisti nos vt ædificares nos: destruxisti nos male ædificatos, destruxisti vanam vetustatem, vt sit ædificatio in nouum hominem, ædificatio mansura in æternum. Meritò iratus es, & misertus es nostri. Non misereris, nisi irascaris. Drstruxisti nos in ira tua, sed ira tua in vetustatem nostram fuit, vt destrueretur vetustas: sed misertus es nostri propter nouitatem, propter eos qui immutantur in tituli inscriptionem, quia & si exterior homo noster *2. Cor. 4.* corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem.

Commouisti terram, & conturbasti eam. Quomodo conturbata est terra? Conscientia peccatorum. Quò imus? I Quò fugimus, quando ille gladius vibratus est? Agite *Matth. 3.* pœnitentiam, appropinqnabit enim regnum cœlorum. Commouisti terram, & conturbasti eam. *Sana contritiones eius, quoniam mota est.* Non digna est sanari si mota non est. Sed loqneris, prædicas, minaris de deo, venturum iudicium non taces, præceptum dei mones, ab his rebus non quiescis: & qui audit, si non timet, si non mouetur, non est dignus sanari. Audit alius, mouetur, stimulatnr, pectus tundit, lachrymas fundit: sana contritiones eius, quoniam mota est. Post hæc, percussa terra, succensa vetustate, mutato homine in melius, facta luce eis qui tenebræ fuerunt: sequitur quod *Ecclí. 2.* alibi scriptum est, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Prior labor vt displiceas tibi, vt peccata tua expurges, & muteris in melius. Secundus labor pro eo quod mutatus es, ferre tribulationes & tentationes huius seculi. & inter illas perseuerare vsque in finem. De his ergo cum loqueretur has significans, quid subiungit? *Ostendisti plebi tuæ dura.* Iam plebi tuæ, factæ tributariæ, post victoriam Dauid: Ostendisti plebi tuæ dura. In quibus? In persecutionibus quas pertulit Ecclesia K Christi, quando tantus martyrum sanguis effusus est. Ostendisti plebi tuæ dura. *Potasti nos vino stimulationis.* Quid est, stimulationis? Non peremptionis: non enim erat peremptio perdens, sed medicina vrens. Potasti nos vino stimulationis. Quare hoc? *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus.* Per tribulationes, inquit, temporales significasti tuis fugere ab ira ignis sempiterni. Dicit enim apostolus Petrus, Tempus est *1. Petri. 4.* vt iudicium incipiat à domo dei. Et exhortans martyres ad tolerantiam cum sæuiret mundus, cum strages à persecutoribus fierent, cum longe latéque sanguis fidelium funderetur, cum in catenis, in carceribus, in tormentis, mnlta dura Christiani paterentur, Ne in his ergo duris deficerent, eos alloquitur Petrus, Tem- *Ibidem.* pus est vt iudicium incipiat à domo dei. Et si initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Quid ergo futurum est in iudicio? Arcus est extentus, adhuc in comminatione est, nondum in præsentatione. Et videte quid sit in arcu. Nónne sagit- L ta in priora mittenda est? Neruus tamen retro extenditur in contrarium quàm illa mittenda est, & quanto plus erit eius extentio retrorsum, tanto maiore impetu illa currit in priora. Quid est quod dixi? Quanto magis differtur iudicium, tanto maiore impetu venturum est. Ergo & de temporalibus tribulationibus gratias deo agamus, quia dedit plebi suæ significationem, vt fugiat à facie arcus, vt exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus, digni sint euadere damnationem ignis æterni, quæ inuentura est omnes qui ista non credunt. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. *Vt liberentur dilecti tui, saluum me fac dextera tua, & exaudi me.* Dextera tua domine saluum me fac: ita saluum me fac, vt ad dexteram stem. Saluum me fac dextera tua: non salutem temporalem quæro, de hac fiat voluntas tua: ad tempus qnid nobis prosit, penitus ignoramus. quid enim oremus sicut *Roma. 8.* oportet, nescimus: sed saluum me fac dextera tua, vt & si in tempore isto tribulationes aliquas patiar, transacta nocte omnium tribulationum ad dexteram inueniar inter oues, non ad sinistram inter hœdos. Sal- *Matth. 25.* uum me fac dextera tua, & exaudi me. Quia iam il- *Psal. 21.* lud peto quod dare vis, non verbis delictorum meorum clamabo per diem & noctem, & non exandies, M & non ad insipientiam mihi, sed vtique ad commonitionem, addendo saporem de valle salinarum, vt in tribulatione nouerim quid petam. Peto autem vitam æternam, ergo exaudi me, quia dexteram tuam peto. Intelligat ergo charitas vestra omnem fidelem habentem in corde verbum dei, cum timore timentem iudicium futurum, viuentem probabiliter, ne de illo blasphemetur nomen sanctum domini eius, multa deprecari secundum seculum, & non exaudiri, ad vitam autem æternam semper exaudiri. Quis enim sanitatem non petat cum ægrotat? Et tamen forte adhuc ægrotare ei vtile est. Potest fieri vt hic non exaudiaris, non tamen exaudiris ad voluntatem, vt exaudiaris ad vtilitatem. At vero cum illud petis, vt det ti- *Roman. 14.* bi vitam æternam deus, vt det tibi regnum cœlorum *Matth. 6.* deus, vt det tibi ad dexteram filij sui stare cum vene- *Matth. 25.* rit iudicare terram, securus esto, accipies, sed modo non accipis: non enim iam venit tempus vt accipias. Exandiris & nescis. Quod petis agitur, etsi nescis in quo agitur. In radice res est, nondum in fructu. Saluum

me

A me fac dextera tua,& exaudi me. *Deus locutus est in sancto suo.* Quid times, ne non fiat quod deus locutus est? Si haberes aliquem grauem amicum & sapiétem, quomodo diceres? Ille locutus est hæc, fiat necesse est quod locutus est. Vir grauis est, non leuitate vtitur, non facilè de sententia dimouetur, quod promisit, fixum est: sed tamen homo est, qui aliquando quod promisit facere vult, & non potest. De deo non est quod tu timeas, quia verax est, constat: quia omnipotens est, constat: fallere te non potest, habet vnde faciat. Quid ergo times ne decipiaris? Opus est vt tu te non decipias, & perseueres vsque in finem, cum daturus est quod promisit. Deus locutus est in sancto suo. In quo sancto suo?
2.Cor.5. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In san-
Psalm.76. cto illo, de quo alibi audistis, Deus in sancto via tua, deus locutus est in sancto suo. *Lætabor & diuidam Sichimam.* Quia deus hoc locutus est, fiet: vox Ecclesiæ est, Deus locutus est in sancto suo. Non verba dicit, quæ deus locutus est, sed quoniam deus locutus est in sancto suo, nec fieri aliquid potest, nisi quemadmodum
B locutus est deus, consequenter ista eueniunt. Lætabor & diuidam Sichimam, *Et conuallem tabernaculorum dimetiar.* Sichima, humeri interpretatur. Secundum histo-
Genes.35. riam verò, Iacob rediens à Laban socero suo cum om-
Genes.33. nibus suis, abscondit idola in Sichima quæ habebat de Syria, vbi diu peregrinatus tandem aliquando inde veniebat. Tabernacula autem fecit ibi propter oues suas & armenta, & appellauit locum illum tabernacula. Et hæc, inquit Ecclesia, diuidam. Quid est hoc, diuidam Sichimam? Si ad historiam vbi abscondita sunt idola referatur, gentes significat. Diuido gentes. Quid est diuido? Non enim est omnium fides. Quid est di-
2.Thess.3. uido? Alij credent, alij non credent, sed tamen non timeant qui credunt, inter illos qui non credunt. Diuisi sunt enim nunc fide, postea diuidentur in iudicio: oues
Matth.25. ad dexteram, hœdi ad sinistram. Ecce inuenimus, quémadmodum ecclesia diuidat Sichimam. quomodo diuidit humeros? Secundum nominis interpretationem diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata sua, alij tollant sarcinam Christi. Humeros enim pios quærebat
Matth.11. cùm diceret, Iugum enim meũ leue est, & sarcina mea leuis est. Alia sarcina premit & aggrauat te, Christi au-
C tem sarcina subleuat te. Alia sarcina pódus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & aui si pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abstulisti, eo magis in terra remanebit. Quam exonerare voluisti, iacet, non volat, quia tulisti onus: redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina. Portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi qui eam ferre nolunt: ferant illã qui volũt, & inuenient quàm sit leuis, quàm suauis, quàm iocunda, quàm rapiens in cœlum, & à terra eripiens. Diuidam Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiar. Forte propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum intelligitur gens Iudæorum, & ipsa diuiditur. nam transierunt inde qui crediderunt, foris reliqui remanserunt. *Meus est Galaad.* Nomina sunt ista lecta in literis dei. Galaad habet interpretationis suæ vocẽ & magni sacramenti. Interpretatur enim aceruus testimonij. Quantus aceruus testimonij in martyribus? Meus est Galaad, meus est aceruus testimonij, mei sunt martyres veri. Moriantur mali pro vetusta vanitate sua sine sale, nunquid pertinent ad aceruum testimonij?
1.Cor.13. Quia & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Cùm autem quodam loco moneret dominus de pace retinenda, præmisit salem: Habete, inquit, in vobis salem, D
& pacem habete inter vos. Ergo meus est Galaad: sed Matth.9.
Galaad, id est, aceruus testimonij, in magna tribulatione euidenter factus est. Tunc ignominiosa ecclesia erat in omnibus hominibus, tunc opprobrium illi viduæ obiectabatur, quia Christi erat, quia signum crucis in fronte portabat. Nondum erat honor, crimen erat tunc. Quando ergo non honor sed crimen erat, tunc factus est aceruus testimonij: & per aceruum testimonij dilatata est charitas Christi, & per dilatationem charitatis Christi occupatæ sunt gentes. Sequitur, *Et meus est Manasses.* Quod interpretatur oblitus. Huic enim di-
ctum erat, Confusionem in perpetuum obliuiscêris, & Esa.54.
ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. Erat ergo confusio Ecclesiæ aliquando, quam modo oblita est: confusionis enim & ignominiæ viduitatis suæ iam non est memor. Quando enim erat quædam confusio inter homines, aceruus testimonij factus erat. Modo iam nemo vel meminit illius confusionis, quando ignominia erat esse Christianum: iam nemo meminit, iam omnes obliti sunt, iam meus est Manasses. *Et Effrem fortitudo*
capitis mei. Effrem fructificatio interpretatur. Mea, in- E
quit, fructificatio, & hæc fructificatio fortitudo est capitis mei. Caput enim meum Christus est. Et vnde fructificatio fortitudinis eius? Quia nisi granum caderet in terram, non multiplicaretur, solum remaneret. Cecidit ergo in terram Christus in passione, & secuta est fructificatio in resurrectione. Et Effrem fortitudo ca-
pitis mei. Pendebat & contemnebatur, granum erat Ioan.12.
intus, habebat vires trahendi post se omnia. Quomodo in grano numeri seminum latentium, in terra iactum nescio quid apparet oculis, sed vis conuertens in se materiam, & proferens fructum abscondita est: sic in Christi cruce abscondita erat virtus, apparebat infirmitas. O magnum granum: certe infirmus est pendens, certe ante illum caput plebs illa agitauit, certe dixerũt,
Si filius dei est, descendat de cruce. Audi fortitudinem Matth.27.
eius. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. 1.Cor.1.
meritò tanta fructificatio consecuta est: Hæc mea est, dicit Ecclesia: *Iuda rex meus.* Iuda rex meus. Quis Iuda?
qui de tribu Iuda. Quis Iuda, nisi cui dixit ipse Iacob: Genes.49.
Iuda te laudabunt fratres tui? Iuda rex meus. Quid er-
go timeam, quando Iuda rex meus dicit: Nolite timere Matth.10.
eos qui occidunt corpus? Iuda rex meus. *Moab olla* F
spei meæ. Quare olla? Quia tribulatio. Quare spei meæ? Quia præcessit Iuda rex meus. Quia enim præcessit te, debes sequi. Quid times? Quà præcessit? Per tribulationes, per angustias, per opprobria, septa erat via, sed antequàm transiret. Posteaquàm transijt, sequere, iam pa-
tet via illius, transi tu. Singularis ego sum, inquit, sed Psal.140.
quousque transeam. Singulare granum, sed quoadus- Ioan.12.
que transeat? cùm transierit, sequetur fructificatio. Iuda rex me⁹. Ergo quia Iuda rex meus: Moab olla spei meæ. Moab intelligitur in gentibus. Nata est enim ista gens de peccato, nata est ista gens de filiabus Loth, quæ cum patre inebriato concubuerunt, male vtentes patre. Melius erat vt steriles remanerent, quàm sic matres fierent. Erat autem figura quædam eorum qui male vtuntur lege. Nolite enim attendere quia lex in Latina lingua fœminini generis est, in Græca masculini est: sed siue sit fœminini generis in loquendo, siue masculini, non præscribit veritati locutio. Lex enim magis masculinam vim habet, quia regit, non regitur. Porrò autem
apostolus Paulus quid ait? Bona est lex, si quis ea legi- 1.Tim.1.
time vtatur. Illæ autem filiæ Loth non legitime vsæ

G sunt patre. Quomodo autem nascuntur opera bona cùm quisque lege bene vtitur, sic nascuntur opera mala cùm lege quisque male vtitur. Proinde male illæ vtētes patre, hoc est, male vtentes lege, generauerunt Moabitas, per quos significatur opera mala. Inde tribulatio Ecclesiæ, inde olla ebulliens, de hac olla quodam loco prophetice dicitur: Olla succēsa ab aquilone. Vnde nisi à partibus diaboli qui dixit, Ponam sedem meā ad aquilonem? Tribulationes ergo maximæ non oriuntur aduersum Ecclesiam, nisi ab eis qui lege male vtuntur. quid ergo? Defectura est hinc Ecclesia, & propter ollam, id est, abundantiam scandalorum non erit perseueratura vsque in finem? Nônne Iuda rex illius prædixit hoc ei? Nônne ait illi: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Olla bulliente, charitas refrigescit. Quare non potius ô charitas, & tu contra ollam feruescis? An ignoras tibi esse dictum cum de illa abundantia scandalorum rex tuus loqueretur: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit? Perseuera ergo vsque in finem contra ollam scandalo-
H rum. Ardet olla iniquitatis, sed maior est flamma charitatis. Noli vinci, perseuera vsque in finem. Quid times Moabitas, opera mala eorum qui lege male vtuntur? Quid enim? Iuda rex tuus qui præcessit, nônne tales pertulit? Nescis Iudæos male vtendo lege, Christum occidisse? Ergo propera, & quà præcessit rex tuus, sequere. Dic, Iuda rex meus. Et ex eo quia Iuda rex meus, Moab quid factus est? Olla spei meæ, non consumptionis meæ. Vide in tribulationibus ollam spei, audi Apostolum: Sed & gloriamur, inquit, in tribulationibus. Olla est iam, sed vide istum, si explicat ollā spei: Scientes quia tribulatio patientiam operatur, patiētia autem probationem, probatio spem. Si tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, olla est autem tribulatio quæ operatur spem, meritò Moab olla spei meæ. Spes autem non confundit. Et quid? Ferues contra ollam? Ita planè, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Hiere. 1.
Esaia. 14.
Matth. 24.
Roma. 5.

In Idumæam extendam calciamentum meum. Ecclesia loquitur, perueniam vsque in Idumæam. Sæuiant tribulationes, bulliat scandalis mundus, extendam calciamētum
I meum vsque in Idumæam, vsque ad eosipsos qui terrenam vitam diligunt, quoniam Idumæa interpretatur terrena. vsque ad ipsos, vsque in Idumæam extendam calciamentum meum. Cuius rei calciamentum, nisi Euangelij? Quàm speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona, & Calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. Prorsus quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio spem, olla non me consumet: charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Non deficiamus Euangelium prædicare, non deficiamus dominum annunciare, vsque in Idumæam extendam calciamētum meum. Nônne seruiunt & ipsi terreni? Etsi cupiditatibus terrenis obligantur, Christum tamen adorant. Hodie videmus fratres quàm multi terreni committunt pro lucro fraudes, pro fraudibus periuria: propter timores, sortilegos mathematicos consulunt, omnes Idumæi, terreni, & tamen omnes isti adorant Christum, sub calciamento ipsius sunt, iam vsque in Idumæam extendit calciamētum suum. *Mihi Allophyli subditi sunt.* Allophyli qui sunt? Alienigenæ, non pertinentes ad genus meū. Subditi sunt, quia multi adorant Christum, & non sunt regnaturi cum Christo. Mihi Allophyli subditi sunt,

Roma. 10.
Ephe. 6.
Roma. 5.

Quis deducet me in ciuitatem circunstantiæ? Quæ est ciuitas K circunstantiæ? Si meministis, iam eam commemoraui in alio psalmo vbi dictū est, & circumibunt ciuitatem. Psal. 58.
Circunstantiæ enim ciuitas, gentium circunfusio est, quæ circunfusio gētium in medio habebat vnam gentem Iudæorum colentem vnum deum: cætera circunfusio gētium idolis supplicabat, dæmonibus seruiebat. Et mystice vocata est ciuitas circunstantiæ, quia vndique se gentes circunfuderant & ei circunsteterant, quæ colebat vnum deum. Quis deducet me in ciuitatem circunstātiæ? Quis, nisi deus? Hoc vult dicere, quomodo deducet per illas nubes, de quibus dictum est: Vox tonitrui tui in rota. Ipsa est ciuitas circunstantiæ, quæ dicta est rota, id est orbis terrarum. Quis deducet me in ciuitatem circunstantiæ? *Quis deducet me vsque in Idumæam?* Id est, vt regnem etiam terrenis, vt me venerentur etiam qui de me non sunt, qui de me nolunt proficere. Quis deducet me vsque in Idumæam? *Nônne tu deus qui repulisti nos, & non egredieris deus in virtutibus nostris.* Nônne tu nos deduces qui nos repulisti? Sed quare repulisti nos? Quia destruxisti nos. Quare destruxisti nos? L
Quia iratus es, & misertus es nostri. Tu ergo deduces qui repulisti nos: qui non egredieris deus in virtutibus nostris, tu nos deduces. Quid est, non egredieris in virtutibus nostris? Sæuiturus est mundus, conculcaturus est nos mundus, futurus est aceruus testimonij effuso martyrum sanguine, & dicturi sunt pagani sæuientes: Vbi est deus eorum? Tunc non egredieris Deus in virtutibus nostris, non cōtra eos apparebis, non ostendes potentiam tuam, qualem ostendisti in Dauid, in Moyse, in Iesu Naue, quando eorum fortitudini gentes cesserunt, & strage facta, magnâque reddita vastitate, in terram quam promisisti, plebem tuam induxisti. Hoc tunc nō facies, non egredieris deus in virtutibus nostris, sed intus operaberis. Quid est, non egredieris? Non apparebis. Certe enim quando catenati martyres ducebantur, quando includebantur in carcere, quando ludibrio habendi producebantur, quando bestiis subiiciebantur, quando percutiebantur ferro, quando igne cremabantur, nônne contemnebantur tanquam M
deserti, tanquam sine adiutore? Quomodo deus operabatur intus? quomodo intus consolabatur? quomodo eis dulcem faciebat spem vitæ æternæ? quomodo non deserebat corda eorum, vbi homo habitat in silentio, bene si bonus, male si malus? Nunquid ergo quia non egrediebatur in virtutibus eorum, ideo deserebat? Nônne magis nō egrediendo in virtutibus eorum deduxit Ecclesiam vsque ad Idumæam, deduxit Ecclesiā vsque in ciuitatem circunstantię? Si enim bellare vellet Ecclesia & gladio vti, videretur pro vita præsenti pugnare: quia verò contemnebat vitam præsentem, ideo factus est aceruus testimonij de vita futura. Tu ergo deus qui non egredieris in virtutibus nostris, *Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.* Eant nunc qui salutem non habent & optent salutem temporalem suis, quæ est vana vetustas, da nobis auxilium: inde da vnde putabaris deserere, inde subueni. Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. *In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.* Non faciemus virtutem in gladio, non in equis, non in loricis, non in scutis, non in potentatu exercitus, non foris. Sed vbi? Intus vbi latemus. Vbi intus? In deo faciemus virtutem, & quasi abiecti, & quasi conculcati, quasi nullius momenti homines erimus, sed ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Denique factum est

Psalm. 76.

A est hoc. Conculcati sunt martyres, patiendo, perferendo: vsque in finem perseuerando, in deo fecerunt virtutem. Fecit & ipse quod sequitur: ad nihilum deducet inimicos nostros. Vbi sunt modo inimici martyrum, nisi forte quia modo eos ebriosi calicibus persequuntur, quos tunc furiosi lapidibus persequebantur?

In Psalmum sexagesimum enarratio.

CONSIDERANDVM cum vestra charitate psalmum istum suscepimus. Breuis est, aderit dominus vt sufficienter ex eo & breuiter loquamur, quantum adiuuerit ipse qui nos iubet loqui. Sic ero volentibus officiosus, vt non sim tardis molestus, nec paucis multus, nec occupatis onerosus. Titulus eius nō nos tenet, Est enim: *In finem, in hymnis ipsi Dauid*. In hymnis, vtique in laudibus: in finem, vti-

Roma. 10. que in Christum. Finis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Et ipsi Dauid, non alium quàm

Matth. 2. ipsum accipere debemus qui venit ex semine Dauid, vt esset homo inter homines, & æquales angelis faceret homines. Vocem autem in isto psalmo (si in membris eius & in corpore sumus, sicut illo exhortante præsumere audemus) nostram debemus agnoscere, non alicuius extranei. Nostram autem non sic dixi, quasi eorū

B tantùm qui in præsentia sumus modo, sed nostram qui sumus per totum mundum, qui sumus ab oriente vsq; in occidentem. Et vt noueritis sic esse vocem nostram, loquitur hic quasi vnus homo: non est autem vnus homo, sed tanquam vnus vnitas loquitur. In Christo autem nos omnes vnus homo, quia huius vnius hominis caput est in cœlo, & membra adhuc laborant in terra. Et quia laborant, videte quid dicat: *Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ.* Quis dicit? quasi vnus: vide si vnus. *A finibus terræ ad te clamaui.* Iam ergo non vnus, sed ideo vnus, quia Christus vnus, cuius omnes membra sumus: nam quis vnus homo clamat à finibus terræ? Non clamat à finibus terræ, nisi hæreditas illa de

Psalm. 2. qua dictum est ipsi filio, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Hæc ergo Christi possessio, hæc Christi hæreditas, hoc Christi corpus, hæc vna Christi Ecclesia, hæc vnitas quæ nos sumus, clamat à finibus terræ. Quid autem clamat? Quod supra dixit, Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ, A finibus terræ

C ad te clamaui, id est, hoc ad te clamaui, A finibus terræ, id est, vndique. Sed quare clamaui hoc? *Dum angeretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes toto orbe terrarum, non in magna gloria, sed in magna tentatione. Nanque vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione: quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certauerit, nec potest certare nisi inimicum & tentationes habuerit. Angitur ergo iste à finibus terræ clamans, sed tamen non relinquitur. Quoniam nosipsos quod est corpus suum, voluit præfigurare & in illo corpore suo, in quo iam & mortuus est & resurrexit, & in cœlum ascendit, vt quo caput præcessit, illuc se membra secutura confidant. Ergo nos transfigurauit in se, quando voluit tentari à satana. Modo

Matth. 4. legebatur in Euangelio, quia dominus Iesus Christus in eremo tentabatur à diabolo. Prorsus Christus tentabatur à diabolo. In Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnem, de se tibi salutem: de te sibi mortem, de se tibi vitam: de te sibi contumelias, de se tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de se tibi victoriam. Si in illo nos tētati sumus, in illo nos D diabolum superamus. Attendis quia Christus tentatus est, & non attenditis quia vicit? Agnosce te in illo tentatum, & te in illo agnosce vincentem. Poterat à se diabolum prohibere, sed si non tentaretur, tibi tentando vincendi magisterium non præberet. Itaque non mirū si inter tentationes positus iste clamat à finibus terræ. Sed quare non vincitur? *In petra exaltasti me.* Iam ergo hic agnoscimus quis clamet à finibus terræ. Recolamus Euangelium. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam Matth. 16.
meam. Ergo illi clamat à finibus terræ quam voluit ædificare super petram. Vt autem ædificaretur Ecclesia super petram, quis factus est petra? Paulum audi dicen- 1. Cor. 10.
tem, Petra autem erat Christus. In illo ergo ædificati Matth. 7.
sumus. Propterea petra illa in qua ædificati sumus, prior Matth. 4.
percussa est ventis, flumine, pluuia, quando Christus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit stabilire. Meritò non vacat vox nostra, sed exauditur. In magna enim spe positi sumus. In petra exaltasti me.

Deduxisti me quia factus es spes mea. Ille si nostra spes factus non esset, non nos deduceret. Deducit tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tan- E
quam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus est spes nostra. Vnde factus est spes nostra? Ecce sic, quomodo nunc audistis, quia tentatus est, quia passus est, quia resurrexit, factus est spes nostra. Quid enim nobis dicimus quando hæc legimus? Non enim perdet nos deus propter quos filium suum misit tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non enim vere nos despicit deus, propter quos filio proprio non pepercit, sed pro nobis o- Matth. 4.
mnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In & 27.
illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim duas vitas, sed vnam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Tolera in qua es, & habebis quam nōdum habes. Quomodo toleras? Vt non vincaris à tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demōstrauit tibi vitam Christus in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam in qua eris. Nos enim non noueramus nisi nasci hominem & mori: resurgere hominem & viuere in æternū, non noueramus. Suscepit quod no- F
ueras, & demōstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tentationibus. Vide Apostolum dicentem, Non solùm autem, sed & Roma. 5.
gloriamur, inquit, in tribulationibus: scientes quia tribulatio patientiā operatur, patiētia probationem, probatio spem: spes autem non confundit: quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Ergo factus est spes nostra qui dedit nobis spiritumsanctum, & ambulamus modo ad spem: non enim ambularemus nisi speraremus. Quid ait ipse apostolus? Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam Roma. 8.
expectamus. Et iterū: Spe enim salui facti sumus. Deduxisti me, quia factus es spes mea. *Turris fortitudinis à facie inimici.* Angitur cor meum, inquit, ista vanitas à finibus terræ, & laboro inter tentationes & scandala. Inuident pagani: quia victi sunt: insidiantur hæretici pallio velati nominis Christiani. Intus in ipsa Ecclesia vim patitur frumentum à palea. Inter hæc omnia cum angitur cor meum, clamabo à finibus terræ. Sed non me deserit ipse qui me exaltauit super petram, vt deducat Matth. 3.
me vsq; ad se: quia & si laboro, diabolo per tot loca & Psalm. 20.

G tempora & occasiones insidiante aduersus me, hic est mihi turris fortudinis: quò cum fugero, non solum vitabo tela inimici, sed etiam in illum quæ voluero securus ipse iaculabor. Ipse enim Christus est turris, ipse nobis factus est turris à facie inimici, qui est & petra super quam ædificata est ecclesia. (Matth. 16.) Caue ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim, nunquam te ad illam turrim diabolica iacula secutura sunt: ibi stabis munitus & fixus. Quomodo autem fugies ad turrim? Ne forte quisque in tentatione positus corporaliter quærat turrim istam, & cum eã non inuenerit, fatigetur ac deficiat in tentatione. Ante te est turris, recordare Christum, & intra in turrim. Quomodo recordaris Christum vt intres in turrim? Quicquid pateris, cogita quia prior passus est, & cogita quo fine passus est, vt moreretur & resurgeret. Talem & tu finem spera qualis in illo præcessit, & intrasti in turrim non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico, tunc ad te peruenit oppugnantis iaculum inimici. Tu potius in illum iaculare tela, quibus feriatur, quibus vincatur. Quæ sunt ista tela? Verba dei, fides tua, spes ipsa, tua bona opera. Non

H dico sic esto in ista turri, vt vaces ibi, & sufficiat tibi, ad te hostis tela quòd non perueniant: age ibi aliquid, non cessent manus. Opera bona tua gladij sunt interficientes inimicum. *Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula.* Videtis quia ille de quo diximus, est qui clamat, Quis nostrum est inquilinus vsque in secula? Paucis diebus hic viuimus, & transimus. Inquilini enim hic sumus, habitatores in cœlo erimus. Ibi es inquilinus, vnde auditurus es vocem domini dei tui: migra. Nam de domo illa æterna in cœlis nemo te iubebit migrare. Hic ergo inquilinus. Vnde etiam dicitur in alio

Psal. 38. Psalmo, Inquilinus ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Hic ergo inquilini sumus, ibi

Ioan. 14. dominus nobis mansiones dabit æternas. Multæ, inquit, mansiones sunt apud patrem meum. Mansiones illas non tanquam inquilinis dabit, sed tanquam ciui-

I bus in æternum mansuris. Hic tamen fratres quia non modico tempore futura erat Ecclesia in hac terra, sed hic erit Ecclesia vsque in finem seculi: ideo hic dixit, Inquilinus ero in tabernaculo tuo, vsque in secula. Sæuiat quantum libet inimicus, oppugnet me, insidias mihi præparet, scandalis crebrescat, & faciat angi cor meum, inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Non vincetur Ecclesia, non eradicabitur, nec cedet quibuslibet tentationibus: donec veniat huius seculi finis, & nos ab ista temporali æterna illa habitatio suscipiat, ad quam nos deducet qui factus est spes nostra. Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Si diu eris inquilinus, quasi hoc illi diceremus, laboraturus ergo es in terra inter tãtas tentationes: nam si paucorum dierum hic esset Ecclesia, cito finirentur tentatoris insidiæ. Bene paucorum dierum velles esse tentationes. Sed quomodo colligeret natos omnes nisi diu hic esset, nisi vsque in finem protenderetur? Noli inuidere cęteris pòst futuris, noli quia iam transisti, pôtem misericordiæ velle præcidere. Sit hic vsque in secula. Et quid de tentationibus quæ necesse est vt abundent,

Matth. 24. quanto magis veniunt scandala: Etenim ipse ait, Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Sed illa Ecclesia quæ clamat à finibus terræ, in his est de quibus sequitur dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed vnde perseuerabis? Quæ vires tuæ inter tanta scandala, inter tantas tentationes, inter tãtas pugnas? Quibus viribus vincis hostem, quem non vides? Nunquid tuis? Ergo quia K

vsque in secula erit inquilinus iste hic, quæ illi spes est vt duret? *Cooperiar in velamento alarum tuarum.* Ecce quare securi sumus inter tantas tentationes donec veniat finis seculi, & suscipiant nos secula æterna, quia cooperimur in velamento alarum ipsius. Aestus est seculi, sed magna vmbra est sub alis dei. Cooperiar in velamento alarum tuarum. *Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam.* Quam? A qua cœpit. Exaudi deus deprecationem meã, intẽde orationi meæ: A finibus terræ ad te clamaui. Hoc ad te clamaui à finibus terræ. Ideo cooperiar in velamento alarum tuarum, quia exaudisti deprecationem meam. Admonemur ergo fratres non cessare orando, quandiu tempus est tentationum.

Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Perseueremus ergo in timore nominis dei, æternus pater non nos fallit. Laborant filij vt suscipiant parentum suorum hæreditatem, quibus mortuis successuri sunt. Nos non laboramus accipere hæreditatem ab illo patre, cui non morienti succedamus, sed cum illo in ipsa hæreditate in æternum viuamus: Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. *Dies super dies regis adijcies annos eius.* Hic L

est ergo rex noster, cuius membra sumus. Rex Christus est, caput nostrũ, rex noster. Dedisti illi dies super dies, non solùm istos dies in isto tempore cum fine, sed dies super istos dies sine fine. Habitabo, inquit, in domo domini, in longitudinem dierum. (Psalm. 22.) Quare in longitudinem dierum? Quia modo est breuitas dierum. Omnia enim res quæ finem habet, breuis est: sed regis huius dies, super dies, vt non diebus solùm istis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo sancti in diebus illis qui non habent finem. Ibi dies vnus est, & multi dies sunt, qua multi sunt. Dixi iam in lõgitudinem dierum, quia vnus dies sic intelligitur. Filius meus es tu, ego hodie genui te. (Psal. 2.) Vnum diem dixit hodie, sed iste dies non ponitur in medio inter hesternum & crastinum, nec initium eius finis est hesterni, nec finis eius initium est crastini. Nam & anni dicti sunt, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. (Psalm. 102.) Quomodo anni, sic dies, sic dies vnus. Quicquid vis M

dicis de æternitate. Ideo quicquid vis dicis, quia quicquid dixeris, minus dicis. Sed ideo necesse est aliquid dicas, vt sit vnde cogites quod non potest dici. Dies super dies regis adijcies annos eius. *Vsque in diem generationis & generationis.* Generationis huius, & generationis futuræ. Generationis huius quæ comparatur lunæ, propter quod luna nascitur, crescit, perficitur, senescit & occidit. Sic sunt generationes istę mortales, & generatio qua regeneramur resurgendo, & permanebimus in æternum cum deo, quando iam non sicut luna, sed quomodo ait dominus, tunc iusti fulgebunt sicut sol (Matth. 13.) in regno patris sui. Luna enim figurate in scripturis pro mutabilitate huius mortalitatis ponitur. Ideo ad Hiericho descendebat ille ab Hierusalem qui incurrit in latrones, quia Hiericho ciuitas verbũ est Hebræum, (Luc. 10.) & interpretatur Latine luna. Descendebat ergo tanquam ab immortalitate ad mortalitatem, & merito in itinere vulneratus à latronibus & semiuiuus relictus est ille Adam, ex quo est totum genus humanum. Ergo dies super dies regis adijcies, annos eius vsque in diem generationis & generationis. Generationis mortalis accipio, cuius generationis alterius mentionem fecisti. Cuius? Audi: *Permanebit in æternum in conspectu dei.* Secundum quid, aut propter quid? *Misericordiam & veritatem eius quis requiret?* Dicit & alio loco, Vni- (Psal. 24.)

versæ viæ

A uersæ viæ domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Magnus sermo de veritate & misericordia, sed breuitatem promisimus. Breuiter accipite quid sit veritas & misericordia, quia non paruum est quod dictũ est, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Misericordia dicitur, quia non merita nostra attendit Deus, sed bonitatem suam, vt peccata nobis omnia dimitteret, & vitã æternam promitteret. Veritas autem, quia nõ fallit reddere quæ promisit. Agnoscamus hie eam, & nos faciamus: vt quomodo nobis Deus exhibuit misericordiam suam & veritatem suam: misericordiam, dimittendo peccata nostra: veritatem, exhibendo promissa sua: sic & nos faciamus hic misericordiam & veritatem: misericordiam, circa infirmos, circa egẽtes, circa inimicos etiam nostros: veritatem, non peccando, nec adiiciendo peccatum super peccatum: quoniam qui multum sibi pollicetur de misericordia dei, surrepit in animum ipsius vt faciat iniustum deum, & putet, quia si permanserit peccator, & noluerit recedere ab iniquitatibus suis, veniat ille & ibi cum positurus sit, vbi ponit seruos suos
B qui ei obtemperant. Et iustum hoc erit, vt ibi te ponat perseuerantem in peccatis, vbi positurus est illos qui recesserunt à peccatis? Sic vis iniustus esse, vt & deum facias iniustum? Quid vis ergo cõuertere deum ad voluntatẽ tuam? Tu conuertere ad voluntatem dei. Quis est ergo qui hoc facit, nisi ex illis paucis, de quibus dicitur, Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit? Meritò & hic misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? Quid est ei? Sufficeret, quis requiret. Quare addidit, ei, nisi quia multi requirunt misericordiam eius, & veritatẽ discere in libris eius? Et cum didicerint,
1 Cor. 9. sibi viuunt, non illi: sua quærunt, non quæ Iesu Christi.
Philip. 2. Prædicant misericordiam & veritatem, & non faciunt misericordiam & veritatem, sed prædicando illam, norunt illam. Non enim prædicarent illam, si non nouissent illam. Sed qui deum amat & Christum, in prædicando misericordiam & veritatem ipsius, ipse illam requiret ei, non sibi: id est, non vt ipse habeat ex hac prædicatione cõmoda temporalia, sed vt prosit membris ipsius, id est, fidelibus eius, cum veritate ministrando quod nouit: vt qui viuit, non iam sibi viuat, sed ei
C qui pro omnibus mortuus est. Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? *Sic psallam nomini tuo deus in seculum seculi, vt reddam vota mea de die in diem.* Si psallis nomini dei, ne psallas ad tempus. Vis in seculum seculi psallere: vis in æternum psallere? Redde ei vota tua de die in diem. Quid est, redde ei vota tua de die in diem? De die isto in diem illum, perseuera reddere vota in
Matth. 10. isto die, donec venias ad illum diem: hoc est, Qui per-
& 24. seuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

In psalmum sexagesimumprimum Enarratio.

DElectatio diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi verbi dei, adiuuante ipso qui dat
Psalm. 84. suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur. Video vos sine fastidio audire, & gaudeo palato cordis vestri, à quo id quod salubre est, non respuitur, sed cum auiditate percipitur, & vtiliter continetur. Loquamur ergo vobis & hodie quantum dominus donat de isto psalmo quem modo cantauimus. Titulus eius
1 Para. 25. est: *In finem pro Idithun psalmus ipsi Dauid.* Iam vobis insinuatum esse quid sit Idithun recolo. Ex interpretatione enim Hebrææ linguæ, vt ad nos peruenit, Latinè dicitur Idithun, transiliens eos. Transilit ergo iste qui cãtat quosdam, quos desuper despicit. Videamus quo- D
usque transilierit, & quos transilierit, & vbi quamuis quosdam transilierit positus sit. De quo spiritali quodam & securo loco intueatur ima, non ita respiciens vt cadat, sed vt moueat qui transiliuit pigros vt sequantur, & laudet locum quò transiliendo peruenit. Ita enim iste transiliens super aliquid est, vt sub aliquo sit: vnde prius nobis insinuare voluit, sub quo tutus sit, vt illud quod transiliuit, non sit superbiæ sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait: *Nõnne deo subiicietur anima mea?* Audierat enim, Qui se exaltat, humi- Matth. 23.
liabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo, quòd supra esset, tanquam minantibus ei ruinam inuidis qui eum transiluisse doluerant, respondit, Nõnne deo subiicietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quæritis laqueos? Insultatione deiicere me vultis, aut seductione decipere? Nunquid ita memini supra quod sum, vt oblitus sim sub quo sum? Nõnne deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub deo ero, non contra deum. Securus ergo transcendo cætera, quan- E
do ille me sub se tenet, qui est super omnia. Nõnne deo subiecta erit anima mea? *Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius.* Scio quis supra me sit, scio quis prætendat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmine sperem: non mouebor amplius. Agitis quidem vos, ait quibusdam transiliens eos ipsos quibus dicit, Agitis quidem vos vt mouear, sed non veniat mihi pes superbiæ. Ex hoc enim fit quod & in ipso Psal. 35.
psalmo sequitur, Nec manus peccatorum dimoueat me: cui consonat, Non mouebor amplius. Ad illud enim quod ibi dictum est, Nec manus peccatorum dimoueat me: respondet hic, non mouebor amplius. Ad illud autem quod ibi dictum est, Non veniat mihi pes superbiæ: respondet hic, Nõnne deo subiecta erit anima mea? Ergo de superiori loco munitus est & tutus, Psal. 89.
cui factus est dominus refugium, cui est ipse deus in locum munitum, respicit ad eos quos transiliuit, & despiciens eos loquitur tãquam de turri excelsa. nam & hoc dictum est de eo, Turris fortitudinis à facie inimici. Psal. 60.
Attendit ergo ad eos, & dicit, *Quousque apponitis super hominem?* Insultando, opprobria iaciendo, insidiãdo, per- F
sequendo, apponitis super hominem onera. Apponitis super hominem quantum potest ferre homo, sed vt ferat homo, sub illo est qui fecit hominem. Quoadusque apponitis super hominem? Si ad hominem attenditis, *Interficite omnes.* Ecce apponite, sæuite, interficite omnes. *Tanquam parieti inclinato & maceriæ impulsæ.* Instate, impellite, quasi deiecturi. Et vbi est, Non mouebor amplius? Sed quare non mouebor amplius? Quia ipse est deus salutaris meus, susceptor meus. Ergo homines potestis apponere hominem super hominem, nunquid super deum qui tuetur hominem? Interficite omnes. Quod tantum spatium corporis in vno homine, vbi possit interfici ab omnibus? Sed debemus intelligere personam nostram, personam Ecclesiæ nostræ, personam corporis Christi. Vnus enim homo cũ capite & corpore suo Iesus Christus saluator corporis & membrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & Genes. 2.
cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones ita- Ephes. 5.
que Christi non in solo Christo, imò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas ca-

G put & corpus, paſsiones Chriſti non niſi in Chriſto. Si
autē Chriſtum intelligas ſolum caput, paſsiones Chriſti
non niſi in ſolo Chriſto. Si enim paſsiones Chriſti in
ſolo Chriſto, imò in ſolo capite, vnde dicit quoddam
Coloſſ.1. membrum eius Paulus Apoſtolus, Vt ſuppleam quę de-
ſunt preſſurarū Chriſti in carne mea? Si ergo in mem-
bris Chriſti es quicumque homo, quiſquis hæc audis,
quiſquis hæc non audis, ſed tamen audis, ſi in mem-
bris Chriſti es, quicquid pateris ab eis qui non ſunt in
membris Chriſti, deerat paſsionibus Chriſti. Ideo ad-
ditur, quia deerat, menſuram implens, non ſuperfun-
dens. Tātum ergo pateris, quantum ex paſsionibus ſuis
infereodum erat vniuerſæ paſsioni Chriſti, qui paſſus
eſt in capite noſtro, & patitur in membris ſuis, id eſt, in
nobiſipſis ad commuoem hanc quaſi rempublicam.
Nam quiſque pro modulo noſtro exoluimus quod de-
bemus, & pro poſſe virium noſtrarum quaſi canonem
paſsionum inferimus, paratoria plenaria: paſsionum
omnium non erit finis, niſi cum ſeculum finitum fue-
rit. Quouſque apponitis ſuper hominem? Quicquid
Matth. 23. paſsi ſunt Prophetæ à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſan-
guinem Zachariæ, appoſitum eſt ſuper hominem, quia
H præceſſerunt aduentum incarnationis Chriſti, quædam
membra Chriſti: ſicut in naſcente quodam, nondum
quidem procedeote capite præceſsit manus, ſed tamen
capiti connectebarur & manus. Nolite ergo putare fra-
tres omnes iuſtos qui paſsi ſunt perſecutionem impio-
rum, etiam illos qui venerunt miſsi ante domini ad-
uentum prænunciare domini aduentum, non perti-
nuiſſe ad membra Chriſti. Abſit vt non pertineat ad
membra Chriſti, qui pertinet ad ciuitatem quæ regem
habet Chriſtum. Illa vna eſt Hieruſalem cœleſtis, ciui-
tas ſancta, hæc voa ciuitas, vnum habet regem. Rex hu-
Pſalm. 86. ius ciuitatis Chriſtus eſt: ipſe eoim dicit, Mater Sion, di-
cet homo: dicit ei marer, ſed homo. Mater enim Sion
dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit
eam altiſsimus. Ille ergo rex eius qui eam fundauit altiſ
ſimus, ipſe io ea homo factus eſt humillimus. Ipſe ergo
ante aduentum iocarnationis ſuæ præmiſit quædam
membra ſua, poſt quæ prænunciat ſe venturum. Venit
& ipſe connexus eis, refert ad ſimilitudinem naſcentis
illius, quia manus ante caput procedens, & cum capite
eſt, & ſub capite. De Chriſto enim dictum eſt, cum lau-
I daretur excellentia populi primi, & delerentur fracti
Roma.11. rami naturales, Quorum adoptio, inquit, & teſtameota
Roma.9. & legis conſtitutio, quorum patres ex quibus Chriſtus
ſecuodum carnem qui eſt ſuper omnia benedictus in
Pſalm. 86. ſecula deus Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem tan-
quam ex Sion, quia homo factus eſt in ea, quia Chriſtus
ſuper omnia deus benedictus in ſecula, quia ipſe fun-
dauit eam altiſsimus. Ex quibus Chriſtus ſecundū car-
nem filius Dauid, qui eſt ſuper omnia deus benedictus
in ſecula, dominus Dauid. Tota ergo illa ciuitas loqui-
Matth.23. tur à ſanguioe Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zacha-
riæ. Inde & deinceps à ſanguioe Ioānis, per ſanguinem
Apoſtolorū, per ſanguinrm martyrum, per ſanguinem
fideliū Chriſti, vna ciuitas loquitur, vnus homo dicit,
Quouſque appooitis ſuper hominem? Interficite om-
nes. Videamus ſi deletis, videamus ſi extinguitis, videa-
mus ſi tollitis de terra nomen eius, videamus ſi nō po-
Pſalm. 40. puli inania meditamini, diceotes, Quando morietur
& peribit nomen eius? Tanquam parieti inclinato, &
maceriæ impulſæ, incumbite, impellite. Audite ſupra,
Suſceptor meus non mouebor amplius, quia tanquam
cumulus arenæ impulſus ſum vt caderem, & dominus
ſuſcepit me. *Veruntamen honorem meum cogitauerunt repellere.* K
Victi dum interficiunt cedentes, ſanguine interfecto-
rum multiplicantes fideles, cedentes his etiam non va-
lentes occidere. Veruntamen honorem meum cogita-
uerunt repellere. Modo quia oon poteſt occidi Chri-
ſtianus, agitur vt exhonoretur Chriſtianus. Nunc eoim
bonore Chriſtianorum corda torquentur impiorum,
iam Ioſeph ille ſpiritalis poſt venditionem à fratribus, Geneſ.37.
poſt tranſlationem de patria ſua ad gentes tanquam in
Aegyptū, poſt humiliationem carceris, poſt factionem
falſæ teſtis, poſtquam factum eſt quod de illo dictum
eſt, Ferrum pertranſiuit animam eius: iam honorifica- Pſal.104.
tus eſt, iam oon eſt ſubditus fratribus veodeotibus, ſed
frumenta erogat eſurientibus. Victi eius humilitate & Gen.41.
caſtitate, incorruptione, tētationibus, paſsionibus: iam
eum honoratū vident, & honorē ipſius cogitant repel-
lere. In cogitationibus quippe eorū eſt illud, Peccator
videbit: neque enim noo videbit quādo non poteſt ci-
uitas abſcondi ſupra montem coostituta. Peccator er- Matth.6.
go videbit & iraſcetur, dentibus ſuis frēdet & tabeſcet. Pſal.111.
Latet in corde, & tegitur fronte venenum in ſæuienti-
bus & indignātibus. Propterea & hic cogitationi eorū
dicit, Honorem, ioquit, meum cogitaueruot repellere. L
Non enim audēt verbis proferre quod cogitant, Opte-
mus illis bona etiam ſi optant mala. Iudica illos deus, Pſal.5.
decidāt à cogitationibus ſuis. Quid enim illis melius,
quid vtilius, q̃ vt inde cadant vbi male ſtant, vt poſsint
ipſi correcti dicere, Statuiſti pedes meos ſupra petram? Pſal.39.
Veruntamen cogitauerunt honorem meum repelle-
re. Omnes contra voum, an vnus contra omnes? An
omnes contra omoes, an vnus contra vnum? Interim
cum dicit, Apponitis ſuper hominem, tanquam ſuper
vnum: & cum dicit, Interficite omnes, quaſi omnes cō-
tra vnum: ſed tamen & omnes contra omnes, quia &
Chriſtiani omnes, ſed in vno. Quid autem illi diuerſi
errores inimici Chriſti, omnes tantùm dicendi ſunt?
Nonne & vnus? Planè audeo & vnum dicere: quia vna
cioitas: & vna ciuitas, vous populus, & vnus populus, rex
& rex. Quid eſt, vna ciuitas & vna ciuitas? Babylonia
vna, Hieruſalem vna. Quibuſlibet aliis etiam myſticis
nominibus appelletur, vna tamen ciuitas & vna ciui-
tas: illa rege diabolo, iſta rege Chriſto. Intendo enim
Euāgelio quodā loco & mouet me, puto quòd & vos. Matth.22.
Poſteaquam inuitati ſunt multi ad nuptias boni & ma- M
li, & impletæ ſunt nuptiæ recumbentium: ſerui enim
miſsi (vt præceptū erat) inuitauerunt & bonos & malos.
Et ingreſſus eſt rex reſpicere recumbentes, & inuenit
hominem non habeotem veſtem nuptialem, & ait illi
(quod noſtis) Amice, quomodo huc veoiſti non habēs
veſtem nuptialem? Ait ille obmutuit. Et iuſsit ei ligari
manus & pedes, & proiici eum in tenebras exteriores.
Leuatus eſt de conuiuio, & miſſus eſt in pœnas, neſcio
quis homo in tam magna turba recumbētium. Sed ta-
men dominus volens oſtendere vnū illum hominem,
vnum corpus eſſe quod cōſtat ex multis, vbi iuſsit eum
proiici foras, & mitti in debitas pœnas: ſubiecit conti-
nuò, Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Quid eſt Matth.22.
hoc? Conuocaſti turbas, venit ingēs multitudo, annun-
ciaſti, locutus es, multiplicati ſunt ſuper numerum, im-
pletæ ſunt nuptiæ recumbētium, proiectus eſt inde ſo-
lus vnus, & dicis, Multi enim ſunt vocati, pauci verò e- Pſal.39.
lecti. Cur non potius omnes vocati, multi electi, vnus
proiectus? Si diceret, multi eoim ſunt vocati, & plures
electi, pauci verò reprobi, in paucis fortè veriſimilius
intelligeremus vnū illum. Nunc verò dicit quòd vous
inde

A inde proiectus est, & subdit, Multi enim sunt vocati,
pauci verò electi. Qui sunt electi, nisi qui remanserunt?
Proiecto vno, electi remanserunt. Quomodo proiecto
vno de multis pauci electi, nisi quia in illo vno multi?
Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem ter-
renam deo preferunt, omnes qui sua quærunt, non quæ
Philip.2. Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent quæ
dicitur Babylonia mystice, & habet regem diabolum.
Omnes autem qui ea quæ sursum sunt sapiunt, qui cœ-
lestia meditãtur, qui cum solicitudine in seculo viuunt,
ne deum offendant, qui cauent peccare, quos peccãtes
non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pij, bo-
ni, omnes ad vnam ciuitatem pertinent, quæ regem ha-
bet Christum. Illa enim in terra quasi maior est tempo-
re, non sublimitate, non honore. Ciuitas illa prior nata,
Genes.4. ciuitas ista posterior nata. Illa enim incepit à Cain, hæc
li.15. de ciui.dei.c.4. ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus agentia
ad singulas ciuitates pertinentia, aduersantur sibi vs-
que in finem seculi, donec fiat ex commistione separa-
tio, & alij ponantur ad dexteram, alij ad sinistram, dica-
Matth.25. túrque illis, Venite benedicti patris mei, percipite re-
B gnum quod vobis paratum est ab exordio mundi. Illis
autem, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo &
angelis eius. Christus enim hoc dicit, Venite benedicti
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est
ab initio mundi, Rex ciuitatis suæ, victor super om-
nia. Illis autem ad sinistram constitutis tanquam ciui-
tati iniquorum, Ite, inquit, in ignem æternum. Nunquid
separat ab eis regẽ? Non. Addidit enim, qui paratus est
diabolo & angelis eius. Intendite fratres, intendite ro-
go vos. Delectat enim me pauca adhuc loqui vobis de
Psal.86. ciuitate hac dulci. Gloriosissima enim de te dicta sunt,
Psal.136. ciuitas dei, &, Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliui-
scatur me dextera mea. Dulcis est enim vna patria, &
vera vna patria, sola patria: præter illam quicquid nobis
est, peregrinatio est. Dicã ergo quod agnoscatis, quod
approbetis, commemorabo quod nostis, non docebo
1.Corin.15. quod ignoratis. Non prius, inquit apostolus, quod spi-
li.1.de ciuitat.dei.c.1. rituale est, sed quod animale, postea quod spiritale. Ideo
ciuitas illa maior ætate, quia prior natus est Cain, &
Genes.4. postea Abel, sed in his maior seruiet minori. Illa maior
C ętate, ista maior dignitate. Quare illa maior ętate? Quia
1.Cor.15. nõ prius quod spiritale est, sed quod animale est. Qua-
Gen.25. re ista maior dignitate? Quia maior seruiet minori.
Gen.4. Aedificauit autem ciuitatem Cain, sicut legimus, ante-
li.15.de ciuitate dei. quam esset vlla ciuitas in primordio rerum humana-
rum, ædificauit ciuitatem Cain. Proculdubio intelligis
ca.8.& 9. iam natos fuisse multos homines ex illis duobus, & ex
his quos genuerant, vt posset esse aptus & congruus nu-
merus cui nomen ciuitatis imponeretur. Aedificauit
ergo ciuitatem Cain vbi non erat ciuitas. Aedificata est
& postea Hierusalem, regnum dei, ciuitas sancta, ciui-
tas dei, & posita in specie quadam vmbræ significantis
futura. Intelligite itaque magnum mysterium, & tene-
1.Cor.15. te quod prælocutus sum, non prius quod spiritale, sed
quod animale, postea spiritale. Ideo ergo Cain prior æ-
dificauit ciuitatem, & ibi ædificauit vbi nulla erat ciui-
tas. Vt verò ædificaretur Hierusalem, non ibi ædificata
est vbi non erat ciuitas, sed erat ciuitas primò quæ ap-
Iosue.18. pellabatur Hiebus, vnde Hiebusæi. Ea capta, deuicta,
2.Reg.5. subiecta, ædificata est noua ciuitas tanquam destructa
vetere, & appellata Hierusalem, visio pacis, ciuitas dei.
Vnusquisque ergo natus ex Adam, nõdum pertinet ad
Hierusalem. Portat enim secum traducem iniquitatis,
pœnámque peccati, deputatus morti, & pertinet quo-

dammodo ad veterem quandam ciuitatem. Sed si fu- D
turus est in populo dei, destruetur vetus, & ædificabitur
nouus. Ideo ergo Cain ciuitatem ædificauit vbi nõ erat
ciuitas. A mortalitate enim & à malitia quisque incipit
vt fiat bonus postea. Sicut enim per inobedientiã vnius *Roma.5.*
hominis, peccatores constituti sunt multi: ita per obe-
dientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Et *1.Cor.15.*
omnes in Adam morimur, & vnusquisque nostrum ab
Adam natus est. Transeat ad Hierusalem, destruetur
vetus, & ædificabitur nouus. Tanquam deuictis Hiebu-
sæis vt ædificetur Hierusalem, dicitur, Exuite vos vete-
rem hominem, & induite nouum. Iámque ædificatis in
Hierusalem, & gratiæ luce fulgẽtibus, dicitur, Fuistis ali- *Ephe.4.*
quando tenebræ, nunc autem lux in domino. Mala er-
go ciuitas ab initio vsque in finem currit, & bona ciui-
tas mutatione malorum conditur. Et sunt istæ duæ ci-
uitates permistæ interim, in fine separandæ, aduersus
se inuicem confligentes, vna pro iniquitate, altera pro
iustitia: vna pro vanitate, altera pro veritate. Et aliquan-
do ipsa commistio temporalis facit, vt quidam perti-
nentes ad ciuitatem Babyloniã, administrent res perti-
nentes ad Hierusalem. Et rursum quidam pertinentes E
ad Hierusalem, administrent res pertinentes ad Baby-
loniam. Difficile aliquid promisisse videor. Patientes
estote donec demonstrer exemplis. Omnia enim in
vetere populo, sicut scribit Apostolus, in figura contin- *1.Cor.10.*
gebant eis: scripta sunt autem ad correctionẽ nostram,
in quos finis seculi obuenit. Respicite ergo populum il-
lum primũ positum etiam ad significandum populum
posteriorem, & videte ibi quæ dico. Fuerunt reges ma-
gni in Hierusalem, notum est, numerantur, nominan-
tur. Omnes ergo iniqui ciues erant Babyloniæ, & admi-
nistrabant res Hierusalem: omnes in finem inde sepa-
randi, non nisi ad diabolum pertinent. Rursus inueni-
mus ciues de Hierusalem administrasse res quasdam
pertinentes ad Babyloniam. Nam tres illos pueros vi- *Daniel.2.*
ctus miraculo Nabuchodonosor regni sui administra-
tores fecit, & constituit eos super satrapas suos: & admi-
nistrabant res Babyloniæ, ciues de Hierusalem. Respi-
cite nunc impleri hoc & agi in Ecclesia & his tempo-
ribus. Omnes de quibus dictum est, Quæ dicunt, facite, *Matth.23.*
quæ autem faciunt facere nolite: ciues sunt Babyloniæ,
administrantes rempublicam ciuitatis Hierusalem.
Si enim nihil administrarent ciuitatis Hierusalem, vn- F
de est, Quæ dicunt facite? Vnde cathedram Moysi se-
dent? Rursus si ciues sunt ipsius Hierusalem qui regna-
bunt in æternum cum Christo: vnde, Quæ faciunt, fa- *Luca.13.*
cere nolite: nisi quia audituri sunt, Recedite à me om-
nes qui operamini iniquitatem? Notum est ergo vobis,
ciues malæ ciuitatis administrare quosdam actus bo-
næ ciuitatis. Videamus si & nunc ciues bonæ ciuitatis
administrẽt quosdam actus malæ ciuitatis. Terrena er-
go omnis respublica quandoque vtique peritura, cuius
regnum transitorium est cum veniet illud regnum de
quo oramus, Adueniat regnum tuum: & de quo præ- *Matth.6.*
dictum est, Et regni eius non erit finis: Terrena ergo *Luca.1.*
respublica habet ciues nostros administrantes res eius.
Quàm multi enim fideles, quàm multi boni & magi-
stratus sunt in ciuitatibus suis? & iudices sunt, & duces
sunt, & comites sunt, & reges sunt. Omnes iusti & boni,
non habentes in corde nisi gloriosissima quæ de te di- *Psalm.86.*
cta sunt ciuitas dei. Et quasi angariam faciunt in ciui-
tate transitoria, & illic à doctoribus ciuitatis sanctæ iu-
bentur seruare fidem præpositis suis, siue regi quasi præ-
cellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindi- *1.Petri.2.*

G ctiam malorum, laudem verò bonorũ: siue serui, vt do-
minis suis subditi sint, & Christiani paganis, & seruet
fidem melior deteriori ad tempus seruiturus in æternũ
Ephes. 6. dominaturus. Fiunt enim ista donec transeat iniqui-
Psal. 56. tas. Iubentur serui ferre dominos iniquos & difficiles:
ciues Babyloniæ iubentur tolerari à ciuibus Hierusa-
lem, & amplius obsequiorum exhibentibus, quàm si ci-
ues essent ex ipsa Babylonia: tanquam implentibus, Qui
Matth. 5. te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo.
Hãc totam ciuitatem dispersam, diffusam, permistam,
alloquitur his verbis, & dicit, Quousque apponitis su-
per hominem? Interficite omnes, & qui foris estis tan-
Matth. 3. quam spinæ in sepibus, aut tanquam ligna infructuosa
& 13. in syluis, quiq; intus estis tanquam zizania, vel tanquam
palea: omnes quotquot estis, separati, permisti, toleran-
di, separandi, interficite omnes, tanquam parieti incli-
nato & maceriæ depulsæ. Veruntamẽ honorem meum
cogitauerunt repellere. Non dixerunt, sed tamen cogi-
tauerunt. Cogitauerunt repellere honorem meum.
Psal. 34. *Cucurri in siti.* Retribuebant enim mala pro bonis. Illi
H interficiebant, illi repellebant, ego eos sitiebam. Illi ho-
norem meum cogitauerunt repellere, ego eos in cor-
pus meum sitiebam traiicere. Bibendo enim quid faci-
mus nisi humorẽ foris positum in membra mittimus,
& in corpus ducimus nostrum? Hoc fecit Moyses in il-
lo capite vituli. Caput vituli, magnum sacramentum.
Caput enim vituli, corpus erat impiorum, in similitudi-
ne vituli manducantis fœnum, & terrena quærentium:
Esaia. 40. quia omnis caro fœnum. Erat ergo, vt dixi, corpus im-
Exod. 32. piorum. Iratus Moyses in ignem misit, comminuit, in
aqua sparsit, bibendum populo dedit, & ira prophetæ
administratio facta est prophetiæ. Corpus enim illud
in ignem mittitur tribulationem, & verbo dei commi-
nuitur. Paulatim enim desistunt ab vnitate corporis e-
ius. Sicut enim vestimentum per tempus absumitur, ita
& vnusquisque qui fit Christianus, separatur ab illo po-
pulo, & quasi à massa comminuitur. Conspirati ode-
runt, comminuti credunt. Et quid iam euidẽtius, quàm
in corpus ciuitatis Hierusalem (cuius imago erat popu-
lus Israël) per baptismum traiiciendi erant homines?
Ideo in aqua sparsum est, vt in potum daretur. Hoc v-
sque in finem sitit iste, currit & sitit. Multos enim bibit,
I sed nunquam erit sine siti. Inde est enim, Sitio, mulier
Ioan. 4. da mihi bibere. Samaritana illa ad puteum sitientem
dominum sensit, & à sitiente satiata est. Sensit prior illa
Ioan. 19. sitientem, vt biberet ille credentem. Et in cruce positus,
Sitio dixit, quamuis illi non hoc dederint quod sitie-
bat. Ipsos enim ille sitiebat: at illi acetum dederunt,
Matth. 9. non vinum nouum, quo implentur vtres noui: sed vi-
Psalm. 54. num vetus, & malum vetus. Dicitur enim & vinum ve-
Iosue. 18. tus, veteres homines, de quibus dictum est, Non enim
2. Reg. 5. est illis commutatio, vt euersis Hiebusæis ædificaretur
Hierusalem. Sic & corpus capitis huius vsque in finem
ab initio cucurrit in siti. Et quasi ei diceretur, quid in si-
ti? quid tibi deest ô corpus Christi, ô Ecclesia Christi? In
tanto honore, in tanta sublimitate, in tanta celsitudine
etiam & in hoc seculo constituta, quid tibi deest? Im-
Psal. 71. pletur de te quod prædictum est, Adorabunt eum om-
nes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quid ergo
sitis? quid sitis? Tantis populis non satiaris? Quos popu-
los dicis? *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.*
Matth. 20. Multi vocati, pauci autem electi. Mulier fluxum san-
guinis patiens, vestis eius fimbriam tetigit, & sanata est.
Et cum miraretur dominus tangentem, quòd de se sen-
serat exisse virtutem, scilicet ad sanandam mulierem,

dixit, Quis me tetigit? Et admirati discipuli dicunt, K
Turbæ te comprimunt, & dicis, quis me tetigit? Et ille, Luc. 8.
Tetigit me aliquis, tanquam diceret, Vna me tetigit, tur-
bæ premunt. Qui solennitatibus Hierusalem implent
ecclesias, solennitatibus Babyloniæ implent theatra: &
tamen seruiunt, honorant, obsequuntur, non solum ipsi
qui portant sacramenta Christi, & oderunt præcepta
Christi: verum etiam illi qui nec sacramenta ipsa por-
tant, pagani licet sint, Iudæi licet sint, honorant, lau-
dant, pia dicant, sed ore suo benedicebant. Non atten-
do ad hos, nouit ille qui me instruxit, corde suo male-
dicebant. Ibi maledicebant, vbi honorem meum cogi-
tauerunt repellere. Quid tu ô Idithun corpus Christi,
transiliens eos? Quid tu inter hæc omnia? Quid tu? De-
ficies, non perseuerabis vsque in finem? Non audies,
Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit? Quo- Matth. 10.
niam quamuis abundat iniquitas, refrigescet charitas & 24.
multorum? Et vbi est quod transilisti eos? vbi est quòd Philip. 3.
conuersatio tua in cœlis est? Illi autem inhærent terre-
nis, tanquam terrigenæ sapiunt terram, & sunt terra, ser- Genes. 3.
pentis cibus. Quid tu inter hæc? Veruntamen quamuis
hæc faciant, quamuis hæc cogitent, quamuis impellant,
quamuis quasi inclinato instent, quamuis iam erectum L
sentiant, & honorem meum repellere cogitẽt, quamuis
ore suo benedicant, & corde suo maledicant, quamuis
insidientur vbi possunt, calumnientur vbi possunt,
Veruntamen deo subiicietur anima mea. Et quis tanta tole-
ret vel aperta bella, vel occultas insidias? Quis tanta
toleret inter apertos hostes, inter falsos fratres? Quis
tanta toleret? Nunquid homo? Et si homo, nunquid à
seipso homo? Non sic transiliui vt extollar & cadam,
Deo subiicietur anima mea. *Quoniam ab ipso est patientia
mea.* Quæ patientia mea inter tanta scandala, nisi quia
si id quod non videmus speramus, per patientiam ex- Roma. 8.
pectamus? Venit dolor meus, veniet & requies mea,
Venit tribulatio mea, veniet & purgatio mea. Nunquid
lucet aurum in fornace aurificis? In monili lucebit, in
ornamento lucebit: patiatur tamen fornacem, vt pur-
gatum à sordibus veniat ad lucem. Fornax ista, ibi pa-
lea, ibi aurum, ibi ignis, ad hanc flat aurifex. In fornace
ardet palea, & purgatur aurum. Illa in cineres vertitur,
à sordibus illud exuitur. Fornax mundus, palea iniqui,
aurum iusti, ignis tribulatio, aurifex deus. Quod vult M
ergo aurifex, facio: vbi me ponit artifex, tolero: iubeor
ergo tolerare, nouit ille purgare. Ardeat licet palea ad
incendendum me, & quasi consumendum me: illa in
cinerem vertitur, ego sordibus careo. Quare? Quia deo
subiicietur anima mea, quoniam ab ipso est patientia
mea. Quis est tibi iste à quo est patientia tua? *Quoniam
ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non emigrabo.*
Quoniam ipse est deus meus, ergo vocat me: & salutaris Roma. 8.
meus, ergo iustificat me: & susceptor meus, ergo glorifi-
cat me. Hic enim vocor & iustificor, ibi autem tecum
glorificor: & inde vbi glorificor, non emigrabo. Neque
enim in peregrinatione mea remanebo. Est hic vnde
emigrem, sed veniam vnde non emigrabo. Nam in- Psal. 38.
quilinus ego sum apud te in terra, sicut omnes patres
mei. Ergo ab inquilinatu migrabo, de domo cœlesti
non emigrabo. *In deo salutare meum, & gloria mea.* Saluus
ero in deo, gloriosus ero in deo: non enim tantum sal-
uus, sed & gloriosus. Saluus, quia iustus ex impio, ab illo Rom. 4.
iustificatus. Gloriosus autem, quia non solùm iustifi-
catus, sed etiam honorificatus. Etenim quos prædesti-
nauit, illos & vocauit. Vocans eos quid fecit? Hic quos
vocauit, ipsos & iustificauit: quos autẽ iustificauit, ipsos Rom. 8.
& glo-

A & glorificauit. Iustificatio ergo ad salutẽ pertinet, glorificatio ad honorem. Quia glorificatio ad honorẽ pertinet, disputare opus non est. Quia iustificatio pertinet ad salutem, quæramus aliquod documentum. Ecce occurrit ex Euangelio, Erant qui sibi videbantur iusti, & reprehendebant dominum, quòd admittebat ad cõuiuium peccatores, & cum publicanis & peccatoribus cõuescebatur. Talibus itaque superbientibus fortibus terræ valde eleuatis, multum de sua sanitate gloriantibus, quam putabant, non quam tenebant: quid respõdit dominus? Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Quos dicit sanos, quos dicit male habentes? Sequi- *Matth.9.* tur & dicit, Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiã. Appellauit ergo sanos iustos, non quia pharisæi hoc erant, sed quia hoc se esse arbitrabãtur, & ideo superbiebant, & medicum ægrotantibus inuidebant, & plus ægrotantes medicũ occidebant. Appellauit tamen sanos iustos, ægrotãtes peccatores. Vt ergo iustificarer, ait iste transiliens, ab ipso mihi est: & vt glorificarer, ab ipso mihi est. In deo salutare meum & gloria mea. Salutare meum, vt saluus sim: gloria mea, vt honoratus sim. Hoc tunc, modo quid? *Deus auxilij mei, & spes mea in deo.*

B Donec perueniam ad perfectam iustificationem & sa- *Roman.8.* lutem. Spe enim salui facti sumus. Spes autẽ quæ videtur, non est spes. Donec veniam ad illam glorificatio- *Matth.13.* nem vbi iusti fulgebunt in regno patris sui tãquam sol. Interim nunc inter tentationes, inter iniquitates, inter *Psal.61.* scandala, inter apertas oppugnationes & subdolas locutiones, inter eos qui ore suo benedicunt, & corde suo maledicunt, inter eos qui honorem meum cogitant repellere: quid hic? Deus auxilij mei, dat enim auxiliũ cer- *Ephes.6.* tantibus. Contra quos certãtibus? Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinẽ, sed aduersus principatus & potestates. Deus ergo auxilij mei, & spes mea in deo. Spes, quãdiu nondum est quod promissum est, & creditur quod nõdum videtur. Cum autem venerit, erit saluatio & glorificatio, non tamen dum illa differuntur, deserimur. Deus enim auxilij mei, & spes mea in deo. *Sperate in eo omne concilium plebis.* Imitamini Idithun, transilite inimicos vestros, repugnantes vobis, resistentes itineri vestro, odio vos habentes transilite.

C Sperate in eo omne concilium plebis. *Effundite coram illo corda vestra.* Nolite credere eis qui dicunt vobis, vbi *Psal.41.* est deus vester? factæ sunt, inquit, mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Sed quid ibi dicit? Hęc meditatus sum, & effudi super me animam meam. Commemoratus sum quod audio, vbi est deus tuus. Memoratus sum hæc, & effudi super me animam meam. Quærẽs deum meum, effudi super me animam meam: vt illum attingerẽ, non in me remansi. Ergo sperate in eo omne concilium ple- *Psal.54.* bis. Effundite coram illo corda vestra, deprecando, cõfitendo, sperando. Nolite corda vestra retinere intra corda vestra. Effundite coram illo corda vestra. Non perit quod effunditis. Ille enim susceptor meus. Si suscipit, quid times effundere? Iacta in domino curam tuam, & spera in eum. Effundite coram illo corda ve- *Roman.1.* stra. *Deus adiutor noster.* Quid timetis inter susurrones, detractores, deo odibiles? Vbi possunt palã oppugnantes, vbi non possunt occulte insidiantes, falsò laudantes, verè inimicantes. Inter hos quid timetis? Deus adiutor noster. an æmulantur deum? Nunquid fortiores illo sunt? Deus adiutor noster est, securi estote. Si deus *Roman.8.* pro nobis, quis contra nos? Effundite coram illo corda vestra, transilientes ad eum, leuantes animas vestras, Deus adiutor noster. Et iam constituti in loco munito, D in turri fortitudinis à facie inimici, miseramini eos quos timebatis. currere enim debetis in siti. Despicite ergo illos iam in loco illo constituti, & dicite, *Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum.* Filij hominum vsquequo graues corde? Filij hominum vani, filij *Psal.4.* hominum mendaces, filij hominũ vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Cum miseratione ista dicite, atque sapite. Si transiliuistis, si diligitis inimicos *Luc.6.* vestros, si destruere cupitis vt ædificetis, si eum amatis qui iudicat in gentibus & replet ruinas, ita his ista dicite, non odio habentes, non malum pro malo reddẽtes. *Roman.12.* Mendaces filij hominum. *In stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in vnum.* Certè multi sunt, ecce ille est vnus, vnus ille qui proiectus est de turba conuiuantium. Conspi- *Matth.22.* rant, omnes temporalia quærunt, quique carnales carnalia, & in futurum sperant quicunque sperant. Etsi de opinionum varietate in diuersum, de vanitate tamẽ in vnum sunt. Diuersi quidem errores & multiformes, & *Matth.12.* regnum aduersum se diuisum non stabit: sed similis in omnibus voluntas vana & mendax, pertinens ad vnum regem, cum quo in ignem æternum præcipitanda est. Ipsi de vanitate in vnũ. Et ad illos videte quia sitit, vi- E dete quia currit in siti. Conuertit ergo se ad illos, sitiens *Matth.25.* eos. *Nolite sperare super iniquitatem.* Nam spes mea in deo est, nolite sperare super iniquitatem. Vos qui non vultis accedere & transilire, nolite sperare super iniquitatem. Ego enim qui transiliui, spes mea in deo. Et nunquid iniquitas est apud deum? Nolite sperare super iniquita- *Roma.9.* tem. Hoc faciamus, illud faciamus, illud cogitemus, sic insidias componamus, de vanitate in vnum. Tu sitis: qui contra te ista cogitant, ab eis quos bibis produntur. Nolite sperare super iniquitatem. Vana est iniquitas, nihil est iniquitas, potẽs non est nisi iustitia. Occultari potest ad tempus veritas, vinci non potest. Florere potest ad tempus iniquitas, permanerẽ non potest. Nolite sperare super iniquitatem. *Et rapinam ne concupiscatis.* Non es diues, & rapere vis. Quid inuenis? Quid perdis? O lucra damnosa. Inuenis pecuniam, perdis iustitiam. In rapinam ne concupiscatis. Pauper sum, non habeo. ideo rapere vis? Quid rapias vides, à quo rapiaris non vides. Nescis circuire inimicum tãquam leonem rugientem, *1.Petr.5.* & quærentem quid rapiat? Præda illa quam vis rapere, F in muscipula est: tenes & teneris. In rapinã ergo ne cõcupiscas ò pauper, sed concupisce in deum qui præstat *1.Timot.6.* nobis omnia abundanter ad fruendũ. Pascet te qui fecit te. Si pascit latronem, non pascet innocẽtem? Pascet te qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & *Matth.5.* pluit super iustos & iniustos. Si pascit damnandos, non pascit liberandos? Ergo in rapinam noli concupiscere. Dictum est hoc pauperi, fortassis aliquid de necessitate rapturo. Diues procedat, Non habeo ego, inquit, necessitatem rapiendi, nihil mihi deest, abundant omnia: & tu audi. *Diuitiæ si fluant, † ne apponatis cor.* Ille non ha- *† aliàs affluãt. & sic deinceps.* bet, iste habet. Ille non quærat rapere quod non habet: iste non apponat cor in eo quod habet. Diuitiæ si fluãt, id est, si exundent tanquam de fonte currant, ne apponatis cor. Noli de te præsumere, noli ibi te figere: certe vel hoc time, diuitiæ si fluant. Non vides quia si ibi cor posueris, & tu flues? Diues es, & ecce iam non concupiscis adhuc habere, quia multa habes. Audi, Præcipe di- *1.Timot.6.* uitibus huius mundi, non superbe sapere. Et quid est, ne apponatis cor? Neque sperare in incerto diuitiarum. Ergo diuitiæ si fluant, ne apponatis cor: nec in diuitiis cõfidatis, non præsumatis, nec speretis, ne dicatur, Ecce

G homo qui non posuit deum adiutorem suum, sed spe-
Psal.51. rauit in multitudine diuitiarum suarum,& præualuit in
vanitate sua.Ergo vani filij hominũ, mendaces filij ho-
minum. Neque rapiatis,neq; si fluant diuitiæ,cor appo-
natis:non iam vanitatem diligatis,& mendacium quę-
Psal.30. ratis . Beatus enim cuius est dominus deus spes eius , &
non respexit in vanitates & insanias mendaces . Deci-
pere vultis, fraudem vultis facere , quid affertis vt deci-
piatis?stateras dolosas. Mendaces enim, inquit,filij ho-
minum in stateris,vt decipiant ipsi proferendo stateras
dolosas. Falso examine fallitis intuentes, nescitis alium
esse qui appendit,alium qui de põdere iudicat?Non vi-
† qui te & ipsum. det cui tu appendis,sed videt qui & teipsum†appendit.
Ergo non fraudem, non rapinam concupiscatis, nó in
his quæ habetis spem ponatis : monui , prædixi , ait iste
Idithũ.Quid sequitur? *Semel locutus est deus, duo hæc audiui, quoniam potestas dei est,& tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique secundum opera sua.* Dixit Idithun , sonuit de al-
to, quò transiliuit , audiuit ibi quiddam, & dixit nobis.
Sed aliquantum in hoc quod nobis dixit perturbor fra
tres , & donec vobiscum participem vel perturbatio-
H nem vel aliquam respirationem meã , intentos vos vo-
lo : etenim psalmum ad terminum duximus adiuuante
domino. Post hæc quæ dicturi sumus,nó restat aliquid
quod de hoc vlterius exponamus.Itaq; adnitimini me-
cum,vtrum possimus intelligere hoc : & si nõ potuero,
& intelligit aliquis vestrum quod ego nó possum , gau-
debo potius quàm inuidebo. Omnino inuestigare dif-
ficile est quemadmodum positum sit prius,Semel locu-
tus est deus:deinde cùm ille semel locutus est, ego duo
audiui. Si enim diceret , Semel locutus est deus,vnum
hoc audiui : videbatur partem quæstionis huius ampu-
tauisse,vt tantummodo quæreremus quid sit, semel lo-
cutus est deus.Nunc verò quęsituri sumus & quid sit,se-
mel locutus est deus : & quid sit , duo hæc audiui: cùm
semel ille locutus est . Semel locutus est deus. Quid di-
cis Idithun? Si tu loqueris qui transiliuisti eos,semel lo-
cutus est : ego scripturam aliam consulo , & dicit mi-
Hebr.1. hi , Multifarie multísque modis olim deus locutus est
patribus in prophetis.Quid est,Semel locutus est deus?
Nónne ille est deus , qui in primordio generis humani
Gen.3. locutus est ad Adam ? Nónne idem ipse locutus est ad
& 4. Cain,ad Noẽ,ad Abraham, ad Isaac, ad Iacob, ad pro-
I phetas omnes , & ad Moysen ? Vnus erat Moyses , &
quotiens ad eum locutus est deus ? Ecce etiam vni non
semel , sed sæpius locutus est deus . Deinde locutus est
Math.3. ad filium hic positum , Tu es filius meus dilectus . Lo-
cutus est deus apostolis , locutus est omnibus sanctis,
etiam si non voce sonante per nubem, in corde tamen
Psal.84. vbi ipse magister est . Vnde ille dicit , Audiam quid lo-
quatur in me dominus deus,quoniam loquetur pacem
in plebem suam. Quid est ergo,semel locutus est deus?
Multum transiliuerat iste vt perueniret illuc vbi semel
loquutus est deus . Ecce breuiter dixi charitati vestræ.
Hebr.1. Hic inter homines hominibus sæpe multis modis,
multis partibus per multiformem creaturam locutus
est deus. Apud se semel deus locutus est,quia vnum ver
bum genuit deus.Iste ergo Idithun transiliens eos, trã-
siliuerat acie mentis forti & valida & præfidenti , tran-
siliuerat terram , & quicquid in terra est , aërem, nubes
omnes,ex quibus locutus est deus multa & sæpe, & mul
tis : transiliuerat etiam omnes angelos acie fidei . Erat
enim iste transiliens non contentus terrenis , sed velut
aquila volans , prætereuectus omnem nebulam qua te-
Eccli.24. gitur omnis terra . Dicit enim sapientia , Et nebula texi
omnem terram. Peruenit ad aliquid liquidum,vniuer- K
sam transiliens creaturam, & quærens deum,effundens
se super animam suam,peruenit ad principium, & ver-
bum dei apud deum:& inuenit vnius patris vnum ver- *Ioan.1.*
bum,& vidit quia semel locutus est deus. Vidit verbum
per quod facta sunt omnia,& in quo simul sunt omnia,
non diuersa , non separata , non inæqualia . Non enim
deus quod per verbum faciebat,ipsa non nouerat.si au-
tem quod faciebat nouerat, in illo erat antequam fieret
quod fiebat . Si enim non in illo erat quod fiebat ante-
quã fiebat,vbi nouerat quod faciebat? Non enim potes
deum dicere ignorata fecisse. Sciuit vtiq; deus quod fe-
cit.Et vbi sciuit antequam faceret, si sciri nisi facta non
possunt? Sed à factis sciri nisi antè facta nõ possunt,à te
scilicet ab homine in imo facto , & in imo posito . An-
tequam autem fierent hæc omnia , sciebantur ab illo à
quo facta sunt, & quod sciuit fecit . Ergo in verbo illo
per quod fecit omnia , antequã fierent erant omnia , &
cũ facta sunt ibi sunt omnia: sed aliter hic, aliter ibi,ali-
ter in propria natura in qua facta sunt, aliter in arte per
quã facta sunt. Quis hoc explicet? Conari possumus,ite L
cum Idithun & videte : Iam ergo vt potuimus diximus
quomodo semel locutus est deus,videamus quomodo
duo hæc audiuit.Duo hæc audiuit,forte non est conse-
quens vt sola duo hæc audierit,sed duo hæc,inquit,au-
diui.Quædam duo quæ nobis opus est vt dicantur, an-
diuit.Audiuit fortè alia multa, sed non opus est ea dici
nobis.Ait enim & dominus,Multa habeo vobis dicere, *Ioan.16.*
sed non potestis illa portare modo.Quid est ergo,duo
hęc audiui?Hæc duo quę vobis dicturus sum,non à me
vobis dico,sed quæ audiui dico. Semel locut⁹ est deus,
vnum verbũ habet vnigenitũ deum . In illo verbo sunt
omnia, quia per verbum facta sunt omnia . Vnum ver-
bum habet , vbi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ
absconditi. Vnum verbum habet, semel locutus est de-
us.Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audiui, non ex
me loquor,non ex me dico,ad hoc pertinet, audiui.A-
micus autem sponsi stat & audit eum , vt verum loqua- *Ioan.3.*
tur.audit enim eum ne loquendo mendacium de suo *Coloss.2.*
loquatur,ne diceres,Quis es tu,qui mihi hoc dicis? Vn- *Ioan.12.*
de mihi hoc dicis ? Audiui hæc duo, & illa tibi loquor, *Ioan.8.*
quia audiui hæc duo , qui etiam cognoui quia semel
locutus est deus . Noli contemnere auditorem dicen- M
tem tibi quædam duo tibi necessaria , eum qui transili-
endo vniuersam creaturam peruenit ad verbum vni-
genitum dei,vbi sciret quia semel locutus est deus . Di-
cat ergo iam quædam duo , multum enim ad nos per-
tinent hæc duo , Quoniam potestas dei est , & tibi do-
mine misericordia.Ista sunt duo,potestas & misericor-
dia. Ista plane.intelligite potestatem dei,intelligite mi-
sericordiam dei . His duobus continentur propè om-
nes scripturæ, propter hæc duo prophetæ , propter hæc
duo patriarchæ , propter hæc lex , propter hæc ipse do-
minus noster Iesus Christus , propter hæc apostoli ,
propter hæc annunciatio omnis & celebratio verbi dei
in Ecclesia , propter hæc duo , propter potestatem dei
& misericordiam . Potestatem eius timete , misericor-
diam eius amate . Nec sic de misericordia eius præsu-
matis,vt potestatem cótemnatis: nec sic potestatem ti-
meatis,vt de misericordia desperetis . Apud illum po- *Psal.74.*
testas,apud illum misericordia: hunc humiliat,& hunc
exaltat: hunc humiliat potestate, illũ exaltat misericor-
dia: Sic enim deus volens ostẽdere iram, & demõstrare *Roma.9.*
potentiam suã,attulit in multa patiẽtia sua vasa iræ,quæ
perfecta sunt in perditionẽ.Audisti potestatẽ,quęre mi-
sericor-

A sericordiam. Vt notas, inquit, faceret dioitias soas in vasa misericordiæ. Pertinet ergo ad eius potestatem damnare ioiquos. Et quis illi dicit, quid fecisti? Tu enim
Roma.9. ô homo quis es qui respondeas deo? Time ergo & treme eius potestatem, sed spera eius misericordiam. Diabolo potestas quædam est, plerunque tamen vult nocere & nō potest, quia potestas ista sub potestate est. Nam si tantum posset nocere diabolus quātum vult, non aliquis iustorum remaneret, aut aliquis fidelium esset in terra. Ipse per vasa sua impellit quasi parietem inclinatum, sed tantum impellit, quantum accepit potestatem. Vt autem nō cadat paries, domious suscipiet: quoniam qui dat potestatem tentatori, ipse tentato præbet misericordiam. Ad mensurā enim permittitur tentare dia-
Psal.79. bolus. Et potabis nos, inquit, in lachrymis in mensura. Noli ergo timere, nisi permissum aliquid facere tentatorem. Habes enim misericordißimū saluatorem. Tantum permittitur ille tentare, quātum tibi prodest vt exercearis, vt proberis, vt qui te nesciebas, à teipso inueniaris. Nā vbi vel vnde nisi de hac dei potestate & mi-
B sericordia securi esse debemus? Secundum illam apo-
1.Cor.10. stolicam sententiam, Fidelis deus qui nō permittit vos tentari super id quod potestis. Ergo potestas dei est, nō
Roman.13. est enim potestas nisi à deo. Noli dicere, & quare dat tantam potestatem, & nō de potestate habet æquitatē? Qui dat potestatem, habet æquitatem. Tu inique murmurare potes, ille æquitatem perdere non potest. Nun-
Roman.9. quid iniquitas apud deum est? Absit. Hoc fige in corde, hoc de cogitatione tua non excutiat inimicus. Facere potest aliquid deus, vt tu nescias quare faciat: iniquè tamen facere non potest, apud quem non est iniquitas. Nam ecce repreheodis deum quasi de iniquitate. Ago tecum aliquid, attende paululū. Non reprehēderes iniquitatem, nisi videndo iustitiam. Reprehensor iniquitatis esse non potest, qui non cernit iustitiam, cui cōparatam reprehendat iniquitatem. Vnde enim scis quia hoc iniustom est, nisi scias quid sit iustū? Quid si enim iustum est & hoc quod dicis ioiustū? Absit, inquis, ioiustum est, & clamas quasi videntibus oculis, videns hoc iniustum esse vtiq; ex aliqua regula iustitiæ, cui comparans hoc quod vides prauum, & cernens nō conuenire rectitudini regulæ tuæ, reprehendis tanquā artifex dis-
C cernens iustum ab iniusto. Ergo quæro à te, iustum hoc esse vnde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iustū, quo viso reprebendis iniustum? Vnde illud nescio quid, quo aspergitur anima tua ex multis partibus io caligine constituta, nescio quid hoc quod coruscat mēti tuæ? Vnde hoc iustū? Itáne non habet fontē suū? A te tibi est quod iustum est, & tu tibi potes dare iustitiam? Nemo sibi dat quod oon habet. Ergo cum sis iniustus, esse nō potes iustus, nisi conuertendo te ad quandam iustitiam manentem, à qua si recedis, iniustus es: ad quā si accedis, iustus es. Te recedente non reficit, te accedente non crescit. Vbi est ergo ista iustitia? Quæres in terra? Absit. Non enim aurum aut lapides preciosos quæris, iustitiam quęrens. Quære in mari, quære io oubibus, quære in stellis, quære in angelis: inuenis in illis, sed & ipsi de fonte bibunt. Iustitia enim angelorū in omoibus est, sed ab vno
Psal.35. capitur. Respice ergo, transcende, vade illuc vbi semel locutus est deus, & ibi inuenies fontem iustitiæ, vbi est fons vitæ, quoniam apud te est fons vitæ. Si enim tu de rore exiguo iudicare vis quod iustum est, & quod iniu-
Roman.9. stum est, nunquid iniquitas apud deum, vnde ad te manat tanquam de fonte iustitia, ioquantum iustum sapis, cùm ex multis partibus inique desipias? Habet ergo fon-

tem iustitiæ deus. Noli ibi quærere iniquitatem vbi lux D
sioe vmbra est. Sed planè te potest latere causa. Si latet te causa, respice ignorantiam tuam. Vide qui sis, attēde hæc duo, quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia. Fortiora te ne quæsieris, & altiora te ne scru- Eccli.3.
tatus fueris: sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita semper. Quia ad hæc quæ tibi præcipit deus, pertineot ista duo, quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia. Noli timere inimicum. Tantum facit quātum acceperit potestatem. Eum time, qui habet summā potestatem. Eum time, qui quantum vult tantum facit, & qui iniustè nihil facit, & quicquid fecerit, iustum est. Putam° iniustū esse nescio quid: & ex hoc quia fecit deus, crede iustum esse. Ergo, ioquis, si quis hominē occidat ionocentem, iustè facit, an iniquè? Iniquè sanè. Quare hoc permittit deus? Vide prius ne illud debeas, Frange Esa.58.
esurienti panem tuum, & egenū sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum. Hoc enim iustitia est, hoc enim tibi præcepit domious. Lauamini, Esaiæ.1.
mundi estote, auferte nequitias à cordibus vestris, atque à conspectu oculorum meorum. Discite bonū facere, E
iudicate pupillo & viduæ, & venite & disputemus, dicit dominus. Disputare vis antequam facias vnde dignus sis disputare, quare hoc permisit deus? Cōsilium dei tibi dicere ô homo nō possum. Illud tamē dico, quia & inique fecit homo qoi occidit innocentem, & oon fieret nisi permiserit deus. Et quanuis ille iniquè fecerit, non tamē hoc iniquè permisit deus. Lateat causa in isto nescio quo de quo moueris, cuius innocētia te permouet. Possem enim tibi cito respondere, non occideretur nisi nocēs esset, sed tu eū innocētē putas. Posse̅ tibi hoc cito dicere. Non enim tu scrutareris cor eius, discuteres facta eius, examinares cogitationes eius, vt posis mihi dicere, iniuste occisus est. Possem ergo facile respoodere: sed opponitur mihi quidā iustus sine cōtrouersia, iustus sine dubitatione, iustus qui non habebat peccatū, occisus à peccatorib°, traditus à peccatore, ipse Christus de- Psal.68.
us noster, de quo nō possumus dicere quòd habuit aliquam iniquitatē, quia ea quæ nō rapuit exoluebat, obiicitur mihi. Et quid dicam de Christo? Tecum ago, inquis, & ego tecum. De illo proponis quæstionem, de illo soluo quæstiooem. Ibi enim consilium dei nouimus, quod non nisi ipso reuelante nossemus: vt cum tu inue- F
neris consilium dei, qui permisit innocentē filiū occidi ab iniustis, & tale consiliū quale tibi placeat, & quale tibi si iustus es displicere non posit, credas quia & in aliis cōsilio id agat deus, sed latet te. Eia fratres op° erat sanguine iusti ad delendū chirographum peccatorū, opus Colos.2.
erat exemplo patientiæ, exemplo humilitatis, opus erat signo crucis ad diabolum & eius angelos debellandos, opus nobis erat paßione domini nostri. Nam paßione domini redemptus est orbis. Quanta bona egit paßio domini? Et tamen paßio huius iusti nō esset, nisi dominū iniqui occidissent. Quid ergo? Bonū boc quod nobis præstitum est de dominica paßione, imputandū est iniquis interfectoribus Christi? Absit. Illi voluerūt, deus permisit. Illi nocentes essent, etiam si tantummodo voluissent. Deus autem non permisisset oisi iustum esset. Voluerunt occidere, Pone quia non potuerunt, Iniqui essent, homicidæ essent, quis dubitaret? Domioos enim Psal.10.
interrogat iustum & impium, & in cogitationibus impij interrogatio erit. Discutit deus quid quisque voluerit, non quid potuerit. Ergo si voluisseot & non potuissent, & non occidissent, iniqui illi remaoerent, tibi Christi paßio non præstaretur. Voluit ergo facere

G impius vt damnaretur, permissus est vt tibi præstaretur.
Quod voluit, imputatur iniquitati impij. quod permis-
sum est, imputatur potestati dei. Ille ergo inique voluit,
deus iuste permisit. Itaq; fratres mei & Iudas malignus
traditor Christi, & persecutores Christi, maligni om-
nes, impij omnes, iniqui omnes, damnandi omnes, &
Roman.8. tamen pater proprio filio suo nō pepercit, sed pro no-
bis omnibus tradidit illum. Dispone si potes, distingue
Psal.65. si potes, redde deo vota tua, quæ distinxerunt labia tua.
Vide quid tibi fecerit iniquus, quid iustus. Iste voluit,
iste permisit. Ille iniustè voluit, iste iustè permisit. Volū-
tas iniusta damnetur, permissio iusta glorificetur. Quid
enim mali accidit Christo, quia mortuus est Christus?
Et illi mali sunt qui mala facere voluerunt, & nihil mali
passus est cui fecerunt. Occisa est caro mortalis interfi-
ciens mortem morte, præbens patientiæ documentum,
præmittens resurrectionis exemplum. Quanta bona fa-
cta sunt iusti, de malo iniusti? Hoc est magnū dei, quia
& bonum quod facis ipse tibi dedit, & de malo tuo ip-
se bene facit. Noli ergo mirari, permittit deus, & iudi-
cio permittit: permittit, & mensura numero pondere
H permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantùm ad
Roman.9. eum pertine. In ipso spem pone, ipse sit adiutor tuus, sa-
Psal.60. lutare tuum. In illo sit locus munitus, turris fortitudi-
1.Cor.10. nis. Refugium tuum ipse est, & nō te sinit tentari supra
quàm potes ferre, sed faciet cum tentatione etiam exi-
tum vt possis sustinere: vt quòd te sinit pati tentationē,
potestas eius sit: quòd nō sinit vltra in te fieri quàm po-
tes ferre, misericordia eius sit: quoniam potestas dei est,
& tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique
secundum opera eius.

Post tractatum, cum mathematicus in populo monstratur.

ILla ecclesiæ sitis, etiam istum quem videtis bi-
bere vult. Simul etiam & noueritis quàm mul
ti in commistione Christianorum ore suo be-
Psal.51. nedicant, & corde suo maledicāt, iste ex Chri
stiano & fideli pœnitens redit, & territus potestate do-
mini, conuertitur ad misericordiam domini. Seductus
enim ab inimico cū esset fidelis, diu mathematicus fuit,
seductus seducēs, deceptus decipiēs, illexit, fefellit, mul-
ta mendacia locutus est contra deum, qui dedit homi-
nibus potestatem faciendi quod bonum est, & non fa-
ciēdi quod malum est. Iste dicebat quia adulterium nō
I faciebat volūtas propria, sed Venus: & homicidium nō
faciebat voluntas propria, sed Mars: & iustum non fa-
ciebat deus, sed Iouis: & alia multa sacrilega nō parua.
Quàm multis eum putatis Christianis nummos abstu-
lisse? Quàm multi ab illo emerunt mendacium quibus
Psal.4. dicebamus, Filij hominum vsquequo graues corde, vt
quid diligitis vanitatem, & quæritis mēdacium? Modo
sicut de illo credendum est, horruit mendaciū, & mul-
torum hominum interitū: se aliquando à diabolo sen-
sit illectū, conuertitur ad deum pœnitens. Putamus fra-
tres de magno timore cordis accidisse. Quid enim di-
cturi sumus? Nūquid si ex pagano cōuerteretur mathe-
maticus, magnum quidem esset gaudiū, sed tamen pos-
set videri, quia sic conuersus est, clericatum quærere in
ecclesia. Pœnitens est, non quærit nisi solam misericor-
diam. Commendandus est ergo & oculis & cordibus
vestris. Eum quē videtis, cordibus amate, oculis custo-
dite. Videte illum, scitote illum, & quacunq; ille trāsie-
rit, fratribus cæteris qui modo hic non sunt, ostendite
illum, & ista diligentia misericordia est, ne ille seductor
retrahat cor & oppugnet. Custodite vos, non vos lateat
cōuersatio eius, via eius, vt testimonio vestro nobis con K
firmetur vere illum ad dominum esse cōuersum. Non
enim silebit fama de vita eius, quādo sic vobis & viden-
dus & miserandus offertur. Nostis in Actibus Aposto- Acto.19.
lorum esse scriptū, quia multi perditi, id est taliū artium
homines, & doctrinarum nefariarū seductores, omnes
codices suos ad apostolos attulerunt, & incensi sunt li-
bri tam multi, vt pertineret ad scriptorē æstimationem
eorum facere, & summam precij conscribere. Hoc vti-
que propter gloriam dei, ne tales etiam perditi despera-
rentur ab illo qui nouit quærere quod perierat. Perierat Luc.19.
ergo iste: nunc quæsitus, inuentus, adductus est: portat
secum codices incendēdos, per quos fuerat incenden-
dus, vt illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.
Sciatis eum tamē fratres olim pulsare ad Ecclesiam an-
te pascha. Ante pascha enim cœpit petere de Ecclesia
Christi medicinam, sed quia talis est, in qua exercitatus
erat, quæ suspecta esset de mēdacio atque fallacia, dila-
tus est ne tentaret, & aliquando tamen admissus est, ne
periculosius tentaretur. Orate pro illo Christum, pror-
sus hodiernam precē pro illo fundite domino deo no-
stro: Scimus enim & certi sumus quia oratio vestra de-
let omnes impietates eius. Dominus vobiscum. L

In psalmum sexagesimumsecundum enarratio.

PRopter eos qui fortè rudes sunt adhuc ad nomen
Christi, quia vndique colligit qui pro omnibus de-
dit sanguinem suum, dicendum est paucis quod &
illi libenter audiant qui nouerunt, & discant qui non
nouerunt. Psalmi isti quos cantamus, antequam domi-
nus noster Iesus Christus natus esset ex virgine Maria, Luc.1.
spiritu dei dictante dicti & conscripti sunt. Fuit enim
Dauid rex in Iudæorum gente, quæ gens vna colebat
deum verum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia
quæ in ipsis sunt, siue quæ videntur, siue quę non viden-
tur. Cæteræ autem gentes aut idola colebāt, quæ mani-
bus suis fecerant, aut creaturam dei, non ipsum creato-
rem, id est, aut solem, aut lunam, aut stellas, aut mare, aut
montes, aut arbores. Hęc enim omnia deus fecit, & lau-
dari se vult in illis, non illa coli pro se. Ergo in ipsa gen-
te Iudæorum Dauid rex fuit, de cuius semine natus est Roman.1.
dominus noster Iesus Christus ex Maria virgine: quia
de illa ducebat genus virgo Maria, quę peperit Christū:
& dicti sunt isti psalmi, & prophetabatur in eis Chri- M
stus venturus post multos annos: & dicebatur ab illis
prophetis qui fuerunt antequam dominus noster Iesus
Christus de Maria virgine nasceretur, quicquid futurū
erat temporibus nostris: quod modo legimus & vide-
mus, & multum gaudemus, quia spes nostra prædicta
est à sanctis, qui illud non videbant impletum, sed in
spiritu futurū videbant. Et nos modo legimus & audi-
mus à lectoribus, disputamus illa, & quomodo sunt in
scripturis, sic ea videmus impleri per totū orbem terra-
rum. Quis inde non gaudeat? Quis non & ea quæ non-
dum venerunt ventura speret, propter illa quæ iam tan-
ta impleta sunt? Modo enim fratres videtis, quia totus
mūdus, tota terra, omnes gētes, omnes regiones currūt
ad nomen Christi, & credunt in Christum. Certe vide-
tis hoc: quomodo vbique euertantur vanitates paga-
norum, videtis hoc, manifestum est vobis. Nunquid
& hoc de libro vobis legimus, & non ante oculos ve-
stros fit? Hoc ergo totum quod videtis ante oculos ve-
stros fieri, scriptum est ante immensa volumina anno-
rum per istos quos modo legimus, quando iam ista im-
pleri videmus. Sed quoniā scripta sunt & alia quæ non-
dum venerūt, id est, quia dominus noster Iesus Christus
venturus

A venturus est vt iudicet, qui primo venit vt iudicaretur:
venit enim primò humilis, postea venturus est excel-
sus: venit vt ostenderet exemplum patiētiæ, postea ven-
turus est vt pro meritis iudicet omnes, siue bonos siue
malos: quia ergo nondū venit hoc quod speramus, ven-
Acto.1. turum Christum iudicem viuorum & mortuorum, de-
bemus illud credere modicum quod restat. Venturum
esse credamus, quando videmus tanta quæ tunc futura
erant, modo cōpleri. Stultus est enim qui non vult cre-
dere pauca quæ restant, cùm videat tam multa impleta
esse, quæ tunc non erant quādo prædicebātur. Psalmus
ergo iste dicitur ex persona domini nostri Iesu Christi
Luc.2. & capitis & membrorum. Ille enim vnus qui natus est
& 23. de Maria, & passus est, & sepultus est, & resurrexit, & a-
Marc.16. scendit in cœlum, & modo ad dexteram patris sedet &
Roma.8. interpellat pro nobis, caput nostrū est. Si ille caput est,
nos membra sumus: tota ecclesia eius quæ vbiq; diffusa
est, corpus ipsius est, cuius est ipse caput. Nō solū autem
fideles qui modo sunt, sed & qui fuerūt ante nos, & qui
post nos futuri sunt vsq; in finem seculi, omnes ad cor-
Coloss.1. pus eius pertinēt, cuius corporis ipse caput est qui ascen
B dit in cœlum. Quia ergo iam nouimus caput & corpus,
ille est caput, nos corpus. Quando audimus vocē ipsius,
& ex capite debemus audire, & ex corpore: quia quic-
quid passus est in illo, & nos passi sumus: quia & nos qđ
patimur, in nobis & ipse patitur. Quomodo si aliquid
patiatur caput, nūquid potest dicere manus, quia nō pa
1.Cor.12. titur? Aut si aliquid patitur manus, nūquid potest caput
dicere, quia non patitur? Aut si aliquid patitur pes, nun-
quid potest caput dicere, quia non patitur? Quādo ali-
quid patitur vnū membrū nostrū, omnia mēbra currūt
vt subueniāt mēbro quod patitur. Si ergo ille cùm pas-
Math.26. sus est, nos in illo passi sumus, & ille iam ascēdit in cœ-
Acto.1. lum & sedet ad dexterā patris, quicquid patitur eccle-
sia ipsius in tribulationibus huius seculi, in tētationibus,
in necessitatibus, in angustiis, quibus illā oportet erudi-
ri, vt igne tanquam aurum purgetur, ipse patitur. Proba-
mus hoc, quia nos in illo passi sumus, dicente apostolo,
Coloss.2. Si autē mortui estis cū Christo, quid adhuc velut viuē-
Roma.6. tes de hoc mūdo decernitis? Itē dicit, Quia vet⁹ homo
noster simul crucifixus est cū illo, vt euacuetur corpus
C peccati. Si ergo in illo mortui sumus, in illo etiam re-
Colos.3. surreximus. Dixit enim ipse apostolus, Si autem resur-
rexistis cū Christo, quæ sursum sunt sapite, quæ sursum
sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Si
ergo in illo mortui sum⁹, & in illo resurreximus, & ipse
in nobis moritur, & in nobis resurgit, ipse est enim vni-
tas capitis & corporis: non immeritò vox ipsius etiam
nostra est, vox nostra etiam ipsius est. Audiamus er-
go psalmum, & in eo Christū loquentem intelligamus.
Titulum habet iste psalmus, *Ipsi Dauid cum esset in deser-
to Idumææ.* Per Idumææ nomen intelligitur seculum
1.Reg.22. istud. Idumæa enim gens erat quædam errantium ho-
minum, vbi idola colebantur. Non in bono ponitur
Idumæa ista. Si non in bono ponitur, intelligēdum est
istam vitā, vbi patimur tantos labores, & vbi tantis ne-
cessitatibus subditi sumus, Idumeæ nomine significari.
Et hoc est desertum vbi multum sititur, & audituri estis
vocem modo sitientis in deserto. Si autem cognosca-
mus nos sitientes, cognoscemus nos & bibentes, quia
qui sitit in isto seculo, in futuro seculo satiabitur, dicen-
Math.5. te domino, Beati qui esuriūt & sitiūt iustitiam, quia ipsi
saturabūtur. Ergo in hoc seculo nō debem⁹ quasi ama-
re saginam. Hic sitiēdum est, alibi saginabimur. Modo
autem vt nō deficiamus in isto deserto, aspergit nobis

rorem verbi sui, & nō nos dimittet prorsus arescere, vt D
nō sit de nobis repetitio, sed vt sic sitiamus vt bibamus.
Vt autem bibamus, aliqua gratia eius aspergimur: tamē
sitimus. Et quid dicit anima nostra deo? *Deus deus meus,
ad te de luce vigilo.* Quid est vigilare? Vtique non dormi-
re. Quid est dormire? Est somnus animæ, est somnus
corporis. Somnum corporis omnes debemus habere:
quia si nō habeatur somnus corporis, deficit homo, de-
ficit ipsum corpus. Nō enim potest diu sustinere corpus
nostrū fragile animam vigilantē & intētam in actioni-
bus. Si diu fuerit intēta anima in actionibus, corpus fra
gile & terrenum non illā capit, nō illam sustinet perpe-
tuò agentē, & deficit, & succūbit. Ideo deus donauit so
mnum corpori, quo reparantur mēbra corporis, vt pos-
sint vigilantē animam sustinere. Illud autē cauere debe-
mus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est so-
mnus animæ, bonus somn⁹ corporis, quo reparatur va-
letudo corporis. Somnus autē animæ, est obliuisci deū
suum. Quæcunq; anima oblita fuerit deum suum, dor-
miuit. Ideo dicit apostolus quibusdā oblitis deū suum,
& tanquā in somno agentibus deliramēta culturæ ido-
lorum. Sic sunt enim qui colūt idola, quomodo qui vi- E
dent in somnis vana. Si autem euigilet anima ipsorum,
intelligit à quo facta est, & nō colit quod ipsa fecit. Di-
cit ergo quibusdā apostolus, Surge qui dormis, & exur-
ge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nūquid corpo-
re dormientē excitabat apostolus? Sed excitabat animā
dormientem, quando ad hoc eam excitabat vt illumi-
naretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit
iste, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Non enim vi-
gilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno ex-
citaret. Illuminat enim animas Christus, & facit eas vi-
gilare. Si autē lumen suum detrahat, obdormiunt. Ideo
enim illi dicitur in alio psalmo, Illumina oculos meos, Psal.12.
ne vnquam obdormiam in morte. Aut si ab illo auersi
obdormiunt, præsens est illis lumen, & non possunt vi-
dere, quia dormiūt. Quomodo & corpore qui dormit
inter diem, iam ortus est sol, iam dies calet, & ille tan-
quam in nocte est, quia non vigilat vt videat iam ortum
diem: sic quibusdam iam præsente Christo, iam prædi-
cata veritate, inest adhuc somn⁹ animæ illius. Ergo vos Ephes.5.
si vigiletis, dicite quotidie, Surge qui dormis & exurge F
à mortuis, & illuminabit te Christus. Vita enim vestra
& mores vestri vigilare debent in Christo, vt sentiant
alij pagani dormiētes, & ad somnū vigiliarū vestrarum
excitentur, & ipsi excutiant somnū, & incipiāt in Chri-
sto vobiscum dicere, Deus deus meus ad te de luce vi-
gilo. *Sitiuit tibi anima mea.* Ecce illud desertum Idu-
mææ. Videte quomodo hic sitit, sed videte quid hic bo
num est: sitiuit tibi. Sūt enim qui sitiūt, sed nō deo. Om-
nis qui sibi vult aliquid præstari, in ardore est desiderij.
Ipsum desiderium sitis est animæ. Et videte quanta de-
sideria sint in cordibus hominū. Alius desiderat argen-
tum, alius desiderat possessiones, alius desiderat hære-
ditates, alius amplā pecuniam, alius multa pecora, alius
domum magnā, alius vxorē, alius honores, alius filios.
Videtis desideria ista, quomodo ardēt in cordibus ho-
minū. Ardent omnes homines desiderio, & vix inueni-
tur qui dicat, Sitiuit tibi anima mea. Sitiūt enim homi-
nes seculo, & non se intelligūt in deserto esse Idumææ,
vbi debet sitire anima ipsorū deo. Dicamus ergo nos,
Sitiuit tibi anima mea. Omnes dicamus, quia in cōcor-
dia Christi omnes vna anima sum⁹, ipsa anima sitiat in
Idumæa. Sitiuit tibi, inquit, anima mea, *Quàm multiplici-
ter tibi & caro mea.* Parū est quia sitiuit anima mea, sitiuit

G & caro mea. Porrò si anima sitit deo, quomodo & caro sitit deo? Quando enim caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontē sapientiæ sitit. De ipso fonte inebriantur animæ nostræ, sicut dicit alius psalmus, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est iustitia. Non ea satiabimur, nō ea implebimur, nisi cum fuerit finita vita ista, & venerimus ad illud quod promisit deus. Promisit enim deus æqualitatem angelorū, & modo angeli non sitiunt quomodo nos, nō esuriunt quomodo nos, sed habent saginam veritatis lucis immortalis sapientiæ. Ideo beati sunt: & de tanta beatitudine, quia in illa sunt ciuitate Hierusalem cœlesti, vnde nos modo peregrinamur, attendunt nos peregrinos, & miserantur nos, & iussu domini auxiliātur nobis, vt ad illam patriam communem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte dominico veritatis & æternitatis aliquando saturemur. Modo ergo sitiat anima nostra, vnde & caro nostra sitit, & hoc multipliciter. Multipliciter tibi, inquit, sitit & caro mea, quia & carni nostræ promittitur resurrectio. Quomodo animæ nostræ promittitur beatitudo, sic & carni nostræ promittitur re-
H surrectio. Resurrectio carnis talis nobis promittitur. Audite & discite & tenete quæ sit spes Christianorum. Quare sumus Christiani? Nō enim ad hoc sumus Christiani, vt terrenam nobis felicitatem petamus, quā plerunque habent & latrones & sceleratī. Ad aliam felicitatem nos sumus Christiani, quam tunc accipiemus cum vita ista huius seculi tota transierit. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio, & talis resurrectio carnis nobis promittitur, vt caro quidem ista quam modo portamus, resurgat in finem. Nec incredibile vobis videatur. Si enim deus fecit nos qui non eramus, magnum illi est reparare qui eramus? Ergo hoc vobis incredibile non videatur, quia quasi putrescere mortuos videtis, & ire in cineres & in puluerem. An si incendatur aliquis mortuus, aut si canes dilanient eum, putatis quia inde non erit resurrecturus? Omnia quæ discerpūtur, & in fauillas quasdam putrescunt, integra deo sunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primò venerunt, quando facti sumus: non illa videmus, sed tamen deus vnde scit producet illa, quia & antequam essemus,
I vnde sciebat nos produxit. Talis ergo resurrectio carnis nobis promittitur, vt quanuis ipsa sit caro quā modo portamus quæ resurrectura est, tamen non habeat corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptione fragilitatis, si non manducemus, deficimus, & esurimus. Si non bibamus, deficimus & sitimus. Si diu vigilemus, deficimus & dormimus. Si diu dormiamus, deficimus, ideo vigilamus. Si diu manducemus & bibamus, quanuis propter refectionem manducemus & bibamus, ipsa diuturna refectio defectio est. Si diu stemus fatigamur, ideo sedemus: & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videte quia nullus est carnis nostræ status, quoniā infantia auolat in pueritiam: & quæris infantiam, & non est infantia, quia iam pro infantia pueritia est. Iterum & ipsa migrat in adolescentiam. Quæris pueritiam & non inuenis. Adolescens fit iuuenis: quæris adolescentem, & non est. Iuuenis fit senex: quæris iuuenem, & non inuenis. Et senex moritur, quæris senem, & non inuenis. Non stat ergo ætas nostra, vbiq; fatigatio est, vbiq; lassitudo, vbiq; corruptio. Attendentes qualem nobis spem resurrectionis promittat deus, in istis omnibus multiplicibus defectionibus nostris sitimus illam incorruptionē, & sic caro nostra multipliciter sitit deo. In ista Idumæa, in isto deserto, quàm multipliciter laborat, tā multipliciter sitit: K quàm multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit illam infatigabilē incorruptionē: quanquam fratres mei bono Christiano & fideli etiam in hoc seculo caro deo sitit: quia si opus est carni pane, si opus est aqua, si opus est vino, si opus est nūmo, si opus est iumēto carni huic, à deo petere debet, nō à dæmoniis & idolis, & nescio quibus potestatibus huius seculi. Sunt enim qui quādo famem patiuntur in isto seculo, dimittunt deū, & rogāt Mercurium, aut rogant Iouem vt det illis, aut quem dicunt cœlestē Pana, aut aliqua dæmonia similia: nō deo sitit caro ipsorum. Qui autem deo sitiunt, vndique debent sitire & anima & carne: quia & animæ deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carni deus dat quæ necessaria sunt, quia deus fecit & animam & carnem. Propter carnem tuam rogas dæmonia, nunquid animam tuam deus fecit, & carnem tuam dæmonia fecerunt? Qui fecit animam, ipse fecit & carnem. Qui fecit ambas res, ipse pascit ambas res. Vtrunque nostrum deo sitiat, & ex labore multiplici simpliciter satietur. Vbi autem sitit anima nostra, & multipliciter caro no- L stra? Non cuicunque sed tibi domine, id est, deo nostro sitit. Vbi sitit? *In terra deserta & sine via & sine aqua.* Seculum istud diximus, ipsa est Idumæa, hoc est desertum Idumææ, vnde titulum psalmus accepit. In terra deserta. Parum est deserta, vbi nullus hominum habitat, insuper & sine via & sine aqua. Vtinam vel viam haberet ipsum desertum: vtinam illuc homo incurrens, vel nosset quā inde exiret. Non videt hominem ad solatium, non videt viam qua careat deserto. Ergo vbi diuertit? Vtinam esset vel aqua vnde reficeretur qui inde non potest exire. Malum desertum, horribile & timendum, & tamen deus misertus est nostri, & fecit nobis viam in deserto, ipsum dominum nostrū Iesum Christum, & fecit nobis consolationem in deserto, mittendo ad nos prædicatores verbi sui, & dedit nobis aquam in deserto, implens spiritu sancto prædicatores suos, vt fieret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Ecce habemus hic omnia, sed nō sunt de deserto. Ergo proprietatem deserti prius commendauit psalmus, vt & tu cum audisses in quo malo esses, si quas hic habere posses consolationes vel sociorum, vel viæ, vel aquæ, non M tribueres deserto, sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. *Sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam.* Primò sitiuit anima mea, & caro mea multipliciter tibi in deserto, & in terra sine via & sine aqua, & sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam, & gloriam tuam. Nisi quis primò sitiat in isto deserto, id est malo in quo est, nunquam perueniet ad bonum quod est deus. Apparui autem tibi, inquit, in sancto. Nam in sancto est magna consolatio. Apparui tibi quid est? Vt videres me, & ideo vidisti me vt viderem te. Apparui tibi vt viderem. Non dixit apparui tibi vt videres: sed dixit, apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Vnde & apostolus, Nune autem, inquit, cognoscentes deum, imò cogniti à deo. Prius enim apparuistis deo, vt posset vobis apparere deus. Vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Reuera in isto deserto, id est, in ista eremo, si tanquam ab eremo exigat homo quod sibi salutis est, nunquam videbit potentiam domini & gloriam domini, sed remanebit siti moriturus, nec viam inueniet nec consolationem, nec aquam per quam duret in eremo. Cùm autem erexerit se ad deum, vt dicat illi ex

Psal. 35. Matth. 22. Ioan. 14. Ioan. 4. Galat. 4.

A illi ex medullis omnibus, Sitiuit tibi anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea: ne fortè vel necessaria carnis ab aliis petat, & non à deo, aut non desideret illã resurrectionẽ carnis, quam nobis promittit deus: cùm ergo se erexerit, habebit non paruas consolationes. Ecce fratres quomodo caro nostra quandiu mortalis est, quãdiu fragilis est, ante illam resurrectionem habet solatia ista quibus viuimus, panem, aquam, fructus, vinũ, oleum. Ista omnia solatia & subsidia si nos deserãt, vtique durare non possumus, quamuis nondum receperit caro ista sanitatem illam perfectam, vbi nullam patietur angustiam, nullam indigentiam. sic & anima nostra cùm hic est in ista carne inter tẽtationes, & pericula seculi huius: adhuc est infirma. Habet etiam ipsa solatia verbi, solatia orationis, solatia disputatiõis. Sic sunt ista animæ nostræ, quomodo illa carnis nostræ. Cùm autem resurrexerit caro nostra, vt iam istis nõ indigeamus, habebit locum quẽdam & statum incorruptionis suæ. sic & anima nostra habebit cibum suum ipsum verbũ dei, per quod facta sunt omnia. Tamen gratias deo qui modo in hac eremo nõ nos deserit, siue dãdo nobis quod necessarium est carni, siue dãdo nobis quod animæ ne- *Ioan.5.*
B cessarium est, & quando nos aliquibus necessitatibus erudit, vult vt amplius illum diligamus. Ne fortè per saginam corrũpamur & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquãdo quæ necessaria sunt, & atterit nos, vt sciamus quia pater & dominus est, non solũ blandiens, sed & flagellãs. Præparat enim nos cuidã hæreditati incorruptibili & magnæ. Si vnam cuppam, aut vnam cellam tuam, aut si quid habes in domo tua cogitas dimittere filio tuo, & ne perdat illud, erudis eum, & flagellis eũ ad disciplinã corrigis, ne perdat nihil tuum, quod & ipse hoc dimissurus est, sicut & tu: nõ vis vt nos erudiat pater noster in flagellis etiam necessitatũ aut tribulationum, qui nobis talem hæreditatem daturus est, & quæ trãsire nõ possit? Hæreditatẽ enim nobis dabit seipsum deus, vt ipsum possideamus, & ab ipso possideamur in æternũ. Ergo in sancto appareamus deo, vt appareat nobis. Appareamus illi in sancto desiderio, vt appareat nobis in potentia & gloria filij dei. Multis enim nõ apparuit: sint in sancto, vt appareat & illis. Nam multi putant illũ tantũmodo hominẽ fuisse, quia prædicatur natus ex homine, crucifixus & mortuus, ambulasse in terra, mandu-
C casse & bibisse, & cætera egisse quæ sunt humana, & putant illũ talẽ fuisse, quales sunt cæteri homines. Audistis autẽ modo cùm euangeliũ legeretur, quomodo cõmẽdauit maiestatẽ suam, Ego & pater vnum sumus. Ecce quanta maiestas & quanta æqualitas patris, descẽdit ad carnẽ propter infirmitatẽ nostrã. Ecce quantum dilecti sumus, antequã deum diligeremus. Si antequã deũ diligeremus, tantũ ab illo dilecti sumus, vt æqualẽ sibi filiũ suum hominẽ faceret propter nos, quid nobis seruauit iam diligẽtibus se? Ergo multi nescio quid minimũ putant apparuisse in terra filiũ dei: quia nõ sunt in sancto, non eis apparet potẽtia ipsius & gloria ipsius: id est, quia nondum sanctificatũ habent cor, vnde intelligãt eminentiã virtutis illius, & gratias agant deo: quia propter ipsos tantus quò venit, ad quam natiuitatem, ad quam passionẽ, non possunt videre gloriã ipsius, & potentiam ipsius. *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Multæ sunt vitæ humanæ, sed deus vnam vitam promittit, & non illam dat nobis quasi propter merita nostra, sed propter misericordiã suã. Quid enim boni egimus, vt illud mereremur? Aut quæ bona facta nostra præcesserũt, vt deus nobis gratiã suam daret? Nunquid inuenit *Ioan.19.*

iustitias quas coronaret, & non delicta quæ donaret? D Vtique delicta quæ donauit si punire vellet, non esset iniustum. Quid enim tam iustũ quàm vt puniatur peccator? Cùm iustum sit vt puniatur peccator, pertinuit ad misericordiam ipsius non punire peccatorem, sed iustificare, & de peccatore facere iustum, & de impio facere pium. Ergo misericordia ipsius melior super vitas. Quas vitas? Quas sibi homines elegerunt. Alius elegit sibi vitam negociandi, alius vitam rusticandi, alius vitam fœnerandi, alius vitam militandi, alius illam, alius illam. Diuersæ sunt vitæ, sed melior est misericordia tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis, quàm quòd eligunt peruersi. Vnam vitam donas, quæ præponatur omnibus nostris quascunque in mundo eligere potuerimus. Quoniam melior est misericordia tua super vitas. *Labia mea laudabunt te.* Non te laudarent labia mea, nisi me præcederet misericordia tua. Dono tuo te laudo, per misericordiam tuam te laudo. Non enim ego possem laudare deum, nisi mihi donaret laudare se posse. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te. *Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.* Sic bene- *Roma.4.*
E dicam te in vita mea. Iam in vita mea quam mihi donasti, non in illa quam ego elegi secundum mundum cum cæteris inter multas vitas, sed quam dedisti mihi per misericordiam tuam vt te laudarem, Sic benedicam te in vita mea. Quid est sic? Vt misericordiæ tuæ tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis meis. Et in nomine tuo leuabo manus meas. Leua ergo manus in oratione, Leuauit pro nobis dominus deus noster manus in cruce, & extensæ sunt manus eius pro nobis. Ideo extensæ sunt manus eius in cruce, vt manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus, & obtulit pro nobis sacrificium deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt omnia peccata nostra. Leuemus & nos manus nostras ad deum in prece, & nõ confundentur manus nostræ leuatæ ad deum, si exerceantur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est vt leuatis manibus oremus ad deum? Apostolus enim dicit, Leuantes puras manus sine ira & disceptatione: vt cùm leuas manus tuas ad deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istæ *Matth.27.* *1.Timot.2.*
F leuantur vt impetres quod vis, ipsas manus cogitans in bonis operibus exerce, ne erubescant leuari ad deum. In nomine tuo leuabo manus meas. Istæ preces nostræ sunt in hac Idumæa, in hoc deserto, in terra sine aqua & sine via, vbi nobis Christus est via, sed non via de hac terra. In nomine tuo leuabo manus meas. Et quid dicã cum leuo manus meas in nomine tuo? Quid petam? Eia fratres, quando leuatis manus, quærite quid petatis. Ab omnipotente enim petitis. Aliquid magnum petite, non qualia petunt qui nondum crediderunt. Videtis qualia dentur & impiis. Petiturus es à deo tuo pecuniam, nunquid nõ donat eam & sceleratis qui in illum non credunt? Quid ergo pro magno petiturus es quod donat & malis? Sed non tibi displiceat, quia quæ donat & malis, tam friuola sunt, vt hæc & malis donari digna sint, ne tibi quasi magna videantur, quæ possunt donari & malis. Dei quidem sunt & oĩa dona terranea, sed videte, quia quæ donat & malis, nõ pro magno habenda sunt. Est aliud quod nobis seruat. Cogitemus autem quæ donat & malis, & hinc intelligamus quid seruet bonis. Quæ donat malis, videte. Donat illis lucem istam, videte quia vident illam boni & mali. Pluuiam quæ de-

G ſcendit ſuper terram, & hinc quanta bona naſcuntur,
Math.5. & malis inde præſtatur & bonis, dicente Euãgelio, Qui
ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit in
per iuſtos & iniuſtos. Dona ergo iſta quæ naſcuntur
vel de pluuia, vel de ſole, à domino quidem noſtro pe-
tere debemus, cùm ſint neceſſaria, ſed nõ iſta ſola, quia
iſta dantur bonis & malis. Quid ergo debemus petere
quando leuamus manus? Quia quomodo potuit, dixit
illud pſalmus. Quid eſt quod dixi, quomodo potuit?
Quomodo potuit os humanum auribus humanis.
quia per ora humana iſta dicta ſunt, & per quaſdam ſi-
militudines dicta ſunt, quomodo capere poſſent om-
nes infirmi, omnes paruuli. Quid dixit? Quid petiuit? In
nomine, inquit, tuo leuabo manus meas. Quid acce-
pturus? *Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea.*
Putatis aliqua pinguedine repleatur anima mea? Puta-
tis aliquam pinguedinem carnis deſideraſſe animam
iſtam fratres mei? Non enim hoc pro magno deſiderat
vt pingues arietes, vt pingues porci illi mactarentur, vt
veniret ad aliquam coquinam, vbi inueniret obſonia
pinguia vnde ſaturaretur. Si hoc crediderimus, digni
ſumus qui iſta audiamus. Ergo aliquid ſpiritale debe-
H mus intelligere. Habet quandam pinguedinem anima
noſtra. Eſt quædã ſaturitas pinguis ſapientiæ. Sapientia
enim iſta animæ qui carent, marceſcunt, & omnino ita
exiles fiunt, vt in bonis omnibus operibus cito deficiãt.
Quare cito deficiũt in omnibus bonis operibus? Quia
non habent pinguedinem ſaturitatis ſuę. Audi Apoſto-
lum dicentem de pingui anima, præcipientem vt quiſ-
2.Cor.9. que bene operetur. Quid ait? Hilarem datorem diligit
deus. Pinguis anima vnde eſſet pinguis, niſi à domino
ſaturaretur? Et tamen quãtumlibet hic ſit pinguis, quid
erit in illo futuro ſeculo quo nos paſcit deus interim in
hac peregrinatione? Quid erimus tũc? Nec dici poteſt,
Et fortaſſe ipſam ſaturitatem optamus hic quando le-
uamus manus noſtras, vbi pinguedine ſic ſaturabimur,
vt omnino omnis indigentia noſtra intereat, vt nihil
deſideremus, quia totũ præſto nobis erit, quicquid hic
deſideramus, quicquid hic pro magno amamus. Iam
patres noſtri mortui ſunt, deus autem viuit. Non hic po
I tuimus ſemper habere patres, ibi autem ſemper habebi-
mus viuum vnum patrem. Habentes patriam noſtram,
quæcunque terrenę ſunt, ſemper ibi eſſe non poſſumus,
& neceſſe eſt vt alij naſcantur, & ad hoc naſcantur filij
ciuium illorum, vt excludant inde parentes ſuos. Ad
hoc enim naſcitur puer, vt dicat maiori, Quid hic agis?
Neceſſe eſt vt qui ſuccedunt & qui naſcuntur, excludãt
eos qui ſe præceſſerunt. Ibi omnes pariter viuemus, non
ibi erit ſucceſſor, quia null⁹ deceſſor. Qualis illa patria?
Sed diuitias hic amas, ipſe deus tibi erit diuitiæ tuæ. Sed
amas fontẽ bonum: quid præclarius illa ſapientia? quid
lucidius? Quicquid hic poteſt amari, pro omnibus tibi
erit qui fecit omnia. Tanquam adipe & pinguedine re-
pleatur anima mea. *Et labia exultationis laudabunt no-
men tuum.* In hac eremo, in nomine tuo leuabo manus
meas. Impleatur anima mea tanquam adipe & pingue-
dine, & labia exultationis laudabunt nomẽ tuum. Mo-
do enim oratio quandiu ſitis: cum ſitis tranſierit, tran-
ſit oratio, & ſuccedet laudatio. Et labia exultationis lau-
dabunt nomen tuum. *Si memoratus ſum tui ſuper ſtratum
meum, in diluculis meditabar in te, quia factus es adiutor meus.*
Stratum ſuum, quietem ſuam dixit. Quando aliquis
quietus eſt, memor ſit dei: quando aliquis quietus eſt, nõ
per quietẽ diſſoluatur, & obliuiſcatur deum. Si memor
eſt dei quãdo quietus eſt, in actionibus ſuis in deũ me-
ditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis ho- K
mo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit?
Si memor fui tui in ſtrato meo, & in diluculis medi-
tabor in te. Si ergo non fui memor in ſtrato meo, nec
in diluculo meditabor in te. Qui quando ocioſus eſt
non cogitat deum, in actionibus ſuis cogitare deum
poteſt? Qui autem memor eius eſt quando quietus eſt,
in ipſo meditatur cùm agit, ne in actionibus ſuis defi-
ciat. Ideo quid adiecit? Et in diluculis meditabor in
te, quia factus es adiutor meus. Etenim niſi deus adiu-
uet bona opera noſtra, impleri à nobis non poſſunt. Et
digna debemus operari: id eſt, tanquam in luce, quan-
do Chriſto demonſtrante operamur. Quicunque ope-
ratur mala, in nocte operatur, non in diluculo, apo-
ſtolo dicente, Qui inebriantur, nocte inebriantur: & 1.Theſſ.5.
qui dormiunt, nocte dormiunt: Nos qui diei ſumus,
ſobrij ſimus. Hortatur nos vt ſecundum diem ambule-
mus honeſtè. Sicut in die, inquit, honeſtè ambulemus. Roman.13.
Et iterũ, Vos, inquit, filij lucis eſtis, & filij diei, non eſtis
noctis neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis, & filij
tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Vſqueadeò 1.Theſſ.5.
filij noctis ſunt, vt timeant videri qui operantur. Et
quæ publicè operantur mala, ideo publicè operantur, L
quia multi illa operantur. Quæ pauci operantur, in ab-
ſcondito operantur. Qui autem talia publicè operan-
tur, ſunt quidẽ in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Ne-
mo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto ope-
ratur. Sed qui ocioſus memor eſt Chriſti, in ipſo me-
ditatur in omnibus actionibus ſuis, & eſt illi adiutor in
bono opere, ne per infirmitatem ſuam deficiat. Si me-
moratus ſum tui ſuper ſtratum meum, in diluculis me-
ditabor in te, quia factus es adiutor meus. *Et in vela-
mento pennarum tuarum exultabo.* Hilareſco in bonis ope-
ribus, quia ſuper me eſt velamen pennarum tuarum. Si
me nõ protegas, quia pullus ſum, miluus me rapiet. Di-
cit enim quodam loco ipſe dominus noſter ad Hie-
ruſalem quandam ciuitatem illã vbi crucifixus eſt, Hie-
ruſalem, inquit, Hieruſalem, quotiens volui filios tuos Matth.23.
congregare tanquam gallina pullos ſuos, & noluiſti.
Paruuli ſumus, ergo protegat nos deus ſub vmbraculo
alarum ſuarum. Quid cum maiores facti fuerimus? Bo- M
num eſt nobis vt & tunc protegat nos, vt ſub illo maio-
re ſemper nos pulli ſimus. Semper enim ille maior eſt
quantumcũque creuerimus. Nemo dicat, protegat me
cum paruulus ſum: quaſi aliquãdo ad tantam magnitu-
dinẽ poſsit peruenire, quæ ſibi ſufficiat. Sine protectio-
ne dei nihil es. ſemper ab illo protegi velimus. Tunc
ſemper in illo magni eſſe poterimus, ſi ſemper ſub illo
paruuli ſimus. Et in velamento pennarum tuarum exul-
tabo. *Agglutinata eſt anima mea poſt te.* Videte deſiderã-
tem, videte ſitientem, videte quomodo hæret deo. Na-
ſcatur in vobis iſte affectus. Si iam germinat, complua-
tur & creſcat, perueniat ad tale robur, vt & vos dicatis
ex toto corde, Agglutinata eſt anima mea poſt te. Vbi
eſt ipſum glutẽ? Ipſum gluten charitas eſt. Charitatẽ ha-
be, quo glutine agglutinetur anima tua poſt deũ. Non
cum deo, ſed poſt deum, vt ille præcedat, tu ſequaris.
Qui enim voluerit deum antecedere, conſilio ſuo vult
viuere, & non vult ſequi præcepta dei. Propterea & Pe-
trus repulſus eſt, quando voluit conſilium dare Chriſto
paſſuro pro nobis. Adhuc enim infirmus erat Petrus, &
quanta vtilitas eſſet generis humani in ſanguine Chri-
ſti, non nouerat. Dominus autem qui venerat redime-
re nos, & dare precium pro nobis ſanguinẽ ſuum, cœ-
pit prædicare paſsionẽ ſuam. Expauit Petrus quaſi mo-
riturum

A riturum dominum, quem volebat hic semper viuere
quomodo illum videbat, quia carnalibus oculis dedi-
rus, carnali affectu circa dominum tenebatur: & ait illi,
Math.16. Absit à te domine. propitius esto tibi. Et dominus, Re-
di post me satana, noo enim sapis quæ dei sunt, sed quæ
sunt hominum. Quare quæ sunt hominum? Quia ante-
cedere me vis. Redi post me, vt sequaris me: vt iam se-
quens Christum diceret, Agglutinata est anima mea
post te. Meritò annectit, *Me suscepit dextera tua.* Agglu-
tinata est post te anima mea, me suscepit dextera tua.
Dixit hoc Christus in nobis, id est, in homine quem ge-
stabat pro nobis, quem offerebat pro oobis. Dixit hoc,
dicit hoc & ecclesia in Christo, dicit in capite suo, quia
& ipsa passa est hic persecutiones magnas, & singillatim
etiam modo patitur. Quis enim pertinens ad Chri-
stum, non variis tentationibus agitatur, & quotidie a-
git cum illo diabolus & angeli eius, vt peruertatur qua-
libet cupiditate, qualibet suggestione, aut promissione
lucri, vel terrore damni, vel promissione vitæ, vel terro-
re mortis, aut alicuius potentis inimicitus, aut alicuius
potētis amicitiis? Omnibus modis instat diabolus quē-
admodum deiiciat, Et in persecutionibus viuimus, &
habemus perpetuos inimicos, diabolū & angelos eius,
B sed nō timeamus. Sic sunt diabolus & angeli eius quasi
Math.23. milui. Sub illius gallinæ alis simus, & non nos potest
contingere. Gallina enim quæ nos protegit, fortis est.
Infirma est propter nos, sed fortis est in se dominus no
ster Iesus Christus, ipsa sapientia dei. Ergo dicit hoc &
ecclesia, Agglutinata est anima mea post te, me suscepit
dextera tua. *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.*
Quid mihi fecerunt qui quæsierunt animā meam per-
dere? Vtinam quærerent animam meam vt crederent
mecum, sed quæsierunt animam meam vt perderent
me. Quid facturi? Non enim rapturi erant gluten quo
Rom.8. adhæsit anima mea post te. Quis enim nos separabit à
charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecu-
tio, an fames, an nuditas, an gladius? Dextera tua susce-
pit me. Ergo propter illud gluten, & propter potentis-
simam dexteram tuam, io vanum quæsierunt animam
meam. Quotquot persecuti sunt vel persequi cupiunt
ecclesiam, potest de his hoc intelligi, maxime hoc ta-
meo accipiamus de Iudæis, qui quęsierunt animā Chri-
sti perdere. Et in ipso capite nostro quod crucifixerūt,
& io discipulis eius quos postea persecuti sunt. Quæsie-
C runt animam meam. *Introibunt in inferiora terræ.* Terram
perdere noluerunt, vt crucifigerent Christum, in infe-
riora terræ ierunt. Quæ sunt inferiora terræ? Terrenæ
cupiditates. Melius est carne ambulare super terram,
quàm cupiditate ire sub terram. Omnis enim qui con-
tra salutem suā cupit terrena, sub terra est: quia terram
sibi præposuit, terram super se posuit, & se subter fecit.
Illi ergo timentes terram perdere, quid dixerūt de do-
mino Iesu Christo, cum viderent multas turbas ire post
Ioan.11. illum, quia mirabilia faciebat? Si illum dimiserimus
viuum, venient Romani, & tollent nobis & locum &
gentem. Timuerunt perdere terram, & ierunt sub ter-
ram, accidit eis & quod timuerunt. Nam ideo volue-
runt Christum occidere, ne terram perderent, & ideo
terram perdiderunt, quia Christum occiderunt. Occi-
so enim Christo, quia dixerat illis ipse dominus, Aufe-
Math.21. retur à vobis regnum, & tradetur genti facienti iustitiā,
secutæ sunt illos magnæ calamitates persecutionum.
Vicerunt illos imperatores Romani, & reges gentium.
Exclusi sunt de ipso loco vbi crucifixerunt Christū, &
modo locus ille plenus est laudatoribus Christianis,

nullum Iudæū habet. Caruit inimicis Christi, impletu: D
est laudatoribus Christi. Ecce perdiderunt à Romanis
locum, quia Christum occiderunt, quia propterea occi-
derunt, ne locum à Romanis perderent. Ergo introi-
bunt in ima terræ. *Tradentur in manus gladij.* Reuera
sic illis visibiliter contigit, expugnati sunt irruentibus
hostibus. *Partes vulpium erunt.* Vulpes dicit reges seculi,
qui tunc fuerunt quando debellata est Iudæa. Audite
vt noueritis & intelligatis quia ipsos dicit vulpes. He-
rodem regem ipse dominus vulpem appellauit. Ite, in- Luc.13.
quit, & dicite vulpi illi. Videte & attendite fratres mei:
Christum regem habere noluerunt, & partes vulpium
facti sunt. Quando enim Pilatus præses in Iudæa lega-
tus occidit Christum ex vocibus Iudæorum, dixit ipsis
Iudæis, Regem vestrum crucifigā? Quia dicebatur rex Ioan.19.
Iudæorum, & verus rex ipse. Et illi repellentes Christū,
dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Re-
pulerunt agnum, elegerunt vulpem, meritò partes vul-
pium facti sunt. Rex vero ideo ita positum est, quia illi
vulpem elegerunt, regē verò noluerūt. Rex vero, id est,
verus rex, cui titulus inscriptus est, quando passus est.
Nam Pilatus hunc titulum super caput eius inscriptum
posuit, rex Iudæorum, Hæbrea lingua, Græca, & Latina:
vt omnes qui transirent, legerent gloriam regis, & ad E
ignominiam ipsorum Iudęorum, qui reiicientes verum
regem, elegerunt vulpem Cæsarem. *Rex vero lætabitur
in deo.* Illi facti sunt partes vulpium, Rex vero læta-
bitur in deo. Quem sibi visi sunt quasi superasse cum
crucifigerent, tunc crucifixus fudit precium quo emit
orbem terrarum. Rex vero lætabitur in deo. *Laudabi-
tur omnis qui iurat in ipso.* Quare laudabitur omnis qui iu-
rat in ipso? Quia sibi elegit Christum, non vulpem:
quia quando illi Iudæi insultauerūt, tunc dedit ille vn-
de redimeremur. Ad ipsum ergo pertinemus, qui nos
redemit, qui pro nobis mundum vicit, non armato mi-
lite, sed irrisa cruce. Rex verò lætabitur in deo, lauda-
bitur omnis qui iurat in ipso. Quis iurat in eo? Qui pol-
licetur ei vitam suā, qui vouet illi & reddit, qui fit Chri-
stianus, hoc est, quod ait, Laudabitur omnis qui iurat in
ipso. *Quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.* Quanta
iniqua locuti sunt Iudæi, quanta mala dixerunt non
solùm Iudæi, sed & omnes qui propter idola Christia-
nos persecuti sunt. Quando sæuiebant in Christianos,
putabant quòd possent finire Christianos. Cum puta-
bant quòd possent finire, Christiani creuerunt, & ipsi F
finiti sunt. Oppilatum est os loquentium iniqua. Nemo
audet modo publice loqui contra Christum. Iam om-
nes timent Christum: quoniam oppilatum est os lo-
quentium iniqua. Quando in infirmitate agnus erat,
etiam vulpes audebant contra agnum, Vicit leo de tri- Apoc.5.
bu Iuda, & siluerunt vulpes, quoniam oppilatum est os
loquentium iniqua.

In psalmum sexagesimumtertium.

Enarratio.

PASSIONIS sanctorum martyrum diem ho-
die festum habentes, in eorum recordatione
gaudeamus, recolentes quod patiebantur, &
intelligentes quid intuebantur. Nunquam enim tantas
tribulationes carne tolerarent, nisi magnam quietem
mente conciperent. Hunc itaque psalmum pro ipsa so-
lennitate curramus. Hesterno enim die multa audiuit
charitas vestra, nec hodie tamen huic festiuitati nega-
re potuimus nostram seruitutem. Itaque quoniam ma-
xime domini passio commendatur in hoc psalmo, nec
potuerunt esse fortes martyres, nisi intuerētur eum qui

G primus passus est, nec talia sustinerent in passione qualia ille, nisi talia sperarent in resurrectione, quia ipse de se demóstrauit. Noui autem sanctitas vestra caput nostrum esse dominum nostrum Iesum Christum, omnésque illi cohærentes membra esse illius capitis, eiúsque vocem iam habetis notissimam, quoniam non ex solo capite, sed etiam ex corpore loquitur: Vocésque *Marc.16.* que eius non tantùm ipsum dominum Iesum Christum, *Act.1.* qui iam ascendit in cœlum, vel significant, vel prædicant, sed etiam eius membra caput proprium secutura. Agnoscamus hic non solùm illius vocem, sed & nostram. Et nemo dicat quòd hodie in tribulatione passionum non sumus. Supra enim audistis hoc, quia illis temporibus Ecclesia quasi tota simol impellebatur, nunc autem per singulos tentatur. Alligatus est quidem diabolus ne faciat quantum potest, ne faciat quantum vult, tamen tantum tentare sinitur, quantum expedit proficientibus. Non nobis expedit esse sine tentationibus, nec rogemus deum vt non tentemur, sed vt non inducamur in tentationem. Dicamus ergo & nos:

Exaudi deus orationem meam cum deprecor, à timore inimici erue animam meam. Sæuierunt inimici in martyres. Quid o-

H rabat ista vox corporis Christi? Hoc orabat vt eruerentur ab inimicis, & nó eos possent occidere inimici. Ergo exaudiis non sunt, quia occisi sunt, & deseruit deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit? *Dist.15. ca. Sancta Romana, in medio.* Absit. Quis enim inuocauit dominum, & derelictus est ab eo? Quis sperauit in eum, & desertus est ab eo? Exaudiebantur ergo & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij timentes consentiebant & viuebant, & tamen ipsi ab inimicis absorbebantur: occisi eruebantur, viuentes absorbebantur. Inde est & illa vox gratulationis, *Psal.123.* Forsitan viuos absorbuissent nos. Multi absorpti, & vioi absorpti, multi mortui absorpti. Qui putauerunt inanem esse fidem Christianã, mortui absorpti sunt. Qui autem scientes veritatem esse prædicationem Euangelij, Christum esse filium dei scientes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, cesserunt tamen doloribus, & idolis sacrificauerunt: viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui: illi autem quia absorpti, mortui. Nó enim absorpti viuere potuerunt, qoanuis viui absorberentur. Ergo hoc orat vox martyrum: A timore inimici erue animam meam, non vt me non occidat inimicus,

I sed vt non timeam occidentem inimicum. Hoc orat in psalmo impleri seruus, quod modo iubebat in Euangelio dominus. *Matth.10.* Quid modo iubebat dominus? Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete qui habet potestatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Et repetiuit, ita dico vobis, eum timete. Qui sunt qui corpus occidunt? Inimici. Quid iubebat dominus? Ne timerentur. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. A timore inimici erue animam meam. Erue me à timore inimici, & subde timori tuo. Non timeam eum qui corpus occidit, sed timeam eum qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore volo esse immunis, sed à timore inimici liber, sub timore domini seruus. *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.* Iam ipsum caput nostrum intueamur. Multi martyres talia passi sunt, sed nihil sic elucet quomodo caput martyrum, ibi melius intuemur quòd illi experti sunt. Protectus est à multitudine malignantium protegente se deo, protegente carnem suam ipso filio & homine quem gerebat, quia filius hominis est, & filius dei est.

Filius dei propter formam dei: filius hominis propter K formam serui, *Philip.2.* habens in potestate ponere animam suam, & recipere eam. *Ioan.10.* Quid ei potuerunt facere inimici? Occiderũt corpus, animam non occiderunt. *Matth.10.* Intendite, Parum ergo erat domino hortari martyres verbo, nisi firmaret exemplo. Nostis qui conuentus erat malignantium Iudæorum, & quæ multitudo erat operantium iniquitatem. Quam iniquitatem? Quia voluerunt occidere dominum Iesum Christum. *Ioan.10.* Tanta opera bona, inquit, ostendi vobis, propter quod horum me vultis occidere? Pertulit omnes infirmos eorum, curauit omnes languidos eorum, prædicauit regnũ cœlorum, non tacuit vitia eorum, vt ipsa potius eis displicerent, non medicus à quo sanabantur. His omnibus curationibus eius ingrati, tanquam multa febri phrenetici insanientes in medicum qui venerat curare eos, excogitauerunt consilium perdendi eum, tanquam ibi volentes probare, vtrum vere homo sit qui mori possit, an aliquid super homines sit, & mori se non permittat. Verbum ipsorum agnoscimus in sapientia Salomonis: *Sapient.2.* Morte turpissima, inquiũt, condemnemus eum. Interrogemus eum, erit enim respectus in sermonibus illius. Si enim vere filius dei est, liberet eum. Videamus ergo L quid factum sit. *Quia exacuerunt tanquam gladium linguas suas.* Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & *Psal.56.* lingua eorum gladius acutus: quod dicit & alius psalmus, sic & hic, Exacuerunt tanquam gladium linguas suas. Non dicant Iudæi, non occidimus Christum. Etenim propterea eum dederunt iudici Pilato, vt quasi ipsi à morte eius viderentur immunes. Nam cum dixisset eis Pilatus, Vos eum occidite: responderunt: Nobis non *Ioan.18.* licet occidere quenquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem hominem refundere volebant. Sed nunquid deum iudicem fallebant? Quod fecit Pilatus, in eo ipso quod fecit, aliquantum particeps fuit, sed in comparatione illorum multo ipse innocentior. Institit enim quantum potuit, vt illum ex eorum manibus liberaret. Nam propterea flagellatum produxit ad eos: non per- *Ioan.19.* sequendo dominum flagellauit, sed eorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam mitescerent, & desinerent *Matth.27.* velle occidere cum flagellatum viderent, fecit & hoc. At vbi perseuerauerunt, nostis illum lauisse manus, & dixisse, quòd ipse non fecisset, mundum se esse à morte illius. Fecit tamen, sed si reus quia fecit vel inuitus, illi M innocentes, qui coëgerunt vt faceret? Nullo modo. Sed ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit, & vos ô Iudæi occidistis. Vnde occidistis? Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quãdo percussistis, nisi quãdo clamastis, Crucifige, cru- *Luc 23.* cifige? Propterea enim non est prætermittendum, quia *Ioan.19.* venit in mentem, ne forte aliquem perturbet lectio diuinorum librorum. Quidam Euangelista dicit, hora sexta crucifixum dominum, & quidam hora tertia: nisi *Marc.15.* intelligamus perturbamur. Iam incipiente sexta hora dicitur Pilatus sedisse pro tribunali: & reuera quando *De pœni. dist.1.c. Periculose.* leuatus est dominus in ligno, hora sexta erat. Sed alius Euangelista intuens animum Iudæorum, quia volebant se immunes videri à morte domini, narrando eos ostendit reos, dicens dominum hora tertia crucifixum. Considerantes autem omnem circunstantiam lectionis quanta agi potuerunt, cum apud Pilatum dominus accusaretur vt crucifigeretur, inuenimus horã tertiam esse potuisse, quando illi clamauerunt, Crucifige cruci- *De consen. euang. li.3. cap.13.* fige. Ergo verius illi tunc occiderunt, quando clamauerunt. Apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt,

prævarica-

A prævaricatores legis hora tertia clamauerunt: quod illi manibus hora sexta, hoc illi lingua hora tertia. Rei magis isti qui clamando sæuiebant, quàm illi qui obtemperando administrabant. Ipsum est totum acumen Iudæorum, hoc est quod pro magno quæsiuerunt, Occidamus & non occidamus: sic occidamus vt non ipsi occidisse iudicemur. Exacuerunt tāquam gladium linguas suas. *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcum dicit insidias. Qui enim gladio cominus pugnat, aperte pugnat: qui sagittam mittit, fallit vt feriat. Prius enim sagitta percutit, quàm venire ad vulnus præuideatur. Sed quem laterent insidiæ cordis humani? Nunquid & dominum nostrum Iesum Christum, qui non opus habebat vt ei testimonium quisquam perhiberet de homine? (Ioan.2.) Ipse enim sciebat quid esset in homine, sicut Euangelista testatur. Tamen audiamus eos, & intueamur eos quasi nesciente domino facere quod moliuntur. Intenderunt arcum rem amaram: *Vt sagittarent in abscondito immaculatum.* Quod dixit, intenderunt arcum, hoc est, in abscondito quasi fallentes insidiis. Nostis enim quibus dolis id egerint, quemadmodum discipulum ei cohærentem pecunia corruperint vt sibi traderetur: (Matth.26.) quo-
B modo falsos testes procurauerint, quibus insidiis & dolis egerint, vt sagittarent in abscondito immaculatum. Magna iniquitas. Ecce de abscondito venit sagitta, quæ immaculatum ferit, qui nec tantum habebat maculæ, quantum potest pungi à sagitta. Agnus quippe immaculatus, totus immaculatus, semper immaculatus, non cui maculæ ablatæ sint, sed qui maculas nullas contraxerit. Nam fecit multos immaculatos donando peccata, ipse immaculatus non habēdo peccata. Vt sagittent in abscondito immaculatum. *Repente sagittabunt eum, & non timebunt.* O cor durum, occidere velle hominem qui mortuos suscitabat. Repente: id est, insidiose, quasi inopinate, quasi nō præuise. Similis enim nescienti erat inter ipsos dominus, ignorantes quid nesciret & quid sciret, imò ignorantes eum nihil nescire, & omnia scire, & ad hoc venisse vt illi facerent quod se potestate facere arbitrabantur. Repente sagittabunt eum, & non timebunt. *Obfirmauerunt sibi sermonem malignum.* Obfirmauerunt, facta sunt tanta miracula, non sunt moti, perstiterunt in consilio sermonis maligni. Traditus est ille iudici: trepidat iudex, & non trepidant qui
C iudici tradiderunt: contremiscit potestas, & non contremiscit immanitas. Vult ille lauare manus, & illi inquinant linguas: sed quare hoc? Firmauerunt sibi sermonem malignum. Quanta egit Pilatus, quanta vt refrenarentur? Quæ dixit? quid egit? Sed firmauerunt sibi (Lucæ.23.) sermonē malignum. Crucifige crucifige. Repetitio, cōfirmatio est sermonis maligni. Videamus quomodo (Ioan.19.) firmauerunt sibi sermonē malignum, Regem vestrum crucifigam? Dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Obfirmarunt sermonem malignum. Offerebat ille regem filium dei, illi ad hominem recurrebant: digni qui illum haberent, & illum nō haberent. Adhuc audi, quomodo firmauerūt sibi sermonem malignum. (Lucæ.23.) Non inuenio aliquid in isto homine, ait iudex, quo dignus sit morte. Et illi qui firmauerunt sermonem ma- (Matth.27.) lignum, dixerunt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Firmauerunt sibi sermonem malignum: firmauerunt sermonē malignum, non domino sed sibi: quomodo enim nō sibi, cum dicunt, Super nos & super filios nostros? Quod ergo firmauerunt, sibi firmauerunt: (Psal.56.) quia ipsa vox est alibi, Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Dominum mors non occidit, sed ipse mortem: illos autē iniquitas occidit, quia D noluerūt occidere iniquitatem. Prorsus fratres certum est, aut occides iniquitatem, aut occideris ab iniquitate. Noli autem quærere occidere iniquitatem tanquam aliquid extra te. Ad teipsum respice, vide quid tecum pugnet in te, & caue ne expugnet te iniquitas tua, inimica tua, si interfecta non erit. ex te enim est, & anima tua aduersus te rebellat, non aliud aliquid. Ex quadam parte cohæres deo, ex quadam parte delectaris sæculo. Illud quo delectaris sæculo, pugnat aduersus mentem, quæ cohæret deo. Sed quæ cohæret cohæreat, non deficiat, non se dimittat, magnum adiutorium habet. Vincit quod in illa sibi rebellat, si perseuerat in pugnādo. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non (Roma.6.) ergo regnet, inquit, peccatum in vestro mortali corpore, ad obaudiendum desideriis eius. Si vero non obaudieris, & si est quod suadeat, quod delectet ad malū, non obtemperando facis vt non regnet quod est, & ita fiet postea vt non sit quod erat. Quando? Cum absor- (1.Cor.15.) bebitur mors in victoria, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, ibi non erit quod tibi repugnet, nō erit quod te aliud delectet nisi deus. Ergo & isti Iudæi E inuiderunt domino, delectabat eos principatus. Quidam videbant sibi ab eo auferri principatum, & ex delectatione sua rebellauerunt aduersus dominum: qui si rebellassent aduersus delectationem suam malam, ipsam inuidentiam vincerent, nec vincerentur ab ea, & esset illis dominus saluator, qui venerat vt sanaret. Nūc autem fauerunt febri, repugnauerūt medico. Quicquid suggerebat febris, faciebant: quicquid iubebat contrà medicus, negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non dominus: nam in domino mors occisa est, in illis iniquitas vixit. Viuente autem in se iniquitate, illi mortui sunt. *Narrauerunt vt absconderent muscipulas, dixerunt, quis videbit eas?* Latēre putabant eum quem occidebant, latēre deum. Ecce puta homo erat Christus, sicut & cæteri homines, nesciebat quid de illo cogitarent, nunquid & deus nescit? O cor humanum, quare tibi dixisti, quis videt me, cum ille videat qui te fecit? Dixerūt, quis videbit eas? Videbat deus, videbat & Christus, quia & Christus deus. Sed quare videbatur eis non videre? Audi sequentia: *Perscrutati sunt iniquitatem, defecerunt scrutantes scrutationes.* Id est, acerba & acuta consilia. Non tradatur per nos, sed per discipulum suum: non occida- F datur à nobis, sed à iudice: totum nos faciamus, & nihil fecisse videamur. Et vbi est clamor linguæ, Crucifige crucifige? Sic cæci estis, vt & surdi sitis. Simulata in- (Luc.23.) nocentia non est innocentia: simulata æquitas non est (Ioan.19.) æquitas, sed duplex iniquitas, quia & iniquitas est & simulatio. Ergo isti defecerunt scrutantes scrutationes. Quanto acutius sibi excogitare videbantur, tanto magis deficiebant, quia lumine veritatis & æquitatis in profunda consiliorum malignorum demergebantur. Habet iustitia quandam lucem suam, perfundit & illustrat animam inhærentem sibi. Anima verò auertens se à luce iustitiæ, quanto magis quærit quod inueniat contra iustitiam, tanto plus à luce repellitur, & in tenebrosa demergitur. Meritò ergo & isti perscrutātes quod contra iustum moliebantur, à iustitia recedebant: & quāto à iustitia recedebant, tanto plus deficiebāt scrutantes scrutationes. Magnum consilium innocentiæ, quando ipsum Iudam pœnituit quòd tradidisset Chri- (Matth. 27.) stum, & proiecit illis pecuniam quam dederant. Illi noluerunt eam mittere in gazophylacium, & dixerunt: Pecunia sanguinis est, non illam mittamus in gazophy-

G lacium. Quid est ergo gazophylacium? Arca dei vbi colligebantur ea quæ ad indigentiam seruorũ dei mittebantur. O homo, cor tuum sit potius arca dei, vbi habitent diuitiæ dei, vbi sit nummus dei mens tua, habens imaginem imperatoris tui. Cum ergo hæc ita sint, qualis illa innocentiæ simulatio fuit, pecuniam sanguinis non mittere in arcam, & ipsum sanguinem mittere in conscientiam? Sed quid eis contigit? Defecerunt scrutantes scrutationes, vnde? Quia dicit, quis videbit eos, id est, quia eos nemo videbat. Hoc dicebant, hoc apud se opinabãtur, quòd nemo eos videret. Vide quid contingat animæ malæ. Recedit à luce veritatis, & quia ipsa non videt deum, putat se non videri à deo: sic & isti recedẽdo ierunt in tenebras, vt ipsi non viderent deũ, & dixerunt, quis nos videt? Videbat & ille quem crucifigebãt, illi deficiendo, nec illum filium, nec patrem videbant. Si ergo & ille videbat, quare se patiebatur teneri ab eis, occidi ab eis? Quare si videbat, voluit cõsilia eorum præualere in se? Quare? Quia homo erat propter hominem, & deus latens in homine, quia venerat nescientibus exemplum fortitudinis dare, ideo ipse sciens omnia sustinebat. Quid enim sequitur? *Accedet*

H *homo ad cor altum, & exaltabitur deus.* Illi dixerunt: Quis nos videbit? Defecerunt scrutantes scrutationes consi-

Matth. 26. lia mala. Accessit homo ad ipsa consilia, passus est se teneri vt homo. Non enim teneretur nisi homo, aut videretur nisi homo, aut cæderetur nisi homo, aut crucifigeretur aut moreretur nisi homo. Accessit ergo homo ad illas omnes passiones, quæ in illo nihil valerent, nisi esset homo. Sed si ille non esset homo, non liberaretur homo. Accessit homo ad cor altum: id est, cor secretũ, obiiciens aspectibus humanis hominem, seruans intus deum, celans formam dei in qua æqualis est patri, & of-

Philip. 2. ferens formam serui qua minor est patre. Ipse enim dixit vtrunque: sed aliud ex forma dei, aliud ex forma serui. Dixit ex forma dei, Ego & pater vnũ sumus. Dixit

Ioan. 10. ex forma serui, Quoniam pater maior me est. Vnde ex

& 14. forma dei, Ego & pater vnum sumus? Quia cum in forma dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Vnde ex forma serui, Quoniam pater ma-

Philip. 2. ior me est? Quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Accessit ergo homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Occiditur homo, & exaltatur deus. Quòd

2. Cor. 13. enim occisus est, ex infirmitate humana fuit: quòd re-

I surrexit & ascendit, ex potestate diuina. Accedet homo ad cor altum, cor secretum, cor abditum, non ostendẽs quid nosset, non ostendens quid esset. Illi putantes hoc totum esse quod videbatur, occidũt hominem in corde alto, & exaltatur deus in corde diuino: potẽtia enim maiestatis suæ exaltatus est. Et quò iuit exaltatus? Vnde non recessit humiliatus. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus: propterea iam attendite fratres mei

Psal. 86. cor altum hominis. Cuius hominis? Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eum altissimus. In ipsa ciuitate factus est homo, quam idem ipse fundauit altissimus, quia in ea factus est homo, ergo accessit homo ad cor altum. Intuere hominem in corde alto, vide quantum potes, si potes ad deum in corde alto. Accessit homo. Et quia deus erat, & quia passurus erat volens, & quia exemplum præbiturus infirmis, & quia nihil ei facturi erant qui sæuiebant tanquam passuro deo, sed in homine, sed in carne, quid sequitur?

Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. Vbi est illa sæ-

Luc 23. uitia? Vbi est ille fremitus leonis, populi rugientis &

Ioan. 19. dicentis, Crucifige crucifige? Vbi sunt insidiæ arcum tendentium? Nonne sagittæ infantium factæ sunt pla- K gæ eorum? Nostis quemadmodum sibi faciunt de canniciis sagittas infantes, quid feriunt, aut vnde feriunt? Quæ manus, aut quod telum? quæ arma, aut quæ membra? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. *Et infirmata sunt contra eos linguæ eorum.* Acuant nunc linguas suas tanquam gladium, firment sibi sermonem malignum. Meritò sibi eum firmauerunt, quia infirmatæ sunt super eos linguæ eorum. Nunquid poterat esse hoc firmum aduersus deum? Mentita est, inquit, ini- *Psal. 26.* quitas sibi. Infirmatæ sunt super eos linguæ eorum. Ecce resurrexit dominus qui occisus erat. Transibant ante crucem vel stabant, & intuebantur illũ, sicut tanto antè psalmus prædixerat, Foderunt manus meas & pedes *Psalm. 21.* meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi vero considerauerunt & aspexerunt me. Tunc caput agitabant dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Tentane- *Matth. 27.* runt quodammodo vtrum filius dei esset, & quasi inuenerunt quod non esset, quia insultantibus illis, de cruce non descendebat: si descenderet de cruce, filius dei esset. Quid tibi videtur, qui de cruce non descẽdit, & de sepulchro surrexit? Quid ergo profecerunt? Quod & si dominus non resurrexisset, quid profecissent, nisi quod L profecerunt & persecutores martyrum? Nam & martyres nondum surrexerunt, & tamen illi non profecerunt: nondum resurgentium iam natalitia celebramus. Vbi est furor sæuientium? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt super eos linguæ eorũ. Quò perduxerunt illas scrutationes suas, quas perscrutantes defecerũt, vt etiam mortuo domino & sepulto custodes ponerent ad sepulchrum? Dixerunt enim Pilato, Seductor ille, hoc appellabatur nomine dominus *Matth. 28.* Iesus Christus, ad solatium seruorum suorum quando dicuntur seductores: Ergo illi Pilato, Seductor ille, inquiunt, dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam: Iube itaque custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius & furẽtur eum, & dicant plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior priore. ait illis Pilatus, Habetis custodiam, ite custodite *Ibidem.* sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. Posuerũt custodes milites ad sepulchrum, concussa terra dominus resurrexit, miracula facta sunt talia circa sepulchrum, vt ipsi milites qui custodes aduenerant, testes fierent si vellent vera nunciare: sed auaritia illa quæ captiuauit discipu- M lum comitem Christi, captiuauit & militem custodem sepulchri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam, & dicite, quia nobis dormiẽtibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Vere defecerunt scrutãtes scrutationes. Quid est quod dixisti, ô infelix astutia? Tantúmne deseris lucem consilij pietatis, & in profunda versutia demergeris, vt hoc dicas, Dicite quia nobis dormientibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum? Dormien- *De verbis* tes testes adhibes, vere tuipse obdormisti, qui scrutãdo *domini sermone 43.* talia fecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Sed defecerunt scrutantes scrutationes. Defecerunt à luce dei, defecerunt in ipso effectu consiliorum suorum, quando quod voluerunt, nihil perficere potuerunt, vtique defecerũt. Quare hoc? Quia accessit homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Propterea postea cum innotuisset Chri- *Acto 2.* sti resurrectio, & veniens spiritussanctus impleret fiducia timentes quosdã discipulos, vt auderent iam mortem non timentes prædicare quod viderant, exaltato deo in maiestate sua, qui propter nostram infirmitatem

humilis

A humilis iudicatus est, & vbi cœperunt tubæ cœlestes *Ibidem.* personare iudicem venturum, quem primò viderunt iudicatum. *Conturbati sunt omnes qui videbant eos.* Exaltato deo, vt dixi prædicato Christo, visi sunt Iudæi à quibusdam Iudæis, visi sunt deficientes in scrutationibus suis. Videbant enim illi in nomine crucifixi & occisi manibus suis fieri tanta miracula, & recesserũt corde ab eis qui permanserunt in impietate. Displicuit eis illorum duritia, quæsierunt consilium salutis suæ, & dixerũt apostolis: Quid faciemus? Conturbati enim sunt omnes qui videbant eos, id est, qui intelligebant quod linguæ eorum infirmatæ sunt super eos: qui intelligebant quia in omnibus suis malis persecutionibus consiliorum vtique defecerunt. Conturbati sunt isti. *Et timuit omnis homo.* Qui non timuerunt, nec homines fuerunt. Timuit omnis homo, id est, omnis vtens ratione ad intelligenda quę facta erant. Vnde illi qui non timuerunt, pecora potius nominandi sunt, bestiæ potius immanes & truces. Leo rapiens & rugiens, ille adhuc populus. At vero omnis homo timuit, id est, qui credere voluerunt, qui iudicium venturum contremuerunt. Et timuit omnis homo. *Et annunciauerunt opera* B *dei.* Ille qui dicebat, A timore inimici erue animam meam, timuit omnis homo. A timore inimici eruebatur, *Matth.10.* sed timori dei subdebatur. Nõ timebat eos qui corpus occidunt, sed eum qui potestatem habet & corpus & animam mittere in gehennam. Prædicauerunt dominum: nam primò Petrus timuit, & inimicum timuit, nondum erat anima eius eruta ab inimico. Interroga- *Matth.26.* tus ab ancilla quòd inter discipulos eius esset, negauit dominũ ter. Resurrexit dominus, firmauit columnam, iam Petrus prædicat sine timore, & cum timore. Sine timore eorum qui corpus occidunt, cum timore eius *Matt.10.* qui habet potestatem & corpus & animam occidendi in gehẽnam ignis. Timuit omnis homo, & annunciauerunt opera dei: Nanque annunciantes istos apostolos opera dei, exhibuerunt sibi principes sacerdotum, & comminati sunt dicentes, ne in nomine Iesu prædica- *Act.5.* rent. Et illi dixerunt, Dicite nobis, cui magis obtemperare oporteat, deo, an hominibus? Quid illi dicerent? Hominibus potius quàm deo? Sine dubio non responderunt, nisi deo potius. Illi autem sciebant quæ iuberet deus, & contempserunt minantes sacerdotes. Quia ergo timuit omnis homo, nõ terruit homo, & annuncia- C uerũt opera dei. Si timet homo, nõ terreat homo. Eum enim timere debet homo à quo fact⁹ est homo. Quod supra homines est time, & homines te non terrebunt. Mortem sempiternam time, & præsentem non curabis. Voluptatem illam incorruptam, & quietem sine labe concupisce, & promittentem dona ista temporalia, & totum mundum deridebis. Ama ergo & time, ama quod promittit deus, time quod minatur de⁹, nec corrumperis ex eo quod promittit, nec terreberis ex eo quod minatur homo. Et timuit omnis homo, & annũciauerunt opera dei. *Et facta eius intellexerunt.* Quid est, facta eius intellexerunt? Hoc erat illud, ô domine Iesu *Esaia.53.* Christe quòd tacebas, & sicut ouis ad victimam ducebaris, & non aperiebas coram tondente os tuum, & nos eum putabamus esse in plaga & dolore positum, & sciẽtem ferre infirmitatem. Hoccine erat quòd abscondebas *Psal.44.* speciem tuam speciose forma præ filiis hominum? *Esaia.53.* hoccine erat illud in quo videbaris nõ habere speciem neque decorem? Portabas in cruce insultãtes & dicen- *Matth.27.* tes: Si filius dei est, descendat de cruce. Quis forte sciẽs potestatem tuam seruus tuus & dilectus tuus, nõ exclamauit in corde suo, & dixit: O si modo descẽderet, & D isti omnes qui insultant confunderẽtur? Sed non erat sic: Moriẽdum erat propter morituros, & resurgẽdum propter semper victuros. Hoc illi qui volebãt illum de cruce descendere, non intelligebãt: at vbi resurrexit, & glorificatus ascendit in cœlum, intellexerũt opera domini. Annunciauerũt opera dei, & facta eius intellexerunt. *Lætabitur iustus in domino.* Iam non est tristis iustus. Tristes enim discipuli erant crucifixo domino, contristati, mœrentes discesserunt, perdidisse se spem putauerunt. Resurrexit & glorificatus etiam apparens tristes inuenit. Tenuit oculos duorum in via ambulantium *Luc.24.* ne ab eis agnosceretur, & inuenit eos gementes & suspirantes & tenuit eos donec exponeret scripturas, & per ipsas scripturas ostenderet, quia ita fieri oportebat sicut factum est. Ostendit enim in scripturis, quia post tertium diem resurgere oportebat dominum. Et quomodo tertia die resurgeret, si de cruce descenderet? Modo vos qui tristes estis in via, si Iudæis insultantibus videretis dominum de cruce descendisse, quantum efferre- *Matth.27.* mini? Lætaremini quòd ora Iudæorum sic obturasset? Expectate consilium medici: quòd non descẽdit, quòd occidi voluit, antidotum terit. Ecce iam resurrexit, ec- E ce iam loquitur, nõdum agnoscitur, vt lætius agnoscatur. Postea aperuit oculos eorum in fractione panis, a- *Luc.24.* gnoscunt eum, lætantur, exclamant. Lætabitur iustus in domino. Nũciatur cuidam duriori, visus est dominus, resurrexit dominus, adhuc ille tristis est, non credit, Ni- *Ioan.20.* si misero, inquit, manum meam, & tetigero cicatrices clauorum, non credam. Præbetur & corpus tangendũ, mittit manum, contrectat & exclamat: Dominus meus & deus meus. Lætabitur iustus in domino. Illi ergo læti sunt iusti in domino, qui viderunt, tetigerũt & crediderunt. Quid iusti qui modo sunt, quia non vident, quia non tangunt, non lætantur in domino? Et vbi est illa vox domini ad ipsum Thomam, Quia vidisti me *Ibidem.* credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Ergo omnes lætemur in domino. Omnes secundum fidem vnus iustus sumus, omnésque in vno corpore vnum caput habeamus, & lætemur in domino, non in nobis, quia bonum nostrum non nos nobis, sed ille qui fecit nos. Ipse est bonum nostrum ad lætificandos nos. Nemo lætetur in se, nemo præsumat, nemo desperet de se, nemo de quoquam homine, quem debet adducere vt socius sit spei ipsius, non dator spei. Lætabitur iustus in F domino. *Et sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde.* Iam quia dominus resurrexit, iam quia ascen- *Marc.16.* dit in cœlum, iam quia ostendit esse aliam vitam, iam *Act.1.* quia manifesta sunt consilia eius quibus latuit corde alto non fuisse inania, quia ideo sanguis ille fusus est vt esset precium redemptorum, iam quia manifesta sunt omnia quæ prædicta sunt, omnia quæ credita sunt, omnia sub omni cœlo, lætabitur iustus in domino & sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde. Qui sunt recti corde? Eia fratres mei sæpe diximus, & bonum est vt moueritis. Qui sunt recti corde? Qui omnia quæcunque in hac vita patiũtur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio dei ad medicinam suam, nec presumunt de iustitia sua, vt putent se iniustè pati quod patiuntur: aut ideo esse deum iniustum, quia non plura patitur qui plus peccat. Videte fratres, hæc sæpe dicimus: aliquid sentis, siue secundum corpus, siue secundum dispendium rei familiaris, siue per orbitatem aliquam charissimorum tuorum: noli respicere eos quos nosti iniquiores te. Non enim forte audes dicere iu-

G ſtum te,ſed noſti peiores te & florere in iſtis,& non fla-
gellari , vt diſpliceat tibi conſilium dei , & dicas· Ecce
puta peccator ſum,&propterea flagellor:quare ille non
flagellatur,cuius noui tanta flagitia ? Quantumcunque
mali fecerim ego , nunquid ego tantum feci quartum
Pſal.72. ille?Diſtortum eſt cor tuum. Quàm bonus deus Iraël,
ſed rectis corde. Tui autem labuntur pedes , quia zelas
in peccatores,pacem peccatorum intuens. Sine curari,
nouit deus quid agat, qui vulnus nouit. Non ſecatur a-
lius . quid ſi deſperatur ? Quid ſi propterea tu ſecaris,
quia nō deſperaris ? Patere ergo quicquid pateris, recto
corde.nouit deus quid tibi donet , quid tibi ſubtrahat.
Quod tibi donat, ad conſolationē valeat, non ad cor-
ruptionem : & quod tibi ſubtrahit , ad tolerantiam va-
leat,non ad blaſphemiam. Si autem blaſphema & diſ-
plicet tibi deus , & tu tibi places , peruerſo cord & di-
ſtorto es:& hoc peius, quia cor dei vis corrigere ad cor
tuum , vt hoc ille faciat quod tu vis , cum tu debeas fa-
cere quod ille vult. Quid ergo vis detorquere cor dei,
quod ſemper rectum eſt,ad prauitatē cordis tui?Quan-
to melius ad rectitudinem dei corrigis cor tuū?Nōnne
hoc te docuit dominus tuus , de cuius paſsione modo
H loquebamur ? Nónne infirmitatem tuā portabat quan-
Matth. 26. do dixit:Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem?Nōn-
ne teipſum in ſe figurabat, cum dicebat:Pater ſi fieri po-
teſt , tranſeat à me calix iſte ? Non enim duo corda &
diuerſa patris & filij , ſed in forma ſerui portauit cor
tuum,vt doceret illud exēplo ſuo. Iam ecce quaſi aliud
cor tuum inuenit tribulatio , volens tranſire quod im-
minebat,ſed noluit deus.Non cōſentit deus cordi tuo
conſenti tu cordi dei. Audi vocem ipſius , Verùm non
quod ego volo,ſed quod tu vis pater. Laudabuntur er-
go omnes recti corde. Quid ſequitur ? Si laudabuntur
omnes recti corde,damnabuntur peruerſi corde. Duo
tibi modo propoſita ſunt, elige cum tempus eſt. Si re-
cto corde fueris,ad dexteram eris,& laudaberis. Quo-
Matth.25. modo ? Venite benedicti patris mei , percipite regnum
quod vobis paratum eſt ab origine mūdi. Peruerſo au-
tem corde ſi fueris , ſi ſubſannaueritis deum , ſi proui-
dentiam eius irriſeris, ſi dixeris in animo tuo, vere non
curat deus res humanas:ſi curaret res humanas,iſte latro
tantum haberet, & ego innocens indigerem ? Peruerſo
corde factus es:veniet iudicium illud,apparebunt om-
nia propter quæ iſta omnia faciat deus, & tu qui nolui-
I ſti in hac vita corrigere cor tuum ad rectitudinem dei,
& te ad dexteram præparare , vbi laudabuntur omnes
Ibidem. recti corde,eris ad ſiniſtram vbi tunc audies:Ite in ignē
æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Et
nunquid erit tunc tempus corrigere cor ?Modo ergo
corrigite fratres,modo corrigite, quis prohibet?Canta-
tur pſalmus,legitur euangelium,ſonat lector,ſonat diſ-
putator , patiens eſt dominus : peccas & parcit , adhuc
peccas,adhuc parcit,& adhuc addis. Quamdiu patiens
eſt deus?Senties & iuſtum deum. Terremur,quia time-
mus:docete nos non timere,& non terremur.Sed me-
lius nos deus docet timere, quàm quiſquam hominum
non timere. Timuit eum omnis homo , & annuncia-
uerunt opera dei. Inter illos nos computet deus qui ti-
muerunt & annunciauerunt.Quia timemus,annuncia-
mus vobis fratres. Videmus alacritatem veſtram ad au-
diendum verbum, & ad exigendum videmus vota ve-
ſtra , videmus affectus veſtros. Bene compluitur terra,
frumenta non ſpinas generat : frumentis horreum pa-
ratur, ignis ſpinis. Noſti quid facias de agro tuo , & ne-
ſcit deus quid faciat de ſeruo ſuo ? Quod pluit in agrū
vberem , dulce eſt : & quod pluit in agrum ſpinoſum, K
dulce eſt. Nunquid pluuiam accuſas quòd ſpinas ge-
nuerit ? Nónne erit pluuia illa teſtis in iudicio dei , &
dicet , Ego dulcis ſuper omnia veni?Tu ergo quid pro-
feras vide,vt quid tibi paretur attēdas. Profers frumen-
tum , horreum ſpera : profers ſpinas, ignem ſpera. Sed
nōdum venit aut tempus horrei,aut tempus ignis. mo-
do ergo paretur & non timebitur. In nomine Chriſti
& qui loquimur viuimus , & quibus loquimur viuitis.
Nunquid conſilij corrigendi & mutandæ vitæ malæ in
bonam,non eſt locus,non eſt tempus?Nónne ſi vis ho-
die fit ? Nónne ſi vis modo fit ? Quid empturus es vt
facias ? quæ emplaſtra quæſiturus es?ad quos Indos na-
uigaturus ? quam nauim præparaturus ? Ecce cum lo-
quor , muta cor , & factum eſt quod tam ſæpe & tam-
diu clamatur vt fiat , & quod æternam pœnam partu-
rit ſi non fiat.

In pſalmum ſexageſimumquartum
enarratio.

AGNOSCENDA eſt vox ſanctæ prophetiæ
ex ipſo titulo pſalmi huius. Inſcribitur : *In fi-*
nem Pſalmus Dauid , canticum Hieremiæ & Ezechielis
ex populo transmigrationis , cum inciperent exire. L
Res quemadmodum geſta ſit apud patres noſtros tem-
pore tranſmigrationis Babyloniæ , non omnibus no- 4.Cor.24.
tum eſt, ſed his qui ſcripturas ſanctas diligenter aduer-
tunt vel audiendo vel legendo. Captiuatus enim po-
pulus Iſraël , ex ciuitate Hieruſalem ductus eſt in ſer-
uitutem Babyloniç.Prophetauit autem Hieremias ſan- Hiere.25.
ctus poſt ſeptuaginta annos rediturum populum de & 29.
captiuitate , & inſtauraturum ciuitatem ipſam Hieru-
ſalem , quam deuictam ab hoſtibus planxerat. Illo au-
tem tempore fuerunt prophetæ in illa captiuitate po-
puli conſtituti in Babylonia , inter quos erat ſanctus
Ezechiel prophera. Expectabat autem ille populus do-
nec implerentur tempora ſeptuaginta annorum ſecun-
dum prophetiam Hieremiæ. Factum eſt,completis ſe-
ptuaginta annis reſtitutum eſt templum quod deletum
erat , & regreſſa eſt de captiuitate magna pars illius po-
puli.Sed quoniam dicit apoſtolus : Hæc in figura con- 1.Cor.10.
tingebant illis, ſcripta ſunt autem propter nos , in quos
finis ſeculorum obuenit : debemus & nos noſſe prius
captiuitatem noſtram , deinde liberationem noſtram:
debemus noſſe Babyloniam , in qua captiui ſumus,
& Hieruſalem ad cuius reditum ſuſpiramus. Iſtæ quip- M
pe duæ ciuitates , ſecundum literam reuera duæ ciui-
tates. Et illa quidem Hieruſalem modo à Iudæis non
incolitur . poſt crucifixum enim dominum vindica-
tum eſt in illos flagello magno , & eradicati ab eo lo-
co vbi impia libertate furioſi aduerſus medicum in-
ſanierunt : diſperſi ſunt per omnes gentes , & data eſt
illa terra Chriſtianis , impletum eſt illud quod de his
prædixerat dominus , Propterea auferetur à vobis re- Matth.21.
gnum , & dabitur genti facienti iuſtitiam. Cum au-
tem viderent tunc multas turbas ire poſt dominum
prædicantem regnum cœlorum , & mirabilia facien-
tem , dixerunt principes illius ciuitatis , Si dimiſeri- Ioan.11.
mus eum , omnes ibunt poſt illum, & venient Roma-
ni & tollent nobis & locum & gentem.Ne locum per-
derent , dominum occiderunt : & ideo perdiderunt,
quia occiderunt. Ciuitas quidem illa terrena , cuiuſ-
dam ciuitatis æternæ in cœlis vmbram gerebat. At vbi
cœpit illa quæ ſignificabatur euidentius prædicari, vm- Ioſue.18.
bra qua ſignificabatur, deiecta eſt : propterea ibi modo 2.Reg.5.
templum non eſt , quod fabricatum fuerat in imagi- Ioan.2.

A nem futuri corporis domini. Tenemus lucem, vmbra transiuit, tamen adhuc in quadam captiuitate sumus. Quamdiu sumus, ait Apostolus, in corpore, peregrinamur à domino. Et videte nomina duarum istarum ciuitatum, Babylonis & Hierusalem. Babylon confusio interpretatur, Hierusalem visio pacis. Intêdite nunc ciuitatem confusionis, vt intelligatis visionem pacis: istam toleretis, ad illam suspiretis. Vnde dinosci possunt istæ duæ ciuitates? Nunquid possumus eas modo separare abinuicem? Permixtæ sunt, & ab ipso exordio generis humani permixtæ currunt vsque in finem seculi. Hierusalem accepit exordium per Abel: Babylon per Cain, ædificia quippe vrbium postea facta sunt. Illa Hierusalem in terra Hiebuzæorum: nam primò Hiebus dicebatur, inde gens Hiebuzæorũ deleta est, quando populus dei liberatus est de Aegypto, & introductus est in terrã promissionis. Babylon autem condita est in intimis Persidis regionibus, quæ diuturno tempore caput extulit super cæteras gentes. Duæ ergo istæ vrbes certis temporibus conditæ sunt, vt manifestaretur figura duarum ciuitatum olim cœptarum, & vsque in finem in isto seculo mansuratum, sed in fine separandatum. Vnde ergo possumus eas modo ostendere, quæ permixtæ sunt? Ostendet tunc dominus cum alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Hierusalem ad dexteram erit, Babylon ad sinistram. Hierusalem auditura est, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Babylon auditura est, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Possumus tamen & aliquid afferre quantum dominus donat, vnde distinguantur pij fideles, etiam hoc tempore ciues Hierusalem à ciuibus Babyloniæ. Duas istas ciuitates faciunt duo amores. Hierusalem facit amor dei, Babyloniam facit amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: & si se inuenerit ciuem Babyloniæ, extirpet cupiditatem, plantet charitatem. Si autem se inuenerit ciuem Hierusalem, toleret captiuitatem, speret libertatem. Multi enim ciues sanctæ matris Hierusalem cupiditatibus Babyloniæ corrupti tenebantur, & ipsa corruptione cupiditatum tanquam ciues inde facti erant, & multi adhuc ita sunt, & multi post nos in hac terra futuri ita erunt: sed nouit dominus conditor Hierusalem quos ciues eius prædestinauerit, quos C videat adhuc sub dominatu diaboli redimendos sanguine Christi: nouit illos ipse antequam se ipsi nouerint. Sub hac ergo figura cantantur hic psalmus, in cuius titulo positi sunt etiam duo prophetæ, qui illo tempore in captiuitate fuerunt, Hieremias & Ezechiel, & cantabant quædam cum inciperent exire. Incipit exire, qui incipit amare: exeunt enim multi latenter, & exeuntium pedes sunt cordis affectus, exeunt autem de Babylonia. Quid est de Babylonia? De confusione. Quomodo exitur de Babylone, id est, de confusione? Qui primò confusi erant similibus cupiditatibus, incipiunt charitate distingui. Iam distincti, non sunt confusi: & si adhuc corpore permixti sunt, desiderio tamen sancto discernuntur: & propter permistionem corporalem nondum exierunt, propter affectum cordis exire cœperunt. Iam ergo audiamus fratres, audiamus & cantemus & desideremus vnde ciues sumus. Et quæ gaudia cantantur nobis? Quomodo in nobis reformatur amor ciuitatis nostræ, quam diuturna peregrinatione obliti fueramus? Sed misit inde ad nos epistolas pater noster, ministrauit nobis

2.Cor.5.
Genes.4.
li.5. de Ciuit. dei ca.
pi.8. & 9.
Iosue.18.
2.Reg.5.
Matth.25.

scripturas deus, quibus epistolis fieret in nobis redeun- D di desiderium, quia peregrinationem nostram diligendo, ad hostes faciem posueramus, & dorsum ad patriam. Quid ergo hic cantatur? *Te decet hymnus deus in Sion.* Patria illa est Sion, ipsa est Hierusalem quæ Sion, & huius nominis interpretationem nosse debetis. Sicut Hierusalem interpretatur visio pacis, ita Sion speculatio, id est, visio & contemplatio. Nescio quod nobis magnum spectaculum promittitur, & hoc ipse deus est qui condidit ciuitatem. Pulchra & decora ciuitas, quàm pulchriorem habet conditorem? Te decet hymnus deus, inquit. Sed vbi? In Sion, in Babylone non decet. Etenim quisque cum cœperit innouari, iam corde in Hierusalem cantat, dicente apostolo: Conuersatio nostra in cœlis est. In carne enim ambulantes, inquit, non secundum carnem militamus. Iam desiderio ibi sumus, iam spem in illam terram quasi ancoram præmisimus, ne in isto mari naufragemus. Quemadmodum ergo de naui quæ in ancoris est, rectè dicimus quòd iam in terra sit, adhuc tamen fluctuat, sed in terra quodammodo educta est contra ventos & contra tempestates: sic contra tentationes huius peregrinationis nostræ, spes no- E stra fundata in illa ciuitate Hierusalem facit nos non abripi in saxa. Qui ergo secundum hanc spem cantat, ibi cantat: ergo dicat, Te decet hymnus deus in Sion. In Sion, non in Babylone. Sed modo ibi es adhuc in Babylone. Ibi, inquit, sum. Amator iste & ciuis iste ibi sunt, sed carne non corde. Cum autem duo quædam dixerim, quia ibi sum carne non corde, vnde canto non ibi? Non enim carne canto, sed corde. Carnem quidem sonantem audiunt & ciues Babyloniæ, cordis autem sonum audit conditor Hierusalem. Vnde dicit Apostolus, exhortans ipsos ciues ad amatoria quædam cantica & desideria redeundi ad illam pulcherrimam ciuitatem visionem pacis, cantantes, inquit, & psallentes in cordibus vestris domino. Quid est, cantantes in cordibus vestris? Ne inde cantetis vnde estis in Babylonia, sed inde cantate vnde sursum habitatis. Ergo te decet hymnus deus in Sion. In Sion te decet hymnus, non in Babylonia. Quid cantant in Babylonia? Ciues Babyloniæ, etiam hymnum dei non decenter cantant: audi vocem scripturæ, Non est speciosa laus in ore peccatoris. Te decet hymnus deus in Sion: *Et tibi reddetur votum in Hierusalem.* Hic F vouemus, & bonum est vt ibi reddamus. Qui autem hic vouent & non reddunt? Qui non perseuerant vsque in finem in eo quod vouerunt: vnde dicit alius psalmus, Vouete & reddite domino deo vestro. Et tibi reddetur votum in Hierusalem. Ibi enim erimus toti, id est, integri in resurrectione iustorum, ibi reddetur votum totum nostrum, non sola anima, sed etiam ipsa caro iam non corruptibilis, quia iam non in Babylonia, sed etiam in corpus cœleste immutatum. Qualis mutatio promittitur? Omnes enim resurgemus, ait Apostolus, sed non omnes immutabimur. Quomodo autem immutabuntur? Ipse dixit, In ictu oculi in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, id est, integri, & nos immutabimur. Qualis autem erit illa immutatio? Sequitur & dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Ab-

Philip.3.
Ephes.5.
Eccles.15.
Psalm.75.
1.Cor.15.

G sorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? (1.Cor.15.) Modo enim inchoatis in nobis primitiis mentis, vnde desideramus Hierusalem? multa ex carne corruptibili contendunt aduersum nos, quæ non contendent cum fuerit mors absorpta in victoria. Vincet pax, & finietur bellum. Quando autem vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur visio pacis. Nulla ergo erit à morte contentio. Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim delectationes carnales, quæ nobis etiam illicitè multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo contendimus. Primò ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea renitentes traxit nos, deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere, nec trahere, sed adhuc contendere nobiscum, post contentionem erit & victoria. Modo te & si oppugnat, non expugnet: postea cum absorpta fuerit mors in victoria, & pugnare cessabit. Quid dictum est? Nouissima inimica destruetur mors. Reddam votum meum. Quod votum? Quasi holocaustum. Holocaustum enim tunc dicitur, quando totum ignis absumit. Holocaustum sacrificium est vbi totum consumitur: ὅλον enim totum dicitur,
H καῦσις incensio. Holocaustum totum incensum. Arripiat ergo nos ignis, ignis diuinus in Hierusalem. Incipiamus ardere charitate donec totũ mortale consumatur, & quod contra nos fuerit, eat in sacrificium (Psal.50.) domino: vnde alibi dicitur, Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ oblationes & holocausta. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Quærimus hic, ne forte rex nobis ipsius ciuitatis commendetur dominus & saluator noster Iesus Christus. Cantemus ergo donec ad euidentiora perueniamus. Possem enim iam dicere ipsum esse cui dicitur, Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Sed si dicerem, mihi potius quàm scripturæ crederent, & ideo forte non mihi crederetur. Audiamus sequentia: *Exaudi*, inquit, *orationem meam, ad te omnis caro veniet.* (Math. 28.) Et habemus dominum dicentem, datam sibi potestatem omnis carnis. Cœpit ergo apparere iam rex (Psal.64.) ille cum diceretur, Ad te omnis caro veniet. Ad te, inquit, omnis caro veniet. Quare ad illum omnis caro veniet? Quia carnem assumpsit. Quò veniet
I omnis caro? Tulit inde primitias ex vtero virginali, assumptis primitiis cætera consequentur, vt holo- (Luc.1.) caustum compleatur. Vnde ergo omnis caro? omnis homo. Et vnde omnis homo? Nunquid omnes credituri prænunciati sunt in Christum? Nónne multi impij qui etiam damnabuntur? Nónne quotidie multi non credentes in sua infidelitate moriuntur? Secundum quid ergo intelligimus, Ad te omnis caro veniet? Omnis caro dixit, omnis generis caro, ex omni genere carnis, venietur ad te. Quid est, ex omni genere carnis? Nunquid venerunt pauperes, & non venerunt diuites? Nunquid venerunt humiles, & non venerunt sublimes? Nunquid venerunt docti, & non venerunt indocti? Nunquid venerunt viri, & non venerunt fœminæ? Nunquid venerunt domini, & non venerunt serui? Nunquid venerunt senes, & non venerunt iuuenes? Aut venerunt iuuenes, & non venerunt adolescentes? Aut venerunt adolescentes, & non venerunt pueri? Aut venerunt pueri, & non allati sunt infantes? Postremò nunquid venerunt Iu- (Act. 2.) dæi, nam inde erant apostoli, inde multa milia primò tradentium, postea credentium, & non vene- K runt Græci? Aut venerunt Græci, & non venerunt Romani? Aut venerunt Romani, & non venerunt Barbari? Et quis numeret omnes gentes venientes ad eum cui dictum est, Ad te omnis caro veniet? Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. *Sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietates nostras tu propitiaberis.* Quid est, sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis? Quòd nati sumus in hac terra, iniquos inuenimus, quos loquentes audiuimus. Si possim explicare quod sentio, adiuuet me intentio charitatis vestræ. Omnis homo vbicunque nascitur, ipsius terræ vel regionis vel ciuitatis linguam discit, illius imbuitur moribus & vita. Quid faceret puer natus inter paganos, vt non coleret lapidem, quando illum cultum insinuauerunt parentes? Inde prima verba audiuit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illi qui loquebantur maiores erant, & puer qui loqui discebat infans erat, vnde poterat paruulus nisi maiorum authoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudarent? Ergo gentes conuersæ ad Christum postea, & recordantes impietates parentum suorum, & dicentes L iam quod dixit propheta ipse Hieremias, Vere men- (Hiere.19.) dacium coluerunt patres nostri, vanitatem quæ eis non profuit. Cum ergo iam hoc dicunt, renunciant opinionibus & sacrilegiis parentum suorum iniquorum. Sed quia vt insererentur talibus opinionibus & sacrilegiis, persuasiones fecerunt eorum, qui quanto ætate præcedebant, tanto auctoritate præcedere debere putabantur, confitetur iam redire volens ad Hierusalem de Babylonia, & dicit, Sermones iniquorum præualuerunt super nos: duxerunt nos mala docentes, ciues Babyloniæ nos fecerunt, dimisimus creatorem, adorauimus creaturam: dimisimus eum à quo facti sumus, adorauimus quod ipsi fecimus. Sermones enim iniquorum præualuerunt super nos, sed tamen non oppresserunt nos. Quare? Impietates nostras tu propitiaberis. Intendat charitas vestra. Propitiaberis impietates nostras, non dicitur, nisi cuidam sacerdoti offerenti aliquid vnde impietas expietur & propitietur. Impietas enim tunc dicitur propitiari, cum propitius sit deus impietati. Quid est fieri deum impietati propitium? Id est ignoscentem, & veniam dantem. Sed M vt dei venia impetretur, propitiatio fit per aliquod sacrificium. Extitit ergo à deo domino missus quidam sacerdos noster, assumpsit à nobis quod offerret domino, ipsas diximus sanctas primitias carnis ex vtero virginis. Hoc holocaustum obtulit deo, extendit (Matth.27.) manus in cruce vt diceret: Dirigatur oratio mea sicut (Psal.40.) incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Sicut nostis, quia dominus circa vesperam pependit in cruce, & impietates (Matth.27.) nostræ propitiatæ sunt, alioqui absorbuerant nos. Sermones iniquorum præualuerunt super nos: duxerant nos prædicatores Iouis, & Saturni, & Mercurij. Sermones iniquorum præualuerunt super nos. Sed quid facies? Impietates nostras tu propitiaberis: tu sacerdos, tu victima: tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos est qui nunc ingressus in interiora veli, solus ibi ex his (Hebr.9.) qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis. In cuius rei figura in illo primo populo, & in illo primo templo vnus sacerdos intrabat in sancta sanctorum, populus omnis foris stabat. Et ille qui solus ingrediebatur in interiora veli, offerebat sacrificium pro populo foris

A lo foris stante. Si intelligatur bene, spiritus viuificat: si
non intelligatur, litera occidit. Modo cum legeretur
Apostolus audistis: Litera occidit, spirit⁹ autē viuificat.
Quid enim ageretur in illo populo Iudæi nescierunt,
sed nec modo sciunt. De illis quippe dictum est: Quā-
2. Cori. 3. diu legitur Moyses, velamen supra cor eorum positum
est. Ibi velamen figura est, sed tolletur figura, & appare-
bit veritas in eis ipsis. Sed quando tolletur velamē? Au-
di Apostolum: Cum autem transierint ad dominum,
auferetur velamen. Dum ergo non transeunt ad do-
Exod. 34. minum, quandiu legunt Moysen, velamen habent su-
per cor. Ad hoc sacramentum fulgebat tunc facies
Moysi, ita vt non possent intendere filij Israël in faciē
eius. Audistis modo cum legeretur, & velamen erat
inter faciem Moysi loquentis, & populum audientem
verba. Per velum verba audiebant, faciem non vide-
2. Corint. 3. bant. Et quid ait Apostolus, Ita vt non possent intēde-
re filij Israël in faciem Moysi. Non intendebant, in-
quit, vsque in finem. Quid est, vsque in finem? Vsque-
Roma. 10. quo intelligerent Christum. Dicit quippe apostolus:
Finis enim legis Christus ad iustitiam omni creden-
ti. Et quidem splēdor in facie Moysi, tanquam in facie
B carnali & mortali. Nunquid diuturnus aut æternus es-
se posset? Morte enim succedente profecto auferetur:
splendor autem gloriæ beati domini nostri Iesu Chri-
sti sempiternus est. Sed illud figura erat tēporalis, hoc
autem quod illa figura significabatur, veritas. legunt
itaque & non intelligunt Christum, nō perducunt in-
tentionem vsque in finem, quia velum oppositum ne-
gat eis aspectum splendoris interioris. Et vide ibi sub
velo Christum: Ait ipse dominus noster Iesus Christus,
Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim
ille scripsit. Propitiatis autem peccatis nostris & im-
pietatibus, per illud sacrificium vespertinum transi-
mus ad dominum vt auferatur velamen: propterea &
Matth. 27. domino crucifixo velum templi scissum est. Exaudi o-
rationem meam, ad te omnis caro veniet. Sermones
iniquorum præualuerunt super nos, & impietates no-
stras tu propitiaberis. *Beatus quem elegisti & assumpsisti.*
Quis est electus ab eo, & assumptus ab eo? Et assum-
ptus est aliquis electus à saluatore domino nostro Iesu
C Christo? An ipse secundum carnem quòd homo est,
electus & assumptus est? Vt tanquam verbo dei dica-
tur, quod erat in principio, sicut dicit Euangelista, In
Ioan. 1. principio erat verbum, & verbum erat apud deum, &
deus erat verbum, quia & ipse est filius dei, verbum
dei: de quo etiam dicit, Omnia per ipsum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil, vt illi dicatur filio dei,
quia ipse est sacerdos noster, postea carne assumpta,
Beatus quem elegisti & assumpsisti: id est, ille homo
quo indutus es, qui cœpit ex tempore, natus ex fœmina,
templum quodammodo illius est, qui semper in æter-
num est, & in æternū fuit. An potius ipse Christus as-
sumpsit quendam beatum, & non dicitur ipse quem
assumpsit quasi in plurali numero, sed in singulari? V-
num enim assumit, quia vnitatem assumit: schismata nō
assumit, hæredes nō assumit: multitudinem de se fece-
runt, non est vnus qui assumatur. Qui autem manent
in compage Christi, & membra eius sunt, faciunt quo-
Ephe. 4. dammodo vnum virum: de quo dicit apostolus, Do-
nec occurramus omnes in agnitionem filij dei, in vi-
rum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Chri-
1. Cor. 11. sti. Itaq; vnus vir assumitur cui caput est Christus, quia
Psal. 1. caput viri Christus est. Ipse est ille beatus vir qui non
abiit in consilio impiorum, & cætera quę ibi dicuntur.
Ipse est qui assumitur: non est extra nos, in ipsis mem- G
bris sumus, sub vno capite regimur, vno spiritu omnes
viuimus, vnam patriam omnes desideramus. Videa-
mus ergo quod ad Christum dicitur, vtrū ad nos per-
tineat, & de nobis dicatur. Interrogemus conscientias
nostras, amorem illum perscrutemur, & si adhuc par-
uus est, & modo natus amor iste (forte enim modo in
aliquo germinauit) diligenter extirpet iuxtà germinā-
tes spinas, id est curas seculares, ne crescendo sanctum
germen suffocent. Beatus quem elegisti & assumpsisti.
in illo sumus, & assumemur: in illo sumus, & electi eri-
mus. Et quid nobis dabit? *Inhabitabit, inquit, in atriis
tuis.* Hierusalem illa est cui cantant, qui incipiunt
exire de Babylonia: Inhabitabit in atriis tuis. *Reple-
bimur in bonis domus tuæ.* Quæ sunt bona domus dei?
Fratres constituamus nobis aliquam domum diuitem,
quantis bonis referta sit, quàm copiosa sit, vasa quàm
multa ibi aurea, sed & argentea, quantum familiæ,
quantum iumentorum & animalium: ipsa denique
domus quàm delectet picturis, marmore, laquearibus,
columnis, spatiis, cubiculis, & desiderantur talia, sed
adhuc ex confusione Babyloniæ. Amputa omnia ista
desideria, ô ciuis Hierusalem, amputa si vis redire, E
non te delectet captiuitas. Sed iam cœpisti exire, noli
retro respicere, noli remanere in via. Non desunt ad-
huc hostes qui tibi persuadeant captiuitatem & pere-
grinationem. Iam non præualeant super te sermones
iniquorum. Domum dei desidera, & bona eius do-
mus desidera, sed noli talia, qualia desiderare soles
vel in domo tua, vel in domo vicini tui, vel in domo
patroni tui. Aliud quidem est bonū domus illius. Quid
opus est vt nos dicamus quæ sint bona illius domus?
Ipse iudicet qui cantat exiens de Babylonia. Replebi-
mur, inquit, in bonis domus tuæ. Quæ sunt bona ista?
Erexeramus fortasse cor ad aurum, ad argentum, & cæ-
tera pretiosa: noli talia quærere: ista premunt, non le-
uant. Hic ergo iam bona illa Hierusalem, bona illa do-
mus domini, bona illa templi domini meditemur:
quia quæ domus domini, hoc ipsum templum domi-
ni. Replebimur in bonis domus tuæ: *Sanctum est tem-
plum tuum mirabile in iustitia.* Ista sunt bona domus illius.
Non dixit, templum sanctum tuum mirabile in co- F
lumnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis au-
ratis: sed mirabile in iustitia. Habes foris oculos vn-
de videas marmora & aurum, intus est oculus vnde
videatur pulchritudo iustitiæ. Intus inquam est ocu-
lus vnde videatur pulchritudo iustitiæ. Si nulla est pul-
chritudo iustitiæ, vnde amatur iustus senex? Quid af-
fert in corpore quod oculos delectet? Curua membra,
frontē rugatam, caput canis albatum, imbecillitatem
vndique querelis plenam. Sed forte quia tuos oculos
non delectat senex iste decrepitus, aures tuas delectat.
Quibus vocibus? Quo cantu? Et si forte adolescens be-
ne cantauit, omnia cum ætate defecerunt. An forte so-
nus verborum eius delectat aures tuas, quæ verba vix
plene enunciat lapsis dentibus? Tamen si iustus est, si
alienum non concupiscit, si de suo quod habet erogat
indigentibus, si bene monet, & rectum sapit, si integre
credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa con-
fracta membra impendere, (multi enim martyres e-
tiam senes) vnde illum amamus? quid in eo bonum vi-
demus oculis carnis? Nihil. Quædam ergo est pulchri-
tudo iustitiæ, quam videmus oculis cordis, & amamus,
& exardescimus. Quam multum dilexerunt homines
in ipsis martyribus, cum eorum membra bestiæ lania-

G rent. Nônne cum ſanguis fœdaret omnia, cum morſibus beluiois viſeera funderentur, non habebant oculi niſi quod horrerent? Quid ibi erat quod amaretur, niſi quia erat in illa fœditate dilaniatorum membrorum, integra pulchritudo iuſtitiæ? Iſta ſunt bona domus dei, his te para ſatiari. Sed vt iode ſatieris cum perueneris, hoc te oportet eſurire & ſitire cum peregrinaris: hoc ſiti, hoc eſuri, quia ipſa erunt bona dei. Audi illum regem cui iſta dicuotur, qui venit vt te reducat, & ſe tibi
Matth. 5. fecit viam. Quid dicit? Beati qui eſurinot & ſitiuot iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Sanctum templum tuum admirabile in iuſtitia. Et ipſum templum fratres nolite præter vos cogitare. Amate iuſtitiam & vos eſtis templum dei. *Exaudi nos deus ſaluator noſter.* Aperuit modo quem deum dieat. Saluator eſt propriè dominus Ieſus Chriſtus. Aperuit modo apertius de quo dixerat, Ad te omnis earo veniet. Exaudi nos deus ſaluator noſter. Ille vous vir qui aſſumitur in tẽplum dei, & plures ſunt, & vnus eſt. Ex vnius perſona dixit, Exaudi orationẽ meam: & quia ipſe vnus ex plutibus con-
H ſtat, modo ait, Exaudi nos deus ſaluator ooſter. Audi illum iam apertius prædicari: Exaudi nos deus ſaluator noſter, *Spes omnium finium terræ & in mari longe.* Ecce vnde dictum eſt, Ad te omnis caro veniet. Vndique venitur. Spes omnium fioium terræ, non ſpes vnius anguli, non ſpes ſolius Iudææ, non ſpes ſolius Aſricæ, non ſpes Pannoniæ, non ſpes Orientis aut Occidentis, ſed ſpes omnium finium terræ, & in mari longe. Ipſorum finium terræ & in mari longe: & quia in mari, ideo longe. Mare enim in figura dicitur ſeculum hoc, ſalſitate amarum, procellis turbulentum, vbi homines cupiditatibus peruerſis & prauis facti ſuot velut piſces inuicem ſe deuorantes. Attendite mare malum, mare amarum, fluctibus ſæuum: attendite qualibus hominibus plenum ſit. Quis optat hæreditatem, niſi morte alterius? Quis optat lucrum niſi damno alterius? Quàm multi aliorum defectione cupiuot ſublimari? Quàm multi vt emant optant alios vendere res ſuas? Quomodo ſe inuicem opprimunt, & qui poſſunt deuorant? Et cum deuorauerit vnus priſcis maior minorẽ, deuoratur & ipſe à maiore. O piſcis male, prædam vis de paruo, præda efficieris maiori. Quotidie iſta eueniunt, an-
I te nos ſunt: vitemus illa, horreamus. Non illa agamus fratres, quia ſpes eſt ille finium terræ. Ille ſi oon eſſet
Matth. 4. ſpes & in mari longe, non diceret diſcipulis ſuis, Faciam vos piſcatores hominum. Iam in mari capti per retia fidei, gaudeamus nos ibi natare adhuc intra retia, quia adhuc mare hoc ſæuit procellis: ſed retia quæ nos ceperunt, perduceotur ad littus. Littus eſt finis maris. Ergo peruentio in fioem ſeculi. Interim intra ipſa retia fratres bene viuamus, non retia rumpentes foras exeamus. Multi enim ruperunt retia, & ſchiſmata fecerunt, & foras exierunt, quia malos piſces intra retia captos ſe nolle tolerare dixerunt: ipſi mali facti ſuot potius, quàm illi quos ſe non potuiſſe tolerare dixerunt. Nanque illa retia ceperunt piſces & bonos & malos.
Matth. 13. Dominus dicit, Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, quæ congregat ex omni geoere: quam cùm impleta eſſet edueentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit, inquit, in conſummatione ſeculi. Oſtendit littus, oſtendit finem maris. Exibunt angeli, & ſeparabũt malos de medio iuſtorum, & mittent eos io caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Eia eiues Hieruſalem qui intra retia eſtis, & piſces boni eſtis, tolerate malos, retia nolite rumpere: cum illis eſtis in mari, non K
cum illis eritis in vaſis. Spes enim ille finium terræ, ipſe ſpes eſt & in mari longe. Longe, quia & io mari.

Præparans montes in fortitudine ſua. Noo io fortitudine illorum. Præparauit enim magnos prædicatores, & ipſos appellauit montes, humiles in ſe, excelſos in illo. Præparans mootes in fortitudine ſua. Quid dicit vnus ex ipſis mootibus? Ipſi in nobiſmetipſis reſpon- *2. Cor. 1.*
ſum mortis habuimus, vt noo fidentes in nobiſmetipſis ſimus, ſed in deo qui ſuſcitat mortuos. Qui in ſe fidit, & in Chriſto non fidit, non eſt de his montibus quos ille præparat in fortitudine ſua. Præparans montes in fortitudine ſua. *Circumcinctus in potentatu.* Potentatum intelligo. Circuncinctus quid eſt? Chriſtum quẽ in medio ponunt, eircuncinctum faciuot, id eſt, vndique einctum. Habemus illum omoes communiter, ideo in medio eſt. Circuncingimus illum omnes qni eredimus in illum, & quia fides noſtra non de viribus noſtris, ſed de illius potentia eſt: ideo circuncinctus in potentatu ſuo, non noſtra fortitudine: *Qui conturbas fundum maris.* Fecit hoc, videtur quid fecerit. Præparauit enim montes in fortitudine ſua, miſit illos præ- L
dieare. Circuncinctus eſt à credeotibus in potentatu, & motum eſt mare, commotum eſt ſeculum, & cœpit perſequi ſanctos eius. Circuoeinctus in potentatu, qui cõturbas fundum maris. Non dixit, qni eontutbas mare, ſed fuodum maris. Fundum maris eſt cor impiorum. Sicut enim à fundo vehementius omnia mouentur, & fundus continet omoia: ſic quicquid proceſsit per linguam, per manus, per poteſtates diuerſas, ad perſecutionem Eccleſiæ, à fundo proceſsit. Si enim non eſſet radix iniquitatis in corde, non illa omnia procederent aduerſus Chriſtum. Fuodum eonturbauit forte, vt fundum exhauriret nam io malis quibuſdam exhanſit mare à fundo, & poſuit mare deſertum. Dicit illud alius pſalmus, Qui conuertit mare in atidam. O- *Pſalm. 55.*
mnes impij & pagani qui crediderunt, mare erant, terra facti ſuot, ſalſis fluctibus primò ſteriles, poſtea iuſtitiæ fructu fœcundi. Qui contuthas fundum matis, *Sonum fluctuum eius: quis ſufferet?* Quid eſt, quis ſufferet? Quis homo ſufferrt ſonum fluctuũ maris, iuſsiones ſublimitatum ſeculi? Sed vnde ſufferuntur? Quia præparat montes in fortitudine ſua. Quod ergo dixit, quis ſufferet? hoc ait, Noſipſi per noſmetipſos ſufferre illas M
perſecutiones non poſſemus, niſi ille daret fortitudinem. Qui conturbas fundum maris, ſonum fluctuum eius: quis ſufferet? *Turbabuntur gentes.* Primò turbabantur, ſed illi montes parati in fortitudine Chriſti, nunquid turbati ſunt? Turbatum eſt mare, eliſum eſt in montem, mare fractum eſt, montes inconcuſsi mãſerunt. Turbahuntur gentes, *Et timebunt omnes.* Ecce iam omnes timent antea qui turbati eraot, timent iam omnes. Non timuerunt Chriſtiaoi, & timentur iam Chriſtiani. Omnes qui perſequebantur, modo timeot. Superauit enim ille qui circuncinctus eſt in potentatu, ſic ad illum venit omnis caro, vt cæteri paucitatem ipſam iam timeant. Et timebunt omoes. *Qui inhabitant fines terræ à ſignis tuis.* Miracula enim fecerunt apoſtoli, & ideo omnes fines terræ timuerunt & crediderunt. *Exitus mane & veſpere delectabis.* id eſt, delectabiles facis. Iã in iſta vita quid nobis promittitur? Exitus delectabilis, mane & veſpere. Sunt exitus mane, ſunt exitus veſpere. Mane ſignificat proſperitatem ſeculi, veſpera ſigoat tribulationem ſeculi. Intendat charitas veſtra. In vtroque enim tentatur anima huma-

A ma humana: & prosperitate, ne corrũpatur: & aduersi-
tate, ne frangatur. Ideo autem mane prosperitatẽ signi-
ficat, quia mane lætum est, transacta velut tristitia no-
ctis. Tristes autem sunt tenebræ veniente vespera. Ideo
veniente quasi mundi vespera, obtulit sacrificium ve-
spertinum. Non ergo timeat vnusquisq; vesperum, ne
mane corrumpatur. Ecce nescio quis vt facias mali a-
liquid, promisit lucrum, mane est. Arridet tibi ampla
pecunia, mane tibi fit. Noli corrumpi, & habebis exitũ
mane. Si enim habes exitum, non capieris. Sic est enim
promissio lucri, quasi esca in muscipula. Coarctaris, &
non est quò exeas, caperis in muscipula. Dedit autẽ ti-
bi exitum dominus deus tuus, ne lucro capiaris, cum ti-
bi dicit in corde, Ego sum diuitiæ tuæ, noli attendere
quod mundus promittit, sed quod promittit cõditor
mundi. Attende quod tibi promisit deus facienti iusti-
tiam, & contemne quod tibi promittit homo, vt abdu-
cat iustitiam, & adducat iniustitiam. Noli ergo atten-
dere quod mundus promittit, sed quod conditor mũ-
di, & habebis exitum mane per domini verbum dicẽ-
B tis, Quid prodest homini si totum mundum lucretur,
Matth. 16. animæ autem suæ detrimentum patiatur? Sed ille qui
te promisso lucro corrumpere, & ad iniquitatẽ addu-
cere non potuit, minatur pœnas, & conuertit se ad ini-
micitias, & incipit tibi dicere, Si hoc non feceris, ego
ostẽdam, ego faciam, habebis me inimicũ. Primò cum
lucrum promittebat, mane tibi erat, modo iam vespe-
rascit, tristis factus es. Sed qui dedit tibi exitum mane,
dabit & vespere. Quomodo contempsisti mane seculi
ex luce domini: sic cõtemne & vesperã ex passionibus
domini, vt dicas animæ tuæ, Quid mihi amplius fa-
cturus est iste, quàm passus est pro me dominus meus
deus, vt teneam iustitiam, non consentiam ad iniquita-
tem? Sæuiat in carne, frãgatur muscipula, & volabo ad
Matth. 10. dominum meum qui mihi ait, Nolite timere eos qui
corpus occidunt, animam autem non possunt occide-
re. Et de ipso corpore securitatem dedit dicens, Capil-
Luca 21. lus capitis vestri non peribit. Magnifice hic posuit, de-
lectabis exitus mane & vespere. Si enim non te delectet
ipse exitus, non laborabis exire inde. Mittis caput in lu-
crum promissum, si non te delectet promissio saluato-
C ris. Et rursus cedis tentanti & terrenti, si non te dele-
ctet ille qui prior passus est, vt tibi exitum faceret.

Exitus mane & vespere delectabis. Visitasti terram, & inebria-
Psalm. 22. *sti eam.* Vnde inebriasti terram? Calix tuus inebrians
quàm præclarus est. Visitasti terram & inebriasti eam,
misisti nubes tuas, pluerunt prædicationem veritatis,
inebriata est terra. *Multiplicasti ditare eam.* Vnde mul-
tiplicasti eam ditare? *Fluuius dei repletus est aqua.* Quid
est fluuius dei? Populus dei. Prim° populus repletus est,
vnde & cætera terra rigaretur. Audi illum promitten-
Ioan. 7. tem aquam, Si quis sitit, veniat & bibat. Qui credit in
me, flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Si flumi-
na, & vnus fluuius, quia propter vnitatem multi vnum
sunt: multæ ecclesiæ, & vna ecclesia: multi fideles, &
vna sponsa Christi: sic multa flumina, & vnus fluuius.
Crediderunt multi Israëlitæ, & impleti sunt spiritu
sancto. Inde diffusi sunt per gentes, cœperunt prædi-
care veritatem: & de fluuio dei qui impletus est aqua,
irrigata est tota terra. *Parasti cibum illorum, quia ita est*
præparatio tua. Non quia te promeruerunt quibus pec-
cata donasti: merita illorum mala erant, sed tu pro-
pter misericordiam tuam, quia ità est præparatio tua,
ita præparasti cibum illorum. *Sulcos eius inebria.* Fiant
ergo primò sulci qui inebrientur, duritia pectoris no-
stri aperiatur vomere sermonis dei. Sulcos eius ine- D
bria, *Multiplica generationes eius.* Videmus. credunt, &
ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, &
non sufficit vni homini vt factus ipse sit fidelis, si non
& alium lucretur: sic multiplicatur & semen. pauca
grana mittuntur, & segetes exurgunt. Sulcos eius ine-
bria, multiplica generationes eius. *In stillicidiis suis læ-*
tabitur cum exorietur. In stillicidiis suis, id est, antequam
sit forte idonea capacitati fluminis, cum exorietur in
stillicidiis suis, id est, sibi congruis lætabitur. Paruulis
enim adhuc & infirmis stillantur quædam de sacra-
mentis, quia non possunt capere plenitudinem veri-
tatis. Audi quomodo stillet paruulis dum exoriuntur,
id est, in recenti ortu minus capacibus. Apostolus di-
cit, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed qua- *1. Cor. 3.*
si carnalibus, quasi paruulis in Christo. Cum dicit par-
uulos in Christo, iam dicit exortos, sed nondum ido-
neos ad capiendam illam vberem sapientiam: de qua
dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Lætetur *1. Corin. 2.*
in stillicidiis suis cum exorietur, augeatur & robore-
tur, & capiet sapientiam, quomodo infans nutritur la-
cte, & fit idoneus cibo: tamen primò de ipso cibo cui E
minus idoneus erat, illi lac factum est. In stillicidiis
suis lætabitur cum exorietur. *Benedices coronam anni be-*
nignitatis tuæ. Seminatur modo, crescit quod semina-
tur, erit & messis: & modo super semẽ superseminauit
inimicus zizania, & exorti sunt mali inter bonos pseu-
dochristiani, similem habentes herbam, sed non pa-
rem fructum. Etenim zizania ea propriè dicuntur, quæ
nascuntur in similitudine frumentorum, sicuti est lo-
lium, sicuti est auena, & cætera talia quæ primam her-
bam prorsus similem habent. Propterea de seminatio-
ne zizaniorum hoc dicit dominus: Venit inimicus & *Matth. 13.*
superseminauit zizania. Cum autem creuisset herba
& fructũ fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Ergo ve-
nit inimicus & superseminauit zizania. Sed quid fecit
tritico? Non opprimitur zizaniis frumentum, imò
per tolerantiam zizaniorum crescit fructus frumẽto-
rum. Ipse enim dominus dixit quibusdã operariis vo-
lentibus eradicare zizania, Sinite vtraque crescere v- *Ibidem.*
que ad messem: ne forte cum vultis eradicare zizania,
eradicetis simul & frumentum, sed in tempore messis
dicam messoribus, Colligite primum zizania, & alli- F
gate fasciculos ad comburendum, frumentum autem
recondite in horreum. Ille est finis anni, messis seculi,
Benedicea coronam anni benignitatis tuæ. Coronam
vbi audis, gloria victoriæ significatur. Vince diabo-
lum, & habebis coronam. Benedices coronam an-
ni benignitatis tuæ. Rursus commendat benignita-
tem dei, ne quisquam de suis meritis glorietur.

Et campi tui replebuntur vbertate. Pinguescent fines deserti, &
colles exultatione accingentur. Campi, colles, fines deserti:
iidem ipsi sunt homines. Campi propter æqualita-
tem. Ergo propter æqualitatem inde dicti sunt cam-
pi populi iusti. Colles, propter erectionem, quia eri-
git in se deus eos qui se humiliant. Fines deserti, om-
nes gentes. Quare fines deserti? Deserti erant, nullus
ad eos propheta missus erat. Sic erant illi quomodo
eremus, qua non transit homo. Nullum verbum dei
missum erat ad gentes, soli populo Israël prædicaue-
runt prophetæ. Ventum est ad dominum, credide-
runt frumenta in ipso populo Iudeorum. Nam dixit
tunc discipulis suis, Dicitis quia longe est messis, re- *Ioan. 4.*
spicite & videte, quia albæ sunt regiones ad messem.
Fuit ergo messis prima, erit secunda in vltimo seculo.

G Messis prima de Iudæis, quia mittebantur ad illos prophetæ annunciantes venturum saluatorem. Ideo dixit discipulis suis dominus, Videte quia albæ sunt regiones ad messem. regiones vtique Iudææ. Alij, inquit, laborauerunt, & vos in eorum labores intrastis. Labora-

Ioan. 4. uerunt prohetæ vt seminarent, & vos cum falce intrastis ad illorum labores. Facta est ergo prima messis, & inde de ipso frumento quod tunc purgatum est, seminatus est orbis terrarum, vt surgat alia messis, quæ in fine metenda est. In secunda messe superseminata

Matth. 13. sunt zizania, modo hic laboratur. Quomodo in illa prima laborauerunt prophetæ, quousque veniret dominus, sic in ista secunda laborauerūt apostoli: & omnes prædicatores veritatis laborant, quousque in finem dominus mittat in messem angelos suos. Antea ergo desertum erat, sed pinguescent fines deserti. Ecce vbi prophetæ non sonuerant, dominus prophetarum acceptus est. Pinguescent fines deserti, & exultatione colles accingentur. *Induti sunt arietes ouium.* Subaudiendum, exultatione. Qua enim exultatione colles accin-

H gentur, hac induuntur arietes ouium. Ipsi arietes, qui colles. Colles enim eminentiore gratia: arietes, quia duces gregum. Arietes ergo apostoli in quit exultatione, gaudent de fructibus suis, non sine causa laborauerunt, non sine causa prædicauerunt. Induti sunt arietes ouium. *Et conualles abundabunt frumento.* Et humiles populi multum fructum afferent. *Clamabunt.* Inde abundabunt frumento, quia clamabunt. Quid clamabunt? *Etenim hymnum dicent.* Aliud est enim clamare aduersus deum, aliud hymnum dicere: aliud clamare sacrilegium, aliud clamare laudes. Si clamas in blasphemia, spinas protulisti. Si clamas in hymno, abundas frumento.

In psalmum sexagesimumquintum
Enarratio.

Inscribitvr in titulo psalmus iste, In finem canticum psalmi resurrectionis. In finem cum auditis quando psalmi pronunciantur,

Roma. 10. in Christum intelligite, dicente Apostolo, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Quomodo ergo hic cantetur resurrectio, & cuius resurrectio, quantum ipse donare & aperire dignatur, audietis.

I Resurrectionem enim Christiani nouimus in capite nostro iam factam, & in membris futuram. Caput ec-

Coloss. 1. clesiæ Christus est, mēbra Christi ecclesia. Quod præcessit in capite, sequetur in corpore. Hæc est spes nostra, ad hoc credimus, ad hoc duramus & perseueramus in tanta malignitate huius seculi, consolante nos spe, antequam spes fiat res. Res enim erit cū & nos resurrexerimus, & in cœlestem habitum cōmutati, æqua-

Matth. 22. les angelis facti fuerimus. Quis hoc sperare auderet, nisi veritas promitteret? Hanc autem spem promissam sibi Iudæi tenebant, & de bonis, & de quasi iustis operibus multum gloriabantur quòd acceperant legē, secundum quam viuendo & hic haberent bona carnalia, & in resurrectione mortuorum talia sperabāt, de qualibus hic gaudebant. Propterea Saducæis qui negabant

Matth. 22. futuram resurrectionem, Iudæi respondere non poterant proponentibus quæstionem quā domino propo-

Luca. 20. suerunt iidem Saducæi. Hinc enim intelligimus eos hanc quæstionem soluere non potuisse, quia domino soluente mirati sunt. Proponebant ergo Saducæi quæstionem de quadam muliere quæ habuit septem viros, non simul, sed succedentes sibi. Erat enim hoc legis ad

Deute. 25. populum propagandū, vt qui forte sine liberis defungeretur, frater eius, si haberet, acciperet vxorem eius, ad K suscitandum semen fratri suo. Proposita ergo illa muliere quæ habuit septem viros omnes mortuos sine liberis, & ad hoc officiū implendū ducentes fratris vxorem, dixerunt quærētes, In resurrectione cuius eorū erit vxor? Proculdubio Iudæi non fatigarētur, nō deficerent in ista quæstione, si non talia sibi in resurrectione sperarent, qualia agebant in hac vita. Dominus autem æqualitatem angelorum promittens, non humanā carnis corruptionem, ait illis, Erratis, nescientes scripturas, *Matth. 22.* neque virtutē dei. In resurrectione enim neq; nubent, *Luca 20.* neque vxores ducent: neq; enim incipient mori, sed erunt æquales angelis dei. Demonstrauit quòd ibi nō sit necessaria successio, vbi deletur decessio. Ibi quia decessores non erunt, nec successores quærentur. Ad hoc subiecit, nō enim incipient mori. Veruntamen quia Iudæi tenebāt etsi carnaliter, spem resurrectionis futuræ, gauisi sunt responsum esse Saducæis, cum quibus illis erat de hac ancipiti & obscura quæstione certamen. Tenebant ergo Iudæi spem resurrectionis mortuorū, & solos se ad beatam viam resurrecturos sperabāt propter opus legis, & propter iustificationes scripturarū, L quas habebant soli Iudæi, & gentes nō habebant. Crucifixus est Christus, cæcitas ex parte Israël facta est, vt *Roma. 11.* plenitudo gētium intraret. Hoc apostolo dicente, cœpit etiam gentibus promitti resurrectio mortuorū, credētibus in Iesum Christū quòd resurrexerit. Inde psalmus iste est aduersus præsumptionem & superbiam Iudæorum, pro fide gentium ad eandem spem resurrectionis vocatarū. Quodammodo fratres mei animum psalmi audistis. In hoc quod dixi, in hoc quod proposui, tota vestra suspendatur intētio. Hinc vos nulla cogitatio auertat: contra præsumptionem dicitur Iudæorum, qui de iustificationibus legis sperabant sibi resurrectionē, & crucifixerunt Christum qui primus resurrexit, non membra resurrectura solos Iudæos habituros, sed omnes qui in eū credidissent: id est omnes gentes. Inde cœpit: *Iubilate deo.* Qui? *Omnis terra.* Non *Psalm. 99.* ergo sola Iudæa. Videte fratres quemadmodum commendetur vniuersitas ecclesiæ toto orbe diffusæ, & nō solùm dolete Iudæos, qui gratiam istā gentibus inuidebāt, sed plus hæreticos plangite. Si enim dolendi sunt qui collecti non sunt, quanto amplius qui collecti diuisi sunt? Iubilate deo omnis terra. Quid est iubilate? M In vocem erumpite gaudiorum, si non potestis verborum. Non enim verbis iubilatur, sed solus gaudentium sonitus redditur quasi parturientis & parientis cordis lætitiam in vocem rei conceptæ, quæ verbis explicari non possit. Iubilate deo omnis terra. Nemo iubilet in parte. Nemo, inquam, iubilet in parte, omnis terra iubilet, catholica iubet, catholica totum tenet. Quicunq; partem tenet, & à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Iubilate deo omnis terra. *Psallite autem nomini eius.* Quid dixit? Psallentibus vobis benedicatur nomen eius. Quid sit autem psallere, heri dixi, & credo meminisse charitatem vestram. Psallere est organum etiam assumere, quod psalterium dicitur, & pulsu atq; opere manuum vocibus concordare. Si ergo iubilatis quod deus audiat, psallite etiam quod homines videant & audiant, sed non propter nomen vestrū. Cauete enim facere iustitiam vestram coram hominibus, vt *Matth. 6.* videamini ab eis. Et propter cuius nomē, inquies, psallam, vt non videantur ab hominibus opera mea? Attendite alio loco, Luceant opera vestra coram ho- *Matth. 5.* minibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent pa-

trem

A trem vestrum qui in cœlis est. Videant bona facta vestra, & glorificent non vos, sed deum. Nam si propter vos glorificandos facitis opera bona, respondetur vobis, quod ipse dixit de quibusdam talibus, *Math. 6.* Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Et iterum, Alioqui mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo, inquies, debeo abscondere opera mea, ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait? Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo remanebo. Hic mihi dicis, Cauete facere iustitiam vestram coram hominibus. *Ibidem.* Hic mihi dicis, Luceant opera vestra bona corã hominibus. Quid obseruabo? quid faciam? quid relinquam? Tam nõ potest homo seruire duobus dominis diuersa iubentibus, quàm nec vni diuersa iubenti. Non, ait dominus, diuersa iubeo. Finẽ attende, in finem canta, quo fine facias, vide. Si ideo facis vt tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo vt deus glorificetur, hoc iussi. Psallite ergo nõ nomini vestro, sed nomini domini dei vestri. Vos psallite, ille laudetur: vos bene viuite, ille glorificetur. Vnde enim habe-

B tis ipsum bene viuere? Si ætemum haberetis, nunquam male vixissetis: si à vobis haberetis, nunquam bene vixissetis. Psallite autem nomini eius, *Date gloriam laudi eius.* Totam intentionem nostram in laudem dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur. Gloriemur in deo magis, & gaudeamus, illi inhæreamus, in illo laudemur. *1. Cori. 1.* Audistis cum legeretur apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, vt confundat sapiẽtes: & infirma mũdi elegit de⁹, vt cõfundat fortia: & ignobilia mũdi elegit deus, & ea quæ nõ sunt tanquam quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Quid voluit dicere? Quid voluit ostẽdere? Descẽdit dominus deus noster Iesus Christus in spiritu reparare genus humanũ, & dare gratiam suam omnibus intelligentibus, quia gratia illius est, nõ merita eorum. Et ne quælibet persona gloriaretur in carne, infirmos elegit: nam inde nõ est electus ille Nathanaël etiam. Quid enim tibi videtur, vt *Mat. 9.* publicanum in telonio sedentem eligeret Matthæum,

C & non eligeret Nathanael cui perhibuit testimonium *Ioan. 1.* ipse dominus dicens, Ecce verus Israëlita, in quo dolus non est? Intelligitur ergo Nathanaël iste doctus fuisse in lege: non quia doctos non erat electurus, sed si ipsos primò elegisset, doctrinæ suæ merito se electos putarẽt, & ita illorum scientia laudaretur, & laus Christi gratiæ minueretur. Perhibuit testimonium tanquam bono fideli, in quo dolus non erat: sed tamen eum non assumpsit inter illos discipulos quos primùm idiotas elegit. Et vnde intelligimus quod ille peritus erat legis? Quãdo audiuit ab vno ex eis qui secuti erãt dominũ dicentem, Inuenimus messiam, quod interpretatur Christus: quæsiuit vnde, & dictum est, à Nazareth. Et ille, A Nazareth potest aliqd boni esse. Proculdubio qui intellexit *Ibidem.* quia à Nazareth potest aliquid boni esse, peritus erat legis, & bene ꝓphetas inspexerat. Noui esse in illi⁹ verbis aliã pronunciationẽ, sed à prudẽtioribus nõ est approbata, vt quasi desperasse videatur ille, cum audiens dixisset, A Nazareth potest aliquid boni esse? id est, nunquid potest? Sic pronunciãdo quasi desperaret. Sequitur antẽ ibi, Veni & vide. Hæc verba, id est, Veni & vide, vtranque possunt pronunciationem sequi. Si dicas, quasi non credens, à Nazareth potest aliquid boni esse? respondetur, Veni & vide quod non credis. Rursus si dicas confirmãs, A Nazareth potest aliquid boni esse: respondetur, Veni & vide quod credis, quàm vere bo-

D num sit, bonũ quod nuncio à Nazareth, & quàm recte credas, veni & experire. Hinc tamen æstimatur doctus ille in lege fuisse, quia non est electus inter discipulos ab illo qui stulta mundi prius elegit, *1. Cor. 1.* cum tantũ ei perhibuerit testimonium dominus dicens, *Ioan. 1.* Ecce vere Israëlita, in quo dolus nõ est. Elegit ergo dominus postea & oratores, sed illi superbirent si non prius eligeret *De verbis Apostoli ser. 28. Et de verbis domini ser. 59.* piscatores. Elegit diuites, sed dicerent merito diuitiarum suarum se electos esse, nisi primò elegisset pauperes. Elegit imperatores postea, sed melius est vt Romã cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quàm vt piscator ploret ad memoriam imperatoris. Infirma enim mundi elegit deus, *1. Cor. 1.* vt cõfundat fortia: & ignobilia mundi elegit, & ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuarentur. Et quid sequitur? Quid ait? Conclusit apostolus, vt non glorietur coram deo omnis caro. *Ibidem.* Videte quemadmodum nobis abstulit gloriam, vt daret gloriam. Abstulit nostram, vt daret suam. Abstulit inanem, vt daret plenam. Abstulit nutantem, vt daret solidam.

E Tanto ergo gloria nostra fortior & firmior, quia in deo. Non ergo in te debes gloriari quod prohibuit veritas, sed quod ait apostolus, hoc præcipit veritas. Qui gloriatur, in domino glorietur. Date ergo gloriam laudi eius, nolite imitari Iudæos, qui quasi meritis suis volebant tribuere iustificationes suas, & inuidebant gentibus accedentibus ad gratiam euangelicam, vt peccata omnia donarentur eis, quasi illi non haberent quod donaretur sibi, quasi iam boni operarij mercedẽ expectantes. Et cum adhuc ægroti essent, sanos se esse putabant, & inde periculosius ægrotabant. Nam si vel mitius ægrotassent, non quasi phrenetici medicũ occidissent. Date gloriam laudi eius. *Dicite deo, quàm timenda sunt opera tua.* Quare timenda & non amanda? Audi aliam vocem psalmi, *Psalm. 2.* Seruite domino in timore, & exultate ei cum timore. Quid sibi hoc vult? Audi vocem apostoli, *Philip. 2.* Cum timore, inquit, & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quare cum timore & tremore? Subiecit causam: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Si er-

F go deus operatur in te, gratia dei bene operaris, non viribus tuis. Ergo si gaudes, & time, ne forte quod datum est humili, auferatur superbo. Nam vt noueritis hoc esse factum de ipsa superbia Iudæorum, quasi se ex operibus legis iustificantium, & ideo credentium, dicit alius psalmus, *Psalm. 16.* Hi in curribus, & hi in equis, quasi in suis quibusdam passibus & instrumentis ad erectionem suam. Nos autem, inquit, in nomine domini dei nostri magnificabimur. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Videte quemadmodum illi extollebãtur in se. Videte quemadmodum illi gloriabantur in deo: propterea quid secutum est? Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Audi ipsum dominum nostrum hoc idem dicentem, *Ioan. 9.* Ego, inquit, veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Vide in vna parte bonitatem, in alia quasi malitiã. Sed quid melius illo? Quid misericordius? Quid iustius? Quare ergo qui non vident videant? Propter bonitatem. Quare & qui vident cæci fiant? Propter elationem. Et vere videbant, & facti sunt cæci: non videbant, sed videre sibi videbantur. Nam ecce videte fratres cum dicerent ipsi Iudæi, Num sumus cæci? Ait *Ibidem.* illis dominus, Si cæci essetis, peccatum non haberetis:

G modo autem quia dicitis, videmus, peccatum vestrum
in oobis manet. Ad medicum venisti, videre te dicis?
Cessabunt collyria, semper cæcus remanebis. Confite-
re te cæcum, vt illuminari merearis. Attende Iudæos,
attende gentes. Qui non vident, videant inquit. Ideo
veni, vt qui vident, cæci fiant. Ipsum dominum no-
strum Iesum Christum in carne videbant Iudæi, gen-
tes non videbant. Ecce qui viderunt crucifixerunt,
qui non viderunt, crediderunt. Ergo quid fecisti ô
Christe, aduersus superbos? Quid fecisti? Videmus
quia dignatus es, & membra tua sumus. Videmus. Abs-
condisti deum, & hominem aspectibus obiecisti ho-
Roma. 11. minom. Quare hoc? Vt cæcitas ex parte in Israël fie-
ret, & plenitudo gentium intraret. Ad hoc abscondi-
sti deum, & hominem aspectibus obiecisti. Videbaot
& non videbant. Videbant quod acceperas, & non
Philip. 2. videbant quod eras. Videbant formam serui, non vi-
Ioan. 14. debant formam dei. Formam serui qua maior est pa-
ter, non formam dei propter quam modo audistis,
Ioan. 10. Ego & pater vnum sumus. Tenuerunt quod videbant,
Matth. 26. crucifixerunt quod videbant, insultauerunt ei quem vi-
& 27. debant, noo agnouerunt qui latebat. Audi apostolum
1. Cor. 2. dicentem, Si enim cognouissent, nunquam dominum
H gloriæ crucifixissent. Ergo gentes quæ vocatæ estis, at-
Roma. 11. tendite ramos præcisos propter seueritatem, vos au-
tem insertos propter booitatem, & participes factos
pinguedinis oleæ, non altum sapientes, id est, non su-
Ibidem. perbientes, Non enim tu radicem portas, ait, sed ra-
dix te: magis terreamini, quia videtis amputatos ra-
mos naturales. Iudæi enim per patriarchas venerunt,
Rom. 11. & de carne Abrahæ nati sunt. Et quid ait apostolus?
Sed dicis, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene. Pro-
pter infidelitatem fracti suot, tu autem, inquit, fide stas,
noli altum sapere, sed time. Si enim naturalibus ra-
mis deus non pepercit, neque tibi parcet. Attende er-
go ramos fractos, & te insertum: noli extolli super ra-
mos fractos, sed magis dicito deo, Quàm metuēda sunt
opera tua. Fratres si aduersus Iudæos olim præcisos de
radice patriarcharum extollere nos non debemus, sed
timere potius & dicere deo, Quàm timenda suot ope-
ra tua: quanto minus non nos debemus extollere ad-
uersus recentia vulnera præcisionum? Præcisi sunt an-
I te Iudæi, insertæ suot gentes. De ipsa insertione præ-
cisi sunt hæretici: sed neque contra illos nos extollere
debemus, ne forte præcidi mereamur, quos delectat
insultare præcisis. Fratres mei, qualiscunque episcopi
vox sonuit vobis, rogamus vos vt caueatis quicunque
in ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt in-
tus, sed orate potius vt & ipsi iotus sint. Potens est e-
nim deus iterum inserere illos. De ipsis Iudæis dixit
Ibidem. hoc apostolus, & factum est in eis: Resurrexit domi-
nus, & multi crediderunt. non intellexerunt cum cru-
cifigerent, tamen postea crediderunt in eum, & dona-
tum est eis tam magnum delictum. Fusus domini san-
guis donatus est homicidis, non vt dicam deicidis:
1. Cor. 2. quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ cru-
cifixissent. Modo homicidis donatus est fusus sanguis
innocentis. Et ipsum sanguinem quem per insaniam
fuderuot, per gratiam biberunt. Dicite ergo deo, Quàm
Roma. 11. timenda sunt opera tua. Vnde timenda? Quia cæcitas
ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intra-
ret. O gentium plenitudo, dic deo, quàm timenda suot
opera tua: & sic gaude vt contremiscas, noli extolli su-
per ramos præcisos. Dicite deo, quàm timenda sunt o-
pera tua. *In multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici
tui.* Ad hoc tibi, inquit, mentientur inimici tui, vt mul- K
ta sit potentia tua. Quid est hoc? Intentius audite. Po-
tentia domini nostri Iesu Christi maxime apparuit in
resurrectione, vnde psalmus iste titulum accepit. Et re-
surgens apparuit discipulis suis. Noo apparuit inimi- Acto. 10.
cis suis, sed discipulis suis. Crucifixus apparuit om-
nibus, resurgens fidelibus, vt etiam postea qui vellet cre-
deret, & credenti resurrectio promitteretur. Multi san-
cti multa miracula fecerunt, nullus eorum mortuus re-
surrexit, quia & qui ab eis resuscitati sunt, morituri re-
suscitati sunt. Intendat charitas vestra. Commendans
dominus opera sua dixit, Operibus credite, si mihi non Ioan. 10.
vultis credere. Et commendantur etiam præterita o-
pera Prophetarum: & si non eadem, tamen multa eius-
dem potentiæ. Ambulauit dominus super mare, iussit Matth. 14.
& Petrum. Nunquid non ibi erat ipse dominus quan-
do se diuisit mare, vt Moyses cum populo Israël tran- Exod. 14.
siret? Idem dominus illa faciebat: qui fecit ista per car-
nem suam, ipse illa faciebat per carnem seruorum suo-
rum. Illud tamen per seruos suos non fecit: nam ipse
omnia faciebat, vt aliquis ipsorum mortuus esset, & re-
surgeret in vitam æternam. Quia ergo possent dicere L
Iudæi cū miracula faceret dominus, Fecit hoc & Moy-
ses, fecit hoc & Helias, fecit hoc & Helisæus, possent 3. Reg. 17.
sibi ista dicere, quia & illi mortuos resuscitauerunt, & 4. Reg. 4.
multa miracula fecerunt: propterea cum ab illo si-
gnum peteretur, proprium signum commendās, quod
in se solo futurū erat, ait, Generatio ista praua & ama- Matth. 12.
ricans signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi
signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ven- Ionæ. 2.
tre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius
hominis in corde terræ tribus diebus & tribus nocti-
bus. Quomodo fuit Ionas in ventre ceti? Nónne vt
postea viuus euomeretur? Hoc fuit infernus domino,
quod Ionæ cetus. Hoc signum proprium cōmendauit,
hoc est potentissimum. Potentius est reuixisse mortuū,
quàm non fuisse mortuum. Multitudo potentię domi-
ni secūdum quòd homo factus est, in virtute resurre-
ctionis apparet. Hanc cōmendat & apostolus cum di- Philip. 3.
cit, Non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed eam
quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo iustitia in fide
ad cognoscendum eum, & virtutem resurrectionis e- M
ius. Sic cōmendatur & alio loco, Et si crucifixus est ex 2. Cor. 13.
infirmitate, sed viuit ex virtute dei. Cum ergo ista ma-
gna potentia domini in resurrectione intelligatur, vn-
de titulum psalmus iste accepit, quid sibi vult, in multi-
tudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui: nisi vt
sic intelligas, ideo tibi mentientur inimici tui, vt cruci-
figaris: ideo crucifigêris, vt resurgas? Mendacium ergo
illorum ad cōmendandam multam potentiam tuam
valebit. Quare solent inimici mentiri? Vt potentiam
cuiusq; minuant de quo mentiuntur. Tibi, inquit, cō-
trarium accidit. Nam minus appareret potentia tua, si
illi tibi non mentirentur. Attendite & ipsum menda-
cium falsorum testium in Euangelio, & videte quia de
resurrectione est. Cū enim domino dictū esset, Quod
signum ostendis nobis, quia ista facis: excepto eo quod Matth. 12.
dixerat de Iona, per aliam similitudinem hoc ipsum
item dixit: vt noueritis hoc proprium signum maxi-
me commendatum, Soluite templum, inquit, hoc, & in Ioan. 2.
tribus diebus excitabo illud. Et illi dixerunt, Quadra-
ginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu
in triduo excitabis illud? Et euangelista quid illud es-
set exponens, Hoc autem, inquit, dicebat Iesus de tem- Ibidem.
plo corporis sui. Ecce hanc potentiam suam homini-
bus se

A bus se demonstraturum dicebat: vnde similitudinem
de templo dederat propter carnem suam quę erat tem-
plum latentis intus diuinitatis. Vnde Iudæi templum
foris videbant, numen intus habitans non videbãt. Ex
istis verbis domini concinnauerunt falsi testes men-
dacium quod contra eum dicerent, ex his ipsis vbi
commendauit resurrectionem suam futuram loquens
de templo. Dixerunt enim falsi testes aduersus eum,
cum quæreretur ab eis quid illum audissent dixisse bla-
Matth. 26. sphemum: Audiuimus enim eum dicentem, Soluam
† resuscitabo. templum hoc, & post triduum reædificabo † illud. Post
triduum resuscitabo audierant, soluam non audierant,
sed audierant, soluite. Vnum verbum mutauerunt &
paucas literas, vt falsum testimonium molirentur. Sed
cui mutas verbum ô humana vanitas, ô humana infir-
mitas? Verbo incommutabili verbum mutas? Mutas tu
tuum verbum, nunquid mutas dei verbum? Vnde alio
Psalm. 26. loco dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Quare ergo
tibi mentiti sunt inimici tui ô domine, cui iubilat
omnis terra? In multitudine potentiæ tuæ mentientur
tibi inimici tui. Dicunt soluam: cum tu dixeris, solui-
te. Quare te dixerunt dixisse, soluam: & non dixerunt
B quod tu dixisti soluite? Vt quasi ipsi se à crimine solu-
ti templi defenderent sine causa. Christus enim quia
voluit mortuus est, & tamen vos occidistis. Ecce con-
cedimus vobis ô mendaces, ipse soluit templum. Di-
Galat. 2. ctum est enim ab apostolo, Qui me dilexit, & tradidit
Roma. 8. semetipsum pro me. Dictum est de patre, Qui proprio
filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit il-
lum. Si ergo pater filium tradidit, & filius semetipsum
tradidit, Iudas quid fecit? Pater tradendo filiũ ad mor-
Matth. 26. tem pro nobis, bene fecit: Christus tradendo seipsum
pro nobis, fecit bene: tradendo Iudas magistrum pro
auaritia sua, fecit male. Non enim quod nobis præsti-
tum est de passione Christi, malitiæ Iudæ deputabitur.
Habet ille mercedem malitiæ, Christus laudem gra-
tiæ. Prorsus ipse soluerit templum, ipse soluerit qui di-
Ioan. 2. xit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & po-
Ioan. 10. testatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollet eam
à me, sed ego ipse pono eam à me, & iterum sumo eam.
Ipse soluit templum gratia sua, non malitia vestra. In
multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui.
Ecce mentiuntur, ecce creditur eis, ecce opprimeris,
ecce crucifigeris, ecce insultatur tibi, ecce caput agita-
Matth. 27. tur, Si filius dei es, descẽde de cruce. Ecce quãdo vis a-
Ioan. 19. nimam ponis, & lancea latus percuteris, & sacramen-
ta de latere tuo defluunt, deponeris de ligno, inuolue-
Matth. 28. ris linteaminibus, poneris in sepulchro, adduntur cu-
stodes ne tollant te discipuli tui: venit hora resurre-
ctionis tuæ, terra concutitur, monumenta scinduntur,
C resurgis occultus, appares manifestus. Vbi sunt ergo
illi mendaces? Vbi est falsum testimonium maleuolen-
tiæ? Nónne in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt
tibi inimici tui? Da & illos sepulchri custodes, refe-
rant quid viderint, accipiant pecuniam, & ipsi men-
tiantur. Dicant etiam ipsi moniti peruersi à peruersis,
dicant à Iudæis corrupti, qui in Christo noluerunt es-
se integri, dicant, Mentiantur etiam ipsi. Quid dictu-
ri sunt? Dicite videamus, mentimini & vos in multi-
Ibidem. tudine potentiæ domini. Quid dicturi estis? Cum dor-
miremus nos, venerunt discipuli eius, & abstulerunt
In lib. 50. eum de monumento. O vere stultitia dormiens, aut
homiliarũ. vigilabas, & prohibere debuisti: aut dormiebas, & quid
ho. 36. sit gestum nescisti. Accesserunt & ipsi mendacio ini-
micorum: auctus est & numerus mentientium, vt au-

geretur merces credentium, quia in multitudine po- D
tentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui. Ergo mentiti
sunt, in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt. Appa-
ruisti contra mendaces veracibus, & apparuisti eis ve-
racibus, quos tu veraces fecisti. Remaneant Iudæi in
mendaciis suis, quia tibi in multitudine potentiæ tuæ
mentiti sunt: fiat quod sequitur, *Omnis terra adoret te
& psallat tibi, psallat nomini tuo altißime.* Pauloante humil-
lime, modo altissime. Humillime inter manus men-
tientium inimicorum: altissime super verticem lau-
dantium angelorum. Omnis terra adoret te & psallat
tibi, psallat nomini tuo altissime. *Venite & videte opera
domini.* O gentes, ô vltimæ nationes, relinquite Iudæos
mentientes, venite confitentes. Venite & videte opera
domini. *Terribilis in consiliis super filios hominum.* Filius
hominis & ipse quidem dictus est, & vere filius homi-
nis factus est. Vere filius dei in forma dei: vere filius Philip. 2.
hominis in forma serui. Sed nolite formam istam ser-
ui ex aliorum similium conditione pensare. Terri-
bilis est in consiliis super filios hominum. Machi-
nati sunt filij hominum consilium ad crucifigendum E
Christum, crucifixus excæcauit crucifigentes. Quid
ergo fecistis filij hominum machinando acuta consi-
lia aduersus dominum vestrum, in quo latebat maie-
stas, & apparebat infirmitas? Vos machinati estis con-
silia perdendi, ille excæcandi & saluandi: excæcandi
superbos, saluandi humiles. Ad hoc autem superbos
istos excæcandi, vt cæcati humiliarentur: humiliati
confiterentur: confessi illuminarentur. Terribilis in
consiliis super filios hominum. Vere terribilis: ecce
cæcitas ex parte Israël facta est. Ecce Iudæi ex qui- Roma. 11.
bus natus est Christus, foris sunt: ecce gentes quæ
contra Iudæam erant, in Christo intus sunt. Terribi-
lis in consiliis super filios hominum. Propterea quid
fecit terrore consilij sui? Conuertit in mare aridam.
Hoc enim sequitur, *Qui conuertit mare in aridam.* Ma-
re erat mundus amarus salsitate, turbulentus tempe-
state, sæuiens fluctibus persecutionum, mare erat. Cer-
te in aridam conuersum est mare: modo sitit aquam
dulcem mundus, quia salsa plenus erat. Quis hoc fe-
cit? Qui conuertit mare in aridam. Iam anima gen-
tium omnium quid dicit? Anima mea velut terra sine Psalm. 142.
aqua tibi. Qui conuertit mare in aridam. *In flumine* F
pertransibunt pede. Illi ipsi qui conuersi sunt in aridam,
cum essent antea amari, in flumine pede pertransi-
bunt. Quid est flumen? Flumen est omnis mortalitas
seculi. Vide flumen. alia veniunt & transeunt, alia
transitura succedunt. Nónne sic fit in aqua fluminis,
quæ de terra nascitur & manat? Omnis qui natus est,
cedat oportet nasciruro: & omnis iste ordo rerum la-
bentium, fluuius quidam est. In istum fluuium non se
mittat cupida anima, non se mittat, stet. Et quomodo
transiet delectationes rerum peritirarum? Credat in
Christum, & facilè pertransibit pede, transibit illo du-
ce, pede transibit. Quid est pede transire? Facile transi-
re, & non quærat equum vt transeat, non erigatur su-
perbia ad transeundum flumen: humilis transeat, & o-
cyus transit. In flumine pertransibunt pede. *Ibi iocun-
dabimur in ipso.* In bonis operibus iocundare. O Iudæi,
de vestris operibus gloriamini, deponite superbiam
gloriandi de vobis, sumite gratiã iocundandi in Chri-
sto. Ibi enim iocundabimur, sed non in nobis: ibi io-
cundabimur in ipso. Quando iocundabimur? Cum flu-
men transierimus pede, vita æterna promittitur, resur-
rectio promittitur, ibi caro nostra iam nõ erit flumen.

G Flumen enim modo est, quando mortalis est. Videte si
stat aliqua ætas. Pueri crescere volunt, & nesciunt quòd
spatium vitæ suæ annis succedentibus minuitur. Non
enim adduntur anni, sed subtrahuntur crescentibus, si-
cut aqua fluminis prorsus accedit, sed à fonte recedit:
& volunt crescere pueri, vt careant dominatu maiorũ.
Ecce crescunt, agitur cito, perueniunt ad iuuentutem.
Qui excesserunt pueritiam, si possint teneant iuuentu-
tem. Trãsit & ipsa: senectus succedit: vel senectus æter-
na succedat, vel senectus æterna sit: morte aufertur. er-
go fluuius est carnis nascentis. In hunc fluuium morta-
litatis nemo se mortalium rerum concupiscentia sub-
uertat ne rapiatur: facilè transit qui humiliter, id est pe-
de transit, duce illo qui prior transiit, qui de torrente in
Psalm. 109. via vsque ad mortem bibit: propterea exaltabit caput.
Transeuntes ergo pede fluuium istum, id est, facile trãs-
euntes mortalitatem istam fluentem ibi iocundabimur
in ipso. Modo autem in quo nisi vel in ipso, vel in spe
ipsius? Et si enim iocundamur modo, in spe iocunda-
mur, tũc autem in ipso iocũdabimur: & modo in ipso,
1. Cor. 13. sed per spem: tunc autẽ facie ad faciem, ibi iocundabi-
H mur in ipso. In quo? *Qui dominatur in virtute sua in æter-
num.* Nam nos quam virtutẽ habemus? Nunquid æter-
Genes. 3. nam? Si æterna esset virtus nostra, non lapsi essemus, nõ
cecidissemus in peccatum, nõ meruissemus mortalita-
tem pœnalem. Ille volũtate suscepit, quò nos meritum
nostrum deiecit. Qui dominatur in virtute sua in æter-
num, eius participes efficiamur, in cuius virtute nos e-
rimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lu-
men illuminans: nos auersi ab illo contenebramur, ille
auerti à se non potest. Calore ipsius accendimur, vnde
recedẽtes frigueramus, accedentes rursum accẽdimur.
Ergo dicamus ei vt custodiat nos in virtute sua, quia
in ipso iocundabimur qui dominatur in virtute sua in
æternum. Sed non hoc solis Iudæis præstitit credenti-
bus, quia multum se extulerũt Iudæi de virtute sua præ-
sumentes: postea cognouerunt in cuius virtute fuerunt
I salubriter fortes, & quidam eorũ crediderunt, sed non
sufficit Christo. Multum est quod dedit, magnum pre-
cium dedit, non pro solis Iudæis debuit valere quod
dedit. *Oculi eius super gentes respiciunt.* Ergo oculi eius
super gẽtes respiciunt. Et quid facimus? Murmurabunt
Iudæi, dicturi sunt Iudæi, quod nobis hoc & illis: no-
bis Euangelium, illis Euangelium: nobis gratiam resur-
rectionis, & illis gratiam resurrectionis: nihil nobis
prodest quod nos legem accepimus, & in iustificatio-
nibus legis viximus, & tenuimus præcepta patrum? Ni-
hil valebit hoc illis quod nobis. Non litigent, non con-
tendant. *Qui amaricant, non exaltentur in semetipsis.* O ca-
ro misera & tabescens, nónne peccatrix es? Quid cla-
Rom. 3. mat lingua tua? Attendatur conscientia. Omnes enim
peccauerunt, & egent gloria dei. Agnosce te infirmi-
tas humana, accepisti legem, vt & præuaricatrix legis
esses. Non enim tenuisti & implesti quod accepisti. Ac-
cessit tibi ex lege non iustificatio quam lex iubet, sed
Roma. 5. præuaricatio quam tu fecisti. Si ergo abundauit pecca-
tum, quid inuides superabundanti gratiæ? Noli amari-
care, quia qui amaricant, non exaltentur. Quasi male
dixisse videtur, qui amaricant, non exaltentur, imò
exaltentur, sed non in seipsis. Humilientur in seipsis,
exaltentur in Christo. Qui enim se humiliat exaltabi-
Matth. 23. tur, & qui se exaltat humiliabitur. Qui amaricant, non
exaltentur in semetipsis. *Benedicite gentes deum nostrum.*
Ecce repulsi sunt qui amaricant, reddita est illis ratio:
aliqui conuersi sunt, aliqui superbi remanserunt. Non
vos terreant qui gratiam euangelicam inuident genti- K
bus, iam venit semen Abrahæ, in quo benedicentur om- Genes. 12.
nes gentes. Benedicite eum in quo benedicimini, be-
nedicite gentes deum nostrum, *Et audite vocem laudis
eius.* Ne vosipsos laudetis, sed ipsum laudetis. Quæ est
vox laudis eius? Quia gratia ipsius sumus, quicquid bo-
ni sumus. *Qui posuit animam meam in vitam.* Ecce vox
laudis eius. Qui posuit animam meam in vitam. Ergo
in morte erat. In morte erat, quia in te erat. Inde est
quòd non debuistis exaltari in vobisipsis. Ecce in mor-
te erat in te. Vbi erit in vita nisi in illo qui dixit, Ego Ioan. 14.
sum via, veritas, & vita? Quomodo quibusdam creden-
tibus ait Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc Ephes. 5.
autem lux in domino. Tenebræ ergo in vobis, lux in
domino: sic mors in vobis, vita in domino. Qui posuit
animam meam in vitam. Ecce posuit animam nostram
in vitam, quia credimus in eum qui in vitam posuit a-
nimam nostram. Sed quid deinde opus est, nisi vt per-
seueremus vsq; in finem? Et hoc quis dabit nisi de quo
consequenter dictum est, *Et non dedit in motum pedes
meos?* Ipse posuit animam meam in vitam, ipse regit &
pedes ne nutent, ne moueantur & dentur in motum, L
& ipse nos faciet viuere, ipse perseuerare vsque in fi- Matth. 10.
nem, vt in æternum viuamus. Et non dedit in motum & 24.
pedes meos. Quare hoc dixisti, Et non dedit in motum
pedes meos? Quid enim passus es, aut quid pati potui-
sti vt mouerentur pedes tui? Quid? Audi quæ sequan-
tur. Quare dixi, nõ dedit in motum pedes meos? Quia
multa passuri sumus, de quibus mouerentur de via pe-
des nostri, nisi ipse regeret eos, & in motum nõ daret.
Quæ sunt ista? *Quoniam probasti nos deus, ignisti nos sicut
ignitur argentum.* Non ignisti sicut fœnum, sed sicut
argentum: adhibendo nobis ignem, non in cinerem
conuertisti, sed sordes abluisti. Ignisti nos sicut igni-
tur argentum. Et vide quomodo sæuit deus in illos,
quorum animam posuit in vitam. *Induxisti nos in mu-
scipulam.* Non vt capti moreremur, sed vnde libera-
ti experiremur. *Posuisti tribulationes in dorso nostro.* Ere-
cti enim male, superbi eramus, male erecti curuati su-
mus, vt curuati bene erigeremur. Posuisti tribulatio-
nes in dorso nostro. *Imposuisti homines super capita no-
stra.* Hæc omnia passa est ecclesia variis & diuersis per-
secutionibus: passa est hoc & singillatim, & modo pa- M
titur etiam. Non enim quisquam est qui se in hac vi-
ta ab his tentationibus possit dicere immunem. Er-
go imponuntur & homines super capita nostra, tole-
ramus quos nolumus, patimur superiores aliquando
quos nouimus peiores. Peccata autem si desint, bene
superior est homo: quanto autem plura assunt, tanto
est inferior. Et bonum est vt consideremus nos pec-
catores esse, & sic toleremus impositos super capita
nostra, vt & nos deo confiteamur quia digna patimur.
Quid enim indigne pateris, quod fecit qui iustus est?
Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti ho-
mines super capita nostra. Sæuire videtur deus cum
ista facit, ne metuas quoniam pater est, nunquam sic
sæuit vt perdat. Quando male viuis si parcit, plus ira-
scitur. Omnino istæ tribulationes flagella sunt corri-
gentis, ne sit sententia punientis. Posuisti tribulatio-
nes in dorso nostro, imposuisti homines super capita
nostra. *Transiuimus per ignem & aquam.* Ignis & aqua,
vtrunque periculosum est. In hac vita certe videtur a-
qua ignem extinguere, & ignis videtur aquam siccare.
Ita & ipsę tentationes sunt, quibus abundat hæc vita.
Ignis vrit, aqua corrumpit: vtrunque metuendum, &

vstio

A vstio tribulationis, & aqua corruptionis. Quando sunt res angustæ, & aliquæ infelicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est: quando sunt res prosperæ,& abundantia seculi circunfluit, quasi aqua est. Vide ne te ignis exurat, ne aqua corrumpat. Firmus esto aduersus ignem, coqui te oportet.tanquam vas fictum mitteris in caminum ignis, vt firmetur quod formatum est. Vas ergo quod in igne formatum est, aquam non timet: vas autem si solidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua soluetur. Noli festinare ad aquam,per ignẽ transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in sacramentis & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi spiritus clamant,ardeo,si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua in refrigerium. Quod autem in sacramentis aqua baptismi, hoc etiam in tentationibus huius seculi angustia timoris. Accedit prima vice ignis, postea ablato timore metuendum est ne fœlicitas corrumpat mundana. Cum autem te ignis crepare non suffecerit, & in aquam non merseris, sed enataueris, B per disciplinam transis ad requiem, & transiens per ignem & aquam educeris in refrigerium. Quarum enim rerum signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Iam cum transierimus ad illud refrigerium fratres charissimi, nullum ibi timebimus inimicum, nullum tentatorem, nullum inuidum, nullum ignem,nullam aquam, perpetuum ibi refrigerium erit. Refrigerium propter quietem dicitur. nam si dicas calorem, verum est: si dicas refrigerium, verum est. Si enim refrigerium male accipias, quasi torpescimus ibi. Non autem torpescimus ibi, sed requiescimus: nec quia calor dicitur, æstuabimus ibi, sed feruebimus spiritu. Attende ipsum calorem in alio psal-
Psalm. 18. mo, Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid dicit
Roma. 12. & apostolus? Spiritu feruentes. Ergo transiuimus per ignem & aquam, *Et eduxisti nos in refrigerium*. Attende quia non tantùm de refrigerio, sed nec de ipso igne optabili tacuit. *Introibo in domũ tuam in holocaustis*. Quid est holocaustum? Totum incensum, sed igne diuino, Holocaustum enim dicitur sacrificium cum totum accenditur. Aliæ sunt partes sacrificiorum, aliud holocaustum. Quando totum ardet, & totum consumi-
C tur igne diuino, holocaustum dicitur: quando pars, sacrificium. Omne quidem holocaustum sacrificium, sed non omne sacrificium holocaustum. Holocausta enim promittit, corpus Christi loquitur, vnitas Christi loquitur, Introibo in domum tuam in holocaustis. Totum enim meum consumit ignis tuus, nihil mei remaneat mihi, totum sit tibi. Hoc autem erit in te-
1. Cor. 15. surrectione mortuorum, quando & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. tunc fiet quod scriptum est, Absor-
Ibidem. pta est mors in victoria. Victoria quasi ignis diuinus est, cum absorbet & mortem nostram, holocaustum est. Non remanet mortale aliquid in carne, non remanet culpabile aliquid in spiritu, totum ex mortali vita consumetur, vt in æterna vita consummetur, vt à morte seruemur in vitam. Erunt ergo illa holocausta. Et quid erit in holocaustis? *Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea*. Quæ est distinctio in votis? Hæc est distinctio, vt te accuses, illum laudes: te intelligas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum il-
Psalm. 17. luminatorem, cui dicas, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas.

Nam quando dixeris, ô anima, quia ex te tibi lucet, G ne distingues. Si non distingues, non reddes vota distincta. Redde vota distincta, confitere te mutabilem, illum incommutabilem: confitere te sine illo nihil esse, ipsum autem sine te perfectum esse: te indigere illo, illum autem tui non indigere. Clama ad illum, Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Psal. 15. Iam eo quòd te in holocaustum assumit deus, non ille crescit, non ille augetur, non ille ditior, non ille instructior fit, tibi est melius quicquid de te pro te facit, non ei qui facit. Hæc si discernas, reddis vota deo tuo, quæ distinxerunt labia tua. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. *Et locutum est os meum in tribulatione mea*. Quàm dulcis est sæpe tribulatio, quàm necessaria est tibi? Quid ibi locutum est os ipsius in tribulatione sua? *Holocausta medullata offeram tibi*. Quid est medullata? Intus teneam charitatem tuam, non erit in superficie, in medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius medullis nostris. Interiora ossa sunt carne, medullæ interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ergo in superficie colit deum, magis placere vult hominibus. Aliud E autem intus sentiens, non offert holocausta medullarum. cuius autem medullam inspicit, ipsum totum accipit. Holocausta medullata offeram tibi. *Cum incenso & arietibus*. Arietes sunt duces ecclesiæ. Totum corpus Christi loquitur, hoc est quod offert deo incensum. Quid oratio cum incenso & arietibus? Maxime enim arietes orant pro gregibus. *Offeram tibi boues cum hircis*. Boues inuenimus triturantes, & ipsi offeruntur deo. Apostolus de annunciatoribus euangelij dixit intelligendum quod scriptum est, Boui trituranti os 1. Cor. 9. non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum? Ergo magni illi arietes, magni boues. Quid reliqui qui forte conscij sunt aliquorum peccatorum, qui forte in ipso itinere lapsi sunt, & sauciati per pœnitentiam sanantur? Nunquid & ipsi remanebunt, & ad holocausta non pertinebunt? Ne ipsi timeant, addidit, & hircos. Holocausta, inquit, medullata offeram tibi, cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis. Adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non possunt accipi: adiuncti bobus accipiuntur. Talibus enim F dictum est, Facite vobis amicos de mammona iniqui- Luca. 16. tatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Ergo illi hirci non erunt à sinistris, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis. Qui autem hirci ad sinistram? Quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mi- Matth. 25. hi manducare. non qui peccata sua eleemosynis redemerunt. *Venite audite, & narrabo omnes qui timetis deum*. Veniamus, audiamus quid narraturus est. Venite, audite, & narrabo. Sed quid? Venite audite, & narrabo omnes qui timetis deum. Si deum non timetis, non narrabo. Non est quibus narretur, vbi dei timor non est. Dei timor aperiat aures, vt sit quod intret, & quà intret, quod narraturus sum. Sed quid est narraturus? *Quanta fecit animæ meæ*. Ecce narrare vult. Sed quid est narraturus? An forte quantum pateat terra, quantum distendatur cœlum, & quot sint sydera, & quæ sint vices solis & lunæ? Ista creatura peragit ordinem suum, qui multum eam curiose quæsierunt, eius creatorem ignorauerunt. Illud audite, illud accipite, ô qui timetis deum, quanta fecit animæ meæ. Si vultis, & vestræ est. Quanta fecit animæ meæ? *Ad ipsum ore meo clamaui*. Et hoc ipsum factum dicit animæ suæ: vt ad ipsum ore suo clamaret, factum esse dicit animæ suæ.

G Ecce fratres gentes eramus,& si non in nobis,in paren-
1. Cor. 12. tibus nostris. Et quid dicit apostolus? Scitis quando
gentes eratis,ad simulacra sine voce quodãmodo ascẽ-
debatis inducti. Dicat nũc ecclesia quanta fecit animæ
meæ:ad ipsum ore meo clamaui. Olim ad lapidem cla-
mabam,ad lignum surdum clamabam, simulacris sur-
dis mutis loquebar. iã imago dei conuersa est ad crea-
Hiere. 2. torem suum. Qui dicebam ligno, pater meus es tu: &
Matth. 6. lapidi, tu me genuisti: modo dico, pater noster qui es
in cœlis. Ad ipsum ore meo clamaui. Ore meo iam,nõ
1. Pet. 1. ore alieno. Quando clamabam ad lapides in vana cõ
uersatione paternæ traditionis, ore alieno clamabam:
quando clamaui ad dominũ,quod ipse donauit, quod
ipse inspirauit, ad ipsum ore meo clamaui. *Et exaltaui
sub lingua mea.* Quid est, clamaui ore meo, & exaltaui
sub lingua mea? Ipsum publice prædicaui, ipsum in se-
creto cõfessus sum. Parum est deum exaltare lingua,sed
& sub lingua, vt quod certus loqueris, hoc tacitus co-
gites. Ad ipsum ore meo clamaui,& exaltaui sub lingua
mea. Vide quàm vult in secreto esse integer, qui in se-
creto offert holocausta medullata. Hoc agite fratres,
hoc imitamini, vt dicatis, Venite,audite quanta fecit a-
nimæ meæ. Omnia enim quæ enarrat,ipsius gratia fiunt
H in anima nostra. Videte & alia quæ dicat, *Iniquitatem
si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Cõsiderate mo-
do fratres, quàm facilè, quàm quotidie homines eru-
bescentes in hominibus iniquitates accusant: Male fe-
cit, perdite fecit. sceleratus homo est, hoc forte propter
homines dicit. Vide si non in corde tuo conspicis ini-
quitatem, ne forte quod reprehendis in altero, cogites
facere, & ideo in illum clames, non quia fecit, sed quia
inuẽtus est. Redi ad te, intus esto tibi iudex. Ecce in cu-
biculo tuo abscondito, in ipsa vena intima cordis tui
vbi tu solus es & ille qui videt, illic tibi displiceat ini-
quitas, vt placeas deo. Noli illam respicere, id est, noli
illam diligere, sed potius despice, id est, cõtemne & a-
uertere ab ea. Quicquid lætum promiserit vt illiciat ad
peccãdum, quicquid triste minatum fuerit, vt impellat
ad malefaciendum, totum nihil est, totum trãsit, despi-
ci dignum est vt calcetur, non conspici vt acceptetur.
Suggerit enim aliquando per cogitationes vel per ver-
1. Corin. 15. ba colloquentium malorum. Corrumpunt enim mo-
res bonos colloquia mala. tu noli ea respicere. Sed pa-
I rum est in vultu, parũ est in lingua, in corde noli respi-
cere: id est, noli diligere, noli acceptare. Nam respectũ
pro dilectione poni quotidianum est, primo quia de
deo dicimus, respexit me. Quid est, respexit me? Ante
enim te non videbat? Aut rursum attendebat,& preci-
bus tuis cõmonitus est, vt in te oculos mitteret? Vide-
bat te & ante, sed respexit me, dicis, dilexit me. Et ho-
mini qui te videt, & rogas eum, dicis, vt misereatur tui,
Respice me. Videt te,& dicis, respice me. Quid est, respi
ce me? Dilige, attende, miserere mei. Ergo non ideo di-
xit, iniquitatẽ si aspexi in corde meo, quia omnino nul-
la iniquitas suggeritur cordi humano: Ibi suggeritur,
non cessat suggestio, sed non fiat respectio. Si enim re-
spicis iniquitatem, retro aspicis, & incurris sententiam
Luca 9. domini dicentis in euangelio, Nemo ponens manum
super aratrum & respiciens retro, aptus est regno dei.
Philip. 3. Quid ergo debeo facere? Quod ait Apostolus, Quæ re-
tro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus. Retro enim
nostra omnia quæ transierunt, iniqua sunt. Nemo ex
bono venit ad Christum, omnes peccatores fuerunt,
Roma. 3. omnes peccauerunt, sed credendo iustificantur, Perfe-
cta iustitia nõ erit, nisi in illa vita: tamen ad profectum
& mores boni ab ipso inspirantur, ab ipso donantur. K
Noli ergo tua merita computare, noli. Et si suggeritur
iniquitas, noli consentire. Quid enim ait? Iniquitatem
si conspexi in corde meo, non exaudiet dominus.
Propterea exaudiuit me deus. Quia iniquitatem non con-
spexi in corde meo. *Et intendit voci orationis meæ.* Bene-
dictus deus meus, qui nõ amouit deprecationẽ meam
& misericordiam suam à me. Tenet sensum ab eo lo-
co vbi ait, Venite audite & narrabo vobis omnes qui
timetis deum, quanta fecit animæ meæ,& dixit quæ au-
distis,& ad finem ita conclusit: *Benedictus deus meus qui
non amouit deprecationem meam & misericordiam suam à me.* Sic
enim peruenit ad resurrectionem iste qui loquitur vbi
iam & nos spe sumus, imò & nos sumus. Etenim nostra
vox ista est. Quandiu ergo hic sumus, hoc rogemus
deum vt non à nobis amoueat deprecationem no-
stram & misericordiam suam: id est, vt perseueranter
oremus, & perseueranter misereatur. Multi enim lan-
guescunt in orando, & in nouitate suæ conuersionis
feruenter orant, postea languide, postea frigide, postea
negligenter: quasi securi sunt. Vigilat hostis, dormis Luca 18.
tu. Ipse dominus præcepit in euangelio, Quia oportet
semper orare,& non deficere. Et dat similitudinem de L
illo iniquo iudice, qui nec deum timebat, nec hominẽ
reuerebatur, quem interpellabat illa vidua quotidie vt
audiret eam,& cessit tædio, qui non flectebatur miseri-
cordia, & ait sibi iudex nequam, Si nec deum timeo,
nec homines reuereor, vel propter tædium quod mi-
hi quotidie facit hęc vidua, audiam causam eius,& vin-
dicabo eam. Et ait dominus, Si iudex nequam hoc fe- Luca 18.
cit, pater vester nõ vindicabit electos suos, qui ad eum
clamant die ac nocte? Ita dico vobis, faciet iudicium
eorum cito. Ergo nõ deficiamus in oratione. Ille quod
concessurus est, etsi differt, non aufert. Securi de polli-
citatione ipsius non deficiamus orando, & hoc ex be-
neficio ipsius est. Propterea dixit, Benedictus deus
meus, qui non amouit deprecationem meam, & mise-
ricordiam suam à me. Cum videris non à te amotam
deprecationem tuam, securus esto quia non est à te
amota misericordia eius.

*In Psalmum sexagesimumsextum
Enarratio.*

MEMINIT charitas vestra in duobus psalmis M
qui iam tractati sunt, exhortatos nos fuisse
animam nostrã vt benediceret dominũ, &
pio cãtu dixisse, Benedic anima mea domi-
num. Si ergo hortati sumus in illis psalmis animã no- Psalm. 102.
stram vt benediceret dominum, in hoc psalmo recte
dicitur: *Deus misereatur nostri, & benedicat nos.* Benedicat
anima nostra dominum, & deus benedicat nos. Cum
benedicit nos deus, nos crescimus: & cum nos benedi-
cimus dominum, crescimus. vtrunque nobis prodest.
Non augetur ille benedictione nostra, nec minuitur
maledictione nostra. Qui maledicit domino, ipse mi-
nuitur. qui benedicit dominum, ipse augetur. Prior est
in nobis benedictio domini, & consequens est vt &
nos benedicamus dominũ. Illa pluuia, iste fructus est.
Ergo redditur tanquam fructus agricolæ deo, complu-
enti nos & colenti. Cantemus ista deuotione, non ste-
rili, non inani voce, sed vero corde. Apertissime enim
deus pater dictus est agricola. Apostolus dicit, Dei a- 1. Cor. 3.
gricultura estis, dei ædificatio estis. In rebus huius mũ-
di visibilibus, vitis nõ est ædificium, & ædificium non
est vinea: nos autẽ vinea domini sumus, quia colit nos
ad fructum

A ad fructum. Aedificium dei sumus, quia colit nos & ha-
bitat in nobis. Et quid ait idem apostolus? Ego planta-
ui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Er-
go neque qui plãtat est aliquid, neque qui rigat, sed qui
incrementum dat deus. Ille ergo incrementum dat,
nunquid forte isti sunt agricolæ? Agricola enim dici-
tur qui plantat & qui rigat. Dixit autem apostolus, Ego
plantaui, Apollo rigauit. Quærimus vnde ipse hoc
1. Cor. 15. fecerit? Respondet apostolus, Non ego autem, sed gra-
tia dei mecum. Ergo quocunque te verteris, siue per an-
gelos deum inuenies agricolam tuum: siue per prophe-
tas, ipse est agricola tuus: siue per apostolos, eundem
ipsum agnosce agricolam tuum. Quid ergo nos? For-
tasse operarij sumus agricolæ illius, & hoc ipsum ab
ipso impartitis viribus, & ab ipso donata gratia. Ipse
ergo & colit & incrementum dat. Agricola autem ho-
mo vineam colit hactenus, vt aret, putet, adhibeat cæ-
tera quæ pertinent ad agricolarum diligentiam. plue-
B re vineæ suæ non potest. Quod si forte irrigare potest
de cuius potest: Ipse ducit quidem irriguum, sed deus
implet fontem. Postremo in vinea sua incremẽtum da-
re sarmentis non potest, formare fructus non potest,
modificare semina non potest, tempora gignendi tem-
perare non potest. Deus autem qui omnia potest, agri-
cola noster est, securi simus. Forte ait aliquis, Tu dicis
agricolam nostrũ esse deum, imò ego apostolos agri-
colas dico esse qui dixerunt, Ego plantaui, Apollo ri-
Ioan. 15. gauit. Si ego dico, nemo credat. si Christus dicit, vę qui
non credit. Quid ergo dominus Christus ait? Ego sum
vitis, vos sarmenta, pater meus agricola. Sitiat ergo ter-
Psal. 142. ra & edat voces sitis suæ, quoniam scriptum est, Anima
mea sicut terra sine aqua tibi. Dicat ergo terra nostra,
(nosipsi) pluuiam dei desiderans, Deus misereatur no-
stri, & benedicat nos. *Illuminet vultũ suum super nos.* Quę-
siturus eras fortasse quid est benedicat nos. Multis mo-
dis se volunt homines benedici à deo. Alius benedici
se vult vt habeat plenam domũ necessariis rebus huic
vitæ: alius benedici se cupit vt obtineat salutem cor-
poris sine labe: alius benedici se vult si forte ægrotat
vt reparet sanitatem: alios desiderans filios, & forte
contristatus quòd non nascantur, benedici se vult vt
habeat posteritatem. Et quis enumeret diuersa vota ho
C minum se à domino deo benedici cupientium? Quis
autem nostrum dicturus est non esse illam dei bene-
dictionem, si vel agricultura ei fructum ferat, vel do-
mus cuiusque abundet copia rerum temporalium, vel
ipsa corporis salus aut teneatur ne amittatur, aut amis-
sa repareretur? Fœcunditas etiam fœminarum, & casta
vota filios desiderantium, ad quem pertinent nisi ad
dominum deum? Qui enim creauit omnia quando
non erant, ipse prolis successu facit permanere quod
condidit. Facit hæc deus, donat hæc deus: Parum est
nobis dicere, facit hæc deus, donat hæc deus, sed so-
lus hæc facit, solus donat. Quid enim? Facit hæc deus,
si facit hæc aliquis non deus? Facit hæc deus, & solus
facit. Et sine causa ista petuntur vel ab hominibus vel
à dæmonibus: & quæcunque bona accipiunt inimici
dei, ab illo accipiunt: & cum ab aliis petunt & acci-
piunt, nescientes ab illo accipiunt. Quomodo cum pu-
niuntur & putant se ab aliis puniri, nescientes ab illo
puniuntur: sic & cum vegetantur, implentur, saluan-
tur, liberantur, etsi hoc nescientes, vel hominibus vel
dæmonibus vel angelis tribuunt, non habẽt nisi ab il-
lo penes quẽ potestas est omnium. Ad hoc diximus
hæc fratres, vt quisquis etiã ista terrena forte vel pro-
pter supplementa necessitatis, vel propter aliquam in- D
firmitatem desiderat, non nisi ab illo desideret, qui est
fons omniũ bonorum, & creator & recreator vniuer-
sorũ. Sed alia sunt dona quæ dat deus & inimicis suis,
alia quæ non seruat nisi amicis suis. Quæ sunt dona quę
dat deus & inimicis suis? Ea quæ numeraui. Non enim
soli boni plenas habẽt domos rebus necessariis, aut so-
li boni vel salui facti sunt, vel ab ægritudine conuale-
scunt, aut soli boni filios habẽt, soli boni pecuniam, soli
boni cætera apta huic vitæ temporali atque transeunti.
Habent hæc & mali, & aliquãdo desunt bonis, sed de-
sunt & malis, & plerunq; istis magis quàm illis, aliquan-
do illis quàm istis potius abundant. Permixta ista tem-
poralia deus esse voluit, quia si bonis solis ea daret, pu-
tarent & mali propter hæc colendum deum. Rursus si
ea solis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne
ista illis forte deessent. Est enim adhuc anima infirma
minus capax regni dei: nutrire illã debet deus agricola
noster. Nam & quæcunque arbor iam tẽpestates robo-
re sustinet, cũ de terra nasceretur herba erat. Nouit er-
go ille agricola non solum robustas arbores putare atq; E
purgare, sed etiam teneras in recenti ortu sepire. Pro-
pterea dilectissimi, vt dicere cœperã, si solis bonis da-
rentur ista, omnes propter hæc accipienda vellent cõ-
uerti ad deum. Rursus si solis malis darentur, timerent
infirmi ne cum conuerterentur, amitterent quod soli
mali haberent. Permixte data sunt & bonis & malis.
Rursus si solis bonis auferrẽtur, idem ille timor esset in-
firmorum, nec conuerterentur ad deum. Rursus si solis
malis auferrẽtur, ipsa sola pœna putaretur, qua mali ple-
ctuntur. Quòd ergo dat ea bonis, cõsolatur itinerantes.
quòd dat ea & malis, admonet bonos vt alia deside-
rent quæ non habent cum malis cõmunia. Rursus bo-
nis aufert ea quando vult, vt interrogent se de suis vi-
ribus, & inueniant se, qui forte latebant se, vtrũ iam pos-
sint dicere, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut do-
mino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedi-
ctom. Benedixit enim & illa anima dominum, & red-
didit fructus cõpluta sagina benedictionis. Dominus
dedit, dominus abstulit. Subtraxit data, sed non subtra-
xit datorem. Anima benedicta omnis simplex, non hæ-
rens terrenis rebus, nec visco implicatis pennis iacens, F
sed exerto nitore virtutum in geminis alis geminæ di-
lectionis exultat in auras liberas: & videt sibi subtra-
ctum esse quod calcabat, non ibi incumbebat, & dicit
secura, Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino Iob. 1.
placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum.
Dedit & abstulit: manet qui dedit, & abstulit quod de-
dit: sit ergo nomen eius bendictum. Ad hoc ergo ista
auferũtur bonis. Sed ne quis forte infirm⁹ diceret, Quã-
do ergo esse possem tãtæ virtutis sicut sanctus Iob? Ro-
bur miraris arboris, quæ modo nata est? Hæc magna
quã modo miraris, sub cuius ramis & vmbra refrigera-
ris, virga fuit. Sed times ne tibi auferantur hæc, cum ta-
lis fueris: attende quia auferuntur & malis. Quid te er-
go differs à cõuersione? Quod bonus times amittere,
forte amissurus malus es. Si bonus ea perdideris, adest
cõsolator qui abstulit. Arca exinanita est auro, cor ple-
num est fide. Foris pauper es, sed intus diues es. Diuitias
tecum portas, quas nõ amitteres etiam si de naufragio
nudus exires. Quod ergo forte perditurus es malus,
cur non bonum te inuenit damnum, quandoquidem
vides & malos pati damnum? Sed maiore illi dam-
no feriuntur. Inanis est domus, inanior cõscientia est.
Quisquis malus ista perdiderit, non habet foris quod

G teneat, non habet intus vbi requieſcat. Fugit hæc vbi damnum paſſus eſt, vbi ſe ab oculis hominum de diuitiarum oſtētatione iactabat. Iam ſe in oculis hominum iactare non poteſt, ad ſe intrò non redit, quia nihil habet. Non eſt imitatus formicam, non ſibi collegit grana cum æſtas eſſet. *Prouer. 6. & 30.* Quid dixi cum æſtas eſſet? Cum eſſet vitæ tranquillitas, cum eſſet ſeculi huius erga illum proſperitas, quando ei vacabat, quando fœlix vocabatur ab omnibus, æſtas ipſius erat. Imitaretur formicam ſi audiret verba dei, colligeret grana, & intus reconderet. Venerat tentatio tribulationis, ſuperuenerat hyems torporis, tempeſtas timoris, frigus triſtitiæ, ſiue damnum eſſet, ſiue ſalutis periculum, ſiue aliqua orbitas ſuorum, ſiue aliqua exhonoratio, ſiue humiliatio, hyems erat. Redit formica ad id quod æſtate collegit, & intus in ſecreto ſuo vbi nemo videt, æſtiuis laboribus recreatur. Quando ſibi iſta colligebat æſtate, videbant omnes: cum his paſcitur in hyeme, nullus videt. Quid eſt hoc? Vide formicam dei, ſurgit quotidie, currit ad eccleſiam dei, orat, audit lectionem, hymnum cantat, ruminat quod audit, apud ſe cogi-
H tat, recondit intus grana electa de area. Hæc ipſa quæ modo dicuntur qui prudenter audiunt, hoc agunt, & ab omnibus videntur procedere ad eccleſiam, redire de eccleſia, audire ſermonem, audire lectionem, inuenire librum, aperire & legere. Omnia iſta videntur cum fiunt. Formica illa eſt cooterens iter, portans & recondens in conſpectu cernentium. Venit hyems aliquando, cui enim non venit? Accidit damnum, accidit orbitas. Cæteri miſerentur forte vt miſerum, qui non norunt quid intus habeat formica quod comedat: & dicunt, Miſer ille cui hoc accidit: aut ille, cui hoc accidit. Quid illi credis animi eſſe? quomodo cōfectus eſt? Metitur ex ſe, comparatur ex viribus ſuis: & ideo fallitur, quia menſuram qua ſe metitur, vult afferre ad eum quem non nouit. Vides illum paſſum damnum, aut humiliatum, aut orbitate percuſſum, quid credis? Iſte ergo aliquid mali fecit, vt hoc illi contingeret. Tale cor habeant, aut talem animum inimici mei. Ignorans
I ô homo, vere tu tibi inimicus es, qui per æſtatem tibi non colligis quod iſte collegit. Modo intus formica comedit labores æſtatis, ſed eam colligentem videre poteras, manducantem videre non potes. Iſta fratres quantum dominus dedit, quantum ſuggerere & imbuere dignatus eſt infirmitatem & humilitatem noſtram, quantum capimus pro modulo noſtro diximus, quare det deus omnia iſta permixta & bonis & malis, & quare auferat & bonis & malis. Dedit tibi? non extollaris. abſtulit tibi? non frangaris. Times ne auferat? bono poteſt auferre & malo. Melius ergo bonus quod dei eſt amittis, ſed deum tenes. Sic ergo & ille malus, ipſum hortamur. Paſſurus es damnum. quis non paſſus eſt orbitatem? Aliquis caſus irruet, aliqua calamitas de tranſuerſo, vndecunque plenus eſt mundus, exempla non ceſſant. Loquor tibi: in æſtate grana quæ colligas non deſunt. Attende ad formicam ô piger, collige æſtate cum potes, hyems colligere te non ſinet, ſed manducare ſinet quod collegeris. Quàm multi enim tribulationem ita patiuntur, vt non eis vacet nec legere aliquid, nec audire aliquid, nec forte admittuntur ad eos qui eos conſolentur? Remanſit formica in cauerna: videat ſi collegit eſtate aliquid quò ſe alat et hyeme. Sed modo quia benedicet nos deus, quare benedicet nos? Quam benedictionem petit hæc vox? Vt benedicat nos deus benedictione quam ſeruat amicis ſuis, quam ſolis bonis dat. Ne pro magno appetas K
quod & mali accipiunt: quia bonus deus facit illa, qui *Math. 5.* ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Quid ergo præcipue bonis? quid præcipue iuſtis? Illuminet vultum ſuum ſuper nos. Solis huius vultum illuminat ſuper bonos & malos: vultum tuum illumina ſuper nos. Vident iſtam lucem cum pecoribus & boni & mali. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Illuminet vultum ſuum ſuper nos. Geminus intellectus eſt, vterque dicendus eſt. Illumina, inquit, vultum tuum ſuper nos, oſtende nobis vultum tuum. Non enim aliquando illuminat vultum ſuum deus, quaſi aliquando fuerit ſine lumine, ſed illuminat ſuper nos, vt quod nos latebat, aperiatur nobis: & quod erat, ſed nobis abſconditum erat, reueletur ſuper nos, hoc eſt illuminetur. Aut certe imaginem tuam illumina ſuper nos, vt hoc dixerit, Illumina vultum tuum ſuper nos, impreſ- *Geneſ. 1.* ſiſti nobis vultum tuum, feciſti nos ad imaginem & ſimilitudinem tuam, feciſti nos nummum tuum, ſed non debet imago tua in tenebris remanere. Mitte ra- L
dium ſapientæ tuæ, repellat tenebras noſtras, & fulgeat in nobis imago tua. Cognoſcamus nos imaginem tuam, audiamus quod dictum eſt in canticis canticorum, Niſi cognoueris temetipſam ô pulcherrima *Cantic. 1.* inter mulieres. Dicitur enim eccleſiæ, Niſi cognoueris temetipſam. Quid eſt hoc? Niſi cognoueris ad imaginem dei te factam. O anima eccleſiæ precioſo † re- *† al. Speciosa.* dempta ſanguine agni immaculati, attende quanti valeas, quid pro te datum ſit cogita. Dicamus ergo & optemus, illuminet vultum ſuum ſuper nos. Geſtamus vultum eius, quomodo dicuntur vultus imperatorum. Vere quidem ſacer vultus dei eſt in imagine ipſius, ſed iniqui non cognoſcunt in ſe imaginem dei. Vt illuminetur vultus dei ſuper illos, quid debent dicere? Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illu- *Pſalm. 17.* mina tenebras meas. Sum in tenebris peccatorum, ſed radio ſapiētiæ tuæ diſcutiantur tenebræ meæ. Appareat vultus tuus: & ſi forte appareat per me aliquantulum deformis effectus, à te reformetur quod à te formatum eſt. Illuminet ergo vultum ſuum ſuper nos, *Vt cognoſcamus in terra viam tuam.* In terra hac, in hac vita cognoſcamus viam tuam. Quæ eſt via tua? Quæ ducit ad M
te. Agnoſcamus quò eamus, agnoſcamus quà eamus: vtrunque in tenebris non poſſumus. Longe es à peregrinantibus, viam nobis porrexiſti, per quam redeundum ſit ad te: agnoſcamus in terra viam tuam. Quæ eſt via ipſius, quia hoc optauimus vt cognoſcamus in terra viam tuam? Quæſituri ſumus eam nos, non per nos diſcituri. Poſſumus eam de euangelio diſcere, Ego ſum via, dominus ait, Chriſtus dicit, Ego ſum *Ioan. 14* via. Sed times ne erres: adiecit, Et veritas. Quis errat in veritate? Errat in veritate, qui receſſerit à veritate. Veritas Chriſtus, via Chriſtus. Ambula. Times ne moriaris antequam peruenias? Ego ſum vita. Ego ſum, inquit, via, & veritas, & vita. Quaſi diceret, Quid times? Per me ambulas, ad me ambulas, in me requieſcis. Quid ergo ait, Cognoſcamus in terra viam tuam, niſi cognoſcamus in terra Chriſtum tuum? Sed ipſe pſalmus reſpondeat. Ne putetis ex aliis ſcripturis adhibendum eſſe teſtimonium. quod forte hic deeſt, repetendo oſtendit quid dixerit, Vt cognoſcamus in terra viam tuam. Et quaſi tu quæreres, in qua terra, quam viam? *In omnibus gentibus ſalutare tuum.* In quia terra quæris? Audi, in omnibus gentibus. Quam

viam

A viam quæris? Audi, Salutare tuum. An forte Christus
Luca 2. non est salutare ipsius? Et quid est quod dixit senex il-
le Simeon, senex ille in Euangelo setuatus annosus
vsque ad infantiam verbi? Accepit enim senex ille in
manibus suis infantem verbum dei. Qui & in vtero
esse dignatus est, in manibus senis esse dedignaretur?
Ille in vtero virginis, qui in manibus senis, infirmus
infans & intra viscera, & in manibus senis, ad dandam
nobis firmitatem, per quem facta sunt omnia. Et si om-
nia, & ipsa mater. Venit humilis, venit infirmus, sed in-
dutus infirmitate mutanda: quia & si crucifixus est
2. Cor. 13. Christus ex infirmitate, sed viuit ex virtute dei, Apo-
stolus ait. Erat ergo in manibus senis. Et quid ait senex
ille? Quid ait gratulans quòd iam soluendus hinc es-
set, videns suis manibus contineri, à quo & in quo sa-
Luca 2. lus eius continebatur? Iam dimittis, inquit, domine ser-
uũm tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare
tuum. Ergo benedicat nos deus, & misereatur nostri:
illnminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in
terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibns.
Quam viam? Salutare tuum. Quid sequitur, quia co-
gnoscitur in terra via dei, quia cognoscitur in omni-
B bus gentibus salutare dei? *Confiteantur tibi populi deus, con-
fiteantur tibi*, inquit, *populi omnes*. Existit hæreticus & di-
cit, Ego in Africa popnlos habeo: & alius ex alia parte:
Et ego in Galatia populos habeo. Tu in Africa, ille in
Galatia: ego illum quæro qui vbiqne habet. Certè ad
istam vocem exaltare vos ausi estis, quoniam audistis,
Confiteantur tibi populi deus. Audite sequentem ver-
sum, quia non de parte loquitur, Confiteantur tibi po-
puli omnes. Ambulate in via cum omnibus gentibus,
ambulate in via cum omnibus populis ô filij pacis, filij
vnicæ catholicæ ambulate in via, cantate ambulantes.
Faciunt hoc viatores ad solamen laboris. Cantate vos
in hac via, obsecro vos per ipsam viam, cantate in hac
via. Canticum nouum cantate, nemo ibi vetera can-
tet. Cantate amatoria patriæ vestræ, nemo vetera. Via
noua, viator nouus, canticum nouum. Audi aposto-
lum hortantem te ad canticum nouum, Si qua igitur
2. Cor. 5. in Christo noua creatura, vetera transietunt, ecce no-
ua facta sunt. Canticum nouum cantate in via, quam
cognouistis in terra. In qua terra? In omnibus genti-
bus. Propterea & canticum nouum non pertinet ad
C partem. Qui in pace cantat, vetus cantat. Quodlibet
cantet, vetus cantat, vetus homo cantat. Diuisus est, car-
nalis est. Certe inquantum carnalis est, intantum ve-
tus: & inquantum spiritalis, intãtum nouus. Vide quid
1. Cor. 3. dicat apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritali-
bus, sed quasi carnalibus. Vnde illos probat carnales?
Cum enim vnus dicit, Ego sum Pauli, alter vero, ego
Apollo: nônne, inquit, carnales estis? Ergo in spiritu
cãticum nouum canta in via secura, sicut viatores can-
tant, & plerunque in nocte cantant. Formidolosa cir-
cunstrepunt omnia, vel potius non circunstrepunt, sed
circunsilent: & quanto magis silentia, tanto magis for-
midolosa: cantant tamen qui latrones timent. Quanto
securius cantas in Christo? Non habet via ista latronẽ,
si m non deserendo viam, incidas in latronem. Canta,
inquam, securus canticum nouum in via quam cogno-
uisti in terra, hoc est, in omnibus gentibus. Vide quia
ipsum canticnm nouum non tecum cantat qui in par-
te esse volnit. Cãtate, inquit, domino canticũ nouum:
Psal. 95. Et seqnitur, Cantate domino omnis terra. Confitean-
tur tibi populi deus. Innenerunt viam tuam, confitean
tur. Ipsa cantatio confessio est, confessio peccatorum
tuorum, virtutis dei. Tantum iniquitatẽ confitere, gra- G
tiam dei confitere. Te accusa, illum glorifica. Te re-
prehende, illum lauda, vt & ipse veniens inueniat te
punitorem tuum, vt exhibeat se tibi saluatorem tuum.
Quid enim timetis confiteri, qui inuenitis hanc viam
in omnibus gentibus? Quid timetis confiteri, & in cõ-
fessione vestra cantare canticũ nouum cum omni ter-
ra? In omni terra, in pace catbolica, cõfiteri times deo
ne confessum damnet? Si non confessus lates, non cõ-
fessus damnaberis. Times confiteri, qui non confiten-
do esse non potes occultus? Damnaberis tacitus, qui
posses liberari confessus. Confiteantur tibi populi deus,
confiteantur tibi populi omnes. Et quia ista confessio
non ad supplicium ducit, sequitur & dicit. *Lætentur &
exultent gentes*. Si plangunt ante hominem confessi la-
trones, lætentur ante deum confessi fideles. Si homo
iudicet, exigit à latrone confessionem tortor & timor,
imò aliquando confessionem premit timor, exigit do-
lor: Et ille qui plangit in tormentis, timet autem occi-
di confessus, portat tormenta qnantum potest, & si vi-
ctus dolore fuerit, profert ad mortem vocem suam. E
Nusquam ergo lætus, nusquam exnltans, antequam
confiteatur, exarat vngula: cum confessus fuerit, dam-
nat carnifex, ducitur, miser vbique. Sed lætentur & ex-
ultent gentes: vnde? Per ipsam confessionem. Quare?
Quia bonus est cui confitentur. Ad hoc exigit confes-
sionem, vt liberet bnmilem. ad hoc damnat non con-
fitentem, vt puniat superbum. Ergo tristis esto ante-
quam confitearis: confessus exulta, iam sanaberis. Non
confitentis conscientia saniem collegerat, apostema
tumuerat, cruciabat te, requiescere nõ sinebat: adhibet
medicus fomenta verborum, & aliqnando secat, adhi-
bet medicinale ferrum in corruptione tribulationis: tu
agnosce medici manũm, confitere, exeat in confessio-
ne & defluat omnis sanies. Iam exulta, iam lætare, quod
reliquum est, facilè sanabitur. Confiteantur tibi populi
deus, confiteantnr tibi populi omnes. Et quia confiten-
tur, lætentur & exultent genses. *Quoniam iudicas popu-
los in æquitate*. Nemo se fallat, gaudeat iudicandus, qni
timuit indicatutum. Præuidit enim & præuenit faciem
eius in confessione: ille autem populos cum venerit in
æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accusa-
toris, vbi est testis conscientia, vbi tu eris & causa tua, F
vbi index non quærit testem? Aduocatum misit tibi:
propter illum, & per illum confitere. Age causam
tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ con-
fitentis, & iudex innocentis. Verè timere poteris cau-
sam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus. Læten-
tur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos
in æquitate. Sed timere poterunt ne male iudicentur,
dent se corrigendos, dent se dirigendos ei qui videt
iudicandos. Hic corrigantur, & non timeant cum iu-
dicabuntur. Vide quid dicat in alio psalmo, Deus in Psalm. 53.
nomine tno saluum me fac, & in virtute tua iudica me.
Quid ait? Si non me prius saluas in nomine tuo, de-
beo timere cum me iudicabis in virtute tua. Si autem
me prius saluas in nomine tuo, quid timebo iudican-
tem in virtute, cuius salns præcessit in nomine? Sic etiã
hoc loco confiteantur tibi populi omnes. Et ne pute-
tis aliquid timendum in confessione, lætentur, inquit,
& exultent gentes. Quare lætentur & exultent? Quo-
niam iudicas populos in æquitate. Nemo contra nos
præmium dat, nemo te corrumpit, nemo te fallit: er-
go securus sis. Sed quid de causa tua? Nemo corrum-
pit deum, manifestum est, ne forte ideo magis timen-
dus

G deus ſit,quia corrumpi nullo modo poteſt.Quomodo
ergo ſecurus es ſecundum illud quod iam dictum eſt,
Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua
iudica me: ſic & hic, Lætentur & exultent gentes,quo-
niam iudicas populos in æquitate. Et ne timeāt iniqui,
ſubiecit, *Et gentes in terra diriges.* Prauæ erant gentes, &
tortuoſæ erant gentes, peruerſæ erant gentes: merito
prauitatis & diſtortionis & peruerſitatis ſuæ, iudicem
venientem timebant. Venit manus ipſius, extenta eſt
miſericorditer in populos:diriguntur vt ambulent re-
ctam viam. quid timeant venturum iudicem, qui pri-
mo agnouerūt correctorem? Manibus eius dent ſe, ipſe
gentes in terra dirigit. Directæ autem gentes ambulan-
tes in fide, exultantes in illo,facientes opera bona: & ſi
qua forte quoniam per mare nauigant, intrat aqua per
minutiſsimas cauernas, per rimulas ad ſentinam, ex-
hauriendo eam per opera bona, ne plus intrando cu-
mulum faciat,& nauim deprimat,exhauriant quotidie,
ieiunando, orando, eleemoſynas faciendo, dicendo
Matth. 6. puro corde, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos
dimittimus debitoribus noſtris. Dicendo iſta, ambula
ſecurus, & exulta in via, canta in via, noli timere iudi-
cem.Antequam eſſes fidelis timebas, ſed iam inueniſti
H ſaluatorem. Impium te quæſiuit vt redimeret, redem-
ptum deſeret vt perdat? Et gentes in terra diriget. Exul-
tat,gaudet, hortatur,repetit eoſdem verſus in exhorta-
tione. *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi om-
nes,terra dedit fructum ſuum.* Quem fructum? Confitean-
tur tibi populi omnes. Terra erat,ſpinis plena erat.Ac-
ceſsit eradicantis manus, acceſsit vocatio maieſtatis e-
ius & miſericordiæ, cœpit terra confiteri. Iam dat ter-
ra fructum ſuum. Daret fructum ſuum, niſi ante com-
plueretur? Daret terra fructum ſuum, niſi antè miſeri-
cordia dei veniret deſuper? Legant mihi, inquis, quòd
compluta dederit terra fructum ſuum. Audi complu-
Matth. 4. entem dominum,Agite pœnitentiam,appropinquabit
enim regnum cœlorum. Pluit,& ipſa pluuia tonitruus
eſt, terret. Time tonantem, & excipe pluentem. Ecce
poſt illam vocem tonantis & pluentis dei, poſt illam
vocem aliquid de ipſo Euangelio audiamus. Ecce illa
Luca 7. meretrix malam famam habens in ciuitate, irrupit in
alienam domum, quò non erat inuitata ab hoſpite,ſed
ab inuitato vocata,nō lingua,ſed gratia Nouerat ægra
I habere ibi ſe locum, vbi medicum ſuum diſcumbere
ſciebat. Ingreſſa eſt quę erat peccatrix,non audet acce-
dere niſi ad pedes. Flet ad pedes,irrigat lachrymis, ter-
git crinibus,vngit vnguento. Quid miraris? Terra de-
dit fructum ſuum. Ergo hoc factum eſt ibi pluente do-
mino per os ſuum: facta ſunt quæ legimus in euange-
lio: quo pluente domino per nubes ſuas, miſsis apo-
ſtolis & prædicantibus veritatem, terra amplius dedit
fructum ſuum, & iſta ſeges iam impleuit orbem terra-
rum. Vide quid deinde dicatur. *Benedicat nos deus deus
noſter, benedicat nos deus.* Benedicat ſicut iam dixit,etiam
atque etiam benedicat, multiplicet benedicendo. At-
tendat charitas veſtra, quoniam iam præceſsit fructus
Act. 2. terræ in Hieruſalem. Inde enim cœpit eccleſia, venit
ibi ſpiritusſanctus, & impleuit ſanctos in vnum con-
gregatos, facta ſunt miracula, linguis omnium locuti
Act. 2. ſunt. Impleti ſunt ſpiritu dei, conuerſi ſunt qui ibi e-
& 4. rant, timentes & ſuſcipientes imbrem diuinum, dede-
runt in confeſsione tantum fructum, vt omnia ſua in
commune conferrent, diſtribuentes pauperibus,vt ne-
mo diceret aliquid proprium, ſed eſſent illis omnia
communia, & haberent animam vnam & cor vnum
in deum. Donatus enim illis erat ſanguis domini K
quem fuderant, donatus erat ignoſcente domino, vt
iam quod fuderant,etiam bibere diſcerent. Magnus ibi
fructus, terra dedit fructum ſuum, & magnum fru-
ctum,& optimum fructum. Nunquid terra illa ſola de-
buit dare fructum ſuum? Benedicat nos deus deus no-
ſter, benedicat nos deus. Adhuc benedicat, Benedi-
ctio enim in multiplicatione ſolet maxime & propriè
intelligi. Probemus hoc in Geneſi, vide opera dei. Fe-
cit deus lucem, & diuiſit deus inter lucem & tenebras, *Geneſ. 1.*
Lucem vocauit diem, & tenebras vocauit noctem.
Non dictum eſt, Benedixit lucem. Etenim eadem lux
redit & alternat diebus ac noctibus. Vocauit cœlum
firmamentum inter aquas & aquas:non dictum eſt,Be-
nedixit cœlum. Diſcreuit mare ab arida, & nomina-
uit vtrunque, aridam terram, & cōgregationem aqua-
rum mare:nec hic dictum eſt,benedixit deus. Ventum
eſt ad ea quæ fœcunditatis habitura erant ſemen, & ex
aquis exiſtentia. Ipſa enim maximam multiplicationis
vbertatē habent, & benedixit ea dominus dicens, Cre-
ſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, & vola-
tilia multiplicentur ſuper terram. Sic & cū omnia ſub-
iecit homini, quem fecit ad imaginem ſuam, ſcriptum L
eſt, Et benedixit eos deus dicens, Creſcite & multipli-
camini,& implete faciem terræ. Ergo benedictio pro-
prie ad multiplicationē valet, & ad implendam faciem
terræ. Audi & in hoc pſalmo, Benedicat nos deus deus
noſter, benedicat nos deus. Et quo valet iſta benedi-
ctio? *Et metuant eum omnes fines terræ.* Ergo fratres mei cha-
riſsimi hic abūdanter in nomine Chriſti benedixit nos
deus, vt filiis ſuis impleat vniuerſam faciem terræ, ad-
optatis in regnū ſuum cohæredibus vnigeniti ſui. Vni-
cum genuit, inquam,& vnum eſſe noluit. Vnicum ge-
nuit, inquam,& vnū eum noluit remanere. Fecit ei fra-
tres, & ſi non gignendo,tamen adoptando fecit ei co-
hæredes. Fecit eum participem prius mortalitatis no-
ſtræ, vt crederemus nos eſſe poſſe participes diuinitatis
eius. Attēdamus precium noſtrum. Prædicta ſunt om-
nia,exhibentur omnia, it Euangelium per orbem terra-
rum. Omnis labor humani generis in hoc tēpore teſti-
monium dicit,implentur omnia quæ in ſcripturis præ-
dicta ſunt. Sicut vſque ad hodiernū diem omnia vene-
runt, ſic & quæ reſtant,euentura ſunt. Timeamus iudi- M
cij diem,venturus eſt dominus. Qui venit humilis, ve-
niet excelſus. Qui venit iudicādus,veniet iudicaturus.
Agnoſcamus humilē, vt non expaueſcamus excelſum.
Amplectamur humilem,vt deſideremus excelſum. De-
ſiderantibus enim ſe, propitius veniet. Illi enim deſi-
derant qui tenuerunt fidem eius,& fecerunt mādata e-
ius. Nam & ſi nolumus veniet. Velimus ergo nolimus
veniet,qui veniet & ſi nolumus. Quomodo velimus vt
veniat? Bene viuendo,bene agendo. Præterita nos non *Pſalm. 57.*
delectent,præſentia non nos teneāt, ne claudamus au-
rem tanquam de cauda, ne premamus aurem in terra,
ne præteritis retardemur obaudiendo, ne præſentibus
implicemur: ſed ad futura meditando, extendamus
nos in ea quæ ante ſunt, obliuiſcamur præterita. Et *Philip. 3.*
quod modo laboramus,& quod modo gemimus,quod
modo ſuſpiram⁹,quod modo loquimur,quod ex quā-
tulacunque parte ſentimus,& capere nō poſſumus, ca-
piemus,perfruemur in reſurrectione iuſtorum. Reno-
uabitur iuuentus noſtra ſicut aquilæ,tantummodo nos
vetuſtatem noſtram ad petram Chriſtum cōteramus.
Siue illa vera ſint fratres quæ dicuntur de ſerpente, *Pſalm. 102.*
vel quæ dicuntur de aquila, ſiue ſit fama potius homi-
num

A num quàm veritas:veritas est tamen in scripturis, & nõ
sine causa hoc dixerunt scripturæ. Nos quicquid illud
significat faciamus, & quàm sit illud verum non labo-
1. Cor. 10. remus. Tu esto talis, vt iuuentus tua renouari posit si-
cut aquilæ. Et scias eam nõ posse renouari, nisi vetustas
tua in petra contrita fuerit: id, est nisi auxilio petræ, nisi
auxilio Christi non poteris renouari. Tu noli dulcedi-
ne præteritæ vitæ obsurdescere aduersus verbum dei,
noli præsentibus rebus sic teneri & impediri vt dicas,
Psalm. 57. Non mihi vacat legere, non mihi vacat audire. Hoc au-
tem aurem premere in terram est. Tu ergo talis noli es-
se, sed esto talis quod contrà inuenis, id est, vt præterita
obliuiscaris, in anteriora te extendas, vt vestutarem tuã
in petra conteras. Et si quæ tibi similitudines datæ fue-
rint, si inueneris in scripturis crede, si nõ inueneris dici
nisi fama, nec valde credas. Res ipsa forte ita est, forte
non est ita. Tu profice, tibi valeat ad salutẽ ista similitu-
do. Non vis per istam similitudinem, per aliã fac, dum
tamen facias: & securus expecta regnum dei, ne rixetur
Math. 6. tecũ oratio tua. Tu enim Christiane quando dicis, Ad-
ueniat regnũ tuũ, quomodo dicis, adueniat regnũ tuũ?
B Excute cor tuum: vide, Ecce veniet regnum tuum: cla-
mat tibi venio, non times. Sæpe diximus charitati ve-
stræ, prædicare veritatem nihil est, si cor à lingua dis-
sentiat: & audire veritatem nihil est, si non auditionem
fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore lo-
quimur ad vos: quàm simus autem timore sub pedi-
bus vestris, deus nouerit, qui propitius sit humilibus:
quia non nos tam delectant voces laudantiũ, quàm de-
uotio cõfitentium & facta rectorum, & quàm non de-
lectemur nisi profectibus vestris. In istis autẽ laudibus
quàm periclitemur, ille nouerit qui nos ab omnibus
periculis liberet, & nos vobiscũ ab omni tẽtatione sal-
uatos, in regno suo cognoscere & coronare dignetur.

In psalmum sexagesimumseptimum
Enarratio.

PSALMI huius titulus nõ videtur esse ope-
rosæ disputationis. simplex enim apparet
& facilis. nam ita se habet, *In finẽ ipsi David
psalmus Cantici.* In multis autẽ iam psalmis
Roma. 10. admonuimus quid sit in finem, quoniã finis legis Chri-
stus ad iustitiam omni credenti: Finis qui perficiat, non
C qui consumat aut perdat. Veruntamen si quisquam co-
netur inquirere quid sibi velit psalmus cantici, cur non
aut psalmus aut canticum, sed vtrunque, vel quid inter-
sit inter psalmum cantici, & canticum psalmi, quia &
sic quorundam psalmorum tituli inscribuntur, inue-
niet fortasse aliquid quod acutioribus & ociosioribus
nos relinquimus. Discreuerunt quidam ante nos inter
canticum & psalmum, vt quoniam canticum ore pro-
fertur, psalmus autem visibili organo adhibito, id est,
psalterio canitur, videatur cantico significari intelligẽ-
tia mentis, psalmo vero opera corporis: sicut in hocip-
so sexagesimoseptimo, quem nunc tractandum susce-
pimus, illud quod dictum est, Cantate deo, psallite no-
mini eius, ita quidam discreuerunt, vt cantate deo di-
ctum videatur, quia ea quæ in seipsa mens agit, deo no-
ta sunt, quæ ab hominibus non videntur: opera verò
Math. 5. bona quoniã ideo videnda sunt ab hominibus, vt glo-
rificent patrem nostrum qui in cœlis est, merito dictum
sit, Psallite nomini eius, id est diffamationi eius, vt lau-
Suprà psal. dabiliter nominetur. Hanc differentiam alicubi, quan-
4. do recolo, etiam ipse secutus sum. Memini autẽ legisse
Psalm. 46. nos etiam Psallite deo, quia talia quæ visibiliter bene
operamur, non tantum hominibus, sed etiam deo pla- D
cent. Non autem omnia quæ deo placent, etiam homi-
nibus placere possunt, quæ videre non possunt. Vnde
mirũ est si quemadmodum vtrunq; legitur, & Cantate
deo & Psallite deo, ita alicubi legi potest, Cãtate nomi-
ni eius. Quod si & hoc in scripturis sanctis dictũ inue-
nitur, hęc differentia frustra elaborata est. Mouet etiam
me, quod generali nomine magis psalmi quàm cantica
vocantur, ita vt dominus diceret, Quæ scripta sunt in
lege & prophetis & psalmis de me. Et liber ipse psal- Luca. 24.
morũ dicitur, non cãticorum, sicut scriptum est, inquit,
in libro psalmorũ, cum potius secũdum istam differen-
tiam cantica dici debuisse videantur, quoniam canti-
cum etiã sine psalmo esse potest, psalmus verò sine cãti-
co esse nõ potest. Possunt etenim cogitationes esse mẽ-
tis, quarum non sint opera corporalia. Nullum est autẽ
opus bonum, cuius non sit in mente cogitatio. Ac per
hoc vtrobiq; cantica, non vtrobiq; psalmi: & tamen si-
cut dixi, generaliter psalmi appellantur non cantica, li-
bérq; psalmorum non cãticorum. Et si intelligantur at-
que discutiantur sensus dictorum, vbi titulus est tantũ- E
modo psalmi, & vbi tantummodo cantici, & vbi non
psalmus cantici, sicut in isto, sed canticum psalmi in-
scriptum est, nescio vtrum posit ista differentia demõ-
strari. Proinde sicut cœperamus relinquẽtes ista eis qui
possunt & quibus vacat talia discernere, & certa diffe-
rentiarũ ratione definire, nos quantũ adiuuante domi-
no valemus huius psalmi textum consideremus atque
tractemus. *Exurgat deus, & dissipentur inimici eius.* Iam fa-
ctũ est, exurrexit Christus, qui est super omnia deus be- Roma. 9.
nedict⁹ in secula: & dispersi sunt inimici eius per om-
nes gentes: Iudæi, in eo ipso loco vbi inimicitias exer-
cuerunt, debellati, atq; inde per cuncta dispersi, & nũc
oderunt, & metuunt, & in ipso metu faciunt quod se-
quitur, *Et fugiant qui oderunt eum, à fac e eius.* Fuga quippe
animi est timor. Nam carnali fuga quò fugiunt ab eius
facie qui vbiq; præsentiæ suæ demonstrat effectũ? Quò
abibo, inquit ille, à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiã? Psalm. 138.
Animo ergo non corpore fugiunt, timendo scilicet nõ
latẽdo, nec ab ea facie quam non vidẽt, sed ab ea quam
videre coguntur. Facies quippe eius appellata est præ- F
sentia eius per ecclesiam eius. Vnde illis inimicantibus
dixit, Amodo videbitis filium hominis venientem in Math. 24.
nubibus. sicut venit in ecclesia sua, diffundens eam to-
to orbe terrarum, in quo dispersi sunt inimici eius. Ve-
nit autem in talibus nubibus, de qualibus dicit, Man-
dabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Fu- Esaiæ 5.
giant ergo qui oderunt eum, à facie eius, timeant à præ-
sentia sanctorum fideliúmque eius, de quibus dicit,
Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. *Sicut* Math 25.
deficit fumus deficiant. Extulerunt enim se ab ignibus o- Psalm. 72.
diorum suorum in superbiæ typhum, & ponentes in
cœlum os suum atque clamantes, Crucifige Crucifige, Ioan. 19.
capto illuserunt, pendentem irriserunt, & vnde victo-
res rumuerunt, mox victi euanuerunt. *Sicut fluit cera à
facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei.* Quanquam for-
tasse eos hoc loco significauerit, quorum duritia in pœ-
nitentiæ lachrymas soluitur, tamen etiam illud intel-
ligi potest, vt futurum iudicium cõminetur: quia cum
in hoc seculo sicut fumus se extollendo, id est, super-
biendo defecerint, veniet illis in fine extrema damna-
tio, vt ab eius facie pereant in æternum, cum in sua cla-
ritate fuerit præsentatus, velut ignis ad pœnam im-
piorum, lumenque iustorum. Denique sequitur, *Et iu-
sti iocundentur & exultent in conspectu dei, & delectantur in læti-*

G *tia.* Tnne en.. audient, Venite benedicti patris mei, *Matth. 27.* percipite regnum. Iocundantur ergo qui laborauerunt, & exultant in conspectu dei. Nun enim erit exultationis huius tanquam coram hominibus inanis vlla iactantia, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit quod donauit. Delectentur in lætitia, non iam exultantes cum tremore sicut in hoc seculo, quandiu tentatio est vita humana super terram. Deinde se ad ipsos cõuertit, quibus tantam spem dedit, & hic viuentes alloquitur & hortatur. *Cantate deo, psallite nomini eius.* Iã hinc in tituli expositione quod videbatur prælocuti sumus. Cantat deo qui viuit deo, psallit nomini eius qui operatur gloriam eius. Ita in cantando, ita in psallendo: id est, sic viuendo, sic operando. *Iter facite ei*, inquit, *qui* *Esaie 52.* *ascendit super occasum.* Iter facite Christo, vt per speciosos pedes euangelizantium, peruia sint ei corda credentium. Ipse est enim qui ascendit super occasum: siue quia non eum excipit noua vita se ad eum conuertentis, nisi vetus occiderit huic seculo renunciantis: siue quia ascendit super occasum cum resurgendo vicit corporis casum. *Dominus enim nomen est ei.* Quod illi si *1. Cor. 2.* cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixis-
H sent. *Et exultate in conspectu eius.* O vos quibus dictum est, Cantate deo, psallite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, & iam exultate in conspectu *2. Cor. 6.* eius, quasi tristes, semper autem gaudentes. Dum enim facitis iter ei, dum præparatis quà veniat, gentesque possideat, multa passuri estis in conspectu hominum tristia. Sed vos non solum nolite deficere, sed etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in *Roma. 12.* conspectu dei. Spe gaudentes, in tribulatione tolerantes, exultate in conspectu eius. Illi enim qui vos in conspectu hominũ turbant, *Turbabuntur à facie eius, patris orphanorum, & iudicis viduarum.* Desolatos enim putant à *Matth. 10.* quibus plerunque gladio verbi dei & parentes à filiis, & mariti ab vxoribus separantur, sed habent consolationem destituti atque viduati, patris orphanorum & iudicis viduarum. Habent eius consolationem qui et *Psalm. 26.* dicunt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me: & qui sperauerunt in domino, persistentes in orationibus nocte ac
I die, à cuius facie illi turbabuntur cum viderint se nihil *Ioan. 12.* proficere, quoniam totus mundus post eum abiit. Nam de his orphanis & viduis, id est, spei secularis societate destitutis, dominus sibi templum fabricat, de quo consequenter dicit: *Dominus in loco sancto suo.* Quis enim sit locus eius aperuit, cum dicit, *Deus qui inhabitare facit vniusmodi in domo.* Vnanimes, vnum sentientes. Iste est locus sanctus domini. Cum enim dixisset, Dominus in loco sancto suo: tanquam requireremus in quo loco, cum ille vbique sit totus, & nullus eum contineat corporalium spaciorum locus, ilico subiecit, ne quæramus eum absque nobis, sed potius vniusmodi habitantes in domo, mereamur vt habitare etiam ipse dignetur in nobis. Iste est enim locus sanctus: quod plerique homines quærunt, vt habeant vbi orantes exaudiantur. Sint ergo ipsi quod quærunt, & quæ dicunt in cordibus suis: id est, in talibus cubilibus suis compungantur, habitantes vniusmodi in domo, vt à domino magnæ domus inhabitentur, & apud se in seipsos ex- *Psalm. 4.* audiantur. Est enim domus magna, in qua non solùm *2. Timot. 2.* aurea vasa sunt & argentea, sed & lignea & fictilia. Et alia quidem sunt in honorem, alia in contumeliam. Si qui autem mundauerint semetipsos à vasis cõtumeliæ, erunt vniusmodi in domo, & locus sanctus domini.

Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicunque loco eius requiescit dominus eius, sed in aliqua vtique secretiore & honoratiore loco: sic deus nõ in omnibus qui in domo eius sunt habitat. non enim habitat in vasis cõtumeliæ, sed locus sanctus eius sunt, quos habitare facit vniusmodi vel vnius moris in domo. qui enim τρόποι Græcè dicuntur, & modi & mores Latine interpretari possunt. Nec habet Græcus, Qui inhabitare facit: sed tantùm habitare facit. Dominus ergo in loco sancto suo. Quis est locus iste? Ipse deus, qui eum sibi facit. Deus enim habitare facit vnius moris in domo, hic est locus sanctus eius. Quòd autem gratia sua sibi ædificet hunc locum, non meritis eorum præcedentibus, ex quibus eum ædificat, vide quid sequatur. *Qui educit compeditos in fortitudine.* Soluit enim gratia vincula peccatorũ quibus impediebantur ne ambularent in via præceptorum. educit autem eos in fortitudine, quam ante eius gratiam non habebant. *Similiter amaricantes qui habitãt in sepulchris.* Id est, omnino mortuos occupatos in operibus mortuis. Hi enim amaricant resistendo iustitiæ. nam illi compediti forsitan volunt ambulare, nec possunt, deúmq; precantur vt possint, eique dicunt, De L necessitatibus meis educ me: A quo exauditi gratias agunt dicentes, Dirupisti vincula mea. Isti autem ama- *Psalm. 24.* ricantes qui habitant in sepulchris, in eo genere *Psalm. 115.* sunt, quod alio loco scriptura significat dicens, A mor- *Eccli. 17.* tuo velut qui non sit perit confessio. Vnde est illud, *Prouer. 18.* Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Aliud est enim desiderare, aliud oppugnare iustitiam: aliud à malo liberari velle, aliud mala sua defendere potius quàm fateri, vtrosq; tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi vt aduersus peccatum vsque ad sanguinem certent? Ex vtroque enim genere fiunt idonei, quibus cõstruatur locus sanctus eius. Illi soluti, resuscitati, quia & mulieris quam alligauerat satanas per decem & octo annos, iubendo *Luca 13.* vincula soluit, & Lazari mortem clamando superauit. *Ioan. 11.* Qui fecit hæc in corporibus, potest mirabiliora facere in moribus, & facere vniusmodi habitare in domo, educens compeditos in fortitudine, similiter amaricãtes qui habitant in sepulchris, *Deus cum egredieris coram populo tuo.* M Egressus eius intelligitur, cum apparet in operibus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui nouerunt opera eius intueri. Non enim ea nunc opera dico, quæ conspicua sunt omnibus, cœlum & terram & mare & vniuersa quæ in eis sunt: sed opera quibus educit compeditos in fortitudine, similiter amaricantes qui habitant in sepulchris, & facit eos vnius moris habitare in domo. Sic egreditur coram populo suo, id est coram eis qui istam gratiam intelligunt. Denique sequitur, *Cum transieris in deserto, terra mota est.* Desertum erant gentes, quæ ignorabant deum. Desertum erat vbi lex nulla ab ipso deo data erat, vbi nulli prophetæ habitauerant, dominúmque esse venturum prædixerant. Cum ergo transires in deserto, cum prædicares in gentibus, terra mota est: terreni homines ad fidem excitati sunt. Sed vnde mota est? *Etenim cœli distillauerunt à facie dei.* Forsitan hic aliquis recolat illud tempus, quando in deserto deus transibat coram populo *Exod. 13.* suo, coram filiis Israël, die in columna nubis, nocte in fulgore ignis: & hoc esse sentiat, quod cœli distillauerunt a facie dei, quoniam manna pluit populo suo, *Psalm. 77.* hoc etiam esse quod sequitur, *Mons Sion à facie dei Israel. Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati tuæ.* Quia in monte Sina locutus est deus ad Moysen quando le- *Exod. 19.*

A gem dedit,vt manna ſit pluuia voluntaria,quam ſegre-
gauit deus hæreditati ſuæ , id eſt populo ſuo, quia ſolos
eos ita pauit, nō vt cæteras gētes: vt quod deinde dicit,
Nume.11. *Et infirmata eſt*, ipſa hæreditas infirmata intelligatur,
quoniā murmurantes manna faſtidioſe reſpuerūt deſi-
derātes eſcas carniū, & ea quibus veſci in Aegypto cō-
ſueuerant. Sed in his verbis ſi proprietas tantūmodo li-
teræ,nō ſpiritalis requirendus eſt intellectus,oportet vt
oſtendatur ſecūdum proprietatem carnalem, qui tunc
cōpediti,quique etiam habitantes in ſepulchris , educti
ſunt in fortitudine . Deinde ſi ille populus , illa ſcilicet
hæreditas dei faſtidio manna reſpuēs infirmata eſt , nō
Ibidem. debuit ſequi, *Tu vero perfeciſti eam*, ſed tu vero percuſſi-
Nume.14. ſti eam.Deo quippe offenſo per illa murmura atque fa-
ſtidia,ingens plaga ſecuta eſt.Poſtremo illi omnes in e-
remo conſternati ſunt,nec quiſquā eorum præter duos
terram meruit promiſſionis intrare:quanquā etiā ſi di-
catur in filiis eorum hæreditas illa perfecta,nos ſenſum
1.Corin.11. ſpiritalem liberius tenere debemus . Omnia quippe illa
Canti.2. in figura contingebant illis, donec aſpiraret dies, & re-
mouerentur vmbræ.Aperiat itaq; nobis pulſantibus do
minus,& myſteriorum eius quantū ipſe dignatur ſecre-
B ta pandantur.Etenim vt terra mota eſſet ad fidem,cum
in deſertum gentiū tranſiret euangelium , cœli diſtilla-
uerunt à facie dei . Hi ſunt cœli , de quibus in alio pſal-
Pſal.18. mo canitur: Cœli enarrant gloriam dei . De his quippe
paulò pòſt ibi dicitur:Non ſunt loquelæ neq; ſermones
quorum non audiantur voces eorum. In omnē terram
exiuit ſonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum.
Nec tamē iſtis cœlis tanta gloria tribuenda eſt, tāquam
ab hominibus illa gratia venerit, vt deſertum, id eſt gē-
tium terra moueretur ad fidem . Non enim cœli à ſei-
pſis diſtillauerunt, ſed à facie dei vtiq; inhabitantis eos,
& facientis eos inhabitare vnius moris in domo. Ipſi e-
Pſal.120. nim ſunt & montes , de quibus dicitur : Leuaui oculos
meos ad mōtes,vnde veniet auxiliū mihi . Et tamen ne
in hominibus ſpem poſuiſſe videretur,continuò ſubie-
Pſal.75. cit: Auxilium meū à domino qui fecit cœlum & terrā.
Ei quippe alio loco dicitur : Illuminans tu mirabiliter à
montibus æternis : quamuis à montibus æternis , tamen
illuminans tu. Sic & hic, cœli diſtillauerunt, ſed à facie
dei.Etenim ipſi ſalui facti ſunt per fidem,& hoc non ex
C ſeipſis , ſed donum dei eſt,nō ex operibus,ne forte quis
Epheſ.2. extollatur. Ipſius enim ſumus figmentū, qui facit vniuſ-
modi habitare in domo . Sed quid eſt quod ſequitur,
Mons Sina à facie dei Iſraël? An ſubaudiendum eſt di-
ſtillauit,vt quod vocauit cœlorum nomine,hoc volue-
rit intelligi nomine etiam montis Sina , ſicut diximus
eos vocari mōtes, qui vocati ſunt cœli? Nec in iſto ſen-
ſu mouere debet quòd mons non montes , cum ibi di-
ctum ſit cœli , non cœlum : quia & in alio pſalmo cum
Pſal.18. dictum eſſet, Cœli enarrant gloriam dei: more ſcriptu-
ræ eundem ſenſum verbis aliis repetentis ſubſequenter
dictum eſt,Et opera manuū eius annunciat firmamen-
tum. Prius dixit cœli,non cœlum:& tamen poſtea non
firmamenta,ſed firmamentum. Vocauit enim deus fir-
Gene.1. mamentum cœlum,ſicut in Geneſi ſcriptum eſt . Ita er-
go cœli & cœlum,montes & mons, non aliud, ſed hoc
ipſum , ſicut eccleſiæ multæ & vna eccleſia , non aliud
Galat.4. ſed hocipſum . Cur ergo mons Sina , qui in ſeruitutem
generat,ſicut dicit apoſtolus ? An forte lex ipſa intelli-
Exod.19. genda eſt in monte Sina,quam diſtillauerunt cœli à fa-
cie dei vt terra moueretur?Et ipſe eſt terræmotus, cum
cōturbantur homines quia legem implere nō poſſunt.
Quod ſi ita eſt,hæc eſt & pluuia voluntaria, de qua cō-

ſequenter dicit: Pluuiam voluntariam ſegregans deus D
hæreditati tuæ : quia non fecit ſic vlli genti , & iudicia Pſal.147.
ſua non manifeſtauit eis.Segregauit itaq; pluuiam hanc
voluntariam deus hæreditati ſuæ,quòd legem dedit, &
infirmata eſt vel ipſa lex , vel ipſa hæreditas . Lex infir-
mata ſic accipi poteſt,eo quòd nō impleretur,nō quòd
ipſa infirma ſit , ſed quòd infirmos facit minando pœ-
nam,nec adiuuādo per gratiam . nam & apoſtolus ipſo
verbo vſus eſt , vbi ait , Quod enim impoſſibile erat le- Roman.8.
gis, in quo infirmabatur per carnem : ſignificare volens
quia per ſpiritumſanctū impletur , tamē ipſam dixit in-
firmari , cum ab infirmis non poſſit impleri . Infirmata
verò ipſa hæreditas, id eſt ipſe populus,data ſibi lege ſi-
ne vlla ambiguitate intelligitur . Lex enim ſubintrauit,
vt abundaret delictum . Quod autem ſequitur , Tu ve- Roma.5.
ro perfeciſti eam:ad legem ita refertur,quia ſecundum
illud perfecta,id eſt impleta eſt:quod dominus in euan
gelio dicit, Non veni legē ſoluere,ſed adimplere. Vnde Matth.5.
& apoſtolus qui dixerat legem infirmatam eſſe per car- Roman.8.
nem:quia caro nō implet, quod per ſpiritum impletur,
id eſt , per gratiam ſpiritalem : ipſe item dicit vt iuſtitia
legis impleretur in nobis , qui non ſecundum carnem Ibidem.
ambulamus , ſed ſecundum ſpiritum. Hoc eſt ergo,Tu E
vero perfeciſti eam:quia plenitudo legis eſt charitas: & Roman.13.
charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris , nō per noſ- Roman.5.
ipſos,ſed per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis . hoc
eſt,tu vero perfeciſti eam , ſi legem perfeciſſe intelliga-
tur.Si vero hæreditatem,facilior eſt intellectus.Si enim
propter hoc dicta eſt hæreditas dei infirmata,id eſt,po-
pulus dei infirmatus data lege , quia lex ſubintrauit , vt
abundaret delictū:ergo & quod ſequitur, Tu vero per- Ibidem.
feciſti eam , ex illo intelligitur quod etiam in apoſtolo
ſequitur, Vbi autem abundauit delictum,ſuperabunda-
uit & gratia. Nanq; abūdante delicto multiplicatæ ſunt Pſal.15.
infirmitates eorum,& poſtea accelerauerunt, quia inge
muerunt,& inuocauerunt, vt ipſo adiuuante implere-
tur quod ipſo iubente non implebatur . Eſt in his ver- *Alius ſen-*
bis & alius ſenſus qui probabilior mihi videtur . Mul- *ſus & pro-*
to enim congruentius intelligitur ipſa gratia pluuia vo *babilior.*
luntaria , quia nullis præcedētibus operum meritis gra-
tis datur . Si enim gratia , iam non ex operibus , alio-
quin gratia iam non eſt gratia . non enim dignus ſum,
inquit , vocari apoſtolus , quia perſecutus ſum eccle- 1.Cor.15.
ſiam dei : gratia autem dei ſum id quod ſum . Hæc eſt F
pluuia voluntaria . Voluntarie quippe genuit nos ver- Iacobi.1.
bo veritatis . hæc eſt pluuia voluntaria . Inde alibi di-
citur , Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos . Iſtam Pſal.5.
pluuiam,cum deus tranſiret in deſerto , id eſt prædica-
retur in gentibus,cœli diſtillauerunt,non tamen à ſeip-
ſis, ſed à facie dei , quoniam & ipſi gratia dei ſunt id
quod ſunt . Et ideo mons Sina , quia & ipſe qui plus o- 1.Corin.15.
mnibus illis laborauit , non ipſe autem , ſed gratia dei Ibidem.
cum illo , vt abundantius diſtillaret in gentibus, id eſt, Roman. 15.
in deſerto , vbi Chriſtus non erat annunciatus , ne ſu-
pra alienum fundamentum ædificaret, ipſe inquam Iſ- Philip.3.
raëlita erat ex genere Iſraël de tribu Beniamin . Et ipſe
ergo in ſeruitutem generatus erat de Hieruſalem ter-
rena , quæ ſeruit cum filiis ſuis , & ideo perſequebatur Galat.4.
eccleſiam . nam quod ipſe commonuit , ſicut tunc qui
ſecundum carnē generatus eſt , perſequebatur eum qui
ſecundum ſpiritum , ita & nunc : ſed miſericordiam
conſecutus eſt,quia ignorans fecit in incredulitate. Mi- 1.Timot.1.
ramur ergo quòd cœli diſtillauerunt à facie dei , magis
miremur quòd mons Sina,id eſt,qui prius perſequeba-
tur Hebræus ex Hebræis , ſecundum legem Phariſæus. Philip.3.

G Quid autem miramur? Non enim à seipso, sed quod sequitur, à facie dei Israël, de quo ipse dicit, Et super Israël dei. *Galat. 7.* de quo dominus dicit, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. *Ioan. 1.* Hanc ergo pluuiam voluntariã nullis præcedentibus meritis operum bonorum segregauit deus hæreditati suæ, & infirmata est. Agnouit enim nõ esse se aliquid per seipsum, non viribus suis, sed gratiæ dei tribuendum esse quod est. Agnouit quod dictũ est: *2. Cor. 12.* In infirmitatibus meis gloriabor. Agnouit quod dictũ est, *Roman. 11.* Noli altum sapere, sed time. Agnouit quod dictum est, *Iacob. 4.* Humilibus autem dat gratiã. Et infirmata est: tu vero perfecisti eam, *2. Cor. 12.* quia virtus in infirmitate perficitur. Quidam sanè codices & Latini & Græci non habent mons Sina, sed à facie dei Sina, à facie dei Israël, id est, cœli distillauerunt à facie dei. Et quasi quæreretur, cuius dei, à facie dei, inquit, Sina, à facie dei Israël, id est, à facie dei qui legẽ dedit populo Israël. *Psal. 83.* Quare ergo cœli distillauerunt à facie dei, à facie huius dei, nisi quia sic impletum est quod prædictum est, Benedictionem dabit qui legem dedit? Legẽ, qua terreat de humanis viribus præsumẽtem: benedictionem, qua liberet in deum sperantem. Tu ergo perfecisti deus hæreditatem tuã, quia H infirmata est in se, vt perficeretur abs te. *Animalia tua inhabitabunt in ea.* Tua, non sua: tibi subdita, non sibi libera: à te egentia, non sibi sufficientia. Deniq; sequitur: *Parasti in tua suauitate egenti deus.* In tua suauitate, non in illius facultate. Egens est enim, quoniam infirmatus est vt perficiatur: agnouit se indigentem, vt repleatur. Hæc est illa suauitas, de qua alibi dicitur, *Psal. 84.* Domin' dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructũ suum. vt bonũ opus fiat non timore, sed amore: non formidine pœnæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana libertas: sed dominus hoc egenti parauit, nõ abundanti, cui opprobrio est ista paupertas, de qualibus alibi dicitur: *Psal. 122.* Opprobriũ his qui abundãt, & despectio superbis. Hos enim dixit superbos, quos dixit qui abundant. *Dominus dabit verbũ.* Cibaria scilicet animalibus suis, quæ inhabitabunt in ea. Sed quid operabũtur hæc animalia, quibus dabit verbũ? Quid nisi quod sequitur, *Euangelizantibus virtute multa?* Qua virtute, nisi fortitudine illa in qua educit cõpeditos? Fortasse etiã virtutem hic dicit illam I qua euangelizantes mirabilia signa fecerunt. Quis ergo dabit verbum euangelizantibus virtute multa? *Rex,* inquit, *virtutum dilecti.* Pater ergo est rex virtutum filij. Dilectus enim, quando non ponitur quis dilectus, per antonomasiam filius vnicus intelligitur. An virtutũ suarum rex ipse filius? Virtutum scilicet sibi seruientium, quia virtute multa euangelizantibus dabit verbum rex virtutum, *Psal. 23.* de quo dictum est: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Quod autem non dixit, rex virtutum suarum: sed, rex virtutum dilecti: locutio est in scripturis vsitatissima si quis aduertat, quod ibi maxime apparet, vbi etiam proprium nomen exprimitur, vt eundem esse de quo dicitur, dubitari omnino non possit: qualis est illa, & in pentateucho multis locis inuenitur, Et *Exod. 4.* fecit Moyses illud atque illud, sicut præcepit dominus Moysi. Non dixit quod vsitatum est in locutionibus nostris, & fecit Moyses sicut præcepit ei dominus: sed fecit Moyses sicut præcepit dominus Moysi: quasi alius sit Moyses cui præcepit, & alius Moyses qui fecit, cum idem ipse sit. Tales locutiones in nouo testamento difficillime reperiuntur. Inde est tamen quod *Roman. 1.* apostolus ait: De filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorũ Iesu Christi domini nostri. tanK quam alius sit filius dei qui factus est ex semine Dauid secundũ carnẽ, & alius Iesus Christus dominus noster, cum sit vnus atq; idem. In veteribus autem libris crebra est ista locutio, & ideo quando subobscure fit, ex manifestis sui generis exẽplis intelligenda est, sicut hoc loco psalmi huius quẽ tractamus, subobscure facta est. Nam si diceretur Iesus Christus rex virtutũ Iesu Christi, tam aperta esset quàm illa, Fecit Moyses sicut præcepit dominus Moysi. qoia vero dictũ est, rex virtutum dilecti: nõ facilè est vt occurrat ipsum esse regẽ virtutum, qui est & dilectus. Rex ergo virtutũ dilecti sic intelligi potest, ac si diceretur, rex virtutũ suarum, qoia & rex virtutũ Christus est, & dilectus est idem ipse Christus: quãuis non habeat iste sensus tantã necessitatem, vt aliud non valeat accipi, quia & pater potest intelligi rex virtutum filij sui dilecti, cui dicit ipse dilectus, Omnia mea tua *Ioan. 17.* sunt, & tua mea. Quod si forte quæritur, vtrũ deus domini Iesu Christi pater etiã rex dici possit, nescio vtrũ quisquam audeat hoc ab eo nomẽ auferre, vbi apostolus dicit, Regi autem seculorũ immortali, inuisibili, so- *1. Timot. 1.* li deo: quia & si hoc de ipsa trinitate dictũ est, ibi est & L deus pater. Si autẽ non carnaliter intelligimus, Deus iu- *Psal. 71.* dicium tuum regi da, & iustitiam tuã filio regis: nescio vtrum aliud aliquid dictũ est quàm filio tuo. Rex ergo est & pater. Vnde versiculus iste psalmi huius, Rex virtutũ dilecti, vtroq; modo intelligi potest. Cum itaq; dixisset, dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, quia ipsa virtus ab eo regitur, eique militat à quo datur, ipse, inquit, dominus qui dabit verbum euangelizantibus virtute multa, rex est virtutum dilecti. deinde sequitur, *Dilecti, & speciei domus diuidere spolia.* Repetitio pertinet ad cõmendationem, qoanquã istam repetitionem nõ omnes codices habeãt, & eã diligentiores stella apposita, speciei domus diuidere spolia, id est dilecti, etiã prænotant: quæ signa vocantur asterisci, quibus agnosci volunt ea nõ esse in interpretatione Septuaginta, sed esse in Hebræa, quæ talibus insigniuntur notis. Sed siue repetatur, siue semel dictũ accipiatur quod positum est, dilecti, sic intelligendum puto quod sequitur, & speciei domus diuidere spolia: ac si diceretur, dilecti etiam speciei domos diuidere spolia: id est, dilecti etiã M ad diuidenda spolia. Speciosam quippe domum, id est ecclesiam Christus fecit, diuidendo spolia illi, sicut speciosum est corpus distributione membrorum. Spolia porrò dicuntur quæ victis hostibus detrahuntur. Hoc quid sit, euangelium nos admonet, vbi legimus, Nemo *Matth. 12.* intrat in domum fortis vt vasa eius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolũ Christus spiritalibus vinculis, superando mortem, & super cœlos ab inferis ascendendo. Alligauit eum sacramẽto incarnationis suæ, quòd nihil in eo reperiẽs morte dignũ, tamẽ est permissus occidere, ac si alligato abstulit tãquã spolia vasa eius. Operabatur quippe in filios diffidẽtię, quo- *Ephes. 2.* rum infidelitate vtebatur ad voluntatẽ suam. Hæc vasa dominus mũdans remissione peccatorũ, hæc spolia sanctificãs, hosti erepta prostrato atque alligato, diuisit ea speciei domus suæ, alios cõstituens apostolos, alios pro- *Ephes. 7.* phetas, alios pastores & doctores in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi. Sicut enim vnum corpus est, & membra multa habet, omnia autẽ membra corporis cum sint multa, vnũ est corpus, sic & Christus. Nun- *1. Cor. 12.* quid omnes apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habẽt curationũ? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid

omnes

A omnes interpretãmr? Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Et hæc eſt ſpecies domus, cui ſpolia diuidontur, vt amator eius hac pulchritudine accenſus exclamer, *Pſa.25.* Domine dilexi decorem domus tuæ. Iam in eo quod ſeqnitur, ſe ad ipſa membra de quibus fit ſpecies domus, alloquenda conuertit, dicens, *Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & inter ſcapulas eius in viriditate auri.* Prius hic quærendus eſt ordo verborum quomodo finiatur ſententia, quæ vtique pendet cum dicitur, Si dormiatis: deinde quòd ait, pennæ columbæ deargentatæ: vtrum ſingulari numero intelligẽdum eſt, huius pennæ, an plurali, hæ pennæ. Sed ſingularem numerum Græcus excludit, vbi omnino pluraliter hoc poſirum legitur. Sed adhuc incertum eſt vtrum hæ pennæ, an ô vos pennæ, vt ad ipſas pennas loqui videatur. Vtrum ergo verbis quæ præceſſerunt, finiatur iſta ſententia, vt ordo ſit, dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, ſi dormiatis inter medios cleros, ô vos pennæ columbæ deargentatæ: an in his quæ ſequuntur, vt ordo ſit, ſi dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, niue dealbabuntur B in Selmon: id eſt, ipſæ pennæ dealbabnntnr, ſi dormiatis inter medios cleros: vt illis hoc dicere intelligatur, qui ſpeciei domus tanquam ſpolia diuiduntur, id eſt, ſi dormiatis inter medios cleros ô vos qui diuidimini ſpeciei domus, per manifeſtationem ſpiritus ad vtilitatem, *1.Cor.12.* vt alij quidem detur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides, alij genera curationum in eodem ſpiritu: & cætera. Si ergo vos dormiatis inter medios cleros, tunc pennæ columbæ deargẽtatæ niue dealbabuntur in Selmon. Poteſt & ſic, ſi vos pennæ columbæ deargentatæ dormiatis inter medios cleros, niue dealbabuntur in Selmon, vt ſubintelligãtur homines qui per gratiam remiſsionem accipiũt peccatorum. Vnde eriam de ipſa eccleſia dicitur in Cantico canticorum, *Cant.3.* Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata? Promiſsio quippe dei tenetur per prophetam dicentis. *Eſaia.1.* Si fuerint peccata veſtra tanquam phœnicium, ſicut niuẽ dealbabo. Poteſt & ſic intelligi, vt in eo quod dictum eſt, pennæ columbæ deargentatæ, ſubaudiatur eritis, vt iſte ſit ſenſus, O vos qui tanquam ſpolia ſpeciei domus diuidimini, ſi dorniatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ C eritis: id eſt, in altiora eleuabimini, compagini tamen Eccleſiæ cohærentes. Nullam quippe aliam melius hic intelligi puto columbam deargentatam, quàm illam *Cantic.6.* de qua dictum eſt, Vna eſt columba mea. Deargentata eſt autem, quia diuinis eloqũiis eſt enidita. eloquia nãque domini *Pſal.11.* alio loco dicuntur argentum igne examinatum terræ, purgatum ſeptuplum. Magnum itaque aliquod bonũ eſt, dormire inter medios cleros, quæ nõnulli duo teſtamenta eſſe voloerunt, vt dormire ſit inter medios cleros, in eorum teſtamentorum authoritate requieſcere, id eſt, vtriuſqne teſtamenti teſtimoniis acquieſcere, vt quando aliquid ex his profertur & probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Quod ſi ita eſt, quid aliud admonere videtur euangelizantes virtute multa, niſi quia tunc eis dominus dabit verbum vt euangelizare poſsint, ſi dormiant inter medios cleros? Tunc enim eis verbum veritatis datur, ſi authoritas ab eis duorum teſtamentorum non relinquatur, vt ipſi ſint & pennæ columbæ deargentatæ, quorum prædicatione in cœlum gloria fertur eccleſiæ. Inter ſcapulas autem, pars eſt vtique corporis, pars eſt circa regionem cordis, à poſterioribus tamen, id eſt, à dorſo, quam D columbæ illius deargentatæ partem in viriditate auri eſſe dicit, hoc eſt in virore ſapientiæ, quem virorem melius non puto intelligi poſſe quàm charitatem. Sed quare à dorſo, & nõ à pectore? Quanquam mirer quomodo poſitum ſit hoc verbum in alio pſalmo, vbi dicitur, Inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi, & ſub alis *Pſal.90.* eius ſperabis: cum ſub alis obumbrari non poſsit niſi quod à pectore fuerit, & Latine quidem inter ſcapulas fortaſſe aliquo modo ex vtraque parte poſsit intelligi & ante & poſt, vt ſcapulas accipiamus quæ in medio caput habet. Et in Hebræo ſit fortaſsis ambiguum, quod poſsit & hoc modo intelligi. Sed quod in Græco eſt μετάφρενον, non niſi à poſterioribus ſignificat, quod eſt inter ſcapulas: vtrum propterea ibi eſt auri viriditas, id eſt, ſapientia & charitas, quia ibi ſunt quodammodo & radices alarum, an quia ibi portatur illa ſarcina leuis? Quid enim ſunt vel ipſæ alæ, niſi duo præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ? Quid ipſa ſarcina leuis, niſi ipſa charitas quæ *Matth.22.* in his duobus præceptis impletur? Quicquid enim difficile eſt in præcepto, leue eſt amanti. Nec ob aliud re- E ctè intelligitur dictum, Onus meum leue eſt, niſi quia *Matth.11.* dat ſpiritum ſanctum, per quem diffundimr charitas *Roma.5.* in cordibus noſtris, vt amando liberaliter faciamus, quod timendo qui facit, ſeruiliter facit. Nec eſt amicus recti, quando mallet (ſi fieri poſſet) id quod rectum eſt non iuberi. Quæri etiam poteſt, cur non ſit dictum, ſi dormiatis in cleris: ſed, inter medios cleros. quid ſi hoc expreſsius, inter medios cleros? Quod quidem ſi expreſsius transferretur ex Græco, inter medium clerorum diceretur, quod in nullo interpretum legi: propterea credo, qnia tanmndem valer quod dictum eſt, inter medios cleros. Hinc ergo quid mihi videatur exponam. Sæpe hoc verbum ad aliqua connectenda atque pacanda, ne inter ſe diſsideant poni ſolet, ſicue teſtamentum inter ſe & populum deo conſtituente, hoc verbum ſcriptura ponit. nam pro eo quod eſt in Latino inter me & vos, Græcus habet inter medium meum & veſtrum. Sic & de ſigno circuncisionis cum loquitur deus ad Abraham, dicit, Erit teſtamentum in- *Gene.17.* ter me & te, & omne ſemen mum. qood Græcus habet inter medium meum & tuum, & inter mediom ſeminis tui. Item cum loqueretur ad Noë de arcu in nubib⁹ *Gene.9.* ad ſignum conſtituendum, hoc verbum ſæpiſsime repetit, & quod habent Latini codices inter me & vos, F vel inter me & omnem animam viuam, & ſi qua ibi talia dicuntur, inter medium meum & veſtrum inuenitur in Græco, quod eſt ἀνὰ μέσον. Dauid quoque & Ionathan ſignum inter ſe conſtituunt, ne aliud opinando diſsideant: & quod Latine dicitur inter ambos, inter medium ambotum habet Græcus eodem verbo quod eſt ἀνὰ μέσον. Optime autem factum eſt vt loco pſalmi huius, interpretes noſtri nõ dicerent inter cleros, qnod Latinæ locutioni vſitatum eſt: ſed inter medios cleros, tãquam inter medium clerorum, quod potius in Græco legitur, & quod dici ſolet in eis rebus, vt dixi, quæ inter ſe debeant habere conſenſum. Iubet ergo ſcriptura, vt inter medios cleros dormiant, qui vel ſunt pennæ columbæ deargentatæ, vel ex hoc eis præſtatur vt ſint. Porrò ſi iſti cleri duo teſtamenta ſignificant, quid aliud admonemur, niſi vt teſtamentis inter ſe conſentientibus non repugnemus, ſed intelligendo acquieſcamus, noſq; ſimus eorum cõcordiæ ſignum atq; documentũ, cum alterum aduerſus alterum nihil dixiſſe ſentimus,

G & cũ pacifica admiratione, quasi ecstasis sopore monstramus? Cur autem in cleris testamenta intelligantur, cum hoc nomen Græcum sit quidem, sed testamentum nõ ita dicatur, hæc causa est, quia per testamentũ datur hæreditas, quæ Græce appellatur κληρονομία, & hæres κληρονόμος. κλῆρος autem sors Græce dicitur, & sortes ex promissione dei, partes hæreditatis vocãtur, quæ po-
Nume.18. pulo sunt distributæ. Vnde tribus Leui præcepta est non habere sortem inter fratres suos, quod ex eorum
Concor. 11.q. decimis sustentaretur. Nam & cleros & clericos hinc
1.Cleric. et appellatos puto, qui sunt in ecclesiastici ministerij gra-
c.duo sunt. dibus ordinati, quia Matthias sorte electus est, quẽ pri-
Act.1. mum per apostolos legimus ordinatum. Proinde propter hæreditatem quæ fit testamento, tanquam per id quod efficitur id quod efficit, nomine clerorum testamenta ipsa significata sunt: quanquam mihi & alius hic sensus occurrat, nisi fallor, anteponẽdus, vt cleros multo probabilius ipsas hæreditates intelligamus, vt quoniam hæreditas veteris testamẽti est quanuis in vmbra significatiua futuri, terrena felicitas: hæreditas vero noui testamenti est æterna immortalitas, dormire sit inter medios cleros, nec illã iam quærere ardenter, & adhuc
H istam expectare patienter. Nam qui deo propterea seruiunt, vel potius propterea seruire volunt, dum quęrunt in hac vita & in hac terra felicitatem, ablatus est somnus ab eis, & non dormiunt. Inflammantibus enim cupiditatibus agitati in flagitia & facinora propelluntur, nec omnino requiescunt, desiderando vt acquirant,
Prouer.1. metuendo ne amittant. Qui autem me audit, ait sapientia, inhabitabit in spe, & requiescet sine timore ab omni malignitate. Hoc est, quantum mihi videtur, dormire inter medios cleros, id est, inter medias hæreditates, nondum in re, sed tamen in spe cœlestis hæreditatis habitare, & à terrenæ felicitatis iam cupiditate conquiescere. Cum autem venerit quod speramus, nõ iam inter duas hæreditates requiescemus, sed in noua vera, cuius vetus erat vmbra, regnabimus. Quapropter etiam si intellexerimus quod dictũ est, Si dormiatis inter medios cleros, tãquam si diceretur, si moriamini inter medios cleros, vt istã mortem carnis more suo scriptura dormitionem vocauerit, hæc est mors optima, vt in cupiditatũ cohibitione, à terrenis in spe cœlestis hæreditatis homo vsq; in finem perseuerãs, diem vitæ huius vl-
I timum claudat. Sic enim dormientes inter medios cleros erunt pẽnæ columbæ deargentatæ, vt tempore quo resurgent, rapiãtur in nubibus obuiam Christo in aëra, & semper iam cũ domino viuãt: aut certe quia per eos qui sic moriuntur, quanto securius, tanto sublimius ecclesia diffamatur, & quasi quibusdam pẽnis excelsæ lau-
Eccli.11. dis attollitur. Neque enim frustra dictũ est, Ante mortem ne laudes hominem quenquam. Omnes ergo sancti dei ab initio generis humani vsque ad tempus apo-
Hiere.17. stolorum, quia & ipsi nouerant dicere, Diem hominis
Psal.16. non cõcupiui, tu scis: &, Vnam petij à dõmino, hãc requiram: eo tempore apostolorum, ex quo duorum testamentorum differentia clarius reuelata est, ipsi apostoli & beati martyres cæteriq; iusti, tanquam arietes & arietum filij vsque ad hoc tempus dormierũt inter medios cleros, regni terreni felicitatem iam contemnentes, & regni cœlorum æternitatem sperãtes, & nondum tenentes. Et qui tam beate dormierunt, eis velut pennis nunc volitat, & laudibus exaltatur ecclesia. Colũba igitur deargentata est, vt hac eorũ fama ad imitãdum posteris inuitatis, dum sic etiam dormiunt cæteri, addantur pẽnnæ, quibus vsque in finem seculi sublimiter prædicetur. *Dum discernit supercœlestis reges super eam, niue deal-* K
babuntur in Selmon. Ille supercœlestis, ille qui ascendit super omnes cœlos vt adimpleret omnia, dum discernit reges super eam, id est, super eandem columbam deargentatam, sequitur eam apostolus ac dicit. Et ipse de-
dit quosdam quidem apostolos, quosdam autem pro- *Ephes.4.*
phetas, quosdam vero euangelistas, quosdam autem pastores & doctores. Nam quid est aliud reges discernere super eã, nisi in opus ministerij in ædificationẽ corporis Christi, quandoquidem ipsa est corpus Christi? *Roman.6.*
Dicuntur autem illi reges vtique à regendo, & quid magis quàm carnis concupiscentias, ne regnet peccatum in eorum mortali corpore ad obediendum desiderijs eius, ne exhibeant membra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibeant se deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra sua arma iustitiæ deo? Sic enim erant re- *2.Cor.6.*
ges primitus discreti ab alienigenis, quia non erant ingum dicentes cum infidelibus: deinde discreti concor- *2.Cor.12.*
diter inter se muneribus propriis. Non enim omnes apostoli, aut omnes prophetæ, aut omnes doctores, aut omnes dona habent curationum, aut omnes linguis loquuntur, aut omnes interpretantur: Omnia autem hæc *Ibidem.*
operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens propria vni- L
cuiq; prout vult, quem dando ille supercœlestis discernit reges super columbam deargentatam. De quo spiritu sancto cum ad eius matrem gratia plenam missus angelus loqueretur, quærenti quomodo fieret quod paritura nunciabatur, quoniam non cognoscebat virum, Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & virtus altis- *Luc.1.*
simi obumbrabit tibi. Quid est, obũbrabit tibi: nisi, vmbram faciet? Vnde & isti reges dum gratia spiritus domini Christi discernuntur super columbam deargentatam, niue dealbabuntur in Selmon. Selmon quippe interpretatur vmbra. Non enim meritis aut virtute propria discernuntur. Quis enim te, inquit, discernit? Quid *1.Cor.4.*
autem habes quod non accepisti? Vt ergo discernantur ab impiis, accipiũt remissionem peccatorum ab illo qui ait, Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, tanquam *Esaia.1.*
niuem dealbabo. Ecce quomodo niue dealbabũtur in Selmon, in gratia spiritus Christi, quo eius ista propria dona discreta sunt, de quo dictum est quod supra commemoraui, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus *Luc.1.*
altissimi obumbrabit tibi. hoc est, vmbram faciet tibi: Propterea & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur fi- M
lius dei. Vmbra porrò ista defensaculum intelligitur ab æstu concupiscentiarum carnaliũ: vnde illa virgo Christum non carnaliter cõcupiscendo, sed spiritaliter credendo concepit. Constat antẽ vmbra lumine & corpore. proinde illud quod in principio erat verbum, lumẽ *Ioan.1.*
illud verum, vt vmbraculum meridianum fieret nobis, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Deo scilicet homo tanquam lumini corpus accessit, & in eum credentes vmbra protectionis operuit. Non enim de quali vmbra dicitur, Transierũt omnia illa tanquã vm- *Sapien.5.*
bra: nec de quali vmbra dicit apostolus, Nemo vos iu- *Colos.2.*
dicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quod est vmbra futurorũ: sed de quali vmbra scriptum est, Sub vmbra alarũ tuarum *Psal.16.*
protege me. Dũ ergo discernit ille supercœlestis reges super columbã deargentatam, nõ sua merita extollant, non de sua propria virtute cõfidant. Niue quippe dealbabũtur in Selmon, gratia cãdificabuntur in protectione corporis Christi. Hunc autẽ montẽ consequẽter dicit *Montem dei, montẽ vberem, montẽ incaseatum, vel montem pinguem.* Quid hic autẽ aliud pinguem, quàm vberẽ dicere? Est

A ret? Est enim & mons isto nomine nuncupatus, id est,
Selmon. Sed quem montē intelligere debemus mon-
tem dei, montem vberem, montē incaseatum, nisi eun-
dem dominum Christum, de quo & alius propheta di-
Esaia.2. cit, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons do
mini paratus in cacumine montium? Ipse est mons in-
1.Corin.3. caseatus propter paruulos gratia tāquam lacte nutrien-
dos, mons vber ad roborandos atque ditandos dono-
rum excellentia: nam & ipsum lac vnde fit caseus, miro
modo significat gratiam. Manat quippe ex abundantia
viscerum maternorum, & misericordia delectabili par-
uulis gratis infundirur. Ambiguus est autem in Græco
casus, vtrum sit nominatiuus, an accusatiuus, quoniā in
ea lingua mons neutri generis est, non masculini: ideo
nonnulli Latini non interpretati sunt montem dei, sed
mons dei. Puto antem melius esse in Selmon montem
dei, hoc est, in montem dei qui vocatur Selmon, secun-
dum intellectum quē supra vt potuimus exposuimus.
Deinde quòd dixit montem dei, montem incaseatum,
montem vberem, ne quis auderet ex hoc dominum Ie-
sum Christum comparare cæteris sanctis, quia & ipsi
Psal.35. dicti sunt montes dei: legitur quippe, Iustitia tua sicut
B montes dei: vnde Apostolus ait, Vt nos simus iustitia
Psal.75. dei in ipso. De quibus montibus & alio loco dicitur, Il-
luminans tu admirabiliter à montibus æternis, quia vi-
ta eis æterna donata est, & per eos sanctarum scriptura-
rum eminentissima authoritas constituta est, sed illu-
Psal.120. minante illo cui dicitur, illuminans tu: leuaui enim
oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.
Nec tamen auxilium meum ab ipsis propriè montibus,
sed auxilium meum à domino qui fecit cœlum & ter-
ram: Vnus quippe ipsorum montium multum excel-
lens cum dixisset quòd plus illis omnibus laborauerit,
1.Corin.15. Non autem ego, inquit, sed gratia dei mecum: ne quis
Psal.44. ergo auderet etiam montem speciosum forma præ fi-
liis hominum, montibus filiis hominum comparare:
quoniam non defuerunt qui eum dicerent alij Ioan-
Matth.16. nem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum
ex prophetis, conuertit se ad illos, & ait: *Et quid suspica-
mini montes incaseatos? Montem*, inquit, *in quo placuit deo habi-
tare in eo.* Vt quid suspicamini? Sicut enim lumen illi,
Matth.5. quia & ipsis dictum est, Vos estis lumen mundi: sed a-
Ioan.1. liud illud dictum est lumē verum quod illuminat om-
Esaia.2. nem hominem: sic montes illi, sed longe alius maior
C mons paratus in cacumine montium. Montes itaque
isti illum montem portando gloriosi sunt, quorum il-
Galat.6. le vnus dicit, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce do-
mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus cru-
cifixus est, & ego mundo: vt qui gloriatur, non in seip-
1.Corin.1. so, sed in domino glorietur. Vt quid ergo suspicamini
montes incaseatos, eum montem in quo placuit deo
habitare in eo? Non quia in aliis non inhabitat, sed quia
in ipsis per ipsum. In ipso quippe inhabitat omnis ple-
Colos.1. nitudo diuinitatis, non vmbraliter tanquam in templo
3.Reg.6. à rege Salomone facto, sed corporaliter, id est, solide
2.Corin.5. atque veraciter, quoniam deus erat in Christo mun-
dum reconcilians sibi. Quod siue de patre dictum ac-
Ioan.14. cipiamus, quoniam ipse ait, Pater autem in me manens
facit opera, ego autem in patre, & pater in me: siue ita
intelligatur, deus erat in Christo, verbum erat in ho-
Ioan.1. mine, sic erat vtique verbum in carne, vt verbum etiam
caro factum solus propriè diceretur, id est, homo ver-
bum in vnam Christi personam copularetur. Vt quid
ergo suspicamini móntes incaseatos, eum montem, in
quo placuit deo inhabitare in eo? Longe vtique aliter

quàm in illis montibus, quorum aliquem etiam hunc D
suspicamini. Non enim quia & illi per adoptionis gra-
tiam filij dei sunt, ideo quisquā illorum est vnigenitus
cui diceret, Sede ad dexterā meam, donec ponam ini- Psal.109.
micos tuos sub pedibus tuis. *Etenim dominus inhabitabit
vsque in finem:* Id est, illos montes non comparandos
huic monti, ipse dominus inhabitabit, qui est mons pa- Esa.2.
ratus in cacumine montium, vt perducat eos in finem,
id est, in seipsum sicut deus est contemplandum. Finis Roman.10
enim legis Christus ad iustitiam omni credendi. Deo
itaque placuit habitare in isto monte, qui paratus est
in cacumine montium, cui dicit: Tu es filius meus di- Matth.3.
lectus, in quo mihi bene complacui. Ipse autem mons
dominus est, qui alios montes inhabitabit in finem, in
quorum cacumine paratus est. Vnus enim deus & vnus 1.Timot.2
mediator dei & hominum, homo Christus Iesus, mons
montium, sicut sanctus sanctorum: vnde dicit, Ego in Ioan.17.
eis, & tu in me. Vt quid ergo suspicamini montes inca-
seatos, montem in quo placuit deo inhabitare in eo?
Etenim montes illos incaseatos dominus iste mons in-
habitabit vsque in finem, vt aliquid sint, quibus ait,
Quia sine me nihil potestis facere. Ita fit etiā quod se- Ioan.15.
quitur: *Currus dei decem milium multiplex.* Vel denûm mi- E
lium multiplex, vel decies milies multiplex. Vnum ver-
bum enim Græcum sicut quisque potuit Latinorum in-
terpretū transtulit, quod ibi dictum est, μυριοπλάσιον,
Latine autem satis exprimi non potuit, quoniam mil-
le apud Græcos χίλια dicuntur, μυριάδες autem plura
dena milia. μυριὰς quippe vna, decē milia sunt. Ingen-
tem itaque multitudinem sanctorum atque fidelium,
qui portando deum fiunt quodammodo currus dei, si-
gnificauit hoc nomine. Hanc immanendo & regen-
do perducit in finem tanquam currum suum, velut in
locum aliquem destinatū. Initium enim Christus, dein- 1.Cor.15.
de qui sunt Christi in præsentia eius, deinde finis. Hæc
est sancta Ecclesia, quæ sunt quod sequitur, *Milia lætan-
tium.* Spe enim sunt gaudentes, donec perducantur in Roman.12
finem, quem nunc expectant per patientiā. Mirifice au-
tem cum dixisset, Milia lætantium: continuò subiecit:
Dominus in illis. Ne miremur quòd lætentur, dominus
in illis: Nam per multas tribulationes oportet nos in- Acto.14.
troire in regnū dei. Sed dominus in illis, ideo etsi sunt
quasi tristes, semper tamen gaudentes: nec iam ipso fine 2.Cor.6.
quò nondum venerunt, sed spe sunt gaudētes, & in tri-
bulatione patientes, quoniā dominus in illis. *In Sina in* F
sancto. In nominū Hebræorum interpretationibus in-
uenimus Sina interpretari mādatum: & alia quædā in-
terpretatur, sed hoc puto præsenti loco aptius conueni-
re. Reddens enim causam quare lætarentur illa milia
quibus cōstat currus dei, Dominus, inquit, in illis, in Si-
na in sancto: id est, dominus in illis in mandato, quod
mandatum sanctum est, sicut dicit apostolus, Itaq; lex Roman.7
quidem sancta, & mandatum sanctū & iustū & bonum.
Sed quid prodesset mandatum nisi dominus ibi sit, de Philip.2.
quo dicitur, Deus enim est qui operatur in vobis & vel- 2.Corin.3.
le & operari pro bona voluntate? Nam mandatum sine Roma.5.
dei adiutorio litera est occidens. Lex enim subintra- Roma.11.
uit, vt abūdaret delictum. Sed quoniam plenitudo legis
charitas est, ideo per charitatem lex impletur, non per
timorem. Charitas enim dei diffusa est in cordibus no- Roman.5
stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo læ-
tantur hæc milia. Tantum enim faciunt iustitiam legis,
quantū adiuuantur spiritu gratiæ, quoniā dominus in
illis in Sina in sancto. Deinde ad ipsum dominū locu-
tione conuersa, *Ascendisti*, inquit, *in altū: captiuasti captiui-*

G *tatem, accepisti dona in hominibus.* Hoc apostolus sic com-
Ephes.4. memorat, sic exponit de domino Christo loquēs, Vni-
cuique autem nostrum, inquit, datur gratia secundum
mensuram donationis Christi, propter quod dicit, a-
scendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit do-
na hominibus: Quod autem ascendit quid est, nisi
Ibidem. quia & descendit in inferiores partes terræ? Qui descen
dit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adim-
pleret omnia. Christo ergo sine dubitatione dictum
est, Ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem, accepi-
sti dona in hominibus. Nec moueat quod apostolus
idem testimonium commemorans non ait, Accepisti
dona in hominibus: sed dedit dona hominibus. Ille
quippe authoritate apostolica secundum hoc locutus
est, quod deus filius cū patre fecit. Secūdum hoc quip-
pe dedit dona hominibus, mittens eis spiritum sanctū,
qui spiritus est patris & filij: secundum illud vero quod
idem ipse Christus in corpore suo intelligitur quod est
ecclesia, propter quod & membra eius sunt sancti & fi-
1.Cor.12. deles eius: vnde eis dicitur, Vos autē estis corpus Chri-
sti & membra: proculdubio & ipse accepit dona in ho-
Acto.2. minibus. Christus quippe ascendit in cœlum, & sedet
H ad dexteram patris: sed nisi & hic esset in terris, non in-
Acto.9. de clamasset, Saule Saule quid me persequeris? Cum er-
Matth.25. go idem ipse dicat, Quando vni ex minimis meis fe-
cistis, mihi fecistis: quid dubitamus eum accipere in
membris suis, quæ dona membra eius accipiunt? Sed
quid est, captiuasti captiuitatē? Vtrum quia vicit mor-
tem, quæ captiuos tenebat in quibus regnabat, an ipsos
homines appellauit captiuitatem, qui captiui sub diabo
lo tenebantur? Cuius rei mysterium continet etiam ti-
Psal.95. tulus illius psalmi, quādo domus ædificabatur post ca-
ptiuitatem, id est, ecclesia post gentilitatem. Ipsos itaq;
homines qui captiui tenebantur appellauit captiuitatē,
sicut militia cum dicitur, intelligūtur qui militant: ean-
dem captiuitatem à Christo captiuatā dicit. Cur enim
non sit captiuitas felix, si & ad bonum homines possunt
Luc.5. capi? Vnde Petro dictum est, Ex hoc iam homines eris
capiens. Captiuati ergo, quia capti, & capti quia subiu-
Matth.11. gati, sub lene illud iugum missi, liberati à peccato, cuius
Roman.6. serui erant: & iustitiæ serui facti, cuius liberi erant. Vnde
& ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, & accepit
dona in hominibus. Ideóque in ista captiuitate, in ista
seruitute, in isto curru, sub isto iugo non sunt milia plo-
rantium, sed milia lætantium. Dominus quippe in illis
I in Sina in sancto. Cui sensui congruit & alia interpre-
tatio, quia interpretatur Sina mensura. Nā & de his do-
nis lætitię spiritalis apostolus loquens idem quod supra
Ephes.4. commemoraui, Vnicuiq; autem, inquit, nostrum data
est gratia secundum mensuram donationis Christi. Ac
deinde sequitur, quod etiā hic sequitur: Propter quod
dicit, ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit
dona hominibus: quod hic est, accepisti dona in homi-
nibus. Quid hac & illa veritate concordius? Quid ma-
nifestius? Sed quid deinde adiungit? *Etenim qui non cre-
dunt inhabitare.* Vel quod nonnulli codices habent: *Et-
enim non credentes inhabitare.* Nunquid sunt alij non cre-
dentes, nisi qui non credunt? De quibus dictum sit, non
est facilis intellectus. Tanquam enim ratio redderetur
superiorum verborū cum dictum esset, Captiuasti ca-
ptiuitatem, accepisti dona in hominibus: ita subiunctū
est, Etenim qui non credunt inhabitare, id est, non cre-
dentes vt inhabitarent. Quid est hoc? De quibus hoc
dicit? An illa captiuitas antequam transiret in bonam
captiuitatem, vnde fuerit mala captiuitas ostēdit? Non
credendo enim possidebantur ab inimico qui opera- K
tur in filiis diffidentiæ, in quibus & vos, inquit, fuistis Ephes.2.
aliquando, cum viueretis in illis. Donis ergo gratiæ suæ
qui accepit dona in hominibus, captiuauit istam capti-
uitatem. Etenim non credentes erant vt inhabitarent.
Nam fides eos inde liberauit, vt iam credentes inha-
bitent in domo dei, facti & ipsi domus dei, & currus
dei decem milium lætantium. Vnde qui hæc canebat,
in spiritu ea præuidens impletus etiam ipse lætitia eru-
ctauit hymnum dicens, Dominus deus benedictus.

Benedictus dominus deus de die in diem. Quod nonnulli
codices habent: *Die quotidie.* Quia sic habent Græci
ἡμέραν καθ' ἡμέραν quod verius exprimitur die quoti-
die. Quam puto locutionem hoc significare quod di-
ctum est, de die in diem. Quotidie quippe hoc agit vs-
que in finem, captiuat captiuitatem, accipiens dona in
hominibus. Et quoniam currum illum ducit vsque in
finem, sequitur & dicit, *Prosperum iter faciet nobis deus sa-
nitatum nostrarum. Deus noster deus saluos faciendi.* Multum
gratia commendatur. quis enim saluus esset nisi ipse sa-
naret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo mori-
mur si per eius gratiam salui facti sumus? continuò sub-
iecit, *Et domini domini exitus mortis:* Tanquam diceret: L
quid indignaris humana conditio habere te exitum Roman.8.
mortis, & domini tui exitus nō alius quàm mortis fuit?
Potius ergo consolare quàm indignare. nam & domi-
ni exitus mortis. Spe enim salui facti sumus. Si enim
quod non videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Patienter ergo etiam ipsam mortem feramus illius
exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis,
& dominus esset, à quo nemo animam tolleret, sed ip-
se eam à semetipso poneret, etiā ipsius fuit exitus mor-
tis. *Veruntamen deus conquassabit capita inimicorum suorum, ver-
ticem capilli perambulantium in delictis suis.* Id est, nimis se ex-
tollentium, nimis superbientium in delictis suis, in qui-
bus saltē humiles esse deberent, dicentes: Domine pro- Luc.18.
pitius esto mihi peccatori. Sed conquassabit capita eo- Ibidem.
rum: quoniam qui se exaltat humiliabitur: ac per hoc
quamuis & domini sit exitus mortis, tamē idem domi-
nus quoniā deus est, & voluntate nō necessitate secun-
dum carnem mortuus est, cōquassauit capita inimico-
rum suorū, non solum eorū qui crucifixo illudentes &
mouētes capita sua dicebant, Si filius dei est, descendat Matth.27.
de cruce: sed etiā omnium extollentiū se aduersus do-
ctrinam eius, & tanquā mortem hominis irridentium.
Idem quippe ipse de quo dictum est, Alios saluos fecit, M
semetipsum non potest saluū facere, deus est sanitatum
nostrarum, & deus est saluos faciēdi: sed propter humi-
litatis & patientiæ documentum, & sanguine suo de- Coloss.2.
lendum nostrorum chirographum peccatorum, etiam
suum esse voluit exitum mortis, ne mortē istam time-
remus, sed illam potius vnde nos liberauit per istam.
Veruntamen illusus & mortuus cōquassauit capita ini-
micorum suorum, de quibus ait, Resuscita me, & red- Psal.40.
dam illis: siue bona pro malis, dum sibi subdit capita
credentium: siue iusta pro iniustis, dum punit capita su-
perbientium. Vtroque enim modo conquassantur &
confringūtur capita inimicorum, cum à superbia deii-
ciuntur, siue humilitate correcti, siue in ima tartari ab-
sorpti. *Dixit dominus, ex Basan conuertar.* Vel vt nonnulli
codices habent: *Ex Basan conuertā.* Ille quippe conuertit
vt salui simus, de quo dictum est supra, Deus sanitatum
nostratū, & deus saluos faciēdi. Ei quippe & alibi dici-
tur, Deus virtutū conuerte nos, & ostēde faciem tuam,
& salui erimus. Item alibi: Cōuerte nos deus sanitatum Psal.79.
nostrarum,

A nostrarum. Ille autem dixit: Ex Basan cõuertam. Basan interpretatur confusio. Quid est ergo, conuertã ex confusione: nisi quia cõfunditur de peccatis suis, qui pro eis *Luc.18.* dimittẽdis precatur misericordiam dei? Inde est quòd ille publicanus nec oculos ad cœlum audebat leuare, ita se considerans confundebatur: sed descendit iustificatus, quia dixit dominus, ex Basan conuertam. Basan interpretatur & siccitas. Et rectè intelligitur dominus ex siccitate cõuertere, id est ex inopia. Nam qui sibi videntur copiosi cum sint famelici, & pleni cum sint inanissimi, *Matth.5.* non cõuertuntur. Beati enim qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ex ista dominus *Psal.142.* siccitate cõuertit. de anima quippe sicca illi dicitur: Extẽdi manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi. Ibi illud quoque nõ absurde intelligitur, quod habent alij codices: Ex Basan cõuertar. Conuertitur enim *Zacha.1.* ad nos etiam ipse qui dicit, Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. & non nisi extra confusionẽ, cum peccatum nostrũ ante nos est semper. & extra siccitatem, *Psal.70.* quia eius desideramus imbrẽ, qui pluuiam voluntariam segregauit hæreditati suæ. Nam siccitate infirmata est, ipse vero conuersus perficit eam, cui dicitur, Et conuer-B sus viuificasti me. Dixit ergo dominus, ex Basan cõuertam. *Conuertam in profundum maris.* Si cõuertam, quare in profundum maris? In seipsum quippe conuertit dominus, cum salubriter conuertit, & non est vtique ipse in profundo maris. An fallit forte Latina locutio, & pro eo positũ est in profundum, quod est in profundo? Nõ enim ille se conuertit, sed sibi conuertit eos qui in profundo huius seculi iacent demersi pondere peccatorũ: *Psal.129.* vbi conuersus ille dicit, De profundis clamaui ad te domine. Si autem non est conuertam, sed conuertar in profundum maris: hoc intelligitur dixisse dominũ no-*2. sent. dist. 43. cap. Sed quæritur.* strum, quòd sua misericordia conuerteretur etiam in profundum maris ad eos quoque liberandos, qui essent etiam desperatissimi peccatores: quanquam in aliquo Græco codice inuenerim, non in profundum, sed in profundis, hoc est, ἐν βυθοῖς: quod priorem sensum confirmat, quòd etiam ibi deus conuertat ad se de profundis clamantes. Qui & si intelligatur ibi conuerti ad liberandos etiam tales, non est incongruum: & ita eos conuertit, vel ad eos liberandos conuertitur ita,

Vt intingatur pes tuus in sanguine. Quod ad ipsum domi-C num propheta dicit, vt tingatur pes tuus in sanguine: id est, vt ipsi qui ad te cõuertuntur, vel ad quos liberandos conuerteris, licet in profundo maris onere iniquitatis depressi fuerint, intantum gratia tua proficiant, *Roman.5.* quoniam vbi abundauit peccatũ, superabundauit gratia: vt fiat pes tuus inter membra tua ad annunciãdum euangelium tuũ, & pro nomine tuo diu ducentes martyrium, vsque ad sanguinem certent. Sic enim vt arbitror conuenientius intelligitur pes eius tinctus in sanguine. Denique adiungit, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Eosdem ipsos qui vsque ad sanguinem fuerant pro fide Euangelica certaturi, etiam canes vocat, tanquam pro suo domino latrantes: non illos canes de *Philip.3.* quibus dicit apostolus, Cauete canes: sed illos qui edũt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. *Matth.15.* hoc enim confusa Chananæa meruit audire, O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Canes laudabiles, non detestabiles, fidem seruantes domino suo, & pro eius domo contra inimicos latrantes. Non enim tantummodo canum dixit, sed canum tuorũ: nec eorum dentes, sed lingua laudata est: quoniam non vtique fru-*Iudic.7.* stra, nec sine magno sacramento Gedeon solos eos iussus est ducere, qui fluminis aquam sicut canes lambe-D rent, talésque non amplius quàm trecenti in tanta multitudine inuenti sunt. In quo numero crucis signum est propter τ. literam, quæ in Græcis numerorũ notis trecentos significat. De talibus canibus & in alio psalmo dicitur, Conuertentur ad vesperam, & famem patien-*Psal.58.* tur vt canes. nam & quidã canes reprehensi sunt à propheta Esaia, nõ ideo quia canes essent, sed quòd latrare *Esa 56.* nescirent, & dormitare amarent. Vbi vtiq; demonstrauit, quia si vigilarent & pro domino suo latrarent, laudabiles canes essent, sicut laudantur isti de quibus dicitur: Lingua canum tuorum: quos tamen propheta ex inimicis futuros esse prædixit, per illam scilicet conuersionem, de qua superius loquebatur. Vnde & ille psal-*Psal.58.* mus, Conuertentur, inquit, ad vesperam, & famem patientur vt canes: deinde veluti quærentibus vnde hoc illis tantum bonum, vt canes eius fierent, cuius fuerant inimici, responsum est ab eo, sic enim legitur, Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Ipsius vtique dilectione, ipsius misericordia, ipsius gratia. Nam quando id possent à seipsis? Etenim cũ inimici essemus, recon-*Roman.5* ciliati sumus deo per mortem filij eius. ad hoc & domini fuit exitus mortis. *Visi sunt gressus tui deus:* Gressus E quibus venisti per mundum tanquam in illo curru peragraturus orbem terrarum: quos & nubes in euangelio sanctos & fideles suos significat, vbi ait, Amodo vi-*Marci.13.* debitis filium hominis veniẽtẽ in nubibus. Excepto il-*2.Timot.* lo aduentu, in quo erit iudex viuorum atq; mortuorũ, Amodo, inquit, videbitis filium hominis venientem in nubibus. Hi gressus tui visi sunt: id est manifestati sunt, reuelata gratia testamẽti noui. vnde dictum est, Quàm *Roman.10* speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Hæc enim gratia & isti gressus latebant *Galat.4.* in veteri testamento: cum autem venit plenitudo temporum, & placuit deo reuelare filium suum vt annunciaretur in gentibus, visi sunt gressus tui deus. *Gressus dei mei regis mei, Qui est in sancto.* In quo sancto, nisi in tem-*1.Cor.3.* plo suo? Templum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Vt autem gressus isti viderentur: *Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio adolescentularum tympanistriarum.* Principes sunt apostoli: Ipsi enim præuenerunt vt populi sequerentur. Pręuenerunt annunciantes nouum testamentũ coniuncti psallentibus, de quorum bonis operibus etiam visibilibus tanquam organis F laudis glorificaretur deus. Iidem autẽ principes in medio adolescentularum tympanistriarum, in ministerio scilicet honorabili. nam ita sunt in medio ministri præpositi ecclesiarum nouarum. hoc enim est adolescentularum carne edomita deum laudantium. hoc enim est tympanistriarum, eo quòd tympana fiant corio siccato & extento. Ideo ne quisquam carnaliter ista acciperet, & ex his verbis quosdam luxuriæ choros in animum induceret, sequitur & dicit: *In ecclesiis benedicite dominum.* Tanquam diceret, quicunq; auditis adolescentulas tympanistrias, lasciuia delectamenta cogitantes, in ecclesiis benedicite dominum. Ecclesiæ quippe vobis hac mystica significatione monstrantur. Ecclesiæ sunt adolescentulæ, noua gratia decoratæ. Ecclesiæ sunt tympanistriæ, castigata carne spiritaliter sonoræ. In ecclesiis ergo benedicite dominum. *Deum de fontibus Israel.* Inde prius elegit quos fontes faceret. Nam inde sunt electi apostoli, & hi primitus audierunt, Qui *Ioan.4.* biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet vnquam, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam. *Ibi Beniamin adolescentior in ecstasi.* Ibi Paulus nouissimus aposto-

G lorum,qui dicit.nam & ego Iſraëlita ſum ex ſemine A-
Philip.3. braham de tribu Beniamin. Sed planè in ecſtaſi, expa-
neſcẽtibus omnibus tam magnũ in eius vocatione mi-
raculum.Ecſtaſis nanque eſt mentis exceſſus, quod ali-
quando pauore contingit, nonnunquam verò per ali-
quam reuelationem & alienationem mentis à ſenſibus
corporis, vt ſpiritui quod demõſtrandum eſt, demon-
ſtretur. Vnde intelligi etiã ſic poteſt quod hic poſitum
eſt,in ecſtaſi, quia cum ei perſecutori dictũ eſſet de cœ-
Act.9. lo; Saule Saule quid me perſequeris: adempto lumine
oculorum carnalium, reſpondebat domino quem ſpi-
ritu videbat: qui autem cum illo erant,vocem reſpon-
dentis audiebant, neminem autem videntes cui loque-
2.Cor.12. retur. Poteſt hic ecſtaſis etiam illa eius intelligi de qua
ipſe loquens ait,ſcire ſe hominem raptum vſque ad ter-
tium cœlum, ſiue autẽ in corpore, ſiue extra corpus ne-
ſcire, ſed raptum in paradiſum, audiſſe ineffabilia ver-
ba, quæ non liceret homini loqui. *Principes Iuda duces eorum,principes Zabulon, principes Nephthalim.* Cum apoſtolos
ſignificet principes, ibi eſt & Beniamin adoleſcentior
in ecſtaſi, quibus verbis Paulum ſignificari nemo am-
bigit. Vel nomine principum omnes ſignificantur in
H eccleſiis excellẽtes,atque imitatione digniſsimi. Quid
ſibi volunt hæc nomina tribuum Iſraëlitarum? Si e-
nim tantùm Iudæ mentio fieret, quoniam ex hac tri-
Roman.1. bu reges fuerãt ex qua & dominus Chriſtus ſecundum
carnem, ideo ex hac tribu putaremus figuratos etiam
principes teſtamenti noui. Cum vero adiungit princi-
pes Zabulon,principes Nephthalim,quiſquam forſitan
dicat ex his tribubus Apoſtolos fuiſſe, ex aliis autem
non fuiſſe. Quod licet vnde probari hoc poſſet non
videam, tamen quia nec vnde refellatur inuenio, &
hoc loco principes eccleſiarum, ducéſque eorum qui
in eccleſiis benedicunt domino, video commendari,
non abſurde etiam iſtum ſenſum probo, ſed plus me
delectat quod ex iſtorum nominum interpretatione
clareſcit. Hebræa quippe ſunt nomina, quorum Iuda
confeſsio interpretari dicitur: Zabulon habitaculum
fortitudinis:Nephthalim dilatatio mea.Quę omnia ve
riſsimos nobis inſinuant principes eccleſiarum, dignos
ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus.Marty-
res nanque in eccleſiis locum ſummum tenent, atque
apice ſanctæ dignitatis excellunt. Iam verò in marty-
I rio primò confeſsio eſt, & pro illa quicquid acciderit,
tolerandi ſequens aſſumitur fortitudo: deinde poſt o-
mnia tolerata, finitis anguſtiis, latitudo conſequitur in
præmio.Poteſt & ſic intelligi,vt quoniam tria hæc præ-
1.Cor.13. cipue commendat apoſtolus,fidem, ſpem, charitatem:
confeſsio ſit in fide, fortitudo in ſpe, latitudo in cha-
Roman.10. ritate. Fidei quippe res eſt, vt corde credatur ad iuſti-
tiam, ore autem confeſsio fiat ad ſalutem. In paſsioni-
bus autem tribulationum res triſtis eſt, ſed ſpes fortis
Roman.8. eſt. Si enim quod non videmus ſperamus, per patien-
tiam expectamus. Latitudinem vero præſtat charita-
1.Ioan.4. tis in corde diffuſio. nam conſummata charitas foras
mittit timorem: qui timor tormentum habet per ani-
mæ anguſtias.Principes ergo Iuda duces eorum. Quo-
rum? Qui in eccleſiis benedicunt dominum. Princi-
pes Zabulõ,principes Nephthalim, principes cõfeſsio-
nis,fortitudinis,latitudinis,principes fidei,ſpei, & cha-
ritatis. *Manda deus virtutem tuam.* Vnum autem domi-
1.Cor.8. nus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia & nos in ip-
1.Cor.1. ſo,quem legimus dei virtutem & dei ſapientiam.Quo-
modo autem deus mandat Chriſtum ſuum, niſi dum
Roman.5. cum commendat? Commendat enim deus charitatem
ſuam in nobis, quoniam dum adhuc peccatores eſſe- K
mus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Quomodo nõ &
cum illo omnia nobis donauit? Manda deus virtutem
tuam. *Confirma deus hoc quod operatus es in nobis.* Manda
docendo,confirma iuuando. *A templo tuo in Hieruſalem, tibi offerent reges munera.* A templo tuo in Hieruſalem; Gala.4.
quæ eſt libera mater noſtra, quia & ipſa eſt templũ ſan-
ctum tuum.Ab illo ergo templo tibi offerent reges mu
nera. Quicunque reges intelligantur, ſiue reges terræ,
ſiue reges quos diſcernit ſupercœleſtis ſuper columbã
deargentatam, tibi offerent reges munera. Et quæ mu-
nera? Gratioſa.Quæ ſacrificia? Laudis. Sed huic laudi
obſtrepunt Chriſtianũ vocabulum habentes, & diuerſa
ſentientes. Fiat ergo quod ſequitur: *Increpa feras calami.*
Nam & feræ ſunt, quoniam non intelligendo nocent.
Et feræ calami ſunt,quoniam ſcripturarum ſenſum pro
ſuo errore peruertunt. Per calamum quippe tam con-
uenienter ſcripturæ ſignificantur, quàm ſermo per lin-
guã,ſecundum quod dicitur lingua Hebræa,vel Gręca,
vel Latina, vel alia quælibet, per efficientem ſcilicet id
quod efficitur. Vſitatum eſt autem in Latino eloquio,
vt ſcriptura ſtylus vocetur, quòd ſtylo fiat, ita ergo &
calamus,quòd calamo fiat. Dicit apoſtolus Petrus, in- L
doctos & inſtabiles peruertere ſcripturas ad proprium 2.Petr.3.
ſuum interitum.Hæ ſunt feræ calami,de quibus hic di-
citur,Increpa feras calami. De his eſt enim quod adiũ-
git: *Congregatio taurorum inter vaccas populorum,vt excludantur ij qui probati ſunt argento.* Tauros vocans propter ſuper-
biã duræ indomitæq; ceruicis. Significat enim hæreti-
cos: vaccas autẽ populorũ ſeductibiles animas intelli-
gẽdas puto, quia facilè hos tauros ſequũtur. Non enim
populos vniuerſos ſeducunt, in quibus ſunt graues &
ſtabiles:vnde ſcriptum eſt, In populo graui laudabo te: Pſal.34.
ſed in his populis quos inuenerint vaccas. Ex his enim
ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulier- 2.Timot.3.
culas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis
erroris,ſemper diſcentes,& ad veritatis ſcientiam nun-
quam peruenientes. Quid autem ait idem apoſtolus,
Oportet & hæreſes eſſe,vt probati manifeſti fiant in vo 1.Cor.11.
bis:hoc etiam hic ſequitur, Vt excludãtur ij qui proba-
ti ſunt argento,id eſt,qui probati ſunt eloquiis domini.
Eloquia quippe domini eloquia caſta, argentum igne Pſal.11.
probatũ terrę.Nam excludantur dictum eſt appareant,
emineant:quod ait ille, manifeſti fiant. Vnde & in arte M
argẽtaria excluſores vocantur,qui de confuſione maſſę Excluſores.
nouerũt formã vaſis exprimere.Multi enim ſenſus ſcri-
pturarum ſanctarum latent,& paucis intelligentioribus
noti ſunt,nec aſſeruntur cõmodius & acceptabilius,ni-
ſi cum reſpondendi hæreticis cura compellit. Tunc e-
nim etiã qui negligunt ſtudia doctrinæ, ſopore diſcuſ-
ſo ad audiẽdi excitantur diligentiã, vt aduerſarij refel-
lantur. Deniq; quàm multi ſcripturarũ ſanctarũ ſenſus
de Chriſto deo aſſerti ſunt cõtra Photinũ? quam multi
de homine Chriſto cõtra Manichęũ?quàm multi de tri
nitate contra Sabelliũ?quàm multi de vnitate trinitatis
contra Arrianos, Eunomianos, Macedonianos? quàm
multi de catholica eccleſia toto orbe diffuſa, & de ma-
lorum commixtione vſque in finem ſeculi,quod bonis
in ſacramẽtorum eius ſocietate non obſtat, aduerſus
Donatiſtas & Luciferianos,aliòſque ſi qui ſunt qui ſimi-
li errore à veritate diſſentiũt?quàm multi cõtra cęteros
hæreticos?quos enumerare vel cõmemorare nimis lon
gum eſt, & præſenti operi non neceſſariũ. Quorum ta-
men ſenſuũ probati aſſertores aut prorſus laterent, aut
non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt ſuperbo-
rum

A rum contradictiones, quos velut tauros, id est, iugo di-
Matth. 11. sciplinæ pacifico lenique non subditos commemorat
Ad Tit. 1. apostolus, vbi talem dicit eligendum ad episcopatum,
vt potēs sit exhortari in doctrina sana, & contradicen-
tes redarguere. Sunt enim multi non subditi, vt sunt
tauri, elatione ceruicis impatientes aratri atque iunctu-
ræ, vaniloqui, & mentis seductores. Has mentes signi-
ficauit iste psalmus appellatione vaccarum. Ad hāc er-
go vtilitatem prouidētia diuina permittit tauros con-
gregari inter vaccas populorum, vt excludantur, id est
vt emineant qui probati sunt argento. Ad hoc enim
hæreses sinuntur esse, vt probati manifesti fiant. Quan-
quam & sic etiam posit intelligi, congregatio tauro-
rum inter vaccas populorum, vt ab eis vaccis excludan-
tur, qui probati sunt argento. Hanc enim habent inten-
tionem hæretici doctores, vt ab auribus animarū quas
seducere moliuntur, excludant eos, id est, separent eos
qui probati sunt argento, id est, qui idonei sunt docere
eloquia domini. Sed siue ille huius verbi, siue iste sit sen
sus: sequitur, *Disperge gentes quæ bella volunt.* Non enim
correctioni sed contētioni student. Hoc ergo prophe-
B tat, vt ipsi potius dispergantur qui corrigi nolunt, qui
gregem Christi dispergere affectant. Gentes autem ap-
pellauit, non propter generationes familiarū, sed pro-
pter generationes sectarum vbi series succesionis con-
firmauit errorem. *Venient legati ex Aegypto, Aethiopia præ-
ueniet manus eius.* Aegypti vel Aethiopiæ nomine, om-
nium gentium fidem significauit, à parte totum, lega-
2. Cor. 5. tos appellans reconciliationis, prædicatores. Pro Chri-
sto enim, inquit, legatione fungimur tanquam deo ex-
hortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari
deo. Non ergo de solis Israëlitis vnde apostoli electi
sunt: sed etiam de cæteris gentibus futuros prædicato-
res Christianæ pacis hoc modo mystice prophetatum
est. Quod vero ait, Præueniet manus eius: hoc ait, præ-
ueniet vindictam eius, conuersione scilicet ad eum, vt
peccata dimittantur, ne peccatores permanendo pu-
niantur. Quod etiam in alio psalmo dicitur, Præuenia-
Psal. 94. mus faciem eius in confesione. Sicut per manus vin-
dictam, ita per faciem reuelationem præsentiámque si-
gnat, quæ futura est in iudicio. Quia ergo per Aegyptū
atque Aethiopiam totius orbis gentes significauit: con-
C tinuò subiunxit, *Deo regna terræ.* Non Sabellio, non
Arrio, non Donato, non cæteris tauris ceruicatis, sed
deo regna terræ. Plures autem codices Latini & maxi-
me Græci ita distinctos versus habent, vt non sit in eis
vnus versiculus, Deo regna terræ: sed, deo, in fine sit
versus superioris, atque ita dicatur, Aethiopia præue-
niet manus eius deo. ac inde sequatur in alio versu,
Regna terræ cantate deo, psallite domino. Qua distinctione
multorum codicum & authoritate digniorum conso-
nanti sine dubio præferenda fides commendari mihi
videtur, quæ opera præcedit, quia sine bonorū operum
meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit apo-
Rom. 4. stolus, Credenti in eum qui iustificat impium, deputa-
tur fides eius ad iustitiam, vt deinde ipsa fides per di-
lectionem incipiat operari. Ea quippe sola bona opera
dicēda sunt, quæ fiunt per dilectionem dei. Hæc autem
necesse est vt antecedat fides, vt inde ista, non ab istis
incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem
dei, nisi prius credat in deum. Hæc est fides de qua di-
Galat. 5. citur, In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid
valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem
operatur. Hæc est fides de qua ipsi ecclesiæ dicitur in
Cant. 2. Canticis canticorum, Venies & pertransies ab initio fi-

dei. Venit enim tanquam currus dei in millibus lætan- D
tium, prosperum iter habēs, & pertransiit de hoc mun- *Ioan. 13.*
do ad patrem: vt fiat in ea quod sponsus in se dicit, qui
transiit de hoc mūdo ad patrem, Volo vt vbi ego sum, *Ioan. 17.*
& isti sint mecum, ab initio fidei. Quia ergo vt bona
opera sequantur præcedit fides, nec vlla sunt bona ope-
ra nisi quæ sequuntur præcedentem fidem: nihil aliud
videtur dictum, Aethiopia præueniet manus eius deo:
nisi, Aethiopia credet deo. Sic enim præueniet manus
eius, id est, opera eius. Cuius nisi ipsius Aethiopiæ? Quia
hoc in Greco non est ambiguum. eius quippe ibi fœmi-
nino genere apertisimè positum est, ac per hoc nihil
aliud dictum est, quàm Aethiopia præueniet manus
eius deo, id est, credēdo in deum præueniet opera sua.
Existimo enim, inquit apostolus, iustificari hominem *Rom. 3.*
per fidem sine operibus legis. An Iudæorum deus tan-
tùm? Nónne & gentium? Sic ergo Aethiopia quæ vide-
tur extrema gentium, iustificatur per fidem sine operi-
bus legis. Non enim vt iustificetur de legis operibus
gloriatur, nec præponit fidei merita sua, sed fide præ-
uenit opera sua. Plures sanè codices Græci non habent
manus, sed manum, quod tantundem valet, quoniam E
pro operibus positum est. Mallem autem Latini inter-
pretes sic transtulissent, Aethiopia præueniet manus
suas, quàm manus eius deo: quoniam planius hoc esset,
quàm quod nunc dictum est eius, & salua veritate sic
fieri posset, quia in Græca lingua id pronomen non so-
lum eius, sed etiam suam vel suas potest intelligi, quod
est αὐτῆς. suam ergo, si manum: suas autem, si manus.
Nam quod est in Græco, χεῖρα αὐτῆς, quod plures codices
habent, & manum eius & manum suam potest intel-
ligi. Quod vero rarum est in codicibus Græcis, χεῖρας
αὐτῆς, & manus eius & manus suas Latine potest dici.
Hinc iam velut decursis per prophetiam rebus omni-
bus quas impletas esse iam cernimus, hortatur ad lau-
dem Christi, ac deinde prænunciat futurū eius aduen-
tum. *Regna terræ cantate deo, psallite domino. Psallite deo, qui ascen-
dit super cœlum cœlorum ad Orientem.* Vel sicut nonnulli co-
dices habent, *Qui ascendit super cœlum cœli, ad Orientem.*
In his verbis ille non intelligit Christum, qui eius resur-
rectionem ascensionémque non credit. Ad Orientem
verò quod addidit, nónne etiam ipsum locum, quo-
niam in partibus Orientis est vbi resurrexit & vnde F
ascēdit, expresit? Ergo super cœlum cœli sedet ad dex- *Marc. 16.*
teram patris. Hoc est quod dicit apostolus, Ipse est qui *Act. 1.*
ascendit super omnes cœlos. Quid enim cœlorum re- *Ephes. 4.*
stat post cœlum cœli? Quos & cœlos cœlorum possu-
mus dicere, sicut vocauit firmamentum cœlum, quod *Genes. 1.*
tamen cœlum etiam cœlos legimus vbi scriptum est,
Et aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini. *Psal. 148.*
Et quoniam inde venturus est ad iudicandos viuos & *Act. 1.*
mortuos, Attende quod sequitur, *Ecce dabit vocem suam
vocem virtutis.* Ille qui sicut agnus coram tondente se *Esa. 53.*
fuit sine voce, ecce dabit vocem suam, nec vocem in-
firmitatis tāquam iudicandus, sed vocem virtutis tan-
quam iudicaturus. Nō enim deus occultus sicut prius,
& in hominum iudicio non aperiēs os suum, sed deus
manifestus veniet, deus noster & non silebit. Quid de- *Psal. 49.*
speratis infideles? Quid irridetis? Quid dicit seruus ma-
lus, Tardat dominus meus venire? Ecce dabit vocem *Luc. 12.*
suam, vocem virtutis. *Date gloriam deo, super Israel magni-
ficentia eius.* De quo dicit apostolus super Israël dei, *Galat. 6.*
Non enim omnes, qui ex Israël, hi sunt Israëlitæ, quo- *Rom. 9.*
niam est & Israël secundum carnem: Vnde ait, Videte *1. Cor. 10.*
Israël secundum carnem. Non autem qui filij carnis, *Rom. 9.*

G hi filij sunt dei, sed filij promiſsionis deputantur in ſe-
mine. Tunc ergo quādo erit ſine vlla malorum com-
Matth.3. mixtione populus eius tanquā maſſa ventilabro emun-
Ioan.1. data, tanquam Iſraël in quo dolus nō eſt, tunc eminen-
Eſa.3. tiſsima erit ſuper Iſraël magnificentia eius. *Et virtus eius*
in nubibus. Non enim ſolus veniet ad iudicium, ſed cum
Matth. 19. ſenioribus populi ſui, quibus promiſit quòd ſedebunt
.Cor.6. ſuper ſedes iudicaturi, qui etiam angelos iudicabunt.
Hæ ſunt nubes. Denique ne aliud nubes intelligeren-
tur: ſecutus adiunxit, *Mirabilis deus in ſanctis ſuis, deus Iſ-*
raël. Tunc enim & nomen ipſum veriſsime ac pleniſ-
ſime implebitur Iſraël, quod eſt videns deum: quando
.Ioan.3. videbimus eum ſicuti eſt. *Ipſe dabit virtutem & fortitudi-*
.Cor.4. *nem plebi ſuæ, benedictus deus.* Nunc fragiles & infirmi, ha-
bemus enim theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. Tunc
verò etiam corporum glorioſiſsima commutatione
.Cor.15. ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. Semi-
Philip.3. natur enim hoc corpus in infirmitate, ſurget in virtu-
te. Ipſe ergo dabit virtutem, quam in ſua carne præmi-
.Cor.15. ſit, de qua dicit Apoſtolus, Virtutē reſurrectionis eius.
H Fortitudinē autem, qua inimica deſtruetur mors. Quo-
niam itaque prolixum & ad intelligendum difficilem
pſalmum, tandem aliquando ipſo adiuuante finiui-
mus, benedictus deus, Amen.

Concio prima de prima parte pſalmi
ſexageſimioctaui.

EO tempore in hoc ſeculo exorti ſumus & ag-
gregati populo dei, quo iam olus illud ex gra
no ſinapis tetendit brachia ſua: quo iam fer-
Matth.13. mētum illud quod primò contemptibile fuit, fermen-
Luc.13. tauit tres menſuras: id eſt, totum orbem terrarum re-
Geneſ.9. paratum ex tribus filiis Noë: quoniam ab oriente & oc-
Matth.8. cidente & aquilone & auſtro veniunt, qui recumbent
cum patriarchis, expulſis foras eis qui de illorum carne
ſunt nati, & eorum fidem non ſunt imitati. Ad hanc
ergo Chriſti eccleſiæ gloriam oculos aperimus, & iſtam
ſterilem cui gaudium indictum atque prædictum eſt,
Eſa.54. quòd plures filios habitura eſſet, quàm illa quæ habebat
Galat.4. virum, iam talem inuenimus quæ oblita eſſet oppro-
briorum, & ignominiæ viduitatis ſuę: & ideo poſſumus
fortè mirari cum voces humilitatis Chriſti vel noſtræ
relegerimus in aliqua prophetia. Et fieri poteſt vt mi-
I nus ex eis afficiamur, quia non eo tempore venimus
quando iſta cum ſapore legebantur abundante preſ-
ſura. Sed rurſus ſi tribulationum abundantiam cogite-
mus, & in qua ambulemus via cognoſcamus: ſi tamen
Matth.7. in illa ambulamus, quæ ſit anguſta, & per preſſuras at-
que tribulationes perducat ad requiem ſempiternam:
quamq; ipſa quæ in reb⁹ humanis vocatur felicitas, plus
ſit timenda quàm miſeria, quandoquidem miſeria ple-
runque affert ex tribulatione fructum bonum, felicitas
autem corrumpit animā peruerſa ſecuritate, & dat lo-
cum diabolo tentatori. Cum ergo cogitauerimus pru-
denter & recte, ſicut pſallit hæc victima, tentationē eſſe
Iob.7. vitā humanā ſuper terram, neminémque omnino eſſe
ſecurum, nec debere eſſe ſecurū, donec ad illam patriā
veniatur, vnde nemo exit amicus, quò nemo admitti-
tur inimicus, etiam nunc in ipſa eccleſiæ gloria agno-
ſcimus voces tribulationis noſtræ: & tāquam membra
Chriſti, compage charitatis ſubdita capiti noſtro, & nos
inuicem retinentia dicemus de pſalmis, quod hic dixiſ-
ſe inuenerimus martyres, qui fuerunt ante nos, quia tri-
bulatio eſt omnibus cōmunis ab initio vſque in finem.
Tamen iſtum pſalmum, quem tractādum ſuſcepimus,
& de quo loqui charitati veſtræ in nomine domini
propoſuimus, in grano ſinapis agnoſcamus: paululum K
ab altitudine oleris & diffuſione ramorum, & ab illa Matth.13.
gloria, vbi aues cœli requieſcunt, auocemus cogitatio-
nē, & hæc magnitudo quæ nos delectat in olere, quàm
de paruo ſurrexit audiamus. Chriſtus enim hic loqui-
tur, ſed iam ſcientibus dicimus, Chriſtus non ſolum ca-
put, ſed & corpus, ex ipſis verbis agnoſcimus. Nam quia
Chriſtus hic loquitur, dubitare omnino non permitti-
mur. Hic ſunt enim expreſſa verba quæ in eius paſsio-
ne cōpleta ſunt, Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti Pſalm.21.
mea potauerunt me aceto. Quando iſta ad literam im-
pleta ſunt, & prorſus quomodo prædicta, ſic reddita.
Cūque ipſe Chriſtus dixiſſet, ſitio, pendens in cruce, &
ad hoc verbū ei acetum in ſpōgia datum eſſet, quo ac-
cepto dixit, Cōſummatū eſt, & ſic inclinato capite tra- Ioan.19.
didit ſpiritum: oſtēdens iſta omnia quæ prædicta ſunt,
in illo fuiſſe tunc conſummata, non licet hic aliud in-
telligere. Apoſtoli etiam loqnētes de Chriſto, teſtimo-
nia ex iſto pſalmo dederunt. Quis autē deuiet à ſenten-
tiis eorum? Aut quis agnus non ſequatur arietes? Ergo
Chriſtus hic loquitur, magiſque nobis demonſtrādum
eſt vbi eius membra loquātur, vt oſtēdamus quia totus L
hic loquitur, quàm dubitandum ꝙ Chriſtus loquatur.

Titulus pſalmi eſt,
In finem pro his qui commutabuntur
ipſi Dauid.

NVnc commutationem in melius audi. Commu-
tatio enim vel in deterius eſt, vel in melius eſt.
Adam & Eua in deterius, qui ex Adam & Eua Chri- Gen.3.
ſto adhæſerunt, in melius commutati ſunt. Sicut enim
per vnum hominem mors, ita & per vnum hominem 1.Cor.15.
reſurrectio mortuorum: & ſicut in Adam omnes mo-
riuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Ab eo
quod formauit deus, mutatus eſt Adam, ſed in peius
iniquitatis ſuæ. Ab eo quod operatus eſt iniquitatem,
mutantur fideles, ſed in melius per gratiam dei. Vt mu-
taremur in peius, noſtra iniquitas fuit: vt mutaremur in
melius, non noſtra iuſtitia, ſed gratia dei præſtat. Quòd
ergo in peius mutati ſumus, nobis imputemus: quòd in
melius commutamur, deū laudemus. Pro his ergo iſte
pſalmus, qui commutabuntur. Vnde autē iſta commu-
tatio facta eſt, niſi in paſsione Chriſti? Paſcha ipſum, La-
tine tranſitus interpretatur. Non eſt enim paſcha Græ-
eum nomen, ſed Hebræum. Reſonat quidem in Græca M
lingua paſsionē, quia πάσχειν pati dicitur. Sed conſultum
Hebræum eloquium, aliquid indicat. Paſcha tranſitum
commendat. Quod admonuit etiam Ioannes euange-
liſta, qui imminente paſsione cum veniret dominus ad
cœnam, qua commendauit ſacramentum corporis &
ſanguinis ſui, ita loquitur, Cum autem veniſſet hora qua Ioan.13.
tranſiret Ieſus de hoc mundo ad patrem: expreſsit ergo
tranſitum paſchæ. Sed niſi ipſe tranſiſſet hinc ad patrē
qui propter nos venit, nos tranſire hinc quomodo poſ-
ſemus, qui non propter aliquem leuandū deſcēdimus,
ſed cecidimus? ipſe autem non cecidit, ſed deſcēdit, vt
eum qui ceciderat ſubleuaret. Tranſitus ergo illius &
noſter hinc ad patrem, de hoc mundo ad regnum cœ-
lorum, de vita mortali ad vitam æternam, de vita ter-
rena ad vitam cœleſtem, de vita corruptibili ad incor-
ruptibilem, de tribulationum conuerſatione ad perpe-
tuam ſecuritatem. Ideo pro his qui commutabuntur,
pſalmi titulus eſt. Cauſam igitur cōmutationis noſtræ,
id eſt, ipſam domini paſsionem, noſtramq; in tribula-
tionibus vocē in textu pſalmi aduertamus, cognoſca-
mus, congemiſcamus, & audiēdo, cognoſcēdo, conge-
miſcendo,

A miscendo mutemur vt impleatur in nobis titulus psalmi, Pro his qui commutabuntur.

Enarratio primæ partis.

Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Granum illud est contemptum mundo, quod videtur humiles dare voces. In horto oritur, miraturo mundo oleris magnitudinem, cuius oleris semen contemptum est à Iudæis. Reuera enim considerate semen sinapis, minurum, fuscum, aspernabile prorsus, vt ibi impleatur quod dictum est, Vidimus eum, & non habebat speciē neque decorem. Aquas autem intrasse vsque ad animam suam dicit, quia poruerunt illæ turbæ, quas aquarum nomine significauit, eousque præualere vt occiderent Christum. Præualuerunt ad contemnendum, ad tenendum, ad ligandum, ad insultandum, ad colaphizandum, ad conspuendum. Adhuc quousq;? Vsque ad mortem. Ergo introierunt aquæ vsque ad animam meam. Hanc quippe vitam dixit animam suam, quousque illi accedere sæuiendo potuerunt. Sed nunquid hoc posset nisi ab ipso permitteretur? Vnde ergo aliquid tãquam inuitus patiatur sic clamat, nisi quia caput membra sua præfigurat? Passus est quippe ille quia voluit, martyres verò etiam si noluerunt. Petro nanque ita prædixit passionem suam, Cum senueris, inquit, alius te præcinget, & feret quò tu non vis. Quanquam enim Christo inhærere cupiamus, mori tamen nolumus: & ideo libenter vel potius patienter patimur, quia alius transitus non datur per quem Christo cohæreamus. Nam si possemus aliter peruenire ad Christum, id est, ad vitā æternam, quis vellet mori? Naturam quippe nostram, id est consortium quoddam animæ & corporis, & quandam in his duobus familiaritatem conglutinationis atque compaginis, exponens quodam loco apostolus, ait habere nos domū non manufactam, æternam in cœlis: id est, immortalitatem præparatam nobis, qua induendi sumus in finem cum resurrexerimus à mortuis: & ait, In quo nolumus spoliari sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Si fieri posset, sic vellemus, ait, fieri immortales, vt iam veniret ipsa immortalitas, & modo sicut sumus mutaret nos, vt mortale hoc nostrum absorberetur à vita, non per mortem corpus puniretur, vt in fine iterum reciperetur. Quamuis ergo à malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus aliquantum amarus est, & habet fel quod dederunt domino in passione Iudæi, habet acre quiddam tolerandum, quo ostenduntur qui eum aceto potauerunt. Præfigurās ergo & transformās in se nosipsos, hoc ait, Saluum me fac deus, quoniam intrauerūt aquæ vsque ad animam meam. Porruerunt qui persecuti sunt etiam occidere, sed amplius quod faciant non habebunt. Præmisit enim exhortationem ipse dominus dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, & amplius non habent quid faciant: sed eum timete qui habet potestatem & corpus & animā occidere in gehennam ignis. Maiore timore minora contemnimus, & maiore æternitatis cupiditate omnia temporalia fastidimus. Nā & hic deliciæ temporales dulces sunt, & tribulationes temporales amaræ sunt. Sed quis non bibat tribulationis temporalis poculum, metuens ignis gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, inhians dulcedini vitæ æternæ? Hinc ergo vt liberemur clamemus, ne forte in pressuris consentiamus iniquitati, & vere irreparabiliter sorbeamur. Saluū me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Quid dicit limum? An ipsos qui persecuti sunt? De limo enim factus est homo, sed isti cadendo à iustitia limus profundi facti sunt: quibus persequentibus, & ad iniquitatem trahere cupientibus quisquis non cōsenserit, de limo suo aurū facit. Merebitur enim limus ipsius cōuerti in habitudinem cœlestem, & socius fieri eorum de quibus dicit titulus psalmi, pro iis qui commutabuntur. Isti autem cum limus profundi essent, hæsi in illis: id est, tenuerunt me, præualuerūt mihi, occiderunt me. Infixus sum ergo in limo profundi, & non est substantia. Quid est hoc, non est substātia? Nunquidnam ipse limus non est substantia? An ego inhærēs factus sum non esse substantia? Quid est ergo, infixus sum? Nunquidnam sic hæsit Christus? An verò hæsit? An non, sicut dictū est in libro Iob, terra tradita est in manus impij? An secūdum corpus infixus est, quia teneri potuit, & ipsam crucifixionem habebat? Nisi enim clauis fixus esset, crucifixus non esset. Vnde ergo non est substantia? An limus ille non est substantia? Intelligamus ergo si potuerimus, quid sit, & non est substantia, si prius intellexerimus quid sit substantia. Substantia quippe dicitur & diuitiarum, secundū quam dicimus, Habuit substantiā, & perdidit substātiam. Sed nūquid hoc putabimus hic dictū esse, & nō est substātia: id est, nō sunt diuitiæ, vt quomodo aliquid de diuitiis ageretur, aut aliqua quæstio de diuitiis haberetur? An forte quia ille ipse limus paupertas erat, & diuitiæ non erant, nisi quando æternitatis participes effecti fuerimus? Tunc sunt enim veræ diuitiæ, quādo nobis nihil deerit. Potest etiam secūdum huius verbi intellectum accipi sensus iste vt diceretur, Infixus sum in limo profundi, & nō est substātia: id est, ad paupertatē perueni. Nā hic dicit, Pauper & dolēs ego sum. Dicit & apostolus, Quoniā propter vos pauper factus est cum esset diues, vt illius inopia vos ditaremini. Ergo paupertatem suam volens dominus nobis commendare, fortasse dixerit, Non est substantia. Ad summam enim paupertatem peruenit, quando formam serui se induit. Diuitiæ eius quæ sunt? Qui cū in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo. Hæ magnæ incomparabilesq; diuitiæ. Vnde ergo ista paupertas? Quia semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit se factus obediēs vsque ad mortem, vt diceret, Introierūt aquæ vsque ad animam meam. Adde super mortem. Quid amplius additurus es? Ignominiam crucis. Ideo sequitur, Mortem autem crucis. Magna paupertas, sed hinc erūt magnæ diuitiæ: quia sicut implera est paupertas eius, ita & implebuntur diuitiæ nostræ de paupertate ipsius. Quātas diuitias habet, vt de sua paupertate nos diuites faceret? Quales nos facturus est de diuitiis suis, quos diuites fecit de paupertate sua? Infixus sum in limo profundi, & nō est substantia. Intelligitur alio modo substātia, illud quod sumus quicquid sumus. Sed hoc ad intelligendum est aliquanto difficilius, quāquam res visitatæ sint. Sed quia inusitatum verbum est, indiget commēdationis & expositionis aliquantulæ: cui tamen si intenti fueritis, fortassis in ea non laborabimus. Dicitur homo, dicitur pecus, dicitur terra, dicitur cœlum, sol, luna, lapis, mare, aër, omnia ista substantiæ sunt, eoipso quo sunt. Naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Deus est quædam substantia: nam quod nulla substantia est, nihil omnino est. Substantia ergo aliquid esse est. Vnde etiā in fide catholica contra venena quorundā hæreticorum sic ædificamus vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctum vnius

Margin notes: Esa.53. Matth.26. & 27. Ioan.21. 2.Cor.5. Ibidem. Matth.27. Matth.10. Genes.2. Iob.9. Matth.27. Philip.2. Ibidem. 1.sen.dist. 37.cap. In hoc autem. 1.sen.di 33. ca. Verumtamen.

G substantiæ esse. Quid est vnins substantiæ? Verbi gratia,
1 sen.di.33. cap. Ex his ctus. verbis & ca. Nos autem. Si aorum est pater, autum & filius, aurum & spiritussan-
ctus. Quicquid est pater quod deus est, hoc est filius,
hoc spiritussanctus. Cum autem pater est, non illud est,
quod illud est. Pater enim non ad se, sed ad filium dici-
tur. Ad se autẽ deus dicitur. Itaq; eo quòd deus est, hoc
ipso substantia est. Et quia eiusdem substantiæ filius,
proculdubio & filius deus. At vero quod pater est, quia
1. sent. dist. 34. ca. Non ergo secundũ circa fi. non substantiæ nomen est, sed refertue ad filium, non
sic dicimus filium patrem esse, quomodo dicimus filiũ
deum esse. Quæris quid sit pater? Respondetur, deus.
Quæris quid sit filius? Respondetue, deus. Quæris quid
sit pater & filius? Respondetur, deus. De solo patre in-
terrogatus, deum responde: de solo filio interrogatus,
deum responde: de vtroque interrogatus, non deos,
sed deũ responde. Nõ sicut in hominibus: quæris quid
sit pater Abrahã? respondetur homo, substantia eius ee-
spondetur. Quæris quid sit filius eius Isaac? Responde-
tur, homo. eiusdem substãtiæ Abraham & Isaac. Quæ-
ris quid sit Abraham & Isaac? Nõn respondetur homo,
sed homines. Non sic in diuinis. tanta enim ibi est sub-
H stantiæ societas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem
non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cũ dicis mihi
filiũ hoc esse quod patee est, profecto & filius pater est:
responde secundum substantiam, tibi dixi hoc esse fi-
lium quod pater est, non secundũ id quod ad aliud di-
citur. Ad se enim deus dicitur, ad patrem filius dicitur.
Rursusq; pater ad se deus dicitur, ad filium pater dici-
tur. Quod dicitur ad filium pater, non est filius. Quod
dicitur filius ad patrem, non est pater. Quod dicitur ad
se pater, & filius ad se, hoc est patee & filius, idem deus.
Quid est ergo, non est substantia? Secundum hunc in-
tellectum substantiæ quomodo poterimus intelligere
istam psalmi sentẽtiam, Infixus sum in limo profundi,
Gen. 1. & non est substantia? Deus fecit hominem, substantiam
2. sent. dist. 37. cap. In hoc. fecit: atque vtinam maneret in eo quod deus fecit. Si
maneret homo in eo quod fecit deus, in illo infixus es-
set, quem deus genuit. Porrò autem quia per iniquita-
Gen. 3. tem homo lapsus est à substantia in qua factus est: (ini-
quitas quippe ipsa non est substantia: non enim iniqui-
tas est natura quam formauit deus, sed iniquitas est per-
uersitas, quam fecit homo) venit filius dei ad limum
profundi, & infixus est, & non erat substantia in qua in-
I fixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. Infixus
Ioan. 1. sum in limo profundi, & non est substantia. Omnia pee
2. sent. dist. 37. cap. In hoc. ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Naturæ
omnes per ipsum factæ sunt, iniquitas per ipsum facta
non est, quia iniquitas facta non est. Substantiæ illæ pee
eum factæ sunt, quæ laudant eum. Vniuersa creatura
laudans deum, à tribus pueris in camino commemo-
ratur, & à terrenis ad cœlestia, vel à cœlestibus ad ter-
rena hymnus laudantium deum peruenit: non quò
cuncta ista habeant sensum laudandi, sed quia cuncta
bene cogitata laudem pariunt, & impletue cor consi-
deratione creaturæ ad eructandum hymnum creatori.
2. sent. dist. 37. cap. In hoc. circa finem. Laudant omnia deum, sed quæ fecit deus. Nunquid in
illo hymno aduertistis quod auaritia laudet deũ? Lau-
dat ibi deum & serpens, auaritia non laudat. Omnia
quippe repentia nominata ibi sunt in laudem dei. No-
minata sunt omnia eepentia, sed non sunt ibi nomina-
ta aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra volun-
tate habemus, & vitia non sunt substantia. In his infixus
est dominus, quando persecutionem passus est in vitio
Iudæorum, non in substantia hominum, quæ per illum
facta est. Infixus sum, inquit, in limo profundi, & non
est substantia, Infixus sum, & non inueni quod feci. K
Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Gratias
ipsius misericordiæ qui venit in altitudinem maris, &
glutiri à marino ceto dignatus est, sed euomitus est
teetio die. Venit in altitudinem maris, in qua altitudi-
ne nos depresi eramus, in qua altitodine nos naufra-
gium pasi eramus. Venit illuc ipse, & tẽpestas demer-
sit illum, quia fluctus ibi passus est ipsos homines, tẽpe-
states, voces dicentium, Crucifige, crucifige: dicente Pi- Ioan. 19.
lato, Non inuenio causam vllam in hoc homine quare
occidendus sit, inualescebant voces dicentium, Cruci-
fige, crucifige. Augebatur tẽpestas donec demergee-
tur, qui venerat in altitudinem maris: & passus est do-
minus inter manus Iudæorum, quod non est passus cũ Matth. 27.
super aquas ambularet: quod non solùm ipse passus nõ
erat, sed nec Petrum pati permiserat. Veni in altitudi-
nem maris, & tempestas demersit me. *Laboraui clamans,
raucæ factæ sunt fauces meæ.* Hoc vbi? Hoc quando? Inter-
rogemus euangelium. Pasionem quippe domini no-
stri in hoc psalmo cognoscimus. Equidẽ passum eum
nouimus, intrasse aquas vsque ad animam eius, quia po- L
puli præualuerunt vsque ad mortem eius, legimus: cre-
dimus tempestate illum demersum esse, quia præualuit
seditio ad eum occidendum, agnoscimus verum esse:
laborasse eum clamando, & raucas factas esse fauces il-
lius, non solum non legimus, sed etiam cõtra legimus,
quia non respondebat eis verbum, vt impleretur quod
in alio psalmo dictum est, Factus sum quasi homo non Psalm. 37.
audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Et
quod in Esaia prophetatum est, Sicut ouis ad immolã-
dum ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic Esa 53.
non aperuit os suum. Si factus est sicut homo non au-
diens & non habens in ore suo redargutiones, quomo-
do laborauit clamans, & raucæ factæ sunt fauces eius?
An ideo iam tunc tacebat, quia raucus erat, qui sine cau
sa tantum clamauerat? Et illam quidem eius vocem de
psalmo quodam in cruce nouimus, Deus meus deus Psal. 21.
meus, vt quid me dereliqoisti? Sed quanta illa vox fuit
aut quàm diuturna, vt in ea raucæ factæ essent fauces
eius: Diu clamauit, Væ vobis scribæ & pharisæi: diu cla- Matth. 23.
mauit, Væ mundo ab scandalis. Et reuera quodãmodo Matth. 18.
raucus clamabat, & ideo non intelligebatur, quãdo di-
cebãt Iudæi: Quid est quod dicit? Durus est hic sermo, Ioan. 6.
quis potest illum audire? Non scimus quid dicat. Ille M
omnia verba dicebat, sed illis raucæ fuerunt fauces e-
ius, qui voces eius non intelligebant. Laboraui clamãs,
raucæ factæ sunt fauces meæ. *Defecerunt oculi mei ab spe-
rando in deum meum.* Absit vt hoc de persona capitis ac-
cipiatur. Absit vt defecerint oculi eius ab sperando in
deum eius, in quo magis deus erat mundum eeconci-
lians sibi, & qui verbum caro factum est, & habitauit in Ioan. 1.
nobis, vt non solùm deus in illo esset, sed etiam ipse
deus esset. Non ergo ita, non ipsius capitis nostri oculi
defecerunt ab sperando in deum eius, sed defecerunt
oculi eius in corpore eius, id est, in membris eius. Hæc
vox membrorum est, hæc vox corporis est, nõ capitis.
Quomodo eam ergo in eius corpore membrísque in-
uenimus? Quid aliud dicã? quid aliud commemorem?
Quando passus est, quando mortuus est, omnes disci-
puli desperauerunt quòd ipse esset Christus. A latrone
apostoli victi sunt, qui tunc credidit quando illi defe- Luc. 23.
cerunt. Vide membra eius desperantia, attẽde duos il-
los quos post resurrectionem inuenit in via colloquẽ-
tes secum, quorum vnus erat Cleophas, quãdo detine- Luc. 24.
bãtur oculi eorum ne eũ agnoscerẽt. Quomodo enim

oculis

A oculis agnoscerent, à quo mente titubahant? Factum erat aliquid in oculis eorum simile mentis ipsorum. Loquebantur enim inter se, & cum ab eo compellarentur
Ibidem. vnde loquerentur, responderunt, Tu solus peregrinus es in Hierusalē, & nescis quæ facta sunt, quomodo Iesus Nazarenus potens in factis & dictis, occisus est à senioribus, & principibus sacerdotum, & nos sperabamus, quòd ipse erat redempturus Israël. Sperabant, & non sperabant. Defecerunt oculi eorum ab sperando in deū ipsorum. Ipsos ergo in se transfigurauit dicendo, Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. Hanc spem reddidit quando cicatrices palpandas obtulit, quas cum tetigisset Thomas, rediit ad spem quam per-
Ioan.20. diderat, & exclamauit, Dominus meus, & deus meus. Defecerunt oculi tui ab sperando in deum tuū. Palpasti cicatrices, & inuenisti deum tuum. Palpasti formam serui, & cognouisti dominum tuum. Cui tamē ipse dominus ait, Quia vidisti, credidisti. Et nos prænuncians
Ibidem. voce misericordiæ suæ, Beati, inquit, qui non vident &
Psal.39. credunt. Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt*
B *me gratis.* Quàm multiplicati? Vt adderēt sibi vnum ex
Matth.26. duodecim. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Capillis capitis sui comparauit
Matth.27. inimicos suos. Meritò rasi sunt, quando in loco Caluariæ crucifixus est. Accipiant membra vocem hanc, discant odio haberi gratis. Iam enim si necesse est Christiane vt mundus oderit te, quare non facis vt gratis te oderit, vt in corpore domini tui, & in hoc psalmo de illo præmisso agnoscas vocem tuam? Quomodo fiet vt oderit te mundus gratis? Si nihil cuiquam noceas, & sic odio habearis. Hoc est enim gratis, sine causa. Parum sit tibi sine causa odio haberi, insuper & præsta vt retribuant tibi mala pro bonis. *Confortati sunt inimici mei, qui persequuntur me iniuste.* Quod dixit, multiplicati sunt super capillos capitis mei: hoc postea, confortati sunt inimici mei: & quod primò, qui oderūt me gratis: hoc postea, qui persequuntur me iniuste. Quod ergo gratis, hoc est iniuste. Ipsa est vox martyrum, non in pœna, sed in causa. Non persecutionem pati, non teneri, non flagellari, non includi, non proscribi, non occidi laus est, sed habendo causam bonam ista pati, hæc laus est.
C Laus enim est in causæ bonitate, non in pœnę acerbitate. Nam quantacunque fuerint supplicia martyrum, nunquid æquantur suppliciis omnium latronum, omnium sacrilegorum, omniū sceleratorum? Quid enim? Et hos odit mundus. Odit planè. Excedūt enim mundi medietatem amplitudine malitiæ, & ab ipsa mundanorum quodammodo hominum societate alieni sunt infestantes pacem etiam terrenā, & patiuntur multa mala, sed non gratis. Denique vide vocem illius latronis cum domino in cruce pendētis. Cum insultaret ex alia parte vnus duorum latronum domino crucifi-
Luc.24. xo, & diceret, Si filius dei es, libera te: compescuit illum alter, & dixit, Tu non times deum, vel quia in eadem damnatione positus es? Et nos quidem rectè pro factis nostris. Ecce non gratis, sed confessione effudit ex se sanguinē, & factus est aptus cibo domini. Exclusit iniquitatem suam, accusauit eam, & caruit ea. Ecce ibi duo latrones, & ibi dominus: & illi crucifixi, vt ille crucifixus: & illos odio habuit mundus, sed non gratis: & illum odio habuit, sed gratis. *Quæ non rapui tunc exoluebam.* Hoc est gratis. Non rapui & exoluebam, nō peccaui & pœnas dabam. Solus enim ipse talis, ipse vero nihil rapuit, non solum nihil rapuit, sed etiam quod non de rapina habebat, hoc se euacuauit vt ad nos veniret. Non D enim rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, & ta- Philip.2. men semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Omnino non rapuit. Sed quis rapuit? Adam. Quis rapuit primò? Ille ipse qui seduxit Adam. Quomodo ra- Genes.3. puit diabolus? Ponam sedem meam ad aquilonem, & Esa.14. ero similis altissimo: vsurpauit sibi quod nō acceperat. Ecce rapinam: vsurpauit sibi diabolus qood non acceperat, perdidit quod acceperat, & de ipso calice superbiæ suæ, ei quem decipere volebat propinauit. Gustate, Gen.3. inquit, & eritis sicut dij. Rapere voluerūt diuinitatem, perdiderunt felicitatem: ille ergo rapuit, & ideo exoluit. Ego autem, inquit, quæ non rapui tunc exoluebam. Ipse dominus propinquans passioni, in euangelio sic loquitur, Ecce venit princeps huius mundi, id est, dia- Ioan.14. bolus, & in me nihil inueniet. id est, quare me occidat non inueniet. Sed vt sciant omnes quia voluntatē patris mei facio, surgite eamus. Et iit ad passionem soluere quod non rapuit. Quid est enim, in me nihil inueniet? Nullā culpam. An aliquid perdidit de domo sua diabolus? Iste discutiat raptor, nihil apud me inueniet. Et tamen nihil rapuisse se dicit, peccatum attendens, E nihil vsurpasse quod eius non erat. Hoc est tamen rapinæ, hoc iniquitatis. nam ab ipso diabolo extorsit quos ipse rapuerat. Nemo, inquit, in domum fortis intrat, & Matth. 12. vasa eius diripit, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit fortem, & vasa eius diripuit, certè nō rapuit. Sed respōdet tibi, Vasa ista de domo mea magna perierant, non furtum feci, sed furtum recepi. *Deus tu scis imprudentiam meam.* Iterum ex ore corporis. nam quæ imprudentia in Christo? nōnne ipse est dei virtus, & dei sapientia? An illam dicit imprudentiam suam, de qua dicit apostolus, Stultū dei sapientius est hominibus? Impruden- 1.Cor.1. tiam meam: hoc ipsum quod in me irriserunt qui sibi videntur esse sapientes, Tu scis quare fieret, tu scisti imprudentiam meam. Quid enim tam simile imprudentiæ, quàm cum haberet in potestate, vna voce suos persecutores prosternere, pateretur se teneri, flagellari, cōspui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi? Imprudē- Matth. 26. tiæ simile est, stultum videtur: sed stultum hoc superat & 27. omnes sapientes. Stultum quidem est: sed & granum quando cadit in terram, si nemo sciat consuetudinem agricolarum, stultum videtur: labore magno metitur, F portatur ad aream, trituratur, ventilatur, post tanta pericula cœli & tempestates, & labores rusticanorum, curamq; dominorum, mittitur in horreum frumentum purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat profertur & proiicitur, imprudentiæ videtur, sed vt nō sit imprudentia, spes facit. Non ergo ille pepercit sibi, quia & pater illi non pepercit, sed pro nobis omnibus tra- Rom.8. didit illū. Et de ipso, Qui dilexit me, inquit apostolus, Galat.2. & tradidit seipsum pro me: quia granum nisi ceciderit Ioan.12. in terram et moriatur, fructum, inquit, non reddet. Hęc est imprudentia, sed tu nosti illam. Isti autem si co- 1.Cor.2. gnouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Deus tu scis imprudentiam meam. *Et delicta mea à te nō sunt abscondita.* Hoc planè, lucide & aperte quia ex ore corporis intelligendum est. Delicta nulla Christus habuit, fuit delictorum susceptor, sed non commissor. Et delicta mea à te non sunt abscondita, id est, confessus sum tibi omnia delicta mea, & ante os meum vidisti ea in cogitatione mea, vidisti vulnera quæ sanares. Sed vbi? Vtique in corpore, in membris, in illis fidelibus, vnde illi hærebat iam membrum illud, quod confitebatur peccata sua. Et delicta, inquit, mea à te non sunt

G absconditâ. *Non erubescant in me qui expectant te domine deus virtutum.* Rursus vox capitis, Non erubescant in me: non dicatur illis, Vbi est de quo præsumebatis? Non dicatur illis, Vbi est qui vobis dicebat, Creditis in deum, & in me credite? *Ioan.14.* Non erubescant in me qui expectant te domine deus virtutum. *Non confundantur super me, qui quærunt te deus Israel.* Potest hoc & de corpore intelligi, sed si corpus eius non vnum hominem ponas: quia revera non est vnus homo corpus eius, sed exiguum membrum, corpus autem ex membris constat. Corpus ergo eius plenum tota ecclesia. Meritò ergo dicit ecclesia, Non erubescant in me qui expectant te domine, deus virtutum. Non sic affligar ab insurgentibus persecutoribus, non sic obterar ab inuidentibus inimicis meis, ab oblatrantibus hæreticis qui à me exierunt, quia non erant ex me. Nam si fuissent ex me, mecum forsitan permansissent. non sic eorum scandalis premar, vt erubescant in me qui expectant te domine, deus virtutum. Non confundantur super me, qui quærunt te deus Israël. *Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irreuerentia faciem meam.*

H Nihil magnum est quod dicitur sustinui, sed quod dicitur, Propter te sustinui. Si enim sustines quia peccasti, propter te sustines, nō propter deum. Quæ enim vobis gloria est, ait Petrus, si peccantes punimini & sufferris? *Pet.2.* Si autem sustines quia mandatum dei seruasti, verè propter deum sustines, & merces tua manet in æternum, quia propter deum sustinuisti opprobria. Ideo enim prior ille sustinuit, vt nos sustinere disceremus. Et si ille qui non habebat quod illi obiiciebatur, quanto magis nos qui etsi non habemus peccatum, quod nobis obiicit inimicus, habemus tamen alterum, quod dignè in nobis flagelletur? Nescio quis te furem dicit, & non es fur, audis opprobrium, non tamen sic non es fur, vt non sis aliquid quod deo displicet. Porrò si ille qui omnino nihil rapuerat, qui verissime dixerat, Ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil † inueniet: *† non habet quicquam.* dictus est peccator, dictus est iniquus, dictus est Beelzebub, dictus est insanus, tu dedignaris serue audire pro meritis tuis, quod dominus audiuit nullis meritis suis? *Ioan.14. Ioan.9. Matth.10.* Ille venit vt tibi præberet exemplum, Quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis. Quare enim ille

I audiuit, nisi vt tu cum audires non deficeres? Ecce tu audis & deficis. Frustra ergo ille audiuit, non enim propter se, sed propter te audiuit. Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irreuerentia faciem meam. Irreuerentia, inquit, operuit faciem meam. Irreuerentia quid est? Non confundi. Denique quasi vitium videtur cum dicitur, irreuerens homo est. Magna irreuerentia hominis non illum erubescere. Ergo irreuerentia quasi impudentia est. Oportet vt habeat Christianus irreuerentiam istam, quando venerit inter homines quibus displicet Christus. Si erubuerit de Christo, delebitur de libro viuentium. Opus est ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Christo insultatur, quando dicitur cultor crucifixi, adorator male mortui, venerator occisi. Hæc si erubueris, mortuus es. Sententiam quippe ipsius vide qui neminem fallit, Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubescam eum coram angelis dei. *Matth.10.* Obserua igitur tu, sit in te irreuerentia. Frontosus esto quando audis opprobrium de Christo: prorsus esto frontosus. Quid times fronti tuæ, quam signo crucis Christi armasti? Hoc est enim, Propter te sustinui exprobrationem. Te quia non de te erubui, quando mihi propter te insultabatur, operuit irreuerentia faciem meam. *Alienatus factus sum à fratribus meis, & hospes filiis matris meæ.*

K Filiis synagogæ hospes factus est. In patria quidem ipsius dicebatur, Nônne nos scimus eum esse filium Mariæ & Ioseph? *Luc.4.* Et vnde alio loco, Hunc autem nescimus vnde sit. *Ioan.9.* Factus sum ergo hospes filiis matris meæ. Non scierunt vnde sim, de quibus erat caro mea. Nônne sciebant de femore Abrabam natum (vnde caro mea oculta erat) quando sub ipso femore manū seruus poneus iurauit per deum cœli? Hospes, inquit, factus sum filiis matris meæ. Quare hoc? Quare non agnouerunt? Quare alienum dixerūt? Quare ausi sunt dicere, Nescimus vnde sit? *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.* Id est, quia persecutus sum in illis iniquitates ipsorum, quia non patienter tuli quos sic corripui, quia quæsiui gloriam tuam in domo tua, quia flagellaui in templo male versantes: vbi etiam positum est, Zelus domus tuæ comedit me. *Ioan.2.* Hinc alienus, hinc hospes, hinc, nescimus vnde sit. Agnoscerent vnde sim, si agnoscerent quod mandasti. Si enim inuenirem illos seruantes mandata tua, zelus domus tuæ non comederet me. *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Hoc testimonio vsus est & Paulus apostolus, lecta

L est ipsa modo lectio, & ait, Quæcunque autem scripta sunt, vt nos doceremur scripta sunt, vt per consolationem scripturarum spem habeamus. *Roma.15.* Dixit ergo Christi fuisse illam vocem, Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quare tibi? Nunquid patri exprobratur, & non ipsi Christo? Quare opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me? Quia qui me cognouit, cognouit & patrem: *Ioan.14.* quia nemo exprobrauit Christo, nisi deo exprobrans: Quia nemo honorat patrem, nisi qui honorat & filium. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me, quia me inuenerunt. *Et cooperui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium.* Ieiunium Christi spiritaliter iam in alio psalmo commendauimus charitati vestræ. Ieiunium ipsius erat, quādo defecerunt omnes qui in eum crediderāt, quia esuries ipsius erat vt in eum crederetur, quia & sitis ipsius erat quando dixit mulieri, Sitio, da mihi bibere. *Ioan.4.* fidem quippe ipsius sitiebat. Et de cruce cum diceret, Sitio: *Ioan.19.* fidem illorum quærebat, pro quibus dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Luc.23.* Sed illi homines

M quid propinarunt sitienti? Acetum. Acetum enim vinum vetus dicitur. Meritò de vetere homine propinarunt, quia noui esse noluerunt. Quare noui esse noluerunt? Quia ad titulum psalmi huius vbi scriptum est, Pro iis qui commutabuntur, non pertinuerunt. Ergo operui in ieiunio animam meam. Denique respuit etiam fel, quod illi obtulerunt. Ieiunare elegit, quàm amaritudinem accipere. Non enim intrant in corpus eius amaricantes, de quibus alio loco psalmus dicit, Qui amaricant, non exaltentur in semetipsis. *Psal.65.* Ergo operui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium. Hoc ipsum mihi in opprobrium factum est, quia non illis consensi, hoc est, ab illis ieiunaui. Qui enim non consentit male suadentibus, ieiunat ab ipsis, & per hoc ieiunium meretur opprobrium, vt ideo illi insultetur, quia non consentit ad malum. *Et posui vestimentum meum saccum.* Iam & de sacco aliquid diximus: vnde illud est, Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. *Psal.34.* Posui vestimentum meum saccum: id est, opposui illis in quam sęuirent carnem meam, occultaui diuinitatem meam. Saccum, quia mortalis caro erat, vt de peccato condemnaret peccatum in carne. *Roma.8.* Et posui vestimentum meum saccum. *Et factus sum illis in parabolam.* Id est, in irri-

A in irrisionem. Parabola autem dicitur quando datur similitudo de aliquo, quando de illo maledicitur. Sic ille, verbi gratia, pereat, quomodo ille parabola est, id est, comparatio & similitudo maledicti. Factus ergo sum illis in parabolam. *Aduersus me insultabant qui sedebant in porta.* In porta, nihil aliud quàm in publico. *Et in me psallebant qui bibebant vinum.* Putatis hoc fratres Christo tantummodo contigisse? Quotidie illi in membris eius contingit, quando forte necesse erit seruo dei prohibere ebrietates & luxurias in aliquo vel fundo vel oppido, vbi non auditum fuerit verbum dei: parum est quia cantant, insuper & in ipsum incipiunt cantare, à quo prohibentur cantare. Comparate nunc illius ieiunium, & illorum vinum. Et in me psallebant qui bibebant vinum: vinum erroris, vinum impietatis, vinum superbiæ. *Ego autem oratio mea ad te domine.* Ego autem ad te eram. Sed quomodo? Ad te orando. Quando enim malediceris, & quid agas non habes, quando tibi iactantur opprobria, & quomodo corrigas eum à quo iactantur non inuenis, nihil tibi restat nisi orare. Sed memento & pro ipso orare, Ego autem oratio mea ad te

B domine. *Tempus beneplaciti deus.* Ecce enim sepelitur granum, exurget fructus. Tempus beneplaciti deus. De hoc tempore & prophetæ dixerunt quod commemo-

2.Cor.6. rat apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tempus beneplaciti deus. *In multitudine misericordiæ tuæ.* Hoc est tempus beneplaciti in moltitudine misericordiæ tuæ. Nam si non esset multitudo misericordiæ tuæ, qoid nos faceremus de moltitudine iniquitatis nostræ? In multitudine misericordiæ tuæ.

Exaudi me in veritate salutis tuæ. Quia dixit misericordiam, subiunxit & veritatem, quia misericordia & veritas vniuersæ viæ domini. Quare misericordia? Dimittendo peccata. Quare veritas? Reddendo promissa. Eaaudi me in veritate salutis tuæ. *Saluum me fac de luto vt*

Psal.24. *non inhæream.* De illo de quo supra dixerat, Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Proinde quia illud expositum bene accepistis, quid hic audiatis expressius non est. Hinc se dicit liberandum, vbi se ante dixit infixum. Saluum me fac de luto vt non inhære-

C am. Exponit ipse: *Eruar ex iis qui oderunt me.* Ipsi sunt ergo lutum, cui non inhæream. Sed hoc forte suggeritur. Paulò antè dixerat, Infixus sum: modo dicit, Saluum me fac de luto vt non inhæream, cum secundum sententiam priorem deberet dicere, Saluum me fac de luto vbi hæseram, eruendo me, non agendo vt non inhæream. Ergo hæserat carne, sed non hęserat spiritu: dicit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando forte caperis ab eo qui te premit ad iniquitatem, tenetur quidem corpus tuum, secundum corpus infixus es in limo profundi: sed quandiu non consentis, non hæsisti: si autem consentis, hæsisti. Oratio ergo tua ibi sit, vt quomodo iam tenetur corpus tuum, non teneatur & anima tua, sis liber in vinculis. Eruar ex his qui oderunt me. *Et de profundo aquarum. Non me demergat tempestas aquæ.* Sed iam demersus erat. Veni in altitudinem maris tu dixisti, & tempestas demersit me tu dixisti. Demersit secundum carnem, non demergat secundum spiritum.

Matth.10. Quibus dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: hoc eis dictum est, vt nec carne hærerent, nec spiritu. Non enim appetendum est vt hæreamus vel carne, sed quantum possumus vitare debemus. Si vero hæserimus, & in manus peccatorum venerimus, iam corpore hæsimus, fixi sumus in limo profundi, restat pro anima deprecari, vt non inhæreamus, id est, non consentiamos. Non nos demergat tempe- D

stas aquæ, vt eamus in profundum limi. *Neque absorbeat* 4.sen. dist.

me profundum, neque coarctet super me puteus os suum. Quid est 17.ca. Nec

hoc fratres? Quid deprecatus est? Magnus est puteus, nō in med.

profunditas iniquitatis humanæ. Illuc quisque si ceciderit, in altum cadet. Sed tamen ibi positus, si confite- Et de pœñ. dist.10. ca.

tur peccata sua deo suo, non soper eum claudit puteus Ex his.

os suum, vt est in alio quodam psalmo scriptum, De Psal.129.

profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si autem factum fuerit in illo quod in alia

sententia scriptura dicit, Peccator cum venerit in pro- Prouer.18.

fundum malorum, contemnet: clausit super eum puteus os suum. Quare clausit os suum? Quia clausit os illius. Perdidit enim confessionem: vere mortuus est, impletumq; est in eo quod alibi dicitur, A mortuo velut Eccli.17.

qui non sit perit confessio. Metuenda ista res est vehementer fratres. Si videris hominem fecisse iniquitatem, mersus est in puteum. Quādo autem illi dixeris iniquitatem ipsius, & dixerit, Vere peccaui, fateor, non super eum clausit puteus os suum. Cum autem videris eū dicere, Quid enim mali feci? factus est defensor peccati sui, clausit super eum puteus os suum: quà eruatur non habet. Amissa confessione, non erit locus misericordię. E

Tu factus es peccati tui defensor, quomodo erit deus liberator? Vt ergo sit ille liberator, tu esto accusator.

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

Posterior pars psalmi, de quo hesterno die locuti sumus charitati vestrę, hodie nobis explicanda remanserat. Et video esse tempus reddendi debiti, si tamen eius prolixitas non nos etiam hodie debitores reliquerit. Itaque hoc præloquor, & peto, ne diuturnum sermonem in his quæ manifesta sunt expectetis. Ita enim possumus in obscurioribus necessitate immorari, & fortasse supplere quod debemus, vt aliis diebus alia debeamus, aliaque reddamus. Videamus ergo quæ sequūtur posteaquam dixit, Neque coarctet super me puteus os suum: quod hesterno die commendauimus charitati vestræ, vt omni animi intentione & fide pietatis caueamus, ne hoc maledictum superueniat nobis. Tunc F

enim coarctat puteus super hominem os suum, id est profunditas iniquitatis, quando non solom mersus in peccatis iacet, sed etiam perdit aditum confessionis. Quādo autem dicit homo, peccator sum, radiatur aliquo lumine etiam profunditas putei. Sequitur ergo inter passiones exclamans dominus noster Iesus Christus caput & corpus, sicut commendauimus, vt quibusdam locis capitis verba cognoscatis: quæ autem dicta fuerint ita vt capiti conuenire non possint, ad corpus referatis. Sic enim loquitur Christus tanquam vnus, quia

& vere vnus, de quo dictum est, Erunt duo in carne v- Ephes.5.

na. Si enim in carne vna, quid miraris quia & in voce Genes.2.

vna? Sequitur ergo, *Exaudi me domine quoniam suauis est misericordia tua.* Hanc causam asseruit quare debeat exaudiri, quia suauis est misericordia dei. Nónne magis hoc erat consequens vt diceret, Exaudi me domine, vt suauis mihi sit misericordia tua? Quare ergo, Exaodi me domine, quoniam suauis est misericordia tua? Suauitatem misericordiæ domini de tribulatione sua commēdauit aliis quodammodo verbis cum dixit, Eaaudi me domine, quoniā tribulor. Reuera enim qui dicit, Eaaodi me, quoniam tribulor domine: causam dicit quare se exaudiri roget. Sed homini in tribulatione posito necesse est vt suauis sit misericordia dei. De hac suaui-

G tate misericordiæ dei videte quid alio loco scriptora
Eccli. 35. dicat, Sicut pluuia in siccitate, ita speciosa est misericordia dei in tribulatione. Quod ibi ait, speciosa: hoc ait hic, suauis. Nec panis dulcis esset, nisi fames præcederet. Ergo & quando dominus permittit aut facit vt in tribulatione aliqua simus, etiam tunc misericors est. non enim alimentum subtrahit, sed desiderium mouet. Itaque qnod ait modo, Exaudi me domine quoniam suauis est misericordia tua: tantundem valet ac si dixisset, Iam noli differre exauditionem, in tanta tribulatione sum, vt suauis mihi sit misericordia tua. Ad hoc ergo subuenire differebas, vt mihi dulce esset quod subueniebas. Iam ergo vltrà non est quod differas, peruenit tribulatio mea ad mensuram certam calamitatis, veniat misericordia tua ad faciendum opus bonitatis. Exandi me domine, quoniam suauis est misericordia tua. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* Non secundum multirudinem peccatorum meorum. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo.* Et hæc humilitatis commendatio est. A puero tuo, id est, à paruo, quia iam ca-
H rui superbia per disciplinam tribulationis. Ne auertas faciem tuam à puero ruo. Hæc est illa speciosa misericordia dei, qnam suprà dixit. Nam sequenti versu exponit quod dixit: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me.* Quid est velociter? Iam non est quod differas, tribulor: præcessit afflictio mea, sequarur misericordia tua. *Intende animæ meæ, & redime eam.* Non indiget expositione. Videamus ergo quid sequirur, *Propter inimicos meos erue me.* Hæc planè miranda petitio est, nec breuiter perstringenda, nec cursim transilienda, prorsus miranda: Propter inimicos meos erue me. Quid est, propter inimicos meos erue me? Vt confundantur, vt crucientur liberatione mea. Quid ergo? Si non essent illi qui de liberatione mea essent cruciandi, mihi subnenire non debuit? & tunc tibi acceptabilis est liberatio, cum fuerit alterius damnatio? Ecce non sunt inimici, qui vel confundantur vel torqueantur de liberatione tua. Sic remanebis, non liberaberis. An ad hoc vt valeat inimicis tuis, quo possint & ipsi tua liberatione conuerti? Sed & hoc mirum est si habeat aliquam petitionis causam. Nunquid enim ad hoc liberatur
I seruns dei à domino deo suo, vt alij proficiant? Quid si deessent qui proficerent, ille seruus dei non erat liberandus? Quocunqne ergo me connertam, siue ad punitionem, siue ad liberationem inimicorum, non video causam petitionis huius, Propter inimicos meos erue me, nisi aliud quid intelligamus: Quod cum dixero adiuuante domino, iudicabit in vobis, qui habitat in vobis. Est quædam liberatio sanctorum occulta, & propter ipsos fit quòd deus sanctos suos quosdam occulte,
2. Mac. 7. quosdam vero liberat publicè. Occultè, sicut Macca-
Dani. 3. bæos: publicè, sicut tres pueros de camino ignis educens. Est quædam publica & manifesta, & propter inimicos eorum fit, siue puniendos siue liberandos. Nam vtique deus de ignibus persecutoris non liberauit fratres Maccabæos, qnibus Antiochus sæuiens etiam matrem adhibuit, cuius bláditiis ad amorem vitæ conuerterentur, & amando viuerét hominibus, deo morerentur. At illa mater iam nó Euæ, sed matri ecclesiæ similis, quos cum dolore pepererat vt viuos agnosceret, cum gaudio vidit morientes, & ad hoc hortata est, vt eligerent potius mori pro paternis legibus domini dei sui, quàm viuere contra eas. Quid hic credituri sumus fratres, nisi quia liberati sunt? Sed occulta fuit illorũ liberatio. Denique ipse Antiochus à quo occisi sunt, visus est sibi aliquid fecisse, quod eius crudelitas dictabat, vel K
potius incitabat. At verò tres pueri de camino ignis apertè liberati sunt, quia & corpus eorum erutum est, salus eorum publica fuit. Illi ergo sunt in occolto coronati, isti in aperto liberati, omnes tamẽ saluati. Quis autem fructus liberationis trium puerorum? Quare eorũ corona dilata est? Ipse Nabuchodonosor conuersus est ad deum ipsorum, cúmq; prædicauit, quia eruit seruos suos, quem contempserat cum eos miserat in caminũ. Est ergo liberatio occulta, est liberatio manifesta. Liberatio occulta ad animam, liberatio manifesta etiam ad corpus pertinet. In occulto enim anima liberatur, in manifesto corpus. Porrò si ita est, in hoc psalmo vocem domini agnoscamus. Ad occultam liberationem pertinet qnod supra dixit, Intende animæ meæ, & redime eam. Restat corporis liberatio, quia eo resurgente, & in cœlos ascendente, & spiritum sanctum desuper mit- *Mar. 16.*
tente, conuersi sunt ad eius fidem qui in eius morte sæ- *Act. 1. & 2.*
uierunt, & ex inimicis amici facti sunt per illius gratiã, non per iustitiã suam. Ideo secutus est, Propter inimicos meos erue me. Intende animæ meæ, sed hoc in occulto. Propter inimicos autem meos, erue & corpus L
meum. Nihil enim inimicis meis proderit, si solam animam liberaueris: aliquid se egisse, aliquid se impleuisse credituri sunt. Quæ vtilitas in sanguine meo dum de- *Psal. 29.*
scendo in corruptionem? Ergo intende animæ meæ, & redime eam, quod tu solus scis. Deinde, propter inimicos meos erue me, vt caro mea non videat corruptionem. *Tu enim agnoscis opprobrium meum, & confusionem meam, & verecũdiam meam.* Quid est opprobrium meum? Quid est cõfusio? Quid est verecũdia? Opprobrium est, quod obiicit inimicus. Confusio est quæ mordet conscientiam. Verecundia est quæ facit ingenuã frontem etiam de falsi criminis obiectione erubescere. Erubescere quidem non est crimen, aut si crimen est, non est illius cui obiicirur, sed eius qui obiicit. Sed tamen infirmitas humani animi plerunque verecundatur etiam cum falsum obiicitur, non quia obiectum est, sed quia creditum. Omnia hæc sunt in corpore domini. Nam confusio in illo non poterat esse, in quo culpa non inueniebatur. Obiiciebatur crimen Christianis hoc ipsum quòd Christiani essent. Illa quidẽ gloria erat. Fortes libenter accipiebant, & sic accipiebant, vt omnino in nomine M
domini sui non erubescerent. Operuerat enim irreuerentia faciem ipsorũ, habentium frontem Pauli dicentis, Non enim erubesco de euangelio. Virtus enim dei *Rom. 1.*
est in salutem omni credẽti. O Paule nónne tu es adorator crucifixi? Parum est, inquit, inde mihi non erubescere, imò hinc solùm glorior, vnde me putat inimicus erubescere. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce do- *Galat. 6.*
mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Huic ergo tali fronti opprobrium solum poterat obiici. Nam nec confusio poterat esse in consciẽtia iam sanata, nec verecũdia in fronte tã libera. Sed cum obiiceretur quibusdã quòd Christum interfecerint, meritò compuncti sunt mala conscientia, & salubriter confusi atque conuersi, vt possent dicere, Tu cognouisti confusionẽ meam. Tu ergo do- *Psal. 38.*
mine nosti non solum opprobrium meũ, sed & confusionem meam in quibusdam, & verecundiam in qui-
busdam. Qui quãuis in me credant, publice me tamen *Matth. 10.*
coram impiis confiteri erubescunt, plus apud se valente lingua humana quàm promissione diuina. Videte ergo eos. Et commendátur ergo tales deo, nó vt sic relinquat, sed vt eus adiuuando perficiat. Dixit enim &

quidam

A quidam credens & titubans: Credo domine, adiuua in- Marci. 9. credulitatem meam. *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me.* Quare mihi sit opprobrium tu nosti, quare confusio tu nosti, quare verecundia tu nosti. Ergo erue me propter inimicos meos, quia tu oosti ista mea, illi non noueruot: ac per hoc quia ipsi in cõspectu tuo sunt, ista nescientes non potuerunt vel confundi vel corrigi, nisi manifeste me erueris propter inimicos meos. *Opprobrium expectauit cor meum & miseriam.* Quid est expectauit? Futura ista præuidit, futura ista prædixit. Non enim venit ad aliud, si mori nollet, nec nasci vellet. Causa resurrectionis vtrumque fecit. Duo enim quædam nobis iu genere humano nota erant, vnum autem incognitum. Nasci quippe homines & mori, sciebamus: resurgere & in æternum viuere, nesciebamus. Vt ostenderet nobis quod nun noueramus, suscepit duo qoæ noueramus. Ad hoc ergo venit, Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. Sed miseriam cuius? Expectauit enim miseriam, sed magis crucifigentiom, magis persequentium, vt in illis esset miseria, in illo misericordia. Miseriam quippe illorum miserans etiam pendens Luc. 23. in cruce, Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciuot quid B faciunt. Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. *Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit.* Quid ergo profuit quia expectaui, hoc est, quid profuit quia prædixi? Quid profuit qoia dixi ideo me venisse? Ventum est vt impleretur quod dixi: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. *Et consolantes, & non inueni.* Hoc est, non fuit. Quod enim superiori versu dixit, Sustinui qui simul contristaretur: hoc sequenti versu, Et consolantes. Quod autem superiore versu, Et non fuit: hoc sequenti versu, Et non inueni. Ergo non altera subiecta, sed superior repetita sententia est. Quam sentẽtiam si retractemus, quæstio nonnulla poterit oboriri. Nunqoid enim discipuli eius nun sunt contristati quando ductus est ad pasionem, quãdo ligno suspensus, quando mortuus? Vsqueadeo contristati sont, vt illa Maria Marci. 16. Magdalena quæ primò eom vidit, gaudens lugentibus nuociaret quid viderit. Euaogelium ista loquitur, non nostra præsumptio, non nostra suspicio est. Constat doluisse, constat luxisse discipulos. Extraneæ mulieres fle- C bant, quando ad pasionem ducebatur, ad quas cõuer- Luc. 23. sus ait, Flete, sed vos: nolite flere me. Quomodo ergo sustinuit qoi simul contristaretur, & non fuit? Attendamus & inueniemus tristes, & lugentes, & plangentes. Vnde nobis mira videtur ista sententia: Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & consolantes, & non inueoi. Intendamus diligentius, & videbimus eum sustinuisse qui simul contristaretur, & non fuisse. Contristabantur enim illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte, & reparanda resurrectione. Hinc erat illa tristitia. De illis enim esse debuit tristitia, qui cæci medicum occiderunt, qui tanquã perniciose febriẽtes phrenetici, faciebant iniuriam ei à quo illis fuerat salus aliata. Ille volebat curare, illi sæuire. Hinc tristitia medico. Quære vtrum inuenerit huius tristitiæ comitẽ. Non enim ait, Sustinui qui cõtristaretur, & nõ fuit: sed, qui simol contristaretur: id est, ex ea re qua ego contri- Math. 14. stabar, & non inueni. Petrus certe inde plurimum amauit, & in fluctus calcandos se sine dubitatione proiecit, & ad vocem domini liberatus est: & eum ductum ad pasionem, amoris audacia consecutus, tamen turba- Math. 26. tus, ter negauit. Vnde, nisi quia malũ illi videbatur mori? Id enim deuitabat, quod malum putabat. Hoc ergo & in domino dolebat, quod ipse deuitabat. Propterea & ante dixerat, Absit à te domine: propitius tibi esto D domine ne fiat istud: quando meruit audire Satana, Math. 16. postea quàm audierat, Beatus es Simon Bar Iona. Ergo in tristitia quam habebat domious de illis pro quibus orauit, Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt: Luc. 23. nullum comitem inuenit. Et sustinui qui simol contristaretur, & nou fuit. Prorsus non fuit. Et consolantes & non inueni. Qui sunt consolantes? Proficientes. Ipsi enim nos consulantur, ipsi sunt solatio omnibus prædicatoribus veritatis. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Factum est quidem ad literam, & euangelium hoc nobis indicat: Sed iotelligendum est fratres hoc ipsum quod non inueni cõsolantes, hoc ipsum quod non inoeni qoi simul contristaretur: hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum, hoc acetũ fuit. Amarum propter mœrorem, acetum propter vetustatẽ eorum. Nãque legimus illi quidem oblatũ fel, sicut euan- Math. 27. gelium loquitur, sed in potum, non in escam. Veruntamen sic accipiendum est & impletum, quod hic fuerat ante prędictum, dederunt in escam meam fel: & in isto ipso facto, nõ solum in hoc dicto mysteium requirere debemus, secreta pulsare, velum templi cooscissum intrare, videre ibi sacramentum vel quod ita dictum est, E vel quod ita factum est. Dederunt, inquit, in escã meam Ibidem. fel. non ipsum quod dederunt, esca erat: potus enim erat, sed in escam dederunt. Quid? Iam dominus escam acceperat, & in ipsam iniectum est fel. Acceperat autem ipse escam suauem, quando pascha mãducauit cum di- Luc. 22. scipulis suis. Ibi sacramentum sui corporis demonstrauit. In banc escã tam suauem, tam dulcẽ vnitatis Christi, quam commendauit apostolus, dicens, Quia vnus 1. Corin. 10. panis vnum corpus multi sumus: in hãc escam suauem quis est qui dat fel, nisi cõtradictores Euangelij, tanq̃ illi persecutores Christi? Minus enim peccauerũt Iudęi crucifigẽtes in terra ambulantem, q̃ qui contẽnunt in cœlo sedentẽ. Quod ergo fecerunt Iudæi vt in escã quã iam acceperat darent bibendũ amarum illum potũ, hoc faciunt qui male viuẽdo scandalum inferũt ecclesiæ. Hoc faciunt hæretici amaricantes, sed oon exaltentur in se- Psal. 65. metipsis. Dant fel super tam iocũdum cibum. Sed quid facit dominus? Nõ admittit ad corpus suũ. Hoc sacramẽto ipse dominus qoãdo illi obtulerũt fel gustauit, & F noluit bibere. Si nõ eos pateremur, nec omnino gusta- Math. 27. remus. Quia vero necesse est eos pati, necesse est gusta- Ioan. 19. ri. Sed quia in membris Christi tales esse non possunt, gustari possunt, recipi in corpus non possunt. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sitiebam & acetum accepi, id est, fidem illorum desideraoi, & vetustatem inueni. *Fiat mensa illorum coram ipsis in muscipulam.* Qualem muscipulam mihi exhibuerũt, dando mihi talem potũ, talis muscipula illis sit. Quare ergo corã ipsis? Sufficeret, fiat mensa eorũ in muscipulam. Sũt tales qui iniquitatem suam nouerũt, & in ea pertioacissime perseuerant: coram ipsis fit muscipula eorum. Perniciosi nimis ipsi sunt, qui descendunt in infernum viuentes. Denique de persecutoribus quid di- Psal. 54. ctũ est? Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos Psal. 123. absorbuissent nos. Quid est viuos? Consentientes illis, & scientes quia hæc eis consentire non debebamus, Ergo coram ipsis fit muscipula, & non corriguntur. Vel quia coram ipsis est muscipula, & incidunt. Ecce norunt muscipulam, & pedem mittũt, & tenenda colla subiiciunt. Quanto melius erat auerti à muscipula, peccatũ cognoscere, errorem damnare, amaritudinem coërcere, in corpus Christi transire, domini gloriam

G quærere? Sed tantum valet animi præsumptio, vt & coram ipsis muscipula sit, & incidant in eam. Obscurentur oculi eorum ne videant. Sequitur hic, vt quoniam sine causa viderunt, fiat illis & non videre. Fiat ergo mensa eorum coram ipsis in muscipulam. Coram ipsis fiat in muscipulam, non optantis est, sed prophetantis. Non vt fiat, sed quia fiet. Hoc sæpe commendauimus, & meminisse debetis, ne quod præsaga mens in spiritu dei dicit, maleuole imprecari videatur. Fiat ergo, nec potest aliter fieri, nisi vt talibus ista eueniant. Et quoniam videmus per spiritum dei dici talia euentura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, vt nos talia deuitemus. Hoc enim nobis prodest intelligere, & ex inimicis proficere. Fiat ergo illis & in retributionem & in scandalum. Et nunquid iniustum est hoc? Iustum est. Quare? Quoniam *In retributionem.* Non enim aliquid illis accideret quod non debebatur. In retributionem fit, & in scandalum, quia ipsi sibi sunt scandalum. *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Hoc consequens est. Nam quorum oculi fuerint obscurati ne videant, sequitur vt dorsum illorum incuruetur. Vnde hoc? Quia cum cessauerunt
H superna cognoscere, necesse est vt de inferioribus cogitent. Qui bene audiunt, sursum cor: curuum dorsum non habent. Erecta quippe statura est, & expectat spem repositam sibi in cœlo: maxime si præmittat thesau-
Matth.6. rum suum, quò sequatur cor eius. At verò qui futuræ vitæ spem non intelligunt, iam excæcati de inferioribus cogitant, & hoc est habere dorsum curuum, à quo
Luc.13. morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligauerat enim eam satanas annis decem & octo, & eam curuatam erexit: & quia sabbato faciebat, scandalizati sunt Iudæi. Bene scandalizati sunt de illa erecta ipsi curui. Et dorsum eorum semper incurua. *Effunde super eos iram tuam, & indignatio iræ tuæ comprehendat eos.* Plana sunt, sed tamen comprehendat eos. quasi fugientes agnoscimus. Quò autem fugituri sunt? In cœlum? Tu ibi es. In infernum? Ades. Pennas suas nolunt recipere vt volent in directum, comprehendat eos indignatio iræ
Psal.68. tuæ, non eos permittat effugere. *Fiat habitatio eorum*
Act.1. *deserta.* Hoc iam in manifesto. Quomodo enim liberationem suam non solùm occultam commendauit, dicens, Intende animæ meæ, & redime eam, verum etiam
I manifestam secundum corpus adiiciens, Propter inimicos meos erue me: ita & his futuras quasdam calamitates prædicit occultas, de quibus paulò antè loquebatur. Nam quotus quisque est qui intelligat infelicitatem hominis cuius cor iam cæcum est? Tollantur illi oculi corporis, omnes homines miserum dicunt. Perdat oculos mentis, sed tamen circunfluant omnia temporalia, felicem appellant, sed qui similiter oculos mentis perdiderunt. Ergo iam, quid? Aperte appareat omnibus quia vindicatum est in eis. Nam cæcitas Iudæorum, occulta vindicta est. Manifesta vero quæ est? Fiat habitatio eorum deserta, *Et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Factum est hoc in ipsa ciuitate Hierusalem, in qua sibi visi sunt potentes cla-
Ioan.19. mando aduersus filium dei, Crucifige crucifige. & præualendo, quia potuerunt occidere eum qui mortuos suscitabat. Quàm sibi potentes, quàm magni visi sunt! Consecuta est postea vindicta domini, expugnata est ciuitas, debellati Iudæi, occisa nescio quot hominum millia. Nullus modo illuc permittitur accedere Iudæorum. Vbi potuerunt aduersus dominum clamare, ibi à domino non permittuntur habitare. Perdiderunt

locum furoris sui, atque vtinam vel nunc agnoscant K
locum quietis suæ. Quid profuit illis Caiphas dicendo, Nos si istum dimiserimus sic, venient Romani, & Ioan.11.
tollent nobis locum & gentem? Ecce & non eum dimiserunt viuum, & ille viuit, & venerunt Romani & tulerunt eis & locum & regnum. Modo audiebamus cum euangelium legeretur, Hierusalem Hierusalem, Matth.23.
quotiens volui congregare filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hoc & hic dicitur, Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Non sit qui inhabitet, sed ex numero illorum. Nam loca illa omnia & hominibus plena sunt, & Iudæis inania. Quare hoc? *Quoniam quem tu percussisti, ipsi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Quid ergo peccauerunt si à deo percussum persecuti sunt? Quid animo eorum imputatur? Malitia. Nam id in Christo factum est, quod oportebat. Pati vtique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iudas traditor punitus est, & Christus crucifixus est: sed nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de precio suo. Proiecit enim precium argenti quo ab illo domi- Matth.27.
nus venditus erat, nec agnouit precium quo ipse à do- L
mino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. Sed cum videamus mensuram quandam esse retributionis in omnibus, nec quenquam posse permitti amplius sæuire quàm acceperit potestatem, quomodo illi addiderunt, aut quæ est ista percussio domini? Nimirum ex persona locutus est eius vnde corpus acceperat, vnde carnē assumpserat, id est generis humani ipsius Adæ, qui per- Gene.3.
cussus est primò morte propter peccatum suum. Mortales ergo hic homines cum pœna nascuntur. Huic pœnæ addunt quicunque homines fuerint persecuti. Iam enim hic homo moriturus non esset, nisi illū deus percussisset. Quid ergo tu homo sæuis amplius? Parúm ne homini est quòd aliquando moriturus est? Portat ergo vnusquisque nostrum pœnam suam. Huic pœnę volunt addere qui nos persequuntur. Hæc pœna percussio est domini. Dominus quippe sentētia percussit hominem,
Qua die tetigeritis, inquit, morte moriemini. Ex hac Gene.2.
morte carnem susceperat vetus homo noster, & simul
crucifixus est cum illo. Ex illius voce ista dixit, Quem tu Roman.6.
percussisti, ipsi persecuti sunt, & super dolorē vulnerū
meorum addiderūt. Super quem dolorem vulnerum? M
Super dolorem peccatorum ipsi addiderunt. Vulnera enim sua peccata dixit. Sed ne caput respicias, ad corpus aduerte: secundum cuius vocem dictum est ab ipso in alio psalmo, in quo vocem suam ostendit, quia eius primum versum de cruce clamauit, Deus deus meus re- Psal.22.
spice in me, quare me dereliquisti? Ibi secutus ait, Longe à salute mea verba delictorum meorum. Ipsa sunt vulnera inflicta à latronibus in via ei quem leuauit in iumentum suum, quem sacerdos & leuites trāseuntes inuenerant & contempserant, à quibus curari nō potuit.
Transiens autem Samaritanus, misertus est eius, acces- Luc.10.
sit, & in iumētum propriū leuauit. Samarites autem Latine custos interpretatur. Quis autem custos, nisi saluator dominus noster Iesus Christus? Qui quoniam sur- Roman 6.
rexit à mortuis iam non moriturus, non dormit ne- Psal.120.
que obdormiet, qui custodit Israël. Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum.* Quid est hoc? Quis non expauescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum. Vnde apponet deus iniquitatem? Habet iniquitatem quam apponat? Scimus enim verum esse quod

A quod dictum est per Paulum apostolum, Quid ergo
Roman.9. dicemus? Nunquid iniquitas est apud deum? Absit. Vnde ergo appone iniquitatem super iniquitatem? Quomodo id intellecturi sumus? Adsit dominus vt dicamus, & propter fatigationem vestram breuiter dicere valeamus. Iniquitas ipsorum erat, qui hominem iustum occiderunt. Addita est alia, quia filium dei crucifixerunt. Sæuire ipsorum tanquam in hominem fuit.
1.Cor.2. Sed si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Illi in iniquitate sua tanquam hominem occidere voluerunt, apposita est iniquitas super iniquitatem ipsorum, vt filium dei crucifigerent. Quis hanc ini-
Matth.21. quitatem apposuit? Ille qui dixit, Forte reuerebuntur filium meum, ipsum mittam. Solebant enim occidere missos ad se seruos, exactores locationis atque mercedis. Misit ipsum filium, vt & ipsum occiderent. Apposuit iniquitatem super iniquitatẽ ipsorum. Et hæc deus sæuiendo fecit, an potius iuste retribuendo? Fiat enim illis, inquit, in retributionem, & in scandalum. Meriti erant sic excæcari, vt filium dei nõ agnoscerent. Et hoc fecit deus apponens iniquitatem super iniquitatem ipsorum, non vulnerando, sed non sanando. Quomo-
B do enim auges febrem, auges morbum, non morbum adhibendo, sed non succurrendo: sic quia tales fuerunt, vt curari non mererentur, in ipsa malitia quodammo-
2.Timot.3. do profecerunt, sicut dictum est, Mali autem & facinorosi proficient in peius. Et apposita est iniquitas super iniquitatem ipsorum. *Et non intrent in tua iustitia.* Hoc planum est. *Deleantur de libro viuentium.* Aliquando enim illic scripti erant errantes? Fratres non sic accipere debemus, quòd quẽquam deus scribat in libro vitæ, & deleat illum. Si homo dixit, Quod scripsi scripsi, de
Ioan.19. titulo, vbi scriptum erat, Rex Iudæorum: deus quenquem scripsit & delet? Præscius est, prædestinauit om-
Roman.8. nes ante constitutionem mundi, regnaturos cum filio suo in vita æterna. Hos quos conscripsit, ipsos continet liber vitæ. Denique in Apocalypsi quid ait spiritus dei, cum de pressuris ab Antichristo futuris loqueretur ea-
Apocal.20. dem scriptura: Consentient illi, inquit, omnes qui non sunt scripti in libro vitæ. Proinde sine dubitatione non erunt consensuri qui scripti sunt. Isti ergo quomodo inde delentur, vbi nunquam scripti sunt? Hoc dictum est secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos puta-
C bant. Quid est, deleantur de libro vitæ? Et ipsis constet non illos ibi esse. Ex hac locutione dictum est in alio
Psal.90. psalmo, Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis: id est, multi scandalizabuntur, & ex eo numero qui se sperabãt sessuros tecum, & ex eo numero qui
Matth.25. se sperabãt staturos ad dexteram tuam, separati ab hœdis sinistris: Non quia cum ibi steterit aliquis, postea cadet, aut cum sederit cum illo quisquam, abiicietur: sed quia multi casuri erant in scandalum, qui iam ibi se esse putabãt: id est, multi qui se sperabant sessuros tecum, multi qui se sperauerant staturos ad dexteram, ipsi casuri sunt. Sic ergo & hic illi qui se sperabant tãquam merito iustitiæ suæ in libro scriptos dei, quibus dicitur,
Ioan.5. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitã æternam habere: cùm perducta fuerit dãnatio eorum etiam ad cognitionem eorum, delebuntur de libro viuentium, id est, non ibi se esse cognoscent. Nam versus qui sequitur, exponit quod dictum est, *Et cum iustis non scribantur.* Dixi ergo, Deleantur secundum spem eorum, secundum autem æquitatem tuam quid dico? Non scribãtur. *Pauper & dolens ego sum.* Quare hoc? An vt agnosceremus, quòd per amaritudinẽ animi maledicit pau-

per iste? Multa enim dixit quæ illis eueniant. Et quasi ei D
diceremus, Vt quid talia? Noli tantum: respondet, Pauper & dolens ego sum. Perduxerunt me ad egestatem, ad istum dolorem deposuerunt, ideo ista dico: Non est tamen stomachatio maledicentis, sed prædictio prophetantis. Nam de paupertate sua & dolore suo quædã quæ posterius dicit commendaturus est nobis, vt discamus esse pauperes & dolẽtes: Beati enim pauperes, quo- Matth.5.
niam ipsorum est regnum cœlorum: &, Beati qui lugẽt, quoniam ipsi consolabuntur. Hoc ergo ipse prius iam nobis ostendit, & ideo pauper & dolens ego sum. Totum corpus eius hoc dicit: Corpus Christi in hac terra pauper est & dolens. sed sunt diuites Christiani? Prorsus si Christiani sunt, pauperes sunt. in comparatione diuitiarum cœlestium quas sperant, omne aurum suum arenam deputant. Pauper & dolens ego sum, *Et salus vultus tui deus suscepit me.* Nunquid desertus est pauper iste, quando tu dignaris pannosum pauperem applicare ad mensam tuam? Porrò autem pauperem istum salus vultus dei suscepit, in vultu suo abscondit eius egestatem. De illo quippe dictum est, Abscondes eos in ab- Psal.30.
dito vultus tui. In illo autem vultu quæ sint diuitiæ vultis nosse? Diuitiæ istæ hoc tibi prẹstãt, vt quod vis, quan- E
do vis prandeas: ille verò vt nunquam esurias. Pauper & dolens ego sum, & salus vultus tui deus suscepit me. Ad quam rem? Vt iam non sim pauper, & non sim dolens. *Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude.* Iam dictum est quòd pauper iste laudat nomen dei cum cantico, magnificat eum in laude. Quando auderet cantare, nisi recreatus esset à fame? Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude. Magnæ diuitiæ. Quas gemmas laudis dei de thesauro interiore protulit? Magnificabo eum in laude. Hæ sunt diuitiæ meæ: Dominus dedit, dominus abstulit. Ergo mi- Iob.1.
ser remansit? Absit. Vide diuitias, Sicut domino placuit, ita factum est: sit nomẽ domini benedictum. Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude,

Et placebit deo. Hoc quod eum laudabo, placebit *super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.* Gratius illi erit sacrificium laudis, quàm sacrificium vituli. Sacrificiũ laudis glorificabit me, & ibi via est in qua ostendam illi salutare dei. Immola deo sacrificium laudis, & Psal.49.
redde altissimo vota tua. Ergo laudabo deum, & plus ei placebit quàm vitulus nouellus cornua producens, & vngulas. Amplius ergo placebit deo laus eius exiens de F
ore meo, quàm magna victima adducta ad aram ipsius. An aliquid de cornibus & vngulis vituli huius dicendũ est? Qui bene instructus est, & laude dei opulẽtus: & cornua debet habere quibus aduersarium vẽtilet, & vngulas quibus terrã excitet. Nostis enim hoc facere vitulos pubescẽtes, & in taurinã audaciã grandescentes. Nam ideo nouellus est, propter vitã nouam. Aliquis ergo hæreticus forte contradicit, cornibus ventiletur. Alius nõ contradicit, sed tamen terrenum abiecte sapit, vngulis excitetur. Ergo super hunc vitulum tibi placebit laudatio mea: Nam illam post paupertatem & dolorem in æterna societate angelorum, vbi nec aduersarius erit in certamine ventilandus, nec piger de terra excitandus,

Videant inopes & lætentur. Credant & spe gaudeant, Magis inopes sint, vt saturari mereantur, ne cum superbiæ saginam eructant, negetur eis panis quo salubriter viuant. Quærite dominum inopes, & esurite & sitite, Ipse Matth.5.
est enim panis viuus, qui de cœlo descendit. *Quærite* Ioan.6.
dominum, & viuet anima vestra. Quæritis panem vt viuat caro vestra, dominum quærite vt viuat anima vestra.

G *Quoniam exaudiuit pauperes dominus.* Exaudiuit pauperes, nec exaudiret pauperes nisi essent pauperes. Vis exaudiri? Pauper esto, dolor de te clamet, non fastidium, quoniam exaudit pauperes dominus. *Et compeditos suos non spreuit.* Offensus à seruis, fecit eos compeditos, sed clamantes de compedibus non contempsit. Quæ sunt istæ compedes? Mortalitas, corruptibilitas carnis, compedes sunt quibus ligati sumus. Et vultis nosse i-

Sapien. 9. starum compedum grauitatem? Inde dicitur, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quando homines in seculo esse diuites volunt, istis compedibus pannos quærunt. Sed sufficiant panni compedum, tantum quære, quantum depellendæ necessitati satis est. Cum autem superflua quæris, compedes tuas onerare desideras. In tali ergo custodia vel solæ compedes

Math. 6. remaneant. Sufficiat diei malitia sua. De ista malitia clamamus ad deum, Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & compeditos suos non spreuit. *Laudent illum cæli & terra, mare, & omnia repentia in eis.* Veræ diuitiæ huius pauperis istæ sunt, considerare creaturam, & laudare creatorem. Laudent illum cœli & terra, mare & omnia repentia in eis. Et creatura ista sola laudat de-

H um? quoniam considerata ea laudatur deus. Audi & aliud: *Quoniam deus saluam faciet Sion.* Reparat ecclesiam suam, gentes fideles incorporat vnigenito suo: Non fraudat credentes in se præmio repromissionis suæ. Quoniam deus saluam faciet Sion. *Et ædificabuntur ciuitates Iuda.* Ipsæ sont ecclesiæ. Nemo dicat, quando erit istud vt ædificentur ciuitates Iudæ? O si velis agnoscere structuram, & esse lapis viuus, vt intres in eam? Et tunc ciuitates Iudæ ædificabuntur. Iuda enim confessio interpretatur. De confessione humilitatis ædificantur ciuitates Iudæ, vt foris ab eis superbi remaneant, qui confiteri erubescunt. Quoniam deus saluam faciet Sion. Quam Sion? Audi in sequentibus,

Et semen seruorum eius obtinebunt eam, & qui diligunt nomen eius, inhabitabunt in ea. Psalmus finitus est, sed paululum istos duos versus non relinquamus. Admonent enim nos aliquid, ne desperando in illam structuram non intremus. Semen, inquit, seruorum eius obtinebunt eam. Iam ergo semen seruorum eius qui sunt? Forte dicis, Iudæi nati de Abraham. Nos autem qui non sumus nati de Abraham, quomodo habebimus istam

I ciuitatem? Sed non sunt semen Abrahæ illi Iudæi,

Ioan. 8. quibus dictum est, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Semen ergo seruorum eius, imitatores fidei seruorum eius obtinebunt eam. Denique vltimus versus superiorem exponit. Quasi enim turbatus ne putares forte hoc de Iudæis dici, Et semen seruorum eius obtinebunt eam, dicens, Nos semen gẽtium sumus, quæ idola coluerunt & dæmonibus seruierunt, quid ergo nobis in hac ciuitate sperandum est? statim subiecit vt præsumas & speres, Et qui diligunt nomen eius, inhabitabunt in ea. Hoc est enim semen seruorum eius qui diligunt nomen eius. Quia enim serui eius dilexerunt nomen eius, quicunque non diligunt nomen eius, non se dicant semen seruorum eius: & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius.

In psalmum sexagesimumnonum

Præfatio.

Ioan. 12. GRATIAS grano tritici, quia mori voluit & multiplicari, gratias vnico filio dei domino & saluatori nostro Iesu Christo, qui mortem nostram subire non dedignatus est, vt nos vita sua dignos faceret. Ecce quia singularis erat donec transiret, sicut dixit in psalmo, Singularis sum ego do- K

Psal. 140. nec transeam. Quia sic erat singulare granum, vt in se haberet magnam multitudinis fœcũditatem, in quantis granis passionem eius imitantibus exultamus, quando natalitia martyrũm celebramus? Multa ergo membra eius sub vno capite ipso saluatore nostro charitatis & pacis vinculo colligata, sicut nosse dignamini, quoniam sæpissime audistis, vnus homo sunt, & ipsorum vnius hominis vox in psalmis plerunque auditur, & sic clamat vnus tanquam omnes, quia omnes in vno vnus sunt. Audiamus ergo quoniam laborauerũt martyres, & inter magnas tempestates odiorum in hoc seculo periclitati sunt, non tam corpore quod quandoq; posituri erant, sed ipsa fide, ne deficientes & forte acerbis persecutionum cedentes doloribus, vel amori vitæ huius, amitterent quod promiserat deus, qui nõ solum verbo, sed etiam exemplo abstulerat omnem timorem, verbo dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, Math. 10.

animam autem non possunt occidere. Exemplo faciẽs quod verbo præcepit, vt nec eorum verberantium manus vellet deuitare, nec alapas percutientium, nec saliuas conspuentium, nec coronam de spinis imponen- Math. 25.

tium, nec crucem interficientium. Nihil horum vitare L

voluit cui nihil opus erat, propter eos quibus hoc opus erat, faciens ægrotis de seipso medicamentum. Laborauerunt ergo martyres: & nisi ille semper adesset qui ait, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummatio- Math. 28.

nem seculi: vtique defecissent. Est ergo in hoc psalmo vox contribulatorum, & ideo vtique martyrum inter passiones periclitantium, sed de suo capite præsumentium. Audiamus eos & loquamur cũ eis ex affectu cordis, etiam si nõ similitudine passionis. Illi enim iam coronati sunt: nos adhuc periclitamur, non quia tales nos persecutiones vrgẽt, quales ipsos vrgebant, sed fortasse peiores in omnimodis generibus tãtorum scandalorũ. Nostra enim tẽpora magis abundant illo væ, quod clamauit dominus, Væ mundo ab scandalis: Et quoniam Math. 18.

abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. Neq; Math. 24.

enim & Loth ille sanctus in Sodomis ab aliquo cor- 2. Petri. 2.

poralem persecutionẽ patiebatur, aut dictum illi erat, vt nõ ibi habitaret: persecutio eius, facta mala Sodomitarũ erant. Nũc ergo iam Christo in cœlo sedẽte, iam glorificato, iam subiectis ceruicibus regũ iugo eius, & suppositis eorum frontibus signo eius, iam nullo remanẽte qui palàm Christianis audeat insultare, adhuc tamen M

inter organa & symphoniacos gemimus, adhuc illi inimici martyrum, quia vocibus & ferro non possunt, eos sua luxuria persequuntur. Atque vtinã Paganos tãtummodo toleraremus, esset qualecunque solatium expectare eos, qui nondũ cruce Christi signati sunt, quando signẽtur, & quãdo eius authoritate alligati desinant furere. Videmus etiam in fronte portantes signum eius,† † al. crucis.

simul in ipsa fronte portare impudẽtiam luxuriarũ, diebusq; & solẽnitatibus martyrũ nõ exultare sed insultare. Et inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si est in nobis charitas quæ dicat, Quis infirmatur, & 2. Corin. 11.

ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego nõ vror? Nullus ergo seruus dei sine persecutione. Plerunque est illud quod apostolus ait, Sed & omnes qui volunt in 2. Timot. 3.

Christo pie viuere, persecutionẽ patientur. Videris, vnde videris, quomodo diabolus biformis est. Leo est in impetu, draco in insidiis. Leo minetur, inimic⁹ est: draco insidietur, inimicus est. Quando nos securi? Ecce fiant omnes Christiani, nunquid & diabolus Christianus erit? Tentare ergo non cessat, insidiari non cessat.

Infrenatus

A Infrenatus est atq; illigatus in cordibus impiorum, ne
sæuiat in ecclesiam,& tantū faciat quantū vult. Fremūt
dentes impiorum aduersus dignitatē ecclesiæ & pacem
Christianorū: Et quia non habēt quid agant sæuiendo,
saltando, blasphemando, luxuriando, non impellunt
corpora Christianorum, sed lacerant animas Christia-
norum.Clamemus ergo vna voce omnes hæc verba:

Enarratio psalmi.

DEus in adiutorium meum intende. Opus enim habe-
mus sempiterno adiutorio in isto seculo.Quā-
do autē non?Modo tamē in tribulatione po-
siti maximè dicamus, Deus in adiutorium meum intē-
de. *Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam.*
Christus dixit.Siue caput dicat,siue corpus dicat,ille di
Act.9. cit qui dixit, Quid me persequeris? Ille dicit qui dixit,
Matth.25. Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Nota
est ergo vox huius hominis, totius hominis, capitis &
corporis,non sæpe commendanda,quia nota.Confun-
dantur, inquit, & reuereantur qui quærunt animam
Psal.141. meam. In alio psalmo dicit, Considerabam ad dexte-
ram & videbam,& non erat qui cognosceret me.Periit
B fuga à me,& non est qui requirat animam meam.Ibi de
persecutoribus ait, Quia non erat qui requireret animā
eius.Hic autem,Confundantur & reuereantur qui quę-
runt animam meam.Dolebat se non quæri ad imitan-
dum,gemebat se quæri ad opprimendū.Quæris animā
iusti cum imitari cogitas, quæris animā iusti cum occi-
dere cogitas.Quoniam duobus modis quæritur anima
hominis iusti. singuli in singulis Psalmis expressi sunt.
Illic dolet quia non est qui requirat animā eius ad imi-
tandam passionem eius:hic autem, cōfundantur & re-
uereantur,qui quærunt animam meam. Quærunt ani-
mam eius, non vt duas habeant. Non enim sic quære-
bant animam eius,quomodo quærit latro tunicam via-
toris.Ad hoc occidit,vt expoliet,vt habeat.Qui autem
persequitur vt occidat,excludit animam, non se vestit.
Quærunt illi animam meam, occidere me volunt.
Quid ergo tu illis optas? Confundantur & reuerean-
Matth.5. tur. Et vbi est quod audisti à domino tuo, Diligite ini-
micos vestros,bene facite his qui vos oderunt, & orate
pro his qui persequūtur vos? Ecce persecutionem pate-
ris,& maledicis eis à quibus pateris. Quomodo imita-
ris passiones præcedentes domini tui pendentis in cru-
Luc.23. ce & dicentis,Pater ignosce illis,quia nesciunt quid fa-
C ciunt? Respondet talia dicentibus martyr & dicit, Do-
minum mihi proposuisti dicentem, Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciunt: agnosce & vocem meam,
vt sit & tua.Quid enim dixi de inimicis meis? Confun-
dantur & reuereantur. Iam facta est talis vindicta de
inimicis martyrum. Saulus ille qui Stephanum perse-
cutus est, confusus est & reueritus: anhelabat cædes,
quærebat quos attraheret & necaret: audita desuper vo
Act.9. ce,Saule Saule,quid me pesequeris? cōfusus est, & pro-
stratus est, & erectus ad obediendum, qui inflamma-
tus erat ad persequendum. Hoc ergo optant martyres
inimicis suis, confundantur & reuereantur. Quamdiu
enim non confundantur & reuerentur, necesse est fa-
cta sua defendant. Gloriosi sibi videntur, quia tenent,
quia ligant,quia verberant, quia occidunt, quia saltant,
quia insultant. De his omnibus factis aliquando con-
fundantur & reuereantur, nec ista facta sua excusent.
Si enim confundantur,& conuertentur,quia conuerti
non possunt, nisi confusi fuerint & reuenti. Optemus
ergo hęc inimicis nostris,securi optemus. Ecce ego di-
xi, & vobiscum dixerim, omnes qui adhuc saltant &
cantant & insultant martyribus, confundātur & reue- D
reantur, & aliquando in his parietibus tundant confusi
pectora sua. *Auertantur retrorsum & erubescant, qui cogitant
mihi mala.* Primo fuit impetus persequentium, modo
remansit maleuolentia cogitantium. Prorsus tempora
sunt in ecclesiæ persecutione distincta,sequere sequen-
tia. Factus est impetus in ecclesia quando reges perse-
quebantur, & quia prædicti erant & persecuturi reges
& credituri, impleto vno vtique alterū sequebatur. Fa-
ctum est & aliud quod consequens fuit. Crediderunt
reges, data pax est ecclesiæ, cœpit esse in culmine di-
gnitatis ecclesia, etiā in hac terra,etiam iu hac vita, sed
non deest fremitus persecutorum.impetus suos ad co-
gitationes verterunt. In illis cogitationibus tanquam
in abysso ligatus est diabolus,fremit & nō erumpit. Di-
ctum est enim de his tēporibus ecclesiæ, Peccator vi- Psal.111.
debit & irascitur.Et quid faciet?Nunquid quod primò?
Attrahe,liga,percute.Non facit hoc. Quid ergo? Den-
tibus suis frendet, & tabescet. Et his tanquam irascitur
martyr,& tamen pro his orat martyr. Quomodo enim
bene optauit illis,de quibus dixit, Confundantur & re- Psal.39.
uereantur,qui quærūt animam meam: sic & nūc,Auer- E
tantur retrorsum & erubescāt, qui cogitant mihi mala.
Quare?Vt non præcedant,sed vt sequantur. Qui enim
reprehendit Christianam religionem, & consilio suo
vult viuere,quasi præcedere vult Christum, vt ille vide-
licet errauerit,& inualidus infirmusq; fuerit,qui vel vo-
luerit pati inter manus Iudæorum,vel potuerit. Ille au-
tem recordatus sit cauens ista omnia, declinans mortē,
mentiens etiam inique ne moriatur, interficiens animā
suam vt viuat corpore,magni consilij prudentisque tibi
videtur. Præcedit reprehendens Christum,veluti ante-
cedit Christū: credat in Christum, & sequatur Christū.
Nam quod optatū est modo persecutoribus cogitanti-
bus mala,dixit hoc ipse dominus Petro.Præcedere quip-
pe quodam loco Petrus voluit dominum. Loquebatur
enim saluator de passione sua, quam si non suscepisset,
nos salui non essemus:& Petrus qui paulò antè eum cō- Matth.16.
fessus erat filium dei,& in illa cōfessione appellatus erat
petra,supra quā fabricaretur ecclesia, paulò pòst domi-
no dicēte de futura passione sua ait,Absit domine,pro- Ibidem.
picius tibi esto,nō fiet illud.Paulò autè, Beatus es Simō
Bar Iona,quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pa
ter meus qui in cœlis est. modo repente, Redi post me F
satana. Quid est,redi post me? Sequere me. Præcedere
me vis?consilium mihi dare vis?Melius est vt consilium
meum sequaris: hoc est,redi retro,redi post me. Ante-
cedentem cōpescit vt retro redeat,& appellat satanam,
quia vult præcedere dominum.Paulò antè beatus,mo-
do satanas.Vnde paulò antè beatus? Quia non tibi,in-
quit,reuelauit caro & sanguis,sed pater meus qui in cœ-
lis est.Vnde modo satanas? Quia non sapis,inquit, quæ
dei sunt,sed quæ hominū. Qui ergo volumus recte ce-
lebrare natalitia maryrum, desideremus imitationem
martyrum. Ne velimus præcedere martyres, & me-
lioris consilij nobis videri esse, quia euitamus passio-
nes pro iustitia & pro fide, quas illi non euitauerunt.
Ergo illi qui cogitant mala, & in luxuria nutriunt cor-
da sua, auertantur retrorsum & erubescant. Audi ab a-
postolo postea dicēte, Quem autem fructum habuistis Roman.6.
aliquando in quibus nunc erubescitis? Quid sequitur?
Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge.
Duo sunt genera persecutorum, vituperantium,& adu-
lantium. Plus persequitur lingua adulatoris,quàm ma-
nus interfectoris. Nā & ipsam caminū dixit scriptura.

G Certe cum de persecutione loqueretur scriptura dixit,
Sapien.3. Tanquam aurum in fornace probauit illos, de martyribus interfectis, & sicut holocausti hostiam accepit illos. Audi quia & lingua adulantium talis est. Probatio,
Prouer.27. inquit, argenti & auri ignis, vir autem probatur per os laudantiuin eum. Argēti, inquit, & auri. Ignis ille, ignis & iste. de vtroque te saluum oportet exire. Fregit te reprehensor, factus es in fornace tanquam vas fictile. Formauit te verbum, & venit tentatio tribulationis. Illud quod formatum est, oportet vt coquatur. Si bene formatum est, accedit ignis vt firmet. Vnde ille dicebat in
Psal.21. passione, Aruit sicut testa virtus mea. Passio quippe & caminus tribulationis fecerat fortiorem. Rursus si lauderis ab adulantibus & assentātibus, & annueris eis veluti
Matth.25. emens oleum non tecum portās, sicut quinque vir-
De tempore gines insipientes, erit caminus fracturæ tuæ, etiam os
ser.246. laudantium te. Sed sine his non possumns, necesse est vt intremus in hæc, & exeamus inde: Intremus in vituperationem aliquā malorum & improbotum: intremus & in assentationem aliquam adulatorum, sed exire inde
Psal.120. opus est. Rogemus eum de quo dictū est, Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, & intrans in-
H teger, sic exeas integer. Ait enim & apostolus, Fidelis
1.Cor.10. est deus, qui non vos sinat tentari supra quàm potestis: Ecce habetis ingressum. Nou dixit, non tentemini. Qui enim non tentatur, nō probatur: & qui nō probatur, nō proficit. Quid ergo optauit? Fidelis deus qui non vos sinat tentari suprà quàm potestis. Audistis ingressum, audite & exitum: Sed faciet cum tētatione etiam exitū vt possitis tolerare. Ergo & illi auertātur statim erubescētes, qui dicunt mihi euge euge. Quare enim me laudāt? Laudent deū. Quis enim ego sum vt lauder in me? Aut
1.Corin.4. quid ego feci? Quid habeo quod nō accepi? Si accepisti, inquit, quid gloriaris quasi non acceperis? Auertantur ergo statim erubescentes qui dicūt mihi euge euge. Tali oleo pinguefactum est caput hæreticorū, cum di-
Psal.140. cunt, Ego sum, ego sum: & dicitur illis, Tu domine. Acceperūt euge euge, secuti sunt euge euge, facti sunt du-
Matth.15. ces cæci cæcorum sequentium. Apertissimis vocibus Donato dicuntur ista cātica, Euge euge, dux bone, dux præclare. Et non dixit ille, Auertantur statim & erubescant, qui dicunt mihi euge euge: nec eos corrigere vo-
I luit vt Christo dicerent, dux bone, dux præclare. At vero apostolus formidans euge hominū, vt vere laudaretur in Christo, noluit se laudari pro Christo, dicētibusq;
1.Corin.1. quibusdā, Ego sum Pauli: respondit in libertate domini, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Ergo dicāt martyres etiā in persecutione adulationum, Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge. Et quid fit cum illi auertuntur & erubescunt omnes siue qui quærunt animam meam, siue qui cogitant mihi mala, siue qui peruersa & simulata beneuolentia lingua volnnt emollire quod feriant, cum fuerint & ipsi auersi & confusi: quid fiet? *Exultent & iocundentur in te.* Non in me, non in illo aut in illo, sed in quo facti sunt lux, qui fuerūt tenebræ. Exultent & iocundentur in te *Omnes qui quærunt te.* Aliud est quærere deum, aliud est quærere hominē. Iocundentur qui quęrunt te. Non iocundabūtur ergo qui quærūt se, quos prior quæsisti antequā quærerēt te. Nō-
Luc.15. dum quærebat ouis illa pastorem, aberrauerat à grege, & descendit ad eā. Quæsiuit eam, reportauit in humeris suis. Contēnet te, ô ouis, quærentē se, qui prior quæsiuit contemnentē se, & nō quærentē se? Iam ergo quærere eum incipe qui prior quæsiuit te, & reportauit in

hnmeris suis. Fac quod ait, Quæ sunt oues meæ, vocem K
meam audiunt, & sequūtur me. Si ergo quæris eum qui Ioan.10.
prior quæsiuit te, & ouis facta es eius, & audis vocem pastoris tui, & sequeris eum, vide quid tibi de se ostendit, quid de corpore suo, ne in ipso errares, ne in ecclesia errares, ne quis tibi diceret, Christus est qui non est Christus, aut ecclesia est quæ non est ecclesia. Multi enim dixerunt carnem non habuisse Christum, & non in corpore suo resurrexisse Christū: noli sequi voces eotum, Audi vocē ipsius pastoris, qui indutus est carne vt quæ-
reret perditam carnem. Resurrexit & ait, Palpate & vi- Luc.24.
dete, quia spiritus ossa & carnē non habet, sicut me videtis habere. Ostendit se tibi, vocemq; eius sequere. Ostendit & ecclesiam, ne quis te fallat nomine ecclesiæ.
Oportebat, inquit, Christum pati & resurgere à mortuis Ibidem.
tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatotum per omnes gentes, incipientibus à Hierusalem. Habes vocem pastoris tui, noli se-
qui vocem alienorum: & furem non timebis, si vocem Ioan.10.
pastoris fueris secutus. Vnde autem sequeris? Si nec cuiquam hominum dixeris quasi eius merito euge euge,
nec cum gratulatione audieris, ne oleo peccatoris pin- Psal.140.
guescat caput tuum. Exultent & iocundētur in te om- L
nes qui quærunt te, *Et dicant.* Quid dicent, qui exultent? *Semper magnificetur dominus.* Dicant hoc omnes qui exultant, & qui quærunt te. Quid? Semper magnificetur dominus, *Qui diligunt salutare tuum.* Non tantum magnificetur dominus, sed etiam dominus semper. Ecce errabas & auersus ab eo eras: vocauit te, magnificetur dominus. Ecce inspirauit tibi confessionē peccatorum: cōfessus es: dedit veniā, magnificetur dominus. Iā cœpisti iuste viuere, iam puto quasi iustū est vt & tu magnificeris. Etenim cum te vocaret errantē, magnificandus erat dominus: cū tibi confitēti peccata dimitteret, magnificādus erat dominus. Modo iam audiens verba eius cœpisti proficere, iustificatus es: peruenisti ad quādam virtutis excellentiam: dignū est vt & tu aliquando magnificeris. Dicāt, Sēper magnificetur dominus. Peccator es, magnificetur vt vocet: confiteris, magnificetur vt ignoscat: iam iuste viuis, magnificetur vt regat: perseueras vsq; in finē, magnificetur vt glorificet. Semper ergo magnificetur dominus. Hoc dicant iusti, hoc
dicant qui quærūt eum. Quisquis hoc nō dicit, nō quæ- M
rit eū. Ecce magnificetur dominus, Exultēt & iocūdentur omnes qui quætunt eum: & dicāt, Semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare eius. Ab illo est enī illis salus, non à se. Salutare enim domini dei nostri saluator dominus noster Iesus Christus. Quisquis diligit saluatorem, confitetur se sanatum. Quisquis se confitetur sanatum, fuisse confitetur ægrotū. Dicant ergo semper magnificetur dominus, qui diligūt salutare tuū, non salutare suū, quasi ipsi se saluent, nō quasi salutare homi-
nis, tanq̄ ab illo saluētur. Nolite, inquit, cōfidere in prin Psal.145.
cipes, & in filios hominū, in quibus nō est salus. Quare hoc? Domini est salus, & super populū tuū benedictio
tua. Ergo semper magnificetur dominus. Qui hoc di- Psal.3.
cunt? Qui diligunt salutare tuū. Ecce magnificetur dominus, nūquā tu, nusquā tu. In illo aliquid, in me nihil. Si autē in illo: quicquid ego, ille nō ego. Tu ergo quid?

Ego vero egenus & pauper sum. Ille diues, ille abundans, ille nullius indigēs. Ecce lumen meum, ecce vnde illu-
minor, quoniam clamo, Tu illuminabis lucernā meam Psal.17.
domine, deus meus illuminabis tenebras meas. Domi- Psal.145.
nus soluit cōpeditos, dominus erigit elisos, Dominus sapientes facit cęcos, dominus custodit proselytos. Quid

ergo

A ergo tu? Ego vero egenus & pauper. Ego tanquam pu-
pillus, anima mea tanquam vidua destituta & desolata
auxilium quęro, semper infirmitatem meam confiteor.
Ego vero egenus & pauper. Donata sunt mihi peccata,
iam cœpi sequi præcepta dei, adhuc tamen egenus &
pauper. Vnde adhuc egenus & pauper? Quia video a-
Roman. 7. liam legem in membris meis repugnantem legi men-
Matth. 5. tis meæ. Vnde egenus & pauper? Quia, Beati qui esu-
riunt & sitiunt iustitiam. Adhuc esurio, adhuc sitio. Sa-
turitas mea dilata est, non ablata. Ego vero egenus &
pauper, *Deus adiuua me.* Vnde cœpit, Deus in adio-
torium meum intende, deus adiuua me. Rectissime &
Lazarus adiutus interpretari dicitur, ille egenus & pau-
Luc. 16. per, qui oblatus est in sinum Abrahæ, & gerit typum ec-
clesiæ dei, quæ semper confiteri debet adiutorio sibi o-
pus esse. Hoc est verum, hoc pium. Dixi domino, deus
Psal. 15. meus es tu. Quare? Quoniam bonorum meorum non
eges. Ille non eget nostri, nos egemus ipsius. Ideo verus
dominus. Nam tu non valde verus dominus serui tui,
ambo homines, ambo egentes deo. Si autem putas ege-
re tui seruum tuum vt des panem, eges & tu serui tui vt
adiuuet labores tuos. Vterque vestrum altero vestrum
B indiget. Itaq; nullus vestrũ vere dominus, & nullus ve-
strum vere seruus. Audi verum dominũ, cuius verus es
seruus. Dixi domino deus meus es tu. Quare tu domi-
nus? Quoniã bonorum meorũ non eges. Quid autẽ tu?
Ego vero egenus & pauper. Ecce egenus & pauper. Pa-
scat deus, subleuet deus, adiuuet deus. Deus, inquit, ad-
iuua me. *Adiutor & erutor meus es tu domine, ne tardaueris.*
Tu adiutor & erutor. Indigeo auxilio, adiuua. Impli-
catus sum, erue. Nemo enĩ eruet de implicationibus ni-
si tu. Circunstãs nos nexus diuersarum curarũ, hinc atq;
Matth. 7. inde dilaniamur quasi spinis & sepib⁹. Ambulamus an-
gustam viã, fortasse hæsimus in sepibus, dicamus deo, tu
es erutor meus. Qui ostẽdit angustã viã, fecit vt seque-
remur. Hæc vox perseueret in nobis fratres. Quantum-
cũq; hic vixerimus, quantũcunq; hic profecerimus, ne-
mo dicat, sufficit mihi, iustus sum. Qui dixerit, remansit
in via, non nouit peruenire. Vbi dixerit sufficit, ibi hæ-
sit. Attende apostolũ cui nõ sufficit. Vide quomodo se
Philip. 3. vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit, ego me
nõ arbitror comprehendisse, ne illi sibi viderentur ap-
1. Cor. 8. prehendisse, quibus rursus dicit, Qui se putat aliquid
C scire, nondũ scit quemadmodũ oporteat eũ scire. Quid
ergo ait? Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.
Supra dixerat, Nõ quia iam acceperim aut iã perfectus
Philip. 3. sim. Et ibi sequitur: Fratres, ego me non arbitror com-
prehendisse. Si nondum accepit, egenus & pauper est. si
nondum perfectus est, egenus & pauper est. Bene dicit,
deus adiuua me. Sed intelligit aliquid, & excelsius intel
2. Cor. 9. ligit. Vide tamen quid dicat, Ei autẽ qui potens est om-
nia facere superabundantius quàm petimus & intelligi-
mus. Vide ergo quia nondũ peruenit, nondum appre-
hendit. Quid ergo ait? Fratres, ego me non arbitror ap-
prehendisse. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ
ante sunt extentus, secundũ intẽtionem sequor ad pal-
mã supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæsisti. Ille
dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione
gloriaris? Cõfundatur qui tibi dicũt euge euge. Cõfun-
daris inter illos & tu, quia tu tibi dicis euge euge. Qui
enim seipsum laudat, sibi dicit euge euge. qui ab aliis
laudatur & consentit, non portat oleum secum. Defi-
Matth. 25. ciunt faces, clausurus est ille ianuam. Hoc ergo nos do-
cuit psalmus iste breuiter charissimi ex admonitione
solennitatis martyrum, vt intelligamus quia martyres
tribulationem hic passi sunt corporalem. Nos in quan- D
tacunq; pace simus, necesse est patiamur tribulationem
spiritalem, & necesse est vt inter scandala & zizania & Matth. 13.
paleam gemat ecclesia & illa massa, donec messis ve-
niat, donec ventilabrũ, donec veniat vltima ventilatio, Matth. 3.
vt separetur palea à frumento, donec ad horreum redi-
gatur. Quod donec fiat clamemus, Ego vero egenus &
pauper sum, deus adiuua me, adiutor meus es tu, Do-
mine ne tardaueris. Quid est ne tardaueris? Quia mul-
ti dicunt, longum est vt veniat Christus. Quid igitur?
Quia dicimus, ne tardaueris, iam vẽturus est antequam
statuit venire? Quid sibi vult hoc votum, nẽ tardaue-
ris? Ne mihi tardius videatur quòd venturus est. Tibi
enim longum videtur, non deo longum videtur, cui
mille anni dies vnus est, velut tres horæ vigiliæ. Sed tu Psal. 89.
si non habueris tolerantiam, tardum tibi erit. Et cum
tibi tardum erit, deflectêris ab eo, & eris similis illis qui
in eremo fatigati sunt, & festinauerunt à deo petere de-
licias, quas illis in patria reseruabat: & cum nõ darentur
deliciæ in itinere quibus forte corrumperẽtur, murmu-
rauerunt aduersus deum, & redierunt corde in Aegy- Exod. 16.
ptum. Vnde corpore erant separati, corde redierunt.
Noli ergo tu sic, noli sic: time verbum domini dicen- E
tis, Mementote vxoris Loth. Et ipsa in via iam libera- Luc. 17.
ta de Sodomis, retro respexit: vbi respexit, ibi reman-
sit, facta est statua salis, vt condiat te. Exemplo enim ti-
bi data est, vt tu cor habeas, non remaneas fatuus in via.
Attende remanentem & transi, attende respicientem
retro, & tu in anteriora extẽtus esto, sicut Paulus. Quid
est, non respicere retro? Quæ retro oblitus, inquit, ideo Philip. 3.
sequeris vocatus ad supernã palmam, de qua postea glo
rieris: quia idẽ apostolus dicit, Superest mihi corona iu- 2. Timot. 4.
stitiæ, quã mihi reddet dominus in illo die iustus iudex.

Concio prima de prima parte psalmi septuagesimi.

IN omnibus scripturis sanctis gratia dei libe-
rat nos, commendat se nobis, vt commenda-
tos habeat nos. Hoc in isto psalmo cãtatur, de
quo cum vestra charitate loqui suscepimus. Aderit do-
minus vt sic ea corde concipiã quomodo dignũ est, &
sic ea promã quomodo expedit vobis. Multũ enim mo
uet dei amor & timor. Timor dei quia iustus est, amor F
quia misericors est. Quis enim ei diceret, quid fecisti si
damnaret iustum? Quanta ergo misericordia eius vt iu-
stificet iniustum? Ex hoc prælectum nobis & apostolum
audiuimus eandẽ maxime gratiã commendantẽ, & de
cuius commendatione habebat Iudæos inimicos, velut
de litera legis præsumentes, & tanquã iustitiam suã di-
ligentes atque iactantes: de quibus dicit: Testimonium Roman. 10.
perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secũdum
scientiam. Et tanquam ei diceretur, quid est enim habe-
re zelum dei non secundum scientiam: subiecit conti-
nuò, Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes
constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Gloriantes,
inquit, tanquam de operibus, excludunt à se gratiam: &
tanquam de sanitate sua falsa præsumentes, respuunt
medicinam. Contra tales enim & dominus dixerat,
Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœniten- Matth. 9.
tiam. non est opus sanis medicus, sed male habentibus.
Hæc est ergo tota scientia magna hominis, scire quia
ipse per se nihil est: & quoniam quicquid est, à deo est,
& propter deũ est. Quid enim habes, inquit, quod non 1. Cor. 4.
accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acce-
peris? Hanc gratiam ergo commendat apostolus: hinc

G habere meruit inimicos Iudæos, de litera legis & de sua
iustitia gloriantes. Hanc ergo commendans in lectio-
1.Corin. 15. ne quæ lecta est, sic ait: Ego enim sum minimus aposto-
lorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia per-
1.Timot.1. secutus sum ecclesiam dei. Sed ideo, inquit, misericor-
diam cõsecutus sum, quia ignorans feci in incredulita-
te. deinde paulò pòst, Fidelis sermo est, inquit, & omni
acceptione dignus, quia Christ⁹ Iesus venit in hũc mũ-
dum peccatores saloos facere, quorũ primus ego sum.
Nunquid ante illum nõ erant peccatores? Quid est er-
go, primus ego? Antecedens omnes, non tempore, sed
malignitate. Sed ideo, inquit, misericordiã consecutus
sum, vt in me ostenderet Cbristus Iesus omnem longa-
nimitatem, ad informationem eorum qui credituri
sunt illi in vitam æternam: id est, vnusquisqoe peccator
& iniquus iam de se desperans, iam habens quasi gla-
diatorium animum, vt ideo faciat quicquid vult, quia
necessario damnandus est, respiciat tamen ad aposto-
lum Paulum, cui tãta crudelitas, tantáque malitia à deo
donata est, & non de se desperãdo, cõuertatur ad deũ.
Hanc ergo gratiam commendat nobis deus, & in isto
H psalmo intueamur illã, & videamus an ita sit, an forte
ego aliter suspicer. Etenim arbitror hunc eum habere
affectum, & hoc omnibus prope sois syllabis resonare:
id est, hoc nobis commendare gratiã dei gratuitã, quæ,
nos liberat indignos, non propter nos, sed propter se,
vt etiam si non boc dicerem, neque boc prælocutus
essem, quilibet mediocris cordis homo attente audiens
verba eiusdem psalmi saperet boc: & forte ipsis verbis
si aliud habebat in corde, mutaretur, & fieret qnod hic
sonat. Quid est hoc? Vt tota spes nostra in deo sit, ni-
hílque de nobis tanquam de nostris viribus præsuma-
mus, ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod ac-
cepimus amittamus. Titulus est ergo psalmi huius, vt
solet titulus psalmi, indicans in limine quid agatur in
domo: *Ipsi David filiorum Ionadab, & eorum qui primi ca-
ptiui ducti sunt.* Ionadab homo fuit quidam, commen-
Hiere.35. datur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filiis suis præ-
ceperat vt vinum non biberent, neque in domibus resi-
derent, sed in tabernaculis habitarent. Præceptum au-
tem patris filij tenuerunt & seruauerunt, & ex hoc be-
I nedici à domino meruerunt. Dominus autem boc nõ
præceperat, sed pater ipsorum. Sic autẽ hoc acceperunt
tanquam præceptum à domino deo suo: quia etsi do-
minus non præceperat, vt non biberẽt vinum, & in ta-
bernaculis habitarent, præceperat tamen dominus vt
De verbis filij patri obedirent. In ea ergo re sola filius non debet
domini.6. obedire patri suo, si aliquid pater ipsius iusserit contra
f.circa fin. dominum deum ipsius. Neque enim debet irasci pater
& concor. quando sic ei præponitur deus. Vbi enim hoc iubet pa-
11.quæst 3. ter quod contra dominũ non sit, sic audiẽdus est quo-
Qui resistit. modo deus, quia obedire patri iussit deus. Benedixit er-
go deus filios Ionadab propter obedientiã, eósq; obie-
cit inobedienti populo suo, exprobrans quia cum filij
Exod.20. Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obedirent
Hiere.35. deo suo. Cum autẽ ageret ista Hieremias, id agebat cũ
populo Israël, vt pararent se ad captiuitatem, ducendos
se esse in Babyloniam, & non resisterent voluntati dei,
nec sperarent aliud, nisi quia futuri essent captiui. Vi-
detur ergo inde coloratus titulus huius psalmi, vt cum
dixisset, filiorum Ionadab, subiiceret, & eorum qui
primi captiui ducti sunt, non quia filij Ionadab capti-
ui ducti sunt: sed quia illis qui captiui ducendi erant,
oppositi sunt filij Ionadab, quia patri obedientes erant,
vt intelligerent illi propterea se fieri captiuos, quia deo
obedientes non fuerunt. Accedit etiam quia Ionadab K
interpretatur domini spontaneus. Quid est hoc, do-
mini spontaneus? Dei voluntati libenter seruiens. Quid
est, domini spontaneus? In me sunt deus vota quæ red- Psal.55.
dam laudes tibi. Quid est, domini spontaneus? Volun- Psal.53.
tarie sacrificabo tibi. Si enim disciplina apostolica ser-
uum monet, vt homini domino suo, non tanquam ex Ephes.6.
necessitate, sed ex volontare seruiat, & libenter seruien-
do se in corde liberum faciat: quãto magis deo tota &
plena & libẽti volũtate seruiendum est, qui videt ipsam
voluntatẽ tuã? Nam si seruus tibi non ex animo seruiat,
manus eius, faciem eius, præsentiam eius potes vide-
re, cor eius non potes: & tamen ait apostolus, Non Ephes.6.
ad oculum seruientes. Et quid est, non ad oculum?
Quid enim? Visurus est dominus meus qoomodo illi
seruiam, vt dicas mihi, non ad oculum seruientes?
Adiecit, sed quasi serui Christi. Dominus homo non
videt, sed dominus Christus videt. Ex animo, inquit,
cum bona voluntate. Nõ quia filij Ionadab captiui du-
cti sunt, talis fuit Ionadab, id est, hoc nomen ipsius in-
terpretatur. Qui sont ergo qui primi captiui ducti sunt?
Ducti sunt filij Israël captiui primi & secundi & tertij.
Sed pro his psalmus, aut de his psalmus, qui primo du- L
cti sunt, non boc sonat. Idem ipse psalmus discussus,
perscrutatus, interrogatus, omnibus versibus suis aliud
tibi dicit, non de illis se loqui qui bomines nescio qui,
nescio quando irruentibus hostibus in Babyloniam ca
ptiui ducti sunt ex Hierusalem. Sed quid dicit psal-
mus? Quid, nisi quod audistis ab apostolo, Commẽdat
nobis gratiam dei, commẽdat nobis: quia nos per nos-
metipsos nihil sumus: commẽdat nobis, quia quicquid
sumus, illius misericordia sumus. Quicquid autem ex
nobis sumus, mali sumus. Quare ergo captiui, & quare
nomine captiuitatis commendatur ipsa gratia liberato-
ris? Aperit: ipse dicit apostolus, Condelector legi dei se- Roman.7.
cundum interiorem hominem: video autem aliam le-
gem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,
& captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in
membris meis. Ecce habes duci captiuum. Quid ergo
commendat iste psalmus? Quid sequitur ibi apostolus?
Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mor- Ibidem.
tis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum no
strum. Quare ergo primi? Nam dictũ est quare captiui. M
Quantum arbitror & hoc elucet, quoniam in compa-
ratione filiorum Ionadab, omnis inobedientia culpata Hiere.35.
est. Per inobedientiã autẽ captiui facti sumus, quia ipse
Adam non obediendo peccauit. Dictum est autem ab Gen.3.
eodem apostolo, quod & verum est, quia omnes in A- 1.Corin.15.
dam moriuntur, in quo omnes peccauerunt. Meritò &
primi ducti sunt captiui, quia primus homo de terra ter
renus, secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terre- Ibidem.
nus, tales & terreni: qualis cœlestis, tales & cœlestes. Si-
cut portauimus imaginem terreni, portemus & imagi-
nem eius qui de cœlo est. Primus homo captiuos nos
fecit, secundus bomo nos de captiuitate liberauit. Sicut
enim in Adam omnes moriontur, sic & in Christo o-
mnes viuificabuntur. Sed in Adam omnes moriuntur
per carnis natiuitatem, in Christo liberantur per cordis
fidem. Non erat in potestate tua, vt non nascereris ex
Adam, est in potestate tua vt credas in Christum. Quã-
tumcunq; ergo ad primum hominem pertinere volue-
ris, ad captiuitatem pertinebis. Et qoid est, pertinere vo-
lueris, aut quid est pertinebis? Iã pertines, exclama: Quis
me liberabit de corpore mortis huius? Audiamus ergo
istum hoc exclamantem.

A *Enarratio primæ partis.*

Psal.30. DEus in te speraui domine, non confundar in æternum. Iam confusus sum, vel non confundar in æternum. Quomodo enim non est confusus cui dicitur,
Rom. 6. Quem fructum habuistis in his in quibus nunc erubescitis? Quid ergo fiet, ne confundamur in æternum?
Psal.33. Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Confusi estis in Adam, recedite ab Adam, accedite ad Christum, & iam non confundemini. In te speraui domine, non confundar in æternum. Si in me confundor, in te non confundar in æternum. *In tua iustitia erue me & exime me.* Non in mea, sed in tua: si
Roma.10. enim in mea, ero ex illis de quibus ille ait, Ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Ergo in tua iustitia, non in mea. Quia mea quid? Præcessit iniquitas. Et cum ero iustus, in tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero, &
Rom.7. sic erit mea, vt tua sit, id est, abs te mihi data. In eum enim credo qui iustificat impium, vt deputetur fides mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non tamen tanquam propria mea, non tanquam à meipso mihi data, sicut putabant qui per literam gloriabantur, &
B gratiam respuebant. Nam dictum est in alio loco: Iudi-
Psal.7. ca me domine secundum iustitiã meã. Certe non gloriabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad apostolum,
2.Cor.4. Quid enim habes quod non accepisti? Et sic dic iustitiam tuam, vt memineris quòd acceperis eam, & non eam inuideas accipientibus. Nam & ille pharisæus tan-
Luc.18. quã à deo accepisse se dicebat: Gratias tibi ago quia nõ sum sicut cæteri homines. Quare inde enim te delectat quia bonus es, quòd alter malus est? denique quid addidit? Iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Hoc iam non est exultare, sed insultare. Ille autem captiuus nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pectus suũ, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Parum itaque est vt illud quod in te est bonum agnoscas quòd à deo sit, nisi etiam inde non te extollas super illum qui nondum habet, qui fortasse cum acce-
Act.7. perit, transiet te. Quando enim erat Saulus Stephani lapidator, quàm multi erant Christiani quorum erat ille persecutor? tamen quando conuersus est, omnes qui se præcesserãt superauit. Ergo die deo quod audis in psalmo, In te speraui domine, non confundar in æternum:
C in tua iustitia, non in mea, erue me & exime me. *Inclina ad me aurem tuam.* Et hæc confessio est humilitatis. Qui dicit, inclina ad me: confitetur quia iacet tanquam æger prostratus medico stanti. Denique vide quia æger loquitur, Inclina ad me aurem tuam: *Et saluum me fac: esto mihi in deũ protectorem.* Nõ ad me iacula inimici perueniant, ego enim me protegere nõ possum. Et parum est in protectorem, addidit: *Et in locum munitum mihi esto, vt saluum me facias.* In locum munitũ mihi esto, tu esto locus munitus meus. Vbi est quòd ab illo fugiebas
Genes.3. Adam, & te inter paradisi ligna abscondebas? Vbi est quòd eius faciem formidabas, ad quem gaudere consueueras? Abisti, & peristi, & captiuatus es, & ecce visitaris, & ecce non dimitteris, & ecce dimittuntur no-
Matth.18. nagintanouem oues in montibus, & quæritur ouis per-
Luc.15. dita, & ecce dicitur de inuẽta oue, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Ecce ipse deus factus est locus refugij tui, qui primò erat metus fugæ tuæ. In locum munitum tu, inquit, esto mihi, vt saluũ me facias. Non ero saluus nisi in te, nisi tu fueris requies mea, sanari non poterit ægritudo mea. Leua me à terra, in te iaceam, vt surgam in locum munitum. Quid munitius cum ad illum locum confugeris? Dic mihi quos ad- D uersarios formidabis? Quis insidiabitur & peruenîet ad te? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse cum imperator transiret, Non de te loquor, respexisse ille dicitur & dixisse, Nec ego de te. Contempserat imperatorem cum insignibus armis & exercitu potente. Vnde? De loco munito. Si secur⁹ ille in alta terra, quomodo tu non in eo à quo factum est cœlum & terra? Esto mihi ergo in deum protectorem & in locum munitum vt saluum me facias. Ego si mihi alium locum elegero, saluus esse non potero. Elige certe homo si inueneris munitiorem. Non est ergo quò fugiatur ab illo nisi ad illum. Si vis euadere iratum, fuge ad placatum. *Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.* Firmamentum meum quid est? Per te sum firmus, & ex te sum firmus. Quoniam firmamentũ meum & refugiũ meum es tu: vt fiam firmus ex te, sicubi fuero infirmatus in me, refugiam ad te. Firmum enim te facit gratia Christi, & Rom.7.
immobilem aduersus omnes tentationes inimici. Sed E
ibi est & humana fragilitas, ibi est adhuc prima captiui- Sap.9.
tas, ibi est & lex in membris repugnans legi mentis, & 2.Cor.7.
captiuum volens ducere in legem peccati, adhuc corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quantumlibet firmus sis ex gratia dei, quamdiu adhuc portas terrenum vas in quo thesaurus est dei, aliquid etiam de ipso vase fictili formidandum est. Ergo firmamentum meum es tu, vt firmus sim in hoc seculo aduersus omnes tentationes. Sed si multæ sunt & turbant me, refugium meũ es tu. Ad hoc confitebor infirmitatẽ meam, vt sim timidus tanquam lepus, quia spinis plenus tanquam ericius. Et sicut in alio psalmo dicitur, Petra est Psal.103.
refugium erinaciis & leporibus. Petra autem erat Chri- 1.Cor.10.
stus. *Deus meus erue me de manu peccatoris.* Generaliter intellige peccatores inter quos laborat iste qui de captiuitate iam liberandus est, iste qui iam clamat: Infelix Rom.7.
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Intus est hostis, lex illa in membris: sunt & foris hostes. Quò clamas? Ad illum cui clamatum est, Ab occultis Psal.18.
meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Ergo saluum me fac cum dicitur, ab ægritudine tua dicitur interiore, id est, ab iniquitate tua, ab ea qua captiuus es, ab ea qua ad primum hominem pertines, vt inter primos captiuos clames. Saluus autem factus ab ini- F
quitate tua, vide iam & de iniquitatibus alienis, inter quos tibi necesse est viuere quousque vita ista finiatur. Et quousque? Ecce finitur tibi. Nunquid finitur ecclesia, nisi in fine seculi? Iste autẽ vnus homo vnitas Christi clamat has voces. Necesse est ergo vt multi exeuntes de hoc corpore fideles iam sint in illa requie, quam præstat deus spiritibus fidelium. Sed hic adhuc sunt membra Christi in his qui in hac vita degũt, in his qui postea nascẽtur. Ergo vsque in finem seculi erit hic iste homo, qui clamat à peccatis suis liberari, & à lege mẽbrorum repugnante legi mentis. Deinde inter peccata aliorum, inter quos necesse est vt viuat vsque in finem. Sed duo habent genera peccatores isti. Alij sunt qui legem acceperunt, alij sunt qui non acceperunt. Omnes Pagani legem non acceperunt, omnes Iudæi & Christiani legem acceperũt. Ergo generale nomen est peccator: aut transgressor legis, si accepit legẽ: aut tantummodo iniquus sine lege, si non accepit legẽ. De vtroque genere loquitur apostolus & dicit, Qui sine lege pec- Roma.2.
cauerunt, sine lege peribunt: & qui in lege peccauerũt, per legem iudicabuntur. Tu autem qui inter vtrunque

G genus gemis, dic deo quod audis in psalmo, Deus meus erue me de manu peccatoris. Cuius peccatoris? *De manu legem prætereuntis & iniqui.* Est quidem & ioiquus legem præteriens, non enim non iniquus qui legem præterit: sed omnis legem præteriens iniquus est, non omnis iniquus legem preterit. Rom.4. vbi enim non est lex, ait apostolus, nec præuaricatio. Qui ergo legem non acceperunt, iniqui dici possunt, præuaricatores non possunt: Iudicantur vtrique secundum merita sua. Sed ego qui de captiuitate volo liberari per gratiam tuam, clamo ad te: libera me de manu peccatoris. Quid est de manu eius? De potestate eius, ne cum sæuit adducat ad cõsensionem: ne cum insidiatur, persuadeat iniquitatem. De manu legem prætereuntis & iniqui. Respõde illi. Quid te quæris liberari de manu legem prætereuntis & iniqui? Noli cõsentire, sed si sæuit, patiens esto, tolera. Sed quis te tolerat, si deserat ille qui est locus munitus? Quare ergo dico, libera me de maou legem prætereuntis & iniqui? Quia non est in me vt patiens sim, sed in te qui donas patientiam. Deoique sequitur quare hoc dico:

H *Quoniam tu es patientia mea domine.* Iam si patientia, recte & quod sequitur: *Domine spes mea à iuuentute mea.* Ideo patientia mea, quia spes mea. An potius ideo spes mea, Rom.5. quia patientia mea? Tribulatio, ait apostolus, patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem spem, spes vero nõ confundit. Meritò in te speraui domine, non confundar in æternum. Domine spes mea à iuuentute mea. A iuuentute tua, deus spes tua? Nónne & à pueritia tua, & ab infantia tua? Planè, inquit. Nam vide quid sequitur. Ne hoc putares ita me dixisse, Spes mea à iuuentute mea, quasi nihil profuerit deus infantiæ vel pueritiæ meæ, audi quod sequitur: *In te confirmatus sum ex vtero.* Adhuc audi. *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Quare ergo à iuuentute mea, nisi ex quo io te cœpi sperare? Antè enim non in te sperabam, quanuis tu fueris protector meus, qui me saluum perduxisti ad tempus quo in te discerem sperare. A iuuentute autem mea cœpi in te sperare, ex quo me aduersus diabolum armasti, vt in procinctu exercitus tui armatus fide tua, spe, charitate, cæterisque donis tuis confligerem aduersus inuisibiles inimicos tuos, audirémque Ephes.6. ab apostolo, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & pote-

I states & rectores mundi teoebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ. Ergo iuueois est qui pugnat contra ista: sed quãuis iuuenis sit cadet, nisi ille sit spes eius cui clamat, Domine spes mea à iuuentute mea. *In te decantatio mea semper.* Nunquid ex quo in te sperare cœpi, vsque nunc? Sed semper. Quid est, semper? Nõ taotũ tempore fidei, sed & tempore speciei. Nunc eoim quandiu sumus io corpore, peregrinamur à domino: per fidem 2.Cor.5. enim ambulamus, non per speciem. Veoiet tempus vt videamus quod non visum credimus. Viso autẽ quod credimus, lætabimur: viso autem quod non crediderũt impij, confundentur. Tunc veniet res, cuius modo est Rom.8. spes. Spes enim quæ videtur, non est spes. Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Modo ergo gemis, modo in locum refugij curris vt saluus fias, modo in infirmitate positus medicum rogas. Quid cum acceperis perfectam etiam sanitatem? Math.13. Quid cum effectus fueris æqualis angelis dei? Iam forte istam gratiam qua liberatus es obliuiscêris? Absit. In te decantatio mea semper. *Tanquam prodigium factus sum multis.* Hic tempore spei, tempore gemitus, tẽpore humilitatis, tempore doloris, tempore infirmitatis, tempore vocis à compedibus. Hic ergo quid? Tanquam K prodigium factus sum multis. Vnde tanquam prodigium? vnde mihi insultant qui me prodigium putant? Quia credo quod non video. Illi enim beati in his quæ vident exultant, in potu, in luxuria, in scortationibus, in auaritia, io diuitiis, in rapinis, in secularibus dignitatibus, in dealbatione lutei parietis, in his exultant. Ambulabo autem ego in viam dissimilem, contemnens ea quæ præsentia sunt, & timẽs etiam prospera seculi, nec alicubi securus nisi in promissis dei. Et illi, Manduce- 1.Cor.15. mus & bibamus, cras enim moriemur. Quid ait? Repete, Manducemus, ioquit, & bibamus. Age. Quid postea dixisti? Cras enim moriemur. Terruisti, non seduxisti. Planè hoc ipso quod postea dixisti, incussisti mihi timorem ne tibi consentiam. Cras enim moriemur dixisti, & præcessit, Mãducemus & bibamus. Cum enim dixisses, manducemus & bibamus: adiunxisti, cras enim moriemur. Audi contrà à me. Imò ieiunemus & oremus, cras enim moriemur. Hanc viam tenens arctam & angustam, tanquã prodigium factus sum multis. *Sed tu adiutor fortis.* Adesto ô domine Iesu qui mihi dicas, Noli deficere in via angusta, ego prior transij, ego Matth.7. sum ipsa via, ego duco, in me duco, ad me perduco. Er- L go quanuis prodigiuo factus sum multis, tamen non timebo, quia tu adiutor fortis. *Repleatur os meum laude, vt hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam.* Quid est tota die? Sioe intermissione. In prosperis, quia consolaris: in aduersis, quia corrigis. Antequam essem, quia fecisti: cum essem, quia salutem dedisti: cum peccassem, quia ignouisti: cum conuersus essem, quia adiuuisti: cum perseuerassem, quia coronasti. Ita plaoè repleatur os meum laude, vt hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam. *Ne proiicias me in tempore senectutis.* Spes mea à iuuentute mea, ne proiicias me in tempore senectutis. Quid est hoc tempus senectutis? *Cum deficiet virtus mea, ne derelinquas me.* Respondet hic tibi deus, imò vero deficiat virtus tua, vt in te maneat mea, vt dicas cum apostolo, Quando infirmor, 2.Cor.12. tunc potens sum. Noli timere ne proiiciaris in infirmitatem in ista senectute. Quid enim? Dominus tuus non est infirmatus in cruce. Nónne ante illum tanquam ante hominem nihil valentem, captiuatum & M oppressum, caput agitauerunt fortissimi & tauri pingues, & dixerunt, Si filius dei est, descendat de cruce? Matth.27. Nuoquid ille quia iofirmus erat desertus est, qui maluit non descendere de cruce, ne non potentiam ostendisse, sed iosultantibus cessisse videretur? Quid te docuit pendens qui descendere noluit, nisi patientiam inter insultantes? nisi vt sis fortis in deo tuo? An forte & ex eius persona dictum est, Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis? Ex persona eius secundum infirmitatem, non secundum potestatem: secundum id quod nos in se transfigurauerat, non secũdum id quod ipse descenderat. Factus est enim multis prodigium. Et forte ipse erat senectus eius, quia ex vetustate non incongrue seoectus vocatur, vt ait apostolus, Vetus homo noster simul crucifixus est cum illo. Si ibi Rom.6. erat vetus homo noster, senectus ibi erat, quia vetus senectus: tamen quia verum est, Renouabitur sicut a- Psal 102. quilæ iuuentus tua: resurrexit ipse die tertio, promisit re- Matth.20. surrectionem finito seculo. Iam præcessit caput, membra secutura suot. Quid times ne derelinquat te, ne abiiciat in tempore senectutis cum defecerit virtus tua? Imò tuoc in te erit virtus eius, quando defecerit virtus tua. Quare hoc dico? *Quia dixerunt inimici mei mihi,*

& qui

A *& qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum dicentes; Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eruat eum.* Dictum est hoc de Christo. Ille enim qui potentia magnæ diuinitatis, qua patri æqualis est, resuscitauerat mortuos, subito inter manus inimicorum infirmus factus est, & quasi nihil valens comprehensus est. Quando comprehenderetur, nisi illi primò in corde suo dicerent, Deus dereliquit eum? Vnde illa vox est in cruce, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Ergo deus dereliquit Christum, cum deus esset in Christo mundum reconcilians sibi, cum esset & Christus deus? Et Iudæis quidem secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in secula, deus reliquit illum? Absit. Sed in vetere nostro vox nostra erat, quia simul crucifixus erat vetus homo noster cum illo: & de ipso vetere nostro corpus acceperat, quia Maria de Adam erat. Ergo quod illi putauerunt, hoc de cruce dixit: Quare me dereliquisti? Quare isti me derelictum putant malo suo? Quid est, derelictum putant malo suo? Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Persequimini & comprehendite eum. Familiarius tamen hoc fratres accipiamus ex membris Christi, & vocem nostram in his verbis agnoscamus, quia & ille tales voces ex persona nostra habuit, non ex potentia & maiestate sua, sed ex eo quod factus est propter nos, non secundum id quod erat qui fecit nos. *Domine deus meus ne elonges à me.* Ita fit & non elongat omnino: Prope est enim dominus his qui obtriuerunt cor. *Deus meus in adiutorium meum respice. Confundantur & deficiant committentes animam meam.* Quid optauit? Confundantur & deficiant. Quare optauit? Committentes animam meam. Quid est, committentes animam meam? Committentes quasi in rixam aliquam. Committi enim dicuntur, qui rixari prouocantur. Si ergo ita est: caueamus committentes animam nostram. Quid est, committentes animam nostram? Primò prouocantes nos vt deo resistamus, vt in malis nostris deus nobis displiceat. Quando enim rectus es vt bonus sit tibi deus Israël, bonus rectis corde? Quando rectus es? Vis audire? Quando in eo bono quod facis, deus tibi placet: in eo autem malo quod pateris, deus tibi non displicet. Videte quid dixerim fratres, & cauti estote contra committentes animas vestras. C Omnes enim qui vobiscum agunt, vt in mœroribus & tribulationibus fatigemini, id agunt vt in eo quod patimini, deus vobis displiceat, & exeat de ore vestro: Quid est hoc? Quid enim feci? Iam ergo tu nihil mali fecisti, & tu iustus es, & ille iniustus? Peccator sum, inquis, fateor, iustum me non dico. Sed quid? Peccator. Nunquid tantum quantum ille, cui bene est? Quantum Caius? Ego scio mala ipsius, ego scio iniquitates ipsius, à quibus ego (etsi peccator) longe absum, & tamè video eum florere omnibus bonis, & ego tanta patior. Non ergo ideo dico, deus quid tibi feci, quia nihil omnino mali feci, sed quia non tantum feci vt ista dignus sim pati. Iterù tu iustus es, ille iniustus. Euigila miser, commissa est anima tua. Non, inquit, ego iustum me dixi. Quid ergo tu dicis? Peccator sum, sed non tanta commisi, vt ista dignus essem pati. Nò ergo dicis deo, Iustus sum, & tu iniustus es: sed dicis, Iniustus sum, sed tu es iniustior. Ecce commissa est anima tua, ecce iam bellù gerit anima tua. Quæ? Contra quem? anima tua contra deù, quæ facta est contra illù à quo facta est. Vel quæ es quæ contra illù clames? Ingrata es. Redi ergo ad cófessionem infirmitatis tuæ, implora medici manum. Non tibi videantur felices qui florét ad tèpus. Tu castigaris, D illis parcitur: forte tibi castigato & emèdato filio hæreditas reseruatur. Redi ergo, redi præuaricator ad cor, *Esa.46.* non committatur anima tua. Potétior est multum cui bellum indixisti. Quanto grandiores lapides in cœlum miseris, tanto te fortior ruina pressura est. Redi potius ad cognoscèdum te, deus est qui tibi displicet. Erubesce, tu tibi displice: nihil boni faceres, nisi ille bonus esset: & nihil mali patereris, nisi ille iustus esset. Euigila ergo in hanc vocem, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Iniusti erãt qui iuxta Iob putrescentem sani sedebant, & tamen ille suscipiendus flagellabatur, illis puniendis parcebatur. Quicquid ergo tribulationis tibi acciderit, quicquid insultationis, nó committatur anima tua, non committatur non solùm contra deum, sed nec contra eosipsos qui tibi ista faciunt. Si enim vel ipsos odio habueris, & còtra illos commissa est anima tua: prorsus illi gratias age, pro istis ora. Forte enim & oratio pro ipsis est ista quã audisti, Confundantur & deficiant committentes animam meam. Confundantur & deficiant. Multum enim de iustitia E sua præsumunt, ergo confundantur. Hoc illis expedit vt peccata sua cognoscant vnde confundantur & deficiant. male enim de viribus suis præsumebãt, & ipsi defecti dicant, Quando infirmor, tunc fortior sum. & ipsi defecti dicãt, Ne abiicias me in tempus senectutis. Bonum ergo illis optauit, vt confundantur de malis suis, & deficiant à peruersis viribus suis, & tunc iam defecti & confusi quærant illuminatorem à confusione, & refectorem à defectione. Denique vide quid sequitur, *Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala.* Confusionem & verecundiam, confusionem de mala conscientia, verecundiam propter modestiam. Fiat hoc in illis, & boni erunt. Non tibi videatur sæuire, vtinam exaudiatur pro illis. nam sæuire videbatur & Stephanus quando ore flammanti verba illa iaculabatur: Dura ceruice & non circuncisi corde & auribus, vos semper restitistis spiritui sancto. Quàm accensa iracundia, quàm vehemens aduersus inimicos commissa tibi videtur anima ipsius? Absit. Salutem ipsorum requirebat, phreneticos malæ sæuientes verbis ligabat. nam vide quomodo non erat commissa anima ipsius, non solum non contra deum, sed nec contra ipsos. Domine, F inquit, Iesu, tu accipe spiritum meum. Non ei displicuit Iesus, quia passurus erat lapidationem pro verbo ipsius: non ergo erat commissa anima eius contra deum. Item dixit, Domine ne statuas illis hoc delictum. Non ergo erat commissa anima eius, nec contra inimicos suos. Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala. Hoc enim quærunt omnes qui me tribulant, mala mihi quærunt. Quæ mala quærebat etiam mulier illa quando suggessit: Dic aliquid in deum, & *Iob.2.* morere: Et illa vxor Tobiæ quæ ait marito, Vbi sunt *Tobia.2.* iustitiæ tuæ? Ad hoc dicebat vt displiceret illi deus qui illum fecerat cæcum, & cum illi displiceret committeretur anima ipsius. Si ergo nemo tibi tribulando persuaserit, nemo extorserit vt tibi displicear deus in his quę pateris, aut vt oderis homines per quos pateris, non committitur anima tua, securus dicis quod sequitur: *Ego autem semper in te sperabo, & adiiciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Mouere nos debet, adiiciam super omnem laudè tuam. Perfectiorem facturus es laudem dei. Est aliquid quod superadiiciatur? Si iam omnis illa laus est, tu quid adiecturus es? Laudatus est deus in om-

Marginal notes: *Matth.26.* *Psal.21.* *Matth.27.* *2.Cor.5.* *Rom.6.* *1.Cor.2.* *Psal.39.* *Psal.72.* *Iob.1.* *Iob.2.* *2.Cor.12.* *Act.7.*

G nibus bonis factis suis, in omni creatura sua, in omni
institutione rerum omnium, in gubernatione & regi-
mine seculorum, in ordine temporum, in eminētia cœ-
li, in fœcunditate terrarum, in circunfusione maris, in
omni præpollentia nascentis vbique creaturæ, & in
ipsis filiis hominum, in danda lege, in liberandis suis à
captiuitate Aegyptiorum, & cæteris omnibus mirabili-
bus suis: nōdum erat laudatus in eo quòd suscitauit car-
nem in vitam æternam. sit ergo ista laus adiecta per re-
surrectionē domini nostri Iesu Christi: vt hic eius vo-
cem intelligamus super omnem laudem tuam præte-
ritam, si hoc & recte intelligamus: sed quid tu forte pec-
cator qui timebas committi animam tuam, qui in ipso
solo sperabas, vt à prima illa captiuitate liberareris, qui
de iustitia tua nō præsumebas, sed de gratia illius, quam
commendat hic psalmus, quid tu? Adiicies aliquid su-
per omnem laudem dei? Adiiciam, inquit. Videamus
quid adiiciat. Posset esse omnis laus tua, & nihil omni-
no deesse videretur ad laudem tuam, quia & nihil de-
esset si damnares omnes iniquos. Non enim non esset
magna laus dei iustitia ipsa qua iniqui damnantur: Ma-
gna laus esset. Fecisti hominem, dedisti ei liberum ar-
Genes. 3. bitrium, in paradiso collocasti, præceptum imposuisti,
H mortem si præceptum violaret iustissimam denuncia-
sti. Nihil non fecisti, nemo est qui à te amplius exigat.
Peccauit, factum est genus humanum tanquam massa
peccatorum profluēs de peccatoribus. Quid ergo? Tu
si massam istam iniquitatis damnes, quisquam tibi di-
cet, iniuste fecisti? Esses planè etiam sic iustus, & omnis
esset ista laus tua, sed quia liberasti & ipsum peccatorem
iustificando impium, adiiciam super omnem laudem
tuam. *Os meum pronunciabit iustitiam tuam.* Non meam.
Inde adiiciam super omnem laudem tuā, quia & quòd
iustus sum, si iustus sum, iustitia tua est in me, non mea.
Rom. 4. Tu enim iustificas impium. Os meum annunciauit iu-
Psal. 3. stitiam tuam. *Tota die salutem tuam.* Quid est salutem
tuam? Domini est salus. Nemo sibi vsurpet quia se sal-
uum facit: domini est salus, non se saluum per se quis-
quam facit: domini est salus, vana salus hominis. Tota
die salutem tuam, toto tempore. Aliquid aduersi est?
prædica salutem domini. aliquid prosperi est? prædica
salutem domini. Ne prædices in prosperis, & obmute-
scas in aduersis: alioquin non erit quod dictum est, to-
ta die. Tota enim dies cum sua nocte est. Nūquid quā-
do dicimus, triginta dies, verbi causa, transierunt, non
dicimus & noctes? Nónne & in ipso numero dierum
includimus & noctes? In Genesi quid dicebatur? Fa-
Genes. 1. ctum est vespere & mane dies vnus. Ergo dies totus est
cum sua nocte. Nox enim diei seruit, non dies nocti.
Quicquid facis in carne mortali, iustitiæ debet seruire:
quicquid facis ex præcepto dei, non propter emolu-
menta carnis fiat, ne dies seruiat nocti. Ergo tota die
laudem dei dic, scilicet in prosperis & in aduersis: in
prosperis tāquā tempore diurno, in aduersis tanquam
tempore nocturno. Tota tamen die laudem dei, vt nō
Psal. 33. frustra cātaueris, Benedicam dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Saluis filiis, pecori-
bus, familia, omni re sua, Iob laudabat deum: hoc quasi
diurno tempore. Damna venerunt, orbitas irruit, periit
quod seruabatur, obierunt quibus seruabatur: hoc quasi
nocturno tempore. Vide tamen tota die laudantem.
Nunquid post illud diurnum tempus vbi lætabatur,
quia factus est illius quasi lucis, hoc est, prosperitatis oc-
casus, defecit à laudibus dei? Nónne dies erat in corde
vnde fulgebat, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut
domino placuit, ita factum est: sit nomen domini be- K
nedictum? Et hoc quasi adhuc vespertinum erat tem-
pus, venit & nox crassior, tenebræ profundiores, cor-
poris dolor, putredo vermium, nec sic in ipsa putredi-
ne defecit à laudibus dei, foris in nocte, qui intus exul-
tabat in die. Namq; vxori persuadenti blasphemiam, &
committenti animam ipsius, male suadenti miseræ tan-
quam vmbræ nocturnæ, Locuta es, inquit, tanquam vna Iob. 2.
ex insipientibus mulieribus. Vere filia noctis. Si bona
suscepimus de manu domini, quare mala non sustine-
bimus? Laudabimus in die, deficiemus in nocte? Tota
die, id est, cum sua nocte salutem tuam. *Quoniam non co-
gnoui negociationes.* Ideo, inquit, tota die salutem tuam,
quoniam non cognoui negociationes. Quæ sunt istæ
negociationes? Audiāt negociatores & mutent vitam,
& si fuerunt non sint, non cognoscant quod fuerunt,
obliuiscantur: postremò non approbent, non laudent,
improbent, damnent, mutentur si peccatum est nego-
ciatio. Hinc enim auiditate nescio qua acquirēdi ô ne-
gociator, quādo damnum passus fueris, blasphemas, &
non erit in te quod dictum est, Tota die laudem tuam. L
Quando autem pro preciis rerum quas vendis, non so-
lum mentiris, verùm etiam falsum iuras, quomodo in
ore tuo tota die laus dei? Vel quando si Christianus es,
etiam ex ore tuo blasphematur nomen dei, vt dicatur.
Ecce quales sunt Christiani? Ergo si propterea iste tota Rom. 2.
die laudem dei dicit, quia non cognouit negociatio- 88. distinc.
nes, corrigant se Christiani, non negocientur. Sed ait quoniam.
mihi negociator, Ecce ego affero quidem ex lōginquo
merces ad ea loca in quibus non sunt ea quæ attulero,
vnde viuam, tanquam mercedem laboris mei peto vt
carius vēdam quàm emerim. Vnde enim viuam, cum
scriptū sit: Dignus est operarius mercede sua? Sed agi- Luc. 10.
tur de mēdacio, de periurio, hoc vitium meum est, non
negociationis. Neque enim nō si vellem, possem agere
sine isto vitio. Non ergo culpam author ad negocium 88. dist. ca.
transfero, sed si mentior, ego mentior, non negocium. quoniam.
Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam, si placet
eme. Non enim istam veritatē audiens emptor repelle-
retur, & non omnes potius accurrerent? Quia plus fidē
quàm mercedem diligerent. Hoc ergo, inquit, me mo-
ne, ne mētiar, ne periurem, non vt abiiciam negocium
vnde me transigo. Quò enim vocas, quando hinc re-
uocas? Forte ad artem aliquam? Ero sutor, calciamenta M
faciam hominibus. Mendaces enim & ipsi nō sunt? Per-
iuri & ipsi non sunt? Nónne locatis ab alio calciamen-
tis, cum acceperint ab alio precium, dimittunt quod
faciebant, & suscipiunt alteri facere, & fallunt eum cui
promiserāt cito se facturos? Nónne sæpe dicunt, hodie
facio, hodie impleo? Deinde in ipsa sutura tantas frau-
des non faciunt? Faciunt ista & dicunt ista: sed ipsi mali
sunt, non ars quam profitentur. Omnes ergo artifices
mali deum non timentes, vel pro lucro, vel pro timore
damni aut egestatis mētiuntur, periurant, non est con-
tinua dei laus in eis. Quomodo ergo reuocas à nego-
ciatione? An vt agricola sim, & aduersus deū tonātem
murmurem, vt grandinem timens sortilegū consulam,
vt quæram quid faciam contra cœlum, vt optem pau-
peribus famem, quò possim vendere quod seruaui? Ad
hoc me adducis? Sed nō ea faciunt, inquis, agricolæ bo-
ni: nec illa negociatores boni. Quid enim? Etiam & fi-
lios habere malum est, quia quādo eis caput dolet, ma-
læ & infideles matres ligaturas sacrilegas & incantatio-
nes quærunt? Ista hominum, non rerū peccata sunt. Po-
test mihi hoc dicere negociator, Quare ergo episcope
quemadmodum

A quemadmodum intelligas negociationes quas legisti in psalterio, ne forte tu non intelligas, & me à negociatione prohibeas. Mone ergo quemadmodũ viuam. Si bene, bene mihi erit: vnũ tamen scio, quia si malus fuero, nõ negociatio mihi facit, sed iniquitas mea. Quando verum dicitur, non est quod contradicatur. Quæramus ergo quas dixerit negociationes, quas vere qui non cognouit, tota die laudat deum. Negociatio & in Græca lingua ab actu dicitur & in Latina. Negociatio siue actus siue negocium discutiatur quid sit. Qui enim negociatores actuosi quasi ex eo quod agũt præsumũt, opera sua laudãt, non perueniunt ad gratiam dei. Ergo contra illam gratiam sunt negociatores, quam commendat hic psalmus. Illam enim gratiam commendat, vt nemo de suis operibus glorietur. Quomodo quodã loco dicitur, Medici non resuscitabunt: deserere debẽt homines medicinam? Sed quid est hoc? Sub isto nomine intelliguntur superbi, pollicentes salutem hominibus, cum domini sit salus. *Psal.87.* Quomodo ergo contra medicos, id est superbos salutis pollicitatores vigilat hoc quod dictum est, *Psal. 3.* Tota die salutem tuam: sic contra negociatores, B id est, qui de actu suo & operibus gaudent, *Psal.70.* vigilat hoc quod dictũ est, Os meum annunciabit iustitiam tuam: id est, non meam. Qui sunt negociatores, *Rom.10.* id est, quasi de actu suo sibi placentes? Qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Meritò & negocium dictũ est, quòd neget ocium. Quantũ mali est quod negat ocium? Meritò dominus expulit illos de templo, quibus dictũ est: *Ioan.2.* Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam domũ negociationis: id est, gloriantes de operibus vestris, ocium non quærentes, nec audientes cõtra inquietudinem & negociationem vestram dicentem scripturam, *Psal.45.* Vacate & videte quoniam ego sum dominus. Quid est vacate & videte quoniam ego sum dominus: nisi vt sciatis quia deus est qui operatur in vobis, & non de vestris operibus extollamini? *Matth.11.* Non audis vocem dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris? Hæc requies contra negociatores prædicatur, hæc requies contra eos qui oderunt ocium prædicatur: agendo & iactando se de operibus suis, vt non longius re- C quiescant in deo, & tãto longius à gratia resiliãt, quanto magis de suis operibus extollũtur. *22. dist.c.a. Quoniã in principio.* Sed est in quibusdam exemplaribus: *Quoniam non cognoui literaturam.* Vbi alij codices habent negociationem, ibi alij literaturam. Quomodo concordent, inuenire difficile est, & tamen interpretum diuersitas fortè sensum ostendit, non errorem inducit. Quęramus ergo & literaturam quomodo intelligamus, ne sic offendamus Grãmaticos, quomodo paulò antè negociatores: qoia & Grammaticus potest in arte sua honeste viuere, nõ peierare, non mentiri. Quæramus ergo literaturam quam non cognouit iste, in cuius ore tota die laus dei est. Est quædam literatura Iudæorum. Ad illos enim & hoc referamus: ibi inueniemus quod dictum est, quomodo cum de negociatoribus quæreremus, propter actus & opera, inuenimus illam dici negociationem detestãdam, quam notauit Apostolus, dicens, *Rom.10.* Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Contra quam dicit idem apostolus, Non ex operibus, ne forte quis extollatur. Quomodo ergo? Numquid nõ operabimur bonum? *Ephes.2.* Operabimur, sed ipso in nobis operante. Ipsius enim sumus figmẽtum, creati in D Christo Iesu in operibus bonis. Quomodo hoc ergo inuenimus contra negociatores, id est, de actu gloriantes, de negocio quòd neget ocium se extollẽtes, inquietos potius quàm bonos operatores, quia boni operatores illi sunt, in quibus deus operatur: sic & nescio quam literaturam inuenimus apud Iudæos. dominus adsit vt explicẽ verbis quod dignatus est donare vt corde conspicerem. Superbia Iudæorum præsumentium tãquam de viribus suis, & de iustitia operum suorum gloriabatur de lege, quòd ipsi legem acceperint, aliæ gentes non acceperint: in qua lege non de gratia gloriabantur, sed de litera. Lex enim sine gratia, sola litera est: manet ad conuincendam iniquitatem, non ad dandam salutem. Quid enim ait apostolus? Si enim data esset lex quæ *Galat.3.* posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. De hac litera dicit alio loco, Litera occidit, spiritus autem viuificat. *2.Cor.3.* Habes literam, si præuaricator legis es. Qui per literam, inquit, & circũcisionem præuaricator legis es. Nónne bene cantatur & dicitur: Erue me de manu legem prætereuntis E & iniqui? Habes literam, sed non imples literam. Vnde nõ imples literam? Quoniam qui prædicas non furan- *Rom.2.* dum, furaris: qui dicis non adulterãdum, adulteras: qui abominaris idola, sacrilegium facis. Nomen enim dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est: Quid tibi ergo profuit litera, quam non imples? Quare autẽ non imples? Quia de te præsumis. Quare non imples? Quia negociator es, opera tua extollis. Nescis necessariam esse gratiam adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis. Ecce iussit deus, age quod iussit. Incipia agere quasi ex viribus tuis & cadis, & manet super te litera puniens, non saluans. Meritò lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta. *Ioan.1.* Moyses quinque libros scripsit, sed in quinque porticibus piscinam cingentibus languidi iacebant, sed curari non poterãt. Vide quomodo manet litera, conuincẽs reum, *Ioan.5.* non saluans iniquum. Illis enim quinque porticibus in figura quinque librorum prodebantur potius quàm sanabantur ægroti. Quid ergo ibi tunc sanabat ægrotum? Motus aquæ. Piscina illa mota descendebat ægrotus, & sanabatur vnus, quia vnitas. Quisquis alius ante ipsum motum descenderat, non sanabatur. Quomodo F commendabatur vnitas corporis clamantis à finibus terræ? Alius nõ sanabatur nisi rursus mota fuisset piscina. Significabat ergo piscinæ motus perturbationem populi Iudæorum, quando venit dominus Iesus Christus. Angeli enim aduentu intelligebatur moueri aqua in piscina. Aqua ergo cincta porticibus quinque, gens erat Iudæa cincta lege. Et in porticibus ægroti iacebãt, & in sola aqua turbata & mota sanabantur. Venit dominus, turbata est aqua, crucifixus est, descendat vt sanetur ægrotus. Quid est descendat? Humiliet se. Ergo quicunque amatis literam sine gratia, in porticibus remanebitis, ægri eritis, iacentes, non conualescentes. de litera enim præsumitis. Si enim data esset lex quæ pos- *Galat.3.* set viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed data est lex, vt reos vos faceret, rei facti timeretis, timentes indulgentiam peteretis, iam de viribus vestris non præsumeretis, de litera vos non extolleretis. Nam ipsa figura est etiam, quòd Helisæus primò ad mortuũ resuscitandum baculum suum misit per seruum: Mortuus erat filius viduæ hospitæ ipsius, nunciatum est ei, seruo suo dedit baculum suum: Vade, inquit, pone super mor- *4.Reg.4.*

G tuum. Nesciebat propheta quid ageret? Præcessit seruus
suus, posuit baculum super mortuũ, non surrexit mor-
Galat. 3. tuus. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex
lege esset iustitia. Non viuificauit lex per seruum missa,
& tamen ille misit baculum suum per seruum suum, qui
De verbis postea secutus viuificauit. Nanque cum ille infans non
Apostoli resurrexisset, venit Helisæus iam figuram portans do-
ser. 11. mini, qui seruum suũ cum baculo tanquã cum lege pręmiserat,
venit ad iacentem mortuũ, posuit membra sua
super illum. Ille infans erat, ille iuuenis erat: contraxit &
breuiauit quodãmodo iuuentutis suæ magnitudinem,
paruulus factus, vt mortuo congrueret. Mortuus ergo
surrexit, cũ se viuus mortuo coaptauit, & fecit domin⁹
quod nõ fecit baculus: fecit gratia quod nõ fecit litera.
Illi ergo qui in baculo remanserũt, in litera gloriantur,
& ideo non viuificantur: Ego autem de gratia tua volo
Galat. 6. gloriari. Mihi autem, ait apostolus, absit gloriari nisi in
cruce domini nostri Iesu Christi, nisi in illo qui se mihi
viuus mortuo vt resurgerem coaptauit, vt iam ego non
Galat. 2. viuerẽ, viueret autẽ in me Christus. In ipsa gratia glorians,
literaturam non cognoui: id est, homines de literatura
præsumentes, & à gratia resilientes, toto corde reprobaui.
Meritò sequitur: *Introibo in potentiã domini.* Non
H meã, sed domini. Nam illi in potentia sua de litera gloriati
sunt, ideo adiunctã literæ gratiã nõ cognouerunt.
Nã lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum
Ioan 1. Christũ facta est. Ipse enim venit vt legẽ impleret, quando
charitatem donauit per quã lex posset impleri. Plenitudo
enim legis charitas. Illi non habentes charitatẽ,
id est, non habentes spiritũ gratiæ, quia charitas dei dif-
Rom. 13. fusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui da-
Rom 5. tus est nobis, remanserunt gloriantes in litera. Sed quia
2. Cor. 3. litera occidit, spiritus autẽ viuificat: non cognoui literaturã,
& introibo in potentiã domini. Ideo versus iste
sequens confirmat perficitque sentẽtiã, ita vt eam figat
in cordibus hominũ, nec alium permittat omnino irrepere
vlla ex parte intellectum. *Domine memorabor iustitiæ
tuæ solius.* O solius. Quid addit solius, rogo vos? Sufficeret
memorabor iustitiæ tuæ. Solius, inquit, prorsus, vbi
1. Cor. 4. meam nõ cogito. Quid enim habes quod non accepisti?
Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?
Iustitia tua sola liberat me: mea sola nõ sunt nisi peccata.
Nõ glorier ergo de viribus meis, non in litera rema-
I neã: reprobẽ literaturam, id est, homines de litera gloriantes,
& de suis viribus peruerse tanquam phrenetici
pręsumẽtes: reprobẽ tales, intrem in potentiam domini:
vt quando infirmus sum, tunc potens sim: vt tu in me
sis potens, quoniam memorabor iustitiæ tuæ solius.

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

GRatiam dei qua gratis salui facti sumus nullis nostris
meritis præcedentibus, nisi quibus supplicium
debebatur, in isto commendari psalmo hesterno
die insinuauimus charitati vestræ, eúmque tractando
quoniam finire nequiuimus, extremam eius partem in
hodiernam diem distulimus, promittentes in nomine
domini nos debitũ soluturos. Quod soluẽdi quoniam
tempus est, adeste animo tãquam agro fertili, vbi & semen
multiplicetis, & pluuiæ ingrati non sitis. Cõmendauimus
hesterna die titulũ eius, sed propter renouandam
intentionem vestram, & his intimandum qui heri
absentes fuerũt, breuiter commemoramus, quod recolant
qui audierũt, audiant qui nescierũt. Filiorum Ionadab
psalmus est, quod nomen interpretatur domini
spontaneus, quoniã spontanee, hoc est bona, pura, syncera
& perfecta volũtate, non ficto corde domino seruiendũ
est, quod etiam illud indicat vbi dictũ est, Vo- K
lũtarie sacrificabo tibi. Filiis huius, id est, filiis obedien- Psal. 53.
tiæ cãtatur psalmus, & his qui primi captiui ducti sunt,
vt agnoscatur hic gemitus noster, & sufficiat diei malitia
sua. Iã enim si superbi desieramus, vel fatigati redeamus.
Nec rediri nisi per gratiã potẽst: gratia, gratis data.
Nam nisi gratis, gratia nõ esset. Porrò autem si propterea
gratia est, quia gratis est, nihil tuum præcessit, vt acciperes.
Nam si aliqua bona opera tua præcesserunt, precium
accepistis non gratis: precium autem quod nobis
debebatur, suppliciũ est. Quod ergo liberamur, nõ meritis
nostris, sed illud gratia est. Illũ ergo laudemus, illi
totum quod sumus, & quod salui efficimur, debemus.
Ad quod cõclusit cũ multa dixisset, dicẽs, Domine memorabor
iustitiæ tuæ solius. Ad istũ versum cõclusa est
hesterna tractatio. Primi ergo captiui, id est, pertinentes
ad primum hominem. Propter hoc enim captiui propter
primum hominẽ, in quo omnes morimur: quia nõ 1. Cor. 15.
prius quod spiritale est, sed quod animale, postea quod
spiritale. Propter primum hominẽ primi captiui, propter
secundum hominẽ secundi redempti. Nam & ipsa
redemptio clamat captiuitatem nostram. Vnde enim
redempti, si non antea captiui? Et eam captiuitatem ex- L
pressius ab apostolo insinuatam ex epistola eius verba
quædam commemorantes insinuauimus & repetimus:
Video aliam legem in membris meis repugnantem legi Rom. 7.
mentis meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati,
quæ est in mẽbris meis. Ipsa est prima captiuitas nostra
qua concupiscit aduersus spiritũ caro. Venit autẽ hoc Galat. 5.
de pœna peccati, vt homo aduersus seipsum diuideretur,
qui vni subditus esse noluit. Nihil enim tã expedit
animæ quàm obedire. Et si expedit animæ obedire, in
seruo vt obediat domino, in filio vt obediat patri, in
vxore vt obediat viro, quãto magis in homine vt obediat
deo? Expertus ergo malum Adã, omnis autẽ homo
Adam, sicut in his qui crediderunt, omnis homo Christus,
quia membra sunt Christi. Expertus ergo malum
quod nõ debuit experiri si crederet dicenti, Nolite tan- Genes. 3.
gere. Expertus ergo malum, postea saltem obtemperet
præceptis medici vt surgat, qui noluit credere medico
vt nõ ægrotaret. Nam & sanis bonus & fidelis medicus
dat præceptũ, ne sit illis necessarius. Non est enim sanis Matth. 9.
necessarius medicus, sed male habentibus. Boni autem
amici medici qui nolunt vendere artem suam, & plus M
gaudent ad sanos quàm ad ægrotos, dant quędam præcepta
sanis, quæ obseruando in ægritudinẽ non cadãt.
Porrò autẽ illi si præcepta contempserint, & in ægritudinem
inciderint, supplicãt medico: quem contempserunt
sani, rogant ægroti. Vtinam salutem rogent, ne per
febrem mente perdita medicũ cædant. Audistis modo
cum euãgelium legeretur, quemadmodum in illos dicta
sit parabola. Mentis sanæ erant qui dixerunt, Hic est Matth. 21.
hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas?
Vtique non. Puta quia occiderunt filium, & patrẽ occisuri
erant? Hoc est mentem sanã non habere. Postremò
ecce quia occiderunt filium, resurrexit filius, & lapis re- Psal. 117.
probatus ab ædificãtibus factus est in caput anguli. Offenderunt
in illum & conquassati sunt, veniet super eos
& conteret eos. Sed non ita iste qui cãtat in psalmo &
dicit: Introibo in potentiam domini: non meã, sed domini.
Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Nullam
meam agnosco, solius tuæ iustitię memorabor. A te habeo,
quicquid boni habeo: quicquid autẽ mali habeo, à
me habeo. Non meritis supplicium reddidisti, sed gratiam
gratis impertisti. Tuæ itaque solius iustitiæ memo-

rabor:

A rabor: *Deus docuisti me ex iuuentute mea.* Quid est me docuisti? Quia tuæ solius iustitiæ memorari debeo. Considerans enim vitam meam præteritam, video quid mihi debebatur, & quid acceperim pro eo quod mihi debebatur. Debebatur pœna, sed reddita est gratia: debebatur gehenna, data est vita æterna. Deus docuisti me ex iuuentute mea. Ex ipso initio fidei meæ, qua me innouasti, docuisti me. Nihil in me præcessit, vnde mihi dicerem deberi quod dedisti. Quis enim conuertitur ad deum nisi ab iniquitate? Quis redimitur nisi à captiuitate? Quis autem potest dicere iniustā fuisse captiuitatem suam, quando deseruit imperatorem, & diuertit ad desertorem? Imperator enim deus, desertor autem diabolus. Præceptum dedit imperator, fraudem suggessit desertor. Vbi aures tuæ inter præceptionem & deceptionem? Meliórne diabolus quàm deus? Melior qui te infecit, quàm qui te fecit? † Credidisti quod promisit diabolus, & inuenisti quod minatus est deus. Iam ergo ex captiuitate liberatus, adhuc tamen in spe, nondum in re, ambulas per fidem, nondum per speciem. Deus, inquit, docuisti me ex iuuentute mea. Ex quo cōuersus sum ad te, innouatus à te qui factus à te, recreatus qui

Gen. 2. & 3

† al. Melior qui defecit, quàm qui te fecit.

B creatus, reformatus qui formatus: ex quo cōuersus sum, didici merita mea nulla præcessisse, sed gratiam tuam mihi gratis venisse, vt memorarer iustitiæ tuæ solius. Quid deinde post iuuētutem? Quoniam docuisti me, inquit, ex iuuentute mea. Quid post iuuētutem? In ipsa enim prima conuersione tua didicisti quòd ante conuersionem iustus non fuisti, sed præcessit iniquitas, vt expulsa iniquitate succederet charitas, vt sis renouatus in nouum hominem spe duntaxat, nondum re. Didicisti quòd nihil tui boni præcesserat, & gratia dei conuersus es ad deum. Iam forte ex quo cōuersus es, habebis aliquid tuum, & de viribus tuis præsumere debes: quemadmodum solent homines dicere: Iam dimitte, opus erat vt viam ostenderes: sufficit, ambulabo viam. Et ille qui tibi viam ostendit, Ne forte vis vt deducam te? Tu autem si superbis, Absit: Sufficit, ambulabo viam. Dimittêris, & per infirmitatem iterum aberrabis. Bonum erat tibi vt deduceret te, qui prius in via collocauit te. Cæterum nisi & ipse ducat, rursus errabis: dic illi ergo, Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Quòd autem viam ingressus es, iuuentus est ipsa renouatio & initium fidei. Antea enim ambulabas

Psal. 5.

C per vias tuas vagabundus, errans per syluosa, per aspera, laceratus omnibus membris, patriam quærebas, hoc est, stabilitatem quandam spiritus tui, vbi diceres, Bene est, & securus diceres, quietus ab omni molestia, ab omni tentatione, ab omni postremò captiuitate, & non inueniebas. Quid dicam? Venit ad te qui tibi ostenderet viam; venit ad te ipsa via, & constitutus es in ea, nullis tuis meritis præcedentibus, quoniam vtique errabas. Quid est, ex quo ingressus es? Iam regis te, iam ille qui viam docuit te, dimittet te? Non, inquit, Docuisti me ex iuuentute mea. *Et vsque nunc annunciabo mirabilia tua.* Mirabile est enim quod adhuc facis vt regas me, qui in via posuisti me: & hæc sunt mirabilia dei. Quæ sunt putas mirabilia dei? Quid mirabilius inter dei mirabilia, quàm mortuos suscitare? Nunquidnam ego mortuus sum inquis? Si mortuus non esses, non diceretur tibi, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Mortui sunt omnes infideles: omnes Iniqui corpore viuunt, sed corde extincti sunt. Qui autem suscitat mortuum secundum corpus, reddit eum luci huic videndæ, & huic aëri ducendo, non autem suscitator eius, ipse illi lux & aër est, incipit vi- D

Ephes. 5.

D dere quemadmodum videbat antea. Anima non sic exuscitatur. Anima enim exuscitatur à deo, quamquam & corpus exuscitetur à deo. Sed deus quando exuscitat corpus, mundo reddit: quando exuscitat animam, sibi reddit. Si recedat aër mundi istius, moritur corpus: si recedat deus, moritur anima. Cum ergo animam suscitat deus, nisi adsit qui suscitauit, suscitata non viuit. Non enim suscitat, & dimittit vt viuat sibi, sicut Lazarus quando resuscitatus est quatriduanus mortuus, suscitatus est corpore per domini corporalem præsentiam. Accessit enim corporaliter ad sepulchrum, clamauit, Lazare veni foras: & surrexit Lazarus, processit de sepulchro ligatus, deinde solutus discessit. Resuscitatus est domino præsente, sed vixit & domino absente, quanquam eum dominus corporaliter resuscitasset, quantum ad visibilia pertinet: cæterum præsentia maiestatis suæ illum suscitauit, qua præsentia nusquam recedit. Interim tamen ad præsentiam visibilem dominus suscitauit Lazarum. Discessit de ipsa ciuitate dominus vel de illo loco, nunquid Lazarus non vixit? Non sic anima suscitatur. Suscitat illam deus, moritur si discesserit deus. Dicam enim audacter fratres, sed tamen E

Ioan. 11.

De pa. di. 1. resuscitatis.

E verum. Duæ vitæ sunt: vna corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima, sic vita animæ deus. Quomodo si anima deserat moritur corpus, sic anima moritur si deserat deus. Ipsa est enim gratia eius vt resuscitet & sit nobiscum. Quòd ergo nos suscitat à morte nostra præterita, & innouat quodammodo vitam nostram, dicimus ei, Deus docuisti me ex iuuentute mea. Quia vero non recedit ab eis quos suscitat, ne cum recesserit moriantur, dicimus ei, Et vsque nunc annunciabo mirabilia tua: quia cum mecum es viuo, & animæ meæ vita tu es, quæ morietur si dimittatur sibi. Ergo dum adest vita mea, hoc est, deus meus vsque nunc, quid postea? *Et vsque in senectam & senium.* Duo ista nomina senectutis sunt, & discernuntur à Græcis. Grauitas enim post iuuentutem aliud nomen habet apud Græcos, & post ipsam grauitatem veniens vltima ætas aliud nomē habet. Nam πρεσβύτης dicitur grauis, & γεραιός, senex. Quia vero in Latina lingua duorum istorum nominum distinctio deficit, de senectute ambo sunt posita, senecta & senium. Scitis autem esse duas ætates. Docuisti me gratiam tuam à iuuentute mea, & vsque F

F nunc: post iuuentutem meam annunciabo mirabilia tua, quia mecum es vt non moriar, quia venisti vt surgam. Et vsque in senectam, & senium: id est, vsque ad vltimum meum, nisi mecum fueris, non erit aliquid meriti mei. Gratia tua semper perseueret mecum: hoc diceret vnus homo, tu, ille, ego. Quia vero vox ista vnius cuiusdam magni hominis est, hoc est, ipsius vnitatis, vox est enim ecclesiæ, quæramus iuuentutem ecclesiæ. Quando venit Christus, mortuus est, crucifixus est, surrexit, vocauit gentes, cœperunt conuerti, facti sunt martyres fortes in Christo, fusus est sanguis fidelis, surrexit seges ecclesiæ: hæc iuuentus. Progredientibus autem temporibus confiteatur ecclesia, dicat, Vsque nunc annunciabo mirabilia tua, non tantum in iuuentute, quando Paulus, quando Petrus, quando primi apostoli nunciauerunt, procedente etiam ætate ego ipse, id est, vnitas tua, membra tua, corpus tuum, annunciabo mirabilia tua. Quid postea? Et vsque ad senectam & senium annunciabo mirabilia tua: vsque in finem seculi erit hic Ecclesia. Si enim non hic futura est vsque in finem seculi, quibus dominus dixit, Ecce ego

G vobiscum sum omnibus diebus vsque in consumma-
Math. 28. tionem seculi? Quare ista oportebat vt dicerentur in
scripturis? Quia futuri erãt inimici Christianæ fidei qui
dicerent, Ad certum tempus sunt Christiani, postea
peribũt, & redibunt idola, rediet quod erat antea. Quã-
diu erunt Christiani? Vsque ad senectam & senium: id
est, vsque in finem seculi. Tu com expectas miser infi-
delis vt transeant Christiani, transis tu sine Christianis.
Et Christiani vsque in finem seculi permanebunt, & tu
puer per infidelitatem tuam cum finieris breuem vitam
tuam, qua fronte exies ad iudicem, quem cum viueres
blasphemasti? Ergo à iuuentute mea & vsque nunc &
vsque ad senectam & senium, *Domine ne derelinquas me.*
Non quomodo dicunt inimici mei, vsq; ad tẽpus erit.
Ne derelinquas me, *Donec annunciem brachium tuum gene-*
Esa. 53. *rationi omni superuenturæ.* Et brachium domini cui reuela-
tum est? Brachium domini, Christus. Noli ergo dere-
linquere me: non gaudeant qui dicunt, Vsque ad cer-
tum tempus erunt Christiani: sunt qui annuncient bra-
chium domini. Cui? Generationi omni superuenturæ.
Si ergo omni generationi superuenturæ, vsque in finem
seculi. Finito enim seculo, iam nulla superueniet gene-
H ratio. *Potentiam tuam & iustitiam tuam.* Hoc est, annun-
ciem generationi omni superuenturæ brachium tuum.
Et quid præstitit brachiũ tuum? Liberationem nostram
gratuitam. Hoc ergo annunciem, ipsam gratiam omni
generationi superuenturæ: dicam omni homini nasci-
turo, Nihil es per te, deum inuoca, tua peccata sunt, me-
rita dei sunt: supplicium tibi debetur, & cum præmium
venerit, sua dona coronabit, non merita tua. Dicã om-
ni generationi superuenturæ, de captiuitate venisti, ad
Adam pertinebas. Dicam hoc omni generationi super-
uenturæ, nullas vires meas, nullam iustitiam meam, sed
potentiam tuam, & iustitiam tuam. *Deus vsque in altißima*
quæ fecisti magnalia. Potentiam tuam & iustitiã tuam vs-
quequo? Vsque ad carnem & sanguinem, imò vsque ad
altissima quæ fecisti magnalia. In altis cœli sunt, in altis
angeli sunt, sedes, dominationes, principatus, potesta-
tes, tibi debent quòd sunt, tibi debent quòd viuunt, tibi
debẽt quòd iuste viuunt, tibi debẽt quòd beatè viuunt.
Potentiam tuam & iustitiam tuam, vsquequo? Vsque in
altissima quæ fecisti magnalia. Ne potes hominem so-
lum pertinere ad gratiam dei: quid erat angelus ante-
I quam fieret? quid est angelus si deserat qui creauit? Er-
go potẽtiam tuam & iustitiam tuam vsque in altissima
quæ fecisti magnalia. Et homo se extollit, & vt perti-
neat ad primam captiuitatem, audit serpentem sugge-
rentem, Gustate & eritis sicut dij. Homines sicut dij?
Deus quis similis tibi? Non in abysso, non in inferno, non
in terra, non in cœlo, omnia enim tu fecisti: quid con-
tendit opus cum artifice? Deus quis similis tibi? Ego au-
tem, ait Adam miser, & in Adam omnis homo, cũ volo
esse peruerse similis tibi, ecce quid factus sum, vt de ca-
ptiuitate ad te clamem: Cui bene erat sob rege bono, ca
ptiuus factus sum sub meo seductore, & clamo ad te,
quia cecidi abs te. Et vnde abs te cecidi? Cũ quæro esse
peruerse similis tibi. Quid enim? Deus nónne ad suam
Math. 5. similitudinem nos vocat? Nónne ipse est qui dicit, Di-
ligite inimicos vestros, orate pro eis qui vos persequun-
tur, benefacite eis qui vos oderunt? Hæc dicens, ad si-
militudinem dei nos hortatur. Denique quid adiũgit?
Vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est. Quid e-
nim ipse facit? Hoc facit certe. Qui solem suum oriri
facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniu-
stos. Qui enim bene vult inimico suo, deo similis est:
nec ista superbia, sed obedientia est. Quare? Quia ad K
imaginẽ dei facti sumus. Faciamus, inquit, hominẽ ad *Genes. 1.*
imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Non ergo aliquid alie-
num est, si imaginẽ dei tenemus in nobis: vtinam eam
per superbiã nõ amittamus. Sed quid est per superbiã?
Velle esse similis deo. Quid putamus vt exclamaret ca-
ptiuus, Domine quis similis tibi? Quæ est ista peruersa
similitudo? Audite & intelligite si potestis. Credimus
autem ꝙ ipse qui nos posuit hęc vobis dicere, dabit vo-
bis etiã posse & intelligere. Deus nullo indiget bono,
& ipse est summũ bonũ, & ab ipso est omne bonum. Vt
ergo boni simus, deo indigemus: vt bonus sit deus, no-
bis non indiget. Nec nobis tãtum, sed vsq; ad altissima
quæ fecit magnalia: nec ipsis cœlestibus, nec supercœle-
stibus, nec cœlo cœli quod dicitur indiget deus, vt aut
melior sit, aut potentior, aut beatior. Quid enim esset
quicquid aliud est, nisi ipse fecisset? Quo ergo eget abs
te qui erat ante te, & tã potẽs erat, vt cũ tu nihil esses, fa-
ceret te? Nunquid quomodo parentes faciũt filios? Per
quandã concupiscentiã carnalẽ generant potius quàm
creãt. Istis enim generãtib᷒, deus creat. Nã si tu ita cre-
as, dic quid tua mulier paritura est? Quid dicam, tu dic? L
ipsa dicat, quæ quod portat ignorat. Generant tamẽ ho
mines filios & ad solatiũ suũ, & ad subsidiũ senectutis.
Nunquid ideo creauit hæc omnia deus à quibus senex
adiuuaretur? Nouit ergo de᷒ quod creat, & quale sit per
eius bonitatẽ, & quale futurũ sit per propriã voluntatẽ.
Nouit de᷒ & ordinauit omnia. Vt aũt homo sit aliquid,
cõuertit se ad illũ à quo creatus est. Recedẽdo enim fri
gescit, accedẽdo feruescit: recedẽdo tenebrescit, acce-
dẽdo clarescit. A quo enim habet vt sit, apud illũ habet
vt ei bene sit. Deniq; filius minor, qui voluit in sua po- *Luc. 15.*
testate habere substãtiã suã, quæ illi apud patrẽ optime
seruabatur, factus suæ potestatis, profectus est in regio-
nẽ longinquã, hæsit principi malo, porcos pauit: fame
correctus est, qui saturitate superbus abscesserat. Ergo
quisquis ita vult esse similis deo, vt ad illũ stet, fortitudi-
nemq; suam sicut scriptũ est, ad illum custodiat, non ab *Psal. 58.*
illo recedat: ei cohærẽdo signetur tãquã ex annulo cera:
illi affixus habeat imaginẽ eius. faciens quod dictũ est,
Mihi autẽ adhærere deo bonũ est, vere custodit simili- *Psal. 72.*
tudinẽ & imaginẽ ad quã factus est. Porrò autẽ si per- *Gen. 1.*
uerse voluerit imitari deũ, vt quomodo de᷒ nõ habet à
quo formetur, nõ habet à quo regatur, sic ipse velit sua M
potestate vti, vt quomodo de᷒ nullo formãte, nullo re-
gẽte viuat: quid restat fratres, nisi vt recedẽs ab ei᷒ calo-
re torpescat, recedens à veritate vanescat, recedẽs ab eo
quod summe atq; incõparabiliter est, in deterius muta-
tus deficiat? Hoc diabolus fecit: imitari deũ voluit, sed
peruerse, non esse sob illius potestate, sed habere contra
illum potestatẽ. Homo autẽ positus sub præcepto, audi-
uit à domino deo, Noli tãgere. Quid? Hanc arborem. *Gen. 2. & 3*
Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tango? *8 li. de Ge.*
Si mala est, quid facit in paradiso? Prorsus ideo est in pa *ad lite. ca.*
radiso, quia bona est, sed nolo tãgas. Quare non tango? *9. & 18.*
Quia obediẽtem te volo, non contradicẽtem seruũ: ad
hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius domini
iussum, & tũc iubẽtis disce cõsiliũ. Bona est arbor, nolo
tangas. Quare? Quia domin᷒ sum, & seruus es. Hæc tota
causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autẽ
tibi expedit, nisi esse sub domino? Quomodo eris sub
domino, nisi fueris sub præcepto? Porrò si expedit tibi
esse sub domino & sub præcepto, quid tibi iussurus erat
deus? Aliquid enim quærit abs te. Offer mihi sacrificiũ,
dicturus est tibi? Nónne ipse fecit omnia, in quibus & te
fecit?

A fecit? Obsequere mihi, dicturus est tibi, siue ad lectum cum requiesco, siue ad mensam cum me reficio, siue ad balneas cum lauo? quia ergo nullo abs te indiget deus, nihil tibi debuit iubere? Si autẽ debuit aliquid iubere, vt te quod tibi expedit, seotires esse sub domino, ab aliqua re prohibendus eras, oõ propter illius arboris malitiã, sed propter tuam inobediẽtiam. Non potuit deus perfectius demonstrare quantũ sit booum obedieotiæ, nisi cum prohibuit ab ea re quæ noo erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobediẽtia inuenit pœnam. Bonum est, nolo tangas. Non enim non tangendo moriturus es. Nuoquid qui hinc prohibuit, alia subtraxit? Nónne est paradisus fructuosis plenus arboribus? Quid tibi deest? Hoc nolo tangas, hinc nolo gustes. Bonum est, sed obediẽtia melior. Proinde cũ tetigeris, nunquid arbor illa malum erit vt moriaris? Sed inobedientia te subiecit morti, quia prohibita tetigisti.
Ibidem. Ideo arbor illa appellata est scientia diguoseendi booi & mali, non quia inde talia quasi poma peodebant: sed quicquid esset arbor illa, cuiuslibet pomi, cuiuslibet fructus esset, ideo sic voeata est, quia bomo qui nollet bo-
B num à malo discernere per præceptum, discreturus erat per experimentum, vt tangẽdo vetitum, inueniret supplicium. Quare autem tetigit fratres mei? Quid illi deerat? Dicatur mihi quid illi deerat in paradiso coosti-
Genes. 3. tuto, io media opulentia, mediisq; deliciis? cui magnæ delieiæ erant ipsa visio dei, cuius faciẽ quasi inimici timuit post peccatum? Quid illi deerat vt tangeret, nisi quia sua potestate vti voluit, præceptum rumpere delectauit? Vt nullo sibi dominante fieret sicut deus, quia deo nullus vtique dominatur. Male vagus, male præsumens, futurus mortuus, recedendo à vita iustitiæ. ecce soluit præceptum, excussit à ceruice iugum disciplinæ, habeoas regiminis exaltante animositate dirupit. Vbi
Psalm. 48. est nunc? Certe captiuus clamat, Domine quis similis tibi? Volui esse peruerse similis tibi, & factus sum similis peeori. Sub tua dominatione, sub tuo præcepto vere similis eram, sed homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumeotis insensatis, & similis factus est illis. Iam de similitudine iumentorum clama sero, & dic, Deus quis similis tibi? *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas?* Meritò superbe serue. Voluisti e-
C nim peruerse esse similis domino tuo, qui factus eras ad
Genes. 1. imaginem domini tui. Bene tibi velles vt esset, recedẽti ab illo bono? Prorsus dicit tibi deus, Si recedis à me, & bene tibi est, ego non sum bonum tuũ. Proinde si ille bonus & summe bonus, & de se sibi bonus, & nullo alieno bono bonus, & ipse nostrum summũ bonum: recedendo inde quid eris nisi malus? Item si ipse est beatitudo nostra, quid erit recedenti, nisi miseria? Redi ergo post miseriã, & dic, Domine quis similis tibi? Quãtas ostendisti mihi tribulationes multas & malas? Sed disciplina fuit, admonitio, non desertio. Denique gratias agens quid dicit? *Et conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.* Quãdo enim antea? Quid est hoc iterum? Cecidisti ab altitudine ô homo, mancipiũ inobediens, superbe aduersus dominũ cecidisti. Factum est in te, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: fiat in te,
Luca 14. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Redi de profundo. Redeo, inquit, redeo, agnosco: Deus quis similis tibi? Ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterũ reduxisti me. Intelligimus, audio. Reduxisti me enim de abyssis terræ, reduxisti me à profuoditate & submersione peccati. Sed quare iterum? Quando iam factum erat? Sequamur, ne forte posteriora psalmi ipsius exponant nobis D
quod hic nõdum intelligimus quid dixerit iterũ. Ergo audiamus, Quantas ostẽdisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. Quid deinde? *Multiplicasti iustitiam tuam, & conuersus consolatus es me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.* Ecce alterum iterum. Si hoc iterum soluere laboramus semel positũ, quis poterit soluere geminatum? Iam ipsum iterum gemioatio est, & rursum positum est iterum. Adsit ille à quo gratia, adsit & brachium quod annuociamus omni generatiooi superuenturæ. Adsit ipse, & tanquam claue crucis suæ clausum sacramentum aperiat. Neque enim frustra illo crucifixo velum templi medium scissum est, nisi quia per ipsius pas- Matth. 27.
sionem omnium mysteriorum secreta patuerunt. Adsit ergo ipse transeuntibus ad eum, auferatur velamen, di- 2. Cor. 3.
cat nobis dominus noster & saluator Iesus Christus, quare talis vox prophetæ præmissa est, Ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. En hoc primum positum est iterum, videamus quid hoc sit, & inueniemus quare alterum iterum. Quid est Christus? In E
principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & Ioan. 1.
deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta suot, & sine ipso factum est nihil. Grande hoc, magnum hoc. Tu quid captiue? Vbi iaces? In carne, sub morte. Quis ergo ille? Quis tu? Et quid ille postea? Propter quem? Quis ille, nisi quod dictum est verbum? Quod verbum? Ne forte sonat & transit? Verbum deus apud deum, verbũ per quod facta suot omnia. Quid propter te? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Qui filio proprio nõ pepercit, sed pro Roma. 8.
nobis omnibus tradidit illum. Quomodo ergo nõ & cũ illo omnia nobis donauit? Ecce quid, quis, propter quem. Filius dei caro propter peccatorem, propter iniquum, propter desertorẽ, propter superbũ, propter peruersum dei sui imitatorẽ. Factus ille quod tu, filius hominis, vt nos efficeremur filij dei. Caro factus. Vnde ca- Luca 3.
ro? Ex Maria virgine. Vnde Maria virgo? Ex Adam. Ergo ex illo primo captiuo & caro in Christo de massa captiuitatis. Vt quid hoc? Ad exẽplum. Suscepit à te, in quo moreretur pro te. Suscepit à te, quod offerret pro te, quo exemplo doceret te. Quid doceret te? Quia re- F
surrecturus es. Vnde enim crederes, nisi exẽplum carnis præcederet assumptæ de massa carnis tuæ? Ergo in illo primo resurreximus, quia & Christus cum resurrexit, nos resurreximus. Non enim verbum mortuum est, & resurrexit, sed in verbo caro mortua est & resurrexit. Ibi mortuus est Christus, vbi es moriturus: & ibi resurrexit Christus, vbi tu es resurrecturus. Exẽplo suo docuit quid non timeres, quid sperares. Timebas mortẽ, mortuus est: desperabas de resurrectione, resurrexit. Sed dicis mihi, Ille resurrexit, nunquid ego? Sed resurrexit in eo quod pro te accepit ex te. Ergo natura tua io illo præcessit te: & quod sumptũ est ex te, ascẽdit ante te. Ibi ergo & tu ascendisti. Ascendit ergo ille prior, & io illo nos, quia caro illa de genere humano. Ergo & illo resurgente, reducti sumus ex abyssis terræ. Cum itaq; resurrexit Christus, de abyssis terræ reduxisti me. Cum vero credimus in Christum, de abyssis terræ iterum reduxisti me. Ecce vnum iterum audi impleri ab apostolo, Si ergo resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt Coloss. 3.
quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Præcessit ergo ille, iam resurreximus & nos, sed adhuc in spe. Audi

G hoc idem apostolum Paulum dicentem, Et ipsi in no-
Roma. 8. bismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionẽ corporis nostri. Adhuc ingemiscis, adhuc expectas. Quid ergo est quod tibi præstitit Christus? Audi quod sequitur. Spe enim salui facti sumus. Spes autẽ quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod nõ videmus speramus, per patientiam expectamus. Reducti ergo sumus iterum ab abyssis spe. Quare iterum? Quia iam Christus præcesserat. Sed quia resurgemus in re, modo enim spe viuimus, modo secundum fidem ambulamus, reducti sumus ab abyssis terræ, credendo in eum qui ante nos resurrexit ab abyssis terræ. Resuscitata est anima nostra ab iniquitate infidelitatis, & facta est in nobis quasi prima resurrectio per fidem. Sed si sola erit, vbi est quod apostolus ait, Adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri? Vbi est quod illo loco dixit, Corpus mortuũ est propter peccatum, spiritus vita est propter iustitiam? Si autem qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in nobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per in-
H habitantem spiritum eius in nobis. Ergo iam resurreximus, mente, fide, spe, charitate: sed restat vt resurgamus corpore. Audistis vnum iterum, audi alterum iterum. Vnum iterum propter Christum præcedentem: tu iterũ, sed adhuc spe. Quid restat in re? Multiplicasti iustitiam tuam, iam in credentibus, iam in illis qui primò resurrexerunt in spe. Multiplicasti iustitiam tuã. Ad ipsam iustitiam pertinet & flagellum, quia tempus est vt
1. Pet. 4. iudicium incipiat à domo dei, ait Petrus, id est, à sanctis
Hebra. 12. eius: flagellat autem omnem filium quẽ recipit. Multiplicasti iustitiam tuam, quia iam nec filiis pepercisti, sed quibus hæreditatẽ æternam seruabas, disciplina nõ deseruisti. Multiplicasti iustitiam tuam, & conuersus cõsolatus es me, & propter corpus in fine resurrecturum, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. *Etenim ego cõfitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam.* Vasa psalmi, psalterium. Sed quid est psalterium? Organum ligneum cum chordis. Quid significat? Interest aliquid inter ipsum
I & citharam? Interesse dicunt qui norunt, eo quòd concauum illud lignũ cui chordæ supertenduntur vt resoneut, in superiore parte habet psalteriũ, cithara in inferiore: & quia spiritus desuper, caro de terra, significari videtur per psalteriũ spiritus, per citharã caro. Et quia duas dixerat reductiones nostras ab abyssis terræ, vnã secundum spiritum in spe, alteram secundum corpus in re: audi eas duas, Etenim ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam. Hoc est secundum spiritum. Quid de corpore? *Psallam tibi in cithara sanctus Israel.* Iterũ hoc audi, propter ipsum iterũ & iterum. *Exultabunt labia mea cum psallam tibi.* Sed quia labia solent dici & interioris hominis & exterioris, incertum est quomodo posita sint labia. Sequitur ergo, *Et anima mea quã redemisti.* Ergo de labiis interioribus saluati in spe, reducti ab abyssis terræ in fide & charitate, expectantes tamen ad-
Roma. 8. huc redemptionẽ corporis nostri, quid dicimus? Iam dixit, Et anima mea quã redemisti. Sed ne solam animam redemptam putares, in qua nunc audisti vnũ iterum, adhuc autẽ inquit, Quid adhuc? *Adhuc autẽ & lingua mea.* Ergo iam lingua corporis. *Tota die meditabitur iustitiam tuam.* Id est, in æternitate sine fine. Sed quando hoc? Iam in fine seculi, in resurrectione corporis, & immutatione in angelicum statum. Vnde hoc probatur, quia de fine dicitur: Adhuc autem & lingua mea tota die meditabitur iustitiã tuam. *Cum confusi fuerint & erubuerint, qui quærunt mala mihi.* Quando confundentur, K
quando erubescent, nisi in fine seculi? Duobus enim modis confundentur, aut cum credent in Christũ, aut cum venerit Christus. Nam quandiu hic est ecclesia, quandiu gemit triticum inter paleas, quandiu gemunt spicæ inter zizania, quandiu gemunt vasa misericor- Matth. 3.
diæ inter vasa iræ facta in contumeliam, quandiu ge- & 13.
mit lilium inter spinas, non deerunt inimici, qui dicãt, Quando morietur & peribit nomẽ eius? Id est, ecce veniet tempus vt finiantur, & non sint Christiani. Sicut cœperunt ex aliquo tempore, ita vsq; ad certum tẽpus 2. Timo. 2.
erunt. Sed cum ista dicunt, & sine fine moriũtur, & permanet ecclesia prædicans brachium domini omni generationi superuenturæ. Veniet & ipse vltimus in claritate sua, resurgent omnes mortui, quisque cum causa Psalm. 40.
sua: separabuntur boni ad dexteram, mali autẽ ad sinistram, & confundentur qui insultabant, erubescent qui Matth. 25.
garriebant: & sic lingua mea post resurrectionẽ meditabitur iustitiam tuam, tota die laudẽ tuam: cum cõfusi fuerint & erubuerint qui quærunt mihi mala.

In Psalmum septuagesimumprimum enarratio. L

IN *Salomonem* quidem psalmi huius titulus prænotatur. Sed hæc in eo dicũtur quæ non possint illi Salomoni regi Israël secundum carnem iuxta ea quæ de illo sancta scriptura loquitur, conuenire: domino autem Christo aptissime possunt. Vnde intelligitur etiã ipsum vocabulum Salomonis ad figuratam significationẽ adhibitum, vt in eo Christus accipiatur. Salomon quippe interpretatur pacificus, ac per hoc tale vocabulum illi verissime atq; optime cõgruit, per quẽ mediatorẽ ex inimicis accepta remissione peccatorũ reconciliamur deo. Etenim cũ inimici essemus, Rom. 5.
reconciliati sumus deo per mortem filij eius. Idem ipse est ille pacificus qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceriæ soluẽs inimicitias in carne sua, legem Ephes. 2.
mandatorum decretis euacuans, vt duos cõderet in se in vnum nouum hominem, faciens pacem, & veniens euangelizauit pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope. Ipse in euangelio dicit, Pacem relinquo vobis, pacẽ Ioan. 14.
meam do vobis. Et multis aliis testimoniis dominus Christus pacificus esse monstratur, nõ secundum pacẽ M
quam nouit & quærit hic mundus, sed illam pacem de qua dicitur apud prophetã, Dabo eis solatium verum, pacem super pacem, cui scilicet paci reconciliationis, additur pax immortalis. Nam post omnia reddita quæ promisit deus, nouissimam pacem nos expectare debere, qua cum deo viuamus in æternum, idem propheta ostendit, vbi ait, Dominus deus noster pacem da nobis, Esaia 26.
Omnia enim dedisti nobis. Pax erit planè illa perfecta, quando nouissima inimica destruetur mors. Et in quo 1. Cor. 15.
erit hoc nisi in pacifico illo recõciliatore nostro? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Quoniam ergo inuenimus verum Salomonẽ, hoc est, verum pacificum, quid deinde psalmus ipse de illo doceat, attendamus.

Enarratio psalmi.

D*Eus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.* Dominus ipse in euangelio dicit, Pater non iu- Ioan. 5.
dicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. hoc est ergo, Deus iudicium tuũ regi da. Qui rex, etiam filius est regis, quia & deus pater vtiq; rex est. Ita scriptum est, quòd rex fecit nuptias filio suo. More au- Matth. 22.
tem scripturæ idem repetitur. Nam quod dixit, iudiciũ tuum: hoc aliter dixit, iustitiam tuã: & quod dixit, regi:
hoc aliter

A hoc aliter dixit, filio regis: sicut est illud, Qui habitat in
Psalm. 2. cœlis irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Quod
est, qui habitat in cœlis: hoc est & dominus. Et quod est
Psalm 18. irridebit eos: hoc est, subsannabit eos. Et, Cœli enarrãt
gloriam dei, & opera manuũ eius annunciat firmamẽ-
tum. Cœli repetiti sunt nomine firmamẽti. Et quod di-
ctum est, gloriam dei, repetitũ est, opera manuum eius.
Et quod dictum est, enarrant: repetitũ est, annunciant.
Istæ autẽ repetitiones multum eloquia diuina cõmen-
dant, siue eadem verba alia sentẽtia, siue aliis verbis ea-
dem sententia repetatur: & maxime reperiũtur in psal-
mis, & in eo genere sermonis, quo animi est mouẽdus
affectus. Deinde sequitur, *Iudicare populum tuum in tua iu-
stitia, & pauperes tuos in iudicio.* Rex pater regi filio ad quã
rem dedit iudicium suum & iustitiam suam, satis osten
ditur cum dicit, Iudicare populũ tuũ in iustitia: id est,
ad iudicandum populum tuum. Talis locutio est apud
Prouer. 1. Salomonem, Prouerbia Salomonis filij Dauid, scire sa-
pientiam & disciplinã: hoc est, Prouerbia Salomonis
ad sciendã sapientiam & disciplinam. Ita iudiciũ tuum
regi da, iudicare populum tuum: id est, iudicium tuũ da
B ad iudicandũ populum tuum. Quod autẽ ait prius, po-
pulum tuũ: hoc ait posterius, pauperes tuos: & quod ait
prius in iustitia: hoc posterius, in iudicio: more illo re-
petitionis. Vbi sanè demonstrat populum dei pauperẽ
esse debere, id est nõ superbum, sed humilẽ. Beati enim
Matth. 5. pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cœlorũ.
Qua paupertate etiã beatus Iob pauper fuit & antequã
magnas illas terrenas diuitias amisisset. Quod ideo cõ-
memorandum putaui, quoniam sunt quidam qui faci-
lius omnia sua pauperibus distribuunt, q̃ ipsi pauperes
dei fiant. Inflati sunt enim iactantia, qua putant sibi esse
tribuendum nõ gratiæ dei, ꝙ bene viuunt: & ideo iam
nec bene viuunt, quantacunque bona opera facere vi-
deantur. De suo quippe habere se putant, & gloriantur
quasi nõ acceperint. Diuites sui non pauperes dei: abũ-
1. Cor. 4. dantes sibi, non egentes deo. Sed ait apostolus, Si di-
1. Cor. 13. stribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus
meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil
mihi prodest. Tanquam si diceret. Si distribuero om-
nia mea pauperibus, & pauper dei non fuero, nihil mi-
Ibidem. hi prodest. Charitas enim nõ inflatur, nec est vera cha-
C ritas dei in eo qui ingratus est spiritui sancto eius, per
Roma. 5. quem diffunditur in cordibus nostris charitas eius. Et
ideo tales non pertinent ad populum dei, quia nõ sunt
1. Cor. 2. pauperes dei. Pauperes quippe dei dicunt, Nos autem
non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui
ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Nã
cum & in isto psalmo propter suscepti hominis sacra-
Ioan. 1. mentum quo verbum caro factum est, dicatur deo pa-
tri regi, iustitiã tuam da filio regis: nolunt isti sibi dari
iustitiam, sed à semetipsis eam habere confidunt. Igno-
Rom. 10. rantes enim dei iustitiam & suam volentes constitue-
re, iustitiæ dei non sunt subiecti. Non sunt itaque vt di
xi pauperes dei, sed diuites sui, quia non sunt humiles,
sed superbi. Veniet vero ille iudicare populum dei in
iustitia, & pauperes dei in iudicio, & eo iudicio discer-
net à diuitibus eorum pauperes suos, sed quos pauper-
tate sua fecit diuites suos. Clamat ei quippe populus
Psalm. 42. pauper, Iudica me deus, & discerne causam meam de
gente non sancta. Quod autem mutato verborum or-
dine, cum prius dixisset, Deus, iudicium tuum regi da,
& iustitiam tuã filio regis, prius ponens iudicium, de-
inde iustitiam: prius iustitiam posuit, deinde iudicium,
dicens, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes
tuos in iudicio: magis ostendit iudicium se appellasse D
iustitiam, nihil interesse demonstrans quo ordine po-
natur, cum idẽ significet. Solet enim dici iudicium pra-
uum quod iniustum est, iustitiam vero iniquam vel in-
iustam dicere non solemus. Si enim praua & iniusta e-
rit, nec iustitia iam dicenda est. proinde ponendo iu-
dicium, atque iustitię nomine repetendo, vel ponendo
iustitiam, & eam iudicij nomine repetendo, satis edo-
cet proprie se appellare iudicium quod pro iustitia po-
ni solet: id est, quod in male iudicando intelligi non
potest. Vbi enim dominus dicit, Nolite iudicare perso- *Ioan. 7.*
naliter, sed rectũ iudicium iudicate: ostendit esse posse
prauum iudicium cum dicit, Rectũ iudicium iudica-
te. Deniq; illud vetat, hoc præcepit. Cum vero sine vl-
la adiectione dicit iudiciũ, continuò iustum vult intel-
ligi, sicut est quod ait, Relinquitis grauiora legis, miseri- *Matth. 23.*
cordiam & iudiciũ. Et illud quod Hieremias dicit, Fa-
ciens diuitias suas nõ cum iudicio. Non ait, faciens di- *Hiere. 17.*
uitias suas prauo vel iniusto iudicio, vel non cum iudi-
cio recto aut iusto, sed nõ cum iudicio, iudicium non
appellans nisi quod rectũ ac iustum est. *Suscipiant mon-
tes pacem populo, & colles iustitiam.* Montes maiores sunt, E
colles minores. Nimirum ergo hi sunt quos alius habet
psalmus pusillos cum magnis. Isti quippe montes exul- *Psalm. 113.*
tauerunt sicut arietes, & isti colles sicut agni ouium, in *Ibidem.*
exitu Israël de Aegypto: id est, in populi dei liberatio-
ne ab huius seculi seruitute. Excellẽti ergo sanctitate e-
minentes in ecclesia, montes sunt, qui idonei sunt & a- *2. Timo. 2.*
lios docere, sic loquẽdo vt fideliter instruantur, sic vi-
uẽdo vt salubriter imitentur. Colles autem sunt illorũ
excellentiam sua obedientia subsequentes. Quare ergo
montes pacẽ, & colles iustitiam? An forte nihil inter-
esset etiam si ita diceretur, Suscipiant montes iustitiam
populo, & colles pacem? Vtrisq; enim iustitia & vtris-
que pax necessaria est: & fieri potest vt alio nomine pax
appellata sit ipsa iustitia. Hęc est enim vera pax, nõ qua-
lem iniusti inter se faciunt. An potius cum distinctio-
ne non contemnẽda intelligendum est quod ait, Mon-
tes pacem, & colles iustitiam? Excellentes quippe in ec-
clesia, paci debet vigilanti intentione cõsulere, ne pro-
pter suos honores superbe agendo, schismata faciant,
vnitatis compage dirupta. Colles autẽ ita eos imitan-
do & obediẽdo subsequantur, vt eis Christum antepo- F
nant, ne malorum † montium, quoniam vidẽtur excel- *† al. maio-*
lere, vana authoritate seducti, se à Christi vnitate dirũ- *rum.*
pant. Ideo dictum est, Suscipiant montes pacẽ populo.
Dicant quidẽ, Imitatores mei estote, sicut & ego Chri- *1. Corin. 4.*
sti. Sed rursus dicant, Licet si nos aut angelus de cœlo *Galat. 1.*
vobis annunciauerit præterquam quod accepistis, ana-
thema sit. Dicant etiã, Nunquid Paulus pro vobis cru- *1. Corĩ. 1.*
cifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ita susci-
piãt pacẽ populo dei, id est pauperibus dei, nõ illis, sed
cum illis regnare cupientes. Illi quoq; non dicant, Ego *1. Cor. 3.*
sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego vero Cephæ: sed om-
nes dicãt, ego sum Christi. Hæc est iustitia, non antepo
nere seruos domino, nec æquare: ita leuare oculos in
montes vnde veniat auxiliũ sibi, vt tamen auxiliũ suum *Psalm. 120.*
non sperent à montibus, sed à domino qui fecit cœlũ
& terram. Potest & sic conuenientissimè intelligi: Sus-
cipiant montes pacem populo, vt pacem intelligamus
in reconciliatione qua deo reconciliamur: mõtes quip-
pe eam suscipiunt populo eius. Hoc apostolus ita testa-
tur, Vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Omnia au- *2. Cor. 5.*
tem ex deo qui reconciliauit nos sibi per Christum, &
dedit nobis ministeriũ reconciliationis. Ecce quomo-

G do suscipiũt montes pacẽ populo eius. Deus enim erat
2. Cor. 5. in Christo mundũ reconcilians sibi, non reputans illis
delicta eorũ, & ponens in nobis verbũ recõciliationis.
In quibus nisi in montibus qui suscipiũt pacem populo
eius? Quocirca legati pacis subsequenter adiungunt &
Ibidem. dicunt, Pro Christo ergo legatione fungimur tãquam
deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo recõ-
ciliari deo. Hanc pacẽ suscipiunt montes populo eius,
id est prædicationẽ legationemq; pacis eius. Colles au-
tẽ iustitiam, hoc est, obedientiã, quod est in hominibus
& in omni rationali creatura omnis iustitiæ origo atq;
perfectio, ita vt duorũ hominum, id est, Adam qui fuit
caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis no-
stræ, hæc cõmendetur magna distinctio, quia sicut per
Rom. 5. inobedientiã vnius hominis peccatores cõstituti sunt
multi, ita & per obedientiam vnius hominis iusti cõsti-
tuentur multi. Suscipiant ergo montes pacẽ populo, &
colles iustitiã, vt hoc modo vtrisq; cõcordantibus, fiat
Psalm. 84. quod scriptũ est, Iustitia & pax osculatæ sunt se. Quod
vero alij codices habẽt, Suscipiant montes pacẽ popu-
lo & colles: vtrosq; prædicatores euãgelicæ pacis intel-
H ligẽdos puto, siue præcedentes siue subsequẽtes. In his
autẽ codicibus illud sequitur, In iustitia iudicabit pau-
peres populi. Sed illi magis codices approbãtur qui ha-
bent quod supra exposuimus, Suscipiant mõtes pacem
populo, & colles iustitiam. Aliqui autem habẽt, populo
tuo: aliqui non habẽt tuo, sed tantũmodo populo. *Iu-
dicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperũ.* Pauperes
& filij pauperum iidem ipsi mihi videntur, sicut eadem
ciuitas est Sion, & filia Sion. Si autem distinctius intel-
ligendum est, pauperes accipimus montes, filios autem
pauperũ colles, velut prophetas atque apostolos paupe-
res, filios autẽ eorum, id est, qui sub eorum authoritate
proficiunt, filios pauperum. Quod vero supra dictũ est,
iudicabit, & postea saluos faciet: quædam velut exposi-
tio est quomodo iudicabit. Ad hoc enim iudicabit vt
saluos faciat, id est, à perdẽdis damnandisq; discernat,
1. Pet. 1. quibus donat salutem paratam reuelari in tempore no-
Psalm. 25. uissimo, vt alibi illi dicitur, Ne perdas cum impiis ani-
Psalm. 42. mam meã. & Iudica me deus, & discerne causam meã
de gente non sancta. Considerandum etiã quòd non
I ait, Iudicabit pauperem populum: sed pauperes populi.
Supra enim vbi dixit Iudicare populũ tuum in iustitia.
& pauperes tuos in iudicio: eundem dixit populum dei
quos pauperes eius, id est, tantummodo bonos, & ad
dexteram partem pertinẽtes. Quia vero in hoc seculo
Matth. 25. simul dextri sinistriq; pascuntur, qui velut agni & hœdi
in fine separandi sunt: totum sicut cõmixtum est, nomi-
ne populi nuncupauit. Et quia iudicium etiã hic in bo-
nu posuit, id est, ad saluos faciendos: ideo ait, Iudicabit
pauperes populi, id est, eos ad salutẽ discernet, qui sunt
in populo pauperes. Iam qui sint pauperes, supra expo-
suimus: hos & egenos intelligamus. *Et humiliabit calum-
niatorem.* Nullus melius quàm diabolus hic calũniator
Iob 1. agnoscitur. Calumnia eius est, Nũquid gratis colit Iob
deum? Humiliauit autẽ illũ dominus Iesus gratia sua
suos adiuuans, vt gratis deum colant, id est, delectẽtur
in domino. Humiliauit etiam sic, quia cum diabolus, id
Ioan. 14. est, princeps huius mundi nihil in eo inuenisset, occi-
dit per calumnias Iudæorũ, quibus est vsus calumnia-
Ephes. 2. tor tanquam vasis suis operans in filiis diffidentiæ. Hu-
miliatus est enim, quia ille quem occiderant resurrexit,
& regnum abstulit mortis, cuius ille potestatem ita ge-
Roma. 5. rebat, vt ex vno homine quam deceperat, omnes per
mortem traheret ad condemnationem. Sed humilia-
tus est, quoniam si ob vnius delictũ mors regnauit per K
vnum, multo magis qui abundantiã gratiæ & iustitiæ Ibidem.
accipiũt in vita, regnabunt per vnum Iesum Christum,
qui humiliauit calumniatores, falsa crimina, iniquos iu-
dices, falsos testes, vt eũ perderent immittẽtes. *Et perma-
nebit Sole.* vel permanebit cum sole: Sic enim melius in-
terpretandum quidam nostri putauerunt, quod in Græ-
co est συμπαραμενεῖ. Quod si Latine vno verbo dici
posset, cõpermanebit dicendum esset: ideo quia Latine
verbum non potest dici, vt saltem sentẽtia exprimere-
tur, dictum est, permanebit cum sole. Nihil est enim a-
liud, compermanebit soli, quàm permanebit cum sole.
Quid autem magnum est permanere cum sole ei per
quẽ facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, nisi Ioan 1.
quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putãt
religionem nominis Christiani vsq; ad certũ tempus in L
hoc seculo victuram, & postea non futuram? Permane-
bit ergo cum sole, quãdiu sol oritur & occidit, hoc est,
quandiu tempora ista voluuntur, non deerit ecclesia
dei, id est, Christi corpus in terris. Quod vero adiũgit:
Et ante lunam & generationes generationum, Potuit dicere,
& ante solem, id est, & cũ sole, & ante solem, quod in-
telligeretur & cum temporibus, & ante tẽpora. Quod
ergo tempus antecedit, æternum est: Et hoc vere habẽ-
dum est æternum, quod nullo tẽpore variatur, sicut in
principio erat verbum. Sed per lunam significare ma-
luit incrementa defectusq; mortalium. Deniq; cum di-
xisset, ante lunam, volẽs quodammodo exponere pro
qua re lunã posuerit, generationes, inquit, generationũ,
tanquam diceret, ante lunam, id est ante generationes
generationũ, quæ transeunt decessione & successione
mortalium, tanquã decrementis incrementisq; lunari-
bus. Ac per hoc quid melius intelligitur permanere an-
te lunam, nisi omnia mortalia immortalitate præcede-
re? Quod etiam sic non inconuenienter accipi potest, vt
quoniã humiliato calumniatore sedet ad dexteram pa-
tris, hoc sit permanere cũ sole. Splendor enim æternæ Hebr. 1.
gloriæ intelligitur filius, tanquã sol sit pater, & splẽdor
eius filius eius. Sed sicut ista dici possunt de inuisibili
substantia creatoris, non sicut de ista visibili creatura, in
qua sunt corpora cœlestia quo illustrius eminet sol, de
quo hæc similitudo adhibita est, sic adhibetur etiam de M
terrestribus, petra, leo, agnus, homo habens duos filios,
& cætera. Ergo humiliato calũniatore permanet cũ so-
le, quia victo diabolo per resurrectionẽ, sedet ad dexte- Marci 16.
ram patris, vbi iam nõ moritur, & mors ei vltrà nõ do- Rom. 6.
minabitur. Et hoc ante lunam, tanquam primogenitus
à mortuis præcedens Ecclesiam, mortalium decessio-
ne ac successione transeuntem. Ipsæ sunt generationes
generationum: aut forte quia generationes sunt quibus
generamur mortaliter: generationes autem generatio-
num quibus regeneramur immortaliter. Et hæc est ec-
clesia quam ille antecessit, vt permaneret ante lunã, qui
primogenitus est ex mortuis. Sanè quod est in Græco
γενεὰς γενεῶν, nonnulli interpretati sunt non genera-
tiones, sed generationes generationũ, quia γενεᾶς am-
biguus est casus in Græco, & vtrum genitiuus singula-
ris sit τῆς γενεᾶς, id est huius generationis, an accusa-
tiuus pluralis τὰς γενεάς, id est, has generationes, non
euidenter apparet: nisi quia merito sensus ille præla-
tus est, vt tanquam exponendo quid dixerit lunam,
secutus adiungeret, generationes generationum. *Et
descendet sicut pluuia in vellus, & sicut guttæ stillantes super
terram.* Recoluit & admonuit illud quod factum est
per iudicem Gedeon, de Christo id habere finem. Iudicũ. 6.

Petiit

A Petiit quippe ille signũ à domino, vt in area positũ solum vellus cõplueretur,& sicca esset area:& rursum solum vellus siccum esset,& cõplueretur area: & ita factũ est. Quod significauit tanquã in area in toto orbe terrarũ siccum vellus fuisse priorẽ populum Israël. Idem ipse ergo Christus descẽdit sicut pluuia in vellus cum
Matth. 15. adhuc area sicca esset. Vnde etiam dixit, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Ibi matrẽ de qua formam serui acciperet, in qua hominibus appareret, elegit: ibi discipulos, quibus hoc idem præcepit
Matth. 10. dicens, In viam gentium ne abieritis,& in ciuitates Samaritanorum ne introieritis. Ite primùm ad oues quæ perierũt domus Israël. Cum dicit, Ite primùm ad illas: ostendit & postea cũ iam esset area complueñda, ituros eos etiam ad alias oues, quæ nõ essent ex veteri populo
Ioan. 10. Israël, de quibus dicit, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus
Rom. 15. grex, & vnus pastor. Hinc & apostolus, Dico enim, inquit, Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei, ad confirmandas promissiones patrum.
B Sic pluuia descendit super vellus sicca adhuc area. Sed
Ibidem. quoniã sequitur, Gentes autem super misericordia glorificare deum, vt accedēte tempore compleretur quod
Psalm. 17. per Prophetam dicit, Populus quem nõ cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi: videmus iam gratia Christi siccam remansisse gẽtem Iudæorum, totumq; orbem terrarum in omnibus gẽtibus Christianæ gratiæ plenis nubibus cõplui. Alio quippe verbo eãdẽ
Luca 22. pluuiã significauit, dicens, Guttæ stillantes non iam super vellus, sed super terrã. Quid est enim aliud pluuia quàm guttæ stillantes? Ideo autem illam gentem velleris nomine significari puto, vel quia expolianda fuerat authoritate doctrinæ, sicut ouis expoliatur vellere: vel quia in abdito eandem pluuiam detinebat, quam nolebat præputio prædicari, id est, incircuncisis gẽtibus reuelari. *Orietur in diebus eius iustitia & abundãtia pacis donec tollatur luna.* Id quod dictum est, tollatur, alij interpretati sunt, auferatur: alij vero extollatur, vnum verbum Græcum, sicut vnicuique visum est transferentes, quod ibi positum est, ἀνταναιρεθῇ. Sed qui dixerunt, tollatur, & qui dixerunt auferatur, non vsqueadeo dissonant. Tollatur enim magis habet consuetudo ita dici, vt au-
C feratur & non sit, quàm ita vt altius eleuetur. Auferatur vero prorsus aliter intelligi non potest, nisi vt perdatur, hoc est, vt non sit. Extollatur autem nihil nisi vt altius eleuetur. Quod quidem cum in malo poni-
Prouer. 31. tur, superbiam solet significare, sicuti est, In tua sapientia nolli extolli. In bono autem ad honorem pertinet ampliorẽ, velut cum aliquid eleuatur, sicuti est, In no-
Psalm. 133. ctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Hic ergo si auferatur dictum intellexerimus, quid erit donec auferatur luna, nisi efficiatur vt non sit? Fortassis enim hoc intelligi voluit, ne vlteri-
1. Cor. 15. us sit mortalitas, quando nouissima inimica destruetur mors, vt pacis abundantia vsque ad hoc perducatur, ne quid resistat felicitati beatorum ex infirmitate mortalitatis: quod erit in illo seculo, cuius tenemus fidelem promissionem dei per Iesum Christum dominum nostrum, de quo dicitur, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec morte omnino deuicta atque destructa omnis mortalias absumatur. Sin vero vocabulo lunæ, non mortalitas carnis, per quam nunc transit ecclesia, sed ipsa omnino ecclesia significata est, quæ permaneat in æternum, ab hac mortalitate liberata, ita dictum accipiendum est, Orietur in die-

bus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur D luna: tanquam diceretur, orietur in diebus eius iustitia quæ contradictionem ac rebellationem carnis vincat, & fiat pax in tantum crescens & abundans, donec luna extollatur: id est, eleuetur ecclesia per gloriam resurrectionis, cum illo regnatura, qui eam in hac gloria primogenitus à mortuis antecessit, vt sederet ad dexteram patris: ita cum sole permanet ante lunam, quo Matth. 19.
postea extolleretur & luna. *Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* De quo vtique dixerat, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Si ecclesia hic rectè significatur vocabulo lunæ, consequenter ostẽdit quàm latè eandem ecclesiam fuerat diffusurus, cum adiecit, & dominabitur à mari vsque ad mare. Mari quippe magno cingitur terra qui vocatur oceanus, de quo influit quiddam exiguum in medio terrarum,& facit ista maria nota nobis quæ nauigiis frequentantur. Proinde à mari vsque ad mare, à quolibet fine terræ, vsque ad quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen & E
potestas toto orbe fuerat prædicanda, multùmq; valitura. Quod ne aliter posset intelligi, à mari vsque ad mare: continuò subiecit, Et à flumine vsq; ad terminos orbis terræ. Quod ergo ait vsque ad terminos orbis terræ, hoc ante dixerat, à mari vsque ad mare. Quod vero nunc ait, A flumine, euidenter expressit inde voluisse Christum potestatem suam iam commendare, vnde & discipulos cœpit eligere: à flumine scilicet Iordane, vbi supra baptizatum dominum cum descenderet spiritussanctus, sonuit vox de cœlo, Hic est filius meus di- Matth. 3.
lectus. Hinc ergo doctrina eius incipiens & magisterij cœlestis authoritas dilatatur vsque ad terminos orbis terræ, cum prædicatur euangelium regni in vniuerse orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. *Coram illo decident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.* Per Aethiopes à parte totum, omnes gentes significat, eam eligens gentem, quam potissimum nominaret, quæ in finibus terræ est. Coram illo procident dictum est, adorabunt eum. Et quoniã schismata futura erant per diuersa terrarum loca, quæ inuiderent ecclesiæ catholicæ toto terrarum orbe diffusæ: eadem porrò schismata per hominum nomina se fuerãt diuisura, & homines amando quibus authoribus scissa sunt, gloriæ F
Christi quæ per omnes terras est inimicatura, ideo cum dixisset, Coram illo decident Aethiopes: adiunxit, Et inimici eius terram lingent: id est, homines amabũt vt inuideant Christi gloriæ, cui dictum est, Exaltare super Psalm. 107.
cœlos deus,& super omnem terram gloria tua. Homo quippe audire meruit, Terra es, & in terrã ibis. Hanc Genes. 3.
terram lingendo, id est, talium authoritate vaniloqua delectati eos amando,& in suauissimos habendo, contradicunt diuinis eloquiis, quibus catholica ecclesia prænũciata est, non in aliqua parte terrarũ futura, sicut quælibet schismata, sed in vniuerso mundo fructificando atque crescendo vsque ad Aethiopes, extremos videlicet & teterrimos hominũ peruentura. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.* Hoc iam non expositorem, sed contemplatorem desiderat, imò non solùm lætantium fidelium sed etiam infidelium gemeotium infertur aspectibus, nisi fortasse quòd quæreodum est quid dictum sit, dona adducent. Ea quippe adduci solent quæ ambulare non possunt. Nunquidnam ergo de immolãdis victimis dici potuit? Absit vt talis oriatur in diebus eius iustitia. Sed

G ista dona quæ adducenda prædicta sunt, homines mihi videntur significare, quos in societatem ecclesiæ Christi, regum adducit anthoritas, quanuis reges etiam persequentes dona adduxerint, non scientes quid facerent sanctos martyres immolando. Cnm veto exponeret causas cur ei tantus honor deferretur à regibus, eique seruiretur ab omnibus gentibus, *Quia liberauit*, inquit, *egenum à potente, & pauperem cui non erat adiutor.* Iste egenus & pauper, populus est credentium in cum. In hoc populo sunt etiam reges adorantes eum. Non enim egeni esse dedignantur & pauperes, id est, humiliter peccata confitentes, egentes glotia & gratia dei, vt eos rex ille filius regis liberet à potente. Idem quippe est potens ille qui superius calumniator est dictus: quem potentem ad homines sibi subdendos, & in captiuitate retinendos non virtus eius fecit, sed humana Matth. 12. peccata. Idem ipse & fortis est dictus, ideo & hic potés: sed qui humiliauit calumniatorem, & intrauit in domũ fortis, vt eo alligato vasa eius diriperet, hic liberauit egenũ à potente, & pauperem cui nõ erat adiutor. Non H enim hoc efficere potuit vel cuiusquã virtus, vel quisquam homo iustus, vel aliquis angelus. Cum ergo nullus esset adiutor, ipse adueniens saluos fecit eos. Occurrebat autem, si propter peccata homo tenebatur à diabolo, nunquidnam Christo qui eruit egenum à potente, peccata placuerunt? Absit. Sed *Parcet ipse inopi & pauperi*. Id est, peccata dimittet illi bumili, & non de suis meritis confidenti, aut de sua virtute salutem speranti, sed indigenti gratia saluatoris sui. Cum autem addidit,

Et animas pauperum saluas faciet, vtrumque adiutorium gratiæ commendauit, & quod est in remissionem peccatotum, cum ait, Parcet pauperi & inopi: & quod est in participatione iustitiæ cum addidit, Et animas pauperum saluas faciet. Nemo enim sibi est idoneus ad salutem, qnæ salus nõ est perfecta iustitia, nisi dei adiuuet gratia: quia plenitudo legis nõ est nisi charitas, quæ nõ Roma. 13. à nobis existit in nobis, sed diffunditur in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quæ sunt istæ vsuræ, nisi peccata, quæ etiam debita nominantur? Vsutas autẽ appellatas puto, quia plus mali innenitur in suppliciis quàm cõmissum est in peccatis. Nam, verbi gratia, cum I homicida corpns tantùm hominis perimat, animæ autem nihil nocere possit, ipsius & anima & corpus perditur in gebenna. Propter huiusmodi contemptores præsentis præcepti, & irrisores futuri supplicij dictum Matth. 25. est, Ego veniens cum vsuris exigerem. Ab his vsuris redimentur animæ paupetum sanguine illo qui fusus est in remissionem peccatorum. Redimet ergo ab vsuris, remittendo peccata quibus debebantur ampliora supplicia. Redimet autẽ ab iniqnitate, adiuuando per gratiam etiã ad faciendam iustitiam. Eadem itaq; duo repetita sunt quæ supra dicta erãt. Quod enim snprà est, Parcet inopi & pauperi: hoc intelligitur, Redimet ex vsuris. Quod vero ibi dicit, Et animas pauperum saluas faciet, hoc dictũ videtur, Ex iniquitate redimet: vt vtrũque subaudiatur. Nam parcendo redimet ab vsuris, saluos autem faciendo redimet ab iniquitate. Itaqne sicut parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet, sic ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.

Et honorabile nomen eius coram ipsis. Dant enim honorem nomini eius pro tantis beneficiis, qui respondent dignũ & iustum esse gratias agere domino deo suo. Vel quod habent codices aliqui, Et honorabile nomẽ eotum coram ipso: quia & si videntur huic seculo contemptibiles Christiani, nomẽ eotum coram ipso est honorabile, qui eis illud dedit, iam nõ memor nominum eorum K per labia sua, quibus antea vocabantur, cum essent gentiliũ superstitionibus obligati, vel suorum malorũ meritorum signati vocabulis antequam essent Christiani. Psalm. 15. Quod nomen honorabile est coram ipso, etsi contemptibile videtur inimicis. *Et viuet & dabitur ei de auro Arabiæ.* Nõ diceretur, & viuet: de quo enim nõ posset dici hoc quãtulocunqne spacio temporis viuente in hac terra, nisi in illa vita cõmendaretur, in qua iam nõ moritur, & mors ei vltrà nõ dominabitur? Atq; ideo & viuet qui contemptus est moriens: quoniã sicut alius propheta dicit, Tolletur de terra vita eius. Sed quid est, & dabitur ei de auro Arabiæ? Nam quod inde aurum etiã ille Salomon accepit, in hunc psalmũ figurate traiectũ est in alium verum Salomonẽ, id est vetum pacificum. Rom. 6. Non enim ille dominatus est à flumine vsq; ad terminos orbis terræ. Sic ergo prophetatnm est etiam sapiẽtes huius mundi in Christo fuisse credituros. Per Arabiam autem etiam gentes intelligimus, per anrum sapientiam, quæ ita excellit inter omnes doctrinas, vt aurum inter meralla. Vnde sctiptum est, Accipite prudẽ- L tiam sicut argentum, & sapientiam sicut aurum pro- Prouer. 8. batum. *Et orabunt de ipso semper.* Quod habet Græcus περὶ αὐτοῦ, aliqui interpretati sunt de ipso, aliqui pro ipso, vel pro eo. Quid est autem, de ipso, nisi forte quod oramus dicentes, Adueniat regnum tuum? Chri- Matth. 6. sti nanque aduentus præsentauit fidelibus regnum dei. Pro eo vero quomodo intelligatur, angustum est, nisi quia cum oratur pro ecclesia, pro ipso oratur, quia corpus est eius. De Christo quippe & ecclesia præmissum est sacramentũ magnnm, Erunt duo in carne vna. Ephes. 5. Iam vero quod sequitur, *Tota die*, id est, toto tempore, *Benedicent ei*. Satis apertum est. *Et erit firmamentum in terra in summis montium.* Omnes enim promissiones dei etiam in illo firmatæ sunt, quando in illo impletum est quicquid pro salute nostra prophetatum est. Nam summa montium, scripturarum diuinarum authores, id est, per quos ministratæ sunt, intelligere conuenit, in quibus vtique ipse est firmamentum, quoniam ad illum omnia quæ diuinitus scripta sunt refetuntur. Hoc autem in terra esse voluit, quia propter eos qui in terra sunt, illa conscripta sunt. Vnde & ipse in terram ve- M nit, vt ea cũcta firmaret, id est, in se monstraret impleri. Oportebat enim, inquit, impleri omnia quæ scripta Luca 24. sunt in lege & prophetis & psalmis de me, id est, in summis montium. Sic enim venit in nouissimis tẽporibus manifestus mons domini, paratus in cacumine Esaia 2. montiũ, quod hic ait, in summis montiũ. *Superextolletur super Libanũ fructus eius.* Libannm solemus accipere veluti buius seculi dignitatem, quoniam mons est Libanas, excelsas arbores habens, & nomen ipsnm interpretatur candidatio. Quid ergo mirum si snper huius seculi præclatum omne fastigium fructus superextolletur Christi, cuius fructus dilectores omnia secularia culmina contempserunt? Si autem in bono accipimus Libannm propter cedros Libani quas plantauit, quis alius fructus intelligendus est, qui snper hnnc Libanum extollitur, nisi de quo apostolus dicit de charitate sua locuturus, Adhuc supereminentem viam vo- 1. Corin. 13 bis demonstro? Hoc enim & in primo proponitur munerum diuinotum, vbi ait, Fructus autẽ spiritus est cha- Galat. 5. ritas: atque inde cætera vtique consequentia cõtexuntur. *Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.* Quoniã ambigue posita est ciuitas, nec adiunctum est eius aut dei:

non enim

A non enim dictũ est de ciuitate eius, vel de ciuitate dei, sed rãtũ de ciuitate in bono intelligitur, vt de ciuitate dei, hoc est de ecclesia floreant sicut fœnum, sed fœnũ fructiferum, sicuti est frumentũ: nam & hoc fœnum ap-
Genes. 1. pellatur in sancta scriptura, sicut in Genesi iussum est producere terrã omne lignum & omne fœnũ, nec adiunctum est, omne frumentum: quod proculdubio nõ præteriretur nisi fœni nomine etiã hoc intelligeretur, & in multis aliis scripturarũ locis hoc inuenitur. Si autem sic accipiendum est, florebunt sicut fœnum terræ,
Esaiæ 40. quemadmodũ dictum est, Omnis caro fœnum, & claritas hominis sicut flos fœni: profecto & ciuitas illa intelligenda est quæ seculi huius societatẽ significat: non enim frustra primus Cain condidit ciuitatem. Exaltato itaq; fructu Christi super Libanum, id est, super arbores diuturnas, & ligna imputribilia, quia ille fructus æternus est, omnis claritas hominis secundum tẽporalem seculi celsitudinem fœno cõparatur: quoniã à credentibus & vitam æternã iam sperantibus spernitur felicitas temporalis, vt impleatur illud quod scriptũ est, Om-
Esaiæ 40. nis caro fœnũ, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœ-
B num aruit, flos decidit, verbum autẽ domini manet in æternũ. Ibi est fructus eius exaltatus super libanũ. Semper enim caro fœnũ fuit, & claritas carnis vt flos fœni. Sed quia non demonstrabatur quæ fuerat eligenda & præponenda felicitas, flos fœni pro magno habebatur, nec solum minime contemnebatur, sed etiam maxime appetebatur. Quasi ergo tunc ita esse cœperit quãdo auersum est atque contemptum quicquid florebat in seculo, ita dictum est, Superextolletur super Libanum fructus eius, & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ: id est, diffamabitur super omnia quod in æternũ promittitur, & comparabitur fœno terræ, quicquid pro magno habetur in seculo. *Sit nomen eius benedictũ in secula, ante solem permanet nomen eius.* Per solem tẽpora significata sunt. Ergo in æternũ permanet nomen eius. Aeternum enim antecedit tempora, nec clauditur tempore.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ. In ipso quippe im-
Galat. 3. pletur quod promissum est Abrahæ. Non enim dicit in seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, &
Genes. 22. semini tuo quod est Christus. Abrahæ autẽ dicitur, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Neq; filij
Rom. 9. carnis, sed filij promissionis deputãtur in semine. *Om-*
C *nes gentes magnificabunt eum.* Tanquam exponendo repetitum est quod suprà dictum est. Quia enim benedicẽtur in eo, magnificabũt eum, Non ipsi faciendo vt magnus sit, qui per seipsum magnus est, sed laudando, & magnum fatendo. Sic enim magnificamus deum: sic e-
Matth. 6. tiam dicimus, Sanctificetur nomen tuum: quod semper vtique sanctum est. *Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus.* Consideratis omnibus supradictis, eructatur hymnus & benedicitur dominus deus Israël. Impletur enim quod ad illam sterilem dictum est, Et qui
Esaia 54. eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur. Ipse facit mirabilia solus. Quoniam quæcunq; faciunt, ipse in eis operatur, qui facit mirabilia solus. *Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & in seculum seculi.* Quid aliud Latini interpretes dicerẽt, qui non possent dicere, in æternum, & in æternum æterni? Quasi enim aliud dictũ sit in æternum, & aliud in seculũ, ita sonat. Sed Græcus habet, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, quod forte commodius diceretur in seculum, & in seculum seculi: vt in seculum intelligeretur, quantum hoc seculum durat: in seculum autẽ seculi, quod post huius finem futurum promittitur. *Et replebitur glo-*

ria eius omnis terra, fiat fiat. Iussisti domine, ita fit, ita fit, D donec illud quod cœpit à flumine, perueniat omnino vsque ad terminos orbis terræ.

In Psalmum septuagesimumsecundum Enarratio.

AVDITE audite dilectissima viscera corporis Christi, quorũ spes dominus deus vester est, & non respicitis in vanitates & insanias mẽ- *Psalm. 93*
daces, & qui adhuc respicitis, audite, ne respiciatis. Psalmus iste inscriptionem habet, id est, titulum,

Defecerunt hymni Dauid filij Iesse, Psalmus ipsi Asaph. Tot habemus psalmos in quorum titulis scriptũ est nomen Dauid, nusquam est additum filij Iesse, nisi in hoc solo. Quod credendum est non frustra factum neque inaniter. Vbique enim nobis innotuit deus, & ad intellectũ vocat piũ studiũ charitatis. Quid est, defecerunt hymni Dauid filij Iesse? Hymni laudes sunt dei cum cantico: hymni cantus sunt cõtinentes laudes dei. Si sit laus & non sit dei, non est hymnus. Si sit & laus & dei laus, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo vt si sit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & dei, & canticũ.
Quid est ergo, defecerunt hymni? Defecerunt laudes E quæ cãtantur in deum. Molestam rem & quasi luctuosam videtur nunciare. Qui enim cantat laudem, non solum laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non solùm cantat, sed & amat eum quẽ cantat. In laude confitentis est prædicatio, in cantico amãtis affectio. Defecerunt ergo hymni Dauid ait, & addidit filij Iesse. Erat enim Dauid rex Israël filius Iesse, tẽpore quo- *1. Reg. 16.*
dam veteris testamenti. Quo tẽpore nouum testamentum occultatum ibi erat, tanquam fructus in radice. Si enim quæras fructum, in radice non inuenis: nec tamẽ inuenis in ramis fructum, nisi qui de radice processerit. Illo ergo tempore populo primo veniente ex semine Abrahæ carnaliter (nam & populus secundus pertinens ad nouum testamentũ, ad semen Abrahæ pertinet, sed iam spiritaliter) Illi ergo populo primo adhuc carnali, vbi pauci prophetæ intelligebant & quid desideraretur à deo, & quando haberet publice prædicari, prænũciauerunt futura hæc tempora, & aduentũ domini nostri Iesu Christi. Et quemadmodũ ipse Christus secundum carnẽ nasciturus, in radice erat occultus in semine patriarcharum, & quodam tẽpore reuelandus tanquam fructu apparente, sicut scriptum est, Floruit virga F
de radice Iesse: sic etiã ipsum nouum testamentũ quod *Esaia 11.*
in Christo est, prioribus illis tẽporibus occultum erat, solis prophetis cognitũ, & paucissimis piis, non ex manifestatione præsentium, sed ex reuelatione futurorũ. Nam quid sibi vult, fratres, vt vnum quiddam cõmemorem, quòd Abraham mittẽs seruum suum fidelem ad desponsandam vxorẽ vnico filio suo, facit eum iurare sibi, & in iuramento dicit ei, pone manum sub fe- *Genes. 24.*
more meo, & iura: Quid erat in femore Abrahæ, vbi ille manum iurãs posuit? Quid ibi erat nisi quod & tunc ei promissum est, In semine tuo benedicentur omnes *Genes. 22.*
gentes? Femoris nomine caro significatur. De carne Abrahæ, per Isaac & Iacob, & ne multa commemoremus, per Mariam dominus noster Iesus Christus. Quia vero radix erat in patriarchis, vnde ostendemus? Paulum interrogemus. Gentes iam credentes in Christum, & quasi superbire cupientes contra Iudæos, qui crucifixerũt Christum, cum & de ipso populo venerit alius paries, occurrens in angulo, id est in ipso Christo, de diuerso venienti parieti præputij, id est, gentium. Cum ergo se erigerent gentes, sic eas reprimit, Si enim tu,

G inquit, ex naturali incisus oleastro, insertus es in illis, noli gloriari aduersus ramos. Nā si gloriaris, nō tu radicē portas, sed radix te. Ergo de radice patriarcharū dicit fractos quosdā ramos propter infidelitatem, & insertū ibi oleastrū, vt esset particeps pinguedinis oliuæ, id est, ecclesiā ex gentibus venientem. Et quis inserit oleastrū in oliua? Oliua solet esse in oleastro: oleastrum in oliua nunquam vidimus. Nam quisquis fecerit, non inueniet baccas nisi oleastri. Quod enim inseritur, hoc crescit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fructus, sed surculi. Hoc ostendens apostolus omnipotentia sua deū fecisse, vt oleaster in radicē oliuæ insereretur, & nō baccas syluestres, sed oliuā daret: ad omnipotentiā dei reuocans hoc apostolus ait, Si tu ex naturali incisus es oleastro, & cōtra naturā insertus es in bonā oliuam, noli gloriari aduersus ramos, inquit. Sed dicis, ait, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt: Tu autē fide sta, noli altum sapere, sed time. Quid enim est, noli altum sapere? Noli superbire, quia insertus es, sed time ne frangaris per infidelitatē, sicut illi fracti sunt. Propter infidelitatem, in-

Roma. 11.

Ibidem.

H quit, fracti sunt, Tu autē fide sta, noli altum sapere, sed time. Nam si deus naturalibus ramis nō pepercit, neq; tibi parcet. Et sequitur bonus locus necessarius, & totus audiēdus. Vides ergo, inquit, bonitatē & seueritatē dei. In eos quidē qui fracti sunt, seueritatem, in te autē qui insertus es, bonitatem, si permanseris in bonitate. Alioquin, id est, si tu nō permanseris in bonitate, & tu excidēris: & illi si nō permāserint in infidelitate, inserētur. Tempore igitur veteris testamēti fratres, promissiones à de o nostro populo illi carnali terrenæ erant & tēporales. Promissum est regnū terrenum, promissa est terra illa, in quā etiā inducti sunt ab Aegypto liberati: per Iesum Naue introducti sunt in terram repromissionis, vbi etiam Hierusalem terrena ædificata est, vbi regnauit Dauid. Acceperunt terrā liberati ex Aegypto, transeuntes per rubrū mare, finitis anfractibus ac terroribus solitudinū, acceperunt terram, acceperunt regnū. Dein de post regnū acceptū, quia terrena acceperant, cœperunt merito peccatorū suorū oppugnari, expugnari &

I captiuari. Ad extremū euersa est & ipsa ciuitas. Tales erant & illæ promissiones nō perseuraturę, per quas tamen figurabantur futuræ promissiones perseueraturæ, vt ille omnis decursus tēporalium promissionū, figura esset & quædam prophetia futurorū. Itaq; cum illud regnū deficeret, vbi regnauit Dauid filius Iesse: id est, homo quidam, etsi propheta, etsi sanctus, quia videbat & præuidebat Christum venturū, de cuius semine etiā secundum carnē nasciturus erat, tamē homo, tamē nondum Christus, tamen nondum rex noster filius dei, sed rex Dauid filius Iesse. Quia ergo defecturū erat illud regnum, per quod regnū acceptū laudabatur tunc deus à carnalibus: hoc solum enim pro magno tunc habebant quia liberati erāt temporaliter ab his à quibus tūc opprimebātur, & euaserant hostes persequētes per mare rubrum, & ducti erant per solitudinē, & inuenerant patriam & regnū, hinc solum laudabant deum, nondū intelligētes quid in illis figuris præsignaret & promitteret deus. Deficientibus ergo rebus pro quib^9 laudabat deū populus ille carnalis, cui regnauit ille Dauid, defecerunt hymni Dauid, non filij dei, sed filij Iesse. Periculosum locum tituli psalmi præsentis, sicut dominus voluit, prætereuecti sumus. Accepistis quare dictum sit, defecerunt hymni Dauid filij Iesse, cuius vox est psalmus Asaph. Quid est Asaph? Sicut inuenimus in interpretationibus ex lingua Hebræa in Græcam, & ex Græ-

K ca nobis in Latinam translatis, Asaph synagoga interpretatur. Vox est ergo synagogæ. Sed tu cum andieris synagogā, noli cōtinuò detestari quasi interfectricem domini. Erat quidem illa synagoga interfectrix domini, nemo dubitat: sed memēto de synagoga fuisse arietes, quorum filij sumus. Vnde dicitur in psalmo, Afferte domino filij dei, afferte domino filios arietū, afferte domino gloriā & honorem. Qui inde arietes? Petrus, Ioānes, Iacobus, Andeas, Bartholomæus, & cæteri Apostoli. Hinc & ipse primò Saulus, postea Paulus, id est, primo superbus, postea humilis. Saul enim, vnde dictū est nomen Sauli, nostis quia rex superbus & insiensis fuit. Non quasi aliqua iactātia sibi nomē mutauit apostolus, sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus. Paulum enim modicū est. Vis nosse quid sit Saulus? Ipsum audi iam Paulum recordantem quid fuerit per malitiā suā, & quid iam nūc sit per gratiā dei. Audi quomodo fuerit Saulus, & quomodo sit Paulus. Quid fuit prius? quid? Blasphemus, & persecutor & iniuriosus. Audisti Saulum, audi & Paulū. Ego enim sum, inquit, minimus apostolorum. Quid est minimus: nisi, ego sum Paulus?

Psalm. 28.

1. Timot. 1.

1. Corin. 15.

L Et sequitur, Qui nō sum dignus vocari Apostolus. Quare? Quia fui Saulus. Quid est, fui Saulus? Ipse dicat. Quia persecutus sum, inquit, ecclesiam dei: sed gratia dei, ait, sum id quod sum. Abstulit sibi omnē granditatem suā, minimus iam in se, grandis in Christo. Et iste Paulus quid dicit? Non repulit deus plebē suam, de plebe ex Iudæis veniente, Plebem suā, inquit, quā præsciuit. Nā & ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Beniamin. Ergo & Paulus nobis de synagoga, & Petrus, & alij Apostoli de synagoga. Itaq; cum audis veteris vocē synagogæ, noli attēdere meritū, sed intende partū. Loquitur ergo in hoc psalmo synagoga, deficiētibus hymnis Dauid filij Iesse, id est, deficientibus rebus temporalibus, per quas solebat à carnali populo laudari deus. Quare autē illæ defecerunt, nisi vt aliæ quærerētur? Vt quærerētur quæ? Quæ ibi non erant? Non: sed quę ibi tegebātur figuris, non quæ iam ibi non erant, sed ibi tanquam in radicē occultabantur quibusdam secretis mysteriorum, quæ, inquit ipse Apostolus, figuræ nostræ fuerunt. Et attendite iam breuiter ipsam figuram no-

Ibidem.

Roma. 11.

1. Corin. 10.

M stram. Populus Israel sub Pharaonis & Aegyptiorum dominatione, populus Christianus ante fidem prædestinatus à deo, & adhuc seruiēs dæmonibus, & diabolo principi eorum. Ecce populus subiugatis Aegyptiis, seruiens peccatis suis. Nō enim nisi per peccata nostra potest diabolus dominari. Liberatur popul^9 ab Aegyptiis per Moysen, liberatur populus à præterita via peccatorum per dominū nostrum Iesum Christum. Transiit populus ille per mare rubrum, iste per baptismum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius, moriuntur in baptismo omnia peccata nostra. Intendite fratres. Post mare illud rubrum non continuo patria datur, nec tāquam iam hostes desint, secure triumphatur, sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via. Sic & post baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patriæ promissæ. Quid aliud Christiani suspirabāt iam abloti in baptismo? Nunquid iam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terrā promissionis nostræ, sed non defecturam. Non enim ibi deficient hymni Dauid. Hoc modo audiant omnes fideles, sciant vbi sint. In eremo sunt, patriæ suspirant. Mortui sunt hostes in baptismo, sed insequentes à tergo. Quid est insequentes à tergo? Ante

Exod. 1.

Exod. 14.

A Ante faciem futura habemus, à tergo præterita. Omnia præterita peccata deleta sunt in baptismo: quib⁹ modo tentamur, non à tergo insequuntur, sed in via insidiantur. Vnde apostolus adhuc in via huius eremi constitutus, Quæ retro, inquit, oblit⁹, in ea quæ ante sunt extentus, secundū intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei. (Philip. 3.) Tanquā diceret, Ad patriam supernæ promissionis dei. Et ibi iam fratres in eremo quicquid passus est populus ille, & quicquid eis deus largit⁹ est, quæcūque illa flagella fuerunt, quæcunque dona, significationes sunt rerum quas in hac solitudine huius vitæ ambulantes in Christo quærētes patriam, & accipimus ad consolationem, & patimur ad probationem. Non ergo mirum, quia illud defecit quod figurabat futurum. Nam perductus est populus ad patriā promissionis, nunquid semper staturam? Si hoc esset, non esset figura, sed res. Quia verò figura erat, ad tēporale quiddam perductus est ille populus. Si ad tēporale quiddā perductus est, oportebat vt deficeret, & defectu suo cogeretur quærere quod nunquā deficeret. Synagoga ergo, id est, qui deum ibi piè colebant, sed tamen propter

B terrenas res, propter ista præsentia. Sunt enim impij qui præsentium rerum bona à dæmonibus quærūt. Hic autem populus ideo melior erat gentibus, quòd quanuis præsentia bona & temporalia, tamen ab vno deo quærebat qui est creator omniū & spiritualiū & corporalium. Cū ergo illi pij secūdum carnem attenderent, id est, illa synagoga quæ erat in bonis, pro temporalibus bonis, non spiritualibus, quales erant ibi prophetæ, quales pauci intellectores regni cœlestis æterni: Ergo illa synagoga animaduertit quæ acceperit à deo, & quæ pmiserit deus populo illi, abūdantiam rerū terrenarum, patriam, pacem, felicitatem terrenā. Sed in his omnibus figura erat, & non intelligens quid ibi lateret in rebus figuratis, putauit hoc pro magno dare deum, nec habere melius quod dare posset diligentibus se, & seruientibus sibi. Attendit & vidit quosdā peccatores impios, blasphemos, seruos dæmonū, filios diaboli viuentes in magna nequitia & superbia, abundare rebus talibus terrenis & temporalibus, pro qualibus rebus ipse deo seruiebat, & nata est cogitatio pessima in corde, quæ faceret nutare pedes, & propè labi à via dei. Et ec-

C ce ista cogitatio in populo erat veteris testamenti. Vtinam non sit in carnalibus fratribus nostris, cum iam aperte prædicatur felicitas noui testamenti. Quid enim dixit illa tunc synagoga? Quid dixit ille populus? Nos seruimus deo & corripimur, flagellamur, subducuntur nobis ea quæ diligimus, & quæ pro magno à deo acceperamus. Illi autem scelerati homines, nequissimi, superbi, blasphemi, inquieti, abundant his omnibus reb⁹ propter quas nos deo seruimus: Puto sine causa seruitur deo. Hinc sensus est psalmi deficientis populi & nutātis, dum considerat bona terrena, propter quæ seruiebat deo, abundare his qui non seruirent deo, nutat & propè labitur, & cum hymnis illis deficit, quia in talib⁹ cordibus hymni deficiebant. Quid est, in talibus cordibus hymni deficiebant? Quia iam talia cogitabant, & deum non laudabāt. Quomodo enim laudarent deū, quibus quasi peruersus videbatur, dans impiis tantam felicitatem, & auferens eam seruiētibus sibi? Non illis bonus videbatur deus. Et quibus deus bonus nō videbatur, non vtique ab eis laudabatur. A quibus autē deus non laudabatur, defecerūt in illis hymni. Postea vero populus ille intellexit quid eum admoneret deus quærere, cum ista temporalia subtraheret seruis suis, & donaret ea inimicis suis, blasphemis, impiis, admonitus G intellexit, quia præ omnibus quæ dat deus & bonis & malis, & aliquando aufert & bonis & malis, præ omnibus seruat aliquid bonis. Quid est seruat aliquid bonis? Quid illis seruat? Seipsum. Iam quantum arbitror curritur in psalmo, intellectus est in nomine domini. Audi recordantem & pœnitentē qui errauerat putando deum nō bonum, qui dat bona terrena malis, & aufert illa à seruis suis. Intellexit enim quid deus seruaret seruis suis, & recogitans, seq; castigans erupit hoc modo: *Quàm bonus Israel deus*. Sed quibus? *Rectis corde*. Peruersis quid? Peruersus videtur. Sic & in alio psalmo dicit, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente (Psalm. 17.) innocens eris, & cum peruerso peruersus eris. Quid est peruersus eris cum peruerso? Peruersum te putabit peruersus, non quòd vllo modo peruertatur deus. Absit. Quod est, est. Sed quēadmodum sol oculos puros, sanos, vegetos, fortes habenti, trāquillus apparet, in oculos autem lippos quasi tela aspera iaculatur, intuētem illum vegetat, hunc excruciat, non mutatus, sed mutatum: sic cum cœperis esse peruersus, & tibi deus peruersus esse videbitur, tu mutatus es, non ille. Ergo erit tibi E pœna, quod bonis gaudium. Hoc iste recolēs, quàm bonus, inquit, deus Israel rectis corde. Quid autem tibi? *Mei autem penè commoti sunt pedes*. Quando cōmoti sunt pedes, nisi quando non erat rectum cor? Vnde nō erat rectū cor? Audi: *Paulo minus effusi sunt gressus mei*. Quod dixit penè: hoc dixit, paulo minus: Et quod dixit, penè moti sunt pedes: hoc dixit, effusi sunt gressus mei. Penè (Super Ioā. tract. 25. & 28.) moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Moti pedes. Sed vnde moti pedes, & effusi gressus? Ad errandū fusi sunt gressus, pedes ad lapsum, non omnino, sed penè. Quid enim est? Iam ibam in errorē, non ieram: iam cadebam, non cecideram. Sed quare & hoc? *Quia zelaui*, inquit, *in peccatoribus, pacem peccatorum intuens*. Attendi peccatores, vidi illos habere pacem. Quā pacem? Temporalem, fluxam, caducam atque terrenā, sed tamen talem qualem & à deo ego desiderabam. Vidi illos habere qui non seruiebant deo, quod ego desiderabā vt seruirē deo, & moti sunt pedes mei, & penè effusi sunt gressus mei. Quare autem hoc habent peccatores, dicit breuiter. *Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur*. F Iam intellexi, inquit, quare illi habent pacem & florent in terra, quia morti eorū non est declinatio, id est, quia certa mors & æterna eis manet, quæ nec declinat ab eis, nec ipsi declinare ab ea possunt. Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. Et est firmamentum in flagello eorum. Non est enim temporale flagellū eorum, sed firmum in sempiternum. Propter hæc ergo mala quæ illis æterna futura sunt, modo quid? In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Nunquid & ipse diabolus cum hominibus nō flagellatur, cui tamē æternum supplicium præparatur? Propterea quid hinc isti dum non flagellantur, dum non laborant cum hominibus? *Ideo*, inquit, *obtinuit eos superbia*. Attende illos superbos indisciplinatos, attēde taurum deuotum victimæ, permissum errare liberè & vastare quæ potest vsque ad diem occisionis. Iā bonum est fratres. In ipsis prophetæ verbis audiamus hūc quasi taurum, de quo dixit. Sic enim illum & alibi scriptura commemorat. Ducit eos tanquam ad victimam (Prouer. 7.) præparatos, & parcit eis ad malam libertatem, ideo dixit, Obtinuit eos superbia. Quid est obtinuit eos super-

G bia? *Circũamicti sunt iniquitate & impietate sua.* Non dixit
recti, sed circũamicti, vndique cooperti impietate sua.
Meritò miseri nec vident nec videntur, quia circum-
amicti sunt, nec videntur interiora eorum. Nã quisquis
malorum hominum quasi felicium secundum tempus
interiora eorum inspiceret, quisquis eorũ videret truces cõ-
scientias, quisquis animas eorũ posset inspicere, diuer-
berari tantis perturbationibus cupiditatum & timorũ,
videret ergo miseros & quando felices vocantur. Sed
quia circũamicti sunt iniquitate & impietate sua, non
vident, sed nec videntur. Nouerat illos spiritus qui de
illis ista dicit, & eo modo tales debemus inspicere, quo
scimus videre, si nobis auferatur tegmen ab oculis im-
pietatis. Videamus istos & cum felices sunt, fugiamus,
& cum felices sunt, non imitemur, nec à domino deo
nostro talia nobis pro magno petamus, qualia accipe-
re meruerunt qui illi non seruiunt. Aliud quiddam ser-
uat, aliud desiderandum est. Quid sit autẽ, audite. Pri-
mò isti describantur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.*
Vide si non taurus ille agnitus est. Audite fratres, Non
quomodocunque transeundum est quod dixit, Prodiit
H quasi ex adipe iniquitas eorũ. Sunt enĩ mali, sed macie
mali, ideo mali, qa macri, id est, exiles exiguitate qua-
dã necessitatis affecti, & ipsi mali & dãnandi. Ferenda
est enim magis omnis necessitas, quàm perpetrãda ali-
qua iniquitas. Tamen aliud est de necessitate peccare,
aliud in abundantia. Pauper mendicus furtum facit, ex
macie processit iniquitas. Diues abundãs rebus in tãtis,
quare diripit res alienas? Illius iniquitas ex macie, huius
ex adipe processit. Ideo macro cũ dicis, quare hoc fe-
cisti? humiliter afflictus & abiectus respondet, Necessi-
tas coëgit me. Quare non timuisti deum? Egestas com-
pulit. Dic diuiti, quare hæc facis, & non times deum? Si
tamen tantus es qui possis dicere, vide si vel dignatur
audire, vide si non etiam in teipso prodiet iniquitas ex
adipe eius. Iam enim præceptoribus & correptoribus
suis inimicitias indicunt, & fiunt inimici verũ dicen-
tibus, iam sueti palpari verbis adulantium, aure molli,
corde non sano. Quis dicit diuiti, male fecisti rapien-
do res alienas? Aut forte si ausus fuerit aliquis dicere,
& talis est, cui non possit ille resistere, quid respondet?
Totum in contemptu dei loquitur. Quare? Quia super-
bus est. Quare? Quia pinguis est. Quare? Quia deuotus
I ad victimam est. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eo-
rum. *Transierunt in dispositionem cordis.* Ibi intus transie-
runt. Quid est, transierunt? Prætergressi sunt viam.
Quid est transierunt? Excesserunt metas humani gene-
ris, homines se pares cæteris non putant. Transierunt
inquam metas humani generis. Quando dicis tali ho-
mini, frater tuus est iste pauper, eosdem parẽtes habui-
stis Adam & Euam: noli attendere tumorem tuum, no-
li attẽdere typhum tuum in quo eleuatus es: & si te cir-
cunstant familiæ, & si numerosum aurum & argen-
tum, & si domus marmorata cõtinet, & si recta laquea-
ta cõtegunt, simul te & pauperem contegit tectũ mun-
di cœlum: sed diuersus es à paupere rebus non tuis, ex-
trinsecus appositis. Te in illis vide, non illa in te. Attẽ-
de teipsum qui sis, ad pauperem teipsum, non quod ha-
bes. Quid enim despicis fratrem? In visceribus matrũ
vestrarum ambo nudi fuistis. Certe etiam cum de ista
vita exieritis, & istæ carnes exuta anima fuerint putre-
factæ, dignoscantur ossa diuitis & pauperis. De condi-
tione loquor æquali, de ipsa sorte generis humani, in
qua omnes nascuntur. Et diues cũ hic sit & pauper, nõ
semper hic erunt. Et sicut diues nõ venit diues, sic nec
diues abscedit. Idem ipse est vtriusque introitus, & par K
exitus. Addo quod forte mutabitis vices. Iam vbique
euangelium prædicatur. Attende quendam pauperem
vlcerosum, qui iacebat ante ianuam diuitis, & cupiebat
saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis. Attẽ-
de illum parem tuum, qui induebatur purpura & bysso, *Lucæ 16.*
& epulabatur quotidie splendide. Contigit nẽpe mori
inopem illum, & afferri ab angelis in sinũ Abrahæ. Ille
autem mortuus est & sepultus est. Nã illius forte sepul-
turam nemo curauit. Et cum apud inferos ille diues in
tormentis esset, nónne eleuauit oculos suos, & vidit in
infinito gaudio eum quem contempsit ante ianuam
suam, & digito eius aquæ stillam desiderauit, qui de
mensa eius cadẽtes micas desiderauerat? Fratres, labor
ille pauperis quantus fuit? Deliciæ illæ diuitis quàm lõ-
gæ fuerunt? Quod autem mutauerunt, perpetuum est.
Illius ergo quia nõ erat declinatio in morte, & firma-
mẽtum erat in flagello eius, in laboribus hominum nõ
fuit, & inter homines flagellatus non est. Ille autem fla-
gellatus hic, requieuit ibi, quia flagellat omnem filium *Hebr. 12.*
quem recipit. Sed cui dicis ista? Epulanti splendide &
induenti se quotidie purpura & bysso. Cui dicis? Qui
transiit in dispositionem cordis. Meritò serò dicturus L
est, Mitte Lazarum, dicat vel fratribus meis, quando ei *Lucæ 16.*
non conceditur fructus pœnitentiæ. Non enim pœni-
tentia nõ datur, sed sempiterna erit pœnitentia, & nul-
la salus post pœnitentiam. Ergo isti transierunt in dis-
positionem cordis. *Cogitauerunt & locuti sunt malignita-
tem.* Sed loquuntur malignitatem homines, & cum ti-
more. Isti autẽ quomodo? *Iniquitatem in altum locuti sunt.*
Non solum locuti sunt iniquitatem, sed etiam clare au-
dientibus omnibus, Ego facio, ego ostendo, senties eũ
quo habes, viuere te non sinam. Superbe vel cogitares
ea, non etiam effunderes, vel intra claustra cogitatio-
nis mala cupiditas coërceretur, refrenares eam intra
cogitationem suam. Quare? An forte macer est? Pro-
diet quasi ex adipe iniquitas eorum. Iniquitatem in al-
tum locuti sunt. *Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eo-
rum transiuit super terram.* Quid est hoc, transiuit super
terram? Quod dictum est, Posuerunt in cœlum os suũ:
hoc est, transiit super terram. Transeunt terrena om-
nia. Quid est terrena omnia transire? Non se cogitat
hominem subitò mori posse cum loquitur, quasi sem-
per victurus minatur. Transcendit iniquitas cogita- M
tionis illius terrenam fragilitatem, nescit quali vase
coopertus est, nescit quod scriptum est in alio loco de
talibus, Exiet spiritus eius, & reuertetur in terrã suam, *Psalm. 145.*
in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Sed isti
diem vltimum suum non cogitantes, loquuntur su-
perbiam, & in cœlum ponunt os suum, & transcendũt
terram. Si vltimum suum diem non cogitaret, id est, in-
dicij sui vltimum diem latro missus in carcerem, nihil
illo esset immanius, & tamen posset effugere. Quò fu-
gis ne moriaris? Certus erit ille dies. Quid est diu
quod victurus es? Quantum est diu quod habet finem
etsi diu esset? Huc accedit quia non est diu, & incer-
tum est ipsum quod dicitur diu. Quare hoc non co-
gitat? Quia posuit in cœlum os suum, & lingua eius
transiuit super terram. *Ideo reuertetur populus meus huc.*
Iam ipse Asaph reuertetur huc. Vidit enim ista abun-
dare iniquis, vidit superbis: redit ad deum, & inci-
pit quærere & disputare. Sed quando? Cum dies ple-
ni inuenientur in eis. Quid est dies pleni? Cum au-
tem venit plenitudo temporis, misit deus filium su- *Galat. 4.*
um. Ipsa est plenitudo temporis, quando venit ille

A temporalia docere contemni, non habere magnum quicquid mali homines cupiũt, pati quicquid mali homines metuunt. Factus est via, reuocauit ad cogitationem intimam, admonuit quid à deo quærendum esset. Et vide de qua cogitatione reuerberata in se, & quodãmodo reuocante fluctus impetus sui, transitur ad vera eligẽda. Ideo reuertetur populus meus huc, & dies pleni inuenientur in eis. *Et dixerunt, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altißimo?* Vide per quam cogitationẽ transeunt. Ecce iniqui felices sunt, non curat deus res humanas. Vere scit quid agamus. Videte quæ dicuntur. Rogamus fratres, iam à Christianis non dicatur, quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Vnde enim tibi videtur non scire deum, & non esse sciẽtiam in altissimo? Respondet. *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt dimtias.* Et peccatores sunt, & abundantes diuitias in seculo obtinuerunt. Confessus est, quia ideo nolebat esse peccator, vt haberet diuitias. Carnalis anima visibilibus rebus & terrenis vendiderat iustitiam suam. Qualis iustitia, quæ propter aurum habetur, quasi preciosius sit aurum quàm ipsa iustitia, aut cũ
B quisquam negat res alienas, maius damnum patiatur cui negat, quàm ille qui negat. Ille perdit vestem, iste fidem. Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Inde ergo nescit deus & inde nõ est scientia in altissimo. *Et dixi, sine causa iustificaui cor meum.* Quando seruio deo, & ista non habeo, non seruiunt illi, & his abundant, Ergo sine causa iustificaui
Psalm. 25. cor meum. *Et leuaui inter innocentes manus meas.* Hoc sine causa feci. Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est præmium seruitutis meæ? Bene viuo & egeo, & iniquus abundat. Et leuaui inter innocentes manus meas. *Et fui flagellatus tota die.* A me non recedunt flagella dei. Bene seruio & flagellor, non seruit & ornatur. Magnã quæstionẽ sibi fecit. Agitatur anima, [trãsit anima] trãsitura ad cõtemnenda terrena, & cõcupiscenda æterna. Trãsitus est ipsius animæ in hac cogitatione, Vbi fluctuat in quadam tempestate, peruentura est ad portum. Et quomodo solent ægri, qui lentius ægrotant, cum sanitas longe est, vicina sanitate plus æstuant (accessionem criticam medici vocant, per quam transitur ad sanitatem) Maior ibi æstus, sed ducens ad salutem: maior ibi
C ardor, sed vicina refectio. Sic ergo & hic æstuat. Nam periculosa verba sunt fratres, molesta & penè blasphema, quomodo sciuit deus, hoc est & penè? Non dixit nesciuit deus, non dixit, non est scientia in altissimo: sed quasi quærens, hæsitans & dubitans. Hoc est quod ait paulò antè, Penè effusi sunt gressus mei, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Nõn confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum transit ad sanitatem. Audi iam sanitatem. Ergo in vanum iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Et fui flagellatus tota die. *Et argutio mea in matutinum.* Argutio, correptio est. Qui arguitur, corripitur. Quid est in matutinum? Non differtur. Differtur impiorum, mea non differtur. Illa sera vel nulla est, mea in matutinum. Et fui flagellatus tota die, & argutio mea in matutinum. *Si dicebam narrabo sic.* Id est, docebo sic. Quomodo docturus es, quia non est scientia in altissimo, qoia non scit deus? Hanc scientiam vis proferre, quia sine causa iuste viount qui iuste viuunt, quia perdidit homo iustus seruitutem suam, quia magis deus malis fauet, aut neminem curat? Hoc vis dicere, hoc vis narrare. Reprimit se authoritate compescente. Qua authoritate? Aliquando vult homo erumpere in istam sententiam, sed reuocatur scripturis di- D
centibus, vt semper bene viuatur, dicentibus quia deus curat res humanas, quia discernit inter pium & impium. Ergo & iste volens iam istam proferre sententiam, reuocat se. Et quid ait? Si dicebam narrabo sic, *Ecce generationem filiorum tuorum reprobaui.* Reprobaui generationem filiorum tuorum sic: si narrabo sic, generationem iustorum reprobabo, sicut & quædam habent exemplaria. Ecce generationem filiotum tuorum cui concinui, id est, cui filiorum tuorum concinui, Id est, cui congrui, cui accommodatus sum. Dissonui ab omnibus si sic doceo. Concinit enim qui cõsonat: qui autem non consonat, nõ concinit. Aliud dicturus sum quàm dixit Abraham, quàm dixit Isaac, quàm dixit Iacob, quàm dixerunt prophetæ. Illi enim omnes dixerunt, quia curat deus res humanas, ego dicturus sum, quia non curat? Maiór ne in me prudentia, quàm in illis? maiór ne intellectus quàm in illis? Saluberrima authoritas reuocauit cogitationẽ ab impietate. Sed quid sequitur? Si dicebam narrabo sic, ecce generationẽ filiorum tuorum reprobaui. Ergo ne reprobaret, quid fecit? *Et suscepi cognoscere.* Suscepit cognoscere, deus illi E
adsit vt cognoscat. Interim fratres, à magno lapsu reuocatur quãdo non se iam scientem præsumit, sed suscepit cognoscere quod nesciebat. Iam enim volebat quasi sciẽs videri, & prædicare nullam deo esse curam de rebus humanis. Facta est enim ista iniquorũ nequissima & impia doctrina. Sciatis fratres multos disputare & dicere, quia deus res humanas non curat, quia casibus reguntur omnia, vel quia stellis subiectæ sunt voluntates nostræ, quia vnusquisque nõ pro meritis agitur, sed necessitate stellarũ suarum, doctrina mala, doctrina impia. In hæc iste ibat, cuius penè commoti sunt pedes, & cuius paulo minus effusi sunt gressus, in hunc ibat errorem. Sed quia non concinebat generationi fi- 20. lib. de
liorum dei, suscepit cognoscere, & dãnauit scientiam Ciui. dei c.
in qua iustis dei non congruebat. Et quid dicit, audia- 28. in fine.
mus, quia suscepit cognoscere & adiutus est, & didicit aliquid, & indicauit nobis. Et suscepi, inquit, cognoscere. *Hoc labor est*, inquit, *ante me.* Vere magnus labor cognoscere quomodo & deus curet res humanas, & bene sit malis, & laborent boni. Magna vis quæstionis, Ideo hoc labor est ante me. Quasi stat mihi in facie murus quidam, sed habes vocem psalmi, In deo meo trãsgre- Psalm. 7.
F diar murum. Hoc labor est ante me. Verũ dicis, Labor est ante me, sed ante deum nõ est labor. Fac te ante deũ vbi non est labor, & nec tibi erit labor. Et fecit hoc. Nã dicit quandiu labor ante se. *Donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouißima.* Magna res fratres. Tandiu laboro, inquit, & ante faciem meam laborem quendã quasi inextricabilem video, vt cognoscã quomodo & iustus sit deus, & res humanas curet, & non sit iniquus, ꝙ peccantes & scelera facientes felicitatem habent in hac terra: pij vero & deo seruientes in tẽtationibus plerũque & in laboribus fatigantur. Magna difficultas est hoc scire, sed donec introëam in sanctuarium dei. In sanctuario enim dei quid tibi præstatur vt hanc soluas quæstionem? Et intelligam, inquit, in nouissima, nõ in præsentia. Ego, inquit, de sanctuario dei intẽdo oculũ in finem, præsentia transgredior. Totum hoc quod vocatur humanum genus, omnis ista massa mortalitatis vẽtura est ad examen, ventura est ad libram, appendẽtur ibi opera hominum. Cũcta modo nubes inuoluit, sed deo cognita sunt merita singulorũ. Et intelligã, inquit, in nouissima, sed nõ à me. nam ante me labor est.

G Vnde intelligam in nouißima? Intrem in sanctuarium dei. Vbi ergo intellexit, & vnde modo isti felices? *Veruntamen propter dolositatem posuisti eis.* Quia dolósi sunt, id est fraudulenti, quia dolosi sunt, dolos patiuntur. Quid est hoc, quia fraudulenti sunt, fraudem patiūtur? Fraudem volūt facere generi humano in omnibus nequitiis suis, fraudem & ipsi patiuntur, vt terrena bona eligant, & relinquant æterna. Ergo fratres in eo quod fraudem faciūt, fraudem patiuntur. Quod iamdudum dixi, fratres, quale cor habet quis vt lucretur vestem, & perdat fidem? Ille cui tulit vestem, passus est fraudē, an iste qui tanto dāno percutitur? Si preciosior est vestis quàm fides, maiore dāno ille afficitur. Si autem incōparabiliter fides excedit totum mūdum, ille videbitur
Matth. 16. damnum vestis perpeti: huic autem dicitur, quid prodest homini si totum mūdum lucretur, animæ autē suę dānum patiatur? Ergo quid illis contigit? Propter dolositatem posuisti eis. *Deiecisti eos dum extollerentur.* Non dixit deiecisti eos quia eleuati sunt, non quasi postea q̃ eleuati sunt deiecisti eos, sed in eo ipso quòd eleuati sunt, deiecti sunt. Si enim efferri iam cadere est, de-
H iecisti eos dum extollerentur. *Quomodo facti sunt in desolationem subito?* Admiratur super eos intelligens in nouißima. *Defecerunt.* vere quomodo fumus, qui dū extollitur, deficit. Defecerunt. Quomodo dicit defecerūt? Quomodo qui intelligit in nouißima. Defecerūt.

Perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium exurgentis. Quomodo defecerunt? Quomodo deficit somnium exurgentis. Fac hominem in somnis videre se inuenisse thesauros, diues est, sed donec euigilet. Veluti somnium exurgētis, sic defecerunt quomodo somniū euigilantis. Quæritur igitur, & non est, nihil in manibus, nihil in lecto. Pauper dormierat, diues in somnis fact⁹ fuerat. Si non euigilasset, diues esset. Euigilauit, inuenit ærumnam quam dimiserat dormiens. Et isti non inuenient miseriā quam sibi comparauerant? Cum euigilauerint de hac vita, trāsit illud quod quasi somno tenebatur veluti somnium exurgētis. Et ne diceretur, Quid ergo? Parua tibi videtur claritas corū, parua tibi videtur pompa eorum, parui tibi videntur tituli, imagines, statuæ, laudes, cunei clientum? *Domine*, ait, *in ciuitate tua imagines eorum ad nihilum rediges.* Itaq; fratres mei libere
I loquor de hoc loco, veluti vndelibet, quia quādo vobis miscemur, magis vos ferimus, quàm docem⁹, in nomine Christi & in timore eius exhortor vos, vt quicūque ista nō habetis, nō cupiatis: quicūque habetis, nō in eis præsumatis. Ecce dixi vobis, non dico damnamini quia habetis, sed dānamini si de talibus præsumatis. Si de talibus præsumatis, si de talibus inflemini, si propter talia magni vobis videamini, si propter talia pauperes nō agnoscatis, si generis humani conditionem cōmunem propter excellentē vanitatē obliuiscamini: Tunc enim deus necesse est retribuat in nouißimo, & in ciuitate sua imaginē talium ad nihilum redigat. Qui autē
1. Timo. 6. diues est, hoc modo sit quo præcepit apostolus, Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarū suarū, sed in deo viuo, qui præstat omnia nobis abundanter ad fruendū. Abstulit superbiā diuitum, dat consilium. Quasi dicerent, diuites sumus, superbire nos prohibes, iactare pōpas diuitiarum nostrarū vetas. Quid ergo facturi sumus de istis diuitiis? Vsqueadeo non est quod inde fiat? Diuites, inquit, sint in operibus bonis, facilè tribuant, cōmu-
Ibidem. nicent. Et quid prodest hoc? Thesaurizent sibi fundamentum bonū in futurum, vt apprehēdant veram vitam. Vbi debent sibi thesaurizare? Quò misit iste oculū K
intrans in sanctuarium dei? Exhorrescant omnes fratres nostri diuites, abundantes pecunia, auro, argento, familia, honoribus, exhorrescant quod modo dictum est, Domine in ciuitate tua imaginem corū ad nihilum rediges. Nónne digni sunt hæc pati, vt deus in ciuitate sua imaginem eorum ad nihilum redigat, quia & ipsi in ciuitate sua terrena imaginem dei ad nihilum redegerunt? In ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. *Quia delectatum est cor meum.* Dicit quibus rebus tētatur, quia delectatum est, inquit, cor meum. *Et renes mei mutati sunt.* Quando me delectauerunt temporalia ista, mutati sunt renes mei. Potest & sic intelligi, quia delectatum est cor meū in deum, & renes mei mutati sunt, id est, libidines meæ mutatæ sunt, & castus totus factus sum. Renes mei mutati sunt. Et audi quomodo.

Et ego ad nihilum redactus sum, & non cognoui. Ego ille qui modo ista dico de diuitibus, aliquando talia desideraui: ideo & ego ad nihilum redactus sum, quando penè effusi sunt gressus mei. Et ego ad nihilū redactus sum, & non cognoui. Nō est ergo desperandū, & de illis in quos talia dicebam. Quid est non cognoui? *Quasi pecus* L
factus sum ad te, & ego semper tecum. Multum interest inter istum & alios. Iste quasi pecus factus est desiderando terrena, quādo redactus ad nihilū non cognouit æterna. Sed non recesit à deo suo, quia non illa desiderauit à dæmonibus, à diabolo. Hoc enim iam vobis cōmendaui. Vox est synagogæ, id est, illius populi qui nō seruiuit idolis. Pecus quidem factus sum, à deo meo terrena desiderās, sed nunquā recesi ab ipso deo meo. Quia ergo quāuis factus pecus nō recesi à deo meo, sequitur, *Tenuisti manum dexteræ meæ.* Non dixit manum dexteram meam, sed manum dexteræ meæ. Si dexteræ manus est, manus habet manum. Manum tenuisti dexteræ meæ, vt deduceres me. Quid posuit manum? Potestatem. Hoc enim dicimus quenquam habere in manu quod habet in potestate, quomodo dixit diabolus deo de Iob, Mitte manum tuā, & tolle quæ habet. Quid est Iob. 1.
mitte manum tuā? Da potestatem. Manū dei, potestatem dei dixit: sicut scriptū est alio loco, Mors & vita in Prouer. 18.
manibus linguæ. Nunquid lingua manus habet? Quid est in manibus linguæ? In potestate linguæ. Quid est in M
potestate linguæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo Matth. 12.
condemnaberis. Tenuisti ergo manum dexteræ meæ, potestatem dexteræ meæ. Quæ est dextera mea? Quia ego semper tecum. In sinistra habebā, quia pecus factus sum, id est, quia terrena in me fuit concupiscentia. Sed dextera mea erat, quia semper tecū eram. Huius dexteræ meæ manum tenuisti, id est potestatem rexisti. Quā potestatem? Dedisti eis potestatem filios dei fieri. Cœ- Ioan. 1.
pit esse iam inter filios dei ad nouum testamētum pertinens. Vide quomodo retenta est manus dexteræ eius.

In voluntate tua deduxisti me. Quid est in voluntate tua? Non meis meritis. Quid est in volūtate tua? Audi apostolum, qui fuit pecus primò terrena desiderans, & secundum vetus testamentum viuens. Quid ait? Qui pri 1. Tim. 1.
mò fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum. Quid est in voluntate tua? Gratia dei sum id quod sum. *Et cum gloria assumpsisti me.* Iam quod assumptus est, & in qua gloria eius, quis explicat? Quis dicit? Expectemus hoc, quia in resurrectione erit, in nouißimis erit. Cum gloria assumpsisti me. Et cœpit cogitare felicitatem ipsam cœlestem, & arguere se, quia pecus fuit, & terrena desiderauit. *Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Ex voce

vestra

A vestra intellexisse vos video. Cóparauit voluntati suæ
10. lib. de terrenæ premiũ cœleste quod accepturus est, vidit quid
Ciui. dei. c. ibi sibi seruaretur, & cogitans & æstuans in cogitatio-
25. in fine. ne cuiusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec
1. Cor. 2. auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nõ dixit, il-
lud aut illud mihi est in cœlo: sed, quid mihi est in cœ-
lo? Quid est illud quod habeo in cœlo? quantum est?
quale est? quid est? Et enim non transiit quod habeo in
cœlo, à te quid volui super terram? Seruas mihi tu, sed
dicam vt possum, sed date veniam. Accipite conatum
meum, deuotionem nitendi, nam explicandi nulla fa-
cultas est. Seruas, inquit, mihi tu in cœlo diuitias im-
mortales, teipsum, & ego volui à te in terra quod habẽt
& impij, quod habent & mali, quod habent & facino-
rosi, pecuniam, aurum, & argentum, gemmas, familias,
quod habẽt & scelerati multi, quod habent multæ fœ-
minæ turpes, multi viri turpes. Hæc pro magno desi-
deraui à deo meo super terrã, cũ seruet se mihi in cœlo
deus meus. Quid enim mihi est in cœlo? Ostendere ha-
B bet ipsum quid. Et à te quid volui super terram? *Defe-
cit cor meum & caro mea, deus cordis mei.* Hoc ergo mihi est
in cœlo seruatum, Deus cordis mei. *Et pars mea deus
meus.* Quid est fratres? Inuenimus diuitias nostras, eli-
gat sibi partes genus humanum. Videamus homines
cupiditatum diuersitate dilaniari. Eligãt alij militiam,
alij aduocationem, alij diuersas variásq; doctrinas, alij
negociationẽ, alij agriculturam. Istas partes sibi faciant
de rebus humanis, clamet populus dei, Pars mea deus
meus. Non ad tempus pars mea, sed pars mea deus
In secula. Aurum & si semper habeo, quid habeo? Deũ
si semper haberem, quàm magnum bonum haberem?
Huc accedit quia deus seipsum mihi promittit, & id
me in æternum habiturum promittit. Tantum habeo,
& nunquam non habeo. Magna felicitas pars mea
deus. Quandiu? In secula. Quomodo? Ecce vide quo-
modo illum amauit. Fecit cor castũ, Deus cordis mei,
& pars mea deus in secula. Factum est cor castum, gra-
tis iam amatur deus. Non ab illo petitur aliud præmiũ.
Qui aliud præmium petit à deo, & propterea vult ser-
uire deo, carius facit quod vult accipere, quàm ipsum à
quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium dei?
Nullum præter ipsum. Præmium dei, ipse deus est. Hoc
amat, hoc diligit. si aliud dilexerit, non erit castus a-
C mor. Recedis ab igne immortali, frigesces, corrũperis.
Noli recedere, corruptio tua erit, fornicatio tua erit.
Iam iste redit, iam iste pœnitet, iam pœnitentiam iste
elegit: iam dicit, pars mea deus. Et quomodo delecta-
tur in ipso quem partem sibi elegit? *Ecce qui longe se fa-
ciunt à te, peribunt.* Iste ergo recessit à deo, sed non lon-
ge, quia quasi pecus factus sum, inquit, & ego semper
tecum. Illi vero longe recesserunt, quia non solum ter-
rena desiderauerunt, sed ea à dæmonibus & à diabo-
lo petierunt. Qui longe se faciunt à te, peribũt. Et quid
est, longe à deo fieri? *Perdidisti omnem qui fornicatur abs te.*
Huic fornicationi contrarius est amor castus. Quis est
amor castus? Amat iam anima sponsum suum. Quid ab
illo quærit, ab sponso suo quem diligit? Forte quomo-
do sibi eligunt homines aut generos, aut spõsos fœmi-
næ eligunt. Forte diuitias & aurum eius amat, & fun-
dos, & argentum, & pecuniam, & equos, & familiam, &
cætera? Absit. Iste ipsum solum amat, gratis amat, quia
Ioan. 1. in ipso habet omnia, quia per ipsum facta sunt omnia.
Perdidisti, inquit, omnem qui fornicatur abs te. Tu au-
tẽ quid facis? *Mihi autẽ adhærere deo bonũ est.* Hoc est to-
tum bonum. Vultis amplius? Doleo volentes. Fratres,
quid vultis amplius? Deo adhærere nihil est meli⁹, quã- G
do eum videbimus facie ad faciem. Modo ergo quid? 1. Corin. 13.
Quia adhuc peregrinus loquor? Adhærere deo, inquit,
bonum est, sed modo in peregrinatione, quia nõdum
venit res. *Ponere in deo spem meam.* Quãdiu ergo nõdum
adhæsisti, ibi pone spem. Fluctuas, præmitte ad terram
hanc ancoram. Nondum hæres per præsentiam, inhæ-
re per spem. Ponere in deum spem meam. Et quid hic
ages ponens in deo spem tuam? Quod erit negocium
tuum, nisi vt laudes quem diligis, & facies te cum coa-
matoribus eius? Ecce si amares aurigam, nõ raperes cæ-
teros, vt tecum amarent? Amator aurigæ quacunque
transit loquitur de illo, vt cum illo eum ament & cæte-
ri. Gratis amãtur flagitiosi homines, & à deo præmium
quæritur vt ametur? Ama deum gratis, nulli inuideas
deum. Rapite eum quotquot potestis, quotquot posses-
suri estis, non fit angustus. Nullos in illo limites facie-
tis, totum singuli possidebitis, & totum omnes habe-
bitis. Ergo hoc fac dum hic es, id est, cum ponis in deo
spem tuam. Quid enim hic sequitur? *Vt annunciem omnes* E
laudes tuas in atriis filiæ Sion. Vt annunciem omnes lau-
des tuas. Sed vbi? In atriis filiæ Sion, quia prædicatio
dei præter ecclesiam inanis est. Parum est laudare de-
um, & annũciare omnes laudes eius. In atriis filiæ Sion
annuncia. Ad vnitatem attende, noli diuidere popu-
lum, sed rape ad vnum, & fac vnum. Oblitus sum quã-
diu dixi. Iam finito psalmo, ex isto odore coniicio me
diuturnum habuisse sermonem, sed studiis vestris non
sufficio. Violenti estis nimis, vtinam ista violentia ra-
piatis regna cœlorum.

In Psalmum septuagesimumtertium
Enarratio.

PSALMI huius titulus est: *Intellectus Asaph.*
Latine congregatio, Græce synagoga dicitur,
Videamus quid intellexerit ista synagoga.
Nos autem intelligamus primitus synagogam, exinde
intelligemus quid intellexerit synagoga. Omnis cõgre-
gatio generali nomine synagoga appellatur, & peco-
rum & hominũ potest dici congregatio. Non autẽ hic
pecorum cõgregatio est, quando audiuimus intellectũ.
Nam homo si neglexerit intellectũ in honore positus,
quid de illo dictum est, audi, Homo in honore positus Psal. 48.
non intellexit: cõparatus est iumẽtis insensatis, & simi- F
lis factus est illis. Quia ergo non est pecorum cõgrega-
tio, nec diu disserendũ est, nec diligentius cõmendan-
dum est: sed quia hominũ est, quorum hominũ sit, hoc
debemus intelligere. Non vtiq; eorum hominũ est, qui
in honore positi non intelligentes cõparati sunt iumẽ-
tis insensatis, & similes facti sunt eis, sed eorũ qui intel-
ligunt. Præscribit enim hoc titulus psalmi dicens, Intel-
lectus Asaph. Intellectus quædam cõgregatio est, cuius
vocem audituri sumus. Sed quoniã proprie synagoga
dicta est congregatio populi Israël, ita vt vbicunq; au-
dierimus synagogã, non iam soleamus intelligere nisi
populũ Iudæorum, videamus ne forte ipsius vox sit in
isto psalmo. Sed qualiũ Iudæorũ & qualis populi Israël?
Non enim paleæ, sed forte frumẽti: non ramorum fra-
ctorum, sed forte cõfirmatorum. Non enim omnes qui Matth. 3.
sunt ex Israël, hi sunt Israëlitæ, sed in Isaac, inquit, voca- Roma. 11.
bitur tibi semen: hoc est, non hi qui filij carnis, hi filij Ibidem,
dei, sed filij promissionis deputãtur in semine. Sunt er- & 9.
go quidam Israëlitæ, ex quibus erat ille de quo dictum
est, Ecce vere Israëlita in quo dolus non est. Non secũ- Ioan. 1.
dum hoc dico, quòd & nos Israëlitæ sumus, quia & nos
semẽ Abrahę sumus. Gentibus quippe loquebatur apo-

G stolus cum diceret, Ergo Abrahæ semen estis secũdum
Galat. 3. promissionẽ hæredes. Secundũ hoc ergo omnes Israë-
litæ, qui sequimur vestigia fidei patris nostri Abrahæ.
Sed illo modo hic intelligamus Israëlitarũ vocẽ, quo-
Roma. 11. modo dixit apostolus, Nam & ego Israëlita sum ex se-
mine Abrahæ de tribu Beniamin. Hic ergo intelliga-
Roma. 9. mus quod Prophetæ dixerũt, Reliquiæ saluæ fiet. Reli-
quiarũ itaq; saluatarũ audiamus hic vocem, & loquatur
synagoga quæ acceperat vetus testamẽtum, & intenta
erat in promissa carnalia, & ex hoc factũ est vt nutaiẽt
Psalm. 72. ei pedes. Nam & in alio quodã psalmo, vbi titulus etiã
habet Asaph, quid dicitur? Quàm bonus deus Israël re-
ctis corde? Mei autẽ penè cõmoti sunt pedes. Et quasi
diceremus, vnde tibi cõmoti sunt pedes? Paulo minus,
Ibidem. inquit, effusi sunt gressus mei: quia zelaui in peccatori-
bus pacem peccatorũ intuens. Cũ enim secũdum pro-
missa dei ad vetus testamẽtum pertinentia expectaret
fœlicitatem terrenã, animaduertit eam abundare apud
impios in his rebus quas expectauerat à deo, pollere il-
los qui non colerent deũ: & tanquã sine causa deu ser-
uisset, nutauerunt pedes eius. Ibi enim dicit, Ecce ipsi
peccatores & abũdantes in seculo obtinuerũt diuitias.
Nunquid in vano iustificaui cor meũ? Videte quemad-
modum paulo minus effusi sunt gressus eius, vt iam sibi
dicat anima: Quæ vtilitas quia seruio deo? Ecce ille nõ
H seruit & felix est: ego seruio & laboro. Postremo puto
quia & ego felix sum, quando & ille felix est qui non
seruit: quare me putẽ ideo felicem esse quia seruio? Ille
autẽ psalmus cuius testimonium produxi, præcedit istũ
quem nunc in manibus habemus. Opportune autẽ non
ex nostra, sed ex dei dispẽsatione factum est vt modo
Ioan. 1. audiremus ex Euãgelio, Quia lex per Moysen data est,
gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Si enim dis
cernimus duo testamẽta, vetus & nouum, non sunt ea-
dem sacramenta nec eadem promissa, eadem tamen
Exod. 20. pleraque præcepta. Nã non occides, non mœchaberis,
non furaberis, honora patrem & matrem, nõ falsum te-
stimonium dixeris, non cõcupisces res proximi tui, &
non concupisces vxorẽ proximi tui, & nobis præceptũ
est: & quisquis ea non obseruauerit, deuiat, nec omnino
I dignus est qui accipere mereatur montem sanctũ dei,
Psalm. 14. de quo dictum est, Quis habitabit in tabernaculo tuo,
aut quis requiescet in monte sancto tuo? Innocens ma-
nibus, & mũdo corde. Hæc dicimus fratres charissimi
vt omnes de nouo testamẽto discatis nõ inhærere ter-
renis rebus, sed cœlestia adipisci. Dicussa ergo præce-
pta, aut omnia eadẽ inueniuntur, aut vix aliqua in euã-
gelio quæ non dicta sunt à prophetis. Præcepta eadẽ, sa
cramenta non eadem, promissa non eadem. Videamus
quare præcepta eadem, quia secũdum hæc deo seruire
debemus. Sacramẽta non eadem, quia alia sunt sacra-
menta dantia salutẽ, alia promittentia saluatorem. Sa-
cramenta noui testamenti dant salutem, sacramẽta ve-
teris testamenti promiserunt saluatorem. Cum ergo iã
teneas promissa, quid quæris promittentia, saluatorem
iam habens? Hoc dico teneas promissa, non quod iam
acceperimus vitã æternam, sed quia iam venerit Chri-
stus qui per prophetas prænunciabatur. Mutata sunt sa-
cramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fe-
liciora. Promissa quare non eadem? Quia promissa est
Exod. 3. terra Chanaan, terra copiosa, fructuosa, affluens lacte &
melle, promissum regnum temporale, promissa felici-
tas seculi, promissa fœcunditas filiorum, promissa sub-
iectio inimicorum, Hæc omnia ad terrenam fœlicita-
tem pertinent. Sed quare ipsa primò promitti oporte-
bat? Quia nõ primò quod spiritale est, sed quod anima- K
le, postea, inquit, spiritale. Primus homo de terra terre- 1. Cor. 15.
nus, secundus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus,
tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut
portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem
eius qui de cœlo est. Ad imaginẽ terreni pertinet vetus
testamentum, ad imaginem cœlestis nouum testamen-
tum. Sed ne quisquam putaret ab alio factũ esse homi-
nem terrenum, ab alio cœlestẽ, ideo deus ostendens se
esse vtriusque creatorem, etiã vtriusq; testamenti se es-
se voluit authorem, vt & terrena promitteret in veteri
testamento, & cœlestia in nouo testamento. Sed tãdiu
primus homo terrenus es, quandiu terrena sapis. Nun-
quid quoniam puero dãtur quædam puerilia ludicra,
quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescẽ-
ti non excutiuntur è manibus, vt aliquid iam vtilius
tractet quod grandem decet? Veruntamen tuipse de-
disti filio tuo & nuces paruulo, & codicem grandi. Nõ
ergo quia illa quasi ludicra puerorum deus per nouum
testamentum excussit de manibus filiorum, vt aliquid
vtilius daret grandescentibus, propterea priora illa nõ L
ipse dedisse putandus est. Ipse vtrunq; dedit. Sed lex ip Ioan. 1.
sa per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Chri
stum facta est. Gratia, quia impletur per charitatẽ, quod
per literam iubebatur: veritas, quia redditur quod pro-
mittebatur. Hoc ergo intellexit Asaph iste. Denique om-
nia quæ Iudæis promissa fuerãt, ablata sunt. Vbi est re-
gnum eorum? vbi templum, vbi vnctio, vbi sacerdos, Deute. 9.
vbi iam apud illos prophetę? Ex quo venit qui per pro-
phetas prædicabatur in illa gente, iam nihil horum est.
Iam perdidit terrena, & nondũ quærit cœlestia. Inhæ-
rere ergo terrenis, quamuis ea deus donet, non debes.
Veruntamen nõ quia eis inhærere non debemus, alium
ea dare nisi deum credere debemus: ipse ea dat, sed no-
li pro magno expectare ab eo bonum quod dat & non
bono. Nam si pro magno ea daret, malis ea non daret.
Ideo autem ea voluit dare & malis, vt discant boni a-
liud ab eo quærere, quod non dat & malis. Illi autem
inhærentes terrenis miseri, & non de illo præsumen-
tes qui fecit cœlum & terram, qui eis dedit & ipsa ter-
rena, qui eos etiã temporaliter de Aegypti captiuitate Exod. 14.
liberauit, qui eos per diuisum mare duxit, qui eorum M
inimicos persequentes fluctibus obruit, nõ in illo præ-
sumentes qui daret vtique cœlestia grãdibus, sicut ter-
rena paruulis dedit, timentes perdere quod acceperãt,
occiderunt qui dederat. Hæc dicimus fratres, vt om-
nes de nouo testamento discatis non inhærere terre-
nis. Si enim illi inexcusabiliter terrenis inhæserunt,
quibus ipsum nouum testamẽtum nondum fuerat re-
uelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, qui-
bus iam promissa cœlestia in nouo testamento reuela-
ta sunt? Nam recolite fratres mei quid dictum sit à per-
sequentibus Christum, Si dimiserimus eum sic, veni- Ioan. 11.
ent Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Vi-
dete quia timendo terrena perdere, regem cœli occi-
derunt. Et quid eis factum est? Perdiderunt etiam ipsa
terrena: Et vbi occiderunt Christum, ibi occisi sunt.
Et cum terram nolentes perdere, datorem vitæ occi-
derunt, eandem terram occisi perdiderunt. Et eo tem-
pore quo illum occiderunt, eoipso tempore admonẽ-
tur quare ista perpessi sunt. Quando enim euersa est ci- Iosephus
uitas Iudæorum, pascha celebrabant, & in multis mili- de Iudaico
bus hominũ tota ipsa gens conuenerat ad illius festiui- bello.
tatis celebrationem. Ibi deus per malos quidem, sed ta-
men ille bonus per iniustos, sed iustus & iuste ita in eos

A vindicauit, vt perimerentur multa milia hominum, &
ipsa ciuitas euerteretur. Hoc in isto psalmo plangit in-
tellectus Asaph, & in ipso planctu tanquam intellectus
discernit terrena à cœlestibus, discernit vetus testamē-
tum à nouo testamento, vt videas per quæ transeas,
quid expectes, quid relinquas, quibus hæreas. Sic ergo
cœpit, *Vt quid repulisti nos deus in finem?* Repulisti in finē,
ex persona populi Iudæorum, & ex persona congrega-
tionis quæ proprie synagoga appellatur. Vt quid repu-
listi nos deus in finem? Non reprehendit, sed quærit vt
quid, quam ob rem, propter quid hoc fecisti? Quid fe-
cisti? Repulisti nos in finem. Quid est in finem? Forte
Roma. 10. vsque in finem seculi. An repulisti nos in Christo, qui fi-
nis est omni credenti? Vt quid enim repulisti nos deus
† al. furor. in finem? *Iratus est animus † tuus super oues gregis tui.* Qua-
re iratus es super oues gregis tui, nisi quia terrenis inhæ-
rebamus, & pastorem non agnoscebamus? *Memento cō-
gregationis tuæ, quam possedisti ab initio.* Nunquid ista potest
esse vox gentium? Nunquid gentes possedit ab initio?
Sed possedit semen Abrahæ populum Israël etiam se-
cundum carnem natum de patriarchis patribus no-
B stris, quorum nos filij facti sumus, non veniēdo de car-
ne, sed imitādo fidem. Illi autem à deo possessi ab ini-
tio, quid eis contingit? Memento congregationis tuæ
quam possedisti ab initio. *Redemisti virgā hæreditatis tuæ.*
Ipsam congregationem tuam, virgam hæreditatis tuæ
redemisti. Hanc ipsam congregationem dixit virgam
hæreditatis. Respiciamus ad factum primum, quando
voluit possidere ipsam congregationem liberās illam
de Aegypto, quod signum dederit Moysi cum diceret
Exod. 4. Moyses ei, Quod signum dabo vt credāt mihi quia tu
me misisti? Et deus ait ad illum: Quid in manu tua por-
tas? Virgam. Proiice illam in terram. Et dimisit virgam
in terram, & facta est serpens: & expauit Moyses, & fu-
git ab eo. Et ait illi dominus, Apprehēde caudam eius.
Et apprehendit, & reuersa est in statum suum virga fa-
cta sicut antea virga erat. Quid significat? Non enim
frustra factū est. Interrogemus literas dei. Quid serpens
Genes. 3. persuasit homini? Mortem. Ergo mors à serpente. Si
Num. 21. mors à serpente, virga in serpente, Christus in morte.
Ioan. 3. Ideo etiam cum à serpentibus in deserto morderentur
C & necarentur, præcepit dominus Moysi, vt serpentem
æneum exaltaret in eremo, & admoneret populum, vt
quisquis à serpente morsus esset, illum intueretur, & sa-
naretur. Sic & fiebat: sic & homines à venenis, morsi à
serpentibus, sanabantur intuendo serpentem. Sanari à
serpente magnum sacramentum. Quid est, intuendo
serpētem sanari à serpente? Credendo in mortuum, sal-
Exod. 4. uari à morte. Et tamen expauit & fugit Moyses. Quid
est ab illo serpente fugisse Moysen? Quid fratres, nisi ꝙ
Luca. 24. scimus in euangelio factum? Mortuus est Christus, &
expauerunt discipuli, & ab illa spe in qua fuerant reces-
Exod. 4. serunt. Sed quid dictum est? Apprehende caudam eius.
Quid est caudam? Posteriora comprehēde. Hoc signi-
Exod. 33. ficauit & illud, Posteriora mea videbis. Primò factus
est serpens, sed cauda retenta facta virga. Primò occi-
sus, postea resurrexit. Est etiam in cauda serpentis finis
seculi, quia sic modo mortalitas Ecclesiæ ambulat: alij
eunt: alij veniunt per mortem tanquam per serpentem,
quia à serpente mors seminata est: sed in fine seculi tan-
quam cauda redimus ad manum dei, & efficimur sta-
bilitum regnum dei, vt impleatur in nobis, Redemi-
sti virgam hæreditatis tuæ. Sed quia synagogæ vox est,
Redemisti autem virgam hæreditatis tuæ: magis appa-
ret in gentibus: occulta autem spes Iudæorum, vel eorū

qui futuri sunt vt credant, vel eorum qui eo tempore G
crediderunt, quando misso spiritu sancto discipuli o- *Act. 2.*
mnium gentium linguis locuti sunt. Tunc enim ali- *Ibidem,*
quot milia de Iudæis ipsis Christi crucifixoribus credi- *& 4.*
derunt: & quia propè inuenti erant, ita crediderunt, vt
omnia quæ habebant venderent, & precia rerum suarū
ante pedes apostolorum ponerent. Quia ergo occul-
tum erat hoc, magisq; redemptio virgæ dei clara futu-
ra erat in gentibus, exprimit vnde dicat quod dixit,
Redemisti virgam hæreditatis tuæ. Hoc dixit non de
gentibus in quibus manifestum est: Sed vnde? *Montem
Sion.* Ad hæc & mons Sion potest aliter intelligi. Istū,
In quem habitasti in ipso: Vbi erat populus antè, vbi in-
stitutum templum, vbi celebrata sacrificia, vbi omnia
illo tempore necessaria, Christum promittentia. Pro-
missio cum redditur res, iam fit superflua: nā antequā
reddatur quod promittitur, necessaria est ipsa promis-
sio, ne promissum sibi obliuiscatur cui promittitur, &
non expectando moriatur. Oportet ergo vt expectet,
vt cum venerit accipiat: ideo non debet deserere pro-
missionem. Propter hoc non deserebantur figuræ, vt
veniente die, vmbræ tollerentur. Montem Sion istum E
quem inhabitasti in ipso. *Eleua manum tuam in superbiam
eorum in finem.* Quomodo nos repellebas in finem, sic
eleua manum tuam in superbiam eorum in finē. Quo-
rum superbiam? A quibus euersa est Hierusalem. A qui-
bus autem, nisi à regibus gentium? Bene eleuata est ma-
nus eius in superbiam eorum in finem. nam & ipsi iam
Christum cognouerunt. Finis enim legis Christus ad *Roma. 10.*
iustitiam omni credenti: Quàm bene illis optat: quasi
iratus loquitur, & maledicere videtur: & vtinam eue-
niat quod maledicit, Imò iam in nomine Christi e-
uenire gaudeamus. Iam tenentes sceptrum, subduntur
ligno crucis. iam fit quod prædictum est, Adorabunt *Psalm. 71.*
eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Iam
in frontibus regum pretiosius est signum crucis, quàm
gemma diadematis. Eleua manum tuam in superbiam
eorum in finem. *Quanta maligne operatus est inimicus in
sanctis tuis?* In his quæ sancta tua erant, id est, in tem-
plo, in sacerdotio, in illis omnibus sacramentis quæ il-
lo tempore fuerunt, quanta malignè operatus est ini-
micus? Reuera inimicus tunc operatus est. Gentes enim F
tunc quæ hoc fecerunt, deos falsos colebant, simula-
chra adorabant, dæmonibus seruiebant: operati sunt ta-
men multa mala in sanctis dei. Quando possent, nisi
permitterentur? Quando autem permitterentur, nisi
iam gens sancta illa prima promissa non essent, cum
ipse qui promiserat teneretur? Ergo quāta malignatus
est inimicus in sanctis tuis. *Et gloriati sunt omnes qui ode-
runt te.* Seruos attende dæmonum, seruos simulachro-
rum, quales tunc gentes erant, quando euerterunt tem-
plum & ciuitatem dei. Et gloriati sunt. *In medio solenni-
tatis tuæ.* Mementote quod dixi tunc euersam esse Hie-
rusalem cum ipsa solennitas ageretur, in qua solenni-
tate dominum crucifixerunt. Congregati sæuierunt,
congregati perierunt: *Posuerunt signa sua signa, & non co-
gnouerunt.* Habebant signa sua quæ ibi ponerent, vexil-
la sua, aquilas suas, dracones suos, signa Romana, aut
etiam statuas suas, quas primò in templo posuerunt,
aut forte signa sua quæ audierant à vatibus dæmonum
suorum, & non cognouerunt. Quid non cognouerūt?
Quia non haberes in me potestatem, nisi tibi data es- *Ioan. 19.*
set desuper. Non cognouerunt, quia non ipsis honor
delatus est vt affligerent, vt caperent, vel euerterent ci-
uitatem, sed impietas eorum tanquam securis dei facta

G est. Facti sunt instrumentum irati, non regnum placati.
Facit hoc enim deus, quod plerũq; facit & homo. Ali-
quando iratus homo apprehendit virgam iacentem in
medio, fortasse qualecũque sarmẽtum, cædit inde filiũ
suum, ac deinde proiicit sarmentum in ignem, & filio
seruat hæreditatem. Sic aliquando deus per malos eru-
dit bonos, & per temporalium potentiã damnandorũ,
exercet disciplinam liberãdorum. Quid enim? Putatis
fratres quia vere sic data est disciplina illi genti, vt om-
nino periret? Quanti inde postea crediderunt, quanti
adhuc credituri sunt? Alia est palea, aliud frumentum,
super vtrunq; tamen intrat tribula, sed sub vna tribula
aliud comminuitur, aliud purgatur. Quantum bonum
præstitit nobis deus de malo Iudæ traditoris? De ipsa
sæuitia Iudæorum quãtum bonum præstitum est fide-
libus gentibus? Occisus est Christus, vt esset in cruce
Num. 21. quod attenderet qui esset à serpente percussus. Sic ergo
& isti forte à diuinis suis audierant quia debuerunt ire
ad Hierusalem, & capere eam, & cum cepissent atque
euertissent eam, dixerunt sibi quòd à dæmonibus suis
factum sit, posuerunt signa sua signa, & non cognoue-
H runt. Quid non cognouerunt? *Sicut in egressu desuper.*
Quia nisi desuper egrederetur iussio, nunquam sæuiẽ-
tibus gentibus in Iudæorum populum talia licerẽt. Sed
egressum est desuper, quomodo dicit Daniel à princi-
Danie. 9. pio orationis suæ, Egressus est sermo. Hoc & dominus
ipsi Pilato inflanti se, & ponenti signa sua signa, & non
Ioan. 19. cognoscenti & dicenti ad Christum, Mihi non respõ-
des? nescis quia potestatem habeo occidendi te, & po-
testatem habeo dimittendi te? Et dominus ad inflatum
tanquam vesicam inflatam pungens, Non haberes, in-
quit, in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Sic
& hic posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt.
Quomodo non cognouerunt? Sicut in egressu desu-
per. Quomdo egressus factus fuerat desuper, vt hoc
impleretur? Nunquid sic illi cognoscere potuerũt? Iam
percurramus versus istos euersa Hierusalem, propter-
ea quia & manifesti sunt, & non libet immorari nec in
pœna inimicorum. *Quasi in sylua lignorum securibus consci-
derunt ianuas eius in idipsum, in dolabro & in fractorio deiecerunt
eam.* Id est conspiranter, constanter in dolabro & fra-
4. Reg. 25. ctorio deiecerunt eam. *Incenderunt igni sanctuarium tuum,*
I *polluerunt in terra tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo
cognatio eorum inter se.* Quid dixerunt? *Venite comprimamus
omnes solennitates domini de terra.* Domini, ex persona hu-
ius interpositum est, id est, ex persona Asaph. Non e-
nim illi sæuientes dominum appellarent, cuius tem-
plum euertebant. Venite comprimamus omnes solen-
nitates domini de terra. Quid Asaph? Quid intelle-
ctus Asaph in his? Quid? Non proficit vel disciplina
data? Mentis prauitas non corrigitur? Euersa sunt om-
nia quæ primò erant: nusquam sacerdos, nusquam le-
†al. altare. uita, †Iudæorum nusquam victima, nusquam templum.
Ergo nihil aliud cognoscendum est, nisi quod huic
decedenti successit. Aut vero hoc promissum signum
non auferretur, nisi venisset quod promittebatur? Vi-
deamus ergo hoc modo intellectum Asaph, videa-
mus si proficit ex tribulatione. Attendite quid dicat:
*Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cogno-
scet adhuc.* Ecce isti Iudæi qui se dicunt non agnosci
adhuc, id est, in captiuitate adhuc se esse, nondum se li-
berari, expectant adhuc Christum. Venturus est Chri-
stus, sed veniet vt iudex. Primò vocator, postea discre-
tor veniet, quia venit, & eum venturum esse manife-
stum est: sed iam desuper veniet. Ante te erat ô Israël:
quassatus es, quia offendisti in iacentem: ne contereris K
obserua desuper venientem. ita enim prędictum est per
prophetam, Quisquis offenderit in lapidem illum, con- Luca 20.
quassabitur: & super quem venerit, conteret eum. Con-
quassat paruos, conteret magnos. Iam signa tua non vi-
des, non est propheta, & dicis: Et nos non cognoscet
adhuc, quia vos nõ agnoscitis adhuc. Iam non est pro-
pheta, & nos non cognoscet adhuc. *Vsquequo deus ex-
probrabit inimicus?* Clamas quasi derelictus, quasi deser-
tus clamas, tanquam æger qui medicum cædere, quàm
curari maluisti: non te agnoscit adhuc. Vide quid fe-
cerit qui te non agnoscit adhuc. Etenim quibus non Esaia 55.
est annunciatum de eo, videbunt, & qui non audie-
runt, intelligent: & tu adhuc clamas, iam non est pro-
pheta, & nos non agnoscet adhuc? Vbi est intellectus
tuus? *Irritat aduersarius nomen tuum in finem.* Ad hoc irritat
aduersarius nomen tuum in finem, vt iratus corripias,
corripiens cognoscas in finem, aut certe in finem vsq;
ad finem. Vsque ad quem finem? Quousque cogno-
scas, quousque clames, quousque apprehensa cauda re-
deatur ad regnum. *Vt quid auertis manum tuam, & dexte-
ram tuam de medio sinu tuo in finem?* Iterum aliud signum L
quod datum est Moysi. Quomodo enim superius de
virga signum, ita & de dextera. Cum enim illud factũ
esset de virga, dedit deus alterum signum. Mitte, in- Exod. 4.
quit, manũ tuam in sinum tuum, & misit. produc eam,
& produxit, & inuenta est alba, id est immunda. Albo e-
nim in cute, lepra est, non candor. Ipsa enim hæredi-
tas dei, id est, populus eius foras ab eo missus, immun-
dus factus est. Sed quid illi ait? Reuoca eam in sinum
tuum: reuocauit, & reuersa est ad colorem suum. Quã-
do hoc facis, ait Asaph iste? Quousque dexteram tuam
alienas à sinu tuo, vt foris immunda remaneat? Reuo-
ca eam, redeat ad colorem, agnoscat saluatorem. Vt
quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de me-
dio sinu tuo in finem? Hæc clamat cæcus non intelli-
gens, & hoc deus facit quod facit. Quare enim venit
Christus? Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitu- Roma. 11.
do gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Er-
go iam Asaph agnosce quod præcessit, vt vel sequaris
si pręcedere non potuisti. Nõ enim frustra venit Chri-
stus, aut frustra occisus est Christus, aut frustra granum
cecidit in terram, nisi vt multipliciter surgeret. Exalta- M
tus est serpens in eremo, vt percussos à veneno sanaret. Ioan. 12.
Attende quod factum est, noli putare vacare quod ve- Num. 21.
nit, ne te malum inueniat cum iterũ venerit. Intellexit
Asaph quia in titulo psalmi intellectus Asaph. Et quid
ait? *Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in me-
dio terræ.* Hæc nos clamamus, Iam non est propheta, &
nos non cognoscet adhuc. Hæc autem deus noster, rex
noster, qui est ante secula, operatus est salutẽ in medio
terræ: quia ipse est in principio verbum, per quod facta
sunt secula: operatus est salutem in medio terræ. Deus
ergo rex noster ante secula, quid fecit? Operatus est sa-
lutem in medio terræ, & ego adhuc clamo quasi deser-
tus? Ille operatur salutem in medio terræ, & ego remãsi
terra. Intellexit Asaph bene, quia intellectus est Asaph.
Quare enim ista, aut qualem salutem operatus est Chri-
stus, nisi vt discerent homines æterna desiderare, non
semper temporalibus inhærere? Deus autem rex noster
ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Dum
nos clamamus, Vsquequo domine exprobrabit inimi-
cus in finẽ? vsquequo irritat aduersarius? vsquequo ma-
num tuam auertis à sinu tuo: cum hæc dicimus, Deus
autem rex noster ante secula operatus est salutẽ in me-

dio

(A) dio terræ,& nos dormimus. Iam vigilant gentes, & nos ſtertimus, & tanquam nos deus deſeruerit, in ſomnis delyramus. Operatus eſt ſalutem in medio terræ. Iam ergo Aſaph corrigere ad intellectum, dic nobis qualem ſalutem operatus eſt deus in medio terræ: cum illa terrena veſtra ſalus euerſa eſt, quid fecit? Quid promiſit? *Tu confirmaſti in virtute tua mare.* Tanquam gentem Iudæorum velut aridam à fluctibus ſeparatam. Mare in amaritudine ſua gentes erant, terram illam vndique circunfluebant: ecce confirmaſti in virtute tua mare, & remanſit terra ſitiens imbrem tuum. Tu confirmaſti in virtute tua mare. *Contriuiſti capita draconum in aqua.* Draconum capita, dæmoniorum ſuperbias à quibus gentes poſsidebantur contriuiſti ſuper aquam, quia eos quos poſsidebant, tu per baptiſmum liberaſti. Quid adhuc poſt capita draconum? Illi enim dracones habent principem ſuum, & ipſe primus eſt magnus draco. Et de illo quid fecit qui operatus eſt ſalutem in medio terræ? Audi. *Tu confregiſti caput draconis.* Cuius draconis? Intelligimus dracones omnia dæmonia ſub diabolo militantia. Quem ergo ſingularem draconem cuius caput confractum eſt, niſi ipſum diabo-(B)lum intelligere debemus? Quid de illo fecit? Tu confregiſti caput draconis. Illud eſt initium peccati, caput (*Gene.3.*) illud eſt quod accepit maledictum, vt ſemen Euæ obſeruaret caput ſerpentis. Admonita eſt enim Eccleſia initium peccati deuitare. Quod eſt initium peccati? (*Eccli.10.*) Tanquam caput ſerpentis, initium omnis peccati ſuperbia. Confractum eſt ergo caput draconis, confracta eſt ſuperbia diabolica. Et quid de illo fecit qui operatus eſt ſalutem in medio terræ? *Dediſti eum in eſcam populis Aethiopibus.* Quid eſt hoc? Quomodo intelligo populos Aethiopes? Quomodo, niſi per omnes gentes? Et bene per nigros. Aethiopes enim nigri ſunt. Ipſi vocantur ad fidem qui nigri fuerunt, ipſi (*Ephes.5.*) prorſus, vt dicatur eis, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipſi prorſus vocantur nigri, ſed ne remaneant nigri: de his enim fit Ec-(*Cantic.1.*)cleſia, cui dicitur, Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata? Quid enim de nigra factum eſt, niſi quod dictum eſt, Nigra ſum & ſpecioſa? Et quomodo acceperunt iſti in eſcam draconem iſtum? Puto quia magis Chriſtum acceperunt in eſcam: ſed Chriſtum quo ſe conſummarent, diabolum quem conſumerent. Nam & vnde vi-(C)tulus ille quem adorauit populus infidelis & apoſtata, quærens deos Aegyptiorum, dimittens eum qui liberauit de ſeruitute Aegyptiorum? Vnde agitatum eſt illud magnum ſacramentum? Cum enim ſic iraſceretur Moyſes colentibus & adorantibus idolum, & zelo dei inflammatus vindicaret temporaliter, vt à morte ſem-(*Exod.32.*)piterna deuitanda terreret, tamen ipſum caput vituli in ignem miſit & exterminauit, comminuit, in aquam ſparſit, dedit populo bibere: ſic factum eſt magnum ſacramentum. O ira prophetica, & animus non turbatus ſed illuminatus. Quid egit? Mitte in ignem vt forma ipſa prius confundatur, minutatim comminue vt paulatim conſumatur. Mitte in aquam, da populo bibere. Quid eſt hoc? niſi quia adoratores diaboli corpus ipſi facti erant, quomodo agnoſcentes Chriſtum fiunt cor-(*1.Corin.6.*)pus Chriſti vt eis dicatur, Vos autem eſtis corpus Chriſti & membra. Corpus diaboli conſumendum erat, & hoc ab Iſraëlitis conſumendum. Ex illo enim populo Apoſtoli, ex illo prima Eccleſia: & dictum erat Petro (*Actu.10.*) de gentibus, Macta & manduca. Quid eſt macta & mãduca? Occide quod ſunt, & fac quod es. Hac macta & manduca, hac comminue & bibe, vtrũque tamen in (D) eodem ſacramento, quia oportebat vtique, & ſine dubitatione oportebat, vt corpus quod erat diaboli, credendo tranſiret in corpus Chriſti: ſic diabolus conſumitur amiſsis membris ſuis. Hoc figuratum eſt & in ſer-(*Exod.4.*)pente Moyſi. Nam fecerunt magi ſimiliter, proiectiſq; virgis ſuis exhibuerunt dracones: ſed draco Moyſi omnium illorum magorum virgas abſorbuit. Intelligatur ergo & modo corpus diaboli: hoc fit, deuoratur à gentibus quæ crediderunt, factus eſt eſca populis Aethiopibus. Illud quoque intelligi poteſt, Dediſti eum eſcam populis Aethiopibus, quia nunc eum omnes mordent. Quid eſt mordent? Reprehendendo, culpando, accuſando. Quomodo dictum eſt in prohibitione quidem, ſed tamen expreſſum, Si autem mordetis & comeditis (*Galat.5.*) inuicem, videte ne ab inuicem conſumamini. Quid eſt, mordetis & comeditis inuicem? Litigatis inuicem, detrahitis inuicem, opprobria obiicitis inuicem. Attendite ergo nunc his morſibus conſumi diabolum. Quis non iratus ſeruo ſuo etiam paganus dicat illi, ſatanas? Vide diabolum datum in eſcam. Hoc dicit Chriſtianus, hoc dicit Iudæus, hoc dicit Paganus, ipſum adorat, & de ipſo maledicit. Videamus ergo reliqua fra-(E)tres, obſecro intendite, cum magna voluptate audiuntur, quia audita etiam in orbe terrarum cognoſcuntur. Hæc quando dicebantur, non fuerunt, quia tunc promittebantur, non reddebantur: nunc vero quia voluptate afficimur, cum ea quæ prædicta legimus in libro, compleri videmus in mundo, videamus quid fecerit, quem iam intellexit Aſaph, qui operatus eſt ſalutem in medio terræ. *Tu dirupiſti fontes & torrentes:* Vt manarent liquorem ſapientiæ, vt manarent diuitias fidei, vt irrigarent ſalſitatem gentium, vt omnes infideles in fidei dulcedinem ſua irrigatione conuerterent, diſrupiſti fontes & torrentes. Forte diſcretum eſt, forte vnum eſt, quia fontes tam largi fuerunt vt flumina facerent. Tu diſrupiſti fontes & torrentes. Si autẽ ad diſcretionem, in aliis fit verbum dei fons aquæ ſalientis in vitam æter-(*Ioan.4.*)nam: alij autem audientes verbum, & non ſic habentes vt bene viuant, tamen non tacentes lingua torrentes fiunt. Torrentes enim dicuntur proprie qui non ſunt perennes: nam aliquando & tranſlate dicitur torrens pro fluuio: ſicut dictum eſt, Inebriabuntur ab vbertate (*Pſal.35.*) domus tuę, & torrente deliciarum tuamm potabis eos. (F) Non enim ille torrens aliquando ſiccabitur: ſed torrẽtes proprie dicuntur fluuij qui æſtate deficiunt, aquis autem hyemalibus innndantur & currunt. Vides ergo hominem bene fidelem perſeueraturum vſque in finẽ, non relicturum deum in tentatione omni, pro veritate, non pro falſitate & errore omnes moleſtias ſuſtinentem. Hic vnde ſic viget, niſi quia verbum factum eſt in (*Ioan.4.*) eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam? Alius autem accipit verbum, prædicat, non tacet, currit: ſed æſtas probat fontem aut torrentem: tamen ex vtroque rigatur terra ab eo qui operatus eſt ſalutem in medio terræ. Exundent fontes & torrentes. Tu dirupiſti fontes & torrentes. *Tu ſiccaſti fluuios Ethan.* Hac rumpit fontes & torrentes, hac ſiccat fluuios Ethan, vt inde currant aquæ: Et quæ aquæ ſiccẽtur? Fluuios, inquit, Ethan. Quid eſt Ethan? Verbum enim Hebræum eſt, Quid interpretatur Ethan? Fortis, robuſtus. Quis eſt iſte fortis & robuſtus, cuius fluuios ſiccat deus? Quis, niſi ille ipſe draco? Nemo enim intrat in domum fortis vt vaſa illius (*Matth.12.*) diripiat, niſi prius alligauerit fortem. Ipſe enim eſt fortis de virtute ſua præſumens, & deum deſerens: ipſe eſt (*Eſa.14.*)

G fortis, qui ait, Ponam sedem meam ad Aquilonem, &
ero similis altissimo. De ipso caliee petuerlæ fortitudi-
nis homini propinauit. Fortes esse voluerūt qui se deos
futuros de cibo vetito crediderunt. Factus est Adam
Gene.3. fortis cum audiret, Eece factus est Adam quasi vnus ex
nobis. Fortes & Iudæi de iustitia sua præsumētes: Igno-
Roman.10. rantes enim dei iustitiam, & suam quærentes constitne-
re iustitiam, tāquam fortes, iustitiæ dei non sunt subie-
cti. Videte hominem digessisse fortitudinem suam, &
remansisse infirmum, inopem, longe stantem, nec ocu-
los suos ad cœlos leuare audentem, sed percutientē pe-
Luc.18. ctus suum, & dicentem, Domine propitius esto mihi
peccatori. Iam infirmus est, iam infirmitatē confitetur,
non est fortis: arida terra est, rigetur fontibus & torren-
tibus. Illi adhuc fortes sunt qui de virtute sua præsu-
munt: Siccentur flumina eorum, nō proficient doctri-
næ gentium, haruspicum, mathematicorum, magicę ar-
tes, quoniā siccati sunt fluuij fortes. Tu siccasti fluuios
Ethan. Arescat illa doctrina, inundentur mentes euan-
gelio veritatis. *Tuus est dies, & tua est nox.* Quis hoc i-
Ioan.1. gnorat quando ipse fecit hæc omnia, quia per verbum
facta sunt omnia? Illi ipsi qui operatus est salutē in me-
H dio terræ, illi dicitur, Tuus est dies, & tua est nox. Ali-
quid hic intelligere debemus quod pertineat ad ipsam
salutem, quam operatus est deus in medio terræ, Tuus
est dies. Qui sunt isti? Spiritales. Et tua est nox. Qui
sunt isti? Carnales. Tuus est dies, & tua est nox. Loquan-
1.Cor.2. tur spiritales spiritalia spiritalibus: dictum est enim, Spi-
ritalibus spiritalia comparantes, Sapientiam loquimur
inter perfectos. Nondum capiunt istam sapiētiam car-
1.Corin.3. nales. Nō potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi
carnalibus. Ergo cum spiritales spiritalibus loquun-
Psal.18. tur, Dies diei eructat verbum. Cum vero & ipsi carna-
les non tacent fidem crucifixi Christi, quam possunt
capere parui, nox nocti annunciat scientiam. Tuus est
dies, & tua est nox: ad te pertinent spiritales, ad te perti-
nent carnales. Illos illustras incommutabili sapientia
& veritate, illos consolaris carnis manifestatione, tan-
quam luna consolans noctem: Tuus est dies, & tua est
nox. Vis audire diem? Vide si capis, erige quantum po-
tes mentem tuam. Videamus si pertines ad diem, iam
videamus. Si non palpitat aspectus tuus, potes videre
Ioan.1. quod audisti modo ex Euāgelio, In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.
Non nosti enim tu cogitare verba nisi quæ sonant &
I transeunt. Potes iam capere verbum, non sonum, sed
deum? An non ibi audisti, & deus erat verbum? Sed tu
ista verba cogitas, Omnia per ipsum facta sunt: & per
ipsum facti sunt & qui verba faciunt. Quale ergo illud
verbum est? Capis, ô carnalis? Responde, Capis? Non ca-
pis, adhuc ad noctem pertines, luna tibi neeessaria est
ne in tenebris moriaris. Etenim quidam peccatores in-
Psal.10. tenderunt arcum vt sagittarent in obscura luna rectos
corde. Obscurata est enim caro Christi de cruce depo-
Matth.27. sita, & in sepulchro posita: & illi qui occiderunt insul-
tauerunt, & nondum resurrexerat, & sagittati sunt di-
scipuli recti corde, sed in obscura luna. Ergo vt non so-
Psal.18. lum dies diei eructet verbum, sed etiam nox nocti an-
nunciet sciētiam: quoniam tuus est dies, & tua est nox:
dignare descendere, manere apud eum à quo descen-
dis, sed venire ad quos descendis. Dignare descende-
re qui in hoc mundo eras, & mundus per te factus est,
& mundus te non cognouit. Habeat & nox cōsolatio-
Ioan.1. nem suam: habeat, inquit, verbū caro factum est, & ha-
bitauit in nobis. Tuus est dies, & tua est nox. *Tu perfecisti*
solem & lunam: Solem spiritales, lunam carnales: adhuc K
carnalis est, non deseratur, & ipse perficiatur. Tu perfe-
cisti solem & lunam: solem tanquam sapientem: lunam
tanquam insipientem, non tamen deseruisti: nam ita
scriptum est, Sapiens permanet sicut sol, stultus autem Eccli.27.
sicut luna mutatur. Quid ergo? quia sol permanet, id
est, sapiens permanet sicut sol, stultus sicut luna muta-
tur: adhuc carnalis, adhuc insipiens deserendus est? Ec
vbi est quod dictum est ab apostolo, Sapientibus & in- Roman.1.
sipientibus debitor sum? Tu perfecisti solem & lunam.
Tu fecisti omnes terminos terræ. Nónne & antea quàm fun-
dauit terram? Sed quomodo fecit terminos terræ, qui
operatus est salutem in medio terræ? Quomodo, nisi
quomodo dicit apostolus, Gratia autem salui facti su- Ephes.2.
mus, & hoc non ex nobis, sed dei donum est, non ex
operibus, ne forte quis extollatur? Ergo non erant ope-
ra bona? Erant. Sed quomodo? Gratia Dei. Sequere,
videamus: Ipsius enim sumus figmētum creati in Chri- Ibidem.
sto Iesu in operibus bonis. Ecce quomodo fecit termi-
nos terræ, qui operatus est salutem in medio terræ. Tu
fecisti omnes terminos terræ: *Aestatem & ver tu fecisti*
ea. Feruentes spiritu, æstas est: Tu, inquam, fecisti spi-
ritu feruentes, tu fecisti & nouellos in fide, ver est, Ae- L
statem & ver tu fecisti ea: non glorientur quasi non ac-
ceperint, tu fecisti ea. *Memor esto huius creaturæ tuæ.* Cu-
ius creaturæ tuæ? *Inimicus exprobrauit domino.* O A-
saph dole in intellectu pristinam cæcitatem tuam,
inimicus exprobrauit domino: dictum est Christo in
gente sua, Peccator est iste, non nouimus vnde sit. Ioan.9.
Nos Moysen nouimus: illi locutus est deus, iste Sama-
ritanus est. Inimicus exprobrauit domino: *Et popu-*
lus imprudens exacerbauit nomen tuum. Populus imprudens
tunc Asaph, sed non intellectus Asaph tunc. Quid di-
citur in superiore psalmo? Quasi pecus factus sum à Psal.72.
te, & ego semper tecum: quia non iui ad deos & ido-
la gentium. Etsi non cognouit vt pecus, tamen reco-
gnouit vt homo: dixit enim semper tecum quasi pe-
cus. Et quid postea in ipso psalmo vbi Asaph? Tenuisti Ibidem.
manum dexteræ meæ, in voluntate tua deduxisti me,
& cum gloria assumpsisti me. In voluntate tua, non in
iustitia mea, dono tuo, non opere meo. Ergo & hic
inimicus exprobrauit domino, & populus imprudens
exacerbauit nomen tuum. Omnes ergo perierunt? Ab-
sit. Etsi aliqui ex ramis fracti sunt, manent tamen ali- Roman.11.
qui quo inseretur oleaster, & radix manet, & ex ipsis M
ramis per infidelitatem fractis, reuocati sunt quidam
per fidem. Nam & ipse apostolus Paulus per infideli-
tatem fractus erat, & per fidem radici restitutus est.
Ita planè populus imprudens exacerbauit nomē tuum,
quando dictum est, Si filius dei est, descendat de cru- Matth.27.
ce. Sed quid tu Asaph iam in intellectu? *Ne tra-*
dideris bestiis animam confitentem tibi. Agnosco, inquit,
Asaph, quia sicut in alio Psalmo dicitur, peccatum Psal.50.
meum cognoui, & facinus meum non operui. Qua-
re? Quia locutus est Petrus mirantibus linguas Is-
raëlitis, quoniam ipsi occiderunt Christum, cum
propter illos missus sit Christus. Hoc audito compun-
cti sunt corde, & dixerunt ad apostolos: Quid ergo Act.2.
faciemus? Dicite nobis. & Apostoli, Agite pœniten-
tiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine
domini Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata ve-
stra. Quia ergo per pœnitentiam confessio facta est:
ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. Qua-
re confitentem tibi? Quia conuersus sum in ærum- Psal.31.
na dum configitur spina. Compuncti sunt corde, & fa-

A ∣ ∣ cti sunt ærumnosi pœnitendo, qui fuerant gloriosi sæuiendo. *Psal.90.* Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. Quibus bestiis, nisi quarum capita contrita sunt super aquam? Quia dictus est bestia leo & draco ipse diabolus, Noli, inquit, dare diabolo & angelis eius animam confitentem tibi. *Gene.3.* Deuoret serpens si adhuc terrena sapio, si terrena desidero, si adhuc in promissis veteris testamenti nouo reuelato remaneo. Cum autē iam deposuerim superbiam, & iustitiam meam nō agnoscam, sed gratiam tuam, non habeant in me superbæ bestiæ potestatem. Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. *Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.* Diuites eramus, fortes eramus, sed siccasti fluuios Ethā. Iam modo non constituimus iustitiam nostram, sed agnoscimus gratiam tuam. Pauperes sumus, exaudi mendicos tuos. Iam oculos non habemus ad cœlum leuare, sed percutientes pectus nostrum dicimus, *Luc.18.* Domine propitius esto mihi peccatori. Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. *Respice in testamentum tuum.* Redde quod promisisti, tabulas tenemus, hæreditatem expectamus. Respice in testamentum tuum, non illud vetus: non propter terram Chanaan rogo, non pro-

B pter inimicorum temporalem subiectionem, non propter filiorum carnalem fœcunditatem, non propter diuitias terrenas, non propter salutem temporalem. Respice in testamentum tuum, quo promisisti regnum cœlorum. Iam agnosco testamentum tuum, iam intellectus est Asaph, non est pecus Asaph, iam videt quod *Hiere.31.* dictum est, Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo domui Israël & domui Iuda testamentum *Hebr.8.* nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum. Respice in testamentum tuum.

Quoniam repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum: Quia corda habebant iniqua. Domus nostræ corda nostra: ibi libenter habitant beati mundo corde, *Matth.5.* quoniam ipsi deum videbunt. Respice ergo in testa- *Roman.9.* mentum tuum, reliquiæ saluæ fiant, quia multi qui attendunt ad terram, obscurati sunt & repleti sunt terra. Intrauit in oculos eorum puluis, & excæcauit eos, *Psal.1.* & facti sunt puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum. Attendendo enim terram obscurati sunt, de *Psal.68.* quibus dictum est in alio psalmo, Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

C Terra ergo repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum, quia corda habent iniqua. Domus enim nostræ (sicut supra diximus) corda nostra sunt: ibi libenter habitabimus, si ea ab iniquitate mundemus. Ibi est mala conscientia quæ inde repellit hominem, quò iubetur ire portans grabatum suum, cui peccata dimis- *Ioan.5.* sa sunt, dicente domino, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Porta carnem tuam, & intra ad sanatam conscientiam, quoniam repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum. Obscurati sunt, repleti sunt terra. Illi obscurati qui sunt? Qui corda iniqua habent. Reddet illis dominus secūdum cor suum.

Ne reuertatur humilis confusus. Illos enim superbia confudit. *Egenus & inops laudabunt nomen tuum.* Videtis fratres quàm debeat dulcis esse paupertas, videtis pauperes & inopes pertinere ad deum, sed pauperes spiritu, *Matth.5.* quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui sunt pauperes spiritu? Humiles, trementes verba Dei, confitentes peccata sua, non de suis meritis, nec de sua iustitia præsumentes. Qui sunt pauperes spiritu? Qui quando faciunt aliquid boni, deum laudant: quando mali, se accusant. Super quem requiescet spiritus meus, ait D propheta, nisi super humilem & quietum & trementem *Esa.66.* verba mea? Iam ergo Asaph intellexit, iam terræ non hæret, iam promissa terrena ex veteri testamento non expetit: mendicus tuus factus est, pauper tuus factus est, fluuios tuos sitit, quia sui siccati sunt. Quia ergo talis factus est, non fraudetur spe. Quæsiuit manibus nocte *Psal.67.* coram te, non decipiatur. Ne auertatur humilis confusus: egenus & inops laudabunt nomen tuum. Confitentes peccata sua laudabunt nomen tuum, desiderantes æterna promissa tua, laudabunt nomen tuum: non de temporalibus turgidi, non de propria iustitia in superbiam eleuati & inflati. Nō ipsi: sed qui? Egenus & inops laudabunt nomen tuum. *Exurge domine, iudica causam meam.* Desertus enim videor, quia nondum accepi quod promisisti, & factæ sunt mihi lachrymæ meæ pa- *Psal.41.* nes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Et quia non possum ostendere deum meum, quasi inane sequor: Insultatur mihi: nec paganus tantū, vel Iudæus, vel hæreticus, sed aliquando frater ipse catholicus torquet os, quando promissa dei prædicantur, quando futura resurrectio prænunciatur. Et adhuc ipse quamuis iam tinctus aqua salutis æternæ, portans sacra- E mētum Christi, fortitan dicit, Et quis huc resurrexit? &, Non audiui patrem meum de sepulchro loquentem, ex quo eum sepeliui. Deus dedit legem ad tempus seruis suis, ad quod se euocarent. nam quis redit ab inferis? Et quid faciam talibus? Ostendam quod non vident? Non possum: non enim propter illos deus visibilis debet fieri. Iam id agant si placet, ita faciant, ita conentur, quia ipsi nolunt conuerti in melius, Deum conuertunt in peius. Videat qui potest, credat qui nō potest, esse deū. Et si videt qui potest, nunquid oculis videt? Intellectu videt, corde videt. Non enim solem & lunam volebat ostendere qui dicebat, Beati mundo corde, quoniam *Matth.5.* ipsi deum videbunt. Immundum autem cor, nec ad fidem idoneum, quod non potest videre, vel credat. Non video, inquit, quî crediturus sum? Anima enim tua videtur? Vt opinor, stulte, corpus tuum videtur, animam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum solum videatur, quare non sepeliris? Miratur quia dixi si corpus tantum videtur, quare non sepeliris: Et respondet, sapis enim adhuc quia viuo. Vnde scio quia viuis, cuius animam non video? Vnde scio? Respondebis, quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte ex operibus cor- F poris agnosco viuentem, ex operibus creaturæ non potes agnoscere creatorem? Et forte quis dicit, Cum mortuus fuero, postea nihil ero. Et literas didicit, & ab Epicuro didicit hoc nescio quo delyro philosopho, vel potius amatore vanitatis nō sapientiæ, quem ipsi etiam philosophi porcum nominauerunt, quia voluptatem corporis summum bonum dixit: hūc philosophū porcum nominauerunt volutātem in cœno carnali. Ab illo forte didicit iste literatus dicere: Non ero posteaquam mortuus fuero. Siccentur flumina Ethan, execent doctrinæ istæ gentium, pullulent vireta Hierusalem, videant quod poterunt, credant corde quod videre non possunt. Certe ista omnia quæ per mundū modo vidētur, quādo operabatur deus salutem in medio terræ, cū ista dicebātur, nōdum erant: & ecce tūc prædicta sunt, nunc impleta mōstrantur, & adhuc dicit stultus in corde suo, non est deus. Væ peruersis cordibus, quoniā ita *Psal.13.* ventura sunt quæ restant, sicut venerunt ista quę tūc nō fuerunt, & ventura prænunciabantur. An vero exhibuit nobis deus omnia quæ promisit, & de solo die iudicij

G nos fefellit? Non erat Christus in terra, promisit, exhi-
buit. Non virgo pepererat, promisit, exhibuit. Non erat
fusus sanguis preciosus, quo deleretur chirographum
mortis nostræ, promisit, exhibuit. Nondum resurrexe-
rat caro in vitam æternam, promisit, exhibuit. Nondum
crediderant gentes, promisit, exhibuit. Nōdum hære-
tici in nomine Christi armati, contra Christum milita-
bant, prædixit, exhibuit. Nondum idola gētium de ter-
ra ista deleta erant, prædixit, exhibuit. Ista omnia cum
prædixisset & exhibuisset, de solo die iudicij mentitus
est? Veniet omnino quomodo ista venerūt, quia & ista
antequam venirent futura erant, & futura prius prænū-
ciata sunt, & postea venerunt. Veniet fratres mei, ne-
mo dicat, non veniet: aut veniet, sed longe est quod ve-
niet: sed tibi prope est vt eas hinc. Sufficiat prima dece-
ptio: si non potuimus primo permanere in præcepto,
saltem corrigamur exemplo. Nondum erat exemplum
Gen. 2. & 3. casus humani, quando dictum est ad Adam, Morte mo
rieris si tetigeris: & venit de transuerso serpens, & di-
xit, Non morte morieris. Creditus est serpens, contem-
ptus est deus, tactum est vetitum, mortuus est homo,
Nonne impletum est potius qđ minatus est deus, quàm
H quod promiserat inimicus? Sic est certe, agnoscimus
hoc, ideo omnes in morte iam vel experti cauti simus.
Non enim cessat & modo serpens insusurrare & dice-
re, Nunquid vere damnaturus est deus tantas turbas, li-
beraturus est paucos? Quid est aliud, quam facite con-
tra præceptum, non morte moriemini? Sed quomodo
tunc, sic & nunc. Si feceris quod suggerit diabolus, &
contempseris quod præcepit deus, veniet iudicij dies,
& inuenies verū quod minatus est deus, & falsum quod
Psal. 42. pollicitus est diabolus. Exurge domine, iudica causam
meam. Mortuus es & contemptus es, dicitur mihi: vbi
est deus tuus? Exurge, iudica causam meam. Non enim
venturus est ad iudicium, nisi qui exurrexit à mortuis.
Venturus prænunciabatur, venit & contemptus est à
Iudæis ambulans in terra, contemnitur à falsis Christia-
nis sedēs in cœlo. Exurge domine, iudica causam meā,
quoniam in te credidi: non peream, quia credidi quod
non vidi: spe mea non fallar, accipiam quod promisi-
sti, Iudica causam meam, *Memento opprobriorum tuorum,
eorum quæ ab imprudente sunt tota die.* Adhuc enim insulta-
tur Christo, nec deerūt tota die, hoc est, vsque in finem
I seculi vasa iræ. Adhuc dicitur, Vana prædicant Chri-
stiani: adhuc dicitur, Inanis est resurrectio mortuorum.
Iudica causam meam, memento opprobriorū tuorum.
Sed quorum, nisi eorum quæ ab imprudente sunt tota
die? Nunquid prudens hoc dicit? Prudens enim dictus
est porrò videns. Si prudens porrò videns, fide vide-
tur porrò. nam oculis vix ante pedes videtur tota die.

Ne obliuiscaris voces deprecantium te. Ingemiscentium &
expectantium iam quod promisisti de nouo testamen-
to, & ad ipsam fidem ambulantium, ne obliuiscaris vo-
ces deprecantium te. sed illi adhuc dicunt, Vbi est deus
tuus? *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper ad te.*
Noli & eorum superbiam obliuisci. Nec obliuiscitur
omnino, aut punit, aut corrigit.

In psalmum septuagesimumquartum enarratio.

PSALMVS iste tumori superbiæ medicinam
humilitatis apportat. Humiles autem conso-
latur in spe, hoc agens, vt ne quisquam super-
be de se præsumat, nec quisquam humilis de domino
desperet. Est enim promissio dei rata, certa, fixa & in-
concussa, fidelis, & omni dubitatione carens, quæ con- K
solatur afflictos. Tota enim vita humana super terram, Iob. 7.
sicut scriptum est, tentatio est. Nec quasi prospera eligē-
da est, & sola aduersa deuitanda, sed vtraque cauenda
est, illa ne corrumpat, ista ne frangat, vt vnicuique ho-
minum in quocūque statu rerum in hac vita egerit, nō
sit refugium nisi deus, nec vllum gaudium nisi in pro-
missis eius. Vita enim hæc qualibet redundans felici-
tate multos fallit, deus neminem. Quia ergo omni ho-
mini conuerso ad deum mutatur delectatio, mutantur
deliciæ. non enim subtrahuntur, sed mutantur. Omnes
autem deliciæ nostræ in hac vita, nondum sunt in re,
sed ipsa spes tam certa est, vt omnibus huius seculi de-
licijs præponēda sit, sicut scriptū est, Delectare in domi-
no. Et ne putares te iam habere quod promittit, subie-
cit statim, & dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo
nondum habes petitiones cordis tui, vnde delectaris
in domino, nisi quia tenes certum promissorem qui se
effecit promittendo debitorem? Huius igitur depreca-
tionis, vt permaneat nobiscum spes nostra, & introdu-
camur in id quod promisit deus, loquitur titulus huius
Psalmi: *In finem ne corrumpas.* Quid est ne corrumpas?
Quod promisisti, exhibe. Sed quādo? in finem. Illuc er- L
go mentis oculus dirigatur in finem. Omnia quæ in via
occurrerint transeantur, vt perueniatur in finem. Exul-
tent superbi de præsenti felicitate, tumeant honoribus,
fulgeant auro, redundent familiis, obsequiis clientum
constipentur: prætereunt ista & transeunt tanquam vm
bra. Cum ille finis venerit, vbi omnes qui modo in do-
mino sperant gaudebunt, tunc illis veniet sine fine tri-
stitia. Quando acceperint humiles quod irrident su-
perbi, tunc superborum typhus conuertetur in luctum.
Tunc erit illa vox quam in libro sapientiæ nouimus.
Dicent enim tunc videntes gloriam sanctorum, qui
cum hic humiliarentur tolerauerūt: qui cum hic subli-
marentur, non annuerunt. Tunc ergo illi dicent, Hi
sunt quos aliquando habuimus in derisum. vbi etiam
dicent, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarū iactan Sapien. 5.
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam
vmbra. Quia de corruptibilibus præsumpserunt, spes
eorum corrumpetur, nostra verò spes tunc erit res. Pro-
missio enim dei vt maneat integra & firma & certa er-
ga nos, diximus ex corde fidei: In finem ne corrum-
pas. Noli ergo timere ne promissiones dei corrumpat M
aliquis potentum. Ipse vero non corrumpit, quia verax
est, potentiorem non habet à quo eius promissio cor-
rumpatur. Certi ergo simus de promissis dei, cantemus
iam vnde incipit psalmus.

Expositio psalmi.

*CONfitebimur tibi deus, confitebimur tibi, & inuocabimus
nomen tuum.* Noli antequam confitearis inuo-
care: confitere & inuoca. Illum quippe quem
inuocas, in te vocas. Quid est enim inuocare, nisi in te
ipsum vocare? Si inuocatur à te, id est, si vocatur in
te, ad quem accedit? Ad superbum non accedit, cer-
te altus est, non eum attingit elatus. Omnia sublimia
vt contingamus, attollimus nos: & si attingere non pos-
sumus, machinamēta aliqua vel scalas quærimus, vt sub-
limati sublimia contingamus. Contra deus & altus est,
& ab humilibus cōtingitur. scriptum est, Prope est do- Psal. 33.
minus his qui obtriuerunt cor. Tritura cordis, pietas,
humilitas. Qui se conterit, irascitur tibi. Se habeat ira-
tum, vt illum habeat propitium. Se habeat iudicem, vt
illum habeat defensorem. Ergo inuocatus deus venit.
Ad quem venit? Ad superbum non venit. Audi aliud
testimonium.

A testimonium. Excelsus dominus & humilia respicit, ex-
Psal. 137. celsa autē à longe cognoscit. Excelsus dominus & hu-
milia respicit non à longe, excelsa autem à longe co-
gnoscit. Et ne forte cum dictum esset, quia humilia re-
spicit, superbi de impunitate gauderēt, quasi eos super-
bientes nō agnoscat qui in excelsis habitat, territi sunt,
& dictum est eis, Videt vos, & cognoscit vos, sed à lon-
ge. Hos facit beatos quibus propinquat: Vos autem, in-
quit, ô superbi, ô excelsi, non eritis impuniti, quia co-
gnoscit: non eritis beati, quia à longe cognoscit. Videte
ergo quid agatis quia si agnoscit, non ignoscit. Melius
ergo ignoscit quàm agnoscit. Quid est enim ipsum i-
gnoscere, nisi non noscere? Quid est non noscere? non
animaduertere. nam & vindicantis solet dici animad-
Psal. 50. uersio. Audi orationem vt ignoscat. Auerte faciē tuam
à peccatis meis. Quid igitur facies si auerterit faciē suā
à te? Molestum est, & timendum ne deserat te. Rursus si
faciem non auertit, animaduertit. Nouit hoc deus, po-
test hoc deus, & auertere faciem à peccante, & non a-
uertere à confitente. Itaque alibi ei dicitur, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis. & alibi ei dicitur, Ne auer-
Psal. 26. tas faciem tuam à me. Ibi à peccatis meis auerte, hîc
B autem, à me noli auertere. Confitere ergo & inuoca:
confitendo enim mundas templum quò veniat inuo-
catus. Confitere & inuoca. Auertat faciem suam à pec-
catis tuis, non auertat à te. Auertat faciem ab eo quod
tu fecisti, non auertat ab eo quod ipse fecit. Te enim ho
minem ipse fecit, peccata tua ipse fecisti. Confitere er-
go & inuoca, dic, Confitebimur tibi deus, cōfitebimur
tibi. ipsa repetitio, confirmatio est, ne te confessum esse
pœniteat. Non enim alicui crudeli confessus es, non
vltori, non insultatori, cōfitere securus. Audi aliam vo-
Psal. 127. cem psalmi adhortantem, Confitemini domino, quo-
niam bonus est. Quid est, quoniam bonus est? Quid ti-
metis confiteri? Bonus est, ignoscit confitenti. Time
confiteri iudici homini, ne forte cōfessum puniat. Deo
noli. Fac confitendo propitium, quem negando non
facis nescium. Confitebimur tibi deus confitebimur,
& securi iam inuocabimus nomen tuum. Exhausimus
corda nostra confessione, terruisti, mundasti. Cōfessio
nos humiles facit: propinqua humilibus, qui recedis ab
excelsis. Firmamentum autem esse sententiæ in repe-
titione, multis scripturarum locis docemur. Inde est
Ioan. 1. quod dominus ait, Amen, amen. Inde in aliquibus psal-
C mis, Fiat fiat. Ad significationem rei sufficeret vnum
Psal. 71. fiat, ad significationem firmamenti accessit alterum
& 88. fiat. Rex Aegypti Pharao nostis quod cum ibi iam es-
set Ioseph propter pudicitiæ amorem inclusus in car-
cerem, vidit somnium idem Pharao notum omnibus
nobis, à septem macris consumptas esse septem boues
pingues, & rursus à septem spicis exilibus consumptas
esse septem fœcundas. Et quid est interpretatus Ioseph?
Si meministis, non duo sunt ista somnia, sed visum
Gene. 41. vnum. Vna est, inquit, interpretatio eorum, sed quod
bis vidisti, ait, ad confirmationem valet. Hæc dixi, vt
non putetis repetitionem in verbis sanctæ linguæ, qua-
si loquacitatis esse appetitum. Sæpe ibi repetitio firma-
Psal. 56. menti habet vim. Paratum cor meum deus, inquit, pa-
ratum cor meum. alio loco dicit, Sustine dominum,
Psal. 26. viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine do-
minum. Innumerabilia talia sunt per omnes scriptu-
ras, his sufficit commendasse nos loquēdi genus, quod
obseruetis in omnibus similibus. Modo ad rem aduer-
tite, Confitebimur tibi, inquit, & inuocabimus nomen
tuum. Dixi quare ante inuocationem præcedit confes-
sio, quia quem inuocas, inuitas. Venire autem non vult D
inuocatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri
non poteris: nec ea quæ negas deo, nescit. Itaque con-
fessio tua non illum docet, sed te mundat. Et iam con-
fessus est & inuocauit, imò confessi sunt, inuocaue-
runt, & dicitur ex persona vnius. *Enarrabo omnia mira-
bilia tua.* Confessus exinaniuit se malis, inuocans imple-
uit se bonis, enarrans eructauit quo se impleuit. Et vi-
dete fratres: cum confiterentur, multi erant: Confite-
bimur tibi Deus, confitebimur tibi, & inuocabimus
nomen tuum. Multa enim sunt corda confitentium,
vnum credentium. Quare multa sunt corda confiten-
tium, vnum credentium? Diuersa enim peccata homi-
nes confitentur, vnam fidem homines credunt. Iam
ergo cum cœperit Christus habitare in interiore homi-
ne per fidem, cœperitque inuocatus possidere confes- Ephes. 3.
sum, fit totus Christus caput & corpus, & ex multis v-
nus. Audite iam Christiana verba. nam quasi non ver-
ba eius videbantur. Confitebimur tibi deus, confitebi-
mur tibi, & inuocabimus nomen tuum. Iam incipit ex
persona capitis sermo. Siue autem caput loquatur, siue
membra loquantur, Christus loquitur: loquitur ex per-
sona capitis, loquitur ex persona corporis. Sed quid di- B
ctum est? Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc Gene. 2.
magnum est, ego, inquit, dico in Christo & in ecclesia. Ephes. 5.
Et ipse in euangelio, Igitur iam non duo, sed vna ca- Matth. 19.
ro. Nam vt noueritis has duas quodammodo esse per-
sonas, & rursus vnam copulationem coniugij, tāquam
vnus loquitur apud Esaiam, & dicit, Sicut sponso alli- Esa. 61.
gauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me orna-
mento. Sponsum se dicit ex capite, sponsam ex cor-
pore. Loquatur ergo vnus, audiamus eum, & in eo
nos quoque loquamur. Simus membra eius, vt hæc vox
& nostra esse possit. Enarrabo, inquit, omnia mirabilia
tua. Euangelizabat Christus seipsum, euangelizat se e-
tiam in membris suis iam existentibus, vt & alios ad-
ducat, & accedant qui non erant, & copulentur mem-
bris eius, per quæ membra eius prædicatum est euange-
lium, & fiat vnum corpus sub vno capite, in vno spiri-
tu, in vna vita. Et quid ait? *Cum accepero tempus, ego iustitias
iudicabo.* Quando iudicabit iustitias? Cum acceperit
tempus. Nondum est ipsum tempus. Gratias misericor-
diæ eius. Prius prædicet iustitiam, & sic iudicet iusti-
tias. Nam si antè vellet iudicare quàm prædicare, quis
inueniretur liberandus? Quis absoluendus occurreret? F
Modo ergo prædicationis tempus est: Narrabo, inquit,
omnia mirabilia tua. Audi narrantem, audi prædican-
tem. nam si contempseris, cum accepero tempus, in-
quit, ego iustitias iudicabo. Dono, inquit, nunc peccata
confitenti, non parcam postea contemnēti. Misericor- Psal. 100.
diam & iudicium cātabo tibi domine. Dicitur in psal-
mo misericordia & iudicium. Modo misericordia,
postea iudiciū, in qua misericordia peccata donantur,
in quo iudicio peccata puniuntur. Vis non timere pec-
catorum punitorem? Ama donatorem, noli respuere,
noli extolli, noli dicere, non habet quod mihi donet:
audi enim quod sequitur. Cum accepero tēpus, ego iu-
stitias iudicabo. Accepit tēpus Christus? Accepit tēpus
filius dei? Filius dei nō accepit tempus, sed filius homi-
nis accepit tempus. Idem ipse autem & filius dei per
quem facti sumus, & filius hominis per quem refecti su-
mus. Homine assumpto, ipse non assumptus: homine Concor. 3.
mutato in melius, nullo modo ipse in deterius cōmu- sent. di. 22. c.
tatus non destitit esse quod erat, sed accepit quod non Recedente.
erat. Quid erat? Cum in forma dei esset, non rapinam Philip. 2.

G arbitratus est esse se æqualem deo. Apostoli verba sunt.
Et quid accepit? Sed semetipsum exinaniuit formam
serui accipiens. Sicut formam serui accepit, ita & tem-
pus accepit. Demutatus est ergo? Diminutus est? Exilio
redditus? In defectum lapsus? Absit. Quid ergo, Semet-
ipsum exinaniuit formam serui accipiens? Eainanisse
se dictus est accipiendo inferiorem, non degeneraodo
ab æquali. Ergo fratres quid est hoc, Cum accepero tē-
pus, ego iustitias iudicabo? Accepit tempus vt filius bo-
minis, gobernat tempora vt filius dei. Audi qoia vt fi-
lius hominis accepit tempus iudicandi: dicit in euan-
Ioan. 5. gelio, Dedit ei potestatem iudicij facieodi, quoniam fi-
lius homiois est. Secundum quod filius dei, nunquam
accepit potestatem iodicandi, quia oóquam caruit po-
testare iudicandi. secundum quod filius hominis, acce-
pit tempus, sicut nascendi & patiendi, sicut & morieo-
di & resurgeodi & ascendendi, ita veniendi & iudicā-
di. Dicit in illo ista & corpus eius: nuo eoim sine illis
Matth. 19. iudicabit. Dicit quippe io euangelio, Sedebitis super
duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Er-
go totus Christus dicit, id est, caput & corpus io san-
ctis, Com accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Mo-
H do autem quid? *Defluxit terra.* Si defloait terra, vnde
defluxit nisi de peccatis? Ideo & delicta dicuntur. De-
lioquere est, tanquam de liquido quodam defluere à
stabilitare firmamenti virtutis atque iustitiæ. Cupidita-
te enim inferiorum quisque peccat: sicut roboratur cha
ritate superiorum, sic deficit & quasi liquescit cupidi-
tate inferiorum. Hunc fluxum rerum in peccatis homi-
num attendens donator misericors, & donator pecca-
torum, nondom exactor suppliciorum, attendit & ait,
Defluait terra. *Et omnes inhabitantes in ea.* Ipsa vtiq; ter-
ra defluait in babitantibos in se. Expositio est cōsequēs,
noo additio, tāquam si diceres: quomodo defluait ter-
ra? Subtracta suut fundamenta, & aliquid in ea hiatu
quodam demersum est. Quid dico terram? Omnes
inhabitantes io ea. Ioueoi, inqoit, terram peccatricem.
Et quid feci? *Ego confirmaui columnas eius.* Quas colum-
oas coufirmauit? Columoas apostolos dicit. Sic apo-
Galat. 2. stolus Paulus de coapostolis suis, Qui videbantur, in-
quit, columnæ esse. Et quid essent illæ columnæ, nisi
ab illo firmarentur? Quia terræmotu quodam etiam
I ipsæ columnæ outauerunt, io passione domini omnes
apostoli desperauerunt. Ergo columuæ illæ quæ in
passione domini nutaueruot, resurrectione firmatæ
sunt. Clamauit initium ædificij per columnas suas, &
in eis omnibus columnis architectus ipse clamauit. Co-
lumna enim vna erat ex illis Paulus apostolus cum di-
2. Cor. 13. ceret, An vultis experimentum accipere eius qui in me
loquitur Christus? Ergo ego, inquit, coofirmaui colum-
nas eius, resurrexi, ostendi mortem non esse metuen-
Ioan. 10. dam, ostendi timentibus nec ipsum corpus perire in
morientibus. Terruerunt eos vulnera, firmauerunt
cicatrices. Posset dominus Iesus Christus sine vlla ci-
catrice resurgere. Quid enim illi potestati magnum
erat, aut tantam integritatem compagem corporis re-
uocare, vt nullum omnino vestigium præteriti vulne-
ris appareret? Habebat potestatem vnde illod ètiam si-
oe cicatrice sanaret, sed habere voluit vnde nutantes
columnas firmaret. Audiuimus iam fratres quod quo-
tidie non tacetur, audiamus quid clamauerit per co-
lumnas has. Tempus audiendi est propter terrorem
illum, ego iustitias iudicabo cum accepero tempus.
Ille accepturus est tempus iustitias iudicandi, vos iam
nuoc habetis tempus iustitias faciendi. Si taceret, non
haberetis quid faceretis, sed confirmatis columnis cla- K
mat. Quid clamat? *Dixi iniquis, nolite inique agere.* Cla-
mat fratres mei, certe clamatis: delectat vos, audite cla-
mantem. Per ipsum obsecro terreat vos ista voa, non
tam oos vestræ istæ voces delectare debent, quàm vos
istæ terrere. Dixi ioquis, oolite inique agere. Sed iam
fecerunt, & rei sunt: iam defluxit terra, & omoes qui ha-
bitant in ea. Compuncti sunt corde qui Christum cru- Act. 2.
cifixerunt, agnouerunt peccatum suum, didiceruot a-
liquid ab apostolis ne desperarent de indulgentia præ-
dicatoris. Medicus enim venerat, & ideo non ad saoos
venerat. Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male Matth. 9.
habentibus. Noo veni vocare iustos, sed peccatores ad
pœnitentiam, Ergo dixi ioiquis, nolite inique agere.
Nou audieruot. Olim enim nobis dictom est: Non au-
diuimus, lapsi sumus, mortales facti, mortales geniti.
Defluxit terra, aodiant vel modo vt surgant ad medi-
cum qui veoit ad languidum: quem noluerunt audire
sani vt non caderent, audiant iacentes vt surgant. Di-
xi ioiquis, nolite ioique agere. Quid agimus? Iam fe-
cimus. *Et delinquentibus, nolite exaltare cornu.* Quid est
hoc? Si fecistis iniquitatem per cupiditatem, nolite eam
defendere per elationem, confitemini si fecistis. Qui e- L
nim noo confitetur, & iniquus est, & exaltat cornu. Di-
xi iniquis, oolite inique facere: & delinquentibus, no-
lite eaaltare cornu vestrum. Exultabitur in vobis cor-
nu Christi, si non exaltetur cornu vestrum. Cornu ve-
strum de iniquitate est, cornu Christi de maiestate est.
Nolite ergo efferri, ne loquamini aduersus deum iniquitatem.
Audite iam voces multorum, audiat vnusquisque &
pungatur. Quid solent homioes dicere? Vere oou iu-
dicat deus de rebus humanis. Et est vllum iodiciom
dei? Aut vere curat quid agatur in terra? Tam multi
iniqui redundant felicitatibus, innocentes premun-
tur laboribus. Sed illi accidit nescio quid mali casti-
gante deo & admooente, & nouit conscientiam suam,
nouit pro merito peccatorum suorum aliquid se posse
perpeti, vnde argumentetur aduersus deum. Quia non
potest dicere, iustus sum, quid putamus eum dicere?
Sunt peiores iniqui, & tamen ista non patiuntur. Hæc
est iniquitas quam loquūtur homines aduersus deum.
Videte autem qoàm iniquum sit, dum se vult iustum
videri, illum facit iniustum. Qui enim dicit, Iniquè M
patior quod patior, illum iniquum facit cuius iudicio
patitur, se autem iustum qui iniquè patitur. Rogo vos
fratres mei, æquum est hoc, vt deus credatur iniustus,
tu iustus? Cum autem hoc dicis, loqueris aduersus
deum iniquitatem. Quid dicit in alio psalmo? Hæc
fecisti. Numeratis quibusdam peccatis, hæc, inquit, fe-
cisti, & tacui. Quid est tacui? Nunquam tacet præce-
pto, sed interim tacet sopplicio: quiescit à vindicta, non
profert in damnatum senteotiam. Sed hoc ille dicit,
Feci illa & illa, & non viodicauit Deus. Ecce sanus
sum, nihil mali contigit mihi. Hæc fecisti & tacui, su-
spicatus es iniquitatem quòd ero tibi similis. Quid est, Psal. 49.
quòd ero tibi similis? Quia tu iniquus es, & me tan-
quam iniquum putasti, tanquam approbatorem faci-
norum tuorum, noo aduersatorem, non vltorem. Et
quid postea tibi dicit? Arguam te & constituam te an-
te faciem tuam. Quid est hoc? Quia modo peccando Ibidem.
post terga te ponis, non te vides, oon te inspicis: ego te
pooo ante te, & faciam tibi supplicium de te. Sic & hic,
Ne loquamini aduersus deum ioiquitatem. Attendite,
Molti autem loquuntur istam iniquitatē, sed oō audent
palàm, ne blasphemi exhorreantur ab homioibus piis.
In corde

A io corde suo ista rodunt, intus tali nefario cibo pascuntur, delectat eos loqui aduersus deum iniquitatem, & si oon erumpunt lingua, corde non tacent. Vnde in alio *Psal.13.* psalmo dicitur, Dixit stultus in corde suo non est deus. Dixit stultus, sed homines timuit, noluit dicere vbi audirent homines. Et vbi dixit? Vbi audierat ipse de quo dixit. Propterea & hic in isto psalmo charissimi attendite, quoniam hoc dixit, Nolite loqui aduersus deum iniquitatem, vidit multos hæc in corde agere, & adiunxit: *Quoniam neque ab oriente neque ab occidente neque à desertis montium, quoniam deus iudex est.* Iniquitatum tuarum iudex deus est. Et si deus est, vbique præsens est. Quò te auferes ab oculis dei, vt in parte aliqua loquaris quod ille non audiat? Si ab Orieote iudicat deus, secede in Occidentem, & dic quicquid vis aduersus deum. Si ab Occidente, vade in Orientem, & ibi loquere. Si à desertis montium iudicat Deus, vade in medium populorum vbi tibi submurmures. De nullo loco iudicat, qui vbique secretus est, vbique publicus: quem nulli licet vt est cogooscere, & quem nemo permittitur ignorare. Vide quid agas? Loqueris aduersus deum ini- *Sapien.1.* quitatem. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. B Alia scriptura dicit hoc, Et hoc quod continet omnia, scientiam haber vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere. Noli ergo cogitare deum in locis, ille tecum est talis qualis fueris. Quid est, talis qualis fueris? Bonus si bonus fueris, & malus tibi videtur si malus fueris, sed opitulator si bonus fueris, vltor si malus fueris. Ibi habes iudicem in secreto tuo. Volens facere aliquid mali, de publico recipis te in domū tuam, vbi nemo inimicorum videat: de locis domus tuę prôptis & in faciem constitutis, remoues te in cubiculum: times & in cubiculo aliunde conscium, secedis in cor tuum, ibi meditaris: ille in corde tuo interior est. Quocumque ergo fugeris, ibi est. Teipsum quò fugies? Nonne quocumque fugeris, te sequeris? Quando autem & te ipso interior est, non est quò fugias à deo irato, nisi ad deum placatum. Prorsus non est quò fugias. Vis fugere ab ipso? Fuge ad ipsum. Ergo ne loquamini aduer- *Psal.35.* sus deum iniquitatem, nec illic vbi loquimini: Iniquitatem inquit, meditatus est in cubili suo. Quid medi- *Psal.4.* tatus est io cubili suo? Cubile cor eius dicens, Sacrifica- C te, inquit, sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sed supra dixit, Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Quot habes ibi compunctiones facinorum, tot habe illic punctiones confessionum. Vbi ergo loqueris aduersus deum iniquitatem, ibi te iudicat, non iudicium differt, sed pœoā. Iam iudicat, iam nouit, iam videt, pœna restat. Cum fuerit pręsentata, habebis & pœnam. Cum apparuerit facies illius hominis, *Matth.27.* qui hic irrisus est, qui iudicatus est, qui crucifixus est, quis sub iudice stetit, cum apparuerit iudicans in præsentia sua, tunc habebis pœnam si te non correxeris. Quid er- *Psal.94.* go modo faciemus? Præueniamus faciem eius ἐν ἐξομολογήσει. Præueni in confessione, veniet mitis quem feceras iratum. Neque à desertis mōtium, quoniam deus iudex est: non ab Oriente, non ab Ocideote, noo à desertis montium. Quare? Quoniam deus iudex est. Si in aliquo loco esset, non esset deus: quia vero deus iudex est, non homo, noli illum expectare de locis. Locus eius tu eris, si bonus, si confessus inuocaueris eum. *Hunc humiliat, & hunc exaltat.* Quem humiliat, quē exaltat iudex ille? Attendite duos illos in templo, & videtis quem humiliat, & quem exaltat. Ascenderunt in templo orare, ait, vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus dicebat, Gratias tibi ago, quia nō sum sicut cæteri homines, D iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. ieiuno *Luc.18.* bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo. Ad medicum ascenderat, & membra sana ostendebat, vulnera tegebat. Quid ergo ille qui melius nouerat vnde sanaretur? Publicanus autem de longinquo stabat, & percutiebat pectus suum. Videtis eum de longinquo stantem, illi propinquabat quem inuocabat, & percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit iustifica- *Ibidem.* tus publicanus ille magis quàm pharisæus ille: quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Expositus est versus psalmi huius, Deus iudex quid facit? Hunc humiliat, & hunc exaltat. Humiliat superbum, exaltat humilem. *Quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.* Meritò. *Et inclinauit ex hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Renouamioi paululum, obscurum aliquid est. Sed quomodo audiuimus euangelij lectionem recentissimam, petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & *Matth.7.* aperietur vobis. Sed dicis mihi, Quò pulso vt aperiatur mihi? Neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montium, quoniam deus iudex est. Si præsens E est hic atque illic, & absens nusquam, vbi stas, ibi pulsa: ibi tantùm sta, quia stando pulsatur. Quid ergo est hoc? Primò quæstio ista occurrit, Vini meri plenus est mixto. Quomodo meri, si mixto? Cæterum calix in manu domini cum dicit, eruditis in ecclesia Christi loquitur, non vtique veluti forma humana circumscriptum Deum debetis vobis in corde pingere, ne clausis templis simulachra in cordibus fabricetis. Calix ergo iste aliquid significat. Inueoiemus hoc. In manu autem domini est, in potestate domini est. Manus enim dei, potestas dei commendata est. Nam & de hominibus plerumque dicitur, In manu hoc habet: hoc est in potestate habet, vt cum vult, faciat. Vini meri pleous est mixto. Consequenter ipse exposuit, Inclinauit, ioquit, ex hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita. Ecce vnde mixto vino plenus erat. Non ergo vos terreat, quia & merum & mixtum: merum, propter synceritatem: mixtum, propter fecem. Quid ergo ibi vinum, & quid ibi fex? Et quid est, inclinauit ex hoc in hunc, ita vt fex eius non sit exinanita? Vnde venerit ad hoc, F recordamini, Hunc humiliat, & hunc exaltat. Quod figuratum est nobis in euangelio per duos homines, pharisæum & publicanum, hoc latius accipientes, intelligamus duos populos, Iudæorum & Gentium: Iudæorum populus pharisæus ille, Gentiū populus publicanus *Luc.18.* ille. Iudæorum populus iactabat merita sua, Gentium populus confitebatur peccata sua. Qui nouit in literis sanctis & epistolas apostolicas, & actus apostolorum, videt ibi quod dico. Ne longum faciam, quomodo apostoli exhortabantur gentes ne desperarent, quòd in magnis peccatis iacuissent, & reprimebant Iudæos ne se extollerent, quasi ex Iustificatiooibus legis, & ideo se putarent iustos, gentes autem peccatores esse, quia Iu- *Roman.3.* dæis & lex erat, & templum erat, & sacerdotium erat: illi autem omnes cultores idolorum, veneratores dæmoniorum, longe quidem positi, sicut publicanus ille de longinquo stabat: sicut illi superbiendo recesserunt, sic isti confitendo propinquauerunt. Calix ergo vini meri plenus io manu domini, quātum donat dominus vt intelligam. potest enim alius melius, quia sic se habet obscuritas scripturarum, difficile est vt vnum pariant intellectum: quicunque tameo intellectus exierit, opus

G est vt regulæ fidei congruat, nec maioribus inuidemus, nec de paruulis desperamus. quid nobis videatur, dico charitati vestræ, non vt obstruam aures vestras aduersus alios aliquid melius forte dicturos) Calix enim vini meri plenus mixto, videtur mihi esse lex quæ data est Iudæis, & omnis illa scriptura veteris quod dicitur testamenti, vbi sunt pondera omnium sententiarum. Nam ibi nouum absconditum latet testamentum tan-
Roman. 2. quam in fece corporalium sacramentorum. Circuncisio carnis, magni sacramenti res est, & intelligitur ex eo circuncisio cordis. Templum Hierusalem illud magni sacramenti est res, & intelligitur ex eo corpus domini.
Ioan. 3. Terra promissionis intelligitur regnum cœlorum: Sacrificium victimarum & pecorum, magnum habet sacramentum. Sed in omnibus illis generibus sacrificiorum intelligitur vnum illud sacrificium, & vnica victima in cruce domini. Pro quibus omnibus sacrificiis vnum nos habemus, quia & illa figurabant hæc, id est,
Deuter. 5. illis hæc figurabantur. Accepit populus ille legem, accepit mandata iusta & bona. Quid tam iustum, quàm non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, nõ
H concupisces rem proximi tui, vnum deum adorabis, & illi soli seruies? Omnia ista ad vinum pertinent. Illa vero carnalia quasi resederunt vt remanerent apud illos, & effunderetur inde omnis spiritalis intellectus. Calix vero in manu domini, id est, in potestate domini, vini meri, id est, legis synceræ, plenus est mixto, id est, cum fece corporalium sacramentorum. Et quia hunc humiliat superbum Iudæum, & hunc exaltat confitentẽ gentilem, inclinauit ex hoc in hunc, id est, à Iudaico populo in gentilem populum. Quid inclinauit? Legem. Eliquatus est inde spiritalis intellectus. Veruntamen fex eius non est exinanita, quia omnia sacramenta carnalia apud Iudæos remanserunt. Bibent omnes peccatores terræ. Qui bibent? Omnes peccatores terræ. Qui peccatores terræ? Iudæi quidem erant peccatores, sed superbi: gẽtiles autem erant peccatores, sed humiles. Omnes peccatores bibent, sed vide qui fecem, qui vinum. Etenim illi bibendo fecem euanuerunt, isti bibẽdo vinum iustificati sunt. Audeam dicere & inebriatos, & non ti-
I mebo: atque vtinam omnes sic inebriemini. Recorda-
Psal. 22. mini, Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Quid enim? Putatis fratres mei, omnes illos qui confitendo Christum etiam mori voluerunt, sobrios fuisse? Vsque adeo ebrij erant, vt suos non agnoscerent. Omnes propinqui sui qui eos à spe cœlestium præmiorum terrenis blandimentis auertere moliti sunt, nõ sunt agniti, non sunt auditi ab ebriis. Non erant ebrij quibus mutatum cor erat? Non erant ebrij, quorum mens alienata erat ab hoc seculo? Bibent, inquit, omnes peccatores terræ. Sed quid bibent? vinum. Peccatores bibent, sed ne remaneant peccatores, vt iustificentur, non vt puniantur.

Ego autem. Nam omnes bibunt, sed seorsum ego, id est, Christus cum corpore suo. *In seculum gaudebo, psallam deo Iacob,* Promissione illa futura de qua dicitur, in finem ne corrumpas. Ego autem in seculum gaudebo.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Hoc est, hunc humiliat, & hunc exaltat. Nolunt sibi frangi cornua peccatores, quę sine dubio frangentur in fine. Non vis vt ille nunc frangat? tu hodie frange. Audisti enim supra, noli contemnere, Dixi iniquis, nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quando audisti, nolite exaltare cornu: cõtempsisti, & exaltasti cornu: venies ad finem, vbi fiet, omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabun- K tur cornua iusti. Cornua peccatorum, dignitates superborum: cornua iusti, munera Christi. Per cornua enim sublimitates intelliguntur. Oderis in terra sublimitatem terrenam, vt possis habere cœlestem. Amas terrenam, non te admittit ad cœlestem: & ad confusionem pertinebit quod frangitur tibi cornu, quomodo ad gloriam pertinebit, si exaltetur tibi cornu. Modo ergo est tibi tempus eligendi, tunc nõ erit. Non est dicturus, dimittar & eligam. Præcesserunt enim voces, dixi iniquis: Si non dixi, para excusationem, para defensionem: si autem dixi, præoccupa confessionem, vt non venias ad damnationem, quia tunc confessio sera erit, & defensio nulla erit.

In psalmum septuagesimumquintum Præfatio.

SOLANT inimici domini nostri Iesu Christi omnibus noti Iudæi gloriari in isto psalmo quem cantauimus dicentes, Notus in Iudæa deus, in Israël magnum nomen eius, & insultare gentibus quibus non est notus deus, & dicere quia sibi soli notus est deus, quando propheta dicit, Notus in Iudæa deus. alibi ergo ignotus. Notus est au- L tem vere in Iudæa deus, si intelligant quid sit Iudæa. Nam vere non est notus deus nisi in Iudæa. Ecce & nos hoc dicimus, quia nisi quisque fuerit in Iudæa, notus ei deus esse non potest. Sed quid dicit apostolus? Qui in Roman. 2. occulto Iudæus est, qui circuncisione cordis, non litera, sed spiritu. Sunt ergo Iudæi in circuncisione carnis, & sunt Iudæi in circuncisione cordis. Patres nostri multi sancti & circuncisionem carnis habebant propter signaculum fidei, & circuncisionem cordis propter ipsam fidem. Ab his patribus degenerantes isti qui modo in nomine gloriantur, & facta perdiderunt. Ab his ergo patribus degenerantes remanserunt in carne Iudæi, in corde Pagani. Ipsi enim Iudæi qui sunt? Ex Abraham, à quo Isaac natus est, & ex illo Iacob, & ex Ia- Gene. 29. cob duodecim patriarchæ, & ex duodecim patriarchis populus vniuersus Iudæorum. Sed Iudæi propterea maxime appellati sunt, quia Iudas vnus erat de filiis duodecim Iacob, patriarcha inter duodecim filios Iacob, & de stirpe eius regnum veniebat Iudæis. Nam omnis ille populus secundum numerum duodecim filiorum Iacob, duodecim tribus habebat. Tribus dicuntur tanquam curiæ & congregationes distinctæ populorum. M Habebat ergo ille populus duodecim tribus, è quibus duodecim tribubus vna tribus erat Iuda, ex qua erant reges, & erat altera tribus Leui, ex qua erant sacerdotes. Sed quia sacerdotibus templo seruientibus terra diuisa non est, oportebat vt duodecim tribubus dispertiretur omnis regio promissionis. Excepta ergo vna tribu maioris dignitatis, id est, tribu Leui, quæ erat in sacer- Nume. 18. dotibus, remanerent vndecim, nisi per adoptionem duorum filiorum Ioseph duodecim cõplerentur. Hoc quid sit aduertite. Vnus de duodecim filiis Iacob erat & Ioseph. Iste est Ioseph quem fratres sui in Aegyptum vendiderunt, & illic merito castitatis ad sublimitatem dignitatis perductus est, & adfuit illi deus in omni opere suo, & suscepit fratres suos (à quibus venditus erat) & patrem, fame laborantes, sed propter panem ad Aegyptum descendentes. Iste Ioseph duos filios habuit, Ephraim & Manasse. Moriens Iacob tanquam testamẽto Gene. 48. assumpto, assumpsit illos nepotes suos in numerum filiorum, & dixit filio suo Ioseph, Cæteri qui nascentur, tibi erunt, isti autem mihi, & diuident terram cum fra-

tribus

A tribus suis. Adbuc non erat data nec diuisa terra promissionis, sed dicebat ille in spiritu prophetans. Accedentibus ergo duobus filiis Ioseph, factæ sunt nihilo minus duodecim tribus, quia iam tredecim sunt. Pro vna enim tribu Ioseph, duæ accesserunt, & factæ sunt tredecim. Excepta ergo tribu Leui, illa tribu sacerdotũ, quæ seruiebat templo,& de decimis viuebat cæterarum omnium quibus terra diuisa est, remanerẽt duodecim.
1.Reg.9. In his duodecim erat tribus Iuda, vnde reges erant. Nã primò de alia tribu datus est rex Saul, reprobatus est
1.Reg.16. tanquam malus rex: postea datus est rex de tribu Iu-
Genes.49. da rex Dauid, & ex illo de tribu Iuda fuerunt reges. Iacob autem ille hoc dixerat quando benedixerat filios suos, Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est. De tribu autem Iuda venit dominus noster Iesus Christus.
Rom.1. Est enim sicut scriptura dicit, & modo audistis, ex semine Dauid natus de Maria. Cæterum quod attinet ad diuinitatem domini nostri Iesu Christi, in qua æqualis est patri, non solùm ante Iudęos, sed etiam ante ipsum
Ioan.8. Abraham: nec solùm ante Abraham, sed & ante Adam:
B nec solùm ante Adam, sed & ante cœlum & terram &
Ioan.1. ante secula, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quia ergo in prophetia dictum est, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est: cõsiderentur priora tempora, & inuenitur quia Iudæi de tribu Iuda semper reges habuerunt, vnde dicti sunt Iudæi, & non habuerũt regem prius alienigenam, nisi Herodem
Luc.2. illum, qui fuit quando dominus natus est. Vnde cœperunt reges alienigenæ? Ab Herode. Ante Herodẽ om-
Genes.49. nes de tribu Iuda, sed donec veniret cui repromissum est. Ipso itaque veniente domino euersum est regnum Iudæorum, & sublatum est ex Iudæis. Modo non habent regnum, quia nolunt cognoscere verum regem. Videte iam si Iudæi sint appellandi. Iam videtis quia Iudæi non sunt appellandi. Ipsi voce sua abdicauerunt se ab isto nomine, vt Iudæi non sint digni appellari nisi tantùm carne. Vbi ergo se separauerunt ab isto nomine? Dicebant, sæuiebant in Christum, id est, in genus Iuda, sæuiebant in semen Dauid. Et ait illis Pilatus, Re-
Ioan.19. gem vestrum crucifigam? Et illi, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. O ergo Iudæi qui vocamini, & non
Genes.49. estis, si non habetis regem nisi Cæsarem, defecit iam
C princeps de Iuda. Venit ergo ille cui repromissum est. Illi ergo verius Iudęi, qui Christiani facti sunt ex Iudęis: cæteri Iudæi qui in Christum non crediderunt, etiam nomen ipsum perdere digni fuerunt. Iudæa ergo vera, Christi ecclesia est, credens in illum regem, qui venit ex tribu Iuda per virginem Mariam, credens in illum de
2.Tim.2. quo modo apostolus dicebat, ad Timotheum scribens, Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundum euangelium meum. De Iuda enim Dauid, & ex Dauid dominus Iesus Christus. Nos autem credentes in Christum pertinemus ad Iudam, & nos cognouimus Christum. Qui oculis non vidimus, fide retinemus. Non ergo insultẽt Iudæi, quia
Ioan.19. iam non sunt Iudæi. Ipsi dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Nam melius illis erat, vt rex illorũ esset Christus, ex semine Dauid de tribu Iuda. Tamen quia ipse Christus ex semine Dauid secũdum carnem, deus autem super omnia benedictus in secula, ipse rex noster & dominus noster: rex noster secundum quod natus est ex tribu Iuda secundum carnem Christus dominus saluator: deus autem noster, quia est ante Iudã, & ante cœlum & terram, per quem facta sunt omnia, & D spiritalia & corporalia. Si enim omnia per ipsum facta Ioan.1.
sunt, & ipsa Maria de qua natus est, per ipsum facta est. Quomodo ergo ille quasi cæteri homines nasceretur, qui sibi fecit matrem de qua nasceretur? Ergo ipse dominus, Apostolo dicente cum loqueretur de Iudæis, Quorum patres & ex quibus est Christus secũdum car- Rom.9.
nem, qui est super omnia deus benedictus in secula. Quia ergo Iudæi viderunt Christum & crucifixerunt, non viderunt deum. Gentes autem quia non viderunt & crediderunt, intellexerũt deum. Ergo si innotuit eis deus in Christo mundum reconcilians sibi, & ideo illi crucifixerunt, quia in carne latentem deum non intellexerunt, recedat illa quæ vocatur Iudæa & non est, accedat vera Iudæa, cui dicitur, Accedite ad eum & illu- Psal.33.
minamini, & vultus vestri non erubescent. Vultus vestri, Iudæi, non confundẽtur. Etenim audierunt & crediderũt, & facta est ecclesia vera Iudæa, vbi notus Christus qui homo est ex semine Dauid, deus super Dauid.

Notus in Iudæa deus, in Israel magnum nomen eius. Et de Israël sic debemus accipere, quomodo de Iudæa, quomodo illi non sunt veri Iudæi, sic nec verus Israël. Quis E enim dicitur Israël? Videns deum. Et quomodo illi viderunt deum, inter quos ambulauit in carne, & cum putarent hominem, occiderunt? Resurgens ille apparuit deus omnibus quibus se voluit demonstrare. Illi ergo digni sunt Israël dici, qui meruerũt Christum intelligere deum, in carne positum, vt non quod videbat contemnerent, sed quod non videbant adorarent. Nõ visum enim oculis gentes humiliter perceperunt illum quem non videbant, & fide tenuerunt. Proinde illi qui manibus tenuerunt, occiderunt: qui fide tenuerunt, adorauerunt. In Israël magnum nomen eius. Vis esse Israëlẽ illum attende, de quo dominus ait, Ecce ve- Ioan.1.
re Israëlita, in quo dolus non est. Si verus Israëlita est, in quo dolus non est: dolosi & mendaces non sunt veri Israëlitæ. Non ergo dicant isti, quoniam apud illos est deus, & magnum nomen eius in Israël. Probent se Israëlitas, & concedo ego quia in Israël magnum nomen eius. *Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Rursus Sion quasi patria est Iudæorum: vera Sion, ecclesia est Christianorum. Interpretatio autẽ nominum Hebræorum sic nobis traditur. Iudæa confessio interpretatur, Israël videns deum: post Iudæam Israël, sic hic positum est, Notus in Iudæa deus, in Israël magnũ no- F men eius. Deum vis videre? Prius confitere tu, & sic in teipso fit locus dei, quia factus est in pace locus eius. Psal.75.
Quamdiu enim non confiteris peccata tua, quodammodo rixaris cum deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi displicet laudas? Punit ille furem, tu furtum laudas: punit ille ebriosum, tu laudas ebriositatem. Litigas cũ deo, non fecisti illi locum in corde tuo, quia in pace factus est locus eius. Et quomodo incipis pacem habere cum deo? Incipis illi in cõfessione. Psalmi vox est dicentis, Incipite domino in confessione. Quid est, incipite domino in confessione? Incipite adiungi deo. Quomodo? Vt hoc vobis displiceat, quod & illi displicet. Displicet illi vita tua mala: si placeat tibi, disiungeris ab illo: si displiceat tibi, per cõfessionem illi coniungeris. Vide ex quãta parte dissimilis es, quãdo vtique propter ipsam dissimilitudinẽ displices. Factus enim es ô homo ad imaginẽ dei: per vitã vero peruersam & malam perturbasti in te, & exterminasti in te imaginem conditoris tui. Factus dissimilis attendis in te, & displices tibi: iam ex eo cœpisti similis fieri, quia

G hoc in te tibi displicet, quod displicet & deo. Sed quo-
modo sum similis, inquis, deo, quando adhuc mihi dis-
pliceo? Ideo dictum est, incipite. Incipite, inquit, domi-
no in confessione, perficieris in pace. Adhuc enim ha-
bes aduersum te bellum. Indicitur tibi bellum non so-
Ephes.6. lùm aduersus suggestiones diaboli, aduersus principem
potestatis aëris huius, qui operatur in filiis diffidentiæ,
aduersus diabolum & angelos eius spiritalia nequitiæ:
non solùm ergo aduersus istos tibi bellũ indicitur, sed
aduersus teipsum. Quomodo aduersus teipsum? Aduer
sus tuam consuetudinem malam, aduersus vetustatem
vitæ tuæ malæ, quæ trahit te ad solitã, & refrenat à no-
ua. Indicitur enim tibi quædam noua vita, & tu vetus
es. Nouitatis gaudio suspenderis, vetustatis onere præ-
grauaris. Incipit tibi esse bellum aduersus te, sed ex qua
parte tibi displices, iungeris deo: & ex qua parte iã iun-
geris deo, idoneus eris ad vincendũ te, quia ille tecum
est qui omnia superat. Attende quid dicit Apostolus,
Rom 7. Mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Vnde
mente? Quia displicet tibi vita tua mala. Vnde carne?
H Quia non desunt suggestiones & delectationes malæ:
sed ex eo quod mente iungeris deo, vincis quod in te
non vult sequi. Præcessisti enim ex parte, & ex parte tar-
daris. Trahe teipsum ad illum, qui te sursum tollit. Pon-
Rom.7. dere quodam vetustatis grauaris, clama & dic, Infelix
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Sapient. 9. Quis me liberabit ab eo à quo grauor? Corpus enim
quod corrumpitur aggrauat animam. Quis ergo libe-
rabit? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum.
Quare autem permittitur, vt diu contra te litiges, do-
nec absorbeantur omnes cupiditates malæ? Vt intelli-
gas in te pœnam tuam. In te ex teipso est flagellũ tuum,
sit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem aduersus
deum, vt ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit habere
cum deo. Sed tene membra tua aduersus concupiscen-
tias tuas malas. Surrexit ira, tene tu manum coniunctus
deo. Potuit surgere, sed non inuenit arma. Apud iram
tuam impetus est, apud te arma sunt. Sit impetus iner-
Rom.7. mis, & discit iam non surgere qui frustra surrexit. Hoc
autem dico charissimi, ne forte quia diximus, carne
I autem legi peccati, putetis consentiendum esse desi-
deriis vestris carnalibus: & si non possunt modo nisi
esse desideria carnalia, non est illis consentiẽdum. Pro-
pterea non dixit apostolus, Non sit peccatum in vestro
mortali corpore, nouit enim quia quandiu mortale est,
Ibidem. est ibi peccatum. Sed quid ait? Non ergo regnet pecca-
tum in vestro mortali corpore. Quid est, non regnet?
Ipse exposuit, Ad obediendum, inquit, desideriis eius.
Sunt desideria, existunt desideria, non tu obaudis desi-
deriis tuis, non sequeris ipsa desideria, non illis consen-
tis. Est tibi peccatum, sed amittit regnum, quando iam
in te non regnat peccatum, postea inimica nouissima
1.Cor.15. destruetur mors. Quid enim nobis promittitur, quãdo
dictum est, Mente seruio legi dei, carne autem legi pec-
Rom.7. cati? Audi promissionẽ, quia non semper erunt in carne
desideria illicita. Etenim resurget & mutabitur, & cum
mutata fuerit caro ista mortalis in spiritale corpus, iam
nullis concupiscentiis secularibus, iam nullis terrenis
delectationibus titillabit animam, nec auertet à cõtem-
platione dei. Fit ergo in ea quod dicit apostolus. Cor-
Rom.8. pus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus
autem vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit
Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Iesum
Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora ve-
stra propter spiritum suum qui habitat in vobis. Viuifi-
catis ergo corporibus vestris, erit pax vera, vbi locus K
est dei, sed præcedat confessio. Notus in Iudæa Deus.
Confitere ergo prius, in Israël magnum nomen eius.
Nondum vides in specie, vide ex fide: & fiet in te quod
sequitur, Et factus est in pace locus eius, & habitatio e-
ius in Sion. Sion interpretatur contemplatio. Quid est
contemplatio? Contemplabimur enim deum facie ad
faciem. Hic nobis promittitur, in quem modo non vi- 1.Cor.13.
dentes credimus. Quomodo gaudebimus cum videri-
mus eum? Fratres, si modo tantum gaudium in nobis
facit promissio, quantum est factura redditio? Reddet
enim nobis quod promisit, seipsum, vt facie ipsius & il-
lius contemplatione gaudeamus, & non aliquid aliud
delectabit nos, quia nihil est melius illo qui fecit omnia
quæ delectant. Factus est in pace locus eius, & habitatio
eius in Sion: id est, in contemplatione quadam & spe-
culatione, facta est habitatio eius in Sion. *Ibi confregit for-
titudines arcuum, & scutum & gladium & bellum.* Vbi confre-
git? In illa pace æterna, in illa pace perfecta. Et modo
fratres mei, qui bene crediderũt, vident quia de se non
debent præsumere, & omnem potentiam minarũ sua-
rum, & quicquid in eis acutum est ad nocendum, con-
fringũt illud: & quicquid quasi pro magno habent vn- L
de se protegant temporaliter, & bellum quod aduersus
deum defendendo peccata sunt gerebant, omnia hæc
ibi confregit. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Qui
sunt montes æterni? Quos ipse fecit æternos. Qui sunt
montes magni? Prædicatores veritatis. Tu illuminans,
sed à montibus æternis. Primi magni montes excipiunt
lucem tuam, & à luce tua quam suscipiunt montes, ve-
stitur terra. Sed illos magnos montes exceperunt apo-
stoli, tanquam orientis luminis primordia exceperunt
apostoli. Nunquid quod acceperunt, apud se retinue-
runt? Non: ne diceret & illis, Serue nequam & piger, Matth.25.
dares pecuniam meam nummulariis. Si ergo quod sus-
ceperunt, non apud se retinuerunt, sed omni orbi ter-
rarum prædicauerunt: Illuminans tu admirabiliter à
montibus æternis: Quos æternos fecisti, per illos vitam
æternam & cæteris promisisti. Illuminans tu admirabi- M
liter à montibus æternis. Magnifice cum pondere di-
ctum est Tu, ne putet aliquis quòd montes illuminent.
Multi enim putantes quòd ab ipsis montibus illumi-
narẽtur, fecerunt sibi partes de montibus, & ipsos mon-
tes conciderũt, & ipsi confracti sunt. Nescio qui sibi fe-
cerunt Donatum, nescio qui sibi fecerunt Maximinia-
num, nescio qui sibi fecerũt illum & illum. Quare com-
putant salutẽ suam in hominibus esse, nõ in deo? O ho-
mo, venit ad te lux per montes, sed deus te illuminat,
non montes. Illuminans tu, inquit, non montes. Tu il-
luminans à montibus quidem æternis, sed tu illuminas.
Vnde & in illo loco quid ait psalmus? Leuaui oculos Psal.120.
meos in montes, vnde veniet auxiliũ mihi. Quid ergo?
In montibus est spes tua, & inde tibi veniet auxilium?
Remãsisti in mõtibus, vide quid agas. Est aliquid super
montes? Super montes est quem tremunt montes. Le-
uaui, inquit, oculos meos in montes, vnde veniet auxi-
lium mihi. Sed quid sequitur? Auxilium meum, inquit,
à domino, qui fecit cœlũ & terram. In montes quidem
leuaui oculos meos, quia per montes mihi sunt scriptu-
ræ monstratæ, sed ego cor habeo in illo qui illuminat
omnes montes. Ergo fratres hoc ad hoc dictum est, ne
quisquam vestrum velit spem suam ponere in homine.
Tamdiu est aliquid homo, quamdiu hæret illi à quo fa-
ctus est homo. Nam recedens ab illo, nihil homo est: &
cum hæret illi, tu sic accipe consilium per hominem, vt

illum

A illum cõſideres qui illuminat hominem. Etenim & tu
potes accedere ad illum, qui tibi per homioem loqui-
tur. Non enim fecit illum accedere ad ſe, & te repellit.
Et qui vere ſic acceſsit ad deum, vt in illo habitet deus,
diſplicent illi omoes qui in illo ponunt ſpem ſuam.
Propterea datum eſt quoddam exemplum cum ipſos
apoſtolos ſibi diuiſerunt, & in ſchiſmata ierunt qui di-
1.Cor.1. cebant, Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, id eſt,
Petri. Hos plangit apoſtolus & dicit eis, Diuiſus eſt
Chriſtus? Et ſe elegit quem apud ipſos contemneret.
Nũquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine
Pauli baptizati eſtis? Vide bonum montem quærẽtem
gloriam non ſibi, ſed à quo montes illumioantur. No-
lebat de ſe præſumi, ſed de illo de quo ipſe præſumpſe-
rat. Quiſquis ergo ita ſe commendare voluerit populis,
vt ſi forte contigerit ei aliquis tumultus, frangat poſt ſe
populos, & diuidat eccleſiam catholicam propter ſe,
non eſt de illis montibus quos illuminat altiſsimus. Sed
quis eſt iſte? Contenebratus à ſe, non illuminatus à do-
mino. Vnde autem probaotur iſti mõtes? Si forte con-
tigerit aliquis tumultus aduerſus montes in eccleſia, aut
per populares ſeditiooes carnalium, aut per aliquas fal-
B ſas ſuſpiciooes hominum, bonus mons repellit à ſe om-
nes qui propter ipſum volunt ab vnitate recedere. Sic
enim ipſe remanebit in vnitate, ſi propter ipſum non
diuiſa fuerit ipſa vnitas. Illi autem diuiſi ſunt, quando
receſsit populus ab orbe terrarum, & ſecutus eſt no-
men ipſotum, gauiſi ſunt, elari ſunt, & deiecti ſunt. Hu-
miliarentur & exaltareotur, quomodo humiliatus eſt
1.Cor.3. apoſtolus dicens, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus
eſt? Et alio loco, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus
incrementum dedit. Ergo neque qui plãtat eſt aliquid,
neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Tales
montes in ſe humiles ſuot, in deo excelſi ſunt. Qui au-
tem in ſeipſis excelſi ſunt, à deo humilianrur: quoniam
Luc.14. qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabi-
tur. Ideo tales, quia ſuperbias ſuas attendunt, inamari-
cant hominibus pacificis in Eccleſia. Illi volunt coagu-
lare pacem, iſti inter ſe miſcent diſſenſionem. Et quid
de illis dicit alius pſalmus? Qui amaricant, non exal-
Pſal.65. tentur in ſemetipſis. Illuminans tu, attende hic tu ad-
mirabilis à montibus æternis: *Conturbati ſunt omnes inſi-*
C *pientes corde.* Prædicata eſt veritas, dicta eſt æterna vita,
dicta eſt eſſe alia vita, quæ oon eſt de iſta terra. Con-
tempſerunt homines vitam præſentem, & amauerunt
vitam futuram, illuminati per montes illuminatos. Inſi-
pientes autem corde cooturbati ſunt. Quomodo con-
turbati ſunt? Cum euangelium prædicatur. Et quid eſt
Act.14. vita æterna? & quis eſt qui reſurrexit à mortuis? Admi-
rati ſunt Athenienſes loquente Paulo apoſtolo de re-
ſurrectione mortuorum, & putauerũt eum neſcio quas
fabulas dicere. Sed quia dicebat eſſe aliam vitam, quam
1.Cor.2. nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
aſcendit, ergo inſipientes corde turbati ſunt. Sed quid
eis contigit? *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt*
omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Amauerunt præſentia,
& dormierunt in ipſis præſentibus: & ſic illis facta ſunt
ipſa præſentia delicioſa, quomodo qui videt per ſo-
mnium inueniſſe ſe theſauros, tamdiu diues, quamdiu
non euigilet. Somnium illud diuitem fecit, euigilatio
pauperem fecit. Tenuit illum ſomnus fortaſſe io terra
dormientem, & in duro iacentem, pauperem & forte
mendicum. In ſomnis vidit ſe iacere in lecto eburneo
vel aureo, & io plumis aureis altius extructis: quamdiu
dormit bene dormit, euigilãs inuenit ſe iacere in duro

in quo illum ſomnus tenuerat. Tales ſunt & iſti. Vene- D
runt in haoc vitam, & per cupiditates temporales quaſi
obdormierunt hic, & exceperunt illos diuitiæ, & vanæ
pompæ volaticæ, & tranſierunt, non intellexerũt quan-
tum inde boni poſſet fieri. Nam ſi noſſent aliam vitam,
illic ſibi theſaurizarent, quod hic erat periturum: ſicut
Zacchæus vidit illud bonum maior publicanorum,
quaodo ſuſcepit dominum Ieſum hoſpitio, & ait, Di- Luc 19.
midium rerum meatum do pauperibus: & ſi cui aliquid
fraudaui, quadruplum reddo. Non erat iſte in vanitate
ſomniantium, ſed in fide euigilantium. Ideo dominus
quia medicus intrauerat ad ægrotum, pronunciauit ſa-
lutẽ illius, & ait, Hodie ſalus huic domui facta eſt, quo- Ibidem.
niam & hic eſt filius Abrahæ: vt noueritis quia oos imi-
taodo fidem, filij Abrahæ ſumus: Iudęi autẽ qui de car-
ne ſuperbiunt, à fide degenerauerunt. Ergo dormierũt
ſomnum ſuum viri diuitiarum, & nihil inuenerunt viri
diuitiarum in manibus ſuis. Dormierunt enim in cu-
piditatibus ſuis, delectat illos, tranſit ſomnus iſte, tranſit
vita iſta, & nihil inuenerunt in manibus ſuis, quia nihil
poſuerunt in manus Chriſti. Vis aliquid inuenire in
manibus tuis poſtea? Noli contemnere modo manum
pauperis, & reſpice manus inanes, ſi vis habere manus
plenas. Dixit enim dominus, Eſuriui, & dediſtis mihi E
maoducare: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes fui, Matth.25.
& adduxiſtis me &c. Et illi, Quando te vidimus eſu-
rientem, ſitientem, aut hoſpitem? Et ille dicit illis,
Quando vni ex mioimis meis feciſtis, mihi feciſtis.
Eſurire in pauperibus voluit, qui diues in cœlo eſt: & tu
dubitas homo dare homini cum ſcias te Chriſto dare
quod das, à quo accepiſti quicquid das? Sed illi dor-
mierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri
diuitiarum in maoibus ſuis. *Ab increpatione tua deus Iacob,*
dormitauerũt omnes qui aſcẽderunt equos. Qui ſunt qui aſcen-
derunt equos? Qui humiles eſſe noluerunt. Non in e-
quis ſedere peccatum eſt, ſed ceruicem poteſtatis con-
tra deũ erigere, & putare ſe in aliquo honore eſſe. Quia
diues es aſcendiſti, increpat deus & dormis. Magna ira
increpãtis, magna ira. Attendat charitas veſtra rem tre-
mendam, Increpatio ſtrepitum habet, ſtrepitus exper-
giſci ſolet homines facere. Tãtum põdus eſt increpan-
tis dei, vt diceret, Ab increpatione tua deus Iacob, dor-
mitauerunt omnes qui aſcenderunt equos. Ecce quo F
ſomno dormitauit ille Pharao qui aſcendebat equos? Exod.14.
Non eoim vigilauit io corde, quia de increpatione du-
rum cor habebat. Duritia eoim cordis, obdormitio eſt.
Rogo vos, fratres mei, videte quomodo dormiunt, qui
ſonante euangelio & amen & halleluia per totum or-
bem terrarum, adhuc vitam veterem noluut damnare,
& in nouam euigilare. Erat ſcriptura dei in Iudæa, mo-
do per totum orbem terrarum cãtatur. In illa vna gen-
te dicebatur deus vnus, qui fecit omnia, eſſe adorandus
& colendus, modo ibi tacetur Chriſtus. Reſurrexit
Chriſtus, irriſus eſt in cruce, ipſam crucem ſuam in qua
irriſus eſt, iam fixit in frontibus regum, & adhuc dor-
mitur. Magna ira dei fratres: Melius nos eum audiui-
mus qui dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, Epheſ.5.
& illuminabit te Chriſtus. Sed qui illum audiunt? Qui
non aſcendunt equos. Qui ſunt qui non aſcendunt e-
quos? Qui modo non ſe iactant & extollũt quaſi in ho-
noribus & poteſtatibus ſuis. Ab increpatione tua deus
Iacob, dormitauerunt qui aſcenderunt equos. *Tu terri-*
bilis es, & quis reſiſtet tibi tunc ab ira tua? Modo dormiunt &
iratum noo ſentiunt, ſed vt dormirent iratus eſt. Modo
quod dormientes non ſentiunt, in fine ſentient. Appa-

G rebit enim iudex viuorum & mortuorum. Et quis resistet tibi tunc ab ira tua? Modo enim loquuntur quod volunt & disputant contra deum, & dicunt: Qui sunt Christiani, aut quis est Christ⁹? aut quales inepti qui credunt quod non vident, & dimittunt delicias quas vident, & sequũtur fidem rerum quæ oculis ipsorum non exhibentur? Dormitis & balatis, loquimini aduersus deum quãtum potestis. *Psal. 93.* Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & loquuntur iniquitatem. Quando autem nemo respõdet, & nemo loquirur, nisi quando se in se conuertat? Quãdo in se conuertent dentes, quibus modo nos rodunt, quibus nos discerpunt irridendo Christianos, & reprehendendo vitam sanctorum? Tunc se in se conuertẽt, cum illis eueniet quod dicitur in libro Sapientiæ, *Sapient. 5.* Dicent inter se pœnitentiam agẽtes, & per angustiam spiritus gementes, cum viderint gloriam sanctorum, tunc dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. O qui multum dormistis, certe iam euigilatis, & in vestris manibus nihil inuenitis. Videtis quomodo plenas habeant manus gloria dei, quos tanquam pauperes irrisi- H stis. Dicite ergo tunc vobis, quando non resistitis iræ dei, non manu, non lingua nec verbo, nec cogitatione. Apparebit enim vobis manifestus quem irridendum putastis cum vobis venturus nunciaretur. Et quid dicent? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen *ibidem.* non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Quomodo iustitiæ sol oritur dormienribus? Sed ab ira & increpatione eius dormiunt. Hoc forte dicturus est, sed melius est non ascendere equum, & tamen ipsi equos suos accusabunt. Audi illos accusantes equos suos in quibus dormierunt. Ergo errauimus, inquit scriptura, à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol nun ortus est nobis. Quid nubis profuit superbia, & diuitiarũ iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra. Ergo vigilasti aliquãdo, sed melius equũ non ascenderes, vt tunc non dormitares, quando vigilare debuisti, & audire vocem Christi, vt illuminaret te Christus. Tu terribilis es, & quis resistet tibi tunc ab ira tua? Quid enim erit tunc? *De cœlo iaculatus es iudicium,* *† al. tremuit* *terra timuit † & quieuit.* Quæ se modo turbat, quæ modo *& sic deinceps.* loquitur, timere habet in finẽ & quiescere. Melius modo quiesceret, vt in fine gauderet. Terra timuit & quie- I uit. Quando? *Cum exurgeret in iudicio dominus, vt saluos faceret omnes mites corde.* Qui sunt mites corde? Qui frementes equos non ascenderunt, sed in humilitate sua peccata confessi sunt. Vt saluos faceret omnes mites corde.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Prima cogitatio, posteriores reliquiæ cogitationis. Quæ est cogitatio prima? Vnde incipimus, bona illa cogitatio vnde incipies confiteri. Confessio adiunget nus Christo. Iam vero confessio ipsa, id est, prima cogitatio, facit in nobis reliquias cogitationis, & ipsæ reliquiæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Cogitatio hominis confitebitur tibi, reliquiæ cugitationis solennia celebrabunt tibi. Quæ est cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam priorem, cui displicet quod erat, vt sit quod non erat, ipsa est prima cogitatio. Sed quia sic debes recedere à peccatis, prima cogitatione confessus deo, vt non tibi recedat de memoria quia peccator fuisti: per hoc quòd peccator fuisti, solẽnia celebras deo. Adhuc intelligendum est, prima cogitatio confessionem habet, & recessionem à vetere vita. Sed si oblitus fueris à quibus peccatis liberatus sis, non agis gratias liberatori, & non celebras solẽnia deo tuo. Ecce prima cogitatio confitens K Sauli apostoli, iam Pauli, qui primò Saulus fuit, quando audiuit vocem de cœlo cum persequeretur Christum, & fureret in Christianos, & vellet vt vbicũque inuentos adduceret necandos, audiuit vocẽ de cœlo, Saule Saule, quid me persequeris? Et circumfulsus lumine, facta sibi cæcitate in oculis vt intus videret, emisit primam cogitationem obedientiæ, cum audiret, Ego sum Iesus *Act. 9.* Nazarenus, quem tu persequeris: Domine, ait, quid me iubes facere? Et hæc cogitatio confitẽtis, iam deum appellat quem persequebatur. Quomodo reliquiæ cogitationis sulennia celebrabãt, in Paulo audistis cum ipse apostolus legeretur, Memor esto Christũ Iesum resur- *2. Tim. 2.* rexisse à mortuis ex semine Dauid, secundum euangelium meum. Quid est, memor esto? Non deleatur de memoria tua cogitatio qua primò confessus es: sint reliquię cogitationis in memuria. Et quemadmodum repetit quod sibi donatum est, idem Paulus apostolus alio loco, Qui prius, inquit, fui blasphemus & persecu- *1. Tim. 1.* tor, & iniuriosus. Quid dicit? Prius fui blasphemus. Nũ- L quid adhuc blasphemus est? Vt non esset blasphemus, fuit prima cogitatio confitens: vt autem commemoraret quid illi donatum est, reliquiæ cogitationis erant, per ipsas reliquias cogitatiunis solennia celebrabat. Etenim fratres mei, ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & conuersi sumus. Si obliuiscamur quid nobis donatũ est, & à quo donatum est, obliuiscimur munus saluatoris. Cum autem non obliuiscimur munus saluatoris, nónne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est. Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis sunt, qua meminimus quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reliquiis cogitationis, id est, ex ipsa memoria, quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Iam enim innouauit nos dominus in baptismo, & facti sumus noui homines, in *Rom. 5.* spe quidem gaudentes, vt in tribulatione simus patientes: tamen non debet de memoria nostra recedere quid nobis præstitum sit, & si modo non est cogitatio tua quæ fuit. Etenim prima cogitatio fuit confitentis recedere à peccato, modo autem non recedis, sed tũc M recessisti: sint reliquiæ cogitationis, nec excidat à memoria qui sanauit. Vulnus te habuisse si oblitus fueris, non tibi erunt reliquiæ cogitationis. Quid enim putatis dixisse Dauid? Ecce ex omnium persona loquitur. *2. Reg. 12.* Peccauit Dauid sanct⁹ grauiter, missus est Nathan propheta ad illum, & corripuit illum, & confessus est, & dixit, Peccaui. Hæc fuit prima cogitatio confitentis. Cogitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquiæ cogitationis, quando ait, Et peccatum meum ante me *Psal. 50.* est semper? Quæ fuit ergo prima cogitatio? Vt recederet à peccato. Et si iã recessit à peccato, quomodo peccatum illius ante illum est semper? Si prima cogitatio transiit, sed reliquiæ cogitationis solennia celebrabunt. Meminerimus ergo fratres charissimi, rogamus vos, Quisquis liberatus est à peccato, meminerit quid fuit: sint in illo, requiæ cugitationis. Tunc enim portat aliũ ad sanandum si se meminerit esse sanatum. Ergo vnusquisque recordetur quid fuit, & vtrum iam non sit, & tunc subueniet ei qui adhuc est quod ille iam non est. Si autem iactat se quasi de meritis suis, & repellit tanquam indignos peccatores, & sine misericordia sæuit, equum ascendit, videat ne dormiat. Dormitauerunt enim qui ascenderunt equos. Iam tunc dimisit equum:

humiliauit

A humiliauit ſe, non iterum aſcendat equũ, id eſt, non ſe
rurſus erigat in ſuperbiam. Vnde fit illi huc? Si reliquiæ
cogitationis ſolennia celebrent deo. *Vouete & reddite do-*
mino deo noſtro. Quiſque quod poteſt voueat, & reddat.
Non voueatis,& nõ reddatis, ſed quiſque quod poteſt,
voueat, & reddat. Non ſitis pigri ad vouendum, non
enim virib⁹ veſtris implebitis, deficietis ſi de vobis præ-
ſumiſis: ſi autẽ de illo cui vouetis, vouete, ſecuri redde-
tis. Vouete & reddite domino deo noſtro omnes cõ-
muniter. Quid debemus vouere? Credere in illum, ſpe-
rare ab illo vitam æternam, bene viuere ſecundum cõ-
munem modum. Eſt enim quidam modus communis
omnibus, furtum non facere: non nubere, caſtimoniali
præcipitur, & nuptæ non præcipitur: adulterium non
facere, omnibus præcipitur. Non amare vinolentiam
qua ingurgitatur anima, & corrumpitur in ſe templum
dei, omnibus æqualiter præcipitur. Non ſuperbire, om-
nibus æqualiter præcipitur. Non hominem occidere,
non odiſſe fratrem, non aduerſus aliquem tenere per-
niciem, omnibus in communi præcipitur. Hoc totum
B omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria ſin-
gulorũ, alius vouet deo caſtitatem coniugalem, vt præ-
ter vxorem ſuam non nouerit aliam: ſic & fœmina, vt
præter virum ſuum non nouerit alium. Alij etiam vo-
uent, & ſi experti tale coniugiũ, vltra nihil tale pati, ni-
hil tale concupiſcere aut ſuſtinere, & iſti vouerunt ali-
quid maius, q̃ illi. Alij virginitatem ipſam ab ineunte
ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi ex-
perti ſunt & reliquerunt, & iſti vouerunt plurimũ. Alij
vouẽt domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis
aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet
relinquere omnia ſua diſtribuendo pauperibus, & ire
in communem vitam, in ſocietatem ſanctorum, ma-
gnum votũ vouit. Vouete & reddite domino deo ve-
ſtro. Quiſque quod vouere voluerit voueat, illud attẽ-
dat, vt quod vouerit reddat. Vnuſquiſque deo quod vo
uet, ſi reſpicit retrorſum, malum eſt. Neſcio quæ caſti-
monialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo
quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipſius. Aliquid
mali voluit? Mali plane. Quare? Quia iam vouerat do-
1.Tim.5. mino Deo ſuo. Quid enim dixit de talibus apoſtolus
C Paulus, cum dicat viduas adoleſcentulas nubere ſi ve-
1.Cor.7. lint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit ſi
ſic permanſerit, ſecundum meum conſilium. Oſtendit
beatiorem ſi ſic permanſerit, non tamen damnandam
ſi nubere voluerit. Quid autem ait de quibuſdam quæ
1.Tim.5. vouerunt & non reddiderunt? Habentes, inquit, dam-
nationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid
eſt, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non
reddiderunt. Nemo ergo poſitus in monaſterio frater,
Ad fratres dicat: Recedo de monaſterio, neque enim ſoli qui ſunt
in eremo. in monaſterio perventuri ſunt ad regnum cœlorum, &
ſermo.60. illi qui ibi non ſunt ad deum non pertinent. Reſpon-
detur ei, Sed illi nõ vouerunt, tu vouiſti, tu retro reſpe-
xiſti. De die iudicij cum dominus minaretur, quid ait?
Luc.17. Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit. Quid enim
Geneſ.19. fecit vxor Loth? Liberata eſt à Sodomis, & in via poſi-
ta, retrorſum reſpexit. Vbi reſpexit, ibi remanſit. Facta
eſt autem ſtatua ſalis, vt illius contemplatione cõdian-
tur homines, cor habeant, non ſint fatui, non retro re-
ſpiciant, ne malum exemplum dantes, ipſi remaneant,
& alios condiant. Nam & modo dicimus illud quibuſ-
dam fratribus noſtris, quos forte viderimus velut in-
firmari in propoſito bono, & talis vis eſſe quales illi.
Obiicimus illis quoſdam qui retro reſpexerunt, illi fa-
tui ſunt in ſe, ſed alios condiunt, quando commemo- D
rantur, vt illorum exemplum timentes, iſti retro ne re-
ſpiciant. Vouete & reddite domino deo noſtro, quia
illa vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier vo-
luit facere adulteriũ, de loco ſuo quò peruenerat retro
reſpexit. Vidua quæ iam ſic permanere voluerat, voluit
nubere. Hoc voluit quod licuit ei quæ nupſit, ſed illi nõ
licuit, quæ de loco ſuo retro reſpexit. Virgo eſt caſtimo-
nialis, iam dicata deo, habebat & cætera quæ vere or-
nant ipſam virginitatem, & ſine quibus illa virginitas
turpis eſt. Quid ſi enim ſit corpore integra, & mente
corrupta? Quid eſt quod dixi? Quid ſi nullus tetigerit
corp⁹, ſed ſi forte ebrioſa ſit, ſuperba ſit, litigioſa ſit, lin-
guoſa ſit? Hæc omnia dãnat deus. Si antequã vouiſſet
nupſiſſet, non dãnaretur. Elegit aliquid melius, ſupera-
uit quod ei licebat, ſuperbit, & illicita tanta committit.
Hoc dico, nubere licet antequã voueat, ſuperbire nun-
quam licet. O tu virgo dei nubere noluiſti, quod licet:
extollis te, quod non licet. Melior virgo humilis, quàm E
maritata humilis: ſed melior maritata humilis, quàm
virgo ſuperba. Quæ autem reſpexit ad nuptias, nõ quia
voluit nubere damnatur: ſed quia iam ante receſſerat,
& fit vxor Loth reſpiciendo retrorſum. Non ſitis pigri
qui poteſtis, quibus aſpirat deus apprehendere gradus
meliores, quia non iſta ideo loquimur vt non vouea-
tis, ſed vt voueatis & reddatis. Vouete & reddite do-
mino deo noſtro. Iam quia iſta tractauimus, forte vole-
bas vouere, & modo non vis vouere. Sed quid tibi di-
xerit pſalmus attende, non dixit, nolite vouere: ſed, vo-
uete & reddite. Quia audiſti reddite, non vis vouere?
Ergo vouere volebas & non reddere? Imò vtrunque
fac. Vnum fit ex profeſsione tua, aliud ex adiutorio dei
perficietur. Aſpice eum qui te ducit, & non reſpicies re-
tro vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde
te eduxit, poſt te eſt. Ama ducentem, & non te damnat
retro reſpicientem. Vouete & reddite domino deo no-
ſtro. *Omnes qui in circuitu eius ſunt, offerent munera.* Qui ſunt in
circuitu eius? Vbi eſt enim iſte, vt ducat omnes qui in *1 ſen. diſt.*
circuitu eius ſunt? Si deum patrem cogites, vbi non eſt *37. cap. fa-*
qui vbique præſens eſt? Si filium cogites ſecundum for- *teamur.*
mam diuinitatis, & ipſe cum patre vbique eſt, quia ipſe F
eſt ſapientia dei, de qua dictum eſt, Attinget autẽ vbiq; *Sapient.8.*
propter ſuam munditiam. Si autem filium ſic intelli- *Baruch 3.*
gas, ſecundum quod aſſumpſit carnem, & viſus eſt in- *Marc.16.*
ter homines, & crucifixus eſt, & reſurrexit, nouimus
quia aſcendit in cœlum. Qui ſunt in circuitu eius? An-
geli. Ergo nos non offerimus munera, quia omnes qui
in circuitu eius ſunt, dixit, offerent munera? Si ſepultus
dominus noſter hic eſſet in terra, & iaceret corpus ip-
ſius, quomodo alicuius martyris vel apoſtoli, attende-
remus eos qui in circuitu eius eſſent, quæcunq; vel gen-
tes eſſent circa ipſum locum vndique vel conuenientes
ad illam ſepulturam cum muneribus. Nunc autẽ aſcen-
dit, ſurſum eſt. Quid eſt hoc, Omnes qui in circuitu eius
ſunt, offerent munera? Hoc interim quod deus admo-
net dicam vobis, quid ex his verbis ipſe mihi inſpirare
dignat⁹ ſit: ſi melius aliquid poſtea viſum fuerit, & hoc
veſtrum eſt, quia communis eſt omnibus veritas. Non
eſt mea, nec tua: non eſt illius aut illius, omnibus com-
munis eſt. Et fortaſsis ideo media eſt, vt in circuitu eius
ſint omnes qui diligunt veritatẽ. Quicquid enim om-
nibus commune eſt, in medio eſt. Quare in medio di-
citur? Vt tãtum diſtet ab omnibus, & tantũ propinquet
omnibus. Quod non in medio eſt, quaſi priuatum fit.
Quod publicũ eſt, in medio ponitur: vt omnes qui ve-

G niunt,percipiant,illuminētur. Nemo dicat, meum est,
ne in parte sua velit facere quod in medio est omnibus.
Quid est ergo, omnes qui in circuitu eius sunt,offerent
munera? Omnes qui intelligunt communem esse om-
nibus veritatem,& non illam faciunt quasi suam super-
biendo de illa,ipsi offerent munera qui humilitatem ha
bent:qui autem quasi suum faciūt quod omnibus com-
mune est, tanquam in medio positum,ad partem sedu-
cere conantur,non offerent hi munera:quia omnes qui
in circuitu eius sunt,offerent munera terribili. Offeren-
tur munera terribili. Timeant ergo omnes qui in cir-
cuitu eius sunt. Ideo enim timebunt, & cum tremore
laudabunt, quia ideo in circuitu eius sunt, vt omnes
assequantur eum, & publicè omnibus confluat, & pu-
blicè illuminet, hoc est,contremiscere. Tu cum feceris
eum tibi quasi proprium, & iam non communem, ex-
Psal. 2. tolleris in superbiam: cum scriptum sit, Seruite domi-
no in timore,& exultate ei cum tremore.Ergo offerent
munera, qui in circuitu eius sunt. Ipsi enim humiles
sunt, qui communem nouerunt esse omnibus verita-
tem. Cui offerent munera? *Terribili, & ei qui aufert spiri-*
H *tum principum.* Spiritus enim principum,superbi sunt spi-
ritus. Illi ergo non sunt spiritus eius, quia & si aliquid
nouerunt,suum volunt esse,non publicum.Sed ille qui
commendat se, tanquam æqualem omnibus, qui se in
medio ponit,vt omnes capiant quantum possunt,quic-
quid possunt,non de cuiusquam hominis,sed de dei:&
ideo de suo, quia ipsi facti sunt eius:Ergo illi omnes hu
miles sint necesse est: Perdiderunt spiritum suum, &
spiritum dei habēt. A quo perdiderunt spiritum suum?
Ab illo qui aufert spiritum principum. Quādoquidem
Psal. 103. dicitur ei in alio loco, Auferes spiritum eorum,& defi-
cient,& in puluerem suum conuertētur. Emitte spiritū
tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ. Nescio
quis intellexit aliquid, suum vult esse, adhuc spiritum
suum habet: Bonum est illi vt perdat spiritum suum,&
habeat spiritum dei.Adhuc inter principes superbit,bo
num est illi vt redeat ad puluerem suum, & dicat, Me-
Psal. 102. mento domine quia puluis sumus.Si enim te confessus
fueris puluerem, deus de puluere facit hominem. Om-
nes qui in circuitu eius sunt, offerent munera. Omnes
humiles confitentur ei, & adorant eum. Terribili offe-
Psal. 2. rent munera.Vnde terribili? Exultate cum tremore:Et
I ei qui aufert spiritum principum,id est,tollit audaciam
superborum. *Terribili apud reges terræ.* Terribiles sunt
reges terræ, sed ille super omnes qui terret reges terræ.
Esto rex terræ, & erit tibi terribilis deus. Quomodo,
inquies,ero rex terræ? Rege terram,& eris rex terræ.No-
li ergo auiditate imperandi ponere tibi ante oculos
prouincias latissimas,quà tua regna diffundas: Terram
quam portas rege. Audi apostolum regentem terram,
1. Cor. 9. Non sic pugillor quasi aërem verberans, sed castigo
corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte aliis
prædicans,ipse reprobus efficiar.Ergo fratres mei,esto-
te in circuitu eius, vt per quemcumque vobis veritas so
nuerit,non illam imputetis illi per quem sonat: sed de
medio sit omnibus, quia æqualiter adest omnibus. Et
estote humiles,ne vobis & vobispsi vsurpetis si quid for-
te boni illius intellexeritis: quia & nos quod melius in-
tellexerimus, vestrum est:& quod vos melius intellexe-
ritis,nostrum est,vt in circuitu eius simus,& humiles si-
mus:Atque ita perdentes spiritum nostrum offeremus
munera terribili super omnes reges terræ, id est, super
omnes regētes carnem suā, sed subiectos creatori suo.

In psalmum septuagesimumsextum enarratio.

PSALMI huius limen ita scribitur: *In finem* K
pro Idithun psalmus ipsi Dauid. In finem quid sit,
nostis. Finis enim legis Christus ad iustitiam Rom. 10.
omni credenti. Idithun interpretatur transiliens eos.
Asaph interpretatur congregatio. Loquitur hic ergo
congregatio transiliens, vt perueniat ad finem qui est
Christus Iesus. Quæ sint itaque transilienda,vt ad illum
finem peruenire possimus, vbi iam quod transiliamus
non habemus: psalmi textus ipse demonstrat. Etenim
tamdiu trāsilire debemus quicquid nos impedit, quic-
quid irretit,quicquid visco quodam illigat,& onere ag-
grauat volatum nostrum, donec perueniamus ad id
quod sufficit, vltra quod nihil est, infra quem sunt om-
nia,& ex quo sunt omnia. Patrem quippe ipsum vole-
bat Philippus intueri, & dicebat domino Iesu Christo,
Ostende nobis patrem, & sufficit nobis:tanquam tam- Ioan. 14.
diu transiliēdum esset quicquid aliud esset, donec per-
ueniret ad patrem, vbi iam securus assisteret, & quid ei
vltrà requirēdum esset non haberet. Hoc est enim,suf-
ficit. Verum ille qui verissime dixerat, Ego & pater v- Ioan. 10.
num sumus,admonuit Philippum, docuitque omnem
hominem qui Christum intelligeret,etiam in eo habere L
finem, quia ipse & pater vnum sunt. Tāto enim,inquit,
tempore vobiscum sum,& non vidistis † me? Philippe, † cognouistis.
qui me videt,videt & patrem. Quisquis ergo psalmi hu
ius animum sentire,imitari, tenere vult, omnia deside-
ria carnalia transiliat, seculique huius pompam & ille-
cebram calcet, nihilque sibi aliud proponat vbi consi-
stat,nisi ex quo sunt omnia. In quibus omnibus etiam
ipse laborat,donec ad finem perueniat. Quid nobis er-
go indicat transiliens iste?

Expositio Psalmi.

VOce mea, *inquit, ad dominum clamaui.* Sed multi cla- Psal. 142.
mant ad dominum pro diuitiis acquirendis,dam-
nisque deuitandis, pro suorum salute, pro stabili-
tate domus suæ, pro fœlicitate temporali,pro dignita-
te seculari, postremò etiam pro ipsa salute corporis,quæ
patrimonium est pauperis.Pro his atque huiusmodi re-
bus multi clamant ad dominum,vix quisquam propter
ipsum dominum. Facile quippe homini est quodlibet
desiderare à domino, & ipsum dominum non desi-
derare, quasi verò suauius esse possit quod dat, quàm
ipse cui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet clamat M
ad dominum, nondum est transiliens. Hic vero tran-
siliens quid dicit? Voce mea ad dominum clamaui.
Et ne arbitreris vocem ipsius qua clamauit ad domi-
num propter aliud emissam, quàm propter ipsum do-
minum,secutus ait, *Et vox mea ad deum.* Emittitur enim
vox qua clamemus ad deum, & ipsa vox ad aliud est,
non ad deum. Ad hoc enim est vox,propter quod edi-
tur vox. Iste ergo qui deum gratis amabat,qui volunta- Psal. 53.
rie deo sacrificabat, qui transilierat quicquid infra est,
nihilque aliud supra se viderat, quò effunderet animam
suam, nisi ex quo & per quem & in quo creatus erat, ad
quem clamauerat voce sua, ad illum esse fecerat ipsam
vocem suam. Vox mea,inquit,ad deum. Et nunquid si-
ne causa? Vide quid sequitur: *Et att ndit mihi.* Vere tunc
tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per
ipsum aliud quæris. Dictum est de quibusdam, Clama- Psal. 17.
uerunt, nec erat qui saluos faceret: ad dominum, nec
exaudiuit eos. Quare? Quia vox eorum non ad deum. Psal. 13.
Exprimit hoc alio loco scriptura, vbi dicit de talibus,
Dominum non inuocauerunt, Ad illum clamare non
cessauerunt, & tamen dominum non inuocauerunt.
Quid est,Dominū non inuocauerunt? Dominum in se

non

A non vocauerunt. Ad cor suum dominum non inuitauerunt: à domino se habitari noluerunt. Et ideo quid
Ibidem. eis contigit? Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Ideo de rerum præsentium amissione tremuerũt, quoniam non erant pleni illo quem non inuocauerũt, Non gratis amauerunt, vt amissis temporalibus rebus possent dicere, Sicut domino placuit, ita factum est: sit nomẽ domini benedictum. Ergo iste, Vox mea, inquit, ad dominum, & attendit mihi. Doceat nos quomodo id fiat. *In die tribulationis meæ deum exquisiui.* Qui es qui hoc facis? In die tribulationis tuæ vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris. Si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris. Si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris. Si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris. Si peregrinatio facit tribulationem, ciuitatem tuæ carnis exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ deum exquire, non per deum aliud, sed ex tribulatione deũ: vt ad hoc deus remoueat tribulationem, vt securus inhæreas deo. In die tribulationis meæ
B deum exquisiui, non aliud aliquid, sed deum exquisiui. Et quomodo exquisisti? *Manibus meis nocte coram eo.* Dic hoc rursus, videamus, intelligamus, imitemur si possumus. In die tribulationis tuæ quid exquisisti? Deũ. Quomodo exquisisti? Manibus meis. Quando exquisisti? Nocte. Vbi exquisisti? Corã eo. Et quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus.* Omnia ergo videamus fratres, omnia consideremus, omnia interrogemus, & quid sit tribulatio in qua iste deum exquisiuit, & qoid sit manibus inquirere deum, & quid sit nocte, & quid sit coram illo, & sequitur, quod omnes intelligunt, Et non sum deceptus. Quid est enim, & non sum deceptus? Inueni quod quærebam. Tribulatio non illa vel illa cogitanda est. Etenim vnusquisque nondum transiliens, nondum putat esse tribulationem, nisi quæ acciderit huic vitæ ex aliquo tristi tempore. At vero ille transiliens, totam vitam istam tribulationem suam reputat. Hic enim amat patriam supernam, vt terrena peregrinatio, ipsa sit maxima tribulatio. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, rogo vos? Quomodo non sit tribulatio quæ
Iob.7. dicta est tota tentatio? Habes scriptum in libro Iob,
C Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Nunquid dixit, tentatur vita humana super terram? Ipsa vita tentatio est. Si ergo tentatio, vtique tribulatio. In hac igitur tribulatione, hoc est, in hac vita, deum exquisiuit iste transiliens. Quomodo? Manibus, inquit, meis. Quid est, manibus meis? Operibus meis. Non enim aliquid corporeum quærebat, vt contrectando inueniret quod perdiderat, vt manibus quæreret nummum, aurum, argentum, vestem, quicquid tale est quod manibus teneri posit: quanquam & ipse dominus noster Iesus Christus voluit se manibus inquiri, quando dubitanti discipulo cicatrices ostendit. Sed nunquid cum ille exclamasset tangens cicatrices vulnerum eius, Domi-
Ioan. 20. nus meus & deus meus, nõne audiuit, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Si ergo ille manibus quærens Christum, hoc audire meruit, vt opprobrium ei fuerit ita quæsisse, nos quî beati dicti sumus, qui non vidimus & credidimus? Quid ergo? Ad nos non pertinet manibus quęrere? Pertinet, sicut dixi, operibus quærere. Quando hoc? Nocte. Quid est nocte? In hoc seculo. Nox enim est antequam effulgeat dies, in aduentu clarificato domini nostri Iesu Christi. Nam vultis videre quia nox est? Nisi lucernam hic haberemus, in tenebris permaneremus. Petrus enim D
dicit, Et nos habemus certiorem propheticum sermo- 2.Petri.1.
nem, cui bene facitis intendentes velut lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Venturus est ergo dies post istam noctem, interim in hac nocte lucerna non deest. Et hoc est fortasse quod nunc facimus. Has literas exponendo, lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus. Quæ quidem debet accẽsa esse semper in domibus † vestris. † al cordibus.
Talibus enim dicitur, Nolite spiritum extinguere. Et tanquam exponens quid diceret, secutus ait, Prophetiã 1.Thess.5.
nolite spernere, id est, lucerna in vobis semper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cuiusdam ineffabilis diei nox dicitur. Nam ipsa vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies est. Quomodo autẽ sit nox, iam diximus, & ostẽdimus Petri apostoli testimonio, qui quidem etiam & lucernam nominauit, & de ipsa lucerna nos admonuit vt intẽdamus ei, id est, prophetico sermoni, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Quomodo autem iam vita fideliũ dies sit in comparatione vitæ impiorum, Paulus ostendit: Abiiciamus, inquit, opera tenebrarũ, & induamur Roma.13.
arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Ergo ho- E
neste viuentes in comparatione vitæ impiorum, in die sumus. Sed iste dies vitæ fidelium non sufficit huic Idithun, transilire vult & istum diem, donec veniat ad illum diem vbi noctis tentationem nullam omnino formidet. Hic enim quãuis dies sit vita fidelium, tentatio Iob.7.
est vita humana super terrã, nox & dies, Dies in comparatione infidelium, nox in comparatione angelorum. Habent enim diem angeli, quem nos nondum habemus. Iam nos habemus quem non habent infideles. Sed nondum habent fideles, quem angeli habent. Tũc autem habebunt cum erunt æquales angelis dei, quod Matth.22.
illis in resurrectione promissum est. In hac ergo iã die & adhuc nocte, in comparatione futuri diei quem desideramus, die in comparatione præteritæ noctis cui renunciauimus: In hac ergo, inquam, nocte deum requiramus manibus nostris. Non cessent opera, quæramus deum, non sit inane desiderium. Si in via sumus, sumptus erogemus, vt peruenire possimus. Manibus quæramus deum. Et si nocte quærimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia coram ipso quærimus. F
Quid est coram ipso? Nolite facere iustitiã vestrã co- Matth 6.
ram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui non habebitis mercedem apud patrem vestrum. Cum ergo facis elemosynam, ait, manus illæ sunt quærentes deum, noli tubicinare ante te, sicut hypocritæ faciunt, sed sit elee- Ibidem.
mosyna tua in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Ergo manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quãta tamen iste Idithun pertulerit in hac terra, & in hac nocte, & quomodo habuerit quodammodo transiliendi necessitatẽ impingentibus atq; pungentibus deorsum tribulationibus, vt necesse fuerit transilire, intentissime audiamus. *Negaui consolari animam meam.* Tãtum tædium me hic occupauit, vt contra omnẽ consolationem clauderet se anima mea. Vnde huic tale tædiũ? Fortasse quia vinea grandinata est, aut quia olea non prouenit, aut quia vindemia à pluuia intercepta est. Vnde huic tædiũ? Audi hoc ex alio psalmo. Ipsius enim & ibi vox est, Tædium detinuit me à Psal.118.
peccatoribus relinquentibus legem tuam. Tanto ergo tædio de huiusmodi malo affectum se iste dicit, vt negaret consolari animam ipsius. Propè absorbuerat eum tædium. Tristitia quæ eum omnino irreparabiliter

G merserat,negat se consolari. Quid igitur restabat? Pri-
mò vide vnde consoletur. Nónne sustinuerat qui simul
Psal.68. contristaretur,& non inuenerat? Quò enim se verteret
ad consolationem quem occupauerat tædium de pec-
catoribus relinquentibus legem dei? Quò se verteret?
Ad hominem dei quemlibet? In multis iam forte iste
expertus erat magnam tribulationem, quia magis de
illorum aliqua delectatione præsumpserat. Videntur e-
nim aliquádo iusti homines,& gaudetur ad eos. Et ne-
cesse est vt gaudeatur,quoniam charitas sine gaudio ta-
lis esse non potest. In his autem in quibus gauisus est ho
mo si forte aliquid prauum contigerit, quomodo sæpe
contingit,quanta lætitia ibi erat, tátus mœror accedit:
ita vt postea iam timeat homo laxare habenas gaudio-
rum,timeat se lætitiæ committere,ne quanto magis læ-
tatus fuerat, tanto amplius si aliquid contigerit conta-
bescat. Percussus ergo scandalis abundantibus quasi
multis vulneribus clausit contra se humanam consola-
tionem, & negauit consolari animam ipsius. Et vnde
vita? Vnde respiratio? *Memor fui dei, & delectatus sum.*
Non frustra manus operatæ fuerant, inuenerant ma-
H gnum consolatorem. Non quiescendo memor fui dei,
& delectatus sum. Prædicádus igitur est deus,cuius iste
memor factus delectatus est, & consolatus in quadam
tristitia, & quodammodo salute desperata recreatus,
Prædicandus est deus. Denique quod consolatus est iste,
secutus ait, *Garriui.* In ipsa consolatione memor fa-
ctus dei, delectatus garriui. Quid est garriui? Lætatus
sum, exultaui loquendo. Garruli enim proprie dicun-
tur, qui à vulgo verbosi appellantur, accedente lætitia,
nec valentes nec volentes tacere. Factus est iste talis. Et
rursus quid ait? *Et defecit spiritus meus.* Tædio contabue-
rat, Recolendo deum delectatus fuerat,rursus garrien-
do defecerat. Quid sequitur? *Anticipauerunt vigilias om-
nes inimici mei.* Vigilauerunt super me omnes inimici
mei. Plus me vigilauerunt,vigilando præoccupauerunt
me. Vbi non muscipulas ponunt? Nónne vigilias anti-
cipauerunt omnes inimici mei: Qui sunt enim isti ini-
Ephes.6. mici, nisi illi de quibus dicit apostolus, Non est nobis
colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-
sus principatus & potestates & rectores mundi tene-
brarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlesti-
I bus? Ergo aduersus diabolum & angelos eius inimici-
tias exercemus. Rectores eos mundi dixit, quia ipsi re-
gunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum,
quasi rectores sint cœli & terræ, sed mundum peccato-
Ioan.1. res dicit, Et mundus eum non cognouit. Talem mun-
dum illi regunt, qui non cognoscunt Christum. Con-
tra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quas-
libet habeas inimicitias aduersus hominem, cogitas fi-
nire, siue illius satisfactione si ille te læsit, siue tua sit si
tu læsisti, siue vtriusque si vos inuicem læsistis, laboras
satisfacere & concordare. Cum diabolo autem & an-
gelis eius nulla concordia est. Ipsi nobis inuident re-
gnum cœlorum. Mitescere omnino erga nos non pos-
sunt, quia anticipauerunt vigilias omnes inimici mei.
Plus illi vigilauerunt ad decipiédum, quàm ego ad cu-
stodiédum me. Anticipauerunt vigilias omnes inimici
mei. Quomodo enim non anticipauerunt vigilias, qui
vbique muscipulas posuerút? Tædium inest cordi. Me-
tuendum est ne absorbeat tristitia lætitiã, metuendum
est ne garriendo deficiat spiritus tuus. Anticipauerunt
vigilias omnes inimici mei. Denique in ipsa garrulitate
dum loqueris, & securus loqueris, quanta plerumque
inueniuntur quæ velint tenere inimici & reprehende-
re, vnde velint etiam criminari & calumniari,hoc di- K
xit, illud sensit, hoc locutus est. Quid faciat homo,nisi
quod sequitur? *Conturbatus sum, & non sum locutus.* Con-
turbatus ergo, ne in eius garrulitate inimici anticipan-
tes vigilias, calumnias quærerent & inuenirent, non
est locutus. Nunquam tamen iste transiliens cessaret
in se. Et si forte à garrulitate cessauit, qua surrepserat
eius de ipsa locutione placere hominibus, non tamen
destitit, non cessauit, vt conaretur & hocipsum tran-
scendere. Et quid dicit? *Cogitaui dies antiquos.* Iam iste
velut qui vapulauerat foris, tulit se intro. In secretario
suæ mentis agit. Et quid ibi agat, dicat nobis. Cogitaui
dies antiquos. Bene est illi. Videte quæ cogitat rogo
vos. Intus est, apud se cogitat dies antiquos: Nemo illi
dicit, male dixisti: nemo illi dicit, multum locutus es:
nemo ei dicit,peruerse sensisti: Ita sit ei bene secum,ad-
iuuet deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso
interiore cubiculo suo, quid egerit, quò peruenerit,
quid transilierit, vbi manserit. Cogitaui dies antiquos.

Et annorum æternorum memor fui. Qui sunt anni æterni?
Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio,
nisi magnum silentium, ab omni forinsecus strepitu, L
ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat,
qui cogitare vult istos annos æternos. Nunquid anni
in quibus sumus,æterni sunt, aut in quibus fuerunt ma-
iores nostri,aut in quibus futuri sunt posteri nostri? Ab-
sit vt æterni existimentur. Quid enim de his annis ma-
net? Ecce loquendo dicimus, hoc anno. Et quid tene-
mus de hoc anno præter vnum diem in quo sumus?
Nam superiores dies anni huius iam transierút nec te-
nentur,futuri autem nondum venerunt. In vno die su-
mus & dicimus hoc anno, imò dic hodie, si aliquid vis
præsens dicere. Nam de toto anno quid præsens tenes?
Quicquid de illo præteritum est, iam non est: quicquid
de illo futurum est,nondum est. Quomodo hoc anno?
Corrige locutionem: Hodie dic, verum dicis. Hodie
iam dicemus. Rursus & hoc attende, cum hodie hoc
horæ matutinæ transierunt, horæ futuræ nondum ve-
nerunt. Et hoc ergo corrige, Hac hora dic. Et de ista
hora quid tenes? Momenta eius quædam iam transie-
runt,quæ futura sunt nondum venerunt. Hoc momen-
to dic. Quo momento? Dum syllabas loquor: si duas
syllabas dicam, altera non sonat nisi cum illa transierit. M
Ipsa denique vna syllaba si duas literas habeat, non so-
nat posterior litera, nisi prior abierit. Quid ergo tene-
mus de his annis? Anni isti mutabiles sunt, anni æterni
cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus &
abeuntibus diebus peraguntur, anni de quibus alio lo-
co scriptura dicit deo, Tu autem idem ipse es, & anni Psal.101.
tui non deficient. Hos annos iste transiliens,non in gar-
rulitate forinsecus, sed in suo silentio cogitauit. Et an-
norum æternorum memor fui: *Et meditatus sum nocte cum
corde meo.* Nemo illi calumniosus tendiculas verborum
requirit, in corde suo meditatus est. *Garriebam.* Ecce
est illud garrire: Obserua igitur iterum te, ne deficiat
spiritus tuus: Non inquit, non sic garriebam quasi foris,
alio modo nunc. Quomodo nunc? Garriebam, *Et scru-
tabar spiritum meum.* Si scrutaretur iste terram, vt venas
auri inueniret,nemo eum desipere diceret, imò sapien-
tem multi dicerent, qui vellet ad aurum peruenire.
Quanta homo habet intus, & non fodit? Scrutabatur
iste spiritum suum, & cum ipso spiritu suo loquebatur,
& in ipsa locutione garriebat. Seipsum enim interro-
gabat,seipsum examinabat, in se iudex erat. Et quid se-
quitur? Scrutabar spiritum meum. Timendum est ne
in ipso

A in ipſo ſpiritu ſuo remaneat,garriuit enim foris.Et quia
anticipauerunt vigilias omnes inimici eius , inuenit ibi
triſtitiã,& defecit ſpiritus eius.Qui garriebat foris,ecce
cœpit intus garrire ſecurus.Ibi ſolus, ibi in ſilẽtio cogi-
tat annos æternos. Et perſcrutabar,inquit, ſpiritũ meũ.
Et hic timendum,ne in ſpiritu ſuo remaneat, & non ſit
tranſiliens.Iam tamen melius agit,q̃ foris agebat?Tran-
ſcendit aliquid,Et hinc videamus quò . Nõ enim ceſſat
iſte tranſiliens,donec veniat in finẽ vnde habet titulum
pſalmus, Garriebam,inquit, & ſcrutabar ſpiritũ meum.
Et quid inuenisti? *Non in æternum repellet deus.* Tædium
inuenerat in hac vita, nuſquam fidem, nuſquam ſecurã
conſolationẽ.Ad quoſcunq; homines intendentes,ſcã-
dalum in eis inueniebat,aut timebat.Nuſquam ergo ſe-
curus. Tacere illi malum erat, ne ſileret à bonis . Loqui
& foris garrire moleſtũ erat,ne anticiparẽt vigilias om-
nes inimici eius , calumnias inquirerent in verbis eius.
Anguſtatus in hac vita vehemẽter , multum de alia vita
cogitauit,vbi iſta nõ ſit tentatio.Et quando illuc perue-
nitur?Non enim nõ conſtat,quia quod hic patimur,ira
Eſaia.57. dei eſt . Dicitur hoc in Eſaia , Non in æternum vindex
in vobis ero,neq; per omne tempus iraſcar vobis.Et di-
B cit,Quare? Spiritus enim à me procedet, & omnẽ flatũ
ego feci . Propter peccatum paululum quidem contri-
ſtaui eum & percuſsi eum, & auerti faciem meam ab il-
lo,& abiit triſtis,& ambulauit vias ſuas.Quid ergo?Hęc
ira dei ſemper erit ? Non hoc inuenit iſte in ſilentio.
Quid enim dicit ? Non in æternum repellet deus: *Et
non apponet vltrà vt beneplaceat ei adhuc.* Quid eſt , vt bene-
placeat ei adhuc ? Repellere & in æternum repellere nõ
apponet.Neceſſe eſt vt reuocet ad ſe ſeruos ſuos,neceſ-
ſe eſt vt recipiat fugitiuos redeũtes ad dominum , ne-
ceſſe eſt vt exaudiat vocem compeditorũ.Non in æter-
num repellet deus,& non apponet vltrà vt beneplaceat
ei adhuc. *Aut in finem miſericordiam ſuam abſcidet à gene-
ratione in generationẽ,Aut obliuiſcetur miſereri deus.* In te, à te,
in alterum nulla eſt miſericordia,niſi eam tibi deus do-
net:& ipſe deus obliuiſcitur miſericordiam?Riuus cur-
rit , fons ipſe ſiccatur ? Aut obliuiſcetur miſereri deus?
Aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas? Id eſt, ſic iraſce-
tur vt non miſereatur ? Facilius ille iram quàm miſeri-
Eſaia.57. cordiam continebit ? Hoc & per Eſaiam dixerat , Non
in æternum vindex in vobis , neque per omne tempus
iraſcar vobis.Hoc & poſtea quàm dixit , Abiit triſtis,&
C ambulauit vias ſuas. Vias,inquit, eius vidi, & ſanaui eũ.
Hoc vbi cognouit iſte,tranſcendit ſe,& delectatur do-
mino,vt ibi eſſet,& in eius operibus magis garriret,non
in ſpiritu ſuo , non in eo quod erat , ſed in eo à quo fa-
ctus erat . Et hinc ergo tranſiliens tranſcendit . Videte
tranſilientem,videte ſi remaneat alicubi quouſque per-
ueniat ad deum. *Et dixi.* Iam ſeipſum tranſiliens:quid
dixit? *Nunc cœpi.* Cum exceſsiſſem & me,nunc cœpi,
Hinc iam nullum periculum eſt.Nam in meipſo rema-
nere, periculum fuit. Et dixi , Nunc cœpi. *Hæc eſt im-
mutatio dexteræ excelſi.* Modo me cœpit mutare excelſus,
modo recepi aliquid , vbi ſecurus ſim : modo intraui
aliquam aulam gaudiorum , vbi nullus timetur ini-
micus : Modo cœpi eſſe in ea regione , vbi non antici-
pent vigilias omnes inimici mei . Nunc cœpi , hæc eſt
immutatio dexteræ excelſi . *Memor fui operum domini.*
Iam videte illum ſpatiari in operibus domini . Garrie-
bat enim foris,& contriſtatus inde defecit ſpiritus eius.
Garriuit intus cum corde ſuo & cum ſpiritu ſuo,& per-
ſcrutatus eundem ſpiritum ſuum , memor fuit annorũ
æternorũ, memor fuit miſericordiæ domini, quia non
repellet dominus in æternum,& cœpit iam in eius ope- D
ribus ſecurus gaudere, ſecurus exultare. Audiamus iam
opera ipſa, & exultemus & nos : Sed affectus etiam nos
tranſiliamus,nec ad temporalia gaudeamus . Habemus
enim & nos cubile noſtrum , Quare nõ illuc intramus?
Quare non in ſilentio agimus?Quare non ſpiritum no-
ſtrum perſcrutamur ? Quare annos æternos non co-
gitamus? Quare in operibus dei non lætamur?Sed nũc
audiamus , & ipſo dicente delectemur , vt etiam cum
hinc abierimus, faciamus quod ipſo loquente facieba-
mus:ſi tamen facimus cœptum ipſius quod dixit , nunc
cœpi. Gaudere in operibus dei , eſt obliuiſci & te ſi po-
tes illo ſolo delectari . Quid enim melius illo ? Non vi-
des quia cum ad te redis, in deteriorem redis ? Memor
fui operum domini: *Quia memor ero ab initio mirabilium
tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis , & in affectionibus
tuis garriam.* Ecce tertium garrire . Garriuit foris quan-
do defecit , garriuit in ſpiritu ſuo intus quando profe-
cit , garriuit in operibus dei quando peruenit quò pro-
fecit.Et in affectionibus tuis garriam,non in affectioni-
bus meis.Quis viuit ſine affectionib⁹? Et putatis fratres,
quia qui deum timent,deum colunt,deũ diligunt,nul-
las habent affectiones ? Vere hoc putabis & putare au- E
debis , quòd affectiones habeat tabula , theatrum , ve-
natio,aucupium, piſcatus,& non habeant opera dei, &
non habeant meditationes dei interiores affectiones
quaſdam ſuas, cum inſpicitur mundus, & ponitur ante
oculos ſpectaculum naturæ rerũ , & in his quæritur ar-
tifex , & inuenitur nuſquam diſplicens , & per omnia
placens. *Deus in ſancto via tua.* Inſpicit iam opera mi-
ſericordiæ dei circa nos,ex his garrit, & in his affectio-
nibus exultat.Primò inde cœpit in ſancto vita tua.Quæ
via tua in ſancto ? Ego ſum , inquit , via , veritas & vita. Ioan.14.
Redite ergo homines ab affectionibus veſtris.Quò itis?
Quò curritis ? Quò non ſolum à deo, ſed etiam à vobis
fugitis ? Redite præuaricatores ad cor , ſcrutamini ſpi- Eſa.46.
ritum veſtrum, recolite annos æternos , inuenite miſe-
ricordiam dei circa vos , attendite opera miſericordiæ
eius. In ſancto via eius.Filij hominum vſquequo graues
corde ? Quid quæritis in affectionibus veſtris ? Vt quid Pſal.4.
diligitis vanitatem , & quæritis mendacium ? Et ſcitote
quoniam magnificauit dominus ſanctum ſuum. In ſan-
cto via tua . Ad ipſum ergo attendamus Chriſtum, At-
tendamus ibi viam eius . Deus in ſancto via tua. *Quis
deus magnus ſicut deus noſter?* Habent gentes affectiones F
circa deos ſuos , idola adorant , oculos habent & non Pſal.113.
vident , aures habent & non audient , pedes habent &
non ambulabunt. Quid ambulas ad deum qui non am
bulat? Non,inquit,ea colo.Et quid colis? Numen quod
ibi eſt? Certe hoc colis quod alibi dictum eſt, quoniam
dij gentium dæmonia . Aut idola colis , aut dæmonia. Pſal.95.
Nec idola, nec dæmonia,inquit. Et quid colis ? Stellas,
ſolem, lunam,iſta cœleſtia. Quanto melius,qui fecit &
terrena & cœleſtia ? Quis deus magnus ſicut deus no-
ſter? *Tu es deus qui facis mirabilia ſolus.* Tu vere magnus
deus,faciens mirabilia , in corpore , in anima, ſolus fa-
ciens. Audierunt ſurdi, viderunt cæci,cõualuerunt lan-
guidi,ſurrexerunt mortui,cõſtricti ſunt paralytici, Sed
miracula iſta tunc in corporibus . Videamus in anima.
Sobrij ſunt , paulò antè ebrioſi. Fideles ſunt,paulò antè
adoratores ſimulacrorum . Res ſuas donãt pauperibus,
qui alienas antea rapiebant . Quis deus magnus ſicut
deus noſter ? Tu es deus qui facis mirabilia ſolus . Fecit
& Moyſes,ſed non ſolus . Fecit & Helias, fecit & Heli- Exod.14.
ſæus,fecerunt & Apoſtoli , ſed nullus eorum ſolus . Illi

G cum facerent, tu cum eis: tu quando feciſti, illi non tecum. Non enim tecum fuerunt cum feciſti, quando & ipſos tu feciſti. Tu es deus qui facis mirabilia ſol⁹. Quomodo ſolus: Nũquid forte pater & non filius, aut filius & non pater? Imò pater & filius & ſpiritus ſanctus. Tu es deus, qui facis mirabilia ſolus. Non enim tres dij, ſed vnus deus facis mirabilia ſolus, & in ipſo tranſiliente. Nam vt etiam tranſiliret, & ad iſta perueniret, miraculum dei fuit. Quando intus garriuit cum ſpiritu ſuo, vt tranſiliret & ipſum ſpiritum ſuum, & in dei operibus delectaretur, ipſe ibi fecit mirabilia. Sed quid fecit de⁹?

Notam feciſti in populis virtutem tuam. Inde congregatio iſta Aſaph tranſiliens, quia notam fecit in populis virtutem ſuam. Quam virtutem ſuam notam fecit in populis? 1.Corin.1. Nos autem prædicamus Chriſtũ crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis & Græcis Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiam. Si ergo virtus dei Chriſtus, notum fecit Chriſtum in populis. An & hoc nondum agnoſcimus, & ita deſipimus, ita infra iacemus, ita nihil tranſilimus, vt hoc non videamus? Notam feciſti in populis H virtutem tuam. *Redemiſti in brachio tuo populum tuum.* Brachio tuo, hoc eſt, virtute tua. Esa.53. Et brachiũ domini cui reuelatum eſt? Redemiſti in brachio tuo populum tuum.

Filios Iſrael & Ioſeph. Quomodo duos populos filios Iſraël & Ioſeph? Nõne filij Ioſeph in filiis Iſraël? Ita planè. Hoc ſcimus, hoc legimus, hoc ſcriptura clamat, hoc veritas indicat, quoniam Iſraël idem qui Iacob, habuit filios duodecim, inter quos vnus erat Ioſeph, & ex duodecim filiis Iſraël quotquot nati ſunt, ad populũ Iſraël pertinent. Quomodo ergo ait, filios Iſraël & Ioſeph? Neſcio quid hic diſtinguendum admonuit. Perſcrutemur ſpiritum noſtrum, fortaſsis ibi aliquẽ poſuit deus, quem debemus & nocte quærere manibus noſtris, vt non decipiamur, forte inueniemus & nos in hac diſtinctione filios Iſraël & Ioſeph. Per Ioſeph aliũ populum intelligi voluit, Gentium populũ intelligi voluit. Quare Gene.37. gentium populum per Ioſeph? Quia Ioſeph venditus eſt in Aegyptũ à fratribus ſuis. Ille Ioſeph cui fratres inuiderunt, & eum in Aegyptũ vendiderunt, venditus in Aegyptũ laborauit, humiliatus eſt, agnitus, exaltatus, floruit, imperauit. Et his omnibus quid ſignificauit? Quid I niſi Chriſtum à fratribus venditum, eiectũ de terra ſua tanquam in Aegyptum gentiũ? Ibi primò humiliatum, quãdo perſecutiones martyres patiebantur, nunc exaltatum ſicut videmus, quoniã impletum eſt in eo, Adorabunt Pſal.71. eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Ergo Ioſeph populus ex gentibus, Iſraël vero populus ex gente Hebræorum. Redemit populum ſuũ deus filios Iſraël & Ioſeph. Per quid? Per lapidẽ angularem, Epheſ.2. in quo duo parietes copulati ſunt. Et exequitur quomodo. *Viderunt te aquæ deus.* Quid ſunt aquæ? Populi. Quæ Apocal.17. ſunt iſtæ aquæ? Dictum eſt in Apocalypſi, reſponſum eſt populi. Ibi inuenimus aptiſsime aquas in figura poſitas populorum. Supra autem dixerat, Notam feciſti in populis virtutem tuam. Meritò ergo viderunt te aquæ deus. *Viderunt te aquæ, & timuerunt.* Ideo turbatæ ſunt, quia timuerunt. Viderunt te aquæ deus, & timuerunt. *Et conturbatæ ſunt abyſsi.* Quæ ſunt abyſsi? Altitudines aquarum. Quis non turbatur in populis cum cõſcientia pulſatur? Quæris altitudinem maris? quid profundius humana conſcientia? Iſta profunditas turbata eſt, quando in brachio ſuo redemit populum ſuũ deus. Quomodo turbatæ ſunt abyſsi? Quando omnes conſcientias ſuas cõfitendo fuderũt. Et turbatæ ſunt abyſsi.

Multitudo ſonitus aquarum. In laudibus dei, in confeſ- K ſionibus peccatorum, in hymnis & canticis, in orationibus. Multitudo ſonitus aquarum. *Vocem dederunt nubes.* Inde iſti ſonitus aquarum, inde abyſſorum perturbatio, quia vocem dederunt nubes. Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis. Quæ nubes? De quibus minatur cuidam vineæ deus, quæ pro vua fecit ſpinas, & dicit, Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam im- Eſaia.5. brem. Denique Apoſtoli relinquentes Iudæos, ierunt ad gentes, In omnibus gentibus vocem dederũt nubes prædicando Chriſtum. Vocem dederunt nubes. *Etenim ſagittæ tuæ pertranſierunt.* Eaſdem voces nubium rurſus ſagittas dixit. Verba enim euangeliſtarum ſagittæ fuerunt. Similitudines enim ſunt. Nam propriè nec ſagitta eſt pluuia, nec pluuia ſagitta: at verò verbum dei & ſagitta eſt quia percutit, & pluuia quia rigat. Nemo ergo iam miretur abyſſorum conturbationem, quando ſagittæ tuæ pertranſierunt. Quid eſt, pertranſierunt? Non in auribus remanſerunt, ſed corda tranſfixerunt.

Vox tonitrui tui in rota. Quid eſt hoc? Quomodo intellecturi ſumus? Adiuuet dominus. Vox tonitrui tui in rota. Solebamus pueri ſuſpicari cum audiremus tonitrua de cœlo, quaſi vehicula de ſtabulo proceſsiſſe. L Habent enim tonitrua quandam concuſsionem ſimilem vehiculis. Nunquid ad iſta puerilia redituri ſumus, vt intelligamus, Vox tonitrui tui in rota: quaſi aliqua vehicula habeat deus in nubibus, & trãſitus vehiculorum illorum ſtrepitum concitet? Abſit. Hoc puerile eſt, vanum, nugatorium. Quid eſt ergo, Vox tonitrui tui in rota? Voluitur vox tua. Neque hoc intelligo. Quid faciemus? Interrogemus ipſum Idithun, ne forte ipſe exponat quod dixit, Vox, inquit, tonitrui tui in rota. Non intelligo. Audiam quid dicis, *Apparuerunt fulgura tua orbi terrarum.* Dic ergo, Non intellexeram. Orbis terrarum eſt rota. Nam circumitus orbis terrarum meritò & orbis dicitur, vnde breuis etiã rotella, orbiculus appellatur. Vox tonitrui tui in rota, apparuerunt fulgura tua orbi terrarum. Nubes illæ in rota circumierunt orbem terrarum, circumierunt tonando & coruſcando, abyſſum commouerunt, præceptis tonuerunt, miraculis coruſcauerunt. In omnem enim terram exiuit ſonus eo- Pſal.18. rum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Commota & contremebunda facta eſt terra.* Id eſt, omnes qui habitant in M terra. Per ſimilitudinem autẽ ipſa terra, mare eſt. Quare? Quia gẽtes omnes maris nomine nuncupãtur, quòd vita humana amara eſt, & procellis ac tempeſtatibus ſubdita. Iam illud ſi attendas quòd homines ſe tanquã piſces deuorant, cum maior minorem abſorbet: hoc eſt ergo hoc mare, illuc euangeliſtæ ierunt. *In mari eſt via tua.* Iamdudum in ſancto via tua, modo in mari eſt via tua, quia ipſe ſanctus in mari, & meritò etiam ſuper aquas maris ambulauit. In mari eſt via tua: id eſt, in gen- Matth.14. tibus prædicatur Chriſtus tuus. In alio quippe pſalmo ita dicitur, Deus miſereatur noſtri & benedicat nos, il- Pſal.66. luminet vultum ſuũ ſuper nos, & miſereatur noſtri, vt cognoſcamus in terra viã tuam. Vbi in terra? In omnibus gentibus ſalutare tuum. Hoc eſt, In mari eſt via tua.

Et ſemitæ tuæ in aquis multis. Hoc eſt, in populis multis.

Et veſtigia tua non agnoſcentur. Neſcio quos tetigit, & mirũ niſi & ipſos Iudæos. Ecce iam ſic prolata eſt gẽtibus miſericordia Chriſti, vt in mari ſit via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua nõ agnoſcẽt. Vnde? A quibus non agnoſcentur, niſi ab his qui adhuc dicũt, Nondum venit Chriſtus? Quare dicunt, nondum venit Chriſtus? Quia non agnoſcunt veſtigia ſuper mare ambulantis.

A bulantis. *Deduxisti sicut oues plebem tuam in manu Moysi & Aaron.* Quare hoc addiderit, indagare aliquantulū difficile est. Adiuuate ergo nos intētione vestra, quia post ipsos duos versus finis erit & psalmi & sermonis. Ne forte cum aliquid restare arbitramini, timore laboris minus ad præsens attendatis. Cum dixisset, In mari est via tua: quod intelligimus in gētibus: & semitæ tuæ in aquis multis: quod intelligimus in populis multis: adiūxit, Et vestigia tua non agnoscentur. Et quærebamus à quibus non agnoscerētur, & subiecit continuò, Deduxisti sicut oues plebem tuā in manu Moysi & Aaron: id est, ab ista plebe tua, quæ deducta est in manu Moysi & Aaron, vestigia tua non cognoscentur. Quare ergo positū est, nisi increpandi & exprobrandi causa, in mari est via tua? Vnde in mari est via tua, nisi quia exclusa est à terra tua? Expulerunt Christum, noluerunt esse suum saluatorem ægri: ille autē cœpit esse in gentibus, & in omnibus gentibus, in multis populis. Saluæ factæ sunt etiam reliquiæ populi illius. Remansit foris ingrata multitudo, & claudicans Iacob femoris latitudo. Latitudo enim femoris
Genes.32. intelligitur via in multitudine generis, & facta est in maiore parte Israëlitarum turba quædam vana & insi-
B piens, quæ non agnosceret vestigia Christi in aquis. Deduxisti sicut oues plebem tuam, & non te cognouerunt. Tanta cum illis bona fecisti, mare diuisisti, inter aquas per aridam traiecisti, persequentes inimicos fluctibus operuisti, in deserto egentibus manna pluisti, deducens eos in manu Moysi & Aaron, & expulerunt te à se, vt in mari esset via tua, & vestigia tua non agnoscerent.

In psalmum septuagesimumseptimum præfatio.

PSALMVS iste ea continet quæ in veteri populo acta narrantur: recentior autem posterior populus admonetur, vt caueat ne sit ingratus beneficiis dei, eiúsque in se prouocet iracūdiam, cuius obedienter & fideliter debet suscipere gratiam. Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. Hæc est igitur psalmi huius intentio, hæc vtilitas, hic vberrimus fructus. Sed cum hæc omnia videantur perspicua & aperta dici atque narrari, primitus mouet atque intentos facit titulus eius. Neque enim frustra inscribitur, *Intellectus Asaph*, Nisi quia fortasse non quod superficies sonat, sed inte-
C rius aliquid intelligentem quærunt ista lectorem. Deinde narraturus & commemoraturus hæc omnia quæ videtur auditore quàm expositore potius indigere, Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Quis non hic de somno excitetur? Quis audeat velut manifestas legendo percurrere parabolas & propositiones quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? Parabola quippe alicuius rei similitudinem præ se gerit, quod licet sit vocabulum Græcum, iam tamen pro Latino vsurpatur. Et notum est, quod in parabolis quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Propositiones autē quæ Græce appellantur problemata, quæstiones sunt habentes aliquid quod in disputatione soluendū sit. Quis ergo parabolas & propositiones transitoriè legat? Quis non his auditis vigilantiam mentis intendat, vt ad earum fructum intelligendo perueniat?

Expositio psalmi.

ATtendite, inquit, *populus meus legem meam.* Quem hic credamus loqui nisi deū? Ipse enim legem dedit populo suo, quē liberatum ex Aegypto congregauit, quæ congregatio proprie synagoga nuncupatur,

quod interpretatur Asaph. Vtrū ergo ita dictū est, Intel- D
lectus Asaph, quod ipse Asaph intellexerit: an figurate intelligendum quod eadē synagoga, hoc est, idem populus intellexerit, cui dicitur, Attendite populus meus legem meam? Quid est ergo quod eundem populū per prophetā increpat dicens, Israël autē me non agnouit, & populus Esaia.1.
meus non intellexit? Sed profecto erant etiā in illo populo qui intelligerent habentes fidē, quæ postea reuelata est, non ad legis literam, sed ad gratiam spiritus pertinentē. Non enim sine ipsa fide fuerunt qui eius in Christo futuram reuelationē præuidere & prænunciare potuerunt, cū & illa vetera sacramēta significatiua fuerint futurorum. An soli prophetæ habebāt hanc fidem, non & populus? Imò vero etiam qui prophetas fideliter audiebant, eadē adiuuabātur gratia, vt intelligerent quod audiebant. Sed vtique sacramentum regni cœlorū velabatur in veteri testamento, quod plenitudine temporis reuelaretur in nouo. Nolo enim vos, ait apostol⁹, igno- 1.Corin.10.
rare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali cō- E
sequente eos petra, petra autem erat Christus. Idē itaq; in mysterio cibus & potus illorum qui noster, sed significatione idem, non specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Sed non, inquit, in omnib⁹ illis beneplacitū est deo. Omnes Ibidem.
quidem eundem cibū spiritalē manducauerunt, & eundem potū spiritalem biberūt, id est, spiritale aliquid significantē, sed nō in omnibus illis beneplacitū est deo. Cū dicit, Non in omnibus: erant ergo ibi aliqui in quibus beneplacitū est deo. Et cum essent omnia commu- 4.sent.dist.
nia sacramenta, non cōmunis erat omnibus gratia, quæ 4.qui vero.
sacramentorum virtus est: sicut & nunc iam reuelata fides quæ tunc velabatur, omnibus in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizatis commune est lauacrum Matth.28.
regenerationis: sed ipsa gratia cuius ipsa sunt sacramēta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptismum, & falsi fratres in cōmunione catholici nominis. Ergo & hic recte dicitur, sed non in omnibus illis beneplacitum est deo. Neque tunc tamen, neque nunc infructuosa est vox dicentis, F
Attendite populus meus legē meam. Quæ locutio nota est in omnibus literis, quod non ait, attende: sed, attendite. Ex multis enim populus constat, quibus multis quod sequitur pluraliter dicitur: *Inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Quod est attendite, hoc est, inclinate aurem vestram. Et quod ibi ait, legem meam: hoc ait hic, verba oris mei. Ille namque pie attendit legem dei & verba oris eius, cuius aurem inclinat humilitas, non cuius erigit ceruicem superbia. Quod enim infunditur, concauo humilitatis excipitur, eminentia tumoris expellitur. Vnde alio loco, Inclina, inquit, aurem Prouer.22.
tuam, & excipe verba intellectus. Satis itaque admoniti sumus etiam istum psalmum huius intellectus Asaph, quia genitiuo casu in titulo positū est huius intellectus, non hic intellectus, inclinata aure suscipere, id est, humili pietate. Nec ipsius Asaph dictum est, sed ipsi Asaph, quod Græco articulo apparet, & in quibusdam Latinis codicibus inuenitur. Verba igitur ista intellectus sunt, id est, intelligēriç sunt, quę data est ipsi Asaph. Quod nō vni homini, sed melius cōgregationi populi dei,† vnde nequaquā nos alienare debemus. Quanuis † dicitur.

G enim proprie dicatur synagoga Iudæorũ, ecclesia vero Christianorum, quia cõgregatio magis pecorum, conuocatio vero magis hominũ intelligi solet, tamen & illam dictam inuenimus ecclesiam, & nobis fortasse potius conuenit dicere, Salua nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus, vt confiteamur nomini sancto tuo. Neq; dedignari nos oportet, imò gratias ineffabiles agere, q̃ sumus oues manuum eius, quas præuidebat cum diceret, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: iungendo scilicet fidelem populũ gentium fideli populo Israëlitarum, de quibus prius dixerat, Nõ sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israël. Nã & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos sicut pastor segregat oues ab hœdis. Sic igitur audiamus quod dictũ est, Attendite populus meus legẽ meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei: non tanquam Iudæis, sed potius tanquã nobis, vel certe tanquam etiam nobis ista dicantur. Cum enim dixisset apostolus, Sed non in omnibus illis beneplacitũ est deo: ita ostendẽs fuisse ibi etiã illos in quibus beneplacitum est deo, continuò subiecit, Prostrati enim sunt in deserto. Deinde adiunxit, Hæc autẽ figuræ nostræ factæ sunt, vt non simus concupiscentes mala, sicut & illi cõcupierunt: Neq; idolis seruientes, sicut quidam eorum seruierunt, sicut scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Neq; fornicemur, sicut quidam eorum fornicati sunt, & ceciderũt vna die viginti tria milia. Neq; tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neq; murmurau eritis, sicut quidam eorum murmurauerũt, & perierunt ab exterminatore. Omnia autem hæc in figura contingebant illis, scripta autem sunt ad correctionem nostram, in quos fines seculorum obuenerũt. Nobis ergo potius ista cãtata sunt: vnde in hoc psalmo inter cætera dictũ est, Vt cognoscat generatio altera, filij qui nascentur & exurgent. Porrò si ille interitus à serpentibus, & ab exterminatore illa perditio, & gladij trucidatio, figuræ fuerunt, sicut euidenter dicit apostolus, cum illa omnia contigisse manifestũ sit: no enim ait, in figura dicebantur: vel, in figura scripta sunt: sed in figura, inquit, cõtingebant illis: quãto maiore diligentia pietatis cauendæ sunt pœnæ, quarũ figuræ illæ fuerunt? Proculdubio quippe sicut in bonis rebus multo amplius bonũ est in eo quod per figuram significatur q̃ in ipsa figura, ita & in malis longe vtiq; peiora sunt quæ significantur figuris, cum tanta mala sint etiã significantes figuræ. Nã sicut terra illa promissionis, quò ille populus ducebatur, in comparatione regni cœlorũ nihil est, quò Christianus popul⁹ ducitur: ita & pœnæ illæ quæ figuræ fuerunt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum quas significant nihil sunt.. Quas autem figuras dixit apostolus, eas dicit iste psalmus, quarum existimare possumus, parabolas & propositiones, nõ habẽtes in eo fidem quòd cõtigerunt, sed in his rebus ad quas rationabili comparatione deferuntur. Attendamus ergo legem dei populus eius, & inclinemus aurem nostram in verba oris eius. *Aperiam*, inquit, *in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio.* A quo initio dicat, satis apparet in consequentibus. Non enim ex quo factum est cœlum & terra, vel ex quo creatum est in primo homine genus humanum, sed ex quo populi congregatio quæ abducta est ex Aegypto, vt sensus pertineat ad Asaph, quod interpretatur congregatio. Sed vtinam qui dixit, Aperiam in parabolis os meum, etiam intellectum nostrum in eas aperire dignetur. Si enim sicut os suum aperuit in parabolis, ita aperiret etiam ipsas parabolas: & sicut eloquitur propositiones, ita eloqueretur & earũ expositiones, non hic æstuaremus. Nunc vero ita obtecta & clausa sunt omnia, vt etiam si ad aliquid ipso adiuuante vnde salubriter pascamur peruenire possimus, in sudore tamẽ vultus nostri edamus panem, & pœnam diffinitionis antiquæ, non corporis tantùm, sed & cordis labore pendamus. Dicat ergo & audiamus parabolas & propositiones. *Quanta*, inquit, *audiuimus & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.* Dominus superius loquebatur. Nam cuius alterius verba credenda sunt, Attendite populus meus legem meam? Quid est ergo quod nunc repente homo loquitur? Iam enim hominis verba sunt, Quanta audiuimus, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis? Nimirũ iam deus ex hominis ministerio locutus, sicut ait Apostolus, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? ex persona sua primum verba fieri voluit, ne verba eius loquens homo, contemneretur vt homo. Ita enim se habẽt locutiones dei, quæ nobis insinuãtur per sensum corporis nostri. Creaturam subditam, opere inuisibili creator mouet, nõ eius substãtia in aliquid corporale & temporale cõuertitur, aut corporalibus & temporalibus signis siue ad oculos siue ad aures pertinentibus quantum capere homines possunt, suam facit innotescere voluntatem. Si enim angelus vti potest æthere, aëre, nube, igne, & alia qualibet natura vel specie corporali, & homo, vultu, lingua, manu, calamo, literis aliisve significantibus rebus ad suæ mentis indicanda secreta: postremò cum homo sit, nuncios homines mittit, & dicit alij vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo suo, fac hoc, & facit: quanto maiore & efficaciore potestate deus, cui domino vniuersa subiecta sunt, & ipso angelo & homine vtitur, vt quod ei placet annunciet? Quamuis itaq; iam homo dicat, Quanta audiuimus, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerũt nobis: tamẽ tanquã dei verba, non tanquã humanas fabulas audiamus. Propter hoc enim præmissum est, Attẽdite populus meus legem meam, inclinate aurem vestrã in verba oris mei. Aperiã in parabolis os meũ, eloquar propositiones ab initio. Quanta ergo audiuimus, inquit, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis? Sic est audiuimus, & cognouimus, quomodo, Audi filia & vide. Audita enim sunt in veteri testamento quæ cognoscuntur in nouo. Audita cum prophetarentur, cognita cum implerentur. Vbi promissio redditur, non fraudatur auditio. Et patres nostri Moyses & prophetæ narrauerunt nobis. *Non sunt abscondita à filiis eorum in generatione altera.* Hæc est generatio in qua nobis donata est regeneratio. *Annunciantes laudes domini & potentias eius, & mirabilia eius quæ fecit.* Ordo verborum est, Et patres nostri narrauerunt nobis, annunciantes laudes domini. Laudatur dominus vt ametur. Quid enim salubrius amatur? *Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel.* Hoc est initium de quo supra dictũ est, Eloquar propositiones ab initio. Initium est ergo verus testamẽtum, finis nouum. Timor enim præualet in lege, & initium sapientiæ, timor domini. Finis autem legis Christus est ad iustitiam omni credenti, quo donante diffunditur charitas in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Et cõsummata charitas, foras mittit timorem, quoniam non sine lege iustitia dei manifestata est. Sed quoniam testimonium habet à lege & prophetis, ideo suscitauit testimonium in Iacob, & legem

A legem poſuit in Iſraël. Nam & illud quod tam inſigni
& pleno tantis ſignificationibus opere tabernaculum
cóſtitutum eſt, tabernaculum teſtimonij nominatur: in
Exod.40. quo erat velamen contra arcam legis, ſicut velamen có
2.Corin.3. tra faciem miniſtri legis, quia in illa diſpenſatione, parabolæ & propoſitiones erant. Ea quippe quæ prædicabantur & faciebant, velatis ſignificationibus códebantur, & non reuelatis manifeſtationibus cernebantur. Cú
Ibidem. autem tranſierit ad Chriſtú, ait apoſtolus, auferetur velamen.
2.Corin.1. Quotquot enim ſunt promiſsiones dei, in illo erant. Quiſquis igitur Chriſto adhæret, totum bonum quod etiã in literis legis non intelligit habet. Quiſquis autẽ eſt alienus à Chriſto, nec intelligit, nec habet. Suſcitauit ergo teſtimonium in Iacob, & legem poſuit in Iſraël. More ſuo repetit. Nam quod eſt, ſuſcitauit teſtimonium: hoc eſt, legẽ poſuit: & quod eſt, in Iacob: hoc eſt, in Iſraël. Nam ſicut iſta duo nomina ſunt hominis vnius, ita lex & vetus teſtimoniú duo ſunt nomina rei vni⁹. Intereſt aliquid, ait quiſpiã, inter ſuſcitauit & pro-
Genes.25. poſuit? Ita ſanè, quemadmodú intereſt etiã inter Iacob
& 32. & Iſraël: non quia erant duo homines, ſed eadem duo nomina diuerſis cauſis vni homini ſunt impoſita. Iacob
B propter ſupplantationẽ, quoniam naſcẽtis tenuit plantam fratris, Iſraël autem propter viſionem dei. Sic aliud eſt ſuſcitauit, aliud poſuit. Nam ſuſcitauit teſtimonium, quantum exiſtimo dictum eſt, quòd illo aliquid ſuſcita-
Roman.7. tum eſt. Sine lege enim, ait apoſtolus, peccatum mortuum eſt. Ego autem viuebam aliquando ſine lege: adueniente autem mandato, peccatum reuixit. Ecce quod ſuſcitatum eſt per teſtimoniú, quod eſt lex, vt appareat quod latebat, ſicut paulò pòſt dicit, Sed peccatum, vt
Ibidem. appareat peccatum, per bonum mihi operatú eſt mortem. Poſuit autem legẽ dictum eſt, tanquã iugum pec-
1.Timot.1. catoribus: vnde dicitur, Quia iuſto non eſt lex poſita. Teſtimonium eſt igitur inquantum aliquid probat, lex autem inquantum iubet, cum ſit vna eademq; res. Quo-
Psal.117. circa ſicut lapis Chriſtus, ſed credentibus in caput anguli, non credentibus autem lapis offenſionis, & petra ſcandali: ita teſtimonium legis eis qui lege nó legitime vtuntur, teſtimonium eſt quo conuincantur puniendi peccatores: his vero qui ea legitime vtuntur, teſtimoniú eſt quo demonſtratur ad quem liberãdi confugere de-
C bent peccatores. In eius enim gratia eſt iuſtitia dei, teſti-
1.Petri.2. monium babens à lege & prophetis qua iuſtificatur im
Roman.10. pius: quam quidam ignorantes, & ſuam volẽtes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. *Quanta*, inquit, *mandauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera. Filij qui naſcentur & exurgent, narrabunt filiis ſuis: Vt ponant in deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum dei, & mandata eius exquirant. Ne fiant ſicut patres eorum, generatio praua & amaricans. Generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum deo ſpiritus eius.* Hæc verba indicant duos quodammodo populos, alterum ad vetus, alterum ad nouum teſtamentum pertinentẽ. nam quod ait, Quanta mandauit patribus noſtris, nota facere ea filiis ſuis: mandata eos accepiſſe dixit, nota ea facere filiis ſuis, nó tamen eos agnouiſſe aut feciſſe, ſed ad hoc acceperunt ipſi, vt cognoſcat generatio altera, quod illa non cognouit. Filij qui naſcentur & exurgent. Ná illi qui nati ſunt, non exurrexerunt, quia non ſurſum cor, ſed in terra potius habuerunt. Cum Chriſto enim exurgitur: vnde di-
Coloſ.3. ctum eſt, Si exurrexiſtis cú Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſa-
Roman.10. pite. Et narrent, inquit, filiis ſuis, vt ponant in deo ſpem ſuam. Ita enim non ſuã iuſtitiam iuſti volút conſtitue-
Psal.36. re, ſed reuelant ad deum viam ſuam, & ſperant in eum, vt ipſe faciat. Et non obliuiſcantur operum dei: magni- D
ficando ſcilicet, & iactando opera ſua tanquam ipſi faciant, cum deus ſit qui operatur in eis qui bona operan- *Philip.2.*
tur, & velle & operari pro bona voluntate. Et mandata eius exquirant. Cú iam ea didicerint, quomodo exquirant? Quanta enim, inquit, mandauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera. Quid cognoſcat? Vtique mandata quæ mãdauit. Quomodo ergo adhuc exquirant, niſi quia ponendo in deo ſpem ſuam? Tunc mandata eius exquirant, vt ab eis illo adiuuante compleãtur. Ne fiant ſicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ non direxit cor ſuú. Et dicit quare, cótinuò ſubiungendo, Et nó eſt creditus cú deo ſpiritus eius: id eſt, quia non habebat fidem quæ impetrat quod lex imperat. Quando enim cú ſpiritu dei operante ſpiritus hoîs cooperatur, túc quod
deus iuſsit impletur: & hoc nó ſit niſi credendo in eum *Roman.4.*
qui iuſtificat impium. Quam fidẽ non habuit generatio praua & amaricans: & ideo de illa dictum eſt, Non eſt creditus cú deo ſpirit⁹ eius. Multo enim hoc expreſsius dictum eſt, ad ſignificandam gratiã dei, quę non ſolum operatur remiſsionẽ peccatorum, ſed etiam cooperan-
tem ſibi facit hominis ſpiritú in opere bonorú factorú: E
quaſi diceret, Non credidit deo ſpiritus eius. Hoc eſt
enim habere cum deo creditum ſpiritum, non credere *3.ſent. diſt.*
ſpiritum ſuum poſſe facere ſine deo iuſtitiam, ſed cum *23 aliud eſt.*
deo. Hoc eſt enim credere in deum, quod vtiq; plus eſt q̃ credere deo. Ná & homini cuilibet plerunq; credendum eſt, quamuis in eum nó ſit credendum. Hoc eſt ergo credere in deú, credendo adhærere ad bene cooperandum bona operanti deo: quia ſine me, inquit, nihil *Ioan.15.*
poteſtis facere. Quid autem plus hinc apoſtolus dicere
potuit quàm quod ait, Qui autẽ adhæret deo, vnus ſpi- *1.Cor.16.*
ritus eſt? Alioquin lex iſta teſtimonium eſt quo damnetur, nó quo abſoluatur reus. Litera enim eſt minax, quæ conuincat præuaricatores, non ſpiritus adiuuans qui liberet & iuſtificet peccatores. Generatio ergo illa cuius exemplum cauendum eſt, ideo praua & amaricãs fuit, quia nó eſt creditus cum deo ſpiritus eius, quia etſi aliqua credidit deo, nó tamen credidit in deum. Non ex fide adhæſit deo, vt ſanata à deo bene cooperaretur operanti in ſe deo. Denique *Filij Ephrem intendentes &*
mittentes arcus, conuerſi ſunt in die belli Perſequentes legem F
iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenerút. Quare? Quia
non ex fide. Generatio enim erat cuius ſpiritus cú deo *Roman.9.*
creditus non eſt, ſed tanquam ex operibus, quia non ſicut tetendit miſit arcus, quod foris appareret. Tãquam
in operibus legis, ita direxit & cor, vbi iuſtus viuit ex fi- *Roman.1.*
de, quæ per dilectionem operatur, quia inhæretur deo *Galat.5.*
qui operatur in homine & velle & operari pro bona *Philip.2.*
voluntate. Nam quid eſt aliud tendere arcus & mittere & conuerti in die belli, niſi attendere & promittere in die auditionis, & deſerere in die tentationis, armis quaſi proludere, & ad horã certaminis nolle pugnare? Quod ſanè ait tendentes & mittentes arcus: cum debuiſſe dicere videatur, tendentes arcus, & mittentes ſagittas: non enim arcus mittitur, ſed ab arcu aliquid mittitur: aut illa locutio eſt de qua ſuperius diſſeruimus, vbi dictum eſt, Suſcitauit teſtimonium, quia ſuſcitauit aliquid teſtimonio: Ita & hic mittẽtes arcus, quia miſerunt aliquid arcubus: aut obſcurus ordo verborum eſt cum prætermiſsione verbi, quod etiam tacitum ſubaudiendum eſt, vt iſte ordo ſit: Filij Ephrem intendentes arcus & mittentes, & ſubaudiatur ſagittas: plenúſque ſit ſenus, tendẽtes arcus & mittentes ſagittas: quia etiam ſi

G diceret, tendentes arcus & mittentes sagittas: nō vtique
tendentes sagittas intelligere deberemus, sed audito eo
quod dixit tendentes, subaudire potius arcum, quamuis
dictum non fuerit. Nōnulli sane codices Græci habere
dicuntur, tendentes & mittentes arcubus: vt sine dubi-
tatione subaudiamus sagittas. Quod vero per filios E-
phrem vniuersam illam generationē amaricantē intel-
ligi voluit, locutio est à parte totum significans. Et ideo
fortasse electa est ista pars, ex qua totus ille populus si-
gnificaretur, quia de his potissimum boni aliquid expe-
ctandum fuit, quia ex illo nati sunt quē nepotem suum
Gen.48. Iacob, quamuis à patre eius tāquam minorē ad sinistram
constitutū, manu tamen dextera benedixit, eúmque ma-
iori fratri arcana benedictione præposuit, vt quod ita
hoc loco tribus illa culpatur, nec aperuisse in ea qd illa
benedictio promittebat ostēditur, satis intelligamus qd
etiam tunc ex verbis Patriarchę Iacob longe aliud figu-
rabatur, q̄ prudentia carnis expectat. Figurabatur enim
Matth.20. q futuri essent nouissimi, qui erāt primi, & primi futuri
essent, qui erant nouissimi, per saluatoris aduentum, de
Ioan.1. quo dictū est, Qui post me venit, ante me factus est. Sic
Gene.4. & Abel iustus maiori prælatus est fratri: sic Ismaëli Isaac:
& 25. sic Esau cōgemino suo, sed tamē prius nato, ipse Iacob:
H sic Phares & ipse congemino suo, qui prius manum ex
Gene.38. vtero miserat, & cœperat nasci, & iā nascēdo præcessit.
1.Reg.16. Sic Dauid maioribus prælatus est fratribus: & propter
& similes. quod istæ omnes atq; aliæ similitudines non solum di-
ctorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunt. Sic
populo Iudæorū prælatus est populus Christianus, pro
quo redimēdo quemadmodū Abel à Cain, sic à Iudæis
Gene.4. occisus est Christus. Hoc præfiguratū est enim etiā cum
Gene.48. Iacob decussatim porrectis manibus dextera tetigit E-
phrem ad sinistrā constitutū, eumq; præposuit Manasse
ad dexteram cōstituto, quem sinistra ipse tāgebat. Nam
secundum carnē filij Ephrem intendentes & mittentes
arcus, cōuersi sunt in die belli. Quid sit autem quod ait,
Conuersi sunt in die belli, cōsequentia docet, quibus id
apertissime exposuit. *Non custodierunt*, inquit, *testamentū dei, & in lege eius noluerunt ambulare.* Ecce quid est, Con-
uersi sunt in die belli: non obseruauerunt testamentum
dei. Vbi arcus tendentes & mittentes, etiam promissio-
Exod.19. nis verba promptissime protulerunt dicētes, Quæcun-
I que locut⁹ est dominus deus noster, audiemus & facie-
mus: Conuersi sunt in die belli, quia promissionē obe-
dientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cuius est autē
cum deo spiritus creditus, fidelem tenet deum, qui non
1.Corin.10. eum permittet tentari super id quod potest, sed faciet
cum tentatione etiam exitum, vt possit sustinere, ne cō-
2.Corin.1. uertatur in die belli. Qui autem in se, non in deo glo-
riatur, quantumuis iactet pollicitationem virtutis suæ,
velut tendens & mittens arcus, conuertitur in die belli.
Quia enim non est creditus cum deo spiritus eius, non
Eccli.2. est cum illo etiam spiritus dei. Et sicut scriptum est, quia
nō credidit, ideo nō protegetur. Quod vero cū dixisset,
Non obseruauerunt testamentum dei: adiecit & ait, Et
in lege eius noluerunt ambulare: repetitio est superio-
ris sententiæ, cum quadam eius expositione. Hoc enim
appellauit legē eius, quod supra dixerat testamentū dei,
vt illud quod dictū est, non custodierunt, repetitum in-
telligatur in eo, ambulare noluerunt. Sed cum breuius
dici posset, Et in lege eius noluerūt ambulare: nonnihil
mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse quod
maluit dicere, noluerūt ambulare: q̄ non ambulauerūt.
Poterat enim putari lex operū quasi sufficere ad iustifi-
cationem, cum ea quæ præcipiūtur, forinsecus fiunt ab
eis hominibus, qui mallent nō præcipi quæ non ex cor- K
de faciunt, & tamen faciunt: ac per hoc quasi videntur
ambulare in lege dei, sed nolunt ambulare: nō enim ex
corde faciūt. Ex corde autem nullo modo fieri potest,
quod formidine fit pœnæ, non dilectione iustitię. Nam
quantum attinet ad facta quę forinsecus aguntur, & qui
timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furantur, &
ideo pares sūt manu, dispares corde: pares opere, dispa-
res voluntate. Ideo illic sic notati sunt: Generatio, in-
quit, quæ nō direxit cor suum. Non dictū est opera, sed
cor. Recto enim corde, recta sunt opera. Cum autē cor
rectū non est, opera recta non sunt, etiā si recta videan-
tur. Et vnde cor non direxit praua generatio, satis ape-
ruit cum ait, Et nō est creditus cū deo spiritus eius. Re-
ctus est enim deus: & ideo rectè adhærens tanquam in-
commutabili regulæ, potest fieri rectum, quod in se fuit
prauū cor hominis. Vt autē cor cum illo sit, & per hoc
rectum esse possit, acceditur ad eum, nō pede, sed fide.
Ideo dicitur etiam in epistola ad Hebræos de illa ipsa
generatione praua & amaricante, Non profuit sermo Hebr.4.
auditus illis, nō contemperans fidei eorū qui obaudie-
runt. Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur à
domino, fide præcedente, qua acceditur ad deum, dire- L
ctum, vt cor fiat rectum. Quæ fides præueniente & vo-
cante misericordia dei, per obedientiā suscitatur, & ap-
plicare incipit ad deum cor vt dirigatur: vt quanto ma-
gis magisq; dirigitur, tanto magis videat quod non vi-
debat, & valeat quod non valebat. Hoc non fecerat Si-
mon, cui Petrus Apostolus dixit, Non est tibi pars neq; Acto.8.
sors in hac fide. cor enim tuum non est rectū cum deo.
Ibi enim ostendit quia non potest esse rectū sine deo, vt
incipiant homines non tanquā serui sub lege ambulare
metuētes, sed in lege tanquā filij volētes, in qua illi am-
bulare noluerūt, & sub illa rei remanserunt. Hanc enim Roman.5.
voluntatem non timor, sed charitas habet, quæ diffun-
ditur in cordibus credentium per spiritum sanctū: qui- Ephes.2.
bus dicitur, Gratia salui facti estis per fidē, & hoc nō ex
vobis, sed dei donum est, non ex operibus, ne forte quis
extollatur: Ipsius enim sumus figmētum creati in Chri-
sto Iesu in operibus bonis, quæ præparauit deus vt in il-
lis ambulemus: Non quomodo isti qui in lege eius no-
luerunt ambulare, nō credēdo in eum, neq; viam suam
reuelando ad eum, & sperando in eum vt ipse faceret.
Et obliti sunt beneficiorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit M
eis: Coram patribus eorum fecit mirabilia. Quid sit hoc, nō est
quæstio negligēda. De ipsis patribus paulò antè dicebat
q fuisset generatio praua & amaricans. Ne fiant, inquit,
sicut patres eorum generatio praua & amaricans, gene-
ratio quæ nō direxit cor suum, & cætera quæ adhuc de
ipsa generatione dicūtur: cuius imitationem eo modo
cauendam præcipit alteri generationi, vt ponāt in deo
spem suam, & non obliuiscantur operū dei, & manda-
ta eius exquirāt: de quibus iam satis quod visum est dis-
seruimus. Quid sibi ergo vult cum de ipsa generatione
praua loquatur, quomodo obliti sunt beneficiorū dei,
& mirabilium eius quæ ostendit eis, quod addidit & di
cit, Corā patribus eorū fecit mirabilia, Quib⁹ patribus,
cum ipsi sint patres eorum, quorum non vult esse poste-
ros similes? Si illos acceperimus ex quibus isti nati erāt,
velut Abraham, Isaac & Iacob, iam olim dormierant,
quando mirabilia deus ostendit in Aegypto. Sequitur
enim: *In terra Aegypti, in campo Thaneos.* Vbi dicit o-
stendisse deum istis mirabilia coram patribus eorum.
An forte spiritu præsentes erant, quia de ipsis dominus
in euangelio ait. Omnes enim illi viuunt? An accom- Luc 20.

modatius

A modatius accipimus patres Moyſen & Aaron, alióſque
ſeniores qui cõmemorantur in eadem ſcriptura etiam
Nume.11. ſpiritũ accepiſſe, vnde acceperat & Moyſes, vt eum ad-
iuuarent ad eundem populum regendum ac ferẽdum?
Cur enim non appellarentur patres? Non ſicut deus pa-
ter vnus eſt, qui regenerat ſpiritu ſancto quos facit fi-
lios ad æternam hæreditatẽ, ſed honoris gratia propter
1.Corin.4. ætatẽ curamq; pietatis: ſicut Paulus ſenior dicit, Non vt
confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſsi-
Matth.23. mos moneo. cum ſciret vtiq; à domino dictum, Ne vo-
bis dicatis patrem in terra, vnus eſt enim pater veſter
deus. Quod nõ ideo dictum eſt, vt hoc vocabulum ho-
noris humani de loquẽdi conſuetudine tolleretur, ſed
ne gratia dei qua in æternam vitam regeneramur, natu-
ræ vel poteſtati vel etiam ſanctitati cuiuſquam homi-
nis tribueretur. Ideo cum diceret, Ego vos genui: prædi
xit, in Chriſto & per Euangeliũ: ne ipſius putaretur eſſe
quod dei eſt. Ergo illa generatio praua & amaricãs, ob-
liti ſunt beneficiorum dei, & mirabilium eius quæ oſtẽ-
dit eis coram patribus eorũ, quæ fecit mirabilia in ter-
ra Aegypti, in campo Thaneos. Et incipit eadem mira-
bilia commemorando retexere: quæ ſi parabolæ ſunt &
B propoſitiones, profecto ad aliquid comparãdum refe-
rendæ ſunt: nec oculum intẽtionis debemus auferre ab
eo quod pſalmus iſte intendit oſtendere, hunc eſſe fru-
ctum omnium quæ dicũtur, & quare admoniti ſumus
hæc intentiſsime audire deo dicente, Attendite popu-
lus meus legem meam, inclinate aurem veſtram in ver-
ba oris mei: vt ponamus in deo ſpem noſtram, & ne
obliuiſcamur operum dei, & mãdata eius exquiramus,
ne fiamus ſicut illi patres, generatio praua & amaricãs,
generatio quæ cor non direxit ſuum, & nõ eſt creditus
cũ deo ſpiritus eius. Ad hoc ergo omnia referẽda ſunt,
ac per hoc quicquid figurata actione iſta ſignificant, ita
fieri poſſunt ſpiritaliter in homine, vel gratia dei ſi bo-
na ſunt, vel iudicio dei ſi mala ſunt, ſicut illa bona facta
ſunt in Iſraëlitas, vel mala & in ipſos, & in eorum ini-
micos. Quæ ſi non obliuiſcamur, ſed in deo ſpem no-
ſtram ponamus, nec ipſius gratiæ ſimus ingrati, eúmque
timeamus, non timore ſeruili quo ſola mala corporalia
formidantur, ſed timore caſto permanente in ſeculum
ſeculi, qui timor magnã eſſe iudicat pœnã priuari luce
iuſtitiæ, non efficiemur tanquã patres illi generatio pra-
C ua & amaricãs. Terra itaq; Aegypti in figura intelligen-
da eſt huius ſeculi. Campus Thaneos planicies eſt man-
dati humilis. Nam mandatũ humile interpretatur Tha-
nis. In hoc ergo ſeculo humilitatis mandatum ſuſcipia-
mus, vt in alio ſeculo exaltationem quam promiſit qui
propter nos hic factus eſt humilis, accipere mereamur.
Nam qui dirupit mare & traiecit eos, ſtatuit aquas quaſi in vtres.
Vt ſic ſtaret vnda tãquam fuiſſet incluſa, poteſt per ſuã
gratiam cohibere fluida & labentia cõcupiſcentiarum
carnalium, cum huic ſeculo renunciatur, vt tanquã ini-
micis peccatis omnibus perdeletis fideliũ populus per
ſacramentum baptiſmatis traiiciatur. *Qui eduxit eos in
nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.* Poteſt etiam ſpi-
ritaliter dirigere itinera, ſi ad deum clamet fides, Itine-
Pſal.118. ra mea dirige ſecundum verbum tuum: de quo alibi di
Prouer.4. citur, Ipſe enĩ rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in
pace perducet per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum,
cuius in hoc ſeculo tanquã in die ſacramẽtum manife-
ſtum eſt in carne velut in nube: in iudicio vero tanquã
in terrore nocturno, quia tunc erit magna tribulatio ſe-
culi, tanquam ignis, & lucebit iuſtis, & ardebit iniuſtis.
Exod.17. *Qui dirupit in deſerto petram, & adaquauit eos ſicut in abyſſo
multa: Et eduxit aquã de petra, & deduxit tanquam flumina aquas:* D
poteſt vtique ſitienti fidei donum ſpiritus ſancti, quod
illa res geſta ſpiritaliter ſignificabat, infundere de ſpiri-
tali ſequente petra qui eſt Chriſtus, qui ſtabat & clama-
bat, Si quis ſitit, veniat ad me: &, Qui biberit de aqua Ioan.7.
quam ego dabo, flumina aquæ viuæ fluent de ventre & 4.
eius. Hoc enim dicebat, ſicut in euangelio legitur, de
ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ad quẽ
velut virga lignum paſsionis acceſsit, vt emanaret cre-
dentibus gratia. Et tamen illi tanquam generatio pra-
ua & amaricans *Appoſuerunt adhuc peccare ei:* Id eſt, non
credere. Nam hoc eſt peccatum, de quo arguit ſpiritus
mundum, ſicut dominus dicit, De peccato quidem, Ioan.16.
quia non crediderunt in me. *Et exacerbauerunt altiſsi-
mum in ſiccitate.* Quod alij codices habent, *In inaquoſo:*
Quod de Græco eſt expreſsius, nec aliud quàm ſiccita-
tem ſignificat. Vtrum in alia eremi ſiccitate, an potius
in ſua? Quia licet bibiſſent de petra, non ventres, ſed
mentes aridas habebant, nulla virentes fœcunditate iu-
ſtitiæ. In qua ſiccitate magis fideliter deo ſupplices eſſe
debuerant, vt qui ſatietatem donauerat faucibus, æqui-
tatem donaret & moribus. Ad eum quippe fidelis ani-
ma clamat, Oculi mei videant æquitatem. *Et tentaue-* Pſal.16.
runt deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. Aliud E
eſt petere credendo, aliud tentãdo. Denique ſequitur: Nume.11.
*Et detraxerunt de deo, & dixerunt, nunquid poterit deus para-
re menſam in deſerto? Quoniam percuſsit petram & fluxerũt aquæ,
& torrentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut pa-
rare menſam populo ſuo?* Non credentes ergo petierunt e-
ſcas animabus ſuis. Non ſic apoſtolus Iacobus eſcam
mentis præcepit poſtulari, ſed à credentibus eam peti
admonet, non à tentantibus atque detrahentibus deo.
Si quis autem veſtrum, inquit, indiget ſapientia, poſtu- Iacob.1.
let à deo, qui dat omnibus affluenter & non imprope-
rat, & dabitur ei: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.
Hanc fidem non habebat generatio, quæ cor non dire
xit ſuum, & non erat creditus cum deo ſpiritus eius.
*Propter hoc audiuit dominus & diſtulit, & ignis accenſus eſt in
Iacob, & ira dei aſcendit in Iſrael.* Expoſuit quid ignem di-
xerit. Iram quippe appellauit ignem, tanquam multos
propè etiam ignis accenderit. Quid ergo eſt quod ait,
Audiuit dominus & diſtulit? An diſtulit eos introdu-
cere in terram promiſsionis quò ducebantur, quod in-
tra paucos dies fieri poterat? Sed propter peccata in ere F
mo fuerant conterendi, vbi & cõtriti ſunt per quadra-
ginta annos. Quod ſi ita eſt, diſtulit ergo populum, non
iſtos ipſos qui tentantes detrahebant deo. nam omnes
in eremo perierunt, & filij eorum in terram promiſsio-
nis ingreſsi ſunt. An diſtulit pœnam, vt prius ſatiaret
etiam infidelem concupiſcẽtiam, ne propterea putare-
tur iratus, quia hoc ab illo licet tentantes & detrahen-
tes petebant, quod facere nõ poſſet? Audiuit ergo & di-
ſtulit vindicare, & poſteaquã fecit quod eum illi face-
re non poſſe putauerunt, tunc ira aſcendit in Iſraël. De-
nique vtrunque breuiter poſitum, deinceps aperte ordi
nem narrationis exequitur. *Quia non crediderũt in deum,
nec ſperauerunt in ſalutare eius.* Namque cum dixiſſet, qua-
re ignis accenſus eſt in Iacob, & ira aſcendit in Iſraël, id
eſt, quia non crediderunt in deũ, nec ſperauerunt in ſa-
lutare eius, continuò ſubiiciens quàm euidẽtibus bene-
ficiis ingrati fuerunt, *Et mandauit,* inquit, *nubibus deſu-
per, & ianuas cœli aperuit: Et pluit illis manna ad manducandum,* Exod.16.
& panem cœli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: ciba- Sapien.16.
*ria miſit eis in abundantia. Tranſtulit Auſtrum de cœlo, & indu-
xit in virtute ſua Aphricum. Et pluit ſuper eos ſicut puluerem car-*

G *nes, & ficut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in me-* Nume.11. *dio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non sunt priuati à desiderio suo.* Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. *Adhuc esca erat in ore ipsorum, & ira dei ascendit in eos.* Ecce quid distulerat. Prius enim distulit, & postea ignis accensus est in Iacob, & in ira ascendit in Israël. Distulerat ergo vt prius faceret quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus implerentur. Qui enim mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, vt panem angelorum manducaret homo, qui cibaria misit eis in abundantia, vt satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quē manna significabat, qui vere cibus est angelorum: Quod dei verbum corruptibiles incorruptibiliter pascit, quod vt manducaret homo, caro factum est, & habitauit in Ioan.1. nobis. Ipse enim panis per nubes euangelicas vniuerso orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus tan-

H quam cœlestibus ianuis, non murmuranti & tentanti synagogæ, sed credenti & in illo spem ponenti ecclesiæ prædicatur. Qui transtulit Austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata: Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, nec sunt priuati à desiderio suo. Potest & non tentantium, sed credentium patuulam fidem, carne editis vocum signis & per aërem transcurrentibus tanquam volatilibus pascere, non tamen ab Aquilone venientibus, vbi frigus & caligo præualent, id est, eloquentia quæ huic seculo placet, sed transferendo Austrum de cœlo. Quò nisi ad terras? Vt qui in fide sunt patuuli, audiendo terrestria nutriantur ad capienda cœlestia. Si enim terrestria, in- Ioan.3. quit, dixi vobis, & non creditis, quomodo si cœlestia dixero vobis, credetis? Translatus enim erat ille de cœ- 1 Corin.3. lo quodammodo vbi mente excesserat deo, vt tempe-

I rans eis esset quibus dicebat, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Ibi enim audie- 2 Corin.12. rat ineffabilia verba, quæ in terra illi non licebat loqui, per verbum sonantia quasi per volatilia pennata. Et inducendo in virtute sua Aphricum, hoc est, per ventos meridianos, feruentes & lucentes prædicantium spiritus. Et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Aphricus quod habet ex deo. Veniunt autem vltro isti venti ad homines, & apportant eis verba diuinitus missa, vt in suis sedibus & circa tabernacula sua colligantur eiusmodi volatilia, & adoret vnusquisque dominum de loco suo, omnes insulæ gentium. Sed infidelibus tanquam prauæ & amaricanti generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, ira dei ascendit in eos. *Et occidit in plurimis eorum.* Hoc est, plurimos eorum. Vel sicut nonnulli codices habent: *Pingues eorum.* quod quidem in Græcis quos habuimus, non inuenimus: sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt pingues eorum, ni- Psal.72. si in superbia præualentes: de quibus dicitur: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum? *Et electos Israel impediuit.* Erant illic etiam electi, quorum fidei non contemperabatur generatio praua & amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodessent, quibus paterno affectu consulere cupiebant. Quibus enim deus irascitur, quid misericordia conferetur humana? An potius simul cum K eis compeditos etiā electos intelligi voluit, vt qui mente & vita discernebantur, ad exemplum non iustitiæ tantùm, sed etiam patientiæ cum illis molestias sustinerent? Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captiuos ductos esse didicimus, quoniam in Græcis codicibus non ἀνεπόδισεν quod est impediuit, sed συνεπόδισεν legimus, quod est potius compediuit. Sed generatio praua & amaricans *In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum.* Cum possent si crederent, dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est, Anni tui non deficient. Defecerunt Psal.101. ergo in vanitate dies eorum. *Et anni eorum cum festinatione.* Festinatur quippe tota vita mortalium, & quæ videtur prolixior, vapor est aliquanto diuturnior. *Veruntamen cum occideret eos, quærebant eum.* Non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quærebant ergo eum, non vtique ij quos occideret, sed qui exemplo eorum occidi timebant. Sic autem de illis scriptura locuta est, tanquam hi deum quærerent qui occidebantur, quia vnus populus erat, & tanquā de vno corpore dicitur: *Et reuertebantur & diluculo veniebant ad* L *eum. Et rememorati sunt quoniam deus est adiutor eorum, & deus excelsus redemptor eorum est.* Sed hoc totum propter acquirenda temporalia bona, & vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena deum quærebant, non vtique deum, sed illa quærebant: quia eo modo timore seruili, non liberali dilectione deus colitur. Sic ergo deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Vnde quia deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est vt colatur. Denique hic sequentia videamus. *Et dilexerunt eum*, inquit, *in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inueniebat, cui secreta hominum nuda sunt, & sine vllo obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum deo est, quando propter deū quærit deū. Vnam quippe concupiuit à domino, hanc requiret, vt Psal.26. inhabitet in domo domini semper, & contempletur eius delectationem: Cui dicit cor fidelium, saturabor, M non ollis carnium Aegyptiorum, nec melonibus & pe- Exod.16. ponibus, & allio & cepis, quæ generatio praua & amaricans etiam pani cœlesti præferebat, nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis, sed saturabor cum manifestabitur gloria tua. Hæc est enim hæreditas no- Psal.16. ui testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt, cuius tamen fides etiam tunc quando velabatur erat in electis, & nunc quando iam reuelata est, non est in multis vocatis. Multi enim sunt vocati, pauci autem electi. Math.20. Talis ergo erat generatio praua & amaricans, etiam cum deum quærere videretur, diligens in ore, & in lingua mentiens: in corde autem non recto cum deo, vbi ea potius diligebat propter quæ dei adiutorium requirebat. *Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam. Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens.* In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de diuina misericordia pollicentur, etiam si tales esse perstiterint, qualis generatio ista describitur praua & amaricans, quæ cor non direxit suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. quibus consentire non expedit. Si enim, vt secundum ipsos loquar, deus fortasse non perdet, nec

malos

A malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, vbi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant vtique & volunt quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam deum esse mēdacem. Sed cum ipsi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba diuinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio praua blanditur, non ea deprauet sicut cor suum, quia & illo deprauato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi potest
Matth. 5. quod in euangelio scriptum est, Vt sitis sicut pater vester qui in cœlis est, qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis enim non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? Sed ante iudicium. Sic ergo pepercit illi genti, vt non accēderet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finiendam: quod in verbis eius & intercessione pro peccatis eorum Moysis serui eius eui-
Exod. 32. denter apparet, vbi deus dicit, Deleam eos, & faciam te in gentem magnam. Ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quàm ipsos, sciēs apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleret ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum
B pepercerit, & adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, & seruauit eam gentem quousque se Christum interficiendo, sceleri omnium maximo colligarent. Quòd eos ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminauit, non vtique deleuit, sed manet idem populus prolis successione seruatus, velut
Genes. 4. Cain signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat. Ecce quemadmodum impletur quod dicitur, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abūdauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam: quia si omnis ira eius, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita deus cui canta-
Psal. 100. tur misericordia & iudicium, & in isto seculo per mise-
Matth. 25. ricordiam facit oriri solem suum super bonos & malos, & in fine seculi per iudicium ab æterna luce sua separatos, æternis tenebris punit malos. Deinde ne vim diuinis verbis inferre videamur, & vbi dictum est, Non perdet eos: nos dicamus, sed postea perdet eos: de hoc ipso præsenti psalmo vsitatissimam scripturæ locutionem aduertamus, vnde ista quæstio multo diligentius veriúsque soluatur. Certe de his ipsis loquēs paulò pòst, cum commemorasset quæ propter eos Aegyptij per-
C pessi fuerant, commemorans etiam vltimam plagam, Et percussit, inquit, omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laboris eorum in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tāquam gregem in deserto. Et eduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare: Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius: Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte distribuit eis terram in funiculo distributionis. Si quis ad hæc verba nobis inferēs quæstionem dicat, quomodo eis hæc omnia collata esse commemorantur, cum ipsi non fuerint perducti in terram promissionis, qui ab Aegypto liberati sunt, quoniā illi mortui sunt, quid respondebimus nisi eos dictos, quia idem ipse populus fuit per successionem filiorum? Sic ergo cum audiuimus, maxime quia futuri temporis verba sunt, Et propitius fiet peccatis eorum, non disperdet eos, & abundauit vt auertat iram suam, & non accendit omnem iram suam: intelligamus in his impletum, de quibus di-

cit apostolus, Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per D
electionem gratiæ saluæ factæ sunt: vnde etiam dicit, Rom. 11.
Nunquid repulit deus plebem suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis. Ibidem.
Hos igitur scriptura præuidit qui in Christum fuerant ex isto populo credituri, & accepturi peccatorum remissionem, vsque ad illud maximum, quo insanientes ipsum medicum peremerunt. Hic omnino dictum est, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, quia etiam illud remisit, quòd ab eis vnicus filius eius occisus est. Et non accendit omnem iram suam, quia reliquiæ saluæ factæ sunt. Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens. Ideo eos vocando & miserando per suam gratiam ipse reuocauit, quia per seipsos redire non possent. Quomodo enim redit caro spiritus ambulans & non reuertens, vrgente se in ima malorum atque longinqua pondere meritorum, nisi per electionem gratiæ, quæ non meritis tāquam merces redditur, sed tan- Rom. 4.
quam donum gratis datur, vt iustificetur impius, & redeat ouis perdita, non tamen in viribus suis, sed in hu- Matth. 18.
meris reportata pastoris, quæ se perdere potuit, dum sponte vagaretur, se autem inuenire non potuit? Nec omnino inueniretur, nisi pastoris misericordia quære- E
retur. Non enim & ille filius ad hanc ouem non pertinet, qui reuersus in semetipsum dixit, Surgam & ibo ad Luc. 15.
patrem meum. Occulta itaque vocatione & inspiratione etiam ipse quæsitus est, & resuscitatus, non nisi ab illo qui viuificat omnia. Et inuentus, à quo, nisi ab illo qui perrexit saluare & quærere quod perierat? Mortuus Luc 19.
enim erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nam & illa & 15.
non leuis sic solueretur quæstio, quòd in Prouerbiis scriptum est, cum de via iniquitatis scriptura loqueretur, Omnes qui ambulant in eam, non reuertentur. Sic Prouerb. 2.
enim dictum est, quasi de iniquis hominibus desperandum sit. Scriptura vero gratiam commendauit, quia per seipsum homo potest in illa ambulare, non potest autem per seipsum redire, nisi gratia reuocatus. Hi ergo praui & amaricantes, *Quotiens exacerbauerunt eum in deserto, & in ira concitauerunt eum in inaquoso? Et conuersi sunt & tentauerunt deum, & sanctum Israel exacerbauerunt.* Eandem illorum infidelitatem repetit, quam superius iam commemorauerat: sed repetendi causa est, vt commemorentur plagæ quas inflixit Aegyptiis propter illos: quæ omnia vtique recordari debuerunt, neque existere ingrati. Denique quid sequitur? *Non sunt recordati manus eius, in* F
die qua redimit eos de manu tribulantis. Et incipit dicere quæ fecit Aegyptiis. *Posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Thaneos. Et conuertit in sanguinem flumina* Exod. 7.
eorum, & imbres eorum ne biberent. Vel potius, manationes aquarum. Sicut nonnulli melius intelligunt quod Græcè scriptum est τὰ ὀμβρήματα, quas Latine scaturigines dicimus, ab imo aquas ebullientes. Foderunt enim Aegyptij, & sanguinem pro aquis inuenerunt.
Misit in eos cynomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit Exod. 8.
eos. Et dedit arugini fructum eorum, & labores eorum locustæ. Psal. 104.
Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina. Exod. 10.
Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum Exod. 9.
igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissionem per angelos malos. Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta Ibidem.
eorum in mortem conclusit. Et percussit omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laborum suorum in tabernaculis Cham.
Hæ omnes Aegyptiorum pœnæ allegorica interpre-

G tatione exponi poſſunt, prout ea quiſque intelligere,
Exod.11. & rebus ad quas referendæ ſunt comparare voluerit.
Quod nos quoque facere tentabimus, tanto aptius fa-
cturi, quanto magis diuinitus fuerimus adiuti. Ad hoc
enim pſalmi huius illa verba conſtringunt, vbi dictum
Pſal.134. eſt, Aperiam in parabolis os meum, eloquar propoſi-
& 135. tiones ab initio. Propter hoc quippe etiam aliqua hic
dicta ſunt, quæ omnino accidiſſe Aegyptiis non legi-
mus, cum omnes eorum plagæ in Exodo diligentiſſi-
me ex ordine contexantur: vt quoniam id quod ibi
non dictum eſt, non fruſtra in pſalmo dictum eſſe cer-
ti ſumus, neqne id interpretari niſi figurate poſſumus,
ſimul intelligamus etiam cætera quæ facta eſſe conſtat,
ob aliquam figuratam ſignificationem facta atque con-
ſcripta. Facit enim hoc ſcriptura in multis locis pro-
pheticotum eloquiorum: Dicit aliquid quod in illa re
geſta quam videtur commemorare non inuenitur, imò
& aliter eſſe inuenitur, vt hinc intelligatur non boc di-
cere quod poteſt putari, ſed aliud potius quod magis
Pſal.71. debet aduerti, ſicut eſt illud, Dominabitur à mari vſ-
que ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis ter-
H ræ. Quod in illius Salomonis regno conſtat non eſſe
completum, de quo putari poſſet iſte pſalmus loqui,
cum de Chriſto domino loqueretur. In plagis ergo
Aegyptiorum quæ ſunr in libro qui Exodus nomina-
tur, vbi maxime ſcriptura curauit, vr ea quibus afflicti
ſunt, omnia ex ordine dicerentur, non innenitur quod
habet iſte pſalmus, Er dedit ærugini fructus eorum.
Illud etiam quod cum dixiſſet, Er tradidit grandini
iumenta eorum: addidit, Et poſſeſſionem eorum igni:
Exod.9. De iumentis grandine occiſis legitur in Exodo: quòd
verò poſſeſſio eorum igne cremata ſit, omnino non
legimus: Quanuis voces & grandines cum igne fie-
rent, ſicut ronitrua cum fulgoribus ſolent, non ramen
ſcriptum eſt aliquid traditum igni vt arderet. Denique
mollia quæ lædere grando non poterar, dicuntur non
eſſe percuſſa, id eſt, duris ictibus læſa, quæ poſtea co-
medir locuſta. Item quod hic dicitur, Et moros eorũ in
pruina: non eſt in Exodo: mulrum enim pruina diſtat
à grandine. Nam ſerenis hyemalibus noctibus pruina
terra caneſcit. Quid ergo iſta ſignificent, dicat tracta-
tor vt poteſt, iudicet lector & auditor vt iuſtum eſt.
Aqua in ſanguinem conuerſa mihi videtur ſignificare
I de rerum cauſis ſentire carnalirer. Cynomiya, canini
mores ſunt, qui nec parentes quãdo naſcuntur vident.
Rana eſt loquaciſſima vanitas. Rubigo occulte nocet,
quam etiam æruginem nonnulli interpretati ſunt, alij
caniculam: quod malum cui vitiorum aptius compa-
ratur, niſi quod difficillime apparet, ſicuti eſt multum
de ſe fidere. Aura eſt enim noxia quæ hoc in fructibus
larenter operatur, ſicut in moribus occulta ſuperbia,
qnando ſe quiſquam putar aliquid eſſe, cum nihil ſit.
Locuſta eſt malitia ore lædens, infideli ſcilicer teſtimo-
nio. Grando eſt iniquitas res alienas auferens, vnde
furta, rapinæ, prædationéſque naſcuntur, plus autem
virio ſuo vaſtatur ipſe vaſtator. Pruina ſignificatur vi-
tium quo charitas proximi ſtultitiæ tenebris velut no-
cturno frigore congelaſcit. Ignis vero ſi non ille hic
commemoratur qui erar in grandine ex fulgurantibus
nubibus, quoniam hic dixit, Tradidit poſſeſſionem
eorum igni: vbi eam ſignificat vtique incenſam, quod
ignis ille feciſſe non legitur, immaniratem ergo ira-
cundiæ mihi viderur ſignificare, qua & homicidium
admitti poteſt. Morte pecorum figuratum eſt, quan-
tum arbitror, damnum pudicitiæ. Concupiſcentiam
quippe qua fœtus exoritur, communem cum pecoribus K
habemus. Hanc itaque edomitam habere & ordina-
tam, pudicitiæ virtus eſt. Mors primitiuorũ eſt amiſſio
ipſius iuſtitiæ, qua quiſque humano generi ſocialis eſt.
Sed ſiue ita ſe habeant harum rerum figuratæ ſignifica- *De tempore*
tiones, ſiue aliter melius intelligantur, quem non mo- *ſerm.95.*
ueat ꝙ decem plagis percutiuntur Aegyptij, & decem
præceptis ſcribũtur tabulæ, quibus regatur populus dei?
De quibus econtrario inter ſe comparandis, id eſt, pla-
gis & præceptis, quoniam alibi diximus, expoſitionem
pſalmi huius in his onerari non opus eſt, tantum ad-
monemus, quia & hic etſi non eodem ordine, decem
tamen Aegyptiorum plagæ commemorãtur, dum pro
his tribus quæ ſunr in Exodo, & bic non ſunr, id eſt, ſcy- *Exod.8.&*
niphes, vlcera, tenebræ, aliæ tres commemorantur quæ *9.& 10.*
ibi non ſunt, id eſt, rubigo, pruina, & ignis, non fulgurũ,
ſed cui dicta eſt tradita poſſeſſio eorum, quod ibi non
legitur. Satis autem bic expreſſum eſt iudicio dei fieri
hæc in illis per angelos malos, in hoc ſeculo maligno,
tanquã in Aegypto & in campo Thaneos, vbi humiles
eſſe debemus, donec veniat ſeculum vbi exaltari ex iſta
humilitate mereamur. Nã & Aegyptus in Hebræa lin-
gua, renebras vel tribulationes ſignificat: in qua lingua L
Thanis ſicut ſupra commemoraui, humile intelligitur
eſſe mandatum. De angelis ergo malis in iſto pſalmo,
cum de ipſis plagis loqueretur, ſic interpoſitũ eſt, quod
non tranſitoriè prætereundum eſt: Miſit in eos, inquit,
iram indignationis ſuæ, indignationem & iram & tri-
bulationem, immiſſiones per angelos malos. Eſſe autẽ
diabolum & angelos eius tam malos, vtique vt eis ignis
præparetur æternus, nullus fidelis ignorat. Sed immitti
per eos immiſſionẽ ſup quoſlibet à domino deo, quos
hac pœna iudicat dignos, durum videtur eis qui minus
idonei ſunr cogitare quemadmodum ſumma dei iuſti-
tia bene vtarur & malis. Quos quidem quantum perti-
net ad eorum ſubſtantiam, quis alius quàm ipſe fecit?
Sed malos ipſos nõ fecir, vtitur tamen eis qui bonus eſt
bene, id eſt, conuenienter & iuſte: ſicut econtra iniqui
creaturis eius bonis vtuntur male. Vtitur ergo deus an-
gelis malis non ſolũ ad puniendos malos, ſicuti in iſtis
omnibus, de qnibus loquitur pſalmus, ſicut in rege A- *3 Reg.22.*
chab, quem fallaciæ ſpiritus ex dei voluntate ſeduxit, vt
caderet in bello: verùm etiam ad probandos & mani-
feſtandos bonos, ſicuti fecit in Iob. Quòd autem perti- *Iob.1.*
net ad iſtam materiam corporalem viſibilium elemen- M
torum, puto quòd ea poſſunt vti angeli & boni & mali,
quãtum cuique poteſtas eſt, quemadmodum & homi-
nes boni malique vtuntur talibus, quãtum poſſunt pro
modulo infirmitatis humanæ. Nam & terra vtimur &
aqua & aëre & igne non ſolùm in neceſſariis rebus ſu-
ſtentationis noſtræ, verùm etiam in multis ſuperfluis &
ludicris, & mirabiliter artificioſis operibus, Nam innu-
merabilia quæ appellantur μηχανήματα his elementis
arte tractatis modificantur. Sed in hæc angelis longe
amplior eſt poteſtas & bonis & malis, quanuis vtique
maior bonis, ſed quantum dei nutu atque ordine iube-
tur aut ſinitur, ſicut & nobis. Neque enim in his omnia
quæ volumus poſſumus. In libro autem fideliſſimo le-
gimus diabolum potuiſſe etiam de cœlo ignem immit-
tere, ad ſancti viri tantum pecorum numerum mirabi-
li & horrẽdo impetu conſumẽdum: quod diabolo tri-
buere nemo fidelium fortaſſis auderet, niſi ſanctæ ſcri-
pturæ authoritate legeretur. Sed ille vir dei dono iuſtus *Ibidem.*
& fortis & pie peritus, non ait, Dominus dedit, diabo-
lus abſtulit: ſed, dominus dedit, dominus abſtulit: opti-
me ſciens

A me sciens diabolum etiam quod facere de istis elementis poterat, non tamen seruo dei, nisi domino volente ac permittente fuisse factam malitiam diaboli confidebat: quoniam quis illa in se probando vteretur, sciebat. *Ephes.2.* In filiis vero diffidentiæ tanquam in suis mancipiis operatur, quemadmodum homines in pecoribus suis, *Concor.2. sen.dist 7. illud quoque.* & illic tamen quantum dei iusto iudicio finitur. Sed aliud est quando potestas eius etiam suis sicut ei placet tractandis maiore potestate prohibetur, aliud quando ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur: sicut homo de pecore suo pro humano captu facit quod vult, nec sanè facit si prohibeatur à potestate maiore: de alieno autem pecore vt faciat, expectat sibi potestatem dari ab illo cuius est. Ibi ergo potestas quę fuerat, prohibetur: hic autem quæ non fuerat, tribuitur. Quæ cum ita sint, si per angelos malos deus illas plagas inflixit Aegyptiis, nunquid audebimus dicere, & aquam in sanguinem per eosdem angelos versam, & ranas per eosdem angelos factas, *Exod.7.* quorũ similia etiam Magi Pharaonis veneficiis suis facere potuerunt, vt angeli mali ex vtraque parte consisterent, hinc illos affligentes, inde fallentes, secũdum iudicium & dispensationem iustis- B simi & omnipotentissimi dei iuste vtentis etiã iniquorum malitia? *Exod.8.* Non audeo dicere. Vnde enim sciniphes facere magi Pharaonis minime potuerunt? An quia hoc permissi ipsi angeli mali non sunt? An quod verius dicendum est, occulta causa est, & vires nostrę inquisitionis excedit? Nam si propterea per malos angelos illa deum fecisse putauerimus, quia pœnæ infligebãtur, non beneficia præstabãtur, tanquam nemini deus pœnas irroget per angelos bonos, sed per illos velut militiæ cœlestis carnifices, consequẽs erit vt etiam Sodomam per malos angelos euersam esse credamus, & malos angelos Abrahã & Loth hospitio suscepisse videantur: *Genes.19. & 18.* quod absit vt contra scripturas apertissimas sentiamus. Claret igitur ista hominibus fieri per bonos & malos angelos posse. Quid autem quando fieri oporteat me latet, illum vero qui facit non latet, & cui voluerit reuelare. Veruntamen quantum nostræ intentioni scriptura diuina moderatur, malis pœnas irrogari & per bonos angelos sicut Sodomitis, & per malos angelos sicut Aegyptiis legimus: iustos vero corporalibus pœnis per bonos angelos tentari & probari nõ mihi occurrit. Quod vero pertinet ad præsentem psalmi huius locum, si ea quæ C mirabiliter de creaturis facta sunt, malis angelis tribuere non audemus, habemus quod eis tribuere sine dubitatione possumus, mortes pecorum, mortes primitiuorum, & illud maxime vnde religata sunt omnia, obdurationem cordis illorum, vt populum dei nollent dimittere. *Exod.4.* Hanc enim iniquissimam & malignissimam obstinationem deus cum facere dicitur, non instigando & inspirando, sed deserendo facit, vt illi operentur in filiis diffidentiæ, *Ephes.2.* quod deus debite iustéque permittit. *Esa.64.* Nam & illud quod Esaias propheta dicit, Domine ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes: ea ratione intelligitur. Præcessit enim aliquid vnde deus iustissime iratus ab eis suum lumen auferret, vt in peccata quæ nulla tergiuersatione defendi possunt non esse peccata, cæcitas humanæ mentis offenderet ab itinere iustitiæ deuiando & errando. Et quod in alio psalmo scriptum est de his ipsis Aegyptiis, *Psal.140.* quòd deus conuerterit cor eorum vt odissent populum eius, & dolum facerẽt in seruos eius, bene creditur deus fecisse per illos angelos malos, vt etiam vitiosæ mentes filiorum infidelitatis per eos angelos quibus eadem amica sunt vitia, ex- D citarentur in odium populi dei, atque ad terrendos & corrigendos bonos illa mirabilia sequerentur. Illa enim mala morũ quæ his corporalibus plagis significata esse prædiximus, propter quod dictum est, Aperiam in parabolis os meum: per malos angelos exerceri in eos qui illis diuina æquitate subduntur, conueníentissime creditur. Neque enim cum fit quod ait apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt: *Rom.1.* non illic mali angeli tanquam in materia sui operis versantur & gaudent, quibus iustissime subdita est vitiositas humana, præter eos quos liberat gratia. Et ad hæc quis idoneus? Vnde cum dixisset, Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissionem per angelos malos: illud quod addidit, Viam fecit semitæ iræ suæ: cuius tandem acies sufficit penetrare, vt intelligat capiãtque sentẽtiam in tanta profunditate latitantem? Erat enim semita iræ dei, quæ Aegyptiorũ impietatem occulta æquitate puniret, sed eidem semitæ viam fecit, vt eos tanquam ex abditis per malos angelos in manifesta scelera perducens, in euidentissimos impios euidentissime vindicaret. Ab hac potestate malorum angelorum non liberat hominem nisi gratia dei: de qua dicit Apostolus, Qui eruit nos de potestate tenebrarũ, *Coloss.1.* & transtulit in regnum filij claritatis suæ: E cuius rei populus iste figurã gerebat, cum esset erutus de potestate Aegyptiorum, & translatus in regnum terræ promissionis fluentis lac & mel, quod suauitatem significat gratiæ. Sequitur ergo post commemorationem plagarum Aegyptiorum psalmus, & dicit: Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto. *Et deduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.* *Exod.14.* Tanto fit hoc melius, quanto interius, vbi eruti de potestate tenebrarum in regno dei mente transferimur, & secundum pascua spiritalia efficimur oues dei, ambulantes in hoc seculo velut in deserto, quoniam nemini est fides nostra conspicua: vnde dicit Apostolus, Vita vestra abscondita est cum Christo in deo. *Coloss.3.* Deducimur autem in spe, quoniam spe salui facti sumus, *Roma.8.* nec timere debemus. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? *Ibidem.* Et inimicos nostros operuit mare. Aboleuit in baptismo remissione peccatorum. Deinde sequitur: *Et induxit eos in montem sanctificationis suæ.* Quanto melius in sanctam ecclesiam? F *Montem quem acquisiuit dextera eius:* Quanto est ecclesia sublimior quam acquisiuit Christus, de quo dictum est, Et brachium domini cui reuelatum est? *Isa.53.* *Et eiecit à facie eorum gentes.* Et à facie fidelium suorum. Nam quodammodo gentes sunt gentilium errorum maligni spiritus.

Et sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis. Et in nobis omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. *1.Cor.12.* *Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.* In tabernaculis, inquam, gentium habitare fecit tribus Israel: Quod spiritaliter sic melius desiderandum puto, vt ad cœlestem gloriam, vnde peccantes angeli eiecti sunt, nos per Christi gratiam subleuemur. Illa enim generatio praua & amaricans, quoniam istis beneficiis corporalibus non ponebat tunicam vetustatis, *Tentauerunt adhuc & exacerbauerunt deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum.* Pacto enim quodam & placito dixerunt, Omnia quæ locutus est dominus deus noster, faciemus & audiemus. *Exod.19.* Notandum sanè quod ait, Quemadmo-

G dum patres eorum: eum per totum psalmi textum tan-
quam de hominibus eisdem loqui videretur: appa-
ret tamen nunc de illis dici, qui iam erant in terra pro-
missionis, & patres eorum dictos qui in eremo ama-
ricauerunt. *Conuersi sunt*, inquit, *in arcum prauum.* Vel
sicut alij codices habent: *In arcum peruersum.* Quid
autem hoc sit, in eo quod sequitur magis apparet
vbi ait: *Et in ira concitauerunt eum in collibus suis.* In ido-
lolatriam eos prosiluisse significat. Arcus ergo peruer-
sus est, non pro nomine domini, sed contra nomen
Exod.20. domini, qui dixit eidem populo, Non erunt tibi dij
alij præter me. Per arcum autem significat animi in-
tentionem. Hoc ipsum denique psalmus planius ex-
primens, *Et in sculptilibus suis*, inquit, *ad æmulationem eum
prouocauerunt. Audiuit deus & spreuit.* Id est, auertit &
vindicauit. *Et ad nihilum redegit nimis Israel.* Deo quip-
pe spernente quid remanserunt, qui deo adiuuante
fuerunt quod fuerunt? Nimirum autem rem istam
gestam commemorat, quando victi sunt ab Allophy-
1.Reg.4. lis tempore Heli sacerdotis, & arca domini capta est,
& magna strage vastati sunt. Hoc est quod dicit: *Et re-
pulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum vbi habitauit in ho-
minibus.* Eleganter exposuit quare repulerit taberna-
H culum suum, cum ait, Vbi habitauit in hominibus.
Cum ergo digni non essent in quibus habitaret, cur
non repelleret tabernaculum quod vtique propter se
non instituerat, sed propter ipsos quos iam iudicabat
indignos in quibus habitaret? *Et tradidit in captiuitatem
virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.*
Ipsam arcam vnde sibi videbantur inuicti, & vnde
sibi plaudebant, virtutem & pulchritudinem eorum
dicit. Denique & postea male viuentes, & de templo
domini gloriantes, terret per prophetam dicens, Vi-
dete quid feci Silo, vbi erat tabernaculum meum.
*Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spre-
uit. Iuuenes eorum comedit ignis*: Id est, ira. *Et virgines eo-
rum non sunt lamentatæ.* Quia neque hoc vacabat in ho-
stili metu. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ
eorum non plorabantur.* Ceciderunt enim in gladio filij
1.Reg.4. Heli, quorum vnius vxor viduata, & mox in partu
mortua, propter eandem perturbationem plangi non
potuit honore funeris. *Excitatus est tanquam dormiens do-
minus.* Videtur enim dormire, quando populum su-
I um dat in manus eorum quos odit, vbi eis dicitur:
Psal.41. Vbi est deus tuus? Excitatus est ergo tanquam dor-
miens dominus: *Tanquam potens crapulatus à vino.* Nul-
lus hoc de deo dicere auderet, nisi spiritus eius. Di-
xit enim, sicut videtur impijs insultantibus, quòd ve-
lut ebrius diu dormiat, quando non tam cito quàm
putant, hominibus subuenit. *Et percussit inimicos suos in
1.Reg.5. posteriora.* Illos vtique qui gaudebant quòd arcam eius
captiuare potuerunt: percussi enim sunt in sedibus
suis. Quod eius pœnæ signum mihi videtur, quia quis-
que cruciabitur si in posteriora respexerit, quæ, sicut a-
Philip.3. postolus ait, æstimari debent vt stercora. Qui enim
sic suscipiunt testamentum dei, vt veteri vanitate non
se exuant, similes sunt hostibus populi eius, qui arcam
testamenti captiuatam iuxta sua idola posuerunt: &
illa quidem vetera etiam illis nolentibus cadunt: quia
Esa.40. omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni.
Fœnum aruit, flos decidit, arca autem domini manet
in æternum, secretum scilicet testamenti regnum cœ-
lorum, vbi est æternum verbum dei. Sed illi qui poste-
riora dilexerunt, ex ipsis iustissime cruciabuntur. *Oppro-
brium sempiternum dedit illis.* Et repulit tabernaculum

Ioseph, & tribum Ephrem non elegit. *Et elegit tri-* K
bum Iuda. Non dixit repulit tabernaculum Ruben,
qui fuit primogenitus Iacob, nec eos qui sequuntur,
& Iudam nascendo præcedunt, vt illis repulsis & non
electis, tribus Iuda eligeretur. Poterat enim meritò
dici illos repulsos, quia & in benedictione Iacob, qua Genes.49.
filios suos benedixit, peccata eorum commemorans
grauiter detestatur, quamuis in eis tribus Leui sacer-
dotalis tribus esse meruerit, vnde etiam Moyses fuit.
Nec dixit, repulit tabernaculum Beniamin: vel, tri- Exod.2.
bum Beniamin non elegit: ex qua rex esse iam cœpe- 1.Reg.9.
rat: nam inde electus fuerat Saul. Vnde ex ipsa vicini- 1.Reg.16.
tate temporis, quando ille repulsus est atque reproba-
tus, & Dauid electus, conuenienter posset hoc dici,
nec tamen dictum est: sed eos potissimum nomina-
uit, qui clarioribus meritis videbantur excellere. Nam
Ioseph pauit in Aegypto patrem & fratres suos, & im- Genes.41.
pie venditus, merito pietatis, castitatis, sapientiæ, iu-
stissime sublimatus est, & Ephrem maiori fratri aui sui
Iacob benedictione prælatus est: & tamen deus repu-
lit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephrem non ele- Genes.48.
git. Vbi per hæc præclari meriti nomina, quid aliud
quàm vniuersum populum illum vetusta cupiditate à L
domino terrena præmia requirentem, repulsum & re-
probatum intelligimus: electam autem tribum Iuda,
non pro meritis ipsius Iudæ? Longe quippe maiora sunt
merita Ioseph, sed per tribum Iuda, quoniam inde ex-
titit Christus secundum carnem, nouum populum
Christi illi populo veteri prælatum scriptura testatur,
aperiente domino in parabolis os suum. Iam vide etiam
quod sequitur: *Montem Sion quem dilexit.* Ecclesiam
Christi melius intelligimus, non propter præsentis tem-
poris beneficia carnalia deum colentem, sed futura &
æterna præmia oculis fidei longe speculantem. Nam
& Sion speculatio interpretatur. Denique sequitur:
Aedificauit sicut vnicorniorum sanctificationem suam. Vel sicut
quidam interpretes verbum nouum fecerunt, *Sancti-
ficium suum.* Vnicornij recte intelliguntur, quorum fir-
ma spes in vnum illud erigitur, de quo dicit alius psal-
mus, Vnam petij à domino, hanc requiram. Sancti- Psal.26.
ficium vero dei est secūdum apostolum Petrum intel- 1.Petri.2.
lecta plebs sancta, & regale sacerdotium. Quod vero
sequitur: *In terra quam fundauit in æternum.* Quod ha-
bent Græci codices εἰς τὸν αἰῶνα, vtrum in æternum an
in seculum dicatur à nobis, in Latinorum interpretum M
potestate est, quoniam vtrumque significat, & ideo hoc
in Latinis codicibus, illud in aliis inuenitur. Habent
aliqui etiam pluraliter, id est, in secula, quod in Græcis
quos habuimus nō inuenimus. Quis vero fidelium du-
bitet ecclesiam etiam si aliis abeuntibus, aliis venienti-
bus ex hac vita mortaliter transit, tamē in æternum es-
se fundatam? *Et elegit Dauid seruum suum.* Tribum er- 1.Reg.16.
go Iuda propter Dauid, Dauid autem propter Christū.
Tribum igitur Iuda propter Christum: quo transeunte
clamauerunt cæci, Miserere nobis fili Dauid. & conti- Matth.20.
nuò misericordiæ eius lumen receperunt, quia verum
erat quod clamauerunt. Hoc igitur nō transeunter di-
cit, sed attentè commendat apostolus scribens ad Ti-
motheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à 2.Tim.2.
mortuis ex semine Dauid, secūdum Euāgelium meum,
in quo laboro vsque ad vincula tanquam malefaciens,
sed sermo dei non est alligatus. Ipse itaque saluator se-
cundum carnem factus ex semine Dauid, figuratur in
hoc loco nomine Dauid, aperiente domino in para-
bolis os suum. Nec moueat quod cum dixisset, Et ele-

git

A git Dauid: quo nomine Christum significauit: addidit, seruum suum: non, filium suum. Imò vero hioc agnoscamus, non patri coæternam vnigeniti substantiam, sed formam serui susceptam ex semine Dauid. *Et sustulit eum de gregibus ouium, & de post fœtantes accepit eum, Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam.* Ille quidem Dauid, ex cuius semine caro Christi est, ab officio pastorali pecorum, ad hominum regnum translatus est: noster autem Dauid ipse Iesus ab hominibus ad homines, à Iudæis ad gentes, tamen secundum parabolam ab ouibus ad oues allatus atque translatus est. Non sunt enim modo in terra illa ecclesiæ Iudææ in Christo, quæ fuerunt circuncisorum recenti passione, & resurrectione domini nostri, de quibus dicit apostolus,
Galat. 1. Eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ, quæ sunt in Christo. Tantum autem audiebant, quia is qui aliquando nos persequebatur, nunc euangelizat fidem quam aliquãdo vastabat, & in me magnificabant dominum. Iam hinc illæ ecclesiæ transierunt populorum circuncisorum: ac per hoc in Iudæa quæ modo in terra est, non est modo Christus, Ablatus est inde, nunc gẽtium greges pascit. Sanè de post fœtantes inde acceptus est.
B Illæ quippe priores fuerunt tales, de qualibus dicitur in
Cant. 4. Cantico canticorum, vni ecclesiæ quæ constat ex multis, id est, vni gregi, cuius membra sunt multi greges. De talibus ergo ei dicitur, Dentes tui, id est, per quos loqueris, vel per quos in corpus tuum velut manducando cæteros traiicis. Hoc itaque significantes dentes tui, sicut grex detonsarũ ascendentes de lauacro, quæ om-
Act. 2. nes geminos creant, & sterilis non est in eis. Deposue-
& 4. runt enim tunc velut vellera, onera seculi, quando ante pedes apostolorũ venditarum rerum suarum precia posuerunt, ascendentes de lauacro illo, de quo eos admonet apostolus Petrus, sollicitos quòd Christi san-
Act. 2. guinem fuderint, & dicit, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Geminos autem creauerunt, opera scilicet duorum præceptorũ geminæ charitatis, dilectionis dei, & dilectionis proximi, vnde sterilis non erat in eis. De post has oues fœtantes Dauid noster acceptus, nunc alios greges pascit in gentibus, & ipsos Iacob & Israel. Sic enim dictum est, Pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suã. Non enim quia ex gentibus sunt istæ oues,
C ideo ab illo semine alienatæ sunt, quod est Iacob & Israël. Semen est enim Abrahæ, semen promissionis, de
Genes. 21. quo ei dominus dixit, In Isaac vocatur tibi semẽ. Quod
Rom. 9. exponẽs apostolus, Non, inquit, filij carnis, sed filij promissionis deputantur in semine. Ex gẽtibus enim erant
Galat. 3. fideles quibus dicebat, Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, & secundum repromissionem hęredes. Quod vero ait, Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam: more suo scriptura repetiuit eandem sententiam, nisi forte quispiam sic distinguere velit, vt hoc tempore Iacob seruiat: tunc autem sit æterna hæreditas dei, quando videbit deum facie ad faciem, vnde Israël nomen accepit. *Et pauit eos,* inquit, *in innocentia cordis sui.* Quid illo innocentius, qui vllum peccatum, non solum à quo vinceretur, sed etiam quod vinceret, non habebat? *Et in intellectu manuum suarum deduxit eos.* Vel sicut aliqui codices habent, *In intellectibus manuum suarum.* Alius putaret ita congruentius potuisse dici, Innocentia manuum, & intellectu cordis. Hic autem qui magis quàm alius quid loqueretur sciebat, cordi maluit adiungere innocentiam, & manibus intelligentiam.

Illud propterea, quantum existimo, quia multi sibi vi- D
dentur innocentes qui non faciunt mala, cum timent ne patiantur si fecerint, vellent autem facere si impune potuissent. Tales videri possent habere innocentiam manuum, non tamen cordis. Et quæ tandem aut qualis est ista innocentia, si cordis non est, vbi homo factus est ad imaginem dei? Quod vero ait, In intellectu vel in intelligentia manuum suarum seduxit eos: videtur mihi eam dixisse ipse intelligentiam, quam fecit in credentibus, ideo manuum suarum. Facere quippe ad manus pertinet. Sed si sic possunt intelligi manus dei, quia & Christus sit homo, vt etiã deus: hoc certe & ille Dauid de cuius est iste semine, facere non poterat in populo, cui sicut homo regnabat: sed ille hoc facit, cui re-
cte anima fidelis dicere potest, Intelligere me facito, & *Psal. 118.*
perscrutabor legem tuam. Proinde ne ab illo erremus, dum de nostra velut ex nobis sit intelligentia fidimus, eius manibus nos credendo subdamus. Ipse in nobis eam faciat, vt intelligentia manuum suarum nos deducat, erutos ab errore, eoq; perducat vbi iam non possimus errare. Hic est fructus populi dei, attẽdentis legem dei, & inclinantis aurem suã in verba oris eius vt dirigat in eo cor sursum, & sit cũ illo creditus spiritus eius: E
ne immutetur in generationem prauam & amaricantem, sed his omnibus sibi annunciatis, non solùm ad præsentem vitam, verumetiam ad æternam, nec tãtum ad recipienda bonorum operum præmia, sed etiam in ipsa bona opera facienda, ponat in deo spem suam.

In psalmum septuagesimumoctauum expositio.

IN titulo psalmi huius tã breui & simplici immorandum esse non puto. Prophetiam vero quam hic præmissam legimus, euidenter scimus impletam. Cum enim ista canerẽtur temporibus regis Dauid, nihil tale adhuc contigerat ex aduersitate gentium ciuitati Hierusalem, nec templo dei, quod nec ædificatum adhuc erat. Post mortem quippe Dauid filium eius Salomonem deo templum fecisse quis nesciat? Dicitur ergo tanquam præteritum, quod in spiritu videbatur esse futurum. *Deus venerunt gentes in* F
hæreditatem tuam. Qua loquendi consuetudine etiam illud est prophetatum de domini passione, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: & alia quæ in eodem psalmo ventura velut facta narrantur. Nec illud mirandum est quòd deo ista dicuntur. Non enim nescienti indicantur quo reuelante præsciuntur, sed anima cum deo loquitur pietatis affectu quem nouit deus. Nam & angeli quæ hominibus nunciant, nescientibus nunciant: quæ autem deo nunciant, scienti nunciant, quando illi offerũt orationes nostras, & ineffabili modo de actibus suis æternã veritatem tãquam legem incommutabilem consulunt. Et iste ergo homo dei dicit deo quod discat à deo, tanquã discipulus magistro non ignoranti, sed iudicãti: ac sic aut probanti quod docuit, aut quod nõ docuit reprehendenti, maxime quia specie præsenti propheta eos in se transfigurat, qui tunc futuri essent quando ista veniebãt. Solent autem in oratione dici deo quæ vindicans fecerit, & adiũgi petitio, vt iã misereatur & parcat. Hoc modo & hic dicuntur, à quo prædicuntur, tanquam ab eis dicantur quibus acciderũt, & ipsa deploratio atque precatio, prophetatio est, Deus venerũt gentes in hæreditatem tuam. *Polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorũ tuorum bestiis terræ. Effu-*

G *derunt ſanguinem eorum ſicut aquam in circuitu Hieruſalem,& non*
erat qui ſepeliret. Si in iſta prophetia quiſquam noſtrum
eam vaſtationem Hieruſalem intelligendam putauerit,
quæ facta eſt à Tito Imperatore Romano, cum iam
dominus Ieſus Chriſtus poſt reſurrectionem & aſcen-
ſionem ſuã prædicaretur in gentibus, non mihi occur-
rit quomodo dici potuerit iam ille populus hæreditas
dei non tenens Chriſtum, quo reprobato & occiſo fa-
ctus eſt reprobus, qui in eum nec poſt eius reſurrectio-
nem credere voluit, & inſuper martyres eius occidit.
Ex illo enim populo Iſraël quicunque in Chriſtum cre-
diderunt, quibus facta eſt Chriſti præſentatio, & quo-
dammodo promiſsi redditio ſalubris atque fructuoſa,
Math.15. de quibus & ipſe dominus dicit, Non ſum miſſus niſi
ad oues quæ perierunt domus Iſraël, ipſi ex illis ſunt fi-
lij promiſsionis, ipſi deputantur in ſemine, ipſi perti-
Math.1. nent ad hæreditatem dei. Hinc ſunt Ioſeph homo iu-
Luc.1. ſtus, & virgo Maria quæ peperit Chriſtum. Hinc Ioan-
nes Baptiſta amicus ſponſi, & parentes eius Zacharias
Luc.1.& 2. & Helizabeth. Hinc Simeon ſenex & Anna vidua, qui
Chriſtum non loquentem, ſenſu corporis audierunt,
ſed adhuc infantem non loquentem, ſpiritu cognoue-
H runt. Hinc beati Apoſtoli. Hinc Nathanaël, in quo do-
Ioan. 1. lus non erat. Hinc alius Ioſeph qui expectabat etiam ip
Luc.23. ſe regnum dei. Hinc tanta illa multitudo quæ præcede-
Matth.21. bat & ſequebatur iumentum eius dicens, Benedictus
qui venit in nomine domini. In qua erat & congrega-
Pſal.8. tio puerorum, in quibus dixit impletum, Ex ore infan-
Act.2. tium & lactentium perfeciſti laudem. Hinc etiam illi
& 4. poſt eius reſurrectionem, quorum die vno tria milia, &
alio quinque milia baptizati ſunt, in animam vnam &
cor vnum conflati charitatis igne, quorum nemo dice-
bat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia.
Act.7. Hinc ſancti diaconi, quorum Stephanus ante Apoſto-
los martyrio eſt coronatus. Hinc tot Eccleſiæ Iudææ
Galat.1. quæ in Chriſto erant, quibus erat facie Paulus ignotus,
notus autẽ ſæuitia famoſiſsima, ſed notior Chriſti mi-
ſericordiſsima gratia. Hinc & ipſe ſecundum præmiſ-
Gen.49. ſam de ſe prophetiam, lupus rapax, mane rapiens, & ad
veſperum diuidens eſcas: id eſt, prius rapiens perſecu-
tor ad mortem, poſtea paſcens prędicator ad vitam. Hi
erant ex illo populo hæreditas dei: vnde ait & ipſe mi-
Rom.11. nimus apoſtolorum doctor gentium, Dico ergo, Nun-
quid deus repulit plebẽ ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraë-
lita ſum ex ſemine Iſraël, de tribu Beniamin. Non re-
pulit deus plebem ſuam quam pręſciuit. Hæc plebs quę
I ex illa gente Chriſti corpori acceſsit, hæreditas dei eſt.
Nam quod ait apoſtolus, Non repulit deus plebẽ ſuam
quam præſciuit, illi pſalmo vtique reſpondit, vbi ſcri-
Pſal.93. ptum eſt, Quoniã non repellet dominus plebem ſuam.
& 94. Vbi autem ſequitur, Et hęreditatem ſuam non derelin-
quet, ibi euidenter apparet, talem plebem eſſe hæredi-
Rom.10. tatem dei. Vt enim hoc diceret, & Apoſtolus ſupra cõ-
memorauerat propheticum teſtimonium de prænun-
ciata futura incredulitate populi Iſraël. Tota die expan
Eſa.65. di manus meas ad populum non credẽtem & contra-
dicentem. Hic ergo ne quiſquam male intelligens vni-
uerſum illum populum crimine incredulitatis & con-
tradictionis arbitretur eſſe damnatum, continuo ſubie-
Rom.11. cit, Dic ergo, Nunquid repulit deus plebẽ ſuam? Abſit.
Nã & ego Iſraëlita ſum ex genere Iſraël, de tribu Ben-
iamin. Hinc oſtendit quam plebem dixerit, vtique po-
puli prioris, quam ſi totam deus repuliſſet atque dam-
naſſet, non vtique ipſe Chriſti eſſet apoſtolus, Iſraëlita
ex ſemine Abraham, tribu Beniamin. Adhibet autem
valde neceſſarium teſtimonium dicens, An neſcitis in K
Helia quid dicit ſcriptura, quemadmodum interpellat *Ibidem.*
deum aduerſus Iſraël? Domine, prophetas tuos occide-
runt, altaria tua ſuffoderũt, & ego relictus ſum ſolus, &
quærunt animam meam. Sed quid dicit illi reſponſum
diuinum? Reliqui mihi ſeptem milia virorum, qui non
incuruauerunt genua ſua ante Baal. Sic ergo & in tem-
pore hoc reliquiæ per electionẽ gratiæ ſaluæ factæ ſunt.
Iſtæ reliquiæ ſunt ex illa gente hæreditatis dei, non illi
de quibus paulò pòſt dicit, Cæteri verò excæcati ſunt.
Sic enim ait, Quid ergo? Quod quærebat Iſraël, hoc nõ
eſt conſecutus? Electio autem conſecuta eſt, cæteri vero
excæcati ſunt. Iſta igitur electio, iſtæ reliquiæ, iſta plebs *Rom.11.*
dei quam non repulit deus, hæreditas eius dicitur. In il-
lo autem Iſraël qui non eſt conſecutus hoc, illis cæteris
excæcatis non erat iam hæreditas dei, de qua dici poſ-
ſet poſt Chriſti in cœlis glorificationem tempore Titi
imperatoris, Deus venerunt gẽtes in hæreditatẽ tuam.
& cætera quæ de illius populi & templi & ciuitatis va-
ſtatione vidẽtur in hoc pſalmo eſſe prædicta. Proinde
aut ea debemus intelligere quæ facta ſunt ab aliis hoſti-
bus, antequam Chriſtus veniſſet in carne. Nõ enim erat L
alia tũc hæreditas dei, vbi & prophetæ ſancti erant, quã- *4.Reg 25.*
do facta eſt tranſmigratio in Babyloniam, grauitérque
gens illa vaſtata eſt, & ſub Antiocho etiam Maccabæi *1.Mac.1.*
horrẽda perpeſsi, glorioſiſsime coronati ſunt: Ea quip-
pe dicta ſunt in hoc pſalmo, quæ ſolent fieri etiã ſtrage
bellorum. Aut certe ſi poſt reſurrectionem & aſcenſio-
nem domini accipienda eſt hic cõmemorata hæredi-
tas dei, ea ſunt intelligenda quæ à cultoribus idolorum
& inimicis nominis Chriſti, eccleſia eius in tanta mar-
tyrũ numeroſitate perpeſſa eſt. Quãquam enim Aſaph
ſynagoga interpretetur, quæ eſt cõgregatio, idq; nomẽ
vſitatius inſederit genti Iudæorum, tamen & eccleſiam
iſtam poſſe dici congregationẽ, & illũ veterẽ populum
dictũ eſſe eccleſiam, iam in alio pſalmo ſatis apertéque
mõſtrauimus. Hæc igitur eccleſia, hæc hæreditas dei ex
circunciſione & præputio cõgregata eſt, id eſt, ex popu-
lo Iſraël: & ex cæteris gentibus per lapidem quem re- *Pſal.117.*
probauerunt ædificãtes, & factus eſt in caput anguli, in
quo angulo tanquã duo parietes de diuerſo venientes
copularentur. Ipſe eſt enim pax noſtra qui fecit vtraque *Epheſ.2.*
vnum, vt duos cõderet in ſe in vnum nouum hominẽ,
faciẽs pacẽ, & coadunaret vtroſq; in vno corpore deo,
in quo corpore ſumus filij dei, clamãtes, abba pater. Ab- *Rom.8.*
ba propter illorũ linguam, pater propter noſtram. Hoc *Galat.4.*
enim eſt abba quod & pater. Vnde dominus qui dixit, M
Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſraël, *Math.15.*
oſtendens illi genti redditã præſentiæ ipſius promiſsio-
nem: ait tamen alio loco, Habeo alias oues quæ nõ ſunt *Ioan.10.*
ex hoc ouili: oportet me & ipſas adducere, vt ſit vnus
grex & vnus paſtor: gentes ſignificans quas erat addu-
cturus, non quidem per ſuam præſentiã corporalem, vt
illud verum ſit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perie- *Matth.15.*
runt domus Iſraël: ſed tamen per euangeliũ ſuum quod
erãt diſſeminaturi ſpecioſi pedes annunciantiũ pacem, *Rom.10.*
annunciantiũ bona. In omnem terram enim exiuit ſo- *Pſal.18.*
nus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hinc &
apoſtolus ait, Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum *Rom.15.*
fuiſſe circunciſionis propter veritatem dei ad confir-
mãdas promiſsiones patrum. Ecce quod eſt, Non ſum *Matth.15.*
miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſraël. Deinde
ſubiungit apoſtolus, Gentes autem ſuper miſericordiã
glorificare deum. Ecce quod eſt, Habeo alias oues quæ *Ioan.10.*
nõ ſunt de hoc ouili, oportet me & ipſas adducere, vt ſit

A vnus grex,& vnus pastor. Quod vtrumque breuiter di-
ctum est in eo quod de prophetia idẽ apostolus com-
Rom.15. memorat,Lætamini gentes cum plebe eius.Iste ergo v-
nus grex sub pastore vno, hæreditas dei est,non solùm
Psal.15. patris sed etiã filij.Nã filij vox est,Funes ceciderũt mihi
in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi.
Et ipsius hæreditatis vox est apud prophetam, Domine
deus noster posside nos. Hanc hæreditatem non mo-
riens pater filio reliquit, sed ipse filius eam sua morte
mirabiliter acquisiuit, cum resurrectione possedit. Si
ergo de hac intelligendũ est quod in psalmi huius pro-
phetia canitur, Deus venerunt gentes in hæreditatem
tuam:vt venisse gentes accipiamus in ecclesiã,non cre-
dendo, sed persequendo:id est:eam inuasisse voluntate
delendi atque omnino perdẽdi, sicut tot persecutionũ
exempla monstrarunt: oportet vt quod sequitur, Pol-
luerunt templum sanctum tuum, non in lignis & lapi-
dibus,sed in ipsis intelligatur hominibus,de quibus tã-
1.Petri.2. quam lapidibus viuis construi dicit apostolus Petrus
1.Cor.3. domũ dei. Vnde & apostolus Paulus apertissime, Tem-
plum,inquit, dei sanctũ est, quod estis vos. Hoc itaque
templum persecutores in his vtique polluerũt, quos ad
B negandum Christũ terrendo vel cruciando coëgerũt,
atq; vt idolis supplicarent, vehementer instando fece-
runt. Quorum multos pœnitentia reparauit, atq; ab illa
inquinatione mundauit. Pœnitentis enim vox est, Et à
Psal.50. delicto meo mũda me, & cor mundũ crea in me deus,
& spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Iam vero
quod sequitur,Posuerunt Hierusalem in pomorum cu-
stodiam:& ipsa ecclesia hoc nomine recte intelligitur,
Galat.4. Hierusalem libera mater nostra, de qua scriptum est,
Esa.54. Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ
non parturis, quoniam multi filij desertæ magis quàm
eius quæ habet virum.In custodiã pomorum,quod di-
ctum est,desertionem intelligẽdam existimo, quã fecit
vastitas persecutionum, id est, velut custodia pomorũ,
quia deseruntur pomorũ custodiæ cum poma transie-
rint.Et certe quãdo gentilibus persequentibus ecclesia
deserta visa est, in cœlestem mensam spiritus martyrũ,
tanquã de horto dominico multa & suauissima poma
transierunt. Posuerũt,inquit,morticina seruorum tuo-
rum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum
bestiis terræ. Quod dictũ est morticina:hoc repetitum
est carnes.Et quod dictum est,seruorum tuorũ:hoc re-
C petitum est,sanctorum tuorum. Illud tantummodo va
riatum est, volatilibus cœli & bestiis terræ. Melius sanè
interpretati sunt qui morticina posuerunt, quàm sicut
Morticina. quidam mortalia. Morticina enim non dicuntur nisi
Mortalia. mortuorum, mortalia vero etiam viuorum corporum
nomen est.Cum ergo sicut dixi,ad agricolam suum spi-
ritus martyrum velut poma transissent, morticina eo-
rum & carnes eorum posuerunt volatilibus cœli & be-
stiis terræ,quasi quicquam eorum resurrectioni deper-
iret.Ex occultis naturæ finibus totum redintegratur ab
Matth.10. illo, cui & capilli capitis nostri numerati sunt. Effude-
runt sanguinem eorum sicut aquam,id est,abundanter
& viliter, in circuitu Hierusalem. Si Hierusalem ter-
renam vrbem hic accipimus, eorum sanguinem intel-
ligimus effusum in circuitu eius, quos hostes extra mu-
ros reperire potuerunt. Si autem Hierusalem illam in-
Galat.4. telligimus, de qua dictum est, Multi filij desertæ magis
Esa.54. quàm eius quæ habet virum: circuitus eius est per vni-
uersam terram. In ea quippe lectione prophetica vbi
scriptũ est, Multi filij desertæ magis quàm eius quæ ha-
bet virũ:paulò pòst ei dicitur,Et qui eruit te,deus Israël

vniuersæ terræ vocabitur. Circuitus ergo huius Hieru- D
salem in hoc psalmo intelligendus est, quousque tunc
fuerat eadem ecclesia dilatata, fructificans & crescens
in vniuerso mundo. Quoniam in omni parte eius per-
secutio sæuiebat,& martyrum stragem, quorũ sanguis
sicut aqua effundebatur, cum magnis lucris thesauro-
rum cœlestium faciebat. Quod verò adiunctum est, Et
non erat qui sepeliret:aut non incredibile debet videri
tam magnum in aliquibus locis fuisse terrorem, vt se-
pultores sanctorum corporum nulli prorsus existerent:
aut certe quia insepulta cadauera in multis locis diu ia-
cere potuerunt,donec à religiosis quodammodo fura-
ta sepelirẽtur. *Facti sumus*,inquit, *opprobrium vicinis nostris.*
Ideo preciosa non in conspectu hominũ à quibus hoc Psal.115.
erat opprobriũ,sed in conspectu domini mors sancto-
rum eius. *Subsannatio & irrisio.* Vel vt quidam interpre-
tati sunt, *Illusio eis qui in circuitu nostro sunt.* Repetitio est
sententiæ superioris.Nam quod supra dictũ est,oppro-
brium: hoc repetitũ est, subsannatio & irrisio. Et quod
supra dictum est,vicinis nostris:hoc repetitũ est, eis qui
in circuitu nostro sunt. Proinde secũdum Hierusalem
terrenam vicini,& qui in circuitu gẽtis eius, vtique aliæ
gẽtes intelligũtur: secundũ autem Hierusalem liberam E
matrem nostram, vicini sunt & in circuitu eius, inter
quos inimicos suos habitat ecclesia in circuitu orbis
terrarum. Deinde iam manifestam precem fundẽs,vn-
de intelligatur superioris afflictionis commemoratio
non esse quasi indicatio sed deploratio: *Vsquequo*, in-
quit, *domine irascẽris in finem, exardescet velut ignis zelus tuus?*
Rogat vtique ne deus vsque in finẽ irascatur, id est, ne
illa tanta pressura & tribulatio atque vastatio vsque in
finem perseueret, sed temperet correptionem suam,se-
cũdum illud quod in alio psalmo dicitur, Cibabis nos Psal.79.
pane lachrymarũ, & potabis nos in lachrymis in men-
sura. Nam quousque domine irascêris in finem: ita di-
ctum est,ac si diceretur,Noli domine irasci in finem.Et
in eo quod sequitur, Exardescet velut ignis zelus tuus:
vtrunque subaudiẽdum est, & quousque,& in finẽ,ac si
diceretur, Quousq; exardescet velut ignis zelus tuus in
finem?Nam ita hic duo ista subaudiẽda sunt,sicut supe-
rius vnum illud quod dictum est,posuerũt. Nam cum
habeat prior sententia,Posuerunt morticina seruorum
tuorum escas volatilibus cœli: hoc verbũ posterior nõ
habet,vbi dictum est,Carnes sanctorum tuorum bestiis
terræ:sed subauditur vtique quod habet superius,posue F
runt.Ira porrò & zelus dei nõ sunt perturbationes dei,
sicut nõnulli scripturas quas nõ intelligunt arguũt: sed
nomine iræ intelligitur vindicta iniquitatis, nomine
zeli exactio castitatis, ne anima legem domini sui con-
temnat, & à deo suo fornicando dispereat. Hæc ergo
ipso affectu in hominũ afflictione sunt turbulẽta,in dei
autem dispositione trãquilla sunt, cui dictũ est,Tu au- Sapient.12.
tem domine virtutum cum tranquillitate iudicas.Satis
autem ostenditur his verbis propter peccata hominib⁹
licet fidelibus has fieri tribulationes, quamuis hinc flo-
rescat martyrum gloria merito patientiæ,& pie susten-
tato in flagello domini moderamine disciplinæ. Hoc 2.Macc.7.
Maccabæi inter sæuissima tormenta, hoc tres viri inter Daniel.3.
noxias flammas, hoc prophetæ sancti in captiuitate te-
stantur. Quamuis enim paternã correptionẽ fortissime
& piissime perferrent:non tamen tacent hæc accidere
meritis peccatorum. Horum enim vox est & in psalmis,
Emendans emendauit me dominus,& morti nõ tradi- Psal.17.
dit me. Flagellat enim omnem filium quem recipit. Et Hebr.12.
quis est filius cui nõ det disciplinam pater eius? Quod

G vero adiungit: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum.* (Hiere. 10.) Etiam ista prophetatio est, non optatio: Non maleuolentiæ voto ista dicuntur, sed spiritu præuisa prædicuntur: sicut de Iuda traditore, quæ mala illi fuerant pro suis meritis euētura, ita prophetata sunt quasi optata sint. Quemadmodum enim propheta non imperat Christo, quamuis (Psal. 44.) modo imperatiuo pronunciet quod dicit, Accingere gladio tuo circa femur potentissime. Specie tua & pulchritudine tua, & intēde & prospere procede & regna: (Psal. 108.) Ita non optat, sed prophetat qui dicit, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Quod more suo repetit dicens, Et in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum. Nam gētes per regna repetitæ sunt. Et quod eum non nouerunt, per hoc repetitum est, quòd nō inuocauerunt nomen eius. Quomodo ergo intelligēdum (Luc. 12.) est quod ait dominus in Euangelio, Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: Seruus autem qui scit volūtatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis: si maior ira dei est in gentes quę dominum non cognouerunt. In eo quip- H pe quod ait, Effunde iram tuam: satis hoc verbo indicauit quàm multam iram voluerit intelligi. Vnde postea dicit, Redde vicinis nostris septies tantum. An quia multum interest inter seruos, qui licet nesciant voluntatem domini sui, tamen inuocant nomen eius, & alienos à familia tanti patrisfamilias, qui sic ignorāt deum vt nec inuocent deum? Inuocant enim pro eo simulacra, vel dęmonia, vel quamlibet creaturam, non creatorē qui est benedictus in secula. Neque enim istos de quibus hoc prophetat, ita nescientes significat sui domini voluntatem, vt tamen ipsum dominum timeant, sed ita ipsum dominum nescientes vt nec inuocent eum, & inimici nominis eius existant. Multum ergo distat inter seruos voluntatem domini sui nescientes, & tamen in familia eius atque in domo viuentes: & inimicos non solùm ipsum dominum scire nolentes, sed & non eius nomen inuocantes, atque seruos eius insu- (Hier. 10.) per oppugnantes. Denique sequitur, *Quia comederunt Iacob & locum eius desolauerunt.* Iacob quippe figuram gestat ecclesiæ, sicut Esau veteris synagogæ. Vnde dictum (Gen. 25.) est, Maior seruiet minori. Potest in hoc nomine intelligi ea de qua loquebamur hęreditas dei, in quam inua- I dendam atque vastandam post resurrectionē & ascensionem domini gentes persequendo venerunt. Sed locum Iacob quomodo intueamur, intelligendum est. Magis enim locus Iacob illa ciuitas putari potest, in qua erat & templum, quò vniuersam illā gentem sacrificandi & adorandi causa & pascha celebrandi, dominus præceperat conuenire. Nam si Christianorum conuentus insubitos atque cōpressos à persecutoribus propheta velit intelligi, loca desolata videretur dicere debuisse, non locum. Sed possumus accipere pro numero plurali numerum singularem positum, sicut vestem pro vestibus, militem pro militibus, pecus pro pecoribus. Multa enim huiusmodi moris est dici, nec solum vulgo loquentium, verumetiā disertissimorum authorum eloquentiæ. Nec ab ipsa diuina scriptura hoc genus lo- (Psal. 77.) cutionis alienum est. Posuit enim & ipsa ranam pro ranis, locustam pro locustis, & innumerabilia talia. Quod vero dictum est, Comederunt Iacob: hoc bene intelligitur, quòd multos in suum malignum corpus, hoc est, in suam societatem terrēdo transire coëgerunt. Meminit sanè, quamuis illis pro merito pessimæ voluntatis ex ira dei digna reddenda sint, non tamen eos aliquid aduersus hæreditatem eius valere potuisse, nisi eam voluis- K set ipse pro peccatis eius flagellando emendare. Vnde subiungit, *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Non ait, præteritarum, quæ possent esse etiam recentiores, sed antiquarum, hoc est, à parentibus venientium. Talibus quippe iniquitatibus damnatio non correptio debetur. *Cito anticipent nos misericordiæ tuæ.* Anticipent vtique iudicium tuum. Superexaltat enim misericor- (Iacobi. 2.) dia in iudicio. Iudicium autem sine misericordia, sed ei qui non fecit misericordiam. Quod autem adiungit, *Quia pauperes facti sumus nimis*: hoc vult intelligi anticipare nos misericordiam dei, vt nostra paupertas, id est, infirmitas, eo miserante adiuuetur ad eius præcepta facienda, ne ad iudicium eius damnandi veniamus. Ideo sequitur. *Adiuua nos deus salutaris noster.* Hoc vero quod ait, Salutaris noster: satis exponit quam voluerit paupertatem in eo quod dixerat, Quoniam pauperes facti sumus nimis. Ipsa est quippe infirmitas, cui salutaris est necessarius. Cum verò adiuuari nos vult, nec ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui enim adiuuatur, etiam per seipsum aliquid agit. Addidit etiam: *Propter gloriam nominis tui domine libera nos.* Vt L qui gloriatur, non in seipso, sed in domino glorietur. (1. Cor. 1.)

Et propitius esto, inquit, *peccatis nostris propter nomen tuum.* Non propter nos. Nam quid aliud merentur peccata nostra, quàm debita & digna supplicia? Sed propitius esto peccatis nostris propter nomē tuum. Sic ergo nos liberas, id est, eruis à malis, cū & adiuuas nos ad faciendam iustitiam, & propitius es peccatis nostris, sine quibus in hac vita non sumus: quoniam non iustificabitur (Psal. 142.) in conspectu tuo omnis viuens. Peccatum autē iniqui- (1. Ioan. 3.) tas est. Et si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Qd (Psal. 129.) autem adiungit, *Nequando dicant gentes, vbi est deus eorum?* Magis pro ipsis gentibus est accipiendum. Male enim pereunt qui de deo vero desperauerunt, † putātes eum († al. disputauerunt.) vel non esse, vel suos non adiuuare, nec eis esse propitium. Illud vero quod sequitur, *Et innotescat in nationibus coram oculis nostris, Vindicta sanguinis seruorum tuorum qui effusus est.* Vel sic intelligitur, cum credunt in deum verum qui persequebantur eius hæreditatem: quia & ipsa vindicta est, qua perimitur sæua iniquitas eorū gladio verbi dei, de quo dictum est, Accingere gladio tuo. Vel (Psal. 44.) cum perseuerantes inimici in fine puniūtur. Nam mala tēporalia quæ in hoc seculo patiūtur, cōmunia possunt habere cum bonis. Est aliud vindictæ genus, quo eccle- M siæ dilatationem & fœcunditatem in hoc seculo post tantas persecutiones, quibus eā omnino peritura putabant, peccator & incredulus & inimicus videt & irascetur, dentibus suis frendet & tabescet. Quis enim negare (Psal. 111.) audeat hanc etiam esse grauissimā pœnam? Sed nescio vtrum satis eleganter accipiatur quod ait, ante oculos nostros. Si enim hoc pœnæ genus intelligamus quod in intimis cordis agitur, & torquet etiā illos qui nobis adulāter arrident, nec à nobis videri potest quid in homine interiore patiātur: illud autē quod siue eis credentib⁹ iniquitas eorū interimitur, siue in malignitate perseuerātib⁹, supplicitū nouissimū redditur, sine scrupulo quęstionis intelligitur dictū, Innotescat ante oculos nostros vindicta in nationibus. Et hæc quidē, vt diximus, pphetatio est, nō optatio. Sed ppter illud quod scriptū est in Apocalypsi, sub ara dei martyres ad deū clamare & dicere, Quousq; dñe nō vindicas sanguinē nostrum, (Apoc. 6.) nō est pretereūdū quēadmodū accipi oporteat, ne propter exaturandū odiū credantur sancti desiderare vindictā, quod ab eorū perfectione lōge abest, & tamē scri-

ptum

A prum est, Laetabitur iustus cum viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et apostolus Paulus ait, Non vosipsos vindicantes charissimi, sed date locum irae. scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Nec ipse itaque praecepit vt nolint vindicari, sed vt nō se ipsi vindicantes, dent locum irae dei, qui dixit, Mihi vindictam & ego retribuam. Et dominus in euangelio viduam proponit in similitudinem, quae vindicari desiderans, iudicem interpellabat iniustū, qui eam tandem aliquando nō iustitia ductus, sed taedio victus audiuit. Hoc autem dominus proposuit, vt ostēderet multo magis deum iustum cito facturum iudicium electorum suorū, qui ad eum clamant die ac nocte. Inde est & ille sub ara dei martyrum clamor, vt dei iudicio vindicentur. Vbi est ergo illud, Diligite inimicos vestros, Benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur? Vbi est & illud, Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, & nulli malum pro malo reddentes? Si enim malum pro malo non est cuiquam reddendum, non solum factum malū pro facto malo,

Psalm. 57. *Roma. 12.* *Deute. 32.* *Lucae 18.* *Apoc. 6.* *Matth. 5.* *1. Pet. 3.*

B sed nec votum malum reddendū est pro facto vel voto malo. Reddit autem malum votum, qui etiam si nō seipsum vindicat, tamē vt eius inimicum deus puniat expectat atque optat. Quapropter cum & homo iustus & homo malus de inimicis suis velint à domino vindicari, vnde discernentur, nisi quia iustus & magis cupit inimicū suum corrigi quàm puniri, & cum in cum videt à domino vindicari, non eius delectatur poena, quia non eum odit, sed diuina iustitia, quia deum diligit? Denique si in hoc seculo in eum vindicatur, vel pro illo etiam laetatur si corrigitur, vel certe pro aliis vt eū timeāt imitari: ipse quoque fit melior, nō supplicio illius odia sua pascendo, sed errata emendando. Ac per hoc de beneuolentia est nō de malitia quòd laetatur iustus, cum videt vindictam, & manus suas lauat, id est, opera sua mundiora efficit in sanguine, hoc est in exitiu peccatorum, sumens inde non mali alieni gaudium, sed diuinae admonitionis exemplum. Si autem in futuro seculo vltimo dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod deo, ne bene sit malis, ne piorum praemiis etiam impij

C perfruantur. Quod vtique iniustum est, & à regula veritatis, quā iustus diligit, alienum. Cum enim nos ad diligendos inimicos dominus hortaretur, exemplum proposuit patris nostri qui in coelis est, qui facit solem oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid tamen ideo vel temporalibus correptionibus non emēdat, vel pertinaciter duros in fine non dānat? Sic ergo inimicus diligatur, vt non displiceat domini iustitia qua punitur. Et sic placeat iustitia qua punitur, vt non de malo eius, sed de bono iudice gaudeatur. Maleuolus enim animus contristatur, si eius inimicus correctus euaserit poenā. Et cum puniri eum viderit, vindicari ita se gaudet, vt non iustitia dei, quē non diligit, sed illius quem odit miseria delectetur: & cum deo dimittit iudicium, vt plus noceat deus quàm ipse nocere posit, exoptat. Et cum dat cibum esurienti inimico potumque sitienti, malitiose sapit quod scriptū est, Hoc enim faciēs, carbunes ignis congeres super caput eius. Agit enim vt amplius aggrauet & ei excitet indignationē dei, quam carbonibus ignis significari putat, non intelligens illum ignem esse poenitentiae vrentem dolore, quousque caput erectum superbia beneficiis inimici ad humilitatem salubrem deponatur, & in bono illius, huius malum vincatur. Vnde apostolus vigi-

Matth. 5. *Roma. 12.*

lanter adiunxit, Noli vinci à malo, sed vince in bono D malum. Quomodo autem potest vincere in bono malum, in superficie bonus, & in abdito malus, qui opere parcit, & corde saeuit, manu mitis, voluntate crudelis? Sic ergo specie poscentis in hoc psalmo futura in impios vindicta prophetatur, vt intelligamus sanctos homines dei suos inimicos dilexisse, nec cuiquā voluisse nisi bonum, quod est pietas in hoc seculo, aeternitas in futuro. In poenis autem malorū, non mali eorum, sed dei bonis iudiciis fuisse delectatos. Et vbicunque in scripturis sanctis leguntur in homines odia eorum, odia fuisse vitiorum, quae ipse etiā vnusquisque hominū odire debet in se si diligit se. Iam vero quod sequitur, *Intret in conspectum tuum*, Vel sicut alij codices habent, *in conspectu tuo gemitus compeditorum*: Non facilè quisquā reperit coniectos in cōpedes à persecutoribus sanctos. Et si accidit in tā magna atque multiplici varietate poenarum, tam raro accidit, vt nō sit credendum hoc in isto versu quod cōmemoraret potissimum elegisse prophetam. Sed nimirū cōpedes sunt infirmitas & corruptibilitas corporis, quae aggrauant animam. Per eius enim fragilitatē velut quorundā dolorū molestiarumque materiam ad impietatē poterat cōpellere persecutor. Ab E his cōpedibus concupiscebat dissolui apostolus & esse cum Christo, manere autem in carne necessarium propter illos quibus euangelium ministrabat. Donec ergo corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem, velut compedibus caro infirma promptū impedit spiritum. Has ergo cōpedes non sentiunt, nisi qui in semetipsis ingemiscūt grauati, habitaculum quod de coelo est superindui cupientes, quia & mors horrori est, & moerori vita mortalis. Pro his propheta gemitibus ingemit, vt intret in conspectu dei gemitus compeditorum. Possunt & illi intelligi cōpediti, qui praeceptis sapientiae colligati sunt, quae patienter sustentata in ornamēta vertuntur. Vnde scriptū est, Inijce pedem tuum in compedes eius. *Secundum magnitudinem*, inquit, *brachij tui, recipe in adoptionem filios mortificatorum*. Vel sicut in aliis codicibus legitur, *Possidet filios mortificatorum*. Vbi satis mihi videtur ostendisse scriptura quis fuerit gemitus compeditorum, qui pro nomine Christi persecutiones grauissimas pertu- F lerunt, quae in isto psalmo apertissime prophetantur. In diuersis enim passionibus constituti orabāt pro ecclesia, ne infructuosus esset posteris sanguis illorum, vt dominica seges vnde inimici eam putabant peritură, inde veracius pullularet. Filios quippe mortificatorum dicit, qui non solum non sunt territi praecedentium passionibus, sed in eum pro cuius nomine passos eos nouerant, exhortante illorum gloria ad imitandum accensi copiosissimis agminibus crediderunt. Ideo dixit, Secundum magnitudinem brachij tui. Res enim tam magna secuta est in populis Christianis, vt eam qui se aliquid persequendo proficere putabant, nullo modo crederent secuturam. *Redde*, inquit, *vicinis nostris septies tantum in sinus eorum*. Non mala optat, sed iusta praenunciat, & futura prophetat. Septenario autem numero, id est, septupla retributione perfectionem poenae vult intelligi, quia isto numero plenitudo significari solet. Vnde & illud est in bonis accipiendum, & in hoc seculo septies tantum, quod positum est pro omnibus, quasi nihil habentes, & omnia possidētes. Vicinos dicit, quia inter illos habitat ecclesia vsque in diē separationis. Non enim modo fit discessio corporalis. In sinus eorum dicit vtique nunc in occultis, vt vin-

Ibidem. *Philip. 1.* *1. Cor. 15.* *2. Cor. 5.* *Eccli. 6.* *1. Cor. 6.*

G dicta quæ in hac vita agitur in occulto, post innotescat in nationibus ante oculos nostros. Homo nanque cum datur in reprobum sensum, in interiore sinu accipit suppliciorum meritum futurorum. *Opprobriũ eorum quod exprobrauerunt tibi domine.* Hoc eis redde septuplũ in sinus eorũ: id est, pro isto opprobrio eos in occultis eorum plenissime reproba. Tibi enim exprobrauerunt, nomen tuum se arbitrantes in seruis tuis delere de terra. *Nos autem populus tuus.* Generaliter accipiendum de omni genere piorum & verorum Christianorum. Nos ergo quos perdere se posse putauerunt, populus tuus. *Et oues gregis tui.* Vt qui gloriatur, in domino glorietur. *Confitebimur tibi in seculum.* Alij autem codices habent, *Confitebimur tibi in æternum.* Ex ambiguo Græco facta est ista diuersitas. Quod enim habet Græcus εἰς τὸν αἰῶνα, & in æternum & in seculũ interpretari potest. Sed pro loco intelligendum quid melius interpretatum sit. Sensus ergo huius loci magis mihi videtur ostendere, in seculum dici oportere, id est, vsque in finem seculi. Sequens autem versus more scri-
H pturarum, maximéque psalmorum, repetitio superioris est, ordine commutato prius habens quod ibi est posterius, & posterius quod ibi est prius. Nam quod ibi dictum est, Confitebimur tibi: pro ipso hic dictum est, Annunciabimus laudem tuam. Quod itaque ibi dictum est, In seculum: pro ipso hic dictum est, in generationem. Ista quidem generationis repetitio perpetuitatem significat, siue vt nonnulli intelligunt, quia duæ sunt generationes, vetus & noua. Sed in hoc fit se-
Ioan. 3. culo vtraque: quoniam qui non renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Denique quia in isto seculo annũciatur laus dei, Nam
1. Ioan. 3. in futuro seculo cum videbimus eum sicuti est, cui deinceps annuncietur, non erit. Nos ergo populus tuus & oues gregis tui, quas persequendo illi crediderunt se posse consumere. Confitebimur tibi in seculum, permanente vtique ecclesia vsque in finem, quam illi delere conati sunt. *In generatione & generationem annunciabimus laudem tuam.* Quæ laus vt taceretur, nos finire conati sunt. Multis autem iam locis sanctarum scripturarum insinuauimus confessionem etiam pro laude
I poni, sicuti est illud, Hæc dicetis in confessione, O-
Eccli. 39. pera domini vniuersa quoniam bona valde: maximéque illud quod ait ipse saluator, qui nullum habebat omnino peccatum, quod pœnitendo confiteretur, Cõ-
Matth. 11. fiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Hoc dixi, vt apertius intelligatur id esse repetitum in eo quod dictum est, Annunciabimus laudem tuam: quod superius dictum erat, Confitebor tibi.

In Psalmum septuagesimumnonum
Enarratio.

NON adeo multa sunt in hoc psalmo, in quibus sermo noster patiatur difficultatem, vel intẽtio auditorum intelligendi impedimentum. Proinde adiuuante domino cum affectu audiendi & videndi iam quæ prophetata & prædicta sunt, tanquã eruditi in schola Christi, currere debemus quæ plana sunt, vt si forte obscura exigant officiũ interpretandi, ea quæ plana sunt, legendi officium à me debeant flagitare. Cantatur hic de aduentu domini & saluatoris nostri Iesu Christi, & de vinea eius. Sed cantat ille Asaph quantum apparet illuminatus atq; correctus, cuius nomine nostis significari synagogã. Denique titulus Psalmi est, *In finem pro his qui immutabuntur.* Vtiq; in melius, Quoniã Christus finis legis, ideo venit vt immutet in K
Roma. 10. melius, Et ait, *Testimonium ipsius Asaph.* Bonum testimonium veritatis. Denique hoc testimonium & Christum & vineam confitetur, hoc est, caput & corpus, regem & plebem, pastorem & gregem, & totum omniũ scripturarum mysterium, Christum & ecclesiam. Concludit autem titulus psalmi, *Pro Assyrijs.* Assyrij interpretantur dirigentes. Iam ergo non sit generatio quæ cor non direxit suum, sed generatio iam dirigens. Ergo audiamus quid dicat in hoc testimonio. *Qui pascis Israel intende.* Quid est, qui pascis Israël intende?

Qui deducis velut oues Ioseph. Inuocatur vt veniat, expectatur vt veniat, desideratur vt veniat. Ergo dirigentes inueniat. Qui deducis, inquit, velut oues Ioseph. Ipsum Ioseph velut oues. ipse Ioseph oues sunt, & ipse Ioseph ouis est. Audito Ioseph, quanquã & interpretatio eius nominis multum iuuet, significat enim augmen-
Ioan. 12. tum, & ideo vtique venit ille, vt mortificatum granum multipliciter surgeret, hoc est, augeretur populus dei:
Genes. 37. tamen ex eo quod iam nostis contigisse Ioseph, veniat
Genes. 41. in mentem à fratribus venditus, veniat à suis exhonoratus, apud alienigenas exaltatus, & intelligetis in cuius L grege esse debeamus simul cum illis qui iam dirigunt
Psalm. 117. cor suum, vt lapis reprobatus ab ædificantibus fiat in caput anguli, tenens duos parietes de diuerso venientes, sed in angulo concordantes. *Qui sedes super Cherubin.* Cherubin sedes est gloriæ dei, & interpretatur plenitudo scientiæ. Ibi sedet deus in plenitudine scientiæ. Licet intelligamus Cherubin sublimes esse cœlorum potestates atque virtutes, tamen si vis, eris Cherubin. Si enim cherubin sedes est dei, audi quid dicat scriptura, Anima iusti, sedes est sapientiæ. Quomodo, inquis, ero plenitudo scientiæ? Quis hoc implet? Habes
Roma. 13. vnde impleas. Plenitudo legis charitas. Noli per multa ire atque distendi. Terret te ramorum diffusio, radicem tene, & de magnitudine arboris noli cogitare. Sit in te charitas, & necesse est plenitudo scientiæ consequatur. Quid enim nescit, qui charitatem scit? Quandoquidem dictum est, Deus charitas est. *Qui sedes super cherubin, appare.* Ideo enim errauimus, quia non apparebas, Appare. *Coram Ephrem & Beniamin & Manasse.* M
Appare, inquam, coram gente Iudæorum, coram populo Israël. Ibi enim Ephrem, ibi Manasses, ibi Beniamin. Sed interpretationem videamus. Ephrem fructificatio, Beniamin filius dexteræ, Manasses oblitus. Appare enim coram fructificatione, coram filio dexteræ, appare coram oblito, vt iam non sit oblitus, sed venias illi in mentem qui liberasti. Si enim gentes com-
Psalm. 21. memorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersæ fines terræ, populus ipse de Abraham veniens non habuit parietem suum qui gaudeat in angulo, cum scriptum sit, Reliquiæ saluæ fient? *Excita potentiam tuam.* Nam infimus eras quando dicebatur, Si filius dei est, descendat de cruce. Nihil valere videbaris. Præualuit super te persecutor, & demonstrasti hoc antea, quia & Iacob ipse præualuit angelo in luctando. Quando, nisi vellet angelus? Et præualuit homo, & victus est angelus, & victor homo tenet angelũ, & di-
Genes. 28. cit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Magnum sacramentum. Et stat victus, & benedicit victorem. Victus, quia voluit, carne infirmus, maiestate fortis, & be-
Ibidem. nedixit: Vocaberis, inquit, Israël. Tetigit tamen & femoris latitudinem, & aruit: eundémq; hominẽ vnum fecit & benedictum & claudum. Vides claudicasse populum Iudæorum, vide ibi & benedictum genus apo-

stolorum

A ftolorum. Excita ergo potentiam tuam. Quandiu vi-
1. Corin.13. deris infirmus?Crucifixus ex infirmitate, refurge in vir-
tute, Excita potentiam tuam. *Et veni, vt faluos facias nos,*
Deus conuerte nos. .Auerfi enim fumus à te, & nifi tu con-
uertas, non conuertemur. *Et illumina faciem tuam, &*
falui erimus. Nunquid ille obfcuram habet faciem?Non
habet obfcuram faciem, fed oppofuit ei nubem car-
nis, & tanquam velum infirmitatis, & non eft putatus
ipfe cum penderet in ligno, agnofcendus cum federet
in cœlo. Nam ita factum eft. Præfentem in terra Chri-
ftum & miracula facientem non agnouit Afaph, mor-
tuum tamen pofteaquam refurrexit & afcendit in cœ-
lum agnouit, compunctus eft, dixerat & de illo to-
tum, hoc eft teftimoniũ quomodo agnofcimus in hoc
pfalmo, Illumina faciem tuam,& falui erimus. Obtexi-
fti faciem tuam & ægrotauimus, illumina illam, & fal-
ui erimus. *Domine deus virtutum vfquequo irafceris in ora-*
tionem inimici tui, adhuc irafceris in orationem ferui tui? Iam
ferui tui. Irafcebaris in orationem inimici tui, adhuc
irafceris in orationem ferui tui?Conuertifti nos, agno-
uimus, & adhuc irafceris in orationem ferui tui? Ita
B plane irafceris vt pater corrigens, non vt iudex dam-
Ecclefia- nans: Ira plane irafceris, quia fcriptum eft, Fili acce-
ftici.2. dens ad feruitutem dei, fta in iuftitia & timore, & præ-
para animam tuam ad tentationem.Ne putes iam tráf-
iffe iram dei, quia conuerfus eft, tranfiit, fed ne dam-
net in æternum. Flagellat autem, non parcit, quia fla-
Hebr. 12. gellat omnem filium quem recipit. Si flagellari detre-
ctas, recipi quare defideras? Flagellat autem omnem
filium quem recipit. Flagellat omnem, qui & vnico
non pepercit. Sed tamen quandiu irafceris in oratio-
nem ferui tui? Non iam inimici tui. Sed irafceris in o-
rationem ferui tui. Quandiu?fequitur: *Cibabis nos pa-*
ne lachrymarum, & potabis nos in lachrymis in menfura. Quid
1. Cor. 10. eft in menfura? Apoftolum audi, Fidelis deus qui non
vos permittit tentari fupra quàm poteftis ferre. Ipfa
eft menfura pro viribus tuis, ipfa eft menfura vt eru-
diaris, nó vt opprimaris. *Pofuifti nos in contradictionem vi-*
cinis noftris. Plane factum eft, id eft, de Afaph electi funt
qui irent ad gentes, & prædicarent Chriftum, & dice-
Acto. 17. retur eis, Quis eft ifte nouorum dæmoniorum annun-
ciator? Pofuifti nos in contradictionem vicinis no-
ftris. Eum enim prædicabant cui contradicebatur, quẽ
prædicabant mortuum refurrexiffe Chriftum. Quis
hoc audiat? Quis hoc nouerit? Noua res, fed figna
C confequebantur, & incredibili rei fidem miracula fa-
ciebant. Contradicebatur, fed contradictor vince-
batur, & ex contradictore fidelis efficiebatur. Ibi ta-
men magna flamma, ibi martyres cibati pane lachry-
marum, & potati in lachrymis, fed in menfura, non
amplius quàm poterant ferre, vt poft menfuram la-
chrymarum fequeretur corona gaudiorum. *Et ini-*
mici noftri fubfannauerunt nos. Et vbi funt qui fubfanna-
uerunt? Diu dictum eft, Qui funt ifti colentes mortu-
um, adorantes crucifixum. Diu dictum eft, Vbi eft na-
fus fubfannantium? Nónne nunc qui reprehendunt,
in cauernas fugiunt, ne videantur? Et inimici noftri
fubfannauerunt nos. Sed videris quid fequatur: *Do-*
mine deus virtutum conuerte nos, & oftende faciem tuam, & falui
erimus. Vineam ex Aegypto tranftulifti, eiecifti gentes, & planta-
fti eam. Nouimus, factum eft. Quæ gentes eiectæ funt?
Amorræi, Cethæi, Hiebufæi, Gergefæi, & Euæi: qui-
bus expulfis & victis, introductus eft populus ex Aegy-
pto liberatus, in terram promifsionis. Vnde vinea eie-
cta fit, & vbi plantata fit, audiuimus. Videamus quid

deinde factum eft, quomodo crediderit, quantum cre- D
uerit, quid occupauerit. Vineam ex Aegypto tranftu-
lifti, eiecifti gentes, & plantafti eam. *Viam fecifti in con*
fpectu eius, & plantafti radices eius: & impleuit terram. Nun-
quid impleret terram, nifi via fieret in confpectu eius?
Quæ via facta eft in confpectu eius? Ego fum, inquit,
via, veritas & vita. Merito impleuit terram. Hoc di- Ioan. 14.
ctum modo de vinea ifta, quod perfectum eft vfque in
finem. Veruntamen quid prius? *Operuit montes vmbra*
eius, & arbufta eius cedros dei. Extendifti palmites eius vfque ad
mare, & vfque ad flumen propagines eius. Hoc defiderat of-
ficium expofitoris, non fufficit lectoris & laudatoris,
Adiuuate me intendendo. Solet enim vineæ huius
commemoratio in hoc pfalmo caliginem facere mi-
nus intentis. Etenim magnitudo vineæ huius iam à
nobis explicata eft, & vnde facta eft, & vnde facta fit
magna, prædictum eft. Viam fecifti in confpectu eius,
& plantafti radices eius, & impleuit terram. Hoc de
perfectione ipfius dictum eft. Sed tamen prima gens
Iudæa fuit ifta vinea. Gens autem Iudæa vfque ad ma-
re, & vfque ad flumen regnauit. Vfque ad mare: appa- E
ret in fcriptura quòd mare ibi vicinum fit. Et vfque ad Nume. 34.
flumen Iordanem. Trans Iordanem enim aliquid Iu-
dæorum collocatum eft, infra Iordanem, autem tota
gens. Ergo vfque ad mare, & vfque ad flumen regnum
Iudæorum: Regnum Ifraël non à mari vfque ad ma-
re, fed & à flumine vfque ad terminos orbis terræ. Illa
iam perfectio vineæ eft, de qua hic prædixit, Viam fe-
cifti in confpectu eius, & plantafti radices eius, & im-
pleuit terram. Cum tibi ergo prædixiffet perfectioné,
rediit ad initium, de quo initio fit facta perfectio. Ini-
tium vis audire? Vfque ad mare, & vfque ad flumen. Fi-
nem vis audire? Dominabitur à mari vfque ad mare, Pfalm. 71.
& à flumine vfque ad terminos orbis terræ: hoc eft, im-
pleuit terrã. Videamus ergo teftimonium Afaph, quid
factum eft primæ vineæ, quid eft expectandum fecun-
dæ vinæ, imò eidem vineæ. Ipfa eft enim, non enim al-
tera eft. Inde Chrift⁹ falus ex Iudæis, inde Apoftoli, in- Ioan. 4.
de primi credentes, & pretia rerum fuarum ante pedes Acto. 2.
apoftolorum ponẽtes, inde omnia hæc. Et fi aliqui ex & 4.
ramis fracti funt, propter incredulitatem fracti funt: tu Roma. 11.
autem populus gentium fide fta. Noli altum fapere, fed
time. Nam fi deus naturalibus ramis non pepercit, ne- F
que tibi parcet. Si autem altum fapis, non tu radicem
portas, fed radix te. Quid ergo? vinea ante cuius con-
fpectum facta eft via? Facta eft vt impleret terram. Pri-
mò vbi fuit? Operuit montes vmbra eius. Qui funt
montes? Prophetæ. Quare operuit illos vmbra eius?
Quia obfcure locuti funt. Quare futura annũciata fũt?
Audis à prophetis. Obferua fabbatum, octauo die cir-
cuncide infantem, offer facrificium arietis, vituli, hirci,
noli moueri, vmbra eius eft cooperiens mõtes dei. Ve-
niet & poft vmbrã manifeftatio. Et arbufta hui⁹ cedros
dei, id eft, cooperuit cedros dei, altifsimas fedes dei.
Sunt enim cedri fignificantes fuperbos euertẽdos. Ce-
dros Libani, altitudines mundi operuit crefcendo vi-
nea ifta, Et mõtes dei omnes fanctos prophetas & pa-
triarchas. Sed quoufq; extẽdifti palmites eius? Vfque ad
mare & vfque ad flumen propagines eius. Inde quid?
Vt quid deftruxifti maceriam eius? Iam videtis euerfam illã
gentem Iudæorum, iam ex alio pfalmo audiftis, In do- Pfalm. 77.
labro & fractorio deiecerunt eam. Quando fieret, nifi
eius maceria deftrueretur? Quæ eft maceria eius? Mu-
nitio eius. Extitit enim fuperba aduerfus plantatorem
fuum, Seruos ad fe miffos & petentes mercedem Matth. 21.

G coloni flagellauerunt,& ceciderunt, & occiderũt. Ve-
Matth. 21. nit ad eos vnic⁹ filius,dixerũt,Hic eſt hęres,venite occi-
damus eum, & noſtra erit hæreditas. Occiderũt,& ex-
tra vineam proiecerũt. Proiectus, magis poſsidet vnde
Esaiæ 5. proiectus eſt. Sic enim ei minatur per Eſaiam, Deſtruã
maceriam eius. Quare?Expectaui enim vt faceret vuã,
fecit autem ſpinas. Expectaui inde fructum, & inueni
peccatum. Quid ergo quæris ô Aſaph?Vt quid deſtru-
xiſti maceriam eius? Tu enim neſcis, Quare?Expectaui
vt faceret iudicium, & fecit iniquitatem. Non erat de-
ſtruenda maceria eius? Et venerunt gentes, deſtructa
maceria, inuaſa eſt vinea, ac deletum regnum Iudæo-
rum. Hoc primum plangit,ſed non ſine ſpe. De dire-
ctione enim cordis iã loquitur, id eſt, pro Aſſyriis,pro
dirigentibus pſalmus eſt, Vt quid deſtruxiſti mace-
riã eius? *Et vindemiant eam omnes tranſeuntes viam.* Quid
eſt, viam tranſeuntes? Temporaliter dominantes.

Deuaſtauit eam aper de ſylua. Aprum de ſylua quid in-
telligimus? Iudæis porcus aduerſus eſt, & in porco po-
nunt tanquam immunditiam gentium. A gentibus au-
H tem euerſa eſt gens Iudæa. Sed rex ille qui euertit, non
tantùm porcus immundus, ſed etiam aper fuit. Quid
enim aper,niſi porcus ſæuus,porcus ſuperbus? Aper de
ſylua vaſtauit eam: De ſylua, de gentibus. Etenim illa
vinea erat, gentes autem ſyluæ erant. Sed quando cre-
Pſalm. 59. diderunt gentes,quid dictum eſt?Tunc exultabunt om
nia ligna ſyluarum. Deuaſtauit eam aper de ſylua. *Et
ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Quid eſt ſingularis ferus?
Ipſe aper qui deuaſtauit eam,ſingularis ferus. Singula-
ris,quia ſuperbus.Hoc enim dicit omnis ſuperbus, Ego
ſum,ego ſum,& nemo. Sed quo fructu hæc? *Deus vir-
tutum conuertere vero.* Quamuis hæc facta ſint, conuertere
vero. *Reſpice de cælo & vide & viſita vineam iſtam. Et perfi-
ce eam quam plantauit dextera tua.* Non aliam inſtitue, ſed
Geneſ. 12. hanc perfice. Ipſum eſt enim ſemen Abraham, ipſum
& 26. eſt ſemen in quo benedicuntur omnes gentes: ibi eſt
radix, ibi portatur oleaſter inſertus. Perfice vineam
iſtam quam plantauit dextera tua. Sed vbi perficit?

Et ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi. Quid euiden-
tius? Quid adhuc expectatis vt vobis diſputando ex-
ponamus, & non potius vobiſcum admirando clame-
mus,Perfice vineam iſtam quam plantauit dextera tua,
& ſuper filium hominis eam perfice? Quem filium ho-
minis? Quem confirmaſti tibi. Magnum firmamen-
1. Cori. 3. tum, ædifica quantum potes: Fundamentum enim a-
liud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt
Chriſtus Ieſus. *Succenſa igni & effoſſa ab increpatione vul-
tus tui peribunt.* Quæ ſunt ſuccenſa igni & effoſſa, quæ
peribunt ab increpatione vultus tui? Videamus & in-
telligamus quæ ſunt igni ſuccenſa & effoſſa. Quid in-
crepauit Chriſtus? Peccata. Ab increpatione vultus e-
ius peccata perierunt. Quare ergo peccata igni ſuc-
2. ſen. diſ. cenſa & effoſſa? Omnia peccata duæ res faciunt in ho-
41. Modo mine, cupiditas & timor. Cogitate, diſcutite, inter-
autem. rogate corda veſtra, perſcrutamini conſcientias, vi-
dete vtrum poſsint eſſe peccata, niſi aut cupiendo aut
timendo. Proponitur tibi præmium vt pecces, id eſt
quod te delectat, facis propter quod cupis. Sed forte
non induceris donis, terreris minis, facis propter
quod times. Corrumpere te vult aliquis vt dicas verbi
gratia falſum teſtimoniũ. Innumerabilia ſunt, ſed pla-
niora propono, de quibus cætera coniiciatis. Attendi-
ſti ad deum,& dixiſti in animo tuo, Quid prodeſt ho-
mini ſi totum mundum lucretur,animæ autem ſuæ de-
trimentum patiatur? Nõ adducor præmio vt perdam
animam meam pro lucro pecuniæ.Conuertit ille ſe ad K
incutiendum metum:qui pręmio corrumpere non va-
luit, incipit minari damnum, & expulſionem, cædes,
fortaſsis mortem. Ibi iam ſi cupiditas non valuit,forte
timor valebit vt pecces. Porro autem ſi de ſcripturis
contra cupiditatem venit tibi in mentem, Quid pro-
deſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem
ſuæ detrimentum patiatur? veniat etiam contra timo-
rem in mentem, Nolite timere eos qui corpus occi- Matth. 10.
dunt,animam autem non poſſunt occidere. Quicun-
que te vult occidere,vſque ad corpus ei licet, vſque ad
animã non licet. Anima tua non morietur, niſi tu eam
volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tu-
am,dum ſeruet veritas animam tuam. Si autem à veri-
tate reſilieris, quid ibi amplius facturus eſt inimicus,
quàm tu tibi ipſe facis? Inimicus ſæuiens carnem po-
teſt occidere, tu autem dicendo falſum teſtimonium
animam occidis. Audi ſcripturam, Os quod mentitur, Sapien. 1.
occidit animam. Itaque fratres mei ad omne recte fa-
ctum amor & timor ducit. Vt facias bene,amas deum,
& times deum: vt autem facias male, amas mundum, L
& times mundum. Hæc duo conuertentur ad bonum.
Amabas terram, ama vitam æternam: timebas mor-
tem, time gehennam. Quicquid tibi iniquo promiſe-
rit mundus, nunquid poteſt dare quantum dabit iuſto
deus?Quicquid tibi iuſto minatus fuerit mundus,nun-
quid poteſt facere quod facit iniquo deus? Vis audire
quid daturus eſt deus, ſi iuſte vixeris?Venite benedicti Matth. 25.
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt
ab origine mundi. Vis audire quid dicturus eſt impiis?
Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & ange- Ibidem.
lis eius. Bene quidem tu nihil aliud vis, quàm vt bene
tibi ſit. Nam in eo quod amas, vis vt bene tibi ſit: & in
eo quod times,non vis vt male tibi ſit: ſed nõ in ea re-
gione quæris, in qua quærendum eſt. Feſtinas: nam &
ſine indigentia vis eſſe, & ſine moleſtia. Bonũ eſt quod
vis, ſed tolera quod non vis, vt aſſequaris quod vis.
Proinde illius facies delens peccata, quid faciet? Quæ M
ſunt peccata? Succenſa igni & effoſſa. Quid fecerat
amor malus? Tanquam ignem ſuccenderat. Quid fe-
cerat timor malus? Tanquam effoderat. Amor quip-
pe inflammat, timor humiliat:ideo peccata mali amo-
ris igne ſuccenſa ſunt,peccata mali timoris effoſſa ſunt.
Humiliat & bonus timor, accendit & bonus amor,
ſed aliter atque aliter.Nam & colonus intercedens pro
arbore quæ fructus non dabat,ne ſubuerteretur,ait,Cir Lucæ 13.
cunfodio eam, & adhibeo cophinum ſtercoris. Foſſa
ſignificat piam humilitatem timentis, & ſtercoris co-
phinus ſordes vtiles pœnitentis. De igne autem boni
amoris dominus dicit, Ignem veni mittere in terram: Lucæ 12.
quo igne inardeſcant ſpiritu feruentes, & dei ac proxi-
mi charitate flagrantes. Ac per hoc ſicut omnia iuſta
opera bono timore & bono amore fiũt, ſic malo amo-
re & malo timore omnia peccata committuntur. Ergo
ſuccenſa igni & effoſſa omnia ſcilicet peccata ab incre
patione vultus tui peribunt. *Fiat manus tua ſuper virum
dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi: Et non
diſcedimus à te.* Quàm diu generatio praua & amaricãs,
& quæ cor non dirigit ſuum, dicat Aſaph, & oſtendat Pſalm. 77.
ſe miſericordia tua: Fac bene cũ vinea tua, perfice illã,
quoniam cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt plenitu-
do gentium introiret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret: Roma. 11.
Demonſtrata facie tua ſuper virum dexteræ tuæ quem
cõfirmaſti tibi,non diſcedimus à te. Quàm diu nos in-
crepas?Quàm diu accuſas?Hoc fac,& non diſcedimus
à te.

A à te. *Viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.* Tu no-
bis dolcis eris, viuificabis nos. Nam prius amabamus
Coloss. 3. terram, non te, sed mortificasti membra nostra quæ
sunt super terram. Illud enim vetus testamentum ha-
bens promissa terrena, hoc videtur suadere ne gratis
colatur deus, sed quia aliquid dat in terra, ideo diligi-
tur. Quid amas vt deum non ames? Dic mihi: Ama
si potes aliquid quod ille non fecit. Circumspice vni-
uersam creaturam, vide vtrum alicubi copiditatis vi-
sco tenearis, & à diligendo creatorem impediaris, nisi
ea re quam creauit ipse quem negligis. Quare autem
amas ista, nisi quia pulchra sunt? Possunt esse tam pul-
chra, quàm ille à quo facta sunt? Miraris hæc, quia il-
lum non vides: sed per ea quæ miraris, ama quem non
vides. Interroga creaturam si à se ipsa est, remane in
illa. Si autem ab illo est, non ob aliud perniciosa est
amatori, nisi quia præponitur creatori. Quare hoc di-
xi? Propter versum istum fratres. Mortui ergo erant
qui propterea deum colebant, vt eis secundum carnē
Roma. 8. bene esset. Sapere enim secundum carnem mors est, &
mortui sunt qui non deum gratis colunt: id est, quia
B ipse bonus est, non quia dat talia bona, quæ dat & non
bonis. Pecuniam vis à deo? habet & latro. Vxorem, fœ-
cunditatem filiorum, salutem corporis, dignitatem se-
culi, attende quàm multi mali habent, hoc est totum
propter quod eum colis. Nutabunt pedes tui, putabis
te sine causa colere, quando in eis vides ista qui eum
non colunt. Ergo ista dat omnia etiam malis, se solum
seruat bonis. Viuificabis nos. nā mortui eramus quan-
do terrenis rebus inhærebamus, mortui eramus quādo
terreni hominis imaginē portabamus. Viuificabis nos,
innouabis nos: vitā interioris hominis dabis nobis. Et
nomen tuū inuocabimus, id est, te diligemus. Tu nobis
dulcis eris remissor peccatorū nostrotum, tu eris totū
præmium iustificatorum. Domine deus virtutum con-
uerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

In Psalmum LXXX. enarratio.

LOQVI ad vos de præsenti psalmo suscepimus,
adiuuet vocē nostram qui & vestram. Etenim
aliquanto est obtusior: dabit ei vires intentio
C audientium, & adiutorium iubētis vt loquar. Titulū ha
bet psalmus iste: *In finē pro torcularibus quinta sabbati psalmus
ipsi Asaph.* In vnum titulum multa sunt congesta myste-
ria, ita tamē vt limen psalmi indicet interiora. Cum de
torcularibus locuturi sumus, nemo vestrum aliquid ex-
pectet nos dicturos esse de lacu, de prælo, de fiscinis,
quia nec ipse psalmus hoc habet, & ideo magis indicat
mysteriū. Nam & si aliquid tale psalmi textus contine-
ret, non deesset qui putaret ad literam esse accipienda
torcularia, nec aliquid illic tale amplius requirendum,
nec mystice aliquid positum, & sacratè significatū, sed
diceret simpliciter, psalmus de torcularibus loquitur.
Et tu mihi nescio quid aliud suspicaris. nihil hic tale au
distis cum legeretor. Ergo accipite torcularia mysterū
ecclesiæ quod nunc agitur. In torcularibus animaduer-
timus quædam tria, pressuram, & de pressura quædam
duo, vnum recondendum, alterum proiiciendum. Fit
ergo in torculari conculcatio, tribulatio, pondus, & in
his oleum eliquatur occulte in gemellariom, amurca
publice per plateas currit. Intendite ad magnum hoc
spectaculum. Non enim deserit deus dare nobis quod
cum magno gaudio expectemus: Aut circi insania huic
spectaculo comparanda est? Illa ad amurcam pertinet,

hoc ad oleū. Quando ergo auditis cōtumaciter garrire D
blasphemos & dicere, abūdare pressuras tēporibus Chri
stianis, scitis enim quia hoc amant dicere: & verum qui-
dem, sed à temporibus Christianis cœpit prouerbium,
Non pluit deus,† dicat Christianus, quanquam priores *† dic ad*
ista dixerunt. Isti autem modo dicunt, & quia pluit de- *Christia-*
us, dicant Christiani: nō pluit deus, nō seminamus: pluit *nos.*
deus, nō trituramus, & inde volunt superbire vnde de-
berent amplius supplicare, eligētes blasphemare quàm
orare. Cum ergo ista commemorant, cum ista iactant,
cum ista dicunt, & contumaciter dicunt, non cum ti-
more, sed cum elatione, nō vos perturbent. Puta enim
quia pressuræ abundant: tu oleum esto. Nigra tenebris
ignorantiæ amurca insultet, & illa tanquam per plateas
proiecta publice insultet, tu apud te in corde tuo, vbi
qui videt in occulto, reddet tibi, liquare in gemellari- *Matth. 6.*
um. Oliua in arbore quibusdam quidem tempestatibus
agitatur, non tamen pressuris torcularis atteritur: ideo
vtrunque simul pendet ex arbore, & quod proiicien-
dum est, & quod recondendum est. At vbi ad torcular
& pressuras ventum fuerit, vtrunque discernitur, diri-
mitur, & aliud appetitur, aliud respuitur. Vultis nosse E
vini torcularium istorum? Vt vnum aliquid dicam, vn-
de & ipsi murmurant qui ea faciunt: Quantæ, inqui-
unt, rapinæ temporibus nostris, quantæ pressuræ inno-
centium, quantæ expoliationes rerum alienarum? Ita
sanè in amurcam attenditis, quia rapiuntur res alienæ:
in oleum non attenditis, quia pauperibus donantur &
propriæ? Non habebat antiquitas tales raptores rerum
alienarum, sed habebat antiquitas tales donatores re-
rum suarum? Aliquanto esto curiosior in torculari, no-
li hoc solū videre quod publice fluit, est aliquid quod
quærendo inuenias: discute, audi, cognosce quàm mul-
ti faciunt quod ex ore domini cū audisset vnus diues,
tristis abscessit. Ex euangelio multi audiunt, Vade vē- *Matth. 19.*
de omnia quæ possides, & da pauperibus. & habebis the
saurum in cœlis, & veni sequere me. Non attēdis quàm
multi id faciunt? Pauci, inquiunt, sunt: Ipsi tamen pau-
ci oleum sunt: & qui bene vtuntur his rebus quas pos-
sident, ad oleum pertinent. Adiunge omnia, & vide-
bis patrisfamilias tui plenas apothecas. Vides raptorem
qualem nunquam vidisti. Vide contemptorem rerum F
suarum qualem nunquam vidisti. Lauda torcularia, im-
pletur prophetia de Apocalypsi, Iustus iustior fiat, & *Apoc. 22.*
sordidus sordescat adhuc. Ecce torcularia in hac sen-
tentia: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc.
Quare & quinta sabbati? Quid est hoc? Recurramus
ad prima opera dei, ne forte ibi aliquid inueniamus,
quo & sacramentum intelligamus. Sabbatum enim se-
ptimus dies est, quo requieuit deus ab omnibus operi- *Gene. 2.*
bus suis, magnum intimans mysterium quietis nostræ
futuræ ab omnibus operibus nostris. Prima sabbati di-
citur primus dies, quem dominicum etiam nomina-
mus: secunda sabbati, secundus dies: tertia sabbati, ter-
tius dies: quarta sabbati, quartus dies: quinta ergo sab-
bati, quintus dies à dominico die: post quem sexta sab-
bati, sextus dies: & ipsum sabbatum, septimus dies. Vi-
dete itaque quibus loquatur hic psalmus. Videtur enim
mihi quoniam baptizatis loquitur. Quinto enim die
deus ex aquis creauit animalia. Quinto die, id est, quin-
ta sabbati dixit deus, Producant aquæ reptilia anima- *Ibidem.*
rum viuarum. Videte ergo vos in quibus iam produ-
xerunt aquæ reptilia animarum viuarum. Vos enim ad
torcularia pertinetis, & in vobis quod produxerunt a-
quæ, aliud eliquatur, aliud proiicitur. Sicut enim multi

G non digne viuentes baptismo quod perceperũt. Quàm multi enim baptizati hodie Circum implere,quàm istã basilicam maluerunt? Quàm multi baptizati, aut casas in vicis faciunt, aut non fieri conqueruntur? Psalmus autem iste pro torcularibus & quinta sabbati cantatur, & in pressura discretionis, & in sacramento baptismi cantatur ipsi Asaph. Asaph homo quidam fuit hoc nomine appellatus, sicut Idithun, sicut Core, sicut alia nomina quæ inuenimus in titulis psalmorum:interpretatio tamen nominis mysterium intimat occultæ veritatis. Asaph quippe Latine dicitur congregatio. Ergo pro torcularibus quinta sabbati cantatur ipsi Asaph, id est, pro pressura discernente baptizatis ex aqua renatis cantatur psalmus dominicæ congregationi. Titulum
Tal pradiis in limine legimus, & in his prælis ☩ quid sibi velint intelleximus. Iam si placet etiam ipsam domum operis, id est, ipsius torcularis interiora videamus. Intremus, inspiciamus & gaudeamus, timeamus, appetamus, fugiamus. Omnia enim hæc inuentori estis in hac interiore domo, id est, in textu ipsius psalmi,cum legere & adiuuante domino quod donauerit loqui cœperimus.
H Ecce vos ô Asaph congregatio domini, *Exultate deo adiutori nostro*. Vos qui congregati estis hodie,vos hodie Asaph domini, siquidem vobis canitur psalmus ipsi Asaph,Exultate deo adiutori nostro. Exultãt alij circo,vos deo,exultant alij deceptori suo,exultate vos adiutori vestro.Exultant alij deo suo ventri suo, Exultate vos deo vestro adiutori nostro. *Iubilate deo Iacob.* Quia & vos pertinetis ad Iacob, imò vos estis Iacob
Genes. 25. minor populus cui seruit maior, Iubilate deo Iacob. Quicquid verbis explicare non potueritis, nõ ideo tamen ab exultatione cessetis:quod potueritis explicare, clamate: quod non potestis,iubilate. Etenim ex abundantia gaudiorum, cui verba sufficere non possunt, in iubilationem solet erumpere,Iubilate deo Iacob. *Accipite psalmum, & date tympanum.* Et accipite & date.Quid accipite? Quid date? Accipite psalmum & date tympanum. Dicit quodam loco apostolus Paulus, repre-
Philip. 4. hendens & dolens, quòd nemo illi communicauerit in ratione dati & accepti. Quid est in ratione dati &
1. Corin. 9. accepti,nisi quod alio loco aperte exposuit, Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Et verum est quòd tympanum quod de corio fit,ad carnem pertinet. Psalmus ergo spiritalis est, tympanũ carnale. Ergo plebs dei, congregatio dei accipite psalmum,& date tympanum, accipite spiritalia, & date carnalia: hoc est,quod & vos ad illam mensam beati martyris exhortati sumus, vt accipientes spiritalia, daretis carnalia. Hæc enim quæ
Fabricarũ constructio. exstruuntur ad tempus,ad recipienda corpora vel viuorum vel mortuorum necessaria sunt, sed tẽpore prætereunti nunquid post iudicium dei istas fabricas in cœlum leuabimus? Sine his tamen hoc tempore agere quæ ad possidendum cœlum pertinent,non poterimus. Si ergo auidi estis in spiritalibus accipiendis, deuoti estote in carnalibus erogandis. Accipite psalmum, & date tympanum: accipite vocem nostram, reddite manus vestras. *Psalterium iocundum cum cithara.* Memi-
Supra psal. 56. & 70. ni nos aliquando differentiam psalterij & citharæ intimasse charitati vestræ. Studiosi qui meminerunt re-
Tracta. 2. cognoscant, qui vel non audierunt, vel non meminerunt discant. Istorum duorum organorum musicorum & psalterij & citharæ hæc differentia est, quòd psalterium lignum illud concauũ vnde canoræ chordæ redduntur, in superiore parte habet: deorsum feriuntur chordæ, vt desuper sonent. In cithara vero hæc K eadem concauitas ligni partem inferiorem tenet, tanquam illud sit de cœlo, hoc de terra. Cœlestis enim est prædicatio verbi dei: Sed si expectamus cœlestia, non simus pigri ad operanda terrena, quia psalterium iocundum, sed cum cithara. Hoc alio modo dictum est quod supra, Accipite psalmum, & date tympanum. Hic pro psalmo psalterium, pro tympano cithara posita est. Hoc tamen admoniti sumus, vt prædicationi verbi dei corporalibus respondeamus operibus. *Tuba canite.* Hoc est,clarius & fidentius prædicate:ne terreamini, sicut ait propheta quodam loco, Exclama, & exalta sicut tuba vocem tuam. Tuba canite, *In* *Esaia 58.* *initio mensis tuba.* Præceptum erat vt in initio mensis tuba canerent, & hoc vsque nunc Iudæi corporaliter faciunt, spiritaliter non intelligunt. Initium enim mẽ- *Leuit. 3.* sis noua luna est. Noua luna, noua vita est. Quid est noua luna? Si qua igitur in Christo noua creatura. *2. Cor. 5.* Quid est tuba canite in initio mensis tubæ? Cum tota fiducia nouam vitam prædicate, strepitum vitæ veteris nolite metuere. *Quia præceptum ipsi Israel est, & iudicium deo Iacob.* Vbi præceptum, ibi iudicium. Qui e- L nim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Et *Roma. 2.* ipse præcepti dator dominus Christus verbum caro fa- *Ioan. 1.* ctum, In iudicium, inquit, veni in hunc mundum, vt *Ioan. 9.* qui non vident, videant,& qui vident cæci fiant. Quid est, vt qui non vident, videant,& qui vident cæci fiant:nisi, humiles exaltentur, superbi deiiciantur? Non enim qui vident cæci fiant, sed qui sibi videre videntur, de cæcitate conuincantur. Hoc agit mysterium torcularis, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. *Testimonium in Ioseph posuit illud.* Eia fratres quid est? Ioseph interpretatur augmentatio. Meministis, nostis Ioseph in Aegyptum venditum: Chri- *Genes. 37.* stus ad gentes transiens. Ibi Ioseph post tribulationes *& 41.* exaltatus, & hic Christus post passionem martyrum glorificatus. Ergo ad Ioseph magis gentes pertinent: Et ideo augmentatio, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Testimonium in Ioseph *Esaia 54.* posuit illud. *Dum exiret de terra Aegypti.* Videte & hic significari quintam sabbati, quando exiit de terra Aegypti Ioseph, id est, populus multiplicatus per Ioseph per mare rubrum traiectus est. Et tunc ergo produxe- *Exod. 14.* runt aquæ reptilia animarum viuarum. Nihil aliud M tunc in figura portendebat transitus populi per mare, *Genes. 1.* nisi transitum fidelium per baptismum. testis est Apostolus,Nolo enim vos,inquit,ignorare fratres, quia pa- *1. Corin. 10.* tres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierũt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Nihil ergo aliud significabat trãsitus per mare,nisi sacramentum baptizatorum: nihil aliud insequentes Aegyptij, nisi abundantiam præteritorũ delictorum. Videtis euidentissima sacramenta? Premunt Aegyptij, vrgent, instant ergo peccata, sed vsque ad aquam. Quid ergo times qui nondum venisti,venire ad baptismum Christi, transire per mare rubrum? Quid est rubrum? Sanguine domini consecratum. Quid times venire? Conscientia forte aliquorum immanium delictorum stimulat & excruciat in te animum, & dicit tibi tam magnum esse illud quod commisisti, vt desperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliqnid peccatorum, si vixit aliquis Aegyptiorum. Cum autem transieris rubrum mare, cum eductus fueris à delictis tuis in manu potenti & brachio forti, percepturus es mysteria quæ non noueras, quia & ipse Ioseph cum exiret de terra

A de terra Aegypti: *Linguam quam non nouerat audiuit.* Audies linguam quam non noueras: quam modo audiunt & recognoscunt testantes & scientes qui norunt. Audies vbi debeas cor habere. Quod modo cum dicerem, multi intellexerunt & acclamauerunt: reliqui multi steterunt, quia nondum linguam quam non nouerant audierunt. Accelerent ergo, transeant, discant. Linguam quam non nouerat audiuit. *Auertit ab oneribus dorsum eius.* Quis auertit ab oneribus dor-
Math. 11. sum eius, nisi ille qui clamauit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis? Alio modo hoc idem significatur. Quod faciebat insecutio Aegyptiorum, hoc faciunt sarcinæ peccatorum. Auertit ab oneribus dorsum eius. Et quasi diceres, à quibus oneribus? *Manus eius in cophino seruierunt.* Per cophinum significantur opera seruilia: mundare stercora, terram portare, cophino fit, seruilia sunt opera: quia omnis qui facit peccatū
Ioan. 8. seruus est peccati: & si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Meritò & abiecta mūdi quasi cophini deputārur. Sed & cophinos deus buccellis impleuit. Duodecim cophinos buccellarū impleuit, quia abiecta hu-
Math. 14. ius mundi elegit, vt confunderet fortia. Sed & quando
1. Corint. 1. in cophino seruiebat Ioseph, terram ibi portabat, quia
B lateres faciebat. Manus eius in cophino seruierunt. *In tribulatione inuocasti me, & erui te.* Recognoscat se vnaquæque conscientia Christiana, si deuote transierit mare rubrum, si cum fide credendi & obseruandi
Exod. 14. linguam quam non nouerat audiuit, recognoscat se in tribulatione exauditam. Ipsa enim magna tribulatio erat premi sarcinis peccatorum. Quantum gaudet releuata conscientia? Ecce baptizatus es, conscientia quæ heri premebatur, hodie gratulatur. Exauditus es in tribulatione, memento tribulationis tuæ. Antequam accederes ad aquam, quid solicitudinis gerebas? quid ieiuniorum exhibebas? quid tribulationum in eodem gestabas orationum internarum, piarum, deuotarum? Occisi sunt hostes tui, omnia peccata tua deleta sunt. In tribulatione inuocasti me, & erui te. *Exaudiui te in abscondito tempestatis.* Non in tempestate maris, sed in tempestate cordis. Exaudiui te in abscondito tempestatis. *Probaui te in aqua contradictionis.* Reuera fratres
C reuera, qui exauditus est in abscondito tempestati, debet probari in aqua contradictionis. Cum enim crediderit, cum baptizatus fuerit, cum viam dei carpere cœperit, cum in gemellarium eliquari intenderit, & ab amurca publice currente se extraxerit, habebit multos exagitatores, multos insultatores, mu... detractores, dehortatores, minantes etiam vbi possunt, deterren-
Num. 20. tes, deprimentes. Hæc tota aqua contradictionis est. Puto esse hodie hic sic: arbitror esse hic nonnullos quos amici sui volebāt rapere ad Circum, & ad nescio quas hodiernæ festiuitatis nugas: Forte ipsi illos adduxerunt ad ecclesiam: sed siue ipsi illos adduxerunt, siue ab eis ad Circum abduci non potuerunt, in aqua contradictionis probati sunt. Non ergo erubescas prædicare quod nosti defendere, & inter blasphemos quod credidisti. Si enim exauditus in abscondito tempesta-
Roma. 10. tis, corde creditur ad iustitiam: si probaris in aqua contradictionis, ore confessio fit ad salutem. Quanta est enim ipsa aqua cōtradictionis? Iam penè siccata est: sed senserunt illā maiores nostri, quando verbo dei, quando mysterio Christi acriter resistebant gentes, turbabatur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelli-
Apoc. 17. gendas euidenter Apocalypsis scriptura demonstrat, vbi aquæ multæ cum viderentur, & cum quæreretur

quid essent, responsum est, Populi sunt. Pertulerunt D
ergo illi aquam contradictionis, quando fremuerunt Psalm. 2.
gentes, & populi meditati sunt inania, quando astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quando fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samson Iudic. 14.
venienti ad ducendam de alienigenis vxorem, Christo scilicet descendenti ad habendam ecclesiam de gentibus, fremens ibat in obuiam. Sed quid egit? Accepit, tenuit, fregit, dissipauit leonem, factus est in manibus eius velut hœdus caprarum. Quid enim fieret populus fremens, nisi languidus peccator? Occisa autem illa feritate, iam non sic fremit regia potestas, non sic fremit populus gentium, non it obuiam Christo, imò vero in ipso regno gentium inuenimus leges pro ecclesia, tanquam fauum in ore leonis. Quid ergo iam metuā aquam cōtradictionis, quæ prope iam tota siccata est? Illa penè iam silet, si amurca non contradicat. Quantumlibet mali sæuiant alieni, ô si eos non adiuuent mali nostri. Exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te in aqua contradictionis. Recolitis quid de Christo dictum sit, sic natum eum esse in multorū ruinam, & multorum resurrectionem, & in signum cui cōtra- E
dicetur? Nouimus, videmus signum crucis erectum es- Lucæ 2.
se, & cōtradictum est ei. Contradictum est gloriæ crucis: sed titulus erat super crucem, qui non corrumpebatur. Est enim titulus in psalmo, In tituli inscriptionē Psalm. 59.
ne corrumpas. Signum erat cui contradiceretur. dixerunt enim Iudæi, Noli facere, rex Iudæorum, sed fac Ioan. 19.
quòd ipse dixerit regem se esse Iudæorum. Victa est contradictio, responsum est, Quod scripsi scripsi. Exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te in aqua contradictionis. Hoc totum ab initio psalmi vsque ad hunc versum de oleo torcularis audiuimus. Quod restat, magis dolendum est & cauendum, ad amurcam enim torcularis pertinet vsque in finem, fortasse non frustra, & interposito diapsalmate: sed hoc etiam audire vtile est, vt qui se iā in oleo videt, gaudeat: qui periclitatur ne in amurcam incurrat, caueat: vtrunque audi, vnum dilige, alterum time. *Audi populus meus, & loquar, & testificabor tibi.* Non enim populo alieno, non enim populo non pertinenti ad torcular, Iudicate, in- F
quit, inter me & vineam meam. Audi populus meus, & Esaiæ 5.
loquar & testificabor tibi. *Israel si me audieris, non erit in te deus recens.* Deus recens est ad tempus factus, Deus 3. ser. dis.
autem noster non recens, sed ab æternitate in æternitatem. Et Christus noster recens forte homo, sed sempiternus deus. Quid enim? Ante principium, & vtique 11. post prædicta.
in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, Ioan. 1.
& deus erat verbum: & ipse deus noster verbum caro factum, vt habitaret in nobis. Absit ergo vt sit in aliquo deus recens. Deus recens, aut lapis, aut phantasma est. Non est, inquit, lapis: ego argenteum habeo & aureum. Meritò ipsa preciosa voluit numerari qui dixit, Idola gentium argentum & aurum. Magna sunt, quia Psalm. 95.
aurea & argentea sunt, preciosa sunt, lucida sunt, sed tamen oculos habent & non vident. Recentes hi dij. Quid recentius deo ex officina, licet illos iam vetustos aranearum casses contexerint? Qui sempiterni non sunt, recentes sunt. Hoc de Paganis nescio quis alius in vanitatem accipiens nomen domini dei sui, fecit sibi Christum creaturam, Christum imparem & inæqualem generanti, filium dei dicens, & filium dei negans. Si enim filius vnicus est, hoc quod pater est, & hoc est ex æternitate. Tu autem nescio quid aliud co-

G gitasti in corde tuo, deum recentem posuisti. Fecit sibi alius deum pugnantem cótra gentem tenebrarum, timentem ne inuadatur, satagentem ne corrumpatur, ex parte tamen corruptú, vt posset esse totus saluus, sed nó totus, quia ex parte corruptus. Manichæi ista dicunt, faciunt sibi & isti in corde recentem deum. Non est talis deus noster, non est talis portio tua Iacob: sed qui fecit cœlum & terram, ipse est deus tuus, qui nó eget bonis, qui non timet à malis. Multi ergo hæretici cum Paganis alios & alios deos ipsi sibi finxerunt, alios & alios deos sibi ipsi fecerunt, & eos etiam si non in templis, tamen quod est peius, in suo corde posuerunt, & falsorum ridendorúmque simulacrorum templa ipsi facti sunt. Magnum opus est intus hæc idola frangere, & locum deum viuenti, non recenti mundare. Omnes enim isti abud atque aliud sentientes, alios atque alios deos sibi facientes, ipsámque fidem falsitate variãtes videntur dissentire, sed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus cósentiunt sibi. Opinio diuersa est, vanitas vna est. De illis in
Psalm. 61. alio psalmo dicitur, Ipsi de vanitate in vnum colligã-
H tur. Quanuis opinionum varietate discordent, simili tamen vanitate colligantur. Et nostis quia vanitas re-
Philip. 3. tro est, posterior est: ideo ille quæ retro oblitus est, id est vanitatem oblitus, in ea quæ ante sunt, id est, in veritatem extensus, sequitur ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ergo in peius sibi isti cósentiunt, quanuis dissentire à se inuicem videantur. Ideo
Iudicũ. 15. Samson caudas vulpium colligauit. Vulpes insidiosos maximéque hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latétes & decipiétes, odore etiam tetro putentes. Contra quem odorem dicit Apo
2. Corint. 2. stolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco.
Cantic. 2. Istæ vulpes significantur in Canticis canticorũ, vbi dicitur, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, latentes in cauernis tortuosis. Capite nobis, conuincite nobis: capis enim cum quẽ de falsitate conuincis. Contradicentibus denique vulpeculis domino, &
Matth. 21. dicentibus, In qua potestate ista facis? respondete mihi & vos, inquit, vnum sermonẽ, Baptismum Ioannis vnde est? de cœlo, an ex hominibus? Vulpes autem solent habere tales foueas, vt ex vna parte intrẽt, & ex alia parte exeant. Ad vtrunque foramen captor vulpium retia
I posuit. Dicite mihi, de cœlo est, an ex hominibus? Sentiont illi eum ex vtraque parte tetẽdisse vnde caperet, & aiunt apud se, Si dixerimus, inquiũt, de cœlo, dicturus est nobis, quare ergo non credidistis? Ille enim testimonium Christo perhibuit. Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia vt prophetam eum habent. Sentientes ergo hàc atque hàc esse vnde caperentur,
Ibidem. respóderunt, Nescimus. Et dominus, Nec ego vobis dico in qua potestate ista facio. Vos dicitis vos nescire quod scitis, ego vobis non dico quod quæritis. quia ex nulla parte exire ausi estis, in vestris tenebris remãsistis. Obtemperemus ergo & nos si possumus dicenti verbo
Canti. 2. dei, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas: videamus si & nos quasdam vulpeculas capere possumus. Proponamus ad foramen vtrunque, vt vnde vulpes exire voluerit, capiatur, verbi gratia, Manichæo facienti sibi deum recentẽ, & in corde suo ponenti quod non est, dicamus & interrogemus eum: Substantia dei corruptibilis est, an incorruptibilis? Elige quod vis: Exi quà vis, sed non effugies. Si dixeris corruptibilis, non à populo sed à teipso lapidaberis. Si autem dixeris incor-
Matth. 21. ruptibilem deum, incorruptibilis quomodo timuit gẽtem tenebrarum? Quid facturus erat incorruptibili gẽs K
corruptionis? Quid restat nisi vt dicatur nescimus? Sed tamen si hoc non dolo sed ignorantia dicitur, non remaneat in tenebris, ex vulpe fiat ouis, credat inuisi- Malach. 4.
bili incorruptibili soli deo, non recenti: soli, ab eo quod est solus, non ab eo quod est sol, ne nos ipsi vulpi fugienti aliam cauernam aperuisse videamur, quanquam nec nomen solis formidabimus. Est enim in scripturis nostris sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Ab æstu solis huius vmbra appetitur: sub alas autem solis huius ab æstu fugitur: sanitas enim in pennis eius. Iste est sol de quo dicturi sunt impij. Ergo errauimus à via Sapien. 5.
veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Dicturi sunt adoratores solis, Sol non ortus est nobis, quia cum adorent solem quem facit oriri super bonos & malos, non est eis ortus sol, qui solos illuminat bonos. Faciunt sibi ergo deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantasma quale voluerit? Sed omnes hi in posterioribus consentiunt, id est, simili vanitate detinentur. Vnde Samson noster qui etiam interpretatur sol ipsorum, eorum scilicet quibus lucet, non omnium, sicuti est oriens super bonos & L
malos, sed sol quorundam, sol iustitiæ (figuram enim Matth. 5.
habebat Christi) colligauit, vt dicere cœperam, caudas vulpium, & ibi ignem alligauit: ignem ad incen- Iudicũ. 15.
dendum, sed messes alienigenarum. Proinde tales cósentientes in posterioribus tanquã caudis colligati, trahunt ignem corrumpentẽ, sed non incendunt nostrorum segetes. Nouit enim dominus qui sunt eius, & re- 2. Timot. 2.
cedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomẽ domini.
In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea & Ibidem.
argentea, sed & lignea & fictilia: & alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis autem mundauerit se ab huiusmodi, erit vas in honorem, vtile deo, ad omne opus bonũ paratum, & ideo nec caudas vulpium nec facies vulpium pertimescet. Sed videamus de populo isto. Si me audieris, inquit, non erit in te deus recens. Mouet me quod dixit, in te. Non enim dixit à te, quasi simulachrum forinsecus adhibitum: sed in te, in corde tuo, in imagine phantasmatis tui, in deceptionem erroris tui tecum portabis deum tuum recentem, remanens vetustus. Si ergo me au- M
dieris: me, inquit, quia ego sum qui sum: non erit in te deus recens. *Nec adorabis deum alienum.* Si enim in te non sit, non adorabis deum alienum. Si tu non cogites deum falsum, non adorabis deum fabricatum. Non enim erit in te deus recens. *Ego enim sum.* Quid vis adorare quod non est? Ego enim *sum dominus deus tuus.* Quia ego sum qui sum. Et ego quidẽ sum, Exod. 10.
inquit, qui sum super omnem creaturam. Tibi tamen temporaliter quid præstiti? *Qui eduxi te de terra Ae-* Exod. 3.
gypti: Non tantum illi populo dicitur, Omnes enim educti sumus de terra Aegypti, omnes per mare rubrum transiuimus, inimici nostri persequentes nos in aqua perierunt. Non simus ingrati deo nostro, non obliuiscamur deum manentem, & fabricemus in nobis deum recentem. Qui eduxi te de terra Aegypti, Loquitur deus. *Dilata os tuum, & adimplebo illud.* Angustias pateris in te propter deum recentem constitutum in corde tuo: frange vanum simulachrum, deiice de conscientia tua fictum idolum, dilata os tuum confitendo, amando, & adimplebo illud, quoniam apud Psalm. 25.
me est fons vitæ. Hoc quidem dicit dominus, sed quid sequitur? *Et non obaudiuit populus meus vocem meam.* Non

enim

A enim loqueretur ista nisi populo suo. Scimus enim
Roma. 3. quia quæcunque lex dicit, his qui in lege sunt dicit. Et
non obaudiuit populus meus vocem meam: *Et Israel
non attendit mihi.* Quis? cui? Israël mihi. O ingrata anima:
per me anima, à me vocata anima, à me in spem redu-
cta, à me à peccatis abluta, & Israël non attendit mihi.
Baptizantur enim & transeunt per mare rubrum: sed
in via murmurant, contradicunt, conqueruntur, sedi-
tionibus perturbantur, ingrati ei qui liberauit à perse-
quentibus hostibus, qui ducit per siccum, per eremum,
cum cibo tamen & potu, cum lumine nocturno, &
vmbraculo diurno. Et Israël non attendit mihi. *Et di-
misi eos secundum affectiones cordis eorum.* Ecce torcular.
Aperta sunt foramina, currit amurca. Et dimisi eos,
non secundum salutem præceptorum meorum, sed se-
cundum affectiones cordis eorum donaui eos sibi.
Roma. 1. Dicit & apostolus, Tradidit illos deus in concupi-
scentias cordis eorum: Dimisi eos secundum affectio-
B nes cordis eorum, *Ibunt in affectionibus suis.* Inde est
quod horretis: si tamen eliquamini in gemellaria abs-
condita domini, si tamen apothecas eius adamastis,
inde est quod horretis: alij defendunt circum, alij am-
phitheatrum, alij casas in vicis, alij theatra, alij illud,
alij illud, alij postremo deos recentes suos. Ibunt in af-
fectionibus suis. *Israel si in viis meis ambulasset.* Dicit for-
tasse enim iste Israël, Ecce pecco, manifestum est, eo
post affectiones cordis mei. Sed quid facio? Diabolus
hoc facit, dæmones hoc faciunt. Quid est diabolus?
Qui sunt dæmones? Certe inimici tui. Israel si in viis
meis ambulasset: *In nihilum omnes inimicos eorum humilias-
sem.* Ergo si plebs mea audisset me. Quare enim mea,
si non audit me? Si plebs mea audisset me. Quis est
plebs mea? Israel. Quid est audisset me? Si in viis meis
ambulasset. Queritur & gemit sub inimicis. In nihilum
inimicos eorum humiliassem: *Et super tribulantes eos mi-
sissem manum meam.* Nunc vero quid queritur de inimi-
cis? Ipsi facti sunt peiores inimici. Quomodo enim?
quid sequitur? de inimicis querimini? Vos quid estis?
Inimici domini mentiti sunt ei. Renuncias? Renuncio. Et
redit ad quod renunciatur. Vtique quibus rebus re-
nuncias, nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à
C deo damnatis, furtis, rapinis, periuriis, homicidiis,
adulteriis, sacrilegiis, sacris abominandis, curiositati-
bus? His omnibus renuncias, & rursus his inflexus su-
peraris. Facta sunt tibi posteriora deteriora prioribus:
2. Pet. 2. Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volu-
tabris cœni. Inimici domini mentiti sunt ei. Et quan-
ta patientia domini? Quare non prosternuntur? Quare
non trucidantur? Quare non terra dehiscente sorben-
tur? Quare non cœlo flagrante incenduntur? Quia ma-
gna patientia domini. Et erunt impuniti? Absit. Non si-
bi tantum de dei misericordia blandiantur, vt sibi e-
tius iniustitiam polliceantur. Ignoras quia dei patientia
Roma. 2. ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum du-
ritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi
iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui red-
det vnicuique secundum opera sua. Et si modo non
reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus
reddit. Non conuerso autem nec correcto in æter-
num reddet. Vide ergo quia non erunt impuniti, at-
tende quod sequitur, Inimici domini mentiti sunt ei.
Dicturus es, & quid eis fecit? Non viuunt, non auras
carpunt, non lucem hauriunt, non fontes potant, non
fructus terræ edunt? *Et erit tempus eorum in æternum.* Ne-
mo sibi ergo blandiatur, quia quasi ad torcular perti-
net: bonum est illi si ad oleum in torculari pertineat, D
Non sibi polliceatur vnusquisque habens facta nefa- Galat. 5.
ria, quæ regnum dei non possidebunt: & dicat sibi,
Quoniam habeo signum Christi & sacramenta Chri- li. 21. de Ci-
sti, non delebor in æternum: & si purgor, per ignem uita. dei.
saluus ero. Nam quid est quod ait Apostolus de his cap. 21.
qui habent fundamentum? Fundamentum aliud ne- 1. Corin. 3.
mo potest ponere, præter id quod positum est, quod
est Christus Iesus. Quid est inquiunt, quod sequitur,
Vnusquisque autem super fundamentum videat quod
superædificet? Alius enim superædificat aurum, argen- Ibidem.
tum, lapides preciosos: alius ligna, fœnum, stipulam:
vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Dies enim
domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius
opus permanserit quod superædificauit, mercedem
accipiet: hoc est quia super fundamentum iusta opera
ædificauit, aurum, argentum, lapides preciosos: si au-
tem peccata, lignum, fœnum, stipulam: tamen propter
fundamentum ipse saluus erit, sic tamen quasi per
ignem. Fratres nimis timendum esse volo: melius est
enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo E
quod non accipio, timens terreo. Securos vos face-
rem, si securus fierem ego: Ignem æternum timeo. Et
erit tempus eorum in æternum, non accipio nisi ignem
æternum: de quo alio loco scriptura dicit, Ignis eo- Esaiæ 66.
rum non extinguetur, & vermis eorum non morie-
tur. Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me, qui
quamuis peccator sim, quamuis adulter, quamuis frauda
tor, quamuis raptor, quamuis periurus: habeo tamen in
fundamento Christum: Christianus sum, baptizatus
sum, ego per ignem purgor, & propter fundamentum
non pereo. Dic mihi iterum quis es? Christianus sum,
inquit. Interim transi. Quid aliud? Raptor, adulter, &
cætera de quibus Apostolus dicit, Quoniam qui talia Galat. 5.
agunt, regnum dei non possidebunt. Certe ergo à ta-
libus non correptus, de talibus commissis pœnitentiam
non agens, regnum cœlorum speras? Non opinor,
quoniam qui talia agunt, regnum dei non posside-
bunt. Et ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te Roma. 2.
adducit? Tu nescio quid tibi pollicens, secundum du-
ritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram
in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet
vnicuique secundum opera sua. Attende ergo ipsum
iudicem venientem. Bene. Deo gratias. Non tacuit
sententiam definitiuam, non misit foras reos, & duxit F
velum. Antè voluit prænunciare, quod disposuit face-
re: nempe congregabuntur ante eum omnes gentes.
Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad
dexteram, alios ad sinistram. Nunquid medius locus
seruatus est? Quid dextris dicturus est? Venite benedi- Matth. 25.
cti patris mei, percipite regnum. Quid sinistris? Ite in
ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius.
Si non times mitti quò, vide cum quo. Si ergo opera Galat. 5.
illa omnia regnum dei non possidebunt, imò non
opera, sed qui talia agunt: nam opera talia in igne non
erunt. Non enim illo igne ardentes furaturi sunt &
adulteraturi: sed quia qui talia agunt, regnum dei non
possidebunt. Non ergo erunt à dextris cum illis quibus
dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum:
quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Si
ergo à dextris non erunt, non restat nisi vt sint à sini-
stris. Sinistris quid dicet? Ite in ignem æternum, quia e-
rit tempus eorum in æternum. Expone ergo, inquit, no- 1. Corin. 3.
bis ligna, fœnum, stipulam, quæ qui ædificat super fun-
damentum, quomodo non pereant, sed salui fiant, sic

A ſona ipſius Aſaph in alio pſalmo canitur, Quaſi pecus
Pſalm. 72. factus ſum apud te, & ego ſemper tecum: Cum vtique
quanuis vni vero deo mancipatus videretur, pro ma-
gnis tamen ac ſummis bonis ab illo carnalia, terrena,
temporalia requirebant. Inuenimus etiam ſæpe eos fi-
lios appellatos, non ea gratia quæ ad nouum teſtamen-
tum pertinet, ſed illa quæ ad vetus: quia & ipſa gratia
eſt qua elegit Abraham, & ex eius carne tam magnum
populum propagauit: qua nódum natos Iacob dilexit,
Malach. 1. Eſau autem odio habuit: qua liberauit ex Aegypto, qua
in terram promiſsionis eiectis gẽtibus introduxit. Niſi
enim & ipſa eſſet gratia, non vtique de nobis quibus
non ad terrenum, ſed ad regnum cœlorum capeſſen-
dum data eſt poteſtas filios dei fieri, in eodem mox
euangelio diceretur, quod accepimus gratiam pro gra-
tia, id eſt, pro teſtamenti veteris promiſsionibus teſta-
mẽti noui promiſsiones. Liquet igitur, quantum exiſti-
mo, in qua deorum ſynagoga ſteterit deus. Deinceps
requirendum eſt, vtrum patrem, an filium, an ſpiritum
ſanctum, an ipſam trinitatem accipere debeamus ſte-
tiſſe in ſynagogá deorum. *In medio autem deos diſcernere.*
Quia & ſingulus quiſq; deus, & ipſa trinitas vnus deus,
B non quidem hoc facile eſt eliquare, & quia non cor-
poralem, ſed ſpiritalem dei præſentiam, quæ congruit
eius ſubſtantiæ, negari non poteſt ab eo eſſe conditis
rebus mirabili videlicet & vix paucis intelligibili mo-
do, cui dicitur, Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: ſi de-
Pſalm. 138. ſcendero in infernum, ades. Vnde merito perhibetur
ſtare deus in congregatione hominum inuiſibiliter, ſi-
Hiere. 23. cut cœlum & terram ipſe implet, quod per prophetam
ipſe de ſe prædicat: nec tamen perhibetur, ſed pro
captu mentis humanæ vtcunque noſcitur ſtare in eis
quæ creauit, & ſi homo ſtet & audiat eum, & gaudio
Ioan. 3. gaudeat propter eius intimam vocem. Veruntamen,
quantum arbitror, pſalmus iſte inſinuare aliquid mo-
litur, quod ex quodam tempore factum eſt, vt ſtaret
deus in ſynagoga deorum. Nam illa ſtatio quę cœlum
& terram implet, nec ad ſynagogam propriè pertinet,
nec tempore variatur. Deus itaque ſtetit in ſynagoga
deorum: nimirum ille qui de ſe dixit, Non ſum miſ-
Matth. 15. ſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël. Dicitur &
cauſa, In medio autem deos diſcernere. Agnoſco igi-
C tur deum ſtetiſſe in ſynagoga deorum, quorum patres,
& ex quibus Chriſtus ſecundum carnem. vt enim ſta-
ret deus in ſynagoga deorum, ad hoc ex ipſis ſecun-
dum carnem. Sed quis deus? Neque enim quales illi in
quorum deorum ſynagoga ſtetit, ſed ſicut illic apoſto-
Roma. 9. lus ſequitur, Qui eſt ſuper omnia deus benedictus in
ſecula. agnoſco inquam ſtetiſſe, agnoſco & in medio
Ioan. 1. deum ſponſum: de quo amicus eius quidam dicit, In
medio autem veſtrum ſtat, quem vos neſcitis: Quippe
de quibus paulò pòſt in hoc pſalmo dicitur, Neſcierunt
neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Teſtifica-
Roma. 11. tur & apoſtolus, Quoniam cæcitas ex parte Iſraël fa-
cta eſt, vt plenitudo gentium intraret. Stantem quip-
pe in medio ſui videbant eum, ſed non eum videbant
Ioan. 14. deum, qualem ſe volebat videri, dicens, Qui me videt,
videt & patrem. Diſcernit autem deos, nõ eorum me-
ritis, ſed gratia ſua: ex eadem conſperſione faciens alia
Roma. 9. vaſa in honorem, alia in contumeliam. Quis enim te
1. Cor. 4. diſcernit? Quid enim habes quod non accepiſti? Si au-
tem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Audi
& vocem dei diſcernentis, audi & vocem domini di-
Pſalm. 28. uidentis flammam ignis. *Vſquequo iudicatis iniquitatem,*
Pſalm. 4. *& facies peccantium ſumitis?* Sicut alibi, Vſquequo graues
corde? Nunquid & vſque ad aduentum eius qui lumen G
eſt cordis? Dedi legem, duriter reſtitiſtis: miſi prophe-
tas, iniuriis affeciſtis aut interfeciſtis, aut hæc agenti-
bus conniuiſtis. Sed ve illis nec loqui dignum ſit qui
occiderunt ſeruos dei præmiſſos ad ſe, vos qui cum
hæc fierent, tacuiſtis, id eſt, vos qui eos qui tunc ta-
cuerunt, velut innocentes imitari voluiſtis, vſquequo
iudicatis iniquitatem, & facies peccantium ſumitis?
Nunquid etiam nunc & ipſe hæres veniens occidẽdus
eſt? Nónne ipſe propter vos ſine patre eſſe voluit tan-
quam pupillus? Nónne propter vos eſuriuit & ſitiuit vt
egenus? Nónne ad vos clamauit, Diſcite à me quia mi- *2. Cor. 8.*
tis ſum & humilis corde? Nónne pauper factus eſt cum *Matth. 11.*
diues eſſet, vt ipſius paupertate ditaremini? *Iudicate er-*
go pupillo & egeno, humilem & pauperem iuſtificate. Non illos
propter ſe ſuperbos & diuites, ſed iſtum propter vos
humilem & pauperem, iuſtum credite, iuſtum prædi-
cate. Sed inuidebunt ei, nec omnino parcent, dicen- *Matth. 21.*
tes, Hic eſt hæres: venite occidamus eum, & noſtra erit
hæreditas. *Auferte ergo inopem, & pauperem de manu pecca-*
toris eruite. Hæc dicta ſunt vt ſciretur in eo populo in
quo natus & occiſus eſt Chriſtus, nec illos fuiſſe im-
munes à tanto ſcelere, qui cum eſſent tantæ multitudi- E
nis, vt eos, ſicut Euangelium loquitur, timerent Iudæi, *Ibidem.*
& propterea in Chriſtum manus mittere non aude-
rent, poſtea conniuerunt, eúmque interimi à mali-
gnis & inuidis Iudæorum principibus permiſerunt, qui
ſi voluiſſent timerentur ſemper, & nunquam in eum
ſceleratorum præualerent manus. De his quippe & ali-
bi dicitur, Canes muti neſcierunt latrare. de his etiam *Eſaia 56.*
illud, Ecce quomodo iuſtus periit, & nemo conſide- *& 57.*
rat. Periit quantum in ipſis eſt qui eum perdere volue-
runt. Nam quomodo ille poſſet perire moriẽdo, qui eo
modo potius quod erat perditum requirebat? Porrò ſi
iſti iuſte increpantur, meritoq; arguuntur qui tantũ ſce-
lus fieri diſsimulãdo ſiluerũt, quomodo increpãdi, aut
ne increpãdi quidem, ſed qua ſeueritate dãnandi ſunt,
qui hoc conſilio malitiáq; fecerunt? Veruntamen om-
nibus quod ſequitur rectiſsime congruit, *Neſcierunt &*
non intellexerunt, in tenebris ambulant: Quia & illi ſi cogno- *1. Corint. 2.*
uiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent: &
illi ſi cognouiſſent, nunquam Barrabam liberandum, F
& Chriſtum crucifigendum petere conſenſiſſent. Sed
quoniam ſupra memorata cæcitas ex parte Iſraël facta *Roma. 11.*
eſt, donec plenitudo gentium intraret, per hanc vtique
illius populi cæcitatem crucifixo Chriſto, *Mouebuntur*
omnia fundamenta terræ. Sic mota ſunt & mouebũtur, do-
nec intret quæ prædeſtinata eſt gentium plenitudo.
Nam & in ipſa morte domini terra mota eſt, & petræ *Matth. 27.*
ſciſſæ ſunt. Et ſi intelligamus fundamenta terræ terre-
norum bonorum copia felices, recte prædictum eſt
quòd mouerentur, vel admirando ſic amari, ſic coli
humilitatem, paupertatem, mortem velut magnam ſe-
cundum ipſos miſeriam Chriſti, vel ipſi quoque huius
mundi vana felicitate contempta, illam diligendo at-
que ſectando. Ita mouentur omnia fundamenta ter-
ræ, cum partim mirantur, partim etiam commutantur.
Sicut enim non abſurde dicimus fundamenta cœli,
quibus regnum cœlorum ſuperædificatur in ſanctis & *1. Pet. 2.*
fidelibus, quos dicit ſcriptura lapides viuos, quorum
fundamentum eſt primitus ipſe Chriſtus ex virgine:
de quo dicit Apoſtolus, Fundamentum aliud nemo *1. Corin. 3.*
poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt
Chriſtus Ieſus. Deinde ipſi apoſtoli & prophetæ, quo-
rum authoritate locus cœleſtis erigitur, vt eos ſectan-

G do coædificemur : vnde dicit ad Ephesios, Iam nõ estis
Ephe. 2. peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio cõpacta crescit in templum sanctum in domino : Ita non inconuenienter fundamenta terræ intelliguntur quorum terrenam felicitatem præpollentem atque potentem homines inuidendo eorum authoritati, ad huius mundi bona concupiscenda pertrahuntur, & adipiscendo coædificantur tanquam terra super terram, sicut in illo superno ædificio cœlum super cœlum, quia
Gene. 3. & peccatori dictum est, Terra es, & in terram ibis. Et,
Psalm. 18. Cœli enarrãt gloriam dei, cum in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Terrenæ autem felicitatis regnum superbia est, contra quam venit humilitas Christi exprobrans eis, quos vult
Ioan. 10. ex humilitate filios altissimi facere, atque increpans, *Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes.* Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Siue ad illos dixerit : Ego dixi dij estis & filij altissimi omnes : ad eos vtique qui prædestinati sunt in vitam æternam : ad alios vero, *Vos autem sicut homines moriemini,*
H *& sicut vnus ex principibus cadetis.* Hoc modo etiam deus discernens, siue omnes simul increpat, vt obedientes correctósq; discernat : Ego, inquit, dixi dij estis, & filij altissimi omnes : id est omnibus vobis promisi felicitatem cœlestem : Vos autem per infirmitatem carnis, sicut homines moriemini : & per elationem animi, sicut vnus ex principibus, id est diabolus, non extollemini, sed cadetis : velut si diceret, Cum tã pauci sint dies vitæ vestræ, vt cito sicut homines moriamini, non vobis prodest ad correctionem, sed tanquam diabolus, cuius dies in hoc seculo multi sunt, quia carne non moritur, extollemini vt cadatis. Per diabolicam quippe superbiam factum est, vt Christi gloriæ peruersi & cæci principes Iudæorum inuidissent. Per hoc vitium factum est & fit, vt Christi vsque ad mortem crucifixi humilitas vilescat eis qui huius seculi diligunt excellentiam. Proinde vt hoc vitium sanetur, ex ipsius prophetæ persona dicitur, *Surge deus, iudica terram.* Timuit enim terra cum te crucifigeret, surge à mortuis, & iudica terram. *Quoniam tu disperdes in omnibus gentibus.* Quid nisi terrã, hoc
I est, eos qui terrena sapiunt ? siue ipsum affectum in credentibus terrenæ cupiditatis & electionem assumens, siue non credentes terram conterendam disperdendámque discernens. Sic per membra sua, quorum cõuersatio in cœlis est, iudicat terram, & disperdet in omnibus gentibus. Non prætereundum est quod nonnulli codices habent, Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus, quia & hoc non inconuenienter accipitur, neq; vt simul vtrunque fit, quicquam repugnat. Fit ergo hæreditas eius per charitatem, quam suis præceptis & gratia misericorditer extollendo, terrenam disperdit cupiditatem.

In psalmum LXXXII. enarratio.

PSALMI titulus huius est, *Canticum Psalmi Asaph.* Iam sæpe diximus quid interpretetur Asaph, id est, congregationem. Homo ergo ille qui vocabatur Asaph, in figura congregationis populi dei in multorum psalmorum titulis ponitur. Græce autem congregatio synagoga dicitur, quod velut proprium nomen Iudæorum populus detinuit, vt synagoga appellaretur, sicut populus Christianus vsitatius vocatur ecclesia, cũ & ipse vtique con- K
gregetur. Populus itaque dei in isto psalmo dicit, *Deus* Philip. 2.
quis similis erit tibi? Quod ego arbitror accommodatius accipi in Christo, quia in similitudine hominũ factus, putatus est ab eis à quibus contemptus est, cæteris hominibus comparandus. nam & inter iniquos deputatus est, sed ad hoc vt iudicaretur : Cum autem veniet Luca 22.
iudicaturus, tunc fiet quod hic dicitur, Deus quis similis erit tibi? Si enim psalmi non solerẽt loqui ad dominum Christum, non diceretur etiam illud quod ipsi dictum esse nullus potest dubitare fidelium, Thronus Psalm. 44.
tuus deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Huic ergo & nunc dicitur, Deus quis similis erit tibi ? Multis enim similis in humilitate esse voluisti, vsqueadeo vt latronibus, qui tecum sunt cru- Luca 22.
cifixi. Sed in claritate cum venies, quis similis erit tibi? Quid enim magnum dicitur, cum deo dicitur, quis similis erit tibi ? nisi illi dicatur, qui similis esse hominibus voluit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Et ideo L
non ait, Quis similis est tibi : quod vtique recte diceretur, si hoc ad diuinitatẽ referretur. Quia vero ad for- Psalm. 2.
mam serui relatum est, tunc eius à cæteris hominibus dissimilitudo apparebit, quando apparebit in gloria : ideo sequitur. *Ne taceas neque compescaris deus.* Quia primo tacuit vt iudicaretur, quando sicut agnus coram tondente se fuit sine voce, sic non aperuit os suum, & Esaiæ 53.
suam compescuit potestatem. Quam vt se compescere ostenderet, ad illam eius vocem qua dixit, Ego sum, hi Ioan. 18.
qui eum apprehendendum quærebant, redierunt retro & ceciderunt. Quando ergo teneretur atque pateretur, nisi se ipse cohiberet atque compesceret, & quodammodo mitigaret ? Nam & sic quidam interpretati sunt quod hic positum est, Neque compescaris deus : vt dicerent, neque mitescas deus ? Ipse alibi dicit, Tacui, nunquid semper tacebo ? Cui dicitur hîc, ne taceas : de illo alibi dicitur, Deus manifestus veniet, deus noster Psalm. 49.
& non silebit. Cui dicitur hîc, Ne taceas : tacuit enim vt iudicaretur, quando venit occultus : non autem ta- M
cebit vt iudicet, quando veniet manifestus. *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.* Nouissimos dies significare mihi videtur, quando hæc quæ nunc metu comprimuntur, in liberam vocem erupt ura sunt : sed planè irrationabilem, vt sonitus magis quàm locutio vel sermo dicendus sit. Non itaque tunc odisse incipient, sed qui oderunt te, tunc leuabunt caput. Nec capita, sed caput, quando eò peruenturi sunt, vt etiam illud caput habeant quod extollitur super omne quod dicitur deus, & quod colitur, vt 2. Thess. 2.
in illo maxime impleatur, Qui se exaltat humiliabitur, Luca 14.
& cum eum ille cui dicitur, Ne taceas neque mitescas deus, interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione præsentiæ suæ. *Super populum tuum malignauerunt consilium.* Vel sicut alij codices habent, *Astute cogitauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.* Irridenter ista dicuntur. Quando enim valerent nocere populo vel plebi dei, vel sanctis eius qui nouerunt dicere, Si deus pro nobis, quis contra nos ? *Dixerunt veni-* Roma. 8.
te, & disperdamus eos de gente. Singularem numerum posuit pro plurali, sicut dicitur, Cuius est hoc pecus, etiam si de grege interrogetur, & intelligantur pecora. Denique alij codices de gentibus habent, vbi magis interpretes intellectum quàm verbũ secuti sunt. Venite

& disper-

A & disperdamus eos de gente. Ipse est ille sonus quem
sonuerunt magis quàm locuti sunt, quoniam inaniter
inania strepuerunt. *Et non memoretur nominis Israel vltra.*
Hoc alij planius dixerunt, Et non sit memoria nominis
Israël adhuc: quia memoretur nominis, in latina lin-
gua inusitata locutio est. Potius enim dici solet, me-
moretur nomen, sed eadem ipsa sententia est. Nam qui
dixit, memoretur nominis, Græcam transtulit locutio-
nem. Israël autem hic debet intelligi vtique semen Abra-
hæ, cui dicit apostolus, Ergo Abrahæ semen estis, secū-
dum promissionem hæredes, non Israël secundū car-
Roma. 8. nem: de quo dicit, Videte Israel secundum carnem.
*Quoniam cogitauerunt vnanimiter, aduersus te testamentum despo-
suerunt.* Quasi possent esse fortiores. Testamentum sa-
nè in scripturis non illud solum dicitur, quod non va-
let nisi testatoribus mortuis, sed omne pactum & placi-
Genes. 31. tum testamentum vocabant. Nam Laban & Iacob te-
stamentum fecerunt, quod vtique etiā inter viuos va-
leret, & innumerabilia talia in diuinis leguntur elo-
quiis. Deinde incipit inimicos Christi commemorare
sub quibusdam vocabulis gētium: quorum vocabulo-
rum interpretatio satis indicat quid velit intelligi. Ta-
B libus enim nominibus cōuenientissime figurantur ve-
Genes. 19. ritatis inimici. Idumæi quippe interpretantur vel san-
guinei, vel terreni. Ismaëlitæ, obedientes sibi, vtique
non deo, sed sibi. Moab, ex patre, qui in malo nō intel-
† al. narra- ligitur melius, nisi cum ipsa historia cogitatur, † quòd
tur. pater Loth filiæ suæ illicitè se vtenti permixtus eum ge-
nuit, quia ex ipsa re tale nomen accepit. Bonus autem
1. Timot. 1. pater lex, sed sicut apostolus ait, si quis ea legitime vta-
tur, non inceste & illicite. Agareni, proselyti, id est, ad-
uenæ. Quo nomine significantur inter inimicos popu
li Dei, non illi qui ciues fiunt, sed qui in animo alieno
atque aduentitio perseuerant, & nocēdi occasione in-
uenta se ostendunt. Gebal, vallis vana, id est, fallaciter
humilis. Amon, populus turbidus, vel populus mœro-
ris. Amalech, populus lingens: vnde alibi dictum est,
Psalm. 71. Et inimici eius terram lingent. Alienigenæ quamuis &
ipso nomine Latino se indicent alienos, & ob hoc con-
sequenter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Phili-
stiim, quod interpretatur cadentes potione, velut quos
fecit ebrios luxuria secularis. Tyrus lingua Hebræa di-
C citur sors: quod siue angustia siue tribulatio interpre-
tetur, secundum illud accipiendum est in his inimicis
Roma. 2. populi Dei, quod ait Apostolus, Tribulatio & angustia
in omnem animam hominis operātis malum. Omnes
ergo hi sic enumerantur in hoc Psalmo, *Tabernaculum
Idumæorum & Ismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Amon
& Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrum.* Et tan-
quam indicans causam quare sint inimici populo dei,
adiungit & dicit, *Etenim Assur venit cum illis.* Assur au-
tem pro ipso diabolo figuratè intelligi solet, qui ope-
Ephes. 2. ratur in filiis diffidentiæ tanquam in vasis suis, vt op-
pugnent populum Dei, *Facti sunt,* inquit, *in adiutorium fi-
lijs Loth.* Quia omnes inimici operantes in se principe
suo diabolo, facti sunt in adiutorium filiis Loth, qui in-
terpretatur declinans. Angeli autem apostatici bene
intelliguntur tanquam filij declinationis: à veritate
quippe declinando, in satellitium diaboli discesserunt.
Ephes. 6. Hi sunt de quibus dicit apostolus, Non est nobis col-
luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus
principes & potestates & rectores mundi tenebrarum
harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Qua-
propter isti inuisibiles & spiritales inimici adiuuant ho
mines infideles, in quibus operātur ad oppugnandum
populum Dei. Iam nunc videamus quid imprecetur G
propheticus spiritus, magis prædicens quàm maledi-
cens. *Fac illis sicut Madian & Sysare, sicut Iabin in torrente
Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ.* Hos Iudic. 4.
omnes secundum historiam populus Israël, qui tunc
erat populus dei, debellauit & vicit, sicut etiam illos
quos deinceps commemorat dicens, *Pone principes eo-
rum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee & Salmana.* Interpretatio-
nes autem eorum nominum istæ sunt. Madian inter-
pretatur declinans iudicium: Sysara, gaudij exclusio:
Iabin, sapiens. Sed in his inimicis à populo dei supera-
tis, ille intelligendus est sapiens, de quo apostolus di-
cit: Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius secu- 1. Cor. 1.
li? Oreb siccitas, Zeb lupus, Zebee victima, sed lupi: ha-
bet enim & ipse victimas suas. Salmana vmbra com-
motionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono
vincit populus dei. Porrò autem Cyson, in quo tor-
rēte victi sunt, interpretatur duritia eorum. Endor vbi
perierunt, interpretatur fons generationis, sed vtique Matth. 22.
carnalis, cui dediti perierunt, non curantes regenera-
tionem, quæ perducit ad vitam, vbi non nubent, neque
vxores ducent, non enim incipient mori. meritò ergo
de his dictum est, Facti sunt vt stecus terræ, de quibus
nihil propagatum est, nisi terrena fœcunditas. Sicut er- E
go illi omnes in figura superati sunt à populo dei, sic
istos inimicos precatur in veritate superari. *Omnes,* in-
quit, *principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus san-
ctuarium dei.* Ipse est sonitus inanis, quo, vt supra di-
ctum est, inimici tui sonuerunt. Sanctuarium autem
dei quid intelligendum est, nisi templum dei, de quo
apostolus ait, Templum enim dei sanctum est, quod 1. Cor. 3.
estis vos? Nam quid aliud inimici nisi populū dei pos-
sidere, id est, subiugare moliuntur, vt cadat in eorum
impias voluntates? Sed quid sequitur? *Deus meus pone
illos vt rotam.* Conuenienter quidem accipitur, vt non
sint in eo quod cogitant, stabiles. Veruntamen etiam sic
recte posse intelligi existimo, Pone illos vt rotam, quòd
rota ex his quæ retro sunt extollitur, ex his quæ ante
sunt deiicitur, sic fiunt omnes inimici populi dei. non
enim hæc optatio, sed prophetatio est. Adiungit etiam,
Sicut stipulam ante faciem venti. Faciem dicit præsentiam:
nam quæ facies est venti, cui nulla lineamēta sunt cor-
poris, cum sit motus, id est, quasi fluctus aëris? Ponitur F
autem pro tentatione qua leuia & inania corde ra-
piuntur. Leuitatem porrò qua facilè cōsentitur ad ma-
la, grauis sequitur cruciatus. Vnde deinceps dicitur,
*Sicut ignis qui comburit syluam, sicut flamma comburens montes.
Ita persequêris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.*
Syluam dixit propter sterilitatem, montes propter ela-
tionem: tales enim sunt inimici populi dei, inanes iu-
stitiæ, pleni superbia. Ignem vero & flammam dicens,
hoc idem alio nomine repetiuit, quod intelligi voluit
iudicantem atque punientem deum. Quod autem ait,
In tempestate tua: hoc idem consequenter exposuit
dicens, in ira tua: & quod supra dixit, Persequêris eos:
hoc postea, conturbabis eos. Meminerimus sanè, iram
dei sine vlla affectione turbulenta nos debere intelli-
gere. Ira quippe eius dicitur ratio iustæ vindictæ, tan-
quam si lex dicatur irasci, cum ministri eius secundum
eam commoti vindicant. *Imple,* inquit, *facies eorum igno-
minia, & quærent nomen tuum domine.* Hoc sanè illis bo-
num & optabile prophetatur: nec prophetaretur, nisi
essent in ea societate inimicorum populi dei etiam ta-
les homines, quibus hoc ante vltimum iudicium præ-
staretur: quia & nunc iidem ipsi sunt, & ipsum corpus

G est inimicorum secundum inuidentiam qua æmulantur populum dei. Et nunc vbi possunt, & sonant & leuant caput, sed particulatim, non vniuersaliter, sicut in fine seculi, nouissimo imminente iudicio, tamē ipsum corpus est & in his qui inde credituri sunt, atque in corpus aliud transituri. Horum enim facies salubriter impletur ignominia, vt quærant nomen domini, & in illis qui vsque in finem in eadem malitia perseuerant, qui ponuntur vt stipula ante faciem venti, & syluæ montibúsq; infructuosis similes comburūtur. Ad quos denuo reuertitur dicens, *Erubescant & conturbentur in seculum seculi.* Non enim in seculum seculi conturbantur, qui quærunt nomen domini: sed respicientes ignominiam peccatorum suorum ad hoc conturbantur, vt quærant nomen domini, per quod non conturbantur. Rursúsq; ad hos redit, qui in eadem societate inimicorum ad hoc confundendi sunt, ne confundantur in æternum: & ad hoc perdendi sunt, inquantum mali sunt, vt boni facti inueniātur in æternum. De his enim cum dixisset, *Et confundantur & pereant*, statim subiecit: *Et cognoscant quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus in omni terra.*
H Ad hanc cognitionem venientes sic confundantur vt placeant, sic pereant vt permaneant. Cognoscant, inquit, quia nomen tibi dominus, tanquam nec vero nec suo nomine nuncupētur quicunque alij domini nominantur: quoniam seruiliter dominantur, & vero domino comparati, nec domini sunt: sicut dictum est, Ego sum qui sum, tanquam non sint ea quæ facta sunt, si comparētur ei à quo facta sunt. Quod vero adiunxit, Tu solus altissimus in omni terra: vel sicut alij codices habent, Super omnem terram, vtique & in omni cœlo, vel super omne cœlum: sed hoc dicere maluit, quo terrena superbia premeretur. Definat enim superbire terra, id est homo, cui dictum est, Terra es. Et quid superbit terra & cinis, cum cognoscit dominum esse altissimum super omnem terram, id est, nullius hominis cogitationes valere aduersus eos, qui secundum propositum vocati sunt sancti, & de quibus dicitur, Si deus pro nobis, quis contra nos?

Exod. 3.

Genes. 3.

Eccli. 10.

Rom. 8.

In Psalmum LXXXIII. enarratio.

I PSalmus iste pro torcularibus inscribitur. Et quantum aduertit nobiscum charitas vestra, quia vos intentissime audire aduertebamus, nihil in eius textu dictum est vel de prælo, vel de fiscinis, vel de lacu, vel de instrumentis aut ædificio torcularis: omnino nihil in ea tale audiuimus. Vnde quid sibi velit titulus eius, quod inscribitur pro torcularibus, non parua quæstio est. Profecto enim si post istum titulum aliquid de talibus rebus diceret, quales commemoraui, crederetur à carnalibus vere ista visibilia torcularia voluisse cantare. Quia vero titulū imposuit pro torcularibus, & nihil postea in omni versu psalmi dixit de his torcularibus notissimis oculis nostris, non dubitatur esse alia torcularia, quæ nos hic quærere & intelligere voluit spiritus dei. Quapropter quid agatur in his visibilibus torcularibus, recordemur: & hoc videamus quemadmodū spiritaliter agatur in ecclesia. Vua certe pēdet in vitibus, & oliua in arboribus: his enim duobus pro fructibus solent torcularia præparari. Et quamdiu pendent in frutetis suis, tanquam libero aëre perfruuntur, & nec vua vinum est, nec oliua oleum ante pressurā. Sic sunt & homines quos prædestinauit deus ante secula conformes fieri imaginis vnigeniti filij sui, qui præcipuē in passione magnus botrus expressus est.

Ibidem.

K Huiusmodi ergo homines antequam accedant ad seruitutem dei, fruuntur in hoc seculo tanquam delicinsa libertate velut vuæ aut oliuæ pendentes: sed quoniam dictum est, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & prepara animam tuam ad tentationem: accedens quisq; ad seruitutem dei, ad torcularia se venisse cognoscat, cōtribulabitur, contereretur, comprimetur, nō vt in hoc seculo pereat, sed vt in apothecas dei defluat. Exuitur carnalium desideriorum integumētis quasi vinaceis. hoc enim ei contigit in desideriis carnalibus, propter quæ apostolus dicit, Exuite vos veterem hominem, & induite nouum. hoc totum non fit nisi de pressura. Propterea torcularia nominantur ecclesiæ dei huius temporis, sed in torcularibus positi qui sumus filij Core. Sic enim additum est, pro torcularibus *Filiis Core.* Filius Core interpretatos habemus filios calui, quantum nobis qui illam linguā nouerunt, per ministerium quod deo debuerunt interpretari potuerunt: & in hoc non diffugio magnum mysteriū intueri, & adiuuāte domino inuenire vobiscum. Non enim tanquam à filiis pestilentiæ omnis est irridenda caluities, ne cum quisq; sacratam caluitiē irriserit, à dæmoniis dissipetur. Nam & Helisæus ibat, & insensati
L pueri clamauerunt post eum, Calue, calue: & propter sacramentum implendum conuersus ad dominum petiuit, vt eos vrsi de sylua exeuntes comederent. Abrepta est quidem illorum infantia in exitium vitæ de hoc seculo. Mortui sunt pueri, senes quandoque morituri: veruntamen sacramenti terror datus est hominibus. Helisæus enim personam cuiusdam tunc gerebat, cuius filij sumus, filij Core, domini scilicet nostri Iesu Christi. Iā occurrit charitati vestræ ex euāgelio quare caluus gerebat personā Christi: recordamini quòd in Caluariæ loco crucifixus est. Siue ergo hoc interpretetur filius Core, sicut secuti priores diximus, siue aliud aliquid quod nos forsitā latet: interim quod occurrit, videtis quia plenum est sacramento: filij Core, filij Christi. Nam & filios suos dicit sponsus, cum ait, Non possunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis est spōsus. Christianorum sunt ergo ista torcularia. In pressuris autem cōstituti ad hoc conterimur, vt amorem nostrum quo ferebamur in ista mundana, secularia, temporalia, fluxa, atque peritura, passi in eis in hac vita tormenta & tribulationes pressurarum, & abundantiam tentationum, incipiamus quærere illam quietem, quæ non est M de hac vita, nec de hac terra, & fit dominus, vt scriptū est, refugium pauperi. Quid est pauperi? Tanquam destituto, sine ope, sine auxilio, sine aliqua re, de qua in terræ præsumat. Talibus enim pauperibus adest deus, quia homines etsi abundent pecunia in hac terra, respiciunt quod ait Apostolus: Præcipe diuitibus huius mundi nō superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Et considerantes quām sit incertum vnde gaudebant, antequam accederent ad seruitutem dei, id est, antequam intrarēt in torcularia, vident ex ipsis diuitiis vel habere se pressuras cogitationum, quomodo ea gubernētur, quomodo custodiātur: vel si paululū inclinauerint cupiditatē vt ea diligāt, plus eos impleri timoribus quàm fructibus. Quid enim tam incertū quàm res volubilis? Nec immeritò ipsa pecunia rotūda signatur, quia non stat. Tales ergo etsi habeāt aliquid, pauperes sunt. Qui ergo nihil horum habent, & habere desiderant, inter reprobandos diuites computantur: non enim attendit deus facultatem, sed voluntatem. Pauperes igitur destituti omni ope seculari, quia etsi ea circumfluāt, intelligunt

Eccli. 2.

Esaia. 4.

4. Reg. 2.

Matth. 27.

Matth. 9.

Psalm. 9.

1. Timot. 6.

A gunt quàm incerta sint, & ingemiscentes ad deũ, nihil habentes in hoc seculo quo delectentur, quo teneãtur in abundantia tẽtationum & pressurarum tanquam in torcularibus cõstituti, defluunt vinum, defluũt oleum. Quæ sunt ista nisi bona desideria? Restat enim illis desiderandus deus, iam nõ amant terrã: amant enim qui fecit cœlũ & terrã, amant, & nondum cum eo sunt. Desiderium eorũ differtur vt crescat, crescit vt capiat: nõ enim parũ aliquid daturus est deus desideranti, aut parum exercendus est ad capacitatem tãti boni. Non aliquid deus quod fecit daturus est, sed seipsum qui fecit omnia. Ad capiẽdum deum exercere, quod semper habiturus es diu desidera. Reprobati sunt in populo Israël, qui festinauerũt assidue: affectus iste reprehenditur in scriptura festinantiũ. Qui sunt enim qui festinant? Qui cõuersi ad deum, cum hic non inuenerint requiẽ quam quærebant, & gaudia quæ promittebantur, tanquã in itinere deficientes, & longũ sibi quiddã donec hoc seculum vel hæc vita finiatur, restare arbitrantes, & quærentes hic aliquã requiem, quæ si habetur, falsa est: respiciũt retro & decidunt à proposito, nec attendunt cũ quanto terrore dictũ est, Memẽtote vxoris Loth. Vt quid enim in statuam salis versa est, si non homines condit vt sapiant? Ergo exemplũ illius malum, tibi sit bonũ si caueris. Memẽtote, inquit, vxoris Loth. Respexit enim retro vnde liberata erat à Sodomia, & ibi remansit vnde respexit. ipsa in loco mansura, & trãseuntes alios condītura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, nõ respiciamus retro. Nam hoc festinare est, nõ attẽdere quod promisit deus, quia longe est, & respicere ad id quod proximũ est, vnde iam liberatus es. De talibus quid dicit apostolus Petrus? Contingit illis res veri prouerbij, canis reuersus ad suum vomitũ. Premebat enim pectus conscientia peccatorum, accepta indulgentia quasi vomuisset, & reuelatũ est peccatum tuum. Facta est bona conscientia ex mala cõscientia. Quid rursus cõuerteris ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis tuis, tu quid eris oculis dei? Vnusquisque autem fratres charissimi, de loco itineris sui ad quẽ proficiendo peruenit, & quẽ vouit deo, inde respicit retro, cum ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatẽ coniugalem seruare: inde enim incipit iustitia, recessit à fornicationibus, & ab illa illicita immũditia: quando se ad fornicationes conuertit, retro respexit. Alius ex munere dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui nõ dãnaretur si duxisset vxorẽ. post votũ quod deo promisit si duxerit, dãnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamẽ ille nõ damnatur, iste dãnatur. Quare, nisi quia iste respexit retro? Iam enim ille ante erat, iste autẽ illuc nondum peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retro de loco quõ accesserat. Sic quibus placet relictã omni spe seculari, & omni actione terrena, cõferre se in societatẽ sanctorum, in cõmunem illã vitã vbi non dicit aliquis aliquid propriũ, sed sunt illis omnia cõmunia, & est illis anima vna & cor vnũ in deum: quisquis inde recedere voluerit, nõ talis habetur qualis ille qui nõ intrauit: ille enim nondum accessit, iste retro respexit. Quapropter charissimi quomodo quisq; potest, vouete & reddite domino deo vestro quod quisq; potuerit, nemo retro respiciat, nemo pristinis suis delectetur, nemo auertatur ab eo quod ante est, ad id quod retro est currat, donec perueniat, non enim pedibus, sed desiderio currimus. Nullus autem in hac vita peruenisse se dicat. Quis enim potest tam perfectus esse quàm Paulus? Et tamẽ ait, Fratres ego me non arbitror apprehendisse. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundũ intentionem sequor ad palmã supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Vides Paulum adhuc currere, & te iam existimas peruenisse? Si ergo sentis pressuras huius mũdi etiã eum felix es, intellexisti te esse in torculari. Putatis enim fratres charissimi infelicitatem seculi metuendã esse, & felicitatẽ non esse metuendã? Imò vero nulla infelicitas frãgit, quem felicitas nulla corrumpit. Quomodo ergo cauenda vel timenda est ipsa corruptrix, ne te blandiendo seducat, ne incũbas in baculum arũdinis? Nam & hoc scriptũ est, quosdã incumbere in baculum arundinis. Noli te credere, fragile est in quo niteris: frangitur & interimit te. Si ergo felicitate tibi iste mundus arrideat, in pressura te cõputa vt dicas, Tribulationem & dolorem inueni, & nomẽ domini inuocaui. Non dixit, inueni tribulatiõẽ, nisi quãdam quæ latet. Quædã enim tribulatio & dolor quosdam in hoc seculo latent, qui putant sibi bene esse eum peregrinantur à domino. Quandiu enim sumus in hoc corpore, inquit, peregrinamur à domino. Si à patre tuo homine peregrinareris, miser esses: à domino peregrinaris, & felix es? Ergo sunt qui putant sibi bene esse. Qui autem intelligunt in qualibet circũfluentia copiarum & voluptatum, quanuis ad nutum cuncta deseruiant, quanuis nihil molestũ irrepat, nihil aduersum terreat, tamen in malo se esse quandiu peregrinantur à domino, acutissimo oculo tribulationem & dolorem inuenerunt, & nomen domini inuocauerunt. Talis est qui cantat in hoc psalmo. Quis est? Corpus Christi. Quis est iste? Vos, si vultis: nos omnes, si volumus: omnes filij Core, & omnes vnus homo, quia vnum Christi corpus. Quomodo non est vnus homo, qui vnum caput habet? Caput omnium sanctorum Christus est, corpus illius capitis omnes nos sumus. Et omnes in hac vita in torcularibus sumus, si bene sapimus, si iam ad torcularia venimus. Ergo in pressuris tentationum constituti, edamus hanc vocem, & præmittamus desiderium nostrum. *Quàm amabilia sunt*, inquit, *tabernacula tua domine virtutum!* Erat in tabernaculis quibusdam, id est, in torcularibus, sed desiderabat alia tabernacula. vbi nulla pressura est. In his illuc suspirabat, ab his in illa per desiderium carnale quodammodo defluebat. Et quid sequitur? *Concupiscit & deficit anima mea in atria domini.* Parum est, concupiscit & deficit. Sed quò deficit? In atria domini, deficit vua pressa. Sed quò deficit? In vinum & in lacum, & in apothecæ requie seruanda, in quiete magna. Hic desideratur, ibi capitur: hic suspiratur, ibi gaudetur: hic oratur, ibi laudatur: hic gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi, quasi dura hic nemo auersetur, nemo quasi nolit pati. Metuendum est ne vua dum torcular timet, ab auibus vel à feris comedatur. In magna videtur tristitia esse, cum dicit, Concupiscit & deficit anima mea in atria domini: non enim habet quod desiderat. Sed nunquid sine gaudio est? Quo gaudio? Quod ait apostolus, Spe gaudentes. Ibi iam re gaudebit, modo adhuc spe. Ideòque qui spe gaudent, quia certi sunt se accepturos, tolerant in torculari omnes pressuras: propterea & ipse apostolus cum dixisset, Spe gaudentes: quasi his loqueretur qui iam in torculari sunt, addidit statim, In tribulatione patientes: in tribulatione, inquit, patientes. Quid inde? In oratione tolerantes. Quid est tolerantes? Quia differimini, oratis & differimini, tolerare quòd differimi-

Marginal notes: B; Luce 17.; Genes. 19.; 2. Pet. 2.; C; 1. Cori. 7.; Acto. 2. & 4.; Psalm. 76.; G; Philip 3.; 4. Reg. 18.; Psalm. 114.; 2. Cor. 5.; E; F; Rom. 12.; Ibidem.

G n. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non auferetur. Audisti gemitum in torculari: desiderat & deficit anima mea io atria domini: audi vnde doret, Spe gaudentes. *Cor meum & caro mea exultauerũt in deum viuum.* Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio nisi de spe? quò exultauerunt? In deum viuum. Quid ibi exultauerunt? Cor meum & caro mea: vnde exultauerunt. *Nam & passer*, inquit, *inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi ponat pullos suos.* Quid est hoc? Duo dixerat, & duo reddidit, in similitudinẽ auium. Dixerat exultasse cor suum, & carnem suam, & his duobus reddidit passerẽ & turturem: cor tanquam passer, caro tanquam turtur: Inuenit sibi domum passer, inuenit sibi domum cor meum. Exercet pennas in virtutibus huius temporis, in ipsa fide spe & charitate, quibus volet in domum suam, & cum venerit permanebit, & iam querela vox passeris, quæ hic est, non erit ibi. Nam ipse est querulus passer,
Psalm. 101. de quo in alio psalmo dicit, Sicut passer singularis in tecto, de tecto volat ad domum. Iam sic sit in tecto, calcet domum carnalem, habebit quendam cœlestem lo-
H cum, perpetuã domum. Passer iste finiet querelas suas, Turturi autem dedit & pullos, id est, carni: inuenit nidum turtur vbi ponat pullos suos. Passer domum, turtur nidum: & nidum vtiq; vbi ponat pullos suos. Domus tanquam ad sempiternum eligitur, nidus ad tempus congeritur. Corde cogitamus deum tanquam volaotem passerem ad suam domum, carne autẽ agimus opera bona: videtis enim per carnem sanctorum quãta bona fiant. Per hãc enim operamur quæ iussi sumus
Esaia 58. operari, quibus adiuuamur io hac vita. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. si videris nudum vesti, & cætera talia quæ nobis præcepta sunt, non operamur nisi per carnem. Passer ergo ille qui cogitando domum suam, non recedit à turture quærente sibi nidum, vt ponat pullos suos: non enim abiicit illos vbicũque, sed inueoit sibi nidum, vbi eos pooat. Dicimus autem fratres quod nostis, quanti
2. sen. dis. 41. Hu autem. videntur præter ecclesiam bona operari? Quàm multi etiã pagani pascunt esurientem, vestiunt nudum, suscipiunt hospitem, visitant ægrotum, consolantur ioclu-
I sum? Quàm multi hæc faciunt? quasi videtur parere turtur, sed non sibi inuenit nidum. Quàm multa multi hæretici ooo ea in ecclesia operaotur, noo in nido pullos ponunt, cõculcabuotur & contereotur, & non seruabuntur, non custodientur: in huius eoim carnis operatricis persona posita est quædam mulier ab apostolo
1. Timot. 2. Paulo cum ait, Adam non est seductus, mulier autem
Genes. 3. seducta est. postea enim Adam consensit mulieri. nam à serpente mulier seducta est. Nec modo potest aliqua mala suasio, nisi carnis tuæ primo desiderium commouerit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer. Si autem vincuntur desideria carnis, tenentur membra ad opera booa, arma concupiscentiæ auferũtur, & incipit turtur habere pullos. Propterea quid ibi ait apo-
1. Timot. 2. stolus? Salua autẽ erit per filiorum generationem. Mu-
1. Cor. 7. lier vidua sioe filiis si perseuerauerit, nónne beatior erit? Nuuquid saloa nõ erit, quia non parit filios? Virgo dei nònne melior erit? Nunquid salua non erit, quia filios non habet, aut ad deom non pertinet? Salua ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur, per filiorum generationem, id est, si faciat opera bona. Sed non vbicunque turtur inuenit nidũ sibi, vbi ponat pullos suos. Io fide vera, in fide catholica, in societate vnitatis ecclesiæ pariat opera sua. Propterea & de illa cum loqueretur apostolus, ita subiecit, Salua autem erit per filiorum geoerationem, si permanserit in fide & dilectio- K
ne, & saoctificatione cum subrietate. Permanendo ergo in fide, ipsa fides oidus est pullorum tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus est dominus præbere tibi vnde nidum faceres: indutus est enim fœoo carnis, vt ad te veniret. In ista fide pone pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qui enim sunt nidi, vel quis est nidus? Sequitur statim, *Altaria tua domine deus virtutum.* Cum dixisset, Et turtur inuenit sibi oidum, vbi ponat pullos suos: quasi quæsisses quem nidũ? Altaria tua domine virtutũ, *Rex meus & deus meus.* Quis est rex meus, & deus meus? Qui regis me, qui creasti me. Sed hic nidus est, & hic peregrinatio, & hic suspirium, & hic tritura, & hic pressura, quia & hic torcular. Quid est autem quod dederat? quid coocupiscit? quò it? quò tendit desiderium nostrum? quò nos rapit? Hic positus illa meditatur, positus inter tentationes, positus inter pressuras, positus in torcularibus, suspirans in superna promissa, quasi quid ibi acturus, iam præmeditatur gaudia futura. *Beati*, inquit, *qui habitant in domo tua.* Vnde beati? Quid habituri? quid acturi? Om- L
nes qui beati dicuntur in terra, habent aliquid & agunt aliquid. Beatus est homo ille, qui tot prædiis, tanta familia, tanto auro & argento habeodo beatus dicitur. Beatus est, ad illos honores peruenit, ad procoosulatum, ad pręfecturam agendam. Beatus ergo dicitur, aut habendo aut agendo. Vnde autem ibi beati? Quid habituri? quid acturi? Quid habituri, iam supra dixi, Beati qui habitant in domo tua. Domum tuam si habueris, pauper es: domũ dei si habueris, diues es. In domo tua timebis latrooes, domui dei murus ipse deus est. Beati ergo qui habitant in domo tua. Posſident Hierusalem cœlestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum. omnes habent eam, & singuli habent totam. Magoæ illæ diuitiæ, non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? Omnium enim actionum humanarum mater, necessitas. Iam fratres breuiter dixi, Currite animo per quaslibet actiones, videte si eas parit nisi necessitas. Ipsæ memorabiles artes quæ magnæ videntur in subueniendo, patrocioia linguæ, & adiutoria medicinæ: ipsæ sunt enim io hoc seculo excellentes actiones. Tolle litigato- M
res, quibus opitulatur aduocatus? Tolle vulnera & morbos, quid curat medicus? Et omnes istæ actiooes nostrę ad qootidianam vitam quæ exiguntur & fiunt, ex necessitate veniunt. Arare, seminare, nouellare, nauigare, talia omnia opera quæ parit nisi necessitas & indigentia? Tolle famem, sitim, nuditatem, cui opus sunt ista omnia? Hæc sunt quæ nobis iubeotur bona opera: nam ista quæ commemoraui, honesta sunt, sed omnium hominum, exceptis operibus pessimis, loquor detestabilibus operibus, flagitiis & facinoribus, homicidiis & effracturis, adulteriis, illa nec deputo inter actiones humanas. Hæc honesta loquor, non parit nisi necessitas, necessitas fragilitatis carnalis. Hæc etiam quæ dixi iuberi nobis, Frange esurienti paoem tuum: cui frangis *Esaia 58.*
vbi nemo esurit? Egeoum sine tecto induc in domum tuam. Quem hospitẽ suscipis, vbi omnes in patria sua viuoot? Quem visitas ægrotum, vbi perpetua sanitate gaudent? Quem concordas litigiosum, vbi pax sempiterna est? Quem sepelis mortuum, vbi semper viuitur? Nihil ergo horum acturus eris ex operibus honestis illis omnium hominum, nihil acturus es ex istis bonis operibus, quia isti pulli turturis iam volabunt de nido. Quid ergo? Iam dixisti quid habituri sumus, Qoi habitant in

A bitant in domo tua, beati sunt. Dic etiam quid acturi sunt, quia non video ibi aliquas necessitates, quæ me impellant ad agendum. Ecce modo quod loquor & disputo, necessitas parit. Nunquid enim ibi talis disputatio erit, quæ quasi doceat ignaros, quæ quasi commemoret obliuiosos? Aut vero in illa patria euangelium recitabitur, vbi ipsum dei verbum contemplabitur? Ergo quia dixit iste desiderans & suspirans ex voce nostra, quid habituri sumus in illa patria, cui suspiratur, & ait, Beati qui habitant in domo tua: dicat, & quid acturi sumus? *In secula seculorum laudabunt te.* Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, halleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modo hoc diu dicatis, non duratis ab illo gaudio, necessitas vos auertit. Et quia non tantum delectat quod non videtur, si tanta alacritate in ipsa pressura & fragilitate carnis laudamus quod credimus, quomodo laudabimus quod videbimus? Cũ absorpta
1.Corin.15. fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem: nemo dicet, diu steti: nemo dicet, diu ieiunaui, diu vigilaui. Stabilitas enim magna ibi, & ipsa
B immortalitas iam corporis nostri suspenditur in contemplatione dei. Et si modo verbum hoc quod vobis erogamus, tam diu fragilitatem carnis nostræ stantem
1.Ioan.3. tenet, quid nobis faciet illud gaudium? Quomodo nos mutabit? Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Iam similes illi, quando deficiemus? quò auertemur? Securi ergo simus fratres, non nos satiabit nisi laus dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare. Ergo beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Huic vitæ suspiremus. Sed quomodo illuc veniemus?

Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Intellexit vbi esset, quia per fragilitatem carnis suæ ad illam beatitudinem volare non posset. Circunspexit pondera
Sapien 9. sua, quia dicitur alio loco, Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Spiritus sursum vocat, pondus carnis deorsum reuocat. Inter duos conatus suspensionis & ponderis colluctatio quædam est, & ipsa colluctatio ad pressuram pertinet torcularis. Audi
C ipsam luctam de torculari ab apostolo expressam, quia & ipse ibi conterebatur, ibi premebatur: Condelector,
Roman.7. inquit, legi dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legepeccati, quæ est in membris meis. Magna lucta, & euadendi magna desperatio, nisi subueniat de conse-
Ibidem. quenti: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Ergo & hic in isto psalmo vidit illa gaudia, cogitauit animo: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Sed quis illuc ascendet? Quid faciam de carnis pondere? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem. Sed quid faciam? Quomodo volabo? Quomodo perueniam? Video enim aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Dixit se infelicem, & dixit, Quis me liberabit de corpore mortis huius, vt inhabitem in domo domini, & in secula seculorum laudem eum? Quis me liberabit? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Sicut D ergo in verbis apostoli illi difficultati, & quasi inextricabili luctæ subuenit quod subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum: sic & hic cum suspiraret flammante desiderio in domũ dei, & in illas laudes dei, considerata grauedine corporis sui, & mole carnis suæ, & desperatione quadam suborta: rursus in spe euigilauit & ait, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Quid ergo præstat deus in hac gratia ei quẽ suscipit perducendum? Sequitur, & dicit, *Ascensus in corde eius.* Facit illi gradus quibus ascendat. Vbi illi facit gradus? In corde. Quanto ergo plus amaueris, tanto plus ascendes. Ascensus, inquit, in corde eius.

Disposuit. Quisquis suscipit eum. Beatus enim, cuius est susceptio eius ab te domine: quia per se non potest, opus est vt gratia tua suscipiat. Et quid facit gratia tua? Disponit ascensus in corde. Vbi disposuit ascensus? In corde. *In conualle plorationis.* Ecce habetis torcular conuallem plorationis: ipsæ lachrymæ piæ contribulatorum, mustum sunt amantium. Ascensus in corde eius disposuit. Vbi ergo disposuit? In conualle plorationis. Hic enim disposuit ascensus in cõualle plorationis: hic enim ploratur, vbi seminatur. Euntes, inquit, ibant & E
flebant, mittentes semina sua. Ergo ascensus in corde Psal.125.
tuo sunt dispositi à deo per gratiam ipsius. Amando ascende: Inde cantatur canticum graduum. Et vbi tibi disposuit hos ascensus? In corde, in conualle plorationis. Dixit, vbi disposuit, quod disposuit. Quid disposuit? Ascẽsus. vbi? In corde. Intus in qua regione, & quo habitationis loco? In cõualle plorationis. Et quò ascendatur? *In locum quem disposuit.* Quid est hoc fratres, in locum quem disposuit? Quem locum diceret, quem disposuit si dici posset, dictum tibi est, Ascensus disposuit in corde, in cõualle plorationis. Quæris quò. Quid
tibi dicturus est? Quod oculus non vidit, nec auris au- 1.Corin.2.
diuit, nec in cor hominis ascendit. Collis est, mons est, terra est, pratum est, propè omnia ista dictus est locus ille, non quòd sit per proprietatem, sed per similitudi-
nem. Videmus enim nunc per speculum in ænigma- 1.Corin.13.
te quid sit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem. Quis explicet? Noli ergo quærere quò disposuit locum quem disposuit. Ipse nouit quò, ipse nouit qui disposuit quò te ducat, cuius ascensus in corde disposuit. Quid times ascendere, ne erret qui te ducit? Ecce in
conualle plorationis disposuit ascẽsus, in locum quem F
disposuit. Ploramus modo vnde? Vbi dispositi sunt nostri ascensus. Vnde ploramus, nisi inde vnde se mi-
serum exclamabat Apostolus, quia videbat aliam le- Roman.7.
gem in membris suis repugnantem legi mentis suæ? Et vnde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos facilè iustos esse posse quasi viribus nostris, antequam acciperemus mandatum. Adueniente autem mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, hoc ait
Apostolus: data est enim lex hominibus, non quæ sal- Ibidem.
uaret eos iam, sed per quam cognoscerent in qua æ-
gritudine iacebant. Audi verba apostoli, Si enim da- Galat.3.
ta esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia, sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Veniret gratia post legem, inueniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam confitentem & dicentem, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt opportune veniret medicus ad conuallem plorationis, & diceret, Certe cognouisti, quia cecidisti:
audi me vt surgas, qui me contempsisti vt caderes. Da- Roma 7.

G ta est ergo lex vt ægrum de morbo conuinceret, qui sibi sanus videbatur, vt peccata demonstrarentur, non vt auferrentur. Demonstrato peccato per datam legem, Roman.7. auctum est peccatum, quia peccatum est, & contra legem. Occasione, inquit, accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Quid est, occasione accepta per mandatum? Acceptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere homines, victi concupiscentia, mandati etiam ipsius transgressione rei facti sunt. Sed quid ait apostolus? Roman.5. Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gratia: id est, auctus est morbus, commendata est medi- Ioan.5. cina. Propterea fratres, quinque illæ porticus Salomo- Super Io. nis nunquid curabant ægrotos, vbi erat piscina in me- tract.17. dio eorum? Et iacebant, inquit, ægroti in quinque por- Ioan.5. ticibus, in euangelio lectum habemus. Quinque illæ porticus, lex est in quinque libris Moysi. Ad hoc producebantur ægroti de domibus suis, vt iacerent in porticibus. Ergo lex producebat ægrotos, non sanabat: sed benedictione dei turbabatur aqua, tanquam angelo descendente. Visa aqua turbata, qui poterat vnus descendebat & sanabatur. Aqua illa cincta quinque porticib*,

H populus Iudæorum erat lege conclusus, hunc perturbauit dominus præsentia sua, vt occideretur. Nisi enim descensu suo dominus perturbaret populum Iudæorum, nunquam crucifigeretur. Itaque perturbata aqua passionem domini significabat, quæ facta est perturbata gente Iudæorum. In hanc passionem credit languidus, tanquam in aquam turbatam descendens, & sanabatur. Qui non sanabatur lege, id est, porticibus, sanatur gratia per passionis fidem domini nostri Iesu Christi. Vnus, quia vnitas. Ergo & hic quid ait? Ascensus in corde eius disposuit in conualle plorationis, in locum quē disposuit: iam in illo loco gaudebimus. Quare autem in conualle plorationis? Et ex qua conualle plorationis ad illum locum gaudij veniemus? *Nam & benedictionem*, inquit, *dabit qui legem dedit.* Afflixit nos lege, pressit nos lege, ostendit nobis torcular, vidimus pressuram, carnis nostræ tribulationem cognouimus, ingemuimus reuelante peccato, aduersus mentem no- Roman.7. stram clamauimus, Miser ego homo, sub lege gemimus. Quid restat, nisi vt benedictionem det qui legem dedit? Adueniet gratia post legem, ipsa est benedictio.

I Et quid nobis præstitit ista gratia & benedictio? *Ambulabunt à virtutibus in virtutem.* Hic etiam per gratiam 1.Corin.12. multæ virtutes dantur. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides, alij donatio sanitatum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, alij prophetatio. Multæ virtutes, sed hic necessariæ, & ab his 1.Corin.1. virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Ipse dat diuersas virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus necessariis, in conualle plorationis & vtilitatibus dabit vnam virtutem seipsum. Nam & virtutes agendæ vitæ nostræ quatuor describuntur à multis, & in scriptura inueniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoscimus inter bonum & malum. Iustitia dicitur, qua sua cuique tribuimus, nemini quicquam debentes, sed omnes diligentes. Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus. Roman.13. Istæ virtutes nunc in conualle plorationis per gratiam dei donantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quæ erit illa virtus, nisi solius contemplationis dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, vbi nulla mala occursura sunt quæ vitemus. Sed quid pu- K tamus fratres? Non ista iustitia, vbi nulla erit cuiusquam indigentia, cui subuenire debeamus. Non ista temperantia, vbi nulla erit libido refrenanda: non ista fortitudo, vbi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his virtutibus huius actionis ibimus in virtutem illius contemplationis, qua contemplemur deum: sicut scriptum est, Mane adstabo tibi & contemplabor. Et audi quia Psal.5. ab huius actionis virtutibus in illam contemplationem ibimus. Sequitur ibi, Ibunt à virtutibus in virtutem. Quam virtutem? Contemplandi. Quid est, contemplandi? *Apparebit deus deorum in Sion.* Deus deorum, Christus Christianorum. Quomodo deus deorum, Christus Christianorum? Ego dixi, dij estis, & filij al- Psal.81. tissimi omnes. Dedit enim eis potestatem filios dei fie- Ioan.1. ri ille in quem credimus, pulcher sponsus, qui hic propter deformitatem nostram deformis apparuit: Quia Esaia.53. vidimus eum, inquit, & non habebat speciem neque decorem. Finita omni necessitate mortalitatis, sicuti est deus apud deum, verbum apud patrem, per quod Ioan.1. facta sunt omnia, apparebit mundis corde, Beati e- Matth.5. nim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Apparebit deus deorum in Sion. Et rursus iste à cogi- L tatione illorum gaudiorum redit ad suspiria sua. Videt quid præuenerit spe, & vbi adhuc sit re. Apparebit tunc deus deorum in Sion, hoc est vnde gaudebimus, ipsum in secula seculorum laudabimus. Sed adhuc modo tempus est orandi, tempus deprecandi, & si aliquantulum gaudendi, sed adhuc in spe: in peregrinatione sumus, in conualle plorationis sumus. Ad huius ergo loci gemitum rediens dicit: *Domine deus virtutum exaudi precem meam, auribus percipe deus Iacob.* Quia & ipsum Iacob fecisti, & de Iacob Israël. Apparuit e- Gene.32. nim illi deus, & dictus est Israël videns deum. Audi ergo me deus Iacob, & fac me Israël. Quando fiam Israël? Cum apparebit deus deorum in Sion. *Protector noster aspice deus.* Sub vmbra alarum tuarum sperabunt: ideo protector noster aspice deus. *Et respice in faciem Christi tui.* Quando enim non respexit in faciem Christi sui deus? Quid est respice in faciem Christi tui? Per faciem innotescimus. Quid est ergo, respice in faciem Christi tui? Fac innotescere omnibus Christum tuum. Respice in faciem Christi tui: notus fit omnibus Christus tuus, vt possimus ire à virtutibus in virtutem, & possit M superabundare gratia, quoniam abundauit peccatum. Roman.5.

Quoniam melior est dies vna in atriis tuis super milia. Alia illa sunt in quæ suspirabat, in quæ deficiebat. Desiderat & deficit anima mea in atria domini. Melior ibi est dies vna super milia dierum. Milia dierum desiderant homines, & multum volunt hic viuere: contemnant milia dierum, desiderent vnum diem, qui non habet ortum & occasum. Vnum diem, diem sempiternum, cui non cedit hesternus, quem non vrget crastinus. Ipse vnus dies desideretur à nobis. Quid nobis est cum milibus dierum? Imus à milibus dierum ad vnum diem. Ad vnum diem festinemus, sicut imus à virtutibus in virtutem. *Elegi abiici in domo domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Inuenit enim iste conuallem plorationis, inuenit iste humilitatem vnde ascendat. Scit quia si se extollere voluerit cadet, si se humiliauerit erigetur: elegit abiici vt subleuetur. Quàm multi præter tabernaculum hoc torcularis dominici, id est, præter ecclesiam catholicam volentes subleuari & amantes honores suos, nolunt cognoscere veritatem. Si esset illis in corde versus iste, Elegi abiici in domo domini magis,

quàm

A quàm habitare in tabernaculis peccatorũ: nónne abiicerent honores, & currerent ad cõuallem plorationis, & hinc inuenirent ascensus in corde, & hinc irent à virtutibus in virtutem, ponentes spem suam in Christo, non in nescio quo homine? Bona vox, gaudenda vox, eligenda vox, Elegi abiici in domo domini magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Ipse elegit abiici in domo domini: sed ille qui inuitauit ad conuiuium, eligentẽ inferiorem locum, vocat ad superiorem,
Luc.14. & dicit illi, Ascende. Ipse tamen non elegit nisi esse in domo domini, in quocunque loco, non tamen extra limẽ. Quare elegit abiectus esse in domo domini magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ? *Quia misericordiam & veritatem diligit deus.* Dominus misericordiam diligit, quia mihi primo subuenit: veritatẽ diligit, vt credenti det quod promisit. Audi misericordiã & veritatem in apostolo Paulo, prius Saulo persecutore, indige-
1.Timot.1. bat misericordia, & dixit in se factã, Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, vt in me ostẽderet Christus Iesus omnem longanimitatẽ, in eos qui crediturí sunt illi in vitam æternam, vt cum indulgentiam tantorum scele-
B rũ acciperet Paulus, nemo desperaret posse sibi donari quæcunque peccata. Ecce habes misericordiam: noluit tunc deus exercere veritatem, vt puniret peccatẽm. Etenim si puniretur peccator, nónne veritas esset? Aut auderet dicere, non debeo puniri, qui non posset dicere nõ peccaui? & si diceret, Non peccaui, cui diceret? Quẽ falleret? Ergo primò dominus misericordiam in eum prærogauit, post misericordiam, veritatem. Audi illum iam exigentẽ veritatem. Primo ergo inquit, misericordiam consecutus sum, qui prius fui blasphemus & per-
1.Corin.15. secutor & iniuriosus, sed gratia dei sum id quod sum.
2.Timot.4. Postea dicit cum passioni propinquaret, Bonum agonẽ certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui, superest mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat ve-
Ibidem. ritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid deus? Ecce videmus quia tenet cum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Reddet mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti?
C Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem dominus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt fa-
1.Timot.1. ceret me innocentem. nam prius fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem. *Gratiam & gloriam dabit.* Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gra-
1.Corin.15. tia dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua
2.Timot.4. ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ? Ideo *Dominus,* inquit, *non priuabit bonis ambulantes in innocentia.* Quare ergo homines non vultis tenere innocentiam, nisi vt habeatis bona? Non vultis tenere innocentiam, vt nõ reddat quod ille assignat? Aurum vult habere, & perdit innocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet lucrum auri, passus est damnum innocẽtiæ. Est aliquid preciosius innocentia? Sed si innocentiam retinebo, inquit, pauper ero. Paruæ ne diuitiæ ipsa innocentia? Si arcam plenã auro habueris, diues eris: si cor habueris plenum innocentia, pauper eris? Sed hæc bona desiderans,

modo in egestate, in tribulatione, in conualle ploratio- D nis, in pressura, in tentationibus serua innocentiam. Erit enim postea etiam bonum tuum quod desideras, requies, æternitas, immortalitas, impassibilitas erit postea: ipsa sunt bona quæ seruat deus iustis suis. Nam bona quæ modo desideras pro magno, propter quæ vis esse nocens & non innocens, attende illa qui habeant, qui talibus abundãt. Vides diuitias apud latrones, apud impios, apud sceleratos, apud turpes, apud flagitiosos & facinorosos vides diuitias: dat illis deus ista propter cõmunionem generis humani, propter abundantẽ affluentiam bonitatis suæ, qui etiam solem suum oriri facit su- Matth.5. per bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Tãta dat & malis, & tibi nihil seruat? Falsum est quod tibi promiserit? Seruat, securus esto. Qui misertus est tui cũ esses impius, deserit te cum factus es pius? Qui peccatori donauit mortem filij sui, quid seruat saluato per mortem filij sui? Securus ergo esto, Tene debitorem, quia credidisti in promissorem. Dominus non priuabit bonis ambulantes in innocentia. Ergo quid nobis hic restat in torculari, in afflictione, in re dura, in præsentia vitę periculosę? Quid nobis restat vt illuc perueniamus? *Domine deus virtutum, beatus homo qui sperat in te.* E

In psalmum octogesimumquartum enarratio.

Deprecati sumus dominum deum nostrum, vt ostendat nobis misericordiã suam, & salutare suum det nobis. Dictũ est hoc quidem in prophetia, cum primùm psalmi isti dicerentur & scriberentur, cæterum quod attinet ad hoc tempus, iam ostendit dominus gentibus misericordiam suam, & dedit eis salutare suum. Ille quidẽ ostendit, sed multi sanari nolunt, vt videant hoc quod ostendit. Sed quia ipse sanat oculos cordis ad videndum se, propterea cum dixisset, Ostende nobis misericordiam tuam, Psal.84. tanquam multis cæcis dicturis, quomodo videbimus cum cœperit ostendere, adiunxit, Et salutare tuũ da nobis. Dando enim salutare suũ, sanat in nobis vnde possimus videre quod ostendit, nõ quomodo medicus homo ipse curat vt lucem istam ostendat eis quos curauerit: & aliud est ista lux, quam demonstraturus est: aliud autẽ ipse medicus, qui curat oculos quibus ostendat lucem, quæ lux non est ipse medicus. Non ergo sic domi- F nus deus noster. Ipse est enim medicus qui curat vnde nos videre possumus, & ipse est lux quam videre possumus. Totũ tamen psalmum breuiter quantũ possumus, quantum donat dominus, pro angustia tẽporis attentẽ curramus. Titulus eius est, *In finem filiis Core psalmus.* Finem non intelligimus, nisi quem dicit Apostolus, Finis Roman.10. enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ergo cum primo in titulo psalmi posuit, in finem, direxit cor nostrum in Christum. In illum si intendamus, non errabimus, quia ipse est veritas quò festinamus, & ipse est Ioan.14. via per quã currimus. Quid est, filiis Core? Interpretatur Core ex verbo Hebręo in Latinum, caluum. Ergo filiis Core, filiis calui. Quis est iste caluus? Non vt irrideamus illũ, sed vt ploremus ante illum. Nam & irriserunt illum quidã, & à dæmonibus vastati sunt, quomodo in Regnorũ libro caluum Helisæum irriserunt pue- 4.Reg.2. ri, dicebantq; post illũ, Calue Calue, processerunt vrsi de sylua & comederunt pueros male ridentes, & plangendos à parentibus suis. Significauit hoc factum prophetia quadam futurum dominum nostrum Iesum Christum. Ille enim à Iudæis irridentibus velut caluus irrisus

Matth.27. est, qui in Caluariæ loco crucifixus est. Nos autem si in
G illum crediderimus, filij ipsius sumus. Nobis ergo cantatur psalmus iste, vbi inscribitur filiis Core. Sumus enim filij sponsi. Ille quippe sponsus dans arras sponsæ suæ: sanguinem suum & spiritum suum, quo locupletauit nos interim in ista peregrinatione, adhuc autem seruat nobis occultas diuitias suas. Vnde enim tale pignus dedit? Quid est quod seruat? Itaque cantat ei propheta in futurum, & vtitur verbis quasi iam præteriti temporis, tanquam facta dicit quæ futura erant: quia apud deum & quod futurum est, iam factum est. Ibi ergo propheta videbat futura nobis, iam vero facta in illius prouidentia & prædestinatione certissima, quomodo dicit & in illo psalmo, vbi omnes Christum agnoscunt: sic enim recitatus est psalmus tāquam euan-
Psal.21. gelium legatur, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quis non legente lectore psalmum, agnoscat euangelium? & tamen cum diceretur in psalmo, nō dictum est, Fossuri sunt manus meas & pedes: sed, foderunt manus
H meas & pedes meos: nec dictum est, Dinumeraturi sunt ossa mea: sed, dinumerauerunt ossa mea: nec dictum est, Diuisuri sunt vestimēta mea: sed, diuiserunt sibi vestimenta mea. Hæc omnia quæ futura videbat propheta, tanquam præterita indicabat. Sic & hic, *Benedixisti domine terram tuam:* tanquam iam fecerit, *Auertisti captiuitatem Iacob.* Populus eius antiquus Iacob. Iacob populus Israël natus de semine Abrahæ in repromissione, futurus aliquando hæres dei erat. Quidam ergo ille populus cui datum est testamentum vetus, figurabat testamentum nouum. Illa figura erat, hęc expressio veritatis. In illa autē figura secundum quandam prænonciarionem futurorū data est illi populo terra quædā promissionis in quadam regione, vbi habitauit populus Iudęorum, vbi est ętiam Hierusalem ciuitas, cuius nomen omnes audiuimus. Hanc ergo terram cum accepisset ille populus, ab hostibus suis vicinis circumquaque inimicantibus multas molestias patiebatur: & cum peccabat in deum suum, dabatur in captiuitatem, non ad interitum, sed ad disciplinam, non damnante patre, sed flagellante: sed cum obsessa esset, liberabatur: & aliquotiens captiuata est, & liberata est illa gens: & modo in
I captiuitate est, & hoc pro peccato magno, quòd dominum suum crucifixit. Quid igitur secundum istos accipimus qood ait, Auertisti captiuitatem Iacob? An forte intelligimus hic aliam captiuitatē, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Iacob, si pertinemus ad semen Abrahæ. hoc enim dicit Aposto-
Roman.9. lus, In Isaac vocabitur tibi semen: id est, non hi qui filij carnis, hi filij dei, sed filij promissionis in semen deputantur. Si filij promissionis in semen deputantur, offendendo dominum Iudæi degenerauerunt: nos promerendo deum de genere Abrahæ facti sumus, non pertinentes ad carnem, sed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filij facti sumus: illi autē degenerando à fide, exhæredari meruerunt. Nam, vt hoc noueritis, quia perdiderūt illud quod nati erant de Abraham, cum se arroganter iactarēt audiēte domino nostro Iesu Christo, gloriantes de sanguine, & non de vita, & dicerent
Ioan.8. domino, Nos patrem habemus Abraham: & ait illis dominus tanquā degenerātibus, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Si ergo illi propterea iam non filij, quia non faciebant facta Abrahæ: nos propterea filij, quia facimus facta Abrahæ. Quæ sunt facta Abrahæ quæ faci- K
mus? Credidit autem Abraham deo, & deputatum est Gene.15.
illi ad iustitiā. Ergo omnes ad Iacob pertinemus, imi- Galat.3.
tantes Abrahæ fidem, qui credidit deo, & deputatū est illi ad iustitiam. Quæ est ergo illa captiuitas, vnde nos volumus liberari? Puto enim neminem nostrum modo esse apud Barbaros, nec aliquam gentem irruisse armatam, & captiuos duxisse nos. Sed modo ostendo quandam captiuitatē in qua gemimus, & vnde nos liberari cupimus. Paulus apostolus procedat, & ipse illam dicat, sit ipse speculum nostrū, ille loquatur, & nos ibi videamus. Nemo est qui nō se hic agnoscat. ait ergo ille bea-
tus apostolus, Condelector enim legi dei secūdum in- Roman.7.
teriorem hominē. Intus me delectat lex dei. Video autē aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Iam audisti legem, audi pugnam: captiuitatem necdum audieras, audi quæ sequuntur, Repugnantem, inquit, legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis. agnouimus enim captiuitatem. Quis nostrum est qui nolit se de ipsa captiuitate liberari? Et vnde liberabimur? Quoniam hoc cantauit iste psalmus futurum, Auertisti captiuitatem
Iacob. Cui dixit? Christo, propter in finē, propter filios L
Chore: ille enim auertit captiuitatem Iacob. Audi & ipsum Paulum confitentē, cum diceret se trahi captiuū à lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, ex-
clamauit sub illa captiuitate, & ait, Infelix ego homo, Ibidem.
quis me liberabit de corpore mortis huius? Quæsiuit quis esset, & statim illi occurrit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. De hac gratia dei propheta dicit huic domino nostro Iesu Christo, Auertisti captiuitatem Iacob. Attendite captiuitatē Iacob, attendite quia hoc est, auertisti captiuitatem nostrā, non liberando à Barbaris, in quos non incurrimus: sed liberādo nos ab operibus malis, à peccatis nostris, per quæ nobis satanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit à peccatis suis, non habet vnde ei dominetur princeps peccatorū. Quomodo enim auertit captiuitatē Iacob? Videte quia ista liberatio spiritalis est: videte quia intus agitur. *Remisisti,* inquit, *iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.* Ecce vnde auertit captiuitatem, quia remisisti iniquitatē. Iniquitas tenebat captiuum, remissa iniquitate liberaris. Confitere ergo te esse in captiuitate vt dignus sis liberari. Nam qui hostē suum non intel-
ligit, quomodo inuocat liberatorem? Operuisti omnia M
peccata eorum. Quid est operuisti? Vt non illa videres. Quid est, vt non illa videres? Vt non in illa vindicares. Noluisti videre peccata nostra, & ideo non vidisti, quia ipsa videre noluisti. Operuisti omnia peccata eorum.

Sedasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ: Et quoniā de futuro ista dicuntur, quanuis verba præterita sonent, sequitur & dicit, *Conuerte nos domine sanitatum nostrarū.* Quomodo narrat quasi factū esset, & quomodo orat vt fiat, nisi quia voluit ostendere præterita verba se in prophetia dixisse, nondum autem factum esse quod dicebat iam factū? Hinc ostendit quia orat vt fiat. Conuerte nos domine sanitatū nostrarum. *Et auerte iracundiam tuam à nobis.* Nónne iamdudum dicebat, Auertisti captiuitatem Iacob, operuisti omnia peccata eorum, sedasti omnem iram tuam, auersus es ab ira indignationis tuæ? Quomodo hic, Et auerte iracundiam tuam à nobis? respondet tibi Propheta, Illa dico quasi facta, quia video futura: quia vero nondum facta sunt, oro vt veniant quæ iam vidi. Auerte iracūdiam tuam à nobis,

Non in æternum irascaris nobis. Dei ira enim dei morta-
les

A les sumus, & de ira dei in ista terra in egestate & labo- *Gene.3.* re vultus nostri manducamus panem. Hoc enim audiuit Adam quando peccauit, & Adã ille omnes nos eramus, quia in Adam omnes moriuntur. Quod ille audiuit, secutum est & nos. Non enim eramus iam nos, sed eramus in Adam: ideo quicquid euenit ipsi Adam, secutum est & nos, vt moreremur. omnes quippe in illo fuimus. Ea enim peccata parentũ non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes iam natis filiis. Iam enim nati filij *Concor.2. sent.dist.33. Sed vt aut.* ad se pertinent, & parentes ad se pertinent. Itaq; illi qui nati sunt, si tenuerint vias parẽtum suorũ malas, necesse est vt portent & merita ipsorũ. Si autem mutauerint se, & non fuerint imitati parentes malos, incipiunt habere meritum suum, non meritum parentũ suorum. Vsqueadeo autem non tibi obest peccatum patris tui si te mutaueris, vt nec ipsi patri tuo obsit si se mutauerit, sed iam quod accepit ad mortaliuaté, ista radix nostra duxit de Adam. Quid duxit? Istam fragilitatem carnis, hoc tormentum dolorum, hanc domũ paupertatis, hoc vinculum mortis, & laqueos tẽtationũ. Portamus omnia ista in carne hac, & ira dei est ista, quia vindicta dei est. Sed quia futurũ erat vt regeneraremur, & credẽdo noui effi- B ceremur, atq; in resurrectione omnis illa mortalitas absumeretur, & nouitas totius hominis repararetur (sicut *1.Corin.15.* enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur) hunc videns propheta ait, Non in æternũ irascaris nobis. *Vel extendas iram tuam à generatione in generationẽ.* Fuit prima generatio mortalis de ira tua, erit altera generatio immortalis de misericordia dei. Quid ergo? Hoc tibi præstitisti tu ô homo, vt quia conuersus es ad deum, merearis misericordiam ipsius? Qui autem conuersi non sunt, non sunt adepti misericordiam, sed inuenerunt iram. Quid autem? Vt conuerteteris posses, nisi vocareris? Nonne ille qui te vocauit auersum, ipse præstitit vt cõuerteteris? Noli ergo tibi arrogare nec ipsam conuersionem, quia nisi te ille vocaret fugientem, non posses conuerti. Propterea & ipsius conuersionis beneficium deo tribuens propheta orat & dicit. *Deus tu conuertens viuificabis nos.* Et non quasi nosipsi nostra sponte sine misericordia tua conuertimur ad te, & tu viuificabis nos: sed tu conuertens viuificabis nos, vt nõ solum viuificatio nostra à te sit, sed etiam ipsa conuersio vt viuificemur. Deus tu conuertens vi- C uificabis nos. *Et plebs tua lætabitur in te.* Malo suo lætabitur in se, bono suo lætabitur in te. Quando enim voluit habere gaudia de se, inuenit planctum in se. Nunc ergo quia totum gaudium nostrum deus est, qui vult securus gaudere, in illo gaudeat qui non potest perire. Quid enim fratres mei gaudere vultis in argento? Aut argentum perit, aut tu, & nemo scit quid prius: veruntamen illud constat, quia vtrunque periturum est, quid prius, incertum est. Nam nec homo hic potest manere semper, nec argẽtum hic potest manere semper: sic aurum, sic vestis, sic domus, sic pecunia, sic lata prædia, sic postremò lux ista. Noli ergo velle gaudere in istis, sed gaude in illa luce quæ nõ habet occasum, gaude in illa luce quam nõ præcedit hesternus dies, nec sequitur cra- *Ioan.8.* stinus. Quid est ista lux? Ego sum, inquit, lux mũdi. Qui tibi dicit, Ego sum lux mundi: vocat te ad se. Cũ vocat te, conuertit te: cum cõuertit te, sanat te: cum sanauerit te, videbis conuersorem tuum, cui dicitur, Et plebs tua lætabitur in te. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* Hoc est quod cantauimus, & iam hinc diximus, Ostende nobis domine misericordiã tuam: *Et salutare tuum da nobis.* Salutare tuũ, Christum tuum. Felix est cui ostendit deus misericordiam suam. Ipse est qui superbire nõ D potest, cui deus ostendit misericordiã suam. Ostendendo enim illi misericordiam suam, persuadet illi, quia quicquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab illo, quia omne bonum nostrum ipse est. Et cum viderit homo quicquid boni habet, non se habere a se, sed à deo suo, videt quia totũ quod in illo laudatur, de misericordia dei est, non de meritis ipsius. Et videndo ista non superbit, non superbiendo non extollitur, non se extollendo non cadit, non cadendo stat, stando inhæret, inhærendo manet, manẽdo perfruitur & lætatur in domino deo suo. Erunt illi deliciæ ipse qui fecit illũ, & delicias ipsas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo aufert. Quis potẽs minabitur auferre? Quis vicinus malus, quis latro, quis insidiator tibi tollit deũ? Et potest tibi tollere totum quod possides corpore, non tibi tollit eum quẽ possides corde. Ipsa est misericordia quã vtinam deus ostẽdat nobis. Ostẽde nobis domine misericordiam tuã, & salutare tuum da nobis. Christũ tuum da nobis, in illo enim est misericordia tua. Dicamus illi & nos, da nobis Christum tuum. Iam quidem dedit nobis Christum suũ: adhuc tamen illi dicamus, Da no- E bis Christum tuum, quia dicimus illi, Panem nostrum *Matth.6.* quotidianũ da nobis hodie. Et quis est panis noster, nisi ipse qui dixit, Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- *Ioan.6.* scendi? Dicamus illi, Da nobis Christum tuũ. Dedit enim nobis Christũ, sed hominem quẽ nouimus: dedit hominem, cum ipsum nobis daturus est deũ. Hominibus enim hominem dedit, quia talem illum hominibus dedit, qualis posset capi ab hominibus. Deũ enim Christum nullus hominum capere poterat, factus est hominibus homo, seruauit se deum diis. An forte arroganter dixit: Reuera arroganter, nisi ipse dixisset, Ego dixi dij *Psal.81.* estis, & filij altissimi omnes. Ad hãc ipsam adoptionem reuocamur, vt efficiamur filij dei. Iam quidẽ sumus, sed per fidem. Sumus quidẽ, sed in spe, nõdum sumus in re. Spe enim salui facti sumus, sicut dicit apostolus. Spes *Roman.8.* autem quæ videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiã expectamus. Quid enim expectamus per patientiam, nisi videre quod credimus? Modo enim credimus, quod non videmus: permanendo in eo quod credentes non videmus, merebimur videre quod credimus. Propterea Ioannes in Epistola sua quid ait? Di- F lectissimi, filij dei sumus, sed nondum apparuit quid e- *1.Ioan.3.* rimus. Quis non exultet si subitò nescio cui peregrinãti & ignoranti genus suum, patienti aliquam egestatem & ærumnã, & in labore cõstituto diceretur, Filius senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vestra, reuoco te ad patrẽ tuum? Quali gaudio exultaret, si hoc non fallax promissor diceret? Venit ergo non fallax apostolus Christi, & ait, Quid est quod de vobis speratis? Quid est quod vos affligitis, & mœrore conteritis? Quid est quod concupiscentias vestras peccando in egestate istarum voluptatum conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis est iste pater? Dilectissimi, filij dei sumus. Quare ergo nondum videmus patrem nostrum? Quia nondum apparuit quid erimus. Iam sumus, sed in spe: nam quod erimus, nondum apparuit. Et quid erimus? Scimus, inquit, *Ibidem.* quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Sed hoc de patre dixit, de filio autem domino nostro Iesu Christo non dixit: & forte videndo patrem, non videndo filium erimus beati? Ipsum audi Christum, Qui me videt, videt & patrẽ. Cum *Ioan.14.*

G enim vnus deus videtur, trinitas videtur, pater & filius & spiritussanctus. Audi expresius, quia ipsius filii visio tribuet nobis beatitudinem, & nihil interest inter visio- *Ibidem.* nem ipsius, & visionem patris. ipse ait in Euãgelio, Qui diligit me, mãdata mea custodit, & ego diligam illum, & ostendam meipsum illi: loquebatur illis & dicebat, Ostendã meipsum illi. Quare? Non erat ipse qui loque- *† al. cer.* batur? Sed carnem caro videbat, diuinitatem caro † nõ videbat. Ad hoc autem caro carnem vidit, vt per fidem cor mundaretur vnde deus videretur: dictum est enim *Act. 15.* de domino, Fide mundãs corda eorum. & dixit domi- *Math. 5.* nus, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbũt. Ergo si nobis promisit ostẽdere se nobis, qualis est pulchritudo eius? Fratres, cogitate omnia ista quæ videtis pulchra, quæ amatis, ipse fecit. Si hæc pulchra sunt, quid est ipse? Si hæc magna sont, quantus est ipse? Ergo ex istis quæ hic amamus, illum magis desideremus: & contemnentes ista, illum diligamus, vt ipsa dilectione per fidem cor mundemus, & mundatum cor nostrum inueniat aspectus illius. Lux quæ nobis ostenditur, sanos nos debet inuenire: hoc agit modo fides: hoc ergo modo diximus, Et salutare tuum da nobis,

H Da nobis Christum tuum, nouerimus Christum tuum, videamus Christum tuum: non quomodo illum viderunt Iudæi & crucifixerunt, sed quomodo illum vident angeli & gaudent. *Audiam quid loquatur in me dominus deus.* propheta dixit. Loquebatur in illo deus intus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Cohibens ergo aliquantum à strepitu mundi, & auertens se ad se, & à se in illum cuius vocem audiebat interius, quasi obturans autem contra tumultuantem vitæ huius inquie- *Sapien. 9.* tudinem, & contra animam corpore quod corrumpitur aggrauatam, & sensum terrena inhabitatione deprimentem multa cogitantem, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus. & audiuit, Quid? *Quoniã loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos.* Vox ergo Christi, vox ergo dei pax est, ad pacem vocat. Eia dicit, quicunq; nondum estis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire potestis quàm pacem? Pax quid est? Vbi nullum bellum est. Quid est, vbi nullum bellum est? Vbi nulla est contradictio, vbi nihil resistit, nihil aduersum est. Videte si iam ibi sumus, videte si iam non est conflictus cum diabolo, videte si non omnes sancti & fideles cũ principe dæmo-

I niorum luctãtur. Et quomodo cum illo luctãtur quem non vident? Luctantur cum cõcupiscentiis suis, quibus ille suggerit peccata, & non consentiendo quod suggerit, etsi non vincunt, tamen pugnant. Nondum est ergo pax vbi pugna est. Aut dare mihi hominẽ qui nihil tentationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere, quia iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitũ, vel contra famem & sitim pugnat quotidie. Quis enim iustus hinc alienus? Pugnat ergo quotidie fames & sitis, pugnat cõtra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio somni, pugnat oppressio. Vigilare volumus, dormitamus: ieiunare volumus, esurimus & sitimus: stare volumus, defatigamur: quærimus sedere, si & hoc diu facimus, deficimus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionẽ, illic rursus inueniemus defectionẽ. Esuris dicit tibi aliquis? respondes, Esurio. Ponit ante te cibum, ad refectionem posuerat, perseuera in eo quod posuit. Certe reficere te volebas, hoc age semper: hoc agendo, in eo quod adhibueras ad refectionem, ibi inuenies lassitudinem. Mul- K tũ sedendo fatigatus eras, surgis, deambulãdo reficeris. Perseuera in eo quo reficeris, multũ deambulando lassaris. sedere iterum quæris: inueni aliquid mihi vnde re reficias, vbi si perseueraueris, iterũ non deficias? Qualis est ergo ista pax, quã hic habent homines tantis resistentibus molestiis, cupiditatibus, indigẽtiis, lassitudinibus? Non est ista vera, nõ est perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est *1. Corin. 15.* mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Vbi enim adhuc mortalitas, quomodo est plena pax? Etenim de morte venit lassitudo ista, quam inuenimus in omnibus refectionibus nostris. De morte est, quia corpus mortale portamus, quod quidẽ mortuum dicit apostolus & ante animæ resolutionẽ. Corpus quidem, inquit, *Roman. 8.* mortuum est propter peccatum. Nam si perseueraueris in eo quo te reficis, etiam morieris. Perseuera in multũ manducãdo, ipsa res te interficiet. Perseuera in multum ieiunando, inde morieris. Sede semper, vt nolis surgere, morieris inde. Ambula semper, vt nolis quiescere, morieris inde. Vigila semper vt nolis dormire, morie- L ris inde. Dormi semper vt nolis vigilare, morieris inde. Quando autẽ absorpta fuerit mors in victoria, non *1. Corin. 15.* erunt ista, & erit pax plena & æterna. Erimus in quadam ciuitate fratres, quãdo de illa loquor, finire nolo, & maxime quando scandala crebrescunt. Quis non desideret illam pacem, vnde amicus non exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tẽtator est, nullus seditiosus, nullus diuidens populum dei, nullus fatigans ecclesiam in ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mittitur in ignem æternum, & hi cum illo quicunque illi consenniũt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis dei omnibus amantibus, & se videntibus plenos deo, cum erit deus omnia in omnibus. Commune spectaculum habebimus deum, communem possessionem habebimus deum, communem pacem habebimus deum. Quicquid enim est quod modo nobis dat, ipse nobis erit pro omnibus quæ dat: ipse erit perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebem suam, hanc volebat audire ille qui ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniã loquetur pacẽ in plebem suam, & super sanctos suos: *Et in eos qui conuertunt cor ad ipsum.* Eia fratres, vultis vt ad vos pertineat ipsa pax M quam loquitur deus? Conuertite cor ad ipsum, non ad me aut ad illum, aut ad illum, aut ad quenquam hominem. Quisquis enim homo voluerit conuertere ad se corda hominũ, cadit cum ipsis. Quid est melius, vt cadas cum illo ad quem cõuerteris, an vt stes cum illo cũ quo cõuerteris? Gaudium nostrum, pax nostra, requies nostra, finis omnium molestiarũ, non est nisi deus. Beati qui conuertunt cor ad ipsum. *Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius.* Erant quidam qui iam timebant eum in gẽte Iudæorum. Per omnem terram vbiq; idola colebantur, dæmonia timebantur, non deus. In illa gente timebatur deus. Sed propter quid timebatur? In veteri testamento timebatur deus, ne daret illos in captiuitatẽ, ne tolleret illis terram, ne grandine contunderet vites ipsorum, ne faceret steriles vxores eorum, ne auferret ab eis filios ipsorũ. Hæc enim carnalia promissa dei tenebant adhuc paruæ animæ, & propter hæc timebatur deus; sed prope illis erat, qui vel propter hæc ipsum timebãt. Terram petebat paganus à diabolo, terram petebat Iudæus à deo. Vnũ erat quod petebãt, sed

A non vnus à quo petebaot. Petebat iste quod paganus petebat, diseernebatur tamen à pagano, quia ab illo ista petebat qui omnia fecerat, & prope illis erat deus qui gentibus longe erat: tamen respexit & eos qui longe e- *Ephes.2.* rant, & eos qui prope erant, sieut dicit apostolus, Et veniens euãgelizauit paeem his qui erant longe, & pacem his qui prope. Quos dixit qui erant prope? Iudæos qui vnum deum colebant. Quos dixit qui erant longe? Gentes, qui dimiserant deum à quo facti erant, & colebant illa quæ ipsi feeerant. Non enim regionibus longe est quisque à deo, sed affectibus. Amas deum? prope es: odisti deum? longe es. vno loco stans, & prope es, & longe es. Ergo fiatres respexit iste propheta, quanquam generalem vidit misericordiam dei super omnes, tameu aliquid speciale & proprium vidit in geote Iudæa, & ait, Audiam quid loqoatur io me dominus deus, quoniam loquetur paeem in plebem suam. Et plebs ipsius non Iudæa sola erit, sed de omnibus gentibus colligetur, quia super sanctos suos loquetur pacẽ, & in eos qui conuertuot cor ad ipsum, & omnes qui conuersuri sunt eor ad ipsum de omni orbe terrarum: Veruntamen prope timẽtes eum salutare ipsius: *Vt inhabitet gloria in terra nostra:* B id est, in ea terra in qua natus erat propheta, vt iuhabitet gloria maior, quia inde cœpit prædicare Christus, inde apostoli, & illue prius missi: inde prophetæ, ibi primum templũ, ibi sacrifieabatur deo, ibi patriarchæ, ibi ipse etiam venit de semine Abrahæ, ibi manifestatus est Christus, ibi apparuit Christus, inde enim virgo Maria quæ peperit Christum. Ibi ambulauit pedibus suis, ibi mrabilia fecit: postremò tantum honorem illi genti detulit, vt eùm eum interpellaret quædam mulier Cha- *Math.15.* nanæa salutem quærens filiæ suæ, dixerit ei, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. hoe ergo videns propheta, ait, Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra oostra.

Misericordia & veritas occurrerunt sibi. Veritas in terra nostra ex persona Iudæorũ, misericordia in terra gẽtium. veritas enim vbi? Vbi erant eloquia dei. Misericordia vbi? In illis qui dimiserant deum suum, & conuerterant se ad dæmouia. Nunquid & ipsos despexit? Quomodo si dieeret, Voea & istos longe fugitiuos, qui multũ à me recesserunt, voca, inuenient me quærentem se, quia ipsi nolebant quærere me. Ergo misericordia & veritas occurrerunt sibi. *Iustitia & pax osculata sunt se.* Fac iustitiam, C & habebis paeem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim nó amaueris iustitiã, pacem nõ habebis. Amant enim se duo ista, iustitia & pax, & osculantur se: vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacem osculãtem iustitiã. Duæ amieæ sunt, tu forte vnã vis, & alteram nó facis. Nemo est enim qui nó vult pacem, sed nõ omnes volunt operari iustitiã. Interroga omnes homines, Vultis paeem? Vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, eupio, volo, amo. Ama & iustitiã, quia duæ amieæ suut iustitia & pax. Iustitia & pax, ipsæ se osculantur. Si amieam pacis nó amaueris, oon te amabit ipsa pax, nee veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare paeem? Quiuis malus desiderat paeem. Bona enim res est pax. Sed fac iustitiã, quia Iustitia & pax se osculantur, nó litigant. Tu quare litigas cum iustitia? Ecce iustitia dieit ti- *Exod.20.* bi, Ne fureris: & non audis. Ne adulteres: & non vis au- *Matth.7.* dire: Non facias alteri quod tu pati non vis: non dieas alteri quod & tibi dici non vis: Inimicus es amicę meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum iustitiæ, quẽcunque inuenero ioimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac iustitiam: ideo alius psalmus dieit tibi, Deelina à malo, & fac bonum: D hoc est, ama iustitiã: & cum iam declinaueris à malo, & *Psal.36.* feceris bonũ, quære pacẽ, & persequere eam. Iam enim non diu illam quæres, quia & ipsa oecurret tibi, vt osculetur iustitiam. *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Veritas de terra orta est, Christus de fœmina natus est. Veritas de terra orta est, filius dei de carne processit. Quid est veritas? Filius dei. Quid est terra? Caro. Ioterroga vnde natus est Christus, & vides quia veritas de terra orta est. Sed hæc veritas quæ orta est de terra, erat ante terram, & per ipsam factum est cœlum & terra. Sed vt iustitia de cœlo prospiceret, id est, vt iustifiearẽtur homines diuina gratia, veritas nata est de Maria virgioe, vt posset pro illis iustifieaodis offerri sacrificium, sacrificium passionis, saerificium crucis. Et vnde offerret sacrificium pro peeeatis nostris nisi moreretur? Vude autem moreretur, oisi à nobis acciperet vbi moreretur? Id est, nisi à nobis sumeret carnem mortalem, Christus mori non posset, quia verbum non moritur, diuioitas non moritur, virtus & sapientia dei non moritur. Quomodo ergo offerret sacrificium victimã salutarem, si nõ moreretur? Quomodo autẽ moreretur nisi carnem indueret? Quomodo carnem indueret, uisi E veritas de terra orirctur? *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Possumus hinc dicere alterum sensum, Veritas de terra orta est, cõfessio ab homiue. Homo e- *De pœ.di.1.* nim peccator eras. O terra, qui quãdo peccasti, audisti, *Gratia dei* Terra es, & in terrã ibis. Oriatur de te veritas, vt respi- *Gene.3.* ciat de cœlo iustitia. Quomodo ergo orietur à te veritas, cũ tu peccator sis, cũ tu iniquus sis? Confitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si enim cum sis iniquus dicis te iustũ, quomodo à te orietur veritas? Si autẽ cum sis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta est. Intende illum publicanum longe à pharisæo in templo orantem, qui neque oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pectus suũ, dicens, Domioe propitius esto *Luc.18.* mihi peccatori. Ecce veritas de terra orta est, quia confessio peccatorũ ab homine facta est. Quid ergo sequitur? Amen dico vobis, quia descendit iustificatus publi- *Ibidem.* canus ille magis quàm ille pharisæus: quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Orta est veritas de terra in confessione peccatorum, & iustitia de cœlo prospexit, vt descẽderet iustificatus publicanus ille magis quàm ille pharisæus. Nam vt noueritis quia veritas pertioet ad confessionem peccato- F rum, ait Ioannes euangelista, Si dixerimus quia pee- *1.Ioan.1.* catum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quomodo ergo veritas de terra orietur, & iustitia de cœlo prospiciet, audi illum sequentem & dicentem, Si confiteamur peccata nostra, fidelis *Ibidem.* est & iustus vt remittat nobis peccata, & purget nos ab omni iniquitate. Veritas ergo de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Quæ iustitia de cœlo prospexit? Taoquam dei dicentis, Pareamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit: ignoscamus, quia ipse agnoscit. Conuersus est ad puniendum peccatum suum, conuertar & ego ad eum liberandum. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. *Etenim dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructũ suum.* Vnus versus restat, peto vt sine tædio sit quod dicturus sum. Atteodite rem necessariam fratres mei, attẽdite, percipite, ferte vobiscum, & nó sit inane sermo dei in cordibus vestris. Veritas, inquit, de terra orta est, confessio peccatorũ ab homine, & iustitia de cœlo prospexit, id est, à domino deo data est iustificatio confitenti, vt ipse agnoscat impius

G pium se fieri non posse, nisi ille fecerit cui cófitetur, cre-
Roman. 4. dendo in eum qui iustificat impium. Tu ergo peccata
potes habere, fructum bonum non potes habere, nisi il-
le dederit cui confiteris. ideo cum dixisset, Veritas de
terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit: tanquam di-
ceretur ei, Quid est quod dixisti, Iustitia de cœlo pro-
spexit: etenim dominus, inquit, dabit suauitatem, & ter-
ra nostra dabit fructũ suum. Nos ergo respiciamus nos,
& si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus
peccata, & desideremus iustitiam. Cum enim cœperi-
mus odisse peccata, iam ipsum odium peccatorum si-
miles nos incipit facere deo, quia hoc odimus quod o-
dit & deus. Cum ergo cœperis odisse peccata & confi-
teri deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt, & ducũt
te ad ea quæ tibi non prosunt, ingemisce ad deum, &
confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectatio-
nem, & suauitatem iustitiæ faciendæ dabit tibi, vt inci-
piat te delectare iustitia, quem primò delectabat iniqui-
tas: vt qui primò gaudebas in ebrietate, gaudeas in so-
brietate: & qui primò gaudebas de furtis vt tolleres ho-
mini quod non habebas, quæras donare non habenti
quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet do-
H nare: quem delectabat spectare, delectet orare: quẽ de-
lectabant cãtica nugatoria & adulterina, delectet hym-
num dicere deo, currere ad ecclesiam qui primò curre-
bat ad theatrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia
dominus dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum
suum? Ecce enim videte quod dico. Ecce locuti sumus
vobis verbum dei, semen sparsimus deuotis cordibus,
tanquã sulcata inuenientes pectora vestra aratro con-
fessionis, deuotione & intẽtione suscepistis semen: co-
gitate de verbo quod audistis, tanquam glebas frangẽ-
tes, ne semen rapiant volatilia, vt possit ibi germinare
quod seminatum est. Et nisi deus pluerit, quid prodest
quod seminatur? Hoc est, Dominus dabit suauitatẽ, &
terra nostra dabit fructum suum. Ille enim visitationi-
bus suis in ocio, in negocio, in domo, in lecto, in con-
uinio, in collocutione, in deambulatione visitet vestra
corda, vbi nos non sumus. Veniat imber dei, & fructifi-
cet quod ibi seminatum est: & vbi nõ sumus nos & se-
curi quiescimus, aut aliud agimus, deus det incrementũ
seminibus quæ sparsimus, vt attendentes postea bonos
mores vestros, etiam de fructu gaudeamus: Quoniã do
minus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum
I suum. *Iustitia ante eum præibit, & ponet in via gressus suos.*
Iustitia illa est quæ est in confessione peccatorum: veri-
tas enim ipsa est. Iustus enim debes esse in te, vt punias
te: ipsa prima est hominis iustitia vt punias te malum,
& faciat te deus bonum. Quia ergo ipsa est prima homi
nis iustitia, ipsa fit via deo, vt veniat ad te deus: ibi illi
fac viam in confessione peccatorum. Ideo & Ioannes
cum baptizaret in aqua pœnitentiæ, & vellet ad se veni-
re pœnitentes de suis prioribus factis, dicebat hoc, Pa-
Math. 3. rate viam domino, rectas facite semitas eius. Placebas
tibi in peccatis tuis ô homo, displiceat tibi quod eras, vt
possis esse quod non eras. Parate viam domino: præce-
dat ista iustitia vt confitearis peccata. Veniet ille & visi-
tabit te, quia ponet in via gressus suos. est enim iam vbi
ponat gressus suos, est vbi ad te veniat. Antè autẽ quàm
confitereris peccata, intercluseras ad te viam dei, non
erat quà ad te veniret. Confitere vitam, & aperis viam,
& veniet Christus, & ponet in via gressus suos, vt te in-
formet vestigiis suis.

*In psalmum octogesimumquintum
enarratio.*

NVLLVM maius donum præstare deus posset K
hominibus, quàm vt verbum suum per quod
condidit omnia, faceret illis caput, & illos ei
tanquam membra coaptaret, vt esset filius deì
& filius hominis, & vnus deus cum patre, vnus homo
cum hominibus: vt & quãdo loquimur ad deũ depre-
cantes, non inde filium separemus, & quando precatur
corpus filij, non à se separet caput suum, sitq; vnus ipse
saluator corporis sui dominus noster Iesus Christus fi-
lius dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur
à nobis. Orat pro nobis, vt sacerdos noster: orat in no-
bis, vt caput nostrum: oratur à nobis, vt deus noster. A-
gnoscamus ergo & in illo voces nostras, & voces eius
in nobis. Neq; cum aliquid dicitur de domino nostro
Iesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat ve-
lut ad quandã humilitatem indignam deo, dubitemus
illi eam tribuere, qui non dubitauit se nobis adiungere.
Ei quippe seruit vniuersa creatura, quia per ipsum facta
est vniuersa creatura. Et propterea cũ eius sublimitatẽ
diuinitatemq; intuemur, quãdo audimus, In principio Ioan. 1.
erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat ver-
bum: hoc erat in principio apud deũ, omnia per ipsum
facta sunt, & sine ipso factũ est nihil: intuentes hanc ex- L
celsam & supereminentissimam & excedentem omnia
creaturarũ sublimia diuinitatẽ filij dei: audimus etiam
in aliqua parte scripturarum velut gementem, orãtem,
confitentem, vt dubitemus ei tribuere verba hæc, ex eo
quòd cogitatio nostra de recenti eius contemplatione
quæ erat in diuinitate, pigrescit descendere ad eius hu-
militatem: & tanquam faciat illi iniuriam, si eius verba
in homine agnoscat, ad quẽ verba dirigebat cum deum
deprecaretur, hæret plerunq; & conatur mutare senten-
tiam, & nõ ei occurrit in scriptura, nisi quòd ad ipsum
recurrat, & ab illo deuiare nũ sinat. Expergiscatur ergo
& euigilet in fide sua, & videat quia ille quẽ contempla
batur paulò antè in forma dei, formam serui accepit, in Philip. 2.
similitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt ho-
mo, humiliauit se factus obediẽs vsq; ad mortẽ. Et ver-
ba psalmi voluit esse sua, in cruce pendẽs, & dicẽs, Deus Psal. 21.
meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Oratur ergo
in forma dei, orat in forma serui: ibi creator, hic creat',
creaturã mutandam nõ mutatus assumens, & secũ nos
faciens vnũ hominẽ, caput & corpus. Oramus ergo ad
illum, per illum, in illo, & dicimus cum illo, & dicit no-
biscũ. Cum dicimus in illo, dicit in nobis psalmi huius M
orationẽ, qui intitulatur, *Oratio Dauid.* Quia dominus
noster secundũ carnem filius Dauid, secundũ vero di-
uinitatem dominus Dauid, & creator Dauid. Et nõ so-
lùm ante Dauid, sed ante Abrahã, ex quo Dauid, sed &
ante Adam, ex quo omnes homines, sed & ante cœlum
& terrã, in quo omnis creatura est. Nemo ergo cũ audit
hæc verba, dicat, nõ Christus dicit: aut rursus dicat, non
ego dico: imò si se in Christi corpore agnoscit, vtrunq;
dicat, & Christus dicit, & ego dico. Non potes aliquid
dicere sine illo, & dicit aliquid sine te. Nónne habe-
mus in euangelio, vbi certe scriptũ est, In principio erat Ioan. 1.
verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum, Matth. 26.
omnia per ipsum facta sunt? Ibi certe habemus, Et con- Ioan. 4.
tristatus est Iesus, & fatigatus est Iesus, & dormiuit Ie- Math. 8.
sus, & esuriuit & sitiuit Iesus, & orauit, & pernoctauit Luc. 22.
in orando Iesus. Pernoctabat, inquit, Iesus, & perstabat Ibidem.
in orando, & globi sanguinis decurrebant per corpus
eius. Quid ostendebat quando per corpus orantis glo-
bi sanguinis distillabant, nisi quia corpus eius quod est
ecclesia, martyrum iam sanguine defluebat?

A *Expositio Psalmi.*

I*Nclina domine aurem tuam, & exaudi me.* Ille ex forma serui dicit, tu serue in forma domini tui, Inclina domine aurem tuam. Inclinat aurẽ, si tu non erigis ceruicem. Humiliato enim appropinquat, ab exaltato longe discedit, nisi quem ipse humiliatum exaltauerit. Inclinet ergo dominus aurem suã ad nos. Ille enim sursum est, nos deorsum. Ille enim in altitudine, nos in humilitate, sed non relicti. Ostendit enim dilectionem suam deus in nobis. Etenim cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortu⁹ est. (Rom.5.) Vix enim, inquit, pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori? Dominus autem noster pro impiis mortuus est. Neq; enim merita nostra præcesserãt, pro quibus filius dei moreretur: sed magis quia nulla erant merita, magna erat misericordia. Quàm certa ergo, quàm firma promissione seruat iustis vitam suam, qui donauit iniustis mortem suam? Inclina domine aurem tuam, & exaudi me. *Quoniam egenus & inops ego sum.* Ergo non inclinat aurem ad diuitem, sed ad inopem & egenũ inclinat aurem, id est ad humilem & ad confitentem, ad indigentem misericordia, non ad saturatum & extol- B lentem se & iactantem se, quasi nihil ei desit, & dicentem, Gratias tibi, quia nõ sum sicut publicanus iste. (Luc.19.) Diues enim pharisæus iactabat merita sua, inops publicanus confitebatur peccata sua. Nec sic accipiatis fratres quod dixi, ad diuitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat deus eos qui habent aurum & argẽtum, & familiam & fundos: si sic forte nati sunt, aut cum lucrum rerum humanarum tenent, tãtùm meminerint quod ait apostolus, (1.Tim.6.) Præcipe diuitibus huius mundi non superbè sapere. Qui enim non superbe sapiũt, in deo pauperes sunt. Et pauperibus atque inopibus & egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro & argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit vt diuitiæ non illos perdãt, vt non obsint satis est. Nam prodesse nihil possunt. Planè prodest opus misericordiæ & in diuite & in paupere: in diuite ex voluntate & opere, in paupere ex sola voluntate. Cum ergo talis est cõtemnens in se quicquid est vnde superbia solet inflare, pauper dei est, inclinat illi aurẽ suam, nouit enim contribulationem cor eius. Certe fratres ille pauper ante ia- C nuam diuitis vlcerosus qui iacebat, ab angelis sublatus est in sinũ Abrahæ, (Luc.16.) sic legimus, sic credimus. Diues autem ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, ablatus est ad inferos ad tormẽta. Nunquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatus est ab angelis, diues autẽ ille peccato diuitiarũ suarum ad tormenta missus est? In illo paupere humilitas intelligitur honorificata, in illo diuite superbia damnata. Breuiter probo, quia non diuitiæ, sed superbia in illo diuite cruciabatur. (Ibidem.) Certe ille pauper in sinum Abrahæ sublatus est. De ipso Abraham dicit scriptura, quia habebat hic plurimum auri & argenti, & diues fuit in terra. Si qui diues est, ad tormenta rapitur, quomodo Abraham præcesserat pauperem, vt ablatum in sinũ suum susciperet? Sed erat Abraham in diuitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta, & obediens. Vsqueadeo autem pro nihilo habebat illas diuitias, (Genes.22.) vt iussus à domino filiũ suum immolaret, cui seruabat diuitias. Discite ergo esse inopes & pauperes, siue qui habetis aliquid in isto seculo, siue qui nõ habetis. Nam & hominem mendicum inuenitis superbientem, & hominem superabundantem diuitiis inuenitis confitentem. Resistit deus superbis & holosericatis & pannosis, humilibus autem dat gratiam: (Iacob.4.) D & habentibus aliquam substantiam huius seculi, & non habentibus interior inspector est deus. Ibi appẽdit, ibi examinat: stateram dei non vides, cogitatio tua in illam leuatur. Videte quia meritũ exauditionis suæ, id est, quo exaudiretur, in eo posuit vt diceret, Quoniam egenus & inops ego sum. Obserua ne non sis egenus & inops: si non fueris, non exaudieris. Quicquid est circa te vel in te vnde possis præsumere, abiice à te, & tota præsumptio tua deus sit: illius indigens esto, vt in ipso implearis. Quicquid enim aliud habueris sine ipso, latius inanis eris. *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Hoc vero, quoniam sanctus sum, nescio vtrũ potuerit forte alius dicere nisi ille qui sine peccato erat in hoc mundo, peccatorum omnium non commissor, sed dimissor. Agnoscamus vocem di- E centis, quoniam sanctus sum, custodi animam meam, vtique in illa forma serui quam assumpserat. Ibi enim caro, ibi & anima. Neque enim (vt nõnulli dixerũt) caro sola erat & verbum: sed & caro & anima & verbum, & totum hoc vnus filius dei, vnus Christus, vnus saluator, in forma dei æqualis patri, in forma serui caput ecclesię. Ergo quoniam sanctus sum, cum audio, vocem eius agnosco, & hic separo meam. Certe inseparabiliter à corpore suo loquitur cum sic loquitur. Et audebo ego dicere, quoniam sanctus sum? Si sanctus tanquam sanctificans, & nullo sanctificante indigẽs, superbus & mẽdax. Si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod dictum est, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: (Leuit.19.) audeat & corp⁹ Christi, audeat & vnus ille homo clamãs (Psal.60.) à finibus terræ, cum capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Et hæc quidẽ fuistis, ait apostolus enumerans multa peccata & leuia & (1.Cor.6.) grauia, & vsitata & horribilia: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & vnusquisque fideliũ, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati. Si enim dixeris te sanctum esse ex te, superbus es: rursus fidelis in Christo, & membrum Christi, si te non dixeris esse sanctum, ingratus es. Arguens enim superbiam apostolus, non ait, non habes: sed ait, Quid enim habes quod non (1.Cor.4.) accepisti? Non arguebaris, quia dicebas te habere quod non habebas: sed quia ex te tibi volebas esse quod ha- F bebas. Imò & habere te agnosce, & ex te nihil habere, vt nec superbus sis, nec ingratus. Dic deo tuo, Sãctus sum, quia sanctificasti me: quia accepi, non quia habui: quia tu dedisti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipsi domino nostro Iesu Christo. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo ipsum induerunt, sicut apostolus dicit, Quotquot in (Galat.3.) Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Iam vide vbi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do- (Ephes.5.) mino: Fuistis aliquando, inquit, tenebræ, sed nunquid tenebræ remãsistis? Ad hoc illuminator venit, vt & tenebræ remaneretis, an vt in illo lux fieretis? Ergo dicat & vnusquisque Christianus, imò dicat totum corpus Christi, clamet vbique patiens tribulationes, diuersas tentationes & scandala innumerabilia, dicat, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. *Saluum fac seruum tuum deus meus sperantem in te.* Ecce ille sanctus non est superbus, quia sperat in domino. *Miserere mihi domine, quo-*

G *niam ad te clamaui tota die.* Non vna die, tota die, omni tempore intellige: ex quo corpus Christi gemit in pressuris vsque in finẽ seculi quo transeunt pressuræ, gemit iste homo & clamat ad deum, & vnusquisque nostrum pro portione habet clamorẽ suũ in toto isto corpore. Clamasti tu diebus tuis, & transierunt dies tui: successit tibi alius, & clamauit diebus suis, & tu hic, ille alibi: corpus Christi tota die clamat sibi decedẽtibus & succedentibus membris. Vnus homo vsque ad finẽ seculi extenditur. Eadem membra Christi clamãt, & quædam membra iam in illo requiescunt: quædam modo clamant, quædam vero cum ipsi nos requieuerimus clamabunt, & post illa alia clamabunt. Totius corporis Christi hic attendit vocem, dicentis, Ad te clamaui tota die. (Rom.8.) Caput autem nostrum ad dexterã patris interpellat pro nobis. Alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia reuocat, alia corrigit, alia redintegrat. *Iocunda animam serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui.* Iocũda eam, quia ad te leuaui eã. In terra enim erat, & in terra amaritudinem sentiebat: ne in amaritudine contabesceret,

H ne omnem tuæ gratiæ suauitatem amitteret, leuaui eam ad te, iocunda eam apud te. Solus enim tu es iocunditas, amaritudine plenus est mũdus. Certe recte admonet membra sua, vt sursum corda habeant. Audiant ergo & faciant, leuent ad cœlum quod male est in terra. Ibi enim nõ putrescit cor, si leuetur ad deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret leuares ad superiora: frumento tuo quæris mutare locum, & cor permittis in terra putrescere? Frumentum leuares in superiora, cor leua in cœlum. Et vnde, inquis, possum? Qui funes, quæ machinæ, quæ scalæ opus sunt? Gradus affectus sunt, iter tuum voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis. Stans in terra, in cœlo es si diligas deum. Non enim sic leuatur cor quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locũ mutat, cor vt eleuetur voluntatem mutat. Quoniam ad te domine animam meam leuaui. *Quia tu domine suauis es ac mitis,* Ideo iocunda. (Iohel.2.) Tanquam tædio affectus ex amaritudine terrenorum indulcari voluit, & quæsiuit fontem dulcedinis, & in terra non inuenit. Quacũq; enim se vertebat, scãdala, tribulationes, timores, tentationes

I inueniebat. In quo homine securitas? De quo certũ gaudium? Nec de seipso vtique, quanto magis de alio? Aut mali sunt, & necesse est eos pati: sed sperare, quia mutari possunt. Aut boni sunt, & sic eos oportet diligere vt timeamus, quia possunt mutari ne mali sint. Ibi malitia eorum facit amaritudinem animæ, hic solicitudo & timor ne labatur qui bene ambulat. Quocũque ergo cor se conuerterit in terrenis rebus, amaritudinem inuenit: vnde dulcescat non habet, nisi leuet se ad deum. Quoniam tu domine suauis & mitis. Quid est mitis? Portas me, donec perficias me. Vere enim fratres mei dicam tanquam homo in hominibus, & ex hominibus: ferat quisque cor suum, & intueatur se sine adulatione, & sine palpatione. Nihil est enim stultius, quàm si seipsum quisque palpet atque seducat. Attendat ergo & videat quanta aguntur in corde humano, quemadmodum ipsæ plerunque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix stet cor ad deum suum, & vult se tenere vt stet, & quodammodo fugit à se, nec inuenit cancellos quibus se includat, aut obices quosdam quibus retineat auolationes suas, & vagos quosdam motus, sed stet iocundari à deo suo. Vix est vt occurrat talis oratio inter multas orationes. Diceret vnusquisque sibi contingere, & alteri non contingere, nisi inueniremus

K in scripturis dei Dauid orãtem quodam in loco, & dicentem, Quoniam inueni domine cor meum vt orarem ad te. (2.Reg.7.) Inuenire se dixit cor suũ, quasi soleret ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitiuum, & non posse comprehendere, & clamare ad dominum, Quoniam cor meum dereliquit me. (Psal.39.) Itaque fratres mei attendẽs quod hic ait, Suauis es tu & mitis: videor mihi videre hic quod ait mitis: Iocunda animam serui tui, quoniam ad te domine leuaui animam meam, quoniam tu suauis & mitis es: videor mihi videre ad hoc dixisse mitem deũ, quia patitur ista nostra, & expectat tamen à nobis orationem, vt perficiat nos: & quando illi eam dederimus, accipit grate & exaudit, nec meminit tãtas quas incondite fundimus, & accipit vnam quam vix inuenimus. Quis enim est fratres mei homo cũ quo si amicus eius cœperit colloqui, & noluerit ille respondere collocutioni eius, & viderit eũ auerti à se, & aliud loqui ad alium, quis hoc ferat? Aut si forte interpellas iudicem, & constituas eum loco vt te audiat, & subito cum ad eum loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cum amico

L tuo, quãdo te tolerat? Et tolerat deus tot corda precantium, & diuersas res cogitantium, omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquãdo peruersas & inimicas deo, ipsas superfluas cogitare iniuria est eius cum quo loqui cœperas. Oratio tua, locutio est ad deum. Quando legis, deus tibi loquitur: quando oras, cum deo loqueris. Sed quid? Desperandum est de genere humano, & dicendum iam ad damnationem pertinere omnem hominem cui surrepserit aliqua cogitatio oranti, & interruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus fratres, quæ spes remaneat non video. Porrò quia est aliqua spes ad deum, quia magna est eius misericordia: dicamus ei, Iocunda animam serui tui, quoniã ad te domine animã meam leuaui. Et quomodo eam leuaui? Quomodo potui, quomodo tu vires dedisti. Quomodo eam fugientem apprehẽdere valuit, & excidit tibi? Quia quotienscunque ante me stetisti, puta deum dicere, tãta vana & superflua cogitasti, & vix mihi fixam & stabilẽ orationẽ fudisti. Quia tu suauis es domine ac mitis. Mitis es, tolerãs me. Ex ægritudine defluo, cura & stabo: confirma, & firmus ero. Donec autem facias, toleras me, quia tu suauis es domine & mitis. *Et multum misericors.* Non

M enim solum misericors, sed & multũ misericors. Abundat enim iniquitas nostra, abũdat & tua misericordia. Et multum misericors es. *Omnibus inuocantibus te.* Et quid est quod dicit multis locis scriptura, Quia inuocabunt, & non exaudiam eos? (Prouerb.1.) Certe misericors omnibus inuocantibus se, nisi quia quidam inuocantes, non ipsum inuocant: de quibus dicitur, Deum non inuocauerunt. (Esa.52.) Inuocãt, sed non deũ. Inuocas quicquid amas, inuocas quicquid in te vocas, inuocas quicquid vis vt veniat ad te. Porrò si deum propterea inuocas vt veniat ad te pecunia, vt veniat ad te hæreditas, vt veniat ad te secularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniant ad te: sed deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, nõ exauditorẽ desideriorum. Deus bonus, si det quod vis: quid si male vis? Nõnne erit tibi magis non dãdo misericors? Porrò si non dederit, iam nihil tibi deus est: & dicis, Quantum rogaui, quàm sæpe rogaui, & non sum exauditus? Quid enim petebas? Forte mortẽ inimici tui. Quid si & ille petebat tuam? Qui te creauit, ipse & illum. homo es, homo est & ille: deus autem iudex est: audit ambos, sed nõ exaudit ambos. Tristis es, quia non es exauditus contra illũ, gaude quia non est exauditus (Sapient.4.)

contra

A contra te. Ego, inquis, non hoc petebam, non inimici
mei petebam mortem, sed vitam petebã filij mei. Quid
mali petebã? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas: nam
quid si ille raptus est ne malitia mutaret intellectum il-
lius? Sed peccator, inquis, erat, & ideo volebam eum vi-
uere vt corrigeretur. Tu volebas eum viuere, vt melior
esset? quid si deus nouerat si viueret peiorem futurum?
Vnde ergo nosti quid illi prodesset, mori, an viuere? Si
ergo non nosti, redi ad cor tuũ, dimitte deo consilium
suum. Quid ergo, inquis, faciã? Quid orem? Quid ores?
Quod te docuit dominus, quod te docuit cœlestis ma-
gister. Inuoca deum tanquã deum, ama deum tãquam
deum. Illo melius nihil est, ipsum desidera, ipsum con-
Psal.26. cupisce. Vide inuocãtem deum in alio psalmo, Vnam
petij à domino, hãc requiram. Quid est quod petit? Vt
inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ.
Vt quid hoc? Vt cõtempler delectationem domini. Si
ergo amator dei esse vis, synceriſsimis medullis castis-
que suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi in-
hia quo iucũdius nihil inuenis, quo melius, quo lætius,
quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quàm id
B quod est sempiternum? Non times ne aliquando à te
pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu inuocas deum
tãquam deum, securus esto, exaudiris, pertines ad istum
versum, Et multum misericors omnibus inuocantibus
te. Noli ergo dicere, Illud mihi non dedit. Redi ad cor
tuum, & consciẽtiam tuam libra, interroga, parcere illi
noli. Si vere deum inuocasti, certus esto quia id forte
quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia non
tibi proderat. Aedificetur in hoc cor vestrum fratres,
cor Christianũ, cor fidele, ne incipiatis tristes facti ve-
luti fraudati desideriis vestris, ire in indignationẽ con-
Act.9. tra deum, & non expediat aduersus stimulum calcitra-
re. Recurrite ad scripturas. Exauditur diabolus, & non
exauditur apostolus. Quid vobis videtur, quomodo
Matth.8. exaudiuntur dæmones? Petierunt se ire in porcos, &
concessum est eis. Quomodo exauditus est diabolus?
Iob.1. Petiit Iob tentandum, & accepit. Quomodo non est
2.Cor.12. exauditus apostolus? In magnitudine, inquit, reuela-
tionum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ
angelus satanæ, qui me colaphizet, propter quod ter
dominum rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi,
Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perfi-
C citur. Exaudiuit eum quem disponebat dãnare, & non
exaudiuit eum quem volebat sanare. Nã æger petit mul
ta à medico, non dat medicus, non exaudit ad volun-
tatem, vt exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum
pone deum, pete ab illo salutem, & salus tua ipse erit,
Non quasi salutem extrinsecus, sed vt salus ipse sit. Ne
rursus ames aliam salutem prçter ipsum, sed quomodo
Psal.34. habes in psalmo, Dic animæ meæ, salus tua ego sum.
Quid ad te, quid tibi dicat, vt se tibi det? Vis vt det se
tibi? Quid si quod vis habere, non vult ipse vt habeas, vt
se tibi det? Impedimẽta remouet, vt intret ad te. Bona
cogitate & considerate fratres quæ dat deus peccatori-
bus, & hinc intelligite quid seruet seruis suis. Peccatori-
bus blasphemantibus eum quotidie dat cœlum & ter-
ram, dat fontes, fructus, salutẽ, filios, copias, vbertatem.
Hæc omnia bona non dat nisi deus. Qui talia peccato-
ribus dat, quid eum putas seruare fidelibus suis? Hoc ne
de illo sentiẽdum est, quia qui talia malis dat, nihil ser-
uat bonis? Imò vero seruat, non terram, sed cœlum. Vi-
bus forte aliquid dico cum dico cœlũ, sed seipsum, qui
fecit cœlum. Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fa-
bricator cœli. Sed video cœlum, & illum non video.

Oculos enim habes ad videndum cœlum, cor nõdum D
habes ad videndum fabricatorem cœli. Ideo venit de
cœlo in terram, vt mundet cor quo videatur, qui fecit
cœlum & terram. Sed planè cum patientia salutem ex-
pecta. Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus
sectionibus, quibus vstionibus, ille nouit. Tu tibi ægri-
tudinem comparasti peccãdo, ille venit non solum fo-
uere, sed & secare & vrere. Non vides quanta homines
patiantur sub medicorum manibus, spem incertã ho-
mini promittentium? Sanaberis dicit medicus, sanabe-
ris si secuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui
dicit cert⁹ est, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui
non fecit hominem, & non perfecte scit quid agatur in
homine: & tamẽ ad verba hominis plus nescientis quid
agatur in homine credit homo, subdit membra, ligari
se patitur, aut plerunque etiam non ligatus secatur &
vritur: & accipit forte salutem paucorum dierum, iam
sanatus quando moriatur ignorans, & fortasse dum cu-
ratur moritur, & fortasse curari non poterit. Cui autem
promisit deus aliquid, & fefellit? *Auribus infige domine
orationem meam.* Magnus orantis affectus. Auribus infige E
domine orationem meam: id est, non exeat de auribus
tuis oratio mea, fige illam ibi in aurib⁹ tuis. Quomodo
parturiuit vt figeret orationẽ suam in auribus dei? Re-
spondeat deus, & dicat nobis, Vis figam orationẽ tuam
in auribus meis? Fige in corde tuo legem meam. Auri-
bus infige domine orationem meam. *Et intende voci ora-
tionis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te, quoniam exau-
disti me.* Causa vt exaudires me, quia in die tribulatio-
nis meæ clamaui ad te. Paulò antè dixerat, Tota die
clamaui, tota die tribulatus sum. Nullus ergo Christia-
nus dicat esse diem, quo non sit tribulatus. Totã diem,
totum tempus intelligimus. Tota die tribulatur. Quia
ergo tribulatio est & quando bene est, vtique tribula-
tio. Vnde tribulatio? Quia quandiu in corpore sumus, 2.Cor.5.
peregrinamur à domino. Quodlibet hic abundet, non-
dum sumus in illa patria quò redire festinamus. Cui
peregrinatio dulcis est, non amat patriam. Si dulcis est
patria, amara est peregrinatio. Si amara peregrinatio,
tota die tribulatio. Quando non est tribulatio? Quan-
do in patria delectatio. Delectationes in dextera tua
vsque in finem. Implebis me lætitia, ait, cum vultu tuo, Esa.15.
vt cõtempler delectationem domini. Ibi transiet labor
& gemitus: ibi non oratio, sed laudatio: ibi halleluia, F
amen, ibi vox consona cum angelis, ibi visio sine defe-
ctu, & amor sine fastidio. Quandiu ergo non ibi, vide-
tis quia non in bono. Sed abundant omnia. Abundent
omnia, vide si secutus es quia non pereunt omnia. Sed
habeo quod non habebam, accesit pecunia quæ non
erat. Forte accesit & timor qui nõ erat: Forte tãto se-
curior eras, quanto pauperior. Postremò sint copiæ, re-
dondet affluẽtia huius seculi, detur securitas quòd non
pereat: dicat deus desuper, æternus in his eris, æterna
tecum erunt ista, sed meam faciem non videbis. Nemo
carnem consulat, spiritum consulite. Respondeat vobis
cor vestrum, respondeat spes, fides, charitas, quæ in vo-
bis esse cœperunt. Ergó ne si acceperimus securitatem
nos in affluentia bonorum secularium semper futuros,
& diceret nobis deus, Faciem meã non videbitis, gau-
deremus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere
& dicere, Abundant mihi ista, bene mihi est, nihil am-
plius quçro. Nõdũ cœpit esse amator dei, nondũ cœpit
suspirare tanquã peregrinus. Absit, absit. Recedãt om-
nia seductoria, recedant blandimenta falsa, recedant
ea quæ nobis quotidie dicunt, Vbi est deus tuus? Effun- Psal.41.

A me ibi,& ambulabo in veritate tua. Deducente te,non errabo: si dimiseris, errabo. Ora ergo vt nō te dimittat, sed vsque in finē deducat. Quomodo deducit? Semper monendo, semper dando tibi manū suam. Et brachium domini cui reuelatum est? Dando enim Christum suum, dat manum suam: Dando manum suam, Christum suū dat. Ad viā ducit perducendo ad Christum suum. In via deducit,deducendo in Christo suo. Christus autem veritas. Deduc me ergo domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. In illo vtique qui ait, Ego sum via & veritas & vita. Nam qui in via & veritate deducis, quò nisi ad vitam perducis? Deducis ergo in illo,& ad illū. Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum.* Ergo timor in iocunditate est. Et quomodo iocunditas, si timor? Nonne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iocunditas sine timore, modo iocundnas cum timore. Nondum est enim plena securitas,nec perfecta iocunditas. Si nulla iocunditas,deficimus: Si plena securitas,male exultamus. Ergo & iocunditatem aspergat,& timorem incutiat, vt de dulcedine B iocunditatis perducat nos ad sedem securitatis. Dando timorem non nos faciat male exultare, & recedere de via. Ideo sic dicit psalmus, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Sic & apostolus Paulus dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorū salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis. Quicquid ergo prosperum venit fratres, magis metuendum est. Quę putatis prospera,magis tentationes sunt. Venit hæreditas, venit copia rerum, abundat circunfluentia nescio cuius felicitatis, tentationes sunt istæ, cauete ne vos ista corrumpant. Quicquid etiam prosperum est secundum Christum,& germanam charitatem Christi, si forte lucratus es vxorem tuam quæ fuit in parte Donati: si forte crediderunt filij tui qui fuerunt Pagani: si forte lucratus es amicum tuum,qui te volebat seducere ad theatrum, & tu eum deduxisti ad ecclesiam: si forte cōtradictor nescio quis inimicus tuus,& rabide sæuiēs, deposita illa rabie factus est mitis,& agnouit deum,nec oblatrat aduersum te, sed clamat tecum aduersus malum: ista iocunda sunt. Vnde enim gaudemus, si de his non gaudemus? Aut quæ sunt alia gaudia nostra, nisi C ista? Sed quia abundant & tribulationes & tentationes & dissensiones,& schismata & cætera mala, sine quibus non potest esse hoc seculum,donec transeat iniquitas, exultatio illa non nos faciat securos,sed ita iocundetur cor nostrum vt timeat nomen domini, ne aliunde iocundetur,aliunde feriatur. Securitatem non expectetis in peregrinatione,quādo hic illam voluerimus,viscum erit corporis, non securitas hominis. Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum. *Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. Quoniam misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.* Quod dicimus fratres, hoc si nō vobis tanquam certus expośuero, ne succenseatis. Homo enim sum, & quantum conceditur de scripturis sanctis, tantum audeo dicere, nihil ex me. Infernum nec ego expertus sum adhuc, nec vos: & fortasis alia via erit, & non per infernum erit. Incerta sunt enim hæc. Verum quia dicit scriptura, cui contradici non potest, Eruisti animam meam ex inferno inferiori: intelligimus tanquam duo inferna esse, superius & inferius. Nam vnde infernum inferius, nisi quia est infernum superius? Aliud nō diceretur inferius nisi in comparatione illius superioris partis. Videtur ergo fratres esse quædam habitatio cœlestis angelorum, vbi vita in- D effabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio,vbi omnia secundum dei donum ad gratiam permanētia. Illa pars rerum superna est. Si ergo illa superna est,hæc terrena vbi caro & sanguis,vbi corruptibilitas, vbi natiuitas & mortalitas, vbi decesśio atque successio,vbi mutabilitas & inconstantia, vbi timores,cupiditates, errores, † lætitiæ incertæ, spes fragilis, caduca substantia, puto quia omnis ista pars non potest comparari illi cœlo, de quo loquebar paulò antè. Si ergo illi parti hæc pars comparatur,illa superna est, hæc inferna. Et post mortem quò hinc, nisi sit infernū inferius hoc inferno in quo sumus in carne & in ista mortalitate? Corpus enim mortuum est, ait apostolus, propter peccatum. Ergo & hic sunt mortui, vt nō mireris quia infernum dicitur si mortuis abundat. Non enim corpus moriturum,sed corpus mortuum est. Adhuc habet vitam vtique corpus nostrum, & tamen comparatū corpori illi quod futurum est, qualia sunt angelorum corpora,inuenitur corpus hominis mortuum,quanuis adhuc habens animam. Sed rursus ab hoc inferno, Id est, ab hac parte inferni est aliud inferius quò sunt mortui, E vnde voluit deus eruere animas nostras, etiā illuc mittendo filium suum. Etenim fratres propter ista duo inferna missus est filius dei vndique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Propterea vox eius est in illo psalmo,non quoquam homine coniiciente, sed apostolo exponente, vbi ait, Quoniam non dereliquisti animam meam in inferno. Ergo aut ipsius vox est hic,Et eruisti animam meam ab inferno inferiori: aut nostra vox per ipsum Christum dominum nostrum,quia ideo ille peruenit vsque ad infernū, ne nos remaneremus in inferno. Aliam etiam opinionem dicam. Fortasis enim apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quò truduntur impij, qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos vtrum in locis quibusdam fuisset iam Abraham, non satis possumus definire. Nondum enim dominus venerat ad infernum, vt erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas: & tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidā diues cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham,leuauit oculos. Non enim posset leuatis oculis videre,nisi ille esset superius, ille inferius. Et quid ei respō F dit Abraham cum diceret, Pater Abraham, mitte Lazarum vt intingat digitum suum,& stillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flamma? Fili, ait, memento quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autem mala: nunc autem hic requiescit, tu vero torqueris. Et super hoc,ait, inter nos & vos magnū chaos firmatum est, vt nec nos possimus venire ad vos,nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter ista fortasse duo inferna,quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orans in voce Christi, eruisse deum animam suam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit se à talibus peccatis, per quæ posset deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum si medicus videat tibi imminētem ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis vtere, nam si nō feceris, ægrotabis: tu autem si feceris,& saluus eris: rectè dicis medico, liberasti me ab ægritudine, non in qua iā eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habēs causam molestam, mittendus erat in carcerem: Venit alius, defendit eum, gratias agens, quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspendendus

Marginal notes: Esa.53. — Ioan.14. — Psal.2. — † al. horrores. — Rom.8. — Psal.15. — Act.2. — 2. Retract. cap.24. — Luc.16.

G erat debitor,solutum est pro eo,liberatus dicitur de su-
spendio. In his omnibus non erāt,sed quia talibus me-
ritis agebantur, vt nisi subuentum esset, ibi essent, inde
se recte dicunt liberari, quod per liberatores suos non
sunt permissi perduci. Ergo fratres siue illud siue istud
sit,hic me scrutatorem verbi dei, nō temerarium affir-
matorem teneatis. Et eruisti animam meam ex inferno
inferiori. *Deus prætereuntes legem insurrexerunt super me.* Quos
dicit prætereuntes legem? Non paganos, qui non ac-
ceperunt legem. Nemo enim præterit quod non acce-
Rom.4. pit. Dicit apostolus definite, Vbi enim lex non est, nec
præuaricatio. Prætereuntes legem, præuaricatores legis
dicit. Quos ergo intelligimus fratres? Si ab ipso domi-
no accipiamus hanc vocem, prætereuntes legem Iu-
dæi erant. Insurrexerunt super me prętereuntes legem:
non seruauerunt legem,& accusauerūt Christum,quasi
ipse præteriret legem. Prætereuntes legem insurrexe-
runt super me,& passus est dominus quæ nouimus.Pu-
tas nihil tale patitur modo corpus eius? Vnde fieri po-
Matth.10. test? Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt,quanto
magis domesticos eius? Non est discipulus super ma-
H gistrum, nec seruus super dominum suum. Patitur &
corpus prætereuntes legem, & insurgunt super corpus
Christi.Prætereuntes legē qui sunt?Nūquid forte Iudæi
audent insurgere super Christū?Non.Nam nec ipsi no-
bis valde faciunt tribulationes. Nondū enim credide-
runt, nondum salutem cognouerunt. Insurgunt super
corpus Christi mali Christiani, de quibus quotidie tri-
bulationem patitur corpus Christi. Omnia schismata,
omnes hæreses, omnes intus pessime viuentes, & mo-
res suos bene viuentibus imponentes, & ad sua trahen-
1.Cor.15. tes,& malis colloquiis bonos mores corrumpentes,ipsi
prætereuntes legem insurrexerunt super me. Dicat om-
nis anima pia,dicat omnis anima Christiana, Quæ hoc
non patitur,non dicat. Si autem Christiana anima est,
nouit quia patitur. Si agnoscit in se passionem suam,
agnoscat hic vocē suam. Si autem extra passionem est,
& extra vocem sit necesse est. Vt autem non sit extra
Matth.7. passionem, ambulet per viam angustam, & incipiat pie
viuere in Christo, & necesse est vt hanc persecutionem
2.Tim.3. patiatur. Omnes enim, inquit apostolus,qui volunt pie
viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Deus
prætereuntes legem insurrexerunt super me. *Et synago-*
I *ga potentium inquisierunt animam meam.* Synagoga poten-
tium, coongregatio est superborum. Synagoga poten-
tium insurrexit super caput, id est, super dominum no-
strum Iesum Christum, clamantium & dicentium vno
Ioan.19. ore,Crucifige,crucifige: de quibus dictum est,Filij ho-
Psal.66. minum dentes eorum arma & sagittæ,& lingua eorum
gladius acutus.Nō percusserunt,sed clamauerunt. Cla-
mando ferierunt,clamādo crucifixerunt.Voluntas cla-
mantium impleta est, quando dominus crucifixus est.
Et synagoga potentium inquisierunt animam meam.

Et non proposuerunt te in conspectu suo. Quomodo non
proposuerunt? Non intellexerūt deum,vt homini par-
cerent:vt quod videbāt,ad hoc ambularent. Puta quia
deus non erat, homo erat. Ideo occidendus erat, quia
homo erat?Parce homini,& agnosce deum. *Et tu domi-*
ne deus miserator & misericors longanimis & multum misericors &
verax. Quare longanimis & multum misericors & mi-
Luc.23. serator? Quia in cruce pendens ait, Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciunt. Quem petit?Pro quibus pe-
tit?Quis petit?Vbi petit?Patrem filius,pro impiis cruci-
fixus, inter ipsas iniurias, non verborum, sed mortis il-
latæ, pendens in cruce tanquam ad hoc extentas ma-
nus habuerit,vt sic pro illis oraret, vt dirigeretur oratio K
eius tanquam incensum in conspectu patris,& eleuatio
manuum eius sacrificium vespertinum. Longanimis Psal.140.
& multum misericors & verax. Si ergo tu verax, *Respice*
in me & miserere mei, da potestatem puero tuo. Quia verax, da
potestatem puero tuo. Transiet tempus patientiæ, ve-
niet tempus iudicij. Quomodo? Da potestatem puero
tuo.Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium Ioan.5.
dedit filio. Ille resurgens, & in terram ipse veniens iu-
dicaturus,ipse videbitur terribilis qui visus est contem-
ptibilis. Demonstrabit potentiam, qui demonstrauit
patientiam. In cruce patientia erat, in iudicio potentia Act.1.
erit. Apparebit enim homo iudicans, sed in claritate, 4.sen.dist.
quia sicut eum vidistis ire, dixerunt angeli, sic veniet: 42.ca. Sed
Forma ipsa veniet ad iudicium,ideo videbunt illum & cum.
impij,nam formā dei non videbunt, Beati enim mun- Matth 5.
do corde,quoniā ipsi deum videbunt.Apparens in ho-
minis forma,dicet,Ite in ignem æternum, vt impleatur Matth.25.
quod dixit Esaias,Tollatur impius,vt non videat clari-
tatem domini. Formam ergo videbunt hominis. Qui Philip.2.
cum in forma dei esset æqualis deo, hoc non videbunt
impij. In principio erat verbum, & verbum erat apud Ioan.1.
deum, & deus erat verbum. hoc non videbunt impij. L
Si enim deus verbum, & beati mūdo corde, quoniam Matth.5.
ipsi deum videbunt,impij autem immundi sunt corde,
proculdubio deum non videbunt.Et vbi est,Videbunt Ioan.19.
in quem pupugerunt, nisi quia apparet formam homi-
nis eos visuros vt iudicentur, formam dei non visuros
nisi eos qui ad dexteram separabuntur?Etenim cum se-
parati fuerint ad dexteram,hoc eis dicetur, Venite be- Matth.25.
nedicti patris mei,percipite regnū quod vobis paratum
est ab origine mundi.Impijs verò ad sinistram quid?Ite Ibidem.
in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo
& angelis eius. Finito autem iudicio quomodo cōclu-
dit?Sic ibunt impij in ambustionem æternam, iusti au-
tem in vitam æternam. Iam à visione formæ hominis
pergunt illi ad visionem formæ dei. Hæc est enim, in- Ioan.17.
quit, vita æterna, vt cognoscant te vnum verum deum,
& quē misisti Iesum Christum:subaudis & Iesum Chri-
stum vnum verum deum,quia pater & filius vnus verus
deus:vt iste sit sensus,Te & quē misisti Iesum Christum,
cognoscant vnum verum deum. Non enim illi ibunt
ad visionem patris,& non ibi videbunt & filiū? Si non
esset & filius in patris sui visione, non diceret ipse filius M
discipulis suis,quia filius in patre est,& pater in filio.Di- Ioan.14.
cunt illi discipuli,Ostende nobis patrem,& sufficit no-
bis.Ait illis, Tanto tempore vobiscum sum, & non me Ioan.14.
nostis?Philippe, qui videt me, videt & patrem. Videtis
quia in visione patris & filij visio est, & in visione filij
& patris visio est. Ideo consequenter subiecit & dixit,
Nescitis quia ego in patre, & pater in me est? Id est,&
me viso videtur & pater, & patre viso videtur & filius.
Patris & filij separari non potest visio. Vbi nō vnius se-
paratur natura & substantia, visio separari non potest.
Nam vt noueritis illuc debere præparari cor ad viden-
dam diuinitatem patris & filij & spiritussancti,in quam
non visam credimus, & credēdo cor vnde videri pos-
sit mūdamus, ipse dominus alio loco dicit, Qui audit Ibidem.
mandata mea,& seruat ea,ille est qui diligit me.qui au-
tem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligā eū,
& manifestabo ei meipsum. Nunquid non eum vide-
bant cum quibus loquebatur? Et videbāt,& non vide-
bant.Aliquid videbāt,aliquid credebāt. Videbant ho-
minem,credebant deum. In iudicio autē eundem do-
minum nostrum Iesum Christum videbunt hominem

cum

A cum impiis, post iudicium videbunt deum præter impios. Da potestatem puero tuo. *Et saluum fac filium ancillæ tuæ.* Dominus filius ancillæ tuæ. Dominus filius ancillæ, cuius ancillæ? Cui nasciturus quando nunciatus
Luc.1. est, respondit & ait, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbũ tuum. Saluum fecit filium ancillæ suæ, & filium suum. Filium suum, in forma dei, filium an-
Philip.2. cillæ suæ in forma serui. De ancilla dei natus est ergo dominus in forma serui, & dixit, Saluum fac filium ancillæ tuæ. Et saluatus est à morte sicut nostis, resuscitata carne sua quæ mortua erat. Sed vt videatis quia deus est, & non à patre sic est suscitatus, vt à se non sit suscitatus, quia & ipse carnem suã suscitauit, habes in euan-
Ioan.2. gelio dictum, Destruite tẽplum hoc, & in triduo suscitabo illud. Ne autem nos aliud suspicaremur, euangelista secutus ait, Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Saluus ergo factus est filius ancillæ. Dicat & vnusquisque Christianus in corpore Christi positus, Saluum fac filium ancillæ tuæ. Forte non potest dicere, Da potestatem puero tuo, quia ille filius accepit potestatem.
Matth.19. Sed quare non dicit & hoc? An non seruis dictum est,
B Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim
1.Cor.6. tribus Israël? Et serui dicunt, Nescitis quia angelos iudicabimus? Accipit ergo & vnusquisque sanctorum potestatem, & est vnusquisque sanctorũ filius ancillæ eius. Quid si de pagana natus est, & Christianus factus est? Filius paganæ quomodo potest esse filius ancillæ ipsius?
† al. Ecclesiæ. Est quidem paganæ filius carnaliter, sed filius ancillæ † spiritaliter. Et saluum fac filium ancillæ tuæ. *Fac mecum signum in bono.* Quod signum nisi resurrectionis? Domi-
Matth.12. nus dicit, Generatio hæc praua & amaricans signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ. Fac mecum signum in bono. Ergo cum capite nostro iam factum est signum in bono. Dicat & vnusquisque nostrum, Fac mecum signum in bono: quia in
1.Cor.15. nouissima tuba, in aduentu domini, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur, erit hoc signum in bono. Fac mecum signum in bono. *Vt videant qui oderunt me, & confundantur.* In iudicio confundentur perniciose, qui modo nolunt confundi salubriter. Modo
C ergo confundantur, accusent vias suas malas, teneant viam bonam, quia nemo nostrum viuit sine confusione, nisi prius cõfusus reuiuiscat. Præbet illis deus modo aditum salubris confusionis, si non contemnant medicinam confessionis. Si autem modo nolunt confundi, tunc confundentur quando deducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Quando confundentur? Quando
Sapient.5. dicent, Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniã. Quomodo computati sunt inter filios dei? Quid nobis profuit superbia? Tunc dicent, modo dicãt & salubriter dicãt. Cõuertatur enim vnusquisque humilis ad dominũ, & modo dicat, Quid
Rom.6. mihi profuit superbia? & audiat ab Apostolo, Quã enim gloriam habuistis in his in quibus nũc erubescitis? Vi-
† al. confusionem. detis esse & modo confessionem † salubrẽ in loco pœnitentiæ, tũc autem seram, inutilẽ, infructuosam, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarũ iactãtia contulit nobis? Transierunt omnia tãquam vmbra. Quid enim? Quando hic viuebas, non videbas quia transierunt ista omnia tanquã vmbra? Túne relinqueres vmbram vt esses in luce? nõ postea diceres, transierũt omnia velut vmbra, quando ab vmbra in tenebras iturus es? Fac mecum signum in bono, vt videant qui me ode- D runt & confundantur. *Quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.* Adiuuisti me in certamine, & consolatus es me in tristitia. Non enim consolationem quærit, nisi qui est in miseria. Non vultis consolari, dicite quia fœlices estis, & auditis populus meus. Iam respondetis, & audio murmur bene tenentiũ scripturas. Deus qui hoc scripsit in cordibus vestris, confirmet & in factis vestris. Videtis fratres, quia qui vobis dicũt, Fœlices estis, *Esa.3.*
seducunt vos. Populus meus, qui vos felices dicunt, in errorẽ vos mittunt, & turbant semitas pedum vestrorum: sicut & de epistola Iacobi apostoli, Miseri estote, *Iacob.4.*
inquit, & lugete, risus vester in luctum conuertatur. Videtis quæ audistis, quando vobis hæc dicerentur in regione securitatis. Vtique regio ista scandalorum est & tentationum & omnium malorum, vt gemamus hic, & mereamur gaudere ibi: hic tribulari, & consolari ibi, & dicere, Quoniam ecce exemisti oculos meos à lachry- *Psal.55.*
mis, pedes meos à ruina, quoniam placebo domino in regione viuorum. Ista regio mortuorum est. Transit regio mortuorum, venit regio viuorũ. In regione mortuorũ, labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, E
suspirium. Hic falsi felices, veri infelices, quia falsa felicitas vera miseria est. Qui verò se agnoscit in vera esse miseria, erit etiam in vera felicitate. Et tamen nũc quia miser es, dominum audi dicentem, Beati lugentes. O *Matth.5.*
beati lugentes. Nihil tam coniunctum miseriæ quàm luctus. Nihil tam remotum & contrariũ miseriæ quàm beatitudo. Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos? Intelligite inquam quod dico, Beatos dico lugentes. Quare beati? In spe. Quare lugẽtes? In re. Etenim lugẽt in morte ista, in tribulationibus istis, in peregrinatione sua. Et quia agnoscunt se esse in ista miseria, & gemunt, beati sunt. Quare lugent? Contristatus est beatus Cyprianus *Cyprianus.*
in passione, modo consolatus est in corona. Modo & cõsolatus adhuc tristis est. Dominus enim noster Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes martyres *Rom.8.*
qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. Cum autẽ transierit gemitus noster, omnes vna voce, in vno populo, in vna patria consolabimur milia milium coniuncta psallentibus angelis, choris cœlestium potestatũ in vna ciuitate viuẽtium. Quis F
ibi gemit? Quis ibi suspirat? Quis ibi laborat? Quis ibi eget? Quis ibi moritur? Quis ibi misericordiã præbet? Quis ibi frangit panem esurienti, vbi omnes pane iustitiæ saginantur? Nemo tibi dicet, Hospitem suscipe. Pe- *Matth.25.*
regrinus ibi nemo erit, omnes in patria sua viuunt. Nemo tibi dicit, Concorda amicos tuos litigantes: in pace sempiterna dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit, visita ægrotum. sanitas immortalitásque permanet. Nemo tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt. Cessant opera misericordiæ, quia miseria ibi nõ inuenitur. Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortasse. Si modo pugnamus contra nos, quanuis geramus domum somni carnem istã, & euigilamus in his luminatibus, & solẽnitas ista dat nobis animum vigilandi, dies illa quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus, non dormiem⁹. Quid agemus? Opera misericordiæ? Ista nõ erunt, quia nulla miseria erit. Forte opera necessitatis erunt ista quæ hic sunt modo, seminãdi, arãdi, coquendi, molendi, texendi? Nihil horum, quia necessitas non erit. Sic nõ erunt opera misericordiæ, quia transit miseria. Vbi necessitas non erit nec miseria, opera necessitatis & misericordiæ non erunt. Quid ibi erit? Quod

A vlterius nihil est? Quomodo putamus nisi quemadmodum aperte dicitur sanctus sanctorum, sic figuratè fundamentum fundamentorum. Si ergo sacramenta cogites, Christus sanctus sanctorum. Si gregem subditum cogites, Christus pastor pastorum. Si fabricam cogites, Christus fundamenrum fundamentorum. In ædificiis istis non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit. Si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia penè corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præsto est, vndiq; ad eam potest duci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus. Nunquid Christus est ianua, quemadmodū videmus ianuas factas à fabro? Non vtique. Et tamen dixit, Ego sum ianua. (Ioan.10.) Aut nōquid sic est pastor, quomodo videmus pastores istos præpositos pecorum? Et tamē dixit, Ego sum pastor. Et vno loco ambas res dixit. (Ibidem.) In euangelio dixit, quia pastor per ianuam intrat. Et ibi dixit, Ego sum pastor bonus. & ibi dixit, Ego sum ianua. Pastor intrat per ianuā. Et quis est pastor, qui intrat per ianuam? Ego sum pastor bonus. Quæ est ergo ianua, qua intras tu pastor bone? B Ego sum ianua. Quomodo ergo tu omnia? Quomodo ergo per te omnia? Verbi gratia cum Paulus intrat per ianuam, nōnne Christus intrat per ianuam? Quare? Nō quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per Christum Paulus. (2.Corin.13.) Ipse dicit, An experimentum eius vultis accipere qui in me loquitur Christus? Cum sancti eius & fideles eius intrant per ianuam, nōnne Christus intrat per ianuā? Quomodo probamus? Quia ipsos sanctos eius persequebatur Saulus nondum Paulus, quādo ei clamauit de cœlo, Saule Saule quid me persequeris? (Act.9.) Ergo fundamentū & lapis angularis ipse est ab imo surgens, si tamen ab imo. (Ephes.2.) Etenim origo fundamenti huius summitatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamentum spiritalis fabricæ in summo est. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamētum. Quia cœlestis fabrica est, ad cœlos præcessit fundamentum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, montésque apostoli, prophetæ magni, portantes fabricā ciuitatis, faciūt viuum quoddam ædificiū. Hoc ædificiū modo clamat de cordibus C vestris, hoc agit artificiosa manus dei etiā per linguam nostram, vt ad illius ædificij fabricam conquadremini. (Gene.6.) Non enim frustra etiam de lignis quadratis ædificata est arca Noë, quæ nihilominus figuram gestabat ecclesiæ. Quid enim est quadrari? Attendite similitudinem quadrati lapidis. similis debet esse Christianus. In omni tentatione sua Christianus nō cadit, & si impellitur, & si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem quacūq; verteris stat. Cadere visi sunt martyres cū percuterētur. (Psal.36.) Sed quid dixit quædam vox cātici? Cū ceciderit iustus, non cōturbabitur, quoniā dominus confirmat manus eius. Sic ergo cōquadramini, ad omnes tentationes parati: quicquid impulerit, nō vos euertat. Stātem te inueniat omnis casus. Erigeris ergo in hanc fabricā affectu pio, religione syncera, fide, spe, charitate, & ipsum ædificare, ambulare est. In istis ciuitatibus alia est fabrica ædificiorū, alij sunt ciues inhabitantes in fabrica. Illa ciuitas ciuibus suis ædificatur, ipsi ibi sunt lapides qui sunt ciues. (1.Petri.2.) lapides enim sunt viui. Et vos, inquit, tanq̄ lapides viui ædificamini in domū spiritalem. Ad nos directa vox est, Ergo sequamur de ista ciuitate. Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Siō. Iam ideo prolocutus sum, ne putetis alia esse fundamenta, alias portas. Quare sunt fundamenta apo- D stoli & prophetæ? Quia eorum authoritas portat infirmitatem nostram. (Ioan.10.) Quare sunt portæ? Quia per ipsos intramus ad regnum dei. Prædicant enim nobis: & cū per ipsos intramus, per Christum intramus. (Apocal.21.) Ipse est enim ianua. Et cum dicontur duodecim portæ Hierusalem, & vna porta Christus, & xij. portæ Christus, qui in xij. portis Christus, Et ideo duodenarius numerus apostolorum. Sacramenrum magnū huius duodenarij significatio est numeri. Sedebitis, inquit, super xij. sedes, iudicantes xij. tribus Israël. (Math.19.) Si xij. sellæ ibi sunt, nō est vbi sedeat tertiusdecimus Paulus apostolus, & non erit quomodo iudicet, & ipse se iudicaturū dixit nō homines tantum, sed & angelos. (4. sunt dist. 87. Non autem.) Quos angelos nisi apostatas angelos? Nescitis, inquit, quia angelos iudicabimus? (1.Corin.6.) Respōderet ergo turba, Quid te iactas iudicaturum? Vbi sedebis? Duodecim sedes dixit dominus xij. Apostolis, vnus cecidit Iudas, in locum ipsius sanctus Matthias ordinatus est, impletus est duodenarius numerus sediū. (Act.1.) Primo locū inueni vbi sedeas, sic te minare iudicaturū. Duodecim ergo sedes quid tibi velint videamus. Sacramētum est cuiusdā vniuersitatis, quia per totum orbē terrarum futura erat ecclesia, vnde vocatur hoc ædificiū ad Chri- E sti compagem. Et ideo quia vndiq; venitur ad iudicandum, xij. sedes sunt: sic quia vndiq; intratur in illam ciuitatē, duodecim portæ sunt. Non solum ergo illi duodecim, & apostolus Paulus, sed quotquot iudicaturi sunt propter significationem vniuersitatis, ad sedes duodecim pertinent: quemadmodum quotquot intrabūt, ad duodecim portas pertinent. Partes enim mūdi quatuor sunt, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Istæ quatuor partes assidue nominantur in scripturis. Ab omnibus istis quatuor ventis, sicut dicit dominus in euangelio à quatuor ventis se collecturum electos suos: (Marci.13.) ab omnibus ergo istis quatuor ventis vocatur ecclesia. Quomodo vocatur? Vndique in trinitate vocatur. Nō vocatur nisi per baptismum in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quatuor ergo ter ducta duodecim inueniuntur. Pulsate ergo affectu ad has portas, & clamet in vobis Christus, Aperite mihi portas iustitiæ. (Psal.117.) Præcessit enim in capite, sequitur in corpore. Videte ergo quid dixit apostolus, quia in ipso Christus patiebatur, Vt adimpleam, (Colos.1.) inquit, quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. F Vt adimpleam. Quid? Quæ desunt. Cui desunt? Pressurarum Christi. Et vbi desunt? In carne mea. Nunquid aliquid pressurarum deerat in illo homine quod factū est verbum dei natum ex Maria virgine? (Luc.1.) Passus enim est quicquid pati deberet ex sua volūtate, nō ex peccati necessitate, & videtur quia omnia. In cruce enim positus accepit acetum in vltimo, & ait, Perfectum est. & inclinato capite emisit spiritū. (Ioan.19.) Quid est perfectū est? Iam de mensura passionum nihil deest, quia omnia quæ de me dicta sunt, cōpleta sunt: tanq̄ ideo expectaret, vt cōplerētur. Quis est qui sic proficiscatur, quomodo ille de corpore egressus est? Sed quis est qui hoc potuit? Qui primò dixerat, Potestatē habeo ponendi animā meam, (Ioan.10.) & potestatem habeo iterum sumēdi eam. Nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à me, & iterū sumo eam. Posuit quando voluit, sumpsit quādo voluit. Nemo abstulit, nemo extorsit. Ergo impletæ erant omnes passiones, sed in capite, restabant adhuc Christi passiones in corpore. Vos autē estis corpus Christi & mēbra. (1.Corin.12.) In his ergo mēbris cum esset apostolus, dixit, Vt adimpleam (Colos.1.) quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. Ergo illuc imus quò Christus præcessit, & adhuc Christus illuc

G pergit quò præceſsit. Præceſsit etenim Chriſtus in capite, ſequitur in corpore: & adhuc Chriſtus hic laborat. *Act. 9.* Et Chriſtus hic patiebatur à Saulo, quādo audiuit Saulus, Saule Saule quid me perſequeris? Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, Calcas me. Linguam nullus tetigit, cōpaſsione clamat, non attritione. Adhuc Chriſtus hic eget, Chriſtus hic peregrinatur, Chriſtus hic ægrotat, Chriſtus hic in carcere includitur. Iniuriam ei *Math. 25.* facimus, ſi non ipſe dixit, Eſuriui & dediſtis mihi manducare, ſitiui & potaſtis me, hoſpes & collegiſtis me, nudus & veſtiſtis, æger & viſitaſtis me. Et illi, Quando te vidimus hæc patientem, & miniſtrauimus tibi? Et ille, Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ergo æ- *Ephes. 2.* dificemur in Chriſto ſuper fundamētum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente: quia diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Quaſi vero & ipſa Sion nō ſit inter tabernacula Iacob. Et vbi erat Sion niſi in populo Iacob? Iacob enim nepos Abrahæ, vnde populus natus Iudæorū dicitur populus Iſraël, quia ipſe Iacob appellatus eſt Iſ- *Gene. 32.* raël hic. Hæc bene nouit ſanctitas veſtra. Sed quia erant quædā tabernacula temporalia & imaginaria, loquitur H autē iſte de ciuitate quadā quā ſpiritaliter intelligit, cuius vmbra & figura erat illa terrena, ait, Diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Diligit illam ſpiritalem ciuitatē ſuper omnia figurata, quibus intimabatur illa ciuitas ſemper manens, & ſemper cœleſtis in pace. *Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas dei.* Quaſi intuebatur ciuitatem illam Hieruſalem in terra. Nam videte quam ciuitatem dicit de qua dicta ſunt quędam glorioſiſsima. Nam illa deſtructa eſt in terra, hoſtes paſſa cecidit in terram, iam nō eſt quod erat, expreſsit imaginem, tranſiuit vmbra. Vnde igitur glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas dei? Audi vnde, *Memor ero Raab & Babylonis, ſcientibus me.* In illa ciuitate, inquit, iam ex perſona dei, memor ero Raab, & memor ero Babylonis. Raab non pertinet ad populum Iudæorum. Babylon non pertinet ad populum Iudæorum. Nam ſequitur: *Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerunt ibi.* Meritò glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei, vbi non ſolum eſt ille populus Iudæorum natus ex carne Abrahæ, ſed ibi omnes gentes, quarum quędam nominatæ ſunt, I vt omnes intelligantur. Memor ero, inquit, Raab. Quæ *Iosue. 2.* iſta eſt? Meretrix illa in Hiericho, Meretrix quæ ſuſcepit nuncios, & alia via eiecit, quæ præſumpſit in promiſsione, quæ timuit deum, cui dictum eſt, vt per feneſtram mitteret coccum, id eſt, vt in fronte haberet ſignum ſanguinis Chriſti. Saluata eſt ibi, & Eccleſiā gentium ſignificauit. Vnde dominus ſuperbientibus phari- *Math. 21.* ſæis dixit, Amen dico vobis, publicani & meretrices præcedunt vos in regnū cœlorum. Præcedūt, quia vim faciunt. Impellunt credendo & ceditur fidei, nec obſiſtere poteſt quiſquam, quia qui vim faciūt, diripiunt il- *Math. 11.* lud. Ibi enim poſitū eſt, Regnum cœlorū vim patitur, *Luc. 13.* & qui vim faciunt, diripiunt illud. Hoc fecit ille latro, fortior in cruce quàm in fauce. Memor ergo Raab & Babylonis. Babylon ciuitas dicitur ſecūdum ſeculum. Quomodo vna ciuitas ſancta Hieruſalem, vna ciuitas iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniam pertinent, quomodo omnes ſancti ad Hieruſalem. Sed delabitur de Babylone in Hieruſalem. Vnde niſi per eū, qui *Roman. 4.* iuſtificat impium? Piorum ciuitas Hieruſalē, impiorum ciuitas Babylon. Sed venit ille qui iuſtificat impiū, quia *Psal. 72.* memor ero, inquit, non ſolū Raab, ſed etiam Babylonis. Sed quomodo memor ero Raab & Babylonis? ſcientibus me. Ideo quodam loco dicit ſcriptura, Effun- K de iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Et alibi, *Psal. 53.* Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te. Et vt noueritis quia in Raab & Babylone gentes ſignificauit, quaſi diceretur, quid eſt quod dixiſti, Memor ero Raab & Babylonis ſcientibus me: quare hoc dixiſti? Etenim alienigenæ, inquit, id eſt, pertinentes ad Raab, pertinētes ad Babylonē & Tyrum. Sed quouſque gentes? Vſq; in fines terræ. Elegit enim populum qui in terræ fine eſt. Et populus, inquit, Aethiopum, hi fuerunt ibi. Si ergo ibi Raab & Babylon, quia ibi & alienigenæ, ibi Tyrus, ibi populus Aethiopū, meritò glorioſiſsima dicta ſunt de te ciuitas dei. Iam attendite ſacramētum magnum, per eum illic Raab, per quem illic Babylon, iam non Babylonia: Caret enim Babylone, & incipit eſſe Hieruſalem. Diuiditur filia aduerſus matrem ſuam, & erit *Math. 10.* in membris reginæ illius cui dicitur, Obliuiſcere popu- *Psal. 44.* lum tuum, & domum patris tui, concupiuit rex ſpeciē tuam. Nam vnde Babylon aſpiraret ad Hieruſalem, vnde & Raab ad illa fundamenta perueniret, vnde alienigenæ, vnde Tyrus, vnde populus Aethiopum? Audi vnde, *Mater Sion dicet homo.* Eſt quidam homo, qui dicit mater Sion, & per hunc veniunt iſti omnes. Sed iſte L homo quid eſt? Dicit, ſi audiamus, ſi capiamus, Mater Sion dicet homo. Sequitur ibi quaſi quæreres per quem venerit Raab, Babylon, alienigenæ, Tyrus, Aethiopes, Ecce per quem venerunt, Mater Sion dicet homo.

Et homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus. Quid apertius fratres? Vere quia glorioſiſsima dicta ſunt de te ciuitas dei. Ecce mater Sion dicit homo. Quis homo? Qui homo factus eſt in ea. In ea ipſe factus eſt homo, & ipſe eam fundauit. Quomodo in ea factus eſt, & ipſe eam fundauit? Vt in ea fieret homo, iam fundata erat. Sic intellige ſi potes. Etenim mater Sion dicet, ſed homo. Mater Sion dicet, homo autem factus eſt in ea, Ipſe autem fundauit eam, nō homo, ſed altiſsimus. Sic fundauit ciuitatem in qua naſceretur, quomodo creauit matrem de qua naſceretur. Quid eſt hoc fratres? Quales promiſsiones, quantam ſpem tenemus? Ecce propter nos altiſsimus, qui fundauit ciuitatem, mater dicit ipſi ciuitati, & homo in ea factus eſt, & altiſsimus eam fundauit. Quaſi diceretur, vnde iſta ſcitis? Cantabimus hæc omnes, & cantat homo in omnibus Chriſtus. Homo propter nos, deus ante nos. Sed quid ma- M gnum ante nos? Ante terrā & cœlum, ante ſecula. Hic ergo homo propter nos factus eſt in ea, id eſt, ipſe altiſſimus fundauit eam. Vnde iſta ſcimus? *Dominus narrauit in ſcripturis populorum.* Hoc enim ſequitur in pſalmo, Mater Siō dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſsimus. Dominus narrauit in ſcripturis populorum. *Et principum.* Quorum principum? *Horum qui facti ſunt in ea.* Principes qui facti ſunt in ea, in ea facti ſunt principes. Nam antequā in ea fierent principes, abiecta mundi elegit deus, vt confunderet for- *1. Corin. 1.* tia. Nunquid princeps piſcator? Nunquid princeps pu- *Math. 4.* blicanus? Principes planè: ſed quia facti ſunt in ea. *Luc. 5.* Quales iſti principes venerunt de Babylone? Principes credentes de ſeculo: principes venerunt ad vrbem Romam, quaſi caput Babylonis, non ierunt ad templum Imperatoris, ſed ad memoriam piſcatoris. Vnde enim iſti principes? Infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia elegit deus, & ea quæ non ſunt, tanquā ea quæ ſunt, vt ea quæ ſunt euacuen- *1. Corin. 1.* tur. Hoc facit qui erigit de terra inopem, & de ſtercore *Psal. 112.* exaltat pauperem. Vt quid erigit? Vt collocet eum cum

principibus,

A principibus, cum principibus populi sui. Magna res, magnum gaudium, magna lætitia. Postea venerũt in hanc ciuitatem & oratores, sed nó venirent, nisi præcederent piscatores. Magna hæc: sed vbi hæc, nisi in illa ciuitate dei, de qua glotiosissima dicta sunt? Ideo collatis omnibus gaudiis atq; cõflatis, quomodo clausit? *Tanquam iocundatorum habitatio omnium in te.* Tanquam iocundatorum, habitatio omnium iocundatorum in hac ciuitate: in peregrinatione ista conterimur. Habitatio nostra, iocunditas sola erit. Peribit labor & gemitus, transeunt orationes, succedũt laudationes: Ibi ergo habitatio iocundatorum non erit gemitus desiderantium, sed lætitia perfruentiũ. Aderit enim cui modo suspiramus,
1.Ioan.3. similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Ibi totum negociũ nostrum non erit nisi laudare deum, & frui deo. Et quid alium quæremus, vbi solus sufficit, per
Ioan.1. quem facta sunt omnia? Habitabimur & habitabimus:
1.Corin.15. subiicientur illi omnia, vt sit deus omnia in omnibus.
Psal.83. Beati ergo qui habitant in domo tua. Vnde beati? Habendo aurum, habendo argentum, numerosam familiam, multiplicetu prolem? vnde beati? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Hoc
B vno beati ocioso negocio. Hoc ergo vnũ desideremus fratres, cum venerimus ad hoc, nos paremus gaudere ad dominũ, laudare deum. Opera bona quæ modo nos perducunt, nó ibi erunt. Diximus & hesterno die quantum potuimus, nó ibi erũt opera misericordiæ, vbi nul-
Matth.25. la erit miseria. Egentem nó inuenies, nudum non inuenies, nemo tibi occurret sitiens, nullus peregrinus erit, nullus ægrotus quem visites, nullus mortuus quem sepelias, nullus litigatorũ inter quos pacem cóponas. Quid facturus es? An forte propter necessitates nostri corporis nouellabimus, & arabimus, & negociabimur, & peregrinabimur? Magna ibi requies. Nam ibi omnia opera quæ necessitas flagitat subtrahentur: mortua necessitate, peribunt opera necessitatis. Quid ergo erit? Quomodo potuit dixit lingua humana, tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Quid est tanquã? Quare tanquam? Quia talis ibi erit iocunditas, qualem hic non nouimus. Video hic multas iocunditates, & multi gaudent in seculo, alij hinc, alij inde, & non est quod illi gaudio comparent, sed tanquã iocunditas erit. Nam
C si dicam iocunditas, incipit homini occurrere talis iocunditas, qualem solet habere in poculis, in prandiis, in auaritia, in honorib⁹ seculi. Extollũtur enim homines, & lætitia quadã insaniunt: sed non est gaudere impiis, dicit dominus. Est enim iocunditas quædã, quam nec
1.Corin.2. oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Ad aliud gaudium nos paremus, quia & hic tanquam simile inuenimus, & non est hoc, ne quasi paremus nos talibus ibi perfrui, qualibus hic gaudemus, alioquin cõtinentia nostra auaritia erit. Sunt enim homines qui inuitantur ad cœnam opimã, vbi multa & preciosa ponenda sunt, non prandent. Iam si quæras ab eis quare non prandeant: respondent, Ieiunamus. Magnũ opus, Christianum opus ieiunium: noli cito laudare, quære causam. negocium ventris agitur, non religionis. Quare ieiunant? Ne ventrem præoccupent vilia, & non possint admittere preciosa. Ergo negocium gutturis gerit in ieiunio. Magna res: vtique ieiunium contra ventrem & guttur pugnat, aliquando illis militat. Itaque fratres mei, si putatis aliquid tale habituros nos in illa patria ad quã nos exhortatur tuba cœlestis, & propterea vos à præsentibus abstinetis, vt illic talia copiosius recipia-

tis, sic estis quomodo illi qui ieiunant propter epulas D
maiores, & continent se à maiori incontinentia. Nolite ergo sic: ad aliquid vos ineffabile præparate, mundate cor ab omnibus affectionibus vestris terrenis & secularibus. Visuri sumus quiddam, quo viso beati erimus, & hoc solum nobis sufficiat. Et quid? Non manducabimus? Imò manducabimus, & ipse erit cibus noster, qui & reficiat, & non deficiat. Tanquam iocundatorũ omnium habitatio in te. Iam dictum est vnde iocundabimur, Beati qui habitant in domo tua, in secula se- *Psal.83.*
culorum laudabunt te. Laudemus & modo dominum, quantum possumus mixtis gemitibus, quia laudando eum desideramus eum, & nondum tenemus. Cum tenuerimus subtrahetur omnis gemitus, & remanebit sola & pura & æterna laudatio.

In psalmum octogesimumseptimum enarratio.

PSALMI huius octogesimi & septimi titulus habet aliquid quod nouum negocium disputatori afferat. Nusquam enim aliorum psalmorum positum est quod hic legitur: *Pro melech ad respondendum.* Nam de psalmo cantici, & cantico psalmi, aliâs quid nobis videretur diximus: & filiis Core visitatum in titulis psalmorum sæpissiméque tractatum est, E
& quid sit in finem: sed quod sequitur, Pro melech ad respondendum, hoc inusitatum habet iste titulus. Pro melech autem, Latine pro choro dici potest. melech enim verbo Hebræo chorus significatur. Quid est ergo pro choro ad respondendũ, nisi forte vt canendi chorus consonãdo respódeat? Sicut nó istum solũ, sed alios quoque psalmos credendum est esse cantatos, quanuis alios titulos acceperint, quod factũ existimo causa varietatis, qua fastidiũ leuaretur. Non enim solus iste psalmus dignus est habitus vbi responderet chorus, cũ vtique non sit solus de domini passione cõscriptus. Aut si est alia causa cur tanta sit varietas titulorum, qua possit ostẽdi ita psalmos omnes esse prænotatos, qui sunt aliter atque aliter prænotati, vt nullius titulus valeat alicui alteri conuenire, ego eam † fateor cum multũ conatus *† al. tamen.*
essem, penetrare non potui. Et si quid de hac re legi ab eis dictum qui ante nos ista tractauerunt, non satisfecit expectationi siue tarditati meæ. In quo igitur mysterio dictum mihi videatur, pro choro ad respondẽdum: id est, vt canenti per chorũ respondeatur, exponã. Domi- F
ni hic passio prophetatur. Dicit autẽ apostolus Petrus, *1.Petri.2.*
Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum vt sequamur vestigia eius: hoc est respondere. dicit etiam Apostolus Ioannes, Sicut Christus pro nobis *1.Ioan.3.*
animam suam posuit, ita & nos debemus animam pro fratribus ponere, hoc est respondere. Chorus autẽ concordiam significat, quæ in charitate consistit. Quisquis ergo quasi æmulator dominicæ passionis tradiderit *1.Corin.13.*
corpus suũ vt ardeat, si charitatẽ nó habeat, non respódet in choro, & ideo nihil ei prodest. Proinde quemadmodũ dicuntur in arte musica, sicut ea edocti homines Latine dicere potuerunt, præcẽtor & succentor: præcẽtor scilicet, qui vocẽ præmittit in cantu: succentor autem, qui subsequẽter canendo respódet: ita in hoc cantico passionis præcedẽtem Christum subsequitur chorus martyrum in finẽ cœlestium coronarum. Hoc enim canitur filiis Core, id est, imitatoribus passionis Christi, quoniã in Caluariæ loco crucifixus est Christus, quæ *Matth.27.*
illius Hebræi nominis interpretatione perhibetur, id est Core. *Et hic est intellectus Eman Israelitæ:* Quod in tituli huius vltimo positũ est. Eman quippe interpretari dicitur fratres ei⁹. Eos enim fratres suos Christus facere

G dignatus eſt, qui ſacramentum crucis eius intelligunt,
& non ſolum de illa nõ erubeſcunt, verum etiam in illa
fideliter gloriantur, non ſe de ſuis meritis extollentes,
ſed eius gratiæ non ingrati, vt vnicuiq; eorũ dici poſsit,
Ioan.1. Ecce vere Iſraëlita, in quo dolus non eſt, ſicut ipſum Iſ-
raël ſcriptura ſine dolo fuiſſe commendat. Iam itaque
Chriſti vocem in prophetia præcinentis audiamus, cui
ſuus chorus vel imitatione vel gratiarum actione re-
ſpondeat: *Domine deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte
coram te. Intret in conſpectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam
ad precem meam.* Orauit enim dominus, non ſecun-
dum formam dei, ſed ſecundum formam ſerui. ſecun-
dum hanc enim & paſſus eſt. Orauit autem & cum in
lætis rebus ageret, quod diei nomine: & cum in aduer-
ſis, quod noctis nomine ſignificari arbitror. Ingreſſus
orationis & in conſpectu dei, acceptio eius eſt: inclina-
tio auris dei miſericors exauditio eſt. nam membra ta-
lia qualia nos habemus in corpore, non habet deus. Eſt
autem ſolita repetitio. nam quod eſt, Intret in conſpe-
ctu tuo oratio mea: idipſum eſt, Inclina aurem tuam ad
precem meam. *Quoniam repleta eſt malis anima mea, & vi-
ta mea in inferno appropinquauit.* Audemúsne dicere ani-
H mam Chriſti repletam malis, cum illa paſsionis affli-
ctio in carne valuerit quicquid valuit? Vnde & ipſe ſu-
os ad tolerantiam paſsionis accendens, & tanquam ad
reſpondendum exhortans chorum ſuum, Nolite, in-
Matth. 10. quit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem
non poſſunt occidere. An occidi anima à perſecutori-
3.ſen.di.15. bus non poteſt, malis autem repleri poteſt? Quod ſi ita
Sed quia. eſt, quærendum quibus: non enim vitiis per quæ homi-
ni dominatur iniquitas, animam illam repletam poſſu-
mus dicere: ſed forte doloribus, quibus anima ſuę carni
in eius paſsione cõpatitur. nõ enim vel ipſe qui dicitur
corporis dolor, poteſt eſſe ſine anima, quẽ ineuitabiliter
imminentẽ præcedit mœſtitia, quæ ſolius animæ dolor
eſt. Dolere ergo anima etiã non dolẽte corpore poteſt,
dolere autẽ corpus ſine anima nõ poteſt. Cur itaq; non
dicamus non hominis peccatis, ſed tamẽ humanis ma-
lis repletã fuiſſe animam Chriſti? De quo alius prophe-
Eſaiæ.53. ta dicit quòd pro nobis doluerit: & euangeliſta, Aſſum-
Matth.26. pto, inquit, Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit cõtri-
ſtari & mœſtus eſſe. Et ipſe dominus de ſeipſo, Triſtis
I eſt anima mea vſque ad mortem. Hæc futura præui-
dens prophetia pſalmi huius conſcriptor, inducẽs eum
loquentem: quoniam repleta eſt, inquit, malis anima
mea, & vita mea in inferno appropinquauit. nam ipſam
ſententiam omnino verbis aliis explicauit, qua dictum
Ibidem. eſt, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Quod enim
3.ſen.di.15. ait, triſtis eſt anima mea: hoc dictũ eſt, Repleta eſt ma-
Sed quia. lis anima mea. Et quod ſequitur, vſq; ad mortẽ: hoc di-
ctũ eſt, & vita mea in inferno appropinquauit. Hos au-
tem humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem
infirmitatis humanæ, ac mortẽ carnis humanæ domi-
nus Ieſus, non conditionis neceſsitate, ſed miſerationis
volũtate ſuſcepit, vt trãsfiguraret in ſe corpus ſuũ quod
eſt eccleſia, cui caput eſſe dignatus eſt, hoc eſt, membra
ſua in ſanctis & fidelibus ſuis, vt ſi cui eorum inter hu-
manas tentationes contriſtari & dolere cõtingeret, nõ
ideo ſe ab eius gratia putaret alienũ, & non eſſe iſta pec
cata, ſed humanæ infirmitatis indicia, tanquã voci præ-
miſſæ concinens chorus, ita corpus eius ex ipſo ſuo ca-
pite addiſceret. In hoc quippe corpore præcipuũ mem
brorum apoſtolum Paulum legimus, & audimus confi-
Roman.9. tentem talibus malis repletam eſſe animã ſuam, cum di
cit triſtitiam ſibi eſſe magnam & continuum dolorem
cordi ſuo pro fratribus ſuis ſecundum carnem, qui ſunt K
Iſraëlitæ. Pro quibus ſi contriſtatũ dicamus & dominũ
cũ eius paſsio propinquaret, in qua illi ſe immaniſsimo
ſcelere fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere
exiſtimo. Deniq; illud quod in cruce dixit, Pater igno- *Luc.23.*
ſce illis quia neſciunt quid faciunt: etiam in iſto pſalmo
deinceps dicitur, *Deputatus ſum cum deſcendentibus in la-
cum:* Vtiq; à neſcientibus quid facerent, qui eũ ſic mo-
ri putauerunt, vt moriuntur homines cæteri, tanquam
neceſsitati ſubditum, atq; illa neceſsitate deuictum. La-
cum enim dixit, vel miſeriæ, vel inferni profunditatem.
Factus ſum, inquit, *ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos li-
ber.* In his verbis maxime perſona domini apparet.
Quis enim alius inter mortuos liber, niſi in ſimilitudi- *Roman.8.*
ne carnis peccati inter peccatores ſolus ſine peccato?
Vnde illis qui ſe inſipiẽter liberos putabant, Omnis, ait, *Ioan.8.*
qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et quia per eum
qui non habebat peccatum, oportebat liberari à pecca-
tis: Si vos, inquit, filius liberauerit, tunc vere liberi eri- *Ioan.10.*
tis. Hic ergo inter mortuos liber, qui in poteſtate habe-
bat ponere animã ſuam, & iterũ ſumere eam, à quo eam *Ioan.2.*
nemo tollebat: ſed eam ipſe volũtate ponebat, qui etiã L
carnẽ ſuam tanquã ſolutum ab eis templum reſuſcitare *Ioan.8.&*
poterat cũ volebat. Quem paſſurum cum omnes deſe- *16.*
ruiſſent, ſolus nõ remanſit, quia pater eum nõ deſeruit,
ſicut ipſe teſtatur: ab inimicis tamen pro quibus orauit
neſcientibus quod faciebant, & dicẽtibus, Alios ſaluos *Matth.27.*
fecit, ſeipſum non poteſt: ſi filius dei eſt deſcẽdat nunc
de cruce, & credimus ei: ſaluum faciat eum ſi vult eum:
factus eſt, id eſt, exiſtimatus eſt tanquã homo ſine adiu-
torio. *Tanquam vulnerati dormientes in ſepulchro.* Sed ad-
didit, *Quorum non meminiſti adhuc.* Vbi eſt domini Chri-
ſti à cæteris mortuis animaduertenda diſcretio. Nam
& ipſe vulneratus eſt, & mortuus poſitus in ſepulchro: *Ibidem.*
ſed illi qui neſciebant quid faciebant, quis eſſet vtique
neſcientes, ſimilem illum putauerunt aliis vulnere occi-
ſis, & dormientibus in ſepulchro, quorum deus adhuc
non meminit, id eſt, quorũ nondum tempus reſurgẽdi
aduenit. Ideo nanq; mortuos cõſueuit ſcriptura dicere
dormientes, quia euigilaturos, id eſt, reſurrecturos vult
intelligi. Sed hic vulneratus & dormiens in ſepulchro,
die tertio euigilauit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis
in tecto, id eſt, ad dexteram dei patris in cœlo: nec iam *Pſal.101.*
moritur, & mors ei vltrà non dominabitur. Vnde lon- M
ge diſtat ab eis quorum ad talem reſurrectionem deus *Roman.6.*
non meminit adhuc. Quod enim pręcedere oportebat
in capite, corpori ſeruatur in finem. Tunc autem dici-
tur deus meminiſſe quando facit, tunc obliuiſci quan-
do non facit. nam neq; obliuio cadit in deum, quia nul-
lo modo mutatur: neq; recordatio, quia non obliuiſci-
tur. Factus ſum ergo ab eis neſciẽtibus quod faciebant,
tanquã homo ſine adiutorio, cum eſſem inter mortuos
liber: factus ſum ab eis neſcientibus quod faciebant, ve-
lut vulnerati dormientes in ſepulchro. *Et ipſi expulſi
ſunt de manu tua:* Id eſt, cum hęc ab eis factus ſum, ipſi ex-
pulſi ſunt de manu tua, ipſi adiutorio manus tuæ pri-
uati ſunt, qui me ſine adiutorio eſſe putauerunt. Fode-
runt enim, ſicut dicit in alio pſalmo, ante faciem meam *Pſal.56.*
foueam, & inciderunt in eam. Melius enim ſic intelli-
gendũ exiſtimo, q̃ vt id quod dictum eſt, Et ipſi expulſi
ſunt de manu tua, ad illos referatur dormiẽtes in ſepul-
chro, quorũ non meminit adhuc, cum ſint in eis iuſti,
quorũ licet non meminerit adhuc vt reſurgãt, de his ta-
men dictũ eſt, Iuſtorũ animæ in manu dei ſunt, hoc eſt, *Sapien.3.*
habitãt in adiutorio altiſsimi, & in protectione dei cœli *Pſal.90.*
commo-

A commorãtur. Sed illi expulsi sunt de manu dei, qui dominum Iesum Christum de manu eius expulsum esse crediderunt, quia eum inter iniquos deputatum occidere potuerunt. *Posuerunt me*, inquit, *in lacu inferiori*: vel potius, *in lacu infimo*: Sic enim est in Græco. Quid est autẽ lacus infimus, nisi profundissima miseria, qua non sit *Psal. 39.* profundior? Vnde alibi dicitur, Eduxisti me de lacu miseriæ. *In tenebrosis & in umbra mortis.* Posuerunt vtique, id est, existimantes, quando quod faciebant nesciebant, & ignorabant eum quem nemo principum huius *1. Corin. 2.* seculi cognouit. Vmbra enim mortis nescio vtrũ mors corporis hic intelligenda sit, an illa potius de qua scri*Esai 9.*ptum est, Qui sedebant in tenebris & vmbra mortis, lux orta est eis: quia credendo in lucem & in vitam, ex tenebris & morte impietatis educti sunt. Talem ergo illi qui nesciebant quod faciebant deum putauerunt, & inter tales nesciendo posuerunt, qualibus ne hoc essent ipse subuenit. *In me confirmata est indignatio tua*: Vel sicut alij codices habent, ira tua: vel sicut alij, furor tuus. Quod enim Græcè positum est θυμὸς, diuerse interpretati sunt nostri: nam vbi Græci codices habẽt ὀργὴν, ibi iram Latinè dicere nullus ferè dubitauit interpres.

B Vbi autem θυμὸς positum est, plerique non putauerunt iram esse dicendam, cum magni authores Latinæ eloquẽtiæ de philosophorum Græcorum libris etiam hoc iræ nomine verterint in Latinũ: neque de hac re diutius disputandum est, cui tamen si & nos aliud nomen adhibere debemus, tolerabilius indignationem dixerim quàm furorem. Furor quippe sicut se Latinum habet eloquium, non solet esse sanorum. Quid ergo est, in me confirmata est ira tua, nisi quemadmodum illi putaue*1. Corin. 2.*runt, qui dominũ gloriæ non cognouerunt? Apud eos enim sic erat, quòd ira dei non solum commota, verum etiam cõfirmata fuerit super eum, quem vsque ad mortem, nec quamlibet mortem, sed quam execrabiliꝰ præ cæteris habebant, id est, vsque ad mortem crucis *Galat. 3.* perducere potuerunt. vnde dicit apostolus, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis male*Deute. 21.*dictum. scriptũ est enim, Maledictus omnis homo qui pendet in ligno. Et ideo cum eius obedientiam vsq; ad extremam humilitatem cõmendare vellet, humiliauit, *Philip. 2.* inquit, semetipsum, factus obediens patri vsq; ad mortem. Quod cum parũ videretur, adiecit: mortem autẽ

C crucis. Propter hoc quantũ mihi videtur, etiam in isto psalmo talis versus sequitur: *Et omnes suspensiones tuas*: Vel sicut quidam sunt interpretari, *Omnes fluctus tuos*: Aut sicut alij, *Omnes elationes tuas super me induxisti.* Scriptũ est enim & in alio psalmo, omnes suspentiones tuæ, & fluctus tui super me ingressi sunt: vel sicut quidam melius transtulerũt, super me transierunt. διῆλθον enim est in Græco, non εἰσῆλθον. Vbi ergo vtrũque positum est, & suspensiones & fluctus, nõ ibi potuerunt pro suspensionibus fluctus poni. Quæ duo sic exposuimus, vt suspensiones diceremus comminationes, fluctus autem iam ipsas passiones: quæ vtraque veniunt de iudicio dei. Sed illic dictum est, Omnes super me transierunt: hic vero, Super me omnes induxisti. Illic ergo & si quędam acciderunt, omnia tamen mala quæ illis verbis intelligi voluit, super me transierunt dixit: hic vero, super me induxisti. Transeunt enim siue quæ non attingunt sicut suspensiones, siue quæ attingunt sicut fluctus. Cum autem non ait, omnes suspensiones super me transierunt, sed super me induxisti, omnia quæ impendebant euenisse significat. Impendebant autem quãdiu in prophetia futura imminebant omnia quæ de illius passione prædicta sunt. *Longe*, inquit, *fecisti notos meos à me.* Si D eos quos nouerat acceperimus dictum esse notos meos, omnes erunt. nam quem ille non nouerat? Sed eos dicit notos, quibus & ipse notus erat, quantũ eum tunc nosse potuerunt, certe vel hactenus quòd sciebant eum innocentem, etiam si hominem tantummodo & non deum putabant, quamuis & bonos quos probaret, hic notos dicere potuerit: sicut malos quos improbaret ignotos, quibus in fine dicturus est, Nõ noui vos. Quod *Matth. 7.* vero adiungit: *Posuerunt me abominationem sibi*, Possunt & illi quidem intelligi quos notos sibi dixit, quia & ipsi genus illius mortis horrebant: sed melius intelligitur de his de quibus suis persecutoribus superius loquebatur: *Traditus sum*, inquit, *& non egrediebar*. Verum quia foris erant discipuli eius quando ipse intus iudicabatur, *Matth. 26.* an potius, non egrediebar, altius dictum debemus accipere, id est, in interioribus meis latebam, non ostendebam quis essem, non propalabar, non manifestabar? Et ideo sequitur, *Oculi mei infirmati sunt ab inopia.* Nam quos eius oculos intellecturi sumus? Nam si exteriores in carne in qua patiebatur positos, non eos in eius passione legimus infirmatos ab inopia, id est, tanquam fame, vt assolet, languisse. Post cœnam quippe suam tra- E ditus, & eodẽ die crucifixus est. Si interiores, quomodo infirmati sunt ab inopia, cum in eis esset lux indeficiens? Sed nimirũ oculos suos dixit mẽbra, quæ in suo corpore cui caput est, ipse clariora & eminentiora & præcipua diligebat. De quo corpore apostolus loquens, & de nostro corpore similitudinẽ adhibẽs, ait, Si totum *1. Corin. 12.* corpus oculus, vbi auditus? Si totũ corpus auditus, vbi odoratus? Si fuissent omnia vnũ membrũ, vbi corpus? Nunc autem multa mẽbra, vnũ autem corpus. Non potest dicere oculus manibus, opus vobis non habeo. Et si dixerit manus, quia nõ sum oculus, nõ sum de corpore, num ideo non est de corpore? Quid autem his verbis vellet intelligi, euidentius expressit dicens, Vos autem *1. Corin 12.* estis corpus Christi & membra. Quapropter & illi oculi, id est sancti apostoli quibus non reuelauerat caro & sanguis, sed pater eius qui in cœlis est, vt Petrus diceret, Tu es Christus filius dei viui, videntes eum tradi ac tan*Matth. 16.*ta perpeti mala, quoniam non eum videbant qualẽ volebant, quia nõ egrediebatur, id est, non manifestabatur in virtute & potentia sua, sed in suis interioribus occultis omnia quasi superatus atq; impotẽs sufferebat, infir- F mati sunt ab inopia velut subtracto sibi cibo suo, lumine suo. *Et exclamaui*, inquit, *ad te domine.* Hoc quidem & apertissime fecit cum penderet in ligno. Sed quod sequitur, *Tota die expandi manus meas ad te*: quomodo oporteat accipi, meritò quæritur. Si enim in eo quod ait, expandi manus meas, crucis patibulum intellexerimus, quomodo intellecturi sumus, tota die? Nunquid tota die pependit in ligno, cum & nox ad totum diem pertineat? Si autem hoc loco diem voluit intelligi, qui præter noctem dies appellari solet, etiam talis diei quãdo crucifixus est, iam pars prima & non parua transierat. Si autem diem pro tempore positum velimus accipere, maxime quia hoc nomen genere fœminino posuit, quod in Latino eloquio non nisi tempus significare solet: quamuis in Græco non ita sit, semper quippe in ea lingua dies fœminino genere dicitur, & ideo nostros sic interpretari puto, arctius quæstio colligabitur. Quomodo enim toto tempore, si nec saltẽ vno toto die manus extendit in cruce? Porrò si totũ pro parte accipiẽdũ esse dicamus, quia isto genere locutionis vti etiã sancta scriptura consueuit, nõ mihi occurrit exem-

G plum, totum pro parte etiam tunc posse accipi, quando ipsum verbum additur, & dicitur totum: nam & in eo
Matth. 12. quod dixit dominus in Euangelio, Sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, ideo totũ pro parte non insolẽter accipitur, quia nõ ait, totis tribus diebus, & totis tribus noctibus. Vnus quippe medius fuit totus dies, duorũ autẽ partes, primi vltima, vltimi prima. Si autẽ non crucem suam in hac prophetia psalmi significauit his verbis, sed orationẽ quã cum ex forma serui fudisse deo patri Euangelio teste didicimus, vbi eum & lõge ante passionẽ, & sub die passionis, & in ipsa cruce orasse meminimus, nusquã hoc eũ tota die fecisse legimus. Proinde conuenienter per extentas manus tota die continuationẽ bonorũ operum intelligere possumus, à quorũ nunq̃ intentione cessauit. Sed quia solis prædestinatis ad æternam salutẽ, non autem omnibus hominib*, nec ipsis inter quos facta sunt eius bona opera profuerunt, ideo consequenter adiecit: *Nunquid mortuis facies mirabilia?* Hoc enim si de his dictum putauerimus quorum caro exanimis facta est, magna mirabilia facta sũt mortuis, cum quidam eorum
Matth. 27. etiã reuixerunt: Et q̃ dominus penetrauit inferna, atq;
H inde mortis victor ascendit, magnum mortuis miraculum factum est. Significat ergo isto verbo quo ait, Nũquid mortuis facies mirabilia, homines corde ita mortuos, vt eos ad vitam fidei tanta Christi mirabilia non
Ioan. 6. mouerent. Neq; enim propterea dixit non eis fieri mirabilia, quia non ea vident, sed quia non eis prosunt.
Esaia. 56. nam sicut hic ait, Tota die expandi manus meas ad te: quia omnia opera sua non nisi ad voluntatem patris refert, sæpissime se contestãs ideo venisse, vt voluntatem patris impleret: ita quia eadẽ opera etiam infidelis populus vidit, alius propheta dicit, Tota die expandi manus meas ad populum nõ credentem, & contradicentem: ipsi sunt mortui quibus nõ sunt facta mirabilia, nõ quòd ea non viderunt, sed quòd per ea non reuixerunt. Quod autem sequitur, *Aut medici exsuscitabunt, & confitebuntur tibi?* Id est, quia non à medicis exsuscitabuntur homines, vt confiteantur tibi. In Hebræo quidem aliter se habere firmatur: non enim medici, sed gigantes esse perhibentur. Verum Septuaginta interpretes (quorũ autoritas tanta est, vt non immeritò propter mirabilem consonantiã diuino spiritu interpretati esse credantur) de vocis similitudine qua in Hebræa lingua gigantes &
I medici penè eodem modo sonant, & exigua differẽtia distinguuntur, nõ errore sed potius occasione, quomodo isto loco accipiendi essent gigantes significare voluerunt. Si enim superbos gigãtum nomine insinuatos
1. Corin. 1. intelligamus: de quibus dicit apostolus, Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius seculi: non fuit incongruũ eosdẽ medicos nũcupari, velut per artem sapientiæ suæ promittentes animarum salutem: contra quos dicitur,
Psal. 3. Domini est salus. Si autem in bono acceperimus gigantes, quia & de ipso domino dictum est, Exultauit vt gi-
Psal. 18. gas ad currendam viam: quòd ita sit gigas gigantiũ magnorum scilicet & fortissimorum, qui in eius ecclesia spiritali robore excellunt, sicuti est mons montiũ: quia
Esaia. 2. de illo scriptum est, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini paratus in cacumine montium,
Daniel. 2. sicut etiã sanctus sanctorum: nõ est absurdum vt iidem ipsi magni & fortes etiam medici vocentur: vnde dicit
Roman. 11. apostolus Paulus, Si quo modo æmulari potero carnem meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam tales medici quanuis non de suo curent, quia nec medici corporis curant de suo, tamen quantumlibet per fidele ministerium opitulentur saluti, viuẽtes curare possunt,
K non mortuos excitare: de quibus dictum est, Nunquid mortuis facies mirabilia? Nimis enim occulta dei gratia est, qua hominum mentes quodãmodo reuiuiscunt, vt possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanitatis audire. Quam gratiam cõmendat in euangelio dominus dicens, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui
Ioan. 6. misit me traxerit eum. Et paulò pòst apertius hoc ipsum repetens ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. deinde interponit euangelista, Sciebat enim ab initio
Ibidem. Iesus qui essent credituri, & quis traditurus esset eum. Et secutus atq; ipsius domini verba cõiungens ait, Et dicebat, Propterea dixi vobis quia nemo potest venire
Vbi supra. ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo. supra dixerat, Sed sunt quidam ex vobis qui nõ credunt. & tanquam huius rei causam exponens, Propterea, inquit, dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo, vt ostẽderet eamipsam fidem qua credit, & ex morte sua cordis anima reuiuiscit, dari nobis à deo. Quantumlibet ergo ex ipsa excellentes verbi prædica-
4. sen. dist. 18. hoc quæ & ritur in fin. tores & veritatis, etiã per miracula sua fortes, tanquam magni medici agant eum hominibus, si mortui sunt, & tua gratia nõ reuixerint, nunquid mortuis facies mira-
L bilia, aut medici exsuscitabunt, & hi quos exsuscitabunt confitebuntur tibi? Hæc enim confessio indicat viuos, non sicut alibi scriptum est, A mortuo velut qui non sit
Eccli. 17. perit confessio. *Nunquid enarrabit quis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatẽ tuam in perditione?* Subauditur quod supra dictum est, vt etiam iste versus ita se habeat ac si dictum sit, Nunquid enarrabit quis veritatem tuam in perditione? Misericordiam quippe & veritatem amat scriptura coniungere, maxime in psalmis. Quod vero ait, in perditione, alio verbo repetiuit quod supra dixerat, in sepulchro. sic enim dictum est, in sepulchro: vt intelligãtur ij qui sunt in sepulchro, qui & superius significati sunt nomine mortuorum, vbi ait, Nunquid mortuis facies mirabilia? Animæ nanque mortuæ corpus sepulchrum est: vnde dominus in euangelio talibus dicit, Similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris
Matth. 23. apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: sic & vos à foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. *Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?* Quod est M
in tenebris, hoc est in terra obliuionis. Infideles enim significantur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apostolus,
Ephes. 5. Fuistis enim aliquando tenebræ. Sic & terra obliuionis, homo est qui oblitus est deum. Potest nanque anima infidelis vsque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat stul-
Psal. 13. tus in corde suo, non est deus. Totus ergo iste sensus ita continuatur atque contexitur, Clamaui ad te domine inter passiones meas, tota die expandi manus meas ad te: id est, non destiti ad te glorificandum extendere opera mea. Cur ergo impij in me fæuiunt, nisi quia mortuis non facies mirabilia: id est, non eis commouentur ad fidem, nec medici eos exsuscitabunt vt confiteantur tibi, in quibus occulta gratia tua non operatur qua trahuntur vt credant, quia nemo venit ad te, nisi quem tu attraxeris. nam quis enarrabit in sepulchro misericor-
Ioan. 6. diam tuam: id est, animæ mortuæ, cuius mors iacet sub corporis pondere: & veritatem tuã in perditione, hoc est, in tali morte nihil bonũ valenti credere atq; sentire? Nunquid enim in tenebris huius mortis, hoc est, in homine qui te obliuiscendo vitæ lumen amisit, tua mi-

rabilia

A rabilia & iustitia cognoscētur? Occurrebat autem quæ-
stio quisnā sit vsus istorum mortuorū, quid ex his agat
deus ad vtilitatem corporis Christi quod est ecclesia, vt
in eis demonstretur, quæ sit dei gratia in prædestinatis,
qui secūdum propositū vocati sunt: vnde ipsum corpus
Psal.58. in alio psalmo dicit, Deus meus misericordia eius præ-
ueniet me. Deus meus demonstrauit mihi in inimicis
meis. Ergo & hic sequitur ac dicit, *Et ego ad te domine
clamaui.* In quibus verbis iam intelligēdus est dominus
Christus ex voce corporis sui loqui, id est ecclesiæ.
Ephes.2. Quid est enim, & ego, nisi quia fuimus & nos aliquādo
natura filij iræ, sicut & cæteri? Sed ad te clamaui vt sal-
uus essem. Quis enim me discernit ab aliis filiis iræ, cum
1.Corin.4. apostolum audiam ingratos terribiliter increpantem
ac dicētem, Quis enim te discernit? Quid autem habes
quod nō accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris qua-
Psal.3 & 32. si non acceperis? Domini est salus. Gigas autē in multi-
tudine virtutis suæ non erit saluus, sed sicut scriptū est,
Roman.10. Qui inuocauerit nomē domini, saluus erit. Quomodo
autem inuocabunt, in quem non crediderūt? Aut quo-
modo credent ei quem nō audierunt? Quomodo autē
audient sine prædicatore? Aut quomodo prædicabunt si
B non mittātur? sicut scriptum est, Quàm speciosi pedes
Ibidem. eorum qui annunciāt pacem, qui annunciāt bona. Ipsi
sunt medici curātes à latronibus sauciatū, sed dominus
Luc.10. perduxit eum ad stabulum: quia ipsi sunt etiā operātes
in agro dominico, nec tamen qui plātat est aliquid, aut
1.Corin.4. qui rigat, sed qui incremētum dat deus. Ideo & ego ad
dominum clamaui, hoc est, dominum vt saluus essem
inuocaui. Quomodo autem inuocarem, nisi crederem?
Quomodo crederem, nisi audirem? Sed vt audita cre-
derem ipse me attraxit, quia in occulto à morte cordis
nō quilibet medicus, sed ipse excitauit. Nanq; multi au-
dierunt, quia in omnem terrā exiuit sonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Sed nō omniū est fides,
& nouit dominus qui sunt eius: ac per hoc nec credere
potuissem, nisi me dei misericordia præuenisset: & quia
mortuos suscitat, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea
quæ sunt, me in occultis vocando & suscitando, & tra-
hendo à tenebris eduxisset, & ad lumen fidei perduxis-
set. Ideo sequitur, *Et mane oratio mea præueniet te.* Iā mane
postea quā nox infidelitatis & tenebræ transierūt. Quod
mane vt mihi esset, misericordia quidem tua præuenit
C me. Sed quia restat illa clarificatio, vbi illuminabuntur
occulta tenebrarum, & manifestabuntur cogitationes
cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à te: nunc autem in ista
vita, in ista peregrinatione, in hac luce fidei, quæ in cō-
paratione tenebrarum infidelium iam dies est, sed in
comparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, ad-
huc nox est, adhuc oratio mea præueniet te. Vt autem
ista feruescat & exerceatur oratio, quod nobis quātum
expediat, nullis, vt opinor, verbis explicari potest, dif-
fertur bonū quod in æternum dabitur, & mala trāsito-
ria crebrescunt. Ideo sequitur, *Vt quid domine repulisti
Psal.21.* *orationem meam?* Hoc & illis verbis dictum est, Deus deus
meus respice in me, vt quid me dereliquisti? Causa co-
gnoscenda proposita est, non tanquā sine causa hoc fa-
ceret dei occulta sapiētia: ita & hic, Vt quid domine re-
pulisti orationem meam? Huius tamen rei causa si dili-
genter aduertatur, iam superius indicata est. Ad hoc e-
nim oratio sanctorū dilatione tanti beneficij, & tribu-
lationū aduersitate quasi repellitur, vt tanquā ignis fla-
tu repercussus inflammetur ardentius. Exequitur itaq;
breuiter etiā tribulationes corporis Christi. Neq; enim
Acto 9. in solo capite factæ sunt, cū & Saulo dictum sit, Quid

me persequeris? Et ipse iam Paulus tanquam electum D
membrū in eodem corpore positus dicat, Vt suppleam
quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. Vt quid
ergo domine repulisti orationem meam? Auertisti fa-
ciem tuā à me? Inops sum ego & in laboribus à iuuētu-
te mea, exaltatus autē humiliatus sum, & cōturbatus. In
me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt
me. Circondederunt me sicut aqua tota die, circunde-
derunt me simul. *Elongasti à me amicum & proximū & no-
tos meos à miseria.* Contigerunt & contingunt omnia hæc
in membris corporis Christi, & auertit deus ab oran-
tibus faciē, non exaudiendo ad id quod volunt, quādo
sibi nesciunt nō expedire quod petunt. Et inops est ec-
clesia cum esurit & sitit peregrina vnde satietur in pa-
tria, & in laboribus est à iuuētute sua. Ipsum enim corp⁹
Christi & in alio psalmo dicit, Sæpe expugnauerunt me *Psal.128.*
à iuuentute mea. Et ad hoc exaltatur etiā in seculo isto
quædam membra eius, vt in eis sit maior humilitas, &
super ipsum corpus, id est, vnitatem sanctorum atq; fi-
delium cui caput est Christus, transeunt iræ dei, non au-
tem manent: quia non de fideli, sed de infideli dictum
est, Ira dei manet super eum. Et terrores dei conturbāt *Ioan.3.*
infirmitatem fideliū, quia omne quod accidere potest, E
etiā si non accidat, prudēter timetur. Et aliquando ter-
rores ipsi ita conturbant animum cogitantis circūpen-
dentibus malis, vt sicut aqua vndiq; circūfluere videa-
tur, & simul circundare metuentem. Et quia ecclesiæ in
hoc mūdo peregrināti ista nō desunt, dū modo in his,
modo in illis mēbris eius vsquequaq; contingunt, ideo
dixit, tota die, continuationē significans temporis, do-
nec finiatur hoc seculum. Et sæpe amici & noti pericli-
tantes secundum seculum, sanctos fortitudine deserūt:
de quibus dicit apostolus, Omnes me dereliquerunt, *2.Timot.4.*
nō illis imputetur. Sed vt quid hęc omnia, nisi vt oratio
huius sancti corporis mane, id est, post noctem infide-
litatis in luce fidei præueniat deum, donec veniat salus
illa in cuius nondum re, sed iam spe salui facti sumus, *Roman.8.*
eamq; cum patientia fideliter expectamus, vbi nec re-
pellet dominus orationem nostrā, quoniam tunc nihil
erit petendum, sed quicquid recte petitum est obtinen-
dum? Nec faciem suam auertet à nobis, quoniā videbi-
mus eū sicuti est. Nec inopes erimus, quia copia nostra
ipse deus erit, omnia in omnibus: nec laborabimus,
quia nulla remanebit infirmitas. Nec exaltati humilia- F
bimur & conturbabimur, quia nulla ibi erit aduersitas:
nec iram dei vel transeuntem sustinebimus, quia in eius
benignitate manētes manebimus: nec terrores eius nos
conturbabunt, quia promissa reddita nobis obuiabūt:
nec territus longe fiet à nobis notus & amicus, vbi nul-
lus erit qui timeatur inimicus.

In psalmum octogesimumoctauum enarratio.

PSALMVM istum de quo loqui proposuimus
charitati vestræ, donante domino, accipite de
spe quā habemus in Christo Iesu domino no-
stro, & erigite animos, quia ille qui promisit, ita cætera
cōpleturus est, vt multa cōpleuit. Dat enim nobis ad eū
fiduciam, non meritū nostrū, sed illius misericordia. Et
ipse est, quantū arbitror, *Intellectus Ethan Israelitæ:* Vnde
iste psalmus titulum accepit. Audieras enim quis homo
fuerit qui vocabatur Ethan: interpretatio tamen nomi-
nis huius robustum indicat. Et nemo in hoc seculo ro-
bustus est, nisi in spe promissionis dei. Quantum enim
attinet ad merita nostra, infirmi sumus: quantum ad e-
ius misericordiam, robusti sumus. Itaque iste infirmus
in se, robustus in misericordia dei, inde cœpit:

G *Concio prima de prima parte psalmi.*

MIsericordias toas domine in æternum cantabo. *In generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.* Obsequantur membra, inquit, mea: domino meo loquor, sed tua loquor, annunciabo veritatem tuam in ore meo. Si non obsequor, seruus non sum: si à me loquor, mendax sum. Ergo vt & abs te dicam, & ego dicam, duo quædam sunt. Vnnm tuum, vnum meũ: veritas tua, os meum. Quam ergo veritatem annunciet, quas misericordias cantet, audiamus. *Quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur.* Hoc canto, hæc est veritas tua, huic annunciandæ seruit os meum: quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur. Sic, inquis, ædifico vt non destruam: quoniam quosdam sic destues, vt non ædifices: quosdam vero sic destrues, vt ædifices. Nisi enim qoidam destruerẽtur vt ædificarentur, non diceretur Hieremiæ, Ecce posui te ad destructionem, & ad ædificationem. Hiere.1. Et vtique omnes qui idola colebant & lapidibus seruiebant, in Christo non ædificarentur, nisi in pristino errore destruerentur. Rursus nisi quidam ita destruerentur vt non ædificarentur, non diceretur, Destrues eos & non ædificabis illos. H Propter eos ergo qui destruuntur & ædificaotur, ne potarent ædificationem Psal.27. qua ædificanrur, esse temporalem, sicut temporalis fuit ruina in qua destruuntur, tenuit se iste cuius os seruit veritati dei, ad ipsam veritatem dei. Ideo annunciabo, ideo dicó, Quoniã dixisti, secutus homo dico, quoniã tu deus dixisti, quia & si ego in verbo meo fluctuarem, verbo tuo confirmarer, qnoniam dixisti. Quid dixisti? In æternom misericordia ædificabitur. *In cælis præparabitur veritas tua.* Quomudo superius, ita in consequentibus, Misericordias tuas domine, inquit, in æternum cantabo, in generatione & geoerationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Dixit misericordias, dixit veritatem, ita rursus vtrumque coniunxit: quoniam dixisti, in æternũ ædificabitur misericordia, in cœlis præparabitur veritas tua. Et hic repetiuit misericordiam & veritatem. Psal 24. Vniuersæ enim viæ doonini misericordia & veritas. Neq; enim exhiberetur veritas impletione promissorum, nisi præcederet misericordia in remissione peccatotuum. Deinde quoniam populo Israël etiã secũdum carnem venienti de semine Abrahæ promissa e- I rant multa prophetice, & ita ille populus propagatus est in quo implerentur promissa dei, non autem clausit deus fontem bonitatis suæ etiam in alienigenas gentes, quas sub angulis constituerat, potiorem sibi faciẽs populum Israël: In hæc duo & apostolus distincte distribuit misericordiam domioi & veritatem. Ait enim Roman. 15. Christum mioistrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum. Ecce quia non fefellit deus, ecce quia nõ repulit deus plebem suam quam præsciuit. Etenim cum de casu Iudæorũ ageretur, ne quis putaret sic illos improbatos, vt nihil frumenti ex illa ventilatione in horreum mitteretur, Roman 11. ait apostolus, Non repulit deus plebem suam quam præsciuit: nam & ego Israëlita sum. Si totum illud spinę fuerunt, vnde hoc granom vobis loquor? Ergo impleta Ibidem. est veritas dei in iis qui ex Israëlitis crediderunt, & venit vnus paries ex circuncisiooe applicãs se ad lapidem Ephes.2. angularem. Sed ille lapis angulũ non faceret, nisi alium parietem ex gentibus susciperet. Ille itaq; paries tãquam proprie pertinet ad veritatem, iste autem alius ad misericordiam. Roman. 15. Dico enim, inquit, Iesum Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatẽ dei ad confirmandas promissiones patrum, gentes aotem super K misericordia glorificare deum. Meritò in cœlis præparabitur veritas tua. Etenim omnes illi Israëlitæ vocati apostoli, cœli facti sunt qui enarrant gloriam dei. De Psal.18. his cœlis dicitur, Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum: vt noueritis de his cœlis dici, certe de his in consequenti expressius dictum est, Non sunt loquelæ neq; sermones quorum nõ audiantur voces eorum. Quære quorum, non inuenis nisi cœlorum. Si ergo apostoli sunt, qoorũ in omnibus loquelis vox audita est, ipsi sunt de quibus dictũ est, In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum: Roman. 10. quia etsi assumpti hinc sunt antequam ecclesia impleret orbem terrarum, tamen verba eorum peruenerunt vsque ad terminos orbis terrarum. Bene accipimus in his impletum quod nunc legimus, In cœlis præparabitur veritas tua. *Disposui testamentum electis meis.* Dixisti, intellexisti, hoc totum dixisti, disposui testamentum electis meis. Quod testamẽtum, nisi nouum testamentum? Quod testamẽtum, nisi quo renouamur ad nouam hęreditatem? Quod testamentom, nisi cuius hæreditatis desiderio & amore cantamus cãticum nouum? Disposui, inquit, testamentum electis meis: *Iurani Dauid seruo meo.* L Quàm securus loquitur iste qui intelligit, cuius os seruit veritati? Quoniam dixisti, securus loquor. Si securum me facis quia dixisti, quanto securiorem quia iurasti? Dei quippe iuratio, promissionis est confirmatio. Bene prohibetur homo iurare, ne Matth.5. consuetudine iurandi, quia potest homo falli, etiam in periuriũ prolabatur. Deus solus securus iurat, quia falli non potest. Videamus ergo quid iurauerit deus. Iuraui, inquit, Dauid seruo meo: *Vsque in æternum præparabo semen tuum.* Semen Dauid quod est, nisi semen Abrahæ? Quod autem semen Abrahæ? Et semioi tuo, inquit, quod est Christus. Galat 3. Sed forte ille Christus caput ecclesiæ, saluator corporis, semen est Abrahæ, & ideo Dauid: nos auteoi non sumus semen Abrahæ. Imò vero sumus, Ephes.5. sicut apostolus ait, Si autẽ vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, secundum promissionẽ hæredes. Galat.3. Sic ergo hic accipiamus fratres, vsq; in æternũ præparabo semen tuum, nõ tantũ illam carnem Christi natã ex Maria virgine, sed etiã nos omnes credentes in Christo. Illius enim capitis mẽbra sumus, non potest hoc corpus decollari. Si in æternum caput, in æternum gloriantur M & membra, vt sit ille Christus integer in æternum. Vsque in æternum præparabo semen tuum: *Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.* Putamus hoc dixit, in æternum, quod in generationem & generationem, quoniam & supra dixerat, in generationem & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Quid est, in geoerationem & generatinnẽ? In omnem generationem. Nõ enim totiens repetẽdum erat verbũ, quotiens generatio veoit & transit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione significata & cõmendata est. An forte duæ generationes sunt intelligendæ sicut nostis, sicut iam insinuatum vestræ charitati retinetis? Est enim generatio nunc carnis & sanguinis, erit generatio furura io resurrectione mortnorum. Prædicatur hic Christus, prædicabitur ibi: sed hic prædicatur vt credatur, ibi prædicabitur vt videatur. Aedificabo in generationem & generationem sedem tuam. Nunc autẽ Christus habet in nobis sedẽ suam, ædificata est sedes eius in nobis. nisi enim sederet in nobis, non oos regeret. si ab illo autem noo regeremur, à nobis ipsis præcipitaremur. Sedet ergo in oobis, regnans in nobis: sedet

A bis: sedet iam in illa generatione quæ fuerit ex resurrectione mortuorum. In æternum Christus regnabit in sanctis suis: hoc promisit deus, hoc dixit deus: si parum est, hoc iurauit deus. Quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum illius misericordiã firma est promissio, nemo debet cum trepidatione prædicare, vnde non potest dubitare. Fiat ergo in cordibus nostris robur illud, vnde Ethan nomen accepit robustus corde: prædicemus veritatem dei, eloquium dei, promissa dei, iurationẽ dei, & his modis omni ex parte firmati prædicemus, & portando deum cœli simus. *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine.* Non merita sua confitebuntur cœli, sed confitebuntur mirabilia tua domine. In omni enim misericordia perditorum, in iustificatione impiorum, quid laudamus nisi mirabilia dei? Laudas quia resurrexerunt mortui, plus lauda quia redempti sunt perditi. Quæ gratia, quæ misericordia dei? Vides hominem heri voraginem ebriositatis, hodie ornamentum sobrietatis: vides hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ. Vides hominem heri blasphematorem dei, hodie laudatorem dei: vides hominem heri seruum creaturæ, hodie cultorem creatoris.

B Ab istis omnibus desperationibus ita homines conuertuntur; non respiciant ad merita sua, fiant cœli. Confiteantur cœli mirabilia eius, à quo facti sunt cœli. *Psal 8* Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuorum. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine. Et vt noueritis quia cœli confitebuntur, videte vbi confitebuntur: sequitur enim, *Et veritatem tuam in ecclesia sanctorum.* De cœlis ergo nulla dubitatio est, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi confitebuntur cœli mirabilia tua & veritatem tuam? In ecclesia sanctorum. Excipiat ecclesia rorem cœlorum, sitienti terræ pluant cœli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, ne pro bona pluuia det spinas, & pro horreo expectet ignem. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in ecclesia sanctorum. Cœli ergo confitebuntur mirabilia tua, & veritatem tuam. Totum quicquid prædicant cœli, ex te est, & de te est, & ideo securi prædicant. Norunt enim quẽ prædicant, quia nõ possunt de prædicato erubescere. Quid prædicant cœli? Quid confitebuntur in ecclesia sanctorum?

C *Quoniam quis in nubibus æquabitur domino?* Hóccine cœli confitebuntur, hoc cœli pluent? Quid? Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Inde securi prædicatores, quoniã nemo in nubibus æquabitur domino. Magna laus vobis videtur fratres, non æquari nubes creatori? Si intelligatur sine mysterio ad literam, non magna laus est, domino non æquari nubes. Quid enim? Stellæ quæ sunt supra nubes, æquantur domino? Quid enim? Sol & luna, angeli, cœli comparari poterunt domino? Quid est quod pro magno ait, Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Intelligimus fratres nubes istas sicut cœlos, prædicatores esse veritatis, prophetas, apostolos, annunciatores verbi dei. Nam ista omnia genera prædictorum nubes esse dictas ex illa prophetia *Esa.5.* intelligimus, vbi deus iratus vineæ suæ dixit, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Quam vineam explicat & designat apertissime dicens, Vinea domini sabaoth, domus Israël est. Ne tu aliter intelligas vineam, & relictis omnibus significatis terram scruteris: Vinea, inquit, domini sabaoth, domus Israël est. Non intelligat aliud, sed intelligat domus Israël se esse vineam meam: se intelligat mihi nõ dedisse vuam, sed spinas: se intelligat ingratam extitisse plantatori atque cultori, ingratam extitisse irrigatori. Ergo si vinea do- D mini sabaoth domus Israël est, quid dixit iratus? Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Et reuera ita fecit: missi sunt Apostoli tanquam nubes vt pluerent Iudæis, & illi verbum dei repellentes, quia pro vuis spinas dederunt, dixerunt apostoli, Ad vos missi *Act.13.* eramus, sed quia repulistis verbum dei, imus ad gentes. Ex illo cœperunt nubes non pluere pluuiam super vineam illam. Si igitur nubes prædicatores sunt veritatis, quæramus primò quare sint nubes. Iidem quippe cœli, iidem nubes: cœli propter fulgorem veritatis, nubes propter occulta carnis. Nubes enim omnes nebulosæ sunt propter mortalitatem, & veniũt & transeunt propter ipsa occulta carnis, id est, occulta nubium. ait apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare, do- *1.Cor.4.* nec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum. Nũc ergo quid loquatur homo vides, quid gestet in corde non vides. Quod exprimitur de nube vides, quod seruatur in nube nõ vides. Cuius enim oculi nubem penetrant? Ergo nubes in carne prædicatores veritatis. Venit & ipse omnium creator in carne. Sed quis in nubibus æquabitur domino? *Et quis similis erit domino* E *in filiis dei?* Ergo nemo in filiis dei similis erit filio dei. Et ipse dictus est filius dei, & nos dicti sumus filij dei. Sed quis erit similis domino in filiis dei? Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati: ille ab æterno filius vnigenitus per naturam, nos à tempore facti per gratiam: ille sine vllo peccato, nos per illum liberati à peccato. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei? Dicimur nubes propter carnem, & sumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium. Sed caro nostra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij dei, sed ille aliter filius dei. Illius nubes ex virgine, ille filius ex æternitate æqualis patri. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei? Dicat ipse dominus vtrum similem inueniat, Quẽ me *Matth.16.* dicunt homines esse filiũ hominis? Ecce enim quia videor, quia cõspicior, quia inter vos ambulo, & fortasse præsentia vilui, dicite quem me dicunt homines esse filium hominis? Certe quem filium hominis vident, nubem vident: dicant vel dicite, quem me dicunt homines esse? Et responderunt dicta hominum, Alij dicunt F Hieremiam, alij Heliam, alij Ioannem Baptistam, aut vnũ ex prophetis. Nominatæ sunt multæ nubes & filij dei. Etenim quia iusti & sancti, vtique & ipsi filij dei: Hieremias, Helias, Ioannes, filij dei & nubes, quia prædicatores dei. Dixistis quas nubes me homines esse putent, & in quibus filiis dei me homines numerent, dicite & vos, quem me dicitis esse? Respondens Petrus pro *Ibidem.* omnibus, pro vnitate vnus, Tu es, inquit, Christus filius dei viui. Quoniam quis in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino inter filios dei? Tu es Christus filius dei viui, non quomodo filij dei, qui tibi non æquantur. Venisti in carne, sed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur. Quis enim tu cui respondetur, Tu es Christus filius dei viui, quem putauerunt alij homines non sancti, non iusti, vnum ex prophetis, aut Heliam, aut Hieremiam, aut Ioannem Baptistam? Quis ergo es tu? Audi quod sequitur, *Deus glorificandus in consilio iustorum.* Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei, quando ille deus est glorificandus in consilio iustorum? Quoniam non possunt æquales illi esse, consilium ipsorum sit credere in illum. Quoniam non possunt æquales illi esse nubes

G & filij dei, restat consilium fragilitatis animæ huma-
Cor.1. næ, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Deus glorifi-
candus in consilio iustorum. *Magnus & terribilis in om-
nes qui in circuitu eius sunt.* Vbique deus. Qui ergo in cir-
cuitu eius sunt, qui vbique est? Si enim habet aliquos in
circuitu, quasi vndique finitus intelligitur. Porrò si ve-
rum dictum est à deo & de deo, Magnitudinis eius
non est finis: qui remanent, qui sunt in circuitu eius,
nisi quia ille qui vbique est, voluit per carnem in vno
...m.2.& loco nasci, in vna gente conuersari, in vno loco cruci-
3. figi, ex vno loco resurgere, ex vno loco in cœlū ascen-
dere? Vbi hoc fecit, in circuitu eius gentes sunt. Si ibi
remaneret vbi ista fecit, non esset magnus & terribilis
in omnes qui in circuitu eius sunt. Quia vero ibi sic
prædicauit, vt inde sui nominis mitteret prædicatores
per omnes gentes toto orbe terrarum, faciendo mira-
cula per seruos suos factus est magnus & terribilis in
omnes qui in circuitu eius sunt. *Domine deus virtutum
quis similis tibi? Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo.*
Magna potentia tua. Tu fecisti cœlum & terram, &
omnia quæ in eis sunt, sed plus est misericordia tua,
H quæ exhibuit veritatem tuam in circuitu tuo. Si enim
Matth.27. ibi solum prædicareris vbi nasci, vbi pati, vbi resurge-
& 28. re, vnde ascendere voluisti, impleta esset illa veritas
promissionis dei ad confirmandas promissiones pa-
Rom.15. trum: sed non impleretur, Gentes autem super mise-
ricordia glorificare deum, nisi illa veritas expandere-
tur, & ab illo loco vbi apparere voluisti, in circuitu dif-
funderetur. Tu quidē in illo loco de nube propria in-
tonuisti, sed ad rigādum in circuitu gentium alias nu-
Matth.24. bes misisti. Vere potens implesti quod dixisti, Amodo
videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli.
Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo. Sed
cum cœperit veritas in circuitu prædicari, vtique fre-
Psal.2. muerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astite-
runt reges terræ, & principes conuenerūt in vnum ad-
uersus dominum, & aduersus Christū eius. Vtique cum
cœpisset veritas tua prædicari in circuitu tuo, tanquam
venires ad ducēdam coniugem ex alienigenis, occurrit
Iudicū.14. leo fremens, & suffocatus est à te. Hoc enim præfigu-
ratum est in Sampson. Et illius verbis, meis sine nomi-
ne illius dictis non acclamaretis, nisi agnosceretis: au-
distis enim vt illi qui soletis complui à nubibus dei. Er-
I go veritas tua in circuitu tuo: sed quando sine persecu-
tionibus, quando sine contradictionibus, cum dictum
Luc.2. sit eum natum in signum cui contradicetur? Quia er-
go illa gens vbi nasci, vbi conuersari voluisti, tanquam
terra erat separata à fluctibus gentium, vt appareret ari-
da compluenda, reliquæ autem gentes mare erant in a-
maritudine sterilitatis suæ, quid facient prædicatores
tui spargētes veritatem tuam in circuitu tuo, quoniam
fremunt, fluctus maris? quid facient? *Tu dominaris pote-
stati maris.* Nam quid facit mare sæuiendo, nisi diem
quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina
sanguinis sparsit, seges ecclesiæ pullulauit. Securæ ergo
pergant nubes, diffundant veritatem tuam in circuitu
tuo, non timeant rabidos fluctus, Tu dominaris pote-
stati maris. Mouetur quidem mare, & contradicit ma-
re, perstrepit mare, sed fidelis deus qui non vos sinet
1.Cor.10. tentari supra id quod potestis. Quia ergo fidelis est qui
non vos sinit tentari supra id quod potestis: *Motum au-
tem fluctuum eius tu mitigas.* Denique vt placaretur mare,
imò vt eneruaretur rabies maris, quid in ipso mari fe-
cisti? *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Est quidem
superbus draco in mari, de quo alia scriptura dicit,

Mandabo draconi ibi vt mordeat eū. Est draco de quo K
dicitur, Draco hic quem finxisti ad illudendū ei, cuius Amos.9.
caput contundit super aquam. Tu, inquit, humiliasti si- Psal.103.
cut vulneratum superbum. Humiliasti te, & humiliatus
est superbus. Superbus enim per superbiā superbos te-
nebat, humiliatus est magnus, credēs autem in eum fa-
ctus est paruus. Dum nutritur paruus exemplo magni-
ficati parui, quod tenebat diabolus perdidit, quia super-
bus non nisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis
exemplo didicerunt homines dānare superbiam suam,
imitari humilitatē Christi. Ita ergo ille perdendo quos
tenebat, etiā ipse humiliatus est, non correctus sed pro-
stratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Hu-
miliatus es & humiliasti, vulneratus es & vulnerasti.
neque enim eum non vulneraret sanguis tuus qui effu-
sus est, vt deleret chirographum peccatorum. Vnde e- Col.2.
nim superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tene-
bat? Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo san-
guine deleuisti. Illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti.
Vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata
carne quam non habet, sed percusso corde vbi super-
bus est. *Et in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui* L
sunt cœli, & tua est terra. A te pluant, super terram pluant.
Tui sunt cœli, per quos prædicata est veritas in circui-
tu tuo: tua est terra, quæ excipit veritatem in circuitu
tuo. Denique quid de illa pluuia factum est? *Orbem ter-
rarum & plenitudinem eius tu fundasti, Aquilonem & maria tu
creasti.* Non enim aliquid contra te valet, contra crea-
torem suum. Et malitia quidem per suæ voluntatis per-
uersitatem sæuire potest mundus, nunquam tamen
excedit modum positum à creatore qui fecit omnia.
Quid ergo timeo Aquilonem? quid timeo maria? Est
quidem in Aquilone diabolus, qui dixit, Ponam se- Esa.14.
dem meam in Aquilonem, & ero similis altissimo. Sed
humiliasti sicut vulneratum superbum. Ergo quod in
illis tu fecisti, plus valet ad dominationem tuam, quàm
illorum voluntas ad malitiam suam. Aquilonem &
maria tu creasti. *Thabor & Hermon in nomine tuo exulta-
bunt.* Montes isti intelliguntur, sed aliquid signifi-
cant. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.
Thabor interpretari dicitur veniens lumen. Sed vn-
de venit lumen de quo dictum est, Vos estis lumen Matth.5.
mundi, nisi ab illo de quo dictum est, Erat lumen ve- Ioan.1.
rum quod illuminat omnem hominem venientem in M
hunc mundum? Illud ergo lumen quod est lumen
mundi, ab illo lumine venit quod non aliunde accen-
ditur, vt timendum sit ne extinguatur. Ergo venit lu-
men ab illo, lucerna illa quæ non ponitur sub modio,
sed super candelabrum, veniens lumen Thabor. Her-
mon autem interpretatur anathema eius. Meritò venit
lumen, & factum est anathema eius, cuius nisi diaboli
vulnerati superbi? Vt ergo illuminaremur, abs te datum
est: vt anathema nobis esset, qui nos in suo errore & su-
perbia detinebat, à te nobis est. Ergo Thabor & Her-
mon in nomine tuo exultabunt, non in meritis suis, sed
in nomine tuo. dicent enim isti, Non nobis domine Psal.113.
non nobis, sed nomini tuo da gloriam, propter mare
sæuiens, ne forte dicant gentes, vbi est deus eorum?
Tuum brachium cum potentia. Nemo sibi aliquid arroget,
Tuum brachium cum potētia: à te facti sumus, à te de- Psal.9.
fensi sumus. Tuum brachium cum potentia. *Confirme-
tur manus tua & exaltetur dextera tua, iustitia & iudicium præpa-
ratio sedis tuæ.* Apparebit in fine iustitia tua & iudicium
tuum, nunc occulta sunt ista. Et de iudicio tuo dici-
tur in alio psalmo, Pro occultis filij erit manifestatio Psal.9.
iudicij

A iudicij tui & iustitiæ tuæ. Ponētur quidā ad dexteram,
Matth. 25. & quidā ad sinistram, & expauescent infideles cum viderint quod modo irridētes non credunt, Gaudebunt iusti cum viderint quod modo non videntes credunt. Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: vtique in die iudicij. Nunc ergo quid? *Misericordia & veritas præeunt faciem tuam.* Præparationem sedis tuæ, iustitiam tuam & iudicium tuum venturum timerem, nisi antecederet te misericordia & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedēte misericordia tua deles peccata mea, & exhibēdo veritatem, imples promissa tua?
Psal. 24. Misericordia & veritas tua præeunt faciem tuam. Vniuersæ, inquit, viæ domini misericordia & veritas. In his omnibus nō exultabimus, aut quod exultamus capiemus, aut verba sufficient lætitiæ nostræ, aut lingua idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla verba sufficiunt, *Beatus populus sciens iubilationem.* O beate popule putas intelligis iubilationem? Nullo modo beatus es, nisi intelligas iubilationem. Quid est, intelli-
B gas iubilationem? Scias vnde gaudeas, quod verbis ex-
1. Cor. 1. plicare non possis. Gaudium enim tuum non de te, vt qui gloriantur, in domino glorientur. Noli ergo exultare in superbia tua, sed in gratia dei. Vides ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, & intellexisti iubilationem: denique si intellexisti in gratia iubilationem, ipsius gratiæ audi commendationē. Beatus certe populus sciens iubilationem. Quam iubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.* Thabor ille veniens lumen, nisi in lumine vultus tui ambulet, vento superbiæ lucerna extinguitur. Domine in lumine vultus tui ambulabunt. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.* Thabor ille & Hermon in nomine tuo exultabunt. Si volunt, tota die in nomine tuo. Sin autem exultabunt in nomine suo, non tota die exultabunt. Non enim in gaudio perseuerabunt, quando de seipsis gaudebunt, & per superbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt. *Et*
Rom. 10. *in iustitia tua exaltabuntur.* Non in sua iustitia, sed in tua, ne sint zelum dei habentes, sed non secundum scientiam. Quidam enim notātur ab apostolo quòd zelum
C dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes
Ibidem. dei iustitiam, & suam volentes constituere, & nō in lumine tuo exultantes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Sed vnde? Quia zelum dei habent, sed non secundū scientiam. Populus autem sciens iubilationem, illi enim non secundum scientiam: beatus autem populus non nesciens, sed sciēs iubilationem, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, nisi in nomine tuo ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, sed in tua iustitia. Auferat de medio iustitiam suam, & humilietur: veniet dei iustitia, & exaltabitur. Et in iustitia tua exaltabuntur. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in be-*
Psal. 88. *neplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Quia tibi beneplacuit, non quia nos digni sumus. *Quoniam domini est susceptio.* Nam ego vt cumulus arenæ impulsus sum vt caderem, & cecidissem nisi dominus suscepisset me: quoniam domini est susceptio. *Et sancti Israel regis nostri.* Ipse susceptio, ipse te illuminat: in eius lumine tutus es, in eius lumine ambulas, iustitia eius exaltaris. Ipse te suscipit, infirmitatem tuam ipse custodit, ipse te facit robustum de se, non de te. *Tunc locutus es in aspectu filiis tuis & dixisti.* Locutus es in aspectu tuo, reuelasti hoc prophetis tuis. Ideo locutus es eis in aspectu, id est, in reuelatione, vnde prophetæ videntes dicebantur: viderunt quiddam intus quod dicerent foris, & in occulto D
audierunt quod palam prædicauerunt. Tunc locutus es in aspectu filiis tuis, & dixisti, *Posui adiutorium super potentem.* Intellexistis quem potentem? *Exaltaui electum de populo meo.* Intelligitis quem electum, quem iam gaudetis exaltatum. *Inueni Dauid seruum meum.* Iustum Dauid, ex semine Dauid. *In oleo sancto meo vnxi eum.* De
illo enim dicitur, Vnxit te deus deus tuus oleo exulta- Psal. 44.
tionis præ participibus tuis. *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* Secundum quòd sus- 1. Reg. 16.
ceptio hominis facta est, secundum quòd caro in vte- Psal. 44.
ro virginis assumpta est, secundum quòd ab illo qui in Luc. 1.
forma dei æqualis est patri, forma serui suscepta est, & Philip. 2.
factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Non proficiet inimicus in eo.* Sæuit quidem inimicus, sed non proficiet in eo. Solet quidem nocere, sed non nocebit. Quid est ergo quod affliget? Exercebit, non nocebit. Proderit sæuiendo, quia in quos sæuit coronabuntur vincendo. Quid enim vincitur, si nihil contra nos sæuit? Aut vbi adiutor noster deus, si nos
non dimicamus? Inimicus ergo faciat quod suum est, E
sed non proficiet inimicus in eo. *Et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Et concidam inimicos eius à facie illius.* Conciduntur à conspiratione sua, & quòd credunt conciduntur. Paulatim enim credunt, tanquam comminuto
capite vituli venient in potum populi dei. Comminuit Exod. 32.
enim caput vituli Moyses, sparsit in aqua, & dedit bibere filiis Israël. Comminuuntur omnes infideles, credunt paulatim, & à populo dei bibuntur, in corpus Christi traiiciuntur. Et concidam inimicos eius à facie illius. *Et eos qui oderunt eum fugabo.* Fugabo, ne noceant.
Sed fugatorum istorum forte aliqui dicunt, Quò ibo à Psal. 138.
spiritu tuo? & à facie tua quò fugiam? Et videntes non se habere quò fugiant ab omnipotente, conuersi fugiunt ad omnipotentem. Et eos qui oderunt eum, fugabo. *Et veritas mea & misericordia mea cum ipso est.* Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Mementote quantum potestis, quàm sæpe nobis commendentur duo hæc, vt reddamus illa deo. Sicut enim ipse exhibuit nobis misericordiam, vt deleret peccata nostra: & veritatem, vt impleret promissa sua: sic & nos ambu-
lantes in via eius debemus ei reddere misericordiam F
& veritatem: misericordiam, vt miserorum misereamur: veritatem, vt non inique iudicemus. non tibi tollat veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem. Si enim per misericordiam iudicaueris cōtra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via dei, vbi misericordia & veritas occurrerūt sibi. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Quid opus est vt immoremur? Christia-
ni estis, Christum agnoscite. *Et ponam in mari manum* Psal. 74.
eius. Hoc est, dominabitur gentibus. *Et in fluminibus dexteram eius.* Flumina currunt in mare, cupidi homines in amaritudinem huius seculi prolabuntur, omnia tamen genera ista Christo subdita erunt. *Ipse inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam eum, excelsum apud reges terræ.* Martyres nostri quorum natalitia celebramus, sanguinem suum propter hæc credita & nondum visa fuderunt: quanto fortiores nos esse debemus videndo per quod illi crediderunt? Excelsum enim apud reges terræ illi nondum viderunt Christum, adhuc principes conueniebant in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Nondum impletum erat quod in ipso psalmo sequitur, Et nūc reges intelligite, erudimini omnes

G qui indicatis terram. Iam ergo factus est Christus excel- Psal. 2. sus apud reges terræ. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Propter ipsum fidele testamentum, in ipso mediatum est testamentum, ipse mediator testamenti, ipse signator testamenti, ipse fideiussor testamenti, ipse testis testamenti, ipse hæreditas testamenti, ipse cohæres testamenti. *Et ponam in seculum seculi semen eius.* Non tantùm in hoc seculo, sed in seculum seculi, quò transibit vtique semen eius. Quæ est Galat. 3. hæreditas eius? Semen Abrahæ quod est Christus. Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis. Et si in æternum accepturi hæreditatem, ponet in seculum seculi semen eius. *Et thronum eius sicut dies cœli.* Throni regum terrenorum, sicut dies terræ. Alij sunt dies cœli, alij sunt dies terræ. Dies cœli anni sunt illi de quibus dicimr, Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Dies terræ succedentibus vrgentur, præcedentes excludun tur: nec qui succedunt manent, sed veniunt vt eant, & penè antequam veniant eunt. Isti sunt dies terræ. Dies autem cœli qui? Et vnus dies cœli, & illi anni non deficientes, nec initium habent nec terminum, nec vllus H dies ibi angustatur inter hesternum & crastinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum, sed dies cœli semper præsentes sunt, vbi erit thronus eius in æternum. Quod restat, si placet, seruemus, quoniam longus est psalmus, & adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi acturi sumus. Reficite ergo vires, non dico animi vestri: nam video quòd animo infatigabiles estis, sed propter seruos animæ vt durent in ministerio corpora vestra, aliquantulum reficiemini, & refecti ad cibos redite.

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

AD reliqua psalmi de quo in matutino locuti sumus animum intendite, & pium debitum exigite, eo reddituro per nos, qui fecit nos & vos. Dominus Christus in superioribus psalmi ex promisso dei annunciabatur, & adhuc in his verbis etiam quæ tractaturi sumus, ipse annunciatur. De illo enim inter cætera paulò superius dictum erat, Et ego primogenitum ponã eum, excelsum apud reges terræ. In æternum I seruabo illi misericordiã meam, & testamẽtum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. De his & de omnibus suprà ab ipso exordio quæ potuimus diximus: sequitur autem, *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, Si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo, neque nocebo eos in veritate mea. Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non reprobabo.* Magnum firmamentum, firmamentum promissionis dei. Filij huius Dauid, filij sunt sponsi: omnes ergo Christiani, filij eius dicuntur. Multum est autem quod promittit deus, quia si Christiani, hoc est, filij eius dereliquerint, inquit, legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, non contemnam eos, neque in perditione dimittam eos. Sed quid faciam? Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantùm misericordia vocantis est, sed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna super te, & si filius bonus es, noli repellere disciplinam patris tui. Quis est enim filius cui non K dat disciplinam pater eius? Det disciplinam, dum non auferat misericordiam. Cædat contumacem, dum tamen reddat hæreditatem. Tu si promissa patris bene agnouisti, non timeas flagellari, sed exhæredari. Quem enim diligit deus, corripit, flagellat autẽ omnem filium Hebr. 12. quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum sine peccato videat vnicum flagellatum? Visitabo ergo, ait, in virga iniquitates eorum. Sic & apostolus comminatur. Quid vultis? In virga veniam ad vos? Absit vt 1. Cor. 4. dicerent pij filij, si cum virga venturus es, noli venire. Melius est enim erudiri in virga patris, quàm in blandimento perire prædonis. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorũ. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo. A quo? Ab illo scilicet Dauid, cui talia promisi, quem vnxi in oleo sancto meo præ participibus suis. Agnoscitis eum à quo non disperget deus misericordiam suam, ne quis forte solicitus dicat, quandoquidem Christum dicit, à quo se misericordiam suam non dispersurũ esse confirmat, quid ergo peccator? nunquid enim hoc dicit, Misericordiam autem meam non dispergam ab eis? Visitabo, L inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Expectabas ad securitatẽ tuam, misericordiam verò meam nõ dispergam ab eis. Et quidem hoc nonnulli codices habent, sed emendatiores non habent: tamen & qui hoc habent, nihil ab re habẽt. Quomodo enim à Christo misericordiam suam non dispergit? Nunquid ipse saluator corporis, vel in terra vel in cœlo peccauit, qui sedet ad dexteram eius, & interpellat pro nobis? A Christo tamen, sed à membris eius, à cor- Rom. 9. pore eius quod est ecclesia. Sic enim pro magno dicit quòd ab illo non dispergat misericordiam suam, quasi non agnoscamus vnigenitum filium qui est in sinu patris. Non enim pro persona sua ibi comparatur homo, sed vna persona est deus & homo. Ergo ab eo non dispergit misericordiam suam, cum à mẽbris eius, cum ab eius corpore non dispergit misericordiã suam, in quo & ipse in terra persecutiones patiebatur, cum iam sederet in cœlo, & nõ de cœlo clamabat, Saule Saule, quid Act. 9. persequeris seruos meos: nec, quid persequeris sanctos meos: nec, quid persequeris discipulos meos, sed, quid me persequeris? Sicut ergo cum eum sedentem in cœ- M lo nemo persequeretur clamauit, quid me persequeris, cũ caput membra sua cognosceret, & à compage corporis sui caput charitas non separaret: sic cum misericordiam suam non dispergit ab eo, à nobis vtique non dispergit, qui sumus mẽbra eius & corpus eius: nec ideo tamẽ debemus securi peccare, & peruerse nobis polliceri, quoniam quicquid fecerimus, non perimus. Sunt enim quædam peccata & quædã iniquitates, de quibus quidem disserere atque definire, aut impossibile nobis est, aut si iam esset possibile, certe tempori lõgum esset. Nemo enim potest se dicere esse sine peccato, quia si dixerit mentietur. Si enim dixerimus quia peccatum non 1. Ioan. 1. habemus, nosipsos decipim⁹, & veritas in nobis nõ est. Ergo vnusquisque pro peccatis suis necessario flagellatur, sed ab eo si Christian⁹ est, dei misericordia non dispergitur. Planè si in tãtas ieris iniquitates, vt repellas à te virgam verberantis, si repellas manum flagellantis, & de disciplina dei indigneris, & fugias à patre cædente, & nolis eum verberantem patrem pati, quia non parcit peccanti, tu te alienasti ab hæreditate, ipse te nõ abiecit: nam si maneres flagellatus, non remaneres exhæredatus. Misericordiam verò, inquit, meam non dispergam ab eo,

A ab eo, neq; nocebo in veritate mea. Ad hoc enim non dispergetur misericordia liberantis, vt non noceat veritas vindicatis. Neq; prophanabo testamentū meum, & quæ procedunt de labiis meis, non reprobabo. Non quia filij eius peccant, ideo ego mendax inueniar: promisi, facio. Pone quia volunt illi etiā cum desperatione peccare, & stare omnino in peccato, vt offendant oculos patris, & exhæredari mereātur: nónne ipse est deus, de quo dictum est, De lapidibus istis suscitabit filios Abrahæ? Itaque dico vobis fratres, multi Christiani tolerabiliter peccant, multi flagello à peccato corriguntur, & emendantur, & sanantur: multi omnino auersi, dura ceruice obnitentes aduersus disciplinā patris, & ipsam omnino dei hæreditatem recusantes, habentes tamen signum Christi, eunt in tales iniquitates, vt non possint nisi recitari inter eos, quoniam qui talia agunt, regnum dei nō possidebunt. Nō tamen propter hos remanebit Christus sine hæreditate, nō propter paleam etiam frumēta interibunt, non propter pisces malos nihil ex illa sagena mittetur in vascula. Nouit dominus qui sunt eius. Securus enim pmisit, qui nos antequā essemus prædestinauit: quos antem prædestinauit, illos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Peccent quantum volunt desperati, respōdeant membra Christi, Si deus pro nobis, quis contra nos? Non ergo nocebit deus in veritate sua, non erit fallax, nec prophanabit testamētum suum. Manet immobile testamentum eius, quia ipse sibi præsciens prædestinauit hæredes. Et quæ procedunt de labiis eius, non reprobabit. Audisti iam confirmationem tuam: audi securitatem tuam, si te in membris Christi esse cognoscis. *Semel iuraui in sancto, si Dauid mentiar.* Expectas vt iterum iuret deus: quotiens iuraturus est, si semel iurando mentitur? Vnam iurationem pro vita nostra habuit, qui pro nobis ad mortem vnicum suum misit. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar. *Semen eius in æternum manebit.* In æternum manet semen eius, quia nouit dominus qui sunt eius. *Et sedes eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternū, & testis in cælo fidelis.* Sedes eius, quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes eius, & membra eius: quia etiam membra nostra sedes sunt capitis nostri. Videte quemadmodum cætera omnia membra nostra caput portent: caput autē ipsum super se non portat aliquid, sed ipsum portatur à cæteris mēbris nostris, quasi totū corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo eius, omnes in quibus regnat deus. Sic erunt, inquit, omnes in conspectu meo sicut Sol: quia iusti fulgebunt in regno patris mei sicut Sol. Sed sol spiritaliter, non corporaliter: sicut lucet iste de cœlo quem facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Denique iste Sol in conspectu est non solùm hominum, verum etiam pecorum, minutissimarumq; muscarum. Quod enim quorumlibet vilissimorum animalium non videt solem istū? At verò de isto Sole quid ait propriè? Sicut sol in conspectu meo, non in conspectu hominū, non in conspectu carnis, non in conspectu mortalium animaliū, sed in conspectu meo. Et sicut Luna, sed quę Luna? Perfecta in æternū. Etenim etsi perficitur Luna ista quam nouimus, alio die incipit minui postea quā perfecta fuerit. Sicut Luna, inquit, perfecta in æternum, sic perficietur sedes eius tanquā Luna: sed Luna in æternū perfecta. Si Sol, quare & Luna? Per Lunam solent significare scripturæ mortalitatem carnis huius, propter augmenta & detrimenta, propter transitoriam speciem.

Matth.3. — Gal.5. — Matth.3. & 13. — 2.Tim.2. — Rom.8. — Matth.13. — Matth.5.

B — C

D Denique & Hiericho luna interpretatur. Et vtique quidam qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Descendebat enim ab immortalitate ad mortalitatem. Similis est ergo caro ista Lunæ, quæ omni tempore & omni mense patitur augmēta & detrimenta: sed erit caro ista nostra in resurrectione perfecta, & testis in cœlo fidelis. Itaque si in solo animo perficeremur, tantummodo Soli nos compararet. Rursus si in solo corpore perficeremur, tātummodo Lunæ nos compararet. Sed quia perficiet nos deus & in animo & in corpore, secundum animum dictum est, sicut Sol in conspectu meo, quia animum non videt nisi deus: & sicut Luna iam caro perfecta in æternum, in resurrectione mortuorū, & testis in cœlo fidelis. Quia vero dicebantur omnia de resurrectione mortuorum, obsecro vos audite hoc iterum planius, & mementote. Scio enim quosdam intellexisse, alios vero fortasse quid dixerim adhuc inquirere. In nulla re sic contradicitur fidei Christianæ, quàm in resurrectione carnis. Denique ille qui natus est in signum cui contradicitur, & ipse carnem suam resuscitauit, vt obuiam iret contradictori: & qui posset membra sua sic sanare, vt ea vulnerata fuisse non appareret, cicatrices seruauit in corpore, vt vulnus dubitationis sanaret in corde. In nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixè & contentiosè contradicitur fidei Christianæ, sicut de carnis resurrectione. Nam de animi immortalitate multi etiam philosophi gentium multa disputauerunt, & immortalem esse animum humanum pluribus & multiplicibus libris conscriptum memoriæ reliquerunt. Cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis, non titubant, sed apertissime contradicunt, & contradictio eorum talis est, vt dicant fieri non posse vt caro ista terrena possit in cœlum ascendere. Ideo Luna illa perfecta in æternum, & aduersus omnes contradictores testis in cœlo fidelis. Hæc de Christo promissa sunt, quàm certa, quàm firma, quàm aperta, quàm indubitata. Nam etsi quædam sunt tecta mysteriis, quædam tamen sic manifesta, vt ex ipsis facillime aperiantur obscura. Hæc cum ita sint, videte quid sequitur. *Tu vero repulisti & ad nihilum deduxisti, distulisti Christum tuum. Auertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctitatem eius. Destruxisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum eius, iocundasti omnes inimicos eius. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti. Minuisti dies sedis eius, perfudisti eum confusione.* Quid est hoc? Illa omnia promisisti, tu verò ista contrarie fecisti. Vbi sunt promissiones ad quas paulò antè gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus, de quibus securi gratulabamur, quasi alius promisent, alius euerterit? Quod mirandum est: non alius, sed tu. Tu verò qui promittebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas, illa promisisti, ista fecisti. Vbi tenebo iusiurandū tuum? vbi inueniam promissum tuum? hæc promisisti, hæc fecisti. Quid est hoc? Ita verò falsum promitteret deus, aut falsum iuraret? Quare ergo illa promisit, & ista fecit? Ego dico quia ista fecit, vt promissa firmaret. Sed quis ego qui ista dico? Videamus si hoc veritas dicit, tunc non erit inane quod dico. Dauid positus erat cui promitterentur hæc omnia in semine eius quòd est Christus implenda. Propter promissa ergo quæ dicta sunt ad Dauid, expectabāt homines impleri in Dauid.

Luc.10. — Luc.2.

E — F

G Proinde ne quiſquã Chriſtianus cum diceret de Chri-
ſto dixit: alius diceret,non,ſed de illo Dauid dixit, &
errarer cum diceret,cum videret impleta omnia eſſe in
Dauid: deſtruxit ea in Dauid, vt cum videas ea in illo
non impleta quæ neceſſe eſt impleri, quæras alterum in
quo oſtẽdatur impleri.Ita etiam dictum eſt de Eſau &
Gen.25. Iacob, Maior ſeruiet minori. Et inueniemus maiorem
adoratum à minore, cum ſcriptũ ſit, Maior ſeruiet mi-
nori.Et cum in illis duobus præcedentibus videris non
impletum,expectes duos populos, in quibus impleatur
quod non mendax deus polliceri dignarur.Ecce ex ſe-
mine tuo,dixit Dauid, ponam ſupet ſedem tuam. Pro-
3.Reg.11. miſit ex ſemine eius in æternum aliquid,& natus eſt Sa-
lomon. Factus eſt autem tantæ ſapientiæ tantæq; pru-
dentiæ, vt promiſsio dei de ſemine Dauid in illo pu-
taretur impleta. Sed cecidit Salomon, & dedit locum
ſperandi Chriſtum, vt quoniam deus nec falli poſſet
nec fallere, quem ſciebat caſurum, non in eo poneret
promiſſum ſuum, ſed poſt caſum eius reſpiceres tu
deum,& flagitares promiſſum tuũ.Ergo domine men-
titus es?Non imples quod promiſiſti? nõ exhibes quod
H iuraſti?Forte hic dicturus tibi erat deus, Iuraui quidem
& promiſi,ſed iſte noluit perſeuerare. Quid ergo tu do
mine deus,non præſciebas iſtum non perſeueraturum?
Vtique ſciebas.Quare ergo in non perſeueraturo mihi
quod æternum eſſet promittebas? nõnne m dixiſti? Si
dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis nõ am-
bulauerint, & mandata mea non cuſtodierint,& teſta-
menrum meum prophanauerint, manebit tamen pro-
miſsio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuraui in
ſancto meo,intus in ſecreto quodam,in ipſo fonte vn-
de prophetæ biberunt qui nobis hæc eructauerunt.Se-
mel iuraui,inquit, ſi Dauid mentiar. Exhibe ergo quod
iuraſti,redde quod promiſiſti.Sublatum eſt de iſto Da-
uid, ne expectaretur in iſto Dauid. Expecta ergo quod
promiſi,nouit illud & ipſe Dauid. Vide enim quid di-
cat, Tu vero repuliſti & ad nihilũ deduxiſti. Ergo vbi
eſt quod promiſiſti?Diſtuliſti Chriſtum tuum: quanuis
triſtia quædã enumeret, in hoc tamẽ verbo reficit nos.
Manet omnino deus quod promiſiſti, nã & Chriſtum
tuum non abſtuliſti, ſed diſtuliſti. Huic ergo Dauid in
quo ſperabãt ignari promiſſa ſua deum completurum,
videte quid accidit,vt promiſſa dei firmius in alio ſpe-
rata compleantur. Diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti
I teſtamentum ſerui tui. Vbi eſt enim teſtamẽtum vetus
Iudæorũ?vbi eſt terra illa promiſsionis,in qua habitan-
tes peccauernnt,qua deleta migrauerunt? Regnum Iu-
dæorum quæris? non eſt.altare Iudæorum quæris?non
eſt.Sacrificium Iudęorum quęris?non eſt.ſacerdotium
Iudæorum quæris?non eſt.Euertiſti teſtamentum ſerui
tui,prophanaſti in terra ſanctitatẽ eius. Sancta illa quæ
habebant,terrena eſſe oſtẽdiſti.Deſtruxiſti omnes ma-
cerias eius quibus eum munieras. Quando enim diri-
pererur, niſi maceriæ dirutæ fuiſſent?Poſuiſti munitio-
nes eius formidinem.Quid eſt formidinem?vt dicatur
Rom.11. peccantibus,Si deus naturalibus ramis nõ pepercit,ne-
que tibi parcet. Diripuerunt eum omnes tranſeuntes
viam, omnes ſcilicet gẽtes per viam, hoc eſt,per vitam
iſtã tranſeuntes diripuerunt Iſraël, diripuerunt Dauid.
Primũ videte fruſta eius in omnibus gentibus. De ipſis
Pſal.62. enim dictum eſt, Partes vulpium erunt. Reges quippe
impios vulpes appellauit ſcriptura, doloſos & timi-
dos,quos terret virtus aliena. Ideo ipſe dominus cũ de
Herode comminante loqueretur, Dicite, inquit, vulpi
Luc.13. illi.Rex qui neminem hominum timet,ipſe vulpes non
eſt,leo ille de tribu Iuda,cui dicitur,Aſcendiſti recum- K
bens,dormiſti ſicut leo. Poteſtate aſcendiſti, poteſtate *Gen.49.*
dormiſti:quia voluiſti dormiſti, quia voluiſti aſcẽdiſti:
ideo in alio pſalmo dicit, Ego dormiui. Nõnne plana *Pſal.3.*
erat ſententia, Dormiui & ſomnum cepi, & exurrexi,
quoniam dominus ſuſcepit me?Quare additũ eſt ego,
& cum magno põdere pronunciatũ eſt,Ego dormiui?
Ego dormiui,illi ſæuierunt,illi perſecuti ſunt:ſed ſi no-
luiſſem, nõ dormiſſem. Ego dormiui. Ergo de quibus
dictum erat, Partes vulpium erunt:de his dictũ eſt nũc,
Diripuerũt eum omnes tranſeuntes viam,factus eſt op-
probrium vicinis ſuis. Exaltaſti dexteram inimicorum
eius,iocũdaſti omnes inimicos eius.Aduertite Iudæos,
& videte omnia impleta quæ prædicta ſunt. Auertiſti
adiutorium gladij eius.Quomodo ſolebãt pauci dimi-
care, multos proſternere? Auertiſti adiutorium gladij
eius,& non es opitulatus ei in bello.Meritò victus,me-
ritò captus,meritò à regno ſuo alienat^9, meritò diſper-
ſus.Eam enim terram perdidit, pro qua dominum oc-
cidit. Auertiſti adiutorium gladij eius,& non es opitu-
latus ei in bello. Diſſoluiſti eum ab emũdatione. Quid
eſt hoc?Inter omnia mala magnus hic terror.Quantũ- L
cunque enim cædat deus,quantumlibet iraſcatur, quã-
tumlibet verberet, flagellet ligatũ, tamẽ flagellet quem
mundet,nõ diſſoluat ab emundatione. Si enim diſſol-
uit ab emundatione,iam non habet mundandum, ſed
proiiciendum. A qua ergo emũdatione diſſoluitur Iu-
dæus?A fide. Ex fide enim viuimus, & de fide dictũ eſt,
Fide mundans corda eorum. Et quia ſola fides Chriſti *Act.15.*
mundat, non credentes in Chriſtũ ſoluti ſunt ab emũ-
datione. Diſſoluiſti eum ab emũdatione, & ſedem eius
in terra colliſiſti, meritò & fregiſti, minuiſti dies ſedis
eius.Putabant ſe in ætetnum regnaturos: minuiſti dies
ſedis eius, perfudiſti eum confuſione. Hæc omnia ve-
nernnt Iudæis, non tamen ablato Chriſto, ſed dilato.
Videamus ergo vtrum impleat deus promiſſa ſua. Poſt
hæc dura quæ commemorauit eueniſſe illi populo &
illi regno, ne ibi putaretur deus impleuiſſe quod pro-
miſerat,& non daret alterum regnum in Chriſto,cuius
regni non erit finis, alloquitur eum propheta & dicit,
Quouſque domine auerteris in finem? Forte enim non in fi-
nem & ab ipſis, quia cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt *Rom.11.*
plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus M
fieret. Interea tamen *Exardeſcet ſicut ignis ira tua. Memento
quæ eſt ſubſtantia mea.* Dauid iſte dicit poſitus in carne in
Iudæis,poſitus in ſpe in Chriſto,Memento quæ eſt ſub-
ſtantia mea. Non enim quia Iudæi defecerunt, defecit
ſubſtantia mea. Etenim de illo populo virgo Maria,de
virgine Maria caro Chriſti, & caro illa non peccatrix,
ſed peccatorum mundatrix. Ibi eſt enim, inquit, ſub-
ſtantia mea. Memento quæ eſt ſubſtantia mea. Non e-
nim omnino interiit radix, veniet ſemen cui promiſ- *Galat.3.*
ſum eſt, diſpoſitum per angelos in manu mediatoris.
Memento quæ eſt ſubſtantia mea. *Non enim vane conſti-
tuiſti omnes filios hominum.* Ecce omnes filij hominum ie-
runt in vanitatem, tu tamen non vanè illos conſtitui-
ſti. Cum ergo ierunt omnes filij hominum in vanita-
tem,quos tu non vanè conſtituiſti,vnde eos mundares
à vanitate? Nunquid nihil tibi ſeruaſti? Illud quod tibi
ſeruaſti vnde mũdares homines à vanitate, ſanctus il-
le tuus, in eo ſubſtantia mea. Ex illo enim mundantur
omnes, quos non fruſtra conſtituiſti à propria vanita-
te, quibus dicitur, Filij hominum quouſque graues *Pſal.4.*
corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis menda-
cium? Forte ſoliciti facti conuerterentur à vanitate,
inuenirent

A inuenirent ſe vanitate inquinatos, quærerẽt vnde mundarẽtur. Succurre, fac ſecuros. Et ſcitote quoniam admirabilem fecit dominus ſanctum ſuum. *Ibidem.* Sanctũ ſuum admirabilem fecit, inde omnes vanitates mũdauit. Ibi eſt, inquit, ſubſtãtia mea, memento eius. Non enim vanè cõſtituiſti omnes filios hominum. Ergo ſeruaſti aliquid vnde mundarentur. Quis eſt iſte quem ſeruaſti? *Quis eſt homo qui viuet & nõ videbit mortem?* Ergo ille homo qui viuet & non videbit mortem, ipſe mundat à vanitate. Nõ enim in vanitate cõſtituit omnes filios hominum. Aut poteſt illos contemnere qui fecit illos? nõ eos conuerteret, & non mũdaret? Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem? *Rom. 6.* Surgens enim à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra nõ dominabitur. Deniq; eum in alio pſalmo ſcriptum legatur, *Pſal. 15.* Non derelinques animam meã in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem: aſſumit hoc teſtimonium apoſtolica diſciplina, & ita in Actibus Apoſtolorum cõtra infideles diſputat, dicens, *Act. 2. & 13.* Viri fratres, ſcimus quia Dauid patriarcha mortuus eſt, & caro eius vidit corruptionẽ. non ergo de illo dictum eſt, Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Si ergo non de illo dictum eſt, B de quo dictum eſt, Quis eſt homo qui viuet & nõ videbit mortẽ? Sed forte nullus eſt, imò quis eſt? Vt quæras dictũ eſt, vt nõ deſperes. Sed forte eſt aliquis homo qui viuet & non videbit mortem, nõ tamen dixit de Chriſto qui mortuus eſt. Nullus omnino homo eſt qui viuet, & non videbit mortẽ, niſi qui iam pro mortalibus mortuus eſt. Nam vt ſcias quia de illo dixit, vide quid ſequitur, Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem? ergo nũquam fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo viuet, & non videbit mortem? *Eruet animam ſuam de manibus inferni.* Ecce vere ſolus, omnino ſingulariter ſolus viuit, & non videbit mortem, & eruet animã ſuam de manibus inferni: quia etſi cæteri fideles eius reſurgẽt à mortuis, & viuent & ipſi in æternum, & non videbũt mortẽ, non tamẽ animam ſuam ipſi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animã ſuam de manibus inferni, ipſe eruet animas fideliũ ſuorum, ipſi ſe eruere nõ poſſunt. *Ioan. 10.* Probat, quia ipſe animam ſuam eruit. Poteſtatẽ habeo ponendi animã meam, & poteſtatẽ habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit eam à me, quia ego dormiui: C ſed ipſe eã pono à me, & iterum ſumo eam, quia ipſe eſt qui eruit animam ſuam de manibus inferni. Sed & in ipſa fide Chriſti laborarũ eſt aliquãtum, & diu dixerunt gentes fremẽtes, *Pſal. 40.* Quando morietur, & peribit nomen eius? Propter hos ergo iam in Chriſtum credẽtes, ſed aliquandiu laboraturos, ſequitur & dicit, *Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine?* Iam agnouimus Chriſtum mundatorem, iam tenemus in quo comples promiſſa. Exhibe in illo quod promiſiſti, ipſe eſt qui viuet & non videbit mortem. Ipſe eſt qui eruit animã ſuam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerũt iſta martyres, quorum natalitia celebramus, Ipſe viuet & non videbit mortem, ipſe eruet animã ſuam de manibus inferni, & nos propter te mortificamur tota die, *Pſal. 43.* deputati ſumus velut oues occiſionis. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine? *Quas iuraſti Dauid in veritate tua? Memento opprobrij ſeruorum tuorum.* Iam illo viuente, iam in cœlo ad dexteram patris ſedente, opprobria obiecta ſunt Chriſtianis: crimẽ de Chriſto Chriſtiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, & habens filios abundantiores quàm illa quæ habebat virum, *Eſa. 54.* audiuit ignominias, audiuit opprobria: ſed Eccleſia multiplicata *Gal. 4.* extendens in dexteram atque ſiniſtram ignominiam viduitatis ſuæ, iam non eſt memor. Memento domine D apud quem eſt abundãtia ſuauitatis memoriæ tuæ: memento, noli obliuiſci. Quid memento? Memento opprobrij ſeruorũ tuorum, *Quod continui in ſinu meo multarum gentiũ.* Ibã, inquit, prędicare, & opprobria audiebã, & in ſinu meo cõtinebam, quia implebam, Blaſphemamur, rogamus, quaſi purgamenta mundi facti ſumus, omniũ *1. Cor. 4.* peripſema. Diu continuerunt Chriſtiani opprobria in ſinu ſuo, in corde ſuo, nec audebãt reſiſtere conuiciantibus, antea quum crimen videretur reſpõdere pagano. Nunc iam crimen eſt remanere paganũ. Gratias domino, memor fuit opprobriorum noſtrorũ, exaltauit cornu Chriſti ſui, fecit admirabilem apud reges terræ. Iam modo nemo inſultat Chriſtianis, aut ſi inſultat, nõ publice inſultat: ſic loquitur mala, vt plus timeat audiri, quàm velit credi. Quod continui in ſinu meo multarũ gentium. *Quod exprobrauerunt inimici tui domine.* Et Iudæi & Pagani, *Quod exprobrauerunt.* Quid exprobrauerunt? *Commutationem Chriſti tui.* Hoc exprobrauerunt, commutationem Chriſti tui. Hoc enim obiecerunt, quia mortuus eſt Chriſtus, quia crucifixus eſt Chriſtus. Quid obiicitis inſani? Quamuis iã nemo eſt qui obiiciat, tamen E ſi qui reliqui remanſerunt, quid obiicitis, quia mortuus eſt Chriſtus? Ille non perimebatur, ſed commutabatur. Mortuus dicitur propter triduũ. Ecce quid exprobrauerunt inimici tui, non amiſsionẽ, nõ perditionem, ſed planè cõmutationẽ Chriſti tui. Mutatus eſt ille à temporali vita ad æternam, mutatus eſt à Iudæis ad gentes, mutatus eſt etiã à terra in cœlũ. Eant nũc vani inimici tui, & adhuc exprobrent commutationem Chriſti tui. Vtinã & ipſi mutentur, & cõmutationẽ Chriſti tui non exprobrabunt. Sed diſplicet Chriſti mutatio, quia ipſi mutari nolunt. Neque enim eſt illis cõmutatio, & nõ timuerũt deum, *Pſal. 54.* quòd exprobrauerunt inimici tui commutationẽ Chriſti tui. Et exprobrauerunt illi cõmutationẽ: tu autẽ quid? *Benedictus dominus in æternum, fiat fiat.* Gratias miſericordiæ ipſius. Quid dicam aliud, quàm gratias gratiæ ipſius? Nos enim gratias agimus, nõ damus, nec reddimus, nec referimus, nec repẽdimus gratiã: ſed tantũ verbis agimus, retribuimus. Ipſe nos gratis ſaluos fecit, ipſe impietates noſtras attendit, ipſe nos non eum quærẽtes quæſiuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli, & poteſtate dæmoniorũ. Alligauit F nos fide mundãdos, vnde ſoluit illos inimicos qui non credũt, & ideo mundari nõ poſſunt. Dicãt qui remãſerunt quicquid volunt, quotidie in dies ſingulos minus minusq; remanebũt: obiiciãt, irrideant, exprobrent, nõ interitũ, ſed cõmutationem Chriſti tui, non vidẽt quia cum iſta dicunt, deficiunt aut non credendo, aut moriẽdo? Illorũ enim maledictio tẽporalis eſt, benedictio autẽ domini in æternũ: & ad cõfirmandã benedictionem ne quis timeat, fiat fiat, iſta ſubſcriptio eſt cautionis domini. Securi ergo de promiſsionibus eius, præterita credamus, præſentia cognoſcamus, futura ſperemus, non nos auertat inimicus à via, vt qui colligit nos tanquã pullos ſuos ſub alis ſuis, foueat nos: nec aberremus ab alis eius, ne accipiter æthereus rapiat implumes adhuc pullos. Nõ enim de ſe debet Chriſtianus ſperare, ſi vult eſſe firmus: vapore materno nutriatur. Ille eſt enim gallina colligens pullos ſuos, de qua improperatur illi ciuitati infideli Hieruſalẽ, *Luc. 13.* Quotiens volui colligere filios tuos, tãquã gallina pullos ſuos ſub alis ſuis, *Matth. 23.* & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Hinc dictũ eſt, Poſuiſti munitiones eius formidinem. Quia ergo illi noluerunt contegi ſub alis gallinæ

G huius, & tale exemplũ dederunt quo timere debeamus à volaticis ſpiritibus inmundis, quærentibus quotidie quod rapiãt, intremus ſub alas gallinæ huius diuinæ ſapientiæ, quoniã propter pullos ſuos infirmata eſt vſque ad mortẽ. Amemus dominũ deum noſtrũ, amemus eccleſiã eius: illum ſicut patrẽ, iſtã ſicut matrem: illũ ſicut dominũ, hanc ſicut ancillã eius, quia filij ancillæ ipſius ſumus. Sed matrimoniũ hoc magna charitate compaginatur. Nemo offeodit vnũ, & pmeretue alterũ: nemo dicat, ad idola quidẽ vado, arreptitios quidẽ & ſortilegos cõſulo, ſed tamẽ dei eccleſiã non relinquo, catholicus ſum. Tenens matrẽ, offendis patrẽ. Alius item dicit, Abſit à me, nõ cõſulo ſortilegũ, nõ quęro arreptitiũ, nõ quęro diuinationes ſacrilegas, nec eo ad adoranda dęmonia, nõ ſeruio lapidibus, ſed tamen in parte Donati ſum. Quid tibi prodeſt non offenſus pater, qui offenſus vindicat matrẽ? Quid prodeſt ſi dominũ cõfiteris, deũ honoras, ipſum prædicas, filiũ eius agnoſcis, ſedentẽ ad dexterã patris confiteris, & blaſphemas eccleſiam eius? Non te corrigunt exẽpla humani cõiugij? Si haberes aliquem patrooũ, cui quotidie obſequereris, cuius limi-
H na ſeruiendo cõtereres, quem quotidie nõ dico ſalutares, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia, ſi vnũ crimẽ de eius cõinge diceres, nunquid domũ eius intrares? Attendite ergo chariſsimi, tenete omnes vnanimiter deũ patrem & matrẽ eccleſiã. Natalitia ſanctorũ cũ ſobrietate celebrate, vt imitemue eos qui præceſſerunt, & gaudeant de vobis, qui oeãt pro vobis, vt benedictio domini in ęternum maneat ſuper vos, fiat fiat.

In Pſalmum octogeſimumnonum enarratio.

O*Ratio Moyſi hominis dei*, prænotatur pſalmus iſte, per quem hominem ſuum deus legem dedit populo ſno, quem pee eundẽ hominem ſuum de domo ſeruitutis liberans, quadraginta annis per eremum duxit. Fuit ergo Moyſes miniſter veteris teſtamenti, & propheta noui teſtamenti: omnia quippe illa in figura contingebãt in illis: ſicut ait apoſtolus, ſcripta
1.Cor.10. ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos finis ſeculorum obuenit. Secundum hãc ergo diſpẽſationem quæ facta eſt pee Moyſen, inſpiciendus eſt pſalmus iſte qui ex eius oratione titulum accepit. *Domine*, inquit, *refugium tu factus es nobis in generatione & generationem.* Siue in omni generatione, ſiue in duabus, vetere & noua, quia
I ſicut dixi, mioiſter fuit ille teſtamenti pertinẽtis ad generationem veterem, & propheta teſtamenti pertinẽtis ad generationem nouã. Cuius teſtamẽti ſponſor, ſponſusq; coniugij, quod de illa generatione ſortitus eſt, ait
Ioan.8. ipſe Ieſus, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſit. Non enim credendũ eſt ab ipſo omnino Moyſe iſtum pſalmum fuiſſe conſcriptum, qui vllis eius literis inditus non eſt, in quibus eius cãtica ſcripta ſunt, ſed alicuius ſignificationis gratia tam magni meriti ſerui dei nomen adhibitum eſt, ex quo dirigeretur legentis vel audientis intentio. Factus es, inquit, nobis domine refugium in generatione & generationem. Quale autem refugium factus ſit, quoniã ſcilicet nobis cœpit eſſe quod non erat, id eſt, refugium: nõ autem ipſe nõ erat antequã nobis eſſet refugium, ſecutus adiunxit, *Priuſquam montes fierent, & formaretur terra & orbis terræ, & à ſeculo vſque in ſeculum tu es.* Tu ergo qui ſemper es, & antequam eſſemus, & antequam muodus eſſet, refugiũ ex quo ad te conuerſi ſumus factus es nobis. Non mihi autem videtur vtcunque intelligendum quod ait, Priuſquam montes fierent & formaretur terra: vel ſicut alij codices habent, quod de vno verbo Gręco expreſ- K ſum eſt, fingeretur terra. Mõtes quippe partes terræ ſunt altiores: & vtique ſi antequam formaretur terra, deus eſt, à quo terra formata eſt, quid magnum de montibus vel quibuſlibet aliis eius partibus dicitue, cum ſit deus non ſolùm ante terram, ſed & ante cœlom & terram, & ante omnem corporalem & ſpiritalẽ creaturã? Sed nimirum vniuerſa creatura rationabilis hac differentia fortaſſe diſtincta eſt, vt montium nomine ſignificarentur celſitudines angelorum, & terræ nomine humilitas hominum. Et ideo quamuis omoia quæ creata ſunt, nõ incongruè vel facta vel formata dicantur, tamen ſi verborum iſtorum eſt vlla proprietas, facti ſunt angeli, qui cũ in eiſdẽ cœleſtibos enumerarẽtur operibus, ita enu- Gen.2.
meratio ipſa concluſa eſt, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe Pſal.33.
maodauit & creata ſunt. Vnde autẽ homo ſecundum corpus fieret, terra formata eſt. Nã hoc verbo ſcriptura vtitue, vbi legimus, vel finxit deus, vel formauit deus hominẽ de limo terræ. Ergo priuſquam fierent ea quæ in creatura tua ſumma atq; magna ſunt: qoid enim maius rationali cœleſtiq; creatura: & priuſquam fiogeretor L
terra, vt eſſet qui te agnoſceret & laudaret in terra: & hoc parũ eſt, quia iſta cœperunt, ſiue in tempore ſiue cũ tempore, ſed à ſeculo & vſq; in ſeculũ tu es. Quod cõuenienrius diceretur ab æterno in æternum. Non enim à ſeculo deus, quia eſt ante ſecula: aut vſq; in ſeculum, cuius eſt finis, cum ſit ille ſine fine: ſed ex ambiguo verbo Græco fit plerunq; in ſcripturis, vt vel ſeculum pro æterno, vel æternũ pro ſeculo ponat Latinus interpres. Optime autem non ait à ſeculo tu fuiſti, & vſque in ſeculũ tu eris: ſed præſentis ſignificationis verbũ poſoit, inſinuans dei ſubſtãtiam omnimodo incõmutabilem, vbi non eſt fuit & erit, ſed taotũmodo eſt: vnde dictum eſt, Ego ſum qui ſum: &, Qui eſt, miſit me ad vos: &, Mu Exod.3.
tabis ea, & mutabuntur, tu autem idẽ ipſe es, & anni tui non deficient. Ecce quæ æternitas facta eſt nobis refugium, vt in ea manſuri, ad eã de hac tẽporis mutabilitate fugiamus. Sed quoniã cum hic ſumus, in magnis & multis tentationibus viuimus, quibus ne auertamur ab iſto refugio, metuẽdum eſt, intueamur quid cõſequenter oratio poſcat hominis dei. *Ne auertas hominem in humilitatem.* Id eſt, ne à tuis æternis atque ſublimibus homo auerſus, temporalia cõcupiſcat, ſapiatq; terrena. Et M
hoc à deo petit, quod deus ipſe præcepit, ſimili omnino ſententia qua in oratione dicimos, Ne nos inferas Math.6.
in tentationẽ. Denique & hic adiungit, *Et dixiſti, conuertimini filij hominum.* Tanquã diceret, Hoc à te peto quod ipſe iuſsiſti, dans eius gratiæ gloriam, vt qui gloriatur, in domino glorietur, ſine cuius adiutorio, per arbitriũ voluntatis tentationes huius vitæ ſuperare non poſſumus. Ne auertas, inquit, hominẽ in humilitatem. & tamen tu dixiſti: Cõuertimini filij hominũ. Sed da quod iuſsiſti, precẽ petentis exaudiẽdo, & adiuuando volentis fidem. *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna eſt quæ præterijt.* Ideo debemus ad refugium tuum, vbi ſine vlla mutabilitate tu es, ab his prætereuntibus labentibúſque conuerti: quoniam quantumlibet huic vitæ longum tempus optetur, mille autem anni aote oculos tuos tanquam dies heſternus eſt qui præteriit: non ſaltem tanquam dies craſtinus qui venturus eſt, ita omoia quæ temporis fioe clauduntur, pro tranſactis habenda ſunt. Vnde & ea ſibi apoſtoli Pauli poſtpoſuit Philip.3.
intentio, quæ retro ſunt obliuiſcentis, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, & in ea quæ antè ſunt extenti, quæ appetitio eſt æternorum. Ne putarent autem ali-

qui mille

A qui mille annos sic computari apud deum pro vna die
quasi tam longos dies deus habeat, cum hoc ad con-
temnendam temporis longitudinem dictum sit, ideo
addidit. *Et sicut vigilia in nocte.* Cum vigiliæ spatium
non habeat amplius quàm tres horas, attamen ausi sunt
homines præsumere scientiam temporum, quod scire
cupientibus discipulis dominus ait, Non est vestrum
Act. 1. scire tempora quæ pater posuit in sua potestate. & de-
finierunt hoc seculum sex annorum milibus tanquam
sex diebus posse finiri, nec attenderunt quod dictum
est, tanquam dies vnus qui præteriit. Non enim quan-
do dictum est, soli mille anni præterierant, & quod eos
maxime debuit admonere ne temporum clauderen-
† al. Inde- tur † incerto, quod est sicut vigilia in nocte. Neque e-
rentur. nim sicut de sex diebus aliquid verisimile videntur o-
pinati propter sex dies primos, quibus deus perfecit o-
Genes. 1. pera sua: sic etiam sex vigilias, id est horas decem & o-
cto possunt illi opinationi cooptare. Deinde iste ho-
mo dei, vel potius propheticus spiritus, velut dei le-
gem in secreta eius sapientia conscriptã, vbi vitæ mor-
talium peccatrici constituit procurrendi modum, &
B mortalitatis ærumnam videtur quodammodo recita-
re, cum dicit, *Quæ pro nihilo habentur, anni erunt eorum, Ma-
ne sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat, vespere decidat,
induresc at & arescat.* Felicitas ergo hæredum veteris te-
stamenti quam pro magno bono expetierunt à domi-
no deo suo, hanc legem accipere meruit in occulta e-
ius prouidẽtia, quam videtur recitare Moyses: quæ pro
nihilo habentur, erunt anni eorum. Pro nihilo enim ha
bentur, quæ antequam veniãt adhuc non sunt, cum ve-
nerint iam non erunt: non enim vt adsint veniunt, sed
vt non sint. Mane, id est prius sicut herba transeat, ma-
ne floreat & pertranseat: vespere, id est, postea decidat,
durescat & arescat. Decidat vtique in mortẽ, durescat
in cadauere, arescat in puluere. Quæ, nisi caro, vbi est
Esaia 40. concupiscentia damnata carnalium? Omnis enim ca-
ro fœnũ, & claritas hominis vt flos fœni, fœnum aruit,
flos decidit, verbum autem domini manet in æternũ.
Hanc autem pœnã de peccato venisse non tacens, con
tinuo subiecit, *Quoniam defecimus in ira tua, & in indigna-
tione tua conturbati sumus.* Defecimus in infirmitate, con-
turbati sumus mortis timore. Infirmi enim facti sumus,
C & infirmitatẽ finire trepidamus. Alter te, inquit, cinget,
Joan. 21. & feret quò tu non vis, quamuis martyrio nõ puniẽdo,
Matth. 26. sed coronando. Et ipsius domini anima nos in se trans-
Psalm. 67. figurans, tristis erat vsq; ad mortem, quoniam & domi-
ni exitus non nisi mortis. *Posuisti iniquitates nostras in con-
spectu tuo.* Id est, non ab eis dissimulasti. *Seculum nostrum
in illuminatione vultus tui.* Subauditur, posuisti. In illumi-
natione autem vultus tui dixit, quod superius, in cõspe-
ctu tuo: & seculum nostrum, quod superius, iniquitates
nostras. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua de-
fecimus.* Satis in his verbis ostenditur pœnalis esse ista
mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quòd in eis defi-
ciunt homines amando quæ transeunt, siue quòd ad
paucitatem redacti sunt. Quod videtur in consequen-
tibus aperire cum dicit, *Anni nostri sicut aranea meditabun-
Genes. 6. tur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem
Eccle. 18. in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.*
Hæc quidem verba videntur exprimere breuitatem mi
seriámq; vitæ huius, quia longæui appellantur hoc tem-
pore etiã qui septuaginta annos vixerunt: vsq; ad octo-
ginta autẽ videntur aliquas vires habere. His vero am-
plius si vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus
viuunt. Sed multi & intra septuaginta annos gerũt in-

firmissimam & ærumnosissimã senectutem: & sæpe vl- D
tra octoginta annos senes mirabiliter vigere probati
sunt. Melius est ergo in his numeris spirituale aliquid
perscrutari. Neque enim super filios Adam, per quem
vnum hominẽ peccatũ intrauit in mũdum, & per pec- Roma. 5.
catum mors, & ita in omnes homines mors pertrãsiit,
maior ira est dei, quia multo breuius viuunt quam vixe-
runt antiqui, cum & vitæ ipsorũ irrisa sit longitudo, vbi
mille anni comparati sunt diei hesterno atq; præteri-
to, & horis tribus. Et vtiq; tunc multũ viuebant quãdo
iram dei prouocauerunt, vsq; ad diluuium quo perierẽt.
Septuaginta porrò anni & octoginta fiunt centũ quin-
quaginta: quẽ sacratum esse numerũ satis insinuat liber
iste psalmorum. hanc enim habent in significatione ra-
tionem centum quinquaginta, quam quindecim. Qui
numerus fit septem & octo coniunctis, quorũ primus
insinuat propter sabbati obseruationẽ testamẽtum ve-
tus, secundus testamentum nouum propter domini re-
surrectionem. Hinc sunt in tẽplo quindecim gradus,
hinc sunt in psalmis quindecim cantica graduũ, hinc Psalm. 119.
quindecim cubitis summos montes aqua diluuij supe- Gene. 7.
rauit, & si quibus aliis locis sacratus commendatur hic
numerus. Ergo anni nostri, inquit, sicut aranea medita- E
bũtur. In reb' corruptibilibus laborabamus, corruptibi-
lia opera texebamus, quæ nos, secundũ Esaiam prophe-
tam minime contegebant. Dies annorũ nostrorum in
ipsis septuaginta anni: si autẽ in potentatibus, octogin-
ta anni. Aliud est in ipsis, aliud in potentatibus: In ipsis,
hoc est, in annis vel diebus ipsis, quod datur intelligi
in tẽporalibus rebus. ideo septuaginta, quia temporalia
promitti videntur in veteri testamento. Si autẽ non in
ipsis annis, sed in potentatibus, id est non in rebus tem-
poralibus, sed in æternis, octoginta anni, quod nouum
testamentũ in spe est renouationis & resurrectionis in
æternum. Et amplius eorum labor & dolor: id est, quis-
quis hanc fidem transgreditur, & amplius aliquid quæ-
rit, labores inueniet & dolores. Potest & sic intelligi,
Quia licet in nouo testamento constituti sumus, quod
octogenarius significat numerus, amplius habet hæc vi
ta nostra laborẽ & dolorem, dum in nobismetipsis in-
gemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem
corporis nostri: Spe enim salui facti sumus, & quod Roma. 8.
nondum videmus, per patientiam expectamus. Et hoc F
ad misericordiam dei pertinet. vnde sequitur & dicit,
Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. Quem e- Hebr. 12.
nim diligit deus, corripit: flagellat autem omnem fi-
lium quem recipit: & dat etiam magnis quibusdam sti- 2. Corint. 12.
mulum carnis à quo colaphizentur, ne extollantur in
magnitudine reuelationum suarum, vt virtus in infir-
mitate perficiatur. Quidam sanè codices non habent
corripiemur, sed erudiemur, quod ad eandem man-
suetudinem reuocatur. non enim potest erudiri quis-
quam sine labore & dolore, quia virtus in infirmitate
perficitur. *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram
tuam dinumerare?* Valde paucorum hominum est, in-
quit, nosse iræ tuæ potestatem, quia plerisque ita ma-
gis cum parcis irasceris, vt non ad iram, sed potius ad
mansuetudinem tuam pertinere intelligatur labor &
dolor, quo corripis erudisque quos diligis, ne pœnis
excruciemur æternis. sic enim legitur in alio psalmo,
Irritabit dominum peccator, pro magnitudine iræ suæ
nõ exquiret. Quis ergo nouit? Id est quotusquisque re-
peritur qui nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo
iram tuam dinumerare? Etiam hic subauditur, quis no-
uit. Quàm difficilè inuenitur qui nouerit ita præ timo-

G re tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, &
ad eam intelligat pertinere, quòd nõnullis quibus plus
irasceris parcere videaris, vt prosperetur peccator in
via sua, & maiora recipiat in nouissimo. Potestas quip-
pe humanæ iræ cum corpus occiderit, amplius non ha
Math. 10. bet quid faciat: deus vero habet potestatem & hic pu-
nire, & post corporis mortem mittere in gehennã. Et à
paucis studiis maior eius ira intelligitur vana & sedu-
ctoria felicitas impiorũ. Hanc ille nõ nouerat, cuius pe-
Psalm. 72. nè cõmoti sunt pedes, quia zelauit in peccatoribus, pa-
cem peccatorũ intuens: sed didicit eam cũ intraret in
sanctuarium dei, & intelligeret in nouissimis, quò pauci
intrant vt discant præ timore dei dinumerare irã eius,
& prosperitatem hominum malorum numero appli-
care pœnarum. *Dexteram tuam sic notã fac.* Hoc enim ma-
gis habent & codices Græci, non sicut quidam Latini:
Dexteram tuam sic notam fac mihi. Quid est ergo, dexteram
tuã sic notam fac, nisi Christum tuum, de quo dictũ est,
Esaiæ 53. Et brachium domini cui reuelatum est? sic notũ fac, vt
in eo discant fideles tui ea magis à te poscere, & spera-
re præmia fidei, quæ non apparent in veteri testamẽto,
H sed reuelantur in nouo, ne arbitrentur pro magno ha-
bendam & cupiendam vel adamandam esse terreno-
rum ac tẽporalium bonorũ felicitatem, & cõmouean-
Psalm. 72. tur pedes eorum cum eam viderint & in eis qui te non
colunt, & gressus eorũ effundantur in lapsum, dum ne-
sciunt dinumerare irã tuam? Deniq; secundum oratio-
nem hãc hominis sui sic notum fecit Christum suum,
vt suis passionibus demonstraret, nõ ea munera quę vi-
dentur sonare in veteri testamento, vbi sunt vmbræ fu-
turorũ, sed æterna esse cõcupiscenda. Potest in isto sen-
Math. 25. su etiam dei dextera intelligi, in qua iustos suos ab im-
piis segregabit: quia & ipse bene sic innotescit cũ flagel-
Hebr. 12. lat omnẽ filium quẽ recipit, neque in peccatis suis pro-
sperari sinit plus irascendo, sed in mãsuetudine sinistrã
flagellat, vt emẽdatam ad dexterã ponat: & illud quod
pleriq; codices habent, Dexterã tuam sic notã fac mi-
hi: ad vtrunque referri potest, siue ad Christũ siue ad æ-
ternã felicitatẽ. Nam deus ita non habet corporalis for
mæ dexteram, sicut nec iram cõmotionibus turbulen-
tam. Quod vero adiungit, *Et compeditos corde in sapientia,*
Alij codices non habent cõpeditos, sed eruditos. Ver-
I bũ enim Græcũ ita in vtraque significatione similiter so
nat, vt vna syllaba paululũ differat. Sed cum illi erudiã-
Ecclesia- tur in sapientia qui iniiciunt, sicut scriptũ est, pedem in
stici. 6. cõpedes eius: nõ vtique pedem corporis, sed pedẽ cor-
dis, & eius velut aureis vinculis alligati, à via dei nõ ex-
orbitant nec fiunt ab illo fugitiui, quodlibet horũ lega-
tur, salua est sententia veritatis. Et ipsos enim cõpedi-
tos vel eruditos corde in sapientia, sic notos deus fecit
in nouo testamento, vt pro fide quã Iudæorum & gen-
tium detestabatur impietas, omnia cõtemnerent, & eis
se priuare paterentur, quæ magna putãt promissa in ve-
teri testamento, qui carnaliter iudicant. Et quoniã cum
sic noti fierent, vt illa contemnerent, & desiderandis
æternis per suas passiones testimoniũ perhiberẽt, (vnde
& testes dicti sunt: sic enim Græce martyres appellan-
tur) multa & multum mala & acerba temporalia pertu-
lerũt: hoc attendit iste homo dei, & propheticus spiri-
tus per Moysi vocabulum figuratus, & ait. *Conuertere
domine quousque, & deprecabilis esto super seruos tuos.* Vox est
eorum vel pro eis, qui multa persequẽte isto seculo ma-
la tolerantes innotescunt compediti corde in sapien-
tia, vt nec tantis malis coacti refugiant à domino ad
huius seculi bona: secundum autẽ illud quod alibi scri-
ptum est, Quousque auertas faciem tuam à me: etiam K
hoc dictũ est, Conuertere domine quousq;. Et vt sciant *Psalm. 12.*
qui multũ carnaliter sapiẽtes deo tribuunt humani cor-
poris formam, auersionem vultus eius, & cõuersionem
nõ fieri motu simili, motibúsq; corporis nostri, in hoc
eodem psalmo recolant superiora, Posuisti iniquitates
nostras in cõspectu tuo, seculum nostrũ in illuminatio-
ne vultus tui. Quomodo ergo hic dicit conuertere, vt
sit propitius, quasi faciẽ auertisset iratus: cũ ibi se sic in-
sinuet iratũ, vt non auerterit faciem ab iniquitatibus, &
seculo eorũ quibus irasceretur, sed ea potius in conspe-
ctu suo, & in illuminatione vultus sui posuerit? Quod
autẽ dicitur quousque, verbum est orantis iustitiæ, non
indignantis impatientiæ. Sanè quod hic positum est,
deprecabilis esto, alij verbum ex verbo deprecare inter-
pretati sunt. Sed qui ait deprecabilis esto, vitauit ambi-
guum: quia deprecari cõmune verbum est: nam & ille
deprecatur qui deprecationem fundit, & ille cui fundi-
tur. dicimus enim, Deprecor te, & deprecor à te. Dein-
de illa bona quæ futura sunt, spe anticipans, & velut iã
facta deputans, *Repleti sumus,* inquit, *mane misericordia tua.*
Ergo in his velut nocturnis doloribus & laborib[9] pro- L
phetia nobis accensa est, sicut lucerna in caliginoso & *2. Pet. 1.*
obscuro loco, donec lucescat dies, & lucifer oriatur in
cordibus nostris. Beati enim mundo corde, quoniã ip- *Math. 5.*
si deum videbũt. Tunc replebuntur eo bono iusti, quod
nunc esuriunt & sitiunt, cum per fidẽ ambulantes pere- *2. Corin. 5.*
grinantur à domino. vnde & illud alio loco dicitur,
Replebis me lętitia cũ vultu tuo, mane adstabũt & cõ- *Psalm. 15.*
templabuntur: & sicut alij dixerunt interpretes, Satiati
sumus mane misericordia tua, tunc satiabuntur. sicut e-
nim alibi ait, Satiabor dum manifestabitur gloria tua: *Psalm. 5.*
vnde dicitur, Ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. atq; *Psalm. 65.*
ipse dominus ait, Ostendam meipsum illi. Quod do- *Ioan. 14.*
nec fiat, nihil boni nobis sufficit, nec sufficere debet,
ne desiderium nostrum in via remaneat, quod donec
perueniat extendendum est. Repleti sumus mane mi-
sericordia tua. *Et exultauimus, & iocundati sumus in omni-
bus diebus nostris.* Dies ille dies est sine. Simul sunt il-
li omnes dies, ideo satiant. Non enim succedentibus
cedunt, vbi nõ est aliquid quod non veniendo nõdum
sit, & veniẽdo iam nõ sit. Omnes simul sunt, quia vnus
est qui stat & non transit, ipsa est æternitas: hi sunt dies M
de quibus dicitur: Quis est homo qui vult vitam, & di- *Psalm. 33.*
ligit dies videre bonos? Hi dies & in alio loco anni ap-
pellãtur, vbi deo dicitur, Tu autem idem ipse es, & anni *Psalm. 101*
tui non deficient. Non enim anni sunt qui pro nihilo
habentur, aut dies sunt qui sicut vmbra declinauerunt,
sed dies sunt qui sunt: quorum numerũ notum sibi fieri
precabatur, qui dicebat, Notum fac mihi domine finẽ *Psalm. 38.*
meum, quò perueniendo maneam, vt nihil vlterius iam
requiram: & numerum dierum meorum qui est. vtique
qui est, non qui non est: quia dies isti de quibus & illic
consequenter dicit, Ecce veteres posuisti dies meos, nõ
sunt: quia non stant, non manent, celerrima mutabi-
litate transcurrunt, nec vna hora in eis inuenitur in
qua ita simus, vt non alia pars eius transierit, alia ven-
tura sit, nulla stet vt sit. Illi autem anni & dies non de-
ficiunt, in quibus nec nos deficiemus, sed sine defe-
ctu reficiemur. Exæstuet enim anima nostra illorum
dierum desiderio, sitiat ardenter atque vehementer,
vt illic repleamur, ibi satiemur, ibi dicamus quod hic
prædicimus, Satiati sumus mane misericordia tua, &
exultauimus & iocundati sumus in omnibus diebus
nostris. *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, an-
nis quibus*

A *nis quibus vidimus mala.* Nunc antè in diebus adhuc ma-
lignis dicamus quod sequitur, *Et respice in seruos tuos & in opera tua.* Ipsi enim serui tui opera tua sunt nō solùm
vt homines sint, sed etiam vt sint serui tui, id est, obediē-
Ephes. 2. res iussis tuis. Ipsius enim sumus figmentum, nō solùm
in Adam, sed etiam creati in Christo Iesu in operibus
Philip. 2. bonis, quæ præparauit deus vt io illis ambulemus. Deus
est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro
Psalm. 72. bona voluntate. *Et dirige filios eorum*: Vt sint recti cor-
de quibus bonus est deus. Bonus est enim deus Israël,
sed rectis corde, non sicut illi cui commoti sunt pedes,
quia pacē peccatorū intuenti displicere cœperat deus,
quasi ista nesciens, quasi ista non curans, & ab humani
generis gubernatione dissimulans. *Et sit splendor domini dei nostri super nos.* vnde dicitur, Signatum est super nos
Psalm. 4. lumē vultus tui domine. *Et opera manuum nostrarum dirige super nos.* Vt non ea pro rerum terrenarum mercede fa-
ciamus: tunc enim non directa, sed curua sunt. Hucusq;
psalmū istum multi codices habent, sed in nónullis le-
gitur alius vltimus versus, *Et opus manuum nostrarū dirige.*
Cui versui diligentes & docti prænotant stellam, quam
asteriscum vocant, quo significant ea quæ in Hebræo
B vel in aliis interpretibus Græcis reperiūtur, io Septua-
ginta verò interpretatione non sunt. Quem versum si
velimus exponere, id mihi videtur habere sententiæ,
quòd omnia bona opera nostra, vnum opus est chari-
Roma. 13. tatis. Plenitudo enim legis, est charitas. nam in supe-
riore versu cum dixisset, Et opera manuum nostrarum
dirige super nos, isto vltimo non opera, sed opus dixit
manuum nostrarum dirige: tanquam vltimo versu vo-
lens ostendere ipsa opera vnum opus esse: id est, ad vnū
opus dirigi. Tunc enim recta sunt opera, cum ad hunc
Roma. 10. vnum finem diriguntur. Finis enim præcepti, charitas
est, de corde puro & conscientia bona, & fide non fi-
Galat. 5. cta. Opus ergo vnum est in quo sunt omnia, fides quæ
per dilectionem operatur: vnde etiā dominus io Euan-
Ioan. 6. gelio dicit, Hoc est opus dei, vt credatis in eum quē ille
misit. Cum ergo in isto psalmo & vita vetus, & vita no-
ua, & vita mortalis, & vita vitalis, & anni qui pro ni-
hilo habentur, & dies habentes plenitudinem miseri-
cordiæ veræq; lætitiæ, id est, & pœna primi hominis,
& regnum secundi, satis apertéque distincta sint: ad
hoc existimo hominis dei Moysi nomen titulo eius
C inscriptum, vt eis qui pie rectéque scrutantur scriptu-
ras, eo modo intimaretur etiam legem dei, quæ per
Moysen ministrata est, vbi pro bonis operibus sola vel
penè sola præmia terrenorum bonorum deus pollice-
ri videtur, sine dubio habere sub velamento tale ali-
quid, quale iste psalmus ostendit. Sed cùm quisque
2. Corint. 3. transierit ad Christum, auferetur velamen, & reuela-
buntur oculi eius vt consideret mirabilia de lege dei,
Psalm. 118. donante illo cui dicimus, Reuela oculos meos, & con-
siderabo mirabilia de lege tua.

In psalmum nonagesimum enarratio.

PSalmus iste est de quo dominum nostrum Ie-
sum Christū diabolus tentare ausus est. Audia-
mus ergo, vt possimus instructi resistere ten-
tatori, non præsumentes in nobis, sed io ipso qui prior
tentatus est, ne nos in tentatione vinceremur. illi enim
tentatio non erat necessaria. Tentatio Christi, nostra
doctrina est. Si autē attendamus quid responderit dia-
bolo, vt hoc & nos respondeamus quādo similiter ten-
tat, intremus per ianuam, sicut audistis lectionē euan-
gelij. Quid est enim intrare per ianuā? Intrare per Chri-
stum: ipse enim dixit, Ego sum ianua. Quid est autē in- *Ioan. 10.*
trare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imita- D
turi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificētia, in
qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut
hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit ipse, fa-
ciamus? Aut vero dominus noster Iesus Christus nón-
ne & modo semper cum patre totum mundum guber-
nat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominē faciens eum
imitatorem suum, vt cum illo gubernet cœlū & terrā,
& omnia quæ in eis sunt? Aut vt sit & ipse creator, per
quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt om-
nia? Neque ad ista opera te inuitat deus saluator domi-
nus noster Iesus Christus quæ fecit ab initio, de quibus
scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt: neque ad illa *Ioan. 1.*
quæ fecit in terra: non hoc tibi dicit, Non eris discipu- *Matth. 4.*
lus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscita-
ueris mortuum quatriduanum, aut nisi oculos cæci na- *Ioan. 11.*
ti aperueris: nec hoc. Quid est ergo intrare per ianuā? *& 9.*
Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Quod *Matth. 11.*
factus est propter te, hoc in eo debes attēdere vt imi-
teris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit.
Quis enim vsquam fecit, nisi ipse de quo dictū est, Qui *Psalm. 71.*
facit mirabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & E
antea qui fecerunt, potuerunt aliquid facere. In virtute
Christi Helias mortuum suscitauit. Nisi forte maior est: *3. Reg. 17.*
Petrus quàm Christus, quia Christus voce suscitauit æ- *Ioan. 11.*
grotantē: Petrus autē cū pertrāsiret, vmbra ipsius tāgen- *Acto. 15.*
di proferebantur ægroti. Potentior ergo Petrus quàm
Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare er-
go tanta potētia in Petro? Quia Christus in Petro: ideo
dixit, Omnes qui venerūt, fures sunt & latrones, id est, *Ioan. 10.*
qui venerunt sua sponte: non sunt à me missi. qui vene-
runt sine me: à me nō sunt missi, in quibus ego non fui,
quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula fa-
cta sunt, siue à præcedentibus, siue à subsequentibus, idē
ipse dominus fecit, qui fecit & præsentia sua. Nec ad ip-
sa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit & antequam
esset homo: sed quid te hortatur vt imiteris? Quod nō
posset nisi factus homo. Tolerare enim passiones nun-
quid posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari
posset nisi homo? Si ergo & tu cum molestias huius se-
culi pateris quas fecit diabolus, siue aperte per homines
siue occulte sicut Iob, sis fortis, sis tolerans, habitans in
adiutorio altissimi, sicut dicit iste psalmus, quia si rece- F
das ab adiutorio altissimi, te ipsum nō valēs adiuuare,
cades. Multi enim fortes sunt quando ab hominibus
patiuntur persecutionem, & vident eos apertè sæuire
in se, & putant quia tunc imitantur passiones Christi si
apertè eos homines persequātur. si autem occulta dia-
boli persecutione feriantur, putant se non coronari à
Christo. Noli timere quando imitaris Christum. nam
& quando tentauit diabolus dominum, nullus homo *Matth. 4.*
fuit in eremo. occulte illum tentauit, sed superatus est,
& apertè sæuiens superatus est. Sic & tu fac si vis intra-
re per ianuam quando occulte tentat inimicus, quando
postulat hominem vt aliquid ei noceat per corporales
molestias, per febres, per ægritudines, per aliquos la-
bores corporis, sicut laborauit Iob. Diabolum non vi-
debat, sed potestatem dei intelligebat. Nouerat quia
diabolus in eo nihil posset, nisi ab illo cuius summa po-
testas est permitteretur: totam gloriam deo dabat, po-
tentiam diabolo non dabat. Nam & quando abstulit
diabolus omnia, hoc dixit: Dominus dedit, dominus *Iob. 1.*
abstulit. Non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit:
quia nihil abstulisset diabolus nisi permisisset dominus.

G Ideo auté permisit dominus vt homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percußit, ille permisit: quia cum à capite vsque ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potentiam Iob, sed cũ ei suggeßisset & vxor eius, quam solam reliquerat diabolus, non consolatricem mariti, (Iob. 2.) sed adiutricem sui, & dixisset ei, Dic aliquod verbum in deum, & morere: dixit ei, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinebimus? Ergo qui sic imitatur Christum, vt toleret omnes molestias huius seculi, spes eius in deo sit, vt nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, Ipse est

Expositio primæ partis.

QVi habitat in adiutorio altißimi, & in protectione dei cœli commorabitur. Sicut audistis psalmum, & cantastis: nam inde incipit psalmus. Quibus autem verbis tentauerit dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus agnoscetis: nota sunt enim. *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum deus meus.* Quis hoc dicit domino? Qui habitat in adH iutorio altißimi. Quis est qui habitat in adiutorio altißimi? Qui non habitat in adiutorio suo. Quis est qui habitat in adiutorio altißimi? Qui non est superbus, (Gene. 3.) quomodo illi qui manducauerunt vt essent quasi dij, & perdiderunt quod erant facti homines immortales. In adiutorio enim suo habitare voluerunt, non in adiutorio altißimi: ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum dei cõtempserunt, & inuenerunt hoc euenisse in se, quod minatus est deus, non quod promisit diabolus: Ergo sic & tu dic, *Sperabo in eum, quoniam ipse eruet me*: non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi vt tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Vnde eruet te? *De muscipula venantium, & à verbo aspero.* De muscipula venantium, magnũ aliquid est: à verbo aspero, quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum deciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus & angeli eius, tanquam venantes tẽdunt muscipulas, & longe ab ipsis muscipulis ambulant homines qui in Christo ambulant. Non audet enim in Christo tẽdere muscipulas, circa viam ponit, in via non ponit. Via autem tua Christus sit, & tu non I cades in muscipulam diaboli. Aberranti à via iam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulas, inter laqueos ambulas. Sed si vis securus ambulare, noli declinare in dexteram aut sinistram, & sit tibi via ille qui tibi pro te factus est via, vt perducat te ad se per se, & non timebis laqueos venantium. Sed quid est à verbo aspero? Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus, verbi gratia qui voluerint esse Christiani inter paganos, insultatores patiuntur paganos: erubescunt inter insultatores, & à verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium. Et quid tibi facturum est verbum asperũ? Nihil. Nunquid nihil tibi facturus est laqueus, quò te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerunque tenduntur ad caput sepis, tenduntur auibus, & lapides mittũtur in sepem, lapides illi nihil sunt facturi auibus. quando enim ferit auem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem auis inanem sonum, cadit in retia. sic homines timentes insultatorum verba vana & inania, & erubescentes conuiciis superfluis, cadunt in laqueos venantium, & captiuantur à diabolo Sed cur non dico fratres quod nõ est tacẽdum, quod me cogit deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me deus dicere: & si non dixero, K ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo vt nõ dicam, ego ipse à verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo vt non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter paganos qui fuerit Christianus, à paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantiũ: sic inter Christianos qui voluerint esse diligẽtiores & meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest frater quòd aliquando inuenis ciuitatẽ vbi nullus est paganus? Nemo ibi insultat Christiano ꝙ Christianus est, quia non ibi inuenitur paganus. Sed sunt multi male viuentes Christiani, inter quos qui voluerit bene viuere, & inter ebriosos sobrius esse, & inter fornicarios castus esse, & inter cõsultatores mathematicorum deum syncerıter colere, & nihil tale requirere, & inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera, & dicunt, Tu magnus, tu iustus, tu es Helias, tu es Petrus, tu de cœlo venisti. insultant. quocunque se verterit, audit hinc atque inde verbũ asperum. Quod si ti- L met, recedit à via Christi dei, cadit in laqueos venantium. Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, nõ receditur à via? Quid est non recedere à via? Quãdo audit verba aspera, vnde sibi habet facere solatium, vt nõ curet verba aspera, nec recedat à via, & intret per ianuam? Dicat, Qualia verba audio seruus peccator: Dominus meus audiuit, dæmoniũ habes. Modo audistis ver- (Ioan. 2.) bum asperum quod dictum est in dominum: non opus erat vt Iesus hoc audiret, sed te monuit aduersus verba aspera, ne incidas in laqueos venantium. *Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis.* Hoc dicit, ne tua protectio à te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget vt eruat, & eruet de muscipula venantium, & à verbo aspero. Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & à tergo potes intelligere, & à pectore. Scapulæ enim circa caput sunt: sed quia dicit sub alis eius sperabis, manifestum est quia protectio alarum pansarum facit te esse inter scapulas dei, vt hinc atque hinc alæ dei te ponant in medio, & non timebis ne quis tibi noceat, tantum tu noli inde recedere, quò nullus inimicus audet accedere. Si gallina protegit pullos M suos sub alis suis: quanto magis tu sub alis dei tutus eris & aduersus diabolum & angelos eius, quæ aëreæ potestates tanquam accipitres circunuolitant, vt infirmũ pullum auferant? Neque enim sine causa comparata est gallina ipsi sapientiæ dei. nam Christus ipse dominus (Ephes. 2.) noster & saluator tanquam gallinam se dixit, Hierusalem Hierusalem quotiens volui colligere filios tuos, tã- (Matth. 23.) quam gallina pullos suos, & noluisti: Noluit illa Hierusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aereis potestatibus fugiens alas gallinæ, præsumens de viribus suis, cum esset infirma: nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim iniuriosum nomẽ gallinæ. Attendite cæteras aues fratres. Multæ aues ante nos fœtant, calefaciunt pullos suos, nulla sic auis infirmatur cum pullis suis quomodo gallina. Attendat charitas vestra hirundines, passeres, & ciconias, videmus extra nidos suos, nec cognoscimus vtrum fœtus habeant. At vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum, tota mutatur affectu pullorum: quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmam se fecit

sapientia

A sapientia dei: quia verbum caro factum est, & habita-
uit in nobis, vt sub alis eius speremus. *Scuto circunda-
bit te veritas eius.* Quæ sunt alæ, hoc est scutum, quia
nec alæ sunt, nec scutum. Si aliquid horum proprie es-
set, nunquid alæ scutum esse possent, vel scutum alæ?
Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista pos-
Apoca. 5. sunt, ideo & alæ & scutum esse potuerunt. Si vero la-
pis esset Christus, leo nō esset: si leo esset, agnus non es-
Ioan. 1. set: ideo & leo & agnus, & lapis & vitulus, & si quid hu-
Dani. 2. iusmodi: quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus,
sed saluator omnium Iesus Christus. Iste enim similitu-
dines sunt, non proprietates. Veritas eius, inquit, circū-
dabit te. Tanquam scutum veritas eius est, vt non mi-
sceat eos qui in seipsis sperāt, cum eis qui in deo sperāt.
Peccator est, & peccator, sed da peccatorem de se præ-
sumentem, contemnentem, peccata sua non confiten-
tem, & dicet, Si deo displicerent peccata mea, nō per-
mitteret me viuere. Alius autem non audebat oculos
Luca. 18 leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine,
propitius esto mihi peccatori. Et ille peccator, & ille:
sed ille irridens, iste plangēs: ille contemptor, hic con-
fessor peccatorum suorum. Veritas autem dei quę non
B personas accipit, discernit pœnitentem à defendente,
discernit humilem à superbo, discernit præsumentem
de seipso, à præsumente de deo. Ergo veritas eius tan-
quam scuto circundabit te. *Non timebis à timore noctur-
no: a sagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris,
à ruina & dæmonio meridiano.* Duobus quæ supra dixit,
redduntur duo quæ infra dixit, non timebis à timore
nocturno, à sagitta volante per diem: & propter timo-
rem nocturnum à negocio perambulante in tenebris:
& propter sagittam volantem per diem, à ruina & dæ-
monio meridiano. Quid est timendum in nocte, &
quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam
in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tanquam
in die peccat. Duo ergo illa leniora ipsa sunt grauiora,
quæ repetita sunt. Intendite vt diligenter hoc si domi-
nus annuerit, exponatur vobis. obscurum est enim, &
erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quæ
fit in ignorantibus leuis, timorem nocturnum appella-
uit: & tentationem quæ fit leuis in scientibus, sagittam
volantem per diem appellauit. Quæ sunt leues tenta-
tiones? Quæ non sic instant, non sic vrgent vt cogant,
sed possunt cito declinata transire. Eadē rursus fac gra-
C uia si persecutor instet, & vehementer terreat ignoran-
tes, id est nondum firmos in fide, nec scientes quòd ad
hoc sunt Christiani, vt futuram vitā sperent, cum cœ-
perint terreri de malis temporalibus, putant quòd de-
seruit illos Christus, & sine causa sint Christiani. Non
norunt enim, vt dixi, quia ad hoc sunt Christiani, vt
præsentia superent, & futura sperent. Inuenit illos ne-
gocium perambulans in tenebris, & capit eos. Sunt au-
tem quidam qui nouerūt se ad futuram spem vocatos,
quia quod nobis promisit deus, non est de ista terra, nō
de ista vita, quia istæ omnes tentationes tolerādæ sunt,
vt illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis pro-
misit deus in æternum. Norunt ista, sed quando cœpit
persecutor instare vehementius, agitare minis, pœnis,
tormentis, aliquando cedunt, & scientes tanquam in
die cadunt. Quare autem in meridie? Quia multum
feruet persecutio. Maiores æstus dixit meridiem. Attē-
dat hoc charitas vestra de scripturis me probantem.
Quādo de seminānte dicebat dominus, quia exiit semi-
nans seminare, & aliud cecidit in via, aliud in petrosa,
aliud inter spinas, dignatus est ipse exponere similitu-

dinem. Et cum venisset ad petrosam, hoc ait, Hi sunt Matth. 13.
qui audiunt verbum, & ad horam gaudent ad verbum, D
& in tribulatione quæ fit propter verbū, continuò scā-
dalizantur. Quid enim dixerat de his qui exierāt in pe-
trosis? Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant
altam radicem. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad
verbum, & cum persecutio facta fuerit propter verbū,
arescunt. Quare arescunt? Quia non habebant firmam
radicem. Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit apo-
stolus, Vt in charitate radicati & fundati. Quomodo e- Ephe. 3.
nim radix omnium malorum est cupiditas, sic & radix 1. Timot. 6.
omnium bonorum est charitas. Nostis hoc, & sæpe di-
ctum est: sed quare hoc volui commemorare? Vt intel-
ligeretis psalmum, quia dæmonium meridianum pro-
pter æstum vehementis persecutionis positum est. sic e-
nim dominus dicit, Ortus est sol, & aruit herba, quia ra- Matth. 13.
dicem nō habebat. & exponēs nobis quid est à sole are-
scere herbā, dixit, quia persecutione facta non maneāt
illi in fide, quia altam radicem non habebāt. Recte hic
intelligimus dæmonium meridianum persecutionem
vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando fra-
tres cōmemorem, vnde dominus liberauit ecclesiam
suam, dignetur attendere charitas vestra. Primo quòd E
imperatores & reges seculi putauerunt se persequendo
tollere posse de terra nomen Christi, & nomen Chri-
stianorum, iusserunt vt quisquis se confiteretur Chri-
stianum, feriretur. Quicunque noluit feriri, negauit se
Christianum, sciens quòd malum faceret. peruenit ad
illum sagitta volans per diem. Quicunque autem non
curauit præsentem vitam, sed certus sperauit futuram,
declinauit sagittam volantem per diem, confessus est
se Christianum. percussus carne, liberatus est spiritu. ex-
pectare cœpit positus apud deum in quiete, etiam re-
demptionem corporis sui in resurrectione mortuo-
rum. Euasit autem tentationem illam à sagitta volante
per diem. Ergo quicunque se confessus fuerit Christia-
num, feriatur. Quomodo sagitta volans per diem fuit?
Nondum erat dæmonium meridianum flagrans vehe-
mēti persecutione, & faciens magnos æstus etiam for-
tibus. Audite enim quid secutū sit. Cum vidissent ini-
mici quòd multi festinarēt ad martyrium, & tāto plu-
res crederēt in Christum, quanto plures patiebātur, di-
xerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanū, tot
milia qui credunt in hoc nomine? Si occiderimus om-
nes, propè nullus in terra remanebit. Cœpit feruere sol, F
cœpit feruescere æstus. Audite enī quid iusserint. Quo-
modo autem iusserant? Quicunque confessus se fuerit
Christianū, feriatur. Iusserunt postea, quicunque se con-
fessus fuerit Christianum, torqueatur: & tamdiu tor-
queatur, donec neget se esse Christianum. Comparate
sagittam volantem per diem, & dæmonium meridia-
num. Sagitta volans per diem, quid erat? Qui se cōfes-
sus fuerit Christianum, feriatur. Quis fidelis eam mor-
tis celeritatem declinaret? Illud autem, qui se confi-
tetur Christianum, non occidatur, sed torqueatur do-
nec neget: si se negauerit, dimittatur: dæmonium me-
ridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis
deficiebant. tandiu enim torquebantur, donec nega-
rent. Perseuerātibus autem in non negando Christum,
quid facturus erat gladius? Vno ictu occidēdo corpus,
animam ad deum mittendo, hoc faciebant diuturna
tormenta. Sed quis tandem inueniretur qui duraret
aduersus tantos & tam longos cruciatus? Multi defe-
cerunt. Et credo illi defecerūt qui de se præsumpserūt,
qui non habebant in adiutorio altissimi, & in protectiō-

G ne dei cœli: qui non dixerunt dnminn, susceptnr meus
es tu, qui non sub vmbra alarum eius sperauerunt, sed
viribus suis multum dederunt. Deiecti sunt à deo, vt o-
stenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tētatio-
nes, ipse tantum venire permittit, quantum potest fer-
re cui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meri-
diano. Quàm multi, vultis nosse? sequitur & dicit, *Ca-
dent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis, ad te autem
non appropinquabit*. Cui dicitur hoc fratres? Cui, nisi do-
mino nnstro Iesu Christo? Dominus enim Iesus non
solū in se, sed & in nobis. recordamini verba illa, Saule
Act. 9. Saule, quid me persequeris? Quando ipsum nemn tan-
gebat & dicebat, quid me persequeris: nunquid non
in nobis seipsum computabat? quando dicebat, Qui
Math. 25. fecit vni ex minimis meis, mihi fecit: nónne in no-
bis seipsum computabat? Non enim diuisa sunt adin-
uicem membra, caput & corpus. Quid est caput & cnr-
pus? Saluator & Ecclesia. Quomodo ergo dictum est,
Cadent a latere tuo mille, & dena milia a dextris tuis?
Cadent enim à dæmonio meridiano. Magnus terror
fratres, à latere Christi cadere, à dextris Christi cadere.
H Qunmodo cadēt à latere? Quare illi à latere, illi à dex-
tris? Quare mille à latere, & dena milia à dextris? Quid
est à latere mille? Quia pauciores sunt mille, quàm de-
na milia quæ à dextris cadent. Qui sunt isti? modo pla-
num erit in nomine Christi, modo apertum erit. Qui-
busdam promisit Christus, quia cum illo iudicabunt,
apostoli scilicet, & qui dimiserunt omnia, & secuti
Math. 19. sunt eum. Nam Petrus ait illi, Ecce nos dimisimus o-
mnia, & secuti sumus te. & hoc illis promisit, Sedebi-
4. sent. dist. tis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus
47. Nō au- Israël. Nolite putare quia ipsis solis promisit dominus.
tem. vbi enim sedebit Paulus Apostnlus, qui plus illis nmni-
1. Corin. 15. bus labnrauit, si nō ibi sedebunt nisi duodecim? Ille e-
nim tertiusdecimus est. nam ex duodecim cecidit Iu-
das: in locum autem Iudæ traditoris Matthias ordina-
Act. 1. tus est, vt in Actibus Apostolorū legimus. Impletę sunt
duodecim sedes: non ibi sedebit qui plus omnibus il-
lis laborauit? An dundecim sedes perfectin est tribu-
nalis? Nam milia sedebunt in duodecim sedibus. Sed
vnde mihi probas, ait aliquis, quia & Paulus inter iudi-
1. Cor. 6. ces erit? Audi illum dicētem, Nescitis quia angelos iu-
I dicabimus? Iudicabimus, inquit. Et ipse non dubitauit
in pręsumptione, quia credidit computari se inter il-
los qui iudicabunt cum Christo. Qui ergo iudicabunt
cum Christo, principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt: tali-
Mat. 19. bus dixit, Si vis esse perfectus, vade vende omnia tua, &
da pauperibus. Quid est, Si vis esse perfectus? Vis mecū
iudicare, & nnn iudicari. Ille enim contristatus abscés-
sit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt: ergn
isti cum illo iudicabunt. Sed multi promittūt sibi quia
iudicabunt cum Christo, quia dimittunt nmnia sua, &
sequuntur Christum: sed habent præsumptionem de
se, habent quendam typhum & superbiam, quam deus
solus potest nosse, & non possunt euitare dęmnnium
meridianum, id est, casum feruentis caloris nimiæ per-
secutionis. Tales multi cum essent illo tempore qui dis-
tribuerunt omnia sua pauperibus, & sibi iam promit-
tebant quia sessuri erant cum Christo, & iudicaturi gen
tes, feruente calore persecutionis tanquam à dæmonin
meridiano defecerunt in tormentis, & negauerunt
Christum: ipsi sunt qui à latere ceciderunt, tanquam
sessuri cum Christo ad mundum iudicandum cecide-
runt. A dextris autem dicam qui cadunt. Nostis quia
cum apparuerit ipsum tribunal, vbi cum Christo do-
minn iudicabunt, qui voluerunt esse & verè fuerunt K
perfecti, radicati & fundati in charitate, vt nnn aresce- *Ephes. 3.*
rent de sole & dæmonio meridiano: hoc enim ait do-
minus, Congregabuntur ante eum omnes gentes, & *Math. 25.*
diuidet illos abinuicē, sicut pastor diuidit oues ab hœ-
dis, & oues ponet à dextris, hœdos autem à sinistris, & *Math. 25.*
iudicabuntur. Multi erunt qui iudicabunt, sed paucio-
res erunt quàm illi qui ante tribunal stabunt: quia illi
tanquam mille, illi tanquam dena milia. A dextris po-
sitis quid dicturus est? Esuriui, & dedistis mihi mandu-
care, hospes fui & suscepistis me. Manifestum est, quia
his dicet qui habent substantiam huius seculi, vnde ista
humana faciant: tamē & ipsi cum illis regnabunt: quia
illi tanquam milites, illi tanquam annonam præben-
tes prouinciales: sub vno tamen imperatore & miles
& prouincialis in regnn est: miles fortis, pronincialis
deuotus: miles fortis oratinnibus pugnat aduersus dia-
bolum, deuotus prouincialis annonam tribuit militi-
bus. Intelligat charitas vestra, & audiunt in fine ad dex-
teram positi: Venite benedicti patris mei, percipite *Ibidem.*
regnum quod vnbis paratum est ab origine mundi.
Erant ergn illo tempore multi quando grauiter infer- L
buerat sol persecutinnis, & dæmnnium meridianum,
erant qui sibi pronmittebant quia iudicaturi erant cum
Christo, non potuerunt ferre æstum persecutinnis, &
ceciderunt à latere ipsius. Erant ibi aliqui qui non sibi
promittebant sedes iudicantium, sed per eleemosynas
promittebant sibi quia ad dexteram futuri erant, qui-
bus dicturus erat Christus, Venite benedicti patris mei,
percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine
mundi. Et quia multi de spe illa iudicandi ceciderunt,
multi autem & multo plures de spe illa dexteræ ceci-
derunt: ideo dictum est Christo, Cadent à latere tuo
mille, & dena milia à dextris tuis. Et quia multi erunt
cum illo qui omnia illa non curarunt, cum quibus tan-
quam membris vnus est Christus: ad te autem, inquit,
non appropinquabit. Nunquid ad solum caput dixit,
non appropinquabit? Nnn vtique, sed nec ad Petrum,
nec ad Paulum, nec ad omnes apnstnlos, nec ad omnes
martyres, qui in tormentis non defecerunt. Quomo-
do ergn non appropinquabit? Cur sic torti sunt? Pro-
pinquauit carni tormentum, sed non peruenit ad lo-
cum fidei. Itaq; longe erat fides ipsnrum à terrore tnr- M
quentium. Torquebantur, nec apprnpinquauit terror:
torqueant, sed irridebunt tormentum, præsumentes in
illo qui prior vicit, vt cæteri vincerent. Et qni vincunt,
nisi qui de se non præsumpserunt? Intendat charitas
vestra: ad hnc enim dixit omnia superinra, dicet do-
mino susceptnr meus es tu, & refugium meum, & spe-
rabo in eum: qunniam ipse eruet me de muscipula ve-
nantium. Ipse eruet me, nō ego me. Inter scapulas suas
obumbrabit tibi. Sed quādo? Quando sub alis eius spe-
rabis, scuto circundabit te veritas eius. Quia ergo in il-
lo præsumpsisti, & totam spem tuam in illn pnsuisti: se-
quitur, Quid? nnn timebis à timore nocturnn, à sagitta
volante per diem, à negocio perambulāte in tenebris,
à ruina & dæmonin meridiano. Quis non timebit? Qui
in Christo præsumit: qui autem de se præsumunt, & si
iam sibi sperabant latus Christi tanquam iudicaturi, &
si futuros se iam sperabant à dextris Christi, quasi di-
ceretur illis, Venite benedicti patris mei, percipite re- *Ibidem.*
gnum quod vobis paratum est ab origine mundi: ve-
nit dæmonium meridianum, id est, feruens æstus per-
secutionis vehementer terrens, & ceciderunt multi à
spe sedis iudiciarię: de quibus dictum est, Cadent à la-

tere

A tere tuo mille: & multi à spe remunerationis obsequiorum suorum: de quibus dictum est, Et dena milia à dextris tuis: ad te autem, id est, ad caput & corpus nō appropinquabit ruina & dæmonium meridianū, quoniam nouit dominus qui sunt eius. *Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.* Quid est hoc? Quare veruntamen? Quia licuit impiis superbire in seruos tuos, licuit impiis persequi seruos tuos. Impune ergo erit impiis, quia persecuti sunt seruos tuos? Non erit impune. Quamuis enim tu permiseris, & magis inde tui coronati sint, veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Malum ergo quod voluerunt, non bonum quod per nescientes actum est, eis retribuetur. Modo opus est vt oculos fidei habeamus & videamus, quia & exaltantur ad tempus, & plangent in æternum, & quibus datur potestas
Matth. 25. in seruos dei temporaliter, dicetur eis, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed si habeat quisque oculos sicut dixit, Oculis tuis considerabis: non est leue videre impium florentem in hoc
B seculo, & habere ad illum oculos. vt consideres fide quid ille passurus est in fine si se non correxerit: quia qui modo tonare volunt, postea fulminantur. Veruntamen
Matth. 4. tamen oculis tuis considerabis, & retributionem pec-
Luca 4. catorum videbis. *Quoniam tu es domine spes mea.* Ecce venit ad illud, quare non cadat à ruina & dæmonio meridiano. Quoniam tu es domine spes mea, *Altissimum posuisti refugium tuum.* Quid est hoc quod in alto est refugium tuum? Multi enim sic sibi faciūt refugium dei, quò fugiunt à temporalibus æstibus. In alto est enim refugium dei, valde in occulto est quò fugias ab ira ventura. Intus altissimum posuisti refugium tuum. *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedē tuum.* Ista sunt verba quæ dixit diabolus domino Iesu Christo, quando illum tentauit. Sed quia diligentius consideranda sunt, ne vos fatigemus, differamus in crastinum, quia & crastino si dominus voluerit, inde vobis erit sermo, vt ab isto loco psalmi rursus incipiamus propter tædium vestrum, ne cum volumus fi-
C nire res obscuras, præcipitemus, & non perueniant ad intelligentiam vestram.

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

Sicut non dubito meminisse charitatem vestram qui hesterno die sermoni affuistis, psalmum quem cœperamus exponere, ne ad terminum perueniret, angustia temporis impediuit, & dilata est pars eius in hodiernum diem. hoc qui heri affuistis recordamini, qui non adfuistis agnoscite. Propterea fecimus ipsam lectionem euangelii recitari, vbi dominus tentatus est
Matth. 4. per ea verba psalmi quæ hic audistis. Ideo tentatus est Christus, ne vincatur à tentatore Christianus. Ille quippe magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur: sicut mori voluit, qui morimur: sicut resurgere voluit, quia resurrecturi sumus. Illa enim quæ ostendit in homine qui factus est propter nos homo cum esset deus, per quem facti sumus, propter nos ostendit. Et sæpe commendauimus charitati vestræ, quod nos sæpe iterare non piget, vt quia forte multi vestrum legere non possunt, quia non eis vacat legere, aut literas non norunt, saltem assidue andiendo non obliuiscantur salubrem fidem suam. Certe eam repetendo quibusdam molesti videamur, dum tamen quosdam ædificemus. D
Nouimus enim multos esse & memoria prævalentes, & lectionis diuinæ studiosos, qui ea quæ dicimus sumus nouerunt, & forte nos ea volumus dicere quæ non nouerunt. Sed si celeriores sunt, intueantur quia cum tardioribus ambulant viam. Quando autem duo comites vnam viam ambulant, quorum est vnus celerior, alter tardior, in potestate celerioris est, vt cum illo ambulet tardior, non in potestate tardioris: quia si velit celerior tantum facere quantum potest, tardior illum non sequitur. Opus est ergo vt celerior refrenet celeritatem suam, & nō relinquat comitem tardiorem. Hoc est ergo quod dixi me sæpe dixisse, & nunc iterum dico, sicut dicit apostolus, Eadem scribere vobis mihi qui- Ephe. 3.
dem nō pigrum, vobis autem tutum. Dominus autem noster Iesus Christus tanquam totus perfectus vir, & Colo. 1.
caput & corpus: caput in illo homine agnoscimus, qui natus est de Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, se- Luc. 2. & 23
pultus resurrexit, ascēdit in cœlum, sedet ad dexteram Marci. 16.
patris, inde illum expectamus iudicem viuorum atque mortuorum, hoc est, caput ecclesiæ. Corpus huius capitis Ecclesia est, non quæ hoc loco est, sed quæ hoc loco E
& per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nasci turi sunt Gene. 4.
vsque in finem, & crediturí in Christum, totus populus sanctorum, ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ ciuitas corpus est Christi, cui caput est Christus. Ibi sunt & angeli ciues nostri, sed quia nos peregrinamur, laboramus, illi autem in ciuitate expectant aduentū nostrum. Et hæc de illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt, ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur vt bene viuamus. Quid dicam venisse literas? Ipse rex descendit, & factus est nobis via in peregrinatione, vt in illo ambulantes, nec erremus, nec deficiamus, nec in latrocināres incidamus, nec in laqueos irruamus qui ponuntur iuxta viam. Talem ergo scimus Christum totū atq; vniuersum simul cum ecclesia, ipsum autem solum natum de virgine, caput ecclesiæ, mediatorem scilicet Luca 4.
inter deum & homines Christum Iesum. ad hoc me- 1. Timot. 2.
diator est, vt eos qui recesserant, per se reconciliet. medius enim oō est nisi inter duos. Recesseramus à maiestate dei, & peccato nostro offenderamus eū. missus est F
filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata nostra, quibus separabamur à deo, & interpositus redderet nos ei, & reconciliaret à quo auersi in peccatis nostris & delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum, ipse est deus æqualis patri, verbum dei per quod fa- Ioan. 1.
cta sunt omnia: sed deus vt crearet, homo vt recrearet: deus vt faceret, homo vt reficeret. hunc intuentes, sic audiamus psalmum, intendat charitas vestra. Disciplina est ista & doctrina scholæ huius, quæ vobis valeat non ad vnum psalmum intelligendum, sed ad multos si teneatis hanc regulam. Aliquando psalmus non solum psalmus, sed & omnis prophetia, aliquando sic loquitur de Christo vt caput solum commendet, & aliquando à capite it ad corpus, id est, ad ecclesiam, & non videtur mutasse personam: quia non separatur caput à corpore, sed tanquam de vno loquitur. videat enim charitas vestra quod dico. Manifestus est certe psalmus omnibus, vbi de passione domini dicitur, Fo- Psalm. 21.
derunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meā miserunt sortem. Hoc & Iudæi quando audiunt erubescunt. Euidentissime enim prophetia de passione domini nostri Iesu Christi prolata est.

G Delicta autem nõ habebat dominus noster Iesus Christus, & tamen in capite ipsius psalmi dicit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti, longe à salute mea verba delictorum meorum? Videmus ergo quid dicatur ex persona capitis, quid ex persona corporis. Delicta ad nos pertinent, passio pro nobis ad caput pertinet: sed propter passionem illius pro nobis, & quod ad nos pertinet delictorum debitum soluit. Sic & in isto psalmo iam istos versus hesterna die tractauimus, & breuiter illos commemoremus.

Commemoratio versuum prius tractatorum cum expositione sequentium.

QVi habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei cœli commorabitur. Hoc commendauimus charitati vestræ in istis versibus, ne quisquam in se spem ponat, sed totam spem suam in illo ponat, in quo sunt vires nostræ. Ex adiutorio enim eius vincimus, non ex nostra præsumptione. Protegit ergo nos deus cœli, si dicamus domino quod sequitur, *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum, deus meus sperabo in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula venantium,*
H *& à verbo aspero.* Diximus quia multi timentes verbum asperum incidunt in muscipulam venantium. Insultatur homini quia Christianus est; pœnitet illum quia Christianus factus est, & ab aspero verbo incidit in muscipulam diaboli. Insultatur etiam homini qui inter multos Christianos melius viuit, & timens aspera verba insultatorum, incidit in laqueos diaboli, vt non sit triticum in area, sed paleam sequatur. Qui autem in domino sperat, eruitur à muscipula venantium, & à verbo aspero. Quomodo autem te protegit deus? *Inter scapulas suas obumbrabit tibi*: Id est ante pectus suum te ponet, vt alis suis te protegat, si modò agnoscas infirmitatem tuam, vt quasi pullus infirmus fugias sub alas
Ephes. 2. matris ne à miluo rapiaris. Milui sunt enim aëreæ potestates, diabolus & angeli eius, rapere volunt infirmitatem nostram. Fugiamus sub alas matris sapientiæ, quia & ipsa sapientia infirmata est propter nos, quia
Ioan. 1. verbum caro factum est. Sicut infirmatur gallina cum pullis suis vt protegat eos alis suis: sic & dominus no-
Matt. 23. ster Iesus Christus, qui cum in forma dei esset, non ra-
Phili. 2. pinam arbitratus est esse se æqualem deo, vt infirmare-
I tur nobiscum, & alis suis protegeret nos, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. *Et sub alis eius sperabis. Scuto circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno.* Tentationes ignorantiæ timor nocturnus, peccata scientiæ sagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifestatio. Sunt qui ignorantes peccant, sunt qui scientes peccant. Qui ignorantes peccant, à timore nocturno supplantantur: qui scientes peccant, à sagitta volante per diem percussi sunt. Hæc autẽ cum in grauioribus persecutionibus fiunt, quousque perueniatur tanquam ad meridiem, quicunque illo calore ceciderit, tanquam à dæmonio meridiano cadet. Et multi à calore isto ceciderunt, sicut iam hesterno die exposuimus charitati vestræ, quia feruente persecutione dictum est, Torqueantur Christiani, donec negent quod Christiani sunt. Cum antea solerent confessi percuti, ad hoc postea torquebantur vt negarent. Et cum omnis reus tamdiu torqueatur quamdiu neget, Christianorum confessio torquebatur, negatio dimittebatur. Erat ergo tūc magnus æstus persequentium. Quicunque in illa tentatione ceciderunt, tanquam à dæmonio meridiano K ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi qui se sperabant sessuros cum domino & iudicaturos, illi à latere ceciderunt. Item multi qui se sperabant ad dexteram futuros, in plebe sancta stipendiaria tanquam prouinciales, qui annonam militibus præbent, quibus dici habet, Esuriui enim & dedistis mihi manducare: ad dexte- Matth. 25. ram enim erunt multi, & de ipsa spe ceciderunt, & plures inde, quia plures ibi. Pauciores enim qui cum domino iudicabunt, & plures qui stabunt ante illum, sed non vna conditio eorum, alij ad sinistram, alij ad dexteram: alij vt regnent, alij vt puniantur: alij vt audiant, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: alij vt audiant, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo *A ruina & dæmonio meridiano Cadent mille à latere tuo, & dena milia a dextris, ad te autem non appropinquabit.* Quid? Dæmonium meridianum te nõ deiicit. Quid mirum si caput non deiicit? Sed non deiicit & illos qui sic hærent capiti, quomodo ait apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. Sunt enim quidam ita 2. Timot. 2. prædestinati, vt nouerit dominus qui pertineãt ad corpus ipsius. Cum ergo ad hos non accedet illa tentatio vt deiiciat eos, isti intelliguntur in eo quod scriptum L est, Ad te autem non appropinquabit. Sed ne illi peccatores quibus tanta licuit exercere in Christianos, attendantur à quibusdam infirmis, & dicatur, Ecce quid voluit deus vt tantum impiis & sceleratis liceat in seruos dei: modicum considera oculis tuis, oculis fidei, & videbis retributionem peccatorum in finem, quibus modo tanta permittuntur vt exercearis. hoc enim sequitur, *Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala.* Domino dicit, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: non accedent ad te mala. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Et deinde verba quæ audistis iam dicta à diabolo. *Quo-* Matth. 4. *niam angelis suis mandauit de te, vt custodiant in te omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Cui hoc dicit? Cui illud dixit, quoniam tu es domine spes mea. Iam puto non esse exponendum Christianis quis sit dominus. Si deum patrem intelligunt, quomodo illum tollant angeli in manibus, ne offendat ad lapidem pedem suum? Videtis M ergo quia & Christus dominus dum loqueretur de corpore, subito cœpit loqui de capite. Caput nostrum appellatum est modo, cum diceretur, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Ideo posuisti altissimum refugium tuum, quoniam tu es domine spes mea. Quid sibi hoc vult? Attendat charitas vestra, quoniã tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: iam non est mirandum. propterea enim sequitur, Non accedent ad te mala, quia altissimum posuisti refugium tuum: Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam altissimum posuisti refugium tuum. Non autem legimus in euangelio quia alicubi angeli portauerunt dominum, ne offenderet ad lapidem, & tamen intelligimus. Hinc enim iam facta sunt, & non sine causa prophetata sunt, nisi quia futura erant: & non possumus dicere, postea venturus est Christus, vt non offendat ad lapidem pedem suum. Iudicaturus enim veniet. Vbi ergo completum est? Intendat charitas vestra: primo hos versus audite, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Genus humanum mori hominem

A nem nouerat, resurgere non nouerat. ideo quid timeret habebat, quod speraret non habebat. Vt ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter præmium futuræ vitæ æternæ daret spem resurrectio-
Mar. 16. nis, prior resurrexit dominus noster Iesus Christus: mortuus est post multos, resurrexit ante omnes. Hoc passus est moriēdo, quod iam multi passi erant. hoc iā fecit resurgendo, quod nullus ante illum. Quando enim hoc accipiet ecclesia nisi in fine? Præcessit in capite quod membra sperent: nouit enim charitas vestra, quomodo inter se dicant. Dicat ergo ecclesia domino suo Iesu Christo, dicat corpus capiti suo, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, id est, ideo resurrexisti à mortuis & in cœlum ascendisti, vt altum poneres refugium tuum, ascēdens vt fieres spes mea, qui in terra desperabam, & me resurrecturum esse non credebam: modo iam credo, quia ascendit in cœlum caput meum. quò caput præcessit, & membra secutura sunt. Puto iam manifestum esse quod dictum est, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Hoc planius dixe-
B rim, Vt ergo haberem spem resurrectionis quam non habebam, ideo prior resurrexisti, vt quò præcessisti, illuc me secuturum sperarem. Vox enim est Ecclesiæ ad dominum suum, vox est corporis ad caput suum. Noli ergo mirari, Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Tabernaculum
Ioan. 1. dei caro est. In carne inhabitauit verbum, & caro factum est tabernaculum deo. In ipso tabernaculo imperator militauit pro nobis, in ipso tabernaculo ab hoste tentatus est, ne miles deficeret. Et quia ipsam carnem ostendit oculis nostris, quia oculi nostri ista luce gaudent, & visibili lumine isto delectantur, quia in manifestatione posuit carnem suam, vt omnes viderent,
Psalm. 18. ideo psalmus dicit, In sole posuit tabernaculū suum. Quid est in sole? In aperto, in manifesto, in luce terrena, id est, in luce quæ terras de cœlo perfundit, ibi posuit tabernaculum suum. Sed quomodo ibi poneret tabernaculum suum, si non tanquam sponsus procederet de thalamo suo? Hoc enim sequitur, In sole posuit tabernaculum suum. Et quasi diceretur ei, quomodo? & ipse inquit, Tanquam sponsus procedens de thala-
C mo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod est tabernaculum? Ipsa est sponsa: verbū sponsus, caro sponsa, & thalamus vterus virginis: & quod dicit
Ephe. 5. apostolus, Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ec-
Matth. 19. clesia. Et quid ipse dominus in euangelio? Igitur iā non sunt duo, sed vna caro. Ex duobus vnum, ex verbo & carne vnus homo, vnus deus. Hoc autem tabernaculū
Matt. 27. eius sensit flagella in terra: manifestū est quia flagellatus est dominus. Nunquid in cœlo sensit flagella? Nequaquā. Quare? Quia altissimum posuit refugiū suum, vt esset spes nostra, & non ad eum accedant mala, nec flagellum propinquabit tabernaculo eius. Longe est super omnes cœlos, sed pedes habet in terra. Caput in cœlo est, corpus in terra. Cum autem pedes ipsius flagel-
Act. 9. larentur & calcarentur à Saulo, clamauit caput: Saule Saule, quid me persequeris? Ecce nemo caput persequi-
Roma. 6. tur, & ecce caput in cœlo: quia Christus resurgēs à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltrà nō dominabitur. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed ne putemus quia separatum est caput à corpore (discretū est enim locis, sed iunctum est affectu) ipsa affectus coniunctio clamauit de cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Prostrauit G
enim eum voce obiurgante, & leuauit dextera miserāte. Qui corpus Christi persequebatur, factus est membrum Christi, vt quod faciebat, ipse ibi pateretur. Quid ergo ibi fratres de capite nostro quid dictum est? Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Nō accedent ad te malā, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Dicta sunt hæc, quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in o- *Matth. 4.*
mnibus viis tuis. Audistis modo cum euangelium recitaretur, attendite, Baptizatus est dominus, ieiunauit. Quare baptizatus? Vt non aspernaremur baptizari. nā cum ipse Ioannes diceret domino, Tu ad me venis ha- *Matth. 3.*
ptizari? ego à te debeo baptizari. & dominus, Sine modò, sic enim oportet nos implere omnem iustitiā. Voluit impleri humilitatem, vt ablueretur qui sordes non habebat. Vt quid hoc? Propter superbiam futurorum. Existit enim aliquis catechumenus, qui forte doctrina & moribus vincit multos fideles, attendit iam baptizatos multos imperitos, & multos non sic viuentes quomodo ipse viuit, non in tanta continentia, non in tanta castitate: iam ille nec vxorē quærit, & videt aliquan- E
do fidelem si non fornicantem, tamen vxore intemperantius vtētem: potest erigere ceruicem superbiæ, & dicere, Quid mihi iam opus est baptizari, vt hoc accipiā quod ipse habet, quē iam & vita & doctrina præcedo? Huic dominus, Quid præcessisti? Quantum præcessisti? Tantūm ne quātum ego te? Nō est seruus super do- *Matt. 4.*
minum suum, neq; discipulus super magistrum suum: sufficit seruo vt sit sicut dominus eius, & discipulo vt sit sicut magister eius. Noli extolli, vt non quæras baptismum. Baptismū quæres domini, ego serui quæsiui. Baptizatus est ergo dominus, & post baptismum tentatus est, ieiunauit quadraginta diebus in mysterio, quod sæpe vobis cōmemoraui. Non omnia vno tempore dici possunt, ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esuriuit, qui poterat & nunquam esurire. Sed quomodo tentaretur? Aut si ille non vinceret tentatorem, quomodo disceres tu cum tētatore pugnare? Esuriuit, etiā tentatus audiuit, Dic lapidibus istis vt pa- *Ibidem.*
nes fiant, si filius dei es. Quid magnū erat domino Iesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot milia satiauit? De nihilo fecit panem. Tanta F
enim fuerat multitudo escæ, quæ saturaret tot milia? Vnde processit? Fontes* panes erant in manibus domi- ** forte panis.*
ni: non est mirum, nam ipse fecit de quinque panibus multos panes vnde saturaret tot milia, qui facit quotidie in terra de paucis granis messes ingētes. Ipsa enim *Matth. 14.*
sunt miracula domini, sed assiduitate viluerunt. Quid ergo fratres? Impossibile erat domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipso Ioanne baptista, potens est deus de lapidibus istis susci- *Matth. 3.*
tare filios Abrahæ. Quare ergo non fecit? Vt te doceret respondere tentatori, vt si forte in aliqua angustia positus fueris, & suggesserit tibi tētator, Si Christianus esses, & ad Christum pertineres, deseret te modo, & non misisset tibi auxiliū? Et forte adhuc medicus secat, & ideo deserit: sed non deserit, quomodo Paulum ipsum ideo non exaudiuit. Nam dicit Paulus nō se exauditum de stimulo carnis suæ angelo satanæ, à quo colaphizari se dixit: Propter quod dominum ter rogaui vt *2. Corin. 12.*
auferret eū à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Tanquam medico diceretur posito forte epithemate, Molestū est mihi hoc emplastrum, rogo te tolle illud. & medicus, Nō

opus

G opus est, diu ibi sit, non enim aliter sanari poterit. Ae-
grorum non exandiuit medicus ad volunratem, quia
exaudiuit ad salutem. Ideóque fortes estote fratres, &
quando aliqua inopia teotamini deo flagellante & eru-
diēte vos, quibus & parat & seruat æternam hæredita-
tem, nō vobis suggerat diabolus, Si iustus esses, nónne
3. Reg. 17. tibi per coruum mitteret panem, quomodo misit He-
Psalm. 36. liæ? Vbi est quod legisti, Nunquam vidi iustum dereli-
ctum, nec semen eius quærens panem? Tn respōde dia-
bolo, Verum dicit scriprura, nuoquam vidi iustum de-
relictum, nec semen eius quæreos paoem: habeo enim
panem meum, quem tu non nosti. Quem panem? Audi
Matth. 4. dominnm, Non in solo pane viuit homo, sed in omni
verbo dei. Putás ne verbum dei oon sit panis? Si nō es-
set panis, non diceret verbum dei per quod facta sunt
Ioan. 6. omnia, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descēdi. Di-
dicisti ergo quid respondeas tenratori in angustia fa-
mis. Quid si te sic tentat vt dicat tibi, Si Christiaous es-
ses, faceres miracula, quomodo fecerūt multi Christia-
ni. Tu iam suggestiooe mala deceptus, tentares domi-
num deum tuū, & diceres dooino deo nostro, Si Chri-
H stianus sum, & sum ante oculos tuos, & in aliquo nu-
mero tuorum me cōputas, faciam & ego aliquid qualia
multa fecerūt saocti tui. tentasti deū quasi non sis Chri-
stianus, si hoc facias. Multi talia desiderantes cecide-
Act. 8. runt. Nam Simon ille magus talia desiderauit ab apo-
stolis, qui spiritum sanctum per pecuniam voluit cōpa-
rare. Amauit potentiam miraculorum, & non amauit
imitationem humilitatis. Ideo quidam discipulus, vel
quidam de turba, cum vellet sequi dominum: attendēs
miracula quæ faciebat, vidit illum dominus superbum
non quærere viam humilitatis, sed typhum potētiæ, &
Matth. 8. ait, Vulpes foueas habent, & volucres cœli oidos: filius
autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vulpes
in te foueas habent, volucres cœli in te nidos habent.
Vulpes dolus est, volucres cœli superbia est. Sicut enim
volucres alta petunt, sic superbi: & vt vulpes cauernas
dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit
dominus? Potest io te habitare superbia & dolus: Chri-
stus nō habet vbi in te habitet, vbi reclinet caput suum:
quia reclinatio capitis, humilitas Christi est. Nisi recli-
naret caput, non iustificareris. Talia desiderantes & di-
I scipuli, & volentes iam appetere sedem regni antequā
viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est à
Matth. 20. matre discipulorum, Dic vt vnus sedeat ad dexteram,
& alius ad sinistram tuam: potentiam quærebant, sed
per passionem humilitatis venitur ad potentiam regni:
ait dominus, Potestis bibere calicem quem ego bi-
biturus sum? Quid cogitatis altitudinem regni, & noo
imitamini humilitatem meam? Ergo quid si sic te ten-
tet, fac miracula? Ne tu tentes deum, quid debes respō-
dere? Quod respondit dominus. ait illi diabolus, Mit-
Matth. 4. te te deorsum, quia scriptum est, Angelis suis manda-
uit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad
lapidem pedem tuum. Si te miseris, angeli te suscipiēt.
Et posset quidem fieri fratres, vt si se misisset dominus,
obsequia angelorum susciperent carnem domini: sed
Deute. 6. quid illi ait? Iterum scriptum est, Non tentabis domi-
num deum tuum. Hominem me putas. Ad hoc enim
accessit diabolus vt tentaret vtrum filius dei esset: Ipse
videbat carnem, sed maiestas in operibus apparebat:
angeli testimonium dixerunt, ille videbat mortalem
vt tentaret, vt Christo tentato doceretur Christianus.
Quid ergo scriptum est? Non tētabis dominnm deum
tuum. Itaque non tentemus dominum vt dicamus, si

ad te pertinemus, miracula faciamus. Redeamus ergo K
propter verba psalmi. Angelis suis, inquit, mandauit
de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In mani- Mar. 16.
bus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem
tuum. Sublatus est Christus in manibus angelorum, Act. 1.
quaodo assumptus est io cœlum, oon quia si ooo por-
tarent angeli, ruiturus erat, sed quia obsequebantur re-
gi: oe forte dicatis, meliores suot qui portabant, quâm
ille qui portabatur. Ergo meliora sunt iumenta, quàm
homines? Sed quia infirmitatem hominum portant iu-
menta. Nec hoc debemus dicere: etenim iumenta si se
subtrahant, cadunt qui sedent. Sed quomodo debe-
mus dicere? Nam de deo dictum est, Cœlum mihi se- Esaia 66.
des est. Quia ergo cœlum portat, & deus sedet, ideo Act. 7.
melius est cœlum? Sic ergo & de obsequio angelorum
in hoc psalmo intelligere potuerimus. nam non ad
infirmitatem domini pertinet, sed ad illius honorifi-
centiam, ad illorum seruitutem. Resurrexit autem do-
minus noster Iesus Christus. Propter quid? Apostolum
audite: Mortuus est propter delicta nostra, & resurre- Roma. 4.
xit propter iustificationem nostram. Item de spiritu
sancto euangelium, Spiritus quidem, ioquit, nondum Ioan. 7.
erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Quæ L
est clarificatio Iesu? Resurrexit & ascendit in cœlum. Act. 2.
A deo clarificatus ascensione in cœlum, misit spiri-
tum suum saoctum die Pentecostes. In lege autem in
libro Moysi Exodo, à die agni occisi & manducati Exod. 12.
quinquaginta dies numerantur, & data est lex in ta- & 19.
bulis lapideis scripta digito dei. Quid sit digitus dei, Exod. 31.
euangelium nobis exponit, quia digitus dei spiritus
sanctus est. Quomodo probamus? Dominus respon-
dens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub eii-
cere dæmonia, ait, Si ego in spiritu dei eiicio dæmo- Matth. 12.
nia. Alius euangelista cum hoc narraret, Si ego, ioquit,
io digito dei eiicio dæmonia. Quod ergo positum est Luca. 11.
io vno apertè, positum est in altero obscurè. Nescie-
bas quid sit digitus dei, exponit alius euangelista, di-
cens eum esse spiritum dei. Digito ergo dei scripta lex
data est die quinquagesimo ab occisiooe agni, & spi-
ritus sanctus venit die quinquagesimo à passiooe do- Act. 2.
mini nostri Iesu Christi. Occisus est agnus, factum est
pascha, impleti suot quinquaginta dies, data est lex: sed Exod. 12.
data est illa lex ad timorem, non ad amorem. Vt autem & 19.
timor conuerteretur in amorem, occisus est iustus iam M
in veritate, cuius typus erat ille agnus quem occide-
bant Iudæi. Resurrexit, & à die paschæ domini sicut à
die paschæ agni occisi numerantur quinquaginta di-
es, & venit spiritus sanctus iam in plenitudine amo-
ris, non in pœna timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo
resurrexit dominus & glorificatus est, vt mitteret spi-
ritum saoctum. Et dixeram iam dudum, quia caput in Act. 2.
cœlo est, pedes in terra. Si caput in cœlo, pedes in
terra: qnid est pedes domini in terra, nisi sancti domi-
ni in terra? Qui sunt pedes domini? Apostoli missi per
totum orbem terrarum. Qui sunt pedes domini? Om-
nes euangelistæ in quibus peragrat dominus vniuer-
sas gentes. Metuendum erat ne euangelistæ offenderēt
in lapidem. Illo enim in cœlo posito capite, pedes qui
in terra laborabant, possent offendere in lapidem. In
quem lapidem? In legem in tabulis lapideis datam. Ne
ergo legis rei fiereot non accepta gratia, & in lege Exod. 5.
rei tenerentur (ipsa est enim offensio reatus) quos lex
tenebat reos, absoluit dominus, vt iam in legem non
offenderent. Ne pedes huius capitis incurrerent in
legis reatum, missus est spiritus sanctus, vt amorem
faceret

A faceret, & ſolueret à timore. Timor legem non imple-
bat, amot impleuit. Timuerunt homines & non im-
pleuerunt, amauerunt & impleuerunt. Quomodo ti-
muerunt & non impleuerunt, amauerunt & impleue-
runt? Timebant homines, & rapiebãt res alienas: ama-
uerunt, & donauerunt ſuas. Ergo non eſt mirandum,
quia ideo in manibus angelorum aſſumptus eſt domi-
nus in cœlum, ne offenderet ad lapidem pes eius, ne il-
li qui in terra laborabant in corpore eius, peragrantes
torum orbem terrarum fierent rei legis, ſubtraxit ab eis
Math. 26. timorem, & impleuit eos amore. Timore Petrus ter
negauit, nondum enim acceperat ſpiritum ſanctum.
Accepto poſtea ſpiritu ſancto, cum fiducia cœpit præ-
dicare. Qui ad vocem ancillæ ter negauit, accepto ſpi-
Act. 5. ritu ſancto inter flagella principum confeſſus eſt quem
negauerat. non mirum, quia dominus ipſum trinum
timorem trino amore diſſoluit. Reſurgẽs enim à mor-
Ioan. 21. tuis ait Petro, Petre amas me? Nõ dixit, times me? Nam
ſi adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem ſuum.
Amas me, inquit. Et ille, Amo. Sufficiebat ſemel. Forte
mihi ſufficeret, qui cor non video: quanto magis ſuffi-
B ceret domino, qui videbat quibus medullis viſcerum
ſuorum dicebat Petrus, amo? Non ſufficit domino re-
ſpondere ſemel: interrogat iterum, & ille reſpondet,
amo. Interrogauit tertio, & iam tædio affectus Petrus,
quaſi dubitaret dominus noſter de amore ipſius, Do-
mine tu, inquit, ſcis omnia, tu ſcis quia amo te. Sed do-
minus cum illo ſic egit tanquam diceret, Ter me ne-
gaſti timendo, ter me confitere amando. Iſto amo-
re & iſta charitate repleuit diſcipulos ſuos. Quare?
Act. 2. Quia altiſsimum poſuit refugium ſuum, quia clarifica-
tus miſit ſpiritum ſanctum. Soluit credentes à reatu le-
gis, ne in lapidem offenderent pedes eius. Iam cætera
manifeſta ſunt fratres, quia ſæpe tractata ſunt. *Super
aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & dra-
conem.* Quid ſit ſerpens noſtis, quomodo ſuper illum
calcet eccleſia quæ non vincitur, quia cauet aſtutias
ipſius. Quemadmodum autem ſit leo & draco, puto
& hoc noſſe charitatem veſtram. Leo ſæuit aperte, dra-
co occulté inſidiatur. Vtranque vim & poteſtatem ha-
bet diabolus. quando martyres occidebantur, leo erat
ſæuiens: quando hæretici inſidiantur, draco eſt ſurre-
C pens. Viciſti leonem, vince & draconem. non te fregit
leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat
quando aperte ſæuiebat. Exhortans martyres Petrus
1. Pet. 5. ait, Neſcitis quia aduerſarius veſter diabolus tanquam
leo rugiens circumit quærens quem deuoret? Apertè
ſæuiens leo quærebat quem deuoraret. Draco quomo-
do inſidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus ne
ab illis corrumperetur eccleſia à virginitate fidei, quam
2. Corin. 11. geſtabat in corde, ait, Deſpõſaui enim vos vni viro vir-
ginem caſtam exhibere Chriſto: & timeo ne ſicut ſer-
pens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita & mentes veſtræ cor-
Simplici- rumpantur à caſtitate † quæ eſt in Chriſto. Virginita-
tate. tem corporis paucæ fœminæ habent in eccleſia, ſed
virginitatem cordis omnes fideles habent. In ipſa fide
virginitatem cordis timebat corrumpi à diabolo, quã
qui perdiderint, ſine cauſa ſunt virgines corpore. Cor-
rupta corde quid ſeruat in corpore? Ideo mulier catho-
lica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non eſt
virgo in corpore, iſta mulier facta eſt in corde, & mu-
lier non à marito deo, ſed à ſerpente. Quid autem ec-
cleſia? Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. Rex eſt
ſerpentium baſiliſcus, ſicut & diabolus rex eſt dæmo-
niorum. Et conculcabis leonem & draconẽ. Iam ver-
ba dei ad eccleſiam. *Quoniam in me ſperauit, eruam eum.* D
Non ſolum ergo caput eſt quod modo ſedet in cœlo,
quia altiſsimum poſuit refugium ſuum, ad quod non
accedunt mala, & flagellum nõ appropinquabit taber-
naculo eius: ſed & nos qui laboramus in terra, & adhuc
in tentationibus viuimus, quorum greſſus timentur ne
in laqueos incidant, audiamus vocem domini dei no-
ſtri conſolantis nos, & dicentis nobis, Quoniam in me
ſperauit, eruam eum, *Protegam eum quoniam cognouit nomen
meum. Inuocauit me & ego exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribula-
tione.* Noli timère quando tribularis, ne quaſi non ſit
tecũ deus. Fides ſit tecum, & tecum eſt deus in tribula-
tione. Fluctus ſunt maris, turbaris in nauigio, quia dor- *Math. 8.*
mit Chriſtus. Dormiebat in naui Chriſtus, perierant
homines. Si fides tua dormit in corde tuo, tanquam in
naui tua dormit Chriſtus, quia Chriſtus per fidem in *Supra Ioã.*
te habitat. Cum turbari cœperis, excita Chriſtum dor- *Tract. 49.*
mientem, erige fidem tuam, & noueris quia te non de-
ſerit. Sed ideo putas te deſeri, quia non quando vis eri-
pit. Eripuit tres pueros de igne. Qui eripuit tres pue- *Danie. 3.*
ros, deſeruit Machabæos? Abſit. Et illos eripuit, & illos. *2. Mac. 7.*
Illos corporaliter, vt infideles confunderentur: iſtos E
ſpiritaliter, vt fideles imitarentur. Cum ipſo ſum in tri-
bulatione: *Et eximam eum & glorificabo eum. Longitudine die-
rum replebo eum.* Quæ eſt longitudo dierum? Vita æter-
na eſt. Fratres, nolite putare longitudinem dierum di-
ci, ſicut ſunt hyeme dies minores, æſtate dies maiores.
Tales dies nobis habet dare? Longitudo illa eſt quæ nõ
habet finem, æterna vita, quæ nobis promittitur in die-
bus longis. Et vere quia ſufficit, non ſine cauſa dixit,
replebo eum. Non nobis ſufficit quicquid longum eſt
in tempore ſi habet finem, & ideo nec longum dicen-
dum eſt. Et ſi auari ſumus, vitæ æternæ debemus eſſe
auari, talem vitam deſiderate quæ non habet finem.
Ecce vbi extendatur auaritia veſtra. Argentum vis ſine
fine? Vitam æternam deſidera ſine fine. Non vis vt ha-
beat finem poſſeſsio tua? Vitam æternam deſidera.
Quæ eſt? Longitudine dierum replebo eum: *Et oſten-
dam illi ſalutare meum.* Nec hoc fratres breuiter præter-
eundum eſt, oſtendam illi ſalutare meum. Hoc dixit,
Oſtendam illi ipſum Chriſtum. Quare? Non eſt viſus
in terra? Quid nobis magnum habet oſtendere? Sed
non eſt viſus tali viſu quali videbimus. Tali viſu viſus F
eſt, quali viderunt qui crucifixerunt. Ecce qui viderunt
crucifixerunt, nos non vidimus & credimus. Illi ocu-
los habebant, & nos non habemus? Imò & nos cor-
dis oculos habemus, ſed per fidem adhuc videmus, nõ
per ſpeciem. Quando erit ſpecies? Quando videbimus
eum facie ad faciem, quod dicit Apoſtolus, quod nobis *1. Corint. 13.*
promittit deus in magno pręmio omnium laborũ no-
ſtrorum. Quicquid laboras, ad hoc laboras vt videas.
Neſcio quid magnum eſt quod viſuri ſumus, quando
tota merces noſtra viſio eſt, & ipſum magnum viſum,
hoc eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Ipſe qui humi-
lis viſus eſt, ipſe videbitur magnus, & lætificabit nos
quomodo videtur modo ab angelis. In principio erat *Ioan. 1.*
verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat ver-
bum. Attendite qui hoc promiſit, ipſum dominum in
euangelio dicentem, Qui diligit me, diligetur à patre *Ioan. 14.*
meo, & ego diligam eum. Et quaſi diceretur ei, & quid
ei dabis qui diligit te? Oſtendam, inquit, meipſum illi.
Deſideremus & amemus: flagremus ſi ſponſa ſumus.
Sponſus abſens eſt, ſuſtineamus, veniet quem deſide-
ramus. Tantum pignus dedit, non timeat ſpõſa ne de-
ſeratur à ſpõſo, non dimitit pignus ſuũ. Quod pignus

G dedit? Sanguinē suum fudit. Quod pignus dedit? Spi-
ritum sanctum misit. Talia pignora dimittet ille spon-
sus. Si non amaret, talia pignora non daret. Iam amat.
Ioan. 15. O si sic amaremus. Maiorem dilectionē nemo habet,
quàm vt animam suam ponat pro amicis suis. Et nos
quomodo ponimus animas nostras pro illo? Quid illi
prodest, quādo iam altissimum posuit refugium suum,
& flagellum non appropinquat tabernaculo eius? Sed
1. Ioan. 3. quid dicit Ioannes? Sicut Christus pro nobis animam
suam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas
ponere. Vnusquisque ponens pro fratre animam, pro
Christo ponit. Qui modo pascit fratrem, Christum pa-
Matth. 25. scit. Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.
Amemus & imitentur, curramus post vnguenta eius,
Cantic. 1. quomodo dicitur in canticis cāticorum, Post odorem
vnguentorum tuorum currimus. Venit enim & oleuit,
& odor ipsius impleuit totum mūdum. Vnde odor? De
cœlo. Sequere ergo ad cœlum, si non falsum respondes
quod dicitur, Sursum cor, sursum cogitationem, sur-
sum amorem, sursum spem. Ne putrescat in terra triti-
cum, non audes ponere in humida terra ne putrescat,
H quia laborasti & messuisti, triturasti & ventilasti. Quæ-
ris locum tritico tuo, & nō quæris locum cordi tuo? &
non quæris locum thesauro tuo? Fac quicquid poteris
in terra: eroga, non perdes, sed recondes. Et quis seruat?
Christus, qui & te saluat. Te nouit saluare: thesaurum
tuum non nouit seruare? Quare autem vt locum mutes
thesauro tuo, nisi vt locum mutes cordi tuo? Nemo e-
nim cogitat nisi de thesauro suo. Quàm multi hic sunt
qui me modo audiunt, & non est cor eorū nisi in sac-
cellis suis? In terra estis, quia in terra est quod amatis:
Matth. 6. mittatur in cœlum, & ibi erit cor vestrū. Vbi enim fue-
rit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

In psalmum nonagesimumprimum
enarratio.

ATTENDITE ad psalmum, det nobis domi-
nus aperire mysteria quæ hic cōtinentur, quia
propter fastidium animorum eadem diuerse
variéque tractantur. Nam nullum aliud canticum nos
docet deus nisi fidei, spei & charitatis: vt fides nostra
firma sit in ipso, quandiu illum non videmus creden-
tes in eum quem non videmus, vt gaudeamus cum vi-
I derimus, & fidei nostræ succedat species lucis eius, v-
bi iam non nobis dicetur, Crede quod non vides, sed
gaude quia vides. Spes etiam nostra incōmutabilis sit,
& figatur in illo, & non nutet & fluctuet: nō agitetur,
sicut ipse deus in quo figitur, non potest agitari. spes e-
nim quæ modo vocatur, tunc nō spes sed res erit. Tā-
diu enim vocatur spes, quādiu non videtur quod spe-
Roma. 8. ratur, dicente Apostolo, Spes autem quæ videtur, non
est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem
quod non videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Modo ergo patientia necessaria est, quandiu ve-
niat quod promissum est. Nemo autem patiens est in
bonis. Quando exigitur de homine patientia, in malis
agit. quando dicitur, patiens esto, tolera, sustine: mole-
stia est, sub qua te deus vult esse fortem, tolerantem,
lōganimem, patientem. Sed nunquid decipit qui pro-
misit? Medicus exerit ferrum ad secanda vulnera, & di-
cit ei quem secturus est, Patiens esto, sustine, tolera. In
doloribus exigit patientiam, sed post dolores promit-
tit salutem. Et ipse qui tolerat dolores in ferro medici,
nisi sibi proponat sanitatem quam nondum habet, de-
ficit in dolore quem patitur. Multa ergo mala sunt in
isto seculo, intus, foris, prorsus non cessant: abundant
scandala, nemo illa sentit, nisi qui graditur viam dei. K
Ei dicitur in omnibus diuinis paginis vt toleret præ-
sentia, speret futura: amet quæ non videt, vt amplecta- 1. Cor. 3.
tur cum viderit. Charitas enim quæ tertia nobis adiun-
gitur ad fidem & ad spem, maior est supra fidē & spem:
quia fides est rerum quæ non videntur, erunt autē spe-
cies cum visæ fuerint: & spes rei est quæ non tenetur,
adueniente ipsa re non erit iam spes, quia tenebimus,
non sperabimus. Charitas autem non nouit crescere
nisi magis magisq́; . Si enim amamus quem non vide-
mus, quomodo amaturi sumus cum viderimus? Desi-
derium ergo nostrum crescat. Christiani nō sumus nisi
propter futurum seculum. Nemo præsentia bona spe-
ret, nemo sibi promittat fœlicitatem mundi quia Chri-
stianus est, sed vtatur fœlicitate præsenti vt potest, quo-
modo potest, quando potest, quantum potest. Cum
adest, consolationi dei gratias agat: cum deest, iustitiæ
dei gratias agat. Vbique sit gratus, nusquam sit ingra-
tus: & patri consolanti & blandienti gratus sit, & pa-
tri emendanti & flagellanti & disciplinam danti gra-
tus sit. amat enim ille semper, siue blandiatur siue mi-
netur, & dicat quod audistis in psalmo, Bonum est cō- L
fiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Titu-
lus psalmi habet: *Psalmus cantici in die sabbati*. Ecce &
hodiernus dies sabbati est, hunc in præsenti tempore
ocio quodam corporaliter languido & fluxo & luxu-
rioso celebrant Iudæi. Vacant enim ad nugas: & cum Exodi. 20.
deus præceperit obseruari sabbatū, illi in his quæ deus
prohibet exercent sabbatum. Vacatio nostra à malis o-
peribus, vacatio illorum à bonis operibus est. Melius
est enim arare quàm saltare. Illi à bono opere vacant,
ab opere nugatorio non vacāt. Nobis sabbatum indi-
cit deus. Quare? Primò vbi sit videte. Intus est, in cor-
de est sabbatum nostrum. multi enim vacāt membris,
& tumultuantur conscientia. Omnis homo malus sab-
batum habere non potest: nusquam enim illius con-
quiescit conscientia, & necesse est vt in perturbationi-
bus viuat. Cui autem bona est conscientia, tranquillus
est, & ipsa tranquillitas sabbatum est cordis. Attendit
enim promissorem dominum, & si laborat in presen-
ti, extenditur spe futuri, & serenatur omne nubilum tri-
stitiæ, sicut dicit apostolus, Spe gaudentes. Ipsum autem Roma 12.
gaudium in tranquillitate spei nostræ, sabbatum no- M
strum est. Hoc commendatur, hoc cantatur in isto psal
mo, quomodo sit homo Christianus in sabbato cordis
sui, id est, in vacatione & tranquillitate & serenitate
cōscientiæ suæ imperturbatus. Inde dicit hic vnde so-
lēt perturbari homines, & docet te agere sabbatum in
corde tuo. Primum est vt tuipse si aliquid profecisti,
deo confitearis ex eo quod profecisti, quia munera ip-
sius sunt, non merita tua. Hinc incipe sabbatum, non
tibi tribuēdo quasi non acceperis quod accepisti, neq; 1. Corin. 4.
excusando te ab eo quod facis mali, quia ipsa sunt tua.
Peruersi enim homines & perturbati qui non agūt sab-
batum, mala sua deo tribuunt, bona sua sibi. Si quid bo-
ni fecerit, ego feci, dicit: si quid mali fecerit, quærit quē
accuset, ne confiteatur deo. Et quid est, quærit quem
accuset? Si non est valde impius, ad manū satanam ha-
bet quē accuset. Satanas fecit dicit, ipse mihi persuasit.
quasi satanas habeat potestatē cogendi. Astutiam sua-
dēdi habet, sed si satanas loqueretur, & taceret deus, ha-
beres vnde te excusares: Modo aures tuæ positæ sunt
inter monētem deum & suggerentem serpentē, quare
huc flectuntur, hinc auertuntur? Non cessat satanas sua-
dere malū, sed nec deus cessat admonere bonum. Sata-

nas

A nas autem non cogit inuitum: in tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquid persuadente satana mali feceris, dimitte satanam, accusa te, vt accusatione tua dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, & accipis indulgentiam. Deinde multi non accusant satanã, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit, dicit. Cum dixeris illi, quare fecisti, quare peccasti? Et ille, Fato meo malo. Ne dicat, ego feci, iam manus ad deum tendit, lingua blasphemat. Nondum quidem hoc aperte dicit, sed tamen attende & vide quia hoc dicit. Quæris ab illo quid sit fatum, & dicit, stellæ malæ. Quæris ab illo, quis fecit stellas? quis ordinauit stellas? non habet quid tibi respondeat nisi deus. Restat ergo vt siue per transennam, siue per cannam longam, siue per proximum deũ accuset, & cum deus puniat peccata, deum faciat authorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri vt puniat quod fecit. Punit quod facis, vt liberet quod fecit. Aliquando autem missis omnibus omnino directe eunt in deum, & quando peccant dicunt, Deus hoc vo-
B luit, & si nollet deus, non peccarem. Ergó ne ad hoc monet deus, vt non audiatur, vt non pecces, sed accusetur quia peccas? Quid ergo nos ducet psalmus iste? *Bonum est confiteri domino.* Quid est confiteri domino? In vtraque re, & in peccato tuo, quia tu fecisti: & in bono facto confiteri domino, quia ipse fecit. *Tunc psalles nomini domini altissimi.* Quærens gloriam dei, nõ tuam, nomen ipsius, non tuum. Si enim tu quæris nomen dei, quærit & ipse nomen tuum. si autem tu neglexeris nomen dei, delet & ipse nomen tuum. Quomodo autẽ dixi, quæret & ipse nomen tuum? Quomodo dixit discipulis venientibus posteaquam misit eos euangelizare. Cum fecissẽt multa miracula, & in nomine Christi dæ-
Luca 10. monia eiecissent, redeuntes dixerũt, Domine, ecce nobis dæmonia subiecta sunt. Dixerunt quidem in nomine tuo, sed ille vidit in eis quia ipsa gloriatione gaudebant & extollebant se, & ibant inde in superbiam, quia licuit illis expellere dæmonia. Vidit illos quærere gloriam suam, & ait illis quærens ipse, imò conseruans nomina eorũ apud se, Nolite gaudere in hoc, gaudete
C autem quòd nomina vestra scripta sunt in cœlo. Ecce vbi habes nomen, si tu nomen dei non negligas. Psalle ergo nomini dei, vt fixum sit apud deum nomẽ tuum. Psallere autem deo quid est fratres? Psalterium organi genus est, chordas habet. Opus nostrum, psalteriũ nostrum est. Quicunque manibus operatur opera bona, psallit deo. Quicunque ore confitetur, cantat deo. Cãta ore, psalle operibus. Ad quam rem? *Ad annunciãdum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Quid sibi vult quia mane annuncianda est misericordia dei, & per noctem veritas dei? Mane dicitur, quando nobis bene est. Nox dicitur, quando tristitia tribulationis est. Quid ergo dixit breuiter? Quando tibi bene est, gaude deo, quia misericordia ipsius est. Iam tu forte diceres, Si ergo gaudeo deo quando mihi bene est, quia misericordia ipsius est: quando in tristitia, in tribulatione sum, quid facio? Misericordia ipsius est quando mihi bene est, crudelitas ergo ipsius quando male est? Si laudo misericordiam quando bene est, reprehendo ergo crudelitatem quando male est? Non. Sed quando bene est, lauda misericordiam: quando male est, lauda veritatem: quia peccata flagellat, non est iniquus. Iam in
Danie. 6. 14. & 3. nocte erat Daniel quando orabat. Erat enim in captiuitate Hierusalem, erat in potestate hostium. Tunc multa mala sancti patiebantur, tunc ipse in lacum leonum missus est, tunc tres pueri in ignem præcipitati
D sunt. Hæc patiebatur in captiuitate populus Israel, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatem dei, dicebat in oratione, Peccauimus, impiè egimus, iniquitatem fecimus: tibi domine gloria: nobis confusio. Daniel 3. & 9. Veritatem dei annunciabat per noctem. Quid est, veritatem dei annunciabat per noctem? Non accusare deum quia pateris aliquid mali, sed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipsius, ad annunciandum mane misericordiam ipsius, & veritatem per noctẽ. Cum misericordiam annuncias mane, & veritatem per noctem, semper laudas deum, semper confiteris deo, & psallis nomini eius: *In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.* Decachordum psalterium non modo audistis. Decachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & Iudæi habent legem, portãt & non psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Parum est. Qui operantur cum tristitia, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In
E psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit apostolus? Hilarem enim datorem diligit deus. 2. Corin. 9 Quicquid facis, cum hilaritate fac: bonum tunc & bene facis. Si autem cum tristitia facis, fit de te, non facis: & portas magis psalterium, non cantas. In psalterio decachordo cum cantico in cithara. hoc est, in verbo & opere. Cum cãtico in verbo, in cithara in opere. Si verba sola dicis, quasi canticum solum habes, citharam non habes. Si operaris & non loqueris, quasi solam citharam habes. Propter hoc & loquere bene, & fac bene, si vis habere canticum cum cithara. *Quia iocundasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Videtis quid dicat, Tu me fecisti bene viuentem, tu me formasti. Si quid forte boni facio, in factura manuum tuarum exultabo: quomodo dicit apostolus, Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis. Ephe. 2. Nisi enim te formares ad opera bona, non nosses nisi opera tua mala. qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur: hoc euangelium dicit, Omne peccatum mendacium est. Ioan. 8. Contra legem enim & contra veritatem quicquid est, mendacium dicitur. Ergo quid ait? Qui loquitur mendacium, de suo loquitur: id est, qui peccat, de suo pec-
F cat. Attendant ergo sententiam contra. Si enim qui loquitur mendacium, de suo loquitur, restat vt qui loquitur veritatem, de deo loquatur. Ideo dicitur alio loco, Deus verax solus, omnis autem homo mendax. Psalm. 115. Non tibi dicitur in hac sententia, Vade, securus mẽtire quia homo es, imò vide te hominem, quia mendax es: & vt sis verax, bibe veritatem vt de deo ructes vt sis verax. Quia de tuo illam non potes bibere, restat vt inde illam bibas vnde fluit. Quomodo si à luce recesseris, in tenebris es, quomodo lapis non de se feruet, sed vel à sole, vel ab igne: si eum calori subtraxeris, frigescit, ibi apparet quia quod feruebat, nõ erat ipsius, sed feruebat vel à sole, vel ab igne: sic & tu si à deo recesseris, frigesces: si ad deum accesseris, feruesces, sicut dicit apostolus. Roma. 12. Spiritu feruentes. Item de luce quid dicit? Si ad eum accesseris, in lumine eris. ideo psalmus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Psalm 33. Quia ergo boni nihil poteris operari nisi illuminatus & à lumine dei, & feruefactus à spiritu dei, quando videris te bene operantem, confitere deo: & dic quod ait apostolus, dic tibi, ne extollaris, Quid enim habes quod non accepisti? 1. Corint. 4. Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hic ergo confitetur domi-

G no,& docet nos bonam confeßionem,quia dicit: Iocundaſti me domine in factura rua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quid agimus de illis qui male viuunt & florent? Hi enim perturbatū animum habēt, & perdunt ſabbatum. Et perdit ſabbatum qui vider ſe quotidie in bonis operibus verſantem, & laborantē in anguſtia rerū,forte in inopia rei familiaris,forte in fame & ſiti & nuditate, forte ſe in carcere bona facientē, & illum à quo in carcerem miſſus eſt, mala faciētem & exultantem, & ſubintrat in cor peſsima cogitatio aduerſus deum,& dicit,Deus qoare tibi ſeruio,qoare obedio verbis tuis? Non rapui aliena,non furtum feci, non hominem occidi,non cuiuſquam rem concupiui,non falſum teſtimonium aduerſus aliquem dixi, non patri vel matri iniuriam feci, non ad idola inclinatus ſum, non accepi nomē domini dei in vanum: ſeruaui me à peccato. Enumerat decem chordas,id eſt,decē praecepta legis, & interrogat ſe ſecundom ſingula, & videt ſe non peccaſſe nec in vno, & contriſtatur quia talia mala paritur: & illi qui non dico aliqoas chordas tāgunt, ſed nec tangunt ipſum pſalteriū, & nihil boni operantur, conſulunt idola:& forte tunc videntor Chriſtiani,

Exod. 20.

H quando nihil mali patiuntur domus eorū:quando autem aliqua ibi tribolatio eſt,currunt ad pythonem, aut ſortilegum,aut mathematicum: Dicitur illi nomē Chriſti,ſubſannat, torqoet os ſuum:dicitur illi, Fidelis, cur conſulis mathematicū? Et ille, Recede à me†, ipſe mihi perdidit res meas: vtinam non perdidiſſem, & in planctu remāſiſſem. Homo bone, nónne ſignas te ſigno ſanctæ crucis Chriſti? & lex omnia iſta prohibet. Gaudes quia res tuas inueniſti, nō es triſtis quia tu periſti? Quāto melius tunica tua periret quàm anima tua? Subſannat in his omnibus, cootumelioſus eſt parentibus,odit inimicum,inſectatur vſq; ad mortem, furatur vbi occaſionem inuenerit,à falſo teſtimonio nō ceſſat, inſidiator matrimonio alieno, concupiſcit rem proximi ſui. Facit hæc omnia, & floret in diuitiis, in honoribus, in excellentia mundi huius. Videt eū ille miſer bene operans,& mala patiens, perturbatur & dicit, Deus, puto mali tibi placent, & bonos odiſti, amas eos qui faciūt iniquitatem. Si commotus fuerit,& illi cogitationi cōſenſerit, perdet ſabbatnm de corde. Iā incipit ad pſalterium hoc non attendere,deuiauit inde,ſine cauſa cā-

† al. ipſe mihi prodidit res meas, nā perdidiſſem & in planctu &c.

I tat,Bonū eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſsime. Iam perdito ſabbato ab interiore homine, & excluſa quiete cordis, & bona cogitatione repulſa, incipit iam imitari illum quem videt in malis floreotem, & cōuertit ſe ipſe ad facienda mala, Deus autē patiens eſt, quia æternus eſt, nouit diem iudicij ſui vbi omnia examinat. Hoc nos docens quid ait? *Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.* Reoera fratres mei nullum mare tam profundum eſt, quàm eſt iſta cogitatio dei,vt mali floreant, & boni laborent. Nihil tam profundum,nihil tam altū, vbi naufragat omnis infidelis in iſto alto,in iſto profundo. Vis trāſire profundū hoc? A ligno Chriſti noli reſilire: ne mergaris, tene te ad Chriſtum. Quid eſt quod dico, tene te ad Chriſtum? Ideo voluit ipſe in terra laborare. Aodiſtis cum propheta legeretur, nō auertiſſe eum ſcapulas à flagellis, nō auertiſſe eum faciem à ſputis hominum,non auertiſſe maxillas à palmis eorum. Quare omnia iſta pati voluit, niſi vt conſolaretur patientes? Nam poterat & ipſe in fioe reſuſcitare carnem ſoam, ſed tu qui non videras,nō eſſet quod ſperares, non diſtulit reſurrectionem ſuā, ne tu adhuc dubitares. Eo ergo ſine patere, & tolera tribulationes in mūdo,quem- K admodum attendiſti in Chriſto, & non te moueāt qui faciunt mala,& in iſto ſeculo florēt. Nimis profundæ factæ ſunt cogationes dei. Vbi eſt cogitatio dei? Ad præſens habenas laxat,ſed poſtea adſtringet. Noli gaudere ad piſcem qui in eſca ſua exultat, nondum traxit hamum piſcator. nam iam ille hamum habet in faucibus, & quod tibi videtur longum,breue eſt: omnia iſta cito tranſeunt. Quid eſt longa vita hominis ad æternitatem dei? Vis eſſe longanimis? Vide æternitatē dei: nam attedis ad dies tuos paucos, & diebus tuis paucis vis impleri omnia:quæ omnia? Vt damnentur omnes impij, & coronentor omnes boni. Iſtis diebus tuis vis hæc omnia impleri? Implet ea deus in tempore ſuo. Quid tu tædium pateris & facis? Aeternus eſt, tardat, longanimis eſt,tu autem dicis, Ideo ego non ſum longaoimis, quia temporalis ſum: ſed in poteſtate habes. Iunge cor tuum æternitati dei, & cum illo æternus eris. Quid enim dictum eſt de temporalibus? Omnis caro fœoum, & omnis claritas carois vt flos fœni. Fœnum aruit,& flos decidit. Omnia ergo areſcunt & decidunt, non verbum illud: verbum enim domini manet in æternom. Tranſit fœnum, tranſit claritas fœni: L ſed habes quo te teneas, verbum domini manet in æternum. Dic ergo illi, Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Tenuiſti lignum,traoſis per iſtam profunditatem. Vides ibi aliquid? Intelligis ibi aliquid? Intelligo dicis. Si iam Chriſtianus es, & bene eruditus, dicis, Deus iudicio ſuo reſeruet omnia. Boni laborant, quia flagellantur vt filij: mali exultant, quia damnantur vt alieni. Duos filios habet homo, alterum caſtigat, alterum dimittit. Facit vnus male,& non corripitur à patre: alter mox vt ſe mouerit, colaphis cæditur,flagellatur. Vnde ille dimittitur, & ille cæditur, niſi quia huic cæſo hæreditas ſeruatur, ille autem dimiſſus exhæredatus eſt? Videt eum non habere ſpem, & dimittit eum vt faciat quod vult. Puer autem qui flagellatur, ſi cor non habuerit, & imprudens fuerit & ſtultus, gratulatur fratri ſuo qui non vapulat, & gemit de ſe,& dicit in corde ſuo, tanta mala facit frater meus: quicquid vult, facit contra præcepta patris mei, & nemo facit illi durum verbum: ego mox vt me mouero, cædor. Stultus eſt,imprudens eſt,attendit quid patitur, & non attendit quid illi ſeruetur. Ideo cum di- M xiſſet, Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, ſubiecit ſtatim: *Vir imprudens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget ea.* Quæ ſunt quæ non intelligit ſtultus, & quæ non cognoſcet imprudens? *Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum.* Quid eſt ſicut fœnum? Virent cum hyems eſt, ſed æſtate areſcent. Attendis florem fœni: qoid citius tranſit? Quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipſius, ſed time ariditatem ipſins. Audiſti peccatores ſicut fœnum, audi & iuſtos. Quomodo? Ecce interim videte peccatores,ſicut fœnum florent, bene. Sed qui ſunt qui non cognoſcunt? Stulti & imprudentes. Cum exoriuntor peccatores ſicut fœnum: *Et proſpexerint omnes qui operantur iniquitatem.* Omnes qui in corde ſuo non recta ſentiunt de deo, proſpexeruot peccatores orientes ſicut fœnum, id eſt, florentes ad tempus. Quare illos proſpiciuut? *Vt intereant in ſeculum ſeculi.* Attendunt enim florem ipſorum temporalem, & imitaotur illos, & volentes cum illis florere ad tempus, intereunt in æternum: hoc eſt, vt intereant io ſeculum ſeculi. *Tu autem altiſſimus in æternum es domine.* Expectans deſoper ex æter

Pſalm. 103.

Eſaia 40.

nitate

A nitate tua quando transeat tempus iniquorum, & veniat tempus iustorum, *Quoniam ecce.* Intendite fratres, iam & ipse loquitur. Loquitur enim ex persona nostra, loquitur ex persona corporis Christi. Christus enim loquitur in corpore suo, id est in ecclesia sua. Iam iunxit se aeternitati dei: sicut vobis paulo ante dicebam, longanimis est deus & patiens, omnia ista mala quae videt à malis fieri, tolerat. Quare? Quia aeternus est, & videt quid illis seruet. Vis & tu esse longanimis & patiens? Iunge te aeternitati dei, cum illo expecta illa quae infra te sunt. Cum enim adhaeserit cor tuum altissimo, infra te erunt omnia mortalia, & dic quod sequitur: *Quoniam ecce inimici tui peribunt.* Qui florent modo, postea peribunt. Qui sunt inimici dei? Fratres, forte illos solos putatis inimicos dei, à quibus blasphematur? Sunt quidem & ipsi, & atroces isti, qui nec lingua nec cogitationibus malis parcunt iniuriis deo. Et quid faciũt deo excelso, & aeterno? Si pugnum in columna ferias, tu laederis, & putas quia blasphemia deum percutias? Non, tu disrumperis, nam nihil facis deo. Sed inimici dei aperte

B blasphematores sunt, & quotidie occulti inueniũtur. Caue tales inimicitias dei, quosdam enim occultos inimicos dei scriptura aperit, vt quia non illos potes nosse in corde tuo, noueris illos in scriptura dei, & caueas inueniri cum illis. Aperte dicit Iacobus apostolus

Iacob. 4. in epistola sua, Nescitis quia amicus huius mundi inimicus dei constituitur? Audisti, Non vis esse inimicus dei? Noli esse amicus huius mundi. nam si amicus fueris huius mundi, inimicus eris deo. Quomodo enim non potest fieri adultera coniunx, nisi inimica sit viro suo: sic anima adultera amore rerum secularium nõ potest nisi inimica esse deo. Timet, sed nõ amat. Poenas timet, iustitia nõ delectatur. Ergo inimici dei omnes amatores huius mundi, omnes inquisitores nugarum, omnes consultatores sortilegorum, mathematicorum, pythonum, intrant ecclesias: non intrent ecclesias, inimici dei sunt. Ad tempus possunt florere sicut foenum: peribunt autem cum ille inspicere coeperit, & iudiciũ suum in omnem carnem adduxerit. Iũge te scripturae dei, & dic illud cum isto psalmo, Quoniam ecce inimici tui peribunt. Non ibi inueniaris vbi peribunt. *Et dispergentur omnes qui operantur iniquitatẽ.*

C Quid tu qui laboras modo si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Tu qui inter ista scãdala, inter iniquitates humanas gemis, qui tribularis in carne, sed gaudes in corde, quid tu? Quae tibi spes ô corpus Christi? O Christe qui in coelis sedes ad dexteram patris, sed pedibus tuis & membris tuis laboras in terra, & dicis,

Act. 9. Saule Saule quid me persequeris? tu quam spem habebis si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Quid tibi erit? *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Quare dicis sicut vnicornis? Aliquando vnicornis significat superbiam, aliquando vnicornis exaltationem vnitatis significat: quia vnitas exaltatur, omnes haereses cum inimicis dei peribunt. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum: Et senectus mea? *Et senectus mea in misericordia pingui.* Quid dixit senectus mea? Nouissima mea. Quomodo in aetatibus nostris nouissima senectus est, sic totũ hoc quod modo patitur Christi corp⁹ in laboribus, in aerũnis, in vigiliis, in fame, in siti, in scandalis, in iniquitatibus, in pressuris, iuuentus ipsius est. Senectus ipsius, id est nouissima ipsius, in laetitia erunt. Et intendat charitas vestra, quia dixi senectutem, ne putetis & mortem. homo enim in carne ideo senescit, vt moriatur. Senecta ecclesiae can-

dida erit recte factis, morte autem non corrumpetur.

D Quod est capiti senis, hoc erunt opera nostra. Videtis quemadmodum canescat caput & inalbescat, qui cunctumcunque senectus accedit. Qui bene senescit in ordine suo, quaeris illi aliquando in capite capillum nigrum, & non inuenis: sic cum fuerit vita nostra talis, vt quaeratur nigritudo peccatorum, & non inueniatur, senectus tua iuuenilis est, senectus ista viridis est, semper virebit. Audistis de foeno peccatorum, audite de senecta iustorum. Senectus mea in misericordia pingui: *Et respexit oculus meus inimicos meos.* Quos dicit inimicos suos? Omnes qui operantur iniquitatem. Noli attendere quia iniquus est tibi amicus: incurrat negocium, & ibi illum probas. Incipis venire contra iniquitatem ipsius, & ibi videbis: quia quando tibi blandiebatur, inimicus erat: sed nondum pullauerat, non vt institueretur in corde quod non erat, sed vt erumperet quod erat. Et respexit oculus meus inimicos meos. *Et in eos qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea.* Quando? In senecta. Quid est, in senecta? In nouissimo. Et quid audiet auris nostra? Stantes

E ad dexteram, audiemus quod dicitur eis qui sunt ad sinistram, Ite in ignem aeternum, qui paratus est *Matth. 25.* diabolo, & angelis eius. Ab isto auditu malo iustus non timebit. Scitis quia dictum est in quodam psalmo, In memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala *Psalm. 111.* non timebit. Quo audito malo? Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea. Transit foenum, transit flos peccatorum. Quid de iustis? *Iustus vt palma florebit.* Illi exoriuntur sicut foenum, iustus vt palma florebit. In palma altitudinem significauit: forte & hoc significauit in palma, quia in nouissimis suis pulchra est, vt initium eius à terra ducas, finem ipsius in cacumine, vbi habet totam pulchritudinem: aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub coelo est. Erit ergo & tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa sit, sed sursum versus habeamus radicem nostram: radix enim nostra Christus est, qui ascendit in coelum: humiliatus exaltabitur: *Velut cedrus quae in Libano est multiplicabitur.* Videte quas arbores di-

F xit: Iustus vt palma florebit, vt cedrus Libani multiplicabitur. Nunquid cum sol exierit, arescit palma? Nunquid arescit cedrus? Cum autem sol cadens aliquando fuerit, arescit foenum. Veniet ergo iudicium, vt arescant peccatores, vt virescant fideles. Velut cedrus in Libano multiplicabitur. *Plantati in domo domini, in atriis domus dei nostri florebunt. Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & tranquilli erunt vt annuncient.* Hoc est sabbatum quod vobis paulò antè commendaui, vnde habet titulum psalmus. Tranquilli sunt, vt annuncient. Quare tranquilli vt annuncient? Non illos mouet foenũ peccatorum. Cedrus & palma nec in tempestatibus curuantur. Ergo tranquilli sint vt annuncient: & vere, quia modo annunciandum est & subsannantibus hominibus. O miseri homines amatores mundi, annunciant vobis qui plantati sunt in domo domini, qui confitentur domino in cantico, & in cithara, in verbo & opere, annunciant vobis, & dicunt vobis, Nolite seduci felicitate iniquorum, nolite attendere florem foeni, nolite attendere ad tempus beatos, in aeternum miseros. Nec ista beatitudo quae foris modo videtur, vera est: nec in corde beati sunt, quia torquentur mala conscientia. Tu autem tranquillus esto, sperãs de promissis domini dei tui. Quid enim annuncia-

G bis in trãquillitate? *Quoniam rectus dominus, & non eſt iniquitas in eo.* Attendite fratres, ſi plantati eſtis in domo
domini, ſi vultis florere ſicut palma, & multiplicari ſi-
cut cedrus Libani, & nõ areſcere ſicut fœnum ſole ca-
dente, ſicut hi qui videntur florere ſole abſente. Si ergo
non vultis eſſe fœnũ, ſed palma & cedrus, quid annun-
ciabimus? Quoniã rectus dominus: & non eſt iniquitas
in illo. Quomodo non eſt iniquitas? Tanta mala facit
quis, ſanus eſt, filióſq; habet, plenam domum, abundat
gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, &
omnia mala cõmittit. Alius innocens ſui negocij, non
rapiens aliena, non contra quẽquam faciens, laborat in
vinculis, in carcerib᷒, in inopia æſtuat & ſuſpirat. Quo-
modo non eſt iniquitas in eo? Eſto tranquillus & intel-
liges: nam perturbaris, & in cubiculo tuo obſcuras tibi
lucem. Radiare tibi vult æternus deus, noli tibi facere
nubilũ de perturbatione. Eſto tranquillus in te, & vide
quid tibi dicat. Quia deus æternus eſt, quia modo par-
cit malis, adducẽs illos ad pœnitentiã: flagellat bonos,
erudiens illos ad regnum cœlorum, nõ eſt iniquitas in
H eo: noli timere. Ecce ego flagellatus ſum tãtum, mani-
feſtum eſt, confiteor, peccaui: non enim dico me iuſtũ.
Hoc enim dicunt plerique. Quando eſt forte quiſquã
in aliqua miſeria, in doloribus, intras conſolari illum.
Et ille, Peccaui fateor, multa ſunt peccata mea, agno-
ſco illa: ſed nonquid tanta peccaui quanta ille? Ego no-
ui quanta fecit ille, ego noui quanta commiſit. Peccata
mea ſunt, fateor illa deo, ſed minora ſunt quám illius,
& ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus
eſto vt ſcias quoniã rectus dominus, & non eſt iniqui-
tas in eo. Quid ſi te propterea flagellat modo, quia nõ
tibi ſeruat ignem ſempiternum? Quid ſi illũ propterea
dimittit modo, quia auditurus eſt, Ite in ignem æternũ?
Sed quando? Cũ tu poſitus fueris ad dexteram, tunc di-
Matth. 25. cetur poſitis ad ſiniſtram: Ite in ignem æternũ, qui pa-
ratus eſt diabolo & angelis eius. Non te ergo iſta mo-
ueant, tranquillus eſto, ſabbatiza & annũcia, quoniam
rectus dominus deus noſter, & non eſt iniquitas in eo.

In pſalmum nonageſimumſecundum enarratio.

PSALMI huius titulum, cum pronunciaretur
I audiuimus, & quid ſibi velit, de ſcriptura dei,
hoc eſt, ex libro Geneſis, non eſt difficile co-
gnoſcere. In titulo enim tanquã admonemur in limi-
ne, quid intus quæramus. Inſcriptus ergo eſt ita: *Laus
cãtici ipſius Dauid in die ante ſabbatum, quando fundata eſt terra.*
Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit deus
quando creauit & ordinauit vniuerſa à prima die vſq;
ad ſextum diem: ſeptimum enim ſanctificauit, quia in
illo requieuit poſt omnia opera quæ fecit valde bona,
& inuenimus eum ſexto die feciſſe, qui dies hic cõme-
moratur, quia dicit ante ſabbatum, omnia animalia in
terra: deinde ipſo die fecit hominem ad imaginem &
ſimilitudinem ſuam. Non autem ſine cauſa illi dies ſic
ſunt ordinati, niſi quia & ſecula ſic curſura erant ante-
quam requieſcamus in deo. Tunc autẽ requieſcimus,
ſi facimus opera omnia bona. Ad hoc exemplum dictũ
Geneſ. 2. eſt de deo, Requieuit deus ſeptimo die cum feciſſet o-
mnia opera bona valde. Non enim fatigatus eſt vt re-
quieſceret, aut modo non operatur, cum aperte domi-
Ioan. 5. nus Chriſtus dicat, Pater meus vſque nunc operatur.
Dicit enim illud Iudæis qui carnaliter ſentiebant de
deo, nec intelligebant quia deus cum quiete operatur,
& ſemper operatur, & ſemper quietus eſt. Ergo & nos
quos in ſe voluit deus tunc figurare, poſt omnia opera
bona habebimus requiem. Et quidem opera noſtra bo- K
na fratres quæ hic operamur in ſeculo ante requiem,
quaſi cum labore ſunt, & requies illa in ſpe eſt, nõdum
tenetur in re. Etenim niſi eſſet in ſpe, deficeremus in la-
bore: ſed tranſeunt opera laborioſa & bona. Quid e-
nim tam bonum quàm porrigere panem eſurienti? Et Matth. 25.
quod audiebamus modo cum euangelium legeretur:
quid enim tam bonum, quàm id quod admonebat ge-
neraliter, Omnis qui habet duas tunicas, det non habẽ- Lucæ 3.
ti: & qui habet eſcas, paſcat eſurientem? Nudum veſtire
bonũ opus eſt: Nunquid ſemper erit hoc opus bonum?
Habet aliquantulũ laborem, ſed habet ſolatium in ſpe
futuræ quietis. Quantũ autem laborem habet quòd ve-
ſtis nudum? Bonum opus nõ multum laborat, malum
opus habet laborem. Qui enim veſtit nudum ſi habet
vnde faciat, non laborat: ſi non habet vnde faciat, glo-
ria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ vo- Lucæ 2.
luntatis. Qui autem vult ſpoliare veſtitum, quantum la-
borat quis enumeret? Et tamen & iſta tranſitura ſunt,
cum venerimus ad illam requiem, vbi nemo eſurit qui
paſcatur, nemo nudus eſt qui veſtiatur. Ideo quia & iſta
tranſitura ſunt opera bona, & ſextus iſte dies quando L
perficiuntur opera bona valde, habet veſperum: In ſab-
bato autem non inuenimus eſſe veſperam, quia requies
noſtra non habebit finem. Veſpera enim pro fine poni-
tur. Sicut ergo ſexto die fecit deus hominem ad imagi- Geneſ. 1.
nem & ſimilitudinem ſuam: ſic inuenimus ſexto ſecu-
lo veniſſe dominum Ieſum Chriſtum, vt reformaretur
homo ad imaginem dei. Primũ enim tempus tãquam
primus dies, ab Adam vſque ad Noë: ſecundum tẽpus
tanquam ſecundus dies, à Noë vſque ad Abraham: ter-
tium tempus tanquam tertius dies, ab Abraham vſque
ad Dauid: quartum tẽpus tanquam quartus dies, à Da-
uid vſque ad tranſmigrationem Babyloniæ: quintum
tempus tanquam quintus dies, à trãſmigratione in Ba-
byloniam vſque ad prædicationem Ioannis. Sextus
dies iam à prædicatione Ioannis agitur vſque ad finẽ,
& poſt finẽ ſexti diei perueniemus ad requiem. Modo
ergo ſext᷒ dies agitur. Si ſextus dies agitur, videte quid
habeat titulus: In die ante ſabbatum quando fundata
eſt terra. Iam audiamus ipſum pſalmum, ipſum inter-
rogemus quomodo fundata eſt terra, ne forte tunc fa- M
cta eſt terra. Nec in Geneſi ſic legimus. Quando ergo
fundata eſt terra? Quando niſi cum fit quod lectum eſt
modo in apoſtolo, Si tamen ſtatis in fide vt ſtabiles & 1. Corint. 15.
immobiles? Cum omnes qui credunt per vniuerſam
terram, immobiles ſunt in fide, fundata eſt terra, tunc
fit homo ad imaginem dei. Quod ſignificat ſextus ille
dies in Geneſi. Sed quomodo fecit illud deus? Quo- Geneſ. 1.
modo fundata eſt terra? Chriſt᷒ venit vt fundaret ter-
ram. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere
præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. De
illo ergo cantat pſalmus: *Dominus regnauit, decorẽ induit,
induit dominus fortitudinem, & præcinctus eſt.* Videmus quia
duas res induit, decorem & fortitudinem. Vt quid au-
tem? Vt fundaret terram. Sequitur enim: *Etenim cõfir-
mauit orbem terræ, qui non commouebitur.* Vnde confirma-
uit? Qui decorem induit. Non confirmaret ſi ſolum
decorem indueret, & non fortitudinem. Quare ergo
decorem? Quare fortitudinem? Vtrunque enim dixit,
Dominus regnauit, decorẽ induit, induit dominus for-
titudinem, & præcinctus eſt. Noſtis fratres quia domi-
nus noſter cum veniſſet in carne, his quibus prædica-
bat euangelium, aliis placebat, aliis diſplicebat. Nam
diuiſæ ſunt aduerſus ſe linguæ Iudæorum: alij dicebãt Ioan. 7.

quia

A quia bonus est, alij dicebāt non, sed seducit turbas. Alij ergo loquebantur bene, alij detrahebant, lacerabant, latrabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorē induit: ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominū tuum, vt posśis esse vestis ipsius. Adesto cū decore ad eos quibus placent bona opera tua, esto fortis aduersus detractores. Audi Paulum apostolum imitantem dominum suum, quomodo & ipse habuit decorem, habuit & for- *2.Corin.2.* titudinem, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Quibus enim placet bonum, salui fiunt: qui detrahunt bono, pereunt. Quod suum erat, ille odorem habebat bonum, imò bonus odor erat: sed væ miseris qui & bono odore moriuntur. Non enim ait, Illis bonus odor sumus, illis malus odor sumus: sed, Christi bonus odor sumus, ait, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Subiecit statim: Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Qui- *Ibidem.* bus enim erat odor vitæ in vitam, decorem induerat: quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinem induerat. Si autem tunc gaudes, quando te laudant homi- **B** nes, & placent illis bona opera tua: cum autem vituperauerint, deficis in bonis operibus, & quasi fructum bonorum operum te perdidisse arbitraris, quia inuenis reprehensores: non stetisti immobilis, nō pertines ad orbem terrarum qui nō commouebitur. Induit dominus fortitudinem, & præcinctus est. De ipso decore & for- *2.Corin.6.* titudine habet alio loco apostolus Paulus, Per arma iustitiæ dextera & sinistra. Vide vbi decorem, vbi fortitudinem. Per gloriam & ignobilitatem. In gloria decorus, in ignobilitate fortis. Apud alios gloriosus prædicabatur, apud alios ignobilis cõtemnebatur. Decorem afferebat eis quibus placebat, fortitudinē aduersus eos quibus displicebat. Et sic enumerat omnia vsque in fi- *Ibidem.* nem, vbi dicit, Quasi nihil habentes, & omnia posśidentes. Cum omnia posśidet, decorus est: cum nihil habet, fortis est. Non ergo mirum est si sequitur, Etenim firmauit orbem terræ qui nō commouebitur. Quomodo enim non commouebitur orbis terrarum? Cum credūt in Christum omnes fideles, & parati sunt ad vtrumque, gaudere cum laudantibus, fortes esse aduersus vituperantes: non mollescere linguis laudantium, nec frangi linguis vituperantium. Forte quæramus & de hoc ver- **C** bo, quare dixit præcinctus est. Cinctio opera significat. Tunc enim se quisque cingit, cum operaturus est. Sed quare non dixit, cinctus est, sed præcinctus est? Dicit *Psal.44.* enim in alio psalmo, Accingere gladium tuum circa femur potentisśime: populi sub te cadent. Nec ibi dixit cingere, neque præcingere, sed accingere. Accingeris enim quando aliquā adiunxeris lateri tuo præcinctionem. Ideo accingere gladium tuum. Gladius domini vnde debellauit orbem terrarum, occidendo spiritus nequitiæ, spiritus dei est in veritate sermonis dei. Quare circa femur accingere dicitur gladium? Aliud quidem ex alio de alio psalmo ad cinctionē diximus. Sed tamen quia commemoratum est, non est prætermittēdum. Quid est accinctio gladij circa femur? Per femur carnem significat. Non enim aliter debellaret dominus orbem terrarum, nisi in carnem veniret gladius veritatis. Hic ergo quare præcinctus est? Qui se præcingit, ante se ponit aliquid quo præcingitur. Vnde dictum *Ioan.13.* est, Præcinctus est linteo, & lauit pedes discipulorum suorum. Quia enim tunc humilis fuit quando linteo præcinctus est, lauit pedes discipulorum suorum. Om- nis autem fortitudo in humilitate, quia fragilis est om- **D** nis superbia. Ideo cum de fortitudine diceret, addidit præcinctus est, vt recolas deum præcinctum humilem, quando pedes discipulorum lauit. Et exhorruit Petrus dominum suum magistrum suum, minus dixi magistrum suum, cum dixissem dominum suum: curuantem se ante pedes suos, & lauantem sibi pedes, expauit & dixit, Domine, non lauabis mihi pedes. Et ille, Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Et ille, Non lauabis mihi pedes in æternum. Et ille, Si non lauero *Ioan.13.* te, non habebis partem mecum. Petrus qui primo expauerat dominum lauantem sibi pedes, plus expauit, Non habebis partem mecum, & credidit nō sine causa hoc facere dominum, nisi quia erat aliquod illud forte sacramentum, & ait, Domine, non pedes tantùm, sed & caput, & totum. Et ille, Qui lotus est semel, non habet necesśitatem iterum lauandi, sed est mundus totus. Nō ergo ad sacramentum tantum mundationis pertinebat quòd lauit pedes eius, sed ad exemplū humilitatis. Hoc enim dixerat, Quod enim ego facio, nescis modo, scies postea. Videamus si scierunt postea, videamus si aperuit illis quod faciebat, vt videamus dominum præcinctum fortitudine, quia in humilitate est tota fortitudo. Cum **E** lauisset eis pedes, rursus discubuit, & ait illis, Dicitis me magistrum, & verum dicitis, Sum etenim: Dicitis me dominum, & verum dicitis, Sum etenim. Si ergo ego magister & dominus vester laui vobis pedes, quomodo oportet vt hoc vobis inuicem non faciatis? Si ergo in humilitate est fortitudo, nolite timere superbos. Humiles tanquam petra sunt. Petra deorsum videtur, sed solida est. Superbi quid? Quasi fumus. Et si alti sunt, euanescunt. Ergo ad humilitatem domini referre debemus quòd præcinctus est, secundum commemorationem euangelij quòd præcinctus est vt lauaret pedes discipulis suis. Est & aliud quod in hoc verbo posśumus intelligere. Diximus quia qui se præcingit, ante se ponit quod sibi adiungit vt se cingat. Quia ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis absentibus faciunt, tanquam post dorsum suum sunt: aliquando coràm in faciem, sicut domino faciebant pendenti in cruce, Si filius dei est, descendat de cruce. non *Matth.27.* opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit absenti, quia non audis, nec sentis: Si autem in faciem tibi dicat, opus est vt fortis sis. Quid est, fortis? Vt feras: ne forte ideo te putes fortem cum audieris, quia **F** percutis pugno victus conuicio. Non est ista fortitudo si conuiciatus percutias, quoniam ab ira victus es. Et valde stultum est hominem victum fortem dicere, cum dicat scriptura, Melior est qui vincit iram, quàm *Prouer.16.* qui capit ciuitatem. Meliorem dixit iræ victorem, quàm ciuitatis captiuatorem. Habes ergo aduersarium magnum in teipso. Cum audito conuicio ira cœperit surgere vt reddas malum pro malo, recordare verba apostoli, Non reddentes malum pro malo, neque ma- *1.Petri.3.* ledictum pro maledicto. His verbis recordatis frangis iram, tenes fortitudinem, & quia coram te ille tibi maledixit non post dorsum tuum, præcinctus es illa. Iam cætera audiamus. Breuis est psalmus. Etenim confirmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Videtis fratres, multi credunt in Christum, magna turba est, & tamen in hac magna turba audistis modo cum euangelium legeretur, quia veniet dominus ferens palam in manu sua, & mundabit aream suam, frumentum recondet in horreo, paleas comburet igne inextinguibili. Sunt ergo per totam terram & boni & mali. Boni

Matth.3. grana sunt, mali palea. In aream intrat tribula, paleam
G concidit, triticum purgat. Quis est ergo orbis terrarum qui non commouebitur? Quod vtique non diceret, nisi esset & orbis terrarum qui commouebitur. Est orbis terrarum qui non commouebitur, est orbis terrarum qui commouebitur, quia & boni qui stabiles sunt in fide, orbis terrarum est, ne quis diceret, in parte sunt: & mali qui non stant in fide, cum senserint aliquam tribulationem, per orbem terrarum sunt. Est ergo orbis terrarum mobilis, est orbis terrarum immobilis, de quo dicit apostolus, Videte orbem terrarum immobilem. Rogo te de quibus dicebat apostolus? Ex qui-
2.Timot.2. bus est Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt. Nunquid isti ad orbem terrarum pertinebant qui non commouebi-
Matth.3. tur? Non, sed palea erant: Et fidem, inquit, quorundam subuerterunt. Non dixit omnium: & si omnium diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum diabolo. Tamen fidem quorundam dixit, & quasi diceretur ei, Et quis eis potest resistere? subiecit statim, Fir-
H mum autem fundamentum dei stat. Ecce habes orbem
2.Timot.2. terrarum qui non commouebitur, habens signaculum hoc. Quod signaculum habet firmum fundamentum,
Ibidem. Nouit dominus qui sunt eius. Iste est orbis terrarum qui non commouebitur, nouit dominus qui sunt eius. Et quod signaculum habet? Et recedet ab iniustitia o-
Ibidem. mnis qui nominat nomen domini. Modo ab iniquitate recedit: Ab iniquis enim non potest recedere, quia mixta est palea tritico vsque dum ventiletur. Quid dicimus fratres? Et in ipsa area, mira res est de tritico: Recedit à palea cum expoliatur, & non recedit ab area cum trituratur. Quando autem omnino separabitur?
Matth.3. Cum venerit ventilator. Ergo modo area in orbe terrarum est, necesse est vt si proficis, inter inimicos viuas. Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede. Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen domini, & erit in orbe terrarum qui non commouebitur. *Parata est sedes tua deus ex illo.* Sedes tua deus ex illo quid est? Ex tunc. Tanquam si diceret, Quæ est sedes dei? Vbi sedet deus? In sanctis suis. Vis esse sedes dei? Para locum in corde tuo vbi sedeat. Quæ est sedes dei, nisi vbi habitat deus? Vbi habitat Deus,
I nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid parietibus instruitur? Absit. Mundus iste est forte templum ipsius, quia valde magnus est, & digna res quæ capiat dominum? Nec capit eum à quo factus est. Et vbi capitur? In anima quieta, in anima iusta. Ipsa illum portat. Magna res fratres. Certe magnus est deus. Fortibus grauis est, at infirmis leuis est. Quos dixit fortes? Superbos, qui quasi habent præsumptionem virium suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior for-
2.Petri.12. titudo est. Audi apostolum dicentem, Quando infirmor, tunc potens sum. Hoc est quod commendauit euangelium, quia dominus præcinctus est fortitudine quando humilitatem docebat. Ergo ipsa est sedes dei,
Esaia.66. quæ aperte alio loco in propheta dicitur, Super quem requiescet spiritus meus? Id est, vbi requiescet spiritus dei, nisi in sede dei? Audi quomodo describat ipsam sedem. Forte auditurus eras marmoratam domum amplam, spatiosam, atriorum magnitudine, & fulgore tectorum. Audi quid sibi paret deus, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, & trementem verba mea. Ecce humilis esto & quietus, vt & in te habitet deus. Altus est deus, non in te habi- K
tat si altus esse volueris. Certe altus vis esse, vt habitet in te deus: humilis esto, & tremens verba eius, & ibi habitat. Non timet tremorem domum, quia ipse illam firmat. Parata est sedes tua deus ex illo. Ex illo, id est, ex tunc: id est, quasi quoddam tempus significat ex tunc. Ex quo? Forte ex die ante sabbatum: Ex illo, quia titulus psalmi præscribit nobis ex quo. Sexto enim die, id est, tempore huius mundi sexto venit dominus in carne. Ex illo ergo? Planè ex illo secundum hominem, ex illo ex vtero. Quid enim dicit alius psalmus? In splen- Psal.109.
dore sanctorum ex vtero. In splendore sanctorum, id est, vt illuminentur sancti, vt videant deum in carne, & purgetur cor, vnde videatur in diuinitate. In splendore sanctorum ex vtero. Sed quid ibi sequitur? Ne forte ex vtero inde incipere putares esse Christum, Ante luciferum, inquit, genui te. Cum dixisset, In splendo- Ibidem.
re sanctorum ex vtero: subiecit statim, ne putares Christum à tempore esse cœpisse ex quo natus est, sicut cœpit Adam, sicut Abraham, sicut Dauid, Ante luciferum genui te, ante omne quod illuminatur. Per luciferum enim aut stellas omnes significat, & per stellas tempora, quia fecit deus stellas in signa temporum, vt ante Gene.1.
tempora ineffabiliter natum esse Christum: & vtique qui L
natus est ante tempora, non potest videri natus ex tempore, quia & tempora creatura dei sunt. Et vtique si omnia per ipsum facta sunt, & tempora per ipsum fa- Ioan.1.
cta sunt. Aut certe ante omnes spiritus qui illuminantur de sapientia, dixit, Ante luciferum genui te. Intendat charitas vestra. Quomodo ergo cum dixisset, Ex vtero, veluti præcauit fidei nostræ ne inde putaremus cœpisse Christum, ex quo ex vtero virginis natus est: subiecit statim, Ante luciferum genui te: sic & hic cum dixisset, Ex illo, id est ex quodam tempore, ex die ante sabbatum, ex illa sexta ætate mundi, quando venit dominus Christus, & in carne natus est: Et quia dignatus est homo fieri propter nos deus, non solum ante Abrabam, sed ante cœlum & terram: qui dixit, Ante Abrabã ego sum: Non solum autem ante Abraham, sed ante A- Ioan.8.
dam: non solum ante Adam, sed ante omnes angelos, ante cœlum & terrã, quia omnia per ipsum facta sunt: Ioan.1.
subiecit ne tu intendens diem natiuitatis domini ex quo natus est, putares ex illo esse cœpisse, Parata est sedes tua deus. Sed quis deus? *A seculo tu es.* Ab æterno dixit, ἀπὸ αἰῶνος, sic habet Græcus. αἰὼν aliquãdo secu- M
lum ponitur, aliquando æternum ponitur. Ergo ô tu qui ex illo videris natus, ex æterno es. Non autem natiuitas humana cogitetur, sed cogitetur æternitas diuina. Ergo cœpit ex quo natus est, creuit: audisti euangelium, Elegit discipulos, impleuit illos, cœperunt prædicare discipuli. Forte hoc est quod consequenter dicit, *Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem suam. Eleuauerunt flumina voces suas.* Quæ sunt ista flumina quæ eleuauerunt voces suas? Non audiuimus: Neque quando natus est dominus audiuimus locuta flumina, neque quando baptizatus est, neq; quãdo passus est audiuimus flumina locuta. Legite euangelium, & non inuenitis quia locuta sunt flumina. Parum est quia locuta sunt, eleuauerunt voces suas. Non solum locuta sunt, sed fortiter, magnè, excelsè. Quæ sunt ista flumina quæ locuta sunt? Dicimus quòd in Euangelio non legimus, tamen ibi quæramus. Nam si ibi non inuenimus, vbi inueniemus? Ego vobis fingere potero, & subitò ero non certus dispensator, sed ineptus fabulator. In euangelio quæramus, simul quæramus, quæ sunt ista flumina quæ

A quæ eleuauerunt voces suas. Stabat Iesus & clamabat, dictum est in euangelio. Quid clamabat? Ecce iam ipsum caput fluminum clamat, ipse fons vitæ vnde sunt flumina cursura, leuauit prior vocē suam. Et quid stans
Ioan.7. Iesus clamauit? Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Euāgelista sequitur statim, Hoc autem dicebat de spiritu quē accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glo-
Ibidem. rificatus. Cum autem glorificatus est Iesus in resurrectione, & ascensione in cœlos, sicut nostis fratres, im-
Acto.2. pletis ibi decem diebus propter quoddam sacramentum, misit spiritum suum sanctum, impleuit discipulos. Ipse spiritus magnum flumen, vnde impletā sunt mul-
Psal.45. ta flumina. De ipso flumine dicit psalmus alio loco, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ergo facta sunt flumina currentia de ventre discipulorum, cum acceperunt spiritum sanctum? Ipsa flumina accepto spiritu sancto, vnde eleuauerunt voces suas? Quare eleuauerunt? Quia primò timuerunt: Petrus nondum erat flumen quando interrogatione ancillæ ter Christum ne-
Math.26. gauit dicens, Nescio hominem. Hic timens mentitur,
B nondum eleuat vocem, nōdum est flumen. Vbi autem impleti sunt spiritu sancto, accesserunt eos Iudæi, & præceperunt eis ne omnino loquerētur neq; docerent:
Acto.4. in nomine Iesu. Petrus autem & Ioannes dixerunt ad eos, Si iustum est coram deo, vt vobis obediamus magis quàm deo, iudicate: Non enim possumus quæ vidimus & audiuimus nō loqui. Eleuauerunt ergo flumina voces suas. *A vocibus aquarum multarum.* Ad ipsam eleua-
Ibidem. tionem vocis pertinet quod ibi scriptum est, Stetit autem Petrus cum vndecim, & eleuata voce dixit ad eos, Viri Iudæi, & cætera quibus anunciat Iesum sine timore, cum magna fiducia. Eleuauerunt enim flumina vocem suam, à vocibus aquarū multarum. Nam & cum dimissi essent apostoli de concilio Iudæorum, venerunt ad suos, & indicauerunt quanta eis sacerdotes & seniores dixerunt. At illi audientes, leuauerunt voces v-
Vbi supra. nanimes omnes ad dominum, & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & cætera quæ dicere potuerunt flumina eleuātia vocem suam. *Mirabiles suspensuræ maris.* Cum enim eleuassent voces suas discipuli illi, crediderunt multi, & acceperunt multi spiritum sanctum, & cœperūt mul-
C ta flumina clamare de paucis. Ideo sequitur, A vocibus aquarum multarum mirabiles suspensuræ maris, id est, huius seculi. Cum cœpisset Christus tantis vocibus prædicari, cœpit irasci mare, cœperunt crebrescere persecutiones. Cum eleuassent ergo flumina vocem suam à vocibus aquarum multarum, mirabiles suspensuræ maris. Suspensuræ, exaltationes sunt, quia quando irascitur mare, suspenduntur fluctus. Suspendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult, mirabiles quidem suspensuræ maris, mirabiles minæ, mirabiles persecutiones. Sed vide quid sequitur, *Mirabilis in excelsis dominus.* Compescat se ergo mare, & aliquando tranquillettur, detur pax Christianis. Turbabatur mare, flu-
Math.14. ctuabat nauicula. Nauicula Ecclesia est, mare seculum est. Venit dominus, ambulauit super mare, & pressit fluctus. Quomodo ambulauit dominus super mare? Super capita istorum fluctuum magnorum spumantium. Potestates & reges crediderunt, & subiugati sunt Christo. Ergo non terreamur, quia mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. *Testimonia tua credita facta sunt nimis.* Magis quàm mirabiles erant suspensu-

ræ maris, & mirabilis in excelsis dominus. Testimonia D tua credita facta sunt nimis. Testimonia tua, quia dixerat illud antè, Hoc dico vobis, vt in me pacem ha- *Ioan.16.* beatis, in mundo autem pressuram. Ergo quia mundus pressuram vobis facturus est, dico vobis. Cœperunt pati, & confirmauerunt in se quod illis prædixerat dominus, & magis fortes facti sunt. Cum enim videbant impleri in se passiones, spetabant compleri in se & coronas. Et ideo mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. Vt in me, inquit, pacem habeatis, in mundo autem pressurā. Ergo quid facimus? Sæuit mare, & extolluntur fluctus, & rabidi fremunt, pressuras patimur. Nōnne forte deficimus? Absit. Mirabilis in excelsis dominus. Ideo & ibi cum diceret, Vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram, quasi diceretur, Putas non premet nos mundus & extinguet nos, statim subiecit, Sed gaudete, quia ego vici seculum. Si er- *Ibidem.* go, ait, ego vici seculum, adhærete illi qui vicit seculum, qui vicit mare. Gaudete ad eum, quia mirabilis est in excelsis dominus, & testimonia tua credita facta sunt nimis. Et quid factum est de his omnibus? *Domum tuam decet sanctificatio domine.* Domum tuam, totam domum tuam. Non hic, aut hic, aut ibi, sed domum tuam, tan- E tum per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non cōmouebitur. Domus domini fortis erit, per totū orbem terrarum erit. Multi cadent, sed domus illa stat. Multi turbabuntur, sed domus illa non mouebitur. Domum tuam decet sanctificatio domine. Nunquid paruo tempore? Absit. *In longitudine dierum.*

In psalmum nonagesimumtertium Præfatio.

Sicut intentissime audiuimus cum psalmus iste legeretur, ita intente audiamus cum reuelat dominus quæ hic dignatus est opacare mysteria. Ad hoc enim clauduntur quædā sacramēta scripturarum, non vt denegentur, sed vt pulsantibus aperiantur. Si ergo affectu pio & syncera cordis charitate pulsetis, ille aperiet qui videt vnde pulse- *Math.7.* tis. Notum est nobis omnibus, atque vtinam de numero eorum non simus, multos murmurare aduersus dei patientiam, & dolere iniquos homines & impios vel viuere in hac terra, vel etiam plurimum posse: & quod F est amplius, plerunque plurimum posse malos aduersus bonos, & sæpe malos premere bonos: malos exultare, bonos laborare: malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia (in genere enim humano abūdant) peruertūtur impatientes & infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia deus auertit vel auertere videtur oculos suos à bonis operibus piorum & fidelium, & augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustra se bene viuere, aut imitantur ad imitandam malitiam eorum quos quasi florere conspiciunt: aut si per infirmitatem vel personæ suæ vel animi timent male facere, ne aliquid illis secundum leges seculi mali accidat, non quia iustitiam diligunt, sed vt dicam apertius, timentes damnari inter homines vel ab hominibus, abstinent se quidem à factis malis, sed non se abstinent à cogitationibus malis. Et inter cogitationes eorum iniquas præcipue caput iniquitatis illa tenet impietas, quia videtur eis deus negligere & non curare res humanas: & ante æqualiter habere bonos & malos, aut etiam (quod est perniciosius cogitare) infestari bonos, & malis fauere: Qui talia cogitat, & si nihil mali alicui faciat, facit plu-

G rimum sibi, & in semetipsum impius est, iniquitate sua non lædit deum, sed interficit se: neque nocent hominibus, quia timidi sunt qui talia cogitant, sed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes & rapinas eorũ videt deus, & punit in cogitationibus eorũ. Quid enim velint, ille attendit cuius oculus nõ repellitur carne, vt non videat voluntatem. Tales si occasiones inueniant, non mali fiunt, sed manifestantur, non vt sentias quid natum sit manifestum, sed vt intelligas quod latebat inclusum. Paucis his annis, & prope hesterno die viderunt hæc homines, & probauerunt etiam qui tarde intelligunt. Erat enim hic vna domus potentissima ad tempus, de qua flagellum fecerat deus generi humano, & castigatum est inde genus humanum: sic cognoscat flagellum patris, & timeat sententiam iudicis. Cum ergo esset hic eadem domus magna, multi sub illa gemebant, murmurabant, reprehendebant, detestabantur, blasphemabant. Quomodo se arctant homines, & dantur diuino illo iudicio multi in concupiscentias cordis sui. Subitò euertebant ipsam domum illi qui murmurabant de ipsa domo, & ab eis talia homines patiebantur, qualia se pati ipsi à talibus paulò antè querebantur.

H Bonus ergo ille est qui & quando potest male facere, non facit, de quo scriptum est, Qui potuit transgredi & non est transgressus, & facere mala & non fecit. Quis est hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Loquebatur scriptura de potentibus innocẽtibus. Et lupus enim tantum vult nocere quantum leo. Dissimiliter nocent, sed non dissimiliter cupiunt. Leo enim non solum contemnit canem latrantem, sed etiam fugat, & venit ad ouile, & obmutescentibus canibus rapit quod potest. Lupus non audet inter latratus canũ. Nũquid propterea quia non potuit auferre à canibus territus, innocentior remeauit? Docet ergo deus innocentiam, vt quisque innocens sit, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Tunc enim liber est innocens, & verus est innocens. Qui autem timore innocens est, non est innocens, quamuis non noceat cum vult nocere. Non enim nocet alteri per effectum malum, sed sibi plurimum per cupiditatem malam. Nam quomodo sibi noceat, audi scripturam, Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Et reuera multum errant homines, qui putant iniustitiam suam aliis nocere, & sibi non nocere. Ad alios procedit iniquitas cuiuslibet, vt corpo

Eccli. 31.

Psal. 10.

I ri noceat, vt rem familiarem lædat, vt villam inuadat, vt mancipium abducat, vt aurum auferat aut argẽtum, vel si quid aliud possit. Ad hoc profertur illa iniquitas ad alterum. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet, tuo animo non nocet? Contra istam simplicem veracemq; doctrinam qua insinuatur hominibus bonis, vt ipsam iustitiam diligant, & ex ea placere Deo velint, ab illa intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam, vt faciant iusta opera, & illam lucem sapientiæ omnibus quæ in cœlo diliguntur præponant: Cõtra istam doctrinam talia murmura sunt hominum, & si non procedunt in voce, roduntur in corde. Quid ergo dicũt? Vere placitus sum deo per iustitiam: Aut iusti illi placent, sub cuius imperio mali florent? Tanta mala committunt, & nihil illis euenit mali. Aut si forte euenit aliquid mali, quid tibi dicunt illi cum eis cœperis dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi redditum est, qualem exitum habuit? Incipiunt illi cogitare iustos quibus mala eueniunt, & opponunt nobis & dicunt, Si illi propterea mali accidit aliquid quia iniquus fuit, illi quare accidit qui tam iuste vixit? Qui eleemosynas tantas fecit, qui tam multa bona opera- K tus est in ecclesia, quare talem finem inuenit? Quare talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua commisit? Ad hoc autem ista dicunt, vt ostendant se propterea non facere mala, quia non possunt, aut quia non audent. Nam quid velit cor, lingua testatur. Et quidem etiam si lingua obmutesceret, & ipsa timore compressa esset, Deus videret intus quid cogitaret homo si etiam alium hominem lateret. Tacitas ergo cogitationes hominum tales, aut etiam erumpentes in verba vel facta curat iste psalmus, si curari velint. Intendant ergo & curentur. Atque vtinam in hac multitudine tota quæ nunc est inter istos parietes, & audit per nos verbum domini, nulla sint talia vulnera quæ curentur. Vtinam nulla sint. Non tamen rem superfluam facimus dicere, si nulla ibi sunt vulnera. Instruantur corda ad sanandos alios, cum audire talia cœperint. Credo enim quia vnusquisque Christianus cum audierit aliquem dicentem talia, si bonus fidelis est, & bene credit deo, & spes eius est in futuro seculo, non in hac terra, non in hac vita est, & non frustra audit vt sursum cor habeat, irridet & dolet talia murmurantes, & dicit sibi, Deus nouit quid agat, nos non possumus L nosse consilium ipsius, quare parcit malis ad tempus, vel quare laborent boni ad tempus. Sufficit tamen mihi hoc scire, quia & ad tẽpus laborat bonus, & ad tempus floret malus. Qui ergo talis est, securus est, & patienter fert omnes felicitates malorum, & labores bonorum patienter fert. Tolerat donec finiatur hoc seculum, donec transeat iniquitas. Iam talis beatus est, & erudiuit eum deus de lege sua, & mitigauit eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Qui verò nondum est talis, audiat per nos quod domino placet, plura autem ipse dicat in corde, qui melius videt vulnus quod curet. Psalmus hunc titulum habet, id est, hanc inscriptionem, *Psalmus ipsi Dauid quarta sabbati.* Docturus est psalmus iste patientiam in laboribus iustorum. Contra iniquorum felicitates patientiam docet, patientiam ædificat. Hoc habet totus à capite vsque in finem. Quare ergo talem habet titulum, in qua na sabbati? Vna sabbati, dies dominicus est, secunda sabbati, secunda feria, quem seculares diem lunæ vocant. Tertia sabbati, tertia feria, quem diem illi Martis vocant. Quarta ergo sabbatorum, quarta feria, qui Mercurij dies dicitur à Paganis & à multis Christianis, sed M nolumus vt dicant, atque vtinam corrigantur vt non dicant. Sic enim habent linguam suam, qua vtantur. Non enim & in omnibus gentibus ista dicuntur. Multæ gentes aliæ atque aliæ aliter vocant. Melius ergo de ore Christiano ritus loquendi ecclesiasticus procedit. Tamen si quẽ forte consuetudo traxerit, vt illud exeat ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes de quorũ nominibus appellata sunt sydera, homines fuisse, nec ex eo esse cœpisse ista sydera in cœlo, ex quo illi esse cœperunt. Et ante ibi fuerunt, sed per beneficia quædam mortalium mortalia illi homines pro tempore suo, quia plurimum potuerunt & eminuerunt in hoc seculo, cum chari essent hominibus, non propter vitam æternam, sed propter cõmodum temporale deferebantur eis diuini honores. Veteres enim vates decepti, & decipere volentes, in eorum adulationem qui sibi aliquid secundum amorem seculi præstitissent, sydera ostendebant in cœlo, dicentes, quòd illius esset illud sydus, & illud illius. Homines autem qui antè non aspexerant vt viderent quia ibi erant & illa syde-

ra ante-

A ra antequam nascerentur, decepti crediderunt,& con-
cepta est opinin vanitatis.Hāc opinionem erroris dia-
bolus confirmauit,Christus euertit. Nos ergo secūdum
quod loquimor quarta sabbatnrum, quartus dies intel-
ligitur à die dominica . Attendat itaque charitas vestra
quid sibi velit iste titulus . Hinc grande mysterium , &
revera occultum . Nam pleraque ipsius psalmi manife-
ste sonant , & manifeste mouenr , & cito intelliguntur.
Hic autem titulus(quod farēdnm est) habet non parum
obscuritatis , sed aderit dominus & serenabit nubilum,
& videbitis psalmum , & ex fronte psalmi cognoscetis
eom.In fronte enim habet psalmus iste,psalmus ipsi Da
uid quarta sabbatorū.In limine est titulus,in postibus fi
xus est.Volunt homines titulom cognoscere, & sic do-
mum intrare . Recolamos ergo scripturam sanctam in
Gene.1. Genesi,primo die quid sit factum,inuenimus lucem: se-
cundo die quid sit factum , inuenimus firmamentum,
quod appellauit deus cœlum:tertio die quid sit factum,
inuenimus speciem terræ & maris,& segregationem, vt
omnis congregatio aquarum vocaretur mare , & arida
vocaretur terra.Quarto die, luminaria fecit deus in cœ
lo , solem in potestatem diei , lonam & stellas in pote-
B statem noctis.Hoc quarto die fecit.Quid sibi ergo vult
quod de quarto die accepit psalmus titulū,in quo psal-
mo docetur patientia aduersus felicitates malorum, &
labores bonorum . Habes Paulum apostolum dicētem
Philip.2. sanctis fidelibus roboratis in Christo , Omnia facite si-
ne murmuratione & disceptatione , vt sitis irreprehen-
sibiles & synceri , immaculati filij dei in medio natio-
nis tortuosæ & peruersæ , in quibus apparetis sicut lu-
minaria in mundo,verbum vitæ habentes . Similitudo
de luminaribus data est ad sanctos , vt sine murmura-
tione sint in natione tortuosa & peruersa. Sed ne quis-
quam propterea putet colenda esse & adoranda lumi-
naria cœli , quia inde aliqua similitudo ducta est ad si-
gnificationem sanctorum,prius hoc explicemus in no-
mine Christi,quàm non sit consequens,vt propterea ti-
bi videatur adorandus sol,aut luna,aut stellæ, aut cœlū,
quia aliqua de illis similitudo ducta est qua significa-
rentur sancti, quia multa sunt de quibus ducta est simi-
litudo ad significandos sanctos,quæ non adorantur. Si
enim quicquid est vnde similitudo ducitur ad sanctos,
adorandum tibi putas,adora montes & colles, quia di-
Psal.113. ctum est,Montes exultauerūt velut arietes,& colles ve-
C lut agni oniū. Tu de sanctis dicis , ego de ipso Christo
Apocal.5. dico. Adora leonē: quia dictum est , Vicit leo de tribu
1.Corin. 10. Iuda.Adora petram, quia dictum est, Petra autem erat
Christus . Si autem non adoras in Christo ista terrena,
quamuis de illis similitudo quædam data est ad signifi-
Sapien.5. candos sanctos, de quacunque creatura ducta fuerit si-
militudo:tu intellige similitudinem creaturæ , & adora
artificem creaturæ . Dictus est sol dominus noster Iesus
Christus:nunquid iste sol quem & minutissima anima-
Ioan.1. lia nobiscum vident?Sed de quo dictum est, Erat lumē
verum, quod illominat omnem hominem venientem
in hunc mundum . Nam lux ista non hominem solum
illuminat,sed & iumenta & pecora & omnia animalia.
Quod antem illuminat omnem hominem,in corde il-
luminat , vbi intellectum solum habet . Intelligat ergo
Philip.2. charitas vestra quibus dixit apostolus in natione tor-
tuosa & peruersa:id est, inter iniquos in quibus appare-
tis sicut luminaria in mundo , verbum vitæ habentes,
quodammodo admonuit nos & istum psalmum intel-
ligere , & prænoscere titulum ipsius . Tales enim sancti
in quibus est verbum vitæ , de conuersatione quam ha-

bent in cœlo,despiciunt omnia iniqua quæ fiunt in ter- D
ra.Et quomodo luminaria in cœlo per diem & per no-
ctem procedunt,peragunt itinera sua,cursus certos ha-
bent,& committuntur tanta mala,nec deuiant desuper
stellæ fixæ in cœlo , agentes per tractus cœlestes, quæ il-
lis præstituit & constituit creator ipsorum : sic debent
sancti, sed si in cœlo figantur corda eorum , si non fru-
stra audiant & respondeant sursum se habere cor , si
imitētur eum qui ait, Nostra autem conuersatio in cœ- Philip.3.
lis est . Qui ergo sunt in supernis , & de supernis cogi-
tant , sicut dictum est , Vbi est thesaurus tuus , ibi est & Matth.6.
cor tuum : de ipsis cogitationibus supernorum patien-
tes fiont , & quicquid in terra committitur, sic non cu-
rant donec peragant itinera sua , quemadmodum non
curant luminaria cœli , nisi quomodo exerceant dies
& noctes,quāuis tanta mala videant fieri super terram.
Sed facile est forte vt ferant iusti iniquitates malorum
quæ non in ipsos fiunt . Sed sicut ferunt quæ in alios fi-
unt,sic ferant & quæ in ipsos fiunt . Nō enim propterea
debent ferre & tolerare , quia in alios fiunt : Et si in se
fiant , non debent perdere tolerantiam . Nam qui per-
diderit tolerantiam , cecidit de cœlo. qui autem firmum
habet cor in cœlo, terra ipsius laborat in terra. Quanta E
& de ipsis luminaribus fingunt homines & patienter
ferunt , quomodo iusti patienter debent ferre omnes
etiam de se falsas criminationes? Hoc ipsum quod iam
dudum dixi , quia illa stella Mercurij est , & illa stella
Saturni est , & illa stella Iouis est , conuicia fiunt stellis:
Quid illæ,cum audiunt tanta conuicia ? Nunquid mo-
uentur , aut non exercent cursus suos ? Sic & homo qui Philip.2.
in natione peruersa & tortuosa habēt verbum dei, sicut
luminare est fulgens in seculo . Quanta qui sibi viden-
tur honorare solem , de illo mentiuntur ? Qui dicunt,
Christus est sol , mentiuntur de sole . Nouit sol domi-
num suum esse Christum & creatorem suum : Et si in-
dignari potest, acerbius indignatur contra falsò hono-
rantem,quàm contra contumeliosum.Seruo enim bo-
no, maior contumelia est iniuria domini . Quanta fal-
sa de ipsis luminaribus quidam dicunt , & ferunt , tole-
rant & non mouentur.Quare? Quia in cœlo sunt . Cœ-
lum autem quid est? Nec hoc prætermittamus. Quā dā
de luna mentiuntur homines, quando vident obscura-
ri lunam,& dicunt, malefici illam deponunt , cum cer-
tis temporibus defectum suum habeat secundum Dei
dispositionem . Non curat tamen ista verba hominum F
illa quæ in cœlo est.Sed quid est,in cœlo?In firmamen-
to cœli est . Cuius ergo cor in firmamento libri dei est,
illa non curat. Nam cœlum,id est,firmamentum,intel-
ligitur per figuram libri legis . Ideo quodam loco dici-
tur,Extendens cœlum sicut pellem . Si extenditur sicut Psal.103.
pellis, tanquam liber est extentus vt legatur . Transacto
autem tempore quo legitur lex , propterea enim legitur
lex, quia nondū venimus ad illam sapientiam, quæ im-
plet corda & mentes intuentium , & non opus erit vt
aliquid ibi nobis legatur,quia in eo quod nobis legitur,
syllabæ sonant & transeunt,illa autem lux veritatis non
præterit, sed fixa permanens inebriat corda videntium:
quomodo dictum est,Inebriabūtur ab vbertate domus Psal.35.
tuæ , & torrente deliciarum tuarum potabis eos , quo-
niam apud te est domine fons vitæ. Et vide ipsum fon-
tem . In lumine tuo videbimus lumen. Modo ergo le-
ctio necessaria est , quamdiu ex parte cognoscimus , & 1.Corin.13.
ex parte prophetamus : sicut dicit apostolus , Cum au-
tem venerit quod perfectū est , auferetur quod ex par-
te est . Non enim liber necessarius erit , neque legemus

G in illa ciuitate Hierusalem vbi angeli viuunt: vnde nos
mudo peregrinamur,& peregrinatio nostra gemit, ge-
mit autem si scimus quia peregrinamur. Nam odit val-
de patriam, qui putat sibi bene esse cum peregrinatur.
Nunquid in illa ciuitate vbi sunt angeli, Euangelium
legitur, aut apostolus? Verbo dei nascuntur. Quod ver-
Ioan.1. bum dei vt sonaret nobis ad tempus, verbum caro fa-
ctum est, & habitauit in nobis. Sed tamen ipsa lex quæ
scripta est, firmamẽtum nobis est: ibi si sit cor nostrum,
non impellitur iniquitatibus hominum. Dictum est
Psal.103. ergo, extendit cœlum sicut pellem. Cum autem trans-
eunt tempora necessitatis librorum, fit quod dictũ est,
Esaia.34. Cœlum plicabitur vt liber. Qui ergo sursum habet cor,
ipsum cor ipsius luminare est. In cœlo fulget, nec vin-
citur tenebris. Infra enim sunt tenebræ, tenebræ autem
iniquitas, non incommutabiles tenebræ. Iam & hester-
no die cõmemorauimus. Sed qui hodie tenebræ sunt,
si velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingressi sunt,
si velint, iam lux esse possunt. Aperte enim apostolus, ne
quis putaret naturales esse iniquitates, quæ mutari non
Ephes.5. possunt: Fuistis enim, inquit, aliquãdo tenebræ, nunc au-
tẽ lux in domino. sicut filij lucis ambulate. Lux, inquit,
H in domino, non in vobis. Cur ergo in libro? Si cor in li-
bro, cor in firmamento cœli. Si ibi est cor, inde lucet, &
non mouebitur iniquitatibus subterpositis: non quia in
cœlo ibi est per carnem, sed quia ibi est per conuersa-
Philip.3. tionem: secundum quod dictum est, Nostra autem cõ-
uersatio in cœlis est. Non potes cogitare illam ciuitatẽ,
quia nondum vides. Vis cogitare cœlum? Librum Dei
Psal.1. cogita. Audi psalmum, Et in lege eius meditabitur die
ac nocte. Et ibi hic beatus dictus est, qui non abiit in cõ
silio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in
cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege domini fuit
voluntas eius. Vide luminare in cœlo, Et in lege eius
meditabitur die ac nocte. Vult patienter ferre omnia?
Non descendat de cœlo, & in lege eius meditabitur die
ac nocte. Ergo in cœlo cor eius. Si in cœlo cor eius, om-
nes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes fe-
licitates malorum hominum, omnes labores iustorum
meditanti die ac nocte legem dei, nulla sunt, & patien-
ter tolerat omnia, & erit beatus eruditus à deo. Et quo-
modo in firmamento cœli? Quia lex firmamentum est.
Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua do
cueris eum, vt mitiges eum à diebus malignis, donec
I fodiatur peccatori fouea. Attendite ergo luminaria
quomodo procedunt & occidunt, & redeunt. Agunt
cursus suos, distinguunt diem & noctem, voluunt an-
nos & tempora, & tanta mala fiunt in terra, illis quietẽ
in cœlo habentibus. Quid est ergo quod docet Deus?
Iam attendamus psalmum.

Expositio psalmi.

D*Eus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit.* Tu
putas quia non vindicat? Qui vindicat, deus
vltionum est. Quid est, deus vltionum? Deus
vindictarum. In eo certe murmuras, quia non vindica-
tur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos
vindicatur. Facit ille furtum & viuit. Tu murmuras ad-
uersus deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit.
Si iam non facis furtum, vide. Si enim iam non facis,
vide ne aliquando feceris. Si iam dies es, recole noctem
tuam. Si iam in cœlo fixus es, recole terram tuam. Inue-
nis te furem fortasse fuisse aliquando, & aliquem alium
forte stomachatum, quia & tu furtum faciens vixisti, &
non es mortuus. Quomodo autem tu quãdo faciebas,
ideo vixisti vt postea non faceres: noli quia tu transisti,
velle misericordiæ dei pontem subuertere. Nescis illuc K
multos transituros, quò & tu transisti? Esses modo qui
murmurares, si aduersus te audiretur qui prior de te
murmurauit? Et tamen & nũc optas vindictã dei in ma
los, vt fur moriatur, & murmuras aduersus deum, quia
fur non moritur. Appende in statera æquitatis, furem &
blasphemũ. Iam dicis quia fur non es, sed murmurando
aduersus deum, blasphemus es. Ille captat somnum ho-
minis vt aliquid innolet, & tu dicis quia dormit deus,
& hominem nõ videt. Ergo vis vt ille corrigat manum,
prior tuã linguã corrige: vis vt ille corrigat cor aduer-
sus hominem, tu corrige cor aduersus deum, ne forte
cũ optas vindictam dei, si venerit, te priorem inueniat.
Nam illa veniet & vindicabit perseuerantes in nequitia
sua, ingratos prærogationi misericordiæ ipsius, ingra-
tos patientiæ ipsius, thesaurizãtes sibi iram in die iræ & *Roman.11.*
reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secun-
dum opera sua, quia deus vltionum dominus, deus vl-
tionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit. quãdo *Matth.17.*
hic locutus est, ipse dominus erat in carnis infirmitate,
sed in virtute sermonis nõ accepit personas principum
Iudæorũ. Quanta in illos dicit, & quomodo dictum est
fidenter? Egit vere in fiducia, quia scriptũ est in psalmis L
de illo, Propter miseriam inopum & gemitũ pauperum *Psal.11.*
nunc exurgam, dicit dominus. Qui sunt pauperes? Qui
sunt inopes? Qui spem non habent nisi in illo solo, in
quo solo spes nõ fallitur. Attẽdite fratres, qui sunt pau-
peres & inopes. Non omnino pauperes qui nihil habẽt
vidẽtur dici à scriptura, quãdo laudantur pauperes. In-
uenis enim pauperem hominem, qui quãdo patitur ali-
quam iniuriã, non attendit nisi patronum suum, in cu-
ius forte domo manet, cuius inquilinus est, cuius colo-
nus est, cuius cliens est, & ideo se indigne pati asserit,
quia ad illum pertinet. Cor ipsius in homine, spes ipsius
in homine, cinis in cinere. Sunt autem & alij qui opu-
lenti sunt, & honoribus secũdum tempus humanis ful-
ciuntur: & tamen nec in pecunia sua spem ponunt, nec
in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem po-
nunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis, sed totam
spem in illo ponunt, cui non succeditur, qui mori non
potest, qui falli & fallere nõ potest. Tales etsi multa vi-
dentur habere secundũ seculum, bene tamen ea guber-
nant ad refectionem indigentium, inter pauperes do-
mini numerantur. Vident enim periculose se viuere in
hac vita, sentiunt se esse peregrinos, sic diuersantur in M
opulentia diuitiarũ suarũ, quomodo viator in stabulo,
transiturus, nõ possessurus. Ergo quid dominus? Propter
miseriam inopum & gemitũ pauperum nũc exurgam,
dicit dominus, ponã in salutari. Salutaris noster, salua-
tor noster est. In illo voluit ponere spem & gemitum o-
mniũ inopum. Et quid ait? Fiducialiter agã in eo. Quid *Psal.11.*
est, fiducialiter agã? Nõ timebit, nõ parcet vitiis & con-
cupiscentiis hominũ. Vere medicus fidelis, medicinali
ferro sermonis instructus, secuit omnia vulnera. Ideo
quia talis prædictus & prænunciatus erat, talis etiam in-
uentus est. Loquebatur in monte vbi dixit, Beati paupe- *Matth.5.*
res spiritu, quoniam ipsorũ est regnũ cœlorum. Ibi beati
dicti sunt, qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiã. In
ipso sermone dixit, Quia ipsorũ est regnũ cœlorum. Et
vt faceret illos luminaria, id est, patiẽter tolerantes om-
nia ista iniqua quæ transeunt, Beati eritis, inquit, cũ vos *Ibidem.*
persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum
vos: gaudete & exultate, quia merces vestra magna est
in cœlis. Deinde in progressu sermonis eũ docere inci-
peret, quamuis eum turba circundaret, dixit talia disci-

pulis

A pulis suis, quæ ferirent faciem pharisæorum & Iudæorum: quia quasi primatus habebant exponendarum scripturarum omnium, qui sibi quasi iusti videbantur, vel videri se arbitrabantur, & ad quorum primatum plebis obsequium videbatur obtemperare, non pepercit, sed *Matth. 6.* dixit, Quando oratis, non eritis sicut hypocritæ tristes, qui amant in synagogis & angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus, & cætera talia. Tetigit homines, non timuit aliquem. Et cum terminasset ipsum sermonem, conclusit de illo scriptura Euangelij *Matth. 7.* sic, Factum est, inquit, cum consummasset Iesus verba hæc, admirabãtur turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, nõ quasi scribæ eorum & Pharisæi. Quanta ergo ille de quo dictum est, erat docens eos tanquam potestatem habens, quan- *Matth. 23.* ta dixit, Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quanta in illos coram in faciem? Neminẽ timuit. Quare? Quia deus vltionum est. Ideo nõ parcebat in verbo, vt essent postea quibus parceret in iudicio: quia si nollent accipere verbi medicinam, incursuri erant vtique & inuenturi iudicis sententiam. Quare? Quia dixit deus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit, id est, nulli B pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit passurus, parcet in sententia iudicaturus? Qui neminem timuit in humilitate, timebit quẽquã in claritate? Ex eo quod iam fidenter egit, cogita quomodo sit acturus in fine seculi. Noli ergo murmurare aduersus deum, qui quasi parcit malis, sed esto bonus cui forte ad tempus in flagello non parcat, & in fine parcat in iudicio. Deus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit. Et quia fidenter egit, illi non tulerunt fiduciã eius. Et quia humilis venerat, & carne mortali indutus erat, & mori venerat, nõ facere quod peccatores, sed pati quod peccatores, quia propterea venerat vt cum fidenter egisset, & illi ferre non possent fiduciam eius in verbo, quid fe- *Matth. 26. & 27.* cerunt? Tenuerunt, flagellauerũt, illuserunt, colaphizauerunt, sputis illinierunt, spinis coronauerunt, in cruce leuauerunt, postremò occiderunt. Sed quid sequitur quod fidenter egerit? *Exaltare qui iudicas terrã.* Quia tenuerunt humilem, tenebunt excelsum? Puta quia iudicauerunt mortalem, nõne ab immortali iudicabuntur? Quid ergo ait? Exaltare tu [qui iudicas terram, exaltare tu] qui fidenter egisti, & fiduciam verbi tui non sunt C passi iniqui, & putauerunt se aliquid egisse, quia te comprehendentes crucifixerunt, qui te deberent fide comprehendere, comprehenderunt persecutione. Tu ergo qui fidenter egisti inter iniquos, & neminem timuisti, & quia passus es, exaltare, id est, exurge, vade in cœlum, patiatur & ecclesia patienter, quod passum est caput ecclesiæ patienter. Et exaltare qui iudicas terram. *Redde retributionẽ superbis.* Redditurus est fratres. Quid est enim quod dictum est, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis? Prophetia est prædicentis, non audacia iubentis. Non enim quia dixit propheta, Exaltare qui iudicas terram, obtemperauit prophetæ Christus vt resurgeret & iret in cœlum, sed quia hoc facturus erat Christus, hoc prædixit propheta. Non ideo fecit Christus quia propheta prædixerat: sed ideo propheta prædixit, quia ille facturus erat. Videt humilem Chri- *Ibidem.* stum in spiritu, videt humilem, neminem timentẽ, nulli parcentem in verbo, & dicit, fidẽter egit. Videt illum q̃ fidenter egit, videt illum comprehensum, videt illum crucifixum, videt illum humiliatum, videt illum resur- *Act. 1.* gentem, & in cœlum euntem, & venturum inde ad iudicium eorum inter quorum manus passus est omnia mala. Exaltare, inquit, qui iudicas terrã, redde retribu- D tionem superbis. Superbis reddet, non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quòd mala faciunt, sed & defendere peccata sua volunt. Namque de his qui crucifixerunt Christũ, facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudæorum crediderunt, & donatus est illis sanguis Christi: Impias manus & cruẽtas de sanguine Christi portabant, lauit eos ipse cuius sanguinem fuderunt. Adiuncti sunt corpori ipsius, id est ecclesiæ qui corpus eius mortale quod viderant persecuti sunt, Fuderunt precium suum vt biberent precium suum. Namque postea plures conuersi sunt. Cum multa miracula fierent ab Apostolis, aliquot hominum milia v- *Act. 2. & 4.* na die crediderunt, & tam in propinquo inuenti sunt, vt omnia sua quæ habebant venderent, & precium rerum suarum ad pedes apostolorum ponerent, & vnicuique distribuebatur quomodo cuique opus erat: & erat illis vna anima, & cor vnum in deum, de ipsis crucifixoribus domini. Sed quare non illis redditum est? Quia redde retributionem superbis dictum est, illi autem noluerunt esse superbi. Etenim cum viderẽt multa miracula fieri per nomen Christi, quem se putabant interfecisse, cõmoti miraculis, audierunt à Petro in cuius nomine illa fierent. Non enim sibi arrogare serui vo- E luerunt potentiã domini sui, vt dicerent à se factum esse quod ille in ipsis faciebat. Honorem ergo serui dederunt domino suo, dixerunt, quia quæ illi mirabantur, in nomine eius fierẽt, quem illi crucifixerunt. Et facti sunt humiles, compuncti sunt corde, conturbati sunt confitentes peccatum suum, & consilium quæsierunt dicentes, Quid ergo faciemus? Non desperant de salute, sed *Act. 2.* quærunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Qui egerunt pœnitentiam, humiles fuerunt. Non ergo illis redditum est, quia vide quid dicat psalmus iste, Exaltare qui iudicas terrã, redde retributionem superbis. Ab illo ergo numero excepti erant illi, in illis valuit vox illa domini in cruce pendentis, & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciũt quid *Luc. 23.* faciũt. Exaltare qui iudicas terrã, redde retributionem superbis. Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis. Sed quãdo? Quando reddet? Interim mali triũphant, & exultant mali, & blasphemant mali, omnia mala faciunt. Mouet te, cum pietate quære, non cũ superbia reprehende. Mouet te, cõpatitur tibi & psalmus, quærit tecũ, non quia nescit: sed ideo tecum quæ- F rit quod scit, vt in illo inuenias quod nesciebas. Quomodo qui vult aliquem consolari, nisi condoleat cum illo, nõ illum erigit: Prius cum illo condolet, & sic eum reficit sermone consolatorio. Si autem intret ad illum ridens luctum eius, non facit quod modo lectum est, dicente apostolo, Gaudete cum gaudentibus, flere cum *Roman. 12.* flentibus. Ergo vt gaudeat tecũ, prius fles cum illo, contristaris cum illo vt reficias eũ. sic & psalmus & spiritus dei vtiq; omnia sciens quærit tecũ, quasi verba tua dicit,

Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabũtur? Respondent & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam? Quid loquentur, nisi contra deum qui dicunt, quid nobis prodest quia sic viuimus? Quid dicturus es? Vere curat ista quæ facimus deus? Quia enim viuunt, putant deum nescire quod faciunt. Vide quid mali illis cõtingat, quia si stationarius sciret teneret illos, & ideo vitant oculos stationarij, ne statim teneantur. Oculos enim dei vitare nemo potest, quia non solũ in cubiculo videt, sed & intima cordis tui. Cogitãt & ipsi, quia nihil

G potest latere deũ, & quia faciunt & sciũt quid fecerunt, & vident se viuere sciente deo, qui nõ viuerent sciente stationario. dicunt sibi, Ista placent deo. Et revera si illi displicerent facta nostra, quomodo displicent iudicibus, quomodo displicent regibus, quomodo displicent imperatoribus, & quomodo displicent commentariensibus: nunquid quomodo illorũ oculos vitamus, vitare possumus oculos dei? Ergo placẽt ista deo. Ideo in alio *Psal. 49.* psalmo peccatori dicitur, Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem ꝙ ero tibi similis. Quid est ergo, ero tibi similis? Vt quomodo tibi placet factum tuum malum, sic putes quia & mihi placet. Et minatur in posterũ, Arguam te. Ergo nõ tacet qui dixit, tacui. Cum dicit, Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem ꝙ ero tibi similis, non tacet. Cum enim nos loquimur, ille non tacet. Cum enim lector legit, ille non tacet. Cum psalmus ista cantat, ille nõ tacet. Et istæ omnes voces dei per orbem terrarum fiunt. Quomodo ergo tacet? quomodo non tacet? Non tacet in verbo, tacet in vindicta. Quid est ergo, hæc fecisti & tacui? Hæc fecisti & non vindicaui. Suspicatus es iniquitatem ꝙ ero tui similis. De ipsa vin-
H dicta & taciturnitate, id est, de cessatione vindictæ, alio *Psal. 93.* loco dicit, Tacui, nunquid semper tacebo? Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabũtur? Respondent & loquentur iniquitatem, Iniquitatem loquentur omnes qui operantur iniustitiam? Et dicit omnia opera. Respondent & loquẽtur iniquitatem. Quid est respondent? Contra iustum habent quod respondeant. Venit iustus aliquis & dicit, Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris. Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit iustitiã, & mortuus est. Quare mortuus est? Ego feci iniquitatem, quare me non abstulit dicit? Ecce, ille fecit iustitiam, & quare sic in illũ vindicauit? Quare ille sic laborat? Respondent, hoc est, respondent quia habent quod dicant, quia parcitur illis, de patientia dei inueniunt argumentum responsionis suæ. Parcet ille propter aliud, respondent illi propter aliud, quia viuunt. Quare enim parcat ille, dicit aposto- *Roman. 2.* lus, exponit consilium patientiæ dei, Existimas, inquit, qui talia agis, quia tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autẽ, id est, ille qui respondet & dicit, si displicerem deo, non
I mihi parceret deus. Vide quid sibi facit, audi apostolũ, *Ibidem.* Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Ille ergo auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius thesaurus in sempiternum, misericordia in eos qui non contẽpserunt misericordiam. Tuus autem thesaurus in ira inuenietur, & quod ponis quo- *De pœ. dist. 2. cap. Tres sunt.* tidie permodicum, postea massam inuenturus es. Minutatim ponis, sed cumulũ inuenies. Noli attẽdere minuta peccata tua quotidiana, de minutissimis guttis flumina implentur. Quid autẽ illi faciunt qui respondent & loquentur iniquitatem, quia faciunt & parcitur eis?

Populum tuum domine humiliauerunt. Id est, omnes qui iuste viuunt, in quos volunt superbire omnes mali. Populum tuum domine humiliauerunt. *Et hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & pupillos interfecerunt, & proselytum occiderunt.* Id est, peregrinum, aduenam. Aduentitium ipsum dicit proselytum. Manifesta sunt ista singula, nec opus est in his immorari. *Et dixerunt, non videbit dominus.* Non attendit ista, negligit ista, alias res curat, non intelligit. *Psal. 49.* Hæ enim duæ voces, sunt voces malorum. Vna quam iam dixi, Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem K quòd ero tibi similis. Quid est, quòd ero tibi similis? Putas quia video peccata tua, & placent mihi, quia non vindico? Alia est vox iniquorum, quia nec attendit ista deus, nec auertit vt sciat quemadmodum viuam, non me curat deus. Ergo inter aliqua me computat Deus? Aut vere me numerat deus? Aut ipsos homines numerat? Infelix homo, vt esses curauit, vt bene viuas non curat? Istorum ergo ista vox est. Et dixerunt, Non videbit dominus. *Neque intelliget deus Iacob. Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite.* Populum suum erudit cui possunt commoueri pedes. Quando felicitates iniquorum videt homo iam bene viuens in numero sanctorum dei, id est, in numero filiorum ecclesiæ, videt quia florent mali, & faciunt iniquitatem, & æmulatur eos, & adducitur vt imitetur facta ipsorum, quia videt quasi nihil sibi prodesse quòd bene viuat humilis, hic sperans mercedem. Nam si illam speret futuram, non illam perdet, quia nondum venit tempus vt accipiat eam. In vinea operaris, fac opus tuum, & accipies mercedem tuam. A patrefamilias non exigeres antequam operareris, & à deo exigis antequam opereris? Et ista tolerãtia ad opus tuum pertinet, & hoc ad mer- L cedem pertinet. Minus vis facere in vinea qui non vis tolerare, quia & ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, vt inuenias mercedem. Quòd si dolosus es, vide ne non solum non accipias mercedem, sed & pœnã inuenias, quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidem operarius dolosus vt incipiat non bene facere, oculos patrisfamilias attendit, ad illum aspicit qui cõduxit ad vineam, vt cum ille auerterit oculos, cesset & non bene operetur: cũ autẽ ille aduerterit oculos, bene operetur. Deus autẽ qui te conduxit, nõ auertit oculos. Non tibi licet dolose operari. Super te semper sunt oculi patrisfamilias, quære vbi illum fallas, & si potes cessa. Ergo si qui forte aliquid cogitabatis, quando videbatis malos florere, & cogitationes vestræ faciebant nutare pedes vestros in via dei, vobis loquitur psalmus iste. Si autem nullus vestrum talis est, per vos aliis loquitur dicens, Intelligite nunc, quia dixerunt illi, Non videbit dominus, nec intelliget deus Iacob. Intelligite, inquit, nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquãdo sapite.

Qui plantauit aurem, non audiet? Non habet vnde audiat, qui tibi fecit vnde audias? Qui plantauit aurem, non audiet? *Aut qui finxit oculum, non cõsiderat? Qui erudit gentes, non arguet?* Attendite hoc magnopere fratres mei, M Qui erudit gentes, non arguet? Hoc modo facit deus, erudit gentes, ideo misit verbum suum per orbem terrarũ hominibus, misit per angelos, per patriarchas, per prophetas, per seruos suos, per tot præcones antecedentes iudicem. Misit & ipsum verbum suum, misit & ipsum filium suum, misit seruos filij sui, & in ipsis seruis filium suum. Per totum orbem terrarum prædicatur vbique verbũ dei. Vbi non dicitur hominibus, Relinquite iniquitates vestras priores, conuertite vos ad itinera recta? Ideo parcit, vt vos corrigatis: ideo heri nõ vindicauit, vt hodie bene viuatis. Erudit gentes, non ergo audiet? non auditurus est quos erudit? non iudicaturus est quibus sermonem præmisit & præseminauit? In schola si esses, acciperes & non redderes? Vtiq; quando accipis à magistro, erudiris. Cõmittit tibi magister quod præbet, & non exiget quando reddis? aut cum cœperis reddere, sine metu eris plagarum? Modo ergo accipimus, postea statuimur ante magistrum, vt reddamus omnes præteritas nostras, id est, vt rationem reddamus de his *Roman. 14.*

omnibus

A omnibus quæ nobis modo erogantur: audi apostolum (2.Cor.5.) dicentem, Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisque secundum ea quæ per corpus (1.Cor.3.) gessit, siue bonum, siue malum. Qui erudit gentes, non arguet. *Qui docet hominem scientiam?* Ipse non scit qui te fecit scire: Qui docet hominem scientiam. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Nam etsi tu nescis cogitationes dei, quoniam iustæ sunt: ille tamē scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Et homines scierūt cogitationes dei, sed quibus iam amicus factus est, prodit consilium suum. Et vos fratres mei nolite vos contemnere. Si cum fide acceditis ad dominum, auditis cogitationes dei: eas modo discitis, hoc vobis dicitur, & ad hoc instruimini, quare parcat modo deus malis, ne murmuretis aduersus deum, qui docet hominem scientiam. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Relinquite ergo cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, vt comprehendatis cogitationes dei, quæ sapientes sunt. Sed quis est qui comprehendit cogitationes dei? Qui ponitur in firmamento cœli. Iam hoc cantauimus, iam hoc diximus, & exB posuimus. *Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea.* Ecce habes consilium dei quare parcat malis, donec fodiatur fouea peccatori. Tu iam vis illum sepelire? Adhuc fouea illi foditur, noli festinare sepelire. Quid est, donec fodiatur peccatori fouea? Aut quē ponit peccatorem? vnum hominem? Non. Quid ergo? Omne genus hominum, peccatorum scilicet & superborum: iam enim præmisit, Redde retributionem su(Luc.18.)perbis. Nam & ille peccator fuit publicanus, qui oculos eliserat in terram, & percutiebat pectus suum dicēs, Deus propitius esto mihi peccatori. Sed quia non superbus erat, deus autem reddet retributionē superbis: non illi, sed talibus fodiatur fouea donec reddat retributionē superbis. Ergo quod ait, Donec fodiatur peccatori fouea, superbos intellige. Quis est superbus? Qui in confessione peccatorum non agit pœnitentiam, vt sanari per humilitatem possit. Quis est superbus? Qui (Superbus quis.) illa ipsa pauca quæ videtur habere bona, sibi vult arrogare, & derogat misericordiæ dei. Quis est superbus? Qui etiam si deo tribuat bona quę facit, insultat tamen C his qui illa non faciūt, & extollit se super illos. Nam & (Ibidem.) ille Pharisæus, Gratias tibi ago, inquit, non dixit, ego facio. De his quæ faciebat, gratias deo agebat. Sentiebat ergo & bene se facere, & ab illo se facere. Vnde ergo improbatus est? Quia insultabat publicano. Vt perficiamini attendite. Primò præcedere debet siue virum siue fœminā confessio peccatorum, salubris pœnitentia quę valeat ad corrigendum hominem, non ad irridendum deum. Cum autem post pœnitētiam bene viuere cœperit, habet adhuc quod cogitet, ne sibi tribuat quod bene facit, sed illi agat gratias, cuius gratia factum est vt bene viueret, quia ille illum vocauit, ille illum illuminauit. Ergo iste iam perfectus est? Non. Adhuc deest illi aliquid. Quid illi deest? Vt non superbiat super eos qui necdū sic viuunt quomodo ipse viuit. Qui talis fuerit, securus sit, non illi redditur retributio, de qua dictum est, Redde retributionem superbis. Non est inter illos quibus fodiatur fouea. Nam videte illum qui dicebat, (Ibidem.) Gratias tibi ago, quia nō sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Quantū se extulit cum dicit, quia non sum sicut & publicanus iste? Ille autē elisa facie percutiebat pectus suum dicēs, Deus propitius esto mihi peccatori. Ille superbus erat in bonis factis, ille humilis in malis factis. Videte fra- D tres, magis placuit deo humilitas in malis factis, quàm superbia in bonis factis: sic odit deus superbos, & ideo sic conclusit, Amen dico vobis, descendit iustificatus (Luc.18.) publicanus magis quàm pharisæus: & dicit quare, Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Fratres mei, vel hinc non solum nos dicimus, quia humilitatem nos docuit Christus: quia deus factus est homo. Ipsa est humilitas quæ displicet paganis, vnde nobis insultant, Qualem deum colitis, qui natus est? Qualē deum colitis, qui crucifixus est? Humilitas Christi superbis displicet, tibi autem Christiano si placet, imitare. Si imitatus fueris, non laborabis, quia ipse prædixit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati e(Matth.11.)stis, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Hæc est ergo disciplina Christiana, nemo facit aliquid bene, nisi gratia ipsius. Quod facit homo male, ipsius est hominis: quod facit bene, de beneficio dei facit. Cū cœperit facere bene, non sibi tribuat: cum non sibi tribuerit, gratias agat ei à quo acceperit. Cum autem bene facit, non insultet illi qui illud non facit, aut extollat se super eum. Non enim in illo finita est gratia dei, vt E ad alium non perueniat. Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Mitis ergo esto quisquis Christianus es, à dieb⁹ malignis. Maligni enim sunt dies, quibus videntur florere peccatores, & laborare iusti: sed labor iustorum, flagellum est patris: & felicitas peccatorū, fouea ipsorum est. Quia enim mitigat vos deus à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea, non cogitetis quia modo in aliquo loco stant angeli cū tridentibus, & fodiunt istā foueam magnā, quæ possit capere omne genus iniquorum. Et quia videtis multos esse iniquos, & dicatis vobis carnaliter: Reuera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbam peccātium, quę fouea potest capere? Quādo foditur fouea talis, quæ omnes capiat? quando exhauritur? Ideo parcit deus, Nonne hæc est fossa peccatorum? ipsa felicitas impiorum, fossa ipsorum est. In illam enim cadent tanquā in foueam. Intēdite fratres, quia magna res est vt felicitas fouea dicatur, donec fodiatur peccatori fouea. Parcit enim illi deus, quem nouit peccatorē & impiū, occulta iustitia sua, & hoc ipsum quod ei parcit deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille se al- F tum putat & cadit. in eoipso cadit, quo se altum putat. Hoc se ille putat sublimiter ire, & deus hoc foueam vocat. Fossa ad ima tendit, non ad cœlū. Peccatores autē superbi quasi in cœlum eunt, & in terram merguntur. At contrà humiles quasi in terra se deprimūt, & in cœlum ascendunt. Mitesce ergo quisquis es fidelis, si eruditus es ex lege dei, vt sit cor tuum in firmamēto cœli: quia deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta sabbati, vnde titulum psalmus iste percepit. Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere cursus suos, & nō curare quæ in se dicāt homines: sic & tu non cures quicquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo ca(Gen.1.)ro & sanguis est. Non enim vilis es in comparatione alterius carnis, à qua videris premi: quia pro te ille suscepit carnem, & pro te ille fudit sanguinem, qui & te & illum ad suum est perducturus examen. Et si tanta prærogauit cum esses impius: quid seruat fideli? Hinc mitesce, quemadmodum mitescis cum dicis, quia deus hoc vult, ideo florent mali. Parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit, sed illi nō corriguntur. Nouit ille quomodo de illis iudicet. Immitis est autem homo cum vult contradicere aut bonitati domini, aut (Rom.2.)

G patientiæ, aut potestati, aut iustitiæ iudicis. Erigitur superbus in deum, mergit illum deus, & in eoipso mergitur quo erigitur in deum. *Psal. 72.* Nã in alio psalmo sic ait, Deiecisti eos dum extollerẽtur. Non dixit, deiecisti eos quia elati sunt, aut deiecisti eos posteaquã elati sunt, vt aliud sit tempus elationis eorum, aliud tẽpus deiectionis: sed in eoipso quo extollebantur, ibi deiiciebantur. Quantum enim superbum est cor hominis, tantum recedit à deo: & si recedit à deo, in profundum it. Nam cõtrà cor humile de cœlo adducit deũ, vt pximus fiat. Certe altus est deus, super omnes cœlos est deus, transcendit omnes angelos. Quantum habes erigi, vt attingas ad illum excelsum? Nolo te tumpas extendẽdo te. Aliud consilium tibi do, ne in ista extẽsione forte crepes per superbiam. Certe altus est deus, tu humilia te, & descendet ad te. Audiuimus quare parcat malis, hoc ipsum fossa ipsorum est. Dicit tibi deus, quomodo illis foditur, & quare illis foditur fouea, non est tuum cognoscere: sed ex lege mea disce patientem te esse debere, donec fodiatur peccatori fouea. Et quid de me, inquis, qui laboro, & laboro inter ipsos peccatores? Respon-
H detur tibi quod sequitur, *Quia non repellet dominus plebem suam.* Exercet, non repellit, quomodo dicit alio loco *Hebr. 12.* scriptura, Quoniam quem diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis suis facere illud, aliquando iam desperatos filios suos dimittunt viuere quomodo volũnt. Eos qui spem habent flagellant: illos verò quos omnino viderint sine spe & indomitos esse, dimittunt vt faciant quod volunt. Iam quem dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem suam: eum autẽ flagellat filiũ, cui ipsam hæreditatem seruat. Cum autẽ flagellat deus filium, curat sub manu patris flagellantis, quia qui flagellat, ad hæreditatem erudit. Ab hęreditate non repellit filium suum quem castigat, sed ideo flagellat vt recipiat. Non sit tam vano sensu & puerili, vt dicat, Plus amat pater meus fratrem meũ cui permittit facere quicquid vult: ego si me mouero contra iussionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas, quia non repellet dominus plebem suam. Ad tempus emendat, non in æternum damnat. Illis autem ad tempus parcit, in æternum illos damna-
I bit. Elige tibi, temporalem vis laborem, an sempiternã pœnam? temporalem felicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur deus? Sempiternam pœnam. Quid promittit deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat deus bonos, temporale est: in quo parcit malis, temporale est. Quia non repellet dominus plebem suam,

Et hæreditatem suam non derelinquet. Quoadusque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium: & qui habent eam, omnes recto sunt corde. Attende modo & habe iustitiam, quia iudicium nondum potes habere. Prius est vt habeas iustitiam, sed ipsa iustitia tua conuertetur in iudicium. Habuerunt hic iustitiam apostoli, & pertulerũt iniquos. *Matth. 19.* Sed quid illis dicitur? Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo iustitia apostolorum conuertetur in iudicium. Modo enim iustus quisquis hic fuerit, ad hoc est vt patiatur mala & toleret. Patitur tempus passionis, & veniet dies iudicationis. Sed quid dico de seruis dei? Ipse dominus qui iudex est omnium viuorum & mortuorum, primo iudicari voluit, & sic iudicare. *Quousque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde.* Qui habent modo iustitiam, nondum iudicant. Primo est enim habere iustitiam, & postea iudicare. Pri K mo patitur malos, & postea iudicat malos, Modo iustitia sit, postea conuertetur in iudicium: tamdiu patitur homines malos, quãdiu vult Deus, quamdiu illos perferet ecclesia dei, vt erudiatur per malitiam ipsorum. Non tamẽ repellet deus plebem suam, quousque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde. Qui sunt recto corde? Qui hoc volũt, quod deus vult. Deus parcit peccatoribus, tu vis vt iam perdat peccatores. Distorti ergo cordis es & prauæ voluntatis, quando aliud vis, aliud vult deus. Vult autem deus parcere malis, tu non vis parci. Patiẽs est deus peccatoribus, tu non vis tolerare peccatores. Sed vt dicere cœperam, aliud vis tu, aliud vult deus. Cõuerte cor tuũ & dirige ad deum, quia & dominus infirmis compassus est. Vidit in corpore suo, id est in ecclesia sua, infirmos, qui primò voluntatem suam sequi tentarent: sed cum vident voluntatẽ dei aliam esse, dirigunt se & cor suum ad suscipiendam & sequendam voluntatem dei. Ne voluntatem dei velis torquere ad volũtatem tuam, sed tuam corrige ad voluntatẽ dei. Voluntas dei sic est quomodo regula. Ecce puta torsisti regulam, vnde habes corrigi? Illa autem integra manet: regula est enim L incommutabilis. Quãdiu integra est regula, habes quò te conuertas, & corrigas prauitatem tuam, habes vnde corrigas quod in te tortum est. Quid autem volunt homines? Parum est quia voluntatem suam tortuosam habent, etiam volunt voluntatẽ dei tortuosam facere secundum cor suum, vt hoc faciat deus quod ipsi volũt, cum ipsi hoc debeant facere quod deus vult. Quomodo autem complexus est dominus ex duabus voluntatibus vnam factam in homine quem portabat? Pręfigurans in corpore suo, id est in ecclesia sua futuros quosdam, qui voluntatẽ suam vellẽt facere, sed sequerentur postea dei: infirmos quosdam ostendit, quòd ad ipsum pertineant, & eos præfigurauit in se. Nam ideo & toto *Luc. 22.* corpore sanguinem sudauit, quia in corpore suo, id est in Ecclesia sua, martyrum sanguinem ostendit. Toto corpore sanguis exibat, ita ecclesia eius habet martyres, per totum corpus eius fusus est sanguis. Quosdam enim infirmos in se præfigurans, id est in corpore suo, ex persona infirmorum compatiẽs illis ait, Pater, si fieri *Matth. 26.* potest, transeat à me calix iste. Ostẽdit hominis volun- M tatem, & si in ipsa voluntate permaneret, iam prauum cor videretur ostendere. Sed si compassus est tibi, & te liberat in se, imitare quod sequitur dicens, Verùm non *Ibidem.* quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si cœperit tibi subrepere voluntas humana dicens, O si occidat deus inimicum istum meum, vt nõ me persequatur, ô si posset fieri vt non ab illo paterer tãta: iam si perseueraueris, & hoc tibi placuerit, & vides quia hoc nõ vult deus, prauus corde es, non habes iustitiam quæ conuertatur in iudicium. Qui enim illam habent, omnes recto sunt corde. Et qui sunt recti corde? Qui sic inueniũtur quomodo inuentus est Iob, qui ait, Dominus dedit, domi- *Iob. 1.* nus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Ecce rectum cor. Iterum in graui vulnere quid dixit vxori, quam propterea reliquerat diabolus & non occiderat, vt ipse haberet adiutricẽ, non vt maritus consolatricem? Meminerat enim quia per illam Euam deceptus erat Adã, & necessariam *Gen. 3.* sibi putabat hanc Euã. Accessit ad Iob illa tanquã Eua: sed Iob melior fuit in stercore victor, quàm Adam victus in paradiso. Quid enim illic respõdit mulieri? Vide cor paratum, vide correctum. Nunquid non patiebatur

A batur persecutiones, & graues? Et omnes Christiani patiuntur: & si non sæuiunt homines, sæuit diabolus. Et si Christiani facti sunt Imperatores, nunquid diabolus factus est Christianus? Intendit ergo sanctitas vestra quid

Iob.2. sit rectum cor. Accessit ad eum, & ait, Dic aliquid in deum, & morere. Et enumerauit omnes ærumnas ipsius vel suas. Dic aliquid in deum, & morere. Et ille illam iam cognoscens Euam, redire volens vnde lapsus est, fixo corde in deo tanquam luminare in firmamento, habi-

Iob.2. tans corde in libro dei, Locuta es, inquit, tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini, & mala non tolerabimus? Quia fixum cor in domino, ideo rectum. Quia enim rectus est deus, quando in illo figis cor, forma tibi fit vt sit tibi cor rectum. Fige ergo cor tuum in illo, & rectum cor erit. Sed si surrepebat voluntas humana, nescio quid de carnis infirmitate lactabat mentem tuam, noli iam desperare. Præsignauit dominus in sua infirmitate te, non se: non enim timebat dominus pati, tertio die resurrecturus. Si prorsus quomodo homo pateretur, & non quomodo deus pati veniret, & si sciret se post triduum resurrecturum, nullo modo formidaret moriturus, quod non formidauit apostolus Paulus, in fine seculi resurrecturus. B

Philip.1. ait enim, Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo. Multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. tædium enim illi erat manere in carne: ex duobus patiebatur ardorem, dissolui, & esse cum Christo, multo magis dicebat optimum: at cum appropinquaret ipsa

2.Tim.4. passio, quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Iste gaudet coronandus, & tristis est ille coronatus? Gaudet sic apo-

Matth.26. stolus, & dicit Christus dominus noster, Pater, si fieri potest, transeat hic calix. Sed tristitiam sic assumpsit, quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dicimus, non fuisse tristem dominum. Si enim hoc dixerimus quia non erat tristis, cum euangelium dicat, Tristis est anima mea vsque ad mortem, ergo & quando

Matth.8. dicit euangelium, Dormiuit Iesus, non dorminit Iesus: & quando euangelium dicit, Manducauit Iesus, non C manducauit Iesus, surrepit vermiculus putredinis, & nihil sanum relinquet, vt dicatur, quia & corpus non erat verum, & carnem veram non habuit. Quicquid ergo de illo scriptum est fratres, factum est, verum est. Ergo tristis fuit? prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram. Sic tristitiam ergo voluntate ostendit in se, vt si forte surrepserit tibi humana infirmitas, & cœperit aliud velle quàm deus vult, videas prauitatem cordis tui extra regulam, figas illud ad regulam, & dirigatur in deum cor tuum, quod in homine cœperat esse prauum: sic ergo dominus te ostendens dixit, Tristis est anima

Matth.26. mea vsque ad mortem. & dixit, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Sed statim fac, quod ideo fecit vt te doceret: Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si enim hoc feceritis, iustitiam habebitis. Si iustitiam habebitis, rectum est cor. Si rectum est cor, iustitia illa quæ modo tolerat conuertetur in iudicium, & postea iudicante domino tuo, non solùm non expauesces mala, sed etiam gloriaberis de corona. Tunc vides quomodo profecerit patientia dei, vel ad illorum pœnam, vel ad tuam coronam. Modo nondum vides, crede quod nondum vides, ne erubescas cum videris. Quo- D adusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde. *Quis exurget mihi aduersus malignantes, aut quis consistet mihi aduersus operantes iniquitatem?* Persuadent multi multa mala, susurrare serpens non desinit vt facias iniquitatem. Quacunque te conuerteris, forte si profecisti, quæris cum aliquo bene viuere, & vix inuenis: multi mali te circundant, quia pauca grana multam paleam habent. Hæc area habet grana sua pau- Matth.3. ca, sed adhuc laborant. Separata ergo à palea tota massa, grandis erit: Pauca grana sunt, sed in comparatione palearum, multa autem in se. Ergo cum vndique mali perstrepant & dicant, quare sic viuis? tu solus Christianus es? quare non facis quod faciunt & alij? quare non spectas quemadmodum & alij? quare non remedia & ligaturas adhibes, quare non mathematicos & aruspices consulis sicut & alij? Et tu signas te & dicis, Christianus sum, vt repellas istos nescio quos: sed aduersarius premit, vrget, quod peius est, exemplo Christianorum suffocat Christianos. Sudatur, æstuatur, tribulatur anima Christiana, vincere habet tamen: sed non quid de se? Ideo vide quid dicat. Respondet enim, Quid E mihi prodest, quia modo mihi facio remedia, & lucror paucos dies? Exeo hinc de isto seculo, & vado ad dominum meum, & mittet me in ignem, quia præposui paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehennas. Quas gehennas? Aeterni iudicij dei. Vere, nisi putas quia deus curat quomodo viuant homines? Et hoc forte non in platea tibi dicit amicus, sed in domo vxor, aut forte maritus vxori fideli bonæ & sanctæ deceptor ipsius. Si mulier marito, Eua est illi: si vir vxori, diabolus est illi. Aut ipsi tibi Eua est, aut tu illi serpens es. Aliquando vult Gen.3. conuertere pater cogitationem suam, vel ad filium, inuenit & ipsum malum nequissimum, æstuat, fluctuat, quærit quomodo vincat, propè sorbetur, propè consentit, sed adsit deus. Audite ergo psalmum, Quis exurget mihi, inquit, aduersus malignantes? Tam multi sunt, quocunque respicio, ipsi occurrunt. Quis occurrit principi iniquitatis diabolo & angelis eius, & hominibus seductis ab eo? *Nisi quia dominus*, inquit, *adiuuit me, paulò minus inhabitauerat in inferno anima mea.* Propè ruerat in illam fossam quæ paratur peccatoribus, hoc est, paulò minus habitauerat in inferno anima mea: quia iam nutabat, iam propè consen- F tiebat, respexit ad dominum, vtputa verbi gratia insultabatur illi vt faceret iniquitatem. Aliquando enim congregant se mali, & insultant bonis, maxime si fuerint illi plures, & ceperint illum vnum, quomodo aliquando multa palea est circa vnum granum, tunc nondum erunt simul cum fuerit massa ventilata. Capitur inter multos iniquos ille, insultatur illi, circumuenitur, superponere se volunt illi, exagitant quasi iustum, & insultant quasi de ipsa iustitia, magnus, inquiunt, apostolus, in cœlum volasti, quomodo Helias. Faciunt homines ista, ita vt aliquando attendens ad linguam humanam, erubescat esse bonus inter malos. Resistat ergo malis, sed non de viribus suis, ne efficiatur superbus cum vult euadere superbos, & augeat numerum superborum. Sed quid dicat? Quis exurget mihi aduersus malignantes, aut quis consistet mihi aduersus operantes iniquitatem? Nisi quia dominus adiuuit me, paulo minus habitauerat in inferno anima mea.

Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me. Vide quomodo confessionem amat deus. Mouetur pes tuus, & non dicis, mouetur pes meus, sed stare te dicis, cum iam ruas. Imò si iam cœpisti moueri, si iam cœpisti fluctuare, confitere motum, ne plangas ruinam, vt ad-

G iuuet te ille, ne in inferno sit anima tua. Confeßionem
vult deus,humilitatem vult. Motus es vt homo,adiuuat
te ille vt deus:sed dic tamen,motus est pes meos. Qua-
re iam mooeris, & dicis sto? Si dicebam,motus est pes
meus, misericordia tua domine adiuuabit me. Quo-
modo præsumpsit Petrus, non in viribus suis? Videba-
tur dominus ambulare super mare, calcans capita om-
nium superborum in isto seculo. Ipsum iter suum cal-
cantis capita superborum, significauit ambulans super
tumidos fluctus. Calcat & ecclesia, nam ipsa est Petrus.
Non tamen ausus est Petrus per se ipsum ambulare su-
Matth.14. per aquas:sed quid ait? Domine,si tu es,iube me venire
ad te super aquas. Ille potestate sua,Petrus in iussu illius:
Iube,inquit,tu venire me ad te super aquas. Respondit
ille, Veni. Calcat enim & ecclesia capita soperborum.
Sed quia ecclesia est, & habet infirmitatem humanam,
vt compleretur,si dicebam motus est pes meus, tituba-
Ibidem. uit Petrus ĩ mari,& exclamauit, Domine pereo. Quod
ergo hic positum est, si dicebam, motus est pes meus:
hoc ibi positum est, domine pereo. Et quod hic positũ
est, misericordia tua domine adiuuabat me:hoc ibi po
H situm est, porrexit manum Iesus dicens, Modicæ fidei,
vt quid dubitasti? Mirum est quod modo probat deus
homines, ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciũe
liberantem. Nam videte quod sequitur, quia dixit, Si
dicebam motus est pes meus, misericordia tua domi-
ne adiuuabat me: dulcis illi vtique factus est dominus,
eripiens illum à periculis:& ideo exponens ipsam dul-
cedinem domini,exclamat dicens, *Domine secundum mul-
titudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocun-
dauerunt animam meam*. Multi dolores, sed multæ conso-
lationes: amara vulnera, sed suauia medicamenta.

*Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in
præcepto?* Hoc dixit, nemo sedet tecum iniquus, nec tu
sedem iniquitatis habebis. Et vnde hoc intelligit, red-
dit rationem, Qui fingis,inquit,dolorem in præcepto.
Ex hoc enim intelligo quod nõ tibi adhæret sedes ini-
quitatis,quia nec nobis pepercisti:habes hoc in episto-
la apostoli Petri,& ad hoc testimonium posuit de scri-
1.Petr.4. ptura. Tẽpus est,ait,inchoationis iudicij ex domo do-
I mini, id est, tempus est vt modo iudicentur, qui perti-
nent ad domum domini. Si flagellantur filij, quid de-
Ibidem. bent sperare serui nequißimi? Ideoq; addidit, Si autem
initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei
Prouer.11. euangelio? Deinde adiungit illud testimonium, Et si
iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt?
Quomodo ergo erunt tecum iniqui,quoniam nec tuis
fidelibus parces, vt exerceas & erudias eos? Sed quia
propter hoc non parcit vt erudiat eos,ideo dixit, Qui
fingis dolorem in præcepto. Fingis enim est facis, for-
mas, plasmas, vnde & figuli dicuntur: & vas fictile di-
citur non fictum illud quod mendacium est,sed quod
formatur vt sit,& habeat aliquam formam, sicut iã du-
Psal.93. dum dixit, Qui finxit oculum,non videbit? Nunquid
finxit oculum,mẽdacium est? Sed intelligitur,plasma-
uit oculum,fecit oculum. Nõnne figulus est cum fragi-
les, infirmos & terrenos facit? Audi apostolum dicen-
2.Cor.4. tem, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus: sed
forte alius fecit nobis hæc vasa. Ipsum audi dicentem,
Rom.9. O homo, tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit
figmentum ei qui se finxit,quare me sic finxisti? An non
habet potestatem figulus luti ex eadẽ massa facere aliud
vas in honorem,aliud in contumeliam? Vide & ipsum
dominum nostrum Iesum Christum, quia ostendit se
Genes.2. figulum. Nam quia de limo hominem fecerat, de limo
inunxit cui minus in vtero oculos fecerat. Ergo quod Ioan.9.
dixit, nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis K
dolorẽ in præcepto? sic dicamus, Nunquid adhæret tibi
sedes iniquitatis,qui formas dolorem in præcepto? For-
mas,inquit,dolorem in præcepto,id est,de dolore præ-
ceptum nobis facis, vt ipse dolor præceptum sit nobis.
Quomodo nobis dolor est præceptum? Quãdo te fla-
gellat qui pro te mortuus est,& non tibi permittit bea-
titudinem in ista vita, & fallere non potest, & hic non
dat quod quæris. Quid dabit? vbi dabit? quantũ dabit,
qui hic non dat? qui hic erudit,qui fingit dolorẽ in præ-
cepto? Labor est hic tuus,& requies tibi promittitur. At-
tendis te hic habere laborem, sed attende qualem ille
requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam
posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensa-
tionem. Audi cũ qui illud ex parte cernebat, qui dixit,
Nunc scio ex parte. Quid ait apostolus? Etenim quod 2.Cor.4.
est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ,
iuxta incredibilẽ modum, & in incredibilem modum
æternum gloriæ põdus operatur nobis. Quid est, æter-
num gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur?
Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non viden- L
tur. Quæ enim videntur,temporalia sunt:quæ autẽ non Ibidem.
videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, &
gaudebis incessabiliter. Aeternam vitã tibi daturus est
deus,cogita quanto labore emenda sit. Intẽdite fratres,
venale est. Venale est quod habeo,dicit tibi deus, eme
illud. Quid habet venale? Requiem venalẽ habet,eme
illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi
fortes Christiani. Iam modicum est quod restat in psal-
mo,non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit esse
in faciendo, qui deficit in audiendo? Aderit dominus
vt vobis quod reliquum est,explicemus:attendite,quo-
dammodo deus proposuit venale regnum cœlorum.
Dicis illi, Quãtum valet? Precium ipsius labor est,quo-
modo si diceret,preciũ illius aurum est. Non sufficeret
hoc solum dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam
si solidus aurum est,& semuncia,& libra,& tale aliquid:
ideo dixit precium, ne laborares quærere quamdiu hu-
ius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære
tu,quãtum laborandum sit:nondum dicitur tibi quan-
tus futurus sit labor iste, vel quantũ laboris de te exiga-
tur,illud tibi dicit deus, Ego ostendo quanta sit illa re- M
quies, tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergo
deus,quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitãt in Psal.83.
domo tua,in secula seculorũ laudabunt te. Hæc est re-
quies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit
gaudiũ hoc, sine fine erit incorruptio. Vitã æternã ha-
bebis, requiẽ quæ nõ habet finem. Quãto labore digna
est requies quæ nõ habet finẽ? Si verũ vis comparare, &
verũ iudicare, æterna requies æterno labore recte emi-
tur. Verũ hoc est,sed noli timere,misericors est deus. Si
enim haberes æternum laborem,nunquã peruenires ad
æternam quietem. Semper laborans quãdo peruẽturus
eras ad illud,quod digne quidem potest emi sempiter-
no labore? Quia sempiterna requies est,æqua precium:
æterno certe labore digna est æterna requies cõparari.
Sed si semper laborares, nunquam ad requiem perue-
nires. Ergo vt aliquãdo peruenias ad id quod emis,non
in æternum laborandum est, non quia non valet tanti,
sed vt poßideatur quod emitur. Digna est quidem emi
labore perpetuo, sed necesse est vt labore temporali
ematur. Certe tantus debuit esse,id est,sempiternus la-
bor pro requie sempiterna. Decies cẽtena millia anno-
rũ in labore quid valent? Decies centena milia annorũ
habent

A habent finem, quod tibi dabo dicit dominos nō habebit finē. Qualis misericordia dei: Nec dicit, decies centena milia aonorum labora, non dicit, vel mille aonos labora, noo dicit, quingentos annos labora, cum viuis labora in paucis annis. Inde iam requies erit, & finem non habebit. Et adhuc audi cōsonantia. Domine secūdum multitudinem dolotum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Et paucos annos laboras, & in ipsis laboribus nō deest cōsolatio, oō desunt gaudia quotidiana: sed noli gaudere in seculo, gaude in Christo, gaude in verbo eius, gaude in lege eius. Ad ipsa gaudia pertinet quod loquimur & quod auditis. Quantæ ergo sunt istæ consolationes in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit apostolus.

2.Cor.4. Etenim quod ad præsens est, temporale est & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ecce quantum precium damus, quodammodo vnam siliquam ad accipendos thesauros sempiternos. Siliquam laboris ad requiem incredibilem, secundum quod dictum est iuxta incredibilem modum, &

B in incredibilem modum æternæ gloriæ pondus operatur. Gaudes ad tempus, noli ibi confidere: tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat felicitas, & non frāgat aduersitas, ne forte dicas in animo tuo, Nō potest fieri omnino, vt deus admittat ad se iniquos, qui iustos ipsos emendat, vt saluet, qui ideo emendat, vt erudiat. Si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi

1.Petri.4. *Prouer.11.* parebunt? Nūquid adhæret tibi sedes iniquitatis: Id est, nunquid adhæret tibi sedes impiorum, qui fingis dolorem in præcepto? Qui & istos filios sic voluisti exercere & erudire, sic voluisti eis præcepta dare, vt non essent sine timore, ne amarent aliquid aliud, & obliuiscerentur te verbum verum bonum suom? Boous est deus. Si cessaret deus, & non misceret amaritudines felicitatibus seculi, obliuisceremur eum. Sed vbi angores molestiatum faciūt fluctus aoimæ, fides illa quæ ibi dormiebat, excitatur. Tranquillum enim erat quando dormiuit Christus in mari. Illo dormiente tempestas orta est, & cœperūt periclitari. Ergo in corde Christiano & trāquillitas erit & pax, sed quamdiu vigilat fides nostra: si autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim si-

C gnificat dormiens Christus, quia quidam obliuiscuntur fidem soam, & periclitantur. Sed qnomodo illa nauis cum fluctuaret, excitatus est Christus à fluctuantibus, &

Matth.8. dicentibus, Domine, perimus: surrexit ille, imperauit tēpestatibus, imperauit fluctibus, cessauit periculū, facta est tranquillitas: sic & te cum turbant concupiscentiæ malæ, persoasiones malæ, fluctus sunt, tranquillabuntur. Iam desperas, & putas te non pertinere ad dominum, euigilet fides tua, exeita Christum in corde tuo, surgente fide iā agnoscis vbi sis. Et si forte tentant fluctus concupiscētiæ, intueris quid promisit deus, & dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi. Et si forte multæ vrgent minæ potentium malorum, & ipsæ te expellūt de iustitia, attēdis quod minatur deus.

Matth.25. Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, & non dimittis iustitiam. Timens ergo ignem sempiternum cōtemnis dolores temporales: & pro eo quod promisit deus, contemnis temporalem felicitatem. Promitit reqniem, patere molestia: minatur ignem æternum, contemne dolores temporales, & euigilante Christo tranquilletur cor tuum, vt ad portum quoque peruenias. Non enim non præparat portum, qui parauit nauim? Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto? De hominibus quidem D

malis exercet nos, & de illorum iosecutioonibus nos erudit. De malitia mali flagellatur bonus, & de seruo emendatur filius: ita fingitur dolor in præcepto. Quod illos deus posse permittit, hoc faciunt mali homines quibus ad tempus parcit. Quid enim sequitur? *Captabunt animam iusti.* Quare captabuot? Quia verum crimen *Math.7.*

non inueniuot quod obiiciant. Quid enim captauerunt in domino? Concinnauerunt falsa crimina, quia vera inuenire non potuerunt. *Et sanguinem innocentem condemnabunt.* Quare hoc totum fit, in consequentibus declarabit, *Et factus est mihi,* inquit, *dominus in refugium.* Non quæreres tale refugiom si non periclitareris: sed ideo periclitatus es vt quæreres, quia ille fingit dolorem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tribulationem, punctus tribulatione cœpi quærere refugium, quod in illa felicitate seculari debueram quærere. Quis enim facilè recordatur deum, qui semper felix est, & spe præsenti gaudet? Recedat spes seculi, & accedat spes dei, vt possit dicere, Et factus est mihi dominus in refugium. Ad hoc doleam, vt fiat mihi dominus in refugium. *Et deus meus in auxilium spei meæ.* Modo enim E

dominus spes. Quamdiu enim hic sumus, in spe sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest promissor erigens nos, & temperans ipsa mala quæ patimur. Non enim frustra dictum est, Fidelis Deus, qui non si- *1.Cor.10.*

nit vos tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Sic intrat † in fornacem tribulationem, vt coquatur vas, non † *al. mittat.*

vt frangatur. Et factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in auxilium spei meæ. Cum ergo qui tibi videbatur quasi iniustus esse quia parcit malis, vide quomodo iam corrigatur psalmus, & cum psalmo corrigere. Ideo eoim voces tuas habebat psalmus. Quæ sunt voces? Quousque peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Psalmus voces toas habet, modo ergo tu habeto voces psalmi. Quæ sunt voces psalmi? Et factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in auxilium spei meæ. *Et reddet illis dominus secundum opera eorum, & secundum malitiam eorum disperdet eos.* Non vacat quòd ait secundum malitiam eorum mihi de illis præstatur, & tamen malitia eorum dicitur, non beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, flagellat nos. Ad quam rem flagellat? Vtique ad regnum F

cœlorum. Flagellat enim omnem filiū quem recipit. Et quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod *Hebr.12.*

cum facit deus, ad hæreditatem sempiternam nos erudit, & hoc nobis præstat sæpe de malis hominibus, in *Prouer.3.*

quibus exercet & perficit dilectionem nostram, quam vult extendi vsque ad inimicos. Neque enim est perfecta dilectio Christiani, nisi com implet quod Christus præcepit, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui *Matth.5.*

vos oderūt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Hinc ipse diabolus vincitur, hinc victoriæ corona percipitur. Ecce quanta nobis præstat deus de malis hominibus: nec tamen secundū id quod de illis nobis præstat, sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte enim quanta nobis præstitit de ipso immanissimo scelere Iudæ traditoris: Iudas quippe tradidit ad passionem filium dei, & per passionem filij dei omnes gentes redemptæ sunt ad salutem, nec tamen pro salute gentium *Concord.3.*

merces reddita est Iudæ, sed pro eius malitia debitum *seu dist.20.*

supplicium ei retributum est. Nam si traditio Christi, & *Christus ergo est.*

non tradentis aoimus considerandus est, hoc fecit Iudas quod fecit deus pater, de quo scriptū est, quia filio *Rom.8.*

G proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit
illum. Hoc fecit Iudas quod fecit ipſe dominus Chri-
Ephes.5. ſtus, de quo ſcriptum eſt, Qui ſeipſum tradidit pro no-
bis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis:
& iterum, Sic Chriſtus, inquit, dilexit eccleſiam ſuam, &
ſeipſum tradidit pro ea. Et tamē gratias agimus deo pa-
tri, qui vnico filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis tra-
didit eum. Gratias agimus ipſi filio, qui ſeipſum tradi-
dit pro nobis, & in eo voluntatē patris impleuit. Et de-
teſtatur Iudam, de cuius facto nobis tātum beneficium
præſtitit deus, & recte dicimus, Reddidit ei dominus
ſecundum iniquitatem eius, & ſecundū malitiam eius
diſperdidit eū. Non enim ille pro nobis tradidit Chri-
ſtum, ſed pro argento quo vendidit eum: quamuis tra-
ditio Chriſti ſit noſtra redemptio, & Chriſti venditio
ſit noſtra redemptio. Sic & illi qui martyres perſecuti
ſunt, perſeqnendo in terra, in cœlū mittebāt: & ſcientes
quidem præſentis vitæ damnum inferebant, neſcientes
autem futuræ vitæ lucrum conferebant. Quicunque
tamen perſeuerauerunt in odio iniuſto iuſtorum, red-
didit eis dominus ſecundum iniquitates eorum, & ſe-
H cundum malitiam eorum diſperdidit eos. Sicut enim
malis obeſt bonitas iuſtorum, ſic bonis prodeſt iniqui-
Ioan.9. tas impiorum. Nam & dominus dicit, Ego veni, vt qui
nō vident videant, & qui videot cæci fiant. Et apoſto-
2.Cor.2. lus, Aliis quidem, inquit, ſumus odor vitæ in vitā: aliis
autem odor mortis in mortē. Malitia vero iniquorum,
ſiniſtra ſunt arma ioſtorum, ſicut idem dicit apoſtolus,
2.Cor.6. Per arma iuſtitiæ à dextera & ſiniſtra, id eſt, per gloriam
& ignobilitatem, atq; ita deinceps cætera exequitur, de-
xtra arma demonſtrans gloriam dei, famam veritatis
qua cognoſcebātur quòd viuebant, & quòd non mor-
tificabaotur, quòd gaudebant, quòd multos ditabant,
quòd omnia poſsidebant. In ſiniſtra verò quòd igno-
biles & malæ famæ habebantur, quòd ſeductores puta-
bantur, quòd ignorabantur, occidebantur, coërceban-
tur, contriſtabantur, egere ac nihil habere videbaotur.
Et quid mirū ſi milites Chriſti & dextris & ſiniſtris ar-
Luc.2. mis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus
2.Cor.2. bonæ voluntatis, & quando ſunt aliis odor mortis in
mortem: ſic & ioteritus hominibus malæ voluntatis, &
quaodo iuſtis arma ſunt ſiniſtra ad ſalutem. Itaque red-
I det illis non ſecundum noſtram vtilitatem, quæ de ip-
ſis fit, ſed ſecundom ipſorum iniquitatem, quam dili-
gendo oderunt animas ſuas, & non ſecundum benefi-
cium, quod nobis de ipſis præſtat, honorat eos, qui etiā
malis bene vtitur. Secūdum malitiā eorū diſperdet eos.

Dominus deus noſter. Toleret ergo iuſtus iniuſtū, toleret
temporalem impunitatem iniuſti temporalis labor iu-
Rom.1. ſti, ſed iuſtus ex fide viuit. Non eſt enim alia iuſtitia ho-
Galat.5. minis in hac vita, niſi ex fide viuere, quæ per dilectio-
nem operatur. Si enim ex fide viuit, credat & ſibi futu-
ram requiem poſt præſentem laborem, & illis ſempi-
Matth.5. ternos cruciatus poſt præſentem exultationem. Et ſi fi-
des per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos,
& qoantum in ipſo eſt, prodeſſe illis velit. Ita enim fa-
ciet, ne ſibi obſint illi cum hoc velint, & qoando forte
poteſtatē acceperint quaſi nocendi & dominandi, ſur-
ſum cor habeat vbi ei nemo nocet, doctus & eruditus
ex lege dei vt mitigetur à diebus malignis, donec fo-
diatur peccatori fouea. Si enim in lege domini volun-
Pſal.1. tas eius eſt, & in lege eius meditabitur die ac nocte, cu-
Philip.3. ius conuerſatio in cœlis eſt, de firmamento lucet ſuper
terrā. Vnde iſte pſalmus titulū de quarta ſabbati acce-
Geneſ.1. pit, quando facta ſunt luminaria, vt omnia faciat ſine
murmuratione, verbum vitæ habēs in natione tortuo- Philip.2.
ſa & peruerſa. Sicut enim ſtellas in cœlo non extinguit K
nox, ſic mentes fidelium inhærentes firmamento ſcri-
pturæ dei, nō vincit iniquitas. Et hoc ipſum quod & no-
ſtra terrena dātur aliquando in poteſtate malorū, non
ſolum ad noſtram pertinet eruditionem, vt fiat nobis
dominus in refugium, & deus in auxilium ſpei noſtræ:
ſed etiam ad ipſius peccatoris foueam proficit, de quo
in alio pſalmo dicitur, Inclinabitur & cadet cum do- Pſal.9.
minabitur pauperum. Forte oneroſa fuit vobis lōgitu-
do ſermonis, quanquam in iſta alacritate ſtudij veſtri
non hoc appareat. Sed & ſi ita eſt, ignoſcite, primo quia
iuſſus feci: nam dominus deus noſter per eos mihi fra-
tres iuſsit in quibus habitat. Non enim iubet deus, niſi
de ſede ſua. Deinde quia tantū auidi fuiſtis noſtri, con-
fitemur, & nos auidi fuimus veſtri. Cōſoletur ergo deus
noſter iſtum laborem, vt ſudor iſte noſter ſit vobis in
profectum ſalutis, non in teſtimonium accuſationis.
Hoc dico fratres, vt ex eo quod audiſtis, proficiatis &
ruminetis vobiſcū. Non vos permittatis obliuiſci, non
ſolū iſta recogitando & colloquendo, ſed etiam ita vi-
uēdo. Bona vita enim ex pręceptis dei quæ agitur, tan- L
quā ſtylus eſt, quod auditur ſcribens in corde. Si in cæ-
ra ſcriberetur, facilè deleretur: ſcribite illud in cordi-
bus veſtris, moribus veſtris, & nunquam delebitur.

In pſalmum nonageſimumquartum enarratio.

EGo vellem fratres, vt patrem noſtrum potius
audiremus: ſed & hoc bonum eſt, vt patri o-
bediamus. Quia ergo iuſsit nobis qui digna-
tur orare pro nobis, de præſenti pſalmo qnod domi-
nus deus omnium noſtrum donare dignabitur, loquar
charitati veſtræ. Eſt autem pſalmi titulus: *Laus cantici ipſi
David.* Laus caotici & hilaritatem ſignificat, quia can-
tus eſt: & deuotionem, quia laus eſt. Quid enim magis
homo debet laudare, quàm id quod ſic tibi placet vt nō
poſsit diſplicere? Securitas ergo laudis, in laude dei eſt.
Ibi laudator ſecurus eſt, vbi nō timet ne de laudato eru
beſcat. Et laudemus ergo & cantemus, hoc eſt, cum hi-
laritate & cum lætitia laudemus. Quid autem laudaturi
ſumus, ipſe pſalmus ſequentibus verſibus indicat nobis:

Venite exultemus domino. Inuitat ad magnas epulas exul-
tandi, non ſeculo, ſed domino. Niſi enim eſſet in hoc
ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exolta- M
tione bona, ſufficeret dicere, Venite exultemus. Sed
breuiter diſtinxit. Quid eſt bene exultare? Domino ex-
ultare. Ergo exultatio mala eſt, exultare ſeculo. Exulta-
tio bona eſt, exultare deo. Pie debes domino exultare,
ſi vis ſecurus mundo inſultare. Quid eſt autem, venite?
Vnde vocat vt veniant, cum quibus volt exultare do-
mino, niſi quia longe ſunt, vt veniendo propioquent,
propinquando accedant, accedendo exultēt? Vnde au-
tem longe ſunt? Nūquid locis longe poteſt homo eſſe
ab eo qui vbique eſt? Vis eſſe ab eo lōge? Quò ibis vt lō-
ge ſis? Nam quidam peccator quidem, ſed tamen cum
ſpe ſalutis pœnitens, & dolens de peccatis, & metoens
iram dei, & volens placare deum, ſic in alio pſalmo lo-
quitur, Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie toa fugiam? Pſal.138.
Si aſcēdero in cœlum, tu ibi es. Quid ergo reſtat? Quia
ſi aſcenderit in cœlum, ibi inueniet deum. Vt longe fu-
giat à deo, quò iturus eſt? vide quid dicat, Si deſcende-
ro ad infernum, ades. Si ergo aſcendendo in cœlū, ibi
inuenit deū, deſcendendo in infernū, noo fugit deum:
quò iturus eſt, quò fugiturus eſt ab illo irato, niſi ad ip-
ſum placatum? Et tamen cum omnino nemo poſsit fu-
gere ab illo qui vbique eſt, niſi quidam longe eſſent à
deo

A deo, non diceretur, Populus iste labiis me honorat, cor
Esa.29. autem eorum longe est à me. Non ergo loco quisque
Matth.15. longe est à deo, sed dissimilitudine. Quid est, dissimilitudine? Mala vita, malis moribus. Si enim bonis moribus propinquatur deo, malis moribus receditur à deo. Vnus ergo idemque homo corpore stans vno loco, & amando deū accedit ad deū, & amādo iniquitatem recedit à deo: nusquā pedes mouet, & tamen potest accedere & recedere. Pedes enim nostri in hoc itinere, affectus nostri sunt. Prout quisque affectum habuerit, prout quisque amorem habuerit, ita accedit vel recedit à Deo. Nōnne plerunque dicimus, quando inuenimus aliqua dissimilia, hoc longe est ab illo? Quando aliquos duos forte homines comparamus, duos equos, duas vestes, & dixerit aliquis simile, Hæc vestis talis est qualis illa, aut iste homo talis est qualis ille: quid alius dicit qui cōtradicit? Absit, longe est ab illo. Quid est, longe est ab illo? Dissimilis est illi. Et iuxta stant, & tamen iste longe est ab illo. Duo verò iniqui pares vita & moribus, si vnus sit in Oriēte, alter in Occidente, iuxta inuicē sunt. Et duo iusti similiter, alter sit in Oriente, alter in Occi-
B dente, secum sunt, quia in deo sunt. Contrà vnus iustus, alter iniquus, etiam si vna catena ligentur, multum à se separati sunt. Ergo si dissimilitudine recedimus à deo, similitudine accedimus ad deum. Qua similitudine? Ad quam facti sumus, quam in nobis peccando corruperamus, quam peccatorū remissione recepimus: quæ in nobis renouatur intus in mente, vt tanquam resculpatur in nummo, id est, in anima nostra imago dei nostri, & redeamus ad thesauros eius. Nam & inde fratres de nummo voluit dominus noster Iesus Christus ostendere tentatoribus suis quid quærat deus. Quando enim de tributo Cæsaris quærentes causam calumniæ consulere magistrū veritatis voluerunt, & consulendo tentare, vtrum liceret tributū dare Cæsari, quid ille ait?
Matth.22. Quid me tentatis hypocritæ? Petit afferri sibi nummū, & allatus est. Cuius habet, inquit, imaginem? Respōderunt, Cæsaris. Et ille, Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quę dei sunt. Tanquā diceret, Si Cęsar quęrit in nummo imaginem suam, deus non quærit in homine imaginem suam? Ad hanc similitudinem nos dominus noster Iesus Christus inuitans, imperat nobis vt
C nostros etiam inimicos diligamus, & dat exemplum de
Matth.5. ipso deo. Sicut pater vester, ait, qui in cœlis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Estote ergo sicut pater vester perfecti. Cū dicit, estote sicut ille perfecti, ad similitudinem nos inuitat. Si ergo ad similitudinē nos inuitat, constat quia dissimiles existēdo recesseramus à deo, & facti eramus longe per dissimilitudinem, & efficimur prope per similitudinē, vt iam fiat in nobis quod scriptum est, Ac-
Psal.33. cedite ad eum, & illuminamini. Ergo quibusdam lōge positis, & male viuentibus psalmus iste dicit, Venite exultemus domino. Quò itis? quò receditis? quò discedistis? quò fugitis, exultādo mundo? Venite exultemus domino. Quò itis exultare vbi deficitis? Venite exultemus in illo à quo facti sumus. Venite exultemus domino, *Iubilemus deo salutari nostro.* Quid est iubilare? Gaudium verbis non posse explicare, & tamen voce testari quod corde conceptum est, & verbis explicari non potest, hoc est iubilare. Nam consideret charitas vestra, qui iubilant in cantilenis quibusque, & quasi in certamine quodam lætitiæ secularis, & videtis quasi inter cantica verbis expressa exundantes lætitia, cui lingua dicendo non sufficit, quemadmodum iubilent, vt per illam vocem indicetur animi affectus, verbis explicare non va- D
lentis quod corde concipitur. Si ergo illi de gaudio terreno iubilāt, nos de gaudio cœlesti iubilare non debemus, quod vere verbis explicare non possumus? *Præueniamus faciem eius in confessione.* Confessio quidem duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis, ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio gementis, ad pœnitentiam pertinet eius qui confitetur. Confitentur enim homines cum laudant deum, confitentur cum accusant se, & nihil dignius facit lingua. Vere puto quòd ipsa sint vota de quibus dicit in alio psalmo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt la- Psal.65.
bia mea. Nihil ista distinctione sublimius, nihil tam necessarium & ad intelligendum & ad faciendum. Quomodo ergo distinguis vota quæ reddis deo? Vt illū laudes, te accuses: quia illius est misericordia, vt peccata nostra dimittat. Nā si vellet pro meritis agere, non inueniret nisi quos damnaret. Venit ergo docens, vt recedamus iam à peccatis nostris, & non nobiscum deducat rationē de præteritis, sed tanquā tabulæ nouæ fiant, incisis omnibus chirographis debitorum nostrorum. E
Quanta ergo illius laus, quāta misericordia? Confiteamur itaque laudantes. Nam si semper confessio pœnitentis esset, non diceretur in euangelio de ipso domino, In illa hora exultauit Iesus in spiritusancto, & ait, Con- Luc.10.
fiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscondisti Matth.11.
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nunquid quia Christus confitebatur, pœnitens erat? Illum nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat, sed confitebatur in laude patris. Ergo quia & hic exultationis locus est, forte illam debemus intelligere confessionem, quæ est in laude dei. Vnde & laus cantici, vt non hic intelligamus confessionem pœnitētium, sed laudantium. Et quid est quod continuo nos admonet de quadam confessione cum ait, Præueniamus faciem eius in cōfessione? Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Venturus est, præueniamus faciem eius in confessione prius antequam veniat. Nos confitendo damnemus quòd fecimus, vt ille quod coronet non quod damnet inueniat. Nunquid autē & hoc non pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Imò verò maximè pertinet ad laudem dei. Quare ma- F
ximè pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua, quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior exaggeratio est peccata confitentis. Non ergo putemus nos recessisse à laude cantici, si iam hic confessionem intelligimus, qua confitemur peccata nostra. Et hoc ad laudem cantici pertinet, quia cum peccata nostra cognoscimus, dei gloriam commendamus. Præueniamus faciem eius in confessione, *Et in psalmis iubilemus illi.* Iam diximus quid sit iubilare, repetitum est, vt confirmetur in faciendo. Ipsa repetitio exhortatio est. Non enim iam obliti sumus, vt iam moneri nos velimus, quæ dicta sunt superius vt iubilemus: sed plerumque in affectu animi repetitur verbum quod notum erat, non vt notescat, sed vt ipsa repetitio faciat confirmationem. Repetitur enim ad intelligendū affectum dicētis. Inde est quod dicit dominus, Amen amen dico vobis. Suffi- Ioan.1.
ciebat amen vnū. Quare amen amen, nisi quia ipsa repetitio confirmatio est? In psalmis ergo, inquit, iubilemus ei. Et quæ dicimus in psalmis? Quæ dicimus vel

G potius sentimus in iubilatione. Quæ sunt quæ pertinent
ad laudem cantici huius? Iam audite. *Quoniam deus ma-
gnus est dominus, & rex magnus super omnes deos.* Propterea
ergo iubilemus illi, *Quoniam non repellet dominus plebem suam.*
Iubilemus illi, *Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & alti-
tudines montium ipsius sunt.* In his omnibus iubilemus illi:

*Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram
manus eius finxerunt.* Iubilemus illi. Sed hæc omnia quid
sibi velint, si congruenter discutiantur, tempus forte
non sufficit: sed rursus si penitus negligantur, debitores
remanebimus. Breuiter itaque pro tempore quantum
perstringere poterimus accipite: quia & pauca semina
vberrimam messem referunt, si sit terra fructifera. Pri-
mum quare iubilemus, quare laudemus hoc posuit,
Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus
super omnes deos. Sunt ergo dij super quos magnus
est deus noster, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes
cantici dicimus. Sunt, sed non sunt nobis. Apostolus
1.Cor.8. enim ait, Nam & si sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo
siue in terra, quemadmodum sunt dij multi & domini
multi, nobis tamen vnus deus, ex quo omnia, & nos per
H ipsum, & vnus dominus noster Iesus Christus, per quē
omnia, & nos in ipso. Si ergo non nobis, quibus? Audi
Psalm.95. ex alio psalmo, Quoniam dij gentium dæmonia, do-
minus autem cœlos fecit. Magnificentius & breuius ti-
bi commēdare non potuit spiritussanctus per prophe-
tam deum & dominum tuum. Parum enim erat, quia
terribilis super omnia dæmonia deus. Quid magnum
esset super omnia dæmonia? Quia dij gentium dæmo-
nia. Vbi est autem deus tuus? Dominus autem cœlos fe-
cit. Illud fecit dominus tuus, vbi non possent habitare
dæmonia. De cœlis enim deiecta sunt dæmonia. Cœli
præponūtur dæmoniis, dominus tuus & cœlis, quia do-
minus tuus & cœlos fecit. Quanto ergo altior à dæmo-
niis diis gentium qui altior est cœlis, vnde ceciderunt
angeli vt fierent dæmonia? Et tamen gentes omnes sub
dæmonibus erāt: dæmonibus autē tēpla fabricata sunt,
dæmonibus aræ constructæ, dæmonibus sacerdotes in-
stituti, dæmonibus oblata sacrificia, dæmonibus arre-
ptitij tanquam vates instituti. Hæc omnia dæmonibus
gentes exhibuerunt: hæc omnia vera non nisi vni ma-
I gno deo debentur. Templum fecerunt gentes dæmo-
nibus, habet deus templum. Sacerdotes fecerūt gentes
dæmonibus, habet deus sacerdotes. Sacrificium exhi-
buerunt gentes dæmonibus, habet deus sacrificium. Et-
enim illi dæmones volentes videri dij, nō sibi ista exe-
gerunt vt fallerent, nisi quia sciunt ea deberi vero deo.
Hoc enim mos est deberi vero deo, quod sibi exigit fal-
sus deus. Ergo verum templum dei agnoscimus. Tem-
1.Cor.3. plum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Si er-
go nos sumus templū dei, ara dei anima nostra est. Sa-
crificium dei quid est? Forte hoc facimus modo. Impo
nimus in ara sacrificium, quando deum laudamus: do-
Psalm.49. cet enim nos psalmus dicēs, Sacrificium laudis hono-
rificabit me, & ibi via est vbi ostēdam illi salutare Dei.
Rom.8. At verò sacerdotem si requiras, super cœlos est, inter-
pellat pro te qui in terra mortuus est pro te. Ergo deus
magnus est domin⁹, & rex magnus super omnes deos.
Hic accipe homines deos, nō enim rex dominus super
Psalm.81. dæmonia: & hic habemus scripturæ testimoniū, Deus
stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dis-
cernit. Deos dixit participatione, nō natura, sed gratia,
qua voluit facere deos. Quātus deus est qui facit deos?
Aut quales dij sunt, quos facit homo? Quàm ille magn⁹
deos faciendo, tam isti nihil qui ab homine facti sunt.

Deus verus facit deos credentes in se, quibus dedit po- Ioan.1.
testatē filios dei fieri. Et ideo ipse verus deus, quia deus K
non factus est: nos autem facti, nō veri dij, meliores ta-
men illis quos homo facit: quoniam simulacra gētium Psalm.113.
argentum & aurum, opus manuū hominum: os habent
& non loquētur, oculos habent & non videbūt. Nobis
autem deus noster oculos videntes fecit: neque in eo
tamen nos deos fecit, quia videntes oculos nobis fecit,
nā fecit & hoc pecoribus: sed ideo nos deos fecit, quia
interiores oculos nostros illuminauit. Ergo sit laus illi,
cōfessio illi, sit iubilatio illi, quia magnus est dominus,
& rex magnus super omnes deos: quia nō repellet do-
minus plebem suam. Laus illi, iubilatio illi. Quam ple-
bem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non
licet, præscriptum habemus ab apostolo, exposuit hoc
apostolus vnde sit dictum: Erat enim plebs Iudæa, plebs Rom.11.
vbi fuerunt prophetæ, plebs vbi fuerunt patriarchæ,
plebs etiam secundum carnem propagata de semine
Abrahæ, plebs in qua præcesserunt omnia sacramenta
saluatorem nostrum promittentia, plebs vbi institu-
tum est templum, vnctio, sacerdos ad figuram, vt cum
omnes ipsæ vmbræ præterirent, ipsa lux adueniret. Erat L
ergo ista plebs dei, ad eam prophetæ missi, in illa nati
qui missi, cui & tradita & credita eloquia dei. Quid er-
go? Totum illud damnatum est? Absit. Arbor oliuæ ip-
sa dicta est ab apostolo. Cœpit enim ista arbor à patri-
archis, sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per su-
perbiam: præcisi ergo propter sterilitatem, insertus est
oleaster propter humilitatem. Veruntamen charissimi,
ne superbiret oleaster insertus, quid ait apostolus? Si tu
ex naturali incisus oleastro, & contra naturam insertus
es in bonam oliuam, quanto magis qui secundum na-
turam sunt, inserentur suæ oliuæ? Vt quomodo tu non
permanens in infidelitate meruisti inseri in oliuam cū
esses oleaster, sic isti correcti facilius suæ oliuæ natura-
liter inserentur. Hoc de illis apostolus. Ergo ipsa est ar-
bor, etiam si aliqui ex ramis fracti sunt, non omnes. Nā
si omnes rami frangerentur, vnde Petrus? vnde Ioan- 1.Cor.15.
nes? vnde omnes illi apostoli? Vnde ipse Paulus aposto- Act.2.
lus qui loquebatur, & suo fructu oliuæ testabatur? Nón-
ne isti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres,
quibus dominus post resurrectionem apparuit? Vnde M
tot milia ad vocem Petri, quando spiritusancto repleti Act.4.
apostoli omniū gētium linguis locuti sunt? Tāta auidi-
tate dei laudis & suæ accusationis conuersi sunt, vt qui
primò sanguinē dñi fuderunt sæuientes, bibere discerēt
iam credentes. Sic autē omnia illa conuersa sunt milia
hominum, vt res suas venderent, & precia rerū suarum
ante pedes apostolorum ponerent. Quod diues vnus Matth.19.
non fecit, quādo ore domini audiuit, & à domino tri-
stis abscessit: hoc fecerunt subitò tot milia eorum ho-
minum, in quorum manibus Christus fuerat crucifixus.
Quanto maius vulnus erat in corde ipsorū, tanto aui-
dius medicū quæsierūt. Cum ergo inde illi omnes fue-
runt, de ipsis dicit modo psalmus, Quoniam nō repel-
let dominus plebem suam. Nam hoc testimonio psal-
mi cum hinc loqueretur vsus est apostolus, & dixit,
Quid ergo dicemus fratres? Nunquid deus repulit ple- Rom.11.
bem suam, quam præsciuit? Absit: nam & ego Israëlita
sum ex semine Abrahę, de tribu Beniamin. Non repulit
deus plebem suam, quam præsciuit. Vtique si repelleret
dominus plebem suā, nō esset vnde esset ipse apostolus:
vnde autem ipse, inde & alij. In his plebs domini, non Esa.10.
in omnibus: sed quemadmodū scriptum est, Reliquiæ Rom.9.
saluæ erunt. Non in omnibus, sed in area ventilata mas- Matth.3.
sa intro-

A sa intromissa est, palea iacet. Totum quicquid vides Iudæorum reproborum, paleam vides. Vnde vides istam paleam? Iam inde exiit massa, iam in horreo reondita est. Ambas res videamus, ambas discernamus: quid psalmus adiungit? Quoniam in manu eius omnes fines terræ. Agnoscimus lapidem angularem. Lapis angularis, Christus. Non potest esse angulus, nisi duos in se copulauerit parietes. ad angulum de diuerso veniunt, sed in angulo sibi non aduersantur. Venit ex vna parte circũcisio, venit ex alia parte præputiũ. In Christo ambo populi concordauerunt, quia ille factus est lapis, de quo scriptum est, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli. Si ergo Christus in caput anguli, non attendamus diuersitatem de longe venientium, sed propinquitatem in Christo cohærentium. Ibi igitur ibi videamus, quoniam nõ repellet dominus plebem suam. Ecce vnus paries, in quo iam, vt diximus, nõ repulit dominus plebem suam. Inde Apostoli, inde Israëlitæ omnes qui crediderunt, ac venditarum rerum suarum precia ante pedes Apostolorum posuerunt, voluntate pauperes, de deo diuites. Agnouimus vnum pa-

Psal.117. *Matth.21.* *Actu.4.*

B rietem, impletum est ibi quod diximus, quia non repellet dominus plebem suam. Videamus & alium panerẽ, Quoniã in manu eius omnes fines terræ. Ecce alius paries, in omnibus gentibus, in manu eius fines terræ. Venerunt etiam omnes gentes ad lapidem angularem, ibi osculum pacis agnouerunt in illum vnum, qui de duobus fecit vnum: nõ quemadmonũ hæretici, qui de vno fecerunt duo. hoc enim idem ait Apostolus de domino Christo. Ipse est eni, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ergo iubilemus illi. Quare? Quia non repellet dominus plebem suam. Iterum quare? Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montiũ ipsius sunt. Altitudines mõtium, sublimitates terrarũ. Aliquando istæ sublimitates, id est, ipsæ terrenæ potestates aduersatæ sunt ecclesiæ, leges contra ecclesiam promulgauerunt, nomen Christianum de terra delere conati sunt: sed posteaquam impletum est quod prophetatum est, Adorabũt eum omnes reges terræ: factum est quod hic dictum est, Altitudines montiũ ipsius sunt. Sed forte tu de tentationibus satagis, vt cõstitutus in tanta gratia promissionum dei, propter scandala mundi turberis: nec ipsa scandala aliquid tibi faciunt, quoniã men-

Ephes.2. *Psal.71.*

C suram à domino acceperũt: Quoniã ipsius est mare. Est enim mare mundus iste, sed & mare deus fecit. Nec sæuire fluctus possunt, nisi vsq; ad littus, vbi ipse terminũ posuit. Nulla ergo tentatio, nisi acceperit mensuram à domino. Sint ergo tentationes, sint tribulationes, consummaris eis, non consumeris. Vide vtrum ipse tentationes non prosint. attende Apostolũ, Fidelis deus qui non vos sinet tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere: non ait, Non vos sinet tentari omnino. Si enim recusares tentationem, recusares refectionem. Ergo reficeris, & si reficeris, in manibus artificis es. Aliquid tibi tollit, aliquid corrigit, aliquid complanat, aliquid mundat, agit quibusdam ferramẽtis suis. Ipsa sunt scandala huius seculi, tu tantũ de manu artificis noli cadere. Nihil tentationis accidet vltra vires tuas. Hoc permittit deus ad vtilitatem tuam, vnde tu possis proficere. Denique ipsum apostolum audi hoc coniungentẽ, Sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Ergo mare forte metuendum tibi erat: noli timere, quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. A gentibus times scandala? Et ipsas gentes ipse fecit: non permittet illas vltrà

1.Corin.10.

sæuire, quàm nouit ille mensurã ex qua proficias. Non- D ne dicit alius psalmus, Omnes gentes quotquot fecisti venient, & adorabunt coram te domine? Si omnes gentes quotquot fecisti, manifestum est quia & gentes ipse fecit. Ideo ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram manus eius fundauerunt. Estu tu arida terra, siti gratiam dei, vt veniat super te imber dulcis, inueniat in te fructum. Non permittit fluctus operire quod fecit. Et aridam terram manus eius finxerunt: ergo & hinc iubilemus illi. Nam quoniam hæc ita sunt, quoniã tanta explicauimus ad laudem dei pertinẽtia, redire ad illud vnde cœperat: *Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos.* Ideo enim exultemus, quia fecit illud & illud: & cõmemorauit multa, & nunc repetit exhortationem, Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum, qui fecit nos. Iam commemoratis à me laudibus dei, nolite pigri esse, & longe vita & moribus stare: Venite adoremus & procidamus ei. Sed forte de peccatis vestris, quæ vos longe fecerant à deo, soliciti estis: faciamus sequentia, & ploremus coram domino qui fecit nos. Ardes forte conscientia delicti, lachrymis extingue flammam peccati: E Plora ante dominũ, securus plora ante deum qui te fecit, non enim opus manuum suarum contemnet in te. Noli putare quia potes à te refici: à te deficere potes, tu teipsum reficere nõ potes. ille reficit, qui te fecit. Ploremus ante dominũ qui nos fecit. Lachrymare ante illũ, confitere illi, præueni faciem eius in confessione. Quis enim es tu qui illi ploras, & illi confiteris, nisi quem fecit? Non paruæ fiduciæ est ad factorem res facta, & non quomodocunque facta, sed ad imaginem & similitudinem ipsius. Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos. *Quoniam ipse est deus noster.* Vt autẽ securi ante illum procidamus & ploremus, nos quid sumus? *Nos autem populus pascuæ eius, & oues manuum eius.* Vide quàm elegãter verborum ordinem commutauit, & tanquam non propria reddidit, vt ipsas intelligamus oues qui sunt & populi. Nõ dixit, oues pascuæ eius, & populus manuũ eius, quod magis putabatur posse congruere, quia oues ad pascua pertinent: sed ait populus pascuæ. Ergo populus oues sunt, quia dicit populus pascuæ eius. Ipse populus oues sunt. Sed rursus, quia nos habemus oues quas emimus, non quas fecimus: dixerat autem superius, procidamus ei F qui fecit nos: rectè dictum est, oues manuum eius. Nullus hominum sibi facit oues, emere potest, donari potest, inuenire potest, aggregare potest, postremo furari potest: facere oues non potest. At verò dominus noster fecit nos: ideo populus pascuæ eius, & oues manuũ eius ipsi sunt, quas sibi ipse facere dignatus est gratia sua. Has etenim oues laudat & in Canticis cãticorum, perfectos quosdam dicens, tanquam dentes ecclesiæ sanctæ sponsæ suæ. Dentes tui sicut grex detõsarum ascendentium de lauacro, quæ geminos pariunt, & sterilis non est in illis. Quid est, dentes tui? Per quos loqueris. Dentes enim ecclesiæ, per quos loquitur ecclesia. Quales dentes tui? Tanquam grex detonsarum. Quare detõsarum? Quia sarcinas seculi deposuerunt. Nonne detonsæ erant oues illæ, de quibus paulò antè dicebam, quos præceptum dei totonderat dicentis, Vade vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni sequere me? Fecerunt hoc præceptum, detonsi venerunt. Et quia baptizati sunt credentes in Christum, quid ibi dicitur? Ascendẽtium de lauacro, id est, ascendentium de mundatione, & omnes geminos creant.

Psal.85. *Cantic.4. & 6.* *Matth.19.* *Cantic.4. & 6.*

G

G Quos geminos? Duo illa præcepta, in quibus tota lex
pendet,& prophetæ. Nos ergo populus paſcuæ eius, &
oues manuum eius. *Ergo hodie ſi vocem eius audieritis.* O
Matth.22. plebs mea, ô plebs dei. Alloquitur plebem ſuam deus,
non ſolum illam plebem ſuam quam non repellit, ſed
etiam omnem plebem ſuam. Loquitur enim in angulo
Ephes.2. vtriq; parieti, id eſt, in Chriſto prophetia loquitur & po-
pulo Iudæorum,& populo Gẽtium. Hodie ſi vocẽ eius
audieritis: *Nolite obdurare corda veſtra.* Aliquando enim
audiſtis vocem illius per Moyſen, & obduraſtis corda
veſtra. Per præconem locutus eſt, quando obduraſtis
corda veſtra: per ſe nunc loquitur, molleſcant corda
veſtra. Qui præcones ante ſe mittebat, ipſe venire di-
Hebr.4. gnatus eſt. Ore ſuo hic loquitur, qui loquebatur per ora
prophetarum. Hodie ergo ſi vocem eius audieritis, no-
lite obdurare corda veſtra. Quare dixiſti, nolite ob-
durare corda veſtra? Quia meminiſtis quid ſoleant
facere patres veſtri, Nolite obdurare corda veſtra.

Quemadmodum in illa amaritudine ſecundum diem tentationis
Hebr.3. *in deſerto.* Recolitis certe fratres, quòd ille populus ten-
Exod.16. tauerit deum, acceperit diſciplinam, & rectus ſit in de-
& 17. ſerto tanquam ab optimo ſeſſore, frenis legum, frenis
H præceptorum, nec ſit deſertus tamen à deo etiam indo
mitus; non ſolùm beneficiis præſentibus, ſed etiam vir-
ga emendationis non deſiſtente. Nolite ergo obdura-
re corda veſtra, ſicut in amaricatione ſecundum diem
tentationis in derſerto. *Vbi tentauerunt me patres veſtri.*
Iam tales non ſint patres veſtri, nolite eos imitari. Pa-
tres veſtri erant, ſed ſi non imitati fueritis, patres veſtri
nõ erunt: tamen quia de his nati eſtis, patres veſtri erãt:
Et ſi gentes venientes ab extremo terræ, ſicut dicit Hie-
Hiere.16. remias. Ad te gentes venient ab extremo terræ, & di-
Exod.14. cent, Verè mendacia coluerunt patres noſtri, ſimulacra
& 16. in quibus non eſt vtilitas: ſi gentes dimiſerunt ſimula-
cra ſua, vt venirent ad deum Iſraël, quos ipſe deus Iſraël
de Aegypto per mare rubrũ duxit, in quo inimicos eo-
rum conſequentes operuit, quos in deſertum eduxit,
manna pauit, nunquam virgam ſuam ab eorum diſci-
plina tulit, nunquam beneficia miſericordiæ ſubtraxit,
ipſi debent deſerere deum ſuum, cum gentes venerint
ad deum ipſorum? Vbi tentauerunt me patres veſtri.

I *Probauerunt me, & viderunt opera mea.* Quadraginta an-
nis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerba-
uerunt me. Ante illos miracula in manu Moyſi faciebã,
& ipſi magis magiſque corda obdurabant. *Quadraginta*
annis proximus fui generationi huic. Quid eſt, proximus fui?
Præſentaui me in ſignis & virtutibus meis. Nõ vno die,
non duobus, ſed quadraginta annis proximus fui gene-
rationi huic. *Et dixi, ſemper iſti errant corde.* Hoc ſignifi-
cauerunt quadraginta anni, quod eſt ſemper. Quadra-
genarius enim iſte numerus indicat integritatem ſecu-
lorum, tanq̃ perficiantur ſecula per hunc numerũ: ideo
Matth.4. domin⁹ quadraginta dieb⁹ ieiunauit, quadraginta die-
bus tentatus eſt in eremo, & quadraginta diebus fuit cũ
Actu.1. diſcipulis poſt reſurrectionẽ. Primis quadraginta die-
bus tentationem, poſterioribus quadraginta diebus cõ-
ſolationem oſtendit: quia cum tentamur, ſine dubio cõ
ſolamur. Corpus enim huius, id eſt eccleſia, neceſſe eſt
tentationes patiatur in hoc ſeculo: ſed non deeſt ille cõ
Matth.28. ſolator, qui dixit, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; ad con-
ſummationem ſeculi. Et dixi, ſemper iſti errant corde.
Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, vt oſtenderem
tale genus hominum, quod me ſemper exacerbat vſque
in finẽ ſeculi: quia per illos quadraginta annos, totum
ſeculum ſignificare voluit. Quid eſt ergo? Pro illis non
erunt alij, qui intrent in requiem dei? Improbati ſunt illi K
quibus diſplicuit miſericordia dei, qui reſtiterunt deo
corde indurato. Illis improbatis, nũquid perdidit deus
populum ſuum? Non erat verum. Potens eſt deus de la- *Matth.3.*
pidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Ergo dixi, ſemper
iſti errant corde. *Et iſti non cognouerunt vias meas, quibus*
iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Quibus iuraui *Hebra.3.*
in ira mea, ſi introibunt in requiem meam? Magnus ter- *3.4.*
ror. Ab exultatione cœpimus, ſed ad magnũ timorem
concluſit pſalmus iſte, Quibus iuraui in ira mea, ſi in-
troibunt in requiem meam. Loqui dominum magnum
eſt, quãto magis iurare deum? Iurantem hominem de-
bes timere, ne propter iurationem faciat quod contra
voluntatem eius eſt, quanto magis deum qui nihil te-
mere iurare poteſt? Iurationem ad confirmationem vo
luit eſſe. Et per quem iurat deus? Per ſeipſum. Non enim *Hebr.6.*
habet maiorem per quem iuret: Per ſeipſum confirmat
promiſſa ſua, per ſeipſum confirmat minas ſuas. Nemo
dicat in corde ſuo, verum eſt quod promittit, falſum
eſt quod minatur. Sicut verum eſt quod promittit, ſic
certum eſt quod minatur. Tam certus debes eſſe de re-
quie, de felicitate, de æternitate, de immortalitate, ſi
feceris præcepta ipſius: quàm certus eſſe debes de inte- L
ritu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum dia-
bolo, ſi contempſeris præcepta eius. Iurauit ergo illis in
ira ſua, ne intrent in requiẽ ipſius: & tamen oportet ali-
quos intrare in requiem ipſius, non enim nulli debetur
requies ipſius. Illis ergo reprobatis, nos intrabimus: quia *Roman.11.*
etſi aliqui ex ramis fracti ſunt propter diſsimilitudinem
& infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem in-
ſeremur. Nos ergo intremus in requiem eius. Vnde au-
tem intrarunt illi qui intrauerũt? Illi qui electi ſunt, qui
non corde obdurato reſtiterunt, quia verum eſt quòd *Pſal.93.*
non repellet dominus plebem ſuam.

In pſalmum nonageſimumquintum enarratio.

DOMINVS & frater meus Seuerus adhuc dif-
fert lætitiam noſtram de ſermone quem no-
bis debet. nam quòd debitor teneatur, agno-
ſcit. Omnes enim eccleſias quacunq; tranſitũ fecit, lætifi
canit dominus per os ipſius. multo magis ergo iſta læti-
ficãda eſt, de qua cęteris eum dominus propagauit. Sed
quid facturi ſumus, niſi vt ſeruiamus voluntati ipſius?
Differre illum tamen dixi fratres, non fraudare. Itaque M
tenete debitorem, nec dimittatis niſi cum ſoluerit. Ad-
uertat itaq; charitas veſtra: quãtum donat dominus de
iſto pſalmo dicamus aliquid, quod quidem iam noſtis,
ſed dulcis eſt cõmemoratio veritatis. Forte cũ pronun-
ciaretur titulus eius, cum admiratione aliqui audierũt.
Inſcribitur enim titulus pſalmi, *Quando domus ædifi-*
cabatur poſt captiuitatem. Hoc titulo prædicto, iam in ipſo
textu pſalmi expectabatur fortaſſe, qui lapides præcide-
rentur de montibus, quæ moles attraherentur, quæ fun-
damenta iacerentur, quæ trabes imponerentur, quę co-
lumnæ erigerentur. Nihil horum cantat. Et ſi aliud ali-
quid, non ergo conſonat pſalmus titulo ſuo, & aliud
portat in frõte, aliud in voce? Imò nihil aliud, ſed intel-
lectores quęrit. Loquitur enim de ædificatione domus.
Omnes lapides ipſius domus intelligãt quod cantarũt.
Aedificatur enim domus deo, nõ illo loco vbi ædifica-
uit Salomon. Aedificauit enim templũ, & de ipſo tem- *3.Reg.6.*
plo audiſtis modo quæ dixerit dominus, cũ ſaxa templi
& moles ingentes admirarentur diſcipuli, indicauerũt
domino admirationem & ſtuporem ſuum: & dominus
illis, Amen amen dico vobis, non relinquetur hic lapis *Marci.13.*
ſuper lapidem qui non deſtruatur. Non talis ædificatur
domus.

A domus. Nam videte vbi ædificatur, quia non vno loco, aut aliqua in parte. Sic enim incipit. *Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra.* Si canticum nouum cantat omnis terra, sic ædificatur cum cantat. Ipsum cantare, ædificare est, sed si non vetus cantet. Vetus cantat cupiditas carnis: nouum cantat charitas dei. Quicquid cantaueris de cupiditate, vetus cantas: & si
Eccli.15. non sonant in ore verba cantici noui, non est speciosa laus in ore peccatoris. Melius est vt nouus taceas, quàm vt vetus cantes: quia si fueris nouus & tacueris, auribus hominum non sonat. nam cor tuum nõ tacet cãticum nouum, & peruenit ad aures dei, qui te facit hominem nouum. Diligis & taces, dilectio ipsa vox est ad deum, & ipsa dilectio canticum nouum est. Audi quia canticũ
Ioan.13. nouum est: dicit dominus, Mandatũ nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Omnis ergo terra cantat canticum nouum. Vbi ædificatur domus? Omnis terra est domus dei. Si ergo omnis terra est domus dei, qui non hæret omni terræ, ruina est, non domus: ruina illa vetus, cuius vmbram habebat templum illud vetus. Ibi enim diruebatur vetustas, vt nouitas ædificaretur. Et
Matth.24. quomodo dirruitur vetustas? Amen dico vobis, inquit,
B non relinquetur lapis super lapidem qui nõ destruetur.
Galat.3. Lapis Christus est: dicit autem apostolus, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Si Christum induit quisquis baptizatur in Christo, quis ponit lapidem super lapidem, nisi qui baptismũ super baptismum imponit? Sed nolite terreri, nõ relinquetur qui non destruatur. Lapides enim ad fabricam nouam, quæ ædificatur post captiuitatem, sic colliguntur, & sic illos charitas in vnitate constringit, vt non sit lapis super lapidem, sed vnus lapis sint omnes lapides. Ne miremini, hoc fecit canticũ nouũ, id est, hoc fecit innouatio charitatis. Ad ipsam structuram nos compingit apostolus, & in illa vnitate nos constrictos compaginat, dicens,
Ephes.4. Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vbi vnitas spiritus, vnus lapis, sed vnus de multis fact⁹. Quomodo de multis vnus factus? Sufferẽdo inuicem in dilectione. Aedificatur ergo domus domini dei nostri, ædificatur: hoc fit, hoc agitur, hoc voces istæ agunt, hoc lectiones, hoc prædicationes euangelij, toto orbe terrarũ adhuc ædificatur. Creuit multum domus hæc, & multas gẽtes impleuit: nondũ tamen omnes gẽtes occupauit, crescẽdo
C multas tenuit: omnes occupatura est, & cõtradicitur ab eis qui domesticos eius se esse gloriãtur, & dicitur, Iam decreuit: adhuc crescit, adhuc crediture sunt omnes gẽtes, quæ nondum crediderunt: ne quis dicat, Et illa lingua creditura est: & Barbari credituri sunt? Et quid sibi
Act.2. vult quòd spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, nisi quia nullius linguæ duritia est, quæ nõ illo igne soluatur? Neque enim non habemus iam multas gentes Barbaras credidisse Christo. Quò nondum porrectum est Romanũ imperium, iam Christus possidet. Quod adhuc clausum est eis qui ferro pugnant, non est clausum illi qui ligno pugnat. Dominus enim regnauit à ligno. Quis est qui ligno pugnat? Christus. De cruce sua vicit reges, & subiugatis eis ipsam crucẽ in frõte fixit, & gloriantur de illa, quia ibi est salus eorum. hoc agitur, sic crescit domus, sic ædificatur. Et vt noueritis sequentia psalmi, audite, Videte operantes & fabricantes domũ. Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. *Cantate domino & benedicite nomen eius, bene nunciate de die in diem salutare eius.* Quomodo crescit ædificium? Bene, inquit, nunciate de die in diem salutare eius. De die in diem prædicetur, de die in diem, in- D
quit, ædificetur. Crescat, inquit deus, dom⁹ mea. & qua- *1.Paral.16.*
si diceretur ab operariis, Vbi iubes ædificari domum? Vbi vis crescere domum tuam? Elige nobis aliquem locum æqualem, aliquẽ locum spatiosum, si tibi amplam domum vis ædificari: vbi iubes vt bene nunciemus, de die in diem? Ostendit locum. *Annunciate in gentibus gloriam eius.* Gloriam, inquit, eius annunciate in gentibus: gloriam eius, non gloriam vestrã. O structores gloriam eius bene nunciate in gẽtibus. Si gloriam vestram annũciare volueritis, cadetis: si eius, ædificabimini cum ædificatis. Ideo qui gloriam suam annunciare voluerunt, noluerunt esse in ista domo, & propterea nõ cantant canticum nouum cum omni terra. Non enim cõmunicant vniuerso orbi terrarũ, & ideo non sunt ædificantes in domo, sed parietem dealbatum erexerunt.
Quanta minatur deus parieti dealbato, sunt testimonia *Ezech.13.*
prophetarum innumera. Vnde maledicit parieti deal-
bato? Quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis, id est, *Paries dealbatus.*
simulatio? Foris lucet, intus lutum est. Quod dicturus sum, iam dictum est, sed quia eo spiritu iam dictũ est, quem nobis quoq; dominus impertiri dignatus est, nos illud diximus, & quicquid modo eodem spiritu dici- E
mus, illi dixerunt qui fuerũt ante nos. Non est ergo prętermittendum, sed dicẽdum est, quia dono dei dictum est. Quidam de isto pariete dealbato cum diceret, hoc ait, Quomodo in pariete non coniuncto aliis parietibus, sed singulariter erecto, si ostium facias, quisquis intrauerit foris est: sic in illa parte quæ noluit cãtare cum domo canticum nouum, sed partem voluit struere, & hanc dealbatam, non solidatam, quid valet quòd habet ianuam? Si intraueris, foris inueniris. Quia enim ipsi non per ianuam introierunt, & ianua ipsos non intro-
mittit: dominus enim dicit, Ego sum ianua, per me in- *Ioan.10.*
tratur. Qui sunt qui intrant per ianuam? Qui gloriam domini quærunt, non suam. Qui intrant per ianuam? Qui faciunt quod dictum est, Bene nunciate in gentibus gloriam eius. Qui intrat per ianuam, pastor ouium est, ait dominus: qui autem per aliam partem ascendit, ille fur est & latro. Qui per ianuã intrat, humilis est: qui per aliam partem ascendit, superbus est: ideo illum dixit intrare, illum ascendere: sed ille intrando recipitur, ille ascendendo præcipitatur. Annunciate in gentibus gloriam eius. Quid est in gentibus? Forte gentes no-
minantur & paucæ: & adhuc habet quod dicat illa pars F
quæ erexit parietem dealbatum. Quare? non gentes *Ezech.13.*
sunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzantium prouincia? Gentes sunt: Auferat sermonem hypocrisis parieti dealbato sermo dei, ædificans domum toto orbe
terrarum. Parum est quod dixit, Annũciate in gẽtibus *1.Paral.16.*
gloriam eius: ne aliquas gentes exceptas putares, sequi-
tur & dicit, *In omnibus populis mirabilia eius. Quoniam* *Psal.47.*
magnus dominus, & laudabilis nimis. Quis dominus, nisi Iesus Christus magnus & laudabilis nimis? Nostis certe quia homo apparuit, nostis certe quia in vtero fœ-
minæ conceptus est, nostis quia ex vtero natus est, no- *Luc.1.&2.*
stis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia circuncisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia cre-
uit: postremò nostis quia expalmatus est, consputus est, *Luc.23.*
spinis coronatus, crucifixus, mortuus est, lancea percussus est: nostis quia hæc omnia passus est: magnus est & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis: intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Sic enim ædificatur domus, sic erigũtur moles in ipsa domo, crescũt

G lapides qui dicuntur ad ædificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum, & paruus magnus est, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus. Et si tota die diceret magnus, magnus, quid magnum diceret? Tota die dicens magnus, finiret aliquando, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, vltra dies. Sine die ergo quid diceret? Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandom magnum? Dicendo nimis, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens, Quod sonare non possum, tu cogita: & cum cogitaueris, parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? Magnus dominus, & laudabilis nimis. Ipse laudetur, ipse prædicetur, eius gloria nun-
1.Paral.16. cietur, & ædificetur domus. *Terribilis est super omnes deos.* Sunt enim dij super quos sit terribilis ille. Videbimus
Eccli.43. quos dicat, & videamus quare dicat. Interim antequam dicat, charissimi aduertite. Ille qui quasi territus videtur inter homines, terribilis est super omnes deos. Nun-
Psal.2. quid non fremuerunt gentes? Nunquid non populi meditati sunt inania aduersus dominum, & aduersus
Psal.21. Christum eius? Nunquid illi tauri pingues non circun-
H dederunt eum? Nunquid non leo ille rugiens fremuit super illum, & intrans in corda sæuientium exclama-
Matth.27. uit, Crucifige crucifige, quasi ille isto fremitu terreretur qui terribilis est non solum super omnes homines, sed super omnes deos? Vbi enim vult ædificare domum, locus ipse syluosus est, vnde dictum est hesterno die,
Psal.131. Inuenimus eam in campis syluæ. Domum enim ipsam quærebat, cum diceret, In campis syluæ. Et vnde syluosus est locus ille? Simulacra colebant homines, non mi-
Luc.15. rum, quia porcos pascebant. Filius enim ille erat qui dimisit patrem, & omnia sua consumpsit in meretricibus, viuens prodige, pascebat porcos, id est, colebat dæmonia: & ipsa superstitione gentilium, sylua facta erat omnis terra. Sed extirpat syluam qui ædificat domum. & propterea dictum est, cum domus eius ædificaretur post captiuitatẽ. Tenebãtur enim homines captiui sub diabolo, & dæmonibus seruiebãt, sed redẽpti sunt à captiuitate. Vendere enim se potuerunt, sed redimere nõ potuerunt. Venit redemptor & dedit preciũ, fudit sanguinem suũ, emit orbem terrarũ. Quæritis quid emerit?
I Videte quid dederit, & inuenite quid emerit. Sanguis Christi precium est. Tanti quid valet? Quid nisi totus orbis? Quid nisi omnes gentes? Valde ingrati sunt precio suo, aut multum superbi sunt qui dicunt aut illud tam paruũ esse, vt solos Aphros emerit, aut se tam magnos esse pro quibus solis illud sit datum. Non ergo exultent, non superbiant: pro toto dedit, quantum dedit. Nouit quid emerit, quia nouit quanti emerit & quantũ dederit. Inde quia redempti sumus, post captiuitatem ædificatur dom⁹. Et qui sunt qui nos tenebãt in captiuitate? Quia illi quibus dicitur, Annunciate, extirpatores syluæ sunt, vt extirpent syluam, liberẽt de captiuitate terram, & instruant, ædificent, annũciando magnitudinem domus domini. Vnde sylua dæmonũ extirpatur, nisi prædicetur ille qui super omnes deos est? Ergo omnes gẽtes dæmonia habebant deos: quos dicebant deos, dæmonia
1.Corin.10. erant, apostolo dicente apertius, Quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo. Quia ergo ideo erãt in captiuitate, quia dæmoniis immolabãt, & propterea tota terra syluosa remanserat, annunciatus est magnus & laudabilis nimis. Et quomodo ostenditur magnitudo eius, vt eradicet illas superstitiões, sub quibus captiuus populus tenebatur, quem redimere ad-

uenit terribilis super omnes deos. Et quasi diceretur il- K li, Quare dixisti super omnes deos, sunt enim dij? Sequitur & dicit, *Quoniam omnes dij gentium dæmonia.* In- 1.Paral.16. tendat charitas vestra. Magnum aliquid dicebat paulò ante, magnus dominus, & tanquam deficiens in laude ipsius, addidit, & laudabilis nimis. Nõnne hoc dixeram, quia dimisit tibi cogitare quod non poterat ipse verbis explicare? Explicans autem ipse verbis, quid magnum mihi dixit de domino Iesu Christo? An quia super omnia dæmonia est? Cum enim dixisset, Terribilis super omnes deos, subiunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Non est magnum esse super dæmonia, poteris hoc & tu si volueris, sed si in illum credideris. Itáne ipsa est illa magnitudo laudis, magnus dominus, & laudabilis nimis? Volens enim explicare, vt poterat humana lingua, & quanuis magnus sit factor & tactor organi spiritussanctus, tamen per angustias spiritus humani syllabas sonat, sed cogitationes generat: explicare ergo per hanc linguam volens, quid ait? Magnus dominus, & laudabilis nimis. Dic, dic, quantum laudabilis: dic, Terribilis est, inquit, super omnes deos. Quare dixisti super omnes deos? Quoniam omnes dij gẽtium dæmonia. Et ipsa est tota laus illius, quia laudabilis est L nimis, quia superat omnes deos gentium, qui sunt dæmonia? Expecta & audi quod sequitur, *Dominus autem* Ibidem. *cælos fecit.* Iam ergo non super dæmonia solùm, sed super omnes cœlos quos fecit. Si diceret super omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia, & ibi tãtummodo remaneret laudatio domini, minus diceret quàm nos solemus de Christo cogitare. Cum autem dixit, Dominus autem cœlos fecit, videte quid intersit inter cœlos & dæmonia, & videte quid intersit inter ipsus cœlos & illum qui fecit cœlos. Ecce quantum excelsus est dominus. Non dixit, dominus autem super cœlos sedet, fortasse enim alius illos fecisse putaretur super quos sederet: sed dixit, dominus autem cœlos fecit. Si cœlos fecit, etiam angelos fecit: ipse fecit angelos, ipse fecit apostolos. Apostolis cedebant dæmonia, sed ipsi apostoli cœli erant, qui dominum portabant. Et quem deum portabãt? A quo facti erant. Audi quia cœli sunt, Cœli enarrant gloriam dei. ipsis cœlis dicitur, Annun- Psal.18. ciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius: Quoniam magnus dominus & laudabilis M nimis: terribilis est super omnes deos. Quos deos? Quoniam omnes dij gentium dæmonia: Et ipse est terribilis super omnes deos. Dominus autem cœlos fecit. O cœli quos fecit, annunciate in gentibus gloriam eius. Aedificetur domus super omnem terram, cantet omnis terra canticum nouum. *Confessio & pulchritudo in conspectu eius.* 1.Paral.16. Pulchritudinem amas? Vis esse pulcher? Confitere: non dixit, pulchritudo & confessio: sed, confessio & pulchritudo. Fœdus eras, confitere vt sis pulcher. Peccator eras, cõfitere vt sis iustus. Fœdare te potuisti, formosum te facere non potes. Qualis autem est sponsus noster, qui fœdam amauit vt pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni, inquit, vocare Matth.9. iustos, sed peccatores. Quos vocas peccatores? An ideo vocas, vt remaneãt peccatores? Non, inquit. Et quomodo non erunt peccatores? Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confitentur enim peccata sua, vomunt mala quę auidè vorauerunt. Non redeunt ad vomitum 2.Petri.2. suum sicut canis immundus, & erit cõfessio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confessionem, vt sequatur pulchritudo. Iterũ existit qui amat potentiam, amat & magnificentiam, vult esse magnus

quomodo

A quomodo angeli sunt. Magnificentia quædã est in an-
gelis,& tanta potentia, vt si faciãt angeli quicquid pos-
sunt,sustinere nõ possit. Et omnis homo desiderat po-
tentiam angelorum,sed iustitiam angelorum nõ amat.
1.Para.16. Prius iustitiam dilige,& sequitur te potẽtia. Qoid enim
sequitur & hic? *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione
eius.* Tu iam quærebas magnificentiam, prius dilige
sanctitatem: Cum sanctificatus fueris, eris & magnifi-
cus. Nam si præposterè prius esse volueris magnificus,
antè cadis quàm surgas. Non enim surgis, sed extolle-
ris. Melius surgis si te ille erigat qui non cadit. Descen-
dit enim ad te ille qui non cadit. Tu cecideras, ille de-
scendit,porrexit tibi manum: nõ potes viribus tuis sur-
gere,amplectere manum descendentis,vt erigaris à for-
ti. Quid ergo?Si confessio & pulchritudo in conspectu
eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius?
Hoc annũciamus, cum ædificamus domum. Ecce iam
annunciatum est gentibus, quid debeant facere gentes.
Quid annunciauerunt illi qui syluam extirpauerunt?
Ibidem. Iam ad ipsas gentes dicit, *Afferte domino patriæ gentium,
afferte domino gloriam & honorem.* Nolite vobis, quia & illi
B qui vobis annunciauerunt,non suam, sed illius gloriam
Psal.28. annunciauerunt.Et vos afferte domino gloriam & ho-
Psal.113. norem:& dicite,Non nobis domine non nobis,sed no-
mini tuo da gloriam. Nolite spem in homine ponere:
Si baptizatur vnusquisque vestrum,dicat,Ille me bapti-
Ioan.1. zauit,de quo amicus sponsi dixit, Hic est qui baptizat.
Si enim hæc dixeritis, affertis domino gloriam & ho-
norem.Afferte domino gloriam & honorem. *Affer-
1.Para.16. te domino gloriam nomini eius.* Non nomini hominum,non
nomini vestro, sed nomini eius afferte gloriam. *Tolli-
te hostias, & introite in atria eius.* Tollite hostias.Quid alla-
turi estis, vt introëatis in atria eius? Iam enim creuit
domus,& facta sunt atria. Qui afferunt hostias, intranc
in atria. Tauros allaturi sumus,hircos vel oues?Absit.Si
Psal.50. voluisses sacrificiũ,dedissem vtique. Ille nobis hostiam
commendabat,quã offerre debemus. Videte ne illud sit
hostia,de quo iam dudum dixit, Confessio & pulchri-
tudo in conspectu eius. Confessio hostia est deo. O er-
go gentes, si vultis intrare in atria eius, nolite vacuæ in-
trare,tollite hostias.Quas hostias nobiscũ portaturi su-
mus?Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cõtri-
C tum & humiliatũ deus non spernit. Cum humili corde
intra in domum dei,& cum hostia intrasti.Si autem su-
perbus es, inanis intras. Nã vnde superbires,nisi inanis
esses?Nam si plenus esses,non inflareris. Quomodo ple-
nus esses? Si tecum tolleres hostiam quam portares ad
atria domini. Iam ne diu teneamus, curramus & cæte-
ra. Videte crescentem domũ, videte ædificium ire per
totum orbem terrarum. Gaudete quia intrastis in atria,
gaudete quia ædificamini in templum dei. Qui enim
intrant, ipsi ædificantur, ipsi sunt domus dei: ille est in-
habitator,cui ædificatur domus toto orbe terrarum, &
hoc post captiuitatẽ. Tollite hostias, & introite in atria
eius. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* In ecclesia ca-
tholica,hoc est atrium sanctum eius: nemo dicat, Ecce
Matth.24. hic est Christus, ecce illic. Exurgent enim pseudopro-
phetæ: dic eis istud, Lapis super lapidem non relinque-
tur qui nõ destruatur. Ad parietem dealbatum vocatis,
in atrio sancto eius adoro deum meum. *Commoueatur à
facie eius vniuersa terra, dicite in nationibus quia dominus regna-
uit à ligno:Etenim correxit orbem terræ, qui non cõmouebitur.* Quæ
testimonia ædificationis domus dei?Intonãt nubes cœ-
lorum per totum orbem terrarum ædificari domũ dei,
& clamant ranæ de paludibus, nos soli sumus Christia-
ni. Quæ testimonia profero psalterij? Profero quod D
surdus cantas:aperi aures,tu cantas ista, cantas mecum,
& non concordas mecum. Lingua tua sonat, quod so-
nat mea, & cor tuum dissonat à corde meo. Nónne tu
cantas ista? Vide testimonia orbis terrarum, commo-
ueatur à facie eius vniuersa terra: & tu dicis non com-
moueri? Dicite in nationibus, dominus regnauit à li-
gno.An forte hoc obtinebunt,& dicent se regnare à li-
gno,quia fustibus Circumcellionum regnant? De cru-
ce Christi regna, si à ligno regnaturus es. Nam lignum
hoc tuum, ligneum te facit: lignum Christi per mare te
traiicit: audis psalmum dicentem, Correxit orbem ter-
ræ,qui non commouebitur: & tu dicis non solum mo-
tum post correctionem,sed etiam diminutum? Tu ve-
rum dicis, iste mentitur? Pseudoprophetæ clamantes,
Ecce hic est Christus, ecce illic, verum dicunt, & pro- Matth.24.
pheta iste mentitur? Fratres, contra istas apertissimas
voces auditis in angulis strepitum, ille tradidit, & ille
tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ sunt,an vo-
ces dei?Etenim correxit orbem terræ,qui non commo-
uebitur. Ego tibi orbem terrarum ostendo ædificatum,
tolle hostiam,intra in atria domini. Hostias non habes,
propterea non vis intrare. Quid est hoc? Si hostiam ti- E
bi indiceret deus taurum, hircum, arietem, inuenires
quod afferres:indixit tibi humile cor, & non vis intra-
re? Hoc enim in te non inuenis,quia superbia tumuisti.
Etenim correxit orbem terræ,qui non commouebitur.
Iudicabit populos in æquitate. Tunc se illi plangent, qui
nolunt modo diligere æquitatem. *Iocundentur cæli, &
exultet terra.* Iocundentur cœli, qui enarrant gloriam Psal.18.
dei.Iocundentur cœli quos dominus fecit,exultet terra
quam compluunt cœli. Cœli enim prædicatores, terra
auditores. *Commoueatur mare & plenitudo eius.* Quod ma-
re?Seculum.Commotum est mare, & plenitudo maris.
Omne seculum concitatum est aduersus ecclesiã, cum
dilataretur & ædificaretur toto orbe terrarum: de ipsa
commotione audistis in euangelio: Tradent vos ad iu- Matth.24.
dicia.Commotum est mare: sed quando vinceret ma-
re eum qui cœlos fecit? *Gaudebunt campi, & omnia quæ in
eis sunt.* Omnes lenes, omnes mites,omnes æqui,campi
sunt dei. *Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ.* Ligna syl-
uarum, Pagani sunt. Quare iam gaudent? Quia præcisi Roman.11.
sunt de oleastro,& inserti in oliuam. Tunc exultabunt F
omnia ligna syluarum,quia præcisæ sunt ingentes arbo- 3.Reg.5.
res cedrinæ & cyparissinæ,& imputribilia ligna transla-
ta sunt ad ædificationem domus. Ligna syluarum erãt,
sed antequam irent in ædificium. Tunc exultabunt om
nia ligna syluarum. *Ante faciem domini quoniam venit,quo-
niam venit iudicare terram.* Primò venit, & postea ventu-
rus est.Primò venit in ecclesia sua in nubibus. Quę sunt
nubes,quæ eum portauerunt?Apostoli prædicantes, de
quibus audistis cum apostolus legeretur, Legatione,in- 2.Corin.5.
quit,pro Christo fungimur,obsecrantes pro Christo re-
conciliari deo. Ipsæ sunt nubes in quibus venit,excepto
aduentu suo posteriore, quo venturus est iudicare viuos
& mortuos. Venit primò in nubibus,hæc prima vox ip-
sius sonuit in euangelio, Amodo videbitis filium homi- Matth.24.
nis venientẽ in nubibus. Quid est,amodo? Nónne do-
minus postea venturus est, quando se plangent omnes
tribus terræ?Prius venit in prędicatoribus suis,& imple-
uit totum orbem terrarũ. Non resistamus primo aduen
tui, & non expauescemus secundum. Et væ tunc præ-
gnantibus & mammantibus: audistis modo in euan-
gelio, Cauete, quia nescitis qua hora veniat: in figura
dicta sunt. Quæ sunt prægnantes,& quæ sunt lactantes?

G Prægnantes animæ dicuntur, quæ habent spem in seculo. Quæ autem adeptæ sunt iam quod sperabant, pro lactantibus sunt positæ: verbi gratia, Emere vult villam, prægnans est: nondum enim factum est, tumet vterus in spe. Emit, peperit, adeo lactat quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui habent spem in seculo, væ qui hærent his rebus quas de seculo pepererūt. Quid ergo debet facere Christianus? Vti mundo, non seruire mundo. Quid est hoc? Habentes, tanquam non habentes. Sic dicit his, sic hortatur quos non vult inueniri à die illa tanquam prægnantes & mammantes, 1.Corin.7. sic eos hortatur, De cætero fratres, tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam nō flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, quasi non ementes nec vtentes: & qui vtuntur hoc mundo, tan- Ibidem. quam non vtentes: præterit enim figura huius mundi: volo vos sine solicitudine esse. qui enim sine solicitudine est, securus expectat quando veniat dominus ipsius. Nam qualis amor est Christi, timere ne veniat? Fratres, non erubescimus? Amamus, & timemus ne veniat.

H Certe amamus, an peccata nostra plus amamus? Ergo ipsa oderimus peccata, & amemus eum qui venturus est ad punienda peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo non venit, ideo venturus non est. Veniet & quando nescis: & si paratum te inuenerit, nihil tibi obest quia nescis. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum ante faciē domini, quoniam venit prius: & postea quid? Quoniam venit iudicare terram. Et exultabunt omnia ligna syluarum. Venit primò, & postea iudicare terram: exultantes inueniat eos, qui primo aduentui crediderunt, quoniam venit. Nam *Iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto precium dedit. Matth.24. Audistis euangelium, quia cum venerit, inquit, congregabit electos suos à quatuor ventis cœli. Congregabit electos omnes à quatuor vētis cœli. Ergo de toto or- Super Ioan. be terrarum, quia & ipse Adam, aliquādo hoc dixeram, tract.9. orbem terrarum significat, secūdum Græcam linguam. & 10. Quatuor enim literæ sunt, A, D, A, & M, Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite literas habent: ἀνατολὴν dicunt Orientem: δυσμὴν, Occi-
I dentem: ἄρκτον, Aquilonem: μεσημβρίαν, Meridiē: ha- Gene.3. bes Adam. Ipse ergo Adam toto orbe terrarum sparsus est. In vno loco fuit & cecidit, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: sed misericordia domini vndiq; collegit fracturas, & conflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo desperet: multum quidem est, sed qui sit artifex cogitate. Ille reficit qui fecit, ille reformauit qui formauit. Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua. Quæ est æquitas & veritas? Congregabit secum electos suos ad iudicādum, cæteros autem separabit abinuicem. Positurus est enim alios ad dexteram, alios ad sinistram. Quid autem æquius, quid verius, quàm vt nō expectent misericordiā de iudice, qui noluerūt facere misericordiā antequam veniret index? Qui autem voluerunt facere misericordiā, eū misericordia iudicabuntur. Dicetur enim eis ad Matth.25. dexteram positis, Venite benedicti patris mei, percipite reguū quod vobis paratum est ab origine mūdi: & imputat opera misericordiæ, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me, &c. Rursus ad sinistram positis quid imputabitur? Quia noluerunt facere misericordiam. Et quò ibunt? In ignem æternum. Iste auditus malus magnum gemitum faciet: sed quid dicit K alius psalmus, In memoria æterna erit iustus, ab auditu Psal.111. malo nō timebit. Quid est auditus malus? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui gaudebit ab auditu bono, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditū bonum? Venite be- Matth.25. nedicti patris mei. Et à quo auditu nō timebunt? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc est æquitas, hæc est veritas. Iudicabit enim orbem terrarum in æquitate, *Et populos in veritate sua.* An quia tu iniustus es, iustus non erit iudex? Aut quia tu mendax es, verax non erit veritas? Sed si vis habere misericordem, esto misericors antequam veniat. Dimitte si quid in te commissum est, da ex eo quo abundas. Et de cuius das, nisi de illius? Cum de illius das, redditio est: si de tuo dares, largitio esset. Quid enim habes quod nō ac- 1.Corin.4. cepisti? Hæ sunt hostiæ deo gratissimæ, misericordia, humilitas, cōfessio, pax, charitas. Has apportemus, & securi expectamus aduētum iudicis, qui iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in vetitate sua.

In psalmum nonagesimumsextum enarratio. L

MAgna spectacula deus præbet cordi Christiano, & quibus vere nihil possit iocundius inueniri, si tamē assit palatum fidei, cui sapiat mel dei. Credimus omnibus vobis, qui in saluatorem nostrum toto corde credidistis, inesse spiritū eius qui vos delectet cum legūtur prophetiæ ante tot annos prolatæ ex ore sanctorum, & post tot annos impletæ in fide gentium. Magnam enim iocūditatem tunc carpebant ipsi sancti prophetę cum ea videbāt in spiritu, non iam impleta, sed adhuc futura. Erat enim eis magna delectatio, sed tamen & ipsi pro charitate qua in nos accensi erant quos nondum videbant, sed spiritu parturiebant, volebant si fieri posset in hoc tempore nobiscū viuere, & videre impleta quæ in spiritu prophetabant. Inde dominus discipulis suis iam ista videre incipientibus ait: Multi iusti & prophetæ voluerūt videre quæ vi- Matth.13. detis, & non viderūt: & audire quæ auditis, & nō audierunt. Quamuis enim viderūt ista in spiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur: Apostolis autem iam præsentia credebantur. † Vnde ille Symeon iustus qui- † aliàs, red dam senex, multum exultauit videns infantem Iesum, debantur. & agnoscens in paruo magnum, & in exigua carne co- M gnoscens cœli & terræ creatorem. Multum ergo exultauit, quia responsum acceperat nō se exiturum esse de hac vita priusquam videret salutare dei. Agnouit ergo illum, iocundatus est, exultauit gaudio, & hoc ait, Do- Luc.2. mine, nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderūt oculi mei salutare tuum. Magna est ergo ista iocunditas, & hanc facit charitas. Delectati sumus cum psalmus iste cantaretur, & quædam ibi ab omnibus intellecta sunt, quædam verò quantum arbitramur, aut à paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in isto sermone in quo vobis seruimus consideremus, & videamus quanta dignatione nos deus lætificare voluerit, præsentando quæ promisit, & nobis & nos exhibēs veritatem promissis suis. Inscribitur psalmus, *Ipsi David, cum terra eius restituta est.* Totum ad Christum reuocemus, si volumus iter rectæ intelligentiæ tenere, non recedamus à lapide angulari, ne intellectus noster ruinā Ephes.2. faciat. In illo solidetur, quod instabili motu nutabat: in illo incumbat, quod per incerta pēdebat. Quicquid dubitationis habet homo in animo, auditis scripturis dei à Christo non recedat, cū ei fuerit in illis verbis Christus

reuelatus

A revelatus, intelligat se intellexisse. Antequam autem perueniat ad Christi intellectum, non se præsumat in- Roman.10. tellexisse. Finis enim legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Quid est ergo & quomodo accipitur in Christum, cum terra eius restituta est? Nam quomodo Dauid intelligatur Christus, facile est agnoscere. Chri- Matth.1. stus enim ex Maria, & ex semine Dauid: & quia ex semine eius futurus erat, propterea nomen eius in figura prophetabatur. Ergo Dauid Christus, quia & interpretatur Dauid manu fortis. Et quis tam manu fortis, quàm qui de cruce mundum vicit? Nam post resurrectionem & ascensionem eius, accepto spiritusancto, lo- Act.2. quentibus Apostolis variis linguis commota multitudo eorum ipsorum qui eum crucifixerant, consilium quæsiuit salutis, accepit, credidit, ignotum est, donatus est reatus sanguinis Christi, impertitus est potus sanguinis Christi, facti sunt fideles eius cuius fuerant persecu- Matth.27. tores: crediderunt in eum quem crucifixerunt: & ante quem insultantes caput agitauerunt, eum ipsum caput habere voluerunt. Ita ergo restituta est terra eius, quod habet titulus psalmi. Terra enim eius Iudæa: & perie- B rat omnis Iudæa quando crucifixerat dominum suum, ignorantes phrenetici sæuientes in medicum, & salutem insania repellentes. Tanquam ergo perierat Iudæa tota, cum qua tota ipsi etiam apostoli trepidauerunt. Petrus qui audaci dilectione sequebatur, timida trepi- Matth.26. datione ter negauit. Resurgens in via quosdam loquentes secum de se, tales inuenit ipse dominus Iesus Christus, vt dicerent illi quærenti vnde colloquerentur, Tu Luc.24. solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in opere & sermone coram deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. Iam spem Christi perdiderant. Non enim dixerunt, speramus eum redempturum: sed, sperabamus quòd esset redemprurus Israël. Ipse eum eis erat, & spes illius in illis non erat: ostendit se illis, manifestatus est etiam cæteris discipulis, visus, contrectatus, & inuentus illis quibus iam perisse videbatur. Reuocata est fides eorum qui ceciderant, restituta est C terra eius, Deinde factis cum eis quadraginta diebus, Act.1. ascendit in cœlum: & sicut paulò antè commemoraui, Act.2. misso spiritusancto fecit discipulos suos idiotas homi- Luc.23. nes loqui omnium gentium linguis. Tunc illi pro quibus non frustra dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: commoti, vt diximus, quæsierunt salutem, consilium acceperunt vt in eum crederent: credi- Act.2. & 4. derunt vno die tria milia, & rursus quinque milia. Cœpit feruere per Iudæam ecclesia Christi, vbi ferbuerat opprobrium Christi, & restituta est terra eius: sed quia Ioan.10. dixerat ipse, Habeo alias oues quæ non sunt de hoc ouili, oportet me & eas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: etiam ad gentes ad quas prophetæ missi non erãt, apostoli missi sunt. Quæsiti sunt qui non quæsierant, inuenti sunt qui nihil expectabant: quem non tenebant deum pollicitatorem, inueoerunt redemptorem. Iam enim Iudæi tenebant deum polliciratorem, quia ibi prophetæ Chistum prædicauerunt, vbi Christum promiserunt: sed quem promissum audierãt, præsentem non cognouerunt. Illis autem promissum nihil erat, sed tamen in prophetis etiam de fide ipsorum dictum erat. Non dictum erat ipsis, sed dictum erat de ipsis. Missum est ad illos, & audistis ex dispensatio- D ne dei: ipsa enim lectio modo vobis lecta est in Acti- Act.10. bus apostolotum, quomodo centurio Cornelius credidit. Cornelius enim centurio non erat de gente Iudæorum. Orabat, ieiunabat, eleemosynas faciebat: nõ illum deseruit deus, quanuis in gentibus constitutum: & missus est ei angelus qui illi nunciaret, quòd eleemosynæ & orationes ipsius acceptæ fuerint apud deum. Credidit aduocato ad se Petro: nunquid nõ illum poterat docere angelus? Misit illum ad Petrum, vt magis per hominem illi fides fieret, quia homines non dedignatus erat dominus visitare. Nec dedignabatur docere per hominem, qui dignatus est esse homo. Sic ergo restituta est terra eius, vno pariete veniente de Iudæis, altero pariete veniente de gentibus, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis, Ephes.2. vbi ambo copularentur. Iterum quomodo accipimus, cum terra eius restitueretur? Cum caro eius resuscitaretur. Alius enim intellectus, tamen à Christo non recedens, sic potest nobis occurrere, terra restituta, caro resuscitata. Post resurrectionem enim ipsius facta sunt ista omnia quæ cantantur in psalmo. Audiamus iam de E terræ restitutione psalmum plenum gandio: excitet nobis ipse dominus deus noster dignam tantæ rei expectatiooem & iocunditatem: ipse sermonem oostrum moderetur aptũ cordibus vestris, vt quicquid hic exultat cor nostrum in talibus spectaculis, perducat ad linguam, & inde in aures vestras, deinde in cor vestrum, deinde in facta vestra.

EXPOSITIO PSALMI.

Dominus regnauit. Ille qui stetit ante iudicem, ille Matth.27. qui alapas accepit, ille qui flagellatus est, ille qui consputus est, ille qui spinis coronatus est, ille qui colaphis cæsus est, ille qui in ligno suspensus est, ille cui pendenti in ligno insulrarum est, ille qui in cruce mortuus est, ille qui lancea percussus est, ille qui sepultus est, ipse resurrexit, Dominus regnauit. Sæuiant quantum possunt regna: quid sunt factura regi regnorum, domino omnium regum, creatori omnium seculorum? An ideo contemnitur, quia tam submissus & tam humilis apparuit? Misericordia est, non impotentia: ille enim humilis apparuit, vt eum caperemus. Sed iam videamus. Dominus regnauit: *Exultet terra, iocundentur insulæ multæ.* F Et quidem quia verbum dei non in sola continenti terra prædicatum est, sed etiam in insulis quæ constirutæ sunt in medio mari: & ipsæ plenæ Christianis, plenæ sunt seruis dei. Non enim separat mare eum, qui fecerat mare. Quò naues possunt accedere, verba dei non possunt? Impletæ sunt insulæ: veruntamen possunt & in figura rectè accipi insulæ omnes ecclesiæ. Quare insulæ? Quia circumlatrantur fluctibus omnium tentationum. Sed quomodo insula vndique circunstrepentibus fluctibus tundi potest, frangi non potest, magis magisque ipsa frangit fluctus venientes, quàm frangatur ab eis: sic & ecclesiæ dei pullulantes per totum orbem terrarũ, passæ sunt persecutiones vndique frementium infideliũ, & ecce stant insulæ, & iam placatum est mare: Iocundentur insulæ multæ: *Nubes & caligo in circumitu eius, iustitia & iudicium directio sedis eius.* Quibus nubes & caligo in circumitu eius? Quibus iustitia & iudicium directio sedis eius. Nubes & caligo impiis, qui eum nõ intellexerunt: iustitia & iudicium fidelibus, qui in eum crediderũt. Illi enim per superbiã non viderunt, illi per humilitatem dirigi meruerunt. Audi

G nubes & nebulam, & audi iuſtitiam & iudicium. Ipſe
Ioan.9. dominus ait, In iudicium ego io huoc muodum ve-
ni: vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.
Quid eſt, qui vident cæci fiant? Qui ſibi videre viden-
tur, qui ſe ſapientes putant, qui noo ſibi arbitrantur oe-
ceſſariam medicinam, ipſi cæci fiant, ipſi oon intelli-
gant. Qui autem non vident, videant: qui cæcitatem cõ
fitcotur, illuminari mereantur. Sic ergo io circumitu
eius nubes & caligo his qui eum oon cognouerunt: cõ-
fitentibus autem & humiliantibus ſe, iuſtitia & iudi-
cium directio ſedis eius. Sedem eius dicit eos ipſos qui
in eum crediderunt. De ipſis eoim ſibi fecit ſedem, quia
1.Corin.1. in eis ſedet ſapientia. filius enim dei, ſapientia dei eſt.
Audiuimus autem ex alia ſcriptura, magnum huius in-
telligeotiæ documentum. Aoima iuſti, ſedes ſapientiæ.
Ergo quia iſti facti ſuot iuſti, qui in eum crediderũt, iu-
ſtificati ex fide, facti ſunt ſedes ipſius, ſedet in ipſis iudi-
cans ex ipſis, & dirigens eos. Quare? Quia manſue-
tos inuenit, veluti iumenta mitia noo recalcitrantia,
ooo collum ſuperbum aduerſus iugum eius excutiẽtia,
non flagellum eius recuſantia. Facta ſuot iumenta eius
H bona, manſueta, & meruerunt quod dictum eſt in alio
Pſal.24. pſalmo, Diriget mites io iudicio, docebit manſuetos
vias ſuas. Propterea ergo illis nubes & caligo, quia non
ſunt recti, manſuetis autem iuſtitia & iudicium dire-
ctio ſedis eius. *Ignis ante eum præibit, & inflammabit in cir-
cumitu inimicos eius.* De quo igne dicit fratres, Ignis an-
te eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos
eius? Non arbitror de illo igne dici in quem mitten-
di ſunt impij illa vltima iudicij ſententia, quibus ad ſi-
niſtram ſeparatis, ſicut io Euangelio lectum memini-
Math.25. mus, dicturus eſt, Ite io ignem æternum, qui paratus eſt
diabolo & angelis eius. Non puto de illo igne dici. Vn-
de hoc non puto? Quia de quodam igne dicit, qui pręe-
ibit ante illum antequam veniat ad iudicium. Dictum
eſt enim præire igoem & inflammare in circumitu, id
eſt, per totum orbem terrarum, inimicos eius. Ille ignis
poſt eius aduentum erit, iſte autem ignis ante eum pręe-
ibit. Quis eſt ergo iſte ignis? Poſſumus eum accipere
in pœna malorum, poſſumus in ſalute redemptorum.
In pœna malorum quomodo? Quia cum prædicaretur
I Christus, iratæ ſunt gentes, & commouerunt perſecu-
tionem: quæ ira ignis fuit magis cõſumens eos qui per-
ſequebãtur, quàm eos quos perſequebantur. Cum enim
videmus duos, vnum iraſcentem, alterum patienter fe-
rentem, quis eorum ardeat, veſtrum eſt iudicare. Pote-
ſtis in vno genere humano tale ſpectaculum cootue-
ri. Ponite vobis ante oculos hominem iniquum, com-
motum aoimo, trucem vultu, flammãtibus oculis, ſcin-
tillantibus verbis, ferri in hominis necem, in deprædа-
tionem, in iniurias, io contumelias, noo ſe capere, nõ ſe
tenere: alterum patieoter excipieotem verbera ac pla-
Math 5. gas, quicquid ille ioferre voluerit, & percutieoti maxil-
Luc.6. lam parantem alteram: cum videris hinc furias, inde
lenitatem: hinc iram, iode patientiam: hinc flammas,
inde tolerantiã, dubitas pronunciare quis eorũ ardeat
pœnámque patiatur? Illéne cuius corpus vexatur, an cu
ius animus vexatur? Propterea & Eſaias propheta dixit,
Eſaia.26. Et nũc ignis aduerſarios comedet. Quid eſt & nũc? An-
tequã veniat dies ille iudicij magnus, iam furore ſuo ar-
dent, qui poſtea ſupplicio ſempiterni illius ignis arſuri
ſunt. Niſi forte putatis fratres mei, quia iniuſtitia quæ
procedit ex homine ad lædendum alterum hominem,
illi ad quem procedit nocet, & illi de quo procedit nõ
oocet? Vnde fieri poteſt? Aliquando facula ardẽs appo-
nitur ad lignum humidum & viride, & nõ illud incen- K
dit, ipſa tantum ardet. ſic & ioimicus tuus. Si quis forte
exiſtit iniuſtus, qui tibi moliatur inſidias, vel præparet
aliquas moleſtias, iniuſtus eſt. Tu ſi viride lignũ fueris,
id eſt, ſi ſucco ſpiritali vigens & virens, flammis inimi-
citiarum reſtiteris, orando pro illo qui te perſequitur,
ille ardet, tu manes integer: & ioiuſtitia illius illi no-
cet, tibi nihil nocet: niſi forte putas quia nocet tibi ſi
corpori tuo aliquid fecerit, & anima patiens & incor-
rupta ad deum coronanda peruenerit, ſequens exem-
plum domini ſui, qui pati maluit à Iudæis, & qui pote-
rat non mori, mortuus eſt, quia & qui poterat non na-
ſci, natus eſt. Tu enim conditione natus es, ille volun-
tate: tu conditione moreris, ille miſericordia. Quomo-
do ergo illi oihil nocuerũt Iudæi, ſic nec tibi quiſquam
perſecutor inimicus, ſi tu elegeris eſſe membrum ca-
pitis illius. Ecce intelleximus ignem ante eum præeun-
tem, id eſt, hoc tempore intelligeodum in pœnã quan-
dam iofidelium iniquorum: intelligamus ignem, ſi poſ-
ſumus, & in ſalutem redemptorum. Ita enim propoſue-
ramus: idem ipſe dominus ait, Ignem veni mittere in Luc.12.
terram. Sic ignem, quomodo gladium: nam & quodã L
loco ait non ſe veniſſe pacem mittere in terram, ſed Math.10.
gladium. Gladium ad ſeparationem, ignem ad vſtio-
nem: ſed vtrumque ſalubre, quia & gladius verbi ipſius
ſalubriter nos ſeparauit à conſuetudioe mala. Gladium
enim attulit, & ſeparauit vnumquemque fidelium aut
à patre ſuo qui in Chriſtum noo crediderat, aut à ma-
tre ſimiliter infideli, aut certe ſi de pareotibus Chriſtia-
nis natus eſt, ſaltem à progeoie ſua priore. nemo enim
noſtrũ nõ aut auum, aut proauum, aut aliquã antiquam
originem io gentibus habuit, & io illa exercrabili deo
infidelitate ſeparati ſumus ab eo quod eramus, ſed gla-
dius intereeſſit ſecernens, non interficiens. Hoc modo
& ignis. Ignem veni mittere io terram. exarſerunt ho- Luc.12.
mines credentes io eum, acceperunt flammam chari-
tatis: propterea & ipſe ſpiritus ſanctus cum miſſus eſſet
apoſtolis, ſic apparuit. Viſæ ſunt illis, inquit, linguæ di- Act. 2.
uiſæ velut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquemque il-
lorum. Iſto igne inflammati cœperũt ire per mundum,
& inflammare & incedere in circumitu inimicos e-
ius. Quos inimicos eius? Qui deſerto deo à quo facti
erant, adorabant ſimulacra quæ fecerant. Ipſi incende- M
baotur ſi mali erant, ad cooſumptiooem: ſi boni erant,
ad reparationem: aut ipſe incẽdebatur, qui nolebat cre-
dere, illo igoe, audito verbo dei factus peior, inuidia ſua
exuſtus atque conſumptus: aut ſi conuerteretur & cre-
deret, oec ſic in illo oihil arſiſſet. Arſerat enim fœnum
vt purgaretur aurum. Aurum fides eſt, fœnum carnalis
concupiſcentia eſt. Omnis caro fœnum, Eſaias dicit, &
omnis honor carnis vt flos fœni. Quicquid eſt ergo in
homioe carnali appetens vana & ſecularia, fœoum
eſt. Quàm multi forte & fratres ooſtri ierunt ad thea-
trum, fœno ducti ſuot. Nónne optandos eſt illis iſte
ignis, vt fœnum ardeat, & aurum purgetur? Quod enim
illis ioeſt fidei, fœno premitur. Bonum eſt ergo eis ar-
dere ſancto igne, vt fœoo conſumpto ſplendeat pre-
cioſum quod redemit Chriſtus. Ergo ignis ante eũ præ-
ibit, & inflãmabit io circumitu inimicos eius. Sunt qui
ſalubriter arſerunt, hodie fideles eius ſunt: inimici eius
erant, & ounc iam fideles eius ſunt. Quæris inimicos?
noo ſunt: conſumpti ſunt, arſeruot: charitas conſumpſit
Io eis quòd perſequebantor Chriſtum, & purgauit in
eis quòd credereot in Chriſtum. Et inflammauit in cir-
cumitu inimicos eius. *Apparuerunt fulgura eius orbi terræ.*

Magna

A Magna exultatio. Nónne videmus? nónne manifestum est? Apparuerunt fulgura eius vniuersæ terræ: inflammati sunt inimici, incensi sunt inimici: arsit quicquid contradicebat, & apparuerunt fulgura eius orbi terræ. Quomodo apparuerunt? Vt iam crederent. Vnde fulgura? De nubibus. Quæ sunt nubes dei? Prædicatores veritatis. Vides autem nubem in cœlo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens. Si coruscet de nube, emicat splendor: ex eo ipso quod contemnebas, inde exiliuit quod expauescas. Mitit ergo dominus noster Iesus Christus apostolos suos, prædicatores suos sanctos velut nubes, videbantur homines & contemnebantur, quomodo vidẽtur nubes & contemnuntur antequam de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primùm homines carnem portantes, infirmi, deinde idiotæ, indocti, ignobiles, sed erat in illis quod fulgu-
Act.9. raret, erat in illis quod coruscaret. Accedebat Petrus homo piscator, orabat, & surgebat mortuus. Forma humana nubes erat, splendor miraculi coruscatio erat. Sic in verbis, sic in factis, cum miranda dicunt, & miracula faciunt: apparuerunt fulgura eius orbi terræ: *Vidit & commota est terra.* Si enim non est verum, si non tota ter-
B ra iam Christiana clamat Amen, commota fulgoribus de illis nubibus erumpentibus: Vidit & commota est terra. *Montes fluxerunt sicut cera à facie domini.* Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se aduersus deum, factis Christi & Christianorum contremuit, succubuit. Et quando dico quod dictum est, fluxit, melius verbũ inueniri nõ potest. Montes fluxerunt à facie domini velut cera. Vbi est altitudo potestatum? vbi duritia infidelium? Montes fluxerunt sicut cera à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus, illi ante faciem eius sicut cera fluxerunt: tandiu duri, donec ignis ille admoueretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audet, & paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat: & si nondum factus est viuus lapis, tamen victus est durus mons. Montes fluxerunt sicut cera à facie domini: *A facie domini omnis terra.* Non Iudæorum tantum, sed & gen-
Rom.3. tium, sicut dicit apostolus, Non enim est Iudæorũ tantum deus, sed & gentium. Dominus ergo vniuersæ terræ, dominus Iesus Christus in Iudæa natus, sed non Iudææ tantum natus, qui antequam natus omnes fecit: & qui omnes fecerat, omnes refecit. A facie domini om-
C nis terra. *Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.* Qui cœli annunciauerunt? Cœli enar-
Psal.18. rant gloriam dei. Qui sunt cœli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cœlis sedet deus, sic sedet in apostolis, sic sedet in prædicatoribus euangelij. Et tu si vis, cœlum eris. Si vis esse cœlum, purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra respõderis sursum te habere cor, cœlum eris. Si resurrexistis cum Christo, fidelibus apostolus
Coloss.3. loquitur, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram, & sub terra sunt: nónne factus es cœlum? Carnem portas, & corde iam cœlum es. Con-
Philip.3. uersatio enim tua in cœlis erit. Talis annuncias & tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum? Intendat charitas vestra: Putatis quia nos soli stantes hic annunciamus Christum, & vos non annunciatis? Vnde ad nos veniunt Christiani volentes esse, quos nunquam vidimus, quos non nouimus, quibus nunquam prædicauimus? An forte crediderunt nullo nunciante? Apostolus dicit, Quomodo credent quẽ non audierunt? Quo- D
modo audient sine prædicante? Ergo tota ecclesia præ- *Rom.10.*
dicat Christum, & annunciãt cœli iustitiam ipsius: quia omnes fideles quibus cura est lucrari deo eos qui nondum crediderunt, & faciunt hoc ex charitate, cœli sunt. Intonat de illis deus iudicij sui terrorem, & tremit qui infidelis erat, & pauescit & credit. Ostẽdite hominibus quid potuit Christus per totũ orbem terrarum, loquendo eis, & adducẽdo eos ad amãdum Christum. Quanti enim hodie adduxerunt amicos suos aut ad pantomimum, aut ad choraulam? Quare, nisi amando illum? Et vos amate Christum: tanta enim spectacula præbuit, in quo nemo potest dicere aliquid se reprehẽsionis inuenire in illum, qui vicit seculum. Nam & aliquando quẽ amat quisque in theatro, vincitur in illo. Nemo vere vincitur in Christo, nõ est de quo erubescere. Arripite, adducite, attrahite quos potestis, securi estote, ad eum adducitis, qui non displicet videntibus, & rogate illum vt illuminet eos, & bene expectẽt. Annunciauerũt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Nónne factum est? Nónne confusi sunt? Nónne quotidie confunduntur? Sculptilia enim sunt manifesta idola. Quare iam E
confunduntur omnes qui adorant sculptilia? Quia viderunt omnes populi gloriam eius. Iam omnes populi gloriam Christi confitentur. Erubescant qui adorant lapides, quia lapides illi mortui erant, nos viuum lapidem inuenimus: Imò lapides illi nunquam vixerunt, vt nec mortui dicantur. Lapis autem noster viuus est, & semper vixit apud patrem, & pro nobis mortuus reuixit, & modo viuit, & mors ei vltrà non dominabitur. *Rom.9.*
Hanc gloriam ipsius cogitauerunt & cognouerunt populi, dimittunt tẽpla, currunt ad ecclesias. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Adhuc quærunt adorare sculptilia, noluerunt deserere idola, deserti sunt ab idolis. Confundantur omnes qui adorant sculptilia.

Qui gloriantur in simulacris suis. Sed extitit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, & ait, Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrum quod est sine sensu: nõ enim propheta vester potuit nosse quia oculos habẽt & non vident, & ego nescio quia illud simulacrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audit *Psal.113.*
auribus. Nõ ergo illud colo, sed adoro quod video, & seruio ei quem non video. Quis est iste? Numen quoddã, inquit, inuisibile, quod præsidet illi simulacro. Hoc F
modo reddendo rationẽ de simulacris suis, diserti sibi videntur quia non colunt idola, & colũt dæmonia. Etenim fratres sicut dicit apostolus, Quæ immolant gen- *1.Cor.10.*
tes, dæmoniis immolant, & non deo. Nolo vos, inquit, socios fieri dæmoniorũ. Nam scimus quia nihil est idolum, ipse hoc dicit apostolus: Scimus quia nihil est idolum, sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo. Dixit, Nolo vos fieri socios dæmoniorũ. Non ergo hinc se excusent, quia quasi idolis insensatis dediti non sunt, dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius. Nam si tantùm idola colerent, sicut eos non adiuuarent, ita illis nihil nocerent. Si autem adores & seruias dæmonibus, erunt domini tui. Et qui erunt domini tui? Inuidi tui, libertati tuæ necesse est inuideãt: semper te velint possidere, semper talem facere qualẽ possint secum trahere. Est enim insita maleuolentia quędã & pernicies nocendi istis malis spiritibus. Gaudent de malo hominum, & de fallacia nostra, si nos fefellerint pascuntur. Et quid quærunt? Nõ quibus in ęternum dominentur, sed cum quibus in æternum damnẽtur: quo-

G modo solet maleuolus latro nominare innocētē: nun-
† al. vinus. quid si fuerit vnus † incensus, minus ardet, si duo ar-
deant? Minus moritur, si duo moriantur? Pœna illi non
minuitur, sed maleuolentia pascitur, mecum moriatur,
non se minus moriturum dicens, sed solatium habet
malum alterius. Talis est diabolus, seducere vult illos,
qui cum illo puniantur. Et quia non potest fallere iudi-
cem deum: non enim nominat apud illum innocentē,
vera crimina volens habere quæ obiiciat, peccata per-
suadet. Ecce quales dominos sibi faciūt qui colūt ido-
1. Cor. 10. la & dæmonia. Quæ enim immolant gentes, dæmoniis
immolant, & non deo: nolo vos socios fieri dæmonio-
rum. Nos autem qualem deum habemus? Audite quid
sequatur. Cum enim dixisset, Cōfundantur omnes qui
adorant sculptilia: addidit, & qui gloriantur in simula-
cris suis: ne existerent quasi reddentes rationem de si-
mulacris: & dicerent, non lapides sed numina colimus.
Quę numina colis? Dic mihi, dęmonia colis, an spiritus
bonos, quales sunt angeli? Sunt enim angeli sancti, &
sunt spiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis non
coluntur nisi spiritus maligni, qui sibi exigunt superbè
sacrificium, & volūt se coli tanquā deos. Maligni sunt,
H superbi sunt. Tales sunt etiam homines non boni, qui
suam gloriam quærunt, & dei gloriam contemnūt. Ho-
mines autem sanctos attēdite, qui sunt similes angelis.
Cum inueneris hominem aliquem sanctū seruum dei,
si volueris illum colere & adorare pro deo, prohibet te,
non vult sibi arrogare honorem dei, non vult tibi esse
pro deo, sed tecum esse sub deo. Fecerunt hoc apostoli
sancti Paulus & Barnabas: Prædicabant verbum dei in
Lycaonia. Miracula cum fecissent Lycaoniæ, ciues eius-
dem regionis adduxerunt victimas, & voluerunt illis
sacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulum Mer-
curium. Illi nō sunt delectati. An forte ideo sibi immo-
lari noluerunt, quia dæmonibus se comparari execrati
sunt? Non, sed quia honorem diuinum exhiberi homi-
nibus horruerunt, verba ipsorum indicant. non suspi-
camur. Sequitur enim lectio libri eiusdem, & dicit quo-
modo moti sunt. Tūc Paulus & Barnabas cōsciderunt
Act. 14. vestimenta sua, & dixerunt, Viri fratres, quid facitis? Et
nos homines sumus passibiles, similes vobis. Intendite
ergo quomodo homines boni prohibent eos qui se vo
luerunt colere tanquam deos, & volunt potius vt deus
I vnus colatur, deus vnus adoretur, deo vni sacrificium
offeratur, non sibi. Sic & omnes sancti vel angeli illius
gloriam quærunt quē diligunt. Ad eius cultum, ad eius
orationem, ad eius contemplationem omnes quos di-
ligunt rapere & inflammare studēt: ipsum illis annun-
ciant, non se, quoniam angeli sunt. Et quia milites sunt,
non norunt gloriam quærere nisi imperatoris sui. Si au-
tem gloriam suam quæsierint, vt tyranni damnantur.
Talis extitit diabolus & dæmonia, id est, angeli eius: ar-
rogauit sibi honorem diuinum & omnibus dæmoniis,
& impleuit templa paganorum, & persuasit simulacra,
& persuasit illa sacrificia offerri sibi. Nónne melius erat
vt angelos sanctos, quàm vt dæmones colerent? Respō-
dent, Non colimus mala dæmonia, angelos quos dici-
tis, ipsos & nos colimus, virtutes dei magni, & ministe-
ria dei magni. Vtinam ipsos colere velletis, facilè ab ip-
sis disceretis non illos colere. Audite angelum docto-
rem, docebat quendam discipulum Christi, & ostende-
bat illi multa miracula in Apocalypsi Ioannis. Ille autē
quodam sibi demonstrato miraculo visionis expauit, &
misit se ad pedes angeli. Et ille angelus qui non quære-
bat nisi gloriam domini sui, Surge, quid facis? inquit, Il-
lum adora: nam & ego conseruus tuus sum, & fratrum K
tuorum. Quid ergo fratres mei? Nemo dicat, timeo ne Apoc. 19.
irascatur mihi angelus, si non illum colo pro deo meo.
Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris. Bo-
nus est enim, & deum amat. Quomodo enim dæmo-
nes irascuntur si non colantur, sic angeli indignantur
si pro deo colantur. Sed ne forte dicat tibi cor infirmū,
cor trepidum, ergo si irascantur dęmonia quia non co-
lūtur, timeo offendere dæmonia. Quid tibi facturus est
vel princeps ipsorum diabolus? Si posset aliquid, nullus
nostrum remaneret. Nónne quotidie tanta in illum di-
cuntur ore Christianorum, & crescit seges Christiano-
rum? Quando irasceris nequissimo seruo tuo, hoc no-
men illi imponis, Satana, diabole. hoc illi dicis. Fortasse
in hoc erras, quia homini hoc dicis, & immoderata ira
caperis ad conuiciandam imaginem dei, & tamen hoc
eligis vt ei dicas quod valde detestaris. Si posset il-
le, non se vindicaret? Sed non permittitur, & tantum fa
cit quantum permittitur. Nam & Iob tentare voluit, &
non nisi potestatem quæsiuit, & nihil faceret nisi pote- Iob. 2.
statem accepisset. Quare ergo non securus adoras deū,
quo nolente nemo tibi nocet: & quo permittēte emen-
daris, non euerteris? Si enim placuerit domino deo tuo L
permittere vt aliquis homo tibi noceat, aut aliquis spi-
ritus tibi noceat, emēdabit te vt clames ad eum: Emen- Psal. 117.
dans emendauit me dominus, sed morti non tradidit
me. Ergo confundantur omnes qui adorant sculptilia,
& qui gloriantur in simulacris suis. *Adorate eum om-
nes angeli eius.* Discant pagani adorare deum. Angelos
volunt adorare, angelos imitentur, & illum adorent
qui ab angelis adoratur. Adorate eū omnes angeli eius.
Adoret angelus ille qui missus est ad Cornelium: nam Act. 10.
eum adorans Cornelius misit ad Petrum adorare Chri-
stum dominum Petri, & ipse conseruus Petri. Adorate
eum omnes angeli eius. *Audiuit & iocundata est Sion.*
Quid audiuit Sion? Quia adorant eum omnes ange-
li eius. Quid audiuit Sion? Ecce quid audiuit, Annun-
ciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes po-
puli gloriam eius: confundantur omnes qui adorant
sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Etenim
Ecclesia necdum erat in gentibus: in Iudæa crediderāt
ex Iudæis, & putabant ipsi Iudæi qui crediderant, solos
se pertinere ad Christum. Missi sunt apostoli ad gētes,
prædicatum est Cornelio: credidit Cornelius, baptiza- Ibidem.
tus est, baptizati sunt & illi qui cum Cornelio erāt. Sed M
vt baptizarentur, quid factum est scitis: non quidem
hucusque peruenit lector, sed tamen aliqui recordan-
tur: & qui non recordantur, audiant à me breuiter. Mis-
sus est angelus ad Cornelium, angelus Cornelium mi-
sit ad Petrum, Petrus venit ad Cornelium. Et quia de
gentibus erat Cornelius, & ipse & qui cum eo erāt, non
erant circuncisi. Ne dubitarent ergo illi tradere euan-
gelium non circuncisis, antequā baptizaretur ipse Cor-
nelius, & illi qui cum eo erant, venit spiritussanctus, &
impleuit illos, & cœperunt loqui linguis. In nullum au-
tem ceciderat spiritussanctus, nisi qui fuerat baptizatus:
in istos autem ante baptismum cecidit. Posset enim Pe-
trus dubitare vtrum incircuncisos baptizaret: venit spi-
ritussanctus, cœperunt loqui linguis. Donatum est do-
num inuisibile, & tulit dubitationem de sacramento
visibili, & baptizati sunt omnes. Et habes scriptum, Au- Act. 11.
dierunt autem apostoli, & qui erant in Iudæa fratres,
quoniam & gentes receperunt verbum dei, & benedi-
cebant deum. Hoc est quod hic commemorat, Audi- Psalm. 47.
uit & iocundata est Sion: *Et exultauerūt filiæ Iudæ.* Quid
audiuit,

A audiuit, & iocundata est Sion? Quia receperunt gentes verbum dei. Vnus paries venerat, sed angulus nondum erat. Sion ipsa ecclesia quæ erat in Iudæa, proprie hic nominata est. Audiuit, & iocundata est Sion, & exulta-
Act.11. uerunt filiæ Iudæ. Sic scriptum est, Audierunt apostoli, & qui erant in Iudæa fratres. Videte Sion, exultauerunt filiæ Iudæ. Quid audierunt? Quia & gentes receperunt verbum dei. Vbi illud dixit iste psalmus? Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. Et quia gentes crediderũt, à quibus colebantur idola, securus ait, Confundantur omnes qui adorát sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis. Audiuit, & iocundata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Postea quidem de incircuncisis calomniari voluerunt Petro,
Ibidem. & dixerunt illi, Quare intrasti ad gentiles & incircuncisos, & manducasti cum eis? Ille autem reddidit eis rationem, quomodo cum oraret, demõstratus est illi discus pendẽs quatuor lineis. Discus ille qui habebat omnia animalia, significabat omnes gentes. Ideo autẽ quatuor lineis pẽdebat, quia quatuor partes sunt orbis, vnde futuri populi erant: & ideo quatuor euangelia prædicát Christum, vt gratia ipsius ad omnes quatuor par-
B tes orbis pertinere intelligatur. Quia ergo tale visum demonstratum fuerat Petro, indicauit, aperuit illis omnia quomodo credidit Cornelius, quia priusquam baptizaretur homo gentilis, venit super eum spiritussanctus. Hæc cum audissent tacuerunt, & magnificauerũt deum dicentes, Vtique & gentibus deus pœnitentiam ad vitam dedit. Ecce audiuit, & iocundata est Sion: & exultauerunt filiæ Iudæ. *Propter iudicia tua domine.* Quæ
Act.10. iudicia? Quia non est personarum acceptor deus. Nanque ipse Petrus cum vidisset Cornelium centurionem & eos qui cum illo erant adimpletos spiritusancto, exclamauit & ait, In veritate comprehendo quia non est personarum acceptor deus. Ergo exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine. Quid est, propter iudicia tua? Quia in omni gente & in omni populo, quicunque illi seruierit, acceptus est illi, quia non Iudæorum deus tantũ, sed & gentium. Videte si hoc non est vnde exultauerunt filiæ Iudæ. Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine: *Quoniam tu es dominus altißimus super omnem terram.* Non super solam Iudæam, non super solam Hierusalem, non super solam Sion, sed super omnem terram. Huic vniuersæ terræ
C iudicia dei viguerunt, vt vndique populos conuocaret, quibus non communicant qui se præciderunt, nec audiunt prædictum, nec vident impletum, quoniam tu es dominus altißimus super omnem terram: *Nimis exaltatus es super omnes deos.* Quid est nimis? Nam de Christo dicitur, Quid ergo nimis, nisi vt intelligatur æqualis patri? Quid est super omnes deos? Qui sunt? Idola. Non habent sensum, non habent vitam. Dæmonia habent sensum, habent vitam, sed mala sunt. Quid magnum est quia exaltatus est Christus super idola, exaltatus est super dæmonia? Sed nec hoc valde magnum est.
Psalm.95. Dæmonia quidem dij gentium, sed ille nimis exaltatus est super omnes deos. Et homines dicti sunt dij, Ego
Psalm.81. dixi dij estis, & filij altißimi omnes. Item scriptum est, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. Super omnes homines exaltatus est Iesus Christus dominus noster: nec tantùm super idola, nec tantùm super dæmonia, sed super omnes homines iustos. Et hoc parum est, super omnes etiã angelos. Nam vnde est, Adorate eum omnes angeli eius? Nimis exaltatus est super omnes deos. Quid ergo facimus omnes qui ad illum conuenimus, ad eum qui nimis exaltatus D est super omnes deos? Breue præceptum nobis dedit. *Qui diligitis dominum, odite malignum.* Non est dignus Christus, cum quo diligas auaritiam. Amas illum, debes odisse quod odit. Homo est inimicus tuus, hoc est quod tu, creati estis ab vno creatore in vna conditione, & tamen si filius tuus loquatur cum inimico tuo, & veniat ad domum inimici tui, & assiduas collocutiones habeat cum illo, exhæredare illum vis, quia loquitur cum inimico tuo. Et quomodo? Quam iustam vocem videris tibi habere? Amicus es inimici mei, & quæris aliquid de re mea? Ergo attende. Diligis Christum, inimica Christi est auaritia: quare cum ea loqueris? Non dico loqueris cum illa, quare illi seruis? Nam multa iubet Christus, & nõn facis: iubet ipsa, & facis. Iubet Christus vt vestias pauperem, & non facis: iubet ipsa auaritia vt facias fraudem, & hoc potius facis. Si hæc ita sunt, si talis es, noli tibi multùm promittere hæreditatem Christi. Sed dicis, diligo Christum. Qui diligitis dominum, odite malignum. Hinc apparet te diligere quod bonũ est, si inuentus fueris odisse quod malum est. Qui diligitis dominum, odite malignum. Sed cum cœperimos odisse malignum, subsequentur persecutiones. Odimus E malignum, dicit nobis aliquis persecutor, fac fraudem: dicit nobis, adora idolũ. dicit nobis, thus pone dæmoniis. Sed nos audiuimus, Qui diligitis dominum, odite malignum. Audiuimus quidem, sed si non fecerimus, sæuit ille. Vsquequo sæuit? Quid est ablaturus? Respõde, quare Christianus es? Propter æternam hæreditatem, an propter terrenam felicitatem? Interroga fidem tuam, pone in catasta conscientiæ animam tuam, torque teipsum timore iudicij: responde cui credideris, quare credideris. Dicis mihi, in Christũ credidi. Quid tibi promisit Christus, nisi quod ostendit in se? Quid ostendit in se? Mortuus est, & resurrexit, ascendit in cœlum. Vis Matth.16. sequi? Imitare passionem, expecta promissionem. Quid ergo tibi ablaturus est sæuiens cum cœperis odisse malignum? Qui diligis dominum, quid ablaturus? Patrimonium. Nũquid cœlum? Postremò quicquid tibi dedit deus tollat. Ille non tollit quidem si non vult deus. Si autem vult deus, tollit quod dedit deus, ne se tibi auferat ipse deus. Deum tibi nemo tollet: tu tibi illum tollis si illum fugis. Forte respondes, nõ curo de patrimo- F nio meo, Dominus dedit, dominus abstulit. Possumus Iob.1. dicere, sicut domino placuit, ita factum est, sed timeo ne occidat me: hoc totum est. Audi ergo psalmũ consolantem: *Custodit dominus animas seruorum suorum.* Quia ergo dixerat superius, Qui diligitis dominum, odite malignum, ne ideo timeres odisse malignum ne occideret te malignus: subiecit statim, Custodit dominus animas seruorum suorum. Audi illum custodientem animas seruorum suorum, & dicentem, Nolite time- Matth.10. re eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Occidit & corpus qui in te plurimũ potest. Quid tibi facit? Quod & domino deo tuo. Quare amas habere quod Christus, si times pati quod Christ᷒? Ille venit ferre vitam tuam temporalem, infirmã, morti obnoxiam. Certe timeres mori, si posses non mori: Quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non suscipis? Tollat tibi istam vitam qui minatur aduersarios, dat tibi deus aliam vitam: quia & istam ipse tibi dedit, & si ipse noluerit, nec ipsa tolletur. Si autẽ voluerit vt tollatur tibi, tolletur: habet quod tecum mutet. Noli timere spoliari pro illo. Non vis exui vestem pannosam? Stolam gloriæ tibi daturus est. Quam stolã

A dala, multę preſſuræ, multæ iniquitates abundahunt: ſed
Matth.24. qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Refri-
geſcet, inquit, charitas multorum. Qui ergo perſeuerã-
Rom 12. ter ſpiritu ferbuerit ſecundum apoſtolum qui ait, Spi-
Rom.5. ritu feruẽtes: eius charitas non refrigeſcit, quia ipſa cha-
ritas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritumſan-
ctum qui datus eſt nobis. Nemo ergo ſibi promittat
quod euangelium non promittit. Ecce veniẽt lætiora
tempora, & facio illud, & emo illud. Bonum eſt tibi vt
attendas illum qui non fallitur, nec fefellit aliquem, cui
tibi promiſit non hic lætitiam, ſed in ſe: & cum tranſie-
rint iſta, ſperes quia cum illo regnabis in æternum, ne
cum hic vis regnare, neque hic habeas iocunditatem,
nec illic inuenias.

In pſalmum nonageſimumſeptimum enarratio.

CANTATA *domino canticum nouum.* Nouus ho-
mo nouit, vetus non nouit. Vetus homo eſt
vetus vita, & nouus homo eſt noua vita. Ve-
tus vita ex Adam trahitur, noua vita in Chriſto forma-
tur. Dicitur autem in hoc pſalmo vniuerſo orbi terra-
rum vt cantet canticum nouum. Nam apertius alibi ſic
B dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate
Pſal.95. domino omnis terra: vt intelligant qui ſe præcidunt à
communione totius orbis terrarum, non poſſe can-
tare canticum nouum, quia canticum nouum in toto
orbe terrarum, non in parte cantatur. Et hic attendite
& videte hoc dici. Et cum dicitur vniuerſo orbi terra-
rum vt cantet canticum nouum: hoc intelligitur, quia
pax cantat canticum nouum. Cantate domino canti-
cum nouum: *Quia mirabilia fecit.* Quæ mirabilia? Ecce
modo legebatur euangelium, & audiuimus mirabilia
domini. Efferebatur mortuus vnicus matris ſuæ quæ e-
rat vidua, miſertus dominus fecit illos ſtare, depoſue-
Luc.7. runt illum, & dixit: Iuuenis, dico tibi ſurge. Et ſedit ille
mortuus, & cœpit loqui, & reddidit illum matri ſuæ.
Ecce mirabilia fecit dominus: ſed multo maiora mira-
bilia ſunt quòd totum orbem terrarum à morte ſempi-
terna erexit, quàm quòd vnicum filium matris viduæ
reſuſcitauit. Cantate ergo domino canticum nouum,
quia mirabilia fecit dominus. Quæ mirabilia? Audi:
Sanauit ei dextera eius, & brachium ſanctum eius. Quod
eſt brachium ſanctum domini? Dominus noſter Ieſus
Eſa.53. Chriſtus. Audi Eſaiam, Quis credidit auditui noſtro,
C & brachium domini cui reuelatum eſt? Brachium ergo
ſanctum & dextera ipſius, idem ipſe eſt. Ergo dominus
noſter Ieſus Chriſtus brachium dei, & dextera dei, pro-
pterea ſanauit ei. Non dictum eſt tantùm, orbem ter-
rarum ſanauit dextera eius: ſed, ſanauit ei. Multi enim
ſanantur ſibi, non ei. Ecce quàm multi cupiunt ſanita-
tem iſtam corporalem, & ab illo accipiunt, & ab illo
ſanantur, & non illi ſanantur? Quomodo ab illo ſa-
nantur, & non illi ſanantur? Accepta ſanitate laſciuiũt:
qui ægroti caſti erant, ſanati adulteri fiunt: qui cum æ-
grotarent, neminem lædebant, receptis viribus inua-
dunt & opprimunt innocentes: ſanati ſunt, ſed non ei.
Quis eſt qui ſanatur ei? Qui intus ſanatur. Quis eſt qui
intus ſanatur? Qui credit in eum, & cum interius fue-
rit ſanatus, in nouum hominem reformatur: poſtea &
hoc quòd lãguet ad tempus caro iſta mortalis, recipiet
in finẽ & ipſa ſuam perfectiſsimam ſanitatem. Sanemur
ergo ei. Vt autẽ ſanemur ei, credamus in dextera eius,
quia ſanauit ei dextera eius, & brachium ſanctum eius.
Notum fecit dominus ſalutare ſuum. Ipſam dexteram, ip-
ſum brachium, ipſum ſalutare dominus noſter Ieſus
Chriſtus: de quo dictum eſt, Et videbit omnis caro ſa- D
lutare dei. De quo etiam dixit ille Simeon, qui infan- Luc 3. & 2.
tem accepit in manus, Nunc dimittis domine ſeruum
tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare
tuum. Notũ fecit dominus ſalutare ſuum. Cui notum
fecit? parti, aut vniuerſo? Non parti alicui. Nemo fallat,
nemo decipiat, nemo dicat, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce
illic. Qui dicit, ecce hic eſt, ecce illic, partes oſtendit. Matth.24.
Cui notum fecit dominus ſalutare ſuum? Audi quid
ſequitur: *Ante conſpectum gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.*
Dextera dei, brachium dei, ſalutare dei, & iuſtitia dei,
dominus eſt ſaluator noſter Ieſus Chriſtus. *Memor
fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſrael.* Quid
eſt, Memor fuit miſericordiæ ſuæ & veritatis? Vt pro-
mitteret, miſertus eſt: quia promiſit & exhibuit miſeri-
cordiam, veritas conſecuta eſt. Miſericordia præmi-
ſit promiſsionem, promiſsio reddidit veritatem. Me-
mor fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ do-
mus Iſraël. Et quid? Tantùm Iacob, & tantùm do-
mus Iſraël? Domus Iudæorum & propago illa Abrahæ
ſecundum carnem ſolet dici domus Iſraël, & Iſraël Ia-
cob. Iacob enim filius Iſaac, Iſaac autem ipſe filius A-
brahæ. Ergo Iacob nepos Abrahæ fuit, & de Iacob duo- E
decim filij, & de duodecim filiis vniuerſa propago Iu-
dæorum. Nunquid illis tantùm promiſſus eſt Chriſtus?
Si diſcutias quid ſit Iſraël, Iſraëli promiſſus eſt Chri-
ſtus, Iſraël eſt videns deum. Videbimus per ſpeciem, 2 Cor 5.
ſi nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides no-
ſtra, & exhibebitur veritas fidei. Credamus in eum quẽ
non videmus, & gaudentes videbimus: deſideremus
non viſum, & fruemur viſo. Ergo & modo Iſraël per
fidem, tunc autem Iſraël per ſpeciem facie ad faciem.
Nõ iam per ſpeculum, non iam in ænigmate, ſed quem-
admodum dictum eſt à Ioanne, Dilectiſsimi, filij dei 1.Ioan 3.
ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia
cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus
eum ſicuti eſt. Ad hanc viſionem parate corda veſtra,
ad hoc gaudium parate animas veſtras: quomodo ſo-
lem ſi vellet deus oſtendere, moneret vt oculos parate-
tis carnis: ſed quia ſapientiæ ſuæ ſpeciem vobis digna-
tus eſt oſtendere, parate oculos cordis. Beati mundo
corde, quoniam ipſi deum videbunt. Memor fuit miſe- Matth.5.
ricordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſraël. Quis
eſt iſte Iſraël? Ne forte vnam gẽtem cogites Iudæorum,
audi quod ſequitur: *Viderunt omnes fines terræ ſalutare dei* Eſa.45.
noſtri. Non dictum eſt, omnis terra, ſed omnes fines F
terræ, quomodo dicitur à termino vſq; ad terminum.
Nemo concîdat, nemo diſsipet, fortis eſt vnitas Chri-
ſti. Totum emit, qui tantum precium dedit. Viderunt
omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quia ergo vide-
runt: *Iubilate deo vniuerſa terra.* Iam noſtis quid ſit iubi-
lare: gaudete & loquimini. Si quod gaudetis loqui non
poteſtis, iubilate. Gaudium veſtrũ exprimat iubilatio, ſi
non poteſt locutio: non ſit tamẽ mutum gaudium, cor
non taceat deum ſuum, non taceat munera eius. Si tibi
loqueris, tibi ſanatus es: ſi te ſanauit dextera eius, ei lo-
quere cui ſanatus es. Viderũt omnes fines terræ ſalutare
dei noſtri, Iubilate deo vniuerſa terra: *Cantate & exul-
tate & pſallite. Pſallite domino deo noſtro in cithara, in cithara &
voce pſalmi.* Pſallite non voce ſola, aſſumite opera, vt
non tantùm canteris, ſed & operemini. Qui cantat &
operatur, pſallit in cithara, & in pſalterio. Et vide qua-
lia organa adiunguntur in ſimilitudinibus. *In tubis du-
ctilibus, & voce tubæ corneæ.* Quid ſibi volũt tubæ ductiles De tempore
& tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ ſunt, tundẽdo pro- ſerm 222.

G ducuntur. Si tundendo, ergo vapulãdo eritis tubæ ductiles, ad laudẽ dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulario tunsio, profectus productio est. Tuba ductilis erat Iob, quando repente percussus tantis damnis & orbitate filiorum, tunsione illa tantæ tribulatio-
Iob.1. nis factus tuba ductilis sonuit, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictũ. Quomodo sonuit, quàm suauem sonum dedit ista ductilis tuba? Adhuc tũditur, datus est in potestate, vt & caro eius percuteretur. Percussa est, cœpit putrescere, scatere vermibus. Supposita Eua ad seductionem, vxor eius seruata ad ministerium diaboli, non ad solatium mariti, suggerit blasphemias, nõ
Genes.3. obtemperat ille. Obtemperauit Adam Euę in paradiso, repellit Adam Euam in stercore. In stercore enim sedebat Iob, cum flueret & putresceret vermibus. Melior Iob putris in stercore, quàm integer ille in paradiso. Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adam non erat. Respõdit Euæ præparatæ ad istam supplãtationem & tentationẽ, & ait illi, Ecce audiuimus quomodo tunditur tuba ista. Percussit eum diabolus à capite vsq; ad pedes graui vulnere, & putrescens vermibus sedebat in ster-
H core. Audiuimus quemadmodum tunsus est, audiamus quomodo sonet vox tubæ huius ductilis. Dulcẽ vocẽ,
Iob.2. si placet, audiamus. Locuta es, inquit, tãquam vna ex insipiẽtibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala nõ sustinebimus? O sonum fortem, ô sonum dulcem. Quem non dormientem excitet sonus iste? Quem non excitet præsumptio in deo, vt aduersus diabolum securus procedat in prælium, non suis viribus obtenturus, sed illius qui probat? Quia ipse etiam tundit. non enim faceret malleos de seipso. De illius enim diaboli pœna futura propheta commemorans ait, Cõ-
Hiere.50. tritus est malleus vniuersæ terræ. Malleum vniuersæ terræ diabolũ voluit intelligi. De ipso malleo in manu dei posito, id est in potestate dei, tunduntur ductiles tubæ, vt resonent laudes dei. Videte quemadmodum audeo dicere fratres mei, de isto maleo etiam aposto-
2.Cor.12. lus tundebatur, In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ qui me colaphizet. Ecce tunditur, videamus
Ibidem. quemadmodum sonet. Propter quod, inquit, ter dominum rogaui, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.
I Ego tubam, inquit ille fabricator, perficere volo, non perficiam nisi tundam: in infirmitate virtus perficitur. Et audi iam ipsam tubam ductilem & bene sonantem,
Vbi supra. Quando infirmor, tunc potens sum. Et ipse apostolus tanquam apostolus hærens Christo, hærens illi dexteræ de qua tenetur malleus vt producat tubam, in illa dextera positus, facit & ipso de ipse malleo: dicit de
1.Tim.1. quibusdam quos tradidit satanæ, vt discant non blasphemare. Tradidit malleo tundendo. Male sonabant antequam producerentur: forte producti & facti tubæ ductiles, amissa blasphemia laudes domini sonuerunt. Hæ sunt tubæ ductiles. Vox tubæ corneæ quid est: Cornu excedit carnem, necesse est vt carnem superando sit firmum: firmum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? Quia carnem superauit. Qui vult esse tuba cornea, superet carnem. Quid est, superet carnem? Transcendat carnales affectus, vincat carnales libidi-
Colos.3. nes. Audi tubas corneas: Si autem resurrexistis cũ Christo, apostolus dicit, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quid est, quæ sursum sunt quærite, Id est, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. K
Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc ita loquebatur, Fratres non potui loqui vobis quasi spiritalibus, *1.Cor.3.* sed quasi carnalibus. tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: neque enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis. Estis enim adhuc carnales. Ergo non erant tubæ corneæ, qui non excesserãt carnem. Cornu & carni hæret, & carnem excedit, & quanquam de carne oriatur, superat carnem. Fies ergo ex carnali spiritalis: adhuc carne calcas terram, & spiritu erumpes in cœlum. In carne enim ambulantes, *2.Cor.10.* inquit, non secundum carnem militamus. Nam illud quibus dixit apostolus, non prætermittamus. Quid illis ait, vnde probaret illos carnalia sapere, & nondum factos tubas corneas? Cum enim dicit vnusquisque *1.Cor.3.* vestrum, Ego sum Pauli: alius, Ego Apollo: alius autem, Ego Cephæ, nõnne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid est autem Apollo? Quid est autem Paulus? Ministri dei, per quos credidistis. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Vult illos ergo erigi à spe quam in homine posuerant, & contingere spiritalia Christi, vt possent esse tubæ corneæ si superarent carnem. Fratres, nolite in- L
sultare fratribus quos nondum conuertit misericordia dei: noueritis quia quandiu hoc facitis, carnem sapitis. Tuba non est illa quæ delectat aures dei. Insultationis tuba, infructuosum bellum facit. Tuba cornea te erigat aduersus diabolum, non tuba carnea aduersus fratrem tuum. In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ: *Iubilate in conspectu regis domini.* Et vobis iubilantibus & exultantibus in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ, quid sequitur? *Commoueatur mare, & plenitudo eius.* Fratres prædicantibus veritatem apostolis, tanquam tubis ductilibus & tubis corneis commotum est mare, surrexerunt fluctus, creuerunt tempestates, factæ sunt persecutiones ecclesiæ. Vnde commotum est mare? Cum iubilabatur deo, cum psallebatur deo, dei aures delectabantur, maris fluctus excitabantur. Commoueatur mare, & plenitudo eius: *Orbis terrarum, & omnes habitantes in ea.* Commoueatur mare in persecutionibus, *Flumina plaudẽt manibus in idipsum.* Moueatur mare, & flumina plaudant manibus in idipsum. Fiunt persecutiones, & gaudent sancti in domino. Vnde flumina plaudent manibus? Quid est plaudere manibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere est. Manibus, operibus. Quæ flumina? Quos deus fecit flumi- M
na, dando illis illam aquam spiritumsanctum: Si quis sitit, inquit, veniat & bibat. Qui credit in me, flumina *Ioan.7.* aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ista flumina manibus plaudebant, ista flumina operibus gaudebant, & deum benedicebant. *Montes exultabunt à facie domini, quoniã venit, quoniam veniet iudicare terram.* Magni montes: Venit deus iudicare terrã, & gaudent. Sunt enim montes qui venturo domino iudicare terram contremiscunt. Ergo sunt montes boni, sunt montes mali: montes boni, magnitudo spiritalis: montes mali, tumor superbiæ. Montes exultabũt à facie domini quoniam venit, quoniam veniet iudicare terram. Quare veniet, & quomodo veniet? Quoniam veniet iudicare terram. *Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in æquitate.* Gaudeant ergo montes: ille enim non iniuste iudicabit. Venturo forte aliquo iudice homine cui non potest parere cõscientia, contremiscunt homines etiam innocentes, si ab ipso expectant prẽmium laudis, vel timent pœnam damnationis: quando ille veniet qui falli non potest, gaudeant

montes,

A montes,ſecuri gaudeant,illuminabũtur ab eo,nõ dam-
Pſalm.95. nabuntur.Gaudeant,quia veniet dominus iudicare or-
bem terrarum in æquitate : ac ſi mõtes iuſti, gaudent,
iniqui contremiſcunt. Sed ecce nondum venit, quid
opus eſt vt tremant·Corrigantur,& gaudeant.In pote-
ſtate tua eſt quomodo expectes venturum Chriſtum.
Ideo differt venire,vt cum venerit,non te damnet.Ec-
ce nondum venit,ille in cœlo eſt, tu in terra:ille differt
aduentum, tu noli differre conſilium. Aduentus ipſius
dur⁹ eſt duris, mitis eſt piis. Vide ergo modo tu qui ſis.
Si durus,licet tibi miteſcere:ſi mitis, iam gaude ventu-
rum. Chriſtianus enim es. Ita,inquis. Credo quòd oras
Matth.6. & dicis,Adueniat regnũ tuum. Optas vt veniat, quem
times ne veniat:corrige te,vt non ores contra te.

In pſalmum nonageſimumoctauum enarratio.

FRATRES, id etiam notum eſſe debet chari-
tati veſtræ, tanquam filiis eccleſiæ & eruditis
in ſchola Chriſti, per omnes literas antiquo-
rum patrum noſtrorum, qui ſcripſerunt verba dei &
magnalia dei, nobis eos conſulere voluiſſe, qui futuri
B eramus hoc tempore, iam credentes in Chriſtum: qui
opportuno tempore venit ad nos,primò humilis, poſt-
ea venturus excelſus. Primò enim venit ante iudicem
ſtaturus, poſtea venturus eſt iudex ſeſſurus, vt ante il-
lum ſtet pro merito ſuo genus humanum. Præceſſe-
runt autem illum multi præcones tanquam iudicem
magnum,& hunc adhuc in humilitate venturum. Mul-
ti præcones præceſſerunt adhuc naſciturum de virgine
Maria, futurum infantem, & ſugiturum lac, futurum
paruulum, verbum dei per quod facta ſunt omnia.
Præceſſerunt multi præcones, & dixerunt futura iſta
tempora:ſed ita dixerunt, vt quibuſdam figuris rerum
tegerent ſententias ſuas, ipſumq; velamen quo tecta eſt
veritas in libris antiquorum, tunc tolleretur, quando
iam ipſa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in
Pſalm.84. pſalmo,Veritas de terra orta eſt,& iuſtitia de cœlo pro-
ſpexit. Modo ergo tota intẽtio noſtra eſt, quando pſal-
mum audiuimus, quando prophetam, quando legem,
quæ omnia antequam veniret in carne dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus,conſcripta ſunt,Chriſtum ibi videre,
Chriſtum ibi intelligere. Intendat ergo nobiſcum cha-
ritas veſtra ad iſtum pſalmum, & quæramus hic Chri-
ſtum. Vtique apparebit quærentibus & credentibus,qui
C primò apparuit non quærentibus : & non deſeret deſi-
derantes ſe,qui redemit negligentes ſe.Ecce de illo cœ-
pit pſalmus, de illo dicitur: *Dominus regnauit, iraſcantur
populi.* Cœpit enim regnare dominus noſter Ieſus Chri-
Marc.16. ſtus, cœpit prædicari poſtquam reſurrexit à mortuis, &
Act.2. aſcendit in cœlum, poſteaquam impleuit diſcipulos
ſuos fiducia ſpiritusſancti, vt non timerent mortem,
quam ipſe iam occiderat in ſe. In ſe ipſe ergo cœpit
prædicari dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt in illum
crederent qui ſalutem habere vellent, & irati ſunt po-
puli qui idola colebant. Iraſcebantur qui colebãt quod
fecerunt, quia annunciabatur ille à quo facti ſunt. Vti-
que ille annunciabat per diſcipulos ſuos ſeipſum, qui
illos volebat conuerti ad eum à quo facti ſunt,& auerti
ab eis quæ ipſi fecerant. Illi pro idolo ſuo iraſcebantur
domino ſuo:qui ſi pro idolo ſuo iraſcerẽtur ſeruo ſuo,
damnandi erant. Melior enim ſeruus eorũ, quàm ido-
lum eorum. Seruum enim eorũ deus fecit, idolum eo-
rum faber fecit.Sic iraſcebantur pro idolo ſuo,vt iraſci
non timerent domino ſuo : ſed iraſcantur, prædictum
eſt,nõ iuſſum. In prophetia enim dicitur,Dominus re-
gnauit, iraſcantur populi. Eſt quod fiat & de populis D
iraſcentibus. Illi iraſcantur, & in ira ipſorum martyres
coronentur. Quid fecerunt annunciatoribus verbi ve-
ritatis, nubibus Chriſti circumeuntibus orbem terra-
rum,& compluentibus agrum dei? Quid illis fecerunt
qui iraſcebantur, niſi vt inter manus eorum caro affli-
geretur, & in manibus Chriſti ſpiritus coronaretur?
Nec ipſa caro quam perſecutores occidere potuerunt,
ita mortua eſt, vt in æternum interiret. Habebit enim
tempus ſuum quo reſurgat & ipſa,quia reſurrectionem
carnis iam oſtendit dominus in ſeipſo. inde illam vo-
luit à nobis accipere,vt de noſtra poſſemus non deſpe-
rare. Ergo fratres, caro ſeruorum quam occiderunt
cultores idolorum, & reſurget in tempore ſuo: idola
quæ fregit Chriſtus, nunquam iterum faciet faber. Au-
diſtis cum Hieremias legeretur ante apoſtolicam le-
ctionem, ſi autem appoſuiſtis: vidiſtis ibi tempora præ- Hierem.10.
ſentia quæ nunc agimus: dixit enim, Dij qui cœlum &
terram non fecerunt, pereant de terra, & de ſub cœlo.
Non dixit,Dij qui cœlum & terram non fecerunt, per-
eant de cœlo & de terra:quia nunquam fuerunt in cœ-
lo. Sed quid dixit? Dij qui cœlum & terram non fe-
cerunt, pereant de terra. Quaſi reſpondit ad terram, E
& defuit quod reſponderet de cœlo, quia illi non fue-
runt in cœlo, ipſam terram bis dixit, quia ipſa eſt ſub
cœlo. Pereant de terra & de ſub cœlo, de templis ſuis.
Videte ſi non fit, ſi non ex magna parte iam factum
eſt. Quid enim remanſit, aut quantum remanſit? Ma-
gis remanſerunt idola in cordibus paganorum, quàm
in locis templorum. Ergo, Dominus regnauit, ira-
ſcantur populi: *Qui ſedet ſuper Cherubin.* Subaudis,
regnauit. *Commoueatur terra.* Iterum dixit,iraſcantur
populi. Quod enim dixit, Dominus: hoc repetiuit,
Qui ſedet ſuper Cherubin: & quod dixit, regnauit:
ſubaudire fecit in alio verſu. Et quod ait, iraſcantur
populi: hoc dixit, commoueatur terra. Quid ſunt e-
nim populi niſi terra? Quantum poteſt iraſcatur terra
ei qui iam ſedet in cœlo. Fuit enim dominus in terra,
& aſſumpſit terram in qua eſſet in terra. Induit ſe
carnem, & prior voluit pati iraſcentes populos. Ne
iram populorum timerent ſerui eius, prior illam pa-
ti voluit. Et quia neceſſaria erat ira populorum ſeruis
eius, vt à peccatis ſuis omnibus per ipſas tribulationes
curarentur & ſanarentur, amarum poculum prior me-
dicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo domi- F
nus regnauit, iraſcantur populi: iraſcantur populi,quia
de ira ipſorum multa bona fecit deus. Illi iraſcuntur,
& ſerui dei purgantur: quia exercentur, coronantur.
Iraſcantur populi, qui ſedet ſuper Cherubin regnauit,
commoueatur terra. Cherubin ſedes dei eſt, ſicut ſcri-
pturæ tradunt, cœleſtis quædam ſedes ſublimis, quam
nos non vidimus, ſed verbum dei nouit illam: nouit
tanquam ſedem ſuam, & ipſum verbum dei & ſpiritus
dei dixit ſeruis dei vbi ſedeat deus: non quia ſic ſedet
deus quomodo homo: ſed ſi vis vt ſedeat in te deus, ſi
bonus eris, ſedes dei eris. Sic enim ſcriptum eſt, Sedes Sapient.7.
ſapientiæ, anima iuſti. Thronus enim, latine ſedes di-
citur. Nam & ipſum Cherubin interpretati ſunt qui-
dam quid diceretur latine, qui nouerunt linguam il-
lam Hebræam, quia Hebræa lingua dictum eſt Cheru-
bin, & dixerunt eſſe Cherubin plenitudinem ſcientiæ.
Ergo quia deus ſuperat omnem ſcientiam,ſuper pleni-
tudinem ſcientiæ ſedere dicitur. Sit in te ergo plenitu-
do ſcientiæ,& eris & tu ſedes dei.Sed forte dicturus es,
Et quando in me erit plenitudo ſcientiæ? Et quis poteſt

G ad tantum culmen peruenire, vt sit in illo plenitudo scientiæ? Putas hoc velle deum, vt sit in nobis ista plenitudo scientiæ, vt nouerimus aut quot sint stellæ, aut quot sint grana, nõ dico arenæ, sed tritici, aut quot poma pendeant in arbore? *Matth.10.* Ille nouit omnia, quia capilli nostri numerati sunt deo: sed alia est plenitudo scientiæ quam voluit hominem nosse. Ad legem dei pertinet scientia quam te voluit habere. Et quis potest, forte dicas mihi, perfecte nosse legem, vt habeat in se plenitudinem scientiæ legis, & possit esse sedes dei? Noli turbari, breuiter tibi dicitur quid habeas si vis habere plenitudinem scientiæ, & esse sedes dei. Ait enim Apostolus, *Rom.13.* Plenitudo autem legis charitas. Quid ergo est? Perdidisti totam excusationem. Interroga cor tuum, vide vtrum habeat charitatem. Si est ibi charitas, est ibi plenitudo legis. Iam in te habitat deus, sedes dei factus es. Irascantur populi. Quid facient irascentes populi ei qui factus est sedes dei? Qui contra te sæuiant attendis, qui in te sedeat non attendis. Cœlum factus es, & terram times? Dicit enim alio loco scriptura dominũ deum nostrum dicere, *Esa.66.* Cœlum mihi sedes est. Si ergo H & tu habendo plenitudinem scientiæ, & habendo charitatem, vtique sedes dei factus es, cœlum factus es. Non enim hoc cœlum quod oculis his nostris suspicimus, valde preciosum est deo. Cœlũ dei, animæ sanctæ sunt: cœlum dei, mentes angelorum sunt, & omnes mentes seruorum eius. Ergo irascantur populi, commoueatur terra, quid facturi, aut quid factura sedi dei & cœlo, vbi sedet deus? *Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos.* Dominus in Sion magnus & excelsus est. Ergo si obscurum tibi erat quia dictum est, Qui sedet super Cherubin, nesciebas quid est Cherubin, & forte tibi figurabas animo quandam cathedram cœlestẽ, ingentem, gemmatam, & ipsam dicebas Cherubin, carnali sensu volitans per phantasmata: dictum est tibi, quia Cherubin plenitudo scientiæ est, & dictum est, quia plenitudo scientiæ, non cuiuslibet scientiæ, sed plenitudo scientiæ legis, vtilis est homini. Et ne desperares de ipsa scientia legis, breuiter tibi dictum est, *Rom.13.* Plenitudo legis est charitas. Habeto ergo charitatem in deum & in proximum, & eris sedes dei, pertinebis ad Cherubin. Sed si adhuc non intelligis, audi quid sequatur, Dominus in Sion magnus. Quem tibi dixit su- I per Cherubin, in Sion magnus est. Iam quære quid est Sion? Sion nouimus ciuitatem dei esse. Sion dicta est ciuitas quæ est Hierusalem, dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion speculatio dicitur, id est visio & contemplatio. Speculari enim prospicere est, vel conspicere, vel intendere vt videas. Est autem Sion omnis anima, si intendit videre lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit, tenebratur: si ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifestum est Sion ciuitatem dei esse, quæ est ciuitas dei nisi sancta Ecclesia? Homines enim amantes se inuicem, & amantes deum suum qui in illis habitat, faciunt ciuitatem deo, quia lege quadam ciuitas continetur. Lex ipsa eorum, charitas est, & ipsa charitas deus est. *1.Ioan.4.* Aperte enim scriptum est, Deus charitas est. Qui ergo plenus est charitate, plenus deo est: & multi pleni charitate, ciuitatem faciunt deo. Ista ciuitas dei vocatur Sion: ergo Ecclesia est Sion. In illa ergo magnus deus, in illa esto, & non erit præter te deus. Cum autem fuerit in te deus, quia tu factus es de Sion, membrum de Sion, ciuis de Sion, pertinens ad societatem populi dei, excelsus in te erit deus super omnes populos. Super illos qui irascuntur, aut super illos qui K irascebantur. Putatis enim quia tunc irascebantur, & modo non irascuntur? Irascebantur tunc, sed quia plures erant, aperte irascebantur: modo quia pauci facti sunt, occulte irascuntur. Interim fracta est audacia, finietur & iracundia. Putatis enim fratres, quia illi quorum hesterno die organa concrepabant, non irascuntur de ieiuniis nostris? Non autem eis irascamur, sed pro eis ieiunemus. Dixit enim nobis dominus deus noster qui sedet in nobis, ipse nobis mandauit vt oremus pro inimicis nostris, oremus pro persequentibus nos: *Matth.5.* & cum hoc facit ecclesia, prope finiti sunt persecutores. Exaudita est enim cum hoc faceret, & exauditur cum hoc facit. Præualebant malo suo, finiti sunt bono suo. Quomodo finiti sunt vultis nosse? Manducati sunt ab ecclesia. Quæris illos in se, & non inuenis: quære in ea quæ illos manducauit, & in visceribus eius inuenientur. Transeuntes enim ad ecclesiam Christiani facti sunt, perierunt persecutores, creuerunt prædicatores. Ideo per dies festos ipsorum, quia videmus eos qui reliqui facti sunt, insanire adhuc in voluntatibus suis malis & peruersis, rogamus pro illis deum, vt qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius audiant vocem L dei. Non enim quod sonat sine ratione, delectat aurem, & verbum dei non delectat cor. Sed ideo pro illis oramus, quando diebus illorum festis nos ieiunamus, vt fiant sibiipsi spectaculum. Quando enim viderint se, displicebunt sibi: sed ideo non sibi displicent, quia non se attendunt. Ebrius non sibi displicet, sed sobrio displicet. Da hominem qui iam iocundatur, in domino viuit, grauiter suspirat in illam pacem æternam quam illi promisit deus, & vide quia quando respexerit hominem saltantem ad organum, plus illum dolet insanientem, quàm phreneticum febrientem. Ergo si nouimus mala illorum, quia de ipsis malis & nos liberati sumus, doleamus illos: & si dolemus illos, oremus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis. Non enim nos nostra ieiunia celebramus per dies festos illorum. Alia sunt ieiunia nostra quæ celebramus *Ieiunium ante pascha.* per dies paschæ futuros, per alia atque alia quæ solennia nobis sunt in Christo: per istos autem dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus. Lætitia enim sua admonent dolorem nostrum, & faciũt nos recordari quàm miseri sint adhuc. Sed quia M videmus multos inde liberatos vbi & nos fuimus, nec de illis desperare debemus. Et si adhuc irascuntur, nos oremus: & si adhuc commouetur particula terræ quæ remansit, nos permaneamus in gemitu pro ipsis, vt & illis deus tribuat intellectum, & nobiscum audiant voces istas, de quibus modo gaudemus: Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos. *Confiteantur nomini tuo magno.* Ipsi omnes populi super quos magnus es in Sion, iam confiteantur nomini tuo magno. Paruum fuit nomen tuum quando irascebãtur, factum est magnum, iam confiteantur. Quomodo dicimus paruum fuisse nomen Christi antequam pręclare diffamaretur Christus? quia nomen ipsius fama ipsius dicitur. Paruum nomen erat, iam modo nomen magnum factum est. Quę gens est quę non audiuit nomen Christi? Iam ergo magno nomini tuo confiteantur populi, qui antè paruo numini tuo irascebantur. Confiteantur nomini tuo magno. Quare confiteantur? *Quoniam terribile & sanctum est.* Ipsum nomen tuum terribile & sanctũ est. Sic prædicatur crucifixus, sic pręd icatur humiliatus, sic prædicatur iudicatus, vt veniat & excelsus,

A sus, veniat viuus io virtute, veniat vt iudicaturus. Modo parcit populis blasphemantibus, quia patientia dei *Roma. 2.* ad pœnitentiã te adducit. non enim qui modo parcit, semper habet parcere: aut qui modo prædicatur, vt timeatur, non est venturus vt iudicet. Venturus est fratres mei, venturus est. Timeamus illum, & sic viuamus vt ad dexteram illius inueniamur. Venrurus est enim *Matth. 25.* & iudicaturus, vt alios ponat ad sinistram, alios ad dexteram. Et nõ illud facit ipse quomodocunque vt erret forte in hominibus, vt qui ad dexteram ponendus est, ad sinistram ponatur: aut qui ad sinistram debet stare, errante deo ad dexterã ponatur. Non enim potest errare, vt ibi ponat malum, vbi ponere debet bonum: nec ibi ponat bonum, vbi debet ponere malum. Si errare non potest, nos erramus si non timemus: si autem timuerimus modo, tunc quod timeamus nõ habebimus: quoniam terribile & sanctum est. *Et honor regis iudicium diligit.* Sic ergo timeant eum populi vt corrigant se, non quasi multum præsumentes de misericordia ipsius, dimittant se, & male viuant. diligit enim misericordiam, sed diligit & iudiciũ. Quæ est misericordia?, Vt B modo prædicet tibi veritatem, vt modo clamet ad te vt cõuertaris. Parua misericordia est, quia vixisti in malis factis, & adhuc non te tulit cum peccares? Vt credẽti ignosceret peccata tua, parua misericordia est? Putas quia sic semper erit misericordia, vt neminem puniat? Noli sic putare, terribile & sanctum nomen eius, & honor regis iudicium diligit. Iniustum est enim iudicium, & omnino non est iudicium, nisi merita red- *2. Corint. 5.* dantur sua vnicuiq; quemadmodum quisque gessit in corpore siue bonum, siue malum: & honor regis iudiciũ diligit. Ergo timeamus, ergo faciamus iustitiã, ergo faciamus æquitatem. Sed quis facit æquitatem? quis facit iustitiam? Homo peccator, homo iniquus, homo peruersus, homo auersus à luce veritatis? Quid debet facere homo? Conuertere se tantum ad deum, vt ipse in illo formet æquitatem, quam ipse formare non potest, sed deformare. Idoneus est homo ad vulnerãdum se, nunquid idoneus est ad sanandum se? Quando vult ægrotat, non quando volt surgit. Si vult viuat intemperãter vel in frigore vel in calore, eo die ægrotat quo vo- C luerit. Cum autem viuendo intemperanter cœperit æ- *†al. Qui ægrotauit.* grotare, surgat quãdo vult. Quieuit† quãdo voluit, surgat si potest quando vult. Vt iaceret ægrotus, intemperantiam suam habuit necessariam: vt surgat autem, necessariam habet artificis medicinã. Sic ergo vt peccet homo, ipse sibi sufficit ad peccandũ: vt iustificetur non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur qui solus est iustus. Vt ergo se illi homines dent formandos ad iustitiam, cũ terruisset populos psalmus iste & dixisset, Confiteãtur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est, & honor regis iudicium diligit: veluti quærentes iã populos territos quomodo iusti viuere debeant, quia in seipsis non possunt habere iustitiam, commendauit illis & plasmatorẽ iustitiæ illorum, & secutus ait, *Tu parasti æquitatem, iustitiam & iudicium in Iacob tu fecisti.* Debemus enim & nos habere iudicium, debemus habere iustitiam: sed ille in nobis facit iudicium & iustitiam, qui nos fecit in quibus faceret. Quomodo & nos debemus habere iudicium & iustitiam? Iudiciũ habes quando discernis malum à bono: iustitiam autem quando sequeris bonum, & declinas à malo. Discernendo iudicium habes, faciẽdo iustitiam habes. Declina à malo, *Psalm. 36.* ait, & fac bonum: quære pacem & persequere eam. Primò debes habere iudicium, & postea iustitiam. Quod iudicium? Vt primo iudices quid sit malum, & quid sit D bonum. Et quam iustitiam? Declines à malo, & facias bonum. hoc autem nõ à te habebis, quia vide quid dixit, Iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. *Exaltate dominum deum nostrum.* Vere exaltate, bene exaltate. Laudemus & exaltemus illum qui fecit ipsam iustitiam, quam habemus, ipse in nobis fecit. Quis enim in nobis fecit ipsam iustitiam, nisi qui nos iustificauit? De Christo autem dictum est, Qui iustificat impium. Nos ergo *Roma. 4.* impij, ille iustificator, quando & ipsam iustitiam ipse in nobis fecit, qua illi placeamus, vt ad dexteram nos ponat & non ad sinistram, vt dicat ad dexteram positis, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum est ab ioitio mundi. non autem ponat ad sinistram Inter eos quibus dicturus est, Ite in ignem *Matth. 25.* æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui in *Concor. 2.* nobis coronaturus est non merita nostra, sed dona sua, *seu dis. 27.* quantum debet exaltari? Exaltate dominum deum no- *ex monestrum.* *Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* *ribus.* Quid habemus adorare? Scabellum pedem eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixeruot Latioi scabellum: & alij dixerunt E suppedaneum. Sed videte fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco scriprura dicit, Cœlum mihi sedes *Esaia 66.* est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terrã nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabel- *Matth. 5.* lum pedum dei? Et quomodo adorabimus terram, cũ dicat aperte scriptura, Dominum deum tuum adora- *Deute. 6.* bis: & hic dicit, Adorate scabellum pedum eius? Expo- *Matth. 4.* nens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit, Terra autẽ scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cœlum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum domini mei, quia psalmus mihi dicit, Adorate scabellom pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. *3. sen. dis. 9.* Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem *ca. aliis aũt.* nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem *in fine.* illam carnem manducat nisi prius adorauerit: inuen- F tum est quemadmodum adoretur tale scabellum pe- *Luce 1.* dum domini, & non solũ non peccemus adorãdo, sed *Ioan. 6.* peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuifi- *De Conse.* cat? Ipse dominus dixit, cum de ipsa commendatione *dist. 2. cap.* eiusdem terræ loqueretur, Spiritus est qui viuificat, ca- *accesserũt.* ro autẽ nihil prodest. Ideo & ad terrã quamlibet cum *Ioan. 6.* te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum cuius pedum scabellum est quod adoras, ꝓpter ipsum enim adoras: ideo & hic subiecit, Adorate scabellũ pedum eius, quoniam sanctũ est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras scabellũ pedũ eius. Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & à spiritu non viuificeris: spiritus enim, inquit, viuificat, caro autem nihil prodest. Tunc autem quando *Ibidem* hoc dominus cõmẽdauit, de carne sua locutus erat: & dixerat, Nisi quis manducauerit carnẽ meã, non habebit in se vitã æternam. Scãdalizati sunt quidã discipuli eius, septuaginta fermè, & dixerũt, Durus est hic ser- *Ibidem.* mo, quis potest hoc intelligere? Et recesserunt ab eo, & amplius cum eo non ambulauerunt. Durum illis visum est quod ait, Nisi quis manducauerit carnem meã, non

G habebit vitam æternam: acceperunt illud stulte, carna-
liter illud cogitauerũt, & putauerunt quòd præcisurus
esset dominus particulas quasdã de corpore suo, & da-
turus illis: & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant
duri, non sermo. Etenim si duri non essent, sed mites es-
sent, dicerent sibi, Non sine causa dicit hoc, nisi quia est
ibi aliquod sacramentum latens: manerent cum eo le-
nes non duri, & discerent ab illo, quod illis discedẽti-
bus qui remanserunt didicerunt. Nam cũ remansissent
cum illo discipuli duodecim, illis recedẽtibus, sugges-
serunt illi tanquam dolentes illorum mortem, quòd scan-
dalizati sunt in verbo eius, & recesserunt. Ille autẽ in-
Ioan. 6. struxit eos, & ait illis: Spiritus est qui viuificat, caro autẽ
nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus est,
& vita. Spiritaliter intelligite quod locutus sum. Non
hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri
illum sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent.
Sacramentum aliquod vobis commendaui, spiritaliter
intellectum viuificabit vos: Et si necesse est illud visibi-
liter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Ex-
H altate dominum deum nostrum, & adorate scabellum
pedum eius, quoniam sanctum est. *Moyses & Aaron in
sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius. Inuo-
cabant dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loque-
batur ad eos.* Isti antiqui Moyses & Aaron & Samuël
serui dei magni apud antiquos. Nosti quia Moyses e-
duxit in virtute dei populum Israël ex Aegypto per ru-
Exod. 14. brum mare, & duxit in eremo, & quanta mirabilia fe-
cerit in illo tempore deus per manum Moysi, nouerũt
omnes qui istas scripturas libenter audiunt in ecclesia,
vel apud se legunt, vel quoquo modo didicerunt. Aa-
Exod. 28. ron frater ipsius fuit, quem ordinauit etiam sacerdotẽ:
& ibi quidẽ non videtur sacerdos esse nisi Aaron. Aper-
tè enim in illis literis Aaron nominatur sacerdos dei:
de Moyse non ibi dicitur quòd sacerdos erat: sed si
hoc non erat, quid erat? Nunquid maior sacerdote es-
se poterat? Expropriat psalmus iste, quia & ipse sacer-
dos erat, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Ergo
erant illi domini sacerdotes. Postea Samuël iam in li-
1. Reg. 16. bro Regnorum legitur. Iste est Samuël temporibus Da
uid. nam & ipse vnxit sanctum Dauid. Samuël ab ini-
tio ætatis suæ in templo creuit. Mater eius sterilis fuit,
volens habere filium, orauit ad dominum cum gemitu
magno, & petens vt daret ei deus filium, ostendit quia
non carnaliter habere voluit, quem natum illi dedit,
qui eum esse voluit. vouit enim eum domino deo, &
ait, Si mihi masculus natus fuerit, templo suo seruiet. &
ita fecit. Natus sanctus Samuël fuit apud matrem tem-
pore lactis. mox vt eum ablactauit, dedit in templum, vt
ibi cresceret, ibi roboraretur in spiritu, ibi deo seruiret.
Factus est Samuël sacerdos magnus, sacerdos sanctus
illo tempore. Cõmemorat istos, & per istos omnes san-
ctos nos vult intelligere. Quare autem hic illos nomi-
nauit? Quoniam diximus Christum hic nos debere in-
telligere. aduertat sanctitas vestra: dixit superius, Exal-
tate dominum deum nostrum, & adorate scabellũ pe-
dum eius, quoniam sanctum est, cõmendans quẽdam,
id est, dominum nostrum Iesum Christũ, cuius scabel-
lum pedum adorandum est, quia carnem assumpsit, in
qua appareret generi humano, & volens nobis osten-
dere & antiquos patres ipsum prædicasse, quia ipse est
verus sacerdos dominus noster Iesus Christus, cõme-
morauit istos: quia in colũna nubis loquebatur ad eos
deus. Quid est in columna nubis? Loquebatur per figu-
ras. Si enim in quadam nubecula loquebatur, obscura
illa dicta nescio quem manifestum præsignabant. Ille K
autem nescio quis, iam non est nescio quis, quia scitur
à nobis dominus noster Iesus Christus. Moyses & Aarõ
in sacerdotibus eius, & Samuël inter eos qui inuocant
nomen eius. Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat
eos: in colũna nubis loquebatur ad eos. Qui primò lo-
quebatur in colũna nubis, ipse nobis locutus est in sca-
bello pedũ suorum, id est, in terra assumpta carne, vn-
de adoramus scabellum pedum eius, quoniam sanctũ
est. Ipse de nube loquebatur, quod tunc non intellige-
batur: locutus est in scabello pedum suorum, & intelle-
cta sunt verba nubis eius. In columna nubis eius loque-
batur ad eos. Attendamus ergo fratres, videte quos &
quales sanctos nominauerit. *Custodiebant testimonia eius,
& præcepta eius quæ dedit eis.* Custodiebant certe, Inten-
dite. Custodiebant testimonia eius, & præcepta eius
quæ dedit eis. Hoc dicit, & negari non potest. Nihil
ne habebant peccati? Quomodo? Quando custodie-
bant præcepta eius, custodiebant testimonia eius. Vi-
dete quales nos velit formari, ne quasi de perfecta iu-
stitia præsumamus. Ecce Moyses & Aaron in sacerdo- L
tibus eius, & Samuël in his qui inuocant nomen eius,
ad quos de colũna nubis loquebatur. Iam apertè illos
exaudiebat, qui custodiebant testimonia eius, & præ-
cepta eius quæ dedit eis. *Domine,* inquit, *deus noster tu
exaudisti eos, deus tu propitius fuisti illis.* Propitius non di-
citur deus, nisi peccatis: quando dat veniam, tunc di-
citur propitius. Et quid habebat in istis quod vindi-
caret vt esset propitius? Ignoscendo propitius fuerat,
propitius erat donando peccata, propitius fuerat &
vindicando. Quid enim sequitur? Tu propitius fui-
sti illis. *Et vindicans in omnes affectiones eorum.* Etiam vin-
dicans propitius fuisti: non solùm donans peccata, sed
etiam vindicans propitius fuisti. Videte fratres mei,
quid hic commendauit aduertite: Illi deus irascitur,
quem peccantem non flagellat. Nam cui vere propi-
tius est, non solùm donat peccata ne noceant ad futu-
rum seculum, sed etiam castigat, ne semper peccare
delectet. Agite frares, quomodo in illis vindicatum
est si quæramus, adest dominus vt dicam. Quæra-
mus enim tres istas personas, Moysen, Aaron, & Sa-
muëlem, & quomodo in eis vindicatum sit, quia di-
xit, Vindicans in omnes affectiones eorum. Vtique eas M
affectiones dicens eorum, quas dominus nouerat in
cordibus eorum, quas homines non nouerant. Etenim
sine querela hominum versabãtur in medio plebis dei.
Sed quid dicimus, quia Moyses habuit primam vitam
fortasse peccatricem? Nam & percusso homine fugit *Exod. 2.*
de Aegypto. Habuit & Aaron primam vitam quæ dis-
pliceret deo: nam ipse insanienti populo & quærenti *Exod. 32.*
idolum, permisit vt fieret, & factũ est populo dei ido-
lum quod adoraret. Samuël quid fecit infans ad tem- *1. Reg. 1.*
plum datus? Omnes ætates suas inter sancta sacramen- *& 3.*
ta dei peregit, ab ineunte ætate famulus dei. Nihil vn-
quã dictum est de Samuële, nihil ab hominibus. Noue-
rat ibi forte deus aliquid quod purgaret: quia & quod
perfectum iam videtur hominibus, illius perfectioni
adhuc imperfectum est. Pleraque faciunt artifices, & o-
stendunt imperitis, & cum iam iudicauerint imperiti
esse perfecta, expoliunt illa artifices qui nouerunt ad-
huc quid illis desit, vt mirentur homines tantam expo-
litionem rebus accidisse, quas iam perfectas pronun-
ciauerunt. Fit hoc & in ædificiis, & in picturis, & in ve-
stibus, & propè in omni genere artium. Primo iudicãt
illud iam quasi perfectum esse, vt oculi eorum amplius

nihil

A nihil desiderant. Sed aliud indicat oculus imperitus, aliud iudicat artificis regula. Sic & illi sancti versabantur ante oculos dei tanqnam sine culpa, tanquã perfecti, tanquam angeli: nouerat autem quid illis deesset, qui vindicabat in omnes affectiones eorũ. Vindicabat autem non irascens sed propitius, ad hoc vindicabat vt perficeret cœptũ, non vt dãnaret eiectũ. Vindicãs ergo in omnes affectiones eorũ erat deus. Quomodo vindicauit in Samuële? vbi est vindicta ipsa? Hoc dico, vt nouerint Christiani qui iam hinc cognoueтunt Christum, ad quos venit in scabello pedum suorũ, qnos ita dilexit, pro quibus sanguinem fudit, nouerint quomodo vapulent, cum multum profecerint. Quærimus vindictam in Moyse, prope nullã habet, nisi quòd ad extremum ait illi deus, *Deute. 32.* Ascende in montem & morere: ait seni, morere. Iam peregerat ætates suas, nunquid nunquam erat moriturus? Qualis illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suam, vt diceret, Non intrabis in terram promissionis, quã intraturus erat populus. Quandam figuram quorundã gerebat Moyses. Nam qui in B regnum cœlorum intrauit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promissa, vt vmbram ostenderet & transiret? Nónne multi perfidi intrauerunt in illam terram? nónne in illa terra viuentes multa mala fecerunt, & deum offenderunt? nónne & idololatriam secuti sunt in illa terra? Magnum erat non dedisse terram istam Moysi? Sed Moyses voluit gestare figuram eorum qui sub lege erant, quia per Moysen data est lex, & ostendit eos qui sub lege esse vellent, & sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moysi, figura erat, non pœna. Seni mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quò intrauerunt indigni? De Aaron autem quod dictum est, *Nume. 20.* Mortuus est & ipse senex: filij sui successerunt ei in sacerdotio: filius eius postea sacerdotium administrauit. Quomodo & in istum vindicauit? *1. Reg. 8. & 25.* Samuel & ipse sanctus senex mortuus est, relictis filiis successoribus suis. Quid est quod in illis vindicatum est quæro, & secundum C homines non inuenio: secundum autem quod scio pati seruos dei, quotidie in illos vindicabatur. Legite & videte vindictas, sed qui proficitis. Forte vindictas quotidie patiebantur, populos cõtradicentes, quotidie patiebantur inique viuentes, & inter illos viuere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta. Nondum proficit cui parua est. Tantum te enim torquet iniustitia aliena, quantum recesseris à tua. Cum enim fueris frumentum, id est, herba bona de semine bono, filius regni, cum cœperis fructum dare, tunc tibi apparebunt zizania. cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerũt zizania. Cum cœperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quasi separari à te malos, & separare ab ecclesia omnes malos, respondebit tibi domini sententia, *Matth. 13.* Sinite vtraque crescere vsque ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum. Ex sententia domini necesse erit parcere zizaniis, ex conditione serui necesse erit viuere inter zizania. Separare ea non potes, tolerare tibi necesse est. Vide quãtas plagas in corde patiaris, qui corpore & corde integro inter malos versaris. Probabitis quicunque profeceritis, probabitis quicunque iam proficitis. Toleranda sunt ergo ista, & forte hoc pertinet ad illud: *Lucæ 12.* Seruus qui nouit voluntatem domini sui, & non facit digna, plagis vapulabit multis. In multis enim quantũ nobis innotescit voluntas dei, etiam reatus noster innotescit nobis: & quanto ille nobis innotescit, tanto D plus imus in fletus & lachrymas. Videmus enim quàm sit iustum quod de nobis exigat deus, in quanta adhuc imperfectione iaceamus, & fit in nobis quod dictum est, *Eccles. 1.* Qui apponit scientiã, apponit & dolorẽ. Ecce abundet in te charitas, & plus dolebis peccantem. Quãto in te maior charitas est, tanto amplius te torquebit quem toleras: non torquebit tanquam irascentem illi, sed tanquam dolentem pro illo. Vide Paulum apostolũ quid patiebatur. Vidit quis quid patiebatur, *2. Corint. 11.* Præter illa, inquit, quæ extrinsecus sunt. Dixit enim multa quæ patiebatur, & cœpit dicere interiora, præter illa quæ extrinsecus erant, quæ patiebatur à malis persecutoribus Christi, incursus in me quotidianus, solicitudo omniũ ecclesiarũ. Et vide qualis solicitudo, quàm paterna, q̃ materna. Vide quomodo cædebatur, vt vindicaretur in omnes affectiones eius. Dicemus affectiones eius in quas vindicabat deus, Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille & stimulum carnis E angelum satanæ, à quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat deus vindicans in omnes affectiones eius. Quæ sunt affectiones in quas sic vindicat? Ipse exposuit, ipse dixit: *2. Corin. 12.* In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Tam perfectus erat, vt tamen timendum esset ne extolleretur: nam non poneret deus medicamentum, vbi vulnus non esset. Et rogauit vt tolleretur, æger ille rogauit vt auferretur medicamen. Propter quod ter dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, id est, stimulum carnis a quo colaphizabatur, aliquẽ forte dolorẽ corporis. *Ibidem.* Rogaui, inquit, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quẽ curo, nõ mihi det qui ægrotat, consilium. Tanquã emplastrum mordax vrit te, sed sanat te. Rogat medicum, vt tollat emplastrum, & non tollit nisi cum fuerit sanatum quò posuerat. Virtus in infirmitate perficitur. Er- F go fratres quicunque in Christo proficimus, non nos putemus sine flagello futuros: quia quantumlibet proficiamus, nouit ipse peccata nostra. aliquando & nobis ostendit illa, & videmus & nos peccata nostra. Et cum inter tales homines versari cœperimus, vt iam homines quod in nobis reprehendant non inueniant, reprehendit ille adhuc qui nouit omnia, & vindicat in omnes affectiones, quia propitius est nobis. Nam si nõ vindicet & deserat, perimus. Deus tu propitius fuisti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. *Exaltate dominum deum nostrum.* Iterum exaltemus illum, quia bonus est: & cum fuerit, quomodo laudandus est, quomodo exaltãdus est? Tu potes hoc exhibere filio tuo, & deus non potest? Non enim bonus es quãdo blandiris filio tuo, & malus cum cædis filium tuum. Et cum blãdiris, pater es: & cum cædis, pater es. Ideo blandiris, ne deficiat: ideo cædis, ne pereat. Exaltate dominum deum nostrum. *Et adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus deus noster.* Quomodo superius dixit, Exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedũ eius, quoniam sanctum est: intelleximus autẽ quid sit adorare scabellum pedum eius: sic & modo post exaltationem domini nostri Iesu Christi, ne quis illum præter montem eius exaltet, commendauit & montem ipsius. Mons ipsius qui est? Legimus alibi de

G hoc monte, quia lapis fuit præcisus de monte sine manibus, & confregit omnia regna terræ, & creuit lapis *Danie. 2.* ipse. Danielis visio est ista quam narro. Creuit lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, & factus est, inquit, mõs magnus, ita vt impleret vniuersam faciem terræ. In ipso monte magno adoremus, si exaudiri volumus. Hæretici non adorant in isto monte, quia mõs iste impleuit vniuersam faciem terræ: hæserunt in parte, & totum amiserunt. Si agnoscant ecclesiam catholicam, adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim lapis ille qui præcisus est de monte sine manibus, iam videmus quantum creuerit, & quãtas regiones terræ occupauerit, & vsque ad quas gentes peruenerit. Quid est mons vnde præcisus est lapis sine manibus? Regnum Iudæorum. Primò quòd colebãt vnũ deum, inde præcisus est lapis ille dominus noster Iesus Christus: ipse *Psalm. 117.* dictus est lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Lapis iste præcisus de monte sine manibus, confregit omnia regna terrarum. Videmus confracta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ erant omnia regna terræ? Regna idolorum, regna dæmoniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis H hominibus. Vbi est regnum eius? Regnabat Mercurius in multis hominibus: vbi est regnum eius? Fractum est, redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille regnabat. Regnum Veneris quale erat Carthagini, vbi nunc est regnum cœleste? Lapis ille fregit omnia regna terrarum, lapis præcisus de monte sine manibus. Quid est præcisus de monte sine manibus? Natus de gente Iudæorum sine opere hominum. Omnes enim qui nascuntur, de opere maritali nascuntur, ille de virgine natus, sine manibus natus est. per manus enim opus humanum significatur, quò manus humanæ nõ accesserunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fœtus tamẽ fuit. Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille, creuit, & crescendo fregit omnia regna terrarum. Factus est autem mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Hæc est ecclesia catholica, cui vos communicare gaudete. Illi autem qui non communicãt ei, I quia præter ipsum montem adorant & laudãt deum, non exaudiuntur ad vitam æternam, etsi ad quædam temporalia exaudiantur. Non sibi ergo blandiantur quia eos in quibusdam exaudiuit deus: nam & paganos exaudit in quibusdam. Nonne clamant pagani ad deum, & pluit? Quare? quia facit solem suum oriri super *Math. 5.* bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Noli ergo gloriari pagane, quia te clamante ad deum pluit deus qui super iustos & iniustos pluit. Audiuit te ad temporalia, non te audit ad æterna, nisi in monte sancto eius adoraueris. Adorate dominum in monte sancto eius, quoniam sanctus est dominus deus noster. Hæc de psalmo sufficiant charitati vestræ: quantum dominus donauit, locuti sumus. Ecce quicquid loquimur in nomine dei, quoniam dei est loquentis per nos, imber dei est, videte vos qualis terra sitis. Nam quando pluuia venit super terram, si bona terra est, fructus bonos parit. nam si mala terra est, spinas parit: pluuia tamen dulcis est & super fructus & super spinas. Qui istis verbis auditis peior factus fuerit, & spinas de pluuia generauerit, ignem speret, pluuiam non accuset. Qui autem melior factus fuerit, & fruges de bona terra generauerit, horreum speret, pluuiam laudet. Aut quid sunt nubes, aut quid est pluuia, nisi de misericordia omnia facientis circa eos quos diligit, & quibus donauit vt ab eis diligatur?

In psalmum XCIX. enarratio. K

PSALMVM fratres cum cantaretur audistis, breuis est, nec obscurus: quasi securitatem dederim, ne laborem timeatis. Videamus tamen attentius, & quanto liberius, tanto diligentius, quid sibi velint ea ipsa quæ aperte sonant, vt quantum dominus donare dignatur, spiritaliter intelligatur. Vox dei quolibet organo sonans, tamen vox dei: neque enim delectat aures eius, nisi vox eius. Nam & nos eũ loquimur, tunc eum delectamus, cũ ipse deus nobis loquitur. Psalmus in confessione sic scribitur. Hic est titulus eius, *Psalmus in confessione.* Pauci versus sunt, magnarum rerũ grauidi: pariant semina in cordibus vestris, vt pareturhorreum messis dominicæ. Psalmus iste in confesione hoc nobis iubet, ad hoc nos hortatur, vt iubilemus deo. Nec hortatur velut aliquẽ vnum angulum terræ, aut vnã aliquã habitationem, cõgregationẽmve hominũ, sed quia vbiq; nouit se seminasse benedictionem, vndiq; exigit iubilationem. Iubilate ergo deo vniuersa terra. Nunquid modo vocem meam audiuit vniuersa terra? Et tamen hanc vocẽ audiuit vniuersa terra. Iam iubilat domino vniuersa terra, & quod adhuc nõ iubilat, iubilabit. Pertendens enim benedictio incipiẽ- L te ecclesia ab Hierusalem per omnes gentes, impieta- *Luca 24.* tem vbiq; posternit, pietatem vbique cõstruit: & mixti sunt boni malis, & mali per omnẽ terrã, & boni per omnem terrã. In malis murmurat omnis terra, in bonis iubilat omnis terra. Quid est ergo iubilare? Multũ enim nos attentos facit hoc verbum, & præsentis psalmi titulus, quia inscribitur in confesione. Quid est, in confessione iubilare? Et alterius cuiusdã psalmi sententia est dicẽtis, Beatus populus qui intelligit iubilationẽ. Pro- *Psalm. 88.* fecto magnũ aliquid est hoc, quod intellectũ nos beatos facit. Dominus ergo deus noster beatificator hominum, det mihi intelligere quod dicam, det vobis intelligere quod auditis. Beatus populus qui intelligit iubilationẽ. Curramus ergo ad hanc beatitudinem, intelligamus iubilationẽ, non eam sine intellectu fundamus. Quid opus est iubilare, & non obtemperare huic psalmo dicenti, Iubilate deo omnis terra: & non intelligere iubilationẽ, vt vox nostra sola iubilet, & cor non iubilet? Sonus enim cordis, intellect⁹ est. Quod nostis, dicturus sum. Qui iubilat, non verba dicit, sed sonus quidam est lætitiæ sine verbis. Vox est enim animi diffusi lætitia, quantum potest exprimentis affectum, nõ sen- M sum comprehendentis. Gaudens homo in exultatione sua, ex verbis quibusdam quæ nõ possunt dici & intelligi, erumpit in vocem quandam exultationis sine verbis, ita vt appareat cum ipsa voce gaudere quidem, sed quasi repletum nimio gaudio nõ posse verbis explicare quod gaudet. Animaduertite hoc in eis qui cantant etiam non honeste. Non enim talis erit iubilatio nostra, qualis illorum est. nos enim in iustificatione iubilare debemus, illi autem iubilant in iniquitate. Itaque nos in confesione, illi in confusione. Tamen vt hoc quod dico intelligatis, imò recordemini rem cognitam, maximè iubilant qui aliquid in agris operantur. Copia fructuum iocundati vel messores vel vindemiatores, vel aliquos fructus metentes, & in ipsa fœcunditate terræ & feracitate gaudentes, exultando cantant, & inter cantica quæ verbis enunciant, inserunt voces quasdam sine verbis in elatione exultantis animi, & hæc vocatur iubilatio. Si quis forte propterea non recognoscit, quia nunquam aduertit, aduertat de cætero. Atque vtinã non inueniat quod aduertat, ne deus in-

ueniat

A ueniat quos euertat. Sed tamen quia non quiescunt na-
sci spinæ, in male exultantibus aduertamus iubilationē
improbãdam, & offeramus deo iubilationem coronã-
dam. Quando ergo nos iobilamus? quando laudamus
quod dici nõ potest. Attẽdimus enim vniuersam crea-
turam, terrã, mare, & cœlum, & omnia quæ io eis sunt.
Atteodimus singula habere origines & causas suas, se-
minum vim, nascendi ordinẽ, permanendi modũ, in-
tereũdi decessum, currere volumina seculorũ, sine vlla
perturbatione stellas volui quodãmodo ab oriente in
occidentem, peragere cursus annorũ, videmus dimen-
siones mẽsium, distensiones horarum, inq; his omnibus
nescio quid inuisibile quod spiritus vel anima dicitur,
inesse omnibus animantibus ad appetendam volupta-
tem, fugiendámq; molestiam, ad conseruãdam incolu-
mitatem suã, vestigium quoddam vnitatis, inesse etiã
homini cõmune quiddã cum angelis dei, non cum pe-
coribus, sicut esse, vioere, audire, videre & cætera, sed
quod intelligat deum, quod ad mentem proprie perti-
neat, quod sicut oculus albũ & nigrum, ita æquitatem
B iniquitatẽq; discernat. In hac tota cõsideratione crea-
turæ quã nominare vtcũq; & percurrere potuimus, in-
terroget se anima, quis fecit hæc omnia? quis creauit
hæc? quis teipsam? Quid sunt ista quæ consideras? quid
tu qui consideras? Quis ille qui fecit considerãda & cõ-
siderantẽ? qois est iste? Dic illũ: vt dicas illũ, cogita illũ.
Potes enim aliquid cogitare, & forte non potes dicere:
nullo modo autẽ poteris dicere, quod nõ potueris co-
gitare. Ergo cogita illum prius quàm dicas illũ. vt co-
gites illũ, accede ad illum. Quod enim vis bene vide-
re vt habeas quod loquaris, accedis vt inspicias, ne for-
te videndo longè fallaris. Sed vt oculis ista corpora, sic
ille mẽte cõspicitur, corde attenditur & videtur. Et vbi
Matt. 5. est cor vnde ille videatur? Beati, ait, mũdicordes, quo-
niam ipsi deom videbunt. Audio, credo, vt possum in-
telligo corde videri deũ, nec posse nisi mundo corde
Prouer. 25. cõspici: sed audio aliã scripturam, Qois gloriabitur ca-
stum se habere cor? Aut quis gloriabitur mondum se
esse à peccato? Attendi ergo vniuersam creaturã quã-
tum potui, corporalem animaduerti in cœlo & in ter-
ra, spiritalem autem in meipso qui loquor, qui membra
C vegeto, qui vocem intendo, qui linguã moueo, qui ver-
ba pronuncio, sensúsq; discerno. Et quando cõprehen-
do me in me? Vnde ergo possum quod supra me? Pro-
mittitur tamẽ cordi humano visio dei, & inde dicitur
quædam operatio mundãdi cordis, hoc dicitur à scri-
ptura, Para vnde videas quod amas, antequam videas.
Audito enim deo & nomine ei9, cui nõ dulce est quod
audit, nisi impio multum remoto, multũ longe facto?
Quoniam ecce, inquit, qui longe faciunt se à te, peribũt,
Psalm. 72. sequitur, Perdidisti omnẽ qui fornicatur abs te. Nobis
autem quid? Quia illi longe, & ideo in tenebris, & ita
sauciatis oculis in tenebris, vt lumen non solũ non de-
siderent, sed etiam perhorrescant, nobis in longinquo
Psalm. 33. inuentis quid dicitur? Accedite ad deum, & illumina-
mini. Vt autem accedas & illumineris, displiceant tibi
tenebræ tuæ: damna quod es, vt merearis esse quod nõ
es. Es iniquus, esse debes iustus. Nunquam iustitiã per-
cepturus es, si adhuc tibi placet iniquitas. Cõtere illam
in corde tuo & munda: expelle illam de corde tuo, vbi
vult habitare qoem vis videre. Accedit ergo vtcunque
anima humana interior homo recreatus ad imaginem
dei, qui creatus est ad imaginem dei, qui tanto erat lon-
ge factus, quanto ierat in dissimilitudinem. Non enim
locorum interuallis acceditur ad deum, aut receditur à
deo. Dissimilis factus lõge recessisti. similis factus, pro- G
xime accedis. Vide quomodo nos vult accedere domi-
nus, faciens primò similes vt accedamus. Estote, ait, si- Matth. 5.
cut pater vester qui in cœlis est, qui solẽ suum oriri fa-
cit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniu-
stos. Disce diligere inimicum, si vis cauere inimicum.
Inquantum aotem in te charitas crescit, efficiens te &
reuocans te ad similitudinem dei, pertendit vsque ad
inimicos, vt sis ei similis qui facit solem suõ oriri non
super bonos tãtũ, sed super bonos & malos, & pluit nõ
super iustos tantùm, sed super iustos & iniustos. Quan-
tum accedis ad similitudinem, tantum proficis in cha-
ritate, & tanto incipis sentire deum. Et quem sentis?
qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquã
discessit à te. Recedit à te deus, cum tu recedis à deo.
Præsentia sunt cæcis omnia sicut videntibus, vno loco
stans cæcus & videns, iisdem formis rerum vterque
circunfunditur. Ille est præsens rebus, ille absens. Ex
duobus vno loco stantibus, vnus est præsens, alius ab-
sens, non rebos ipsis ad alterum accedentibus, & ab al-
tero recedentibus, sed propter dissimilitudinem ocu- E
lorum suorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctũ est
ibi quod contemplari solet luce cuncta vestienti, fru-
stra est præseos rebus quas non videt, imò rectius ab-
sens quàm præsens dicitur. Vbi enim non est sensus e-
ius, recte dicitur absens. hoc est enim absentem esse,
sensu abesse. Sic & deus præsens est, vbique totus est. Sa-
pientia eius attingit à fine vsque ad finem fortiter, & Sapien. 8.
disponit omnia suauiter. Quod autem deus pater, hoc
verbom eios, & sapientia eius: lux de luce, deus de deo.
Quid ergo optas videre? Non est à te longè quod vis
videre. Apostolos dicit equidem nõ longè positum ab
vnoquoque nostrum. in ipso enim viuimus & moue- Acto. 17.
mur & sumus. Quanta ergo miseria est longe esse ab eo
qui vbique est? Esto ergo similis pietate, & diligens co-
gitatione, quoniã inuisibilia eius per ea quæ facta sunt Roma. 1.
intellecta conspiciuntur. Ea quæ facta sunt intuere, mi-
rare, quære authorẽ. Si dissimilis sis, repelleris: si simi-
lis, exultabis: & cum accedere cœperis similis, & præ-
seotem dicere deum, quantum in te charitas crescit,
quia & charitas deus est, senties quiddã quod dicebas
& non dicebas. Ante enim quàm sentires, dicere te pu-
tas deum: incipis sentire, & ibi sentis dici non posse
quod sentis. Cum autem ibi didiceris dici non posse F
quod sentis, tacebis, non laudabis? Ergo mutus eris in
laudibus dei, & gratiarum actiones non reddes ei qui
voluit se notum tibi facere? Laudabas cum quæreres, si-
lebis cum inueneris? nullo pacto. non eris ingratus. De-
betur honor, debetur reuerentia, debetur magna lau-
datio. Attende te qui sis, terra & cinis, vide quis me-
ruerit quid videre. Vide quis quid, homo deum. Agno-
sco non meritum hominis, sed misericordiam dei: lau-
da ergo miserantem. Quomodo, inquit, laudabo? Mo-
dicum ipsum quod sentire possum ex parte in ænigma-
te per speculum, iam explicare non possum. Audi er- 1. Corint. 13
go psalmum.

Expositio psalmi.

IVbilate deo omnis terra. Intellexisti iubilationem om-
nis terræ? Si iubilas, domino iubila, noli iubilatio-
nem tuam in alias atque alias res diuidere. Postre-
mò cætera dici possunt vtcunque, ille solus est ineffa-
bilis, qui dixit, & facta sunt omnia, dixit & facti sumus, Psalm. 32.
sed nos eum dicere non possumus. Verbum eius quo
dicti sumus, filius eius est: vt à nobis vtcunqoe infirmis
diceretur, infimus factus est. Iubilationem pro verbo

G possumus dicere, verbũ pro verbo non possumus. Iubilate ergo deo omnis terra, *Seruite domino in iocunditate.* Omnis seruitus amaritudine plena est, omnes conditione seruili obligati, & seruiunt & murmurant. Nolite timere illius domini seruitutem, non erit tibi gemitus, non murmur, non indignatio. Nemo se petit inde venalem, quia dulce est quòd redẽpti omnes sumus. Magna felicitas est fratres, esse in ista domo magna seruũ, etsi cum cõpedibus. Noli timere serue cõpedite, confitere domino. Meritis tuis attribue cõpedes tuas: cõfitere in compedibus tuis, si vis vt in ornamenta vertãtur. *Psalm. 78.* Non frustra nec sine exauditione dictum est, Intret in conspectu tuo gemitus cõpeditorum. Seruite domino in iocunditate. Libera seruitus est apud dominũ, libera seruit⁹, vbi non necessitas sed charitas seruit. Vos, in- *Galat. 5.* quit, in libertatem vocati estis fratres, tantùm ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatẽ spiritus seruite inuicem. Seruum te charitas faciat, quia li- *Ioan. 8.* berũ te veritas fecit. Si manseritis, inquit, in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Simul es & seruus & liber: seruus quia factus es, liber quia amaris à deo à quo factus es: imò e- H tiã inde liber, quia amas eum à quo factus es. Noli seruire cum murmure: non enim id agunt murmura tua, vt nõ seruias, sed vt malus seruus seruias. Seruus es domini, libertus es domini, nõ te sic quæras manumitti, vt recedas de domo manumissoris tui. Seruite domino in iocunditate. Plena erit illa & perfecta iocunditas, cũ corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale *1. Corint. 15.* hoc induerit immortalitatem. Tunc erit perfecta iocũditas, tunc illa perfecta iubilatio, tunc laus sine defectu, tunc amor sine scandalo, tunc fructus sine timore, tunc vita sine morte. Quid hic? Nullúm ne gaudiũ? Si nullũ gaudium, nulla iubilatio. Quomodo iubilate deo vniuersa terra? Est planè & hic gaudiũ de spe futuræ vitæ: gustatur hîc vnde ibi satiemur: sed necesse est vt multa *Matth. 3. & 13.* perferant frumenta inter zizania. Sunt grana inter paleam, est lilium inter spinas. Quid enim audit ecclesia? *Canti. 2.* Sicut lilium in medio spinarũ, ita proxima mea in medio filiarum. Non dictũ est in medio alienarum, sed in medio filiarũ. O domine quomodo cõsolaris, quomodo confortas? Quomodo terres? Quid est quod dicis, Sicut liliũ in medio spinarũ, ita proxima mea in medio I filiarũ? Quas dicis spinas? Ipsas filias, respondes. Spinæ sunt propter mores suos, filiæ propter sacramenta mea. Vtinam ergo inter gemitus alienarum gemeretur: minus gemeretur. Ille est maior gemitus, quoniam si ini- *Psalm. 45.* micus meus exprobrasset mihi, sustinuissem vtiq;: & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscõderem me vtiq; ab eo, psalmi voces sunt. Qui literas nostras nouit, sequitur: qui nõ nouit discat vt sequatur. Si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscõderem me vtique ab eo: tu vero homo vnanimis dux meus, & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos. Quos dulces cibos nobiscũ capiunt, qui nobiscũ semper futuri non sunt? Quos dulces cibos, nisi gustate *Psalm. 33.* & videte quàm dulcis est dominus? Inter illos necesse est vt gemamus. Sed quo se separaturus est Christianus, vt non gemat inter falsos fratres? Quò iturus est? Quid facturus? Solitudines petat? Sequũtur scãdala. Separaturus est se qui bene proficit, vt nullũ omnino hominẽ patiatur? Quid si & ipsum antequam proficeret nemo vellet pati? Si ergo quia proficit, nullum hominem vult pati, eoipso quo non vult aliquem hominem pati, conuincitur quòd non profecerit. Intendat charitas vestra, Sustinentes inuicem, ait apostolus, in dilectione, sata- K gentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Su- *Ephes. 4.* stinentes inuicem. Non habes quod in te alius sustineat? Miror si non est. Sed ecce non sit: eo robustior es ad cæteros sustinendos, quòd iam non habes quod in te alij sustineant. Non sustineris, sustine cæteros. Non possum, inquis. Ergo habes quod in te alij sustineant. Sustinentes inuicem in dilectione. Tu deseris res humanas, & segregas te, vt nemo te videat. Cui proderis? Tu ad hoc peruenisses, si nullus tibi profuisset? An quia veloces pedes tibi videris habuisse ad transeundũ, præcisurus es pontẽ? Exhortor omnes, vox dei omnes hortatur, Sustinentes inuicem in dilectione. Separabo me, inquit aliquis, cũ paucis bonis, cũ illis mihi bene erit. Nã nulli prodesse, impiũ & crudele est. Nónne hoc docuit dominus meus? Nõ enim damnauit seruum qui interuertit quod accepit, sed qui non erogauit. Intelligatur pœna interuersoris ex pœna pigri. Serue nequam & pi- *Matt. 25.* ger, ait dominus damnans. Non ait, interuertisti pecuniam meam: non ait, Dedi tibi, & non mihi quod dedi integrum reddidisti: quia non creuit, quia non erogasti, inde, inquit, te puniã. Auarus est deus salutis nostræ. Ergo separabo me, inquit, cũ paucis bonis. Quid mihi L est rationem habere cum turbis? Bene. Pauci ipsi boni de quibus turbis sunt eliquati? Si tamen iam ipsi pauci homines, boni tamen, bona cogitatio humana, laudabilis, esse cum talibus qui elegerunt vitam quietam, remoti à strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis fluctibus seculi, tanquam in portu sunt. Iam ergo ibi gaudiũ illud? Iam ibi iubilatio illa quæ promittitur? Nondum, sed adhuc gemitus, adhuc solicitudo tẽtationum. Habet enim aliũde & portus aditum. Si nulla ex parte haberet, nulla in eum nauis intraret. Oportet ergo vt ex aliqua parte pateat. Aliquando autem per eam partem qua patet ventus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas, si nec in portu? Et tamen vtcunque feliciores in portu quàm in pelago, fatendum est, concedendum est, verum est: tamen si naues in portu bene sibi applicentur, non sibi colliduntur. Seruetur ibi parilitas æquabilitatis, cõstantia charitatis: & quando forte ventus ex illa parte qua patet irruerit, sit ibi cauta gubernatio. Nam quid dicturus est mihi quisquis talibus locis forte præest, imò seruit fratribus in his quæ monasteria dicuntur? quid di- M cturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malũ admittes? Nullum hominem malum, nullũ fratrem malum intrantem admissurus sum, cum paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoscis quem forte vis excludere? Vt cognoscatur malus, intus probandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui postea probandus est, & probari nisi intrauerit non potest? Repelles omnes malos? Dicis enim, & nosti inspicere. Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intraturi sunt? Ipsi non nouerunt, quanto minus tu? Multi enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vitam sanctam, in commune habentem omnia, vbi nemo dicit aliquid suum, quibus est vna anima, & cor *Acto. 4. & 14.* vnum in deum, missi sunt in fornacem, & crepuerunt. Quomodo ergo cognoscis eũ qui sibi adhuc ignotus est? Excludes malos fratres à conuentu bonorum. De corde tuo quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes si potes à te exclude. Non intret in cor tuum vel mala suggestio. Non consentio, inquis, sed intrauit tamẽ vt suggereretur. Nam omnes munita corda habere volumus, vt nihil intret quod male suggeratur. Vnde autẽ

intret

A intret quis nouit? Et pugnamus quotidie in vno corde
nostro. Vnus homo in corde suo cum turba luctatur.
Suggerit auaritia, suggerit libido, suggerit voracitas,
suggerit letitia ista popularis, omnia suggeruntur, ab o-
mnibus se continet, omnibus respondet, & ab omnibus
auersatur: difficile est vt non ab aliqua feriatur. Vbi er-
go securitas? Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in
sola spe promissorum dei. Ibi autē cum illuc peruene-
rimus, perfecta securitas, cum clauduntur portæ, & cō-
firmantur vectes portarum Hierusalem, ibi vere plena
iubilatio, & magnum gaudium. Modo autē ne securus
Eccli. 1. laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes ho-
minem quenquam. Hinc autem falluntur homines, vt
vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggre-
diantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, vt nō
ibi dicant mala quæ mixta sunt: vt & qui vituperare
volunt, tam inuido animo & peruerso vituperant, vt
claudant oculos aduersus bona, & sola mala quæ ibi vel
sunt vel putantur exaggerent. Inde fit vt vnaquæque
professio male laudata, id est, non caute laudata, cū in-
uitauerit homines laude sua, inueniant illi qui illuc
veniunt, aliquos quales ibi esse non credebant, & offen-
B si à malis, resiliant à bonis. Fratres, disciplinam istam
ad vitam vestram conferte, & sic audite vt viuatis. Lau-
datur, vt generaliter dicam, ecclesia dei, magni homi-
nes Christiani, soli Christiani, magna ecclesia catho-
lica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod
possunt: orationibus, ieiuniis, hymnis vacatur per totū
orbem terrarum, vna consensione pacis laudatur deus:
Audit forte qui nescit tacitum esse de commixtis ma-
lis, venit laude inuitatus, inuenit cōmixtos malos, qui
non illi prædicti sunt antequam veniret. offenditur à
falsis Christianis, refugit à veris Christianis. Rursus o-
diosi maledici irruunt in vituperationē. Quales Chri-
stiani? Qui Christiani? Auari, fœneratores. Nónne ipsi
sunt qui theatra & amphitheatra implent per ludos &
per alia spectacula, qui implēt ecclesias per dies festos?
Ebriosi, voraces, inuidi, insectatores alterutrum. Sunt
tales, sed non soli tales. Et iste vituperator cæco ani-
mo tacet bonos, & ille laudator incauto animo tacet
malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore eccle-
siam dei, quomodo laudant scripturæ dei; ecce quo-
modo nunc dixit, Sicut lilium in medio spinarum, sic
Cantic. 2. proxima mea in medio filiarum: audit homo, cōside-
C rat, placet illi lilium, intrat, adhæret lilio, tolerat spi-
nas, merebitur esse in laude & in oculis sponsi, qui di-
cit, Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea
in medio filiarum. Ita & in clericis. Laudatores cleri-
corum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispen-
satores, omnium toleratores, viscera sua impendentes
Philip. 2. his quos volunt proficere, nō quærentes quæ sua sunt,
sed quæ Iesu Christi: Laudant hæc, obliuiscuntur quia
mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt auaritiam
clericorum, improbitates clericorum, lites clericorū,
appetentes res alienas, ebriosos, voraces, iactantes, &
tu inuide vituperas, & tu incautè laudas. Tu qui laudas,
dic mixtos malos: tu qui vituperas, vide ibi & bonos.
Sic & in illa vita communi fratrum quæ est in mona-
sterio, magni viri sancti quotidie in hymnis, in oratio-
nibus, in laudibus dei, inde viuunt. Cum lectione illis
res est. Laborant manibus suis, inde se transigunt, non
auarè aliquid petunt. Quicquid eis infertur à piis fra-
tribus, cum sufficientia & cum charitate vtuntur. Ne-
mo sibi vsurpat aliquid quod alter non habeat. Omnes
se diligunt, omnes inuicem se sustinent. Laudat qui ne-

scit quid interius agatur, qui nescit quomodo illo ven- G
to intrante etiam naues in portu colliduntur. Intrat
quasi securitatem sperans, neminem quem toleret ha-
biturus. inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniri non
possent, nisi admitterentur. Et necesse est vt primo to-
lerentur, ne forte corrigantur. Nec excludi facilè
possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intole-
randæ patientiæ. Quis me huc quærebat? Ego putabam
quia charitas esset hic. Et paucorum hominum mole-
stia irritatus, dum non perseuerauerit implere quod
vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti nō
redditi. Iam vero cum inde exierit, fit & ipse vitupera-
tor & maledicus, & dicit ea sola quæ quasi se pati non
potuisse asseuerat, & aliquando vera. Sed vera mala
malorum toleranda sunt propter societatem bonorū.
Dicit illi scriptura, Væ his qui perdiderunt sustinenti- *Eccli. 2.*
am. Et quod est amplius, ructat indignationes, malo-
rum odorem, vnde absterreat intraturos, quia ipse cum
intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Inuidi, liti-
gatores, neminem sustinentes, auari. Ille illud ibi fecit,
& ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos
tolerare non potuisti, iactas: qui te malum tolerauе-
runt, taces. Meritò illud fratres charissimi magnificum E
in domini euangelio ex ore domini, Duo in agro, vnus *Matth. 24.*
assumetur, & vnus relinquetur. Duæ in molēdino, vna
assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus assu-
metur, & vnus relinquetur. Qui sunt duo in agro? Quod
dicit apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus *1. Corint. 3.*
incrementum dedit. Dei agricultura estis. In agro la-
boramus. Duo in agro clerici sunt. Vnus assumetur, & *Matth. 24.*
vnus relinquetur. Assumetur bonus, relinquetur malus. *In exposi-*
In molendino duæ, ad plebes retulit. Quare in molen- *tione psal.*
dino? Quia deuinctæ in seculo circuitu rerum tempo- *36. Trac.*
ralium tanquam mola detinentur: & inde vna assume- *1.*
tur, & vna relinquetur. Quæ inde assumetur? Faciens
opera bona, attendens indigentiam seruorum dei, in-
digentiam pauperum, in confessione fidelis, in lætitia
spei certa, vigilans ad deum, nulli imprecans mala, di-
ligens quantum potest non solùm amicos, sed etiam
inimicos, præter vxorē suam non sciens aliquam, præ-
ter maritum suum non sciens aliquem. Assumetur &
de molendino. Quæ autem aliter fuerit, relinquetur.
Alij autem dicunt. Quietem volumus, neminem volu-
mus pati, remouemus nos à turbis, bene erit nobis in
quadam securitate. Si quietem quæris, quasi lectū quæ- F
ris, vt sine aliqua solicitudine requiescas: & inde vnus
assumetur, & vnus relinquetur. Nemo vos fallat fra-
tres, si non vultis falli, & vultis amare fratres, scitote
omnem professionem in ecclesia habere fictos. Non
dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem pro-
fessionem habere fictas personas. Sunt Christiani ma-
li, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia pa-
lea sunt, & te ad grana peruenire non permittunt. Sunt *Matth. 3.*
ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudici-
um. Inuenis sanctimoniales indisciplinatas: nunquid
ideo sanctimonium reprehendendum est? Multæ non *1. Timot. 5.*
stant in domibus suis, circumeunt domos alienas cu- *Supra psal.*
riose agentes, loquentes quæ non oportet, superbæ, *75.*
linguatæ, ebriosæ. Et si virgines sunt, quid prodest in-
tegra caro, mente corrupta? Melius est humile coniu-
gium, quàm superba virginitas. Si enim nuberet, non
haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frenum
quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas
damnaturi sumus & sanctas & corpore & spiritu? Aut *1. Corint. 7.*
propter istas laudabiles, etiam illas improbandas lau-

G dare cogemur? Vndique vnus assumetur, & vnus relin-
Math. 17. quetur. Ergo fratres finiamus psalmum, quia planus est.
Seruite domino in iocunditate. Vos alloquitur, quicū-
que in charitate omnia toleratis, & spe gaudetis. Ser-
uite domino, non in amaritudine murmurationis, sed
in iocunditate dilectionis. *Intrate in conspectu eius in ex-
ultatione.* Facile est exultare foris, in conspectu dei ex-
ulta. Non valde lingua exultet, sed conscientia exultet.
Intrate in conspectu eius in exultatione. *Scitote quoniam
dominus ipse est deus.* Quis nescit quoniam dominus ip-
se est deus? Sed de domino dicit quem non putabant
homines deum. Scitote quoniam dominus ipse est
Math. 27. deus. Dominus ille non vobis vilescat, quem crucifi-
xistis, flagellastis, sputis illinistis, spinis coronastis, ve-
ste ignominiosa vestistis, in ligno suspendistis, clauis
confixistis, lancea percussistis, custodes ad sepulchrū
posuistis. Ipse est deus. Scitote quoniam dominus ipse
est deus. *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Ipse fecit nos. Om-
Ioan. 1. nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.
Quid est quod exultatis? Quid est quod superbitis? A-
H lius vos fecit. Et qui vos fecit, ipse à vobis paritur. Sed
vos sic vos iactatis & gloriamini & extollitis, quasi à
vobismetipsis facti sitis. Bonum est vobis vt qui fecit
vos, perficiat vos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nō de-
bemus superbire. Totum bonū quod habemus, ab arti-
fice nostro habemus. Quod in nobis nos fecimus, inde
damnamur: quod in nobis ille fecit, inde coronamur,
Ipse fecit nos, & non ipsi nos. *Nos autem populus eius, &
oues pascuæ eius.* Oues & ouis, ipsæ oues vna ouis est.
Quàm amantissimum nostri pastorem habemus? Di-
Lucæ 15. misit nonagintanouem, descendit quærere vnam, re-
portat in humeris suis redemptam sanguine suo. Secu-
rus mortuus est pastor pro oue, qui resurgens possidet
ouem. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.
Intrate portas eius in confessione. In portis initium est. A
confessione incipite inde psalmum, in confessione ibi
iubilate. Confitemini vos non factos à vobis, laudate
eum à quo facti estis. Ab illo sit bonum tuum, à quo re-
cedens fecisti malū tuum. Intrate in portas eius in con-
fessione. Intret grex in portas, nō foris remaneat ad lu-
I pos. Et quomodo intret? In cōfessione. Porta, id est ini-
tium, confessio ibi sit. Vnde in alio psalmo dicitur,
Psalm. 146. Incipite domino in confessione. Quod illic dicit, in-
cipite, hoc appellauit hic portas. Intrate portas eius in
confessione. Et quid? Cum iam intrauerimus, non con-
fitebimur? Semper confitere, semper habes quod con-
fitearis. Difficile est in hac vita, vt sic homo mutetur,
vt nihil inueniatur in eo quod reprehendatur. Opus est
vt tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui damnatu-
rus est. Ergo cum intraueris in atria, confitere. Quando
non erit confessio peccatorum? In illa requie, in illa æ-
qualitate angelorum. Sed videte quid dixerim, Non e-
rit confessio peccatorum. Non dixi, non erit confes-
sio, erit enim confessio laudis. Semper confiteberis illū
deum, te creaturam: Illum protectorem, te protectum.
In illo quodammodo absconditus eris, sicut dictum
Psalm. 30. est, Abscondes eos in abscondito vultus tui. *In atria e-
ius in hymnis confessionum confitemini ei.* In portis confitemi-
ni, & in atria cum intraueritis, confitemini in hymnis.
Hymni laudes sunt. Quando intras te reprehēde, cum
Psalm. 117. intraueris illum lauda. Aperite mihi portas iustitiæ, di-
cit in alio psalmo, ingrediens in eas cōfitear domino.
Nunquid dixit, cum ingressus fuero, iam non confite-
bor? Etiam ingressus confitebitur. Quæ enim peccata
confitebatur dominus noster Iesus Christus quando

ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Illum *Math. 11.*
laudans confitebatur, non se accusans. *Laudate nomen* K
eius, quoniam suauis est dominus. Nolite putare quia defi-
citis in laudando. Laudatio vestra quasi manducatio
erit. Quantum laudatis, tantum vires acquiritis, & tan-
tum dulcescit quem laudatis. Laudate nomē eius, quo-
niam suauis est dominus. *In æternum misericordia eius.*
Non enim cum te liberauerit, desinet esse misericors,
Et vt protegat semper in æternam vitam, misericor-
diæ eius est. In æternum ergo misericordia eius. *Et
vsque in generationem & generationem veritas eius.* Aut om-
nem generationem accipe quod dictum est in gene-
rationem & generationem, aut in duabus generatio-
nibus, vnam terrenam, alteram cœlestem. Hæc est ge-
neratio vna quæ parit mortales, altera quæ parit æter-
nos. Veritas eius & hic est, & ibi. Noli putare quia hic
non est veritas eius. Si nō hic esset veritas eius, non di-
ceret in alio psalmo, Veritas de terra orta est. Nec ipsa *Psalm. 84.*
veritas diceret, Ecce ego vobiscum sum vsque in con- *Matt. 28.*
summationem seculi.

In psalmum centesimum enarratio. L

PSALMVS iste centesimus quod habet in pri-
mo versu, hoc in toto corpore eius quærere
debemus. *Misericordiam & iudicium cantabo ti-
bi domine.* Nemo sibi ad impunitatem blādiatur de mi-
sericordia dei, quia est iudiciū. Et nemo in melius con-
mutatus exhorreat iudicium dei, quia præcedit miseri-
cordia dei. Homines enim quando iudicant, aliquādo
victi misericordia faciunt contra iustitiā, & videtur in
eis esse misericordia, & non esse iudiciū. aliquādo ve-
ro rigidum volentes tenere iudicium, perdunt miseri-
cordiam. Deus autē nec in bonitate misericordiæ per-
dit iudicij seueritatem, nec in iudicando cum seueri-
tate amittit misericordiæ bonitatem. Ecce si tempori-
bus distinguamus hæc duo, misericordiam & iudiciū:
forte enim non sine causa ipso ordine posita sunt, vt
non diceret iudicium & misericordiam, sed miseri-
cordiam & iudicium. Si ergo per tempora distingua-
mus hæc duo, forte inuenimus modo tempus esse mi-
sericordiæ, futurum autem tempus iudicij. Quomodo M
est primò tempus misericordiæ? Primò in deo consi-
dera, vt & tu quantum ipse tibi donauerit, imiteris pa-
trem. Neque enim arroganter dicimus patrem nostrū
nos debere imitari, quandoquidem dominus ipse vni-
cus dei filius ad hoc nos hortatur dicens, Estote sicut *Matth. 5.*
pater vester cœlestis. Cum diceret, Diligite inimicos
vestros, orate pro eis qui vos persequuntur, vt sitis, in-
quit, filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum
oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos &
iniustos. Ecce misericordia. Quādo vides iustos & ini-
quos eundem solem intueri, eandem lucē capere, eos-
dem fontes bibere, eadem pluuia saginari, iisdem fru-
ctibus terræ repleri, similiter aërem istum ducere, ha-
bere æqualiter bona mundi: noli putare iniustum esse
deum, qui dat ista æqualiter iustis & iniustis. Misericor-
diæ tempus est, nondum iudicij. Nisi enim primo deus
per misericordiam parceret, non inueniret quos per
iudicium coronaret. Est ergo misericordiæ tempus,
quando patientia dei ad pœnitentiam adducit peccā-
tes. Audi apostolum dicentem vtrunque tempus, & di-
stingue & tu. Existimas autem, inquit, ô homo qui iudi- *Roma. 2.*
cas eos qui faciunt ea, & eadem agis, quoniam tu effugi-
es iudicium dei? Intēdite. Videbat enim se. Sed cui hoc
dicit?

A dicit?Non enim vni homioi dicit,ſed generi humaoo:
talia dicebat ſe committere multa mala quotidie,& ta-
meo viuere, nihil mali ſibi contingere, & putabat aut
dormire deũ, aut res humanas non attẽdere, aut ama-
re facta hominum mala. Tollit iſtam cogitatiooem de
corde,ſed beoe intelligentibus. Quid ergo ait? Exiſti-
mas ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea,
quoniã tu effugies iudiciũ dei? Et quaſi diceret, quare
facio tanta mala quotidie, & nihil mali mihi cõtingit?
Roma. 2. ſecutus oſteodit illi tempus miſericordiæ. An diuitias
benignitatis & patientiæ & longanimitatis eius cõtem-
nis?Et vere quia hoc contemnebat, ſed fecit illum ſoli-
citum,Ignoras, ioquit, quoniã benignitas dei ad pœni-
tẽtiam te adducit? Ecce tẽpus miſericordiæ. Ne autem
hoc ille ſemper putaret futurũ, quomodo ſecutus eum
terruit?Tu autem iam tẽpus iudicij audiſti,audi tempus
Ibidem. miſericordiæ. Propter miſericordiã & iudicium cãta-
bo tibi domioe. Tu autem,inquit, ſecuodum duritiam
cordis tui & cor impœnitens, theſaurizas tibi irã io die
iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq;
ſecundum opera ſua. Ecce miſericordiam & iudicium
B cãtabo tibi domine. Sed minatus eſt de iudicio. Nuo-
quid ideo iudiciũ dei taotummodo formidandum eſt,
& noo amaodum? Formidãdum malis propter pœnã,
amaodum boois propter coronam. Quia ergo terruit
malos apoſtolus io hoc teſtimonio quod cõmemora-
ui,audi vbi ſpem dat bonis de iudicio. Seipſum ponit,
& dicit & oſtẽdit & ipſe in ſe tẽpus miſericordiæ, quia
niſi & ipſe inueniret tempus miſericordiæ, qualem illũ
iooeniret in iudicio? Blaſphemum, perſecutorem, in-
iurioſum. Sic eoim dicit & cõmeodat tempus miſeri-
1. Timot. 1. cordiæ io quo modo ſumus. Qui prius fui,inquit, bla-
ſphemus & perſecutor & iniurioſus,ſed miſericordiam
conſecutus ſum. Sed forte ipſe ſolus cõſecutus eſt mi-
ſericordiam? Audi quomodo oos erigat. Vt in me,in-
Ibidem. quit, oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem lõganimitatem
ad ioformationem eorum qui credituri ſuot illi in vi-
tam æternam.Quid eſt,vt in me oſtenderet omnẽ loo-
ganimitatẽ? Vt vouſquiſq; peccator & ſceleratus vide-
ret qoia Paulus accepit veniã, & noo de ſe deſperaret.
Ecce oſtendit ſe,erexit & alios. Vbi?Io tempore miſeri-
cordiæ.Audiui io tẽpore iudicij quid dicat de bonis,ite
rum dicens de ſe & de aliis,primo miſericordiã conſe-
C cutus eſt.Quare?Quia fuit blaſphemus & perſecutor &
iniurioſus. Veoit dominus vt dooaret Paulo, non vt
redderet. Nam ſi reddere vellet, quid inueoiret quod
redderet peccatori,niſi pœnã & ſuppliciũ? Noluit red-
dere pœnã,ſed douauit gratiam. Audi quia ille cui do-
nauit,teoet dominum etiã debitorem. Iouenit eum do
natorem tẽpore miſericordiæ, tenet debitorẽ tempore
2. Timot. 4. iudicij. Quomodo hoc dicit videte. Ego enim iã im-
molor, dixit, & tẽpus reſolutionis meæ proximum eſt.
Bonum certameo certaui, curſum conſummaui,fidem
ſeruaui. Hoc tẽpore miſericordiæ. Audi de iudicio. De
cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi
dominus io illa die iuſtus iudex. Nõ dixit donat,ſed red-
det. Quãdo donabat,miſericors erat:quando reddet,iu
dex erit,quia miſericordiã & iudiciũ cãtabo tibi domi
ne. Sed donando delicta fecit ſe debitorem coronę,ibi
miſericordiã cõſecutus ſum. Miſericors ergo dominus
primò,hic autẽ reddet mihi coronã iuſtitiæ. Vnde red-
det?Quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex?Quia bo-
num certameo certaui,curſum conſummaui, fidẽ ſer-
uaui. Ideo iuſtus oon poteſt oiſi coronare iſta. Iouenit
enim iſta quæ corooaret. Antea vero quid inuenerat?

qui prios fui blaſphemus & perſecutor. Iſta donauit,il- D
la corooauit. Donauit hæc tẽpore miſericordiæ,coro- 2. Timot. 3.
nauit illa tempore iudicij, quia miſericordiam & iudi-
ciũ cãtabo tibi domine. Sed nunquid ſolus Paulus hoc
meruit?Hoc enim dixerã quomodo in illo teſtimooio 2. Timot. 4.
terruit,ſic in iſto erexit. Cũ dixiſſet,Reddet mihi in illo
die iuſtus iudex: noo ſolum mihi, inquit, ſed omnibus
qui diligunt manifeſtatiooem & regnum eius. Ergo fra
tres quoniã habemus tempus miſericordiæ, noo nobis
blandiamur,noo oos dimittamus, nõ dicamus,ſemper
parcit deus. Ecce feci heri,& pepercit deus: facio & ho-
die,& parcit deus:faciã & cras,quia parcit deus. Attẽdis
ad miſericordiã, & noo times iudicium. Si vis caotare
miſericordiam, & iudiciũ intellige, quia ideo parcit vt
corrigaris,nõ vt io malignitate pmaneas. Noli tibi the- Roma. 2.
ſaurizare irã io die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei,
quia tempus miſericordiæ io alio pſalmo dicitur. Pec-
catori autem dicit deus, Vt quid tu enarras iuſtificatio- Pſalm. 49.
oes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?
Tu vero odiſti diſciplinã meam, & abiecisti ſermones
meos poſt te. Si videbas furem,currebas cum eo,& cum
mœchis portionem tuã ponebas. Sedens aduerſus fra-
trẽ tuum detrahebas, & aduerſus filium matris tuæ po- E
oebas ſcaodalũ. Hæc feciſti,& tacui. Vide tẽpus miſeri-
cordiæ. Quid eſt tacui?Nuoquid nõ corripui?Sed non
iudicaui. Quomodo eoim tacet qui quotidie clamat
in ſcripturis,in euãgelio,in prædicationibus ſuis? Tacui Supra pſal.
à ſupplicio, nõ à verbo. Hæc feciſti & tacui. Et quia ta- 39.
cuit deus, id eſt, nõ viodicauit, quid ſibi dixit in corde
ſuo peccator? Audi: Suſpicatus es, ioquit, iniquitatem q
ero tibi ſimilis:id eſt,parũ eſt quia tu talis eras,& me ta-
lẽ putabas. Et cũ oſtendiſſet illi tẽpus miſericordiæ,ter-
ruit de tempore iudicij. Arguã te & ſtatuam te aote fa-
ciem tuã. Tu te ponis poſt te,ego te ponã ante te. Om-
nis enim qui noo vult videre peccata ſua, poſt dorſum
ſe pooit, & aliorũ peccata acute attendit,nõ per diligẽ-
tiã, ſed per inuidentiã,non volens ſanare,ſed accuſare,
ſe autem obliuiſcitur. Vode talibus dominus dicit,Sti- Matth. 7.
pulã io oculo fratris tui vides, & trabem io oculo tuo
nõ coonſideras? Quia ergo miſericordia & iudiciũ can-
tatur nobis, & nos facieotes miſericordiã ſecuri expe-
ctemus iudiciũ, & ſimus in corpore ipſius, & oos cãte-
mus eam. Cantat enim hoc Chriſtus,id eſt ſi ſolũ caput
cantat,à domino eſt canticum hoc,ad oos oõ pertioet.
Si autem totus Chriſtus,id eſt caput & corpus eius,eſto F
io membris eius, adhære illi per fidem & per ſpẽ & per
charitatẽ, & io illo cãta, in illo exulta, quia & ipſe in te
laborat,io te ſitit, in te eſurit & tribulatur. Ille in te ad-
huc moritur,& tu in illo iam reſurrexiſti. Nã ſi in te oõ
moreretur,oollet in te ſibi parci à perſecutore, cũ dice-
ret, Saule Saule quid me perſequeris? Ergo fratres mei Acto. 9.
Chriſtus cãtat. Sed qoomodo ooſtis?Chriſtum aſsidue
commeodauimus vobis, & ſcio quia rudia vobis non
ſunt. Dominus Chriſtus verbum eſt dei,per quod facta
ſunt omnia. Hoc verbũ vt redimeret oos,caro factum Ioan. 1.
eſt, & habitauit in nobis: factus eſt homo deus ſuper
omnia,filius dei æqualis patri. Ad hoc homo factus eſt,
vt deus homo mediator eſſet ioter homines & deom,
& reconciliaret longe poſitos, & cõiungeret ſeparatos,
& reuocaret alienatos, & reduceret peregrinos,ad hoc
factus eſt homo. Factus eſt ergo caput eccleſiæ, habet
corpus & mẽbra. Quære membra ipſius. Modo gemũt
per vniuerſum orbem terrarum, tunc lætabuntur io fi-
ne io corooa iuſtitiæ, de qua dicit Paulus, Quã reddet 2. Timot. 4.
mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Et modo ergo

G cantemus in ſpe, omnes in vnum collecti. Chriſtum e-
nim induti Chriſtus ſumus cum capite noſtro, quia v-
tique Abrahæ ſemen ſumus. Apoſtolus hoc dicit: Quia
Galat. 3. dixi, Chriſtus ſumus. Apoſtolus ait, ergo Abrahę ſemen
eſtis ſecundum promiſsionem hæredes, Abrahæ ſemen
eſtis. Videamus ſi ſemen Abrahæ eſt Chriſtus. In ſemi-
Geneſ. 22. ne tuo benedicentur omnes gentes. Non dixit in ſemi-
nibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemi-
ni tuo quod eſt Chriſtus. Et nobis dicit, Ergo ſemen
Abrahæ eſtis. Manifeſtum eſt quia ad Chriſtum perti-
nemus. Et quia membra eius & corpus eius ſumus, cum
capite noſtro vnus homo ſumus. Cantemus ergo, Mi-
ſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. *Pſal-
lam & intelligã in via immaculata quando venies ad me.* Niſi
in via immaculata non potes pſallere nec intelligere.
Si vis intelligere in via immaculata, pſalle, id eſt, opera-
re in hilaritate deo tuo. Quæ eſt via immaculata? Audi
ſequentia. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio
domus meæ.* Hæc via immaculata ab innocentia cœpit,
in ipſa etiam peruenitur. Quid quæris multa verba? In-
nocens eſto, & perfeciſti iuſtitiam. Sed quid eſt eſſe in-
nocentem? Duobus enim modis nocet homo quan-
tum in ipſo eſt, aut faciendo miſerum, aut deſerendo
H miſerum: quia & tu non vis ab alio fieri miſer, & non
vis deſeri ab alio ſi miſer fueris. Quis eſt ille qui facit mi
ſeros? Qui infert violentias vel inſidias, rapit res alie-
nas, opprimit pauperes, furatur, coniugia aliena ſolici-
tat, contumelioſus eſt, & calumnioſus eſt, vult inferre
hominibus vnde doleant, ſtudio maleuolentię. Quis eſt
qui deſerit miſeros? Qui videt inopem aliquo auxilio
egentem, & cum habeat quomodo præſtet, contemnit,
deſpicit, alienat cor ſuum. Quòd ſi iam omnino talis
eſſet, vt non opus haberet aliqua miſericordia, ſuper-
bus eſſet ſi deſereret miſerum. Adhuc in tribulatione
carnis conſtitutus eſt, neſciens quid ſibi poſsit cras ac-
cidere, & deſpicit lachrymas miſerorum, non eſt inno-
cens. Sed quis eſt innocens? Qui cum alij non nocet,
nec ſibi nocet. Qui enim & ſibi nocet, non eſt inno-
cens. Ait aliquis, Ecce non tuli alicui, nec preſsi aliquẽ:
de re mea, de iuſto labore meo bene mihi faciam, con-
uiuium apparatum habere volo, erogare volo quan-
tum me delectat, bibere cum quibus volo, quantum me
delectat. Cui aliquid tuli? Quẽ preſsi? Quis de me que-
ſtus eſt? Innocens videtur. Sed ſi ſeipſum corrumpit, ſi
I templum dei in ſe euertit, quid expectas vt in alio fa-
ciat miſericordiam, & parcat miſeris? Qui in ſeipſum
crudelis eſt, eſſe in alio miſericors poteſt? Tota ergo
iuſtitia ad vnum verbum innocentiæ redigitur. Qui
autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quan-
Pſalm. 10. do amabat iniquitatẽ, putabat quòd aliis nocebat. Sed
vide ſi aliis nocet, qui diligit iniquitatem, odit animam
ſuam. Sibi ergo prius nocet qui vult aliis nocere: nec
deambulat, quia non eſt vbi anguſtias non patitur. Ar-
cta omnis malitia, ſola innocẽtia lata eſt. Vbi deambu-
labat? Deambulabam in innocentia cordis mei, in me-
dio domus meæ. Medium domus ſuæ, aut ipſam eccle-
ſiam dicit, Chriſtus enim in ea deambulabat: aut cor
ſuum: Domus enim noſtra interior, cor noſtrum eſt,
vt hoc expoſuerit quod ſuperius dixit, In innocentia
cordis mei. Quæ eſt innocentia cordis ſui? Medium
domus ſuæ. Hanc domum quiſquis habet malam, pel-
litur ab illa foris. Quiſquis enim in corde premitur ma-
la conſcientia, quomodo quiſquis ab ſtillicidio exit de
domo ſua, aut à fumo, non ibi ſe patitur habitare, ſic qui
non habet quietum cor, habitare in corde ſuo libenter
non poteſt. Tales foras exeunt à ſeipſis animi intentio- K
ne, & de his quæ foris ſunt circa corpus delectantur,
quietẽ in nugis, in ſpectaculis, in luxuriis, in omnibus
malis quærunt. Quare foris voluerunt ſibi bene eſſe?
Quia non eſt illis intus bene, vnde gaudeãt in conſci-
entia ſua. Ideo dominus cum ſanaſſet paralyticum, ait,
tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Faciat Marci 2.
illud anima quæ quaſi paralyſi diſſoluta eſt, in mẽbris
bonæ operationis cõſtringatur, vt bene operetur. Tol-
lat grabatum ſuum, regat cor ſuum: Iam eat in domum
ſuam, intret in conſcientiam ſuam, iam latam inueniet
vbi deambulet, & pſallat & intelligat. *Non proponebam
ante oculos meos rem malam.* Quid eſt, Non proponebam
ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet
enim dici quod noſtis de homine qui ab aliquo diligi-
tur, Ante oculos illum habet. & illi qui contemnitur
ſic ſolet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo
eſt, ante oculos habere? Diligere. Quid eſt non dilige-
re? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, non propone-
bam ante oculos meos rem malam, nõ diligebam rem
malam. Et exponit ipſam rem malam. *Facientes præuari-
cationes odio habui.* Intendite fratres mei. Si deambuletis
cum Chriſto in medio domus eius, id eſt, ſi vel in cor- L
de veſtro bene requieſcitis, vel in ipſa eccleſia bonum
iter carpitis in via immaculata, non eos tantùm qui fo-
ris ſunt debetis odiſſe præuaricatores, ſed & quoſcun-
que intus inueneritis. Qui ſunt præuaricatores? Qui o-
derunt legem dei, qui audiunt illam & nõ faciunt, præ-
uaricatores dicuntur. Facientes præuaricationem odio
habe, repelle illos à te. Sed odire debes præuaricatores,
non homines. Vnus homo præuaricator, videte quia 23. q. 4. ca.
duo nomina habet, homo & præuaricator. Hominem Duo.
deus fecit, præuaricatorem ipſe homo ſe fecit. Ama in
illo quod deus fecit, perſequere in illo quod ipſe ſibi
fecit. Cum enim perſecutus fueris præuaricationẽ eius,
occidis quod homo fecit, & liberatur quod deus fecit.
Facientes præuaricationem odio habuit. *Non adhæſit
mihi cor prauum.* Quid eſt cor prauum? Cor tortũ. Quod
eſt cor tortum? Cor non rectum. Quod eſt cor non re-
ctum? Vide quod eſt cor rectum, & ibi inuenis quod
eſt cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, quia
omnia quæ vult deus, ipſe vult. Intendite, Orat aliquis
vt neſcio quid non eueniat, orat, & non prohibetur.
Petat quantum poteſt, ſed contra voluntatem ipſius e- M
uenit aliquid, ſubiungat ſe voluntati dei, non reſiſtat
voluntati magnæ: quia & ipſe dominus ſic illud expo-
nit. Oſtendens infirmitatem noſtram in ſe quando paſ-
ſurus erat, ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Math. 26.
Non enim vere ille timebat mortem, qui in poteſtate Ioan. 10.
habebat ponendi animam ſuam, & in poteſtate habe-
bat iterũ ſumendi eam. Et paulus apoſtolus miles ip-
ſius, ſeruus ipſius clamat, Bonum certamen certaui, cur- 2. Timot. 4.
ſum conſummaui, fidem ſeruaui, decætero repoſita eſt
mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in il-
lo die iuſtus iudex. Exultat quia moriturus eſt: & do-
minus eius & imperator eius triſtis eſt quia moriturus
eſt? Ergo melior ſeruus quàm dominus? Et vbi eſt quod
ait ipſe dominus, Sufficit ſeruo vt ſit ſicut dominus Math. 10.
eius, ſufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius? Ecce
fortior eſt Paulus ventura morte, & dominus triſtis
eſt? Optabam, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Philip. 1.
Gaudet quia diſſoluitur, vt ſit cũ Chriſto: & ipſe Chri-
ſtus triſtis eſt, cum quo iſte futurum ſe eſſe lætatur?
Sed quid erat illa vox, niſi ſonus infirmitatis noſtræ?
Multi adhuc infirmi contriſtantur futura morte, ſed
habeant

A habeant rectum cor, vitent mortem quantum possunt: sed si nõ possunt, dicãt quod ipse dominus nõ propter (Math. 16.) se, sed propter nos dixit. Quid enim dixit? Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Ecce habes voluntatem humanam expressam: vide iam rectum cor, Verùm nõ quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si ergo cor rectũ sequitur deum, prauum cor resistit deo. Aliquid illi cõtingat aduersum, clamat, Deus quid tibi feci? Quid con mitti? Quid peccaui? Se iustum vult videri, deum iniustum. Quid tam prauum? Prauum est, quia tortus est, & tortam regulam portat. Corrige te, & inuenies rectum, à quo te deprauasti. Ille iustus, tu iniustus: & ideo peruersus es, quia hominem iustum dicis, & deum iniustũ. Quem hominem iustum dicis? Teipsum. Quãdo enim dicis, quid tibi feci? iustum te putas. Sed respõdeat tibi deus. Verũ dicis, mihi nihil fecisti, omnia enim tibi fecisti. Si enim mihi aliquid fecisses, bonũ fecisses. Quicquid enim bene fit, mihi fit, quia ex præcepto meo fit. Quicquid autẽ mali fit, tibi fit, nõ mihi fit: quia nõ facit malus aliquid nisi sibi, quia hoc non ego iubeo. Tales quando videritis fratres corripite, arguite, corrigite. Et B si non potestis corripere aut corrigere, nolite consentire, vt possitis dicere, Non adhæsit mihi cor prauum.

Cum declinaret à me malignus, non cognoscebam. Quid est, non cognoscebam? Non approbabam, non laudabam, non mihi placebat. Cognoscere enim inuenimus in scripturis aliquando dici pro eo quod est placere nobis. Quid enim latet deum fratres? Nunquid nouit iustos, & non nouit iniustos? Quid cogitas quod ille nesciat? Non dico quid facis, sed quid cogitas quod ille nesciat? Nõ dico quid cogitas, sed quid cogitaturus es quod ille antè non viderit? Omnia ergo nouit deus: & tamen in fine, id est in iudicio post misericordiam de (Math. 7.) quibusdã dicit, In illa die multi venturi sunt & dicent, Domine domine in nomine tuo dæmonia eiecimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus, in nomine tuo manducauimus & bibimus: & dicam illis, Discedite à me operarij iniquitatis: non noui vos. Ille non nouit aliquem? Sed quid est, non noui vos? In regula mea non vos agnosco. Noui enim regulam iustitiæ meæ. Nõ illi congruitis, declinastis ab illa, distorti estis. Ideo & hic dixit, nõ cognoscebã. Cum declinaret à me malignus, C non cognoscebã. Quid est, nõ cognoscebam? Nũquid forte quia malignus quando obuiã fit iusto in vico angusto, dicit sibi quod est scriptum in sapientia Salomo- (Sapien. 1.) nis, Grauis est nobis etiã ad videndum. & mutat viam ne videat quem nõ vult? Sed quàm multi sunt maligni quos videmus, & qui nos vident, & non solum non à nobis declinant, sed currunt ad nos, & aliquãdo iniquitates suas per nos impleri cupiunt, plerunque se nobis coniungunt? Plerunque nobis contingit. Quomodo ergo declinant? Declinat à te qui dissimilis est tibi. Quid est, declinat à te? Non te sequitur. Quid est, nõ te sequitur? Non te imitatur. Ergo cum declinaret à me malignus, id est, cum mihi dissimilis esset malignus, & vias meas nollet imitari, nollet sic viuere malignus quomodo me illi proposui ad imitationem, non cognoscebã. Quid est, non cognoscebam? Non quia nesciebam, sed quia non approbabam. *Detrahentem proximo suo occulte, hũc persequebar.* Ecce persecutor bonus, non hominis, sed peccati. *Superbo oculo & insatiabili corde, huic non cõuescebar.* Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Attendat charitas vestra, quia mirum aliquid audituri estis. Si non conuescebatur cum illo, non mãducabat: vesci enim, mãducare est. Cur ergo primo ipsum dominum inuenimus mãducasse cum superbis, & non D cum publicanis illis & peccatoribus? Nam ipsi humiles erant omnes. cognoscebant enim languorem suum, & medicum requirebãt. Cum ipsis superbis Pharisæis inuenimus illum manducasse. Nam superbus quidam inuitauerat illum. Ipse est cui displicuit quia mulier peccatrix quę erat in ciuitate famosa, accessit ad pedes domini, & ait in corde suo, Hic si esset propheta, sciret (Luca 7.) quæ mulier illi accessit ad pedes. Quia talis erat munditia Pharisæorũ, vt nemo eos iniquus tangeret: si quis eos immundus vel modice tetigisset, exhorrebant, ne quasi immundos eos faceret tactus immundus. At vbi peccatrix illa quæ erat in ciuitate famosa, accessit flere ad pedes domini, ille cum videret eam, dixit in corde suo: Hic si esset propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vnde sciebat quia Christus nesciuit, nisi inde suspicatus est eum nescisse, quia eam non à se repulit? quia si ipse esset, repelleret à se. Dominus autem nõ solum mulierem illam peccatricem nouerat, sed & illius superbi vulnera medicus insanabilia videbat. Ait enim cum audisset cogitantem, vt ostenderet illum super- E bum, Simon habeo aliquid tibi dicere. Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alius quingentos. Cum non haberent vnde redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Et ille contra se dixit sententiam, extorquente sibi confessionem veritate: Credo domine, quia cui plus donauit. Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam: aquam mihi ad pedes non dedisti: Ista autem lachrymis suis rigauit pedes meos: & cætera quæ nostis. Non opus est in aliis propter quæ ad testimonium adhibuimus, diutius immorari. Iste Pharisæus superbus erat, conuescebatur cum illo dominus. Quid est ergo quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde, huic non conuescebar? Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Quomodo nobis proponit hæc, quando ipse non fecit? Ad imitationem suam nos hortatur. Videmus cum conuiuatum esse cum superbis, quomodo nos prohibet ne conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter correptionem aliquam tenemus nos etiam à fratribus nostris, & non cum eis conuiuamur, vt corrigantur. Cum F extraneis potius conuiuamur & cum paganis, quàm cũ his qui nobiscum erant & nobis adhærẽt, si viderimus eos male viuere, vt erubescant, & corrigantur, sicut dicit apostolus, Si quis non obaudit verbo nostro, per (1.Corint.5.) epistolam hũc notate, & nolite commisceri cum eo, & non vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Facimus hoc plerunque propter medicinã, & tamen cum extraneis multis & cum impiis sæpe vescimur. Quid est hoc quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde, huic non cõuescebar? Habet epulas suas cor pium, habet epulas suas cor superbum. Nam propter cibos ipsos cordis superbi ideo dixit, insatiabili corde. Cor superbũ vnde pascitur? Si superbus est, inuidus est, aliter esse nõ potest. Superbia mater inuidentiæ est, nõ potest nisi generare hanc, & cum illa semper esse. Omnis ergo superbus, inuidus est: & si inuidus est, malis alienis pascitur. Vnde dicit apostolus, Si mordetis & co- (Galat. 5.) meditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Videtis ergo comedentes, nolite his conuesci, fugite tale conuiuium. Neque enim se satiant gaudendo de malis alienis, quia insatiabili corde sunt. Caue ne capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pascebantur Iudæi quando crucifixerũt dominum. Sed quia

pascebantur

G pascebantur tanquam de pœna domini, nam & nos de
cruce domini pascimur, quia corpus ipsius manduca-
mus. Dicebant enim eum viderent eum pendentem in
cruce, insultãtes, quia insatiabiles corde erant, Dicebãt
Matth. 27. ergo, Si filius dei est, descendat de cruce, alios saluauit,
se saluare non potest? Pascebãtur cibo crudelitatis suæ,
Luc. 23. & ille pascebatur cibo misericordiæ suæ. Pater, inquit,
ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Illi ergo habe-
bant alias epulas, ille alias. Sed quid dictum sit de mẽsa
Psalm. 69. superborum, audite: Fiat mensa eorum coram ipsis in
muscipulam, & in retributionem & in scandalum. Pasti
sunt, capti sunt. Quomodo enim aues ad muscipulam,
aut pisces ad hamum non pascuntur, sed capiuntur, sic
& ipsi. Habent ergo impij epulas suas, habẽt & pij epu-
las suas. Audi epulas piorum, Beati qui esuriunt & sitiũt
Matth. 5. iustitiam, quoniã ipsi saturabũtur. Si ergo pius pascitur
cibo iustitiæ, & impius superbiæ, non mirum si insatia-
bilis corde pascitur cibo iniquitatis. Noli pasci cibo
iniquitatis, & non tibi conuescitur superbus oculo, &
insatiabilis corde. Et vnde tu pascebaris? Et quid te de-
lectabat, vbi ille tibi non conuescebatur? *Oculi mei ad fi-*
H *deles terræ*, inquit, *vt considerent hi mecum*. Dominus dicit,
Oculi mei super fideles terræ, vt considerent hi mecũ:
id est, vt mecum sedeant. Quomodo sederent? Sedebi-
Matth. 19. tis, inquit, super duodecim thronos, iudicantes duode-
cim tribus Israël. Iudicant fideles terræ, de quibus dici-
1. Corint. 6. tur, Nescitis quia angelos iudicabimus? Oculi mei su-
per fideles terræ, vt considerent hi mecum. *Ambulans
in via immaculata, hic mihi ministrabat*. Mihi ait, non sibi.
Multi enim ministrant euangelium, sed sibi ministrant,
quia sua quærunt, nõ quæ Iesu Christi. Quid est Christo
Philip. 2. ministrare? Ea quæ Christi sunt quærere. Equidẽ quãdo
mali annunciant euangelium, alij saluantur, illi puniun-
Matth. 23. tur. Dictum est enim, Quæ dicunt, facite: quæ autem fa-
ciunt, facere nolite. Non timeas ergo quando à malis
audis euangelium. Væ illi qui sibi ministrat: id est, qui
sua ibi quærit: Tu Christi accipe. Ambulans in via im-
maculata, hic mihi ministrabat. *Non habitabit in medio do-
mus meæ faciens superbiam.* Reuertere ad domum illam, id
est, ad cor. Non habitabit in corde meo faciens super-
biam. Nullus talis habitabat in corde meo, resiliebat e-
nim inde. Nemo habitabit in corde meo, nisi mitis &
quietus: superbus non illic habitabit. Non enim habi-
I tat in corde iusti iniustus. Sit à te iustus remotus nescio
quot milibus & mansionibus, simul habitatis, si vnum
cor habetis. Non habitabit in medio domus meæ fa-
ciens superbiam. *Loquens iniqua non direxit in conspectu ocu-
lorum meorum*. Hæc est via immaculata, vbi intelligimus
quando ad nos veniat dominus. *In matutinis interficie-
bam omnes peccatores terræ*. Hoc obscurum est, dignamini
aduertere. Iam finis psalmi est, in matutinis interficie-
bam omnes peccatores terræ. Quare? *Vt disperdam dei ci-
uitate domini omnes operantes iniquitatem*. Sunt enim in ciui-
tate domini operantes iniquitatem, & quasi parcitur
eis modo. Quare? Quia misericordiæ domini tempus
est: sed veniet & iudicij, quia sic cœpit Psalmus, Miseri-
cordiam & iudicium cantabo tibi domine. Iam enu-
merauit superius, quia illi non adhæserunt nisi boni.
Malis non adhæsit, nec delectabatur epulis iniquitatis
eorum qui sibi ministrabant, non domino, id est, sua
quærebant. Et quasi diceretur illi, Vt quid tales in ci-
uitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus misericor-
diæ est, ait. Quid est tempus misericordiæ? Adhuc non-
dum reuelatum est iudicium. Nox est, apparebit dies,
1. Corint. 4. apparebit iudicium. Audi apostolum, Itaque nolite an-
te tempus quicquam iudicare. Quid est ante tempus? K
Ante diem. Audi quia ante diem dixerit, Donec veniat
dominus, qui & illuminet abscondita tenebrarum, &
manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vni-
cuique à deo. Nam modo quãdiu non vides cor meũ,
& non video cor tuum, nox est. Nescio quid ab homi-
ne petisti, non accepisti: contemni te putas, & forte nõ
contemneris. Cor enim non vides, & cito blasphemas.
in nocte danda est tibi venia erranti. Diligit te homo
nescio quis, & putas quia odit te: aut odit te, & putas
quia diligit te. Sed quodlibet sit, nox est. Noli timere,
præsume in Christo, in illo habeto diem. Non est quid
mali de illo sentias, quia securi sumus, & certi sumus,
quia falli non potest, amat nos, de nobis autem inuicem
nondum tam certi sumus. Deus enim nouit dilectio-
nem nostram inuicem. Nos autem & si diligimus nos
inuicem, quis videt qua dispensatione à nobis fiãt ista?
Quare nemo videt cor? Quia nox est. in ista nocte ten- Psalm. 103.
tationes abundant. Quasi de ipsa nocte dixit psalmus,
Posuisti tenebras, & facta est nox, in ea pertransibunt
omnes bestiæ syluæ. Catuli leonũ rugientes vt rapiant,
& quærant à deo escam sibi. In nocte quærunt escam L
catuli leonum. Qui sunt catuli leonum? Principum & Ephes. 2.
potestatũ aëris huius dæmones, & angeli diaboli. Quo-
modo quærunt sibi escam? Quando tentant. Sed quia
non accedunt, nisi eis deus dederit potestatem, ideo
dictum est, Quærentes à deo escam sibi. Petiit Iob ten-
tandum. Qualem escam? Opulentam, pinguem, iustum
dei, cui ipse deus testimonium perhibuit, & ait, Homo Iob 1.
sine querela verus dei cultor fuit. Petiuit illum tentan-
dum, quærens à deo escam sibi, & accepit tentandum,
sed non opprimendum: purgandum verò, non euertẽ-
dum: aut forte nec purgandum, sed probandum. Ta-
men & qui tentãtur, aliquando tradũtur occulto me-
rito suo in manus tentatoris, quia traditi sunt forte in
concupiscentias suas. Nam diabolus nulli nocet, nisi
acceperit potestatem à deo. Sed quãdo? In nocte. Quid
est in nocte? In isto tempore. Cum autem trãsierit nox,
& venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem æter-
nam, iusti vero in vitam æternam. Nullus illic erit ten- Matth. 25.
tator, quia non sunt illic catuli leonum, quia transacta
est nox. Ideo dominus discipulis suis ait, Hac nocte po- Luc. 22.
stulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego roga-
ui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Quid est, vexare si- M
cut triticum? Quomodo ab homine triticum non mã-
ducatur, nisi primò attritum vt panem faciat, sic nemi-
nem manducat diabolus, nisi primò per tribulationem
euerterit, cõterit vt manducet. Tu antẽ quando tribula-
laris, si maneas granum, non conturberis, nihil tibi cõ-
tingit. Quomodo quando boues triturant, nunquid in
sulum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula
in area. Sed nunquid timendum est tritico? Absit. Non
conciditur nisi palea à tritico, spoliatur, superfluit, &
veniet ventilatio, & inueniet puram massam. Quem Matth. 3.
inuenit granum, mittit in horreum suum, & aceruum
paleæ comburet igni inextinguibili. Vnde dixit hoc?
Quia diem in spe habemus. Dies nobis in Christo de-
bet esse. Nam quandiu inter tentationes sumus, nox
est. In ista nocte parcit deus peccatoribus, vt non illos
tollat. Flagellat illos tentationibus vt corrigantur, to-
lerat illos in ciuitate sua. Putamus semper tolerabit?
Si semper misericors est, non est iudicium. Si autem
misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, mo-
do parcit, tunc iudicabit. Sed quando iudicabit? Cum
transierit nox. Ideo dixit, In matutinis interficiebam

omnes

[A] omnes peccatores terræ. Quid est, in matutinis? Cum iam dies venerit, nocte transacta. In matutinis interficiebã omner peccatores terræ. Quare eis parcit vsque ad matutinum? Quia nox erat. Quid est, nox erat? Quia tempus erat parcendi. Parcebat cum corda hominum essent occulta. Vides aliquem male viuere, toleras illum. Nescis enim qualir erit, quia nox est. Vtrum qui hodie male viuit, cras bene viuat: & vtrum qui hodie bene viuit, cras malus sit? Nox est enim, omnes tolerat deus, quia longanimis est. Tolerat vt conuertantur ad illum peccatores. Sed qui non se correxerint in isto tempore misericordiæ, interficientur. Et quare interficientur? Vt dispergantur de ciuitate domini, de societate Hierusalem, de societate sanctorum, de societate ecclesiæ. Quando autem interficientur? In matutinis. Quid est in matutinis? Cum nox transacta fuerit. Quare modo parcit? Quia tempus misericordiæ est. Quare non semper parcit? Quia misericordiam & indicium cantabo tibi domine. Fratres, nemo sibi blãdiatur. Interficientur omnes operantes iniquitatem. Interficiet eos Christus in matutinis, & disperdet eos de ciuitate [B] sua. Sed modo cum tempus misericordiæ est, audiant eum. Vbique clamat per legem, per prophetas, per psalmos, per epistolas, per euangelia. Videte quia nunc tacet, quia parcit, quia erogat misericordiam, sed cauete, quia venturum est iudicium.

Finis Secundæ Quinquagenæ.

DIVI AVRELII AVGVSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PSALMO centesimo primo tractatus incipit.

Sermo primus de prima parte Psalmi.

[C] Ecca vnus pauper orat, & non orat in silentio. Licet ergo audire eum, & videre quisnam sit. Ne forte ille sit, de quo dicit apostolus, Qui pro- [2. Corint. 8.] pter vos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate vos ditaremini. Si ergo ipse est, quomodo pauper? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra, sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo illo ditius, per quem factæ sunt diuitiæ, illæ etiam quæ non sunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ diuitiæ, ingenium, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sensus, confirmatióq; membrorum. Etenim cum hæc salua sunt, & pauperes diuites sunt. Per illum & illæ maiores diuitiæ, fides, pietas, iustitia, charitar, castitas, mores bo- [Roma. 4.] ni. Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat impium. Ecce quàm diues. Quis enim magis diues, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult & alio habẽte? Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes: quia quod ille habet, tn non haber. Ecce quàm diues. [Psalm. 101.] In hoc tam diuite vnde agnituri sumur hæc verba, Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Vnde ille? Huccine illæ tantæ diuitiæ peruenerunt? Multum illud excelsum, multum hoc abiectum. Quid faciemur? Quemadmodum ista ima illis [G] summis contemperabimus? Nimis abinuicem longe sunt. Nondum agnosco istum pauperem. Alius est fortasse, sed adhuc quæramus. Vnde enim nobis non videtur ipse? Mirum si interrogas, & non expauescis diui- [Ioan. 1.] tiar. In principio erat verbum, & verbũ erat apud deũ, & deus erat vebũ. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Qui ista dixit, cum diceret, diues erat, quãto magis ille de quo diecbat, In principio erat verbũ? Et nõ qualecunque verbum, sed verbum deus. Et non vbicũque, sed apud deum. Et nõ vacans, sed omnia per ipsum facta sunt. Cinerem sicut panem manducauit, & potum suum cum fletu commiscuit. Metuendum est ne tantis diuitiis nostra paupertas faciat iniuriam. Quære adhuc tamen ne ipse sit pauper iste, quoniam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Respice & illam vocem, Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Attende ancillam [Psalm. 115.] istam castam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem nostram, vbi serui formam induius est, semetipsum exinaniens, ne diuitias eius expauesceres, & ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. [E] Ibi accepit, inquam, formam serui. Ibi nostram indutus est paupertatem. Ibi se pauperauit. Ibi nos ditauit. Iam ergo propinquamus de illo hæc intelligere. Veruntamen adhuc temere non est pronunciãdum. Partur vir- [Danie. 2.] ginis est lapis sine manibus de monte præcisus, vbi nullus hominum operatus est, nulla transfusa concupiscẽtia, sed sola fides accensa, & verbi caro accepta. Deinde processit ex vtero. Locuti sunt cœli. Angeli pastoribus [Luce 2.] nunciauerũt. Stella ad adorandum regẽ Magos traxit. [Matth. 2.] Simeon impletus spiritu sancto infantem deum in ma- [Luca 2.] tris manibus agnouit. Accessit ætas, non diuinitati sed carni. Horrent, mirantúrq; sapientiam dei pueri duodẽnis, imperiti senes. Aut etiam si periti senes, quid illorum peritia ad verbum dei? Quid illorũ peritia ad sapientiam dei? Nónne & periti, nisi illo subueniente, vtique perituri? Crescit adhuc ætate corporis, venit ad fluuium baptizandus. Baptizator deum agnoscit, indignũ [Marci 1.] se soluendæ calciamenti corrigiæ confitetur. Iam inde [Matt. 11.] cæci illuminantur, Surdis aperitur auditus, Loquuntur muti, Mũdantur leprosi, Stringuntur paralytici, Conualescunt languidi, Resurgunt mortui. Iam quidem in [Ioan. 1.] verbi illius per quod facta sunt omnia, comparatione, [F] diuitiarum agnosco paupertatem, sed quàm longe adhuc à cinere & fletu cum potu. Adhuc timeo dicere ipse est, & tamen volo. Sunt enim hic quæ me cogant velle, & rursus quædam quæ me cogant timere. Ipse est, & non est. Ipse iam in forma serui est, iam mortalem fragilémque carnem portat, iam moriturus aduenit, & tamen nondum intelligitur in hac egestate. Cinerem [Psalm. 101.] sicut panem mãducaui, & potum meum cum fletu mi- [Philip. 3.] scebam. Addat ergo paupertatem paupertati, & transfiguret in se corpur humilitatis nostræ. Sit caput nostrum, simus membra eius, sint duo in carne vna. Iam enim vt primitus pauper esset, formam serui accipiens, [Philip. 2.] dimisit patrem. Qui autem de virgine natus est, dimit- [Luca 2.] tat & matrem, & adhæreat vxori suæ, & sint duo in car- [Ephes. 5.] ne vna. Ita enim erũt duo & in voce vna, & in illa vna voce iam non mirabimur nostram vocem. Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Dignatus est enim habere nos mẽbra. Sunt & pœnitentes in membris eius. Non enim exclusi & separati sunt ab ecclesia eius. Nec omnino sibi adiungeret coniugem, nisi illa voce, Agite pœnitẽtiam, appropin- [Matth. 4.]

G quabit enim regnũ cœlorum. Iam ergo audiamus quid
oret caput & corpus, sponsus & sponsa, Christus & ec-
Ioan. 1. clesia, vtrunque vnus. Sed verbum & caro non vtrunq;
Ephes. 4. vnum. Pater & verbum vtruoque vnum, Christus & ec-
clesia vtrunq; vnus. Vnus quidem vir perfectus io for-
ma plenitudinis suæ, donec occurramus omnes in vni-
tatem fidei in agnitionem filij dei in vitum perfectum,
in meosurã ætatis plenitudiois Christi. Sed donec oc-
curramus, agitur hic paupertas nostra, agitur hic adhuc
labor & gemitus. Gratias misericordiæ ipsius. Vnde illi
Ioan. 1. labor, vnde illi gemitus verbo, per quod facta sunt om-
nia? Si dignatus est habere mortem nostram, non nobis
dabit vitam suam? In magnam spem erexit, cum magna
spe gemimus. Gemitus habet tristitiã. Sed est gemitus
qui habet & gaudium. Ego puto Saram sterilem lætam
Esaia 26. genuisse cum pareret. Et nos dicamus, A timore tuo cõ-
cepimus & parturiuimus spiritũ salutis. Audiamus er-
go Christum pauperem in nobis, & nobiscum, & pro-
pter oos. Titulus enim ipse iodicat pauperem. Postre-
mò putate me suspicatum, quisnam sit iste pauper. Ora-
tionem audiamus, & personã agnoscamus, necubi er-
H res quando audieris aliquid quod coaptari capiti illius
noo possit. Ideo prælocutus sum, vt si quid tale audie-
ris, ex infirmitate corporis aduertas sooare, & vocem
membrorum agnoscas in capite. *Oratio inopis, hoc habet titulus, cum angeretur, & in conspectu domini effudit precem suam.*
Psalm. 60. Ipse ille pauper est qui alibi dicit, A finibus terræ ad te
clamaui, cum angeretur cor meum. Iste ipse pauper est,
quia idem ipse Christus est, qui se apud prophetam &
Esaia 61. sponsum dixit, & sponsam. Sicut sponso alligauit mi-
hi mitram, & sicut sponsam ioduit me ornamento. Se
dixit sponsum, se dixit sponsam. Vnde hoc, nisi quia
Ephes. 5. sponsum propter caput, sponsam propter corpus? Vox
ergo vna, quia caro vna. Audiamus, & potius in his
vocibus nos quoque agnoscamus: & si nos extra esse
viderimus, ibi esse laboremus.

Psalm. 142. E*xaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat.* Hoc est exaudi
domine orationem meam, quod est,
clamor meus ad te perueniat. In ge-
minatione affectus petentis est. *Ne auertas faciem tuam à me.* Quando
I deus à filio faciem auertit? Quando pater à Christo?
Sed propter membrorum paupertatem, ne auertas
faciem tuam à me. *In quacunque die tribulor, inclina aurem tuam ad me.* Tribulor enim deorsum, tu autem
es sursum. Si enim me extollo, longe sis: si me hu-
milio, inclinas aurem tuam ad me. Sed quid est, in
quacunque die tribulor? Nunc enim non tribulatur?
Aut ista diceret, nisi tribularetur? Sufficeret ergo, In-
clina aurem tuam ad me, quoniam tribulor. In qua-
cnoque die tribulor, inclina aurem tuam ad me. Tan-
1. Corint. 12. quam vnitas corporis, si patitur vnum membtum, cõ-
patiuntur omnia membra. Tribulatis tu hodie, ego
tribulor: tribulatur alius crastino, ego tribulor. Post
istam generationem alij posteri, qui succedunt poste-
ris tribulantur, ego tribulor vsque in finem seculi. Qui-
cunque in meo corpore tribulantur, ego tribulor. In
quacunque ergo die tribulor, inclina aurem tuam ad
Psalm. 13. me. *In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me.* Hoc
idem est. Iam nunc inuoco, sed in quacunque die inuo-
cauero te, cito exaudi me. Orauit Petrus, orauit Paulus,
orauerunt & cæteri Apostoli, orauerunt fideles tempo-
ribus illis, orauerunt fideles consequentibus tempori-
bus, orauerunt fideles martyrum temporibus, orant fi- K
deles nostris temporibus, orabunt fideles posterorum
temporibus. In quacunque die iouocauero te, cito ex-
audi me. Cito exaudi, iam enim hoc rogo quod dare
vis. Non terrena quasi terrenus, sed ex prima captiuita-
te iam redemptus regnum cœlorum desidero. Cito ex-
audi me, non enim nisi tali desiderio dixisti, Adhuc te *Esaia 58.*
loquẽte dicam, ecce adsum. In quacunque die inuoca-
uero te, cito exaudi me. Vnde inuocas? De qua tribula-
tione? De qua egestate? O pauper ante ianuam diuitis
dei, quo desiderio mẽdicas? Qua inopia requiris? Qua
egestate pulsas vt aperiatur tibi? Dic, audiamus istam
ipsam egestatem, in illa & nosipsos inueniamus, & te-
cum rogemus: audi & agnosce si potes, *Quia defecerunt sicut fumus dies mei.* O dies, si dies: vbi enim dies auditur,
lux intelligitur. Sed defecerunt sicut fumus dies mei.
Dies mei tempora mea. Vnde sicut fumus, nisi propter
elationem superbiæ? Tales dies dignus fuit accipere su-
perbus Adam, vnde carnem Christus accepit. Ergo in
Adam Christus, & Adam in Christo. Liberauit profe-
cto & à diebus fumi, qui dignatus est habere vocẽ die-
rum fumi. Quia defecerũt sicut fumus dies mei. Videte L
fumum superbiæ similem, ascendentem, tumescentem,
vanescentem. meritò ergo deficiẽtem, non vtique per-
manentem. Quia defecerunt sicut fumus dies mei. *Et ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt.* Et ipsa ossa mea, &
ipsa fortitudo mea nõ sine tribulatione, oon sine vstio-
ne. Ossa corporis Christi, fortitudo corporis Christi,
vbi maior quàm in sanctis Apostolis? Et tamen vide
ossa frigi. Quis scandalizatur, & ego non vror? Fortes *2. Corint. 11.*
sunt fideles boni, intellectores & prædicatores verbi, *7. q. 1. cap.*
viuentes vt loquuntur, loquentes vt audiũt. Fortes pla- *Aduersitas. § Hinc*
nè sunt, sed omnes qui scandala patiuntur, frixorium *Augustinus.*
ipsorum sunt. Est enim ibi charitas, & magis in ossibus.
Interiora sunt ossa omnibus carnibus, & portant omnes
carnes Verùm si quisquam patiatur aliquod scãdalum,
& io anima periclitetur, tantum os frigitur, quantum
amat. Desit amor, oemo frigitur: adsit charitas, & si mẽ-
btum compatitur, patiente vno membro, quomodo *1. Corint. 13.*
friguntur qui portant vniuersa membra? Ossa mea si-
cut in frixorio confrixa sunt. *Percussum est sicut fœnum & aruit cor meum.* Respice ad Adam vnde genus huma-
num. Vnde enim nisi ab illo propagata miseria est? Vn- M
de enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? Dicat
ergo cum spe iam in corpore Christi positus, ille ali-
quando in suo corpore desperatus, Percussum est sicut
fœnum & aruit cor meum: merito, quia omnis caro fœ-
num. Sed tamen vnde tibi hoc contingit? *Quoniam oblitus sum mãducare panem meum.* *Esaia 40.* Dederat enim deus pa-
nem præcepti. Nam panis animæ quid nisi verbum
dei? Suggerente serpente, præuaricante muliere, tetigit *Genes. 3.*
vetitum, oblitus est præceptum. Merito percussum est
sicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus est mã-
ducare panem suum. Oblitus manducare panem, bibit
venenum. Percussum est cor eius, & aruit sicut fœnum.
Ipse est ille percussus in Esaia, de quo dicitur, & cui di-
citur, Non in æternum tempus irascar vobis: spiritus e- *Esaia 57.*
nim à me procedit, & omnem flatum ego feci: propter
peccatum modicum quid contristaui illum, & percussi
illum, & auerti faciem meam ab illo. meritò hic, Ne a-
uertas faciẽ tuã à me, hoc est, à percusso, de quo dixisti,
Percussi illum: de quo dixisti, Vias eius vidi, & sanaui
eum. Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meũ, quia
oblitus sum manducare panem meum. Modo mandu-
ca. Oblitus erat, sed venit & ipse panis, in cuius corpo-

re tibi

A re tibi licet recordari vocem obliuionis tuæ, & clamare ex paupertate vt ſumas diuitias. Modo manduca: in *Ioan. 6.* eius enim corpore es, qui ait, Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Oblitus eras mãducare panẽ tuum: ſed iam illo crucifixo, cõmemorabuntur & conuertentur *Pſalm. 21.* ad dominum vniuerſi fines terræ. Poſt obliuionem veniat commemoratio, manducetur panis de cœlo vt *Ioan. 6.* viuatur, non manna, ſicut illi manducauerunt & mor- *Matth. 5.* tui ſunt: panis de quo dicitur, Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam. *A voce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ.* A voce quam intelligo, à voce quam noui probabiliter, à voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum quibus compatior. Multi enim gemunt, gemo & ego, & hoc gemo, quia male gemunt. Amiſit nummum, gemit: amiſit fidem, non gemit. Ego appendo nummum & fidem, & inuenio maiorem gemitũ de male gemente, aut non gemente. Facit fraudem, & gaudet. Quo lucro? Quo damno? Acquiſiuit pecuniam, perdidit iuſtitiam. Gemit hinc qui gemere nouit. Qui capiti propin- B quat, qui recte hæret corpori Chriſti, gemit inde. Carnales autem non inde gemunt, & gemendos ſe faciũt, quia non inde gemunt. Nec eos poſſumos vel non gementes vel male gemẽtes contemnere: volumus enim eos corrigere, volumus emendare, volumus reparare, & quando non poſſumus gemimus, & cum gemimus non ab ipſis ſeparamur. A voce enim gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ. Adhæſerunt fortes inualidis, adhæſerunt firmi infirmis. Vnde adhæſerunt? A voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum. Qua le- *Roma. 15.* ge adhæſerunt, niſi quia dictum eſt, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare? Adhæſerunt oſſa mea carni meæ. *Similis factus ſum pelicano qui habitat in ſolitudine, factus ſum ſicut nycticorax qui habitat in parietinis. Vigilaui & factus ſum ſicut paſſer ſingularis in tecto.* Ecce tres aues, & tria loca, quid ſibi velint donet dominus vt dicamus, & vt audiatis vtiliter quod dicitur ſalubriter. Quid ſibi volunt tres aues, & tria loca? Quæ tres aues? Pelicanus, nycticorax, & paſſer: & tria loca, ſolitudo, parietina, & tectum. Pelicanus in ſolitudine, nycticorax in parietinis, paſſer in tecto. Primo quid ſit pelicanus dicendum eſt. In ea quippe regione naſcitur, vt nobis ignota hæc auis ſit. Naſcitur in ſolitudinibus, maxime Nili fluminis in Aegypto. Quælibet hæc auis ſit, C quod de illa Pſalmus dicere voluit, hoc intueamur. Habitat, inquit, in ſolitudine. Quid quæris formam eius, mẽbra eius, mores eius, vocem eius? Quantũ tibi pſalmus dicit, auis eſt in ſolitudine habitans. Nycticorax auis eſt amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes ſtant ſine tecto, ſine habitantibus, ibi habitat nycticorax. Iam vero paſſer & tectũ quid ſit noſtis. Inuenio ergo aliquem de corpore Chriſti, prædicatorem verbi compatientem infirmis, quærentem lucra Chriſti, reminiſcentem domini ſui veru- *Matth. 25.* ri, ne dicat, Serue nequã & piger, dare debueras pecuniam meã nummulariis. Ex huius diſpenſatoris officio videamus hæc tria. Venerit inter aliquos vbi Chriſtiani non ſunt, pelicanus eſt in ſolitudine. Venerit ad eos qui fuerunt & ceciderunt, nycticorax eſt in parietinis. Non enim deſerit tenebras eorum qui habitant in nocte, & ipſos lucrari vult. Veniet ad eos qui Chriſtiani ſunt quidem habitantes in domo, non quaſi qui non crediderint, aut quod crediderint dimiſerunt, ſed in eo quod credunt tepidè ambulantes, clamat ad eos paſſer. Non in ſolitudine, quia Chriſtiani ſunt: nec in parietinis, quia non ceciderunt: ſed tamen in tecto ſunt: ſub tecto potius, quia ſub carne ſunt. Ille ſuper carnem cla- D mat paſſer qui præcepta dei nõ tacet, nec fit carnalis vt ſubiiciatur tecto. Qui enim in tecto eſt, non deſcendat *Matth. 24.* tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Iſtæ tres aues, & tria loca: & vnus homo poteſt habere perſonã trium auium, & tres homines poſſunt habere perſonã trium auium: & tria genera locorum, tria genera ſunt hominum: tamen ſolitudo, parietinæ, & tectum, non niſi tria genera ſunt hominũ. Sed quid de his plurimum? Ipſum dominũ videamus, ne forte ipſe ſit: & melius ipſe agnoſcatur & pelicanus in ſolitudine, & nycticorax in parietinis, & paſſer ſingularis in tecto. Dicat nobis pauper iſte caput noſtrũ, pauper voluntate, loquatur pauperibus in neceſsitate. Quid enim dicitur vel etiam legitur de hac aue, id eſt pelicano, non taceamus: non aliquid affirmantes temere, ſed tamen non tacentes, quod qui ſcripſerunt, & legi & dici voluerunt. Vos ſic audite, vt ſi verum eſt cõgruat, ſi falſum eſt non teneatur. Dicuntur hæ aues tanquam colaphis roſtrorũ occidere paruulos filios ſuos, eoſdemq; in nido occiſos à ſe lugere per triduũ. Poſtremò dicũt matrẽ ſeipſam grauiter vulnerare, & ſangui- E nem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reuiuiſcunt. Fortaſſe hoc verum, fortaſſe falſum ſit: tamẽ ſi verum eſt, quemadmodum illi congruat qui nos viuificauit ſanguine ſuo, videte. Congruit illi quòd matris caro viuificat ſanguine ſuo filios ſuos? ſatis congruit. Nam & ipſe gallinã ſe dicit ſuper pullos ſuos, Hieruſa- *Matth. 23.* lem Hieruſalẽ quotiens volui congregare filios tuos tãquã gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Habet enim paternam authoritatem, habet maternum affectũ, ſicut & Paulus & pater eſt & mater eſt, non per ſeipſum, ſed per euãgelium. Pater, vbi dicit, Etſi habeatis multos *1. Corint. 4.* pædagogos in Chriſto, ſed non multos patres. in Chriſto enim Ieſu per euãgelium ego vos genui. Mater autẽ vbi ait, Filioli mei quos iterum parturio, donec Chri- *Galat. 4.* ſtus formetur in vobis. Habet ergo hæc auis, ſi vere ita eſt, magnã ſimilitudinem carnis Chriſti, cuius ſanguine viuificati ſumus. Sed quomodo congruat Chriſto, quòd ipſa occidit filios ſuos? an & illi non congruit, Ego occidam, & ego viuificabo: ego percutiam, & ego *Deute. 32.* ſanabo? An vero Saulus perſecutor moreretur, niſi de *Act. 9.* cœlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, niſi il- F lius ſanguine viuificaretur? Sed hoc viderint qui ſcripſerunt, non in incerto intellectum noſtrum cõſtituere nos debemus. Hãc autẽ potius in ſolitudine cognoſcamus: hoc enim inde pſalmus voluit ponere, pelicanus in ſolitudine. Puto enim ego hic intelligi Chriſtũ natum de virgine. Solus enim ſic, ideo ſolitudo. In ſolitu- *Luca 2.* dine natus eſt, quia ſolus ita natus. Poſt natiuitatem ventum eſt ad paſsionẽ. A quibus crucifigebatur? Nunquid à ſtantibus? Nunquid à lugentibus? Ergo tanquã in nocte ignorantiæ ipſorum, & tanquam in parietinis ruinis ipſorum. Ecce nycticorax & in parietinis amat & noctem: nam niſi amaret, vnde diceret, Pater ignoſce illis, *Luca 23.* quia neſciunt quid faciũt? Deinde natus in ſolitudine, quia ſolus ita natus: paſſus in tenebris Iudæorum tanquam in nocte, in præuaricatione tanquam in ruinis. Quid poſtea? Vigilaui: ergo dormieras in parietinis, & dixeras, Ego dormiui. Quid eſt ego dormiui? Quia *Pſalm. 3.* volui dormiui, noctem amãdo dormiui: ſed ibi ſequitur, Exurrexi, quia hic vigilaui. Sed poſteaquam vigilauit, quid egit? Aſcendit in cœlum, factus eſt ſicut paſſer *Marci 16.* volando, id eſt, aſcendendo: ſingularis in tecto, id eſt in cœlo. Ergo pelicanus naſcendo, nycticorax morien-

G do, passer resurgendo. Ibi in solitudine velut solus, hic in parietinis velut ab eis occisus, qui stare non potuerunt in ædificio: hic vero iam vigilans & volans singu-
Psalm. 8. laris in tecto, ibi interpellat pro nobis, Caput enim nostrum passer est, corpus illius turtur. Etenim passer in-
Psalm. 83. uenit sibi domű. Quam domű in cœlo est, interpellat pro nobis. Et turtur nidum sibi Ecce ecclesia dei nidű de ligno crucis ipsius vbi ponat pullos suos, paruulos suos. Vigilaui & factus sum sicut passer singularis in tecto. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, aduersum me iurabant.* Ore laudabant, corde insidias
Matth. 22. præparabăt. Audi laudem ipsorű, Magister scimus quia viam dei in veritate doces, & personam non accipis: licet tributű dare Cæsari? Quem laudas supplantas. Quare, nisi quia qui laudabant me, aduersum me iurabant? Vnde aută hoc opprobrium, nisi quia veni facere membra mea peccatores, vt agendo pœnitentiă sint in corpore meo? Inde totum opprobrium, inde persecutio,
Matth. 9. Quare magister vester cum peccatoribus & publicanis
H manducat? Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus. Vtinam vos ægrotare nossetis, vt medicum quæreretis, non occideretis, & per superbam demětiam falsa sanitate periretis. Mihi autem vnde tota die exprobrabăt inimici mei? Vnde qui laudabăt me, aduersum me iurabant? *Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam.* Quia hæc genera hominum habere in suis membris sananda voluit & liberanda, inde opprobrium. Hodieq; paganorum opprobrium, quale in nos est? Quid putatis fratres, quid eos putatis dicere nobis? Vos corrumpitis disciplinam, moresq; generis humani peruertitis. Quid inueheris? Dic quamobrem? Quid fecimus? Dando, inquit, hominibus pœnitentiæ locum, promittendo impunitatem omnium delictorum: ideo homines mala faciunt securi, quòd eis cum cŏuersi fuerint, omnia dimittuntur. Hinc ergo opprobrium, quoniam cinerem sicut pană manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. O qui insultas, inuiro te ad istum panem. Non enim audes te dicere non esse peccatorem. Discute conscientiam tuam, ascende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te: loquatur tibi medulla cordis, vide vtrű audeas innocentiam profiteri. Hic planè si se respexerit conturbabitur, si se
I non palpauerit confitebitur. Et quid agis miser, si non erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia, & nulla peccatorum est indulgentia, vbi eris? Quò ibis? Certe & pro te factum est, vt pauper iste cinerem sicut panem manducaret, & potum suum cum fletu misceret. Nŏ te iam delectat tale conuiuium? Sed tamen, inquit, augent homines peccata spe veniæ, imò augerent peccata desperatione veniæ. Nŏnne attendis quàm licentiosa crudelitate viuant gladiatores? Vnde hoc, nisi quia iam tanquă ad ferrű & victimă destinati, explere volunt libidinem antequam fundăt sanguinem? Nŏnne hoc & tu tibi diceres, iă peccator sum, iam iniquus, iam damnandus, nulla veniæ spes est. Cur iam non faciam quicquid libet, etsi non licet? Cur non impleam quantum possum quæcunque desidero, si post hæc nŏ restant nisi sola tormenta? Nŏnne hoc tibi diceres, & desperatione ipsa peior fieres? Potius ergo te corrigit,
Esaia 46. qui indulgentiam promittit, & dicit, Redite præuarica-
Ezech. 18. tores ad cor. Nolo mortem impij, tantùm vt reuertatur
& 33. & viuat. Hoc proculdubio portu proposito, deponis vela iniquitatis, conuertis proram, velificas ad iustitiă, & speras vitam, non negligis medicinam. Nec in hoc tibi displiceat deus, tanquă per istam indulgentiæ promissionem securos fecerit peccatores. Etenim ne de- K
speratione homines peius viuerět, promisit indulgentiæ portum. Rursus ne de spe veniæ peius viuerent, fecit diem mortis incertum, prouidentissime vtrunq; cŏstituens, & reuertentes quò recipiantur, & differentes vnde terreantur. Manduca cinerem velut pană, & potum tuum cum fletu misce. per hoc conuiuium venies ad mensam dei. Noli desperare, promissa est indulgentia tibi. Deo gratias, inquit, quia promissa est, teneo promissum dei. Ergo iam bene viue. Cras, inquis, bene viuam. Indulgentiam tibi deus promisit, crastinum diem tibi nemo promisit. Si male vixisti, bene viue iă hodie. Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua. Nŏ dico quę Luca 12.
præparasti cuius erunt, sed secundum quod vixisti, vbi eris? Corrige ergo te, vt possis in corpore Christi habere vocě istam, quam, nisi fallor, libenter agnoscis: Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potű meum cum fletu miscebam. *A facie iræ & indignationis tuæ, quoniam leuasti, elisisti me.* Ipsa est illa ira tua domine in Adă, ira cum qua omnes nati sumus, cui nascendo cohæsimus, ira de propagine iniquitatis, ira de massa peccati: L
secundum quam dicit apostolus, Fuimus & nos ali- Ephe. 2.
quando natura filij iræ, sicut & cæteri: & vnde dicit dominus, Ira dei manet super eum, quia non credidit in vnigenitum filium dei. Non enim ait, Ira dei veniet su- Ioan. 3.
per eum: sed, manet super eum: quia non tollitur in qua natus est. Quare ergo? Et quid sibi vult vox ista, quoniă leuasti, elisisti me? Non enim ait, Quoniam leuasti & elisisti me: sed, quoniam leuasti, elisisti me. Ideo elisisti, quia leuasti. Vnde hoc? Homo in honore positus, factus est ad imaginem dei. Leuatus in hunc honorem, Gene. 1.
erectus à puluere, erectus à terra, accepit animă rationalem, præpositus est rationis ipsius viuacitate omnibus bestiis, pecoribus, volatilibus, piscibus. Quid enim horum habet intelligentiæ rationem? Quia nullum horum factum est ad imaginem dei. Quomodo nullum horum habet hunc honorem, sic nullum horum habet hanc miseriam. Quid enim pecus plangit de peccato? Quæ auis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei participatio beatæ vitæ, nulli stimuli miseriarum. Homo autem quia factus est qui sit in beata vita si bene vixerit, ideo erit in misera vita, quia male vixit. Ergo quia leuasti elisisti me: ideo sequitur me pœna, quia de- M
disti mihi liberum arbitrium. Si enim non dedisses liberum arbitrium, & per hanc rationem pecoribus me non faceres meliorem, non me sequeretur damnatio iusta peccantem. Ergo per arbitrium liberum leuasti me, & per iustitiæ iudicium elisisti me. *Dies mei sicut vmbra declinauerunt.* Potuerunt enim esse dies tui non declinantes, si tu à die vero non declinasses. Declinasti, & accepisti dies declinantes. Quid mirum si dies tui facti sunt similes tui? Ipsi sunt enim dies declinantes, quia deuiasti, qui sunt dies fumi, quia tumuisti. supra enim dixerat, Defecerunt sicut fumus dies mei: & nunc dicit, Dies mei sicut vmbra declinauerunt. In hac vmbra agnoscendus est dies, in hac vmbra vidĕda est lux, ne postea sera & infructuosa pœnitentia dicatur, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid Sapien. 5.
contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra. modò dicit, Transibunt omnia tanquam vmbra, & tu non transeas tanquam vmbra. Dies mei sicut vmbra declinauerunt. *Et ego velut fœnum arui.* Quia & supra dixerat, Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum. sed reuirescet fœnum irrigatum sanguine saluatoris. Ergo sicut fœnum arui ego homo post illam præuaricationem,

A cationem, hoc ego iusto iudicio tuo. Tu autem quid? *Tu vero domine in æternum permanes.* Mei dies sicut vmbra declinauerunt, & tu in æternum permanes. Temporalem saluet æternus. Non enim quia ego cecidi, & tu senuisti, viges ad me liberandum, qui viguisti ad me humiliandum. Tu vero domine in æternum permanes. *Et memoriale tuum in generatione & generationem.* Memoriale tuum, quia non obliuisceris in generationem: non *2.Timot.4.* vnam, sed generationem & generationem. Promissionem quippe habemus vitæ præsentis & futuræ. *Tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt miserearis eius.* *Galat.4.* Quod tempus? Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub *1.Corin.15.* lege. Et vbi Sion? Vt eos qui sub lege erant redimeret. *Actuum.4.* Primitus enim Iudæi, inde autẽ Apostoli, inde illi plus quàm quingenti fratres, inde illa deinceps multitudo, cui erat anima vna & cor vnum in deum. Ergo tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt *2.Corin.6.* miserearis eius, quoniam venit tempus. Quod tempus? Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quis hoc dicit? Seruus dei Paulus ædificator, qui dice- *1.Cor.3.* bat, Dei ædificium æstis: qui dicebat, Sicut sapiens ar- B chitectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ergo & hic quid dicit? *Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius.* In lapides cuius? In lapides Sion. Sed sunt ibi & non lapides. Cuius non lapides? Ergo quid sequitur? *Et pulueris eius miserebuntur.* Agnoscamus lapides in Sion, agnoscamus puluerem in Sion. Non enim dicit, lapidum eius miserebuntur: sed quid ait, Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Beneplacitum habuerunt in lapides eius, pulueris autem miserebuntur. Intelligo lapides Sion omnes Prophetas, ibi præmissa est vox prędicationis, inde assumptũ est euangelicum officium, per illud præconium cognitus est Christus. Ergo serui tui beneplacitum habuerunt in lapides Sion. Sed illi præuaricatores recedentes à domino, malisq́; factis suis offendentes creatorem, in terram vnde sumpti sunt redierunt, puluis facti sunt, impij fa- *Psal.1.* cti sunt: de quibus dicitur, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Sed expecta dominum, sustine dominum, patiens esto dominum, non irruat ventus, & auferat hunc puluerem à C facie terræ. Veniant veniant serui tui, agnoscant in la- *Gene.1.* pidibus eloquia tua, misereantur pulueris Sion, formetur homo ad imaginem tuam, dicat puluis ne pereat, Memento quia puluis sumus. [Dum enim sacerdotes & prophetę peccatores adhortantur,] pulueris eius miserebuntur. Hoc de Sion. Nunquid non erat puluis qui dominum crucifixit? Quod peius est, puluis de parietinis ruinarum. Puluis erat prorsus: veruntamen non frustra de puluere dictum erat: Pater ignosce illis, quia ne- *Luc.23.* sciunt quid faciunt. De illo puluere venit paries tot milium credentium, & precia rerũ suarum ad pedes apo- *Acto.2.* stolorum ponẽtium. Ergo extitit de illo puluere huma- *& 4.* nitas & formata & formosa. Quis enim de gẽtibus sic? Quàm paucos miramur hoc fecisse ad illorum tot milia? Subitò primò tria milia, postea quinque milia: omnes in vnitate viuentes, omnes venditarum rerum suarum precia ad pedes apostolorum ponentes, vt distribueretur vnicuique prout cuique opus erat, quibus erat anima vna, & cor vnum in deum. Quis hoc fecit etiam *Gene.2.* de isto puluere, nisi qui & ipsum Adam fecit ex puluere? Hoc ergo de Sion, sed non tantùm in Sion. Quid igitur sequitur? *Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.* D Iam quoniam misertus est Sion, iam quoniam serui tui beneplacitum habuerunt in lapides eius cognoscendo fundamentum apostolorum & prophetarum, iam quoniam miserti sunt pulueris eius, vt formaretur vel potius reformaretur homo viuus ex puluere, hinc prædicatio creuit in gentibus? Timeant nomen tuum gentes, & omnes reges terræ gloriam tuam. Veniat & alius paries de gentibus, a- *Ephes.2.* gnoscatur lapis angularis: ibi hæreant duo de diuerso venientes, sed iam non aduersa sentientes. *Quoniam ædificauit dominus Sion.* Hoc agitur nunc. Eia lapides viui in structuram currite, non in ruinam. Aedificatur Sion, cauete parietinas: ædificatur turris, cauete diluuium: ædificatur arca, obseruate diluuium. Hoc agitur nunc, quoniam ædificauit dominus Sion. Sed ædificata Sion, nunc quid fiet? *Et videbitur*, inquit, *in gloria sua.* Vt ædificaret Sion, & vt esset fundamentum in Sion, visus est *Psal.53.* à Sion, sed non in gloria sua. Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. At verò cum venerit iudicare cum angelis suis, quando congregabuntur an- *Math.25.* te eum omnes gentes, quando oues ad dexteram, hædi ad sinistrã separabuntur, nónne tunc videbunt in quem E pupugerunt? Et confundentur serò, qui prima pœniten- *Zachar.12.* tia & salubri confundi noluerint. Aedificabit dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primò visus est in infirmitate sua. *Et respexit in orationem humilium, & non despexit deprecationem eorum.* In ædificatione Sion hoc agitur modo, ædificantes Sion orant & gemunt. Ille vnus pauper, quod pauperes multi, quia milia in tot gentibus: vnus, quia vnitas pacis ecclesiæ. Ipse vnus, ipse multi. Vnus propter charitatem, multi propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur. Nunc si quis aliquid aliter erat, & aliter se habebat, mãducet cinerem sicut panem, & potũ suum cum fletu commisceat. Nũc tempus est cum ædificatur Sion, nunc intrant lapides in structurã. Perfecto ædificio & dedicata domo quid curris serò quæsiturus: inaniter petiturus, frustra pulsaturus, foris remansurus cum quinque virginibus fatuis? *Math.25.* Nunc ergo curre. Respexit enim in orationem humilium, & non despexit precem eorum. *Scribantur hæc in generationem alteram.* Quando hæc scribebãtur, hæc non ita proderant eis inter quos scribebantur. Scribebantur enim ad prophetandum nouum testamẽtum, inter homines qui viuebant ex veteri testamento. Sed & illud F vetus testamẽtum deus dederat, & in illa terra promissionis populum suum collocauerat. Sed quoniam memoriale tuum in generatione & generationem, nõ iniquorum est, sed iustorum. In vna generatione pertinet ad vetus testamentum: in alia autem generatione pertinet ad nouum testamẽtum. Et quia hoc quod prophetatum est, nouum testamẽtum pronunciat hæc, Scribãtur hęc, inquit, in generationem alteram, & populus qui creabitur laudabit dominum. Non populus qui creatus est, sed populus qui creabitur. Quid euidentius fratres mei, quàm hic prædicta est illa creatura, de qua dicit apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: Vete- *2.Cor.5.* ra transierũt, ecce facta sunt omnia noua, omnia autem ex deo. Quid est, omnia autem ex deo? Et vetera & noua, quia memoriale tuum in generatione & generationem. *Et populus qui creabitur laudabit dominũ. Quoniã prospexit de alto sancto suo.* Prospexit ex alto, vt veniret ad humiles: & ex alto factus est humilis, vt exaltaret humiles.

Concio secunda de secunda parte psalmi.

G 1.Corin.8. HEsterno die audiuimus cuiusdã pauperis gemitum in oratione, eumq; esse cognouimus, qui propter nos pauper factus est cũ diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur, eiq; mẽbra cohærentia & per suũ caput loquentia vidimus. Vidimus enim ibi & nos ipsos, si tamen per eius gratiã aliquid & nos. Finita autem iam erãt verba gemituum, & cœperant cõsolationum. Sed ea finiri hesterno die tractando minime potuerunt: in iis quæ restant, audiamus hodie non iam gementem pauperem, sed gaudentem. Ideo gaudentem, quia sperantem: ideo sperantem, quia non de se præsumentem. Prænunciauit felicitatem rerum humanarum in scripturis dei, & adiecit, Scribantur hæc in generationem alteram, & populus qui creabitur laudabit dominum: Quoniam prospexit ex alto sancto suo. Hucusque sermo hesternus perductus est: videte quæ sequantur, *Dominus de cœlo in terram prospexit, Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios mortificatorum.*

Psal.78. Inuenimus in alio psalmo dictum, Intret in conspectum tuum gemitus compeditorum: & in eo loco dictum, vbi vox martyrum intelligebatur. Vnde martyres compediti? Nonne catenati potius quàm cõpediti? Du-
H ctos enim sanctos dei martyres post iudices, per prouincias circumeuntes in catenas nouimus missos, in compedes autem non nouimus. Agnoscuntur & compedes disciplinæ dei & timoris eius: de quo dictũ est, Initium
Eccli.1. sapientiæ timor domini. Per hunc enim timorem non
Matth.10. timuerunt serui dei eos qui corpus occidunt, animam autem nõ possunt occidere, quia cum timebant qui habet potestatem & corpus & animã occidere in gehennam ignis. Nisi enim compedibus timoris huius ligati essent martyres, quãdo illa omnia dura & molesta sustinerent à persecutoribus suis, cum eis liberum fuerit facere quod cogebãtur, & euadere quod patiebãtur? Sed alligauerat eos dominus istis cõpedibus duris quidem & molestis ad tempus, sed tolerandis propter promissa
Psal.16. eius, cui dicitur, Propter verba labiorũ tuorum ego custodiui vias duras. Gemendum est quidem in his compedibus ad impetrandam misericordiam dei: vnde
Psal.78. vox martyrum est in alio psalmo, Intret in conspectum tuum gemitus compeditorum: nõ tamen euitãdæ sunt tales compedes vt appetatur perniciosa libertas, & temporalis vitæ breuisque dulcedo, quam sequatur amaritudo perpetua. Proinde scriptura, ne recusemus esse
I compediti sapientiæ, sic nos alloquitur, Audi fili, & ex-
Eccli.6. cipe sententiam meam, & ne abiicias consilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum: Subiice humerum tuum, & porta illam, & ne oderis vincula eius: In omni anima tua accede ad illam, & in omni virtute tua serua vias eius: Inuestiga & inquire & innotescet tibi, & continens factus ne derelinquas eã: In nouissimis enim inuenies requiẽ eius, & conuertetur tibi in lætitiam, & erunt tibi compedes eius in protectionẽ fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ: decus enim aureũ est in illa, & vincula illius fila hyacinthina: stolam gloriæ indues eã, & coronam exultationis superpones tibi. Clamẽt ergo compediti quandiu sunt in vinculis disciplinæ dei, in qua sunt exercitati martyres: soluentur compedes, & volabunt, & eadem ipsa in ornamentum postea conuertentur. Factum est hoc de martyribus. Quid enim persecutores occidendo fecerunt, nisi vt compedes soluerentur, & in coronas cõuerterentur? De cœlo ergo prospexit dominus vt audiret gemitũ compeditorum, vt soluat filios mortificatorum. Mortificantur illi, filij autem

mortificatorũ qui, nisi nos? Quomodo autem soluimur K
nos, nisi cũ dicimus ei, Dirupisti vincula mea, tibi sacri- Psal.115.
ficabo hostiam laudis? Soluitur autem vnusquisq; à vinculis cupiditatum malarũ, vel à nodis peccatorum suorum. Remissio peccatorũ, solutio est. Quid enim prodesset Lazaro quia processit de monumento, nisi dice-
retur, Soluite eum, & sinite abire? Ipse quidem voce de Ioan.11.
sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenã molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille vinctus. Non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cũ audis hominem pœnitere peccatorum suorũ, iam reuixit: cum audis hominẽ confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro eductus est, sed nondum solutus est.
Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, in- Matth.16.
quit, in terra, erunt soluta & in cœlo. Meritò per eccle- Super Io.
siam dari solutio peccatorum potest, suscitari autem ip- Tract.49.
se mortuus non nisi intus clamãte domino potest. Hæc enim deus interius agit. Loquimur ad aures vestras, vnde scimus quid agatur in cordibus vestris? Quod autẽ intus agitur, nõ à nobis, sed ab illo agitur. Prospexit ergo vt soluat filios mortificatorũ. Quorum mortificato-
rum, audistis: quos filios, audistis. Quid deinde? Quare L
hoc agitur? Ausculta. *Vt annũcietur in Sion nomẽ domini.* Primò enim premebatur ecclesia, quãdo mortificabantur cõpediti: post illas pressuras annũciatur in Sion nomen domini, cum magna libertate in ipsa ecclesia. Ipsa enim Sion, non ille vnus locus primò superbus, postea captiuatus, sed Sion cuius vmbra erat illa Sion quæ interpretatur speculatio: propterea quia in carne positi videmus in priora extendentes nos, non ad præsens quod est, sed ad id quod futurũ est, ideo speculatio. Omnis enim speculator longe prospicit. Specula dicitur vbi ponuntur custodes. Fiunt istæ speculę in saxis, in montibus, in arboribus, ad hoc vt de loco eminetiore longe videatur. Sion ergo speculatio, ecclesia speculatio. Vnde specu-
latio? Longe videre, hoc est speculatio. Labor est enim Psal.72.
ante me donec introëam in sanctuariũ dei, & intelligã in nouissima. Qualis speculatio intelligere in nouissima? Transire mare videndo, non nauigando, & habitare in extremis maris, id est, ibi ponere spem in eo quod erit finito seculo. Ergo si ecclesia speculatio, vbi iam annunciatur nomẽ domini? Non solum nomen domini
in hac Sion annunciatur, sed & laus eius, inquit, in Hie- M
rusalem. Et quomodo annunciatur? Audi, *In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino.* Vnde hoc factum, nisi sanguine mortificatorum? Vnde hoc factum, nisi gemitibus compeditorum? Exauditi ergo sunt qui erant in pressura & humilitate, vt esset nostris temporibus ecclesia in tanta gloria quam videmus, vt iam regna quæ persequebantur, ipsa seruiant domino. *Respondit ei in via fortitudinis suæ.* Cui respondit, nisi domino? Quis respondit? supra videamus, Et laus eius, inquit, in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Respondit ei in via fortitudinis suæ. Quæ illi respondit, aut quis ei respondit in via fortitudinis suæ? Quæramus ergo primo quis respõdit & sic quæramus quæ sit via fortitudinis eius. Superiora verba indicant respondisse ei aut laudem eius, aut Hierusalem. supra enim dixerat, Et laus eius in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Respondit ei, nõ possumus dicere regna, quia responderunt dixisset. Respondit ei, non possumus dicere populi, quia & hic responderunt dixisset. Quia ergo respondit ei, singularem numerum quærimus superius,

A perius,& non inuenimus,nisi aut laudem eius, aut Hie-
rusalem. Et quia hoc ambiguum est, vtrum laus eius an
Hierusalem,secundum vtrũque tractemos. Quomodo
ei respondet laus eius? Quando ei gratias agunt vocati
ab illo.Ille enim vocat,nos respondemus non voce sed
fide, non lingua sed vita. Si enim vocat te deus,& præ-
cipit vt bene viuas, & tu male viuis, vocationi eius non
respondes,nec lans eius respondet ei de te,quia sic viuis
vt ille nõ laudetur,sed potius blasphemetur per te.Cum
autem sic viuimus vt per nos laudetur deus, respõdit ei
laus eius de vocatis & sanctis eius: respondit ei Hieru-
salem. Vocata est enim & Hierusalem, & prima Hieru-
Math.23. salem noluit audire,& dictũ est ei, Ecce dimittetur vo-
bis domus vestra deserta. Hierusalem Hierusalẽ (lugeti
clamat, & non respõdetur) quotiens volui coogregare
filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, &
noluisti?non respõdetur.Pluitur desuper, & pro fructu
spioæ proferuntur. At verò illa Hierusalem de qua di-
Esaiæ.54. ctum est,Lætare sterilis quæ non paris,erumpe & exclà-
Galat.4. ma quæ nõ parturis, quoniam multi filij desertæ magis
quàm eius quæ habet virum, respondit ei, Quid est re-
spondit ei?Non contempsit vocantẽ.Quid est, respon-
B dit ei?Ille pluit,illa fructum dedit. Respõdit ei, sed vbi?
In via fortitudinis suæ. Nunquid in se? Nam quid esset
in se,aut quam vocem haberet in se,de se,nisi solam vo-
cem peccati, vocẽ iniquitatis? Excute vocẽ ipsius, quid
Psal.40. inuenis nisi tumultum?Ego dixi domine miserere mei,
sana animam meam, quia peccaui tibi. Porrò si iustifi-
cata est,respondit ei,nõ ex meritis suis, sed ex manibus
ipsius.Vbi? In via fortitudinis suæ. Christus est, ipse est.
Ioan.14. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Sed ante resurre-
2.Corin.13. ctionem nõ agnoscebatur à populo suo:Et maxime cru
cifixus ex infirmitate latuit quis esset, donec fortis resur
gendo appareret.Non ei ergo respondit Ecclesia in via
infirmitatis, sed in via fortitudinis suæ, quia post resur-
rectionem vocauit ecclesiam de toto orbe terrarũ, iam
nõ infirmus in cruce, sed fortis in cœlo. Non enim laus
3.sent.dist. fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Chri-
24.Si vero. stum,sed quia credunt resurrexisse Christũ. Nam mor-
tuum & paganus credit,& hoc tibi pro crimioe obiicit,
quia in mortuũ credidisti. Quæ igitur laus tua? Crede-
re resurrexisse Christum, & sperare te resurrecturũ esse
Roman.10. per Christum. hæc est laus fidei. Si enim credideris in
corde tuo quia dominus est Christus Iesus,& coofessus
C fueris ore tuo quia deus suscitauit eum à mortuis, sal-
uus eris. non ait, Si confessus fueris quia deus eum tra-
didit occidẽdum: sed quia eum deus suscitauit à mor-
Roman.8. tuis,si confessus fueris,tuuc saluus eris.Corde enim cre-
ditur ad iustitiã,ore autem confessio fit ad salutẽ.Qua-
Roman.10. re autem credimus & mortuũ?Quia credere eum resur
rexisse non possumus, nisi prius mortuum fuisse creda-
mus. Quis enim resurgit, nisi mortuus fuerit? Quis ex-
Psal.40. pergiscitur,nisi prius dormierit?Sed nunquid qui dor-
mit non adiiciet vt resurgat? Hæc fides est Christiano-
Esaiæ.54. rum.In haoergo fide in qua cõgregata est ecclesia,mul-
Galat.4. ti illi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum:re-
spondit ei, Dixit ei laudem secundum eius præcepta in
via fortitudinis eius, non in via infirmitatis eius. Quo-
modo ei respõderit, iam supra audistis, In cõueniendo
populos in vnũ & regna,vt seruiant domino. In hoc ei
ergo respondit in vnitate:qui autem non est in vnitate,
non ei respõdet.Ille eoim vnus est,ecclesia voitas. Non
respondet vni, nisi vnitas: sed existunt qui dicant, Iam
hoc factum est,respõdit ei, in omnibus gentibus eccle-
sia pariens filios plures, quàm illa quæ habebat virum.

Respõdit ei in via fortitudinis suæ:credidit enim Chri- D
stum resurrexisse,crediderũt in eum omnes gentes: sed
illa ecclesia quę fuit omniũ gentium, iam nõ est,periit.
Hoc dicunt qui in illa nõ sunt.O impudentem vocem.
Illa nõ est,quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo nõ sis:
nam illa erit etsi tu non sis.Hãc vocem abominabilẽ &
detestabilẽ,pręsumptioois & falsitatis plenam,nulla ve-
ritate suffultã,nulla sapientia illuminatam,nullo sale cõ
ditam,vanam,temerariam,præcipitẽ,perniciosam,præ-
uidit spiritus dei, & tanquam cõtra illos cum annũcia-
ret vnitatem, In conueniendo populos in vnum & re-
goa,vt seruiant domino. Cúmque subdidisset, respon-
dit ei vtique laus eius, vtique Hierusalem mater nostra
de peregrinatione reuocanda, fœtosa cum multis filiis,
magis quàm ea quæ habebat virũ. Quoniam quidã di-
cturi erant cõtra,fuit,& non est: *Exiguitatem*,inquit, *die-
rum meorũ annuncia mihi*. Quid est quod nescio qui rece-
dentes à me murmurant cõtra me?Quid est quòd per-
diti me perisse cõtendunt?Certe enim hoc dicunt,quia
fui,& non sum:annuncia mihi exiguitatem dierũ meo-
rũ.Non à te quæro illos dies æternos: illi sine fine sunt:
vbi ero,non ipsus quæro: temporales quæro, tempora-
les dies mihi annuncia.Exiguitatẽ dierum meorum, nõ E
æternitatem dierum meorum annúcia mihi. Quandiu
ero in isto seculo, annuncia mihi, propter illos qui di-
cunt,fuit,& iam non est:propter illos qoi dicũt, Imple-
tæ sunt scripturæ,crediderũt omnes gentes, sed aposta-
tauit & periit ecclesia de omnibus gentibus. Quid est
hoc exiguitatem dierũ meorum annuncia mihi? Et an-
nunciabit,nec vacua fuit vox ista.Qois annunciauit mi
hi nisi ipsa via?Quomodo annúciauit? Ecce ego vobis- *Math.2.*
cum sum vsque in cõsummationem seculi: sed hic exi-
stunt,& dicunt, Vobiscum sum, inquit, vsq; ad cõsum-
mationẽ seculi, qoia nos præuidebat, quia pars Dooati
erat in terra.Nunquid ipsa est quæ dixit,Exiguitatẽ die-
rum meorum annúcia mihi,ac nõ illa potius quæ supe-
rius loquebatur, In conueniendo populos in vnum &
regna,vt seruiát domino? Vnde nobis cor dolet? Quia
& Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi
impletum est, Et regna vt seruiant domino. Non enim
vos filij estis illorũ mortificatorum, quorũ vox compe-
ditorũ exaudita est à domino.Absit.Non hoc indicant
facta vestra,nõ hoc indicat superbia vestra,non hoc in-
dicat vanitas vestra. Non sapitis & foris estis. Sal infa- *Matth.5.*
tuatũ estis,ideo & ab hominibus concolcamini. audite F
quid dicat ecclesia. Quæ ecclesia? Quæ cõgregauit po-
pulos in vnum. Quæ ecclesia? Quæ congregauit regna
vt seruiant domino. Mota vocibus vestris & falsis opi-
nionibus vestris, quærit à deo vt exiguitatem dierum
suorum annunciet sibi, & inuenit dominũ dixisse, Ec- *Matth.28.*
ce ego vobiscum sum vsq; in consummationem seculi.
Hic vos dicitis,De nobis dixit, Nos sumus, nos erimus
vsque in consummationem seculi. interrogetur ipse
Christus, cui dictum est, Exiguitatem dierum meorum
annúcia mihi.Et prædicabitur,inquit, hoc euangelium
in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, &
tunc finiet finis.Quid est quod dicebas, Hoc certè fuit,
& periit? Dominum audi annunciátem exiguitatẽ die-
rum meorum.Prædicabitur,inquit,hoc euangeliũ.Vbi? *Matth.24.*
in toto orbe terrarum.Quibus? In testimonium omni-
bus gentibus.Quid postea?Et tunc veniet finis.Non vi-
des adhuc esse gentes, in quibus nondum est prædica-
tum euãgelium?Cum ergo necesse sit impleri quod do-
minus dixit, Exiguitatem dierum meorum annuncia-
bis ecclesiæ, vt prædicetur hoc euangelium in omnibus

G gentibus, & tunc veniet finis. Quid est quod dicis iam
perisse ecclesiam de omnibus gentibus, quando ad hoc
prædicatur euangelium, vt possit esse in omnibus gen-
tibus? Ergo vsq; in finē seculi ecclesia in omnibus gen-
tibus, & ipsa est exiguitas dierum, quia exiguū est omne
quod finitur, vt iam in æternitatem ab ista exiguitate
transeatur. Pereant hæretici, pereant quod sunt, & inue-
niantur vt sint quod nō sunt. Exiguitas dierum vsque in
finem seculi erit. Exiguitas dierū ideo, quia totum hoc
tempus, nō dico ab hoc hodierno die vsq; in finem se-
culi, sed ab Adam vsque in finem seculi, exigua gutta est
comparata æternitati. Non ergo blandiantur sibi cōtra
me hæretici, quia dixi, Exiguitatē dierum meorum, quasi
non permansuram vsq; in finem seculi. quid enim ad-
didit? *Ne reuoces me in dimidiū dierum meorū.* Noli quomo-
do hæretici loquuntur, sic mecū agere. Vsq; in finem se-
culi me perduc, nō in dimidium dierū meorum: & per-
fice mihi dies exiguos, vt dones mihi postea dies æter-
nos. Quare ergo de exiguitate dierū requisisti? Quare?
Vis audire? *In generatione generationū anni tui.* Ideo ergo de
diebus exiguis quæsiui, quia licet vsq; in finē seculi du-
rent mecum isti dies, exigui sunt in cōparatione dierū
H tuorum. anni enim tui in generatione generationum.
Quare non ait, anni tui in secula seculorū? sic enim ma-
gis solet æternitas significari in sanctis scripturis, sed ait,
In generatione generationum anni tui. Sed qui anni
tui? Qui, nisi qui non veniunt vt transeant? Qui, nisi qui
non ideo veniunt vt non sint? Omnis enim dies in hoc
tempore ideo venit vt non sit, omnis hora, omnis men-
sis, omnis annus. nihil horum stat. antequā veniat erit:
cum venerit non erit. Illi ergo anni tui æterni, anni tui
qui non mutantur, in generatione generationum erūt.
1. sent. dist. Est quædam generatio generationum, in illa erunt an-
19. patet er- ni tui. Quæ est ista? Est quædā: & si bene agnoscamus, in
go. illa erimus, & anni dei in nobis erūt. Quomodo in no-
bis erunt? Quomodo ipse deus in nobis erit: vnde dictū
1. Corin. 15. est, Vt sit deus omnia in omnibus. Non enim aliud an-
ni dei, & aliud ipse deus, sed anni dei, æternitas dei est.
Aeternitas ipsa dei substantia est, quæ nihil habet mu-
tabile, ibi nihil est præteritum quasi iam non sit, nihil est
futurum quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est: non
est ibi fuit & erit, quia & quod fuit, iam non est, & quod
erit nondū est: sed quicquid ibi est, non nisi est. Meritò
sic misit deus famulum suum Moysen, quæsiuit enim
nomen mittentis se, requisiuit & audiuit, nec desertum
5. de tri. c. 2. est desiderium concupiscentiæ bonæ. Quæsiuit autem
non quasi curiositate præsumēdi, sed necessitate mini-
strandi. Quid, inquit, dicam filiis Israël, si dixerint mihi,
Quis te misit ad nos? Et ille indicans se creaturę creato-
rem, deum homini, immortalem mortali, æternū tem-
Exod. 3. porali: Ego, inquit, sum qui sum. Tu diceres, Ego sum,
Quis? Caius, alius Lucius, alius Marcus. Aliúdne dice-
res, nisi nomē tuum diceres? Hoc expectabatur de deo.
Hoc enim erat quæsitum, Quid vocaris? A quo me mis-
sum esse respondebo quærentibus? Ego sum. Quis? Qui
sum, hoc est nomen tuum, hoc est totum quod vocaris.
Non esset tibi nomen ipsum esse, nisi quicquid est aliud
tibi comparatum, inueniretur non esse vere. Hoc est no
men tuū. exprime hoc idem melius. Vade, inquit, & dic
filiis Israël, Qui est, misit me ad vos, Ego sum qui sum,
qui est, misit me ad vos. Magnū ecce est, magnū est. Ad
hoc homo quid est? Ad illud tam magnum est, homo
quid est quicquid est? Quis apprehēdat illud esse? Quis
eius particeps fiat? Quis anhelet? Quis aspiret? Quis ibi
se esse posse præsumat? Noli desperare humana fragili-
tas, Ego sum, inquit, deus Abrahā, & deus Isaac, & deus K
Iacob. Audisti quid sim apud me, audi & quid sim pro-
pter te. Hæc igitur æternitas vocauit nos, & erupit ex æ-
ternitate verbum. Iam æternitas, iam verbum, & non-
dum tempus. Quare nondum tempus? Quia factum
est & tempus. Quomodo factum est & tempus? Omnia Ioan. 1.
per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. O ver-
bum ante tempora, per quod facta sunt tempora, na-
tum est in tempore cum sit vita æterna, vocans tempo-
rales, faciens æternos. Hæc generatio generationū: ge- Eccles. 1.
neratio enim vadit, & generatio venit. Et videtis ge-
nerationes hominum sic esse in terra, tanquam in ar-
bore folia, sed in arbore oliuæ vel lauri vel cuiuscunque
alterius quæ toto tempore frōde vestita est: sic tanquam
folia genus humanum terra portat, plena est homini-
bus, sed cum aliis morientibus alij nascendo succedūt:
semper enim arbor illa veste viridi ornata est. Sed sub-
ter attende quàm multa calces arida folia. Ergo fuit ge
neratio sub Adam, transiit. Nati sunt inde quidam fu-
turi participes æternitatis dei etiam illo tempore: inde
enim Abel, inde Seth, inde Enoch. Transiit illa gene- Gene. 4.
ratio, venit diluuium, remansit vna domus. Et illa ge-
neratio dedit aliquos, ipsum Noë, & tres filios eius, & Gene. 9.
tres nurus eius. in tota enim domo ista octonaria solus L
vnus peccator inuentus est. Accessit numerus superiori
generationi. Deinde de tribus filiis Noë, tanquā de tri-
bus mensuris farinę impletus est orbis. Electus est Abra- Matth. 13.
ham, Isaac & Iacob, sancti viri patriarchæ placuerunt
deo. Deinde & illa generatio sequentes etiam generan-
tes, dederunt prophetas, dederunt præcones dei. Ve-
nit etiam postea & ipse dominus noster Iesus Christus,
misit fermentum in tres mensuras farinæ quousque fer-
mentaretur totum. Temporibus in terra carnis illius
fuerunt apostoli, fuerunt sancti, post illos alij sancti: &
nunc in nomine Christi quicunque sunt sancti, & post
nos quicunque erunt, & vsque in finem seculi quicun-
que sancti. De tot generationibus colliges omnes san-
ctas proles omnium generationū, & facies inde vnam
generationem. In ista generatione generationum an-
ni tui, id est, æternitas illa in illa generatione erit, quæ
de omnibus generationibus colligitur, & in vnam re-
digitur, ipsa particeps erit æternitatis tuæ. Cæteræ ge-
nerationes implendis temporibus generantur, ex qui-
bus illa in æternum regeneratur, mutata viuificabitur, M
erit idonea portare te, vires accipiens à te. In genera-
tione generationum anni tui. *In principio terram tu fundasti
domine.* Noui æternitatem tuam, quia præcedis omnia Hebr. 1.
quæ fecisti. Principio tu domine terrā fundasti. *Et ope-
ra manuum tuarū sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autē permanes, & om-
nes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos &
mutabūtur, tu vero idem ipse es.* Tu quis es? Idē ipse es. Tu qui
dixisti, Ego sum qui sum, idem ipse es. Et quamuis etiam Exod. 3.
ipsa non essent nisi ex te, & per te, & in te, tamen non
quod ipse es: tu vero idem ipse es, *Et anni tui non deficient.*
Illi anni tui nō deficient, illi anni tui qui erunt in gene-
ratione generationū, non deficient. Hæc ergo sciēs, exi-
guitatem dierum meorum quærerem à te, nisi scirem o-
mnes dies seculi ab initio vsque in finem exiguos esse in
comparatione æternitatis tuę. Noui ergo vnde interro-
gauerim: nō se extollant hæretici, quasi exigui dies fue-
rint ecclesiæ, toto orbe diffusæ. nam & vsque in finem
cum sint, exigui sunt. Quare exigui sunt? Quoniā quan-
doque finiendi sunt. Anni illi qui erunt in generatione
generationū, hi amādi, hi desiderādi, his suspirandum,
propter hos in vnitate permanendū, propter hos quic-
quid

A quid hæreticorum mali est deuitandū, propter hos perditis respondendum, propter hos lucrandi qui errauerant, & reuocandi qui perierant: illic debet esse desiderium. Sed tamen vt verbosis, vt male garrulis, vt calumniosius susurrantibus detractoribus respondeā, ideo mihi annuncia exiguitatē dierum meorum, & ne me reuoces in dimidium dierum meorū, & vt antē me auferas de terra, quàm totus orbis euangelio repleatur, contra
Matth.24. responsionem domini mei, dicētis, Oportet prædicari euangelium hoc in toto orbe terrarū in testimonium omnibus gētibus, & tunc veniet finis. Quid ad hæc fratres? Plana sunt, manifesta sunt: deus fundauit terrā, sci-
Hebr.1. mus, opera manuū eius sunt cœli. Ne puteris enim quasi aliud deū fecere manu, aliud verbo: quod facit verbo, hoc facit manu, nō enim distinctus est corporeis mem-
Exod.3. bris, qui dixit, Ego sum qui sum. Et forte verbū eius est manus eius, certe manus eius est virtus eius. Quia enim dictum est, Fiat firmamentum, & factum est firmamentum, verbo intelligitur fecisse: quia verò dixit, Faciamus
Gene.1. hominem ad imaginem & similitudinem nostrā, quasi manu videtur fecisse. audi ergo, Opera manuū tuarum sunt cœli. Ecce quod verbo fecit, vtique etiam manibus
B fecit, quia virtute sua fecit, quia potestate sua fecit. Attende potius quid fecerit, & noli quærere quomodo fecerit. Multum est enim te comprehēdere quomodo fecerit, cū teipsum sic fecerit, vt prius sis seruus obediens, & postea fortasse amicus intelligēs. Ergo opera manuū tuarum sunt cœli: ipsi peribūt, tu autē permanes: aperte
2.Petri.3. dixit hoc apostolus Petrus, Cœli erant olim de aqua, & per aquam constituti dei verbo, per quod qui factus est mundus, ab aqua mūdatus deperijt. Terra autem & cœli qui nunc sunt, eodē verbo depositi sunt igni reseruandi. Iam ergo dixit perisse cœlos per diluuium: perisse autem nouimus cœlos secundum quātitatem & spacia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam capacitatē vbi aues volitant, occupauit, ac sic vtique cœli perierunt propinqui terris: cœli secūdum quod dicuntur aues cœli. Sunt autem & cœli cœlorum superiores in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sint igne, an hi soli cœli qui etiam diluuio perierunt, disceptatio est aliquādo scrupulosior inter doctos, nec facilè maximè in angustia temporis explicari potest. Dimittamus ergo eam vel differamus: nouerimus tamen perire ista, deum manere. Et si manent quædam cum deo quæ fa-
C cta sunt à deo, non manent in se, sed in deo, non recedendo à deo. Quid enim? Dicturi sumus fratres quòd angeli perituri sunt igne, quo incendetur mundus? Absit. Sed quid? Dicemus quòd angelos deus non fecerit? Absit. Sed quid dicemus? Et vnde essent, si non ab illo
Psal.32. facti essent? Ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Dictum est enim hoc cum operum eius commemoratio fieret, in quibus & angeli nominati sunt. Erunt ergo cum illo angeli etiam mūdo igne flagrante: & erit incendium mundi, non incendens sanctos dei. Quod
Danie.3. fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mundus iustis in trinitate signatis. Forte hic cœlos etiam nō importune intelligimus ipsos iustos sanctos dei, in quibus manens deus intonuit præceptis, coruscauit mira-
Psal.18. culis, imbrificauit terram sapientia veritatis. Cœli enim enarrauerunt gloriam dei. Sed nūquid etiam ipsi peribunt? An secundum quendam modū peribunt? Secundum quem modum? Secundum vestimentū. Quid est, secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimentum enim animæ corpus: dominus enim vestimentum
Matth.6. nominauit, vbi ait, Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? Quomodo ergo perit D vestimentum? Etsi exterior homo noster corrumpitur, 1.Corin.4.
sed interior renouatur de die in diem. Ergo ipsi peribunt, sed secundum corpus, tu autem permanes. Si ergo secundum corpus peribūt, vbi resurrectio mortuorum? Vbi exemplum membrorum quod præcessit in capite? Vbi? Vis audire? Mutabitur. Non tale erit quale fuit: audi apostolum dicentem, Et mortui resurgent incorru- 1.Cor.15.
pti, & nos immutabimur. Quomodo immutabimur? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Ergo seminatur mortale, resurget immortale. Ergo seminatur corruptibile, resurget incorruptibile. Mutationē itaque expectamus, ita peribunt cœli, & immutabuntur cœli. Sed fortasse sanctorum corpora nō rectè dicūtur cœli. si non portant deum, non sunt cœli. Et vnde, inquit, mihi probas quia portant deum? Vsqueadeò ne excidie tibi, Glorificate & portate deum in corpore ve- 1.Cor.6.
stro? Ergo tales cœli peribunt, sed non in æternum, peribunt vt mutentur. an non hoc dicit psalmus? Lege sequentia, Et omnes sicut vestimentum veterascent, & si- Hebr.1.
cut opertoriū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem ipse es, & anni tui non deficient. Vestem audis, coopertoriū audis, & aliud quàm corpus intelligis? Speremus E
ergo etiam immutationem corporū nostrorum, sed tamē ab illo qui erat & ante nos, & manet post nos: à quo sumus quod sumus, ad quem venimus cum fuerimus mutati, mutantem non mutatum, facientem non factū, mouentem sed manentē. Et quomodo intelligi à carne & sanguine potest, Ego sum qui sum: tu vero idem Exod.3.
ipse es, & anni tui non deficient? Sed nos ad illos annos cum his pannosis annis quid sumus? Et illi qui sunt? Nec tamē desperare debemus. Iam enim magnitudine quadam & excellentia sapientiæ dixerat, Ego sum qui sum: & tamen ad nos consolandos, Ego sum, inquit, deus Abrahā, & deus Isaac, & deus Iacob. Et nos Abrahæ semē sumus, & nos quamuis abiecti, quamuis terra & cinis, in illo speramus. Serui sumus, sed propter nos dominus Philip.2.
noster formam serui accepit, propter nos mortales immortalis mori voluit, propter nos hoc exemplum resurrectionis ostendit. Ergo speremus nos venturos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum vere est. Nos autem vtrum aliquando ibi esse possimus dicit, Audi & vide vtrum debeas desperare: audi quod sequitur, *Filij seruorum tuorum inhabitabunt.* Vbi inhabitabunt, F
nisi in annis non deficientibus? Filij seruorum tuorum inhabitabunt. *Et semen eorum in seculū seculi dirigetur.* In seculum seculi, in seculum æternum, in seculum manens. Sed filij, inquit, seruorum tuorū. Metuendū ne nos serui dei simus, & filij nostri ibi futuri sint, non nos? Aut si nos filij sumus seruorum, quia filij sumus apostolorum, quid dicturi sumus? Quænam tādem audacia tam infelix filiorū subnascentiū, & recenti successione gloriantium, quæ audeat dicere, nos ibi erimus, Apostoli ibi nō erunt? Absit hoc à pietate filiorum, absit à fide paruulorum, absit ab intelligētia grandiū. Ibi erunt & apostoli, arietes præcedunt, agni sequuntur. Quare ergo filij seruorum tuorum, & nō de cōpendio serui tui? Et apostoli serui tui, & filij eorum serui tui, & istorum filij nepotes illorū, quid nisi serui tui? Omnes cōpendio includeres, si diceres serui tui inhabitabūt. Videamus quid nos voluerit admonere: est enim quiddā gestū in prioribus seculis. Per quadraginta annos filij Israël attriti sunt in eremo, nullus eorum intrauit in terram promissionis, sed filij eorū: intrauerunt sanè, quia ita recordamur nisi

G fallor) duo, cæteri non. Intrauerunt de tot milibus duo:
laboratum est cum eis tantùm. Sed deus non laborat,
certe laborauerunt serui ipsius. Quanta pertulit, quanta
audiuit Moyses pro hominibus nõ intraturis in terram
promissionis? Intrarunt filij eorum, quid significat? In-
Nume.14. trarunt noui homines, veteres non intrabunt. Inde ta-
men intrarunt duo, vnus & vnitas, tanquã caput & cor-
pus, Christus & ecclesia, cum omni illa nouitate, id est,
filiorum. Ergo filij seruorum tuorum inhabitabunt: filij
seruorum, opera seruorum sunt: nemo ibi habitabit, nisi
per opera sua. Quid igitur est, & filij habitabunt? Nemo
glorietur se habitaturum, si dicit se seruum dei, & ope-
ra non habet: non enim habitabunt nisi filij. Quid est
ergo, filij seruorũ tuorum inhabitabũt? Serui per opera
sua inhabitabunt, serui per filios suos inhabitabũt. Noli
ergo esse sterilis, si vis habitare: præmitte fœtus quos se-
quaris, præmittendo nõ efferendo. Filij tui te deducant
ad terram promissionis, terram viuentium, non morië-
tium. Cum hic viuis in hac peregrinatione, illi antece-
dant, suscipiant te propter refectionem carnalem. Filius
Ioseph antecessit Iacob in Aegyptum, & ait patri suo
Gene.45. & fratribus suis, Ergo præueni præparare vobis escas.
H Præcedant ergo filij tui, præcedant te opera tua: quales
filios præmiseris, talis & sequeris.

In psalmum centesimum secundum enarratio.

IN omni munere domini dei nostri, in omni
eius cõsolatione, in omni correptione, in gra-
tia quam donare dignatus est, in indulgentia
qua nobis non hoc reddidit quod debebat, in
omnibus operibus eius benedicat anima nostra domi-
nũ. Hoc enim cantauimus: inde incipit psalmus, de quo
loquemur donante ipso quod possumus: quem nostra
anima benedicat. Vnusquisque nostrum excitet & ex-
hortetur animam suam, & dicat ei: *Benedic anima mea
dominum.* Et omnes nos, & qui vbique sunt fratres in
Christo, vnus homo, cuius caput in cœlo est. Exhorte-
tur ipse vnus homo animam suam, & dicat ei, Benedi-
cat anima mea dominum. Obaudit, obtemperat, facit
hoc, persuadetur ei, non ex donis nostris, sed ex illius
quem benedicit anima nostra. Suscepit enim psalmus
iste ostendere nobis quare benedicat anima nostra do-
minum, quasi ei respondisset anima sua, Quare mihi di
I cis, benedic dominũ? Audiamus ergo, audiat ipsa ani-
ma nostra, consideret omnia quibus excitetur, ne pi-
gra sit in benedictione domini, & videat an iustum sit
quod ei dicitur, Benedic anima mea dominũ: videat si
debeat aliũ benedicere præter deum, Benedic, inquit,
anima mea dominũ, inquit. Repetit hoc, & expressius
dicit quod dixerat, Benedic anima mea dominum: *Et
omnia interiora mea nomen sanctum eius.* Puto quia nõ ad in-
teriora corporis loquitur. Puto eum non hoc dicere, vt
pulmo noster & iecur, & si qua sunt intestina carnis e-
rumpant in vocem benedictionis domini. Est quidem
pulmo pectoris nostri, quasi follis quidam anhelan-
tis spiritum reciprocum, qui spiritus concepti aëris
in vocem & sonum exprimitur, cum verba digeri-
mus. Nec potest vocis aliquid sonare ab ore nostro, ni-
si quod pulmo expressius emiserit: sed non hinc agitur
hoc totum ad aures hominum. Habet aures deus, habet
& sonum cor. Interiora sua alloquitur homo, vt be-
nedicant dominum, & dicit eis, Omnia interiora mea
nomen sanctum eius benedicite. Quæris quæ sunt inte-
riora tua? Ipsa anima tua. Quod ergo ait, Benedic ani-
ma mea dominũ: hoc ait, omnia interiora mea nomen
sanctum eius: subauditur enim, benedicite. Clamas vo- K
ce si est homo qui audiat, siles voce quando non est qui
audiat: interiora tua nunquam deest qui audiat. Itaque
sonabat iamdudũ benedictio de ore nostro, & hæc ip-
sa verba cãtabamus, Benedic anima mea dominum, &
omnia interiora mea nomen sanctũ eius. Quantũ satis
fuit tẽporis cantauimus & siluimus. Nunquid interio-
ra tua silere debent à benedictione domini? Alternet
pro tẽpore sonos vocum, perpetua sit vox interiorum.
Cum cõuenis ad ecclesiam hymnum dicere, sonet vox
tua laudes dei: dixisti quãtum potuisti, discessisti, sonet
anima tua laudes dei: negocium agis, laudet dominum
anima tua. Cum cibum capis, vide quod ait apostolus,
Siue mãducatis siue bibitis, omnia in gloriã dei facite. 1.Corin.10.
Audeo dicere, cũ dormis, benedicat anima tua domi-
num. Non te excitet cogitatio flagitij, nõ te excitet de-
positio furti, non te excitet cõdicta forte corruptio. In-
nocentia tua etiã in dormiente vox est animæ tuæ. Be-
nedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea no-
men sanctum eius. *Benedic anima mea dominum, & noli obli-
uisci omnes retributiones eius.* Benedic, inquit, anima mea
dominũ. Quid est anima tua? omnia interiora tua. Be-
nedic anima mea dominum. Repetitio ad exhortatio- L
nem valet. Vt autem benedicat semper dominum, noli
obliuisci omnes retributiones eius: si obliuisceris, tace-
bis. Non autẽ poterũt ante oculos tuos esse retributio-
nes domini, nisi ante oculos tuos fuerint peccata tua.
Nõ sit ante oculos tuos delectatio preteriti peccati, sed
sit ante oculos tuos dãnatio peccati. Damnatio peccati
à te, remissio à deo: hæc enim retribuit dominus, vt pos
sis dicere, Quid retribuam domino pro omnibus quæ Psal.115.
retribuit mihi? Hoc enim considerantes sancti marty-
res, quorum etiam memoriã hodie celebramus, & om-
nes omnino sancti, qui vitam istam contempserunt, &
sicut audistis in epistola Ioannis, Animas suas pro fra- 1.Ioan.3.
tribus posuerunt, quæ est perfectio charitatis, dicẽte do
mino, Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ani- Ioan.15.
mam suam ponat quis pro amicis suis. Hæc ergo consi-
derantes sancti martyres, contempserunt animas suas
hic, vt ibi eas inuenirent, sequẽtes verba domini dicen-
tis, Qui amat animã suam, perdet eam: & qui perdide- Ioan.12.
rit eam propter me, in vitam æternã inueniet eam. vo-
luerunt enim retribuere. Qui? & quid? & cui? Homines
ministerium suum vsque ad mortem deo retribuerunt. M
Quid? quod ille nõ donauerat? quid dederũt quod nõ
acceperunt? Retribuit ergo mihi ille vere solus qui so-
lus donat, sed non retribuit peccatis nostris: nam retri-
butiones nobis aliæ debebantur, & aliæ redditæ sunt.
Noli, inquit, obliuisci omnes retributiones eius: non tri-
butiones, sed retributiones. aliud enim debebatur, &
redditum est quod non debebatur. vnde & ille, Quid Psal.115.
retribuam, inquit, domino, pro omnibus quæ retribuit
mihi? Non ait, quæ tribuit mihi: sed, quæ retribuit mihi.
Retribuisti tu mala pro bonis, & retribuit ipse bona pro
malis. Quomodo retribuisti tu ô homo deo mala pro
bonis? Qui prius fuisti blasphemus, & persecutor, & in- 1.Timot.1.
iuriosus, retribuisti blasphemias. Pro quibus bonis? Pri-
mò, quia es cũ non esses, sed est & lapis: deinde, quia vi-
uis, sed viuit & pecus. Quid retribues domino pro eo
quod super omnia pecora & super omnia volatilia fe-
cit te ad imaginem & similitudinem suã? Noli quærere Gene.1.
quid ei retribuas: similitudinẽ ipsius retribue illi, nõ plus
quærit, nummum suum exigit. Tu autem pro gratiis a- Math.22.
gendis, pro humilitate, pro obsequio, pro cultu religio-
so, id est, pro his oĩbus bonis quæ debebas deo tuo, pro

bonis

A bonis quæ accepisti quæ dixi, retribuisti blaſphemias.
Quid ergo ille? Confitere, ignoſco, retribuo & ego, ſed
non quod tu retribuiſti. Tu retribuiſti mala pro bonis,
& ego retribuo bona pro malis. Cogita ergo anima o-
mnes retriburiones dei, cogita omnia mala facta tua.
Quàm multa enim mala facta tua, tam multæ bonæ re-
tributiones eius. Et quid illi offeres forte xeniorũ? quid
munerum? quid ſacrificiorum? Quoniam non obliui-
Pſal.49. ſceris retributiones eius, hoc ſacrificio delectatur. Be-
nedic anima mea dominũ. Sacrificium laudis glorifi-
cabit me. Immola deo ſacrificium laudis, & redde altiſ-
ſimo vota tua. Laudari ſe vult deus, & hoc vt tu profi-
cias, non vt ille ſublimetur. Non eſt omnino quod illi
retribuas: & quod exigit, non ſibi, ſed tibi exigit: tibi
proderit, tibi ſeruatur. Non hoc à te amat quod illũ au-
geat, ſed quod te ad illũ perducat. Propterea quæ quæ-
rebant martyres, deficiebant quodammodo non inue-
Pſal.115. niendo, & dicebant, Quid retribuam domino pro o-
mnibus quæ retribuit mihi? Et non inuenerunt quid re-
tribuerent, niſi, Calicem ſalutaris accipiam, & nomen
domini inuocabo. Quid retribues domino? Cogitabas
enim & nõ inueniebas. Calicẽ ſalutaris accipiam. Quid?
B Calicem ſalutarem nónne ipſe dominus dedit? De tuo
aliquid retribue, ſi potes. Non dixerim, ne feceris, noli
de tuo retribuere: nõ vult deus de tuo ſibi retribui: ſi de
tuo retribuis, peccatũ retribuis: omnia enim quæ habes,
ab illo habes. Tuum peccatũ ſolum habes: non vult ſibi
retribui de tuo, de ſuo vult. Quomodo agricolæ de ter-
ra quam ſeminauit, ſi ſegetem attuleris, de agricolæ fru-
ctu retribuiſti: ſi ſpinas, de tuo obtuliſti. Veritatem re-
tribue, in veritate dominum laudas: ſi de tuo volueris,
Ioan.8. mentieris. Qui loquitur mendaciũ, de ſuo loquitur: qui
loquitur veritatem, de dei loquitur. Quid eſt autẽ acci-
Pſal.115. pere calicem ſalutaris, niſi paſsionem domini imitari?
Hoc martyres fecerunt. Hoc de ſuperbientibus dixit, &
ſedes ſublimes iam quærentibus, & cõuallem ploratio-
nis deuitantibus, qui volebãt ſedere vnus ad dexteram,
Math.20. alius ad ſiniſtrã. Quid ergo ait? Poteſtis bibere calicem
quẽ ego bibiturus ſum? Iam ergo martyr paratus ad vi-
Pſal.150. ctimam ſanctam dicit, Calicem ſalutaris accipiam. Ac-
cipiam ergo calicem Chriſti, bibã paſsionem domini.
Caue ne deficias: ſed nomen domini inuocabo. Qui
ergo defecerunt, dominũ non inuocauerũt, de ſua for-
C titudine præſumpſerunt. Tu ſic redde, vt te accepiſſe
quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua
dominũ, vt non obliuiſcatur omnes retributiones eius.
Audite omnes retributiones eius, *Qui propitius fit omni-
bus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos, Qui redimit
de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miſeratione & miſericor-
dia, Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum, renouabitur ſicut aquilæ iu-
uentus tua.* Ecce retributiones. Quid debebatur pecca-
tori, niſi ſupplicium? Quid debebatur blaſphemo, niſi
gehenna ignis ardentis? Non ipſa retribuit, ne expaue-
ſcas, ne exhorreſcas, ne ſine amore timeas. Noli obliui-
ſci omnes retributiones eius bonas, & mutare iam, ne
experiaris retributiones eius. Quid dicam? malas? Si iu-
ſtas, nõ malas: à te ergo malas, à deo autem bonas. Nec
hæc quæ pateris mala, mala ſunt. ſi enim iuſta ſunt, bo-
na ſunt, ſed tibi patienti hæc mala ſunt. Non vis vt ma-
la ſint tibi, quæ iuſta ſunt dei? non ſit mala in conſpectu
dei iniquitas tua. Non enim ceſſauit vocare, aut voca-
tum neglexit inſtruere, aut inſtructum ceſſauit perfice-
re, aut perfectum neglexit coronare. Quid dicis, quia es
peccator? Conuertere & accipe retributiones iſtas, pro-
pitius ſit omnibus iniquitatibus tuis. Poſt remiſsionem
peccatorum corpus infirmũ geris, neceſſe eſt ſint quæ- D
dam deſideria carnalia quæ te titillent, & quæ tibi ſug-
gerant delectationes illicitas, ſed de languore tuo ve-
niunt. adhuc enim infirmam carnem geris, nondum eſt
abſorpta mors in victoriam, nondum corruptibile hoc 1.Corin.15.
induit incorruptionem. Adhuc quibuſdã perturbatio-
nibus etiam ipſa anima quatitur poſt remiſsionem pec-
catorum. Adhuc in periculis tẽtationum verſatur, qui-
buſdam ſuggeſtionibus delectatur, quibuſdam nõ dele-
ctatur, & in eis quibus delectatur, aliquãdo quibuſdam
cõſentit, capitur. Languor eſt, ſanat & omnes languores
tuos. Sanabuntur omnes lãguores tui, noli timere. Ma-
gni ſunt, inquies, ſed maior eſt medicus. Omnipotenti
medico nullus languor inſanabilis occurrit: tantùm tu
curari te ſine, manus eius ne repellas: nouit quid agat.
Non tantùm delecteris cum fouet, ſed etiã toleres cum
ſecat. Tolera medicinalẽ dolorem, futuram cogitans ſa-
nitatem. Videte fratres mei in iſtis languoribus corpo-
ris quanta homines tolerent vt paucos dies victuri mo-
riãtur, & hos paucos dies incertos. Multi enim poſt to-
lerantiam magnorum dolorum cum à medicis ſecarẽ-
tur, aut inter manus medicorũ mortui ſunt, aut iam ſa-
ni irruente aliqua ægritudine defuncti ſunt. Si tam ſibi B
propinquam mortem ſperarẽt, illos immenſos dolores
non ſuſciperent tolerandos. Tu nõ toleras ad incertũ.
qui promiſit ſanitatẽ, non poteſt falli. Fallitur medicus
aliquãdo, & promittit ſanitatem de corpore humano.
Quare fallitur? Quia hoc nõ curat quod fecit. Deus fe-
cit corpus tuum, deus fecit animam tuam: nouit quẽad-
modum recreet quod creauit, nouit quemadmodũ re-
formet quod ipſe formauit. Tu tantũ ſub manibus me-
dici eſto. odit enim repellentem manus ſuas. Nõ fit hoc
in medici hominis manibus. Ligari ſe volunt homines
& ſecari: daturi pro incerta ſanitate, certum dolorem,
magnam mercedẽ. Deus te quẽ fecit, & certus curat &
gratis. Fer ergo manus eius ô anima quæ benedicis
eum, nõ obliuiſcens omnes retributiones eius. Sanat e-
nim omnes lãguores tuos, qui redemit de corruptione
vitam tuã. Inde ſanat omnes languores tuos, quia redi-
mit de corruptione vitam tuã. Ecce corpus quod cor- Sapien.9.
rumpitur, aggrauat animam. Vitam ergo habet anima
in corpore corruptibili. Qualem vitam? Onera patitur,
pondera ſuſtinet. Ad ipſum deum cogitãdum, ſicut di-
gnum eſt ab homine cogitari deum, quãta impediunt,
veluti interpellantia de neceſsitate corruptionis huma- F
næ? Quanta reuocant? Quanta à ſublimi intentione de-
torquent? Quanta interpellant? Quæ turba phantaſma-
tum? Qui populi ſuggeſtionum? Totũ hoc in corde hu-
mano tanquam de vermibus huius corruptionis ſcatet.
Exaggerauimus morbum, laudemus & medicum. Non
ergo te ſanabit, qui fecit talem qualis non ægrotares, ſi
legem ſanitatis acceptam ſeruare voluiſſes? Nónne tibi
& diſpoſuit & mandauit quid tangeres, & quid nõ tan- Gene.3.
geres ad retinendam ſalutem? Noluiſti audire ad reti-
nendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus
es quàm vera ille iuſsiſſet. Iam tandem aliquãdo homo
quod nõ tenuit monitus, audiat vel expertus. Quæ du-
ritia eſt, quam nec experientia docet? Non ergo te ſa-
nabit, qui talem fecerat vt nunquam ægrotares, ſi eius
præcepta ſeruare voluiſſes? Non te ſanabit qui fecit an-
gelos, & te refectum æquaturus eſt angelis? Non te ſa-
nabit factum ad imaginem ſuã, qui fecit cœlum & ter-
ram? Sanabit te, opus eſt vt ſanari velis. Sanat omnino
ille quẽlibet languidum, ſed non ſanat inuitũ. Quid au-
tem te beatius, quàm vt tãquam in manu tua vitam, ſic

G habeas in volũtate ſanitatem tuam? Si velles eſſe in ali-
quo ſublimi honore in hac terra,ducatum,proconſula-
tum,præfecturam ſi concupiſceres, nunquid continuò
poſſes qnod velles?nunquid voluntatem tuam poteſtas
ſequeretur? Multi ad iſta volunt peruenire & non poſ-
ſunt: ſed ſi petuenerint, quid prodeſt honor ægrotis?
Quis enim non ægrotat in hac vita? quis non longum
lãguorem trahit?Naſci hinc in corpore mortali,incipe-
re ægrotare eſt. Quotidianis medicamentis fulciuntur
indigentiæ noſtræ:quotidiana medicamenta ſunt refe-
ctiones omnium indigentiarum.Fames nónne te occi-
deret,niſi medicamentum eius apponeres? Sitis nónne
te perimeret, niſi eam tu bibendo non penitus extin-
gueres,ſed differres? Reditura eſt enim ſitis paululum
temperata. Temperamus ergo iſtis fomentis ærumnam
ægritudinis noſtræ.Stãdo laſſatus eras, ſedendo refice-
ris, ipſum ſedere medicina eſt laſsitudinis: in ipſa me-
dicina rurſus laſſaris,diu ſedere non poteris. Quicquid
eſt vbi fatigationi ſuccurritur, alia fatigatio inchoatur.
Quid ergo iſta deſideras languidus? Prius de ſalute tua
cogita. Aliquãdo ægrotat homo in domo ſua, in lecto
H ſuo ægritudine manifeſtiore. Quanquam & iſta mani-
feſta ſit, quam nolunt homines intueri:tamen ea ægri-
tudine, ad quam quæruntur medici homines, ægrotat
quiſque in domo ſua, anhelat febribus in lecto ſuo, ve-
lit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in
domo ſua, vel fundo, aut diſponere: ſtatim cura ſuorũ
circumſtrepente & murmurãte,reuocatur à talibus cu-
ris,& dicitur illi,Dimitte iſta,prius cogita de ſalute tua.
Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo,ſi non ægrotas, alia
Pſal.115. cogita. Si te ægrotantem languor ipſe conuincit, prius
de ſalute tua cogita. Salus tua Chriſtus eſt:Chriſtũ ergo
cogita. Accipe calicem ſalutaris eius qui ſanat omnes
languores tuos.hanc ſalutem ſi volueris obtinebis. Ho-
nores & diuitias cum quæſieris, non continuò ſi volne-
ris habebis.Hoc & precioſins eſt, & ſequitur volũtatem
eius: vnde & ſubditur, Qui ſanat omnes lãguores tuos,
qui redimit de corruptione vitam tuam. Ibi ſanabitur
1.Corin.15. omnis languor tuus,cum corruptibile hoc indnerit in-
corruptionem. Redempta eſt enim vita tua de corru-
ptione, iam ſecurus eſto. Initus eſt bonæ fidei contra-
ctus: nemo fallit redemptorem tuum, nemo circunue-
nit,nemo premit. Egit hic commercium, iam precium
I ſoluit,ſanguinem fudit:ſanguinem,inquam, fudit vni-
cus filius dei pro nobis.O anima erige te,tanti vales:re-
dimet de corruptione vitam tuam. Oſtendit exemplo,
quod promiſit in præmio. Mortuus eſt propter delicta
Roman.4. noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.
Sperent membra,quod in capite demonſtratũ eſt.Non
curabit ſua, quorum capnt leuauit in cœlum? Ergo qui
redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in
miſeratione & miſericordia. Iam enim forte quaſi ar-
rogans eſſe cœperas,cum audires,Coronat te in miſera-
tione & miſericordia. Ergo magnus ſum,ergo luctatus
ſum.Cuius viribus? Tuis,ſed ab illo ſubminiſtratis.Nam
luctaris manifeſtũ eſt,& ideo coronaberis, quia vinces.
Sed vide quis prior vicerit, vide qnis te faciat etiam ſe-
cundò victorem. Ego,inquit,vici ſeculum,gaudete. Et
vnde gaudemus,ſi ille vicit ſeculũ,quaſi nos vicerimus?
Concor.2. Ita planè gaudeamns, quia nos vicimus. Qui in nobis
ſen.diſt.27. victi ſumus,in illo vicimus.Ergo coronat te, quia dona
ex muneri- ſua coronat,nõ merita tua. Plus oĩbus illis laboraui, ait
bus. apoſtolus,ſed vide quid adiunxit, Non ego autem, ſed
1.Corin.15. gratia dei mecũ. Et poſt labores omnes expectat ipſam
2.Timot.4. coronam,& dicit,Bonũ agonem certaui,curſum con-
ſummaui,fidem ſeruaui. De cætero repoſita eſt mihi co K
rona iuſtitiæ,quam mihi reddet dominus in illa die iu-
ſtus iudex. Quare? quia agonem certaui. Quare? Quia
curſum conſummaui. Quare? quia fidem ſeruaui. Vnde
certaſti? vnde fidem ſeruaſti? Non ego autem,ſed gratia
dei mecum.Ergo & quòd coronaris,illius miſericordia *1.Corin.15.*
coronaris: nuſquã ſis ſuperbus, ſemper lauda dominũ,
omnes retributiones eius noli obliuiſci. Retributio eſt
cum peccator & impius vocatus es,vt iuſtificareris.Re- *Roman.4.*
tributio eſt, cum erectus & gubernatus es ne caderes.
Retributio eſt cum tibi vires ſubminiſtratæ ſunt vt vſq;
in finem perſeuerares. Retributio eſt vt etiam caro iſta
tua qua premebaris reſurgat, vt ne capitis tui capillus *Matth.10.*
intereat.Retributio eſt,vt poſt reſurrectionem corone-
ris. Retributio eſt, vt in æternũ deũ ipſum ſine defectu
laudes.Omnes retributiones eius noli obliuiſci, ſi vis vt
benedicat anima tua dominum, qui coronat te in mi-
ſericordia & miſeratione. Et quid agã ego coronatus?
Ecce adiuuabar cum luctarer, finito certamine coro-
nabor, iam nulla reſidua erit inimica ſuggeſtio vel cor-
ruptio cum qua lucter. ſemper enim in hac vita lucta-
mur cũ corruptione iſta. Sed quid ſcriptũ eſt, Nouiſsi-
ma inimica deſtruetur mors.Poſt deſtructionem mor- *1.Corin.15.*
tis,nullũ timebis inimicum: id eſt, abſorpta eſt mors in L
victoria. Tunc ergo erit victoria,tunc corona.Poſt cer-
tamen ergo coronabor,poſt coronam quid agam? Qui
ſatiat in bonis deſiderium tuum. Modo enim audis bo
num & anhelas, audis bonum & ſuſpiras, & hoc ipſum
quod forte peccas,eligendi boni auiditate falleris: & in
eo reus detineris,quòd bonum cõſilium dei non audis
quid contemnendum,& quid eligendũ ſit. Quod forte
negligis diſcere,ſi negligendo bona falleris. Vbicunque
peccas quaſi bonũ quæris, quaſi refectionem deſideras.
Bona ſunt iſta quæ quæris, ſed mala tibi erũt deſerto il-
lo à quo bona facta ſunt.Bonum tuum quære ô anima.
Eſt enim bonum aliud alteri, & omnes creaturæ habẽt
quoddã bonum ſuum, integritatis ſuæ, & perfectionis
naturæ ſuæ. Intereſt quid cuiq; rei imperfectæ neceſſa-
rium ſit vt perficiatur. Quære tuum bonũ. Nemo bonus *Matth.19.*
niſi vnus deus. Summum bonũ, hoc eſt tuum bonum.
Quid ergo deeſt, cui ſummum bonũ bonum eſt? Sunt
enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona ſunt. Pe-
cori quid bonũ eſt fratres, niſi implere ventrem, carere
indigentia,dormire,geſtire,viuere, ſanũ eſſe, generare?
Bonum eſt illi,& vſq; ad quendam modum habet boni M
ſui menſuram tributam & conceſſam ab omniũ rerum
creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc deus,
ſed noli ſolum quærere. Cohæres Chriſti quid gaudes
quia ſocius es pecorũ? Erige ſpem tuam ad bonũ bono-
rum omniũ.Ipſe erit bonũ tuum,à quo tu in tuo genere
factus es bonus, & omnia in ſuo genere facta ſunt bo-
na. fecit enim deus omnia bona valde. Ergo illud bo- *Gene.1.*
num quod deus eſt,ſi dicamus valde bonum,iam & de
creatura dictũ eſt,Fecit deus omnia bona valde. Quid
ergo illud bonum,de quo dictum eſt,Nemo bonus niſi *Matth.19.*
vnus deus,dicimus quia bonum eſt valde? Recurrit no-
bis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum eſt,
Fecit deus omnia valde bona. Quid ergo dicturi ſum*? *Gene.1.*
Defecimus in voce,ſed non affectu. Veniat in mentem
recens illa tractatio pſalmi,explicare non poſſumus,iu-
bilemus,bonum eſt deus. Quale bonnm,quis dicat? Ec-
ce non poſſumus dicere,& nõ permittimur tacere. Er-
go ſi non poſſumus dicere, & præ gaudio non permit-
timur tacere, nec loquamur, nec taceamus. Quid er-
go faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubile-
mus

A mus, Iubilate deo salutari nostro, iubilate deo omnis
Psalm.94. terra. Quid est iubilate? Deferte vocē ineffabilem gaudiorum vestrorum,& ructate in eum lætitias vestras. Et quæ erit illa ructatio post saginam,si modo post modicas istas refectiones tantùm afficitur anima nostra? Quid erit quando fiet post redemptionem ab omni corruptione,quod dictum est in isto psalmo,Qui satiat in bonis desiderium tuum? Et quasi quæreres, quando satiat:modo enim non satior. Ad quodcúque me conuertero,vilescit mihi adeptum, quamuis accenderit desideratum.Cum omnia quę dum non habeo amo,cum habuero contemno,quod bonū me satiabit? Laus dei.
Sapient.9. Et ipsa cū corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitātem, non impletur anima mea, non perficitur, aliæ de corruptione delectationes indigentiarum detorquent me ab illa:quando satiabitur desiderium meum in bonis? Quando,quæris? *Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.* Quæris ergo quādo satietur in bonis anima tua? quando renouata fuerit iuuentus tua?Et addidit, sicut aquilæ.Profectò hic aliquid latet,quod tamen dici de aqui-
B la solet non tacemus, quia non est ab re hoc intelligere.Illud tantummodo insinuatum sit cordibus nostris, non sine causa dictum esse à spiritu sancto, Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Resurrectionem enim quandam significauit nobis. Et quidem renouatur iuuentus aquilæ, sed non ad immortalitatem. Data est enim similitudo quātum de re mortali potuit trahi ad rem vtcúque significandam immortalem, non ad demonstrandam. Dicitur aquila cum senectute corporis pressa fuerit,immoderatione rostri crescētis cibum capere non posse. Pars enim rostri eius superior, quæ supra partem inferiorem aduncatur,cum pręsenecta immoderatius creuerit, longitudo eius incrementi non eam sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculi interuallum inter inferiorem partem, & vncum superiorem. Nisi enim aliquod interuallum pateat,non habet morsus quasi forcipem,vnde velut tondeat quod transmittat in fauces. Crescente itaque superiore parte & nimis aduncata, nō poterit os aperire, & aliquid capere. Hoc ei facit vetustas.Prægrauatur languore senectutis,& inopia comedendi languescit nimis, vtraque re ætate &
C egestate accedente. Itaque modo quodam naturali in mensura reparandæ quasi iuuentutis,aquila dicitur collidere & percutere ad petrā ipsum quasi labium suum superius, quo nimis crescēte edēdi aditus clauditur, atque ita conterēdo illud ad petrā excutit, & caret prioris rostri onere quo cibus impediebatur, accedit ad cibum,& omnia reparantur:erit post senectutē tanquam iuuenis aquila. Redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pēnarum, volat excelsa sicut antea,fit in ea quadā resurrectio. Ad hoc enim exposita est ista similitudo, sicut de luna ponitur,quia diminuta & quodāmodo intercepta luna rursus nascitur & impletur, & significat nobis resurrectionem,sed impleta illa non permanet, rursus minuitur, vt semper significet. Sic ergo & hoc quod de aquila dictum est,nō ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vitam æternam. Sed tamen propterea inde ducta est similitudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat. Non ergo præsumas de viribus tuis, firmitas petræ tibi
1.Cor.10. excutit vetustatem:petra autem erat Christus. In Christo renouabitur sicut aquilæ iuuētus nostra. Etenim inueterauimus inter inimicos nostros, sicut nota est vox
Psalm.6. psalmi, Inueteraui, inquit, in omnibus inimicis meis. Vnde inueterauimus? Carne mortali,carne ista fœnea, D & ideo percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, *Psalm.101.* quia oblitus sum mādùcare panē meum. Oblitus sum, inquit,mādùcare panem meū. Creuit vetustas,os clausit, atteratur in petra. Sic ergo & in hoc psalmo vnde agimus cum præmisisset, Qui satiat in bonis desideriū tuum,quasi responderit anima, Non satiabor de mortalibus, nō satiabor de temporalibus, aliquid æternum donet,aliquid æternum concedat, Sapientiā suam mihi det, verbum suum mihi det, deum apud deum, & se deum patrem & filium & spiritum sanctum.Mendicus ante ianuam eius sto,non dormit quē inuoco, det mihi tres panes. Euangelium recordamini: ecce quid sit nosse dei literas,qui legerunt, moti sunt. Non recordamini quēdam inopem venisse ad domum amici sui, & petisse tres panes:Et ille,inquit, dormiens respondebat *Luc.11.* ei & dicebat, Iam requiesco,pueri mei intus mecū dormiunt. Ille perseuerās in petendo, extorsit tædio quod non potuit merito. Deus autem dare vult, sed non dat nisi petenti, ne det non capienti. Non tædio tuo vult excitari.Non enim cum oras, tanquam dormienti mo- E lestus es.Non dormiet neque dormitabit, qui custodit *Psalm.120.* Israël. Semel Christus dormiuit, vt illi cōiunx de latere *Genes.2.* fieret. Dormiuit in cruce, manifestum est. Mortuus est enim vt diceret,Ego dormiui,& somnū cepi.Sed nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat? Propterea *Psalm.3.* ibi sequitur, Et exurrexi, quia dominus suscepit me. Quid vero iam apostolus? Christus, inquit,resurgens à *Rom.6.* mortuis, iam non moritur, & mors ei vltrà non dominabitur. Ipse ergo non dormit, vide ne fides tua dormiat. Dicat ergo anima iam desiderās satiari quodam excelso & inenarrabili bono, cui iubilatur potius, & de quo iubilatur,quàm aliquid explicatur: iam enim vult, iam sentit inde aliquid. Videt se impediri prægrauatione corporis, non se posse in hac vita satiari, & quasi respondeat & dicat, Quid mihi dicis,satiabitur in bonis desiderium tuum? Noui bonum eius quod desiderem, noui quid mihi sufficiat: video hoc in Philippo, Ostende,inquit,nobis patrem, & sufficit nobis. Solum *Ioan.14.* patrem quasi desiderabat:ostendit dominus tres panes desiderandos. Qui est vnus panis,ostēdit & dicit,Tanto tempore vobiscum sum, & patrem non nostis?Philippe,qui me videt,videt & patrem. Promisit & spiritū, F Quem mittet,inquit,pater in nomine meo. Itemq; ait, *Ibidem.* Quem ego mittam vobis à patre,donum suum æquale sibi. Noui quid desiderem, sed quando inde satiabor? Ecce modo & de trinitate cogito, quomodocúque de trinitate,vix in ænigmate,vix per speculum ex parte audeo aliquid sentire. Quando satiabor?Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.Nō satiaris modo,quia non est idonea anima tua ad solidū illum & magnū cibum,sed rostro clauso non est idonea. Vetustas tibi os clausit, ꝑpterea petra data est,vbi vetustate contrita,renouetur iuuentus tua sicut aquilæ, vt posśis manducare panem tuum illū,qui ait,Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- *Ioan.6.* scendi. Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ,tu satiaberis in bonis. *Faciēs misericordias dominus,& iudicium om̄ qui iniuriā accipiunt.* Facit modo fratres antequam veniamus ad renouationem,sicut aquilæ,antequā satiemur in bonis.Quid enim hic?quid in ista peregrinatione?quid in ista vita?nūquid deserimur? Non.Faciēs misericordias dominus. Et videte quomodo faciat misericordias,nō nos relinquēs in deserto,non nos relinquens in eremo, donec perueniam⁹ ad patriā. Faciēs misericordias, sed quibus? Beati misericordes,quoniā ipsi misericordiam *Matth.5.*

G consequentur, modo audistis fratres cũ euangelium legeretur. Non ergo putet aliquis futuram in se esse misericordiam dei, si est ipse immisericors. Sed audi quæ sit mensura misericordiæ, ne quasi in amicum sit, & non
Ibidem. sit in inimicum. Dictum est, Diligite inimicos vestros. Satiari vis bonis dei? Satiatã sit in te misericordia dei. Plena misericordia, ipsa est perfecta misericordia, ipsa est quæ amat, quæ diligit etiam habẽtem se odio. Nam quid faciã, inquis? Si cœpero diligere inimicum meum, iniurias accipiam, & iniurias perferam, & non me vindicabo cum adsint leges? Iustũ est, vt vindices te. Conceditur, quia iustum est. Vide vtrũmne habeas quod in te vindicetur, & vindica: sic enim dicis, Itáne me non vindicabo, quasi deus iustitiam vindictæ reptimat, & non superbiam vindicantis extinguat? Aut vero adultera illa non erat lapidanda, aut si lapidaretur iniquum
Ioan.8. aliquid fieret? Si inique fieret, inique iussum esset. Lex autem iussit, deus iussit. Sed ô vos vltores videte si non estis peccatores. Adducta est adultera mulier lapidanda ex lege, sed adducta est ad latorem legis. Sæuis qui adduxisti, vide quid sæuias, & in quã sæuias. Si pecca-
H tor in peccatricẽ, desine sæuire, prius confitere. Si peccator sæuis in peccatricem, relinque illã. Nouit ille quid de illa sentiat, quid iudicet, quomodo parcat, quomodo sanet. Ex lege sæuis? Melius nouit quid agat legis lator, ex qua sæuis. Iam dominus eo tẽpore quo illi oblata est, inclinato capite scribebat in terra. Tunc scripsit in terra, quando se inclinauit in terrã. Antequã se inclinaret in terram, non in terra scripsit, sed in lapide. Iam fructuosum aliquid erat terra de domini literis paritu-
Exod.37. ra. In lapide legem scripserat, significans duritiã Iudęorum: in terra scripsit, significans fructũ Christianorum. Venerunt ergo illi adducentes adulteram, tanquam sæuientes fluctus in petram, sed eius responsione cõfracti
Ioan.8. sunt. Ait enim illis, Qui in vobis sine peccato est, prior in illam lapidem iactet. Et rursum inclinato capite scribebat in terra. Et vnusquisq; iam interrogãs conscientiam suam, non comparuerunt. Repulit eos, non infirma mulier adultera, sed adultera conscientia. Qui vindicare volebant, iudicare cupiebant: venerunt ad pe-
Psalm.140. tram, absorpti sunt iuxta petram iudices eorum. Faciés misericordias dominus. Sed quibus? Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequẽtur. In omn-
I nes fac misericordiam. Quam misericordiam facturus es iusto? In necessitatibus tantum corporalibus. Cui si defuerint supplementa à te, non ei deerunt à deo: quod ergo facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti & petenti, quæris & iustum cui des, per quem recipiaris in
Math.10. tabernacula æterna: quia qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Mendicus te quærit, iu-
Luc 6. stum tu quære. De alio enim dictum est, Omni petenti
Eccli.19. te da. & de alio dictum est, Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui eam tradas. Et si non inuenitur, diu quære & inuenies. Sed quid præsta-
1.Cor.9. bis? nónne plus tibi præstatur? Si nos vobis, inquit, spiritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Inde est & illud quod pridem expo suimus in nu-
Psalm.103. tu domini, quia producit terra fœnum iumentis, id est,
1.Cor.9. carnalia eis qui triturãt, quia boui trituranti os non infrenabis. Vnde vos adhortati sumus, vt in hac re diligentes sitis, cauti, sobrij, opera vestra thesauros vestros deputetis. Nunquid autem hæc fratres ideo dicimus, vt ita fiãt in nos? Puto in nomine domini posse esse istam quanuis infirmorum vocem, apostolicã tamen, sed vo-
Philip.4. bis prodest, sicut ait ipse apostolus, Non quia quæro da-

tum, sed requiro fructũ. Quam ergo eleemosynam fa- K
cturus es iusto? Non pascebat vidua: pascebat coruus, quia pascebat qui fecit coruum, Heliam dico. Nõ ergo 3.Reg.17.
deest vnde deus det suis: tu vide quid emas, quando emendi tẽpus nisi in hac vita. Et quàm vili emas attende. Tanti tibi valet, quãtum habere poteris. Fac misericordiam iniquo, non tãquam iniquo. Nam ipsum iniquum inquantũ iniquus est ne suscipias, id est, ne quasi intentione & amore iniquitatis illius suscipias eũ. Nam & prohibitum est dari peccatori, & suscipere peccatores. Et quomodo omni petenti te da? Et quomodo si Eccli.12.
esurierit inimicus tuus, ciba illũ? Quasi contraria viden- Luc.6.
tur, sed aperiũtur in nomine Christi pulsantibus, & ma- Rom.12.
nifesta erunt quærẽtibus. Ne tradas peccatori, & ne suscipias peccatorem, & tamen omni petenti te da. Et si peccator est qui te petit, da non tanquam peccatori. Quando das tanquam peccatori? Quando in quo peccator est, hoc tibi placet vt des, deũ offendis. Paululum attẽdat charitas vestra, donec euoluatur res etiã exemplis multum vtilis ad intelligendũ. Hoc dixi, cum esurierit nescio quis, si habes vnde des, da: si vides dandum L
esse, ad subueniendum da. Ne pigrescant in hoc viscera misericordiæ, quia tibi homo peccator occurrit. Tibi enim homo peccator occurrit. Cum dico, Occurrit ti- Cã.13.q.4.
bi homo peccator, duo nomina dixi. Hæc duo nomina duo ista.
non superflua sunt. Duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator. Quod homo, opus est dei: quod peccator, opus hominis est. Da operi dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis hoc faciet, inquis? quis hoc faciet? Vtinã nemo, vtinam pauci, vtinam non publice. Qui venatoribus donant, Di.36. Qui
quare donant? Dicant mihi, quare donant venatori? venatorib.
Hoc in illo amat in quo nequissimus est, hoc in illo pascit, hoc in illo vestit, ipsam nequitiam publicã spectaculis omniũ. Qui donat histrionibus, qui donat aurigis, qui donat meretricibus, quare donat? nunquid non & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis dei, sed nequitiã operis humani. Vis videre quid honores in venatore quando illum vestis? Dicatur tibi, sis talis, amas illum, gaudes ad illum, vis quodammodo expoliare te, & illum vestire. Noli cũ iniuria M
accipere, si tibi de meretricibus dicatur, Tales sint filiæ tuæ. Iniuria est, inquis. Quare iniuria est, nisi quia illa 86.dist. ca.
iniquitas? quare iniuria, nisi quia illa turpitudo? Non er- Qui vena-
go donas cum non das fortitudini, sed turpitudini. toribus.
Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimæ? Nã si homo tãtum esset, & venator non esset, nõ donares: honoras in eo vitium, non naturam. Sic contrà, si des iusto, si des prophetæ, si des discipulo Christi aliquid cuius indiget, & nõ ibi cogites quia discipulus Christi est, quia minister est dei, quia dispensator est dei: sed cogites ibi aliud commodum temporale, vt fortasse causæ tuæ necessarius quãdo fuerit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti, tam tu non dedisti iusto si sic dederis, quàm ille non dedit homini quãdo dedit venatori. Res ergo charissimi in promptu posita est, & puto quia & si obscura fuit, iam manifesta est. Ad hoc dominus te constrinxit cũ diceret, Qui receperit iustum, sufficeret: sed quia potest recipi iustus alia intentione cum putatur prodesse posse ad aliquid temporale, forte ad supplendam cupiditatem, forte ad adiuuãdum, vt homo circumueniatur, aut opprimatur:
quia

A quia tale ministerium de illo quęris, forte propterea suscipis, negauit tibi mercedē iusti, nisi cum additamen-
Matth.10. to: Ait enim, Qui receperit iustū in nomine iusti, mercedē iusti accipiet: id est, ideo recipiens quia iustus est: & qui receperit prophetam, non tātum receperit prophetam, sed in nomine prophetæ, hoc in illo honorans quòd propheta est: ad extremū, qui dederit calicē aquæ frigidæ vni ex minimis istis, tantùm in nomine discipuli, id est, propterea quia discipulus Christi est, propterea quia dispensator sacramenti est, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Quomodo ergo intelligis, qui receperit iustū in nomine iusti, mercedem iusti accipiet? Sic intellige, Qui receperit peccatorē in nomine peccatoris, perdet mercedem. Ergo fratres exercete misericordiam. Non est aliud vinculum charitatis, non est aliud vehiculum quo perducamur in hac vita ad illam patriam. Extendite dilectionem vsque ad inimicos, securi estote. Ideo venit Christus, cui tāto an-
Matth.5. tè dictum est, Ex ore infantium & lactentium perfeci-
Psalm.8. sti laudem, vt destruas inimicū & vindicatorem. Quod nonnulli codices defensorem habent: sed verius, vlto-
B rem, vindicatorem. Destruere voluit dominus vindicatorem, id est, eum qui se voluit vindicare, vt non illi dimittātur peccata sua. Quid ergo inquis? dormiet disciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur. Quid enim de luxurioso filio facturus es? non castigabis? non verberabis? Seruum & ipsum tuum si male viuentem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrenabis? Fiat hoc, fiat, admittit deus, imò reprehendit si non fiat, sed animo dilectionis fac, nō animo vltionis. Vbi autem potentiores aliquos iniuriosos passus fueris, vbi tibi nec corrigere disciplina licet, nec forte etiam monere aut pręcipere, tolera, securus tolera: audi Euan-
Matth.5. gelium, quomodo lectum est, Beati eritis, cum vos persecuti fuerint homines, & dixerint aduersum vos omne malum, mentientes propter nomen meū. Et ibi addidit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta,
11.q.3.qui non causa iustificationum dei. Non enim qui maledi-
iustus est. ctus fuerit, iustus est, sed qui iustus est, & iniuste maledicitur: & si iniuste maledicitur, præmium illi redditur. Propterea itaque securus esto misericors, extende dilectionem vsque ad inimicos. Qui forte pertinent ad gu-
C bernationem tuā vindica, coërce cum dilectione, cum charitate, attendens salutē æternam, ne cum parcis carni, anima pereat. Fac hoc, & multos passurus es, in quos non potes exercere disciplinam, quia non pertinent ad iura gubernationis tuæ. Ferto iniurias, securus esto. Faciet enim misericordias dominus, & iudicium omnibus iniuriam accipientibus. Sic in te facit misericordiam, si misertus fueris: sic eris misericors, vt quòd pa-
Deuter 32. teris iniuriam, non sit impunitum. Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. *Notas fecit vias suas Moysi.* Quas vias suas notas fecit Moysi? quare Moysen elegit? Ex Moyse intellige omnes iustos, omnes sanctos.
Ioan.1. Vnum posuit, omnes occurrant. Tamen per Moysen data est lex, & habet aliquid obscurum traditio ipsa legis. Ad hoc enim data est lex, vt conuinceretur languidus, & medicū imploraret. Ipsa est occulta via dei: iam dudum audieras, Qui sanat omnes lāguores tuos. Languores in ægrotis latebāt, dati sunt quinque libri Moysi. Cincta est piscina quinque porticibus, produxit lan-
Ioan.5. guidos, vt ibi iacerent, vt proderentur, non vt sanarentur. Quinque porticus prodebant languidos, non curabant. Piscina curabat descendente vno, & hoc piscina turbata. Turbatio piscinæ in passione domini. Veniens enim & ignotus factus, cū dicitur ab aliis, ipse est Chri- D
stus: ab aliis, non est Christus: iustus est, peccator est: ma- *Ioan.7.*
gister est, seductor est: turbauit aquā, id est, turbauit populum: & in tota illa perturbatione aquæ vnus sanabatur, quia in passione domini vnitas sanatur. Qui præter vnitatem fuerit, etsi iacebit in porticibus, sanari non poterit: & si legem tenet, ad salutem non perueniet. Ergo quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datam legem vt conuincerentur peccatores, & ad gratiam accipiēdam medicum inuocarent. Vnde ille conuictus est, quem in se transfigurat Paulus apostolus dicens, Infelix ego ho- *Rom.7.*
mo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mādatum enim demonstrata illi erat quædam rixa in seipso: vnde dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Cognouit se in miseria, in gemitu, in rixa, in contentione, ipse secum sibi non concordans, à se dissonans, à se resiliens. Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem supernam? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū E
nostrum. Vbi enim abūdauit peccatum, superabunda- *Rom.5.*
uit & gratia. Vnde autē abundauit peccatū? Lex autem subintrauit, vt abundaret peccatum. Quare lege subintrante abundauit peccatum? Quia nolebant se cōfiteri homines peccatores, addita lege facti sunt & præuaricatores. Præuaricator enim nō est quisq;, nisi cum legē transgressus fuerit. Ipse Apostolus hoc dicit, Vbi enim *Rom.4.*
non est lex, nec præuaricatio. Abundauit ergo peccatū, vt superabūdaret gratia. Ergo vt dicere cœperam, quia hoc est in lege magnum mysterium, ideo eam datā, vt crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati cōfiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit, qua peccatum abundaret, & superabundaret gratia. Nō crudeliter hoc fecit deus, sed consilio medicinæ. Aliquando enim videtur sibi homo sanus, & ægrotat: & in eo quòd ægrotat & non sentit, medicum non quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus, & totum sanatur corpus. Notas fecit vias suas Moysi, *Filiis Israel voluntates suas.* Nunquid omnibus filiis Israël? Sed veris filiis Israël, imò omnibus filiis Israël. Qui enim dolosi, qui insidiosi, qui hypocritæ, non filij Israël. Et qui filij F
Israël? Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Filiis Is- *Ioan.1.*
raël voluntates suas. *Miserator & misericors dominus, longanimis & multæ misericordiæ.* Quid tam longanimum? quid tam multum in misericordia? Peccatur & viuitur, accedunt pecata, augetur vita: blasphematur quotidie, & facit solem suum oriri super bonos & malos. Vocat *Matth.5.*
vndique ad correctionem, vocat vndique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiēdo tempus viuēdi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis. Longanimis & multæ misericordiæ. Sed obserua ne lōgitudine misericordiæ dei male vtendo, tu tibi thesaurizes (quod ait apostolus) iram in die iræ & reuelationis *Rom.2.*
iusti iudicij dei. Nam hoc ait apostolus, An diuitias benignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitētiam te adducit? Quòd tibi parcit, putas quia places ei? Hæc fecisti, inquit, & ta- *Psalm.49.*
cui: suspicatus es iniquitatem quòd ero tui similis. Non mihi placent peccata, sed lōganimitate quæro recte facta. Si punirem peccatores, non inuenirem cōfessores. Ergo te deus longanimitate sua parcendo ad pœniten-

G tiam adducit, tu autẽ quotidie dicis, finitur hodiernus
dies, & ſic ero & craſtino die, non enim cras erit vlti-
Eccli.5. mus: & tertio die, & ſubito venit ira eius. Fratres, non
tardetis conuerti ad dominum: ſunt enim qui præpa-
rant conuerſionem & differunt, & fit in illis vox corui-
Geneſ.8. na, cras, cras. Coruus de arca miſſus, nõ eſt reuerſus. Nõ
quærit deus dilationem in voce coruina, ſed confeſſio-
nem in gemitu columbino. Miſſa columba reuerſa eſt.
Quandiu cras, cras? Obſerua vltimũ cras, quia ignoras
quod ſit vltimum cras. Sufficiat quòd vixiſti vſque ad
hodiernum peccator. Audiſti. Sæpe ſoles audire, audi-
ſti & hodie: quàm quotidie audis, tã quotidie non cor-
Rom.2. rigeris. Tu enim ſecundum duritiam cordis tui & cor
impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuela-
tionis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique ſecundum
opera ſua. Non ſic tibi videatur deus miſericors, vt non
videatur & iuſtus. Miſericors & miſerator dominus,
Audio & gaudeo, ita dicis, audi & gaude: adbuc addi-
dit, Longanimis & multum miſericors, & in extremo
& verax. Gaudes ad verba ſuperiora, ad vltimum tre-
me. Sic miſericors & longanimis eſt, vt ſit & verax. Cũ
tibi theſaurizaueris iram in die irę, nónne experieris iu-
ſtum quem contempſiſti benignum? *Non in finem iraſce-*
H *tur, neque in æternum indignabitur.* Quia & quòd viuimus
in flagellis & corruptione mortalitatis, de indignatio-
ne ipſius eſt, de pœna hoc habemus primi peccati. Fra-
tres mei non ſolum cogitare debemus vt futuras minas
ipſius euadamus, ſed & præſentem iram: quia & iſta ira
ipſius eſt, cuius & ſe & nos fuiſſe dicit filios apoſtolus:
Ephes.2. ait quippe, Fuimus enim & nos aliquando natura filij
iræ, ſicut & cæteri. Ergo ex ira ipſius eſt quòd hic homo
peregrinatur, quòd laborat. Non eſt ex ira ipſius fratres
Geneſ.3. mei, In ſudore vultus tui & in labore edes panem tuũ,
& terra ſpinas & tribulos pariet tibi? Ab authore no-
ſtro dictũ eſt. Aut ſi eſt aliud vita noſtra, ſi poteris con-
uertere ad aliquam voluptatem, vbi ſpinas non ſentias?
Elige quod volueris, eſto auarus, luxurioſus: vt duo iſta
ſola non dicamus, adde tertium, ambitioſus. In hono-
rum cupiditate quantæ ſpinæ? In luxuria libidinum
quantæ ſpinæ? In ardore auaritiæ quãtæ ſpinæ? Amores
turpes quantas moleſtias habent? Quantas ſolicitudi-
nes hîc in iſta vita? omitto gehennam. Vide ne iam ipſe
tibi gehenna ſis. Hoc enim totum fratres mei de ira ip-
ſius eſt, & cum te conuerteris vt iuſte agas, non pote-
ris niſi laborare in terra: & non finitur labor, niſi cum
finita fuerit via. Oportet in via laborare, vt in patria
I gaudeamus. Ergo conſolatur promiſſione ſua laborem
tuum, ſudorem tuum, moleſtias tuas, & dicit tibi, Non
in finem iraſcetur, neque in æternum indignabitur.

Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis. Deo gratias, quia
hoc voluit. Non quod merebamur accepimus: non ſe-
cundum peccata noſtra fecit nobis, *Neque ſecundum ini-
quitates noſtras retribuit nobis. Quoniam ſecundum altitudinem cœ-
li à terra, confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes
eum.* Confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper
timentes eum. Secundum quid? Secundum altitudi-
nem cœli à terra. Quid dixit? Si aliquando poteſt cœ-
lum abſcedere à protectione terræ, aliquando poterit
deus non protegere timentes ſe. Attende & cœlum, v-
bique atque vndique protegit terram, & nulla pars ter-
ræ eſt quæ non cœlo protegatur. Peccant homines ſub
cœlo, faciunt omnia mala ſub cœlo, tamen protegun-
tur cœlo. Inde lux ad oculos, inde aër, inde ſpiritus, in-
de pluuia ad terram propter fructus, inde omnis miſe-
ricordia à cœlo. Tolle auxilium cœli à terra, ſtatim de-
ficiet. Sicut ergo protectio cœli permanet ſuper terram, K
ſic protectio domini permanet ſuper timẽtes eum. Ti-
mes deum, ſupra te eſt protectio ipſius. Sed forte flagel-
laris, & putas quia deſeruit te deus, ſi deſeruit protectio
cœli terram: quoniam ſecundum altitudinem cœli à
terra confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper
timentes eum. Et quid fecit? Quia non ſecundum pec-
cata noſtra retribuit nobis. *Quantum diſtat oriens ab occi-
dente, longe fecit à nobis eſſe peccata noſtra.* Secundum altitu-
dinem cœli à terra confirmauit dominus miſericor-
diam ſuam ſuper nos. Dixi quare, Propter protectionẽ.
Vnde: Quãtum diſtat oriens ab occidente, lõge fecit
à nobis eſſe peccata noſtra. Nouerunt qui ſacramenta
ſciunt: tamen quod omnes audire poſſunt dico. Quan-
do peccatum remittitur, óccidunt peccata tua, oritur
gratia tua. Peccata tua tanquam in occaſu ſunt: gratia
qua liberaris, in ortu eſt. Veritas de terra orta eſt. Quid *Pſalm.84.*
eſt, veritas de terra orta eſt? Nata eſt gratia tua, óccidunt
peccata tua, innouaris quodammodo. Ad ortũ atten-
dere debes, ab occaſu auerti debes. Auertere à peccatis
tuis, conuertere ad gratiam dei. Illis occidentibus ſur-
gis & proficis. Sed pars cœli quæ ſurgit, rurſum in occa-
ſum it. Non vndecunque poſſunt ſimilitudines duci,
ad perfectum poſſunt collimari ipſæ res rebus ad quas L
adhibentur: ſicut dixi de aquila, ſicut de luna, ſicut &
hic, Occidit pars vna cœli, oritur altera: ſed pars quæ o-
ritur modo, poſt duodecim horas occaſura eſt. Non
ſic eſt gratia quæ nobis oritur. Et peccata in æternum
óccidunt, & gratia in æternum manet. Quare autem?
Quantum diſtat oriens ab occidente, tantum longe fe-
cit à nobis peccata noſtra, vt illa óccidant, & gratia o-
riatur. Quare putatis? *Sicut miſeretur pater filiis, ſic miſertus
eſt dominus timentibus eum.* Iam ſæuiat quantum vult, pa-
ter eſt: ſed flagellauit nos, & afflixit nos, & contriuit
nos, pater eſt. Fili ſi ploras, ſub patre plora: noli cum in-
dignatione, noli cum typho ſuperbiæ. Quod pateris,
vnde plangis, medicina eſt, non pœna: caſtigatio eſt, nõ
damnatio. Noli repellere flagellum, ſi non vis repelli ab
hæreditate. Noli attendere quam pœnam habeas in fla-
gello, ſed quem locum in teſtamento. Sicut miſeretur
pater filiis, ſic miſertus eſt dominus timentibus eum.

Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum, id eſt infirmita-
tem noſtram. Nouit quid fecerit, quomodo lapſum ſit,
quomodo reficiendum ſit, quomodo adoptandum ſit,
quomodo ditandum ſit. Ecce facti ſumus de limo. Pri-
mus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo *1.Cor.15.*
cœleſtis. Miſit & filium ſuum qui factus eſt ſecũdus ho-
mo, qui ante omnia deus: ſecundus enim in aduentu, M
prior in reditu. Poſt multos mortuus eſt, ante omnes
reſurrexit. Ipſe enim cognouit figmentum noſtrum.
Quod figmentum? nos. Vnde loqueris quia cognouit?
Quia miſeratus eſt. *Memento quia puluis ſumus.* Ad ipſum
deum conuerſus ait, memẽto: quaſi obliuiſcatur deus:
ſic cognouit, vt non obliuiſcatur. Sed quid eſt memen-
to? Perſeueret erga nos miſericordia tua. Cognouiſti
figmentum noſtrum quodammodo, ne obliuiſcaris
figmentum noſtrum, ne obliuiſcamur gratiam tuam,
memento quia puluis ſumus. *Homo tanquam fœnum dies
illius.* Attendat quid ſit homo, non ſuperbiat: homo,
tanquã fœnũ dies illius. Quid ſuperbit fœnũ ad tempus
modo florens, poſt paululum areſcens? Quid ſuperbit
fœnum ad tempus vigens, & hoc ad paruũ tempus, do-
nec ſol cãdeſcat? Bonũ eſt ergo nobis, vt miſericordia
ipſius ſit ſuper nos, & de fœno aurum faciat. Nã homo
tãquam fœnũ dies eius, *Sicut flos agri ita efflorebit.* Totus
ſplendor

A ſplendor generis humani, honores, poteſtates, diuitiæ,
typhi, minæ, rumores, flos fœni eſt. Floret illa domus, &
magna domus, floret illa familia, & quàm multis flo-
ret, aut quàm multis annis viuunt? Multi anni ſibi, bre-
ue tempus deo: deus nō ſic numerat quomodo nume-
ras. In comparatione longorum & longe viuētium ſe-
culorum omnis flos cuiuſcunq; domus ſic eſt quomo-
do flos agri. Vix eſt annua omnis pulchritudo anni.
Quicquid ibi viget, quicquid ibi candet, quicquid ibi
pulchrum eſt, non perannat, imò per totum annū du-
ci non poteſt. Quàm exiguo tempore tranſeunt flores,
& hoc eſt pulchrū in herbis. Hoc quod valde pulchrū
Eſa. 40. eſt, hoc citò cadit. Omnis caro fœnū, & claritas homi-
nis vt flos fœni: Fœnum aruit, & flos decidit, verbū au-
tem domini manet in æternum. Quia ergo quomodo
pater cognouit figmentum noſtrum, quia fœnum ſu-
mus, & ad tempus florere poſſumus: miſit nobis verbū
ſuum, & verbum ſuum quod manet in æternum, fœno
quod non manet in æternum, fratrē fecit. Natura vni-
genitum, vnicum natum de ſubſtantia ſua fratrem ad-
optatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps
eris æternitatis illius, factus eſt ipſe prior particeps fœ-
B ni tui. Quod excelſum eſt à te, tibi non denegauit: qui
quod humile erat ex te, ſuſcepit. Ergo homo quantum
ad hominem attinet, ſicut fœnum dies eius, & ſicut flos
agri ita florebit. *Quoniam ſpiritus pertranſibit in eo & non erit,
& non cognoſcet amplius locum ſuum.* Quaſi quædam perdi-
tio, quaſi interitus quidam. Ecce qui ſe inflat, ecce qui
tumet, ecce qui ſe extollit, ſpiritus pertranſiet in eo, &
non erit, & non cognoſcet amplius locum ſuum. Vide-
te quotidie morientes: & hoc erit totum, ipſe erit finis.
Non alloquitur enim fœnum, ſed propter quod & ver-
bum fœnum factum eſt: tu enim homo, propter te au-
Ioan. 1. tē & verbū factum eſt homo: tu caro, & propter te ver-
Eſa. 40. bum caro factum eſt. Omnis caro fœnum, & verbum
caro eſt factum. Quanta ergo ſpes fœni, quando verbū
caro factum eſt? Illud quod manet in æternum, non
dedignatum eſt ſuſcipere fœnum, ne de ſe deſperaret
fœnum. Ergo quod ad te attendis, humilitatem tuam
cogita, puluerem tuum cogita, noli extolli: quicquid
melius eris, gratia illius eris, miſericordia illius eris. Au-
di enim quod ſequitur. *Miſericordia vero domini in ſeculo &
C in ſeculum ſuper timentes eum.* Qui non timetis eum, fœ-
num, & in fœno, & in tormento cum fœno eritis. Re-
ſurget enim caro ad tormentum. Gaudeant illi qui ti-
ment eum, quia ſuper eos miſericordia eius. *Et iuſtitia
eius ſuper filios filiorum.* Retributionem dicit, ſuper filios
filiorum. Quàm multi ſunt ſerui dei non habentes fi-
lios, quanto minus filios filiorum? Sed filios noſtros di-
cit opera noſtra: filios filiorum, mercedem operum no-
ſtrorum. Iuſtitia eius ſuper filios filiorum. *Cuſtodientibus
teſtamentum eius.* Videant ne putent omnes ad ſe perti-
nere quod dictum eſt, Eligant cum licet. Cuſtodien-
tibus, inquit, teſtamentum eius. *Et memoria retinentibus
mandata eius, vt faciant ea.* Iam te diſponebas extollere, &
forte reddere mihi pſalterium, quod ego non teneo,
aut totam legem memoriter pronūciare. Planè in me-
moria melior me, melior quouis iuſto. Iuſtus ad verbū
legem non tenet. Sed vide vt præcepta teneas. Sed
quomodo teneas? Nō memoria, ſed vita. Memoria re-
tinentibus mandata eius, non vt reddant ea, ſed vt fa-
ciant ea. Iam forte modo perturbatur vniuſcuiuſque
anima. Quis tenet omnia mandata dei? Quis tenet o-
mnes literas dei? Ecce volo non ſolùm memoria reti-
nere, ſed & operibus meis facere. Sed quis tenet omnia

memoria? Noli timere, non te onerat. In duobus præ- D
ceptis tota lex pendet & prophetæ. Sed totā legem vo- *Matth. 22.*
lo tenere. Tene ſi potes. Quando potes, quomodo po-
tes? Quamcunque paginam interrogaueris, hoc tibi re-
ſpondebit, Quod tenes, tene: charitatem tene, finis præ- *Rom. 10.*
cepti eſt charitas. Noli cogitare de multitudine ramo-
rum, radicem tene, & tota arbor in te eſt. Et memoria
retinentibus mandata eius, vt faciant ea. *Dominus para-
uit in cœlo thronum ſuum.* Quis niſi Chriſtus parauit in cœ-
lo thronum ſuum? Qui deſcendit, & aſcendit: qui mor-
tuus eſt, & reſurrexit: qui hominem aſſumptum in cœ-
lum leuauit, ipſe parauit in cœlo thronum ſuum. Thro-
nus eſt ſedes iudicis. Obſeruate ergo quæ audiſtis, quia
parauit in cœlo thronum ſuum. Faciat quod vult quiſ-
que in terra, non erit impunitum peccatum, non erit
infructuoſa iuſtitia, quia dominus qui ante thronum
iudicis hominis irriſus eſt, in cœlo parauit thronum
ſuum. Dominus in cœlo parauit thronum ſuum. *Et re-
gnum eius omnium dominabitur.* Domini eſt regnum, & ipſe
dominabitur gentium. Et regnum eius omnium do-
minabitur. *Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes for-
titudine, facientes verbum eius.* Ergo tu verbo dei nondum
iuſtus es aut fidelis, niſi cum facis. Potentes fortitudi- E
ne, facientes verbum eius. *Ad audiendam vocem ſermonum
eius. Benedicite dominum omnes virtutes eius, miniſtri eius facien-
tes voluntatem ipſius.* Omnes angeli, omnes potentes for-
titudine facientes verbum eius: omnes virtutes eius, o-
mnes miniſtri eius facientes voluntatem ipſius, vos be-
nedicite dominum. Omnes enim male viuentes, etſi
lingua taceant, vita domino maledicūt. Quid prodeſt
quia hymnum cantat lingua tua, ſi ſacrilegium exha-
lat vita tua? Male viuendo multas linguas miſiſti in
blaſphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cæteræ te
intuentium vacant blaſphemiis. Si ergo vis benedicere
dominum, fac verbum eius, fac voluntatem eius. In
petra ædifica, non in arena. Audire & non facere, in a- *Matth. 7.*
rena ædificare eſt. Audire & facere, in petra ædificare
eſt. Nec facere, nec audire, nihil ædificare eſt. Si in are-
na ædificas, ruinam ædificas: ſi nihil ædificas, expoſitus
pluuiæ, fluminibus, ventis, antè rapieris quàm ſteteris.
Ergo non eſt ceſſandum, ſed ædificādum: nec ſic ædi-
ficandum vt ruina ædificetur: ſed in petra ædificandū,
vt tentatio non euertat. Si ſic eſt, benedic dominum: ſi F
non eſt ſic, noli blandiri linguæ tuæ, vitam tuam inter-
roga, ipſa tibi reſpondeat. Inuenis quid ſis mali, geme,
confitere: confeſsio tua poteſt dominum benedicere,
ſed mutatio tua in benedictione perſeueret. *Benedicite
dominū omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.* Ergo in
omni loco, ibi nō benedicatur, vbi non dominatur, In
omni loco dominationis eius. Ne forte aliquis dicat,
Non poſſum benedicere dominum in oriente, quia ad
occidentem profectus eſt: aut non poſſum in occiden-
te, quia in oriente eſt: Non ab oriente & ab occidente, *Pſalm. 74.*
non à deſertis montibus, quoniam deus iudex eſt. Sic
vbique eſt, vt vbique benedicatur: ſic vndique eſt, vt illi
vndique iubiletur: ſic vndique benedicitur, vt vbique
bene viuatur. Benedicite dominum omnia opera eius,
quia cum cœperis in bona vita benedicere dominum,
omnia opera eius eum benedicunt, non merita tua.
Ipſe enim per te & in te bonum operatur, dicente apo-
ſtolo, Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalu- *Philip. 2.*
tem operamini, Deus enim eſt qui operatur in vobis.
Ergo ne te extolleres, quia facis verbum eius, quia fa-
cis voluntatem eius: voluit te humiliari reſpiciendo
gratiam eius vnde hoc conſecutus es. In omni loco

A ergo quidem formosus, est quidē pulcher præ filiis ho-
minum: & si filius hominis,tamen præ filiis hominum.
Huic tu placere vis ô anima humana, ô vna in multis.
Audiamus ecclesiam, quia erat illis anima vna & cor
vnū in deum. Hanc alloquitur psalmus, Vis ei placere?
Non potes quādiu deformis es. Quid facies vt pulchra
sis? Prius tibi displiceat deformitas tua, & tunc ab illo
ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinē.
Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus.
Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pul-
chri oscula. Et quid intuens,inquis, me videbo? Posuit
Matth.5. tibi in speculum scripturā suam,legitur tibi,Beati mun-
dicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Speculum in
hac lectione propositum est, vide si hoc es quod dixit:
si nondum es, geme vt sis. Renunciauit tibi speculum
faciem tuam. Sicut speculum non senties adulatorem,
sic nec te palpes. Hoc tibi ostendit nitor ille quod es,
vide quæ es:& si tibi displicet, quære vt non sis.Si enim
cum fœda sis, tibimetipsi displices, pulchro iam places.
Quid ergo?Quoniam displicet tibi fœditas tua,incipis
Psalm.94. ei in cōfessione, sicut alibi dicitur, Incipite domino in
B confessione.Primò accusa fœditatē tuam:fœditas enim
animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœdi-
tatem tuam incipis confiteri, à confessione incipis de-
corari. Quo decorāte nisi specioso forma præ filiis ho-
Psalm.44. minum? Vt autem & decorā faceret, audeo dicere, a-
mauit & fœdam. Quid est, amauit & fœdam? Etenim
Christus pro impiis mortuus est. Quam vitā tibi seruat
iustificato,qui suā mortem donauit & impio?Ecce pul-
cher ille & speciosus forma præ filiis hominū, quia iu-
stissimus præ filiis hominum,quoniam veniebat ad fœ-
dam,vt faceret pulchrā:dicam & huc,quia in scripturis
inuenio,fœdus factus est. Non me in hoc audiatis,ne in
hoc verbo temere lapsus sim. Sicut enim dixeram, A-
mauit & fœdam: non autem quasi congruenter dixe-
ram quibusdam illum amantibus, nisi mihi testis pro-
cederet:& dixi quod dixit apostolus,Vis nosse quod a-
marit & fœdam? Christus pro impiis mortuus est:sic &
modo quod dixi vt veniret ad fœdā, fœdus factus est,
deformis factus est,quomodo probabo,quādo iam mi
hi prædixit diuinū eloquium,Speciosus forma præ filiis
hominum? Sed in ipso diuino eloquio rursus habeo,
Esa.53. Vidimus eum, & nō habebat speciem neque decorem.
C Speciosus forma præ filiis hominum: vidimus eum &
non habuit speciem neque decorem. Nō dixit,non vi-
dimus, & ideo nesciebamus verū haberet speciem vel
decorem:ecce vidimus,& non habebat speciem neque
decorem. Vbi ergo illū vidit qui dixit,Speciosus forma
præ filiis hominum?Et vbi illum vidit qui dixit,Non ha
bebat speciem neque decorem?Audi vbi eum vidit qui
Philip.2. dixit,Speciosus forma prę filiis hominum.Cum in for-
ma dei esset, nō rapinam arbitratus est esse se æqualem
deo. Meritò præ filiis hominum,quia æqualis deo.Ecce
accepi & agnoui vbi eū viderit qui dixit,Specipsus for-
ma præ filiis hominum: Responderit enim nobis, Vbi
eum viderim quæris? In forma dei. Et vnde vidisti in
Rom.1. forma dei?Quomodo vidisti in forma dei? Quia inui-
sibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciun-
tur.Bene accepi,optime agnoui', & quē videris,& qua-
lem videris,& vbi videris,& vnde videris. Quem vidi-
sti?Sponsum nostrum.Qualem vidisti?Speciosum for-
ma præ filiis hominum. Vbi vidisti? Cum in forma dei
esset. Vnde vidisti?Per ea quæ facta sunt intellecta con-
spiciūtur.Videamus & de isto quid dicat alius prophe-
ta,sed non alius spiritus, non enim discordant inter se.

Exhibuit nobis ille speciosum forma præ filiis homini, *Psalm.44.*
exhibeat & iste quod ait, Vidimus eum & non habebat D
speciem neque decorem. Vnus apostolus Paulus pro-
phetam vtrunque coniungit,vnū capitulum Pauli vtri-
que prophetæ perhibet testimonium.Ibi habeo specio-
sum forma præ filiis hominum: qui cum in forma dei *Philip.2.*
esset,non rapinam arbitratus est esse ęqualis deo.Ibi di-
xit,quod dixit & alius non habentem speciem neq; de- *Esa.53.*
corem,quia semetipsum exinaniuit formam serui acci-
piens, in similitudinem hominum factus, & habitu in-
uentus vt homo: humiliauit se factus obediēs vsque ad
mortem,mortem autem crucis. Meritò viderunt eum,
& non habebat speciem neque decorem. Meritò ante
crucem agitabant caput, hiccine est totus filius dei? Si
filius dei est,descendat de cruce. Sed non habebat spe-
ciem neque decorem:etiam sic.O quibus displicet,quia *Matth.27.*
non habebat speciem neq; decorem. O agitantes caput
ante crucem,& non figentes caput in capite quod pen-
debat in cruce. Meritò nutat insultātium caput,donec
sit eorum caput ille ipse cui insultabatur. Ecce retinne
decorem, & magnum decorē. Ecce quod dicis tu,mi-
nus est quàm quod fecit.Dicis tu,Si filius dei est,de sce- E
dat de cruce.Ecce de cruce nō descendit,sed de sepul-
chro resurrexit.Ergo anima decora esse non potest,nisi
confessa fuerit fœditatem ei qui semper pulcher,& pro-
pter te ad tēpus non pulcher:& sic ad tempus non pul-
cher in forma serui, vt nunquam deficeret à pulchritu-
dine quæ est in forma dei. Ergo tu ecclesia habes deco-
rem:dicitur & tibi in Canticis canticorum, O decora *Cant.5.&*
inter mulieres. dicitur de te, Quæ est ista quæ ascendit *6.*
dealbata?Quid est dealbata?Illuminata, nō dealbata si-
cut fucata,quemadmodū se dealbant fœminæ quæ vo-
lunt videri quod nō sunt:non dealbata sicut paries de-
albatus:destruetur enim,sicut dicit apostol', paries de- *Act.23.*
albatus, hypocrisis & simulatio. Paries dealbatus,foris
tectoriū,intus lutum. Nū ergo illa sic dealbata, sed de-
albata illuminata, quia non per se alba. Prius,inquit,fui *1.Tim.1.*
blasphemus. Et item,Fuimus enim & nos aliquādo na- *Ephes.2.*
tura filij iræ,sicut & cæteri.Accedit gratia illuminans &
dealbans, primò nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia
illius. Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux *Ephes.5.*
in domino.Dicitur ergo & de te,Quæ est ista quæ ascē-
dit dealbata,iam mirabilis,iam vix contemplabilis?Ad- *Cant.6.*
mirantis est enim dicere,Quæ est ista quæ ascendit de- F
albata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula &
ruga?Nónne ista est quæ iacebat in cœno iniquitatum?
Nónne ista est quæ iacebat in fornicatione idolorum?
Nónne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate
desiderióque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit
dealbata? Attende quis sit ille qui pro ea factus est non
habēs speciem neque decorem,& intelligis huius clari- *Isa.53.*
tatis honorē. Si miraris illius humilitatē propter hanc,
noli iam mirari huius celsitudinē propter illum.Quan-
tæ felicitatis est ista dealbata, vt & cum esset nigra,pul-
chrum ad se deponeret qui pro impiis moreretur?Ergo
induit se dominus deus noster, confessionem & de-
corem induit se ecclesiam. Ipsa enim Ecclesia confes-
sio & decus, antè confessio, postea decus. Confessio
peccatorum, decus recte viuentium & recte factorum.
Confessionem & decorem induisti. *Circunamictus lu-
men sicut vestimentum.* Ipsa est vestis eius de qua iam di-
xi, Non habens maculam neque rugam. Lux vocatur,
& ego iam hoc dixi,Fuistis aliquādo tenebræ,nunc au- *Ephes.5.*
tem lux in domino. Nō ergo in vobis, nam tenebræ in
vobis,lux autem in domino. Ergo circunamictus lumē

A stiani. Habere multi dona possunt, charitatem nō pos-
sunt. Hoc ipsum quale donū est, vt nō loquamur de do
nis aliis foris, quæ dona dei habēt omnes homines, qui
Matth.5. facit solem suum oriri super bonos & malos: dona dei
sunt, & non tantùm bonis & malis communia, sed etiā
bestiis & pecoribus. Ipsum esse, viuere, videre, sentire,
audire, & cæteris fungi sensuum muneribus, dona dei
sunt. Sed videte cū qualibus, & quàm multis cōmunia,
& cum eis quos nolis imitari. Ipsum ingenium acutum
habent & pessimi homines, solertem artium industriā
habēt & turpissimi scenici, diuitias habent & latrones:
coniugia, filios multi mali habent. Pulchra dei omnia,
nemo negat, sed vide cum quibus cōmunia. Respice ad
munera ipsius ecclesiæ, Munus sacramentorum in ba-
ptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis sacramentis,
Acto.8. quale munus est? Hoc munus adeptus est & Simon ma-
gus. Prophetia quale munus est? Prophetauit & Saul ma
lus rex, & tunc prophetauit cū Dauid sanctū persequе-
retur. Intēdite, non dixi cum persecutus fuisset: fortassis
enim eo persecuto pœnitentiā gessit, & dignus fuit spi-
ritu prophetādi. Non persecutus neq; persecuturus, sed
1.Reg.19. persequēs prophetauit. Misit ad comprehendendū Da-
B uid ministros suos. Dauid vero eo tempore inter pro-
phetas erat, vt erat & sanctus Samuël. Impleti sunt spi-
ritu prophetiæ qui missi sunt & prophetauerūt. Sed for-
te bono illi animo venerant, vel ob necessitatem officij
sui, vel nō facturi quod iussum est. Misit & alios, hoc &
in eis factum est, & eorum hoc modo animū interpre-
Ibidem. temur. Cum illi tardarēt, venit ipse furens, anhelans cæ-
dem, sanguinem sitiens innocentis sancti, cui etiam in-
gratus erat, & ipse impletus est spiritu prophetandi, &
prophetauit. Non ergo se iactēt qui forte sine charitate
habuerint hoc munus dei sanctum; sicut sanctū bapti-
smum, sed videāt qualem rationem habituri sunt cum
deo qui sanctis non sancte vtuntur. Ex his erunt qui di-
Matth.7. cturi sunt, In nomine tuo prophetauimus: non illis di-
cetur, mentimini: sed dicetur, Non noui vos, Recedite
à me qui operamini iniquitatem. quia si habeā omnem
1.Corin.13. prophetiam, charitatem autem non habeam, nihil sum.
1.Reg.19. Prophetauit autem & Saul, sed operabatur iniquitatem.
Quis operatur iniquitatem, nisi qui non operatur æqui-
tatem? Quis autem operatur iniquitatem, nisi qui non
Roman.13. habuerit charitatem? Plenitudo enim legis charitas. Er-
C go protegis in aquis superiora eius. Quid dixit? In o-
1 Cor.13. mnibus scripturis supereminentissimam viam, super-
Ephes.3. eminentissimum locum charitas obtinet. Non ad eam
Ex. de re- aspirent nisi boni. Hanc nobiscū non communicāt ma
gularibus li, possunt communicare baptismum, possunt commu-
cap.licet. in nicare cætera sacramenta, possunt communicare ora-
fine. tionem, possunt cōmunicare istos parietes, & istam cō-
iunctionem: charitatem nobiscum non communicant.
Ipse est enim fons proprius bonorum, proprius sancto-
Prouerb.5. rum: de quo dicitur, Nemo alienus communicet tibi.
Matth.7. Qui sunt alieni? Omnes qui audiunt, Non noui vos. si
enim non cognoscuntur, vtique alieni sunt, quibus di-
1.Corin.13. citur, Non noui vos. Supereminens enim via charitatis
tenet eos, qui propriè pertinent ad regnum cœlorum:
ergo præceptum charitatis super cœlos, super omnes li-
bros. ei enim subduntur libri, ei militant omnes linguæ
sanctorum, & omnis motus dispensatorū dei & animæ
& corporis. Supereminēs est enim via, & meritò prote-
git in aquis superiora cœli, quia nihil inuenis eminētius
charitate in diuinis libris. Sed adhuc euidentius audi
Roman.5. quid aqua sit. Diximus enim quòd charitas dei diffusa
sit in cordibus nostris per spiritumsanctū qui datus est
nobis. diximus etiam, In plateis discurrant aquæ tuæ. Et D
ait mihi aliquis, non ibi expresse dictum est, verum cha- *Prouer.5.*
ritatem intelligere debeā: quid si alius aliud aliquid in-
telligat? Tantùm memento quod ait apostolus, Chari-
tas dei diffusa est in cordibus nostris. Vnde? Per spiri- *Roma.5.*
tumsanctum qui datus est nobis. Audiamus dominum
magistrum apostolorum, Si quis sitit, veniat & bibat. di *Ioan.7.*
cat adhuc, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent
de ventre eius. Quid est hoc, exponit Euangelista, Hoc
autem dicebat, inquit, de spiritu quem accepturi erant
credentes in eum: spiritus enim nondum erat datus,
quia Iesus nondum erat glorificatus. Ergo fratres si pro- *Ibidem.*
pterea spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum
erat glorificatus: glorificato Iesu & ascendēte in cœlos,
missus est spiritussanctus, & charitate impleti sunt apo- *Acto.2.*
stoli, diffusa est in cordibus eorum per spiritūsanctum
qui datus est eis, quia superiora cœli aquis proteguntur.
Et bene, quia dominus in cœlos ascendit vt superior es-
set cœlis, & inde mitteret charitatem. Nō enim sic deus
protegit, vt quasi subleuetur ab eo quem protegit. Sub-
leuat quem protegit, non onerat. Ita ergo cœlos aquis
protegit, vt magis illi diuino spiritu subleuentur. Qui
subleuat, sursum est: quod subleuatur, infra est: illud sus- E
pendit, hoc pendet. Si ergo illud suspendit, hoc pendet:
audi quia hoc cœlum scripturarum ex charitate pēdet.
duo sunt nempe illa notissima præcepta dilectionis, In
his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Qui *Matth.22.*
protegis in aquis superiora eius: *Qui ponit nubes ascen-
sum eius.* Accipitur & hoc bene ad literam. Dominus vi-
sibiliter ascendit in cœlum. Quomodo positæ sunt nu-
bes ascensus cœli? Hæc cū dixisset, nubes suscepit eum. *Actuū.1.*
Habes item de resurrectione nostra prædictum. Et mor *1.Thes.4.*
tui, inquit, in Christo resurgent primi: deinde nos qui
viuimus, simul cū illis rapiemur in nubibus òbuiā Chri-
sto in aëra, atque ita semper cum domino erimus. Ha-
bes nubes ascensum cœli: ostendam & nubes ascensum
cœli huius, id est, diuinarum scripturarum. Quid est
hoc fratres? Vtinam me dominus deus meus inter illas
qualescunq; nubes numerare dignetur, viderit quàm ne-
bulosa nubes sim. Omnes tamen prędicatores verbi ve-
ritatis, nubes accipi possunt. Quicunq; ergo infirmi non
possunt ascendere in hoc cœlū, id est, ad intellectū scri-
pturarū, per nubes ascendant. Forte enim & modo satis
sit vobis, si aliquid agimus: si labor sudorq; noster nō est
infructuosus. ascēditis in cœlū scripturarū diuinarum, F
hoc est, in intellectū earum per prædicationem nostrā.
Quàm altum erat cœlū in psalmo isto? Nemo enim ve-
strum videbat, quid esset in figura. Extēdit cœlum sicut
pellem, qui protegit in aquis superiora eius. Hoc ipsum
quod dictum est, Qui ponit nubes ascensum eius, ec ed
iam intellectū est, quantū dominus donauit prædican-
tibus nobis. nō enim nubes de suo munere pluunt. Vos
intelligendo ascendite, in intellectu ipso fructificate, ne
sitis quasi illa vinea de qua dicitur apud prophetā, Man- *Esa.5.*
dabo nubibus meis ne pluāt super eam. Accusabatur e-
nim quædam vinea quòd pro vuis spinas dederat, non
reddiderat dignā gratiam dulci pluuiæ. Qui enim bo-
na audit & mala operatur, dulci pluuia compluitur, &
spinas generat. Non est vt suspicemur fratres de ali-
qua terrena & ista visibili vinea dominum locutum.
Namque ibi ne sub obscuritate sermonis lateret excu-
satio iniquitatis, ipse dominus per ipsum prophetā ex-
posuit cui vineæ loqueretur, & de qua vinea ista dice-
ret, Vinea, īquit, domini sabaoth, domus Israël est. Quid *Ibidem.*
vagantur, ô iniqui, corda vestra per montes & colles

A vbi fixa erat crux, & ibi omnis ſpes vitæ noſtræ. Latitudo enim eſt in bonis operibus, longitudo in perſeuerando vſque in finem: altitudo propter ſurſum cor, vt omnia ſint bona opera noſtra in quibus perſeueramus vſq; in finem habentes latitudinem qua bene operamur, & longitudinem qua perſeueramus vſque in finem: nõ faciamus aliquid niſi ſpe cœleſtium præmiorum. Ipſa eſt enim altitudo, non hic quærere mercedem, ſed ſurſum, *Matth.6.* ne dicatur nobis, Amẽ dico vobis, perceperũt mercedẽ ſuam. Profundum autem quod dixi vbi fixa erat pars crucis & non videbatur, inde reſurgebant quæ non videbantur. Quid eſt quod occultum eſt, & nõ publicum in eccleſia? Sacramentum baptiſmi, ſacramentum euchariſtiæ. Opera autem noſtra bona vident & pagani, ſacramenta vero occultantur illis: ſed ab his quæ vidẽt ſurgunt ad illa quæ non vident, ſicut à profundo crucis quod in terra figitur, ſurgit tota crux quæ apparet & cernitur. Et quid poſtea? Cum hoc dixiſſet apoſtolus, *Epheſ.3.* adiecit, Scire etiam ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti. cum iam dictum fuiſſet, in charitate radicati & fundati. Amatis enim Chriſtum, & ideo in cruce operamini. Sed nunquid amatis quantum vos ille a-
B mauit? Amando autem quantuncunque amatis, volatis ad ipſum, vt cognoſcatis quemadmodũ ipſe vos amauerit: hoc eſt, vt ſciatis ſupereminẽtiam charitatis Chriſti. Amatis enim vos quantum poteſtis, & volatis quantum poteſtis: ſed ille ambulat ſuper pennas ventorum. Quis ambulat ſuper pennas ventorum? *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flagrantem.* Et hoc quãuis non videamus apparitionem angelorum: (abſcondita eſt enim ab oculis noſtris, & eſt in quadam republica magna imperatoris dei) tamen eſſe angelos nouimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus & *Hebr.1.* tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt. Spiritus autem *s.ſen.di.10.* angeli ſunt: & cum ſpiritus ſunt, non ſunt angeli: cũ verò mittuntur, fiunt angeli. *hic oritur quæſtio.* Angelus enim officij nomen eſt, non naturæ. Quæris nomen eius naturæ, ſpiritus eſt: quæris officium, angelus eſt. Ex eo quod eſt, ſpiritus eſt: ex eo quod agit, angelus eſt. Vide illud in homine. Nomen naturæ homo, officij miles. Nomen naturæ vir, officij præco. homo enim fit præco, id eſt, qui homo erat, fit præco: non qui erat præco, fit homo. Sic ergo qui erant iam ſpiritus conditi à creatore deo, facit eos ange-
C los, mittendo eos nunciare quod iuſſerit, & ignem fla- *Exod.3.* grantem facit miniſtros ſuos. Legimus apparuiſſe ignẽ in rubo, legimus etiam miſſum ignem deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt. Miniſtrauit ergo cum impleret. cum eſſet in natura ſua, erat: cũ egit quod iuſſum eſt, miniſterium impleuit. Sic ſecundum literam videmus in creatura. Quid eſt autem in eccleſia figurate? Quomodo accipimus, qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flagrantem? Spiritus ſpiritales dicit. Bene facit angelos ſuos ſpiritales, id eſt, nuncios ver- *1.Corin.2.* bi ſui. Spiritalis enim omnia iudicat, ipſe autem à nemine diiudicatur. Vide ſpiritalem factũ angelum dei, *1.Corin.3.* Nõ potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. De ſpiritali quadam affectione miſſus eſt ad carnales, tanquam angelus de cœlo ad terram. Quomodo dicit, & miniſtros ſuos ignem flagrantem, niſi *Roman.12.* quomodo dicit, ſpiritu feruentes? Sic enim feruens ſpiritu, ignis ardens eſt omnis miniſter dei. Nõnne arde- *Act.7.* bat Stephanus? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat, quando lapidabatur, & pro eis à quibus lapidabatur rogabat? Cũ audis, ignis eſt miniſter dei, incẽſurum illum putas? Incendat licet, ſed fœnum tuum, id eſt, carnalia

omnia deſideria tua: currat miniſter dei, prædicans ver- D bum dei. Audi illum, Sic nos exiſtimet homo, vt mini- *1.Corin.4.* ſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum dei. Quomodo autẽ ardebat cum diceret, Os noſtrum patet ad *2.Corin.6.* vos ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt? Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos vt incenderet. Hunc ignem ſe miſſurum dominus in terrã dicebat cum ait, Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium, *Luc.12.* ſic ignem. Gladius diuidit affectum carnalem, ignis ab- *Matth.10.* ſumit. Totum in verbo dei intellige, totum in ſpiritu dei cognoſce. Incipe feruere charitate per verbũ quod audis, & vide quid in te fecerit ignis miniſter dei. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flagrantem. *Fundauit terram ſuper firmitatem eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi.* De terrã iſta hoc accipere neſcio vtrum habeat illum exitum, vtrum rectè dicatur, non inclinabitur in ſeculum ſeculi, de qua dictum eſt, Cœ- *Matth.24.* lum & terra tranſient. Laboratur hic ſi ad literam quæras accipere: nam quòd ait, Fundauit terram ſuper firmitatem eius: fortaſſe quædam eſt firmitas occulta nobis, quæ continet terram, & hoc dixit, fundauit. Super quid firmauit? Super firmitatem ipſius terræ, quam ei ſupponit vt contineretur, quæ latet forte oculis tuis: ſint E iſta occulta in creatura, non de obſcuritate creaturæ creator latebit. Quæ poſſumus videamus: ex his quæ videmus, illum laudemus & amemus. Conuertamus nos ad quærendum aliquid hic in figura poſitum. Firmauit terram, intelligo eccleſiam. Domini eſt terra & ple- *Pſal.24.* nitudo eius: intelligo eccleſiam terram. Ipſa eſt terra ſitiens, ipſa eſt quæ dicit in pſalmis, vna enim dicit ex omnibus, Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Sicut *Pſal.142.* terra ſine aqua tibi, quid eſt? Sitiens ſitiuit anima mea ad te tanquam terra ſine aqua. niſi enim ſitiat, non rectè irrigabitur. Animæ crebra † pluuia diluuium eſt, ſi- *† al. ebria.* tiat oportet. Beati enim qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiam: *Matth.5.* & dicat anima mea tanquam terra ſine aqua tibi, quia dicit alibi, Sitiuit anima mea ad deum viuum. Ter- *Pſal.62.* ram ergo intelligo eccleſiam. Quæ eſt firmitas eius ſuper quam fundata eſt, niſi fundamentum eius? An incongrue intelligimus firmitatem ſuper quam fundata eſt terra, fundamentũ vbi conſtituta eſt eccleſia? Quod eſt illud fundamentum? Fundamentũ, inquit, nemo po- *1.Cor.3.* teſt ponere præterquam quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Ibi ergo firmati ſumus: meritò ibi firmati, non inclinabimur in ſeculum ſeculi. Nihil enim fir- F mius iſto fundamento. Infirmus tu eras, ſed firmũ fundamentum te portat. In te firmus eſſe non poteras: firmus eris ſemper, ſi ab illo firmo fundamento non recedas. Non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Ipſa eſt prædeſtinata columna, & firmamentum veritatis. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ipſius, ſuper montes ſtabunt aquæ.*
Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt.
Aſcendunt montes & deſcendunt campi, in locum quem fundaſti eis.
Terminum poſuiſti eis quem non tranſgredientur, neque conuertentur tegere terram.
Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertranſibunt aquæ.
Potabunt omnes beſtiæ agri, ſuſcipient onagri in ſitim ſuam.
Super illos volatilia cœli inhabitabunt, de medio petrarum dabunt vocem ſuam. Rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra. Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur omnia ligna campi, & cedri Libani quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt.

G *Fulicæ domus dux est eorum.* Animaduertitis extentum cœlum, vultis intellectu ascendere, & ego video quantum altum sit. Puto quòd mecum consideret charitas vestra. Nam ideo multos versus volui pronunciare, vt videatis quàm alta sint posita sacramenta dei, ne fastidiamus oblata, ne prompta propterea vilescant, vt semper quæsita etsi cum difficultate, cum maiori iocunditate inueniantur. Inter cætera tamen fratres, quæ possunt accipi ad literam, nũquid & hoc quod dictum est, Illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorũ? Nunquid domus fulicæ dux est passerum? Aut domus fulicæ, dux est cedrorũ? Et hoc enim ibi est, Et cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Et quidem Latina locutione, eorum cedrorum non possumus intelligere, cedri enim fœminini generis est. Fulicæ itaque domus, quomodo est dux passerum? Hoc enim in ista creatura, quæ oculis nostris adiacet, intelligi nullo pacto potest. Fulicas enim aues esse marinas vel stagnenses nouimus. Domus fulicæ, sit nidus fulicæ. Quomodo ergo domus fulicæ dux est passerum? Quare quædam in rebus visibilibus quasi absurda miscet spiritus sanctus, nisi vt ex eo quod
H non possumus accipere ad literam, cogat nos ista spiritaliter quærere? Ergo si ad cœlum intellectu, vt dixi, ad extentam pellem vultis ascendere, & nubes fecit ascensionem eius: nubes ista quæ vobis loquitur, inualida est hodie ad omnia ista exponenda. Date veniam, & si non vestræ, meæ certe infirmitati. Auiditatem quidem vestram tantam video, vt semper parati sitis audire. Sed duæ res sunt, quarum ratio non contemnenda est: nam & infirmitas corporis nostri consideranda est, & ipsarum rerum quæ exponuntur memoria: interim quæ audistis cogitate. Quid dixi: Quæ manducastis ruminate. Sic enim eritis munda animalia, & apta epulis dei. Fructum autem vestrum in operibus vestris aduertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, & non bene operatur, quia dominus deus noster non deest pascere. Notum est omnibus, quia de pane quem accipimus & quem erogamus, reddituri sumus rationẽ. Optime nouit charitas vestra, nõ enim tacet nobis pagina diuina, aut adulatur nobis deus. De isto loco quàm liberi sim^9 ad vos, potestis aduertere: & si forte ego minus liber sum, vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur, si mi-
I nus liberi sumus, certe ipse sermo dei neminem timet. Nos autem siue timeamus, siue liberi simus, cum cogimur annunciare qui neminẽ timet: hoc vobis non homines, sed deus præstitit, vt & per timidos liberum audiatis. Excusationem in iudicio dei non habebitis, nisi vos in bonis operibus exercueritis, & eorum quæ audistis, tanquam pluuiæ fructum congruum dederitis. Fructus congruus opera bona: fructus bonus synceera dilectio, non solùm fratris, sed & inimici. Suppliceẽ nullum spernas, & cui dare non potes quod petierit, non eum spernas. Si potes dare, da: si non potes, affabilem te præsta. Coronat deus intus voluntatem, vbi non inuenit facultatem. Nemo dicat, non habeo. Charitas non de saccello erogatur, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere potuerimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habent nisi charitatem, quia finis præcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Interrogate quando rogatis deũm, corda vestra, videte quomodo transmittatis versum istum, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non eris orans, nisi ista dicas: si alia dicas, non te exaudit ille, quia

Roman.10. *Math.6.*

non ipsam tibi dictauit iurisperitus quem misit. Necesse K
est ergo vt & quando verba nostra dicimus in oratione, secundum ipsam dicamus: & quando ipsa verba dicimus, bene intelligamus quod dicimus, quia manifestam illam deus esse voluit. Si ergo non oraueritis, spem non habebitis: si aliter quàm magister docuit oraueritis, non exaudiemini: aut si in oratione mentiti fueritis, non impetrabitis. Ergo & orandum & verum dicendum est: & sic dimitti orandum est, quomodo ille docuit. Velis nolis quotidie dicturus es, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib^9 nostris. Vis securus dicere, fac quod dicis.

Concio secunda de eadem parte Psalmi.

SCio quia debitores nos tenetis, non necessitate, sed (quod est vehementius) charitate. Debemus autem hoc primo domino deo nostro, qui habitans in vobis, & exigit ista de nobis: deinde domino & patri præsenti, & iubenti & oranti pro me: deinde vestræ violentiæ, quia extorquetis etiam infirmis viribus nostris. Tamen quantum dominus donat, qui & ipsas vites vobis orantibus donare dignetur, quoniam psalmi huius primas partes die iam nuper præcedẽte tractauimus, etiam sequentia suscipienda sunt, & illo adiuuante in cuius L
nomine cœpimus terminanda sunt. Commendaueramus autẽ charitati vestræ qui affuistis, totũ istum psalmũ figuratis mysteriis esse contextum. Vnde quod difficilius quæritur, solet dulcius inueniri. Nec putetis ista vobis obscuritate subtracta, sed difficultate condita & credita: ad hoc quod sæpe iam diximus, vt detur petentibus, inueniatur à quærentibus, aperietur à pulsantibus. *Math.7.*
Sed opus est nobis aliquanto maiore & silentio vestro, & patientia vestra, vt pauca quæ dicturi sumus, non per strepitum tempus amplius occupent. Pauca enim nos dicere temporis cogit angustia, quòd nouit & charitas vestra debere nos exequiis fidelis corporis solenne obsequium: vt etiam quæ dicta sunt repetere, & rursus exponere non cogamur: sed si defuerint aliqui qui nõ audierunt, qui vtinam non deessent: prodest autem illis fortasse qui non audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, vt & ipsi discant adesse. Legamus ergo cursim, *Benedic anima mea dominum.* Omnium nostrum anima dicat vna facta in Christo. *Domine deus meus magnificatus es nimis.* Vnde magnificatus es nimis? *Confessionem & decorem induisti.* Confitemini vt decoremini, vt M
induat vos. *Circumamictus lucem sicut vestimentum.* Circũamictus ecclesiam suã, quia ipsa facta est lux in illo, quæ prius erat tenebræ in se, dicente Apostolo, Fuistis ali- *Ephes.5.*
quando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Extendens cœlum sicut pellem.* Vel tam facile quàm tu pellem, si tam facile sit tanquam ad literam accipias, vel vt authoritatem scripturarum intelligamus distẽsam per totum mundũ nomine pellis, quia mortalitas in pelle significatur. Dispensata est autẽ nobis omnis authoritas scripturarum diuinarum per homines mortales, quorũ iam mortuorum fama distenditur. *Qui protegit in aquis superiora eius.* Cuius superiora? Cœli. Quid est cœlum? Figuratè dumtaxat diximus scripturam diuinam. Quæ superiora scripturæ diuinæ? Præceptum, quo nihil est e- *1.Corin.13.*
minentius, charitatis. Quare autem aquis comparata est charitas? Quia charitas dei diffusa est in cordibus *Roman.5.*
nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnde aqua ipse spiritus? Quia stabat Iesus & clamabat, Si *Ioan.7.*
quis sitit, veniat ad me & bibat: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Vnde probamus quia de spiritu dictum est? Dicat ipse euangelista, qui

sequitur,

A sequitur, & ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem acce-pturi erant credentes in eum. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Id est super virtutes animarum. Quæ est virtus animæ?Ipsa charitas. Quomodo autem ille super illã ambulat? Quia maior est charitas dei in nos, quàm nostra in deum. *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem.* Id est, eos qui iam spiritus sunt, qui spiritales non carnales sunt, facit angelos suos mittendo vt prædicent eius euangelium. Et ministros suos ignem flagrantem. Nisi enim ardeat minister prædicans, non accendit cum cui prædicat. *Fundauit terram super firmamentum eius.* Firmauit ecclesiam super firmamentum ecclesiæ. Quid est firmamentum ecclesiæ, nisi fundamentum ecclesiæ? Quid est fundamentum

1.Cor.3. Ecclesiæ, nisi de quo dicit apostolus, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter quàm quod positum est, quod est Christus Iesus? Et ideo tali fundamento suffulta, quid meruit audire? *Non inclinabitur in seculum seculi.* Firmauit terram super firmamentum eius, id est, firmauit Ecclesiam super firmamentum Christum. Nutabit Ecclesia, si nutauerit fundamentum. Sed vnde nutabit Christus, qui antequam veniret ad nos & carnem

B susciperet, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-

Ioan.1. ctum est nihil: qui omnia continet maiestate, & nos bonitate? Non nutante Christo, non inclinabitur in seculum seculi. Vbi sunt qui dicunt perisse de mundo ecclesiam, quando nec inclinari potest? Sed vnde cœpit dominus asserere istam ecclesiam, reuelare, incipere, ostendere, diffundere? Vnde cœpit hoc? Quid erat primò? Quia firmauit terram super firmamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi. *Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius.* Cuius? Nunquid forte dei? Sed iam de amictu eius dixerat, Circumamictus lucem sicut vestimentum. Audio deum luce vestitum, & lux ipsa si volumus nos sumus. Quid est, si volumus? Si iam tenebræ non sumus. Ergo si deus luce vestitus est, cuius rursus vestimentum est abyssus? Abyssus enim dicitur immensa aquarum copia. Omnis aqua, & omnis humida natura atque substantia circumquaque diffusa per maria & flumina & antra occulta, simul vno nomine abyssus vocatur: ergo terram intelligimus, de qua dixit, Firmauit terram super firmamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi. de illo dictũ credo, Abys-

C sus sicut vestimentum amictus ipsius. Terræ enim quasi vestimentum est aqua circundans eam, & contegens eam. Sed aliquando in diluuio ita creuit hæc vestis terræ, vt omnia omnino cooperiret, & transcenderet

Gene.7. altissimos montes, sicut scriptura testatur, cubitis ferme quindecim. Forsasse ipsum tempus significauit iste psalmus cum diceret, Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius. *Super montes stabunt aquæ.* Id est, vestimentum terræ, quod est abyssus, ita creuit, vt etiam super montes aquæ starent. Legimus hoc, vt dixi, factum in

Ibidem. diluuio. Inde loquebatur nobis propheta, narrabat nobis præterita, an prænunciabat futura? Sed si narraret præterita, non nobis diceret, Super montes stabunt aquæ: sed, super montes steterunt aquæ. Præteritum enim tempus pro futuro solere poni in scripturis, ita prauidente spiritu quæ ventura sunt, quasi iam facta sint, solemus legere. Inde est quòd illud in alio psalmo

Psal.21. nouimus omnes, vbi tanquam euangeliũ recitatur, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: super vestimentũ meum miserunt sortem: omnia quasi iam facta commemorantur, quæ vtique adhuc ventura cernebantur. Sed quantũ potest nostra intelligentia? quantum autem potest tanta occupa- D

tio? aut quando sic vacat, vt possimus pro certo dicere, ita est? Animaduertimus sæpe prophetas præterito tempore verborum dicere quæ ventura sunt: in figura autem futuri dicere præterita, non facilè occurrit legenti. Non audeo dicere non est, sed certe studiosis earum literarum indixerim quid quærant. Si inuenerint, & ad nos attulerint, gratulabimur adolescentium studiis ociosorum occupati senes, & ex eorum ministerio & nos aliquid discimus. Non enim dedignabimur, quando Christus de omnibus docet. Hoc ergo dicit, Super mõtes stabunt aquæ. Propheta curans futura prædicere, nõ narrare præterita, propterea dixit, quia Ecclesiam futuram in diluuio persecutionum volebat intelligi. Fuit enim tempus aliquando, quo terram dei, Ecclesiam dei cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerũt, vt non appareret nec ipsi magni qui sunt mõtes. Quãdo enim vbiq; fugiebãt, quomodo non minus apparebant? Et fortasse de illis aquis est vox illa, Saluum me Psal.68.

fac deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meã. Maximè aquæ quę mare faciunt, procellosæ, infructuosæ. Non enim quancunq; terram cooperuerit aqua marina, fœcũdabit eam potius quàm ad sterilitatẽ per- E

ducet. Erant enim montes sub aquis, quia super montes stabunt aquæ: populi resistentes superauerũt authoritatem omnium vbique fortiter euangelizantium verbum dei, cooperuerant eos aquæ, & super illos stabãt aquę: & dicebãt, Preme, preme, & premebãt: extingue, & nõ appareant. Dicebant ista, & præualebant super martyres, & fugiebant vbique Christiani, & fuga quadam occultabantur apostoli. Vnde fuga occultabantur apostoli? Quia super montes stabant aquæ. Erat potestas aquarũ magna. Sed quandiu? audi quod sequitur, *Ab increpatione tua fugient.* Et hoc factum est fratres, ab increpatione dei fugerunt aquæ: hoc est, à pressura montium recesserũt. Iam mõtes ipsi extant Petrus & Paulus, quomodo eminẽt? Qui antè à persecutoribus premebãtur, Prouer.21.

nunc ab imperatoribus venerãtur. Fugerũt enim aquæ ab increpatione dei, quia cor regum in manu dei, deflexit quò voluit, iussit per eos pacem dari Christianis, emicuit & eminuit authoritas apostolica. Nunquid quando supra erant aquæ, montium defecerat magnitudo? Sed tamen fratres mei, vt omnes viderẽt eminentiam montiũ, per quos montes salus esset generi huma- F

no, quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: Ab increpatione dei fugerunt aquæ. Psal.120.

A voce tonitrui tui formidabunt. Iam quis non terreatur à voce dei per apostolos, voce dei per scripturas, per nubes eius? Conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nudati sunt montes, iussit imperator. Sed quid iussisset, nisi deus tonuisset? Quia voluit deus, illi iusserunt, & factum est. Ergo nullus sibi hominum arroget aliquid, formidauerunt aquæ, sed à voce tonitrui tui. Nam ecce cum voluit deus fugerunt aquæ, ne premerent montes antequam id fieret, & sub aquis firmi erant montes.

Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quem fundasti eis. Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes accipiamus quasi terrenos, neq; campos quasi terrenos, sed fluctus tam magnos, vt montibus comparentur. Fluctuauit aliquando mare, & fluctus eius tanquam montes fuerunt, qui montes illos apostolos operirent. Sed quãdiu ascendunt montes, & descẽdũt campi? Sæuierunt & placati sunt. Cum sæuiebant, montes erant: cum placati sunt, campi facti sunt: fundauit enim eis locum. Est quidam meatus, quasi profundus locus, quo recepta

G funt quodammodo omnia fæuiētia corda mortalium. Quàm multi modo & falsi & amari sunt, & tamē quieti? Quàm multi sunt qui dulcescere nolūt? Qui sunt qui dulcescere nolunt? Qui in Christum adhuc credere nolunt. Et quamuis multi sunt qui nondum crediderunt, quid faciunt ecclesiæ? Montes erant aliquando, modo campi sunt: tamen fratres mei & malitia mare est. Quare enim non fæuiunt modo? quare non insaniunt? quare non dant operam? Siquidem si nō possunt euertere terram nostram, certe contegere possunt. Quare non? audi, *Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram* Quid ergo quia iam fluctus amarissimi modum acceperunt, vt liceat nobis talia etiam libere prædicare? quia terminum acceperunt debitum, quia transgredi non possunt impositum finem, neque reuertentur tegere terram. Quid fit in ipsa terra? quæ operationes ibi sunt, quam mare nudauit? Et si ad eius oram tenues fluctus perstrepunt, & si adhuc murmurant pagani, sonitum litterarum audio, diluuium non perhorresco. Quid ergo? Quid fit in terra?

Qui emittit fontes in conuallibus. Emittit, inquit, fontes in conuallibus. Conualles nostis quid sint, depressa lo-
H ca terrarum. Nam collibus & montibus contraria figura opponuntur valles vel conualles. Colles & montes, tumores terrarum sunt: valles autem vel conualles, humilitates terrarum. Noli contemnere humilitates, inde fluunt fontes, Emittit fontes in conuallibus. Audi
1.Corin.15. montem. dicit apostolus, Plus illis omnibus laboraui. Magnitudo quædam commendatur, statim tamen vt profluant aquæ, conuallem se fecit. Non ego autem, sed gratia dei mecum. Non repugnat vt qui sunt montes, sint & conualles. Sicut enim montes dicuntur propter spiritalem magnitudinem, ita & conualles propter sui spiritus humilitatem. Non ego, inquit, sed gratia dei mecum. Ergo conuallis est, & gratia dei fons est, Qui emittit fontes in conuallibus: de spiritu dicebatur
Ioan.7. quod modo commemoraui. Si quis sitit, veniat & bibat. qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius: hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Videamus si conualles sunt, vt emittantur fontes in conuallibus. audi
Esaia.66. prophetam, Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea?
I Quid est, super quem requiescit spiritus meus? Super humilem & quietum. Quis habebit fontem meū? Conuallis. *Inter medium montium pertransibunt aquæ.* Hucusque à lectore pronunciatus est psalmus, hucusque charitati vestræ sufficiat. Hoc dicemus, & in nomine dei sermonem terminabimus. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Audiuimus quid sunt mōtes, magni prædicatores verbi, sublimes angeli dei, quamuis adhuc in carne mortali, excelsi nō sua virtute, sed illius gratia. Quantum autem ad ipsos attinet, cōualles sunt, humiliter emittunt fontes: Et inter medium montium, inquit, pertransibunt aquæ. Putemus hoc ita dictum, inter apostolorum medium pertransibunt prædicatores verbi veritatis. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Quid est, inter medium apostolorum? Quod medium dicitur, commune est. Res communis, vnde omnes æqualiter viuunt, media est, nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur & sic de aliquibus hominibus: Habent inter se pacem, habent inter se fidem, habent inter se charitatem, sic certe dicimus. Quid est, Inter se: In medio sui Quid est, in medio sui? Commune est illis. Audi aquas inter medium montium, Quia communis illis fides erat, nec quisquā aquas quasi pro- K
prias & suas habebat. Si enim non sunt in medio, quasi priuatæ sunt, non publice fluunt. & ego habeo meam, & ille habet suā, non est in medio quod & ego & ipse habeat, sed & talis non est pacifica prædicatio. At vero vt inter medium mōtium fluant aquæ: audi vocem montis, Deus, inquit, pacis det vobis idipsum sapere in inui- Roman. 15.
cem: & iterum, Vt idipsum sapiatis omnes, & non sint 1.Corin.1.
in vobis schismata. Quod sentio sentis, in medio fluit aqua, non habeo quasi priuatum meum, nec tu priuatum tuum. Veritas nec mea sit propria, nec tua, vt & tua sit & mea, inter medium montium pertransibunt aquæ. Audi ipsum montem, vt dixi, quia inter medium montium pertransibunt aquæ. Siue autem ego, siue illi, sic 1.Corin.15.
prædicamus, & sic credidistis. Securus dixit, siue ego siue illi sic prædicamus, & sic credidistis: Inter medium enim montium fluebāt aquæ. Nulla enim de aquis discordia montium, sed pax consensionis, & societas charitatis. Si quis autem vellet aliud prædicare, iam de suo prædicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipso qui emisit fontes in conuallibus, Qui loquitur Ioan 8.
mendacium, de suo loquitur. Itaque ne acciperetur aliquis mons nō de medio, sed de medio manans, ait apo- L
stolus, Quisquis vobis euangelizauerit præterquam Gala.1.
quod accepistis, anathema sit. Et vide quemadmodum noluerit de monte præsumi, ne forte mons discedat ab aquis per medium currētibus, & aliquid proprium velit influere, Licet si nos: & quātus mons dixit hoc, quàm vberrimæ aquæ fluebant de conualle eius, tamen hoc volebat vt medius inter montes curreret, & ibi esset fides recta populorum, quod inter se medium atq; commune apostoli retinebant: Licet si nos, inquit. Et tu Paule potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæstio: audi quod sequitur, Licet si nos aut angelus de cœlo an- Ibidem.
nunciauerit vobis præterquam quod accepistis, anathema sit. Si veniat mons aliud euangelizās, anathematizetur: si veniat angelus aliud euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus, & à fonte cōmuni ad propriam suam falsitatē redactus possit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquā & angelus. Si angelus de proprio fluens in paradiso non esset auditus, nō præcipitaremur in mortē. Media aqua Gene.3.
posita erat hominibus præceptum dei: aqua media, aqua M
quodammodo publica, sine fraude valebat quod diximus charitati vestræ, sine labe, sine cœno fluebat, si ipsa aqua semper biberetur, semper viueretur. Venit angelus lapsus de cœlo, factus serpēs, quia insidiose iam venena spargere cupiebat: emisit venenum de proprio, locutus est de suo: quia qui loquitur mendaciū, de suo loquitur: Ioan.8.
& miseri audiendo dimiserunt quod cōmune erat, vnde beati erant, & ad suum propriū redacti, cum volunt peruersē esse similes deo: hoc enim eis dixerat, Gustate, Gene.3.
& eritis sicut dij, appetentes quod nō erant, quod acceperāt amiserunt. Ergo fratres ad hoc valeat quod diximus charitati vestræ, propter fontes, vt fluant de vobis, conualles estote, & cum omnibus cōferte quod de deo habetis. Inter mediū fluant aquæ, nulli inuideatis, bibite, saturamini, manate, saturate.† Vbiq; communis aqua † alias, manate saturati.
dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia.

Concio tertia de secunda parte eiusdem psalmi.

RELIQUARUM partium psalmi huius pertractādarū debitores nos esse meminit charitas vestra. Non ergo opus est vt intentionē vestrā aliquo proœmio moneā. Video enim vos ad intelligenda

A genda sacramenta prophetica omni alacritate suspen-
sos: nec opus est vt intêros faciat sermo mens, quos iam
fecit spiritus dei. Hoc potius agamus quod vrget. De
fonribus emissis in conuallibus, & de aquis inter me-
dium monrium pertranseuntibus iam dictum est. Sed
hueusque dictum est, hinc deinceps ordiamur. sequitur
enim. *Potabunt omnes bestiæ syluæ.* Quid potabunt? Aquas
pertranseuntes inter medium montium. Quid pota-
bunt? Fontes emissos in conuallibus. Et qui potabunt?
Bestiæ syluæ. Videmus quidem hoc etiam in ista crea-
tura bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter
montes currentibus. Sed iam quoniam deo placuit ta-
libus rerum figuris abscondere sapientiam suam, non
auferre studiosis, sed claudere negligentibus, aperire
pulsantibus: placuit etiam ipsi domino deo nostro ad
hoc hortari vos per nos, vt in his omnibus quæ velut
de corporali & de visibili creatura dicuntur, quæramus
aliquid spiritaliter absconditum, quo inuento gaudea-
mus: Bestias syluæ, gentes intelligimus: & multis hoc
locis scriptura testatur. Sed tamen euidentissima duo
maxima occurrunt documenta, quòd in arca Noë, qua
Gene.7. nemo nostrum dubitat ecclesiam esse præfiguratam,
B non includerentur omnia genera animalium, nisi in
illa vnitate compaginis omnes gentes significarentur:
nisi forte putamus, si omnia talia penitus diluuio de-
lerentur, defuturam fuisse deo potestatem iubendi vt
terra ea produceret, sicut primo verbo eius produxe-
rat. Non ergo frustra, non temere, non aliqua indigen-
tia dei vel inopia potestatis iussa sunt animalia illa in
arca includi. Nam posteaquam venit tempus: iam enim
debemus & alterum euidentissimum adiungere testi-
monium: cum ergo venit tempus vt illud quod in arca
erat præfiguratum, iam in ecclesia compleretur: Petrus
apostolus dubitans dare sacramentum euangelicũ gen-
tibus incircumcisis, imò non dubitãs, sed omnino dan-
dum esse non putans, quodam die esuriens cum pran-
dere vellet ascendit vt oraret. Hoc in Actibus aposto-
lorum omnibus bene legẽtibus, & bene audientibus no-
tum est. Illo igitur orante facta est illi mentis alienatio,
quam Græci ecstasin dicunt: id est, auersa est mens eius
à consuetudine corporali ad visum quendam contem-
C plandum alienata à præsentibus. Tunc vidit vas quod-
dam veluti linteũ quatuor lineis submitti de cœlo, vbi
erant animalia, omnis generis bestiæ, & sonuit ei vox:
Acto.10. Petre macta & mãduca. Ille autem qui in lege erat eru-
ditus, & in consuetudine Iudaica creuerat, præceptúm-
que per Moysen dei famulum retinebat, totamq; vitam
suam fideliter custodierat: respondit, Absit à me domi-
ne, nunquam commune aliquid intrauit in os meum.
Commune autem immũdum dici à Iudæis & à lege, be-
ne nouerũt qui ecclesiasticas literas didicerunt. & vox
ad illum, Quæ deus mundauit, tu immunda ne dixeris.
Hoc autem factũ est ter, & ablatus est ille discus qui de-
monstratur ter de cœlo submissus. Discus qui quatuor
lineis continebatur, orbis terrarum erat in quatuor par-
tibus. Has quatuor partes sæpe scriptura commemorat,
Orientẽ & Occidẽtem, Aquilonem & Meridiem. Ideo
quia totus orbis terrarũ per Euãgelium vocabatur, qua-
tuor euangelia conscripta sunt. Ter autem submissum
vas de cœlo hoc significat quia dictum est apostolis, Ite
Matth.28. baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spi-
ritussancti. Inde colligitur, sicut iã nostis, duodenarius
etiam numerus discipulorũ. Non enim frustra duode-
cim dominus habere voluit. Et ita numerus ille sacra-
tus est, vt in locum vnius qui ceciderat, non posset nisi
alter ordinari. Quare duodecim apostoli? Quia enim D
quatuor sunt orbis partes, & totus orbis in euangelio
vocabatur, vnde quatuor euangelia conscripta sunt, &
totus orbis in nomine trinitatis vocatur, vt cõgregetur
ecclesia: quatuor ter ducta, duodecim fiunt. Ergo non
miremur si de illis aquis inter medium montium per-
transeuntibus, in illa doctrina apostolica fluente in me-
dio propter concordiam communionis, omnes bestiæ
syluæ bibũt. Omnes enim erãt in arca, omnes in disco, Gene.7.
omnes mactat & mãducat Petrus, quia Petrus petra, pe- Acto.10.
tra ecclesia. Quid est enim mactare & manducare? Oc-
cidere in eis quod erant, & in sua viscera assumere. Dis-
suasisti pagano sacrilegia, occidisti quod erat: dato sa-
cramento Christi incorporasti Ecclesiæ, mãducasti. Ip-
sæ ergo bestiæ potant istas aquas, pertranseuntes tamen,
non manentes, sed pertrãseuntes. Omnis enim doctri-
na quæ toto isto tempore dispensatur, transit: inde dicit
apostolus, Et scientia destruetur, & prophetia euacua-
bitur. Quare ista euacuabũtur? Ex parte enim scimus, & 1.Corin.13.
ex parte prophetamus: Cum autem venerit quod perfe-
ctum est, quod ex parte est euacuabitur. nisi forte putat
charitas vestra, quia in illa ciuitate cui dicitur, Collauda Psal.147.
Hierusalem dominum, lauda deũ tuum Sion, quoniam E
confortauit vectes portarum tuarum: iam confirmatis
vectibus & clausa ciuitate, inde vt iam pridem diximus
nemo exit amicus, & quò nemo intrat inimicus. Quis
codex ibi nobis legẽdus est, aut tractandus sermo, quẽ-
admodũ vobis modo tractatur? Ideo modo tractatur,
vt ibi teneatur. Ideo modo per syllabas diuiditur, vt ibi
totus atque integer contempletur. Non tibi deerit ver-
bum dei, sed tamẽ non per literas, nõ per sonos, nõ per
codices, non per lectorem, non per tractatorem. Quo-
modo ergo? Sicut in principio erat verbum, & verbum Ioan.1.
erat apud deum, & deus erat verbum. Non enim sic ad
nos venit, vt inde discederet, quia in hoc mũdo erat, &
mundus per eum factus est. Tale verbũ contemplaturi
sumus. Apparebit enim deus deorum in Sion. Sed hoc Psal.83.
quando? Post peregrinationem finita via, si tamen post
finitã viam nõ iudici trademur, vt iudex mittat in car- Matth.5.
cerẽ. Sed si finita via, sicut speramus, & optamus & stu-
demus, ad patriam venerimus, ibi contẽplabimur quod
semper laudabimus: nec illud deficiet quod nobis præ-
sto est, nec nos qui fruemur: nec fastidiet qui manduca-
bit, nec deficiet quod manducabitur. Magna illa & mi-
ra contẽplatio erit. Et quis de illa digne dicet isto tem- F
pore, cum inter montes fluunt aquæ? Interim ergo fluãt
aquę inter montes & pertranseant: cum pertranseunt a-
quę, bibitur in peregrinatione, ne siti in via deficiamus.
Potabunt omnes bestiæ syluæ. Inde venistis, de sylua
collecti estis. Et qualis sylua? Nullus hominum ibi per-
transibat, quia nullus propheta illuc missus erat. Sed ad
arcam construendam cõcisa sunt ligna de syluis, inde Gene.6.
ligna, inde bestię, inde venistis: ergo bibite. Potabunt o-
mnes bestiæ syluæ: *Suscipient onagri in sitim suam.* Ona-
gros magnas quasdam bestias dicit. Quis enim nesciat
onagros dici agrestes asinos? Magnos ergo quosdam di-
cit indomitos. Nullum enim habebant gentes iugum
legis: viuebant multæ gentes moribus suis, superba ia-
ctantia vagantes tanquã in deserto. Et omnes quidem
bestiæ istæ ita, sed onagri positi sunt ad significationem
magnitudinis. Potabunt & ipsi in sitim suam: Fluunt
enim & illæ aquæ, inde bibit lepus, inde onager: Le-
pus paruus, & onager magnus: lepus timidus, & ona-
ger ferus: vterque inde bibit, sed quisque in sitim suam.
Non dicit aqua, lepori sufficio, & repellit onagrũ: neq;

G hoc dicit onager, accedat lepus, si accesserit rapietur.
Tam fideliter & temperatè fluit, vt sic onagrum satiet,
ne leporem terreat. Sonat strepitus vocis Tullianæ, Ci-
cero legitur, aliquis liber est, dialogus eius est, siue ip-
sius, siue Platonis, seu cuiusque talium: audiunt impe-
riti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aspirare?
Strepitus ibi aquæ & forte turbatæ, certe tamen tam
rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat ac-
Gene.1. cedere & bibere. Cui sonuit, In principio fecit deus cœ-
lum & terram, & non ausus est bibere? Cui sonat psal-
mus, & dicat, Multum est ad me? Et ecce modo quod
sonat psalmus, certe occulta sunt mysteria, tamen ita
sonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedant
ad bibendum, & satiati ructent in psallendo. Bibunt er-
go minores bestiæ & maiores, sed capacius maiores,
quia suscipiunt onagri in sitim suam. Bibant minores
Ephes.5. quod dictum est, Viri diligite vxores vestras, sicut &
Christus dilexit ecclesiam: Mulieres viris suis subditæ
Matth.19. sint. Bibant minores: dictum est autem domino, Licet
dimittere vxorem ex omni causa? Prohibuit dominus,
& dixit non licere: Non scitis, inquit, quia deus ab ini-
H tio masculum & fœminam fecit? Quos deus coniun-
34.q.1.Cum xit, homo non separet. deinde addidit, Qui dimiserit
per bellicā. vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam
1.Corin.7. mœchari: & si aliam duxerit, mœchatur. Confirmauit
compedem, hoc expedit colligato, prius ageret ne li-
garetur. Alligatus es vxori? ne quæsieris solutionem. so-
lutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem. Si nondum es
onager, & solutus ab vxore, habes ibi quod & lupus bi-
bas: & si acceperis vxorem, non peccasti. Discipuli au-
tem cum audirent dictum à domino non licere vllo
modo præter causam fornicationis disiungi coniugia:
Matth.19. Si talis est, inquiunt, causa cum vxore, non expedit du-
cere. & dominus, Non omnes capiunt verbū hoc. Nam
verum diciris, quia si talis est causa cum vxore, non ex-
pedit ducere. Sed nunquid soli onagri bibituri sunt?
Non omnes capiunt verbum hoc, multi non capiunt.
Et qui sunt qui capiūt? Suscipient onagri in sitim suam.
Quid est, suscipient onagri in sitim suam? Qui potest
capere capiat: deinde sequitur in contextione sua psal-
mus, *Super illos volatilia cœli inhabitabunt.* Super quos?
Super onagros, an potius super mōtes? Illinc enim sen-
sus iste dirigitur, inter medium mōtium pertransibunt
I aquæ, potabunt omnes bestiæ syluæ, suscipient onagri
in sitim suam, super illos volatilia cœli inhabitabunt.
Congruentius intelligimus super montes, quia hoc est
etiam huic simile creaturæ. Super mōtes possunt habi-
tare volatilia, non super onagros. Non hoc intelligere-
mus si non necessitas cogeret. Super montes ergo vo-
latilia cœli inhabitabunt. Vidimus aues istas habitare
super montes, sed multæ earum habitāt in campis, mul-
tæ in conuallibus, multæ in nemoribus, multæ in hortis,
non omnes super montes. Sunt quædam volatilia quæ
non habitant nisi super montes. Spiritales quasdam a-
nimas significat hoc nomen. Volatilia spiritalia corda
sunt, quæ aëre libero perfruuntur. Gaudent serenitate
cœli aues istæ, sed tamen pastus earum in montibus, il-
lic inhabitabunt. Nostis mōtes, iam tractati sunt. Mōtes
prophetæ, mōtes apostoli, montes omnes prædicatores
veritatis. Quicunque vult esse spiritalis, ibi inhabitet,
non in corde suo aberret, habitet, perferat volādo. Ha-
Psal.102. bemus aues significantes aliquid spiritale: non frustra
Gene.15. dictum est, Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ: non
De tempore frustra dictum est de Abraham, Aues autem non diui-
ser.54. sit. Abraham in illo sacrificio satis mystico accepit tria
animalia, arietem trimum, vaccam trimam, capram tri- K
mam, & turturem, & columbā. Diuisus est aries, & ad-
uersus se inuicem partes constitutæ. Diuisa capra, ni-
hilo minus aduersus se partes constitutæ. Diuisa vacca,
sic etiam de ipsius carne factum est: & subiecit scriptu-
ra, Aues autem non diuisit. Deinde dicitur, Trimus a-
ries, trima vacca, trima capra: de auium ætate tacetur.
Vnde rogo vos, nisi quia significantur in auibus qui-
dam spiritales, quorum ætas temporalis propterea ta-
cetur, quia æterna meditantur, & transgrediuntur de-
siderio & intellectu omnia temporalia? Spiritales viri 1.Corin.2.
qui de omnibus iudicant & à nemine iudicantur, ita-
que ipsi soli non diuiduntur in hæreses & schismata. In Gene.15.
ariete intelliguntur præpositi, ducunt enim greges. In
vacca plebs intelligitur Iudæorum, habuit enim iugum
legis sub quo laborabat. In capra intelligitur ecclesia
de gentibus, in quibusdam enim liberis saltibus insulta-
bat, & amaro pascebatur oleastro. Trima sunt dicta hęc
animalia, quia tertio tempore gratia reuelata est. Nam
primum fuit ante legem, secundum ex quo lex data est,
tertium quod nunc est, ex quo regnum cœlorum præ-
dicatur. Quid ergo dicimus quòd aries non diuida-
tur? Nónne episcopi fuerunt authores schismatum & Matth.4.
hæresum? Porrò autem si plebs ipsa non dioideretur, id L
est, si vacca non diuideretur, si capra non diuideretur,
erubuissent fortasse illi in diuisionibus suis, & ad com-
pagem remeassent. Diuiduntur duces, diuiduntur &
plebes, vt cæcus cæcum sequatur, & simul in foueam Matth.15.
cadant. Ponuntur aduersus se inuicem. Aues autem nō
diuisit. Spiritales non habent diuisiones, non cogitant
schismata. Pax est in eis, custodiunt eam in cæteris quā- Luc.10.
tum possunt: vbi in aliis deficiunt, in se tenent. Si erit
ibi, inquit, filius pacis, requiescet super eum pax vestra:
si quo minus, ad vos reuertetur. Non est filius pacis qui
diuidi voluit. reuertetur ad te pax tua, quia aues non
diuisit. Veniet & caminus, nam consedit ibi Abraham
vsque ad vesperam, & venit magnus terror diei iudi-
cij. Vespera autem illa finis est seculi, & caminus ille
veniens dies iudicij: diuisit inter media illa quæ diui-
sa erant, etiam caminus. Si inter media transiit cami- Gene.15.
nus, alia in dexteram, alia in sinistram separauit. Sunt 2.Retracta.
ergo quidam carnales, & tamen ecclesiæ gremio con- cap.43.
tinentur, viuentes secundum quendam modum suum,
quibus timemus ne seducantur ab hæreticis. Quan- M
diu enim carnales sunt, diuisibiles sunt. Aues quippe
non diuisit: carnales diuiduntur. Non potui loqui vo- 1.Corin.3.
bis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et quomo-
do probatur quia carnales diuiduntur? Adiungit, Cum
enim dicit vnusquisque vestrum, Ego sum Pauli, ego
autem Apollo, ego verò Cephæ, nónne carnales estis,
& secundum hominem ambulatis? Rogo vos fratres,
audite & proficite, excutite vos de loco carnali, per- Gene.15.
gite in turturem & columbam. Aues enim non diui-
sit, sed quicunque talis permanserit, & secundum quen-
dam modum vitæ aptum carnalibus, & de gremio Ec-
clesiæ non recesserit, & non fuerit seductus ab hæreti-
cis, vt ex contraria parte diuidatur, veniet caminus, & 1.Corin.3.
ad dexteram poni sine camino non poterit. Sed si ca-
minum pati non vult, pergat in turturem & colum-
bam. Qui potest capere capiat. Si autem non sic erit, & li.21. de Ci-
ædificauerit super fundamentum, ligna, fœnum, stipu- uit. dei cap.
lam, id est, amores seculares fundamento fidei suæ su- 21. & 26.
perædificauerit, tamen si in fundamento sit Christus, vt Cōcor.4. ſē.
primum locū ipse habeat in corde, & ei nihil omnino dist.21. cap.
anteponatur, portantur tales, tolerantur & tales, veniet in illo.
caminus,

A caminus,incendet ligna, fœnum,ſtipulam : ipſe autem,
inquit, ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hoc aget
caminus, alios in ſiniſtram ſeparabit, alios in dexteram
quodammodo eliquabit. Aues autem non diuiſit. Sed
aues videant,ſi aues tales ſunt quæ ſuper mõtes illos in-
habitent, non debent ſequi altitudinem cordis ſui, de
Pſalm.72. quibus dicitur,Poſuerunt in cœlum os ſuum.Ne à ven-
tis tollantur, in montibus requieſcant. Habeant enim
authoritatem ſanctorum, requieſcant in montibus, in
apoſtolis, in prophetis : illic inhabitent tales aues, quia
in montibus petras inueniunt,firmamenta quædã præ-
ceptorum. Sicut enim vna illa petra Chriſtus verbum
dei, ſic multa verba dei, multæ petræ, & iſtæ petræ in
montibus. Vide aues ibi habitãtes:Super illos volatilia
cœli inhabitabunt. Sed noli putare quia iſta volatilia
cœli,authoritatẽ ſuam ſequantur : vide quid dicat pſal-
mus, *De medio petrarum dabunt vocem ſuam.* Modo ſi di-
cam vobis,credite,hoc enim dixit Cicero,hoc dixit Pla
to, hoc dixit Pythagoras, quis veſtrũ non irridebit me?
Ero enim auis quæ non de petra emitto vocem meam.
Quid mihi vnuſquiſque veſtrũ debet dicere? Hoc de-
Galat.1. bet dicere ille qui ſic inſtructus eſt, Si quis vobis euan-
B gelizauerit præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.
Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerone,& de Vir-
gilio? Habes ante te petras montium, de medio petra-
rum mihi da vocem tuam. De medio petrarum dabũt
vocem ſuam.Audiamur quia petræ audiuntur,audian-
tur quia & in illis multis petris petra auditur, Petra e-
1.Cor.10. nim erat Chriſtus. Audiantur ergo libenter, de medio
petrarum dantes vocem ſuam. Nihil ſuauius tali voce
alitum. Illæ ſonant,& petræ reſonant:ſonant illi,diſpu-
tant ſpiritales.Reſonant petræ teſtimonia, reſpondent
ſcripturæ. Ecce inde volatilia de medio petrarum dant
vocem ſuam,habitant enim in montibus. Ipſi montes,
& illæ petræ inde habent vocẽ. Vt enim rigemur ſcri-
pturis, confugimus ad apoſtolum Paulum. Ille vnde
habet?Confugimus ad Eſaiã. Eſaias vnde? Audi vnde,
Rigans montes de ſuperioribus ſuis. Modo ſi ad nos vene-
rit homo gẽtilis incircunciſus, crediturus Chriſto, da-
mus ei baptiſmum, nec reuocamus ad illa opera legis.
Et ſi nos interroget Iudæus quare ita faciamus, ſona-
mus de petra,dicimus, Hoc fecit Petrus, hoc fecit Pau-
lus.De medio petrarum damus vocẽ noſtram. Illa au-
C tem petra, ipſe Petrus mons magnus, quando orabat &
illum viſum videbat, de ſuperioribus rigabatur. Paulus
Galat.5. apoſtolus dicit gentibus, Si circuncidamini, Chriſtus
vobis nihil proderit. Dicit hoc Paulus tanquam mons:
inde nos dicimus,ſonãtes de petra, Riget dominus ip-
ſam petram de ſuperioribus ſuis. Nam cum iſta petra
adhuc eſſet in infidelitate aſpera, volens eam rigare de
ſuperioribus ſuis vt flueret aqua in cõuallem, clamauit,
Act.9. Saule Saule,quid me perſequeris? Non ei legit prophe-
tam,non ei legit alterum apoſtolum : Omnia enim iſta
contemneret mons magnus, rigauit illum de ſuperio-
ribus ſuis. ſtatim rigatus & manare iam volens, Domi-
ne,ait,quid me iubes facere? Accipe illum montem vel
petram, vnde poſſis dare vocem tuam, accipe illum,&
vide rigari de ſuperioribus, & effluere de inferioribus:
2.Cor.5. audi hoc & in vno loco, Siue, inquit, mente exceſſi-
mus,deo:ſiue temperãtes ſumus,vobis.quod ait,Mente
exceſſimus, vos capere non poteſtis. Exceſſimus enim
omnia iſta carnalia, vos adhuc carnales eſtis. Deo ergo
mente exceſſimus,& quod videmus cùm mẽte excedi-
mus, effari non poſſumus. Ibi enim audiuit ineffabilia
2.Cor.12. verba, quæ nõ licet homini loqui. Quid ergo,inquiunt
illi carnales, illi lepores? Nos non irrigabimur?Ad nos D
nihil perueniet? Et quomodo emittet fontes in cõual-
libus? Et quomodo in medio montium pertranſibunt
aquæ? Ad hoc ergo pertinet,ſiue temperãtes ſumus vo-
bis. Vnde hoc?Quẽ imitemur?Charitas Chriſti,inquit, 2.Cor.5.
compellit nos. Tu particeps verbi, & ſi hodie ſpiritalis,
heri carnalis, ad carnales dedignaris deſcendere, cum
ipſum verbum caro factũ ſit, vt habitaret in nobis? Be- Ioan.1.
nedicamus ergo deũ, & laudemus eum qui rigat mon-
tes de ſuperioribus ſuis.Inde veniet irrigatio ad terram,
inde & humilia ſaturabuntur. Sequitur enim, *De fructu
operum tuorum ſatiabitur terra.* Quid eſt,de fructu operum
tuorum? Nemo glorietur in operibus ſuis: ſed qui glo- 1.Cor.4.
riatur, in domino glorietur : gratia tua ſatiatur eum ſa-
tiatur, non dicat meritis ſuis datam gratiam fuiſſe. Si
gratia dicitur,gratis datur: ſi operibus redditur,merces Rom.4.
redditur. Gratis ergo accipe, quia impius iuſtificaris.
De fructu operum tuorum ſatiabitur terra. *Producens
fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum.* Verum eſt,vi- Pſalm. 46.
deo,agnoſco creaturam,producit terra fœnum iumen-
tis, & herbam ſeruituti hominum. Sed video & alia iu-
menta dei quæ ſignificantur cum dicitur, Boui tritu- 1.Cor.9.
ranti os non infrenabis. Dicit enim ipſum iumentum. E
Nunquid de bobus pertinet ad deum?Propter nos ſcri-
ptura ergo dicit. Quomodo ergo producit terra fœ-
num iumentis? Quia dominus conſtituit, vt qui euan-
gelium annunciant, de euangelio viuant. Miſit prædi-
catores,& ait illis, Omnia quæ ab ipſis apponuntur vo- Luc.10.
bis,mãducate. dignus eſt enim operarius mercede ſua.
Cum enim dixiſſet, Quæ apponuntur vobis manduca-
te : ne illi dicerent, Improbi erimus, ad menſas alienas
indigebimus:vis nos eſſe ita frõtoſos? Non,inquit,non
eſt illa donatio eorum,ſed veſtra merces. Sed cuius rei
merces?Quid dant?Quid accipiunt?Dant ſpiritalia,ac-
cipiunt carnalia:dant aurum,accipiunt fœnum. Omnis Eſa.40.
enim caro fœnũ, & claritas carnis vt flos fœni. Omnia
temporalia quæ tibi ſuperfluunt & redundant, fœnum
iumentorũ ſunt. Quare?Quia carnalia ſunt. Audi quo-
rum iumentorum ſit fœnum. Si nos vobis ſpiritalia ſe- 1.Cor.9.
minauimus,magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus?Hoc
apoſtolus dixit,talis annunciator, tam laborioſus, tam
impiger,tam exercitatus,vt ipſum fœnum donaret ter-
ræ. Ego, inquit, nullius horum vſus ſum. Oſtendit tibi Ibidem.
deberi, & non accepit:nec condemnauit eos qui acce- F
perunt quod debebatur. Condemnandi enim erant
exigentes indebita, non accipientes mercedem ſuam,
ille tamen & ipſam mercedẽ ſuam donauit. Non quia
alius tibi donauit, non debes alteri, alioquin non eris
irrigata terra quæ producit fœnum iumentis. De fru-
ctu operum tuorum,inquit,ſatiabitur terra, producens
fœnum iumentis. Tu noli eſſe ſterilis, produc fœnum
iumentis. Si nolunt iumenta fœnum tuum,nõ te tamen
ſterilem inueniant, Accipis ſpiritalia, redde carnalia:
debita ſunt militi,militi reddes,prouincialis Chriſti es.
Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vi- Vbi ſupra.
neam, & de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem,&
de lacte eius non percipit? Non ideo dico, vt iſta fiant
in me. Fuit quidam miles qui etiam prouinciali dona-
ret annonam, ſed tamẽ reddat prouincialis annonam.
Vt autem hinc dicam, potius quia iumenta ſunt, Boui Deut.25.
trituranti os non infrenabis. Producẽs, inquit, fœnum
iumentis.& quaſi hoc exponens,adiecit,Et herbam ſer-
uituti hominum : ne non intelligeres quod dictum eſt,
Producẽs fœnum iumentis:repetitione expoſuit quod
præmiſit. Quod enim dixit ſupra fœnũ,poſtea herbam

G nominauit.quod autem dixerat iumentis,hoc seruitu-
ti hominum dixit, ergo seruituti, & non libertati. Vbi
Gala.5. ergo est,Vos in libertatē vocati estis? Sed audi eundem
1.Cor.9. ipsum,Cum enim liber sim ex omnibus,omniū seruum
me feci,vt plures lucrifacerem. Et quibus dixit,in liber-
Gala.5. tatem vocati estis? & quid adiunxit? Tantùm ne liberta-
tem in occasionem carnis detis,sed per charitatem ser-
uite inuicē. Quos liberos fecerat,seruos fecit,non con-
ditione seruili,sed tamen Christi redemptione : nō ne-
cessitate, sed charitate. Per charitatē, inquit, seruite in-
uicem. Sed Christo seruimus inuicem ait, non populis
carnalibus, non infirmis. Bene Christo seruis, si seruis
quibus Christus seruiuit. Nónne de illo dictum est,Be-
ne seruientem plurimis? In propheta legitur, de nullo
nisi de Christo accipi solet. Audiamus tamen proprie
& in euangelio vocem eius, Quicunque, inquit,in vo-
Math.20. bis vult maior esse,erit vester seruus. Seruū suum te fe-
cit, qui te suo sanguine liberum fecit. Dicite hoc nobis,
2.Cor.4. quia verum dicitis : audi illum in alio loco, Nos autem
seruos vestros per Iesum. Bene diligite seruos vestros,
sed in domino vestro. Præstet nobis deus vt bene ser-
uiamus.nam velimus nolimus, serui sumus, & tamen si
H volentes sumus, nō necessitate, sed charitate seruimus.
Quodammodo enim quasi superbia seruorum stoma-
Math.20. chata videbatur,cū diceret dominus, Erit vester seruus
qui voluerit inter vos maior esse. Iam enim filij Zebe-
dæi sedes altissimas quærebant, vnus volebat sedere ad
dexteram, & alter ad sinistram, dicentes per matrem
Psalm.83. quod ipsi cupiebant. Dominus non illis sedes inuidit,
sed conuallem prius plorationis ostendit,quasi diceret,
Illuc vultis venire vbi sum ego, venite quà ego. Quid
est venite quà ego? Per humilitatem. Ego de sublimitate
descendi, & humiliatus ascendo. Vos in terra inueni,
& antè vultis volare quàm pasci : prius nutrimini,edu-
camini, ferte nidum. Quid enim ait? Quomodo illos
reuocauit ad humilitatem,iam quærentes altitudinem?
Math.20. Potestis bibere calicē quem ego bibiturus sum? Et illi,
Math.26. etiā in hoc superbi,Possumus. Quomodo Petrus? Te-
Math.20. cum vsque ad mortē. fortis vir,donec fœmina diceret,
Ioan.13. Et iste cum illis erat.sic & isti,Possumus,Potestis? Possu-
mus.& ille,Calicem quidē meum bibetis,etsi modo nō
potestis,tamen bibetis:quomodo ait Petro, Non potes
me modo sequi,sequēris autem postea. Calicē quidem
I meum bibetis, sedere autē ad dexterâ vel ad sinistram
meam,non est meū dare vobis. Quid est,nō est meum
dare vobis? Nō est meum dare superbis. Modo quibus
loquor,superbi estis,ideo dixi, Non est meum dare vo-
bis. Sed forte dicerent, Erimus humiles. Nō ergo eritis
vos: ego vobis dixi,Non dixi, non dabo humilibus,sed
non dabo superbis. Qui autem ex superbo fit humilis,
non erit qui erat. Ergo prædicatores verbi, & iumenta
& serui sunt. Producat terra si irrigata est, fœnū iumen-
tis,& herbam seruituti hominum. Ipse est enim fructus
Luc.16. vt possit fieri quod dictū est in euāgelio, Vt & ipsi reci-
piant vos in tabernacula æterna. Vide de fœno quid
facias, vide de re vili quid emas. Vt recipiant vos,in-
quit,in tabernacula æterna. Vbi erunt ipsi, illuc vos re-
Math.10. cipiant. Quare hoc? Quia qui recipit iustum in nomine
iusti, mercedē iusti accipiet : & qui suscipit prophetam
in nomine prophetæ,mercedem prophetæ accipiet: &
qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis,
tantùm in nomine discipuli,amen dico vobis non per-
Luc.16. det mercedem suam. Quam mercedē non perdet? Re-
cipient vos in tabernacula æterna. Quis non festinet?
Quis nō alacrius currat? Si terra estis,rigamini de fructu
operum dei,ne dicatis,non sunt cum quibus faciamus. K
Prædicatores nostri iumenta triturantia, homines ser-
uientes non indigent nostri. Quære tamen ne quis in-
digeat: postremò & qui nō indiget, inueniat in te quod
velit accipere. Accipit enim bonam voluntatem, cum
tu accipias pacem. Etsi enim non quærit datum,sed re-
quirit fructum, quære tamen ne quis indigeat, & noli
dicere, Si petierit, dabo. Expectas ergo vt petat. Si pa-
scis bouem dei,quomodo transeuntem mendicum? Illi
petenti das, quia scriptum est, Omni petenti te da. De *Luc.6.*
isto quid scriptū est? Beatus qui intelligit super egenum
& pauperem. Quære cui des. Beatus enim qui intelligit *Psalm. 40.*
super egenum & pauperem, qui præoccupat vocē peti-
turi. Si sic inter vos indigent milites Christi, vt etiā pe-
tant,videte ne vos iudicent antequam petāt. Quomo-
do,inquis,quæro? Esto curiosus, esto prouidus : prospi-
ce, attende vnde quisque viuat, vnde se transigat, vnde
habeat : non reprehendetur ista curiositas tua,terra eris
producens fœnum iumētis, & herbam seruituti homi-
num. Curiosus esto, & intellige super egenū & paupe-
rem. Alius ad te venit vt petat, alium tu præueni ne pe-
tat. Sicut enim de illo qui te quærit dictū est, Omni pe- *Luc.6.*
tenti te da: sic de illo quem iuberis quærere dictum est, L
Sudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustū *Eccl.14.*
cui eam tradas. Cum enim dandum sit & istis pauperi-
bus petentibus,paret. Non enim ab eis inhibuit deus e-
leemosynas,cum Christus de ipsis dicat, Quando facis *Luc.14.*
epulum,conuoca cæcos,claudos,debiles,non habentes
vnde tibi reddāt: retribuetur autem tibi in resurrectio-
ne iustorum. voca & ipsos,pasce & ipsos, epulare cū illi
epulantur, delectare cum illi saginantur. Illi enim pane
tuo,tu iustitia dei. Nemo vobis dicat, Præceptum est à
Christo, vt seruo dei detur, mendico non detur. Absit
prorsus,impius ista loquitur. Da illi,sed multo magis il-
li. Ille enim petit, & in voce petentis agnosce cui des.
Ille autem quāto minus petit, tanto magis tibi vigilan-
dum est vt præoccupes petiturum,aut forte modo non
petiturum, & aliquādo donaturum vel damnaturum.
Itaq; curiosi estote ad ista fratres mei,& inuenietis mul-
torum dei seruorum indigentiā, tātùm vt velitis inue-
nire. Sed quia delectat vos excusatio qua vultis dicere,
nesciebamus,propterea nō inuenitis. Ipse dominus lo-
culos habebat quò mittebantur necessaria, & posside-
bantur nummi propter vsus eorū qui cum illo erant,& M
eius: non enim cum dicitur, Esuriuit Iesus, euangelista
mentitur. Voluit esurire propter te,ne tu esurias in illo:
quia pauper factus est cum diues esset, vt illius pauper-
tate nos ditaremur. Habuit enim loculos,& dictum est *Ioan.13.*
de quibusdā fœminis religiosis, quòd ambulabant quà
ibant pedes eius euangelizantes, & ministrabant ei de
substantia sua. Nominantur illæ mulieres in euangelio,
vbi erat quædam etiam vxor cuiusdam Chuzæ procu- *1.Cor.9.*
ratoris Herodis. Vide quæ fiebant. Futurus erat Paulus
nihil tale aliquando quærens, & omnia prouincialibus
donans. Sed quia multi infirmi ista quæsituri erant,ma-
gis infirmorum personam suscepit Christus, sublimius
Paulus: Nūquid & Christo sublimius? Sublimius Chri-
stus,quia misericordius. Cum enim videret & Paulum
ista non esse quæsiturum, præuidit ne damnaret quæsi-
turum, & præbuit exemplum infirmo: quomodo cum
videret multos pronos & gaudentes ituros ad marty-
rium passionis, exultaturos in ipsa passione forte cen-
tenarios maturos ad horreum, quorundā tamen infir-
morum quos videbat posse cōturbari ventura passionis
pressura, ne deficerent tamen,sed potius voluntatē hu-
manam

A manam voluntati creatoris coniungerēt, ipsonim per-
Matth.26. sonā voloit suscipere in passione Christus, dicens, Tristis est anima mea vsque ad mortem. & iterum, Pater, si fieri potest, trāseat à me calix iste. Docuit quid esset dicturus infirmus, sed secutus ostendit quid facere deberet infirmus. Veruntamen non sicut ego volo, sed quomodo tu vis pater. Quomodo ergo in passione infirmorum personam sustinuit, in præfigurata illa in cor-
Psalm.132. pore suo, quia & illa membra eius: neque enim frustra dictum est, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: sic & in loculis habendis, & in exigenda quodammodo annona, non petēdo sed præbēdo indigentiam suscepir. Suscepit enim Zac-
Luc.19. chæus & gaudet. Cui hoc bonū? Christo, an Zachæo? Vere si non susciperet Zacchæus, non erat vbi maneret mundi fabricator? Aut si non pasceret Zaccheus, indigeret is qui de quinque panibus tot milia hominum sa-
Matth.14. turauit? Cum ergo quisque sanctum suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur. Nunquid in illa fame non
3.Reg.17. pascebatur Helias? Nónne coruus afferebat panē & carnes seruo dei, seruiente creatura? Missus est tamē pascēdus ad viduam, non vt militi, sed vt prouinciali aliquid
B præstaretur. Ergo quia dicebamus fratres, & de pascendis pauperibus, cum dominus loculos haberet, tamen quando dixit Iudæ eum tradituro, Quod facis fac velociter: non intelligentes cæteri quid dixisset, arbitrati sunt eū dixisse vt aliquid præpararet quod daretur pauperibus. Ille enim loculos habebat. hoc in euangelio scriptum est. Possent hoc suspicari, nisi hoc haberet in consuetudine dominus. De his ergo quæ dabātur & in loculos mittebantur, dabatur tamen & illis pauperibus quos deus docuit non contemnēdos. Sed si illum non
1.Cor.9. contemnis, quanto magis bouem per quem trituratur hæc area? Quanto magis seruum tuum? Nō indiget cibo, forte veste indiget. Nō indiget veste, forte tecto indiget: forte ecclesiam fabricat, forte aliquid vtile in domo dei molitur, expectat vt attendas, expectat vt intel-
Psalm.40. ligas super egētem & pauperem. Tu contrà terra dura, lapidea, non irrigata, aut frustra irrigata, seruas tibi dicere, Non sciebam, nō noueram, nemo mihi dixit. Nemo tibi dixit? Christus non cessat dicere, prophetæ non cessant dicere, Beatus qui intelligit super egenū & pauperem. Non vides arcam inanem præpositi tui? Vides
C certe vel surgentem fabricam, quò intraturus & oraturus es: Nónne admouetur oculis tuis, nisi forte putatis fratres, quia præpositi vestri thesaurizant, & nouimus multos nō thesaurizare, & ad quotidiana egere, de quibus omnino non creditur? Quos & vos inueniretis si velletis, si circunspiceretis, si ad hoc vigilaretis vt fructum daretis. Dixi quod potui, quantū potui. Puto autē
1.Cor.9. manifestos nos esse vobis, sicut ait apostolus, non ideo nos dicere, vt in nos ista faciatis. Præstet hoc deus vt hæc non frustra dixerim. Præstet hoc deus vt terra irrigata sitis, non lapidea, sicut Iudæorū, vnde tabulas lapideas accipere meruerunt: sed terra fructifera, terráque irrigata reddat agricolæ. Illi ipsi corde lapideo, quod significatum est lapideis tabulis, decimas dabant. Etiam gemitis, & nihil adhuc exit. Si gemitis, parturite: si parturitis, parite. Quare gemitus inanis? Quare gemitus sterilis? Viscera torquētur: an non est intus quod edatur: Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra. Beati qui faciunt, beati qui ista fructuose audiunt, beati qui non inaniter clamant, de fructu operum tuorum satiabitur terra, producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominū. Vt quid vocat? Vt quid hoc? *Vt educat panem de terra* Quem pa- D
nem: Christum. De qua terra? De Petro & Paulo, de cæteris dispensatoribus veritatis. Audi quia de terra, Ha- *2.Cor.4.*
bemus, inquit, thesaurū istum in vasis fictilibus, vt eminentia sit virtutis dei. Ipse est panis qui de cælo descendit, vt e terra educatur, cum per seruorum suorum carnem prædicatur. Terra fœnum producit, vt panem de *Ioan.6.*
terra educat. Quæ terra fœnū producit? Plebes piæ, plebes sanctæ. Aut de qua terra panis educitur? Verbū dei de apostolis, de dispensatoribus sacramentorum dei, adhuc in terra ambulantibus, adhuc corpus terrenum portantibus. *Et vinum lætificet cor hominis* Nemo se ad ebrietatem paret, imò se omnis homo ad ebrietatem paret. Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Nolumus *Psalm.22.*
dicere, Nemo se inebriet. Inebriamini, sed videte vnde. Si vos inebriat calix domini præclarus, videbitur ista ebrietas in operibus vestris, videbitur in sancto amore iustitiæ, videbitur postremò in alienatione mentis vestræ, sed à terrenis in cælum. *Vt exhilaretur facies eius in oleo* Video quæ terra quantum fructum educat, si producat fœnum iumentis. Non isti serui vendunt quod dant. Non enim venditores euangelij sunt: gratis dant, *Matth.10.*
quia gratis acceperunt. Gaudent bonis operibus vestris, E
hoc enim vobis prodest. Non enim quærūt datum, sed *Philip.4.*
requirunt fructum. Quid est exhilaratio faciei in oleo? Gratia dei nitor quidam in manifestatione: & sicut dicit apostolus, Vnicuique autem datur spiritus ad mani- *1.Cor.12.*
festationem. Gratia quædam quæ est hominum ad homines perspicua, ad conciliandum sanctum amorem, oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellentissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit, qui cū contemptus hic esset, adoratur modo ab omni gente, quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Tanta est enim eius gratia, vt multi qui in eū non credunt, laudent eum, & propterea dicant nolle se in eū credere, quia nemo potest implere quod iubet. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando sæuiebant. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus, quia excellenter vnctus, ideo Christus. Christus enim vnctus, à chrismate dictus est Christus. Messias Hebraice, Græce Christus, Latine vnctus, sed corpus suum totum perungit. Omnes ergo venientes accipiunt gratiam, vt exhilaretur facies eius in oleo in cælo. *Et* F
panis cor hominis confirmet Quid est hoc fratres? Quasi coëgie† intelligi de quo pane diceret. Panis enim iste visi- *† al.cæpit.*
bilis stomachum confirmat, ventrem confirmat. Est alius panis qui cor confirmat, quia panis est cordis. Iam enim dixerat de pane superius, vt educat panem de terra, sed non dixerat qualis panis sit ille. Et vinum lætificat cor hominis. Videtur iam dicere de spiritali vino, nam id lætificat cor hominis. Sed adhuc putatur de vino isto dici, quo ebrij quasi læto corde videntur apparere. Vtinā lætentur, & non rixentur. Dicis mihi, Quid lætius ebrio? Imò quid insanius ebrio? Quid plerunque iracundius? Est ergo vinum quod vere lætificat cor, & nō nouit aliud nisi lætificare cor. Sed ne putes hoc quidem de spiritali vino debere accipi: de illo pane autem non, quòd & ipse spiritalis sit, sed exposuit & ipsum, & panis, inquit, cor hominis confirmat. Ergo sic accipe de pane, quomodo accipis de vino: intus esuri, intus siti. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi sa- *Matth.5.*
turabūtur. Panis ille iustitia est: vinum illud iustitia est, *Ioan.14.*
veritas est, veritas Christus est, Ego sum, inquit, panis *Ioan.4.*
viuus qui de cælo descendi: &, Ego sum vitis, vos sar- *Ioan.14.*
menta: &, Panis cor hominis confirmat. *Satiabuntur*

G *ligna campi.* Sed de ista gratia educta de terra. Ligna campi, plebes populorum. *Et cedri Libani quas plantauit.* Cedri Libani, potentes in seculo, & ipsi saturabuntur. Peruenit panis & vinum & oleum Christi ad senatores, ad reges, ad nobiles. Satiati sunt ligna campi. Prius humiles satiati sunt, deinde etiam cedri Libani, sed quas plantauit ipse. Cedri religiosi fideles, tales enim plantauit: nã & impij sunt cedri Libani, quia cõteret dominus cedros Libani. Libanus enim mons est. Ibi istæ arbores etiam secundum literam annosissimæ sunt & excellentissimæ. Libanus autem interpretatur, sicut legimus in eis qui ista scripserunt, candidatio. Libanus dicitur candidatio. Videtur autẽ candidatio esse seculi huius, modo nitentis & fulgẽtis in pompis suis. Sunt ibi cedri Libani quas plãtauit dominus: ipsæ satiabuntur quas plãtauit dominus. nam arbor, inquit, quam non plantauit
Matth.15. pater meus, eradicabitur. Et cedri Libani quas plãtauit. *Illic passeres nidificabunt. Fulicæ domus, dux est eorum.* Vbi passeres nidificabunt? In cedris Libani. Iam audiuimus quæ sint cedri Libani, nobiles seculi, excelsi genere, opibus, honoribúsque: & ipsæ cedri satiantur, illæ tamen
H quas plantauit ipse. In his cedris passeres nidificabunt. Qui sunt passeres? Aues equidem & volatilia cœli sunt passeres, sed minuta volatilia solent dici passeres. Sunt ergo quidam spiritales nidificantes in cedris Libani, id est, sunt quidam serui dei audientes in euangelio, Dimitte omnia tua, vel vẽde omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni sequere me. Et non tantùm hoc audierunt magni, sed audierũt & parui: & voluerunt hoc facere & parui, & esse spiritales, nõ iungi vxoribus, non macerari cura filiorum, non habere proprias sedes quibus deligarẽtur, sed ire in vitã quandam communem. Sed quid dimiserũt isti passeres? Minuti enim seculi huius passeres videntur. Quid dimiserunt? Quid magnum dimiserunt? Alius se conuertit, dimisit cellã patris sui inopem, vix vnum lectum & vnam arcam. Conuertit se tamẽ, factus est passer, quæsiuit spiritalia. Bene, optime. Non illi insultemus, non dicamus, Nihil dimisisti. Nõ superbiat qui multa dimisit. Petrus
Matth.4. vt sequeretur dominum, nouimus quòd piscator erat, quid potuit dimittere? Vel fratres eius Andreas, vel filij Zebedæi Ioannes & Iacobus, etiam ipsi piscatores, &
Matth.19. tamen quid dixerũt? Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Non ei dixit dominus, Oblitus es pauper-
I tatem tuam, quid dimisisti vt totum mundum acciperes? Multum dimisit fratres mei, multũ dimisit. Quid? Non solùm dimisit quicquid habebat, sed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper non turgescit in spe seculi huius? Quis nõ quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisa est. Ibat in immensum, accepit modum, & nihil dimissum est. Prorsus totũ mundum dimisit Petrus, & totum mundum Petrus accepit.
2.Cor.6. Quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. Faciunt hoc multi: Ista faciunt qui parum habẽt, & veniunt & fiunt passeres vtiles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis secularis, nidificant in cedris Libani. Etenim & cedri Libani nobiles & diuites & excelsi
Psalm.40. huius seculi, quoniam cum timore audiunt, Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis dei, dant agros, dant hortos, ædificant ecclesias, monasteria, colligunt passeres vt in cedris Libani nidificent. Passeres ergo satiantur cedris Libani quas plantauit dominus, & illic passeres nidificabunt. Attendite totam terram, si nõ ita est. Vt lo-
querer ista, non solum credidi, sed & vidi: dedit mihi K
intellectum ipsum experimentum. Interrogate latissimas terras qui nostis, & videte in quàm multis cedris Libani passeres illi de quibus locutus sum nidificãt. Sed tamen fratres mei, ipsi passeres si spiritales sunt, quamuis nidificent in cedris Libani, non pro magno habere debent cedros Libani, & putare illos esse superiores, à quibus eorum necessaria complentur. Passeres enim sunt, illi autem cedri Libani sunt, Ergo fulicæ domus dux est passerum. Quamuis in cedris Libani nidificent passeres, non tamen cedri Libani duces sunt passerum. Ecce satiabuntur ligna campi, omnes populi & cedri Libani satiabuntur quas plãtauit dominus, omnes nobiles & excelsi fideles. Illic, id est, in cedris Libani passeres nidificabunt, prębebunt ramos facultatum suarum, colligendis minutis spiritalibus præbent ista. Faciunt hæc cedri Libani quas plantauit dominus, faciunt & libenter faciunt, nouerunt quid faciant, nouerunt quid accipiant. Sed passeres quamuis in cedris Libani nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Quæ est fulicæ domus? Fu- Fulica.
lica, sicut omnes nouimus, marina auis est, vel in stagnis est, vel in mari est, habet quandam domum, non facilè L
in littore terræ aut nunquam, sed in iis quæ in media aqua sunt: plerunque ergo in petris quas aquæ circumdant. intelligimus ergo petram esse idoneam fulicę domum. nusquam fortius & firmius habitat, quàm in petra. In quali petra? In mari cõstituta. Etsi tunditur fluctibus, frangit tamen fluctus, non frãgitur petra. Hoc habet magnũ petra in mari cõstituta. Quanti fluctus contuderunt petram nostram Christum? Elisi sunt in illum Iudæi, illi fracti sunt, ille autem integer permansit. Et vnusquisque imitãs Christum, ita sit in isto seculo, id est, in isto mari, vbi non potest nisi procellas tempestatésque sentire, vt nulli vẽto cedat, nulli fluctui, sed omnia excipiat, & integer maneat. Ergo fulicæ domus & fortis est & humilis. Non habet domum fulica in excelsis, nihil illa domo firmius, & nihil humilius. In cedris quidem nidificant passeres propter præsentem necessitatem, sed petram illam habent ducem quæ fluctibus tunditur, & non frangitur. Imitantur enim Christi passiones. Et si forte cedri Libani iratæ fuerint, & aliquid molestiæ vel scãdali seruis dei in ramis suis commouerint, volabunt quidem inde passeres: sed væ cedro remanenti sine nidis passerum. Passeres enim non naufra- M
gabunt, non peribunt, quia fulicæ domus dux est eorum. Quid ergo sequitur? *Montes altissimi ceruis.* Cerui magni, spiritales transcendentes in cursu omnia spinosa veprium atque syluarum. Qui perficis, inquit, pedes meos sicut cerui, & super excelsa statuens me. Teneant Psalm.72.
montes altos alta præcẽpta dei, sublimia cogitent, teneant ea quæ multum eminent in scripturis, iustificentur in summis: ceruis enim sunt illi montes altissimi. Quid de humilibus bestiis? quid de lepore? quid de hericio? Lepus minutum animal & infirmum, hericius etiã spinosum, minor eorum. Illud animal timidum, illud animal spinis coopertum. Spinæ autẽ quid significant, nisi peccatores? Qui peccat quotidie, etiam si non magna peccata, minutissimis spinis coopertus est. In eo quòd timet, lepus est: in eo quòd minutissimis peccatis operitur, hericius est, & non potest tenere illa excelsa & perfecta præcepta. Illi enim montes altissimi ceruis. Quid ergo isti, lepus & hericius? pereunt? Non. sic enim montes altissimi dati sunt ceruis, vt & his videas quid sequatur, *Petra refugium hericiis & leporibus.* Quia fa- Psalm.9.
ctus est dominus refugium pauperis. Ponas petram il-

lam in

A Iam in terra, refugium est hericiis & leporibus. Ponas
illam in mari, domus est fulicæ. Vbiq; vtilis petra, & in
montibus ipsa vtilis, quia mótes sine petræ fundamen-
to ruerent in profundum. Nónne iam dudum de mon-
tibus dicebatur, Illic volatilia cœli inhabitabunt, de me-
dio petrarum dabunt voces suas? Vbique ergo petra re-
fugium nostrum. Siue in mőtibus excelsa sit, siue in ma-
ri tundatur fluctibus, non frangitur, siue in terra solide-
tur, ad illam cerui, ad illam fulica, ad illam lepus & he-
ricius. Tundant pectora lepores, & hericij confiteantur
peccata sua. Licet cooperti sint minutis quidem quoti-
dianísque peccatis, non eis tamen deest petra, quæ illos
Matth.6. docuit dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
dimittimus debitoribus nostris. Petra refugiű hericiis
& leporibus. *Fecit lunam in tempora.* Intelligimus spirita-
liter ecclesiam crescentem de minimo, & istam morta-
litatem vitæ quodammodo senescentem, sed vt pro-
pinquet ad solem: non istam lunam dico visibilem o-
culis, sed quæ hoc nomine significatur ista. Quando
obscura erat ecclesia? Quãdo nondum apparebat, non-
dum eminebat, seducebantur homines, & dicebatur,
Psalm.10. Hæc Ecclesia, hic est Christus, vt sagittarent in obscura
B luna rectos corde. Modo quàm cæcus est qui plena lu-
na errat? Fecit lunam in tempora. Hic enim tempora-
liter transit ecclesia: non enim hic erit semper ista mor-
talitas. Augeri & minui potest, aliquando pertransibit,
in tempora facta est. *Sol agnouit occasum suum.* Et hic
quis sol, nisi sol ille iustitiæ, quem sibi non ortum impij
Sapient.5. plangent in die iudicij? Qui dicturi sunt in illo die, Er-
go errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit
nobis, & sol non ortus est nobis. Ei sol iste oritur, qui
intelligit Christum. Recedit autem ab intellectu eius
Christus, qui sic iratus fuerit fratri suo vt teneat odium.
Psalm.4. Itaque irascimini & nolite peccare. Charitas etsi irasci-
tur aliquando vt corrigat, non tenetur rea, quia non in-
ueterauit ira, vt verteretur in odium. Si autem ira con-
uersa fuerit in odium, óccidit sol super iracundiam ve-
Ephes.4. stram. Non ergo óccidat sol super iracűdiam vestram.
Nec putetis fratres ideo nonnullis solem esse adoran-
dum, quia sol in scripturis aliquando Christum signi-
ficat. Talis est enim dementia hominum, quasi adoran-
dum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Christum signi-
1.Cor.10. ficat. adora ergo & petram, quia Christum significat.
Esa.53. Sicut ouis ad victimam ductus est: adora & ouem, quia
C Christum significat. Vicit leo de tribu Iuda: adora &
Apoc.5. leonem, quia Christum significat. Videte quàm multa
Christum significent. Omnia ista Christus in similitu-
dine, non in proprietate. Quæris proprietatem Christi?
Ioan.1. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum.
Ecce proprietas Christi per quam factus es. Vis audire
& proprietatem per quam refectus es? Et verbum caro
factum est, & habitauit in nobis. Cætera similitudines
sunt. Intellige, esto scripturæ capax, vt aliud videas ob-
ijci oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Sol ergo ille, iam
securi dicimus, sol ille iustitiæ, non sine causa impiis nő
Sapient.5. oritur, etsi volunt. Ipsa enim sapiẽtia dicit, Quærunt me
Prouerb.1. mali & non inuenient: quærent & nő inuenient. Et qua-
re? Oderunt enim sapientiam. Si ergo oderunt, quare
quærunt? Quærunt non vt fruantur, sed vt inflentur.
Quærunt sermonibus, oderunt moribus. Spiritus enim
Sapient.1. sanctus disciplinæ fugiet fictum, & auferet se à cogita-
tionibus quæ sunt sine intellectu. Non ergo sol ille ori-
tur impiis, non oritur talis. At vero de isto sole quid
Matth.5. dictum est? Qui facit solem suum oriri super bonos &
malos, & pluit super iustos & iniustos. Ergo de illo sole
iustitiæ nescio quid significat psalmus iste secundum D
mysterium, nam videmus ista fieri in creatura etiam se-
cundű speciem rerű visibilium. Sol agnouit occasum
suum. Quid est, Sol agnouit occasum suum? Christus
agnouit passionẽ suam. occasus Christi, passio Christi.
Sed nunquid sic sol óccidit vt nő oriatur? Nűquid qui
dormit, non adiiciet vt resurgat? Nónne ipse dixit, Dor-
miui turbatus? & de ipso dictum est, Exaltare super cœ-
los deus. Ergo sol agnouit occasum suum. Quid est a-
gnouit? Approbauit, placuit ei. Et vnde ostẽdimus, quia
agnouit, hoc est, placuit ei. Quid enim non nouit deus?
quid non nouit Christus? Et tamen dicturus est in fine
quibusdam, Non noui vos. Quomodo ergo ibi, nő no- Matth.25.
ui vos, non est quasi mihi ignoti estis, sed non mihi pla-
cetis: sic & hic agnouit occasum suum, placuit illi oc-
casus suus. Si enim ei displicet, quomodo pateretur?
Homini enim, quia non est illi sol, etiã si displiceat pas-
sio sua, patitur & quod nő vult. Ille autem non patere-
tur nisi ei placeret, id est, nisi agnosceret occasum suű,
non occideret, quia ipse dixit, Potestatem habeo ponẽ- Ioan.10.
di animam meam, & potestatem habeo iterum sumen-
di eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ipse eam pono à E
me. Ergo agnouit occasum suum, & sol agnouit occa-
sum suum. Et quãdo óccidit sol? Cum passus est domi-
nus, factæ sunt quædã tenebræ in apostolis, defecit spes
eorum, quibus primò magnus & redemptor omnium
videbatur. Quare? *Posuisti tenebras, & facta est nox, ibi per-
transibunt omnes bestiæ syluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant,
quærentes à deo escam sibi.* Quid intelligam spiritaliter ca-
tulos leonum, nisi spiritalia nequitiæ? Quid intelligam
nisi mala dæmonia, quæ dæmonia pascuntur erroribus
hominum? Sunt enim principes dæmoniorum, & sunt
dæmonia quædam contemptibilia. Ista dæmonia sedu-
cere animas quærunt, sed vbi sol non ortus est: tenebræ
enim sunt, & cum tenebræ sint, quærunt catuli leonum
quos deuorẽt. Ipse leo maior princeps omnium catulorum
leonum, quid de illo dictum est, Nescitis quia aduersa- 1.Petr.5.
rius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quæ-
rens quem deuoret? Ideo quærentes à deo escam sibi,
quia nec tentari quis potest à diabolo nisi permittente
deo. Iob sanctus ante diabolum erat, & tamen longe ab Iob.1.
illo erat: aspectu ante illum erat, potestate remotus ab
illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel faculta-
tes eius quas possidebat, nisi acciperet potestatẽ? Quare F
autem datur potestas? Aut ad damnandos impios, aut
ad probandos pios. Iuste hoc tamen actum, totum do-
minus agit, & in neminem habet diabolus potestatem,
vel in aliquid eius, nisi ille concedat, cui est potestas
summa & sublimis. Sic diabolo, sic homini nulla est
potestas in hominem, nisi desuper detur. Stabat iudex
viuorum & mortuorum ante hominem iudicem, &
inflauit se homo iudex videns ante se Christum, & ait,
Nescis quia potestatem habeo occidendi & dimitten- Ioan.19.
di te? At ille qui venerat & eum docere à quo iudica-
batur: Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi esset
tibi desuper data. Et homo & diabolus & quælibet dæ-
monia non nisi accepta potestate nocẽt: sed proficien-
tibus non nocent. Malis ita sunt tanquam ignis fœno,
bonis ita sunt tanquam ignis auro. Manducatus est Iu-
das vt fœnum, probatus est Iob vt aurum. Posuisti tene-
bras, & facta est nox: illic pertransibunt omnes bestiæ
syluæ. Iã bestiæ syluæ alio modo. Alio enim & alio mo-
do semper ista intelliguntur, quomodo dominus ipse
agnus, ipse leo. Quid iam diuersum quàm agnus & leo? Ioan.1.
Sed qualis agnus? Qui vicit lupum, vicit leonem. Ipse Apoc.5.

G petra, ipſe paſtor, Ipſe ianua. Paſtor intrat per ianuã, &
Ioan.1. dicit, Ego ſum paſtor bonus: & dicit, Ego ſum ianua.
Apoca.5. Ipſum leonis nomen dominũ ſignificat, quia vicit leo
Pſalm 90. de tribu Iuda: & diabolum, quia conculcauit leonem &
draconem. Diſcite ſic intelligere cum figurate iſta di-
1.Cor.10. cuntur, ne forte vbi legeritis quòd Chriſtum ſignificat
petra, vbique petram Chriſtum putetis. Significat alia
atque alia, ſicut litera quo loco ponatur vide, ibi intel-
ligis eius vim. Si audieris literam primam in nomine
dei, & putaueris eam ſemper ibi ponẽdam, delebis eam
in nomine diaboli. Ab eadem enim litera incipit no-
men dei, à qua incipit nomen diaboli: & nihil tam diſ-
iunctum quàm deus & diabolus. Vide ergo quàm ab-
ſurdus eſt à rebus & humanis & diuinis, qui dixerit, D,
litera ſingularis nõ debet habere in capite nomen dia-
boli. Et cum quæſieris, quare? Reſpõdeat, Ego in nomi-
ne dei legi iſtam literam. Ridetur iſte, nam nec talis eſt
cui digneris reddere rationem. Nolite ergo tam pueri-
liter ſapere etiam iſtà diuina, vt forte aliquis veſtrum,
quia dixi ſuperius beſtias ſyluæ ſignificare gentes, mo-
do autem dico beſtias ſyluæ ſignificare dęmonia & an-
gelos præuaricationis, putet his me aliquid contrarium
dicere. Similitudines enim ſunt, & in quocunque loco
H ſunt, circunſtantia ſui exponuntur. Illic pertranſibunt
omnes beſtiæ ſyluæ. Vbi? In noctẽ quam poſuit domi-
nus, quia ſol agnouit occaſum ſuum. Catuli leonum ru-
gientes vt rapiant, quærẽtes à deo eſcã ſibi. Meritò do-
minus venturus ad occaſum ſuum, ipſe ſol iuſtitiæ agno-
ſcens occaſum ſuum, ait diſcipulis, tanquam tenebris
futuris, circumituro leone vt quęreret quem deuoraret,
& quòd ille leo neminem deuoraret, niſi peteret: Hac
Luc 22. nocte, inquit, poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triti-
cum, & ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua.
Math.27. Nonne Petrus eum ter negaret, iam inter dentes leonis
erat? Catuli leonũ rugientes vt rapiant, & vt quærant à
Ioan.10. deo eſcam ſibi. *Ortus eſt ſol.* Qui dixit, Poteſtatem habeo
ponẽndi animam meam, & poteſtatem habeo iterum
ſumendi eam: agnouit occaſum ſuum, & poſuit eam:
ortus eſt ſol, & recepit eã. Ortus eſt ſol, qui òccidit ſol,
ſed non extinctus eſt ſol. Adhuc eis qui non intelligunt
Chriſtũ, ipſa nox eſt. Adhuc eis ſol ortus nõ eſt: inſtent
vt intelligant, ne rapiantur à rugiente leone. Nam ecce
quibus ortus eſt, nõ eos audẽt inuadere catuli leonum:
I ſequitur enim, Ortus eſt ſol: *Et congregati ſunt, & in cubili-
bus ſuis cubabunt.* Magis magiſque ibi oritur ſol iſte, vt
intelligatur ab orbe terrarum, & clarificetur Chriſtus in
toto mundo. Congregantur catuli leonum: illa dæmo-
nia recedunt à perſecutione eccleſiæ, quæ inſtigabant
perſequi domum dei, operando in filiis diffidẽtię. Nam
Epheſ.2. dictum eſt, Secundum principẽ poteſtatis aëris qui nũc
operatur in filios infidelitatis. Modo iam quia nemo
eorum perſequi audet eccleſiam, ortus eſt ſol, & cõgre-
gati ſunt. Et vbi ſunt? Et in cubilibus ſuis cubabunt. Cu-
bilia eorum, corda infidelium. Quàm multi gerũt leo-
nes cubantes in cordibus ſuis? non inde erumpunt, non
faciunt impetum in iſtam peregrinantem Hieruſalem.
Quare non faciunt? Quia iam ortus eſt ſol, & ſplendet
in toto orbe terrarum. ergo vide quid ſequatur. Quia
ortus eſt ſol & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis cu-
babũt. Quid tu ô homo dei? quid tu ô eccleſia dei? quid
tu ô corpus Chriſti, cuius caput in cœlo eſt? quid tu fa-
cis ô homo vnitas eius? *Exiet*, inquit, *homo ad opus ſuum.*
Operetur ergo iſte homo opera bona in ſecuritate pa-
cis eccleſiæ, operetur vſque in finem. Aliquando enim
erit quædam cõtenebratio, & fiet quidam impetus, ſed
in veſpera, id eſt, in fine mũdi. Modo autem in pace & K
tranquillitate operatur eccleſia: quia exiet homo ad o-
pus ſuum, *Et ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Quàm
magnificata ſunt opera tua domine?* Meritò magna, meritò Pſalm.91.
excelſa. Vbi facta ſunt opera iſta tam magna? quæ illa
ſtatio dei vbi ſtetit? vel quæ illa ſeſsio vbi ſedit & iſta
operatus eſt? quis locus vbi iſta operatus eſt? vnde pro-
ceſſerunt primò iſta tam pulchra? Si ad literã accipias,
omnis ordinata creatura ordinatè currens, ordinatè
pulchra, ordinatè oriens, ordinatè òccidens, ordinatè
peragens omnia tempora, vnde proceſsit? Ipſa autem
eccleſia quomodo accepit incrementa, ſucceſſus, per-
fectionem? Quomodo deſtinatur ad finem quendam
immortalitatis? Quibus præconiis prædicatur? quibus
myſteriis commendatur? quibus ſacramentis occulta-
tur? qua prædicatione reuelatur? vbi fecit hæc deus? Vi-
deo magna opera tua domine. Quam magnificata
ſunt opera tua domine? Quæro vbi fecerit, locum non
inuenio: ſed video quid ſequatur, *Omnia in ſapientia fe-
ciſti.* Ergo omnia in Chriſto feciſti. Ille contemptus, il- Ioan.19.
le expalmatus, ille conſputus, ille ſpinis coronatus, ille
crucifixus, omnia in illo feciſti. Audio audio quid de
illo tuo milite nuncies hominibus, quid de illo præco- L
ne ſancto prædices gentibus, Chriſtum dei virtutem, &
dei ſapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Chriſtum,
quia ſcandalum eſt eis: irrideant Pagani crucifixum
Chriſtum, quia ſtultitia eſt eis. Nos autem, inquit, præ- 1.Cor.1.
dicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcanda-
lum, Gentibus autẽ ſtultitiam: ipſis vero vocatis Iudæis
& Græcis, Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiã. Om-
nia in ſapientia feciſti. *Repleta eſt terra creatura tua.* Re-
pleta eſt terra creatura tua Chriſte. Et hoc quomodo
videbimus? quid enim non à patre per filium creatum
eſt? Quicquid enim ambulat & repit in terris, quicquid
natat in aquis, quicquid volat in aëre, quicquid in cœ-
lo circumagitur, quanto magis terra, totus mundus
creatura dei eſt. Sed neſcio quid hic ſignificat de qua-
dam creatura noua: de qua dicit apoſtolus, Si qua in 2.Cor.5.
Chriſto noua creatura, vetera tranſierũt, ecce facta ſunt
omnia noua, omnia autem ex deo. Noua creatura quæ
facta eſt? Omnes credentes in Chriſtum, exuentes ſe ve- Epheſ.4.
terem hominem, & induentes nouum. Repleta eſt ter-
ra creatura tua. In vno loco terræ crucifixus erat, in v-
no exiguo loco cecidit granũ illud in terram, & morti- M
ficatum eſt, ſed magnum fructum attulit. Singularis
eras domine Ieſu Chriſte, donec tranſires. Agnoſco in
alio pſalmo vocem tuam qua dixiſti, Singularis ego Pſalm.140.
ſum, donec tranſeam. Singularis ergo eras donec tran-
ſires, ſingularis eras cum agnouiſti occaſum tuũ: ſed ab
occaſu in ortum tranſiſti. Ortus es, ſplenduiſti: clarifi-
catus es cum in cœlum aſcendiſti, & repleta eſt terra
creatura tua. Pſalmum fratres nondum finiuimus, ſed
aliquid inde in nomine Chriſti etiam ad diem domi-
nicum differamus.

Concio quarta de tertia parte eiuſdem pſalmi.

MEminit charitas veſtra, cum ſit vnus ſermo dei
in ſcripturis omnibus dilatatus, & per multa
ora ſanctorum vnum verbũ ſonet, quod cum
ſit in principio deus apud deum, ibi non habeat ſylla- Ioan.1.
bas, quia non habet tempora. Nec mirandum nobis ſit,
quia propter infirmitatem noſtram deſcendit ad parti-
culas ſonorum noſtrorum, cum deſcenderit ad ſuſci-
piendam infirmitatem corporis noſtri. Iſtum tamen
pſalmum iam multos nobis feciſſe ſermones, myſteriá-
que ipſa

A qoe ipsa quæ hic clausa tenentur vt pulsantibus aperi-
rentur, attulisse oobis non paruas per aliquot dies mo-
ras temporis cum pronunciantur, cum commendan-
tur, cum clausa esse monstrantur, cum aperiuntur, cum
eruuntur, cum ostenduntur: ac per hoc meminit, vt di-
xi, charitas vestra, nec præterito die ad eius terminum
psalmi nos peruenire potuisse, & distulisse in hūc diem,
voluitque dominus & tempus redditionis nobis exhi-
bere, & me debitorem debito satisfacere, & exactores
securiores efficere. Det ergo ipse bonum quod redda-
mus, qui noo reddidit quicquid mali feceramus. Excla-
mauerunt vt oostis, quod cum pietate gaudióque reco-
litis, Exclamauerunt cum psalmo viscera cordis nostri,
& dixerūt, Quàm magnificata sunt opera tua domine,
omnia in sapientia fecisti, repleta est terra creatura tua.
Quicquid à deo factum est, in sapientia factū est, & per
sapientiam factum est. Quicquid nouit sapieotiam, &
quicquid non oouit sapientiam, & tameo io creatura
dei est, in sapienria factum est, & per sapientiam factum
est. Qui cognoscunt sapientiam, lucem habent sapien-
tiam: qui non cognoscunt, habent tamen artificem sa-
pientiam, cum siot ipsi detenti in sapientia. Et qui eam
B lumen habent, etiam attificem habent: non quicunque
artificem habēt, etiam lucem habent. Et quidem in ho-
minibos multi suot qui eius patricipes fiunt, & sapientes
vocantur. multi enim experies, stulti nominannr. Pro-
pter hoc vitioso nomine stulti appellantur, quia si stu-
deant sapientiæ, si petant, si quærant, si pulseot, possent
peruenire ad eius participationem. Non enim naturæ,
sed negligentiæ denegatur. Suot autem aliæ creaturæ
quæ non possunt fieri participes sapientiæ, sicut omnes
bestiæ, omnia pecora, omnes arbores quæ nec sensum
habent vllum. Nuoquid quia participes sapientiæ esse
non possunt, ideo non in sapientia & per sapientiam
facta sunt? Non ergo exigit deus intellectum de equo
Psalm. 31. & mulo, sed hominibus dicit, Nolite fieri sicut equus &
mulus, quibus oon est intellectus. Quod equo natura
est, homini crimen est. hoc ergo dicit deus. Non exigo
Genes. 1. participationem sapientiæ meæ ab eis quæ ooo feci ad
imaginem meam, sed vbi feci, inde exigo, & vsum eius
rei postulo quam donaui. Homines ergo reddētes deo
Math. 22. qoæ dei sunt, sic Cæsari reddunt quod Cæsaris est, id est,
reddentes Cęsari imaginem suā, & reddentes deo ima-
C ginem suam, erigunt ipsam mentem suam, non ad se,
sed ad artificem suom, & ad lumen vnde sunt, & ad ca-
lorem quendam spiritalem vnde feruescūt, & vnde re-
moti frigescuot: & vnde recedentes contenebrantur,
& quò reuertentes illuminaotur, quia pie illi dixeruot,
Psalm. 18. Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus il-
lumina tenebras meas. Discussis tenebris terrenæ stul-
titiæ, aperiētes os & educentes spiritum, erigunt, vt dixi,
fidentem oculum cordis! & circunspiciunt mente vni-
uersum mundum, terram, mare & cœlum, & videntes
omnia pulchre disposita, ordinata currere, digeri gene-
ribus, fulciri seminibus, mutari successionibus, currere
temporibus, placet eis io his artifex, vt & ipsi placeant in
artifice artifici, & exclamant præ gaudio magno, quia
vere huic lætitiæ nihil comparari potest, Quàm magni-
ficata sunt opera tua domine? omnia in sapiētia fecisti.
Vbi est ipsa sapientia in qua omnia fecisti? quo sensu at-
tingitur? quo oculo videtur? quo studio quæritur? quo
merito possidetur? Quo putatis oisi gratia sua? Qui do-
nault vt simus, dooet vt boni simus. Donat conuersis
qui antequam conuertereotur, & auersi irent post vias
Ioan. 1. suas, nónne quæsiuit eos? nónne descendit? nónne ver-
bum caro factum est, & habitauit in nobis? nónne ac- Math. 5.
cendit lucernam carnis suæ dum peoderet io cruce, & D
quęsiuit perditam drachmam? Quæsiuit & inuenit vici- Luc. 15.
nis congratulantibus, id est, omni creatura spiritali quæ
deum proxime attingit. Vicinis congratulantibus in-
uenta est drachma, angelis lętantibus inuenta est anima
humana. Inuenta est, ergo gaudeat & dicat, Quàm ma-
gnificata sunt opera tua domine? omoia in sapientia fe-
cisti, repleta est terra creatura tua. Qua creatura tua re-
pleta est terra? Omnibus arboribus & frutetis, omnibus
aoimalibus & pecoribus, & vniuerso ipso genere huma-
no repleta est terra creatura dei. Videmus, nouimus, le-
gimus, agnoscimus, laudamus, & in his prædicamus, &
in his noo sufficimus laudare tantum, quantum abun-
dat ex bona inspectione cor nostrum. Sed ad illam ma-
gis creaturam debemus attēdere vnde dicit apostolus:
Si qua igitur i Christo ooua creatura, vetera transierūt, 2. Cor. 5.
& ecce noua facta suot omnia. Quæ vetera transierunt?
In gentibus omois idololatria, in ipsis Iudæis omnis illa
seruitus legis, omnia illa sacrificia prænunciātia pręsens
sacrificium. Abūdabat tunc vetustas hominis, venit qui
renouaret opus suum, venit qui cōflaret argentū suum,
qui formaret monetā suam. Et attendimus plenam ter-
ram Christianis credentibus in deum, auertentibus se à F
prioribus immūditiis suis & idololatria, à spe præterita
ad spem noui seculi, & ecce nōdum est in re, & iam te-
netur in spe, & per ipsam iam cātamus & dicimus, Re-
pleta est terra creatura tua. Nōdum enim in patria can-
tamus hoc, nōdum in illa requie quæ promittitur, non-
dum confirmatis vectibus portarum Hierusalem: sed
adhuc io peregrinatione iotuentes muodum istum to-
tum, & vodique homines currentes ad fidem, timeotes
gehennas, contemnentes mortem, amantes vitam æter-
nam, spernentes præsentem, & tali spectaculo completi
gaudio dicimus, Repleta est terra creatura tua Hoc au-
tem seculum adhuc tentatiorum fluctibus quatitur, ad-
huc tempestatibus & procellis tribulationum & tumo-
rum turbatur, hac tamen itur. Minetur licet mare & tu-
meat fluctibus, procellásque parturiat, hac tamen itur:
datum est nobis lignum in quo nauigemus, Repleta est
terra creatura tua. Sed nondum sumus in terra viuen-
tium, adhuc ista terra moriētium est: clamamus autem
& dicimus, Spes mea es tu, portio mea in terra viuen- Psalm. 141.
tium. In terra morientium spes mea, in terra viueotium E
portio mea. Ecce ista terra quæ repleta est creatura dei.
Qui adhuc io ista terra est morieotium, oondum est in
terra viuentium quà transitur. Audi seqoentia. *Hoc mare
magnum & spaciosum, ibi repētia quorū non est numerus, Animalia
pusilla & magna.* Terribile mare significat, ibi sunt repētia
quorū non est numerus. Insidiæ repūt in hoc seculo, &
incautos repēte occupāt. Repētes autē tentationes quis
numerat? Repunt, sed caue ne surripiant. Vigiletur in li-
gno, etiā in aquis in cruce nauigamus, etiā in fluctibus
tuti sumus. Non dormiat Christus, non dormiat fides:
& si dormierit, excitetur: imperabit vētis, placabit mare: Math. 7.
finietur via, gaudebitur in patria. Ibi repētia quorū oon
est numerus, aoimalia pusilla & magna. Video adhuc in
mari isto formidoloso nondū credentes: ipsi enim ver-
santur in amaris aquis & sterilibus: illic autem & pusilli
& magni sunt. Nouimus, hæc multi pusilli seculi non-
dum crediderūt, multi primates seculi nondum credi-
derūt. Animalia pusilla & magna sunt in hoc mari. O-
derunt ecclesiā, premūtur Christi nomine: nō sæuiunt,
quia oon permittūtur. In manus non erumpens, clausa
est in corde sæuitia. Nā omnes siue pusilli, siue magni,

G animalia pusilla & magna quæ modo dolent tépla esse clausa, aras euersas, simulacra cõfracta; leges latas vt sacrificare idolis capitale sit crimẽ. omnes qui dolẽt hæc, in mari sunt adhuc. Quid ergo nos? Ad patriã quà ituri sumus? Per ipsum mare, sed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod continet seculum: ergo attendite, Hoc mare magnũ & spaciosum, ibi repentia quorum non est numerus, animalia pusilla & magna. Noli timere, noli terreri, desidera patriam, intellige peregrinationem. *Illic naues commeabunt.* Ecce in eo quod terrebant commeabunt: naues natant, & non merguntur. Naues ecclesias intelligimus, commeant inter tempestates, inter procellas tentationũ, inter fluctus seculi, inter animalia pusilla & magna. Gubernator est Christus in ligno crucis suę. Illic naues commeabũt. Non timeant naues, non valde attendãt vbi natent, sed à quo gubernentur. Illic naues cõmeabunt. Quem cõmeatum reperiunt tristẽ, quando gubernatorem sentiunt Christum? Commeabũt securæ, commeabũt perseueranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terrã quietis. Est in isto mari aliquid etiã quod superat omnia a-

H nimalia pusilla & magna. Quid est hoc? Psalmũ ipsum audiamus. *Draco hic quem finxisti ad illudendum ei.* Ibi repentia quorum non est numerus, ibi animalia pusilla & magna, illic naues commeabũt, & nõ timebũt, non solum repentia, quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, sed nec draconẽ qui ibi est. Quem finxisti, inquit deo, ad illudendum ei. Magnum secretum, & tamen quod nostis dicturus sum. Nostis inimicum ecclesiæ quendam draconem, non vidistis oculis carnis, sed videtis oculis fidei. Ipse est qui & leo dicitur. de illo

Psalm.90. scriptura dicit, Conculcabis leonem & draconẽ. Subditus est ille capiti tuo, subdetur & corpori eius: hæreãt tãtùm membra capiti suo, vt membra eius sint. Dictum est de prima fœmina, quam seduxit hic draco, Eua scilicet illa cui consiliũ mortis dedit, & persuasione astuta in cor fœmineũ more serpentis irrepsit. Factũ est quod nouimus, quod ibi & nos fecimus, quod dolemus. In illis enim duobus hominibus totum genus humanum, inde propago mortis, inde & in paruulis debita delicta.

Iob.14.& 25. Quis enim est mundus, ait scriptura, in conspectu tuo? Nec infans cuius est vnius diei vita super terram. Tradux peccati, tradux mortis de primo peccato. Nostis e-

I nim & quid dictum est mulieri, vel potius serpẽti, cum

Genes.3. audiret deus peccatum primi hominis: Ipsa tuũ obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. In magno mysterio dictum, in figura dictũ ecclesiæ futuræ, factæ

Genes.2. de latere viri sui, & hoc dormientis. Erat autem Adam

Rom.5. quædam forma futuri: hoc apostolus dicit, Qui est forma futuri. Præfiguratum est quod futurũ erat, Facta est

Ioan.19. ecclesia de latere domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso sacramenta ecclesiæ profluxerũt. Quid ergo dictũ est ecclesiæ? Iam modo audite, in-

Gene.3. telligite, cauete: Ipsa tuũ obseruabit caput, & tu eius calcaneum. O ecclesia, caput serpentis obserua. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentẽ nescio quid illicitum, noli ibi tenere mentẽ tuã, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpẽtis est: caput calca, & euades cæteros motus. Quid est caput calca? Ipsam suggestionẽ contemne. Sed lucrum suggessit magnum ibi lucrũ est, magnum ibi aurum est. Si hanc fraudem feceris, dites eris. Caput serpentis est, calca. Quid est calca? Cõtemne quod suggessit. sed ma-

Math.16. gnum aurum suggessit. Et quid prodest homini si vniuersum mũdum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrũ, ne fiat animæ dam- K

num. Hæc dicens obseruasti caput serpentis & calcasti. Ille autẽ diabolus calcaneum tuum obseruat. Quid est, obseruat calcaneum tuum? Quãdo labaris à via dei. Tu obseruas primam suggestionem, ille obseruat lapsum tuum. Si enim lapsus fueris, cades: si cecideris, possidebit. Vt autẽ non cadas, noli exire de via. Angustam tibi semitam strauit deus, quicquid extra illam est, lubricum est. propterea lumẽ est Christus, & via est Christus. Erat *Ioan.1.*

lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. &, Ego sum via, veritas & *Ioan.14.*

vita. Per me is, si ad me is. Si ergo ipse est lumen, & ipse est via: si ab illo recesseris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te sequetur? Quod dicit de impiis quidam psal- *Psalm.34.*

mus, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. Hic ergo draco antiquus hostis noster ira feruidus, insidiis astutus, in mari magno est. Draco hic quem finxisti ad illu- *l. seu dist 3 Putauerũt.*

dendũ ei. Iã tu illude draconi. Ad hoc enim hic factus est draco. Ipse cadẽs peccato suo de sublimi habitatione cœlorũ, & ex angelo factus diabolus, accepit quẽdã locum suum in hoc mari magno & spacioso. Regnum L

eius quod putas, carcer eius est. Multi enim dicũt, Quare tãtam potestatem diabolus accepit, vt dominetur in hoc seculo, & tantum valeat & tantum possit? Quãtum valet: & quãtum potest? Nisi permissus nihil potest. Tu sic age ne permittatur in te, aut si permissus fuerit ad tẽtandum, victus abscedat, & nõ possideat. Permissus est enim ad tentandos quosdã sanctos viros famulos dei. superauerunt eum, quia de via nõ recesserunt. non lapsi sunt quorum obseruabat calcaneũ. Iob ille sanctus se- *Iob.3.*

debat in stercore, & currebat in via. Videte quomodo obseruauerit caput eius, & quemadmodũ ille calcaneũ eius attendebat. Ille repellebat suggerentẽ, ille sperabat labãtem. Cepit & eius mulierculã, subtraxit omnia quæ habebat, solam diabolus dimisit adiutricem suam, non mariti consolatricẽ, sed potius tentatricem. cepit etiam ipsam non obseruantẽ caput eius. Adhuc enim illa Eua erat, sed iam ille Adã non erat. Ablatis omnibus, remãsit Iob cum vxore per quã tentaretur, & cum deo à quo *Iob.2.*

regeretur. Quid illo pauperius subito factum, si domũ eius consideres? Quid illo ditius, si cor eius cogites? Vide paupertatem domus, ablata sunt omnia: vide diuitias cordis, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut *Iob.1.*

domino placuit, ita factum est: sit nomẽ domini bene- M

dictum. Dominus dedit, dominus abstulit, nouerat rectorem suum & tentatorem suum, permissorem tentatoris sui nouerat. Nihil tibi, inquit, diabolus tribuat: Voluntatem habet nocẽdi, potestatem autem nisi acciperet non haberet. Quantũ accepit ille potestatis, tantum ego patior: non ergo ab illo patior, sed ab eo qui potestatem dedit. Contemnatur superbia tẽtatoris mei, sustineantur flagella patris mei. Repulsus est tentator, obseruatũ est caput eius, penetrare non potuit in cor. Muratam ciuitatem forinsecus oppugnauit, sed non expugnauit. Accessit alia tẽtatio, permissus est ad corpꝰ eius, *Iob.2.*

percussit graui vulnere à capite vsque ad pedes, contabescebat putredine, scatebat vermibus, attamen domo sedebat i stercore. Ibi Eua captiuata à diabolo, nõ ad ad- *Genes.3.*

iutoriũ marito supposita, sed ad lapsum, suggerit vt blasphemetur deus. Ij tunc suggessit in paradiso, vt cõtemneretur deus, modo vt blasphemetur deus. Valuit tunc in integrũ, nũc victus est à putredine. In paradiso deiecit, in stercore superatus est. Attendebat autẽ ille draco verũ Iob lingua laberet? Omnis enim homo in actu suo pedes habet: in eo quod agit, in quo mouetur, ibi tan-

quam

A quam ambulat. Dicebat ille multa. Quanta enim dixit Iob qui legerunt, nouerunt. In tam multis illis verbis *Genes. 3.* obseruabat serpens calcaneum labentis. Ille autem qui caput obseruabat serpentis, repulit omnē suggestionē. Rēspōdit & mulieri sicut dignū erat rēspōderi mulieri. *Iob 2.* Locuta es, inquit, tanquā vna de insipiētibus mulieribus. Si bona percepimus de manu domini, mala quare non *Ibidem.* sustineamus? Et inter illa omnia quę dixit, nusquam lapsus est. Quod multi in illis verbis non intelligunt, & quædam ibi sic accipiunt, quasi aliquid durum dixerit Iob in deum. Nam inter multa etiā hoc dicit velut stomachans aduersus deum, sicut videbatur non intelligētibus. Ille autem gestabat personā magnam magnæ *Iob 6.* prophetiæ. Vtinam, inquit loquens ad deum, vtinam esset nobis arbiter. Quid est, vtinam esset nobis arbiter? Quasi qui inter nos iudicaret, & quo iudicante causam vinceret. Sic accipitur ad primū sonum, sed discute te, *Genes. 3.* ne labaris: attēdit enim serpens ille semper calcaneum tuum. Quid visus est dixisse Iob, Vtinā esset nobis arbiter. Vtinā esset medius aliquis, qui iudicaret inter me & B te. Hoc deo, hoc homo, in stercore homo, hoc vel in cœlo angelus deo, vtinā esset nobis arbiter? Sed quid *Matth. 13.* præuidebat? quid optabat? Multi, inquit domin⁹, iusti & prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nō viderūt. Arbitrum desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad cōponēdam causam. Nónne inimici eramus dei, & malā causam habebamus aduersus deū? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbiter? Qui nisi venerat, *1. Timot. 2.* misericordiæ perierat iter, de quo apostolus dicit, Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Si nō homo, non mediator, quia æqualis patri deus. dicit in alio loco, Mediator autem vnius nō *Galat. 3.* est, deus autē vnus est. Inter duos mediator. Ergo Christus mediator inter hominem & deum, non quia deus, sed quia homo: nō quia deus æqualis patri, sed si æqualis patri, non mediator. Vt autem fit mediator, descēdat à superiore ad inferiorem, ab æqualitate patris, fa- *Philip. 2.* ciat quod ait apostolus, Semetipsum exinaniuit formā serui accipiēs, in similitudine hominū factus, & habitu inuētus vt homo. Fundat sanguinem suū, deleat chirographum nostrum, cōponat pacem inter nos & deum, C nostram voluntatem corrigens ad iustitiam illius, sententiam flectēs ad misericordiam. Sicut ergo vnū hoc exposuimus quantum dominus dedit, quod durum videtur dictum à Iob, sic & cætera quæ ibi vidētur quasi aspera & blasphema, habent intellectus suos: quod putaremus aliter esse, nisi deus perhiberet testimonium. Et antequam loqueretur Iob, & posteaquam totū locutus *Iob 1.* est, perhibuit deus primo testimonium dicēs, Homo sine quetela, verax dei cultor. Dixit hoc deus, dixit hoc ante tentationē illius. Ne quis autem in illis verbis forte male intelligens scandalizaretur, & putaret iustū quidem virum fuisse Iob ante tentationem, in tentatione autē graui defecisse, & lapsum esse in sacrilegā blasphemiam, finitis omnibus sermonibus, & ipsius Iob, & amicorum eius, à quibus ei consolatio reddebatur: dicit dominus testimoniū, illos non verum locutos sicut ser- *Iob 42.* uum eius Iob. Nō enim locuti estis, inquit, corā me verum & rectum quicquā sicut seruus meus Iob. Deinde iubet vt ille pro eis offerat hostias, quibus eorū peccata soluantur. Eia fratres mei. Qui vult obseruare caput *Gen. 3.* serpentis, & securè transire hoc mare, quia necesse est habitet hic serpens iste, & vt dicere cœperam, lapsus diabolus de cœlo hunc locum accepit, obseruet caput eius à timore seculi, & à cupiditate seculi. hinc enim suggerit aliquid aut vnde times, aut vnde cupis, aut a- G morē tuū tentat, aut timorem. Tu si timueris gehēnas, si amaueris regnum dei, obseruabis caput eius. Euitato capite securus eris, nec ille lapsum tuum tenebit, nec de tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, vt dixi, magnā habet potestatem. Vident enim homines quasi quantū acceperit potestatis, quid perdiderit maiestatis non vident. Ipse autem sanctus Iob in verbis suis mysticis & altè secretis, dicens de ista potestate quam dicitur diabolus habere, & describens illum multis modis in figuris similitudinum, exponens quid ille sit, vel quid valeat, hoc quoque ait, Non est quicquam simile ei factum *Iob 40.* super terram, ad illudendum ei ab angelis meis. Deus ibi loquitur in libro Iob, Nō est quicquā simile ei super terram factum ad illudendum ei ab angelis meis. Omne altum videt, & ipse est rex omniū quæ in aquis sunt. Cui testimonio cōgruit hoc in psalmo. Cum enim diceret de mari magno & spatioso, vbi animalia pusilla & magna, vbi repentia quorū non est numerus, vbi naues nauigant ligno tutæ, ait, Draco hic quem finxisti ad E illudendum ei. Sed si ad illudendum, quomodo deus *Con. 2. ser.* illi illudit? An tradidit eum ad illudendum, hoc est, vt *distinct. 3.* illudatur? Putaremus quòd deus illi illuderet, nisi scri- *Ideoque.* ptura Iob soluisset quæstionem. ibi enim dictum est, Ad illudēdum ei ab angelis meis. Vis illudere draconi? Esto angelus dei. Sed nondum es angelus dei. Donec sis, si eum cursum tenes vt sis, sunt angeli qui illudāt draconi ne tibi noceat. Præpositi enim sunt angeli cœlorum super potestates aëreas, & inde procedit verbum quod fit hic. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, iubentem sine scriptura, sine syllabis, sine strepitu, fixam semper & stantem, intuentur angeli corde mundo, & ex illa faciunt quicquid hic fit: & potestates ex illa ordinantur à summis vsque ad ima. Et si potestates summotum cœlorum regūtur verbo dei, quanto magis inferiores atque terrenæ? Remanet ergo in malis sola nocēdi cupiditas. Hanc habet homo in potestate cupiditatem nocendi, voluntatem ad perniciem. Si autē cuiquam nocere potuerit, non glorietur, non ipse nocuit: data est enim ei potestas. Semel dictum est, sententia firma est, Non est potestas, nisi à deo. Quid ergo times? *Roma. 13.* In aquis sit draco, in mari sit draco, illuc transiturus es. F Sic est factus vt illudatur: hic ad hunc locum ordinatus est, in his sedibus deputatus est. Si magnum aliquid illi putas esse has sedes, qui non nosti sedes angelorum vnde lapsus est, miraris sedes mortuorū vbi deiectus est? Quæ tibi videtur eius gloriatio, damnatio est. Similitudinem accipite breuiter, quia reuera magnum aliquid est hoc nosse & intelligere. Domum magnam aliquam putate totam istam administrationem creaturæ. Domus ista magna habet dominū, habet seruos, & in ipsis seruis habet circa se proximos sibi in apparatibus melioribus vestium, thesaurorum, horreorum, magnarum possessionum. Habet etiā seruos in infimis ministeriis, ita subditis sibi potestatibus, vt quosdam habeat & ad mundandas cloacas. A summis procuratoribus vsque ad extrema ista & infima ministeria, quàm multi sunt gradus? Si ergo aliquis magnus procurator offendat, & in pœna domini sui, verbi gratia, fiat ostiarius in extremo loco aliquo, si exercēs sibi datam potestatem, vt volentes intrare vel exire perturbet secundum modum potestatis quam accepit à domino, illi autem nesciant eum fuisse aliquando magnum procuratorem, magnam potestatem illius esse arbitrantur, quia quid perdiderit nesciunt. Et tamen fratres mei ostiarius ille de

G de quo dixi ad similitudinē domus magnæ huius ter-
renæ, potest aliquid facere nesciēte domino suo, & tur-
bare aliquem illo non iubente. Iste autem nec ad illam
ianuam positus est, qua intramus ad deum. Christus est
Ioan. 10. enim illa ianua, & per Christum intramus ad vitam æ-
ternam. Sed est quædam ianua qua intratur in hoc se-
culum, ianua quædam mortalitatis, Circa istā infirmæ
carnis huius detrimenta & supplementa. Ad istam ia-
nuam quasi quidam ostiarius est. Hic habet potestatem
in isto mari quo naues commeant, sed non tantam vt
faciat aliquid nesciente aut nolente domino suo. Ne
forte aliquis dicat, Perdidit quidem ille magnam po-
testatem superiorū apparatuum: sed ego in his infimis
sum, hic me potest habere in potestate, opus est vt ser-
uiam illi. Noli falli, nouit te dominus deus tuus: & sic
Math. 10. te nouit, vt capillos tuos habeat numeratos. Quid ergo
times? Tentaturus est forte carnem tuam, flagellum est
domini tui, non potestas tentatoris tui. Vult nocere sa-
luti quæ promittitur, sed non permittitur: vt autem nō
permittatur, habe caput Christum, repelle caput dra-
conis. Suggestoni eius noli consentire, à via tua noli
H labi. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. Nam
vis videre quàm non tibi noceat, nisi permissus? *Om-
nia*, inquit, *à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore
opportuno.* Et iste draco manducare vult, sed non man-
ducat quem vult. Omnia à te expectant domine, vt
des illis cibum in tempore opportuno. Omnia, & repē-
tia quorum non est numerus, & animalia pusilla & ma-
gna, & ipse draco, & omnis creatura tua qua implesti
terram, omnia à te expectant vt des illis cibum in tem-
pore opportuno: vnicuique cibum suum. Habes cibum
tuum, habet & draco cibum suum. Si bene vixeris, cibū
Christum habebis: si à Christo recesseris, cibus draco-
nis eris. Omnia à te expectant vt des illis cibum in tem-
pore opportuno. Quid dictum est ipsi draconi? Terrā
Genes. 3. manducabis. Draconi dictum est, Terram mānducabis
cunctis diebus vitæ tuæ. Audisti cibum draconis. Non
vis vt det te deus manducandum draconi? Noli esse ci-
bus draconis, id est, noli relinquere verbum dei. Vbi e-
nim dictum est draconi, Terram manducabis, ibi iam
I dictum est & præuaricatori, Terra es, & in terram ibis.
Cibus serpentis esse non vis? noli esse terra. Quomodo,
inquis, non ero terra? Si terrena non sapias. Audi apo-
stolum, vt non sis terra. Nam corpus quod geris, terra
est, sed tu noli esse terra. Quid est hoc? Si resurrexistis,
Colos. 3. inquit, cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Chri-
stus est in dextera dei sedens. quæ sursum sunt sapite, nō
quæ super terram. Si non sapis terrena, non es terra: si
non es terra, non manducaris à serpente, cui cibus data
est terra. Cibum suum dat deus serpenti, quando vult,
quem vult. Bene autem iudicat, falli non potest: non ei
dat aurum pro terra. Omnia à te expectant domine, vt
des illis cibum in tempore opportuno. *Cum dederis eis,
colligent.* Ante illos sunt, sed non colligent nisi cū de-
Iob 1. deris. Ante diabolum Iob erat, & quidem non deuora-
uit Iob, sed vel tentare non ausus est, nisi cum ille dedis-
set. A te expectant, cum dederis eis colligent: si non de-
deris, non colligent. Et quid nos fratres? quem cibū ha-
bemus? Sequitur & de cibo nostro. *Aperiente autem te ma-
num tuam, vniuersa implebuntur bonitate.* Quid est ô domi-
ne quòd aperis manum tuam? Manus tua Christus est.
Esaia. 53. Et brachium domini cui reuelatum est? Cui reuelatur,
illi aperitur: reuelatio enim apertio est. Aperiente autē
te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate. Re-
uelante te Christum tuum, vniuersa implebuntur bo-
nitate: non autem habent à se bonitatem. Nam illi quā- K
do boni? Probatur illis. *Auertente autem te faciem tuam tur-
babuntur.* Multi repleti bonitate sibi tribuerunt quod
habebant, & voluerunt gloriari quasi in iustificationi-
bus suis, & dixerunt sibi, Iustus sum, magnus sum: & fa-
cti sunt sibi placentes, & sonuit eis apostolus, Quid e- *1. Corint. 4.*
nim habes quod non accepisti? Volens autem probare
deus homini quòd ab illo habeat quicquid habet, vt cū
bonitate habeat & humilitatē, aliquando eum pertur-
bat: auertit ab illo faciem suam, & decidit in tentatio-
nem, & ostendit illi, quia quod iustus erat & recte am-
bulabat, ipso regente fiebat, auertente autem te faciem
tuam turbabūtur. Videte quid dicat & in alio psalmo,
Ego dixi in abūdantia mea, non mouebor in æternum. *Psalm. 29.*
Præsumpsit de se, impletus erat bonitate, & putabat à
se sibi esse totam bonitatem, & dixit in corde suo, Non
mouebor in æternum. Sed quia iam senserat dei gratiā
se percepisse, pro eo quod erat expertus, reddidit gra-
tiarum actionem, Domine in voluntate tua præstitisti
decori meo virtutem: Auertisti autem faciem tuam à *Ibidem.*
me, & factus sum conturbatus. Sic & hic, Aperis tu ma- L
num. Aperies tu manum tuam, & vniuersa implebun-
tur bonitate: non manu sua, sed manu tua aperta. Auer-
tente autem te faciem tuam, turbabūtur. Sed quare hoc
facis? quare auertis faciem tuam vt turbentur? *Auferes
spiritum eorum, & deficient.* Spiritus eorum, superbia eorum
erat. Gloriantur, sibi tribuunt, seipsos iustificant. Auer-
te faciem tuam vt turbentur, aufer spiritum eorum, &
deficiant: clament ad te, Cito exaudi me domine, *Psalm. 76.*
defecit spiritus meus. Ne auertas faciem tuam à me. Au-
feres spiritum eorum, & deficient. *Et in puluerem suum
conuertentur.* Inuenit se homo pœnitens de peccato suo,
quia non habebat vires ex se, & confitetur deo, dicens
se esse terram & cinerem. O superbe, conuersus es in
puluerem tuum, ablatus est spiritus tuus, iam non te ia-
ctas, non te extollis, non te iustificas. Vides quia de pul-
uere factus es, & auertente faciem suam domino, in tu-
um puluerem recedisti. Roga ergo, confitere puluerem
tuum & infirmitatem tuam, & vide quid sequatur:
Emittes spiritum tuum, & creabuntur. Auferes spiritum eo-
rum, emittes tuum: auferes spiritum eorum, non habe-
bunt spiritum suum. Ergo deserti sunt beati pauperes
spiritu? Non sunt autem deserti, quoniam ipsorū est re- *Math. 5.*
gnum cælorum. Noluerunt habere spiritū suum, habe- M
bunt spiritū dei. hoc enim dixit martyribus futuris, Cū
vos ceperint & adduxerint, nolite cogitare quomodo *Math. 10.*
aut quid loquamini: Nō enim vos estis qui loquimini,
sed spirit° patris vestri qui loquitur in vobis. Nolite vo-
bis tribuere fortitudinē. Si vestra est, inquit, & mea non
est, duritia est, nō fortitudo. Auferes spiritum eorum, &
deficient, & in puluerem suum conuertentur. Emittes
spiritū tuum & creabuntur. Ipsius enim sumus figmen- *Ephes. 2.*
tum, dixit apostolus, creati in operibus bonis. A spiritu
eius accepimus gratiam, vt iustitiæ viuamus, quia ipse *Roma. 4.*
est qui iustificat impium. Auferes spiritum eorū, & defi-
cient. Emittes spiritum tuum, & creabuntur. *Et innouabis
faciem terræ.* Id est, nouis hominibus confitentibus se iu-
stificatos esse, non à se iustos, vt gratia dei sit in illis. Vi-
de quales sint quibus innouata est facies terræ. Paulus *1. Corint. 15.*
dicit, Plus enim omnibus illis laboraui. Quid est Paule?
Attende si tu sis, seu spiritus tuus. Non ego, inquit, sed
gratia dei mecum. Quid ergo? Quia cū abstuleris spiri-
tum nostrum, in puluerem nostrum conuertemur, vti-
liter inuenies infirmitatem nostram, vt accepto spiritu
eius recreemur. Videte quid sequitur: *Sit gloria domini
in æternum*

A *in æternum.* Non toa, oon mea, non illius, aut illins: glo-
ria domini ſit non ad tempus, ſed in æternum. *Lætabi-
tur dominus in operibus ſuis.* Non in tuis quaſi tuis, quia &
opera tua mala, per iniquitatẽ tuam: ſi bona, per gra-
tiam dei. Lætabitur dominus in operibus ſuis. *Qui aſpi-
cit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.*
O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires
opulentiæ tuæ, ecce reſpicit dominus, & facit te treme-
re. Reſpiciat te, & faciat te tremere. Melior eſt tremor
humilitatis, quàm confidentia ſuperbiæ. Videte quo-
modo aſpiciat deus terram, & faciat eam tremere. Ad
terram qoaſi præſideotem ſibi & exultantem loquitur
Philip. 2. apoſtolus, Cum timore & tremore veſtram ipſorum
ſalutem operamini. Cum timore & tremore. deus enim
eſt qui operarur in vobis. Dicis ô Paole operamini, di-
cis vt operemur. Quare cum timore & tremore? Deus
enim eſt, inquit, qui operatur in vobis. Ideo ergo cum
tremore, quia deus operatur: quia ipſe dedit, non ex te
eſt quod habes, cum timore & tremore operaberis. nã
B ſi non tremueris eum, auferet quod dedit. Cum tremo-
Pſalm. 2. re ergo operare. Vide alium pſalmum, Seruite doooi-
no in timore, & exultate ei cum tremore. Si enim tre-
more exultandom eſt, deus aſpicit, fit terræmotus: aſpi-
ciente deo tremant corda noſtra: nam tunc ibi requie-
Eſa. 66. ſcet deus. Audi illum alio loco, Super quem requieſcet
ſpiritus meus? Super humilem & quietom, & tremen-
tem verba mea. Qui aſpicit terram, & facit eam treme-
re: qui tangit montes, & fumigabunt. Montes ſoperbi
erant, iactabant ſe: non eos tetigerat deus: tangit illos,
& fumigabunt. Quid eſt fumigare montes? Precem do-
mino reddere. Ecce magni mootes, ſoperbi, mõtes in-
gentes non rogabaot dominum: ſe rogari volebant, &
ſuperiorem non rogabant. Quis enim potens & tumi-
dus & ſuperbus in terra, qui dignetur humiliter rogare
deũ? De impiis loquor, non de cedris Libani quas plan-
tauit domious. Impius quilibet, & infelix anima roga-
re deum neſcit, & vult ſe rogari ab hominibus. Mons
eſt, opus eſt vt tangat illum deus, & fumiget. quando
cœperit fumigare, dabit deo precem, tanquam ſacrifi-
cium cordis. Fumigat ad deum, deinde tundit pectus.
Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas. Qui
tangit montes, & fumigabunt. *Cantabo domino in vita mea.*
Pſalm. 145. Quid cantabit? Totum quicquid eſt cantabit. Cante-
C mus domino in vita noſtra. Vita noſtra modo ſpes eſt,
vita noſtra poſtea æternitas erit. Vita vitæ mortalis, ſpes
eſt vitæ immortalis. Cantabo domino in vita mea.

Pſallam deo meo quandiu ſum. Quoniam io illo ſine fine
ſum, quãdiu ſum, pſallam deo meo, ne forte cum cœ-
perimos pſallere deo in illa ciuitate, putemus nos ali-
qoid aliud acturos. Tota vita noſtra erit pſallere deo.
Si veniet in faſtidium quod laudamus, poteſt venire in
faſtidium & noſtra laudatio. Si ſemper à nobis amatur
ille, ſemper laudatur. Pſallam deo meo quandiu ſum.
Suauis ſit ei diſputatio mea, ego autem iocundabor in domino. Sua-
uis ſit ei diſputatio mea. Quæ eſt diſputatio hominis
ad deum, niſi cõfeſsio peccatorum? Confitere domino
quod es, & diſputaſti cum illo: diſputa cum illo, fac bo-
Eſaiæ. 1. na opera, & diſputa. Lauamini, mundi eſtote, Eſaias di-
cit, Auferte nequitias ab animis veſtris, à cõſpectu ocu-
lorum meorũ, Ceſſate à nequitiis veſtris, diſcite bene-
facere, iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite
diſputemus, dicit dominus. Quid eſt diſputare cũ deo?
Te illi indica ſcienti, vt indicet ſe tibi neſcienti. Suauis
ſit ei diſputatio mea. Ecce hoc eſt domino ſuaue, diſ-
putatio tua, ſacrificium humilitatis tuæ, contribulatio

cordis tui, holocauſtum vitæ tuæ, hoc eſt ſuaue domi- G
no. Tibi autem quid eſt ſuaue? Ego autem iocundabor
in domino. Ipſa eſt mutua diſputatio quam dixi, Indi-
cate ei ſcieoti, & indicat ſe tibi neſcienti. Suauis eſt ei
confeſsio tua, ſuauis eſt tibi gratia ipſius. Dixit ſe tibi.
Vnde ſe tibi dixit? Per verbum. Quod verbũ? Chriſtũ.
Et tibi dixit ſe, & ſe dixit: Quia miſit Chriſtũ, ſeipſum
dixit. Ita plane audiamus ipſum verbum. Qui me vi- Ioan. 14.
det, videt & patrem. Ego autem iocundabor in domi-
no. *Deficiant peccatores à terra.* Sæuire videtur ſancta aoi-
ma quæ hic cantat & gemit. Vtinam cum ipſa anima
ſit anima noſtra, vtinam copuletur ei, & ſocietur & cõ-
iungatur ei, videbit etiam miſericordiam ſæuientis.
Quis enim capit hoc, niſi qui impletus fuerit charitate?
Deficiant peccatores à terra. Contremiſce, quia male-
dicit. Et quis maledicit? Sanctus ſine dubio exauditur.
Sed dictum eſt ſanctis, Benedicite, & nolite maledice- Roma. 12.
re. Quid eſt ergo quod dicit, Deficiant peccatores à
terra? Plane deficiant, auferatur ſpiritus eorum & defi-
ciant, vt emittat ſpiritum ſuum, & recreentur. Deficiãt E
peccatores à terra, *Et iniqui ita vt non ſint.* Quid non
ſint, niſi iniqui? Ergo iuſtificentur, vt non ſint iniqui.
Vidit hoc & impletus eſt gaudio, & reuocat verſum
primum pſalmi: *Benedic anima mea dominum.* Benedicat
anima noſtra dominum fratres, quia donare dignatus
eſt & facultatem & ſermonem oobis, & vobis inten-
tionem & ſtudium. Vnuſquiſque vt poteſt recordetur
quod audiuit: collocutionem inuicem ructate: ſaginã
veſtram ruminate: qood accepiſtis, non eat in viſcera
obliuionis veſtræ. Theſaurus deſiderabilis requieſcat
in ore veſtro. Magno labore quæſita & inuenta ſunt,
magno labore nunciata & diſputata ſunt. Sit labor no-
ſter fructuoſus vobis, & benedicat anima noſtra do-
minum.

In pſalmum centeſimumquartum
enarratio.

PSALMVS iſte centeſimuſquartus, primus eſt
in eis quibus prænotatur halleluia. Cuius ver-
bi, vel potius duorum verborum, interpretatio 1. Para. 16.
eſt, laudare deum: & ideo inde cœpit, *Confitemini domino,* Eſaiæ 12.
& inuocate nomen eius. In laude enim intelligenda eſt iſta F
confeſsio, ſicut eſt, Confiteor tibi pater domine cœli Matth. 11.
& terræ. Præmiſſa enim laude inuocatio ſequi ſolet,
vbi deſideria peccator allegat: vnde & ipſa oratio
domioica habet à capite breuiſsimam laudem, quod
eſt, Pater noſter qui es in cœlis. Tunc quæ petuntur, Matth. 6.
deinceps cõſequuntur: vnde & alibi in pſalmo dicitur,
Confitebimur tibi deus, confitebimur & inuocauimus Pſalm. 74.
nomẽ tuum. quod alibi eſt planius, Laudans inuocabo Pſalm. 17.
dominum, & ab inimicis meis ſaluus ero. ita & hic, Cõ-
fitemini, inquit, domino, & inuocate nomẽ eius. quod
tale eſt, ac ſi diceret, Laudate dominum, & inuocate no
men eius. Exaudit quippe inuocantem, quem laudan-
tem videt: laudantem autem videt, quem probat aman-
tem. Et in quo voluit dominus boni ſerui amorem cir-
ca ſe oſtendi maxime, niſi in eo quod illi ait, Paſce oues Ioan. 21.
meas? Vnde & hic ſequitur, *Annunciate inter gentes ope-
ra eius.* Vel potius, vt de Græco ad verbum exprimatur,
quod & alij Latini codices habent, Euangelizate in
gentibus opera eius. Quibus hoc dicitur, niſi Euange-
liſtis in prophetia? *Cantate ei & pſallite ei.* Verbo & ope-
re laudate: ore quippe cantatur: pſalterio autem, hoc
eſt, manibus, pſallitur. *Narrate omnia mirabilia eius, lau-
damini in nomine ſancto eius.* Poſſunt hi duo verſus ex 1. Para. 16.
duobus verbis ſuperioribus dicti non abſurde vide-

G ri,vt quod ait, Narrate omnia mirabilia eius : referatur
ad id quod dictum est,Cãtate ei . Quod vero sequitur,
Ladamini in nomine sancto eius:referatur ad id qnod
dictum est, Et psallite ei. Illud scilicet ad verbnm bonũ
quo cantatur ei , & narrantur omnia mirabilia eius : il-
lud autem ad opus bonũ quo psallitur ei', ne velit quis-
que de opere bono tãquam in sua virtnte laudari. Ideo
cum dixisset, Laudamini, quod vtique bene operantes
1. Corint. 1. merito bene possũt,addidit, Io nomine sancto eius : vt
qui gloriatur , in domioo glorietur.Qui ergo non sibi,
Matth. 6. sed ei voluot psallere, caueant facere iustitiam sum co-
ram hominibus vt videantur ab eis : alioquin mercedẽ
non habebunt apud patrem qui in cœlis est. Sed luceãt
opera eorum coram hominibus, non eo fine vt ipsi vi-
deantur ab eis, sed vt videant bona opera eorũ , & glo-
rificent patrem eorum qui in cœlis est . Hoc est laudari
in nomine sancto eius : vnde & in alio psalmo legitur,
Psalm. 33. In domino laudabitur anima mea : audiant mites , &
iocundentur. Quod & hic quodammodo sequitur,
Lætetur cor quærentium dominum. Sic enim mites iocun-
dantur ; qui non amaro zelo eos iam bene operantes
H æmulantur. *Quærite dominum, & confortamini.* Hoc enim
de Græco expressius interpretatum est , quanuis verbũ
minus Latinum videatur. Vnde & alij codices habent,
Psalm. 58. confirmamini , alij corroboramini . Ei quippe dicitur,
fortitudo mea,&, Fortitudioem meam ad te custodiã:
vt eum quærendo,atque ad eum accedendo, & illumi-
nemur & confortemur:ne cæcitate quid faciendum sit
non videamus, aut infirmitate non faciamus etiam
quando videmus . Quod ergo est ad videndum , acce-
Psalm. 33. dite ad eum. & illuminamini , hoc est ad faciendum.
qnærite dominum & corroboramini. *Quærite*, inquit,
faciem eius semper. Quæ est facies domini , nisi præsentia
dei , sicut facies venti , & facies ignis. dictum est enim,
Psalm. 82. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut flnit cera à fa-
cie ignis . Et multa talia ponit scriptura, nihil aliud q̃
earum rerum præsentiam volens intelligi,quarum no-
Psalm. 72. minat faciem. Sed quid est , Quærite faciem eius sem-
per ? Scio quidem quia mihi adhærere deo booum est :
sed si semper quæritur , quando inuenitur ? An semper
dixit in tota vita ista qua hic viuitur , ex quo nos id fa-
cere debere cognouimus, quando & inuentus quæren-
I dus est ? Iam quippe illum inuenit fides,sed adhuc eum
quærit spes . Charitas autem & inuenit eum per fidem,
& eum quærit habere per speciem: vbi tunc sic inuenie-
tur vt sufficiat nobis, & vlterius nõ quæratur.Nisi enim
Esaiæ 55. eum in ista vita inueniret fides, non diceretur, Quærite
dominum:& cum inueneritis eum,derelinquat impius
vias suas, & vir iniquus cogitationes suas . Itẽ si fide in-
Roma. 8. uentus non adhnc esset, perquirendus nõ diceretur . Si
enim quod non videmus, speramus, per patientiam ex-
1. Ioan. 3. pectamus.Et quod Ioannes ait,Scimus quia cum appa-
ruerit,similes ei erimus,quoniam videbimus eum sicuti
est.An fore etiam cum facie ad faciem viderimus eum
sicuti est, adhuc perquirendus erit?Est sine fine quæren-
dus, quia sine fine amandus. Dicimus etiam præsenti a-
licui,oon te quæro:id est,non te diligo. Ac per hoc qui
diligitur, etiam præsens quæritur,dum charitate perpe-
tua ne fiat absens optatue . Proinde quem quisque dili-
git, etiam cum eum videt , sine fastidio semper vult esse
præsentem,hoc est, semper quærit eum esse præsentem.
Et nimirum hoc est , Quærite faciem eius semper, vt
nõ huic inquisitioni qua significatur amor , finem præ-
stet inuentio, sed amore crescẽte inquisitio crescat in-
uenti . Iam deinceps temperat se laudator iste ardens,
& ad capacia verba descendit , infirmnm amorem at- K
que lactentem temporalibus dei mirabilibus nutriens:
Mementote, ioquit, *mirabilium eius quæ fecit,prodigia eius,& iu-* 1. Para. 16.
dicia oris eius . Qui locus similis videtur illi loco,vbi ad
Moysen quæreotem quis esset, cum dixisset , Ego sum Exod. 3.
qui sum, & dices filiis Israël , Qui est , misit me ad vos,
quod ex aliquantulacunque particula rara pura mens
capit,deinceps nomen suum commemorans,erga ho-
mines gratiam suam misericorditer temperauit dicens,
Ego sum deus Abraham, & deus Isaac , & deus Iacob.
hoc mihi nomen est in æternum. Vbi intelligi voluit,&
illos quorum se deum dixit, viuere secum in æternum:
& hoc dixit , quod capi etiam à paruulis posset , vt ego
sum qui sum , illi pro captu intelligerent, qui grandibus
viribus charitatis nossent quærere faciem eius semper.
Si ergo quod est ipse , multum est ad vos vel videre vel
quærere, mementote mirabilium eius quæ fecit, prodi-
gia eius , & iudicia oris eius . & quibus dicitur ? *Semen
Abraham serui eius , filij Iacob electi eius.* Vos semen Abra-
ham vos filij , Iacob memeotote mirabilium eius quæ
fecit,prodigia eius , & iudicia oris eius . Ne quis autem L
vni geoti hoc tribueret Israëlitarum secundum carnẽ,
& non intelligeret magis esse semẽ Abrahæ filios pro-
missionis, quàm filios carnis, quibus apostolus dicit cũ
gentibus loqueretur, Vos ergo Abrahæ semen estis , se- Galat. 3.
cundum promissionem hæredes : sequitur & dicit, *Ip-
se dominus deus noster, in omni terra iudicia eius.* Hoc dicitue
per Esaiam ad Hierusalem liberam matrem nostram, Esaiæ 54.
Et qui eruit te , ipse dominus deus tuus , deus vniuersæ Roma. 3.
terræ vocabitur . An Iudæorum deus tantùm? Absit.Ip-
se est dominus deus noster , in omni terra iudicia eius,
quia in omnl terra ecclesia eius , vbi prædicantur iudi-
cia eius . Quid ergo ait in alio psalmo ? Qni annnnciat Psalm. 147.
verbnm suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non
fecit sic omni genti,& iudicia sua noo manifestauit eis.
Ideo dictum est , quia ad vnam gentem voluit intelli-
gi ecclesiam pertinentem ad semen Abrahæ , quæ vo-
cata est quidem ex omnibus gentibus : & sic in ea di-
cuntur omnes geotes , vt vna sit gens in adoptionem
vocata . Extra istam nulli genti manifestauit iudicia
sua : quoniam qui ea non crediderunt , etiã si annun-
ciata sunt , maoifestata eis vtique non suot , quia nisi
credaot, non intelligent. *Memor fuit in seculum testamenti* Esaiæ 7.
sui. Alij codices habent in æternum , qnod ex ambi- M
guo Græco factum est . Sed si in hoc seculo intelligen-
dum est, oon in æternum , quod modo exponens , cu-
ius testamenti memor fuerat,adiungit & dicit , *Verbi
quod mandauit in mille generationes.* Quod adhuc cum ali-
quo fine potest intelligi : sed deinde dicit, *Quod dis-
posuit ad Abraham , & iuramenti sui ad Isaac . Et statuit illud
Iacob in præceptum , & Israel in testamentum æternum.* Vbi 1. Para. 16.
nullus est ambiguitatis locus . αἰώνιον quippe habet
Græcus , quod nusqoam nostri nisi æternum ioterpre-
tati sunt : vix autem aliqui alicubi αἰώνιον æternale di-
xerunt , nisi forte quia αἰῶνα familiarius interpretatue
seculum , αἰώνιον non æternum , sed seculare interpre-
tari veliot , quod neminem ausum fuisse commemini.
Si autem hoc loco testameotum vetus intelligendum
est propter terram Chanaan : (sic enim sermo contexi-
tur , & statuit illud ipsi Iacob in præceptum , & ipsi Is-
raël in testamentum æternum , dicens , Tibi dabo ter-
ram Chanaan funiculum hæreditatis vestræ) quomo-
do intelligendum est æternum , cum terrena illa hære-
ditas æterna esse noo possit ? Et ideo vetus testamen-
tum vocatur , quia per nouum aboletur. Mille vero ge-

nerationes

A nerationes nec æternum videntur aliquid significare, qua vtique finem habent: & ad ipsa temporalia nimis multæ sunt, qoamlibet etiam paucis annis generatio determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt, qoam minimam quidam quindecim annis terminauerunt, ex qua homo incipit posse generare. Quæ sunt istæ mille generationes? Non solùm à tempore Abraham quando ei facta est ista promissio, vsque ad tempus noui testamenti, sed ab ipso Adam vsque ad terminum seculi. Quis enim audeat dicere quindecim annorum milibus hoc seculum extendi? Proinde mihi videtur non hic vetus testamentum intelligendum, quod nouo esset tollendum. *Hiere. 31.* Dicitur per prophetam, Ecce dies veniunt, dicit dominus, & confirmabo domum Iacob in testamentum nouum, non secundum testamentum qood constitui patribus eorum, cum eduxissem eos de terra Aegypti, sed testamentum fidei, quod laudat apostolus *Hebr. 8.* cum Abraham nobis proponit imitandum, & de legis operibus gloriantes inde conuincit, quòd Abraham etiam ante circuncisionem credidit deo, & reputatũ est illi ad iostitiam. Denique cum dixisset, Memor fuit in B seculum testamenti sui, quod in æternum intelligere debemus, testamenti scilicet iustificationis & hæreditatis æternę, quã fidei promisit deus, *Galat. 3.* Verbi, inquit, quod mandauit in mille generationes. Quid est mandaoit? Quod enim air, Tibi dabo terram Chanaan: non mandatum est, sed promissum. Mandatum est autẽ quod facere debemus, promissum quod accipere. Mandatũ ergo fides est, *Roma. 1.* vt iustus ex fide viuat: & huic fidei hæreditas æterna promittitur. Mille ergo generationes propter numeri perfectionem pro omnibus intelligendæ sunt, id est, quandiu generatio generationi sequendo succedit, tandiu mandatũ est viuendum ex fide. Quod obseruat populus dei, filij promissionis nascẽdo veniẽtes, & moriẽdo abeuntes, donec omnis generatio finiatur: quod millenario numero significatum est, quia per denarij numeri solidum quadratum decẽ decies, & hoc decies, vsq; ad mille peruenit. Quod disposuit, inquit, ad Abraham, & iuramẽti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob, id est ipsi Iacob, in præceptũ. Ipsi sunt tres patriarchæ, quorũ specialiter se dicit deum, quos & dominos *Matth. 8.* nominat in testamento nouo: vbi dicir, Multi ab Oriẽ- C te & occidente venient, & recumbent cũ Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Ista est hæreditas æterna. nam & hic vbi ait, Statuit illud Iacob in præceptũ: manifestauit præceptũ esse fidei. Non enim promissum appellaret præceptũ. Si enim opus est in præcepto, merces in promisso, *Ioan. 6.* hoc est opus dei, dominus ait, vt credatis in eum quem ille misit. Hoc est ergo verbũ quod manduit, Memor erit in æternum testamenti sui: hoc est verbum fidei qood prædicamus. Statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Israël in testamentum æternum, id est, quod ex ipso verbo & præcepto impleto daturus esset aliquid æternum. *Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* Quomodo ergo est *Exod. 3.* hoc in æternum, nisi aliquid æternum significet? Ipsa enim dicta est terra promissionis, terra fluens lac & mel, *Psalm. 33.* Quod totum significat gratiam in qua gustatur quàm suauis ẽst dominus, ad quam nõ omnes homines per- *2. Thess. 2.* tinent. Non enim omnium est fides: ideo addidit, Funiculum hæreditatis vestræ. Vnde in alio psalmo semen Abrahæ quod est Christus, intelligitur loqoi, vbi *Psalm. 15.* dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hęreditas mea præclara est mihi. Cur autem dicta sit terra Chanaan, interpretatio huius nominis aperit. Chanaan

quippe interpretatur humilis. Quòd si ad illam refera- G tur sententiam sancti Noë, qua eundem Chanaan dixit *Genes. 9.* futurum seruum fratrum suorum, hinc est etiã seruilis timor. Seruus autem non manet in domo in ęternum, *Ioan. 8.* filius autem manet in ęternum. Ideo excluso Chananęo, datur terra promissinnis semini Abrahę. Cõsum- *1. Ioan. 4.* mata enim charitas foras mittit timorem, vt filius maneat in domo in æternum. Vnde dictum, Et ipsi Israël in testamentũ æternum. Deinceps exequitur historiã in librorũ sanctorum veritate notissimam. *Cum essent numero breui, paucissimi, & incolæ in ea.* Id est, in terra Chanaã: quando ibi patres habitauerunt, Abraham Isaac & Iacob, antequam eam acciperent hæreditatem, in semine suo paucissimi erant, & incolæ in ea. Nonnulli autem codices habent, non paucissimi & incolæ, sed paucissimos & incolas. Vbi apparet eos qui ista ita interpretati sunt, Græcam fuisse locutionem secutos, quæ trãsferri non potest in Latinum, nisi cum ea absurditate quæ ferri omnino non possit. Si enim totam ipsam locutionem transferre conemur, dicturi sumus in ea esse illos numero breui, paucissimos & incolas in ea. Quod autem ait Græcus in ea esse illos, hoc est Latine cum es- E sent, quod verbum non potest casus accusatiuus sequi, sed nominatiuus. Quis enim dicat, cum essent paocissimos? sed, cum essent paucissimi. Cum ergo essent numero breues, vel numero breui, paucissimi, & incolæ in ea, *Transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum.* Repetitio est eius quod dixerat de gente in gentem. *Non dimisit hominem nocere eis.* Id est, non permisit. Græca autem locutio est, nocere illos, Latina vero, nocere illis. Et corripoit pro eis reges. *Nolite,* inquit, *tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Verba dixit dei corripientis vel arguentis reges ne læderent sanctos patres, com essent numero breues, & paucissimi, atqoe incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in libris eius historiæ non legantur, tamen intelligenda sunt vel latenter dicta, sicut deus in hominum cordibus loquitur occultis & veracibus visis, vel etiam per angelum expressa. Nam & rex Gerarum, & rex Aegyptiorum diuinitus admoniti sunt ne nocerent Abrahæ, & rex alius ne noceret Isaac, & alij ne nocerent Ia- *Genes. 21. & 26.* cob, cum essent paucissimi & incolæ, antequam ad incolendã Aegyptum cum filiis suis trãsiret Iacob, quod *Gene. 31.* intelligitur in eo commemoratum quod ait, Transie- F runt de gente in gentem, de regno in populum alterũ. Sed quia occurrebat quęrere, antequam transirent & in Aegypto moltiplicarentur, quomodo numero breues, paucissimi, & incolæ in aliena terra perdurare potuerunt, secutus adiunxit: Nõ permisit homini nocere eis, & corripuit pro eis reges, Nolite tãgere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Potest autẽ merito mouere quomodo fuerint Christi appellati antequã esset vnctio, ex qua hoc nomẽ impositum est regibus, quod à Saule cœpit, coi Dauid successit in regno, *1. Reg. 10.* atq; inde cæteri & reges Iudæ & reges Israël continuatione sacratæ cõsuetudinis vngebantur, in qua vnctione figurabatur vnus verus Christus, cui dictũ est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus *Psalm. 44.* tuis. Vnde ergo illi iam tunc Christi appellabantur? Nã prophetas eos fuisse legimus. De Abraham vtiq; quod *Genes. 20.* de illo manifeste dictum est, hoc & de illis intelligendum est. An ideo Christi, quia etiam si latenter, iam tamen Christiani? Quamuis enim caro Christi ex illis, tamen Christus ante illos: quod & Iudæis respõdit dicẽs, Antequam Abraham fieret, ego sum. Quomodo ergo *Ioan. 9.*

 hunc

G hunc illi ignorarent, aut in eum non crederent, cum propterea prophetæ diceretur, quia licet occultius, tamen dominum prænunciabāt? Vnde apertè ipse dicit, Abraham concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Non enim quisquam præter istam fidē quæ est in Christo Iesu, siue ante ei⁹ incarnationē, siue postea reconciliatus est deo, cum sit ab Apostolo veracissime definitum, (1. Timot. 2.) Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Deinde iam narrare incipit quomodo factum sit vt transirent de gente in gentem, & de regno in populum alterū. Et vocauit, inquit, famē super terram, & omne firmamētum panis contriuit. (Genes. 41.) *Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.* Per hoc factum est vt transirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Sed non sunt negligenter prætereundæ scripturarum sanctarum locutiones. Vocauit, inquit, famem super terrā: quasi fames aliqua persona sit, vel aliquod animatum corpus, vel aliquis spiritus qui obedire posit vocāti, cum sit fames ex inedia contracta pernicies, atque ita sit in eis qui eam patiuntur, vt aliquis morbus. Sicut enim morbus vt esse desinat, fit H plerunque per medicamentū, sic & fames sanatur quodāmodo per alimentum. Quid est ergo, vocauit famē? An forte ista mala quæ patiuntur homines, habēt quosdam præpositos suos angelos malos? Nam & in alio psalmo dicit immissione per angelos malos deum homines afflixisse, non vtiq; errante iudicio. Et hoc est forte, vocauit famem: id est angelum præpositum famis, & eius rei nomine cuius est præpositus appellatur. Ex qua opinione Romani veteres quosdam deos tales consecrarunt, sicut deam Febrem, deumq; Pallorē. An quod est credibilius, vocauit famem, intelligendum est, dixit vt fames esset, vt hoc sit vocare quod est appellare, hoc appellare quod dicere, hoc dicere quod iubere? Nā ille (Roma. 4.) vocauit famem, qui vocat ea quæ non sunt tanquā sint. Nec ibi apostolus dixit, Qui vocat ea quæ non sunt vt sint, sed tanquam sint. Apud deum quippe iam factum est, quod eius dispensatione futurū est, quia de illo alibi (Esaia 45.) dicitur, Qui fecit quæ futura sunt. Et hic quando fames facta est, tunc dicta est vocata, id est, vt adesset quæ iam fuerat in eius occulta gubernatione disposita. Denique quomodo vocauerit famē, statim exposuit dicens, Om-I ne firmamentum panis contriuit. Et hæc inusitata locutio est. contriuit enim dixit pro eo quod est cōsumpsit. (Genes. 39.) Misit ante eos virum. Quem virum? Ioseph. Quomodo misit? In seruum venundatus est Ioseph. Nempe quādo factum est, peccatum erat fratrum, & tamen deus misit Ioseph in Aegyptū. Intuenda est ergo res magna & pernecessaria, quomodo deus bene vtatur malis operibus hominum, sicut illi cōtrà male vtuntur bonis operibus dei. Contexit deinde narrationem cōmemorans quæ pertulerit Ioseph in humilitate sua, & quomodo fuerit sublimatus. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum* (Ibidem.) *pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius.* Compedes quidem accepisse Ioseph non legimus, sed factum esse minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa historia, quæ tamen spiritum sanctū non laterent, qui in his loquitur psalmis. Ferrum autē quod dicit pertransisse animam eius, tribulationem duram necessitatis accipimus. non enim corpus, sed animam dixit. Talis enim locutio est quædam in euangelio, vbi (Luca 2.) Simeon dixit ad Mariam, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransiet gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Passio quippe domini quæ multis ruina fuit, & K in qua multorum cordium occulta patuerunt, quoniā expressum est quid de domino sentiebant, & ipsam eius matrem grauiter carnali orbitate percussam sine dubio contristauit. In illa vero tribulatione fuit Ioseph, donec veniret verbum eius, quo fuerat interpretatus veraciter (Genes. 40.) somnia vnde cōmendatus est regi, vt etiam illi de somniis eius futura prædiceret. Sed quoniā dixit, donec veniret verbum eius, ne omnino eius sic intelligeremus, vt quisquam rem tantam homini tribuendam putaret, continuo subiecit, *Eloquium domini inflammauit eum.* Vel quod magis de Græco expressum est, alij codices habent, Eloquium domini igniuit eum: vt etiam ipse inter eos cōputaretur quibus dictum est, Laudamini in nomine sancto eius. Eloquium domini igniuit eum. Meritò spiritus sanctus quando à domino missus est, visæ sunt (Acto. 2.) illis linguæ diuisæ velut ignis. Et apostolus dicit, Spiritu feruentes. (Roma. 12.) A quo igne discedent, de quibus dicitur, Refrigescet charitas multorū. Deniq; sequitur, *Misit rex* (Matth. 24.) *& soluit eū, princeps populorū & dimisit eum.* Ipse est rex, qui & (Genes. 41.) princeps populorū: soluit cōpeditū, dimisit inclusum. *Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.* Græcus habet, *Et seniores eius sapientiam doceret.* L Quod omnimodo ad verbum ita dici posset, erudiret principes eius sicut semetipsum, & seniores eius sapiētes faceret. πρεσβυτέρους enim habet, quos dicere solemus seniores, non γέροντες, id est, senes. σοφίσαι autem, quod vno verbo Latine dici non potest, à sapientia dictū est, quæ σοφία Græce dicitur, non à prudentia quæ φρόνησις appellatur. Neque hoc tamen legimus in illa sublimitate Ioseph, sicut nec compedes in eius humilitate. Sed vnde fieri posit, vt vir tantus vnius veri dei cultor, in Aegypto alendis tantūmodo corporibus, & rebus tantùm corporalibus gubernādis esset intentus, & quò eos meliores redderet, curam non gereret animorum? Sed ea conscripta sunt in illa historia quæ secundum intentionem scribentis (in quo erat spiritus sanctus) rebus futuris in illa narratione significandis sufficere iudicata sunt. *Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Quod est Israel, hoc est Iacob: & quod est Aegy- (Genes. 46.) ptus, hoc est terra Cham. Hinc enim apertissime demō- M stratum est, de semine Cham filij Noë, cuius primitiuus fuit Chanaan, exortam fuisse etiam gentem Aegyptiorū. Proinde in quibus codicibus hoc loco legitur Cha- (Genes. 10.) naan, emendandum est. Melius autem interpretatum est, accola fuit, quàm sicut alij codices habent, inhabitauit: quod tantundem esset si & incola diceretur. Nihil enim aliud significat. Nam idipsum est verbum in Græco isto quod est & superius vbi dictum est, paucissimi & incolæ in ea. Incolatus porrò vel accolatus, non indigenam sed aduenam ostēdit. Ecce quomodo transierunt de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod breuiter propositū fuerat, breuiter narrando explicatum est. Sed de quo regno transierunt in populum alterum, merito quæri potest. Nondum enim regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat regnum constitutū populi Israël. Quomodo ergo potest intelligi, nisi forte secundum anticipationem, quia ibi regnum futurum erat seminis eorū? Deinceps narrantur quæ in Aegypto gesta sunt: *Et auxit,* inquit, *populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Etiam hoc totū breuiter propositum est, vt quēadmodum factum sit, deinceps narretur. Non enim tunc firmatus est populus dei super Aegyptios inimicos suos,

quando

A quando eorum masculini fœtus necabantur, vel quando in faciendis lateribus conterebantur, sed quando in manu potenti per signa & portenta domini dei sui metuendi & honorandi facti sunt, donec duri regis contentio vinceretur, & mare rubrum persecutorem cum exercitu eius obrueret. Quòd ergo breuiter positum est, Firmauit populum suum super inimicos eius, velut quæreremus quomodo factum sit, incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. *Et conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Nunquidnam intelligendum est vel credendum, quòd deus cor hominis ad facienda peccata conuertat? An peccatum non est, vel paruum peccatum est odisse populum dei, & dolum facere in seruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo istorum tam grauium peccatorum author est deus, qui nullius vel leuissimi peccati author credendus est? Quis sapiens, & intelliget hæc? Nam ipsa est illa mirabilis dei bonitas qua bene vtitur etiam malis vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum eius, boni erant, sed maligni & impij tales erant, qui facile alienis suis felicibus inuiderent. In eo ergo quod populum
B suum multiplicauit, hoc beneficio suo malos ad inuidendum conuertit. Inuidia est enim odium felicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidentiam odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, sed populo suo benefaciendo, cor illorum sponte malum conuertit ad odium. Non enim rectum cor peruertit, sed sponte peruersum ad odium populi vbi eo malo bene vteretur conuertit: Non illos malos faciendo, sed istis bona quibus mali facillime possent inuidere largiendo. Quo illorum odio & ad exercitationem populi sui, & ad gloriam nominis sui, quæ nobis est vtilis, quomodo sit vsus, consequentia docent, quæ in eius laude commemorantur cum cantatur halleluia.
Exod. 3. *Misit Moysen seruum suum, & Aaron quem elegit ipsum.* Sufficeret quem elegit, sed nihil in eo quærendum est quod additum est ipsum. Locutio scripturarum est, sicuti est, In qua habitabunt in ea. qua locutione diuinæ paginæ plenæ sunt. *Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.* Non ita debemus accipere verba si-
C gnorum & prodigiorum, quasi verba quibus verbis fierent signa & prodigia, id est, quæ dicerent vt fierent signa & prodigia. Multa enim sine verbis facta sunt,
Exod. 8. vel virga manu extenta, vel fauilla in cœlum missa. Sed quia illa ipsa quæ facta sunt, non erant alicuius significationis inania, sicut & verba quæ loquimur, ideo & ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum. Posuit in eis, id est, fecit per
Exod. 10. eos. *Misit tenebras & obscurauit.* Scriptum est & hoc inter plagas quibus & Aegyptij percussi sunt. Quod autē sequitur, in diuersis codicibus varie legitur. Alij nanque habent, *Exacerbauerunt sermones eius.* Alij vero, *Non exacerbauerunt sermones eius.* Sed quod prius dixi, in pluribus inuenimus. Vbi autem addita est negatiua particula, vix duos codices potuimus reperire. Sed ne forte mendositas propter sensum faciliorem abundauerit: (quid enim facilius intelligitur quàm id quod dictum est, Exacerbauerunt sermones eius? vtique contumacibus suis contradictionibus) conati sumus secundum aliquam rectam sententiam etiam illud exponere: & hoc interim occurrit, Non exacerbauerunt sermones eius, id est in Moyse & Aaron, quia eos etiam durissimos patientissime pertulerunt, donec omnia quæ deus G in eis facere disposuerat, ex ordine complerentur. *Exod. 6.*
Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Et de- *& 8.* *dit terram eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.* Tan- *Psal. 77.* quam diceret, terram eorum conuertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, vt hoc per ὑπερβολὴν conuenienter diceretur. *Dixit & venit cynomyia & cyniphes in omnibus finibus eorum.* *Exod. 8.* Si quæritur quando dixerit, in verbo eius erat antequam fieret, & sine tempo- *Psalm. 77.* re ibi erat, & quo tempore fieret, quanquam & per angelos & per seruos suos Moysen & Aaron etiam tunc quodammodo dixit vt fieret, quando fuerat faciendum. *Posuit pluuias eorum in grandinem.* *Exod. 9.* Similis locutio illi est vbi ait, Dedit terram eorum ranas, nisi quòd *Psalm. 77.* ibi non vtique in ranas tota terra conuersa est, pluuia verò in grādinem etiam tota potuit. *Ignem comburentem in terra ipsorum.* Subauditur, posuit. *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.* Hoc vi grandinis & fulminibus factum est, vnde & ignem dixit comburentem. *Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.* Vna plaga & locustæ & bruchi, quoniam altera est parens, & alter est fœtus. *Et come-* *Exod. 10.* *dit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ* E *eorum.* Et fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consueuit, quæ fœnum appellat etiam segetes frugum. Sed vt duo diceret, duobus fortasse quæ dixerat numero voluit consonare, id est, locustæ & brucho. Hoc autem totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem fastidio, non ad diuersitatem sententiarum. *Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Hæc plaga nouissima est, excepta morte in ma- *Exod. 12.* ri rubro. Primitias vero laborum, propter primogenita pecorum dictum arbitror. Quæ plagæ cum sint de- *Psalm. 77.* cem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodem ordine quo ibi factæ sunt leguntur. Libera enim est laudatio à lege narrantis & texentis historiam. Cuius laudationis author & dictor cum sit per prophetam spiritussanctus, eadem vtique authoritate qua per eum egit hominem qui illam scripsit historiam, & commemorat aliquid factum quod ibi non legitur, & quod ibi legitur præterit. Adiungit autem etiam hoc laudibus *Exod. 12.* dei, quòd argento & auro ditatos Israëlitas eduxit de F Aegypto, quia & ipsi tales erant qui nondum possent *3 sen. di. 37.* cōtemnere laborum suorum licet temporalem, tamen *14. Quas-* debitam iustámque mercedem. Nec in eo quòd Aegy- *tum. Et. 14.* ptios deceperunt, à quibus sibi vt commodaretur aurū *di. 5. Dixit* argentumque petierunt, putandus est deus huiusmo- *dominus.* di dolos eis qui sursum cor haberent, vel iubere, vel si fe- *Et 37. dist.* cerint approbare. Magis enim per illa dei verba vtique *c. Legimus.* ab illo qui cor eorum videbat, & cupiditates examina- *§. Econtra.* bat, permissi sunt facere ista quàm iussi: non tamen sine aliquo profectu animæ carnalis, quod & his fecerūt qui talia iure passi sunt, & quanuis per dolum, ab iniquis hominibus tamen quod sibi reddi debuit abstulerunt. Sicut enim Aegyptiorum iniquitate, sic istorum infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum diuinè vsus est deus. *Et eduxit eos in* *Exod. 12.* *argento & auro.* Et ista locutio scripturarum est. Pro eo quippe dictum est, in argento & auro: ac si diceretur, cum argento & auro. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sed corpore, non animo. Etiam hoc magnum dei beneficium fuit, vt illa necessitate migrandi nullus esset ægrotus. *Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Timor quippe Hebræorum super Aegyptios. Non enim timor eorum quo time-

G bant Hebræi, sed quo timebantur. Dicet aliquis, Quomodo ergo nolebant eos dimittere Aegyptij? Quomodo tanquam redituros dimiserunt? Quomodo tanquam redituris & reddituris aurum & argentum petẽtibus commodauerunt si læta est Aegyptus in profectione eorum? Sed intelligendum est post illam vltimã Aegyptiorum mortem, & tãtam stragem in mari rubro tam magni persequentis exercitus, Aegyptios timuisse residuos ne redirent Hebræi, & eorũ reliquias magna felicitate ac facilitate contererent. Tunc impletum est quod superius cum dixisset, Et auxit populum suum vehementer: mox addidit, Et firmauit eum super inimicos eius. Hanc enim sententiam vno versiculo propositam vt explicaret quomodo id factum sit, adiunxit cætera quæ in hac laude cladis narrauit, vsque ad istum locum vbi ait, Læta est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos: velut assignans quod proposuerat, quia firmauit populum suum super inimicos eius. Proinde iam dicit, quæ iter agenti-
Exod. 13. bus in eremo beneficia diuina collata sunt. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.*

H Tam sunt hæc manifesta, quàm nota. *Petierunt carnes, &*
Exod. 16. *venit coturnix.* Non coturnices concupierunt, sed carnes. Quia vero & coturnix caro est, & in ipso psalmo non loquitur de amaricatione eorum, in quibus nõ est
1. Corint. 10. beneplacitum deo, sed de fide electorum, quod est verum semen Abrahæ, ipsi intelligendi sunt petisse vt veniret vnde amaricantium murmura opprimerentur.
Exod. 16. Etiã in versu qui sequitur, *Et pane cœli saturauit eos*: Mãna quidem non nominauit, sed nulli obscurum est, qui
Exod. 17. illas literas legit. *Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.* Et hoc factũ tam cito intelligitur quàm legitur. His autem omnibus beneficiis suis deus commendat in Abraham meritum fidei. Sequitur enim & dicit, *Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.* Quod ait populum suum, hoc repetiuit electos suos: & quod ait in exultatione, hoc repetiuit, in lætitia. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Quod sunt regiones gentium, hoc sunt labores populorum: & quod dictum est, dedit illis, hoc repetitum est, possederunt. Et tanquam quæreremus cui bono ista data sunt, ne hoc ipsum putare-
I tur summum bonum, quòd ista felicitas rerum temporalium populo dei data est, continuò eam ad illud retulit, vbi summum bonum oportet inquiri. *Vt custodiant,* inquit, *iustificationes eius, & legem eius requirent.* Vbi non solum intelligendum est dei seruos & electos filios promissionis, verùm & germanum semen Abrahæ, imitantes fidem Abrahæ, propterea ista bona terrena sumere à deo, vt non in eis luxu diffluant, siue peruersa securitate torpescant, sed ideo habeant diuina misericordia hæc omnia præparata, quibus quærendis possent negotiosissimis laboribus occupari, vt ad hoc vacent vnde bonum æternum possit acquiri, hoc est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Denique quoniam semen Abrahæ tales hic intelligi voluit, qui vere essent semen Abrahæ, quales vtique nec in illo populo defecerunt, quod etiã apostolus Paulus satis ostendit cùm dicit, Sed non
1. Corint. 10. in omnibus illis beneplacitum est deo. Si enim non in omnibus, profecto fuerunt ibi quidam in quibus beneplacitum est deo. Quia ergo tales psalmus iste commendat, nihil hic dixit de iniquitatibus & irritationibus & amaricatione eorum in quibus non est beneplacitum deo. Sed quia & iniquis non sola iu- K
stitia, verũetiam misericordia dei omnipotentis & clementis apparuit, de illis sequens loqoitur psalmus cum laudibus dei. Et tamen vtrique in vno populo fuerunt, nec istos illi suarum iniquitatum cõtagione polluerunt. Nouit enim dominus qui sunt eius. Et si in hoc seculo non potest ab iniustis recedere, recedat ab iniustitia 2. Thes. 2.
omnis qui nominat nomen domini. Vt hoc ergo tanquam in corpore psalmi huius velut latentem quodãmodo eius animam commendemus, hoc est, in verbis quasi exterioribus interiorem intellectum, videtur mihi admoneri semen Abrahæ, (qui sunt omnes filij promissionis pertinentes ad æternam hæreditatem testamenti æterni) vt tanquam ipsam hæreditatem sibi eligant deum, & eum gratis colant, id est, propter ipsum, non propter aliquod emolumẽtum mercedis extra ipsum: & hoc faciant laudantes, inuocantes, annunciantes, nec in suam, sed in eius gloriam, per fidẽ bene operantes, spe gaudentes, charitate feruentes. Hoc totum sonat his versibus:

Repetitio expositorum.

CONFITAMINI *domino, & inuocate nomen eius, annunciate in gentibus opera eius. Cantate ei &* L
psallite ei, narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine sancto eius. Lætetur cor quærentium dominum. Quærite dominum & confirmamini, quærite faciem eius semper. Deinde ad paruulorum corda nutrienda vt roborentur in fide, de patriarchis proponuntur exempla & illorum fidei, & promissionis dei, vt imitando & sperando simus semen illorum, non de sola gente Hebræorum, sed quotquot istam gratiam suscipiunt in omni terra. Quod totum his versibus continetur: *Mementote mirabilia eius quæ fecit, prodigia eius, & iudicia oris eius. Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius. Ipse est dominus deus noster, in vniuersa terra iudicia eius. Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. Statuit illud ipsi Iacob in præceptum: & ipsi Israel in testamentum æternum, Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* Quæ omnia pro modulo meo, quemadmodum accipienda essent, exposui. Hic occurrebat animo paruulæ fidei: Si ergo deus gratis est colendus, & testamenti æterni hæreditas ipse à seipso requirendus, mortalem istam vitam cur præstat quærentibus eum, & tempo- M
rales necessitates? An & ipsas suæ misericordiæ multiplicatione non deserit? Nam intente audite quid præstiterit patribus nostris, vel in quibus fidei exempla constituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati sunt. *Cum essent ipsi numero breui, paucissimi & incolæ in ea.* Id est, in terra Chanaan. *Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum: Non reliquit hominem nocere eis, & arguit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Si autem quæritis quomodo transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum, audite: *Vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium domini igniuit eum, misit rex & soluit eum, princeps populorum, & dimisit eum. Constituit eum dominum domus suæ, principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & seniores eius prudentiam doceret. Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Ecce qnomodo pertrans-

ierunt

A ierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. *Et auxit populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Si autem scire vultis quomodo eum firmauit super inimicos eius: audite. *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Misit Moysen seruum, Aaron quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras & obscurauit eos, & exacerbauerunt sermones eius. Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Dedit terram eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. Dixit & venit cynomyia & cyniphes, in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum. Et percußit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum. Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum. Et percußit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Læta est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Ecce quomo-
B do populum suum firmauit super inimicos eius. Cum autem inimicis eorum ista mala, iustitia eius Inflixerit, quæ ipsis largita sit etiam temporalia misericordia eius, accipite: *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. Petierunt carnes, & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos. Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Non vt propter ista eum colant, sed vt ea quoque ad bonum æternum referant atque conuertant: id est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius exquirant. Quæcunque igitur alia bona dat deus, referenda sunt ad gratuitum cultum eius: ipse autem cultus eius non est referendus ad alia bona quæ dat deus. Tunc enim erit gratuitus. Ad quod certamen prouocans hostis, ausus
Iob 1. est dicere deo, Nunquid Iob gratis colit deum? Porrò si in seruum venundatus est Ioseph, & humiliatus &
C exaltatus locum fecit ad temporalia bona populo dei vt firmaretur super inimicos eius: quanto magis Iesus
Matth. 26. venundatus & humiliatus à fratribus suis secundum carnem, & exaltatus in cœlis, locum facit ad æterna bona populo dei triumphanti de diabolo & angelis eius? Audi ergo semen Abrahæ non de carne glorians, sed imitans fidem. Audite serui dei & electi dei promissionem habentes vitæ præsentis & futuræ. Si tentationes duræ sunt in hoc seculo, Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Si rerum temporalium prosperitas adiacet, non propter ipsam deo, sed ipsa vtamini propter deum. Nec eum existimetis propter vitæ huius necessaria coli à cultoribus suis, quæ donat & bla-
Matth. 6. sphematoribus suis: sed quærite primùm regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis.

In psalmum centesimumquintum enarratio.

PSALMVS centesimusquintus etiam ipse prænotatur *Halleluia*. Et hoc dupliciter. Sed quidam dicunt vnum halleluia pertinere ad finem psalmi superioris, alterum ad huius principium. Et hoc asserunt, quòd omnes halleluiatici psalmi habeant in fine halleluia, non omnes in capite. Vnde quicunque psalmus non habet in fine halleluia, nec in capite volunt eum habere: quod autem in eius capite videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos D
quousque nobis aliquibus certis documentis id verum esse persuadeant, multorum consuetudinem sequimur, qui vbicunque legunt halleluia, eidem psalmo attribuunt, in cuius hoc capite inueniunt. Paucißimi enim codices sunt (quod quidem in nullo Græcorum reperi, quos respicere potui) qui habeant halleluia in fine, præter cẽtesimi & quinquagesimi psalmi contextionẽ, post quam iam nullus est qui ad eũdem canonem pertinet. Sed neque hoc posset præscribere consuetudini, etiam si omnes codices id haberent. Fieri enim potuit, vt aliqua ratione laudationis dei totus psalmorum liber, qui libris quinque constare perhibetur, (nã vbi scriptum est, Fiat, fiat, ibi fines librorum esse dicunt) post omnia quæ cantata sunt, vltimo halleluia clauderetur: nec propter finem centesimi & quinquagesimi psalmi necesse esse video vt omnes halleluiatici psalmi in fine habeant halleluia. Cum enim in capite psalmi geminatur halleluia, cur dominus aliquando semel, aliquando bis dicat amen, & quomodo eo modo E
non posit aliquando semel, aliquando bis halleluia dici, nescio, præsertim quia post numeri notam qua psalmus inscribitur quotus sit, velut iste centesimusquintus, vtrunque halleluia positum est. Debuit autem vnum poni ante ipsum numerum, si ad finem pertinet superioris: & post numerum Psalmi scribi alterum halleluia, quod ad psalmum ipsius numeri pertinet. Sed fortasse & in hoc loco imperita præualuit consuetudo, & aliquid afferri potest quod adhuc ignoramus, vnde nos magis docere debeat iudiciũ veritatis, quàm præiudicium consuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiscamus, vbicunque post numerum psalmi, siue semel siue bis conscriptum inuenimus halleluia, secundum celeberrimam ecclesiæ consuetudinem ei psalmo tribuimus, qui eodem numero prænotatur: confitentes nos arcana omnium titulorum qui sunt in psalmis, & ordines eorundem Psalmorum, & magna esse credere, & nondum sicut volumus penetrare potuisse. Videq autem istos duos centesimumquartum & centesimumquintum ita inter se coniunctos, vt in vno F
eorum qui præcedit, commendetur populus dei in electis eius, de quibus nulla querela sit, quos ego arbi- 1.Corint.10.
tror ibi fuisse in quibus beneplacitum est deo: in isto autem qui sequitur eos commemoratos, qui in eodẽ populo amaricauerunt, nec tamen etiam ipsis dei misericordiam defuisse. Dicuntur autem ista ex eorum persona qui veniam conuersi precantur, & exempla cõmemorantur illorum in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia dei. Incipit ergo etiam iste psalmus sicut ille: *Confitemini domino*. Sed ibi sequitur, Et Iudith. 13.
inuocate nomen eius: hic autem, *Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius*. Quapropter potest hic quidem intelligi etiam confeßio peccatorum. nam & post paucos versus sequitur, Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Sed in eo quod dicit, Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius: laus vtique dei est, atque in eius laude confeßio: quanquam etiam cum sua quisque confitetur peccata, cum dei laude confiteri debet: nec aliter pia est confeßio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam dei. Habet ergo eius laudem, siue etiam in verbis cum eum bonum & misericordem dicit, siue in solo affectu, cum hoc credit. Nam & ille publicanus cuius sola illa verba commemorata sunt, Domine propitius esto mihi peccatori: & si nõ dixit, Quo- Luca 18.

G niam bonus & misericors es, vel aliquid huiusmodi:
non tamen illud diceret, nisi hoc crederet, quoniam
cum spe orauit, quæ sine illa fide esse non posset. Potest
ergo esse laus dei vera & pia, vbi non sit confessio pec-
catorum, quæ laus multo crebrius in scripturis confes-
sio vocatur. Nulla est autem peccatorum confessio pia
& vtilis, vbi non laudatur deus, siue corde, siue etiam
orte atque sermone. Quod autem habent aliqui codi-
ces quoniam bonus: alij habēt, quoniam suauis: ita vnū
verbum Græcū quod dicitur χρηστὸς, diuersa interpre-
tatio secuta est. Item quod dictum est, Quoniam in se-
culum misericordia eius, Græcus habet εἰς αἰῶνα, quod
potest etiā in æternum interpretari. Proinde si illa mi-
sericordia hic intelligitor, qua nemo sine deo beatus
esse potest, melius accipimus in æternum. Si autem illa
est misericordia quæ miseris exhibetur, vt vel conso-
lentur in miseria, vel ab illa etiam liberentur, melius in
seculum, hoc est, vsque in finem seculi, in quo non
deerunt miseri, quibus misericordia præbeatur. Nisi
4. sen. dist. forte quis audeat dicere etiam in his qui damnabun-
46. Sed tur cum diabolo & angelis eius, aliquā misericordiam
quæri- dei minime defuturam, non quia ex illa damnatione li-
tur. berētur, sed vt eis aliquatenus mitigetur, atque ita æter-
H nam posse intelligi dei misericordiam super illorum
æternam miseriam: Sed tolerabiliorem quosdam ex-
cepturos damnationem in quorundam comparatione
legimus: alicuius vero mitigari eā cui est traditus pœ-
nam, vel quibusdā interuallis habere aliquam pausam,
quis audacter dixerit, quandoquidem vnam stillam di-
Lucæ 16. ues ille non meruit? Sed de hac tanta re diligentius ex
ocio differendum est: nunc quod ad istum psalmum
attinet, hactenus de illa dictum esse suffecerit. *Quis lo-
quetur potentias domini?* Impletus consideratione diuino-
rum operum, quia misericordiam eius exposcit, Quis,
inquit, loquetur potentias domini? *Auditas faciat omnes
laudes eius?* Subaudiendum est quod suprà dictum est,
vt etiā ista sententia ita sit plena, Quis auditas faciet o-
mnes laudes eius? Id est, quisnam sufficiat auditas face-
re omnes laudes eius? Auditas faciet dixit, id est, faciat
vt audiantur, ostendens ita loquendas potentias domi-
ni & laudes eius, vt prædicentur audientibus. Sed quis
potest omnes? An forte quia sequitur: *Beati qui custodiunt*
I *iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.* Eas dixit laudes
eius, quæ intelliguntur opera eius in præceptis eius.
Philip. 2. Deus est enim, ait apostolus, qui operatur in vobis. Et
Psalm. 104. dictum est semini Abrahæ, Cātate ei & psallite ei: quod
intelleximus ita dictum, ac si diceretur, Bona in eius lau
dem & dicite & facite. Quibus duobus verbis, id est, cā
tandi & psallendi conuenire duos sequentes versus, vt
quod dictum est, Narrate omnia mirabilia eius: hoc sit,
cantate ei: quod verò dictum est, Laudamini in nomi-
ne sancto eius: hoc sit, psallite illi. Huic quippe semini
Matth. 5. etiam ipse dominus dicit, Luceant opera vestra bona
coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glo-
rificent patrem vestrum qui in cœlis est. Hic ergo ipsa
dei præcepta considerans, quorum præceptorum opera
laudes sunt eius qui operatur in suis, ait, Quis loquetur
potentias domini? quoniam hæc ineffabilia opera eius.
Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id est, quis cū au-
dierit faciet omnes laudes eius, quæ sunt opera præce-
ptorum eius? Quia inquantū fiunt, etsi non omnia quæ
audita sunt fiunt, ille laudandus est qui operatur in no-
Philip. 2. bis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo cum
posset dicere, omnia mādata eius: vel, omnia opera mā-
datorum eius: maluit dicere, laudes eius: quia vt dictū
est, inquantum fiunt ipse laudandus est. Quas tamē lau- K
des quisnam sufficit auditas facere? Id est, cum auditæ
fuerint, facere omnes quis est idoneus? Beati qui custo-
diunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore,
vtique ex quo incipiunt & viuunt in tempore. Qui e- *Matth. 10.*
nim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Po-
test autem videri eiusdem sententiæ repetitio, vt hoc
sit facere iustitiam, quod est custodire iudiciū, vt etiā in
superiori versu subaudiatur, in omni tempore, sicut in
posteriori subauditur, beati: & redditis quæ subaudiū-
tur, ita dicatur, Beati qui custodiunt iudicium in omni
tempore, beati qui faciunt iustitiam in omni tempore.
Sed nisi aliquid interesset inter iudicium & iustitiam,
non in alio psalmo diceretur, Quousque iustitia con- *Psalm. 93.*
uertatur in iudicium. Amat quidem scriptura ista duo
simul ponere, sicuti est, Iustitia & iudicium directio se- *Psalm. 96.*
dis eius: & illud, Et educet sicut lumen iustitiam tuam, *Psalm. 36.*
& iudicium tuum sicut meridiem: cum & illic eius-
dem sententiæ repetitio videatur. Et fortasse propter
vicinitatem significationis etiam alterum pro altero
poni potest, vel iudicium pro iustitia, vel iustitia pro
iudicio. tamen si propriè dicantur, aliquid interesse L
non dubito, vt iudicium custodire dicatur qui rectè iu-
dicat: iustitiam verò facere qui rectè agit. Nec absurdè
existimo intelligi secundum illud quod dictum est,
Quousque iustitia conuertatur in iudicium: etiam hic *Psalm. 93.*
eos dictos beatos qui iudicium custodiunt in fide, iu-
stitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus vt iudi-
cium quod modo custoditur in fide, etiam exerceatur
in opere, cum iustitia cōuersa fuerit in iudicium: id est,
cum acceperint iusti potestatem iudicandi eos rectè, à
quibus modo non rectè iudicantur. Vnde alibi ipsum
corpus Christi intelligitur dicere, Cum accepero tem- *Psalm. 74.*
pus, ego iustitias iudicabo. Quod verbum è verbo ma-
gis diceretur, æquitates iudicabo. Non autem dixit:
Cum accepero tempus, iustitiam faciam, quia in om-
ni tempore facienda est, sicut etiam hic dixit, Qui fa-
ciunt iustitiam in omni tempore. Deinde quia deus
iustificat, id est iustos facit, sanando eos ab iniquita-
tibus suis: sequitur oratio: *Memento nostri domine in be-
neplacito populi tui.* Id est, vt in eis simus in quibus be-
neplacitum est tibi, quia non in omnibus ille bene-
placitum est deo. *Visita nos in salutari tuo.* Ipse est e- M
nim saluator in quo peccata dimittuntur, & animæ sa-
nantur, vt possint custodire iudicium, & facere iusti-
tiam. Quos cum beatos esse intelligerent qui hæc lo-
quuntur, hoc sibi consequenter orando petunt. De isto
salutari alibi dicitur: Vt cognoscamus in terra viam *Psalm. 66.*
tuam. & quasi quæreremus in qua terra? secutus est, in
omnibus gentibus. Rursum quasi quæreremus, quam
viam? secutus est, salutare tuum. De illo quippe dixit
Symeon senex, Quoniam viderunt oculi mei salu- *Lucæ 2.*
tare tuum. qui etiam de seipso dixit, Ego sum via, ve- *Ioan. 14.*
ritas & vita. Visita ergo nos in salutari tuo, hoc est
in Christo tuo. *Ad videndum in bonitate electorum tuo-
rum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ.* Id est, ad hoc nos vi-
sita in salutari tuo, vt videamus in bonitate electorum
tuorum, & lætemur in lætitia gentis tuæ. Quòd autem
hic positum est, in bonitate: alij codices habent, in sua-
uitate: sicut illud, quoniam bonus: alij habent, quod
nam suauis. Idipsum autē verbum in Græco est, quod
& alibi legitur, Dominus dabit suauitatem, quam & *Psalm. 84.*
aliqui interpretati sunt bonitatem, aliqui benignita-
tem. Sed quid est, Visita nos, vt videamus in bonitate
electorum tuorum, id est, in ea bonitate quam præstas
electis

A electis tuis, nisi vt non remaneamus cæci: sicut illi qui-
Ioan. 9. bus dictum est, Nunc autem dicitis quia videmus, pec-
Psalm. 145. catum vestrum manet? Dominus enim illuminat cæ-
cos, non meritis eorum, sed in bonitate electorum suo-
Esaiæ. 41. rum: id est, quã exhibet vel donat electis suis: sicut, Sa-
lus vultus mei non à meipso, sed deus meus. Et panem
Matth. 6. nostrum dicimus quotidianum, sed tamen addimus,
da nobis. Visita ergo nos in salutari tuo ad videndum,
id est, vt videamus in bonitate electorũ tuorum: ad læ-
tandum, id est, vt lætemur in lætitia gentis tuæ. Vnam
gentem dei intelligere debemus vniuersum semen A-
brahæ, sed filios promissionis, nõ carnis. Hi ergo quo-
rum vox est, optant eiusdem gentis habere lætitiam. Et
Psalm. 31. quæ huius gẽtis lætitia, nisi deus eius? cui dicitur, Exul-
Psalm. 4. tatio mea redime me. & cui dicitur, Signatum est su-
per nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiam in
cor nostrum, summo scilicet vero incommutabili &
beatifico bono, quod ipse deus est. *Vt lauderis cum hære-
ditate tua.* Miror istum versiculum sic interpretatũ, &
in multis ita esse codicibus, cum sit vna eademq; in tri-
bus his versibus Græca locutio, vt si hoc rectè dictũ est
B quod legitur, Vt lauderis cũ hæreditate tua, possit re-
ctè dici, vt videas in bonitate electorum tuorum, & læ-
tetis in lætitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate
tua. toto ipso sensu ita contexto, Visita nos in salutari
tuo, vt videas in bonitate electorum tuorum, vt læteris
in lætitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate tua. Se-
cundum hoc autẽ quod diximus, Visita nos, vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum, & lætemur in læti-
tia gentis tuæ: consequenter & hic dici debuit, vt lau-
demur cum hæreditate tua, cui hæreditati dictum est,
Psalm. 104. Laudamini in nomine sancto eius. Porrò autẽ quoniã
hæc ambigua videtur locutio: si verus est iste sensus
quo maluerunt interpretes dicere, vt lauderis, etiã duo
versus superiores ita intelligendi sunt, quia vt dixi, vna
est in his tribus versibus Græca locutio, vt hoc totũ ita
dictum accipiatur, Visita nos in salutari tuo, vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum: id est, ad hoc nos
visita, vt illic nos esse facias: & illic nos videas, vt læte-
ris in lætitia gentis tuæ, id est, vt tu dicaris lætari cum
illi lætantur ex te: vt lauderis cum hæreditate tua, id est,
C cum in ea lauderis, quoniam non laudatur nisi proptee
te. Siue ergo illo, siue isto modo intelligẽdum sit quod
dictum est, ad videndum, ad lætandum, ad laudandũ,
ideo se optant visitari in salutari dei, id est, in Christo
eius, vt non alienentur à populo eius, & ab eis in qui-
bus beneplacitum est deo. Quid autem deinceps con-
Iudith. 7. fiteantur audiamus, *Peccauimus cum patribus nostris, iniu-
ste egimus, iniquitatem fecimus.* Quid est, cum patribus no-
stris? An sicut habet epistola ad Hebræos, quia & Leui
Genes. 14. cum Abrabam decimatus est, quoniam in lumbis eius
Hebr. 7. fuit quando decimas dedit sacerdoti Melchisedech:
sic & isti peccauerunt cum patribus suis, in quorum
lumbis erant quando illi in Aegypto fuerunt? Nam
qui fuerunt eo tempore cum psalmus iste conscriptus
est, maximéque posteri eorum, quia vel ab eis qui tunc
erant dici, vel de post futuris potuit prophetari, longe
aberant ab etate illorum qui in Aegypto peccaue-
runt non intelligentes mirabilia dei. Hoc enim sequi-
tur exponendo quomodo peccauerunt cum patribus
suis. *Patres nostri non intellexerunt,* inquit, *in Aegypto mirabi-
lia tua.* Et cætera quæ de peccatis eorum multa com-
memorat. An sic potius accipiendum est quod ait, Pec-
cauimus cum patribus nostris: tanquam diceret, pec-
cauimus sicut & patres nostri, eorum videlicet imitan-
do peccata? Quod si ita est, astruendum est aliquo hu- D
iusmodi locutionis exemplo: quod cum in præsentia
quærerem, non occurrit, vt cum illo se quisque pec-
casse vel cum illo se aliquid fecisse dicat, quem in si-
mili factio etiam post multum temporis fuerit imita-
tus. Quid est ergo, Patres nostri non intellexerunt in
Aegypto mirabilia tua: nisi, nõ cognouerũt quid per il-
la mirabilia eis præstare volueris? Quid vtique nisi vi-
tam æternam, & non temporale sed incommutabile
bonum, quod per patientiam expectatur? Ideo impa-
tienter murmurauerunt & amaricauerunt, & bonis
præsentibus fallacibus atque fugacibus beatos se fieri
quæsierunt. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ
tuæ.* Et intellectum redarguit, & memoriam. Intelle-
ctu quippe opus erat, vt cogitarent ad quorum bono-
rum æternitatem eos per illa temporalia vocaret deus.
Memoria verò, vt saltem quæ temporaliter mirabilia
facta sunt, non obliuiscerentur, fideliterque præsume-
rent, quod eadem potestate quam fuerant iam exper-
ti, deus illos ab inimicorum persecutione liberaret.
Obliti sunt autem quid eis in Aegypto ad inimicos
eorum conterendos per tanta prodigia præstitisset, E
Et irritauerunt eum ascendentes in mare, mare rubrum. Co-
dex quem intuebar, sic habebat. Et his quidem duobus
verbis vltimis quod dictum est, mare rubrum, stella
fuerat prænotata, qua significantur quæ in Hebræo
sunt, & in interpretatione septuaginta non sunt. Plu-
res autem codices, quos inspicere potui, & Græci &
Latini sic habent, Et irritauerunt: vel quod expressius
de Græco est, & amaricauerunt, ascendentes in mari
rubro. Qui illam legit historiam quando exierunt de
Aegypto, & per mare rubrum transierunt, dolet eo-
rum infidelitatem, in quanta trepidatione & despe-
ratione fuerint post recentia tot & tanta miracula in
Aegypto, cuius multitudinis misericordiæ dei non eos
fuisse memores dicit. Ascenderunt autem propterea
dictum est, quia ita est terræ positio, vt descensio dica-
tur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam illiuc
ascensio. Notandum est sanè quemadmodum scri-
ptura culpare voluerit, non intelligere quod intelli-
gendum est, & non meminisse quod memoria retinen-
dum est: quod homines suæ culpæ deputari nolunt, ad
nihil aliud nisi vt minus supplicent, minúsque sint hu- F
miles deo, in cuius conspectu confiteantur quod sunt,
atque impetrato adiutorio possint esse quod non sunt.
Nam etiam peccata ignorantiæ vel negligentiæ me-
lius accusantur vt pereant, quàm excusantur vt ma-
neant: meliúsque purgantur inuocato deo, quàm fir-
mantur irritato deo. Adiungit tamen non secundum
eorum infidelitatem deum fecisse. *Et saluauit eos,* in- Exod. 14.
quit, *propter nomen suum, vt notam faceret potentiam suam.*
Non propter vlla bona merita eorum. *Et increpauit
mare rubrum, & exiccatum est.* Non legimus vllam qua
increparetur mare, emissam cœlitus vocem, sed po-
tentiam diuinam qua id factum est, increpationem
appellauit: nisi forte quis dicat latenter increpatum,
sic vt aqua posset audire, & homines non possent.
Valde occulta & abstrusa vis est qua deus agit, vt
etiam illa quæ sensu carent, confestim eius obtempe-
rent voluntati. *Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto.*
Abyssos dixit multitudinem aquarum. Nam quidam
volentes istum versiculum totum interpretari, dixe-
runt, Et eduxit eos in aquis multis. Quid est ergo in
abyssis sicut in deserto, nisi quia aruerat siccitate velut
desertũ, vbi fuerant abyssi aquarũ? *Et saluauit eos de ma-*

G *nu odientium.* Hunc versum per circuitum quidam interpretati sunt, verba minus Latina vitantes: Et saluos fecit eos de manu eorum qui oderant eos, *Et redemit eos de manu inimici.* Quid precij datum est in hac redẽptione? An prophetia est quod in figura baptismi hoc factum est, vbi redimimur de manu diaboli magno precio, quod sanguis est Christi? Vnde non quocũque mari, sed mari rubro id conuenientius figuratum est. Sanguis enim rubrum colorem habet. *Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.* Non ex omnibus Aegyptiis, sed ex eis qui persequebantur profectos, apprehendere vel interimere cupientes. *Et crediderunt in verbis eius.* Minus Latina videtur locutio, quia non ait verbis eius, vel in verba eius, sed in verbis eius, tamen scripturis vsitatissima. *Et laudauerunt laudem eius.* Tales sunt locutiones cum dicimus, Hanc seruitutem seruiuit, talem vitam vixit. Laudem porrò dei notissimam illam commemorat, vbi dicitur, Cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & equitem proiecit in mare. (Exod. 15.) *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.*

H Alij codices intelligibilius habent, *festinauerunt*, obliti sunt operum eius. *Non sustinuerunt consilium eius.* Debuerunt enim cogitare tanta erga se opera dei non esse inania, sed vocare ad aliquam sine fine felicitatem, quæ per patientiam sustinenda est: sed festinauerunt beari fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini conferunt veram felicitatem, quia non extinguunt insatiabilem cupiditatem. Qui enim biberit, inquit, ex hac aqua, sitiet iterum. (Ioan. 4.) Denique, *Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt deum in inaquoso.* (Exod. 16. & 17.) Quod est in deserto, hoc repetitum est in inaquoso, id est, in loco sine aqua. Quòd verò concupierunt concupiscentiam, hoc tentauerunt deum. Talis sanè locutio est, concupierunt concupiscentiam: qualis superior, laudauerunt laudem. *Et dedit eis petitionem ipsorum.* Id est, quod petitione petierunt. *Et misit saturitatem in animas eorum.* Nec ideo beatos fecit, quia non erat illa saturitas: de qua dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. (Math. 5.) Itaque hoc loco animam non secundum id quod rationalis est, dixit: sed secundum id quod animans corpus animal facit, dixit. Ad cuius

I animalis sustentationem pertinet cibus & potus, secũdum hoc quod in euangelio dicitur, Nũnne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? (Math. 5.) Tanquam ad animam pertineat vesci, ad corpus vestiri: secundum hoc dicitur apud Esaiam, Quid est quod ieiunauimus, & non vidisti? defraudauimus animas nostras, & nescisti? (Esaia 58.) *Et irritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum domini.* Quam dicat iritationem, vel sicut expressius alij interpretati sunt, amaricationem, sequentia satis indicant. *Aperta est terra & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron.* (Nume. 16.) Quod est deglutiuit, hoc est superoperuit. Amborum autem, id est, Dathan & Abiron, vna erat causa superbissimi & sacrilegi schismatis. *Et exarsit ignis in synagoga eorum, & flamma combussit peccatores.* Non hoc est nomen in scripturis vsitatum eorum qui licet iuste ac laudabiliter viuant, non sunt sine peccato. Magis enim sicut interest inter irridentes & irrisores, inter murmurantes & murmuratores, inter scribentes & scriptores, & cætera similia: ita scriptura peccatores appellare consueuit valde iniquos, & grandibus peccatorum sarcinis oneratos. *Et fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt sculptile.* (Exod. 32.) *Et mutauerunt gloriam suam, in similitudine vituli comedentis fœnum.* Non ait, in similitudinem, sed in similitudine. Talis est locutio qualis illa vbi ait, Et crediderunt in verbis eius: eleganter sanè non ait, Et mutauerunt gloriam dei, cum hoc fecerint: sicut etiam apostolus loquitur, Et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: (Roma. 1.) sed gloriam suam dixit. deus enim erat gloria eorum, si eius sustinerent consilium, & non festinarent: cui dicitur, Gloria mea, & exaltans caput meum. (Psalm. 3.) Istam gloriam suam, id est, deum, mutauerunt in similitudine vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur à quo comeduntur qui sapiunt secundum carnem. Omnis enim caro fœnum. (Esaia 40.) *Obliti sunt deum qui saluauit eos.* Quomodo saluauit eos? *Qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Quæ sunt illa mirabilia, ipsa sunt terribilia. nulla quippe admiratio est sine quadam formidine: quamuis ista etiam hinc terribilia dici potuerunt, quòd aduersarios afflixerunt, & istis quid deberent timere monstrauerunt. *Et dixit vt disperderet eos.* Quia obliti sunt eum qui saluauit eos faciens mirabilia & magnalia, & fecerunt & adorauerunt sculptile: hoc vtique tam immani scelere & incredibili impietate digni fuerant qui perirent. L

Dixit ergo vt disperderet eos, *Si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.* Non ita dixit stetisse in confractione, quasi vt frangeret iram dei, sed in confractione, id est, in plaga qua erant illi feriendi: id est, nisi obiecisset seipsum pro eis, dicens, Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo vitæ. (Exod. 32.) Vbi demonstratum est, intercessio sanctorum quantum pro aliis valeat apud deum. Securus enim Moyses de iustitia dei, qua eum delere non posset, impetrauit misericordiam, ne illos quos iuste posset delere, deleret & damnaret. Ita stetit in confractione in conspectu eius, *Vt auerteret iram eius ne disperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Sed nunquid viderunt eam? Quomodo ergo pro nihilo quam non viderant habuerunt, nisi quomodo sequitur, *Non crediderunt in verbis eius?* Profectò nisi terra illa significaret aliquid magnum, quæ terra dicebatur fluens lac & mel, (Exod. 3.) per quod visibile sacramentum ad inuisibilem gratiam regnũmque cœlorum duceret eos qui mirabilia eius intelligebant, M nullo modo isti culparentur quia pro nihilo habuerunt illam terram desiderabilem, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus, vt Hierusalem liberam matrem nostram, quæ in cœlis est, vere desiderabilem diligamus. (Galat. 4.) Sed potius hic infidelitas eorum meritò redarguitur, quia in eo quòd terram desiderabilem pro nihilo habuerunt, verbis dei non crediderunt, per quædam parua ducentis ad magna, & festinantes beari temporalibus rebus quas secundum carnem sapiebant, non sustinuerunt, sicut suprà dictum est, consilium eius. *Et murmurabant in tabernaculis suis, non exaudierunt vocem domini.* Vehementer eos à murmuratione prohibentis. *Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto. Et vt deiiceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus.* Hic antequam diceret quòd tantæ indignationi dei quisquam intercessisset, eũmque aliquo modo placauerit, secutus adiunxit, *Et initiati sunt Beelphegor,* Id est, idolo gentium consecrati. (Nume. 24.) *Et manducauerunt sacrificia mortuorum. Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis, & multiplicata est in eis ruina.* Tanquam ad hoc distulerit quòd leuauerat manum suam super eos prosternendos

A sternendos in deserto, & deiiciendum i semẽ eorum in
nationibus, & dispergẽdos eos in regionibus, vt dati in
reprobum sensum, etiam illud admitterent in quo im-
maniore crimine euidenti iustitia punirentur, quem-
Roma. 1. admodum dicit apostolus, Et sicut non probauerunt
deum habere in notitiam, tradidit illos deus in repro-
bam mentem, vt faciant quæ non cõueniunt. Denique
tantum fuit scelus eorum quòd consecrati sunt idolo,
& comederunt sacrificia mortuorum: id est, quia mor-
tuis hominibus tanquam diis sacrificabant gentes, vt
aliter se placari deus nollet, nisi quomodo eum placa-
Nume. 25. uit Phinees sacerdos, qui masculum & fœminã in cõ-
plexu adulterino deprehensos pariter interemit. Quod
si odio eorum nõ dilectione fecisset, dum eum come-
Ioan. 2. deret zelus domus dei, non ei reputaretur ad iustitiam.
Hoc enim facto illum populum cuius futurus erat ma-
ior interitus, tanquam vnum hominem quasi virga
percussit, vt animam eius saluaret à morte. Leniorem
quidem reuelato testamẽto nouo dominus Iesus Chri-
stus esse voluit disciplinam, sed atrocior est commina-
tio gehennæ, quam tunc in illis comminationibus dei
B pro temporum dispensatione non legimus. Multipli-
cata est ergo in eis ruina, cum pro suis grauibus pecca-
Nume. 25. tis grauiter vastarentur. *Et stetit Phinees & placauit, & ces-
sauit quassatio.* Breuiter totũ dixit, quia non hic nesciẽ-
tes docet, sed commemorat scientes. Quæ autẽ hic po-
sita est quassatio, hæc superius confractio. nam in Græ-
co vnum verbum est. *Et reputatum est ei in iustitiam, in gene-
ratione & generationem vsque in sempiternum.* Deus hoc repu-
tauit sacerdotio suo in iustitiam, non solùm quamdiu
generatio est, sed vsque in sempiternum, qui cor scru-
tatur, & nouit appendere quanta id factum sit populi
Nume. 20. charitate. *Et irritauerunt eum ad aquam contradictionis, & ve-
xatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Et
distinxit in labiis suis.* Quid est distinxit? Quasi illud non
Ibidem. posset deus facere, qui tanta iam fecerat, vt aqua de pe-
tra proflueret? Dubitanter enim petram virga percus-
sit, & ideo hoc miraculum distinxit à cæteris miracu-
lis, in quibus non dubitauerat. Hinc offendit, hinc au-
dire meruit vt moreretur, nec intraret in terrã promis-
sionis. Perturbatus enim murmure populi infidelis, nõ
C tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen deus tan-
quam electo suo etiam post mortem eius bonum per-
hibet testimonium, vt intelligamus illam fidei eius ti-
tubationem hac sola pœna fuisse correptam, quòd in
eam terram ad quam populum ipse deducebat, non est
permissus intrare. Absit autem vt eum credamus alie-
natum à regno gratiæ dei, quod significabat illa terra
Exod. 3. promissionis vnde lac & mel defluere dicebat. Hoc
est enim potius testamentum æternum, quod dispo-
suit ad Abraham, non secundum carnem patrem no-
strum, sed secundum fidem. Illi autem de quorum ini-
quitatibus iste loquitur psalmus, cum in illam tempo-
ralem terram repromissionis intrassent, non disper-
Nume. 33. diderunt gentes quas dixit dominus illis. *Et commixti
sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptili-
bus eorum, & factum est illis in scandalum.* Illud quòd eas
non disperdiderunt, sed eis commixti sunt, factum
est illis in scandalum, *Et immolauerunt filios suos & filias
suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem
filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptili-
bus Chanaan.* Immolasse filios suos & filias suas dæ-
moniis & idolis, non eos illa narrat historia: sed ne-
que iste psalmus mentiri potest, neque prophetæ, qui
hoc dicunt multis increpationum suarum locis. Ha-
buisse verò illam consuetudinem gentes, nec earum D
literæ tacuerunt. Sed quid est quod sequitur? *Et inter-
fecta est terra in sanguinibus?* Putaremus enim hic scri-
ptoris errorem esse, atque eum dixeremus pro eo quod
est infecta, fecisse interfecta, nisi haberemus benefi-
cium dei, qui scripturas suas in multis linguis esse vo-
luit, atque ita esse scriptum, Interfecta est terra in san-
guinibus, inspectis Græcis codicibus videremus. Quid
est ergo, interfecta est terra, nisi huc referatur ad ho-
mines qui habitabant in terra, tropica locutione, qua
significatur per id quod continet, id quod contine-
tur, sicut dicimus malam domum, in qua mali habi-
tant, & bonam in qua boni? Ipsi nanque interficiebant
animas suas immolando filios suos, & effundendo san-
guinem paruulorum à consensione illius sceleris alie-
norum: vnde dictum est, Effuderunt sanguinem inno-
centem. Ergo interfecta est terra in sanguinibus. *Et
contaminata est in operibus eorum.* Cum ipsi interfecti sunt
in anima, & contaminati in operibus suis. *Et fornicati
sunt in adinuentionibus suis.* Has dicit adinuentiones,
quas Græci ἐπιτηδεύματα appellant. Nam hoc verbũ
est in codicibus Græcis & hoc loco, & superius, vbi E
dictum est, Irritauerunt eum in adinuentionibus suis,
cum & illic & hic eas dicat adinuentiones in quibus
alios imitati sunt. Non itaque sic dictas arbitremur
adinuentiones, quasi ab ipsis institutas, nullo in aliis
præcedente quod imitarentur exemplo. Vnde alij in-
terpretes nostri, non adinuentiones, sed studia: alij ve-
ro affectiones vel affectationes, alij voluptates dicere
maluerunt. Et iidem ipsi qui dixerunt adinuentiones,
alio loco studia posuerunt. Hoc est quod commemo-
rare volui, ne quæstionem faceret nomen adinuentio-
nis in ea re quam non à seipsis excogitauerunt, sed a-
lios imitati sunt. *Et iratus est furore dominus in populum
suum.* Noluerunt quidam interpretes nostri iam po-
nere in eo quod Græcus habet θυμὸς, sed quidam
iram posuerunt, quidam verò indignationem, qui-
dam animum interpretati sunt. Quodlibet autem ho-
rum dicatur, perturbatio non cadit in deum, sed de
consuetudine translatum, potentiam vindicandi hoc
nomen accepit. *Et abominatus est hæreditatem suam. Et tra-
didit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt
eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub ma-
nibus eorum.* Quando eos hæreditatem dei vocauit,
manifestum est quòd non ad perditionem, sed ad di- F
sciplinam eos abominatus est, & tradidit eos in ma-
nus inimicorum. denique sequitur, *Sæpe liberauit eos.
Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo.* Hoc est quod
superius ait, Non sustinuerunt consilium eius. Perni-
ciosum enim est consilium hominis ipsi homini, quo
ea quærit quæ sua sunt, non quæ dei sunt. In cuius Philip. 2.
hæreditate quod ipse nobis est, cum ad fruendum se
præbere dignabitur, nullas patiemur cum sanctis so-
cietatis angustias dilectione rei nostræ quasi priuatæ.
Gloriosissima quippe illa ciuitas adepta promissam hæ-
reditatem, in qua nullus morietur, nullus orietur, non
habebit ciues qui singuli gaudeant suis rebus, quia
deus erit omnia in omnibus, Cuius societatem quis-
quis in hac peregrinatione fideliter & flagranter de- 1. Corint. 15.
siderauerit, assuescit priuatis præferre communia, non
sua quærendo, sed quæ Iesu Christi: ne sibi sapiens, &
sibi consulens exacerbet deum consilio suo: sed spe-
rans quod non videt, non festinet de his quæ viden-
tur fieri beatus, atque illud æternum quod non vide-
tur, patienter expectans, eius in promissionibus sequa-

G tur consilium, cuius in tentationibus precatur auxilium. Ita erit & humilis in confessionibus suis, ne fiat istorum similis de quibus dicitur, *Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.* Deus tamen plenus misericordia non neglexit eos. *Et vidit cum tribularentur, cum audiret orationem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.* Pœnituit dictum est, quia mutauit quòd eos perditurus videbatur. Et apud deum quidem disposita & fixa sunt omnia: nec aliud facit quasi consilio repentino, quod non ex æternitate se facturum esse præsciuit, sed in creatura, temporalibus motibus quam gubernat mirabiliter, ipse non temporaliter motus, quasi repentina voluntate facere dicitur, quod ordinatis rerum causis consilij sui secretissimi immutabilitate disposuit, qua suis quæque temporibus agnita agit, ita & præsentia facit, & futura iam fecit. Et ad hæc quis idoneus? Audiamus itaque scripturam diuinam humiliter excelsa dicentem, cum & paruulis nutriendis sumenda porrigit, & maioribus exercendis perscrutanda proponit. Et vidit cum tribularentur, cum audisset orationem eorum, & memor
H fuit testamenti sui: vtique testamenti æterni, quod disposuit ad Abraham, non veteris quod aboletur, sed noui quod etiam in veteri absconditur. Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Hoc fecit quod disposuerat, sed contribulatis & orantibus se id concessurum esse præsciuerat, quia & ipsa oratio eorum, cum adhuc non esset, sed futura esset, deum proculdubio non latebat. *Et dedit eos in misericordias.*

Roma. 9. Vt essent non vasa iræ, sed vasa misericordiæ. Ideo autem puto pluraliter misericordias dictas in quas eos
1.Corint. 7. dedit, quia vnusquisque proprium donum habet à deo, alius sic, alius autem sic. Dedit ergo eos in misericordias *In conspectu omnium qui ceperant eos.* Age nunc quisquis hæc legis, & gratiam dei qua in æternam vitam per dominum nostrum Iesum Christum redimimur, legendo in apostolicis literis, in propheticis autem scrutando cognoscis, & vetus testamentum in nouo reuelarum, & in veteri nouum velatum vides: reco-
Ephes. 2. le quem dixerit apostolus Paulus principem potestatis aëris, qui operatur in filiis infidelitatis, & illud vbi
2.Timot. 2. ait de quibusdam, Vt resipiscant de diaboli laqueis, ca-
I ptiuati ab ipso secundum ipsius voluntatem: & verba domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fide-
Ioan. 12. lium cordibus, ait, Nunc princeps huius mundi missus est foras. & ipsius itidem Apostoli dicentis, Qui eruit
Coloss. 1. nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Hæc atque huiusmodi ratiocinatus intende animum, & in literas veteris testamenti, & vide quid cantetur in eo psalmo cuius est titulus, quando domus ædificabatur post captiuitatem. ibi enim dicitur, Cantate domino canticum nouum. Et ne existimes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere,
Psalm. 95. Cantate, inquit, domino omnis terra, cantate domino & benedicite nomen eius, annunciate, vel potius bene nunciate, imò (vt ipsum verbum quod in Græco positum est transferam) euangelizate diem ex die salutare eius. Hinc enim euangelium nuncupatum est, in quo annunciatur dies ex die, dominus Christus, lu-
Ioan. 12. men ex lumine, filius ex patre. Hoc enim est & salutare eius, quia salutare dei Christus est, sicut & superius iam demonstrauimus. Annunciate in gentibus gloriam e-
Psalm. 95. ius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis valde, terribilis est super omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia.

Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuum te- K
nebant populum dei. De qua captiuitate cum redimimur, & princeps huius mundi mittitur foras, ædificatur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est *Ephes. 2.*
Christus: qui duos condidit in se vnum nouum hominem, faciens pacem, quam dies ex die veniens euangelizauit eis qui erant propè, & eis qui erant longè, faciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non *Ioan. 10.*
sunt de hoc ouili, vt sit vnus grex, & vnus pastor. Et ita deus dedit in misericordias prædestinatos suos, quia non volentis neque currentis, sed miserentis est *Roma. 9.*
dei: In conspectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo inimici diabolus & angeli eius captiuauerant prædestinatos in dei regnum & gloriam: à redemptore autē nostro foras missi, qui dominari infidelibus solebant intrinsecus, fideles oppugnant extrinsecus. Sed oppugnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrim *Psalm. 90.*
fortitudinis à facie inimici. Vt autem oppugnent, sentiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas dicimus, Dimitte nobis debita nostra: propter quas di- *Matth. 6.*
cimus, Et ne nos inferas in tentationem, sed libera nos L
à malo. His itaque inimicis eiectis, perficit dominus Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse saluator corporis, vt in eo ipse corpore suo tertia consummetur. sic enim dicit, Ecce eiicio dæmonia, & sanita- *Luca 13.*
tes perficio hodie & cras, & tertia consummor, id est perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum per- *Ephes. 4.*
fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Itaque eiectis dæmonibus à quibus captiui tenebamur, perficit sanitates. ideo & hic cum dixisset, Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos, tanquam eiectis dæmoniis qui ceperant, fit oratio vt perficiat sanitates. *Saluos nos fac domine deus noster, & congrega nos de nationibus.* Vel sicut alij codices habent, De gentibus. *Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua.* Deinde breuiter subiecit ipsam laudem, *Benedictus dominus deus Israel, à seculo, & vsque in seculum.* Quod intelligimus ab æterno vsque in æternum: quia sine fine laudabitur ab eis de quibus dicitur, Beati qui habi- *Psalm. 83.*
tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Ipsa est tertia consummatio corporis Christi, eiectis dæmoniis, & perfectis sanitatibus vsque ad ipsius corporis immortalitatem, regnum sempiternum perfectè M
laudantium, quia perfectè amantium: perfectè autem amantium, quia facie ad faciem cōtemplantium. Tunc enim perficietur quod in primordio psalmi huius oratum est, Memento nostri domine in beneplacito populi tui, visita nos in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus solas congregat oues quæ perierunt domus *Matth. 15.*
Israël, sed etiam eas quæ non sunt de illo ouili, vt sit *Ioan. 10.*
grex vnus, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi verò cum putant ad suum regnum visibile istam pertinere prophetiam, quia spe inuisibilium bonorum gaudere non norunt, in laqueos illius ruituri sunt: de quo dominus ait, Ego veni in nomine patris mei: & non su- *Ioan. 5.*
scepistis me: alius veniet in nōmine suo, & hunc suscipietis: de quo & apostolus Paulus ait, Quia reue- *2.Thess. 2.*
labitur homo peccati, filius interitus, qui aduersatur & superextollitur super omne quod dicitur de⁹, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquā sit deus. & paulò pòst, Tūc reuelabitur, inquit, ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione præsentiæ suæ eum cuius

est præ-

A est præsentia secundum operationem satanæ in omni virtute & signis & prodigiis mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt vt salui fierent: & ideo mittet illis deus operationem erroris vt eredant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Per istum refugam, per istum qui se extollit supra omne quod dicitur deus, & quod colitur, videtur mihi populū Israëlitarum carnalium putaturum impleri istam prophetiam qua dictum est, Saluos nos fac domine deus noster, & cōgrega nos de gentibus, quòd illo duce velut in conspectu inimicorum suorū visibilium, qui eos visibiliter captiuauerant, habituri sint inuisibilem gloriam. Sic credent mendacio, qua dilectionem veritatis non receperunt, vt non bona carnalia, sed spiritalia concupiscerent. Sic enim à diabolo decepti sunt, vt occiderent Christum,
Ioan. 11. qoando dixerunt, Si dimittimus eū sic, omnes eredent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum & locum & gentem: quando Caiphas vnus ex ipsis cum es-
B set pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquā, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt moriatur vnus homo pro populo, & non tota gens pereat. hoc autē, sicut euangelista intellexit, non à seipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, id est, pro ouibus quæ perierant domus Israël, sed vt filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Habebat enim alias
Ioan. 10. oues quæ nō erant de illo ouili. Istas vniuersas oues & de Israëlitis & de gentibus, diabolus & eius angeli captiuauerunt. Expulso itaque ab eis diaboli dominatu in conspectu malignorum spirituum, qui eas captiuauerant, vt saluentur & perficiantur in æternum, vox earum est in prophetia, Saluos fac nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus. Non sicot per Antichristum compleri existimant Iudæi, sed per Christum dominum nostrum veniētem nomine patris sui, diem ex die, salutare eius, de quo & hic dictum est, Visita nos
Ioan. 5. in salutari tuo. *Et dicet omnis populus.* Iste populus prædestinatorum de circuncisione & præputio, gens sancta, populus in adoptionem. *Fiat fiat.*

C

In psalmum centesimumsextum enarratio.

Psalmvs iste miserationes dei commendat nobis probatas in nobis, & ideo expertis est dulcior. Et mirum si potuerit suauis esse cuilibet nisi illi qui id quod in isto Psalmo audit, in se didicit. Non tamē vni alicui vel duobus, sed populo dei conscriptus est, & ad se agnoscēdum tanquam in speculo propositus, cuius titulus non nunc tractandus est. est enim, *Halleluia.* Et bis halleluia, quod nobis cantare certo tempore solenniter moris est, secundum ecclesiæ antiquam traditionem. Neque enim & hoc sine sacramento certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus halleluia, sed omni die cogitamus. Sic enim hoc verbo significatur laus dei, & si
Psalm. 33. non in ore carnis, certè in ore cordis, Semper laus eius in ore meo. Quod autem non semel, sed bis habet halleluia titulus iste, non huius psalmi proprium est, sed & alius superior sic habet. Et quantum apparet ex eius textu, cantatus est ille de populo Israël: cantator autem iste de vniuersa ecclesia dei diffusa toto orbe terrarum. Forte non immeritò bis habet halleluia, propter quod clamamus, Abba pater, cum aliud nihil sit abba, quàm

pater: non tamen frustra dicit apostolus, In quo cla- D
mamus abba pater: nisi quia vnus quidē paries veniens Roma. 8.
ad lapidem angularem, clamat abba: alius ex alio latere clamat pater. In illo vtique lapide angulari est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Videamus ergo hic quid Ephes. 2.
admoneamur, & vnde gratulemur, & vnde gemamus, & vnde auxilium postulemus, vnde desieramur, vnde nobis subueniatur, quid simus per nos, quid per misericordiam dei, quomodo nostra superbia conteratur, vt illius gratia glorificetur: vnicuique hominum, quud dicturus sum, si fieri potest, conferatur in se. Loquor autem hominibus qui ambulant in via dei, & constituti sunt in aliquo profectu spiritali. Vnde si qui forte propter hoc minus me intelligunt, inueniant vbi sint, & proficiendo ad intellectum festinent. Nō autem arbitror deserturum deum conatum nostrum, vt ad omnes perueniat quod loquimur, siue expertos, siue inexpertos, vt experti approbent, inexperti desiderent, & omnibus suauis sit disputatio mea, quæ primum domino suauis erit, si veridica erit. Veridica autem erit, si nō mihi à me, sed ab illo erit. Sic cœpit Psalmus: *Con-* E
fitemini domino quoniam suauis est, quoniam in seculum misericordia eius. Hoc confitemini, quoniam suauis est. Si gustastis, confitemini. Non potest autem confiteri qui gustare noluit. Vnde enim dicturus est suaue esse quod nescit? Vos autem si gustastis quàm suauis est dominus, confitemini domino quoniam suauis est. Si gustastis auiditate, confessione eructate. In seculum enim misericordia eius, id est, in æternum. Hic enim ita positum est in seculum, quia & in nonnullis scripturæ locis in seculum, id est quod Græce εἰς αἰῶνα dicitur, in æternum intelligitur. Neque enim misericordia eius ad tempus est, & non in æternum, cum ideo sit super homines hæc eius misericordia, vt viuat cum angelis in æternum. *Dicant qui redempti sunt à domino.* Redemptus quidem videtur & populus Israël de terra Aegypti, de manu seruitutis, ex laboribus infructuosis, ex operibus luteis. Videamus tamen vtrum ipsi sint qui hæc dicunt, qui ab Aegypto liberati sint à domino. Non ita est. Sed qui sunt isti? *Quos redemit de manu inimicorum.* Adhuc potest quisque & illos accipere redemptos de manu inimicorum: de manu inimicorum, hoc est Aegyptiorum. Proprie exprimantur qui sint propter quos hæc vult psalmus iste cantari. *De regionibus con-* F
gregauit eos. Possunt esse adhuc regiones Aegypti. multæ enim etiam vnius prouinciæ regiones sunt. Apertè dicat, *Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.* Istos ergo iam redemptos intelligimus in toto orbe terrarum. Po- Exod. 14.
pulus hic dei de magna & lata Aegypto liberatus, tanquam per mare rubrum ducitur, vt in baptismo finiat inimicos. Sacramento enim tanquam rubri maris, baptismo scilicet Christi sanguine consecrato, insequentibus Aegyptiis peccata delentur, & te euadente nullus qui te premebat remanet inimicus. Isti ergo dicāt hæc, & audiamus iam fratres, quoniam ducitur iste populus dei, quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Christum. Non quasi simul contingant hæc quæ cantantur in omnibus gentibus, sed in singulis quibusque credentibus, in populo autem illo aliter. Totus enim populus, tota illa gens ex semine Abrahæ secundum carnem, tota multitudo domus Israël semel educta est rex Aegypto, semel per rubrum mare ducta, semel ad terram promissionis perducta. Simul enim omnes erant in quibus hæc contingebant. Hæc autem omnia in figura contingebant in illis, scripta 1. Corin. 10.

G sunt autem ad correctionem nostram in quos finis seculorum obuenit. Nos ergo non simul omnes, sed paulatim singulatimq; credentes congregamur in vnam quādam ciuitatem, & in vnum populū dei: sed in vnoquoque nostrum etiam singula contingunt. Hæc quæ scripta sunt, contingunt in populo. Etenim populus de singulis, non singuli de populo. Nūquid enim vnus homo ex populis? Sed populus ex singulis hominibus cōstat. Quicquid enim cum loquor agnoueris in te quisquis expertus es, noli cogitando quasi remanere in te, & putare q in solo te contigit, sed crede ista cōtingere aut in omnibus, aut propè in omnibus qui veniunt ad hunc populum, & de manu inimicorū precioso sanguine redimūtur. Repetiturus est enim assidue quod cātauimus modo miserationes eius. *Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominū.* Isti versus quātum animaduertere potui (quod potestis & vos) quater repetiti sunt: in quo numero, quātum domino adiuuāte scrutari valuimus, significat nobis quatuor quasdā tentationes, ex quibus nos liberat, cui confitentur suæ miserationes. Fac enim hominem primò nihil quærē-
H tem, secundum vitam veterē seductoria securitate viuentem, nihil putātem aliud esse post hāc vitam quandoque finiendam, negligentem quēdam & socordem, obrutum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delectationibus consopitum. vt excitetur iste ad quærendam gratiā dei, vt fiat solicitus, & tanquam de somno euigilet, nōnne manus dei excitat eum? Sed tamen à quo sit excitatus, ignorat. Incipit autē esse iam dei, & eius suauitatem gustare, cum cognouerit veritatis fidē. Sed antequam cognoscat, dolet & delet errorē suum. Inuenit enim se in errore, vult cognoscere veritatem: pulsat vbi potest, tērat quod potest, vagatur quà potest, famem etiam patitur ipsius veritatis. Prima ergo tentatio est erroris & famis. Vbi in hac tentatione fatigatus exclamauerit ad deum, perducitur ad vitam fidei, vnde incipiat pergere ad ciuitatem quietis. Perducitur ergo
Ioan. 14. ad Christum, qui dixit, Ego sum via. Cum ergo ibi fuerit, iam sciens quod obseruare debeat, nonnunquā multum sibi tribuendo, & quasi de suis viribus præsumendo, incipit confligere velle bello cōtra vitia, & propter superbiam superari. Inuenit ergo se ligatum difficulta-
I tibus cupiditatum, & non posse viam propter cōpedes ambulare. Inclusum se sentit difficultate vitiorū, & tāquā muro impossibilitatis erecto, portisq; clausis, quà euadat vt rectè viuat, nō inuenit. Iam scit quomodo viuere debeat. prius enim in errore erat: & famem veritatis patiebatur. Accepit autem iam cibum veritatis, & positus est in via. audit, Viue bene secundum quod nosti. antea enim non noueras quemadmodum viueres: modo accepisti & nosti. Conatur, & non potest: ligatū se sentit, exclamat ad dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando, sicut illa prima erroris & famis. Exclamat & in hac ad dominum, liberat dominus de necessitatibus: rumpit vincula difficultatis: constituit in operationem æquitatis: incipit ei iam facile esse quod difficile fuerat, abstinere à malis, non adulterare, non furtum facere, non homicidium, non sacrilegium, non aliena concupiscere: facta est facultas quæ fuerat antea difficultas. Potuit hoc dominus sine difficultate præstare. sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem huius boni non agnosceremus. Si enim primitus cum vellet posset, & non sentiret aduersus se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se pos-
se sentiret, & non confiterentur domino miserationes K eius. Post has duas tentationes, primam erroris atq; inopiæ veritatis, secundam difficultatis bene operandi, tertia tentatio excipit hominē: ei loquor qui iam trāsiit has duas. Nam istæ duæ fateor multis notæ sunt: quis enim nescit se ab ignorātia venisse ad veritatem, ab errore ad viam, à fame sapientiæ ad verbum fidei? Deinde multi luctantur cum difficultatibus vitiorum suorum, & adhuc consuetudine colligati gemūt tanquam in clausura & compedibus. Agnoscunt & istam tentationem, quanuis iam dicant, si forte dicūt, Infelix ego *Roma. 7.* homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nā vide arctissima vincula. Caro, inquit, concupiscit ad- *Galat. 5.* uersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: vt non ea quæ vultis, illa faciatis. Proinde qui iam est adiutus spiritu, vt quemadmodum noluit esse adulter, sic non sit: *Exod. 20.* quomodo noluit esse fur, sic non sit, & cætera illa quæ volunt homines vincere, & sæpe inflexi superantur, vt exclament ad deum, vt de necessitatibus eorum eruat eos, & de liberatis confiteantur domino miserationes eius: Quisquis ergo talis est, & vicit illas difficultates, & probabiliter iam conuersatur inter homines sine vlla L querela malorum morum, excipitur tertia tentatione tædij cuiusdam in moram huius vitæ, ita vt aliquando eum nec legere nec orare delectet. Tertia tētatio priori contraria. Prius enim periclitabatur fame, postea fastidio. Vnde & hoc, nisi de quodam languore animæ est? Iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat dei verbum. Iam post periculum imperitiæ & concupiscētiæ, de quibus duobus te euasisse lætaris, vide ne tædium fastidiumq; te necet. Nō est & ista leuis tentatio. Agnosce te in illa, & exclama ad dominum, vt de necessitatibus tuis etiam hic liberet te: & de hac tentatio- *Psalm. 124.* ne liberatus cum fueris, confiteantur illi miserationes eius. Liberatus autem ab errore, liberatus à difficultate bene operādi, liberatus à tædio fastidióq; verbi dei, fortassis dignus eris cui populus committatur, cōstituaris in gubernaculis nauis rectorus ecclesiā. Ibi quarta tentatio. Tempestates maris quatiētes Ecclesiam, turbant gubernatorem. Deniq; tres illas tētationes experiri potest omnis pius, fidelis in populo dei. quarta ista nostra est. Quāto enim plus honoramur, tanto plus periclitamur. Metuendum est ne auertat aliquem vestrum à ve- M ritate ad periculum erroris. Metuendum est ne vincat vnumquēq; cupiditas sua, & eligat eam sequi, quàm ex eius difficultatibus exclamare ad dominū. Metuēdum est ne vnusquisq; vestrū minus sapiat verbum dei, & fastidio moriatur. Tētatio ergo gubernādi, tentatio periculorum in regēda ecclesia nos potissimum tāgit. Sed quomodo & vos alieni eritis, si tota nauis periclitabitur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tētatione tanquā nostra propria, vbi opus est vt ab orationibus nō desistatis, non vos primò naufragetis, si minus soliciti sitis, & pro nobis minus oretis. Quid enim fratres? Quia ad eadem gubernacula nō sedetis, non in eadem naui nauigatis? Post has quatuor tētationes, quatuor exclamationes, quatuor liberationes, quatuor miserationū dominicarum cōfessiones, generaliter in hoc psalmo cōsequenter ipsa commendatur ecclesia, vt euidentissimè noueritis de qua psalmus ab exordio loquebatur. Commendatur autem ita vt in nobis omnibus dei gratia prædicetur, qui superbis resistit, humilibus autē dat *Iacob. 4.* gratiam: quia ideo ille venit, vt qui non vidēt, videant: *Ioan. 9.* & qui vident, cæci fiant: quia omnis vallis implebitur, *Esa. 40.* & omnis mons & collis humiliabitur. Quo commēdato dicitur

A to dicitur aliquid quod etiam de hæreticis intelligatur, quibus tanquam ciuilibus bellis quatitur ecclesia, & concluditur psalmus quem iam exposui breuius fortasse quàm putabatis. Nam vsqueadeo me istum totum psalmum aliquantum prolixum exposuisse arbitror, vt iam officium à me non expectetis disputatoris, sed penè lectoris, si tenetis quæ dixi. Puto enim sunt ante oculo vestros constituta: sed vt melius commendentur, breuiter replicentur. Prima tentatio, erroris & famis verbi. Secunda, difficultatis vincendarum cõcupiscentiarum. Tertia, tædij atque fastidij. Quarta, tempestatis & periculorum in gubernandis ecclesiis. Et in his omnibus exclamationes & liberationes, & miserationum dei confessiones: ad extremum ipsius ecclesiæ fit commendatio, quæ & salua facta est per gratiam dei nostri, non per meritum suum. Et commemoratur inimicorum afflictio propter superbiam, quibus extinctis erecta est ecclesia. Et propter insidias quasdam diminutionis ab hæreticis, & detrimentorum quodammodo domesticorum, & ex his circa ecclesiam diuina beneficia, & psalmi conclusio. legamus iam magis quàm disseramus. *Dicant qui redempti sunt à domino, quos redemit de ma-*

B *nu inimicorum, de regionibus congregauit eos: Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.* Christiani ergo ipsi dicant, de toto orbe conuocati. *Errauerunt in solitudine, in siccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt.* Errorem miserabilem audiuimus: quid de inopia? *Esurientes & sitientes erant, anima eorum in ipsis defecit.* Sed quare defecit? Cui bono? Non enim crudelis est deus, sed se commendat: quod expedit nobis, vt nobis deficientibus rogetur, & vt subueniens ametur. Et ideo post hunc errorem & famem & sitim, *Exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.* Et quid illis præstitit, quia errabant? *Et deduxit eos in viam rectam.* Viam ciuitatis habitationis non inueniebant, fame & siti æstuabant, & deficiebãt: Et deduxit eos in viam rectam.

Vt irent in ciuitatem habitationis. Quomodo subuenerit fame & siti, nondum dixit, sed & hoc expectate.

Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Dicite experti inexpertis, iam in via positi, iam ad ciuitatem inueniendam directi, iam denique & fame & siti liberati. *Quoniam satiauit animam inanem, & animam esurientem impleuit bonis.* Viue ergo bene, iam in via

C positus es, iam audisti quid agere debeas, quid sperare: Quid aliud excipit, quoniam conaris & superaris.

Sedentes in tenebris & vmbra mortis, compeditos in mendicitate & ferro. Vnde hoc, nisi quia tibi tribuebas, quia gratiam dei non agnoscebas, quia consilium dei circa te reprobabas? Nam vide quid adiungat, *Quoniam inamaricauerunt eloquium domini.* Per superbiam iustitiam domini nescientes, & suam volentes constituere. *Et consilium altissimi exacerbauerunt: Et humiliatum est in laboribus cor eorum.* Et nunc pugna contra concupiscentiam, deo desistente ab adiutorio laborare potes, vincere non potes. Et cum fueris pressus consuetudine tua praua, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde

Roman. 7. humiliato discas clamare, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Humiliatum est ergo in laboribus cor eorum. *Infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret eos.* Quid ergo restat, nisi quare factum est?

Galat. 3. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-

dentibus. Lex autem subintrauit vt abundaret deli- D

ctum. Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec de- Roma. 5.

sinis facere quod male faciebas, & accepto præcepto auges peccata per præuaricationem superbiæ. Si te ignorabas, vel disce te, humiliatus clamabis, à necessitate liberaberis, liberatus miserationes domini confiteberis.

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluos fecit eos. Liberati sunt de secunda tentatione, restat tædij atque fastidij. Sed primò quid istis præstitit liberatis, videte. *Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.* Quare? Quas difficultates vicit? *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.* Quia sibi tribuebant, non

deo. Quia suam iustitiam constituebant ignorantes Roman. 10.

dei iustitiam, humiliati sunt: Inuenerunt se non posse sine eius adiutorio, qui de suis solis viribus præsumebant. Sed quod aliud genus restat? *Omnem escam abominata est anima eorum.* Iam fastidium patiuntur, fastidio languent, fastidio periclitantur: nisi forte putas occidi eos fame potuisse, & non posse fastidio. Vide quid

sequatur, cum dixisset, Omnem escam abominata est E

anima eorum. Ne quasi eos putares de satietate securos, non magis videres de fastidio morituros: *Et appropinquauerunt,* inquit, *vsque ad portas mortis.* Quid ergo restat? Vt & quod te delectat verbum dei, non tibi tribuas, neque hinc aliqua infleris arrogantia, & auidus cibi in eos qui fastidio periclitantur, superbe insilias: intellige etiam præstitum tibi esse hoc, non à te tibi es-

se. Quid enim habes quod non accepisti? Hoc ergo in- 1. Corin. 4.

telligens, & hoc vitio atque languore periclitans, fac quod sequitur. *Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.* Et quia languor erat non delectari, *Misit verbum suum, & sanauit eos.* Vide quid mali habeat fastidium, vide vnde liberat ille ad quem clamat fastidiens. Misit verbum suum, & sanauit eos. *Et eripuit eos.* Vnde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, sed *De corruptela eorum.* Quædam corruptela mentis est, fastidire quod dulce est. Ergo & de hoc beneficio sicut de cæteris superioribus *Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Et sa-*

crificent sacrificium laudis. Iam enim vt laudetur, sua- F

uis est dominus. *Et nuncient opera eius in exultatione.* Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate, non cum fastidio, sed cum exultatione. Quarta illa restat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in naui sumus. Alij operantur, alij portantur, simul tamen omnes & in tempestate periclitantur, & in portu saluantur. Post hæc enim omnia sequitur, *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.* Id est, in populis multis. Aquas enim sæpe pro popu-

lis poni testis est Apocalypsis Ioannis, vbi interrogans Apocal. 17.

Ioannes quid illæ aquæ essent: responsum est ei, populi sunt. Qui ergo faciunt operationem in aquis multis,

Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerumque venti erumpunt, tempestates seditionum & dissensionum nauem perturbant. Et quid agitur in his? Volens deus vt ad eum clamarent & hi qui gubernant, & hi qui portantur: *Dixit & stetit spiritus procellæ.* Quid est stetit? Permansit, perdurauit. Adhuc turbat,

G diu iactat, sæuit, & non transit: Dixit enim & stetit spiritus procellæ. Et quid egit iste spiritus procellæ?

Et exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad cælos, audendo, *Descendunt vsque ad abyssos,* timendo. Ascendunt vsque in cælos, descendunt vsque in abyssos: foris pugnæ, intus timores. *Anima eorum in malis tabescebat: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius.* Qui sedent ad gubernacula, & qui fideliter nauim amant, sentiunt quod dico: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Certe quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, sapientes apparent. Heu prohdolor à tempestate.

Et omnis, inquit, *sapientia eorum absorpta est.* Aliquando deficiunt omnia humana consilia: Quacumque se quisque converterit, fluctus fremunt, tempestas sæuit, brachia deficiunt. Quò prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quò nauis impulsa dimittatur, à quibus saxis ne pereat refrenetur, omnino à rectoribus non videtur. Et quid restat, nisi quod sequitur:

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Non stetit in tempestatem, sed in auram.

Et siluerunt fluctus eius. Audite de hac re vocem cu-
H iusdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati.
2.Cor.10. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de pressura nostra quæ facta est in Asia, quia supra vires grauati sumus, & supra modum. Video omnem sapientiam eius absorptam, ita vt tæderet nos, inquit, etiam viuere. Et quid ille? Ita deficientes desereret? Aut non propterea illi defecerunt, vt ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid sequitur? Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non fidentes in nobis simus, sed in deo qui suscitat mortuos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Iam illi de se apud se responsum mortis habuerant, quorum omnis sapientia absorpta erat. *Et siluerunt fluctus eius.* Et iocundati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur domino miserationes eius. Vbique omnino vbique confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes eius. Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni nostra tribulatione. Confiteantur domino miserationes eius. *Et mirabilia eius filiis hominum.* Et videte vnde dicat, vnde omnia ista prælocutus sit, vnde omnia hæc enumerauerit, vbi agantur
I hæc. *Et exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorum laudent eum.* Et exaltent eum, hoc est, laudent eum: & laudent eum, hoc est, exaltent eum. Exaltent, laudent populi, & seniores, & negociatores, & gubernatores. Quid enim fecit in hac ecclesia? Quid constituit? Vnde illam eruit? Quid ei præstitit? Quem-
Iacobi.4. admodum superbis restitit, humilibus gratiam dedit, superbis, scilicet primo populo Iudæorum arroganti
Roman.3. & extollenti se de genere Abrahæ, & quòd illi gentis sint credita eloquia dei. Non enim eis hæc valebant ad sanitatem, sed ad exaltationem cordis, & ad tumorem potius quàm ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus superbis resistens, humilibus autem dans
Roman.11. gratiam, ramos naturales propter superbiam amputans, oleastrum propter humilitatem inserens? Quid fecit deus? Audite hæc duo, deus primò quomodo superbis resistat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. *Posuit flumina in desertum.* Currebant ibi aquæ, currebant prophetæ. Quære modo apud Iudæos prophetam, non inuenies. Posuit enim flumina in de- K
sertum. *Et exitus aquarum in sitim.* Posuit flumina in desertum. Dicant, iam non est propheta, & nos non Psal.73.
cognoscet amplius. Adhuc posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. *Terram fructiferam in salinas.* Quæris ibi fidem Christi, non inuenis: quæris Prophetam, non inuenis: quæris sacerdotem, non inuenis: quæris sacrificium, non inuenis: quæris templum, non inuenis. Quare hoc? Quia posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salinas. Vnde? Quo merito? *A malitia inhabitantium in ea.* Ecce quomodo superbis resistit. Audi quomodo humilibus det gratiam. *Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: Et habitare fecit illic esurientes.* Quomodo illi dictum est, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchi- Psal.109.
sedech? Quæris enim sacerdotem & sacrificium apud Iudæos, non habes nec inuenis secundum ordinem Hebr.8.
Aaron, quia posuit flumina in desertum. Quæris secundum ordinem Melchisedech: apud illos non inuenis, Psal.112.
sed per totum orbem celebratur in ecclesia. A solis ortu vsque ad occasum laudatur nomen domini. Et dicit deus illis quorum flumina posuit in desertum, Non est Malac.1.
mihi voluntas in vobis, dicit dominus, nec accipiam L
sacrificium de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo. Vbi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinæ erant omnes gentes, ibi nunc fontes, ibi nunc flumina, ibi nunc stagna aquarum, & exitus aquarum. Ergo su- Iacobi.4.
perbis resistit, humilibus autem dedit gratiam: & habi- Psal.21.
tare fecit illic esurientes, quia edent pauperes & saturabuntur. *Et constituerunt ciuitatem habitationis.* Interim habitationis in spe, quoniam qui me audit, inquit, habitabit in spe. Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum frumenti. Ad quem fructum gaudet operarius ille qui dicit, Non quia quæro datum, sed requiro Philip.4.
fructum. *Et benedixit eos & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta.* Hoc stat. Firmum enim fundamentum Dei stat, quia nouit dominus qui sunt 2.Timo.2.
eius. Iumenta enim & pecora dicuntur in ecclesia simpliciter ambulantia, sed vtilia, non multum docta, sed fide plena. Ergo & spiritales & carnales benedixit eos, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eo- M
rum non sunt diminuta. *Et pauci facti sunt, & vexati sunt.* Vnde hoc? De transuerso? Imò de interno. Vt enim pauci fierent, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ideo autem tanquam de his dicit, de quibus antea loquebatur, vt cum intellectu discernatur, quia tanquam de iisdem loquitur propter communia sacramenta. Ad populum enim dei pertinent, & si non per virtutem, certè per speciem pietatis. de illis enim audiuimus per Apostolum, In nouissimis temporibus insta- 2.Timot.3.
bunt tempora sæua: erunt enim homines seipsos amantes. Primum malum seipsos amantes, vtique sibi placentes. Vtinam sibi displicerent, & deo placerent: vtinam in difficultatibus exclamarent, & à necessitatibus liberarentur. Sed multum de se præsumentes, pauci facti sunt. Manifestum est fratres: omnes qui se diuidunt ab vnitate, pauci fiunt. Multi enim sunt, sed in vnitate dum non sunt, separantur ab vnitate. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo vnitatis, in hæresi & in schismate

A ſchiſmate pauci ſunt. Et panci facti ſunt & vexati ſunt.
A tribulatione malorum & dolore, effuſus eſt contemptus ſuper
principes. Reprobati enim ſunt ab eccleſia dei: & ma-
gis quia principes eſſe voluerunt, ideo contempti ſunt,
Math.5. & facti ſunt ſal infatuatum proiectum foras, ideo con-
culcatur ab bominibos. Effuſus eſt contemptus ſuper
principes. *Et ſeduxit eos in inuio & non in via.* Illi ſupe-
rius in via, illi ad ciuitatem directi. Denique illi dedu-
cti, non ſeducti, iſti autem in inuio ſeducti. Quid eſt,
Roma.1. ſeduxit eos? Tradidit illos deus in concupiſcentias cor-
dis eorum. Hoc eſt enim ſeduxit eos, donauit illos ſi-
bi. Nam ſi propriè quæras, ipſi ſe ſeducunt. Qui enim
Galat.6. putat ſe eſſe aliquid cũ nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Quid
eſt ergo ſeduxit eos? Dimiſit eos in inuio & non in via.
Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, &
totum relinquunt? Quomodo in via? Quæ eſt ergo via,
Pſal.66. aut vbi agnoſcitur via? Deus, inquit, miſereatur noſtri
& benedicat nos: illuminet vultum ſuum ſuper nos,
vt agnoſcamus in terra viam tuam. In qua terra? In om-
nibus gentibus ſalutare tuum. Vtique tales vt minuan-
tur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis
omnes exierunt, ſicut paulò antè commemoraui dictũ
B de illis, Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis. ſi
1.Ioan.2. enim ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum.
Sed ſi forte noſtri ſunt in occulta præſcientia dei, ne-
ceſſe eſt vt redeãt. Quàm multi non noſtri adhuc quaſi
2.Timot.2. intus, & quàm multi noſtri adhuc quaſi foris? Nouit
dominus qui ſunt eius: & illi non noſtri qui intus ſunt,
quando occaſiones inuenerint exeunt: & illi noſtri qui
foris ſunt, quando occaſiones inuenerint redeunt. Il-
lud ergo accipite quod nouit dominus, ſecundum hoc
ſeduxit eos in inuio & non in via. Et quid de illis fecit?
Quod dicere cœperam, quod attẽte audiatis. Potuit il-
los pati intus ſemper, ſed nos de illis non proficeremus.
Cum autem ſeparati ſunt, & per quæſtiones malignas
inquietant nos, propoſitum eſt nobis ex illis & inqui-
ſitionis ſtudium, & timoris exemplum. Vnuſquiſque
tremit cum alterum videt exiſſe, tanquam ex illius exi-
1.Corin.10. tu dicatur illi, Quapropter qui ſe putat ſtare, videat ne
cadat. Proſunt ergo quia exeunt: nam ſi intus eſſent, &
tam mali eſſent, nihil de illis prodeſſet. Quid de illis
Pſal.67. dictum eſt in quodam pſalmo? Congregatio taurorum,
C id eſt, ceruicatorum & ſuperborum, congregatio tau-
rorum inter vaccas populorum. Vaccas dicit ſeducti-
les animas, quæ facilè conſentiunt ſeductoribus tauris.
Sed quare hoc? Vt excludantur hi qui probati ſunt ar-
gento. Quid eſt vt excludantur? Vt appareant & emi-
neant illi qui ſunt probati in eloquio dei. Cum enim
reſpondeatur hæreticis ex neceſſitate, ædificantur ca-
tholici ex vtilitate. hanc ſententiam planè Paulus ex-
1.Corin.11. preſſit, Oportet enim, inquit, hæreſes eſſe, vt probati
Pſal.67. manifeſti fiant in vobis. Oportet & tauros ſeducentes
eſſe, vt qui probati ſunt argento, manifeſti ſint, hoc eſt
Pſal.11. excludantur. Quid eſt argento probati? Eloquia domi-
ni eloquia caſta, argentum igne examinatum, proba-
tum terræ, purgatum ſeptuplum. Quicunque ſunt pro-
bati in hoc argento, id eſt, in eloquio domini, non
poſſunt exercere hoc argentum, niſi quæſtionibus in-
quietati hæreticorum. Et hic attendite, quia non præ-
termiſſum eſt. Ecce effuſus eſt contemptus ſuper prin-
cipes, ſuper illos tauros. Quare contempti ſunt? Aliud
annunciantes. Qui ſunt contempti? Anathematizati.
Galat.1. Quiſquis enim vobis annunciauerit præterquam quod
accepiſtis, anathema ſit. Quid tam contemptum quàm
Math.5. ſal infatuatum, quod foras proiectum conculcatur? Et
videte ſi non principes ſunt, Ipſum Paulum audite, Li- D
cet ſi nos aut angelus de cœlo euangelizauerit vobis Galat.1.
præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Principes
ſunt, docti ſunt, magni ſunt, lapides precioſi ſunt. Quid
adhuc dicturus es? Nunquid angeli ſunt? Et tamen ſi
angelus de cœlo vobis annunciauerit præterquam
quod accepiſtis, anathema ſit: quia & ipſe diabolus
angelus de cœlo lapſus eſt. Effuſus eſt ergo contemptus
ſuper principes eorum. *Et adiuuit pauperem à mendi-*
citate. Quid eſt ergo boc fratres, contempti ſunt prin-
cipes, & adiutus eſt pauper? Abiecti ſunt ſuperbi, & in-
ſtructus eſt humilis: hoc fecit, & hoc faciendo adiuuit
pauperem à mendicitate. Mendicus eſt ille, nihil ſibi
tribuens, totum de miſericordia dei expectans, ante ia-
nuam dominicam quotidie clamat, pulſans vt aperia-
tur ei, nudus & tremens vt veſtiatur, oculos in terram
deiiciens, & pectus tundens. Iſtum mendicum, hunc Luc.18.
pauperem, hunc bumilem adiuuit deus plurimum e-
tiam de ipſa ſeparatione hæreticorum, quia pauci facti
ſunt, & vexati ſunt, & ſeducti ſunt in inuio, & non in
via. Denique quid poſtea ex illis? Diminuti ſunt, ſedu-
cti, pauci facti ſunt, vexati ſunt. In adiutorio pauperi
quid fecit? *Et poſuit ſicut oues familias.* Quaſi vnum pau- E
perem & vnum mendicum intelligebas, de quo dixit,
Et adiuuit pauperem à mendicitate. Pauper iſte multæ
familiæ ſunt, pauper iſte multæ plebes ſunt, multæ eccle-
ſiæ vna eccleſia, vna plebs, vna familia, vna ouis eſt. Et
poſuit ſicut oues familias. Magna myſteria iſta, magna
ſacramenta, quàm profunda, plena myſteriorum, quàm
dulciter inuenta, quia diu latentia. *Ergo videbunt recti &*
iocundabuntur, omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Iniquitas
illa garriens contra vnitatem, & cogens manifeſtari
veritatem, victa oppilabit os ſuum. *Quis ſapiens & cu-*
ſtodiet hæc, & intelliget miſerationes domini? Videte quo fine
clauſit. Quis ſapiens & cuſtodiet hæc? Et quid cuſtodi-
turus eſt? Sapiens, id eſt, ſi pauper ſit cuſtodit, ſi non ſit
diues, id eſt, non ſit ſuperbus, ſi non ſit inflatus, cuſtodit
hæc. Quare enim cuſtodit hæc? Quia intelliget miſera-
tiones domini: non merita ſua, non vires ſuas, non po-
tentiam ſuam, ſed miſerationes domini. Qui errantem
& egenum in viam deduxit & pauit, qui pugnantem
aduerſus difficultatem peccatorum, & colligatum vin- F
culis conſuetudinis ſoluit & liberauit: qui faſtidientem
verbum dei, & tædio quodam penè morientem, miſſa
medicina verbi ſui recreauit: qui periclitantem inter
naufraga & procelloſa maris huius diſcrimina, mari
placato ad portum perduxit. Qui eum denique conſti-
tuit in eo populo vbi humilibus dat gratiam, non in Iacob.4.
illo vbi ſuperbis reſiſtit, & fecit eum ſuum, vt intus ma-
nens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur.
Hoc vident recti & iocundantur. Omnis ergo iniqui-
tas oppilabit os ſuum: & qui eſt ſapiens, cuſtodiet hæc.
Vnde cuſtodiet? Per humilitatem, intelligendo miſera-
tiones domini, quia vbique dictum eſt, Confiteantur
domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis ho-
minum.

In pſalmum nonageſimumſeptimum enarratio.

Excuſatio de omiſſione expoſitionis huius pſalmi.

PSALMVM centeſimumſeptimum exponen-
dum non putaui, quoniam iam expoſui cum
in pſalmo quinquageſimoſexto, & in pſalmo,

G quinquagesimonono, ex quorum postremo partibus iste constat. Nam postrema pars quinquagesimisexti, prima est huius, vsque ad eum versum vbi dicitur, *Et super omnem terram gloria tua.* Hinc autem vsque in finem postrema pars est qoinquagesiminoni, sicut postrema pars centesimi tricesimiquarti eadem est quæ centesimi tertiidecimi, ab eo versu vbi dicitur, Simulacra gentium argentum & aurum: sicut tertiusdecimus & quinquagesimussecundus mutatis aliquibus mediis eadem habent omnia à principiis vsque in fines. Quæcunque igitur in hoc psalmo centesimoseptimo aliquantulum aliter posita sunt, quàm in illis duobus, ex quorum partibus constat, non habent intellectum difficilem: sicut in quinquagesimosexto dicitur, Cantabo & psallam, exurge gloria mea: in isto autem. *Cantabo & psallam in gloria mea.* Ad hoc enim dictum est illic, Exurge, vt in illa cantaretur & psalleretur: item ibi,
Psal. 56. Quoniam magoificata est vsque ad cœlos misericordia tua: vel sicut alij interpretati sunt, Eleuata est: hic autem, *Quoniam magna est super cœlos misericordia tua.* Ideo enim magnificata est vsque ad cœlos, vt magna
H sit in cœlis. hoc enim voluit dicere, super cœlos. Item in quinquagesimonono, Lætabor & diuidam Sichimã: hic autem, *Exaltabo & diuidam Sichimam.* Vbi ostenditur quod de diuidẽda Sichima significatum est post domioi resurrectionem & exaltationem prædictum futurum, & illam lætitiam ad hanc exaltationem pertinere, vt ideo lætetur, quia exaltatur: vnde alibi dicit,
Psal. 29. Conuertisti luctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & accinxisti me lætitia. item ibi, Et Effrem fortitudo capitis mei. hic autem, *Effrem susceptio capitis mei.* Suscipiendo enim fit fortitudo, id est, suscipiendo fortes facit, fructificans in nobis. interpretatur enim Effraim fructificatio. Susceptio autẽ ad vtrumque referri potest, siue cum suscipimus Christum, siue cum ipse nos suscipit qui est caput ecclesiæ. Et qood ibi ait, Tribulantes nos: hic autem, *Inimicos nostros:* vtique iidem ipsi sunt. Admonemur sanè isto psalmo eos titulos qui tanquam de historia positi sunt rectissimè fieri, vt secundum propbetiam intelligamus, secundum qood videmus psalmos esse conscriptos. Quid enim tam diuersum secundum historiam, quàm id quod est in titulo quinquagesimisexti psalmi, In fi-
I nem ne corrumpas ipsi Dauid, in tituli inscriptionem cum fugeret à facie Saul in spelũcam: & in titulo quinquagesiminoni, In finem his qui immutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Daoid in doctrina, cum succendit Mesopotamiam Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit in valle salinarum duodecim milia. nam præter id quod positum est: In tituli inscriptionem, & ipsi Dauid, & in finem: cætera ita diuersa sunt, vt ille habeat humilitatem Dauid, iste fortitudinẽ: ille fugam, iste victorias. Et tamen ex istorum duorum posterioribus partibus, quorum tam diuersi sunt tituli, psalmus iste componitur. Vbi significatur ad vnum aliquid concurrere vtrumque, non superficie historiæ, sed altitudine prophetiæ, copulatisq; vtriusque finibus in hoc vno: cuios est titulus, *Canticum psalmi ipsi Dauid.* Neutro illi titulo similis, præter quod etiam hic positum est, Ipsi Dauid. Quooiam multis partibus & mul-
Hebr. 1. tis modis, sicut ad Hebræos epistola loquitur, olim deus locutus est patribus per prophetas: In eo tamen locutus est, qoem misit postea, vt complerẽtur eloquia
2. Corin. 1. prophetarum. Quotquot enim promissiones dei, in illo etiam.

In psalmum centesimumoctauum enarratio.

K

PSALMVM istum de Christo habere prophetiam quisquis Actus apostolorum fideliter legit, agnoscit, vbi de Christi traditore Iuda prophetatum est quod hic scriptum est, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat al- *Acto. 1.* ter: quando Matthias in locum Iudæ ordinatus numero apostolorum duodecimus adiunctus esse euidenter apparet. Sed si de illo vno bomine omnia quæ hic in malo dicta sunt, intelligere conemur, expositionis ratio nõ omnimodo aut vix valebit occurrere. Sic enim de tali genere hominom malorum, id est, ioimicorum Christi, ingratorúmque Iudæorum, omnia mihi videntur posse clarius aperiri. Sicut enim quædam dicuntur quæ ad apostolum Petrum propriè pertinere videantur: nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad ecclesiam, cuius ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum quem in discipulis habuit, sicuti est, Tibi dabo claues regni cœlorum, *Matth. 16.* & si qua huiusmodi: ita Iudas personam quodammodo sostioet inimicorum Christi Iudæorum, qui & tunc L oderant Christum, & nunc per successionem perseuerante genere ipsius impietatis oderunt. De quibus hominibus & de quo populo possunt non inconuenienter intelligi non solùm ea quæ apertius de ipsis in hoc psalmo legimus, verùm etiam illa quæ propriè de ipso Iuda dicuntur expressius, sicut est quod commemoraui, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quod apparebit adiuuante domino, cum ad eos versus tractandi ordine venerimus. Incipit ergo iste psalmus, *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.* Vnde apparet & falsam esse vituperationem, quam non tacet peccator & dolosus, & veram esse laudem quam non tacet deus. Deus eoim verax, omnis autem homo mendax: quia non est *Roman. 3.* homo verax, nisi in quo loquitur deus. Laus autem maxima est vnigeniti filij dei, quia hocipsum quod est veoigenitus dei filius prædicatur. Hoc autem non apparebat, sed apparente infirmitate eius latebat, cum os peccatoris & os dolosi super eum apertum est: & ideo illud apertum est, quia operta virtus huius fuit. Ideo autem dicit, Apertum est os dolosi, quia odium quod dolo tegebatur, erupit in vocem. Hoc etiam in M consequentibus versibus planius dicitur, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa.* Tunc vtique quando eum tanquam magistrum booom captiosa adulatione laudabant. vnde alibi dicitur, Et qui laudabant me, aduer- *Psal. 101.* sum me iurabant. deinde quia eruperunt clamantes, Crucifige crucifige, secutus adiunxit, *Et sermonibus o-* *Ioan. 19.* *dij circumdederunt me.* Illi qui lingua dolosa, quasi non odij, sed dilectionis verba locuti sunt, ideo aduersum me, quia hoc insidiando faciebant, postea sermonibus non falsæ & dolosæ dilectionis, sed aperti odij circundederunt me, *Et expugnauerunt me gratis.* Sicut autem pij gratis amant Christum, sic impij gratis oderunt, quia sicut veritas nullo extra eam proposito commodo, sed propter seipsam expetitur ab optimis, ita iniquitas à pessimis. Vnde apud authores secularium literarum dictum est de quodam pessimo, Gratuito potius malus atque crudelis erat. *Pro eo, inquit, vt diligerent me, detrahebant mihi.* Sex sunt in isto genere differen- *23. quæst. 3.* tiæ, quæ commemoratæ animaduerti facillime pos- *ca. Sex dif-* sunt, reddere bona pro malis: non reddere mala pro *ferentiæ.* malis: reddere bona pro bonis: reddere mala pro malis:

oon

A non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis. Horum duo prima, bonorum sunt, & eorum duorum prius melius: postrema duo malorum, & eorum posterius deterius: duo media quodāmodo mediocria, sed eorum prius propinquum bonis, posterius propinquū malis. hæc in scripturis sanctis oportet attendere. *Roma. 4.* Reddidit bona pro malis ipse dominus, qui iustificat impiū: *Luc. 23.* & pendens in cruce dixit, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Cuius vestigia secutus sanctus Stephanus, *Act. 7.* fixo genu orauit pro lapidantibus dicens, Domine ne statuas illis hoc delictum. Ad quam rem præceptum pertinet, *Matth. 5.* Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos persequuntur. Mala pro malis non esse reddenda, Paulus apostolus dicit, *Roman. 12.* Nulli malum pro malo reddentes. Et apostolus Petrus, *1. Petr. 3.* non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto. vnde & in psalmis legitur, *Psal. 7.* Si reddidi retribuentibus mihi mala. Duorum postremorum illud mitius ad nouem leprosos pertinet, qui cum mundati essent à domino, gratias domino non egerunt. Illud verò vltimum quo nihil est peius, ad hos pertinet de quibus in isto psalmo legitur, Pro eo vt me B diligerent, detrahebant mihi. Dilectionem quippe debebant tantis domini beneficiis: quam non solùm minime reddebant, verùm etiam pro illo bono irrogabant malum. Duo vero media quæ diximus hominum quodammodo esse mediorum, ita se habent, vt eorum prius quod est reddere bona pro bonis, habeant & boni, & mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo dominus hoc non reprehendit, sed non vult in eo solo discipulos suos permanere, quos vult ad maiora prouehere, *Matth. 5.* quibus dicit, Si dilexeritis eos qui vos diligunt, id est, reddideritis bona pro bonis, quam mercedem habebitis, id est, quid magnum facietis? Nónne & publicani hæc faciunt? Vult autem illos & hoc facere & longe amplius, id est, vt non solùm amicos, verùm *Ibidem.* etiam inimicos diligant. Posterius autem qood est reddere mala pro malis, habent & mali, vel mediocriter mali, *Exod. 21.* vel mediocritee boni, vsqueadeo vt lex eis dederit vlciscendi modum, oculum pro oculo, dentem pro dente: quæ ti dici potest, iniustorum iustitia est: non quia iniquum est vt recipiat vnusquisque quod fecerit, alioqui lex nequaquam id constitueret, sed qnia vlciscendi libido vitiosa est, magísque ad iudicem per-C tinet inter malos hoe discernere, quàm bonum hominem sibi expetere. Quapropter impij ex illa benignitatis summitate delapsi, vbi redduntur bona pro malis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt retribuendo mala pro bonis? Quanto præcipitio tot gradus interpositos transierunt? Nec parum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo vt diligerent me, interficiebant me, sed detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes dei filium, & di-*Ioan. 8.* centes qnod in principe dæmoniorum eiicit dæmonia: &, Dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? & cætera talia. Qua detractione ab illo auertebant eos, quorum conuersionem ille quærebat. Et ideo potius hoc dixit, vt ostenderet magis eos nocere qui Christo detrahunt, & per hoc animas interficiunt, quàm qui eius mortalem carnem mox præsertim resurrecturam sæuiendo peremerunt: sed cum dixisset, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: quid ait? *Ego autem orabam.* Non quidem dixit quid orabat. Sed quid melius intelligere debemus, quàm pro eis ipsis: Crucifixo enim maximè detrahebant, quando velut homini, quem quasi vicerant, illudebant: de quá cruce ille dixit, D Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Luc. 23.* Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala pro bonis, ille in summo benignitatis reddebat bona pro malis: quanquam bene intelligatur etiam pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipse pendens in li-*Luc. 22.* gno, vt commendaret patientiam, non ostendebat potentiam inter verba detrahentium, quos posset diuina potestate delere. Sed nobis vtilius erat quod patientiæ præbebat exemplum, quàm si suos inimicos sine dilatione perdendo, ad hoc nos ædificaret, vt impatienter festinaremus de his quos malos patimur vindicari; cum scriptum sit, Melior est patiens quàm fortis vir. *Prouer. 16.* Docent igitur nos diuina eloquia dominico exemplo, cum audimus, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam: vt quando aliquos sentimus ingratos, non solùm non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ipse quidem pro aliis vel sæuientibus vel dolentibus, vel in fide periclitantibus. Nos verò etiam pro nobis primitus, vt animum nostrum deo miserante atque opitulante vincamus quo ferimur in vlciscendi cupidita-E tem, cum detrahitur siue præsentibus siue absentibus nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur, tanquam ipso excitato, sicut factum est cum dormiret *Matth. 8.* in naui, qui perturbationem cordis nostri tempestatémque tranquillat animo sedato atque placato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, vt securi dicamus, *Matth. 6.* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus. Sed & ipse dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur vtique non habebat. sequitur autem,

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis. Et quasi quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium,* inquit, *pro dilectione mea.* Hic est enim omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequentes, voluntate non necessitate morientem? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis, quāuis sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit quemadmodum supra dixerit, Pro eo vt me diligerent, quia dilectionem non vtcunque, sed dilectioni eius debebant, cum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc dilectionem in euangelio commemorat, vbi dicit, Hierusalem Hierusalem, quoties volui colligere filios *Matth. 23.* tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & no-F luisti? Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciscendi cupiditate ea optet vt fiant, cum dicatur futura certissima veritate, & per dei iustitiam super tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut speciem male optandi quidam non intelligentes, putant odium odio, & malo animo malum animum reddi: quoniam reuera paucorum est dignoscere quomodo placeat pœna iniquorum accusatori inimicitia se saturare cupienti, & quàm longe alio modo placeat iudici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat, non reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniusto: quod autem iustum est, vtique bonum est. Punit ergo non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo: sed dilectione iustitiæ, quod est bonum pro malo. Itaque nec lumini scripturarum calumnientur cæci, opinantes quòd deus peccata non puniat: nec quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur iniusti. Audiamus ergo deinde quid diuinus sermo contexat,

G & in verbis quaſi mala optantis intelligamus prædicta prophetantis, & deum iſta retribuentem ſublcuata in eius æternam legem mente cernamus. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius.* Cum ſuperius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur pſalmus. Superius autem dixerat, Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis: pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: ego autem orabam: Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: omnia de pluribus. Nunc vero quid digni eſſent pro his iniquitatibus ſuis, & quid eis diuino iudicio futurum ſit pronuncians, Conſtitue, inquit, ſuper eum peccatorem. tanquam intendens in eum qui ſe tradidit talibus, de qualibus ſuis inimicis loquebatur ſuperius. Cum igitur hic Iudam traditorem ſecundum ſcripturam actuum Apoſtolorum ſupplicio debito prænunciet puniendum, quid eſt, Conſtitue ſuper eum peccatorem, niſi cum quem ſequenti verſu indicat cum dicit, Et diabolus ſtet à dextris eius? Hoc vtique meruit vt ſuper ſe habeat diabolũ, id eſt, diabolo ſubditus ſit, qui Chriſto ſubditus eſſe noluit. Stet autem
H à dextris eius dictum eſt, quia opera diaboli præpoſuit operibus dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur quod præponit, ſicut ſiniſtræ dextra pręponitur. Ideo & de illis qui ſeculi huius gaudia præponentes deo, beatum dixerunt populum cui hæc ſunt,
Pſal.143. rectiſsime dictum eſt, Dextera eorum dextera iniquitatis. Vnde quòd dixerunt beatum populum cui hæc ſunt, os eorum locutum eſt vanitatem, quod de illis ſupra dictum eſt. Cuius autem os loquitur veritatem contra illud quòd dixerunt iſti beatum populum cui hæc ſunt, debet etiam ipſe dicere, quod in eodem pſal-
Ibidem. mo ſequitur, Beatus populus cuius eſt dominus deus ipſius. huius enim non diabolus eſt à dextris, ſed domi-
Pſal.15. nus, ſicut & alibi dicit, Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne com mouear. Diabolus ergo ſtetit à dextris eius, quando præpoſuit auaritiam ſapientiæ, & pecuniam ſaluti ſuæ, vt eum traderet à quo debuit poſsideri, ne ab ipſo poſsideretur, cuius opera ipſe Chriſtus ſoluit, à quo noluit poſsideri. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Noluit enim talis eſſe cui diceretur, Intra in gaudium domini
Matth.25. tui: ſed talis de quo dicitur, Proiicite eum in tenebras
I exteriores. *Et oratio eius fiat in peccatum.* Quoniam non eſt iuſta oratio, niſi per Chriſtum, quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Chriſtum, non ſolùm non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri poteſt. Credo, antequam dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret. non enim iam pote-
Matth.26. rat orare per Chriſtum. Nam poſteaquam illum tradidit, eúmque pœnituit, ſi per Chriſtum oraret, indulgentiam rogaret: ſi indulgentiam rogaret, ſpem haberet: ſi ſpem haberet, miſericordiam ſperaret: ſi miſericordiam ſperaret, non ſibi deſperatione collum ligaret. Proinde cum dixiſſet, Cum iudicatur exeat condemnatus: ne ab imminenti condemnatione putaretur potuiſſe oratione liberari, quam didicerat cum condiſcipulis ſuis, vbi dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et oratio eius, inquit, fiat in peccatum illi: quia non fit per Chriſtum quem noluit ſequi, ſed perſequi, *Fiant dies*
Acto.1. *eius pauci.* Dies eius dixit dies apoſtolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante paſsionem domini ſce- K
lere ipſius & morte conſumpti ſunt: & tanquam diceretur, Quid ergo fieret de ſacratiſsimo numero duodenario, in quo non fruſtra dominus duodecim habere primos apoſtolos voluit? continuò ſubiecit, *Et epi-* *Ibidem.*
ſcopatum eius accipiat alter. Tanquam diceus, & ipſe pro ſuo merito puniatur, & ille numerus ſuppleatur. Quod ſi quis quẽadmodum factum ſit ſcire deſiderat, Actus Apoſtolorum legat. *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.* Vtique mortuo ipſo, & filij eius orphani, & vxor eius viduata eſt. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.* Nutantes dictum eſt, incerti quò eant, omni præſidio deſtituti. *Eiiciantur de habitationibus ſuis.* Expoſuit quod ſupra dixerat, transferantur. Hoc autem totum quomodo vxori eius filiíſque eius contigerit, ſequentes indicant verſus, *Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non ſit illi adiutor.* Ad tuendam eius poſteritatem dicit. Ideo ſequitur, *Nec ſit qui miſereatur pupillis eius.* Sed quia poſſent etiam pupilli eius ſine adiutore & ſine tutore in ærumnis & egeſtate tamen creſcere, & genus propagatione ſeruare, ſequitur & dicit, *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Id eſt, vt L
quod de illo generatum eſt, iam non generet, vt cito tranſeat. Sed quid eſt quod deinde ſubiungit?

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini, & peccatum matris eius non deleatur. An intelligendum eſt vt reddantur ei peccata etiam parentum ſuorum? Ei quippe non redduntur qui fuerit mutatus in Chriſto, & cœperit eſſe non filius iniquorum, non imitatus mores illorum, quia & illud veriſsime ſcriptum eſt, Reddam peccata patrum in filios: & illud *Exod.20.*
quod per Prophetam dicitur, Et anima patris mea eſt, *Ezech.18.*
& anima filij mea eſt. anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Hoc quippe dictum eſt de his qui conuertuntur ad deum, & non imitantur mala parentum ſuorum: quod ipſe Propheta euidenter oſtendit: dicit enim parentum iniquitates eis non obeſſe, qui iuſtitiam faciendo diſsimiles fuerint. Illud autem quod dictum *Conc.2.ſer*
eſt, Reddam peccata parentum in filios: additum eſt, *diſt.33.Se*
qui oderunt me: hoc eſt, ſicut me oderant & parentes *vt ait.*
eorum: vt quemadmodum bonorum imitatio facit vt *Ezech.18.*
etiam propria peccata deleantur, ſic malorum imita- *Exod.3.*
tio faciat vt non ſolùm ſua, ſed etiam eorum quos imitati ſunt merita ſortiantur. Si ergo Iudas teneret illud M
ad quod vocatus eſt, nullo modo ad eum vel ſua præ- *De pœ.diſ*
terita vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non *4.ſi Iudas*
tenuit adoptionem in familia dei, ſed iniquitatem ve- *Greg.4.ſer*
tuſti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum eius *diſt.22.ca.*
in conſpectu domini, vt in eo etiam ipſe puniretur, & peccatum matris eius non deleretur. *Fiant contra dominum ſemper.* Id eſt, pater eius & mater eius fiant contra dominum ſemper, non vt domino aduerſentur, ſed vt merita eorum peſsima non obliuiſcatur in iſto dominus, cum illi & ipſa retribuet. contra dominum enim dixit, in conſpectu domini. Nam & alij interpretes ſic tranſtulerunt, fiant in cõſpectu domini ſemper. alij vero, fiant coram domino ſemper, ſicut alibi dictum eſt, Et poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu *Pſal.89.*
tuo. Semper autem dicit, vt ſine remiſsione ſit tantum illud ſcelus, & hic, & in futuro ſeculo. *Diſpereat de terra memoria eorum.* patris ſcilicet & matris eius. Memoriam dicit eorum, quæ in propagine generationis cuſtoditur. Hanc prophetauit de terra perituram, quia & ipſe Iudas, & filij eius qui erant

tanquam

A tanquam memoria patrum, & matris eius, sine succes-
sione prolis, sicut superius dictum est, in breuitate vnius
generationis extincti sunt. Dicit aliquis, Etiám ne hoc
ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quòd post
eius morté ad mendicitatem vxor eius & filij eius per-
uenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus
suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, &
4. sen. dist. diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiu-
50. præter- uante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt si-
ea. ne posteris mortui? Nunquid etiam de his quæ in suis
post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tan-
git dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum
sensus alibi est pro meritis, seu bene seu male? Cui re-
spondeo magnam quidem esse quæstionem, nec in præ-
sentia disserendam, quòd sit operis prolixioris, vtrum
vel quatenus vel quomodo ea quæ circa nos aguntur,
nouerint spiritus mortuorum. Veruntamen quod bre-
uiter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, non di-
ceret dominus dixisse illum diuitem qui torméta apud
Luc. 16. inferos patiebatur, Habeo ibi quinque fratres, ne & ipsi
veniant in locum hunc tormentorum. Sed quomodo-
libet intelligant qui hoc aliter intelligere conantur: &
B quia fatendũ est non esse consequens, vt si sciunt mor-
tui suos viuere, quia nec in locis pœnarum eos vident,
vbi diues ille erat, nec in requie beatorum, vbi Laza-
rum & Abraham quamuis longe agnoscebat: ideo eos
etiam illa quæ circa eorum charos aguntur, vel læta vel
tristia scire necesse sit. Hoc dico, paucos esse eius ani-
mi homines, qui post mortem suam quid suis boni ma-
live contingat, saltem dum viuunt negligant, atque
omnino contemnát: multos autem (quod indicat etiã
tanta cura commendandæ vltimæ voluntatis, & qua-
liumcunque testamentorum) satisagere vt cum defun-
cti fuerint, suis bene sit. Permansionem vero posterita-
tis suæ per successiones generationum soli laudabiliter
Matth. 19. spernũt, qui seipsos abscindunt propter regnum cœlo-
rum, & filios suos hoc facere cupiunt, vel exoptant, vel
martyrio coronari, ita vt nullus eorum in terra rema-
neat: cæteri autem omnes aut penè omnes, felices vo-
lunt suos esse in hac vita post mortem suam, & suum
genus interire nolunt. Quapropter quod Iuda tam in-
feliciter mortuo, ita vxor eius vidua & filij eius orpha-
ni remanserunt, vt fœneratore scrutante omnem sub-
stantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores
C eius, de suis habitationibus eiicerentur, nec aliquem pu-
pilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatio-
ne sine posteris interirent: si hæc sentiunt mortui, cu-
mulus malorum est: si hæc non sentiunt, formido vi-
uorum est. Si autem mouet quomodo potuerit habere
substantiam, quam fœnerator scrutaretur, alieniq; diri-
perent, quando iam cum aliis vndecim dominum se-
Ioan. 12. quebatur, credat eum omnia quæ habebat ita dimisisse
filiis & vxori, vt non inde synceriter vel perseueranter
vinculum cupiditatis abruperit: qui etiam si ea velut
vendere videretur distribuenda pauperibus, profecto
Act. 5. faceret quod Ananias post domini ascensionem. Neq;
enim mereretur ne hoc dominus diuinitate cognosce-
ret, quem falli putabat, quando ea quæ mittebantur,
de loculis auferebat.

Alia expositio supradictorum.

SEd iam videamus si possumus quantum dominus
adiuuat, quomodo ista conuenire possint etiam
in populum Iudæorum, cuius inimicitiæ contra
dominum pertinaci odio permanserunt, cuius populi D
diximus Iudam in figura gessisse personam, sicut eccle-
siæ gessit apostolus Petrus. *Constitue super eum peccatorem;
& diabolus stet à dextris eius.* Quemadmodum in Iuda,
sic in isto populo intelligendum est, qui repulso à se
Christo factus est subditus diabolo, cuius persuasiones
in omnibus prauis & terrenis cupiditabus præposuit
æternæ saluti. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Quia
in nequitia & in infidelitate persistens thesaurizat sibi *Roma. 2.*
iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui red-
det vnicuique secundum opera sua. *Et oratio eius fiat in
peccatum,* quia non fit per mediatorem dei & hominum, *1. Timot. 2.*
hominem Iesum Christum, & sacerdotem magnum
in æternum secundum ordinem Melchisedech. *Fiant* *Psal. 109.*
dies eius pauci. Secundum regnum accipiendum est Iu-
dæorum, quia non diu postea perseuerauit regnum Iu-
dæorum: *Et episcopatum eius accipiat alter.* Ipsum domi-
num Christum non incongruenter intelligi existimo
episcopatum populi Iudæorum, qui de tribu Iuda fa-
ctus est secundum carnem: & apostolus ait, Dico enim
Christum ministrum fuisse circuncisionis propter ve- *Roman. 15.*
ritatem dei ad confirmandas promissiones patrum: &
ipse ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt do- *Matth. 15.*
mus Israël, quia & illis exhibuit in carne præsentiam. Et *& 2.*
Magi qui ab Oriente venerunt, hoc dixerũt, Vbi est qui E
natus est rex Iudæorum? Et hoc in titulo scriptum erat
super crucifixum: vnde illud mutare volentibus nõ fru-
stra respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Hunc ergo *Ioan. 19.*
episcopatum populi Iudæorum, id est, dominum Chri-
stum accepit alter, id est, populus gentium. *Fiant filij
eius orphani.* De quibus dicitur, Filij autem regni huius *Matth. 8.*
eiicientur in tenebras exteriores. Facti sunt autem or-
phani amisso ipso regno, quasi patre perdito, quãquam
& deum patrem bene intelliguntur amisisse. Qui enim
filium non habet, ait veritas, nec patrem habet: *Et vxor* *1. Ioan. 2.*
eius vidua. Vxor regni, plebs intelligi potest, cui reges
subditæ ecclesiæ dominantur. Vidua verò facta est a-
misso ipso regno. *Nutantes transferantur filij eius & mendi-
cent.* Nutauerunt periculis, vrgentibus hostibus trans-
lati sunt debellati filij regni Iudæorum. Quid est autem
mendicare? nisi ad hominum misericordiam viuere,
sicut viuunt sub earum gentium regibus in quas trans-
lati sunt. *Eiiciantur de habitationibus suis.* Ita factum est.
Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, id est populi e-
ius. Vbi nihil melius intelligatur, quàm debita eorum F
non dimittantur: quia in solo Christo dimittuntur
quem respuerunt: qui etiam dicere docuit, Dimitte no- *Matth. 6.*
bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus
nostris. Omnem autem substantiam eius dictum est, o-
mnem vitam eius, vt ei nulla debita, id est, nulla pecca-
ta donentur. *Et diripiant alieni labores eius.* Diabolus &
angeli eius, quia non thesaurizant in cœlo qui non ha-
bent Christum. *Non sit illi adiutor.* Quis adiutor est ei,
cui Christus non est? *Nec sit qui misereatur pupillis eius.*
Qui patre perdito, id est, regno sic remanserunt, aut a-
misso deo cuius filium persecuti sunt & oderunt, non
est qui eorum misereatur, non ad temporalem vitam
sumendam vel sustentandam, sed ad veram vitam, id
est æternam. *Fiant nati eius in interitum.* Vtique in inte-
ritum sempiternum. *In generatione vna deleatur nomen eius.*
Quia generati sunt, non regenerati, ideo in vna gene-
ratione delentur. Nam in altera, id est, in regeneratione
si eam cognoscerent & tenerent, non delerentur. *In
memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.* Vt
reddat eidem populo dominus perseueranti in malitia

G etiam patrũ eius iniquitaté. sic enim eis dicit, Testimo-
Math.23. nium estis vobismetipsis, quia filij estis eorum qui prophetas occiderunt. & pauló antè ait, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ. *Et peccatum matris eius non deleatur.* Peccatum
Gala.4. Hierusalem quæ seruit cum filiis suis, quæ interficit prophetas, & lapidat missos ad se. *Fiant cõtra dominum semper* iniquitas & peccatum eorum, id est, vt à conspectu domini non aboleantur, deo in æternum vindicante.

Et dispereat de terra memoria eorum. Terra dei, ager dei est:
Math.13. ager dei, ecclesia dei est. De qua terra periit memoria
Roman.11. eorum, quia cum essent rami naturales, propter infidelitatem fracti sunt. *Pro eo quod non est recordatus*, vel ille Iudas, vel ipse populus. *Facere misericordiam.* Sed melius de populo accipitur quod ait, non est recordatus. Nam si Christum occidit, saltem recordaretur pœnitendo, & faceret misericordiam super membra eius quæ perseuerantissimè persecutus est. ideo dicit, *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum.* Potest quidem accipi
1.Cor.8. de Iuda, quia non est dedignatus dominus pauper fieri cum diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur.
H Mendicum autem quomodo intelligam? nisi forte quia
Ioan.4. dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Et in cruce
& 19. ait, Sitio. Sed quod sequitur quomodo accipiatur in ipso capite nostro, id est, sui corporis saluatore quem Iudas persecutus est, non inuenio. cum enim dixisset, Et persecutus est hominem inopem & mendicum: adiecit atque ait, *Et compunctum corde mortificare.* Id est, vt mortificatum mortificaret. nam quidam etiam sic sunt interpretati. Compunctus autem corde non solet dici, nisi stimulis peccarorum in dolore pœnitendi: sicut
Acto.2. de illis dictum est, Qui cum audissent apostolos post domini ascensionem, compuncti sunt corde qui occiderant dominum. Quos allocutus est beatissimus Petrus dicens inter alia, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Sed quoniam iidem ipsi membra eius facti sunt, cuius in ligno membra fixerunt, populus Iudæorum non est recordatus facere misericordiam. Persecutus est hominem inopem & mendicum, sed in membris suis, de quibus dictutus est quod attinet ad ipsa opera misericordiæ:
Math.25. Quando vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fe-
I cistis. Et compunctum corde mortificare: planè compunctum corde, sed in membris suis. De his autem qui persecuti sunt vt compunctum corde mortificarent,
Acto.7. erat & Saulus consentiens in necem Stephani compũ-
& 22. cti corde, quia & ipse Stephanus de illis erat qui compũcti sunt corde. Sed Saulus recordatus est facere mi-
Gene.49. sericordiam, & qui mane rapiebat, vespere diuisit escas. Et ipse compunctus corde, vt etiã in illo ipsi persequerentur inopem, volẽtes mortificare compunctum cor-
Gala.1. de. Hoc quippe oderant in Paulo apostolo quia compũctus corde prædicabat quem fuerat ante persecutus. Inopem quippe & mendicum & compunctum corde in membris suis & ipse vt mortificaret persequens, au-
Acto.9. diuit de cœlo, Saule Saule quid me persequeris? & factus compunctus corde, cœpit talia pati qualia faciebat compunctis corde. Deinde sequitur psalmus: *Et dilexit maledictionem, & veniet ei.* Quamquam & Iudas maledi-
Ioan.12. ctionem dilexerit, & furando de loculis, & dominum vendendo atque tradendo, tamen apertius populus il-
Math.26. le dilexit maledictionem quãdo dixit, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. *Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Et Iudas quidem quia Christum no- K
luit in quo est æterna benedictio, sed apertius noluit benedictionem populus Iudæorum, cui dixit ille illuminatus à domino, Nunquid & vos vultis discipuli e- *Ioan.9.*
ius fieri? Et noluit benedictionem, & pro maledicto habuit, & respondit, Tu sis discipulus eius. Et longe facta est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad gentes.

Et induit maledictionem sicut vestimentum. Siue Iudas, siue ille populus. *Et intrauit sicut aqua in interiora eius.* Ergo & foris & intus: foris sicut vestimentum, intus sicut aqua, quoniã in eius incidit iudicium qui potest & cor- *Math.10.*
pus & animam occidere in gehennã, corpus foris, animam intus. *Et sicut oleum in ossibus eius.* Ostendit eum cum delectatione male facere, & comparare sibi maledictionem, hoc est, pœnam æternam, quia benedictio vita æterna est. Modo quippe maledicta delectant, sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. Sed ideo maledictio vocatur, quia talibus Deus tormenta prædixit. Tanquam in ossibus autem oleum est maledictio, cum homines inde fortes se putant, quia licet eis mala tanquam impune committere. *Fiat ei sicut vestimentum quo operitur.* Cum superius iam dixerit de vestimento, quid est quod repetit? An quia dixerat, induit L
maledictionem sicut vestimentum, differt ab eo vestimento quod nõ induitur, sed operitur? Induitur enim quisque tunica, operitur pallio. Et quid est hoc, nisi etiam in conspectu hominum de iniquitate gloriari?

Et sicut zona, inquit, *qua semper præcingitur.* Maxime homines ideo præcinguntur, vt ad operandum sint aptiores, ne vestis finibus præpediantur. Ergo maledictione se præcingit, qui malum non repentinum, sed dispositum aggreditur, & ita discit malum facere vt semper paratus sit. vnde & hic ait, Et sicut zona qua semper præcingitur. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum.* Non dixit, merces eorum: sed, opus eorum. Manifestum est enim quòd indumento & opertorio & aqua & oleo & zona ipsa opera describebat, quibus æterna maledictio comparatur. Non ergo est vnus Iudas, sed multi, de quibus dicitur, Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum: quanquam & pluralis numerus poni potuit pro numero singulari, sicut Herode mortuo dictum est ab angelo, Mortui sunt qui *Math.2.*
quærebant animã pueri. Sed qui magis detrahunt Chri-
sto apud dominum, nisi illi qui ipsis verbis domini de- M
trahunt, dicentes non esse ipsum quem lex domini & prophetæ prænunciauerunt? *Et qui loquuntur*, inquit, *mala aduersus animam meam.* Negando eum cum voluisset potuisse resurgere: cum dicat, Potestatem habeo ponen *Ioan.10.*
di animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. *Et tu domine fac mecum.* Quidam subaudiendam putauerunt misericordiam, quidam vero & addiderunt: sed emendatiores codices sic habent, Et tu domine domine fac mecum. *Propter nomen tuum.* Vnde sensus alior non est prætermittendus, ita dixisse filium patri, fac mecum, quia eadem sunt opera patris & filij. Vbi etiam misericordiam intelligamus. Sequitur enim,

Quia suauis est misericordia tua. Et ipsam quia non dixit, fac in me: vel, fac super me: vel aliquid huiusmodi: sed ait, fac mecum: bene intelligimus & patrem & filium simul facere misericordiam in vasa misericordiæ. *Roman.9.*
Potest hoc etiam sic intelligi, fac mecum, id est, adiuua me. Quod in quotidiana loquendi consuetudine habemus, cum de aliqua re quæ pro partibus nostris est, dicimus, nobiscum facit. Pater quippe adiuuat filium inquantum deus hominem, propter formam serui, cui

homini

A homini deus, & cui in forma serui etiam dominus est
pater. Nam in forma dei filius adiutorio non indiget:
æqualiter enim cum patre omnipotens est, ex quo & ip-
Ioan. 5. se adiutor est hominis. Sicut enim pater suscitat mor-
tuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Nec a-
liud pater, aliud filius, aut aliter pater, aut aliter filius,
quia & eadem facit, & similiter facit. Vnde inquantum
homo est filius dei, deus suscitauit illum à mortuis, hoc
Psalm 40. est pater, cui dicit in psalmis, Suscita me & reddam il-
lis. Inquantum autem deus est, etiam ipse se suscitauit:
Ioan. 2. propter quod dicit, Soluite templum hoc, & in triduo
suscitabo illud. Quod etiam hic significauit, si quis di-
Ioan. 5. ligenter intendat. Scrutari enim iussit scripturas, quæ
testimonium perhibent de illo, non in superficie per-
transiri. non enim tantummodo ait, Tu domine do-
mine fac mecum: sed ait, & tu. Quid est & tu, nisi quia
ego & tu? Quod autem non semel domine, sed repe-
tens ait, domine domine, habet in hoc orãtis affectum,
Psalm. 21. sicuti est, deus deus meus. Quod vero cum dixisset, fac
mecum: addidit, propter nomen tuum: gratiam com-
mendauit. Nullis enim operum meritis præcedentibus
B in tantam celsitudinem subuecta est humana natura, vt
totum simul verbum & caro, hoc est, deus & homo, v-
Ioan. 1. nigenitus filius dei diceretur. Hoc autem factum est, vt
ab illo qui creauerat, per id quod non perierat, id quod
perierat quæreretur: vnde & hic sequitur, quia suauis
est misericordia tua. *Libera me quia egenus & pauper ego*
sum. Egestas & paupertas, infirmitas est, ex qua crucifi-
xus est. *Et cor meum conturbatum est intra me.* Hoc ad illud
Matth. 26. refertur quod ait propinquante passione, Tristis est a-
nima mea vsque ad mortem. *Sicut vmbra cum decli-*
nat ablatus sum. Hoc ipsam mortem significauit. Sicut
enim ex vmbra declinante fit nox, sic ex mortali carne
fit mors. *Et excussus sum sicut locustæ.* Hoc iam in mem-
bris eius, hoc est, fidelibus eius conuenientius intelligi
existimo. Quod vt aliquanto apertius poneret, maluit
dicere, sicut locustæ, quàm, sicut locusta: quamuis & nu-
mero singulari posset accipi etiam multæ, sicut illud
Psalm. 104. est, Dixit & venit locusta. sed esset obscurius. Excussi
sunt ergo, id est, fugati à persecutoribus fideles eius:
quorum vel multitudinem significari voluit nomine
C locustarum, vel quod transilierunt de loco in locum.

Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Legimus dominum
Matth. 4. Christum quadraginta dierum habuisse ieiunium. Sed
tantúm ne valuit in eo illa inedia, vt genua eius infir-
marentur? An & hoc in membris eius, hoc est, in san-
ctis eius apertius intelligitur? *Et caro mea immutata est*
propter oleum. Propter gratiam spiritalem. Vnde & Chri-
stus appellatur à chrismate: chrisma autem vnctio est.
Caro autem propter oleum non in deterius, sed in me-
lius immutata est, hoc est, à mortis contumelia in glo-
riam immortalitatis exurgẽs. Cum itaq; dixisset, Genua
mea infirmata sunt à ieiunio, vbi significatum esse arbi-
tror eos qui in membris eius fortes videbantur, tãquam
præsentia panis quo sustentabantur abstracta, in eius
passione defecisse vsque ad negationem, quæ apparuit
Matth. 26. in Petro, tanquam ad eos confirmandos, ne succum-
bendo penitus caderent: Et caro mea, inquit, immuta-
ta est propter oleũ, vt eos à mea morte deficientes mea
resurrectione firmarem, & misso spiritusancto vnge-
rem, qui nõ ad eos venisset nisi ego abiissem. hoc enim
Ioan. 16. dixerat, Non potest ille venire nisi ego abiero. & euan-
& 7. gelista dicit, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus
nondum fuerat glorificatus. nondum erat immutata
caro eius. Siue autem per aquam propter ablutionem

vel irrigationem, siue per oleum propter exultationem D
& inflammationem charitatis significetur spiritussan-
ctus, non ideo est à seipso diuersus, quia signa diuersa
sunt. Multum enim diuersa sunt etiam leo & agnus, &
tamen vtroque significatus est Christus. Leo propter *Apoca 5.*
aliud, agnus propter aliud: non tamen alius: quia nec
fortis est agnus, nec innocens leo: Christus autem &
innocens est vt agnus, & fortis vt leo. dicit enim apud
Esaiam ipse Iesus Christus, Spiritus domini super me, *Esa. 61.*
eo quòd vnxit me. *Et ego factus sum opprobrium illis*, Per *Luc. 4.*
mortem crucis. Christus enim nos redemit de male- *Galat. 3.*
dicto legis, factus pro nobis maledictum. *Viderunt me,*
& mouerunt capita sua. Quia viderunt pependisse, & non
viderunt resurrexisse. Viderunt quando genua eius
sunt infirmata, non viderunt quando est caro immu-
tata. *Adiuua me domine deus meus, saluum me fac secundum*
misericordiam tuam. Hoc ad totum referri potest, id est,
& ad caput, & ad corpus. Ad caput propter formam
serui, ad corpus propter ipsos seruos. Potuit enim & in
eis dicere deo, Adiuua me & saluum me fac, in quibus
Saulo dixit, Quid me persequeris? Quod autem ad- *Act. 9.*
didit secundum misericordiam tuam, gratuita gratia E
commemoratur, non ex operum debito. *Et sciant quia*
manus tua hæc, & tu domine fecisti eam. De his dixit sciant,
pro quibus sæuientibus & orauit: quia in eis in quibus
factus est opprobrium mouentibus in eius illusionem
capita sua, erant etiam hi qui in eum postea crediderũt.
Discant autem qui formam humani corporis deo tri-
buunt, quomodo habeat deus manum. Si enim quod
facit, manu facit, nunquid & ipsam manum suam ma-
nu fecit? Quomodo ergo hic dictum est, Et sciant quia
manus tua hæc, & tu domine fecisti eam? Intelligamus
itaque manum dei esse Christum. vnde alibi dicitur, Et *Esa 53.*
brachium domini cui reuelatum est? Hæc manus & e-
rat & fecit eam, quia in principio erat verbum, & ver- *Ioan. 1.*
bum caro factum est. Et erat sine tempore secundum
diuinitatem, & factus est ei ex semine Dauid secũdum *Rom. 1.*
carnem. *Maledicent illi, & tu benedices.* Vana est ergo &
falsa maledictio filiorum hominum diligentium va-
nitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum
benedicit facit quod dicit, *Qui insurgunt in me, confundan-*
tur. Vt enim insurgant, aliquid se aduersus me profice- F
re arbitrantur. Sed cum exaltatus fuero super cœlos, & *Psalm 107.*
esse cœperit super omnem terram gloria mea, confun-
dentur. *Seruus autem tuus lætabitur*, Siue in dextera pa-
tris, siue in membris suis lætantibus, & inter tentatio-
nes in spe, & post tentationes in æternum. *Induantur*
qui detrahunt mihi pudore, id est, pudeat eos detraxisse mi-
hi. Sed hoc potest & in bono accipi, dum corriguntur.

Et operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois duplex
pallium est. Nam quidam etiam sic interpretati sunt
istum versum: & operiantur sicut pallium duplex con-
fusione sua. Intelligitur autem confundantur & intus
& foris, id est, & coram deo, & coram hominibus.

Confitebor domino nimis in ore meo. Nimis dici solet in con-
suetudine sermonis Latini, quod plus est quàm debet,
cui contrarium est parum quod minus est quàm debet.
Sed nimis, Græcè ἄγαν dicitur. Iste autem versus non
habet ἄγαν, sed habet σφόδρα, quod quidem nostri sic
interpretati sunt, vt pro eo ponerent aliquando nimis,
aliquando valde. Sed si nimis pro eo quod est valde
intelligitur, potest & in laude poni. Nam & ista con-
fessio laudem significat. ita enim sequitur, *Et in me-*
dio multorum laudabo eum. Dicit etiam & in alio psalmo, *Psalm. 21.*
In medio ecclesiæ cantabo te. Sed cum ipsa cantat ec-

G clesia, quæ corpus est Christi, quomodo in medio ecclesiæ cantat ecclesia, ita & hic multi, cum sint membra Christi, sicut ipsi laudant, ille laudat, quia est in medio eius. Quomodo in medio multorum laudat, quando ipsis multis laudantibus dicitur ipse laudare? An ideo laudat in medio multorum, quia cum ecclesia sua est
Math.28. hic vsque in consummationem seculi, vt quod ait in medio multorū, hoc accipiamus quòd ab eisdem multis honoratur. In medio quippe esse dicitur, cui honor præcipuus exhibetur. Si autem cor est tanquam hominis medium, nihil melius intelligitur dictum, quàm in
Ephes.3. cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris: & ideo ait, in ore meo, id est, in ore corporis mei, quod est ecclesia. Cor-
Rom.10. de enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Qui astitit à dextris pauperis.* De Iuda dictum erat, & diabolus stet à dextris eius, quia suas diuitias augere voluit Christo vendito. Hic autem dominus astitit à dextris pauperis, vt diuitiæ pauperis sint ipse dominus. Astitit quippe à dextris pauperis, non vt ei multi-
H plicaret annos vitæ quandoque finiendæ, neque vt eius augeret pecuniam, aut eum faceret corporis viribus fortem, vel ad tempus incolumem. *Sed vt saluam faceret,* inquit, *à persequentibus animam meam.* Salua fit autem à persequentibus anima, si non eis consentiatur ad malum. Non eis autem consentitur cum assistit dominus à dextris pauperis, ne ipsa paupertate id est, infirmitate succumbat. Hoc adiutorium præstitum est corpori Christi in sanctis martyribus omnibus.

In psalmum centesimumnonum enarratio.

QVANTVM dominus donat, qui nos ministros constituit verbi & sacramēti sui seruire vobis in adipe misericordiæ suæ, suscipimus psalmum istum quem modo cātauimus, breuem numero verborum, sed magnum pondere sententiarum, adiuuante illo qui vos fecit intentos, vt & nos faciat idoneos sic vt possimus considerare atque tractare. Viuat anima vestra, & vigilet in deum. Tempus enim constituit deus promissis suis, & tempus eis quæ
I promisit implendis. Promissionum tempus erat tempore prophetarum vsque ad Ioannem Baptistam: ab illo autem & deinceps vsque ad finem, tempus est implendi ea quæ promissa sunt. Fidelis deus qui se nostrū debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed tanta nobis promittendo. Parum erat promissio, etiam scripto se teneri voluit, veluti faciens nobiscum chirographum promissorum suorum, vt cum ea quæ promisit soluere inciperet, in scriptura promissorum consideraremus ordinem soluendorum. Tempus itaq; prophetiæ, prædictio erat (vt sæpe iam diximus) promissionum. Promisit salutem æternam & beatam vitam cum angelis sine fine, & hæreditatem immarcescibilem, gloriam sempiternam, dulcedinem vultus sui, domū sanctificationis suæ in cœlis, & resurrectionem à mortuis, nullum deinceps moriēdi metum. Hoc est promissum eius tanquam finale, quò decurrit nostra omnis intentio, quò cum peruenerimus, nihil amplius requiramus, nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine, quo ordine veniatur, neque hoc tacuit promittēdo & prænūciando. Promisit enim hominibus diuinitatem, mortalibus immortalitatem, peccatoribus iustificationem, abiectis glorificationem. Quicquid promisit, indignis promisit, vt non quasi operibus merces promitteretur, sed gratia à nomine suo gratis daretur, quia & K
hoc ipsum quòd iustè viuit in quātum homo potest iustè viuere, non meriti humani, sed beneficij est diuini: Nemo enim iustè viuit nisi iustificatus, id est, iustus effectus. Ab illo autē fit homo iustus qui nunquā potest esse iniustus. Sicut lucerna non à seipsa accenditur, ita nec anima humana sibi præstat lucem, sed clamat ad deum, Tu illuminabis lucernam meam domine. Cum ergo Psalm.17.
peccatoribus promissum sit regnum cœlorum, non in peccato permanentibus, sed à peccato liberatis & iustitiæ seruientibus, quod ipsum vt possint, ipsius gratia, vt diximus, adiuuatur: & ab eo qui semper est iustus, iustificantur, incredibile videbatur tātam deum curam gerere pro hominibus, hodieq; qui de gratia diuina desperant, atq; à pessimis moribus nolunt se conuertere ad deum vt ab illo iustificentur, & per eius indulgentiā deletis omnibus peccatis suis incipiāt in illo viuere iustè, qui nunquam vixit iniustè: hanc habent perniciem cogitationis suæ in seipsos, vt dicant deum res humanas non curare, nec inde posse cogitare mundi huius artificem atq; rectorem, quemadmodum quisque mortalis in terra viuat, & ita nec computari se homo pu- L
tat à deo qui factus est à deo. Talem hominem si alloqui possimus, si admittat nos prius ad aures suas, deinde ad cor suum, si non repellat resistendo quærentem se, & patiatur perditus inueniri se, possumus ei dicere, O homo, quomodo te deus factum non computauit, qui vt fieres ante curauit? Cum te in ordine rerū conditarum numerari non putas, noli credere seductori, capilli tui numerati sunt à conditore. Hoc denique & do- Math.10.
minus in euangelio discipulis suis ait, ne mortem timerent, ne aliquid suum in morte periturum putarent. Illi in morte de animabus suis pertimescebant, ille ipsis securitatē iam de capillis dabat. Itā ne vero anima perit, cuius capillus non perit? Verūtamen fratres, quia incredibile videbatur hominibus, quod promittebat Deus, ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmitate, puluere & cinere futuros homines æquales angelis dei, nō solum scripturam cum hominibus fecit vt crederent: sed etiam fidei suæ posuit mediatorē, non quēlibet principem aut quemlibet angelum vel archangelum, sed vnicum filiū suum, vt qua via nos perducturus esset ad illū finem quem promisit, per eum ipsum filiū M
suum & ostenderet & præberet. Parum enim erat deo vt filium suū faceret demonstratorem viæ, cum ipsum viam fecit, vt per illum ires regentem te, ambulantem per se. Promisit ergo quia venturi essemus ad eum, id est, ad illā ineffabilem immortalitatem, & cum angelis eius æqualitatem. Quàm longe eramus? quàm ille sursum, quàm nos deorsum? quàm ille in summo, q̄ nos in imo desperati iacebamus? Sine expectatione salutis ægrotabamus, missus est medicus, quem non cognouit ægrotus. Si enim cognouissent, nunquā dominum glo- 1.Cor.2.
riæ crucifixissent. Sed hoc quoq; valuit ad ęgroti medicamentum, quòd medicum occidit ægrotus. Venit vt visitaret, occisus est vt sanaret. Insinuauit se credētibus deum & hominem: deum per quem facti sumus, hominem per quem recreati sumus. Aliud in illo apparebat, aliud latebat: & quod latebat, multo erat præstantius q̄ id quod apparebat: sed quod erat præstātius, videri non poterat. Curabatur æger per id quod videri poterat, vt postea capax fieret visionis eius, quæ latendo differebatur, non negando auferebatur. Vnicus itaque filius dei venturus ad homines, assumpturus hominem, & per id quod sumpsit futurus homo, moriturus, resurrecturus,

ascensu-

A ascensurus in cœlum, sessurus ad dexteram patris, & impleturus in gẽtibus quæ promisit, & post impletionem (Rom. 9.) promissorum suorum in gentibus etiam hoc impleturus vt veniat, & quod prærogauit exigat, discernat vasa iræ à vasis misericordiæ, reddat impiis quod minatus est, iustis quod pollicitus est. Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænunciãdum fuit, venturum commendãdum fuit, vt non subitò veniens horreretur, sed credirum expectaretur. Ex his promisionibus est psalmus iste, dominum & saluatorem nostrum Iesum Christum certe apertéque prophetans, vt omnino dubitare non posimus Christum annunciari psalmo hoc: quandoquidem Christiani sumus, & euangelio iam credimus, absit vt negemus. Nam eum ipse dominus noster & saluator Iesus Christus quæreret à Iudæis, cuius filium dicerẽt esse Christum, & respondissent, Dauid: ille continuò retulit respondentibus, & ait, (Math. 22.) Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominũ, dicens, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu, inquit, vocat eum dominũ, quomodo filius eius est?
B Ab hoc ergo versu psalmus iste incipit:

Expositio psalmi.

(Math. 22. Hebr. 10. 1. Cor. 15.) D*Ixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Hanc ergo quæstionem Iudæis propositam à domino, in ipso ingressu psalmi pertractare debemus. Si enim quod responderunt Iudæi, exigatur à nobis, vtrum confiteamur & nos, vel abnegemus? absit, vt negemus. Si dicatur nobis, Christus filius est Dauid, an non est? Si dixerimus non, contradicimus euangelio: namque (Math. 1.) Matthæo scribente, sic incipit Euangelium, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Euangelista dicit librum se scribere generationis Iesu Christi, filij Dauid. (Math. 22.) Rectè ergo Iudæi interrogati à Christo, cuius esse filiũ crederent Christum: responderunt, Dauid. Responsioni eorum congruit euangelium. Habet hoc non solum suspicio Iudæorum, sed & fides Christianorum. adhuc alia firmamenta conspicio: dicit apostolus, Qui (Rom. 1.) factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: dicit (2. Tim. 2.) etiã ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum euan-
C gelium meum. Et de ipso euangelio quid dicit? In quo laboro vsq; ad vincula tanquam male faciens, sed sermo dei non est alligatus. Laborabat ergo vsque ad vincula apostolus pro euangelio suo, id est pro dispensatione euangelica quam populis prædicabat, quam populis impendebat, ille qui mane rapuerat, sed tunc iam escas ad vesperum diuidebàt. Laborabat ergo vsque ad vincùla apostolus pro euangelio, quo euangelio prędicabat Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Pro hoc euãgelio apostolus laborabat: & tamen de hoc Christus interrogabat, & respondẽtibus Iudæis quod prædicabat apostolus, retulit vocẽ tanquam contradictionis & ait: (Math. 22.) Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum? Et interposuit testimoniũ de hoc psalmo, Dixit dominus domino meo. Si ergo in spiritu vocat eum dominũ, quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt, quid respõderent deinceps non inuenerunt: nec eum tamen dominũ quæsierunt, quia & ipsum esse illum filium Dauid non agnouerunt. (Rom. 10.) Nos autẽ fratres credamus & dicamus, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Credamus, inquam, & dicamus & filium Dauid, & dominum Dauid. Non erubescamus de filio Dauid, ne iratum inueniamus dominũ Dauid. Hoc enim D nomine illum rectisime transeuntem appellantes cæci illuminari meruerunt. Transibat enim Iesus, & illi audito sonitu transeuntis turbæ, aure iam illũ cognoscentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magna & dixerunt: Miserere nostri fili Dauid. Turbæ autẽ illos increpabant, vt tacerent: & illi nihilo minus lucis desiderio turbarũ contradictionem vincentes, in clamando perseuerauerunt, transeuntem tenuerunt, & à tangẽte illuminari meruerunt. Dicebant enim transeunti, Miserere nostri fili Dauid. Stetit ille, & victo ab eis clamore contradicẽtium, quid, inquit, vultis (Math 9. & 20.) vt faciam vobis? Et illi, Domine vt videamus. Tetigit & aperuit oculos eorum. Viderunt præsentem, quem senserant transeuntẽ. Aliquid ergo transitorium dominus fecit: est autem aliud quod stat. Aliud est, inquam, transitoriũ domini, aliud stabile domini. Transitorium domini, virginis partus, verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorũ exhibitio, pasionũ perpesio, mors, resurrectio, ascensio in cœlum. hoc totum transitorium fuit. Nũ enim adhuc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc resurget, aut adhuc ascendet in cœlũ? F Nónne videtis ista facta per tempora, cucurrisse per tẽpora, exhibuisse viatoribus quiddã transitorium ne in via remanerent, sed ad patriam peruenirent? Denique & illi cæci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserũt, & clamãdo tenuerũt. In via ergo seculi huius hoc trãsitorium sui dominus operatus est, & hoc transitorium pertinet ad filium Dauid: ideo illi domino transeunti clamauerũt, Miserere nostri fili Dauid: tanquam dicerent, (Math. 20.) Filiũ Dauid transeuntem cognoscimus, filiũ Dauid in trãsitu factũ discimus. Agnoscamos ergo & nos, & filium Dauid confiteamur, vt illuminari mereamur. Sentimus enim transeuntem filium Dauid, & illuminamur à domino Dauid. Ecce ergo quia magister noster interrogauit Iudæos, & ideo nõ responderunt, quia discipuli esse noluerũt. Ecce si nos interrogaret, quid responderemus? Defecerũt in hac interrogatione Iudæi, proficiãt Christiani, non perturbentur, sed erudiantur. Non enim dominus interrogat discere volens, sed tanquam doctor interrogat. Dicerent miseri Iudæi, tu dic nobis: maluerũt inflata taciturnitate dirumpi, q̃ humili confesione edoceri. Dicat ergo nobis magister no- E ster, & videamus quid interroganti respondeamus, Quid vobis videtur de Christo? Cuius est filius? (Math. 22.) Respõdeamus omnino quod Iudæi, sed nõ remaneamus vbi Iudæi. Recolamus euangelium quod credimus, Liber (Math. 1.) generationis Iesu Christi filij Dauid. Non quia interrogamur excidat nobis Christũ esse filium Dauid, quod memoriæ commendat apostolus, Eia Christiane, me- (2. Tim. 2.) mor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Ergo interrogemur & respondeamus, Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? (Math. 22.) Dicant ora cõcordia Christiana, Dauid. Referat & doctor, & reuocet nobis. Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominũ, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos sub pedibus tuis? Quomodo nos diceremus, nisi à te disceremus? Nunc ergo quia didicimus, dicimus, In principio erat verbũ, (Ioan. 1.) & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, omnia per te facta sunt. Ecce dominus Dauid. Sed nos propter infirmitatem nostram quia caro desperata iacebamus, verbum caro factus es, vt habitares in nobis. Ecce filius Dauid. Certe tu in forma dei cum esses, non rapi- (Philip. 2.) nã arbitratus es esse æqualis deo: ideo dominus Dauid,

G Sed temetipsum exinanisti formam serui accipiens,in-
De tempore de filius Dauid. Denique & in ipsa interrogatione tua
ser.22 5. & dicēs,Quomodo filius eius est,non te filium eius nega-
235. sti,sed modum in quo id fieret inquisisti. Dicit eum,in-
quis,Dauid dominum,quomodo filius eius est? Nō ne-
go,sed dic quomodo? Illi ergo ex literis quas legebant
& non intelligebant,si in ista interrogatione recolerent
modum, nónne responderent quomodo interrogas?
Esa 7. Ecce virgo accipiet in vtero & pariet filiū, & vocabunt
Math.1. nomen eius Emmanuel,quod est interpretatum,nobis-
cū deus. Accipiet virgo in vtero, virgo ex semine Da-
uid pariet filium, vt sis filius Dauid. Erant enim Ioseph
Luc.2. & Maria de domo & patria Dauid. Peperit ergo virgo
illa,vt esset filius Dauid:sed ille quem peperit,vocabunt
nomen eius Emmanuel, nobiscum deus. Ecce habes &
domum Dauid. Aliquid nobis fortasis ex hac re,quo-
modo Christus & filius sit Dauid, & dominus sit Da-
uid,etiā psalmus iste intimabit. Audiamus ergo & per-
tractemus eum,pulsemus pietate,& extorqueamus cha-
ritate. Dauid ergo ipse dicit,neque enim domino con-
tradicere licet,Dauid, inquit, in spiritu vocat eum do-
H minum. Ille ergo Dauid de Christo quid dicit? *Nam ipsi*
Dauid psalmus. Et iste est totus titulus, simplex sine figura
quæstionis, sine vllo nodo difficultatis. Quid ergo di-
Math.22. cit Dauid? Dixit dominus domino meo,sede à dextris
meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum. Quod est scabellum pedum tuorum? Quod
est sub pedibus tuis. Scabellum enim pedum sub pedi-
bus est. Dixit, inquit, dominus domino meo. Audiuit
hoc Dauid, audiuit in spiritu, vbi nos quando audiuit
non audiuimus,sed loquenti quod audiuit,& scribenti
credidimus. Audiuit ergo prorsus, audiuit in quodam
secretario veritatis, in quodam mysteriorum sanctua-
rio, vbi prophetæ in occulto audiuerunt,quod in aper-
to prædicauerunt. Ibi audiuit Dauid quod cum fiducia
magna dicit, Dixit dominus domino meo, sede à de-
xtris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pe-
dum tuorum. Nouimus Christum sedere ad dexteram
Marci.16. patris post resurrectionem à mortuis,& in cœlis ascen-
sionem. Factum est iam, nec vidimus, sed credimus, in
Actor.1. libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus.
Vnde & eoipso quòd erat filius Dauid, Christus factus
I est dominus Dauid. Illud enim quod natū est ex semi-
ne Dauid, ita honoratum est, vt esset & dominus Da-
uid. Ita admiraris hoc,quasi & in rebus humanis ista nō
fiant. Si enim contingat filium cuiusquam regem fieri
patre priuato,nónne erit dominus patris? Admirabilius
est quod potest contingere,vt nō solum rex factus pri-
uati filius, dominus sit patris sui,sed & episcopus factus
laici filius,sit pater patris sui. Ergo & eoipso quòd carnē
accepit Christus, quòd in carne mortuus est, quòd in
eadē carne resurrexit,quòd in eadem carne ascendit in
cœlum, & sedet ad dexteram patris, & in eadem ipsa
carne sic honorata,sic clarificata,sic in cœlestem habitū
commutata, & filius est Dauid, & dominus est Dauid.
Secundum hanc enim dispensationem transitus Chri-
Philip.2. sti etiam illud ab apostolo dicitur, Propter quod illum
exaltauit à mortuis,& donauit illi nomen, quod est su-
per omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flecta-
tur,cœlestium,terrestrium,& infernorum. Donauit,in-
quit, ei nomen quod est super omne nomen, Christo
secundū hominem mortuo, Christo secūdum carnem
resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super
omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur,
cœlestium,terrestrium,& infernorum. Vbi erit Dauid,
vt non ei sit dominus? In cœlo sit,in terra sit,in inferno K
sit,dominus eius erit,qui est dominus cœlestium,terre-
strium & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Da-
uid filij sui natiuitate honoratus,dominatu liberatus,&
gaudens dicat,vt à gaudentibus audiatur, Dixit domi-
nus domino meo, sede à dextris meis,donec ponā ini-
micos tuos scabellum pedum tuorum. Sede, nō solùm
in alto, sed & in occulto,excellens vt domineris,latens
vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret
quod credimus? Merces autē fidei est videre quod cre-
didimus antequā videremus. Sicut autē scriptura per- *Rom.1.*
sonat,iustus ex fide viuit. Non ergo esset iustitia fidei, si
non esset absconditum quod prędicatum crederemus,
& credendo ad vidēdum perueniremus. Quàm enim *Psalm.30.*
multa multitudo dulcedinis tuæ domine,quam abscō-
disti timentibus te? Ergo abscondisti, & remanserunt?
Absit. Perfecisti autem sperantibus in te. Mirabile ergo
mysterium Christi sedentis in dextera dei. Occultatum
est vt crederetur,subtractum est vt speraretur. Spe enim
salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes.
Quod enim videt quis,quid sperat? apostoli verba sunt.
Recognoscitis quidem, sed propter rudes commēdo. L
Quid ergo ait apostolus? Spe,inquit,salui facti sumus. *Rom.8.*
Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim vi-
det quis,quid sperat? Si autem quod non videmus spe-
ramus, per patientiam expectamus. Quia ergo quæ vi-
detur non est spes,abscondisti dulcedinem timentibus
te. Quia quod non videmus speramus, & per patientiā
expectamus,perfecisti sperantibus in te. Denique cha-
rissimi intentè accipite quod dicturus sum, Quoniam
iustitia nostra ex fide est, & fide mundantur corda no-
stra,vt quod credidimus,videre possimus. Vtrūq; enim
positum est,& beati mundicordes, quoniam ipsi deum *Math.5.*
videbūt,& fide mundans corda eorum. Quæ ergo hæc *Actor.5.*
est iustitia fidei? Credere quod non vides, & ipso me-
rito fidei ad visionē suo tempore peruenire. Dominus
in euangelio cū promitteret spiritum sanctum,hoc ait,
Ipse arguet mūdū de peccato, de iustitia, & de iudicio. *Ioan.16.*
De quo peccato? De qua iustitia? De quo iudicio? Ipse
sequitur& exponit,& coniecturas hominū non admit-
tit. De peccato quidem,inquit,quia non crediderunt in
me. Quanta alia peccata Iudæorum, & tamē quasi hoc M
vnum sit,ita dixit,De peccato quidem,quia non credi-
derunt in me. Hoc est illud peccatū de quo alibi dicit,
Si non venissem, peccatū non haberent. Quid est hoc, *Ioan.15.*
Si non venissem,peccatum non haberent? Ergo ad iu-
stos venisti, & eos peccatores fecisti? Sed exceptis aliis
peccatis,quæ possent remitti per fidem,hoc vnum pec-
catum nominauit,quod si non admitteretur,omnia re-
laxarentur. De peccato quidem ait, quia non credide-
runt in me. Et alibi,Si non venissem,peccatum non ha-
berent. Eo enim ipso quo venit & non crediderunt in
eum,inciderunt in peccatum: quod si non inciderent,
omnia cætera peccata dimitti possent per indulgentiā
gratiæ impetratā per fidem. Ergo de peccato, quia non
crediderunt in me. De iustitia,quia ad patrem vado,& *Ioan.16.*
iam non videtis me. Hæc est iustitia,quia ad patrem va-
dis, & iam non videbunt te. hæc etenim iustitia ex fide
est. Iustus enim ex fide viuit. Et tunc ex fide viuit,si non *Rom.1.*
videat quod credit. Quia ergo & ad iustitiam pertinet
ex fide viuere, & ex fide nemo viuit, nisi non viden-
do quod credidit, vt ipsam iustitiam faceret in homi-
nibus,id est,vt crederent quod non viderent, De iusti-
tia,inquit,quia ad patrē vado:& iam non videbitis me.
Hęc,inquit,erit iustitia vestra, vt credatis in eum quem
non

A non videtis, & fide mundati, enm in quem credidistis,
in die resurrectionis postea videatis. Sedet ergo ad
dexteram dei Christus, à dextris patris filius in occulto
est. Credamus. Etenim duas res hic dicit, quia & dixit
deus, sede à dextris meis: & addidit, donec ponam ini-
micos tuos scabellum pedum tuorum: hoc est, sub pe-
dibus tuis. Non vides Christum sedentem ad dexteram
patris: nec hoc potes videre, quomodo ponantur ini-
mici eius scabellum pedum eius. Cum hoc impletur in
aperto, crede illud esse in occulto. Qui inimici ponun-
tur scabellum pedum eius? Quibus inania meditātibus
Psalm. 2. dicitur, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati
sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conue-
nerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Chri-
stum eius. Et dixerunt, Dirumpamus vincula eorum, &
proiiciamus à nobis iugum ipsorum. Non nobis domi-
nentur, non nos sibi subiugent. Qui habitat in cœlis, ir-
ridebit eos. Inimicus eras, eris sub pedibus eius, aut
adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locum habeas
sub pedibus domini dei tui. Nam necesse est vt habeas,
aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram dei, do-
B nec ponātur inimici eius sub pedibus eius. Hoc fit, hoc
agitur: etsi paulatim peragitur, indefinenter agitur. Fre-
muerunt enim gentes, & populi meditati sunt inania.
Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in v-
num aduersus dominum, & aduersus Christum eius.
Nunquid fremendo, nunquid meditando inania, nun-
quid in vnum aduersus Christū conueniendo efficient
vt non impleatur, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
& possessionem tuam terminos terræ? Implebitur om-
nino, & in illis frementibus, & in illis inania meditan-
tibus, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessio-
nem tuam terminos terræ. Illi enim inania meditātur:
vt autē impleatur, dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
& possessionem tuam terminos terræ. Nam nescio quis
inanis locutus est, sed dominus dixit ad me. Sic & in
hoc psalmo possumus dicere, Dixit non quicunque,
non illi qui fremunt & meditātur inania, sed dixit do-
Psalm. 9. minus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponā
inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Fremāt, me-
ditentur inania, perstrepant, nunquid non implebitur,
C Periit memoria eorum cum strepitu? Loquitur certe &
alius psalmus, sed non alius spiritus, Periit memoria eo-
rum cum strepitu, & dominus in æternum permanet.
Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum strepitu
in æternum permanet, ipse dixit domino meo, sede à
dextris meis. Sedet enim ad dexterā patris, donec po-
nat omnes inimicos eius scabellum pedū eius. Et quid
sequitur? *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Apparet
fratres, euidentissime apparet, non de illo regno Chri-
sti prophetam loqui, quo regnat semper apud patrem
rerum dominum, quæ per illum creatæ sunt. Quando
Ioan. 1. enim non regnat in principio verbū deus apud deum?
1. Tim. 1. Dicitur enim, Regi autem seculorum immortali, inui-
sibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria, in secula
seculorum amen. Regi seculorum honor & gloria, in
secula seculorum. Cui regi seculorum? Immortali, inui-
sibili, incorruptibili. In eo enim quòd & Christus est cū
1. Cor. 1. patre immortalis, inuisibilis & incorruptibilis, quia ver-
bum eius est, & virtus eius, & sapiētia eius, & deus apud
deum per quem facta sunt omnia, rex est seculorū. Sed
tamen illud dispensatorium & transitoriū, quo nos per
medietatē carnis suę vocauit in ęternitatem, regnū eius
incipit à Christianis, sed regni eius nō erit finis. Ponūtur
ergo scabellū pedū eius, inimici eius, sedentis ad dexte-
ram patris, ponuntur vt dictum est. Id agitur, id vsq; in D
finē omnino peragitur. Nemo dicat non posse impleri
quod cœptum est. Quid finem cœpti desperas? Omni-
potens cœpit, omnipotens se promisit impleturum esse
quod cœpit. Vnde autem cœpit? Virgam virtutis tuæ e-
mittet dominus ex Sion. Quæ Sion? Ipsa est Hierusalē.
Audi ipsum dominum, Oportebat Christum pati, & re- Luc. 24.
surgere à mortuis tertia die. Hinc sedet ad dexteram
dei patris resurgendo vbi fuit. Deinde illo sedente ad
dexteram dei patris, quid agitur? Vt ponantur inimici
eius scabellum pedum eius. Quid agitur? Audi illum
docentem & exponentem, Et prædicabitur in nomine Ibidem.
eius pœnitentia & remissio peccatorum per omnes
gentes incipientibus ab Hierusalem, quia virgam vir-
tutis tuę emittet dominus ex Sion. Virgam virtutis tuę,
hoc est, regnum potentiæ tuæ, quia reges eos in virga
ferrea. Emittet dominus ex Sion, quia incipientibus ab
Hierusalem. Cum ergo miserit ex Sion virgam virtutis
eius, quid fiet? *Et dominaberis in medio inimicorum tuorum.*
Prius dominare in medio inimicorum tuorū inter fre- E
mentes gentes. Nunquid enim postea cum acceperint
honorem suum sancti, & suam damnationem impii,
in medio inimicorū suorum dominabitur? Et quid mi-
rum si tunc dominabitur secum in æternum regnanti-
bus sanctis, & æternis pœnis ardentibus impiis? Quid
mirum si tunc? Modo in medio inimicorum tuorum,
nunc in isto transitu seculorum, in ista propagatione
& successione mortalitatis humanæ, nunc dum torrēs
temporum præterlabitur, ad hoc directa est virga vir-
tutis tuæ ex Sion, vt domineris in medio inimicorum
tuorum. Dominare in medio paganorum, Iudæorum,
hæreticorum, falsorū fratrum. Dominare dominare fi-
li Dauid, domine Dauid, dominare in medio Pagano-
rum, Iudæorum, hæreticorum, falsorum fratrum. Do-
minare in medio inimicorum tuorum. Hunc versum
non recte intelligimus, si non fieri iam videmus. Sede
ergo à dextris dei, occultare vt credaris donec impleā-
tur tempora gentiū. Sic enim scriptū est, Quem opor- Act. 3.
tebat cœlū repetere, donec impleantur tēpora gētium.
Vt enim resurgeres, mortuus es: vt ascenderes, resurre-
xisti: vt sederes ad dexteram patris, ascēdisti: ergo vt ad
dexteram patris sederes, mortuus es. De morte enim Marci. 16.
resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione Act. 1.
ad dexterā sessio. Hoc totum ergo cœpit à morte. Ex- F
cellentia claritatis huius, principium habet humilitatis.
Te itaque sedente ad dexteram patris, implentur tem-
pora gentium, ponuntur inimici omnes scabellum pe-
dum tuorum: & ad hoc vt perueniatur, prius domina-
beris in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim vir-
gam virtutis suæ emittet dominus ex Sion. Vt antē mo-
rereris, & per mortem tuam deleretur chirographum Coloss. 2.
peccatorū, & prædicaretur pœnitentia & remissio deli- Luc. 24.
ctorum per omnes gentes incipiētibus ab Hierusalem,
cæcitas Iudæorum fecit. Aliis illuminādis aliorum cæ-
citas militauit. Cæcitas enim ex parte Israël contigit, Rom. 11.
donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israël sal-
uus fieret. Cæcitas enim ex parte Israël facta occidit te,
occisus resurrexisti, sanguine tuo peccata gentiū dilui-
sti, ad dexteram patris sedens vndiq; patientes & ad te
confugientes collegisti. Facta est ergo cæcitas ex parte
Israël, facta est vt plenitudo gentiū introiret, & sic om-
nis Israël saluus fieret, & omnes tui inimici essent sca-
bellum pedum tuorum. Sed hoc nunc, postea quid?
Tecum principiū in die virtutis tuæ. Quis iste dies est virtutis
eius? Quādo cum illo principiū, vel quod principiū, vel

[Ioan.8.] quomodo cum illo principium, quandoquidem & ipse [G] principium? Adiuuet dominus, vt nec mihi dicere perturbetur, nec vobis audire. Video enim quod iā factū est, & vobiscū video oculis fidei: oculis quoq; carnis video quod iam fit, rursúsque oculis fidei vobiscū spero quod futurū est. Quid ergo factum est? Quid fit? Quid futurum est? [Marci.15. & 16.] Christus passus est, mortuus est, resurrexit tertia die, ascendit in cœlum (vt nouimus) quadragesimo die, [Actor.1.] sedet ad dexteram patris: hoc iam factum est, hoc non vidimus, sed credimus. Quid nunc fit? Dominatur in medio inimicorum suorum, emissa virga virtutis eius ex Sion. Fit hoc, id agitur in forma serui, & præsentem tunc viderunt serui, & absentem nunc credunt serui. Hoc credimus de forma dei serui, quod possumus capere dum adhuc sumus serui. Hoc est enim illud lac paruulorum, quod temperauit panem traiiciēs per carnem. [Ioan.1.] Nam panis ille angelorū in principio erat verbum: vt tamen panem angelorum manducaret homo, [Psalm.77.] creator angelorum factus est homo. Ita nobis verbum incarnatum factum est receptibile: quod recipere non valeremus, [Philip.2.] si filius æqualis deo non se exinaniret [H] formā serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Vt ergo vtcunq; capere possemus eum qui nō posset capi à mortalibus, immortalis factus est mortalis, vt peracta sua morte faceret immortales, & aliquid daret inspiciendum, aliquid credendum, aliquid post vidēdum. Inspiciendam dedit formam serui pręsentibus, non solùm oculis videndam, [Acto.1.] sed etiam manibus pertractandam. Cum eadem forma ascendit in cœlum, credere nobis iussit, quod illis videre concessit. Sed & nos habemus quod videamus. Illi enim viderunt virgam emissam ex Sion, nos videmus dominari in medio inimicorū suorum. Hoc totum fratres pertinet ad dispensationem formæ seruilis, quæ tolerabiliter capitur à seruis, & amabitur à futuris liberis. Veritas enim incommutabilis, quod est verbum dei, deus apud deum, [Ioan.1.] per quem facta sunt omnia, [Sapient.7.] in se manens innouat omnia. Hāc vt videamus, magna & perfecta cordis munditia necessaria est, quæ fit per fidem. Demonstrata enim forma serui, dilatata est ad demonstrandam formam dei. Idem quippe in forma serui loquens seruis ait, [Ioan.14.] Qui diligit me, mandata mea [I] custodit. Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostendam meipsum illi. Videntibus se promisit demonstraturū se. Quid videbant? Quid promittebat? Videbant formam serui, promittebat formā dei. Ostendam, inquit, meipsum illi. Si ipsa est claritas ad quam perducitur regnum, quid modo transitu seculi huius colligitur? Ducitur enim ad quandam visionē ineffabilē, quam non merebuntur impij. Cæterum forma serui cum hic esset, visa est ab impiis. Viderunt eam & qui crediderunt, viderunt & qui occiderunt. Ne aliquid magnum putes videri formam illam, viderunt amici, viderunt & inimici: & quidam videntes interfecerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo formam serui, quam hic iam in humilitate viderunt & pij & impij, videbunt in iudicio & pij & impij. Cum enim dominus ante oculos discipulorum suorum ferretur in cœlū, sonuit vox angelica intuentibus eum, [Acto.1.] Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus sic veniet, quomodo videtis eum ire in cœlum. Sic ergo, sic [Zacha.12.] in eadem forma, quia de impiis dictum est, Videbūt in [Ioan.19.] quem pupugerunt. Videbunt iudicaturum, quem irriserunt iudicatū. Ipsa itaq; forma serui in iudicio conspicua erit & iustis & iniustis, & piis & impiis, & fidelibus

& infidelibus. Quid ergo? Impij nō videbunt? Nam de [K] quibus dictum est, Videbunt in quē pupugerunt: de ipsis rursum dictum est, Tollatur impius vt nō videat claritatē domini. [Esa.26.] Quid est hoc fratres? Discernamus, discutiamus. Excitatur impius vt aliquid videat, tollitur impius vt aliquid non videat. Iam quid sit visurus, ostēdemus, Formam illam de qua dictum est, Sic veniet. Quid ergo non est visurus? Et ostendam meipsum illi. [Ioan.14.] Quid est meipsum? Non formam serui. Quid est meipsum? [Philip.2.] Formam dei, in qua non rapinam arbitratus sum esse æqualis deo. Quid est meipsum? Dilectissimi, filij [1.Ioan.3.] dei sumus, & nondū apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hæc claritas dei est ineffabilis lux, fons lucis sine commutabilitate, veritas sine defectu, sapientia in seipsa manens, innouans omnia. Hæc substantia [Sap.7.] dei est. Itaque tolletur impius, vt non videat hūc hono- [Esa.26.] rem dei. Beati enim mundicordes, quoniā ipsi deū vi- [Matth.5.] debunt. Videtur ergo mihi fratres, quantum nostræ capacitati dominus impertiri dignatur, de ipso tēpore: si tamen dicendum est tempus, (quodam enim tempore venturi sumus ad nō tempus) inde mihi videtur dictū, [L] quod sine præiudicio dicam, si quis intelligere aliquid melius, expeditius, probabilius possit, inde mihi videtur dictum, Tecum principium in die virtutis tuæ. Denique hoc, quātum puto, versu consequente satis explanat. Quia enim & hic dicta est virtus eius, qua subiecit [1.Cor.1.] gētes iugo suo, qua strauit populos, non ferro sed ligno, etsi in carne, etsi in humilitate, etsi adhuc quantum seruilis forma patitur, capitur, tamen magna virtus eius, quia quod infirmū est dei, fortius est hominibus. Virga ergo & hic dicta est virtus eius, quam commendauit dicēdo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum. Quanta enim virtus dominans in medio inimicorū suorum perstrepentium, nihil contra eum valentium, & quotidie tibi dicentium, Quādo morietur & peribit nomen [Psalm.40.] eius? Cum crescat gloria eius per populos, cum eius nomini subiiciantur gentes, cum peccator videat & irascatur, dentibus suis frendat & tabescat: quia ergo est & [Psalm.111.] hæc virtus eius, volens propheta commēdare aliter virtutem eius sicut est virtus dei, & sapiētia dei, Christus in [1.Cor.1.] lumine perpetuo incommutabilis veritatis, ad quam vi- [M] sionē seruamur, ad quam visionem differimur, ad quam visionem fide mundamur, à qua visione tollitur impius ne videat honorem domini: hoc ergo volens ostende- [Esa.26.] re, tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ. Quid est tecum principium? Quodlibet pone principium. Si ipsum Christū, potius diceretur, Tu es principiū, quàm tecum principium. Respondit enim interrogantibus, tu quis es? & ait, Principium, qui & loquor vobis. [Ioan.8.] Cum sit principium & pater, de quo vnigenitus filius, in quo principio erat verbum, quia verbum erat apud deum. [Ioan.1.] Quid ergo? Si & pater principium, & filius principium, [Serm.dist.9.cap.1.] duo sunt principia? Absit. Sicut enim pater deus, & filius deus, pater enim & filius nō duo dij, sed vnus deus: sic pater principium & filius principium, pater autem & filius non duo, sed vnū principium. Tecum principium. Tunc videberis quomodo tecum sit principiū. Non enim & hic non tecū principium: non enim cum dixisti, Ecce itis quisque ad sua, & me solum relinquitis, [Ioan.16.] sed nō sum solus, quia pater mecum est: & hic ergo tecum principium. Dixisti enim & alibi, Pater autem in [Ioan.14.] me manēs facit opera sua. Tecum principium, nec vnquā à te separatus est pater. Sed quando videbitur tecū

esse

A esse principium, tunc manifestum erit omnibus simi- 1.Ioan.3. libus iam tibi factis, quoniam videbunt te sicuti es. Ete- Ioan.14. nim hic Philippus te videbat, & patrem quærebat. Tunc ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc tecum principium videntibus sanctis, videntibus iustis, sublatis de Esa.26. medio impiis, ne videant gloriam domini. Modo ergo credamus fratres, quod tunc videamus. Nam & Philippus obiurgatus est quòd quæreret videre patrē, cum Ioan.14. in ipso filio non agnosceret patrem, Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed me videt, qui non formam serui in me videt. Qui ergo me videt, qualem me abscondi timentibus me, qualem me videndum perficio sperantibus in me, videt & patrem. Sed quia ista visio pôst erit, nunc pro illa quid habebimus? Videamus quid dicat Philippo, cui dixerat, Qui me videt, videt & patrem. Quasi ei Philippus tacitus responderet, Et quomodo te videbo, si aliter videris quàm forma serui? Aut quomodo te videbo & patrem, inualidus homo mortalis, puluis & cinis? Cōuersus ad eum, differens visionem, imperans fidem, qui dixerat, qui me vi- B det, videt & patrem, quia multum erat ad Philippum, Ibidem. & longe erat ab eo videre, Non credis, inquit, quia ego in patre, & pater in me est? Quod videre nondum potes, crede vt videre merearis. Cum ergo ventum fuerit vt videamus, tunc apparebit tecum principium in die virtutis tuæ, virtus virtutis tuæ, non virtus infirmitatis tuæ, quia ibi virtus virtutis tuæ. Habent nunc homines in fide, in spe, in charitate, in bonis operibus virtutes Psalm.83. suas, sed ibunt à virtutibus in virtutem. Tecum ergo principium. Videberis cum patre in patre, vt pater tecū principium in die virtutis tuæ, illius virtutis tuæ quam 1.Cor.1. impius non videbit. Nam & hoc infirmum tuū fortius est hominibus. Etenim in die virtutis tuæ tecum principium. De qua virtute dicis? Expone, quia & hic vt dictū est, nominata est virtus eius cum emittitur virga virtutis eius ex Sion, vt dominetur in medio inimicorum suorum. De qua virtute dicis? *In splendore sanctorum.* In splendore, inquit, sanctorū. De ipsa virtute dicit, quando erunt in splendore sancti, non quando adhuc terrenam carnem gestantes, & in corpore mortali atque Sapient.9. corruptibili degentes & gementes, quod aggrauat ani- C mam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitātem: cum ipsæ cogitationes inuicem non videntur, non hoc est in splendore sanctorum. Sed quid est in splendore sanctorum? Donec veniat dominus, & il- 1.Cor.4. luminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Hoc erit in splendore sanctorum, quia tunc iusti fulgebunt in regno sui patris sicut sol. Audite enim quid sit hoc, Matth.13. in splendore sanctorum, Veniet, inquit, messis, veniet finis seculi, mittet paterfamilias angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & mittent eos in caminū ignis ardentis. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. In quo regno? Videte si visio quædā seruatur, de qua nobis dictum est, Tecum principium. In quo regno? Vtiq; in vita æterna. Nam ad dexteram po- Matth.25. sitis hoc dicturus est, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Deinde damnatis impiis, segregatis iustis atque laudatis, quid sequitur quod dixerat, percipite regnū? Tūc ibunt impij in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Quod dixerat regnum, hoc dixit vitam æternam, quò non ibunt impij. Videte si quædam visio Ioan.17. est vita æterna. Hæc est autē vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christū, D quia tecum principium in die virtutis tuæ. Ergo tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: sed hoc differtur, hoc postea dabitur. Quid nunc?

Ex vtero ante luciferum genui te. Quid hic? Si deus filium habet, nūquid & vterum? Sed sicut carnis corpora non habet, quia nec sinum, dictum est tamen, Qui est in sinu Ioan.1. patris, enarrauit. Qui est autem sinus, ipse est vterus, & sinus & vterus pro secreto positus est. Quid est ex vtero? Ex secreto, ex occulto, de meipso, de substantia mea, hoc est, ex vtero: quia generationem eius quis enarrabit? Accipiamus ergo patrem dicētem ad filium, Esa.53. Ex vtero ante luciferum genui te. Quid est ergo ante luciferum? Lucifer pro syderibus positus est, tanquam à parte totum significante scriptura, & ex eminenti stella omnia sydera. Sed ista sydera quomodo facta sunt? Vt sint in signis, & in temporibus, & in diebus, & in annis. Gene.1. Si ergo & in signis & in temporibus posita sunt sydera, & lucifer nominatus est pro syderibus, quod est ante luciferum, hoc est ante sydera: & quod est ante sydera, hoc est ante tempora. Si ergo ante tempora, ab æternitate, noli quærere quando: æternitas non habet quan- F do. Quando & aliquando, aduerbia sunt temporum. De patre non est natus in tempore, per quem facta sunt tempora. Dictum est ergo vt dici oportuit, figuratè & propheticè, & vterus pro secreta substantia, & lucifer pro temporibus poneretur. An vultis vt ipsum Dauid respiciamus, qui dominum suum dixit filium suum? Vt enim hoc diceret, audiuit à domino suo. Ab illo audiuit à quo falli non potuit, & dixit iam dominum suum, quia dixit, inquit, dominus domino meo, sede à dextris meis. & ipse loquitur, ipsius quasi sermo contextus est. Si ergo ipse loquitur, forte ipse potuit dicere, Ex vtero ante luciferum genui te, ex vtero virginali. Ante luciferum genui te ex vtero. Si enim illa virgo ducens propaginem de carne Dauid, ex illo vtero natus est Christus, tanquam ex vtero genitus à Dauid. Ex vtero quò masculus non accessit, ex vtero prorsus propriè: ex vtero, quia solus ex solo vtero. Ergo ex vtero, inquit ille qui cum dominum suum dixerat, ex vtero ante luciferum genui te. Et hoc ipsum ante luciferum signatè dictū, & propriè dictum, & sic impletū. Noctu enim natus est dominus ex vtero virginis Mariæ, iudi- E cant testimonia pastorum, qui vigilias exercebant su- Luc.2. per gregem suum. Ex vtero ante luciferum genui te. O tu domine deus meus sedens ad dexterā domini mei, vnde & filius meus, nisi quia ex vtero ante luciferum genui te? Et ad quid natus es? *Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech.* Ad hoc enim natus ex vtero ante luciferū, vt esses sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Si Ibidem. natū ex vtero de virgine intelligimus ante luciferū noctu, sicut euangelia contestantur, proculdubio inde ex vtero ante luciferum, vt esset sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nam secundum id quod natus est de patre deus apud deum, coæternus gignenti, non sacerdos: sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam quam pro nobis offerret à nobis acceptā. Iurauit ergo dominus. Quid est, iurauit Matth.5. dominus? Ergo dominus iurat, qui prohibet hominem à iurando? An forte ideo magis hominem prohibet à iurando, ne in periuria prolabatur, & ideo deus magis iurat, quia nō potest esse periurus? Homo enim qui per consuetudinē iurandi potest lingua in periurium prolabi, bene prohibetur iurare. Tanto enim longius erit à

G periurio, quanto erit longe à iurando. Qui enim iurat homo, falsum & verum iurare potest: qui autem non iurat, falsum iurare non potest, quia omnino non iurat. Cur ergo non iuret dominus, quādo domini iuramentum promissionis est firmamentum? Iurat omnino. Quid ergo tu facis cum iuras? Testaris deum. Hoc est iurare, deum testari, & ideo molestum, ne ad aliquam falsitatem testem adhibeas deum. Si ergo tu iurando testaris deum, cur ergo non & deus iurando testetur seipsum? Viuo ego dicit dominus, iuratio dei est. Sic iu-
Genes.22. rauit de semine Abrahę, Viuo ego dicit dominus, quoniam audisti vocem meam, & non pepercisti filio tuo vnico propter me, nisi benedicēs benedicam te, & implendo implebo semen tuum sicut stellas cœli, & sicut arenam quæ est ad labium maris, & benedicentur in
Galat.3. semine tuo omnes gentes. Et semen Abrahæ quid est? Christus. Ille semen Abrahæ accipiens carnem de semine Abrahæ, erit sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. De sacerdotio ergo secundum ordinem Melchisedech iurauit dominus & non pœnitebit eum. Quid de sacerdotio secūdū ordinem Aaron?
H Nunquid pœnitet deum sicut hominem, aut nolens cadit in aliquid vt faciat, aut imprudēs prolabitur, vt postea eum de suo prolapsu pœniteat? Scit quid agat, scit
Hier.18. quousque quid progrediatur: vnde in aliud commutetur, in potestate rectoris est. Sed pœnitētia, mutatio rerum significatur. Quomodo enim tu cū aliquid te pœnitet, doles factum quod fecisti: sic quādo aliquid deus
Pœnitere domini. præter spem hominum, id est, præterquam sperant homines, mutat in aliud, pœnitere se dicit, vsqueadeo vt & de pœna nostra pœniteat eum, si nos de vita nostra mala pœnituerit. Iurauit ergo dominus. Iurauit, firmauit, non eum pœnitebit, nō mutabit. Quid? Tu es sacerdos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit eum. Sed sacerdos secundum quid? Nunquid erūt istæ hostiæ victimæ oblatæ à patriarchis, aræ sanguinis & tabernaculum, & illa primi testamenti veteris sacramenta? Absit. Iam illa sublata sunt, euerso iam templo, remoto illo sacerdotio, pereūte victima eorum & sacrificio. Hęc nec Iudæi habent. Vident perisse iam sacerdotium secundum ordinē Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech. Fi-
I delibus loquor. Si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere, scripturæ vobis intimēt, quid est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech.

Dominus à dextris tuis. Dominus dixerat, sede à dextris meis, nunc dominus à dextris eius, quasi mutauerint sedes. An forte sic potius, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, ad Christum dictum est, Tu es sacerdos in æternum: Iurauit dominus. Quis dominus? Qui dixit domino meo, sede à dextris meis: ipse iurauit, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: & ad ipsum dominum qui iurauit, sermo directus est, dominus à dextris tuis. O tu domine qui iurasti & dixisti, Tu es sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech, ipse sacerdos in æternum, dominus est à dextris tuis, ipse, inquam, sacerdos in æternum, de quo iurasti, dominus est à dextris tuis, quia eidē domino meo dixisti, sede à dextris meis quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Iste ergo dominus qui est à dextris tuis, de quo iurasti & cui iurasti dicens, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, *Conquassauit in die iræ suæ reges.* Ipse vtique Christus dominus à dextris tuis, K
cui iurasti & non pœnitebit te. Quid agit sacerdos in æternum? Quid agit, qui est ad dexterā dei & interpel- Rom.8.
lat pro nobis tanquam sacerdos intrans in interiora vel Hebr.9.
in sanctasanctorum, in secreta cœlorum, ille solus non habens peccatum, & ideo facilè mundans à peccatis, ille ergo à dextris tuis, conquassauit in die iræ suæ reges? Quos reges quæris? Excidit tibi? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Hos reges conquassauit gloria sua, & pondere nominis sui infirmos reddidit reges, vt non possent efficere quod volebant. Conati enim sunt multum delere nomen Christianum de terra, & non potuerunt, quia qui offenderit in lapidem illum, conquassabitur. Offenderunt ergo in lapidem offensionis, & ideo conquassati sunt reges, cum dicunt, Luc.20.
Quis est Christus? Nescio quis Iudæus, nescio quis Galilæus, sic occisus est, sic mortuus. Lapis est ante pedes tuos, quasi viliter & humiliter iacens, ideo contemnendo offendis, offendendo cadis, cadendo quassaris. Si ergo tanta est ira occulti, quid erit iudicium manifesti? L
Audistis iram occulti, de qua psalmus inscribitur pro occultis filij. Nonus psalmus, si bene memini, inscribitur pro occultis filij, & ibi ostenditur iudicium occultum iræ occultæ. Itato deo viuūt, qui in lapidem illum offendunt, conquassantur. Et quò valet ꝙ conquassantur? Audi & de iudicio futuro, Quia qui offenderit in Vbi supra.
lapidem illum, ait, conquassabitur: super quem vero ceciderit lapis ille, conteret eum. Cum ergo offenditur in eum, quasi humilis iacet, & tunc conquassat: cum autem conteret, desuper veniet. Videte quemadmodum his binis verbis conquassabit & conteret, offendit in eum, & veniet super eū, distributa sunt duo tempora humilitatis & claritatis Christi, occultę pœnæ & iudicij futuri. Eum non conteret veniens, quem nō conquassat iacens. Iacens dico tanquā contemptibilis apparēs. Nam ille à dextris dei est, & validè ex alto clamauit, Saule Actor.9.
Saule quid me persequeris? Sed tamen quāuis de cœlo, non diceret, quid me persequeris, quē nemo tangebat, nisi ita in cœlo ad dexteram patris sederet, vt & in terra in nobis quasi iacēret. Dominus à dextris tuis, conquassabit in die iræ suæ reges. *Iudicabit in gentibus.* Sed nūc pro occultis: erit enim & iudicium manifestum, iudicabit in gentibus. Modo enim fit, Periit memoria eorum M
cum strepitu. In ipso psalmo est pro occultis, Periit me- Psalm.9.
moria eorū cum sonitu, & dominus in æternū permanet. Parauit in iudicio thronum sedem suam, & ipse iudicabit orbem terrarū in æquitate. Ibi dictū est, Increpasti gētes & periit impius, nomen eorū delesti in æternū: hoc occultè agitur. In die ergo iræ suæ cōquassabit reges, iudicabit in gentibus. Quomodo? Audi quod sequitur: *Replebit ruinas.* Modo sic iudicat in gētibus, vt repleat ruinas: nā quando in fine iudicauerit, damnabit ruinas. Replebit ruinas. Quas ruinas? Quisquis à nomine eiꝰ timuerit, cadet: cū ceciderit euertetur quod erat, vt ædificetur quod non erat. Iudicabit in gētibus, replebit ruinas. Quisquis cōtumax es in Christū, casurā turrim in altū erexisti. Bonū est vt teipsum deiiciēs humilis reddaris, sedentis ad dexteram patris pedibus prouolnaris, vt fiat in te ruina construenda. Nam si permanes in mala altitudine, tūc deiiceris quando non ędificaberis. Etenim de talibus dicit in alio loco scriptura. Destrue eos, & non ædificabis eos. Proculdubio nō di- Psalm.27.
ceret de quibusdam, destrue eos & non ædificabis eos, nisi quosdam ita destrueret vt ædificaret. Quod fit hoc tempore,

A tempore, cum Christus in gẽtibus ita iudicat, vt repleat ruinas. *Conquassabit capita super terram multa.* Hic super terram in hac vita cõquassabit capita in terra multa, de superbis humiles facit. Et audeo dicere fratres mei, vt ille est capite quassato hic humiliter ambulare, quàm capite erecto in iudicium æternæ mortis incidere. Multa capita conquassabit ruinas faciendo, sed replendo ædificabit. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Videamus & in via bibentem de torrente primo. Quis est torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluuialibus aquis colligitur, redundat, perstrepit, currit, & currendo decurrit, id est, cursum finit, sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines, viuunt, moriuntur, & aliis morientibus alij nascuntur, rursúsque illis nascentibus alij moriuntur, & illis morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid non decurrit? Quid non quasi de pluuia collectum it in abyssum? Quomodo enim fluuius repente collectus de pluuia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet, quia nec apparebat antequam de pluuia colligeretur: sic hoc genus humanum de occultis colligitur & profluit in
B mortem. Rursum in occultum vergit, medium hoc sonat & transit. De hoc torrente bibit ille, non est dedignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc torrente, illi erat nasci & mori. Hoc habet & torrens iste, natiuitatem & mortem. Suscepit hanc Christus,
Psal.18. natus est & mortuus est. Ita de torrente in via bibit, exultauit enim vt gigas ad currendam viam. De torren-
Psal.1. te ergo in via bibit, quia in via peccatorum non stetit. Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit caput, id est, quia humiliatus est, & factus est subditus
Philip.2. vsque ad mortem, mortẽ autem crucis, propterea eum deus exaltauit à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris.

In psalmum centesimumdecimum enarratio.

VENERVNT dies vt cãtemus halleluia. Adestote animo fratres ad percipienda ea quæ
C dominus suggerit ad exhortationẽ nostrã, & nutriendam charitatem, quia nobis inhærere deo bonum est. Adestote animo cãtores boni, filij laudis & gloriæ sempiternæ veri & incorrupti dei. Adestote intẽti qui nostis cantare & psallere in cordibus ve-
Ephe.5. stris, domino gratias semper agẽtes in omnibus: & laudate deum, hoc est enim halleluia. Et hi quidẽ dies veniunt transituri, transeuntq́; venturi, & significant diem qui non venit nec transit, quia nec hesterno præitur vt veniat, nec crastino vrgetur vt transeat. Ad quem sanè nos cum venerimus inhærentes ei, nec nos transibi-
Psal.83. mus. Et sicut quodam loco canitur deo, Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorũ laudabunt te: hoc erit ociosorum negocium, hoc opus vacãtium: hæc actio quietorum, hæc cura securorum. Sicut enim dies isti pręteritis diebus quadragesimæ, quibus ante resurrectionem dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedũt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori domini, hoc est sanctę Ecclesię, cũctis vitę huius ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hęc autem vita de nobis exigit continentiam, vt

etiam cum labore & luctamine ingemiscentes graua- D
ti, & habitaculum nostrũ quod de cœlo est superindui *2.Corin.5.*
cupientes, à secularibus delectationibus temperemus: & significatur quadragenario numero, quo & Moyses *Exod.34.*
& Helias, & ipse dominus ieiunauerũt. Præcipitur enim *3.Reg 19.*
nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipso euangelio *Matth.4.*
quod testimoniũ habet à lege & prophetis, (vnde etiam *Matth.17.*
in monte & inter vtranque personam medius saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur deum, auiditatem nostram tanquam ieiunio temperantiæ refrenemus, quandiu perfectio decalogi legis, tanquam psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem domini quo cantamus halleluia, nõ cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarios additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfa- *Matth.20.*
milias præparauit æqualem. Audiamus itaque plenum diuina laude pectus populi dei. Ecce personat in hoc psalmo quendam exultantem felici exultatione, præ- E
figurat & scaturientem corde in amore dei populum, scilicet corpus Christi ab omni malo liberatum. *Confitebor tibi*, inquit, *domine in toto corde meo.* Non semper cõfessio peccatorum est, sed & laus dei deuotione confessionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet. Illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hęc confessio quendam significat non solum ab omni malo liberatum, sed etiam à malignis omnibus separatum. Et ideo videamus vbi confiteatur domino in toto corde.

In consilio, inquit, *rectorum, & congregatione.* Credo quia sedebunt super duodecim thronos, iudicantes. xij. tri-
bus Israël. Nullus enim iam inter eos iniquos, nullius Iu- *Matth.19.*
dæ furta tolerantur, nullus Simon magus baptizatur,
spiritum volẽs emere dum cogitat vendere, nullus Ale- *Acto.8.*
xander ærarius multa mala ostendit, nullus ouina pelle *2.Timot.4.*
tectus falsa fraternitate surrepit: Inter quales nũc necesse est ecclesia gemat, & quales tunc oportet, cum omnes iusti congregabuntur, excludat. Hæc sunt *Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Per quas nul-
lum confitentem deserit misericordia, nullius est ini- F
quitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium *Hebr 12.*
quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & im *1.Petri.4.*
pius vbi parebunt? Eligat sibi homo quod libet: non sic constituta sunt opera domini, vt creatura in arbitrio libero constituta, creatoris superet voluntatem, etiam si contra eius faciat volũtatem. Non vult deus vt pecces, nam prohibet: tamen si peccaueris, nõ putes hominem fecisse quod voluit, & ideo accidisse quod noluit. Sicut
enim vult vt homo non peccet, ita vult peccanti parce- *Ezech.18.*
re, vt reuertatur & viuat: ita vult postremò in peccato perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotẽti non deerit vnde suam de te cõpleat voluntatem. Magna enim opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.

Confessio & magnificentia opus eius. Quid magnificentius, quàm iustificare impiũ? Sed opus fortasse hominis præuenit istã magnificentiã dei, vt cũ fuerit peccata cõfessus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iustificatus publican⁹ magis quàm ille pharisęus, quia nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pect⁹
suũ dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc est *Luc.18.*
magnificentia domini, iustificatio peccatoris, quoniam

G qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabi-
ca 7. tur. Hæc est enim magnificentia domini, quoniam cui
plurimum dimittitur, plurimnm diligit. Hęc magnifi-
centia domini, quoniam vbi abundauit peccatum, su-
oman.5. perabundauit gratia. Sed forısse ex operibus. Non, in-
phes.2. quit, ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim su
mus figmentum, creati in Christo in operibus bonis.
Iustitiam enim homo nõ operatur, nisi iustificatus: cre-
oman.4. dens autem in eum qui iustificat impium, à fide incipit,
vt bona opera non pręcedentia quod meruit, sed con-
sequentia quod accepit ostendant. Vnde ergo illa con-
fessio? Nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti
improbatio. Sed quoquo modo se habeat, nec ĩ ipsa de
Corin.1. te homo glorieris, vt qui gloriatur, in domino glorie-
Corin.4. tur. Quid enim habes qnod nõ accepisti? Non ergo so-
la magnificentia qua iustificatur impius, sed & cõfessio
& magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus, quia
oman.9. cui vult miseretur, & quem vult obdurat? Nunquid ini-
quitas apud deum? Absit. *Iustitia enim eius manet in secu-
lum seculi.* Tu autem homo de hoc seculo, quis es qui
respondeas deo? *Memoriam fecit mirabiliũ suorum.* Hunc
humilians, & hunc exaltans, memoriam fecit mirabi-
sal.74. lium suorum, reseruans opportune inusitata prodigia,
H quæ non infirmitas hominis nouitati intenta memine-
rit, cum sint eius miracula quotidiana maiora. Tot per
vniuersam terram arbores creat, & nemo miratur: are-
atth.21. fecit verbo vnam, & stupefacta sunt corda mortalium,
sed memoriam fecit mirabilium suorum. Hoc enim
miraculum maxime attentis cordibus inhærebit, quod
assiduitas non vile fecerit. Quid autem profuerunt mi-
racula, nisi vt timeretur? Quid porrò prodesset timor,
nisi *Misericors & miserator dominus escam dedit timentibus se.*
an.6. Escam quæ non corrumpitur, panem qui de cœlo de-
scendit, quem nullis meritis dedit. Etenim Christus
oman.5. pro impiis mortuus est. Nemo ergo talem escam da-
ret, nisi misericors & miserator dominus. Quod si tan-
an.1. tam dedit huic vitæ, si verbum carnem factum pecca-
tor iustificandus accepit, quid in futuro seculo glorifi-
catus accipiet? *Memor enim erit in seculum testamenti sui.*
Nec totum dedit qui pignus dedit. *Fortitudinem ope-
rum suorum annunciabit populo suo.* Non contristentur Is-
raëlitæ sancti, qui dimiserunt omnia sua & secuti sunt
atth.19. eum, non contristentur dicentes, Quisnam poterit sal-
uus fieri? quia facilius intrat camelus per foramen acus,
quàm diues in regnum cœlorum: Annunciauit enim
I eis fortitudinem operum suorum, quoniam quæ ho-
minibus difficilia sunt, deo facilia sunt. *Vt det illis hæ-
Timot.6. reditatem gentium.* Itum est enim ad gentes, & præce-
ptum diuitibus huius seculi non superbe sapere, neque
sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, cui fa-
cile est quod hominibus difficile est. Sic enim multi
vocati sunt, sic occupata est hæreditas gentium, sic fa-
ctum est vt etiam plurimi qui non dimiserunt omnia
sua in hac vita, vt sequerentur eum, vitam etiam ipsam
pro nominis eius confessione contemnerent, & tan-
quam cameli humiliantes se ad portanda onera pressu-
rarum, intrarent etiam sicut per foramen acus per com-
pungentes passionis angustias. Ipse fecit hæc, cui om-
nia possibilia sunt. *Opera manuum eius veritas & iudicium.*
Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur
hic martyres & ad iudicium perducuntur, qui non so-
Corin.6. lùm eos à quibus iudicati sunt, sed etiam angelos diiu-
dicent, aduersus quos eis erat colluctatio, etiam cum
ab hominibus iudicari viderentur, quos non separaret
oman.8. à Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia enim omnia mandata eius. Non fallit: exhibet K
quod promisit: non tamen quod promisit, est hic expe-
ctandum, non hic sperandum. Sed *Confirmata sunt in
seculum seculi, facta in veritate & in iustitia.* Hoc est verum
& iustum, vt hic laboretur, illic requiescatur. Quia
Redemptionem misit populo suo. Vnde autem redimun-
tur, nisi à captiuitate peregrinationis huius? Non ergo
requies, nisi in cœlesti patria requiratur. Dedit quidem
deus Israëlitis carnalibus terrenam Hierusalem, quæ
seruit cum filiis suis: sed hoc vetus testamentum est, ad
veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram
intellexerunt, hæredes etiam tunc noui testamenti ex-
titerunt, quoniam quæ sursum est Hierusalem, libera Galat.4.
est, quæ est mater nostra æterna in cœlis: vetere autem
illo, re ipsa probatũ est transitoria promisisse: *Manda-
uit quippe in æternum testamentum suum.* Sed quod nisi no- Exod.3.
uum? Cuius hęres quisquis esse volueris, nolo te fallas,
nec terram trahẽtem lac & mel carnaliter cogites: non
amœna prędia, non hortos fructiferos & opacos, non
tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus
auaritiæ concupiscere. Cum enim sit radix omnium 1.Timot.6.
malorum cupiditas, perimenda est vt hic consumatur,
non differenda vt ibi satietur. Primò pœnas fuge, ge- L
hennas deuita: antequam desideres promittentẽ deum,
caue minantem. *Sanctum & terribile nomẽ eius.* Pro de-
liciis autẽ omnibus huius seculi quales vel expertus es,
vel augere ac multiplicare cogitando potes, immorta-
lium deliciarum matrem concupisce sapientiam. Sed
Initium sapientiæ, timor domini. Delectauit illa, & inef- Prouer.1.
fabiliter proculdubio delectabit castis atque æternis ve- & 9.
ritatis amplexibus, sed prius tibi donanda sunt debita, Eccli.1.
quàm præmia flagitanda. Initium ergo sapientiæ timor
domini. *Bonus est intellectus.* Quis negat? Sed intelli-
gere & non facere, periculosum est. *Bonus ergo facien-
tibus.* nec extollat mentem in superbiam. Cuius enim
timor est initium sapientiæ, *Laus eius manet in seculum
seculi.* Et hoc erit præmium, hic finis, hæc statio sedés-
que perpetua. illic enim inueniuntur mandata fidelia
confirmata in seculum seculi. Ipsa est hæreditas noui
testamenti mandata in æternum. Vnam petij, inquit, à Psal.26.
domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domi-
ni per omnes dies vitæ meæ. Beati enim qui habitant in Psal.83.
domo tua domine, in secula seculorum laudabũt eum,
quoniam laus eius manet in seculum seculi.

*In psalmum centesimumdecimum
enarratio.* M

Credo quòd attendistis fratres huius titulum
psalmi, memoriæq; mandastis. *Conuersio,* in-
quit, *Aggæi & Zachariæ.* Nondũ erant isti pro-
phetæ, cum ista cantata sunt. Nanque inter tempus Da-
uid, & transmigrationem populi Israël in Babyloniam,
quatuordecim generationes numerantur, sicut diuina
scriptura maximeq; Matthæus euãgelista testatur. Euer- Matth.1.
si autem templi renouatio secundum sancti Hieremiæ Hiere.25.
prophetiã, ex illa transmigratione post septuaginta an- & 29.
nos sperabatur: qui cum complerentur sub Dario rege 1.Esdræ.1.
Babylonis, impleti sunt spiritu sancto hi duo prophetæ 1.Esdræ.5.
Aggæus & Zacharias, & ambo post inuicẽ intra vnum Aggæi.1.
annum prophetare cœperunt, quod ad renouationem Zacha.1.
templi, sicut tanto ante prædictum est, pertinere vide-
batur. Sed quisquis corporaliter gestis oculum cordis
infigit, neque inde in gratiam spiritalis intellectus ex-
tẽditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quibus
visibilis fabrica manibus hominum instructa consurgit,
nec

A nec ipse lapis viuus huius efficitur, templo illi accommodatus atque aptus, quod in suo corpore primũ dominus figurauit cum ait, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. *Ioan.2.* Est enim corpus domini plenius ipsa sancta ecclesia, cuius caput ascendit in cœlum, qui est maxime lapis viuus, lapis angularis, de quo beatus Petrus apostolus dicit, *1.Petri.2.* Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus reprobatum, à deo autem electũ & honorificatum: & vos ergo tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritalem, in sacerdotiũ sanctum, offerentes spiritales victimas acceptas deo per Iesum Christum, quia continet scriptura, *Esaie.28.* Ecce ponam in Sion lapidem angularem electum preciosum: & qui crediderit in illum, non confundetur. Ergo vt fiat quisque lapis viuus ad talem fabricam idoneus, spiritaliter intelligat templi renouationẽ ex ruina vetere quæ in Adam facta est, *1.Cor.15.* reparationem noui populi secundum nouum hominem atque cœlestem, vt sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est, quo possimus post omnes seculi huius ætates tanquam post septuaginta annos (qui mystico perfectionis numero præsignantur) & tanquã post captiuitatem lon-
B ginquæ peregrinationis, non ruitura mole construi, sed æterna immortalitate solidari. Spiritaliter quippe Hierusalem non magis Hierusalem Iudæorum, quàm vestram esse deputetis. *Ephes.2.* sicut enim dicit apostolus, Iam nõ estis peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio compacta crescit in templum sanctum in domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum domini in spiritu, hoc est, templum dei, ad quod pertinet sacramentum prophetationis Aggæi & Zachariæ: cui rursus idẽ apostolus dicit, *1.Cor.3.* Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis igitur se ad opus huius coædificationis, & ad spem sanctæ firmæq; compaginis, tanquam lapidem viuum ab huius mundi ruinosa labe conuertit, intelligit titulum psalmi, intelligit conuersionem Aggæi & Zachariæ. *Prouerb.1. Eccli.1.* Cantet ergo quæ sequuntur, non tam linguæ voce quàm vitæ. Erit enim ædificij perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor domini. Inde ergo incipiat quem coædificat ista conuersio.

C BEatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis. Viderit deus qui solus & veraciter & misericorditer iudicat, quantum iste proficiat in mandatis eius, quoniam tentatio est vita humana super terram, *Iob.9.* sicut sanctus Iob dicit: *Sapien.9.* & iterum scriptum est, Quoniam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitãtem. *1.Cor.4.* Qui autem diiudicat nos, dominus est: nec ante tempus iudicare debemus, donec veniat dominus & illuminet abscondica tenebrarum, & manifestet cogitationes & consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo. Viderit ergo ille quantum quisque proficiat in mandatis eius, volet tamen nimis qui pacem illius coædificationis adamauerit: nec iam desperare debet, quoniam in mãdatis eius volet nimis, & pax in terra hominibus bonæ voluntatis. *Luc.2.* Vnde? *Potens in terra erit semen eius.* Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ apostolus testis est, qui dicit, *Galat.6.* Bonum autem facientes nõ deficiamus. tempore enim proprio metemus. Et iterũ, Hoc autem, inquit, qui parce seminat, parce & metet. *2.Corin.9.* Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cœlorum non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum, *Luc.19.* sed & *Marc.12.*

vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possi- D
deant? *Marc.12.* Quid potentius quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Sunt autem qui ista faciunt dum terrena conquirunt, aut hic mercedem sperantes à domino, aut hominibus placere cupientes. Sed *Generatio rectorum benedicetur.* Id est, opera eorũ, quorum bonus deus Israël, qui recto sunt corde. *Psal.72.* Rectum autem cor est, non resistere patri emendanti, & credere pollicenti, non eorum quibus commouẽtur pedes, & effunduntur gressus atque labũtur, sicut in alio psalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacẽ peccatorum videntes, & putant perire opera sua, quia non eis merces redditur peritura. At iste vir qui timet dominum, & in templum sanctum dei conuersione recti cordis aptatur, nec gloriam hominum quærit, nec terrenas diuitias concupiscit, & tamen *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Domus enim eius, cor eius est, vbi deo habitante opulẽtius habitat cum spe vitæ æternæ, quàm hominibus habitantibus in marmoratis laqueatisque tectis cum timore mortis æternæ. *Huius enim iustitia manet in seculum seculi.* Ipsa eius gloria, ipsæ diuitiæ: illius enim purpura & byssus, & epulæ splẽdidæ, & cum præsto sunt transeunt, *Luc.16.* & cum ad finem venerit, aquæ gut- E
tam & digito stillantem desiderans ardens lingua clamabit, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Meritò dirigunt cor in deum suum, meritò ambulant recti cum deo suo, preponentes eius volũtatem sibi, neque de sua quicquã superbè presumentes. Meminerunt enim fuisse se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino. *Ephes.5.* *Misericors & miserator & iustus dominus deus.* Delectat quòd misericors & miserator, sed terret fortasse quòd iustus dominus deus. Nulla desperatione formides beate vir qui times dominum, & in mandatis eius voles nimis: esto suauis, miserere & commoda. Ita enim iustus est dominus deus, vt iudicium illi sine misericordia faciat qui non fecit misericordiam. *Iacobi.2.* *Suauis autem vir qui miseretur & cõmodat.* Non enim eum euomet deus ex ore suo tanquam insuauem. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. *Luc.6.* In eo quod dimittis vt dimittatur tibi, misereris: in eo quod das vt detur tibi, commodas. Quanuis enim generali nomine omnis misericordia dicatur qua misero sobuenitur, interest tamen vbi non impendis, nec sumptũ pecuniæ, nec corporalis laboris industriam, sed ignoscendo quod F
in te quisque peccauit, & tuorum gratis comparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia ignoscendorum peccatorum, & beneficiorum erogandorũ, sicut in euangelio quod commemorauimus, Dimittite, & dimittetur vobis, date, & dabitur vobis: sic in isto versu arbitror esse distincta, Suauis vir qui miseretur & commodat. Nec pigri simus ad hæc fratres. Gloriã querit, qui desiderat vindicari se. Sed attende quod scriptũ est, Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. *Prouer.16.* Diuitias quærit qui non vult dare pauperibus. Attende quod scriptum est, Habetis thesaurum in cœlo. *Matth.19.* Non ergo eris inglorius ignoscendo, quia de ira victa laudabilius triumphatur. nõ egenus tribuendo, quia thesaurus cœlestis certius possidetur. Hunc versum parturiebat ille superior, Gloria & diuitiæ in domo eius. Qui hæc itaque facit, *Disponit sermones suos in iudicio.* Facta ipsa sermones sunt, quibus in iudicio defendetur, quod ei non erit sine misericordia, quia & ipse fecit misericordiam. *Quoniam in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus.* In memoria æterna erit iustus, quia ad dexteram segregatus audiet, Venite benedicti

G patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est
ab origine mundi. Neque enim aliqua illic eorum ni-
si opera misericordiæ commemorantur. audient ergo,
Venite benedicti patris mei, quia generatio rectorum
benedicetur. Sic in memoria æterna erit iustus. *Et ab*
auditu malo non timebit. Quod dicit, audient ij qui à si-
Ibidem. nistris erunt, Ite in ignem æternum, qui præparatus
est diabolo & angelis eius. Itaque qui hic non sua quæ-
rit, sed quæ Iesu Christi: labores patientissime tolerat,
promissa fidenter expectat. *Paratum est cor eius sperare in*
domino. Neque vllis tentationibus frangitur. *Confir-*
matum est cor eius, non commouebitur donec videat super inimicos
suos. Inimici eius hic videre bona voluerunt, & cum
Psal.4. eis inuisibilia promitterentur, dicebant, Quis ostendit
nobis bona? Confirmetur ergo cor nostrum, nec com-
moueamur donec videamus super inimicos nostros.
Illi enim volunt videre bona hominum in terra mo-
rientium, nos credimus videre bona domini in terra
Psal.26. viuentium. Sed magnum est confirmatum habere
cor & non commoueri, cum illi gaudent qui amant
quod vident, & insultant ei qui quod non videt sperat.
Et non commouebitur donec videat, & ipse non de-
H orsum quod inimici eius, sed sursum super inimicos
1.Corin.2. suos, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in
Esaia.54. cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligenti-
bus eum. Quanti valet hoc quod non videtur & emi-
tur? Tanti, quantum quisque habere potuerit. Propter
hoc & ille *Sparsit, dedit pauperibus.* Non videbat & e-
mebat, sed ille thesaurum seruabat in cœlo, qui esurire
& sitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum
est igitur si *Iustitia eius manet in seculum seculi.* Custode
illo qui condidit secula. *Cornu eius exaltabitur in gloria,*
cuius humilitas à superbis contemnebatur. *Peccator*
videbit & irascetur. Sera illa scilicet atque infructuosa
pœnitentia. Nam irascetur, cui magis quàm sibi, cum
Sapien.5. dicet, Quid nobis profuit superbia? & diuitiarum ia-
ctantia quid contulit nobis, videns cornu eius exalta-
ri in gloria, qui sparsit & dedit pauperibus? *Dentibus*
suis frendet & tabescet. Quia illic erit ploratus & stridor
dentium. Non enim frendet & virescet, sicut fieret si
oportuno eum tempore pœniteret, sed tunc pœnite-
bit, cum *Desiderium peccatorum peribit.* nullo succeden-
Math.8. te solatio. Peribit desiderium peccatorum, cum tran-
I sient omnia tanquam vmbra, cum fœno arescente flos
decidet. Verbum autem domini quod manet in æter-
num, sicut falsorum beatorum vanitate derisum est,
Esaia.4. sic eorundem verorum miserorum perditioni super-
ridebit.

In psalmum centesimumduodecimum
enarratio.

Math.19. NOSTIS fratres & sæpissime audistis in euan-
& 18. gelio dominum dicere, Sinite pueros venire
ad me, talium est enim regnum cœlorum. &
Marc.10. iterum, Si quis non receperit regnum dei si-
cut puer, non intrabit in illud. & multis aliis locis do-
minus deus noster per singulare humilitatis exemplū,
superbiam veteris hominis ad innouandam humiliter
vitam similitudine puerilis ætatis accusat. Quapropter
charissimi cum cantari auditis in psalmis, Laudate pue-
ri dominum: ne arbitremini ad vos istam exhortatio-
nem non pertinere, quia iam corporis pueritiam super-
gressi, vel iuuenili decore virescitis, vel senili honore
canescitis: omnibus enim vobis dicit apostolus, Nolite
1.Cor.14. effici pueri sensibus, sed malitia paruuli estote, vt men-
tibus perfecti sitis. Qua malitia maxime, nisi superbia?

Ipsa enim de vana granditate præsumens non sinit ho- K
minem ambulare per arctam viam, & intrare per angu- *Math.7.*
stam portam. Pueri autem facilè intrant per angustam
portam: & ideo nemo nisi vt puer intrat in regnū cœ-
lorum. Quid autem superbiæ malitia deterius, quæ præ-
positum non vult habere nec deum? nam scriptum est,
Initium superbiæ hominis, apostatare à deo. Hanc se *Eccli.10.*
aduersus præcepta diuina tumidis ceruicibus erigentē,
& suaui iugo domini resistentem deiicite, frāgite, com-
minuite, atque consumite, & *Laudate pueri dominum, lau-*
date nomen domini. Illa enim prostrata & extincta, ex ore *Psal.8.*
infantium & lactentium perficitur laus. Illa oppressa
atque deleta, qui gloriatur, in domino glorietur. Non *1.Cor.1.*
cantant ista qui se magnos putant, non cantant ista qui
cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt, *Roman.1.*
aut gratias egerunt: sed se laudant illi, non deum. Non
enim pueri sunt, sed superbi. Nomen suum potius præ-
dicari volunt, & non laudant nomen domini. Itaque
euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratum est in-
sipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti
facti sunt. Voluerunt latissime nomen suum & altissi-
me diffamari, citò ipsi in augustias transituri. Deum
decet laus, dominum nostrum decet honor & semper L
& vbique prædicari. Semper ergo prædicetur. *Sit*
nomen domini benedictum ex hoc nunc & vsque in seculum.
Vbique prædicetur. *A solis ortu vsque ad occasum, lauda-*
te nomen domini. Quærat ex me aliquis puerorum san-
ctorum laudantium nomen domini, & dicat mihi,
Ecce vsque in seculum accipio vsque in æternum: cur
autem ex hoc, & non ante hoc, & ante omnia secula
sit nomen domini benedictum? Respondebo paruu-
lo qui non contumaciter quærit, Vobis dicitur pueri
dominici, vobis dicitur, Laudate nomē domini, sit no-
men domini benedictum: sit à vobis nomen domini
benedictum, ex hoc vtique ex quo vobis dicitur. Inci-
pitis enim laudare, sed sine fine laudate. Ex hoc ergo
& vsque in seculum sine fine laudate. Ne dicatis, nunc
incipimus quidem laudare dominum, quia pueri su-
mus: sed cum creuerimus magnique fuerimus, nosipsos
laudabimus. Non sic pueri, non sic: propterea dicit do-
minus per Esaiam, Ego sum, & vsque dum senescatis *Esaia.46.*
ego sum. Ille semper laudandus est, qui est. Quid est,
laudate pueri dominum ex hoc, laudate senes & vsque
in seculum? Quia senectus nostra albescet quidem ca- M
nis sapientiæ, sed non carnis vetustate marcescet, aut
quoniam hoc loco humilitatem potius videtur signifi-
care pueritia, cui contraria est vana & falsa superbiæ
magnitudo: & ideo dominum non nisi pueri laudant,
quia superbi eum laudare non norunt. Sit senectus ve-
stra puerilis, & sit pueritia senilis, id est, vt nec sapientia
vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, vt
laudetis dominum ex hoc & vsque in seculum. Qua-
cunque autem in paruulis sanctis ecclesia Christi dif-
funditur, Laudate nomen domini. hoc est enim, A solis
ortu vsq; ad occasum, laudate nomen domini. *Excel-*
sus super omnes gētes dominus. Gentes homines sunt. Quid
mirum si super homines excelsus est dominus? Illi super
se excelsos quos colunt, oculis vident in cœlo fulgere,
solem, & lunam, & stellas, cui creaturæ seruiunt, deserē-
tes creatorem dominum. Et non solùm excelsus super
omnes gentes dominus, verumetiam *Super cœlos gloria*
eius. Cœli supra se suscipiunt eum, & humiles eum se-
cum habent constituti carne infra cœlum, quia pro illo
non colunt cœlum. *Quis enim sicut dominus deus noster, qui*
in altis habitat, & humilia respicit? Quisquā putaret quòd in
aliis

A altis cœlis habitet, vnde humilia terrena respiciat: sed
humilia respicit *In cœlo & in terra.* In quibus ergo al-
tis habitat vnde humilia respiciat in cœlo & in terra?
An in quibus altis habitat, etiam ipsa humilia respicit?
Sic enim exaltat humiles, vt non faciat superbos. Itaque
& in altis habitat quos exaltat, facitque sibi eos cœlum,
hnc est sedem suam, & eos tamen nō superbos, sed sem-
per snbditos: intuendo etiã in ipso cœlo humilia respi-
cit, in quibus excelsis habitat. spiritus enim per Esaiam
Esa.57. ita loquitur, Hæc dicit altissimus in excelsis habitans, in
æternum nomen eius dominus altissimns, in sanctis re-
quiem habens. Expnsuit quid dixerit in excelsis habi-
tans. Hoc enim plenius elocutus, in sanctis, inquit, re-
quiẽ habens. Sed quid sunt sancti, nisi humiles qui pue-
ri laudant dominum? Itaque adinngit, Et pusillanimis
dans magnanimitatem, & dãs vitam qui in humilitate
cordis sunt. In quibus sanctis requiem habet, his pusilla-
nimis dat magnanimitatẽ. Dans vtique magnanimita-
tem excelsos facit, in quibus requiem habens in excel-
sis habitat. Sed quia pusillanimis dat magnanimitatem.
eadem excelsa in quibus habitat, humilia respicit. Sed
humilia, inquit, respicit in cœlo & in terra. Excitauit
B nns etiam quærere, vtrum eadem in cœlo & quæ in ter-
ra, an alia in cœlo, alia in terra humilia respicit domi-
nus deus noster? Si enim eadem, video quemadmodũ
2.Cor.10. hnc intelligam secundum apostolnm dicentem, In car-
ne enim ambulantes, nō secundum carnem militamus.
Arma enim militiæ nostræ nnn carnalia, sed potentia
den. Vnde ergo potẽtia, nisi quia spiritalia? Cum itaque
Apostolus & in carne ambulet, & spiritaliter militet,
nnn mirum si hnmilitas eius & in cœlo respicitur pro-
pter spiritus libertatẽ, & in terra propter corporis ser-
Philip.3. uitutem. idem quippe alio loco dicit, Nostra enim con
& 1. uersatio in cœlis est. ipse item dicit, optimum sibi esse
dissolui, & esse cum Christo, manere autem in carne
necessarium, inquit, propter vos. Proinde quisquis in-
telligit & conuersationem apostoli quæ est in cœlis, &
Colos.3. in carne mansionem in terris: simul oportet intelligat
dominum deum nnstrum in excelsis sanctis habitan-
tem, quemadmodum tamen eosdem sanctos humiles
sibi & in cœlo respiciat, quoniam quæ sursnm sunt sa-
piunt, qui spe resurrexerunt cum Christn: & in terra,
quoniam nondum soluti sunt carnis vinculo, vt ex tota
C vita sua possint esse cum Christo. Si vern alia dominus
deus noster humilia respicit in cœlo, & alia in terra, cre-
do quòd in cœlo iam respicit quos vocauit, & habitat
in eis: in terra autem respicit quos vocat vt habitet in
eis. Istns enim possidet cœlestia cogitantes, illns excitat
terrena somniãtes. Sed quia difficilè nbtinemus vt pos-
sint & ipsi iam humiles dici, qui nondũ suauis iugo do-
mini pia cnlla iunxerunt, quandoquidem humilia isto
loco vt sanctam ecclesiam intelligamus, per totum te-
xtum psalmi diuinæ admnnent literæ: est & alius intel-
lectus, quem mecum charitas vestra consideret. Cœlos
Matth.19. nnnc significari arbitror eos, qui sedebunt super duo-
decim thronos, & cum dominn iudicabunt: terræ au-
tem nnmine cæteram multitudinem benedictorũ, qni
cnnstituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ
Luc.16. collaudati recipiãtur ab eis in tabernacula æterna, quos
amicos sibi de mãmona iniquitatis in huius vitæ mor-
1.Cor.9. talitate fecerunt. Eis quippe dicit apostolus, Si nns vo-
bis spiritalia seminauimus, magnum est si vestra ca-
nalia metamus? Quod etiã his verbis dici potest, Si nns
vobis cœlestia seminauimus, magnum est si terrena ve-
stra metamus? In cœlo ergo respicit cœlestia seminãtes,

in terra autem terrena reddentes, tamen humiles & hos D
& illos. Humilia enim respicit in cœlo & in terra, quia
meminerunt vtriq; quid fuerint per suam malitiã, quid
facti sunt per domini gratiam. neq; enim illis tantum-
modo dicit vas electionis, Fuistis enim aliquãdo tene- Ephes.5.
bræ, nunc autem lux in domino. & iterum, Gratia salui & 2.
facti estis per fidem, & hoc nō ex vobis, sed dei donum
est: non ex operibus, ne forte quis extollatur. sed etiã se-
ipsum adiungit cnnsequenter, dicens, Illius enim sumus
figmentum, creati in operibus bonis. Dicit enim seor-
sum de se & ipsis qui respiciũtur in cœlo. Fuimus enim,
inquit, & nos naturaliter filij iræ, sicut & cæteri. & ite-
rum, Fuimus enim & nns, inquit, stulti aliquando & in-
creduli, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus 1.Cor.4.
variis, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, in-
uicem odio habentes. Cum autem benignitas & huma
nitas illuxit saluatoris domini nostri, non ex operibus Ad Tit.3.
iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericor-
diam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ec-
ce humilia quæ respiciũtur in cœlo. Spiritales enĩ sunt, 1.Corin.2.
& omnia iudicant, sed tamen humiles, ne deiecti iudi-
centur. Quid de seipso singulariter? Nónne talia sunt
quæ cómemorat, Qui non sum, inquit, idoneus vocari 1.Cor.15.
apnstolus, quia persecutus sum ecclesiã dei, sed miseri- E
cordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredu-
litate? Deniq; post istos versus, quibus ait in psalmo spi-
ritus, Quis sicut dominus deus noster qui in altis habi-
tat, & humilia respicit in cœlo & in terra: volens docere
nos quare in cœlo humilia, cum iam spiritales magni, &
iudiciariis sedibus digni, tali significentur eloquio: sub-
iecit statim, *Qui erigit à terra inopem, & de stercore exal-*
tat pauperem: Vt collocet eum cum principibus populi sui. Non
itaque dedignentur esse humilia capita excelsorum sub
dextera domini. Quãuis enim collocetur fidelis domi- Matth.25.
nicæ pecuniæ dispensator cum principibus populi dei,
quanuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos Matth.19.
quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de 1.Cor.6.
stercore pauper exaltatur. An forte non est exaltatus
de stercore qui seruiebat desideriis & voluptatibus va-
riis? Sed forte cum ista iam diceret, non erat inops, non
erat pauper. Quid ergo adhuc ingemiscit grauatus, ha-
bitaculum quod de cœlo est superindui cupiens? Cur F
ne forte se extollat colaphizatur, & subditur angelo sa- 2.Cor.6.
tanæ stimulo carnis suæ? Altus est quidem habitante in 2.Cor.2.
se domino, & habens eum spiritum qui scrutatur om- 1.Cor.2.
nia, etiam altitudinem dei. Itaque in cœlo est, sed & in
cœlo dominus humilia respicit. Quid ergo fratres? Si
iam audiuimus humilia quæ in cœln sunt, exaltata & de
stercore vt populi collocarentur cum principibus, ni-
hílne cõsequenter audiuimus de humilibus, quæ in ter-
ra respicit dominus? Pauciores enim sunt illi amici iu-
dicaturi cum domino, plures autem isti quos recipiunt
in tabernacula æterna. Quãuis enim tota frumẽta mas- Luc.16.
sa in cõparatione seiunctæ paleæ paucos habere videa-
tur, per se tamen cõsiderata copiosa est. Multi enim filij Esa.54.
desertæ, magis quàm eius quę habet virũ. Multi filij eius
quæ per gratiã in senectute concepit, quàm eius quæ ab Galat.4.
ineunte ætate legis vinculo maritata est. Et ego qui-
dem dico in senectute cõcepit, intuens Saram matrem Gene.21.
nostram in vno Isaac, quæ per omnes gentes mater fi-
delium vocatur. Quæ autem persona est apud Esaiam Esa.49.
videte, quasi omnino non matris, nec eius quæ peperit
aliquem: & tamen quid ei dicitur? Dicent, inquit, in au-
res tuas filij tui quos amiseras, angustia nobis est in loco
isto, facite itaq; nobis & nunc locũ in quo cómoremur:

G tu vero dices in corde tuo, Quis generauit mihi istos, cum sciam me esse sine filiis & viduam? Quis ergo istos educauit mihi? Ego enim derelicta fui sola, hi autem mi hi vbi erant? Ex ea ergo parte ista dicit ecclesia, qua videtur nihil patere in istis turbis, quæ nondum dimiserunt omnia sua vt sequerentur dominum, & sederent super duodecim thronos. Sed quàm multi in eadem
Matth.19. turba facientes sibi amicos de mãmona iniquitatis, per
Luc.16. opera misericordiæ ad dexteram stabunt? Non solùm ergo erigit de stercore quem collocet cum principibus populi sui, sed etiam *Habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.* Qui In altis habitat, & humilia re-
Gene.15. spicit in cœlo & in terra, semen Abraham sicut stellas cœli sanctitate sublimi in supernis sedibus collocat, & sicut arena in ora maris misericordiam, atque innumeram multitudinem à sinistris fluctibus atque amaritudine impia segregat.

In psalmum centesimumdecimumtertium enarratio.

Concio prima de prima parte psalmi.

H Agnoscimus quidem notissimumque retinemus dilectissimi fratres, quod narratur in libro
Exod.14. Exodi, populum Israël liberatũ ab iniqua do-
Iosue.3. minatione Aegyptiorũ inter diuisos fluctus maris transisse per siccum: Iordanem quoque fluuium cum per eum in terram promissionis intrarent, tactum pedibus sacerdotum arcam domini portantium stetisse desuper infrenato lapsu, ab inferiore autem parte defluxisse quò currebat in mare, donec in sicco stantibus sacerdotibus trãsiret populus vniuersus. Nouimus hæc, nec tamen arbitrari nos oportet in hoc psalmo, cui nunc Halleluia pronunciato cantatóque respondimus, id agere spiritumsanctum, vt præterita illa gesta recolentes, nequaquam futura talia cogitemus. Illa enim, si-
1.Cor.10. cut dicit apostolus, in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos ad correctionem nostram, in quos finis seculorum obuenit. Cum igitur audiuimus in psalmo, *In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de*
Exo.13.14. *populo barbaro, Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas*
Iosue.3. *eius: Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum:* Ne arbitremini nobis narrari præterita, sed potius futura prædici: quia illa quoque miracula cum in illo populo fierent, præsentia quidem, sed non sine futurorum
I significatione gerebantur. Ideóque vt ostenderet qui psallendo ista prædicebat, eadem se verbis agere quæ illie factis agebantur, vno eodémque spiritu operante, & illa facta, & hæc dicta sunt, vt id quod in fine seculorum manifestandum reseruabatur, figuris rerum atque verborum præcurrentibus nunciaretur: non omnino ea dixit quæ ibi gesta sunt, sed aliter quædã quàm illic lecta didicimus, ut vere putaretur transacta recolere, potius quàm ventura prædicere. Primo enim Iordanem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetisse legimus ab ea parte qua aquæ desuper influebãt, cum populus ille transiret: deinde gestientes montes collesque non legimus, quæ sic addidit vt etiam omnia ista repeteret. nam cum dixisset, Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum: contexuit, *Montes gestierunt velut arietes, & colles velut agni ouium.* Eadémque rursus interrogat, *Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? Montes quare gestistis velut arietes, & colles velut agni ouium?* Attendamus ergo quid admoueamur, quia & illa facta figuræ nostræ fuerunt, & hæc dicta vt nosipsos recognoscamus hortantur. Si enim gratiã dei quæ data est nobis, firmo corde retinemus, nos sumus Israël semen Abrahæ: nobis dicit apo- K
stolus, Ergo semen Abrahæ estis: quia sicut alio loco *Gal.3.*
dicit, Non in circuncisione, sed in præputio deputata est Abrahæ fides ad iustitiam, & signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præ- *Rom.4.*
putio, vt deputetur & illis ad iustitiam, vt sit pater cir- *Gene.17.*
cuncisionis his qui non solùm ex circuncisione sunt, *Gene.12.*
sed & his qui sequuntur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. Non enim carnaliter circuncisæ genti tantummodo factus est pater, cui dictum est, Patrem multarum gentium posui te. Multarum autem, non quarumdam, sed omnium: quod aperte dicitur, cum ei dicitur, Et benedicentur in te omnes gentes. *Ibidem.*
Nullus itaque Christianorum se à nomine Israël arbitretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudæis, in quorum numero principaliter apostolos inuenimus, *Ephes.2.*
in angulari lapide copulantur: hinc ait dominus in alio loco, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, *Ioan.10.*
oportet me & illas adducere, vt sit vnus grex, & vnus pastor. Populus ergo Christianus magis Israël, & ipse potius domus Iacob. Idem quippe Israël qui Iacob. Illa verò turba Iudæorum quæ merito perfidiæ reprobata L
est, voluptate carnali vendidit primogenita sua, vt non ad Iacob sed ad Esau potius pertineret. Scitis namque *Gene.25.*
in hoc mysterio dictum esse, quia maior seruiet minori. Aegyptus autem quoniam interpretatur afflictio vel affligens, vel comprimens, sæpe in imagine ponitur huius seculi, à quo spiritaliter recedendum est, ne simus iugum ducentes cum infidelibus. Sic enim quis- *2.Corin.6.*
que Hierusalem cœlestis fit ciuis idoneus, cum primum huic seculo renunciauerit, quemadmodum ille populus in terram promissionis duci non potuit, nisi prius ab Aegypto recederet. Sed sicut ille non inde discessit, nisi diuino liberatus auxilio: sic nemo corde ab hoc seculo auertitur, nisi diuinæ misericordiæ munere adiutus. Quod enim illic semel præfiguratum est, hoc in isto fine seculi, in hac (sicut beatus Ioannes apostolus *1.Ioan.5.*
scribit, hora nouissima quotidianis ecclesiæ fœtibus in vnoquoque credente completur. Audite apostolum doctorem gentium docentem & exhortantem, Nolo e- *1.Cor.10.*
nim vos, inquit, ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & M
omnes eundem potum spiritalem biberunt: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Sed non in omnibus illis bene cõplacuit *Ibidem.*
deo. Prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem figuræ nostræ factæ sunt. Quid vultis amplius fratres dilectissimi? Certe manifestum est non humana suspicione, sed apostolico, id est, diuino & dominico magisterio (Deus enim loquebatur in eis, & quamuis de carneis nubibus, tamẽ dominus intonabat) certè ergo tãto testimonio manifestũ est illa omnia figuratè gesta, nunc in nostra salute compleri, quia tunc futura prænunciabantur, nunc præterita leguntur, & præsentia cognoscuntur. Audite quidem quod est mirabilius, librorum veterum sacramenta occultata atq; velata, nonnulla ex parte à libris veteribus reuelari. nam Michæas propheta ita loquitur, Secundũ dies, inquit, profectionis eorum ex Ae- *Mich.7.*
gypto, ostendã mirabilia illis: Videbũt nationes, & confundẽtur ab omni vigore eorum: Manibus ora sua obstruent, aures illis exurdabuntur, delingẽtes terram, velut serpentes trahentes terrã: Conturbabuntur de conclusionibus eorũ, in domino deo nostro excidẽt mẽte, & terre-

A & terrebuntur à te: Quis deo tuo similis auferēs iniqui-
tatem, & transgrediens impietatem residuis hæredita-
tis tuæ? Et non cōtinuit in testimoniū iram suam, quo-
niam voluntarius & misericors est: Ipse cōuertet & mi-
serebitur nostri: Demerget delicta nostra, demerget in
maris profundū omnes culpas nostras. Nempe aduer-
titis fratres, manifestius hic aperiri sacrosancta myste-
ria. In hoc ergo psalmo quamuis futura intueatur mira-
bilis prophetiæ spiritus, tamen videtur velut transacta
narrare. Facta est, inquit, Iudæa sanctificatio eius: mare
vidit & fugit. Et facta est, & vidit & fugit, præteriti tem-
poris verba sunt: Et conuersus est Iordanis, & gestierūt
montes, & commota est terra, eodem modo præteri-
tum sonant, sine præiudicio tamen intelligendi futura.
Alioquin contra euangelicum testimonium cogimur
etiam illa non de futuro prænunciata, sed de præterito
Psal. 21. commemorata intelligere: Diuiserunt sibi vestimenta
Matth. 27. mea, & super vestimentū meum miserunt sortem. Quæ
quamuis verbis præteriti temporis dicta sint, id tamen
prænunciabant quod tanto post futurū in passione do-
mini compleretur. Sed tamen dilectissimi, propheta
1. Corin. 10. iste quem commemoraui, etiam crassa corda limauit,
B & ad intelligenda de præteritis rebus gestis futura in-
cunctanter extendit, vt solum apostolica auctoritate
figuras nostras illas fuisse credamus, sed nec ab ipsis
prophetis hoc prætermissum est, vt etiam eorum elo-
Michea. 7. quio panderetur. Videntes atque gaudentes, certi ac
securi de thesauro dei, & noua & vetera concorditer
sibimet cohærentia proferamus. Cum enim tanto post
egressum populi illius ex Aegypto, & tanto ante ista ec-
clesiæ tempora hæc quę commemoraui cecinerit, tamē
se futura prædicere sine vlla dubitatione testatur. Secū-
dum dies, inquit, profectionis eorum ex Aegypto, ostē-
dam mirabilia illis. Videbunt nationes, & confunden-
tur. hoc est quod hîc dictum est, Mare vidit & fugit. Si
enim hic per verba præteriti temporis, sicut est, vidit &
fugit, occulta futura prædicantur: videbunt certe & cō-
fundentur, quando futuri temporis verba sunt, quis au-
deat de rebus præteritis cogitare? Et paulò pòst ipsos ho
stes nostros, qui nos fugientes vt interimerēt sequeban-
Exod. 14. tur, id est, delicta nostra, sicut Aegyptios in mari obru-
tos, ita in baptismo demersa & extincta luce clarius in-
timat, dicens, Quoniam voluntarius & misericors est,
Michea. 7. ipse conuertet & miserebitur nostri, demerget delicta
C nostra, demerget in maris profundū omnes culpas no-
Gala. 3. stras. Quid est charissimi? Qui vos cognoscitis Israëli-
tas secundum semen Abrahæ, qui estis domus Iacob se-
cundum promissionem hæredes, cognoscite etiam vos
exisse ab Aegypto, qui huic seculo renūciastis, exisse de
populo barbaro, qui confessione pietatis vos à blasphe-
miis gentium seiunxistis. Nō est enim lingua vestra, sed
barbara, quæ deum laudare non nouit, cui vos cantatis
Halleluia. Facta est enim Iudæa sanctificatio eius in vo-
bis. Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ
in manifesto circuncisio est in carne, sed qui in occulto
Iudæus est, & circuncisione cordis. Interrogate ergo
corda vestra si ea circuncidit fides, si purgauit cōfessio,
in vobis facta est Iudæa sanctificatio eius, in vobis Israël
Ioan. 1. potestas eius. Dedit enim vobis potestatē filios dei fie-
ri. Iam vero recordetur vnusquisque vestrum cum deo
velit applicare cor, eiúsque suaui iugo, recedens à pri-
stinis ignorantiæ suæ desideriis deuotum animum sub-
dere, carnalibúsque huius mundi factis relictis atq; abie
Exod. 1. ctis, in quibus sine fructu laborabat tanquā in Aegypto
cum lateres sub dura dominatione diaboli faceret, au-

dita voce domini dicentis, Venite ad me omnes qui la- D
boratis & onerati estis, & ego vos reficiam, desertis at- Matth. 11.
que abiectis sub leuem Christi sarcinam currere: recor-
detur ergo vnusquisque vestrum quemadmodum om-
nia secularia impedimenta cesserunt, dissidentiū & dis-
suadentium voces aut erumpere non ausæ sunt, aut cō-
siderato Christi nomine per omnes terras exaltato &
honorato, tremefactæ siluerunt. Ergo mare vidit & fu-
git, vt tibi sine contradictione ad libertatem spiritalem
panderetur via. Iordanis autem quemadmodū retror-
sum cōuersus sit, nolo extra vos quæratis, nolo aliquid
mali suspicemini. Increpat enim dominus quosdā qui
dorsum ad eum posuerunt, & non faciem. Et quisquis
principium suū deserit, & à suo creatore auertitur, tan-
quam fluuius in mare labitur in huius seculi amaricantem malitiam. Bonum ergo est illi vt retrorsum cōuer-
tatur, fiatq; illi deus ante faciem reuertenti, quem sibi à
tergo posuerat, & fiat illi retro mare huius seculi quod
sibi ante faciē cum illuc laberetur, effecerat, & sic obliui-
scatur ea quæ retro sunt, vt in ea quæ ante sunt extenda-
tur: quod iam conuerso vtile est. Nāque antequam con
uertatur, si ea quæ retro sunt obliuiscitur, deum obliui- Philip. 3.
scitur, quia ipsum retro fecerat ad quem dorsum posue- E
rat: & si in ea quæ ante sunt extenditur, in seculū exten-
ditur, quia ipsum sibi ante faciem posuerat, quò auidius
irruebat. Iordanis ergo illos significat, qui gratiam ba-
ptismi perceperunt: & sic Iordanis conuertitur retror-
sum, cum illi conuertuntur ad deum, vt eum iam retro
non habeant, sed reuelata facie gloriam domini specu-
lantes, in eandem imaginem transformētur à gloria in 2. Corin. 3.
gloriam. Montes gestierunt velut arietes, fideles dispē-
satores verbi veritatis, sancti apostoli, sancti euangelij
prędicatores. Et colles velut agni ouium: hi sunt quibus
dicitur, In Christo Iesu per euangelium ego vos genui. 1. Corin. 4.
hi sunt quibus dicitur, Non vt confundā vos hæc scri-
bo, sed vt filios meos charissimos moneo. hi sunt de
quibus dicitur, Afferte domino filiòs arietum. Attēdite Psal. 28.
per omnes terras, qui nostis ista, mirari & gaudere atque
cantare domino deo nostro: attēdite ista compleri per
omnes gentes, quę ante tam longa tempora figuratè ge-
sta atque prædicta sunt: interrogate & dicite, Quid est
tibi mare quòd fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es
retrorsum: montes quia gestistis velut arietes, & colles
sicut agni ouium? Quid est ô seculū, quòd tua impedi-
menta cesserūt? Quid est ô tot milia hominū toto orbe F
fidelium huic mundo renūciantium, quòd ad vestrum
dominum conuertimini? Quid est quòd gaudetis, qui-
bus in fine dicetur, Euge bone serue, quoniam in paucis Matth. 25.
fidelis fuisti, supra multa te constituam? Quid est quòd
gaudetis, quibus in fine dicetur, Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi? Respondebunt vobis hæc omnia, vósq;
ipsi respondebitis vobis, *A facie domini commota est terra,
à facie domini dei Iacob.* Quid est, à facie domini dei Ia-
cob, nisi eius præsentia, qui dixit, Ecce ego vobiscū sum Matth. 28.
vsque in consummationē seculi? Cōmota est enim ter-
ra: sed quia male pigra remanserat, commota est vt so-
lidius firmaretur à facie domini. *Qui conuertit petram in* Exod. 17.
stagna aquarum, & rupes in fontes aquarum. Seipsum enim &
quandam suam duritiam liquefecit ad irrigandos fide-
les suos, vt fierent in eis fons aquæ saliētis in vitam æter- Ioan. 4.
nam, quia prius cum ignoraretur, durus videbatur. Inde
illi turbati sunt, & non expectauerunt, donec scripturis
apertis influeret atq; inundaret in eos qui dixerunt, Du-
rus est hic sermo, quis potest eum audire? Ista petra, ista Ioan. 6.

G duritia conuersa est in stagna aquarum, & ista rupes in
fontes aquarum, cum resurgens exposuit eis, incipiens
Luc. 24. à Moyse per omnes prophetas, quia sic oportebat Christum pati: & misit spiritumsanctum, de quo dicebat, Si
Ioan. 4. quis sitit, veniat & bibat. *Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Gratia quippe ista erumpentis aquę
1. Corin. 10. de petra, petra autem erat Christus, non quasi ex operibus praecedentibus data est, sed miserante illo qui iustificat impium, Etenim Christus pro impiis mortuus est,
Rom. 4. & 5. ne vllam suā homines, sed nominis dei quaererent gloriam. *Super misericordiam,* inquit, *& veritatem tuam.* Haec duo misericordiam & veritatem aduertite, in sanctis scripturis quàm tibi saepe iungantur. In sua quippe misericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos qui vocati venire noluerunt. *Nequando dicant gentes, vbi est deus eorum?* In nouissimo enim apparebit misericordia eius & veritas, quando signum filij hominis apparebit
Matth. 24. in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terrae, & non dicent, Vbi est deus eorum, cum eis non adhuc credēdus praedicatur, sed iam tremendus ostenditur. *Deus autem noster in cœlo.* Sursum non in cœlo vbi solem & lunam vident opera dei quae volunt, sed in cœlo sursum
H quod transgreditur omnia corpora cœlestia & terrestria. Nec sic est in cœlo deus noster, quasi subtracto cœlo ruinam sine sede formidet. In cœlis enim & in terra *Omnia quae voluit fecit.* Nec indiget operibus suis tanquam in eis collocetur vt maneat, sed in sua aeternitate persistit, in qua manens omnia quaecunque voluit fecit in coelis & in terra. Neque enim iam eum portabant vt ab eo fieri possent, quādo nisi fierent eum portare non possent. Ergo in quibus est, ipse tanquā indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Siue sic intelligatur, in cœlis & in terra omnia quaecunque voluit fecit, vel in superioribus, vel in inferioribus populi sui voluntariam gratiā suam constituit, ne quis de operum meritis glorietur: quia siue montes gestiant velut arietes, siue colles velut agni ouium, à facie domini cōmota est terra, ne in terrenis sordibus perpetuò remanerent.

Concio secunda de secunda parte psalmi.

Quanquam fortasse omnium psalmorum sit vna contextio diligenter intuentibus, ita vt nullus sequatur, qui non superiori possit adiungi, tamen istum ita consideremus tanquam
I vterque vnus sit, iste scilicet ac superior, nanque cum in illo dictū sit, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam: Super misericordiam tuam & veritatem tuam, nequando dicant gentes, vbi est deus eorum: quia inuisibilē deum colimus, qui nullorū corporeis oculis, cordibus autem paucorum mūdissimis notus est, tanquam ideo possint dicere gentes, vbi est deus eorum, quia ipsi possunt ostendere oculis deos suos, primò admonuit operibus sentire praesentiam dei nostri, quia cum sit in cœlo sursum, in cœlo & in terra omnia quaecunque voluit fecit: & quasi diceret, Ostendant
Psal. 134. gentes deos suos, *Simulacra,* inquit, *gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.* Id est, quanuis deum nostrum carnalibus oculis vestris non possimus ostendere, quem per opera intelligere debuistis, nolite tamē seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quae colitis digito potestis ostendere. Multo quippe honestius non haberetis quod possetis ostendere, quàm vt in eo quod istis oculis à vobis ostenditur, vestri cordis caecitas o-
Supra Psal. 41. stendatur. Quid enim ostendis nisi aurum & argentum? Habent quidem & aerea & lignea & fictilia simulacra, & huiuscemodi alterius alteriúsque mate- K
riae, sed preciosum eorum maluit commemorare spiritussanctus, quia cum in eo quisque quod illi charius est erubuerit, multo facilius auertitur à veneratione viliorum. Nam dictum est alio loco scripturarum de simulacrorum cultoribus, Dicentes ligno, Pater meus Hiere. 2.
es tu: & lapidi, Tu me genuisti. Sed ne sibi sapientior videatur, qui hoc non ligno & lapidi dixerit, sed auro & argento, huc aspiciat, huc aurem cordis intendat, Simulacra gentium argentum & aurum. Non abiectum aliquid & aspernabile nominatum est: & ei quidem animo qui terra non est, terra est & aurum & argentum, sed speciosior atque fulgentior, solidior atque firmior. Noli ergo addere manus hominum, vt ex eo metallo quod fecit verus deus, velis facere falsum deū, imò falsum hominem, quem pro vero venereris deo, quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo rapit infirma corda mortalium formata similitudo, & membrorum imitata compago. Sed sicut fabricata singula ostendis, sic ostende officia singulorum, quorum te effigies & humana vanitas trahit. *Os enim habent &* Psal. 134.
non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent L
& non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non contrectabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in faucibus suis. Iam ergo artifex melior est eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare, quem tamen artificem te vtique puderet adorare. Melior & tu quanuis ea non feceris, quoniam quae illa non possent facis. Melior est etiam bestia: ad hoc enim additum est, non clamabunt in faucibus suis: nāque cum superius dixisset, Os habent & non loquentur: quid opus erat postquam à capite vsque ad pedes membra decursa sunt, de faucium clamore repetere, nisi credo quia illa quae de caeteris membris commemorabat, communia esse hominibus beluísque sentimus? Nam & vident & audiunt, & olfaciunt, & ambulant, & quaedam sicut simię manibus contrectāt. Illud autem quod de ore dixerat, proprium est hominis, quoniam bestiae non loquūtur. Ne quis autē ad sola humanorum membrorum opera referret quae dicta sunt, & diis gentium solos homines anteponeret, post omnia subdidit, dicens, Non clamabunt in faucibus suis, quod rursum hominibus pecoribúsque commune est. Quod si primò dixisset, cum ab ore coepit membra percurrere, Os ha- M
bent & non clamabunt, cuncta etiam sic ad naturā hominis referrentur, nec facile ibi quicquam de communione ferarum sensus audientis aduerteret. Cum vero illud de ore dixit, quod hominis proprium est, & post enumerationem partium corporis quam commemoratis pedibus terminasse videbatur, adiunxit, Non clamabunt in faucibus suis: lectorem vel auditorem fecit intentum, vt dum quaerit cur additum sit, admoneri se inueniat, simulacris gentium non tantum homines, sed etiam beluas se debere praeponere, vt si pudeat adorare bestiam quam fecit deus videntem, audientem, odorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus suis, viderent quàm pudendum esset adorare mutum & carens vita sensúque simulacrum: cui ad hoc inesset similitudo membrorum, vt anima carnalibus sensibus dedita, quasi viuenti atque animatae formae applicaret affectum, cum ea videret quae in suo corpore viua atque animata sentiret. Quanto ergo magis vel melius mures atque serpentes & id genus animantium colerent, quae de simulacris gentium, si ita dicendum est, quo-

A est, quodammodo indicant, in quibus quia non sen-
tiunt humanam vitam, non curant humanam figuram.
Itaque in eis plerunque nidificant, & nisi humanis mo-
tibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora con-
quirunt. Mouet ergo se homo vt viuentem bestiam à
suo deo deterreat, & illum non se mouentem quasi po-
tentem colit, à quo meliorem deterruit. Deterruit enim
videntem à cæco, audientem à surdo, clamantem à mu
to, ambulantem ab immobili, sentientem ab insensato,
viuẽtem à mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mor-
tuum quippe sicut manifestum est nõ viuere, ita mani-
festum est aliquando vixisse. Quapropter deum qui nec
viuit nec vixit, profectò & mortuus antecedit. Quid
hoc manifestius fratres mei dilectissimi? Quid euiden-
tius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse re-
spondeat, quòd simulacra gentium os habent & non
loquentur, oculos habent & non videbunt, & cætera
quæ diuinus sermo contexuit? Cur ergo tantopere spi-
ritussanctus curat scripturarum plurimis locis hæc insi-
nuare atque inculcare veluti insciẽtibus, quasi non om-
nibus apertissima sint atque notissima: nisi quia per spe-
ciem membrorum, quam naturaliter in animantibus
B viuentem videre, atque in nobisipsis sentire consueui-
mus: quanquam, vt illi asserunt, in signo aliquo fabrefa-
cto atque eminenti collocato suggestu, cum adorari
atq; honorari à multitudine cœperit, parit in vnoquo-
que sordidissimum erroris affectum: vt quoniam in
illo figmento non inuenit vitalem motum, credat nu-
men occultum, effigiem tamen viuenti corpori simi-
lem, seductus forma, & commotus authoritate quasi sa
pientium institorum obsequentiúmque turbarum, sine
viuo aliquo habitatore esse nõ putat. Hinc & mala dæ-
monia ad possidenda gentium simulacra talis homi-
num affectus inuitat, quorum præsidentium varia fal-
lacia mortiferi seminantur & multiplicantur errores.
Aliis itaque locis etiam contra ista diuinæ literæ vigi-
lant, ne quisquam dicat cum irrisa fuerint simulacra,
non hoc visibile colo, sed numen quod illic inuisibili-
ter habitat. Ipsa ergo numina in alio psalmo eadem
Psalm.95. scriptura sic damnat, Quoniam dij gẽtium, inquit, dæ-
monia, dominus autem cœlos fecit. Dicit & apostolus,
1.Cor.10. Non quòd idolum sit aliquid, sed quoniam quæ im-
molant gentes, dæmoniis immolant & non deo, & no-
lo vos socios fieri dæmoniorum. Videntur autem sibi
C purgatioris esse religionis qui dicunt, Nec simulacrum
nec dæmonium colo, sed per effigiem corporalem eius
rei signum intueor, quam colere debeo. Ita vero inter-
Li.4. de Ciuitate dei cap.10. pretantur simulacra, vt alio dicant significari terram,
vnde templum solẽt appellare Telluris, alio mare sicut
Neptuni simulacro, alio aërem sicut Iunonis, alio ignẽ
sicut Vulcani, alio luciferum sicut Veneris, alio solem,
alio lunam, quorum simulacris eadem nomina sicut
Telluris imponunt: alio illud, alio illud sydus, vel illam
vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare suf
ficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint quòd
corpora colant, maximéque terram, & mare, & aërem,
& ignem, quorum nobis vsus in promptu est, (nam de
cœlestibus quoniam nostro ea corpore contrectare at-
que contingere nisi oculorum radiis non valemus, non
ita erubescunt) respondere audent, non se ipsa corpo-
ra colere, sed quæ illis regendis præsident numina. Ita-
que apostoli vna sententia pœnam istorum damnatio-
némque testatur, Qui transmutauerunt, inquit, verita-
Rom.1. tem dei in mendacium, & coluerũt & seruierunt crea-
turæ potius quàm creatori, qui est benedictus deus in
secula. Nam priore parte sententiæ simulacra damna- D
uit, posteriori autem interpretationes simulacrorum.
Effigies enim à fabro factas appellando nominibus ea-
rum rerum quas fabricauit deus, transmutant verita-
tem dei in mendacium: res autem ipsas pro diis ha-
bendo & venerando, seruiunt creaturæ potius quàm
creatori qui est benedictus in secula. Quis autem ado-
rat vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficitur vt
ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod de-
siderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus
obligati plerunque ad ipsum solem dorsum ponentes,
preces fundunt statuæ quam solem vocant: & cum so-
nitu maris à tergo feriantur, Neptuni statuam quam
pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus fe-
riunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa
figura membrorum, vt animus viuens in sensibus cor-
poris magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori
simillimum videt, quàm rotundum solem, vndásque
diffusas, & quicquid non eisdem lineamentis forma-
tum conspicit, quibus illa formata sunt quæ viuentia vi-
dere consueuit. Contra hunc affectum quo humana &
carnalis infirmitas facilè capi potest, cantat scriptura
dei res valde notissimas quibus commemoret, & tan-
quam excitet mentes hominum in consuetudine cor- E
porum dormientes. Simulacra, inquit, gentium argen-
tum & aurum: sed deus fecit argentum & aurum: Ope-
ra, inquit, manuum hominum. Hoc enim venerantur
quod ipsi ex auro argentoq; fecerunt. Sed enim & nos
pleraque instrumenta & vasa ex huiuscemodi materia
vel metallo habemus in vsum celebrandorũ sacramen-
torum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur
In eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et
sunt profectò etiam ista instrumẽta vel vasa quid aliud
quàm opera manuum hominum? Veruntamen nunquid
os habent & non loquentur? Nunquid oculos habet &
non videbunt? Nunquid eis supplicamus, quia per ea
supplicamus deo? Illa causa est maxima impietatis insa-
næ, quòd plus valet in affectibus miserorum similis vi-
uenti forma quæ sibi efficit supplicari, quàm quòd eam
manifestum est non esse viuentem vt debeat à viuente
contemni. Plus enim valent simulacra ad curuandam
infœlicem animam quòd os habent, oculos habent, au-
res habent, nares habent, manus habent, pedes habent,
quàm ad corrigẽdam quòd non loquentur, non vide-
bunt, non audient, non odorabunt, non contrectabũt,
non ambulabunt. Itaque sequitur, vt illud quoque fiat F
quod etiam in hoc psalmo sequitur: vt scilicet *Similes* Psalm.134.
illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Vi-
deant ergo isti apertis & sentientibus oculis, & adorent
clausis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia
simulacra. *Domus autem Israel sperauit in domino.* Spes enim
quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid Rom.8.
sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per pa-
tientiam expectamus. Sed vt perduret vsque in finem
ipsa patientia, *Adiutor eorum & protector eorum est.* An for-
tasse spiritales à quibus carnales instruuntur in spiritu
mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro infe-
rioribus supplicant, iam vident, & illis iam res est quæ
adhuc inferioribus spes est? Non est ita. *Nam & domus
Aaron sperauit in domino.* Ergo vt etiam ipsi perseueranter
extendantur in ea quæ ante sunt, & perseueranter cur-
rant donec apprehendant in quo apprehẽsi sunt, & co-
gnoscant sicut & cogniti sunt: *Adiutor & protector eorum
est.* Vtrique enim timent dominum, & sperauerunt in
dominum, adiutor eorum & protector eorum est. Ne-

A ni mei. Dies meos dico, quos ipse mihi feci priuata audacia, qua deserui eum. Et quoniam vbique ipse regnat, & est omnipotens atque omniuenens, merui carcerem, id est, ignorantiæ tenebras, & compedes mortalitatis accepi. In his diebus meis inuocaui, qoia & ego alibi
Psalm. 141. clamo, Educ de carcere animam meam, Et quoniam in die salutis quam mihi præstitit, adiuuit me, intrat in cōspectu eius gemitus compeditorum. In his enim diebus meis *Circundederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me:* Quæ nisi aberrantem abs te non inuenirēt me, Nunc autem illa me inuenerunt: ego verò ea non inueniebam, qui gaudebam prosperis seculi, in quibus plus fallunt pericula inferni. Sed posteaquam & ego *Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui.* Latebat enim me tribulatio & dolor vtilis, tribulatio
Psalm. 59. de qua dat auxilium, cui dictum est, Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. Ego enim de vana salute hominis gaudendum & exultandum arbi-
Matth. 5. trabar, sed cum audissem à domino meo, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabūtur: non expectaui vt prius amitterem bona temporalia quibus male vtebar, & tūc lugerem: sed attendi in eadem temporalia bona ipsam
B miseriam meam, qua talibus oblectabar, quæ & amittere formidarem, & tenere non possem, attendi in eam vehementer & fortiter, & me non solùm excruciari aduersitatibus huius seculi, sed etiam obligari prosperitatibus vidi, atque ita tribulationem & dolorem qui me latebat inueni, & nomen domini inuocaui: *O domine erue animam meam.* Miser enim ego homo, quis me
Rom. 7. liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum? Dicat igitur sanctus populus dei. Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui: & audient reliquiæ gentium quæ nondum inuocant nomen domini. Audiant & quærant vt inueniant tribulationem & dolorem, & inuocent nomen domini, & salui fiant. Non hoc eis dicimus vt quærant miseriam quam non habent, sed vt inueniant eam quam nescientes habent. Neque hoc eis optamus, vt terrena necessaria desint eis, quibus indigent dum mortaliter viuunt, sed vt hoc plangant quòd amissa satietate cœlesti, terrenis nondum ad fruendum stabilibus bonis, sed ad sustentandum necessariis indigere meruerunt. Agnoscant & lugeant istam miseriam, faciat eos beatos lugentes misericordia, quæ
C eos esse semper miseros noluit. *Misericors dominus & iustus, & deus noster miseretur.* Misericors & iustus, & miseretur. Misericors primùm, quia inclinauit aurem suam mihi, & nesciebam propinquasse aurem dei mei ori meo, nisi per illos speciosos pedes excitarer vt inuocarem. Quis enim cum inuocauit, nisi quem ipse prior vocauit? Hinc ergo primùm misericors. Iustus autem, quia
Hebr. 12. flagellat: & iterum miseretur, quia recipit. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Nec tam mihi amarū debet esse quod flagellat, quàm dulce quod recipit. Quomodo enim nos flagellat? *Custodiens paruulos dominus.* Quos grandes quærit hæredes. Quis enim est filius cui non det disciplinam pater eius? *Humiliatus sum, & saluum me fecit.* Saluum me fecit, quia humiliatus sum. Non enim pœnalis, sed salutaris dolor est, quem secando medicus fecit. *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.* Non meritis aut viribus tuis, sed quoniam dominus benefecit tibi.

Quoniam exemit, inquit, *animam meam à morte.* Mira res est charissimi, quòd cum dixisset in requiem cōuertendam animā suam, quoniam benefecit ei dominus: subiecit, Quoniam exemit animam meam de morte. Ideò D
ne in requiem cōuerteretur, quia exempta est à morte? *Psalm. 75.*
Nónne magis in morte requies dici solet? Quę tandem eius actio est, cuius vita requies, & mors inquietudo est? Talis ergo actio debet esse animæ quæ tendit ad quietem securitatémque, non quæ augeat inquietum laborem: quoniam exemit animam meam de morte, qui
misertus eius dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, *Matth. 11.*
& ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. iugum enim meum suaue est, & sarcina mea leuis est. Mitis itaque & humilis corde, tanquam viam Christum sequens, debet esse animæ actio tendentis ad requiem, non tamen pigra & desidiosa, vt cursum consummet, sicut scriptum est,
In mansuetudine opera tua perfice. Etenim ne māsue- *Eccles. 3.*
tudo ad segnitiem duceretur, adiunctum est, opera tua perfice. Neq; enim, sicut in ista vita, somni requies nos reparat ad actionem, sed actio bona perducit ad semper vigilantem quietem. Ille autem hæc cuncta præstat, cuncta exhibet deus, de quo hic dicitur, Quoniam dominus benefecit mihi, quoniam exemit animam meam
à morte. *Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.* Hæc E
enim in spe completa erga se cantat, quisquis huius carnis vinculum intelligit. Vere quippe dictum est, Humi- *Psalm. 114.*
liatus sum, & saluum me fecit. Sed & quia illud apostolus verum dicit, Quoniam spe salui facti sumus: & de *Rom. 8.*
morte quidem quòd exempti sumus, rectè dicitur iam esse completum, vt mortem intelligamus non credentiū, de qualibus ait, Dimitte mortuos sepelire mortuos *Matth. 8.*
suos, & illud in superiori psalmo, Nō mortui laudabūt *Psalm. 113.*
te domine, neque omnes qui descendunt in infernum, sed nos qui viuimus benedicimus dominū. Ex hac ergo morte potest rectè intelligere homo fidelis iam exemptam esse animam suam, eoipso ꝙ ex infideli fidelis effecta est. Vnde ipse saluator, Qui credit in me, inquit, *Ioan. 5.*
transitum facit à morte ad vitam. Cætera vero spe completa sunt in eis qui nondum ex hac vita emigrauerūt. Nunc enim cū lapsus nostros periculosissimos cogitamus, nō cessant à lachrymis oculi. Tunc autem eximet oculos nostros à lachrymis, quādo & pedes à lapsu: qa tunc nullus erit lapsus ambulantiū pedum, quādo infirmæ carnis nullum erit lubricū. Nunc verò quamuis firma sit nostra vita quæ Christus est, tamen quia carnem
nobis quā iubemur edomare substernim⁹, in ipso pror- F
sus opere quo eam subditam castigamus, non in eā ca- *Philip. 3.*
dere magnum est. Nō autē in ea labi quis potest? Quapropter quia & in carne sumus, & in carne non sumus: (In carne enim sumus eo vinculo, quod nōdum solutū
est, quod dissolui, & esse cū Christo multo magis opti- *Ibidem.*
mū: non autē sumus in carne ex eo quòd spiritus primitias dedimus deo, si tamē possimus dicere quia cōuersatio nostra in cœlis est, tāquam capite placeamus deo, pedibus autem tanquā extremis animæ partibus adhuc lubricū sentiamus) audi quēadmodū ad spē pertineat, quòd ita canitur velut iam sit effectum, Exemit, inquit, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu, & tamen non ait placeo: sed *Placebo in conspectu domini, in regione viuorum.* Satis ostendens ab ea parte nōdum se placere in conspectu domini, quæ est in regione mortuorum,
id est, in carne mortali. Qui enim in carne sunt, deo pla- *Rom. 8.*
cere nō possunt. Vnde quod sequitur & dicit idē apostolus, Vos autem non estis in carne: secundum id dicit quòd corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam: secundū quem

G placebant domino, quia secũdum ipsum in carne non erãt. Quis autem placeat deo viuo in corpore mortuo? Sed quid ait? Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritum qui habitat in vobis. Tunc erimus in regione viuorum, ex omni parte placentes in *2.Cor.5.* conspectu domini, ex nulla ab eo parte peregrini. Quãdiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino: & inquantum inde peregrinamur à domino, intantum non sumus in regione viuorum. Confidimus autem & bene arbitramur magis peregrinari à corpore, & immanere ad dominũ: & ideo ambimus, siue immanentes, *Rom.8.* siue peregrinantes, placentes illi esse. Ambimus quidem nũc, quia expectamus adhuc redemptionem cor- *1.Cor.15.* poris nostri: sed cum absorpta fuerit mors in victoria, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nullus erit fletus, quia nullus lapsus: & nullus lapsus, quia nulla corruptio. Et ideo nõ ambiemus placere, sed omnino placebimus in conspectu domini in regione viuorum.

In psalmum centesimumdecimumquintum enarratio.

H

NOTISSIMVM arbitror esse sanctitati ve- *2.Thess.3.* stræ quod ait apostolus, Non enim est omnium fides: & quòd maior esse soleat infidelium multitudo nõ ignoratis, propter quod *Rom.10.* dicitur, Dñe quis credidit auditui nostro? inter quos e- *Philip.2. & 1.* tiam illi numerantur de quibus dicit idem apostolus, Omnes sua quęrũt, non quæ Iesu Christi: quos alio loco dicit non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbũ dei non castè, id est, nõ ex animo puræ & synceræ charitatis. Aliud enim sentiebant quod in eorum moribus parebat, & aliud prædicabant, vt sancto nomine place- *Rom.16.* rent hominibus. nam de his iterum dicit, Neq; enim isti deo seruiũt, sed suo ventri. Quos tamen Christum annunciare permittit. Quanuis enim ea potius crederent quæ ipsi faciebant vt morerentur, ea tamẽ prædicabant *Galat.1.* quæ si alij credentes facerent saluarentur. Non enim aliud annunciabant præter regulam fidei: eos quippe ex- *Philip.1.* cludit apostolus, dicens, Si quis vobis annunciauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Illi non Christum annunciant qui annunciant falsitatem, quia Chri- *Ioan.14.* stus veritas est. De istis autem dicit quòd Christum an- I nuncient, sed non castè: id est, non animo simplici & *Galat.5.* puro, ex fide syncera quæ per dilectionẽ operatur. Terrenis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cœlo- *Matth.10.* rum annunciabant, habentes in pectore falsitatem, in lingua veritatem. Sciens itaque Apostolus etiam per Iudam euangelizantẽ credentes esse liberatos, istos quo- *Philip.1.* que ita permittit: Siue, inquit, occasione, siue veritate Christus annuncietur. Veritatem quippe annunciabãt, etiã si non veritate, id est, non vero animo. Isti loquuntur quod non credunt, & ideo reprobati sunt, quanuis *Matth.23.* sint vtiles eis quos instruit dominus, dicẽs, Quæ dicũt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Vnde, nisi quia vtilia non credũt esse quæ dicunt? Sunt autem alij qui credunt, & non loquuntur quod credũt vel pigritia vel timore. Nam & ille seruus quanuis talentum habuerit, tamen quia erogare noluit, *Matth.25.* audit à domino iudice, Serue nequam & piger. & alio *Ioan.12.* euangelij loco dictum est, quòd multi ex principibus Iudæorum credidissent in eum, sed non eum confitebantur, ne expellerentur de synagogis, sed & etiam ipsi reprehensi atque reprobati sunt. sequitur enim euangelista dicens, Amauerunt enim gloriam hominum ma- K gis quàm dei. Si ergo & illi qui verum quod loquũtur, non credunt: & illi qui verum quod credunt, non loquuntur, meritò reprobantur: quis erit seruus vere dicẽdus fidelis, nisi ille cui dicitur, Euge serue bone, quo- *Matth.25.* niam in modico fuisti fidelis, supra multa te constituã, intra in gaudium domini tui? Talis itaque seruus nec antequã credat loquitur, nec cum crediderit tacet: vel sic erogat vt ipse non habeat, vel quod habeat nõ erogando non habeat. sicut enim dictum est, Qui habet, *Matth.13.* dabitur ei: sic, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Dicat ergo iste bonus seruus cantans *Halleluia*, Id est, sanctificans domino sacrificium laudis ei à quo auditurus est, Intra in gaudiũ domini tui exultet, & dicat,

Expositio Psalmi.

CRedidi, propter quod locutus sum. Hoc est, perfectè *2.Cor.4.* credidi. non enim perfectè credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem pertinet etiam illud credere quod dictum est, Qui me *Matth.10.* confessus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram angelis dei. Ex hoc enim est appellatus fidelis ille *Matth.25.* seruus, non tantũ quia accepit, sed quia impendit atque L lucratus est. Ita & hoc loco non ait, Credidi & locutus sum: sed propter hoc dicit se locutũ esse, quia credidit. Simul enim credidit & quod præmium loquendo speraret, & quam pœnam tacendo timere deberet. Credidi, inquit, propter quod locutus sum: *Ego autem humiliatus sum nimis.* Passus enim est multas tribulationes propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter impendebat, & humiliatus est nimis. Quod illi timuerunt, qui *Ioan.12.* amauerunt gloriam hominum magis quàm dei. Sed quid est, ego autẽ? Diceret potius, Credidi ꝑpter quod & locutus sum, & humiliatus sum nimis. Cur addidit, ego autem? nisi quia homo humiliari potest ab eis qui veritati contradicunt, non ipsa veritas quam credidit & loquitur. Vnde & apostolus cum de catena sua diceret, Sed sermo, inquit, dei non est alligatus. Sic & iste, *2.Tim.2.* quia ipse est vna persona sanctorũ testium, hoc est martyrum dei: Credidi, inquit, propter quod locutus sum: Ego autem, non illud quod credidi, non sermo quem protuli, sed ego humiliatus sum nimis, Ego autem dixi *Rom.3.* in ecstasi mea, omnis homo mendax. Ecstasin pauorem *Ecstasis.* dicit, quem comminantibus persecutoribus, & impendentibus passionibus cruciatus aut mortis, humana in- M firmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in isto psalmo vox martyrum apparet. Nam & alio modo dicitur ecstasis, cum mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis assumitur. Ego autem dixi in ecstasi mea, omnis homo mendax. Conteritus enim respexit infirmitatem suam, & vidit non de se sibi esse præsumendum. Quãtum enim ad ipsum hominem pertinet, mendax est, sed gratia dei verax effectus est, ne pressuris inimicorũ cedẽs non loqueretur quod crediderat, sed negaret: sicut Petro accidit, quoniam de *Matth.26.* se præsumpserat, & docendus erat de homine non esse præsumẽdum. Et si de homine non debet quisque præsumere, vtique nec de seipso, quia homo est. Bene ergo iste vidit in pauore suo omnem hominem esse mendacem: quia & illi qui nullo pauore vanescunt, ne persequentibus cedendo mentiantur, muneribus dei tales sunt, non viribus suis. Proinde verissimè dictum est, Omnis homo mẽdax, sed deus verax, qui ait, Ego dixi, dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homi- *Psalm.81.* nes moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Cõ-

solatur

A solatur humiles, & implet eos non solum fide credendæ, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis, si perseuerantes subdautur deo, nec imitentur vnum ex principibus diabolum, qui in veritate non stetit & cecidit. Si enim omnis homo meodax, intãtum ooo erunt mendaces, in quantũ non erunt homines, quooiã dij erunt, & filij altissimi omnes. Hoc itaque cousiderans deuo-

Ioan.8. tissimus populus fidelium testium, quomodo iofirmitatem humanã dei misericordia nou reliuquat, io cuius infirmitatis pauore dictum est, Omnis homo mendax: quomodo cõsoletur & humiles, & impleat spiritu fidu-

1.Cor.2. ciæ trepidantes, vt penè mortuo corde reuiuiscant, nec

Sapient.10. in semetipsis fidentes sint, sed in eo qui suscitat mor-

Matth.10. tuos, & linguas iofantium facit disertas, qui ait, Cum autem tradent vos, oolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hæc ergo omnia considerans ille qui dixerat, Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax, & videns gratia domioi se factum veracem, *Quid retribuam*, inquit, *domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Noo ait, pro omnibus quæ tribuit mi-

B hi: sed, pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur præcesserant homiuis, vt omnium donorum dei non attributio, sed retributio vocari possit? Quæ præcesserant hominis, nisi peccata? Retribuit ergo deus bona pro malis, cui homines retribuũt mala pro boois. Hæc

Matth.21. cuim retribuerunt qui dixerunt, Hic est hæres, venite occidamus eum. Sed quærit iste quid retribuat domino, & non inuenit, nisi ex eis quæ ipse dominus retribuit. *Calicem*, inquit, *salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.* O homo peccato tuo meudax, dooo dei verax: & ideo iam non bomo, quis tibi dedit calicem salutaris, quem accipiens & inuocans nomen domini re-

Matth.20. tribues eis pro omnibus quæ retribuit tibi? Quis nisi ille qui ait, Potestis bibere calicẽ quem ego bibiturus sum? Quis tibi dedit imitari passiones suas, nisi qui propter te passus est prior? Ideoque *Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.* Emit enim eam sanguiue suo quem prior fudit pro salute seruorum, ne pro domini oomine serui fundere dubitarent, quod tamen eorum non domini vtilitati proficeret. Confiteatur itaque coudi-tionem suam mancipium tanto precio comparatum: & dicat, *O domine ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius an-*

C *cillæ tuæ.* Ergo & emptus est, & vernaculus est. An cum

Sapient.9. matre simul est emptus? An quia vernaculus est propter peccata fugæ suæ deprædatus, & ideo emptus, quia redemptus est? Filius enim est ancillæ secundum quod omnis creatura subdita creatori est, & verissimo domino verissimum debet famulatum: Quem cum exhibet, libera est, hanc accipiens à domino gratiam, vt ei non necessitate, sed voluntate deseruiat. Ergo iste fi-

Galat.4. lius est Hierusalem cœlestis quæ sursum est, mater omnium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed ancilla iustitiæ: cuius filiis adhuc peregrinantibus di-

Galat.5. citur, Vos in libertatem vocati estis. Sed rursus eos

Ibidem. seruos facit, dicens, Sed in charitate seruite inuicem.

Rom.6. quibus item dicitur, Cum serui eratis peccato, liberi eratis à iustitia: nunc verò liberati à peccato, facti autem serui deo, babetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Dicat ergo deo seruus iste, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos, quia uomen ruum habent, in variis hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, nõ sunt filij ancillæ tuæ, ego autem seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificiũ laudis. Neque D enim inueoi vlla merita mea quando tu dirupisti vincula mea, ideo sacrificium laudis tibi debeo, quia etsi gloriabor quòd seruus tuus sum, & filius ancillæ tuæ, noo in me, sed in te domino meo gloriabor, qui dirupisti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi. *Vota mea domino reddam.* Quæ vota redditurus es? Quas vouisti victimas? Quæ iucensa? Quæ holocausta? An ad illud respicis quod paulò antè dixisti, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo, & tibi sacrificabo sacrificium laudis? Et reuera quisquis beue cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, seipsum voueat, seipsum reddat: boc exigitur, hoc debetur. Inspecto nummo, domiuus dicit, Reddite Cæsari Matth.22. quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Imago sua reddatur Cęsari, imago sua reddatur deo. Sed qui meminit non solùm seruum se esse dei, sed & filium ancillæ dei, videt vbi reddat vota sua, couformatus Christo per calicem salutaris. *In atriis*, inquit, *domus domini.* Quæ domus dei est, hæc aocilla dei est. Et quæ domus dei, nisi omnis populus eius? Ideo sequitur, *In conspectu omnis populi eius.* Et apertius iam oomioat ipsam matrem. Quid est eoim aliud populus eius, nisi quod sequitur, E *In medio tui Hierusalem?* Tunc est enim quod redditur gratum, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem filij huius ancillæ non sunt, bellum potius quàm pacem amaueruot. Ne quis autem existimet atria domus domini, & omnem populum eius Iudæos significari, quia ita clausit iste psalmus, vt diceret, Iu medio tui Hierusalem, cuius nomine carnales Israëlitæ glorianrur: audite sequentem psalmum, qui quatuor versiculis continetur.

In psalmum centesimumdecimumsextum enarratio.

Expositio Psalmi.

LAVDATE *dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.* Hæc suut atria domus domini, ille omnis populus eius, hæc vera Hierusalẽ. Audiaut magis illi Iudæi qui huius ciuitatis filij esse noluerunt, cum se ab omnium gentium communioue præciderunt. *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas domini manet in æternum.* Hæc sunt duo illa, misericordia & veritas, quæ in centesimotertiodecimo psalmo memoriæ commendanda commonui. Confirmata est autem super nos misericordia F domini, cum eius nomini per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt, & veritas domini manet in æternum, siue in eis quæ promisit iustis, siue in eis quæ minatus est impiis.

In psalmum centesimumdecimumseptimum enarratio.

AVDIVIMVS fratres admonentem nos atq; hortantem spirirumsanctum, vt sacrificium coofessionis offeramus deo. Cõfessio autẽ, vel laudis eius est, vel peccatorũ nostrorũ. Et illa quidem confessio qua peccata nostra deo confitemur, omnibus oota est, ita vt hãc solã dici confessionem iu scripturis sanctis minus erudita existimet multitudo. Nam vbi boc verbum lectoris ore soouerit, continuò strepitus pius pectora tundentium coosequitur. Sed debẽt aduertere quomodo dictum sit in alio psalmo, Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admira- Psalm. 41. bilis vsque ad domum dei, in voce exultatiouis & confessionis, soni festiuitatem celebrãtis. Hinc enim certe

G manifestum est, vocem confessionis & sonum, non ad mœrorem pœnitentiæ, sed ad lætitiam festiuitatis celeberrimæ pertinere. Aut si de tam manifesto testimonio quisquã adhuc dubitat, quid dicturus est ad illud quod Ecclesiastici. 39. in Ecclesiastico scriptũ est, Benedicite dominum omnia opera eius, date domini ipsius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius in canticis labiorum & in citharis, & sic dicetis in confessione, quoniam omnia opera domini bona nimis? Hic certe nullus vel tardissimus ambigit confessionem in dei laudibus poni, nisi forte tanta est in cuiusquam mente peruersitas, vt dicere audeat etiam ipsum dominum Iesum Christum peccata sua patri esse confessum. Quod si aliquis impius propter nomen confessionis tentaret obiicere, facillime refelleretur ipsa cõtextione verborum. sic enim loquitur, Matth. 11. Confiteor tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniã sic placitum fuit coram te. Quis non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non videat istã confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudiũ pertinere, cum etiam præ- Luc. 10. cesserit euangelista dicens, In ipsa hora exultauit in spiritusancto, & dixit, Confiteor tibi pater? Quapropter charissimi quoniã nullo modo est dubitandũ, tot con-
H gruẽtibus testimoniis (quorum similia in scripturis per vosipsos potestis aduertere) non tãtùm in peccatis, sed & in laudibus dei confessionem diuinis literis solere nominari, quid congruentius in hoc psalmo, quando *Halleluia* cantamus, quod est, Laudate dominum, nos admoneri intelligimus cum audimus,

Expositio Psalmi.

Psalm. 105. & 106. Iudith. 13. C*Onfitemini domino*, quàm idipsum, scilicet vt laudemus deum? Non potuit laus dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus est*. Quid sit grandius ista breuitate non video, cum ita sit proprium deo quòd bonus est, vt à quodam compellatus ipse filius dei cum audiret, magister bone, ab eo scilicet qui carnem eius intuens, & diuinitatis eius plenitudinem non intelligens, solum hominem arbitrabatur, re- Marc. 10. spõderet: Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus deus. Quid est aliud dicere, quàm si me bonũ vis appellare, intellige & deum? Sed quoniam populo dicitur in prænunciatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiã dei præstitum
I est, non solum non retribuentis mala pro malis, sed etiam retribuẽtis bona pro malis, conuenientissime adiunctum est, *Quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Aaron quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent dominum, quoniam in seculum misericordia eius.* Recognoscitis credo charissimi quæ sit domus Israël, quæ sit domus Aaron: Psalm. 113. & quoniam vtrique sunt timentes dominum, ipsi enim sunt pusilli cum magnis: iam in alio psalmo bene insinuati cordibus vestris: quorum numero nos omnes in eius gratia qui bonus est, & in seculum misericordia eius, sociatos esse gaudemus, quoniam exauditi sunt Ibidem. qui dixerũt, Adiiciat dominus super vos, & super filios vestros, vt Israëlitis in Christum credentibus, ex quorum numero sunt apostoli patres nostri, & ad eminentiam perfectorum, & ad obedientiam paruulorum adiungeretur numerus gentium, vt dicamus omnes facti vnum in Christo, facti vnus grex sub pastore vno, & K
corpus illius capitis, tanquam vnus homo dicamus,

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Angustia nostræ tribulationis finitur. Latitudo autem quò transimus, non habet terminum. Quis e- Rom. 8. nim accusabit aduersus electos dei? *Dominus mihi ad-* Hebr. 13. *iutor est, non timebo quid faciat mihi homo.* Sed nunquid solos homines habet inimicos ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed Ephes. 6. ait apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores iniquorum, mundum istum diligentium: & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tenebræ, nunc au- Ephes. 5. tem lux in domino. Aduersus spiritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus: id est, diabolum & angelos eius: quem diabolum alio loco dicit principem potestatis aëris Ephes. 2. huius. Audi ergo quod sequitur, *Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero malorum angelorum, in domini adiutorio despiciuntur, cui confitemur laudem, cui cantamus halleluia. Despectis autem inimicis, non sic mihi tanquam bonus homo se amicus opponat, vt ipse in se spem meam iubeat collocari. *Bonum est* enim, *con-* L
fidere in domino, quàm confidere in homine. Nec quisquis secundum quendam modum dici potest angelus bonus, sic à me cogitetur, ait, vt in eo confidere debeam. Nemo enim bonus nisi solus deus. Et cum videntur Matth. 10. adiuuare homo vel angelus, cum hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit qui eos pro modo eorum bonos fecit. *Bonum est*, ergo, *sperare in domino, quàm sperare in principibus.* Nam & angeli dicti sunt principes, sicut in Daniele legimus, Michaël princeps vester. *Omnes gen-* Daniel. 10. *tes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos. Circundantes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos.* Quod ait, Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos: significat ecclesiæ labores atque victoriam. Sed quasi causa quæreretur vnde tanta mala superare potuerit: respectum est ad exemplum, & dixit quid primò passa sit in capite suo: addendo quod sequitur, Circundantes circundederunt me. Et bene ibi non repetitum est, omnes gentes, quod à Iudæis solis factum est. Et in nomine domini vltus sum in eos: quia & illic ipse pius populus (quod est corpus Christi) persecutores sentit: de cuius genere M
caro illa suscepta & suspensa est, pro qua factum est quicquid ab illa interiore diuinitate per exteriorẽ carnem virtute immortali mortaliter factum est. *Circundederunt me sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini vltus sum in eos.* Hic iam ex ordine gestarum rerum, etiam verborum ordo contexitur. Nam ipsum dominum caput ecclesiæ rectè accipimus circundatum à persecutoribus, sicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritussanctus loquitur. Mel quippe apes operantur in fauis. Nescientes autem persecutores domini fecerunt eum nobis in passione dulciorem, vt gustemus & videamus quàm suauis est dominus, qui mor- Psalm. 33. tuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iu- Rom. 4. stificationem nostram. Iam verò quod sequitur, Et exarserunt velut ignis in spinis: in eius corpore, hoc est, in populo vbique diffuso melius intelligitur, quem circundederunt omnes gentes, cum sit collectus de omnibus gentibus. Exarserunt quippe velut ignis in spinis,

quando

A quando peccatricem carnem atque huius mortalis vitæ molestissimas compunctiones, persecutionis incendio cremauerunt. Et in nomine, inquit, domini vltus sum in eos. Siue quia & ipsi, malitia quæ in eis iustos persequebatur extincta, Christiano populo sociati sunt. Siue quia cæteri eorum qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem iudicantis in fine sensuri sunt. *Tanquam cumulus arenæ impulsus sum vt caderem, & dominus suscepit me.* Quamuis enim esset iam magna multitudo credentium, quasi arenæ innumerabili comparanda, & in vnam societatem tanquam in cumulum ducta, tamen quid est homo nisi
Psalm.8. quòd memor es eius? Non dixit, abundantiam numeri mei, numerus gentium superare non valuit: sed dominus, inquit, suscepit me. Multitudinem ergo fidelium in vnitate fidei simul habitantem, persecutio gentium quò impelleret vt deiiceret non habebat, quando in eum creditum est, qui & singulos & omnes vbique susciperet, quia eis inuocantibus nusquam dees-
Exod.15. se potuisset. *Fortitudo mea & laudatio mea dominus, & fa-*
Esa.12. *ctus est mihi in salutem.* Qui ergo cadunt cum impelluntur, nisi qui sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse lau-
B datio? Nullus quippe in certamine cadit, nisi cuius fortitudo & laudatio cadit. Quapropter cuius fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadit quàm non cadit dominus: & ideo eis factus est in salutem: non quia ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi cum in eum crederent, quod non erant facti sunt, & iam ipse non sibi sed illis, quod auersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis. *Vox lætitiæ & salutis in tabernaculis iustorum.* Vbi vocem mœroris & exitij putabant esse, qui in eorum corpora sæuiebant. Non enim sentiebant interiora gaudia sanctorum de spe futura: vnde
2.Cor.6. & apostolus dicit, Quasi tristes, semper autem gau-
Rom.5. dentes. & iterum, Non solùm autem, sed etiam gloriamur, inquit, in tribulationibus. *Dextera domini fecit virtutem.* Quam virtutem dicit? *Dextera,* inquit, *domini exaltauit me.* Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam, dare auxilium de tribulatione, vt afflictis vera salus dei patesceret, affligentibus autem vana salus hominis remaneret. Magna hæc. Sed quid miraris si aliquid repetat? Audi
C quid repetat, Non homo se exaltauit, nō homo se perfecit, non sibi homo gloriam dedit, non homo vicit, non homo sibi saluti fuit. *Dextera domini fecit virtutem. Non moriar sed viuam, & enarrabo opera domini.* At illi stragem funerum vbique facientes, ecclesiam Christi mori arbitrabantur. Ecce nunc enarrat opera domini. Vbique Christus beatorum martyrum gloria est, vicit vapulando ferientes, patiendo impatientes, diligendo sæuientes. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus Christi, sancta ecclesia, populus in adoptionem, indicet nobis, *Emendans,* inquit, *emendauit me dominus, & morti non tradidit me.* Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impiorum. Non haberet istam potestatem, nisi sibi data esset desuper. Sæpe filios paterfamilias per nequissimos seruos emendari iubet, cum illis hæreditatem, istis compedes præparet. Quæ est ista hæreditas? Auri est, an argenti, an gemmarum, aut fundorum, amœnorúmque prędiorum? Vide quà intretur, & cognosce quid sit: *Aperite,* inquit, *mihi portas iustitiæ.* Ecce audiuimus portas. Quid est intus? *Ingressus,* inquit, *in eas confitebor domino.* Illa confessio laudis est admirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrātis. Hæc est æter- D
na beatitudo iustorum, quia beati sunt qui inhabitant Psalm.41.
in domo dei, in secula seculorum laudantes eum. Sed vide quemadmodum intretur in portas iustitiæ: *Hæ* Psalm 83.
porta domini, inquit, *iusti intrabunt in eas.* Has saltem nemo intrat iniustus, in illam Hierusalem, quæ non recipit incircūcisum carne, vbi dicitur, Canes foris. Satis sit quod Apoc.22.
in lōginqua peregrinatione mea inhabitaui cum taber- Psalm.119.
naculis Cedar, & cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Pertuli vsque in finem permixtionem malorū, sed hæ portæ domini, iusti intrabunt in eas. *Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.* Quàm sæpe ostenditur laudis esse ista confessio, non vulnera medico ostēdens, sed de percepta sanitate gratias agens. Ipse autem medicus salus est. At istum quem Matth.21.
dicimus? *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Nam *Hic factus est in caput anguli.* Vt duos conderet in se in vnum nouum hominem, faciens pacem, & commuta- 1.Petr.2.
ret vtrosque in vno corpore deo, circuncisionē scilicet & præputium. *A domino factum est ei.* Id est, caput anguli à domino factus est. Quamuis enim hoc non esset E
factus, nisi passus esset, non tamen hoc ab eis à quibus Matth.21.
passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobauerunt: sed in eo quòd dominus occultè ædificabat, fecit in caput anguli quod illi reprobauerunt: *Et est mirabile in oculis nostris.* In oculis interioris hominis, in oculis credentium, sperantium, diligentium: non in oculis carnalibus eorum qui quasi hominem contemnendo reprobauerunt. *Hic est dies quem fecit dominus.* Meminit iste homo se dixisse in superioribus psalmis, Quoniam inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuoca- Psalm.114
ui: dies suos commemorans veteres: vnde modo dicit, Hic est dies quem fecit dominus, id est, quo mihi salutem dedit. Hic est dies de quo dixit dominus, Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui te: id Esa.49.
est, dies de quo ille mediator factus est in caput anguli: 2.Cor.6.
Exultemus ergo, & iocundemur in eo. O domine saluum me fac, ô domine bene prosperare. Iterum vero quia dies salutis est, saluum me fac, quia de longinqua peregrinatione reuertentes seiungimur ab eis qui oderant pacem cum quibus eramus pacifici: & cum loqueremur eis, debellabant nos gratis. Bene prospera iter redeuntibus, quia tu nobis factus es via: *Benedictus enim qui venit in nomi-* Psalm.117.
ne domini. Maledictus ergo ille qui venit in nomine F
suo: sicut in euangelio dicit, Ego veni in nomine pa- Matth.21.
tris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. *Benediximus vos de domo domini.* Ioan.5.
Credo quòd ista vox magnorum est ad pusillos, eorum scilicet magnorum, qui verbum deum apud deum sicut in hac vita possunt, mente contingūt. & tamen sermonem suum propter paruulos temperant, vt possint synceriter dicere quod ait apostolus, Siue enim mente 2.Cor 5.
excessimus deo, siue temperantes sumus vobis: charitas enim Christi compellit nos. Ipsi enim paruulos benedicunt de interiore domo domini, vbi laus illa in secula seculorum non deficit: & ideo videte quid inde annūcient: *Deus dominus, & illuxit nobis.* Dominus ille qui venit in nomine domini, quem reprobauerūt ædificātes, & factus est in caput anguli: Mediator ille dei & hominum homo Christus Iesus deus est, æqualis est patri, & illuxit nobis: vt quod credidimus intelligeremus, & vobis nondū intelligentibus, sed credentibus enunciaremus. Vt autem & vos intelligatis, *Constituite diem festum in confrequentationibus, vsque ad cornu altaris.* Id est, vsque ad interiorem domum dei, de qua vos benediximus,

G vbi sunt altaria excelsa. Constituite diem festum non tepide ac segniter, sed in confrequentationibus. Ipsa est enim vox exultationis soni festiuitatem celebrãtis, *Psalm.41.* ambulantium in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. Si enim est ibi spiritale sacrificium, sempiternum sacrificium laudis, & sacerdos sempiternus est, & altare sempiternum pacata mens ipsa iustorum. Hoc apertius dicimus fratres: quicunque deum *Ioan.1.* verbum intelligere volunt, non eis sufficiat caro quòd propter eos verbum factum est, vt lacte nutrirẽtur: nec in terra sufficiat iste dies festus, quo agnus occisus est, sed constituatur in confrequentationibus, quousque perueniatur, exaltatis à domino mentibus nostris vsque ad eius diuinitatem interiorem, qui nobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus est. Et quid ibi aliud, nisi laudes eius cantabimus: Quid ibi aliud dicemus, nisi *Deus meus es tu, & confitebor tibi, deus meus es tu, & exaltabo te: Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem?* Non strepitu verborum ista dicimus, sed dilectio inhærens illi per semetipsam clamat istam vocem, & dilectio ipsa vox est. Itaque sicut
H cœpit laudem, ita terminat: *Confitemini domino quoniã bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Hinc cœpit psalmus, huc definit, quoniam sicut ab initio quod deseruimus, ita in finem quò redimus nõ est aliquid quod salubrius delectet, quàm laus dei, & semper halleluia.

In psalmum centesimumdecimumoctauum enarratio.

Procemium in Psalmum octonarium, vel alphabeticum, vel halleluaticum.

PSALMOS omnes cæteros, quos codicem psalmorum nouimus continere, quod ecclesiæ consuetudine psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante domino, sicut potui: Psalmum vero centesimum octauumdecimum, non tam propter eius notissimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam. Et cum molestissimè ferrent fratres mei, eius solius expositionem, quantum ad eiusdem corpus psalmi pertinet, deesse opusculis nostris, méque ad hoc soluendum debitum vehementer vrgerent, diu petentibus iubentibúsque non cessi: quia quotienscunque inde cogitaui, semper vires
I nostræ intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita vt etiam quàm sit profundus demõstrare non possim. Aliorum quippe qui difficile intelliguntur, etiam si in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas, huius autem nec ipsa, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quòd tandem ad pertractationem eius accedo, quid in eo possim prorsus ignoro: spero tamen vt aliquid possim, adfuturum atque adiuturum deum. Sic enim feci de omnibus quæcunque sufficienter, eum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impossibilia viderentur, exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferuntur in populis, quas Græci ὁμιλίας vocant. Hoc enim iustius esse arbitror, vt conuentus ecclesiastici non fraudentur etiam psalmi huius intelligentia, cuius, vt aliorum, delectari assolent cantilena. Sed sit hucusque prooemium. Iam de ipso est loquendum, de quo istic visum est proloquendum. K

Concio prima.

AB exordio suo magnus psalmus iste charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinẽ, quam nemo est qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest vel potuit vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eã rem *Concor.4.* quam sua sponte appetit animus? Nam profectò qui ex- *sen. distinc.* hortator, id agit vt excitetur voluntas eius cum quo a- *49. de bea-* git, ad illud propter quod exhortationis adhibetur al- *titudine.* loquium. Vt quid ergo nobiscũ agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodo ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste qui dicit,

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Tan- *Aleph.* ℵ
quam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? In qua via, nisi in lege domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim L
boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est domini: sic ostenditur, cum beatos esse qui hoc faciunt indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni, sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stupriśque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem lætitiámque non peruenit: beatum verò non dubitat se iactare cum peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocũque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. tanquam dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non M
illac itur quà pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducũt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore qui ambulant in peruersitate seculi: sed beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Quid porrò adiungat attendite: *Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Non mihi videtur aliud his verbis commemoratum beatorũ genus, quàm illud quod ante dictũ est. Nam scrutari testimonia domini, & eum in toto corde exquirere, hoc est immaculatũ in via & in lege domini ambulare. Denique sequitur & dicit, *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerũt.* Si ergo ambulãtes in via, id est, in lege domini, ipsi sunt scrutãtes testimonia ei⁹, & in toto corde exquirẽtes eum: profectò qui operantur iniquitatẽ, non

scrutantur

A ſcrutantur teſtimonia eius. Et tamen nouimus operari-
os iniquitatis ad hoc ſcrutari teſtimonia domini, nõ ꝙ
iam recte viuãt, ſed vt ſciant quemadmodũ viuere de-
beant. Tales ergo nondum immaculati ambulãt in lege
domini, ac per hoc nõdum beati. Quomodo ergo in-
telligẽdum eſt, Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, cũ
videamus homines eius ſcrutari teſtimonia nõ beatos,
quia nõ immaculatos? Nam ſcribæ & phariſæi ſuper ca-
thedram Moyſi ſedentes, de quibus dominus ait, Quæ
Matth. 23. dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt
enim & non faciunt: vtiq; ſcrutabantur teſtimonia do-
mini, vt haberent quæ dicerent bona, quamuis facerent
mala: ſed hos omittamus. Rectè quippe reſpondebitur
nobis, ꝙ iſti non ſcrutantur teſtimonia domini. Non
enim quærunt ipſa, ſed aliud quærunt per ipſa, id eſt, vt
Matth. 6. glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non eſt hoc
ſcrutari teſtimonia dei, non diligere quod oſtẽdunt, &
nolle peruenire quò dicunt, id eſt, ad deum. Nam etſi
& ipſi ſcrutantur teſtimonia dei, quamuis non vt ipſum,
ſed vt aliud ex his inueniant & acquirant: certe non in
B toto corde exquirũt eum: quod non fruſtra hic additũ
cernimus. Sciens enim ſpiritus qui hæc dicit, multos
propter aliud non propter quod cõſtitutum eſt ſcruta-
ri teſtimonia eius: non tantum dicit, Beati qui ſcrutan-
tur teſtimonia eius: ſed addidit, in toto corde exquirũt
eum: tanquã docens quemadmodum vel propter quid
ſcrutãda ſint teſtimonia domini. Denique in libro Sa-
Prouer. 1. pientiæ loquens ipſa ſapientia, Quærent, inquit, me ma-
li, & non inuenient, oderunt enim ſapientiam. Quod
quid eſt aliud, quàm oderũt me? Quærunt ergo me, ait,
& nõ me inueniunt qui oderunt me. Quomodo igitur
dicuntur quærere quod oderunt, niſi quia non hoc, ſed
aliud ibi quærunt? Non enim volunt eſſe ſapientes in
dei gloriam, ſed volunt videri ſapientes propter homi-
Infra pſal- num gloriam. Quomodo enim ſapientiam non ode-
mo eodem. runt, quæ iubet & docet contemnendum eſſe quod di-
Tract. 29. ligunt? Proinde Beati immaculati in via, qui ambulant
in lege domini: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in
toto corde exquirunt eum. Si enim ſcrutando teſtimo-
nia eius, aut in toto corde exquirunt eum, immaculati
ambulant in lege domini. Nunquid tamẽ ille non ſcru-
tabatur teſtimonia eius, nec quærebat eum qui dicebat,
Matth. 19. Magiſter bone, quid boni faciam, vt vitam æternam
conſequar? Sed quomodo eum in toto corde quæſiuit,
C cuius conſilio diuitias ſuas prætulit, quo audito triſtis
Eſaiæ 55. abſceſsit? Nam & propheta Eſaias dicit, Quærite domi-
num: & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias
ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas. Quærunt itaque
deum & impij & iniqui, vt eo inuento non ſint impij
nec iniqui. Quomodo ergo iam beati cum adhuc teſti-
monia eius ſcrutãtur, & exquirunt eum, cum hoc face-
re poſsint & impij & iniqui? Beatos autem eſſe impios
& iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergo
Matth. 5. ſpe beati, ſicut Beati qui perſecutionem patiuntur pro-
pter iuſtitiam: non propter quod adeſt quamdiu mala
patiuntur, ſed propter quod aderit, quoniam ipſorum
eſt regnum cœlorum: Et, Beati qui eſuriunt & ſitiunt
iuſtitiam: non quia eſuriunt & ſitiunt, ſed propter quod
ſequitur, quoniam ipſi ſaturabuntur: &, Beati qui plo-
rant: non quia plorant, ſed propter quod ſequitur, quia
ridebunt. Proinde Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius,
in toto corde exquirunt eum: non quia ſcrutantur &
exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In
toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo
ſpe beati, fortaſsis etiam ſpe immaculati. Nam profe-

cto in hac vita licet in lege domini ambulemus; licet G
ſcrutemur teſtimonia eius, & in toto corde requira-
mus eum: & ſi dixerimus quia peccatum non habemus,
nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Sed hoc *1. Ioan. 1.*
diligentius inquirendum eſt: ſequitur quippe, Non e-
nim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulaue-
runt. Ex quo videri poteſt, qui ambulant in via domi-
ni, id eſt, in lege domini ſcrutando teſtimonia eius, &
in toto corde exquirendo eum, iam eſſe poſſe imma-
culatos, hoc eſt, ſine peccato, propter verba ſequentia,
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
bulauerunt. Qui autem peccatum facit, & iniquitatem
facit, ait beatus Ioannes: & addidit, Peccatum iniquitas *1. Ioan. 3.*
eſt. Sed iam ſermo iſte claudendus eſt, nec in anguſtum
tanta quæſtio coarctanda.

Concio ſecunda.

SCriptum eſt & legitur & verum eſt in hoc pſalmo:
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius
ambulauerũt. Sed elaborãdum eſt opitulante deo,
in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri, ne rectè *Sapien 7.*
dictum, non recte intellectum, lectorem auditorémve
perturbet. Hucuſque cauendum eſt, plus vero habet cõ- E
tra Pelagianiſtas. Cauendum eſt enim ne omnes ſancti
quorum illa vox eſt, Si dixerimus quia peccatum nõ ha- *1. Ioan. 1.*
bemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt:
aut non putentur, nec poſsint ambulare in viis domini,
quoniam peccatum iniquitas eſt: & qui operantur ini-
quitatem, non vtiq; in viis eius ambulauerunt: aut quia
dubium non eſt eos ambulare in viis domini, non cre-
dãtur habere peccatum, quod procul dubio falſum eſt.
Neque enim propter arrogantiam ſuperbiámq; vitan-
dam ſcriptum eſt, Si dixerimus quia peccatum non ha-
bemus, nosipſos ſeducimus: alioqui non adderetur, &
veritas in nobis non eſt: ſed diceretur, humilitas in no-
bis nõ eſt: præſertim quia ſequitur vnde iſte ſenſus cla-
rius illuſtretur, omnéſque auferat dubitationis amba-
ges. cum enim hoc beatus Ioannes dixiſſet, adiunxit: Si
autem confeſsi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iu- *1. Ioan. 1.*
ſtus qui nobis peccata noſtra dimittat, & emundet nos
ab omni iniquitate. Quid hic dicit, quid contradicit
damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogã-
tiam deuitandam, non propter veritatẽ fatendam, non
dicunt ſancti ſe non habere peccatum, quid eſt quod
confiteantur vt remiſsionem mundationémq; merean-
tur? An & hoc fit, vt arrogantia deuitetur? Quomodo F
ergo impetrabitur peccatorum vera mundatio, quorũ
eſt falſa confeſsio? Conticeſcat igitur & areſcat elatio
fœnea ſuperborũ ſeipſam ſeducens, quæ in auribus ho-
minum ſimulata humilitate dicit ſe habere peccatum,
in corde autem ſuo impia elatione dicit ſe non habere
peccatum. Qui enim hoc dicunt, ſeipſos ſeducũt, & ve-
ritas in eis non eſt. Sed quando in auribus hominum
hoc dicunt, non tantum ſeipſos, ſed & alios quoſque
doctrinæ inſanæ peruerſitate ſeducunt. Cum vero id
in corde ſuo dicunt, illic ſeipſos ſeducunt, illic veritas
in eis non eſt: ac per hoc in corde ſeipſos ſeducunt, &
in ſuo corde veritatis lumẽ amittunt. Exclamet autem
ſancta familia Chriſti fructificans & creſcens in vni-
uerſo mundo humiliter verax & veraciter humilis: ex-
clamet inquam, Si dixerimus quia peccatum non ha- *1. Ioan. 1.*
bemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt:
quod ſi cõfeſsi fuerimus delicta noſtra, fidelis eſt & iu-
ſtus vt dimittat nobis peccata noſtra, & mundet nos ab
omni iniquitate. Hæc vt dicuntur, ita ſentiantur. Tunc
enim erit humilitas vera, ſi non ſolùm oſtentetur in

G lingua, vt ſimus ſecundum Apoſtolum, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Non ait colloquentes,
Roma. 12. ſed conſentientes: quod non fit ore, ſed corde. Hypocrita, ſi dicis te habere cum credas te non habere peccatum, foris fingis humilitatem, intus amplecteris vanitatem. Ergo & in ore & in corde non habes veritatẽ. Quid tibi prodeſt videri hominibus humile eſſe quod dicis, ſi deus videt altum eſſe quod ſapis? Certe ſi auribus diuinum inſonaret oraculum, Noli altum dicere: nec ſic immerito damnareris, ſi humile in ore coram hominibus, & altum in corde coram domino lo-
Roma. 11. quereris. Cum verò audias, noli altum ſapere, ſed time: non enim ait, dicere: ſed, ſapere: cur non etiam intus es humilis vbi ſapis? An ideo mens altitudine inflatur, vt humilitatem lingua mentiatur? Legis vel audis, Noli altum ſapere, ſed time: & tu intantum ſapis altum, vt te peccatum exiſtimes non habere? Ac per hoc quia nõ vis timere, nihil tibi aliud remanet, quàm timere. Et vnde, inquis, ſcriptũ eſt, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt? An verò ſancti domini non ambulant in viis domini? Quòd ſi ambulant
H in viis domini, non operantur iniquitatem. Si non operantur iniquitatem, non habent peccatum, quoniam peccatum iniquitas eſt. Exurge in adiutorium mihi do-
1. Ioan. 3. mine Ieſu, & contra hæreticum ſuperbientem opitulare mihi per Apoſtolum confitentem. Ecce vbi eſt homo tuus exinaniens ſe, vt impleatur te? Ipſum audiamus fratres chariſsimi, ipſum de hac quæſtione ſi placet, imò quia placet interrogemus. Dic nobis Paule beatiſsime, vtrum ambulaueris in viis domini, cum in carne adhuc viueres? Reſpondet, Et vnde dicebam, Ve-
Philip. 3. runtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus? Vnde dicebam, Nunquid circumuenit vos Titus? Nónne eodem ſpiritu ambulauimus? Nónne iiſdem veſtigiis?
2. Corint. 12. Vnde autem dicebam, Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino? Per fidem enim ambulamus,
2. Corint. 5. non per ſpeciem. Quæ certior via domini, quàm fides
Roma. 1. ex qua iuſtus viuit? In cuius alterius vitæ itinere ad ſuperna tendebam, quando dicebam, Omnium autẽ quæ
Philip. 3. retro oblitus, in ea quæ antè ſunt extentus, ſecundum intentionẽ ſequor ad palmam ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu? Poſtremò in qua alia via cucurreram
2. Timot. 6. quãdo dicebam, Bonum certamen certaui, curſum cõ-
I ſummaui, fidem ſeruaui? Satis ſint iſta reſponſa, quibus Apoſtolum Paulũ in viis domini ambulaſſe diſcimus, ſed ab illo & illud inquiramus. Dic obſecro, ô Paule, quando adhuc in carne viuens in viis domini ambulabas, habebas peccatum, an ſine peccato eras? Audiamus vtrum ſe ipſe ſeducat, an vero quod beatus Ioannes eius coapoſtolus ſapiat, quoniã veritas erat in eis?
1. Ioan. 1. Hic verò reſpondet, Nónne legiſtis vbi confiteor di-
Roma. 7. cens, Non enim quod volo facio bonum: ſed quod nolo malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaq; illud interrogemus, Quomodo in viis domini ambulabas, ſi malum quod nolebas, hoc agebas? cum pſalmus ſanctus intonet dicens, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Audi continuo reſpõdentem per ſententiam conſequentem: Si quod nolo, inquit, ego hoc facio, iã ego nõ operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ. Ecce quemadmodum qui ambulant in viis domini, non operantur peccatum, & tamen non ſunt ſine peccato: quia iam non ipſi operantur iniquitatem, ſed quod habitat in eis peccatum. Hic dicit aliquis, Quomodo agebat quod nolebat malũ, & quomodo ipſe nõ id agebat, ſed quod habitabat in illo peccatum? Interim iam iſta quæſtio ſoluta eſt, ſatiſque K apparuit ſcripturæ authoritate canonicæ fieri poſſe, vt ambulantes in viis domini, quãuis non ſint ſine peccato, non tamen id operentur ipſi. Nõ enim qui operan-
tur iniquitatem, hoc eſt peccatum, quia peccatum ini- *1. Ioan. 3.*
quitas eſt, in viis eius ambulauerunt. Iam vero qua ratione poſsit intelligi & agens illud propter corpus mor-
tis huius, in quo lex peccati habitat, & non ipſe agens *Roma. 3.*
illud propter vias domini in quibus ambulat, alius ſermo neceſſarius eſt, quia iſte claudendus eſt.

Concio tertia.

PRopter id quod in pſalmo iſto ſcriptum eſt, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
bulauerunt: quoniam peccatum iniquitas eſt, ſicut *1. Ioan. 3.*
Ioannes Apoſtolus dicit, exorta difficilis eſt quæſtio, quomodo poſsint ſancti in hac vita & nõ eſſe ſine pec-
cato, quia & illud verum eſt, Si dixerimus quia pecca- *1. Ioan. 1.*
tum nõ habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: & tamen ambulare vias domini, quas non ambulant qui operantur iniquitatem: ſoluta eſt dicen-
te apoſtolo Paulo, Iam non ego operor illud, ſed id *Roma. 7.*
quod in me habitat peccatum. Quomodo enim eſt ſi- L
ne peccato, in quo habitat peccatum? Ambulat tamen vias domini, quas non ambulãt qui operantur iniquitatem, quia iam non ipſe operatur illud, ſed quod in eo habitat peccatum. Veruntamen ita ſoluta eſt quæſtio iſta, vt difficilior altera naſceretur, quomodo agat ho-
mo quod non agit. Vtrunque enim dixit, & non quod *Ibidem.*
volo, ago: &, non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.. Vnde intelligere debemus, quando peccatum quod habitat in nobis, operatur in nobis, tũc nos id non operari, quando nequaquam ei volũtas noſtra conſentit, & tenet etiam corporis membra, vt non obediãt deſideriis eius. Quid enim operatur peccatum nolentibus nobis, niſi ſola illicita deſideria? Quibus ſi voluntatis non adhibeatur aſſenſus, mouetur quidem nonullus affectus, ſed nullus ei relaxatur effectus. Hoc
præcipit idem apoſtolus vbi dicit, Non ergo regnet *Roma. 6.*
peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius, nec exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Sunt itaque deſideria peccati, quibus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum
hæc deſideria, quibus ſi obedimus, & nos operamur. Si M.
autem obtemperantes apoſtolo non obedimus eis, non *Roma. 7.*
illud nos operamur, ſed quod in nobis habitat peccatum. Si autem deſideria nulla haberemus illicita, nec nos, nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis. Motum porrò illiciti deſiderij, cui non obediẽdo, non eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoniam non eſt naturæ vigor alienæ, ſed lãguor eſt noſtræ. A quo languore omnimodo ſalui erimus, cum & animo & corpore immortales facti fuerimus. Quapropter & quia in viis domini ambulamus, non obedimus deſideriis peccati: & quia non ſumus ſine peccato, habemus deſideria peccati: ac per hoc iam nos ea non operamur, non eis obediendo, ſed quod in nobis habitat peccatum, eadem commouendo. Non enim qui operantur iniquitatem, id eſt, qui obediunt deſideriis peccati, in viis domini ambulauerunt. Sed adhuc quærendum eſt quæ petamus dimitti nobis quando dici-
mus deo, Dimitte nobis debita noſtra: vtrum quæ nos *Matth. 6.*
operamur quando peccati deſideriis obedimus, an ipſa deſideria nobis dimitti volumus, quæ nos nõ operamur, ſed quod habitat in nobis peccatum: Quantũ quidem ego ſapere poſſum, languoris illius & infirmita-

tis vnde

A tis vnde illicita desideria commouentur, quod pecca-
Roma. 7. tum appellat apostolus) vniuersus reatus sacramẽto ba-
ptismatis est solutus, cum omnibus quæ illi obedientes
fecimus, diximus, cogitauimus: nec deinceps nobis lan-
guor iste obesset quanuis inesset, si desideriis eius illi-
citis nullis vnquam obedientiam præberemus, siue o-
peratione, siue locutione, siue tacita assensione, donec
etiam ipse sanaretur, cum id quod poscimus esset im-
Matth. 6. pletum, siue dicentes, Veniat regnum tuum, siue dicen-
Iob. 7. tes, Libera nos à malo. Sed quoniam tentatio est vita
humana super terram: etiam si à criminibus longe si-
mus, non tamen deest vbi desideriis peccati, vel fa-
cto vel dicto vel cogitatu obediamus, quãdo aduersus
maiora vigilantibus, quædam incautis minuta surre-
punt. Quæ si aduersus nos colligantur: etsi non singu-
la suis motibus conterunt, omnia tamẽ aceruo nos ob-
ruunt. Et propter hoc etiam mihi videtur, quòd hi qui
Matth. 6. ambulant in viis domini, dicunt, Dimitte nobis debi-
ta nostra: quoniam ad vias domini & ipsa oratio perti-
net, & ipsa confessio, quanuis non ad eas peccata perti-
Roma. 4. neant. Itaque in viis domini, quas omnes fides vna cõ-
B plectitur, qua in eum creditur qui iustificat impium,
Ioan. 14. qui etiam dixit, Ego sum via: nemo peccatum opera-
tur, sed cõfitetur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo pec-
catum viæ nõ tribuitur, quod à deuiante committitur:
sed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus
peccata non imputantur: de quibus apostolus Paulus
iustitiam fidei commendans, in psalmo scriptum esse
Rom. 4. monstrauit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &
Psal. 31. quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputa-
uit dominus peccatum. Hoc præstant viæ domini, ac
per hoc quoniam iustus ex fide viuit, ab ista via domi-
ni illa alienat iniquitas, quæ est infidelitas. In hac au-
† in fide tem via domini, id est, in fide † pia quisquis ambulat,
quia. aut peccatum non operatur, aut si quid à deuiãte com-
mittitur, propter viam non imputatur, & tanquam non
fuerit operatos accipitur. Et ideo bene etiam sic intel-
ligitur. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis e-
ius ambulauerunt, vt hanc iniquitatem significauerit,
quæ recedit à fide, aut non accedit ad fidem. Quemad-
Ioan. 15. modum enim ait dominus de Iudæis, Si non venissem,
peccatum non haberent: nec vtique sine vllo peccato
C erant antequam Christus veniret in carne, & ex quo
De verbis venit, cœperunt habere peccatum, sed quoddam pec-
domini. catum certum, id est, infidelitatis intelligi voluit, quo-
serm. 2. niam non crediderunt in eum: ita qui operantur ini-
& 60. quitatem, non quamlibet, sed hanc ipsam infidelita-
Psalm. 24. tem, non in viis eius ambulauerunt, quia vniuersæ viæ
domini misericordia & veritas. Vtrunque autem in
Christo est, & præter Christum nusquam est. Dico e-
Roma. 15. nim Christum, ait apostolus, ministrum fuisse circun-
cisionis propter veritatem dei, ad confirmandas pro-
missiones patrum, gentes autem super misericordiam
glorificare deum. In hoc igitur misericordia, quia nos
redemit: in hoc veritas, quia id quod promisit imple-
uit, & impleturus est quod promittit. Qui ergo operan-
tur iniquitatem, id est, infidelitatem, non in viis eius
ambulauerunt, quia in Christum non crediderunt. Er-
Roma. 4. go conuertantur, & in eum qui iustificat impium, pie
credant, atque in illo misericordiam peccatis dimis-
sis, & veritatem completis promissis, hoc est, vniuersas
vias domini inueniant, in quibus ambulantes non ope-
rabuntur iniquitatem, quia non tenebunt infidelitatẽ,
Galat. 5. sed fidem quæ per dilectionem operatur, & cui pecca-
tum non imputatur.

Concio quarta. D

QVis est fratres charissimi qui domino dicit,
Tu præparasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam
dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.
Tunc non confundar, dum inspicio in omnia mandata
tua? Quis est qui hoc dicit, nisi vnumquodque mem-
brum Christi, vel potius vniuersum corpus Christi?
Et quid est, tu præcepisti mandata tua custodiri nimis?
Vtrum nimis præcepisti, an nimis custodiri? Quod-
libet horum intelligamus, contra illam memorabilem
nobilemque sententiam hoc dictum videtur, quam
Græci laudant in sapientibus suis, & Latini laudando
consentiunt, Ne quid nimis. Si enim hoc verum est
vt ne quid nimis fiat, quomodo verum est quod hic
dicitur, Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis?
Quomodo & quando deus aliquid vel nimis præci-
peret, vel custodiri nimis vellet, si omne nimium re-
prehensione dignum esset? Diceremus ergo nos nulla
Græcorum sapientium authoritate terreri, intuentes
quod scriptum est, Nonne stultam fecit deus sapien- *1. Corint 1.*
tiam huius mundi? & potius istam sententiam falsam
esse crederemus qua dictũ est, Ne quid nimis, quàm di- E
uinum eloquiũ vbi legimus atque cantamus, Tu præ- *Supra psal.*
cepisti mandata tua custodiri nimis: nisi nos non Græ- *106.*
ca elatio, sed vera ratio reuocaret. Nimis quippe dici-
tur, quicquid plus fuerit quàm oportet. Nam parum & *De beata*
nimium, duo sunt inter se contraria. Parũ est quod mi- *vita capi-*
nus est quàm oportet: & nimiũ est quod plus est quam *tibus. 19.*
oportet. Horũ in medio modus est: quod dicitur, satis *& 20.*
est. Cum vtique vtile sit in vita & moribus, vt amplius
quàm oportet nihil omnino faciamus, profecto veram
esse sententiã, Ne quid nimis, fateri potius quàm nega-
re debemus. Sed aliquãdo Latina lingua hoc verbo sic
abutitur, vt nimis pro eo quod est valde, & positũ inue-
niamus in literis sacris, & ponamus in sermonibus no-
stris. Nã & hic, tu præcepisti mandata tua custodiri ni-
mis: non nisi valde intelligimus, si recte intelligimus,
Et nimis te diligo, si alicui charissimo dicimus: nõ vti-
que plus quàm oportet, sed valde nos diligere intelligi
volumus. Denique illa Græca sententia non habet hoc
verbum quod hic legitur. Ibi enim est ἄγαν, quod est
nimis: hic est autẽ σφόδρα, quod est valde. sed aliquan-
do, vt diximus, nimis pro eo quod est valde, & dictum
inuenimus & dicimus. Vnde nonnulli etiam Latini co-
dices non habent, Tu præcepisti mãdata tua custodiri
nimis: sed, valde. Valde vtiq; præcepit hoc deus, & val- F
de oportet dei custodire mandata. Sed humilis pietas,
vel pia humilitas, & fides non immemor gratiæ, quid
adiungat attendite. Vtinã, inquit, dirigantur viæ meæ
ad custodiẽdas iustificationes tuas. Præcepisti quidem
tu, sed vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi audis, vti-
nam, vocem optantis agnosce, & agnita voce optantis,
depone superbiam præsumẽtis. Quis enim se dicat o-
ptare quod sic habet in arbitrij potestate, vt nullo indi-
gens adiumento id possit efficere? Ergo si optat homo
quod præcepit deus, vt det ipse quod præcepit, rogan-
dus est deus. A quo enim optandum est, nisi ab illo pa-
tre luminum, à quo omne datum optimũ & omne do- *Iac. 1.*
num perfectum, sancta scriptura teste descendit? Pro-
pter eos autem qui putant hoc solo nos ad faciendam
iustitiam diuinitus adiuuari, quòd dei præcepta nobis
in notitiam proferuntur, vt ea cognita iam sine vlla
dei gratia solis nostræ voluntatis viribus impleantur,
non optat hic dirigi vias suas ad custodiẽdas iustifica-
tiones dei, nisi iam eius acceptis ipso præcipiente man-

G datis. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, Tn præce-
pisti mandata tua custodiri nimis: tanquam diceret,
Iam legem accepi, iam noui. Tu enim præcepisti man-
Roma. 7. data tua custodiri nimis, & mandata tua sancta, & iu-
sta & bona, sed peccatum meum per bonnm mihi ope-
rabitur mortem, nisi adiunetur gratia. vtinam ergo di-
rigantur vitæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas,
tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata
tua. Mandata dei siue cum leguntur, siue cum memoria
recoluntur, tanquam speculnm intuendum est secun-
Iacobi 1. dum apostolum Iacobum dicentem, Si quis auditor est
verbi & non factor, hic cõparabitur viro consideranti
vultum natiuitatis suæ in speculo: Considerauit enim
se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui au-
tem perspexerit in legem perfectam libertatis, & per-
manserit non auditor obliuiosus factus, sed factor ope-
ris, hic beatus in facto suo erit. Talem se iste vult esse,
vt inspiciat tanquam in speculum mandata dei, & non
confundatnr, quia non auditor eorum tantum vult es-
Supra eo- se, sed factor: Propterea optat dirigi vias suas ad custo-
dẽ psal. diendas iustificationes dei. Vnde dirigi, nisi gratia dei?
H Alioqui legem dei habebit, non vbi gratuletur, sed vbi
cõfundatur, si voluerit mandata inspicere quæ non fa-
cit. *Confitebor*, inquit, *tibi domine in directione cordis mei, in
eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ*. Non est peccatorum
confessio ista, sed laudis: sicut ait etiã ipse in quo pecca-
Matth. 11. tum nullum erat, Confiteor tibi pater domine cœli &
terræ. & sicut scriptum est in libro Ecclesiastico, Hæc
Eccli. 39. dicetis in confessione, opera domini vniuersa quoni-
am bona valde. Confitebor, inquit, tibi in directione
cordis mei. Vtique si dirigantur viæ meæ, confitebor
tibi, quoniam tu fecisti, & tua laus est ista, non mea.
Tunc enim confitebor in eo quòd didicerim iudicia
iustitiæ tuæ: si directum cor habebo, directis videlicet
viis meis ad custodiendas iustificationes tuas. Nã quid
mihi proderit quòd ea didicerim, si corde peruerso vi-
as abibo prauas? Non enim lætabor in eis, sed accusa-
bor ab eis. Deinde adiungit, *Iustificationes tuas custodiam*.
Quæ omnia ex illo vtiqne connectuntur quod ait, Vti-
nam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificatio-
nes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia
I mandata tua, & confitebor tibi in directione cordis.
& iustificationes tuas custodiam. Sed quid est quod se-
quitur? *Ne derelinquas me vsque valde*. Vel sicut nonul-
li codices habent, *vsque nimis*. pro eo quod est valde:
nam hoc verbum Græcum est: hic est σφόδρα, quasi
relinqui se à domino velit, sed non vsque valde? Absit.
Sed quia reliquerat deus mundũ merito peccatorũ, vsq;
valde illnm reliquisset, si ei nec tanta medicina profuis-
2. Corint. 5. set. hoc est, gratia dei per Iesnm Christum dominum
nostrum. Nunc vero secundum istam orationem cor-
poris Christi non eum reliquit vsque valde, quia deus
erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Potest hoc
etiam sic intelligi, vt eius ista sit vox, qui cũ dixisset, In
Psal. 29. abundantia mea non mouebor in æternum, velnt sua
virtute confidens: vt ostenderet ei deus quòd merito
Ibidem. eius, sed in voluntate sua præstiterat decori eius virtu-
tum, auertit ab eo faciem suam, & factus est cõturbatus.
Inueniens ergo se, nec iam præsumens de se, clamat, Ne
derelinquas me vsque valde. Si enim dereliquisti, vt si-
ne adiutorio tuo infirmus appaream, noli vsque valde,
ne peream. Tu ergo præcepisti mandata tua custodiri
nimis. Iam de ignorantia me excusare non possum. Sed
quoniam infirmus sum, vtinam dirigantur viæ meæ ad
custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confun-
dar dum respicio in omuia mandata tua, tunc confite- K
bor tibi in directione cordis, in eo quod didicerim iu-
dicia iustitiæ tuæ, tunc iustificationes tuas custodiam:
& si dereliquisti me, ne glotiarer in me, noli vsque val-
de, & iustificatus abs te glorificabor in te.

Concio quinta.

HOs versus charissimi isto cõsideremus in psal- *Beth.*
mo, & sicut dominus donat, eius sacras literas ב
perscrutemur. *In quo corrigit iunior viam suam? in
custodiendo verba tua.* Interrogat se, & respondet sibi: In
quo corrigit innior viam snam? hucusque interroga-
tio est. Deinde responsio, in custodiendo verba tua.
Sed hoc loco custoditio verbotum dei, intelligenda
est operatio præceptotum. Frustra enim custodiuntur
memoria, si non custodiantur & vita. Nam quidam
verba dei tenendo agunt ne obliuiscantur, nec agunt
viuendo vt corrigantur. Non autem ait iste, in quo ex-
ercet iunior memoriam suam: sed, in quo corrigit
viam suam: atque ad hoc respondet, in custodiendo
verba tua. Neque vllo modo dicenda est via correcta, L
quandiu est vita peruersa. Sed quid sibi vult iste iunior?
Potuit enim dicere, in quo corrigit homo viam suam:
aut, in quo corrigit vir viam suam, quod plerunque in
scripturis ita ponitur, vt à sexn honoratiore homo in-
telligatur, modo locutionis quo significatur à parte to-
tum. Neque enim & fœmina non beata quæ non abiit
in cõsilio impiorum: vbi tamen dictum est, Beatus vir. *Psalm. 1.*
Hic vero nec homo ait, nec vir, sed iunior. Nam quid?
Desperandus est senior? Aut in alio corrigit etiam se-
nior viam suam, quàm in custodiendo vrba dei? An
forte admonitio est qua ætate potissimum fieri debeat:
secundum illud quod alibi scriptum, Fili à iuuentu- *Eccli. 6.*
te tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sa-
pientiam? Est & alius intellectus, vt ille hic agnoscatur
filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regio- *Lucæ 15.*
nem longinquam, effudit substãtiam suam viuens cum
meretricibus prodigè, & posteaqnam porcos pauit, e-
gestatem famemque perpessus, reuersus est ad semetip-
sum, & dixit, Surgam & ibo ad patrem meum. In quo
enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba
dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concu-
piuit? Neque enim corrigit viam suam frater eius se- M
nior qui patri suo dixit, Ecce tot annis seruio tibi, & *Ibidem.*
nunquam mandatum tuum præterij. Iunior ergo ille
correxit viam suam, qnã se ita deprauasse peruersamq;
habuisse confessus est, vt patri diceret: Iam non sum di-
gnus vocari filius tuus. Tertius quoque intellectus mi-
hi occurrit, quem quidem ego quantum pro modulo
meo sapio, duobus superioribus antepono, vt senior
agnoscatur vetus homo: & nouus iunior. Senior qui *1. Cor. 15.*
portat imaginem terreni hominis, iunior qui cœlestis: *Ibidem.*
quia non prius quod spiritale est, sed quod animale,
postea spiritale. Sic ergo licet quilibet qnantum ad æta-
tem pertinet corporis, annosa vetustate decrepitus, iu-
nior erit apud deum percepta gratiæ nouitate conuer-
sus. Et in hoc corrigit iunior viam suam in custodien-
do verba eius: Hoc est verbum fidei quod prædicamus, *Galat. 5.*
& ipsa est fides quæ per dilectionem operatur. Sed iste
iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cãtator no-
ui cantici, hæres testamenti noui, iste iunior non Cain
sed Abel, non Ismaël sed Isaac, non Esau sed Israël, non *Genes. 4.*
Manasses sed Ephraim, non Heli sed Samuël, non Saul
sed Dauid, quid adiũgat attẽdite: *In toto, inquit, corde meo
exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis.* Ecce orat vt adiuue-
tur

A tur ad custodienda verba dei, in quo dixerat viam su-
am corrigere iuniorem. Nam vtique hoc est, ne repel-
las me à mandatis tuis. Quid est enim à deo repelli, ni-
si non adiuuari? Mandatis quippe eius rectis atque ar-
duis humana non contemperatur infirmitas, nisi præ-
ueniens eius adiuuet charitas. Quos autem non adiu-
uat, hos merito perhibetur repellere, & tanquam flam-
Genes. 3. mea framea prohibeantur indigni, ne manum exten-
dant ad arborem vitæ. Quis est autem dignus, ex quo
Roma. 5. per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, &
per peccatum mors, & ita in omnes homines pertran-
siit, in quo omnes peccauerũt? Sed indebita dei miseri-
cordia, sanatur debita nostra miseria. Nam iste qui lo-
quitur & dicit, In toto corde meo exquisiui te: & hoc
vnde posset, nisi eum auersum ad se ipse conuerteret
Psalm. 84. cui dicitur, Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille
perditum quæreret, & errantem ille reuocaret qui di-
Ezech. 34. cit, Quod perierat requiram, & quod errauerat reuo-
cabo? Inde est quod & corrigit viam suam in custodi-
endo verba dei, illo regente, illo faciente. neque enim
B per se ipse posset, cum Hieremias propheta fateatur &
Hiere. 10. dicat. Scio domine quoniam non est hominis via eius,
neque viri vt corrigat viam suam. A domino quip-
pe hoc etiam iste superius optauit vbi ait, Vtinam di-
rigantur viæ meæ. & hic vbi addidit, *In corde meo abs-
condi eloquia tua, vt non peccem tibi*. Continuò diuinum
quæsiuit auxilium, Nam in corde eius dei eloquia sine
fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur.
Cum enim hoc dixisset, adiunxit, *Benedictus es domine,
doce me iustificationes tuas*. Doce dixit quomodo eas di-
scunt qui faciunt, non quomodo qui vt habeant quod
loquantur tantummodo meminerunt. Nam vtique
iam dixerat, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ
peccem tibi. Quid ergo adhuc ea quærit discere, quæ
abscondita iam custodit in corde? Quod vtique non
fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid ergo addit & dicit,
Doce me iustificationes tuas, nisi qui eas vult facien-
do discere, non loquendo vel memoria retinendo?
Psalm. 38. Quoniã ergo sicut in alio psalmo legitur, Benedictio-
nem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domi-
C ne, doce me, inquit, iustificationes tuas. Quia enim in
corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi,
legem dedisti: da etiam benedictionem gratiæ, vt faci-
endo discam quod intimando iussisti. Hæc satis sint vt
vestræ mentes sine fastidio nutriantur: alium sermo-
nem hæc desiderant quæ sequuntur.

Concio sexta.

INitium sermonis huius est nobis in psalmo de quo
disputamus, hic versus. *In labiis meis pronunciaui om-
nia iudicia oris tui*. Quid est hoc dilectissimi? quid est
hoc? Quis omnia iudicia dei enunciare possit, cum in-
uestigare non possit? An verò cum Apostolo excla-
Roma. 11. mare dubitamus, O altitudo diuitiarum sapientiæ &
scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & in-
Ioan. 16. uestigabiles viæ eius? Dominus dicit, Adhuc multa ha-
beo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Et
quamuis continuò promiserit eis omnem veritatem per
1. Cor. 13. spiritum sanctum, clamat tamen beatus Paulus, Ex par-
te scimus: vt intelligamus spiritu quidem sancto, vnde
pignus accepimus, perduci nos ad omnem veritatem,
sed cum in alia vita post huius vitæ speculum & æni-
gmata venerimus, & facie ad faciem viderimus. Quo-
Ibidem. modo ergo iste dicit, In labiis meis pronunciaui om-
nia iudicia oris tui? Et ille hoc dicit qui pauloante su-
periore versu proximo dixerat, Doce me iustificatio-
nes tuas. Quo pacto igitur enunciauit omnia iudicia D
oris eius, qui vult adhuc discere iustificationes eius? An
iudicia quidem cuncta iam nouerat, iustificationes au-
tem adhuc discere cupiebat? Hoc vero esset mirabilius,
si iam sciebat inscrutabilia dei, & ea quæ hominibus
præcepit, facienda nesciebat. Iustificationes enim sunt
non dicta sed facta iustitiæ, opera scilicet iustorum quæ
imperat deus. Ideo autem dei dicuntur quamuis à no-
bis fiant, quia nisi ipso donante non fiunt. Iudicia por-
rò dei sunt, quibus ab eo mundus & nunc & in fine se-
culi iudicatur. Sed cum eloquiis dei omnia continean-
tur, & iustificationes videlicet & iudicia, cur quærit iu-
stificationes discere, qui eloquia dei se abscondisse in
corde dicit? Ait enim, in corde meo abscondi eloquia
tua, vt non peccem tibi. Tunc secutus adiunxit, Benedi-
ctus es domine, doce me iustificationes tuas. Ac dein-
de, in labiis meis, inquit, pronunciaui omnia iudicia o-
ris tui. Videntur quidem duo ista inter se non esse con-
traria, imò esse potius amica atque coniuncta, vt quoni-
am in corde suo abscondit eloquia dei, in labiis suis iu-
dicia eius enunciet. Corde enim creditur ad iustitiam, E
ore autem confessio fit ad salutem. Sed quod inter hæc
duo medium posuit, benedictus es domine, doce me
iustificationes tuas: quomodo conueniat homini cuius
in corde iam sunt eloquia dei, & qui labiis suis enuncia-
uit omnia iudicia dei, vt adhuc velit discere iustifica-
tiones dei, non inuenitur, nisi vt eas discere velle intel-
ligatur faciendo, non memoria retinendo & loquẽdo:
& id à domino demonstrauit debere nos petere, sine
quo nihil possumus facere. Sed hoc ante istum alio iam
sermone tractauimus: nunc vero quomodo se dixerat
omnia iudicia oris dei in labiis suis enunciasse, cum di-
cta sint inscrutabilia, & de quorum profunditate alibi
scriptum est, Iudicia tua abyssus multa: quantum deus Psalm. 35.
donat, tractare suscepimus. Quid ergo hic intelliga-
mus attendite. Nunquid iudicia dei nescit ecclesia? Scit
planè. Nam scit vtiq; qualibus dicturus sit iudex viuo-
rum & mortuorum: Venite benedicti patris mei, per- Matth. 25.
cipite regnum. & qualibus dicturus sit, Ite in ignem æ-
ternum. Scit, inquam, neque fornicatores, neque idolis 1. Corint 6.
seruientes, neque illos atque illos quos ibi apostolus Galat. 5.
Paulus enumerat, regnum dei non possessuros esse. Scit Roma. 2.
iram & indignationem, tribulationem & angustias in
omnem animam hominis operantis malum, Iudæi pri- F
mùm & Græci: gloriam vero & honorem & pacem o-
mni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Hæc
atque huiusmodi iudicia dei euidenter expressa nouit
Ecclesia: sed nõ ipsa sunt omnia, cum sint quædam in-
scrutabilia, & sicut abyssus multa, profunda & occulta.
An & ipsa nota sunt quibusdam excellẽtioribus mem-
bris hominis huius, qui cum suo capite saluatore to-
tus est Christus? Inscrutabilia enim fortasse dicta
sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscruta-
ri. Sed cur non possit dono spiritus sancti, cuicunque
hoc dominus conferre dignatur? Sic enim illud di-
ctum est, Deus habitat lucem inaccessibilem, & audi- 1. Timot. 6.
uimus tamen, Accedite ad eum, & illuminamini. Quæ Psalm. 33.
vtique sit soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus
nostris: accedatur autẽ ad deum muneribus suis. Quã-
quam & si nemini omnino sanctorum quamdiu cor-
pus quod corrumpitur aggrauat animam, omnia iudi- Sapien 9.
cia dei scire conceditur, quia reuera multum est ad ho-
minem, cum profecto vt aliquid exempli gratia dicam
vnde iudiciorum dei coniiciatur immensitas, cum ne-
mo sine iudicio dei sit tardus in animo, vel claudus in

A rouat te in miseratione & misericordia. Qui enim di-
1. Timot. 6. xit, Bonum certamen certaui, quando vinceret, nisi il-
1. Cor. 15. lo donāte de quo ait, Gratias ago deo qui dat nobis vi-
ctoriam per dominum nostrum Iesum Christum? Et
qui cursum cōsummauit, quando curreret, quādo per-
Rom. 9. ueniret nisi illo adiuuante de quo ait, Igitur non volē-
tis neque currentis, sed miserentis est dei? Et qui fidem
1. Cor. 7. seruauit, quando id faceret nisi (vt ipse ait) misericor-
diam consecutus vt fidelis esset? Nusquam ergo se ex-
tollat humana superbia, donis suis deus retribuit bona
præmia. Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue seruo
tuo, & viuam, si penitus iam non esset mortuus, nō ora-
ret, sed ab illo accepit initium bonæ concupiscentiæ
à quo vitam poscit obedientiæ. Habebant enim aliquā
Luca 17. fidem qui dicebant, Domine auge nobis fidem. Ille
vero & incredulitatem suam confitebatur, nec fidem
diffitebatur, qui cum esset interrogatus vtrum crederet,
Marci 9. ait, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Iam
vtique viuere incipiens postulat vitam, qui credens
orabat obedientiam, non pro ea seruata præmium,
sed vt seruetur auxilium. Vita quippe crescente viuiscit
B [& iuuenescit] per omnem diem, qui renouatur de die
2. Cor. 4. in diem. Sciens autem verba dei non posse custodiri
per obedientiam, nisi videantur per intelligentiam:
hoc quoque orationi addit & dicit, *Reuela oculos
meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Ad hoc etiam
illud pertinet quod adiungit, *Inquilinus ego sum in terra.*
Siue vt nonnulli codices habent. *Incola ego sum apud te
in terra, ne abscondas à me mandata tua.* Quod enim ait su-
perius, reuela oculos meos: hoc postea dixit, ne abscon-
das à me: & quod ibi dixerat, mirabilia de lege tua, hoc
alio loco repetens ait, mandata tua. Nihil est autem mi-
Matth. 5. rabilius in mandatis dei, quàm diligite inimicos ve-
stros, hoc est, retribuite bona pro malis. Sed de isto in-
quilinatu vel incolatu non est sermo coarctandus, &
ideo non iste de hac re, sed alius expectandus & domi-
no adiuuante reddendus est sermo.

*Concio octaua, de versu psalmi qui dicit, Inco-
la ego sum in terra, non abscondas à me
mandata tua: Concupiuit anima mea
C desiderare iustificationes tuas
in omni tempore.*

EXpectationi charitatis vestræ de sequentibus hu-
ius maximi psalmi sermo reddendus est, ab il-
lo versu scilicet vbi ait; *Incola ego sum in terra,
non abscondas à me mandata tua.* Siue vt nonnulli codices
habent, *Inquilinus ego sum in terra.* Quod enim est in
Græco πάροικος, aliqui nostri inquilinus, aliqui incola,
nonnulli etiam aduenam interpretati sunt. Inquilini
non habentes propriam domum, habitant in aliena.
Incolæ autem vel aduenæ, vtique aduentitij perhiben-
tur. Vbi magna de anima exoritur quæstio. Neque e-
nim secundum corpus dictū videri potest incola vel
aduena vel inquilinus sum in terra, cum de terra cor-
pus originem ducat. Sed de hac profundissima quæ-
stione nihil audeo definire. Siue enim propter animā
(quæ absit vt putetur ex terra) meritò dici potuerit, in-
quilinus vel incola vel aduena ego sum in terra: siue se-
cundum totum hominem (quia paradisi aliquando ci-
Genes. 3. uis fuit, vbi vtique non erat qui ista dicebat) siue (quod
est ab omni cōtrouersia liberius) nō omnis homo pos-
sit hoc dicere, sed cui patria promissa est æterna in cœ-
Iob. 7. lis, hoc scio quia tentatio est vita humana super terram,
& iugum graue est super filios Adam. Verùm me plus
delectat secundum istam disputare sententiam, vt ideo D
nos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia Eccli. 4.
supernam patriam vnde pignus accepimus, & quò per-
uenientes nunquam inde migremus, inuenimus. Nam
& ille qui in alio psalmo dicit, Inquilinus ego sum a- Psalm. 38.
pud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: non ait, si-
cut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres
mei: iustos proculdubio vult intelligi, qui cum tempo-
re præcesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio
sempiternæ patriæ suspirarunt: de quibus scriptum est
ad Hebræos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, Hebræ. 11.
cum non accepissent promissiones, sed longe eas vidē-
tes & salutantes, & confitentes quia hospites & pere-
grini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, osten-
dunt quia patriam quærunt. Et si quidem eius memores
essent à qua discesserant, habuissent tempus reuerten-
di. Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem,
ideo non confunditur de his deus vocari deus eorum:
præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus,
Quādiu sumus in corpore, peregrinamur à domino: po 2. Corint. 5.
test intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. Non E
enim omnium est fides. Et videmus quid his verbis 2. Thes. 3.
apostolus inuogat. Cum enim dixisset, quandiu sumus
in corpore, peregrinamur à domino, Per fidem enim 2. Corint. 5.
ambulamus, inquit, & non per speciem: vt intelligere-
mus eorum esse istam peregrinationem, qui ambulant
per fidem. Infideles autem quos deus non præsciuit,
nec prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, nō
possunt veraciter dicere se in terra peregrinos, quando
ibi sunt, vbi secūdum carnem nati sunt. Non enim ha-
bent alibi ciuitatem, ac per hoc non sunt in terra alie-
nigenæ, sed terrigenæ. Vnde ait alia scriptura de quo-
dam, Posuit enim apud mortem domum suam, & apud Esaia 28.
inferos cum terrigenis axes suos. Sunt autem & ipsi pe-
regrini & inquilini, non huic terræ sed populo dei à
quo sunt alienigenæ. Vnde credentibus, & sanctam ci-
uitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipien-
tibus, apostolus dicit: Igitur iam non estis peregrini & Ephes. 2.
inquilini, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei. Ip
si ergo sunt ciues terreni, qui sunt in dei populo pere-
grini: qui verò ciues sunt in populo dei, ipsi sunt in ter-
ra peregrini: quia totus idem populus quamdiu est in
corpore, peregrinatur à domino. Dicat itaque, incola F
ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua. Sed
qui tandem sunt, à quibus deus abscondit mādata sua?
Nônne illa vbique deus voluit prædicari? Vtinā quàm
multis clara sunt, tam multis chara sint. Nam quid est
clarius, quàm diliges dominū deum tuū ex toto cor- Matth. 22.
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &
diliges proximum tuum tanquam teipsum? In quibus
duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Et quis
est quem lateant ista mandata? Nempe & omnibus fi-
delibus, & plurimis infidelibus nota sunt. Cur ergo po-
scit fidelis ne abscondatur sibi, quod nec infideli cer-
nit abscondi? An quia deum nosse difficile est? Conse- 3. sen. dis.
quens est vtique vt diligas dominum deum tuum, dif- 27. conse-
ficilè intelligatur, & ne aliud pro alio diligatur. Nā pro- quenter.
ximi facilior esse videtur cognitio. Omnis quippe
homo est omni homini proximus: nec vlla cogitan-
da est longinquitas generis, vbi est natura commu-
nis, quanquam nec proximum nouerat qui domino
ait, Et quis est mihi proximus? Quando illi est pro- Luca 10.
positus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem
in Hiericho, incidit in latrones, cui proximum non
fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse

G qui interrogauerat iudicauit: patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Sed multi nec seipsos nouerũt, quia & seipsum nosse quemadmodum homo sibi debet innotescere, nõ omnium hominum est. *Matth. 22.* Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui nescit & seipsum? Non enim frustra ille filius iunior qui profectus est in regionem longinquam, vbi ita dissipauit substãtiam suam viuens prodige vt diceret, *Lucæ 15.* Surgam & ibo ad patrem meum: prius reuersus est in semetipsum, nisi quia tam longe peregrinatus est, vt relinqueret etiam semetipsum: nec tamen reuerteretur ad se, si omnimodo nesciret se: nec diceret, Surgam & ibo ad patrem meum: si penitus ignoraret deum. Quocirca & aliquatenus ista sciuntur, & vt magis magísque sciantur, non immeritò scienda poscuntur. Quapropter vt sciamus diligere deum, sciendus est deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, prius debet diligẽdo deum diligere seipsum. Quod vnde poterit scire si nescit deum, si nescit & seipsum? Rectè itaque dicitur deo, Incola ego sum in terra, ne abscondas à me man-
H data tua. Meritò nanque absconduntur eis, qui nõ sunt incolæ in terra. Hæc enim mandata etsi audiunt, non sapiunt, quia terrena sapiunt. *Philip. 3.* Quorum autem conuersatio in cœlis est, inquantum hic conuersantur, profectò peregrinantur. Petant itaque ne abscondantur ab eis mandata dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur diligendo deum cum quo in æternum erunt, & diligendo proximum, vt illic sit vbi & ipsi erunt. Quid autem diligendum diligitur, si ipsa dilectio non diligitur? Vnde consequenter iste incola in terra cum dei mandata ne sibi absconderentur orasset, in quibus dilectio præcipitur vel sola vel maximè: & ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat, dicens, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Laudabilis est ista concupiscentia, non damnabilis. Non de hac dictum est, Non concupisces: *Exod. 20.* sed de illa qua caro concupiscit aduersus spiritum. *Roma. 7.* De hac autem bona concupiscentia, *Galat. 5.* qua concupiscit spiritus aduersus carnem, quære vbi scriptum sit, & inuenies, *Sapien. 6.* Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum. Et multa
I alia reperiuntur bonæ concupiscentiæ testimonia. Sed hoc sanè interest, quòd non tacetur quid concupiscatur, quando bona commemoratur cõcupiscentia: cum autem non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala intelligitur, sicut in hoc quod commemoraui: *Ibidem.* Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum: si non adderet sapientiæ, nullo modo diceret, concupiscentia perducit ad regnum. At verò apostolus quod posuit, *Roma. 7.* Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces: non vtique addidit cuius rei concupiscentiam, vel quid non concupisces. Certum est enim non intelligi cum ita dicitur, nisi malam concupiscentiam. Quid ergo huius anima concupiuit? Desiderare, inquit, iustificationes tuas in omni tempore. Credo nondum eas desiderabat quando concupiuit desiderare. Iustificationes autem facta sunt iusta, id est opera iustitiæ. Cum itaque nondum haberet & qui iam desiderat, quàm longe ab his erat qui adhuc eas desiderare concupiscebat? Et quàm longius ab eis sunt, qui neque hoc adhuc concupiscunt? Mirum est autem quomodo concupiscatur desiderium, nec sit in nobis, cuius concupiscentia iam sit in nobis. Neque enim pulchrum aliquod corpus est sicut aurum, vel caro aliqua speciosa, quam potest homo concupiscere nec habere, quia extra posita non est in homine. K
Quis nesciat in homine esse concupiscentiam, in homine esse desiderium? Cur ergo concupiscitur vt habeatur, quasi forinsecus inferatur? Aut quomodo haberi eius concupiscentia sine ipso potest, cum non sit ipsum desiderium quid aliud quàm concupiscẽtia? Nam & desiderare proculdubio concupiscere est. Quis est enim iste mirabilis atque inexplicabilis languor? Et tamen est. Nam & ægrotus qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiscit vtique desiderare cibum, dum concupiscit non habere fastidium, sed hoc fastidium morbus est corporis. Concupiscentia verò qua concupiscit desiderare cibum, hoc est, carere fastidio, in animo est, non in corpore, & habet eam non gutturis aut faucium delectatio quæ fastidio restringitur, sed recuperandæ ratio sanitatis quæ ad pellendum esca fastidium prouidetur. Et ideo non est mirum si appetit animus, vt appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cum autem vtrunque animi est, & vtrunque concupiscentia est, cur non concupisco desiderium iustificationum dei? Quomodo in vno eodémque animo habeo concupiscentiam L
desiderij huius, & ipsum non habeo desiderium? Aut quomodo ista duo sunt, & non vnum? Vt quid enim concupisco desiderare iustificationes tuas, ac non ipsas iustificationes potius quàm earum desiderium concupisco? Aut quo pacto possum iustificationũ desiderium concupiscere, & ipsas iustificationes non concupiscere, cum ideo earum desiderium concupiscam, quia ipsas habere concupisco? Quod si ita est, iam ipsas vtique concupisco. Quid igitur opus est vt earum desiderium concupiscam, cum iam id habeam, & habere me sentiam? Non enim possum concupiscere desiderium iustitiæ, nisi concupiscendo iustitiam. An hoc est quod superius dixi, quòd diligenda sit etiam ipsa dilectio qua diligitur quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio qua diligitur quod diligi non oportet? Odio quippe habuimus concupiscẽtiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. Et quid est ista *Galat. 5.* concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona M
dilectio? Cum autem dicitur diligenda est, quid aliud dicitur quàm concupiscenda est? Quocirca quoniam rectè concupiscuntur iustificationes dei, rectè cõcupiscitur concupiscentia iustificationum dei. Hoc enim alio modo sic potest dici, Si rectè diliguntur iustificationes dei, rectè diligitur dilectio iustificationum dei. An aliud est concupiscere, aliud desiderare? Non quòd non sit concupiscentia desiderium, sed quia non omnis concupiscentia desiderium est. Concupiscuntur enim & quæ habentur, & quæ non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus quas habet, desiderando autem absentia concupiscit. Desiderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscentia? Sed dei iustificationes absentes esse quomodo possunt nisi quando nesciuntur? An & quando sciuntur & non fiunt, absentes habendæ sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desiderari, & ratione mentis vti. Videtur *2. sen. d. ß. 26. cap. Illa.* quippe quàm sint vtiles atque salubres, & ideo potest earum desiderium concupisci. Sæpe enim quid agendum sit videmus nec agimus, quia non delectat vt agamus, & concupimus vt delectet. Præuolat intellectus, & tarde sequitur, & aliquando non sequitur humanus

A atque infirmus affectus. Ideo ergo desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Non autem ait, concupiscit, sed concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Fortasse quippe talis erat iste incola in terra, qui iam peruenerat ad id quod concupiuerat, iámque desiderabat eas, quarum se desiderium aliquando concupisse commemorat. Si autem desiderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quo minus habeantur iustificationes dei, nisi quia non desiderantur, dum non in eas charitas feruet quarum claritas lucet. An habebat eas atque faciebat? Nam pauló pòst dicit, Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Sed quibus quasi gradibus ad eas perueniatur ostendit. Prius est enim vt videatur quàm sint vtiles & honestæ, deinde vt earum desiderium concupiscatur, postremò vt proficiente lumine atq; sanitate delectet earũ & operatio, quarũ sola ratio delectabat. Sed ea quæ sequuntur, quoniã iam iste prolixus est, alio sermone adiuuante domino commodius differentur.

2. sen. dist. 26. ca. Illa

B *Concio noua de eo quod dicit, Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis, vsque ad id, Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consolatio mea iustificationes tuæ.*

PSalmi huius quæ tractanda subsequuntur, admonent nos causam nostræ miseriæ recordari. Etenim cum dixisset, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore: siue scilicet in rebus prosperis, siue in aduersis, quia & in laboribus & doloribus debet delectare iustitia, nec ita est tempore diligenda tranquillo, vt turbulento tempore deseratur, sed amplectenda est in omi tempore: continuò subiecit, *Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Superbi enim declinant à mandatis dei. Aliud est quippe mandata dei per infirmitatem vel per ignorantiam non implere, aliud ab eis per superbiam declinare, sicut fecerunt qui nos mortaliter in hæc mala genuerunt. Delectauit enim eos, Eritis sicut dii: ac sic à mandato dei quod sibi eum mandasse sciebant, & quod facillime nulla infirmitate reuocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc superbiam declinarunt. Ecce ista tota dura & infelix ærumna mortalium quodammodo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit deus, Adam vbi es? non vbi esset deus ignorabat, sed superbum increpabat: & vbi tunc esset, id est, ad quam miseriam peruenisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cum dixisset. Increpasti superbos: non ait, maledicti qui declinauerunt à mandatis tuis: vt illud tantùm primorum hominum peccatum veniret in mentem: sed ait, Maledicti qui declinant. Oportebat enim vt omnes illo terreremur exemplo à diuinis non declinare mandatis, & diligendo iustitiam in omni tempore, in huius mundi etiam † labore recipere quod in paradisi amisimus voluptate. Sed quoniam superbi nec in tanta deponunt increpatione ceruicem, & cum sint deiecti laboris mortísque supplicio, extolluntur superbiæ typho, imitantes elationem credentium, irridentes humilitatem surgentium, pro eis orat corpus Christi cum dicit, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.* Testimonia Græce martyria nuncupantur, quo verbo iam vtimur pro Latino eloquio. Vnde illos qui propter testimonium Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & vsque ad mortem pro veritate certarunt, non testes (quod Latine vtique possemus) sed Græce vtique martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis & dulcius, sic accipiamus hæc verba tanquam dictum sit, Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquisiui. Christi corpus ista cum dicit, nunquid ab impiis & superbis audire opprobrium atque contemptum, vllam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam? Cur ergo quasi graue aliquid & intolerabile à se poscit auferri, nisi quia vt dixi, orat pro ipsis inimicis suis, quibus esse prospicit noxium obiicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis, & eius à Iudæis irrisam crucem tanquam humilitatis Christianæ medicinam, qua sola tumor iste sanatur quo inflati cecidimus, & iacentes amplius intumuimus eadem superbia permanente & crescente contemnere? Dicat itaque corpus Christi (iam enim diligere didicit inimicos suos) dicat domino deo suo, Aufer à me opprobrium & contemptum, quia martyria tua exquisiui: id est, opprobrium quod ideo audio, & contemptum, quo ideo contemnor, quia martyria tua exquisiui, aufer à me. Inimici enim mei, quos à me præcipis diligi, qui magis magísque moriuntur & pereunt cum martyria tua contemnunt & criminantur me, in me profecto reuiuiscent & inuenientur, si martyria tua venerentur in me. Ita factum est. Hoc videmus: Ecce martyrium Christi, & apud homines & in hoc mundo non solùm non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solùm in conspectu domini, verùm etiam in conspectu hominum iam preciosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum non contemnuntur, verum etiam magnis honoribus præferuntur martyres eius. Ecce filius ille iunior, qui pro porcis quos pascebat, id est, pro immundis dæmonibus quos colebat, particulam suam in paucissimis Christianis præcedentem persequebatur: tam nunc in tam multis & magnis populis gentium martyres, quibus ingerebat opprobrium, religiosissime prædicans, & maximis laudibus, quos contemnebat exaltans, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Hoc tam magno lucro correctionis, conuersionis & redemptionis inimicorum suorũ corpus Christi deo dixit, Aufer à me opprobrium & contemptum. Et quasi quæreretur de qua re opprobrium, de qua re contemptum, subiungit, Quoniam martyria tua exquisiui. Vbi est nunc illud opprobrium? vbi est ille contemptus? Abierunt atque transierunt, & quia inuenti sunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Ecclesia talia prædicabat & precabatur, illa patiebatur. *Etenim sederunt principes,* inquit, *& aduersum me loquebantur.* Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, hoc est, iudiciariis sedibus eminentes, principes decernebant. Refer hoc ad ipsum caput: inuenies sedisse principes Iudæorum, consilium quærentes quomodo Christum perderent. Refer hoc ad corpus eius, id est ad Ecclesiam, inuenies reges terræ excogitasse atque iussisse quomodo Christiani nusquam essent. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.* Qualis exercitatio hæc fuerit, qui nosse desideras, quod adiunxit intellige. *Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ.* Recole quod superius commendaui, testimonia esse martyria. Recole in iustificationibus domini nullam rem esse difficiliorem & mirabiliorem, quàm vt suos

Marginal notes: *Gen. 3.* — C — *† etiã miseria laboremus.* — *Matth. 5.* — E — *Psal. 115.* — *Lucæ 15.* — *Ibidem.* — F — *Matth. 26.*

G quisque diligat inimicos. Sic ergo exercitabatur corpus Christi, vt & martyria, id est, testimonia eius meditaretur: & vt diligeret eos à quibus opprobrantibus &
Matth. 5. contemnentibus propter ipsa martyria persecutiones patiebatur. Non enim pro se (sicut iam commendauimus) sed pro ipsis potius orabat dicens, Aufer à me opprobrium & contemptum. Sederunt ergo principes & aduersum me loquebantur, seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Quonam modo? Nam & testimonia tua meditatio mea est, & cōsilium meum iustificationes tuæ. Consilium contra consilium. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire. Reddebant illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum si illi occidendo defecerunt, isti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum si martyres sæuientibus gentibus temporalem mortem patientissime pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Christi sic exerceretur, vt & martyria meditaretur, & malis martyrum persecutoribus bona
H precaretur?

Concio decima de versu Psalmi, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.

Daleth. ד SEquitur in isto psalmo maiore quod considerare & sicut dominus dederit pertractare debemus. *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.* Quid est, adhæsit pauimento anima mea? Nam cum adiungit & dicit, Viuifica me secūdum verbum tuum: quare se viuificari poscat, vtiq; causam præmisit dicendo, Adhæsit pauimento anima mea. Ergo quia propterea se viuificari petit, quia pauimento adhæsit anima eius, mirum si boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe se habet tota ista sententia, tanquam diceret, mortuus sum, viuifica me. Quid est enim pauimentum? Si tanquam vnam quandam domum magnā vniuersum mundum velimus accipere, videmus velut eius cameram cœlum, pauimentum terram. Vult
Philip. 3. itaque terrenis erui, & cum Apostolo dicere, Conuersatio nostra in cœlis est. Proinde terrenis adhærere, mors animæ est. Cui malo contraria poscitur vita,
I cum dicitur, Viuifica me. Sed videndum est vtrum congruant huic verba ista, qui superius talia dixerat, quibus magis deo videatur adhæsisse quàm pauimento, vt conuersatio eius non in terrenis sed in cœlestibus haberetur. Quomodo enim potest intelligi ter-
Supra codē reis adhæsisse qui dicit, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus: nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ? Hæc sunt enim verba eius antecedentia, quorum antecedentium ista sunt consequentia, Adhæsit pauimēto anima mea. An ex hoc intelligere debemus, quātumlibet quisque proficiat in iustificationibus domini, habere eum mortalis carnis affectum circa ista terre-
Iob. 7. na, in quibus vita humana tentatio est super terram, & ab hac morte si perseueranter proficit, quotidie reuiuiscere, viuificāte illo cuius gratia homo noster interior renouatur de die in diem? Nam & illud apostolus
2. Cor. 5. cum dicebat, Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: & cōcupiscebat dissolui, & esse cum Christo: adhæserat pauimento anima eius. Vnde & corpus ipsum quia ex terra est, non absurde intelligitur pauimentum, quod adhuc quia corruptibile est, &
Sapien. 9. aggrauat animam, rectè in illo ingemiscitur & dicitur deo, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me se- K
cundum verbum tuum. Neque enim non cum corpo- 1. Corint. 15.
ribus nostris semper cum domino erimus: sed tunc quia non erunt corruptibilia, nec animas aggrauabunt: si diligenter consideremus, non eis nos, sed ipsa nobis potius adhærebunt, nos autem deo. Vnde alterius psalmi verba illa sunt, Mihi autem adhærere deo bonum Psalmo. 72.
est: vt viuant corpora ex nobis, adhærendo nobis: nos autem viuamus ex deo, quia nobis adhærere deo bonum est. Adhæsio quippe ista de qua dictum est, Adhæsit pauimento anima mea, non coniunctionem carnis & animæ (quamuis & ipsam quidam intellexerint) sed carnalem magis animæ affectum quo caro concupiscit Galat. 5.
aduersus spiritum, significare mihi videtur. Quod si rectè accipitur, profecto qui dicit, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum: non id orat vt de corpore mortis huius, morte ipsius corporis interueniente soluatur, quòd dies vltimus vitæ huius (qui propter eius breuitatem non potest esse diuturnus) quandoque futurus est: sed vt concupiscentia qua concupiscitur aduersus spiritum, magis magisque L
minuatur, & concupiscentia qua concupiscitur aduersus carnem, magis ac magis augeatur, donec ista consumatur in nobis, & illa consummetur per spiritum sanctum qui datus est nobis. Bene autem non ait, Viuifica me secundum meritum meum: sed ait, secundum verbum tuum. Quod quid est aliud nisi secundum promissum tuum? Filius promissionis vult esse, & non filius elationis, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Hoc est enim verbum promissionis, In Isaac vocabitur tibi semen, hoc est, non qui filij carnis, Roma. 9.
hi filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Nam quid erat ipse per seipsum, in eo quod sequitur, confitetur. *Vias meas annunciaui, & exaudisti me.* Nonnulli quidem codices habent, vias tuas, sed plures & maximè Græci vias meas, hoc est malas. Nam hoc mihi videtur dicere, Peccata mea confessus sum, & exaudisti me, hoc est, vt dimitteres ea. *Doce me iustificationes tuas.* Confessus sum vias meas, delesti eas, doce me tuas. Sic doce me vt agam, non vt tantummodo sciam quid agere debeam. Sicut enim dictum est de domi- M
no quòd non nouerat peccatum, & intelligitur non fecerat, sic & iustitiam ille vere dicendus est nosse, qui facit. Proficientia hæc oratio est. Nam vtique si omni- 2. Cor. 5.
no non faceret, profecto illa superiora non diceret, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus. Supra codē
Non ergo in quibus exercebatur, has vult à domino discere, sed ab istis ad alia proficiendo velut crescendo desiderat peruenire. Denique adiungit & dicit, *Viam iustificationum tuarum instrue mihi.* Vel vt nonnulli codices habent, *Instrue me.* quod expressius de Græco dicitur, fac me intelligere. *Et exercebor in mirabilibus tuis.* Ipsas iustificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia dei vocat. Sunt ergo quædam dei iustificationes ita mirabiles, vt humana infirmitas ab eis qui experti non sunt, non ad eas posse peruenire credatur. Vnde laborans iste & earum difficultate quodammodo fatigatus, adiungit, *Dormitauit anima mea*, inquit, *præ tædio: confirma me in verbis tuis.* Quid est dormitauit, nisi à spe refriguit, quam se apprehensuram esse crediderat? Sed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ peruenisse me iam sentio, decidam dormitando. Confirma itaque me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex eis ad alia possim proficiendo peruenire. Et quid impedie

in via

A in via iustificationum dei sic ambulare, vt homo facilè
possit ad illa etiam mirabilia peruenire? Quid putamus
nisi quod à se moueri in consequentibus rogat dicens,
Roma. 5. *Viam iniquitatis amoue à me?* Et quia lex factorum sub-
intrauit, vt abundaret delictum: sequitur & dicit, *Et*
à lege tua miserere mei. Qua lege, nisi lege fidei? Audi a-
Roma. 3. postolum, Vbi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quam
Roma. 10. legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Hæc est lex
fidei qua credimus & oramus per gratiam nobis do-
nari, vt faciamus quod per nosmetipsos implere non
possumus, ne ignorantes dei iustitiam, & nostram vo-
lentes constituere, iustitiæ dei non simus subiecti. In le-
ge itaque factorum est dei iubentis iustitia, in lege au-
tem fidei subuenientis misericordia. Cum autem dixis-
set, Et à lege tua miserere mei, de beneficiis eius quæ
iam cõsecutus est, quodammodo, si dici potest, præscri-
bit vt impetret cætera quæ nondum est consecutus. Ait
enim, *Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Ad-*
hæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere. Viam verita-
tis elegi vbi currerẽ, iudicia tua non sum oblitus vt cur-
rerem. Adhæsi testimoniis tuis, cum currerem domine:
noli me confundere: quò curro perueniam, quò ten-
Roma. 9. do perueniam. Non enim volentis neque currẽtis, sed
B miserentis est dei. Denique sequitur, *Viam mandatorum*
tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Non currerem, nisi
dilatasses cor meum. Prorsus isto versu exponitur quẽ-
admodum dictum sit, Viam veritatis elegi, iudicia tua
non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis. Cursus quip-
pe iste viæ sunt mandatorum dei. Et quia potius eius
beneficia, quàm sua merita domino allegat, tanquam
diceretur ei quomodo istam viam cucurristi, diligen-
do, & dei iudicia non obliuiscendo, & eius testimo-
niis adhærendo, an per teipsum ista potuisti? Non, ait.
Quid ergo? Viam mandatorum tuorum, inquit, cucur-
ri, cum dilatasti cor meum. Non ergo per proprium &
quasi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum, sed
cum dilatasti cor meum. Cordis dilatatio, iustitiæ est
delectatio. Hoc munus est dei, vt in præceptis eius non
timore pœnæ angustemur, sed dilectione dilatemur,
& delectatione iustitiæ delectemur. Hanc enim nobis
2. Cor. 6. promittit latitudinem dicens, Habitabo in eis & deam-
bulabo Quàm enim latum est vbi deambulat deus? In
Roma. 5. hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus no-
C stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnde
Prouer. 5. etiam dictum est, Et in plateis tuis discurrent aquæ tuę.
Platea quippe de verbo Græco à latitudine nomen ac-
cepit, quoniam Græce πλατὺ dicitur latum. Hæ sunt
Ioan. 8. aquæ de quibus dominus clamat dicens, Si quis sitit,
† al. veniat veniat † ad me: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ
& bibat. fluent de ventre eius. Et exponens Euangelista quid
dixerit, Hoc autem, inquit, dicebat de spiritu quem ac-
cepturi erant credentes in eum. Multa dici possent de
ista cordis latitudine, sed huius sermonis iam contra-
dicitur longitudini.

Concio vndecima de versu Psalmi, Legem pone mihi do-
mine viam iustificationum tuarum.

He ה IN psalmo magno isto sequitur quod nobis adiuuan-
te domino considerandum atque tractandum est.
Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum, &
exquiram eam semper. Apostolus dicit, Iusto non est lex
1. Tim. 1. posita, iniustis autem & non subditis, & cætera quæ ibi
concludens ait, Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduer-
satur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati dei,
quod creditum est mihi. Nunquid ergo talis erat iste D
qui dicit, Legem pone mihi domine, qualibus beatus
Paulus dicit positam legem? Absit. Si enim talis esset,
non superius dixisset, Viam mandatorum tuorum cu-
curri cum dilatares cor meum. Quid est ergo quod o-
rat vt sibi à lex domino ponatur, si non ponitur iusto?
An eo modo non ponitur iusto, quomodo posita est Exod. 20.
populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis 2. Corint. 3
cordis carnalibus secũdum vetus testamẽtum ex mon-
te Sina, quod in seruitutem generat: sed secundum te-
stamentum nouum, de quo scriptum est per Hieremiã Galat. 4.
Prophetam, Ecce dies veniũnt, dicit dominus, & con- Hier 31.
summabo domui Israël & domui Iuda testamentum Hebræ. 8
nouum, non secundum testamentum quod disposui
patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum,
cum educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non
permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos
dicit dominus: quoniam hoc est testamentum quod
cõstituam domui Israël. Post dies illos, dicit dominus,
dabo leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eo-
rum scribam eas. Ecce quomodo voluit istam legem 1. Tim. 1.
sibi poni à domino, non sicut iniustis & non subditis
ad vetus testamentum pertinentibus posita est in tabu-
lis lapideis: sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est, super- E
næ Hierusalẽ, filiis promissionis, filiis hæreditatis æter-
næ, sancto spiritu tanquam digito dei in mente datur,
& in cordibus scribitur: non quam memoria teneant,
& vita negligant, sed quam sciant intelligendo, faciant
diligendo in latitudine amoris, non in timoris angu-
stiis. Nam qui timore pœnæ non amore iustitiæ opus
legis facit, profecto inuitus facit. Quod autem inuitus
facit, si posset fieri, mallet vtique non iuberi: ac per hoc
legis (quam vellet non esse) non est amicus, sed potius
inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est co-
gitatione & voluntate. Talis non potest dicere, quod
iste dixit in superioribus versibus, Viam mandatorum
tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: quia illa dila-
tatio charitatem significat, quæ secundum apostolum Roma. 13.
legis est plenitudo. Cur ergo iste adhuc poscit sibi le-
gem poni, quæ vtique si non ei posita fuisset, non in
viam mãdatorum dei in cordis latitudine cucurrisset?
Sed quia proficiens loquitur, & dei donum nouit esse
quod proficit, quid aliud petit cum sibi legem poni pe-
tit, nisi vt in ea magis magisque proficiat? Quemadmo- F
dum si poculum plenũ teneas, & sitienti dare incipias,
& haurit bibendo, & poscit desiderando. Quibus au- 1. Tim. 1.
tem iniustis & non subditis lex in lapideis tabulis po-
nitur, præuaricationis reos, non promissionis efficit fi-
lios. Sed & ille qui eius meminit, nec eã diligit, eo mo-
do reus est, quia memoria eius lapis illi est quodãmo-
do scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur,
pondus oneris, non titulus honoris. Hanc autem legem
iste viam iustificationum dei vocauit: nec alia via est
mandatorum eius quam se cucurrisse iam dixerat, cum
dilatatum est cor eius. Ego & cucurrit, & currit do-
nec perueniat ad palmam supernæ vocationis dei. De-
nique cum dixisset, Legem pone mihi domine viam iu-
stificationum tuarum: addidit, & exquirã eam semper.
Quid enim exquirit quod habet, nisi quia & habet agẽ-
do, & exquirit proficiendo? Sed quid est semper? Vtrum
exquirendi non erit finis sicut dictum est, Semper laus
eius in ore meo: quoniam laudandi non erit finis? Ne- Psalm. 33.
que enim deum non laudabimus, cum ad eius regnum
peruenerimus æternum, cum legamus, Beati qui habi- Psalm. 83.
tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.

A gitur esse in homine, & omnia vanitas. Quæ abundan-
Eccls. 1. tia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub
sole? An iste fortasis hoc orat, vt noo sit eius vita sub
sole, vbi omoia vanitas, sed in illo sit in quo se viuifica-
ri petit? Ille quippe ascendit noo super solem tantum,
Ephes. 4. sed super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Et in illo
magis quàm sub sole viuunt, qui non inaniter audiunt
Colos. 3. quod dicit apostolus, Quæ sursum sunt quærite, vbi
Christus est in dextera dei sedens: que sursum sunt sa-
pite, non quæ sunt super terram: mortui enim estis, &
vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ac per
hoc si vita nostra ibi est vbi est veritas, non est vita no-
stra sub sole vbi est vanitas. Sed hoc tã magnum bonum
magis habemus io spe, nondum tenemus io re. Et secũ-
dum spẽ nostram beatus apostolus ista locutus est, quia
Roma. 8. & illud cum dixisset, Vaoitati creatura subiecta est, ad-
iecit atque ait, non spõte, sed propter eum qui subiecit
eam in spe. Ergo in spe qua speramus nos adhæsuros
contemplandæ veritati, subiecti sumus interim vanita-
ti. Creatura quippe ista spiritalis, animalis, corporalisq;
B omnis in homioe est, imò homo est. Spõte peccauit, &
inimica facta est veritati: sed vt meritò puniretur, non
sponte subiecta est vnitati: deoiq; post pauca, Non so-
lum autem, inquit, sed & nosipsi primitias spiritus ha-
bentes, id est, qui nõdum quidem ex toto quod sumus,
sed ex ea parte qua pecoribus meliores sumus, deo, non
vanitati subditi sumus, hoc est, per primitias spiritus, &
ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expe-
Ibidem. ctantes redemptionem corporis oostri. Spe enim salui
facti sumus. Spes autem quę videtur, non est spes. Quod
enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non vide-
mus, speramus, per patientiam expectamus. Quamdiu
itaque hic secũdum caroem sumus, cuius adoptionem
& redemptionem per patientiam spei adhuc expecta-
mus, taodiu secundum id per quod sub sole sumus, va-
nitati subiecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, vnde
possumus non videre vanitatem, cui etiã subiecti sumus
in spe? Quid est ergo quod iste dicit, Auerte oculos
meos ne videant vanitatem? An hoc petit, vt non qui-
dẽ in vita quod in spe gerimus impleatur, sed vt in ea
forte sit, quæ in illo quandoq; posit impleri, cum libe-
Roma. 8. rabitur à seruitute corruptionis & spiritu & anima &
C corpore in libertatem gloriæ filiorum dei, vbi iam non
videat vanitatem? Possunt quidem verba ista sic intelli-
gi, nõ pręter regulam fidei: sed est hic alius sensus, quem
mihi fateor plus placere. Dominus in euangelio dicit,
Matth. 6. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum luci-
dum erit: Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum
corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in
te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Proinde
magni interest cum aliquid boni facimus, cuius rei cõ-
templatione faciamus. Officium quippe nostrum, non
initio sed fine pensandum est, vt scilicet non tantùm si
bonum est quod facimus, sed præcipue si bonũ est pro-
pter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus cõ-
templamur quare faciamus quod facimus, auerti poscit
ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendãt, propter
quã faciat cum boni aliquid facit. In qua vanitate præ-
cipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter
quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo
nominati sunt, multúmq; laudati in ciuitatibus gentiũ,
quærentes non apud deum, sed apud homines gloriã,
& propter hanc velut prudenter, fortiter, temperanter,
iustéque viuentes, ad quam peruenientes perceperunt
mercedem suam, vani vanam. Ab hac vanitate volens
dominus auertere oculos suorum, Attendite, inquit, ne D
iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videa- Matth. 6.
mini ab eis: alioquin mercedem nõ habebitis apud pa-
trem vestrum qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iusti-
tiæ quasdam partes exequeretur, pręcipiens de eleemo-
synis, de orationibus, de ieiunoiis, vbique id admoonit,
ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, &
vbique dicit eos qui propterea faciunt, percepisse mer-
cedem suam, id est, non æternam quæ sanctis reposita
est apud patrem, sed temporalem quam quærunt qui
contemplantur in suis operibus vanitatem: non quia
ipsa laus humana culpanda sit, (nam quid tam optan-
dum est hominibus, quàm vt eis placeaot quæ debeant
imitari?) sed propter ipsam laudẽ beoe operari, hoc est
vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem &
ipsa ab homioibus laus homini iusto quantacunq; pro-
uenerit, noo ibi esse debet eius finis boni, sed etiam ipsa
referenda est ad laudem dei propter quem bona faciũt
vere boni, quoniam nec à seipsis, sed ab illo fiunt boni.
Denique io eodem sermone dominus iam dixerat eis,
Luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant Matth. 5.
vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui in E
cœlis est: vbi finem posuit, hoc est, in gloriam dei. Hoc
debemus quando aliquid boni facimus iotueri, si auer-
tuotur à vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis nostri
boni operis in laudibus hominum, sed ipsas laudes ho-
minũ corrigamus, & ad dei laudes omnia referamus, à
quo nobis datur quicquid in nobis sine laudantis erro-
re laudatur. Porrò si vanum est propter hominum lau-
des bona facere, quaoto vanius propter adipiscendam
pecuniam, vel augendam, siue retinendam, & si quid
huiusmodi est commodi temporalis, quod oobis acce-
dit extrinsecus, quia omnia vanitas? Quæ abundantia Eccls. 1.
hominis in omni labore suo quo ipse laborat sub sole?
Propter ipsam denique temporalem salutem non de-
bemus facere bona opera nostra, sed potius propter il-
lam quã speramus æternam, vbi booo immutabili per-
fruamur: quod nobis erit ex deo, imò quod nobis est
ipse deus. Si enim sancti dei propter hanc temporalem
salutem bona opera facerent, nunqoam martyres Chri-
sti bonum opus confessionis in eiusdem salutis amis-
sione perficerent: sed acceperunt auxilium de tribula-
tione, non intuentes vanitatem: quia vana salus homi- F
nis, & diem hominum non concupierunt, quia homo Psalm 59.
vanitati similatus est, dies eius velut vmbra prætereunt. Hier 17.
Cum autẽ deus rogatur vt ea quæ videntur esse in no Psalm. 143.
stra potestate, id est, oculorum auersio à videnda vani-
tate, ab illo nobis concedatur, quid nisi eius gratia cõ-
mendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non auerte-
runt oculos suos, quia putauerunt à seipsis se fieri iustos
& bonos, & dilexerunt gloriam hominum magis quàm Ioan. 12.
dei: quia & ipsi homines sunt, qui sibi nimium placue-
runt, & de sui arbitrij viribus præsumpserunt. Sed etiam
hæc vanitas & præsumptio spiritus est. Cum verò dixis- Eccle. 6.
set, Auerte oculos meos ne videãt vanitatem, in via tua
viuifica me, quæ via non vanitas, sed veritas est, deinde
subiunxit, *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Quod
quid est aliud, quàm da mihi vt faciam quod eloque-
ris? Neque enim statutum est eloquium dei his qui in se
mouent, illud contra faciendo, eis autem statutum est,
in quibus immobile est. Statuit itaque deus eloquium
suum in timore suo eis quibus dat spiritũ timoris sui.
Timoris autem nõ illius de quo dicit apostolus, Non Roma. 8.
enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.
Hunc enim consummata charitas foras mittit timo-

G rem: ſed illius timoris quem dicit Propheta ſpiritum
Eſa. 11. timoris dei, timoris vtique caſti permanentis in ſecu-
Pſalm. 18. lum ſeculi, timoris quo timetur offendi qui amatur. A-
3 ſent. diſt. liter quippe timet adultera virum ſuum, aliter caſta.
34. cap. Nõ Adultera ne veniat, caſta ne deſerat. *Amputa oppro-*
putes. *brium meum quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua ſuauia.* Quis
eſt qui ſuum opprobrium ſuſpicatur, & non magis no-
uit ſuum quiſque opprobrium, quàm cuiuſlibet alie-
num? Suſpicari enim potius alienum poteſt homo, non
ſuum, quoniam quod ſuſpicatur, ignorat: in ſuo autem
opprobrio non eſt cuiuſque ſuſpicio, ſed ſcientia, vbi
loquitur conſcientia. Quid eſt ergo quod ait, Oppro-
brium meum quod ſuſpicatus ſum: Nimirũ de ſuperio-
re ſenſu etiam iſte ducendus eſt, quoniam quamdiu nõ
auertit homo oculos ſuos ne videat vanitatem, quod
in ſeipſo agitur, hoc de aliis ſuſpicatur, vt ꝓpter quod
ipſe colit deũ, vel propter quod bona opera facit, pro-
pter hoc credat & alterum facere. Poſſunt quippe ho-
mines videre quod agimus: cuius autem rei cõtempla-
tione agimus, occultum eſt: & ideo datur ſuſpicionibus
locus, vt audeat homo iudicare de occultis hominum:
& falſa plerunque (& ſi vera, tamen ei incognita) temere
H ſuſpicari. Propterea dominus cum de ipſo fine loque-
retur propter quem iuſtitiã facere debemus, vt oculos
noſtros à contemplatione auerteret vanitatis, monuit
ne propter laudes hominum bona opera faciamus, di-
Matth. 6. cens, Attendite ne faciatis iuſtitiam veſtram coram ho-
minibus, vt videamini ab eis. Monuit ne propter pecu-
niam, dicẽs: Nolite vobis theſaurizare in terra: &, Non
poteſtis deo ſeruire & mammonæ. Monuit, ne propter
ipſum neceſſarium victum atque veſtitum, dicens: Ne
ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque cor-
pori veſtro quid induamini. Et cũ hæc omnia monuiſ-
ſet, quia poſſumus ſuſpicari eos quos iuſte viuere vide-
mus, & quo fine faciant, non videmus, propter aliquid
Matth. 7. huiuſmodi bene facere: cõtinuò ſubiecit, Nolite iudi-
care, vt nõ iudicemini. vnde & hic cum dixiſſet, Ampu-
ta opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: addidit,
Quia iudicia tua ſuauia: id eſt, iudicia tua vera. Verita-
tis enim amator ſuaue clamat eſſe quod verum eſt: ho-
minum autẽ iudicia de occultis hominum non ſuauia,
quia temeraria: & ideo ſuum dixit opprobriũ, quod de
aliis ſuſpicatum eſt, quia & hoc quod apoſtolus ait,
2. Cor. 10. Comparantes ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt.
I hoc enim procliuius homo ſuſpicatur in alio, quod ſen-
tit in ſeipſo. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat au-
ferri quod in ſe ſenſerat, & in aliis fuerat ſuſpicatus, vt
non eſſet diabolo ſimilis, qui de occultis ſancti Iob ſu-
Iob. 1. ſpicatus eſt, quòd nõ gratis deum coleret, quẽ popoſcit
tentandũ, vt crimẽ quod obiecerat inueniret. Sed cum
libenter alterius opprobrium non niſi æmulatio ſuſpi-
cetur, dum bonum opus reprehendi non poteſt, quia ſe
exerit quod apertum eſt, & quo fine fiat reprehenditur,
quia non ſe exerit quod occultum eſt, atque ita male ſu-
ſpicari non debet quilibet non videndo quod latet, &
non inuidendo quod eminet. Profectò cõtra hoc ma-
lum quo quiſque libenter de homine malum quod nõ
1. Cor. 13. proſpicit ſuſpicatur, charitas habenda eſt quæ nõ æmo-
latur, quam dominus præcipue cõmendat, dicens: Mã-
Ioan. 13. datum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis: & in
hoc ſciẽt omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem
habueritis in inuicem. Et de dilectione dei & proximi
Matth. 22. loquẽs, In his, inquit, duobus mandatis tota lex pendet,
& prophetæ. Vnde & iſte cõtra ſuæ ſuſpicionis oppro-
brium quod deſiderat amputari, *Ecce*, inquit, *concupiui*
mandata tua, in tua iuſtitia viuifica me. Ecce concupiui ex K
toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere
te, & proximum ſicut me: nõ in mea, ſed in tua iuſtitia
viuifica me, hoc eſt, iſta charitate quam concupiui im-
ple me. Adiuua me vt faciam quod commendas, dona
ipſe quod mãdas. In tua iuſtitia viuifica me: quia in me
vnde morerer habui: vnde autem viuam, non inuenio
niſi in te. Iuſtitia tua Chriſtus eſt, qui factus eſt nobis ſa-
pientia à deo, & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio:
vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in do- 1. Cor. 1.
mino glorietur. Et in illo inuenio mandata tua quæ cõ-
cupiui, vt in tua iuſtitia, hoc eſt, in illo viuifices me. Ipſe Ioan. 1.
eſt enim verbum deus, & verbum caro factum eſt, vt eſ-
ſet & proximus meus.

Concio tertiadecima.

Sermoni priſtino quem de pſalmo qui eſt omnium Vau.
prolixiſſimus, nuper habuimus, de verbis eius quæ 1
ſequuntur iſte iungendus eſt. Hæc verba ſunt, *Et*
veniat ſuper me miſericordia tua domine. Quæ ſententia ſupe-
riori videtur annexa. Nõ enim ait, veniat ſuper me: ſed
ait, & veniat. Eſt autẽ illa ſuperior, Ecce concupiui mã-
data tua, in tua iuſtitia viuifica me. Deinde ſequitur, Et L
veniat ſuper me miſericordia tua domine. Quid hic
ergo poſcit, niſi vt mandata quæ cõcupiuit, per eius mi-
ſericordiã faciat, qui ea mandauit? Exponit enim quo-
dammodo quid dixerit, in iuſtitia tua viuifica me: cum
ſubiũgit, Et veniat ſuper me miſericordia tua domine.
Salutare tuum ſecundum eloquium tuum. Hoc eſt, ſecundum
promiſſionẽ tuam. Vnde nos vult apoſtolus filios pro- Roma. 9.
miſſionis intelligi, ne arbitremur noſtrũ eſſe quòd ſu-
mus, ſed totum dei gratiæ retribuamus. Factus eſt enim
nobis Chriſtus ſapientia à deo, & iuſtitia, & ſanctifica-
tio, & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui 1. Cor. 1.
gloriatur, in domino glorietur. Quid ergo eſt quod ait,
in tua iuſtitia viuifica me? In Chriſto vtique viuificari
cupit, & ipſa eſt miſericordia quam ſuper ſe poſcit ve-
nire. Ipſe Chriſtus eſt, & ſalutare dei: quo verbo expo-
ſuit quam miſericordiã diceret, vbi ait, Et veniat ſuper
me miſericordia tua domine. Si ergo quærimus quæ ſit
iſta miſericordia tua, audiamus quod ſequitur. Saluta-
re tuum ſecundum eloquium tuum. Ab eo quippe hoc
promiſſum eſt, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam M
ſint. Nõdum enim erant quibus promitteretur, ne quiſ- Roma. 4.
quam de meritis gloriaretur, & quibus promiſſum eſt,
etiam ipſi promiſſi ſunt, vt totum corpus Chriſti dicat,
Gratia dei ſum id quod ſum. *Et reſpondebo exprobrantibus* 1. Cor. 15.
mihi verbum. Vtrum, verbum exprobrantibus: an, ver-
bum reſpondebo, ambiguum eſt. Sed quodlibet eorum
Chriſtum ſonat. Ipſi enim nobis exprobrant, à quibus
eſt crucifixus, vel ſcandalum vel ſtultitiam, ignorantes 1. Cor. 1.
quia verbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis, quod Ioan. 1.
verbum in principio erat, & apud deum erat, & deus
erat. Sed etſi non ipſi verbum exprobrent quod eos la-
tet, quia diuinitas eius ab eis non cognoſcitur à quibus
eius infirmitas in cruce contemnitur, nos tamen ver-
bum reſpondeamus, nec exprobratione terreamur aut
confundamur. Verbũ enim ſi cognouiſſent, nunquam 1. Cor. 2.
dominum gloriæ crucifixiſſent. Ille autem reſpondet
verbum exprobrantibus, ſuper quem venit miſericor-
dia dei, hoc eſt ipſum ſalutare eius. Venit vt protegat,
non vt conterat. Nam ſuper quoſdam conterendos
vẽturus eſt, qui nunc in eum, dum ſpernunt eius humi-
litatem, offendendo quaſſantur. Sic enim dicit in euan
glio, Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, conquaſſabi- Lucæ. 20.
tur: ſuper

A tur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Qui ergo nobis exprobrãt, offendunt, & cadunt in eum. Nos autem ne offendamus & cadamus, opprobria eorũ ne timeamus, sed respondeamus eis verbum, hoc, est verbũ fidei quod prędicamus: quia si credideris, inquit, in corde tuo quia dominus est Iesus, & confessus fueris in ore tuo, quia deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Roma. 10.* *Ibidem.* Parum est ergo in corde habere Christũ, & nolle confiteri dum timetur opprobrium, sed exprobrantibus respõdendum est verbum. Vt autẽ hoc martyres possent, promissum est eis & dictum. *Matth. 10.* Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ideo & iste cum dixisset, Respondebo exprobrantibus mihi verbum, continuo sequitur, *Quoniã speraui in verbis tuis.* Quod est vtiq; in promissis tuis. Sed quoniam quàm plurimi quamuis ad ipsum corpus cuius hæc verba sunt, pertinentes, graui pondere persecutionis vrgente non valuerunt sustinere exprobrationem, & Christum deficiendo negauerunt: ideo sequitur, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsque valde.*

B Ex ore suo quippe dicit, quia vnitas corporis loquitur, in cuius mẽbris etiam illi deputantur, qui defecerũt ad horam negando, sed pœnitendo postea reuixerunt, vel etiam martyrij palmam quam perdiderãt, reparata cõfessione sumpserunt. Non igitur vsque valde, vel sicut quidam codices habent, non *vsquequaque*, hoc est, non omnino ex ore Petri, in quo erat typus Ecclesiæ, verbũ veritatis ablatum est, *Matth. 26.* qui etsi ad horam negauit timore turbatus, tamen flendo est reparatus, & confitendo est postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loquitur, id est Ecclesiæ sanctæ vniuersitas. In quo toto corpore, siue quia negantibus plurimis remanserunt fortes qui vsque ad mortem pro veritate certarent, siue quia & ex iis qui negauerunt, multi reparati sunt, non est ablatum ex eius ore verbum veritatis vsq; valde. Quod autem ait, ne auferas: intelligendum est ne auferri sinas: propter quod orando dicimus, Ne nos inferas in tentationem. *Matth. 6.* *Lucæ 22.* Et ait ipse dominus ad Petrum, Rogaui, inquit, pro te, ne deficiat fides tua: hoc est, ne auferatur de ore tuo verbum veritatis vsque valde. Sequitur, *Quia in iudiciis tuis speraui.* Vel sicut de Græco quidã

C diligentius expresserunt, *supersperaui.* Quod verbũ etsi minus vsitate cõpositum est, tamen implet veritatis interpretandæ necessitatẽ. Attentius ergo nobis loci huius rimãdus est sensus, vt intelligamus (quantũ deus adiuuat) quid sibi velit, in verbis tuis speraui, in iudiciis tuis supersperaui. Respondebo, inquit, exprobrantibus mihi verbum, quoniã speraui in verbis tuis: id est, quoniã mihi hoc ipse promisisti. Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsque valde, quoniam in iudiciis tuis supersperaui: id est, quoniam iudicia tua quibus me corripis & flagellas, non solùm mihi non auferunt spem, verũetiam augent, quoniã quem diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. *Hebræ. 12.* Ecce enim sancti & humiles corde de te præsumẽdo in persecutionibus non defecerunt: ecce etiam qui de se præsumendo defecerunt, & tamen ad ipsum corpus pertinuerunt, sibi innotescendo fleuerunt, & tuam gratiam solidius inuenerunt, quia suam superbiam perdiderunt. Ergo ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsque valde, quia in iudiciis tuis speraui. *Et custodiam legem tuam semper.* id est, si non abstuleris ex ore meo verbum veritatis, custodiam legem tuam semper, *in seculum & in seculum seculi.* Ostendit quid dixerit semper. Aliquando

D etenim semper intelligitur quandiu hic viuitur, sed hoc non est in seculum, & in seculum seculi. Melius quippe ita interpretatum est, quàm sicut quidam codices habent, in æternum & in seculum seculi: quia non potuerunt dicere, & in æternum æterni. Lex itaque illa intelligenda est, de qua dicit apostolus, Plenitudo legis charitas. *Roma. 13.* Hæc enim à sanctis quorum ex ore non aufertur verbum veritatis, hoc est ab ipsa Christi Ecclesia custodietur, non solùm in hoc seculo, id est, donec finiatur hoc seculum, sed etiam in alterum, quod appellatur seculum seculi. Neque enim præcepta legis sicut hic etiam ibi accepturi sumus qui custodiamus, sed ipsam legis, vt dixi, plenitudinem sine vllo peccandi timore seruabimus, quia & deum plenius cum viderimus amabimus & proximum, quia deus erit omnia in omnibus, *1. Corint. 15.* nec falsæ cuiquam de proximo suspicationi erit locus, vbi nullus vlli erit occultus.

Concio decimaquarta de versu psalmi vbi ait, Et ingrediebar in latitudine, vsque ad, Exercebar in iustificationibus tuis.

Superiores versus prolixi psalmi huius orationem habent, hi autem qui sequuntur, de quibus nũc disputandum est, narrationem. Petebat enim homo

E dei superius adiutorium gratiæ dei, cum dicebat, In tua iustitia viuifica me, & veniat super me misericordia tua domine: & alia similia vel supra vel infra: nunc autem dicit, *Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in iustificationibus tuis.* Vbi narrantis verba sunt, non petentis, velut impetratis quæ petiuerat, confitebatur in dei laudibus, qualem illum fecerat misericordia domini, quam super se venire poposcerat. Neque enim hæc ita superioribus coniunxerat vt diceret, Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsque valde, quia in iudiciis tuis speraui. Et custodiam legẽ tuam semper in seculum & in seculum seculi. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in cõspectu regum, & non confundebar: & cætera isto modo. Sic enim videtur sequentia præcedẽtibus debuisse cõnectere: sed ait, Et ambulabam in latitudine. Vbi copulatiua coniunctio, id est &, velut inconsequens

F posita est: quia nõ ait, & ambulabo: quomodo dicebat, & custodiã legem tuam semper. Aut certe si optatiuo modo dictum est, custodiam legem tuam: non ait, & ambulem in latitudine: quasi vtrunque optauerit & poposcerit: sed ait, Et ambulabã in latitudine. Vbi si coniunctio ista nõ esset, sed à superiorũ connexione libera inferretur, & soluta sententia, ambulabam in latitudine, nihil de inusitato loquendi modo hic deberet mouere lectorem, vt occultus sensus quærendus hic aliquis putaretur. Nimirum ergo quod non dixit, intelligi voluit, id est exauditum se fuisse: ac deinde subiunxit qualis factus fuerit, tanquam diceret. Et cum orarem, exaudisti me, & ambulabam in latitudine: & cætera quæ isto modo dicta contexuit. Quid est igitur & ambulabam in latitudine: nisi ambulabam in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis? *Roma. 5.* In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat, Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. *2. Corint. 6.* Hæc autem charitas duobus illis mandatis tota atque integra continetur, dilectione scilicet dei, & dilectione proximi, in quibus tota lex pendet, & prophetæ. *Matth. 22.* Vnde & hic cum dixisset, Et ambulabam in la-

G titudine: causam subiunxit atque ait, Quia mandata tua
exquisiui. Nonnulli autem codices nō habent manda-
ta tua, sed testimonia. Sed mandata in pluribus inueni-
mus, & maxime in Græcis. Cui linguæ tanquam præce-
denti, vnde ad nos ista translata sunt, magis credendū
esse quis ambigat? Si ergo scire volumus quomodo hæc
mandata quæsierit vel quærenda sint, illud intueamur
Matth. 7. quod dicit magister bonus & doctor & dator: Petite &
accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vo-
Lucæ 11. bis. Et paulò pòst, Si ergo vos, inquit, cum sitis mali, no-
stis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater ve-
ster qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Vbi eui-
denter ostendit quod dixerat, Petite, quærite, pulsate,
non nisi ad poscendi, hoc est, ad orandi instantiā per-
tinere. Alius porrò euangelista non ait, Dabit bona pe-
tentibus se: quæ multipliciter possunt intelligi, vel cor-
poralia vel spiritalia: sed circuncidit inde alia, satisque
diligenter expressit quid nos vehemēter atque instan-
ter voluerit poscere dominus, & ait, Quanto magis pa-
ter vester de cœlo dabit spiritum bonum petētibus se?
Roma. 5. Hic est ille spiritus per quē diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris, vt deum proximúmq; diligendo, diuina
Roma. 8. mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clama-
mus, abba pater. Ac per hoc ipse nos facit petere quic-
quid desideramus accipere, ipse nos facit quærere quē
cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare ad quem niti-
mur peruenire. Hoc docet apostolus, qui cum dicat
in spiritusancto nos clamare abba pater: rursus alio lo-
Galat. 4. co dicit, Dedit deus spiritū filij sui in corda nostra cla-
mantem abba pater. Quomodo nos clamamus si ipse
clamat in nobis, nisi quia ipse clamare nos fecit dū ha-
bitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus,
vt largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando
Matth. 7. poscatur. Siue enim vt vita bona petatur, siue vt bene
viuatur, quotquot spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt.
Ergo ambulabam, inquit, in latitudine, quoniā mādata
tua exquisiui. Exquisiuerat & inuenerat quem petierat,
& acceperat spiritū bonum, quo factus est bonus, vt be-
Roma. 8. ne faceret bona ex fide quæ per dilectionem operatur.
Et loquebar, inquit, de testimoniis tuis in cōspectu re-
gum, & non confundebar: tanquam ille qui petierat &
acceperat, vt responderet exprobrantibus sibi verbū, &
non auferretur ex ore eius verbū veritatis. Itaq; pro illa
I vsque ad mortem certans, nec in conspectu regum cō-
fundebatur eā loqui. Testimonia quippe in quibus di-
cit quod loquebatur, Græce martyria nuncupātur, quo
verbo iam vtimur pro Latino. Vnde dictum est etiam
vocabulum martyrium, quibus prædixit Iesus quòd &
Matth. 10. ante reges eum fuerant cōfessuri. Et meditabar, inquit,
in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad
mandata tua quæ dilexi; siue quod nōnulli codices ha-
bent in vtroque versu, dilexi valde, aut nimis, aut vehe-
menter, sicut interpretāti placuit, quod Græce σφόδρα
dicitur. Mandata ergo dei dilexit, per hoc quod ambu-
labat in latitudine, per spiritum scilicet sanctum, per
Roma. 5. quem dilectio ipsa diffunditur & dilatat corda fideliū.
Dilexit autem & dilatat & cogitando & operando.
Nam quod ad cognitionē pertinet, ait, Et meditabar in
mandatis tuis. Quod autem ad operationem, Et leuaui
manus meas ad mandata tua. Vtrique autem sententiæ
1. Timot. 1. addidit, quæ dilexi. Finis enim præcepti est charitas de
corde puro. Quando isto fine, id est, huius rei contem-
platione fit mandatum dei, tunc fit vere opus bonum,
& tunc leuantur manus, quia supernum est quò leuan-
tur. Propterea de ipsa charitate loquitur Apostolus &
dicit, Supereminentem viam vobis demonstro. Et K
alio loco, Cognoscere, inquit, etiam supereminen- *1. Corint 13.*
tem scientiæ charitatem Christi. Nam si de opere man- *Ephes. 3.*
datorum dei merces terrenæ felicitatis expetitur, de-
ponuntur manus potius quàm leuantur: quia terrena
emolumenta quæ non sursum sed deorsum sunt, illo o-
pere requirūtur. Ad vtrunque autem pertinet quod se-
quitur, Et exercebar in iustificationibus tuis. Quod plu-
res interpretes dicere maluerunt: quàm lætabar aut gar-
riebam, quod aliqui interpretati sunt ex eo quod Græ-
cus ἀδολέσχει. Exercetur quippe in iustificationibus
dei lætatus, & quodammodo garrulus, qui mandata e-
ius quæ diligit, & cogitandi & operandi delectatio-
ne custodit.

Concio decimaquinta.

CONsideremus quantum donat dominus, & per- *Zain.*
tractemur hos versus magni psalmi huius. *Me-* 3
mento verbi tui seruo tuo, in quo spem dedisti mihi. Hæc me
consolata est in humilitate mea, quoniam verbū tuum viuificauit me.
Nunquid obliuio sicut in hominē, cadit in deum? Cur
ergo ei dicitur, memēto? Quāuis in aliis sanctæ scriptu-
ræ locis ipsum verbum omnino ponatur, vt est, Quare L
mei oblitus es, & obliuisceris inopiam nostram; & ipse *Psalm. 43.*
deus per prophetam, Omnes, inquit, iniquitates eius
obliuiscar. Et alibi atque alibi sæpius hoc legitur. Sed
non vt hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in
deo. Nam sicut deum pœnitere dicitur, quando præter
hominum spem res mutat consilio non mutato, quia
consilium domini manet in æternum: ita dicitur obli- *Psalm. 32.*
uisci, quando tardare videtur adiutorium vel promis-
sum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid
huiusmodi, tanquam eius memoria sit elapsum quod
speratur siue timetur, & non fit. Dicuntur ista locutio-
ne morali qua humanus mouetur affectus: quamuis deus
faciat certa dispositione, non deficiente memoria,
nec obscurata intelligentia, nec voluntate mutata.
Cum itaque dicitur ei, memento, orantis desiderium,
quia promissum poscit, ostenditur, non deus quasi
ei de mente id exciderit admonetur. Memento, in-
quit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple promissum ser-
uo tuo. In quo spem dedisti mihi: hoc est, in quo verbo,
quoniā promisisti mihi, me sperare fecisti. Hæc me cō-
solata est in humilitate mea. hæc, scilicet spes quæ data M
est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit,
humilibus autem dat gratiam. Vnde ore proprio etiam *Iac. 4.*
dominus ait, Quoniam qui se exaltat, humiliabitur: & *1. Pet. 4.*
qui se humiliat, exaltabitur. Bene hic intelligimus etiā *Luca 14.*
illam humilitatem, non qua se quisque humiliat confi- *& 18.*
tendo peccata, nec sibi arrogando iustitiā: sed qua quis-
que humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione, quā
meruit eius superbia, aut exercetur probaturq; eius pa-
tientia. Vnde paulò pòst dicit hic psalmus, Priusquam
humiliarer, ego deliqui. Et illud in libro Sapientiæ, In
dolore sustine, & in humilitate tua patientiā habe, quo- *Eccli. 2.*
niam in igne probatur aurum & argētum, homines ve-
ro acceptabiles in camino humiliationis. Quod ait
acceptabiles, ibi spem dedit quæ consolaretur in humi-
litate. Et dominus Iesus hanc humilitatē cum discipu-
lis prædiceret à persecutionibus esse venturam, non eos
sine spe reliquit, sed hanc etiā qua consolarentur dedit
dicens: In vestra patientia possidebitis animas vestras. *Luca. 21.*
De ipso quoque corpore, quod ab inimicis posset
occidi, & quasi penitus interire, Capillus, inquit, capi-
tis vestri non peribit. Hæc spes data est corpori Christi,
quod est Ecclesia, qua consolaretur in humilitate sua.

Propter

A Propter quam spem dicit & apostolus Paulus, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed æternorum est spes ista præmiorum. Est & alia spes quæ in humilitate tribulationis plurimum consolatur, quæ sanctis data est in verbo dei adiutorium gratiæ pollicentis, nè quisquam deficiat. De qua re dicit
1.Cor.10. apostolus, Fidelis deus, qui non permittet vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum vt possitis sustinere. Hanc spem dedit etiam sal-
Luc.22. uator ore suo quando ait, Hac nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Hãc spem dedit & in oratione quam
Matth.6. docuit, vbi monuit vt dicamus, Ne nos inferas in tentationem. Quodammodo enim promisit se daturum suis periclitantibus quod dici voluit ab orantibus. Et ni mirum de hac spe magis intelligendus est dicere, Hæc me consolata est in humilitate mea, quoniam verbum tuum viuificauit me. Quod expressius interpretati sunt, qui non verbum sed eloquium posuerunt. Græcus enim λόγιον habet, quod est eloquium, non λόγος, quod est verbum. Sequitur autem, *Superbe inique agebant vsque valde, à lege autem tua non declinaui.* Superbos intelligi voluit
B persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui, quia hoc eum facere illorum persecutio compellebat. Quos vsq; valde iniquè dicit egisse, quia non solùm erant impij, verùm etiam pios impios esse cogebant. In hac humilitate, hoc est, in hac tribulatione spes consolata est, quæ data est in verbo dei pollicentis adiutorium, ne deficiat fides martyrum, & præsentia spiritus sui vires impertientis laborantibus, vt e-
Psal.123. uadentes de muscipula venantium dicerent, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos absorbuisset nos. An forte quod ait, Hæc me consolata est in humilitate mea: illam dicit humilitatem qua homo est deiectus & proiectus in mortem ex peccato illo quod valde in-
Gene.3. feliciter in paradisi felicitate commissum est? In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut vmbra prætereunt, omnes filij iræ
Psal.143. sunt, nisi per mediatorem reconcilientur deo, qui prædestinati sunt in æternam salutem ante mundi consti-
Ephes.2. tutionem, in quo mediatore & antiqui iusti spem habebant, quando eum in carne venturum per prophetiæ spiritum præuidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo, etiam hoc bene hic intelligitur verbum, si &
C ipsorum accipimus istam vocem: de quo verbo dictũ est, Memento verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti: Hæc me consolata est in humilitate mea, hoc est, in ista mortalitate mea: Quia eloquium tuum viuificauit me, vt spem vitæ haberem proiectus in mortem. Superbi inique agebant vsque valde, quandoquidem eorum superbiam nec humilitas mortalitatis edomuit. A lege autem tua non declinaui, quod me facere cogebant superbi. *Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine, & consolatus sum.* Vel sicut alij codices habent, *Et exhortatus sum.* id est, exhortationem accepi. Vtrunque enim potuit interpretari de verbo Græco quod est παρεκλήθην. A seculo ergo ex quo genus humanum sumpsit exordium, memor fui iudiciorum tuorum su-
Roman.9. per vasa iræ quæ parata sunt in perditionem, & consolatus sum: quia per hoc quoque ostendisti diuitias gratiæ & gloriæ tuæ in vasa misericordiæ tuæ. *Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco incolatus mei.* Vel sicut alij codices habent, *In loco peregrinationis meæ.* Ipsa est illa humilitas in loco mortalitatis & peregrinationis

hominis de paradiso & de illa superna Hierusalem e- D
iecti, vnde quidam descendens in Hiericho incidit in Gene.3.
latrones, sed propter misericordiam quæ per illum Sa- Luc.10.
maritanum cum illo facta est, cantabiles illi erant iustificationes dei in loco peregrinationis suæ, quamuis eum tædium teneret à peccatoribus relinquentibus legem dei, quia cum eis conuersari in hac vita vel ad tempus cogitur, donec area ventiletur. Possunt autem isti duo versus ad singulas partes vnius superioris aptari: vt quod ait, Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: ad hoc referatur, Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. quòd verò ibi ait, Et consolatus sum: ad hoc referatur, Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. *Memor,* inquit, *fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam.* Nox est illa humilitas vbi est mortalitatis ærumna, nox est in superbis inique agentibus vsque valde, nox in tædio à peccatoribus relinquentibus legem dei, nox est posttremò in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus & illuminet abscon-
dita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, 1.Cor.4.
& tunc laus erit vnicuique à deo. In hac ergo nocte memor homo esse debet nominis dei, vt qui gloria- E
tur, in domino glorietur: propter quod & illud scriptũ Psal.113.
est, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Sic enim quisque non in sua, sed in dei gloria, quia nec in sua sed in dei iustitia, id est, à deo tibi donata custodit legem dei: sicut iste ait, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Quam nõ custodisset si in sua virtute confidens, nominis dei memor non fuisset. Adiutorium enim nostrum in nomine domini: propter quod secutus adiunxit,
Hæc facta est mihi, quoniam iustitias tuas exquisiui. Iustitias vti- Psal.118.
que tuas quibus iustificas impiũ, non meas, quæ nunquã me pium faciunt, sed superbum. Non enim erat iste a-
liquis eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam vo- Roma.4.
lentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Has ergo iustitias quibus iustificantur gratis per gratiam
dei qui per seipsos iusti esse non possunt, melius alij in- Roman.10.
terpretati sunt iustificationes; quia reuera δικαιοσύνας, id est iustitias, sed δικαιώματα Græcus habet, quæ sunt iustificationes. sed quid sibi vult quod ait, Hæc facta est mihi? Hæc quid? An forte lex, quia dixerat, Et custodiui legem tuam? Quibus verbis subiunxit, Hæc facta est
mihi: tanquã diceret, hæc lex facta est mihi. Sed non est F
tememorandũ in exponendo, quomodo sit ei facta lex dei. Græca enim locutio vnde ista translata est, satis indicat non de lege dictum esse, hæc facta est mihi, quia lex in eadem lingua generis masculini est, & fœminino pronomine etiam ibi scriptũ est, hæc facta est mihi. Quæritur ergo prius quæ illi facta sit, deinde quomodo illi facta sit. Quæcunque illa sit, hæc, inquit, facta est mihi: non vtique hæc lex, quia hunc sensum sicut dixi Græcus expellit. Forte ergo hæc nox est, quia tota superior sententia sic se habet, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam: & sequitur, Hæc facta est mihi: quia vtique non lex, profectò nox est quæ facta est illi. Quid est igitur nox mihi facta est, quia iustificationes tuas exquisiui? Lux quippe potius est ei facta, nõ nox, quia iustificationes exquisiuit dei: ac sic recte intelligitur, facta est mihi, ac si diceretur, facta est pro me: id est, factum est vt prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurde intelligitur nox, vbi inuicem latent corda mortalium, vt de talibus tenebris innumerabiles & graues tentationes oriantur, ita

G vt in eadem nocte pertranseant etiam bestiæ syluæ, ca-
Psal.103. tuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi: vn-
de etiam de illo leone rugiente & quærente quem de-
1.Petri.5. uoret, dominus ait quod iam supra cōmemoraui, Hac
Luc.22. nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticū, id est,
hac nocte in qua pertranseunt bestiæ syluæ, vos leo ille
magnus quęsiuit à deo escam sibi: profecto hæc ipsa hu-
militas in loco peregrinationis huius quæ nox recte in-
telligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea vt
discant non superbire, propter qood malum in istam
Eccli.10. noctem pulsus est homo. Initiū enim superbiæ hominis
est apostatare à deo: sed gratis iustificatus, atq; vt in ista
humilitate proficiat variis tentationibus huius noctis
expositus, iam intelligens dicat quod in hoc psalmo a-
liquanto pòst dicitur, Bonum est mihi quòd humiliasti
me, vt discam iustificationes tuas. Nam quid est aliud,
bonum est mihi quia humiliasti me, nisi hæc humilitas
quæ nox vocatur, facta est mihi, id est, factū est vt pro-
desset mihi? Sed quare hoc? Quia scilicet iustificationes
tuas, non meas exquisiui. Possumus etiam quod dictum
est, hæc facta est mihi, sic intelligere, vt nec lex, nec nox
subaudiatur, sed hoc pronomen quod est hæc, non ac-
H cipiatur aliter, quam se habet ille in alio psalmo locus
Psal.26. vbi legitur, Vnam petij à domino, hanc requiram. Nec
dicit quid vnam, vel quam vnam de qua dixerit, hanc
requiram, sed fœmininum genus quasi pro neutro po-
situm est: inusitate quippe dictum est, Vnam petij, hanc
requiram: vbi non subauditur quæ illa vna sit: quod vsi-
tatius diceretur, Vnum petij à domino, hoc requiram,
vt inhabitem in domo domini. In his enim neutris nō
solet exigi neutrum quod subaudiendum sit, vt puta
vnum bonum, aut vnum donum, vel si quid huiusmo-
di, sed quicquid illud est, etiam si masculino vel fœmi-
nino genere nuncupetur, vel sine vllo nomine vllius
generis quibuslibet verbis insinuetur, solita omnino lo-
cutione sub genere neutro intelligitur: ita ergo & hic
eo modo dici potuit, Hæc facta est mihi, tanquā dictū
esset, hoc factum est mihi. Si autem quæramus quid il-
lud sit, occurrit quod supra dixerat, Memor fui in no-
cte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Hoc
factū est mihi, id est, hoc quod custodiui legem tuam,
non per meipsum feci, sed factum est mihi vtiq; abs te,
qoia iustificationes non meas, sed tuas exquisiui. Deus
Philip.2. est enim, inquit Apostol⁹, qui operatur in vobis & velle
I & operari pro bona voluntate. hoc etiam per Prophe-
tam deus dicit, Et faciam vt in iustificationibus meis
ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quapro
pter, deo dicente, Ego faciam vt iudicia mea obseruetis
& faciatis: rectissime iste dicit, hoc factum est mihi: vt
cum quæsieris qoid illud sit, respondeat quod supra di-
xerat, vt custodirem legem dei. Sed quia iste in longum
sermo processit, ea quæ sequuntur, domino donante,
ab alio melius tractabuntur exordio.

*Concio decimasexta de versu psalmi, Pars mea domi-
ne: vsque ad, Misericordia tua domi-
ne plena est terra*

Heth. ח Hos versus psalmi huius magni nūc aggredi-
mur in dei voluntate tractādos, *Pars mea do-
mine.* Quod habent quidā, *Portio mea domine.*
Quod verū ideo dicatur, quia participes eius
Psal.72. est quisquis adhęret, sicut scriptū est, Mihi autē adhære-
re deo bonū est: non enim existēdo sunt homines dij,
sed fiont participādo illius vnius qui verus est deus: an
quia sicut partes sibi eligūt homines in hoc mondo, si-
ue sortiuntur, alius hoc, alius illud vnde quisque viuat,
quodāmodo portio piorum deus est: vnde semper vi- K
uant. Vterque sensus non est absurdus: sed quod se-
quitur hic, audiamus, *Dixi custodire legem tuam.* Quid est,
portio mea domine, dixi custodire legem tuam: nisi
quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem eius
custodierit? Sed quomodo custodit, nisi hoc donet at-
que ad hoc adiuuet spiritus viuificans, ne litera occi- 2.Cor.3.
dat, & peccatum occasione accepta per mandatum o- Roman.7.
peretur in homine omnem concupiscentiam? Inuo-
candus est igitor. Sic enim ab eo fides impetrat quod
lex imperat: Quoniam qui inuocauerit nomen domi- Roman.10.
ni, saluus erit: & ideo vide quid subiungat, *Precatus sum
faciem tuam in toto corde meo.* Et dicens quomodo sit pre-
catus, *Miserere mei,* inquit, *secundum eloquium tuum.* Et tan-
quam exauditus atque adiutus ab eo quem precatus
est, *Quia cogitaui,* inquit, *vias meas, & auerti pedes meos in
testimonia tua.* Auerti scilicet à viis meis, quæ displicue-
runt mihi: vt irent in testimonia tua, atque ibi haberent
viam. Plures enim codices non habent, quia cogitaui,
sicut in quibusdam legitur, sed tantummodo cogita-
ui. Quod autem hic positum est, Et auerti pedes meos:
nonnulli habent, quia cogitaui & auertisti pedes meos,
vt hoc dei potius gratiæ tribuatur, secundum illud
quod apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vo- L
bis: cui etiam dicitur, Auerte oculos meos ne videant Philip.2.
vanitatem. Si oculos ne videant vanitatem, cur non
& pedes ne sectentur errorem? propter quod & illud
scriptum est, Oculi mei semper ad dominum, quia ip-
se euellet de laqueo pedes meos. Sed siue auertisti pe-
des meos, siue auerti pedes meos legatur, ab illo fit vt
faciamus cuius faciem precatus est in corde suo, & cui
dixit, Miserere mei secundum eloquium tuum: hoc est,
secundum verbum promissionis tuæ. Filij quippe pro- Roman.9.
missionis, in semine deputantur Abrahæ. Denique hoc
impetrato gratiæ beneficio, *Paratus sum,* inquit, *&
non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Quod aliqui in-
terpretati sunt, ad custodiendum mandata tua, aliqui
vt custodirem, aliqui custodire, Quod Græcus posuit,
τοῦ φυλάξασθαι. Quàm vero paratus factus sit ad cu-
stodienda diuina mandata, subdidit dicens. *Funes pec-
catorum circumplexi sunt me, & legis tuæ non sum oblitus.* Funes
peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spi-
ritalium, sicut diaboli & angelorū eius, siue carnalium
in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur. Non e-
nim hoc nomen quod dictum est peccatorum, ab eo M
quòd sunt peccata declinatum est, sed ab eo quòd sunt
peccatores, quod in Græco euidenter apparet. Cum
itaque minantur mala quibus terreant iustos, ne pro le-
ge dei patiantur, quodammodo funibus implicant, ve- Esa.5.
lut valida & robusta reste sua. Trahunt enim peccata
sicut restem longam, & hinc sanctos implicare conan-
tur, & aliquando permittuntur & premunt. Sed si im-
plicant corpus, non implicant animum, vbi non est
iste dei legis oblitus, quia sermo dei non est alligatus. 2.Timot.2.

Media nocte, inquit, *surgebam ad confitendū tibi, super iudicia
iustitiæ tuæ.* Quia & hoc ipsum quòd funes peccatorum
circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ dei. Pro-
pter quod dicit apostolus Petrus tempus esse vt iudi- 1.Petri.4.
cium incipiat à domo domini: Et si initium, inquit, à
nobis, qualis finis erit eis qui non credūt domini euan-
gelio? Et si iustus quidem vix saluus erit, peccator & im-
pius vbi parebunt? Hoc enim ait de persecutionibus
quas patiebatur ecclesia, cum funes peccatorū circum-
plecterentur eam. Proinde mediam noctē grauiora tri-
bulationis intelligendā existimo, in qua dixit, Surgebā,

quia

A quia nõ eum ſic affligebat vt deiiceret, ſed exercebat vt ſurgeret, id eſt, vt eaipſa tribulatione ad fortius confitendum proficeret. Iam vero quia iſta fiunt gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum uoſtrum, vocem perſonæ ſuæ pet haoc prophetiam ſuo corpori adiungit ipſe ſaluator. ad ipſum caput enim proprie quod ſequitur pertinere arbitror, *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* Sicuti eſt in epiſtola quæ ad Hebr. 2. Hebræos ſcribirur, Qui enim ſanctificat & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam nõ coofuuditur fratres eos vocare. & paulò pòſt, Propterea ergo, inquit, quia pueri cõmunicauerunt ſanguini & carni, & ipſe propemodũ participauit eiſdem. Quod quid eſt aliud quàm eorum pariceps factus eſt? Neque enim efficeremur participes diuioitatis eius, niſi ipſe mortalitatis noſtræ particeps fieret. oam & io euaogelio, quo nos diuinitatis eius participes facti ſumus, ita dicitur, Ioan. 1. Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri his qui credunt in uomine eius: Qui noo ex ſanguinibus, oeque ex voluntate carnis, neq; ex volũtate viri, ſed ex deo nati ſuot. Vt autem hoc fieret, quia & ipſe factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, ita ibi ſequitur, Et verbum caro factum eſt, B & habitauit in oobis. Per haoc eius participationem oobis gratia ſubmioiſtrarur, vt caſte timeamus deũ, & cuſtodiamus mandata eius. Proinde ipſe domious Ieſus loquitur io iſta prophetia, ſed quædam io membris ſuis & vnitate corporis ſui, tanquam in vno quodam homioe diffuſo toto orbe terrarum, & ſuccreſcente per volumina ſeculorũ, quædam vero in ſeipſo capite noſtro: vnde & hoc eſt quod ait, Particeps ego ſum omniũm timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Et quia propter hoc quòd particeps factua eſt fratrũ ſuorum deus omnium, immortalis mortalium, ideo graoum cecidit in terram, vt mortificatum multum Ioan. 12. fructum faceret: & de ipſo fructu ſecutus adiuuxit, *Miſericordia tua domine plena eſt terra.* Pſal. 32. Et vode hoc, oiſi cum iuſtificatur impius? In cuius gratiæ ſcieutia vt perficiatur adiungit, *Et iuſtificationes tuas doce me.*

Concio decimaſeptima de verſu pſalmi, Suauitatem feciſti cum ſeruo tuo domine: vſque ad, Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti.

Theth. ט HI verſus pſalmi hnius, de quibus nunc in volũtate dei diſputaturi ſumus, ab hoc iucipiunt, *Suauitatem feciſti cum ſeruo tuo domine, ſecundũ verbum tuum* Vel potius, *ſecundum eloquium tuum.* Sed C quod ait Græcus χρηςότητα, aliquãdo ſuauitatẽ, aliquando bonitatem noſtri interpretes tranſtulerunt. Verum In lib. 50. ho. hom. 4. quia ſuauitas poteſt eſſe & in malo, quãdo illicita quæq; & immuoda delectant, poteſt etiã eſſe & in ea quæ conditur voluptate carnali, ſic debemus intelligere ſuauitatẽ, quam χρηςότητα Græci vocant, vt in bonis ſpiritalibus deputetur. Propter hoc euim eã & bonitatẽ noſtri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictũ exiſtimo, ſuauitatẽ feciſti cum ſeruo tuo: niſi, feciſti vt me delectaret & booũ. Quando enim delectat & bonum, magnum dei dooũ eſt. Quando autem bouum opus quod lex imperat, ſit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, eum deua metuitur non amatur, ſeruiliter fit, non liberaliter. Ioan. 8. Seruus autem non manet in domo in æternũ, filius maoet in æternum, qnia conſummata charitas foras mittit timorẽ. 1. Ioan. 4. Suauitatẽ itaq; feciſti cum ſeruo tuo domine, faciendo filium qui ſeruns fuit, ſecũdum eloquium toum, hoc eſt, ſecundũ promiſſum tuũ, vt ſecundum fidem firma ſit promiſsio omoi ſemini. Roman. 4. *Suauitatẽ & eruditionem & ſcientiam doce me,* inquit, *quoniã mandatis tuis credidi.* Augeri ſibi iſta poſcit & perfici. nam vtiq; quia iã dixerat, D Suauitatẽ feciſti cũ ſeruo tuo, quomodo dicit ſuauitatẽ doce me, niſi vt ei gratia dei magis magiſque abundet, vel innoteſcat dulcedine bonitatis: habebant enim fidem qui dixerunt, Domioe auge oobis fidẽ. Luc. 17. Et quandiu viuitur in hoc muodo, proficieutiũ eſt hæc cãtatio. Addidit autem & eruditionem, vel ſicut plures codices habent, diſciplinã. Sed diſciplinam quam Græci appellant παιδείαν, vbi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerũt, Prouerb. 3. ibi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſecundum illud, Quẽ enim diligit dominus corripit, flagellat autem Hebr. 12. omnem filiũ quem recipit. hæc autẽ apud Eccleſiaſticas literas dici aſſolet diſciplina, interpretata de Græco vbi legitur παιδεία. Hoc enim verbũ iu Græco poſitũ eſt in epiſtola ad Hebræos, vbi Latinus ioterpres ait, Omnis euim diſciplina ad præſens non gaudij videtur eſſe, ſed triſtitiæ, poſtea autẽ fructũ pacificũ his qui per eam certarunt reddet iuſtitiæ. Cum qno ergo facit deus ſuauitatẽ, id eſt, cui propitius inſpirat boni delectationẽ, atque vt apertius id explicem, cui donatur à deo charitaa dei, & propter deũ charitas proximi, profecto inſtanter Matth. 22. orare debet, quò tantum ſibi augeatur hoc donũ, vt nõ E ſolum pro illo cõtemnat delectatiooes cæteras, ſed etiã pro illo quaſlibet perferat paſsiones. Ita ſuauitati ſalubriter additur diſciplina. oon enim quantulæcunq; ſuauitati vel bonitati, hoc eſt, charitati ſanctæ poſcenda eſt & obtinenda, ſed tam magnæ, vt ſub eius preſſura non poſsit extingui, ſed ſicut ingens flãma ſub impetu venti quanto magis reprimitur, tantn ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo: niſi rurſus repeteret, vt eum doceat ſuauitatem, tantã vtiq; vt diſciplinam poſsit patientiſsime ſuſtinere. Tertia pooitur ſciẽtia, quoniam ſi magnitudiue ſua præcedit ſcientia magnitudinem charitatis, non ædificat, ſed inflat. 1. Corin. 8. Cum ergo tanta fuerit charitas in booitate ſuaui, vt tribulatiouibus oon poſsit extingui, quas adhibet diſciplina, tunc vtilis erit ſcieotia, qua innoteſcat rtiam ſibi homo qnid ipſe meruerit, & quæ à deo dooata ſint ei, per quæ poſſe ſe ſciat, quæ ſe poſſe neſciebat, & per ſeipſum omoino oon poterat. Quod autem oooait, da mihi: 1. Cor. 2. ſed, doce me: quomodo ſuauitas docetur ſi non detor? Quaodoquidem multi quod eoa non delectat ſciunt, & quarum rerũ habent coguitiouem oon habent ſuauitatem? Suanitas enim dici oon poteſt, niſi delectet. Item diſciplina quæ ſignificat emeodatoriam tribula- F tiooem, accipiendo diſcitur, id eſt, non audiendo vel legendo vel cogitando, ſed experieodo. At vero ſcientia quam tertio loco poſuit io his quæ ait, doce me, docendo datur. Nam quid eſt aliud docere, quàm ſcieutiã dare? Et hæc duo ita ſibi coonexa ſunt, vt alterũ ſine altero eſſe non poſsit. Nemo enim docetur niſi diſcat, & nemo diſcit niſi doceatur. Et ideo ſi diſcipulus capax non ſit eorum quæ à doctore dicuntur, non poteſt doctor dicere, ego eum docui, ſed ipſe oon didicit: dicere autem poteſt, ego ei dixi quod dicẽdum fuit, ſed ille noo didicit, quia non percepit, non cõprehendit, oon intellexit. Nam profecto & ille didiciſſet ſi iſte docuiſſet. Et ideo deus quando vult docere, prius dat iotellectum, ſine quo ea quæ ad diuinam doctrinã pertinent homo non poteſt diſcere: vnde & iſte paulò pòſt dicit, Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua. Poteſt itaque homo cum docere aliquem cupit, dicere illa quæ dixit dominus diſcipulis ſuis poſteaquam reſurrexit à mortuis, ſed facere quod ille fecit non poteſt: ait enim euangelium, Tunc aperuit eis ſeoſum, vt intelligerent Luc. 24.

G ſcripturas,& dixit illis. Quid autem illis dixerit, ibi legitur:ſed ideo ceperunt quod dixit,quia vnde caperent aperuit. Docet ergo deus ſuauitatem inſpirando delectationem, docet diſciplinam temperando tribulationem, docet ſcientiam inſinuando cognitionem. Cum itaq; alia ſint quæ ideo diſcimus vt tantummodo ſciamus,alia vero vt etiam faciamus, quãdo deus ea docet, ſic docet, vt ea ſcienda ſciamus aperiendo veritatem, ſic docet vt faciendo faciamus inſpirando ſuauitatem.
Pſal 142. neq; enim fruſtra ei dicitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam.Sic,inquit,doce vt faciam,nõ tantummodo vt ſciam. Ipſa quippe recte facta, fructus eſt noſter quem reddimus agricolæ noſtro: ſed ſcriptura dicit,
Pſal.84. Dominus dabit ſuauitatem,& terra noſtra dabit fructũ ſuum. Quæ autem iſta terra eſt, niſi de qua dicitur eidẽ
Pſal.142. ipſi qui dat ſuauitatẽ, Anima mea velut terra ſine aqua tibi? Quòd vero cum dixiſſet, ſuauitatẽ & diſciplinam & ſcientiam doce me:adiunxit atque ait,Quoniã mandatis tuis credidi: non immeritò quæri poteſt cur non dixerit,obediui: ſed credidi. Alia enim ſunt mandata, alia ſunt promiſſa.Mandata facienda ſuſcipimus,vt accipere promiſſa mereamur. Promiſsis ergo credimus,
H mandatis obtemperamus.Quid eſt ergo,mandatis tuis credidi: niſi, credidi quòd tu illa mandaueris, non aliquis homo, quamuis per homines hominibus miniſtrata & monſtrata ſint? Quia itaque credidi tua eſſe mandata,ipſa fides mea qua id credidi, impetret abs te gratiam qua faciam quod mandaſti. Si enim homo mihi hæc iuberet forinſecus, nunquid etiam vt facerẽ quod iubebat adiuuaret intrinſecus? Doce ergo me ſuauitatẽ inſpirando charitatem, doce me diſciplinam donando patientiam, doce me ſcientiam illuminando intelligentiam,quoniam mandatis tuis credidi. Te illa credidi mandaſſe qui deus es, & homini donas vnde facias eum facere quod mandas. *Priuſquam humiliarer*,inquit, *ego deliqui,propter verbum tuum*: Vel ſicut alij expreſſius habent, *propterea eloquium tuum cuſtodiui*. Vtique ne rurſum humiliarer. Quod ad illam humiliationẽ me-
Gene.3. lius refertur quæ facta eſt in Adam, in quo omnis creatura humana tanquam in radice vitiata, quoniam veritati ſubiecta eſſe non voluit, ſubiecta eſt vanitati.
Roman.9. Quod vaſis miſericordiæ profuit experiri, vt deiecta & deleta ſuperbia diligatur obedientia,& pereat non
I reditura miſeria. *Suauis es domine*. Vel ſicut plures habent, *Suauis es tu domine*. Aliqui etiam, *Suauis es tu*, Vel, *Bonus es tu*: ſicut de hoc verbo ſuperius tractauimus. *Et in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas*. Vere vult facere iuſtificationes dei, quando eas in eius ſuauitate vult diſcere ab eo cui dixit, Suauis es tu domine: denique ſequitur, *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum*: Eorum ſcilicet quibus non profuit quòd poſtea quàm deliquit, humiliata eſt humana natura. *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua*. Quantalibet, inquit,
Matth.24 abundet iniquitas,non in me refrigeſcet charitas. Tanquam ille hoc dicat, qui in eius ſuauitate iuſtificationes dei diſcit. Quanto magis enim ſuauia ſunt quæ iubet qui iuuat, tanto magis ea ſcrutatur amans vt cognita faciat,& faciendo cognoſcat,quia perfectius cognoſcuntur cum fiunt. *Coagulatum eſt vt lac cor eorum*. Quorum niſi ſuperborum, quorum ſuper ſe multiplicatam dixit iniquitatem? Obduruiſſe autem cor eorum vult intelligi hoc verbo & hoc loco. nam dicitur & in bono, ſicut in pſalmo ſexageſimoſeptimo dicitur, Mons incaſeatus, mons vber: & intelligitur gratia plenus. Nam & illic quidam coagulatus interpretati ſunt: ſed vide quid ad ſe opponebat duritiæ cordis illorum. K

Ego vero,inquit,*legem tuam meditatus ſum*. Quam legem? Vtique iuſtiſsimam & miſericordiſsimam:vnde illi dicitur, Et de lege tua miſerere mei. Superbis reſiſtit vt Iacobi.4. humilientur,vt obdurentur: humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiam, & ne recipiant excellentiam. Meditatione quippe legis huius voluntaria ſeruatur mihi humilitas, vt pœnalis euadatur humilitas: de qua mox dicit, *Bonum mihi quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas*. Vicinum aliquid & ſuperius iam dixerat, Prius quàm humiliarer ergo deliqui, propterea eloquium tuum cuſtodiui. Ipſo quippe fructu oſtendit quòd bonum illi fuerit humiliari: ſed illic dixit & cauſam quòd humilitatem pœnalem delinquẽdo præceſſerit. Quod vero ibi ait, Propterea eloquium tuum cuſtodiui: hic autem, vt diſcam iuſtificationes tuas:ſatis ſignificaſſe mihi videtur hoc eſſe iſta noſſe, quod cuſtodire, hoc eſt, cuſtodire quod noſſe. Neque enim Chriſtus non nouerat quod arguebat, & tamen arguebat peccatum, cum dictum de illo ſit quòd non noue- 2.Corin.5. rat peccatum. Nouerat ergo quadam notitia, & rurſus quadam ignorantia non nouerat. Sic & iuſtificationes dei multi diſcunt & non diſcunt. Nouerant e- L nim eas quadam notitia: & rurſus quadam ignorantia, quoniam non faciunt quod nouerunt, non nouerunt. Eo modo hic ergo intelligendus eſt dixiſſe, vt diſcam iuſtificationes tuas,ea notitia qua fiũt. Hæ autem quia non fiunt niſi per dilectionem, vbi qui facit habet delectationem, propter quod dictum eſt, In tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas, ſequens verſus oſtendit,vbi ait, *Bona mihi lex oris tui, ſuper milia auri & argenti*. Vt amplius diligat charitas legem dei,quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

Concio decimaoctaua de verſu pſalmi, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me, da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

QVando deus hominem fecit ex puluere & animauit flatu, non ibi cõmemoratum eſt quòd Iod. manibus fecerit. Cur itaq; quibuſdam viſum Iob.19. fuerit verbo deum feciſſe cætera, hominem vero velut aliquid præcipuum feciſſe manibus ſuis,non Gene.2. video niſi forte quia ex puluere formatum legitur hominis corpus, non potuiſſe fieri, niſi manibus arbitrantur: nec attendunt quod in euangelio de verbo dei M ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt: non poſſe Ioan.1. conſtare ſi non per verbum factum eſt etiam corpus humanum: ſed adhibent teſtimonium de hoc pſalmo,& dicunt, Ecce vbi apertiſsime clamat homo, Manus tuæ domine fecerunt me, & finxerunt me: quaſi non etiam apertiſsime dictum ſit, Videbo cœlos ope- Pſal.8. ra digitorum tuorum: nec minus aperte dictum ſit, Et Pſal.101. opera manuum tuarum ſunt cœli: multóque apertius, & 94. Et aridam terram manus eius finxerunt. Manus ergo dei ſunt poteſtas dei. Aut ſi pluralis numerus eos mouet quia non dictũ eſt,manus tua,ſed manus tuæ: accipiant manus dei virtutem & ſapientiam dei, quod vtrunque 1.Corin.1. vnus dictus eſt Chriſtus: qui etiam intelligitur brachiũ domini, vbi legitur, Et brachiũ domini cui reuelatum Eſaiæ.53. eſt? aut accipiant manus domini filium & ſpiritumſanctum, quia & ſpiritusſanctus cooperator eſt patris & filij: vnde ait Apoſtolus, Omnia hæc operatur vnus at- 1.Cor.12. que idem ſpiritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem ſpiritus, ne tot ſpiritus eius quot opera putarentur,non quòd ſine patre & filio ſpiritus operetur. Liberum eſt igitur quomodo intelligantur manus dei, dum

tamen

A tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur:
nec ea quæ fecit verbo, manibus facere nõ putetur: nec
propter manus forma corporis, aut alia manus sinistra,
alia dextera: nec propter verbum sonus oris, aut motus
Esaie.57. animi transitorius operanti deo inesse credatur. Nec
Gene.2. defuerunt qui duo ista verba, fecerunt me, & finxerunt
me, sic distinguerent, vt animam deum fecisse, corpus
autem finxisse dicerent, quia de anima dixit deus, Omnem
flatum ego feci: de corpore autem legitur, Et finxit
deus hominem de puluere terræ: tanquam fiat quidem
omne quod fingitur: nõ tamen fingatur omne quod fit:
& ideo animam factã potius dicunt esse quàm fictam,
quia non est corpus sed spiritus, quasi non scriptum sit,
Qui finxit spiritum hominis in ipso. Veruntamen quãdo
vtrunque hoc verbum de homine in loco vno ponitur,
& vtrunque hominis, id est, & anima & corpus
diuinitus conditum non negatur, non ineleganter distribuuntur
singulis singula, vt anima facta, corpus autem
fictum intelligatur, siue formatum, siue plasmatũ.
Nam quidam interpretes noluerunt dicere, finxerunt
me: sed, plasmauerunt me: magis diligentes minus Latine
declinare de Græco, quàm dicere finxerunt, quod
B aliquando etiam de simulatione dici solet. Sed vtrum
hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint omnes
homines propagati, quis hominem quando ille factus
est, etiam se factum non potest dicere originis seminisque
ratione? An etiam secundum hoc rectè dici
potuit, Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me,
quòd vnusquisque non sine opere dei etiam de parentibus
fit ipso creante, illis generantibus? Quoniam si operatoria
dei potẽtia rebus subtrahatur, intereunt, nec
aliquid omnino siue de mundi elementis, siue de genitoribus,
siue de seminibus nascitur, si ea non operetur
Hiere.1. deus: propter quod ait prophetę Hieremiæ, Prius quàm
te formarem in vtero, noui te. Sed nunquid sine intellectu
fecit hominem deus, siue primũ, siue vnumquenq;
nascentium, vt nunc dicat ei, Manus tuæ fecerũt me, &
plasmauerunt me, da mihi intellectum? Nónne ipsi naturæ
humanæ intellectus est inditus, vt eo discernatur à
pecore? Aut sic est deformata peccãdo, vt etiam hoc in
ea reformandum sit? propter quod & apostolus omni-
Ephes.4. bus ad regenerationem pertinẽtibus dicit, Renouami-
C ni spiritu mentis vestræ: & vtiq; quia intellectus in mente
est, hinc rursus ait, Renouamini in nouitate mẽtis vestræ.
De his autem qui huius regenerationis consortes
non erunt, Hoc, inquit, dico & testificor in domino,
vt non iam ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate
mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via
dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem
cordis eorũ. Propter hos igitur interiores oculos, quorum
cæcitas est deum non intelligere, vt aperiantur, &
Actu.15. magis magisque serenentur, fide mundentur corda, Da
mihi, inquit, intellectum, vt discam mãdata tua. Quanuis
enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in
3. sent. dist. deum, tamen ipsa fide qua credit sanatur, vt intelligat
24. cap post ampliora. Alia sunt enim quæ nisi intelligantur nõ cre-
hoc. dimus, & alia sunt quæ nisi credamus non intelligamus.
Roman.10. Nam cum fides sit ex auditu, auditus autẽ per verbum
dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia taceam,
linguam ipsam quam loquitur non intelligit? Sed
nisi essent rursus aliqua quæ intelligere non possumus,
Esaie.7. nisi antè credamus, propheta non diceret, Nisi credideritis,
non intelligetis. Proficit ergo noster intellectus
ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda
quæ intelligat, & eadẽ ipsa vt magis magisq; intelli-

gantur, in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc non fit D
propriis tanquam naturalibus viribus, sed deo adiuuãte
atq; donante: sicut medicina fit non natura, vt vitiatus
oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit deo, Da
mihi intellectum vt discam mãdata tua, non omnimodo
expers eius est velut pecus, nec ita quanuis homo vt
in eorum numero deputandus sit, qui ambulant in vanitate
mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via Ephe.4.
dei. nã si talis esset, nec hoc diceret, Nõ autem parui est
intellectus, nosse à quo poscendus est intellectus. Et cogitandũ
est quanto sint altius intelligenda diuina mandata,
quando ad ea discenda sibi adhuc dari intellectũ
petit, qui iã sic intelligit, & qui eloquia dei se custodisse
ante iam dixit. Quòd autem interpretati sunt nostri, da
mihi intellectũ, breuius dixit Græcus συνέτισόν με: quia
vno verbo complexus est, da mihi intellectum, quod est
συνέτισον, quod Latine vno verbo dici non potest, tanquam
si non posset Latine dici, sana me, & diceretur, da
mihi sanitatem: sicut hic dictum est, da mihi intellectũ,
aut sanum me fac, sicut etiã hic dici potest, intelligẽtem
me fac, quod quidem potuit & angelus facere. nã dixit
Danieli, Veni intellectũ dare tibi. & hoc verbum est in Danie.2.
Græco, quod etiam hic est, συνετίσαι, tanquã si diceret E
Latinus, sanitatem dare tibi, quod Græcus dixisset, sanare
te. Non enim circumloqueretur Latinus interpres
dicendo intellectum dare tibi: si quemadmodum dici
potest à sanitate sanare te, ita dici posset ab intellectu
intellectuare te. Sed si potest hoc & angel⁹ facere, quid
est quòd iste hoc à deo sibi poscit vt faciat? An quia
deus angelo iusserat vt faceret? Ita vere. nam Christus
intelligitur hoc iussisse angelo vt faceret, eo loco vbi
ait propheta, Et factum est cum viderem ego Daniel
visum, & quærebam intellectum: & ecce stetit in conspectu
meo vt visus viri, & audiui vocẽ viri inter Vbal,
& vocauit & dixit Vlai, Fac intelligere illũ visionem: &
ibi in Græco verbũ hoc est quod & hic, id est, συνέτισον.
Deus itaq; per seipsum, quia lux est quæ illuminat pias Ioan.1.
mentes, vt ea quæ diuina dicuntur vel ostenduntur, intelligant.
Sed si ad hoc ministro vtitur angelo, potest
quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt
capiat lucem dei, & per hanc intelligat: Sed ita dicitur
intellectũ dare homini, & quasi, vt ita dicã, intellectuare
hominem, quemadmodũ quisquã dicitur lucem da- F
re domui, vel illuminare domũ, cui fenestrã facit, cum
eam non sua luce penetret & illustret, sed tantummodo
aditum quo penetretur atque illustretur aperiat. Sed
nec sol qui per fenestram illustrat domum, ipse creauit
eandem domum, aut hominem qui fenestram fecit in
domo, aut ipse illi iussit vt faceret, aut adiuuit ipse facientem,
aut aliquid egit vt aperiretur quà suum lumẽ infunderet.
Deus autẽ & hominis mentem rationabilem
atque intellectualem fecit, quæ posset capere lumẽ eius,
& angelum talem fecit qui operari posset aliquid vnde
ad capiendum lumen dei mẽs adiuuaretur humana, &
eandem sic adiuuat mẽtem vt angelicam recipiat operationem,
& eam sic illuminat de seipso, vt non solùm
illa quæ à veritate monstrantur, sed ipsam quoq; perficiendo
perspiciat veritatem. Sed quoniam res quidem
necessarias, quantum existimo, tam prolixa disputatione
tractauimus, dilatis sequẽtibus psalmi huius versibus,
sermonem istum isto fine claudamus.

Concio decimanona de versu psalmi, Qui timent te videbunt me & iucundabuntur: vsque ad, Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus, vt non confundar.

G Dominus noster Iesus in hoc psalmo per prophetam sibi petiuit intellectum dari à deo, & corpori suo quod est ecclesia, ad dei mandata discenda. Cum ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscondita est in deo, & ipse in eodem corpore suo indigentiam patitur, & poscit quod membris suis est necessarium. Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum vt discam mādata tua. Quia tu, inquit, formasti me, tu reforma, vt
Ephes.4. fiat in corpore Christi, quod ait apostolus, Reformamini in nouitate mentis vestræ. *Qui timent te, inquit, videbunt me, & iocundabuntur*: Vel sicut habent alij codices, *Lætabuntur, quia in verba tua speraui*. Id est, in ea quę
Gene.12. promisisti, vt sint promissionis filij semen Abrahæ, in
& 26. quo benedicuntur omnes gentes. Qui sunt autem qui timent deum, & quem videbunt & lætabuntur, quoniam in verba dei sperauit? Si corpus Christi est, id est, ecclesia, cuius est vox ista per Christum vel in ipsa & de seipsa, tanquam de seipso ista vox Christi est? nunquid non ipsi sunt in eis qui timent deum? Quis est ergo ille quem vident & iocundabuntur? An populus ip-
H se se videt & iocundatur? & sic dictum est, Qui timent te, videbunt me & lætabuntur, quia in verba tua speraui: vel sicut alij diligentius expresserunt, supersperaui: tanquam diceret, Qui timēt te, videbunt me Ecclesiam tuam, & iocundabuntur, quia in verba tua supersperaui, cum ipsi sint Ecclesia qui vident Ecclesiam & iocundantur? Sed cur non dixit, qui timent te, vident me & iocundantur: sed timent te, verbum præsentis temporis posuit, videbunt autem & iocundabuntur futuri temporis verba sunt? An quia in præsenti tempore
Iob.7. timor est, quamdiu tentatio est vita humana super ter-
Math.13. ram? Iocunditas autem quam voluit hic intelligi, tunc erit, quando iusti fulgebunt in regno patris sui sicut sol.
Psal.30. hinc enim etiā illud in alio psalmo legitur, Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te. Hunc ergo quandiu timent nondum vident, sed videbunt & iocundabuntur: quia & illic sequitur, Perfecisti autem sperantibus in te: & hic, quia in verba tua speraui, vel supersperaui, vt in verbo ita composito, & cura interpretis diligentioris expresso, etiam
Ephes.3. illud intelligamus quod dicitur, Potens est deus facere supra quàm petimus & intelligimus: vt quia supra
I quàm petimus & intelligimus sunt, parum sit ea sperare, sed habeamus supersperare. Quia ergo adhuc timet Ecclesia quæ in hac vita est, & nondum se videt in eo regno vbi erit eius secura iocunditas, sed inter pericu-
1.Cor.10. losas tentationes in hoc mundo laborat, vbi audit: Qui se putat stare, videat ne cadat: considerans huius mor-
Eccli.4. talitatis miseriam in qua iugū graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorū, sic in omnibus pertenditur vsque in diem sepulturæ in matrem omnium,
Gala.5. vt propter carnem concupiscentem aduersus spiritum etiam regenerati gemere sub eius grauitate cogantur: hoc ergo considerans, *Cognoui, inquit, domine quia iustitia iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia tua vt consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.* Misericordia & veritas ita diuino eloquio commendantur, vt cum in multis inueniantur locis, maxime in psalmis,
Psal.24. quodam etiā loco legatur, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Et hic quidem primò veritatem posuit, quia humiliati sumus in morte, iudicante illo cuius iudicia iustitia est: deinde misericordiam qua instauramur ad vitā, promittente illo cuius beneficiū gratia est: ideo ait, Secūdum eloquium tuum seruo tuo: id est, secundum quod promisisti seruo tuo. Siue ergo regene- K
ratio qua hic in dei filios adoptamur, siue fides, & spes,
1.Corin.13. & charitas, quę tria ædificātur in nobis, quanuis de misericordia dei veniant, tamen in hac ærumnosa & procellosa vita solatia sunt miserorū, non gaudia beatorū: ideo dictū est, Fiat misericordia tua vt consoletur me. Sed quia post hæc & per hęc etiā illa ventura sunt, ideo sequitur, *Veniant mihi miserationes tuæ, & viuā.* Tunc enim vere viuā, quando nihil potero timere ne moriar. Ipsa enim & sine vllo additamento dicitur vita, nec intelligitur nisi æterna vita & beata, tanquam sola dicenda sit vita, in cuius cōparatione ista quam ducimus mors potius sit appellanda quàm vita: quale illud est in euangelio, Si vis venire ad vitam, serua mandata. Nunquid ad- Math.19.
didit æternam vel beatā? Item de resurrectione carnis cum loqueretur, Qui bene fecerunt, inquit, in resurre- Ioan.5.
ctionem vitæ. Neq; hic ait, æternæ seu beatæ: sic & hic, Veniant, inquit, mihi miserationes tuæ & viuā: neq; hic ait, in æternū viuam: vel, beatè viuam: quasi aliud nō sit viuere, quàm sine vllo fine & sine vlla miseria viuere. Sed hoc quo merito? *Quia lex, inquit, tua meditatio mea est.* Hęc meditatio nisi esset in fide, quę per dilectionē Gala.5.
operatur, nunquā propter eam posset ad illā vitā quis- L
piam peruenire. Hoc dicendū putaui, ne quisquā cum totam legem memoriæ mandauerit, eamq; creberrima recordatione cātauerit, non tacens quod præcepit, nec tamen viuēs vt præcepit, arbitretur se fecisse quod legit, quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturū existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritum postulauit, vbi dictum est, Veniant super me miserationes tuæ, & viuam. Hęc meditatio amantis est cogitatio, & tantū amantis vt charitas nō frigescat huius medita- Math.24.
tionis suæ, quantalibet abundātia cōstipetur iniquitatis alienæ. deniq; sequitur & dicit, *Confundantur superbi quoniam iniuste iniquitatē fecerunt in me, ego autē exercebor in mādatis tuis.* Ecce quod ait, meditatio legis dei, vel potius, meditatio lex dei. *Conuertantur*, inquit, *ad me qui timent te, & qui cognoscunt testimonia tua.* In nonnullis codicibus inuenimus & Græcis & Latinis, *Conuertātur mihi.* Quod tantundem valere existimo, quātum si dicatur ad me. Sed quis est iste qui hoc dicit? Non enim quisquā hominum hoc dicere audebit, aut si dicat audiēdus est. Nimirum ergo ille est qui etiā superius interposuit proprietatem vocis suæ, dicens, Particeps ego sum omniū timentium M
te, quia factus est particeps mortalitatis nostræ, vt & nos participes diuinitatis ipsius fieremus. Nos vnius participes ad vitam, ad mortem vero particeps ille multorum. Ipse est enim ad quem conuertuntur timentes deum, & qui cognoscunt dei testimonia de illo per prophetas tanto antè prædicta, in eius præsentia per miracula paulò antè monstrata. *Fiat, inquit, cor meum immaculatū in tuis iustificationibus, vt non confundar.* Redit ad vocem corporis sui, sancti scilicet populi sui, & immaculatum fieri cor suum precatur, hoc est, cor membrorum suorum in iustificationibus dei, non in viribus eorum. Poposcit enim hoc, non præsumpsit: quod autem addidit, vt non confundar: tale aliquid & in primis huius psalmi versibus inuenitur, vbi dixit, Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata tua. Quod ibi, quia dixit vtinam, vno verbo significauit optantis, hoc isto loco apertioribus verbis expresit orantis dicendo, fiat cor meum immaculatum: vt nec in illa nec in ista sententia, quæ vtraq; vna est, inueniatur audacia de libero arbitrio cōtra gratiam confitentis. Quod autem ait

A tem ait ibi, Tunc non confundar: hoc ait hic, vt non
confundar. Fiat ergo cor meum immaculatū membrorum & corporis Christi, gratia dei per ipsum corporis
Ad Tit 3. caput, hoc est per Iesum Christum dominum nostrum,
per regenerationis lauacrum, vbi abolita sunt omnia
Galat. 5. præterita peccata nostra per spiritus adiutorium, per
quod concupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in
pugna nostra, per dominicæ orationis affectum, in qua
Matth. 6. dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata nobis regeneratione, adiuti confessione, fusa precatione
fiat cor nostrum immaculatum vt non confundamur,
quia & hoc ad iustificationes dei pertinet quando inter eius alia præcepta præcipitur, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis.

Concio vicesima de versu psalmi, Defecit in salutare tuum anima mea: vsque ad, Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

Caph. ℶ Adiuuante domino istam magni huius psalmi partem considerandam exponendamq; suscepimus, vbi dicit, *Defecit in salutare tuū anima mea, & in verbum tuum speraui.* Non omnis defectus vel culpæ
putandus est esse vel pœnæ. Est etiam defectus laudabi-
B lis vel optabilis. Nam cum sint inter se duo ista contraria, proficere & deficere, vsitatius profectus in bono
accipitur, defectus in malo, quando non additur vel
subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum
vero additur, potest & malum esse proficere, bonumq;
2. Timo. 6. deficere: aperte quippe dixit apostolus, Prophanas autem verborum nouitates euita, multum enim profi-
2. Timot 3. cient ad impietatem. ait & de quibusdam, Proficient in
peius. Ita & defectus à bono in malum, malus est: à malo in bonum, bonus est: bono quippe defectu dictum
Psal. 83. est, Desiderat & deficit anima mea in atria domini.
Sic & hic non ait, defecit à salutari tuo: sed defecit in
salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum anima mea.
Bonus est ergo iste defectus: Indicat enim desiderium
boni, nondum quidem adepti, sed auidissime ac vehe-
1. Petr. 2. mentissime concupiti. Sed quis hoc dicit, nisi genus
electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis? Ab origine generis humani vsque ad huius seculi finem, in eis qui suo quique tempore hic vixerunt, viuunt, victuri sunt, desiderant Christum, teste sanctissimo sene Symeone, qui cum eum infantem
Luc. 2. accepisset in manus, dixit, Nunc dimittis domine ser-
C uum tuum secundum verbum tuum in pace: quoniam
viderunt oculi mei salutare tuum. Acceperat enim responsum diuinum, non se gustaturum mortem, donec
videret Christum domini. Quale autem desiderium
fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus
superiorum temporum sanctis. vnde & ipse dominus
Matth. 13. discipulis ait, Multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt: vt ex ipsorum etiam voce hoc
loco agnoscitur, Defecit in salutare tuum anima mea.
Nec tunc ergo quieuit hoc desiderium sanctorum, nec
nunc quiescit in Christi corpore quod est Ecclesia vsq;
Aggai 2. ad terminum seculi, donec veniat desideratus cunctis
gentibus, sicut promittitur per prophetā: propter quod
2. Timot. 4. dicit apostolus, Superest mihi corona iustitiæ, quam
reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Hoc itaque desiderium de quo nunc
agimus, de dilectione consurgit manifestationis eius:
Colos. 3. de qua item dicit, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima

enim tempora Ecclesiæ ante virginis partum, sanctos D
habuerunt qui desiderarent incarnationis eius aduentum: ista vero tempora, ex quo ascendit in cœlum, sanctos habent qui desiderent eius manifestationem ad
viuos & mortuos iudicandos. Neque hoc Ecclesiæ desiderium ab initio vsque in finem seculi requieuit aliquantum nisi quandiu hic cum discipulis in carne conuersatus est, vt totius corporis Christi in hac vita gementis vox conuenienter intelligatur, Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui:
hoc est, in promissum, quod spes facit, vt per patien- *Roman. 8.*
tiam expectetur quod à credentibus nō videtur. Etiam
hic Græcus illud verbum habet, quod quidam nostri
interpretes supersperaui trāsferre maluerunt, quia procul dubio plus futurum est quàm dici potest. *Defecerunt, inquit, oculi mei, in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me?* Ecce rursus in oculis, sed vtique interioribus
laudabilis & felix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, sed ex fortitudine desiderij in promissum dei. Hoc enim ait in eloquium tuum. Quomodo autem tales oculi dicunt, quando consolaberis me,
nisi cum tali intentione & expectatione oratur & ge-
mitur? Lingua enim loqui non oculi solent, sed ocu- E
lorum quodammodo vox est desiderium orationis.
Verùm in eo quod ait, quando consolaberis me, tanquam moras se perpeti ostendit: vnde est etiam illud,
Et tu domine vsquequo? Quod aut ideo fit vt dulcior *Psal. 6.*
veniat dilata iocunditas, aut iste sensus est desiderantium, cum spaciū temporis etiam quod subitò venienti breue est, longum est amanti. Nouit autem dominus quid quando faciat, qui in mensura & numero &
pondere cuncta disponit. Ardentibus autem spiritali- *Sapien. 11.*
bus desideriis, carnalia desideria sine dubitatione frigescunt: propter hoc sequitur, *Quoniam factus sum tanquam vter in pruina, iustificationes tuas non sum oblitus.* Nimirū
enim per vtrem carnem mortis huius, per pruinam vero cœleste beneficium vult intelligi, quo carnis concupiscentiæ velut frigore cohibente torpescunt: & fit hinc
vt iustificationes dei de memoria non labantur, dum
non cogitantur aliunde, quomodo fit quod ait apo-
stolus, Carnis prouidentiam ne feceritis in concupi- *Roma. 13.*
scentiis. ideo cum dixisset, quoniam factus sum tanquā
vter in pruina: subiecit, Iustificationes tuas non sum
oblitus: hoc est, ideo non sum oblitus, quoniam talis fa-
ctus sum. Feruore enim cupiditatis obtorpuit, vt ferue- F
ret memoria charitatis. *Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudiciū?* In Apocalypsi est ista vox *Apocal. 6.*
martyrum, & eis imperatur patientia, donec fratrum
eorū numerus impleatur. De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc seculo. Et ne
quisquā putaret antè hîc Ecclesiam non futuram quàm
finis seculi venerit, & aliquid temporis futurum in hoc
seculo quo Ecclesia iam non sit in terris, propterea cum
quæsisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio, profecto demonstrans vsque ad iudicium in quo de persecutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoq; in terris
futuram. Si autem quenquam mouet cur quærat, quod
cum discipuli quærerent, magister respondit, Non est *Acto. 1.*
vestrū scire tempora quæ pater posuit in sua potestate:
cur nō credamus in isto loco psalmi huius esse prophetatum, hoc ipsum illos fuisse quæsituros, & Ecclesiæ vocē
quæ hîc tāto antè prædicta est, illorum interrogatione
completam? Quod autem sequitur, *Narrauerunt mihi iniqui delectationes, sed nō ita vt lex tua domine.* Eas sic transferre voluerunt interpretes nostri, quas Græci ἀδολεσχίας

G vocant, quod vſqueadeo vno verbo nequaquam dici Latine poteſt, vt aliqui delectationes, aliqui fabulationes eas dicerent, vt non immeritò accipiantur eſſe quidem illas exercitationes, ſed in ſermone cum quadam delectatione. Has vero habent in diuerſis ſectis ac profeſsionibus & literis ſeculares & Iudæorum quæ δευτερώσεις nuncupantur, continentes præter diuinarum canonem ſcripturarum milia fabularum, habet eas & hæreticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos omnes iniquos intelligi voluit, à quibus ſibi narratas dicit ἀδολεσχίας, id eſt, exercitationes delectabiles verbis. Sed non, inquit, vt lex tua domine, quia me in ea veritas non verba delectant. denique adiungit, *Omnia mandata tua veritas, iniuſti perſecuti ſunt me, adiuua me.* Et pendet totus de ſuperioribus ſenſus, Quot ſunt dies ſerui tui, quando facies de perſequentibus me iudicium? Vt enim perſequantur me narrauerunt mihi ſermonũ ſuorum delectationes, ſed eis præpoſui legem tuam: quæ ideo plus me delectauit, quia omnia mandata tua veritas, non ſicut in illorum abundat ſermonibus vanitas: ac per hoc iniuſte perſecuti ſunt me, quia non in me perſecuti ſunt niſi veritatem. Ergo adiuua me vt cer-
H tem pro veritate vſque ad mortem, quia & hoc tuum mandatum eſt, & ideo & hoc veritas eſt: quod cum faceret Eccleſia, paſſa eſt quod adiunxit, *Paulo minus conſummauerunt me in terra.* Multa ſcilicet ſtrage martyrum facta, dum confitentur & prædicãt veritatem. Sed quia non fruſtra dictum eſt, adiuua me: *Ego autem*, inquit, *non reliqui mandata tua.* Atque vt poſſet perſeuerare vſque in finem, *Secundum miſericordiã tuam*, inquit, *viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.* Quæ Græcus habet martyria. Quod tacendum non fuit propter dulciſsimum martyrum nomen, qui proculdubio quando tanta perſequentium crudelitas ſæuiebat vt eccleſia paulo minus conſummaretur in terra, nullo modo dei martyria cuſtodirent, niſi fieret eis quod hic oratum eſt, ſecundum miſericordiam tuam viuifica me. Viuificati ſunt enim ne amando vitam, negarent vitam: & negando vitam, amitterent vitam. Ac ſic qui pro vita veritatem deſerere noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

Concio vigeſimaprima de verſu pſalmi, In æternum domine permanet verbum tuum in cœlo: vſque ad Latum mandatum tuum valde.

I HOmo qui loquitur in iſto pſalmo tãquam tæderet eum mutabilitatis hominum, vnde vita iſta tentationibus plena eſt, inter tribulationes ſuas propter quas ſupra dixerat, Iniqui perſecuti ſunt me, & paulo minus conſummauerunt me in terra, inflammatus deſiderio cœleſtis Hieruſalem in ſuperna ſuſpexit & dixit, *In æternum domine permanet verbum tuum in cœlo.* [Lamed. ל] Hoc eſt, in angelis tuis cuſtodientibus æternam ſine deſertione militiam. Sequens autem verſus poſt cœlum, pertinet conſequenter ad terram. [Infra eodẽ ſer. 32.] Vnus enim verſus eſt eorum octo, qui ad iſtam literam pertinent. Singulis quippe literis Hebræis ſubduntur octoni, donec pſalmi huius prolixitas terminetur. *In generatione & generatione veritas tua, fundaſti terram & permanet.* Poſt cœlum enim terram contuitu fidelis mentis aſpiciens, inuenit in ea generationes quæ in cœlo non ſunt, & ait, In generatione & generatione veritas tua, ſiue omnes generationes iſta repetitione ſignificans, à quibus nunquam defuit veritas dei in ſanctis eius, modo paucioribus, modo pluribus, vt ſeſe temporum varietas habuit vel habebit: ſiue duas quaſdã generationes intelligi volens, vnam ſcilicet ad legem & prophetas, alteram ve- K
ro ad euangelium pertinentem. Cur autem nunquam etiam iſtis generationibus veritas deſit, velut aperiens cauſam, Fundaſti, inquit, terram & permanet: eos qui in terra ſunt, terram nuncupans. Fundamentum autem aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, [1.Cor.3.] quod eſt Chriſtus Ieſus. Neque enim & illius generationis ad legem prophetaſq; pertinentis fundamentum non erat Chriſtus, teſtimonium habens à lege & prophetis. Aut vero Moyſes & prophetæ filij deputandi ſunt in ſeruitutem generantis ancillæ fuiſſe, non liberæ quæ eſt mater noſtra, cui mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus? [Roma.3.] Ipſe eſt enim & apud patrẽ altiſsimus, & propter nos in iſta [Gal.4.] matre factus humillimus, quoniam qui deus erat ſuper [Pſal.86.] eam, homo factus eſt in ea. Hoc itaq; fundamento domine fundaſti terram & permanet: [Pſal.103.] quia in tali fundamento conſtabilita, non inclinabitur in ſeculum ſeculi, in eis vtique permanens quibus es vitam daturus æternam. Quos autem ancilla peperit ad vetus teſtamẽtum pertinentes, in cuius tamen figuris latebat nouum, nihil aliud ſapiendo quàm promiſſa terrena non permanent. Seruus enim non manet in domo in æternum, [Ioan.8.] filius autem manet in æternum. *Ordinatione tua perſeuerat* L
dies. Iſta quippe omnia dies: & iſte eſt dies quem fecit dominus, [Pſal.117.] exultemus & iocundemur in eo, & ſic vt in die honeſte ambulemus. *Quoniam omnia ſeruiunt tibi.* Omnia ſcilicet de quibus loquebatur, omnia quæ pertinent ad hunc diem, ſeruiũt tibi. Impij quippe de quibus dicitur, Nocti ſimulaui matrem veſtram, non ſeruiunt tibi. [Oſee.4.] Deinde reſpexit vnde liberaretur hęc terra, vt fundata permaneat, atque ſubiecit, *Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan periſſem in humilitate mea.* Iſta lex fidei eſt, non inanis fidei, ſed quæ per dilectionem operatur. [Galat.5.] Per hanc impetratur gratia quæ fortes facit in tribulatione tẽporali, ne pereant in humilitate mortali. *In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me.* Ecce vnde factum eſt vt non periret in humilitate ſua. Nam deo noſtro viuificante, quid eſt homo qui ſe occidere potuit, viuificare autem non poteſt? Subiecit deinde ac dicit, *Tuus ſum ego, ſaluum me fac, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.* Non tranſeunter intelligendum eſt quod dictũ eſt, Tuus ſum ego. Quid enim non eſt eius? An forte quia in cœlis eſſe dicitur deus, ideo putandum eſt aliquid non eſſe eius in terra, cum M
clamet alius pſalmus, [Pſal.23.] Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & omnes qui habitant in ea? Quid eſt ergo quòd iſte ita ſe quodammodo familiarius deo commendãdum putauit vt diceret, Tuus ſum ego, ſaluum me fac: niſi intelligi volens quòd malo ſuo ſuus eſſe voluerit, quod eſt inobedientiæ primum & maximum malum? Et tanquam dicens meus eſſe volui, & perditũ me feci: Tuus ſum, inquit, ſaluum me fac, quia iuſtificationes tuas exquiſiui: non voluntates meas quibus fui meus, ſed iuſtificationes tuas, vt eſſem iam tuus.

Me, inquit, *expectauerunt peccatores vt perderent me, teſtimonia autem tua intellexi.* Quid eſt, expectauerunt vt perderent? An verò velut inſidiis obſederunt viam, expectãtes vt quando tranſiret occiderent? Nunquid ergo morte corporis perire metuebat? Abſit. Et quid eſt me expectauerunt, niſi vt eis ad malum conſentiret? Tunc enim perderent. Vnde enim non perierit dixit, teſtimonia tua intellexi. Sed familiarius hic Eccleſiæ auribus Græcum verbum ſonat, martyria tua intellexi, quia ſcilicet me ſibi non conſentientem, etiam

ſi occide-

A si occiderent,tua martyria confitens non perirem.Sed
illi qui vt perderent expectabant quando consentirem,
torquebant cum etiam confiterer:nec tamen quod in-
tellexerat relinquebat, intuens & videns vtique sine fi-
ne finem, etsi perseueraret vsque in finem. Denique se-
cutus adiunxit, *Omnis consummationis vidi finem,latum man-*
datum tuum valde. Intrauerat quippe in sanctuarium dei,
& intellexerat in nouissima.Omnis autem consumma-
Psalm.17. tio mihi videtur hoc loco intelligēda vsq; ad mortem
Eccl.4. pro veritate certare, & pro vero ac summo bono mala
omnia tolerare. Cuius consummationis finis est excel-
lere in regno Christi,quod non habet finem, & habere
ibi sine morte, sine dolore,& cū magno honore vitam,
morte huius vitæ ac doloribus & opprobriis acquisi-
tam. Quod autem addidit, Latum mandatum tuum
valde: non intelligo nisi charitatem. Quid enim pro-
fuisset quacunque morte imminente, & inter quęcun-
que tormenta illa martyria confiteri,si charitas in con-
1.Co.13. fitente non esset?Audiamus apostolum,Et si tradidero,
B inquit,corpus meum vt ardeam,charitatem autem nō
Rom.5. habeam,nihil mihi prodest.Charitas autem dei diffusa
est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus
est nobis. In hac diffusione latitudo est,in qua sine an-
gustiis via quoque ambulatur angusta, donante illo cui
Psalm.17. dictum est,Dilatasti gressus meos subter me, & nō sunt
infirmata vestigia mea.Latum est ergo mandatum cha-
ritatis nimis, mandatum illud geminum quo iubetur
deus & proximus diligi.Quid autem latius,quàm vt ibi
Matth.22. pendeat tota lex & omnes Prophetæ?

Concio vicesimasecunda de versu psalmi,Quomodo dile-
xi legem tuam domine: vsque ad, Propterea odio habui
omnem viam iniquitatis.

SAepe admonuimus laudabilē latitudinem, in qua
nullas cum mandata dei facimus patimur angu-
stias,intelligendam esse charitatem. Propter quod
etiam in magno isto psalmo cum superius dixisset, La-
tum mādatum tuum valde:in hoc sequēti versu osten-
Mem. D dit vnde sit latum,dicens, *Quomodo dilexi legem tuam do-*
mine. Dilectio est igitur latitudo mandati. Vnde quip-
pe fieri potest, vt diligatur quod deus iubet diligi, & ipsa
iussio non diligatur? Ipsa est enim lex. *Tota,* inquit, *die*
C *meditatio mea est.* Ecce quomodo eam dilexi vt tota die
meditatio mea esset, vel potius sicut Græcus habet,
καθ' ἡμέραν, totam diem,vbi magis continuatio medi-
tantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tem-
pus,quod est semper. Tali expugnatur dilectione cupi-
ditas, quæ sæpe faciendis legis iussionibus contradicit,
concupiscēte aduersus spiritum carne, aduersus quam
spiritus concupiscens ita debet diligere legem dei,vt
tota die meditatio eius sit. Dicit autem apostolus, Vbi
Galat.5. est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quā legē?Facto-
Rom.3. rum?Non,sed per legem fidei.Hæc est fides quæ per di-
Galat.5. lectionem operatur,quoniam quærendo,petendo,pul-
Matth.7. sando, impetrat spiritum bonum, per quem dilectio
Rom.5.8. ipsa diffunditur in cordibus nostris. Hoc enim spiritu
Ioan.8. dei quicunque aguntur, hi filij sunt dei, qui recipiun-
Matth.8. tur vt recumbant cum Abraham Isaac & Iacob in re-
gno cœlorum, expulso seruo qui non manet in domo
in æternum,id est,Israël secundum carnem,cui dictum
est, Cum videritis Abraham Isaac & Iacob, & omnes
prophetas in regno dei, vos autem expelli foras, & ve-
nient ab oriente & occidente, & aquilone & austro, &
accumbent in regno dei. Et ecce sunt nouissimi qui e-
rant primi,& sunt primi qui erāt nouissimi. Gentes au-
Rom.9. tem, sicut ait vas electionis, quæ non sectabantur iusti-

tiam,apprehenderunt iustitiam,iustitiam autem quæ ex D
fide est:Israël autem persequēs legem iustitiæ,in legem
iustitiæ non peruenit. Quare?Quia non ex fide,sed qua-
si ex operibus, offenderunt in lapidem offensionis. Ita
facti sunt inimici huius qui hic in prophetia loquitur.
Ac deinde coniungit, *Super inimicos meos sapere me fecisti*
mandatum tuum,quoniam in æternum mihi est. Illi nanque ze-
lum dei habent, sed non secundum scientiam. Igno- Rom.10.
rantes enim dei iustitiam, & suam quærentes cōstitue-
re, iustitiæ dei nō sunt subiecti. Iste vero qui super suos
istos inimicos sapit, mandatum dei inuenire vult cum
apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est, Philip.3.
sed iustitiam per fidem Christi quæ est ex deo non quia Rom.9.
lex quam legūt inimici eius,nō est ex deo,sed quia eam Rom.10.
non sapiunt, sicut iste qui super inimicos suos eam sa- Rom.3.
pit, cohærendo lapidi in quem illi offenderunt. Finis
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, vt iu- Rom.10.
stificentur gratis per gratiam ipsius: non sicut illi qui
viribus suis se legem facere existimant, & ideo non ex Matth 5.
lege quidem dei, sed suam iustitiam constituere quæ- Matth.7.
runt: sed quomodo filius promissionis qui esuriens & E
sitiens iustitiam,petendo,quærēdo,pulsando,quodam-
modo à patre mendicat, vt adoptatus per vnigenitum
accipiatur. Sic autem mandatum dei quando sapuisset,
nisi eum ipse sic sapere fecisset cui dicit, Super inimi-
cos meos sapere me fecisti mandatum tuum? Inimici
quippe eius,illi velut ex Agar in seruitutem generati, ex Galat.4.
eodem mandato tēporalia præmia quæsierunt, & ideo
non fuit illis in æternum sicut est huic. Melius quippe
intellexerunt, qui interpretati sunt in æternum, quam
qui in seculum, tanquam finito isto seculo nullum iam
legis posset esse mandatum. Iam verò nullum erit, sed
in tabulis visibilibus librisque conscriptum. In tabulis
vero cordis, dilectio dei & proximi manebit in æter-
num. In quo mandato geminato tota lex pendet &
prophetæ, eritque præmium custodiendi mandati hu-
ius ipse mandator, & præmiū dilectionis ipse dilectus,
quando erit deus omnia in omnibus. Sed quid est hoc
quod sequitur, *Super omnes docentes me intellexi?* Quis est
iste qui super omnes docētes se intellexit? Quis est, in-
quam, qui super omnes prophetas, qui non solum lo-
quendo eos qui secum vixerunt, verùm etiam scriben- F
do posteros tam excellenti authoritate docuerunt, au-
deat se intelligendo præponere? Salomoni quidē tan- 3.Reg.3.
ta est donata sapientia, vt etiam his omnibus qui fuerūt
ante illum videatur esse prælatus. Sed non est creden-
dum ipsum hic à patre suo Dauid potuisse prophetari,
maximè quia dici non posset ex persona Salomonis
quod hic dicitur, Ab omni via maligna prohibui pe-
des meos. Porrò si quod est acceptabilius,Christū præ-
nunciat iste propheta, nunc à capite quod est ipse sal-
uator, nunc ab eius corpore quod est Ecclesia, verba
prophetica digerens, & tanquam vnum loquentem fa-
ciens,propter magnum illud sacramentum,vbi dictum
est, Erunt duo in carne vna:agnosco eum planè qui su- Ephe.5.
per omnes docentes se intellexit: quādo cum esset an-
norum duodecim, remansit puer Iesus in Hierusalem, Luc.2.
& à parentibus suis post triduum inuentus est illic in
templo sedens inter doctores, audiens illos & interro-
gans eos: vbi stupebant omnes qui eū audiebant,super
prudētia & responsis eius. Nec immeritò qui per istum
prophetam tanto antè prædixerat,super omnes docen-
tes me intellexi. Omnes enim vtique homines vult in-
telligi, non deum patrem, de quo dicit ipse filius, Sicut
docuit me pater,hęc loquor. Quod difficillime ex per- Ioan.8.

G sona verbi intelligitur, nisi quis vtcunque capere valeat, id esse filium à patre doctum, quod genitum. Cui enim nō est aliud esse, aliud doctum esse, sed quod illi est esse, hoc est doctum esse: profecto à quo ei est esse, ab illo simul est ei doctum esse. Ex persona verò hominis vbi *Philip. 2.* formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse quæ dixit, in qua forma serui constitutum maximè puerum potuerunt cum homines maioris ætatis docendum putare. Sed ille quem pater docuit, super omnes docentes se intellexit. *Quia testimonia*, inquit, *tua meditatio mea est*. Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia dei meditabatur. Quæ melius *Ioan. 5.* quàm illi de seipso nouerat qui dicebat, Vos misistis ad Ioānem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis exultare ad horam in luce eius. Ego autē habeo testimoniū maius Ioanne. Talia testimonia meditabatur, quando super omnes docentes se intellexit. illi autem doctores non absurdè intelliguntur etiam H ipsi esse seniores, de quibus continuò dicit, *Super seniores intellexi*. Quod ideo mihi eo modo repetitum videtur, vt nobis hæc legētibus illa ætas eius veniret in mentem, quæ nobis commendatur & innotuit ex euange*Luc. 2.*lio: qua ætate puerili inter maiores ætate, hoc est, iunior inter seniores sedebat, & super omnes docentes se intelligebat. Solent enim iunior & senior ad se inuicem dici minor & maior, & si neuter eorum senili accessit aut propinquauit ætati: quanquam si & expressum nomen seniorum in euangelio velimus inquirere supra quos intellexit, inuenimus quando ei dixerunt Scribæ *Matth. 15.* & Pharisæi, Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauāt manus suas cum panem manducant. Ecce obiecta est ei transgressio traditionis seniorum. Sed qui super seniores intellexit, quid eis respōderit audiamus. Quare, inquit, & vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram? Deinde paulò pòst, vt nō solùm ipse qui est caput corporis, verùm etiam corpus ipsum & membra eius, super seniores illos intelligerent, quorum traditio de lauandis manibus ferebatur, conuocatis ad se turbis dixit eis, *Ibidem.* Audite & intelligite. tanquam diceret, Super seniores I illos & vos intelligite, vt etiam de vobis illa prophetia clareat esse præmissa, super seniores intellexi: nec solùm capiti, verùm etiam corpori, ac sic vniuerso Christo apiata conueniat. Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hoc seniores illi non intelligebant, qui de lauandis manibus sua velut magna mandata tradiderunt. Ipsa quoque membra capitis huius super seniores intelligentis, nondum quod ab eo dictum est intellexerant. Denique post pauca respondens Petrus dixit ei, *Vbi supra.* Edissere nobis parabolam istam. Putabat adhuc esse parabolam, quod dominus sine figuris fuerat elocutus. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquināt hominem. Adhuc & vos sine intellectu estis, & super illos seniores non intelligitis? Sed planè iam nunc audito tali magistro, capite nostro, potest vnusquisque nostrum dicere, Super seniores intellexi. Nam etiam corpori congruit quod secutus adiunxit, *Quia mandata tua exquisiui*. Mandata tua, non mandata hominū. mandata tua, nō mandata seniorum, qui volentes esse legis doctores, non in- *1. Tim. 1.*

telligunt neque quæ loquuntur neque de quibus affir- K mant. Meritò de mandatis dei, quæ sunt exquirenda vt super seniores illos intelligantur, responsum est iis qui eorum authoritatem veritati præferebāt, & dictum est, Cur & vos transgredimini mandatum dei, vt traditio- *Matth. 15.* nes vestras statuatis? Iam vero quod adiungitur, non capiti videtur conuenire, sed corpori. *Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.* Neque enim caput illud nostrum ipse saluator corporis in aliquā malignam viam carnali cupiditate ferebatur, vt ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc euntes motibus suis: quod nos facimus quādo ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneant, desideria nostra praua cohibemus. Sic enim verba dei possumus custodire, si post nostras non eamus concupiscentias malas, vt ad *Eccli. 18.* mala concupita pedes nostri non perueniant, sed eos potius aduersus carnem spiritu concupiscente refrene- *Galat. 5.* mus, ne nos raptos atque subuersos per malignas vias pertrahant. *A iudiciis*, inquit, *tuis non declinaui, quoniam tu legem posuisti mihi.* Dixit quid timuerit, vt ab omni via maligna prohiberet pedes suos. Quid est enim, à iudiciis tuis non declinaui, nisi quod alio loco dicit, à iudi- L ciis autem tuis timui? Perseueranter eis credidi, quia tu legem posuisti mihi. Tu interior in intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo tanquam digito tuo, vt eam non tāquam seruus sine amore metuerem, sed casto amore vt filius diligerem, vt dilectione casta timerem. Et ideo vide quid sequitur, *Quàm dulcia faucibus meis verba tua.* vel quod de Græco est expressius, *Eloquia tua super mel & fauum ori meo.* Hæc est illa suauitas, quam deus dat, vt terra nostra det fructum suum, vt bonum vere bene, id est, nō mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Nonnulli sanè codices non habent fauum, sed plures habēt mel. Melli autem est similis aperta doctrina sapientiæ: fauo verò occulta doctrina sapientiæ, quæ de abstrusioribus sacramentis tanquam de cellis cæreis ore disserentis velut mandentis exprimitur: verùm ori cordis, non carnis est dulcis. Sed quid est quod ait, *A mandatis tuis intellexi?* Aliud enim est mandata tua intellexi, aliud est à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse à mandatis dei, quod est, quantum mihi videtur, faciendo mandata dei perue- M nisse se dicit ad earum rerum intelligentiam quas concupierat scire: propter quod scriptum est, Concupisti *Eccli. 1.* sapientiam? serua mandata, & dominus præbebit illam tibi. ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ peruenire, quā capere non potest nisi ordine venerit. Audiat ergo, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scru- *Eccli. 3.* tatus fueris, sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita semper. Sic homo ad occultiorum sapientiam peruenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixisset, Quæ tibi præcepit dominus illa cogita: ideo addidit, semper, quia & custodienda est obedientia vt percipiatur sapientia, & percepta sapientia non est deserenda obedientia. Spiritalium itaq. membrorum Christi vox ista est, A mandatis tuis intellexi. Hoc enim recte dicit Christi corpus in eis, quibus mandata seruantibus propter istam custodiam mandatorum præbetur vberior doctrina sapientiæ. *Propterea*, inquit, *odio habui omnem viā iniquitatis.* Necesse est enim vt oderit omnem iniquitatē amor iustitiæ, quia tanto maior est quanto eum magis inflammat amplioris dulcedo sapientiæ, quæ præbetur ei qui obtemperat deo, & à mandatis eius intelligit.

Concio

A *Concio vicesimatertia, de versu psalmi, Lucerna pedibus meis verbũ tuum & lumen, vsque ad, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter æternam retributionem.*

Num. 3 SCrutaodos atque tractãdos pro viribus qoas deus donat, nunc istos versus psalmi huius aggredimur, quorum primus est, *Lucerna pedibus meis verbũ tuum, & lumen semitis meis.* Quod est lucerna, hoc repetitũ est,
lumen:& quod pedibus meis, hoc semitis meis. Quod
est ergo verbum tuum? Nunquidnam illud qood in
Ioan.1. principio erat deus apud deum, verbum scilicet per
quod facta suot omnia? Non est ita. Nam illud verbum
lumeo est, sed lucerna noo est. Lucerna quippe creatura est, non creator, quæ participatione incommutabilis
lucis accenditur. Hoc erat Ioannes, de quo dicit ver-
Ioan.5. bum deus, Ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumen
est & lucerna, & tamen in comparatione verbi, de quo
Ioan.1. dictum est, deus erat verbum, non erat ille lumen, sed
missus est vt testimonium perhiberet de lumine. Erat
enim lumen verum, non quod illuminatur vt homo,
B sed quod illuminat omnem hominem. Nisi autem &
Matth.5. lucerna & lumeo esset, non diceret apostolis, Vos estis
lomen mundi. Quo audito ne id se putarent esse quod
ille qui hoc dixerat: nam & de seipso quodam loco di-
Ioan 8. xit, Ego sum lumen mundi: ait ille de illis, Non potest
Mat.5. ciuitas abscõdi supra montem constitota, neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super
candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt, sic
luceat lumen vestrum coram hominibus. vt scirent se
tanquã lucernas de illo lumine quod immutabiliter lucet, accensas. Nulla quippe creatura, quamuis rationalis
& iotellectualis, à seipsa illuminatur, sed participatione
sempiternæ veritatis accenditur: etiam si aliquando
dies vocatur, non dies dominus, sed quem fecit domi-
Psal.33. nus. Et ideo adhuc subdidit, Accedite ad eum, & illuminamini. Propter quam participationem, inquantum
homo est ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nuncupatur. Sed siogularis est ista susceptio. De nullo enim
sanctorum dici diuinitus potuit, aut dici vllo modo fas
Ioan.1. est, Verbum caro factum est, nisi de vno mediatore dei
1.Timot.2. & hominum. Cum igitur lumen dicator voigenitum
verbum æquale gignenti, lomen dicatur & homo ab
C illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna, sicut Io-
Ioan.3. anoes, sicut apostoli, nec vllus eorum homo sit verbum,
Ioan.5. & illud verbum à quo illumioati sunt, lucerna non sit:
quid est hoc verbum, quod ita lumen dicitur vt lucerna sit: (ait enim, Lucerna pedibus meis verbum tuum,
& lumen semitis meis) nisi verbum intelligamus quod
factum est ad prophetas, vel quod prædicatum est per
apostolos? Non verbum Christum, sed verbum Christi,
Rom 10. de quo scriptum est, Fides ex auditu, auditus autem per
verbum Christi. Nam & verbum propheticum lucernæ
2.Pet.2. comparans apostolus Petrus, Habemus, inquit, certiorẽ
propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes
velut lucernæ locenti in obscuro loco. Quod itaq; hic
ait, Lucerna pedibus meis verbũ tuum, & lumen semitis
meis: verbum est quod scripturis sanctis omnibus continetur. *Iuraui*, inquit, *& statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.*
Tanquam bene ambulans ad illam lucernam, & rectas
semitas habens. Sequenti autem verbo illud quod antecedit expositũ est. Quasi enim quæreremus quid esset, iuraui, adiunxit, & statui. Hoc enim appellauit iuramentum, quod statoit per sacramentum: quia ita debet
esse mens fixa in custodiẽdis iudiciis iustitiæ dei, vt sit
omnino pro iuratione quod statuit. Fide autem custodiuntur iudicia iustitiæ dei, cum sub deo iusto iudice D
nec recte factum iofructuosum, oec peccatũ creditur
impunitum. Sed pro hac fide quia multa & grauissima
mala corpus pertulit Christi, *Humiliatus sum*, inquit, *vsque valde.* Non autem ait, humiliaui me, vt humilitatem
quæ in præcepto est, iotelligere sit necesse: sed ait, humiliatus sum vsque valde: maximam scilicet passus persecutionem, pro eo quòd iurauit & statoit custodire iudicia iustitiæ dei. Et ne in tanta humiliatione fides ipsa
deficeret, addidit: *Domine viuifica me secundum verbũ tuum.*
Hoc est secundum promissum tuuo. Nam & verbum
promissorum dei lucerna est pedibus, & lumen semitis.
Sic & superius vt eum deus viuificet, orauit in humiliatiooe persecutionis, vbi ait, Paulo minus coosummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata
tua, secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia tua, id est, martyria oris tui. Vbi intelligitur, si ipse non viuificet donando patientiã, pro-
pter quod dictum est, In vestra patientia possidebitis Luc.21.
animas vestras: & de quo dictum est, Quoniam ab ipso Psal.61.
est patientia mea: non corpus in persecutione mortifi- E
cari sed animam, non custodiendo martyria, sed iudicia iustitiæ dei. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*
Hoc est, placeant tibi, noli reprobare, sed approba. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis ob-
lata. Vnde dictum est, Voluntarie sacrificabo tibi. Sed Psal.53.
quid est quod adiungit, *Et iudicia tua doce me?* Nónne
ipse in versibus superioribus dixerat, A iudiciis tuis non
declinaui? Quomodo istud, si ea non nouerat? Porrò
si nouerat, quomodo hic dicit, Et iudicia tua doce me?
An sicut illud est, Suauitatem fecisti cum seruo tuo: &
postea dicit, Suauitatem doce me? Quod ita exposuimus, vt intelligeremus verba proficientis, & addi sibi
ad id quod acceperat postulantis. *Anima mea in manibus tuis semper.* Nonnulli codices habent, in manibus
meis: sed plures, in tuis: & hoc quidem planum est. Iu-
storum enim animæ in manu dei sunt. In cuius manu Sap.3 & 7.
sunt † & nos & sermones nostri. *Et legis*, inquit, *tuæ non* † Sumus.
sum oblitus. Tanquam ad non obliuiscẽdam dei legem
manibus adiuuetur eius memoria, vbi est eius anima.
Anima vero mea in manibus meis, quomodo intelligatur, igooro. Iusti quippe ista verba sunt, non iniusti, F
redeuntis ad patrem, non discedentis à patre. Nam potest videri ille iunior filius animam suam in manibus
suis habere voluisse, quando dixit patri, Da mihi sub- Luc.15.
stantiam meam quæ me contingit. Sed ideo mortuus
erat, ideo perierat. An forte ita dictum est, anima mea
in manibus meis: tanquam eam viuificandam offerret
deo? Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui animã meam. Di- Psal.24.
xerat enim & hic superius, viuifica me. *Posuerunt*, inquit, *peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.* Vnde
hoc, nisi quia eius anima in manibus dei, vel in suis viuificanda offertur deo? *Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum.* Nonnulli vno verbo volentes dicere, quod
vno verbo in Græco positum est, hæreditaui interpretati sunt. Quod & si Latinum esse posset, magis significaret eum qui dedit hæreditatem, quàm eum qui accepit, vt sic esset hæreditaui, quomodo ditaui. Melius ergo
duobus verbis insinuatur integer sensus, siue dicatur
hæreditate possedi, siue dicatur hæreditate acquisiui:
non hæreditatem, sed hæreditate. Si autem quæritur,
quid acquisierit hæreditate, testimonia, inquit, tua,
Quid volens intelligi, nisi vt testis dei fieret, eiusque testimonia confiteretur: id est, vt martyr dei fieret, atque

G eius martyria diceret, sicut martyres dicunt à patre sibi cuius donum est esse collatum? Multi quippe pati voluerunt, neque potuerunt: nulli tamen potuerunt, nisi qui voluerunt. Quia nõ potuissent si fidei dei testimonia negare voluissent: sed etiam ipsorum præparata est voluntas à domino. Ideo hæc hæreditate se acquisisse iste testatur, & hoc in æternum, quia non est in eis gloria temporalis hominum vana quærentium, sed æterna gloria est breui tempore patientium, & sine fine regnantium. Vnde sequitur, *Quoniam exultatio cordis mei sunt.* Etsi afflictio corporis, exultatio tamen cordis. Deinde subiecit, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Qui dicit, inclinaui cor meum: ipse iam dixerat, inclina cor meum in testimonia tua: vt intelligamus simul hoc esse & diuini muneris, & propriæ voluntatis. Sed nunquid in æternum facturi sumus iustificationes dei? Opera illa quidẽ quæ operamur circa proximorum necessitates, æterna esse non possunt, sicut nec ipsæ necessitates: sed si non diligendo ista facimus, nulla est iustificatio. Si autem diligendo, æterna est ipsa dilectio, eíque æterna est pa-
H rata retributio. Propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas iustificationes dei, vt in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.

Concio vicesimaquarta de versu psalmi, Iniquos odio habui: vsque ad id, Propterea dilexi testimonia tua semper.

Sancti. D PSalmi huius locus, de quo in voluntate dei disputaturi sumus, sic incipit: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Non ait, Iniquos odio habui, & iustos dilexi: aut, iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi: sed cum dixisset, Iniquos odio habui, exposuit quare, addendo, & legem tuã dilexi: vt demonstraret, non se in hominibus iniquis odisse naturam qua homines sunt, sed iniquitatem qua legi quã diligit inimici sunt. Deinde sequitur, *Adiutor meus & susceptor meus es tu.* Adiutor ad bona facienda, susceptor ad mala euadenda. Quod autem adiungit, *In verbum tuum supersperaui*, tanquam filius promissionis loquitur. Sed quid sibi vult versus qui sequitur, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei?* Non enim ait, faciam: sed scrutabor. Vt ergo perfecte ea diligentérque nouerit, malignos à se
I declinare desiderat, eósque etiam compellendo à se abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata, à scrutandis autẽ auocant: non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verùm etiam cum obsequuntur & honorant, & tamen cum suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adiuuãdis vt occupemur, & eis nostra tempora impendamus efflagitant, aut certe infirmos premunt, vt causas suas ad nos deferre com-
Luc.12. pellant: quibus dicere non audemus, Dic homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem inter vos? Con-
1.Cor.6. stituit enim talibus causis Ecclesiasticos apostolus cognitores in foro prohibens iurgare Christianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt sed sua cupide repetunt, dicimus, Cauete ab omni cupiditate, cõstituen-
Luc.12. tes eis ante oculos hominem cui dictum est, Stulte hac nocte auferetur à te anima tua: quæ autẽ præparasti, cuius erunt? quia & quãdo dicimus, non recedũt nec declinant à nobis, sed instant, vrgent, precantur, tumultuantur, extorquent, vt ipsis potius ad ista quę diligunt, quàm scrutandis dei mandatis quæ diligimus occupemur. O quanto tædio turbarũ turbulentarum, & quanto desiderio diuinorum eloquiorum dictum est, Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.

Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis secularibus K causis rarò nos quærunt, & iudiciis nostris facillime acquiescunt, nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certe propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premunt, nostra iudicata contemnunt, faciúntque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis, certe, inquam, propter istos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi, Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Deinde posteaquam velut ab oculis cordis sui muscas irruentes abegit, redit ad eum cui dicebat, Adiutor meus & susceptor meus es tu, in verbum tuum speraui: precémque continuans, *Suscipe me*, inquit, *secundum eloquium tuum & viuam, & ne confundas me ab expectatione mea.* Qui iam dixerat, susceptor meus, poscit magis magísque suscipi, & ad illud propter quod tolerauerat tã multa molestia perduci, verius ibi se quàm in istis humanarum rerum somniis fidens esse victurum. Sic enim de futuro dictum est, vt viuam, tanquam in hoc corpore mortuo non viuatur. Corpus enim mortuum est propter peccatum. Et expectantes redemptionem Rom.8.
corporis nostri, spe salui facti sumus, & quod non vide- L
mus sperantes, per patientiã expectamus. Sed spes non Rom.5.
confundit, si charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Propter quæ largius accipienda clamatur ad patrem, Ne cõfundas me ab expectatione mea. Et tanquam ei responsum fuerit in silentio, Si non vis confundi ab expectatione tua, non intermittas meditari iustificationes meas: sentiens istam meditationem plerunque animæ languoribus impediri, *Adiuua me*, inquit, *& saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Spreuisti omnes*, vel quod de Græco diligentius videtur expressum, *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quia iniusta cogitatio eorum.* Ideo ergo clamauit, Adiuua me, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper, quia in nihilum redigit deus omnes discedentes à iustificationibus suis. Quare autem discedunt? Quia iniusta est, inquit, cogitatio eorum. Ibi acceditur, ibi disceditur. Omnia opera vel mala vel bona, à cogitatione proce-
dunt. In cogitatione quisque innocens, in cogitatione M
reus est: propter quod scriptum est, Cogitatio sancta Sapien.1.
seruabit te. Et alibi legitur, In cogitationibus impii interrogatio erit: Et apostolus, Cogitationibus, ait, accu- Rom.2.
santibus aut etiam excusantibus. Vbi autem fœlix est, qui in cogitatione miser est? Aut quomodo ibi nõ miser est, qui ad nihilum redactus est? Magna quippe est sterilitas iniquitas. Meritò dictum est, Confundantur iniqui facientes vanè: id est, inaniter, tanquam redacti in nihilum. Sequitur in psalmo, *Præuaricantes deputaui*, vel, *putaui*, vel, *existimaui omnes peccatores terræ.* Multis enim modis nostri interpretati sunt vnum verbũ Græcum, quod est ἐλογισάμην, sed profunda est illa sententia, & si adiuuerit dominus, operosios disputatione alia penetranda est. Nam & quod additum est, *Propterea dilexi testimonia tua semper*, multo amplius eam profundam facit. Dicit enim apostolus, Lex iram operatur. Huiúsque Rom.4.
dicti rationem reddens, Vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio: ita ostendens non omnes esse præuaricatores. Non enim omnes habent legem. Non autem omnes habere legem, alio loco euidentius ait, Qui Rom.2.
sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Quid sibi ergo vult, præuaricatores deputaui omnes peccatores terræ? Sed hic quæstionem proposuisse sufficerit, alio, si deus donauerit, sermone tractandam, ne huius prolixitas

A lixitas eam cogat angustius explicari, quàm vt bene possit quod explicatur intelligi.

Concio vicesimaquinta de versu psalmi, Præuaricatores reputaui omnes peccatores terræ, vsque ad, A iudiciis enim tuis timui.

QVærimus, si deo largiente inuenire posimus, quomodo intelligẽdum sit quod in isto psalmo magno dictũ est, Præuaricatores: vel potius, præuaricantes. Græcus enim παραβαίνοντας ait, non παραβάτας. Quærimus ergo quomodo intelligendum sit, *Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ.* Propter quod ait apostolus, Vbi enim lex non est, nec præuaricatio. (Rom. 4.) Hoc autem dixit cum à lege promissa distingueret. Nam vt de superioribus sensus plenior colligatur, Non enim per legem, inquit, promißio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mũdi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui per legẽ hæredes sunt, exinanita est fides, & euacuata est promißio, lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promißio omni semini, non ei tantum quod ex lege est, sed & ei quod B ex fide est Abraham, qui est pater omniũ nostrum. Cur hoc apostolus ait, nisi vt ostenderet legem sine promissionis gratia non solùm non auferre, verùm & augere peccatũ? (Rom. 5.) Vnde & illud est, Lex subintrauit vt abundaret delictum. Sed quia omnia per gratiam dimittũtur, non solùm quæ sine lege, verùm etiã quæ in lege commissa sunt, ideo ibi secutus adiunxit, Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Non itaque præuaricantes deputat omnes peccatores apostolus, sed eos tantum præuaricantes deputat, qui transgrediuntur legem. (Rom. 4.) Vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio. Ac per hoc secundum apostolum omnis quidem præuaricator est peccator, quia peccat in lege: sed non omnis peccator est præuaricator, quia peccãt aliqui sine lege. Vbi autem non est lex, nec præuaricatio. Porrò si nemo sine lege peccaret, non idem ipse apostolus diceret, (Rom. 2.) Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Secundum verò istum psalmum, si præuaricantes sunt omnes peccatores terræ, nullum est vtique sine præuaricatione peccatum. Nulla est autem præuaricatio sine lege: nullũ est igitur nisi in lege peccatum.

C Qui ergo dicit, Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ: nullos esse omnino nisi qui legẽ transgressi sunt, vult intelligi peccatores: & ob hoc aduersatur ille qui dixit, Quicunque sine lege peccauerũt, sine lege peribunt. Secundum illum quippe sunt aliqui peccatores, quamuis nõ sint præuaricatores, id est, qui sine lege peccauerunt. (Rom. 4.) Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Secundum istum autem nullus est sine præuaricatione peccator, quia præuaricãtes deputat omnes peccatores terræ. Nullus ergo secundum istum sine lege peccauit: quia vbi non est lex, nec præuaricatio. An forte dicturi sumus, verum quidẽ esse quòd nec præuaricatio sit vbi non est lex, (Rom. 2.) sed verũ non esse quòd aliqui sine lege peccauerint: aut verum quidem esse, aliquos sine lege peccasse, sed verum non esse, vbi lex non est, præuaricationem esse non posse? At vtrũque apostolus dixit. Verum est ergo vtrunque, quia vtrunque per apostolum veritas dixit. Quomodo ergo erit verum quod in psalmo isto eadem proculdubio veritas dixerat, Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ? Respondetur enim nobis. Qui sunt ergo illi qui secundum apostolum sine lege peccauerunt? Non enim ex eis quisquam præuaricans deputandus est, cum secundum eundem apostolum præuaricatio non sit, vbi lex nõ est. Sed nimirum D cum diceret apostolus, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: de illa lege aiebat quã deus dedit per Moysen famulum suum populo suo Israël. Hoc ipsa quæ circunstant verba eius ostendunt. Disputabat enim de Iudæis & Græcis, id est gentibus, non ad circuncisionem, sed ad præputium pertinentibus, ideo sine lege eos dicens, quia non acceperãt legem, quam se accepisse gloriabãtur Iudæi. Vnde illis ait, Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege & gloriaris in deo. Denique vnde ad hanc sententiam venerit intuendum est, vt diceret, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Ira, inquit, & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. (Ibidem.) Non est enim personarum acceptio apud deũ. Ad hæc addidit vnde nunc quæstio est, & ait, Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerũt, per legem iudicabũtur. Hos vtique Iudæos, illos autem Græcos volẽs intelligi, quoniam de his agebatur, vtrosque sub peccato esse de- E monstrans, vt egere se gratia vtrique fateantur. Propter quod dicit, Non enim est distinctio, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Quos itaque dicit omnes peccasse, nisi Iudæos & Græcos, de quibus dixerat, Non enim est distinctio? Nam de his paulò antè: Causati enim sumus, inquit, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Ac per hoc quicunque sine lege peccauerunt, illa scilicet de qua Iudæi gloriabantur, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, id est, ipsi Iudæi, per legem iudicabuntur. Nec ideo non peribunt, nisi credant in eum qui venit quærere quod perierat. (Luc. 19.) Nonnulli quippe etiã catholici tractatores in his Apostoli verbis aliter quàm se res habet, parum attendendo sapuerunt, vt dicerent illos perire qui sine lege peccauerunt: hos autem qui in lege peccauerunt, (Rom. 2.) iudicari tantummodo, non perire: tanquam per pœnas transitorias credantur esse purgandi: sicut ille de quo dictum est, Ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur, de quo agebat apostolus vt hoc diceret. F Superius quippe dixerat, Vt sapiens architectus fundamentum posui, alius superædificat: vnusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: (1. Co. 3.) & cætera vsque ad eundem locũ, vbi eum dixit per ignem saluari, qui super hoc fundamentum, non aurum, argentum, lapides preciosos, sed ligna, fœnum, stipulã ædificat, non tamen respuit † ne recipiat, nec receptum deserit fundamẽtum: (4. sen. dist. 21. cap. In illo.) († respuit nec ceptum deserit.) idque omnibus carnalibus suis quibus capitur atque succumbit delectationibus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit vt aut illæ deserantur, aut Christus: vbi si nõ anteponitur Christus, non ille est fundamẽtum. Omnibus quippe structuræ posterioribus partibus anteponitur fundamentum. Nec cogitasse existimo eos qui senserunt nõ perire, de quibus dictum est, Per legem iudicabuntur: (Rom. 2.) nisi quia fundamentum habent Christum. Parum ergo attenderunt quod demonstrauimus, atq; ipsa scriptura clamat de Iudæis hoc apostolum dicere, qui sine fundamẽto sunt Christo. Quis autem Christianus dixerit non perire Iudæum, si non credat in Christum, sed tantummodo iudicari: cum Christus ipse ad eandem gen-

Math.15. tem propter oues quæ inde perierunt se missum esse te-
G sterur:& remissius & tolerabilius dicat futurum Sodo-
Matth.10. mitis in die iudicij, qui vtique sine lege perierũt, quàm
ciuitati Iudææ quæ in eum non credidit, tanta virtute
mirabilia facientem? Si ergo apostolus secundũ legem
Rom.2. quam deus per Moysen populo Israël dedit, cæteris au-
tem gentibus non dedit, sine lege dixit esse cæteras gẽ-
tes, quid intellecturi sumus in isto psalmo dictum esse,
Præuaricãtes æstimaui omnes peccatores terræ. nisi in-
telligamus aliquam legem non per Moysen datam, se-
cundum quam sunt præuaricantes cæterarum gentium
Rom.4. peccatores? Vbi enim lex nõ est, nec præuaricatio. Quæ
ista lex est, nisi fortè illa de qua idem dicit apostolus,
Rom.2. Gentes quæ legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt
faciunt, hi legem non habẽtes ipsi sibi sunt lex? Secun-
dum hoc ergo quod dicit, legem non habentes, sine le-
ge peccauerunt, sine lege peribunt: secundum id vero
quod ait, ipsi sibi sunt lex, nõ immeritò præuaricatores
æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est
qui faciat alteri iniuriã, nisi qui fieri sibi nolit. Et in hoc
transgreditur naturæ legem, quam nõ sinitur ignorare
H dum id quod facit, non vult pati. Nunquid autem lex
ista naturalis nõ erat in populo Israël? Erat planè, quo-
niam & ipsi homines erãt. Sine lege autem naturali es-
sent, si præter naturam humani generis esse potuissent.
Multo magis ergo præuaricatores facti sunt lege diui-
na, qua naturalis illa siue instaurata, siue aucta, siue fir-
mata est. Iam vero si in omnibus peccatoribus terræ nõ
incongruè deputãtur & paruuli propter originalis vin-
cula peccati, etiam ipsi in similitudine præuaricationis
Rom.5. Adæ ad illam præuaricationem pertinere monstrãtur,
Genes.3. quæ data lege in paradiso prima commissa est. Ac per
hoc rectè nullo prorsus excepto, præuaricatores æsti-
mantur omnes peccatores terræ. Omnes autem pecca-
Rom.3. uerunt, & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricãtes
gratia saluatoris inuenit, alios magis, alios minus. Quã-
to enim legis maior in quocunq; cognitio, tãto minor
peccati excusatio. Quãto minor peccati excusatio, tan-
to manifestior præuaricatio. Restabat ergo vt omnibus
non sua sed dei, id est, à deo donata iustitia subueniret.
Rom.3. Vnde ait apostolus, Per legem cognitio peccati. Non
ergo ablatio sed cognitio. Nũc autem sine lege, inquit,
I iustitia dei manifestata est, testificata per legem & pro-
phetas. Proinde etiam iste subiunxit, *Propterea*, inquit,
dilexi testimonia tua. Tanquam diceret, Quoniam lex siue
in paradiso data, siue naturaliter insita, siue in literis
promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores
terræ, propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in lege
tua de gratia tua, vt non sit in me iustitia mea, sed tua.
Lex enim ad hoc prodest, vt mittat ad gratiam. Non
solùm enim quòd attestatur manifestandæ iustitiæ dei
quæ sine lege est, verùm etiam hoc ipso quòd præuari-
2.Cor.3. cantes fecit, ita vt etiam quos litera occidit, ad viuifi-
cantem spiritum cõfugere timore compellat, per quem
peccatorum deleatur vniuersitas, & rectè factorũ cha-
ritas inspiretur: propterea, inquit, dilexi testimonia tua.
Quidam codices habent semper, quidam non habent.
Sed si est, sic accipiendum est semper, vt sic intelligatur,
quandiu hic viuitur. Hic sunt enim testimonia neces-
saria de lege & prophetis, attestantia iustitiæ dei qua iu-
stificamur gratis: hic sunt & nostra testimonia neces-
saria, pro quibus ipsam quæ hic agitur vitam martyres
finiuerunt. Cognita itaque dei gratia, quæ sola liberat à
præuaricatione, quæ legis cognitione committitur, o-
rando dicit. *Confige clauis à timore tuo carnes meas.* Sic enim
expressius interpretati sunt quidam nostri, quod Græce K
vno verbo dici potuit, id est, χαθήλωσον: hoc alij con-
fige dici voluerũt, nec addiderunt clauis, atque ita dum
volunt vno verbo Græco vnum Latinum interpretan-
do reddere, sententiam minus explicauerunt: quoniam
in eo quod est confige, non sonant claui: χαθήλωσον au-
tem sine clauis intelligi nõ potest, nec nisi duobus ver-
bis Latine dici potest, sicut dictum est confige clauis.
Vbi quid vult intelligi, nisi quod ait apostolus, Mihi au-
tem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Chri- Galat.6.
sti, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mun-
do? Et iterum, In Christo, inquit, confixus sum cruci: Galat.2.
viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Philip.3.
Quod quid est aliud, nisi nõ est in me iustitia mea, quæ
ex lege est, in qua præuaricator effectus sum, sed iustitia
dei, id est quæ mihi ex deo est, non ex me? Sic quippe
in me viuit non ego sed Christus, qui factus est nobis 1.Cor.1.
sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redem- Hierе.9.
ptio: vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Galat.5.
domino glorietur. Item dicit, Qui autẽ sunt Iesu Chri-
sti, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & con-
cupiscentiis. Cum hic dictum sit quòd ipsi crucifixe- L
runt carnem suam, in isto tamen psalmo deus rogatur
vt id faciat, cui dicitur, Confige clauis à timore tuo car-
nes meas: vt intelligamus etiam id quod rectè facimus,
gratiæ dei esse attribuendum, qui in nobis operatur & Philip.2.
velle & operari pro bona voluntate. Sed quid sibi vult
quod cum dixisset, Confige clauis à timore tuo carnes
meas: addidit, *A iudiciis enim tuis timui*? Quid est,
confige à timore tuo, timui enim? Si enim iam timue-
rat vel timebat, cur adhuc vt à timore suo deus cruci-
figeret carnes suas orabat? An addi sibi volebat timo-
rem, vt tantum timeret quantum sufficeret crucifigen-
dis suis carnibus, id est concupiscentiis affectibusq; car-
nalibus? tanquam dicens, Perfice in me timorem tuum,
timui enim à iudiciis tuis? Sed est hic alius altior sen-
sus, quantum deus donat scrutato sinu scripturæ huius
eruendus: Confige, inquit, clauis à timore tuo carnes
meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est, à timore tuo
casto, qui permanet in seculum seculi, carnalia mea de- Psalm.17.
sideria comprimantur: à iudiciis enim tuis timui, cum
mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat da-
re iustitiam. Sed hunc timorẽ quo pœna metuitur, con- M
summata charitas foras mittit, quæ non timore pœnæ, 1.Ioan.4.
sed delectatione iustitiæ liberos reddit. Timor nanque
iste quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, seruilis Super catho
est, quia carnalis est, & ideo nõ crucifigit carnem. Viuit lican Ioã.
enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, Tracta.9.
quando speratur impunitas. Cum verò pœna creditur
secutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere
& dolet non licere, quod lex vetat: quia non spiritaliter
delectatur eius bono, sed carnaliter malũ metuit, quod
minatur. Timore autem casto ipsa quæ hunc timorem
foras mittit, peccare timet charitas, etiã si sequatur im- 1.Ioan.4.
punitas: quia nec impunitatem iudicat secuturã, quan-
do amore iustitiæ peccatum ipsum deputat pœnã. Tali
timore carnes crucifigũtur, quoniam carnales delecta-
tiones, quæ legis litera vetantur potius quàm vitantur,
spiritalium bonorum delectatione vincuntur, & ea-
dem vsque ad perfectionem crescente victoria peri-
muntur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo car-
nes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est, da mihi ca-
stum timorem, ad quem petendum me tanquam pæ-
dagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudiciis
tuis timui.

Concio

A *Concio vicesimasexta de versu psalmi, Feci iudicium & iustitiam: ne tradas me calumniantibus me: & reliqua.*

Aug. D ISTos magni Psalmi huius versus considerãdos nunc
suscepimus atque tractandos, *Feci iudicium & iusti-*
tiam, ne tradas me nocentibus me. Non mirum est eum fe-
cisse iudicium & iustitiam, qui superius popòscerat à ti-
Psalm.18. more dei vtique casto configi clauis carnes suas, hoc est,
carnales concupiscentias, quæ solẽt quo minus rectum
sit nostrum impedire iudicium. Quanuis autem siue
rectum siue prauum in quotidiano nostri sermonis vsu
iudicium nuncupetur, vnde hominibus in euangelio
Ioan.7. dicimus, Nolite iudicare personaliter, sed rectum iu-
De tempore dicium iudicate: tamen hoc loco ita positum est iudi-
ser.236. cium, tanquam si hoc rectum non fuerit, nõ debeat iu-
dicium nominari, alioquin nõ sufficeret dicere, feci iu-
dicium, sed diceretur, feci rectum iudicium. Hoc gene-
Math.23. re locutus est dominus Iesus vbi ait, Relinquitis gra-
uiora legis, iudicium & misericordiam & fidem. Et hic
enim iudicium sic positum est, tãquam nõ sit iudicium
si peruersum est. Et multis diuinarum scripturarum lo-
B cis ita ponitur, quale illud est, Misericordiam & iudi-
Psal.100. cium cantabo tibi domine. Et illud apud Esaiã, Expe-
Esa.5. ctaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: non
ait, expectaui vt faceret iudicium iustum, fecit autẽ ini-
quum: sed tanquam ideo iam iudicium sit, quia iustum
est: nec sit iudicium, quod iniustũ est. Iustitia vero non
solet dici bona iustitia, vel mala iustitia, sicut aliquando
dicitur bonũ malúmve iudicium, sed eo ipso iam bo-
na est, quia iustitia est. Sic ergo habet consuetudo lo-
quendi, vt dicatur & bonum iudicium, & malum iudi-
cium, quemadmodũ habet vt dicatur & bonus iudex,
2.sent.dist. & malus iudex. Sic autem non dicitur bona iustitia vel
27.cap.1. mala iustitia: sicut non dicitur, bonus iustus, vel malus
Iustitia. iustus, quia continuò bonus quisque, si iustus. Iustitia er-
go virtus est animi magna præcipuéque laudabilis, de
Iudicium. qua nunc non est copiosius disputãdi necessitas. Iudi-
cium vero quãdo non nisi in bono ponitur, distinctior
loquẽdi ratio huius virtutis est operatio. Qui enim ha-
bet iustitiam, recte iudicat, imò secundum istam locu-
tionem qui habet iustitiam, iudicat: quia nec iudicat si
non rectè iudicat. Iustitiæ nomine hoc loco non ipsa
virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim fecit
C in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est
Rom.4. per gratiam suam ex impio facit iustum. Vnde ait apo-
Rom.3. stolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo iu-
stitiam, id est, opus iustitiæ, qui habet in se iustitiam, id
est, opus gratiæ. Feci, inquit, iudicium & iustitiã, ne tra-
das me nocentibus me: id est, feci iudicium iustum, ne
tradas me illis qui propterea me persequuntur. Nam
etiam quidam codices habẽt, ne tradas me persequen-
tibus. Quod enim Græce dictum est, τοῖς ἀντιδίκοις, qui-
dam interpretati sunt nocentibus, quidam persequen-
tibus, quidam calumniantibus. Miror autem omnium
quos in promptu habere potui codicum nunquam me
legisse aduersantibus, cum sine controuersia quod Græ-
ce ἀντίδικος, hoc Latine aduersarius appellatur. Orans
itaque ne tradatur à domino aduersantibus sibi: quid
Math.6. orat, nisi quod oramus cum dicimus. Ne nos inferas in
tentationem? Aduersarius est enim de quo dicit apo-
1.Thess.3. stolus, Neforte tentauerit vos qui tẽtat. Et tradit deus,
quem deserit. Eum quippe ille non decipit, quem iste
non deserit, in voluntate sua præstans decori homi-
Psalm.19. nis virtutem. Ab illo autem qui dixerat in abundantia
sua, non mouebor in æternum, auertit faciem, & factus
est conturbatus, sibiq; monstratus. Quisquis igitur à ti- Psalm.18.
more dei casto crucifixas habet carnes suas, & nulla car D
nali corruptus illecebra facit iudicium opusq; iustitiæ,
orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timen-
do perpeti mala, ad facienda mala persequentibus ce-
dat. A quo enim accipit victoriam concupiscentiæ ne
voluptate pertrahatur, ab illo etiam robur patientiæ ne
dolore frangatur: quoniam de quo dicitur, Dominus Psalm.84.
dabit suauitatem, de illo etiã dicitur, Ab ipso est enim
patientia mea. Denique sequitur, *Excipe seruũ tuum in bo-*
no, vt non calumnientur me superbi. Illi impellunt vt cadam
in malum, tu excipe in bonum. Qui autem interpretati
sunt non calumniẽtur me: Græcam locutionem secuti
sunt, Latinæ linguæ minus vsitatam. An forte hanc ha-
bet vim cum dicitur, non calumnientur me, quam ha-
beret si diceretur, non me capiant calumniando? Multę
autem possunt intelligi calumniæ superborum, a qui-
bus humilitas Christiana despicitur, sed illa vel maxi-
ma est, si homines hoc loco accipiuntur superbi, qui à
nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe
ipsa Christiana Christi morte insinuatur, commenda-
turq; diuinitus. Hæc autem calumnia vtrisque infideli- E
bus, id est, Iudæis gentibusq; communis est. Habent ca-
lumnias suas etiam hæretici singulis quibusque hæresi-
bus proprias. Habẽt & schismatici, quos omnes super-
bia de membrorũ Christi compage præcîdit. Ipsius au-
tem diaboli calumnia quanta vel qualis sit, qua calum-
niatus est iusto dicens, Nunquid gratis colit Iob domi- Iob.1.
num? Quorum omnium calumniæ superborum tan- Numer.28.
quam colubrorum venena dicuntur, cum vigilantissi- Ioan.3.
ma & diligentissima pietate Christus crucifixus atten-
ditur, propter quod præfigurãdum Moyses deo mise-
rante ac iubente exaltauit in eremo similitudinem ser-
pentis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigen-
da præfiguraretur in Christo. Hanc intuentes salutife-
ram crucem, omne calumniantium superborum virus
expellimus. Quam prorsus etiam iste quodãmodo val-
de intente intuens ait, *Oculi mei defecerunt in salutare tuũ,*
& in eloquium iustitiæ tuæ. Christum quippe ipsum deus
propter similitudinem carnis peccati, peccatum pro
nobis fecit, vt nos simus iustitia dei in ipso. In huius igi- Rom.8.
tur eloquium iustitiæ dei defecisse dixit ardenter ocu-
los suos, & sitienter intuendo, dum memor infirmitatis F
humanæ, diuinam Christi desiderat gratiam. Propter
quod sequitur, *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam*
tuam. Non vtique secundum iustitiam meam. *Et iusti-*
ficationes, inquit, *tuas doce me.* Illas proculdubio quibus
deus facit iustos, non ipsi se. *Seruus tuus sum ego.* Neque
enim bene mihi cessit quando esse volui liber meus,
non seruus tuus. *Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.*
Nunquam intermittenda est ista petitio. Nõ enim suf-
ficit accepisse intellectũ, & dei testimonia didicisse, nisi
semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur
de fonte lucis æternæ. Testimonia quippe dei, quanto
fit quisque intelligentior, tanto magis magísque sciun-
tur. *Tempus*, inquit, *faciendi domino.* Id enim plures codi-
ces habent, non vt quidam, *domine.* Quod ergo tem-
pus vel quid faciendi voluit intelligi domino? Illud
quidẽ quod paulò antè dixerat, Fac cum seruo tuo se-
cundum misericordiam tuam, hoc faciendi tempus
domino. Quid est autem, nisi gratia quæ in Christo suo
tempore reuelata est? De quo tempore ait apostolus,
Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus fi- Galat.4.
lium suum. Propter quod alibi etiam testimonium su-
um prophetico adiungens, vbi dixit, Tempore placito Esa.49.

G exaudiui te, & in die salutis adiuui te, Ecce nūc,inquit,
2.Cor.6. tempus acceptabile,ecce nonc dies salutis. Sed quid est
quòd tanquam volens ostendere tempus domioo esse
faciendi, cootinuò subiunxit, *Dissipauerunt legem tuam?*
Velut propterea tēpus esset faciendi domino, quia eius
Rom.10. legem dissipauerunt superbi, qni ignorantes dei iusti-
tiam,& suam quærentes statnere, iustitiæ dei non sunt
subiecti? Quid est enim, dissipauerunt legem tuam,nisi
præuaricationis iniquitate, eius integritatem non cu-
stodierunt? Oportebat ergo vt superbis & de libertate
sui arbitrij præsumentibus lex daretur, qua præuaricata
quicunque compuncti humiliarentur, non iam per le-
gem sed per fidem ad subuenientem currerēt gratiam.
Dissipata ergo lege tempus fuit vt per vnigenitum fi-
Rom.5. lium dei misericordia mitteretur. Lex enim subintrauit
vt abundaret delictum, quo delicto lex dissipata est,&
opportuno iam tempore Christus aduenit, vt vbi abū-
dauit delictum, superabundaret gratia. *Ideo*,inquit,*di-
lexi mandata tua super aurum & topazion.* Id agit gratia,vt
dilectione impleantur mandata dei, quæ timore non
poterāt. Gratia quippe dei diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.
Matth.5. Propter quod ipse dominus dicit, Non veni legem sol-
Rom.13. uere,sed adimplere. Et idem apostolus, Plenitudo legis
charitas est: ideo super aurum & topazion. Hoc enim
Psal.18. & io alio psalmo legimus, Super aurū & lapidem pre-
ciosum mulrum. Topazion quippe lapidem multum
perhibeot esse preciolum. In testamento autem veteri
latentem gratiam tanquam velo ioterposito non intel-
Exod.34. ligentes (quod significabatur quando io faciem Moysi
2.Co.3. inteodere non valebant) propter mercedem terrenam
atqoe carnalem dei mandata facere conabantur, neque
faciebant,quia non ipsa sed aliud diligebant. Vnde illa
non erant opera volentium, sed onera potius inuito-
rum. Cum verò ipsa maodata diliguntur super aurum
& lapidem preciosum multum, omnis præ ipsis man-
datis terrena vilis est merces, nec vlla ex parte compa-
rantur quæcunque alia hominis bona his bonis quibos
ipse fit bonus homo: *Propterea*, inquit, *ad omnia mandata
tua corrigebar.* Vtiqoe corrigebar,quia diligebam,atque
illis rectis,vt etiam ipse rectus fierem, dilectione cohæ-
rebam. Iam illud quod adiungit, consequens erat, *Om-
nem*, inquit, *viam iniquitatis odio habui.* Vnde enim fieri
poterat, vt iniquam viam non odisset diligens rectam?
Nam sicut aurum & lapidem preciosuoi si diligeret, o-
disset profectò quicquid ei talium rerum damnum pos
set inferre: ita quoniam dei mandata diligebat,iniqui-
tatis viam odio habuit, quemadmodum aliquid imma-
I nissimum marini itioeris saxum declinabat, vbi tam
preciosarum rerum necesse est pati naufragium. Quod
vt non cōtingat, longe inde velificat, qui in ligno cru-
cis cum mandatorum diuinorum mercibus nauigat.

Concio vicesimaseptima de versu psalmi,
Mirabilia testimonia tua domine,&c.

Pe. VErba Psalmi hæc sunt, de quibus adiuuāte do-
mino disputaturi sumus, *Mirabilia testimonia
tua, propter hoc scrutata est ea anima mea.* Quis enu-
merat saltem generatim testimonia dei? Cœlum & ter-
ra, visibilia opera eius, dicunt quodammodo testimo-
nium bonitatis & magnitudinis eius, & ipse cursus fre-
quens vsitatusq; naturæ, quo temporum rapacitas vol-
uitur, in rerum quarumcūqoe generibus, quamuis tem-
poralibus atque mortalibus, quæ certe cōsuetudine vi-
lueruot, si pius considerator aduertat, perhibent testi-
monium creatori. Quid autem horum est qnod non
sit mirabile, si vnumquodque non vsu sed ratione me- K
tiamur? si verò tanquam sub vnius contemplatioois
aspectu velut audeamus cuncta contueri, nōnne fit in
nobis quod ait propheta, Consideraui opera tua & ex- Abac.3.
paui? Et tamen iste nō est ipsa rerum admiratione per-
territus, sed eam potius dixit esse caosam cur ea debue-
rit scrutari, quia mira sunt. Cum enim dixisset, Mira-
bilia testimonia tua: secutus adiūxit, propter hoc scru-
tata est ea anima mea: quasi factus sit ipse per inoesti-
gandi difficultatem curiosior. Quanto enim quæque
res abstrusiores habet causas, tanto est mirabilior. Si er-
go nobis homo talis occurrat, qui propter hoc dicat se
scrutari testimonia dei, quia mirabilia sunt, cum plena
sit eis & quæ conspicitur & quæ non conspicitur vni-
uersa creatura, nōnne compescimus eum dicentes, Al-
tiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, Eccli.3.
sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita semper? Sed
si nobis respōdeat & dicat, Hæc ipsa quæ præcepit do-
minus, & quæ iubet vt cogitenrur, mirabilia sunt eius
testimonia, eum quippe & dominum, quia iubet, & bo-
num & magnum, quia talia iubet, esse testantur: nūquid
audebimus hominem ab eorum scrutatione reuocare, L
ac nō potius vt sedulo id agat, & tantæ rei operā quan-
tum potest impendat, hortabimur? An forte dei præce-
pta testimonia quidē bonitatis eius esse fatebimur, sed
mirabilia esse negabimus? Quid enim mirū si bona im-
perat bonus dominus? Imò verò idipsum est omnino
mirandum, & cur ita sit perscrutandum, quòd cū deus
bonus bona præceperit, eis tamen dederit bonam le-
gem, quos eadem lex viuificare non posset, nec vlla
esset ex bona lege iustitia? Si enim data esset lex quæ Galat.3.
posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Cur er-
go data est quæ viuificare nō posset, & ex qua esset nul-
la iustitia? Nempe mirandum est, nempe stupendum.
Hæc sunt ergo mirabilia testimonia dei, propter hoc
huius anima scrutata est ea, quoniam deinde de his nō
ei dici posit, Fortiora te ne scrutatus fueris, & quæ Eccli.3.
præcepit tibi dominus, illa cogita semper. Ipsa sunt e-
nim quæ præcepit nobis dominus, & ideo cogitanda
sont semper. Potius itaque videamus, huius anima quæ
scrutata est, quid inuenerit. *Manifestatio*, inqoit, *verborum
tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.* Quid est paruu-
lus, nisi humilis & infirmus? Noli ergo superbire, noli M
de tua quæ nulla est virtute præsumere, & intelliges
quare sit à bono deo bona lex data, quæ tamen viuifi- Galat.4.
care non posit. Ad hoc enim data est, vt te de magno
paruulum faceret, vt te ad faciendā legem vires de tuo
non habere monstraret: ac sic inops, indigus & egenus
ad gratiam confugeres, & clamares, Miserere mei do- Psal.6.
mine, quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando in-
tellexit hic paruulus, qnod minimus apostolorū Paulus,
id est, paruulus ostendit, ideo datam legem quæ viui- Galat.3.
ficare non posset, quia conclusit scriptura omnia sub
peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-
dentibus. Ita domine, ita fac misericors domine, impe-
ra quod nō posit impleri, imò impera quod non nisi
per tuam gratiam posit impleri: vt cum homines per
suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstrua-
tur, & nemo sibi magnus videatur. Sint omnes paruuli, Rom.3.
& reus fiat omnis mundus tibi, quia non iustificabitur
ex lege omnis caro coram te deo. per legem enim co-
gnitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia tua mani-
festata est, testimoniū habens à lege & prophetis. Hæc
sunt mirabilia testimonia tua, quæ scrutata est anima
paruuli huius, & ideo inuenit, quia humiliat' est, & par-
uulus

A uulus factus est. Quis enim facit mandata tua sicut facienda sunt, id est, ex fide quę per dilectionem dei operatur, nisi eius in corde per spiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? Hoc etiam iste paruulus confitetur. *Galat.5.* *Roman.5.*

Os meum, inquit, *aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Quid desiderabat, nisi facere mandata diuina? Sed non erat vnde faceret infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os confitens quòd per se ipse non faceret, & attraxit vnde faceret. Aperuit os petendo, quærendo, pulsando: & sitiens hausit spiritum bonum, vnde faceret quod per seipsum non poterat, mãdatum sanctum & iustum & bonũ. Si enim nos cum simus mali, nouimus bona data dare filiis nostris: quanto magis pater noster de cœlo dabit spiritum bonum petentibus eum? Nõ enim qui spiritu suo agũtur, sed quotquot spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei: nõ quia ipsi nihil agunt, sed ne nihil boni agant, à bono aguntur vt agant. Nam tanto magis efficitur quisq; filius bonus, quanto largius ei datur à patre spiritus bonus. Denique iste adhuc petit, Os quidem aperuit & attraxit spiritũ, sed adhuc ad patrem pulsat & quærit. Bibit, sed quanto suauius sentit, *Matth.7.* *Roman.7.* *Matth.7.* *Roma.8.*

B tanto ardentius adhuc sitit. Audi verba sitientis: *Respice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.* Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti, qui diligunt nomen tuum: quoniã vt diligerent te, prius dilexisti eos. Sic enim Ioannes Apostolus ait, Nos diligimus, inquit, deũ. & velut causa quęreretur quare nos diligere fecit, adiunxit, Quoniam ipse prior dilexit nos. Vide & iste quid apertissime dicat, *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas.* Vbi quid aliud dicit, quàm rectum & liberũ me fac secundum promissum tuum? Quanto enim magis regnat in vnoquoque dei charitas, tanto minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo aliud petit, quàm vt donante deo diligat deum? Diligendo enim deum, diligit seipsum, vt diligere salubriter possit & proximum sicut seipsum. In quibus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Quid igitur orat, nisi vt præcepta quę deus imponit iubendo, impleri faciat adiuuando? Sed quid est quod dicit, *Redime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua?* Si vera illi homines crimina obiiciunt, non calumniantur: si falsa, quid est quòd se redimi desiderat à calumniis, *1.Ioan.4.* *Matth.22.*

C id est, à criminibus falsis quæ illi nocere non possunt? Crimen quippe falsum quod est calumnia, reum nõ facit hominem, nisi apud iudicem hominem. Vbi autem deus iudex est, nullus falso crimine læditur, quia nõ cui obiicitur, sed obiicienti potius imputatur. An hic ecclesiæ præsignatur oratio, & vniuersi populi Christiani, qui redemptus est à calumniis hominum, quibus exagitabuntur vsquequaque Christiani? Sed nunquid propterea dei mandata non custodit? Nõnne inter ipsas calumnias quando feruebant, multo gloriosius populus sanctus in tribulationibus dei mãdata seruabat, cum ad perpetrandas impietates persequentibus non cedebat? Sed nimirum hoc est, Redime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua: tu age infuso spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, & à tuis mandatis ad sua mala facta traducant. Si enim hoc mecum egeris, id est, hoc modo me ab eorum calumniis, ne criminationes eorum falsas quas obiiciunt pertimescã, cum patientia donata redemeris, inter ipsas calumnias custodiam mandata tua. *Faciem tuam*, inquit, *illumina super seruum tuum.* Id est, tuam manifesta subueniendo & opitulando præsentiã. *Et doce me iustificationes tuas.* Doce vtique vt faciam: quod euidentius

alibi legitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam. Qui D

enim audiunt, licet memoria teneãt quod audiunt, nequaquam didicisse putandi sunt, si non faciunt. Veritatis nanque verbum est, Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me. Qui ergo non facit, id est, non venit, non didicit. Recolens autem iste dolorem pœnitentiæ præuaricationis suæ, *Exitus aquarum*, inquit, *descenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Id est, ipsi oculi mei. Nam in quibusdam codicibus & hoc legitur, quia non custodiui legem tuam. Descenderunt ergo exitus aquarum, id est, effusiones lachrymarum. Et ea locutione qua dicere potuit, Montes descenderunt pedes mei, etsi non diceret per montes vel in montes: ea locutione dicitur scalas descendit, etsi non dicatur per scalas: aut piscinam descendit, etsi non dicatur in piscinam. Et bene ait, descenderunt, humilitate scilicet pœnitendi. Ascenderunt enim, quando per superbiam contumacem erecti fuerãt & elati: sursum enim sibi esse videbantur, quando ignorantes dei iustitiam, constituere volebant suam. In qua fatigati & legis præuaricatione confusi, ab illa elatione descenderunt flendo, vt iustitiam dei potius impetrarent petẽdo. Sunt codices E qui nõ habent descenderũt, sed *transierunt.* tanquã exaggeranter diceret trãsisse se flendo fontes aquarũ, vt hic intelligamus exitus aquarum, plus fleuisse quàm manãt aquæ de suis exitibus. Cur autem non custodita lege sic fletur, nisi vt impetretur gratia quæ pœnitẽtis delet iniquitatem, & credẽtis adiuuat voluntatem? *Psal.142.* *Ioan.6.* *Roman.10.*

Concio vicesimaoctaua.

Dixerat superius, qui cantat hũc psalmum, Exitus aquarum descenderunt oculi mei, quoniã non custodierunt legem tuam: vbi se multum fleuisse testatus est præuaricationem suam. Proinde velut rationem reddens cur multum flere debuerit, & suum grauiter dolere peccatum, *Iustus es*, inquit, *domine, & rectum iudicium tuum. Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam valde.* Hæc itaque iustitia dei rectúmque iudicium & veritas, omni est metuenda peccanti. Hac enim damnantur diuinitus quicunque damnantur, nec est omnino qui de sua damnatione cõtra deum iustum recte conqueri possit. Inde fletus rectus est pœnitentis, quoniam si cor eius impœnitens damnaretur, iustissime vtique damnaretur. Sané iustitiã dicit testimonia dei. F Iustum quippe se probat mandãdo iustitiam. Est enim hæc veritas, vt deus testimoniis talibus innotescat. Sed quid est quod sequitur? *Tabefecit me zelus meus.* Vel sicut alij codices habent, *zelus tuus.* Habent nõnulli etiam *domus tuæ.* Et non tabefecit me, sed *comedit me.* Quod ex alio psalmo quantum mihi videtur putandum, est emẽdandum, vbi scriptum est, Zelus domus tuæ comedit me: quod commemoratum etiam in euangelio nouimus. Simile tamen aliquid est tabefecit ei, quod ibi est comedit. Zelus autem meus (quod plures codices habent) nullam ingerit quæstionem. Quid enim mirum est, si zelo suo quisque tabescit? Quod vero habent aliqui, zelus tuus, significat hominem deo zelantem, non sibi: sed non repugnat si ipse dicatur & meus. Nam quid aliud dicit apostolus, Aemulor enim vos deo æmulatione dei? Nam dicendo, Aemulor vos, quid nisi æmulationem demonstrat suam? Sed quia dixit deo, id est, non sibi sed deo, ideo addidit, æmulatione dei. Hanc quippe suo spiritu fidelibus suis inspirat deus. amoris enim est, non liuoris. Nam quæ fuit causa vt hoc Apostolus diceret? Aptaui enim vos, inquit, vni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne *Sadi.* *7* *Psal.68.* *Ioan.2.* *2.Cor.11.*

Q

G sicut serpẽs Euam seduxit versutia sua, sic & vestræ mẽtes corrumpantur in simplicitate & castitate quæ est in Christo. Comedebat enim eũ zelus domus dei, quã tamen zelabat Christo, nõ sibi. Spõsus enim sibi zelat spõsam suam: amicus autem sponsi, non eam sibi zelare debet, sed sponso. Bonus ergo & huius intelligẽdus est zelus. Causam nanque subiungit & dicit: *Quia obliti sunt verborum tuorum inimici mei.* Retribuebant ergo mala pro bonis, quoniam zelabat illos deo tam vehementer & ardẽter, vt eo zelo tabefactum se diceret: Illi autem ob hoc in ipsum inimicitias exercebãt, quia vtiq; vt deum amarent volebat, quos amando zelabat. Non ingratus enim gratiæ dei, per quam fuerat ex inimico recõciliatus deo, etiam ipse suos diligebat inimicos, & eos zelabat deo, dolens & tabescens quòd essent verborum dei eius obliti. Deinde considerans ipse in verbis dei, qua flamma dilectionis arderet: *Ignitum*, inquit, *eloquiũ tuum valde, & seruus tuus dilexit illud.* Merito zelabat in suis inimicis cor impœnitens, qui fuerant obliti verborum dei. Ad hoc enim flagrabat eos adducere, quod ipse flagantissime diligebat. *Iunior ego sum*, inquit, *& contemptus, iu-*
H *stificationes tuas non sum oblitus.* Non sicut inimici mei, qui obliti sunt verborum tuorum. Videtur autem minor ætate non oblitus iustificationes dei, dolere pro inimicis suis ætate maioribus, qui obliti sunt. Nam quid est, iunior ego non sum oblitus, nisi illi maiores obliti sunt? νεώτερος est enim Græcum, quod est etiam in illo loco vbi dictum est, In quo corrigit iunior viam suam? Hoc autem nomen comparatiuum est, & ideo bene intelligitur in comparatione maioris. Duos ergo populos
Gene. 25. hic agnoscamus, qui etiam in Rebeccæ vtero luctabantur, quando non ex operibus sed ex vocante dictum est
Roman. 9. ei, Maior seruiet minori. Sed contemptum se dicit hic
1. Cor. 1. iunior, ideo factus est maior, quia ignobilia & contemptibilia mundi elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam
Math. 20. sint, vt quæ sunt euacuentur. Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & primi qui erant nouissimi. Nec immeri-
Roman. 10. tò obliti sunt verborum dei, qui suam iustitiam constituere voluerunt, ignorantes iustitiam dei. Iste autem iunior non est oblitus, quia non suam voluit habere iustitiam, sed dei: de qua etiam nunc dicit, *Iustitia tua*
I *iustitia in æternum, & lex tua veritas.* Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ testimo-
Roman. 3. nium perhibet iustitiæ dei? Sic enim dicit apostolus, Iustitia dei manifestata est, testificata per legem & prophetas. Propter hanc passus est persecutionem iunior à maiore, vt diceret iunior quod sequitur, *Tribulatio & necessitas inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.* Sæuiant, persequantur, dum tamen mandata dei non relinquantur, & ex ipsis mandatis etiam qui sæuiunt diligantur. *Iustitia testimonia tua in æternum, intellectum da mihi & viuam.* Intellectum poscit iste iunior, quem si non haberet, non super seniores intelligeret: sed eum poscit in tribulatione & necessitate, quo intelligat quàm sit contemnendum quod ei possunt auferre persequentes inimici, à quibus se dicit esse contemptum. Ideo dixit, Et viuam, quia si eo vsque tribulatio necessitásque peruenerit, vt per inimicorum persequentium manus vita ista finiatur, viuet in æternum, qui temporalibus præposuit iustitiam, quę manet in æternum. Quę iustitia in tribulatione & necessitate martyria sunt dei, hoc est, testimonia pro quibus sunt martyres coronati.

Concio vicesimanona de eo quod sequitur,
Exclamaui in toto corde, exaudi
me domine &c.

Clamor ad dominũ qui fit ab orantibus, si soni- K
tu corporalis vocis fiat, nõ intento in dominũ corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiã silẽte corporis voce, aliũ quẽlibet hominem potest latere, non deũ. Siue ergo cũ voce carnis, quando id opus est, siue cum silentio ad deum cum oramus, corde clamãdum est. Est autem clamor cordis, magna cogitationis intentio. Quæ cum est in oratione, magnũ exprimit desiderantis & petentis affectum, vt nõ desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quãdo aliũde nõ cogitatur. Tales orationes rarę sunt multis, crebræ autem paucis, omnia vero vtrum cuiquã, nescio. Talem suam commemorat orationem, qui cantat hunc psalmum dicens, *Clamaui in toto corde meo, exaudi me* Coph.
domine. Cuius autem rei suus clamor proficiat, adiũxit, ק
Iustificationes tuas exquiram. Ad hoc ergo clamauit in toto corde suo, & hoc sibi desiderauit à domino exaudiente præstari, vt iustificationes eius exquirat. Proinde quod vt faciamus iubetur, vt exquiramus oratur. Quàm longe est adhuc à faciente, qui exquirit? Non enim est consequens vt qui exquirit inueniat: aut qui inuenit, fa-
ciat. Non autẽ potest nisi inuenerit, facere, & nisi quæ- L
sierit inuenire. Sed magnam spem dominus Iesus de-
dit dicendo, Quærite, & inuenietis. Rursus autem di- Math. 7.
cit sapientia (quæ quid est nisi Ipse?) Quærent me mali, Prouerb. 1.
& non inuenient. Non ergo malis, sed bonis dictum est, Quærite & inuenietis: imò verò eis dictum est,
quibus eodem loco paulò pòst, Si ergo vos, inquit, cum Math. 7.
sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris. Quomodo igitur malis dicitur, Quęrite, & inuenietis: cũ rursus dicatur, Quęrent me mali, & non inuenient? An aliud eos dominus quàm sapientiã quęrere volebat, quando eos inuenturos si quærerent promittebat? In ea quippe sunt omnia, quæ ab eis qui beati esse cupiunt inquirenda sunt. Ibi ergo sunt & iustificationes dei. Quapropter restat vt intelligamus, non omnes malos non inuenire sapientiam si quęsierint, sed eos qui intantum sunt mali
vt odirent eam. Sic enim & dixit, Quærent me mali, & Supra eodẽ
non inuenient me. Oderunt enim sapiẽtiam. Ideo ergo Tract. 1.
non inueniũt, quia oderunt. Sed rursus si oderũt, quomodo quęrunt, nisi quia non eam quęrunt propter ip-
sam, sed propter aliquid quod mali amant, & ad hoc se M
facilius putãt peruenturos per ipsam? Multi enim sunt qui dicta sapientiæ studiosissime inquirunt, eámque in doctrina, non in vita volunt habere, vt non per mores quos iubet sapientia perueniant ad dei lucem, quod est ipsa sapientia, sed per sermones quos habet sapiẽtia, perueniãt ad hominum laudes, quod est vana gloria. Non ergo sapientiam quęrunt & quando eam quærunt, quia non quęrunt ipsam, alioquin viuerent secũdum ipsam, sed volunt verbis eius inflari. Et quãto magis inflantur, tanto magis efficiuntur extra ipsam. Iste autem hoc ipsum poscens à domino quod eum iubet facere domi-
nus, vt ipse in illo etiam quod imperat operetur, (Deus Philip. 2.
est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate) Clamaui, inquit, in toto corde meo exaudi me domine, iustificationes tuas exquiram: vtiq; faciendas, non tantummodo sciendas, ne similis fiam illi seruo duro, qui etiam si intellexerit non obaudiet. *Clamaui, saluum me fac.* Vel sicut nonnulli codices habent & Græci & Latini, *Clamaui te, & saluum me fac.* Quid est clamaui te, nisi clamando inuocaui te? Sed cum dixisset, saluum me fac, quid adiunxit? *Vt custodiam testimonia tua.* Ne te scilicet per infirmitatem negem. Salua quippe animæ facit vt fiat quod faciendum esse cognoscitur,

& vsque

A & vsque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema tentatio, pro testimoniorum diuinorum veritate certetur. Vbi autem non est salus, succumbit infirmitas, & deseritur veritas. Sed quod sequitur habet aliquid obscuritatis: quod aliquando diutius exponendum est.

Praeueni intempesta nocte & clamaui. Plures codices non habent, intempesta nocte: sed *Immaturitate.* Vix autem vnus inuentus est, qui haberet geminatam praepositionem, id est, *In immaturitate.* Immaturitas itaque in hoc loco nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est importunum vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgo dici solet, hora importuna. Nox quoque intempesta, id est media, quãdo quiescendum est, hinc proculdubio nuncupata est, quia importuna est actionibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt veteres opportunum: & intempestiuum, importunũ, à tempore ducto vocabulo, non ab illa tempestate, quae consuetudine Latinae linguae cœli perturbatio iam vocatur: quanquam isto verbo libenter vtuntur historici, vt dicant, ea tempestate, quod volunt eo tempore intelligi: & quod ait locutor egregius, Vnde haec tã clara repẽte Tempestas? Non cœlũ nimbis ventísve turbatum, *Aeneid. 9.*
B sed magis subita & splendida serenitate fulgidũ significauit hoc nomie. Quod ergo Graece dictũ est, ἐν ἀωρίᾳ, nõ vno verbo sed duobus, id est, praepositione & nomine, hoc interpretes nostri quidam dixerunt, intempesta nocte. Plures immaturitate, nõ duobus verbis, sed vno, cuius vocabuli nominatiuus est immaturitas. Nonnulli verò in duobus verbis, sicut Graecus posuit, in immaturitate. ἀωρία quippe immaturas est, ἐν ἀωρίᾳ, in immaturitate: tanquam si vellet etiã ille qui dixit intempesta nocte, praepositione dicere geminata, in intempesta, vt vna praepositio significet, in qua hora, altera pertineat ad compositionẽ nominis. Nihil sanè interest ad sententiam, vtrum quis dicat egisse se aliquid gallicantu, an in gallicantu. Ita nihil interesset, vtrum intempesta nocte, an vero in intẽpesta nocte, id est, in nocte intempesta clamasse se diceret. Graecus tamẽ in nocte intempesta dixit, quod idem valet si dicatur, in immaturitate, id est, in tẽpore nocturno & immaturo. Hactenus de obscuro verbo fuerit disputatum: nũc videamus quis ipse sit sensus. Praeueni, inquit, nocte intempesta, & clamaui,

In verba tua speraui. Si hoc ad vnumquemque fideliũ
C referamus, & ad proprietatem rei gestae, saepe contingit, vt tali noctis tempore vigilet amor dei, & magno vrgente orationis affectu non expectetur, sed praeueniatur, quòd post gallicantũ consueuit esse tempus orandi. si autem accipiamus hoc totum seculum noctem, vtiq; intempesta nocte clamamus ad deum, & praeuenimus maturitatẽ temporis, in quo nobis redditurus est quod
Psal. 94. promisit, sicut alibi legitur, Praeueniamus faciem eius in confessione. quanquam si velimus intelligere immatu-
Gala. 4. rum tempus noctis huius antequam venisset plenitudo temporis, id est, ipsa maturitas quando Christus manifestaretur in carne, nec tunc ecclesia tacuit, sed praeueniens istam maturitatem prophetando clamauit, & in verbis dei sperauit potentis facere quod promisit, vt in
Gene. 12. semine Abrahae benedicerentur omnes gentes. Ipsa & quod sequitur dicit, *Praeuenerunt oculi mei ad matutinum, vt meditarer eloquia tua.* Ponamus enim matutinũ, quan-
Esaię. 9. do qui sedebant in vmbra mortis, lux orta est eis. Nonne in sanctis qui prius erant in terra, ad hoc matutinum oculi ecclesiae praeuenerunt, quia hoc futurum antea praeuiderunt, vt meditarentur eloquia dei, quae tunc erant & in lege ac prophetis, & haec futura nunciabant?

Vocem meam, inquit, *exaudi domine secundum misericor-* D
diam tuam, & secundum iudicium tuum viuifica me. Prius enim deus secundum misericordiam aufert à peccatoribus pœnam, eisque postea iustis secundum iudicium dabit vitam, quia non frustra illi hoc ordine dicitur, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine: quan- *Psal. 100.*
uis & ipsum tempus misericordiae non est sine iudicio, & econtra: de quo dicit apostolus, Si enim nosipsos *1. Cor. 11.*
iudicaremus, à domino non iudicaremur: cum iudicamur autem, à domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Et eius coapostolus, Tempus est, in- *1. Petri. 4.*
quit, vt iudicium incipiat à domo domini: & si initium à nobis, qualis finis erit eis qui nõ credunt domini Euangelio? Et vltimum tempus iudicij non erit sine misericordia, quia coronat te, ait Psalmus, in misera- *Psal. 102.*
tione & misericordia. Iudicium autem sine misericor- *Iacobi. 2.*
dia, sed sinistris qui non fecerunt misericordiam. *Appropinquauerunt*, inquit, *persequentes me iniquitate.* Vel sicut nonnulli codices habent, *Inique.* Tunc appropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cruciandam perimendámque perueniunt. Vnde psalmus vicesimusprimus, vbi passio domini prophetata est, Ne
discedas, inquit, à me, quoniam tribulatio proxima est: E
cum ea dicantur, quae non imminente, sed iam praesente ipsa passione perpessus est. Sed proximam dixit tribulationem, quae fiebat in carne. Nihil est quippe animae propius carne quam gestat. Propinquauerunt ergo persequentes, affligendo eorum carnem quos persequebantur. Sed attende quod sequitur, *A lege autem tua longe facti sunt.* Quanto magis propinquauerunt persequendis iustis, tãto longe facti sunt à iustitia. Sed quid nocuerunt eis quibus persequendo propinquauerunt, quãdo interior est propinquatio domini eorum à quo nullatenus deseruntur? Denique sequitur, *Prope es tu domine, & omnes viae tuae veritas.* Etiam in tribulationibus suis, quòd eas non immeritò patiuntur, tribuere deo veritatem, sanctorũ est vsitata cõfessio. Ita regina Hester, *Hester. 14.*
ita sanctus Daniël, ita tres viri in camino, ita eorum san *Danie. 3.*
ctitatis alij socij confitentur. Quaeri autem potest quomodo hic dictum sit, Omnes viae tuae veritas: cum in alio psalmo legatur, Vniuersae viae domini misericor- *Psal. 24.*
dia & veritas? Sed erga sanctos & vniuersae viae domini misericordia, & vniuersae viae domini veritas: quia
& in iudicando subuenit, atq; ita non deest misericor- F
dia: & in miserando id exhibet quod promisit, ne veritas desit. Erga omnes autẽ & quos liberat, & quos damnat, omnes viae domini misericordia & veritas, quia vbi non miseretur, vindictae veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritũ autẽ neminẽ damnat. *Ab initio cognoui*, inquit, *de testimoniis tuis, quia in aeternum fundasti ea.* Quod Graecus ait, κατ᾽ ἀρχάς, aliqui nostri ab initio, aliqui initio, aliqui in initiis, interpretati sunt. Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Graecam locutionem secuti sunt. Latinae autem linguae illud potius vsitatum est, vt ab initio vel initio dicatur, quoniam κατ᾽ ἀρχάς, Graecè quasi pluraliter, sed aduerbialiter dicitur, quale est apud nos cum dicimus, aliâs hoc facio, pluralem numerum fœminini generis dicere videmur, sed aduerbium est, & significat alio tempore. Quid est ergo, ab initio cognoui, vel potius vt & nos aduerbialiter id dicamus, initio cognoui de testimoniis tuis, quia in aeternum fundasti ea? Testimonia domini in aeternum ab illo dicit esse fundata, & hoc se initio cognouisse testatur, nec aliunde cognouisse quàm de ipsis vtique testimoniis. Quae sunt ipsa testimonia,

G nisi quibus testatus est deus daturũ se regnum suis filiis sempiternum? Et quia hoc in vnigenito se daturum esse *Luc. 1.* testatus est, de quo dictum est, Et regni eius non erit finis. ipsa testimonia dixit in æternum esse fundata, quia id quod per ea deus promisit, æternum est. Nam per se ipsa testimonia tunc nõ erunt necessaria, quando res ipsa videbitur, propter quam credendam nunc testimonia requiruntur. Et ideo bene intelligitur dictũ, funda- *1. Corin. 3.* sti ea, quia in Christo vera monstrantur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Vnde hoc ergo iste initio cognouit, nisi quia ecclesia loquitur, quæ terris non defuit, *Gene. 4.* ab initio generis humani, cuius primitiæ Abel sanctus est, immolatus & ipse in testimonium futuri sanguinis mediatoris ab impio fratre fundendi? Nam & illud ab *Gene. 2.* initio dictum est, Erunt duo in carne vna. Quod ma- *Ephes. 5.* gnum sacramentum apostolus Paulus exponens, Ego, inquit, dico in Christo & in ecclesia.

Concio tricesima de versu psalmi, Vide humilitatem meam & eripe me, &c.

H NEmo in Christi corpore constitutus à se alienam arbitretur esse hanc vocem: quoniam re vera totũ Christi corpus in hac humilitate positũ dicit, vnde & psalmi huius incipit lectio, *Res. ר* de qua nunc disputare suscepimus. *Vide humilitatẽ meam & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.* Hoc loco nullam dei legem conuenientius intelligimus, nisi qua immobiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat humilietur: *Luc. 14. & 8.* & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis vt humilietur innectitur, humilis à malis vt exaltetur eripitur. *Iudica*, inquit, *iudicium meum, & redime me.* Superior quodammodo sententia repetita est. Quod enim ait, Vide humilitatem meam: hoc est, iudica iudicium meum: & quod ait, eripe me, hoc est, & redime me. quod verò suprà dictum est, Quia legem tuam non sum oblitus: huic congruit quod infrà est, *Propter eloquium tuum viuifica me.* Ipsum enim eloquium est lex dei, quam non est oblitus vt se exaltandus humiliaret. Ad ipsam vero exaltationem pertinet quod ait viuifica me, quia sanctorum exaltatio vita æterna est. *Longe est*, inquit, *à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierũt.* I Quis enim te discernit, ô tu qui dixisti, Longe est à peccatoribus salus? Quis te discernit à peccatoribus, vt non à te longe sit, sed tecum sit salus? Hoc te nempe discernit, quia id quod isti non egerunt, ipse fecisti, hoc est, *1. Corin. 4.* dei iustificationes exquisisti. Quid enim habes quod non accepisti? Nõnne tu es qui paulò antè dicebas, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas requiram? Ergo ab illo ad quem clamasti, vt eas exquireres accepisti. Ipse te igitur discernit ab eis, à quibus propterea longe est salus, quia iustificationes dei non exquisierunt. Vidit hoc etiam ipse, Neque enim ego id viderem, nisi in ipso viderem, nisi in ipso essem. Corporis enim Christi verba ista sunt, cuius mẽbra sumus. Vidit hoc, inquam, continuóque subiecit:

Miserationes tuæ multæ domine. Etiam hoc ergo quod exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas. *Secundum iudicium tuum viuifica me.* Noui enim quia & iudicium tuum sine tua miseratione non erit super me. *Multi persequẽtes me & tribulãtes me, à testimoniis tuis non declinaui.* Factum est nouimus, recolimus, agnoscimus. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum, floret cœlum coronis martyrum, ornatæ sunt ecclesiæ memoriis martyrum, insignita sunt tempora natalibus K martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum. Vnde hoc, nisi quia impletum est quod prædictum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi persequentes me & tribulantes me, à testimoniis tuis non declinaui? Agnoscimus, & gratias agimus domino deo nostro. Tu nanque homo, tu in alio psalmo, tu ipse dixisti, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos ab- *Psal. 123.* sorbuissent nos. Ecce quare ab eius testimoniis non declinasti, & ad palmam supernæ vocationis inter manus multorum persequentium tribulantiúmque venisti.

Vidi, inquit, *insensatos & tabescebam.* Vel sicut alij codices habent, *Vidi non obseruantes pactum.* Et hoc plures habent. Sed qui sunt qui pactum nõ obseruauerunt, nisi qui declinauerunt à testimoniis dei, tribulationes multorum persequentium non ferentes? Hoc est autem pactum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non obseruauerunt, qui persecutiones non tolerantes, à testimoniis dei negando declinauerunt. Hos ergo iste vidit & tabescebat, quia diligebat. Zelus enim bonus est, de amore veniens, non liuore. In quo enim non seruauerũt pactum, secutus adiunxit, *Quia eloquia tua non custodierunt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et com- L mendat se iste differens ab eis, ac dicit, *Vide quoniam mandata tua dilexi.* Non ait, eloquia vel testimonia tua non negaui, quod martyres facere cogebantur, & non facientes intolerabilia patiebantur: sed hoc dixit vbi fructus est omnium passionum, quia si tradidero cor- *1. Corin. 13.* pus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Hanc ipse commendans ait, Vide quoniam mandata tua dilexi. Denique deinde postulauit præmium. *Domine in tua misericordia viuifica me.* Isti mortificant, tu viuifica. Sed si præmium poscitur in misericordia, quod reddere debet iustitia, quanto magis impensa est misericordia vt obtineretur cui præmium debetur ipsa victoria? *Principium*, inquit, *verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.* A veritate, inquit, tua verba procedunt, & ideo veracia sunt, & neminem fallunt quibus prænũciatur vita iusto, pœna impio. Hæc sunt quippe in æternum iudicia iustitiæ dei.

Concio tricesimaprima, de versu psalmi, Principes persecuti sunt me gratis: &c.

QVas persecutiones à regib⁹ terræ corpus Chri- M sti, hoc est, sancta ecclesia pertulerit, nouimus: Agnoscamus ergo hic etiam eius verba dicẽtis, *Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis* *Schin. ש* *tuis formidauit cor meum.* Quid enim Christiani læserant regna terrena, quamuis eis regna cœlorum promiserit rex eorum? Quid, inquam, læserant regna terrena? Nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere & exhibere quę debentur regibus terræ? Nõnne de hoc sibi calumniam molientibus Iudæis ait, Reddite Cæ- *Matth. 22. & 17.* sari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt? Nõnne tributum de ore piscis etiam ipse persoluit? Nõnne præcursor eius militibus regni huius quid facere deberent pro æterna salute quærentibus, non ait, Cingulum soluite, arma proiicite, regem vestrum deserite, vt possitis domino militare: sed ait, Neminem concusseritis, nulli *Luc. 3.* calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrũ? Nõnne vnus militum eius & dilectissimus comes eius, commilitonibus suis, & quodammodo Christi prouincialibus dixit, Omnis anima potestatibus sublimioribus *Roman. 13.* subdita sit? Et paulò pòst ait, Reddite omnibus debita: cui tributũ, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui timorem,

timorem:

A timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam
1.Timot.2. debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Nónne præcepit vt
pro ipsis etiam regibus oraret ecclesia? Quid ergo eos
Christiani offenderunt? Quod debitum non reddide-
runt? In quo Christiani non sunt terrenis regibus ob-
secuti? Ergo terreni reges Christianos gratis persecuti
sunt. Sed quod subiecit attende. *Et à verbis tuis formida-
uit cor meum.* Habuerunt quidẽ & illi verba minacia, ex-
pello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus tor-
reo, bestiis subigo, membra dilanio: sed tua me potius
Matth.10. verba terruerũt, Nolite timere eos qui corpus occidũt,
& postea nõ habent quid faciant, sed eũ timete qui ha-
bet potestatẽ & corpus & animã perdere in gehennam.
Ab his verbis tuis formidauit cor meum. Et contempsi
hominem persecutorem meũ, & vici diabolum sedu-
ctorem meum. Deniq; sequitur, *Exultabo ego super elo-
quia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Per ea verba dicit, à
quibus formidauit. Victis enim spolia detrahũtur, sicut
victus & spoliatus est ille de quo dicitur in Euangelio,
Matth.12. Nemo intrat in domum fortis, vt vasa eius diripiat, ni-
si prius alligauerit fortẽ. Sed spolia multa inuenta sunt,
quando patientiam mirati martyrum, etiam qui perse-
B cuti sunt crediderunt: & qui regem nostrum detrimẽ-
tum militum eius sunt damnificare moliri, ab illo sunt
insuper acquisiti. Quisquis ergo à verbis dei, ne in cer-
tamine vincatur formidat, super eadẽ verba victor ex-
ultat. Nam ne putaremus, ex illa formidine odium ver-
borum dei potuisse surrepere, quáuis iam dixerit, Exul-
tabui super eloquia tua, quod vtiq; non diceret si odiret
ea, tamen adhuc addit & dicit, *Iniustitiam odio habui &
abominatus sum, legem autem tuam dilexi.* Nempe à verbis e-
ius illa formido non fecit eorundẽ verborũ odium, sed
integram tenuit charitatẽ. Neq; enim lex dei non sunt
verba & eloquia dei? Absit ergo vt timore pereat amor,
vbi castus est timor. Sic patres à filiis piis & timentur
Ephes.5. & amantur: sic pudica cõiunx virum & timet ne ab illo
deseratur, & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, &
cõiunx homo, & timeri & amari debet, multo magis pa
Psal.44. ter noster qui in cœlis est, & ipse sponsus, non carne præ
filiis hominum, sed virtute formosus. A quibus enim di
ligitur lex dei, nisi à quibus diligitur deus? Et quid habet
bonis filiis triste lex patris? An quoniam quem diligit
Hebr.12. corripit, & flagellat omnem filium, quem recipit? At qui
C hæc iudicia respuit, promissa non recipit. Paterna ergo
iudicia laudentur & in flagello, si promissa diligãtur in
præmio. Ita planè fecit iste qui dicit, *Septies in die lau-
daui te, super iudicia iustitiæ tuæ.* Septies in die quod ait, si-
gnificat semper. Solet esse quippe iste numerus vniuer-
sitatis indicium, propter quod sex diebus diuinæ ope-
Gene.2. rationis, septimus adiectus est quietis. Et per septẽ dies
currentes & recurrentes, tempora vniuersa voluuntur.
Prouer.24. Nec ob aliud dictum est, Septies cadet iustus & resur-
get: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus,
sed nõ præuaricatus, alioquin non erit iustus. Nam pro
omni genere tribulationis, qua in conspectu hominum
deiicitur, positum est, septies cadit. Et pro eo quod ex
ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, re-
surget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia
præcedentem. Ibi enim sequitur, Impij autem infirma-
buntur in malis. hoc est itaq; iusto septies cadere & re-
surgere, in omnibus malis non infirmari. Meritò igitur
septies in die laudauit ecclesia deum super iudicia iu-
1.Petri.4. stitiæ ipsius, quia cum tempus esset vt iudicium incipe-
ret à domo domini, in omnibus tribulationibus suis nõ
infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. *Pax
multa,* inquit, *diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.* D
Vtrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an
diligentibus eam nullum est vndecunque scandalum?
Sed vtrunque rectè intelligitur. Qui enim diligit dei le-
gem, etiam quod in ea non intelligit honorat: & quod
ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, &
aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex dei non est
ei scandalum. Vt autem nullum scandalum omnino pa
tiatur, non sic homines sanctæ cuiusq; professionis at-
tendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat, ne ali-
quibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scan-
dalo pereat, sed ipsam dei legem diligat, & erit ei pax
multa, nullumq; scandalum. Securus enim diligit eam,
in qua etiam si multi peccant, peccare ipse non nouit.

Expectabam, inquit, *salutare tuum domine, & mandata tua
dilexi.* Quid enim iustis profuisset antiquis dei dile-
xisse mandata, nisi eos Christus qui est dei salutare, libe-
rasset, cuius etiam spiritu impertito mandata dei dili-
gere potuerunt? Si ergo iusti antiqui expectabant salu-
tare dei, qui mandata eius dilexerant: quanto magis ne-
cessarius erat Christus qui est Iesus, hoc est salutare dei,
saluis faciendis eis qui mandata eius non dilexerunt? E
Potest ista etiam sanctis istorum temporum, ex quo gra
tia reuelata Euangelium prædicatur, congruere pro-
phetia. Expectant enim Christum qui mandata dei di-
ligunt, vt cum Christus apparuerit vita nostra, tunc & Colos.3.
nos appareamus cum illo in gloria. *Custodiuit,* inquit,
anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde. Vel sicut non-
nulli codices habent, *dilexit,* vt subaudiatur anima
mea. Custodiuntur testimonia dei, dum non negan-
tur. Hoc est martyrum officium, quia testimonia Græ-
ce martyria nuncupantur. Sed quia pro testimoniis dei
etiam flammis concremari sine charitate nihil pro- 1.Cor.13.
dest, ideo addidit, & dilexit ea valde. Supra autem di-
xerat, mandata tua dilexi: deinde sequenti versu, te-
stimonia tua & custodiui & dilexi, postea & mandata
tua & testimonia tua custodiui. Ait enim, *Custodiui
mandata tua & testimonia tua.* Qui enim diligit, ipse ve-
raciter libentérque custodit. Plerunque enim dum mã-
data dei custodiuntur, fiunt inimici, contra quorum
voluntatem custodiuntur. Tunc vero fortius & testi-
monia custodienda sunt, ne persequẽtibus inimicis ne-
gentur. Cum ergo se iste vtrunq; fecisse dixisset, deo tri- F
buit vnde fecit, adiungendo atque dicendo, *Quia o-
mnes viæ meæ in conspectu tuo domine.* Ideo, inquit, custodi-
ui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meæ
in conspectu tuo. Tanquam diceret, Si auertisses à me
faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata &
testimonia custodirẽ. Custodiui ergo, quia omnes viæ
meæ in conspectu tuo. Propitio quippe & adiuuante
conspectu voluit intelligi deum videre vias suas, sicut
orauit qui dixit, Ne auertas faciem tuam à me. Nam Psal.26.
vtique facies domini est & super facientes mala, sed vt Psal.33.
perdat de terra memoriam eorum. Non sic profectò
iste dixit vias suas ab illo videri, sed sicut nouit domi-
nus vias iustorum, & sicut ait Moysi, Scio te præ omni- Exod.33.
bus. Nam si hoc eum nõ adiuuaret gradientẽ, quòd eius
viæ omnes sunt in conspectu dei, nõ diceret ideo se cu-
stodisse mãdata & testimonia eius, quia omnes viæ suæ
sunt in conspectu domini. Nouit enim audire, Seruite Psal.2.
domino in timore, & exultate ei cũ tremore: apprehen-
dite disciplinã, nequãdo irascatur dominus, & pereatis
de via iusta: quia nisi in cõspectu domini esset, via iusta
non esset. Nam hunc timorẽ & tremorẽ Apostolus etiã Philip.2.
Paulus imponit eis quibus dicit, Cũ timore & tremore

G vestram ipsorum salutem operamini. Et cur hoc diaerit aperiens, Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Ad hoc sunt ergo in conspectu domini viæ iustorū, vt dirigat gressus eorum, quoniam ipsæ sunt viæ domini, de quibus
Prouerb. 4. scriptum est in Prouerbiis, Vias autem quæ à dextris sunt nouit dominus. Peruersæ suot autem, inquit, quæ à sinistris sunt. vt intelligeremus quòd eas non nouerit dominus, propter quod peruersis dicturus est, Non no-
Matth. 7. ui vos. Porrò vt ostēderet quo fructu vias quæ à dextris suot, id est, iustorum nouerit dominus, continuo subie-
Prouer. 3. cit, Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiā iste, Custodiui mandata tua & testimonia tua. Et velut quæreremus hoc vnde poruerit, quia omnes, inquit, viæ meæ in conspectu tuo domine.

Concio. 32. de versu psalmi, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine &c.

Vocem nunc orantis audiamus, Quoniam quis oret forte nouimus, & nosipsos si reprobi non sumus, in membris huius orantis agnoscamus, *Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine.* Id
H est, oratio mea quæ fit in conspectu tuo, appropinquet
Tau. ת tibi. Prope est enim dominus his qui obtriuerunt eor. *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum.* Promissum petit. Nam hoc ait secundum eloquium tuum: tāquam diceret, secūdum promissum tuum. Promisit enim hoc
Psal. 31. dominus, vbi ait, Intellectum dabo tibi. *Intret postulatio mea in conspectu tuo domine, secundum eloquium tuum eripe me.* Reperit quodammodo quod petiuit. Nam quod prius dixerat, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: huic simile est quod ait posterius, intret postulatio mea in conspectu tuo domine: & quod prius, secundum eloquium tuum da mihi intellectum: huic congruit quod posterius, secūdum eloquium tuum eripe me. Accipiendo quippe intellectum eripitur, qui per seipsum non intelligendo decipitur. *Eructabunt*, inquit, *labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.* Nouimus quemadmodū doceat eos deus, qui sunt do-
Ioan. 6. cibiles deo: Omnis enim qui audiuit à patre & didicit,
Roman. 4. venit ad eum qui iustificat impium, vt non solum memoria retinendo, verumetiam faciendo custodiat iu-
1. Cor. 1. stificationes dei. Sic enim qui gloriatur, non in seipso sed in domino gloriatur, hymnúsque eructatur. Sed iam quia didicit & laudauit doctorem deum, deinde vult docere. *Pronunciabit*, inquit, *lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua iudicia.* Cum hæc se pronunciaturum dicit, vtique minister fit verbi. Quanuis enim deus do-
Roman. 10. ceat intrinsecus, tamen fides ex auditu est. Et quomodo
1. Corin. 3. audiunt nisi à prædicatore? Neque enim quia deus dat incrementum, ideo non est plantandum neque rigandum? Scit enim quæ pericula secura sint à contradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronunciator eloquiorum dei: propter quod adiungit, *Fiat manus tua vt saluum me facias, quia mandata tua elegi.* Vt non timerem, nec solum ne cor meum timeret, sed lingua etiam pronunciaret eloquia tua, mandata tua elegi, timorémque amore compresi. Fiat ergo manus tua vt saluum me de manu facias aliena. Sic autem deus saluos martyres fecit, cum eos in anima nō permisit occidi. Nam
Psal. 59. secundum carnem vana salus hominis. Potest & sic accipi, fiat manus tua: vt manus dei Christus intelligatur,
Esa. 53. iuxta illud Esaiæ, Et brachium domini cui reuelatum est? Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum fa-
Roman. 1. cta sint omnia, sed factus est ex semine Dauid, vt esset Iesus, id est saluator, qui iam erat creator. Sed cū fami- K
liare sit scripturæ, fiat manus tua: & facta est manus domini: nescio vtrum possit hic sensus in eis locis omnibus obtineri. Sanè vbi audimus, quod sequitur, *Concupiui salutare tuum domine.* etiam nolentibus omnibus inimicis salutare dei nobis Christus occurrat. Ipsum se concupisse iusti antiqui veracissime confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris, Ipsum concupiscit ecclesia venturum ad dexteram patris. Subiungitur autem huic sententiæ, *Et lex tua meditatio mea est.* Quia lex perhibet testimonium Christo. Roman. 10.
Sed in hac fide cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, fremant gentes, populi Psal. 2.
meditentur inania, occidatur certe caro dum prædicat te: *Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.* Iudicia quippe illa sunt, quæ tempus erat vt inciperent à domo domini. Sed adiuuabunt me, inquit. Et quis non videat, quantum adiuuerit ecclesiam sanguis 1. Petri. 4.
ecclesiæ, quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit? Nouissime prorsus aperit se, & quæ persona per totum psalmum loquebatur ostendit. *Erraui*, inquit, *sicut ouis perdita, quære seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus.* Nonnulli codices non habent quære, sed *viuifica.* L
Vna quippe syllaba interest, qua inter se in Græco distant ζήτησον & ζώωσον, vnde & ipsi codices Græci variant. Sed quodlibet horum sit, ouis perdita quæratur, ouis perdita † viuificetur, propter quam pastor eius no- † al. nonagintanouem dimisit in montibus, & eam quærens, tua.
Iudaicis laceratus est vepribus. Sed adhuc quæritur, adhuc quæratur, ea parte inuenta adhuc quæratur. Ex ea Matth. 18. Luc. 15.
nanque parte qua dicit iste, mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum in omnibus gentibus inuenitur. Vt potui quantum à domino adiutus Apologia
sum, psalmum istum magnum pertractaui & exposui, Augustini
Quod profectò melius sapientiores doctorésque fecc- de expositione
runt, sue facturi sunt. Nec ideo tamen ei nostrum debe esse debuit ministerium, maxime id de me flagitātibus Psal. 118.
fratribus, quibus sum debitor huius officij. Quod autē Supra eodē
de alphabeto Hebræo, vbi octoni versus singulis subia- Tract. 11.
cent literis, atque ita psalmus totus contexitur, nihil dixi, non sit mirum, quoniam nihil quod ad istud proprie pertineret inueni. Non enim solus habet has lite- M
ras. Illud sanè sciant qui hoc in Græca & Latina scriptura, quoniam non illuc seruatum est, inuenire non possunt, omnes octonos versus in Hebraicis codicibus ab ea quæ illis præponitur litera incipere, sicut nobis ab eis qui illas nouerunt literas, indicatum est. Quod multo diligentius factum est, quàm nostri vel Latine vel punice, quos abecedarios vocant Psalmos, facere consueuerunt. Non enim omnes versus donec claudatur periodus, sed solos primos ab eadem litera incipiunt, quam præponunt.

Enarratio in psalmum 119. qui est primus Cantici graduum

Breuis psalmus & valde vtilis ad cātandū nobis, quē modo nobis cantatum audiuimus, & cantādo respōdimus. Non diu laborabitis in audiendo, nō infructuosè laborabitis in operando. Est enim sicut eius titulus prænotatur, *Canticum graduum.* Græcè scriptum est, ἀναβαθμῶν. Gradus vel descendentium sunt vel ascendentium. Sed gradus quomodo in his psalmis positi sunt, ascendentes significant. Intelligamus ergo tanquam ascensuri, nec ascensiones pedibus corporalibus quæramus: sed sicut in alio psalmo

A psalmo scriptũ est, Ascensiones in corde eius disposuit, in conualle plorationis, in locum quem disposuit. Dixit ascẽsiones. Vbi? Id est, in corde. Vnde? A conualle plorationis. Et iam quò ascẽdatur tanquam deficit sermo humanus, nec explicari potest, forte nec cogitari. Audistis modo cum apostolus legeretur, Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. In cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascẽdat. Ergo quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quomodo dici posset, quò ascendendũ est? Ideo cum dici non posset: ait, In locum quem disposuit. Quid tibi plus dicturus sum? Ait homo per quem spiritus sanctus loquebatur in locum talem. Ad locum talem quicquid dixero, terrenum cogitas, humi repis, carnẽ portas, corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Cui loquar? Quis auditurus est? Quis capiet? Vbi erimus post hanc vitam, si in corde ascenderimus? Quia ergo nemo sperat aliquem ineffabilem beatitudinis locum, quem sibi disposuit qui ascensiones etiam in corde suo disposuit: sed vbi? In cõualle plorationis. Cõ- B uallis humilitatem significat, mons celsitudinem significat. Est mons quò ascendamus, spiritalis quędam celsitudo: Et quis est iste mons quò ascendimus, nisi dominus Iesus Christus? Ipse tibi fecit patiẽdo conuallem plorationis, qui fecit manendo montem ascensionis. Quid est vallis plorationis? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quid est vallis plorationis? Præbuit percutienti se maxillam, saturatus est opprobriis. Quid est vallis plorationis? Colaphizatus est, sputis illitus, spinis coronatus, crucifixus est. Hęc est vallis plorationis, vnde tibi ascendendum est. Sed quò ascendendum est? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ipsum enim verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sic descendit ad te, vt maneret in se. Descendit ad te, vt fieret tibi conuallis plorationis: mansit in se, vt esset tibi mons ascensionis. Erit, inquit Esaias, in nouissimis diebus manifestus mõs domus domini, paratus in cacumine montium. Ecce quò ascendẽdum est: sed noli aliquid terrenum cogitare, nec quia montem audisti, alta quædam cogites terræ: nec cum eum saxum andis aut petram, aliqua duri- C tia à te intelligatur: nec cum audis leonem, cogites feritatem: nec cum audis agnum, cogites pecus. Nihil horum est in se, & omnia factus est pro te. Hinc ergo ascẽdendum est, illuc ascendendum: ab exemplo ipsius ad diuinitatem ipsius. Exemplum enim tibi fecit humiliando se. Nam qui nolebant à conualle plorationis ascendere, cõpressi sunt ab ipso. Præpropere enim volebant habere ascensum, honores altos cogitabãt, viã humilitatis non cognoscebant. Intelligat charitas vestra quod dico: Duos discipulos voluisse ad latera domini, vnum ad dexterã, alterum ad sinistrã sedere. Vidit eos dominus pręproperè, & pręposterè de honoribus cogitare, cũ prius discere deberẽt humiliari vt exaltarentur, & ait eis dominus, Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Ipse enim in conualle plorationis bibiturus erat calicem passionis: illi autem non attendẽtes humilitatem Christi, comprehendere volebant altitudinem Christi. Reuocauit illos ad viam tanquam aberrantes, non vt negaret illis quod vellent, sed vt ostenderet quà venirent. Itaque fratres mei hunc psalmum ascensionis cantemus ascensuri in corde, quia vt ascendamus, descensum est ad nos. Nam vidit scalas Iacob, & in ipsis scalis demonstrati sunt ei ascendentes & descendentes. Vtrunque vidit. Possumus putare ascendentes, viros D proficientes: descendentes, deficientes: quia vt reuera inuenimus hoc in populo dei, alij proficiunt, alij deficiunt. Poterant istos significare illę scalę, sed forte melius intelliguntur omnes boni in illis scalis, ascendentes & descendentes. Non enim frustra non dictum est cadentes, sed descendentes. Multum autem interest inter descẽdere & cadere. Nam quia cecidit Adam, ideo descendit Christus. Ille cecidit, ille descendit. Ille cecidit superbia, ille descẽdit misericordia. Non autem ipse solus descendit, equidem de cœlo ipse solus descendit, sed multi imitantes cum sancti descendunt ad nos, & descenderũt ad nos. Nam in quadam altitudine cordis habitabat apostolus cum diceret, Siue enim mente excessimus deo. Iam quod mente excesserat, deo excesserat. Excedens enim mente omnem humanam fragilitatem, omnem seculi temporalitatem, omnia quęcunque nascendo & occidendo euanescũt transeuntia, hic habitabat corde in quadã ineffabili contẽplatione quantũ poterat, de qua dicit quòd audiuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui, sed tibi illa loqui nõ posset. Ipse autẽ videre illa vtcunque possẽt, quę tibi loqui nõ posset. E Itaque si semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non leuaret vbi & tu posses videre. Quid autẽ fecit? Descẽdit. Nam vbi ait, Siue enim mente excessimus deo: ibi statim addidit, siue temperantes sumus vobis. Quid est temperantes sumus? Sic loquimur vt capere possitis, quia & Christus talem se fecit nascendo & patiendo, vt possent de illo homines loqui, quia de homine homo facile loquitur. De deo homo quãdo loquitur sic, quomodo deus est? Homo autẽ de homine facile loquitur. Vt ergo magni descenderẽt ad paruos, & nõ illis tamẽ loquerentur nisi magnũ, ipse qui magnus erat, factus est paruus, vt de illo magni paruis loquerẽtur. Audistis modo quod dico cũ apostolus legeretur, Ipse autem videre illa vtcunque posset, quæ tibi loqui non posset, si auribus aduertistis. Dixit hoc, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalib*. Ergo spiritalibus in excelsis loquitur, carnalibus autem vt loquatur descendit. Nam vt sciatis quia cũ descẽdit, de illo qui descendit loquitur: ecce Ioannes manẽtem in se loquitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio F apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cape si potes, arripe, cibus est. Sed dicturus es mihi. Ille quidẽ cibus est, sed ego infans sum, lactandus sum, vt idoneus fieri possim ad manducãdum cibum. Ergo quia tu lacte nutriẽdus es, ille autem cibus est, ipse cibus per carnem tibi traiectus est ad fauces. Quomodo ergo cibum mater comedit, vt per carnem trauciat ad infantẽ lactẽtem lac factum: sic cibus angelorum dominus verbũ caro factum est, & factus est lac. Et dicit apostolus, Lac vobis potũ dedi, non escã, nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ potestis. Ergo dando lac descendit ad paruulos: & quia descendit, descendentẽ dedit. Ait enim, Nunquid dixi me aliquid inter vos scire, nisi Iesum Christum, & hũc crucifixum? Quia si diceret tantum Iesum Christum, & Iesus Christus etiam secundum diuinitatem, secundum id quod erat verbum apud deũ filius dei Iesus Christus: sed hũc, id est, hoc modo dictũ, paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiũt, qui lac capiunt? Iesum Christum, inquit, & hunc crucifixum. Suge quod pro te factus est, & cresces ad id quod est. Sunt ergo & ascendentes & descendentes. In illis scalis & ascendẽtes sunt, & descendẽtes.

Marginal references: Psal. 83. — 1. Corin. 2. — Psal. 83. — Sapien. 9. — Psal. 83. — Ioan. 1. — Matth. 5. — Matth. 27. — Ioan. 1. — Esaiæ 2. — 1. Cor. 10. — Apoc. 7. — Matth. 20. — Gene. 28. — De tempore ser. 79. — Gene. 3. — 2. Corin. 5. — 2. Cor. 12. — 2. Corin. 5. — 1. Cor. 3. — Ioan. 1. — 1. Cor. 3. — Ioan. 1. — 1. Corin. 2. — Ioan. 1. — Gene. 28.

G Ascendentes qui sunt? Qui proficiunt ad intellectū spi-
ritalium. Descendentes, qui sunt? Qui quanuis quātum
homines possunt fruantur intelligentia spiritalium, ta-
men descendunt ad paruulos vt talia eis dicant qualia
1. Corin.3. possunt capere, & lacte nutriti possint idonei fieri & va-
lidi ad capiendū cibum spiritalem. Esaias, fratres, etiam
ipse ad nos de descendentibus fuit: nam & ipsi gradus
eius descendentis apparent. Cum enim diceret de spi-
Esaia.11. ritusancto, Requiescet, inquit, super eum spiritus sapien
tiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus
scientiæ & pietatis, & spiritus timoris domini: à sapien-
tia cœpit, & vsq; ad timorem descendit. Quomodo ille
qui docebat, à sapientia descendit vsq; ad timorem, tu
qui discis & proficis, à timore ascende ad sapientiam.
Scriptum est enim, Initiū sapientiæ timor domini. Iam
Psal.110. ergo psalmum audite. Ecce ante oculos nostros pona-
mus ascensurum hominem. Vbi ascensurum? In corde.
Vnde ascensurum? Ab humilitate, id est, à conualle plo
Psal.83. rationis, in locum quem disposuit. Quo ascēsurum? Ad
illud ineffabile, quod cum dici nō posset, dictum est, in
locum quē disposuit. Cum ergo sic homo cœperit dis-
H ponere ascēsum, hoc dico apertius, cum cœperit homo
Christianus cogitare proficere, incipit pati linguas ad-
uersantium. Quicunq; illas nondum passus est, nōdum
proficit: quicūq; illas nō patitur, nec conatur proficere.
Vult nosse quid dicamus? imò quid audiamus simul ex-
periatur. Incipiat proficere, incipiat velle ascēdere, velle
contemnere terrena, fragilia temporalia, felicitatem se-
culi pro nihilo habere, deum solum cogitare, lucris nō
gaudere, damnis non contabescere, omnia etiā sua vel-
le vēdere, & pauperibus tribuere, & sequi Christum. Vi-
deamus quemadmodum patiatur linguas retrahētium
& multa contradicentium, & quod est grauius, quasi
consulendo à salute auertentium. Qui enim consulit a-
licui, ad salutem consulit, ad id quod prodest consulit:
ille autem quasi consulens retrahit à salute. Quia ergo
videtur habere pallium consulentis, & habet venenum
perimentis, lingua dolosa dicta est. Ascensurus ergo cō-
tra ipsas linguas, primo deum deprecatur: ait enim,

Expositio Psalmi.

I *Ad te domine cū tribularer clamaui, & exaudisti me.* Vn
de illum exaudiuit? Vt iam cōstituerit eum ad
gradus ascendēdi. Et quia iam ascensurus est,
exauditus quid orat? *Domine erue animam meam à labiis
iniustis, & à lingua dolosa.* Quæ est lingua dolosa? Sub-
dola, habens imaginem consulendi, & perniciem no-
cendi. Ipsi sunt qui dicunt. Et tu hoc facturus es quod
nemo fecit? & tu solus eris Christianus? Et si ostende-
rit alios hoc facere, & legerit euangelium vbi præce-
pit dominus hoc fieri, & legerit Actus apostolorum,
illi quid dicunt in lingua subdola & labiis iniquis? Non
poteris forte implere, multum est quod aggrederis.
Alij prohibendo deterrent, alij laudādo plus premunt.
Quia enim talis est vita quæ iam occupauit mundum,
tanta authoritas Christi est, vt reprehendere iam Chri-
stum nec paganus audeat: legitur ille qui reprehendi
Matth.19. non potest, quia dixit, Vade vende omnia quæ habes,
& distribue pauperibus, & sequere me. Christo con-
tradici non potest, euangelio contradici non potest,
reprehendi Christus nō potest, conuertit se lingua do-
losa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Qua-
re laudando premis? Melius est vt tu vituperares, quàm
dolose laudares. Quid enim diceres vituperando? Ab-
sit, Fœda vita est ista, mala vita est. Sed quia nosti cum
hæc dixeris, premi te posse authoritate euangelica, con-
uertis te ad aliud dissuadendi genus, vt laudando fal- K
sò, me à vera laude prohibeas, imò laudando Christū,
à Christo prohibeas, dicens. Quid est hoc? Ecce illi fe-
cerunt, forte tu non poteris. Incipis ascendere, cadis,
Monere videtur, serpēs est, dolosa lingua est, venenum
habet. Roga contra illam, si vis ascendere, & dic deo
tuo, Domine, erue animam meam à labiis iniustis, & à
lingua dolosa. Et dicit tibi dominus tuus, *Quid dabi-
tur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam?* Id est,
quod habeas aduersus linguam dolosam, quod appo-
nas linguæ dolosæ, quo te munias aduersus linguam
dolosam, quid tibi dabitur, aut quid apponetur tibi? In-
terrogauit exercens. Nam ipse dicturus est quod inter-
rogat. Respondit enim, subiiciens sibi interroganti,
*Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis, vel vastato-
ribus.* Siue desolatoriis dicas, siue vastatoribus dicas,
(nam in diuersis codicibus diuerse scriptū) idem signi-
ficat. Videte, Vastatores carbones dicuntur, quia vastan
do & desolando ad desolationem facilè perducunt.
Qui sunt isti carbones? Intelligat charitas vestra primo
quæ sint sagittæ. Sagittę potentis acutę, verba dei sunt.
Ecce iaciuntur & transfigunt corda: sed cū trāsfixa fue- L
rint corda sagittis verbi dei, amor excitatur, non inte-
ritus comparatur. Nouit dominus sagittare ad amorē:
& nemo pulchrius sagittat ad amorem, quàm qui vere
verbo sagittat: imò sagittat cor amātis, vt adiuuet amā-
tem, sagittat vt faciat amātem. Sagittę autem sunt cum
agimus verbis. Carbones autem vastatores, qui sunt? Pa-
rum est verbis agere contra linguam subdolam & la-
bia iniqua: parum est verbis agere, & exemplis agēdum
est. Exēpla sunt carbones vastatores. Et quare vastato-
res dicuntur? Breuiter accipiat charitas vestra: primo
quomodo exemplis agēdum sit, videte. Lingua subdo-
la nihil sic nouit dicere, quo magis subdola est, nisi, Vi-
de ne possis implere, multum est ad te hoc aggredi. Ac-
cepisti tu pręceptum euangelicum, habes sagittam, sed
carbones nondū habes. Timendū est ne sagitta sola nō
valeat aduersus linguam dolosam. Sunt & carbones, vt-
puta incipit enim tibi dicere deus, Tu non potes? quare
ille potest? quare alter potuit? Nunquid tu delicatior es
illo senatore? nūquid tu infirmior es illo senatore? Nun- M
quid tu infirmior es illo aut illo in valetudine? nunquid
tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non
possunt? delicati diuites potuerunt, pauperes non pos-
sunt? Sed ego, inquit, multum peccaui, & multū pecca-
tor sum. Numerantur etiam qui multum peccauerūt, &
eo amplius amauerunt, quo plura illis dimissa sunt pec-
cata. Quomodo dictum est in Euangelio? Cui modicū Luc.7.
dimittitur, modicum diligit, [cui vero plurimum, plu-
rimum diligit.] Cum ergo fuerint ista enumerata, &
nominatim dicti fuerint homines qui potuerunt, ille
accepta sagitta in corde accedentibus etiam carboni-
bus desolatoriis, desolatur in illo cogitatio terrena.
Quid est enim desolatur? Ad desolationē perducitur.
Erant autem in illo multa quę male fronduerunt, mul-
tæ carnales cogitationes, seculares multi amores. Ipsi
vruntur carbonibus vastatoriis, vt fiat purus locus de-
solatus, in cuius loci puritate faciat deus ædificiū suum,
quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Chri-
stus. nam quandiu manet ibi diabolus, non potest ædi-
ficari Christus. Accedunt carbones desolatorij, & deii-
ciunt quod male fuerat ædificatū, & desolato loco ac-
cedit instructor felicitatis perpetuæ. Videte ergo qua-
re dicti sunt carbones: Quia qui se conuertūt ad domi-
num, de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem quando
accendun-

A accenduntur, antequam accenderentur extincti erant. Nam extincti carbones mortui dicuntur, ardentes viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum qui conuersi sunt ad dominum, carbones dicti sunt. Audis homines mirari & dicere, Ego illum noui, quàm ebriosus fuit, quàm sceleratus, qualis amator circi, aut amphitheatri, qualis fraudator, modo quomodo deo seruit, quàm innocēs factus est? Noli mirari, carbo est. Viuum gaudes, quem extinctum plangebas. Sed quādo laudas viuum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo vt accendatur, id est, quicunque adhuc piger est sequi deum, admoue illi carbonem qui erat extinctus, & habeto sagittam verbi dei, & carbonem vastatorem, vt occurras labiis iniquis & linguæ subdolæ. Quid sequitur? Accepit iste sagittas ardentes, accipiat carbones vastatores. Iam repulit linguam subdolam & labia iniqua, iam ascendit gradum, incipit proficere, sed adhuc viuit inter malos, & inter iniquos, nondum est area ventilata. Puta quia triticum factum est, nunquid iam in horreo est? Adhuc necesse est multa palea prematur: & quantum proficit, B tantum videt maiora scandala in populo: nam si non proficiat, nō videt iniquitates: si non sit verax Christianus, non videt fictos. Etenim fratres & de illa similitudine hoc nos docet dominus, & de frumentis & de zizaniis. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania, id est, quia nulli homini apparent mali, nisi factus fuerit ipse bonus, quia cū creuisset herba & fructū fecisset, tunc apparuerūt zizania. Iam ergo iste cœpit proficere, & cœpit videre malos, & multa mala quæ ante non nouerat, & clamat ad deum, *Heu me quòd incolatus meus longinquus factus est.* Multum à te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam, vbi cum nullo malo victurus sum: nondum veni in illam societatem angelorum, vbi scandala non timebo. Quare autem nondum sum ibi? Quia incolatus meus lōginquus factus est. Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Longinquus, inquit, factus est, & prolongatus incolatus meus. Et vbi longinquus? Aliquando fratres mei cum peregrinatur homo, inter meliores viuit, quàm in patria sua forte viueret: sed non sic est quando de illa Hierusalem cœlesti peregrinamur. C Mutat enim homo patriam, & aliquando in peregrinatione illi bene est: Inuenit amicos fideles peregrinādo, quos in patria inuenire non potuit. Inimicos habuit vt de patria pelleretur, & cū peregrinaretur inuenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Hierusalē, vbi omnes boni. Quicunque inde peregrinatur, inter malos est, nec recedere à malis potest, nisi cum redierit ad societatem angelorum, vt ibi sit vnde peregrinatur: Ibi omnes iusti & sancti, qui fruuntur verbo dei sine lectione, sine literis. quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, & miseri sunt peregrini ab illa patria. Sed quid ait iste? Lōginqua facta est peregrinatio mea. Maxime eorum vox est, id est, ipsius ecclesiæ quæ laborat in hac terra. illius vox est qui clamat à finibus terræ in alio loco Psalmi dicens, A finibus terræ ad te clamaui. Quis nostrum clamat à finibus terræ? Nec ego, nec tu, nec ille: sed à finibus terræ ipsa sola ecclesia, tota hæreditas Christi clamat, quia ecclesia hæreditas eius: & de ecclesia dictum est, Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Si ergo possessio Christi vsque ad fines terræ, & possessio Christi omnes sancti, & omnes sancti vnus homo in Christo, quia vnitas sancta in Christo est, ipse vnus D homo dicit, A finibus terræ ad te clamaui dum angeretur cor meum. Huius ergo hominis lōginqua peregrinatio facta est inter malos. Et tanquam si diceretur illi, cū quibus ergo habitas vt gemas? peregrinatio, inquit, mea longinqua facta est. Sed quid si cum bonis? Si cum bonis esset non diceret, heu me. Heu, vox est miseriæ, vox est calamitatis & infœlicitatis, sed tamē in spe, quia iam vel gemere didicit. Multi enim & miseri sunt & non gemunt, & peregrinantur & redire nolunt. Iste iam volēs redire, cognoscit infœlicitatem peregrinationis suæ, quia agnouit illam, redit, & ascendere incipit, quia canticum graduum cœpit cantare. Vbi ergo gemit, & inter quos habitat? *Inhabitaui cum tabernaculis cedar.* Verbum hoc quia Hebræum est, proculdubio non intellexistis. Quid est, inhabitaui cum tabernaculis cedar? Cedar, quātum meminimus ex interpretatione nominum Hebræorum, tenebras significat. Interpretatum cedar latine, tenebræ dicuntur. Nostis autem duos filios habuisse Abraham, quos quidem commemorat apostolus, & ad imaginem duorum testamentorum esse dicit. Vnus ex ancilla erat, alter de libera. Ex ancilla Ismaël E erat de libera Sara, quem suscepit ex desperatione per fidem, Isaac erat. Vterque ex semine Abrahæ, sed non vterque hæres Abrahæ. De Abraham natus vnus, sed tamen non hæreditat: alter etiam hæres: non solum filius, sed & hæres. In Ismaël sunt omnes qui carnaliter colunt deum. Ad ipsos enim & vetus testamētum pertinet, quia sic dicit apostolus, Sub lege volentes esse, legem non audistis? Scriptum est enim quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo testamenta. Quæ sunt duo testamenta? Vnum vetus, & alterum nouum. Vetus testamentum à deo, & nouum testamētum à deo, quomodo de Abraham & Ismaël & Isaac. Sed Ismaël ad terrenum, Isaac ad cœleste regnum. Ideo vetus testamentum promissiones habet terrenas, terrenam Hierusalem, terrenam Palæstinam, regnum terrenum, salutem terrenam, hostium subiugationem, abundantiam filiorū, fœcunditatē frugum. Omnia ista promissiones sunt terrenæ, In figura spiritaliter intelliguntur, quomodo Hierusalē terrena vmbra erat regni cœ- F lestis, & regnum terrenum vmbra erat regni cœlorum, Ismaël in vmbra, Isaac in luce. Si ergo Ismaël in vmbra, non mirum quia ibi tenebræ. Pinguiores etenim vmbræ, tenebræ sunt. Ergo Ismaël in tenebris, Isaac in luce. Quicunque hic etiam in ecclesia terrenam fœlicitatem quærunt à deo, adhuc ad Ismaël pertinent. Ipsi sunt qui contradicunt spiritalibus proficientibus, & detrahunt illis, & habent labia iniqua, & linguas subdolas. Contra quos rogauit iste ascendens, & appositi sunt ei carbones desolatorij, & sagittæ potentis acutæ. Inter illos enim adhuc viuit donec tota area ventiletur: ideo dixit, Inhabitaui cum tabernaculis cedar. Nam & ipsa tabernacula Ismaël, cedar dicta sunt. Sic habet liber Geneseos, sic habet quòd cedar ad Ismaël pertinet. Ergo Isaac cum Ismaël, id est, qui pertinent ad Isaac, inter illos viuunt qui pertinent ad Ismaël. Isti sursum volunt ascendere, illi deorsum vellent premere. Isti volare volunt ad deum, illi conantur pennas euellere: nanque apud apostolum ita dicitur, Sed sicut tunc qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Spiritales ergo persecutionem patiuntur à carnalibus. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius: Non enim

Marginal references: Matth. 13. — Psal. 60. — Psal. 2. — Genes. 21. — Galat. 4. — Matth. 3. — Genes. 25. — Galat. 4. — Genes. 21.

G hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Sed hoc quod dicit, eiice, quãdo erit? Quando area cœperit vẽtilari. Modo autem antequam eiiciatur, dicit, Heu me quia incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui cum tabernaculis cedar. Et expooit nobis qui sunt isti qui pertinent ad tabernacula cedar. *Multum peregrinata est anima mea.* Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dicit peregrinari. Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaueris terrã, peregrinaris à deo: si amaueris deum, ascendis ad eum. In charitate dei & pximi exerceamur, vt redeamus ad charitatem. Si cadamus in terram, marcescimus & putrescimus. Iste autẽ qui ceciderat, descẽsum est ad eum vt ascenderet: Intendens tempus peregrinationis suæ, dixit se peregrinari in tabernaculis cedar. Quare? Quia multum peregrinata est anima mea. Ibi peregrinatur, vbi ascendit: non corpore peregrinatur, non corpore ascendit. Sed vbi ascendit? Ascensiones, inquit, in corde. Si ergo ascendit in corde, non ascẽdit. Non ascendit per ascensiones cordis, nisi anima quæ peregrinatur. Sed donec perueniat, multum peregrinata est anima mea. Vbi? In tabernaculis cedar. *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Verum vt audiatis, fratres charissi-

Psalm. 83.

H mi, non poteritis probare quàm vera cantetis, nisi cœperitis facere quod cantastis. Quãtumlibet illud dicã, quomodolibet exponam, qualibuscunque verbis versem, non intrat in cor eius, in quo nõ est opus eius. Incipite agere, & videte quid loquamur. Tunc ad singula verba lachrymæ profluent, tunc psalmus cantatur, & facit cor quod in psalmo cantatur. Quàm multi enim sonant voce, & corde muti sunt? Et quàm multi tacent labiis, & clamãt affectu, quia ad cor hominis aures dei? Sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis ad aures dei. Multi clauso ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus & dicere, Multum peregrinata est anima mea, cum his qui oderũt pacem eram pacificus. Quid enim aliud dicimus istis hæreticis, nisi cognoscite pacem, amate pacem? Iustos vos dicitis. Sed si iusti essetis, inter paleam grana gemeretis. Nã quia sunt grana in ecclesia catholica & vera grana sunt, ideo tolerant paleam, donec ventiletur area, quia inter paleam clamant, Heu me quòd incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui

Matt. 3.

I cum tabernaculis cedar. Inhabitaui, inquit, cum paleis: sed quomodo de palea multus fumus exit, sic de cedar tenebræ. Inhabitaui cum tabernaculis cedar, multum peregrinata est anima mea. Frumẽtorum vox est, inter paleas gementium. Hæc loquimur illis qui oderunt pacem, & dicimus, Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Qui sunt qui oderunt pacem? Qui conscindunt vnitatem. Si enim pacem nõ odissent, in vnitate mansissent. Sed videlicet propterea se separauerunt vt iusti essent, vt non haberent mixtos iniustos. Aut nostra est ista vox, aut illorum: elige cuius sit. Catholica dicit, Nõ est dimittenda vnitas, non est præcidenda ecclesia dei, iudicabit deus de malis & bonis postea. Si nunc mali à bonis separari non possunt, ferẽdi sunt ad tempus. Mali in area nobiscum esse possunt, in horreo non possunt. Et forte hodie qui mali apparent, cras boni erunt: & qui de bonitate hodie superbiunt, cras mali inuenientur. Quisquis ergo humiliter malos ad tempus fert, ipse perueniet ad requiem sempiternã. Hæc vox catholica est. Illorum autem vox qualis est, non intelligentium neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant? Ne tangas immundum: & qui tetigerit immundum, inquina-

2. Timot. 2.

bitur. Separemus nos, ne commisceamur malis. Et nos K illis, Amate pacem, diligite vnitatem. Nescitis à quàm multis bonis separemini, dũ quasi malis calumniamini? Furiunt, sæuiunt, quando ista dicimus. nam quærunt & mortificare nos. Apparuerunt sæpe impetus eorum, apparuerunt insidiæ. Cum ergo inter insidias illorum viuimus, & quibus dicimus, amate pacẽ, aduersantur nobis, nõnne vox ista nostra est, cum his qui oderunt pacem eram pacificus? *Cum loquerer illis, debellabant me gratis.* Quid est autem fratres, debellabant me? Et parum erat, si non adderet gratis. Quibus dicimus, amate pacem, Christum amate: nunquid dicimus, amate & honorate nos, sed honorate Christum. Nos nolumus honorari, sed illum: nam nos quid sumus ad apostolum Paulum? qui tamen dicebat illis paruulis, quos mali homines & mali suasores præcidere ab vnitate in schismata volebant. Quid eis dicebat ille? Nunquid Paolus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Hoc & nos dicimus, Amate pacem, amate Christum. si enim amant pacem, Christum amant. Cum ergo dicimus, amate pacẽ: hoc dicimus, amate Christum. Quare? Quia de Christo ait apostolus, Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Si ergo Christus ideo pax, quia fe- L cit vtraque vnum, quare vos de vno fecistis duo? Quomodo ergo pacifici estis, vt cum Christus faciat vnum de duobus, vos faciatis de vno duo? Sed quia hæc dicimus, cum his qui oderunt pacem sumus pacifici, & tamen illi qui oderunt pacem, cum loqueremur eis debellabant nos gratis.

Esa. 52. Eccles. 13.

1. Cor. 1.

Ephes. 2.

In psalmum CXX. Enarratio.

Secundus est iste psalmus eorum quorum titulus est, *Canticum graduum.* Plures enim sunt significantes, vt iam in primo eorum audistis, ascensum nostrum, qui fit in corde ad deum, in conualle plorationis, id est, ab humilitate tribulationis. Ascensus enim vtilis nobis non potest esse, nisi primo humiliatis, à conualle plorationis nobis ascendendum esse meminerimus. Conuallis enim terræ locus est depressos: sicut loca terræ alta montes & colles, ita conuallis locus humilis: ne dum præpropere & præpostere quærimus exaltari, non ascendamus, sed ruamus. Docuit autem ipse dominus à conualle plorationis ascendendum, quando pro nobis humiliari vsque ad mor- M tem crucis & pati dignatus est. Hoc exemplum non relinquamus. Istam conuallem plorationis martyres intellexerunt. Vnde intellexerunt? vnde? Quia & ipsi de conualle plorationis vt coronarẽtur ascẽderunt. Congruit & hodierno diei psalmus iste Canticũ graduum: de illis enim dictum est, Euntes ibant & flebãt, mittentes semina sua. Hæc est conuallis plorationis, vbi à flentibus mittuntur semina. Quæ sunt autem semina? Bona opera in ista tribulatione terrena. Qui bene operatur in conualle plorationis, similis est homini seminanti per hyemem. Nunquid frigore ab opere deterretur? Sic nos pressuris mundi nõ debemus à bono opere deterreri, quia vides quid sequitur, Euntes, inquit, ibant & flebant mittentes semina sua. Valde miseri si semper flebant, valde miseri si nunquam de lachrymis sunt liberandi: sed vide quid sequitur, Venientes autem venient in exultatione, portantes germina sua. Nihil aliud istis canticis docemur fratres quàm ascẽdere, sed ascendere in corde, in affectu bono, in fide, spe, & charitate, in desiderio perpetuitatis & vitæ æternæ. Sic ascẽditur: Congruit nos dicere quomodo ascendendum sit. Quanta terribiliora lecta de Euangelio audiuit charitas vestra?

Psalm. 83.

Psalm. 125.

1. Thess. 5.

A stra? Videtis certe, quia hora domini sicut fur in nocte
Matth. 24. ita veniet. Si sciret, inquit, paterfamilias qua hora fur veniret, amen dico vobis quia non pateretur perfodi parietem suum. Dicitis modo, Quis ergo nouit qua hora veniat, quæ hora sicut fur erit? Nescis qua hora veniat, semper vigila, vt quod nescis quando veniat, paratum te inueniat cum venerit. Et ad hoc forte nescis quando venturus est, vt semper paratus sis. Illum enim patremfamilias subitò occupabit hora illa, qui paterfamilias superbus significatus est. Noli velle esse paterfamilias, & non te subitò illa hora occupabit. Et quid ero, inquis?
Psalm. 48. Qualem audisti de psalmo, Pauper & dolens ego sum.
Matth. 24. Si enim pauper & dolens eris, non eris paterfamilias quem illa hora subitò inueniet, & subitò premet. Patresfamilias sunt enim illi qui præsumentes de cupiditatibus suis, & in deliciis huius seculi diffluentes, tument, & eriguntur aduersus humiles, & insultant sanctis intelli-
Matth. 7. gentibus angustam viam, quæ ducit ad vitam. Talibus enim veniet illa hora subitò, quia tales erant & in die-
Matth. 24. bus Noë, quorum dierum commemorationem audistis
Genes. 7. factam in Euangelio, Sic erit aduetus filij hominis, inquit, quomodo in diebus Noë. Manducabant, bibebāt,
B nubebant, vxores ducebant, nouellabant, ædificabant, donec introiit Noë in arcam, & venit diluuiū, & perdidit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui ista faciunt, qui nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellant, qui
1. Cor. 6. ædificant? Non. Sed qui de his præsumunt, sed qui ista deo præferunt, sed qui propter hæc offendere deum cito parati sunt. At verò qui istis inanibus omnibus aut non vtūtur, aut vtuntur tanquam non vtentes, plus præsumentes de illo qui dedit quàm de his quæ data sunt, & intelligentes in his eius consolationem & misericordiam, & non sunt occupati donis, ne à donatore ruant,
Matth. 24. qui tales sunt, non illos inuenit imparatos hora illa si-
1. Thess. 5. cut fur. talibus dicit apostolus, Vos autem non estis in tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat. omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei. Ideo dominus cum diceret timendam esse horam sicut furem, no-
Matth. 24. ctem posuit: & apostolus ita ait, Quia hora domini sicut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat? noli esse in nocte. Quid est, noli esse in nocte? Filij lucis estis & filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Qui sunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij, infideles.
C Sed & ipsi audiant antequam veniat hora, & dicat illis
1. Thess. 5. apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Sicut iste psalmus habet euigilent, Iam illu-
Ephes. 5. minati sunt montes. Quid adhuc dormiunt?

Expositio psalmi.

Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Quid est iam illuminati sunt montes? Iam ortus est sol iustitiæ, iam ab apostolis prædicatum est Euangelium, prædicatæ sunt scripturæ, patuerunt om-
Matth. 27. nia sacramenta, conscissum est velum, patuit secretum templi: iam tandem leuent oculos suos in mōtes, vnde veniet auxilium illis. Hoc enim præcipit illis iste psalmus secundus de his qui inscribuntur, Canticum graduum. Sed non rursus præsumāt de montibus, quia ipsi montes non à se lucent, sed ab illo lucent de quo dictū
Ioan. 1. est, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Mōtes possunt intelligi homines magni, homines clari. Et quis maior est Ioāne Baptista? Qualis ille mons erat de quo dominus
Matth. 11. ipse dicit, In natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista? Vides certe istum magnum montem lucentem, audi confitentem. Quid confitetem? Nos omnes, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius D ergo plenitudine acceperunt mōtes, ab illo est tibi auxilium, non à montibus. [Salus igitur nostra & auxiliū nostrum Christus filius summi patris, & cum eodē patre deus omnipotens est, & cum ipso permanens semper secundum id quod est. In illos denique, quos commemoraui montes] nisi leuaueris oculos, per scripturas non admoneberis vt ab illo illumineris. Canta ergo quod sequitur. Si vis audire vt firmissime ponas pedes in gradibus, ne in illa ascensione aut fatigeris, aut lapsus cadas. [*Auxilium*, inquit, *meum à domino*. Non à qualicunque, quia dicuntur domini multi mortales, caduci, miseri, sed à domino dominorum, ab illo videlicet *Qui fecit cælum & terram*. Ecce summum dominum, qui & deus & dominus dicitur. Deus, quia quæcunque facta sunt, per ipsum sunt, & ab ipso sunt vt sint. Dominus autem, eò quòd omnia quæ sunt, possidet ineffabiliter. Igitur bonus & summus dominus, qui & deus. Si ad hunc per prænominatos montes leuaueris oculos, auxilium tuum sempiternaliter erit. Vt ergo auxilium tuum sit roga, & dic quod sequitur,] *Ne des ad mouendum pedem meum*. Vnde mouentur pedes? vnde motus E est pes illi qui erat in paradiso? Sed prius attende vnde motus est illi pes qui erat inter angelos, & moto pede cecidit, & de angelo factus est diabolus moto enim pede cecidit. Quære vnde cecidit, superbia cecidit [de cœlo in terram. Angelus erat in cœlo, cadens in terram diabolus à seipso per suam superbiam effectus est. Quisquis superbit, diabolo participat. Si participat, idē est. Igitur omnis superbus diabolus per bicipitem portionem est, & hoc quandiu superbus est.] Non ergo mouet pedem nisi superbia ad ruinam. Nō mouet pedem nisi superbia. Ad ambulandum & proficiendum & ascendendum charitas mouet pedem. [O lepidi ac lympidissimi pedes charitatis, qui humiles ad celsitudinem prouehunt. Hos pedes charissimi semper imitando & amādo sequamur, vt ad illum cuius sunt peruenire mereamur: quia vt Ioannes ait, Deus charitas est. Superbiā *1. Ioan. 4.*
omnino fugiamus, quæ mouet pedes ad cadendum, ne & nos simul superbiendo cadamus.] Ideo & ille qui dicit in psalmo, Filij autem hominū sub tegmine alarum *Psalm. 35.*
tuarum sperabūt. Si sub tegmine, semper humiles, semper de deo sperantes, semper de se non præsumentes. Sub tegmine alarum tuarum sperabunt: non enim à se F satiantur vt beati sint. Sed quid sequitur? Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Ecce sitientes, ecce inebriati: ecce sitiūt, ecce bibunt: sed non à se bibunt, nec ipsi sibi sunt fontes. Sed vnde bibunt? Sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Si sub alis, humiles sunt, quare? Quia apud te, inquit, est fons vitæ. Non ergo à se irrigantur mōtes, sicut à se non illuminātur montes: nam vide quid sequitur, In lumine tuo videbimus lumen. Si ergo in lumine ipsius videbimus lumen, quis cadit à lumine, nisi cui ipse non est lumen? Et qui voluerit sibi esse lumen, ipse cadit à lumine quo illuminatur. Ideo sciens non cadere nisi eum cui sibi vult lucere, cum sit per se tenebræ, statim subiecit, Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorū non moueat me: id est imitatio peccatorum non moueat me vt cadam à te. Quare timuisti & dixisti, Non veniat mihi pes superbiæ? Sequitur, ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem. Quos modo vides operari iniquitatem, iam damnati sunt: sed vt damnarentur, ibi ceciderunt, cum illis venit pes superbiæ. Rectè ergo iste audiens vt ascendat & non cadat, vt à

G conualle plorationis proficiat, non in tumore superbiæ deficiat, ait deo, Ne des ad mouendum pedes meos. Et dominus illi, *Neque dormitet qui custodit te.* Intendat charitas vestra. Quasi vna sententia facta est ex duabus vocibus. Homo dicit ascendẽs & cantãs canticũ nouum, canticum graduum, Ne des ad mouendũ pedũ meum: & deus tanquam diceret ad te, Ne des ad mouendum pedẽ meum, dicis mihi, Adde, Neque dormitet qui custodit te, & non mouebitur pes tuus, dixerit autem ille, Nunquid in potestate mea est, vt non dormitet qui custodit me? Volo vt non dormiat neq; dormitet. Ergo illum tibi elige qui non dormiet neque dormitabit, & non mouebitur pes tuus. Deus nunquam est dormiens. Si vis habere custodem non dormientem, deum elige custodem. Ne des ad mouendum pedem meum dicis tu, bene, optime: sed & ille dicit tibi, Neque dormitet qui custodit te. Tu forte conuersurus te eras ad homines custodes, & dicturus, Quem sum inuenturus non dormientem? quis homo non dormitabit? quem inueniọ? quò ibo? quò reuertar? Ille tibi ostẽdit. *Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.* Vis habere ergo cu-

H stodem non dormientem neque dormitantem? Ecce non dormiet neq; dormitabit qui custodit Israël: Christus enim custodit Israël. Esto ergo Israël. Quid est Israël? Israël interpretatur homo videns deũ. Et quomodo videtur deus? Primo per fidem, postea per speciem. Sed si Israël per speciem nondum potes, per fidem vide. Si faciem eius videre nõ potes, quoniam ibi species, posteriora eius vide. Hoc dictum est Moysi à domino,

Exod. 33. Non potes videre faciem meam: posteriora mea videbis cum pertransiero. *2. de trini. cap. 16. & 17.* Expectas forte vt transeat, iam transiit, tu vide posteriora ipsius. Vbi trãsiit? audi Ioannem, *Ioan. 13.* Cum venisset, inquit, hora vt transiret de mundo ad patrem. Dominus noster Iesus Christus iam fecit Pascha. *2. Ad Ianuarium cap. 2.* Pascha autem transitus interpretatur. Nam verbum est Hebræum, & putant homines Græcũ esse quasi passionem, sed non est. A diligentioribus & à doctioribus inuentum est quia pascha Hebræum verbum est, & non interpretatur passionem, sed transitum. Per passionem enim transiit dominus à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectionem eius, vt transeamus & nos de morte ad vitam. Non magnum est credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani &

I Iudæi, & omnes iniqui credũt, hoc omnes credũt quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est. Hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ergo tunc se voluit videri cum transiret, hoc est, cum resurrexisset. Tunc in se voluit credi cũ trãsiret,

Rom. 4. quia traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et ipsam fidem in resurrectione Christi maxime commendauit apostolus:

Rom. 10. ait enim, Si credideris in corde tuo, quia deus eũ suscitauit à mortuis, saluus eris: non dixit, Si credideris quia mortuus est Christus, quod & Pagani & Iudæi, & omnes inimici eius crediderunt: sed ait, Si credideris in corde tuo quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Hoc credere, hoc est esse Israël, hoc est videre deũ. Quamuis adhuc posteriora eius videas, tamen cum credideris in posteriora, peruenies ad visionẽ faciei. Quid est hoc? Cum credideris in id quod posterius pro te factus est Christus, cum credideris in id quod posterius suscepit Christus. Nam in primo facies eius quę est?

Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Posteriora eius quæ sunt? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cum ergo credis in hoc quod pro te factum est verbum, & resur- K

rexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israël. Factus autem Israël cum fueris, non dormitabit neque dormiet qui custodit te, quia iam Israël es, & audisti in psalmo, Ecce nõ dormitabit neque obdormiet qui custodit Israël: Christus enim ipse dormiuit, sed resurrexit. Quid enim ait ipse in psalmo? Ego dormiui & *Psal. 3.* somnum cepi. Nunquid remansit in somno? Exurrexi, inquit, quoniam dominus suscepit me. Si ergo iam resurrexit, iam transiit: si iam transiit, vide posteriora eius. Quid est, vide posteriora eius? Crede in resurre- *Exod. 33.* ctionem eius: & quia ait apostolus, Etsi crucifixus est ex *2. Co. 13.* infirmitate, viuit in virtute dei. & iterum ait, Christus *Rom. 6.* surgens à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Recte tibi cantat, Ecce non dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israël. Adhuc forte quæris carnali sensu, Quid est qui non dormitabit neque dormiet? Et cum quæris inter homines, falleris, nunquam inuenturus es. Noli ergo præsumere de quoquam homine, Omnis homo dormit & dormitabit. Quando dormitat? Cum portat carnem infirmitatis. Quãdo dormiet? Cum fuerit mortuus. Noli ergo præ- L

sumere de homine: potest dormitare mortalis. Dormit moriens: noli quærere inter homines. Et quis inquis, custodit me qui nõ dormitat neque dormiet? Audi quid sequitur, *Dominus custodit te.* Non ergo homo dormitans & dormiens, sed dominus custodit te. Quomodo te custodit? *Dominus tegumentum tuum, super manum dexteræ tuæ.* Eia fratres intelligamus adiuuante domino quid sibi velit, Dominus tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ. Videtur enim mihi habere sensum occultum quare non dixerit, Dominus custodiet te, absolute & simpliciter, sed addidit, super manum dexteræ tuæ. Quid enim? Dexteram nostram deus custodit, & sinistram nostram non custodit? Nõnne ipse nos totos fecit? Nõnne qui nobis fecit dexteram, ipse fecit & sinistram? Postremo si placuit dici de dextera sola, quare dixit, super manum dexteræ tuæ, & non iam super manum dexteram tuam? Cur hoc diceret, nisi aliquid hic occultum ad quod pulsando perueniremus absconderet? Diceret enim, aut dominus custodiet te, & nihil adderet: aut si dexteram addere voluit, dominus custodiet te super dexteram tuam: aut certe quia M

addit manum, hoc diceret, dominus custodit te super manum dexteram tuam, non super manũ dexteræ tuæ. Quod dominus ipse suggerere dignatur, promam vobis, qui & in vobis habitat, sine dubio facit vos approbare verum esse quod dico. Nam quid dicturi sumus ignoratis, sed cum dixerimus, non ab ipsis nobis vobis ostendemus verũ esse quod dicimus, sed vosipsi agnoscetis verum esse quod dicimus. Vnde autem agnoscetis, nisi demonstrante illo qui in vobis habitat, inquantum de illo numero estis, quorũ vox est, Ne des ad mouendum pedem nostrũ: & quibus dicitur, Neque dormiet qui custodit te? Oportet enim vt Christus nõ dormiat in vobis, & modo intelligitur verũ esse quod dicim⁹. Quomodo inquies? Quia si dormiat fides vestra, dormit Christus in vobis. Christus enim in corde vestro, fides Christi est. Ait apostolus habitare Christum *Ephes. 3.* per fidem in cordibus vestris: in quo non dormit fides, vigilat Christus. Et si forte dormiebat fides tua, & ideo in ista quæstione fluctuabas, quasi nauis illa quæ tempestatem patiebatur vbi Christus dormiebat, excita Chri- *Matth. 8.* stum, & sedabuntur tempestates. Fidem ergo vestrã interrogo charissimi, quoniam filij estis ecclesiæ, & in ecclesia

A clesia profecistis, & in ecclesia proficitis qui nondum profecistis, & in ecclesia perficiendi estis qui iam profecistis. Interrogo vos, quid soletis intelligere quod dictum est in Euangelio, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Hoc enim intellecto inuenietis quæ sit dextera, & quæ sit sinistra: simul intelligetis & vtranque partem deum fecisse, & dexteram & sinistram, & tamē non debet scire sinistra quid faciat dextera. Sinistra nostra dicitur, quicquid temporaliter habemus: dextera nostra dicitur, quicquid nobis æternum & incommutabile dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit æternam vitam, ipse & de istis temporalibus cōsolatur præsentem vitam, ipse fecit dexteram & sinistram. dicit de quibusdā psalmus apud Dauid, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Inuenit ergo quosdam & reprehendit, qui dexteram veram pro sinistra habebant, & veram sinistram dexteram sibi fecerunt. Qui sint isti, exponit consequenter. Omnis homo qui fœlicitatem non putat esse hominis nisi solum in istis temporalibus facultatibus & delieiis, & affluentia & copia mundi huius, iste est stultus atque

B peruersus, qui sinistram fecit sibi dexteram. Tales illi erant de quibus dicit psalmus, non quia à deo non acceperant etiam quæ temporaliter possidebant, sed quia ipsam solam putabant esse beatam vitam, & nihil aliud inquirebant. Audite enim quid de illis consequēter dicit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. & sequitur, Quorum filij velut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ sicut templi similitudo: cellaria eorum plena, eructātia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassæ: non est ruina sepis nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Magnam fœlicitatem quorundam descripsit. Posset tamen istam fœlicitatem & aliquis iustus habere, sicut habuit Iob: sed Iob pro sinistra illam habebat, non pro dextera. Nam dexteram non habebat, nisi apud deum perpetuam & sempiternam fœlicitatem. Ideo conceìsa est percutienda sinistra, & suffecit ei dextera. Quomodo percussa est sinistra? Tentationibus diaboli. Abstulit subito diabolus, permissus quidem à deo vt iustus probaretur, & impius puniretur. abstulit omnia. Sed Iob qui nouerat sinistrā

C sinistram esse, & dexteram non nisi dexteram, quomodo se tenuit ad dexteram: Exultauit in domino, consolatus est damna, quia non est passus damnum: de interioribus diuitiis dei plenum cor habebat, Dominus, inquit, dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Hæc erat dextera ipsius, ipse dominus, ipsa vita æterna, illa lucis possessio, fons vitæ, lumen in lumine. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, ipsa erat dextera: sinistra vero erat pro adiutorio consolationis, non ad firmamentum fœlicitatis: nam fœlicitas eius vera atque germana deus erat. Isti autem de quibus dicit Dauid, quia os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, non hinc eos reprehendit, quia his omnibus abundabāt, sed quia os eorum locutum est vanitatem. Quid enim sequitur? Cum enumerasset copias eorum: ait, Beatum dixerūt populum cui hæc sunt. Hæc est vanitas quam locutum est os eorum, quòd beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quid dicis, qui nosti quid sinistra, & quid est dextera? Sequitur & dicit, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Intendat ergo charitas vestra. Audiuimus & vidimus sinistram, audiuimus & dexteram. Audi hoc confirmatum in Canticis canticorum, Sinistra eius, inquit, sub capite meo. D Sponsa dicit de sponso, de Christo ecclesia, in amplexu pietatis & castitatis. Quid ait? Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius complectetur me. Quid autē quia sursum erat dextera, deorsum sinistra, & sic complectebatur sponsus sponsam, supponens sinistram ad consolationem, imponens dexteram ad protectionem? Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Deus illam dat: ideo sinistra eius, quia omnia ista temporalia deus dat. Quàm vani sunt, quàm impij qui ab idolis, à dæmonibus ista petunt? Quàm multi à dæmonibus ista petunt, & non illa habent: & rursus qui illa non petunt à dæmonibus, habent ea: sed non à dęmonibus ista dantur. Item multi petunt à deo, & non habent. Nouit ille dispensare sinistram, qui vocat ad dexteram. Ergo si est sinistra, sit sinistra, sed sub capite sit. Supra illam sit caput tuum, id est, supra illam sit fides tua, vbi habitat Christus. Noli temporalia præponere fidei tuæ, & non erit sinistra super caput tuum: sed omnia temporalia subde fidei tuæ, & fidem tuam præpone omnibus temporalibus, & erit sinistra sub capite tuo, & rectè dextera eius complectetur te. Audi hoc ipsum exponi in prouerbiis, quid est sinistra ipsa, quid est dextera: cum de sapientia diceret, E Lōgitudo, inquit, dierum, & anni vitæ in dextera eius, in sinistra autem eius diuitiæ & gloria. Longitudo illa dierum, æternitas est. Hoc enim proprio modo dicit, scriptura lōgum, quod æternum est. Nam quicquid finem habet, breue est. alio loco, Lōgitudine, inquit, dierum replebo eum. Et nunquid aliter pro magno diceretur, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt longæuus sis super terram? Super quam enim terram, nisi de qua dicit, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium? Ibi esse longæuum quid est, nisi ibi viuere in æternum? Nam hic esse longæuum quid est, nisi vsque ad senectutem peruenire? Et si longa videatur ætas, cum venerit mors cōuincitur breuis, quia finitur. Et multi maledicentes parentibus senescunt in hac terra, multi autem obsequentes parentibus, cito eunt ad dominum. Nunquid ergo impletur vt lōgæuus sit secundum hanc vitam? Sed longæuum pro æternitate illa positum est. Lōga vita est in dextera eius. At vero diuitiæ & gloria, id est, sufficientia vitæ huius, ea quæ bona existimantur ab hominibus, sinistra est. Nescio quis venit & vult tibi F percutere dexteram, id est, tollere tibi fidem tuam: tu accepisti alapam in sinistram, præbe sinistram, id est, vt illud tollat quod temporale est, & non ea quæ æterna habes. Audite Paulum apostolum hoc facientem. Homines persequebātur in eo quòd Christianus erat: percutitur illi dextera, ille sinistram opponebat. Ciuis Romanus sum, ait. Dexteram contemnebant illi, & ille de sinistra terrebat, quia illi dexteram eius timere non poterant, nondum enim Christo crediderant. Quid ergo? Si dextera amplectitur, sinistra sub capite est. Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quādo facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundent, scit sinistra tua quid faciat dextera tua: miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam: ideo fac, & securus facies: hoc enim mandauit deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hic

Marginalia (left column): Math. 6. — Psalm. 143. — Iob. 1. — Psalm. 35. — Psal. 143.

Marginalia (right column): Cant. 2. — Prouerb. 3. — Exod. 20. — Psal. 141. — Prouerb. 3. — Math. 5. — Acto. 22. — Math. 6.

G tibi aliquid retribuatur, miſcet ſe ſiniſtra operibus dex-
teræ. Hoc vetat deus. Veniamus nunc ad illud quod ait
pſalmus, Dominus tegumentum tuum ſuper manum
dexteræ tuæ. Manum, poteſtatem dicit. Vnde pro-
bamus? Quia & manus dei, poteſtas dei dicta eſt: nam
diabolus qui tentauit Iob, hoc ait deo, Mitte manum
Iob.1. tuam, & tange omnia quæ habet. Quid eſt, mitte ma-
num tuam, niſi da poteſtatem? Euidentius audi frater,
ne forte carnali ſenſu adhuc cogites quia membris di-
ſtinctus eſt deus. Audi euidenter quomodo dicatur
manus poteſtas. ait quodam loco ſcriptura, Mors &
Prouer.18. vita in manibus linguæ. Nouimus linguas fruſta quæ-
dam carnis: in ore mouentur, & percutiendo palatum
& dentes diſtinguunt ſonos quibus loquimur, oſten-
dantur mihi manus linguæ. Lingua ergo non habet
manus? ſed habet & manus. Quæ ſunt manus linguæ?
Poteſtas linguæ. Quid eſt, mors & vita in manibus lin-
guæ? Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo condemna-
beris. Ergo ſi manus poteſtas, quid eſt manus dexteræ?
Nihil arbitror intelligi congruentius, niſi vt intelliga-
mus manus dexteræ poteſtatem quam tibi dedit deus,
vt ſis velis, donante deo ad dexteram ſis. Erunt enim
H impij omnes ad ſiniſtram, erunt autem omnes filij bo-
Math.25. ni ad dexteram, quibus dicetur, Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab
origine mundi. Vt autem ſis ad dexteram, id eſt, vt poſ-
ſis dei filius fieri, poteſtatem accepiſti. Quam poteſta-
Ioan.1. tem? De qua dicit apoſtolus Ioannes, Dedit eis pote-
ſtatem filios dei fieri. Vnde accepiſti hanc poteſtatem?
Credentibus, inquit, in nomine eius. Si ergo credis,
ipſa tibi poteſtas data eſt vt ſis inter filios dei. Eſſe au-
tem inter filios dei, hoc eſt ad dexteram pertinere.
Ergo fides tua manus dexteræ tuæ, id eſt, poteſtas quæ
tibi data eſt, vt ſis inter filios dei, manus eſt dexteræ
tuæ. Sed quid valet ipſa poteſtas quam accepit homo,
niſi dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in
fide. Infirmus eſt inter tentationes, agitatur inter mo-
leſtias, inter carnales corruptiones, inter ſuggeſtiones
cupiditatis, inter verſutias & laqueos inimici. Quid
valet ergo quia habet poteſtatem, & credidit in Chri-
ſtum, vt ſit inter filios dei? Væ homini illi, niſi & ipſius
fidem dominus protegat, id eſt, vt non te permittat
tentari ſupra quàm potes ferre, ſicut dicit apoſtolus,
1.Cor.10. Fidelis deus qui non vos permittet tentari ſupra quàm
I poteſtis ferre. Ille ergo qui non ſinit tentari ſupra quàm
poſſumus ferre, quanuis iam fideles ſimus, quanuis
iam manus dexteræ noſtræ ſit in nobis, protegit nos
deus ſuper manum dexteræ noſtræ. Non nobis ſufficit
habere manum dexteræ, niſi ille & ipſam manum dex-
teræ protegat. Ecce hoc de tentationibus dixi, Inten-
dite quid ſequatur, *Protegat te dominus ſuper manum dexte-
ræ tuæ.* Dixi & quod arbitror recognouiſtis. Si enim
non recognouiſſetis, & de ſcripturis non recognouiſ-
ſetis, non vocibus veſtris intellectum veſtrum mihi ſi-
gnificaretis. Ergo quia intellexiſtis fratres, videte quid
ſequitur, quare protegat dominus & ſuper manũ dex-
Ioan.1. teræ, id eſt, ſuper ipſam fidem, in qua poteſtatem acce-
pimus eſſe inter filios dei, & eſſe ad dexteram. Quare o-
portet vt protegat dominus? Propter ſcandala. Vnde
ſunt ſcandala? De duobus timenda ſunt ſcandala, quia
Math.22. & duo ſunt præcepta, in quibus tota lex pendet, & pro-
phetæ, dilectio dei, & proximi. Eccleſia propter deum,
in deo proximus diligitur, deus autem propter deum.
In deo intelligitur figurate dictus ſol, in eccleſia intel-
ligitur figurate dicta luna. Quiſquis poteſt errare vt
aliud de deo credat quàm oportet, non credat patrem K
& filium & ſpiritumſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ, de-
ceptus eſt verſutia hæreticorum, maxime Arrianorum
[qui tres ὑποςάσεις ὑπόςασιν, id eſt, tres ſubſiſtentes ſub-
ſtantias, introduxerunt, ſed dei miſerante auxilio pri-
mus huius author erroris exilio dãnatus catholicorum
patrum perpetuo, nũquam ad communionem dicitur
morte interueniente perueniſſe. Alius vero per totam
Orientis regionem digna & cõſimili multatus eſt pœ-
na. Sed ſi aliquis horum vel aliorum, vt dixi, deceptus
erroris væſania,] aliquid minus in filio, aut minus in
ſpiritusancto quàm in patre crediderit, paſſus eſt ſcan-
dalum in deo, [à ſole vritur.] Quiſquis rurſus putauerit
eccleſiam in vna parte eſſe, & non eam cognouerit
diffuſam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui di-
cunt, Ecce hic eſt Chriſtus, & ecce ille, ſicut modo au- Math.24.
diſtis cum Euangelium legeretur, cum ille totum or-
bem emerit, quia tantum precium dedit, ille tanquam
in proximo ſcandalizatur, à luna vritur. Quiſquis ergo
errat in ipſa ſubſtantia veritatis, à ſole vritur, & per
diem vritur, quia in ipſa ſapientia errat, de qua dictum L
eſt, Dies diei eructat verbum: vnde dicit & apoſtolus, Pſalm.18.
Spiritalibus ſpiritalia comparamus, Dies diei eructat
verbum, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes. Dies diei 1.Cor.2.
eructat verbum, ſapientiam loquimur inter perfectos.
Quid eſt, & nox nocti indicat ſcientiam? Paruulis præ-
dicatur humilitas Chriſti, & caro Chriſti, & crucifixio
Chriſti, quia ipſum eſt lac quod ſufficit paruulis: &
ideo non relinquuntur in nocte paruuli, quia lucet &
luna etiam in nocte, id eſt, per carnem Chriſti prædi-
catur eccleſia, quia ipſa caro Chriſti caput eccleſiæ eſt.
Quiſquis ibi non ſcandalizatur, in ipſa eccleſia & in
carne Chriſti, à luna non vritur. Quiſquis ſcandaliza-
tus non fuerit in veritate illa incommutabili & incon-
taminabili, à ſole non vritur, non iſto ſole non vritur
quem nobiſcum vident muſcæ & pecora, ſed illo ſole
de quo dicunt impij in fine, Quid nobis profuit ſuper- Sapient.5.
bia, & diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Tranſ-
ierunt omnia tanquam vmbra. Et cum iſta dixiſſent,
ergo, inquiunt, errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lu-
men non luxit nobis, & ſol non eſt ortus nobis. Nun-
quid non iſte ſol omnibus impiis oritur, illo inſtituen-
te de quo dictum eſt, Qui facit ſolem ſuum oriri ſuper Math.5.
bonos & malos? Ergo alium ſolem fecit deus qui ori- M
tur ſuper bonos & malos, iſtum quem vident & boni
& mali. Alius eſt autem ille ſol, non factus, ſed genitus,
per quem facta ſunt omnia, vbi eſt intelligentia in- Ioan.5.
commutabilis veritatis. De ipſo dicunt impij, Et ſol
non ortus eſt nobis. [De hoc ſole pater Athanaſius A-
lexandrinus Epiſcopus ita pulchre loquutus eſt: filius,
inquit, dei à patre ſolo eſt, non factus nec creatus, ſed
genitus.] Quiſquis in ipſa ſapientia non errat, non vri-
tur à ſole. Quiſquis in eccleſia & in carne domini, &
in his quæ pro nobis temporaliter geſta ſunt non errat,
non vritur à luna. Omnis autem homo quanuis iam
crediderit in Chriſtum, aut ibi errat, aut ibi, ſi non in
illo ſit quod dictum eſt, Dominus tegumentum tuum
ſuper manum dexteræ tuæ: [quaſi per diem à ſole, &
vritur à luna per noctem.] Ideo enim cum dixiſſet, Do-
minus tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ,
quaſi quæſiſſet ille & dixiſſet, Iam ecce eſt manus dex-
teræ meæ, iam elegi credere in Chriſtum, accepi pote-
ſtatem inter filios dei eſſe, quid eſt quod deus tegu-
mentum meum eſt adhuc ſupra, id eſt, ſuper manum
dexteræ meæ? Sequitur, *Per diem ſol non vret te, neque*

luna

A *luna per noctem.* Ad hoc igitur tegumētum tuum est super manum dexteræ tuæ, vt nō te vrat sol per diem, neque luna per noctem. Nam hinc intelligite fratres, quia figurate dictum est Etenim reuera fratres solem visibilem si cogitemus, vrit per diem. Nunquid luna vrit per noctem? Sed quid est vstio? Scandalum. Audi aposto-
2.Cor.11. lum dicentem, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Per diem ergo sol non vret te, neque luna per noctem. Quare? quia *Dominus custodiet te ab omni malo.* A scādalis in sole, & à scandalis in luna. Ab omni malo te custodiet qui est tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ, qui nō dormit neque dormitabit. Et ad quam rem? Quia in tentationibus sumus, dominus custodiet te ab omni malo.

Custodiat animam tuam dominus. Etiam in ipsa anima.

Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum. Et non quasi corpus tuum, nam in corpore perempti sunt martyres, sed custodiet animā tuam dominus, quia de anima non cesserunt martyres,
Passa est in & sæuiebant persecutores in Christianam, cuius hodie
Tyro.8. Ka natalitia celebramus, sæuiebant in fœminam diuitem
led. Augu. & delicatam: sed fortis erat, quia dominus tegumētum
B eius super manū dexteræ eius, ille qui eam custodiebat. Hæc enim fratres nunquid est qui in Aphrica ignoret? Clarissima etiam fuit, nobilis genere, abundans diuitiis: sed hæc omnia sinistra erāt, sub capite erant. Venit inimicus qui feriret caput, & sinistra illi obiecta est quæ erat sub capite. Caput supra erat, dextera desuper complectebatur. Quid poterat facere persecutor quamuis delicatæ fœminæ? Erat quidem illa & sexu infirma, & diuitiis forte languidior & consuetudine corporali infirmior. Sed quid ad tanta munimenta? Quid ad illum
Cant.2. sponsum mittentem sinistram sub caput, & dextera sua complectentem? Quando sic munitam perculeret inimicus? Et tamen percussit, sed in corpus. Quid autem dicit psalmus? Custodiat dominus animam tuam. Anima non cessit, corpus percussum est. Et corpus ad tempus percussum est: nam in fine resurrecturum est, quia & ipse qui dignatus est esse caput Ecclesiæ, præbuit corpus suum ad tempus percutiendum: sed carnem suam ille triduo resuscitauit, carnem nostram in fine resuscitaturus est. Ideo suscitatum est caput, quod attenderet corpus vt non deficeret. Custodiat animam tuam dominus: ipsa non cedat, ipsa non frangatur scandalis, in
C persecutionibus, in tribulationibus ipsa non cadat de-
Matth.10. ficiendo, sicut dominus dicit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed eum timete qui habet potestatem corpus & animam occidere, & mittere in gehennam ignis. Hanc ergo animam tuam custodiat dominus, ne cedas persuasori malo, ne cedas promittenti falsa, ne cedas minanti temporalia, & custodiat animam tuam dominus: & deinde custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum ex hoc nūc & vsque in seculum. Nam introitum tuū ad tempus attende. Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nūc & vsque in seculum: exitum idem custodiat. Quid est introitum tuum? quid est exitum? Quando tentamur, intramus: quando vin-
Eccles.27. cimus tentationē, eximus. Audi introitū, audi exitum. Vasa figuli probat fornax, ait scriptura, & homines iustos tētatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti quomodo vasa figuli, necesse est vt vasa fornacem intrent. Et non quādo intrant, iam securus est figulus, sed cum
2.Tim.2. exierint. Dominus autē securus est, quia nouit qui sunt eius, & nouit qui in fornace non crepent. Illi autē non crepant, qui non habent ventum superbiæ. Humilitas D
ergo custodit in omni tētatione, quia de conualle plo- *Psalm.83.*
rationis ascendimus cantantes canticum graduum nouum. Et custodit dominus introitū, vt salui intremus. Sana fide simus quando accedit tentatio, & custodit exitum ex hoc nunc & vsque in seculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione, iam in æternum nulla nos tentatio terrebit, nulla concupiscentia saltem sollicitabit. Audi apostolum idipsum commemorantem,
quod paulò ante commemoraui, Fidelis deus qui non *1.Cor.10.*
permittet vos tentari supra quàm potestis ferre. Ecce introitus tuus custoditur, quādo non tibi sinit deus accidere tentationem quam non potes ferre. Introitum tuum custodit, videte si custodit & exitum. Sed faciet, inquit, cum tētatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Nunquid possumus nos fratres interpretari aliter,
quàm ipsa verba apostoli docuerunt? Custodite ergo *Epilogus.*
vos, sed non à vobis, quia dominus tegumentum tuum, qui custodit, qui nō dormitat nec dormit. Semel dormiuit pro nobis, surrexit, iam non dormiet. Nemo de se præsumat, de conualle plorationis ascendimus, non remaneamus in via. Gradus in via restant, non debe-
mus pigri remanere, non debemus superbi cadere. Di- E
camus deo, Nō moueatur pes noster, non dormiet qui custodit nos. In nostra potestate est, deo donāte, si eum nobis faciamus custodem, qui non dormit neque dormitat, qui custodit Israël. Quem Israël? Videntem deū. Ita erit auxilium tuum à domino, ita erit tegumentum tuum super manū dexteræ tuæ, ita custoditur introitus tuus & exitus tuus ex hoc nunc & vsque in seculū. Nam si de te præsumpseris, motus est pes tuus: si motus est pes tuus, iam putas te in aliquo gradu esse. Inde cadis si superbus es, quia humilis in conualle plorationis dicit, Ne des ad mouendum pedem meum. Etsi breuis psalmus est, longa tamen tractatio, & longus sermo. Putate fratres quia per natalem beatæ Christianæ inuitaui vos, & immoderatior fui in conuiuio producendo. Nónne posset hoc vobis fieri, si quis vos militaris inuitaret, & ad mensam sine mensura bibere cogeret? Liceat nobis hoc facere in sermone diuino, vt inebriemini & satiemini, quemadmodum & dominus pluuia sua temporali dignatus est terram irrigare, vt cum maiore gaudio vos non sineret ire ad locum martyrum, sicut he-
sterno die promiseramus. Illi enim martyres sine labore F
hic sunt nobiscum.

In Psalmum CXXI. Enarratio.

SICVT amor immundus inflammat animam, & ad terrena concupiscēda & peritura sectāda vocat perituram, & in ima præcipitat, atque in profunda demergit: sic amor sanctus ad superna eleuat, & ad æterna inflammat, & ad ea quæ nō transeunt neque moriūtur, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cœlum. Habet tamen omnis amor vim suam, nec potest vacare amor in anima amātis: necesse est vt ducat. Sed vis nosse qualis amor sit? Vide quò ducat: non enim monemus vt nil ametis, sed monemus ne mūdum ametis, vt eum qui fecit mūdum liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest: mundata verò ab affectibus sordidissimis seculi, tāquam extensis pennis & duabus alis resolutis ab omni impedi-
mento, id est, duobus præceptis dilectionis dei & pro- *Matth.22.*
ximi volat. Quò nisi ad deū ascendit volādo, qui ascendit amando? Quod antequam possit, gemit in terra, si

G iam ineſt ei volandi deſiderium, & dicit, Quis dabit
Pſalm.54. mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam?
Quò autem volabit, niſi de mediis ſcãdalis, vbi geme-
bat etiam iſte cuius hæc vox eſt quam cõmemoraui: De
mediis ergo ſcandalis à commixtione malorum homi-
num, à paleis quibus grana commixta ſunt, volare vult,
vbi non patiatur coniunctionem & ſocietatem iniqui
alicuius, ſed viuat in ſancta ſocietate angelorũ ciuium
in æterna Hieruſalem. Ideo pſalmus iſte quem hodie
ſuſcepimus tractandum ſanctitati veſtræ, ipſam Hieru-
ſalem deſiderat, id eſt, iſte qui aſcendit in hoc pſalmo:
eſt enim *Canticum graduum.* Quod ſæpe diximus cha-
ritati veſtræ, quia non ſunt ibi gradus deſcendentium,
ſed aſcendentium. Aſcendere ergo vult iſte. Et quò vult
aſcẽdere, niſi in cœlum? Quid eſt in cœlũ? Vtrum ideo
vult aſcendere, vt ſit cũ ſole & luna & ſtellis? Abſit. Sed
eſt in cœlo æterna Hieruſalem vbi ſunt ciues noſtri an-
geli: ab ipſis ciuibus noſtris peregrinamur in terra. In
peregrinatione ſuſpiramus, in ciuitate gaudebimus. In-
uenimus autem & ſocios in iſta peregrinatione terræ,
H qui iam viderunt ipſam ciuitatem, & inuitant nos vt
curramus ad illam. Ad hos gaudet iſte, qui dicit,

Expoſitio Pſalmi.

*IOcundatus ſum in his quæ dixerunt mihi, in domum do-
mini ibimus.* Fratres, veniat in mẽtem charitati
veſtræ, ſi qua forte feſtiuitas martyrũ & locus
aliquis ſanctus nominatur, quò certo die turbæ cõfluũt
ad celebrandã ſolennitatẽ. illæ turbæ quomodo ſe exu-
ſcitãt, quomodo ſe hortãtur & dicũt, eamus eamus? Et
quærũt, Quò eamus? Et dicitur, Ad illum locum, ad ſan-
ctum locum. Inuicem ſibi loquuntur, & tanquã incenſi
ſingillatim faciunt vnam flammam, & ipſa vna flamma
facta ex collocutione ſeſe aſcendentiũ, rapit illos ad lo-
cum ſanctũ, & cogitatio ſancta ſanctificat eos. Si ergo
ad locũ temporalẽ ſic rapit amor ſanctus, qualis amor
debet eſſe qui concordes rapit in cœlum, & dicentes
ſibi, in domum domini ibimus? Ergo curramus, curra-
mus, quia in domum domini ibimus. Curramus, & non
fatigemur, quia illuc perueniemus vbi non laſſabimur.
Curramus in domum domini, iocundetur anima no-
ſtra in his qui ea nobis dicunt. Qui enim ea nobis di-
cunt, priores viderunt ipſam patriã, de longinquo cla-
I mantes ad poſteriores, In domum domini ibimus, am-
bulate, currite. Viderunt illam apoſtoli, & dixerunt no-
bis, Currite, ambulate, ſequimini, in domũ domini ibi-
mus. Et quid dicit vnuſquiſque noſtrum? Iocundatus
ſum in his quæ dixerunt mihi, in domum domini ibi-
mus. Iocundatus ſum in prophetis, iocundatus ſum in
apoſtolis. Omnes enim iſti dixerunt nobis, in domum
domini ibimus. *Stantes erant pedes noſtri in atriis Hieruſa-
lem.* Ecce habes domum domini, ſi quærebas quid ſit
domus domini. In illa domo domini laudatur, qui cõ-
didit domum. Ipſe eſt deliciæ omnium hãbitãtium in
domo. Ipſe ſola ſpes hic, & res ibi. Ergo qui currũt, quid
debẽt cogitare? Quaſi ibi iam ſint & ibi ſtent. Magnum
eſt enim ibi ſtare inter angelos, & non deficere. Qui e-
Ioan.8. nim inde lapſus eſt, in veritate non ſtetit. Quicunque
nõ ſunt lapſi, in veritate ſtãt: & ille ſtat qui deo fruitur:
qui autẽ ſe frui voluerit, cadit. Quis autem ſe frui vult?
Qui ſuperbus eſt. Ideo ille qui ſemper ſtare volebat in
Pſalm.35. atriis Hieruſalem, In lumine tuo, inquit, videbimus lu-
men: non in lumine meo. Et apud te, inquit, fons vitæ:
non apud me: & quid adiecit? Non veniat mihi pes ſu-
perbiæ, & manus peccatorum non moueat me. Ibi ceci-
derunt omnes qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt,

nec potuerunt ſtare. Si ergo illi ideo nõ potuerunt ſta- K
re, quia ſuperbi fuerunt, humiliter tu aſcende, vt dicas,
Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Co-
gita qualis ibi futurus ſis. Et quamuis adhuc in via ſis,
hoc tibi pone ante oculos quaſi ibi ſtes, quaſi iam inter
angelos indeficiens gaudeas: & fiat in te quod dictum
eſt, Beati qui habitãt in domo tua, in ſecula ſeculorum Pſal.83.
laudabunt te. Stantes erant pedes noſtri in atriis Hieru-
ſalem. Cuius Hieruſalem? Solet enim dici & iſta Hieru-
ſalem: ſed iſta Hieruſalem vmbra eſt illius. Et quid ma-
gnum eſt ſtare in iſta Hieruſalem, quando iſta Hieru-
ſalem ſtare non potuit, quæ in ruinam cõuerſa eſt? Hoc
ergo pro magno ſpirituſſanctus ex inflammato corde
amantis huius eloquitur, quia dicit, Stantes erant pedes
noſtri in atriis tuis Hieruſalẽ? Nonne illa eſt Hieruſalẽ,
cui dixit dominus, Hieruſalem Hieruſalẽ quæ interfi- Matth.23.
cis prophetas, & lapidas miſſos ad te? Quid magnũ er-
go iſte cõcupiſcebat, ſtare inter illos qui interficiebant
prophetas, & lapidabant miſſos ad ſe? Abſit vt de iſta Hie-
ruſalẽ ſic cogitet qui ſic amat, qui ſic ardet, qui ſic vult L
peruenire ad illã Hieruſalẽ matrem noſtrã, de qua dicit Galat.4.
apoſtolus, æternam in cœlis. Audi poſtremo, noli mihi
credere, audi quid ſequatur, & quam Hieruſalem deſi-
gnet mẽtibus noſtris. cũ enim dixiſſet, Stantes erant pe-
des noſtri in atriis tuis Hieruſalem: quaſi diceretur illi,
De qua Hieruſalem dicis? de qua Hieruſalem loqueris?
ſubiecit ſtatim, *Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas.* Fratres,
quãdo dicebat iſta Dauid, perfecta erat illa ciuitas: non
ædificabatur. Neſcio quam ergo ciuitatem dicit quæ
modo ædificatur, ad quam currunt in fide lapides viui,
de quibus Petrus, Et vos tanquam lapides viui coædifi- 1.Petr.2.
camini in domũ ſpiritalem, id eſt, templũ ſanctum dei.
Quid eſt, lapides viui coædificamini? Viuis, ſi credis: ſi
autem credis, efficieris templũ dei: quia dicit apoſtolus
Paulus, Templũ enim dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Ipſa 1.Cor.3.
ergo modo ciuitas ædificatur: Præcidũtur de montibus
lapides per manus prædicãtium veritatẽ, conquadran-
tur vt intrent in ſtructurã ſempiternã. Adhuc multi la-
pides in manibus artificis ſunt, non cadunt de manibus
artificis, vt poſſint perfecti coædificari in ſtructurã tem-
pli. Eſt ergo iſta Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas:
fundamentum ipſius Chriſtus eſt: dicit apoſtolus Pau- Ibidem.
lus, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id
quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Fundamẽtum M
quando ponitur in terra, deſuper ædificantur parietes,
& põdus parietum ad ima tendit, quia in imo poſitum
eſt fundamentum. Si autem fundamentum noſtrum in
cœlo eſt, ad cœlum ædificemur. Corpora ædificauerunt
iſtam ſtructurã quam videtis amplam ſurrexiſſe huius
baſilicæ: & quia corpora ædificauerunt, fundamentum
in imo poſuerũt. Quia vero ſpiritaliter ædificamur: fun-
damentum noſtrum in ſummo poſitum eſt. Illuc ergo
curramus, ibi ædificemur, quia de ipſa Hieruſalem di-
ctum eſt, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hie-
ruſalem. Sed quam Hieruſalem? Hieruſalem quæ ædifi-
catur vt ciuitas. Parum dixit vt oſtenderet Hieruſalem,
quia dixit vt ciuitas ædificatur. Adhuc poteſt illa corpo-
ralis intelligi. Quid ſi enim exiſtat aliquis & dicat, Iam
quidem & cum iſta dicerentur temporibus Dauid, & 4.Reg.25.
iſta canerentur, erat ciuitas illa perfecta, ſed videbat in
ſpiritu ruituram, & iterum ædificandam. Expugnata eſt
enim illa ciuitas, & factus eſt tranſitus in Babyloniam
populi captiuati, & dicta eſt iſta in ſcripturis tranſmi-
gratio in Babyloniam. Et prophetauit Hieremias poſt ſe- Hiere.25. & 29.
ptuaginta annos captiuitatis ædificari poſſe illam ciui-
tatem

A tatem quæ destructa erat à debellantibus. Forte ait ali-
quis, Hoc videbat Dauid in spiritu ruituram ciuitatem
Hierusalem à debellantibus, & iterũ posse post septua-
ginta annos ædificari: & ideo dixit, Hierusalẽ quæ ædi-
ficatur vt ciuitas. Noli ergo putare illam ciuitatem esse
dictam, sed quæ constat ex sanctis, tanquã ex lapidibus
viuis. Quid sequitur vt tollat totam dubitationem? Ait
enim. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Hierusa-
lem. Sed quã dico Hierusalem? Nunquid istam, inquit,
quam videtis stare corporeis parietibus erectam? Non,
sed Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Quare non
ciuitas, sed vt ciuitas, nisi quia ista structura parietum
quæ erat in Hierusalem, visibilis ciuitas erat, sicut pro-
prie dicitur ab omnibus ciuitas: illa autem ædificatur
tanquã ciuitas, quia & illi qui in eam intrant, viui tan-
quam lapides sunt: nõ enim vere lapides sunt. Sicut illi
alij vt lapides, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas,
quia dixit, ædificatur. Nomine quippe ædificij, stru-
cturam compagẽmq; corporum atque parietum voluit
intelligi. Nam ciuitas proprie in hominibus habitatori-
bus intelligitur. Sed manifestauit nobis ciuitatem se vr-
B bem dixisse, quia dixit ædificatur: & quia ædificium spi-
ritale similitudinem habet quãdam ad ædificium cor-
porale, ideo ædificatur vt ciuitas. Sed dicat quod sequi-
tur, auferat omnem dubitationem, quia non carnaliter
debemus accipere, Hierusalem quæ ædificatur vt ciui-
tas: *Cuius participatio eius in idipsum.* Iam ergo fratres quis-
quis erigit aciem mentis, quisquis deponit caliginem
carnis, quisquis mũdat oculum cordis, eleuet & videat
quid est in idipsum. Idipsum quomodo dicam nisi id-
ipsum? Fratres si potestis, intelligite quid est idipsum.
Nã & ego quicquid aliud dixero, nõ dico idipsum. Cõ-
tendimus tamen quibusdam vicinitatibus verborũ &
significationum perducere infirmitatem mentis ad co-
Libro. 5. de ciui-tate. 2. gitandum idipsum. Quid est idipsum? Quod semper
eodem modo est, quod nõ modo aliud, & modo aliud
est. Quid est ergo idipsum, nisi quod est? Quid est quod
est? Quod æternum est. Nam quod semper aliter atque
aliter est, non est, quia non manet. Non omnino non
est, sed non summe est. Et quid est quod est, nisi ille qui
Exod. 3. quando mittebat Moysen, dixit illi, Ego sum qui sum?
Quid est hoc nisi ille cui diceret famulus eius, Ecce
C mittis me: si dixerit mihi populus, quis te misit? quid
dicam ei? Nomen suum noluit aliud dicere, quàm, ego
sum qui sum. & adiecit & ait, Dices itaque filiis Israël,
Ibidem. Qui est, misit me ad vos. Ecce idipsum, Ego sum qui
sum. Qui est, misit me ad vos. Non potes capere, mul-
tum est intelligere, multum est apprehendere. Retine
quod pro te factus est, quem non possis capere. Reti-
Lucæ 10. ne carnem Christi, in quam leueris ægrotus, & à vul-
neribus latronum semiuiuus relictus, & ad stabulũ per-
ducaris, & ibi saneris. Ergo curramus ad domum do-
mini, & perueniamus ad ciuitatem vbi stent pedes no-
stri, ciuitatem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius partici-
patio eius in idipsum. Quid enim debes tenere? Quod
pro te factus est Christus, quia ipse Christus est: & ipse
Exod. 3. Christus recte intelligitur, Ego sum qui sum, quomodo
est in forma dei. Vbi non rapinam arbitratus est esse æ-
qualis deo, ibi est idipsum. Vt autem efficiaris particeps
in idipsum, factus est ipse prior particeps tui: Et verbũ
Ioan. 1. caro factum est, vt caro participet verbum. Quia vero
quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis,
ex semine venit Abraham: promissum est autem Abra-
hæ & Isaac & Iacob, quòd ex semine eorum benedi-
centur omnes gentes, & inde videmus Ecclesiam to-
to orbe diffusam: loquitur ad infirmos deus. Firmita- D
tem cordis quæsiuit, cum diceret, Ego sum qui sum.
Firmitatem cordis quæsiuit, & aciem contemplationis
erectam, cum dixit, Qui est, misit me ad vos. Sed non,
dum habes forte contemplationem: Noli deficere, no-
li desperare. Quid est voluit esse homo vt tu es, & ideo
secutus ait Moysi quasi expauescenti nomẽ. Quod no-
men? Quod est, est. Et dixit, inquit, dominus ad Moy-
sen, Ego sum deus Abrahã & deus Isaac & deus Iacob.
hoc mihi nomẽ in æternum. Noli de te desperare quia
dixit ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, quia tu *Exod. 3.*
modo fluctuas, & mutabilitate rerum & varietate mor-
talitatis humanæ percipere nõ potes quid est idipsum.
Ego descendo, quia tu venire non potes. Ego sum deus
Abraham & deus Isaac & deus Iacob. In semine Abra-
ham spera aliquid, vt confirmari possis ad videndum
qui venit ad te in semine Abrahæ. Ergo hoc est idip-
sum de quo dictum est, Mutabis ea, & mutabuntur: tu *Psalm. 101.*
autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce id-
ipsum cuius anni non deficient. Fratres, nónne an-
ni nostri quotidie deficiunt, nec stant omnino? Nam
& qui venerunt, iam non sunt: & qui futuri sunt, non- E
dum sunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi ventu-
ri sunt. In hoc ergo ipso vno die fratres, ecce modo
quod loquimur in momento est: Præteritæ horæ tran-
sierunt, futuræ nondum venerunt: & cum venerint, &
ipsæ transibunt & deficient. Qui sunt anni qui non de-
ficiunt, nisi qui stant? Si ergo ibi anni stant, & ipsi an-
ni qui stant, vnus annus est, & ipse vnus annus qui stat,
vnus dies est: quia ipse vnus dies nec ortum habet nec
occasum: nec inchoatur ab hesterno, nec excluditur à
crastino, sed stat semper ille dies. Et quod vis vocas il-
lum diem. si vis, anni sunt. si vis, dies est, quodcunq; co-
gitaueris, stat tamen: Ipsius stabilitatis participat illa ci-
uitas, cuius participatio est in idipsum. Merito ergo
quia illius stabilitatis fit particeps, dicit iste qui illuc
currit, Stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem.
Omnia enim ibi stant, vbi nihil transit. Vis & tu ibi sta-
re & non transire? Illuc curre, idipsum nemo habet ex
se. Intendite fratres. Corpus habet, nõ est idipsum, quia
non in se stat. Mutatur per ætates, mutatur per mutatio-
nes locorum ac temporum, mutatur per morbos & de-
fectus carnales. non ergo in se stat Corpora cœlestia nõ F
in se stant, habent quasdam mutationes suas, etsi occul-
tas: certe de locis in loca mutantur, ascendunt ab oriẽ-
te in occidentẽ, & rursus circumeunt ad orientem. Nõ
ergo stant, non sunt idipsum. Anima humana nec ipsa
stat. Quantis enim mutationibus & cogitationibus va-
riatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupi-
ditatibus diuerberatur atque discinditur? Mens ipsa ho
minis, quæ dicitur rationalis, mutabilis est, non est id-
ipsum. Modo vult, modo non vult: modo scit, modo
non scit: modo meminit, modo obliuiscitur. Ergo id-
ipsum nemo habet ex se. Qui voluit ex se habere idip-
sum, vt quasi ipse sibi esset idipsum, lapsus est. Cecidit *Genes. 3.*
angelus, & factus est diabolus. Propinauit homini su-
perbiã, deiecit secum inuidentia eum qui stabat. Isti sibi
voluerunt idipsum esse, sibi principari, sibi dominari vo
luerunt. Noluerunt habere verum dominũ, qui vere est
idipsum: cui dictum est, Mutabis ea, & mutabũtur, tu au *Psalm. 101.*
tem idem ipse es. Iam ergo post tantum languorẽ, post
tantos morbos, difficultates, labores, redeat anima hu-
miliata ad idipsum, & sit in illa ciuitate cuius participa-
tio eius in idipsum: *Illuc enim ascenderunt tribus.* Quære-
bamus enim quò ascendat qui cecidit, quia diximus

G aſcendentis hominis vox eſt, aſcendentis Eccleſiæ. Pu-
tamúſne quò aſcendit? Quò it? Quò erigitur? Illuc aſcē-
derunt, inquit, tribus. Quò aſcenderunt tribus? In ciui-
tatem, cuius participatio eius in idipſum. Ergo illuc a-
Lucæ 10. ſcenditur in Hieruſalem. Homo autem qui deſcende-
bat de Hieruſalem in Hiericho, incidit in latrones. Si
non deſcenderet, non incideret in latrones. Quia vero
deſcendendo incidit in latrones, aſcendendo veniat
ad angelos. Aſcendat ergo, quia aſcenderūt tribus. Sed
quid ſunt tribus? Multi nouerunt, multi non nouerunt.
Sed & qui nouimus deſcendamus ad illos qui non no-
uerunt tribus, vt nobiſcum aſcendant quò aſcenderunt
tribus. Tribus alio nomine dici poſſunt curiæ, ſed non
propriè. Itaq; tribus vno nomine alio propriè dici non
poſſunt, ſed vicino dicuntur curiæ. Nam proprie ſi di-
xerimus curias, non intelliguntur niſi curiæ quæ ſunt
in ciuitatibus ſingulis ſingulæ: Vnde dicūtur curiales &
decuriones, id eſt quòd ſint in curia vel de curia: & no-
ſtis quia tales curias ſingulas habent ſingulæ ciuitates.
Sunt autem vel erant aliquando in iſtis quoq; ciuitati-
bus curiæ etiam populorum, & vna ciuitas multas cu-
H rias habet, ſicut Roma trigintaquinq; curias habet po-
puli. Hæ dicuntur tribus: Has populus Iſrael duodecim
habebat, ſecundum filios Iacob: Duodecim tribus erāt
populi Iſraël, ſed erāt ibi mali, erant ibi boni. Quàm e-
nim malæ tribus quæ crucifixerunt dominū, quàm bo-
næ tribus quæ cognouerunt dominum? Illæ ergo tribus
quæ crucifixerunt dominum, tribus ſunt diaboli. cum
ergo hic diceret, Illuc enim aſcenderunt tribus: ne om-
nes tribus intelligeres, addidit, *Tribus domini.* Quid eſt,
tribus domini? Quæ cognouerunt dominum. Ex ipſis
enim duodecim tribubus mali ibi erant, boni de bonis
tribubus, quæ cognouerūt fabricatorem ciuitatis. Et ip-
ſæ erant grana inter illas tribus, quæ inter paleas com-
mixta ſunt. Aſcenderunt autē non cum paleis, ſed tri-
bus purgatæ, electæ, quaſi tribus domini. Illuc aſcende-
runt tribus, tribus domini. Quid eſt tribus domini? *Te-
ſtimonium Iſrael.* Hoc quid ſit fratres audite. Teſtimoniū
Iſraël, id eſt, in quibus cognoſcatur quia eſt vere Iſraël.
Quid eſt enim Iſraël? Interpretatio nominis eius dicta
I eſt iam, & ſæpe dicatur. Forte enim & ſi recens dicta
eſt, excidit: Dicendo nos faciamus vt non excidat etiā
cis qui legere non nouerunt, aut noluerunt. nos ſimus
codex ipſorum. Iſraël, videns deum interpretatur, imò
diligentius excuſſo verbo ſic interpretatur, Iſraël eſt
videns. Vtrunque eſt videns deum, quia homo in ſe
non eſt: Mutatur enim & vertitur, ſi non participet e-
ius qui eſt idipſum. Tunc eſt, quādo videt deum. Tunc
enim eſt, quando videt eum qui eſt, & videndo eum
qui eſt, fit & ipſe pro modo ſuo vt ſit. Ergo ipſe eſt Iſ-
raël, Iſraël eſt videns deum. Superbus ergo non eſt
Iſraël, quia non eſt participatio eius in idipſum: quia
ipſe ſibi vult eſſe idipſum. Qui ſibi vult eſſe principiū,
non eſt Iſraël. Omnis ergo fictus non eſt Iſraël, quia o-
mnis ſuperbus neceſſe eſt vt fictus ſit. Hoc dico fratres
mei, neceſſe eſt vt omnis ſuperbus velit videri quod nō
eſt: aliter non poteſt. Et fratres mei vtinam ſic vellet
ſuperbus videri quod non eſt, vt vellet videri & quod
eſt, verbi cauſa choraula, cum choraula non eſſet. Cito
enim probaretur ſi diceretur ei, canta, videamus vtrum
choraula ſis. cum non poſſet, inueniretur falſo ſe videri
voluiſſe quod nō erat. Dixit ſe eloquentem, dicetur ei,
Loquere & proba. Si locutus non fuerit, inuenitur hoc
non eſſe quod profeſſus eſt. Superbus, quod peius eſt, iu-
ſtum ſe vult videri, cum non ſit. Et quia iuſtitiam intel-
ligere difficile eſt, difficile eſt ſuperbos agnoſcere. Vo- K
lunt ergo ſuperbi videri quod non ſunt, ideo non eſt
participatio eorum in idipſum. Non pertinet ad Iſraël,
qui non eſt videns deum. Quis ergo pertinet ad Iſraël?
Qui eſt particeps in idipſum. Quis eſt qui participat in
idipſum? Qui confitetur ſe non eſſe quod deus eſt, & ab
illo habere quod bonum poteſt habere: à ſe autem non
eſſe niſi peccatum, ab illo ſibi eſſe iuſtitiam. Talis eſt in
quo dolus non eſt. Et dominus videns Nathanaëlem,
quid ait? Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt. Si Ioan. 1.
ergo verus Iſraëlita, in quo dolus non eſt, tribus illæ a-
ſcendunt ad Hieruſalem, in quibus dolus non eſt: Et
ipſæ ſunt teſtimonium Iſraël, id eſt, per illas agnoſcitur
quia erant grana inter illam paleam, quando area cum Matth. 3.
videretur, tota palea putabatur. Erant ergo ibi grana:
Sed cum aſcenderint in ſublimitatem illam ſplendo-
ris cum fuerit area ventilata, tunc erit teſtimonium Iſ-
raël: tunc dicent omnes mali, Vere quia erant ibi iuſti
inter malos, quando nobis omnes mali videbantur, &
quales nos eramus, tales omnes putabamus. Teſtimo-
nium Iſraël: Quo aſcēdunt? Quare aſcendunt? *Ad con-* L
fitendum nomini tuo domine. Magnificentius dici nō poteſt.
Sicut ſuperbia præſumit, ſic humilitas confitetur. Quo-
modo ergo præſumptor eſt qui vult videri quod non
eſt, ſic confeſſor eſt qui non vult videri quod ipſe eſt, &
amat quod eſt ille. Ad hoc ergo aſcendunt Iſraëlitæ, in
quibus dolus non eſt, quia ſunt vere Iſraëlitæ, quia in ip-
ſis eſt teſtimonium Iſraël. Ad hoc aſcendunt ad confi-
tendum nomini tuo domine. *Quoniā ibi ſederunt ſedes in
iudicio.* Mirū ænigma, mira quæſtio ſi non intelligatur.
Sedes dicit, quos Græci θρόνους appellant. Thronos
Græci ſellas dicunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres
mei non eſt mirū ſi ſedeant homines in ſedibus, in ſel-
lis. Vt autē ipſæ ſedes ſedeant, quomodo poſſumus in-
telligere? Tanquam ſi dicat aliquis, Sedeant hic cathe-
dræ, aut ſedeant hic ſellæ. In ſella ſedetur, in ſedibus ſe-
detur, in cathedris ſedetur, nō ipſæ ſedes ſedent. Quid
eſt ergo hoc, Quoniam ibi ſederūt ſedes in iudicium?
Certe ſoletis audire deo dicente, Cœlum mihi thronus Eſaia 66.
eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Latine au-
tem totum ſic dicitur, Cœlum mihi ſedes eſt. Qui ſunt
iſti, niſi iuſti? Qui ſunt cœli, niſi iuſti? Qui cœlum, ipſi M
cœli, quia quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ: ſic ſunt multæ, vt
vna ſit. Sic ergo & iuſti. Ita ſunt iuſti cælum, vt cœli
ſint. In ipſis autem ſedet deus, & de ipſis iudicat deus.
Et non ſine cauſa dictum eſt, Cœli enarrant gloriā dei. Pſalm. 18.
Apoſtoli enim facti ſunt cœlum. Vnde facti ſunt cœlū?
Quia iuſtificati. Quomodo peccator factus eſt terra,
cui dictum eſt, Terra es, & in terram ibis: ſic iuſtifica- Gen. 3.
ti facti ſunt cœlum. Portauerunt deum, & de ipſis deus
coruſcabat miracula, tonabat terrores, pluebat cōſola-
tiones. Erant ergo illi cœlum, & enarrabant gloriam Pſal. 18.
dei. Nam vt noueritis ipſos dictos cœlum, ibi ait in ip-
ſo Pſalmo, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Quæris quorum, & inue-
nies cœlorum. Si ergo cœlum ſedes dei, Apoſtoli au-
tem cœlum, & ipſi facti ſunt ſedes dei, ipſi ſunt thronus
dei: dictum eſt alio loco, Anima iuſti thronus ſapien-
tiæ. Magna res, magna res dicta eſt, thronus ſapientiæ
anima iuſti, id eſt, in anima iuſti ſedet ſapientia tan-
quam in ſella ſua, tanquam in throno ſuo, & inde iu-
dicat quicquid iudicat. Ergo erant throni ſapientiæ, &
ideo dixit illis dominus, Sedebitis ſuper duodecim Matth. 19.
thronos iudicātes duodecim tribus Iſraël. Sic & ipſi ſe-
debunt ſuper duodecim [tribus Iſraël & ſuper duode-

cim ſe-

A cim sedes iudicantes easdem, quia] & ipsi sunt sedes dei: de illis quippe dictum est, Ibi enim sederunt sedes, quoniam ibi sederunt sedes. Qui sederunt? Sedes. Et qui sunt sedes? de quibus dictum est, Anima iusti, sedes sapientiæ. Qui sunt sedes? Cœli. Qui sunt cœli? Cœlum. Quod est cœlum? de quo dicit dominus, *Esaiæ 66.* Cœlum mihi sedes est. Et ipsi iusti sunt sedes, & habent sedes, & in illa Hierusalem sedebunt sedes. Ad quam *Matth. 19.* rem? In iudicium. Sedebitis, inquit, super duodecim sedes. O vos sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Quos iudicantes? Infra qui sunt in terra. Qui iudicabunt? Qui facti sunt cœlum. Illi autem qui iudicabuntur, in duas partes diuidentur, vna ad dexteram, altera ad sinistram erit. Iudicabunt cum Christo sancti. *Esaiæ 3.* Veniet enim in iudicium cum senioribus populi sui, ait Esaias. Alij sunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudicabunt diuidentur. Ergo isti in duas partes diuidentur, vna ponetur ad dexteram, cui enumerabuntur eleemosynæ quas fecerunt. Alia ponetur ad sinistram, cui enu-B merabitur crudelitas & sterilitas misericordiæ: & illis *Matth. 25.* ad dexteram constitutis dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quare? Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare. Et illi, Quando & quomodo te vidimus esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ergo quid est fratres? Illi iudicabunt de quibus dictum est, Vt fiant amici de mamona *Lucæ 16.* iniquitatis, vt & ipsi, inquit, recipiant vos in æterna tabernacula. Sancti sedebunt cum domino attẽdere qui fecerunt misericordiam, & assument illos separatos in dexteram in regnum cœlorum, & ipsa est pax Hierusalem. Quæ est pax Hierusalem? Vt opera misericordiæ corporalia iungantur operibus prædicationis spiritalibus: & fiat pax dando & accipiendo. Ait enim Apostolus, qui rationem dati & accepti dicit esse istas *1. Corint. 9.* eleemosynas. Ait ergo, Si nos vobis spiritalia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus? Et de ipsa *2. Corint. 8.* re ait alia loco, Qui multum habuit, non abundauit: & qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum, non abundauit? Quia quod plus habebat, dedit indigenti. Et quid est, qui modicum, non defuit illi? Quia ac-C cepit ab illo qui abundauit, vt fiat, inquit, æqualitas. Ipsa est pax, de qua dicitur, Fiat pax in virtute tua. Nanque cum dixisset, Quoniam ibi sederunt sedes in iudicio, *sedes super domum Dauid*, Id est super familiam Christi, cui dederunt in tempore cibaria, statim tanquam ipsis sedibus ait, *Interrogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.* O vos sedes, quia iam sedetis vt iudicetis, & facti estis sedes domini iudicantis: quoniam qui iudicant interrogant, qui iudicantur interrogantur: Interrogate, inquit, quæ sunt ad pacem Hierusalem. Interrogãdo quid inuenient? Alios fecisse misericordiam, alios non fecisse. Quos inuenient fecisse misericordiam, ipsos vocabunt ad Hierusalem, quia ipsa sunt ad pacem Hierusalem. Dilectio fortis res est fratres, dilectio fortis res est. Vultis videre quàm sit fortis dilectio? Quisquis per aliquam necessitatem non potuerit implere quod iubet deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Intendat charitas vestra, verbi gratia: Vxorem habet quã dimittere non potest, oportet vt obtemperet apostolo *1. Cor. 7.* dicenti, Vxori vir debitum reddat: &, Alligatus es vxori? ne quæsieris solutionem. Venit in mentem quia melior est vita illa de qua dicit idem apostolus, Vellem omnes esse sicut memetipsum. Attendit eos qui hoc

fecerunt, amat eos, & in ipsis implet quod in se non po- D test. Fortis res est dilectio: Ipsa est virtus nostra, quia si in illa non fuerimus, nihil prodest quicquid aliud habuerimus. Si linguis hominum loquar, dicit aposto- *1. Corint. 13.* lus, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum quasi æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. adiungit aliud magnum, Quòd si distribuero [in cibos pauperum] omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Si autem sit sola charitas quæ non inueniat quod distribuat pauperibus, diligat solum, calicem aquæ frigidæ det, tantum illi im- *Matth. 10.* putabitur quantum Zachæo, qui dimidium patrimo- *Lucæ 19.* nij donauit pauperibus. Quare hoc? Ille tam modicum dedit, ille tam multum dedit, & tantum illi imputabitur? Tantum planè. Impar enim facultas, sed non impar charitas. Illi ergo interrogant, vos cogitate quid estis: iam ecce dictum est nobis, In domum domini ibimus. Iocundati sumus certe in his quæ dixerunt nobis, in domum domini ibimus. Videte ergo si imus. E Non enim pedibus imus, sed affectibus. Videte si imus, interroget se vnusquisque vestrum qualis est erga pauperem sanctum, erga indigentem fratrem, qualis est erga indigentem mendicum: Videat si viscera eius non sunt angusta, quia interrogare te habent sedes quæ sedebunt in iudicio, & debent inuenire quæ sunt ad pacem Hierusalem. Et quomodo interrogant? Tanquam sedes dei. Deus interrogat. Si deum latet aliquid, & illas sedes aliquid interrogantes fugere potest. Interrogate quæ sunt ad pacem Hierusalem. Sed quæ sunt ad pacem Hierusalem? *Et abundantia*, inquit, *his qui diligunt te.* Ad ipsam Hierusalem conuertit vocem. Abundantia est illis qui diligunt eam. Abundantia ex inopia, hic inopes, ibi abundantes: hic infirmi, ibi firmi: hic egeni, ibi diuites. Vnde facti diuites? Quia dederunt hic quod acceperunt à deo ad tempus, & accipiunt ibi quod postea deus retribuet in æternũ. Hic fratres mei & diuites pauperes sunt. Bonũ est diuiti vt agnoscat se pauperem. Si enim plenum se putat, tumor est illi, non plenitudo. Agnoscat se inanem, vt possit impleri. Quid habet? Aurum. Quid nondum habet? Vitam æternam. Attendat quid habet, & videat quid nondum habeat. Fratres, ex eo quod habet, det, vt accipiat quod non F habet. Emat ex eo quod habet, illud quod nõ habet. Et abundantia his qui diligũt illam. *Fiat pax in virtute tua.* O Hierusalem, ô ciuitas quæ ædificaris vt ciuitas, cuius participatio tua in idipsum: fiat pax in virtute tua, fiat pax in dilectione tua, quia virtus tua, dilectio tua. Audi cantica canticorum, Valida est sicut mors dilectio. Ma- *Canti. 8.* gnum verbum fratres, Valida est sicut mors dilectio. Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis, quàm vt diceret, Valida est sicut mors dilectio. Quis enim resistit morti? Fratres, intendat charitas vestra. Resistitur ignibus, vndis, ferro, resistitur potestatibus, resistitur regibus: Venit vna mors, quis ei resistit? Nihil est illa fortius. Propterea viribus eius Charitas comparata est: & dictum est, Valida est sicut mors dilectio. Et quia & ipsa charitas occidit quod fuimus, vt simus quod non eramus, facit in nobis quandam mortẽ dilectio. Ipsa morte mortuus erat, qui dicebat, Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Ipsa mor- *Galat. 6.* te mortui erant, quibus dicebat, Mortui enim estis, & *Colos. 3.* vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Valida est sicut mors dilectio. Si ergo valida est, fortis est & magnæ virtutis, & ipsa est virtus, & per ipsam reguntur

G infirmà à firmis, terra à cœlo, populi à sedibus. Ideo fiat pax in virtute tua, fiat in dilectione tua. Et per istam virtutem, per istam dilectionem, per istam pacem *Fiat abundantia in turribus tuis.* Id est, in excelsis tuis. Pauci enim sedebunt sedes in iudicio, sed multi ad dexteram positi, faciunt populum ciuitatis illius. Multi enim pertinebunt ad singulos quosque excelsos, à quibus recipiantur in tabernacula æterna: Et erit abundantia in turribus eius. Plenitudo autem deliciarum & sufficientia diuitiarum ipse deus, ipse idipsum, ipse cuius participatio est ciuitatis in idipsum: Ipsa erit abundantia nostra. Sed vnde? Per charitatem, hoc est, per virtutem. In
Philip. 2. quo autem est charitas fratres? Qui non sua quærit in hac vita: audi apostolum Paulum habentem charita-
1. Corint. 10. tem: ait, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo. Vbi est ergo quod dixisti, Si
Galat. 1. adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem? & modo dicis te placere, & modo cohortaris vt & illi placeant? Sed non ibi posuisti finem, vt quis propter se, non propter charitatem placeat. Qui gloriam suam quærit, non quærit salutem aliorum. ait enim, Sicut
H & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant.. Ideo & hic cum de charitate diceret, *Propter fratres meos*, inquit, *& propinquos meos, loquebar autem pacem de te.* O Hierusalem ciuitas cuius participatio eius in idipsum, ego in hac vita & in hac terra, ego pauper, peregrinus & gemens, nondum perfruens pace tua, & prædicans pacem tuam, non propter me illam prædico, sicut hære-
1. Thes. 2. tici, qui quærentes gloriam suam, dicunt, Pax vobiscum. & pacem non habent quam populis prædicant. Si enim haberent pacem, non conscinderent vnitatem. Ego, inquit, loquebar pacem de te. Sed quare? Propter fratres meos & proximos meos: non propter honorem meum, non propter pecuniam meam, non pro-
Philip. 1. pter vitam meam: Nam mihi viuere Christus est, & mori lucrum. sed loquebar pacem de te propter fratres meos & propinquos meos. Nam cupiebat ipse dissolui, & esse cum Christo. Et quis istam prædicaret propinquis & fratribus? Manere, inquit, in carne necessarium propter vos. Propter fratres meos & propinquos
I meos loquebar, ait, pacem de te. *Propter domum domini dei mei, quæsiui bona tibi.* Non propter me quæsiui bona tibi, nam non tibi quærerem. sed mihi, ideo nec ego haberem, quia non tibi quærerem: sed propter domum domini dei mei, propter ecclesiam, propter sanctos, propter peregrinos, propter inopes eius vt ascendant, quia dicimus eis, In domũ domini ibimus: propter ipsam domũ domini dei mei, quæsiui bona tibi. Hæc fratres prolixiora & necessaria carpite, manducate, bibite, conualescite, currite, apprehendite.

In psalmum centesimum vicesimumsecundum enarratio.

ASCENDENTIS cantica ex ordine cum sanctitate vestra consideranda suscepi: Ascendentis & amantis, & ideo ascendentis, quia amantis. Omnis amor aut ascendit aut descẽdit. desiderio enim bono leuamur ad deum, & desiderio malo ad ima præcipitamur. Sed quia iã malo desiderio lapsi cecidimus, superest nobis si agnoscamus quis ad nos non ciciderit, sed descenderit, hærendo illi ascendere, quia viribus nostris non possumus: ipse dixit
Ioan. 3. dominus Iesus Christus, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo: tanquam de se solo videtur dixisse. Ergo cæteri remanse- K
runt, quia solus ascendit qui solus descendit? Quid debẽt cæteri facere? Vniri corpori ipsius, vt sit vnus Christus qui descendit & ascendit. Descendit caput, ascendit cum corpore, vestitus Ecclesia sua, quam tibi exhi- *Ephes. 5.*
buit sine macula & ruga. Solus ergo ascendit: Sed & nos quando cum illo sic sumus, vt in illo membra eius simus, & nobiscum solus est, & ideo vnus, & semper vnus. Vnitas nos compaginat vni: Et illi soli cum illo non ascendunt, qui cum illo vnus esse noluerunt. Iam vero quoniam ipse qui in cœlo positus est, & carne suscitata immortalis, per quam fuit ad tempus mortalis, & nihil in cœlo persecutionum patiens, nihil malitiarum & opprobriorum, sicut in hac terra quando pro nobis omnia sustinere dignatus est, compassus tamen corpori suo in terra laboranti, dixit, Saule Saule, quid *Act. 9.*
me persequeris? Iam ipsum nemo tangebat, & se pati persecutionem de cœlo clamabat. Non præter spem esse debemus, imò cum magna fiducia præsumere: quia si per charitatem ipse nobiscum in terra est, per eandem charitatem & nos cum eo in cœlo sumus. Sed diximus quemadmodum nobiscum ipse in terra sit, vo- L
cem eius diximus de cœlo sonantis, Saule Saule, quid me persequeris? cum eum Saulus omnino non tangeret, sed nec videret. Quomodo autem ostenditur quia & nos cum illo in cœlo sumus? Eodem ipso Paulo apostolo dicente, Si consurrexistis cum Christo, quæ *Coloss. 3.*
sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ergo & ille adhuc deorsum est, & iam nos sursum sumus. Ille deorsum est compassione charitatis, nos sursum sumus spe charitatis: Spe enim *Roma. 8.*
salui facti sumus. Sed quia spes nostra certa est, quamuis futurum sit, sic de nobis dicitur quasi iam factum sit. Ascendat ergo iste cantator: sed in vnoquoq; corde vestrũ cantet hic homo, & vnusquisque sit iste homo. Cum enim dicitis illud singuli, quia omnes vnum estis in Christo, vnus homo illud dicit: Et non ad te domine leuauimus oculos nostros: sed *Ad te domine leuaui oculos meos.* Debetis quidem putare vnumquemq; vestrũ loqui, sed vnus ille maxime loquitur, qui etiam diffusus M
est toto orbe terrarum: vnus ille loquitur, qui alibi dicit A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meũ. *Psalm. 60.*
Quis est qui clamat à finibus terræ? Quis vnus homo diffusus est vsque ad fines terræ? Vnusquisque homo in regione sua potest clamare. Nunquid à finibus terræ? Sed hæreditas illa Christi, de qua dictum est, Dabo ti- *Psalm. 2.*
bi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: ipsa clamat & dicit, A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meum. Angatur cor no- *Psalm. 60.*
strum, & clamemus. Vnde angatur cor nostrum? Non de his quæ hic patiũtur & mali, verbi gratia, quia damnum patiuntur. Nam si inde angitur cor, cinis est. Quia nescio quem tuorum ex voluntate dei amisisti, si inde angitur cor, quid magnum? Hinc anguntur & corda infideliũ, ista patiuntur & qui nondum in Christo crediderunt. Vnde angitur cor Christiani? Quia nondum cum Christo viuit. Vnde angitur cor Christiani? Quia peregrinatur & desiderat patriam. Si inde angitur cor tuum, etiam si fœlix secundum seculum fueris, gemis: & si omnia prospera confluant, & si vndique tibi iste mundus arrideat, tu tamen gemis, quia in peregrinatione te constitutum vides, & sentis iam quidem te quandam habere fœlicitatem secundum oculos stulto-

rum,

A rum, sed nondum secundum promißionem Christi. Illam quætens gemis, illam quærens desideras, & desiderando ascendis, & ascendendo cantas canticum graduum, & cantando canticum gradiium dicis, Ad te domine leuaui oculos meos: *Qui habitas in cælo.* Ascendens quò leuaturus erat oculos, nisi illuc quò tendebat, & ascendere desiderabat? De terra enim ad cœlum ascendit. Ecce terra deorsum, quam calcamus pedibus nostris: ecce iam cœlum sursum, quod videmus oculis nostris, & ascendendo cantamus, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas iu cœlo. Vbi sunt ergo scalæ? Tanta enim interualla conspicimus inter cœlum & terram, tantam separationem, & tanta spacia locorum: Illuc volumus ascendere: scalas non videmus. Nunquid forte fallimus nos, quia canticum graduum, id est, canticum ascensionis cantamus? Ascendimus ad cœlum si cogitamus deum, qui ascensus in corde fe-
B cit. Quid est ascendere in corde? Proficere in deum. Quomodo omnis qui deficit, non descendit sed cadit: sic omnis qui proficit, ascendit: sed si sic proficiat vt non superbiat, si sic ascendat vt non cadat. Si autem proficiendo superbiat, ascendendo iterum cadit. Sed vt non superbiat, quid debet facere? Leuet oculos suos ad illum qui habitat in cœlo, non se attendat. Omnis enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur qui sibi placet. sed qui sibi placet, stulto homini placet, quia ille ipse stultus est, cum sibi placet solus. Solus securus placet, qui deo placet. Et quis est qui placet deo? Cui placuerit deus. Displicere tibi deus non potest. Placeat & tibi, vt placeas illi. Sed tibi ille placere non poterit, nisi tu tibi displicueris. Si autem displices tibi, tolle à te oculum. Vt quid te enim attendis? Si enim verum te attẽdis, inuenis in te quod tibi displiceat. & dicis deo,
Psalm. 50. Peccatum meum ante me est semper. Peccatum tuum sit ante te, vt non sit ante deum: & tu noli esse ante te, vt sis ante deum. Quomodo enim volumus vt non à nobis auertat faciem suã deus, sic volumus vt auertat faciem suam à peccatis nostris. nam vtrunque illi cantatur in Psalmis, Ne auertas faciem tuam à me. Vox
Psalm. 26. est Psalmi, vox est ergo nostra: & ille qui dicit, Ne auertas faciem tuam à me: vide quid dicat alio loco, Auer-
Psalm. 50. te faciem tuam à peccatis meis. Si vis vt auertat faciem suam à peccatis tuis, tuipse à te auerte faciem tuam, &
C à peccatis tuis noli auertere. Si enim non ab eis auerteris faciem tuam, tuipse irascéris peccatis tuis. Si autem tu non auertis faciem tuam à peccatis tuis, tu agnoscis, & ille cognoscit. At vero à te leua oculos ad illum, & dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Cœlum fratres mei si corporaliter intellexerimus hoc quod videmus oculis corporeis, vere sic errabimus; vt non putemus nos illuc ascendere, nisi scalis positis, aut aliquibus machinamentis. Si autem spiritaliter ascendimus, spiritaliter cœlum intelligere debemus. Sit ascensus in affectu, cœlum in iustitia. Quid est ergo cœlum dei? Omnes sanctæ animæ, omnes iustæ animæ. Nam & Apostoli quanuis in terra essent carne, cœlum erant, quia in illis dominus sedens, per totum mundum ambulabat. ergo habitat in cœlo. Quomodo? Quomodo
Psalm. 22. dicit in Psalmo, Tu autem in sancto habitas laus Israël. Qui habitat in cœlo, habitat in sancto. Sancto quid, nisi in templo suo? Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Sed omnes adhuc infirmi, & secundum fidem ambulantes, secũdum fidem sunt templum dei:
1. Cor. 3. erant enim aliquando & secundum speciem templum dei. Quandiu sunt templum secundum fidem? Quandiu in ipsis Christus per fidem habitat, sicut dicit Apo- D
stolus habitare Christũ per fidem in cordibus nostris. *Ephes. 3.*
Sunt autem iam cœli, in quibus iam per speciem habitat deus, videntes eum facie ad faciem, omnes sancti angeli, omnes sanctæ virtutes, potestates, sedes, dominationes, Hierusalem illa cœlestis vnde peregrinando ingemiscimus, & quam desiderando oramus. Ibi habitat deus, illuc leuauit iste fidem, illuc ascendit affectu desiderando: & ipsum desiderium facit animam desudare sordes peccatorum, & mundari ab omni labe, vt fiat & ipsa cœlum, quia leuauit oculos ad eum qui habitat in cœlo. Nam si cœlum istud corporeum quod oculis videmus, intellexerimus esse habitationem dei, transitura est habitatio dei, quia cœlum & terra
transient. Deinde antequam faceret deus cœlum & ter- *Matth. 24.*
ram, vbi habitabat? Sed dicit aliquis, Et antequam faceret deus sanctos, vbi habitabat? In se habitabat deus, apud se habitabat, & apud se est deus. Et quando dignatur habitare in sanctis; non sic sunt sancti domus dei, vt ipsa subtracta cadat deus. Aliter enim nos habitamus in domo, aliter deus in sanctis. Tu habitas in E
domo: si subtracta fuerit, cadis. Deus autem sic habitat in sanctis, vt si ipse discesserit, ipsi cadant. Quicunque ergo sic portat deum, vt sit templum dei, non putet sic à se portari deum, vt terreat deum si se subducat. Væ illi si se subtraxerit deus, quia ipse cadit. nam deus in se permanet. In quibus nos habitamus, ipsa nos cõtinent: in quibus deus habitat, ipse illos continet. Iam videte quantum interest inter nostram habitationem & dei, & sic dicat anima, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis: vt intelligat quia deus nec cœlo indiget vbi habitet, sed cœlum ipso indiget vt ab ipso inhabitetur. Quid ergo sequitur, quia dixit, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo? Quomodo leuasti oculos tuos in cœlum? *Ecce sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum: Et sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum quoadusque misereatur nostri.* Et serui sumus, & ancilla sumus: Ille & dominus est, & domina est. Aut quid sibi volunt ista verba? Et quid sibi volunt istæ similitudines rerum? Attendat aliquantulum charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancilla sumus, & ille domina est. Sed neque hoc mirum quia
ancilla sumus. Ecclesia enim sumus: nec illud mirum, F
quia & ipse domina est, virtus est & sapientia dei. au-
di ergo apostolum dicentem, Nos autem prædica- *1. Cor. 1.*
mus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam. vt iam sit seruus populus, & sit ancilla Ecclesia. Vtrunque audisti, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Cum ergo audis Christum, leua oculos tuos in manus domini tui: cum audis dei virtutem & dei sapientiam, leua oculos tuos in manus dominæ tuæ, quia & seruus & ancilla es. Seruus, quia populus es: ancilla, quia Ecclesia es. Ipsa autem ancilla magnam dignitatem inuenit apud deum. Vxor facta est, sed donec veniat ad amplexus illos spiritales vbi secure perfruatur eo quem dilexit, & cui suspirauit in ista diuturna peregrinatione, sponsa est, & accepit arram magnam, sanguinem sponsi, cui secura suspirat. Nec illi dicitur, Noli amare: quomodo dicitur aliquando virgini iam desponsatæ & nondum nuptæ, & iustè dicitur, Noli amare. Cum facta fueris vxor, tunc ama. Rectè dicitur, quia præproperum & præposterum desiderium

G est & non castum, amare eum cui nescit an nubat. Potest enim fieri vt alius sponset, & alius ducat vxorem. Quia vero nullus est alius qui Christo præponatur, secura amat ista. Et antequam illi adiungatur amet, & de longinquo suspiret, & de longinqua peregrinatione. Solus ducet, quia solus talem arram dedit. Quis enim potest sic ducere, vt moriatur pro ea quam vult ducere? Si enim mori pro ea quam vult ducere voluerit, non erit qui ducat. Securus autem ille pro sponsa mortuus est, quam resurgens erat ducturus. Veruntamen fratres, interim simus quomodo serui & ancillæ:
Ioan. 15. dictum est quidem, Non vos dicam seruos, sed amicos. Sed forte solis discipulis dixit dominus. Audite apostolum Paulum dicentem, Itaque iam, inquit, non
Galat. 4. est seruus, sed filius: si autem filius, & hæres per deum. Populo dicebat, fidelibus dicebat. Iam ergo in nomine domini redempti sanguine ipsius, loti lauacro ipsius, filij sumus, filius sumus, quia sic multi sumus, vt in illo vnus simus. Quid sibi ergo vult quòd adhuc tanquam serui loquimur? Nunquid tantum meritum ha-
H bere possumus in Ecclesia, quantus iam filij facti ex seruis, quantum habuit ipse apostolus Paulus? Et ta-
Roma. 1. men quid dicit in epistola? Paulus seruus Christi Iesu. Si ille se adhuc dicit seruum, per quem nobis Euangelium prædicatum est, quanto magis nos debemus agnoscere conditionem nostram, vt maior sit in nobis gratia ipsius? Primò enim seruos fecit quos redemit. Sanguis enim ille pro seruis precium est, pro sponso pignus est. Agnoscentes itaque conditionem nostram, etsi iam filij per gratiam ipsius, serui tamen propter creaturam, quia vniuersa creatura deo seruit, dicamus, Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Dixit, & quare, Sicut serui oculos habent in manus domini sui, & sicut ancillæ oculos habent in manus dominæ suæ: sic, inquit, oculi nostri ad dominum deum nostrum. Et quasi quæreres, vt quid? Quoadusque, inquit, misereatur nostri. Quales ergo seruos voluit intelligi, fratres? Qui oculos habent in manus dominorum suorum. Et quales ancillas? Quæ oculos habent in manus dominæ suæ, quoadusque mi-
I sereatur domina earum. Qui sunt isti serui & ancillæ, qui sic habent oculos in manus dominorum suorum, nisi qui iubentur cædi? Oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Quomodo? Sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Ergo & illi & illæ, quoadusque misereatur vel dominus vel domina. Fac ergo aliquem dominum iussisse seruum suum cædi. Vapulat seruus, sentit plagarum dolores, attendit ad manus domini sui quoadusque dicat, parce. Manum enim ipsam, potestatem dicit. Ergo quid dicimus fratres? Iussit nos cædi dominus noster, & domina nostra sapientia dei iussit nos cædi, & in hac vita vapulamus, & tota ista vita mortalis plaga nostra est.
Psalm. 38. Audi vocem psalmi, Pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Attendite fratres, quàm tabida est aranea, vt leui tactu cóquassetur & moriatur. Et ne quasi carnem solam infirmitatem mortalitatis putaremus nos habere tabidam: non dixit, Tabescere me fecisti, ne secundum carnem intelligeremus: sed ait, Tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Nihil enim infirmius anima nostra posita in mediis tentationibus seculi, in mediis gemitibus & parturitionibus molestiarum: nihil ea infir- K
mius donec hæreat soliditati cœlesti, & sit in templo dei vnde iam non cedat: Quia primò vt veniret ad hanc infirmitatem & tabificationem, sicut aranea infirma facta est, & de paradiso expulsa est. Tunc iussus est seruus cædi. Fratres mei, videte ex quo vapulemus. In omnibus qui ab initio generis humani nati sunt, in omnibus qui nunc sunt, in omnibus qui postea nascentur, Adam vapulat. Vapulat Adam, id est genus humanum: & multi sic obduruerunt, vt nec plagas suas sentiant. Qui vero ex ipso genere filij facti sunt, receperunt sensum doloris: sentiunt se vapulare, & nouerunt quis iussit vt vapulent, & leuauerunt oculos suos ad eum qui habitat in cœlo, & sic sunt oculi eorum in manus domini sui, quoadusque misereatur, sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Vides felices aliquos in isto seculo, ridentes, iactantes se: non vapulant, imò peius vapulant. Hoc ipso grauius cæduntur, quo sensum iam perdiderunt. Euigilent & vapulent, sentiant quia vapulant, sciant quia vapulant, & doleant L
quia vapulant: quoniam qui apponit scientiam, appo- Ecclesiastes 1.
nit & dolorem. hoc scriptura dixit, ideo dominus in euangelio, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabun- Matth. 5.
tur. Audiamus vocem hominis qui vapulat, & sint istæ vniuscuiusque nostrum voces etiam quando nobis bene est. Nam quis non intelligat vapulare se quando ægrotat, quando in carcere est, quando in catena, quando forte latrones patitur, quandò ab aliquibus improbis ei aliquæ molestiæ irrogantur? Sentit vapulare se. [Magnus inimicorum Christi metus, sed quasi fumus eorum terror euanescit. Nam quis dubitet nuperrime, sicuti audiuimus à fratribus qui interfuerunt coepiscopis nostris, damnatum illum Boëticum inimicum contra dominum latrantem digne flagellatum fuisse? Flagellum autem domini non cognouit, quando damnationem magis quàm concordiam elegit.] Magnus sensus est videre quando vapulat, & quādo illi bene est. Non enim ait scriptura in Iob, tentationibus abundat vita humana: sed ait, Nunquid non tentatio Iob 7.
est vita humana super terram? Totam ipsam vitam tentationem dixit. Omnis ergo vita tua super terram, plagæ tuæ sunt. Plange quandiu viuis in terra. Siue feliciter viuas, siue in aliqua tribulatione constitutus sis, clama, M
Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Ad manus domini qui te iussit cædi, cui dicis in alio psalmo, Propter iniquitatem erudisti hominem, & tabescere fe- Psalm. 38.
cisti sicut araneam animam meam: clama ad manus cædentis, & dic, *Miserere nostri domine, miserere nostri.* Nonne sunt istæ voces vapulantis, Miserere nostri, domine, miserere nostri? *Quoniam repleti sumus despectione. In plurimum repleta est anima nostra opprobrium eis qui abundant, & despectio superbis.* Qui despicitur, contemnitur. Omnes qui secundum Christum piè volunt viuere, necesse est patiantur opprobria, necesse est contemnantur ab his qui volunt impiè viuere, quorum felicitas tota terrena est. Irridentur illi qui felicitatem vocant quam oculis terrenis videre non possunt: & dicitur eis, Quid credis insane? Vides quod credis? Reuersus est aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce ego quod amo video, & fruor. Despiceris, quia speras quod non vides, & despicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si tenet. Noli turbari. Vide si ipse tenet, & non tibi insultet, ne cum putas eum felicem in præsenti, amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari, attende si te-

net. La-

A net. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipse ab eo quod
tenet: necesse est transeat aut ipse per tes suas, aut res
ipsius per illum. Per quem res transeunt suæ? Qui viuus
labefactus ierit. Quis transit per res suas? Qui in diuitiis
moritur, quia cum moritur, nô eas secum aufert ad infe
ros. Domum meum habeo, iactauit se. Quæris, Quam
domum tuam? Quam mihi dimisit pater meus. Et ille
vnde habuit hanc domum? Auus noster illi eam di-
misit. Recurre & ad proauum, inde ad atauum, & iam
nomina non potest dicete. Nónne inde porius terre-
ris, quia multos attendis transisse per illam domum,
& neminem ipsorum secum illam tulisse ad æternam
domum? Pater tuus hic eam dimisit, transiit per illam,
sic & tu transibis. Si ergo transitum habetis in domo
vestra, stabulum est itinerantium, non habitatio com-
manrntium: & tamen quia nos ea quæ futura sunt spe-
ramus, & in futuram felicitatem suspiramus, & non-
1. Ioan. 3. dum apparuit quod erimus, quanuis iam filij dei simus,
Colos. 3. quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo: re-
pleti sumus drspectione, id est, contemptu ab his qui
felicitatem quærunt vel habent in isto seculo. In pluri-
B mum repleta est anima nostra, opprobrium eis qui
abundant, & despectio superbis. Quærebamus qui sunt
qui abundant: exposuit tibi cum dixit superbis. Quod
est autem opprobrium, hoc est despectus: & quod est,
qui abundant, hoc est superbis. Repetitio sententiæ est,
& opprobrium eis qui abundant, & despectio superbis.
Quare abundant superbi? Quia hic volunt esse felices.
Quid? Quando & ipsi miseri sunt, nunquid abundant?
Sed forte quando miseri sunt, non nobis insultant. In-
tendat charitas vestra. Tunc insultant forte quando fe-
lices sunt, quando se iactant in pompa diuitiarum sua-
rum, quando se iactant in ventositate falsorum hono-
rum, tunc insultant nobis, & quasi dicunt, Ecce mihi
bene est, fruor ego rebus præsentibus, recedāt à me qui
promittunt quod non ostendunt. Quod video teneo,
quod video fruot, bene mihi sit in hac vita. Tu securi-
or esto, quia resurrexit Christus, & docuit te qud in a-
lia vita daturus sit: Certus esto, quia dat. Sed insultat il-
le, quia tenet. Ferto insultantē, & ridebis gemētem: post-
ea enim veniet tempus quando dicturi sunt illi ipsi, Hi
Sapien. 5. sunt quos aliquando habuimus in risum. Verba sunt li-
C bri Sapientiæ, quia prodit nobis scriptura quæ dictu-
ri sunt illi ipsi qui nos modo irrident, & qui nos despi-
ciūt, & à quibus impleti sumus opprobrio & despectio-
ne. Quæ verba habebunt tunc quando à veritate despi-
ciennr. Videbunt enim ad dexteram fulgere quos se-
cum commixtos contempserunt, cum factum fuerit in
Coloss. 3. illis quod dixit apostolus, Cum Christus apparuerit vi-
ta vestra, runc & vos cum illo apparebitis in gloria: &
dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum, &
In similitudinem improperij. Nos insensati vitam illo-
rum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine ho-
nore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & in-
ter sanctos sors illorum est? & sequentur in eodem srr-
Sapien. 5. mone, & adiicient, Ergo errauimus à vita veritatis, &
iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est no-
bis. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactan-
tia quid contulit nobis? Ibi tu non eis insultas, quia ipsi
sibi iam insultant. Quod donec fiat, fratres leuemus o-
culos nostros ad eum qui habitat in cœlo, & non ab il-
lo tollamus oculos, quoadusque misereatur nostri, &
liberet ab omni tentatione & opptobrio & despectu.
Huc accedit quod aliquando & ipsi qui sunt in flagel-
lo infelicitatis temporalis, insultant nobis. Inuenis ali-

quem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto iu- D
dicio dei, siue manifesta damnatione mitti in carcerē,
portare catenam, & ipse insultat: & cum ei dictum fue-
rit, Quare non bene vixisti? Ecce quò venisti male vi-
uendo? ille respondet, Quare illi qui bene viuunt, ista Prouer. 3.
patiuntur? Sed illi ptopterea patiuntut, vt probentut,
vt tentationibus exerceantur, vt flagellis proficiant,
quia flagellat deus omnem filium quem recipit. Et si Hebre. 12.
vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus
tradidit eum, quomodo debemus nos flagellari, qui fe-
cimus quare flagellemut? Cum ista dixrrimus, illi &
de infelicitate superbiunt adhuc, & afflicti nondum
humiliati respondent, & dicunt, Ista sunt verba Chri-
stianorum vanorum, qui credunt quod non videnr. Si
& ipsi insultāt: quid putamus fratres, quasi non eos cō-
memoratos in hoc psalmo cum diceret, Opprobrium
eis qui abūdant, & despectio superbis. Quandoquidem
insultatut Christianis & ab eis qui non abundant: sed
cum sint in egestate & ærumnis, nec ipsi cessant insul-
tare? Certe ergo opprobrium eis qui abundant. An for-
tè nullus inuenitur qui etiam positus in calamitate in-
sultet, si non insultauit latro qui cum crucifixo domi- E
no crucifixus erat? Ergo si insultant & illi qui non abū- Lucæ 23.
dant, quare psalmus ait, Opptobrium eis qui abun-
dant? Si diligenter discutiamus, & ipsi abundant. Vnde
abundant? Nam nisi abundatent, superbi non essent.
Alius enim abundat pecunia, & inde superbus est: alius
abundat honoribus, & inde superbus est: alius abūdare
se iustitia putat, & inde superbit, quod peius est. Qui vi-
dentur non abundare pecunia, & iustitia sibi viden-
tut abundare aduersus deum, & positi in calamitatibus
se iustificant, deum accusant & dicunt, Quid admisi,
aut quid feci? Et tu dicis, Rrspice, Recordare peccata
tua si nihil fecisti. Titillatur aliquantum conscientia, &
redit ad se, & cogitat facta sua mala: & cū cogitauerit
facta sua mala, nec sic vult confiteri, quia digna patitur,
sed dicit, Ecce manifeste feci multa, sed multos video
peiora fecisse, & nihil mali pati. iustus est contra deum.
Abundat ergo & ipse, plenum habet prctus iniustitia,
quandoquidem illi deus videtur malefacere, & ipse sibi
videtur iniuste pati. Et si dares illi nauim gubernandā,
in naufragium itet cum illa. Vult autem deum excute-
re de gubernatione huius mundi, & ipse tenere guber- F
nacula creaturæ, & distribuere omnibus dolores & læ-
titias, pœnas & præmia. Et quid miramini? Infelix a-
nima abundat, sed abundat nequitia, abundat malitia:
& eo plus abundat nequitia, quo sibi videtur abundare
institia. At vero Christianus homo non debet abunda-
re, sed pauperem se debet cognoscere. Et si habet diui-
tias, scite debet quia non sunt illæ vetæ diuitiæ, vt alias
desideret. Qui enim diuitias falsas desiderat, veras non
quærit. Qui autem veras quærit, adhuc paupet est, &
recte dicit, Pauper & dolens ego sum. Rursus ille qui Psalm. 48.
& pauper est, & nequitia plenus est, vnde dicitur abun-
dare? Quia displicet illi quia pauper est, & iustitia ip-
sa videtur abundare in corde suo aduersum iustitiam
dei. Et quæ abundantia iustitiæ nostræ? Quantacun-
que iustitia nostra in nobis fuerit, tos est nrscio quis
ad illum fontem, ad saginam illam tantam stillicidia
quædam sunt, quæ vitam nostram molliant, & duram
iniquitatem soluant. Modo desideremus de plrno fon-
te iustitiæ saginati, desideremus vbertate illa satiari de
qua dicitur in psalmo, Inebriabuntur ab vbertate do-
mus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hic au- Psalm. 35.
tem cum sumus, inopes nos esse intelligamus, & egrn-

A mundantur corda? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod ergo manet verbum in se, veritas est, ad quam venimus, & quæ nos liberat. Quod autem prædicatur verbũ fidei, in quo nos vult dominus permanere vt cognoscamus veritatem: hoc verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Crede in Christũ natum in carne, & peruenies ad Christum natum de deo, deum apud deum. Exultantes cantant isti quos legimus, membra ista Christi exultantia, & cantant psalmum istum. Et quis hic exultat nisi in spe, sicut dixi? Et vt nobis certa sit ipsa spes, exultando cantemus. Non enim qui cantant, alieni sunt à nobis: aut non in hoc psalmo vox nostra est. Sic audite, tanquam vosipsos audiatis. Sic audite tanquam in speculo scripturarum vosipsos attendatis. Cum enim tanquam in speculum attendis scripturas, exhilaratur facies tua. Cum similem te inuenies exultatione spei membris quibusdam Christi, quæ membra ista cantarunt, eris & tu in ipsis membris, & cantabis ista. Cur ergo ista cantant exultando? Quia euaserunt. Ergo spes est in qua cantant.

B Cum enim hic sumus & peregrinamur à domino, nondum euasimus. Præcesserunt quidem membra quædam de corpore illo, de quo & nos sumus, quæ possunt esse in veritate & cantare. Et hoc cantarunt martyres sancti. Iam enim euaserunt, & in exultatione cũ Christo sunt recepturi corpora iam incorrupta, eadem ipsa quæ primò erant corruptibilia, in quibus passi sunt pœnas. Inde illis fient ornamenta iustitiæ. Ergo siue illi iam in re, siue nos in spe coniungentes affectum co-

al. cordis ronis † eorum, & desiderantes talem vitam, qualem hic non habemus, sed habere non poterimus nisi eam hic desiderauerimus, cantemus simul omnes & dicamus,

Expositio psalmi.

NIsi quia dominus erat in nobis. Respexerunt in quasdam tribulationes quas passi sunt, & considerauerunt in eo iam loco, & in beatitudine, & in securitate constitui, quà transierint, quò venerint: & quia difficile erat inde liberari nisi adesset manus li-

C berantis, in gaudio dixerunt, Nisi quia dominus erat in nobis. Sic cœperunt cantare, nondum dixerunt vnde euaserunt, tanta est exultatio. Nisi quia dominus erat in nobis, *Dicat nunc Israel, nisi quia dominus erat in nobis.* Nunc dicat, quia iam euasit. Euadẽtes enim, id est eos qui iam euaserunt, constituit intuendos psalmus iste. Constituamus illos & nos in corde iam triumphantes, & tanquam ibi & nos simus, sicut in superiore psalmo dictum

Psalm. 121. est, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Nondum ibi erant, sed in via erant. Tanta autem lætitia erat festinantium, & tanta perueniendi spes: vt adhuc in via positi & laborantes, iam sibi illic constituti viderentur. Sic & nunc ponamus nos in illo triumpho, qui erit in futuro seculo, quando insultabimus morti iam finitæ, iam consumptæ, quando dicemus,

1.Corint.15. Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Iam coniuncti angelis, & exultantes cum rege nostro, qui primus resurgere voluit, quamuis prior mori noluerit. Multi enim ante illum mortui sunt, sed nemo ante illum resurrexit in æternum. Exultantes autem cum illo, etiam ibi spe & corde constituti, quia euasimus, cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tribulationes mundi, quas persecutiones omnium paganorum, quos dolos omnium hæreticorum, quas suggestiones diaboli, quas cupiditatum conflictationes. Omnia ista quis euaderet, nisi quia dominus erat in no-

bis? Dicat nunc Israël. Securus enim dicat Israël, Nisi D

quia dominus erat in nobis. Quando? *Cum insurgerent homines super nos.* Noli ergo mirari, victi sunt. homines enim erant. Dominus autem erat in nobis, non homo erat in nobis. Homines autem surrexerunt super nos. Sed tamen opprimerent homines alios homines, nisi in his hominibus qui non potuerunt opprimi, non homo esset, sed dominus. Ergo nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos. Quid enim facerent vobis homines, exultantibus & cantantibus & secure tenentibus beatitudinem sempiternam? Quid vobis facerent homines insurgentes in vos, nisi dominus esset in vobis? Quid facerent? *Forsitan viuos absorbuissent nos.* Viuos absorbuissent? Non prius occidissent, & sic absorbuissent? O immanes, ô crudeles, non sic absorbet Ecclesia. Petro macta & manduca dictum est, non viuos absorbe. Quomodo ergo Petrus, id est Ecclesia mactat & sic manducat? Et quomodo isti qui exurrexerunt super nos, forsitan viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Quia in Ecclesiæ corpus nemo intrat, nisi prius occisus. Mori- E

tur quod fuit, vt sit quod non fuit. Alioquin qui non occiditur & non manducatur ab Ecclesia, esse in numero populi potest qui videtur oculis humanis: in numero autem populi qui cognitus deo est, de quo dicit apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, non potest *2.Timot.2.*

esse nisi manducatus: nec manducari poterit nisi primo mactatus. Venit paganus, adhuc in illo idololatria viuit, inserendus est membris Christi: necesse est manducetur vt inseratur, sed non potest manducari ab Ecclesia nisi primo mactatus. Renunciet seculo, tunc mactatur. Credat in deum, tunc manducatur. Quomodo ergo illi viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Surrexerunt enim multi persecutores aliquando, & nunc non desunt. Singillatim insurgunt, & aliquando viuos absorbent, sed in quibus non est dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, Nisi quia dominus erat in nobis, quia multi absorbentur, in quibus nõ est dominus. Hi sunt qui viui absorbentur, qui sciũt malum esse, & lingua consentiunt. Surrexerunt enim quidam persecutores, & dixerunt hominibus, Thurificate: si non feceritis, occidimus vos. Illi amauerunt F

hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos. Non plus dilexerunt ea quæ promisit deus, quàm ea quæ videbant in terra. Illa enim credere iubebantur, quæ nondum videbant, ista quæ amabant videbant. Plus retinentes ea quæ videbant, excluserunt de cordibus dominum, & quia non erat in eis dominus, viui absorpti sunt. Quid est enim, viui absorpti sunt? Thurificando idolis, scientes quia nihil est idolum. Nam si aliquid putarent esse idolum, mortui absorberentur. Cum autem putant nihil esse idolum, & nouerunt omnia illa gentilium vana esse, viuunt: & tamen cum faciunt quod volunt persecutores, viui absorbentur. Sed ideo viui absorbentur, quia non in eis est dominus. In quibus autem inest dominus, occiduntur, & non moriuntur. Qui autem consentiunt & viuunt, viui absorbentur, absorpti moriuntur. Isti autem qui passi sunt, & non consenserunt tribulationibus, exultant & dicunt, Dicat nunc Israël, dicat exultans, dicat securus, Nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos.

Cum irasceretur furor eorum super nos. Nostis fratres in aliquo de superioribus psalmis, in ipso initio canticorum graduum contra linguam subdolam petisse auxilium

quendam

G quendam qui cœpit ascendere & dixisse, Domine erue
Psalm. 119. animam meam à labiis iniustis, & à lingua subdola. Pri-
mò cum cœperit homo ascendere & proficere, in ipso
exordio ascensionis linguas dolosas patitur, blandas
ad perniciem, blandas ad malam suasionem, dicentes,
Quid facis? Quare hoc facis? Aliter enim viuere non
potes? Seruire aliter deo non potes? Tu solus es qui vis
hoc esse quod alij non sunt? Et si inueneris alios qui te-
cum sunt, illa blanda & dolosa lingua quid dicit? Ec-
ce illi potuerunt, forte tu non poteris. Si aggrederis
deficies, & melius erat non incipere, quàm cœpisse &
defecisse. Lingua dolosa adhuc blanditur. Si perseue-
raueris, vincitur lingua dolosa: & blandiens incipit es-
se aperte sæuiens: & quæ bandiebatur vt seduceret, mi-
natur vt terreat. Sed si dominus est in te, & non reli-
queris de corde tuo Christum, quomodo per sagitas
acutas & carbones desolatorios vicisti linguas dolo-
sas, id est, per verba dei quibus transfixum erat cor tu-
um, & per exempla iustorum, qui de mortuis viuifica-
ti sunt, & de peccatoribus facti sunt iusti, quomodo
carbones de morte reuiuiscunt: quomodo ergo illos
H vicisti sagittis & carbonibus desolatoriis, quomodo vi-
cisti dolose blandientes, & blandiendo seducentes, sic
istos vinces iam irascendo comminantes, quia blan-
diendo seducere nequiuerunt. Victi sunt enim blandi-
rentur, vincantur & cum minantur. Sed vincuntur,
quomodo, nisi quia dominus erat in nobis? Manife-
stum est quia non vicisti tu, sed vicit ille qui est in te.
Imperatorem talem portas, & vinceris? Nónne ille est
Ioan. 16. quem portas qui dixit, Ego vici seculum? Nónne prior
moriens vicit diabolum, cum semper esset super omnē
creaturam, quia verbum deus est apud deum: Quare vi-
cit, nisi vt te doceret cum diabolo dimicare? Et tamen
iam doctus es: nisi in te sit ille qui prior tibi vicit, vin-
ceris. Nisi quia dominus erat in nobis, dum insurgerent
homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos
Dum irasceretur furor ipsorum super nos. Iam irascun-
tur, iam aperte sæuiunt, *Forsitan aqua demersisset nos.* A-
quam dicit populos peccatores. Et videbimus qualem
aquam, in consequentibus. Quicunque autem consen-
sisset illis, aqua illum operuisset. Moreretur enim mor-
Exod. 14. te Aegyptiorum, non transieris more Israëlitarum. No-
I stis enim fratres, quia per aquam populus Israëlitarum
transiit, & ipsa aqua populus Aegyptiorum coopertus
est. Aqua, inquit, demersisset nos. Sed qualis est ista a-
qua? Torrens est, fluit enim impetu, sed transitura est.
Torrentes enim dicuntur fluuij qui repentinis imbri-
bus crescunt. magnum habent impetum: quisquis in-
currerit, trahitur: sed in quo dominus non est. In quo
autem dominus est, transit torrentem anima ipsius. Ad-
huc fluit torrens, sed iam transiit anima martyrum.
Adhuc quandiu seculum hoc nascendo & morien-
do currit, torrens est. Hinc persecutiones de isto tor-
rente. Hinc bibit ille primus caput nostrum, de quo di-
Psal. 109. ctum est in psalmo, De torrente in via bibit. De tor-
rente aqua illa quæ significat populum persecutorem,
Matth. 20. inde bibit ille qui dixit discipulis, Potestis bibere cali-
cem quem ego bibiturus sum? De torrente in via bi-
bit. Quid est, in via bibit? Transiens bibit, non hæsit.
In via bibit, quia de illo forte dictum est, Et in via pec-
catorum non stetit. Transiens bibit. Et quid inde di-
ctum est? Propterea exaltauit caput. De torrēte, inquit,
in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum est
enim iam caput nostrum, quia de torrente in via bi-
bit. Passus est enim dominus noster. Si ergo iam exal-
tatum est caput nostrum, quid timet corpus torrētem? K
Sine dubio, quia caput exaltatum est, & corpus dicet
postea, *Torrentem pertransiit anima nostra. fortasse pertransisset a-
nima nostra aquam sine substantia.* Ecce qualem aquam di-
cebat: forsitan aqua demersisset nos. Qualis autem a-
qua? Sine substantia. Quid est sine substantia? Primò
quid est, forsitan pertransiuit anima nostra: Quomodo
potuerunt enim Latini expresserunt quod Græci di-
cunt ἆρα. Sic enim Græca habēt exemplaria, ἆρα. quia
dubitantis verbum est, expressum est quidem dubita-
tionis verbo, quod est fortasse, sed nō omnino hoc est.
Possumus illud verbo dicere minus quidem Latine cō-
iuncto, sed apto ad intelligentias vestras. Quod Puni-
ci dicunt, iar, non lignum, sed quando dubitant, hoc
Græci ἆρα, hoc Latini possunt vel solent dicere, putas,
cum ita loquuntur. Putas euasi hoc? Si ergo dicatur for-
sitan euasi, videtis quia nō hoc sonat, sed quod dixi pu-
tas, vsitate dicitur, Latine non ita dicitur. Et potui il-
lud dicere cum tracto vobis. Sæpe enim & verba non
Latina dico, vt vos intelligatis. In scriptura autem non
potuit hoc poni quod Latinum non esset, & deficiente
latinitate positum est pro eo quod nō hoc sonaret. Sic L
tamen intelligite dici: Putas pertransiuit anima nostra
aquam sine substantia? Et quare dicunt putas? Quia ma-
gnitudo periculi vix facit credibile quòd euasit. Ma-
gnam necem pertulerunt, in magnis discriminibus fue-
runt. Omnino sic pressi sunt, vt penè viui consentirent,
vt penè viui absorberentur. Iam ergo euadentes, iam
securi, sed ipsius periculi magnitudinem recordantes,
putas, inquiunt, pertransiit anima nostra aquam sine
substantia? Quæ est aqua sine substantia, nisi aqua pec-
catorum sine substantia? Peccata enim non habent sub- *a. sen. dist.*
stantiam: inopiam habent, non substantiam: egestatem *31. c. Ideoq;*
habent, non substantiam. In ista aqua sine substantia, *Et dist. 37.*
perdidit ille minor filius totam substantiam suam. No- *cap. In hoc*
stis enim quia minor filius peregrinatus est, & dixit pa- *autem.*
tri, Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. *Luca. 15.*
Quid tibi vis? Melius apud patrem seruatur. tua est. Di-
lapidare illam vis? proficisci vis longius? Da mihi, sed
da mihi. Dedit illi. profectus in regionem longinquam,
viuens prodigè cum meretricibus, perdidit totam sub-
stantiam. Egens remansit, porcos pauit, in egestate sua
patris diuitias recordatur. Nisi enim eum egestas pul-
sasset, illam satietatem non desideraret. Considerent M
ergo omnes peccata sua, videant si habeant substan-
tiam ipsa peccata. Propter quid irritauit deum pecca-
tor? Si non vides peccatum tuum antequam facias, vel
iam cum fecisti considera. Dulcedo huius seculi ad tē- *Psalm. 9.*
pus fauces indulcat, sed in magnam amaritudinē post-
ea cōuertetur. Ecce peccasti, & lucrum fecisti. Quid est
quod fecisti lucrum? Vt lucrum faceres, offendisti deū.
Vt augeres pecuniam, fides diminuta est, & aurum cre-
scit. Quid perdidisti? Et quid acquisisti? Quod acquisi-
sti, aurum vocatur: quod perdidisti, fides vocatur. Com-
para fidem auro, si venalis esset, in nundinis fides habe-
ret precium. Lucra tua cogitas, damna tua non cogi-
tas? De arca gaudes, de corde non plangis? Abundat
nescio quid in arca tua, sed vide quid imminutum sit
in corde tuo. Cum aperueris arcam, inuenis solidos
qui non erant. Bene, quia gaudes esse ibi quod ibi non
erat. Attende arcam cordis. Erat ibi fides, sed non est.
Si hac gaudes, quare hoc non plangis? Plus perdidisti
quàm acquisisti. Vis videre quid perdideris? Nec nau-
fragio tibi posset auferri. Nam aliquando perdūt om-
nia homines in mari, & nudi exeunt. Multi naufraga-
uerant

A uerunt cũ Paulo. Amatores huius seculi passi sunt nau-
Act. 27. fragium, & nudi omnes exierunt illi : & quod foris ha-
bebant amiserunt, & domum cordis sui inuenerũt in-
anem : Paulus autem in corde ferebat patrimonium fi-
dei suæ, nullis fluctibus nullis tempstatibus potuit an-
ferri. Nudus exiit, & diues exiit. Tales diuitias debe-
mus quætere. Sed non eas video, dicis mihi: Srulta ani-
ma, non eas vides oculis carnis tuæ? Habeto oculum
cordis, & vides eas. Sed non vides fidem. Quare illam
vides in altero? Quare clamas quando tibi frangitur,
si non eam vides? Frangat tibi aliquis fidem, clamas.
Vis ergo tibi exhiberi, & tunc vides cum petitur: vt
exhibeas, tunc non vides? Quod clamas alium non ha-
bere erga te, plange te non habere erga alium: & vide
quia peccatum quod facis, sine substantia est. Quod e-
nim acquiritur de pecato, videtur esse substantia. Sed
& hoc non acquiritur. Ille enim habet aurum, qui no-
uit vti auro. Qui autem auro vti non nouit, habetur,
non habet: possidetur, non possidet. Estote domini au-
ri, & non serui auri: qnia & aurum deus fecit, & te su-
per aurum ipse fecit. Aurum fecit ad subsidium tuum,
Genes. 1. & te ad imaginem suam. Vide quod supra te est, & cal-
B ca quod infra te est. Quid ergo acquisisti? Vis videre
qualis aqua sine substantia sit? Tolle tecum ad inferos
quod acquisisti. Quid facturus es? Acquisisti aurum,
perdidisti fidem. Post paucos dies exis de hac vita, au-
rum quod acquisisti perdita fide, auferre tecum non
potes. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit, quod ple-
num fide ad coronam exiret. Ecce nihil est quod feci-
sti, & propter nihil deum offendisti. Aqua sine substan-
tia est, quæ te demersit. Propter quid irritauit deum pec
Psalm. 9. cator? Confundantur iniqua facientes vane. Nemo e-
Psalm. 4. nim non inaniter inique facit, sed nemo considerat.
Eunt homines, audinnt verbum dei & prouerbia dei,
& dormitant in eis, audiunt illud vulgare prouerbium
& vigilant in eo. Quod prouerbium? Malo quod te-
neo, quàm quod spero. O infelix, quid tenes? Ecce di-
cis, malo quod teneo. Tene sic vt non amittas, & dic,
malo quod teneo. Si autem non tenes, quare non illud
tenes quod non potes amittere? Quid ergo tenes? Au-
rum. Tene ergo si tenes, non tibi auferatur inuito. Si au-
tem & per aurum traheris quò non vis, & ideo te quæ-
C rit maior raptor, quia inuenit minorem raptorem: ideo
te quærit maior aquila, quia prior cepisti leporem: præ-
da tibi fuit minor, præda eris maiori. Hæc non vident
homines in rebus humanis, tanta cupiditate cæcantur.
Mira res est fratres, horrent qui considerant. Quærit
potentior infirmiorem, & quærit eum opprimere, non
ob aliud nisi quia habet quod illi auferat. Videt illum
pati sub se tribulationem, non ob aliud nisi propter
quod habet. Et hoc ipse, propter quod ille patitur tribu-
lationem, ad se congerit. Non attendebat quãdo illum
persequebatur: Ille fugiebat, ille torquebatur, ille time-
bat, ille vbi se absconderet quærebar. Vnde pateretur
ista mala, nisi quia habebat? Vel in illo disce quid fu-
gias, quia res quæ illum torquebat te persequente ne au-
ferretur à te, & te sic habet torquere alio persequente.
Attendis quia pinguis est. Si propterea illum perseque-
ris quia pinguis est, time pinguescere, ne alter te quæ-
rat: & omnia inaniter fiunt. Quære finem, tenebræ oc-
currunt. Quære, Quare? Nihil occurrit. Ergo exultent
& lætentur in Christo qui dicunt, Pertransiuit anima
nostra aquam sine substantia, & recipiunt substantiam
suam. Perdiderunt illam viuentes prodigè: sed num
Luca 15. pauper factus est pater? Redeant, & inuenient ibi diui-
tias, quas in longinqua peregrinatione cum meretrici- D
bus consumpserunt, euadant aquam sine substantia,
& dicant. *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venatio-
nem dentibus eorum.* Venantes enim erant persequentes,
& posuerunt escam in muscipulam. Quam escam? Dul-
cedinem vitæ huius, vt vnusquisque propter dulcedi-
nem huius vitæ mittat caput in nequitiam, & muscipu-
la comprimatur. Nam illi in quibus erat dominus, il-
li qui dicunt, nisi quia dominus erat in nobis, non ca-
pti sunt in muscipula. Sit in te dominus, & nec tu ca-
pieris in muscipula: clama, Benedictus dominus, qui
non dedit nos in venationem dentibus eorum. *Ani-
ma nostra sicut passer eruta est de muscipula venantium.* Quia
in ipsa anima dominus erat, ideo sicut passer eruta est
anima de muscipula venantium. Quare sicut passer?
Quia incauta ceciderat sicut passer, & potetat dicere
postea, Ignoscet mihi deus. O passer instabilis, fige po-
tius fidei pedes in petra, noli ire ad muscipulam. Cape-
ris, consumeris, obtineris. Sit in te dominus, & de ma-
ioribus minis eruet te de muscipula venantium. Quo-
modo si videas auem veluti iam cadere in muscipulam, E
facis maiorem strepitum, & volat de muscipula: sic &
martyrum iam forte aliqui ipsorum intendebant col-
lum in dulcedinem vitæ huius. Dominus qui erat in il-
lis, fecit strepitum gehennarum, & erutus est passer de
muscipnla venantium. Anima nostra sicut passer eru-
ta est de muscipula venantium. Et quid? Semper erit
illa muscipula? Muscipula erat dulcedo vitæ huius. Illi
non hæserunt in muscipula, & occisi sunt. Illis occisis
muscipula facta est. Iam non remansit dulcedo vitæ
huius per quam possent iterum capi, sed illa contrita
est. Nunquid & passer contritus est? Absit, quia non hæ-
serat in muscipula. *Muscipula contrita est, & nos eruti sumus.*
Clament ergo, quia eruti sunt, volent ad deum, trium-
phent in deo, quia eruti sunt, qnoniam dominus erat
in eis, ne à muscipnla caperentur. Quare muscipula
contrita est, & nos eruti sumus? Vis scire quare? *Adiu-
torium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.* Nã
si adiutorium hoc non esset, non quidem æterna ma-
neret muscipula: sed cum captus esset, contereretur
passer. Nam vita ista transitura est, & qui dulcedine
eius capti fuerint & irretiti, & per hanc dulcedinem F
offenderint deum, cum ista vita transibunt. Nam con-
teretur mnscipula, certi estote. Omnis dulcedo vitæ
istius præsentis non erit impleta sorte loci sui: sed o-
pus est non hærere, vt qnando conteretur muscipula,
tunc exultes & dicas, Muscipula contrita est, & nos
eruti sumus. Sed ne putes te viribus tuis hoc posse, ad
eius fuge auxilium cuius est vt euaris: (nam si superbie-
ris, in muscipulam cadis) & dic, Adiutorum nostrum
in nomine domini, qui fecit cœlum & terram. Psalmus
tractarus est, & quantum dominus adiuuare dignatus
est, vt puto, expositus est. Crastino etiam die sermonem
deberi charitati vestræ optimè nostis. Adestote & ad-
iuuate nos òrationibns vestris. Pollicitaiionis enim
nostræ meminisse debetis. Nec dicerem quid essem
tractaturus, nisi adiuuari volens studio fidei & oratio-
num vestrarum. Meministis enim me promisisse vo-
bis de hoc tactare quod dictum est in Euangelio, Lex
per Moysem data est, graiia & veritas per Iesum Chri- *Ioan.* 1.
stum facta est. Solent enim omnes hæretici, maximè
Manichæi, reprehendere legem, & dicere quia deus
illam non dedit. Exponendus est locus iste, vt cogno-
scatur quia & legem deus dedit, & lex per Moysem
data est, vt nos saluaret. Propter certam causam non

G ſaluauit lex, vt lator legis ipſe imperator deſideraretur,
qui indulgentiam daret peccantibus: & data quidem
lex eſſet per Moyſen, gratia autem & veritas per Ieſum
Chriſtum fieret. Ad hoc intentos vos facere volui, ad-
erit domini miſericordia, non ex meritis noſtris, ſed
forte pro merito deſiderij veſtri, neque ex facultatibus
noſtris, ſed ex abundantia donorum ſuorum: vt ſic tra-
ctetur res ſatis neceſſaria hominibus poſitis in nouo te-
ſtamento, vt omnino nullas latebras inueniat inimicus
vbi ſe occultet ad decipiendos fideles.

In pſalmum centeſimum vigeſimum-
quartum præfatio.

PSALMVS iſte pertinens ad numerum Canti-
corum graduũ (de quo titulo in aliis iam mul-
ta diximus, & repetere nolumus, ne vos obtũ-
damus potius quàm inſtruamus) docet nos aſcendẽtes
& leuantes animas noſtras ad dominũ deum noſtrum
affectu charitatis atque pietatis, non Intendere in homi-
nes qui proſperantur in hoc ſeculo felicitate falſa at-
que ventoſa, & prorſus seductoria: vbi nihil aliud nu-
triunt quàm ſuperbiam, & cor eorum congelaſcit ad-
H uerſus deum, & fit durum aduerſus imbrem gratiæ ip-
ſius, ne fructum ferat. Præſumentes enim omnia ſibi
abundare quæ videntur huic vitæ neceſſaria & vltra
quàm neceſſaria, extolluntur. Et cum ſint homines per
iniquitatem inferiores omnibus hominibus, per ſuper-
biam ſuperiores ſe putant omnibus hominibus. Atque
vtinam ſicut alios, vel homines ſe eſſe deputarent. Hos
autem aliquando intuendo & nimis attendẽdo, etiam
illi qui deum colunt, fluctuant & nutant, quaſi perierit
merces eorum quare deum colunt, cum ſe vident in
laboribus, in egeſtate, in ærumna, in morbo, in dolore,
in aliqua neceſsitate, & vident alios habere ſanitatem
corporis, abũdare temporalibus, incolumitate ſuorum
gaudere, nitore honorum florere eos qui non ſolum
deum non colunt, ſed omnibus hominibus aduerſan-
tur. attendentes eos, nutant, & dicunt apud ſe quod
Pſalm. 72. aperte ſcriptum eſt in quodam pſalmo, Quomodo ſci-
uit deus, & ſi eſt ſcientia in altiſsimo? Ecce ipſi pecca-
tores & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias. Et
ſequitur, Nunquid vane iuſtificaui cor meum, & laui
inter innocentes manus meas? Nunquid forte vanus
I fui, qui volui iuſte viuere, & innocenter inter homines
conuerſari, quando ſcio eos qui nolunt ſeruare inno-
centiam, habere tantam felicitatem, & inſultare iuſtis
per iniquitatem felices? Sed quis illud dixit ibi in pſal-
mo? Cuius nondum erat rectum cor. Sic enim cœpit
iſte pſalmus de quo modo teſtimonium dedimus, non
iſte quem conſiderandum & tractandum modo ſu-
ſcepimus, ſed vbi dictum eſt, Quomodo ſciuit deus, &
ſi eſt ſcientia in altiſsimo? Ecce ipſi peccatores abun-
dantes in ſeculo obtinuerunt diuitias: Nunquid vane
iuſtificaui cor meum, & leuaui inter innocentes manus
meas? Ille ergo pſalmus vbi videtis quia periclitatur
anima, vbi videtis quia nutant pedes, ſic cœpit, Quàm
bonus deus Iſraël rectis corde. Mei autem, inquit, penè
commoti ſunt pedes, paulo minus effuſi ſunt greſſus
mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem pec-
catorum intuens. Inde ergo dixit commotos pedes
ſuos, & penè effuſos greſſus, lapſos ad ruinam à deo,
quia intuitus eſt & inſpexit felicitatem peccatorum,
& vidit eos habere pacem, ſe autem laborem. Narrauit
autem hoc cum iam euaſiſſet, cum iam recto corde
deo inhæſiſſet, narrauit præterita pericula ſua. Ergo bo-
nus deus Iſraël. Sed quibus? rectis corde. Qui ſunt re-
cti corde? Qui non reprehendunt deum. Qui ſunt re- K
cti corde? Qui voluntatem ſuam ad voluntatem dei
dirigunt, non voluntatem dei ad voluntatem ſuam
curuare conantur. Breue præceptum eſt vt homo di-
rigat cor ſuum. Vis habere rectum cor? Tu fac quod
vult deus. Noli deum velle facere quod vis tu. Praui-
cordes ergo ſunt, id eſt, qui rectum cor non habent,
qui ſedent & diſputant quomodo debuit facere deus,
non laudando quod fecit, ſed reprehendendo. Corri-
gere illum volunt. Parum eſt quia corrigi ab eo nolunt,
& dicunt, non debuit deus facere pauperes, ſed ſoli di-
uites eſſe debuerunt, & ipſi ſoli viuerent. Vt quid fa-
ctus eſt pauper? Vt quid viuit? Reprehendit deum pau-
perum. Quanto melius eſſet pauper dei, & diues eſſet
de deo, hoc eſt, ſequeretur voluntatem dei, & videret
paupertatem ſuam temporalem eſſe & tranſituram, di-
uitias autem ſibi ſpiritales ita venturas, vt nullo pacto
poſſent præterire, & haberet in diuitiis cordis fidem, ſi
ei non contingit aurum habere in arca: Quia ſi aurum
haberet in arca, furem timeret, & aurum de arca etiam
nolens perderet: fidem autem de corde non perdet, ſi
ipſe illam inde non expulerit. Cito autem reſponderi L
poteſt charisſimi. Fecit deus pauperem, vt probet ho-
minem: & fecit deus diuitem, vt probet illum de pau-
pere. Et omnia quæ fecit deus, rectè fecit. Et non poſ-
ſumus videre conſilium ipſius, quare illud ſic fecit &
illud ſic. Bonum eſt nobis vt ſubdamus nos ſapientiæ
ipſius, & credamus quia bene omnia fecit, etſi nondum
nouimus quare ſic fecit: & habebimus cor rectum, vt
præſumamus & confidamus in domino, & non mo-
uebuntur pedes noſtri, & fit in nobis aſcendentibus
vnde cœpit iſte pſalmus.

Expoſitio Pſalmi.

*QVi confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebi-
tur in æternum.* Qui ſunt iſti? *Qui habitant in Hie-
ruſalem.* Ipſi non commouebuntur in æter-
num qui habitant in Hieruſalem. Si hanc
Hieruſalem intellexerimus, omnes qui illic inhabita-
bant, bellis & euerſione ipſius ciuitatis excluſi ſunt.
Modo ſi quæris Iudæum in ciuitate Hieruſalem, non
inuenies. Quare ergo non mouebimur in æternum
qui habitant in Hieruſalem: niſi quia eſt alia Hieruſa-
lem, de qua multa ſoletis audire? Ipſa eſt mater no- M
ſtra, cui ſuſpiramus & gemimus in iſta peregrinatio-
ne, vt ad illam redeamus. Errraueramus à via, & viam
non habebamus. Rex ipſius venit, & via nobis factus
eſt, vt ad illam redire poſsimus. Ipſa eſt illa vbi ſtan-
tes erant pedes noſtri in atriis Hieruſalem, ſicut audi- *Pſalm. 121.*
ſtis in pſalmo canticorum graduum ſuperiore, iam
vobis expoſito & tractato, qui interfuiſtis: cui ſuſpira-
bat ille qui cantabat, Hieruſalem quæ ædificatur vt ci-
uitas, cuius participatio eius in idipſum. Qui ergo
ibi habitant, non mouebuntur in æternum. Qui au-
tem habitarunt in iſta Hieruſalem, moti ſunt, primo
corde, poſtea exilio. Quando moti ſunt corde & ceci-
derunt, tunc regem ipſius ſupernæ Hieruſalem cruci-
fixerunt. Iam ſpiritaliter foris erant, & ipſum regem
foras excludebant. Eiecerunt enim illum extra ciui- *Matth. 27.*
tatem ſuam, & eum foris crucifixerunt. Et ipſe eiecit
illos extra ciuitatem ſuam, id eſt æternam Hieruſa-
lem matrem omnium noſtrum quæ eſt in cœlis. Qua-
lis eſt iſta Hieruſalem? Breuiter deſcribit eam.

Montes in circuitu eius. Magnum ergo aliquid eſt, eſſe
nos in ea ciuitate quam circundederunt montes? Ipſa
eſt tota felicitas noſtra, quia habebimus ciuitatem,

quam

A quam circundederunt montes? Num enim non noui-
mus montes, aut quid ſint montes, niſi tumores terra-
rum? Alij ſunt ergo montes amabiles, montes excelſi,
prædicatores veritatis, ſiue angeli, ſiue Apoſtoli, ſiue
prophetæ, ipſi ſunt in circuitu Hieruſalem. Ambiunt il-
lam, & quaſi murum illi faciunt De his mõtibus amabi-
libus & delectabilibus aſsidue ſcriptura loquitur. Ad-
uertite vel cum auditis vel legitis, pluribus locis inue-
nitis mõtes delectabiles, quam nos poſſumus comme-
morare. Veruntamen quantum dominus ſuggerit, de-
lectat nos de his montibus multa dicere, & diuina teſti-
monia de literis ſanctis occurrunt nobis. Ipſi ſunt mõ-
tes qui illuminentur à deo. Et primitus illuminantur,
vt ab ipſis lumen deſcendat ad valles, vel ad colles,
quia non tantæ ſunt altitudinis quantæ ſunt montes.
Ipſi ſunt per quos nobis prærogatur ſcriptura, ſiue in
prophetia, ſiue in epiſtolis, ſiue in Euangelio. Ipſi ſunt
Pſalm. 120. montes de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in
montes, vnde veniet auxilium mihi? quia de ſcripturis
ſanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipſi
B montes non à ſe proteguntur, nec à ſeipſis nobis con-
ſulunt, nec ſpes noſtra debet eſſe in montibus, ne ma-
Hiere. 17. ledicti ſimus qui ſpem in homine ponimus: iam dixe-
Pſal. 120. rat, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxi-
lium mihi? Auxilium, inquit, meum à domino qui fecit
cœlum & terram. Ipſi ſunt montes de quibus item di-
Pſalm. 71. cit, Suſcipiant montes pacem populo tuo, & colles iu-
ſtitiam. Montes magni ſunt, colles minores ſunt. Mon-
tes ergo vident, colles credunt. Qui vident, pacem ſu-
ſceperunt, & attulerunt ad illos qui credunt: Qui enim
Roma. 1. credunt, ſuſcipiunt iuſtitiam, quia iuſtus ex fide viuit.
Angeli vident, annunciant quod vident, & credimus
Ioan. 1. nos. Ioannes ille, In principio, inquit, erat verbum, &
verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Vide-
bat, prædicauit nobis vt crederemus. Et per montes ſu-
ſcipientes pacem, ſuſceperunt colles iuſtitiam: quia de
ipſis montibus ait, Suſcipiunt montes pacem populo
tuo, non dixit, à ſe habent pacem, vel inſtituunt pacem:
vel generant pacem, ſed ſuſcipiunt pacem. Vnde ſu-
Pſalm. 120. ſcipiunt pacem, dominus eſt. Sic ergo leua oculos tu-
os ad montes propter pacem, vt auxilium tuum ſit à
C domino qui fecit cœlum & terram. Rurſus illos mon-
Pſalm. 75. tes commemorans ſpiritus ſanctus hoc ait, Illuminans
tu mirabiliter à montibus æternis. Non dixit, illumi-
nant montes, ſed illuminans tu à montibus æternis.
Per montes iſtos quos æternos eſſe voluiſti, prædicans
Euangelium, tu illuminas, non montes. Tales ergo
montes in circuitu Hieruſalem. Et vt noueritis quales
ſint montes in circuitu eius, vbi commemorauit mon-
tes bonos ſcriptura, valde raro & difficile, aut forte
nunquam, vt non ſtatim ibi nominet deum, aut ſimul
ſignificet, ne ſpes remaneat in montibus: ecce vide-
Pſalm. 120. te quàm multa commemoraui: Leuaui oculos meos
in montes vnde veniet auxilium mihi. Et ne ibi rema-
neas, Auxilium meum, inquit, à domino qui fecit cœ-
Pſalm. 71. lum & terram. Rurſus ſuſcipiunt montes pacem popu-
lo tuo. Cum dixit, ſuſcipiunt, oſtendit alium eſſe mon-
tem pacis vnde illi ſuſcipiunt. Rurſus, à montibus il-
luminans, vt dixit, mox adiunxit, Illuminans tu mira-
Pſalm. 75. biliter à montibus æternis. Item hoc loco cum dixiſ-
ſet, Montes in circuitu eius: ne tu rurſum remaneres in
montibus, ſtatim ſubiunxit. *Et dominus in circuitu plebis
ſuæ.* Vt tua ſpes non ſit in montibus, ſed in illo qui il-
luminat montes. Cum enim ille habitat in montibus,
id eſt, in ſanctis, ipſe eſt in circuitu plebis ſuæ, & ipſe
muniuit plebem ſuam munimento ſpiritali, ne mouea- G
tur in æternum. At verò de illis montibus malis quan-
do loquitur ſcriptura, non eis addidit dominum. Tales
montes iam ſæpe diximus vobis, ſignificant magnas
quaſdam animas, ſed malas. Non enim putetis fratres,
quia potuerunt fieri hæreſes per aliquas paruas animas.
Non fecerunt hæreſes niſi magni homines, ſed quan-
tum magni, tantum mali montes. Non enim montes
erant tales qui ſuſciperent pacem, vt colles ſuſciperent
iuſtitiam, ſed illi diſſenſionem ſuſceperunt à diabolo Pſalm. 71.
patre ſuo. Montes ergo erant: ad tales montes caue ne
fugias. Venturi enim ſunt homines, & dicturi tibi: Ma-
gnus ille vir, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Do-
natus? qualis eſt Maximinianus? & neſcis Photinus
qualis fuit? & ille Arrius qualis fuit? Omnes iſtos mon-
tes nominauimus, ſed naufragoſos. Videtis quia lucet
de illis aliqua flamma ſermonis, & aliquis de ipſis ignis
accenditur. Si nauigatis in ligno, & noctem patimini,
id eſt caliginem huius vitæ, non vos fallant, nec diri-
gatis illoc nauim. Vbi ſunt ſaxa, ibi naufragia magna
fiunt. Cum ergo tibi laudati fuerint iſti montes, & cœ- E
perit tibi ſuaderi vt venias ad ipſos montes quaſi ad
auxilium, & ibi requieſcas: reſponde, In domino con- Pſalm. 10.
fido, quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in mõ-
tes ſicut paſſer? Bonum eſt enim tibi vt ad illos mon-
tes leues oculos, vnde tibi auxilium à domino ſit: vt
euadas ſicut paſſer de muſcipula venantium, non tranſ- Pſalm. 120.
migres in montes. Paſſer enim inſtabilis res eſt, cito
mouetur, citò volat hinc & inde. Sed tu confide in
domino, & eris ſicut mons Sion, non moueberis in
æternum, & non tranſmigrabis in montes ſicut paſſer.
Nunquid ibi ſic nominauit montes, vt de domino di-
ceret? Sed montes tales ama, in quibus dominus eſt.
Tunc autem te amant ipſi montes, ſi non in illis ſpem
poſueris. Videte fratres quales ſunt montes dei. Nam
inde ſic nominati ſunt in alio loco, Iuſtitia tua ſicut Pſalm. 35.
montes dei. Non iuſtitia ipſorum, ſed iuſtitia tua. Audi
talem montem apoſtolum, Vt inueniar in illo, inquit, Philip. 3.
non habens iuſtitiam meam quæ ex lege eſt, ſed eam
quæ per fidem Chriſti. Illi autem qui per iuſtitiam ſuam
montes eſſe voluerunt, ſicut Iudæi quidam vel phari-
ſæi principes eorum, ſic reprehenduntur: Ignorantes Roma. 10.
enim dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſti- F
tiæ dei non ſunt ſubiecti. Qui autem ſubiecti ſunt, ſic
ſunt alti vt humiles ſint. Et quia magni ſunt, montes
dicuntur. Quia vero ſubiecti ſunt deo, valles ſunt. Et
quia habent capacitatem pietatis, ſuſcipiunt abundan-
tiam pacis, & inundationem tranſmittunt ad colles.
Modo tamen tu vide quos montes ames. Si vis amari
à bonis montibus, noli ſpem ponere nec in bonis mõ-
tibus. Nam qualis mons erat Paulus? Quando inueni-
tur talis? De magnitudine loquimur hominum. Tantæ
gratiæ quiſquam poteſt facilè inueniri? Et tamen time-
bat ne paſſer ille in illo poneret ſpem. Et quid ait? Nun-
quid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Sed leuate ocu- 1. Corint. 1.
los in montes vnde auxilium veniat vobis, quia ego Pſalm. 120.
plantaui, Apollo rigauit: ſed auxilium veſtrum à do- 1. Corint. 3.
mino, qui fecit cœlum & terram, quia deus incremen-
tum dedit. Ergo montes in circuitu eius. Sed quomo-
do montes in circuitu eius, ſic & dominus in circuitu
plebis ſuæ. *Ex hoc nunc & vſque in ſeculum.* Si ergo mon-
tes in circuitu eius, & dominus in circuitu plebis ſuæ,
cõſtringit dominus plebem ſuam in vnum vinculum
charitatis & pacis: vt qui confidunt in domino ſicut
mons Sion, non commoueantur in æternum. Et hoc

G est ex hoc & vsque in seculum. *Quoniam non derelinquet virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* Modo quidem iusti aliquantum laborant, & modo aliquando iniusti dominantur iustis. Quibus modis? Aliquando iniusti perueniunt ad honores sæculi. Cum peruenerint & facti fuerint vel iudices, vel reges, quia hoc facit deus propter disciplinem plebis suæ, propter disciplinam populi sui, non potest fieri nisi vt exhibeatur illis honor debitus potestati. Ordinauit enim sic deus Ecclesiam suam, vt omnis potestas ordinata in sæculo habeat honorem, & aliquando à melioribus. Sed exempli gratia, vnam rem dico, hinc coniicite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominem, domini est in seruum. Propè omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui. Diuersa sunt nomina, dominus seruus, sed homines & homines paria sunt nomina. Et quid dicit apostolus, docens seruos dominis suis subditos esse? *Ephes. 6.* Serui, obedite dominis vestris secũdum carnem, quia est & dominus secundum spiritum. Ille est verus dominus & æternus, H isti autem temporales secundum tempus. Tu cum ambulas in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere superbum Christus. Contigit tibi vt Christianus effceeris, & haberes dominum hominem. non ideo Christianus factus es, vt dedigneris seruire. Cum enim Christo iubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui iussit. Et hoc ait, Obaudite dominis vestris secundum carnem, cum timore & tremore, & in simplicitate cordis, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi, facientes bonam voluntatem dei ex animo cum bona voluntate. Ecce non fecit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos. O quantum debent diuites Christo, qui illis componit domum: vt si fuit ibi seruus infidelis, conuertat illum Christus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum: iam cognouisti eum qui verus est dominus: ille fortè impius est & iniquus, tu iam fidelis & iustus. Indignum est vt iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Non hoc ei dixit, sed magis seruiat. Et vt corroboraret seruum, hoc dixit, Exemplo meo serui, quia prior ego seruiui iniquis. Dominus enim tanta in passione sustinens, à I quibus sustinuit nisi dominus à seruis? Et à quibus, nisi à malis seruis? Nam si fuissent boni serui, honorarent dominum suum. Sed quia mali serui erant, iniuriauerunt dominum. Ille quid cõtra reddidit? Dilectionem pro odio. *Lucæ 23.* Ait enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si dominus cœli & terræ, per quem facta sunt omnia, seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus & furentibus, & tanquam medicum se exhibuit adueniens: (nam & medici & arte & sanitate meliores seruiunt ægroris) quanto magis non debet dedignari homo ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? Ecce seruit melior deteriori, sed ad tempus. Quod autem dixit de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & regibus, & de omnibus culminibus huius seculi. Aliquando enim potestates bonæ sunt & timent deum, aliquãdo non timent deum. *11. q. 3. c. Iulianus extitit.* Iulianus extitit infidelis imperator. Nónne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruierunt imperatori infideli. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Quando volebat vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi deum. Quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant dominum æter- K num à domino temporali: & tamen subditi erant propter dominum æternum, etiam domino tẽporali. Sed nunquid sic erit semper, vt iniqui imperent iustis? Non sic erit. Videte enim quid dicat iste psalmus, Quoniam non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Sentitur ad tempus virga peccatorũ super sortem iustorum, sed non ibi relinquitur, nõ erit in æternum. Veniet tempus quando vnus agnoscatur deus: veniet tempus quando vnus Christus in claritate sua apparens congreget ante se omnes gentes, & diuidat eas sicut diuidit pastor hœdos ab ouibus: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. *Matth. 25.* Et videtis ibi multos seruos inter oues, & multos dominos inter hœdos: & rursus multos dominos inter oues, & multos seruos inter hœdos. Non enim quia sic consolati sumus seruos, omnes serui boni sunt: aut quia sic reprehendimus superbiã dominorum, omnes domini mali sunt. Sunt boni & fideles domini, & sunt mali. Sunt boni & fideles serui, & sunt mali. Sed quandiu serui boni seruiunt malis dominis, ferant ad tempus, quia non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. L Quare hoc? Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas, vt ad tempus ferant iusti iniquos dominantes, & intelligant non esse hoc sempiternum, sed præparẽt se ad possidendam sempiternam hæreditatem. Quam hæreditatem? Vbi destruetur omnis potentatus & omnis potestas, vt sit deus omnia in omnibus. *1. Cor. 15.* Ad hoc se seruantes, & hoc corde contemplantes, & adhuc in fide retinentes, & vt videant perdurantes, non extendunt manus suas in iniquitatem. Nam si videant quia semper est virga peccatorum super sortem iustorum, cogitant apud se & dicunt, Quid mihi prodest quia iustus sum? Semper mihi dominabitur iniquus, & semper seruus ero? Faciam ergo & ego iniquitatem, quia nihil prodest tenere iustitiam. Ne autem hoc dicat, insinuatur illi fides, quia ad tempus potest esse virga peccatorum super sortem iustorum. non enim eam relinquet dominus super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas: sed teneant ab iniquitate manus suas, & ferant iniquitatem, non faciant. melius est enim iniustitiam ferre, quàm facere. Vnde non semper erit? Quia non derelinquet dominus virgam M peccatorum super sortem iustorum. *Psalm. 72.* Hoc cogitant qui recto sunt corde, de quibus paulò antè dixit, qui volũtatem dei sequuntur, non voluntatem suam: sed qui sequi deum volunt, faciunt illum præcedentem, & se sequentes: non autẽ se præcedentes, & illum sequentem. Et in omnibus eum bonum inueniunt, siue emendantem, siue conflantem, siue consolantem, siue exercentẽ, siue coronantem, siue purgantem, siue illuminantem: sicut apostolus ait, Scimus quoniam diligẽtibus deum, *Roma. 8.* omnia cooperantur in bonum. Et ideo sequitur, *Benefac domine bonis & rectis corde.* Sicut autem qui declinat à malo & facit bonum, rectus corde est, qui non zelat in *Psalm. 36.* peccatoribus, pacem peccatorum intuẽs: sic praui cor- *Psalm. 72.* dis est qui scandalizatur in viis domini, qui declinat à deo, & facit malum, & inescatur dulcedine seculi, & ea illaqueatus & captus, amaras pœnas luit. Declinanti autem à deo, cuius disciplinam ferre noluit, fit illi per iudicium dei verus laqueus falsa malorum felicitas. Vnde continuò subiungit, *Declinantes autem in strangulationem adducet dominus cum operantibus iniustitiam.* Id est, quorum facta imitati sunt, quia eorum præsentes lætitias amauerunt, & futura supplicia non crediderunt.

Qui

A Qui ergo recti sunt corde, & non declinãt, quid habe-
buot? Iã veniamus ad ipsam hæreditatẽ fratres, quia fi-
lij sumus. Quid posidebimus? Quæ est hæreditas? Quæ
patria nostra? Quid vocatur? pax. Per hanc vos saluta-
Psalm. 71. mus, haoc vobis annunciamus, hanc suscipiunt mõtes
Ephes. 2. & colles iustitiã, ipsa est Christus. Ipse enim est pax no-
stra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem ma-
ceriæ soluit. quia filij sumus, hæreditatẽ habebimus. Et
quid vocabitur ipsa hæreditas, nisi pax? Et videte quia
exhæredati sunt qui non amant pacem. Non autem a-
mant pacem qui diuiduot vnitatem. Pax possessio pio-
rum est, possessio hæredum. Et qui sont hæredes? Filij.
Matth. 5. Audite euangelium, Beati pacifici, quia ipsi filij dei vo-
cabuntur. Audite & conclusionem huius psalmi, *Pax
super Israel*. Israël: st videns deum, Hierusalem visio pa-
cis interpretatur. Intelligat charitas vestra, Israël inter-
pretatur videns deum, Hierusalem vero interpretatur
visio pacis. Qui non mouebuntur in æternum? Qui ha-
Psalm. 124. bitant in Hierusalem, non mouebuotur io æternũ. Er-
B go non mouebuntur in æternum qui inhabitant visio-
nem pacis. Et pax super Israël. Ergo Israël qui videns
deum est, vidẽs pacem est, & ipse Israël est & Hierusalẽ,
quia populus ille dei ipsa est ciuitas dei. Si ergo videns
pacem, hoc est, videns deũ, merito & deus ipse est pax.
Ergo quia Christus filius dei pax est, ideo venit colli-
gere suos, & secernere ab iniquis. A quibus iniquis? Qui
oderunt Hierusalem, qui oderunt pacem, qui volũt cõ-
scindere vnitatem, qui nõ credunt paci, qui falsam pa-
cem annunciant in populo, & non illam habẽt. Quibus
respõdetur cum dixerint, Pax vobiscum, & cum spiri-
tu tuo. Falsum dicunt, & falsum audiunt. Quibus dicunt
pax vobiscum? Quos separant à pace orbis terrarum.
Et quibus dicitur, Et cum spiritu tuo? Qui dissensiooes
amplectontur, & odiunt pacem. Si enim in spiritu eo-
rum esset pax, nónne vnitatem diligerent, & relinque-
rent dissentiooem? Falsum ergo pronunciant, & falsum
audiunt. Nos verũ pronũciemus, & verum audiamus,
Simus Israël, & amplectamur pacem, quia Hierusalem
est visio pacis, & nos Israël, & pax super Israël.

In psalmum centesimum vicesimumquintum enarratio.

C SICVT iam meministis, ex ordine nobis tra-
ctantibus iste psalmus est centesimus vicesi-
mus quintus, qui inter illos Psalmos est, quo-
rum est titulus, *Canticum graduum*. Est autẽ si-
cut nostis, vox ascendentium. Quò nisi ad illam super-
nam Hierusalem, matrem omnium quæ est in cœlis?
Quæ superna, ipsa & æterna. Hæc autem quæ in terra
fuit, vmbram habebat illius. Itaque ista cecidit, illa per-
manet. Hæc impleuit tempus prædicationis, illa tenet
æternitatem reparationis nostræ. Ab illa peregrinamur
in hac vita, ad eius reditum suspiramus. Suspiramus tã-
diu miseri & laborantes, donec ad illam redeamus: nec
ciues nostri angeli dimiserunt nos in peregrinatione,
sed annunciauerunt nobis ipsum regem venturum ad
nos: & venit ad nos: & contemptus est inter nos à no-
Matth. 16. bis: & postea nobiscum fuit, & docuit nos contemni,
quia contemptus est: docuit nos tolerare, quia tolerauit;
docuit pati, quia passus est: & promisit resurrecturos,
quia resurrexit, in seipso ostẽdens quid spetare debea-
mus. Si ergo fratres prophetæ antiqui patres nostri an-
tequam dominus Iesus Christus veniret in carne, an-
tequam mortuus resurrexisset, & ascẽdisset in cœlum,
suspirabant tamen illi ciuitati, quantũ oportet nos de-
siderare quò nos ipse præcessit, & vnde nunquam re-
cessit? Non enim dominus sic venit ad nos, vt desere- G
ret angelos: & cum illis mansit, & ad nos venit. In illis
manet in maiestate, ad nos venit in carne. Eramus au-
tem ibi, vbi redemptor noster ille venisse dicitur, & ca-
ptiui tenebamur. Si redemptor noster ille dicitur, ca-
ptiui teoebamur. Vbi ergo tenebamur, vt ille veniret
redimere captiuos? Vbi tenebamur? Forte apud Barba-
ros. Peior est Barbaris diabolus & angeli eius. Ipsi an-
tea tenebant genus humanum, ab eis redemit nos, quia
non aurum neque argentum, sed sanguinem suum pro
nobis dedit. Quomodo autem homo venerat in capti-
uitatem, Paulum apostolum interrogemus. Etenim ipse,
præcipue gemit io ista captiuitate, suspirans æternam
Hierusalem, & docuit nos gemere ex ipso spiritu, quo
& ille impletus gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura Roma. 8.
congemiscit & dolet vsque nunc. Et iterum, Vanitati
enim creatura subiecta est, ait, oon sponte, sed propter
eum qui subiecit eam in spe. Omnẽ creaturam dixit in
hominibus etiam noodum credentibus, sed tamen cre-
dituris, ingemiscere creaturam in laboribus. Nunquid
nam in his taotùm gemit qui nondum crediderunt? Iã E
vero in his qui crediderunt, non gemit nec patitur
creatura? Non solum autem, Inquit, sed & nosipsi pri-
mitias spiritus habentes, id est qui iam spiritu deo serui-
mus, qui iam mente deo credimus, & in ipsa fide pri-
mitias quasdam dedimus, vt primitias nostras sequa-
mur: ergo & nosipsi in nobismetipsis ingemiscimus, ad-
optionem expectantes redemptionem corporis nostri.
Gemebat ergo & ipse, & gemunt omnes fideles, ad-
optionem expectãtes redemptionem corporis sui. Vbi
gemunt? In ista mortalitate. Quam redemptionem ex-
pectant? Corporis sui, quæ præcessit in domino, qui re-
surrexit à mortuis, & ascendit in cœlũ. Hoc nobis an- Marci 16.
tequam reddatur necesse est gemamus, etiam fideles,
etiam sperantes. Ideo sequitur ibi & dicit, Cum dice-
ret, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionem
expectantes redemptionem corporis nostri: quasi di-
ceretur ei. Quid tibi ergo profuit Christus si adhuc ge-
mis? & quomodo saluator saluum te fecit? Qui genuit,
adhuc ægrotat: subiunxit & ait, Spe enim salui facti su- Roma. 8.
mus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim
videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus F
speramus, per patientiam expectamus. Ecce quare ge-
mimus, & quomodo gemimus, quia quod speramus
iam quidem expectamus, sed nondum teoemus, & do-
nec teneamus, in tempore suspiramus, quia desidera-
mus quod nondum tenemus. Quare? Quia spe salui fa-
cti sumus. Iam caro sumpta de nobis in domino, non
spe sed re salua facta est. Resurrexit enim & ascendit in
capite nostro caro nostra salua: in membris adhuc sal-
uanda est. Secura gaudeant membra, quia à capite suo
non sunt deserta. Dixit enim membris laborantibus,
Ecce ego vobiscum sum [omnibus diebus] vsque ad cõ- Matth. 28.
summationem seculi. ita factum est vt conuerteremur
ad deum. Spem enim nõ habueramus, nisi ad seculum,
& inde serui miseri, & bis miseri, quia & in hac vita
spem posueramus, & faciem habentes ad seculum, dor-
sum contra deum. Cum vero conuerterit nos domi-
nus, vt iam incipiamus faciem habere ad deum, & dor-
sum ad seculum, quia adhuc in via sumus, & tamen ad
patriam attendimus: & quando forte aliquam tribula-
tionem patimur, sed tamẽ tenemus viam, & ligno por-
tamur: asper quidem ventus est, sed ventus † prosper † ventus
est, cum labore quidem, sed cito ducit, & cito perducit, noster
Quia ergo de captiuitate nostra gemebamus, gemunt

G autem & illi qui iam crediderunt. Quomodo auté facti fuimus captini? Obliti fuimus, sed per scripturam commemoramur. Paulum ipsum apostolum interro-
Roma. 7. gemus. Ait enim, Scimus enim quia lex spiritalis est, ego autẽ carnalis sum venundatus sub peccato. Ecce vnde facti sumus captiui, quia venundati sumus sub peccato. Quis nos vendidit? Nosipsi qui consensimus seductori. Vendere nos potuimus, redimere nos nõ possumus. Vendidimus nos consensione peccati, redimimur in fide iustitiæ. Sanguis enim innocens datus est pro nobis vt redimeremur. Non quemcunque sanguinem ille fudit persequendo iustos. Qualem sanguinem fudit? Iustorum quidem sanguinem fudit prophetarum patrũ nostrorum, iustorum sanguinem fudit & martyrum, tamen omnes de propagine peccati venientes. Vnũ sanguinem fudit eius qui non iustificatus, sed iustus natus est. Illo sanguine fuso perdidit quos tenebat. Pro quibus enim datus est innocens sanguis, redempti sunt, & conuersi à captiuitate cantant istum psalmum.

Expositio Psalmi.

H *Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.* Hoc voluit dicere, facti sumus gaudentes. Quando? Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion. Quæ Sion? Ipsa Hierusalem, æterna Sion. Quomodo æterna Sion? Quomodo captiua Siõ? In angelis æterna, in hominibus captiua. Non enim omnes illius ciuitatis ciues captiui sunt, sed qui inde peregrinantur, ipsi captiui sunt. Homo ciuis est Hierusalem, sed venditus sub peccato, factus est peregrinus. De propagine ipsius natum est genus humanum, & imple-
Hiere. 25. & 29. uit terras captiuitas Sion. Et ista captiuitas Siõ quomodo vmbra illius Hierusalem? Vmbra illius Sion quam acceperunt Iudæi in imagine, in figura fuit in captiuitate in Babylonia, & post septuaginta annos rediit ille populus ad ciuitatem suam. Septuaginta anni significant omne tempus, quod septem diebus voluitur. Cum autem transierit omne tempus, tunc redimus & nos ad patriam nostram, quomodo ille populus post septua-
1. Esdra. 1. ginta annos rediit à captiuitate Babyloniæ. Babylonia est enim mũdus iste. Babylonia enim interpretatur cõfusio. Videte si non est confusio tota vita humana.

I Quicquid agunt homines in spe vana, quum cognouerint quid agunt, erubescunt. Quare laborant? Cui laborant? Filiis meis, inquit. Et ipsi, cui? Filiis suis. Et ipsi quibus? Filiis suis. Nemo ergo sibi. Ab ista ergo confu-
Rom. 6. sione iam conuersi erant quibus dicit apostolus, Quam enim gloriam habebatis in his in quibus nũc erubescitis? Confusio est ergo ista tota vita rerum humanarum, non pertinens ad deum. In hac confusione, id est, in ista Babylonia, captiua tenetur Sion. Sed conuertit dominus captiuitatem Sion, & facti sumus, inquit, sicut cõsolati, id est, gauisi sumus tanquam consolationem accipientes. Consolatio non est nisi miserorum, consolatio non est nisi gementium & lugentium. Quare quasi consolatio, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus in spe, consolamur in re. Cum transierit spes, de gemitu gaudium veniet æternum, vbi non opus erit consolatione, quia nulla miseria sauciabimur. Quare autem velut cõsolati ait, & non ait consolati? Non semper quasi ad similitudinem ponitur hoc verbũ sicut, quod dicimus: aliquãdo ad proprietatem refertur, aliquando ad similitudinem: modo ad proprietatem relatum est. Sed exempla nobis etiam de communi locutione hominum danda sunt, vt facilè intelligatur, quomodo dicimus, Sicut vixit pater, ita & filius, ad similitudinem hoc dicimus: & sicut pecus moritur, ita homo moritur, ad simi- K
litudinẽ hoc dicitur. Quando autẽ hoc dicimus, Fecit Eccles. 5.
sicut vir bonus, nunquid non est vir bonus? sed similitudinẽ habet viri boni. Fecit tanquã iustus. Hoc tãquã, non negat eum iustum esse, sed proprietatem eius ostẽdit. Fecisti sicut senator: ergo non sum senator, si dicat: imò quia es, sicut senator fecisti: & quia iustus es, sicut iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti. Ergo quia & isti vere consolati erant, sicut consolati gaudebant: id est, magnũ erat gaudium ipsorum tanquam cõsolatorum, illo consolante morituros qui mortuus est. Omnes enim mori gemimus. Consolatus est ille qui mortuus est, ne mori timeremus. Prior resurrexit, vt haberemus quod speraremus. Quia ergo prior resurrexit, spem nobis dedit, quia in miseria politi spe consolati sumus. Hinc gaudium magnum. Et conuertit dominus captiuitatem nostram, vt iam de captiuitate viã teneamus, & eamus ad patriã. Iam ergo redempti in via non timeamus insidiantes hostes nostros. Ideo enim redemit nos, vt non audeat hostis insidiari nobis, si de via non recesserimus. Ipse enim Christus factus est via. Vis L
non pati latrones? Ait tibi, Viam tibi straui ad patriam, noli de via recedere. Talem viam muniui, vt latro ad te non audeat accedere. Tu ab illa noli recedere, & latro ad te non audebit accedere. Ambula ergo in Christo & cãta, gaudẽs cãta tanquã cõsolatus, quia ille te præcessit qui iussit vt sequatis. *Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Os fratres mei quod habemus in corpore, quomodo repletur gaudio? Non solet impleri nisi aqua aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali missa in os. Impletur aliquando os nostrũ, & plus est quod dicimus sanctitati vestræ. quando os plenũ habemus, loqui non possumus. Habemus autẽ intus os, id est in corde, vnde quicquid procedit, si malũ est, inquinat nos: si bonum est, mũdat nos. De ipso enim ore audistis, dũ euãgelium legeretur. Insultabãt enim Iudæi domino, quia discipuli eius non lotis manibus manducabant. Illi in- Matth. 15.
sultabant qui munditiam foris habebãt, & intus maculis pleni erant. Illi insultabant quorum iustitia non erat nisi in oculis hominum, dominus autem quærit mũditiam nostram interiorem: quæ si fuerit, necesse est vt & quæ foris sunt munda sint. Mundate, inquit, quæ intus Matth. 23.
sunt, & quæ foris sunt mũda erunt. Ipse dominus dicit M
alio loco, Verũ date eleemosynas, & ecce omnia mun- Luca 11.
da sunt vobis. Vnde autem procedit eleemosyna? De corde. Si enim manũ porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti. Si autẽ in corde miserearis, etiam si nõ habeas quod porrigas manu, acceptat deus eleemosynam tuam. Illi autẽ iniqui foris quærebant munditiam. De talibus erat etiã ille Pharisæus qui inuitauerat dominum, quando accessit ad eum mulier quæ in ciuita- Luca 7.
te peccatrix erat & famosa, quæ lachrymis lauit pedes domini, tersit capillis, vnxit vnguento. Pharisæus ergo qui inuitauerat dominũ, & munditiam non habebat nisi forinsecus corporis, intus autem in corde plenus erat iniquitate & rapina, dixit apud semetipsum, Iste si esset propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vn- Ibidem.
de nouerat vtrum sciret, an nesciret? Sed ideo eum nescire arbitratus est, quia non à se eam repulit. Si enim In li. 50. homi. hom. 23.
accessisset ad ipsum Pharisæũ talis mulier, ille qui mũditiã tenebat quasi in carne, exufflaret, repelleret, abiiceret, ne immunda tangeret mundum, & contaminaret eius munditiam. Quia hoc non fecit dominus, ideo illum credidit nescisse qualis mulier illi accessisset ad pedes. Dominus autem non solùm illã nouerat, sed & co-

gitationes

A gitationes illius audiebat: quia etsi contactus corporis aliquid facit ô immunde Pharisæe, caro domini posset pollui contactu mulieris, an mulier mundari contactu domini? Permittebat autem medicus ægrotantem tangere medicamentum, & illa quæ venerat nouerat medicum, & quæ solebat in sua fornicatione fortasse esse frontosa, frontosior facta est ad salutem. Irrupit in domum quò non erat inuitata, sed vulnera habebat, & illuc venerat vbi medicus recumbebat. Ille autem qui inuitauerat medicum, sanus sibi videbatur, propterea non curabatur. Iam quæ sequūtur in Euangelio nostis, quomodo confusus est ipse Pharisæus, cum ei ostenderet quia & illam mulierem nouerat, & cogitationem cordis ipsius audierat. Sed ad id reuertamur quod modo de Euangelio lectum est, quod pertinet ad præsentem versum, vbi dictum est, Impletum est gaudio os nostrū, & lingua nostra exultatione. Quærimus enim quod os & quæ lingua. Attendat charitas vestra. Insultatum est domino, quia non lotis manibus discipuli eius manducarent, Respondit illis dominus sicut oportebat, & vo-
Math.15. catis turbis ait, Audite omnes & intelligite. Omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, sed quod exit.
B Quid est hoc? Cum dixit, quod intrat in os, non nisi os corporis voluit ostendere. Intrant enim cibi, & nō co-
ad Titū.1. inquinant homines cibi, quia omnia munda mundis,
1.Timot.4. & omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum
Leuit.11. quod cum gratiarum actione percipitur. In figura Iudæis posita erant quædam, & immunda dicta sunt. Sed
1.Cor.3. posteaquā figurarum lux ipsa venit, & remotæ sunt vmbræ, non sumus retenti in litera, sed viuificati in spiritu, & non est impositum iugum obseruationis christianis quod impositum erat Iudæis, quia dominus dixit,
Math.11. Iugum enim meum suaue est, & sarcina mea leuis est.
ad Titū.1. Et omnia, ait apostolus, munda mundis, immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia. Quid voluit intelligi? Mundo homini & panis & porcina munda est, immundo autem nec panis nec porcina. Immundis autem, inquit, & infidelibus nihil est mundum. Quare nihil est mundum? Sed polluta sunt, inquit, eorum & mens & conscientia: quia si interius quod est, immundum est, foris quod est, nihil mundum esse potest. Si ergo illis quibus interiora immunda sunt, exteriora munda esse non possunt: si volueris vt exteriora munda sint, interiora mūdato. Ibi est enim os quod implebitur tibi gau-
C dio, & quando taces. Quando enim taces & gaudes, os tuum clamat ad deum. Sed vide vnde gaudeas. Si de seculo gaudes, immundo gaudio vociferaris ad deum: si vero de redemptione gaudes, quomodo dixit psalmus iste, Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion, facti sumus iocundati, tunc impletur vero gaudio os tuū, & lingua tua exultatione. Manifestum est quia in spe gaudes, & acceptum est gaudium tuum apud deum. In ipso gaudio vel in ipso ore quod habemus intus, & manducamus & bibimus, sicut de isto ore ad refectionem corporis, sic & de illo ore ad refectionem cordis. Nam vnde beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam? quo-
Matth.5. niam ipsi saturabuntur. Si autem non facit immundum nisi quod exit de ore, & hoc cum audimus in Euangelio, non intelligamus nisi os corporis, absurdum est & nimis stultum, vt tunc putemus non fieri immundum hominem cum māducat: tunc autem putemus immundum, si vomat. Ait enim dominus, Non quod intrat in
Matth.15. os, sed quod exit coinquinat. Quādo ergo māducas nō sis immūdus, & quādo vomis, efficeris immūdus? Quā-

do bibis, non es immundus: & quando spuis, immūdus D es? Quando spuis enim, de ore tuo exit aliquid: quando bibis, in os intrat aliquid. Quid voluit dicere dominus, Non quod intrat in os, sed quod exit inquinat? Secutus eodē loco secundū alium Euāgelistam dixit, Quæ sunt *Marc.7.*
quę procedunt de ore? vt intelligas nō de ore corporis eū dixisse, sed de ore cordis. Ait enim, De corde enim *Matth.15.*
exeunt cogitationes malæ, fornicationes, homicidia, blasphemiæ, hæc sunt quæ coinquināt hominē: non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem. Illa ergo fratres mei quomodo exeunt de ore, nisi quia exeūt de corde, sicut ipse dominus dicit? Nō enim quando illa loquimur, tunc nos maculant. Ne quis dicat, Cum loquimur, de ore nostro exeunt, quia verba & voces de ore nostro exeunt, & quando mala loquimur, immundi efficimur. Quid si aliquis non loquatur, & tamen cogitet mala? Mundus est, quia de ore ipsius corporis nihil processit? Sed de ore cordis iam deus audiuit. Ecce fratres mei attendite quę dico. Nomino furtū, modo nominaui furtum: nuquid quia nominaui furtum, contaminauit me furtū? Attendite quod dico, Ecce de ore meo exiit, & non me fecit immundum. Fur autem surgit in nocte, & nihil dicit ore, & faciendo fit E
immundus. Non solum autem non dicit, sed & premit facinus toto silentio, & vsqueadeo vocē suam timet audiri, vt nec vestigia sua velit sonare. Nunquid ergo quia ita silet, mundus est? Plus autem dico fratres mei. Ecce adhuc in stratu suo iacet, nondum surrexit vt furtum faciat: vigilat, & expectat vt homines dormiant. Iam deo clamat, iam fur est, iam immundus est, iam facinus de ore interiore processit. Quando enim facinus ex ore procedit? Quādo voluntas faciendi decernitur. Decreuisti facere, dixisti: dixisti, fecisti. Si furtum non feceris foris, forsitan ille non meruit perdere cui disponebas auferre. Et ille nihil perdidit, & tu de furto dānaberis. *De pæ.dist.*
Decreuisti occidere hominem, dixisti in corde, sonuit *1. Si pro-*
de ore tuo interiore homicidiū. Adhuc viuit homo, & *pria.*
tu homicida puniris. Quid sis enim apud deū quæritur, non quid nondū apparueris apud homines. Certe ergo nouimus & nosse debemus & tenere, quia est os cordis, est & lingua cordis. Ipsum os impletur gaudio, in ipso ore intus oramus deū, quando labia clausa sunt & patet cōsciētia. Silentiū est, & clamat pectus. Sed auribus cuius? Non hominis, sed dei. Securus ergo esto, ille audit qui miseretur. Et rursus quando nemo hominum audit mala si procedunt de ore tuo, noli esse securus, quia ille audit qui damnat. Susanna non audiebatur ab iniustis F
iudicibus, tacebat & orabat. Os eius non audiebatur ab *Danie.13.*
hominibus, cor eius clamabat ad deū. Nūquid quia vox eius & de ore corporis nō processit, propterea exaudiri non meruit? Exaudita est illa: & quādo orauit, nemo hominum sciuit. Ergo fratres quid habeamus in ore interiore cogitate. Ibi videte ne quid mali dicatis intus, & nihil mali facitis foris. nō potest enim fieri ab hominibus foris, nisi quod dictum fuerit intus. Custodi os cordis à malo, & innocens eris, innocens erit lingua corporis tui, innocentes manus erunt, etiā pedes innocentes erunt, oculi innocētes erunt, aures innocētes erunt, Omnia membra tua iustitiæ militabūt, quia Imperator iustus tenuit cor. *Tunc dicēt inter gētes, Magnificauit dominus facere cū eis: magnificauit dominus facere nobiscū, facti sumus iocundati.* Videte fratres si modo Siō nō illud dicit inter gētes per totū orbē terrarū, videte si non ad ecclesiā curritur. In toto orbe terrarū precium nostrum accipitur: Amē respondetur. Dicunt ergo inter gētes Hierosoly-

G mitani captiui, Hierosolymitani redituri, peregrini, suspirantes patriæ suæ. Quid dicunt? Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocundati. Nunquid ipsi secum fecerunt? Ipsi male secum fecerunt, quia sub peccato se vendiderunt. Redemptor venit, & bene cũ illis fecit, & magnificauit dominus facere cum eis. Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocũdati. *Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.* Quid sit hoc attendat charitas vestra. Iam dixerat, Cum cõuerteret dominus captiuitatem Sion. Quasi de præterito loquebatur: sed solet fieri, vt de præterito loquẽs, futura prænunciet propheta. Nam quasi de præterito *Psal. 21.* loquebatur cũ in alio psalmo diceret, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Non dixit, fossuri sunt, non dixit, dinumerabunt, nõ dixit, diuident sibi vestimenta mea, non dixit, super vestimentum meum mittent sortem. Futura enim erant, & quasi facta cantabantur. Omnia enim quæ futura sunt, deo iam facta sunt. Hic ergo cum diceret, Cum cõuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus velut cõsolati, Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione: quod vt ostenderet se figura præte-
H riti futura cogitare, ait, Tunc dicẽt inter gẽtes. Dicent, iam de futuro est: Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocũdati, de præterito. Tunc cũ cantabantur futura erant, & nunc videntur præsentia: ergo orat tanquam de futuris, qui futura tanquam præterita præcinebat, Conuerte domine captiuitatem nostram. Nondũ erat ergo conuersa captiuitas, quia nõdum redemptor aduenerat. Ergo quando cantati sunt psalmi, quod orabatur tunc, iam factum est. Conuerte domine captiuitatem nostram sicut torrens in austro. Sicut cõuertuntur torrentes in austro, sic cõuerte captiuitatem nostrã. Quęrebat̃ quid sit, sed patebit modo, adiuuante domino, & vestris orationibus. Quodã loco dixit scriptura, cũ præciperet & moneret de operibus nostris bo-
Eccli. 3. nis: ait enim, Sicut glacies in sereno, ita soluẽtur peccata tua. Ergo peccata ligabant nos. Quomodo? Quomodo frigus ligat aquã ne currat, ita & nos illigati frigore peccatorũ gelauimus. Auster autem calidus ventus est. Quando flat auster, liquescit glacies, & implentur torrentes. Torrẽtes autem dicũtur flumina hyemalia, magno enim impetu repẽtinis aquis impleta currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate, constringebant nos pec-
I cata nostra: flauit auster spiritussanctus, dimissa sunt nobis peccata, solnti sumus à frigore iniquitatis, tanqnam glacies in sereno sic soluũtur peccata nostra. Curramus ad patriã quasi torrentes in austro. Diu enim laborauimus & laboramus etiã facientes bene. Nam ipsa vita humana quam ingressi sumus, miseria est, laboribus plena, doloribus, periculis, ærũnis, tẽtationibus. Nolite seduci gaudio rerum humanarũ, flenda in rebus humanis aduertite. Poterat ridere prius puer qui nascitur? Quare à fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit, quare plorare iam nouit? Quia cœpit ire in istam vitam. Sed si de illis captiuis est, hic flet & gemit, sed veniet gaudium, sequitur enim, *Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.* In ista vita, quæ plena est lachrymis, seminemus. Quid seminabimus? Opera bona. Opera misericordiæ semina
Galat. 6. nostra sunt. De quibus seminibus ait apostolus, Bonum autem faciẽtes non deficiamus, tempore enim proprio
Ibidem. metemus iufatigabiles. Itaq; dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autẽ ad domesticos fidei. Loquens itaque de ipsis eleemosynis quid ait? Hoc
2. Corin. 9. autẽ dico, Qui parce seminat, parce & metet: Ergo qui multũ seminat, multũ metet: Qui parce seminat, parce K
& metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Quare desideratis latos fũdos, vbi multa semina seminetis? Latior vobis non est vbi seminetis q̃ Christus, qui in se voluit seminari. Terra vestra Ecclesia est, seminate quantum potestis. Sed parum habes vnde facias. Habes voluntatem? Quomodo nihil esset quod habes, si non adesset bona voluntas: sic & quia non habes, noli esse tristis si est tibi bona voluntas. Quid enim seminas? Misericordiam. Et quid metis? Pacem. Nunquid autẽ dixerũt angeli, Pax diuitibus hominibus in terra? Sed pax in terra hominibus bonæ voluntatis. In vidua magna voluntas. *Luc. 2.*
In Zachæo magna voluutas, in Zachæo charitas magna. Suscepit dominũ hospitio, gaudens suscepit, & di- *Luc. 19.*
midium patrimonij sui pauperibus promisit se daturũ: & si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum: vt intelligas propterea sibi eum tenuisse dimidium, nõ vt haberet quod possideret, sed vt haberet vnde debita redderet. Magna voluntas, multũ dedit, multum seminauit. Ergo vidua illa, qnæ duo minuta misit, parũ seminauit? Imò tantum quantum Zachæus. Minores enim *Matth. 12.*
facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Misit duo minuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus L
dimidium patrimonij sui. Si attẽdas quid dederunt, diuersa inuenies. Si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit dedit *Matth. 10.*
ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos. Est aliquid vilius quod seminemus, vt metamus illã messem? Est. Calicem aquæ frigidæ qui dederit discipulo, non perdet mercedem suam. Calix aquæ frigidæ non duo- *In lib. 50.*
bus nummis, sed gratis constat. Tamen aliquando sic *hom. ho. 8.*
gratis constat, vt habeat illum alius, & alius non habeat. *& 13.*
Si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet, tantũ dedit si de plena charitate dedit quod dedit, tantum dedit quantum illa in duobus nummis, quantum Zachæus in dimidio rerũ suarum. Non enim sine causa *Luc. 19.*
addidit, frigidæ, vt pauperem ostenderet. Ideo dixit, calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde causaretur, quòd lignnm non habuerit vnde calefaceret aquam. Calicem *Matth. 10.*
aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, non perdet mercedem suã. Quid si nec hoc habeat? Securus sit. Et si nec hoc habet, pax in terra hominibus bonæ volunta- *Luc. 2.*
tis: tantum illud timeat, ne habeat & non faciat. Si enim habet & non facit, intus gelauit, nondum soluta sunt peccata eius sicut torrentes in austro, quia voluntas fri- M
gida est. Quid valẽt tanta bona quæ possidemus? Accedit voluntas feruens iam soluta calore austri: & si nihil habebat, tãtum illi cõputatur. Quanta sibi præstant mẽdici? Intẽdat charitas vestra quomodo fiat eleemosyna. Certe mendici sunt in quos facis eleemosynã, mendici egent. Attenditis forte fratres vestros, si aliquo egent, tribuitis, si est in vobis Christus, etiam exteris. Sed si illi sunt mẽdici qui professionem habent petẽdi in ærumna, & ipsi habent quod sibi præsteut inuicẽ: nõ illos deseruit deus vnde probẽtur, quia faciũt eleemosynas. Iste nou potest ambulare: qui potest ambulare, pedes snos accõmodat claudo. Qui videt, oculos suos accõmodat cæco. Et qui iuuenis est & sanus, vires suas accõmodat vel seni vel ægroto, & portat illũ. Ille indiget, ille diues est. Aliquando & diues inuenitur pauper, & à paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tanto delicatior quanto ditior, transire non potest. Si nudatis membris transierit, frigescet, ægrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatiore corpore, traiicit diuitem eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tantum eos

putare

A putare pauperes qui non habent pecuniam. In quo quisque pauper est, ibi illum vide: quia forte tu in eo diues es in quo ille pauper est, & habes vnde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est quàm si pecuniam accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. In consilio ille pauper, tu diues es. Ecce nec laboras nec aliquid perdis, das consilium, & præstitisti eleemosynam. Modo fratres mei cum loquimur quasi pauperes ad nos estis, & quia nobis deus dignatus est dare, damus inde vobis, & omnes ab illo accepimus qui solus est diues. Sic se ergo tenet corpus Christi, mēbra socia sic compinguntur & adunātur in charitatem & in vinculum pacis, cum quisque id quod habet præstat ei qui non habet: in eo quod habet, diues est: in eo quod ille non habet, pauper est. Sic vos diligite, sic vos amate. Nolite ad vos solos attendere, sed attendite indigentes circa vos. Sed quia cum laboribus & ærumnis fiunt ista in ista vita, nolite deficere. In lachrymis seminatis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei? Ipse agricola quando procedit cum aratro & portat semen, nónne aliquando frigidus est ventus, & imber deterret? Attendit cœlum, videt tristem diem, tremit frigore, &
B tamē procedit & seminat. Timet enim ne cum tristem diem attendit, & expectat diem lætum, tempus transeat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres mei, seminate in hyeme, seminate bona opera & cū plo ratis, quia qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Mittunt semina sua, bonam volūtatem & bona opera.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Quare flebant? Quia inter miseros erant, & miseri erant. Melius est fratres mei vt nullus sit miser, quàm vt tu facias misericordiam. Qui enim vt faciat misericordiam, optat esse miseros, crudelem habet misericordiam: quomodo si medicus vt exerceret artem suā, optaret esse multos ægrotos, crudelis medicina esset. Melius est vt omnes sani sint, quàm vt exerceatur ars medici. Melius est ergo vt omnes beati regnent in illa patria, quàm vt sint quibus impendatur misericordia. Tamen quādiu sunt quibus impendatur misericordia, nō deficiamus in ista ærumna mittere semina. Etsi cum fletu seminamus, tamē cum gaudio metemus. In illa enim resurrectione mortuorū

[*Venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos,* id est, tunc] recipiet quisque manipulos suos, id est, fructum seminis, coronam gaudiorum & exultationis.
C Tunc erit triumphus lætantium & ipsi morti insultantium, in qua gemebatur. Tūc dicēt morti, Vbi est mors 1.Cor.15.
contētio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Sed quare iam gaudent? Quia portant manipulos suos. Quia euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Quare mittentes semina sua? Quare autem hoc? Quia qui semināt in lachrymis, in gaudio metent. In isto psalmo exhortati vos fuerimus maxime ad faciēdam misericordiam, quia hinc ascenditur, & videtis quia ille cantat canticum graduum qui ascendit. Mementote, nolite amare descendere & non ascendere, sed & de ascensione co-
Luc.10. gitate, Quia qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Nisi descenderet, non incideret in latrones. Iam ergo Adam descendit & incidit in latrones. Omnes enim nos Adam sumus: sed transiit sacerdos & contempsit, transiit Leuites & cōtempsit, quia lex sanare non potuit. Transiit Samaritanus quidam, id est, dominus noster Iesus Christus. Illi enim dictum est,
Ioan.8. Nonne verum dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Ille autem non dixit, non sum Samaritanus: sed dixit, ego dæmonium nō habeo. Samarites

enim interpretatur custos. Si diceret, non sum Samaritanus: diceret non sum custos. Et quis alius custodiret? D
Deinde ponens similitudinem, Trāsiit Samarites & fecit cum illo misericordiam, sicut scitis. Iacebat autē in Luc.10
via vulneratus, quia descendit. Transiens Samaritanus non nos contempsit, curauit nos, leuauit in iumentum, id est, in carne sua, perduxit ad stabulum suum, id est, ad ecclesiam: commendauit stabulario, id est apostolo: dedit duos denarios vnde curaretur, charitatem dei, & charitatem proximi. In his duobus enim præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Dixit autem stabulario, Cu- Matth.22.
ram illius habe. Si quid amplius erogaueris, ego redeundo reddam tibi. Amplius erogauit apostolus, quia cum omnibus apostolis permissum esset vt acciperent tan- 1.Corin.4.
quam milites Christi stipendia à prouincialibus Christi, ille manibus suis laborauit, & annonas suas prouincialibus donauit. Omnia facta sunt. Si descendimus, & vulnerati sumus: ascendamus, cantemus & proficiamus vt perueniamus.

In psalmum centesimum vigesimumsextum enarratio.

INTER omnia cantica quibus est titulus, Canticum graduum: iste psalmus aliquid amplius in titulo accepit, quod additum est, Salomo- E
nis. Sic enim prænotatur, *Canticum graduū Salomonis.* Itaq; fecit nos intentos inusitatior titulus cæteris, vt quæramus quare sit additum Salomonis. Nam quid sit canticum graduum, non opus est sæpe repetere. Plura enim hinc dicta sunt, quia cantat ascendentis vox in affectu pietatis & charitatis ad illam supernam Hierusalem, cui suspiramus quandiu peregrinamur, & vbi lætabimur cum à peregrinatione redierimus. Ascendit ad hanc omnis qui proficit, cadit ab hac omnis qui deficit. Nec pedibus ascendere quæras, nec pedibus te descendere putes. Amando deum ascendis, amando seculum cadis. Sunt ergo ista cantica amātium, & quodam sancto desiderio flagrantium. Ardent qui ista cātant ex corde, quorum etiam cor ardēs inuenitur in moribus, in bona conuersatione, in operibus secūdum præcepta dei, in contemptu temporaliū, in charitate æternorum. Sed quare sit additum Salomonis, quātum inspirauerit dominus, dicā charitati vestræ. Salomon erat tempore suo filius Dauid, magnus ille per quē multa sancta præcepta & salubria monita & diuina sacramenta spiritus sanctus in diuinis literis operatus est. Nā ipse Salomon F
mulierum amator fuit, & reprobatus est à deo: & vsque adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiā idolis sacrificare cogeretur, sicut de illo scriptura testis 3.Reg.11.
est. Sed si illo cadente quæ per illum dicta sunt delerentur, iudicaretur quia ipse dixerat, non quia per illum dicta erant. Optime igitur etiā hoc egit misericordia dei & spiritus eius, vt quicquid boni per Salomonē dictum est, deo tribueretur: peccatum autem hominis homini. Quid mirū quia in populo dei cecidit Salomon? In pa- Gene 3.
radiso non cecidit Adam? Non cecidit angelus de cœ- Esaia.14.
lo, & diabolus factus est? Ideo docemur in nullo hominum spem esse ponendā, quia & iste Salomon ædifica- 3.Reg.6.
uerat tēplum domino, in typo quidē & in figura futuræ ecclesiæ & corporis domini: vnde dicit in Euangelio, Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Quia Ioan.2.
ergo ipse ædificauerat illud templū, ædificauit sibi templum vetus Salomō dominus noster Iesus Christus, verus pacificus. Nomen enim Salomonis interpretatur pacificus. Est autē ille verus pacificus, de quo dicit apostolus, Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnū. Ipse Ephes.2.
est verus pacificus, qui duos parietes è diuerso venientes

A paulò antè dixerat filium dei, timuit ne moreretur, & *Matth. 16.* ait illi, Absit à te domine, propitius esto tibi, non fiet istud. Ante lucem volebat surgere, & loci consiliũ dare. Sed quid fecit dominus? Fecit illud vt post lucem surgat: Redi post me satana. Ideo enim satanas, quia ante lucem vis surgere, redi post me vt ego præcedam, tu sequaris. Quò ego eo, illuc eas: non quò tu vis ire, illuc me velis ducere. Ergo illis qui volebant ante lucem surgere, dicit psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere. Et quando surgimus? Cum fuerimus humiliati.

Surgite posteaquam sedistis. Surrectio exaltationem significat, sessio humilitatem significat. Aliis locis intelligitur sessio in honore iudicandi, aliis locis humilitatem *Matth. 19.* ostendit. Quomodo in honore iudicandi sessio? Sedebitis super duodecim sedes, iudicãtes duodecim tribus Israël. Quomodo in signo humilitatis sessio? Hora sex- *Ioan. 4.* ta dominus fatigatus sedit ad puteum. Fatigatio domini, infirmitas domini fuit: infirmitas virtutis, infirmitas sapientiæ, sed ipsa infirmitas humilitas. Ergo si sedit ex infirmitate, sessio illa humilitatem significat. Et ipsa sessio ipsius, id est, humilitas ipsius, ipsa nos fecit saluos, *1. Cor. 1.* quia quod infirmum est dei, fortius est quàm homines. *Psal. 138.* Ideo dicit in quodã psalmo, Domine tu cognouisti ses- B sionem meam & resurrectionem meam, id est, humilitatem meã, & exaltationem meam. Quid ergo vos ante *Matth. 20.* lucẽ vultis exaltari ô filij Zebedæi? Sic enim loquamur & ipsos potius nominemus, qui non nobis irascuntur, quia ideo de illis illa conscripta sunt, vt alij cauerent superbiã, in qua ipsi correpti sunt. Quid ergo vultis ante lucem surgere? in vanum est vobis. Exaltari vultis antequam humiliemini? Dominus ipse vester qui est lux vestra, humiliatus est vt exaltaretur. Audite Paulum dicen- *Philip. 2.* tem, Qui cum in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Quare illi non erat rapina? Quia natura erat, quia ad hoc natus erat, vt esset æqualis illi à quo genit⁹ est. Sed quid fecit? Propter nos semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Hęc est sessio ipsius. Sed audi & resurrectionem, Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Iam vos ad illud nomen festinatis, surgite, sed posteaquam sedistis. C Surgere vultis, sed primo sedere. Et surgens ab humilitate peruenis ad regnũ. Nam si præripis regnum, cadis *Matth. 20.* à regno antequam surgas. Potestis bibere, inquit, calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Et illi, possumus. Et ille, Calicẽ, inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexteram vel ad sinistram meam, ait, non est meum dare vobis: aliis paratũ est à patre meo. Quid est, non est meum dare vobis? Non est meũ dare superbis. hoc enim adhuc erant. Sed si vultis illud accipere, nolite esse quod estis. Aliis paratũ est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid est, alij estote? Prius humiliamini, qui iam vultis exaltari. Intellexerunt ergo sibi humilitatem profuturam, & correcti sunt. Ergo & nos hoc audiamus, quia hoc dicit psalmus iste, Surgite posteaquã sedistis. Sed ne quis putet se ad hoc sedere vt honoretur, vt ostenderet quia sessione ista humilitatem voluit commendare, ne quis se putaret iussum esse sedere aut ad iudicandum, aut ad epulandum & gaudendum, & maiorem superbiam ibi quæreret, in significationẽ humilitatis addidit, *Qui manducatis panem doloris.* Illi ergo mãducant panem doloris, qui gemunt in ista peregrinatione. Ipsi sunt in conualle *Psal. 83.* plorationis. Ascensiones enim facit deus in corde. Sed vbi illas disponit? Ascensiones, inquit, in corde eius dis- D posuit. Quis? deus. Si ascensiones in corde, ideo cantant canticum graduum. Humiliemur in seculo, vt ascendamus. Quomodo? Corde. Quia ipsa ascensio in cordibus, à cõualle plorationis surgit. In conualle, inquit, plorationis. Quomodo erecti sunt mõtes, sic sederũt conualles. Cõualles enim dicuntur loca depressa terrarum. Colles enim eminentiora loca, minus tamen q̃ montes. Multum excelsa loca terrarum, montes dicũtur. Parum est. Non ait, à colle surgite, nec ait à cãpo, sed à conualle, vt sit aliquid humilius q̃ campus est. Si ergo in conualle plorationis manducas panem doloris, & dicis, Fa- *Psal. 41.* ctæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? bene surgis, quia sedisti. Et quasi diceres, quando surgimus? Modo iubemur sedere, quãdo erit nostra resurrectio? Quando fuit domini. Ad eum attende qui te pręcessit. Nam si nõ ipsum attendis, in vanum est tibi ante lucem surgere. Ipse quando exaltatus est? Cũ mortuus est. Ergo & tuam exaltationem post mortem spera, in resurrectionem mortuorũ spera, quia ille resurrexit & ascendit. Sed vbi dormiuit? In cruce. Quando dormiuit in cruce, signũ gestabat, imò implebat quod significatũ erat in Adam, quia E cum dormiret Adam, costa illi detracta est, & Eua fa- *Gene. 2.* cta est. Sic & dominus cũ dormiret in cruce, latus eius lancea percussum est, & sacramenta profluxerunt, vnde facta est ecclesia. Ecclesia enim coniunx domini facta *Ioan. 19.* est de latere, quomodo Eua illa facta est de latere. Sed quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis, sic ista non est facta nisi de latere morientis. Si ergo ille non resurrexit nisi mortuus, tu exaltationem speras nisi post hanc vitam? Et vt doceat iste psalmus, quasi interrogares quando surgã, fortassis priusquam sedero:

Cum dederit, inquit, *somnũ dilectis eius.* Dat hoc ergo deus, cum dormierint dilecti eius: tunc surgent dilecti eius, id est, Christi. Omnes enim surgent, sed non quomodo dilecti eius. Omnium est enim resurrectio mortuorum. Sed quid ait apostolus, Omnes quidem resurgemus, sed *1. Corin. 15.* non omnes immutabimur. Resurgunt illi ad pœnas, resurgimus nos quomodo resurrexit dominus noster, vt sequamur caput nostrũ, si mẽbra ipsius sumus. Si autem mẽbra eius sumus, tunc sumus dilecti eius, tunc ad nos pertinet illa resurrectio quæ præcessit in domino: vt lux resurrexit ante nos, nos post lucem: quia in vanũ est F nobis ante lucem surgere, id est, altitudinem quærere antequam moriamur, cum Christus lux nostra non sic exaltatus in carne, nisi posteaquam mortuus est. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cum somnum acceperimus, tunc resurgemus in resurrectione mortuorum. Vnus resurrexit, iam non moriturus. Resurrexit Lazarus, sed moriturus: resurrexit filia *Ioan. 11.* archisynagogi, sed moritura, resurrexit filius viduæ, sed *Matth. 9.* moriturus: resurrexit Christus non moriturus. Audi apostolum, Christus resurgens ex mortuis iam non mo- *Roman. 6.* ritur, & mors ei vltrà nõ dominabitur. Talem spera resurrectionẽ, & propter hoc esto Christianus, non propter felicitatem terræ huius. Nam si propter felicitatem vitæ huius vis esse Christianus, quando illa lux tua non hic quęsiuit mundanam felicitatem, ante lucem vis surgere, necesse est vt in tenebris perseueres. Mutare, sequere lucem tuã: qua resurrexit, surge. Sede prius, & sic surge cum dederit somnum dilectis eius. Quasi quæreres iterum, quibus dilectis? *Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris.* Quomodo dicit fruct⁹ vẽtris? Parturiti sunt filij isti. Est quædã mulier in qua spiritaliter ostẽditur qđ

phetis generati sunt apostoli, filij sunt excussorum : ipsi in manu potentis positi tanquam sagittæ, peruenerunt vsque in fines terræ : vnde dici habet in fine, Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris. Quia ideo de finibus terræ colligitur ista hæreditas, quia sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum, id est, sic filij prophetarum apostoli fuerunt, quasi sagittæ in manu potentis. Si potens ille potenter excusſit: si potenter excusſit, vsque in fines terræ peruenerunt quos excusſit. *Beatus homo qui implenit desiderium suum ex eis.* Eia fratres mei, quis replet desiderium suum ex eis? Qui non amat seculum : qui desiderio seculi plenus est, non est quò intret quod illi prædicauerunt. Funde quod portas: & capax fieri ad id quod non habes : id est, desideras diuitias, non potes implere ex eis desiderium tuum. Desideras honores in terra, desideras ea quæ etiam iumentis donauit deus, hoc est, voluptatem temporalem, & salutem corporis, & talia, non ex eis implebis desiderium tuum. Si autem sic desideras, quomodo ceruus desiderat ad fontes aquarum, si dicis, desiderat, & deficit anima mea in atria domini, imples desiderium tuum ex eis, non quia iam illi possunt tale desiderium

Psal. 42. & 83.

B implere, sed tales imitando venis ad eum qui impleuit desiderium ipsorum. *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* Fratres in porta loquamur : id est, vt omnes nouerint quid loquamur. Qui enim non vult loqui in porta, latere vult quod loquitur: & forte ideo vult latere, quia malũ est. Si fidit, in porta loquatur, sicut dicitur de sapientia, In portis autem ciuitatum audenter dicit. Quanto tempore iustitiam innocentes tenuerint, non erubescent. hoc est in porta prædicare. Et quis est qui prædicat in porta? Qui prædicat in Christo, quia Christus est porta, qua intramus ad illam ciuitatem. Mẽtior si nõ ipse dixit, Ego sum ianua. Si ianua est, & porta est. Ianua enim dicitur domus, & ianua ciuitatis porta est, porta domus ianua est. Sed forte non bene dicitur porta, si nõ bene dicitur ciuitas quæ dicta est domus. vtrũque enim paulò antè dictum est, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificãtes eam. Et ne istam domum audiẽdo paruum aliquid putares, Nisi dominus, inquit, custodierit ciuitatẽ, in vanum laborabit qui custodit eam. Illa est ergo domus quæ est ciuitas. Ipsa ergo habet ianuam tanquam domus, & habet

Prouer. 8.

Ioan. 10.

C portam tanquam ciuitas. Qui est ergo ianua domus, ipse est porta ciuitatis. Ergo si Christus porta ciuitatis, ille non erubescit qui in Christo stat & sic prædicat. Qui autem contra Christum prædicat, clauditur contra illum porta. Qui sunt isti qui cõtra Christum prædicant? Qui negant quia missæ sunt sagittæ de manu potentis, & peruenerunt vsque in fines terræ, & ipsa est hæreditas domini de qua dictũ est, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Prædicatum est, auditum est antequam fieret, & iam factum nolunt agnoscere. Qui disputant ergo contra Christum, extra portã sunt, quia suos honores quærunt, non Christi. Qui autem prædicat in porta, Christi honorem quærit, nõ suum: & ideo qui prædicat in porta dicit, Nolite in me præsumere, non enim per me, sed per portam intrabitis. Illi autem qui volunt homines in seipsos præsumere, nolunt eos intrare per portam: non mirum si clauditur contra illos porta, & ociosi pulsant vt aperiatur. Adestote ergo animo fratres etiã propter crastinum sermonem, ex nostra pollicitatione adiuuante domino vobis reddendum ex Euangelio de columba. In cuius nomine promisimus, in illius misericordia reddemus. Sed vt posimus esse idonei redditores, ne audaces fuerimus promissores, orate pro nobis. D

Psal. 2.

In expositione super Ioannem Tract. 6.

In psalmum centesimumuicesimumseptimum enarratio.

SICVT dicit Apostolus fratres charissimi, spiritalibus spiritalia comparamus, animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus dei: cauendum est ne homines animales non percipientes quæ sunt spiritus dei, scandalizentur potius in hoc psalmo quàm ædificentur : nam breuiter, quanquam eum cum cantaretur adiuimus, quia si breuis est, curro eum, non tractans sed legens. Et videte quia talia quisque concupierit pro magno à deo qualia continet iste psalmus, & forte non quia desertus est ab illo, sed quia magis diligitur, non acceperit : viderítque illa quæ hic sic audiuit, esse præmia timẽtium deum, abundare illis qui non timent deum, nutent gressus illius, & effundantur lapsu vestigia eius, & dicat in corde suo sine causa se deum timuisse, quando illa dona non meruit quæ promisit timentibus se, insuper & illi acceperunt qui eum non solum non timuerunt, sed etiam blasphemauerũt. Videte enim quid dicat, *Beati omnes qui timent dominum: qui ambulant in viis eius. Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es & bene tibi erit.* Adhuc possumus hic & quamuis animales beatitudinẽ futuri seculi cogitare. Sed videte quid sequatur, *Vxor tua sicut vinea fertilis, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouellatio oliuarum, in circumitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum.* Quomodo? Vt sit vxor eius tanquam vinea fertilis in lateribus domus eius, & filij eius circundent in circumitu mensam eius, tanquam oliuarum nouellatio. Ergo perdiderunt mercedẽ suam qui propter deum etiam vxores ducere nuluerũt? Sed ait qui noluit ducere vxorem, Qualiter me deus benedicet? Imò vero aut sic te benedicit, aut te nõ benedicit. Aperte dicta sentẽtia est, Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Quid hoc ergo sibi vult fratres? Ne desiderando temporalem & terrenam felicitatem perdamus cœlestem, propheta tanquam inuolucrum nobis cõstituit. Innolucrũ hoc nescio quid habet intus. Meminit autem charitas vestra cum superiorem psalmum vobis tractaremus, qui est ante istum, incurrisse nos in quendam versum obscurum, vbi dictum est, Sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum: & cum quæreremus qui sunt filij excussorũ, visum esse nobis suggerente quantum credimus domino, filios excussorum apostolos esse dictos filios Prophetarum. F Quare? Quia prophetæ in ænigmatibus locuti sunt, & figuris rerum tanquam mysteriorum inuolucris cooperuerunt intellectum: qui intellectus prodire non potuit ad homines, nisi inuolucra illa excuterentur. Vnde dicti sunt illi filij excussorum, qui de prophetis excusſis profecerunt. Ergo & nos excutiamus istũ, ne per inuolucra fallamur, & tãgentes quod intus est & non videntes, ducamus forte lignũ pro auro, aut testam pro argento. Excutiamus ergo, si videtur charitati vestræ : aderit dominus vt procedat quod intus est, maxime fratris mei, quia martyrum natalitia celebramus. Quanta mala passi sunt martyres, quanta exitia, quanta tormenta, squalores carcerũ, stricturas catenarũ, sæuitias ferarũ, ardorẽ flammarũ, aculeos contumeliarũ. Ista omnia passi essent, nisi nescio quid viderẽt quò se tenderẽt, quod ad huius seculi felicitatem nõ pertinet. Turpe est autem vt natalitia martyrũ celebremus, horũ videlicet seruorum dei contẽnentiũ mundum istum propter sempiternam felicitatẽ, & accipiamus quod hic scriptũ est pro præsenti felicitate, vt cuicunq; forte homini dei fideli, ciui il-

1. Corin. 2.

E

Psal. 126.

G lius Hierusalem cótingat etiam ducta vxore filios non habere: dicamus, Non timet homo iste dominũ. Nam si timeret dominum, vxor eius tanquam vinea fertilis esset in domo eius, non sterilis vt nullum generaret: & si timeret dominum homo iste, filij ipsius circundarent mensam ipsius, tanquam arbores oliuarum. Si enim ta-
1.Corin.2. lia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ sunt spiritus dei. Incipiamus & nos excutere, vt simus & nos filij excussorum. Si enim erimus filij excussorum,
Psal.126. erimus in manu potentis tanquam sagittæ, & iaculabitur nos de præcepto suo in corda hominum nondum amantium, vt percussi sagittis verborũ dei amẽt. Nam si talia illis vel cœperimus prædicare, filij aut fratres mei timete dominum, vt habeatis filios & nepotes, vt gaudeat domus vestra, non sagittamus vt ametur illa æterna Hierusalem. Remanebunt in amore terrenorum, & videntes ista abundare impiis, & si nobis non audent, in corde suo dicunt, Quare ille qui non timet deum, plenam domum habet filiis? Et forte alius dicit illi, Adhuc nescis quid illi possit contingere. Quid si efferet illos, qnia non timet deum, & ad hoc illi plures nati sunt, vt maiorem dolorẽ de illorum morte patiatur? Sed si talia
H dixeris, respondebit tibi & ille, Ego noui hominem impium, paganũ, sacrilegũ, adoratorem idolorum. & forte nouit & verum dicit, nec vnum tantũ nouit, nec duos vel tres, quẽ deduxerunt ad fossam, senem decrepitum, mortuum in lecto suo turbæ filiorum & nepotũ. Ecce non timuit dominum, & proles fœcundissima domus eius clausit oculos eius. Quid ad hoc dicturi sum⁹? Nihil illi potest euenire mali, vt efferat filios suos viuus, quandò iam mortuus à filiis ad sepulchrum gloriosum deductus est. Excutiamus ergo, excutiamus si volumus esse filij excussorũ. Exeat huc aliquid. Est enim quidam homo qui sic benedicetur, & nemo timet dominũ, nisi qui est in mẽbris ipsius hominis. Et multi homines sunt, & vnus homo est: multi enim Christiani, & vnus Christus. Ipsi Christiani cũ capite suo quod ascẽdit in cœlũ, vnus est Christus. Nõ ille vnus, & nos multi, sed & nos multi in illo vno vnũ. Vnus ergo homo Christus caput & corpus. Quod est corpus eius? Ecclesia eius, dicẽte a-
1.Corin.12. postolo, Quoniã membra sumus corporis eius. &, Vos autem estis corpus Christi & mẽbra. Intelligamus ergo vocẽ huius hominis, in cuius corpore vnus sumus ho-
I mo, & ibi videbimus ista vera bona Hierusalẽ: sic enim dixit in fine, Vt videas bona quæ sunt Hierusalem. Si autem ista bona terreno oculo attenderis, abundantiam filiorum & nepotũ, & fertilitatem fœcunditatemq́; cóiugis, non sunt bona illius Hierusalem, quia bona ista & in terra morientium sunt, illa terra viuentium est. Noli valde pro magno habere, si habes filios morituros, etsi non ante te, certe post te. Vis habere filios nunquã morituros, & tecum semper victuros? Esto in illis corpore,
Ibidem. de quo dictũ est, Vos autẽ estis corpus Christi & membra. Nam vt hoc ostenderet & ipse psalmus, quia sic est obscurus vt admoneat pulsari, sic coopertus vt velit excuti, à pluribus cœpit, Beati omnes qui timent dominũ, qui ambulant in viis eius. Multis loquitur. Sed quia ipsi multi vnũ sunt in Christo, sequitur & singulariter iam dicit, Labores fructuum tuorum manducabis. superius dixerat, Beati omnes qui timent dominũ, qui ambulant in viis eius. Modo quare labores fructuũ tuorum manducabis: & non manducabitis? Et quare, labores fructuũ tuorum: & nõ, labores fructuũ vestrorum? Tam in proximo oblitus est quia plurib⁹ loquebatur? Sed si iam excussisti, quid tibi respondit? Cum plures Christianos appello, in vno Christo vnum intelligo. Plures ergo estis, K
& vnus estis: plures sumus, & vnus sumus. Quomodo plures sumus, & vnus sumus? Quia illi inhæremus cuius mẽbra sumus, & quorum caput in cœlo est, vt membra sequatur. Ergo ipse describat iam, quia manifestatũ est quem describit: sic patebunt omnia quę sequuntur: tantum vos timete dominũ, & ambulate in viis eius, & nolite zelare eos qui non ambulant in viis eius, quando illos videritis esse felices infeliciter. Seculi enim homines infeliciter felices sunt. Martyres autem feliciter infelices erant. erant enim ad tempus infelices, sed in ęternum felices, & in eoipso quòd erant ad tempus infelices, putabãtur magis infelices quàm erant. quid enim dicit Apostolus? Quasi tristes, semper autem gaudẽtes. 2.Corin.6.
Quare semper? Et hic & ibi, prorsus & hic & ibi. Hic enim vnde gaudemus? De spe. Ibi vnde gaudemus? De re. Magnum gaudium habet spes gaudentis. Et si spe gaudentes, videte quid sequitur, In tribulatione patien- Roman.12.
tes. Martyres ergo ideo in tribulatione patientes erant, quia spe gaudebant. Sed quia nondum erat illud quod promittitur, quod dicit apostolus, Spes enim quæ vide- Roman.8.
tur, non est spes: Si autem quod nõ videmus speramus, per patientiã expectamus. Ecce quare omnia martyres L
pertulerunt, quia qnod non videbãt, per patientiam expectabant. Illi qui eos occidebant, quę videbãt amabãt: illi qui occidebantur, ad ea quæ non videbant suspirabant, & ea quæ non videbant, apprehendere festinabãt: & quòd tardius occidebantur, moras sibi fieri arbitrabantur. Ergo fratres Felix martyr & vere felix, & nomine & corona, cuius hodie natalis est, contẽpsit mundum. An forte quia timebat dominum, inde erat felix, inde erat beatus, quia vxor eius tanquam vinea fertilis erat in terra, & filij eius circundederunt mensam eius? Omnia ista perfecte habet, sed in corpore illius qui hic describitur. Et quia sic ille intellexit, contempsit præsentia, vt acciperet futura. Noueritis autem fratres non eum passum mortẽ, quam alij martyres passi sunt. Confessus est enim, dilatus est ad tormẽta, alio die inuẽtum est corpus exanime. Clauserant enim illi carcerem, sed corpori, nõ spiritui. Quem illic parabant torquere carnifices, absentem inuenerunt, perdiderũt sæuitiam suã: iacebat enim exanimis sine sensu illis, ne torqueretur: cum sensu apud deum, vt coronaretur. Vnde & iste Felix fratres, non tantũ nomine, sed & præmio vitæ æter- M
næ sic ista dilexit. Ergo sic audiamus istũ psalmum tanquam de Christo dicatur: & omnes hærentes corpori Christi, & effecti membra Christi, ambulemus vias domini, & timeamus dominum timore casto, timore permanente in seculum seculi. Est enim alius timor quem Psal.18.
charitas excludit, dicente Ioanne, Timor nõ est in cha- 1.Ioan.4.
ritate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Non de omni timore dicit, qꝫ mittitur foras à charitate: habes enim psalmum dicẽtem, Timor domini castus permanens in seculũ seculi. Alius ergo timor domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanet, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accedat, ne dãnum, ne orbitas, ne alicuius admissio criminis, ne alicuius amissio chari, ne exiliũ, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio. propterea timẽt & tremũt. Adhuc timor iste nõ est castus. Adhuc audi: alius nõ in hac terra pati timet, sed gehenã timet. Vnde terruit & dominus: audistis cũ euangeliũ legere- Esa.66.
tur, Vbi vermis eorũ non morietur, & ignis eorum non Marc.9.
extingue-

A extinguetur. Audiunt hæc homines,& quia vere futura sunt impiis,timent,& continēt se à peccato.Habent timorem,& per timorem continent se à peccato. Timēt *13 q 6.c.a.* quidē,sed non amant iustitiam. Cum autem per timo- *Cum per timorem.* rem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durū erat amari, & dulcescit deus: & iam incipit homo iuste viuere,propterea nō quia timet pœnas,sed quia amat æternitatem.Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundum quem debemus fratres mei in- *Psalm.18.* telligere quod dictum est, Beati omnes qui timent dominum,qui ambulant in viis eius. Si potuero digne dicere de isto timore casto,dicam adiuuāte domino nostro Iesu Christo.Multi fortasse hoc timore casto inflāmabuntur in amorem castum.Nec possumus explicare *3.sen.dist.* fortassis,nisi proposita aliqua similitudine. Pone aliquā *34.ca.Non potes.* fœminam castam,timentem virum:aliam pone adulteram, & ipsa timet virum. Casta timet, ne discedat vir: adultera,ne veniat. Quid si ambo absentes sunt?Illa ne veniat,illa ne tardet. Absens est quodammodo cui desponsati sumus, absens est qui nobis arram dedit spiritum sanctum, absens est qui nos redemit sanguine suo, sponsus est ille quo nihil est pulcbrius, qui quasi fœdus apparuit inter manus persequētium, de quo paulò antè *Esa.53.* dicebat Esaias,Et vidimus eum, & nō habebat speciem B neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit. Quomodo enim illum virgines amarent, quæ in terra maritos nō quęsierunt?Ergo persequentibus fœdus apparuit,& nisi eum fœdum putarent, non insilirent,non *Math.27.* flagellis cæderēt, non spinis coronarent, non sputis inhonestarent:sed quia fœdus illis apparebat,fecerunt illi ista: non enim habebant oculos vnde Christus pulcher videretur. Qualibus oculis Christus pulcher apparuit? Quales oculos quærebat ipse Christus, quando dice- *Ioan.14.* bat Philippo,Tāto tempore vobiscum sum, & non me vidistis? Isti oculi mundandi sunt, vt possint videre illam lucem:& leuiter tamen perstricti splendore,accenduntur amore vt sanari velint,& fiant illuminati. Nam vt noueritis quia pulcher est Christus qui amatur, audi *Psal.44.* prophetam,Speciosus forma præ filiis hominum.Omnes homines superat illius pulchritudo. Quam rem a- C mamus in Christo? Membra crucifixa, latus perforatum, an charitatem? Quando audimus quia passus est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. Amauit nos, vt redamaremus eum: & vt eum redamare possemus, visitauit nos spiritu suo. Pulcher est ille, & absens est. Interroget se sponsa, si casta est. In membris sumus omnes fratres mei, in membris ipsius sumus, ideo vnus homo sumus. Videat vnusquisque qualem timorē ha- *Psalm.18.* beat,an eum quem excludit charitas,an castum permanētem in seculum seculi. Modo probauit dico, & probabit. Absens est sponsus noster: interroga consciētiam tuam, vis vt veniat, an adhuc vis vt tardet? Videte fratres. Ego pulsaui ad ostia pectorum vestrorum, vocem inhabitantium ille audiuit. Quid singulorum quorumque modo consciētiæ dixerint, ad aures meas,quia homo sum, peruenire non potuit: ille qui absens est præsentia corporis, sed præsens est vigore maiestatis, audiuit vos. Quàm multi si dicatur illis, Ecce iam Christus, cras dies iudicij:non dicunt, vtinam veniat. Qui enim dicūt,multum amant:& si dicatur illis, Tardabit:timēt ne tardet,quia timor castus est. Quomodo autem nunc timetur ne tardet, sic cum venerit timebitur ne discedat. Erit autem castus iste timor, quia tranquillus & securus. Non deseremur ab eo, cum inuenerit nos domi- D nus credentes in eum, quando quæsiuit nos antequam nossemus eum. Castus ergo timor fratres mei hoc habet,quia venit de amore. Ille autem timor nondum castus, præsentiam domini & pœnas timet: timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum il- *3.sen.dist. 34 capite Et quia. in medio.* lud,sed timore patiēdi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi,sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est: non quidem permanebit in seculum seculi, sed nondum est iste castus permanēs in seculū seculi. In quo est castus? Iam iterum aliquid interrogo, quod vosmetipsos interrogetis. Si deus veniens voce propria loqueretur nobis, quanquam non taceat loqui per literas suas, & diceret homini, Peccare vis? pecca: fac quicquid te delectat: quicquid amaueris in terra, tuum fiat: cui fueris iratus, intereat: quem rapere volueris, rapiatur: quem cædere, cædatur: quē damnare, damnetur: quem possidere, possideas. Nemo tibi resistat, nemo tibi dicat, quid facis? nemo, noli facere quod velis: nemo, quare fecisti? abundent tibi omnia ista terrena quæ concupisti, & viue in E illis non vsque ad tempus, sed semper: faciem tantùm meam nunquam videbis. Fratres mei vnde ingemuistis, nisi quia iam natus est timor castus permanens in *Psalm.18.* seculum seculi? Quare percussum est cor vestrum si diceret deus, faciem meam nūquam videbis? Ecce omni ista terrena felicitate, omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia, non illa amittis, non illa deseris, quid vis amplius? Fleret quidem & gemeret timor castus,& diceret, Imò tollantur omnia,& faciem tuam videam. Timor castus exclamaret de psalmo, & *Psal.79.* diceret, Deus virtutum cōuerte nos,& ostende faciem tuam,& salui erimus. Timor castus exclamaret de psal- *Psal.26.* mo & diceret, Vnam petij à domino. Vide quomodo ardeat timor iste castus, timor verus, timor syncerus, Vnā petij à domino, hāc requirā. Quid? Vt inhabitē in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quid si propter terrenam felicitatem? audi quid sequitur, Vt contēpler delectationē domini, & protegar à tēplo sancto eius: id est esse templū eius, & protegi ab eo: hanc vnam petij à domino. Hāc vnā si petieritis, accipietis: ad hāc vnam si cor vestrum exercueritis, & hoc solum amittere timueritis, nec inuidebitis felicitatibus terrenis, & F illam felicitatem veram sperabitis, & eritis in eius corpore cui cantatur, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulāt in viis eius. Labores fructuum tuorū manducabis. O vos, ô tu: vos multi qui vnus estis, labores fructuum tuorum māducabis. Quasi peruerse videtur dicere non intelligentibus: debuit enim dicere, fructū laborum tuorum manducabis: multi enim manducant fructum laborum suorum. Laborant in vinea, ipsum laborē non manducant, sed quod de labore ipsorum nascitur hoc manducant. Laborant circa arbores pomiferas, quis manducet labores? Nemo inquam, sed quod illæ arbores attulerint: Fructus laboris, & ipse iocundat agricolam. Quid sibi vult, labores fructuū tuorum māducabis? Modo labores habemus, fructus postea erit. Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem, de qua paulo ante diximus, Spe gaudentes, in tri- *Rom.12.* bulatione patiētes: modo nos ipsi labores nostri iocundāt, & lętos nos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iocundare, manducatus fru- *Psalm.125.* ctus ipsius laboris qualis erit? Māducabāt labores suos, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Quanto iocundius manducabunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos

G suos? Et vt noueritis fratres quia mãducatur labor iste,
in superiore psalmo audistis dictum superbis, qui ante
lucem volebant surgere, id est, ante Christum, non per
humilitatẽ, qua surrexit Christus: dictum est illis, Surgi-
te pusteaquam sedistis: id est, bumiliamini, & inde sur-
gite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus est pro-
pter vos. Et quid dictũ est? Qui manducatis panem do-
loris. Iste est labor fructuum, panis doloris. Nisi enim
manducaretur, non diceretur panis. Nisi autem habe-
ret aliquam suauitatem panis iste, oemo illum mandu-
caret cũ tanta suauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dul-
ciores sunt lachrymæ orantium, q̃ gaudia theatrorum.
Et audi flammam desiderij qua manducatur ipse panis,
de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris. Alio
loco dicit amans iste: cuius vocem in psalmo plerum-
Psalm.42. que agnoscimus, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes
die ac nocte. Vnde factæ sunt lachrymæ panes? Dum
dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Antequam
enim videamus eum qui nos dilexit, qui nobis pignus
dedit, cui desponsati sumus, insultant nobis pagani, &
dicunt, Vbi est quem colunt Christiani? Ostendant no-
H bis quem colunt, Ecce ego ostendo illis deum meũ, &
ipsi ostẽdant mihi deum suum. Dum tibi hoc dicit pa-
ganus, non inuenis quod illi ostendas, quia non est cui
ostendas. Redis ergo & plangis ad deum, quia illi suspi-
ras antequam videas, & desiderio ipsius gemis, & quia
in ipsius desiderio ploras, dulces sunt & ipsæ lachrymę,
& pro cibo tibi erũt, quia factus est tibi & ipse panis die
ac nocte dum dicitur tibi quotidie, vbi est Deus tuus?
Apoc.21. Sed veniet deus tuus, de quo dicitur, Vbi est, & abster-
get lachrymas, & ipse pro pane lacbrymarum succedet,
& te in æternum saginabit, quia erit nobiscum verbum
dei quo pascuntur angeli. Interim modo labores fru-
ctuum, postea fructus laboris. Labores fructuum tuorũ
mãducabis, beatus es & bene tibi erit. Beatus es, de præ-
senti est: bene tibi erit, de futuro est. Cum manducas la-
bores fructuũ tuorum, beatus es: cum perueneris ad fru-
ctum laborum tuorum, bene tibi erit. Quid dixit? Nam
si bene tibi erit, vtique beatus eris: & si beatus eris, bene
vtique tibi erit. Sed interest inter spem & rem. Si spea
tam dulcis est, quãro res dulcior erit? Iam veniamus ad
illam. Vxor tua, Cbristo dicitur: ergo vxor eius, Ecclesia
I eius: Ecclesia eius, vxor eius, nosipsi sicut vinea eius fer-
tilis. Sed in quibus vinea fertilis? Videmus enim parie-
tes istos intrantes multos steriles. Videmus quia istoa
parietes intrant multi ebriosi, fœneratores, mangones,
quęrẽtes sortilegos, euntes ad præcantatores & pręcan-
tatrices, quãdo illis caput dolet. Ista est fertilitas vineæ?
Ista est vbertas vxoris? non ipsa est. Istæ spinæ sunt, sed
non vbique spinosa. Habet quandam fertilitatem, & est
vinea fertilis, sed in quibus? Io lateribus dumus tuæ. Nõ
omnes dicuntur latera domus. Quæro enim quæ siot
latera domus? quid dicam? Parietes sunt quasi lapides
fortes. Si de boc habiraculo corporali diceret, forte
hoc intelligeremus latera. Latera dicimus domus, eos
qui inhærent Christo. Noo enim sine causa & io ser-
mone quotidiano dicimus de aliquo qui furte male a-
git ex malorum consiliis amicorũ, de illo dicimus, Ma-
la latera habet. Quid est, mala latera habet? Mali illi in-
hærent. Ergo & de alio, bona latera habet: bonis consi-
liis viuit. Quid est hoc? Bouis consiliis regitur. Ergo la-
tera domus sunt illi qui inhærent Christo, nec sine cau-
sa & ipsa cooiunx de latere facta est. Viro dormiebte
Genes.2. Eua facta est: moriente Christo, Ecclesia facta est. Et illa
de latere viri, cũ costa detracta est: & ista de latere viri,
quando latus lancea percussum est, & sacramenta pro- Ioan.19.
fluxeruot. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? K
In lateribus domus ruæ, id est, in his qui adhærent Chri-
sto. Io aliis, qui non adhærent Christo, sterilis. Sed nec
illos in vinea computabo. Filij tui. Quæ est vxor, & qui
sunt filij? In istis carnalibus nuptiis & cõiugiis, alia vxor,
& alij filij: in Ecclesia quæ vxor, ipsi filij. Ad Ecclesiam
enim pertinebant Apostoli, & in mẽbris Ecclesiæ erant,
Ergo in coniuge ipsius erant, & coniux erãt secundum
portionem suam, quam in membris obtinebãt. Quare
ergo de illis dicitur, Cum recesserit ab eis sponsus, tunc Math.9.
ieiunabũt filij sponsi? Ergo ipsa coniunx, & ipsa filij. Mi-
rum dico fratres mei, In verbis autem domini inueni-
mus Ecclesiam & fratres ipsius esse, & sorores ipsius es-
se, & matrem ipsius esse. Nam cum ei nunciarentur ma-
ter eius & fratres foris stantes, quia foris stabant, typum Math.12.
gerebant. Quis typus matris? Synagoga. Quis typus fra-
trum carnalium? Iudæi foris stantes: & foris stat syna-
goga. Nam Maria in lateribus domus eius, & cognati
eius ea virginis Mariæ consanguinitate venientes, qui
in eum crediderũt, io lateribus domus eius, nõ inquan-
tum carnali consanguinitate iuncti erant, sed inquantũ L
verbũ dei audiebant & faciebant. Hoc enim respondit
dominus & ait, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Vnde De fide cõ-
tentauerunt quidã dicere quia Christus matrem nõ ha- tra Mani-
buit, quia dixit, Quæ mihi mater? Quare? Ergo Petrus chæos.c.25.
& Ioannes & Iacobus & alij Apostoli patres nõ habue- Math.23.
runt in terra? Et tamen quid eis dicit? Nolite vobis di-
cere patres super terram, vnus est enim pater vester qui
in cœlis est. Quod ergo in patre docebat discipulos,
hoc in matre ipse domõstrauit. Vult enim dominus, vt
consanguinitatibus terreois præponamus deum. Defer
patri, quia pater est: defer deo, quia deus est. Generauit
te pater accommodando carnem suam, creauit te deus
adhibẽdo potentiã suam. Ne irascatur pater cum deus
illi præpouitur, imò gaudeat sibi tantum deferri, vt illi
inuentus esset qui ei deberet præponi. Ergo quid dicã?
dominus quid ait? Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et Math.12.
extendit, inquit Euangelista, manus super discipuloa
suos, & ait, Ecce mater mea & fratres mei. Fratres erant,
mater quomodo erãt? Addidit, Et qui fecerit volunta-
tem patris mei, ipse mihi frater & soror & matet est. Pu-
ta frater, propter sexum virilem quem habet Ecclesia, M
quos hic in membris habet Christus. Mater quomodo,
nisi quia ipse Christus est in Christianis, quos Christia-
nos per baptismũ quotidie parit Ecclesia? Ergu in quib*
intelligis coniugem, in illis matrem, in illis filios. Dica-
tur ergo quales debent esse filij. Quales? Pacifici. Quare Math.5.
pacifici? Quia beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabũtur.
Quia ergo in oliua fructus est pacis: oleum enim pacẽ
significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla
pax est. Et manifestum est, quòd qui diuiserunt pacem,
non habẽt charitatem. Vnde iam exposui charitati ve- Super Ioã.
stræ, quare columba folia cum fructu portauit ad arcã, Tracta.6.
vt significaret quia & illi qui foris baptizati sunt, sicut Genes.8.
ligna illa extra arcam baptizata suot, non sola folia ha-
buerunt, id est, verba sola, sed habuerũt & fructũ, quod
est charitas. Ipsa columba illos reportat ad arcã, & ve-
niuot ad vnitatem. Tales ergu filij debent esse in cir-
cumitu mensæ domini, velut nouellatio oliuarum. Per-
fecta res est, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit esse?
Cum videris aliquem blasphemum habere vxorem, fi-
lios, nepotes, & te forte nõ habere, noli zelare: vide quia
& in te completum est, sed spiritaliter. An forte non es
in membris? Si non ibi es, plange quia nec hic, nec ibi.

Si

A Si ibi,securus esto: quia & si ibi & non hic, fructuosius
ibi quàm hic. Si ergo habemus, quare habemus? Quia
timemus dominum. Ecce sic benedicetur homo qui ti-
met dominum. Ille est homo, qui sunt homines, & ipsi
homines homo, quia multi vnum, quia Christus vnus.
Benedicat te dominus ex Sion. Cœperas enim attēdere, Ec-
ce sic benedicetur homo qui timet dominum. Iam for-
te oculi tui ibant per illos qui non timent dominum,
& videbant ibi vxores fœcundas, filios abundantes cir-
cumire mensam patris sui. Nescio quà ibas, & non ex
Sion. Benedicat te dominus, sed ex Sion. Noli quęrere
illas benedictiones, quæ non sunt ex Sion. Non bene-
dixit dominus tales, fratres mei. Benedictio ista domi-
ni est. Aut si non est à domino, quis duceret vxorem, si
nolit dominus? Quis posset esse sanus, si nolit domin᷈?
Aut quis posset esse diues, si nollet dominus? Dat illa:
sed non vides quia & pecoribus dedit. Non ergo de
Sion est ista benedictio. Benedicat te dominus ex Siō.
Et videas quæ bona sunt Hierusalem. Nā illa bona non sunt
Hierusalem. Vis videre quia non sunt bona Hierusalē?
Genes.1. Et auibus dictum est, Crescite & multiplicamini. Pro
B magno vis habere quod auibus donatū est? Voce qui-
dē Dei donatū esse quis nesciat? Sed vtere bonis istis, si
accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati sūt,
q̄ vt nascantur: non enim iam felicitas est habere filios,
sed bonos habere. De nutriēdis labora, si nati fuerint: si
autem non nati, age gratias deo, forte minus solicitus
eris, & tamen sterilis non remansisti illius matris. Forte
filij per te nascuntur spiritaliter de ista matre, qui sunt
in nouellis oliuarum circumeuntes mensam domini.
Consoletur ergo te deus, vt videas bona Hierusalem.
Illa enim bona sūt. Quare sunt? Quia æterna sunt. Qua-
Exod.3. re sunt? Quia ibi est rex. Ego sum, qui sum. Ista vero bo-
na sunt, & nō sunt: non enim stant, labūtur, fluunt. Filij
sunt paruuli, blandiris paruulis, blandiuntur paruuli.
Nunquid stant in eo? Sed optas vt crescant, vt accedat
ætas optas. Sed vide quia cum accedit vna, altera mo-
ritur. Veniēte pueritia, moritur infantia: veniente ado-
lescentia, moritur pueritia: veniente iuuentute, mori-
tur adolescentia: veniente senectute, moritur iuuentus:
veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gra-
C dus ætatis, tot simul optas & mortes ætatum. Non sunt
ergo ista. Num deinde nati sunt tibi filij in terra tecum
victuri, an te potius exclusuri & successuri? Ad eos gau-
des qui nati sunt, vt excludaris? Nati enim pueri tan-
quam hoc dicāt parentibus suis, Eia cogitate & vos ire
hinc, agamus & nos mimum nostrum. Mimus est enim
generis humani tota vita tentationis, quia dictum est,
Psalm.38. Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et tamen si gau-
detur ad filios successuros, quanto gaudendum est ad
filios cum quibus permanebimus, & ad illum patrē cui
nati sumus nō morituri, sed vt nos cum illo semper vi-
uamus? Ipsa sunt bona Hierusalē, quia ipsa sunt. Bene-
dicat te ergo dominus ex Sion, & videas quę sunt bona
Hierusalem. Nam ista quæ attendis bona, cæcus vides:
videas, sed illa bona quæ corde videntur. Et quandiu
videbo bona Hierusalem? *Omnes dies vitæ tuæ.* Sed si vita
tua æterna fuerit, in æternum videbis bona Hierusa-
lem. Ista autem fratres mei bona sunt, sed non omnes
dies vitæ tuæ vides. non enim quando exis de corpore
moreris. Perseuerat vita tua: corpus moritur, sed vita
spiritus perseuerat. Oculi non vident, quia discessit
qui per oculos videbat. Vbicumque est qui per oculos
videbat, videt aliquid. Non enim mortuus erat diues
Luc.16. ille, qui in terra induebatur purpura. si mortuus esset,
apud inferos nō torqueretur. Optandum illi forte erat D
vt moreretur, sed malo suo vixit apud inferos. Torque-
batur enim & non videbat illa bona quæ in terra dimi-
serat. Ecce erat vita ipsius talis, & bona illa nō videbat.
Ergo tu talia desidera bona quæ videas omnes dies vi-
tæ tuæ, id est, vt cum ipsis viuas in æternum. Quæ sunt
ergo illa bona? Fratres attēdite. Dici possunt bona ista?
aurum est, argētum est, fundus amœnus est, marmorati
parietes sunt, tecta laqueata sunt? Absit. Ista abundātius
pauperes habent in hac vita. Plus est enim pauperi vi-
dere cœlum stellatum, quàm diuiti tectum inauratum.
Fratres ergo quid est illud bonū quo accendimur, cui
inspiramus, quo inflāmamur? Propter quod bonū adi-
piscendū & videndum tantos labores sustinemus, sicut
audistis cum legeretur Apostolus, quia omnes qui vo- *2.Tim.3.*
lunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiun-
tur. Nō enim modo quia diabolus per reges non sæuit,
ideo Christiani non patiuntur persecutionem. Si mor-
tuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones: si autem
ille aduersarius noster viuit, vnde non tentationes sug-
gerit? vnde nō sæuit? vnde non minas aut scandala pro- E
curat? O si incipias pie viuere, videbis quia omnis qui
vult pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patietur.
Propter quid ergo patimur tātas persecutiōes? Si enim
in hac vita in Christo sperantes sumus tantùm, ait apo- *1.Cor.15.*
stolus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Pro-
pter quid damnati sunt ad bestias martyres? quod est il-
lud bonum? dici potest? vnde? aut quæ lingua dicat? aut
quæ aures audiant? Et quidem illud nec auris audiuit, *1.Cor.2.*
nec in cor hominis ascendit. Amemus tamen, proficia-
mus tantum: videtis enim quia pugnæ non desunt, &
pugnamus cum concupiscētiis nostris. Pugnamus foris
cum infidelibus & inobedientibus hominibus, pugna-
mus intus cum suggestionibus, cum perturbationibus
carnalibus. Vbiq; pugnamus adhuc, quia corpus quod *Sapient.8.*
corrumpitur, aggrauat animā. Pugnamus adhuc, quo- *Rom.9.*
niam si spiritus vita est, tamen corpus mortuū est pro-
pter peccatum. Sed quid futurum est? Si autem spiritus
eius habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mor-
tuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiri-
tum eius qui habitat in vobis. Cum ergo viuificata fue-
rint membra nostra mortalia, iam nihil resistet spiritui
nostro: non fames erit, non sitis erit, quia de corruptio- F
ne corporis ista nascuntur: ideo reficis, quia á te aliquid
deficit. Concupiscētiæ delectationum carnalium con-
tra nos pugnant. Mortem portamus infirmitatem cor-
poris, sed cum mors ipsa conuersa fuerit in illā incom-
mutabilitatem, & corruptibile hoc induerit incorru-
ptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem,
quid audiet tunc mors? Vbi est mors contentio tua? vbi
est mors aculeus tuus? Et forte moritur, & dicetur, Re-
stant aliqui inimici? Non, sequitur nouissima inimica *1.Cor.15.*
mors. Cum hęc destructa fuerit, immortalitas succedit.
Si nullus erit inimicus, quasi nouissima destruet̄ mors.
Bonum nostrum cui suspiramus, pax erit. Ecce bonum
fratres, magnum bonum pax vocatur. Quærebatis quid
vocaretur? Aurum est, an argentum est, an fundus, an
vestis? Pax est. Non pax qualem inter se habent ho-
mines, infidam, instabilem, mutabilem, incertam: nec
pax talis qualem secum habet ipse vnus homo. Dixi-
mus enim quia & secum pugnat homo. Vsquequo do-
met omnes cupiditates, adhuc pugnat. Qualis ergo
pax? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis *1.Cor.2.*
pax? De Hierusalem, quia Hierusalem interpretatur vi-
sio pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, & vi-

G deas bona quæ sunt in Hierusalẽ, vt videas omnes dies
vitæ tuæ. *Et videas* Non filios tuos tantum: sed *Filios*
filiorum tuorum. Quid est filios tuos? Opera tua quæ hic
agis. Qui sunt filij filiorum? Fructus operum tuorum.
Facis eleemosynas, filij tui sunt: ꝓpter eleemosynas ac-
cipis vitã æternam, filij filiorum tuorum sunt. Videas fi-
lios filiorũ tuorũ, & erit quod sequitur, quo cõcluditur,
Pax super Israel. Hæc pax vobis prædicatur à nobis, ipsa
amatur à nobis, ipsa vt à vobis ametur, optamus. Ad il-
lam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint. Illi
sunt & hic pacifici, qui & ibi: qui circumeunt mensam
domini tanquam nouellatio oliuarum, vt non sit steri-
lis arbor, qualis fuit illa ficulnea vbi fructum non inue-
Matth.21. nit esuriens dominus. Et videris quid ei contigerit, Fo-
lia sola habebat, fructum non habebat. Sic sunt qui ver-
ba habent, & facta non habent. Veniens esuriẽs domi-
nus non ibi inuenit quod manducet, quia fidem nostrã
& facta bona esurit dominus. Pascamus illum bene vi-
uẽdo, & pascet nos in æternum nobis viuere donãdo.

In psalmum centesimumuicesimumoctauum
Enarratio.

H PSALMVS quem cantauimus breuis est: sed
Luc.19. sicut scriptum est in Euangelio de Zachæo,
statura breuis, & magnus in opere: sicut scri-
Marc.12. ptum est de illa vidua, quæ duo minuta misit in gazo-
phylaciũ: breuis pecunia, sed magna charitas: sic & iste
psalmus si verba numeres, breuis est: si sentẽtias appen-
das, magnus est. Non ergo nos poterit diutius vsque ad
fastidium detinere. Quare? Aduertat prudentia vestra,
& adsit intentio Christiana: sonet verbum dei volenti-
bus opportune, nolentibus importune. Inuenit sibi lo-
cum, inuenit corda vbi requiescat, inuenit terram vbi
germinet, & fructum ferat. Nam quia multi mali sunt,
& iniquos portat Ecclesia vsque in finem, manifestum
est, & hi sunt quibus verbum dei superfluum est: & aut
Matth.13. sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur,
& à volatilibus colligitur: aut sic in eos cadit quomodo
semen in petrosa loca, vbi non habet terram multam,
statim exiit, & calefacto sole arescit, quia non habebat
radicem: aut sicut inter spinas, quod etsi germinet, &
conetur in auras surgere, suffocatur tamen multitudine
spinarum. Tales autem sunt qui verbũ dei contemnunt
I sicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribulatio-
ne sicut ab æstu solis arescunt: aut qui cogitationibus &
curis & sollicitudine huius mundi tanquam spinis aua-
ritiæ suffocant quod in illis cœperat germinare. Est au-
tem etiam terra bona, quò semen cum ceciderit affert
fructum, aliud tricenum, aliud sexagenum, aliud cen-
tenum: siue parum, siue multum, omnes in horreo e-
runt. Sunt ergo tales, & propter hos loquimur. Propter
hos loquitur scriptura, propter hos non tacet euange-
lium. Sed & illi audiant ne forte aliud sint hodie, aliud
cras, ne forte mutentur audiendo, aut arent viam, aut
lapides purgent, aut spinas euellant. Dicat spiritus dei,
dicat nobis, cantet nobis: siue velimus saltare, siue noli-
mus, cantet ipse. Sicut enim qui saltat, membra mouet
ad cantum: sic qui saltant ad præceptum dei, operibus
obtemperant sono. Ideo qui noluerũt hoc facere, quid
Matth.11. illis dominus dicit in Euangelio? Cantauimus vobis, &
non saltastis: plãximus, & non lamentastis. Cãtet ergo:
credimus in dei misericordiam, quia erunt de quibus
nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt perseuerãtes
in malitia, quamuis audiant verbum dei, scãdalis quo-
tidie perturbant Ecclesiã. De talibus dicit iste psalmus,
sic enim cœpit, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Ec-
clesia loquitur de his quos tolerat, & tanquam dicere- K
tur, Nũquid modo & non olim est ecclesia? Ex quo vo-
cantur sancti, est ecclesia in terra. Aliquando in solo Genes.4.
Abel ecclesia erat, & expugnatus est à fratre malo &
perdito Cain. Aliquando in solo Enoch ecclesia erat,
& translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Gen.5.
Noë ecclesia erat, & pertulit omnes qui diluuio perie- Gen.6.
runt, & sola arca natauit in fluctibus, & euasit ad siccũ.
Aliquando in solo Abraham ecclesia erat, & quanta
pertulit ab iniquis, nouimus. In solo filio fratris eius
Loth, & in domo eius in Sodomis ecclesia erat, & per- Gen.19.
tulit Sodomorũ iniquitates & peruersitates, quousque
Deus eum de medio ipsorum liberauit. Cœpit esse & in
populo Israël Ecclesia, pertulit Pharaonem & Aegy-
ptios. Cœpit & in ipsa Ecclesia, id est, in populo Israël
numerus sanctorũ, Moyses & cæteri sancti pertulerunt
iniquos Iudæos populum Israël. Ventum est & ad do-
minum nostrum Iesum Christum, prædicatum est euã-
gelium: dixit in psalmis, Annunciaui & locutus sum, Psalm.39.
multiplicati sunt super numerũ. Quid est super nume-
rum? Non solum illi qui crediderunt, & qui pertinent
ad numerum sanctorum, sed & super numerum intra-
runt multi iusti, sed plures iniqui, & pertulerunt iusti
iniquos. Quãdo? In ecclesia. Nunquid modo solum ex
quo enumerat, ex quo cõmemorat? Ideo ne miraretur L
modo ecclesia, vel ne quisquam miraretur in ecclesia,
volens esse membrum bonum ecclesiæ, audiat & ipsam
ecclesiam matrem suam dicentem sibi, Noli mirari ad
ista fili, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Ma-
gnus affectus sic cœpisse psalmum, Sæpe expugnauerũt
me à iuuentute mea: quasi aliquid iam loquebatur: vi-
detur enim non cœpisse, sed respondisse. Respõdit au-
tem, Quibus? Cogitantibus & dicentibus, Quãta mala
perferimus? quanta scãdala crebrescunt quotidie, quã-
do iniqui intrant in ecclesiã & portamus eos? Respon-
deat autem ecclesia de quibusdam, id est, de fortiorum
voce respondeat querelis infirmorum, & confirment
firmi iniquos, & grãdes paruulos, & dicat ecclesia, Sæ-
pe expugnauerunt me à iuuentute mea. *Dicat vero nunc*
Israel, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Dicat illud, nõ
illud timeat. Quò enim valet quod cum dixisset, sæpe
expugnauerunt me: addidit, à iuuentute mea. Iam mo-
do ecclesiæ senectus expugnatur, sed non timeat, dicat, M
Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea. Nũquid ideo
non peruenit ad senectutem, quia non cessauerunt illi
expugnando? nunquid delere potuerunt? Dicat vero
Israël, & consoletur se Israël, consoletur se ipsa ecclesia
de præteritis exemplis, & dicat, Sæpe expugnauerũt me
à iuuentute mea. Quare expugnauerunt? *Etenim non potue-*
runt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, longe fece-
runt iniustitiã suã. Quare expugnauerunt? quia non potue-
runt mihi. Quid est nõ potuerũt mihi? Fabricare. Quid
est, non potuerunt mihi? Nõ illis cõsensi ad malũ. Om-
nis enim malus ideo persequitur bonũ, quia nõ illi con-
sentit bonus ad malum. Faciat aliquid mali, non obiur-
get episcopus, bonus est episcopus: obiurget episcopus,
malus est Episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapuit,
bonus est. Saltem loquatur & reprehendat, etsi non re-
petat, malus est. Malus est qui reprehendit raptorem, &
bonus est qui rapit? Ambulet, mãducemus & bibamus, Esa.22.
cras enim moriemur. Econtra apostolus, Corrumpunt 1.Co.15.
bonos mores colloquia mala. Sobrij estote & iusti, &
nolite peccare. Sonat verbum, sonat sermo cõtradictor
libidinis. At ille amicus libidinis suæ, & inimicus ser-
moni contradicenti amicæ suæ, infestus est, & odit ser-
monem

A monem dei. Facta est amica auaritia, inimicus deus. Cōtradicit enim deus auaritiæ, & vult nihil posſideri ab auaritia. Ego poſsideā, clamat. Quid vis ab auaritia poſſideri? Dura iubet, leuia iubeo. Onus eius graue, ſarcina mea leuis eſt. Iugum eius aſperum eſt, iugum meum leue eſt. Noli velle ab auaritia poſsideri. Iubet auaritia vt mare tranſeas, & obtemperas, iubet vt te ventis procellisq; committas: iubeo ego vt ante oſtium tuum ex eo quod habes des pauperi. Piger es ad faciendum ante te opus bonū, & ſtrenuus es ad tranſeundum mare. Quia auaritia imperat, ſeruis: quia deus iubet, odiſti. Et quid? Cum odiſſe cœperit, incipit velle criminari eos à quibus audit bona præcepta, & velle per ſuſpiciones ſuas crimina quærere ſeruorum dei, qui nobis iſta dicunt, & ipſi non faciūt iſta. Et iſta ſiue quæ fiunt, ſiue quæ non fiunt: & quæ non fiunt, dicuntur fieri, & quæ fiunt bene, dicuntur male fieri: & quæ toleramus, ad culpam noſtram applicantur. Nos quid reſpōdemus? Noli me attendere, ſermonem iſtius attende, ipſe tibi loquitur per quemlibet, huic tu inimicus es. Concorda cum aduerB ſario tuo cum es cum eo in via. Aduerſarium tuum ſermonem dei feciſti. Noli attendere, quia ille tibi loquitur. Malus eſt per quem tibi loquitur, ſed non eſt malus qui tibi loquitur ſermo dei. Accuſa deum, accuſa ſi potes. Creditis fratres hucuſque perueniſſe eos de quibus dicitur, Sæpe expugnauerūt me à iuuentute mea, vt etiā ipſum deum accuſare non dubitent? Accuſas auarum, & ille accuſat deum qui fecit aurum. Noli auarus eſſe, & non faceret deus aurū? Iam hoc reſtat, quia mala tua opera cohibere non potes, accuſas opera bona dei. Diſplicet tibi creator & fabricator mundi. Non faceret & ſolem, quia multi in feneſtris contendunt de luminaribus, & ad iudicia ſe trahunt? O ſi vitia noſtra cohibeamus, quia bona ſunt omnia, quia bonus deus qui fecit omnia: & laudant illū opera ſua, conſiderata quia bona ſunt, ab eo qui habet ſpiritum conſiderandi, ſpiritum pietatis & ſapientię: vndique deus laudatur ab operibus ſuis. Quomodo illum laudant opera ſua? Per os trium puerorum in camino ignis quid prætermiſſum eſt? Laudat cœlum, laudant angeli, laudant ſydera, laudant ſol & luna, laudant dies & noctes, laudat quicquid germina de terra, laudat quicquid natat in mari, laudat quicC quid volitat in aëre, laudant omnes montes & colles, laudant frigora & æſtas, & cætera omnia quæ deus fecit. Audiſtis quia laudāt deū, nunquid audiſtis ibi quia laudat deum auaritia, quia laudat deum luxuria? Non laudant iſta, quia non ipſe illa fecit. Laudant ibi homines deum, quia hominis creator eſt deus. Auaritia opus eſt mali hominis, homo ipſe opus eſt dei. Et quid vult deus? Occidere in te quod ipſe feciſti, & ſaluare te quē fecit ipſe. Noli fœnerare: tu accuſas ſcripturam dicentem, Qui pecuniā ſuam non dedit ad vſuram. Non ego illud ſcripſi, nō de ore meo primo exiit: deum audi. Et ille, Clerici non fœnerēt. Et forte qui tibi loquitur, non fœnerat: ſed ſi fœnerat, fac, quia & ipſe fœnerat. Nūquid fœnerat, qui per ipſum loquitur? Si facit quod tibi dicit, & non facis tu: tu in ignē vadis, ille in regnum. Si nō facit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & dicit bona quæ non facit, pariter in igne fœnum ardebit, verbum autē domini manet in æternum. Nunquid ardet ſermo, qui tibi per illū locutus eſt? Aut Moyſes eſt qui tibi loquitur, id eſt, bonus & iuſtus famulus dei, aut Phariſæus eſt cathedram Moyſi ſedens: audiſti & de ipſis, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Non habes tu vnde te excuſes: quādo ſermo dei loquitur, tibi loquitur. Quia nō potes interficere ſermonem D dei, criminari quæris eos per quos loquitur tibi ſermo dei. Quære quantū vis, dic quantū vis, blaſphema quantum vis, Sæpe expugnauerūt me à iuuentute mea: dicat vero Iſraël, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Audent etiā fœneratores dicere, Nō habeo aliud vnde viuam. Hoc mihi & latro diceret, deprehenſus in fauce: hoc & effractor diceret deprehenſus circa parietem alienum: hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad proſtitutionem: hoc & maleficus incantans mala, & vendens malitiam ſuam. Quicquid tale prohibere conaremur, reſponderent omnes, quia non haberent vnde viuerēt, quia inde ſe paſcerent: quaſi non hoc ipſum in illis maxime puniēdum eſt, quia artem nequitiæ delegerunt vnde vitam tranſigant, & inde ſe volunt paſcere vnde offendant eum à quo omnes paſcuntur. Sed cum clamaueris hoc, & dixeris, illi reſpondent, Si ſic, non huc accedimus: ſi ſic, non intramus in ipſam eccleſiā. Veniant, intrent, audiant, Sæpe expugnauerunt me à iuuētute mea: Etenim nō potuerunt mihi, Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores: hoc eſt, non potuerunt agere vt conſentiam, fecerunt quod portem. E Quàm præclare dictum eſt, quàm optime ſignificatum eſt, Etenim non potuerunt mihi, Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores. Agunt nobiſcū primo, vt cōſentiamus illis ad facta mala: ſi non conſenſerimus, tolerate nos, dicūt. Ergo quia non potuiſti mihi, aſcende in dorſum meum, Portare te habeo quouſque veniat finis. Sic enim mihi præceptum eſt, vt fructum afferam cum tolerātia. Non te corrigo, tolero te: aut forte cum tolero te, corrigis te. Sed ſi non te corrigis vſque in finem, tolero te vſque in finem, & vſque in finem ſuper dorſum meū eris, vſque ad tempus. Nūquid ſemper ſuper dorſum meum eris? Veniet enim qui inde te excutiat. Veniet tempus meſsis, veniet finis ſeculi, immittet deus meſſores: meſſores autē angeli ſunt. Separant malos de medio iuſtorum, ſicut zizania à tritico: frumentum recondent in horreo, paleas autē comburent igni inextinguibili. Portaui quouſq; potui: iā gaudēs tranſeo in horreum dei, & ſecurus canto, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Quid enim mihi facere potuerunt, quia expugnauerunt me à iuuentute mea? Exercuerunt me, non oppreſſerunt. Valuerunt mihi ſicut F ignis ad aurum, non ſicut ignis ad fœnum. Ignis enim accedēs ad aurum, ſordem tollit: accedens ad fœnum, in cinerem vertit. Etenim non potuerunt mihi, quia non conſenſi, quia non me fecerunt quales ſunt ipſi. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, longe fecerunt iniuſtitiam ſuam. Fecerunt quod tolerem, & non fecerunt cui conſentirem. Iam ergo iniuſtitia ipſorum longe eſt à me. Mali mixti ſunt bonis, non ſolum in ſeculo, ſed & in ipſa intus eccleſia mali mixti ſunt bonis. Noſtis & probaſtis, & magis probabitis ſi boni fueritis. Cum enim creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Nulli apparent mali in eccleſia niſi ei qui fuerit bonus. Noſtis ergo quia mixti ſunt & ſemper & vbique, dicit ſcriptura, quia non ſeparabūtur niſi in fine. Sic quomodo mixti ſunt, lōge ſunt à ſe. Ne quis ergo ex eo quòd mixti ſunt mali inter bonos, putaret iniquitatē eſſe iuxta iuſtitiam, non potuerunt, inquit, mihi: id eſt, dixerunt, & male dixerūt, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Non corrumperunt ſermones mali mores bonos: in eo quod audiui à deo, non ceſsi ſermonibus hominum. Fecerunt mihi peccatores quod portarē, non cui commiſcerer, & fa-

Marginal notes: Matth. 11. — Matth. 5. — Geneſ. 1. — Daniel. 3. — 2. ſen. diſt. 37. cap. In hoc. in fine. — Pſalm. 14. — Eſa. 40. — Pſalm. 118. — Matth. 23. — Luc. 8. — Matth. 13. — Ibidem. — Eſa. 22. — 1. Cor. 15.

G ęta est iniquitas eorum longè à me. Quid enim tam
prope, quàm duo homines in vna ecclesia? Quid enim
tam longe, quàm iniquitas à iustitia? Vbi est enim con-
sensio, ibi propinquitas. Ligantur duo & mittũtur ad
iudicem, latro & colligatus: ille scelcratus, ille innocẽs:
vna catena ligantur, & longe sunt à se. Quantum lon-
ge sunt à se? Quantum longe est scelus ab innocentia.
Ecce isti longe sunt ab inuicem. Alius latro in Hispa-
nia facit scelera, proximus est ei qui facit in Aphrica.
Quantum proximus? Quantum sibi iunguntur scelus
& scelus, quantum sibi iunguntur latrocinium & la-
trocinium. Nemo ergo timeat mixtos sibi corpore ma-
los: Longe ab illis sit corde, & securus portat quod non
timet. Longe fecerunt iniustitiam suam. Quid hoc e-
rit? Florent illi qui regnant inique, & vt sermonem lo-
quamur vulgi, tonant iniqui, extolluntur in typhos, in
calumnias. Quid ergo? Semper hoc? Non: audi quod
sequitur, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum.* Inten-
dat charitas vestra, Dominus, inquit, iustus concidet
ceruices peccatorum. Quis non contremiscat? Quis
enim non peccauit? Dominus iustus concidet ceruices
H peccatorũ. Omnibus qui audiunt intrat tremor in cor,
si credunt scripturæ dei. Si enim sibi sine causa tundũt
homines pectora, mentiuntur quia tundunt pectora si
iusti sunt, & in eo quod mentiuntur deo, fiunt pecca-
tores. Si ergo veraciter sibi tundunt pectora, peccato-
res sunt. Et quis nostrum nõ sibi tundit pectus? Et quis
nostrum non elidit oculos ad terram sicut ille publica-
Luc.18. nus, & dicit, Domine propitius esto mihi peccatori?
Si ergo omnes peccatores, & nemo inuenitur sine pec-
cato, omnibus timendus est gladius in ceruices, quia
dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Non
puto fratres mei quia omniũ peccatorum, sed in quo mem-
bro quod percutit, ibi designat quos peccatores percu-
tiat: non enim dixit, Dominus iustus concidet manus
peccatorum, aut, Dominus iustus concidet pedes pec-
catorum, non dixit: sed quia peccatores superbos vole-
bat intelligi: superbi autem omnes ceruicati sunt, qui
non solum faciunt mala, sed nec agnoscere volunt &
quando obiurgantur, Ecce fecisti, saltem agnosce quid
feceris. Odit deus peccatorem, oderis & tu: coniunge-
I re deo, simul persequimini peccatum tuum: iustificant
se, & dicũt, Non, inquit, Ego bene feci, deus male fecit.
Quid est hoc? Ego nihil mali feci, inquit, quia Satur-
nus fecit, quia Mars fecit, quia Venus fecit. Ego nihil
feci, stellæ fecerunt. Iustificas te, accusas deum qui fecit
stellas, qui ornauit cœlum. Itaq; quoniam iustificas pec-
catũ tuum, & superbis aduersus deum, quia te facis ex-
tra culpam, & deum in culpa, & tantum erexisti cerui-
cem tuam, & cucurristi contra deum, sicut scriptum est
Iob.15. in Iob, dicebat de impio peccatore, Currens aduersus
deum in crassa ceruice scuti sui, & ibi ceruicem nomi-
nauit, quia sic te erigis, & non elidis oculos ad terram,
Luc.18. & tundis pectus, & dicis, Domine propitius esto mihi
paccatori, sed iactas te de meritis tuis: Et vis mecum,
inquit deus, iudicio contendere, intrare mecum in iu-
dicium, cum debeas in reatu tuo satisfacere deo, & cla-
Psalm.129. mare ad illum quod clamatur in alio psalmo, Si iniqui-
tates obseruaueris domine, domine quis sustinebit: Cla
Psal.40. mare ad illum, quod clamatur in alio psalmo, Ego di-
xi, domine miserere mei, sana animam meam, quia pec-
caui tibi: Quoniam hæc non vis dicere, sed iustificas fa-
cta tua aduersus sermonem dei, venit in te quod sequi-
tur scriptura, & dicit, Dominus iustus concidet cerui-
ces peccatorum. *Confundantur & auertantur retrorsum omnes*
qui oderunt Sion. Qui oderunt Sion, oderuut ecclesiam. K
Sion ecclesia est. Et qui intrant in ecclesiam ficte, ode-
runt ecclesiam. Qui nolunt obseruare verbum dei, o-
derunt ecclesiam. Sed super dorsum meum fabricaue-
runt. Quid factura est ecclesia, nisi portatura vsque in
finem? Sed quid de illis sequitur & dicit? *Fiant sicut fœ-*
num tectorum, quod priusquam euellatur aruit. Fœnum tecto-
rum herba est quæ nascitur in tectis, in solario integu-
lato: in alto videtur, & radicem non habet. Quãto me-
lius humilius nasceretur, & lætius viresceret. Modo na-
scitur altius ad celeriorem ariditatem, nõdum euulsum
est, & aruit. Nondum finiti sunt in iudicio dei, & iam
non habent succum viriditatis. Attendite opera ipso-
rum, & videte quia exaruerunt. Sed viuunt & hic sunt,
nõdum ergo auulsi sunt. Aruerunt, sed nondum auulsi
sunt. Facti sunt sicut fœnũ tectorum, quod priusquam
euellatur exaruit. Et venient messores, sed non de illis
implẽt manipulos. Venturi sunt enim messores, & col- Matth.13.
lecturi sunt triticum in horreum, & zizania alligabunt,
& mittent in ignem: Sic & fœnum tectorum expurga-
tur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur, quia
& priusquam euelleretur aruit, non inde implet messor
manus. sequitur enim & dicit, *Non implebit manum suam* L
messor, & sinum suum qui manipulos colliget. Messores autem
angeli sunt, dicit dominus. *Et non dixerunt transeuntes*
viam, benedictio domini super vos, benediximus vobis in nomine
domini. Nostis enim fratres quando transitur per ope-
rantes, est consuetudo vt dicatur illis, Benedictio do-
mini super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente
Iudæorum. Nemo transibat & videbat aliquos facere
aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel ali-
quid eiusmodi: non licebat transire sine benedictione.
Alij sunt qui manipulos colligunt, alij sunt transeuntes
viam. Qui manipulos colligunt, non de illis replent
manus, quia non colligitur ad horreum fœnum tecto-
rum. Qui sunt qui manipulos colligunt? Messores. Qui
sunt messores? Dominus dixit, Messores autem angeli Matth.13.
sunt. Qui sunt transeuntes? Illi qui iam per viam istam,
id est, per vitam istam transierunt hinc ad patriã: Apo-
stoli transeuntes erant in ista vita, Prophetę transeuntes
erant. Quos benedixerunt prophetæ & apostoli? Illos
in quibus radicem charitatis viderunt. Quos autem in- M
uenerunt in tectis eminere, & superbire in ceruices scu-
ti sui, dixerunt contra illos quod futuri erant, benedi-
ctionem autem domini super eos non dederunt. Ergo
istos omnes malos quos portat ecclesia, qui legitis in
scripturis, inuenitis maledictos designatos ad antichri-
stum pertinere, ad diabolum pertinere, ad paleam per-
tinere, ad zizaniam pertinere. Et multa innumerabilia
per similitudinem dicuntur de illis, Quia non omnis Math.7.
qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum
cœlorum. Nullam inuenis scripturam, quæ de illis bene
loquitur, quia transeuntes viam non illos benedixe-
runt. Transeuntes prophetæ omnia mala de illis dixe-
runt. Ecce & iste quem portamus Dauid transiit viam:
audistis quid de illis dicit, Dominus iustus concidet
ceruices peccatorum, confundantur & auertantur re-
trorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum
tectorum, quod prius quàm euellatur aruit. Non reple-
uit manum suam messor, & sinum suum qui manipulos
colligit. Hæc de illis dixit. Non ergo supra illos iste
tranfiens benedixit, & impletum est etiam per illum
quod ipse dixit, Et non dixerunt transeuntes viam, be-
nediximus vos in nomine domini. Et isti transeuntes
siue prophetæ, siue patriarchæ, siue apostoli quicunque

tran-

A transierunt, si bene viuimus fratres, benedixerunt nos in nomine domini. Quando me, inquis, benedixit Paulus? Quando me benedixit Petrus? Attende in scripturis, vide si bene viuis, & vide ibi benedictum te fuisse. Omnes bene viuentes benedixerunt. Et quomodo benedixerunt? In nomine domini, non in nomine suo, sicut hæretici. Qui enim dicunt, quod nos damus, hoc est sanctum, in nomine suo volunt benedicere, non in nomine domini. Qui autem dicũt, non sanctificat nisi deus, nec quisquam est bonus nisi dono dei, ipsi in nomine domini benedicunt, non in nomine suo: Quia qui amici sunt sponsi, nolunt esse adulteri sponsæ.

In psalmum centesimum vicesimumnonum

Enarratio.

QVONIAM vos non solum oculis corporeis, sed etiam corde vigilare præsumimus, intelligenter nos cantare oportet, *De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.* Etenim vox hæc ascendentis est pertinens ad canticum graduum. Debet itaque vnusquisque nostrum videre in quo profundo sit, de quo clamet ad dominum. Clamauit de
Ionæ.2. profundo Ionas de ventre ceti. Erat non solum sub flu-
B ctibus, verumetiam in visceribus beluę, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne perueniret ad deum, & vẽter bestiæ non potuit tenere vocem deprecantis. Penetrauit omnia, dirupit omnia, peruenit ad aures dei: si tamen nunc dicẽdum est, quia diruptis omnibus peruenit ad aures dei, quando aures dei in corde precantis erant. Vbi enim deũ præsentem non habet, cuius fidelis est vox? Veruntamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad dominum. Profundum enim nobis est vita ista mortalis. Quisquis se in profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat, & donec de profundo eruatur, & veniat ad eum qui super omnes abyssos sedet, super cherubin, super omnia quæ creauit, non solum corporalia, sed etiã spiritalia, donec ad eum veniat anima, donec ab illo liberetur imago ipsius quod est homo, quæ in hoc profundo tanquam assiduis fluctibus exagitato detrita est, & nisi renouetur & reparetur à deo qui illam impressit quãdo formauit hominem, idoneus potuit esse homo ad casum suum, nõ est idoneus ad resurrectionẽ suam:
C Semper in profundo est: nisi liberetur, vt dixi, semper in profundo est. Sed cũ de profundo clamat, surgit de profundo, & ipse clamor non eum permittit multum in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec cla-
Prouerb.18. mant de profundo. Dicit scriptura, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Iam videte fratres quale profundum sit, vbi cõtemnitur deus. Cum quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, aceruis quibusdam & molibus quibusdam iniquitatum premi, si dictum illi fuerit vt deũ roget, irridet. Quibus modis? Primo dicit, Si deo displicerent facinora, ego viuerem? Si curaret deus res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solum non viuerem, sed & bene mihi non esset. Solet enim hoc illis euenire qui multum in profundo sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis: Et tanto magis in profundum merguntur, quanto magis videntur esse felices. Fallax enim felicitas, ipsa est maior Infelicitas. Deinde & hoc solent homines dicere, Iam quoniam multa feci, & damnatio imminet, hoc perdo quòd nõ facio quicquid possum: & ex hoc perdor, cur non facio quicquid possum? Quomodo solent desperati latrones dicere, Sic me occisurus est iudex pro decem homicidiis, quomodo pro quinq;, quomodo pro vno: quare iam non faciam? Quicquid mihi occurrerit D
facio. Hoc est, peccator cum venerit in profundum malorum, cõtemnit. Sed dominus Iesus Christus, qui nec profunda nostra contempsit, qui vsque ad istam vitam venire dignatus est, promittens remissionem omnium peccatorum, & iam de profundo excitauit hominem, vt clamaret de profundo sub molibus peccatorum, & perueniret vox peccatoris ad deum. Vnde clamantis, nisi de profundo malorum? Et videte quia vox peccatorum clamat de profundo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meã. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Vnde clamat? De profundo. Quis est ergo qui clamat? Peccator. Et qua spe clamat? Quia qui venit soluere peccata, dedit spem etiam in profundo posito peccatori: ideo quid sequitur post istas voces? *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?* Ecce aperuit de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se, circumspexit vitam suam, vidit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam. Quacumque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & E
tam multa peccata vndique & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Non dixit, Ego non sustinebo: sed, quis sustinebit? Vidit enim propè totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum, præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia dei, & dicat deo, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Quæ autem spes est? *Quoniam apud te propitiatio est.* Et quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus deleuit omnia peccata nocentium: precium tãtum datum redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. Ergo est apud te propitiatio. Nam si non esset apud te propitiatio, si iudex solum esse velles, & misericors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras, & quæreres eas, quis sustineret? Quis ante te staret & diceret, Innocens sum? Quis staret in iudicio tuo? Spes F
ergo vna est: quoniam est apud te propitiatio. *Propter legem tuam sustinui te domine.* Quam legem? Quæ reos facit? Data est enim lex sancta, iusta, bona Iudæis, sed reos eos potuit facere. Non data est lex quæ posset viuifica- Galat.3.
re, sed quæ ostẽderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat se, nec videbat se: Data est illi lex, vt videret se. Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim legis imperator est. Lex data est quæ terreat & constringat in reatum, & non soluit lex à peccatis, sed ostendit peccata. Et forte sub ipsa lege positus, animaduertit iste in profundo quanta fecerit contra legem, & sic exclamauit dicẽs, Si iniquitatẽ obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Est ergo lex misericordię dei, lex propitiationis dei. Illa timoris fuit, est alia lex charitatis. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris. In via non deserit comitem, comes fit ei quem ducit in via. Sed concordandum est cum aduer- Math.5.
sario, dum es cum eo in via. Est enim sermo dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordas. Concordas autem cum cœperit te delectare facere quod dicit sermo dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus: sic finita via non erit qui tradat te iudici. Ergo propter legem

G tuam sustinui te domine, quia dignatus es legem misericordiæ afferre, mihi dimittere omnia peccata mea, dare mihi de cætero monita, ne te offendam. In ipsis monitis si quid forte titubauero, dedisti mihi remediũ

Matth.6. quo te orem, dicens, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc legem statuisti mihi, vt quomodo dimitto, dimittatur mihi. Propter hanc legem sustinui te domine. Expectaui quando venias, & liberes ab omni necessitate, quia in ipsa necessitate nõ deseruisti legem misericordiæ. Audi quam legem dicat, si nondum intellexisti: Quia legem

Galat.6. modo dicit charitatis, audi apostolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui portant inuicem onera sua, nisi qui habẽt charitatem? Qui non habens charitatem, graues sunt sibi: qui autem habent charitatem, portant se. Læsit te aliquis, petit veniã: si non dimittis, non portas onus fratris tui: si dimittis, portas infirmũ. Et tu si forte in aliquam infirmitatem incideris quasi homo, oportet vt sic te portet & ille, quemadmodum & tu. audi quid præcesserit, Fratres, inquit, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos

H qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Et ne forte quia spiritales monuerat, velut securi sibi viderentur, continuò subiecit, Intendens teipsum, ne & tu tenteris. deinde quod commemoraui subiunxit,

De verbis Apostoli ser.22. Et in li.83. quæst. quæst.71. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Vnde & dicit, Propter legem tuam sustinui te domine. Dicũtur cerui quando transeunt freta in proximas insulas pascuæ gratia, capita super se inuicem ponere: & vnus qui ante est, solus portat caput, & non ponit super alterum. Sed cum & ipse defecerit, tollit se ab anteriore parte, & redit posterius, vt & ipse in altero requiescat: & sic portant omnes onera sua, & perueniunt ad quod desiderant, & non patiuntur naufragium, quia quasi nauis est illis charitas. Itaque charitas portat onera, sed nõ timeat ne prematur talibus oneribus. Ne peccatis suis vnusquisque prematur, attẽdat. Nam quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis sed suis grauatur. Cõsensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris quòd pec-

I cata aliena te premant. dicitur enim tibi, Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc?

Psalm.49. Pedibus ambulasti ad furtum, imò mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuũ, quia placuit tibi. Si autẽ displicuerit tibi, & oraueris pro eo, & deprecatus veniam dederis, vt possis libera fronte dicere in precibus tuis, quas tibi iurisperitus cœlestis di-

Matth.6. ctauit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: didicisti portare onera fratris tui, vt & alius portet si qua sunt tua, & fiat in vobis

Galat.6. quod ait apostolus, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Ita securus cãtas quod modo dictum est, Propter legem tuam sustinui te domine. Hanc autem legem qui non seruat, non sustinet dominum: nec si velit sustinere, causa est quare sustineat, inaniter sustinet. Venturus est enim dominus, & inuenturus peccata tua: quòd autem perfecta iustitia vixisti, nõ est inuenturus. Homicidia forte? Grauia sunt enim, & valde maiora. Non est inuenturus adulterium? Non est inuenturus furta? Non est inuenturus rapinam? Non est inuẽturus maleficia? Non est inuenturus idololatriam? Non est ista inuenturus. Nihil est ergo inuenturus? Au-

Math.7. di sermonem Euangelij: Qui dixerit fratri suo fatue.

Ab istis etiam peccatis linguæ minutissimis quis abstinet? Sed forte dicis, Parua sunt. Reus erit, inquit, gehennæ ignis. Si parum tibi videtur aut modicum fratri dicere fatue, vel gehẽna ignis videatur tibi magna. Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciũt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implẽt, & moles trahunt. Ideo & ille considerans quàm multa minuta peccata quotidiana committat homo, si nihil aliud, vel per cogitationes & linguam, attendit quàm multa sunt: & si attendit quàm minuta sint, videt per multa minuta fieri aceruum magnum, & nõ quasi peccata sua pristina cogitãs, sed ipsam fragilitatem humanam, iam ascendens clamat, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Vitare possum homicidia, adulteria, rapinas, periuria, maleficia, idololatriam: nunquid & peccata linguæ? nunquid & peccata cordis? scriptum est, Peccatũ iniquitas est. Quis ergo sustinebit, si tu iniquitates obseruaueris? Si nobiscum seuerus iudex agere volueris, nõ misericors pater, quis stabit ante oculos tuos? Sed est apud te propitiatio, propter legem tuam sustinui te domine. Quæ & qualis lex est ista? Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui portant inuicem onera sua? Qui fideliter dicunt, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Sustinuit anima mea in verbum tuum.* Nemo sustinet, nisi qui nõdum accepit quod promissum est. Nam qui iam accepit, quid sustinet? Accepimus remissionem peccatorum, sed promissum est nobis regnum cœlorum. Debita nostra deleta sunt, sed merces nostra adhuc futura est. Accepimus veniam, sed æternam vitam nondum tenemus: Sed qui dedit veniam, ipse promisit vitam æternam. Si verbum nostrum esset, deberemus timere: quia verbum dei est, non fallit. Securi ergo speramus in verbis eius qui fallere non potest. *Sperauit anima mea in dominum à vigilia matutina vsque ad noctem.* Quid est quod ait? Vna die sperauit in domino, & finita est tota spes ipsius? A vigilia matutina vsque ad noctem sperauit Israël in dominum. Ista vigilia matutina, finis noctis est: hinc & vsque ad noctem sperauit anima mea in dominum. Ergo intelligendum est, ne putemus vno die nobis sperandum esse in dominum, à vigilia matutina vsq; ad noctẽ. Quid ergo fratres putatis hoc esse, à vigilia matutina vsq; ad noctem sperauit anima mea in dominum? Quia dominus per quem nobis dimissa sunt peccata, in vigilia matutina resurrexit à mortuis, vt hoc speremus in nobis futurũ, quod præcessit in domino. Iam enim peccata nostra dimissa sunt, sed nondum resurreximus. Si nondum resurreximus, nondum in nobis factũ est quod præcessit in capite nostro. Quid præcessit in capite nostro? Quia & caro ipsius capitis resurrexit: spiritus illius capitis nunquam mortuus est. Sed quod in eo mortuum est, resurrexit: Resurrexit autem tertia die: & quodammodo hoc nobis dixit dominus, Quod in me vidistis, sperate in vobis: id est, quia erit resurrectio, resurgetis & vos. Sed sunt qui dicant, Ecce resurrexit dominus, nunquid propterea sperãdũ est & me posse resurgere? Vtiq; propterea. In hoc enim resurrexit dominus, quod à te accepit. Nõ enim resurgeret, nisi mortuus esset. Non autem mortuus esset, nisi

carnem

[Right margin: K (beside "Ab istis etiam…"); *4 sen dist. 16 c. Sed illa. & de poeni. di.1. ca. Tres sunt. §. Est enim.*; *1. Ioan 3.* (beside "Peccatũ iniquitas est"); L (beside "ueris? Si nobiscum…"); *Galat.6.* (beside "Inuicem onera vestra portate"); *Matth.6.* (beside "Dimitte nobis debita"); M (beside "spes ipsius? A vigilia…"); *Marc.16.* (beside "dum resurreximus…")]

A carnem portasset. Quid accepit à te dominus? Carnem. Quid venit ipse? Verbum dei quod erat ante omnia, per quod facta sunt omnia. Sed vt acciperet abs te aliquid, *Ioan. 1.* verbū caro factū est, & habitauit ī nobis. Accepit abs te quod offerret pro te, quomodo accepit à te sacerdos qđ pro te offerat quando vis placare deū pro peccatis tuis. Iam factum est, ita factum est: Sacerdos noster à nobis accepit quod pro nobis offerret. Accepit enim à nobis carnem, in ipsa carne victima factus est, holocaustum factus est, sacrificium factus est. In passione sacrificium factus est, in resurrectione innouauit illud quod occisum est, & tanquam primitias tuas dedit deo, & ait tibi, Consecrata sunt iam omnia tua, quando tales primitiæ tuæ de te datæ sunt deo. Spera ergo & in te futurum, quod præcessit in primitiis tuis. Ergo ille quia à vigilia matutina resurrexit, cœpit anima nostra ex hoc sperare. Et quousque? Vsque in noctem, quousq; moriamur. Omnis enim mors nostra carnalis, quasi somnus est. Cœpisti sperare ex quo resurrexit dominus, noli deficere sperare quousque exeas ab hac vita. Nam si non vsque ad noctem speraueris, deletur totum quod speraueras. Sunt enim homines qui incipiūt sperare, sed non perseuerāt vsque ad noctem. Incipiunt pati tribulatio-

B nes aliquas, incipiunt pati tentationes, vident homines malos & iniquos felicitate temporali pollere, & quoniam talia sperabant de domino, vt hic essent felices, attendunt eos qui scelera fecerunt habere quod ipsi habere desiderabant, & deficiunt pedes eorum, & desinunt sperare in domino. Quare? Quia non à vigilia matutina cœperunt sperare. Quid est hoc? Non hoc sperare cœperunt de domino, quod præcessit in domino ab illa vigilia matutina, sed sperabant de domino, vt si essent Christiani, haberent plenam domum frumento, vino & oleo, auro & argento; nullus eorum moreretur immaturus: si quis eorum non haberet filios, acciperet: si vxorem non duxisset, duceret: non abortiret non solum aliqua mulier in domo eius, sed nec pecus eius: nō acescerent cupæ eius, non grandinaretur vinea eius. Qui sic sperabat in domino, animaduertit his rebus abundare eos qui non colunt dominum, & defecerunt *Psal. 72.* pedes eius, & non sperauit vsq; ad noctem: quia nō cœpit à vigilia matutina sperare. Quis ergo sic incipit à vi-

C gilia matutina sperare? Qui hoc sperat de domino, qđ cœpit ostendere à vigilia matutina in qua resurrexit. Antea enim nemo resurrexerat semper victurus. Intendat charitas vestra. Resuscitati sunt iam mortui ante *3. Reg. 17.* aduentum domini. Nam Helias resuscitauit mortuum, *4. Reg. 4.* & Helisæus, sed resurrexerunt iterum morituri. Dominus ipse quos resuscitauit, morituri resurrexerunt, siue *Luc. 7.* ille iuuenis filius viduę, siue illa puella duodecim anno- *Matth. 9.* rum filia archisynagogi, siue Lazarus. Aliter resuscitati *Ioan. 11.* sunt omnes morituri. Semel nati sunt, sed bis mortui sunt. Nemo resurrexerat nunquā moriturus nisi dominus. Quando autem resurrexit dominus nunquam moriturus? A vigilia matutina. Hoc spera & tu de domino resurrecturum te, nō quomodo Lazarus resurrexit, non quomodo filius viduæ & archisynagogi filia resurrexerunt, non quomodo quos suscitauerūt antiqui prophetæ: sed resurrecturum te spera quomodo dominus, vt post resurrectionem qua resurrexeris, nō te iam timeas moriturum: & cœpisti sperare à vigilia matutina. Spera autem vsque ad noctem, quousque finiatur hæc vita, quousq; sit nox vniuersi generis humani in occasu seculi. Quare hucusq;? Quia post hāc vitæ noctē iam non erit spes, sed ipsa res. Spes enim quæ videtur, nō est spes,

Apostolus dicit, Quod enim videt quis, quid sperat? Si D autem quod nō videmus speramus, per patientiam ex- *Roman. 8.* pectamus. Si ergo patienter expectare debemus quod non videmus, vsque ad noctem speremus, id est, vsque ad finem huius vitæ nostræ vel seculi. Cum autem nox ista transierit, iam veniet quod sperabamus, & non iam sperabimus, nec tamen desperati erimus. Est enim vituperatio desperatorum, & aliquando detestamur hominem, & dicimus, non habet spem. Non semper malum est non habere spem. In hac vita cum sumus, malum est non habere spem. Qui enim modo spem non habet, rem postea non habebit. Ergo modo spem debemus habere. Sed cum res venerit, nunquid spes erit? Quod enim videt quis, quid sperat? Veniet dominus deus noster primo, formam ipsam in qua crucifixus est & resurrexit demonstraturus generi humano, vt videāt pij & impij. Illi videāt & gratulentur inuenisse se quod crediderunt antequam viderent, & illi erubescant non se credidisse quod videbunt. Erubescentes damnabuntur, & gratulati coronabuntur: dicetur confusis, Ite in *Matth. 25.* ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. dicetur gaudentibus, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quod cum acceperint, iam spes non erit, quia res te- E nebitur. Trāsacta ergo spe, transibit nox illa, sed donec fiat, à vigilia matutina speret anima nostra in domino: & redit ad illud, A vigilia matutina *Speret Israel in dominum.* A vigilia matutina vsque ad noctem speret anima mea in dominum. Sed quid sperabit? A vigilia matutina speret Israël in dominum. Non solum speret Israël in dominum, sed à vigilia matutina speret. Israël ergo culpo, spem seculi quādo sperat de deo? Non: Sed alia Israël est propria. Nō pro summo suo bono super Israël diuitias, nō salutem corporis, non abundantiam terrenorum, imò tribulationem hic habiturus est, si forte contigerit illi propter veritatē pati aliquas molestias. Non enim non sperabant in deum martyres, & tamen talia sunt passi qualia latrones, qualia iniqui, subiecti ad bestias, ignibus concremati, gladio percussi, vngulis exarati, catenis obstricti, carcere necati. Ista omnia mala passi, non sperabant in dominum? Aut ideo sperabant, vt istis malis carentes, hac vita fruerentur? Non planè, quia à vigilia matutina sperabant. Quid est F hoc? Considerabant illam vigiliam matutinam, qua resurrexit dominus eorum, & videbant quia antequam resurgeret talia & ipse passus erat, qualia & ipsi patiabantur, & non desperabant etiam se post tales passiones resurrecturos ad vitam æternam. Sperauit Israël in dominum à vigilia matutina vsque ad noctem. *Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud illum redemptio.* Magnifice: Melius dici nō posset loco suo, propter illud quod dixit, A vigilia matutina speret Israël in dominum. Quare? Quia à vigilia matutina resurrexit dominus, & hoc debet sperare corpus, quod in capite præcessit. Sed ne suggeratur ista cogitatio, Capiti licuit resurgere, quia peccatis non premebatur, & nullum peccatum erat in illo: Quid nos facturi sumus? Sperabimus talem resurrectionem qualis in domino præcessit, cùm peccatis nostris aggrauemur? Sed vide quid sequitur, Quoniam apud dominum misericordia, & multa apud illum redemptio. *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.* Ergo si premebatur peccatis suis, adest misericordia dei. Ideo præcessit ille sine peccato, vt deleat peccata sequentium. Nolite in vobis præsumere, sed a vigilia matutina præsumite,

G Videte caput vestrum resurrexisse & ascendisse in cœlum. In illo culpa non erat, sed per illum vestræ culpæ delebuntur. Ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Quia Israël vendere se potuit, & fieri venundatus sub peccato: redimere se ab iniquitatibus nō potest. Ille potuit redimere, qui se non potuit vendere. Qui non commisit peccatum, ipse est redemptor à peccato, ipse redimet Israël. Vnde redimet? Ab illa iniquitate, an ab illa? Ab omnibus iniquitatibus suis. Non ergo timeat accessurus ad deū aliquas iniquitates suas, tantummodo accedat pleno corde, & desinat iam facere quæ antea faciebat, & non dicat, Illa iniquitas non mihi dimittitur. Si enim hoc dixerit, propter ipsam quam putat sibi non dimitti, non se conuertat, & faciendo cætera non illi dimittitur & illud quod non timebat. Quia feci, inquit, scelus magnum, & non mihi potest dimitti, iam faciam & cætera. Hoc etiam perdo, quod non facio. Noli timere: In profundo es, noli contemnere de profundo clamare ad dominum & dicere, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Obserua illum, & expecta illum, & sustine
H propter legem ipsius. Quam legem tibi dedit? Dimitte
Matth. 6. nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Spera te resurrecturum, & tunc futurum omnimodo sine peccato, quoniam ille surrexit, qui primus fuit sine peccato. A vigilia matutina spera. Noli dicere, Ego non sum dignus propter peccata. Non es dignus, sed multa apud illum redemptio: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

In psalmum centesimum trigesimum enarratio.

In isto psalmo commendatur nobis humilitas serui dei & fidelis, cuius voce cantatur, quod est vniuersum corpus Christi. Sæpe enim admonuimus charitatem vestram, non quasi vnius hominis cantantis vocem accipi debere, sed omnium qui sunt in Christi corpore. Et quia in illius corpore sunt omnes, tanquam vnus homo loquitur. Et ipse est vnus, qui & multi sunt. Multi enim sunt in seipsis, vnus sunt in illo, quia vnus est: ipsum est autē etiam tem-
1. Cor. 3. plum dei, de quo dicit Apostolus, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Omnes qui credunt in Chri
I stum, & sic credunt vt diligant. Hoc est enim credere
Iacobi. 2. in Christum, diligere Christum: non quomodo dæmones credebant, sed non diligebant Christum, & ideo
Marc. 16. quamuis crederent, dicebant, Quid nobis & tibi est fili dei? Nos autem si credamus, vt in ipsum credamus dili-
Luc. 4. gentes eum, & non dicamus, quid nobis & tibi est? sed dicamus potius, ad te pertinemus, tu nos redemisti. Om
1. Petri. 2. nes ergo qui sic credunt, tanquam lapides sunt viui, de quibus templum dei ædificatum est: & tanquam ligna
Gene. 6. imputribilia quibus arca illa compacta est, quæ in diluuio mergi non potuit. Hoc autem templum est, id est, ipsi homines, vbi rogatur deus & exaudit. Quisquis enim præter templum dei orauerit deum, non exauditur ad illam pacem supernæ Hierusalem, & si exauditur ad quædam temporalia quæ deus & paganis dona-
Matth. 8. uit. Nam & ipsi dæmones exauditi sunt, vt irent in porcos. Exaudiri ad vitam æternam aliud est, nec cōceditur nisi ei qui in templo dei orat. Ille autem in templo dei orat, qui orat in pace ecclesiæ, in vnitate corporis Christi, quod corpus Christi constat ex multis credentibus in toto orbe terrarum, & ideo exauditur, quia orat
Ioan. 4. in templo. Ipse enim orat in spiritu & veritate, qui orat in pace ecclesiæ, non in illo templo vbi figura erat. Secundum figuram enim dominus exclusit homines de K
templo illos qui sua quærebant, id est, propter vendendum & emēdum intrant in templum. Si autem figura erat Ioan. 2.
illud templum, manifestum est quia & corpus Christi, quod est verum templum cuius illa imago erat, habet permixtos ementes & vendentes, id est, sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Sed excluduntur inde flagello resticulæ. Restis enim peccata significat, sicut dicitur per
prophetam, Væ eis qui trahūt peccata velut restem lon- Esaiæ. 5.
gam. Illi autem trahūt peccata sicut restem longam, qui addūt peccata peccatis, qui cum fecerint vnum peccatum, vt cooperiant illud, faciunt alterum. Quomodo enim, vt restis fiat additur spartum sparto, non autem in rectum it, sed torquetur: sic omnia praua facta quæ sunt peccata, cum adduntur sibi, & addēdo peccato peccatum, & peccatum ad peccatum annectitur, fit restis longa: Quorum semitæ prauæ, & flexuosi gressus eorum. Quò valet autem ista restis, nisi vt inde ligentur ei manus & pedes, & proiiciatur quisque in tenebras exteriores? Meministis enim dictum de quodam peccatore in
Euangelio, Ligate illi manus & pedes, & proiicite illum Matth. 22.
in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. L
Non ergo esset vnde illi ligarentur manus & pedes, nisi ipse sibi restem fecisset: vnde apertissime alio loco scri-
ptum est, Criniculis peccatorum suorum vnusquisque Prouer. 5.
constringitur. Ergo quia de peccatis suis homines va-
pulant, ideo dominus flagellum de resticula fecit, & in- Ioan. 2.
de expulit de templo omnes qui sua quærebant, nō quæ Phil. 2.
Iesu Christi. huius ergo templi vox est in psalmo, In hoc templo, vt dixi, rogatur deus, & exaudit in spiritu & ve-
ritate, non in illo corporali. Nam illic vmbra erat, in Ioan. 4.
qua demonstraretur quod venturum erat. Ideo illud iam cecidit. Cecidit ergo domus orationis nostræ? Absit. Nō enim illud templum quod cecidit, hoc potuit dici domus orationis, de qua dictum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Audistis enim quid dixerit dominus Iesus Christus, Scriptum est,
Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gen Matth. 21.
tibus, vos autem fecistis eam spelūcam latronum. Nun- Ioan. 2.
quid illi qui voluerunt facere domum dei speluncam latronum, fecerunt vt rueret templum? Sic & illi qui male viuunt in ecclesia catholica, quantum in ipsis est domum dei volūt facere speluncā latronum, nec ideo
euertunt templum. Veniet enim tempus quando de re- M
ste peccatorum suorum foras mittantur. Hoc autē templum dei, hoc corpus Christi, hęc congregatio fidelium vnam vocem habet, & tanquam vnus homo cantat in psalmo. Eius vocem iam in multis psalmis audiuimus, audiamus & in isto. Si volumus nostra vox est, si volumus aure audimus cantantem, & nos corde cantamus. Si autē nolumus, erimus in illo templo tanquam ementes & vendentes, id est, nostra quærentes: Intramus ecclesiam, non ad ea quæ placent oculis dei. Videat ergo in numero vestro quis quomodo audiat, vtrum audiat & irrideat, vtrum audiat & post se ponat, vtrum audiat & consonet, id est sentiat hic vocem suam, & adiungat vocem cordis sui voci psalmi huius. Tamen vox psalmi huius non tacet: instruantur qui possunt, imò qui volunt: qui nolunt, non impediant. Commendetur nobis humilitas, inde cœpit:

Expositio Psalmi.

Domine non est exaltatum cor meum. Sacrificium obtulit. Vnde probamus quia sacrificium obtulit? Quia humilitas cordis nostri sacrificium
est, dicitur in alio psalmo, Quoniam si voluisses sacri Psal. 50.

ficium

A ficium, dedissem vtiq;: satis volebat facere deo pro pec-
catis suis, propitiare illum volebat, vt acciperet indul-
gentiam peccatorum. Et quasi quęrens vnde illum pro-
pitiaret, Si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem vti-
que: holocaustis non delectaberis. Ergo superflue quę-
rebat aut arietes, aut tauros, aut aliquam talem victimã
vnde placaretur deus. Quid ergo? Quia holocaustis nõ
delectatur deus, non accipit sacrificium, & sine sacrifi-
cio placatur? Si nullum sacrificium est, nullus sacerdos
est. Si autem habemus sacerdotem in cœlis qui pro no-
Roman. 8. bis interpellat patrem: Intrauit enim in sanctasancto-
Hebr. 9. rum in interiora veli, quò non intrauit sacerdos in figu-
ra nisi semel in anno, sicut & dominus in toto tempo-
re semel oblatus est: Ipse obtulit se, ipse sacerdos, ipse
victima, & intrauit in sanctasanctorum semel, & iam
Roman. 6. non morietur, nec mors ei vltra dominabitur. Securi
simus, quia habemus sacerdotem, ibi offeramus & ho-
Sacrificium stiam. Videamus quod sacrificium debemus offerre,
Christiano- quia holocaustis non delectatur deus noster, sicut audi-
rum. stis in psalmo, sed ibi sequitur & ostendit quid offerat,
Psal. 50. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum
B & humiliatum deus non spernit. Si ergo humiliatum
cor sacrificium deo est, sacrificiũ obtulit, qui dixit, Do-
Psal. 130. mine non est exaltatum cor meum. Vide alio loco sic
offerẽtem, dicit deo, Vide humilitatem meam & labo-
rem meum, & dimitte omnia peccata mea. Domine
non est exaltatum cor meum. *Neque in altum elati sunt
oculi mei: Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus
super me.* Hoc planius dicatur & audiatur, Non fui su-
perbus, nolui quasi in mirabilibus innotescere homi-
nibus, & nec quæsiui aliquid supra vires meas, vnde me
apud imperitos iactarem. Intendat charitas vestra: Ma-
gna res commendatur, quomodo Simon ille magus in
mirabilibus ingredi volebat super se, propterea plus
illum delectauit potentia apostolorum, quàm iustitia
Christianorum. At vbi vidit per manus impositionem
Act. 8. apostolorum & per orationes eorum deum dare fide-
libus spiritum sanctum, & quia tũc per miraculum de-
monstrabatur aduentus spiritussancti, vt linguis loque-
rentur quas non didicerant omnes super quos venie-
bat spiritussanctus. Nec ideo modo non datur spiritus-
sanctus, quia linguis non loquuntur, qui credunt. Ideo
C enim tunc oportebat vt linguis loquerentur, vt signifi-
carẽt omnes linguas Christo credituras: Vbi impletum
est quod significabatur, miraculum ablatũ est. Cum er-
go hoc videret Simon magus, voluit talia facere, non
Act. 8. talis esse: & nostis quia etiã pecunia putauit comparan-
dum spiritumsanctum. Erat ergo de talibus, qui in tem-
plum intrant ad emendum & vendẽdum: emere vole-
bat quod vendere disponebat. Et vere fratres mei quia
talis erat ille, & sic intrauerat ad eos, dominus illos ex-
Matth. 21. pulit de templo qui columbas vendebant. Columba au
tem spiritumsanctum significabat. Volebat ergo Simon
emere columbam & vendere columbam. Accessit do-
minus Iesus Christus, qui habitabat in templo Petri, &
Ioan. 2. flagello resticulæ expulit foras malum mercatorem. Er-
go sunt homines quos delectat miraculum facere, & ab
eis qui profecerunt in ecclesia miraculum exigunt, &
ipsi qui quasi profecisse sibi videntur, talia volunt face-
re, & putant se ad deum non pertinere si non fecerint.
Dominus autẽ deus noster qui nouit quid cui tribuit,
& vt seruetur compago corporis in pace, alloquitur ec-
1. Cor. 12. clesiam per Apostolum, Non potest dicere oculus ma-
nui, opus te non habeo, aut iterum caput pedibus, opus
vobis non habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus?

Si totum corpus auditus, vbi odoratus? Ergo in mem- D
bris nostris videtis fratres, quomodo singula officium
suum habeant membra. Oculus videt & non audit, au-
ris audit & non videt, manus operatur, nec audit nec
videt, pes ambulat nec audit nec videt, nec facit quod
facit manus. Sed in vno corpore si sit sanitas, & non
aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo,
& oculus audit in aure: nec obiici potest auri quod non
videt, vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid vide-
re & discernere colores potes, quod facit oculus? Re-
spondet enim auris de pace corporis & dicit, Ibi sum
vbi est oculus, in eo corpore sum: in me non video, in
illo cum quo sum video. Ita cum auris dicit, oculus mi-
hi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & aures di-
cunt, manus nobis operantur: manus dicũt, oculi & au-
res nobis vident & audiunt: oculi & aures & manus di-
cunt, pedes nobis ambulãt: Omnia in vno corpore cum *Ibidem.*
operantur, si sit ibi sanitas & concordant membra, gau-
dent & congaudent sibi: Et si aliquid molestiæ sit in ali-
quo membro, non se deserunt, sed compatiuntur sibi.
Nunquid quia in corpore pes, quasi longe videtur ab
oculis? Illi enim sunt locati in sublimitate, illi autem in- E
fra positi. Quando forte pes spinam calcauerit, deserũt
oculi, & non (sicut videmus) totum corpus contrahitur,
& sedet homo, curuatur spina dorsi, vt quęratur spina
quæ hæsit in planta? Omnia membra quicquid possunt
faciunt, vt de infimo exiguo loco spina quæ inhæserat
educatur. Si ergo fratres quisquis in corpore Christi
non potest resuscitare mortuum, non illud quærat, sed
quærat ne discordet in corpore, quomodo si auris quæ-
rat videre, discordare potest. Nam quod non accepit,
non potest facere. Sed si ei obiectum fuerit & dictum,
si iustus esses, resuscitares mortuos, quomodo resusci-
tauit Petrus. In Christo enim maiora videntur fecisse *Act. 9.*
Apostoli, quàm ipse dominus. Sed vnde fieri potest,
vt plus valeant sarmenta quàm radix? Quomodo au-
tem quasi maiora videntur fecisse illi, quàm ille? Ad
vocem domini surrexerunt mortui, ad vmbram trans- *Ioan. 11.*
euntis Petri surrexit mortuus: maius hoc videtur quàm *Act. 5.*
illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus ni-
si in Christo non poterat: Quia sine me, inquit, ni- *Ioan. 15.*
hil potestis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui
proficit, quasi obiectam calumniam ab ignaris paganis, F
ab hominibus nescientibus quid loquantur, in compa-
ge corporis Christi respondeat & dicat, Quid dicis?
Non es iustus, quia non facis miraculum. Possis & au- *1. Cor. 12.*
ri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres,
inquit, & tu sicut & Petrus fecit. Sed ipse Petrus & mi-
hi fecit, quia in eo corpore sum, in quo Petrus fecit. In
illo quod potest possum, à quo diuisus non sum. Quòd
minus possum, compatitur mihi: & quòd plus potest,
cõgaudeo illi: ipse dominus desuper clamauit pro cor-
pore suo, Saule Saule, quid me persequeris? & ipsum *Act. 9.*
nemo tangebat, sed pro corpore in terra laborante ca-
put de cœlo clamabat. Si ergo fratres vnusquisq; quod
potest iuste egerit, & in eo quòd alius plus potest non
inuiderit, sed congratulatus fuerit, tanquam in vno
corpore cum eo constitutus, pertinet ad eum vox ista
psalmi, Domine non est exaltatum cor meum, neque in
altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in ma-
gnis, neq; in mirabilibus super me. Quod enim excessit
vires meas, ait, nõ quæsiui, non ibi me extendi, nolui ibi
magnificari. Nam ista exaltatio de abundantia gratiarũ
q̃ sit timenda, ne quis de dono dei superbiat, sed magis
seruet humilitatem, & faciat quod scriptum est, Quan-

G to magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram
Eccli. 3. deo inuenies gratiam: Quàm ergo timenda sit superbia
de dono dei, etiam atque etiam commendandum est
charitati vestræ, maxime quia psalmus breuissimus per-
mittit nos loqui. Paulus apostolus quanuis ex perse-
cutore factus sit prædicator, abundantiorem gratiam
consecutus est in omni labore apostolico, quàm cæte-
ri apostoli, vt magis deus ostenderet suum esse quod
dat, non hominis. Quomodo solent medici potẽtiam
suæ artis in desperatis ostendere: sic & dominus noster
Iesus Christus medicus & saluator noster in desperato,
qui persecutor ecclesiæ fuit, ostendit magnitudinem
artis suæ, vt non solum eum Christianum faceret, sed &
1. Corin. 15. apostolum: nec tantum apostolum, sed sicut ipse di-
cit, plus omnibus illis laboraret. Excellentissimæ ergo
gratiæ fuit. Et videtis fratres, quia modo in ecclesia Pau
li apostoli epistolæ vigent magis quàm coapostolo-
rum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum locuti
De fide con sunt in ecclesia. Nam quæ proferuntur ab errantibus
tra Mani. sub nomine ipsorum, quia non sunt ipsorum, impro-
ca. 5. & 38. bantur, nec acceprantur ab ecclesia: Alij autem qui scri-
H pserunt, nec tantum, nec tanta graria scripserunt. Cum
ergo esset magnæ grariæ, & magna dona meruisset à
2. Corin. 12. deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem
autem reuelationum ne extollar. Intendite, rem tre-
mendam vobis dico, Propter magnitudinem, inquit,
reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus car-
nis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Quid est
hoc fratres? Ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphi-
zabatur ranquam puer. Et à quo? Ab angelo Satanæ.
Quid est boc? Dolore quodam corporis traditur exa-
giratus vehementer. Dolores autem corpotum pletun-
que immittuntur ab angelis Satanæ. sed hoc non pos-
sunr nisi permissi. Nam & Iob sanctus sic probatus est.
Iob. 1. Permissus est ad eum probandum Satanas, & percussit
eum vulnere, vt vermibus putresceret. Immũdus enim
permittebatur, & sanctus probabatur. Nescit diabolus
quanta bona de illo fiant, etiam cum sæuit. Sæuiens in-
Ioan. 13. trauit in cor Iudæ, sæuiens tradidit Christum, sæuiens
crucifixit, & crucifixo Christo redemptus est orbis ter-
rarum. Ecce sæuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autẽ
profuit. Sæuiendo enim quos tenebat amisit, redem-
I ptos sanguine domini, quem cum sæuiret effudit. Si
sciret tantum damnum se passurum, non funderet in
terram precium quo redemptum est genus humanum.
2. Corin. 12. Sic ergo ille angelus Satanæ quasi libenter permissus
est colaphizare Apostolum, sed tamen Apostolus cu-
rabatur. Et quia illud quod medicus apposuerat, mo-
lestum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret:
Quomodo cum medicus apponit visceribus aliquod
forte epithema molestum & ardens, inde tamen curan-
dus est ille cuius viscera tumebant, cum ille inde arde-
re cœperit & cruciari medicamento, rogat medicum
vt auferat medicamentum: Medicus autem consola-
tur, monet eum patientiam, qnia nouit quàm vtile sit
quod apposuit: ita & Apostolus sequitur & dicit, cum
Ibidem. dixisset, Darus est mibi stimulus carnis meæ, angelus
Satanæ qui me colaphizet: prædixit autem quare, Ne
magnitudine reuelationnm extollar, datus est mihi sti-
niulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet:
propter quod ter dominum rogaui, vt auferret eum à
me: hoc est dicere, Rogaui medicum, vt auferret à
me molestum epithema, quod mihi apposuerat. Sed
2. Corin. 12. audi vocem medici, Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia
mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui

quid apposuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vn- K
de saneris. Si ergo charissimi Paulus potuit Apostolus
extolli magnitudine reuelationum, nisi acciperet ange-
lum Satanæ qui se colaphizaret, quis de se possit esse se-
curus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, sed
si non peruerse quærat quod recte non accepit. Quæ-
rar sine quo non potest esse in corpore Christi, aut si-
ne quo male est illic. Tutior est enim in corpore digi-
tus sanus, quàm lippiẽs oculus. Digitus exigua quædam
res est, oculus magnifice multum potest: & tamen me-
lius est digitum esse, & sanum esse: quàm oculum esse,
& perturbari, lippire, & execcari. Non ergo quærat quis-
que in corpore Christi nisi sanitatem. Secundum sani-
tatem habeat fidem, & ex fide mundum cor eius, &
mundatione cordis videbit illam faciem, de qua di-
ctum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vi- Matth. 5.
debunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracu-
la in corpore Christi, non debet gaudere nisi de facie
dei. Redierũt Apostoli, & dixerunt domino, cum mis-
si essent à domino, Ecce domine in nomine tuo etiam Luc. 10.
dæmonia nobis subiecta sunt. Vidit dominus quòd tẽ-
taret eos superbia ex potentia miraculorum, & ille qui L
medicus venerat sanare tumores nostros, & ferre infir-
mitates nostras, continuò ait, Nolite in hoc gaudere
quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia no
mina vestra scripta sunt in cœlo. Non omnes Chri-
stiani boni, dæmones eiiciunt, omnium tamen nomi-
na scripta sunt in cœlo. Non eos voluit gaudere ex eo
quòd proprium habebant, sed ex eo quòd cum cæteris
salutem tenebant. Inde voluit gaudere apostolos, vnde
gaudes & tu. Intendat charitas vestra. Nullus fidelis ha-
bet spem, si nomen eius non est scriptum in cœlo. Om-
nium fidelium qui diligunt Christum, qui ambulant
viam eius humiliter quam ipse docuit humilis, nomi-
na scripta sunt in cœlo. Cuiusuis contemptibilis in ec-
clesia, qui credit in Christum & diligit Christũ & amat
pacem Christi, nomen scriptum est in cœlo, cuiuslibet
quem contemnis. Et quid simile ipse & Apostoli, qui
tanta miracula fecerunt? Et tamen Apostoli reprimun-
tur ex eo quòd de bono proprio gaudebant, & iuben-
tur hinc gaudere vnde gaudet & ille cõtẽptibilis. Non
immeritò fratres mei cum ista humilitate dicit, Domi-
ne non est exaltatum cor meum, neque in altum elati
sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque M
in mirabilibus super me. *Si non humiliter sentiebam, sed
exaltaui animam meam: Quemadmodum qui ablactatus est à
lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.* Vi-
detur enim velut maledicto se obstrinxisse: quomo-
do alio loco in psalmo dicit, Domine deus meus si fe- Psal. 7.
ci istud, si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi
retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimi-
cis meis inanis &c. sic videtur & hic dixisse, Si non
humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Age
quasi dicturus est, illud mihi contingat, quomodo &
ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mi-
hi illud. Quid? Decidam meritò ab inimicis meis in-
anis. sic & hic, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui
animam meam, quemadmodum qui ablactatus est à la-
cte super matrem suam, sic retributio in animam me-
am. Intendite, nostis quia quibusdam infirmis dicit A-
postolus, Lac vobis potum dedi, non escam: nondum 1. Cor. 3.
enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sunt
infirmi qui non sunt idonei valido cibo, volunt se ten-
dere ad id quod capere non possunt: & si aliquid vtcũ-
que acceperint, aut visi sibi fuerint capere quod non ce-
perunt

A perunt, extolluntur inde & superbiunt, inde videntur
sibi quasi sapientes. Hoc autem contigit omnibus hære-
ticis, qui cum essent animales & carnales, defendendo
sententias suas prauas, quas falsas esse non potuerunt
videre, exclusi sunt de catholica. Dicam charitati ve-
stræ quod possum, Dominus noster Iesus Christus no-
stis quia verbum dei est, secundum illud Ioannis, In
Ioan. 1. principio erat verbum, & verbum erat apud deum, &
deus erat verbum: Hoc erat in principio apud deum:
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est ni-
hil. Panis ergo est, inde viuunt angeli. Ecce panis para-
tus est tibi, sed cresce de lacte, vt ad panem peruenias.
Et quomodo, inquis, cresco de lacte? Quod tibi factus
est Christus ad infirmitatem tuam, hoc primo crede,
& fortiter tene. Quomodo ergo mater cum viderit fi-
lium minus idoneum ad capiendum cibum, ipsos ci-
bos ei dat, sed traiectos per carnem suam. Nam ipse est
panis de quo infans pascitur, quo & mater eius pasci-
tur: sed ad mensam infans minus idoneus est, ad ma-
millam idoneus est. Panis ergo de mensa traiicitur per
matris mamillam, vt sic perueniat idem alimentum
ad paruum infantem: sic dominus noster Iesus Chri-
B stus cum esset verbum apud patrem, per quod facta
sunt omnia, qui cum in forma dei esset, non rapinam
Philip. 2. arbitratus est esse æqualis deo, qualem caperēt pro mo-
do suo angeli, & vnde in cœlo potestates & virtutes,
spiritus intellectuales pascerentur, homo autem infir-
mus, & carne inuolutus iaceret in terra, nec posset ad
Psal. 77. eum peruenire panis cœlestis, vt panem angelorū man-
Exod. 10. ducaret homo, & manna descēderet ad vberiorem po-
Ioan. 1. pulum Israël, verbum caro factum est, & habitauit in
nobis. Quapropter ipsis infirmis Paulus Apostolus hoc
1. Cor. 3. dicit, quos dicit animales & carnales, Nunquid dixi me
1. Corin. 2. scire aliquid in vobis, nisi Iesum Christum, & hunc cru-
Ioan. 1. cifixum? Nam Christus erat & non crucifixus. In prin-
3. sent. dist. cipio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus
21. cap. Re- erat verbum. Et quia ipsum verbum caro factum est, &
cedente. ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in
hominem, homo in illo mutatus est: Mutatus est ho-
mo in illo, vt melior fieret quàm erat, non vt ipsa sub-
stantia verbi conuerteretur. Per id ergo quod homo
Marc. 15. erat, mortuus est deus: & per id quod deus erat, excita-
& 16. tus est homo, & resurrexit, & ascendit in cœlum. Quic-
C quid passus est homo, non potest dici nō passus est de-
us, quia deus erat hominem assumendo, sed non est mu-
tatus in hominem: quomodo non potes dicere non te
passum iniuriam, si vestis tua conscindatur. Et quando
quereris vel amicis vel in iudicio, hoc dicis iudici, Con-
scidit me: non dicis conscidit birrhum meum, sed cō-
scidit me. Si potuit & meruit vestis tua dici, tu, quæ non
est tu, sed vestis tua, quanto potius meruit audire caro
3. sent. dist. Christi templum, verbum vnitum cum verbo? Et quic-
21. cap. Re- quid in carne pateretur, deus ipse pateretur, quanuis
cedente. verbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec muta-
ri, nec occidi, sed quicquid horum passum est, in car-
ne passum est. Et noli mirari, quia verbum nihil passum
est: nec anima hominis potest pati aliquid occisa car-
Matth. 10. ne, dicente ipso domino, Nolite timere eos qui cor-
pus occidunt, animam autem non possunt occidere.
Si anima non potest occidi, verbum dei poterat occi-
di? Et tamen quid dicit? Flagellauit me, colaphizauit
me, percussit me, dilaniauit me: totum hoc non fit in
anima, & tamen non dicit nisi me, propter vnitatem
consortij ipsius. Dominus ergo noster Iesus Christus
panis, se fecit nobis lac, incarnatus & apparens morta-
lis, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus à verbo, D
credentes in carnem, quod factum est verbum. Hinc
crescamus, ipso lacte nutriamur: antequam validi si-
mus ad capiendum verbum, non recedamus à fide la-
ctis nostri. Illi autem hæretici nolentes disputare de eo
quod non poterant capere, dixerunt quia filius minor
est quàm pater, & dixerunt quia spiritussanctus minor
est quàm filius, & fecerunt gradus, & miserunt in ec-
clesiam tres deos. Non enim possunt negare deum esse
patrem, nec possunt negare filium deum, nec possunt
negare spiritumsanctum deum. At si pater deus, & fi-
lius deus, & spiritussanctus deus, inæquales sunt, & non
sunt eiusdem substantiæ, non vnus deus est, sed tres dij.
Disputantes ergo quod capere non poterant, elati sunt
in superbiam, & factum est in eis quod dicitur in isto
psalmo, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui ani-
mam meam: quemadmodum qui ablactatus est à lacte
super matrem suam, sic retributio in animam meam.
Mater enim ecclesia dei est, vnde illi separati sunt, qui
lactari & nutriri debebant, vt crescerent ad capiendum
verbum deum apud deum, in forma dei æqualem pa- *Ioan. 1.*
tri. Visa est hic quidem ab his qui ante nos ista tracta-
uerunt, & alia sententia, & alius intellectus in his ver- E
bis, quem non tacebo charitati vestræ. Hoc enim dixe-
runt, Omnis superbus displicet deo, & debet se huma-
na anima humiliare ne deo displiceat, & toto corde
intueri quod dictum est, Quāto magnus es, humilia te *Eccli. 3.*
in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Sed rur-
sus sunt quidam homines, qui cum audierint quia hu-
miles esse debent, dimittunt se, nihil volunt discere, pu-
tantes quia si aliquid didicerint superbi erunt, & rema-
nent in solo lacte. Quos reprehendit scriptura dicens,
Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Sic *Hebr. 5.*
enim nos deus vult nutriri lacte, vt non ibi remanea-
mus, sed crescendo per lac, ad solidum cibum perue-
niamus. Ergo non debet homo extollere cor suum in
superbiam, sed debet eleuare in doctrinam verbi dei.
Nam si leuanda anima non esset, non diceretur in alia
voce psalmi, Ad te domine leuaui animam. Et nisi se *Psal. 24.*
ipsa anima super se effundat, non perueniet ad visio-
nem dei, & ad cognitionem substantiæ illius incom-
mutabilis. Nam modo cum adhuc in carne est dicitur *Psal. 41.*
ei, Vbi est deus tuus? Sed intus est deus eius, spiritali- F
ter intus est, & spiritaliter excelsus est, non quasi inter-
uallis locorū, quomodo per interualla loca altiora sunt;
Nam si talis altitudo quærenda est, vincūt nos aues ad
deum. Ergo intus deus altus est, & spiritaliter altus, nec
perueniat anima vt cōtingat eum nisi transierit se. Nam
quicquid de deo sentis secundum corpus, multum er-
ras: multum infans es si sentis de deo etiam secundum
animam humanam, quòd deus non obliuiscatur, aut ita
sapiat vt desipiat, aut faciat aliquid & pœniteat eum. O-
mnia enim ista posita sunt in scripturis, vt nobis lacten-
tibus commendaretur deus, non vt propriè de illo sic
audiamus ista, & intelligamus quasi pœniteat deum,
& modo aliquid discat quod non nouerat, & intelli-
gat quod non intelligebat, & reminiscatur quod obli-
tus erat. Talia enim animæ sunt, non dei. Nisi ergo ho-
mo transierit & modum animæ suæ, non videbit quia
deus est quod est, qui dixit, Ego sum qui sum. Itaque il- *Exod. 3.*
li cui dicebatur, Vbi est deus tuus? quid dixit? Factæ sunt *Psal. 41.*
mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur
mihi quotidie, vbi est deus tuus? Vt autem inueniret
deum suum, quid egit? Hæc meditatus sum, inquit, &
effudi super me animam meam. Vt inueniret deum,

G effudit ſuper ſe animam ſuam. Non ergo ſic tibi dici-
tur humilis eſto vt non ſapias, humilis eſto propter ſu-
perbiam, altus eſto propter ſapientiam. Audi euiden-
1.Corin.14. tem ſententiam de hac re, Nolite pueri effici menti-
bos, ſed malitia infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſi-
tis. Certe explicatum eſt fratres mei, vt nos deus vo-
luit eſſe humiles, vbi altos: humiles propter cauendam
ſuperbiam, altos propter capiendam ſapientiam. La-
ctare vt nutriaris, ſic nutrire vt creſcas, ſic creſce vt pa-
nem manduces. Cum enim cœperis panem mandu-
care, ablactaberis, id eſt, iam tibi non opus erit lacte, ſed
ſolido cibo. Et hoc videtur dixiſſe, Si non humiliter
ſentiebam, ſed exaltaui animam meam, id eſt, ſi non
mente ſed malitia paruulus fui. Qood ſignificans di-
xit ſuperiora verba, Domine non eſt exaltatom cor me-
um, neque in altum elati ſunt oculi mei, neque ingreſ-
ſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Ec-
ce quia malitia paruulus fui, ſed quia ſenſu non fui par-
uulus: Si nō humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam
meam, retribuatur mihi quod retriboitur paruulo qui
ablactatur à matre, vt iam panem ſim idoneus man-
H ducare. Et hæc ergo fratres ſeotentia non diſplicet, quia
non eſt contra fidem. Mouet me tamen, quia non tan-
tum dictum eſt, quemadmodum qui ablactatus eſt à la-
cte, ſic retributio in animam: ſed additum eſt, quem-
admodum qui ablactatus eſt à lacte ſuper matrem ſuā,
ſic retributio in animam meam. Hic mihi neſcio quid
tale occurrit, vt videam quia male dictum eſt. Abla-
ctatur enim non infans, ſed iam grandiuſculus. Qui
autē infirmus eſt prima infantia, quæ vera infantia eſt,
ſuper matrem ſuam eſt. Si forte fuerit à lacte ablacta-
tus, extinguitur. Non fruſtra ergo additum eſt, ſuper
matrem ſuam. Ablactari enim omnes poſſunt creſcen-
do. Qui creſcit & ſic ablactatur, bonum eſt illi: qui au-
tem adhoc ſuper matrem ſuam eſt, perniciosum. Ergo
cauendum fratres & timendum eſt, ne quis ante tem-
pus ablactetur. Nam omnis grandis puer ſeparatur à la-
cte. Sed ne quis tunc à lacte ſeparetur, quando adhuc
ſuper matrem ſuam eſt. Cum autem portatur manibus
matris qui portatus eſt vtero (portatus eſt enim vtero
vt naſceretur, portatur manibus vt creſcat) lacte opus
habet, adhoc ſuper matrem ſuam eſt. Non ergo velit
I tunc exaltare animam ſuam, cum forte minus idoneus
eſt ad capiendum cibum, ſed impleat præcepta humi-
litatis. Habet vbi ſe exerceat, credat in Chriſtum, vt
poſſit intelligere Chriſtum. Videre verbum non po-
teſt, capere non poteſt æqualitatem verbi cum patre,
æqualitatem ſpiritusſancti cum patre & verbo non-
dum poteſt videre, credat hoc & ſugat. Securus eſt, quia
cum creuerit, mādueabit quod non poterat antequam
Eccli.3. ſugendo creſceret, & habet vbi ſe extendat. Altiora te
ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, id eſt, ad
quæ capienda minus idoneus es. Et quid facio, inquis?
Sic remanebo? Sed quæ præcepit tibi dominus, illa co-
gita ſemper. Quæ tibi præcepit dominus? Fac miſeri-
cordiam, pacem eccleſiæ noli dimittere, in hominem
ſpem noli ponere, deſiderando miracula noli tentare
Matth.13. deum. Si iam in te eſt fructus, cognoſcis quia cum bo-
nis toleras zizaoia vſque ad meſſem, quia cum malis
ad tempus potes eſſe, non in æternum. Palea hic tibi
mixta eſt in hoc tempore in area, in horreo tecum non
erit. Hæc quæ tibi præcepit dominus, illa cogita ſem-
per. A lacte non ſeparaberis, quoadusque ſuper matrem
tuam es, ne prius fame moriaris, antequam panē man-
ducare ſis idoneus. Creſce, erunt validæ vires tuæ, &
videbis quod non poteras, & capies quod non capie- K
bas. Quid ergo? Cum videro quæ non poteram vide-
re, & cepero quæ non poteram capere, iam ſecurus ero?
perfectus ero? Non quandiu hic viuis. Ipſa eſt perfe-
ctio noſtra homilitas. Audiſtis quo cooclusit modo a-
poſtolica lectio, ſi hæſit in memoria veſtra, quomo-
do ille qui accepit colaphum ne extolleretur in reue-
lationibus, quanta ei reuelabantur, propter ipſam ma-
gnitodinem reuelationum, quia poterat extolli, niſi ac-
ciperet angelom Satanæ. Et tamen cui tanta reuelaban-
tur, quid ait? Fratres, ego meipſum non arbitror ap- Philip.3.
prehendiſſe. Paulus dicit, Fratres ego meipſum non
arbitror apprehendiſſe: quia ad hoc accepit colaphizā-
tem angelum Satanæ, ne extolleretur in magnitudine
reuelationom ſuarum. Quis audet dicere qoia com-
prehendit? Ecce Paulus apprehendit & dicit, non me
arbitror apprehendiſſe. Et quid ais ô Paule? Adhuc cur-
ro, inquit, vt apprehendam. Adhuc Paulus in via eſt, &
tu te putas in patria? Vnom autem, inquit, quæ retro
ſont oblitus. Hoc fac & tu, & vitam præteritam ma-
lam obliuiſcere. Si te delectauit aliquando vanitas, non
te delectet. Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ antè L
ſuot extentus, ſecundum intentionem ſequor ad pal-
mam ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu. Audio vo
cem dei deſuper, & curro vt apprehendam. Non enim
dimiſit me in via remanere, quia non ceſſat alloqui me.
Ergo fratres, non ceſſat deus alloqui nos. Nam ſi ceſ-
ſat, quid eſt quod agimus? Quid eſt quod agunt lectio-
nes diuinæ & cantica diuina? Obliuiſcimini ergo quæ
retro ſunt, & in ea quæ antè ſunt vos extendite. Sic
ſugite lac, vt creſcatis ad cibum. Cum ergo veneritis,
in patria gaudebitis. Et adhuc attendite Apoſtolum
ſequi ad palmam ſupernæ vocationis. Dicit enim,
Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus. Non loquor, Ibidem.
inquit, imperfectis, qoibus adhuc non poſſum loqui Hebr.5.
ſapientiam, qui adhuc lacte potantur, non ſolido cibo
paſcuntur, ſed illis dico qui iam mandocant ſolidum
cibum. Iam videntur eſſe perfecti, quia intelligunt æ-
qualitatem verbi cum patre. Adhoc nō ſic vident, quo-
modo videndum eſt facie ad faciem, adhuc ex parte 1.Cor.13.
in ænigmate. Currant ergo, quia cum via finita fuerit,
tunc redimus ad patriam. Currant, currant, extendant
ſe. Quotquot ergo perfecti, hoc faciamus. Et ſi quid a- M
liter ſapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. Si forte Philip.3.
erras io aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia
ſi non extollimini, quia ſi non exaltatis cor veſtrum,
quia ſi non ingredimini in mirabilibus ſuper vos, ſed
ſeruatis humilitatem, reuelabit vobis deus quod ali-
ter ſapitis. Si autem hoc ipſum quod aliter defendere
vultis, & pertinaciter aſtruere, & contra pacem ec-
cleſiæ, fit vobis maledictum hoc quod dixit, ſuper ma-
trem cum eſtis, & foris à lacte ſeparabimini, foris à vi-
ſceribus matris fame moriemini. Si autem perſeuera-
ueritis in pace catholica: ſi quid forte aliter ſapitis
qoàm oportet ſapere, deus vobis reuelabit humilibus.
Quare? Quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem Iacobi.4.
dat gratiam. Ideo ad hoc cooclusit hic Pſalmus. 1.Petri.5.

Speret Iſrael in domino, ex hoc nunc & vſque in ſeculum.

Quod autem ſcriptum eſt Græce ἀπὸ τῦ νῦν καὶ ἕως τῦ
αἰῶνος, hoc eſt poſitum, ex hoc nunc & vſque in ſecu-
lum. Sed non ſemper ſeculi nomen hoc ſeculum ſigni-
ficat, ſed aliquando æternitatem: quia æternum duobus
modis intelligitur: vſq; in æternū: id eſt, aut ſemper ſine
fine, aut quouſq; perueniamus ad æternitatē. Hic ergo
quomodo intelligendum eſt? Quouſque veniamus ad

æternita-

A æternitatem, speremus in dominum deum, quia cum
venerimus ad æternitatem, iam spes non erit, sed ipsa
res erit.

In psalmum centesimum tri-
cesimumprimum
enarratio.

IVSTUM quidem erat charissimi, vt fratrem
potius audiremus collegam meum, præsentem omnibus nobis. Et modo nō negauit, sed
distulit. Et ideo hoc indico charitati vestræ, vt
mecum promissum teneatis. Nō fuit autem absurdum
charitati vestrę, vt prior obtemperarem iubenti. Extorsit enim mihi vt esset modo adiutor meus, eo sanè pacto, vt & ego sim ipsi⁹, quia in ipsa charitate omnes eius
Matth.23. auditores sumus, qui vnus in cœlo nobis magister est.
Ergo animum intendite ad psalmum, quem in ordine
sicut nostis tractandum habemus. Est etiam ipse prænotatus, *Canticum graduum.* & aliquanto cæteris sub
eodem titulo prolixior. Non ergo immoremur, nisi vbi necessitas coëgerit, vt totum, si dominus permiserit,
explicare possimus: quia & vos non tanquam rudes o-
B mnia debetis audire, aliquid & de præteritis auditionibus adiuuare nos debetis, ne omnia tāquam noua à no
bis dici necesse sit. Et noui quidem esse debemus, quia
vetustas nobis obrepere non debet, sed etiam crescendum & proficiendum est. De ipso quippe profectu ait
2.Cor.4. Apostolus, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed
interior renouatur de die in diem. Non sic proficiamus, vt ex nouis veteres efficiamur, sed ipsa nouitas
crescat. *Memento domine David, & omnis mansuetudinis eius.*
Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Dauid secundum fidem rerum gestarum vnus homo erat, rex Israël,
filius Iesse. Erat quidem ipse mansuetus, sicut eum indicat atque commendat scriptura diuina, & ita mansuetus, vt nec persecutori suo Sauli malum pro malo
reddiderit. Seruauit autem erga eum tantam humili-
1.Reg.24. tatem, vt illum regem fateretur, se autem canem. Et
non proteruè nec superbè, cum esset in deo potentior
respondebat regi, sed eum placari potius affectabat humilitate, quàm concitare superbia. Etiam in potestate datus est ei Saul, & hoc à domino deo, vt ei faceret
quicquid vellet. Sed quia non præceptum illi erat vt
C occideret, sed tantum in potestate datum illi erat, licuit autem homini vti potestate sua: ad lenitatem potius deflexit, quod ei deus concessit: qui si vellet occidere, careret inimico. Sed quomodo diceret, Di-
Matth.6. mitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis? In speluncam intrauit Saul vbi erat Dauid,
1.Reg.24. nesciens quòd illic esset Dauid. Ad necessaria ventris
ille intrauit, surrexit Dauid sensim & lente post ipsum,
præscidit illi de veste panniculum quem illi ostenderet,
vt nosset quia habebat illum in potestate, & non necessitate, sed voluntate pepercerat, & noluit occidere. Forte ipsam mansuetudinem commēdauit modo dicens,
Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Hoc secundum rerum gestarum fidem quam scriptura diuina, vt diximus, continet. Sed solemus in psalmis non ad literam attendere sicut in omni prophetia,
sed per literam scrutari mysteria. Et meminit charitas vestra, quia cuiusdam hominis vocem in omnibus psalmis solemus audire, quia vnus habet caput &
corpus. Caput autem in cœlo est, corpus in terra. Sed
quò præcessit caput, & corpus secuturum est. Et iam nō
dico quis caput sit, qui corpus sint, quia scientibus loquor. Commendatur ergo humilitas Dauid, commen-

datur mansuetudo Dauid, & dicitur deo, Memento D
domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Ad quam
rem memento domine Dauid? Sicut iurauit domino,
votum vouit deo Iacob. Ergo ad hoc memento, vt impleatur quod promisit. Ipse Dauid vouit tanquam in
potestate habens, & rogat deum vt impleat quod vouit. Est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis.
Nemo præsumat viribus suis se reddere quod vouerit,
Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat vt reddas. Quid Psal.75.
ergo vouit videamus, & hinc intelligimus quemadmodum sit accipiendus in figura Dauid. Dauid autem
interpretatur manu fortis. Erat enim magnus belligerator, præsumens quidem de domino deo suo. Confecit bella omnia, prostrauit omnes inimicos suos deo se
adiuuāte, quemadmodum se habebat illius imperij dispensatio, præfigurans tamen fortem manu quendam
ad debellandos inimicos, diabolum & angelos eius.
Hos autē inimicos ecclesia debellat. Et quomodo debellat? Mansuetudine. Mansuetudine enim ipse rex noster vicit diabolum. Sæuiebat ille, iste sufferebat. Victus est qui sæuiebat, vicit qui sufferebat. In ista mansue- E
tudine corpus Christi, quod est ecclesia, vincit inimicos. Sit manu fortis, operando vincat. Cum autem corpus Christi est, & templum & domus, & ciuitas, & ille
qui caput corporis est, & habitator domus est, & sanctificator templi est, & rex ciuitatis est: quomodo ecclesia
omnia illa, sic Christus omnia ista. Quid ergo vouimus
deo, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm vt dicamus ei quod dicitur in Esaia,
Posside nos. Equidē in istis possessionibus terrenis patrisfamilias præstatur, quando ei datur possessio. Non
sic est possessio quæ est ecclesia. Ipsi possessioni præstatur vt à tali possideatur. Quid ergo dicit? Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Videamus quod
votum, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei
possumus offerre, quàm iure iurare. Iurare est autem firme promittere. Attendite votum hoc, id est, quod vouerat quo ardore vouerit, quo amore, quo desiderio,
& tamen ad hoc implendum dominum deprecatus
est dicens, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. In hac mansuetudine votum vouit, vt
sit domus dei. *Si introiero in tabernaculum domus meæ, si a-* F
scendero super lectum strati mei. Si dedero somnum oculis meis.
Parum visus est dicere, somnum oculis meis: *Et palpebris meis dormitationem, Et requiem temporibus meis si dedero, quoadusque inueniam locum domino tabernaculum deo Iacob.*
Vbi quærebat locum domino? Si mansuetus erat, in se
quærebat. Quomodo est enim locus domini? Audi
prophetam, Super quem requiescet spiritus meus? Su- Esaiæ.66.
per humilem & quietum, & trementem verba mea.
Vis ergo esse locus domini? Esto humilis & quietus, &
tremens verba dei, tu ipse efficieris quod quæris. Si enim in te non fiat quod quæris, in altero quid tibi prodest? Operatur quidem deus aliquando per Euangelistam salutem alterius tantùm, si ipse dicit, & non facit:
& fit per linguam eius in alio locus domino, non autem fit ipse locus domino. Qui autem quæ docet ipse
bene facit, & sic docet, fit locus domino cum eo quem
docet, quia omnes credentes vnum locum faciunt domino. In corde enim habet locum dominus, quia vnum cor est omnium in charitate copulatorum. Quàm
multa milia crediderunt fratres mei, quando precia re- Acto.2.
rum suarum posuerunt ante pedes Apostolorum? Sed & 4.
quid de illis dicit scriptura? Certe facti sunt templum
dei, non tantùm templa dei singuli, sed & omnes si-

G mul templum dei. Facti sunt ergo locus domino. Et vt noueritis quia vnus locus factus est domino in omnibus, scriptura dicit, Erat illis anima vna & cor vnum *Act. 4.* in deum. Multi autem ne faciant locum domino, sua quærunt, sua diligunt, potestate sua gaudent, priuatum suum concupiscunt. Qui autem vult facere locum domino, non de priuatò sed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt de rebus suis priuatis, fecerunt illas communes. Quod habebant suum, nunquid amiserunt? Si soli haberent, & vnusquisque suum baberet, hoc solum haberet qnod snum habebat. Cum autem quod proprium erat commune fecit, & ea quæ erant cæterorum, ipsius facta sunt. Intendat charitas vestra, quia propter illa quæ singuli possidemus, existunt lites, inimicitiæ, discordiæ, bella inter homines, tumultus, dissensiones aduersum se, scandala, peccata, iniquitates, homicidia. Propter quæ? Propter ipsa quæ singuli possidemus. Nnnquid propter ista quæ communiter possidemus litigamus? Aërem istum communiter ducimus, solem communiter omnes videmus. Beati ergo qui sic faciunt locum domino, vt priuato suo non gaudeant. Talem enim describebat iste qni dice-H bat, Si introiero in tabernaculum domus meæ. Priuatum hoc erat. Sciebat priuato se impediri, ne faceret locum domino, & ea commemorat quæ ad seipsum pertinebatt. Non introibo in tabernaculum domus meæ, donec inueniam. Quid? Cum inueneris locum domino, intrabis in tabernaculum tuum? An ipsum erit tabernaculũ tuum, vbi inueneris locum domino? Quare? Quia ipse eris locus domini, & cum eis qui fuerint locus domini, vnum eris. Abstineamus ergo nos fratres à possessione rei priuatæ, aut ab amore si non possumus à possessione, & facimus locum domino. Multum est à me, ait aliquis. Sed vide quid sis facturus locum domino. Si vellet apud te hospitium habere aliquis senator (nõ dieo senator, procurator alicuius magni secundum seculum) & diceret, offendit me quiddam in domo tua, & si amares hoc, auferres tamen, ne eum offenderes, cuius amicitiam ambires. Et quid tibi prodest hominis amicitia? Forte ibi non solum nullum auxilium, sed & periculum inuenires. Nam multi non periclitabantur antequam maioribus iungereutur, exoptarunt maiorum amicitias, vt maiora pericula incurrerent. Securus opta amicitiam Christi. Hospitari I apud te vult, fac illi locum. Quid est, fac illi locum? Noli amare teipsum, illum ama. Si te amaueris, claudis contra illum: si ipsum amaueris, aperis illi. Si autem aperueris & intrauerit, non peribis amando te, sed inuenieris cum amante. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si aseendero super lectum strati mei. Priuata enim res ipsa vbi homo acquiescit, superbos facit: ideo dixit, si ascendero. In re quam priuatim quisqne possidet, necesse est superbus sit. Inde se enim tendit homo ad hominẽ, cum ambo sint caro. Quid est homo fratres? Caro. Et quid est alter homo? Altera caro. Et tamen caro dines extendit se cõtra carnem pauperẽ, quasi aliquid illa caro attulerit quando nata est, aut aliquid auferat quando moritur. Ad hoc plus habuit, vt plus tumeret. Iste autem qui vult inuenire locum domino, dicit, Si ascendero super lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis. Multi enim cum dormiunt, non *Ephes. 5.* faciunt locum domino. Tales excitat Apostolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chri-*1. Thess. 5.* stus. Et alio loco, Nos antem qui diei sumns vigilemus, & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte ebrij sunt. Noctem di- K cens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiẽdo ista terrena. Et omnes istæ felicitates quæ videntur seculi, somnia sunt dormientium. Et quomodo qui videt thesauros in somnis, dormiens diues est, sed euigilabit & pauper erit: sic omnia ista vana huius seculi, de quibus homines gaudent, in somno gaudent. Euigilabunt quando nolunt, si non modo euigilant quando vtile est, & inuenient somnia illa fuisse, & transisse, sicut dicit scriptura, veluti somnium exurgentis. Et alio *Psal. 72.* loco, Dormierunt somnum suum, & nibil inuenerunt *Psal. 75.* omnes viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt somnum suum, finitus est somnus, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia in somnis videbant diuitias transituras. Iste ergo qui vult inuenire locum domino, dixit etiam, Si dedero somnum oculis meis. Sunt antem quidam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquãtum retrahunt se ab amore temporalium, & rursus reuoluuntur in eum, quasi dormitantes caput crebro inclinant. Euigila, excute somnum, dormitando casurus es. Non vult psalmus oculis suis dare somnnm, nec palpebris dormitationem, eum qui vult inuenire locum domino. Et requiem, inquit, temporibus meis. A requie tem- L porum somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos snnt. Veluti futurus somnus, grauedo temporum est. Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt, & cum senserint sibi grauari tempora, iam imminet somnus. Qui si dandus est oculis, dat requiem temporibus suis, & venit somnus. Si non dederit requiem temporibus suis, non venit somnus. Cum ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatũ, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormire nec dormitare? Noli te credere tali delectationi, maiores dolores habebis quàm suauitates. Ista cogitatione quasi confricans frontem excutis somnum, & paras locum domino, donec inuenias locum domino, tabernaculum deo Iacob. Quanquam aliquando dicitur tabernaculum dei domus dei, & domus dei tabernaculũ dei: distinctius tamẽ accipitur fratres charissimi, tabernaculum ecclesia secundum hoc tempus. Domus autem ecclesia cœlestis Hierusalem, quò ibimus. Tabernaculum enim tanquam militantium & pugnantium: tabernacula militum in procinctu, in expeditione, vnde contubernales dicuntur milites, quasi tabernacula eadem habentes & habitantes. Quandiu ergo habemus M hostem cum quo pugnemus, tabernaculum deo facimus. Cum autem transierit tempus pugnæ, & venerit pax illa quæ præcellit omnem intellectum, sicut dicit Apostolus, Et pax dei quæ præcellit omnem intelle-*Philip. 4.* ctum: quantumcunque enim cogitaueris de pace illa, minus eam capit animus adhuc in ista corporis grauedine constitutus: cum venerit illa patria, iam domus erit, nullus aduersarius tentabit vt tabernaculum vocetur. Non procedemus ad pugnandum, sed permanebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo? Beati qni habitant in domo tua, in secula seculo-*Psal. 83.* rum laudabunt te. In tabernaculo adhuc gemimus, in domo laudabimus. Quare? Quia gemitus est peregrinantium, laudatio iam in patria commanentium. Hic primo quæratur tabernaculum deo Iacob. *Ecce audiuimus eam in Effrata.* Quam eam? Sedem domini. Audiuimus in Effrata. *Inuenimus eam in campis saltuum.* Ibi audiuit, ibi inuenit. An alibi audiuit, & alibi inuenit? Quæramus ergo quid sit Effrata vbi audiuit: item quæramus quid sit in campis saltuum vbi inuenit.

A nit. Effrata verbum Hebræum, interpretatur Latine speculum, sicut tradiderunt qui verba Hebræa scripturis posita in aliam linguam transtulerunt, vt ad nos perueniret iotellectus. Nam ex Hebræa transtulerunt in Græcam, & ex Græca translata sunt nobis in Latinam. Fuerunt enim qui vigilarunt in scripturis. Si ergo Effrata speculum, illa domus quæ inuenta est in campis saltuum, in speculo audita est. Speculum imaginem habet. Omnis propheria imago futurorum. Domus ergo dei futura in imagine prophetiæ prædicata est. Audiuimus enim illam in speculo, id est, audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Qui sunt campi saltuū? Campi syluarum. Non enim quemadmodum vulgo dicitur, Saltus ille, verbi gratia, centurias habens tot. Saltus proprie, locus adhuc incultus & syluester dicitur. Nam & quidam codices, io campis syluæ habent. Qui ergo erant campi saltuum, nisi gentes incultæ? Qui erant campi saltuum, nisi vbi adhuc vepres erant idololatriæ? Sic tamen quomodo vepres ibi erant idololatriæ, ibi inuenimus locum domino tabernaculū deo Iacob. Quod audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Quod prædicatum est in imagine Iudæis, manifestatum est in fide gentium. *Intrabimus in taber-*

B *nacula eius.* Cuius? Domini dei Iacob. Qui intrant vt inhabitent, ipsi suot qui iotrant vt inhabitentur. In domum tuam vt inhabites intras, in domum dei vt inhabiteris. Est enim melior dominus, qui cum te cœperit inhabitare, beatum te facit. Nam si tu ab illo non inhabiteris, miser eris. In sua potestate esse voluit ille filius

Luc.15. qui dixit, Da mihi partem patrimonij quæ me contingit. Bene seruabatur apud patrem, ne cum meretricibus dissiparetur. Accepit, facta est io eius potestate. Profectus in regionem longinquam, effudit omnia cum meretricibus. Passus est tandem famem, recordatus est patrem, reuersus est vt pane saturaretur. Ergo intra vt inhabiteris, & non quasi tuus sis, sed illius. Intrabimus in tabernacula eius. *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.* Cuius pedes? Domini, an ipsius domus domini? Domus enim domini est, vbi dicit qua debet adorari. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Præterquàm domum suam non exaudit deus ad vitam æternam. Ille enim ad dominū dei pertinet, qui est in charitate compaginatus lapidibus viuis. Qui autem charitatem non habuerit, ruinam facit, & illo ruente domus stat. Nemo enim mineť domui, vbi esse quasi lapis cœ-

C pit, si ruere noluerit quasi aliquid domui noceat. Sic enim superbierat & primus populus Iudæorum dicēs, Neq; enim fraudaturus est deus patrem Abraham, cui promisit tanta de semine eius: & faciebant omnia mala tanquam securi de pollicitatione dei, quia non pro illorum meritis qui scelera faciebant, sed pro meritis Abrahæ parceret eis, & qualescunq; malos filios Abrahæ congregaret in domum suam ad vitam æternam. Sed

Matth.3. quid Ioannes? Generatio, inquit, viperatum. Quādo ad illum venerunt ipsi filij Abrahæ vt baptizarentur in aqua pœnitentiæ, non eis dixit, Generatio Abrahæ, sed viperarum. Tales etiim eraot quales quos imitabantur: non filij Abrahæ, sed filij Amorręi, Chananæi, Gergesæi, Hiebusæi: & omnium qui offenderunt deum, ipsorum filij erant, quia ipsorum facta sectabaotur. Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere à veotura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne dixeritis, patrem habemus Abraham. Potēs est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Nescio quos lapides tunc videbat in campis saltuum vnde suscitati sunt filij Abrahæ. Filij enim magis qui fidem imitati sunt, D quàm qui de carne nati sunt. Nemo ergo minetur domui dei, quasi dicat, subtraho me, & ruet domus. Bonū est enim illi vt coædificetur, & habeat charitatē. Nam si ipse ruerit, stabit domus. Itaque fratres in his est domus dei, quos prædestinauit & præsciuit perseueraturos. De illis dictum est vbi steterunt pedes eius. Sunt enim qui non perseuerant, nec stant pedes eius in eis. Non sunt ergo ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum, tunc domum. Sed vbi non steterūt pedes eius? Quoniam abundauit iniquitas, refrigescit charitas multorum. In his quibus charitas refrigescit, non stant pedes eius. Sed quid secutus est: Qui autē perseuerauerit vsq; io finem, hic saluus erit. *Matth.24.* Ecce in quibus steterūt pedes eius, in eo loco adora, id est, de talib⁹ esto, in quibus steterunt pedes domini. Si autem de ipsa domo intelligere volueris, vbi steterunt pedes domini, pedes tui io Christo stent. Tunc autem stabunt pedes, si perseueraueris in Christo. Quid enim dicitur de diabolo? Ille *Ioan.8.* homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Diaboli ergo pedes non steterūt. Item de superbis quid dicit? Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum *Psalm.35.* non moueant me. Ibi ecciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerūt stare. Ergo domus dei cuius pedes stant. Vnde ille gaudens Ioannes quid ait? E Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi *Ioan.3.* stat & audit eum. Si non stat, non audit eum. Et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Merito stat, quia propter vocem spōsi gaudet. Nam si propter vocem suam gauderet, caderet. Iā videtis ergo quare ceciderint qui ad vocem suam gaudent. Amicus autē ille sponsi dicebat, Hic est qui baptizat. Quidam dicunt, Nos baptizamus. ad vocem suam stare gauisi non potuerunt, & non pertinent ad istam domum de qua dicitur, vbi steterūt pe- *2.Para.6.* des eius. *Exurge domine in requiem tuam.* Domino dormienti dicit, exurge. Iam nostis quis dormiuit, & quis surrexit, Ipse enim quodam loco dicit in psalmo, Dor- *Psalm.56.* miui conturbatus. Bene illi dicitur, Exurge domine in requiē tuam. Iam non conturbaberis, quia Christus surgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non *Rom.6.* dominabitur. Ipsius est vox in alio psalmo, Ego dormi- *Psalm.3.* ui & somnum cepi & exurrexi, quoniā dominus suscepit me. Ipse dormiuit, ipsi dicitur, Exurge domine ī requiem tuam, *Tu & arca sanctificationis tuæ.* id est, exurge, vt exurgat & arca sanctificationis tuæ, quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius, ecclesia eius. Surrexit F prior, surgat & ecclesia. Non autē auderet sibi resurrectionem corpus promittere, nisi prius exurgeret caput. Exurge domine ī requiē tuā, tu & arca sanctificationis *2.Para.6.* tuæ. Et corp⁹ domini nostri Iesu Christi quod ex Maria natū est, intellectū est à quibusdā arca sanctificationis, vt hoc diceret, Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ, cū corpore exurge, vt palpēt qui nō credebant. Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ. *Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui lætentur.* Te exurgente à mortuis & eunte ad patrem, regale illud sacerdotiū induatur fide, quia iustus ex fide *Rom.1.* viuit, & accepto pignore spiritussancti, lętētur membra spe resurrectionis quæ pręcessit in capite. Eis enim Apostolus dicit, Spe gaudētes. *Propter Dauid seruū tuū non auertas faciē Christi tui* Hoc deo patri dictū est, Propter Dauid seruū tuū, nō auertas faciē Christi tui. Crucifixus est dn̄s in Iudęa, crucifixus est à Iudęis, ab ipsis turbatus dormiuit. Inter quorū sęuientiū manus dormiuit, ad eos iudicādos surrexit, & dicit quodā loco, Exuscita me, & red- *Psal.40.*

G dam illis: & reddidit & redditurus est. Nã quanta postea Iudæi passi sunt occiso domino, norunt ipsi. De ipsa ciuitate vbi illum occiderũt, omnes expulsi sunt. Quid ergo: Etiam omnes de stirpe Dauid perierunt, & de tribu Iuda? Non. Nam crediderunt inde aliqui, & multa milia hominum crediderunt inde, & hoc iam post resurrectionẽ domini. Sæuierunt vt crucifigeret, & post-
Act. 2. ea cœperunt videre fieri miracula in nomine Christi crucifixi, & plus contremuerunt tantum posse eius nomen, qui quasi inter manus eorũ nihil poterat, & compuncti corde iam credẽtes diuinitatem occultam fuisse in illo quem cæteris similem hominibus putauerunt,
Ibidem. & consilium petentes ab Apostolis, audierũt, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Ergo quia ad iudicandos eos à quibus crucifixus est surrexit Christus, & auertit faciem suam à Iudæis & conuertit ad gentes, tanquam rogatur deus propter reliquias Israël, & dicitur ei, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Si palea damnata est, frumenta colligãtur. Reliquiæ
Esa. 10. saluæ fiãt, sicut dicit Esaias. Et planè factæ sunt reliquiæ
Rom. 9. saluæ. Inde erant duodecim Apostoli, inde plus quàm
H quingenti fratres, quibus se dominus demõstrauit post
1. Co. 5. resurrectionem: inde tot milia baptizata, quæ precia re-
Act. 4. rum suarum ante pedes Apostolorum ponebant. Ergo impletũ est quod hic rogatus est deus, Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. *Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum.* Quid est, iurauit? promissum per seipsum firmauit. Quid est, non pœnitebit eum: Non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur deus, aut in aliquo fallitur vt velit corrigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum pœnitet, mutare vult quod fecit: sic vbi audis quia pœnitet deum, mutationem ipsam spera. Aliter illam facit deus, quauuis nomine pœnitentiæ appellet, aliter tu. Tu enim facis, quia erraueras. Ille autem facit, quia vindi-
1. Reg. 15. cat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saul cum pœniteret eum, sicut dictũ est & in eodem loco vbi scriptura dicit, Pœnituit eum, vbi paulò pòst dicitur, Nõ enim sic est vt homo vt pœniteat eum. Cũ ergo mutat opera sua per incommutabile consilium suum, propter ipsam nõ consilij sed operis mutationem pœnitere dicitur. Hoc autem sic promisit, vt non mutaret, quomodo dicitur
Psal. 109. & illud, Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, tu es sa-
Hebr. 7. cerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech.
I Sic & hoc quia ita promissum est vt nõ mutaretur, quia necessario futurum erat & permansurum, dixit, Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum. *Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Poterat dicere, ex fructu femoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? Et illud quidem si diceret, verum diceret: sed significantius dicere voluit, ex fructu ventris, quia
Luc. 1. de fœmina natus est Christus, quò vir non accessit. Quid ergo? Iurauit dominus Dauid veritatem, ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. *Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos. Et filij eorum sedebunt in æternum super sedem tuam.* Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt in æternum. Meritum filiis parentes faciunt. Quid si filij ipsius custodierint, & filij eorum nõ custodierint? Quare ad meritum patrum promittitur beatitudo filiorum? Quid enim ait? Non ait, si custodierint filij tui, & filij eorum sedebunt in æternum. Non ait, si custodierint filij tui, sedebunt super sedem tuam: & si custodierint filij eorum, & ipsi sedebunt super sedem tuam: sed ait, Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt super sedem tuam, nisi quia filios hic voluit intelligi fructus ipsorum? Si filij tui, inquit, custodierint legem meam, & mandata mea hæc quæ docebo eos seruauerint, filij tui, & filij eorum sedebunt super sedem tuam, id est, hic erit fructus ipsorum, vt sedeant super sedem tuam. Modo enim fratres omnes qui laboramus in Christo, omnes qui contremiscimus verba ipsius, qui quomodocunque conamur facere voluntatem ipsius, & ingemiscimus petẽtes vt adiuuet nos quò impleamus quod iubet, nunquid iam sedemus in illis sedibus beatitudinis quæ nobis promittuntur? Non, sed mandata tenentes speramus hoc futurum. Ipsa spes tãquam in filiis dicta est, quia hominis in hac vita viuẽtis spes filij sunt, fructus filij sunt. Propterea & homines excusantes auaritiam suam, dicunt se filiis suis seruare quod seruant: & nolentes dare inopi, pietatis nomine se excusant, quia filij eorum spes eorum sunt. Omnes homines enim qui secundum hoc seculũ viuunt, spem suam dicunt filios generare & relinquere. Ideo nomine filiorum spem ipsam posuit & ait, Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorum sedebunt in æternum super sedem suam: id est, L tales fructus habebunt, vt spes eos non fallat, vt illuc veniant quò sperãt se venturos. Modo ergo tanquam patres sunt homines spei futuræ. Cum autem adepti fuerint quod sperant, filij sunt, quia illud quod adipiscuntur pepererunt & generauerunt in operibus bonis. Et hoc illis seruatur in posterum, quia & ipsa posteritas in filiis appellari solet. Aut si filios ipsos homines accipis, intellige & de ipsis dictum, Si custo dierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos: vt iste sit sensus, Si custodierint filij tui testamentũ meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorũ: id est, si custodierint: vt hic subdistinguas, & deinde inferas, sedebunt in æternum super sedem tuam: id est, & filij tui, & filij eorũ, sed omnes si custodieriut. Quid ergo si non custodierint? Periit promissio dei? Non. Sed ideo dictum est, & ideo promissum est, quia prædicauit deus. Quid nisi credituros? Sed ne aliquis quasi minaretur promissis dei, & in potestate sua vellet ponere quod promisit deus vt impleretur, ideo ei iurauit & dixit. In quo ostendit quia sine dubio venturum est. Quomodo ergo posuit ibi, si custodierint? Ne iam gloriens de promissis, & dimittas te nõ custodire. Tũc M eris filius Dauid si custodieris. Si autem non, non eris filius Dauid. Filiis Dauid promisit deus. Noli dicere, Filius sum Dauid, si degeneras. Si Iudæi illud non dicunt qui de ipsa stirpe nati sunt, imò dicunt illud, sed delirant: aperte enim dominus ait, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta Ioan. 8. non faciebant. Nos quomodo nos dicimus filios Dauid, qui de eius stirpe nõ sumus secundum carnem? Restat vt filij non simus, nisi imitando fidem, nisi colendo deum, sicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per stirpem non speras, per facta non vis assequi, quomodo in te complebitur, quia sedebis super sedem Dauid? Et si non in te complebitur, putas quia non complebitur? Et quomodo inuenit eam in campis saltuum? Et quomodo steterunt pedes eius? Qualiscunque ergo fueris, illa domus stabit: *Quoniam elegit dominus Sion, prælegit eam in habitationem sibi.* Sion, ipsa est ecclesia, ipsa est & Hierusalem, ad cuius pacem currimus, quæ non in angelis sed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliore expectat partem rediturum, vnde nobis literæ venerunt quæ

A quotidie recitãntr. Ipsa ciuitas, ipsa est Sion quam præelegit deus. *Hæc requies mea in secula seculorum.* Iam dei verba sunt, Requies mea, ibi requiesco. Quantum nos amat deus fratres, vt quia nos requiescimus, se dicat requiescere. Non enim ipse aliqoando turbatur, aut sic requiescit, sed ibi se dicit requiescere, quia nos in illo reqniem habebimus. *Hic habitabo quoniam prælegi eam. Viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius saturabo panibus.* Omnis anima quæ intelligit se desertam omui auxilio nisi solius dei, vidua est. Quomodo enim Apostolus describit viduam? 1.Tim.5. Quæ autem vere vidua est & desolata, speret in dominum. Agebat autem de istis viduis, qnas omnes dicimus in ecclesia. Dixerat autem, quæ in deliciis degit, viuens mortua est, & uon illam numerauit iuter viduas. Describens autem viduas & sanctas, quid ait? Quæ autem verè vidua est & desolata, speret in domino, & persistat in precibus & obsecrationibus nocte ac die. Ibi subiecit, Quæ autem in deliciis agit, vinens mortna est. Vude ergo vidua est? Quia non habet auxilium aliunde, nisi solius dei. Illæ quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Desertæ videntur viduæ, & robustius est auxilium B earum. Ergo tota ecclesia, vna vidua est, siue iu viris, sine in fœminis, siue in coniugatis, siue in maritatis fœminis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in virginibus. Omnis ecclesia vna vidua est, deserta iu hoc seculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam. Tunc enim auxilium præsto est illi. Nónne agnoscitis istã viduam in Euangelio fratres mei, cum diceret dominus oportere semper orare, & nó deficere? Erat quidam iudex in ciuitate, Luc.18. dixit, qui nec deum timebat, nec homines reuerebatur, & interpellabat eum quædam vidua quotidie & dicebat, Vindica me de aduersario meo. Et interpellãdo quotidie vidua fregit illum. Ait euim ipse iudex apud se, qui nec deum timebat, nec homines reuerebatur: Et si deum nõ timeo, nec homines erubesco, vel propter tædium quod mihi facit ista vidua, vindicabo eam. Si audiuit iudex malus viduã ne tædium pateretur, deus non audit ecclesiam quam hortatur vt deprecetur? Item pauperes eius saturabo pauib⁹. Quid est fratres? Simus pauperes, & tũc saturabimur. Multi præsnmentes de seculo, & superbi Cbristiaui sunt, adorant Christum, sed non saturantur. Saturati enim sunt, & Psalm.122. abundãt in superbia sua. De talibus dicitur, Opprobriũ C eis qui abundant, & despectio superbis. Isti abundãt, & ideo mandncant, sed non saturãtur. Et quid de illis di- Psalm.21. ctum est in psalmo? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Adorant Christũ, venerãtur Christum, supplicant Christo, sed non saturantur sapientia & iustiria ipsius. Quare? Quia non sunt panperes. Pauperes autem, id est, humiles corde, quãto plus esuriunt, tanto plus manducãt: tanto plus autem esuriunt, quanto à seculo inanes sunt. Qui plenus est, quicquid illi daturus es, respuit, quia plenus est. Da mihi esurientem, da Math.5. mihi de quibus dictum est, Beati qui esurinnt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, & erunt hi paupe- Psalm.21. res de quibns modo dicit, Et panperes eius saturabo panibus: quia & iu ipso psalmo vbi dictum est, Manducarunt & adorauerunt omnes diuites terræ, dictum est illic & de pauperibus, & prorsus eo modo quo & in isto psalmo, Edent panperes & saturabuntur, & laudabunt dominum qni requitunt eum. Vbi dictum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, ibi dictũ est, Edeut pauperes & saturabuutur. Quare quando diuites dicti sunt adorasse, saturati non dicti sunt: quando autem pauperes dicti sunt, saturati dicti sunt? Et vn- D de saturati? Hæc saturitas fratres qualis est? Deus ipse est panis. Panis vt lac nobis fieret descendit ad terram. & Ioan.6. ait suis, Ego sum panis viuus qui de cœlo descẽdi. Ideo illic iu psalmo, Edent pauperes & saturabũtur. De quo Psalm.21. saturabuntur? Audi qnod sequitur, Et laudabunt dominum qui requitunt eum. Estote ergo pauperes, estote in membris illius viduæ, uon sit auxilium vestrum nisi in vno deo. Pecunia nihil est, non inde auxilium habebitis. Multi propter pecuniam pręcipitati sunt, multi propter pecuniam perierunt. Multi propter pecuniam multam quæsiti sunt à raptoribus. Tuti essent, si uon haberent quare quærerentur. Multi de amicis potentioribus præsumpserunt, ceciderũt illi de quibus præsumpserũt, & inuoluerunt eos qui de se præsumpserant. Respicite exempla generis humani. Quid magnum est quod vobis dicitur? Nõ solum de his scripturis ea loquimur, legite ea in orbe terrarum. Attendite non præsumere de pecunia, de amico homine, de honore & iactãtia seculi. Tolle ista omnia, sed si habes illa, age deo gratias si contẽnis illa. Si autẽ inflaris inde, noli attendere quando eris præda hominum, iam diabolo præda es. Si autẽ de his rebus non præsumpseris, eris iu membris illius E viduæ quæ est ecclesia, de qua dictum est, Viduam eius benedicens benedicam. eris & pauper, de qnalibus dictum est, Et pauperes eius saturabo panibus. Aliquaudo autem, quod non est prætermittendum dicere, inuenis pauperem superbum, & diuitem humilem: quotidie patimur tales. Audis pauperem quasi gementem sub diuite, & quãdo potẽtior premit diues, tuuc illum humilem vides: aliquando nec tunc, sed & tunc superbum: vnde vides, quid esset si aliquid haberet? Ergo pauper dei in animo est, non in sacculo. Procedit aliquando homo habens plenam domũ, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti, nouit quia in ipsis non est præsumendum, humiliat se deo, facit inde bene, ita cor ipsius erigitnr ad deum, vt nouerit quia non solum nihil illi prosunt diuitiæ ipsæ, sed & impediunt pedes ipsius, nisi ille regat & ille subueniat, & uumeratur iuter pauperes qui saturantnr panibns. Innenis alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet, quærentem tamen vnde infletur. Non attendit deus facultatem, sed cupiditatem, & iudicat eum secũdum cupiditatem, qua inhiat rebus temporalibus, non secundũ facultatem quam non ei contigit adipisci. Vnde enim F de diuitibus dicit apostolus, Diuitibus huius seculi pręcipe non superbe sapere, 1.Tim.6. neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui nobis præstat omnia abundanter ad fruendum. Quid ergo faciãt de diuitiis suis? Sequitur & dicit, Diuites sint in operibus bonis, facilè tribuant, communicẽt. Et vide qnia hic pauperes sunt, Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Cum apprehenderint, tunc erunt diuites. Quãdo autem non eam adhuc habent, nouerint se pauperes. Ita fit vt omnes humiles sancto corde, & in charitate germana constitutos, quicquid habueriut in hoc seculo, inter panperes suos uumeret deus, quos saturat panibus. *Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.* Iam in fiue psalmi sumus, paulnlum aduertat charitas vestra, Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Quis est salutaris noster, nisi Christus noster? Quid est ergo, sacerdotes eius induam salutari? Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Gal.3. Et sancti eius exultatione exultabunt. Vnde exulta-

G buntʔ Vndeʔ Exultatione, quia induti sunt salutari. Non in se enim lux facti sunt, sed in domino. Nam erant antè tenebræ: & ideo subiecit, *Ibi suscitabo cornu Dauid.* Vt de Christo præsumatur, ipsa erit altitudo Dauid. Cornu enim significat altitudinem. Et qualem altitudinemʔ Non carnalem. Ideo omnia ossa carne inuoluta, cornu excedit carnem. Altitudo spiritalis, cornu est. Quæ autem altitudo spiritalis est, nisi de Christo præsumere: non dicere, Ego facio, ego baptizo, sed hic est qui baptizatʔ Ibi est cornu Dauid. Et vt noueritis quia est cornu Dauid, attendite quid sequatur, *Paraui lucernam Christo meo.* Quæ est lucernaʔ Iam nostis domini verba de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et quid ait Ioãnesʔ Hic est qui baptizat. In hoc ergo exultabunt sancti, in hoc exultabunt sacerdotes, quia omne quod ipsorum bonum est, non est ipsorum, sed illius. Et quia ille habet potestatem baptizandi, securus accedit ad templum eius omnis qui accipit baptismũ, quia non hominis, sed illius est in quo excitatum est cornu Dauid. *Super ipsum autem florebit sanctificatio mea.* Super quemʔ Super Christum meum. Christo enim meo cum dicit, vox est patris qui dicit, Viduam eius benedicens

Ephes. 5.

Ioan. 5.

H benedicam, & pauperes eius saturabo panibus. Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Qui dicit, Ibi suscitabo cornu Dauid, deus est. Ipse dicit, Paraui lucernã Christo meo, quia & Christus noster, & Christus patris. Christus noster est, cum saluat nos & regit nos, quomodo & dominus noster est: filius autem patris: Christus autem & noster & patris. Nam si patris Christus non esset, non diceretur superius, Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. Super ipsum autem florebit sanctificatio mea. Super Christum floret. Nemo hominum sibi illam assumat, quia ipse sanctificat: Alioquin non erit verum, Super ipsum autem florebit sanctificatio mea. Gloria sanctificationis florebit. Sanctificatio ergo Christi in ipso Christo, potestas sanctificationis dei in Christo. Florebit enim quod dixit, ad gloriã vult pertinere. Quando enim florent arbores, tunc pulchræ sunt. Ergo sanctificatio in baptismo: inde floret & claret. Vnde cessit mundus huic pulchritudiniʔ Quia in Christo floret. Nam pone illam in hominis potestate, quomodo floret, quando omnis caro fœnum, & omnis claritas carnis vt flos fœniʔ

Esa. 40.

In Psalmum centesimum tricesimumsecundum Enarratio.

I PSALMVS breuis est: sed valde notus & nominatus. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Ita sonus iste dulcis est, vt & qui psalteriũ nesciunt, ipsum versum cantent. Tam dulcis est, quàm dulcis est charitas, quæ facit fratres habitare in vnum. Et hoc quidem fratres non indiget interpretatione aut expositione, quàm bonum & quàm iucũdum sit habitare in vnum. Sed ea quæ sequuntur, habẽt aliquid quod pulsantibus aperiatur. Veruntamen vt ab isto versu descendat nobis intellectus vniuersæ texturæ Psalmi, hoc primum etiam atque etiam consideremus, vtrum de omnibus Christianis dictum sit, quàm bonum & quàm iucundũ sit habitare fratres in vnũ: an aliqui sint certi atque perfecti, qui habitant in vnum, nec ad omnes pertineat ista benedictio, sed ad quosdam, à quibus tamen descendat ad cæteros. Ista enim verba psalterij, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cantico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad hũc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus K

fuit tuba ipsorum. Sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, congregati sunt in vnum. Clamor dei, clamor spiritussancti, clamor propheticus non audiebatur in Iudæa, & auditus est in orbe terrarum. Aduersus istũ sonum surdi erant, inter quos cãtabatur: & apertis auribus inuenti sunt, de quibus dictum est, Quibus non est Esa. 65.
nunciatum de illo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Veruntamen dilectissimi si consideremus, de illo pariete circũcisionis prius nata est ista benedictio. Num enim omnes Iudæi perieruntʔ Et vnde apostoli, filij prophetarum, filij excussorumʔ Sicut iam scientibus Psalm. 126.
loquimur. Vnde illi quingenti qui dominum post re- 1. Cor. 15.
surrectionem viderunt, quod commemorat apostolus Paulusʔ Vnde illi cẽtum viginti, qui simul erant in vno Acto 1.
loco post resurrectionem domini & ascensionem in Acto 2.
cœlum, quibus in vno loco constitutis superuenit spiritussanctus diebus pẽtecostes missus de cœlo, sic missus sicut promissusʔ Omnes inde erant, & ipsi primò habitauerunt in vnũ, qui omnia quæ habebant vendiderũt, Acto 4.
rerumq; suarum precia ad pedes apostolorum posuerunt, sicut in Actibus Apostolorũ legitur, & distribuebatur vnicuique sicut cuique opus erat, & nemo dicebat Acto 2.
aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Et L
quid est, in vnumʔ Et erat illis, inquit, anima vna & cor Acto 4.
vnum in deum. Ergo ipsi prius audierunt, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Primi audierunt, sed non soli audierunt. Non enim vsque ad illos ista dilectio & vnitas fratrum venit. Venit enim & ad posteros ista charitatis exultatio, & votum deo. Vouetur enim aliquid deo, & dictum est, Vouete & reddite domino deo vestro. Melius est autẽ non vouere & reddere, quàm vouere & non reddere. Sed debet esse impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cum se minus idoneum putat ad reddẽdum, piger sit ad vouendum. Planè nunquam reddet, si de suo se putauerit redditurum. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet catholicis. Quando vos rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo saluentur, illi vobis insultant de monachis. Primò si comparandi sunt, vos videte: si verbis nostris opus est, iam laboratis. Nõ opus est nisi vt admoneam vnũquenque vt attendat, solum attendat & comparet. Quid opus est vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobriis, præcipites cum con- M
sideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatisʔ Sed tamen dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorũʔ Quãto melius dicimus nos: quid sibi vult nomẽ Circellionũʔ Sed non, inquiunt, vocantur Circelliones, forte corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrũ nomen ipsorũ. Forte Circũcelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocãtur, exponãt quid sintʔ Nam Circumcelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquam habentes sedes, & facere quæ nostis, & quæ illi norunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed non periit fraternitas pia propter eos qui profitẽtur quod non sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi. Omnia ista tria genera fratres mei, quæ aliquando vobis commendauimus, & vt puto non semel, habent bonos suos, habent malos suos. De tribus enim ipsis generibus dictum est, Duo in agro, vnus assumetur, & vnus relin- Matth. 24.
quetur: Et duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.

A quetur: Et duæ in molendino, vna assumetur, & voa relinquetur. In agro sunt, qui gubernant ecclesiam. Vnde *1.Cor.3.* dicit Apostolus (videte si non in agro erat) Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus increinẽtum dedit. Io lecto autem eos intelligi voluit, qui amauerunt quietem. per lectum enim quietem voluit intelligi, non se miscentes turbis, non tumultui generis humani, io ocio seruientes deo: & inde tamen vnus assumetor, & vous relinquetus. Sunt ibi probi, & sunt ibi reprobi. Ne expauescatis quando ibi inueniũtur reprobi. Nam & latent quidam, *Matth.24.* qui non inueniuntur nisi in fine. Duæ item in molendino: ex oomine generis fœminini appellaoit, plebes enim intelligi voluit. Quare in molẽdino? Quia in isto mundo versantur, vbi molendioum intelligitur, quia sic vertitur mũdus iste quomodo mola: væ enim qoos cõterit. Sic ibi versaotur fideles boni, vt vna ex eis consumatur, altera assumatur. Quasdã enim actiones mundi faciunt dilectores seculi, fraudatores, simulatores. *1.Cor.7.* Alij autẽ sic ibi sunt quomodo ait Apostol⁹, Et qui vtũtur hoc mundo, tanquã non vtentes sint. Præterit enim figura huius mũdi. Volo vos sine sollicitudine esse. Audis quæ assumeotur de molendioo? Certe enim multa B peccata videntur ad diuites pertinere. Cum enim plus agunt, & plus administrãt, & plus ad eos pendet res familiaris ampla, difficile est vt non plura peccata con- *Matth.19.* trahant. Et de illis dictum est, Quia facilius est intrare camelum per foramen acus, quàm dioitem io regnum cœlorum. Et cum contristati essent discipuli pro illis de quibus iam desperahant, cõsolatus est eos dominus dicens, Quæ hominib⁹ impossibilia sunt, deo facilia suot. Quomodo autem illud facile facit deus? Audi aposto- *1.Tim 6.* lum, si non negligas quod præcepit, Præcipe, inquit, diuitibus huius seculi, non superbe sapere. Inuenis enim pauperem superbientem, diuitẽ humilem, Christianum bene consideratum, quia illa omnia prætereunt & præterfluunt, quia nihil attulit in hunc mundum, nihil potest de mundo auferre, cogitãtem qoemadmodum di- *Luc.16.* ues ille qui ardebat in flamma apud inferos, guttam sibi distillari de digito desiderauit eius qui micas de mẽsa eius concupierat. Cogitantes ista, faciunt quod ait *1.Tim.6.* Apostolus, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omoia abundãter ad fruendum. Diuites sint, inquit, in operibus bonis, facilè tri- *Matth.24.* buant, communicẽt, thesaurizent. Et quid inde illis lu- C cri? Thesaurizent sibi fuodamentum booum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Ecce quæ assumetur de molendino. Qualis autem diues ille erat qui in- *Luc.16.* duebatᷓ purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, & iacentem ad ianuam suam paoperem contemnebat? Relinquetur, quia de molendino vna assumetur, & vna relinquetur. Sic dicit & Ezechiel de tribus personis, in quibus non absurde tria hæc genera intelligi- *Ezech.14.* mus. Cum miserit dominus gladium in terra, & si fuerint in medio eorum Noë, Daniel & Iob, nõ liberabunt filios neque filias, sed ipsi soli salui erunt. Iam illi olim liberati suot, sed in istis tribus nominibus tria genera *Genes.7.* quædam significauit. Noë significat rectores ecclesiæ, *Daniel.6.* quia ipse arcam in diluuio gubernauit. Daniel autẽ vi- *& 14.* tam quietam elegit in cœlibatu seruire deo, id est, vxo- *Daniel.9.* rem non quærens. Erat vir sanctus in desideriis cœlestibus vitam gerens, tentatus in multis, & inuentus aurum obryzum. Quàm quietus erat, qui & inter leones securus erat? Ergo in nomine Danielis (qui etiã vir desideriorum est appellatus, sed vtique castorum atque sanctorum) significãtur serui dei, de quibus dicitur, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in D vnum. In nomine Iob significatur vna illa de molendi- *Matth.24.* no quæ assumetur. Habebat enim vxorẽ, habebat filios, *Iob.1.* habebat multas diuitias: & tam multa habebat in isto seculo, vt diabolus hoc ei obiiceret, quia non gratis sed propter ea quæ acceperat colebat deũ. Hoc obiecit aduersarius sancto viro, & in tentationibus suis probatus est quàm gratis Iob coleret deum, & non propter illa quæ acceperat, sed propter eũ qui dederat. Amissis itaq; omnibus repentina afflictione & tẽtatione, amissa hæreditate, amissis hæredibus, sola coniuge sibi relicta non ad consolatiooem, sed ad tentationem, ait quod nostis, Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit *Ibidem.* ita factum est: sit nomen domini benedictũ. Impletum est in eo quod quotidie cãtamus, si & moribus consonemus, Benedicam dominum in omni tempore, sem- *Psal.33.* per laus eius in ore meo. Ergo in istis tribus hominibus significata sunt tria genera hominum, & in illis tribus rursus io Euãgelio quæ commemoraui. Quid ergo dicunt illi qui oobis de nomine monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circumcelliones: vos illos ita appellatis cõtumelioso nomine, nã nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocẽt, & au- E dietis, Agonisticos eos vocãt. Fatemur & nos, honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra. Qui nobis dicũt, Ostendite vbi scriptũ sit nomeo monachorum, ostendãt vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Sic eos appellamus, inquiũt, propter agonem. Certant enim illi, & dicit Apostolus, Cer- *1.Tim.6.* tameo bonũ certaui: quia sunt qui certãt aduersus diabolum, & præualent milites Christi, Agonistici appellaotur. Vtinam ergo milites Christi essent, & non milites diaboli, à quibus plus timetur, deo laudes, † quàm *† al. timentur dei laudes.* fremitus leonis. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, deo gratias dicunt. Quid est, inquiũt, deo gratias? Itáne surdus es vt nescias quid sit deo gratias? Qui dicit, deo gratias, gratias agit deo. Vide si non debet frater deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Non enim oon est locus gratulationis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo? Et tamen vos, deo gratias nostrum ridetis, deo laudes vestrum plorant homines. Sed certe reddituri estis rationẽ de nomine quare appelletis Agonisticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præstet dominus vt illi cootra diabolum certent, & non cõtra Christum, F cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agooem certaui. Quare ergo & *1.Tim.6.* nos non appellemus monachos, cũ dicit Psalmus, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur. Et non vnus quomodocunque. nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis dici potest: μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis vere, quomodo scriptum est, vna anima, & vnum cor, multa corpora, sed non *Act.4.* multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, recte dicitur μόνος, id est vnus solus. Vnde & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant qui insultant nomini monachorũ, quare ille qui inuentus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset domino: Cum commota fuerit aqua, non *Ioan.5.* habeo qui me deponat, alius ante me descẽdit. Descenderat vnus, iam alius non descẽdebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem ecclesiæ figurabat. Meritò insultant no-

G mini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò il-
lis displicet nomen monachorum, quia illi nolũt habi-
tare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum,
Christum dimiserunt. Hæc denuo & de vno solo audi-
nit charitas vestra: iam iucundemue cum psalmo, vt se-
quentia videamus. Breuis est, potest à nobis curri quan-
tum dominus suggerit. Puto enim ex his quæ dicta sunt
patere posse quæ sequuntur, quanuis & illa videantur
obscura, Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habita-
re fratres in vnum. Ostendebat qui dicebar, ecce. Vide-
mus & nos fratres & benedicimus deum, & oramus vt
dicamus & nos, ecce. Et cui rei similes sint, dicit psal-
mus, *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam*
barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti eius. Aaron
quid erat? Sacerdos. Quis est sacerdos, nisi vnus sacer-
dos qui intrauit in sancta sanctorum? Quis est sacerdos
iste, nisi ille qui fuit & victima? Et quis est sacerdos,
nisi ille qui cum in mundo non inueniret mundum
quod offerret, seipsum obtulit? In capite ipsius vn-
guentum, quia totum Christus cum ecclesia. Sed à ca-
pite venit vnguentum. Caput nostrum Christus est, cru
H cifixum & sepultum, resuscitatum ascendit in cœlum,
Acto.2. & venit spiritus sanctus à capite. Quò? Ad barbam.
Barba significat fortes, barba significat iuuenes, stre-
nuos, impigros, alacres. Ideo quãdo tales describimus,
Barbatus homo est dicimus. Ergo illud primũ vnguen-
tum descendit in apostolos, descendit in illos qui pri-
mos impetus seculi sustinuerunt. Descendit ergo in il-
los spiritus sanctus. Nam & illi qui primum in vnum
habitare cœperunt, persecutionem passi sunt. Sed quia
descenderat vnguentũ in barbam, passi sunt, non victi.
Etenim & caput iam passum præcesserat, vnde descẽdit
vnguentũ. Præcedente tali exemplo, quis vinceret bar-
bam? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est nõ
vinci, vt charitas non vincatur ab inimicis. Nã visi sunt
sibi vicisse qui persecuti sunt sanctos: illi cædebant, illi
cædebantur: illi occidebant, illi occidebãtur. Quis non
putaret illos vincere, illos vinci? Sed quia non victa est
charitas, ideo vnguentum descendit in barbã. Attende
Stephanũ. Sæuiebat in illo charitas, sæuiebat in eos cum
audirent, rogauit pro eis cum lapidarẽt. Quid enim ait
Acto.7. cum audirẽt, Dura ceruice & incircuncisio corde & au-
ribus, vos sempee restitistis spiritui sancto? Vide barbã.
nunquid adulauit? nũquid timuit? Illi cum audirẽt ista
I quæ in illos dicebantur, sæuiebant. Quasi sæuiebat enim
Stephanus, sæuiebat ore, corde diligebat, & nõ est victa
ipsa charitas in eo. Nam illi abhorrẽtes à verbo tanquã
tenebræ fugiẽtes à lumine, ad lapides currere cœperũt,
Stephanum lapidare. Sicut antea Stephani verba lapi-
dabãt illos, sic postea lapides eorum Stephanum. Quã-
do debuit plus irasci Stephanus, quando lapidabatur, aut
quãdo audiebatur? Ecce mitis factus est cum lapidare-
tur, & sæuiebat cum audiretur. Quare sæuiebat cum au-
diretur? Quia mutare volebat eos à quibus audiebatur.
Venientibus in se lapidibus non victa est charitas, quia
vnguentum à capite in barbam descẽderat, & audierat
Matth.5. ab ipso capite, Diligite inimicos vestros, & orate pro eis
qui vos persequũtur. Audierat ab ipso capite pendẽte in
Luc.23. cruce & dicente, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid
faciunt. Eo modo ergo vnguentum à capite descẽderat
in barbam, quia & ille cum lapidaretur, fixo genu ait,
Acto.7. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo ille tan-
quam barba erat. Multi enim fortes erãt, & multas per-
secutiones passi sunt. Sed si nequaquã a barba descen-
disset vnguẽtum, modo monasteria nõ haberemus: sed
quia descendit & in oram vestimenti (sic enim ait, quod K
descendit in oram vestimẽti eius) secuta est ecclesia de
veste domini, peperit monasteria. Nam vestis sacerdo-
talis ecclesiam significat. Ipsa est vestis de qua dicit A-
postolus, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non ha- *Ephes.5.*
bentem maculam neque rugam. Mundatur vt non ha-
beat maculam, extẽditur vt nõ habeat rugam. Vbi eam
extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie à fullo-
nibus tunicas quodammodo crucifigi. Crucifiguntur
vt rugam non habeant. Quid est ergo ora vestimenti?
Fratres mei, in oram vestimenti quid accepturi sumus?
Ora, finis vestimenti est. Quid accepturi sumus in fine
vestimenti? An quia in fine temporum habitura erat ec-
clesia fratres habitantes in vnum? An in ora perfectio-
nem intelligimus, quia in ora vestimentum perficitur?
Et illi perfecti qui norunt habitare in vnum, illi perfe-
cti qui legem implent. Quomodo autem impletur lex
Christi ab eis qui habitant fratres in vnum? Audi Apo-
stolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis *Galat.6.*
legem Christi. Hæc est ora vestimenti. Quomodo fra-
tres mei intelligimus quam oram dicat, quò potuit de-
scendere vnguentum? Non puto quòd oram vestimen-
ti in lateribus voluit intelligi. Sunt enim oræ in lateri- L
bus, sed à barba descendere vnguẽtum ad oram potuit
quæ in capite est, vbi aperitur capitium. Tales sunt qui
habitant in vnum, vt quomodo per oras istas intrat ca-
put hominis vt vestiat se: sic per cõcordiam fraternam
Christus intrat, qui est caput nostrũ, vt vestiatur & hæ-
reat illi ecclesia. Quid aliud dicit? *Sicut ros Hermon qui*
descendit super montem Sion. Hoc voluit intelligi fratres
mei, gratiam dei esse quòd fratres habitant in vnum,
non ex suis viribus, non ex suis meritis, sed ex illius do-
no, sed ex illius gratia, sicut ros de cœlo. Num enim
terra sibi pluit? aut non quicquid genuerit arescit, nisi
pluuia desuper descendat? Dicit quodam loco in psal-
mo: Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati *Psalm.67.*
tuæ. Quare dixit voluntariam? Quia non meritis no-
stris, sed illius voluntate. Quid enim boni meruimus
peccatores? Quid boni meruimus iniqui? Ex Adam
Adam, & super Adam multa peccata nascuntur. Quis-
quis nascitur, Adam nascitur, damnatus de damnato, &
addidit male viuendo super Adam. Quid enim boni
meruit Adam? Et tamen misericors amauit, & sponsus
dilexit nõ pulchram, sed vt faceret pulchram. Ergo gra-
tiam dei dixit rorem Hermon. Sed Hermon quid sit, M
nosse debetis. Mons est quidam lõge disiũctus ab Hie-
rusalem, id est, à Sion. Itaque mirum est quòd sic ait, Si-
cut ros Hermon, qui descendit super montẽ Sion, cum
mons Hermon lõge sit disiunctus ab Hierusalem. Nam
trans Iordanem esse dicitur. Ergo aliquid in interpre-
tatione Hermon quæramus. Nomen enim Hebræum
est, & habemus interpretationem ab eis qui illam lin-
guam nouerunt. Hermõ interpretari dicitur lumen ex-
altatum. A Christo ergo ros. Nam nullum lumen exal-
tatum, nisi Christus. Quomodo exaltatum est? Primò
in cruce, postea in cœlo. Exaltatus in cruce cum humi-
liaretur, sed humiliatio illius non potuit nisi alta esse.
Hominis dispensatio minor minórque fiebat, quæ signi-
ficabatur in Ioanne: dei dispensatio in domino nostro *Ioan.3.*
Iesu Christo crescebat, quod & natalibus eorũ ostendi-
tur. Nam ille natus est (sicut tradit ecclesia) octauo calẽ- *Matth.17.*
das Iulias, cum iam incipiunt minui dies: dominus au- *& 14.*
tem natus est octauo calendas Ianuarias, quando iam
dies incipiunt crescere. Audi ipsum Ioannem cõfiten-
tem, Illum oportet crescere, me autem minui. Et pas-
siones

A siones ipsorum hoc indicant. Dominus in cruce exaltatus est, ille cæso capite diminutus est. Ergo lumen exaltatum Christus, inde est ros Hermon. Sed quicunque vultis habitare in vnum, optate rorem istum, compluimini inde: alioquin non poteritis tenere quod profitemini: nec profiteri audere poteritis, nisi ille irrorauerit: nec permanere poteritis, nisi eius sagina nõ desit vobis. Ipsa enim sagina descẽdit super mõtem Sion. Iam mõtes Sion, magni in Sion. Quid est Sion? Ecclesia. Et qui ibi sunt mõtes? Magni. Quos significant montes, hos significat barba, hos significat ora vestimenti. Barba non intelligitur nisi in perfectis. Non ergo habitant in vnũ, nisi in quibus perfecta fuerit charitas Christiana. Nam in quibus non est perfecta charitas Christi & cum in vno sint, oõ in vnum habitant. Ergo si sunt, odiosi sunt, molesti sunt, turbulenti sunt, anxietate sua turbant cæteros, & quærunt quid de illis dicant: quomodo in iunctura inquietum iumentũ non solum non trahit, sed & frangit calcibus quod iunctũ est. Si autem habet rorem Hermon qui descendit super mõtem Sion, quietus est, placatus, humilis, tolerãs, pro murmure precẽ fundens.

B Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt quodam loco scripturarum, Præcordia fatui sicut rota carri. Quid est, præcordia fatui sicut rota carri? Fœnum portat & murmurat. Nõ enim potest rota carri quiescere à murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in vnum nisi corpore. Sed qui sunt qui habitant in vnum? Illi de quibus dictum est, Et erat illis anima vna, & cor vnum in deum: & nemo dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Designati sunt, descripti sunt, qui pertineant ad barbam, qui pertineant ad oram vestimenti, qui numerentur inter montes Sion: & si sunt ibi alij murmuratores, meminerint dicti domini, Vnus assumetur, & vnus relinquetur. *Quoniam ibi mandauit dominus benedictionem.* Vbi mandauit? In fratribus qui habitant in vnum. Ibi præcepit benedictionem, ibi benedicunt dominum qui habitant concorditer. Nam in discordia non benedicis dominum. Sine causa dicis quia lingua tua sonat benedictionẽ domini, si corde non sones. Ore benedicis, & corde maledicis. Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Nunquid verba nostra sunt? Significati sunt quidam. Benedicis dominum cum oras, & sequeris in prece tua, &

C maledicis inimico tuo. Hoc est quod audisti ab ipso domino, Diligite inimicos vestros. Si autem facias vt diligas inimicum tuum & ores pro eo, ibi mandauit dominus benedictionem suam: ibi habebis *Vitam in seculum.* Id est, in æternum. Multi enim amantes vitam istam, maledicunt inimicis suis. Pro qua re, nisi pro ista vita, nisi pro commodis secularibus? Vbi te angustauit inimicus tuus, vt cogaris maledicere? In terra angustatus es, migra, habita in cœlo. Quomodo, inquies, habitabo in cœlo homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede, vt prosequaris corpore. Noli surd⁹ audire, Sursum habe cor, & nemo te coangustabit in cœlo. Et ideo bene sequitur & alius psalmus.

Ecclesiastici 33.

Acto. 4.

Matth. 24.

Psalm. 16.

Matth. 5.

In psalmum centesimum tricesimumtertium

Enarratio.

Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini: *Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.* Quare addidit, in atriis? Atria, ampliora spatia domus intelliguntur. Qui stat in atriis, non angustatur, non premitur, quodammodo dilatatur. In latitudine mane, & potes diligere inimicum tuum, quia non ea diligis, vbi ab inimico angustias pateris. Quomodo intelligeris stare in atriis? Sta in charitate, & stas in atriis. In charitate latitudo est, in odio angustia. Audi Apostolũ, Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. De latitudine autem charitatis quid dicit? Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vbi audis diffusionem, intellige latitudinem. Vbi audis latitudinem, intellige atria domini, & habebis veram benedictionem domini, quando non maledicis inimicis. Alloquitur enim spiritus eos qui patiuntur tribulationem, vt glorientur in tribulationibus, & dicit eis: Ecce nũc benedicite dominum, omnes serui domini. Quid est, ecce nunc? In hoc tempore. Nam post transactas tribulationes manifestum est quia benedictioni domini vacabimus: Et dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Qui tunc benedicturi sunt sine defectu, hic incipiũt benedicere dominum: hic in tribulationibus, in tentationibus, in molestiis, inter aduersitates seculi, inter insidias inimici, inter fraudes & impetus diaboli. Hoc est, Ecce nunc benedicite dominũ, omnes serui domini, qui statis in domo domini. Quid est, qui statis? Qui perseueratis, quia dictum est de quo dam qui archangelus fuit, Et in veritate nõ stetit. Et dictum est de amico sponsi, Amicus autem sponsi stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ergo qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri, *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.* Facile est benedicere in diebus. Quid est, in diebus? In rebus prosperis. Nox enim tristis res est, dies res est læta. Quando tibi bene est, benedicis dominum. Quando filium desideras & nascitur, benedicis dominum. Liberata est vxor tua à periculo partus, benedicis dominum. Aegrotabat filius, liberatur, benedicis dominum. Aegrotabat filius, forte quæsisti mathematicum, sortilegum: forte nõ de lingua, sed de moribus tuis exiit maledictio in dominum, exiit de moribus & de vita tua. Noli gloriari quia lingua benedicis, si vita maledicis. Quomodo, inquis, vita maledico? Quia attẽditur vita tua, & dicitur, Ecce Christianus, ecce quales sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus. Ecce cũ vita tua maledicat, quid prodest quòd lingua tua benedicit? Benedicite ergo dominum. Quandu? In noctibus. Quando benedixit Iob? Quando tristis nox erat. Ablata sunt omnia quæ possidebantur: ablati filij quibus seruabantur. quàm tristis nox? Sed videamus si non in noctibus benedicit: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Quàm nox atrox? Percussus vlcere à capite vsq; ad pedes, putrefactus liquescebat in se. Tũc enim Eua † ausa est eũ tentare, Dic aliquid in deũ tuũ, & morere. Audi benedicẽtem in noctibus. Locuta es, inquit, quasi vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepim⁹ de manu domini, mala quare nũ toleramus? Ecce quid est, in noctibus extollite man⁹ vestras in sancta, & benedicite dominum. Quid dixit Iob? Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Adam putris repulit Euam, tanquam dicens, Sufficit quòd propter te mortalis effectus sum. Valueras in paradiso, sed vinceris in stercore. Magna gratia dei. Sed vnde hoc, nisi quia ros Hermon compleuerat illã animam, & dederat dominus suauitatem, vt terra nostra daret fructum suum? In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. *Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.* Plures hortatur vt benedicãt, & ipse vnum

D

Rom. 2.

Rom. 5.

Psalm. 83.

E

Ioan. 8.

Ioan. 3.

Iob. 1.

† al. vxor.

Iob. 2.

F

Genes. 3.

Psalm. 84.

G benedicit, quia ex pluribus vnum fecit: Quia bonum &
Psalm.132. iucundum est habitare fratres in vnum. Pluralis nume-
rus fratres, sed singularis habitare in vnum. Ideo bene-
dicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.
Nemo vestrum dicat, Ad me non peruenit ista benedi-
ctio. Putas quis est quem benedixit, Benedicat te do-
minus ex Sion? Vnum benedixit. Esto vnum & in vno,
& perueniet ad te benedictio.

In Psalmum centesimumtricesimumquartum
Enarratio.

VALDE nobis dulce esse debet, & dulce nobis
esse gaudēdū est, quò nos psalmus iste cohor-
tatur. Dicit enim, *Laudate nomen domini.* Cau-
samq; ipsam quare iustum sit vt laudemus nomen do-
mini, continuò subiecit, *Laudate serui dominum.* Quid
iustius? quid dignius? quid gratius? Etenim si non lauda-
uerint serui dominum, superbi, ingrati, irreligiosi erunt.
Et quid faciunt non laudando dominū, nisi vt seuerum
sentiant dominum? Neque enim seruus ingratus si do-
minum suum laudare noluerit, ideo efficit vt seruus
non sit. Laudes, non laudes, seruus es. Sed si laudes, pro-
pitiabis: si non laudes, offendis. Bona ergo exhortatio
H & vtilis: vnde magis satagere debemus quemadmo-
dum laudandus sit deus, quàm dubitare laudandum.
Laudate ergo nomen domini. Hortatur nos psalmus,
hortatur nos propheta, hortatur nos spiritus dei, hor-
tatur postremò nos ipse dominus vt laudemus domi-
num. Non enim laudibus nostris ille crescit, sed nos.
Deus nec melior fit si laudaueris, nec deterior si vitu-
peraueris: sed tu laudando bonum melior eris, vitupe-
rando deterior. Bonus autem ille manet vt est. Si enim
seruos suos ipsos bene de se meritos, prædicatores ver-
bi sui, rectores ecclesiæ suæ, veneratores nominis sui,
obtemperatores mādati sui id docet, vt in conscientia
sua habeant dulcedinē bonæ vitæ suæ, ne corrumpan-
tur laudibus, ne frangātur vituperationibus hominum:
quāto magis ipse incommutabilis super omnia qui hæc
docet, non vtique maior fit si laudaueris, nec minor si
vituperaueris? Sed quoniam nobis expedit laudare do-
minum, misericorditer iubet vt laudemus eum, non ar-
roganter. Audiamus ergo quid dicit, Laudate nomen
domini, laudate serui dominum. Non aliquid incon-
gruum facitis laudando serui dominum. Et si semper
tātummodo serui essetis, deberetis laudare dominum:
I quanto magis debetis laudare dominum serui, vt esse
mereamini & filij? Sed quoniam scriptum est in alio
Psalm.32. psalmo, Rectos decet laudatio: & item alibi scriptum
Ecclesiasti- est, Non est speciosa laus in ore peccatoris. Itemq; alibi
ci.15. dicitur, Sacrificium laudis glorificauit me: Et ibi via est
Psalm.49. in qua ostendam illi salutare dei: & consequenter, Pec-
catori autē dixit deus, Vt quid tu enarras iustitias meas,
& assumis testamentum meum per os tuum, tu autem
odisti disciplinā, & proiecisti sermones meos post te?
Ne forte quisquam quoniam dictum est, Laudate serui
dominum, etiam si in domo ista magna fuerit malus
Psalm.133. seruus, putet sibi prodesse laudē domini, continuò qua-
les sint qui laudare debeant dominum, subiicit & do-
cet: *Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.* Qui
statis, non qui ruitis. Illi autem stare dicuntur qui in
mandatis eius perseuerant, qui in fide non ficta, & spe
firma, & charitate syncera seruiunt deo, & honorant
ecclesiam eius, & non dant offensionem male viuendi
eis qui venire volunt, & in via lapides offensionis in-
ueniunt. Ergo qui statis in domo domini, laudate no-
mē domini. Grati estote, ne foris erretis. Quia ergo sta-
tis, parúm ne est vobis? vbi laudandus est qui vos erexit K
iacentes, & fecit in domo sua stare, & ipsum agnoscere,
ipsumq; laudare? Paruúmne hoc beneficium est quòd
stamus in domo domini? Hic interim in hac peregri-
natione, in hac domo, quod etiam peregrinationis ta-
bernaculum dicitur, quia hic stamus, nunquid parum
grati esse debemus? Nónne cogitādum est quia hic sta-
mus? Nónne cogitādum est quid facti fuerimus? Nón-
ne cogitandum est nobis vbi iacebamus, & quò colle-
cti sumus? Nónne cogitandū est quia omnes impij do-
minum non quærebāt, & ipse illos non quærentes quæ-
siuit, ipse inuentos excitauit, ipse excitatos vocauit, ipse
vocatos introduxit, & ĩ domo sua stare fecit? Hæc quis-
quis cogitat, & ingratus nō est, omnino despicit se præ
amore domini sui, à quo sibi tāta præstita sunt. Et quo-
niam non habet quid pro tātis beneficiis deo retribuat,
quid ei restat nisi gratias agere, non rependere? Ad *Psal.115.*
ipsam gratiarum actionem pertinet & calicem domini
accipere, & nomen eius inuocare. Nam quid retribuat
domino seruus pro omnib⁹ quæ retribuit illi? Ergo qui
statis in domo domini in atriis domus dei nostri,

Laudate dominum. Quid dicturus sum quare laude-
tis? *Quoniam bonus dominus.* Breuiter vno verbo expli- L
cata est laus domini dei nostri. Bonus dominus, sed *Genes.1.*
bonus non vt sunt bona quæ fecit. Nam fecit deus om-
nia bona valde: non tantùm bona, sed & valde. Cœ-
lum & terram, & omnia quæ in eis sunt fecit bona, &
valde bona fecit. Si hæc omnia bona fecit, qualis est il-
le qui fecit? Et tamen cum bona fecerit, multoq; sit me-
lior qui fecit quàm ista quæ fecit, non inuenies melius
quod de illo dicas, nisi quia bonus est dominus, si tamē
intelligas proprie bonum à quo sunt cætera bona. Om-
nia enim bona ipse fecit: Ipse est bonus quem nemo fe-
cit. Ille bono suo bonus est, nō aliunde participato bo-
no. Ille à seipso bono bonus est, non adhærendo alteri
bono. Mihi autem adhærere deo bonum est: qui non
eguit à quo fieret bonus, sed eguerunt illo cætera vt fie- *Psal.72.*
rent bona. Vultis audire quàm singulariter ille sit bo-
nus? Dominus interrogatus dixit, Nemo bonus nisi so- *Math.19.*
lus vnus deus. Hanc singularitatē bonitatis eius, & præ-
terire breuiter nolo, & commendare congrue non suf-
ficio. Metuo ne si hinc cito trāsiero, ego ingratus inue-
niar: Item metuo ne hoc cum explicandum suscepero,
sub tanta laudis dominicæ sarcina defatiger. Sic tamen
fratres accipite me & laudantem & non sufficientem, M
vt etiam si non impletur illius laudis explicatio, acce-
ptetur laudatoris deuotio. Approbet me ipse voluisse,
ignoscat nō impleuisse. Ineffabili dulcedine teneor cū
audio, Bonus dominus: consideratisq; omnibus & col-
lustratis quæ forinsecus video, quoniam ab ipso sunt
omnia, etiam cùm mihi hæc placent, ad illum redeo à
quo sunt, vt intelligam quoniam bonus est dominus.
Rursum cum ad illum quantum possum ingressus fue-
ro, interiorem mihi & superiorem inuenio, quia sic bo-
nus est dominus, vt istis nō indigeat quo sit bonus. De-
nique ista non laudo sine illo: illum autem sine istis per-
fectum, non indigum, incommutabilem, nullius bo-
num quærentem quo augeatur, nullius malum timen-
tem quo minuatur inuenio. Et quid dicam amplius? In-
uenio in creatura cœlum bonum, solem bonum, lunam
bonam, stellas bonas, terram bonam, quæ gignuntur in
terra & radicibus nixa sunt bona, quæ ambulant & mo-
uentur bona, quæ volitant in aëre & natant in aquis bo-
na. Dico & hominem bonum. Homo enim bonus de
bono thesauro cordis sui profert bonū. Dico & ange-

A lum bonum qui non est lapsus superbia, & diabolus fa-
ctus est, sed inhæret obediendo ei à quo factus est. Om-
nia ista dico bona, sed tamen cum suis nominibus, cœ-
lum bonum, angelum bonum, hominem bonum: Ad
deum autem cum me refero, puto melius nihil dicere
quàm bonũ. Ipse quippe dominus noster Iesus Christus
dixit, Homo bonus. Et ipse itẽ dixit, Nemo bonus nisi
solus deus. Nónne stimulauit nos ad inquirendum &
ad distinguendum quid sit bonum, & alio bono bonũ,
& bonum seipso bonum? Quàm ergo bonum est à quo
sunt omnia bona? Omitto nullũ inuenias bonum quod
non ab illo sit bonum. Bonum bona faciens sicuti est
proprie, sic & bonus est proprie. Neque enim ea quæ fa-
cit non sunt, aut iniuria illi fit cum dicimus non esse
quæ fecit. Quare enim fecit, si non sint quæ fecit? Aut
quid fecit, si non est quod fecit? Cum ergo sunt & illa
quæ fecit, venitur tamẽ ad illius comparationem: & tã-
Exod. 3. quam solus sit dixit, Ego sum qui sum. Et dices filiis Is-
raël, Qui est misit me ad vos. Non dixit, Dominus de-
us ille omnipotens, misericors, iustus: Quæ si diceret,
B vtique vera diceret. Sublatis de medio omnibus qui-
bus appellari posset & dici deus, ipsum esse se vocari re-
spondit, & tanquam hoc esset ei nomen, Hoc dices eis,
inquit: Qui est, misit me. Ita enim ille est, vt in eius
comparatione ea quæ facta sunt, non sint illi cõparan-
da, quoniã ab illo sunt: Illi autem non comparata sunt,
quoniam ab illo sunt. Illi enim comparata non sunt,
quia verum esse, incommutabile esse est, quod ille so-
lus est. Est enim est, sicut bonorũ bonum, bonũ est. Co-
gitate & videte quoniam quicquid aliud laudatis, ideo
laudatis, quia bonum est. Insanit qui laudat quod non
est bonum: Si laudes iniquũ eo ipso quòd iniquus est,
nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eoipso quòd
fur est, nonne & tu particeps eris? Si laudes iustum in
eoipso quòd iustus est, nonne & tu habes in te partem
laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non
amares, si nihil inde haberes. Si ergo quicquid aliud
laudamus, ideo laudamus, quia bonum est, nulla tibi ma
ior causa & melior & firmior dari potuit quare laudes
deum, nisi quia bonus est. Ergo laudate dominũ, quo-
niam bonus est. Quandiu dicamus eius bonitatẽ? Quis
C corde concipiat aut complectatur quàm bonus sit do-
minus? Sed & ad nos redeamus, & in nobis illum agno-
scamus, & in operibus artificem laudemus, quia ipsum
contemplari idonei non sumus. Et si contemplari ido-
nei aliquando erimus, cum fuerit mundatum cor no-
strum fide, vt postremò gaudeat veritate: nunc quoni-
am ipse à nobis videri non potest, opera eius videamus,
ne sine eius laude remaneamus. Ergo dixi, Laudate do-
minum quoniam bonus est. *Psallite nomini eius quoniam
suauis est.* Forte esset bonus, & suauis non esset, si tibi
non daret posse gustare. Talem autẽ se præbuit homi-
Ioan. 6. nibus vt etiam panem de cœlo miserit, & filium suum
æqualem, qui hoc est quod ipse dederit hominẽ facien-
dum, & pro hominibus occidendum: vt per hoc quod
tu es, gustes quod non es. Multum enim ad te erat gu-
stare suauitatem dei, quia remota erat illa, & nimis al-
ta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna
ista separatione missus est mediator. Non poteras ad
deum homo, deus factus est homo: vt quoniã homo po
tes ad hominẽ, qui non posses ad deum, per hominẽ ve-
1. Tim. 2. nires ad deum: & factus est mediator dei & hominum,
homo Christus Iesus. Sed si homo solum esset, hoc se-
quendo quod es, nunquam peruenires. Si deus solum
esset, non comprehendendo quod non es, nunquã per-

uenires. Deus factus est homo, vt hominem sequendo D
quod potes, ad deum peruenias, quod non poteras. Ipse
est mediator, inde factus est suauis. Quid suauius pane
angelorum? Quomodo ergo non est suauis dominus,
quando panem angelorum manducauit homo? Non *Psalm. 77.*
enim aliunde viuit homo, & aliunde viuit angelus. Ipsa
est veritas, ipsa est sapientia, ipsa est virtus dei: sed quo-
modo ea perfruuntur angeli, tu non potes. Illi enim
quomodo perfruuntur? Sicuti est, In principio erat ver- *Ioan. 1.*
bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum,
per quod facta sunt omnia. Tu autem quomodo cõtin-
gis? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis.
Vt autem panem angelorum manducaret homo, crea-
tor angelorum factus est homo. Psallite ergo nomini
eius, quoniã suauis est. Si gustastis, psallite: si gustastis
quoniã suauis est dominus, psallite. Si bene sapit quod
gustastis, laudate. Quis tam ingratus est vel coquenti
vel pascenti, vt cum fuerit pulmẽto aliquo delectatus,
non reddat gratiam laudando quod gustat? Si de his
non tacemus, de illo qui dedit omnia tacebimus? Psal-
lite nomini eius, quoniã suauis est, & audite iam opera
eius. Tendebatis enim vos fortassis videre bonum om-
nium bonorum, bonum à quo sunt omnia bona, bonũ E
sine quo nihil est bonum, & bonum quod sine cæteris
bonum est. Tendebatis vos vt videretis, & forte in ex-
tendenda acie mentis vestræ deficiebatis. Hoc enim ex
me cõiicio, sic patior. Sed & si est aliquis (sicut fieri po-
test & valde potest) acie mentis fortior me, & contui-
tum cordis sui diu figit in eo quod est, laudet ille vt po-
test, & quomodo nos non possumus laudet: Gratias ta-
men illi qui in hoc psalmo temperauit laudem suam,
vt & firmorum esset & infirmorum. Nam & in illa mis-
sione serui sui Moysi cum diceret, Ego sum qui sum: & *Exod. 3.*
dices filiis Israël, Qui est misit me ad vos: quia ipsum
proprie esse, menti humanæ difficile erat capere, & mit-
tebatur homo ad homines, quãuis non ab homine, cõ-
tinuò deus temperauit laudem suam, & hoc de se dixit
quod capi dulciter posset: non in eo voluit remanere
quod laudabatur, quò nõ posset laudator attingere. Va-
de, inquit, dic filiis Israël, Deus Abraham & deus Isaac
& deus Iacob misit me ad vos: hoc mihi nomen est in
æternum. Certe domine nomen illud habes, quia & tu F
dixisti, Ego sum. Qui est, misit me ad vos. Vnde modo
nomen mutasti vt diceres, deus Abraham & deus Isaac
& deus Iacob? Nónne tibi videtur ratio eius responde-
re & dicere, Quod dixi, Ego sum qui sum, verum est,
sed non capis: quod autem dixi, Ego sum deus Abrahã
& deus Isaac & deus Iacob, & verum est & capis. Quod
enim ego sum qui sum, ad me pertinet: quòd autẽ deus
Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ad te pertinet:
Et si deficis in eo quod mihi sum, cape quod tibi sum.
Et ne forte quisquam putaret illud quod dixit deus, E-
go sum qui sum, & qui est misit me ad vos, hoc solum
æternum ei nomen esse: quod autem dixit deus, Ego
sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, tempo-
rale nomen esse: non curauit deus, cum dixisset, Ego
sum qui sum, & qui est misit me ad vos, dicere quòd
hoc ei nomen sit in æternum, quia etsi hoc non dice-
ret, intelligeretur: Est enim, vere est, & eoipso quòd ve-
re est, sine initio & sine termino est. Quod vero pro-
pter hominem est, ego sum deus Abraham & deus
Isaac & deus Iacob, ne ibi suboriretur humana sollici-
tudo, quia hoc temporale est, non sempiternum, secu-
ros nos fecit, quia de temporalibus ad æternam vitam
nos perducit. Hoc, inquit, mihi nomen est in æternum,

G non quia æternus Abraham & æternus Isaac & æternus Iacob, sed quia deus illos facit æternos postea sine fine. Habuerunt quippe initium, sed finem non habebunt. In Abraham & Isaac & Iacob totam Ecclesiam eius cogitate, omne semen Israël cogitate: omne autem semen Israël, non solum quod est ex carne, sed etiam quod est ex fide. Apostolus enim gentibus loquebat, quibus di-
Gala. 3. cebat. Si ergo vos Christi, ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes. Benedicimur ergo omnes in deo Abraham & Isaac & Iacob. Arborē quidem benedixit quandam, eámque oliuam creauit, sicut dixit Apostolus, ipsos patriarchas sanctos, vnde effloruit populus dei. Sed hæc arbor oliuę putata est, nó amputata, & inde superbi rami fracti sunt. Ipse est blasphemus & impius populus Iudæorum. Manserunt tamen rami boni & vtiles. nam inde Apostoli fuerunt. Et cum ibi rami vtiles relicti essent, per dei misericordiam in-
Roma. 11. sertus est & oleaster gentium, cui dicit apostolus, Tu autem cum esses oleaster, insertus es in illis, & particeps pinguedinis oliuæ factus es. noli gloriari aduersus ramos. Quòd si gloriaris, non tu radicem portas, sed ra-
H dix te. Hæc vna arbor est pertinens ad Abrahā & Isaac & Iacob: & quod plus est, magis ad Abrahā & Isaac & Iacob pertinet oleaster insertus, quàm rami confracti. Illi enim per fragmētum iam non ibi sunt: oleaster non ibi erat, & ibi est. Illi per superbiam frangi meruerunt: iste per humilitatem inseri meruit. Illi amiserunt radicem, iste tenuit eam. Cum ergo audistis Israël dei, Israël pertinentem ad deum, inde nolite vos facere alienos. Oleaster quidem fuistis, sed oliua estis, participes pinguedinis oliuæ. Nā vultis nosse, in Abrahā & Isaac & Iacob quomodo sic sit insertus oleaster? Ne putetis vos ad hanc arborem non pertinere, quia non pertinetis carnaliter ad semen Abrahā. Dominus quando miratus est fidem Centurionis illius qui non erat de po-
Math. 8. pulo Israël, sed erat de populo gentium, Propterea, inquit, dico vobis, quia multi ab Oriente & Occidēte venient. Ecce iam oleaster in manu insertoris, multi ab Oriente & Occidente venient. Videmus quid ferat inserendum, vbi inserat videamus. Et recumbent, inquit, cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorū. Videmus & quid inseruit, & vbi inseruit. De ramis superbis
I naturalibus quid dicit? Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium. Res prænūciata, res impleta. Ergo psallite domino quoniā suauis est, & attendite quæ circa nos fecit. *Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.* Laudate, psallite, quoniam fecit ista. Talia dico quæ capere valeatis. Cæteras gentes sub angelis posuit: Iacob elegit sibi dominus, Iraël in possessionem sibi. Gentem suā fecit agrum quem coleret, quem ipse seminaret. Quāuis ipse omnes gentes condiderit, cæteras angelis cōmisit, sibi istam possidendam seruandámque deputauit: hunc populum, hunc Iacob. Merito illius, an gratia sua? De
Roma. 9. nondū natis ait, Maior seruiet minori. Apostolus dicit. Quod meritum habere nondum nati potuerunt, antequam quisquam eorum egisset aliquid boni, aut mali? Non ergo se extollat Iacob, nó glorietur, non suis meritis tribuat. Ante est præcognitus, ante prædestinatus, ante electus, non suis meritis electus, sed gratia dei in-
Rom. 11. uentus & viuificatus. Sic & omnes gentes. Nam vt insereretur quid meruit oleaster amaritudine baccarū, sterilitate syluestri? Lignum quippe erat syluæ, nó agri dominici, & tamen ille per misericordiam suam & oleastrum inseruit in oliuam. Sed adhuc non erat insertus oleaster, quādo dominus elegit sibi Iacob, Israël in pos- K
sessionem sibi. Et quid propheta? *Quoniam ego cognoui quoniam magnus est dominus.* Mente volante ad superna, erecta à carne, transcendēte creaturam, cognouit quia magnus est dominus. Non omnes possunt videndo cognoscere: laudant quod fecit, quoniam suauis est: Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi. Et hic illum laudas? Nam & ego cognoui quia magnus est dominus. Propheta loquebatur, qui intrauit in san- *2. Corin. 12.*
ctuariū dei, qui audiuit forte ineffabilia verba, quę nó licet homini loqui, qui dixit quod posset ab hominibus dici, & tenuit apud se quod nō posset dici. Ergo & audiatur ad quod possumus, & credatur ad quod nó possumus. Ad quod possumus audiatur, quoniā Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionē sibi. Ad quod nó possumus credatur, quia ipse cognouit quòd magnus est dominus. Si illi diceremus, rogamus te, explica magnitudinem illius, nónne forte responderet nobis, non est valde magnus quem video, si à me poterit explicari. Redeat ergo ad opera eius, & dicat nobis: Habeat ipse in cōscientia magnitudinem domini, quam vidit, quā nobis credendam cōmēdauit, quò nostros oculos per- L
ducere nó potuit, & enumeret quædam quæ hic dominus fecit, vt & nobis qui magnitudinem illius sicut ille videre nō possumus, dulcescat ex operibus suis quæ capere possumus. Quia ego, inquit, cognoui quod magnus est dominus. *Et deus noster super omnes deos.* Quos deos? Sicut dicit Apostolus, Etsi sunt qui dicantur dij in cœlo, *1. Corin. 8.*
& in terra, sicut sunt dij multi, & domini multi, nobis tamen vnus est deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Dicantur dij homines: dictum est enim, Deus stetit in synagoga deorum. dictum est, *Psalm. 81.*
Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes: nonne super homines deus? Sed quid magnum si super homines deus? Et super angelos deus, quia angeli non fecerunt deum, angelos fecit deus, & necesse est super omnia quæ fecit, sit ipse qui fecit. Cognoscens ergo magnitudinem domini iste, & videns eum super omnem esse creaturam, non tantum corporalem, sed etiā spiritalem, Rex magnus, inquit, super omnes deos. Ipse est summus deus, qui super se non habet deum. Opera eius dicat, ipsa M
capiuntur. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.* Quis autem com- *Psalm. 113.*
prehendat hæc? Quis enumeret opera domini in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis? Si comprehendere omnia non possumus, tamen omnia incōcusse credere & tenere debemus, quoniam quicquid creaturarum in cœlo, quicquid in terra, quicquid in mari & in omnibus abyssis, à domino factum est, quia omnia quæ voluit fecit in cœlo & in terra, & in mari & in omnibus abyssis, sicut iam diximus. Non o- *1. seu di. 45. hæc itaque.*
mnia quæ fecit, coactus est facere, sed omnia quæcunque voluit fecit. Causa omnium quæ fecit, voluntas eius est. Facis tu domum, quam si nolles facere, sine habitatione remaneres. Necessitas coëgit te facere domū, non libera voluntas. Facis vestem, quia si non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo vestem necessitate duceris, non libera voluntate. Consetis montem viribus, semen spargis, quia nisi feceris, alimenta nó habebis. Omnia hæc necessitate facis: Deus bonitate fecit, & nullo quod fecit eguit: ideo omnia quæcunque voluit fecit. Putas habemus & nos quod libera voluntate faciamus? Ea enim quæ diximus, ex necessitate facimus: quia si non faceremus, egentes & inopes remaneremus.

Inuenimus

A Iuuenimus aliquid quod libera voluntate faciamus? In-
nenimus planè, cum ipsum deum amando laudamus.
Hoc enim libera voluntate facis, quando amas quod
laudas: non enim ex necessitate, sed quia placet. Vnde
iustis & sanctis dei placuit deus etiam flagellans eos.
Quando iniquis omnibus displicer, placuit illis, & sub
flagello eius in ærumnis, in laboribus, in vulneribus, in
egestate constituti laudauerunt deum. Non eis displi-
cuit nec torquens. Hoc est gratis amare, non quasi pro-
posita acceptione mercedis, quia ipsa merces tua sum-
ma deus ipse erit, quem gratis diligis: & sic amare de-
bes, vt ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui
solus te satiet, sicut Philippus desiderabat cum diceret,
Ioan. 14. Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Meritò, quia
hoc de libera voluntate facimus, & de libera volunta-
te facere debemus. quia delectati facimus, dehinc a-
mando facimus: quia & si corripimur ab illo, nobis
nunquam displicere debet, quia semper iustus est. Hoc
Psalm. 55. dixit ille laudator eius, In me sunt deus vota tua, quæ
B reddam laudationes tibi. Et alio loco, Voluntarie sa-
Psalm. 49. crificabo tibi. Quid est, voluntarie sacrificabo? Volun-
tarie laudabo te, quia sacrificium laudis, inquit, glorifi-
cabit me. Si cogereris offerre domino tuo sacrificium
gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacri-
ficia in vmbra futurorum, forte non inuenires in gre-
ge tuo placitum taurum, in capris hircum aræ domi-
ni dignum, nec in ouili tuo arietem dignum ad victi-
mam domino tuo, & non inueniens satageres quid fa-
ceres, & diceres forte deo: Volui, & non habui. Nun-
quid potes de laude dicere, Volui & non habui? Ipsum
voluisse, laudasse est. Non enim verba à te quærit deus,
sed cor. Neque enim potest quisquam dicere, & lin-
guam non habui. Si quis obmutescit aliqua valitudine,
linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim
deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indi-
geret: idcirco cum remansisses sine lingua, sine lau-
de etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor
inspicit, intus testis est, iudex, approbator, adiutor, co-
ronator, sufficit vt offeras voluntatem. Cum potes, ore
Roma. 10. confitere ad salutem: cum autem non potes, corde cre-
C de ad iustitiam. Corde laudas, corde benedicis, corde
in aram conscientiæ victimas sacras imponis: & re-
Lucæ 2. spondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ volunta-
tis. Ille igitur deus qui omnipotens est in cœlo & in
terra, omnia quæcunque voluit fecit: tu in domo tua nõ
facis omnia quæ vis. Ille in cœlo & in terra omnia quæ-
cunque voluit fecit, tu fac vel in agro tuo omnia quæ
vis. Multa vis, & non potes in domo tua facere omnia
quæ vis. Contradicit fortè vxor, contradicunt filij, ali-
quando & seruulus contumacia contradicit, & non fa-
cis quod vis. Sed facio, inquis, quod volo, quia in non
subdito ac contradicente vindico. Nec hoc facis cum
vis. Aliquando vindicare vis, & non potes: aliquando
minaris, & antequam facias quod minaris moreris. Pu-
tamus in te ipso facis quod vis? Frenas omnes cupidi-
tates tuas? Forsitan frenas, nũquid efficis ipse vt cupidi-
tates non surgant quas frenas? Certe enim hoc vis, non
titillari molestia cupiditatum tuarum: & tamen caro
Galat. 5. concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus car-
nem, vt non ea quæ vultis faciatis. Tu in teipso non fa-
cis quod vis, deus autem noster in cœlo & in terra om-
nia quæcunque voluit fecit. Ipse tibi dat gratiam, vt in
teipso facias quod vis. nisi enim ipso adiuuante nec in
te facis quod vis. Etenim cum ille scilicet Paulus non
faceret in se quod vellet, idcirco quia caro concupiscit
aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, vt D
non ea quæ vultis faciatis, cum de se ipse gemeret di-
cens, Condelector legi dei secundum interiorem ho- Roma. 7.
minem, video autem aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me du-
centem in lege peccati, quæ est in membris meis: quia
non solum in domo sua, nec solum in agro suo, sed
in carne sua vel in spiritu suo non impleuit quæ vole-
bat, clamauit ad deum qui omnia quæcunque voluit
fecit in cœlo & in terra: & dixit, Infelix ego homo
quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ille bo-
nus, & ille suauis, tanquam responderet ei, continuo
subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominum no-
strum. Hanc ergo suauitatem amate, hanc suauitatem
laudate. Intelligite deum qui omnia quæcunque vo-
luit fecit in cœlo & in terra, ipse & in vobis faciet quod
vultis, ipso adiuuante voluntatem vestram implebitis.
Sed dum non potestis, confitemini: cum poteritis, gra-
tias agite. Iacentes clamate, erecti superbire nolite. Ille
ergo in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fe-
cit, in mari & in omnibus abyssis. *Suscitans nubes ab* E
extremo terræ. Videamus ista opera domini in eius crea-
tura. Veniunt enim nubes ab extremo terræ ad medi-
um, & pluunt, vnde surrexerint nescis. Ergo indicat
illud propheta ab extremo terræ, siue ab imo, siue à cir-
cundatione finium terræ. Vnde vult excitat nubes, ta-
men à terra. *Et fulgura in pluuiam fecit.* Nam fulgura sine
pluuia terrerent te, & nihil tibi darent. Fulgura sunt,
contremiscis: pluit, gaudes. Fulgura in pluuiam fe-
cit: qui terruit, ipse vt gauderes fecit. *Qui educit ven-
tos de thesauris suis.* Ab occultis causis, vnde nescis. Quia
enim flat ventus sentis: qua causa flat, vel de quo the-
sauro rationis eductus sit, nescis: debes deo tamen Hiere. 10.
pietatem credendi, quia non flaret nisi iussisset ille
qui fecit, nisi produxisset ille qui creauit. Videmus er-
go hæc in creatura ista, laudamus, miramur, benedi-
cimus deum. Videamus quæ facit in hominibus pro-
pter populum suum. *Qui percussit primogenita Aegypti.* Exod. 12.
Etenim illa diuina dicta sunt quæ amares, & non e-
rant dicta quæ timeres. Attende, quia & quando ira-
scitur, facit quod vult. Percussit primogenita Aegy- Psalm. 77.
pti, *Ab homine vsque ad pecus. Immisit signa & prodigia in* & 135.
medio tui Aegypte. Nostis, legistis quanta per Moysen fe- F
cerit manus domini in Aegypto ad terrendos, ad
cõtundendos, ad deiiciendos superbos Aegyptios, *In
Pharaonem & in omnes seruos eius.* Parum est in Ae-
gypto: quid posteaquam eductus est inde populus?
Qui percussit gentes multas. Quæ possidebant terram
quam volebat deus dare populo suo. *Et occidit re-
ges fortes. Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & om-
nia regna Chanaan.* Omnia ista quomodo commemo-
rat breuiter psalmus, sic ea legimus in aliis libris domi- Nume. 21.
nicis, & magna ibi manus domini. Quando tu vides Iosue 12. 13
quæ facta sunt in impios, caue ne fiant in te. Ad hoc e-
nim in illos facta sunt, vt tu transires, & eos non imi-
tareris, & talia non patereris. Tamen vide quia flagel-
lum domini est super omnem carnem. Ne putes te non
videri quando peccas, ne putes te contemni, ne pu-
tes dominum dormire: attende exempla beneficiorum
dei cum ea recolis: & cum vindictam dei recolis, time.
Omnipotens est & ad consolandum, & ad castigãdum:
ideo sunt ista vtilia cum leguntur. Quando autem pius
videt quod passus est impius, purgat se ab omni impie-
tate, ne veniat & ipse in talem pœnam, talemq; vindi-
ctã. Bene ergo hæc accepistis. Quid deinde fecit deus?

G Expulit impios: *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo.* Deinde exultatio laudis eius, *Domine nomen tuum in ſeculum.* Poſt iſta omnia quæ feciſti, Quid enim video quæ feciſti? Inſpicio creaturam tuam quã feciſti in cœlo, inſpicio hanc imam partem, vbi habitamus: & hinc video beneficia tua nubium, ventorũ, pluuiarum. Populum tuum attẽdo. Eduxiſti eos de domo ſeruitutis, & ſigna & prodigia feciſti inter inimicos eorum. puniſti eos quos moleſtos patiebantur, impios de terra ſua eieciſti, reges eorum occidiſti, terram eorum populo tuo dediſti. Vidi omnia, & impletũ eſt os meum laude: dixi, Domine, nomen tuum in ſecula.

Expoſitio myſtica.

HAec quidem ad literã quomodo ſcripta ſunt videmus, nouimus, laudamus. Si autẽ aliquid ſignificant, non ſim oneroſus dum explico vt
Pſalm. 113. potero. Ecce in ipſis hominibus poſſum agnoſcere, quia in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Cœlum enim æthereum ſpiritales accipio, terram carnales, & de his duobus tanquam cœlo & terra conſtat eccleſia dei, & ad ſpiritales pertinet prædicatio, ad carnales
H pertinet obſecundatio. Nam & cœli enarrant gloriam
Pſalm. 18. dei, & facta manuum annunciat firmamentum. Si autẽ
1. Corint. 3. terra dei non eſſet plebs dei, nõ diceret Apoſtolus, Dei ædificatio, dei agricultura eſtis, ſicut ſapiẽs architectus fundamentũ poſui, alius ſuperædificat. Ergo ædificium
1. Cor. 9. dei ſumus, & ager dei ſumus. Quis, inquit, plantat vineam, & de fructu eius non percipit? Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Ergo & in Eccleſia ſua, & in prædicatoribus ſuis, & in plebibua ſuis, tanquam in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Parum eſt in eis, In mari & in omnibus abyſſis, omnia quæcunque voluit fecit. Mare ſunt omnea infideles, omnes nondum credentes, & in eis omnia quæcunque voluit fecit. Non enim ſæuiunt infideles, niſi permittantur: aut vindicatur in eos quando peruerſi ſunt, niſi vt iuſſerit ille qui fecit omnes gentes, puta quia mare eſt & non terra, nunquid ideo à poteſtate dei omnipotentis alienum eſt? Et in mari & in omnibus abyſsis quæ voluit fecit. Qui ſunt abyſſus? Latentia
I corda mortalium, profundæ cogitationes hominum. Quomodo & ibi facit deus quod vult? Quia dominus
Pſalm. 10. interrogat iuſtum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Et vbi illum interrogat? Ali-
Sapien. 1. bi ſcriptum eſt, In cogitationibus impij interrogatio erit. Ergo & in omnibus abyſsis omnia quæcunque voluit fecit. Latet cor bonum, latet cor malum, abyſſus eſt & in corde bono, & in corde malo. Sed hæc nuda ſunt deo, quem nihil latet. Conſolatur cor bonum, torquet cor malum. *Omnia ergo quæ voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis. Suſcitans nubes ab extremo terræ.* Quas nubes? Prædicatores verbi veritatis ſuæ. De quibus nubibus alio loco iraſcens vineæ ſuæ dicit, Mã-
Eſaia 5. dabo nubibus meis ne pluant ſuper illam imbrem. Et parum eſt excitaſſe nubes de Hieruſalem vel de Iſraël, quas miſit prædicare Euangelium ſuum in toto orbe
Pſalm. 18. terrarum: de quibus nubibus dictum eſt, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parum eſt hoc: ſed quia ipſe dominus ait, Præ-
Matth. 24. dicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe terrarum in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. excitat nubes ab extremo terræ. Nam creſcente euangelio, vnde erant prædicatores euãgelij in finibus terræ,
Hiere. 10. niſi ibi excitet nubes ab extremo terræ? De ipſis autem nubibus quid operatur? *Fulgura in pluuiam fecit.* Minas ad miſericordiã flexit, de terroribus irrigauit. Quomo- K
do de terroribus irrigauit? Quando tibi minatur deus per prophetam & per apoſtolum, & times, nónne coruſcatio terruit te? Sed cum pœnitendo corrigeris, & agnoſcis hoc miſericordia fieri, in pluuiam vertitur fulguris terror. *Qui educit ventos de theſauris ſuis.* Eoſdem puto prædicatores & nubes & ventos: nubes propter carnem, ventos propter ſpiritum. Nubes enim videntur, venti ſentiuntur, & non videntur. Denique quoniam carnem videmus eſſe de terra: nubes, inquit, excitat ab extremo terræ. Expreſsit vnde excitet nubes, venit ad vẽtos, quia ſpiritus hominis ignoratur vnde ve- Ioan. 3.
niat. Producens, inquit, ventos de theſauris ſuis. Paululum attendite, & cætera videamus. *Qui percuſsit primogeni-* Exod. 12.
ta Aegypti ab homine vſque ad pecus. Primogenita no- Pſalm. 77.
ſtra ſalua ſunt in domino, quoniam ipſe ea dedit no- Pſalm. 135.
bis. Moleſta autem pœna eſt, & nimium terribilis plaga, mors primogenitorum. Quæ ſunt primogenita noſtra? Mores iſti noſtri, quibus nunc ſeruimus deo, ipſa ſunt primogenita noſtra. Primitias enim habemus ipſam fidem, vnde incipimus. Eccleſiæ quippe dictũ eſt, Et venies & pertranſies ab initio fidei. & nemo incipit L
bene viuere, niſi à fide. Fides ergo noſtra in primogenitis noſtris eſt. Quando cuſtoditur fides noſtra, cætera ſubſequi poſſunt. Nam quando purgãtur homines quotidie proficiendo in melius, meliuſque viuendo ipſo interiore homine renouato de die in diem, ſicut dicit apoſtolus, Et ſi exterior noſter homo corrumpitur, 2. Corin. 4.
interior autem renouatur de die in diem: ideo fit, quia primogenita fides viuit: de qua primogenita fide & Apoſtolus ait, Non ſolum autem, ſed & noſipſi primi- Roma. 8.
tias ſpiritus habẽtes, id eſt, dãtes iam deo primitias ſpiritus noſtri, hoc eſt, ipſam fidem tanquam primogenita noſtra, tamen in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionem expectãtes redemptionem corporis noſtri. Si ergo magna dei gratia eſt, vt conſeruetur fides noſtra, magna pœna eſt occidere primogenita, quando homines in afflictione eccleſiæ conſtituti perdunt fidem. Affligunt enim eccleſiam vt perdant fidem. nam & ipſa Aegyptus afflictio interpretatur. Quicunque ergo affligunt eccleſiam, quicunque ſcandala eccleſiæ immittunt, etſi Chriſtiani appellantur, moriuntur primoge- M
nita eorum. Erunt infideles, & erunt inanes, habentes tantùm nomen & ſignum: in corde autem primogenitum ſuum ſepelierunt, vſqueadeo, vt quando eis aliquid dixeris propter bonam vitam, propter ſpem vitæ æternæ, & propter timorem ignis æterni, apud ſe ſubſannent: aut ſi tales ſunt vt audeant corã te, os torqueãt & dicant, quis huc inde reuerſus eſt? dicunt ſibi homines quod volunt: Et Chriſtianus eſt: ſed quia affligens occiſus eſt primogenitus eius, mortua eſt fides eius, & hoc ab homine vſq; ad pecus. Dicam fratres quod ſentio. Homines intelligas ſpiritaliter ſignificari tanquam doctos, propter rationalem animam, quod eſt homo: pecora vero indoctos, ſed tamen habentes fidem: nam non haberẽt primogenita. Sunt docti qui affligunt eccleſiam, ſchiſmata & hæreſes faciendo. Proinde nec in illis inuenis fidem, quoniam facti ſunt Aegyptus, id eſt afflictio populo dei. Occiſa ſunt primogenita eorum, trahunt poſt ſe turbas indoctas, ipſa ſunt pecora. In hac ergo afflictione qua eccleſia affligitur, moritur in affligentibus fides, moriuntur primogenita & in ipſis doctis & indoctis, quia occidit deus primogenita Aegyptiorum ab homine vſque ad pecus. *Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & in omnes ſeruos*

eius

A *tinr*. Pharao rex Aegyptiorum. Nomen attēdite, & vidrte quemadmodnm ista faciar deus. Rex in omni gēte prior est. Aegyptus afflictio est, Pharao dissipatio. Afflictio ergo tegem habet dissipationem, quia illi qui affligunt eccletiam, dissipati affligunt. vt enim affligant dissipāntr: quoniam rex ducit, populus sequitur. Præcedit dissipatio, sequitur afflictio. Audite, audire nomina hæc interpretatione typica & sapientia plena. Nec vnū inuenis ex istis omnibus quod honi aliquid interpretetur, vbi exercuit deus iram suam. *Percussit gentes multas, & occidit reges fortes*. Dic, quos reges & quas gentes? *Seon regem Amorrhæorum*. Audite nomina grauida sacramentis. *Nume. 21.* Seon regem, inquit, Amorrhæorum occidit. Occidir planè: & nunc occidat à cordibus seruorum suorum, & à tentationibus ecclesiæ suæ, ne cessent manus eius in occidendis talibus regibus & talibus populis. interpretatnr enim Seon tentatio oculorum: Amorrhæi interpretantur amaricantes. Iam hic videte si intelligere possumus quomodo amaricantes regem habeant tētationem oculorum. Tentatio oculorū non B est nisi mendacium oculorum: habet regem mendacē, veritatem non habet. Iam quid mirum est si amaricantes talem habeant regem, mendacem regem? Nisi enim mendacium & simulatio præcedat, non sint amaricantes in Ecclesia: inde enim amaricant, quia fingunt. Præcedit tentatio oculorum, amaricatio sequitur. Et in ipso diabolo præcessit. Nam si tentatio oculorum nō est, *2. Corin. 11.* quomodo transfigurat se velut in angelum lucis? Occidat manus domini & illum & illos: illum ne inducat, illos vt corrigantur. Etenim in vnoquoq; homine occiditur ille rex, quando damnat simulationē, & diligit veritatem. Manus dei non quiescit id agere: nam quēadmodum egit ad literam tunc, sic agitur nunc spiritaliter, vt impleat nunc quod tunc prophetice prænūciauit. Occidit etiam alium regem & alium populum eius, *Nume. 21.* *Et Og regem Basan*. Et hic quàm malus? Og interpretatur conclusio: Basan interpretatur confusio. Malus est rex ille, qui intercludit viam ad deum. Hoc enim agit diabolus, semper opponendo figmenta sua, opponēdo idola sua, opponendo se necessarium per arreptitios, sortilegos, augures, aruspices, magos, sacra dæmoniorū: C concludit viam. Quomodo per Christum id agitur vt pateat via quæ fuerat interclusa, (nam per eum redem-*Psalm. 17.* ptus quidam dicit, Et in deo meo transgrediar murum) sic diabolus modo nihil alind agit nisi vt intercludat viam ne credatur in deum. si enim credatur in deum, *Ioan. 14.* patet via, & ipse Christus est via. Si autem non creditur in deum, interclusa est via. Si autem interclusa fuerit, quia non creditur, quid restat nisi vt cum venerit qui non credebatur, confundantur qui non crediderunt? quare? Quia conclusio præcedit, & sequitur confusio. Conclusio præcedit vt rex, sequitur confusio tanquam plebs. Quos modo cōclusit vt non credant in Christū, quando apparuerit Christus, omnes confundentur, & traducent eos ex aduerso iniqnitates eorum. Tunc di-*Sapien. 5.* cent impij cōfusi, Quid nobis profuit superbia? Magna mysteria fratres mei: dissipatio ex afflictione: dissipantur vt affligantur. Magna mysteria, tentatio oculorum, id est, fallacia rex amaricantium: fallunt enim vt amaricent. Conclusio rex confusionis: cōcluduntur enim ne transeant ad fidem, & cum venerit in quem credimus, *Iosue 13.* confundantur. *Et omnia regna Chanaan*, occidit deus. Chanaan interpretatur paratus humilitati. Humilitas quasi bonum aliquod significat, sed si sit vtilis humilitas: nam mala humiliatio pœnalis est. Si enim humiliatio non pertinet ad pœnam, non diceretur, Qui se ex- D altat humiliabitur. Non enim beneficium illi præstatur, *Luca 14. & 18.* quādo punitur vt humilietur. Chanaan ergo modo superbus est. Omnis impius, omnis infidelis exaltat cor suum, non vult credere in deum. Sed hæc exaltatio parata est humilitati in diem iudicij: tunc humiliabitur quando non vult. Sunt enim vasa iræ quæ perfecta sunt *Roma. 9.* ad perditionem. Modo extollant se, garriant, extendant se super fideles, irrideant fideles, irrideant Christianos, dicant, Anicularia sunt ista quę dicūt de die iudicij. Ista elatio eorum parata est humiliationi. Quando venerit iudex qui modo annūciatus irridetur, tunc ille qui modo superbit, non vtiliter sed pœnaliter humiliabitur. Modo autem non humiliatur, sed paratur humilitati, id est, paratur damnationi, paratur victimæ. Omnia ergo ista euertit deus corporaliter tunc quando patres nostri educti sunt de terra Aegypti: euertit spiritaliter nūc, nec cessat manus eius vsque in finem. Ideo ne istas potentias dei tunc putes peractas cessasse, *Domine nomen tuum*, inquit, *in seculo*. Id est, non cessat misericordia tua, non cessat manus tua in seculo ista facere quæ tunc prænunciasti figurando. omnia enim illa in fi- E gura contingebant in illis, scripta sunt autem ad cor- *1. Corin. 10.* rectionem nostram, in quos finis seculorum obuenit.

Domine memoriale tuum in generatione & generationem. Generatione ista & generatione altera. Generatione qua fideles efficimur, & per baptismum renascimur: generatione qua à mortuis resurgemus, & angelis coniuncti viuemus in æternum. Memoriale tuum domine & super generationem istam, & super illam generationem: quia nec nunc nos oblitus est vt vocaret, nec tunc obliuiscetur vt coronet. Memoriale tuum domine in generatione & generationem. *Quoniam iudicabit dominus plebem suam*. Compleuit certe omnia illa in populo Iudæorum. Nunquid iam remanserunt opera eius postquam induxit plebem suam in terram *Deute. 32.* repromissionis? Adhuc planè iudicabit dominus plebem suam. *Et in seruis suis aduocabitur*. Iam iudicabit ipsam plebem: excepto iudicio futuro iudicata est pleba Iudæorum. Quid est, iudicata? Separati inde sunt isti, & remanserunt iniusti. Si autem mentior aut mentiri existimor, quia dixi, iam iudicata est, audi dominum F dicentem, In iudicium veni in hunc mundum: vt qui *Ioan. 9.* non vident videant, & qui vident cæci fiant. Excæcati sunt superbi, illuminati sunt humiles. Iudicauit ergo plebem suam. Ipsum iudicium dixit Esaias, & nunc tu do-*Esaia 2.* mus Iacob venite & ambulemus in lumine domini. Parum est hoc, sed quid sequitur? Dimisit enim plebē suam domum Iraël. Ipsa est domus Iacob, quæ est domus Israël. qui enim Iacob, ipse est Israël. Nostis sanctas literas, & puto quod vobis veniat in mentem, quia ipse Iacob quādo vidit angelū secum luctari, tunc accepit no-*Genes. 32.* mē vt appellaretur Israël. Vnus homo est siue Iacob siue Israël, vna persona est domus Iacob, & domus Israël, vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit. Et nunc iam certe occidisti Christum ô domus Iacob, iam occidisti Christum, iam caput ante crucem agitasti: iam pendentem irrisisti, iam dixisti, Si filius dei es, descen-*Matth. 27.* de de cruce. iam rogauit medicus pro phreneticis, Pater ignosce illis, non enim sciunt quod faciunt. Certe *Luca 23.* iam fecisti ista omnia, & nūnc crede in eum quem occidisti, bibe sanguinem quem fudisti. Et nunc tu domus Iacob testimonium ex te exponere cupio quod hic dixit, Quoniam iudicabit dominus plebem suā, & in seruis suis aduocabitur, Iudicasse enim intelligitur plebem

G suam separando in ipsa plebe sua bonos à malis, fideles ab infidelibus, Apostolos à Iudæis mendacibus. Hoc significauit, vt dicere cœperam, per prophetam dicens, Iam post illa mala omnia ô tu domus Iacob venite, ambulemus in luce domini. Quare vobis dico, venite ambulemus in luce domini? Ne remanendo in Iudaismo, non perueniatis ad Christum. Quare? Non semper ibi prophetatus est Christus? Sed nunc dimisit plebem suam domum Israël. Venit domus Iacob, quia dimisit plebem suā domum Iacob. Venit domus Israël, quia dimisit plebē suā domū Israël. Quæ venit, & quæ dimissa est,
Ioan. 9. nisi quia hoc est iudicium, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant? Iudicabit ergo dominus plebem suam. Separauit ergo, & non ibi inueniet quos in regnū suum restituat? Planè inueniet. Et in seruis suis aduoca-
Roma. 11. bitur. Non repulit, ait Apostolus, plebem suam quam præsciuit. Et vnde probat? Nam & ego Israëlita sum. Ergo iudicabit dominus plebem suam separādo bonos à malis, hoc est, in seruis suis aduocabitur. Quibus? à gentibus? Quantæ enim gentes credendo venerunt? quanti fundi, quanta loca deserta modo veniunt? Veniunt in-
H de nescio quanti, credere volunt, & dicimus eis, quid vultis? Respondent, Nosse gloriam dei. Credite fratres mirari nos & gaudere ad talem vocem rusticanorum. Veniunt nescio vnde, excitati à nescio quo. Quid dicam à nescio quo? Imò scio à quo, quia nemo
Ioan. 6. venit, inquit, ad me, nisi quem pater traxerit. Veniunt subito de sylua, de deserto, de remotissimis & arduis montibus ad Ecclesiam, & hanc vocem habent plerique, & penè omnes eorum, vt videamus vere intus docentem deum. Impletur scriptura prophetica quæ di-
Esaia 54. ctum est, Erunt omnes docibiles deo. Quid desideratis,
Roma. 3. dicimus illis: & illi, Videre gloriam dei. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Credunt, cōsecrantur, clericos sibi ordinari exigunt. Nōnne impletur, & in
Psalm. 113. seruis suis aduocabitur? Denique post istam totam dispositionem & dispensationem conuertit se spiritus dei ad exprobranda & irridenda idola, quæ iam irridentur à cultoribus suis. *Idola gentium argentum & aurum.* Ista omnia deo faciente, qui in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, qui iudicabit plebem suam, & in seruis suis aduocabitur, quid restat figmentum, nisi ridendum, non adorandum? Idola gentium dicturus
I erat fortasse, vt contemneremus ista omnia: dicturus erat idola gentium, non dico lapides & ligna, gypsum & testam: non hæc dico, vilis materia est. Illud quod valde amant, vel quod valde honorant dico, idola gentium argentum & aurum. Certe aurum est, certe argentum est. Nunquid quia lucet argentum, lucet aurum, ideo oculos habent & vident? Sic quomodo argentum est, quomodo aurum est, vtile forte auaro, non religioso, imò vero nec auaro vtile, sed vtile bene vtenti, & per eius erogationem cœlestem thesaurum acquirenti: tamen nunc cum ista insensata sint, quid fa-
Sapien. 5. citis homines de argento & auro deos? Quos deos facitis, nōnne videtis quòd non videant? *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Nares habent & non odorabunt, os habent & non loquentur. Manus habent & non operabuntur, pedes habent & non ambulabunt.* Omnia ista artifex, faber argentarius, aurifex facere potuit, & oculos & aures, & nares, & os, & manus, & pedes: sed nec lumen oculis, nec auditum auribus, nec vocem auri, nec sensum naribus, nec motum manibus, nec iter pedibus dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod fecisti, si à quo factus es agnouisti. De illis autem qui non agnouerunt, quid dicitur? *Similes illis fiant qui faciunt* K *ea, & omnes qui confidunt in illis.* Et creditis fratres ex- Psalm. 113. primi in eis quandam similitudinem idolorum, non quidem in carne eorum, sed in interiore homine eorum: nam aures habent & non audiunt. ad illos quippe clamat deus, Qui habet aures audiendi, audiat. Matth. 11. Oculos habent, & non vident. Habent enim oculos corporis, sed non habent oculos fidei. Denique impletur hæc prophetia per omnes gentes. Videte quomodo dictum sit per prophetam. Nihil allegoricum, nihil figuratum commemoro. Propriam, expressam, simplicem, manifestam audite prophetiam prædictam, videte completam. Præualuit, inquit, dominus aduersus eos: propheta dicit Sophonias. Aduersus tepugnā- Soph. 2. tes, & aduersus rebellantes, & de occisione fidelium martyres facientes, sed tamen nescientes, præualuit dominus aduersus eos. Et quomodo præualuit? In Ecclesia sua videmus quia præualuit aduersus eos. Volebant paucos Christianos extinguere, occidere, sanguinem fuderunt, de sanguine occisorum tanti exurrexerunt à quibus illi interfectores martyrum superarentur. Tamen & modo quærunt vbi abscondant idola L sua, qui primò Christianos propter idola trucidabant. Nōnne præualuit aduersus eos dominus? Vide si facit quod sequitur, Præualuit dominus aduersus eos. Et quid fecit? Exterminauit omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum vnusquisque de loco suo, omnes insulæ gētium. Quid est hoc? Nōnne prædictum erat? nōnne completum est? nōnne vt legitur sic videtur? Et illi qui remanserunt, oculos habent & non vident, nares habent & non odorantur. Non sentiunt illum odorem, Christi bonus odor sumus, sicut dicit Apostolus, in o- 2. Corin. 2. mni loco. Quid prodest quia nares habent & non odorantur tam suauem odorem Christi? Vere in illis factum est, & vere de illis dictum est, Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Sed quotidie credunt per miracula Christi domini, quotidie aperiūtur oculi cæcorum, & aures surdorum, inspirantur nares insensatorum, dissoluuntur ora mutorum, constringuntur manus paralyticorum, corriguntur pedes claudorum, de lapidibus istis excitantur Matth. 3. filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur, *Domus Israel benedicite dominum.* Omnes filij Abrahæ: & sic de la- M pidibus istis suscitantur filij Abrahæ. Manifestum est quia illi sunt magis domus Israël qui pertinent ad dominum Israel, qui pertinent ad semen Abrahæ, non carne, sed fide. Domus Israël benedicite dominum. Sed fac domum domini illam dici, & populum Israël vocari: crediderunt inde Apostoli, & milia circuncisorum. Domus Israël benedicite dominum. *Domus Aaron benedicite dominum. Domus Leui benedicite dominum.* Benedicite populi dominum, hoc est, domus Israël generaliter, Benedicite præpositi, hoc est, domus Aaron, Benedicite ministri, hoc est, domus Leui. Quid de cæteris nationibus? *Qui timetis dominum, benedicite dominum.* Omnes ergo vna voce dicamus quod sequitur:

Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Ex Sion & Hierusalem. Sion speculatio, Hierusalem visio pacis. In qua Hierusalem nunc habitaturus est? In illa quæ cecidit? Non, sed in illa matre nostra quæ est in cœlis, de qua dictum est, Multi filij desertæ magis Galat. 4. quàm eius quæ habet virum. Nunc ergo dominus ex Sion, quia speculamur quoad veniat: nunc tamen quādiu in spe viuimus, in Sion sumus. Finita via habitabimus in illa ciuitate quæ nūquam ruitura est, quia & dominus

A minus habitat in ea, & custodit eam, quæ est visio pacis æterna Hierusalem, pacis illius fratres mei cui laudandæ lingua non sufficit, vbi nullum hostem iam sentiemus, nec in ecclesia, nec extra ecclesiam, nec in carne nostra, nec in cogitatione nostra. Absorbebitur mors in victoria, & vacabimus ad videndum deum in pace, ciues Hierusalem facti ciuitatis dei.

In psalmum centesimum tricesimumquintum enarratio.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Psalmus iste laudem continet dei, & eodem modo in omnibus suis versibus terminatur. Proinde quanuis hic in laudem dei multa dicantur, maxime tamen eius misericordia commendatur, sine cuius commendatione apertissime nullum versum claudi voluit, per quem spiritussanctus condidit psalmum. Memini autem me in psalmo centesimoquinto, qui similiter incipit, quoniam codex quem intuebar, nō habet in æternum, sed in seculum misericordia eius, quæsisse quid potius intelligere deberemus. In Græco enim sermone scriptum est, εἰς τὸν αἰῶνα, quod
B & in seculum & in æternum interpetari potest. Sed quid illic vt potui disseruerim, etiam hic retexere longum est. In isto autem psalmo etiam idem ipse codex non habet in seculum, quod pleriq; habent, sed in æternum misericordia eius. Quod etsi post iudicium quo in
Matth. 25. fine seculi viui & mortui iudicandi sunt, missis iustis in vitā æternam, iniquis autē in ambustionē æternam, non sint deinceps futuri, quorum adhuc misereatur deus, recte tamen intelligi potest in æternum futurā misericordiam eius, quā suis sanctis fidelibusq; largitur, non quia in æternum miseri erūt, & ideo in æternū misericordia eius indigebunt: sed quia ipsa beatitudo quam misericorditer miseris præstat, vt esse miseri desinant, & beati esse incipiant, non habebit finem, ideo in æternum misericordia eius. Quōd enim iusti erimus ex iniquis, sani ex infirmis, viui ex mortuis, & immortales ex mortalibus, beati ex miseris, misericordia eius est. Hoc autem quod ita erimus, in æternum erit: ergo in æternum misericordia eius. Proinde cōfitemini domino, id est cōfitendo laudate dominum, quoniam bonus. Nec pro
C hac confessione aliquid estis temporale sumpturi, quoniam in æternum misericordia eius, id est, beneficium quod vobis misericorditer præstat, in æternum est. Quod autē habet, quoniam bonus, Græcus habet ἀγαθὸς. Non sic habet in psalmo centesimo & quinto, quod ibi est, quoniam bonus, Græcus habet χρηστὸς: Ideo nōnulli illud interpretati sunt, quoniam suauis est: ἀγαθὸς autem non vtcunque bonus, sed excellentissime bonus est: deinde sequitur, *Confitemini deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius, Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Quinam sint dij & domini, quorum deorum & dominorum sit deus & dominus qui est verus deus, meritò quæri solet. Et scriptum inuenimus in alio psalmo, deos etiam homines appella-
Psalm. 81. tos, sicuti est, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et paulo post, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, vos autem vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Quod testimonium etiam dominus in Euangelio commemo-
Ioan. 10. rat dicens, Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi dij estis, & filij excelsi? Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quē pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum? Non ergo quia boni sunt omnes, sed quia sermo dei ad illos factus est, D appellati sunt dij. Nam si propterea boni essent omnes, non sic eos diiudicaret. cum enim dixisset, Deus Psalm. 81. stetit in synagoga deorum: non ait, in medio deos & homines discernit: tanquam ostendens quid intersit inter deos & homines: sed in medio, inquit, deos discernit. deinde sequitur, Vsquequo iudicatis iniquitatem? & cætera. Quæ vtique non omnibus, sed quibusdam dic[illegible] quia discernens dicit, & tamen in medio deus discernit. Sed quæritur, si & homines ad quos sermo dei nunc factus est, dij vocantur, vtrum & angeli vocandi sunt dij, cùm hominibus iustis & sanctis maximum præmium promittatur æqualitas angelorum? Ioan. 10.
Et in scripturis quidem nescio vtrum vel possit, vel facile possit reperiri, aperte dictos angelos deos: sed cum de domino deo dictum esset, Terribilis super o- Psalm. 95.
mnes deos: cur hoc dixerit, continuò velut exponendo coniunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Super tales deos dixit dominum terribilem in sanctis suis quos cœlos fecit, à quibus dæmonia terrerentur. sic enim sequitur: Dominus autem cœlos fecit. Non ergo dij sine additamento, sed dij gentiū dæmonia: su- E
perius tamen terribilis, inquit, super omnes deos: non ait, super omnes deos gentium, quanuis intelligi hoc voluerit, addendo quod sequitur, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Quod quidem in Hebræo dicitur non ita esse scriptum, sed dij gentium simulacra. Quod si verum est, multo magis eredendi sunt Septuaginta diuino spiritu interpretati, quo spiritu & illa dicta sunt quæ in Hebræis literis sunt. Eodem nanque operante spiritu, etiam hoc dici oportuit quod dictum est, Dij gentium dæmonia, vt intelligeremus sic etiam in Hebræo positum, Dij gentium simulacra, vt dæmonia potius quæ sunt in simulacris significarentur. Nam quod attinet ad ipsa simulacra, quæ Græce appellantur idola, quo nomine iam vtimur pro Latino, oculos habent & non vident, & cætera quæ de his ideo dicuntur, quia omni sensu carent: quocirca nec terreri possunt, quia nisi ea quæ sentiunt, terreri vtique non possunt. Quomodo ergo dictum est de domino, Terribilis est super omnes deos, quoniam dij gentium simulacra: nisi per simulacra intelligantur dæmonia quæ terreri possunt? vnde ait & Apostolus, Scimus quia nihil 1. Corin. 8.
est idolum. hoc enim retulit ad materiam terrenam F sensu carentem. Item ne quisquam putaret non esse aliquam viuentem sentientémque naturam, quæ gentium sacrificiis delectetur, adiunxit, Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & nō deo: Nolo vos 1. Corin. 10.
socios fieri dæmoniorum. Si ergo nusquam in eloquiis diuinis reperitur sanctos angelos appellatos deos, ea mihi causa potissimum occurrit, ne in isto nomine homines ad hoc ædificarentur, vt ministeriū vel seruitium religionis, quæ Græce λειτουργία, vel λατρεία dicitur, sanctis angelis exhiberēt, quod nec ipsi exhiberi ab hominibus volunt, nisi illi deo qui & ipsorum & hominū deus est. Vnde multo vtilius angeli vocantur, qui Latine nuncij nuncupantur, vt per nomen non substantiæ, sed officij satis intelligamus illū deum à nobis eos coli velle, quem nunciant. Totam istam quæstionē breuiter Apostolus soluit, vbi ait, Nam etsi sunt qui dican- 1. Corint. 8.
tur dij, siue in cœlo siue in terra, quemadmodū sunt dij multi & domini multi, sed nobis vnus deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Confiteamur ergo deo deorum, & domino dominorum, quoniā in

G æternum misericordia eius. *Qui facit mirabilia magna solus.* Sicut in omnium versuum nouissimis partibus
positum est, Quoniam in æternum misericordia eius,
sic & in omnium capitibus quamuis non sit positum,
subaudiendum est, confitemini: quod in Græco euidentius apparet. Appareret autem & in Latino, si eandem locutionem transferre potuissent interpretes nostri. Quod quidem in isto versu possent, si dicerent, facienti mirabilia. Quod enim nos habemus, Qui facit
mirabilia, Græcus habet, facienti mirabilia, vbi necessario confitemini subauditur. Atque vtinam vel pronomen adderent, vel dicerent, ei qui facit vel ei qui fecit, vel ei qui firmauit, quia etiam sic facile intelligeretur confitemini esse subaudiendum. Nunc vero ita obscurum factum est, vt qui codicem Græcũ siue nescierit inspicere, siue neglexerit, possit putare, qui fecit cœ-
Genes. 1. los, qui firmauit terrã, qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius, ideo dictum quasi
propterea ista fecerit, quoniam in æternum misericordia eius, cum ad eius misericordiam illi pertineãt, quos
de miseria liberat, non autem vt eius misericordiæ fuis-
H se intelligamus facere cœlum & terram, & luminaria,
cum illud sit bonitatis eius qui creauit omnia bona valde. Creauit autem omnia vt essent: hoc vero misericordiæ, vt à peccatis nostris mundet nos, & à miseria liberet in æternum. Ita ergo nos alloquitur psalmus, Confitemini deo deorum, cõfitemini domino dominorum,
confitemini ei qui facit mirabilia magna solus, Con-
Ibidem. fitemini ei, *Qui fecit cœlos in intellectu.* Confitemini ei,
Qui firmauit terram super aquas. Confitemini ei, *Qui fecit luminaria magna solus.* Cur autem confiteamur, quia
in omnium versuum finibus ponit, Quoniam in æternum misericordia eius. Sed quid est, qui facit mirabilia
magna solus? An quia multa mirabilia fecit per angelos & per homines? Sunt quædam magna quæ solus
deus facit, & ipsa exequitur, dicens, Qui fecit cœlos in
intellectu, qui firmauit terram super aquas, qui fecit luminaria magna solus: Ideo & hoc addidit, solus, quia
cætera mirabilia quæ dicturus est, per homines fecit. cũ
enim dixisset, Qui fecit luminaria magna solus: quæ
I sint eadem luminaria, secutus aperuit, *Solem in potestatẽ diei, lunam & stellas in potestatem noctis.* Deinde incipit dicere, quæ per angelos vel per homines fecerit. *Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.* Et cætera. Vniuersam igitur creaturam non vtique deus per aliquã creaturam, sed solus fecit. Cuius creaturæ quasdam partes
excellentiores commemorauit, ex quibus vniuersa cogitaremus, intelligibiles cœlos, & visibilem terram. Et
quoniam sunt etiam cœli visibiles: commemoratis eorum luminaribus totum cœleste corporeum vt ab ipso
factum acciperemus, admonuit: quanquam id quod ait,
Qui fecit cœlos in intellectum, vel sicut alij interpretati sunt, intelligentiam, vtrum cœlos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an in suo intellectu, vel in
sua intelligentia fecisse cœlos, hoc est, in sua sapientia:
Psalm. 103. sicut alibi scriptum est, Omnia in sapientia fecisti: eo
modo insinuans vnigenitum verbum, quæri potest.
Sed si ita est, vt in suo intellectu fecisse accipiamus deum cœlos, cur tantum de cœlis hoc ait, cum omnia in
eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum
fuit vt in cæteris etiam tacitum posset intelligi, vt iste
sit sensus: Qui fecit cœlos in intellectu, qui fundauit terrã super aquas: vt & hic subaudias, in intellectu. Qui fecit luminaria magna solus, solem in potestatem diei,
lunam & stellas in potestatem noctis, vtique in intellectu? Quomodo ergo solus, si hoc est in intellectu, vel in K
intelligentia, quod est in sapientia, id est, in verbo vnigenito? An quia trinitas nõ sunt tres dij, sed vnus deus, ad
id refertur quod solus deus fecit, quia creaturã non per
creaturam fecit? Sed quid est, qui firmauit terrã super aquas? Obscura enim quæstio est, quia terra grauior videtur, vt non portari aquis, sed aquas potius portare credatur. De qua re ne aduersus eos qui se putant ista certis
rationibus comperisse, contentiose scripturas nostras
defendere videamur, siue illud ita, siue aliter sit, habemus quod de proximo intelligamus. Terram quæ habitatur ab hominibus, & terrestria continet animalia,
quæ alio modo in scripturis arida dicitur, sicut scriptũ
est, Appareat arida, & vocauit deus aridam terram, su- Genes. 1.
per aquas esse fundatam, quòd aquis circumfluentibus
supereminẽt. Non enim quæ dicitur litoraria ciuitas super maria fundata, ita sub ea mare est, quemadmodum
sunt aquæ sub speluncarum cameris, aut sub nauibus
supernatantibus, sed ideo super mare dicitur, quia inferiori mari in primos fines supereminẽt. Sic dictus est Exod. 7.
Pharao exisse super aquam: ita enim habet Græcus,
quod quidem Latini habent, ad aquam: sic dominus Ioan. 4.
super puteum sedebat, quòd ambo superiores essent L
quàm flumen & puteus, ille iuxta flumen, iste iuxta puteum. Si autem etiam aliquid aliud quod ad nos magis pertinet, ista dicta significant, Fecit deus cœlos in
intellectu, spiritales sanctos suos, quibus non tantum
credere, verumetiam intelligere diuina donauit: hoc
qui nondum possunt, & solam fidem firmissimam tenent, tanquam infra cœlos terræ nomine figurantur.
Et qui in baptismo quem acceperunt, inconcussa credulitate consistunt, ideo dictum est, Firmauit terram
super aquas. Item quia dictũ est de domino Iesu Chri- Colos. 2.
sto, quòd in illo sint omnes thesauri sapientiæ & scien- 3. sen dist.
tiæ absconditi: hæc autem duo, id est, sapientiam & sci- 35. cap. post
entiam distare inter se aliquid, alia quoque scripturarũ præmissa.
testantur eloquia, maxime loquente sancto Iob, vbi in medio.
quodammodo singula definiuntur: dixit autem homini, Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malo Iob 28.
scientia est: non incongruenter intelligimus sapientiam in cognitione & dilectione eius quod semper est,
atque incommutabiliter manet, quod deus est: nam & M
quod ait, Ecce pietas est sapientia, θεοσέβεια dicta est in
Græco: quod vt totum Latine exprimatur, dei cultus dici potest. Abstinere autem à malo quod dixit esse scientiam, quid est aliud, quàm in medio nationis tortuosæ
& peruersæ tanquã in nocte huius seculi cauté prudentérque versari, vt abstinendo quisque ab iniquitate non
confundatur tenebris, proprij muneris luce discretus?
Cum ergo quodam loco Apostolus cõcordem gratiarum dei varietatem in hominibus dei vellet ostendere, hæc in primis duo posuit dicens, Alij quidem datur 1. Corin. 12.
per spiritum sermo sapientiæ, hoc esse arbitror, solẽ in
potestatem diei. Alij sermo scientiæ secũdum eundem
spiritum, hoc est lunam. Deinde quodammodo stellas
commemorari puto in eo quod dicitur, Alij fides in
eodem spiritu, alij curationum donatio in vno spiritu,
alij operationes virtutum, alij prohetia, alij diiudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio
sermonum, nihil enim horum est quod in huius seculi
nocte non sit necessarium: quæ cum transierit, necessaria ista non erunt, ideo in potestatem noctis. In potestate quippe ait vel diei vel noctis, vt potestas esset die
lucere vel nocte: quod in spiritalibus donis sic intelli- Ioan. 1.
gitur, quia dedit potestatẽ filios dei fieri. Qui percussit Exod. 12.
Aegyptum

A Aegyptum cum primogenitis eorum. Percussit & seculum cum his quæ præcipua putantur in seculo. *Qui e-*
Exod. 13. *duxit Israel de medio eorum.* Eduxit etiam sanctos ac fideles suos de medio malorum. *In manu potenti & brachio ex-*
celso. Quid potentius, quid excellentius eo de quo di-
Exod. 14. ctum est, Et brachium domini cui reuelatum est? *Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.* Diuidet etiã baptismum, vt vnus atque idem baptismus aliis sit in vitam, aliis sit in mortem. *Et eduxit Israel per medium eius.* Educit etiam renouatum populum suum per lauacrum regenerationis. *Et percussit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Celeriter interimit, & peccatorum suum reatúmque eius per baptismum. *Qui traduxit populũ suum in deserto.* Traducet & nos in huius seculi ariditate & sterilitate, ne in
Nume. 21. ea pereamus. *Qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes.* Percutit atque occidit etiam à nobis diabolicas & noxias potestates. *Seon regem Amorrhæorum.* Germen inutile vel tentationem calentem, quod interpretatur Seon: regem amaricantium, quod interpretatur Amorrhæorum. *Et Og regem Basan.* Coaceruantem, quod inter-
B pretatur Og, & regem confusionis, quod interpretatur Basan. Quid enim coaceruat diabolus nisi confusio-
Iosue 13. nem? *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel seruo suo.* Dat etiã quos diabolus possidebat, hæreditatem semini Abrahæ, quod est Christus. *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. Et redemit nos ab inimicis nostris,* Sanguine vnigeniti sui. *Qui dat escam omni carni.* Hoc est, omni hominum generi, non tantùm Israelitarum,
Ioan. 6. sed & gentium: de qua esca dicitur, Caro mea vera est esca. *Confitemini deo cœli, quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Quod hic ait, deo cœli, credo aliter dicere voluit quod supra iam dixerat, deo deorum. Nam quod ibi deinde subiunxit, hoc etiam hic repetiuit. Confitemini domino dominorum. Sed etsi sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo, siue in terra, quemadmodum sunt dij multi, & domini multi, sed nobis vnus est deus pater, ex
1. Corint. 8. quo omnia, & nos in ipsum: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, cui confitemur, quoniam in æternum misericordia eius.

In psalmum centesimum tricesimum-
C *sextum enarratio.*

OBLITOS vos esse non arbitror commendasse nos vobis, imò cõmemorasse vos quòd omnis eruditus in sancta Ecclesia, nosse debet vnde ciues simus, & vbi peregrinemur, & peregrinationis nostræ causam esse peccatum, reuersionis autem munus, remissionem peccatorum, & iustificationem gratiæ dei, duas ciuitates permixtas sibi interim, corpore & corde separatas, currere per ista volumina seculorum vsque in finem. Audistis & nostis vnam cui finis est pax æterna, & vocatur Hierusalem: alteram cui gaudium est pax temporalis, & vocatur Babylonia. Interpretationes etiam nominum, si non fallor, tenetis, Hierusalem interpretari visionem pacis, Babyloniam confusionem. Hierusalem in Babylonia captiua tenebatur, nõ tota. ciues enim eius & angeli sunt: sed quod attinet ad homines prædestinatos in gloriam dei, futuros per adoptionem cohæredes Christi, quos de ipsa captiuitate redemit sanguine suo. Particulam ergo istam ciuitatis Hierusalem captiuam teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per confessionem iniquitatis, & charitatem iustitiæ, deinde postea in fine seculi etiam corpore sepa- D
randam commendauimus in eo psalmo, quem primò hic cum vestra dilectiõne tractauimus, qui ita incipit,
Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur vo- Psalm. 64.
tum in Hierusalem. Hodierna autem die decantauimus: *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Videte quia in illo dictum est, Te decet hymnus deus in Sion: hîc autem, Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus cum recordaremur Sion. Illa Sion, vbi decet hymnus deum. Quæ sunt ergo flumina Babylonis, & quid est nostrum sedere & flere in recordatione Sion? Si enim ciues inde sumus, non tantum hoc cantamus, sed & agimus. Si ciues sumus de Hierusalem, id est, de Sion, & in ista vita, in ista confusione huius seculi, in ista Babylonia non ciues habitamus, sed captiui detinemur, oportet vt non tantum ista decantemus, sed & faciamus affectu cordis pio, religioso desiderio æternæ ciuitatis. Habet & hæc ciuitas quæ Babylonia dicitur, amatores suos consulentes paci temporali, & nihil vltra sperantes, totúmque gau-
dium suum ibi figentes, & ibi finientes, & videmus eos E
pro republica terrena plurimum laborare: sed in ea quicunque fideliter versantur, si non ibi appetant superbiam & perituram elationem, ociosámque iactantiam, sed veram fidem exhibeant, quam possunt quamdiu possunt, quibus possunt, ad quantum vident terrena, & ad quantum intelligunt speciem ciuitatis, non eos sinit deus perire in Babylonia, prædestinauit enim eos ciues Hierusalem. Intelligit captiuitatem eorum deus, & ostendit illis aliam ciuitatem, cui vere debeant suspirare, pro qua debeant cuncta conari, ad quam capessendam debeant ciues suos secum peregrinos quantum valuerint adhortari. Propterea dicit dominus Ie-
sus Christus, qui in modico fidelis est, & in magno fi- Luc. 16.
delis est. Et rursum dicit, Si in alieno fideles non fuistis, vestrum quis dabit vobis? Tamen charissimi attendite flumina Babylonis. Flumina Babylonis sunt omnia quæ hic amantur & transeunt. Nescio quis amauit verbi gratia agriculturam ipsam exercere, inde ditescere, ibi occupare animum, inde percipere voluptatem, F
attendat exitum, & videat illud quod amauit, non esse fundamentum Hierusalem, sed fluuium Babylonis. Altus dixit, magna res est militare. Omnes agricolæ formidant eos qui militant, obsequuntur eis, tremunt eos: Si fuero agricola, timebo militarem: si fuero militaris, timebor ab agricola. O insane, in alium te Babylonis fluuium præcipitasti, & turbulentiorem & rapaciorem: & cum tu timeri vis à minore, times maiorem potestatem. Te ipso maior fieri potest subitò qui te timet, nunquam autem erit minor quem debes timere. Aduocatum esse, inquit, magna res est: potentissima eloquentia, in omnibus habere susceptos pendentes ex lingua diserti patroni sui, & ex eius ore sperantes vel damna vel lucra, vel mortem vel vitam, vel perniciem vel salutem. Nescis quò te miseris. Alius & iste fluuius Babylonis est, & quod multum sonat, strepitus aquæ saxa percutit. Attende quia fluit, percutit, attende quia labitur: & si attendas quia fluit, & labitur, caue quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negociari magnum est, scire multas prouincias, lucra vndique capere, non esse obnoxium in ciuitate alicui potenti, semper peregrinari, & diuersitate negociorum & nationum animum pascere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluuius est & iste Babylonis. Lucra tua quando stabunt? Quando præsumpturus, quando securus eris ex his quæ

G acquiris? Quanto eis ditior, tanto timidior. Vno nau-
fragio nudus exibis, & recte te planges in flumine Ba-
bylonis, quia noluisti sedere & flere super flumina Ba-
bylonis. Alij ergo ciues sanctæ Hierusalem intelligen-
tes captiuitatem suam, attendunt humana vota & di-
uersas hominum cupiditates hac atque illac rapientes,
trahentes, impellentes in mare. Vident hæc, & non
se mittunt in flumina Babylonis, sed sedent super flu-
mina Babylonis, & flent super flumina Babylonis,
vel illos qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia es-
se meruerunt: sedentes tamen, hoc est humilitate hu-
miliati. Super flumina ergo Babylonis illic sedimus &
fleuimus cum recordaremur Sion. O sancta Sion, vbi
totum stat & nihil fluit. Quis nos in ista præcipitauit?
Quare dimisimus cōditorem tuum, & societatem tuā?
Ecce inter fluentia & labentia constituti, vix quisquam
captus à flumine, si tenere lignum potuerit euadet. Hu-
miliati ergo in captiuitate nostra, sedeamus super flu-
mina Babylonis, non nos audeamus in illis flumini-
bus præcipitare, nec nos audeamus in nostræ captiui-
tatis malo atque tristitia superbe erigere, sed sedeamus,
H & sic fleamus. Sedeamus super flumina Babylonis, non
infra flumina Babylonis: talis sit humilitas nostra, vt
nos non mergat. Sede super flumina, noli in flumine,
noli sub flumine, sed tamen sede humilis, loquere non
quomodo in Hierusalem. Ibi enim iam stabis, quia de
Psalm. 121. ipsa spe loquitur alius psalmus, & cantat dicens, Stan-
tes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Ibi eri-
geris si te hic pœnitendo & confitendo humiliaueris.
In atriis ergo Hierusalem stantes erant pedes nostri,
Super flumina vero Babylonis sedimus & fleuimus,
cum recordaremur Sion. Inde oportet vt fleas recor-
dando Sion. Multi enim flent fletu Babylonico, quia
& gaudent gaudio Babylonis: quia gaudent lucris, &
flent damnis, vtrunque de Babylonia est. Flere debes,
sed recordando Sion. Si recordando Sion fles, &
quando tibi secundum Babyloniam bene est, oportet
Psalm. 114. vt fleas. Propterea dicitur in quodam psalmo, Tribu-
lationem & dolorem inueni, & nomen domini inuo-
caui. Quid est quod dicit, inueni? Nescio quam tribula-
tionem quasi quærendam inuenit tanquam quæsitam.
Et cum inuenisset, quo lucro inuenit? Nomen domini
I inuocauit. Multum interest vtrum inuenias tribulatio-
nem, an inueniaris à tribulatione. dicit enim alio lo-
Psalm. 17. co, Dolores inferni inuenerunt me. Quid est inuene-
runt me dolores inferni? Quid est tribulationem & do-
lorem inueni? Quando te repente occupat tristitia per-
turbatis tibi rebus secularibus, quibus oblectabaris, &
quibus delectabaris, quando te repentina ipsa inuenit
tristitia vnde te non putabas posse fieri tristem, accidit,
& tristis efficeris, inuenit te dolor inferni. Te enim sur-
sum putabas, veruntamen deorsum eras: & cum te do-
lor inferni inueniret, ibi te inuenisti deorsum qui sur-
sum putabas te esse. Inuenisti enim te dolore affectum
grauiter tristitia alicuius mali, vnde forte præsumpse-
ras te non fore tristem, inuenit te dolor inferni. Cum
autem bene est tibi, arridēt omnia secularia, nullus tuo-
rum obiit, nihil in vinea tua forte vel aruit, vel grandi-
natum est, vel sterile apparuit, non acuit cupa tua, non
abortum passum est pecus tuum, non exhonoratus es
in aliqua dignitate secundum seculum constitutus, vn-
dique amici tui & viuunt & seruant tibi amicitiam, cli-
entes non desunt, filij obsequuntur, serui contremiscūt,
coniunx concors, fœlix dicitur domus: ibi inuenis tri-
bulationem, si aliquando potes, vt inuenta tribulatione
inuoces nomen domini. Peruersum aliqui videtur K
docere sermo diuinus, flere in lætitia, & in mœrore læ-
tari: audi in mœrore lætantem, Gloriamur, inquit, in Roma. 5.
tribulationibus. Flentem autem in lætitia vide, si inue- Psalm. 114.
nit tribulationem. Attendat quisquam ipsam fœlicita-
tem suam qua exultauit anima eius, & timuit quodam-
modo gaudio & extulit se, & dixit, Fœlix sum. Atten-
dat si non fluat illa fœlicitas, si potest certus esse de illa
quia manet in æternum. Si autem non est certus, & vi-
det fluere vnde gaudet, fluuius Babylonis est, sedeat su-
pra & fleat. Sedebit autē & plorabit si recordatus fue-
rit Sion. O pax illa quam videbimus apud deum, ô pax
illa & sancta æqualitas angelorū, ô illa visio & specta-
culum pulchrū. Ecce in Babylonia pulchra sunt quæ te-
nent, non te teneāt, non decipiant. Aliud est solatiū ca-
ptiuorum, aliud gaudium liberorum. Super flumina Ba-
bylonis illic sedimus & fleuimus cum recordaremur
Sion. *In salicibus in medio eius suspēdimus organa nostra.* Ha
bent organa sua ciues Hierusalem, scripturas dei, præ-
cepta dei, promissa dei, meditationem quandam futu-
ri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniæ, organa
sua in salicibus eius suspendunt. Salices ligna sunt in- L
fructuosa, & hoc loco ita posita, vt non aliquid boni
possit intelligi de salicibus. Alibi autem forsitan po-
test: Modo ligna intelligit sterilia, nascentia super flu-
mina Babylonis. Rigantur hæc ligna de fluminibus
Babyloniæ, & nullum fructum ferunt. Sicut sunt ho-
mines cupidi, auari, steriles in omni opere bono, ita ci-
ues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex
istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tan-
quam irrigata à fluminibus Babyloniæ. Quæris fru-
ctum, & nusquam inuenies. Quando tales patimur, ver-
samur cum eis qui sunt in medio Babylonis. Multum
enim interest inter mediū Babylonis, & exteriora Ba-
byloniæ. Sunt qui non sunt in medio eius, id est, non
tanta concupiscentia seculi, & delectationibus obruun-
tur. Qui vero, vt aperte dixerim & breuiter, multum
mali sunt, in medio Babylonis sunt, & ligna sterilia,
tanquam salices Babylonis. Quando illos vidèmus, &
tam steriles eos inuenimus, vt difficilè nobis appareat
in eis aliquid vnde possint duci ad fidem rectam, vel
ad bona opera, vel ad spem futuri seculi, vel ad con- M
cupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis,
scripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quia nul-
lum fructum in eis inuenimus vnde incipiamus, auer-
timus ab ipsis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sa-
piunt, non capiunt, quia quicquid illis dixerimus, sini-
strum & aduersum habebunt. Ergo differendo circa
eos scripturas, suspendimus organa nostra in salicibus:
non enim dignos habemus qui organa nostra portent.
Non ergo eis organa nostra inserendo alligamus, sed
differendo suspendimus. Salices enim sunt Babyloniæ
ligna infructuosa, pasta in temporalibus voluptatibus,
tanquam fluminibus Babyloniæ. Et videte si non hoc
sequitur psalmus. In salicibus, inquit, in medio eius sus-
pendimus organa nostra. *Quoniam illic interrogauerunt
nos qui captiuos duxerunt nos, verba canticorum, Et qui abduxe-
runt nos, hymnum.* Subaudis, interrogauerunt nos. Verba
canticorum & hymnum interrogauerunt nos qui ca-
ptiuos duxerunt nos. Qui nos duxerunt captiuos? Fra-
tres, quos sensimus aliquando captiuatores nostros?
Sensit quidem illa Hierusalem Babylonios, Persas, Chal
dæos, & illarum gentium & regionum homines capti-
uatores suos, & hoc postea, non quando isti psalmi can-
tabantur. Sed iam diximus charitati vestræ omnia
quæ

A quæ secundum literam in illa ciuitate contingebant, figuras nostras fuisse: & facile potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis, & illa *Sapien. 7.* sapientia quæ in seipsa manens innouat omnia. Delectationibus tempotalium rerum tentamur,& colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatum: vix respiramus vel in oratione,& captiuos nos intelligimus. Sed qui nos captiuos duxerunt? Qui homines? quæ gens? quis rex? Si redimimur, captiui eramus. Quis nos redemit? Christus. A quo nos redemit? A diabolo. Diabolus ergo & angeli eius captiuos nos duxerunt: nec ducerent nisi consentientes. nos ducti sumus captiui. Captiuatores nostri dixi qui sint. Ipsi sunt etiam latrones vulnerantes illum viatorem qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, quem sauciatum semiuiuum reliquerunt. hunc ille custos noster, id est Samaritanus, Samaritanus enim custos interpretatur, cui obiectum *Ioan. 8.* est à Iudæis, & dictum, Nónne verum dicimus, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Et ille obiectorum duorum vnum respuit,& vnũ tenuit. Ego, inquit, dæmonium non habeo. non autem dixit, Ego non sum B Samaritanus. Si enim ille Samaritanus non custodierit, vtique perimus. Samaritanus ergo transiens vidit sauciatum & vulneratum derelictum à latronibus, & sicut nostis, collegit. Sicut aliquando latronum nomine ponuntur, qui nobis plagas peccatorum infixerunt laru per nostræ captiuitatis consensionem: sic & captiuatores nostri ipsi dicuntur. Isti ergo qui captiuos duxerunt nos, diabolus & angeli eius, quando nobis dixerunt, & quando nos interrogauerunt verba cantionum? Quid ergo intelligimus? Quia cum tales nos interrogant, in quibus diabolus operatur, intelligendus est ipse nos interrogare qui in eis operatur. Apo*Ephes. 2.*stolus dicit, Et vos cum essetis mortui in delictis & peccatis vestris, cum viueretis in illis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius, spiritus qui tunc operabatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos, inquit, aliquãdo cõuersati sumus. Ostendit se redemptum de Babylonia, & cœpisse iam exire, sed tamen adhuc quid dicit? Quia cum hostibus nostris C confligimus. Et ne irascamur hominibus qui nobis ingerunt persecutiones, tulit intentionem nostram Apostolus ab odio hominum, & direxit in luctam quorundam spirituum, quos non videmus, & cum ipsis confli*Ephes. 6.*gimus. ait enim, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines quos videtis, à quibus mala videmini pati, qui vobis important persecutiones: nam pro ipsis orare præcepti sumus. Nõ est nobis, inquit, colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, sed aduersus principes & potestates, & rectores mũdi tenebrarum harum. Quid dixit mundi? Dilectorum mundi. Quos dixit dilectores mundi, hos appellauit & tenebras, id est, iniquos, sceleratos, infideles, peccatores: quibus iam credentibus gratulatur hoc modo vt dicat, Fuistis enim a*Ephes. 5.*liquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo constituit nos luctam habere cum illis principibus: ipsi nos duxerunt captiuos. Quomodo autem diabolus in*Ioan. 13.*trauit in cor Iudæ vt traderet dominũ, non autẽ intraret nisi ille locum daret: sic multi mali homines de media Babylonia per desideria carnalia & illicita locum dando diabolo & angelis eius in cordibus suis, vt in illis & de illis operetur: aliquando interrogant nos, & dicunt nobis, Exponite nobis rationem. Pagani plerique dicunt ista nobis, Exponite nobis rationem quare D venit Christus, & quid profuit Christus generi humano? Aliquando interrogant nos & dicunt nobis, Nónne ex quo venit Christus, peiora sunt in rebus humanis quàm fuerant antea, & feliciores tunc erant res humanæ quàm modo? Dicant nobis Christiani, quid boni attulit Christus? Vnde feliciores putent res humanas, quia venit Christus? Vides enim si theatra & amphitheatra & circi starent incolumes, si nihil caderet de Babylonia, si vbertas esset circũfluentium voluptatum hominibus cantaturis & saltaturis ad turpia cantica, si libido scortantium & meretricãtium haberet quietem & securitatem, si non timeret famem in domo sua qui clamat vt pantomimi vestiantur: Si hæc omnia sine labe, sine perturbatione aliqua fluerent, & esset securitas magna nugarum, felicia essent tempora, & magnam felicitatem rebus humanis Christus attulisset. Quia vero cæduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plantetur charitas Hierusalem, quia miscentur amaritudines vitæ temporali, vt æterna desideretur, quia erudiuntur in flagellis homines paternam accipientes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam, nihil boni attu- E lit Christus, & labores attulit Christus: Et incipis dicere homini quanta bona fecit Christus, & non accipit. Proponis enim illi eos qui faciunt quod modo audistis in Euangelio, Vendunt omnia sua, & dant pauperibus *Matth. 19.* vt habeant thesaurum in cœlis, & sequantur dominum: dicis illis, Ecce quod attulit Christus. Quàm multi faciunt ista vt distribuãt res suas egenis, & fiunt pauperes non necessitate, sed voluntate, sequentes deum, sperantes regnum cœlorum. Irrident illi quasi stultos, & talia, inquiũt, bona attulit Christus, vt perdat homo res suas, & cum det egenis, remaneat egenus. Quid ergo facies? Bona Christi non capis. Alius enim te impleuit qui aduersarius est Christo, cui dedisti locum in corde tuo. Priora tempora respicis, & quasi lætiora tibi videntur fuisse tempora pristina, quæ sic erant tanquam oliuæ pendentes in arbore, ducentibus ventis quasi quadam libertate auræ perfluentes vago quodam desiderio suo. Ventum est vt oliua mitteretur in torcular. Non enim semper pendere habebat in arbore, iam finis est anni. F Non sine causa inscribuntur psalmi quidam pro tor*Psal. 8. 80. & 83.*cularibus. In arbore libertas, in torcularibus pressura. Cum enim res humanæ conteruntur & premuntur, attendis quia crescit auaritia, attende quia crescit & continentia. Quare tam cæcus es, vt amurcam fluentem per plateas videns, oleum in gemellaria non videas? Et hoc non sine causa: Qui male enim versantur, publicè noti sunt. Qui autem se conuertunt ad deum, & à sordibus malarum cupiditatum purgantur, occulti sunt: quia & in ipso vel ex ipso torculari amurca apertè fluit, oleum occultè eliquatur. Acclamatis ad ista, & gaudetis ad ista, quia iam potestis sedere super flumina Babylonis, & flere. Illi autem qui captiuos duxerũt nos, quando intrant in corda hominum, & interrogant nos per linguas eorum quos possident: & dicunt nobis, Cantate nobis verba canticorum, Reddite nobis rationem aduentus Christi, & quæ est alia vita: Nolo credere, doce me rationem: quare mihi imperas vt credam? Respõdeo illi, & dico, O homo, quomodo non vis tibi imperem vt credas? Plenus es malis cupiditatibus. Si bona dicam illam Hierusalem, non eam capis, oportet vt exinaniatis quo plenus es, vt possis impleri quo inanis es. Ergo noli facilè huic aliquid dicere, lignum est salicis, lignum est sterile. Noli percutere organum vt

G sonet,suspende potius. Sed ille dicturus est, Dic mihi, canta [mihi, redde mihi rationem. Noui quis dicat. non bono animo audis, non sic pulsas vt tibi dignum † impulit. sit aperiri. Ille te † impleuit, qui me captiuum duxit, ipse me interrogat de te. astutus est, dolosè quærit: non quærit quid discat, sed quid reprehendat. Ergo ego non dicam, suspendam organum meum. Sed quid dicturus est adhuc? Cantate nobis verba canticorum, cãtate nobis hymnum, *Cantate nobis de canticis Sion.* Quid respondemus? Babylonia te portat, Babylonia te continet, Babylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur. Non nosti capere nisi quod fulget ad tẽpus: æterna meditari ignoras, non capis quod interrogas. *Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena?* Vere fratres sic est. Incipite velle prædicare veritatem quantulamcunque nostis, & videte quàm necesse sit vt tales patiamini irrisores & exactores veritatis, plenos falsitatis. Respondete illis exigentibus à vobis quæ capere non possunt, & dicite ex fiducia sancti cãtici vestri, Quomodo cantabimus cãticum domini in terra aliena? Sed vide quomodo verseris inter eos, ô popule dei, ô corpus Christi, ô genero-

H sa peregrinatio. Non es hinc, aliunde es: ne cum illi qui tibi dicunt, Cantate nobis verba canticorum, dicite nobis hymnum, cantate nobis de canticis Sion: quasi amãtur à te, & affectas amicitias eorum, & times talibus displicere, incipiat te delectare Babylonia, & obliuiscaris Hierusalem. Hoc ergo timens vide quid subiiciat, vide quid sequatur. Passus est enim homo iste qui cantabat, & iste homo nos sumus si volumus. Passus est vndique talia interrogantes, & adulatione blandientes, mordaciter reprehendentes, falsò laudantes, quod non capiunt exigentes, quo pleni sunt fundere nolentes: & inter turbas talium tanquam periclitans, erexit animum ad recordationem Sion, & constrinxit se talis anima iuratione quadam, & ait, *Si oblitus fuero tui Hierusalem.* Inter verba captiuantium, inter verba dolosorum, inter verba male interrogantium, quærentium & discere nolentium. Ecce inde erat ciuis ille qui domi-

Matth. 19. num interrogauit, Magister bone, quid faciam vt vitam æternam consequar? Nõnne de vita æterna quærens, quasi cãticum Sion interrogauit? Serua mandata, ait illi dominus. Et ille de fastu cum audisset respondit, Iam

I omnia hæc, inquit, impleui à iuuẽtute mea. Et dominus dixit illi quiddã de canticis Sion, & nouerat quòd non caperet, sed exemplum dedit nobis quomodo multi quærant quasi consilium ad vitam æternam, & tamdiu nos laudant quamdiu respõdeamus quod quęrunt. Dedit de illo documentum, tanquam nobis dicturis aliquãdo talibus hominibus: Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena? Ecce ait, Vis esse perfectus? vade vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni sequere me. Vt discat multa cantica de canticis Sion: prius impedimenta reiiciat, expeditus ambulet, ne vllo onere prægrauetur, & discet aliquid de canticis Sion. Ille autem contristatus abscessit. Dicamus post illum, Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena? Et ille quidem discessit, spem tamen diuitibus dominus dedit. nam contristati discipuli dixerunt, Quisnam potest saluus fieri? Et respondit eis, Quod hominibus impossibile est, facile est deo. Habent enim & diuites quendam modum suum, & acceperunt canticum de Sion, canticum de quo Aposto-

1. Timot. 6. lus dicit, Præcipe diuitibus huius seculi non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendũ: adiungens quid debeant agere, Iam tangit organa, non K

suspendit: Diuites sint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant verã vitam. Hoc cãticum de canticis Sion diuites acceperunt, primò non superbè sapere. Extollunt enim diuitiæ: & quos extollunt, flumina illa extollunt. Quid ergo his præcipitur? Ante omnia non superbè sapere. Quod faciunt diuitiæ, hoc caueant in diuitiis, caueant in diuitiis superbiam. Ipsum enim malum est quod important maximè diuitiæ incautis hominibus. Non enim aurum malum est quod deus condidit, sed malus est homo auarus, relinquens creatorem, conuersus ad creaturam. Hoc ergo sibi præcaueat ne sit superbus, & super fluuium Babylonis sedeat. hoc ergo illi dictum est, Non superbè sapere. Ergo sedeat, neque speret in incerto diuitiarum. Ergo super flumina Babylonis sedeat. Si enim sperauerit in incerto diuitiarum, trahitur à flumine Babylonis. Si vero humiliauerit se, & non superbierit, & non sperauerit in incerto diuitiarum, sedet & super fluuium, suspirat æternæ Hierusalem, recordatus Sion: & vt perueniat L

ad Sion, erogat. Ecce habes canticum quod diuites acceperunt de canticis Sion. Operentur, tangant organum, non vacent, cum inuenerint hominem dicẽtem sibi, Quid est quod agis? Perdis res tuas tãta erogando, thesauriza filiis tuis. Cũ viderint non capere, & intellexerint lignum esse salicis, non facilè dicant quare agant, & quid agant, suspendant organa in salicibus Babylonis. Præter salices autem cantent, non cessent, operentur. Non enim perdunt quod erogant. Seruo commẽdant, & tutum est: Christo commendant, & perit? Audistis canticum diuitum de canticis Sion: audite & cã-

ticum pauperum. Idem Apostolus loquitur, Nihil intu- 1. Timo. 6.

limus in hunc mundum, sed nec auferre aliquid possumus: Victum & tegumentum habentes, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & desideria multa stulta & noxia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Hæ sunt flumina Babylonis. Radix est enim omnium malorum auaritia, quam quidam appetentes naufragauerũt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Ergo contraria sunt ista cantica? Non sunt contraria: Videte quid diuitibus M

dictum sit, Non superbe sapere, neque sperare in incer- Ibidem.

to diuitiarũ, sed magis bona operari, tribuere, thesaurizare sibi fundamẽtum bonum in futurũ. Pauperibus autem quid dictum est? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem. Non dixit, qui diuites sunt: sed qui volũt diuites fieri. Nam si iam diuites essent, alterum cãticum audirent. Diues audit vt eroget, pauper autem audit ne desideret. Sed cum inter tales versamini qui non capiũt canticum Sion, suspẽdite, vt dixi, organa in salicibus in medio eius, differte quæ dicturi estis. Incipiunt esse ligna fructuosa, mutantur arbores, & habebũt fructum bonum. Ibi iam licet nobis cãtare in aures audiẽtium. Sed cum inter istos obstrepentes, male interrogãtes, veritati resistentes versamini, obstringite vos non eis velle placere, ne obliuiscamini Hierusalem, & dicat vna anima vestra facta vna ex multis pace Christi, dicat ipsa captiua Hierusalem hîc agens in terra: Si oblitus fuero tui Hierusalem, *Obliuiscatur me dextera mea.* Vehementer se constringit fratres mei, obliuiscatur me dextera mea, atrociter se obligauit. Dextera nostra est vita æterna, sinistra nostra est vita temporalis. Quicquid facis propter vitam æternam, dextera operatur. Si charitati vitæ æternæ in operibus tuis miscueris

concupiscentiam

A concupiſcentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ,
aut alicuius commodi ſecularis, cognouit ſiniſtra tua
quid faciat dextera tua. Et noſtis eſſe in præcepto Euā-
Matth.6. gelij, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Si obli-
tus ergo, inquit, fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur me
dextera mea. Et vere ſic contingit. Prænunciauit, non
optauit. Talibus qui obliuiſcuntur Hieruſalem, hoc cō-
tingit quod dixit, Obliuiſcitur illos dextera eorū. Vita
enim æterna manet in ſe, illi remanent in dilectione
tēporali, & faciunt ſibi dextrum quod ſiniſtrum eſt. In-
tendite ad iſta fratres, propter dexteram inſinuem hoc
vobis quantum dominus donat ad ſalutem omnium.
Pſalm.110. Meminiſtis fortaſſe hic me aliquando tractaſſe de qui-
& 50. buſdam qui quod ſiniſtrum eſt faciunt dextrum: id eſt,
qui tēporalia bona plus habent, & in iſtis beatitudinem
ponunt, ignorantes quæ ſit vera felicitas, vera dextera.
Hos ſcriptura filios alienos dicit, tāquam ciues nō Hie-
ruſalem, ſed Babyloniæ. dicit enim quodam loco pſal-
Pſalm.143. mus, Domine libera me de manu filiorum alienorum,
quorum os locutū eſt vanitatem, & dextera eorum dex
tera iniquitatis. Sequitur enim & dicit, Quorum filij ſi-
B cut nouellæ conſtabilitæ, filiæ eorum ornatæ ſicut ſimi-
litudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc
in hoc: Oues eorum fœcundæ, multiplicātes in exitibus
ſuis: boues eorum craſſæ: non eſt ruina ſepis, nec clamor
in plateis eorum. Nunquid habere iſtam felicitatē, hoc
eſt peccare? Non, ſed facere illam dexteram, cum ſit ſi-
niſtra. Propterea ſecutus quid ait? Beatum dixerunt po-
pulum cui hæc ſunt. Ecce vnde locutum eſt os eorū va-
nitatem, quia beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.
Tu quidem qui docebis Hieruſalem, qui nō obliuiſce-
ris Hieruſalem, ne obliuiſcatur te dextera tua, ecce illi
qui locuti ſunt vanitatem, beatum dixerunt populū cui
Ibidem. hæc ſunt: dic mihi tu canticum Sion. Beatus, inquit, po-
pulus cuius eſt dominus deus ipſius. interrogate corda
veſtra fratres ſi deſideratis bona dei, ſi deſideratis ciui-
tatem illam Hieruſalem, ſi concupiſcitis vitam æternā.
Omnis iſta terrena felicitas ſiniſtra vobis ſit, illa ſit
dextera quam ſemper habebitis. Et ſi habueritis ſini-
ſtrā, nolite de ſiniſtra præſumere. Nōnne corripis eum
qui de ſiniſtra voluerit manducare? Si menſæ tuæ iniu-
C riam putas fieri manducante conuiua de ſiniſtra: quo-
modo non fit iniuria menſæ dei, ſi quod dextrum eſt,
ſiniſtrum feceris: & quod ſiniſtrum eſt, dextrum fece-
ris? Quid ergo? Si oblitus fuero tui Hieruſalē, obliuiſca-
tur me dextera mea. *Adhæreat lingua mea faucibus meis,*
niſi tui meminero. Id eſt, obmuteſcam, inquit, niſi tui me-
minero. Vt quid enim loquitur? vt quid ſonat qui canti-
ca Sion nō ſonat? Ipſa eſt lingua noſtra, canticum Hie-
ruſalem. Canticum delectationis ſeculi huius, lingua a-
liena, lingua barbara eſt, quā in captiuitate didicimus.
Ergo mutus erit deo qui oblitus fuerit Hieruſalem. Et
parum eſt meminiſſe: nam & hoſtes meminerunt eius,
volentes eam euertere. Quæ eſt ciuitas iſta? dicunt, qui
ſunt Chriſtiani. & quales ſunt Chriſtiani? O ſi non eſ-
ſent Chriſtiani. Vicit iam captiua turba captiuato-
res ſuos, & tamen murmurant & ſæuiunt, & volunt in-
terficere apud ſe peregrinantem ſanctam ciuitatem, ſi-
Exod.1. cut voluit ipſum populum interficere Pharao quando
maſculos natos occidebat, & fœminas relinquebat: vir-
tutes præfocabat, concupiſcentias nutriebat. Parum er-
go eſt meminiſſe, vide quomodo memineris. quædam
enim cum odio meminimus, quædā cum amore. Cum
ergo dixiſſet, Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliui-
ſcatur me dextera mea: Adhæreat lingua mea faucibus
meis, niſi tui meminero: addidit ſtatim. *Si non præpoſuero* D
Hieruſalem in principio iocunditatis meæ. Ibi eſt enim ſumma
iocunditas, vbi deo perfruimur, vbi de fraternitate co-
hærente, & ciuica ſocietate ſecuri ſumus. Nullus ibi
tentator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebram
percellere poterit, nihil ibi delectabit niſi bonum. Mo-
rietur ibi omnis neceſſitas, orietur ibi ſumma felicitas.
Si non præpoſuero Hieruſalem in principio iocundi-
tatis meæ. Et conuertit ſe ad dominum contra hoſtes ip-
ſius ciuitatis. *Memento domine filiorum Edom.* Edom ipſe
dictus eſt qui & Eſau. audiſtis enim modo cum Apoſto- Roma. 9.
lus legeretur, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Duo Geneſ. 25.
filij erant in vno vtero, ambo gemini in vtero Rebec- Geneſ. 27.
cæ, filij Iſaac, & nepotes Abrahæ. Nati ſunt ambo, vnus Geneſ. 25.
ad hæreditatem, alter ad exhæredationem. Fuit autem
hoſtis fratris ſui iſte Eſau, quia præuenit benedictionem
eius filius minor, & impletum eſt, Maior ſeruiet mino-
ri. Maior ergo quis eſt, & minor quis eſt: & quis eſt ma-
ior qui ſeruiet minori, modo intelligimus. Maior vide-
batur populus Iudæorum, minor ex tempore populus
Chriſtianorum. Et videte quomodo maior ſeruit mi- E
nori. Illi portant codices, nos viuimus de codicibus ip-
ſorum. Sed vt generaliter de omnibus intelligatis fra-
tres maiorem & minorem, maior dicitur homo carna-
lis, & minor dicitur homo ſpiritalis: quia prius eſt car-
nalis, & poſtea ſpiritalis. Habes Apoſtolum aperte dicē-
tem, Primus homo de terra terrenus, ſecūdus homo de 1.Corin. 15.
cœlo cœleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis
cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut portauimus imaginem
terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo eſt. Ibi
autem ſupra dixerat, Sed non prius quod ſpiritale eſt,
ſed quod animale, poſtea ſpiritale. Animale autem eun-
dem dicit quem carnalem oſtēdit. Homo qui naſcitur,
animalis eſſe incipit, carnalis eſſe incipit. Si ſe conuer-
tat à captiuitate Babyloniæ, in reditu Hieruſalem reno-
uatur, & fit renouatio quædam ſecundum nouum &
interiorem hominem, & fit minor tempore, maior po-
teſtate. Ergo Eſau omnes carnales, Iacob autem omnes
ſignificat ſpiritales: minores electi, maiores illi repro-
bati. Vult & ipſe eligi? Fiat minor. Edom autem appel-
latus eſt de cibo quodam lenticulæ rubro, id eſt roſeo
quodam cibo Bene cocta erat lenticula defricata, con- F
cupiuit iſte Eſau à fratre ſuo Iacob, & ceſſit illi prima- Geneſ. 27.
tum ſuum, victus concupiſcentia manducandæ illius
lenticulæ. Ille autem ceſſit cibum voluptatis, & ſumpſit
honorem dignitatis. Ita ex placito quodam inter eos
factum eſt, vt ille maior, ille minor ſit, vt maior ſeruiret
minori, & appellatus eſt Edom. Interpretatur autem,
quantum dicunt qui illam linguam nouerunt, Edom Geneſ. 25.
ſanguis: nam & Punicè Edom ſanguis dicitur. Noli mi- Roma. 9.
rari. Ad ſanguinem pertinent omnes carnales. Caro & 1.Corint. 15.
ſanguis regnum dei non poſſidebunt. Non illuc perti-
net Edom, pertinet illuc Iacob, quia caruit cibo carna-
li, & ſumpſit honorem ſpiritalem: Ille vero factus eſt ini-
micus. Omnes carnales ſpiritalibus inimici ſunt. Om-
nes tales concupiſcentes præſentia, inſequuntur eos
quos vident meditari æterna. Contra hos iſte reſpiciens
in Hieruſalem, & rogans deum vt eruatur à captiuita-
te, quid dicit? Memento domine filiorum Edom. Libe-
ra nos à carnalibus, ab eis qui imitantur illum Edom,
qui fratres maiores ſunt, ſed hoſtes ſunt. Prius nati ſunt,
ſed poſterius nati vicerunt ad primatum, quia concu-
piſcentia carnalis illos deiecit, contempta concupiſcen-
tia illos erexit. Viuunt & inuident & perſequuntur.
Memento domine filiorum Edom: *In die Hieruſalem,*

G Diem Hierusalem, quo laborauit, quo captiuata est, an
diem illum felicitatis Hierusalem quo liberatur, quo
peruenit, quo æternitati sociatur? Memento, inquit, do-
moine, noli obliuisci filiorum Edom. Quotum? *Dicen-
tium euacuate euacuate, vsque dum fundamentum in ea.* Istum er-
go diem memento, quando euertere volebant illi Hie-
rusalem. Quãtas enim persecutiones passa est Ecclesia?
Quomodo dicebant filij Edom, id est, carnales homi-
nes, subditi diabolo & angelis eius, colentes lapides &
ligna, sequentes concupiscentiam carnis, Extinguite
Christianos, tollite Christianos, nec vnus remaneat, e-
uertisse vsque ad fundamentum nonne dicta sunt hæc?
Et cum ista dicerentur, persequentes improbati sunt,
martyres coronati sunt. Dicentium euacuate, euacuate
vsque dum fundamentum in ea. Flij Edom dicũt, Eua-
cuate euacuate: & deus dicit, seruite. Cuius verba pos-
Genes. 25. sunt superare nisi dei qui dixit, Quia maior seruiet mi-
Roma. 9. nori? Euacuate euacuate vsque dum fundamentum in
ea. Et conuenit sic ad illam, *Filia Babylonis infelix.* In-
felix ipsa exultatione tua, ipsa præsumptione tua, & ini-
micis tuis. Filia Babylonis infelix. Ciuitas ipsa dicitur
Babylon, & filia Babylonis: quomodo Hierusalem &
H filia Hierusalem, & quomodo Sion & filia Sion, hoc
more appellatur Ecclesia & filia Ecclesiæ. Propter suc-
cessionem dicitur filia, propter prælationem dicitur
mater. Fuit prima quædam Babylonia, nũquid ipse po-
pulus in ea permansit? Per successionem Babyloniæ fa-
cta est filia Babylonis. O filia Babylonis infelix tu,
Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam. Infelix tu, bea-
tus ille. Quid enim tu fecisti, & quid retribuetur tibi?
Audi, Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam.
Quam retribuisti nobis. Quam retributionem dicit? ad
hoc clauditur psalmus, *Beatus qui tenebit, & elidet infantes
tuos ad petram.* Illam dicit infelicem, beatum autem qui
retribuet ei retributionem quam retribuit nobis. Quæ-
rimus quam retributionem? Beatus, inquit, qui tenebit
& elidet infantes tuos ad petrã. Ipsa est retributio. Quid
enim fecit nobis Babylonia ista? Iam cantauimus in illo
Psalm. 64. psalmo, Sermones iniquorum præualuerunt aduersus
nos. Quãdo enim nati sumus, paruulos nos inuenit ista
confusio seculi huius, & suffocauit nos errorum diuer-
sorum vanis opinionibus adhuc infantes. Nascitur in-
fans futurus ciuis Hierusalem, & in prædestinatione dei
I iam ciuis, sed interim captiuatus ad tempus, quando
discit amare quod insusurrauerint parentes. Instruunt
& docent illum auaritiam, rapinas, mendacia quoti-
diana, diuersas culturas idolorum & dæmoniorum, re-
media illicita præcantationum & ligaturarum. Quid
facturus est adhuc infans, anima tenera, attendens ad
maiores quid agant, nisi vt quod eos viderit agere, hoc
sequatur? Babylonia ergo persecuta est paruulos nos,
sed deus dedit nobis agnitionem sui iam grandibus, vt
non sequeremur errores parentum nostrorum: quod &
Hiere. 16. tunc commemoraui prędictum à propheta, Ad te gen-
tes venient ab extremo terræ, & dicent, Vere menda-
cium coluerunt patres nostri, vanitatem quæ illis non
profuit. Iam iuuenes dicunt qui necisi erant paruoli se-
quendo ipsas vanitates: Proiiciendo autem vanitates,
& reuiuiscendo in deum proficiant, & retribuant Ba-
byloniæ. Qualem retributionem ei retribuent? Quam
retribuit nobis. Paruuli eius vicissim elidantur & mo-
riantur. Qui sunt paruuli Babyloniæ? Nascentes malæ
cupiditates. Sunt enim qui cum veteri cupiditate rixã-
tur. Quando nascitur cupiditas, antequam robur faciat
aduersum te mala consuetudo, cum paruula est cupi-
ditas, nequaquam prauæ consuetudinis robur accipiat: K
cum paruula est, elide illam. Sed times ne elisa non mo-
tiatur? ad petram elide. Petra autem erat Christus. Fra- *1. Corin. 10.*
tres, organa in operando non cessent, vobis inuicem
cantate cantica Sion. Quàm libenter audistis, tam li-
bentius agite quod audistis, si non vultis esse salices Ba-
byloniæ, pasti de fluminibus eius, & fructum nullũ af-
ferentes. Sed suspirate in æternã Hierusalem. quò præ-
cedit spes vestra, sequatur vita vestra. ibi erimus cum
Christo. Christus nobis modo caput, gubernat nos mo-
do desuper: amplectetur secum in illa ciuitate, cũ æqua-
les erimus angelis dei. Non auderemus hoc suspicari de
nobis, nisi promitteret veritas. Hoc ergo concupiscite
fratres, hoc die noctúq; cogitate. Quicquid de mundo
feliciter arriserit, nolite præsumere, nolite libenter col-
loqui cum voluptatibus vestris. Hostis maior est, occi-
datur ad petram. Breuis hostis est, elidatur ad petram:
Et maiores ad petram occidite, & minores ad petram
elidite. Petra vincat. In petra ædificamini, si non vultis
tolli aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati esse con-
tra tentationes in seculo, crescat & roboretur deside-
rium Hierusalem æternæ in cordibus vestris. Transiet
captiuitas, veniet felicitas: damnabitur hostis extremus, L
& cum rege sine morte triumphabimus.

*In psalmum centesimum tricesimumseptimum
enarratio.*

TITVLVS psalmi huius breuis & simplex est,
neque nos tenet, sciẽtes cuius figuram porta-
uerit Dauid, & in eo etiam nosipsos agnoscẽ-
tes, quia & nos membra sumus illius corporis.
Agnoscamus ergo hic vocem Ecclesiæ, simúlque gau-
deamus quòd in ea esse meruimus, cuius vocem cãtan-
tis audiuimus. Totus titulus est, *Ipsi Dauid.* Videamus
ergo quid ipsi Dauid, *Confitebor tibi domine in toto corde
meo.* Solet nobis psalmi titulus indicare quid agatur
intus. Hic autem quoniam titulus non hoc indicat, sed
tantum cui cantetur indicat: quid agatur in toto psal-
mo, primus versus annunciat, Confitebor tibi domine
in toto corde meo. hanc ergo cõfessionem audiamus.
Sed prius commemoro vobis cõfessionem in scriptu-
ris, cum confitemur deo, duobus modis dici solere, vel
peccatorum, vel laudis. Sed confessionem peccatorum M
omnes nouerunt, laudis autem confessionem pauci ad-
uertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, vt in
quocunque scripturarum loco auditum fuerit, Confi-
tebor tibi domine: aut, Confitebimur tibi: cõtinuò iam
consuetudo sit intelligendi, vt manus currãt ad pectus
tundendum, vsqueadeo non solent homines intellige-
re confessionem esse nisi peccatorum. Sed nunquid &
ipse dominus noster Iesus Christus peccator fuit, qui
ait in Euãgelio, Confiteor tibi domine pater cœli & ter- *Matth. 11.*
ræ? Secutus enim ait quid confiteretur, vt intelligere-
mus confessionem laudis eius, non iniquitatis. Confi-
teor, tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, quia abs-
condisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti
ea paruulis. Laudauit patrem, laudauit deum, quia non
despicit humiles, sed despicit superbos. Et hic talem
confessionem audituri sumus laudis dei & gratulatio-
nis. Confitebor tibi domine in toto corde meo. To-
tum cor meum in aram tuæ cõfessionis impono, holo-
caustum laudis tibi offero. Holocaustum enim dicitur
sacrificium vbi totum incenditur. Græce quippe ὅλον,
Latine totũ dicitur. Vide quemadmodũ offerat holo-
caustum

A canticum spiritale, qui dicit, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Totum, inquit, cor meum flamma tui amoris accendat, nihil in me relinquatur mihi, nec quo respiciam ad meipsam, sed totus in te æstuem, totus in te ardeam, totus diligam te, tanquam inflammatus abs te. Confitebor tibi domine in toto corde meo, *Quoniã audisti verba oris mei.* Cuius oris mei, nisi cordis mei? Ibi enim habemus vocem quam deus exaudit, quã prorsus *Daniel. 13.* auris humana non nouit. Clamabant certe qui Susannam accusabant, & ad cœlum oculos non leuabant: illa tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri, inde isti puniri. Est ergo os intus, ibi rogamus, inde rogamus. Et si hospitium vel domum deo præparauimus, ibi loquimur, ibi exaudimur. Non enim est ille longe ab *Act. 17.* vnoquoq; nostrum positus; in quo viuimus, mouemur, & sumus. Longe te à deo non facit, nisi iniquitas sola. Deiice mediũ parietem peccati, & cum illo es quẽ rogas. Audisti, inquit, verba oris mei: confitebor tibi, *Et coram angelis psallam tibi.* Non enim coram hominibus psallam, sed coram angelis psallam. Psalterium meum, gaudium meum. Sed gaudium meum de inferioribus coram hominibus est, gaudium meum de superioribus B coram angelis est. Non enim nouit impius gaudium iu- *Esaiæ 48. & 57.* sti. Non est gaudere impiis, dicit dominus. Gaudet iniquus in põpa, gaudet martyr in catena. Quomodo gaudebat sancta ista Crispina, cuius hodie solennitas celebratur? Gaudebat cum tenebatur, cum ad iudicem ducebatur, cum in carcerem mittebatur, cũ ligata producebatur, cum in catasta leuabatur, cum audiebatur, cum damnabatur. In his omnibus gaudebat, & eam miseri miseram putabant, quæ coram angelis gaudebat. *Adorabo ad templum sanctum tuum.* Quod templum sanctum tuũ? Vbi habitabimus, vbi adorabimus. Currimus enim vt adoremus. Grauidum cor nostrum parturit, & vbi pariat quærit. Quis est ille locus vbi adorãdus est deus? Qui mundus? Quod ædificium? Quæ denique sedes in cœlo & inter stellas? Quærimus in scripturis sanctis, & inuenimus in verbis Sapientiæ. Ego, inquit, eram cum *Prouer. 8.* illo. Ego eram ad quam aggaudebat quotidie. Et dicit opera eius, & exponit nobis sedem ipsius. Quando? Quando validas, inquit, faciebat in summo nubes, quãdo sedem suam segregabat super ventos. Sedes autem eius, templum eius. Quò ergo ibimus? Super ventos C adoraturi sumus? Si super ventos adoratur, aues nos vincunt. Si autem intelligamus ventos animas, id est, ventorum nomine significatas animas: sicut ait quo- *Psalm. 17.* dam loco scriptura, Volauit super pennas ventorum: *Genes. 2.* hoc est, super virtutes animarum: vnde & flatus dei dicitur anima tanquam ventus, non vt iste intelligatur ventus quo corpus propellente sentimus, sed eius nomine significetur aliquid inuisibile, quod neque oculis cerni potest, nec sentiri auribus, nec odoratu duci, nec palato gustari, nec manu contrectari, quod est vtique vita quædã qua viuimus, quæ anima dicitur: Si hos ventos intellexerimus, non est quare quæramus pennas visibiles, vt cum auibus volemus ad orãdum ad templum dei, sed super nosipsos inuenimus deum sedere, si eius fideles esse voluerimus. Videte si hoc nõ est, Templum *1. Cor. 3.* enim dei sanctũ est, ait Apostolus, quod estis vos. Certe tamen, quòd manifestum est, in angelis habitat deus. Ergo cum gaudium nostrum de spiritalibus rebus, non de terrenis bonis assumit canticum deo vt psallat coram angelis sanctis, ipsa congregatio angelorum templum dei est, adoramus ad templum dei: Ecclesia deorsum, & Ecclesia sursum. Ecclesia deorsum in omnibus fidelibus, & Ecclesia sursum in omnibus angelis. Sed D descẽdit ad Ecclesiam deorsum dominus angelorum, *Matth. 4.* & ei angeli in terra ministrauerunt ministranti nobis. Non enim, inquit, veni ministrari, sed ministrare. Quid *Matth. 20.* nobis ministrauit, nisi quod hodieque manducamus & bibimus? Cum ergo dominus angelorum nobis ministrarit, non desperemus nos futuros æquales angelis. Maior enim angelis descendit ad hominem, & creator angelorum suscepit hominem, dominus angelorum mortuus est pro homine. Adorabo ergo ad templum *Psalm. 137.* sanctum tuum. Intelligo templum tuum non manufactum, sed quod tu fecisti tibi. *Et confitebor nomini tuo in misericordia tua & veritate tua.* In duobus istis confitemur, sicut enim & in alio psalmo legitur, Vniuersæ viæ do- *Psalm. 24.* mini misericordia & veritas. In duobus istis confitemur, in tua misericordia, & in tua veritate. Misericordia peccatorem respexisti, veritate promissionem reddidisti. In tua misericordia & veritate confitebor *4. seu. di. 46 ca. Sed quæritur.* tibi. Has etiam ego pro meis viribus reddo, quas mihi donasti faciens misericordiam & veritatem, misericordiam in subueniendo, veritatem in iudicando. His adiuuamur à deo, his promeremur deum. Merito ergo misericordia & veritas vniuersæ viæ domini. Non sunt E aliæ viæ quibus ad nos veniat: non sunt aliæ viæ quibus ad illum veniamus. *Quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* Qualis ista gratulatio fratres? Magnificauit nomen suum sanctum super Abraham. Credidit e- *Genes. 15.* nim Abraham deo, & deputatum est illi ad iustitiam. *Roma. 4.* Cæteræ omnes gentes idolis immolabant, & dæmonibus seruiebant. Natus est ex Abraham Isaac, magnificatus est super illam domum deus: inde Iacob, magnificatus est deus, qui dicit, Ego sum deus Abraham, & deus *Exod. 3.* Isaac, & deus Iacob. inde duodecim filij Israel, inde populus Israel liberatus ab Aegypto, ductus per mare rubrum, exercitatus in eremo, eiectis gentibus in terram promissionis collocatus est. Magnificatum est nomen domini super Israël. Sed inde & virgo Maria, inde dominus Iesus Christus mortuus propter peccata no- *Roma. 4.* stra, resurgens propter iustificationem nostram, im- *Act. 2.* plens fideles spiritusancto, mittens prædicare per gen- *Matth. 3.* tes, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum: Et ecce magnificauit super omne nomẽ sanctum suum. *In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me.* F Quare cito? Quia tu dixisti, Adhuc loquente te dicam, *Psalm. 101.* Ecce adsum. Quare cito? Quia iam non peto felicita- *Esaia 58.* tem terrenam, didici sanctum desiderium de nouo testamento. Non peto terram, non fœcunditatem carnalem, non salutem temporalem, non inimicorum subiectionem, non diuitias, non honores: Nihil horum peto, ideo cito exaudi me, quia docuisti me quid petam. At quid peto? Dicamus huic, Quid tale petis? Audiamus nos & videamus, eructet petitionem suam, & videamus quid petat, & discamus per eum petere, vt mereamur accipere. Veneras ad ecclesiam, nescio quid hodie petiturus. Quid putamus veneras petiturus? Veneras cum desiderio tuo nescio quo, vtinam innocenti, etsi carnali. Sed remoue iniquitatem, remoue carnalitatẽ, disce quid petas, quid hodie celebres attende. Natalitiũ sanctæ & beatæ fœminæ celebras, & forte felicitatem terrenam desideras. Illa propter desiderium sanctum dimisit felicitatem quam habebat in terra: dimisit filios flentes, & tãquam crudelem matrem dolentes, quia velut perdiderat humanam misericordiam, quæ ad diuinam festinabat coronam. Nesciebat verò illa quid desideraret, quid calcaret? Imò verò nouerat psallere co-

G ram angelis dei, eorúmq; desiderare consortium, amicitiam sanctam & puram, vbi vlterius non moreretur, vbi iudicem nosset apud quem non valere posset mendacium. Quid ergo? In illa vita nulla sunt bona? Imò verò ibi sola sunt bona, non malis mixta bona, securitates in quibus gaudeas quantum vis, & nemo dicat tibi [vnde doleas] tempera te. Hic autem de bonis terrenis gaudere molestum est, & periculosum nimis, ne sic gaudeas vt hæreas, & gaudendo male pereas. Nam vnde deus miscet tribulationes gaudiis terrenis, nisi vt tribulationem sentientes & amaritudinem, discamus æternã desiderare dulcedinem? Quid ergo petit videamus quo merito dixerit, Cito exaudi me. Quid enim petis vt cito exaudiaris? *Multiplicabis me.* Multis modis multiplicatio intelligi potest. Est multiplicatio terrenæ generationis secũdum primam generationis naturæ nostræ benedictionem quam audiuimus, Crescite (Genes. 1.) & multiplicamini, & implete terram, & dominamini ei. Sic ne ille volebat multiplicari, qui dicebat, Cito exaudi me? Et ista plane multiplicatio fructuosa est, & non venit nisi de benedictione domini. Iam quid H dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus est ille auro, ille argento, ille pecoribus, ille familia, ille possessionibus, ille his omnibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes, felicior autem filiorum, quanquam hominibus auaris etiam ipsa fœcunditas molesta est. Timent enim ne pauperes relinquãtur qui multi nasci potuerunt. Quæ solicitudo plerosq; ad impietatẽ coëgit, vt obliuiscerentur quòd parentes essent, omniq; humanitatis affectu expoliati, exponerent filios suos, vt eos facerent alienos: proiiceret quæ peperit, colligeret quæ non peperit: illa contemneret, illa diligeret: illa frustra mater carne, illa verior voluntate. Cum ergo sint multæ multiplicationes, & multa genera multiplicationum, quam multiplicationem quærit qui dixit, Cito exaudi me? Ait enim, Multiplicabis me. Expectamus audire in quibus? Audi ergo, *In anima mea.* Non in carne mea, sed in anima mea. Multiplicabis me in carne mea. Est'ne adhuc quod addatur, ne forte & multiplicatio in anima non continuò felicitatem significet? Etenim curis & furiis homines in anima multiplicantur. Multiplica-
I tus videtur in anima, in quo etiam multiplicata sunt vitia. Ille tantummodo auarus est, ille tantummodo superbus, ille tantummodo luxuriosus, iste & auarus & superbus & luxuriosus: multiplicatus est in anima sua, sed malo suo multiplicatio ista egestatis est, non vbertatis. Ergo quid tu qui dixisti, Cito exaudi me, & te abstulisti ab omni corporea & ab omni terrena re, ab omni desiderio seculari, vt diceres deo, multiplicabis me in anima mea? Adhuc explana quid desideres. Multiplicabis me, inquit, in anima mea, *Virtute.* Expressum votum, expressum desiderium, ab omni cõfusione circuncisum. Si diceret, Multiplicabis me: terrena nescio quæ cogitares, addidit, in anima mea. Rursus ne in anima vitia cogitares: addidit, virtute. Nihil est quod amplius à deo desideres, si vis bona & vera fronte dicere, Cito exaudi me. *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Ita fiet, & ita fit, & quotidie fit, & ostẽditur non frustra dictum, nisi quia erat futurũ. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Sed & ipsi cum tibi confitentur, cum laudant te, non terrena desiderent à te. Quid enim reges terræ desideraturi sunt? Nõnne iam habent ipsum imperium? Quicquid amplius desiderauerit homo in terra, vsque ad imperium est desiderium eius. Quid amplius potest? Altior sublimitas necessaria est:

Sed fortasse quãto altior, tanto periculosior est. Ideóq; K reges quanto sunt in maiore sublimitate terrena, tanto magis humiliari deo debent. Et quid faciant? *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* O domine, omnia verba oris tui. Nescio in qua gente abscondita erant lex & prophetæ, omnia verba oris tui: Sed in gente Iudæorum sola erant omnia verba oris tui, quam gentem laudans Apostolus ait, Quid ergo amplius est Iudæo? Aut quæ (Roma. 3.) vtilitas est circũcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia dei. Ibi erant verba dei. Sed da mihi illum Gedeon quendam sanctum virum tempore Iudicum: videte quale signũ petiuit à domino. Ponam, inquit, vellus in area, com- (Iudicũ. 6.) pluatur vellus, area sicca sit. Et factum est, cõplutum est vellus solum, area sicca erat. Petiit iterum signum, area tota compluta sit, & solum vellus siccum inueniatur. Et hoc factum est, compluta est area sicco vellere. Primo complutum vellus sicca area, postea compluta area sicco vellere. Quid vobis videtur area fratres? Nõnne orbis terrarum? Quid vellus? Tanquã gens Iudæa in medio orbe terrarum habens gratiæ sacramentum, non in manifestatione, sed in nube secreti, tanquã in velamen- L to pluuiam in vellere. Venit tempus quando reuelaretur pluuia in area: manifestata est, non operta. Factum est ergo quod dictum est. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui. Quid est Israël quod abscondebas? Quamdiu abscondebas? Expressum est vellus, exiit de te pluuia. Solus Christus suauitas pluuiæ: ipsum solum non agnoscis in scripturis, propter quem factæ sunt scripturæ. At verò omnes reges terræ confiteantur tibi domine, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Et cantent in viis domini, quoniam magna est gloria domini.* Cantent in viis domini reges terræ. In quibus viis domini cantent? De quibus supra dictum est, In misericordia tua & veritate tua, quoniam vniuersæ viæ domini misericor- (Psalm. 24.) dia & veritas. Non ergo sint reges terræ superbi, sed humiles sint. Tunc cantent in viis domini si humiles sint: ament, & cantabunt. Nouimus viatores cantatores: cantant, & peruenire festinant. Sunt cantica mala tanquam veteris hominis, sed canticum nouum pertinet ad hominem nouum. Ambulant ergo & reges terræ in viis tuis, ambulent & cantent in viis tuis. Quid cantent? Quoniam magna est gloria domini, non regum. Vide quomodo reges voluit cantare in viis humiliter portantes dominum, non se extollentes aduersus dominũ. Nam si se extulerint, quid sequitur? *Quoniam excelsus dominus, & humilia respicit.* Volunt ergo reges respici? Humiles sint. Quid si se extulerint in superbiam? Latẽre ipsius oculos possunt? Ne forte quia audi- M sti, humilia respicit, superbus velis esse, & dicas in anima tua, Humiles respicit deus: me non respicit, faciam quod volo: quis enim me videt? Hominem lateo, deus non vult me videre, quia humilis non sum: ille autem humilia respicit: quod volo facio. O importune, nunquid hoc diceres si scires quid amare deberes? Ecce si nollet te videre deus, hoc ipsum non times, quia te non vult videre? Si salutes aliquem maiorem patronum tuum, & intentus in aliud nõ te videat, quomodo tibi anima dolet? Si autem deus te non videat, securum te putas? Non te videt saluator, & videt deprædator? Et tamen & ipse te deus videt. Non te putes non videri, imo roga vt merearis videre à quo videris. Dictum est enim, Oculi domini su- (Psalm. 33.) per iustos. Quia non super iniustos: faciant ergo quod

volunt

A volunt iniusti: oculi domini super iustos. Sequatur adhuc, Et aures eius in preces eorum. Iniusti autem qui securos se putabant, quia non sunt oculi domini super eos, non timent, quia non sunt aures eius ad preces eorum. Nónne melius & oculi eius super nos, & aures eius ad preces nostras? Sed cum facis ea super quæ vis esse oculos domini, tunc mereris precibus tuis & aures domini, & tamen male faciendo à te non auertis oculos domini. Quid enim ibi sequitur? Vultus autem domini super facientes malum. Sed ad quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Vides te videri, vides te latere non posse? Cum ergo quicquid feceris videatur, quare hoc non facis vnde placere merearis? Ergo & hic quid? Quoniam magna est gloria domini, quoniam excelsus dominus, & humilia respicit: Excelsa autem quasi non respicit: humilia enim respicit. *Excelsa* quid? *A longe cognoscit.* Quid sibi ergo præstat superbus, nisi vt à longe videatur: non vt non videatur? Ne putes te ideo securum esse debere, quòd minus te bene videat, qui à longe te videt. Tu enim quod à longe vides, non bene vides: Deus etsi à longe te videt, perfecte te videt, & tecum non est. Hoc agis non
B vt minus perfecte videaris, sed vt non sis cum illo à
Psal.33. quo videris. At vero humilis quid tibi præstat? Prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Erigat se ergo superbus quantum voluerit, certe in alto habitat deus, in cœlo est deus. Vis tibi propinquet? Humilia te. Nam tanto à te erit altior, quanto tu elatior. Excelsa autem à longe cognoscit. *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Verum est. In quacunque tribulatione fueris, confitere, inuoca: liberat te, viuificat te. Sed tamen aliquid hic debemus melius intelligere, quo iam familiarius inhæreamus deo, dicamúsque ei, Cito exaudi me domine. Dixerat enim, Excelsa à longe cognoscit: & excelsa superba non norunt tribulationem. Non norunt, inquam, tribulationem, de qua dicitur
Psal.114. alio loco, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quid enim magnum si tribulatio te inueniat? Si aliquid pateris, tu inuenis tribulationem. Et quis est, inquis, qui inueniat tribulationem? Aut quis illam vel quærat? In medio tribulationis es, & nescis. Vita ista, parua tribulatio est. Si non est tribulatio, non est peregrinatio. Si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis. Quis
C enim non tribuletur non se esse cum eo quod desiderat? Sed vnde tibi non videtur ista tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia ista vita tribulatio est: quacunque prosperitate fulgeat, quibuslibet deliciis abundet atque circumfloreat. Quando nondum est illud gaudium sine vlla tentatione certissimum, quod nobis in fine seruat deus, sine dubio tribulatio est. Ergo intelligamus & huius tribulationem fratres. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: non sic ait, tanquam diceret, Si forte euenerit mihi tribulatio aliqua, liberabis inde me. Sed quomodo? Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: id est, aliter non viuificabis me, nisi in medio tribulationis ambulauero. Væ ridentibus, beati lugentes. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me. *Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.* Sæuiant inimici. Quid possunt facere inimici? Pecuniam tollere, expoliare, proscribere, in exilium mittere, doloribus tormentísque cruciare, ad postremum (si permissi fuerint) & occidere. Nunquid amplius? Tu autem domine super iram inimicorum extendisti manum tuam, D
super id quod mihi possunt facere inimici, tu extendisti manum tuam. Non enim inimici possunt me separare à te. Tu autem amplius vindicas, quia adhuc differs me. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam. Sæuiat quantum potest inimicus, non me separat à deo. Tu autem domine adhuc me non recipis, adhuc me in peregrinatione conteris, adhuc gaudium dulcedinémque tuam non præbes: Nondum inebriasti me ab vbertate domus tuæ, & torren- *Psal.35.*
te voluptatis tuæ nondum potasti. Apud te enim est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sed ecce dedi primitias spiritus, & credidi in te, & seruio men- *Roman.7.*
te legi dei, tamen in nobismetipsis adhuc ingemisci- *& 8.*
mus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Hanc autem vitam nobis peccantibus dedit deus, vbi etiam necesse est vt conteratur Adam in sudore & labore vultus sui, cum terra ei tribulos & spi- *Gene.3.*
nas parit. Nunquid aliquis inimicus plus potuit procurare? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, sed tamen non ad desperationem. Sequitur enim, Et saluum me fecit dextera tua. Potest & sic intelligi, super iram inimicorum meorum extendisti ma- E
num tuam: Irascebantur inimici, vindicasti me de inimicis. Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fren- *Psal.111.*
det & tabescet. Vbi sunt qui dicebant, Pereat nomen Christianorum de terra? Certe aut moriuntur, aut conuertuntur. Ergo super iram inimicorum extendisti manum tuam, quamdiu dicetur quod scriptum est, Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & *Psal.40.*
peribit nomen eius? quando delebitur nomen Christianorum de terra? Cum dicunt ista, partim crediderunt, partim perierunt, pauci timidi remanserunt. Quãta ira inimicorum sæuiebat, quando sanguis martyrum fundebatur? Quomodo se putabant nomen Christianorum delere de terra? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Ecce illi qui martyres persequebantur, memorias martyrum inquirunt, aut vbi adorent, aut vbi se inebrient: quærunt tamen. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Secundum desiderium saluum me fecit dextera tua. Est quædam salus in dextera tua: nam est altera salus in sinistra. Salus temporalis & carnalis in sinistra est, salus æterna cum angelis in dextera est. Ideo F
iam in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram dei. Non enim deus habet in seipso *Mar.16.*
dexteram aut sinistram, sed dextera dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera tua saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Nam Crispina occisa est: sed nunquid deseruit illam deus? Non illam fecit saluam in sinistra, sed fecit in dextera. Machabæi *2.Mach.7.*
quanta tormẽta perpessi sunt? Tres autem pueri in me- *Danie.3.*
diis ignibus deambulando laudauerunt deum. Illorum salus in dextera, istorum etiam in sinistra. Aliquando ergo non saluat in sinistra sanctos suos, sed semper saluat eos in dextera. Impios autem plerunq; saluat in sinistra, non saluat in dextera. Nam illi qui persequebantur Crispinam, sani erant in corpore. Illa occisa est, illi viuunt. Illorum salus in sinistra est, illius in dextera. Et saluũ me fecit dextera tua. *Domine retribues pro me.* Ego non retribuo, tu retribues pro me. Sæuiãt inimici quantũlibet, tu retribues quod ego non possum. Domine retribues pro me. In ipso capite nostro attẽdite. Reliquit enim nobis *1.Petri.2.*

G exemplum vt sequamur vestigia eius: qui peccatum nõ
fecit,nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum male-
diceretur,non maledicebat: dicens, Domine retribues
Ibidem. pro me. Cnm indicaretur,non cõminabatur,sed com-
† iniuste. mendabat se illi † iuste iudicanti. Quid est,domine re-
Ioan.8. tribues pro me? Ego,inquit,non quęro gloriam meã,est
qui quęrat & iudicet. Non vosmetipsos vindicãtes cha-
Roman. 12. rissimi,Apostolus dicit, sed date locum iræ: scriptũ est
Deute.32. enim, Mihi vindictam,& ego retribuã, dicit dominus.
Psal.62. Domine retribues pro me. Est hic alius intellectus non
neglıgẽdus,& forte magis eligẽdus. Domine Iesu Chri-
ste retribues pro me. Ego enim si reddã, rapui: tu quod
nõ rapuisti,soluisti. Domine retribues pro me. Vide il-
lum retribuentẽ pro nobis. Venerunt qui tributũ exige-
rent: exigebant tributũ didrachmas, id est,duas drach-
mas in vno homine. Ventum est ad dominũ vt solueret
tributũ,imò non ad ipsum,sed ad discipulos:& dictum
Matth.17. est ad illos, Magister vester non soluit tributum? Illi re-
tulerunt ad dominum: & ille, Reges terræ à quibus exi-
gunt tributum? à filiis suis,an ab alienis? Responderunt,
ab alienis. Ergo,inquit,liberi sunt filij. Sed tamẽ ne scan
Ibidem. dalizemus eos,ait Petro, Vade mitte hamũ in mare, &
H qui primus piscis ascenderit tolle: aperi os eius,& inue-
nies staterem, id est duas didrachmas. Stater ponderis
genus est habẽs quatuor drachmas. Inuenies ibi, da illis
pro me & te. Domine,retribues pro me. Meritò habe-
mus primũ piscem hamo captum, hamo comprehen-
sum. Primum surgentẽ de mari, primogenitum à mor-
tuis. In eius ore inuenimus duas didrachmas,id est,qua-
tuor drachmas,in eius ore inuenimus quatuor Euange-
lia. Istis quatuor drachmis ab exactione huius seculi li-
beramur: per quatuor Euangelia debitores non rema-
nebimus. Ibi enim peccata nostra omnia soluẽtur. Re-
tribuit ergo pro nobis: Gratias misericordiæ ipsius. Ni-
hil debebat,pro se nõ reddidit, sed pro nobis reddidit.
Ioan.14. Ecce,inquit,venit princeps mundi huius,& in me nihil
inueniet. Quid est,in me nihil inueniet? Nullum pecca-
tum in me inueniet: quare occidat me,nõ habet. Sed vt
sciant omnes,ait,quia voluntatem patris mei facio,sur-
gite eamus hinc. Quid est,surgite eamus hinc? Id est,nõ
ex necessitate,sed voluntate patior, reddens quod non
debeo. Domine retribues pro me, *Domine misericordia tua
in æternum.* Quid desiderem? Non diem hominũ. Non
I laboraui subsequẽs te domine, & diem hominum non
cõcupiui, tu scis. Ecce martyr sancta Crispina si deside-
Hiere.17. raret diem hominum,negaret Christum. Plus hic viue-
ret,sed in æternum non viueret. Maluit in æternũ viue-
re,quàm paulò amplius tẽporaliter viuere. Denique do-
mine misericordia tua in æternũ,non ad tẽpus volo li-
berari. Misericordia tua in æternũ, qua martyres libera-
sti, & sic citò de hac vita abstulisti. Domine misericor-
dia tua in æternũ, *Opera manuum tuarum ne despicias.* Non
dico, Domine ne despicias opera manuum mearum,
Psal.76. non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem do-
minum manibus meis nocte coram eo,& non sum de-
ceptus, sed tamen non cõmendo opera manuum mea-
rum. Timeo ne cum inspexeris, inuenias plura peccata
quàm merita. Hoc solũ rogo, hoc dico, hoc impetrare
desidero, Opera manuũ tuarum ne despicias. Opus tuũ
in me vide, non meũ. Nam meũ si videris,damnas: tuũ
si videris,coronas: quia & quæcunque sunt bona opera
mea,abs te mihi sunt,& ideo tua magis quàm mea sunt.
Ephes.2. Audio quippe ab Apostolo tuo, Gratia salui facti estis
per fidem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est,non
ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus

figmentum,creati in Christo Iesu in operibus bonis. Er- K
go siue in eo quòd homines sumus, siue in eo quòd ex
nostra impietate mutati & iustificati sumus,domine o-
pera manuum tuarum ne despicias.

In psalmum centesimum trigesimumoctauum enarratio.

PSALMVM nobis breuem parauerammus,quem
mandaueramus cantari à lectore, sed ad ho-
ram quantum videtur perturbatus, alterum
pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore lectoris
sequi voluntatem dei, quàm nostram in nostro propo-
sito. Si ergo vos in eius prolixitate aliquandiu tenueri-
mus, nobis non imputetis, sed credatis deum nos non
infructuosè laborare voluisse. Neq; enim frustra in pri-
mo peccato nostro pœnã accepimus, vt in sudore vul- Gene.3.
tus nostri panem manducemus. Tantum si panis est,at-
tendite. Panis autem est,si Christus est. Ego sum, inquit, Ioan.6.
panis viuus qui de cœlo descendi. Quem manifestatum
nobis habemus in Euangelio, ipsum quæramus & in
prophetis. Hunc ibi non vident super quorum cor ad- 2.Corin.3.
huc velamen positum est, vnde audiuit charitas vestra
hesterno die. Nobis autem quia sacrificium vesperti-
num crucis domini conscidit velum, vt pateant iam L
templi secreta, quandiu nobis Christus prædicatur, & si Matth.27.
cum labore & sudore manducãdus est panis. Loquitur Gene.3.
autem dominus noster Iesus Christus in prophetis ali-
quando ex persona capitis nostri, qui est ipse Christus
saluator, sedens ad dexteram patris, qui etiam propter Marc.16.
nos natus de virgine, & sub Pontio Pilato qualia no- Luca.2. &
stis passus est,fuso innocẽte sanguine,quod est precium 23.
nostrum,redemit nocentes à captiuitate in qua detine-
bamur à diabolo, donãdo nobis delicta, & ipso precio
nostro sanguine suo delens chirographum quo debi- Coloss.2.
tores tenebamur. Ipse est rector & sponsus & redem-
ptor Ecclesiæ,caput nostrum: Et vtique si caput est, ha-
bet corpus. Corpus autẽ eius sancta Ecclesia,quæ etiam
coniunx eius,cui dicit Apostolus, Vos autem estis cor- 1.Corin.12.
pus Christi & membra. Totus itaque Christus caput &
corpus,tanquã integer vir,quia & fœmina de viro facta
est,& ad virum pertinet:& dictum est de primo coniu-
gio, Erunt duo in carne vna. Hoc autem ad mysterium Gene.2.
interpretatur apostolus non frustra esse dictum de illis
duobus hominibus, nisi quia in eis iã figurabatur Chri-
stus & Ecclesia. nã hoc sic exponit Apostolus, Erũt duo M
in carne, inquit, vna. Sacramentum hoc magnum est: Ephes.5.
ego autem dico, in Christo & Ecclesia. Dicit etiam ip-
sum Adam formam futuri. Qui est,inquit,forma futu- Roman.5.
ri. Si ergo Adam forma futuri,quomodo de latere dor- Gene.2.
mientis Eua facta est, sic ex latere domini dormientis,
id est,in passione morientis,& in cruce percussi de lan- Ioan 19.
cea manauerunt sacramenta quibus formaretur Eccle-
sia. nam de futura eadem passione sua sic dicit in alio
Psalmo, Ego dormiui & somnũ cepi & exurrexi, quia Psal.3.
dominus suscepit me. Ergo dormitio intelligitur pas-
sio. Eua de latere dormiẽtis, Ecclesia de latere patientis.
Loquitur ergo dominus noster Iesus Christus in pro-
phetis aliquando ex voce sua, aliquando ex voce no-
stra,quia vnum se facit nobiscum, sicut dictũ est, Erunt Gene.2.
duo in carne vna. vnde dicit & ipse dominus in Euan- Matth 19.
gelio,cum de coniugio loqueretur, Igitur iam non sunt
duo,sed vna caro. Vna caro, quia de nostra mortalita-
te carnem suscepit. Non autem vna diuinitas, quia ille
creator,nos creatura. Quicquid igitur dominus loqui-
tur ex persona susceptæ carnis: & ad illud caput perti-
net,quod iam ascendit in cœlũ, & ad ista membra quæ

duc

A adhuc in terrena peregrinatione laborant. Pro quibus laborantibus membris eum ea Saulus insequeretur, clamauit de cœlo, *Act. 9.* Saule Saule, quid me persequeris? Audiamus ergo loquẽtem dominum nostrũ Iesum Christum in prophetia. Cantati enim sunt ipsi psalmi longe *Luc. 2.* antequam dominus de Maria virgine nasceretur, nõ antequam dominus esset. Semper enim creator omniũ, aliquãdo autem & natus ex creatura. Diuinitatem illam credamus, & quãtum possumus intelligamus æqualem patri: Sed illa diuinitas patri æqualis, facta est particeps mortalitatis nostræ, non de suo, sed de nostro, vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de nostro, sed de ipsius.

Expositio Psalmi.

D*Omine probasti me & cognouisti me.* Dicat hoc ipse dominus Iesus Christus, dicat & domino patri. Nõ enim dominus eius pater eius, nisi quia dignatus est nasci secundum carnẽ. Pater est dei, dominus hominis. Vis nosse cui pater est? Aequali sibi filio. *Philip. 2.* Apostolus dicit, Qui cum in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Huic formæ pater est B deus, æquali sibi formæ, vnigenito filio nato de substantia sua. Propter nos autẽ vt reficeremur & efficeremur participes diuinitatis eius, reparati ad vitam æternam, quia ipse, vt dixi, factus est particeps mortalitatis nostræ: quod de illo ait Apostolus ibi vbi dixerat, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum, inquit, exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Erat autem in forma dei æqualis patri, & accepit formam serui qua minor est pa- *Ioan. 10. & 14.* tre. Vnde vtrunque dicit in Euangelio, &, Ego & pater vnum sumus: &, Quoniã pater maior me est. Ego & pater vnum sumus secundum formã dei, pater maior me est secundum formã serui. Ergo quia & pater & dominus est, pater formæ dei, dominus formæ serui. Dicat ergo ipse, nec miremur, nec scandalizemur, quia filius dei vnicus dicit, Domine probasti me & cognouisti me, Probasti & cognouisti: non quia non nouerat, sed quia aliis notũ fecerat. Probasti me, inquit, & cognouisti me.

Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionẽ meam. Quid hic *1. sent. dist. 48. cap. illud quoq.* sessio? Quid hic resurrectio? Qui sedet, humiliat se. Sedit ergo dominus in passione, resurrexit in resurrectione. Tu, inquit, hoc cognouisti, id est, tu voluisti, tu approbasti, secundũ voluntatem tuam factũ est. Si autem C volueris accipere vocẽ capitis ex persona corporis, dicamus & nos, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meã. Sedet enim homo, quãdo humiliat se in pœnitentia: surgit autẽ remissis peccatis, quãdo erigitur in spem vitæ æternæ. propterea & in alio psalmo dicitur, *Psal. 126.* Surgite posteaquam sedistis qui mãducatis panem doloris. Panem doloris pœnitentes manducãt, qui can- *Psal. 41.* tant in alio psalmo, & dicũt, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quid est enim, surgite posteaquam sedistis? Nolite exaltari, nisi prius humiliati fueritis. Multi enim volunt surgere antequam sederint, volunt se iustos videri, antequã peccatores se esse confessi sunt. Ergo si ex persona capitis nostri accipis, sic intellige, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam, passionem meam & resurrectionem meam: si ex persona corporis, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meã, coram oculis tuis & peccata cõfessus sum, & tua gratia iustificatus sum. *Intellexisti cogitationes meas de longinquo.* Quid est, de longinquo? Cum adhuc in peregrinatione sum, antequam ad illam pa-

triam veniam, tu cognouisti cogitationem meam. At- D tende illum filium minorem, quia ipse etiam factus est corpus Christi, Ecclesia de gentibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos enim filios ha- *Luc. 15.* bebat quidam paterfamilias: filius maior non longe ierat, sed in agro operabatur, & significat sanctos in lege facientes opera & præcepta legis. Genus autem humanum quod deflexerat in idolorum culturam, in longinquo fuerat peregrinum. Quid tam longe ab eo qui fecit te, quàm figmentum quod tibi ipse esse fecisti? profectus est ergo filius minor in regionem longinquam, portans secum substantiam suam, & (sicut nouimus in Euangelio) dissipauit eam viuẽs prodige cum meretricibus, & famem passus applicauit se cuidam principi regionis illius: & ille eum porcis pascendis præposuit, de quorum siliquis & reliquiis cupiebat saturari, nec poterat. Et post laborem & trituram, & tribulationem & egestatem, venit illi in mentem pater, & voluit redire, & sic ait, Surgam, & ibo ad patrẽ meum. Surgam dixit, sederat enim. eius ergo vocem hic agnosce dicentis, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Sedi in egestate, surrexi in deside- E rio panis tui. Intellixisti cogitationes meas de longinquo. longe enim eram profectus. Sed vbi non est quem deserueram? Intellexisti cogitationes meas de longinquo. Propterea sic dicit dominus in Euangelio, quia occurrit illi pater venienti. Vere, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Semitam meam & limitẽ meum inuestigasti.* Semitam, inquit, meam, quam nisi malam? quam ille ambulauerat vt patrẽ desereret; quasi occultus esse posit ab oculis vindicantis. Aut vero in illa ege- *Ibidem.* state cõteretur, aut porcos pascere poneretur, nisi pater vellet flagellare longinquum, vt reciperet propinquum. Ergo tanquam deprehensus fugitiuus sequẽte se vindicta legitima dei vindicantis in affectiones nostras quacunque ierimus, & quocunq; progressi fuerimus agnoscimur. Tãquam ergo deprehensus fugitiuus loquitur, Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Quid est, semitam meam? Quà profectus sum. Quid est, limitem meum? Quousque perueni. Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Limes meus ille longinquus non fuit lõge ab oculis tuis: multũ ieram, & tu ibi eras. Semitam meã & limitem meũ inuestigasti: *Et omnes vias meas præuidisti.* Non dixit, vidisti, sed præuidisti. Antequam eas irem, antequam eas ambularem, præuidisti eas: Et permisisti me in labore ire vias meas, vt si nollem labora- F re, redirem ad vias tuas. *Quoniam nõ est dolus in lingua mea.* Quare hoc dixit? Quia ecce fateor tibi, ambulaui semitam meã, factus sum longinquus à te: discessi à te cum quo mihi bene erat, & bono meo male mihi fuit sine te. Nam si mihi bene esset sine te, nollem forsitan redire ad te. Ergo iste confitens peccata sua, dicens corpus Christi iustificatum, non in se, sed in illius gratia, dixit, Non est dolus in lingua mea. *Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua.* Cognouisti nouissima mea quãdo porcos paui: cognouisti antiqua mea quando à te *Luc. 15.* partem substantiæ meæ expetiui. Antiqua fuerunt mihi exordia malorum nouissimorum. Antiquum peccatum quando lapsi sumus: nouissima pœna, quando in istam mortalitatem laboriosam periculosamq; peruenimus. Atque vtinam nobis ista sint nouissima. Erit ista nouissima si iam redire voluerimus. Est enim alia quibusdam impiis nouissima, quibus dicetur, Ite in ignem *Matth. 25.* æternum qui præparatus est diabolo & angelis eius. Nos autem fratres hucusque deseruimus deum: vsque ad

G huius vitæ mortalitatem sufficiat labor noster. Recordemur panem patris nostri, recolamus beatitudinē domos patris nostri. Non nos delectēt siliquæ porcorum, doctrinæ dæmoniorū. Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua mea. Nouissima quò perueni, antiqua vbi te offendi. *Tu finxisti me & posuisti super me manum tuā.* Finxisti me. Vbi? In ista mortalitate iam ad labores, ad quos omnes nati sumus. Non enim quisquam nascitur, nisi quem deus finxerit in vtero matris suæ, aut vlla creatura est, cuius non est ille plasmator. Sed finxisti me in isto labore, & posuisti super me manum tuam, vindicem manum grauantem superbum. Ita enim salubriter deiecit elatum, vt erigat humilem. Tu finxisti me, & posuisti super me manum tuam. *Mirificata est scientia tua ex me, inualuit, non potero ad illam.* Aliquid quod obscurum quidem est, sed non cum patua dulcedine intelligetur, aduertentes audite. Moyses sanctus dei erat famulus cum quo loquebatur deus per nubē, quia temporaliter loquens vtique per assumptam creaturam loquebatur seruo suo, id est, non per substātiam suam, sed per assumptā aliquam corporalē creaturam, per quam voces illę fierent, & humanis atque mortalibus auribus

H personarent. Sic enim loquebatur tunc deus, non quomodo loquitur in substantia sua. Quomodo enim loquitur in substantia sua? Locutio dei, verbum dei est: verbum dei Christus est. Verbū illud nō sonat & trāsit, sed semper incōmutabiliter manet verbū, per quod facta sunt omnia. Cui verbo dicitur (ipsa est enim sapientia dei) mutabis ea & mutabuntur, tu autē idem ipse es. Et alio loco de sapiētia cum scriptura diceret, In seipsa manens, ait, innouat omnia. Illa ergo sapientia stans, si dici debeat vel stans: dicitur autē propter incommutabilitatem, non propter immobilitatē: & eodem modo se semper habens, nullo loco, nullo tēpore variata, nusquam aliter quàm hic aut ibi, nunquā aliter quàm nunc aut antea, ipsa est locutio dei. Locutio vero illa quæ fiebat ad Moysen, ad hominem fiebat per syllabas, per transeuntes sonos. Non autem fierent ista, nisi deus assumeret talem creaturā per quam huiusmodi sermonē & voces emitteret. Moyses sanctus nouerat istam locutionē dei assumptis quibusdam corporeis creaturis fieri, & sic desiderauit & cōcupiuit videre ipsam speciem dei, & loquēti secū deo dixit, Si inueni gratiam ante te, ostēde mihi temetipsum. Cum hoc vehementer cōcu-

I pisceret, & hoc quadam, si dicēdum est, amica familiaritate, quia ipse dignatus est, extorquere vellet deo vt videret eius maiestatem & faciē, quomodo dici potest facies dei, ait illi, Non potes videre faciem meā. Nemo enim vidit faciem meā, & vixit: sed ponā te in specula petræ, & transibo, & ponam super te manum meam: cum autem transiero, posteriora mea videbis. Et ex his verbis natum est alterū ænigma, id est, obscura quędam figura rerum. Cum trāsiero, posteriora mea videbis, dicit deus, quasi ex alia parte habeat faciem, ex alia dorsum. Absit à nobis tale aliquid de illa maiestate sentire. Nam qui hoc sentit de deo, quid ei prodest quòd templa clausa sunt? Idolum in corde suo fabricat. Sunt ergo in illis verbis magna mysteria. Loquebatur dominus, vt dixi, per creaturā, quomodo vellet famulo suo. Intellecta est illic persona ipsius domini & saluatoris nostri Iesu Christi: qui quidem secundum formam dei qua æqualis est patri, similiter oculis humanis inuisibilis est sicut & pater. Si enim sapientia humana videri oculis non potest, virtus & sapientia dei videri oculis carneis potest? Sed quia erat dominus opportuno tempore carnem suscepturus, vt oculis etiā carneis propter

K salubritatem curandæ intus mentis appareret, quando ita apparere opus esset, hoc prędicēs Moysi figurate ait, Faciem meam videre nō potes, posteriora mea videbis, sed cum transiero. Vt autē non videas faciem meā, manus mea erit super te. Transire quid fuit domino, nisi quod Euāgelista dicit, Cum autē venisset hora vt trāsiret Iesus de hoc mūdo ad patrē? Nam ipsum transitum significat pascha. Quod enim Hebraico verbo dicitur pascha, Latine transitus interpretatur. Quid est, faciem meam non videbis, sed posteriora mea videbis? Cuius personā gerebat ille Moyses, quando ei dictum est, Faciem meam nō videbis, sed posteriora mea videbis, & hoc cum transiero: vt autē non videas faciem meā, ponam super te manū meam? Faciem suā dixit prima sua, & quodāmodo posteriora sua transitū de hoc mundo passionis suæ. Apparuit Iudæis, non eum cognouerunt. Eorum personam gerebat Moyses quādo ei dicebatur, Faciem meam non potes videre. Vnde autem non viderunt deum in carne positū? Quia grauata erat super eos manus domini. De illis enim dixerat Esaias, Incrassa cor populi huius, & oculos eius graua. Et eorum vox est in alio psalmo, Quoniā grauata est super me manˀ tua. Vt ergo non cognoscerent tunc diuinitatē Christi, gra-

L uati sunt. Si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Non crucifixo autē domino, sanguis illius non redimeret orbem terrarum. Quid egit deus nisi quod ait Apostolus altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, vbi exclamat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehēsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, Ipsi gloria in secula seculorum. Apostolus hoc dicit, quia superius dixerat, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Excæcati sunt ergo ex parte Iudæi merito superbiæ suæ, quia se iustos dicebant, & excæcati crucifixerunt dominum. Posuit super eos manum suam, ne viderent eum donec transiret, scilicet de hoc mundo ad patrem. Videamus si postea quàm transiit viderunt posteriora eius. Resurrexit dominus, apparuit discipulis suis & omnibus qui in eum iam crediderāt, non eis à quibus crucifixus erat, quia super illos manum posuerat donec transi-

M ret. Ascendit autem in cœlum quadraginta diebus factis eum discipulis suis. Impleto autem die pentecostes misit eis spiritum sanctum. Repleti spiritu sancto cœperunt omnium linguis loqui, qui in vna nati erant, & vnam solam didicerant. Expauerunt & exhorruerunt tantum miraculum milia eorum qui crucifixerant dominum: compuncti corde de tanto miraculo, quærentunt consilium ab Apostolis quid facerēt, posteaquam eis prædicatus est Christus, mirantibus vnde idiotæ homines linguis omnibus loquerentur. Per Petrum igitur Apostolum annunciato eis Christo, quē in cruce contempserant, quem tanquam mortalem hominem irriserant, cui propterea insultabant, quia de cruce non descendebat, cum vtiq; maius multo fuerit quòd fecit de sepulchro resurgere, quàm de cruce descendere. Annunciato ergo sibi Christo dixerūt, Quid faciemus? Illi qui sæuierunt in dominum quem videbant, iam consilium petunt salutis, & dictū est eis, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra.

Ecce

Luc. 15. *Exod. 33.* *li. 2. de Trinitat. c. 16.* *Ioan. 1.* *Psal. 101.* *Sapien. 7.* *Exod. 33.* *li. 2. de Trinitate c. 17.* *Philip. 2.* *1. Corin. 1.* *Exod. 33.* *Ioan. 13.* *Exod. 33.* *Esaie. 6.* *Psal. 31.* *Roman. 11.* *Ibidem.* *Exod. 33.* *Ioan. 13.* *Ioan. 20.* *Act. 1. et 2.* *Matth. 27.* *Act. 2.*

A Ecce viderunt posteriora eius, cuius faciem videre non *Exod.33.* potuerunt. Manus enim eius erat super oculos eorum, non semper, sed donec transiret. Posteaquam transiit, abstulit manus ab oculis eorum. Ablata manu ab oculis suis, dicunt discipulis, Quid faciemus? Primò sæui, postea pij: primò irati, postea timidi: primò duri, postea flexi: primò cæci, postea illuminati. Puto quòd agnoscamus & in hoc psalmo voces huiusmodi etiam gen- *Roman.11.* tium recordãtium infidelitatem suam. Conclusit enim deus omnes in infidelitate, vt omnium misereatur. Tu finxisti me & posuisti super me manum tuã. Mirificata est scientia tua ex me, inualuit, & non potero ad illam. Veluti posuisti super me manũ tuã. Mirus mihi factus es, non te comprehendo cum quo eram. Quàm faci- *Luc.15.* lis mihi erat vultus patris quando dixi, Da mihi substantiam meam quæ me contingit. Ecce profectò in regionem longinquam & fame cõtrito multũ mihi est, & labor est ante me, non possum percipere quod dimisi. *Psal.72.* Mirificata est, inquit, scientia tua ex me. Ex peccato meo factũ est vt mirificata mihi esset, & incomprehensibilis mihi existeret. Nã erat mihi facilitas cõtemplandi te, quando in superbia reliqueram te. Mirificata est, B inquit, scientia tua ex me. Inualuit, nõ potero ad illam. Subaudis, ex me. Non potero ad illã ex me. Cũ ergo potero, non potero nisi ex te. Ecce inuenis in longinquo fugitiuũ non latêre oculos eius à quo fugit. Et quò iturus est iam cuius limes est inuestigatus? Videte quid di- *Sapien.1.* cit: *Quò ibo à spiritu tuo?* Spiritus enim domini repleuit orbem terrarũ. Quis potest fugere in mundo ab illo spiritu quo plenus est mundus? Quò abibo à spiritu tuo? *Et quò à facie tua fugiam?* Locum quęrit quò fugiat ab ira dei. Quis est locus recepturus fugitiuum dei? Homines qui suscipiunt fugitiuos, quærũt ab eis à quo fugerint: & quem seruum inuenerint alicuius domini minus potẽtis, tanquã sine vllo timore suscipiunt, dicentes in corde suo, non habet iste talem dominũ, à quo possit inuestigari. Cum autem audierint dominum potentem, aut non suscipiunt, aut cum magno timore suscipiunt, quia homo potens falli potest. Vbi non est deus? Quis fallit deum? Quem non videt deus? A quo fugitiuum suum nõ repetit deus? Quò ergo ibit fugitiuus iste à facie dei? Vertit se huc atque illuc, quasi quærẽs locum fugæ suæ. *Si ascendero*, inquit, *in cælum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades.* Tandem cognouisti male fugitiue nullo pacto te C posse fieri longe ab eo à quo longinquare voluisti. Ecce ille vbique est: tu quò iturus es? Inuenisti consiliũ, & hoc ab illo qui eũ tam reuocare dignatur inspiratũ. Si ascendero in cœlum, tu ibi es: si descendero in infernũ, ades. Si me extulero, te inuenio repressorẽ: si me abscondero, te inuenio inquisitorẽ: & non inquisitorẽ tãtum, sed & inuestigatorẽ. Si enim superbiero de iustitia mea, tu ibi es cuius est vera iustitia. Si peccando venero in pro- *Prouerb.18.* fundum malorum, & cõfiteri contempsero dicẽs, Quis *Psal.6.* me videt, in inferno enim quis confitebitur tibi? etiã illic ades vt vindices. Quò ergo iturus sum vt à facie tua fugiam, id est, iratum te non sentiam? Hoc consilium inuenit, Sic fugiam, inquit, à facie tua, sic fugiam à spiritu tuo, ab vltore spiritu, à vindice facie sic fugiã. Quomodo? *Si recipiam pennas meas in directũ, & habitauero in extremis maris.* Sic possum fugere à facie tua. Si in extrema maris vult fugere à facie dei, ibi non erit ille à quo fugit: de quo dixit, si descendero in infernum, ades? Mirum si in extremis maris non est, qui nec apud inferos deest. Sed noui, inquit, quomodo fugiam ab ira tua. Recipiendæ sunt pennæ meæ non in prauum, sed in directum vt nec in superbam erigar præsumptionem, D nec in perditam mergar desperationem. Quas pennas vult assumere, nisi duas alas, duo præcepta charitatis? In quibus duobus præceptis tota lex pendet, & prophe- *Matth.22.* tæ. Has, inquit, alas, has pennas si recipiam sic, & habitabo in extremis maris, possum fugere à facie tua ad faciem tuam, & à facie irati ad faciem placati. Quid enim est extremum maris, nisi finis seculi? Illuc iam volemus spe & desiderio, habentes alas geminæ charitatis: non sit nobis requies, nisi in extremis maris. Nam si alibi requiẽ habere voluerimus, in mare præcipitabimur. Volemus quousque finiatur mare, suspendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad deum interim spe volemus, & illum finem maris spe fideli præmeditemur. Quis autem nos perducat attendite. Ille ipse cuius faciem irati volumus fugere. Quid enim sequitur? Si descendero in infernum, ades, si recipiam pennas meas in directum. Recipiam, inquit. Ergo amiserat. Si recipiam pẽnas in directum, & habitabo in nouissima maris: *Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.* Hoc meditemur fratres charissimi, hæc sit spes nostra, hæc sit consolatio nostra. Recipiamus pennas per charitatem, quas amisimus per cupiditatem. Cupiditas E enim viscum facta est pennarum nostrarum, elisit nos de libertate aëris nostri, id est, auiarum illarum liberarũ spiritus dei. Inde elisi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis potestate: inde nos sanguine suo redemit quem fugimus vt caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis suis, & erigimus iam eas sine visco. Non amemus mare, sed volemus in extrema maris. Nemo trepidet, sed nemo de pennis suis præsumat, quia & pennatos nisi ipse erigat, nisi ipse deducat, præcipitabimur in profunda maris lassati & fatigati, quasi præsumentes de viribus nostris. Opus ergo est vt habeamus pennas, & opus est vt ipse deducat. Adiutor enim noster est. Habemus liberũ arbitriũ, sed ipso libero arbitrio quantũ possumus, nisi nos adiuuet ille qui iubet? Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua. Et considerans longinquitatem viæ, quid sibi dixit? *Et dixi, fortasse tenebræ conculcabunt me.* Ecce enim iam credidi in Christũ, iam erigor duabus alis geminæ charitatis, & abundat iniquitas huius seculi: & quoniam abũdauit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. Sic dixit dominus, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet *Matth.24.* charitas multorũ. In ista vita inter tanta scandala, inter F tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianarum tentationũ, quotidianarũ suggestionũ malarum, quid facio, inquit? Quomodo perueniam ad extrema maris? Audio terribiliter à domino, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Deinde deinde subiecit, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Attendens longitudinem viæ, dixi mihi, fortasse tenebræ conculcabunt me, *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.* Facta est mihi nox illuminatio, quia in nocte me desperaueram posse transire tantũ mare, & tantam viam superare, & venire ad extremum perseuerando vsque in finem. Gratias illi qui me quæsiuit fugitiuum, qui terga mea flagelli plaga percussit, qui me vocando ab interitu reuocauit, qui fecit mihi illuminatam noctem. Nox est enim quãdiu ista vita agitur. Quomodo est nox illuminata? Quia Christus descendit in noctẽ. Accepit Christus carnẽ de isto seculo, & illuminauit nobis noctem. Perdiderat enim drachmam mulier illa, accendat lucernam. Sapientia dei perdiderat drachmam. Quid est *Luc.15.* drachma? Nummus, in quo nummo imago erat ipsius

G Imperatoris nostri. Factus est enim homo ad imaginē dei,& perierat. Et quid facit mulier sapiens? Accendit lucernam. (Gene.2.) Lucerna de limo est, sed habet lucem qua inueniatur drachma. Lucerna ergo sapientiæ, caro Christi. (Luc.15.) De luto facta est, sed verbo suo lucet, & inuenit perditos, & nox illuminatio in deliciis meis. Facta est mihi nox in deliciis. Deliciæ nostræ Christus. Videte quemadmodum de illo modo gaudeamus. Clamores isti vestri, gaudia ista vestra vnde sunt nisi de deliciis? Vnde autem istæ deliciæ, nisi quia nox illuminata est, nisi quia dominus Christus nobis prædicatur? Quia quæsiuit vos antequam quæreretis eum, & inuenit vos vt inueniretis eum. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te.* Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & deus illas nō tenebrat, sed magis illuminat, quia illi dictum est, ipsi canto in alio psalmo, (Psal.17.) Tu illuminabis lucernā meā domine, deus meus illuminabis tenebras meas. Qui autē tenebrant tenebras suas, quas deus non tenebrat? Homines mali, homines peruersi. Cum peccant, vtique tenebræ sunt, dum non confitētur peccata sua quę fecerunt, sed insuper defendunt, tenebrāt tenebras suas. Ergo iam si peccasti, in tenebris H es: sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem dominus non tenebrat tenebras nostras? Quia non nos sinit impunita habere peccata. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos. Tota ista miseria generis humani, in qua gemit mundus, noueritis fratres quia dolor medicinalis est, non sententia pœnalis. Videtis quia dolor vbique, vbique metus, vbique necessitas, vbique labores. Crescit auaritia, sed in malis. Si ad hoc deus hic talibus flagellis erudit nos, vt non tenebrentur tenebrę nostræ, agnoscamus nos sub pena flagelli esse, & benedicamus deum miscentē iam amaritudines dulcedini vitæ temporalis: ne temporalium deliciarū delectatione cæcati, non desideremus delicias æternas, nec velimus finire mare, & habitare in nouissimo maris. Sæuiant ergo fluctus maris. Quanto plus sæuiunt fluctus maris, tanto se illa cum pennis columba suspendit. Non ergo tenebrat deus tenebras nostras, quia miscet flagella peccatis nostris, & amaritudines prauis dulcedinibus nostris. Non I nos tenebremus tenebras nostras defendendo peccata nostra, & nox illuminatio in deliciis nostris. Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te. *Et nox tanquam dies illuminabitur.* Nox tanquam dies. Dies nobis prosperitas seculi, nox nobis aduersitas seculi. Sed si cognoscamus ob meritum peccatorum nostrorū nos aduersitates pati, & dulcia nobis sunt flagella patris, ne sit amara sententia iudicis: sic habebimus tenebras noctis huius, quomodo lumē noctis huius. Si nox est, quomodo ibi lux est? Nox est, quia erratur hic à genere humano. Nox est, quia nondum venimus ad illū diem quem non coarctat hesternus & crastinus, sed est dies perpetuus, sine ortu, quia sine occasu. Nox est ergo hic, sed quandā lucem suam nox ista habet, & tenebras suas. Quare sit generaliter nox, diximus. Quæ est lux noctis huius? Prosperitas & felicitas seculi huius, gaudium temporale, honor tēporalis, quasi lux est noctis huius. Aduersitas autem & amaritudo tribulationū vel ignobilitas, tāquam tenebræ sunt noctis huius. In hac nocte, in hac mortalitate vitæ humanæ habent homines lucem, habent homines tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed vbi venerit dominus Iesus Christus, & habitauerit animam per fidē, & promiserit aliam lucem, K & inspirauerit & donauerit patientiā, & monuerit hominem non delectari prosperis, ne frangatur aduersis: incipit homo fidelis indifferenter vti mundo isto, nec extolli quando res prosperæ accedunt, nec frangi quando res aduersæ sunt, sed vbique dominum benedicere, non solum quando abundat, sed etiam quādo amittit: non solum quando sanus est, sed etiam quando ægrotat, vt sit in illo vera illa cantatio, Benedicā dominum (Psal.33.) in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Si ergo semper & quando lucet nox ista, & quando obscura est nox ista, quando arridet prosperitas, quando tristis est aduersitas, semper sit laus eius in ore tuo: fiet tibi quod modo dictum est, *Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Non me conculcant tenebræ eius, quia nō me extollit lumen eius. Ecce habes lumen ipsius in Iob, abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius diuitiis prima describitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux erat noctis eius. Putauit inimicus propterea illum talem virum colere deum, quia illa omnia donauerat ei, & petiuit vt auferrentur ab eo. Factæ sunt tenebræ noctis illius, quæ primò habebat lucem. Nouerat tamen ille, siue lux ibi esset, siue tenebræ, illam noctē esse, in qua per- L egrinaretur à deo suo, & habebat interiorem lucem ipsum deum suum, per quam lucem interiorē indifferenter haberet siue tenebras noctis illius, siue lucem. Propterea quia in luce noctis illius, id est, in rerū abundantia colebat deum, ablatis illi omnibus rebus, posteaquā factæ sunt tenebræ illius, quid dixit ille? Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomē domini benedictū. In nocte sum quadam vitæ hui[illegible] Dominus, inquit, habitat cor meum, illuminauit mi[illegible]solatiis quibusdam noctē: quando dedit copias rerum temporaliū. Subtraxit ipsam lucem temporalem, & quasi tenebrata est nox. Sed quia sicut tenebræ eius, sic & lumen eius: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomē domini benedictum. Non sum tristis in nocte hac, quia sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Vtrunque transit, vt qui (1.Cor.7.) gaudent, tanquam non gaudentes sint: & qui flent, tanquā non flentes sint, quia sicut tenebræ eius, ita & lumē eius. *Quoniam tu possedisti renes meos domine.* Non sine causa sicut tenebræ eius, sic & lumē eius. Intus est possessor, qui non solum cor tenet, sed etiā renes: nō solum cogi- M tationes, sed etiā delectationes. Ipse ergo possidet vnde me delectaret aliquid lucis in nocte, ipse tenet renes meos: nō noui delectari nisi de luce interiore sapientiæ ipsius. Quid ergo? Nō delectaris de prosperitate rerum, de felicitate temporum, de honoribus, de diuitiis, de familia? Non delector, inquit. Quare? Quia sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Vnde tibi ista indifferentia, vt sicut tenebræ eius, sic sit tibi & lumen eius? Vnde? Quoniam tu possedisti renes meos domine, *Suscepisti me de vtero matris meæ.* Dum essem in vtero matris meæ, non indifferēter habebā tenebras illius noctis, & lucem illius noctis. Etenim vterus matris meæ, consuetudo ciuitatis meę fuit. Quę est illa ciuitas? Quę nos progenuit in captiuitate. Nouim⁹ Babyloniā illā, de qua hesterno die locuti sumus, vnde proficiscūtur omnes qui credūt & suspirant illi luci Hierusalē cœlestis. Ergo ego dixi, ex vtero matris meæ susceptus sum à domino: inde mihi tenebræ noctis huius, & lux huius noctis indifferētes factæ sunt. Qui autē est in vtero matris illius Babyloniæ, gaudet prosperis seculi, frāgitur aduersitatib⁹ seculi, nō nouit gaudere nisi aliquid prosperū eueniat secundū tēpus, nec

A pus, nec nouit contristari nisi aliquid aduersum eueniat secundum tempus. Iam exi de vtero Babyloniæ, incipe cantare hymnū domino. Egredere & nascere, suscipiet te deus ex vtero matris tuæ. Quis deus? Deus ille Apostoli Pauli qui dixit, Cum autem placuit deo qui me segregauit de vtero matris meæ, reuelare filium suum in me. Quæ enim erat mater eius? Synagoga. Et ibi quid didicerat, nisi quod habebant & didicerāt ipsi Iudæi & ipse populus? Nomē io illis remanserat laudis dei, facta autem in eis non inueniebantur. Erant in eis verba dei, quasi folia in arbore, & fructus nusquā. Talem arborem fici, sicut nostis, cum dominus inuenisset, maledicto arefecit. Inuenit enim in ea folia, & fructum nō inuenit. quandam nobis arborē figurabat. Nam fructuū eorum tempus nondū erat. Quod omnes homines nouerant, artifex cœli & terræ non nouerat? Ergo ille qui Paulum segregauit ab vtero matris suæ, ipse & nos segregauit ab vtero matris nostræ. Cuius matris nostræ? Babyloniæ illius. Suscepti ergo ex vtero illo, iam incipiamus habere aliam spem. Promittit fratres quare gaudetis, fructus facite potius in alia spe. Iam non nouimus malum nisi offendere deum, & non perduci ad illa quę promisit: nec nouimus bonum nisi promereri deum & perduci ad illa quæ promittit. Quid illa bona mundi huius, & mala mundi huius? Indifferēter habeamus, quia iam suscepti ab vtero matris nostræ indifferenter ea habentes, dicimus, Sicut tenebræ eius, sic & lumen eius. Nec fœlicitas huius seculi nos beatos facit, nec aduersitas miseros. Opus est iustitiam tenere, fidem diligere, sperare in deum, diligere deum, diligere & proximum. Post istos labores habebimus indefessam lucem, habebimus diem sine occasu. Transit quicquid est in ista nocte lucidum & tenebrosum: Quoniam tu possedisti renes meos domine, suscepisti me ex vtero matris meæ. *Confitebor tibi domine quoniā terribiliter mirificatus es.* Terribiliter mirificatus es, eo ipso quòd te miramur, tu terribilis es, cum tremore gaudemus. Timemus enim ne de donis tuis nos extollentes per superbiam, mereamur amittere quod humilitate percepimus. Confitebor tibi domine quoniam terribiliter mirificatus es. *Mirabilia opera tua deus, Et anima mea cognoscet valde.* Iam cognoscit anima mea valde, quoniam suscepisti me ex vtero matris meæ. Antea vero mirificata est sciētia tua ex me, inualuerat, nec poteram ad illam. Ergo ex me inualuerat, nec poteram ad illam. Vnde modo anima mea cognoscet valde, nisi quia nox illuminatio in deliciis meis est, nisi quia venit mihi gratia tua, & illuminauit tenebras meas, nisi quia tu possedisti renes meos, nisi quia tu suscepisti me ex vtero matris meæ? *Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito.* Os suum dicit. Quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur. Hoc in Græco inuenitur. Nam possemus hic putare os esse ab eo quod sunt ora, non os correptē ab eo quod sunt ossa. Non est ergo absconditum, inquit, os meum à te, quod fecisti in abscondito. Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic enim potius loquamur. Melius est vt reprehendant nos grammatici, quàm non intelligant populi. Ergo est, inquit, quoddam ossum meum intus in abscondito. Tu fecisti intus ossum mihi in abscondito, & non est absconditum à te. In abscondito enim fecisti, sed nūquid & tibi hoc abscondisti? Hoc ossum meum factum à te in abscondito, homines non vident, homines non nouerūt, tu autem nosti qui fecisti. Quod ergo os dicit fratres? Quæramus illud, in abscondito est. Sed quia Christiani in nomine domini Christianis loquimur, modo inuenimus quid sit ossum huiusmodi. Firmitas quędam D est interior, quia in ossibus firmitas & fortitudo intelligitur. Est ergo quædam animæ interior vis, vbi firmitas non frāgitur. Quęlibet tormēta, quęlibet tribulationes, quælibet huius seculi aduersitates vndique sæuiāt, illud quod deus in abscondito fecit firmum, in nobis frangi non potest, non cedit. A domino enim facta est quędā firmitas patientiæ nostræ, de qua dicitur in alio psalmo, Veruntamē deo subiecta est anima mea, quoniā ab ipso patientia mea. Et attende apostolum Paulum, habentē intus hoc genus firmitatis. Quasi tristes, inquit, semper autē gaudentes. Vnde quasi tristes? Contumeliis, opprobiis, persecutionibus, flagellis, plagis, carceribus, catenis, lapidationibus. Quis nō eos miseros tunc existimaret? Nec illi ipsi persecutores sæuirent in eos: nisi putarent eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi enim eos ex sua infirmitate coniiciebant, qui non habebāt ossum absconditum interius. Illi vero qui habebāt, hominibus foris tristes videbantur, intus autem gaudebant deo, cui non erat absconditum ossum ipsorum quod fecerat in abscondito. Aperit autem hoc ossum in abscondito factum à deo idem apostolus Paulus his verbis, Non solum autē, inquit, sed etiā gloriamur in tribulationibus. Parum est quia nō es tristis, sed & gloriaris? Sufficiat tibi tristem non esse. Parum est, inquit, Christianis. Tale E ossum, mihi fecit in abscōdito, vt parum sit non frangi, nisi etiam glorier. Vnde gloriaris? In tribulationibus, sciētes quia tribulatio patientiā operatur. Vide quomodo formata sit illa firmitas intus in corde, Scientes quoniam tribulatio patientiā operatur, patientia probationē, probatio spem, spes autē non confundit, quoniā charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Sic formatum atq; firmatū est ossum illud absconditū, vt faciat nos etiam gloriari in tribulationibus. Sed videmur hominibus miseri, quia absconditū est ab eis quod habemus intrinsecus. Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito. *Et substantia mea in inferioribus terræ.* Ecce in carne est substantia mea, in inferioribus terræ est substantia mea, & habeo tamen ossum intrinsecus quod formasti, quod faciat me non cedere omnibus persecutionibus inferioris huius regionis, vbi est adhuc substantia mea. Quid enim magnum est si fortis est angelus? Magnum est si fortis est caro. Et vnde fortis est caro? Vnde forte vas fictile, nisi quia factū est ibi ossum in abscōdito? Et substantia mea in inferioribus terræ. Quid de illis F qui minus firmi sunt? Loquitur enim (vt iam cōmemoraui) Christus: sed multa dicta sunt ex persona corporis: audi & ex persona capitis, & non quasi distinguit vt inducat ipsas personas, modo caput, modo corpus. Si enim distinguit & quasi diuidit, non erunt duo in carne vna. Si autem duo sunt in carne vna, noli mirari si duo sunt in voce vna. Quando dominus noster Iesus Christus passus est, discipuli nondum habebant illud ossum interius, nondum illis erat firmatū robur patientiæ, & latebār se, nesciebant vires suas: & ausus est Petrus promittere societatē mortis cum domini passione, & non se nouerat ægrotus, medicus autem nouerat ægrotum. Quid autem factum est? Tecum, inquit, ero vsque ad mortem. Amen dico tibi, prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Responsio medici verior inuenta est, quàm ægroti præsumptio. De his ergo dicit, Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito. In quibus est ipsum os firmatum intrinsecus, & maxime robur passionis in ipso domino nostro & saluatore

Galat. 1. — Matth. 21. — Psal. 61. — 2. Cor. 6. — Roman. 5. — Matth. 19. — Luc. 22.

G Iesu Christo, qui cum voluit sedit, cum voluit surrexit, *Ioan.10.* cum voluit dormiuit, cũ voluit euigilauit. Quia potestatem, inquit, habeo ponẽdi animã meam, & potestatẽ habeo iterum sumendi eam. Quid de illis in quibus nõ erat fortitudo illa formata atq; firmata? Quid de illis? Vide quid dicat deo patri: *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Imperfectum meum, Petrum pollicentẽ & negãtem, præsumentem & deficientem, viderũt tamen oculi tui: nam quòd eũ & ipse dominus respexit, sicut scri- *Luc.22.* ptum est in Euãgelio, iam post tertiam negationẽ commonitus quid ei prædixerit dominus, exiit foras, & fleuit amare. Fletus ille de respectione dei fuit, quia imperfectum meum, inquit, viderunt oculi tui. Nam ille imperfectus titubans in domini passione, proculdubio periret, sed viderunt eum oculi tui, non solum ipsum, sed & omnes qui imperfecti fuerunt, donec Christi resurrectione firmarentur. Apparuit enim oculis eorum non perisse in domino quod mortuum erat, & factum est os illud in abscondito eorum, vt nec ipsi iam timerẽt mori. Imperfectum meum viderunt oculi tui. *Et in libro tuo omnes scribentur.* Non solum perfecti, sed etiam imperfecti. Non timeãt imperfecti, tantũ proficiant. Nec quia H dixi, non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant vbi inuenti sunt. Tantum proficiant quantum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant, tamen à corpore domini non recedant, vt in vno corpore, & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse vocem istam, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. *Per diem errabunt, & nemo in eis.* Dies hic adhuc erat dominus noster Iesus *Ioan.12.* Christus: vnde dicebat, Ambulate dum diem habetis. Sed per diem errabunt imperfecti ipsius. Putauerunt & ipsi dominum nostrum Iesum Christum tantummodo hominem esse, non habere in se occultam diuinitatem, non esse occultè deum, sed hoc solum esse quod videbatur: hoc & ipsi putauerunt. Nam & ipse Petrus, (de illo enim potissimũ loquimur, in quo nobis etiam non desperatæ firmitatis exemplum propositum est) dixerat domino idem Petrus, cum interrogasset quid il- *Math.16.* lum dicerent homines, Tu es Christus filius dei viui. Et dixerat ei dominus, Beatus es Simon bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœ- I lis est. Quare? Quia dixerat eum filiũ dei. Ibi paulò pòst eodem loco in ipsa contexione verborum cœpit dominus de passione sua futura dicere. Ille autem Petrus qui iam illum confessus fuerat filium dei, timuit ne sicut filius hominis moreretur. Erat & filius dei, erat & *Philip.2.* filius hominis: filius dei in forma dei æqualis patri, filius hominis in forma serui qua minor est patre. Vẽtu- *Ioan.14.* rus erat ad passionẽ vtique ex forma serui. Quid timuit Petrus? Ne in forma serui periret forma dei, & non potius præsumpsit, quia ex forma dei reuiuisceret forma *Math.16.* serui. Ait illi, Absit à te domine, propitius tibi esto. Et dominus qui illum beatum dixerat in illa voce, Vade post me satana, inquit: neque enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum sunt. Iam dudum quia dixerat, Tu es Christus filius dei viui: audiuit, Nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Ideo petra, ideo beatus. Modo autem quia non ex patris reuelatione sed ex carnis infirmitate responderat, satanas appellatus est. Non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ hominum. Et hic erat Christus, fratres: inter illos ambulaue- *Math.8.* rat, ventis imperauerat, ante oculos ipsorum fluctus cal- *& 14.* cauerat, ante oculos ipsorum quatriduanum mortuum *Ioan.11.* suscitauerat, ante oculos ipsorum tanta miracula fecerat, & tamen trepidauerunt in passione eius, quasi ami- K sissent eum de quo frustra præsumpserant: sed per diem errabant, & nemo in eis. Nemo prorsus, nemo, nec ipse qui dixerat, Tecum vsq; ad mortem ero. Dixerat enim illis, Veniet hora vt me relinquatis solum, & eat vnus- *Luc.22.* quisque in viam suam. Sed non sum solus, quia mecum *Ioan.16.* est pater. Cum illo erat pater, & ipse cũ patre, & in illo *Ioan.10.* pater, & ipse in patre: & ipse & pater vnũ, & illi timuerunt cum moreretur. Quare? Nisi quia per diem errauerunt, & nemo fuit in eis. Per diem errabant, & nemo in eis. Sed quid est, errabant per diẽ? Nunquid peribant? Et vbi est, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur? Ergo quando per diem errauerunt? Cum hic positum dominum non intellexerunt. Et quid sequitur? *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus.* Iidem ipsi qui per diem errauerunt & nemo in eis fuit, amici tui facti sunt. & valde mihi honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito, & pro eius nomine passi sunt, in cuius passione trepidauerunt. Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus. *Valde confortati sunt principatus eorum.* Facti Apostoli, facti duces ecclesiæ, facti arietes ducentes greges. Valde confortati sunt prin- L cipatus eorum. *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Per illos qui per diem errauerunt & nemo erat in eis, ecce nata est tanta multitudo, quæ iam sicut arena numerari non potest nisi à deo. Dixit enim, super arenam multiplicabuntur: & tamen dixerat, dinumerabo eos. Illi ipsi numerati, super arenam multiplicabuntur. Ei quippe arena numerata est, cui numerati sunt capilli capitis nostri. Dinumerabo eos, & super arenam *Math.10.* multiplicabuntur. *Exurrexi, & adhuc sum tecum.* Exurrexi & adhuc sum tecum, quid est? Iam passus sum, inquit, sepultus sum, ecce surrexi & adhuc me non intelligunt secum. Adhuc tecũ sum, id est, nondum cum ipsis, quia me nondum agnoscunt. Sic enim legitur in Euangelio, Quia post resurrectionẽ domini nostri Iesu Christi si- *Math.28.* bi apparentem non continuò cognouerunt. Est & alius sensus, Exurrexi & adhuc sum tecum, vt hoc tempus significare voluerit, quo adhuc in occulto est, & ad dexteram patris, antequam reueletur in claritate qua venturus est ad iudicandum de viuis & mortuis. Et deinde dicit, quid interea per totum hoc tempus dum iam M resurrexit & adhuc cum patre est, patiatur hic per commixtionem peccatorũ in corpore suo quod est ecclesia, & per separationem hæreticorum. Sequitur enim & dicit, *Si occideris deus peccatores, viri sanguinũ declinate à me, Quoniam dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.* Videtur sic cõnecti ordo verborum, Si occideris deus peccatores, accipiẽt in vanitate ciuitates suas. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam qua intumescunt, amittunt gratiam qua viuunt. Spiritus enim san- *Sapien.1.* ctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Sic occiduntur peccatores, quia obscurati intelligentia alienantur à via dei. Amittunt enim confessionem propter elationem, atque ita in eis occisis fit quod scriptũ est, A mortuo homine *Eccli.17.* tanquam qui non sit perit confessio. Et sic accipiunt in vanitate ciuitates suas, id est populos suos vanos eorum vanitatem sectantes, cum inflati iustitiæ nomine persuadent, vt dirupto vnitatis vinculo eos tanquã iustiores cæci & imperiti sequantur. Et quia plerunque hinc inueniunt occasionem separandi se ab vnitate Christi, dum malos accusant, cũ quibus se communionem nolle habere confingunt: & quia fieri potest vt non tan-

tum

A tum infament innocentes, quos tanquam malos se fu-
gere simulant, sed etiam vera de quibusdam malis sui
Matth.3. similibus dicunt, inter quos triticum Christi seruato
vnitatis vinculo gemit: propterea interposuit, Viri san-
guinum declinate à me, quoniã dices in cogitatione,
accipient in vanitate ciuitates suas: id est, ideo seducent
in separationem propriã populos suos vanitate propria
corrumpendos, quia tu in cogitatione dices, viri san-
guinũ declinate à me: vt scilicet merito superbiæ pec-
catores in spiritu occisi, ꝓpterea ciuitates suas, hoc est,
populos suos in vanum accipiant: hoc est, in erroris va-
nitatem separãdo traducant, & quasi offensi cõmixtio-
ne palearum, dirupta vnitate triticum deserãt: quia ip-
sum triticum, id est, bonos fideles munet, vt ante venti-
lationem quæ nouissima futura est, nõ aperte se à malis
segregent, ne adhuc eis commixtos deserant bonos,
sed per bonã conuersationem & dissimilitudinem vi-
tæ quodammodo tacite illis dicat corpus Christi, Viri
sanguinum declinate à me. Hoc enim eis voce dei di-
xit, quæ vox in cogitatione est, sicut cam deus dicit in
cogitatione sancti populi sui. Viri autem sanguinũ qui
B sunt, nisi qui oderunt fratres? sicut Ioannes dicit, Qui
1.Ioan.3. odit fratrem suum, homicida est. Hoc ergo non intelli-
gẽtes occisi peccatores, quomodo dicat deus malis in
cogitatione bonorum, Viri sanguinũ declinate à me,
accusant in eis communionem malorum, & se per has
calumnias separando, accipiunt in vanitate ciuitates
suas. Hæc vox quæ modo in cogitatione bonorum di-
citur malis, aperta erit in illa die quãdo eis dicetur à ca-
Math.7. pite ipso nostro: Nunquam noui vos: discedite à me o-
mnes qui operamini iniquitatem. Nunc autem dicit
corpus Christi, quod est ecclesia, Quid est, quod mihi
calumniantur superbi, quòd quasi me maculent aliena
peccata, & propterea separãdo se, accipiunt in vanitate
ciuitates suas? *Nónne eos qui oderãt te domine odio habui?* Vt
quid à me peiores exigunt etiam corporalem à malis
separationem, vt ante tempus messis simul cum ziza-
Math.13. niis eradicetur & triticum, vt ante tempus ventilatio-
& 3. nis perdam sustinentiã tolerandi paleam, vt antequam
omnia genera piscium ad finem seculi tanquam ad li-
tus separanda perueniant, retia pacis vnitatisq; dirum-
pam? Nunquid malorum sunt sacramẽta quæ accipio?
C Nunquid eorum vitæ factisq; communico cõsentien-
do? Nónne eos qui oderant te domine, odio habui?
Psalm.68. *Et super inimicis tuis tabescebam.* Nónne cũ zelus domus
tuæ comederet me, videbam insensatos & tabescebam?
Nónne & tædium detinebat me à peccatoribus dere-
Psalm.118. linquentibus legem tuam? Qui enim sunt inimici tui,
nisi qui vita sua indicãt quàm oderint legem tuã? Hos
ergo cum odissem, cur mihi calumniãtur qui accipiũt
in vanitate ciuitates suas, quòd mihi imputari possint
eorum peccata quos oderam, & super quibus zelo do-
Math.5. mus dei tabescebam? Sed vbi est, Diligite inimicos ve-
stros? An quia vestros dixit, non dei? Benefacite, inquit,
eis qui oderunt vos: non ait, qui oderunt deũ: ideo iste
secutus dixit, Nónne eos qui oderunt te domine odio
habui? non dixit, qui oderunt me. Et super inimicis tuis
tabescebam: tuis dixit, non meis. Sed qui nos propterea
oderunt, & propterea inimici nobis sunt, quia deo ser-
uimus, quid aliud quàm eum oderunt, & eius inimici
sunt? Nunquid ergo tales inimicos nostros diligere nõ
debemus? Aut non propter deum persecutionem pa-
tiuntur, quibus dicitur, Orate pro persequentibus vos?
Ergo attende quod sequitur, *Perfecto odio oderam illos.*
Quid est, perfecto odio? Oderam in eis iniquitates eo-
rum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfecto D
odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec
vitia propter homines diligas. Nam ecce vide quid ad-
iungat, *Inimici facti sunt mihi.* Non iam tantum dei, sed
suos inimicos ostendit. Quomodo ergo in eis imple-
uit quod & ipse dixit, Nónne eos qui oderant te, odio
habui: & quod dominus præcepit, Diligite inimicos Ibidem.
vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfecto o-
dio, vt hoc in eis oderit quod iniqui sunt, hoc diligat
quod homines sunt? Nã & tempore veteris testamenti,
quo visibilibus suppliciis carnalis populus coërcebatur,
homo ad nouum testamentum per intelligentiam per-
tinens famulus dei Moyses, quomodo oderat pecca- Exod.32.
tores, cum pro eis orabat, & quomodo nõ oderat cum
eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat eos? Ea
nãq; perfectione sic oderat iniquitatẽ quam puniebat,
vt diligeret humanitatẽ pro qua orabat. Cũ ergo cor-
pus Christi ab impiis & iniquis etiam corporaliter in
fine separãdum, nunc inter eos interim gemat: & cum
illi occisi peccatores tanquam de malorũ communio-
ne bonis calumniando, & se quasi per occasionem ma-
lorum magis à bonis & innocentibus separãdo, sic ac- E
cipiant in vnitate ciuitates suas, vt multi mali adhuc
restent qui eorum separationem non sequantur, sed à
bonis vsque in finem tolerandi, in eadem permixtione
remaneant: quid inter hæc ait corpus Christi, siue cen-
tenum, siue sexagenum, siue tricenum fructum afferens Matth.13.
cum tolerantia? Quid agit proxima Christi in medio Cant.2.
filiarum, sicut lilium in medio spinarum? Quæ sunt vo-
ces eius? quæ conscientia? quæ species filiæ regis intrin-
secus? Ecce audi quid dicat, *Proba me deus, & scito cor meũ.*
Tu deus, tu proba, tu scito, non homo, non hæreticus,
qui nec probare nouit, nec scire potest cor meum, vbi
tu probas & scis, quia non cõsentiam factis malorum,
& illi me putant cõtaminari posse peccatis aliorum: vt
dum ego in longinqua peregrinatione mea facio quod
in alio psalmo gemo, id est, Cum his qui oderãt pacem, Psal.117.
eram pacificus, donec perueniam ad illam visionẽ pa-
cis, quod interpretatur Hierusalem, quæ est mater om-
nium nostrum, ciuitas æterna in cœlis, ipsi litigando &
calumniando seq; separando accipiant non plane in
æternitate, sed in vanitate ciuitates suas. Proba ergo me
deus, & scito cor meũ, *Scrutare me & cognosce semitas meas.* F
Vt quid hoc? Attende quid sequitur, *Et vide*, inquit, *si
via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Scrutare,
inquit, semitas meas, id est, cõsilia & cogitationes meas,
& vide si via iniquitatis sit in me, siue faciẽdo, siue con-
sentiendo, & deduc me in via æterna. Quid aliud dicit,
quàm deduc me in Christo? Quid est enim via æterna,
nisi qui est vita æterna? Aeternus enim est, qui dixit, Ego
sum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris in via Ioan.14.
mea quod displiceat oculis tuis, quoniam via mea mor-
talis est, tu deduc me in via æterna, vbi nulla est ini-
quitas: quia & si quis peccauerit, aduocatum habemus 1.Ioan.2.
apud patrem Iesum Christum iustum. Ipse est exoratio
pro peccatis nostris. Ipse est vita æterna sine peccato,
Ipse est vita æterna sine supplicio. Magna sacramenta
fratres. Quomodo nobiscũ loquitur spiritus dei? quo-
modo nobis facit in hac nocte delicias? Quid est hoc,
rogamus vos fratres? Inde dulciora, quòd obscuriora.
Conficit nobis potionem ad amorem suum, quibusdã
modis suis miris. Mirificat ipsa dicta sua, vt cum ea di-
ceremus quæ iam noueratis, tamen quia ex illis locis
eruebantur quæ obscura videbãtur, tanquam noua fie-
ret ipsa cognitio. Nunquid non noueratis fratres, quia

G in ecclesia dei tolerandi sunt mali, & schismata non
Math.13. sunt facienda? Nunquid iam nõ sciebatis quia intra il-
la retia quæ capiunt bonos & malos pisces, perduran-
dum est vsque ad littus, nec retia rumpenda sunt, quia
in littore separabuntur boni ad vasa, & mali proiicien-
tur? Iam ista noueratis, versus autem istos psalmi huius
non intelligebatis. Expositum est quod non intellige-
batis, & innouatum est quod noueratis.

In Psalmum centesimum trigesimumnonum præfatio.

IVsserunt domini fratres, & in ipsis dominus
omnium, vt istum psalmum afferam ad vos in-
telligendum, quantum dominus donat. Adiu-
uet orationibus vestris, vt ea dicam quæ opor-
tet me dicere, & vos audire, vti omnibus nobis vtilis sit
sermo diuinus. Non enim omnibus vtilis est, quia non
2.Thess.3. est omnium fides. Fides autem sic est in anima vt radix
bona quæ pluuiã in fructũ ducit: perfidia verò & error
1.Tim.6. diabolicus & cupiditas mala radix omnium malorum
sicut radix spinarũ etiam dulcem pluuiam ad punctio-
nes cõuertit. Quid habet psalmus iste, credo cum can-
taretur aduertisse vos, quoniam cõqueritur & gemit, &
H deo precẽ fundit inter malos cõstitutum corpus Chri-
sti. Eius enim vox est in omni tali prophetia tanquam
illius inopis, id est egentis, nondum satiati, esurientis &
Math.5. sitiẽtis iustitiam, cui quædam saturitas promissa in fine
seruatur. Interim hic nũc sitiat & esuriat, gemat & pul-
set & quærat. Peregrinationis illecebris nõ delectetur,
non putet patriam seculum, vnde vt liberaretur Chri-
stus aduenit, quia Christus caput nostrum esse voluit,
caput scilicet cuiusdam corporis. Non enim potest di-
ci caput, vbi corpus nullum est cui sit caput. Proinde si
caput Christus, & alicuius corporis caput est Christus.
Corpꝰ illiꝰ capitis sancta ecclesia est, in cuius nos mem-
bris sumus, si caput nostrum diligimus. Audiamus ergo
voces corporis Christi, hoc est, nostras, si sumꝰ in Chri-
sti corpore, quia quisquis ibi non fuerit, in eis erit inter
quos illud corpus gemit. Proinde aut in illo corpore
eris vt gemas inter malos, aut non eris in illo corpore,
& in eis eris inter quos malos gemit corpus quod gemit
inter malos, aut membrum Christi, aut hostis corporis
Christi. Nec isti inimici & aduersarij corporis Christi
I vno modo intelliguntur, aut vno modo agunt. Versi-
pellis est enim qui in eis regnat, & qui eis vtitur tãquam
vasis suis. Cæterum multi ab illo liberantur, & in cor-
pus Christi transeunt: & qui sint, & quid futuri sint,
nonit ille qui illos redemit sanguine suo nescientes.
Sunt autem quidam perseuerantes in malitia sua, ad
Christi corpus non pertinentes, & ipsi noti ei vtiq; cui
nihil ignotũ est. Interim illi qui iam compaginati sunt
cum membris eius: nondũ habẽtes resurrectionem fu-
turam, in qua perit omnis gemitus, & laus succedit, in
qua omnis tribulatio morietur, & erit sine fine exulta-
tio: nõdum ergo habentes hoc in re, sed tamen tenẽtes
in spe, gemunt ex desiderio quodam, & orant se libe-
rari ab hominibus malis, inter quos necesse est viuere &
bonis. Non enim separatio iã cuiq; tuta est. Illius enim
erit separatio, qui non nouit errare. Quid est, qui non
nouit errare? Vt nec malum traiiciat ad dexteram, nec
bonum ad sinistram. Nos autem in hac vita difficile est
vt nosipsos nouerimus, quãto minus debemus de quo-
quam præproperam ferre sententiã? Quia si hodie ma-
lum nouimus, cras qualis futurus sit ignoramus: & for-
te quem vehementer odimus, frater noster est & nesci-
mus. Securi ergo odimus in malis malitiã, & diligimus
naturam & creaturam, vt quod ibi fecit deus, amemus: K
quod ibi fecit ipse homo, oderimꝰ. Fecit enim deus ip-
sum hominem, fecit autẽ homo peccatũ. Dilige quod
fecit deus, odi quod fecit homo. Sic enim persequêris
quod fecit homo, vt liberetur quod fecit deus.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

FInem non intendas aliud, quàm tibi ab Apo-
stolo præstitutũ est. Finis enim legis Christus Rom.10.
ad iustitiã omni credẽti. Ergo cum audis psal-
mum dicere, in finem, corda conuertantur ad Christũ.
Tanquã enim præco psalmi est titulus psalmi, veluti di-
cens, Ecce veni, & inde dicturus sum, de quo cantatu-
rus. Nam &, ipsi Dauid, non intelligo nisi ipsum qui fa-
ctus est ex semine Dauid secundum carnem. Interim Rom.1.
propter genus cõgruit nomen. Genus carnale à Dauid,
genus spiritale supra Dauid: & non solum ante Dauid, Ioan.8.
sed ante Abraham: nec ante Abraham tãtum, sed ante
Adam: nec ante Adam tantum, sed ante cœlum & ter-
ram, ante omnes angelos, ante omnes potestates & vir-
tutes, ante omnia visibilia & inuisibilia. Quare? Quia
vt hęc essent, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa- Ioan.1.
ctum est nihil. Ergo quia ex semine Dauid non secun-
dum diuinitatem, qua creator est ipsius Dauid: sed se- L
cũdum carnẽ Dauid dignatus est vocari in prophetia,
in ipsum finẽ intende, quia ipsi Dauid canitur psalmus,
& corporis eius vocẽ audi, & esto in corpore eius. Vox
quam audisti tua fiat, & ora & dic quod sequitur:

Expositio psalmi.

ERipe me domine ab homine maligno. Non ab vno,
sed ab ipso genere: nec à vasis tantum, sed ab
ipso principe, id est, ab ipso diabolo. Quare
enim ab homine, si à diabolo? Quia & ipse in
figura homo dictus est. Venit inimicus homo, & super- Math.13.
seminauit zizania. Et cũ dixissẽt serui ad patrẽfamilias,
Nónne bonũ semen seminasti? vnde apparuerunt ziza-
nia? Responsum est, Inimicus homo hoc fecit. Ab isto
ergo homine maligno ora quantum potes vt libereris.
Quia non est tibi colluctatio aduersus carnem & san- Ephes.6.
guinem, sed aduersus principes & potestates, & rectores
mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorum.
Quod quidẽ & nos fuimus. nã audiuimus modo vocẽ Ephes.5.
apostoli, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in do
mino. Iam ergo lux facti, non in nobis sed in domino, M
oremus non tantum contra tenebras, id est contra pec-
catores, quos adhuc diabolus possidet, sed etiam cõtra
ipsum principem eorum diabolum, qui operatur in fi-
liis diffidẽtiæ. *A viro iniusto erue me.* Hoc est ab homine
maligno, quod est à viro iniusto. Malignum enim ideo
dixit, quia iniustum, ne forte aliquẽ iniustum bonũ esse
putes. Sunt enim multi iniusti quasi non nocentes, non
sunt sæui, non sunt asperi, nõ sunt persequẽtes & pressu-
ras hominibus facientes: sed tamen vnde iniusti? Quia
alio quodam modo, luxuriosi, ebriosi, voluptatibus de-
diti. Quomodo nulli nocet, qui sibi non parcit? Inno-
cens enim ille est qui non nocet, nõ autem qui sibi no-
cet. Tibi autem quomodo potest non nocere, qui sibi
nocet? Sed respõdes, In quo mihi nocet? nõ enim inua-
sit rem meam, aut appetiuit salutem meam. Luxuria sua
pascitur, suis voluptatibus delectatur. Sed si inquinatas
habet voluntates, ipse inquinatur. Mihi quid pertinet,
cui molestus non est? Nocet tibi saltẽ vel exemplo, quia
viuit tecum, & ad quod agit inuitat. Nónne eum cum
vides forte in illis sordibus prosperari, duceris talium
delectatione factorum? Et si non consentis, saltem in-
uenisti quod expugnes. Quomodo ergo tibi non no-
cebat,

A cebat, qui laboras vincere quod fecit in corde tuo? Malignus eſt ergo omnis iniuſtus, & neceſſe eſt noxius ſit, ſiue ſit blãdus ſiue ſit ferox. Quiſquis in illũ incurrerit, quiſquis laqueis eius fuerit captus, inueniet quàm ſit noxium quod putabat lene. Etenim fratres, & ſpinæ non pungunt in radicibus. Erue ſpinas de terra, cõtrecta radices ipſarum, & vide ſi ſentis dolorem. Tamen illud vnde dolorem ſentis in ſuperficie, de illa radice proceſsit. Itaq; non vobis placeant homines quaſi lenes & blandi, amatores tamen carnalium voluptatũ, & inquinatarum cupiditatũ ſectatores non vobis placeant. Et ſi adhuc videtur lenes, radices ſpinarum ſunt. Nam talibus factis per luxuriam plerunq; effundunt quod habebant. Et quomodo quærunt implere quod effuderũt? Nunquid iam parcunt rapinis & cogitationibus fraudium omni generi malignitatis exquirendæ? Iam vides malum hominẽ quem putabas antea lenem. Quãdo illum videbas inebriari, bonus erat: modo iam furem vides, latronem times. Proceſſerunt ſpinæ de illis radicibus. Quãdo ſentiebas lenes radices ſpinarũ, tunc ſi poſſes incenderes, & non eſſet vnde prodiret quod te mo-
B do pungeret. Proinde fratres mei corpus Chriſti vel membra Chriſti gementia inter tales malos, quoſcunq; videtis & inuenitis procliues ferri in malas libidines, & in pernicioſas voluptates, tunc reprehendite, & tunc caſtigate, tunc vrite. Incendatur radix, & non eſt vnde ſpina procedat. Si autẽ nõ potueritis, certi eſtote quòd eos habebitis inimicos. Tacere poſſunt, occultare inimicitias ſuas poſſunt, amare vos nõ poſſunt. Sed quoniam amare vos non poſſunt, & neceſſe eſt vt qui oderunt, mala vobis quærant, non vacet lingua & cor veſtrum dicere deo, Exime me domine ab homine maligno, à viro iniuſto erue me. *Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde.* Quid enim? Quia non audent proferre in lingua, & ſeruant in corde. Propter eos enim dixit, qui plerunque in labiis bona loquuntur. Audis vocem iuſti, ſed nõ eſt cor iuſti. Nam quid profuit hoc addere vt diceret, Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde? Ab eis me libera, ibi ſit potentiſsima manus tua ad eruendum me. Facile eſt enim deuitare apertas inimicitias, facile eſt auerti ab inimico prompto & manifeſto, cuius iniquitas iam etiam in labiis eſt. Ille eſt moleſtus, ille occultus. Ille difficilè deuitatur qui in labiis bona portat,
C & in corde occultat mala. Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde. *Tota die conſtituebant bella.* Quid eſt bella? Contra quæ pugnarem tota die mihi conſtituebant. Inde enim hoc naſcitur de talib⁹ cordibus, quicquid eſt cõtra quod pugnat Chriſtianus. Si ſeditio, ſi ſchiſma, ſi hęreſes, ſi contradictio turbulenta, non hoc erumpit niſi de illis cogitationibus quæ tegebantur: & quando labia bona loquebantur, tota die conſtituebant bella. Pacata audis verba, ſed belli conſtitutio à cordibus non diſcedit. Quod enim dictum eſt, Tota die, ſine intermiſsione ſignificat, id eſt, toto tempore. *Acuerũt linguas ſuas ſicut ſerpentes.* Si adhuc quæris hominem, aſpice ſimilitudinem. In ſerpente maxima aſtutia eſt & dolus nocendi, propterea etiam ſerpit. Non enim vel pedes habet, vt eius veſtigia cum venit audiantur. In eius itinere velut lenis eſt tractus, ſed non eſt rectus. Ita ergo repũt & ſerpunt ad nocendum, habentes occultum venenum, & ſub leni contactu. Et ideo ſequitur, *Venenum aſpidum ſub labiis eorum.* Ecce eſt illud ſub labiis, vt aliud ſub labiis, aliud in labiis aduertamus. Quos etiã aperte manifeſtat
Pſalm. 27. alio loco vbi dicit, Qui loquuntur pacẽ cum proximo ſuo, mala autem ſunt in cordibus eorum. *Conſerua me domine de manu peccatoris, ab hominibus iniuſtis erue me.* Ipſi ſunt, D
noti ſunt: non hic opus eſt intelligere, ſed agere. Orare opus eſt, non quærere qui ſint. Sed quomodo ores aduerſus huiuſmodi homines, aperit tibi in conſequenti. Multi enim aduerſus malos imperite orant. *Qui cogitauerunt,* inquit, *ſupplantare greſſus meos.* Adhuc poteſt carnaliter accipi. Habet quiſque inimicum in negocio, cogitat ei fraudem facere, & ei auferre pecuniam, qui verſatur in communi negocio. Habet quiſque inimicum vicinum, & cogitat malum ingerere domui eius, aliquid de re ipſius minuere, & vtique dolo cogitat, fraude cogitat, machinamentis diaboli hæc ipſa geſtit implere, nemo dubitat. Sed tamen non propter iſta iſti cauendi ſunt, ſed ne inſidiando tibi adducant te ad ſe, id eſt, à corpore Chriſti ſeparent te, & faciãt te de corpore ſuo. Sicut enim bonorum caput Chriſtus eſt, ſic illorum caput diabolus. Qui cogitauerunt, inquit, ſupplãtare greſſus meos. Quid eſt, ſupplantare greſſus meos? Non quaſi vt erres in negocio quod cum illo habes, & decipiat te in cauſa quæ tibi communis eſt in foro cum illo. Supplantauit greſſus tuos, ſi te impedierit in via dei, vt illud quod rectum intendebas titubet, aut laba- E
tur à via, aut cadat in via, aut recedat de via, aut remaneat in via, aut retro reuertatur vnde venerat. Quicquid tibi tale fecerit, ſupplantauit te, decepit te. Contra huiuſmodi inſidias ora, ne perdas cœleſte patrimoniũ, ne amittas Chriſtum cohæredem, quia victurus es in æternum cum eo qui te fecit hæredem. Non enim talis te fecit hæredem cui mortuo ſuccedas, ſed cum quo in æternum viuas. *Abſconderunt ſuperbi muſcipulam mihi.* Totum corpus diaboli explicauit breuiter cum ait, ſuperbi. Inde eſt quòd & iuſtos pleríque ſe dicunt, cum ſint iniqui. Inde eſt quòd nihil illis tam noxium eſt, quàm cõfiteri peccata. Ipſi ſunt qui cum ſint falſi iuſti, neceſſe eſt vt inuideãt veris iuſtis. Nemo enim inuidet alteri in eo quod non vult vel eſſe vel videri. Alius tibi inuidet quia diues es, aut diues vult eſſe vt tibi inuideat, aut putari vult diues. Alius tibi inuidet quia clarus es & nobilis, aut hoc eſſe affectat, aut hoc ſe putari cupit. Et ſic omnia quæ videtur bona in hoc ſeculo & putantur, quod quiſque vult habere, & in quo vult excellere, vel cuius rei famã captat, in eo tibi inuidet. Iſti autem qui falſi iuſti ſunt, videri volunt iuſti cum non ſint, & neceſſe eſt vt quem viderint verum iuſtum, inuideãt F
illi, & hoc cum illo agant quomodo amittat vnde gloriatur. Inde veniunt omnes ſeductiones & ſupplantationes. Hoc prior ipſe diabolus voluit, qui cadens ſtanti Geneſ. 3.
homini inuidit, & quia ipſe amiſit regnum cœlorum, hominem illuc peruenire noluit, & non vult: & id agit nunc, vt homo illuc nõ perueniat vnde ipſe eiectus eſt. Quia ergo ſuperbus eſt ipſe, & ideo inuidus quia ſuperbus, omne corpus ipſius talium corpus eſt. Sed nos oremus contra illum qui corrigi non poteſt, & pro ipſis qui poſſunt, vt dicamus homini iniuſto, Quare inuides iuſto ô homo iniuſte? Quia vis videri iuſtus? Cito fac quod melius eſt, & facilius eris. Quod vis videri, eſto rebus: ita diliges cui inuidebas: quia quod illum doles eſſe, eris & tu, & amabis in eo te, & ipſum in te. Etenim ſi inuideres diuiti, non eſſet in poteſtate tua vt diues eſſes. Si inuideres honeſto alicui ſenatori nobili, nõ eſſet in poteſtate tua vt nobilis tu eſſes & clarus. Si inuideres pulchro, nunquam pulchrum te faceres. Si inuideres forti & valido, nunquam tibi vires dares. Si inuides iuſto, res in voluntate eſt. Eſto quod doles eſſe alterum: non enim empturus es quod tu non es, & alius eſt. Gra-

Luc.2. tis constat, cito constat. Pax in terra hominibus bonæ G voluntatis. Illi autem superbi absconderunt muscipulã, quæsierunt supplantare gressus meos rectos. Et quid fecerunt? *Et restes extenderunt muscipulas pedibus meis.* Quas restes? Notum est hoc verbum in scripturis, & inuenimus Ioan 2. alibi quid significẽt restes. Dominus flagellum de resticulis fecit, vnde expulit eos de templo qui ibi male versabantur, & significauit nobis quomodo intelligamos Prouerb.5. restes, quia criniculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Dicit enim alia scriptura, & aperté Esa.5. Esaias, Væ iis qui trahũt peccata sicut restem longam. Quare autem dicitur restis? Quia omnis peccatoc perseuerans in peccatis suis, addit peccata peccatis, & cum deberet accusatione peccati sui corrigi, defensione duplicat quod confessione posset auferri, & plerunque aliis peccatis vult munitus esse propter illa quæ cõmisit. Fecit adulterium, & ne occidatur, parat homicidium, addit peccato peccatum. Rursum si ei contigerit facere homicidium, iam qui vnum crimẽ timebat, duo timet, & ideo vtique cum videat se plura timere quàm antea timebat, non cogitat minuere quod fecit, sed adH dere quod nondum fecit: quærit forte & maleficum. Tria ecce habet. Inde iã quis cogitet? quis finiet restim peccatorũ? Et optime dicitur restis. Vt enim torqueatur restis additur, & non adduntur recta fila sed torta. Prauitas sibi connexa ducitur in lõgum, & non cogitat præcidere quod male texuit, sed addere, producere, in longum protendere, vt habeat in fine vnde illi ligenMath.22. tur manus & pedes, & proiiciatur in tenebras exteriores. Hæc autem peccata sua intendunt iustis, quãdo eis suadent facere mala quæ ipsi faciunt. Ideo dixit, Restes extenderunt muscipulam pedibus meis: id est, de peccatis suis me deiicere voluerunt. Et vbi hoc? *Iuxta semitas scandalum posuerunt mihi.* Non in semitis, sed iuxta semitas. Semitæ tuæ, præcepta dei sunt. Illi scandala iuxta semitas posuerunt, tu noli recedere à semitis, & non irrues in scandala. Nec volo dicas, Et si prohiberet illos deus ponere mihi scandala iuxta semitas, non ibi ponerent. Imò permisit deus ponere scandala illos iuxta semitas, vt tu non recedas à semitis. Iuxta semitas scandala posuerunt mihi. Et quid restat? Quod remedium inter tanta mala, in istis tentationibus, in istis peI riculis? *Dixi domino, deus meus es tu.* Illi homines sunt, & nõ mei, tu & deus & meus es. Dixi domino, deus meus es tu. Magna vox orationis, monet fiduciam, Nunquid illorum non est deus? Cuius enim non est deus, qui est verus deus? Sed tamen proprie eorum est qui eo fruuntur, qui ei seruiunt, qui libenter sub ipso sunt. Nã & mali quamuis inuiti, sub ipso sunt. Illi appellant deum à quo coronentur, sub illo illi fugiunt à quo damnentur. Et iniquus qui nõ vult habere dominum deum suum, quò fugiet deum omnium? Bonum est illi ergo vt conuertatur ad deum omnium, faciátque illum conuersione suum, & positus inter tales peccatores, seductores, hypocritas, superbos, dicat ad deum quem sui conuersione sibi fecit deum suum, Dixi domino, deus meus es tu.

Percipe auribus domine vocem deprecationis meæ. Simplex quidem sententia est, & facilis ad intelligendum, sed tamen delectat forte cogitare quare non dixerit, Percipe auribus deprecationem meam, sed velut euidentius exprimens affectum animi sui, ait vocem deprecationis meæ, vitam deprecationis meæ, animam deprecationis meæ, non quod sonat in verbis meis, sed vnde viuunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine anima, soni dici possunt, voces non possunt. Vox proprie animatorum est, viuorum est. Quàm multi anté depreK cantur deum, & non sentiunt deum, nec bene cogitant de deo? Sonum deprecationis habere possunt, vocem non possunt, quia vita ibi non est. Huius qui viuebat, quia deum suum intelligebat, & à quo liberaretur videbat, & à quibus liberaretur sentiebat, ipsa erat vox deprecationis eius, ipsam commẽdans auribus dei dicat, Domine domine. Tu domine domine, id est, tu verissime domine, non quales domini homines, non quales domini qui emunt sacello, sed qualis dominus qui emit sanguine. *Domine domine virtus salutis meæ.* Id est, qui das vires saluti meæ. Quid sibi vult virtus salutis meæ? Conquerebatur de scandalis & insidiis peccatorum, & circumlatrãtibus & circuminsidiãtibus malignis hominibus vasis diaboli, de superbis inuidentibus iustis, inter quales necesse est vitam ducere cum hic viuimus in peregrinatione nostra hac. Talia vero scandala abundantia futura dominus prædixit, & ait, Abundabit Math.24. iniquitas: & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Sed adiunxit statim solatium, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Attendit iste & timuit, & abundantia iniquitatum turbatus re- L spexit spem: quia qui perseuerauerit vsq. in finẽ, hic saluus erit: extendit se perseuerare, & vidit lõgam vitam: & quia perseuerare magnum est & difficile, ipsum orauit ad perfectionem perseuerantiæ suæ, à quo illi iussum est vt perseueraret. Certe saluus ero, si perseuerauero vsque in finem, sed perseuerantia ad virtutem pertinet, vt merear salutẽ: Tu es virtus salutis meæ, tu me facis perseuerare vt perueniã ad salutem. Domine domine virtus salutis meæ. Et vnde spero, quia tu es virtus salutis meæ? *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Ecce modo adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno intus contra concupiscentias meas, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit Rom 7. de corpore mortis huius? Gratia dei, per Iesum Christum dominũ nostrum. Igitur laborãs in hoc bello respexit ad gratiam dei, & qui iam cœperat æstuare & arescere, tanquam vmbram inuenit sub qua viueret, Obumbrasti super caput meum in die belli, id est, in æstu, ne fatigarer, ne arescerem. *Ne tradas me domine à desiderio* M *meo peccatori.* Ecce quò mihi valeat vmbraculum tuum, vt æstum non patiar à meipso. Et quid mihi peccator faceret ille quantumlibet sæniret? Sæuierunt enim iniqui, martyres traxerũt, eos catenis ligauerũt, carceribus incluserũt, gladio ferierũt, bestiis subiecerũt, ignibus consumpserunt. Hæc omnia fecerunt, sed non eos tradidit deus peccatoribus, quia nõ sunt traditi à desiderio suo. Illud ergo ora quantum potes, vt à desiderio tuo non tradat deus peccatori. Tu enim desiderio tuo facis locum diabolo. Ecce enim diabolus proposuit lucrũ, & inuitauit ad fraudem. Lucrum enim habere non potes, nisi fraudem feceris. Sed lucrum esca est, fraus laqueus. Sic attende escam, vt videas & laqueum, quia lucrum non potes adipisci nisi fraudem feceris. fraudem autem si feceris, capieris. Nõ ideo dico capieris, quia inuenieris. Aliquando enim non inuenieris sed ab hominibus, à deo autem capieris & traheris & occideris. Omnis enim qui talia facit, perimit seipsum. Ibi est ergo esca, ibi est & laqueus. Frena desiderium, & non cades in laqueum. Si autem vicerit te desiderium escæ, mittit tibi collum in laqueum, & capiet te auceps animarum. Ne tradas me à desiderio meo peccatori, inde obumbratue

in die

A in die belli. Desiderinm enim æstus facit, vmbraculum autem domini temperat desideriũ, vt posimus refrenare quo rapiebamur, vt non ita æstuemus vt ad laqueũ perducamur. *Cogitauerunt aduersum me, ne derelinquas me,* Psal.22. *ne forte exaltentur.* Habes & alio loco, Qui me premunt, exultabunt si motus fuero. Tales sunt & isti, quia talis est & ipse diabolus. Quando seduxerit hominem, gaudet, triumphat de illo: Exaltatur ipse, quia ille humiliatus est. Quare autem ille humiliatus est? Quia male exaltatus fuit: & ille qui de illo triumphat, humiliabitur. Tales sunt enim omnes qui gaudent de malo, videntur sibi ad tempus gloriari, superbire, ceruicem erigere. Non vos delectet exaltatio corum, escam habent io faucibus & hamum. Ibi est quo delectantur, ibi est quo trahuntur. Ne derelinquas me, ne forte exaltentur: id est, non de me triumphent, non de me gaudeaot.

Caput circumitus eorum, labor labiorum ipsorum teget eos. Me, inquit, vmbra alarum ruarum teget, obumbrasti enim mihi in die belli. Ipsos quid teget? Caput eircumitus eorum, ipsa superbia. Quid est, eircumitus ipsorum? Vt circumeant & noo steot, in gyrum eaot erroris, vbi iter B est sine fine. Qui enim in longum it, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nunquam finit. Ipse est labor impioruoi, qui demonstratur io alio psalmo euidentius, Psalm.11. In circumitu impij ambulant. Sed circumitus Eccli.10. eorum caput, superbia est: quia initium omnis peccati superbia. Vnde autem superbia labor labiorum ipsorum? Omnis enim superbus fictus est, omnis fictus mendax. Laborant homines loqui mendacium, nam veritatem tota facilitate loquerētur. Ille enim laborat, quia fingit quod dicit. nam qui verum vult dicere, nō laborat. Ipsa enioi veritas sioe labore loquitur. De homine ergo hoc dixit deo, Me proteget vmbraculum tuum, iplos teget mendacium ipsorum. Sed ipsum menda- Psalm.7. cium iplorum, labor est labiorum ipsorum. Ecce parturiuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. In omni enim opere malo labor est, & omne opus malum cogitatum, mendacium ducem babet. Non enim est veritas nisi in opere bono. Et propterea quia omnes laborant in mendacio, veritas quid clamauit? Matth.11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ipsa est vox clamans ad laborantes in Psal.4. alio psalmo, Filij hominum vsquequo graui corde, vt C quid diligitis vanitatem, & quæritis mēdacium? Aperte Hiere.9. audi alio loco laborē in mendacio. Docuerunt linguas suas loqui mendacium, vt inique agerent laborauerūt. Caput circumitus eorum labor labiorum ipsotum teget eos. *Decident super eos carbones ignis in terra, & deiicies eos.* Quid est, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic supra illos decidant carbones ignis, & deiicies eos. Qui sunt carbones ignis? Nouimus istos carbones. An alij sunt isti, & alij illi de quibus dicturi sumus? Istos enim video ad pœnam valere, illos autem quos commemoraturus sum, ad salutem. Dictum est enim de quibusdam carbonibus, cum homo peteret aduersum linguā sub- Psalm.119. dolam auxilium, Quid detur tibi aut quid adiicietur tibi ad linguam subdolam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoriis, id est, verba dei cor transfigentia, & vetustatem perimentia, amorémque gignentia, & exempla hominum qui mortui erant & reuixerunt: & nigri eraot, & fulgentes effecti sunt. Carbones enim tenebrę sunt, color iodicat. Sed cū ad eos accesserit flamma charitatis, & ex mortuis reuixerint, audiant ab apo- Ephes.5. stolo, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipsi sunt carbones fratres quos intuemur, quaodo volumus mutare vitam transfixi sagitta dei, & D impediunt nos malæ linguæ hominum, de qualibus hic modo querebatur, & volunt seducere à via veritatis, potiusq́; inducere ad errores suos, & dicere nobis, quia si profeisi fuerimus, non implebimus. Attendimus carbones illos. Qui erat heri ebriosus, hodie sobrius est. Qui erat heri adulter, hodie castus est. Qui erat heri raptor, hodie largitor. Omnes isti carbones ignis sūt. Accedunt exempla carbonum ad vulnus sagittarum. Non enim timeo dicere vulnus, cum clamet ipsa spōsa, Vulnerata charitate ego sum: & fit ibi vastatio fœni, propter quod & dicūtur carbooes vastatorij. Vastatur fœnum, sed purgatur aurum, & mutat homo ex morte vitam, & incipit esse etiam ipse carbo flagrans, qualis erat carbo Apostolus, qui prius fuit persecutor & blasphe- 1.Tim.1. mus & ioiuriosus, niger & extinctus: misericodiam verò consecutus, accensus est de cœlo: vox Christi accendit illum: periit in eo tota nigredo, cœpit feruens spiritu quo accendebatur accendere. Tales ergo & hic intellecturi sumus carbones igois, qui cadūt super istos malos, & deiiciunt eos. Planè oon prohibemur hunc habere intellectum. Video hic nobis elucescere non im- E probabilem seu reprehensibilem sententiam. Intelligo illos carbones cadere super istos vt deiicianrur. In alios enim veniunt vt accendantur, in alios vt deiiciantur. Ipse enim carbo dicebat, Quibusdā sumus odor mor- 2.Cor.2. tis in mortem, quibusdam sumus odor vitæ in vitam. Vident enim iustos flammantes spiritu, cādentes luce, & eis iouidendo cadunt: boc est, quòd superueniēt illis carbones ignis in terra & deiicicotur. Quid est, in terra? Adhuc hic sunt in hac vira, excepta illa pœna quæ seruatur impiis. Carbones isti illos deiiciunt, antequam veoiat ignis æternus. Decidēt super eos carbones ignis in terra, & deiicient eos. *In miseriis non subsistent.* Venit illis miseria, & non tolerant, iustus autem subsistit: quomodo ille subsistit, qui dicit, Sed & gloriamur in tri- Rom.5. bulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quooiam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. At vero super illos cum eeciderit aliqua pressura, aliqua miseria, non subsistunt, cadūt. Quaodo enim tales patiuntur huiusmodi pressuras, non valent tolerare, decidunt in iniquitates malas, quia traduntur à F desiderio suo peccatori. *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi est voluptas, nisi loqui? Non enim attendit quid loquatur, dum loquitur. Non potest fieri vt iste dirigatur. Qualis ergo esse debet seruus dei, accensus illis carbonibus, & ipse carbo salutaris effectus qualis esse debet? Vt magis optet audire quàm dicere, sicut scriptuoi est, Sit autem omnis homo velox ad audiēdum, tardus au- Iacob.1. tem ad loquēdum. Et si fieri potest hoc cupiat, non habere necessitatem loquendi & docendi. Ecce enim dico charitati vestræ, fratres mei. Loquimur nos oiodo ad vos, vt aliquid doceamus vos: quanto melius si omnes sciremus, & nemo doceret alterum, vt non esset alius loquens, alius audiens, sed omnes audientes vnum illum cui dicitur, Auditui meo dabis gaudium & læti- Psal.50. tiam? Vnde & ille Ioannes non tā gaudebat quia prædicabat & quia loquebatur, sed gaudebat quia audiebat. Ait enim, Amicus autem sponsi star & audit eum, & Ioan.3. gaudio gaudet propter vocem sponsi. Itaq; fratres cito dixerim charitati vestræ, ibi vnusquisque prober se, non vt loquatur, sed vt de alio locutionis officium exigat.

G Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in voluntate, vocem doctrinæ in necessitate. Quando enim opus est voce doctrinæ? Quando pateris imperitū, quando pateris indoctū. Si semper delectat te docere, semper vis habere imperitum, quem doceas. Si autē beneuolus es, & vis omnes doctos esse, non vis semper habere quos doceas, & non erit in voluntate exercitatio vel probatio doctrinæ tuæ, sed in necessitate. Gaudium tibi sit in auditione dei, necessitas tibi sit in locutione tua, & non eris vir linguosus, ne non dirigatis. Quare vis loqui, audire non vis? Semper foras exis, intrò redire detrectas. Qui enim te docet, intus est: quando tu doces, tāquam foras exis ad eos qui foris sunt. Ab interiore enim audiuimus veritatem, & ad eos qui foris à nostro corde sunt loquimur. Quòd enim dicimur eos in corde habere da quibus cogitamus, secundum imaginem quādam dicimus, quam de illis habemus impressam. Nam si omnino intus ipsi essent, scirent vtiq; quid in corde nostro esset, atque ita vt eis loqueremur opus nō esset. Si autem hoc te delectet quod foris agis, vide ne tumescas foris, & non possis redire per angustum, & non possit tibi dicere deus tuus, Intra in gaudiū domi-
H ni tui: sed dicat tibi, quia forinsecus erat quod amasti,
Matth.25. Ligate ei manus & pedes, & mittite eū in tenebras exteriores. Vbi enim ostendit malum esse mitti exterius, ibi ostendit bonum esse intrasse interius. Nam seruo bono quid dicit? Intra in gaudium domini tui. Malo autem seruo, Proiicite eum in tenebras exteriores. Non ergo amemus magis exteriora, sed interiora. De interioribus gaudeamus, in exterioribus autē necessitatem habeamus, non voluptatem. Vir linguosus non dirigetur super terram. *Virum iniustū mala venabuntur in interitū.* Veniunt mala & non subsistit, ideo dixit, venabūtur in interitū. Multis enim bonis, multis iustis euenerunt mala, & tanquam inuenerunt eos mala. Nam ideo dixit, venabuntur, quia vnusquisq; abscondere se vult à malo: sed cum inuenitur à malo, quasi factus est in venationem. Nunquid autē soli mali fugiunt à malis, quando
Matth.10. quæruntur à malis? Nōnne & bonis dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Ergo quando mali persequebātur bonos, id est, martyres nostros, cum eos comprehenderūt, venati sunt eos, sed nō
I ad interitum. Pressa est enim caro, coronata est anima, & eiecta est anima de carne, nec carni aliquid factum est, quod obesset in posterum. Incensa sit caro, percussa sit caro, laniata sit caro, nūquid ideo subtracta est creatori, quia data est in manus persecutoris? Ille qui creauit ex eo quod nō erat, non reparabit melius quàm erat? Ergo quandocunque capti sunt iusti, venati sunt quidem illos mali, sed non ad interitum. At verò illi qui non diriguntur & linguosi sunt, mala eos venabuntur ad interitum. Quare? Quia in miseriis non subsistent.

Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Egens iste non est linguosus. Qui enim linguosus est, abundare vult, esurire nescit. Illi autē egentes sunt, quibus dicitur, Pul-
Matth.7. sate & aperietur vobis, quærite & inuenietis, petite & dabitur vobis. Ille egens est de quo dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabūtur. Gemunt inter scandala malorum ipsi, precantur ad caput suum, vt eruantur ab homine malo, & ab homine maligno liberentur, & de manibus iniustorū eruantur. Ipsi ergo sunt quorū causam dominus nō negliget: & si modo pressuras patiuntur, apparebit gloria ipsorū cum apparuerit caput ipsorum. Talibus enim hic constitutis
Coloss.3. dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ergo pauperes sumus, abscōdita est vita K
nostra: clamemus ad panē. Est enim panis viuus qui de *Ioan 6.*
cœlo descendit, & qui in via reficit nos, in patria saturabit nos. Modo enim vt duremus, reficimur. Nam necesse est esuriamus quoadusq; satiemur. Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Certus erat iste, quoniam faciet dominus iudicium egentis. *Et causam pauperum.* Ostendit iniquis quomodo diligit iustos suos, ostēdit diuitibus quomodo diligat pauperes suos. Diuites dixi superbos, pauperes dixi humiles. Diuites dixi per abundantiam non quærentes, pauperes dixi per desiderium suspirantes. Faciet dominus causam ipsorum.

Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo. Et quando agis causam ipsorum, & quando facis iudicium ipsorum, tuo nomini confitebuntur. Meritis suis nihil tribuunt, nō tribuent totum nisi misericordię tuę. Veruntamen iusti confitebūtur nomini tuo. Et quia iusti confitebuntur nomini tuo, vt quantumcūque iusti fuerint, nihil sibi assumant de suo, nihil sibi tribuant de suo. Quid fiet vt dirigant cor? Quia quando ad se flectunt, torquent cor: quando autem ad dominum intendunt, dirigunt cor. Et vbi erit voluptas, vbi requies, vbi gau-
dium, vbi beatitudo? Nunquid in se? Non: sed in quo L
sunt lux. Nunc autem lux in domino dixit. Ideo vide *Ephes.4.*
quid sequitur, vide quo concludit. *Inhabitabunt recti cum vultu tuo.* Male enim illis fuit in vultu suo, bene illis erit cum vultu tuo. Quando vultū suum amauerunt, in su-
dore vultus sui panem māducauerunt. Redeant, & de- *Genes.3.*
terso sudore, finitis laboribus, pereunte gemitu, veniet illis facies tua abundās sufficientia. Nihil quærent amplius, quia melius non habent, amplius non te deserent, ne deserantur à te. Etenim post resurrectionem de do-
mino quid dictum est? Adimplebis me lætitia cū vultu *Psal.15.*
tuo. Sine vultu suo nō nobis daret lætitiā. Ad hoc purgamus vultū nostrum, vt gaudeamus ad vultum ipsius.
Filij enim dei sumus, sed nondū apparuit quid erimus. *1.Ioan.3.*
Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniā videbimus eum sicuti est. Quia inhabitabunt recti cum vultu tuo. Putamúsne cum vultu patris, & nō cum vultu filij? an cō vultu filij, & non cū vultu patris? An vnus quodāmodo vultus patris & filij & spiritus sancti? Videamus si nō nobis ipse filius promittit vultum suum,
vnde nos lætos faciat. Modo hoc capitulum in Euāge- M
lio quod huic psalmo attestaretur, dominus deus inspi-
rauit vt legeretur. Ait enim ipse dominus, Qui audit *Ioan.14.*
præcepta mea & custodit ea, ipse est qui diligit me: Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligā eum, & ostendā illi meipsum. Quale promisit præmium dilectissimi? Nunquid eum nō videbant, quibus se ostendere promittebat? Nōnne ante illos erat? Nōnne facies carnis illius adiacebat oculis eorū? Quid est quod volebat ostendere videntibus se? Sed quia talem videbant discipuli qualem crucifixerant Iudæi: erat autem deus in carne illa occultus, hominem autem possent videre homines, deum vero non possent, quamuis in homine,
Quia beati mundo corde, quoniam ipsi deū videbunt: *Matth.5.*
dedit formam hominis & piis & impiis, seruauit formam dei mundatis & piis, vt iocundemur in illo, & bene nobis in æternum sit cum vultu ipsius.

In psalmum centesimum quadragesimum

Præfatio.

AVDISTIS fratres admonitionem & petitionem nostrā ex ore Apostoli, cum eius modo
epistola legeretur. Ait enim, Orationi instan- *Coloss.4.*
tes, vigilantes in illa, orantes simul & pro nobis, vt deus

aperiat

A aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium eius, vt manifestem illud, sicut oportet me loqui. Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur ne vilescant, ad hoc quæruntur vt exerceant, ad hoc aperiuntur vt pascant. Psalmus quem modo cantauimus, in multis sententiis subobscurus est. Cū adiuuante domino ea quæ dicta sunt erui & exponi cœperint, videbitis hoc vos audire quod iam noueratis: Sed ideo multipliciter dicta sunt, vt varietas locutionis fastidium tolleret veritatis. Quid enim amplius fratres vel salubrius audituri & cogituri estis, quàm diliges Matth.22. dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua, & diliges proximum tuum tanquā teipsum? Sed ne putetis hæc duo præcepta parua esse, in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Quicquid ergo salubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur, non habet finem nisi charitatem. Hæc autem charitas non qualiscunque est. Nam & male viuentes irretiuntur sibi societate perditæ conscientiæ, & dicūtur amare B se, nolle discedere abinuicem, suis collocutionibus cōciliari, desiderare se absentes, gaudere ad præsentiam suam. Amor iste tartareus est, viscum habet quo deiiciat in profundum, non pennas quibus leuet in cœlum. Quæ est autem ista charitas, vt à cæteris quæ appellantur charitates segregaretur & distingueretur? Ea quæ charitas dicitur vera Christianorum, à Paulo definita est, atque ita suis quibusdam terminis circunscripta, cum sit diuinitate infinita, vt omnimodo discernatur à cæ- 1.Tim.1. teris. Finis enim, inquit, præcepti est charitas. Posset hucusque dicere. Nam aliis locis vbi tanquam scienti- Rom.13. bus loquebatur, hucusque dixit, Plenitudo, inquit, legis est charitas. Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi nō dixit, quia dixit alibi. Non enim vbiq; omnia dici aut possunt aut debēt. Ergo hic plenitudo legis charitas. Quærebas forte, quæ charitas, qualis charitas? Audi alio loco, Finis præcepti est charitas de corde puro. Iam videte vtrum inter se latrones habeāt charitatem de puro corde. Purum cor in charitate hoc est, quando diligis hominem secundum deum, quia & teipsum sic de- Matth.22. bes diligere, vt non erret regula, Diliges proximū tuum C tanquam teipsum. Si enim male te diligis & inutiliter, ita & proximum diligendo quid ei consulis? Quomodo autē te male diligis? Quomodo te inueniet scriptura, quæ neminem palpat, & conuincit quia non te dili- Psalm.10. gis, imò conuincit quia & odis te. Qui autem, inquit, diligit iniquitatem, odit animam suam. Si ergo diligis iniquitatem, putans quòd teipsum diligas, erras. Ita & si proximum diligas, ad iniquitatem duces, & dilectio tua laqueus erit dilecti. Charitas, ergo de puro corde est, 1.Tim.1. quæ est secundum deum, & conscientia bona, & fide non ficta. Ista charitas definita ab Apostolo, habet duo præcepta, dilectionis dei, & dilectionis proximi. In nullis scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat. Quicquid obscurū est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est. Si nusquam aperta esset, nō te pasceret: si nusquā occulta, non te exerceret. Hæc charitas clamat de corpore puro, de corde tali in his verbis, qualis hic modo orat: Et quis iste sit, cito dixerim, Christus est. Audituri enim estis verba quæ de domino nostro Iesu Christo indigne accipiuntur, & putabit parum intelligens temere me dixisse Christi esse personam in hoc psalmo. Quomodo enim potest de domino nostro Iesu Christo, de illo agno immaculato, de illo in quo solo non est inuentum 1.Pet.2. mendaciū, qui solus verissime dicere potuit, Ecce venit D princeps mundi huius, & in me nihil inueniet: id est, Ioan.14. nullā culpam, nullum reatum: qui solus quod non rapuit exoluebat, qui solus innocentem sanguinem fudit, filius dei vnicus carnem accipiens, non qua ipse minueretur, sed qua nos augeret. Quomodo ergo de ista persona recte accipitur, Pone domine custodiā ori meo, Psalm.14 & ostium continentiæ circum labia mea, vt nō declines cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis? Manifestissime quippe iste est sensus. Custodi domine os meum ianua quadā & ostio præcepti tui, vt in verba maligna non declinetur cor meum. Quæ verba maligna? Quib^s^ excusantur peccata. Ne, inquit, peccata mea malim excusare quàm accusare. Hæc verba in ipsum dominum nostrū Iesum Christum non caduot. Quæ enim ille peccata commisit, quæ cōfiteri potius quàm defendere debuisset? Nostra verba ista sunt. Certe Christus loquitur. Si nostra verba sunt, quomodo Christus loquitur? Et vbi est charitas de qua loquebar? Nescitis quia ipsa vocem nos fecit in Christo? Charitas clamat ad Christum de nobis, charitas clamat E de Christo pro nobis. Quomodo charitas clamat ad Christum de nobis? Et erit, Omnis qui inuocauerit no- Iohel.2. mē domini, saluus erit. Quomodo charitas de Christo pro nobis? Saule Saule quid me persequeris? Vos, in- Act.9. quit Apostolus, estis corpus Christi & membra. Si ergo 1.Co.12. ille caput, nos corpus, vnus homo loquitur: siue caput loquatur, siue membra, vnus Christus loquitur. Et capitis est proprium loqui etiam in persona membrorum. Ipsam nostram consuetudinem aduertite: Primo quomodo loqui in membris nostris non potest nisi caput. Iam vero caput nostrū quomodo loquatur in persona omnium membrorū, aduertite. In angusto tibi pedem aliquis calcat, calcas me dicit caput. Vulnerauit tibi aliquis manū, vulnerasti me dicit caput. Caput tuum nullus tetigit, sed loquitur vnitas compaginis corporis tui. Omnium membrorū tuorum personam illa quæ in capite est lingua suscipit, ipsa pro omnibus verbis fungitur. Sic ergo audiamus Christum loquentem, sed vnusquisq; agnoscat ibi vocē suam, tanquā hærens in Christi corpore. Aliquando enim dicturus est verba in quibus nostrum ioueoiat personā suam, sed ad so- F lum caput pertineant, non tamen se separat ex verbis nostris, & ad sua propria rollit, vel à suis propriis nō ad nostra redit. De ipso enim & de Ecclesia dictum est, Erunt duo in carne vna. Vnde & ipse in Euangelio di- Genes.2. cit de hac ipsa re, Iam igitur nō sunt duo, sed vna caro. Matth.19. Hæc nona non sunt, sæpe à vobis audita sunt, sed per occasiones necesse est commemorentur, primo quia ipsæ scripturæ quas tractamus, ita sibi sunt innexæ, vt multa in multis repetātur: & vtile est. Cura enim mundi spinas habet, & offocat semina: oportet sæpius à domino commemorari, quod cogit mundus obliuisci.

Expositio Psalmi.

D*omine clamaui ad te, exaudi me.* Hoc omnes possumus dicere: Hoc non dico totus Christus dicit: sed magis ex persona corporis dictum est, quia & cum hic esset carnem portans orauit, & ex persona corporis orauit ad patrem: & cum oraret, globi sanguinis de toto corpore eius distillabant. Sic scriptum est in Euangelio, Orauit Iesus intenta oratione, & suda- Luc.22. uit sanguinem. Quid est de toto corpore sanguinis effluxio, nisi de tota ecclesia martyrum passio? Domine clamaui ad te, exaudi me. *Intende voci deprecationis meæ.*

G *dum clamauero ad te.* Iam finitum oegotium clamādi pu-
tabas,cum diceres,clamaui ad te. Clamasti iam:noli es-
se securus. Si finita est tribulatio, finitus est clamor. Si
autem manet tribulatio Ecclesiæ & corporis Christi vs-
que in finem seculi, non tanrum dicat clamaui ad te,
exaudi me: sed iotende voci deprecationis meæ dum
clamauero ad te. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-*
spectu tuo,eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Hoc
de ipso capite solere dici omnis Christianus agno-
Matth.27. scit. Declinante eoim iam die io vesperum, dominus
in cruce aoimam deposuit recepturus, oon amisit inui-
rus. Sed tamen & ibi nos figurati sumus. Quid eoim
illius pependit in ligno nisi quod de oobis accepit? Et
vnde fieri potest vt aliquando deus pater dimittat &
deserat vnicum filium, qui vtique cum illo vous deus
est? Et tamen oostram iofirmitatem figens in cruce,
vbi vetus homo noster (sicut dicit Apostolus) confixus
Rom.6. est cruci cum illo,ex voce ipsius hominis nostri clama-
Psalm.21. uit, Deus meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Il-
Matth.27. lod ergo est sacrificium vespertionm, passio Christi,
crux Christi, oblatio victimæ salutaris, holocaustnm
H acceprum deo. Illud sacrificium vespertinum fecit in
resurrectione muous matutioum. Oratio ergo pure di-
recta de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit in-
censnm. Nihil est ergo delectabilius odore domini. Sic
oleant omnes, qui credunt. Vetus ergo homo noster,
Rom.6. (Apostoli verba sunt) confixus est cruci cum illo,vt eua-
cuaretur, inquit, corpus peccati,vt vltrà non seruiamus
Psalm.21. peccato. Inde & io ipso psalmo cum dictum esset,Deus
meus deus meus,vt quid dereliquisti me, longe à salute
mea,statim snbiectum est, verba delictorum meorum.
Matth.27. Quorum delictorum,si caput attendas? Et tamen eius
fuisse vocem in psalmo ipse testatus est, in cruce ipsa
verba dixit, ipsum versum pronunciauit. Non est reli-
ctus hnmanæ coniecturæ locus, nullus oegandi aditus
qualicunque Christiano. Quod lego in psalmo,hoc au-
dio à domino: In ipso etiam psalmo agnosco qnod io
Psalm.21. Euangelio lego, Foderunt manus meas & pedes meos,
dioumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi vero considera-
uerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta
mea,& super vestem meam miserunt sortem. Hæc om-
oia sicut prædicta, ita facta: sicut audiuimus, ita & vi-
I dimus. Ergo si dominus ooster Iesus Christus oos figu-
rans in charitate corporis sui, quāuis esset ipse sine pec-
cato, dixit, verba delictorum meorum, dixit autem
hoc ex persona corporis sui: quis audet in membris
eius dicere non se habere peccatum, nisi qui fnerit au-
sus se falsæ iustitiæ nomioe efferre, & Christum falsita-
tis arguere? Fatere ergo ô membrum, quod pro te pro-
nunciauit caput tuum: qnod vt fateamur, quod vt fa-
ciamus, ne nos iustificemus ante conspectum solius
Rom.4. iusti qui iustificat impiom,subiecit iam sni corporis vo-
cem. *Pone domine custodiam ori meo, & ostium continentiæ circa*
Eccli.22. *labia mea.* Noo dixit claustrum contineotiæ, sed ostiū.
De continē- Ostium & aperitur & claudirur. Ergo si ostium est, &
tia animæ aperiatur & claudatur. Aperiatur ad cōfessionem pec-
ca.1.in me- cati, claudatur ad excusationem peccati. Ita enim erit
dio.& c.2. ostium cōtioentiæ, oon ruinæ. Quid enim oobis pro-
dest hoc ostium contineotiæ? Quid orat ex persona
corporis Christus? *Vt non declines,* ioquit, *cor meum in ver-*
ba maligna. Quid est, cor meum? Cor ecclesiæ meæ, cor
vtique corporis mei. Verba illa mea attendite vbi oo-
Acto.9. bis regula figitur, Saule Saule quid me persequeris? cū
Matth.25. ipsum nemo tetigisset. Esuriui, & cibastis me, sitiui, &
potum dedistis mihi,& cætera. Et illi, Quando te vidi-
mus esurientem aut sitientem? Et ille, Cum voi ex mi- K
nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hæc Christianis inusi-
tata esse ooo debent, maxime in quibus regulæ fixæ
sunt & cæterorum intelligendorum, & aut noo turba-
buorur, aut cito corrigeorur. Sicut ergo ibi dicturi sunt
iusti, Domine, quare dixisti, Esurius & dedistis mihi
maoducare? quando vidimus te esurientem? Et ille re-
sponsurus est, Com vni ex minimis meis fecistis, mihi
fecistis: Sic & hîc dicamus in Christo iotus in interio- Ephes.3.
re homine oostro, qnia ibi per fidē habitare dignatur.
Noo enim absens est à nobis, & noo est cui dicamus,
cum ipse dicat, Ecce ego vobiscum sum vsque ad con- Matth.28.
summationem seculi. Dicamus ergo illi & nos, quo-
niam vocem eius in hoc psalmo accepimus: Eius enim
vox est (quod nemo negat) eleuatio manuum mearū sa-
crificium vesperioum. Dic ergo consequenter, Pone
domine custodiam ori meo, & ostium cōtineotiæ cir-
cum labia mea, vt noo declines cor meū in verba ma-
ligna *Ad excusandas excusationes in peccatis.* Quare sic o-
ras domioe? Quæ peccata tua excusaturus es? Respon-
det, Cum vnnm ex membris meis sic orat, ego sic oro: L
sicut respondet, Cum voi ex minimis meis fecistis, mihi Matth.25.
fecistis. Cum autem oon declinatum fuerit cor tuum ô
membrum Christi, cum cor tuum oon fuerit declina-
tum in verba maligna ad excusaodas excusationes in
peccatis. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Et non
communicabis cum electis eorū. Hoc eoim sequitur,
Et non combinabo cum electis eorum. Qui sunt electi eorū?
Qui seipsos iustificant. Qui suot electi eorum? Qui sibi
iusti videntur, & contemnunt cæteros, sicut Pharisæus
ille io templo dixit, Deus gratias ago tibi, qnia non sum Lu.18. et 7.
sicut cæteri homines. Qui sunt electi eorū? Hic homo
si propheta esset, sciret quæ mulier illi accessit ad pe-
des. Agnoscitis vocem alterius Pharisæi qui dominum
iouitauerat, quādo mulier illa quæ erat in ciuitate pec-
catrix, venit & accessit ad pedes eius? Illa impudica
quondā frontosa ad fornicationem, frontosior ad sa-
lutem, irrupit in domū alienā. Sed ille qui ibi discum-
bebat, non erat alieous. Nō extranea quēlibet conuiuā,
sed ancilla dominū suum secuta est. Accessit ad pedes,
quia eius vestigia sequi cupiebat: lauit lachrymis, tersit
capillis. Pedes Christi qui sunt, nisi per quos peragrauit
totum mundum? Quàm speciosi pedes eorum qui an- M
nuociant pacem, qui annunciant bona? Pedes ergo do- Esa.52.
mini quanti susceperunt, vt suscipiendo iustum io no- Rom.10.
mioe iusti, mercedem iusti acciperent: & susceperunt Matth.10.
prophetam in nomine prophetæ, vt mercedē prophe-
tæ acciperent. Et quicūq; potum dederit, inquit, vni ex
minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine
discipuli, amen dico vobis non perdet mercedē suam.
Qui ergo tali humanitate pedes domini suscipit, quid
impendit, nisi quæ habebat in domo superflua? Meritò,
quia capilli quasi superflui sunt, inde illa pedes domini
detergebat. Superflua tua necessaria fiunt tibi, si inde
fueris obsecutus pedibus domini. Ergo illa curari vole-
bat conscia magni vulneris. Sed nunquid magnū vul-
nus, & paruus medicus? Pharisæi autē nolebant se tan- Matth.23.
gi ab immūdis, vitabant omnē contactum peccatorū,
& si qnādo forte necessitate tangebantur, abluebant se:
& propè baptizabant per omnes horas oon tantum se,
sed & vasa sua, lectos suos, calices, paropsides, sicut do-
mious in Euangelio cōmemorat. Cum ergo ille Phari-
sæus nosset hanc mulierem, quæ vtique si ad pedes il-
lius Pharisæi accederet, repelleret eam ne sanctitas eius
pollueretur: habebat eoim eā in corpore, oon in corde:

& quia

A & quia non habebat eam in corde, vtique falsam habebat
in corpore: Quia ergo ille eam repulsurus esset, cũ hoc
dominus non fecit, existimauit eum nescire quæ illa es-
Luc. 7. set, & dixit apud semetipsum, Hic si esset propheta, sci-
ret quæ mulier illi accessit ad pedes. Non dixit, repulis-
set eã: sed, sciret quæ esset, tanquã esset consequens, vt si
sciret repelleret. Ex illo ergo quòd non eam repulit, etiã
nescisse eum pro certo suspicatus est. Dominus autem
sic habebat oculos in illam mulierem, vt aures haberet
in corde Pharisæi. Itaq; audita cogitatione eius, propo-
suit similitudinem quã nostis, Duo debitores erant cui-
dam fœneratori, vnus ei debebat quingentos denarios,
alter quinquaginta. Cum nõ haberent ambo vnde red-
derent, donauit ambobus. Quæro abs te, inquit, quis eũ
plus dilexit? Et ille respondit iam coactus veritate ad-
uersus seipsum proferre sententiam. Credo, inquit, do-
mine, quia ille cui plus donauit. Et conuersus ad mulie-
rem, dixit ad Simonẽ, Vides istam mulierem? Introiui
in domum tuam, osculum mihi non dedisti, illa autem
non intermisit pedes meos osculari. Aquã mihi ad pe-
des non dedisti, illa lachrymis suis lauit mihi pedes.
Oleum mihi non dedisti, illa vnxit vnguento. Propter
B quod dico tibi, dimittuntur ei peccata multa, quoniam
dilexit multum. Quare? Quia confessa est, quia fleuit,
quia non declinatum est cor eius in verba maligna ad
excusandas excusationes in peccatis, nõ combinata est
cum electis eorum, id est defendentibus se. Non enim
& huic ipsi mulieri si declinaretur cor eius in verba ma-
ligna, deesset defensio peccatorũ. An non quotidie pa-
res eius in turpitudine, sed non pares in cõfessione, me-
retrices, adulteræ, flagitiosæ defendunt peccata sua? Si
latuerint, negãt: si autem vel deprehensę atq; conuictę
fuerint, vel publice id egerint, defendunt. Et quàm fa-
cilis defensio earũ, quàm cita, sed quàm præceps, quàm quo-
tidiana & quàm sacrilega? O si deus hoc nollet, non fa-
cerem: Hoc voluit deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit
Psal. 4. fatum. Non dicit, Ego dixi domine miserere mei: non
Luc. 7. quomodo illa peccatrix ad pedes medici veniens, Sana
animam meã, quoniam peccaui tibi. Et ista fratres mei
defensio qualium est? Non solum indoctorum, sed etiã
doctorum. Sedẽt & computant sydera, interualla, cur-
sus, volubilitates, status, motus intendunt, describunt,
C coniiciunt, Docti magni vidẽtur. Totum hoc doctum
& magnũ, defensio peccati est. Eris adulter, quia sic ha-
bes Venerem: Eris homicida, quia sic habes Martem.
Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, nõ tu.
Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim
qui damnaturus est, nouit quia tu es qui dicis, non ego,
iudici scienti. Porrò ipse mathematicus, qui tibi fabulas
laqueorum tuorum etiam vendit, vt non vel gratuitam
compares mortem. Emis enim mortem à mathemati-
co precio, qui contempsisti vitam à Christo gratis. Ipse
enim mathematicus si vxorẽ suam paulò petulãtius vi-
derit conuersari, aut aliquos alienos improbe atten-
dere, aut fenẽstram crebro repetere, nónne arripit, ver-
berat, & dat disciplinam in domo sua? Respondeat illi
vxor, si potest, Venerẽ cæde. Nónne & ille respondebit,
Fatua, aliud est quod cõpetit rectori, aliud quod profer-
tur emptori. Ergo electi eorũ qui sunt? Electi malorum,
electi impiorũ, cũ quibus nõ est combinandũ, id est, cũ
quibus non est habenda societas. Qui sunt autem? Arbi-
trantes se iustos, & cõtemnentes cæteros quasi peccato-
Luc. 18. res, sicut erant illi Pharisæi, aut quia ipsa peccata mani-
feste vel comprehenduntur, vel publice fiunt, defendẽ-
tes & asserentes ne aliquid culpæ eorũ tribuatur. Et vt

ipsi nihil mali fecisse videãtur & iudicentur, sed totum D
deus, qui vel sic creauit hominẽ, dicunt, vel stellas com-
posuit, vel res humanas negligit. Defensiones sunt ele-
ctorum seculi. Sed dicat membrum Christi, dicat cor-
pus Christi, dicat Christus ex persona corporis sui, Non
declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas ex-
cusationes in peccatis, cũ hominibus operantibus ini-
quitatem, & nõ cõbinabo cũ electis eorum. Nostis fra- De naturâ
tres, quod non est prætermittendum, quasi iustos emi- boni. c. 44.
nentiores in se tenentes velut primum gradum iustitiæ, & 45.
electos vocari apud Manichæos. Qui nouerunt reco-
gnoscant, qui nesciebant audiant. Electi quidẽ dei sunt
omnes sancti, & habemus hoc in scripturis sanctis. Sed Matth. 20.
vsurparunt sibi illud nomen, & quasi familiarius sibi ap-
plicuerunt, vt tanquam proprie iam electi appellentur.
Qui sunt isti electi? Quibus si dixeris, peccasti, statim il-
lam defensionẽ impiam & peiorem cæteris magisq; sa-
crilegam proferũt, Non ego peccaui, sed gens tenebra-
rum. Quæ est ista gens tenebrarũ? Quæ bellũ gessit cum
deo. Et ipsa peccat, cũ tu peccas? Ipsa, inquit, quia com-
mixtus sum illi. Deus eñi qui te cõspiscuit, quid timuit?
Hoc enim dicunt, quòd illa gẽs tenebrarũ rebellauerit
aduersus deũ antequam mundus fieret, & ille timens & E
cauens ne regna eius illo adueniente hostili impetu va-
starentur, misit huc membra sua, substantiam suam, hoc
quod ipse est, si aurum, aurum: si lux, lucem. Quicquid
illud est hoc misit & miscuit visceribus gentis tenebra-
rum, dicunt, & fabricauit inde mũdum. Et nos animæ,
inquiunt, de ipsis mẽbris dei sumus, sed premimur hic
visceribus gentis tenebrarũ, & quicquid peccare dici-
mur, illa gens peccat. Se quidem videntur excusare à
peccato, sed deũ suum non excusant à crimine timoris,
nec ipsam substantiam dei sui à crimine corruptibilita-
tis. Si enim incorruptibilis deus, si incõmutabilis, si in-
contaminabilis, si immaculabilis, si impenetrabilis, quid
ei factura erat gens illa? Fecisset illa quẽ vellet impetum,
quomodo tereret impenetrabilẽ, inuiolabilem, incõ-
taminabilẽ, incommutabilẽ & incorruptibilem? Si ergo
talis deus, crudelis, quia sine causa huc vos misit, cui ni-
hil noceri poterat. Quare vos misit? Ecce gens tenebra-
rum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis grauiter
nocuit, & ipse magis quàm illa hostis vester fuit, quanquam
& ipsa vobis nocere potuit. Potuistis premi, potuistis F
captiuari, potuistis inquinari, potuistis corrumpi: potuit
ergo & ille. Frustum enim & quodãmodo portiuncula
naturæ ipsius cõuincit massam. Quale est illud quod huc
misit, tale est & illud quod ibi remãsit. Hoc ipsi dicunt:
Ipsi fatentur quia hę duę substantię sunt, vna illa, & vna
ista. Libri eorũ hoc habẽt: & si negant, leguntur, & con-
uincũtur. Quid ergo? Vt in hoc vno exordio nihil am-
plius dicã, non dicã peiora, non dicam sceleratiora. In
hoc ipso exordio quo bellũ inducũt, videte quẽadmo-
dum debellentur, & ibi pugnatũ aduersus deum à gẽte
tenebrarũ dicunt, ipsi in eorum verborũ pugna capiun-
tur. Non enim est quod dicant, aut quò refugiant. Sed
vis ô nefande false electe defendere peccatum tuum, vt
quando aliquid mali feceris, non tu fecisse videaris.
Quæris in quem peccatum tuum refundas, & refundis
in gentem tenebrarum. Sed ad deum attende, si non in
illum refundis. Si enim posset gens tenebrarum quam
fingitis, hoc tibi diceret, Quid me accusas? Potui ali-
quid facere deo tuo, an non potui? Si potui, fortior illo
sum. Si non potui, quare me timuit? Si nõ timuit, quare
huc te misit vt tanta hic patiaris, cum sis membrum ip-
sius, cum sis substantia ipsius? Si non timuit, inuidit. Si

G hoc timore non fecit, crudelitate fecit. Quàm ergo iniquus est cui nihil nocere poterat, & fecit vt mēbris suis hic tantū noceretur? An poterat noceri? Ergo incorruptibilis non est. Cum vis ergo te defendere de peccato tuo, laudare non potes deū. In laude dei non capereris, nisi in tua iactareris. Transi ad vituperationem tuam, & laudabis deum. Redi ad verba psalmorū quos execramini, dic, Ego dixi domine miserere mei, sana animam

Psal.40. meam, quoniam peccaui tibi. Ego dixi, ego peccaui, nō fortuna, non fatū, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide quemadmodum pateat laus dei, in qua angustabaris cum te velles defendere. Melius in peccatis tuis angustaris, & in illius laude dilataris. Iam ergo confesso peccato tuo, vide quēadmodū laudetur deus, quia & iustus est cum te punit perseuerantem, & misericors cum liberat confitentē. Non ergo, inquit, declines cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, vt dicam quia gens tenebrarum fecit quod ego feci. Cum hominibus operantibus iniquitatem. Quam iniquitatem? Dicamus aliquam eorum iniquitatem nefandam. Audite iniquitatem nefariam Manichæorum publicā, quam confitentur. Expedire dicūt

H homini fœneratorem esse quàm agricolā. Quæris causam, & reddunt rationem: Vide si ratio illa nō dementia nominanda est. Qui enim in vsurā, inquiūt, dat pecuniam, non lædit crucem luminis. Multi non intelligunt, sed exponam. Qui autem, inquiunt, agricola est, multum lædit crucem luminis. Quæris quam crucē luminis? Membra, inquiunt, illa dei quæ capta sunt in illo prælio, mixta sunt vniuerso mundo, & sunt in arboribus, in herbis, in pomis, in fructibus. Dei membra vexat, qui terram sulco discindit. Dei membra vexat, qui herbam de terra vellit. Dei membra vexat, qui pomum carpit de arbore. Hæc ne faciat in agro falsa homicidia, facit in fœnore vera homicidia. Panē mendicanti nō porrigit. Videte si potest esse maior iniquitas ista iniustitia. Panē mendicanti non porrigit. Quæris quare? Ne vitā quæ est in pane, quam dicunt membrū dei, substantiam diuinam mendicus ille accipiat, & liget eam in carne.

I Quid ergo vos? Quid? Quare manducatis? Carnē nō habetis? Sed nos, inquiūt, quia fide Manichæi illuminati sumus, orationib⁹ & psalmis nostris qui electi sumus, purgamus inde vitā, quę est in illo pane, & mittimus illam ad thesauros cœlorum. Tales sunt electi, vt non sint saluādi à deo, sed saluatores dei. Et ipse est Christus, dicūt, crucifixus in toto mundo. Ego in Euangelio saluatorē acceperā Christum, vos autem estis in libris vestris saluatores Christi. Estis planè blasphematores Christi, & ideo à Christo nō saluandi. Ergo vt buccella non detur medico, ne ploret in buccella membrū Christi, mendicus fame moriturus est? Falsa misericordia in buccella, facit verū homicidiū in homine. Sed qui sunt isti electi eorum? Non declines cor meū in verba maligna, & nō combinabo cum electis eorum. *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me.* Videte peccatorem confessorē, Emendari se vult misericorditer potius, q̄ laudari fallaciter. Emēdabit me iustus in misericordia, si iustus est, si misericors est, quando me videt peccantē. Hoc vtiq; quædam mēbra Christi dicūt, de quibusdam membris Christi dicūt, in vno corpore dicūt. Dignatur loqui dominus ex persona emendatoris, nec respuit personam emendari vel emendantis. Omnia enim membra in il-

Prouerb.9. lo, & ipse dicit, Emendabit me iustus in misericordia. Quis iustus te emendaturus est? Caput omnia membra emēdat. Emēdabit me iustus in misericordia, & arguet me. Arguet me, sed in misericordia: arguet, sed non o- K dit: & eo magis arguet, quia non odit. Et iste quare inde gratias agit? Quia corripe sapientem, & amabit te. Emēdabit me iustus, quia persequitur? Absit. Hic est potius emendandus, si odio emendat. Quare ergo emendat? in misericordia. Et arguet me. In quo? in misericordia.

Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Quid est, oleum peccatoris non impinguabit caput meū? Nō crescet caput meum de adulatione. Falsa laus adulatio est: Falsa laus adulatoris, hoc est oleum peccatoris. Propterea & homines qui cum falsa laude aliquem irrisērint, hoc etiā de illo dicunt, Vnxi illi caput. Amate ergo argui à iusto in misericordia: nolite ergo amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscū, & non quæratis oleum peccatoris. Sapientes enim illæ Matth.25. virgines secum portabant oleum, id est, conscientia illarum illis testimonium perhibebat. Oleum gloria est, fulget, nitet in superficie. Sed bona debet esse gloria, & vera gloria, vt ibi sit intus in vasis tuis. Audi quid est in vasis. Probet autē se homo, & tunc in semetipso habe- Galat.6. bit gloriam, & non in altero. Quid est, in vasis suis? Audi ipsum Apostolum, Nam gloria nostra hæc est, testi- 2.Corin.1. monium conscietiæ nostræ. Postremò quia in corpore L Christi es, & adhuc portas mortalitatem quandam, tu tibi esto iustus, & in te esto iustus. Peccator es, vindica in te: redi ad conscientiā tuā, & exige de te pœnas, crucia teipsum. Ita enim offers sacrificiū deo, quia si voluisses sacrificiū, dedissem vtique, ait peccator, holocaustis Psal.50. non delectaberis. Quid ergo? Nullū accipit sacrificium? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatum deus nō spernit. Humilia cor tuum, cōtere cor tuum, crucia cor tuum, & tu teipsum emendabis in misericordia. Non enim odisti te cū sæuis in te. Eris in parte emendata iustus, quāuis sis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es: ex qua parte tibi displicet in te quod iniustum est, iustus eas: & ex qua tibi displicet in te quod iustū est, iniustus es. Vis videre q̄ iustus sis? Hoe in te tibi displiceat quod & deo. Iam coniunxisti te voluntati dei, si in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit odisti. Ex eo ꝙ odisti M in te quod fecisti, quod odit & ille qui hoc nō fecit, cœpisti in te esse seuerus, erit ille misericors. Parcet, quia tu non pepercisti. Ergo ex quo cōiunctus es oculis eius, & condelectaris legi eius, & hoc in te arguis quod lex eius arguit, & hoc in te tibi displicet quod & oculis dei displicet, vide quàm iustus es. Ex quo autē lapsus fecisti ea quæ displiceut deo, & fragilitate quadam infirmitatis humanę prolaberis in illa, & adhuc portas infirmitatē carnis, & gemis cuiusdam reluctationis conscientia, ex hac parte iustus es, & ex hac iniquus & peccator es. Quomodo, inquies, ex quadā parte iustus, ex quadā parte peccator? Quid est quod dicis? Laboramus, videmur loqui contraria, nisi nobis subueniat Apostolica authoritas. Audi illud ab Apostolo, ne me malus intellector accuses. Cōdelector enim, inquit, legi dei secundum in- Roman.7. teriorem hominem. Ecce iustus. An non est iustus, qui condelectatur legi dei? Vnde ergo peccator? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Adhuc bellum aduersus me gero, nondū sum totus instauratus ad imaginem fabricatoris mei, cœpi resculpi, & ex ea parte qua reformor, displicet mihi quod deforme est. Ergo quādin ita sum, quid spero? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū. Gratia dei quæ

cœpit

A cœpit iam resculpere, gratia dei quæ infundit suaui-
tatem, vt iam per interiorem hominem condelecte-
ris legi dei: inde cętera sanabuntur, vnde & ista sanata
sunt. Geme adhuc vulnerat⁹, castiga te, displice tibi. Nõ
1. Cor. 9. sic pugno, inquit, quasi aërem cędens, sed castigo cor-
pus meum & in seruitutem redigo, ne forte aliis prędi-
cans ipse reprobus inueniar. Nunquid qui castigat cor-
pus, odit corpus? Si quis castigat seruũ, odit seruum? Si
quis verberat filium, odit filium? Et vt aliquid coniun-
ctius eloquamur, caro tua tãquam coniunx tua est. Hoc
Ephes. 5. ipse Apostolus dicit, Nemo vnquam carnem suam o-
dio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ec-
clesiam. Certe caro tanquam coniunx est, & nemo car-
Galat. 5. nem suã odio habet. Tamen quid alio loco? Caro con-
cupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.
Cõcupiscit aduersus te, tãquam coniunx tua: ama & ca-
stiga, donec fiat in vna reformatione vna concordia.
Roman. 7. Quando istud erit? quoniam modo clamas, Infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nũ-
quid separabitur à te hoc corpus, & tunc securus eris? Et
Roman. 8. quid est, In nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem
B expectantes redemptionem corporis nostri? Reparatur
ergo à mortalitate ad immortalitatem, & iam non re-
sistit, quia non est mortalitas quæ resistat. Propterea ca-
stiga corpus tuum, modo doma quod postea recipias,
modo deficiat, & tunc sufficiat. Nam in hac vita repa-
rari non potest quandiu mortale geritur. Non te depo-
nat, non te abrumpat. Porta, erudi, castiga, reparabitur
Ephes. 5. in fine. Et quia nemo vnquam carnem suam odio ha-
buit, resurget & caro. Sed quomodo etiam tũc luctatu-
1. Cor. 15. rus sum? Oportet, inquit, corruptibile hoc induere in-
corruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem.
Ergo cum dicitur, Emendabit me & arguet me: siue sit
frater, siue sit proximus, siue sit vicinus, siue tuipse, in
misericordia debet argui & emẽdari. Oleum autẽ pec-
catoris non impinguet caput meum. Sed quid facio di-
cis mihi? Patior adulatores, non cessant perstrepere, lau-
dant in me quæ nolo, quæ ego paruipendo laudant in
me, quod ego charũ habeo reprehendunt in me, adula-
tores, fallaces, deceptores. Magnus vir ille, verbi gra-
tia Caius, Cneus, magnus, doctus, sapiẽs. Sed quare? Nũ-
quid quia Christianus? Nam magna doctrina, & magnę
literę, & magna sapientia. Si magna sapientia, approba
C quòd Christianus est. Si magna doctrina, docte elegit.
Postremò quod tu vituperas, hoc ei placet quẽ laudas.
Sed quid? Laudatio illa non indulcat, oleum peccatoris
est. Sed nõ cessat dicere, nõ inde impinguet caput tuũ,
id est, noli gaudere ad talia, id est, noli annuere, noli cõ-
sentire, noli inde gratulari. Et si ille attulit oleum adula-
tionis, sed caput tuum integrum mansit, non inflatum
est, non tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, fa-
cit pondus, & præcipitabit te. Oleum autem peccatoris
non impinguet caput meum. *Quoniam adhuc & oratio
mea in beneplacitis eorum.* Expecta, modo me vituperant,
ait Christus. In primis temporibus Christianorum vn-
dique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta,
& oratio mea in beneplacitis eorum erit. Veniet tem-
pus quando superent hominum malitiam tundentium
Matth. 6. sibi pectus & dicentium, Dimitte nobis debita nostra,
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Iam quot
remanserunt, qui sibi erubescunt pectus tundere? Ergo
reprehendant, toleremus. Reprehendant, oderint, accu-
sent, detrahant, adhuc & oratio mea in beneplacitis
eorum. Veniet tempus quando oratio mea placebit il-
lis. Erigent enim se quasi iusti viribus suis, vincentur in
lucta, quia superbe se erexerunt, elidentur, trahentur à D
peccatis, videbunt se iniquos, implebuntur quæ dictæ
sunt per prophetas, incipiet timere iudicium, conuer-
tet se animæ acies ad conscientiam peccatorum, & pla-
cebit illa oratio, Dimitte nobis debita nostra, sicut &
nos dimittimus debitorib⁹ nostris. O verbosa defensio
iniquitatis. Certe iam hoc populi dicũt, & populorum
pectora tundentium tonitruus non quiescit. Recte nu-
bes tonant in quibus iam habitat deus. Vbi est illa ver-
bositas, vbi est illa iactantia, iustus sum, nihil mali feci?
Certe cum in scripturis sanctis fueris cõtemplatus nor-
mam iustitiæ, quantũcunq; profeceris, inuenies te pec-
catorem. Profecisti, iam vnũ deũ colis, optime, non for-
nicaris ab eo ad idola, ad mathematicos, ad sortilegos,
ad aruspices, ad augures, ad maleficos. Ista enim forni-
catio est à domino deo, iam es in aliquo numero mẽ-
brorum Christi. Iam incipe videre etiã illa peccata so-
cietatis humanæ. Non occidis quenquam, non adulte- Exod. 20.
ras cuiusquam vxorem, nõ vxori tuæ eundo ad alteram
iniuriam facis, non vlla pessima corruptela te contami-
nas, abstinuisti manus à furto, linguam à periurio, cor à
concupiscendo rem proximi tui. Iam iustus es. Attende B
cætera, noli iam superbire. Nihil ne peccas in lingua?
non prolaberis in verbum durum? Sed quid magnum
dicis? quid magnum? Qui dixerit fratri suo fatue, reus Matth. 5.
erit gehennæ ignis. Contremiscit iam tota illa superbia.
Ecce iam non valde facit vnde deus videatur impieta-
te aliqua blasphemari. Non irruit in aliquẽ lædendum, Tobia. 4.
non facit alteri quod pati nõ vult. Quid de lingua? quis Matth. 7.
illam domat? Sed ecce iam & ipsam frenasti: quanquam
quis tantus vt hoc omnino perficiat? Sed ecce iam &
ipsam frenasti. Quid facis de cogitationibus tuis? quid
facis de tumultu, & caterua rebellantiũ desideriorum?
Non eis das membra. Ita credo & video: sed tamen co-
gitationes aliquando inclinantur, & auferunt te, & ple-
runque in oratione genibus fixis corpus prosternis, col-
lum curuas, confiteris peccata, deum adoras. Video
corpus vbi iaceat, quæro vbi volitet animus. Video
membra iacentia, videamus si stet conscientia, videa-
mus si fixa est in eum quem adorat. Sic autem cogita-
tionibus plerunque tanquam æstu maris abripitur, &
tempestate tollitur in aliud atque aliud. Modo si me-
cum loquereris, & subito auerteres te ad seruum tuum,
& dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, sed F
cum quo ex æquo loquebaris, non mihi iniuriam fa-
ctam deputarem? Ecce quid facis quotidie deo: Qua-
lem modo dixi fratres iam eum qui solum deum colit,
qui Christum confitetur, qui patrem & filium & spiri-
tumsanctum vnum deum nouit, qui non post eum for-
nicatur, qui non adorat dæmones, qui auxilia sibi à dia-
bolo non requirit, qui tenet ecclesiam catholicam, de
cuius fraude nemo conqueritur, de cuius pressura non
gemit vicinus infirmus, qui vxorem alienam non ten-
tat, qui contentus est sua, aut qui nec ipsa sua, sed quo-
modo licet & quomodo permittit apostolica authori-
tas & disciplina, vbi consensus est amborum, aut vbi 1. Corin. 5.
nondum ducta est? Qui iam talis est, deprehenditur ta-
men in istis quæ iam dixi. Venit ergo tempus quod di-
ctum est, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum,
siue quam docuit, siue qua interpellat pro nobis. In istis
ergo quotidianis peccatis omnibus quę spes est, nisi hu-
mili corde dicamus in oratione dominica quæ iam in
beneplacitis nostris est, non defendentium peccata no-
stra, sed cõfitentium, Dimitte nobis debita nostra, sicut Matth. 6.
& nos dimittimus debitoribus nostris: & aduocatum

G habeamus apud patrem nostrum Iesum Christum iu-
Ioan. 2. stum,vt ipse sit propitiatio pro peccatis nostris? Modo
loquantur superbi, vincũtur numero, vincuntur popu-
lis. Tota terra à solis ortu vsque ad occasum laudate
nomen domini. Quid faciunt pauci aliter disputantes?
iudices sunt impiorum. Sed quid ad te? Vide quid se-
quitur, *Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.* Quid est,
Corin. 10. absorpti sunt iuxta petram? Petra autem erat Christus.
Absorpti sunt iuxta petram. Iuxta,id est comparati, iu-
dices magni, potentes, docti. Ipsi dicuntur iudices eo-
rum, tanquam iudicantes de moribus, & sententiam
proferentes. Dixit hoc Aristoteles. Adiunge illum pe-
træ,& absorptus est, Quis est Aristoteles? Audiant, Di-
xit Christus: & apud inferos contremiscit. Dixit hoc
Pythagoras, dixit hoc Plato. Adiunge illos petræ, com-
para authoritatem illorum authoritati Euangelicæ, cõ-
para inflatos crucifixo: dicamus eis, Vos literas vestras
conscripsistis in cordibus superborum, ille crucem su-
am fixit in cordibus regum. Postremo mortuus est &
resurrexit: mortui estis, & nolo quærere quemadmo-
dum resurgatis. Ergo absorpti sunt iuxta petram istam
iudices eorum. Tamdiu videntur aliquid dicere, do-
H nec comparentur petræ. Propterea si inuentus fuerit
aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus, gra-
tulamur illi, non sequimur illum. Sed prior fuit ille
quàm Christus? [False.] Si quis vera loquitur, prior est
quàm ipsa veritas? O homo attende Christum, non
quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Potest &
ægrotus dicere, Sed prius ego cecidi in lectum, quàm
medicus ad me venisset. Vtique ideo ille posterior ve-
nit, quia tu prius cecidisti. Videte itaq; textum psalmi,
Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Sed erunt
multi qui contradicant. Absorpti sunt iuxta petram iu-
dices eorum. Quid ergo erit? *Audient verba mea, quoniã
prævaluerunt.* Præualuerunt verba mea verbis eorum,
Dicta sunt ab eis quædam diserte, sed à me vera. Aliud
est laudare loquacem, aliud laudare veracem. Audien-
tur verba mea quoniam præualuerunt. Vnde præualue-
runt? Quis eorum comprehensus est in sacrificio cùm
his legibus ista prohiberentur,& non negauit? Quis eo-
rum comprehensus est adorare idolum, & non clama-
uit,non feci,& timuit ne cõuinceretur? Tales ministros
I diabolus habebat. Vnde autem prę ualuerunt verba do-
Matth. 10. mini? Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio lupo-
rum. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam
autem nõ possunt occidere, sed potius eum timete qui
& corpus & animam potest mittere in gehẽnam ignis.
Dedit timorem,subiecit spem,inflammauit charitatem.
Nolite,inquit,timere mortem. Mortem timetis? prior
morior. Ne vel capillus vester pereat formidatis? Prius
integer in carne resurgo. Meritò audistis verba eius,
quoniã præualuerunt. Ducebantur & occidebantur,ca-
debant & stabant. Et quid est factum de tot mortibus
martyrum, nisi vt ipsa verba præualerent, & tãquam ir-
rigata terra sanguine testium Christi, pullularet vbique
seges ecclesiæ? Audiẽt,inquit,verba mea, quoniam præ-
ualuerunt. Vnde præualuerunt? Iam diximus, cum præ-
dicantur à non timentibus. Quid non timentibus? Nec
exilia,nec damna,nec mortem,nec crucem. Non enim
mortem solam, sed nec crucem, qua morte nihil vide-
batur execrabilius. Ipsam dominus suscepit,ne discipu-
li eius mortem quidem non timerent, sed nec genus
mortis horrescerent. Ergo à non timentibus cum di-
cuntur hæc præualuerunt. Quid ergo mortes illæ om-
nium martyrum? quid fecerunt? Audi, *Sicut crassitudo
terra dirupta est super terram, Dissipata sunt iuxta infernum ossa no-* K
stra. Iuxta infernum dissipata sunt ossa martyrum: id
est, corpora testium Christi. Occisi sunt enim marty-
res,& quasi præualuerunt qui occiderunt. Præualuerunt
illi persequendo, vt præualerent verba Christi prædi-
cando. Et quid factum est de mortibus sanctorum? Si-
cut crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata
sunt iuxta infernum ossa nostra. Quid est crassitudo
terræ dirupta est super terram? Nouimus crassitudinem
terræ contemptibilia quæq; esse. Quæ sunt quasi contẽ-
ptibilia hominibus, fœcũdant terram. Nam dictum est Psal. 78.
& in quodam psalmo, iacuisse mortes sanctorum,& nõ
fuit qui sepeliret. Sed illę omnes mortes factæ sunt cras-
situdo terræ. Quomodo accipit terra quãdam pingue-
dinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ea eo
quod contempsit hic mundus,accepit crassitudinẽ ter-
ræ,vt inde seges ecclesię feracius pullularet. Iam nostis
fratres quia contemptibilia terræ huius, de quibus pin-
guescit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Ta-
lis est quædam sagina terræ, & quędam pinguedo, &
contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est,
& abiicitur. Sed quid fecit hic, vt iam & ipsius verbis L
vtar? De terra erexit inopem, & de stercore exaltauit Psal. 112.
pauperem,vt collocaret eum cum principibus,cũ prin-
cipibus populi sui. Prostratus est enim in terra,tanquam
pinguedo terræ, diruptus est super terram, sicut iacuit
ille Lazarus vlcerosus, sed tamen ab angelis sublatus est Luc. 16.
in sinum Abrahæ. Preciosa est in conspectu domini Psal. 115.
mors sanctorum eius. Sicut cõtemptibilis est seculo, ita
preciosa est agricolę. Nouit enim ibi vtilitatem & vbe-
rem succum,& nouit quid affectet,& quid eligat, vnde
seges fertilis surgat: sed contemnit eam iste mundus.
Nescitis quia contemptibilia mundi elegit deus, & ea 1. Corin. 1.
quę non sunt,tanquam quę sint,vt ea quę sunt euacuen-
tur. De stercore erectus Petrus, Paulus, & cum occide-
rentur,contemnebantur. Modo iam saginata inde ter-
ra,exurgente segete ecclesiæ, ecce quod est nobile, &
precipuum in mundo, imperator venit Romam: quò
festinat? Ad templum imperatoris, an ad memoriam pi-
scatoris? Sicut enim crassitudo terrę dirupta est super
terram,dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra. *Quo-
niam ad te domine oculi mei,in te speraui,ne auferas animam meam.*

Cruciati sunt enim in persecutionibus: & multi de- M
fecerunt: Et quia de captiuitate persecutionis dixit, Si-
cut crassitudo terrę dirupta est super terram, Dissipata
sunt ossa nostra iuxta infernum: occurrit multos defe-
cisse, & multos periclitatos esse, & tanquam in mediis
tribulationibus persecutionum emissa est vox precan-
tis, Quoniam ad te domine oculi mei Non curo quid
minentur qui circunstant, ad te domine oculi mei.
Plus figo oculum meum in promissis tuis, quàm in mi-
nis eorum. Noui quid pro me passus sis,quid mihi pro-
miseris. Ad te domine oculi mei, in te speraui, ne au-
feras animam meam. *Custodi me à muscipula quam sta-
tuerunt mihi.* Quæ erant muscipulæ? Si consentis, par-
co. In muscipula posita est esca vitæ huius. Si amat a-
uis hanc escam,cadit in muscipulam. Si autem auis ta-
lis est vt dicat, Et diem hominis non concupiui,tu scis, Hiere. 17.
oculi eius non recedent à deo, & ipse euellet de laqueo
pedes eius. Custodi me à muscipula quam statuerunt Psal. 24.
mihi. *Et ab scandalis eorum qui operantur iniquitatem.* Duas
res dixit, ambas inter se distinguendas, Muscipulam
statuisse persecutores dixit, scandala verò ab eis qui
consenserunt & apostatauerunt, & ex vtroque vult se
custodiri. Hinc sæuiunt minantes, hinc labuntur con-
sentientes

A sentientes. Timeo ne talis sit iste quem timeam, nec talis sit iste quem imitet. Hæc tibi facio, si non consenseris. Custodi me à muscipula quam statuerunt mihi. Ecce frater tuus iam consensit, & ab scandalis eorum qui operantur iniquitatem. *Cadent in retia eius peccatores.* Quid est ergo fratres, cadent in retia eius peccatores? Sed non omnes peccatores: quidam peccatores qui vsqueadeo sunt peccatores, vt sic ament vitam istam, vt præponant illam vitæ æternæ, cadent in muscipulam eius. Sed quid dicis? Putas isti tales cadunt in retia eius? Sed quid de discipulis tuis ô Christe? Ecce cum ferueret persecutio, quando dimiserunt te omnes solum, & ierunt vnusquisque in sua, prædixisti hoc, quia præuidisti. Non enim quia tu prænunciasti, tu fecisti, aut tu in quoquam te negasti. Sed ecce illi qui tibi cohærebant, in tua tentatione & persecutione qua te inimici requirebant crucifigendum, defecerunt. Et vnus ille audax qui tibi promiserat quia tecum esset vsque ad mortem, audiuit quidem à medico quid in se ageretur, ægrotus, febriens. se enim sanum dixerat, cordis venam ille tangebat. Ventum est ad tentationem, ventum est ad pro-

Math.26.

B bationem, ventum est ad accusationem, & iam ipse interrogatus, non ab aliqua magna potestate, ab infimo mancipio, & hoc à fœmina, ab ancilla interrogatus succubuit. Negauit ter. Semel negato, cum cõmemoraretur, negauit iterum. Bis negato, cum cõmemoraretur, negauit tertio. Hoc prædixerat dominus, non præceperat, non coëgerat. Aut si propterea putatur Petrus rectè fecisse, quia hoc prædixerat dominus, rectè fecit & Iudas qui tradidit eum, quia & hoc prædixerat dominus. Abiit fratres mei. Hæc vox illorum electorum est, qui etiam peccata sua defendunt potius quàm fatẽtur. Petrum ipsum potius attẽdamus. Si nihil peccauit, quare fleuit? Non interrogamus de Petro, nisi lachrymas Petri. Fideliores testes de illo non inuenimus. Fleuit amarè, inquit. Nondũ idoneus erat passioni. Sequẽris me postea, illi dictum erat. Adhuc futurus erat firmus, confirmatus domini resurrectione. Ergo nondum erat tempus vt dispergerentur illa ossa iuxta infernum. Nam videte quàm multi defecerunt vsque ad ipsos primos hærentes ori eius, & iam ipsi defecerunt. Quare hoc? *Singularis ego sum donec transeam.* Hoc enim sequi-

Ibidem. *Ioan.14.*

C tur in psalmo. Supra dixerat, Custodi me domine à muscipula quam statuerunt mihi, & ab scandalis qui operantur iniquitatem. A muscipula & à scandalis, & à terrentibus & à lapsis. Sed quia in eius passione etiam illi primi qui futuri erant duces ecclesiæ & columnæ terræ, defecerunt, nondum factum erat quod ait in alio psalmo, Ego confirmaui columnas eius. Quid ait? Singularis ego sum donec transeam. Hæc vox ex persona capitis, singularis ego sum donec transeam. Quid est singularis? In passione tu solus patieris, tu solus occidẽris ab inimicis. Singularis ego sum donec transeam. Quid est, donec transeam? Euangelista dicit, Cum autem venisset hora vt Iesus transiret de hoc mundo ad patrẽ. Quid est ergo donec transeam, nisi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmaui columnas eius, id est, columnas terræ, quando in mea resurrectione didicerunt plenè mortem non esse timendam. Donec ergo transeam, singularis sum: cum transiero, multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo. Vnus ergo sum donec trãseam, multi in me vnus erunt dum transiero. Singularis ego sum donec transeam. Audite etiam mysterium verbi eius. Secundum Græcam locutionem pascha videtur passionem

Psal.74. *Ioan.13.*

significare. πάσχειν enim pati dicitur: secundũ Hebræã D autem linguam sicut interpretati sunt qui nouerunt, pascha transitus interpretatur. Nam etsi interrogetis bene Græcos, negant Græcum esse pascha. Sonat ibi quidem πάσχειν, id est pati, sed non solet sic deflecti. Passio enim πάθος Græce dicitur, non pascha. Ergo pascha sicut dicunt qui nouerũt, & qui nobis quod legeremus interpretati sunt, transitus interpretatur. Ideo ventura passione domini, tanquam ipso verbo loqueretur Euangelista, Cum venisset, inquit, hora vt transiret Iesus de hoc mundo ad patrem. Pascha hic ergo sonuit in hoc versu, Singularis ego sum, donec transeam. Post pascha iam non ero singularis, post transitum non ero singularis. Multi imitabũtur, multi consequẽtur. Et si postea sequentur, quid erit? Singularis ego sum donec transeam. Quid est quod dominus ait in hoc psalmo, singularis ego sum donec transeam? quid est quod exposuimus? Si intelleximus, attende ipsius verba in Euangelio, Amen amen dico vobis, inquit, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. hoc autẽ ibi ait, vbi etiã dixit, Cum exaltatus fuero E à terra, omnia traham ad meipsum. Nisi granum frumenti, inquit, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo illi grano multa seges debebatur; sed expecta, mortificetur adhuc, quia granũ nisi in terram ceciderit & mortificatum fuerit, solum remanet. Ergo solus erat antequam esset mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires sequendi, non habebat præcedendi Propter Christum enim, id est propter confessionem nominis Christi, quo Christiani sumus, nemo mortuus est ante Christum, ne forte occurrat nobis. Multi enim mortui sunt, & martyres sunt, multi & prophetæ talia passi sunt, non tamen ideo moriebantur, quia prænunciabant Christũ, sed quia peccata hominum dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius resistebant, & habẽtur inter martyres. Iuste etenim si non pro nominis Christi confessione, tamen pro veritate occisi sunt. Vsqueadeo autem pro ipso nomine, id est, pro confessione nominis Christi nemo mortuus est antequam granum illud caderet in terram, cuius ex persona dictum est, Singularis ego sum donec transeam: vt & ipse Ioannes qui recens interfectus erat, ab iniquo rege donatus puellæ saltatrici, F non propter hoc interfectus sit, quia confessus est Christum. Potuit itaq; & inde occidi, & hoc à multis. Si propter aliud occisus est ab vno, quanto potius propter Christum potuit occidi ab his ipsis qui occiderũt Christum? Perhibebat enim de Christo testimonium Ioannes. Illi qui audiebant Christum, ipsum occidere volebant, & eum qui testimonium perhibebat, non occidebant. Quia enim si fieret impetus propter Christum in Ioannem, non negaret. Erant quippe in illo vires magnæ, quibus appellatus est amicus sponsi. Magna in illo gratia, magna excellentia. Inter natos mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista. Ergo in illum impetus factus est, qui non habebat tales vires. Fit impetus in Petrum, non fit in Ioannem. Etenim vires ipsas Petrus pòst accepit, tunc autem infirmus fuit. Pro Christi nomine ille interrogatur, qui vires non habebat. Ille qui habebat vires, non patitur persecutionẽ propter Christum, ne pro nomine Christi antecederet Christum. Non occiditur à Iudæis, qui perhibebat liberum testimonium Christo quem occi-

Ioan.12. *Ioan.13.* *Ioan.12.* *Math.14.* *Ioan.3.* *Math.11.* *Math.26.*

G derunt Iudæi, & occiditur ab Herode qui dicebat ei,
Non tibi licet habere vxorem fratris tui. Neque enim
frater eius sine posteritate decesserat: Pro lege quidem
veritatis, pro æqualitate, pro iustitia: Ideo sanctus, & id-
eo martyr, sed non tamen pro illo nomine quo Chri-
stiani sumus. Quare nisi vt impleretur, Singularis ego
sum donec transeam?

In psalmum centesimum quadragesimum primum enarratio.

SOLENNITATI martyrum sicut deuotio ce-
lebritatis vestrę, ita nostrę seruitutis sermo de-
betur. Sed meminisse oportet charitatem ve-
stram, hesterna die quàm multa dicta sint. Non enim
quia propter auiditatem interioris oris vestri per totum
sermonem tanquam recentes affuistis, propterea obli-
uisci debemus infirmitatis communis, primo quia &
honorare oportet verba præclara, sicut scriptum est.
Præclara autem verba sapientiæ sunt, domini dei sunt,
quæ per nos tanquam per vascula vobis ministrantur.
Etsi fictilia sunt vasa, sed panis cœlestis est. Apostolus
2.Corin.4. dicit, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt
H eminentia virtutis sit dei. Qui autem thesaurus, idem
& panis. Nam si non idem esset thesaurus & panis, non
Prouerb.14. de ipso thesauro alibi scriptum esset, Thesaurus deside-
rabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glu-
tit illum. Vnde admonemus charitatem vestram, vt ea
quæ audiendo tanquam ventre memoria conditis, rur-
sus reuoluendo & cogitando quodammodo rumine-
tis. Hoc est enim, thesaurus desiderabilis requiescit in
ore sapientis, vir autem stultus glutit illum. Breuiter au-
tem dixit, Sapiens ruminat, stultus non ruminat. Hoc
autem aperte & Latine quid est? Sapiens cogitat ea quæ
audierit, stultus autem audita obliuioni tradit. Neque
enim propter aliud in lege munda ea dicta sunt anima-
Leuiti.11. lia quæ ruminant, immunda quæ non ruminant. Nam
creatura dei omnis munda est. Artifici deo tam mun-
dus est porcus, quàm agnus. Creauit enim omnia bo-
Gene.1. na valde, & omnis creatura dei bona est, dicit Aposto-
1.Timo.4. lus, & omnia mũda mũdis. Cum ergo in natura vtrun-
que sit mundum, significatione tamen agnus significat
ad Titũ.1. aliquid mundum, porcus significat aliquid immũdum.
Agnus significat innocentiã sapientiæ ruminantis: por-
I cus significat immunditiam stultitiæ obliuiscentis. Bre-
uis psalmus pro solennitate dictus est, videamus an pos-
sit etiam breuiter tractari. *Voce mea ad dominum clamaui.*
Sufficeret, voce ad dominum clamaui: forte non fru-
stra additum est, mea. Multi enim clamant ad domi-
num, non voce sua, sed voce corporis sui. Homo ergo
interior in quo cœpit habitare Christus per fidem, voce
sua non in strepitu labiorum, sed in affectu cordis cla-
mat ad dominum. Non vbi homo audit, ibi deus au-
dit. Nisi voce pulmonum & laterum & linguę clames,
homo te non audit. Cogitatio tua clamor est ad do-
minum. Voce mea ad dominum clamaui, *Voce mea
ad dominum deprecatus sum.* Quod dixit clamaui, exposuit
cum dixit, deprecatus sum. Clamãt enim ad dominum
& qui blasphemant. In superiori versu clamorem po-
suit, in sequenti clamorem exposuit. Quasi exigeretur
quo clamore clamasti ad dominum? ad dominum, in-
quit, deprecatus sum. Clamor meus deprecatio mea, nõ
conuitium, non murmur, non blasphemia. *Effundam
ante eum precẽ meam.* Quid est ante eum? In cõspectu eius.
Quid est in conspectu eius? Vbi videt. Vbi autem non
videt? Ita enim dicimus vbi videt, quasi alicubi non vi-
deat. Sed in isto cœtu rerum corporalium vident & K
homines, vident & animalia: ille autem videt & vbi
homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus ho-
minum videt, deus autem videt. Ibi ergo effunde pre-
cem tuam, vbi solus ille videt qui remunerat. Nam in
absondito te dominus Iesus Christus iussit orare, sed
si agnoscas cubiculum tuum & mũdes, ibi rogas deum.
Cum autem oratis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ, Matth.6.
qui stant in plateis & vicis orantes, vt videantur ab ho-
minibus. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum,
& claude ostium, & deprecare deum tuum in occulto:
& qui videt in occulto, reddet tibi. Si homines reddi-
turi sunt, effunde ante homines precem tuam. Si deus
redditurus est, effunde ante eum precẽ tuam, & claude
ostium tuum ne tentator ingrediatur. Tentator non
cessat pulsare vt irrumpat. si clausum inuenerit, transit.
Ideo apostolus, quia in nostra potestate est ostium clau-
dere: (ostium cordis, non parietum, ibi enim & cubicu-
lum) quia ergo in nostra potestate est hoc ostium clau-
dere, Neque detis, inquit, locum diabolo. Etenim si in- Ephes.4.
trauit & possedit, attende quia tu negligenter clausisti,
aut claudere neglexisti. Quid est autẽ claudere ostium?
Hoc ostium tanquam duas habet valuas, cupiditatis & L
timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat:
aut times aliquid terrenum, & hac intrat: Timoris
ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum,
aperi ad Christum. Quomodo ipsas valuas aperis ad
Christum? Cupiendo regnum cœlorum, timendo i-
gnem gehennarum. Per cupiditatem seculi diabolus
intrat, per desiderium vitæ æternæ Christus intrat. Per
timorem pœnarum temporalium diabolus intrat, per
timorem ignis æterni Christus intrat. Ecce martyres
clauserunt ianuam contra diabolum, Christo aperue-
runt. Promisit eis multa mundus iste, riserunt, clauserũt
valuam cupiditatis aduersus diabolum. Minatus est
mundus iste bestias, ignes, cruces: non timuerunt, clau-
serunt timoris valuam contra diabolum. Videamus si
aperuerunt illas Christo. Qui confessus me, inquit, fue- Matth.10.
rit coram hominibus, confitebor illum & ego coram
patre meo, qui est in cœlis. Amauerunt ergo regnum
cœlorum, vbi eos confitebitur Christus. Quomodo
eos confessurus est Christus? Venite benedicti patris Matth.25.
mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab o-
rigine mundi. Confitebitur illos ad dexteram posi- M
tos. Videamus si timoris valuam Christo aperuerunt,
quam diabolo clauserunt. Vno codemque loco domi-
nus monet hoc, vt & diabolo claudatur, & sibi ape-
riatur. Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, Matth.10.
animam autem non possunt occidere. Monuit vt ti-
moris valua in faciem diabolo elideretur. Ergo nihil
est timendum? Non ergo aperitur aditus timoris Chri-
sto, qui clausus est diabolo? Statim subiecit tanquam
dicens, Exclusisti illum, aperi mihi. Sed eum timete,
inquit, qui habet potestatem & animam & corpus occi-
dere in gehennam ignis. Iam ergo si credidisti & ape-
ruisti Christo, claude contra diabolum. Intus est Chri-
stus, ibi habitat. Effunde ante eum precem tuam, noli
quærere vt de longe te exaudiat. Non enim longe est
sapientia dei, quæ pertendit à fine vsque ad finem for-
titer, & disponit omnia suauiter. Ecce intus est apud Sapien.8.
te, ante eum effunde precem tuam. Ibi sunt aures eius,
quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à Psal.74.
desertis montium, quoniam deus iudex est. Si iudex
est, qualem causam geras in corde tuo vide. Effundam
ante eum precem meam. *Tribulationem meam in conspe-*

ctu eius

A *Ad eum annunciabo.* Repetitio est,& in superioribus duobus versibus & in his consequentibus sententiæ duę sunt sed vtraque bis dicta. Vna est illa, Voce mea ad dominum clamaui,voce mea ad dominum deprecatus sum. Altera est,Effundam ante eum precem meam, tribulationem meam in conspectu eius annunciabo. Quod enim est ante eum, hoc est, in conspectu eius: & quod est, precem meam effundam, hoc est, tribulationem meam annunciabo. Quando hoc facit? In persecutione positus loquitur. *Cum deficit à me spiritus meus.* Quare deficit spiritus tuus ô martyr in tribulatione posite? Vt non mihi arrogem vires meas, vt sciam quòd alius in me operatur ipsam virtutem. Cum autem vos tradent iudicibus, sicut monuit dominus quos martyres Matth.10. facere volebat, nolite cogitare quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo deficiat spiritus tuus, loquatur spiritus dei. Meritò eos pauperes facere volebat Matth.5. spiritu. Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati ergo pauperes spiritu suo, diuites spiritu dei. Omnis enim homo qui spiritum suum sequitur, superbus est. Subdat spiritum suum, vt B capiat spiritum dei. Ibat in culmen, resideat in vallem. Si ierit in culmen, denatat ab illo aqua. Si in valle resederit, implebitur ex ea, & fit ille venter de quo scri- Ioan.7. ptum est, Flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ergo dum defecit à me spiritus meus, in cóspectu tuo annunciaui tribulationem meam, humilis factus, confitens tibi deficiente spiritu meo, cum sim plenus spiritu tuo. Et audierunt forte homines, quia defecit in me spiritus meus,& desperauerũt de me,& dixerunt, Cepimus eũ,& oppressimus eum. *Et tu cognouisti semitas meas.* Illi enim me deiectum putabant, tu me stantem cernebas. Illi qui persequebantur & comprehenderant, Psal.19. implicatos putabant pedes meos, sed illic obligati sunt Psal.24. pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse vellet de laqueo pedes meos. Perseueraui ambulando. Matth.10. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Illi oppressum me putabant, sed ego ambulabam. Vbi ambulabam? In semitis quas illi non videbant qui me captum putabant, in semitis iustitiæ tuæ, in semitis præceptorum tuorum. Tu enim cognouisti semitas meas, persecutor non eas cognouit. Nam non in eis C mihi inuideret, si in eis mecum ambularet. Quæ sunt istæ semitæ, nisi viæ illæ de quibus alio loco dicitur, Psal.1. Nouit dominus viam iustorum, & via impiorum peribit? Non dixit, viam impiorum non nouit, nouit viam iustorum,& via impiorum peribit. Quod enim nó nouit peribit. Multis locis scripturæ inuenimus, quia dei agnoscere seruare est, dei agnoscere custodire est: non agnoscere, damnare est. Vnde enim qui nouit omnia Matth.7. dicturus est in fine, Non noui vos? Non inde gaudeant & dicant, non puniemur, quia non nouit nos iudex. Iam puniti sunt si eos non nouit iudex. Quæ ergo dictæ sunt viæ quas nouit dominus, ipsæ hic dictæ sunt semitæ, quo ait, Tu cognouisti semitas meas. Omnis enim semita via est, non omnis via semita est. Quare ergo viæ illæ semitæ sunt dictæ, nisi quia angustæ sunt? Via lata impiorum, via angusta iustorum. Quæ via, ipsæ & viæ: quemadmodum quæ ecclesia, ipsę ecclesiæ: & quod cœlum, ipsi & cœli. Pluraliter dicuntur, & singulariter Cantic.6. dicuntur. Propter vnitatem ecclesiæ, vna ecclesia: Vna est columba mea, vna est matris suæ. Propter congregationes fraternas, per loca multæ sunt ecclesiæ. Ecclesiæ, inquit, Iudeæ quę erant in Christo, gaudebant quod ille qui nos persequebatur, nunc euangelizat fidem, Galat.1. quam aliquãdo vastabar: & in me glorificabant deum. Ecclesias hic dixit: & vnam ecclesiam hic dicit, Sine of- 1.Corin.10. fensione estote Iudæis & Græcis,& ecclesiæ dei. Sic ergo & viæ & via, & semitæ & semita. Quare semitæ, & quare semita? Quomodo quare ecclesiæ & ecclesia rationem reddidimus, debemus & hic reddere rationem. Semitæ dictæ sunt dei, quia multa præcepta sunt: & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea viæ istę in mul- Roman.13. tis præceptis ad vnam colligũtur & vna dicuntur, quia via nostra charitas est. Videamus si charitas via est: audiamus Apostolum, Et adhuc supereminentiorem vi- 1.Cor.13. am vobis demonstro. Quam dicis ô Apostole, supereminentiorem viam? Quam dico audi, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens: & si habuero prophetiam, & scirem omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fidẽ ita vt montes transferam, charitatem autem non habeã, nihil sum: & si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum vt ardeam, E charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo charitatem dixit supereminentiorem viam. Magna via ista fratres, magnum miraculum habet hæc via. Certe quia supereminentior est, excellentior est: hoc enim supereminet quod excelsum est. Nihil excellentius est via charitatis, & non in illa ambulant nisi humiles. Has ergo semitas dicit præcepta charitatis. In me omnis. Tu ergo, inquit, cognouisti semitas meas: tu nosti quia quod pro te patior, amore patior. Tu nosti, quia charitas in me omnia tolerat, tu nosti quia etsi trado corpus meum vt ardeam, habeo illam, sine qua illud non prodest homini. Quis autem nouit vias illas hominis fratres mei, nisi vere ille cui dictũ est, Tu cognouisti semitas meas? Omnia enim facta humana ante oculos hominum incertum est quo corde fiant. Et quàm multi impij metientes semetipsos ex semetipsis, dicunt de nobis quòd ista in ecclesia quærimus, honores, laudes, vtilitates temporales? Quam multi dicunt me propterea loqui vobis vt adclametis & laudetis me,& hunc me habere finem,& hanc intentionem cum loquor? Et quomodo eis ostendo non ea intẽtione me loqui? Restat vt dicam, Tu cognouisti semitas meas. Quomo- F do illi sciunt, quod nec vos scitis? quomodo illi sciunt quod vix ego scio? Neq; enim ego meipsum diiudico. qui enim diiudicat me, dominus est. Nescio quid de se 1.Corin.4. Petrus nesciens præsumpsit, & aliud videbat medicus in viribus eius. Ergo pié puréque clametur ad dominum, quia vere clamatur, tu cognouisti semitas meas. Sed vis vt ducat te per istas semitas? Esto mitis, esto mansuetus, non ferox, non superbus, non excussa & erecta ceruice, sicut equus & mulus quibus nó est intel- Psal.31. lectus. Cum enim fueris mitis, cum fueris mansuetus, insidebit dominus & ducet te per vias suas. Diriget e- Psal.24. nim mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Tu ergo cognouisti semitas meas. *In via hac qua ingrediebar, absconderunt mihi muscipulam.* Via hæc qua ingrediebar, Christus est: ibi illi absconderunt muscipulam qui persequuntur in Christo propter nomen Christi. Ibi ergo abscóderunt muscipulam mihi, qui ibi me scandalizant. Quid in me zelãt? quid in me persequuntur, quòd Christianus sum? Si ergo hoc persequuntur quòd Christianus sum, in via quã ingrediebar absconderunt mihi

G muſcipulam. Quantum in ipſis eſt, in via qua ingrediebar, ipſi abſconderunt muſcipulã mihi. Quantũ ad eorum cupiditatem pertinet, quantũ ad eorum conatum, quantum ad eorum votũ, in ipſa via me voluerunt habere *Pſal. 1.* muſcipulã qua caperer. Sed nouit dominus viam iuſtorum, & tu cognouiſti ſemitas meas. Hoc quidem illi voluerũt, ſed tu eos nõ permiſiſti in te ponere ſcandalum, quia tu es via mea. Nam & hæretici in nomine Chriſti nobis volunt abſcondere ſcandalum, & ipſi falluntur. Quod ipſi in hac via putãt ſe ponere, extra viam ponũt, quia & ipſi extra viam ſunt, muſcipulam ponere non poſſunt vbi ipſi non ſunt. Sed dictum eſt hoc ſecundum cupiditatem ipſorum, ſecundum votum & opinionem eorum. nam expreſſe alibi dictum eſt, Iuxta *Pſal. 139.* ſemitas ſcãdala poſuerunt mihi. Hoc quod dictum eſt in via, ſecundum cupiditatem eorum & votum dictum eſt. Illud quod dictum eſt iuxta viam: id eſt, iuxta ſemitam, ſecundum veritatem dictũ eſt. Reuera enim non ponunt in ſemita, non ponunt in ipſa via, quia Chriſtus *Ioan. 14.* eſt via. Sanè iuxta ſemitas ponunt: non eos Chriſtus ſinit ponere in via, ne non ſit quà eamus: ſinit tamen eos ponere iuxta viam, vt de via non declinemus. In via ſe H putat ponere ſcandalum Paganus: quando mihi dicit, Colis deum crucifixum? Reprehendit crucem Chriſti, quam non intelligit. In Chriſto ſe ponere putat, quod iuxta viam ponit. Non egrediar à Chriſto, & non incidam à via in muſcipulam. Inſultet ille crucifixo Chriſto, videam ego in frontibus regum crucem Chriſti. Quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ægroto qui ridet medicamentum ſuum. Si nõ derideret, acciperet & ipſe & ſanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis, ille autẽ ſuperbia nimia non agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ. Si autem ego agnoſco, in via ambulo. Vſqueadeo de cruce nõ erubeſco, vt nõ in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa ſacramẽta aliter atq; aliter accipimus. Quædam ſicut noſtis ore accipimus, quędã per totũ corpus accipimus. Quia vero in fronte erubeſcitur, ille qui dixit, Qui me *Luc. 9.* erubuerit corã hominibus, erubeſcã eum coram patre meo qui in cœlis eſt, ipſam ignominiam quodãmodo & quam Pagani derident, in loco pudoris noſtri conſtituit. Audis hominẽ inſultare impudenti & dicere, fron- I tem non habet. Quid eſt, frontem non habet? Impudẽs eſt. Non habeã nudã frontem, tegat eam crux domini mei. Ergo in via qua ingrediebar, abſconderunt muſcipulam mihi, quantum in ipſis eſt. Non iuxta viam poſuerunt: ego autẽ tutus ero ſi de via nõ receſſero. Igno- *Eccli. 9.* ras quia in medio laqueorum ingrederis? ait ſcriptura. Quid eſt, in medio laqueorũ? In via Chriſti. Et hinc laquei, & hinc laquei. Laquei à dextris, laquei à ſiniſtris. Laquei à dextris, proſperitas ſeculi: laquei à ſiniſtris, aduerſitas ſeculi. Laquei à dextris, promiſſiones: laquei à ſiniſtris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredere, à via noli diſcedere, nec promiſſio te capiat, nec terror elidat. In hac via qua ingrediebar, abſconderũt muſcipulam mihi. *Conſiderabã ad dexteram, & videbam.* In dexteram conſiderabat & videbat: in ſiniſtram qui conſiderat excæcatur. Quid eſt, in dexteram conſiderare? *Matth. 25.* Vbi erunt illi quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum. Erunt enim quidam in ſiniſtra, quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Fremente ergo toto mundo & minante in perſecutionibus, crebreſcentibus vndique inſultationibus hominum atque terroribus, ille contemnens præſentia, reſpiciebat in futura, attendebat in dexteram vbi futurus eſt, vbi eſſe meditabatur, illuc at- K tendebat & videbat, & ideo omnia ferebat: illi autem qui perſequebantur, non videbant: ideo cum diceret, Conſiderabam in dexteram & videbam, ſecutus ait:

Et non erat qui cognoſceret me. Cum enim toleras omnia, quis nouit quid attendas vtrum ad dexteram oculum dirigas, an in ſiniſtram? In eo quod toleras, ſi laudem hominum quæris, in ſiniſtram attendiſti. In eo quod toleras, ſi promiſſa dei quæris, in dexteram attendiſti. Attendiſti in dexteram, videbis: attendiſti in ſiniſtram, excæcaberis. Sed & cum vides in dexteram, non erit qui te agnoſcat. Quis enim te conſolatur, niſi dominus cui dicis, Et tu cognouiſti ſemitas meas? Nec erat qui cognoſceret me. *Periit fuga à me.* Tanquam circumcluſum ſe dicit, periit fuga à me. Inſultant perſecutores, oppreſſus eſt, captus eſt, circumcluſus eſt, victus eſt, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid poteſt pro Chriſto: id eſt, non fugit animo. Nam corpore fugere licet, conceſſum eſt, permiſſum eſt, domino dicẽte, Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in a- *Matth. 10.* liam. Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed intereſt quare non fugiat, quia circumcluſus eſt, L quia captus eſt, an quia fortis eſt? Et à capto periit fuga, & à forti periit fuga. Quæ ergo fuga cauenda eſt? quę fuga à nobis pereat? De qua dominus dicit in Euangelio, Quia paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus *Ioan. 10.* ſuis. Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cum viderit lupum venientem, fugit. Cum viderit prædonem, quare fugit? Quia non eſt ei cura de ouibus. Talis fuga ab iſto perierat, ſiue ab ipſius capitis perſona accipiamus hanc vocem illius Chriſti domini, qui pro omnibus mortuus eſt: ſiue à membris eius martyribus noſtris, quia & ipſi pro fratribus paſſi ſunt. Audi Ioannem dicentem, Sicut enim ille animam ſuam pro nobis po- *1. Ioan. 3.* ſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sed cum illi ponunt, Chriſtus ponit, quia cum illi patiuntur perſecutionem, ipſe clamat, Quid me perſeque- *Acto. 9.* ris? Periit fuga à me. *Et non eſt qui requirat animam meam.* Ergo non eſt qui exquirat animam ipſius? Vidit homines velle ſæuire in necem ſuam, velle effundere ſanguinem ipſius, quomodo non eſt qui requirat animam eius? Et hoc duobus modis accipitur. Quomodo peri- M re fugam accipitur duobus modis, quia & à capto & à forti perit fuga: ſic duobus modis quæritur anima hominis, aut à perſecutoribus, aut à dilectoribus. Ita ergo non eſt qui requirat animam meam. De illis dixit certe qui perſequuntur animam meam, & non quęrunt animam meam. Si autem requirant animam meam, inuenient inhærentem tibi: & ſi non norunt eam quærere, norunt & imitari. Nam vt noueritis quæri animam hominis & à perſecutoribus, inde alibi dicitur, Confundantur & reuereantur qui quærunt animam *Pſal. 39.* meam. *Clamaui ad te domine, dixi tu es ſpes mea.* Quando tolerabam, quando tribulabar, dixi, tu es ſpes mea. Spes mea hic, ideo tolero. *Portio autem mea non eſt hic, ſed in terra viuentium.* Dat deus portionem in terra viuentium, ſed non aliquid à ſe extra ſe. Quid dabit amanti ſe, niſi ſe? *Intende ad orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.* Humiliatus à perſecutoribus, humiliatus in confeſſione. Humiliat ſe inuiſibiliter, humiliatur ab hoſtibus viſibiliter. Erigitur ergo ab illo viſibiliter & inuiſibiliter. Inuiſibiliter erecti ſunt iam martyres, viſibiliter erigentur, cum corruptibile hoc induerit incorruptio- *1. Corin. 15.* nem in reſurrectione mortuorum, cum & hoc ipſum

in quod

A in quod solum persecutores sæuire potuerunt instaura-
Math.10. bitur. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam
autem non possunt occidere. Et quid perit? quid occi-
dunt? Vel hoc eis permittetur, vt quod occiderint per-
Luc.21. eat? Non periet. Audi ipsius domini promissionē, Amē
dico vobis, capillus capitis vestri non periet. Quid ergo
de cæteris membris sollicitus es vbi damnum capilli
non erit? *Erue me à persequentibus me.* A quibus putatis
quòd oret vt eruatur? Ab hominib⁹ qui persequebātur?
Ita vero ipsi homines sunt hostes nostri? Habemus a-
lios hostes inuisibiles, qui aliter persequuntur. Homo
persequitur vt occidat corpus, persequitur alius vt illa-
queet animam. Et ideo per vasa sua, quia de illo dictum
Ephes.2. est, Operatur in filiis diffidentiæ per vasa sua: id est, per
homines in quibus operatur, agit persecutionem cor-
poris, vt intus fiat ruina cordis. Nam si cadente corpore
stat anima, muscipula comminuta est, & nos liberati
sumus. Ergo sunt & alij hostes nostri, à quibus depre-
Psal.123. cari debemus deum vt eruat nos, ne seducant nos, vel
fractos molestiis secularibus, vel inductos illecebris.
Qui sunt isti hostes? Videamus si ab aliquo seruo domi-
B nico aperte describuntur, ab aliquo milite perfecto qui
Ephes.6. cum illis congressus est. Audi Apostolū dicentem, Non
est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.
Nolite quasi odia vestra conuertere in homines, & eos
vobis hostes existimare, & eorum inimicitiis vos con-
teri putare. Isti homines quos timetis, caro & sanguis
sunt, & non est vobis colluctatio aduersus carnem &
sanguinem. Sic voluit dicere, contemnens hominum
mortalitatē. Et aduersus quos? Aduersus principes, in-
quit, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum
harum. Expaueras, cum audires rectores mundi. Si re-
ctores mundi istius, nunquid præter mundum iturus es
vbi illos non patiaris? Præter mundum iturus es vbi ab
eis eruaris? Sic ergo accipe mūdi & tenebrarum harum
rectores, nō rectores cœli & terræ: nam ipsa fabrica dei
est. Cœlum & terra mundus dicitur, & homines mali
mundus. Quare & isti mūdus? Quia diligūt mundum,
& ideo tenebræ, quia impij. Ideoq; iam ex ipso numero
Ephes.5. credentibus multis, quid dicit apostolus? Fuistis ali-
quando tenebræ, nunc autē lux in domino. Antequam
essetis ergo lux, cum tenebræ essetis, attendite quem re-
C ctorem habuistis. Quem rectorem habent iniqui, nisi
diabolum, quomodo pij & fideles rectorē habēt Chri-
stum? Ergo diabolum & angelos eius rectores mundi
appellauit: id est, rectores dilectorum mundi, rectores
peccatorum, quod est tenebrarum harum. Ipsos habe-
mus inimicos, à quibus debemus deprecari dominum
vt eruamur. Audi mundum, & mūdum aperte vno lo-
co in scriptura sancta in Euangelio, mundum quem
fecit deus, mūdum quem regit diabolus: id est, dilecto-
res mundi. Homines enim ipsos fecit deus, dilectores
mundi non eos fecit. Mundum enim diligere pecca-
tum est, peccatum autem non fecit deus. Audi ergo, vt
dicere cœperam, mundum & mundum. In hoc mūdo
Ioan.1. erat, dictum est. De quo dictum est, In hoc mūdo erat,
nisi de sapientia dei, quod est Christus Iesus, de qua di-
Sapien.8. ctum est quod paulò antè commemoraui, Pertendit à
Sapient.7. fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaui-
ter? Attingit enim vbique propter suam munditiam, &
nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo in hoc mūdo
Ioan.1. erat, & mundus per ipsum factus est, & mūdus eum nō
cognouit. Audistis duos mundos, mundus per eum fa-
ctus est, & mundus eum non cognouit. Non mundus
qui factus est per Iesum, ab illis principibus & potesta-
tibus tenebrarum harum regitur, sed mundus qui non D
cognouit Iesum: id est, dilectores mundi, peccatores & Ephes.6.
iniqui, superbi & infideles. Vnde mundus peccatores?
Quia diligunt mundum, & diligendo inhabitant mun-
dum, quomodo domus dicitur & fabrica, & inhabitan-
tes. Bona domus plerunque bona fabrica, & bona do-
mus, quia boni cōuersantur in ea. Et caue domū istam,
quia mala est. Duobus modis dicitur, mala est domus
hæc: caue fortè propter ruinam, ne aliquid cadat & te
premat. Dicitur & sic alio modo quemadmodum ca-
ueas domū istam tam malam, ne incurras in laqueum
venantium, ne pauper opprimaris à diuite, ne fraudem
aliquam patiaris. Quomodo ergo domus & domus, sic
mundus & mundus. Quare enim & iusti cum sint &
ipsi in mundo, non dicuntur mundus? Quia dicit apo-
stolus, In carne autem ambulantes, non secundum car- 2.Cor.10.
nem militamus: conuersatio enim nostra in cœlis est.
Habitat hic iustus in carne, sed corde cū deo est. Et ipse
appellatur mūdus, si sine causa audit, sursum cor: si au-
tē est causa quare audit, sursum cor habet. Mortui enim Coloss.3.
estis, dicit, & vita vestra absconditа est cum Christo in
deo. Quorum autem vita hic est: id est, quorum deside- E
rium & amor hic hæret, hic conteritur, hic implicatur,
bene dicūtur habitatores mūdi. Et bene dicūtur mun-
dus, illi qui habitant in mundo, sicut bene dicuntur do-
mus, illi qui inhabitant domum. Mūdus ergo & mun-
dus: mundus per eum factus est, & mūdus eum non co- Ioan.1.
gnouit. Ecce mūdus factus est per dominū, ecce mun-
dus qui nō cognouit dominum. Lauda tu fabricam, &
ama fabricatorē, & noli amare habitare in fabrica, sed
habita in fabricatore. Erue me à persequentibus me.

Quoniam corroborati sunt super me. Quis dixit corrobora-
ti sunt super me? Corpus Christi clamat, ecclesiæ vox
est, membra Christi clamant. Multum creuit numerus
peccatorum, Quoniam abūdauit iniquitas, refrigescet Matth.24.
charitas multorum. Erue me à persequentibus me, quo-
niam corroborati sunt super me. *Erue de carcere animam
meam, vt confiteatur nomini tuo.* Carcer iste à prioribus va-
riè intellectus est. Et fortasse ipse est carcer qui & scribi-
tur in titulo, spelunca. Titulus enim Psalmi huius ita se
habet, *Intellectus ipsi Dauid, cum esset in spelunca, oratio.* Quæ F
spelunca, ipse & carcer. Duo quædam intelligenda pro- 1.Reg.22.
posuimus, sed vnum cum intellexerimus, vtrūque erit.
Merita carcerem faciunt. Nam in vno quodam habi-
taculo alteri domus est, alteri carcer est. Illi qui custo-
diunt homines inclusos, & si in domo sua custodiant,
illi qui arctius custodiuntur, in carcere sunt: nunquid
& illi in carcere dicendi esse sunt? Vnum habitaculum
& illi est & illi. Alteri fecit domum libertas, alteri car-
cerem seruitus. Quibusdam ergo visum est, quòd spe-
lunca & carcer mundus iste sit. Et hoc orat ecclesia, vt
de carcere educatur: id est, de hoc mundo, de sub sole,
vbi omnia vanitas. Dicitur enim, Omnia vanitas & præ- Eccles.1.
sumptio spiritus in omni opere hominis quo ipse labo-
rát sub sole. Ergo extra istum mundum nescio quam
requiem pollicetur nobis deus quo futuri sumus, fortè
ideo de loco isto clamamus, Educ de carcere animam
meam. Anima nostra per fidem & spem in Christo est, Psalm.141.
sicut paulò antè iā dixi, Vita vestra absconditа est cum Col.3.
Christo in deo: corpus autem nostrum in isto carcere,
in isto mundo. Si diceret, Educ de carcere corpus meū,
securi acciperemus carcerē mundū. Fortasse tamē pro-
pter aliqua quæ nos tenent desideria terrena, contra
quæ luctamur & dimicamus, quia video aliam legem Rom.7.
in membris meis repugnantem legi mentis meæ, recte

A Rursus autem ad hoc intẽtam facimus charitatem ve-
stram, non docendo quod ignoratis, sed admonendo
quod nostis, dominum & saluatorem nostrum Iesum
1.Tim.2. Christũ caput esse corporis sui, illũ vnũ esse mediatorẽ
dei & hominum, hominem Iesum, natum ex virgine;
Apoca.12. tanquam in solitudine, sicut in Apocalypsi audiuimus.
Per solitudinẽ quippe arbitror quòd solus ita natus est.
Hunc enim illa mulier peperit recturum populum in
virga ferrea. Hæc autem mulier, antiqua est ciuitas dei,
Psalm.86. de qua in psalmo dicitur, Gloriosa dicta sunt de te ci-
Genes.4. uitas dei. Hæc ciuitas initium habet ab ipso Abel, sicut
mala ciuitas à Cain. Antiqua ergo ista ciuitas dei sem-
per tolerans terram, sperans cœlum, quæ etiã Hierusalẽ
vocatur & Sion: Vtique de nato quodã in Sion, & cõ-
Psalm.86. ditore ipsius Sion, psalmus quidã dicit, Mater Sion di-
cet homo. Quis homo? Et homo factus est in ea, & ipse
fundauit eam altissimus. Denique ipse in Siõ factus est
homo, sed humilis factus est homo, & idem ipse altissi-
mus fundauit eã ciuitatẽ, in qua factus est homo. Itaq;
Apoc.12. & illa mulier sole cooperiebatur, sole ipso iustitię quem
Sapient.5. non cognoscũt impij, qui dicturi sunt in fine, Ergo er-
rauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit no-
B bis, & sol nõ ortus est nobis. Est ergo quidam sol iusti-
tiæ; qui non oritur impiis. Cæterum istum solem facit
Math.5. oriri super bonos & malos. Ergo & amicta erat sole, &
Apoc.12. gestabat visceribus masculum paritura. Idem ipse erat
condens Sion, & nascens in Sion. Et illa mulier ciuitas
dei, eius luce protegebatur; cuius carne grauidabatur.
Meritò & lunam sub pedibus habebat, quia mortalita-
tem crescentis & decrescentis carnis virtute calcabat.
Ergo ipse dominus Iesus Christus caput & corpus: vo-
luit enim etiã loqui in nobis: qui dignatus est mori pro
nobis, membra sua nos fecit. Aliquando itaque ex per-
sona membrorum suorum loquitur, aliquando ex per-
sona sua tãquam capitis nostri. Habet aliquid ille quod
dicat sine nobis, nos verò sine illo nihil possumus di-
Coloss.1. cere: Apostolus dicit, Vt suppleam quæ desunt pressu-
rarum Christi, in carne mea. Vt suppleam, inquit, quæ
desunt pressurarum, non mearum, sed Christi, in carne;
nõ iam Christi, sed mea. Patitur, inquit, adhuc Christus
pressuram, non in carne sua, in qua ascendit in cœlum;
C sed in carne mea quæ adhuc laborat in terra. Christus,
Galat.2. inquit, pressuram patitur in carne mea. Viuo enim, non
iam ego, viuit verò in me Christus. Nisi enim Christus
& in membris suis, hoc est, fidelibus suis pressuram ipse
pateretur, Saùlus in terra Christum in cœlo sedentem
non persequeretur. Denique apertè hoc exponens quo-
Rom.12. dam loco, Sicut enim corpus vnum est, inquit, & mem-
bra multa habet, omnia autem membra corporis cum
sint multa, vnum est corpus, ita & Christus. Non ait, ita
& Christus & corpus, sed corpus vnum membra multa,
ita & Christus. Totum ergo Christus. Et quia totum
Acto.9. Christus, Ideo caput de cœlo, Saule, inquit, Saule, quid
me persequeris? Tenete hoc, & fixũ omnino commen-
date memoriæ, tãquam filij ecclesiasticæ eruditionis
& fidei catholicæ, vt agnoscatis Christum caput & cor-
pus, eundemq; Christum verbum dei vnigenitũ æqua-
lem patri, & inde videatis quanta gratia pertingatis ad
deum, vt ipse voluerit esse nobiscum vnus, qui est cum
Ioan.10. patre vnus. Quomodo cũ patre vnus? Ego & pater vnũ
sumus. Quomodo nobiscum vnus? Non dicit, inquit, &
Galat.3. seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, &
semini tuo quod est Christ⁹. Sed ait aliquis, Si Christus
semen Abrahæ, nunquid & nos? Memẽtote, quia semen
Abrahæ Christus: ac per hoc si & nos semen Abrahæ,
ergo & nos Christus. Quomodo vnum corpus multa D
membra, ita & Christus. Et quotquot in Christo bapti- Rom.12.
zati estis, Christum induistis. Nẽpe semẽ Abrahæ Chri- Galat.3.
stus, nec contradici potest apostolicis apertissimis ver-
bis, & semini tuo quod est Christus. Videte quid nobis
dicat. Si autẽ vos Christi, ergo semen Abrahę estis. Ideo
magnum est illud sacramẽtum, Erũt duo in carne vna:
Apostolus dicit, Sacramentum hoc magnũ est, ego au- Gen.2.
tem dico in Christo & in ecclesia. Christus & ecclesia, Ephes.5.
duo in carne vna. Refer ad distantiam maiestatis duo:
Duo planè. Non enim & nos verbum, non enim & nos Ioan.1.
in principio deus apud deum, non enim & nos ille per
quem facta sunt omnia. Veniatur ad carnẽ, & ibi Chri-
stus & ille & nos. Non ergo miremur in psalmis. Multa
enim dicit ex persona capitis, multa ex persona mem-
brorum, & hoc totum tãquã vna persona sit, ita loqui-
tur. Nec mireris, quia duo in voce vna, si duo in carne Genes.2.
vna: Iudas filius spõsi persequẽs spõsum, hoc tunc con- Iuã.5.& 6.
tigit. An & futurorum exemplum præmissum est? Mul-
tos enim falsos fratres passura erat ecclesia, vt & adhuc
& vsque in finem spõsum illum filius persequatur. Si e- E
nim inimicus exprobrasset mihi, sustinuissem vtiq;, ait, Psal.45.
Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset,
abscõdissem me vtique ab eo. Quis est inimicus? Quis
est qui oderat me? Qui dicit, Quis est Christus? Homo
fuit Christus, nec viuere potuit cum vellet viuere, &
mortuus est, inquiunt, nolens, euictus, crucifixus, occi-
sus. Inimici ista dicũt. Apertus iste inimicus est, ait Chri-
stus: odit me, apertas mihi indicit inimicitias. Facile est
istum vel tolerare vel vitare. Quid facio de Absalon? 2.Reg.15.
Quid facio de Iuda? Quid de falsis fratribus? Quid de
malis filiis? Et tamen filij sunt qui non contra nos bla-
sphemant Christum, sed nobiscum adorant Christum,
& in nobis persequuntur Christum? De quibus conse-
quenter in eodem psalmo dicitur, Aliũ facile erat per- Psalm.45.
ferre, eum qui oderat me, vel abscõdere me ab eo. Abs-
condis enim te à Pagano intrans ecclesiam. Quando
autem & ibi inuenis quod times, quid quæris vbi te abs-
condas? Denique ille ipse Apostolus qui gemit in peri-
culis à falsis fratribus, Foris, inquit, pugnæ, intus autem 2.Cor.11.
timores. Si ergo is qui oderat me, super me magna lo- & 7.
cutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo. Tu vero F
vnanimis meus. Vnanimem dicit tanquam vnum in Psalm.45.
Christo. Est ergo ecclesiæ quod ferat foris, gemat intus,
inimicos tamẽ suos deputat foris & intus, foris facilius
euitabiles, intus difficilius tolerabiles. Dicat ergo do-
minus noster, dicat Christus nobiscum totus Christus:

Expositio Psalmi.

D*Omine exaudi orationem meam; auribus percipe precem
meam.* Hoc est exaudi; quod percipe auribus.
Repetitio, confirmatio est. *In veritate tua exaudi
me in tua iustitia.* Ne vtcunque accipiatis cum dicitur, in
tua iustitia. Commẽdatio est enim gratiæ, ne vnusquis-
que nostrum iustitiam suam deputet. Hæc enim iustitia
dei est, quam vt habeas, deus dedit. Nam qui voluerunt
de sua iustitia gloriari, quid de illis dicit Apostolus?
Testimonium eis, inquit, perhibeo, quia zelum dei ha- Rom.10.
bent. De Iudæis loquens, zelum dei, inquit, habent, sed
non secundum scientiam. Quid est, nõ secũdum scien-
tiam? Quam enim tu cõmendas vtilem scientiam? Nun-
quid illam quæ cum sola fuerit inflat, quæ nisi comita-
ta fuerit charitate, non ædificat? Non vtique ipsam, sed
illam scientiam comitem charitatis, magistram humi-
litatis. Vide si ipsa est, Zelum, inquit, dei habent, sed nõ 1.Cor.8.
secundum scientiam. Exponat quam dicat scientiam,

G Ignorãtes enim dei iustitiam, & suam volentes consti-
Rom.10. tuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt
cõstituere iustitiam suam? Qui quod bene fecerint, sibi
imputant: quod male, deo. omnino peruersi. Denique
recti erunt, cũ hocipsum conuerterint. Peruersus ideo,
quia quod male deo, quod bene tibi. Rectus eris, quan-
do quod male feceris, tibi: quod bene feceris, deo. Non
Rom.4. enim ex impio iuste viueres, nisi ab illo iustus factus qui
iustificat impiũ. Ergo, inquit, in veritate tua exaudi me
in tua iustitia, non in mea, vt inueniar in illo non habẽs
meam iustitiã quæ ex lege est, sed eam quæ ex fide. Ec-
Philip.3. ce in tua iustitia exaudi me, non quæ ex lege est, sed ea
quæ est ex fide. Ad me enim cum respicio, nihil aliud
meum quàm peccatum inuenio. *Et non intres in iudicium
cum seruo tuo.* Qui cum illo volunt intrare in iudicium,
Rom.10. nisi qui ignorantes dei iustitiã, suam volũt constituere?
Esa.58. Quid est quòd ieiunauimus & non vidisti, defraudaui-
mus animas nostras & nescisti? Tanquam dicentes, Fe-
cimus quod iussisti, quare non reddis quod promisisti?
Respondet tibi deus, Vt accipias quod promisi, ego de-
di vt faceres: quare acciperes, ego dedi: denique super-
H bis talibus loquitur propheta, Quid vultis mecum in
Hiere.2. iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit do-
minus: Quid vultis mecum in iudicium intrare, & ve-
stras iustitias commemorare? Commemorate iustitias
vestras, ego noui facinora vestra. Quumodo approba-
bo iustitiam, vbi damnabo superbiam? Meritò iste hu-
Math.11. milis in corpore Christi, discens à capite quoniam mi-
tis est & humilis corde, Ne intres, inquit, in iudicium
cum seruo tuo. Nõ litigemus, nolo tecũm habere cau-
sam, vt ego proponam iustitiam meam, tu conuincas
iniquitatem meam. Ne intres in iudicium cum seruo
tuo. Quare hoc? Quare times? *Quoniam non iustificabitur
coram te omnis viuens.* Omnis viuens, hic vtique viuens,
in carne viuens, moriturus viuens, natus homo, ex ho-
minibus viuens, de Adam Adam viuens. Omnis itaque
viuens iustificare forte potest se curam se, non coram
te. Quomodo coram se? Sibi placens, tibi displicens,
coram te autem non iustificabitur omnis viuens. Noli
ergo intrare mecum in iudicium domine deus meus.
Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de the-
sauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & prauus inue-
I nior. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Bene cum
seruo tuo. Indignum est tibi cum seruo tuo intrare in
Luc.12. iudicium, nedum cum amico quidem tuo: Quia vobis
dico amicis meis, non diceres, nisi ex seruis amicos tu
ipse fecisses. Tu licet dicas amicum, ego confiteor ser-
uum. Misericordia indigeo, fugitiuus redeo, pacem
Luc.15. quæro, non sum dignus vocari filius tuus. Ne intres in
iudicium cum seruo tuo, quia nõ iustificabitur in con-
Eccles.11. spectu tuo omnis viuens. Ante mortem ne laudes ho-
minem quenquam. Omnino omnis homo viuens.
Quid ipsi arietes, quid ipsi Apostoli, de quorum prole
Psalm.28. dicitur, Afferte domino filios arietum? Ex his Paulus
Philip.3. est, qui dicit non se esse perfectum, Non quia iam acce-
perim, inquit, aut iam perfectus sim. Denique fratres vt
cito agnoscatis, ipsi didicerũt orare quod oramus, ipsis
data est regula postulandi à iurisperito cœlesti, Sic ora-
te, inquit. Et cum quædam præmisisset, posuit & hoc vt
diceret arietes nostri, duces ouium, & præcipua mem-
bra pastoris, & congregatoris vnius gregis, ipsi didice-
Math.6. rũt dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris. Non dixerunt, Gratias ti-
bi qui dimisisti nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris: sed, dimitte sicut & nos di-
mittimus. Orabant autem vtique iam fideles, iam Apo- K
stoli. Nam ista oratio dominica magis fidelibus datur.
Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per bapti-
smum dimittuntur, catechumenis congrueret magis o-
rare, Dimitte nobis debita nostra. Dicant ergo Aposto-
li, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris. Et cum eis dictum fue-
rit, quare hoc dicitis? Quæ debita vestra? Respondeant,
quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

*Quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in
terra vitam meam.* Vide nos, vide caput nostrum pro no-
bis, Quoniam persecutus est inimicus animam meam.
Persecutus est planè & diabolus animam Christi, & Iu- Matth.26.
das animã magistri: & nunc ad persecutionem corpo-
ris Christi idẽ diabolus manet, Iudas autem Iudæ suc-
cedit: nõ ergo deest de quo dicat & corpus, Quoniam
persecutus est inimicus animã meã, humiliauit in terra
vitam meã. Humiliauit, inquit, in terra vitã meam. Alio
loco dicitur, Curuauerũt animã meam. Quid enim no- Psalm.56.
biscum agit quisquis persequitur, nisi vt relicta spe cœ-
lesti terram sapiamus, persecutori cedentes terrena dili- L
gamus? Et illi quidem quantum in ipsis est huc agunt,
nobis autem hoc non contingat, quibus dicitur, Si re- Col.3.
surrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sapite, vbi Chri-
stus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt quærite,
non quæ super terram. mortui enim estis. Nam non iu-
stificabitur coram deo omnis viuẽs. Illi ergo vel aperte
sæuiendo, vel occulte insidiando conantur perducere
vitam nostram ad terram. Contra hos vigilemus, vt
dicere possimus, Nostra autem conuersatio in cœlis Philip.3.
est. Humiliauit, inquit, in terra vitam meam inimicus.

Collocauerunt me in tenebrosis sicut mortuos seculi. Hoc à ca-
pite expeditius auditis, & expeditius hoc in capite a-
gnoscitis. Ille enim pro nobis mortuus factus est, sed
non mortuus seculi. Qui enim mortui sunt seculi? Ee
quomodo ille non erat mortuus seculi? Mortui seculi
meritò mortui, mercedem recipientes iniquitatis, &
mortem ducẽtes ex peccati propagine, ex illa voce qua
dicitur, Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, & Psalm.50.
in peccatis mater mea in vtero me aluit. Venit autem
ille per virginem assumens carnẽ, non iniquitatem car-
nis, assumens carnem mundã mundatricem. Illi autem M
quem peccatorẽ putabant, tanquã mortuum seculi de-
putabant: at ille qui in alio psalmo dixit, Quæ nõ rapui, Psal.68.
tunc exoluebam: & qui dixit in Euangelio, Ecce venit Ioan.14.
princeps mundi, præpositus mortis, operis mali persua-
sor, supplicij exactor, veniet, inquit, & in me nihil inue-
niet. Quid est, in me nihil inueniet? Nullam culpam,
nihil quare mori debeam. Sed vt sciãt omnes quia vo-
luntatem, inquit, patris mei facio, surgite eamus hinc. Ibidem.
Vt moriar, inquit, voluntatem patris mei facio: non au-
tem morte sum dignus, nihil feci vnde moriar, sed fa-
cio vt moriar, vt illi per innocentis mortem liberẽtur,
qui habebant quare morerentur. Collocauerunt me in
tenebrosis tanquam in infernis, tanquam in sepulchro,
tãquam in passione velut mortuum seculi, eum qui di-
cit, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mor- Psal.87.
tuos liber. Quid est, liber? Quare liber? Quia omnis qui Ioan.8.
facit peccatum, seruus est peccati. Denique non solue-
ret à vinculis, nisi liber à vinculis. Ille liber mortem oc-
cidit, vinculum vinxit, captiuitatem captiuauit, & col-
locauerunt eum in tenebrosis tanquam mortuos se-
culi. *Et tædium*, inquit, *passus est in me spiritus meus.* Recor-
damini, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Vide- Matth.26.
te vocem meam. Nunquid non apparet ipse transitus

à capite

A à capite ad membra, à membris ad caput? Tædium, inquit, passus est in me spiritus meus. Agnoscimus, Tristis est anima mea vsque ad mortẽ: Sed & illic nos eramus.
Philip.3. Transfigurauit enim in se corpus humilitatis nostræ, conformans corpori gloriæ suæ, & vetus homo noster
Rom.6. confixus est cruci cum illo. *In me turbatum est cor meum.* In me, inquit, non in aliis. Illi enim me deseruerunt, & illi qui inhæserant recesserunt, & meipsum quia mori videbant, aliud aliquid putauerunt, & à latrone victi
Luc.23. sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Inde ad membra, *Memoratus sum dierum antiquorum.* Nunquid memoratus est ille dierum antiquorum, per quem factus est omnis dies? Sed loquitur corpus, loquitur vnusquisque illius gratia iustificatus, inhærens illi in charitate, & deuotus in humilitate, loquitur & dicit, Memoratus sum dierum antiquorum. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis.* Quia vtique omnia bona tu fecisti, & nihil cõstitisset quod à te constitutũ non esset, creatura tua spectaculum mihi facta est. Quæsiui in opere artificem, & in conditis omnibus conditorem. Quare hoc, vt quid hoc, nisi vt hoc intelligeret, quicquid in se boni esset,
Rom.10. ab illo factum esse, ne ignorans iustitiam dei, & suã vo-
B lens constituere, iustitiæ dei subiectus nõ esset, vt ei cõueniret vox illa superior, In veritate tua & in iustitia tua? In omnibus ergo dei operibus & meditatione omnium operum dei gratiam insinuat, gratiam commendat, gratiam se inuenisse gloriatur, gratiam qua gratis salui facti sumus, quia & gratis salui facti sumus. Quid gloriaris in tua iustitia? Quid te extollis ignorans dei iustitiam? Dedisti forte aliquid vt saluus esses? Quid dedisti vt homo esses? Respice ergo conditorẽ vitæ tuæ, substantiæ & iustitiæ salutis authorem: Meditare in facturis manuũ eius, quia & iustitiã quæ in te est, ad manum eius inuenies pertinere. audi Apostolũ hoc te do-
Ephes.2. centem, Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Opera bona non habemus? Habemus planè: sed vide quid sequitur, Ipsius enim sumus figmentum, dixit. Ipsius sumus figmentum, Forte naturam qua homines sumus commemorare voluit, hoc appellato figmento? Non planè: de operibus loquebatur. Nõ, inquit, ex operibus, ne quis forte extollatur: sed vt reiiciamus, sequitur, Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Ie-
C su in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid operari, nisi inquantum malus es. Auerte ab opere tuo te ad opus illius qui fecit te: ipse formet, & ipse quod formauerat & tu exterminasti, reformet. Vt enim sis, ipse ope-
Philip.2. ratus est: vt bonus sis, si bonus es, ipse operatur. Cũ tremore, inquit, & timore vestram ipsorũ salutem operamini. Si nostram ipsorum saluẽ operamur, quare cum timore, quare cum tremore, cum sit in potestate nostra quod operamur? Audi quare cum timore & tremore, Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Ergo cum timore & tremore, vt delectet in conualle operari nostrũ artificem. Sic enim operatur tanquam in deiectis, qui iudicat in gẽtibus, & replet ruinas. *In facturis manuum tuarũ meditatus sum.* Vidi ergo & inspexi opera tua, quia nihil boni esse in nobis potest, nisi abs te fiat qui nos fecisti. Et quid feci cum
Iacobi.1. viderem à te omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum esse descendens à patre luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio? Cum hoc viderem: auersus ab opere malo quod feceram in me, extendi manus meas ad te. *Extendi,* inquit, *manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi.* Complue, inquit, me ad faciendum fructum bonum.

Dominus enim dabit suauitatem, vt terra nostra det D
fructum suum. Extendi manus meas ad te, anima mea Psal.84.
velut terra sine aqua tibi: non mihi, sed tibi. Sitire tibi possum, me irrigare non possum. Anima mea velut terra sine aqua tibi, quia sitiuit anima mea ad deũ viuum.
Quando veniam, nisi quando venerit? Sitiuit anima Psal.41.
mea ad deum viuum, quia anima mea velut terra sine aqua tibi. Abũdat mare, inundat, copiosum est, fluctuat,
sed amarum est. Discreta est aqua, apparuit arida ani- Gen.1.
ma mea, irriga eam, quia velut terra sine aqua tibi. *Cito exaudi me domine.* Quæ enim mora, quando sic sitio ad Inflammandam sitim meam? Pluuiam differebas, vt hauriens imbiberem, non respuerem quod influeres. Si ergo ideo differebas, iam da, quoniam anima mea velut terra sine aqua tibi. Cito exaudi me domine. *Defecit spi-*
ritus meus. Impleat me spiritus tuus, quia defecit spiritus Psal.76.
meus. Ipsa est causa vt cito exaudias, quia defecit spiri-
tus meus. Factus sum iam pauper spiritu, beatũ me fac Math.5.
in regno cœlorum. In quo enim viuit spiritus eius, superbus est, spiritu suo extollitur contra deum: fiat in illo
bene quod alibi scriptum est, Auferes spiritum eorum Psal.103.
& deficient, & in puluerem suum reuertentur, vt confi-
tentes dicant, Memento quia puluis sumus. Cum au- Psal.102.
tem dixerint, quia puluis sumus memento, tunc dicant, E
Anima mea velut terra sine aqua tibi. Quæ enim tam Psal 5.
terra sicca quàm puluis? Sed cito exaudi me domine,
complue me, confirma me, ne sim puluis quem proiicit Psal.103.
vẽtus à facie terræ. Cito exaudi me domine, defecit spiritus meus. non differatur inopia mea. Abstulisti spiritum meũ vt deficerem, & in puluerem meum conuerterer, & dicerem tibi, Anima mea velut terra sine aqua tibi. Fac etiam quod in alio psalmo dicitur, Auferes spiritum eorum, & deficient. Emitte spiritũ tuum & crea-
buntur, & renouabis faciem terrę. Si qua igitur in Chri- 2.Cor.5.
sto noua creatura, vetera transierunt. In spiritu suo vetera transierunt, in spiritu tuo noua facta sunt. *Ne auertas faciem tuam à me.* Auertisti à superbo. Etenim aliquando abundabam, & in abundãtia mea elatus eram. Ego
enim dixi aliquando in abundantia mea, non moue- Psal.29.
bor in æternum. Dixi non mouebor in abundãtia mea,
ignorans iustitiam tuam, & constituens meam, sed tu Rom.10.
domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtu- Psal.29.
tem. Dixi in abundantia mea non mouebor, verum au- F
tem à te mihi erat quicquid abundabam. Et vt hoc probares à te mihi fuisse, auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Post hanc conturbationem in qua factus sum conturbatus, quia auertisti faciem tuam post tædium spiritus mei, post conturbatum cor meum in me, ex eo quòd auertisti faciem tuam, iam factus sum sicut terra sine aqua tibi. Ne auertas faciem tuam. Auertisti à superbo, redde humili. Ne auertas faciem tuam à me, quia si auerteris, *Similis ero descendentibus in lacum.*
Quid est, descendentibus in lacum? Peccator cum ve- Prouer.18.
nerit in profundum malorum, contemnet. Illi descendunt in lacum, qui etiam confessionem perdunt:
contra quod dicitur, Ne coarctet super me puteus os Psal.68.
suum. Hanc profunditatem lacum appellat plerunque scriptura, in quam profunditatem cum venerit peccator contemnit. Quid est, contemnit? Iam nec vllam prouidentiam deputat: aut si deputat, ad eam se pertinere non putat. Proponit sibi peccandi licentiam, sine spe veniæ habenis iniquitatis effusis. Non dicit, reuertar ad deum vt reuertatur ad me: nec audit, Con-
uertimini ad me, & reuertar ad vos, quoniam veniens Mala 3.
in profundum malorum contemnit. A mortuo enim, Eccli.17.

G inquit,tanquam ſi non ſit,perit cõfeſsio. Ne ergo auer-
tas faciem tuam à me , & ſimilis ero deſcendentibus in
lacum : *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te*
Pſalm.56. *ſperaui.* Ecce in nocte ſum,ſed in te ſperaui donec no-
cturna tranſeat ioiquitas. Habemus eoim (vt dicit Pe-
2.Pet.1. trus) certiorem propheticum ſermonem , cui bene fa-
citis intendentes tanquam lucernæ lucenti in obſcuro
loco,donec dies illuceſcat,& lucifer oriatur in cordib⁹
veſtris. Mane ergo appellat poſt finem ſeculi , cũ vide-
Pſalm.5. rimus quod in ſeculo credimus. Mane enim exaudies
vocem meam, mane aſtabo tibi & cõtemplabor. Audi-
tam fac mihi mane miſericordiam tuam,quia in te ſpe-
raui. Si enim quod noo videmus ſperamus,per patien-
Rom.8. tiam expectamus. Patientiam quærit nox, lætitiã dona-
bit dies. Auditam fac mihi maoe miſericordiam tuam,
quoniam in te ſperaui. Sed hic quid, donec veniat ma-
ne? Nõ enim ſufficit mane ſperare, ſed aliquid opus eſt
& agere. Quare aliquid agere? Quoniam dicit in alio
Pſalm.76. pſalmo , Deum exquiſiui in die tribulationis meæ, tan-
quam in tempore noctis meę deũ exquiſiui. Quomodo
exquiſiſti? Manibus meis nocte coram eo , & non ſum
H deceptus. Maoibus quærendus eſt in nocte deus. Quid
eſt,manibus? Bonis operibus,ſed bonis operibus coram
Matth.6. eo. Cum enim facis eleemoſynam,noli tuba canere. pa-
ter tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Quia ergo ita
ſperandum eſt mane, & ita nox iſta toleranda eſt, & in
ipſa patientia donec dies eluceſcat perſeuerandum eſt,
quid interea hic agendum? Ne forte per temetipſum
acturus es aliquid , vt merearis perduci ad mane? *No-
tam fac mihi domine viam in qua ingrediar.* Ideo lucernam
propheticam accẽdit, ideo ipſum dominum tanquam
Pſal.21. in teſta carnis miſit , qui etiam dixit, Exaruit velut teſta
virtus mea. Ambula ad prophetiam , ambula ad lucer-
nam prædictorum futurorum , ambula ad verba dei.
Ioan.1. Nondum vides verbũ in principio deum apud deum,
ambula ad formam ſerui , perducẽris ad formã domi-
ni. Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar:
Quoniam ad te leuaui animam meam. Leuaui ad te , non
Pſal.35. contra te. Apud te eſt foos vitæ , ad te leuaui animam
meam,tãquam vas ad foõtẽ attuli, imple ergo me,quo-
niam ad te leuaui animam meam. *Exime me de inimicis
meis domine,quia ad te confugi.* Qui aliquando à te fugi,ad
Geneſ.3. te confugi. Fugit eoim Adam à facie dei,& abſcõdit ſe
I inter ligna paradiſi , vt de illo diceretur in libro Iob,
Iob.7. Tanquam ſeruus fugiens dominum ſuum, & conſecu-
tus eſt vmbram. Fugit à facie domini ſui,& conſecutus
eſt vmbram . Ad vmbram enim fugit inter ligna para-
diſi. Væ ſi permanſerit io vmbra , ne poſtea dicatur,
Sapient.5. Tranſieruot omnia tanquam vmbra. Exime me de ini-
micis meis. Non enim hic inimicos homines cogito:
Epheſ.6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſangui-
nem. Sed aduerſus quos? Aduerſus principes & poteſta-
tes , rectores mundi. Cuius mundi? Non enim cœli &
terræ: non eoim regunt quod nõ fecerũt, rectores mũ-
di. Sed cuius mundi? Tenebrarum harum. Quarum te-
Epheſ.5. nebrarum? Vtique iniquorum. Fuiſtis enim aliquando
tenebræ, ounc autem lux io domino. Rectores mundi
tenebrarũ harum, rectores iniquorum. cõtra hos habe-
tis luctameo. Magnum prælium oobis eſt, hoſtem non
Epheſ.6. videre & vincere. Aduerſus rectores muodi tenebrarũ
harum, diabolum ſcilicet & angelos eius, nõ illius mũ-
Ioan.1. di rectores, de quo dicitur, Et mundus per eũ factus eſt:
ſed illius mundi de quo dicitur, Et mundus oõ cogno-
uit eum. Exime me de inimicis meis domine,quia ad te
confugi. De inimicis meis , non Iuda, ſed qui impleuit
Iudam. Illum patior viſum, illum expugno non viſum. K
Accepit enim buccellam Iudas, & introiuit io eum Sa- Ioan.13.
tanas,vt iſte Dauid perſecutionem pateretur à filio ſuo.
Quàm multos Iudas diabolus implet , indigne acci-
pientes buccellam ad iudicium ſuum? Qui enim man- 1.Cor.11.
ducat & bibit indigne, iudicium ſibi mãducat & bibit.
Non malum eſt quod datur , ſed bonum malo in iudi-
cium datur. Bene eſſe non poteſt male accipienti quod
bonum eſt. Ergo exime me ab inimicis meis,quia ad te
confugi. Ergo quia ad te confugi,vel quò à facie tua fu-
giam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es. Quò enim fu- Pſal.138.
gerem? Quò ibo à ſpiritu tuo? Si aſcẽdero in cœlum,tu
ibi es: ſi deſcẽdero in infernum, ades. Quid ergo reſtat?
Si aſſumpſero pẽnas meas vt columba, & volabo in ex-
trema maris, id eſt,vt ſpe habitem io finẽ ſeculi: etenim
illuc manus tua deducet me , & perducet me dextera
tua. Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confu-
gi domine : *Doce me vt faciam voluntatem tuam, quia tu es deus
meus.* O confeſsio, ô præſcriptio, quoniam tu es, inquit,
deus meus. Ad alium currã refici , ſi ab alio factus ſum:
Tu es totum meum, quia tu es deus meus. Patrem quæ-
ram propter hæreditatem? Tu es deus meus, non ſolùm L
dator hæreditatis, ſed ipſa hęreditas. Dominus pars hę- Pſal.15.
reditatis meæ. Dominum quæram propter redemptio-
nem? Tu es deus meus. Patronum quæram propter li-
berationẽ? Tu es deus meus. Poſtremò creatus recreari Iob.1.
cupio : Tu es deus meus , qui creator meus , qui creaſti
me per verbum tuum , & recreaſti me per verbum. Sed
creaſti me per verbũ deum, manẽtem apud te: recreaſti
per verbum carnem factũ propter nos. Doce ergo me
vt faciã voluntatem tuam, quia tu es deus meus. Si non
me docueris , faciam voluntatem meam, & deſeret me
deus meus: Doce me vt faciam voluntatem tuam, quo-
niam tu es deus meus. Doce me. Non enim tu es deus
meus , & ego ero magiſter meus . Videte quemadmo-
dum gratia commendetur. Hoc teoete, hoc imbibite,
hoc vobis de corde nullus excutiat. Nec habeatis zelũ
dei, ſed non ſecuodum ſcientiam, ne ignorantes dei iu-
ſtitiam, & veſtram volentes conſtituere legem , iuſtitiæ Rom.10.
dei oon ſitis ſubiecti. Verba certè apoſtoli agnoſcitis:
dicite ergo iſta , Doce me vt faciam voluntatem tuam,
quia tu es deus meus. *Spiritus tuus bonus.* Non meus ma
lus. Spiritus tuus bonus *Deducet me in terram rectam.* Quia
ſpiritus meus malus deduxit me in terram peruerſam.
Et quid ego merui? Quæ mea opera bona ſine tuo ad-
iutorio computãtur , vnde impetrarem dignuſq; eſſem
deduci à ſpiritu tuo in terram rectam? Quæ opera mea,
vel quæ merita mea? *Propter nomen tuum domine viuificabis* M
me. Attendite ergo quantum poteſtis gratiæ commen-
dationem , qua gratis ſalui facti eſtis. Propter nomen Pſal.113.
tuum domine viuificabis me. Non nobis domine non
nobis, ſed oomini tuo da gloriã. Propter nomen tuum
domioe viuificabis me in tua iuſtitia, noo in mea. Non
quia ego merui , ſed quia tu miſereris . Nam ſi meum
oſtenderem meritum , nihil abs te mererer niſi ſuppli-
cium. Abſtuliſti merita mea, inſeruiſti dona tua. Propter
nomen tuum domioe viuificabis me *In tua iuſtitia. E-
duces de tribulatione animam meam , & in tua miſericordia ad
interitum deduces inimicos meos. Et perdes omnes tribulantes ani-
mam meam, quoniam ſeruus tuus ſum ego.*

*In Pſalmum centeſimum quadrageſimum-
tertium enarratio.*

A Psalmi huius titulus breuis est numero ver-
borum, sed grauis pondere mysteriorum. *Ipsi
David ad Goliam.* Præliũ hoc factum tempore
patrum nostrorum, de scripturis sanctis recolit mecum
charitas vestra. Cum enim aduersus populum dei alie-
nigenæ dimicarent, prouocauit vnus vnum, Golias Da-
uid, in quo certamine voluntas dei pro cuiusque partis
victoria pbaretur. Sed quid de victoria satagim⁹, quã-
do prouocantem prouocatumq́; cernimus? Prouocauit
impietas pietatẽ, prouocauit superbia humilitatem, po-
stremò prouocauit diabolus Christũ. Quid miramini
diabolum victum? Ille erat grãdis statura corporis, iste
autẽ statura paruus, sed fide magnus. Accepit arma bel-
1.Reg.17. lica sanctus Dauid, vt aduersus Goliã procederet. Hæc
arma, per ætatem, & paruam (vt diximus) staturam cor-
poris portare non valuit. Abiecit onerantia, non adiu-
uantia, accepit quinque lapides de flumine, & posuit in
vase pastorali. His armatus corporaliter, nomine autem
dei spiritaliter, processit & vicit. Hoc quidem ille Da-
uid: sed mysteria perscrutemur. Proposueramus enim
titulum istum breuem numero verborum, sed grauem
B pondere mysteriorum: veniat in mentẽ Apostolica illa
1.Cor.10. sententia, Omnia hæc in figura contingebant illis, ne
impudentes videamur quærere aliquid absconditum,
vbi possit dici totũ sine mysterij profunditate simplici-
ter dictum. Habemus ergo authoritatem faciẽtem nos
intentos ad quærendum, vigiles ad inuestigandum, de-
uotos ad audiendum, fideles ad credendum, impigros
ad faciẽdum. In Dauid Christus, sed sicut soletis intel-
ligere eruditi in schola eius, Christus caput & corpus.
Non ergo sic audiatis aliquid ex persona Christi, quasi
ad vos nõ pertineat qui estis membra Christi. Hoc tan-
quam fundamento posito, videte quæ sequantur. No-
stis multis sacramentis visibilibus & corporalibus one-
ratum esse populum primum, circuncisione, negocioso
illo quodam sacerdotio, & templo figuris pleno, multi-
plicibus holocaustorum sacrificiorúmque generibus.
Hæc Dauid noster tanquam arma prementia non ad-
Galat.3. iuuantia posuit. Si enim data esset lex quæ posset viui-
ficare, verè ex lege esset iustitia. Vt quid ergo lex? Sequi-
tur, Sed conclusit, inquit, scriptura omnia sub peccato,
vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.
Denique iste Dauid, scilicet Christus caput & corpus,
C tempore reuelationis noui testamenti, tẽpore insinuan-
1.Reg.17. dæ & commendandæ gratiæ dei, quid fecit? Arma po-
suit, quinque lapides tulit, arma, vt diximus, onerantia
posuit. Ergo sacramenta legis: sacramenta illa legis quæ
non sunt imposita gentibus, posuit, quæ non obserua-
mus. Meministis enim quanta in veteri lege legamus &
non obseruemus, sed tamen ad aliquã significationem
præmissa & posita esse intelligamus, non vt abiiciamus
legem dei, sed vt sacramẽta promittentia, impleta pro-
missione non celebremus. Quod enim promittebant,
venit. Gratia enim noui testamenti in lege velabatur, in
euangelio reuelatur. Velũ remouimus, quod velabatur
agnouimus. Agnouimus autem in gratia gratiã domini
nostri Iesu Christi capitis & saluatoris nostri qui pro
Matth.27. nobis crucifixus est, quo crucifixo etiam velum templi
conscissum est. Denique arma vir ille posuit, tanquam
onera sacramentorum veteris legis, & ipsam legem ac-
cepit. Quinque enim lapides, quinque libros Moysi si-
1.Reg.17. gnificant. Tulit ergo illos quinque lapides de flumine.
Nostis quid sit fluuius. Labitur enim mortale seculum,
& præterfluit quicquid venit in mundum. Erant ergo
in flumine tanquam in populo illo primo lapides, illic
erant inutiles, vacabant, nihil proderant, transibant si- D
cut fluuius. Quid fecit Dauid vt lex ipsa vtilis esset? Ac-
cepit gratiam. Lex enim sine gratia impleri non potest. *Rom.13.*
Plenitudo enim legis est charitas. Et vnde est ista chari-
tas? Vide si nõ ex gratia. Charitas, inquit, dei diffusa est *Rom.5.*
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Quia ergo gratia fecit impleri legem, significa-
tur autẽ gratia lacte: hoc enim est in carne gratuitum,
vbi mater nõ quærit accipere, sed satagit dare. Hoc ma-
ter gratis dat, & contristatur si desit qui accipiat. Quo-
modo ergo ostendit Dauid legem sine gratia operari
non posse, nisi cum illos lapides quinque, quibus signi- *1.Reg.17.*
ficabatur lex in libris quinq;, coniungere volens gra-
tiæ, posuit in vase pastorali, in quo lac mulgere consue-
uerat? His armatus, gratia vtique armatus, & ideo præ-
sumens non de se, sed de domino suo, processit aduer-
sus Goliam superbum, se iactantẽ, de se præsumentem.
Tulit vnum lapidem, iecit, inimicum in fronte percus-
sit, cecidit ex eo loco corporis, vbi signum Christi non
habuit. Hoc quoque licet attẽdas: Quinque lapides po-
suit, vnum misit: Libri quinque lecti sunt, sed vnitas vi- E
cit. Plenitudo enim legis, vt paulò antè commemora- *Rom.13.*
uimus, charitas. Et Apostolus ait, Sufferẽtes inuicem in *Ephes.4.*
dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vin-
culo pacis. Deinde illo percusso atq; deiecto, gladium *1.Reg.17.*
eius abstulit, & inde caput illi abscidit. Et hoc fecit no-
ster Dauid, deiecit diabolum de suis. Quando autem
credunt magni eius quos ille in manu habebat, & de
quibus cæteras animas trucidabat, conuertunt linguas
suas contra diabolum, & sic Goliæ de gladio suo caput
inciditur. Mysterium tituli pro temporis breuitate tra-
ctauimus, videamus quid habeat iste psalmus.

Expositio Psalmi.

B*Enedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad
prælium, & digitos meos ad bellum.* Vox nostra est, si *Psal.17.*
corpus Christi nos sumus: Benedicamus domi-
num deum nostrum qui docet manus nostras ad præ-
lium, & digitos nostros ad bellum. Repetitio sententiæ
videtur. Quod est manus nostras ad prælium, hoc est
digitos nostros ad bellum. An aliquid interest inter
manus & digitos? Digitis vtique operatur manus. Non
itaque absurde accipimus digitos pro manibus posi- F
tos. Veruntamen in digitis agnoscimus vnitatem, di-
uisionem operationis, & tamen radicem vnitatis. Vide
illam gratiam, dicit Apostolus, Alij quidem per spiri- *1.Cor.12.*
tum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secun-
dum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij
donationes curationum in vno spiritu, alij genera lin-
guarum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituũ. Omnia
autem hæc operatur vnus atque idem spiritus. Radix
est vnitatis, diuidens propria vnicuique prout vult, alij
illud, alij hoc. Diuisiones sunt operationis. His ergo di-
gitis pugnat corpus Christi procedens in bellum, pro-
cedens in prælium. Iam præliorum & bellorum genera
commemorare fortasse longum est, & gerere facilius
est quàm explicare. Habemus vnũ bellum quod com-
memorat Apostolus, Non est vobis colluctatio aduer- *Ephes.6.*
sus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines à
quibus videmini pati molestias, non aduersus ipsos pu-
gnatis, sed aduersus principes & potestates & rectores
mundi. Et ne intelligeres mundi cœli & terræ, ostendit
quid diceret: tenebrarum, inquit, harum, mundi sci-
licet, non qui per ipsum factus est, quia & mundus per
eum factus est, sed mundi qui eum non cognouit, quia *Ioan.1.*

G & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non sunt
natura, sed volũtate. Anima enim per semetipsam non
Psal.17. lucet, quia humiliter & veraciter cantat, Tu illuminabis
lucernam meam domine, deus meus illumina tene-
Psalm.36. bras meas. Et apud te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo
videbimus lumen. Nun in lumine nostro, sed in lumine
tuo. Nam & oculi nostri lumina vocantur, & tamen
lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes in tenebris
remanebunt. Ergo bellum gerimus aduersus recto-
res tenebrarum harum, rectores scilicet infidelium, diabolum
& angelos eius, rectores gladij eius de quo pu-
1.Reg.17. gnat diabolus aduersus fideles. Sed quomodo Goliæ
prostrato tollitur gladius, vt ipsi Goliæ caput de gladio
suo amputetur, ita cum credunt ipsi infideles, dicitur
Ephes.5. eis, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in
domino. Pugnastis de manu Goliæ, iam in manu Chri-
sti tollite caput Goliæ. Hoc enim vnum prælium, alterum
autem vnicuique in seipso. Modo genus hoc belli
Galat.5. ex apostolica epistola legebatur, Caro concupiscit ad-
uersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea
H quæ vultis faciatis. Et hoc graue bellum, & quod est
molestius, internum. In quo bello si sit quisque victor,
illos quos non videt inimicos continuò superabit. Non
enim tẽtat diabolus vel angeli eius, nisi quod in te car-
naliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos ho-
stes quos nõ videmus, nisi quia carnales interiores mo-
tus nostros sentimus? His confligimus, illis percutimur,
& illos percutimus. In amore pecuniæ dominatur aua-
ritia. Dominante tibi auaritia diabolus forinsecus lu-
crum cum fraude proponit. Plerunq; enim ad lucrum
non peruenis, nisi fraudem feceris. Proponit ergo ille
forinsecus auaritiæ tuæ quam intus non vicisti, quam
non domuisti, quam non tibi subiecisti, proponit tan-
quam athletæ suo agonotheta malus fraudem & lucrũ,
opus & præmium. Fac & tolle. Tu autem si calcas aua-
ritiam, si tibi interius non dominatur, quam si senties
vinces, iam diabolum insidiantem non sentis. Si ergo
edomuisti auaritiam, attendis alterum proponentem
opus & prẹmium. Quid ille proposuit? Fraudem & lu-
crum. Quid & iste proponit? Innocẽtiam & coronam.
Fac & tolle, & ille dicit, & iste. Iã tu præliator interior,
si non es victus auaritia, sed victor auaritiæ, illum atten-
dis, & hunc vincis. Discernis enim vtrunque & dicis,
I Hic video opus & præmium, illic autem escam & la-
queum. Neque enim aliquid dicis in te, quod non per-
tineat ad te. Etenim ex peccato diuisus es aduersum te.
Trahis concupiscentiæ propaginem & traducem mor-
tis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expu-
gnes in te. Sed habes quẽ inuoces, vt pugnantẽ adiuuet
te, & vincentem coronet te, qui nõ existentem fecit te.
Quomodo, inquis, vincam? Ecce ipse Apostolus diffi-
cillimũ prælium proponit, & quàm laboriosum sit, aut
forte insuperabile, si non intelligo, ipse ostendit. Caro,
inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduer-
Galat.5. sus carnem, vt non ea quæ vultis vos faciatis. Quomo-
do me iubes vincere, cum ille dicat, vt nõ ea quæ vultis
faciatis? Quæris quomodo? Attende ad gratiam vasis
1.Reg.17. pastoralis, lapidem de flumine in exceptorio lactis pone.
Ecce & ego tibi dico, imò tibi ipsa veritas dicit.
Prorsus non facis quod vis, pugnante carne aduersus
spiritum tuum. Si ad istam pugnam de te præsumis ad-
Psalm.80. monendus es, ne frustra audieris, Exultate deo adiuto-
ri nostro. Si enim per te impleres totum, non esset ne-
cessarius adiutor. Rursos si tu ipse tua voluntate nihil
ageres, non vocaretur adiutor. Adiutor enim aliquid
agentem adiuuat. Denique cum dixisset, Caro concu- K
piscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt Galat.5.
non ea quæ vultis faciatis, & proposuisset te ante te, ve-
luti deficientem te in te, continuò misit ad adiutorem.
Quod si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Qui
enim sub lege est, non implet legem, sed premitur à
lege, sicut ille Dauid sub armis erat. Ergo si spiritu du- 1.Reg.17.
ceris, vide quis te adiuuabit vt impleas quod velis. Ad-
iutor tuus, susceptor tuus, spes tua, qui docet manus
tuas in prælium, & digitos tuos ad bellum. Manifesta
enim sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, Galat.5.
immunditiæ, idolorum seruitus, luxuria, veneficia, con-
tentiones, inimicitiæ, ebrietates, comessationes, & his
similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam
qui talia agunt, regnum dei non possidebunt: non
qui aduersus talia confligunt, sed qui talia agunt. Cum
enim confligis, aliud est opus. cum vincis, aliud est o-
pus. cum pacem & requiem habes, aliud opus est. Hæc
dum exemplis demonstro, paucis aduertite. Suggeri-
tur aliquod lucrum, delectat: habet fraudem, sed ma-
gnum est lucrum, delectat, non consentis. Pugnam L
vide: adhuc suadetur, adhuc instatur, adhuc delibera-
tur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam,
cætera videamus. Contempsit iustitiam vt fraudem fa-
ceret, victus est: contempsit lucrum vt iustitiæ seruiret,
vicit. In his tribus victum doleo, pugnanti metuo, vi-
ctori congaudeo. Sed etiam ille qui vicit, nunquid o-
mnino egit in se vt prorsus eum pecunia non attentet,
aut nihil ex eo excitet delectationis quamuis superabi-
lis, quamuis contemptibilis, quamuis non solum cui non
consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest
tamen aliqua delectationis titillatio. Ista titillatio, & il-
le hostis, iam nec pugnat nec regnat, inest tamen, &
quasi moratur in carne mortali, quod non erit. Duce-
tur enim totum in victoriam, sed postea. Modo autem Rom.8.
corpus quidem mortuũ est propter peccatum, & ideo
eidem corpori inest peccatum, etsi non regnat pecca-
tum: spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem
qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis, qui
suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia
corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in
vobis. Ibi iam nec quod pugnet erit, nec quod titillet:
totum cedet in pace. Non enim contraria natura con- M
tra aliam naturam pugnat, sed tanquam in domo ma-
ritus & vxor, si aduersus se dissentiant, molestus & peri-
culosus labor: si maritus vincatur, & vxor dominetur,
pax peruersa. Si autem vxor marito dominanti subii-
ciatur, pax recta: non tamen aliquid ex alia natura, quia
ex homine facta mulier viro. Caro tua, coniunx tua, fa-
mula tua. Quodlibet deputa, opus est vt subiiciatur: &
si pugnas, vt prosis pugna. Hoc enim expedit inferius
subiici superiori, vt & ille qui sibi subiici vult quod est
inferius, se subiiciat superiori suo. Agnosce ordinem,
quære pacem. Tu deo, tibi caro. Quid iustius? quid pul-
chrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te,
vt tibi seruiat quod factum est propter te. Non enim
hũc ordinem nouimus, neque hunc ordinẽ commen-
damus, tibi caro, & tu deo, sed tu deo, & tibi caro. Si au-
tem contemnis tu seruire deo, nunquam efficies vt tibi
caro. Qui non obtemperas domino, torqueris à seruo.
Nunquid si nõ prius tu deo, vt deinde tibi caro, poteris
dicere hæc verba, Benedictus dominus deus meus qui
docet manus meas ad præliũ & digitos meos ad bellũ?
Præliari vis indoctus, damnaberis victus. Primò ergo te
subdas deo, deinde illo docente te & adiuuante prælie-
ris &

A ris & dicas, Qui docet manus meas ad prælium, & di-
gitos meos ad bellum: Et cum præliaris, quia dum præ-
liaris periclitatis, dic qoæ sequuntur io prælii periculo
constitutus, *Misericordia mea.* Non vincar misericor-
dia mea. Quid est hoc, misericordia mea? Præhes mi-
sericordia mihi misericordiam, & io me extitisti mi-
sericors, an donasti mihi vt & ipse sim misericors? De
nulla enim re sic vincitur inimicus quàm cum miseri-
cordes sumus. Omnino parat calumnias ad iudicium,
& non potest falsa obiicere, quia non est apud quem. Si
enim apud hominem iudicem nobiscum ageret, pos-
set eum mentieodo fallere, & nos grauare criminatio-
nibus falsis: Quia vero apud talem iudicem causa no-
stra cum illo est, qui falli non potest, ideo ambit vt ad
peccatum seducat, vt habeat vera quæ obiiciat. Et vbi
forte aliquibus eius fraudibus succumbit humana fra-
gilitas, sequatur in cōfessione opus humilitatis, exercea-
tur in operibus misericordiæ & pietatis. Omnia delen-
tur, cum ex vero corde & plena fiducia dicimus illi qui
Matth. 6. videt, Dimitte nobis sicut & oos dimittimus. Dic toto
corde, dic tota fiducia, dic securus, Dimitte nobis sicot
B & nos dimittimus, aut noli dimittere si non dimit-
timus. Quod etsi non dixeris, Noli dimittere si non di-
mittimus, prorsus non dimittit si non dimittimus. Neq;
eoim vt tu sis impuoitus peccator, erit ille mēdax pro-
missor. Vis, inquit, vt dimittam? Dimitte. Est & aliud o-
pus misericordiæ: Vis vt dem? da. Vno loco positū est
Luca 6. in Euangelio, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & da-
bitur vobis. Aliquid, inquit, & contra te teneo, aliquid
& tu contra alterum tenes: dimitte, & dimitto. Aliquid
petis à me, aliquid petit alter à te: da, & do. Et quę dimit
tit, & quę dat? Nōnoe charitas? Et vnde charitas oisi per
spiritum saoctum qui datus est nobis? Si ergo per opera
misericordiæ noster vincitur inimicus, & opera mise-
ricordiæ habere non possemus, nisi charitatem habere-
Roma. 5. mos, charitas autem oobis nulla esset, oisi per spiritum
sanctum acciperemus, ille docet manus nostras io præ-
lium, & digitos nostros ad bellū. Illi recte dicimus, Mi-
sericordia mea, à quo habemus etiam vt misericordes
Iacobi 2. simus. Iudicium enim sine misericordia illi qui oon fe-
cit misericordiam. Parua putatis opera misericordiæ?
Libet & de his aliquid dicere. Attendite primò istam
C sententiam de sancta scriptura deprōpiam, quam mo-
do cōmemoraui, Iudicium enim sine misericordia illi
qui ooo fecit misericordiam. Sine misericordia iudica-
bitur qui misericordiam non fecit antequā iudicaretur.
Quid deinde? quid sequitur? Superexaltat autē miseri-
cordia iudiciū. Quid est hoc fratres, superexaltat autem
misericordia iudiciū? Superponitur misericordia iudi-
cio, in quo inuentum fuerit opus misericordiæ. Et si há-
buerit aliquid forte in iudicio quo puniatur, tanquam
vnda misericordiæ, peccati ignis extinguitur. Superex-
altat autē misericordia iudicium. Quid autē cum tali-
bus sobuenit, & cū tales liberat, & cum talibus ignoscit?
Iniustus est deus? Absit. Et ibi iustus est. Nō ei enim tol-
lit misericordia iustitiā, nec iustitia misericordiam. Vi-
Luca 6. de enim si non iustus est, Dimitte & dimitto, da & do.
Matth. 7. Vide si nō iustus est, In qua mensura mēsi fueritis, in ea
remetietur vobis. Ad hoc enim in qua mēsura: oō enim
meosnra eiosdem generis est, sed ad hoc eadem mēsu-
ra, ignosce & ignosco. Est apud te mensura veniæ dan-
dæ, inuenies apud me mensuram veniæ accipiendæ. Est
apud te mensura tribuendi quod habes, inuenies apud
me mensuram accipiendi quod non habes. Misericor-
dei mea. *Et refugium meū susceptor meus, & erutor meus.* Mul-

tum laborat præliator hic tenens concupiscentem ad- D
uersus spiritum carnem. Teoe quod tenes, tunc erit pla- *Galat. 5.*
nè quod vis, cum absorpta fuerit mors in victoria, quā- *1. Corint. 15.*
do resuscitatū mortale hoc corpus transfertur in habi-
tudinem angelicam, & in cœlestem subuolat qualitatē.
Mortui, inquit, in Christo resurgent primi, deinde & *1. Thess. 4.*
nos viuentes, qui reliqui sumus, in aduentu domini si-
mul rapiemur cū illis in nubibus obuiam Christu in áë-
ra, & sic semper cum domino erimus. Ibi absorbebitur
mors in victuriam. ibi dicetur, Vbi est mors contentio
tua? Vbi est mors aculeus tuus? Noo enim relinqoetur
nec in animo nec io corpore quod rebellet aduersus a-
morē dei. Plena victoria, plena pax: de hac nobis præ-
liantibus dicitur, Venite filij, audite me, timorē domini *Psalm. 33.*
docebo vos. In prælio estis, in contentione cōfligitis, &
tamen tandē quaodam requiē desideratis. Quis est ho-
mo qui vult vitā, & diligit videre dies bonos? Quis est
qui non dicat, ego? Ibi vita, ibi dies boni, vbi caro nihil *Galat. 5.*
concupiscit aduersus spiritū, vbi non dicitur pugna, sed
gaude. Sed quis est qui hos dies nō velit? Omois homo
certe dicit, ego. Audi quid sequitur, Video quia laboras,
video quia in pugna, in periculo diuersaris: audi quid E
sequitur, Doce manus ad præliū, digitos in bellū. Con- *Psalm. 17.*
tine lioguā tuam à malo, & labia tua ne loquantur do-
lum. Declioa à malo, & fac bonū. Quomodo enim po-
teris facere bonum, nisi declinaueris à malo? Quid quæ-
ro vt vestias, quando adhuc expolias? Quid quæro vt
dones, qoando adhuc rapis? Declina à malo, & fac bo-
num. Qua mercede? Non sub te ploret primo pauper,
vt gaudeat de te paoper. Declioa à malo, & fac bonum.
Qua mercede? Nam modo pugnas: Quære pacē, & per-
sequere eam. Disce, dic, Misericordia mea & refugium
meum, susceptor meus & erutor meus, protector meus.
Susceptor meus ne cadā, erutor ne hæream & peream,
protector ne feriar. *Protector meus, & in ipso speraui.* In his
omoibus io toto labore meo, in omnibus præliis meis,
in omnibus difficultatibus meis in ipso speraui. *Qui sub-
dit populū meum sub me.* Ecce caput nostrū loquitur nobis-
cum. *Domine quid est homo quia innotuisti ei?* Totum quod
est, hoc est quia innotoisti ei. Quid est homo quoniam
innotuisti ei, *Aut filius hominis quoniā æstimas eum?* Aesti-
mas eum, tanti facis, tanti pendis, ordinas, nosti sub quo
ponas, supra quid ponas. Aestimatio enim est, quāti pre-
cij sit quidq;. Quanti æstimauit hominem, qui pro eo F
vnici saoguinē fudit? Quid est homo quoniā innotui-
sti ei? Cui, quid innotuisti? Quid est filius hominis quo- *Psalm. 8.*
niam æstimas eum? Quoniam tanti eum pendis, & quā-
ti eum pendis, tanti eum æstimas, preciosum quiddam
esse osteodis. Non enim deus sic æstimat hominē, quo-
modo homo æstimat hominem. Quando inuenit ho-
mo seruum venalem, carius emit equum quàm homi-
nem. Ille quanti te æstimet vide, vt possis dicere, Si deus
pro nobis, quis cōtra nos? Et quaoti te æstimauit qui fi- *Roma. 8.*
lio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tra-
didit eum? Quomodo nō & cum illo omnia nobis do-
naoit? Qui hanc annonam dedit pugnanti, quid seruat
vincenti? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo de- *Ioan. 6.*
scendi. Hæc est annona præliantium, de horreis inue-
cta dominicis, vnde pascuntur angeli, quia panem an- *Psalm. 77.*
gelorum manducauit homo. Post prælia vero & hanc
anoonam qoid seruat? quid dabit victoribus, nisi quod
in alio psalmo dicitur, Vnam petij à domino, haoc re- *Psalm. 26.*
quiram, vt inhabitē io domo domini omnibus diebus
vitæ meæ, vt cōtempler delectationem domini, & pro-
tegat me templum eius? Quid est homo quoniā inno-

G tuisti ei, aut filius hominis quoniam æstimas eum? Quẽ? *Homo vanitati similis factus est.* & tamen innotuisti ei, & æstimas eum. Homo vanitati similis factus est. Cui vanitati? Temporibus præterlabentibus & præterfluentibus. Vanitas enim ista dicitur in comparatione cuiusdam semper manentis, & nunquam deficientis veritatis. Nam & ista creatura est loci sui. Impleuit enim deus terram, sicut scriptum est, bonis suis. Quid est, suis? Sibi congruentibus. Sed hæc omnia terrena, volatica, transitoria, si comparentur illi veritati vbi dictum est,
Exod. 3. Ego sum qui sum, totum hoc quod transit, vanitas dicitur. Euanescit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius quàm id quod Apostolus Iacobus dixit, volens homines superbos ad humi-
Iacobi 4. litatem redigere, Quæ est enim, inquit, vita vestra? Vapor est ad modicum apparens, deinceps exterminabitur. Ergo homo vanitati similis factus est, peccando vanitati similis factus est. Nam quando est primum conditus, veritati similis factus est, sed quia peccauit, recepit digna, vanitati similis factus est. Pro iniquitate e-
Psalm. 38. nim erudisti hominem, dixit in alio psalmo, & tabe-
H scere fecisti sicut araneam animam eius. Inde & hoc: Homo vanitati similis factus est. Ibi quid ait? Ecce ve-
Iob 8. teres posuisti dies meos. Hic quid ait? *Dies eius sicut vmbra prætereunt.* Attendat sibi homo in diebus vmbræ suæ, vt faciat aliquid dignum desideratæ luci suæ: & si in noctis vmbra est, quærat diem. Dies enim huius vanitatis, cognoscenti homini dies est tribulationis. siue aliqua incommoditate & aliqua molestia noceat nobis, siue aliqua prosperitate mundus arrideat, totum timendum & gemendum est, quoniam tentatio est vi-
Iob 7. ta humana super terram. Vnde enim dicitur, Tota die
Psalm. 37. contristatus ambulabam? Solatiis opus habemus, & quicquid nobis nunc exhibet deus cum prospere exhibet, non est gaudium beatorum, sed consolatio miserorum. Itaque agat aliquid inquam homo dignum desiderata luce in istis diebus vmbræ suæ, & in nocte
Psalm. 76. inquirat deum, sicut scriptum est, In die tribulationis meæ deum exquisiui manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quam dicit diem tribulationis, nisi quam dicit & noctem? Manibus meis nocte coram eo. Adhuc in nocte sumus, & ad prophetiæ lucernam
I vigilamus. Aliquid promissum est, quod adhuc expe-
2. Petri 1. ctatur. Sed quid ait Apostolus Petrus? Habemus certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus ve-
Psalm. 5. stris. Ipse dies, præmium nostrum ibi est. Ibi, Mane ex-
Psalm. 76. audies vocem meam, mane astabo tibi & contemplabor. Ergo operare quamuis in nocte manibus tuis, id est, bonis operibus inquire deum antequam veniat dies ille qui te lætificet, ne veniat qui te mœstificet. Vide enim quàm securus opereris, quia non desereris ab illo quem quæris. Manibus meis, inquit, deum exquisi-
Matth. 6. ui nocte coram eo, vt pater tuus qui videt in occulto, reddat tibi, ideo coram eo. Intus habeas misericordiam, charitatem, ne aliquid facias quasi studio placendi hominibus. Manibus meis, operibus meis. In vmbra, in hac vita: vbi ipse videt, non vbi placere hominibus studeo. Et quid sequitur? Et non sum deceptus.
Psalm. 76. Homo vanitati similis factus est, dies illius tanquam vmbra prætereunt, & tamen innotuisti ei, & quid æstimas eum? *Domine inclina cælos tuos, & descende.* Corpus Christi, humilis Dauid, gratia plenus, de deo præsumens, pugnans in hoc sæculo, inuocat adiutorium dei,

Inclina cœlos tuos, & descende. Qui sunt cœli incli- K
nati? Apostoli humiliati. Isti enim cœli enarrant gloriã *Psalm. 18.*
dei. Et de his cœlis enarrantibus gloriam dei mox dicitur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum enim isti cœli emitterent voces suas per omnes terras, & facerent mirabilia, coruscante de illis & intonante domino miraculis & præceptis, putati sunt dij descendisse de cœlo ad homines. Nam quidam ex gentibus hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. Tunc illi videntes sibi deferri indebitum honorem, expauescentes & detestantes, & eos qui sic errabant corrigentes, vt ostenderent eis motum animi sui, consciderunt
vestimenta sua, & dixerunt, Quid hoc facitis? Homi- *Acto. 14.*
nes & nos sumus, passibiles sicut & vos. Et cœperunt sub his verbis commendare excellẽtiam domini nostri Iesu Christi, humiliantes se, vt commendaretur deus, quia inclinati erant cœli, vt descenderet deus. Inclina ergo cœlos tuos, & descende. Factum est: *Tange montes, & fumigabunt.* Montes superbos, elationes terre-
nas, tumidas grãditates. Tange, inquit, tange istos mon- L
tes. De gratia tua da istis montibus & fumigabunt, quia fatebuntur peccata sua. Fumus confitentium peccatorum extorquebit & lachrymas humiliatorum superborum. Tange montes, & fumigabunt. Quandiu nõ tacti,
magni sibi videntur. Dicturi sunt, tu magnus es domi- *Psalm. 82.*
ne. dicturi sunt & montes, Tu solus altissimus super o-
mnem terram. Sed sunt quidam conspirantes, conue- *Psalm. 2.*
nientes in vnum aduersus dominum, & aduersus Chri- *Acto. 4.*
stum eius. Conuenerunt, cõspirauerunt. *Corusca coruscationes, & disperges eos.* Crebresce miraculis tuis, & soluetur cõspiratio eorum. Corusca coruscationes & disperges eos. Iam miraculis territi, non audebunt aliquid cõtra te, & in ipsis miraculis expauescentes hæsitabũt: Quis est iste qui tanta potest? Quis est iste qui sic exaltatur? cuius nomen tantum valet? Cum dicunt, quis est iste? et edituri sunt, Coruscasti miraculis, & dispersisti malam cõsensionem eorum. *Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.* Sagitte potentis acutæ præcepta tua, dicta tua feriant cor eorum. Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos. Vulnerentur male sani, & sanentur bene vulnerati. Et
dicant iam in Ecclesia, & in corpore Christi constituti M
dicant cum ecclesia, Quoniam vulnerata charitate ego sum. Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos. Emitte ma
nũ tuã ex alto. Quid postea? Quid in fine? Quomodo, *1. Thess. 4.*
inquit, corpus Christi? cœlesti adiutorio. Veniet enim ipse dominus in voce archãgeli, & in tuba dei descendet de cœlo ipse saluator corporis, manus dei. Emitte manum tuã ex alto. *Et exime me, & erue me de aquis multis.* Quid est de aquis multis? De populis multis. Quibus populis? Alienigenis, infidelibus, siue foris oppugnantibus, siue intus insidiantibus. Exime me de aquis multis. In quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum à sordibus voluebas. Hæc est illa aqua contradictionis. Exime me, inquit, & de aquis multis. Audiamus iam de istis aquis multis à quibus eruet deus corpus Christi sui, à quibus eruet deus humilitatem Dauid. Quid est, de aquis multis? Quid dixisti, ne aquæ aliter intelligantur? Quid dixisti aquas multas? Quid dixi, audi. *De manu filiorum alienorum.* Audite fratres inter quos viuamus, à quibus erui desideremus. *Quorum os locutum est vanitatem.* Hodie vos omnes si nõ ad hæc diuina spectacula verbi dei congregati essetis, & eis hac hora permixti viueretis, quantas vanitates audiretis? Quorum os lo-

cuium

A cutum est vanitatem. Quando denique loquentes illi
vanitatem, audirent vos loqui veritatem? Quorum os
locutum est vanitatem. *Et dextera eorum dextera iniquita-*
1. Reg. 17. *tis.* Quid tu inter eos cum vase pastorali habente quin-
que lapides? Dic mihi aliter: eandem legem quam si-
gnificasti quinque lapidibus, significa & aliter. *Deus*
canticum nouum cantabo tibi. Canticum nouum gratia
est, canticum nouum hominis noui est: canticum no-
uum testamenti noui est. Cantabo tibi, inquit, cãticum
nouum. Sed ne putes gratiam à lege discedere, cum
in psalmis magis per gratiam lex impleatur. *In psalterio*
decem chordarum psallam tibi. In psalterio decem chorda-
rum, in lege decem præceptorum. Ibi tibi psallam, ibi ti-
bi gaudeam, ibi tibi cantem canticum nouum, quia ple-
Roma. 13. nitudo legis charitas est. Cæterum qui non habent cha-
ritatem, portare psalterium possunt, cantare non pos-
sunt. Ego itaque, inquit, inter aquas contradictionis
cantabo tibi canticum nouum, & nunquam strepitu
suo facient aquæ contradictionis vt obmutescat psal-
terium meum. In psalterio decem chordarum psallam
B tibi. *Qui dat salutem regibus.* Iam fumantibus montibus.
Qui redemit Dauid seruum suum. Agnoscitis Dauid, estote
Dauid. Vnde redemit Dauid seruum suum? Vnde re-
demit Christum? Vnde redemit corpus Christi? *De*
gladio maligno erue me. De gladio non sufficit, addit ma-
ligno. Proculdubio est gladius benignus. Quis est
Matth. 10. gladius benignus? De quo dominus dicit, Non ve-
ni pacem mittere in terram, sed gladium. Separatu-
rus enim erat fideles ab infidelibus, filios à parentibus,
& cæteras necessitudines dirempturus, gladio putredi-
nem abscindenti, membra autem Christi sananti. Est
ergo benignus gladius bis acutus, vtroque acumine prę-
potens veteris & noui testamenti, narratione præteri-
torum, & promissione futurorum. Est ergo iste gladius
benignus: ille autem malignus est, quo illi loquuntur
vanitatem, quia benignus est quo deus loquitur verita-
tem. Ergo à gladio maligno erue me. Filij quippe ho-
Psalm. 56. minum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eo-
rum gladius acutus. Ab hoc gladio maligno erue me.
Quem dixit modo gladium, ipsas superius dixit a-
C quas multas. Erue me de aquis multis. Quas dixit a-
quas multas, ipsum dico gladium malignum. Deni-
que de aquis multis cum dixisset, secutus est, de ma-
nu filiorum alienorum, quorum os locutum est vani-
tatem. Et vt noueris ipsos dici, cum & hic dixisset, de
gladio maligno erue me, secutus est, *Et exime me de ma-*
nu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem. Simi-
liter sicut ibi & quod sequitur, *Dextera eorum dextera*
iniquitatis, hoc & supra posuerat, quando eos dixerat
aquas multas. Tu enim ne aquas multas bonas puta-
res, exposuit eas, in gladio maligno. Nunc ergo ex-
ponat quod dixit, Quorum os locutum est vanita-
tem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam va-
nitatem locutum est os eorum? Et quomodo dex-
tera eorum dextera iniquitatis? *Quoniam filij ipsorum*
velut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua. Felicitatem ip-
sorum vult enumerare. Attendite filij lucis, filij pa-
cis, attendite filij Ecclesiæ, membra Christi, attendi-
te quos dicat alienigenas, quos dicat filios alienos,
quos dicat aquas contradictionis, quos dicat gladium
malignum. Attendite obsecro, quia inter istos peri-
clitamini, inter horum linguas aduersus carnis vestræ
desideria dimicatis. Inter horum linguas positas in
manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem ha-
Ephes. 6. betis, non aduersus carnem & sanguinem, sed adver-
sus principes & potestates & rectores mundi tenebra- D
rum harum, hoc est, iniquorum. Attendite vt discer-
natis vos, attendite ne putetis veram felicitatem es-
se quam sibi optant homines aut infirmi aut maligni.
Ecce fratres, certe filios alienos dicit, certe aquas mul-
tas, certe gladium malignum. Videte vanitatem quam
loquuntur, & cauete ne talia loquamini, cauete ne ta-
lia loquentes imitemini, quorum os locutum est va-
nitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam
vanitatem locutum est os eorum, & quæ dextera eo-
rum iniquitatis est dextera? Audi, Quorum filij ip-
sorum velut nouellæ constabilitæ à iuuentute sua.

Filiæ eorum compositæ, & ornatæ sicut similitudo templi. Cella-
ria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcun-
dæ, multiplicantes in egressibus suis, boues eorum crassæ. Non
est ruina sepis nec exitus, nec clamor in plateis eorum. Ergo non
est ista felicitas? Interrogo filios regni cœlorum, in-
terrogo progeniem resurrectionis in æternum, inter-
rogo corpus Christi, membra Christi, templum dei.
Ergo non est felicitas habere filios incolumes, filias
ornatas, plena cellaria, abundantiam pecorum, nul-
lam ruinam, non dico parietis, sed nec sepis, nullum E
tumultum & clamorem in plateis, sed quietem, pacem,
abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitati-
bus? Ergo non est ista felicitas? Aut debent eam iusti
defugere? Aut non inuenis domum iusti abundantem
rebus his omnibus, plenam ista felicitate? Non erat do- Genes. 12.
mus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pe- & 13.
coribus? Nonne Iacob sanctus patriarcha fugiens à fa-
cie Esau fratris sui, in Mesopotamia seruiens, ditatus e-
gressus est, & egit gratias domino deo suo, quia in vir- Genes. 32.
ga sua transiit fluuium, & regressus est cum tanta abun-
dantia pecorum atque filiorum? Quid dicimus? Non
est ista felicitas? Sit licet, sed sinistra. Quid est sinistra?
Temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illam iam dif-
fugias, sed neque dexteram putes. Non enim isti ideo
maligni, ideo vani, quia his abundabant, sed quia id
quod sinistrum esse debuit, in dextera ponebant. Ideo
& dextera eorum, dextera iniquitatis: ideo os eorum
locutum est vanitatem, quia hoc in dextera posuerunt,
quod in sinistra habere debuerunt. Quid enim in dex-
tera ponere debuerunt? Deum, æternitatem, annos F
dei non deficientes, de quibus dicitur, Et anni tui non Psalm. 101
deficient. Ibi dextera, ibi esse debet desiderium no-
strum. Sinistra vtamur ad tempus, dexteram deside-
remus in æternum. Diuitiæ si affluant, ne apponatis Psalm. 61.
cor. Si enim diuitiis fluentibus cor apposueritis, quod
sinistrum est dexterum facietis. Corrigite vos: agnosci-
te sapientiam amplectentem vos: cui dictum est, Sini-
stra eius sub capite meo, & dextera eius complectetur Canti. 2.
me. Videte amatoria sancta cãtica, videte Cantica cã-
ticorum nuptiarũ cœlestium Christi & Ecclesiæ. Quid
dicit sponsa de sponso? Sinistra eius sub capite meo, &
dextera eius amplectetur me. Sinistra sub capite, dex-
tera super caput. Amplectentis enim desuper brachium
super caput, sinistra autem subter caput. Sinistra, inquit,
eius sub capite meo. Non enim me deseret & in tem-
poralibus necessariis & desideriis: sed tamen ipsa sini-
stra sub capite erit. Non capiti præponetur, sed sub ca-
pite erit, vt dextera eius complectatur me, pollicens vi-
tam æternam. Ita enim sinistra sub capite, si dextera su-
per caput. Impletúrq; quod ad Timotheum scriptũ est, 1. Timo. 4.
Promissionem habẽs vitæ præsentis & futuræ. Promis-
sionem, inquit, habens vitæ præsentis & futuræ. Quid in
præsenti? Sinistra sub capite. Quid in futuro? Dexte-

Gra eius complectetur me. Tempori necessaria quæritis? *Math. 6.* Quærite primum regnum dei, id est dexteram, & hæc omnia apponentur vobis. Habebitis hic, inquit, & diuitias & gloriam, & in futuro seculo vitam æternam, & in sinistra continebo infirmitatem vestram, & dextera coronabo perfectionem vestram. An forte apostoli *Math. 19.* relinquentes omnia sua, aut pauperibus quod habebant distribuentes, sine diuitiis in hoc seculo remanserunt? Et vbi est illa promissio sinistræ, Accipient in hoc seculo septies tantum? Multiplicationem promisit. *Hieronym. in plogo bibliorũ. c. 8.* Et revera quid desit homini dei? Si quis forte infidelis est, vnam domum aut paucas habet, fidelis hominis totus mundus plenus diuitiarum est. Vide sinistram eius plenam sub capite: accipiet in hoc seculo septies tantum, vide dexteram complectentem, & in futuro seculo vitam æternam. Meritò & alio loco de *Prouer. 3.* ipsa sapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in sinistra eius diuitiæ & honor. Vnde ergo isti vaniloqui? Quare vanitatem locutum est os eorum? Quia dextera eorem dextera iniquitatis. Non ergo eos arguo, quia filij eorum velut nouellæ constabilitæ à iuuentu- H te sua, nec quia filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi, nec quia cætera abundantia & pax terrena aderat eis. Sed quare arguo? *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* O loquentes homines vanitatem. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Perdiderunt veram dexteram maligni, peruersi, beneficia dei vniuersi se vestierunt. O maligni, ô vaniloqui, ô filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Quod ad sinistram erat, ad dexteram posuerunt. Beatum dixerunt populũ cui hæc sunt. Quid tu David? Quid tu corpus Christi? Quid vos membra Christi? Quid vos non filij alieni, sed dei? Quoniam vaniloqui filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Vos quid dicitis? *Beatus populus cuius dominus deus ipsius.* Habete ergo sinistram, sed in si- *Math. 25.* nistra desiderate dexteram, vt ponamini ad dexterã. Ad sinistram enim habuerunt Christum, apud quos esuriuit, & dederunt ei manducare: sitiuit, potum dederunt: hospes fuit, susceperunt: nudus fuit, vestierunt. Hoc totum de sinistra abstulerunt, & ad dexterę opera transtu- I lerunt, vt ad dexteram ponerentur. Dixerunt ergo vaniloqui filij alieni beatũ populum cui hæc sunt, vos dicite nobiscum, Beatus populus cuius dominus deus ipsius.

*In psalmum centesimum quadragesimum-
quartum præfatio.*

LAudare vobiscum dominum desiderauimus: & quoniã hoc concedere dignatus est, vt laus quam illi dicimus, habeat ordinem suum, ne forte aliquo excessu quẽ laudat offendat, melius iter laudis in scriptura dei quærimus, ne ab ipsa via nec in dexteram nec in sinistram digrediamur. Audeo enim dicere charitati vestræ, vt bene ab homine laudetur deus, laudauit ipse se deus. Et quia dignatus est laudare se, ideo inuenit homo quemadmodum laudet eum. Neque enim hoc potest dici deo quod di- *Prouer. 27.* ctum est homini, Non te laudet os tuum. Vt enim se homo laudet, arrogantia est: vt deus se laudet, misericordia est. Prodest amare quem laudamus: bonum amando nos meliores efficimur. Itaque quoniam hoc nobis prodesse nouit, vt amemus eum, laudando se amabilem se facit: etenim in eo nobis consulit, qui se amabilem facit. Exhortatur ergo cor nostrum in laudem suam, & spiritu suo impleuit seruos suos, vt laudarent eum. Et quoniam spiritus eius in seruis suis laudat eum, quid aliud quàm ipse se laudat? K

Expositio psalmi.

EXaltabo te deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum in seculum, & in seculum seculi. *Aleph. א* Videtis inchoatã esse laudem dei, & vsque in finem psalmi laus ipsa perducitur. Denique titulus psalmi est, *Laus ipsi Dauid.* Et quoniam dictus est Dauid qui venit ad nos ex semine Dauid: ipse autem rex noster est, regens nos, & introdu- *Roma. 1.* cẽs nos in regnũ suum: intelligitur laus ipsi Dauid, laus ipsi Christo. Christus autem secundum carnem Dauid, quia filius Dauid: secundum diuinitatem autem creator Dauid, & dominus Dauid. Denique & apostolus cum honoraret primum populum dei, vnde & apostoli ipsi crediderunt, & multæ Ecclesiæ primæ factæ sunt, facientes in multis hominum milibus quod modò ex Euangelio diues vnus audiuit, & tristis abscessit: id est, vendentes omnia quæ habebant, & distribuentes pauperibus, & perfectionem in domino requirentes: cum ergo laudaret ipsum populum primũ, sic ait, Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, *Math. 19.* qui est super omnia deus benedictus in secula. Quia ita- *Roma. 9.* que ex ipsis Christus secundum carnem, ideo Dauid. Quia vero ipse est super omnia deus benedictus in secula: ideo exaltabo te domine deus meus rex meus, & benedicam, inquit, nomen tuum in seculum & in secu- L lum seculi. Forte in seculum, hîc: in seculum autem seculi, in æternum. Modo ergo incipe laudare, sed in æternum laudaturus es. Qui laudare non vult in transitu huius seculi, obmutescet cum venerit seculum seculi. Proinde sequentibus versibus propè hoc dixit, Ne quis etiam aliter intelligeret quod ait, Laudabo nomen tuũ in seculum: & quæreret aliud seculum quando laudaret: *Per singulos*, inquit, *dies benedicam te.* *Beth. ב* Lauda ergo & benedic dominũ deum tuum per singulos dies, vt cum finiti fuerint singuli dies, & venerit sine fine vnus dies, eas ex laudibus in laudem, sicut ex virtutibus in virtutem. Per singulos, inquit, dies benedicam te: & non transiet dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si læto die tuo benedicis deum tuum. Quid si forte illuxerit aliquis tristis dies, sicut se habent humanæ res, sicut est abundantia scandalorum, sicut est multiplicatio tentationum? Quid ergo si aliquid accidat triste homi- M ni, desines laudare deum? desines benedicere creatorem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, Per singulos dies benedicam te domine. Si autem non desinis, & si tibi videtur in die tristi male, erit tibi in deo tuo bene. Est enim & quando male est tibi, vbi bene tibi sit. Si enim in aliquo malo male est tibi, proculdubio in aliquo bono bene tibi erit. Et quid tam bonum quàm deus tuus: de quo dictum est, Nemo bonus ni- *Math. 19.* si vnus deus? Nam quàm sit secura ista laudatio, & quàm sit securum hoc bene, intellige de ipso bono. Nam si gaudes de bono quod tibi accidit per diem, fortasse transiit alio die bonum hoc vnde gaudes. Bene fuit mihi, bonum diem duxi, quia forte lucra venerũt, aut inuitatus es, aut in epulis diu fuisti. Gaudes, quia in epulis diu fuisti: alter dolet, quia non erubuisti. Veruntamẽ de quocunq; tali bono gaudeas, certe trãsitorium est. Si autẽ gaudeas in domino deo tuo, audies dicentem scripturam, Delectare in domino. Tanto fir- *Psalm. 36.* mius gaudebis, quanto est ille certior in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem. Si autem gaudes de deo, quid times? Ne tibi quisquam auferat deum? Deum nemo tibi auferet, si tu eum non dimiseris. Non enim sic est deus, quomodo lux ista de cœlo fulgens.

A Io fulgens. Non quando volumus ad eam accedimus, non in omni loco lucet. Per infirmitatem nostram forte fit, vt hyeme nos delectet esse in ipsa luce. Nunc autem per æstatem videtis, quia magis eum locum quærimus, vt in ipsa luce non stemus. In deo autem tu quando stas, & in lumine eius veritatis delectaris, non quæris locum quo ad eum accedas, sed conscientia accedit, & conscientia recedit. Quod dictum est, Accedite ad eum, & illuminamini: animo dictum est, non vehiculo. Affectibus dictum est, non pedibus. Et cum in eo stabis, æstus non patieris: Spiritus enim spirabit tibi, & sub alis eius sperabis. Vides enim habere te quomodo delecteris per singulos dies. Non enim te dimittet deus tuus, etiam si aliquid triste acciderit. Quàm enim triste erat quod sancto viro Iob acciderat, quàm repente, quàm multa mala, quemadmodum omnia de quibus gaudere putabatur, non de quibus gaudebat, diabolo tentante subtracta sunt, quemadmodum & filij mortui sunt? Periit quod seruabatur, perierunt quibus seruabatur, nec tamen periit qui & illud & illos dedit.
Psalm. 33.

B dit. Quin & ipsi filij præsenti seculo perierunt, agnoscendi & recipiendi in futuro. Ille tamen vir habens aliud vnde gauderet, in quo verum erat quod modo commemorauimus. Per singulos dies benedicam te: nunquid quia ille dies quo totum perierat, tristis illuxit, ideo lux interior in corde defecit? Stetit quippe in illa luce, & ait, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ergo per singulos dies laudauit, qui etiam in die tam tristi laudauit. Breue magisterium est, vt semper laudes deum, vtroque corde non falso dicas, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Breue magisterium est, scilicet vt noueris eum misericorditer dare cum dat, misericorditer auferre cum tollit, nec te credas à misericordia eius derelinqui, qui tibi aut blanditur dando ne deficias, aut corripit exultantem ne pereas. Siue ergo in eius donis, siue in eius flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est vulneris. Per singulos, inquit, dies benedicam te. Prorsus per singulos dies fratres benedicite: omnino quicquid acciderit, benedicite deum. Etenim ne accidat aliquid
Iob 1.

C quod ferre non potestis, ipse facit. Ideo cum timore debes esse, quando tibi bene est, neque te ad hoc parare quasi nunquam tenteris. Si enim nunquam tentaris, nunquam probaris. Nónne melius est tentari & probari, quàm non tentatũ reprobari? *Et laudabo nomẽ tuum in seculum, & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis valde.* Quantum dicturus erat? Quæ verba quæsiturus? Quantam conceptionem conclusit in vno valde? Cogita quantum vis. Quando autem potest cogitari quod capi non potest? Laudabilis est valde: *Et magnitudinis eius non est finis.* Ideo dixit valde, quia magnitudinis eius non est finis: ne forte incipias velle laudare, & putes te laudando posse finire, cuius magnitudo finem nõ potest habere. Noli ergo te putare eum cuius magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare. Nónne ergo melius est, vt quomodo ipse non finitur, nec laus ipsius finiatur? Illius magnitudo sine fine est, & tua laudatio sine fine sit. De magnitudine eius quid dictum est? Magnitudinis eius non est finis. De tua laude quid? Laudabo nomẽ tuum in seculum, & in seculum seculi. Ergo sicut eius magnitudinis non est finis, sic tuæ laudis non erit finis. Non enim cum mortuus fueris in hac carne, desines laudare dominum. Dictum est quidem, Non mortui laudabunt te domine: sed illi de quibus
Gimel. ג
Psalm. 113.

dicitur, A mortuo velut qui non sit, perit confessio: D
Eccli. 17.
non illi de quibus dixit, Qui credit in me, licet moriatur viuet: quia deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, non est deus mortuorum, sed viuorum. Si enim nunquam nisi iustus eris, nunquam à laude ipsius tacebis. Timere poteris ne dum hic viuis, ipsius sis: & cum mortuus fueris, non ipsius sis? Audi Apostolum promittentem tibi securitatem, Siue viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus siue morimur, domini sumus. Et vnde factum est, vt eius sis & mortuus? Quia precio sui sanguinis te redemit, & mortuus. Quomodo perdit seruum mortuum, cuius mors est precium tuum? Ideo cum dixisset, Siue viuimus siue morimur domini sumus, vt ostenderet suum precium: Ad hoc enim, inquit, Christus mortuus est, vt & viuorum & mortuorum dominetur. Veruntamen quia magnitudinis eius non est finis, & eum quẽ non capimus, laudare debemus: Si enim capimus, magnitudinis eius est finis: si autem magnitudinis eius non est finis, capere ex eo aliquid possumus, deum tamen totum capere non possumus. Tanquam deficientes in eius magnitudine, vt reficiamur eius bonitate, ad opera respiciamus, & de operibus laudemus operantem, de conditis conditorem, de creatura creatorem. Videamus quæ hic fecerit, quæ nobis nota sunt, quæ nobis manifesta sunt. Illius enim immensa bonitas & interminabilis magnitudo, quanta alia fecit quæ nos non nouimus? Quandoquidem aciem oculorum nostrorum vsque ad cœlum extendimus, & à sole & à luna & à stellis rursus reuocamus ad terram. Et hoc totum spatium est vbi vagatur acies nostra. Vltra cœlos quis extendat vel aciem mentis, non dicam carnis? Ergo quantum nota sunt nobis opera eius, laudemus eum per opera eius. Inuisibilia enim eius à cõstitutione mundi opera, per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur. *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Omnis generatio & generatio laudabit opera tua. Forte enim omnis generatio dicta est generatio & generatio. Non enim tandiu dicturus erat generatio & generatio, quamdiu sioiret numerum omnium generationum, sed repetitio loquentis, in infinitum misit animum cogitantis. Ecce ista generatio quæ nunc in carne est, transitura hinc sicut venit, laudat opera dei, & illa quæ succedit & credit, laudabit vtiq; opera dei, & post illam erit alia, & vsque in finem seculi quàm multæ generationes? Hoc significans ait, generatio & generatio laudabit opera tua. An forte duas quasdã generationes insinuare voluit ista repetitione? Sumus enim in ista generatione filij dei, crimus in alia generatione filij resurrectionis. †Appellauit scriptura filios resurrectionis: ipsam resurrectionẽ regenerationẽ vocauit. In regeneratione, inquit, cum venerit & sederit filius hominis in maiestate sua. Item in alio loco, Non enim nubent neque vxores ducent, cum sint filij resurrectionis. Ergo generatio & generatio laudabit opera tua. Laudamus nunc opera domini cum in hac mortalitate viuimus. Et si laudamus compediti, quomodo laudabimus coronati? Ergo hæc nunc attendamus in hac generatione opera domini, in cuius laude dicitur, Generatio & generatio laudabit opera tua, quoniã magnitudinis tuæ non est finis. Opera tua intueri licet, vt tu lauderis qui talia operaris. *Et virtutem tuam annunciabunt.* Neque enim opera tua laudabunt, nisi vt virtutem tuam annuncient. Proponuntur laudes pueris in schola, & omnia talia proponuntur quæ laudentur, quorum deus est operator. Proponi-
Ioan. 11.
Roma. 14.
Ibidem.
E
Roma. 1.
Daleth. ד
F
†fidei.
Matth. 19.
& 22.

G tur hominibus laus solis, laus cœli, laus terræ, vt ad mino-
ra veniam, etiam laus rosæ, laus lauri. Omnia ista ope-
ra dei sunt. Proponuntur, suscipiuntur, laudantur, ope-
ra celebrantur, de operatore tacetur. Ergo in operibus
volo laudare creatorem, ingratum non amo laudato-
rem. Laudas quicquid fecit, taces de illo qui fecit? Qua-
si vero nisi ille tantus esset, inuenires quod laudares. In
eo quod vides, quid ibi laudatur? Species, vtilitas, ali-
qua virtus, aliqua potentia rerum istarum? Si pulchri-
tudo te delectat, quid pulchrius faciente? Si vtilitas lau-
datur, quid illo vtilius qui fecit omnia? Si virtus lau-
datur, quid illo potentius à quo etiam facta non dimit-
tuntur, sed reguntur & gubernantur omnia? Non ergo
quemadmodum quidam eloquentes muti, laudantes
creaturam, obliuiscentes creatorem: non sic te laudat
generatio & generatio in seruis tuis, cum laudat opera
tua. Sed quomodo laudat? Et virtutem tuam annun-
ciabunt. In laudandis operibus tuis, virtutem tuam an-
nunciabunt. Laudatores isti, sancti & boni, fideles, veri
ludatores, non ingrati gratiæ cum laudant opera dei
hæc atque illa summa & ima, cœlestia & terrestria, in-
H ter ipsa opera dei quę laudant, & seipsos inueniunt, quia
in operibus dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse
nos fecit inter omnia. Proinde si laudes opera dei, &
Prouer. 27. te laudatorus es, quia & tu opus dei es. Vbi est ergo, Nõ
te laudet os tuum? Ecce inuentum est quomodo & te
laudare possis, & arrogans non sis. Deum in te lauda,
non te, non quia tu es talis, sed quia ille fecit te: nõ quia
tu aliquid potes, sed quia potest ille in te & per te: ac
per hoc laudabunt te, & virtutem tuam annunciabunt,
non suam, sed tuam. Discite ergo laudare. Intuentes o-
pera miramini artificem, gratias agendo, non arrogan-
do. Laudate quia ipse fecit, quia sic constituit, quia ta-
lia donauit. Denique vide quæ sequuntur, Virtutem, in-
He quit, tuam annunciabunt. *Et magnificentiam gloriæ san-*
ה. *ctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt. Et virtu-*
Vau, *tem metuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam enar-*
ו *rabunt.* Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructa-
bunt. Non nisi tuam. Iste operum considerator vide
si deflexus est ab operante ad opus: vide si decidit ab
eo qui fecit, ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta sunt, gra-
dum sibi fecit ad eum, non ab illo ad ista casum. Si enim
I amaueris hæc plus quàm illum, non habebis illum.
Et quid tibi prodest abundare operibus, si te deserit o-
perator? Certe ama & hæc, sed plus illum ama, & hæc
propter illum ama. Annuncia virtutem eius, magnifi-
centiam gloriæ sanctitatis eius loquere, mirabilia eius
enarra, virtutem metuendorum dic. Iste enim ama-
bilis est & terribilis. Non enim blanditur & non mi-
natur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non
minaretur, nulla esset correctio. Dicent ergo lauda-
tores tui, & virtutem metuendorum: virtutem crea-
turæ tuæ punientis, & disciplinam dantis dicent, non
tacebunt. Non enim prædicabunt regnum tuum æter-
num, & tacebunt ignem æternum. Laus enim dei in
via te constituens, ostendere tibi debet & quid dili-
gas, & quid timeas, & quid appetas, & quid fugias, &
quid eligas, & quid reiicias. Tempus electionis nunc
est, acceptionis postea erit. Dicatur ergo virtus me-
tuendorum. Et magnitudinem, inquit, tuam enarra-
bunt eam. Sic infinitam, sic quemadmodum magni-
tudinis tuæ non est finis, non de illa tacebunt. Illam,
inquam, magnitudinem tuam de qua superius dixerat,
& magnitudinis tuæ non est finis, enarrabunt eam.
Quomodo enarrabunt eam si finis non est? Enarra-
bunt eam cum laudabunt eam. Et quia finis eius non K
est, sic & laudis eius non erit finis. Probemus quia non
erit finis laudis eius. Beati, inquit, qui habitant in do- Psalm. 83.
mo tua, in secula seculorum laudabunt te. Et magni-
tudinem tuam illam, illam infinitam, enarrabunt eam.
Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O epulas Zain.
felices. Quid manducabunt qui sic eructabunt? Me- ז
moriam abundantiæ suauitatis tuæ. Quid est, memo-
riam abundantiæ suauitatis tuæ? Quia nos oblitus non
es, cum nos obliti te fueramus. Omnis enim caro obli-
ta erat deum, ille tamen opera sua non est oblitus.
Hæc memoria eius super nos, (quia non nos oblitus
est) prædicanda est, enarranda est: & quia valde dul-
cis est, manducanda & eructanda est. Sic manduca
vt eructes, sic accipe vt des. Manducas cum discis,
eructas cum doces: manducas cum audis, eructas cum
prædicas: hoc tamen eructas, quod manducasti. De-
nique ille auidissimus epulator Ioannes Apostolus, cui Ioan. 13.
non sufficiebat ipsa mensa domini, nisi discumberet
super pectus domini, & de arcano eius biberet diui-
na secreta, quid eructauit? In principio erat verbum, Ioan. 1.
& verbum erat apud deum. Memoriam ergo abun- L
dantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quomodo non suf-
ficit memoriam tuam, nec memoriam abundantiæ
tuæ, vel memoriam suauitatis tuæ, sed memoriam a-
bundantiæ suauitatis tuæ? Etenim quid prodest si abun-
dee, & insuaue est? Item molestum, si suaue & pa-
rum est? Ergo memoriam abundantiæ suauitatis tuæ
eructabunt, quia non es tu oblitus nostri, & non oblitus
commonuisti nos, vt & nos reducas in memoriam.
Commemorabuntur enim & conuertentur ad domi- Psalm. 21.
num vniuersi fines terræ. Quia ergo memoriam abun-
dantiæ suauitatis tuæ eructabunt: intelligentes in se ni-
hil boni esse quod à te non sit, nec potuisse conuerti
ad te, nisi commonerentur abs te: nec reduci potuisse
in memoriam tui, si tu obliuiscereris illorum: Hæc con-
siderantes, in gratia tua *Et iustitia tua exultabunt.* Hæc
inquam in tua gratia considerantes, exultabunt iusti-
tia tua, non sua. Fratres si vultis eructare gratiam, bibi-
te gratiam. Quid est, bibite gratiam? Discite gratiam,
intelligite gratiam. Nos antequam essemus, omnino
non eramus, & facti sumus homines, cum ante nihil
essemus. Deinde iam ipsi homines ex traduce illius pec- Ephes. 2.
catoris & maligni eramus, & filij iræ natura, sicut & M
cæteri. Attendamus ergo gratiam dei, non solùm qua
fecit nos, verùm etiam qua refecit. Cui ergo debemus
quia sumus: illi debemus quia & iustificati sumus. Ne-
mo quasi tribuat deo quia est, & sibi tribuat quia iustus
est. Melius est enim quod tibi vis tribuere, quàm quod
illi. Melius est enim aliquid esse quia iustus es, quàm
quia homo es. Inferius aliquid das deo, & superius ti-
bi. Totum illi da, in toto ipsum lauda: non cadas de
manu artificis. Vt esses, quis fecit? Nonne scriptum est
quia sumpsit deus limum de terra, & formauit hominẽ? Genes. 2.
Antequam homo esses, limus eras: antequam limus es-
ses, nihil eras. Sed non de isto solo figmento gratias a-
gas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit:
Non ex operibus, ait, ne forte quis extollatur. Sed qui Ephes. 2.
dixit, Non ex operibus, ne quis extollatur, superius quid
commemorauit? Gratia salui facti estis per fidem, &
hoc vt salui essetis per fidem, nõ ex vobis. Apostoli ver-
ba sunt, non mea: Gratia salui facti estis per fidem, &
hoc vt salui essetis per fidem, non ex vobis. Quanuis &
hoc ipsum quod dixerat gratia, vtique nõ ex vobis, sed
ne qualis aliter intelligeret, planius hoc aperire dignatus
est. Da

A est. Da intellectorem, & totum dixit. Gratia salui facti estis. Vbi audis gratiam, gratis intellige. Si ergo gratis, nihil tu attulisti, nihil meruisti. Nam si meritis aliquid redditum est, merces est, non gratia. Gratia, inquit, salui facti estis per fidem. Expone illud apertius propter
Roma. 10. arrogantes, propter sibi placentes, propter ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere. Audi hoc idem apertius, Et hoc, inquit, quòd gratia salui facti estis, non ex vobis, sed dei donum est. Sed & nos forte
Ephes. 2. aliquid fecimus, vt dona dei mereremur? Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Quid ergo? Nos bene non operamur? Imò operamur. Sed quomodo? Ipso in nobis operante, quia per fidem locum damus in corde nostro ei qui in nobis & per nos bona operatur. Audi enim vnde opereris bona. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Ista est suauitas abundans memoriæ ipsius circa nos. Hanc eructando prædicatores eius, iustitia eius exultabunt, non sua. Quid ergo vt simus & laudemus, vt iustitia tua exultemus, & memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructemus? Quid ergo nos feci-
B sti domine quem laudamus? Dicamus, & cum dicimus
Heth, laudamus. *Misericors & miserator dominus, longanimis & multum misericors.*
ח Suauis deus omnibus, & miserationes eius in omnia opera eius. Nisi ille talis esset, de nobis repetitio & separatio talis nulla esset. Attēde ad teipsum, quid merebaris peccator? Contemptor dei quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium? Vides ergo quid tibi debebatur, & quid dederit qui gratis dedit. Data est venia peccatori, datus est spiritus, & spes iustificationis, data est charitas & dilectio, in qua omnia bona facias, & super hæc dabit & vitam æternam, & societatem angelorum. Totum de misericordia. Merita tua nusquam iactes, quia & ipsa tua merita, illius dona sunt. Et iustitia tua exultabunt. Misericors & miserator dominus, qui fecisti omnia gratis. Longanimis. Quantos enim sustinet peccatores? Misericors & miserator dominus, in his quibus veniam dedit, in his quibus non dedit adhuc longanimis, non damnans sed expectans, ipsa expectatione clamans, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad
Malach. 3. vos. Et nimia longanimitate, Nolo, inquit, mortem im-
Ezech. 18. pij, tantùm vt reuertatur & viuat. Ille quidem longa-
& 33. C nimis, tu autem secundum duritiam cordis tui & cor
Roma. 2. impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Non enim modo sic longanimis in sustinendo, vt nunquam iustus in vindicando. Distribuit tempora, vocat te nunc, exhortatur te nunc, expectat donec resipiscas & facias, & tu tardas? Magna eius misericordia, & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cum quotidie speras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna misericordia. Cæterum si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniæ, ne desperando amplius pecces: & spes & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo vtrique voci occurrit prouidentia & misericordia dei. Audi vocem desperantis, Iam, inquit, damnandus sum, quare non facio quicquid volo? Audi & vocem sperantis, Misericordia domini magna est: quando me conuertero, dimittet mihi omnia, quare non facio quicquid volo? Desperat vt peccet, sperat vt peccet. Vtrunque metuendum est, vtrunque periculosum. Væ à desperatione, væ à peruersa spe. D
Vtrique huic periculo, & vtrique malo quomodo occurrit misericordia dei? Quid dicis tu qui desperando volebas peccare? Iam damnandus sum, quare non facio quicquid volo? Audi scripturam, Nolo mortem impij, *Ezech. 18.*
tantum vt reuertatur & viuat. Hac voce dei reducitur *& 33.*
in spe: sed timēdus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas qui spe magis peccas? Quando me conuertero, omnia mihi deus dimittet: faciam quicquid volo. Audi & tu scripturam, Non tar- *Ezech. 33.*
des conuerti ad dominum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tēpore vindictæ disperdet te. Noli ergo dicere, Cras me cōuertam, *Eccli. 5.*
cras deo placebo, & omnia hodierna & hesterna dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit. *Suauis dominus omnibus,* *Teth,*
& miserationes eius in omnia opera eius. Quare ergo damnat? ט
Quare flagellat? An quos damnat, an quos flagellat, non sunt opera eius? Planè opera eius. Et vis nosse quia su- *Matth. 5.*
per opera eius miserationes eius? Inde est illa longanimitas, qua facit solem suum oriri super bonos & ma- E
los. Nónne miserationes eius in omnia opera eius, qui pluit super iustos & iniustos? Nónne miserationes eius in omnia opera eius? Longanimis expectat peccatorem dicens, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. *Malach. 3.*
Nónne miserationes eius in ómnia opera eius? Et cum dicit, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & *Matth. 25.*
angelis eius: hic non miseratio eius, sed veritas & seueritas eius. Miseratio eius reddita est operibus eius, seueritas eius est non in opera sua, sed in opera tua. Denique si tollas opera tua mala, & non in te remaneant nisi opera eius, non te dimittet miseratio eius: si autem tu non dimittis opera tua, erit seueritas eius in opera tua, non in opera sua. *Confiteantur tibi domine om-* *Iod,*
nia opera tua, & sancti tui benedicant te. Omnia opera tua confiteantur tibi. Quid enim? Terra non est opus eius? Ligna non sunt opera eius? Pecora, bestiæ, pisces, volatilia non sunt opera eius? Planè & hæc sunt opera eius. Et quomodo ei confitebuntur & hæc? Video quidem in angelis confiteri illi opera eius. Etenim opera eius sicut sunt angeli, & homines, opera eius sunt. Et cū cōfitentur illi homines, opera eius illi confitētur. Nunquid ligna & lapides vocem habent confessionis? Pror- F
sus cōfiteantur ei omnia opera eius. Quid dicis? Et terra & ligna omnia opera eius. Si omnia laudant, cur nō omnia confitentur? Confessio enim non peccatorum tantùm dicitur, sed & laudis. Ne forte vbicunque auditis confessionem, putetis iam non esse nisi peccati. Vsqueadeo enim hoc putatur, vt quādo sonuerit de diuinis eloquiis, continuò sit consuetudo pectora tundere. Audi quia est & laudis confessio. Nunquid dominus Iesus Christus habebat peccatū? Et tamē ait, Confiteor ti- *Matth. 11.*
bi pater domine cœli & terræ. Confessio est ergo in laude. Proinde quid accipiendū, Confiteantur tibi domine omnia opera tua? Laudent te omnia opera tua. Sed talis quæstio redit ad laudem, qualis erat in confessione. Si enim propterea confiteri non poterunt, terra, ligna, & quæque insensata, quia vocem non habent confitendi: ideo nec laudabunt, quia vocem non habent prædicandi. Nónne tamen omnia tres illi pueri enumerant deambulantes inter flammas innoxias, quibus spatium erat non solum non ardendi, sed etiam laudandi deum? Omnibus dicunt à cœlestibus vsque ad terrena, benedicite, hymnum dicite, & superexaltate

Danie. 3. eum in secula? Ecce quomodo dicunt hymnum. Ne-
G mo hoc sentiat quòd mutus lapis aut mutum animal
habeat rationem intelligendi deum. Hoc qui putaue-
runt, multum à veritate aberrauerunt. Deus ordina-
Infra Psal. uit omnia, & fecit omnia. Quibusdam dedit sensum
142. & intellectum & immortalitatem, sicut angelis: qui-
busdam dedit sensum & intellectum cum mortalitate,
sicut hominibus: quibusdam dedit sensum corporis,
nec intellectum, nec immortalitatem, sicut pecoribus:
quibusdam vero nec sensum, nec intellectum, nec im-
mortalitatem, sicut herbis, lignis, lapidibus, tamen &
ipsa in genere suo deesse non possunt, & gradibus qui-
busdam ordinauit & ornauit creaturam à terra vsque
ad cœlum, à visibilibus ad inuisibilia, à mortalibus ad
immortalia. Ista contextio creaturæ, ista ordinatissima
pulchritudo, ab imis ad summa conscendens, à sum-
mis ad ima descendens, nusquam interrupta, sed dis-
similibus temperata, tota laudat deum. Quare ergo to-
ta laudat deum? Quia cum eam consideras & pul-
chram vides, tu in illa laudas deum. Vox quædam est
certe mutæ terræ, species terræ. Attendis eius speciem,
H vides eius fœcunditatē, vides eius vires, quomodo con-
cipiat semen, quomodo plerunque afferat quod non
est seminatum, vides, & consideratione tua tanquam
interrogas eam, & ipsa inquisitio interrogatio est. Cum
autem inquisieris admirans, & perscrutatus fueris, &
magnam vim & magnam pulchritudinem, præclarám-
que virtutem inueneris, quoniam apud se & à se habe-
re hanc virtutem non posset, continuo tibi venit in
mentem quia non potuit à se esse, nisi ab illo creatore.
Et hoc quod in illa inuenisti, vox confessionis ipsius
est, vt laudes creatorem. Nonne considerata vniuer-
sa pulchritudine mundi huius, tanquam vna voce ti-
bi species ipsa respondet, Non me ego feci, sed deus?
Ergo, confiteantur tibi domine omnia opera tua, &
sancti tui benedicant te. Vt in confessione operum
tuorum sancti tui te benedicant, ipsi sancti tui inspi-
ciant creaturam confitentem, & illorum vocem audi
benedicentem. Etenim cum sancti tui benedicunt te,
quid dicunt? *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam lo-*
Caph, *quentur.* Quàm potens deus qui fecit terram, quàm po-
2. tens deus qui impleuit terram bonis, quàm potens de-
us qui dedit vitas suas propriis animalibus, quàm po-
tens deus qui semina diuersa dedit visceribus terræ, vt
I germinarent tantam varietatem fruticum & fructuum
cū tanta specie arborum: quàm potens deus, quàm ma-
gnus deus. Tu interroga, creatura respondet, & de re-
sponsione tanquam confessione creaturæ tu sancte dei
Lamed, benedices deum, Et potentiam tuam loquentur. *Vt no-*
7. *tam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnitudi-*
nis decoris regni tui. Sancti ergo tui commendant gloriā
magnitudinis decoris tui, magnitudinis decoris glo-
riam. Est quædam magnitudo decoris regni tui, hoc
est, regnum tuum habet decorem & magnum deco-
rem: quandoquidem quicquid habet decorem, à te ha-
bet decorem. Ipsum regnum tuum qualem decorē ha-
bet? Non nos terreat regnum, habet & decorē quo de-
lectetur. Etenim quale illud decus est? Quo perfruen-
Matth. 25. tur sancti quibus dicetur, Venite benedicti patris mei,
percipite regnum dei. Vnde ibunt? Quò ibunt? Vide-
te fratres, & si potestis quantum potestis cogitate deco-
rem regni illius quod venturum est: vnde est in ora-
Matth. 6. tione nostra, Adueniat regnum tuum. Ipsum enim re-
gnum optamus vt veniat, hoc regnum venturum san-
cti prædicant. Mundum istum attendite, decorem ha-

bet. Quem decorem habet terra, mare, aër, cœlum, sy- K
dera? Omnia hæc nónne omnem considerationem
terrent? Nónne pulchritudo ipsa sic eminet, vt quasi
pulchrius nihil inueniri possit? Et hic viuis in isto deco-
re, in ista pulchritudine, propè iam ineffabili. Hic viuūt
tecum & vermiculi & mures, & omnia terræ repen-
tia & serpentia, ista tecum viuunt in decore isto. Qua-
le decus est illius regni, vbi tecum non viuunt nisi an-
geli? Ideo parum fuit vt diceret gloriam decoris. Po-
tuit enim dici, & gloriam decoris cuiuslibet speciei e-
tiam in hoc mundo constitutæ, vel de terra viuentis,
vel de cœlo fulgentis: sed magnitudinis decori regni
tui aliquid commendat quod nondum videmus, quod
nondum visum credimus, quod creditum deside ra-
mus, propter cuius desiderium omnia sustinemus. Est
ergo magnitudo decoris cuiusdam, ametur antequam
videatur, vt cum visa fuerit teneatur. *Regnum tuum.* Mem,
Quod regnum dico? *Regnum omnium seculorum.* Nam 13.
& regnum huius seculi habet decorem suum, sed non
est ibi magnitudo illa decoris qualis est in regno om-
nium seculorum; *Et dominatio tua in omni generatione & ge-*
nerationem. Hæc est illa repetitio, vel omnem genera- L
tionem significans, vel generationem illam quæ erit
post hanc generationem. *Fidelis dominus in verbis suis,* Nun,
& sanctus in omnibus operibus suis. Fidelis dominus in ver- 1.
bis suis. Quid enim promisit & non dedit? Fidelis do-
minus in verbis suis. Adhuc quædam promisit & non
dedit, sed creditur illi ex his quæ dedit. Fidelis domi-
nus in verbis suis. Possumus illi credere tantummo-
do dicenti? Noluit sibi credi dicenti, sed voluit tene-
ri scripturam suam sanctam, quomodo si diceres ali-
cui homini cum aliquid promitteres, Non mihi cre-
dis? ecce ego scribo tibi. Etenim quia generatio va-
dit, & generatio venit, & sic transcurrunt ista secula
cedentibus succedentibúsque mortalibus, scriptura dei
manere debuit, & quoddam chirographum dei quod
omnes transeuntes legerent, & viam promissionis e-
ius tenerent. Et quanta sunt quæ reddidit ex isto chi-
rographo? Dubitant homines credere illi de resurre-
ctione mortuorum, & de futuro seculo quod solum
iam reddendum restat, quando si faciat rationem cum
infidelibus, erubescunt infideles? Si dicat tibi deus, chi-
rographum meum tenes, iudicium promisi de reddi-
tione bonorum & malorum, regnum sempiternum fi- M
delibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo
lege omnia quæ tibi promisi, deduc mecum rationem,
certe vel computando quæ reddidi, potes me credere
redditurum esse quod debeo. In ipso chirographo ha- Roma. 8.
bes promissum vnicum filium, cui non peperci, sed pro
vobis omnibus tradidi eum. Iam computa in redditis, Acto. 2.
lege chirographum. Promisi ibi per filium meum pi-
gnus spiritus sancti me daturum, computa redditum.
Promisi ibi sanguinem & coronas martyrum glorio-
sissimorum, computa redditum: iam admoneat te mas-
sa debiti mei. Sed & hæc gloria martyrum, vt redde-
retur tibi promissa in chirographo, vbi scriptum est,
Propter te mortificamur tota die, vt hoc redderetur, Psalm. 43.
Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania A- Psalm. 2.
stiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in v-
num aduersus dominum, & aduersus Christum eius.
Principes conuenerunt in vnum, conspirantes aduer-
sus Christianos. Quid? Ipsorum regum fidem nónne
& promisi in chirographo, & reddidi in effectu? At-
tende vbi promisit, Adorabunt eum omnes reges ter- Psalm. 71.
ræ, omnes gentes seruient illi. Ingrate, lege debitum,
cernis

A cernis redditum, non credis promissum? Lege aliud in
Psalm. 2. chirographo meo, Quoniam fremuerunt gentes, quo-
& 40. niam inimici mei dixerunt mala mihi: hoc est Christo,
Quando morietur & peribit nomen eius? Quoniam
hæc omnia fecerunt atque dixerunt, lege quod promi-
Soph. 2. si, cui me soluendo obstrinxi. Præualebit dominus ad-
uersus eos, & exterminabit omnes deos gentium ter-
ræ, & adorabunt eum vnusquisque de loco suo. Nempe
iam præualuit, & exterminat omnes deos gentium ter-
ræ. Nónne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos o-
mnium ponit solutionem debitorum suorum. Quæ-
dam reddidit sub maioribus nostris quæ nos non vidi-
mus, quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi non
viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ scri-
pta sunt. Et quid restat? non ei creditur? His omnibus
redditis, quid restat? Ecce fecisti rationem, tanta red-
didit: nunquid propter pauca residua infidelis est fa-
ctus? Absit. Quare? Quia fidelis dominus in verbis
Samech, suis, & sanctus in omnibus operibus suis. *Confirmat do-*
ס. *minus omnes decidentes.* Sed quos omnes decidẽtes? Om-
B nes nõ omnino decidentes, sed modo quodã deciden-
Psalm. 5. tes. Etenim multi decidunt ab eo, multi autẽ decidunt
à cogitationibus suis. Si habebant malas cogitationes,
decidunt ab eis, & confirmat dominus omnes decidẽ-
tes. Qui aliquid amittunt in isto seculo & sancti sunt,
veluti exhonorantur in isto seculo. Ex diuitibus fiunt
pauperes, ex honoratis fiunt abiecti, & tamen sancti
dei sunt, tanquam decidentes sunt. Sed confirmat do-
Prouer. 24. minus omnes decidentes. Septies enim cadit iustus &
resurgit, impij autem infirmabuntur in malis. Quan-
do mala accidunt impiis, infirmantur ibi. Quando ma-
la accidunt iustis, confirmat dominus omnes decidẽ-
tes. Deciderat Iob à gloria pristinæ lucis temporalium
rerum, quibus nitebat ad tempus, deciderat à gloria
Iob 1. domus suæ. Vultis nosse quantum deciderat? In ster-
core sedebat, & confirmauit dominus decidentem.
Quantum confirmauit? Vt & in ipso graui vulnere quo
per totum corpus percussus erat, responderet vxori
tentanti, quam solam sibi diabolus reliquerat adiutri-
Iob 2. cem, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieri-
bus, Si bona percepimus de manu domini, mala non
sustineamus? Quomodo confirmauerat decidentem?
C Confirmat dominus omnes decidentes. Cum cecide-
Psalm. 36. rit, inquit, iustus, non conturbabitur, quoniam domi-
nus confirmat manum eius. *Et erigit omnes elisos.* Om-
Ain, nes ad se pertinentes. Nam deus superbis resistit. *Oculi*
ע. *omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate.* Pror-
sus tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quã-
do debet accipere tunc das, & quod debet hoc das.
Itaque aliquando desideratur ab illo & non dat, no-
uit horam dandi qui curat. Quare ista dico fratres? Ne
quis quando fortè non fuerit exauditus aliquid iustum
petens à deo: nam quando iniustum aliquid petit, in
pœnam suam exauditur. sed aliquid non iniustum pe-
tens: si fortè non fuerit exauditus, non minuatur ani-
mo, non deficiat, expectent oculi eius ad escam quam
ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideo non
dat ne obsit quod dat. Neque enim aliquid iniustum
2. Corint. 12. petebat Apostolus, quando rogabat vt auferretur ab
eo stimulus carnis angelus satanæ à quo colaphizaba-
tur, & tamen rogauit & non accepit, quia tempus ad-
huc erat exercendæ infirmitatis, & non escæ oppor-
tunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, nam virtus in
infirmitate perficitur. Petiit Iob tentandum diabolus,
Iob 1. & accepit. Attendite fratres mei magnum mysterium

discendum, repetendum, tenendum animo, nunquam D
obliuiscendum, propter abundantiam tentationum
in isto seculo. Quid dicam? Revera comparandus apo-
stolus diabolo? Apostolus rogat & non accipit, diabo-
lus petit & accipit. Sed non accepit apostolus propter
perfectionem suam, accepit diabolus ad damnatio-
nem suam. Denique ipse Iob accepit sanitatem in op-
portunitate. Dilatus est enim vt probaretur & diu se-
dit in puluere, & multa dixit, & rogabat deum, vt au-
ferrentur ab eo ista, & deus non auferebat: Citius dia-
bolum exaudiuit ad eum tentandum, quàm ipsum Iob
ad sanandum. Discite ergo non murmurare aduersus
deum, & quando non exaudimini, ne deficiat in vo-
bis quod supra scriptum est, Per singulos dies benedi- *Psalm. 68.*
cam te. Ipse filius, ipse vnicus patris vtique venerat sol- *Philip. 3.*
uere quod non debebat, mori in manibus peccatorum,
sanguine suo delere chirographum mortis nostræ. Ad
hoc venerat, & tamen vt tibi ostenderet exemplum
patientiæ, transfigurauit corpus humilitatis nostræ con-
forme corpori gloriæ suæ: Pater, inquit, si fieri po- *Matth. 26.*
test, transeat calix iste à me. Et vt impleret, quãuis non E
acciperet quod petere videbatur, per singulos dies be-
nedicam te: Verùm non quod ego volo, ait, sed quod
tu vis pater. Oculi omnium in te sperant, & tu das
escam illis in opportunitate: *Aperis tu manum tuam,* *Pe,*
& imples omne animal benedictione. Et si non das aliquan- *פ.*
do, das tamen in opportunitate: differs, non aufers, &
hoc in opportunitate. *Iustus dominus in omnibus viis suis.* *Sadi,*
Et quando cædit & quando curat, iustus est, & apud *צ.*
eum iniquitas non est. Denique omnes sancti in tribu-
lationibus constituti, prius iustitiam eius laudauerunt,
& sic beneficia petiuerunt. Prius dixerunt, iustum est
quod facis. Sic rogauit Daniel: sic alij sancti. Iusta sunt *Danie. 3.*
iudicia tua, bene passi sumus, recte passi sumus. Non
dederũt deo iniustitiam suam, non ei dederunt iniqui-
tatem & insipientiam. Laudauerunt primò flagellan-
tem, & sic senserunt cibantem. Iustus dominus in om-
nibus viis suis. Nemo putet illum iniustum quando ma-
li aliquid forte patitur, sed ipsius iustitiam laudet, &
suam iniustitiam accuset. Iustus dominus in omnibus
viis suis, *Et sanctus in omnibus operibus suis. Prope est dominus* *Coph,*
omnibus inuocantibus eum. Et vbi est illud, Erit enim cum *ק.*
inuocabunt me, & non exaudiam eos? Ergo vide quod F
sequitur: *Omnibus qui inuocant eum in veritate.* Nam mul- *Iob 2.*
ti eum inuocant non in veritate. Aliud ab illo quærunt, *Hiere 2. &*
non ipsum quærunt. Quare amas deum? quia dedit mi- *Prouer. 1.*
hi sanitatem. Istud manifestum est, quia ipse dedit. Non
enim ab vllo est vlla salus, nisi ab illo. Quia dedit mi-
hi, inquit, vxorem diuitem, qui nihil habebam, & ser-
uientem mihi. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit,
inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit
omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quæris?
Esto esuriens, adhuc pulsa ad ianuam patrisfamilias,
habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omni-
bus his quæ accepisti, & nescis. Pãnosam carnem mor-
talitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immortali-
tatis nunquid accepisti? & quasi iam satiatus nõ rogas?
Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi satura- *Matth. 5.*
buntur. Ergo si bonus est deus, quia ista tibi dedit: quã-
to beatior eris cũ seipsum tibi dederit? Desiderasti tan-
ta ab illo, rogo te desidera & ipsum. Neque enim vere
dulciora sunt ista quàm ille, aut ex aliqua parte compa-
randa sunt illi. Ergo qui deum ipsum à quo accepit, de
quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas acce-
pit, ipse inuocat deum in veritate. Nam vt noueritis, si

G talibus hominibus proponatur, & dicatur, quid ſi iſta
omuia de quibus gaudes, velit tibi auferre deus, iam nõ
Iob 1. amabitur? Nou erit qui dicat, Dominus dedit, domi-
nus abſtulit, ſicut domiuo placuit, ita factum eſt: ſit no-
meu domini benedictum. Sed forte cui abſtulit, quid
dicit? Deus, quid tibi feci? Quare mihi abſtuliſti, & illis
dediſti? Iniquis das, & tuis tollis? Accuſas deum quaſi
iniuſtum, & laudas te quaſi iuſtum. Conoertere, aceuſa
te, lauda illum. Tunc eris rectus, cum in omnibus bo-
nis quæ facit deus, tibi placet: in omnibus malis quæ pa-
teris, deus tibi non diſplicet. Hoc eſt inuocare deum
in veritate. Qui ſic iuuocant dominom, exaudit deos:
prope eſt, ibi eſt, nondum dedit quod vis, ibi eſt tamẽ:
Quomodo medicus ſi forte aliquid imponat vel ocu-
lo vel viſceribus quod vrendo ſanet, ſi roget æger vt
tollatur illi, medicus expectat tempus, non facit quod
rogat æger, non tamen recedit: Et propè eſt, & non fa-
cit: & ideo magis non facit, quia propè eſt. Curando e-
nim impoſuit quod impoſoit, & curãdo nõ facit quod
rogatur. Non te exaudit ad præſentem voluntatem, ex-
audieudo ad futuram ſanitatem, & boc vtique ad vo-
luntatem. Nam vtique ſanus eſſe vult etiam qui vri non
H vult. Prope eſt ergo dominus omnibus inuocantibus
eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui inuocant eum
in veritate. Tales omnes cõfirmat decidẽtes: qui inuo-
Res, cant eum in veritate. *Voluntatem timentium ſe faciet.* Fa-
ר. ciet, faciet: etſi non faciet ad horam, tamen faciet. Cer-
te ſi ideo times deum, vt tu facias ipſius voluntatem, ec-
ce & ipſe quodammodo miniſtrat tibi, facit volunta-
tem tuam. *Et preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.* Vi-
des ad hoc exaudire medicum, vt ſaloos faciat. Qoan-
Roma. 8. do hoc? Audi apoſtolum dicentem, Spe enim ſalui fa-
cti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Si au-
tem quod non videmus ſperamus, per patientiam ex-
1. Pet. 1. pectamus, ſalutem ſcilicet quam dicit Petrus paratam
Schin, reuelari in tempore nouiſſimo. *Cuſtodit dominus omnes*
ש. *diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.* Videtis qoia eſt a-
pud eum ſeueritas, apud quem tanta ſuauitas. Saluos fa-
cit omnes ſperantes in ſe, omnes fideles, omnes timen-
tes ſe, omnes inuocantes ſe in veritate, & omnes pec-
catores diſperdet. Quos omnes peccatores, niſi perſe-
uerantes in peccatis, deum, non ſe reprehẽdere auden-
tes, contra deum quotidie diſputantes, veniam delicto-
rum deſperantes, & ipſa deſperatione delicta cumulã-
I tes, aut veniam ſibi peruerſe promittentes, & ex ipſa
promiſsione à peccatis & impietate non recedeutes?
Veniet tẽpus vt ſeparentur iſti omnes, & fiant illæ duæ
Matth. 25. partes, vna ad dexteram, altera ad ſiniſtrã, & accipiant
iuſti regnum æternum, & eant illi in ignem æternum.
Et omnes peccatores diſperdet. Quoniã hæc ita ſunt,
& audioimus benedictionem domini, opera domini,
mirabilia domiui, miſericordias domini, ſeueritatem
domini, prouidentiam in omnibus operibus eius, con-
feſsionem omnium operum eius, quid in laude eius
Tau, concludat attendite. *Laudem domini loquetur os meum, &*
ת. *benedicat omnis caro nomen ſanctum eius in ſeculum, & in ſecu-*
lum ſeculi.

In pſalmum centeſimum quadrageſimum-
quintum enarratio.

DELICIAS ſpiritus noſtri diuina cantica, vbi
& fletus ſine gaodio non eſt. Fideli homini &
peregrino in ſeculo, nulla eſt iocundior re-
cordatio, quàm ciuitatis illius vnde peregrinatur: Sed
recordatio ciuitatis in peregrinatione non eſt ſine do-
lore atque ſuſpirio. Spes tamen reditus noſtri certe etiã
peregrinando triſtes conſolatur & exhortatur. Rapiant K
cor veſtrum verba dei, & poſſeſſor veſter vendicet ſibi
poſſeſsionem ſuam, id eſt, menies veſtras, ne auertãtur
in aliud. Vnoſquiſque veſtrum totus hic ſit, vt hic non
ſit: id eſt, totus ſit in verbo dei, quod ſonat in terra, vt
ab eo exaltetur, & non ſit in terra. Ideo enim deus no-
biſcum, vt & nos cum illo. Qui enim vt nobiſcum eſſet
deſcendit ad nos, facit vt cum illo poſsimus aſcende-
re ad ſe. Interim ipſe peregrinationem noſtram nõ fa-
ſtidiuit, quia nuſquam eſt peregrinus, qui condidit om-
nia. Ecce pſalmus ſonat: Cuiuſdam vox eſt (quæ ſi vul-
tis veſtra eſt) exhortantis animam ſuam ad laudandum
deum, & dicentis ſibi: *Lauda anima mea dominum.* Ali-
quando enim in tribulatiouibus, atqoe in tentationibus
præſentis vitæ velis nolis cõturbatur anima: Coius per-
turbationem in alio pſalmo alloquitur dicens, Quare Pſalm. 42.
triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Vt autẽ au-
ferat ei eandem perturbationem, ſuggerit gaudiũ non
dum de re, ſed de ſpe, & ait illi perturbatæ & anxiæ, tri-
ſti & mœrẽti: Spera in dominum, quoniam adhuc cõfi-
tebor illi. Spe qua ſe erexit, & in confeſsione conſtituit,
quaſi diceret ei anima ſua, quæ illum triſtitia cõturba-
bat: Quid mihi dicis, ſpera in deum? Reuocat me con- L
ſcientia peccatorum. Ego nooi quæ cõmiſi, & dicitur,
Spera in dominum. Commiſiſti, verum eſt: Vnde tamẽ
ſperas? Quoniam confitebor illi. Sicut odit deus pec-
cata ſua defendentem, ſic ſubleuat cõfitentem. Hac er-
go ſpe accepta, quæ ſpes non poteſt eſſe ſine gaudio,
quanuis in rebus ſimos difficilibus ſecundum iſtam vi-
tam, & plenis procellarũ & tempeſtatum, hac tamen ſpe
erecta anima, quia gaudet in ſpe: ſicut dicit Apoſtolus,
Spe gaudentes, in tribulatione patiẽtes: accipit erectio- Rom. 12.
nem quandam in deum vt laudet deum, & dicitur ei,
Lauda anima mea domiuum. Sed quis dicit? Et cui di-
cit? Quid dicimus fratres? Caro dicit, Lauda anima mea
dominum? Et poteſt caro bonum cõſilium animæ ſug-
gerere? Vt multũ ſit edomita caro, & à domino imper-
titis viribus noſtræ ſeruituti ſubiecta, vt omnino ita ſer-
uiat nobis ſicut conditionale mancipium, ſufficit vt
non impediat. Deinde chariſsimi vbique cõſilia à me-
lioribus petuntur. Et ſi bonom quiddam eſt anima no-
ſtra, & bonum quiddam eſt caro noſtra, quia vtrunque M
ille creauit qui fecit omnia bona valde. Quanuis ergo Geneſ. 1.
in generibus proprijs vtrunque ſit bonum: tamen di-
cit apoſtolus, Corpus quidem mortuum eſt propter Roma. 8.
peccatum. Eſt itaque & illud corpus quale nobis pro-
mittitur, & nondum habemus, in cuius redemptione
ſpe gaudemus: dicente apoſtolo, In nobiſmetipſis in-
gemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem
corporis noſtri: Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem
quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid
ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per pa-
tieutiam expectamus. Qoanuis ergo bonum aliquod ſit
corpus noſtrum, tamen quamdiu mortale propter pec-
catum, quãdiu indigens, quamdiu corruptibile, quãdiu
ita motabile, vt ne puncto quidem temporis conſiſtat
in ſe, proculdubio tale eſt, vt optemus redemptionem
illius qua ſit aliquando non tale. Sed quale erit aliquan-
do? Quale idem apoſtolus dicit alio loco, Oportet cor- 1. Corint. 15.
ruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc
induere immortalitatẽ. Sed etiam cum fuerit tale cor-
pus noſtrũ, corpus iam cœleſte & ſpiritale, corpus ange-
licum in ſocietate angelorum, nec ſic dabit conſilium
animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus eſt, infra
animã eſt, & quæuis anima vilis excellẽtiſsimo corpo-
re excel-

A re excellentior inuenitur Nec vobis hoc quasi mirabi-
In lib. 83. quæst. q. 54. & 45. le videatur, quia & vilis anima quælibet peccatrix melior est quolibet magno & præstantißimo corpore, Non melior est meritis, sed natura. Est quidem anima peccatrix, est quibusdam concupiscentiarum sordibus iniquinata: tamē melius est etsi sordidum aurum, quàm purgatißimum plumbum. Ita currat animus vester per cunctas creaturas, & videbitis quod dicimus esse non incredibile, vt quamuis anima vituperabilis, sit tamen laudabilior laudabili corpore. Duo quædam sunt, anima, & corpus. Animam vitupero, corpus laudo. Animam vitupero, quia iniqua est: corpus laudo, quia sanum est. Tamen in suo genere animam laudo, vel in suo genere animam culpo: & in suo genere corpus laudo, vel culpo. Si à me interroges quid sit melius, vtrum quod vituperaui, an quod laudaui, mirabilem responsionem recepturus es. Ego certe illud vituperaui, & ego hoc laudaui. Interrogatus tamen quid sit melius, respondeo esse melius quod vituperaui, eo quod laudaui. Si miraris in his duobus, attende illa duo in promptu posita, quæ cõmemoraui de auro & de plum-
B bo. Ecce vituperaui aurum, non bonum aurum: sordidum est: non ita fulget, non ita purgatum. Hoc plumbum optimum, nihil purgatius. Illud vituperaui, hoc laudaui, & posui ante te vtrunque, vituperans vnum, laudans aliud. Post hanc vituperationem laudationémque meam interroga me quid horum sit melius. Respondebo, Aurum melius est etiam sordidum, quàm plumbum purgatum. Vnde melius? Et quare vituperasti? Quare vituperaui? Quia nondum est aurum quod potest esse. Quid potest esse? purgatum & melius. Quia nondum purgatum est, vituperatum est. Plumbum quare laudatum est? Quia iam purgatum est ita, vt melius esse non posit. Item dicis mihi equum optimum, & hominem peßimum, tamen equo laudato præponis hominem vituperatum. Si enim interrogeris ex his duobus qui sit melior, responsurus es, homo, non meritis, sed natura. In artibus dicis optimum sutorem verbi gratia, & reprehendis aliquem iurisperitum, quòd multas leges ignoret. Sutorem laudasti, iurisperitum reprehendisti: ex his tamen duobus quære quis sit me-
C lior: Imperitior iurisperitus perfecto sutori præponitur. Intendat charitas vestra. Ita multis rebus laudatis, aliisque vituperatis, interrogati plerunque res vituperatas præponimus rebus laudatis. Natura animæ præstantior est, quàm natura corporis, excellit multum, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiæ dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tandem fratres charißimi, qui sufficiat in laudibus animæ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est eius qui animam condidit? Et tamen tanta est eius gratia, vt dicat homo iste, Lauda anima mea dominum. Quis potest laudare deum? Si diceret, teipsam lauda, fortasse deficeret. Lauda, inquit, deum. Conare pietatis affectu, deficies in laudibus eius. Expedit tibi deficere laudando deum, quàm proficere laudando te. Cum enim laudas deum, non explicas quod vis: extenditur in interiora cogitatio tua: ipsa extensio capaciorem te fecit eius quem laudas. Quis ergo est, vt dicere cœperam, qui dicit, Lauda anima mea dominum? Caro non dicit. Sed licet corpus angelicum inferius est quàm anima, consilium superiori dare non potest. Infelix est ipsa anima si à corpore expectet consilium. Caro bene

obediens, famola est animæ. Illa regit, hæc regitur. Illa D
imperat, ista famulatur. Quando potest caro dare hoc consilium animæ? Quis est ergo qui dicit, lauda anima mea dominum? Nihil inuenimus amplius in homine, quàm carnem & animam. Totus homo hoc est, spiritus & caro. An forte ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se hortatur atque excitat? Quibusdam enim perturbationibus ex quadam sui parte fluitabat, ex quadam verò parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat sapientiam, inhærens domino, iam & suspirās in illum anima aduertit quasdam suas inferiores partes perturbari motibus secularibus, & cupiditate quadam terrenorum desideriorum ire in exteriora, relinquere interiorem deum: reuocat se ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad superiora, & dicit, Lauda anima mea dominum. Quid tibi placet in seculo? Quid est quod vis laudare? Quid est quod vis amare? Quacunque corporeis sensibus conuerteris, occurrit tibi cœlum, occurrit tibi terra. Quod amas in terra, terrenum est: quicquid amas & in cœlo, corporeum est. Vbique amas, & vbique laudas. Quomodo laudandus est ille qui fecit ista quæ laudas? Iam ergo diu occu- E
pata vixisti, & desideriorum diuersitate verberata portas desideriorũ plagas sauciata, diuisa per amores multos, vbique inquieta, nusquam secura. Colligere ad te ipsam, quicquid tibi foris placebat, quære quem habeat authorem. Nihil melius in terra, verbi gratia, quàm hoc & illud, aurum, argentum, animalia, arbores, amœnitates, totam terram cogita. Quid melius in cœlo sole, luna, sideribus? Totum cœlum cogita. Omnia ista simul bona valde, quia fecit deus omnia bona valde. Vndique *Genes. 1.*
pulchritudo operis, quæ tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Non occuperis in eo quod factum est, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occuparis, sub te fecit, quia sub seipso te fecit. Si hærebis superiori, calcabis inferiora: si autē recedas à superiori, ista tibi in supplicium conuertentur. Sic enim factum est fratres mei, accepit homo corpus tanquam in famulatum, deum autem dominum habens, corpus seruum, habens supra se conditorem, infra se quod sub illo conditum est. In medio quodam loco ra-
tionalis anima constituta, legem accepit, hærere supe- F
riori, regere inferiorem. Regere nõ potest inferiorem, nisi regatur à meliore. Trahitur ab inferiore, deseruit ergo meliorem. Non potest regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet: consilium sibi det ex luce dei ipsa anima per rationalem mentē, vnde concepit consilium fixum in æternitate authoris sui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, desiderandum & appetendum. Nondum tenet, nondum capit, coruscatione quadam perstringitur, non est tam valida, vt maneat ibi. Itaque ad sanitatem colligit se quandã, & dicit, Lauda anima mea dominũ. Et quid est fratres? Nónne laudamus dominũ? Nónne quotidie hymnũ nos cantamus? Nónne quotidie pro modulo nostro sonat os nostrum, parturit cor nostrũ laudes dei? Et quid est quod laudamus? Magnum est quod laudamus, sed quo laudamus adhuc infimum est. Quando implet laudator excellentiã laudati? Ecce homo stat, & cantat deo aliquanto prolixius, & sæpe labia mouentur ad cantum, cogitatio autem nescio per quæ desideria volat. Stabat ergo mens nostra quodammodo ad laudem dei, & anima nostra per diuersas cupiditates vel curas negociorum hac atque illac fluitabat. Quasi desuper attendit ipsa mens ad flui-

G tantem hac atque illac, & eius inquietudinem molestiarum quasi conuersa alloquitur, Lauda anima mea dominum. Quid est quod de aliis rebus satagis? Quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atq; mortalium? Sta meeum, lauda dominum. Et quasi ipsa anima prægrauata, & non valens ita consistere vt dignum

Psalm. 103. est, respondet menti, *Laudabo dominum in vita mea.* Quid est, in vita mea? Quia modo in morte mea sum. Ergo prius exhorrare te, & dic, Lauda anima mea dominum: Respondet tibi anima tua, Laudo quantum

2. Corint. 5. possum, tenuiter, exiliter, infirmiter. Quare? Quia quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino. Quare sic laudas dominum, non perfectè, non stabiliter? In-

Sapien. 9. terroga scripturam, Quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tolle mihi corpus quod aggrauat animam, & laudo dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem sensum multa cogitantem, vt à multis in vnum confluam, & laudem dominum. Quamdiu autem ita sum, non possum, prægra-

H uor. Quid ergo? Silebis & non laudabis perfectè do-

Psalm. 141. minum? Laudabo dominum in vita mea. Quid est, in vita mea? Spes mea tu es hic, spes mea es tu hic, dicimus: portio autem mea non hic, sed in terra viuentiū. Nam ista terra morientium est. Hac transimus, sed interest quò, quoniam & malus homo peregrinatur hic, & bonus homo peregrinatur hic. Non enim bonus transit, & malus hic permanet: aut malus transit, & bonus hic permanet. Ambo transeunt, sed non ambo ad

Luca 16. vnum. Duo erant, pauper vlcerosus ad ianuam iacens diuitis, & diues indutus purpura & bysso, in epulis quotidie splendidis. Ambo hic erant, ambo hinc transierunt, sed non ad vnum locum: diuersa loca susceperunt, quia diuersa merita perducunt. Transiit pauper in sinum Abrahæ, & transiit diues in tormenta inferorum. Vicini corpore in terra, ille in domo, ille ante ianuam: Post mortem tantum separati, vt dicat Abraham, Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Ergo fratres quoniam spes hic pascit, vita autem nostra perfecta non est nisi illa quæ promittitur, hic gemitus, hic tentationes, hic angustiæ, hic mœrores, hic pericula: laudabit anima nostra dominum. Quomodo laudandus est? Se-

I cundum quod dicitur in alio psalmo, Beati qui habi-

Psalm. 83. tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te: quando totum negocium nostrum ipsa laus erit. Sed quando hoc? In vita mea. Modo enim quid est? Posset tibi dicere mors mea. Vnde mors tua? Quia peregrinor à domino. Si enim hærere illi vita est, recedere ab illo mors est. Sed quid te consolatur? Spes. Iam viuis in spe, de spe lauda, de spe canta. Vnde mortua es, non cantes: vnde viuis, canta. Mortua es de mœrore huius seculi, viuis in spe futuri seculi. Laudabo, inquit, dominum in vita mea. Et quomodo laudabis dominum deum tuum? *Psallam deo meo quàm diu sum.* Qua-

Psalm. 103. lis illa laudatio, psallam deo meo quàm diu sum? Videte fratres mei quale erit illud esse: Vbi sempiterna laudatio erit, sempiternum esse erit. Ecce modo malus es, nunquid psallis deo tuo quàm diu es? Ecce psallebas: auertisti te ad aliquod negocium, iam non psallis, & es. Ecce es, & non psallis. Fortassis etiam cupiditate inclinatus ad aliquid, non solum non psallis, sed & offendis auditum eius, & es. Tamen quæ erit illa laudatio vbi quàm diu es laudes? Sed quid ait, quàm diu sum? Aliquando forte non erit? Imò in æternum erit ipsum diu, & ideo vere diu erit. Nam quicquid finem

habet in tempore, quamlibet longum sit, diu non est. K Psallam deo meo quàm diu sum. Interim bene laudabis dominū in vita tua, psallis deo tuo de futuro quàm diu es. Bene hic quicquid præsumendum est, de illo spera. Non nos deserat spes in ista peregrinatione & tentatione, in istis improbitatibus & inuidiis inimici, circumstrepentibus vndique tentationibus seculi, vndique in laboribus & angoribus constitutos. Quid ergo faciemus? Audi quid sequatur: *Nolite confidere in principes.* Fratres, magnum negocium hic accipimus, diuina vox est, & desuper sonat nobis. Nouo enim modo nescio qua infirmitate humana anima quando fuerit tribulata, hic desperat de domino, & vult præsumere de homine. Dicatur homini in afflictione aliqua cōstituto: Est quidam homo magnus, per quem possis liberari: arridet, gaudet, erigitur. Quod si dicatur illi, Liberat te deus, quasi desperatione frigescit. Promittitur auxilium mortalis, & gaudes: promittitur immortalis, & tristis es? Promittitur tibi quòd liberet te tecum liberandus, & tanquam aliquo magno auxilio exultas: promittitur ille liberator qui liberatore non indiget, L & quasi ad fabellam desperas. Væ talibus cogitationibus, longe peregrinantur, vere misera & magna mors est in eis. Appropinqua, incipe desiderare, incipe quærere & agnoscere eum à quo factus es. Non enim deseret opus suum, si ab opere suo non deseratur. Conuerte ergo te ad illum cui dicis, Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quàm diu sum. Monet enim nos iam impletus spiritu tanto iste, & dicit quasi de longe remotis, & longe peregrinantibus, & non solum deum non volentibus laudare, sed nondum vel de deo sperantibus. Nolite confidere in principes,

Et in filios hominum, in quibus non est salus. In vno filio hominis salus, & in ipso non quia filius hominis, sed quia filius dei: Non propter id quod suscepit ex te, sed propter id quod seruauit in se. Ergo in nullo homine salus, quia & in illo ideo salus, quia deus, qui est super omnia deus benedictus in secula. De Christo dictum est, Ex quibus Christus secundum carnem. Ex quibus? Ex Iudæis, ex patribus Christus secundum carnem. Sed nunquid hoc totum Christus quod secūdum carnem? Non: Neque enim secundum carnem id est, super om- *Roma. 9.* nia deus benedictus in secula. Ideo in illo salus, quia M domini est salus. Dicit enim alius psalmus, Domini *Psalm. 3.* est salus, & super populum tuum benedictio tua. Et sine causa tibi arrogant homines, quia dant salutem: sibi dent. Responde superbo homini, Gloriaris quia dicis te dare mihi salutem, tibi da. Vide si habes eam. Considerans bene fragilitatem tuam, vides quia nondum habes. Ergo noli monere vt expectem à te, sed expecta mecum. Nolite confidere in principes, & in filios hominum in quibus non est salus. Ecce nescio qui principes procedunt, nescio vnde, & dicunt, Ego baptizo, & ego quod dedero, hoc est sanctum: & si ab illo vel alio acceperis, nihil accepisti: si à me acceperis, aliquid accepisti. O homo, ô princeps inter filios hominum, vis esse inter principes, quibus non est salus? Ideo ergo habeo salutem, quia tu mihi das? Tuum est enim quod das? Aut verò etiam tu das? Vel hoc dicēdum est, quia tu das? Dicat & fistula quia & ipsa dat aquam, dicat & canalis quia ipse manat: dicat & præco, quia & ipse liberat. Ego in aqua attendo frontem, in voce præconis agnosco iudicem. Non eris tu planè author salutis meæ, ille erit de quo securus sum, de te incertus sum: Si non sis arrogans, nō solum ego de te incertus sum, sed

& tu

A & tu de te. Ab illo ergo mihi salus qui est super omnia,
quia domini est salus, tu inter filios hominum, tu inter
principes. Sed audio vocem psalmi, Nolite confidere
in principes, & in filios hominum à quibus non est sa-
lus. Secũdum turbam hominum, quid sunt isti filij ho-
minum? Quid sint vis scire? *Exiet spiritus eius, & reuertetur*
in terram suam. Ecce totum quod loquitur, nesciens
quàm diu loquatur, minatur nesciens, nesciens quan-
diu viuat. Subito exiet spiritus eius, & reuertetur in ter-
ram suam. Nunquid quando vult exit spiritus eius?
Exiet & quando non vult, exiet & quando nescit re-
uertetur in terram fugm. Exeunte spiritu, caro reuerte-
tur in terram. Sed quia caro erat quæ sic loquebatur,
de me enim præsume, & ego tibi do, non dicerent ni-
Genes. 6. si illi de quibus dictum est, quoniam caro sunt. Exiet
Psalm. 77. spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *In illa die*
peribunt omnes cogitationes eius. Vbi est typhus? Vbi est su-
perbia? Vbi est iactantia? Sed forte ad locum bonum
transiit, ad iustos si tamen transiit. Nam qui sic loque-
batur, nescio quò transierit. Loquebatur enim super-
bia, & nescio quò transeant tales homines, nisi quia
B inspicio alterum psalmum, & video malum eorum
Psalm. 36. esse transitum. Vidi impium exaltari super cedros li-
bani, & transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum, & non
est inuentus locus eius. Iste pius qui transiit, & non in-
uenit impium, illuc peruenit vbi non est impius. Ergo
fratres omnes audiamus, fratres dilecti deo omnes au-
diamus, in qualibet tribulatione, in quolibet deside-
rio muneris diuini, non fidamus in principes, nec in
filios hominum, in quibus non est salus. Totum hoc
mortale, transitorium & caducum est. Exiet spiritus
eius, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt
omnes cogitationes eius. Quid ergo faciemus, si in fi-
lios hominum, si in principes non est sperandum?
Quid facimus? *Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius.* Nõ
ille homo aut ille homo, non ille angelus aut ille an-
gelus, sed beatus cuius deus Iacob adiutor est, quia &
ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Israël.
Magnum adiutorium, Israël iam videns deum. Hic er-
go positus & peregrinus nondum videns deum, si ha-
bueris adiutorem deum Iacob, ex Iacob eris Israël, &
eris videns deum, & peribit omnis labor, & omnis ge-
C mitus, transient curæ mordaces, succedent laudes fe-
lices. Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius, huius
Iacob. Quare iste beatus, interim adhuc in hac vita ge-
mens? *Spes illius in dominum deum ipsius.* Ideo beatos,
quia spes ipsius in dominum deum ipsius. In quo est
spes ipsius, ipse erit res ipsius. Fratres, an forte erraui,
quia dixi rem nostram futurum deum? Quid si dice-
Psalm. 141. rem hæreditatem nostram futurum deum? Spes mea
es tu, portio mea in terra viuentium. Tu eris portio
mea, eris tu possessio, & possidebis. Possessio dei eris,
& possessio tua erit deus. Tu eris possessio eius, vt co-
laris ab eo, & ipse erit possessio tua, vt colas eum. Nam
& tu colis deum, & coleris à deo. Recte dicitur, colo
deum, quomodo autem color à deo? Inuenimus apud
1.Corint. 3. Apostolum. Dei, inquit, agricultura estis, dei ædifica-
Ioan. 15. tio estis. Et dominus, Ego sum, inquit, vitis: vos estis sar-
menta, & pater meus agricola. Colit te ergo deus, vt
sis fructuosus: & colis deum, vt sis fructuosus. Tibi bo-
num est quod te colit deus, bonum est tibi quòd colis
deum. Cultor deus si recedat ab homine, desertus fit
ipse homo: cultor homo si recedat à deo, desertus fit
ipse homo. Nec crescit deus accedente te, nec decre-
scit discedente te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt
nos pascat: & erimus possessio eius, vt nos regat. Spes D
illius in dominum deum ipsius. Quis est iste dominus
deus ipsius? Attendite fratres. Multi enim habent mul-
tos deos, & dicunt eos dominos suos & deos suos. Sed
dicit Apostolus: Et si sunt qui dicantur dij, siue in cœ- 1.Corint. 8.
lo, siue in terra, quemadmodum sunt dij multi, & do-
mini multi, nobis tamen vnus deus pater, ex quo om-
nia: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.
Ergo ipse sit spes tua dominus deus tuus, in illo sit spes
tua. In domino deo suo est spes etiam illius qui colit
Saturnum, in domino deo ipsius est spes qui colit Mar-
tem, qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, plus
addo, qui colit ventrem, de quibus dictum est, Quo- Philip. 3.
rum deus venter est. Ergo ille illius deus, atque ille il-
lius, quis huius beati? Quia spes ipsius in domino deo Acto. 14.
ipsius. Sed quis est iste? *Qui fecit cœlum & terram, mare &*
omnia quæ in eis sunt. Fratres mei, magnum deum habe-
mus: Benedicamus nomen sanctum eius, quia digna-
tus est facere nos possessionem suam. Nondum vides
deum, non potes amare plene quod nondũ vides. Quæ
vides, ipse fecit. Miraris mundum, quare non artificem
mundi? Suspicis cœlum, & exhorrescis. Cogitas vniuer- E
sam terram, & contremiscis. Miraris maris magnitu-
dinem, quando cogitationem occupas. Respice innu-
merabilitatem stellarum. Respice tanta genera semi-
num, tantas diuersitates animalium, quicquid natat in
aquis, repit in terra, volitat in aëre, circumit in cœlo,
omnia ista quàm magna, quàm præclara, quàm pul-
chra, quàm stupenda? Ecce qui fecit hæc omnia, deus
tuus est. Pone ibi spem tuam, vt sis beatus. Spes illius, in
dominum deum ipsius. Quem? Qui fecit cœlum & ter-
ram, mare & omnia quæ in eis sunt. Magnum habemus
deum. Attendite fratres magnum bonum deum faciẽ-
tem talia. Quid ergo hinc cogitauit deus, vt faceret?
Si tamen dicendum est de deo, cogitauit cœlum & ter-
ram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Forte dicturus e-
rat homo iste: Video quidem: omnia magna ista, cœ-
lum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, fecit de-
us. Quando me computat deus inter ea quæ fecit? Ee
verè ego pertineo ad curam ipsius? & modo de me co-
gitat deus, aut scit an viuam? Quid est hoc quod dicis?
Non surrepat tibi mala cogitatio in cor, de his esto de
quibus paulò ante loquebamur, Laudabo dominum F
in vita mea, psallam deo meo quàm diu sum. Sed iste
talis alios alloquitur, nescio quos tepidos, quos exhor-
tatur, & quasi vetat & vetetur ne desperent de se, quia
non sunt in cõputo dei. Multorum enim sunt tales co-
gitationes. Sed ideo deserunt deum, & pergũt per quæ-
libet peccata, quia non credunt curare deum quid a-
gant. Audi eloquia diuina, noli de te desperare. Qui cu-
rauit facere te, non curat reficere te? Nonne deus tuus
est, qui fecit cœlum & teram & mare? Si ista sola dice-
ret, forte responderes tu, Deus qui fecit cœlum & ter-
ram, & mare, magnus deus, sed nunquid cogitat de me?
Et ipse te fecit, diceretur tibi. Quomodo? Nunquid
ego sum cœlum, aut ego sum terra, aut ego sum ma-
re? Et quid es? Manifestum est, nec cœlum sum, nec ter-
ra sum, nec mare sum, sed in terra sum. Vel hoc con-
cedis mihi quia in terra es. Audi quia non tantum cœ-
lum & terram & mare deus fecit. Fecit enim cœlum
& terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Si ergo
omnia quæ in eis sunt, & c. Paum dico te, passerem,
locustam, vermiculum, nihil horum non ille fecit, &
cura est illi de omnibus. Non ad præceptum cura est,
nam præceptum soli homini dedit. Dicit enim psal-

G mus, Homines & iumenta saluos facies domine se-
Psalm. 35. cundum multitudinem misericordiæ tuæ deus. Mul-
titudinem, inquit, misericordiæ tuæ: secundum hanc
saluos facies homines & iuenta. Et apostolus, Nun-
Deute. 25. quid de bobus cura est deo? Nunquid contraria sunt
1. Corin. 9. ista? Quid enim ait Apostolus? Nunquid de bobus
Ibidem. pertinet ad deum? Vbi est præceptum, Boui tritu-
ranti os non infrænabis, ibi de bobus non cogitauit
Deus? Itaque quosdam boues voluit significari. Non
enim hoc curat deus monere, quid agatur cum bo-
bus, habet hoc natura ipsa humana. Sic factus est
homo, vt nouerit consulere iumentis suis, nec inde
præcepta à deo accepit, sed insinuatum est illi in men-
tem à deo, vt possit & sine præcepto facere, fecit
illum talem deus. Sed quomodo regit pecus, regen-
dus est ab alio. ab eo à quo regitur, præceptum ac-
cepit. Ad præcepti ergo tenorem non est de bobus
cura deo, sed ad prouidentiam vniuersitatis qua crea-
Psalm. 35. uit omnia, & mundum regit, homines & iumenta
saluos facies domine. Intendat charitas vestra. Hic
H forte aliquis dicat mihi, De nouo testamento est,
1. Corint. 9. quia non de bobus pertinet ad deum: homines &
iumenta saluos facies domine, de veteri testamen-
to est. Sunt qui calumnientur & dicant, non sibi con-
sonare ista duo testamenta. Ne forte aliud dicat in
vetere, aliud in nouo, & flagitet de me sententiam de
Psalm. 35. nouo talem, qualis hæc est, Homines & iumenta saluos
facies domine, quid facio? Nihil tam in capite noui te-
stamenti, quàm Euãgelium. In Euangelio inuenio quia
omnia ista pertinent ad deum, nemo erit iam qui con-
tradicat. Nunquid enim apostolus euangelio contra-
rius erit? Audiamus ipsum dominum, principem & ma-
Matth. 6. gistrum apostolorum, Respicite, inquit, volatilia cœli,
quia non seminant, neque metunt, neque congregant
in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. Ergo &
præter hominem animalia ista pertinent ad curam dei
vt pascantur, non vt legem accipiant. Quod ergo ad
1. Corint. 9. dãdam legem attinet, de bobus cura deo non est: quod
autem ad creanda, ad pascenda, gubernanda & regen-
Matth. 10. da, omnia ad deum pertinent. Nonne duo passeres asse
veneunt? dominus Iesus Christus dicit, & vnus ex eis
non cadet super terram sine voluntate patris vestri?
I Quanto magis vos pluris estis illis? Nolite ergo dicere,
non pertineo ad deum. Pertinet ad deum anima tua,
pertinet ad deum corpus tuum, quia deus fecit & ani-
Eccli. 16. mam tuam & corpus tuum. Dicis forte, Non me nu-
merat deus in magna multitudine. Accedit tibi mirum
Matth. 10. de Euangelio, Capilli capitis vestri omnes numerati
sunt. Ergo deus meus est, & in illo spes mea, qui fecit
cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Quid
autem ad me pertinet? quid agit de me? *Qui custodit ve-
ritatem in æternum.* Et amandum deum commendauit,
& timendum, qui custodit veritatem in æternum. Quã
veritatem in æternum? quam? & in quo custodit verita-
tem? *Facientem iudicium iniuriam accipientibus.* Vindicat
iniuriam accipientes, fratres mei, facit illis iudicium.
Quibus? Qui accipiunt iniuriam, puniens omnes iniu-
riosos. Si ergo fauebit iniuriam accipientibus & pu-
niet iniuriosos: vide modo de quorum numero esse vis.
Vide, attende vtrum in eis velis esse qui iniuriam acci-
piunt, an in eis qui iniuriam faciunt. Statim enim ad te
1. Corint. 6. procedit vox apostolica, & dicit tibi, Iam quidem om-
nino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum: qua-
re non magis iniuriam patimini? Corripit homines
quia non patiuntur iniuriam. Non vt patiaris molestiã
te hortatur, sed vt patiaris iniuriam. non enim omnis K
molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non
est iniuria. Ne forte diceres, & ego inter iniuriam pas-
sos numeror. nam illud in illo loco, & illud causa illa
passus sum. Vide si iniuriam passus es. Latrones multa
patiuntur, sed non iniuriam. Scelerati, malefici, effra-
ctores, adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa
mala, sed nulla est iniuria. Aliud est pati iniuriam, aliud
est pati tribulationem aut pœnam, aut molestiam, aut
supplicium. Considera vbi sis, quid egeris vide, quare
patiaris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria
contraria sunt. Ius enim est quod iustum est: neque e-
nim omne quod ius dicitur, ius est. Quid si aliquis con-
dat ius iniquum? Nec ius dicendum est si iniustum est.
illud ergo verum ius, quod etiam iustum est. Vide quid
feceris, non quid patiaris. Si ius fecisti, iniuriam pate-
ris: si iniuriam fecisti, ius pateris. Quare ista dixi fra-
tres? Vt non se extollant hæretici, quando forte ali-
quid patiuntur ex iussionibus principum terrenorum,
non se numerent inter eos qui iniurias accipiunt, & di-
cant, Ecce psalmus consolatur me: ego enim deum co-
lo, qui iudicium faciet iniuriam accipientibus. Rectè L
quæro vtrum iniuriam accipias. Si ius fecisti, iniuria est
quam pateris. Ius est exufflare Christum? Ius est rebelli
superbia erigere altare? Ius est parcentibus persecuto-
ribus tunicæ Christi, Ecclesiam Christi conscindere? Ioan. 19.
Porrò si hoc ius non est, quicquid pro hoc pateris, ius
est. Non es ergo de his qui patiuntur iniuriam. Lego
aliquid manifestius ex Euangelio, Beati, inquit, qui per- Matth. 5.
secutionem patiuntur. Expecta, quid festinas? Quid di-
cis: ego sum? Expecta inquam totam legem. Audisti,
beati qui persecutionem patiuntur, iam tibi nescio quid
cœperas arrogare: si permittis, totum lego: vide quid
sequatur, Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiã. Modo dic, ego sum. Si audes dicere, ego sum,
superiora quæ dixi retractemus: aut ne longum sit, hoc
vnum interrogo, Si damnaueris vnum hominem cu-
ius causam nescis, audes te dicere tenere iustitiam? Aut
si quid pro hac re passus esses, iniuriam nominares? Eri-
gis te in temerarium tribunal cordis tui, vnde præci-
piteris, & audes ferre sententiam de homine cuius cau-
sam nescis? Hoc si de vno homine faceres, esses iniu-
stus. facis hoc de toto orbe terrarum, & iustus es? Fra- M
tres charissimi, & quæ est quæ patitur iniuriam, nisi Ec-
clesia catholica, quę tanta ista perpetitur? Inter tot scan-
dala hæreticorum gemit, & videt per malas suasiones
& fraudes rapi de gremio suo infirmos, paruulos per-
trahi per nescio quæ secreta malarum speluncarum,
rebaptizari, exufflari in eis Christum, occidi in eis non
mortale illud suũ quòd homines sunt, sed illud quod
in æternum victuri sunt. Suadetur homini dicere, Non
sum Christianus, & iustitia vocatur. Accessurus es ad
episcopum, dicit tibi: Vide ne dicas te esse Christia-
num. Si enim dixeris te esse Christianum, non es ac-
cepturus. Vt autem accipias, dic te non esse. Quid mo-
nes Christiane? Quid doces? Certe persecutionem pa-
teris. Tanto tu verius persecutionem pateris, quanto
tu verior persecutor. Quando imperatores perseque-
bantur Christianos, minando cogebant, quod tu ef-
ficis suadendo. Persuades Christiano vt neget se esse
Christianum. Quod tu suadendo facis, hoc persecu-
tores occidendo non fecerunt. Sub te viuit homo qui
negat se esse Christianum, negat & viuit. Perdidit
iam vitam, cadauer tibi loquitur. Qui percussus
est gladio persecutoris, cecidit, & viuit: cui loque-
ris, stat

A ris, ſtat & cecidit. Hæc faciens, quicquid paſſus fueris, iniuria erit? Nolo tibi blandiaris, ſi hæc iniuſta ſunt omnia quæ facis: quicquid pateris, iuſtum erit. Cui autem facit iudicium, qui cuſtodit veritatem in æternũ? Iniuriam patientibus. Iam tu procede, & dic ratiocinationibus illis tuis bonis, & quaſi acutis & ſubtilibus, quia tu paſcis, & dic, Famelicus poteſt paſcere, id eſt poteſt cæce ſanctum? Famelicus poteſt paſcere? Lãguidus poteſt ſanare? Ligatus poteſt ſoluere? Iſta ſunt veluti magna & ſubtilia, quibus decipiũt imperitos. Claudat illis os pſalmus iſte, *Dat eſcam eſurientibus.* Ecce nihil à te expecto, Deus dat eſcam eſurientibus. Quibus eſurientibus? Omnibus. Quid eſt omnibus? Omnibus animalibus. Omnibus hominibus ipſe dat eſcam. Et nullam eſcam ſeruat dilectis ſuis? Si habent aliam famem, habent & aliam eſcam. Quæramus primò famem ipſorum, & in-
Math. 5. ueniemus eſcam ipſorum. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Famelici dei eſſe debemus. Ante ianuã conſpectus illius in oratione mẽdicemus, ipſe dat eſcam eſurientibus. Quid eſt quod te hæretice iactas, quia tu ſoluis, tu erigis, tu illuminas?
B Videlicet quia tu liberatus iam es, & tu ſtas, & tu lumẽ es? Abſit. Superius attende. Nolite confidere in principes & in filios hominum, à quibus nõ eſt ſalus. Non ipſi dant ſalutem. Ergo recedite hæretici de medio. *Dominus ſoluit compeditos, dominus erigit eliſos, Dominus ſapientes facit cæcos.* Id eſt eos, qui cæci ſunt, facit ſapientes. Optimè per hanc ſententiam expoſuit nobis omnes ſuperiores, ne forte cum dixiſſet, Dominus ſoluit cõpeditos, ad illos compeditos referremus, qui forte propter aliquam noxam ligãtur ferro à dominis ſuis. Quia autem dixit, Erigit eliſos, occurrit nobis aliquis aut offendens, aut cadens, aut equo lapſus. Eſt alius caſus, ſunt aliæ cõpedes, quomodo ſunt aliæ tenebræ, & alia lux. In eo quod dixit, Sapientes facit cæcos, noluit dicere illuminat cæcos, ne & hoc carnaliter intelligeres, ſicut illuminatus
Ioan. 9. eſt à domino, cuius oculos luto de ſputo facto inunxit, & ſaluum eum fecit. Ne tale aliquid ſperares cum de ſpiritalibus loquitur, oſtendit quandam lucem ſapientiæ qua illuminantur cæci. Ergo quomodo illuminantur cæci luce ſapientiæ, ſic ſoluuntur compediti, ſic erigun-
C tur eliſi. Vnde ſumus ergo compediti? vnde eliſi? Corpus noſtrum, ornamentum nobis fuit: peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ ſunt compedes noſtræ? Mortalitas ipſa. audi apoſtolum Paulum, quia & ipſe adhuc in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iſte? Non illi fuerunt graues cõpedes, cum ipſis compedibus toto orbi euangelium prædicauit: ſpiritus charitatis rapuit compedes, & circumiuit quantum potuit. Sed tamen quid dicit?
Philip. 1. Concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quid eſt, diſſolui? A compedibus mortalitatis. Et tamen miſericordia adhuc volebat eſſe in compedibus propter alios compeditos, quibus miniſtraret. Manere, inquit, in carne, neceſſarium propter vos. Dominus ergo ſoluit compeditos, id eſt, ex mortalibus immortales facit. Dominus erigit eliſos. Quare eliſi ſunt? Quia erecti erant. Quare eriguntur? Quia humiliati ſunt.
Geneſ. 3. Cecidit atque eliſus eſt Adam. Ille cecidit, Chriſtus deſcendit. Quare deſcendit qui non cecidit, niſi vt leuaretur qui cecidit? Dominus ſapientes facit cæcos.

Dominus diligit iuſtos. Ideo facit iudicium iniuriam accipientibus. Et qui ſunt ipſi iuſti? Modo quatenus iuſti, quemadmodum habes, *Dominus cuſtodit proſelytos.* Proſelyti aduenæ ſunt. Omnis Eccleſia gentium, proſelyta eſt. Aduentitia enim eſt ad patres, non de carne eorum nata, ſed imitando filia. Dominus tamen cuſtodit, non aliquis homo. *Orphanum & viduam ſuſcipiet.* Nemo putet quaſi pupillum propter hæreditatem, aut viduam propter neſcio quod negocium ſuum. Equidem & iſtis deus opitulatur, & in omnibus officiis generis humani bonum opus facit, qui pupillum conſolatur, qui viduam non deſerit, ſed ſecũdum quendam modum omnes pupilli ſumus, abſente patre, non mortuo. Pupillus enim ſecundum homines mortuo patre fit. Et ſi verum quæratis fratres, quia anima non moritur, viuunt parentes noſtri, & magis abſentibus patribus ſunt pupilli. Qui pupilli ſunt, ſi mali fuerint, in pœnis viuunt: ſi boni fuerint, in requie viuunt. Omnia integra ſunt creatori, tamen nos quandiu ſumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, abſens eſt pater noſter, ad quem clamamus, Pater noſter qui es in cœlis. Ideo & Eccleſia vidua, quaſi *Math. 6.*
abſente ſponſo, abſente viro. Veniet ille qui illam modo protegit non viſus, ſed deſideratus. Magno enim deſiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, deſideramus: Inhærebimus amplexibus viſis, ſi non- E
dum viſis fide detinemur. Ergo & pupillum & viduam quid voluit intelligi fratres? Deſtitutos omni ope & auxilio. Deſtituta anima in ſeculo, ipſa ſibi ſperet adiutorium dei, Quicquid hic habueris, aurum habeas, præſumpſiſti inde, iam non es proſelytus, non es orphanus, non in viduam numeraris. Amicum habes, ſi de illo præſumpſeris, & deum dimiſeris, non es deſtitutus. Habes hæc omnia, non inde præſumis, non inde ſuperbis, pupillus dei es, & vidua dei. Suſcipit ergo deſtitutos, hoc dixit: Suſcipit pupillum, ſuſcipit & viduam. *Et exterminabit viam peccatorum.* Quæ eſt via peccatorum? Irridere iſta quæ dicimus. Quis pupillus? Quæ vidua? Quod regnum cœlorum? Et quæ pœna inferorum? Fabellæ iſtæ Chriſtianorum ſunt. Ad quod video, ad hoc viuam. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Vide ne tale aliquid perſuadeant, ne per aurem in cor intrent, & ſpinas inueniant in auribus tuis. Qui cœperit ſic intrare, punctus abſcedat.
Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Sed *1. Corint. 15.*
F forte hic dicturus es, Quare ergo felices ſunt? Ecce nec deum colunt, & omnia mala quotidie committunt, abundant rebus his quibus ego egens laboro. Noli zelare in peccatores, Quid accipiant, vides: quid illis ſeruetur, non vides. Et vnde, inquit, video quod nõ video? Omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores & fortiores. Hi oculi neminem deceperunt, hi oculi ſint ſemper in dominum, vt & ipſe e- *Pſalm. 24.*
uellat de his laqueis pedes tuos. Via peccatorum placet tibi, quia lata eſt, & multi per illam ambulant. Latitudinem eius vides, finem eius non vides. Ecce vbi finitur, præcipitium eſt: vbi finitur, profunditas quædam barathri eſt. Lætantes, & ſi patientes in iſta via, illo fine merguntur. Sed extendere oculos non potes, vt videas ipſum finem, crede ei qui videt. Et quis eſt qui videt? Homo. Forte nemo homo, ſed dominus deus tuus venit ad te vt crederes deo. Num enim & domino tuo non es crediturus, qui ait, Lata & ſpacioſa eſt via *Math. 7.*
quæ ducit ad interitum, & multi ſunt qui ingrediuntur per illam? Hanc viam exterminabit dominus, quia ipſa eſt via peccatorum. Et dum exterminata fuerit via peccatorum, quid nobis reſtat? Venite benedicti *Math. 25.*
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Ad hoc concluſit pſalmiſta, Et

G viam peccatorum exterminabit. Et qoid tu? *Regnabit dominus in æternum.* Gaude, quia tibi regnabit: gaude, quia tu eris regoom eius. Vide enim & quid sequitur. Est certe ciuis de Sioo, non de Babylonia, id est, noo de ciuitate perituta huius seculi, sed de Sion ad tempus laborante & petegrinante, in æternum autem tegnatura. Audisti ergo finem, iode es. Regnabit dominus in æternum. *Deus tuus Sion.* O Siō, deus tuus regnabit io æternom. Nunquid sine te regnabit deus tuus? *In generatione & generatione.* Bis dixit, quia non potuit semper dicere. Nec putes quia verbis finitis finitur æternitas. Aeternitas in verbo quatuor syllabis coostat, in se sioe fine est. Noo potuit tibi oisi sic commendari, Deus tuus regnabit in generatione & generatione. Patum dixit, Si tota die diceret, aogustum esset. Si tota vita sua diceret, oonne aliquando cooticesceret? Ama æternitatem, oullo fine regnabis, si finis tibi Christus est, cum quo regoabis in secula seculorum, AMEN.

In psalmum centesimum quadragesimumsextum enarratio.

H INTANTI audiebamus cum psalmus præsens cātaretur: & oon omoes qui audiebamus, etiā intelligebamus. Quanto magis ergo intente nuoc audieodus est, si vt spero & cupio adiuuantibus omoium audientium orationibus, si quid hic forte obscutum est, deo donāte reuelabitur, vt sit ftuctuosus auditus, oec inanis redeat auditor qui inteotus affuit cum audiret? Vode cœpit? nobis dicitur, Laudate dominum. Dicitur hoc omnibus gentibus, non solis nobis. Et istā vocem per loca quidem singula sonātem à lectoribus, singillatim audiunt Ecclesiæ. Vna vox tamen dei super omoes oon tacet, vt laudemus eum. Et quasi quæreremus quare laudare deum debeamus, videte qoam causam attulit. *Laudate dominum,* inquit, *quoniam bonus psalmus.* Hæc est merces tota laudātium, laudemus dominum. Quare? Quoniam bonus psalmus. Vellem ego, inquit aliquis, laudare domnium, si mihi aliquid pto ista laude donaret. Quis enim laudat gratis vel hominem? Expectaot ergo aliquam mercedē laudatores homioum. Nullam mercedem expectare, aut petere, aut spetare debet laudator dei? Laudatur infirmus, & spe-
I ratur de eo aliquid: Laudator omnipotēs, & oulla merces est? An forte hoc cupio, quod ille dare ooo potest? Quid homo desiderat, quod in manu dei non sit? Cum laudaueris hominem, forte hoc cupis quod ab illo præstari nō potest. Deum securus lauda, quem nemo potest dicere noo posse præstare quod tu poteris desiderare. Proposita ergo spe mercedis alicuius, laudare debemus deum, nō tamen daturum quicquid cupimus. Pater est eoim, & quod mali cupiunt filij, oon dat. Laudemus & speremus & desideremus, non illud aut illud, sed quod iudicat dandum esse quem laudamus. Ille enim oouit quid oobis dari expediat, nos autē intēdamus quid oo-
Roma. 8. bis prosit accipere. Apostolus ait, Quid enim oremus sicut oportet, oescimus. Et ipse idem apostolus Paulus sperabar sibi prodesse, si auferretur ab eo stimulus carnis suæ, angelus satanæ, à quo colaphizabator, sicut ip-
2.Corin. 12. se confitetur, & ait, Propter quod dominum ter rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Desiderauit aliquid, noo concessum est ad voluntatem, vt consolaretur ad sanitatem. Hic ergo quid nobis propositū est? Laudate, ioquit, dominū. Quare laudamus dominum? Quoniam bonus psalmus. Ipse psalmus laus domini est. Hoc ergo ait, Laudate dominū, quoniam bonū est laudare dominum. Non sic prætereamus laudare dominū, K
dictum est & trāsiit, factum est & siluimus, laudauimus & tacuimus, cantauimus & cōquieuimus. Imus io aliod fortæ agendum quod restat, & aliæ actiones cū occurrerint nobis, laudatio diuina cessabit in oobis? Non sic pretereamus laudate domioum, oon sic. Nam lingua tua ad horam laudat, vita tua semper laudet. Iode ergo bonus psalmos. Psalmus quippe cantus est non quiliber, sed ad psalterium. Psalterium autem quoddā orgaoum est caotileoæ, sicut lyta, sicut cithara, & hoiusmodi organa quæ inuenta sunt ad cantādum. Qui ergo psallit, ooo sola voce psallit, sed assumpto etiam quodā organo quod vocatur psalterium, accedētibus manibus voci concotdat. Vis ergo psallere? Noo solum vox tua sonet laudes dei, sed opera tua cōcordent cum voce tua. Cum ergo voce cātaueris, silebis aliquando: vita sic canta, vt nūquam sileas. Negocium agis, & fraudem cogitas, siluisti à laude dei: & quod grauius est, oon solum à laude siluisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum ergo deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas de-
um: & cū blasphematur deus de malo opere tuo, opere L
tuo blasphemas deum. Itaque ad aurium exhortationē canta voce, corde ne sileas, vita oe taceas. Noo cogitas io oegocio fraudem? psallis deo. Cum manducas & bibis, psalle non intermisce odo sooorū suauitates ad aures aptas, sed modeste & frugaliter & temperanter mā-
ducando & bibendo: quia hoc dicit apostolus, Siue 1.Corin. 10.
manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia io gloriam dei facite. Si ergo bene agis, & qood manducas & bibis, & ad refectionem corpotis sumis, repatatiooēmq; membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia, & cibus tuus & potus tuus laudat deum. Si verò modum oaturæ debitū immoderatione voracitatis excedas, & vinoleotia te ingurgites, quātaslibet laudes dei liogua tua soner, vita blasphemat. Post cibū & potum tequiescas vt dormias: nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra cōcessam licentiam in lege dei: sit castus cum cōiuge thorus, & si est cura propagādi liberos, noo sit effrænata luxuries libidinum, defer io lecto tuo coniugi tuæ hono-
rem, quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo cō- 1.Corint. 6.
diti, ambo sanguine ipsius reparati. Hæc agens laudas M
deū, nec omnino silebit laudatio tua. Quid cū somnus aduenerit, & cum dormis? Noo te excitet à quiete mala conscientia tua: & innocentia somni tui laudat deū. Si ergo laudas, oon taotum lingua tua caota, sed etiam assumpto bonorum operum psalterio, quoniam bonus psalmus. Laudas cum agis oegocium, laudas com cibū & potum capis, laudas cum in lecto requiescis, laudas cum dormis. Quaodo noo laudas? Perficietur in nobis laudatio dei, cum ad illam ciuitatem veoerimus,
quaodo effecti fuerimus æquales angelis dei, quaodo Matth. 22.
nos nulla corporalis oecessitas vlla ex parte solicitat, noo fames, noo sitis interpellat, oon æstus fatigat, oon frigus cōstringit, oon febris deiicit, noo mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exerceamos nos laudatione ista in bonis operibus. Propterea cum dixisset, Laudate dominū quoniam bonus psalmus: *Deo nostro,* inquit, *iocunda sit laus.* Quomodo erit deo nostro iocūda laus? Si bene viuendo laudetur. Audi quia tunc erit
illi iocunda laus. Alio loco dicitur, Noo est speciosa Eccli. 15.
laus in ore peccatoris. Si ergo io ore peccatoris speciosa laus noo est, iocūda oon est. Hoc eoim iocundū, quod speciosum. Vis ergo vt deo tuo iocunda sit laus? Noli bonæ cātilenæ tuæ obstrepere motibus malis. Deo

nostro

A nostro iocunda sit laus. Quid dixit? Qui laudatis, bene viuite. Laudatio impiorum offendit deum. Plus ille attēdit quid viuas, quàm quid sones. Certe cum eo quem laudas, pacem habere vis. Quomodo cum illo quæris pacem, quando à teipſo diſſonas? Quomodo, inquies, à memetipſo diſſono? Aliud ſonat lingua, aliud indicat vita. Deo noſtro iocunda ſit laus. Poteſt enim laus iocunda eſſe homini, cum audit concinnis acutiſq; ſententiis & ſuaui voce laudantem. Sed deo noſtro iocunda ſit laus, cuius aures non ad os, ſed ad cor, non ad linguam, ſed ad vitam laudatoris patēt. Quis eſt deus noſter, cui iocunda ſit laus? Dulceſcit nobis, commendat ſe nobis, gratias dignationi eius. Dignatur enim commendare ſe nobis, non quaſi aliquid præſtaturis, ſed multa ab illo potius accepturis. Quomodo ergo commendat ſe nobis deus? *Roman.5.* Audite apoſtolum Paulum, Cōmendat autem, inquit, dilectionem ſuam deus in nobis. Quomodo commendat? Audite, ipſe dicat apoſtolus, vt comparetur & pſalmo, Commendat, inquit, dilectionem ſuam deus in nobis. Quomodo commendat? Quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Quid ergo ſeruat laudato-B ribus, qui ſic ſe commēdat peccatoribus? Quia ergo ſic dixit apoſtolus commēdaſſe deum nobis dilectionem ſuam, vt Chriſtus moreretur pro impiis, non vt impij remanerent, ſed vt morte iuſti ab iniuſtitia ſanarentur: hic quid audis, cum dixiſſet, Deo noſtro iocunda ſit laus? Videamus ſi ipſa eſt commendatio quam dixit apoſtolus, Quia Chriſtus pro peccatoribus & pro impiis mortuus eſt. *Aedificans, inquit, Hieruſalem dominus, & diſperſiones Iſraelis colligens.* Ecce ædificans Hieruſalem dominus, colliget diſperſiones populi ipſius. Populus enim Hieruſalem, populus Iſraël. Eſt Hieruſalem æterna in cœlis, vbi ciues etiam angeli ſunt. Quid ergo ibi Iſraël? *Gene.32.* Si hominem illum nepotem Abrahæ conſideres, qui dictus eſt & Iacob, quomodo angelos intelligimus Iſraël? Si interpretationem nominis diſcutiamus, quia & ipſe Iacob mutato nomine vocatus eſt Iſraël, magis ibi nomen Iſraël, & vtinã & nos ſequentes ſimus Iſraël. Quid enim interpretatur Iſraël? Videns deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis videndo deum gaudent in illa magna ciuitate & ampla & cœleſti, ſpectaculum eis deus ipſe eſt. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulſi ne ibi remaneremus, & mortalitate prægrauati C ne illò rediremus. Reſpexit deus peregrinationem noſtram, & ille qui ædificat Hieruſalem, reſtituit lapſam partem. Vnde reſtituit lapſam partem? Diſperſiones Iſraël colligens. Cecidit enim pars quædam, & facta eſt peregrina. Hanc peregrinationem miſericorditer vidit deus, & quæſiuit nō quęrentes ſe. Vnde quęſiuit? Quem miſit ad captiuitatem noſtram? Miſit redemptorem, ſecundum quod ait apoſtolus. *Roman.5.* Commendat, inquit, deus dilectionem ſuam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Miſit ergo ad captiuitatem noſtram redemptorem filium ſuum. Porta, inquit, tecum ſaccum, ferto ibi preciū captiuorum. Induit enim ſe ille mortalitatem carnis, & ibi erat ſanguis quo fuſo redimeremur. Illo ſanguine collegit diſperſiones Iſraël. Et ſi ille collegit olim diſperſos, quomodo ſatagendum eſt vt colligantur modo diſperſi? Si collecti ſunt diſperſi, vt in manu artificis ad ædificium formarentur, quomodo colligendi ſunt qui de manu artificis inquietudine ceciderunt? Aedificās Hieruſalem dominus. Ecce quem laudamus, ecce cui laudem tota vita noſtra debemus. Aedificans Hieruſalem dominus, & diſperſiones Iſraël colligens. D Quomodo colligit? Quid agit vt colligat? *Qui ſanat contritos corde.* Ecce quomodo colliguntur diſperſiones Iſraël, vt ſanentur contriti corde. Qui cor non conterunt, non ſanantur. Quid eſt enim conterere cor? Notum ſit chariſsimi, fiat vt ſanari poſsitis. Dictum eſt enim multis aliis ſcripturarum locis, & maxime illo loco voce noſtra quidam cantans dicebat, Quoniam ſi *Pſal.50.* voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique. Deo dicebat, Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis autem non delectaberis. Quid ergo? Sine ſacrificij oblatione remanebimus? Audi quid te velit offerre. Sequitur & dicit, Sacrificium deō ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non ſpernit. Sanat ergo contritos corde, quia illis propinquat vt ſanet, ſicut dicitur in alio loco, Prope eſt dominus his qui obtri- *Pſal.33.* uerunt cor. Qui obtriuerunt cor? Humiles. Qui nō obtriuerunt cor? Superbi. Contritum ſanabitur, elidetur elatum. Ad hoc enim forte eliditur, vt contritum ſanetur. Ne velit ergo fratres cor noſtrum eſſe erectum antequam ſit rectum. Male erigitur quod non primo corrigitur. Qui ſanat contritos corde. *Et alligat contritiones eorum.* Sanat, inquit, contritos corde, ſanat ergo E humiliatos corde, ſanat confitentes, ſanat ſe ipſos punientes, in ſe ſeuerum iudicium exercentes, vt poſsint eſſe illius miſericordiam ſentientes. Tales ſanat, ſed perfecta eorum ſanitas tranſacta mortalitate fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mor- *1.Corin.15.* tale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit quod ex carnis labe ſollicitet, non ſolum nihil cui conſentiamus, ſed nihil quod ſuggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei quātæ illicitæ delectationes animum tangunt, quamuis eis non conſentiamus, vt membra noſtra iuſtitiæ ſeruiant, non iniquitati: tamen vel delectari talibus, etſi non conſentis, nondum eſt perfecta ſanitas. Sanaberis ergo, corde ſanaberis contrito. Noli erubeſcere, contere cor: tales ſanat deus. Sed quid ago inquies, modo? Condelector enim legi dei ſecundum *Roman.7.* interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Quid agis? Contere cor, confitere: age, dic ſequentia: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc enim dicere, infelix homo, iam cor conterere eſt. Ille ſperet feli- F citatem, qui confitetur infelicitatem. Dic ergo, infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? vt reſpondeatur tibi, Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrū. Quomodo autem liberabit ipſa gratia dei? vnde nunc pignus accipimus? Audi eundem apoſtolum, Corpus quidem, inquit, mortuum eſt pro- *Roman.8.* pter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum ex mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Hoc ergo pignus accepit ſpiritus noſter, vt incipiamus fide ſeruire deo, & ex fide appellari iuſti: quoniam iuſtus ex fide viuit. *Roman.1.* Quicquid autem nobis adhuc repugnat & reſiſtit, de mortalitate carnis eſt, & hoc ſanabitur. Viuificabit enim, inquit, & mortalia corpora veſtra per inhabitan- *Roman.8.* tem ſpiritum eius in vobis. Ad hoc pignus dedit, vt cōpleat quod promiſit. Quid ergo nunc in hac vita, quando adhuc cōfeſſores ſumus, nondum poſſeſſores? Quid in hac vita? Quid fiet? Quomodo durabitur? Sanat contritos corde. Sed perfecta ſanitas tunc erit, quando di-

G ximus. Nunc ergo quid? Alligat contritiones eorum. Qui curat, inquit, contritos corde, quorum perfecta sanitas in resurrectione iustorum erit, alligat modo contritiones eorum. Quæ sunt alligamenta contritionum? Sicut medici alligant fracturas. Aliquando enim intelligat & hoc charitas vestra, & notum est eis qui animaduerterunt, vel à medicis audierunt, aliquando praue & distorte firmata vt corrigant medici frangunt, & faciunt vulnus nouum, quia mala erat sanitas praua. Sic (ccli.3.) ergo rectæ sunt, inquit scriptura, viæ domini, sed prauicordius in illis scandalizabitur. Quid est prauicordius? (ſal.44.) Torticordius, tortum cor habens. Putat torta esse omnia quæ dicuntur à deo; putat praua esse omnia quæ fecit deus, & displicent illi omnia iudicia dei, maximéque in quibus ipse corripitur, & sedet & disputat quàm male faciat deus, quia non pro eius voluntate facit. Distortum cor, prauum cor est; quod non se corrigit ad deum, & deum vult distorquere ad se. Quid ergo dicit deus desuper? Tortus es, æquus sum. Si tu rectus esses, sentires & sitires æquitatem meam. Quemadmodum si in pauimentum æquale poneres distortum lignum, non collocaretur, vndique nutaret, vndique agitare-

H tur, quod non loci inæqualitas, sed distortio ligni facit, sicut ait scriptura, (Psal.72.) Quàm bonus Israël deus rectis corde. Quid ergo tortum est cor? Quomodo dirigitur? Et tortum est & durum. Iam ergo tortum & durũ frangatur, conteratur vt dirigatur. Tu dirigere cor tuum non potes: tu frange, ille dirigat. Quomodo tu frangis? quomodo tu conteris? Confitendo, puniendo peccata tua. Quid aliud significat pectorum tunsio, nisi forte putamus ossa nostra aliquid peccasse cum cædimus & tũdimus pectus? Sed significamus nos cor conterere, vt à domino dirigatur. Sanat ergo contritos corde, & contritum cor habentes: & sanitas ipsius cordis tunc erit perfecta, cũ & corporis reparatio implebitur quæ promissa est. Nunc interea quid facit medicus? Alligat contritiones tuas, vt tu possis peruenire ad plenissimam firmitatem, donec consolidetur quod fractum est, quod alligatum est. Quæ sunt ista alligamenta? Temporalia sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritiones nostræ, sacramenta interim temporalia quibus habemus consolationem: & ista omnia quæ loquimur vobis, ipsa quæ sonant & transeunt, quicquid in Ecclesia geritur temporaliter, alligamenta sunt contritionum.

I Quemadmodum enim medicus perfecta sanitate detrahit ligaturam, sic in illa ciuitate Hierusalem cum æquales angelis facti fuerimus, (Matth.22.) nũquid putatis ibi nos accepturos esse quod hic accipimus? Aut ibi recitandum est nobis euangelium, vt fides nostra permaneat? aut imponenda est manus ab aliquo præposito? Ista omnia alligamenta fracturæ sunt, sed perfecta sanitate detrahentur: sed ad eam non perueniretur, nisi alligarentur. Sanat ergo contritos corde, & alligat contritiones eorum. *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans.* Quid magnum deo, numerare multitudinem stellarum? Hoc & homines conati sunt. Viderint vtrum implere potuerint, non tamen conarentur, nisi se impleturos esse sperarent. Illa dimittamus quid potuerint, & quousque peruenerint: deo autem non puto esse magnum numerare omnes stellas. An forte numerum ne obliuiscatur, recenset? Et magnum est aliquid (Matth.10.) deo stellas numerare, cui capilli capitũ numerati sunt? Manifestum est fratres aliquid velle deum intelligere nos in eo quod ait, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis, inquit, nomina vocans. Sunt stel-

læ quædam lumina in ecclesia consolantia noctem nostram, omnes de quibus dicit apostolus, (K) In quibus apparetis tanquam luminaria in mundo. (Philip.2.) In ista, inquit, natione tortuosa & peruersa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo verbum vitæ habentes. Illas stellas numerat deus. Omnes secum regnaturos, omnes aggregandos corpori vnigeniti sui, numeratos habet, & numerat eos. Qui indignus est, nec numerabitur. Et multi crediderunt, vel multi se qualicumque adumbrata specie fidei, populo eius applicuerunt, nouit tamen ille quid numeret, & quid ventilet. Nam tanta est celsitudo euangelij, vt fieret quod dictum est, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. (Psal.39.) Sunt ergo in populis & supernumerarij quodammodo. Quid est supernumerarij? Plus quàm ibi futuri sunt. Intra parietes istos plures sunt, quàm futuri sunt in regno dei, in illa Hierusalem cœlesti, ipsi super numerum sunt. Animaduertat quisque vtrum luceat in tenebris, vtrum in iniquitate seculi tenebrosa non seducatur. Si non fuerit seductus nec victus, tãquam stella erit, quam iam numerat deus. Et omnibus, inquit, eis nomina vocans. Ibi est totum pręmium. Habemus nomina quędã, nomina apud deum: vt nouerit deus nomina nostra, (L) hoc optare debemus, hoc agere, hoc satagere quantum possumus, non de aliis rebus gaudere, nec de donis quibusdam spiritalibus. Videat charitas vestra, multa dona sunt in Ecclesia, sicut apostolus dicit, Alij quidem per (1.Cor.12.) spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donatio curationum, alij diiudicatio spirituum, id est, vt diiudicet inter bonos malósque spiritus, alij linguarum genera, alij prophetia. Quãta dixit? quàm multa dixit? Multi donis talibus male vsi, audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi sunt in fine, qui audient, (Matth.7.) Nõ noui vos? Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? In nomine tuo omnia ista: & quid dicet eis? Nũquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Quid est ergo esse iam lumẽ cœli cõsolãs noctẽ, & quod nõ vincatur à nocte? Adhuc, inquit, supereminẽtiorem viã vobis demõstro. Si linguis hominum loquar & angelorum, chari- (1.Cor.13.) tatem autem nõ habeam, factus sum vt æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Quale donum est loqui linguis angelorum & hominum? Tamen si charitatem, (M) inquit, non habeam, æramentum sum sonans, aut cymbalum tinniens. Si sciero, inquit, omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam, quanta ista dona sunt? Charitatem autem nõ habeam, inquit, nihil sum. Quale est illud donum martyrij & distributionis rerum suarum? Et tamen si distribuero, inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Qui ergo non habet charitatem, & si ad tempus habet hæc dona, auferẽtur ei. Auferetur ei quod habet, quia quiddam nõ habet. Et ipsum quiddam hoc non habet vnde cætera teneantur, & ipse nõ pereat. Quid est illud quod modo ait dominus, Qui habet, addetur ei: qui autẽ non (Matth.13.) habet, & quod habet auferetur ab eo? Qui ergo non habet, & quod habet auferetur ab eo. Habet gratiã possidendi, sed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud nõ habet, & quod habet auferetur ab eo. Propterea discipuli vt haberent charitatem, quos volebat facere in cœlo stellas ambulantes supereminentem viam, ilic

qui

A qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis
nomina vocans, cum redirēt diſcipuli quò miſsi erant,
exultauerunt & dixerunt, Domine, ecce ſpiritus immū-
di ſubiecti ſunt nobis propter nomen tuum. Et ille qui
numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis no-
mina vocans, ſciens multos dicturos eſſe, Nónne in no-
Lucæ.10. mine tuo dæmonia eiecimus, quibus dicturus eſt in fi-
nem, Non noui vos, quia eos non numerauit in multi-
tudine ſtellarū, nec eis nomina vocauit. Nolite, inquit,
in hoc gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiecti ſunt, ſed gau
dete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Qui nu-
merat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina
vocans. *Magnus dominus noſter.* Impletus eſt gaudio, e-
ructauit ineffabiliter, neſcio quid dicere non valebat,
& cogitabat quomodo volebat. Magnus dominus no-
ſter, *Et magna virtus eius, & intelligentiæ eius non eſt numerus.*
Ille ipſe qui numerat multitudinem ſtellarum, nume-
rari non poteſt. Magnus dominus noſter, & magna
virtus eius, & intelligentiæ eius non eſt numerus. Quis
hoc exponat? quis dignè vel cogitet quod dictum eſt,
Et intelligentiæ eius non eſt numerus? Atque vtinam
B infundat ſe vobis, & vbi nos deficimus, quia ipſe po-
tens eſt, ipſe illuſtret mentes veſtras, vt ſciatis quid ſit,
intelligentiæ eius non eſt numerus. Videtis enim fra-
tres, nunquid eſt numerus arenæ? nobis non eſt, deo eſt:
Matth.10. cui capilli capitis noſtri omnes numerati ſunt, & are-
na numerata eſt. Quicquid ergo finitum mundus iſte
complectitur, etiam ſi non homini, tamen eſt deo, pa-
rum dico deo, angelis numeratum eſt, Intelligētiæ eius
Li.12.de ci- non eſt numerus. Excedit omnes numerarios intelligē-
ui.dei.c.18. tia eius, numerari à nobis non poteſt, ipſum numerum
quis numerat? Numero numerantur quæcunq; nume-
rantur. Si quicquid numeratur, numero numeratur, nu-
meri non poteſt eſſe numerus: numerari numerus nul-
lo pacto poteſt. Quid ergo eſt apud deum? Vnde fecit
Sapien.11. omnia, & vbi fecit omnia, cui dicitur, Omnia in men-
ſura & numero & pondere diſpoſuiſti? Aut quis ipſam
menſuram, & ipſum numerum, & ipſum pondus vbi
deus omnia diſpoſuit, aut numerare poteſt, aut metiri,
aut appendere? Ergo intelligētiæ eius non eſt numerus.
Conticeſcant humanæ voces, requieſcant humanæ co-
gitationes. Ad incomprehenſibilia non ſe extendant
quaſi comprehenſuri, ſed tanquam participaturi: parti-
C cipes enim erimus. Nā hoc quod capimus erimus, nec
totum capiemus: ſed participes erimus, quia dictū eſt
de Hieruſalem cuius diſperſiones colligit, dictum eſt
de illa quiddam magnum, Hieruſalem quæ ædificatur
Pſal.121. vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. In idipſum
quid ait, niſi quod mutari non poteſt? Cætera quæ ſunt
creata, aliter & aliter poſſunt eſſe: qui autem creauit, ali-
ter & aliter non poteſt eſſe. Idipſum ergo ille eſt, quo-
Pſal.101. niam dictum eſt ei, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem
idem ipſe es, & anni tui nō deficient. Igitur ſi ipſe idem
ipſe eſt, & mutari ex nulla parte poteſt, participando e-
ius diuinitatem erimus & nos immortales in vitam æ-
ternā. Et hoc nobis pignus datum eſt de filio dei quod
iam dixi ſanctitati veſtræ, vt antequā efficeremur par-
ticipes immortalitatis ipſius, fieret ipſe prior particeps
mortalitatis noſtræ. Sicut autem ille mortalis, non de
ſua ſubſtantia, ſed de noſtra, ſic nos immortales, non de
noſtra ſubſtantia, ſed de ipſius. Participes ergo erimus,
nemo dubitet, ſcriptura hoc dixit. Et cuius rei partici-
pes erimus, quaſi partes ſint apud deum, aut per partes
diuidatur deus? Quis ergo explicat quomodo ſint par-
ticipes vnius ſimplicis multi? Non ergo exigatis quod
apertè antè dici non poſſe puto quàm videatis, ſed re- D
dite ad remedium ſaluatoris, conteratur cor, confringa-
tur animi duritia: conteratur animi duritia, conteratur
animi pertinacia, accuſetur in malo, renaſcatur in bo-
no. Diriget ipſe, alligabit fracturam, conſolidabit ſani-
tatem, & non erunt iam impoſsibilia nobis quæ modo
impoſsibilia ſunt. Bonū eſt enim vt cōfiteatur infirmi-
tatem, qui vult peruenire ad diuinitatem. Intelligentiæ
eius non eſt numerus. Ideo quid debeas facere in diffi-
cultate intelligendi, oſtendit tibi cum conſequenter di
cit, *Suſcipiens manſuetos dominus.* Verbi gratia, Non intel-
ligis, parum intelligis, non conſequeris. Honora ſcri-
pturā dei, honora verbum dei etiam non apertum, dif-
fer pietate intelligentiam. Noli proteruus eſſe, accuſare
aut obſcuritatem, aut quaſi peruerſitatē ſcripturæ. Per-
uerſum hic nihil eſt, obſcurum autem aliquid eſt, non
vt tibi negetur, ſed vt exerceat accepturum. Ergo quan-
do obſcurū eſt, medicus illud fecit vt pulſes. Voluit vt
exercereris in pulſando, voluit vt pulſanti aperiret. Pul- Matth.7.
ſando exerceberis, & exercitatus latior efficieris: latior
factus, capies quod donatur. Ergo noli indignari quòd
clauſum eſt. Mitis eſto, manſuetus eſto. Noli recalcitra- E
re aduerſus obſcura, & dicere, Melius diceretur, ſi ſic di-
ceretur. Quando enim potes tu ſic dicere aut indicare
quomodo dici expediat? Sic dictum eſt quomodo di-
ci debuit. Non corrigit æger medicamenta ſua. Nouit
ea medicus modificare, ei crede qui te curat. Ideo quid
ſequitur? Suſcipiens mā ſuetos dominus. Noli ergo reſi-
ſtere aduerſus clauſa dei, manſuetus eſto, vt ſuſcipiat te.
Si autem reſiſtis, audi quid ſequatur, *Humilians autem
peccatores vſque ad terram.* Multa genera ſunt peccato-
rum. Humilians autem peccatores vſque ad terram.
Quos peccatores, niſi cōtrarios manſuetis? Ex eo quip-
pe quod ait, Suſcipiens manſuetos dominus, humilians
autem peccatores vſque ad terram: ſpeciem quandam
peccatorum ex prædicta manſuetudine voluit intelligi.
Peccatores ergo hoc loco immites, & eos qui manſueti
nō ſunt intelligimus. Quare humiliat vſque ad terram?
Reprehendunt intelligibilia, terrena ſenſuri ſunt. Hoc
fecit & hominibus qui voluerunt irridere legem ante-
quam noſſent. Non enim fuerunt manſueti. Intelligat
charitas veſtra. Extitit quædam perditiſsima ſecta Ma-
nichæorum, acceptas ſcripturas & lectas irriſit, repre-
hendere voluit quod non intelligebat, & exagitando F
& reprehendendo non intellecta, multos illaqueauit.
Sed humiliati ſunt qui hoc facere voluerunt, vſque ad
terram. Non ſunt permiſsi intelligere cœleſtia, terrena
ſapuerunt. Quicquid audis in fabulis ipſorum, non niſi
blaſphemia eſt, & quædam figmenta imaginum cor-
poralium, quandoquidem volentes intelligere deum,
vſque ad lucis iſtius viſibilis cogitationem venerunt,
vltrà ire non potuerunt, & tales campos lucis fecerunt
in regno dei, qualem viderunt hunc ſolem quaſi fru-
ctum lucis illius. Totum autem hoc quod per terram
carnis tangitur, terra eſt deo. Habemus enim vnde vi-
deamus, vnde audiamus, vnde odoremus, vnde guſte-
mus, vnde tangamus. Caro iſta per quinque nuncios
quoſdam, quos appellamus ſenſus, percipit non niſi
corporalia, intelligibilia vero & ſpiritalia mente capi-
untur. Quia ergo illi obſcuritatem ſcripturarum irri-
ſerunt, quæ propterea clauſa erat, vt pulſantes exerce-
rentur, non vt paruulis negarentur, humiliati ſunt vſ-
que ad terram, vt cogitare amplius non poſsint, quàm
quod per terram percipitur. Per terram quid dico? Per
carnem: caro enim iſta terra eſt, & de terra facta eſt.

G Quicquid per oculos capis,ad terrã pertinet: quicquid
per aures,quicquid per olfactum,quicquid per gustum,
quicquid per tactum, ad terram pertinet, quia per ter-
ram percipitur. Illi ergo non valebant intelligere intel-
ligentiam cuius noo est numerus, quia intelligentiæ
eius non est numerus. Repreheodentes scripturas my-
sticis quibusdam rebus salubriter tegeotes intelligen-
tiam vt paruuli exerceantur, & ipsa repreheosione im-
mites facti, quod cootrarium est maosuetis, humiliati
sunt vsque ad terram, vt iocorporalem Deum sentire
non possent, & quicquid de deo cogitarent, noo nisi
corporaliter cogitarent. Humilians ergo est deus pec-
catores vsq; ad terram. Quid ergo debemus facere nos
si nolumus humiliari vsque ad terram? Quia magnum
est proficere vsque ad intelligibilia, magnum est profi-
cere vsque ad spiritalia, magnum est eò peruenire cor,
vt nouerit esse aliquid quod non per loca extendatur,
nec per tẽpora varietur. Qualis est enim species sapien-
tiæ? quis illam cogitet? longa est? quadrata est? rotuoda
est? Modo hic, & modo ibi est. Cogitat sapientiam oe-
scio quis io Orieote, cogitat illam alius in Occideote:
H si bene illam cogitant in tanta locorum diuersitate po-
siti, ambobus præsto est. Quid est hoc? quis illud capit?
Istam substaotiam, istam quandam diuinam incom-
mutabilémque naturam quis capit? Noli festinare, po-
teris capere. Audi quod sequitur, *Incipite domino in con-
fessione.* Hioc incipe, si vis peruenire ad intelligentiam
perspicuam veritatis. Si vis à via fidei perduci ad pos-
sessionem speciei, incipe in confessione. Te prius ac-
cusa, te accusato, deum lauda. Inuoca quem noodum
nosti, vt veniat & sciatur, non vt ipse veoiat, sed vt te ad
se perducat. Quomodo ipse veoit, vnde nunquã disce-
dit? Ipse est enim perfectio sapieotiæ. Vbique est, & loo-
ge est à malis. Vbique est, inquam, & longe est à malis
qui vbique sunt. Rogo vos, à quibus longe est quod
vbique est? Vbi putatis, nisi quia iacent in dissimilitu-
dine sua exterminantes in se similitudioem dei? Si dissi-
miles facti recesseruot, reformati redeant. Vnde, inquit,
reformabimur? Iocipite domino in cõfessiooe. Post cõ-
fessionem quid? Sequãtur bona opera. *Psallite deo nostro
in cithara.* Quid est, io cithara? Quod iam exposui, sicut
illud in psalterio psalmus: sic & cithara, non solùm vo-
ce, sed & opere. Psallite deo oostro io cithara. Ecce cõ-
fitemini, operamini opera misericordiæ, psallite deo
nostro. Cui deo nostro? *Qui cooperit cœlum nubibus.* Quid
est, cooperit cœlum oubibus? Qui cootegit scripturam
figuris & sacramẽtis. Ille qui humiliat peccatores vsque
ad terram, ille qui suscipit mansuetos, cooperit cœlum
nubibus. Et quis videat cœlum quod coopertum est nu-
bibos? Noli timere, audi quod sequitur, Qui cooperit
cœlum nubibus, *Qui parat terræ pluuiã.* Qui cooperit cœ-
lum nubibus. Expauisti, quia non vides cœlũ: cum pluc-
rit, fructificabis, & serenum videbis. Cooperit cœlũ nu-
bibus, qui parat terræ pluuiam: forte hoc fecit domious
deus noster. Nisi enim haberemus occasionẽ obscurita-
tis scripturarum, ista vobis ooo diceremus quibus gau-
detis. Hæc ergo pluuia forrasse est ad quam gaudetis.
Exprimi vobis per linguam nostram non posset, nisi
deus nubibus figurarum cœlum scripturarum cooperi-
ret. Ad hoc ergo ille cooperit cœlom oubibus, vt paret
terræ pluuiã. Ad hoc obscura esse voluit dicta prophe-
tarum, vt haberent postea serui dei quod interpretando
influereot super aures & corda hominum excipiẽtium
de nubibus dei saginam lætitiæ spiritalis. Qui cooperit
cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam. *Qui exoriri facit
in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.* Ecce fructus K
pluuiæ. Qui exoriri, inquit, facit in montibus fœnum.
Nuoquid nõ & in terra humili? Sed quid magnum est
in montibus? Mõtes dicit excelsos seculi: aliqua magna
digoitate præditos, hoc loco montes accipe. Et oon est
mirum, quia duo minuta misit nescio quæ vidua in ga-
zophylacium, terra attulit fœnũ, terra homilis: & moos Marc.12.
attulit, Zacchæus ille maior publicanorum: hoc eoim Luca.19.
erat mirabilius, quia mons attulit fœnum. Quãto enim
elati sunt homines, tanto auari sunt: & quãto in hoc se-
culo maiores, tãto plus amant diuitias. Vndc ille tristis
abscessit, qui consilium vitæ æternæ petebat à domino,
& appellauit eum magistrum bonum, dicens, Quid fa- Matth.19.
ciam vt vitam æternam habeam? Et ille, Serua mãdata.
Quæ? & dixit, Mandata legis. Hæc omnia feci à iuuen-
tute mea. Vnum, inquit, tibi deest. vis esse perfectus? va-
de vende omnia tua quæ habes, & da pauperibus, & ha-
bebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. quia dixit
dominus, Ecce mons es, accipe pluuiam, & da fœnum.
Quid enim daturus es? Nonne fœnum? Etenim ista om
nia quæ ecclesiæ ad necessitates seruieotium deo dãtur
à diuitibus, quid suot nisi fœnum? Caroalia enim sunt, L
& ad tempus apparentia: sed non inde aliquid carnale
conquiritur. De rebus vilibus quid emas attende: Apo-
stolus enim ait ostendẽs fœnum esse illud, Si nos vobis 1.Corin.9.
spiritalia seminauimus, magnum est si carnalia vestra
metamus? Et audi quia carnalia fœnum sunt, Omnis ca- Esaia.40.
ro fœnum, & omois claritas hominis vt flos fœni. Ergo
ille tristis abscessit: & ait dominus, Quàm difficilè di- Matth.19.
ues iotrat in regnum cœlorum? Hoc ergo magnũ, quia
exoriri facit io montibus fœnum. Et quomodo exoriri
facit in montibus fœnum, si diues ille audito quod res suas
deberet dare pauperibus, tristis abscessit? Quomodo
postea respondit apostolis contristatis? Quæ homini-
bus impossibilia sunt, deo facilia sunt. Ergo ille exoriri
facit in montibus fœnum, cui omoia facilia sunt. Nam
nihil esset sterilius durissimis mootibus. Pluit ille qui fa-
cit exoriri in montibus fœnum & herbam seruituti ho-
minum. Cui seruituti? Ipsum Paulum attende. Nos au- 2.Corin.4.
tem, inquit, seruos vestros per Iesum Christum. qui di-
cebat, Si oos vobis spiritalia seminauimus, magnum est 1.Corin.9.
si vestra carnalia metamus? seruum se dixit. Seruimus
enim vobis fratres. Nemo se oostrum dicat quasi maio-
rem vobis esse: erimus maiores, si fuerimus humiliores.
Quicunq; autem vult esse maior vestrũ, domini senten- Matth.20.
tia est, erit vester seruus. Ergo exoriri facit in mootibus M
fœnum & herbam seruituti homioum. Paulus quidem
apostolus manibus suis viuens, ipsum fœoum mootium
noluit accipere, voluit indigere, sed tamen montes da-
bant fœnum. Nam quia ille noluit accipere, propterea
mootes dare oon deberent, aut steriles remanerẽt? De-
betur pluuię fructus, debetur seruo cibus, sicut dominus
ait, Manducate quæ ab ipsis sunt. Et ne putarent aliquid Matth.10.
de suo donare, Dignus est, inquit, operarius mercede
sua. Itaq; fratres, quooiã cõtigit iã ex ista occasione ali-
quid loqui vobis, maxime quia loquimur, talia nos non
quærẽtes à vobis, & ideo liberius dicimus. Sed & si quę-
reremus, fructum vestrum quæreremus, & non vestras
opes, sed vestram iustitiam tantùm, tamen admoneo
breuiter, quoniam iam multa diximus, & aliquando
sermo finiendus est, si vultis non esse steriles, vt redda-
ris pro pluuia fœcunditatem, ne damnetur postea steri-
litas vestra. Minatur enim deus terræ sterili & spinosæ Hebr.6.
ignem, sicut fructuosæ horreum parat. Efficite vt vosip-
sos exigatis, efficimini exactores vestri. Christus tacitus

exigit,

A exigit, & maior est vox tacentis, quia in euangelio non
Luc.16. tacet: non enim vere tacet cum dicit, Facite vobis ami-
Psal.103. cos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in
tract.3. æterna tabernacula. Non tacet ipse, audite vocem eius. Nemo enim à vobis potest exigere, nisi forte exactione opus est, vt qui vobis in euangelio seruiunt, petant à vobis. Si ad hoc ventum fuerit vt petant, videte ne quod vos à deo petistis, frustra petatis. Ergo estote exactores vestri, ne aliquid illi qui in Euangelio seruiunt vobis, non dicam petere cogantur, nam forte nec coacti petent, sed ne silentio vos arguát: vnde scriptũ est, Beatus
Psal.40. qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Cũ dicit, qui intelligit super egenum & pauperem, non expectat vt petat. Intelligite super illum. Alius te quærit indigens, alium tu debes quærere indigentem. Vtrũq; dictum est fratres
Luc.6. mei. Et omni petenti te da, modo lectum est. Et alio loco scriptura dicit, Sudet eleemosyna in manu tua, quousq; inuenias iustũ, cui eam tradas. Alius est qui te quærit, alium tu debes quærere: nec cum qui te quærit relinquas inanẽ. omni enim petenti te da. Sed alius est quem tu debes quærere. Sudet eleemosyna in manu tua, quousque inuenias iustum cui des. Nunquam hoc facietis,
B nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod cuiq; placet pro necessitate rei familiaris suæ, tanquam
11. quæst.1. debitum quasi fisco reddendum. Sic non habet rempu-
Exêpl. & blicam suam Christus, non habet fiscum suum? Fiscus
c. Habebat enim scitis quid sit? Fiscus enim saccus est, vnde & fi-
dominus. scellæ & fiscinę dicuntur. Ne putetis quia aliquis draco
Ioan.12. est fiscus, quia cum timore auditur exactor fisci. Fiscus
& 13. saccus est [publicus:] ipsum habebat domin^s hic in ter-
Matth.4. ra, quando loculos habebat, & ipsi loculi Iudæ erant cô-
& 14. missi. Iudam traditorem patiebatur dominus & furem, & in ipso ostendens vbique patientiam suam: tamen illi qui conferebant, in loculos domini conferebant: nisi forte putatis quia dominus ibat & petebat aut indigebat, cui angeli seruiebant, qui de quinque panibus tot milia hominum pauit. Quare ergo egere voluit, nisi vt daret exemplum montibus, vt parerent fœnum, ne côtra pluuiam sterilitatem redderent? Præcidite ergo aliquid & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæstibus vestris. Nam quasi diuino videris dare, & necesse est vt trepidet manus tua, quando illam porrigis ad id quod non debueras. Exime aliquoam partem reddituum tuorum. Decimas vis? deci-
C mas exime, quanquam parum sit. Dictum est enim quia Pharisæi decimas dabát, Ieiuno bis in sabbato, decimas
Luc.18. do omnium quæ possideo. Et quid ait dominus? Nisi abũdauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et ille super quem debet abundare iustitia tua, decimas dat, tu autem nec millesimam das. Quomodo enim superabis eum, cui nõ æquaris? Qui cooperit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam, qui exoriri facit in montibus fœnum & herbã seruituti hominum. *Et dat pecoribus escam ipsorum.* Pecora ista dicit greges dei. Non fraudat deus gregem suum esca sua per homines, quorum seruituti
1.Cor.9. herbam facit exoriri. Vnde dicit apostolus, Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Qui dat pecoribus escam ipsorum. *Et pullis coruorum qui inuocant eum.* Hoc forte putabimus, quia corui deum inuocant vt det illis escam? Ne hoc cogitetis, irrationalem animam inuocare deum: non nouit anima inuocare deum, nisi sola rationalis. In figura accipite dictum, nec putetis, (sicut impij quidam dicunt) reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Hoc à cordibus vestris excludite, & à fide vestra. Anima humana facta
D est ad imaginem dei, non dabit imaginem suam cani Gene.1.
& porco. Quid est ergo, Et pullis coruorum qui inuocant eum? Qui sunt pulli coruorum? Israelitæ se solos iustos esse dicebant, quia legem acceperant, cæteros omnes omnium gentium homines peccatores dicebant. Et verè omnes gentes in peccato, in idololatria, in adoratione lapidum atque lignorum erant. Sed nunquid sic remanserunt? Et quid ipsi? Etsi non nisi ipsi corui patres nostri, tamen pulli coruorum nos ipsi inuocamus deum. Dat pecoribus escam ipsorum, & pullis coruorum qui inuocant eum. Ipsi sunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibili argento vel au- 1.Petri.1.
ro redempti estis de superuacua vestra consuetudine à parentibus vestris tradita. Proficientes enim pulli coruorum qui simulacra colere videbantur parentum suorum, conuersi sunt ad deum. Et audis modo pullum corui inuocantem vnum deum. Quid ergo? Dimisisti parentem tuum, dicis pullo corui? Dimisi plane. Ille enim coruus non inuocans deum, ego pullus corui inuoco deum. Et pullis coruorum qui inuocât eum. *Non in potentatu equi voluntatem habebit.* Potentatus equi est superbia. Videtur enim equus veluti ad suggestum homi- E
nis accômodatus, vt altior incedat. Et reuera est in eo ceruix indicans quandã superbiã. Non se extollant homines in suis dignitatibus, non se sublimes potent honoribus, caueant ne in equo indomito præcipitentur. Vide enim quid dictum est in alio psalmo, Hi in curri- Psal.19.
bus, & hi in equis, nos autẽ in nomine domini dei nostri magnificabimur. Hoc est, illi in honoribus temporalibus, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Propterea illis quid accidit? Videte quid sequitur, Illis obligati sunt pedes, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus. Non in potentatu equi voluntatem habebit. *Nec in tabernaculis viri bene sentiet.* In tabernaculis, inquit, viri. Est enim tabernaculum domini, ipsa sancta Ecclesia toto orbe diffusa. Hæretici diuidentes se ab Ecclesiæ tabernaculis, sibi tabernacula posuerunt, non in ipsis tabernaculis viri bene sentiet deus. Sed pullum coruorum attende dicentem, Elegi Psal.83.
abiectus esse in domo dei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Etenim si alicui bono, pio, con fitenti infirmitatem suam, pullo corui inuocanti deum contigerit forte in Ecclesia carere honore téporali, non it extra Ecclesiam, non sibi facit extra Ecclesiam taber- F
naculum, in quo non bene sentiat deus. Sed quid dicit? Elegi abiectus esse magis in domo domini, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Nec in tabernaculis viri bene sentiet. Sed quid adiungit? *Bene sentiet dominus in timentibus eum, & in his qui sperant in misericordia eius.* Bene sentit dominus in timentibus eum. Sed nunquid sic timetur deus, quomodo & latro? Nam & latro timetur, & bestia timetur, & homo iniustus & potens timetur multum. Bene sentiet dominus in timentibus eum. Sed quomodo in timentibus eum? Et in his qui sperant in misericordia eius. Ecce timuit eũ Iudas traditor Christi, sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim pœnituit eum quod tradiderit Christum, & dixit, Peccaui, Matth.27.
quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia eius quem timuisti. Ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time dominũ, vt speres in misericordia eius. Si times latronem, ab alio speras auxilium, & non ab eo quem times. Si sic times, poscis auxilium ab eo quem non times, adnersus eum quem times. Si sic times deũ, & ideo times

G deum,quia peccator es, à qoo accepturus es aoxiliũ ad-
uersus deum? Quò iturus es? Quid factutus? Vis ab illo
fugere? Ad ipsum fuge. Vis sugere ab irato? Fuge ad pla-
catum. Placabis enim eũ, si speres in misericordia ipsius.
Atque ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis de-
preceris vt tibi dimittantur à domino, cui est honor &
imperiũ cum patre & spiritu in secula seculotũ, Amen.

In psalmum centesimum quadragesimumseptimum enarratio.

MEMINIT charitas vestta de psalmo quẽ mo-
do cantauimus, in hodiernum diẽ oos distu-
lisse sermonẽ. Ipse enim erat, & die domini-
co lectus est, & ttactãdus ipse suscept⁹ est. Sed
qoia euãgelica lectione tunc permoti, prę magnitudioe
timoris nostri & vestræ vtilitatis immorati sumos in eo
Math. 24. quòd nobis dominus diem nouissimum cõmendauit,
cautosq; nos & vigilantes expectare voluit aduentũ suũ,
Luc. 17. terrens etiã exemplo, ne damnaret iudicio, sic futurum
dicens aduẽtum filij hominis, sicut in diebos Noë, man-
ducahant & bibebant, emebant, vendebant, nubebant,
vxores ducebant, donec introiret Noë in arcam, & ve-
H nit diluuiũ, & perdidit omnes. Solliciti ergo, & magno
timore concussi, (quis enim si credit non timeat?) in eo
sumus quãtum potuimus immorati, vt de vestris mori-
bus vitaq; vestra, & omniũ nostrum, sermo producere-
tur, quò possimus illum diẽ nõ solom securi expectare,
sed etiam desiderare. Si enim amamus Christum, vtique
aduentũ eius desiderare debemus. Peruersum enim est,
& nescio vtrũ verũ, quẽ diligis, timere ne veniat: orate,
Math. 6. Adueniat regnum tuum, & timere ne exaudiaris. Vnde
autem timor? quia iudex vẽturus est? nunquid iniustus?
nunqnid maleuolus? nonquid inuidus? nũquid postre-
mò ab altero expectans nosse causam tuam, ne forte ille
quem instruxisti, vel pręuaricatione te decipiat, vel mi-
nori facundia & facultate deficieos, innocentię tuę bo-
num verbis demonstrare modo non possit? Nihil horũ.
Quis ergo venturus est? quare non gaudes? quis vẽturus
est iodicare te, nisi qui venit iudicari propter te? Non ti-
Ioan. 12. meas accusatorẽ, de quo ipse dixit, Princeps huius mon
di missus est foras. Non timeas malum aduocatum: ille
enim tibi modo aduocatus est, qui tũc iudex futur⁹ est.
Ille erit, & tu, & tua causa, sermo causæ tuæ, testimoniũ
conscientiæ tuæ. Quisquis ergo futurum iudicẽ times,
præsentẽ consciẽtiam tuã modo cotrige. Parũm ne tibi
I est qoòd præterita noo requiret? Sioe reliquo spatio tẽ-
poris tunc iudicabit, sed quod cum tãto spatio tẽporis
modo pręcipit, tunc etiã corrigi nõ licebit. Modo quis
prohibet? Hoc cum vehemẽter cõmendaremus domi-
nico die, quia revera, quia propè hoc solũ dicẽdum est,
non parum temporis effluxit, & coacti sumus hũc psal-
mum susceptum ad tractandũ in hunc diẽ differre. Mo
do ipse præsto est, intendamus in eum, imò in deũ, qui
hos sermones per misericordiam suam in spiritusancto
dispensare dignatus est, ita vt ipse nooit expedire infir-
mitatibus nostris. Quis enim æger cõsilium dare medi-
co audet? Cum legeretur credo aut omoes aut multos
vestrũ animaduertisse q habeat aliquos versus ad quos
aperiẽdos pulsandum est, maximeq; vbi ait, Qui dat ni-
uem velut lanam, nebulã velut cinerẽ spargit: qui mit-
tit crystallum suum velut frusta panis, in faciem frigoris
eius qui subsistet? His enim auditis quisquis ea accipit
ad literam, opera quidem diuina cogitauit. Quis enim
dat niuẽ nisi deus? & quis nebulã spargit nisi deus? cry-
stallũ quis durat nisi ipse deus? Et habeot hæc tria simi-
litudines congruas appositas. Neque enim dissimilis est
lana niui, aut cinis nebulæ, aot frusta panis candido ni- K
tori & cãdori crystalli. Est enim crystallũ species quędã
io modum vitri, sed candidum est: Hoc autẽ genus tra-
ditur ab eis qui nouerunt, vnde dubitare non debemus,
quoniã fidelissima scriptura testimoniũ dicit. Traditur
enim crystallus durata per multos annos, & nõ resolu-
ta niue ita cõgelascere, vt resolutio non facilis sit. Niues
præteritæ hyemis facilè dissoluit æstas adueniens: non
enim eis ad cõfirmandã duritiã accessit aonositas. Vbi
autẽ niues multæ per annos multos super iouicẽ missæ
fuerint, & copia sua violentiã æstatis euiceriot, nõ æsta-
tis vnius, sed multarũ, pręsertim in his terrę partibus, id
est, in aquilonia plaga, vbi nec æstate sol perferuentissi-
mus iouenitur, ipsa diuturna & annosa duritia reddit
hanc speciem, quæ crystallum dicitur. Intendat charitas
vestra. Quid est ergo crystallum? Nix est glacie durata
per multos annos, ita vt à sole vel igne facilè dissolui nõ
possit. Hoc propterea aliquãto diutius exposuim⁹, quia
multi ignorãt: nec illi qui hoc forte norunt, de re quam
nouerunt, onerosom debent habere sermonẽ adhibitũ,
non propter se, sed propter eos qui non nooerunt. Hæc
ergo cũ audistis personante lectore, non dubito vos di- L
uersa cogitasse, dixisse aliquos, & verum dixisse, Magna
opera domini: vnde particula quædã cõmemorata est,
& ipsa terrena & propè omnibus annis nota, quomodo
ningat deus, quomodo nebulã spargat, quomodo etiã
crystallum solidet. Alios dixisse sibi: Putás ne sine causa
ista in scripturis posita sunt, aut vere hoc totum habent
quod sonant? Non nobis aliquid innuit nix ista & lana,
nebula & cinis, crystallus & panis? Sed quare sic scriptu-
ra loqui voluit, per quasdam quasi caligines similitudi-
num? quãto melius apertius loqueretur? Quare vel quæ-
ro vel hæsito, quid sibi illa verba exigãt? quare in audiẽ-
do vel laboro? quare plerũque audito psalmo indoctus
abscedo? Hoc est quod paulò aotè dixi, Patere te curari,
ita sanandus es. Multũ superbus & præceps est æger, qoi
& medicũ monere auder, etiam hominẽ. Consiliúmne
audebit dare æger medico? Vbi homo ægrotat, & deus
curat, magnũ pietatis & sanitatis indiciũ est. Antequam
scias quare quid dictũ sit, crede ita dici debuisse vt di-
ctũ est. Hęc eoim pietas faciet te capacẽ vt quęras quod
dictum est, & cum quęsieris, inuenias: & cum inueneris
gaudeas. Adsit ergo nobis apud dominũ deum nostrũ
iste affectus precũ vestrarum, & si nõ propter nos, certe
propter vos donare dignetur quod hic abscõditom la- M
tet. Modo ergo putate nos quoniã cuiusdã spectaculi
editionis diuinæ diem promisimus, pronũciatis his ver-
sibus & nõdum expositis, inuolutas quasdã editoris no-
stri sarcinas protulisse. Vtiq; ad hoc inuolutę proferun-
tur, vt euolutę expectentur: vos autem non tantum in-
tueri, sed & vestiri paramini. Dixeramus autem die do-
minico, si meminit charitas vestra, qui affuistis, ipsam
euangelicã lectionem quæ nos diutius tenuit, vt psalmi
expositio differretur, cõgruam lectã fuisse eidẽ psalmo.
Hoc tunc diximus, sed ostẽdere nõ valuimus, quia psal-
mum distulimus. Hodie itaq; demonstranda est & ipsa
cõgruentia. In euangelica illa lectione territi sumus de Math. 24.
die nouissimo. Terror ille securitatẽ parturit: territi enĩ
pręcauemus, pręcauẽres securi erim⁹. Quomodo enim
præpostera securitas in terrores impellit, ita ordinata
sollicitudo securitatẽ parit. Territi enim sumus ne præ-
sentẽ vitam deficientẽ, volaticã, transitoriã sic amemus,
quasi alia nulla sit. Si enim alia nulla est, amemus hanc.
Si alia vita nulla est, feliciores nobis sunt qui ad amphi-
theatrum hodie vigilarunt. Quid enim ait apostolus?

A Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. *1.Cor.15.* Est ergo alia vita. Interroget quisque vestrum in fide sua: sed dormit fides. Meritò fluctuas, quia Christus dormit in naui. *Matth.8.* Iesus enim dormiebat in naui, & nauis fluctuabat in aquis & tempestatibus multis. Fluctuat ergo cor quando Christus dormit. Christus semper vigilat. Quid est ergo, Christus dormit? Fides tua dormit. Quid adhuc dubitationis tempestate iactaris? Excita Christum, excita fidem tuam. Conspice oculis fidei vitam futurã, propter quam credidisti, propter quam signo eius signaris, qui propterea duxit hanc vitam, vt tibi ostẽderet quàm sit contemnenda quam diligebas, & quàm sit speranda quam non credebas. Si ergo fidem excitaueris, & oculos eius in nouissima miseris, futurúmque seculum in quo gaudebimus post alterum domini aduentum, post iudicium peractum, post traditum iustis regnum cœlorum, si illam vitam cogitaueris, & illius vitæ negocium ocinsum, de quo sæpe locuti sumus, charissimi, non fluctuabit negocium nostrum: ociosum negociũ plenum solius dulcedinis, nulla interpolatum molestia, nulla fatigatione sauciatũ, nulla nube perturbatũ. Negocium

B nostrum quod erit? Laudare deũ, amare & laudare: laudate in amore, amare in laudibus. *Psal.83.* Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabũt te. Quare, nisi quia in secula seculorum amabunt te? quare, nisi quia in secula seculorũ videbũt te? Hoc ergo fratres mei quale spectaculum erit in visione dei? *86.dist.capite, vident homines.* Vident homines venatorem, & delectantur: væ miseris si non se correxerint. Qui enim vident venatorem & delectantur, videbunt saluatorem, & contristabuntur. Quid illis miserius, quibus saluator saluti non erit? Non ergo mirum, quia illis quibus voluptati est homo pugnans, nõ erit saluti deus liberans. Nos autem fratres si nos in eius membris meminimus, si concupiscimus, si perseueramus, videbimus & gaudebimus. Erit illa ciuitas purgatis omnibus ciuibus suis, nullo admixto seditioso aut turbulento. Inimicus ille qui modo inuidet ne ad illam patriam veniamus, illic cuiquã insidiari non poterit, quia nec esse ibi permittetur. Si enim modo excluditur de corde credẽtium, quomodo excludetur de ciuitate viuẽtium? Quid erit fratres? quid erit, rogo vos, esse in illa ciuitate, de qua loqui tantũ gaudiũ est? Huic futuræ vitę corda pr

C parare debemus. Quisquis ei cor præparauerit, totam istam contemnit: contempta ista, securũ facit expectare diem, de quo expectando dominus terruit. Cum ergo psalmus iste dicat nobis, & cãtet de illa vita futura, euãgelium autem terruerit de præsenti: psalmus facit amorem futuræ, euangelium facit timorem præsentis. Nec de futura delectatione tacetur in literis noui testamẽti, & multo magis in eis vbi non tanquam inuolucris quibusdam proferuntur illa quæ intelligenda sunt, sed ibi videntur aperta, vt hic intelligantur obscura. Cum ergo dicit nobis Euangelium, *Matth.24.* Obseruate diem nouissimum venturum, diem aduentus filij hominis, quia illos male inuenturus est qui modo securi sunt, ideo quia peruerse securi sunt: securi sunt enim in voluptatibus seculi, cũ deberent esse securi domitis cupiditatibus seculi: Iam vtiq; illi vitæ nõ nos præparauit apostolus in verbis quæ tunc etiam cõmemoraui: *1.Corin.7.* De cætero fratres tempus breue est: reliquum est vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint, & qui emunt tanquam nõ ementes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui flent tanquam non flentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes sint: pręterit enim figura huius mundi, volo vos sine sollicitudine esse. Qui gaudiũ totum suũ totamq;

D felicitatem suam constituit in manducando, bibendo, vxorem ducendo, emendo, vendendo, vtendo mundo isto, sine sollicitudine est talis: sed præter arcam væ illi à diluuio. Quisquis autem siue mãducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam dei facit: & si aliqua tristitia est de rebus secularibus, sic flet, vt intus in spe gaudeat: & si aliqua lætitia est in rebus secularibus, sic gaudet, vt intus spiritaliter timeat, nec donet se corrumpendum felicitati, nec cedat aduersitati frangendum. Hoc est enim flere tanquam non flentem, & gaudere tanquã non gaudentem. Quisquis & si habet vxorem, eiusq; infirmitati compatiẽs, reddit non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem, plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit. Quisquis vendit quod nouit quia & si maneret, beatum non faceret, quisquis quod emit nouit quia transiet: & de his omnibus etsi abũdantibus, etsi circumfluentibus non præsumit, facitq; ex eo quod habet, misericordiam cum eo qui nõ habet, vt & ipse accipiat quod non habet, ab illo qui omnia habet: Quisquis talis est, securus expectet diẽ nouissimũ, quia non est pręter arcam. *Gene.6.*

E iam inter ligna imputribilia cõputatur, ex quibus arca fabricatur. Non ergo timeat vẽturum dominum, sed & speret & desideret. Non enim veniet ille ad inferendas pœnas, sed ad finiendas molestias. Hoc autẽ fit desiderio illius ciuitatis. Quod ergo monuit Euangelium, impletur eius ciuitatis desiderio quod Psalmus cantat. ita congruit Euangeliũ huic cantico. Et quam ciuitatem Psalmus iste cantat, audiamus. Audiamus & cãtemus gaudium nostrũ: cum hoc audimus, canticũ dei nostri est. Non enim tantũ cantamus, quando voce & labiis sonamus cãticum. Est & cãticum intus, adsunt labia, quia sunt & aures cuiusdã intus. Voce cantamus, vt nos excitemus: corde cantemus, vt illi placeamus. *Aggæi & Zachariæ Psalmus* dicitur. Aggæus & Zacharias prophetæ fuerunt. Erant autem prophetæ illi iam in captiuitate Hierusalẽ illius quæ in terra portauit vmbram cuiusdam ciuitatis cœlestis. *1.Esdræ.5.* In illius ergo ciuitatis captiuitate cũ essent in Babylonia, prophetauerunt prophetæ isti reparationem Hierusalem, prophetauerunt ciuitatem nouam ex reparatione veteris, liberato populo à captiuitate. Agnoscimus & istam ca-

F ptiuitatem, si vere agnoscimus nostram peregrinationem. In hoc enim mundo, in his tribulationibus seculi, in hac turba multiplici scandalorum, quodammodo in captiuitate gemimus, sed erigemur: prænunciatur ciuitas nostra noua æqualis futura. Nam & post istorum prophetationem, & visibiliter contigit vt totum explicaretur quod ad persoluendam imaginem pertinebat. Reparata est Hierusalem post septuaginta annos captiuitatis. Sic Hieremias propheta septuaginta annis septenario illo numero omnem volubilitatem huius temporis signat. *Hiere.25. & 29.* Septenario enim numero voluuntur dies hi, sicut nostis: iidẽ abeunt, iidẽ redeunt. Post septuaginta ergo annos cum prophetauit Hieremias reparari ciuitatem Hierusalem, factum est vt & ibi significaretur imago futurorum. Significatum est nobis post omnem istam volubilitatem temporis, quę septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem nostram iam in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tempus nõ voluitur, quia habitator ibi nõ labitur. Hanc cum viderent in spiritu prophetæ, videbant illam, dicebant de ista. Sed hæc dicebant de ista, quæ in illam ducerent, & illa omnia quę fiebant secundum tempus, secundũ cor-

G porales motiones,ſecundũ actus hominum,ſigna erant
& prænunciationes futurorum. Audiamus iam cantari
ciuitatem illam,& erigamur ad eam. Multum enim no-
bis eam commēdat ſpiritus dei,infundens nobis amo-
rem illius,vt ei ſuſpiremus,& in peregrinatione ingemi-
ſcamus,& ad illam venire deſideremus. Amemus illam,
& ipſum amare ambulare eſt . Ecce amemus illã ex ore
ſancto & ex ore prophetico & dei ſpiritu dicentis:

Expoſitio Pſalmi.

COllauda Hieruſalē dominum. In captiuitate adhuc
cõſtituti,vidẽt illos greges,imò vnum gregem
omnium ciuium vndiq; collectorum ad illam
ciuitatem: vidẽt gaudium maſſæ poſt trituras,poſt ven-
tilationem iam miſſæ in horreum, nihil timentis, nihil
laboris & moleſtiæ patientis : & adhuc hic poſiti , & in
ipſa contritione conuerſantes , præmittunt gaudium
ſpei,& anhelant in illam quaſi coniungentes corda ſua
angelis dei ,& futuro illi populo ſecum in gaudio per-
manſuro. Collauda Hieruſalem dominum. Quid enim
factura es ô Hieruſalem ? Tranſiet certe & labor & ge-
mitus. Quid factura es? aratura,ſeminatura,nouellatura,
nauigatura es,negociatura es? Quid factura es? An in il-
H lis operibus quamuis nobis & de miſericordia venien-
tibus exerceri te adhuc oportet ? Conſidera numerum
tuum,conſidera vndique ſocietatem tuam. Vide vtrum
Matth.25. aliquis eſuriat , cui porrigas panem: vide ſi aliquis ſitiat,
cui des calicem aquæ frigidæ: vide vtrum aliquis modo
apud te peregrinus eſt , quem hoſpitio recipias : vide v-
trum aliquis ſit æger , quem viſites : vide vtrum aliquis
eſt qui litiget, quem concordes: vide vtrum aliquis mo-
riatur , quem ſepelias . Quid ergo factura es ? Collauda
Hieruſalem dominum . Ecce hoc eſt negocium tuum.
Sicut ſolet in titulis ſcribi , Viere felix, collauda Hieru-
ſalem dominum. Eſtote Hieruſalẽ, mementote de qui-
bus dictum eſt, Dominè in ciuitate tua imaginem ipſo-
rum ad nihilum rediges. Hi ſunt qui modo gaudent ta-
libus pompis : inter illos ſunt qui propterea hodie non
venerunt,quia munus eſt. Cui munus eſt? cui damnum?
Aut vnde munus? aut vnde dãnum? Non enim illi tan-
tum qui talia edunt,damno feriuntur,ſed maiori dam-
no percutiuntur qui talia libẽter intuentur. Illorum ar-
ca auro exinanitur , iſtorum pectus iuſtitiæ diuitiis ex-
poliantur . Plangunt plerique editores vendentes villas
† al ſpecta-tores. ſuas . Quomodo debent plangere peccatores † per-
dentes animas ſuas ? Itáne ad hoc clamauit dominus
I dominico die , Vigilate, vt hodie ſic vigilaretur? Obſe-
cro vos ô ciues Hieruſalem, adiuro vos per pacem Hie-
ruſalem , per redemptorem, per ſtructorem, per recto-
rem Hieruſalem , vt conuertatis pro illis preces ad do-
minum, vt videant, ſentiant quia nugantur,& multum
intenti in illa ſpectacula quæ illis placent , aliquando &
ſe ſpectent, ſibique diſpliceant . In multis enim iam fa-
ctum gaudemus:& aliquando nos quoque ibi ſedimus,
& inſaniuimus:& quàm multos putamus ibi nunc ſede-
re futuros non ſolùm Chriſtianos,ſed etiam epiſcopos?
Ex prçteritis futura cõiicimus,ex his quç iam facta ſunt,
quæ deus facturus eſt prænunciamus . Vigilent preces
veſtræ,non gratis gemitis fratres . Prorſus illi qui cuaſe-
runt deprecantes pro his qui periclitantur , quia & ipſi
fuerunt in numero periclitantium , exaudiuntur,& ab-
ſtrahet deus à captiuitate Babyloniç plebem ſuam,redi-
ruet omnino & eruet , & perficietur numerus ſanctorũ
geſtantium imaginem dei. Non ibi erunt quorum imá-
Pſal.27. ginem deus in ciuitate ſua ſpernet,& ad nihilũ rediget,
quia & ipſi in captiuitate ſua , & in ciuitate ſua ; hoc eſt

Babylonia imaginem eius ad nihilum redegerunt . Erit K
ille populus laudans dominum , quem præuidet modo
ſpiritus prophetiæ , & dicit vt exultemus in ſpe, & deſi-
deremus ipſam rem . Collauda Hieruſalem dominum.

Lauda deum tuum Sion. Collauda,quia ex multis conſtas:
lauda,quia vnum facta es. Multi,inquit apoſtolus,vnum *1.Corin.10.*
ſumus in Chriſto Ieſu . Quomodo ergo multi collau-
damus , quomodo vnum laudamus ? Iidem multi qui
vnum: quia ille in quo vnũ,ſemper vnus . Quare,inquit
hęc Hieruſalẽ,collaudo dominũ,& laudo deum meum
Sion? Quæ Sion,ipſa Hieruſalẽ. Diuerſis cauſis duo no-
mina . Hieruſalẽ dicta eſt viſio pacis,Sion dicta eſt ſpe-
culatio. Videte ſi aliud ſonãt iſtá nomina niſi ſpectacu-
la,ne putent gentes ſe habere ſpectácula,& nos non ha-
bere. Aliquãdo dimiſſo theatro aut amphitheatro,cum
cœperit ex illa cauea euomi turba perditorum,aliquan-
do tenentes in animo phãtaſias vanitatis ſuę,& memo-
riam ſuam paſcentes rebus nõ ſolum inutilibus , ſed &
pernicioſis , gaudentes in eis tanquam in dulcibus , ſed
peſtiferis: vident plerumq;, vt fit,tranſire ſeruos dei,co-
gnoſcunt ipſo habitu vel veſtis,vel capitis,vel ſorte no-
tos habent,& dicunt apud ſemetipſos vel ſecum, O mi-
ſeros iſtos,quid perdunt ? Fratres , rogemus dominum L
pro beneuolentia ipſorum, quia bonum illi putãt, bene
nobis volunt. Sed qui diligit iniquitatem, odit animam
ſuã. Si odit animã ſuam, quomodo amabit animã tuã?
Tamen ipſa peruerſa & inani & vana beneuolentia , ſi
dicenda beneuolentia eſt , dolent nos perdere quod a-
mant: oremus ne perdant quod amamus. Videte qualẽ
Hieruſalem exhortetur ad laudẽ , vel potius præſentiat
laudaturam . Non enim illius ciuitatis laudes tunc cum
videbimus & amabimus & laudabimus , voce prophe-
tica exhortandę & excitandę ſunt: ſed propterea modo
dicũt hoc prophetæ, vtpote quantũ poſſunt in hac car-
ne conſtituti,futura gaudia beatorũ eructantes in aures
noſtras,vt excitent amorem illius ciuitatis . Ferueamus
deſiderio , non ſimus ſpiritu pigri . Sed videte qualem
Hieruſalem dicit laudaturam deũ,& vnde laudaturam.
perfectione quadã beatitudinis. Collauda,inquit, Hie-
ruſalem dominum,lauda deum tuum Sion. Et quaſi di
ceret,vnde ſecura laudabo? *Quoniam confirmauit*,inquit,
vectes portarum tuarum. Attendite fratres mei. Confirma-
uit,inquit,vectes portarum tuarum. Vectium confirma-
tio non eſt portarum apertarum, ſed clauſarum . Vnde
pleriq; codices habẽt,cõfirmauit ſeras portarũ tuarum. M
Attendat charitas veſtra. Cõcluſam Hieruſalẽ dicit lau-
dare dominum . Collauda Hieruſalem dominũ , lauda
deum tuum Sion. Collaudamus modo,laudamus mo-
do,ſed inter ſcãdala: Multi quos nolumus intrãt, multi
& ſi nolumus exeunt: ideo crebreſcunt ſcãdala. Et quo-
niam abundauit iniquitas , ait veritas, refrigeſcit chari- *Matth.24.*
tas multorũ, propter intrantes quos diiudicare nõ poſ-
ſumus,& exeũtes quos tenere nõ poſſumus. Quare hoc?
Quia nondũ perfectio,nondum illa beatitudo . Quare
hoc ? Quia adhuc area,nondum horreum . Tunc ergò
quid,niſi vt nõ timeas tale aliquid? Collauda enim Hie-
ruſalem dominum , lauda deum tuum Sion , quoniam
confirmauit vectes portarũ tuarum. Confirmauit,non-
dum dixit,appoſuit: tantum confirmauit vectes porta-
rum tuarum . Nemo exeat , nemo intret . Nemo exeat,
gaudemus: nemo intret, timemus . Ne hoc timeas cum
intraueris. Dicitur tantummodo,eſto in numero virgi-
num quę portarũt oleum ſecum: virgines enim illę ani- *Matth.25.*
mas ſignificãt. Nõ enim verè quinq; erũt, ſed in quinq;
illis milia ſunt . In numero illo quinario milia intelli-

guntur,

A guntur, non fœminarum tantum, ſed & virorum, quia
vterque ſexus dicitur fœmina, quia Eccleſia : & vterque
1.Cor.2. ſexus, hoc eſt eccleſia, dicitur virgo. Deſpunſaui vos vni
viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Paucorum eſt
virginitas in carne, omnium debet eſſe in corde. Virgi-
nitas carnis, corpus intactum : virginitas cordis, fides
incorrupta. Ergo dicitur virgo tota eccleſia, & maſcu-
lino genere appellatur populus dei : vterq; ſexus popu-
lus dei, & vnus populus, & vnicus populus: & vna eccle-
ſia, & vna columba, atque in hac virginitate milia ſan-
Matth.25. ctorum. Ergo quinque virgines, omnes animas intratu-
ras in regnum dei ſignificant, non ſine cauſa quinario
numero, quoniam quinq; ſunt corporis ſenſus notiſſi-
mi omnibus. Per quinq; enim ianuas intrat aliquid per
corpus ad animam : aut per oculos intrat quod concu-
piſcas male, aut per aures, aut per olfactum, aut per gu-
ſtum, aut per contactum. Per has quinque ianuas quiſ-
quis non admiſerit corruptionem, inter quinque virgi-
nes computatur. Admittūtur autem corruptiones per
illicita deſideria. Quid autem liceat & quid non liceat,
B pleni ſunt libri ſcripturarum. Ergo opus eſt vt ſis in illis
quinque virginibus: non timebis quod dictū eſt, Nemo
intret. Dicitur enim hoc, & fiet hoc. Sed cum intrane-
ris, nemo contra te claudet. Sed te ingreſſo, claudentur
portæ Hieruſalem, & firmabūtur vectes portarum eius.
Nā ſi tu eſſe volueris aut non virgo corde, aut & ſi vir-
go, inter fatuas virgines, foris remanebis, & fruſtra pul-
ſabis. Quę ſunt fatuę virgines? Et ipſæ quinq; ſunt. Quę,
niſi animæ quæ habent iſtam continentiam carnis, vt
vitent corruptelas ab omnibus ſenſibus venientes, quos
ſenſus iam enumeraui? Quæ vitent veluti corruptiones
venientes vndiq;, & non in conſcientia gerunt bonum
ſuum coram oculis dei, ſed placere inde volunt homi-
nibus, & iudiciū ſequuntur alienum. Fauores vulgi au-
cupātur, viles ſibi ſunt cum ſpectatoribus eſſe charę vo-
lunt, non eis ſufficit conſcientia. Meritò non portant
oleum ſecum. Oleum autē eſt ipſa gloriatio, propter ni-
torem & ſplendorem. Sed quid dicit apoſtolus? Vide
virgines ſapiētes portantes oleum ſecum : Opus autem
Galat.6. ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo habebit
gloriā, & non in altero. Hæ ſunt ergo virgines ſapien-
Matth.25. tes. Stultæ autem accendunt quidem lampades: viden-
tur quidem lucere opera earum, ſed deficient & extin-
C guentur, quia non de oleo interiore paſcuntur. Et dor-
miunt omnes tardante ſponſo, quia ex vtroque genere
hominum obdormiſcunt in mortē & de illis fatuis, &
de his ſapientibus tardāte aduētu domini, ituri in mor-
tem iſtā corporalem & viſibilem, quā ſomni loco ſcri-
pturas ponere notum eſt omnibus Chriſtianis, cum di-
ceret de ægrotātibus apoſtolus, Propterea in vobis, in-
1.Cor 11. quit, multi infirmi & ægri, & dormiūt ſufficienter. Dor-
miūt, inquit, moriuntur. Sed ecce venturus eſt ſponſus,
& omnes ſurgent, ſed non omnes intrabunt. Deficiente
opere ſtultarum virginum non habentium oleum con-
ſcientiæ, non inuenient à quibus emant, quod illis ſole-
bant vendere adulatores. Ab irridentibus enim dicitur,
Matth.25. non ab inuidētibus, Ite emite vobis. Petierāt enim ſtul-
tæ à ſapientibus, & dixerant eis, Date nobis oleum, quia
faces noſtræ extinguuntur. Quid illæ ſapientes? Ne for-
te non ſufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes,
& emite vobis. hoc admonere erat. Quid vobis modo
proſunt à quibus emere ſoletis adulationē? Et cū eunt,
inquit, intrarunt illæ, & clauſum eſt oſtium. Cum eunt
corde, cum talia cogitant, dum ſe ab illa intentione a-
lienant, & retro præterita ſua recordantur, eunt quaſi
ad vendētes, & non inueniunt tunc fauentes, non inue- D
niunt tunc laudantes à quibus ſolebant laudari, & quaſi
excitari ad bona opera, non roborē bonæ conſcientiæ,
ſed incitamēto linguę alienæ. Et illud quod dictum eſt,
Ne forte non ſufficiat nobis & vobis, magna conſidera- Matth.25.
tione humilitatis dictum eſt. Oleum enim quod geſta-
mus in conſciētia, iudicium eſt noſtrum de nobiſmet-
ipſis quales ſimus. Et difficile eſt vt de ſe quiſque perfe-
cte iudicet. Fratres mei, quantumlibet homo proficiat,
quantumlibet ſe ad interiora extendat, & præterita ob-
liuiſcatur : iam dicit ſibi, bene eſt, procedit regula de
theſauris dei, examinat liquidū. Et quis gloriabitur ca- Philip.3.
ſtum ſe habere cor? Et quis gloriabitur mundum ſe eſſe Prouer 20.
à peccato? Sed quid dixit ſcriptura? Iudiciū ſine miſeri- Iacobi.2.
cordia ei qui non fecit miſericordiam. Quantumcun-
que proficias, ſperabis in miſericordiam. Nam ſi iuſti-
tia ſine miſericordia prolata fuerit, in quolibet quod
damnet inueniet. Quæ nos conſolatur ſcriptura? Quæ
hortatur ad miſericordiam faciendam, vt omnino cre-
breſcamus in erogādo quod amplius habebamus. Mul-
ta autem ſuperflua habemus, ſi nō niſi neceſſaria tenea-
mus. Nā ſi inania quæramus, nihil ſufficit. Fratres, quæ- E
rite quod ſufficit operi dei, non quod ſufficit cupiditati
veſtræ. Cupiditas veſtra nō eſt opus dei. Forma veſtra,
corpus veſtrū, anima veſtra, hoc totū opus dei. Quærite
quæ ſufficiant, & videbis quàm pauca ſint. Viduæ ſuffe- Mar.12.
cerunt duo minuti nummi ad faciendam miſericor-
diā, ſuffecerunt duo nūmi ad emendum regnum Dei.
Ad veſtiendos totiens venatores quid ſufficit editori?
Videte quia non ſolum pauca ſunt quæ vobis ſufficiāt,
ſed nec ipſe deus multa à vobis quærit. Quære quantū
tibi dederit, & ex eo tolle quod ſufficit. Cætera quæ ſu-
perflua iacēt, aliorū ſunt neceſſaria. Superflua diuitum,
neceſſaria ſunt pauperum. Res alienæ poſſidentur, cum
ſuperflua poſſidentur. Faciens ergo huiuſmodi miſeri-
cordias, & illam præcipue quæ gratis conſtat, Dimitte
ſicut dimittimus: quia nō niſi charitatē erogas, quæ cre-
ſcit cum erogas. Faciens ergo & feruens in ipſis bonis
operibus miſericordiæ, quæ iam bona opera, vt iam di-
ximus, tunc non erunt neceſſaria, quia nullus erit mi-
ſer in quem facienda ſit miſericordia, expectabis ſecu-
rus iudicium, non tam ſecurus de iuſtitia tua, quàm ſe-
curus de miſericordia dei, quia & tu miſericordiā præ- F
rogaſti. Iudicium enim ſine miſericordia illi, qui non
fecit miſericordiam: Superexaltat autem, inquit, miſeri- Iacob.2.
cordia iudicium. Ne putetis fratres, quia tunc non eſt
iuſtus quando noſtri non miſeretur, aut recedit à regu-
la iuſtitiæ ſuæ. Et cum damnat, iuſtus eſt: & cum miſe-
retur, iuſtus eſt. Quid enim tam iuſtum, quàm reddere
miſericordiam prærogranti? Quid tam iuſtum, quàm vt
in qua menſura menſi fueritis, in ea remetiatur vobis? Matth 7.
Da egenti fratri. Cui fratri? Chriſto. Si ergo quia fratri,
Chriſto, & quia Chriſto, deo, qui eſt ſuper omnia Deus Rom.9.
benedictus in ſecula: Deus egere à te voluit, & tu ma-
nus retrahis? Certe tu porrigis manū, & petis à deo: au-
di ſcripturā, Non ſit manus tua porrecta ad accipiēdū, Eccli.4.
& ad dandum collecta. Erogari ſibi vult deus ex illo
quod dedit. Quid enim das, quod ille nō dedit? Quid
enī habes quod nō accepiſti? Aut verò nō dico deo, ſed 1.Cor.4.
cuilibet de tuo das aliquid? De illi° das qui iubet vt des.
Prærogator eſto, non inuaſor. Hæc ergo faciēs, & ſi bo-
na humilitate dicis de illo oleo, ne forte non ſufficiat Matth.25.
nobis, intras & clauditur. Audi apoſtolū hoc dicērem,
Mihi autē minimum eſt vt à vobis diiudicer. Quando 1.Cor.4.
enim poteſtis diiudicare conſcientiā meam? Quando

G examinare quo animo facio quicquid facio? Quantum
possunt homines de alio iudicare? Plus homo vtiq; ip-
se de se, sed deus plus de homine, q̃ homo de se. Ergo
si talis fueris, intrabis: in quinq; illis virginibus eris: cæ-
teræ fatuæ excludentur. nam hoc habes in Euangelio,
Matth. 25. Claudetur ostium, & stabunt & clamabũt, aperi nobis:
& non aperietur. Quoniam confirmauit vectes porta-
rum tuarũ. Confirmauit, inquit, vectes portarũ tuarum,
secura insta, secura lauda, sine fine lauda. Fortiter clau-
sæ sunt portæ tuæ, non exit amicus, nõ intrat inimicus.
Confirmauit vectes portarum tuarum. *Benedixit filios
tuos in te.* Non vagantur foris, non peregrinantur, intus
gaudent, intus laudant, intus benedicunt, intus nõ par-
turiunt, quia iam neminem pariunt. Filij sunt, sancti
sunt, isti filij sancti iam laudantes & gaudentes, partu-
riti & parti sunt matre charitate, inclusi sunt colligen-
te charitate. Audi charitatem parturientem illos, qua
præditus Paulus apostolus, non solum paternum, sed &
Galat. 4. maternum amorem congerẽs in filios, Filij mei, inquit,
quos iterum parturio. Cum Paulus eos parturiebat, cha-
H ritas eos parturiebat. Cum charitas eos parturiebat, dei
Rom. 5. spiritus parturiebat. Charitas enim dei diffusa est ĩ cor-
dibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis.
Ergo colligat quos parturiuit & peperit. Modo iam in-
tus filij sunt, securi sunt. Volarunt de nido timoris, vo-
larunt in cœlestia, volarunt in æterna, iam nihil me-
tuunt temporale. Benedixit filios tuos in te. Quis? *Qui
19. li. de ci-* *posuit fines tuos pacem.* Quomodo exultatis omnes? Hanc
ui. dei. c. 11. amate fratres mei. Multum delectamur, quando cla-
mat de cordibus vestris pacis dilectio. Quomodo nos
delectauit? Nihil dixeram, nihil exposueram, versum
pronunciaui, & exclamastis. Quid de vobis clamauit?
Dilectio pacis. Quid ostendit oculis vestris? Vnde cla-
matis si non amatis? Vnde amatis si non videtis? Inui-
sibilis est pax. Quis est oculus quo visa est vt amaretur?
Neque enim acclamaretur, nisi amaretur. Hæc sunt spe-
ctacula quæ exhibet deus rerum inuisibilium. Quanta
pulchritudine intellectus pacis corda vestra percussit?
Quid iam ergo loquar de pace, aut de laude pacis? Præ-
uenit omnia verba mea vester affectus: non impleo,
non possum, infirmus sum. Differamus omnes laudes
I pacis ad illam patriam pacis. Ibi eam plenius laudabi-
mus, vbi eam plenius habebimus. Inchoatam in vobis
si sic amamus, perfectam quomodo laudabimus? Ecce
hoc dico ô filij dilecti, ô filij regni, ô ciues Hierusalem,
quoniã in Hierusalẽ visio pacis est, & omnes qui habẽt
& amant pacem, benedicuntur in ea, & ipsi intrant cum
clauduntur portæ, & firmantur vectes. Hanc quam no-
minatam sic amatis & diligitis, ipsam sectamini, ipsam
desiderate, ipsam in domo, ipsam in negocio, ipsam in
vxoribus, ipsam in filiis, ipsam in seruis, ipsam in amicis,
ipsam in inimicis diligite. Ipsa est pax, quam non ha-
bent hæretici. Quid agit pax in huius adhuc regionis
incertis, in ista peregrinatione mortalitatis nostræ, cum
adhuc nemo est alteri conspicuus, nemo videt cor alte-
rius? Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita
non confirmat. Procliuior est ad bene credendum de
homine, quàm ad male suspicandum. Non se multum
dolet errare, cum bene credit etiam de malo. Pernicio-
sa autem, cù male senserit forte de bono, nesciens qua-
lis sit. Quid perdo si credo quia bonus est? Si incertum
est, licet vt caueas ne forte verum sit, non tamen dam-
Psal. 33. nes tanquam verum sit. Hoc pax iubet. Quære pacem,
ait, & sequere eam. Hæresis quid monet? Damnat inco-
gnitos, damnat totum mundum, periit totus mundus,
nullus est Christianus, Aphrica remansit. Bene iudica- K
sti. De quo tribunali dicis tu sententiam in orbem ter-
rarũ? In quo foro ante te mundus stetit? Nolo mihi cre-
datur, sed nec tibi: Christo credatur, spiritui dei per
prophetas credatur, legi Moysi credatur. Quid dixit
Moyses de futuris his temporibus? ad Abraham dictum
est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. An du- *Genes. 12.*
bitas quid sit semẽ Abrahæ? Puto quia cũ apostolus di- *& 26.*
xerit, nõ dubitabis: aut & si de apostolo dubitabis, qua-
re pax pax, & nõ est pax? Quid dicit apostolus? Abrahæ *Galat. 3.*
dictæ sunt promissiones, & semini eius. Nõ dixit, & se-
minibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & se-
mini tuo quod est Christus. Ecce ante milia annorum
dictum est Abrahæ, In semine tuo benedicentur om-
nes gentes. Quod ante milia annorum dictum est, &
ab vno creditum est, modo iam videmus impletũ. Hoc
legimus, hoc intuemur, & tu resistis de transuerso ve-
niens? Quid dicturus? Noli credere. Cui? Spiritui dei?
deo loquenti ad Abraham? Et cui credo? Tibi? Non hoc
dico, inquies. Nõ hoc dicis? Non dicis, mihi potius cre-
de q̃ spiritui dei, & deo loquenti ad Abraham? Quid er
go mihi dicis? Ille dedit, & ille tradidit. De euangelio L
recitas hoc, de apostolo, de prophetia? Discute omnes
scripturas, lege mihi hoc ex eis quibus credo. tibi enim
non credo. Vnde lecturus es? Hoc mihi pater meus, ait,
hoc mihi auus meus, hoc mihi frater meus, hoc mihi e-
piscopus meus. Sed hoc Abrahæ deus, In semine tuo be *Gen. 12.*
nedicentur omnes gentes. Audit vnus homo & credit, *& 26.*
& fit in multis post multa tẽpora. Quando dictum est,
creditur: quando impletur, dubitatur? Hoc ergo dixit
Moyses, dicant & prophetæ. Vide commerciũ redem-
ptionis nostræ, Christus pepẽdit in ligno. Vide quanto
emit, & sic videbis quid emit. Empturus est aliquid, ip-
sum aliquid nõdum scis. Vide quanti, & videbis quid.
sanguinem fudit, sanguine suo emit, sanguine agni im-
maculati emit, sanguine vnici filij dei emit. Quid em-
ptũ est sanguine vnici filij dei? Adhuc vide quanti. Pro-
pheta lõge antequã fieret, dicit, Foderũt manus meas & *Psalm. 21.*
pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Magnum
precium video Christi, videam quid emisti. Comme-
morabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fi-
nes terræ. In vno eodémque psalmo emptorem video,
& preciũ, & possessionem. Emptor Christus est, preciũ M
sanguis, possessio orbis terrarum. Voces ipsas propheti-
cas audiamus, cõtradicẽtes litigatoribus hæreticis. Ecce
possessio domini mei. Vis lego in Psalmo? Commemo-
rabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines
terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ
gentiũ. Et vide iurgãtem, vide ius defendentem, Quo-
niam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium.
Ipse qui emit Christus, non qui apostatauit Donatus.
Adorabũt recte, adorabũt omnes patriæ gentiũ in con- *Psalm. 21.*
spectu eius. Quare recte? Quoniã domini est regnum,
& ipse dominabitur gentium. Illud Moyses, hoc pro-
phetæ, & alia multa milia. Quis numerat testimonia de
ecclesia toto terrarum orbe diffusa? quis numerat? Non
sunt tot in orbe hæreses contra ecclesiam, quot sunt te-
stimonia legis pro ecclesia. Quæ pagina nõ hoc sonat?
Quis versus nõ hoc loquitur? Omnia clamant pro vni-
tate dominica, quia posuit fines Hierusalem pacem. Tu
contra ista latras hæretice? Vnde meritò dicitur in illa
ciuitate, quod scriptum est in Apocalypsi, Canes foras. *Apoca. 22.*
Tu contra ista latras, vnde iudicasti de orbe terrarum,
vt dicere cœperã? Quo tribunali? Præsumptione vide-
licet cordis tui. Alterum tribunal, sed ruinosum. Dixit
hoc

A hoc Moyses, dixerunt hoc prophetæ, & nondum cre-
Luc.16. duot qui se Christianos videri volūt. Torquebatur qui-
dain diues apud inferos, desiderauit aquæ stillā de di-
gito contempti ante ianuam suam pauperis, quoniam
vrebatur in flammis. Et cum ei non daretur, quia iudi-
Iacobi.2. cium sine misericordia illi qui non fecit misericordiā,
Luc.16. cum ergo ei non daretur, dixit ad Abrahā, Pater Abra-
ham, miserere, mitte Lazarum, habeo ibi quinq; fratres,
annunciet eis quæ hic patior, ne & ipsi veniāt in locum
hunc tormentorum. Et quid illi Abraham? Habent illic
Ibidem. Moysen & prophetas. & ille, Non, pater Abraham, sed
si quis ex mortuis resurrexerit, credent. & Abraham, Si
Moysen, inquit, & prophetas non audiunt, nec si quis
à mortuis resurrexerit, credēt. De quibus dixit, Habent
ibi Moysen & Prophetas? De his vtiq; qui adhoc viue-
bant, quibus adhuc tempus correctionis largū erat, qui
nondū venerant in loca illa tormentorum. Habent ibi,
inquit, quos audiāt, Moysen & Prophetas. Non credūt
Ibidem. his, sed si quis à mortuis resurrexerit credent. Si Moy-
sen & Prophetas non audiunt, nec si quis à mortuis re-
surrexerit credent. Sententia Abrahæ est. Abrahæ sen-
B tentia vbi? Et vnde? De quodam excelso loco, & pleno
quietis & felicitatis, quem vidit ille qui cruciabatur in
flamma leuatis oculis suis, quando in eius gremio, id est
in eius secreto vidit pauperem feliciter exultantem, in-
de prolata est ista sententia. Vide de quo tribunali. Ibi
enim habitat deus, quia in sanctis habitat deus: vnde o-
Philip.1. ptat apostolus, & dicit, dissolui & esse cū Christo, mul-
Luc.23. to magis optimum. & latroni illi dicitur, Hoc die me-
cum eris in paradiso. Ergo dominus cum Abraham, &
in Abraham manens dixit istam sentētiam, Habent ibi
Moysen & Prophetas: si illos non audiunt, neque si ali-
quis à mortuis resurrexerit, credent ei. O hæretici, ha-
betis Moysen & Prophetas: viuitis, adhuc potestis au-
dire, adhuc licet corrigi, animositatem frenare, verita-
tem tenere adhuc conceditur. Disceptate vobiscum
vtrum audiendus sit Moyses & Prophetæ, qui fidei suæ
testimonia tanta exhibuerunt, cum videamus sic cur-
rere res humanas, vt ab ipsis prædictæ sunt. Quid do-
bitatis adhuc credere Moysi & Prophetis? Quid dubi-
tatis audire? An forte quæritis resurgentem à mortuis,
C vtrum & ipse vobis dicat de ecclesia sua? Quæsiuit hoc
Luc.16. diues apud inferos, aliquem mitti ex mortuis ad fratres
suos. reprehensus est quia hoc quæsiuit. Sufficere debu-
erunt fratribus eius Moyses & Prophetæ. Ad hoc ille
frustra quæsiuit, vt vos iam exemplo admoniti ne fru-
stra & serò quærentes, sicut ille torqueamini, & audiatis
Genes.12. Moysen & Prophetas. Quid dixit Moyses? In semine
& 26. tuo benedicentur omnes gentes. Quid dixerunt pro-
Psalm.21. phetę? Commemorabūtur & conuertentur ad dominū
vniuersi fines terræ. Adhuc mihi dicturus es, Surgat ali-
quis ex mortuis: Ego nō credo nisi aliquis inde venerit
Luc.16. & dixerit, O domine, gratias misericordiæ tuæ: voluisti
mori, vt aliquis ab inferis surgeret, & ipse aliquis non
quicunque, sed veritas surrexit ab inferis, qui verum de
inferis diceret: & si ad inferos non veniret, tamen pro-
pter voces imperitorū malorum ecce ipse mortuus est,
ecce resurrexit ab inferis. Quid dicis hęretice? Quid di-
cis? Modo te audiam, finitæ sunt omnes excusationes
tuæ? Et si verba derides diuitis apud inferos constituti,
surrexit à mortuis Christus: dignaris vel ipsum audire?
Ecce quia forte similis es diuiti mortuo: viuus deside-
rabas surgere ab inferis. Non pater tuus, non auus tuus,
non illi surrexerunt, qui nescio quos nomine traditio-
nis infamauerunt. Sed ecce non infamauerunt, verum
dixerunt. Vis nosse quàm nihil ad me? Audiamus simul D
quid dixerit qui surrexit à mortuis. Quid pluribus im-
morer? Audiamus, iam aperiatur euangelium, legatur
quod factum est tanquam fiat, ponātur ante oculos no-
stros gesta præterita propter cauenda futura. Ecce Chri
stus surgens à mortuis, ostendit se discipulis suis. Nu-
ptiæ ipsius, ipse sponsus, ecclesia sponsa: Ecce spōsus qui
dicebatur mortuus, absumptus, finitus, ecce integer re-
surrexit, ecce ostenditur oculis discipulorum, ecce præ-
betur contrectantibus manibus, ecce tetigerunt cicatri-
ces, qui desperati sunt vulnera. Exhibuit se oculis eorū
videndum, manibus contrectādum: putabant spiritum
esse. Desperauerant enim de salute sua. Exhortatur eos,
cōfirmat in fide: Palpate & videte, quia spiritus carnem Luc.24.
& ossa non habet, sicut me videtis habere. Tangūt, gau-
dent, trepidant. Et cum adhuc trepidarent præ gaudio,
sic habet scriptū, & sic certa sunt: quæ multū lecta sunt,
vix creduntur. Dubitatio quædam veluti tardius cre-
dentis condit voluntatem tenentis: Necesse est vt plus
homo gaudeat cum venerit quod desperauerat. Nam Ibidem.
ad ipsum gaudium condiendum & augendum, noluit
se statim cognosci: Tenuit visus discipulorum suorum, E
illorū duorum quos inuenit in via colloquentes iam in
desperatione, & dicentes, Nos autem sperabamus quia
ipse esset redempturus Israël. Putarant hoc, iam non pu
tabant. Iam spes cum eis non erat, & Christus cum eis
erat: qui se reddidit, & spem reduxit. Postea ergo dixit,
posteaquam eum illi in panis fractione cognouerūt, &
obtulit se aliis discipulis suis, cum putarent spiritum es-
se, dixit, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa
non habet, sicut me videtis habere. Et cum adhuc præ
gaudio trepidarent, habetis hic, ait, quod manducetur?
Accepit, benedixit, manducauit, & dedit eis. Expressa
est veritas corporis, ablata est omnis suspicio falsitatis.
Quid deinde? Non sciebatis quia oportebat impleri
omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis &
psalmis de me? Et quia illi credebant Moysi & prophe-
tis, verum enim erat quod dixit Abraham, Si Moysen Luc.16.
& Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-
surrexerit credent. Quia ergo credebant Moysi & Pro-
phetis, & non erant de ipsis quos reprehēdit Abraham,
audierūt quod ait domin⁹, Nō sciebatis quia oportebat
impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & pro-
phetis & psalmis de me? Ecce qui crediderunt Moysi &
prophetis, videte quemadmodum ex ipsorum testimo- F
nio credunt ei qui surrexit à mortuis. Tunc aperuit illis Luc.24.
sensum vt intelligerēt scripturas, & dixit eis, Quoniam
sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & à mor
tuis resurgere tertia die. Habes iam sponsum ecclesiæ,
& non hinc tacuit Moyses, non hinc tacuerunt pro-
phetæ, Christum resurrecturum à mortuis tertia die,
passurum, & resurrecturum. Descriptus est nobis spon-
sus, vt non erremus, sed nescio qui existunt, & quia non
erramus in sponso, & ipsi videntur ea quæ & nos cre-
dere de sponso, vt à membris spōsi non auocent, dicunt
nobis, Ipse est quidem sponsus quem creditis, quem &
nos credimus, sed sponsa non est ipsa ecclesia quam te-
netis. Et quæ illa est? Pars Donati. Et hoc est quod tu di-
cis, hoc tu dicis, an sponsus? Tu dicis, an deus per Moy-
sen? Ecce ecclesiam teneo: dictum est à Moyse, In semi- Gen.12.
ne tuo benedicentur omnes gentes. Tu dicis, an spiri- & 26.
tus dei per prophetas? Ecclesiam teneo: dictum est per
prophetam, Commemorabuntur & conuertentur ad Psalm.21.
dominū vniuersi fines terræ. Ecce iam teneo testimo-
nium legis & testimonium prophetarum: audiamus &

G eum qui surrexit à mortuis. Ostendit se sponsum,tenemus enim:Confirmauit demonstrando,exhibendo testimonia. Hoc enim Moyses ,hoc prophetæ dixerunt,
Luc.24. quia oportebat pati Christum , & resurgere tertia die. Iam ergo quia tenemus ambo sponsum ex ipsis verbis, & puto quia iam incipis mecum credere & his verbis Moysi & Prophetis,credam⁹ & ei qui resurrexit à mortuis. Sequatur & dicat , O domine video iam sponsum Christũ,factum est ne quis me auocet à membris sponsæ tuæ,& non sis mihi caput,si ego in membris eius non fuero. Dic mihi de ecclesia aliquid, quia iam de sponso eius non dubito. Audi & de Ecclesia.Sequitur & dicit, Prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ.Nihil verius,prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Sed hoc vbi?Alij
Matth.24. enim dicunt, Ecce hic,alij ecce illic.Et quid ipse?Nolite credere, exurgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dicent , Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipso capite dicunt, ecce hic & ecce illic(notum est enim quòd Christus in cœlis est) sed de ecclesia vbi Christus est,qui
Matth.28. ait,Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem
H seculi. Sed ait dominus, Nolite credere:Qui dicit,ecce hic & ecce illic , partes ostendit : ego totum emi.dicat mihi hoc Euangelium , dic hoc ipse ex Euangelio, quia iam surrexisti à mortuis , vt credant tibi qui credunt
Luc.16. Moysi & Prophetis:dic mihi hoc tu. Audio,Oportebat
Luc.24. Christũ pati , & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ per omnes gentes,incipientibus ab Hierusalẽ.Quid est hæretice?Certe cũ recitarem Moysen, cũ recitarẽ prophetas , distulisti ad eum qui resurrecturus erat à mortuis, Ecce resurrexit, ecce dixit : tam nullã habet dubitationem ecclesia Christi & vxor Christi , quàm nullã habet dubitationem corpus Christi , demonstratum oculis, contrectatum manibus discipulorum. Ecce qui resurrexit à mortuis , vtrunque ostendit , ostendit caput , ostendit membra,ostendit sponsum, ostendit sponsam. Aut vtrunque mecũ crede , aut illud in damnationem tuam credis. Quid enim quia resurrexit à mortuis,quia in eodẽ corpore resurrexit? Bene quia cicatrices ostendit,quia vt crucifixus est,vt sepultus,ita redditus,ita demonstratus.Optime credis,audi illũ loquẽtem in quem
I credis. Prædicabitur in nomine eius pœnitentia & remissio peccatorum.Vbi?Per latas terras.Si vellem illud ego dicere , iam tu luctans aduersus hæreticos, iam pugnans, iam habẽs cum illis conflictum tãtæ quæstionis, non illud dicerem sic contra præsentes hæreticos,quomodo illud dixit ille contra futuros.Quid vis amplius? Remissio peccatorum in Christi nomine prædicatur. Vbi prædicatur?per omnes gẽtes.Vnde?Incipit ab Hierusalẽ.Cõmunica huic ecclesiæ.Quare litigam⁹? Cœpit enim hæc Ecclesia ab Hierusalem ista terrena, vt gaudeat de deo in illa Hierusalẽ cœlesti . Ab hac enim incipit, ad illam terminat. In illa tota ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit. Lege Actus apostolorum,si forte mentior,quomodo ibi erant congregati discipuli cũ venisset spiritus sanctus,vt ostẽdatur tibi quod dixit do
Act.2. minus,Incipientibus ab Hierusalem, quomodo linguis omnium locuti sunt in quos venit spiritussanctus.Quare non vis loqui omnium linguis? Ecce ibi omnes linguæ sonuerunt. Quare modo cui datur spiritussanctus non loquitur omnium linguis? Hoc enim tunc erat indicium venientis in homines spiritussancti , vt linguis omnium loquerẽtur. Modo quid dicturus es hæretice, quia non datur spiritussanctus? Non dico tibi vbi datur,an non datur?Si non datur,quid est quod agitis,lo- K
quendo,baptizãdo,benedicendo? Quid est quod agitis?Inania celebratis. Ergo datur.Si datur,quare linguis omnium non loquuntur quibus datur? Nunquid defecit donũ dei,aut minor est fructus? Creuerunt zizania, sed & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad mes- Matth.13.
sem.Nõ dixit crescant zizania,decrescat triticũ:vtrunque creuit . Quare nõ apparet modo spiritussanctus in Act.2.
linguis omnibus?Imò verò apparet in linguis omnibus. Tunc enim nondũ erat in ecclesia per orbem terrarum diffusa, vt membra Christi in omnibus gentibus loquerentur. Tunc implebatur in vno,quod prænunciabatur in omnibus.Iam totum corpus Christi loquitur omniũ linguis , & quibus nondum loquitur, loquetur. Crescit enim ecclesia donec occupet omnes linguas Quod vos deseruistis,quousq; creuit? Tenete vobiscum quousque accedat,vt nobiscum perueniatis ad ea quæ nõdum accesserũt.Loquor omnium linguis, audeo tibi dicere,in corpore Christi sum , in ecclesia Christi sum. Si corpus Christi omnium linguis iam loquitur , & ego in omnibus linguis sum. Mea est Græca , mea est Syra , mea est Hebræa,mea est omnium gentium, quia in vnitate sum omnium gentium . Ergo fratres cœpit ecclesia ab Hie- L
rusalem , vt per omnes gentes propagaretur. Quid eui- Luc.24.
dentius hoc testimonio legis & prophetarum ipsius domini:Apostolorum vbique personant voces,reddentes testimoniũ spei nostræ in vnitate corporis Christi. Gaudete in frumentis , tolerate zizania , Gemite in tritura, suspirate in horreum. Veniet illud tempus quo gaude- Matth.10.
bimus,confirmatis vectibus portarum Hierusalem. Intret qui intraturus est : qui illuc manifestus intrabit,huc victus non intret.Qui autem huc victus intrat,foris est: Foris est & nescit : ventilabrum probabit,vectes probabunt. Qui modo vere intus & veraciter intus,ibi firmiter intus. Qui autem hic tolerando intus,ibi gaudendo intus.Fines enim Hierusalem pax:quia posuit,inquit,fines tuos pacem. Modo desideramus pacem, quam hic habemus in spe. Adhuc enim in nobisipsis qualis pax? Caro concupiscit aduersus spiritum,spiritus autem ad- Galat.5.
uersus carnem. Vbi plena pax in vno homine? Quando erit plena in vno homine , tunc erit plena in omnibus M
ciuibus Hierusalẽ.Quando erit plena pax?Quãdo corruptibile hoc induerit incorruptionem,& mortale hoc 1.Cor.15.
induerit immortalitatem : tunc plena pax ,tunc firma pax. Nihil litigat aduersus animam in homine, non ipsa aduersum se ex quadam parte saucia , non carnis fragilitas , non indigentia corporis , non fames , non sitis, non frigus,nõ æstus,non lassitudo,non vlla inopia,non prouocatio rixæ , non certe ipsa sollicita cautela & vitandi inimici & diligendi. Hæc omnia fratres mei litigant aduersum nos , nondum est plena & perfecta pax. Quod clamastis,qui iam dudum nominata pace ex desiderio clamastis?clamor vester de siti erat,non de saturitate : quia ibi erit perfecta iustitia , vbi perfecta pax. Modo esurimus & sitimus iustitiam:Beati qui esuriunt Matth.5.
& sitiunt iustitiam,quoniam ipsi saturabũtur. Quomodo ipsi saturabuntur? Cum ad pacem venerimus. Ideo cum dixisset,Qui posuit fines tuos pacem,quia ibi saturitas & nulla indigentia,subdidit statim, *Et adipe frumenti satians te.* Psal.80.
Fratres,quoniam pax ipsa de qua loquimur, nondũ est in totis nobis,id est in vnoquoque nostrum, tota adhuc forte spiritum vestrum delectat audire. Sed si nihil resistit & rebellat ex corpore , finiem⁹ psalmum, Fatigatos vos nusquam video,tamen vereor, nouit deus,ne oneri sim vobis aut quibusdam fratribus,& video

studia

A studia multorum exigentium hunc laborem de me & sudorem, quem credo in domino non futurum infructuosum. Gaudeo tantam esse voluntatem & voluptatem in veritate verbi dei, vt studium vestrum bonum in bono & de bono vincat studium insanorum currentium in amphitheatrum. Nunquid illi si tamdiu starēt, adhuc spectarent? Ergo fratres audiamus cætera, quia hoc vultis. Adsit dominus, adsit & viribus & mentibus nostris. Qui posuit fines tuos pacem, ad illā Hierusalem dicit, & adipe frumenti satians te. Transiit fames & sitis iustitiæ, succedit saturitas. Qui ibi erit adeps frumenti, *Ioan.6.* nisi panis ille qui descendit de cœlo ad nos? In patria ipsa quomodo saturabit, qui in peregrinatione sic pauit? Iam modo de ipsa peregrinatione nostra locuturus es, qua venitur ad illam Hierusalem vbi collaudabimus dominum. Laudabimus dominum deum nostrum, nos Hierusalem, nos Sion, quoniam confirmabuntur vectes portarum nostrarum. Etenim ille qui tunc satiabit adipe frumēti, quid facit in ista peregrinatione? Hoc quod sequitur, *Qui emittit verbum suum terræ.* Ecce in terra laboramus fessi, languidi, pigri, frigidi. Quando leuaremur B ad adipem frumenti & satietatem, nisi mitteret verbum suum terræ qua grauabamur, terræ qua impediebamur à reditu? Misit verbum suum, non deseruit etiam in e- *Exod.16.* remo, pluit manna de cœlo. Qui emittit verbum suum terræ, & venit ad terras verbum eius. Quomodo eius? Aut quod est verbum eius? *Vsque in velocitatem currit ver-* *Psal.103.* *bum eius.* Non dixit, velox est verbum eius, currit verbum eius vsque in velocitatem. Intendamus fratres, non potuit eligere melius verbum: Calidus calore calescit, frigidus frigore frigescit, velox velocitate velox fit. Quid calidius ipso calore, quo calet quicquid fit calidum? Quid frigidius ipso frigore, quo frigescit quicquid frigidum fit? Quid ergo velocius ipsa velocitate, qua velox fit quicquid velociter currit? Possunt dici multa velocia, & alia magis, alia minus, & tanto quæque res velox est, quanto est particeps velocitatis. Illa res magis est particeps velocitatis, ergo magis velox: aut minus particeps velocitatis, ergo minus velox. Ipsa itaque velocitate quid velocius? Ergo quousque currit? Vsque in velocitatem. Quantumuis auge quod velox est verbū, & dic, velocius est quàm illud aut illud, quàm C aues, quàm venti, quàm angeli. Nunquid aliquid horum tantum quanta ipsa velocitas vsque in ipsam velo- *1.sent. dist.* citatem? Velocitas ipsa quid est fratres? Vbique est, non *37.cap. fa-* est in parte. Hoc pertinet ad verbum dei non esse in *teamur.* parte, vbique esse per seipsum verbum, ex quo dei virtus & dei sapientia est, nondum assumpta carne. Si co- *1.Cor.1.* gitemus deum in forma dei, verbum æquale patri, ipsa *Sapient.8.* est sapientia dei, de qua dictum est, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Quanta velocitas, Attingit à fine vsque ad finem fortiter? Sed forte immobilitate attingit. Si immobilitate tanquam moles aliqua saxea impleat locum aliquem, dicitur quod attingit eiusdem loci à fine vsque ad finem, non tamen motu. Quid ergo dicimus? Non habet motum verbum illud, & sapientia illa stolida est? Et vbi est quod dicitur de sapientiæ spi- *Sapient.8.* ritu? Cum multa dicerentur, acutus, inquit, mobilis, certus, incoinquinatus. Sic vtique sapientia dei mobilis. Si ergo mobilis, quando hoc tangit, illud non tangit? Aut hoc tangit, illud deserit? Et vbi est velocitas? Hoc facit velocitas, vt & vbique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sed cogitare ista non possumus, pigri sumus. Quis ista cogitet? Et reuera fratres quoniam dixi quomodo potui, si tamē potui, si intellexi, & quomodo potuistis intellexistis: sed quid dicit apostolus? Ei autē qui D potens est facere supra quàm petimus aut intelligimus. *Ephes.3.* Quid hic ostendit? Quia quotienscunque intellexerimus, non intelleximus sicuti est. Quare hoc? Corpus e- *Sapient.9.* nim quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo in terra frigidi sumus. Velocitas enim feruens est, & omnia feruentiora velociora, omnia frigidiora tardiora. Nos tardi, ergo frigidi. Illa autem sapientia currit vsque in velocitatē. Ergo feruentissima est, nec est qui se abscon- *Psal.18.* dat à calore eius. Nos ergo qui frigidi corporis tarditate, vinculo terrenæ vitæ huius corruptibilis onere prægrauati, nullám ne spem habemus ad capiendum verbum, quod vsque in velocitatē currit? An vero ille quáuis ex torpore in infima depressos deseruit? Nónne ipse prædestinauit nos antequam in isto mortali & pigro corpore nasceremur? Qui ergo prædestinauit nos, dedit terræ niuem ipsos nos. Iam enim veniamus ad illos psalmi versus subobscuros, incipiāt illa inuolucra euolui, quoniam vos verbum dei quanto magis per nos dicitur, tanto auidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac terra quasi congelauimus hic. Et quomodo contingit niuibus: sursum enim gelant, & in ima decidunt: sic frige- *Matth.24.* scente charitate decidit humana natura in has terras, E & pigro corpore inuoluta velut nix facta est. Sed in ista niue sunt prædestinati filij dei. *Dat enim ille niuem velut lanam.* Quid est velut lanam? Id est, de niue quam dedit, de istis pigris adhuc spiritu & frigidis quos prædestinauit, adhuc facturus est aliquid. Lana enim materies vestis est. Lana cum videtur, velut præparatio est aliqua ad vestem. Ergo quia prædestinauit hos qui ad tempus frigidi repunt in terra, & nondum feruent spiritu charitatis (de prædestinatione enim adhuc loquitur) veluti lanam dedit hos deus, & facturus est inde vestem. Meritò in monte vestis Christi fulsit sicut nix. Fulgebat ve- *Matth.17.* stis Christi sicut nix, tanquam de illa lana iam facta erat tunica: de qua lana, id est, de niue quam dedit sicut lanam, adhuc prædestinati, pigri erant. Sed expecta, vide quid sequatur, Quia sicut lanam dedit eos, fit inde tunica. Quomodo enim dicitur ecclesia corpus Christi, dicitur & vestimentum Christi ipsa ecclesia. inde est illud quod ait Apostolus, Vt exhiberet sibi glorio- *Ephes.5.* sam ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Ergo exhibeat sibi gloriosam ecclesiā non habentem maculam aut rugam. Faciat sibi vestem de illa lana quam F prædestinauit in niue. Adhuc in hominibus incredulis & frigidis & pigris faciat vestem de hac lana: vt abluatur à maculis, mundetur fide: vt rugam non habeat, tendatur in cruce. Qui dat niuē sicut lanam. Iam si prædestinati sunt, vocandi sunt: quos enim prædestinauit, *Rom.8.* illos & vocauit. Iam quomodo vocantur ex languore corporis illius vt sani fiant? quomodo vocantur? Audi Euangelium, Non veni vocare iustos, sed peccatores in *Matth.9.* pœnitentiam. Incipit ergo iam prædestinatione niuis illius cognoscere torporem suum, accusare peccatum suum: incipit vocatione venire ad pœnitentiam. Meritò ergo qui dat niuem velut lanā propter confectū tunicæ futuræ, etiam propter vocationem in pœnitentiā,

Nebulam velut cinerem spargit. Nebulam, inquit, velut cinerem spargit. Quis? Qui dat niuem sicut lanam. Quos *Rom.8.* enim prædestinauit, vocat in pœnitentiam: quia quos prædestinauit, illos & vocauit. Cinis autem ad pœnitentiam pertinet. Audi vocantem ad pœnitētiam, cum exprobrauit quibusdam ciuitatibus, dicens, Væ tibi Co- *Matth.11.* rozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim, inquit,

G in cilicio & cinere pœnitentiã egiſſent. Ergo nebulam velut cinerem ſpargit. Quid eſt, nebulam velut cinerem ſpargit? Cum vocatur quiſque ad intelligendum deum, & dicitur illi, cape veritatem: incipit velle capere veritatem. nõ ſufficit, videt ſe quandã caliginem pati, quam antea non videbat. Ad hoc eſt ergo illa nebula, vt noueris neſcire te, & noueris quid ſcire oporteat, & videas te inualidum ad illud ſciẽdum quod oportet ſciri. Nam ſi in iſta nebula iam te præſumpſeris ſcire, audies ab apoſtolo, *Galat.6.* Qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum oportet eum ſcire. Ergo nondum comprehendiſti, adhuc nebulã pateris. Sed non te deſeruit, qui accendit tibi lucernam carnis ſuæ. Non erres in nebula, fide ſequere. Sed quia conaris videre & non potes, pœniteat te peccatorum, quia nebula velut cinis ſparſa eſt. Quid iam te pœniteat? Contumacem te fuiſſe aduerſus deum. Quid iam te pœniteat? Secutũ te fuiſſe vias tuas malas. Perueniſti in iſtam difficultatem illius beatæ viſionis, & erit tibi ſalubris nebula, quam ſicut cinerem ſpargit Deus. Tu ipſe es adhuc nebula, ſed velut cinis.

H Adhuc enim pœnitentes volutantur in cinere, fratres mei, tanquam ſimiles ſe conteſtantes, dicentes deo ſuo, Cinis ſum. dixit enim quædam ſcriptura, Deſpexi meipſum, *Iob.42.* diſtabui, & æſtimaui me terram & cinerem. Hæc eſt humilitas pœnitentis. Quando Abraham loquitur ad deum ſuum, & quando vult ſibi aperiri incendium Sodomorum, Ego, inquit, terra & cinis ſum. Quomodo fuit iſta ſemper humilitas in magnis & ſanctis viris? *Rom.8.* Nebulam ergo velut cinerẽ ſpargit. Quare? Quia quos prædeſtinauit, illos & vocauit: *Matth.9.* Qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. *Qui mittit cryſtallum ſuam velut fruſta panis.* Non denuo laborandum eſt dicere quid ſit cryſtallus. Prælocuti enim ſumus, & credo non excidiſſe charitati veſtræ. Quid eſt ergo, mittit cryſtallum ſuam velut fruſta panis? Quomodo nix illa ipſius, quia prædeſtinatorum eſt: quomodo nebula illa ipſius, quia ipſi vocantur ad pœnitentiam qui prædeſtinati ſunt ad ſalutem: ſic eſt quodammodo cryſtallum ipſius. Quid eſt cryſtallum? Multum obduruit, multum congelauit, non iam ſicut nix facilè ſolui poteſt. Nix multorum annorum tempore durata & ſerie ſeculorum, cryſtallum dicitur: & hoc mittit velut fruſta panis. Quid hoc ſibi vult? *1 ſen. diſt. 43. ca. Sed quæritur vtrum.* Fuerunt nimis duri, non iam niui, ſed cryſtallo comparandi, & ipſi prædeſtinati ſunt & vocati, & quidam eorum ita vt paſcerent alios & eſſent vtiles & aliis. Et quid opus eſt vt numeremus

I multos forte quos nouimus, illum aut illum? Occurrit vnicuique cogitanti ex iis quos nouit, quàm forte duri & pertinaces & obnitẽtes aduerſus veritatem fuerunt, & modo prædicant veritatem, facti ſunt fruſta panis. Quis ille vnus panis? Multi, inquit apoſtolus, vnum corpus ſumus in Chriſto. *1.Cor.10.* Vnus panis, vnum corpus, multi ſumus, ipſe dicit. Ergo ſi vnus panis totum corpus Chriſti, membra Chriſti fruſta panis ſunt: De quibuſdam duris facit mẽbra ſua, & vtilia ad alios paſcendos. Quid imus per multos? Notiſsimum illum Paulum apoſtolũ intueamur. Nihil nobis iſto viro notius, nihil ſuauius, nihil in ſcripturis familiarius eſt. Et ſi fuerint qui ex tanta duritia conuertantur in quanta ipſe fuit, panis fient: Ipſo propoſito ad exemplum omnes occurrant, vt explicetur ſenſus iſte, Mittit cryſtallum ſuam ſicut fruſta panis. Ecce cryſtallus erat apoſtolus Paulus, durus, obnitens veritati, clamans aduerſus Euangelium, tãquam *Philip.3.* indurans aduerſus ſolem. Iſte quàm durus fuit creſcens in lege, eruditus ad pedes Gamalielis legis doctoris. Nõ audiebat Moyſen & Prophetas Chriſtum prædicantes.

K Magna duritia. Certe gentes non audierant prophetas, non audierant Moyſen, frigidi erant, ſed cryſtallum nõ erant. Ille qui credebat in verbis prædicantibus Chriſtum, & Chriſto venienti non credebat, nimis obdurauerat. Quia ergo cryſtallum erat, nitidus videbatur & candidus, ſed durus & nimium gelidus. Quomodo nitidus & candidus? *Act.9.* Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus. Vide nitorem cryſtalli. Audi duritiam cryſtalli: Secundum æmulationem perſequens eccleſiã dei. Inter lapidatores ſancti Stephani martyris ibi erat iſte durus, & forte cæteris durior. Omnium lapidãtium veſtimenta ſeruabat, vt omnium manibus lapidaret. Ergo videmus niuem, nebulam, cryſtallum, bonum eſt vt ille ſpiret & ſoluat. Si enim ille non ſpirauerit, ſi non ipſe duritiam glaciei huius diſſoluerit, *In faciem frigoris eius quis ſubſiſtet?* In faciem frigoris eius? Cuius? Dei. Vnde eſt eius frigus? Ecce deſerit peccatorem, ecce nõ vocat, ecce non aperit ſenſum, ecce nõ infundit gratiam. Soluatur homo ſi poteſt gratiæ, non poteſt ſtultitiæ. †Quare non poteſt? In faciem eius quis ſubſiſtet? Vide ergo congelaſcentem illum, & dicentem, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. *† al. Soluatur homo ſi poteſt, à glacie ſtultitiæ.* Miſer ego homo, quis me liberabit de *Rom.7.* corpore mortis huius? Ecce frigeſco, ecce congelaſco,

L quo calore ſoluar vt curram? Quis me liberabit de corpore mortis huius? In faciem frigoris eius quis ſubſiſtet? Et quis ſeipſum liberabit, ſi ille deſeruerit? Et quis liberabit? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum *Ibidem.* noſtrum. Audi & hic gratiam dei: Qui mittit cryſtallum ſuam ſicut fruſta panis, in faciem frigoris eius quis ſubſiſtet? Ergo deſperatio eſt? Abſit: Sequitur enim, *Emittet verbum ſuum, & tabefaciet ea.* Non ergo deſperet nix, non deſperet nebula, non deſperet cryſtallum. De niue tanquam de lana conficitur & tunica. Nebula illa in pœnitentia ſalutem inuenit, Quia quos prædeſtina- *Rom.8.* uit, illos & vocauit. Sed licet ſint inter prædeſtinatos duriſsimi, & multo quaſi tempore congelauerint, & cryſtallus facti fuerint, non erũt duri miſericordiæ dei. Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea. Quid eſt tabefaciet ea? Ne forte in malo intelligatis tabefaciet, liquefaciet, diſſoluet. Duri ſunt enim per ſuperbiam. Merito

M & ſuperbia ſtupor dicitur: Quicquid enim ſtupidum eſt, frigidum eſt. Rigorem paſsi homines quotidie dicunt, Obſtupui. Ergo ſuperbia ſtupor eſt. Emittet verbum ſuum, & tabefaciet ea. Et re vera cumuli nimis cũ caleſiunt, tabeſiunt, deliqueſcunt in humilitate. Quomodo ergo quaſi montem niuis erigit ſtupor, ſic ſtultos erigit ſuperbia. Emittet verbum ſuum, & tabefaciet ea. Ecce venit illud cryſtallum Saulus poſt cædem & lapidationem Stephani, *Act.9.* duritia quadã ſtupidus in Chriſtum, petiit literas à ſacerdotibus, vt vndique exhibeat Chriſtianos, anhelans cædes. Durus eſt iſte & gelidus contra ignem dei. Sed quãquam eſſet durus, quãquam gelidus, ecce ille qui emittet verbum ſuum & tabefaciet ea, clamauit de cœlo feruidus, Saule Saule, quid me perſequeris? Vna illa voce, tanta illa duritia cryſtalli reſoluta eſt. Emittet ergo verbũ ſuum & tabefaciet ea. Non deſperet de cryſtallo, quanto minus de niue vel de nebula? De ipſa cryſtallo non deſperetur: audi vocẽ quandam cryſtalli: Qui prius fui blaſphemus, perſecutor & *1.Tim.1.* iniurioſus. Sed quare ſoluit cryſtallum deus? Ne de ſe nix ipſa deſperet. ait enim, Ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem

patientiam

A patientiā ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternā. Clamat ergo deus ad gentes: Solui crystallum, venite niues. Emittet verbū suum, & tabefaciet ea. *Spirabit spiritus eius, & profluent aquæ.* Ecce crystallum & niues resoluuntur, eunt in aquas. Qui sitiunt,
Ioan.7. veniant & bibant. Saulus durus vt crystallum, Stephanū
Act.9. est persecutus ad mortem. Paulus iam in aqua viua gentes vocat ad fontem. Spirabit spiritus eius, & profluent aquæ. Spiritus feruens, vnde dictum est in alio psalmo,
Psalm.125. Conuerte domine captiuitatē nostram, sicut torrens in austro. Captiua enim Hierusalem tanquā congelauerat in Babylonia: flat auster, soluitur rigor captiuitatis, & currit in deū feruor charitatis. Spirabit spiritus eius, & profluent aquæ. fiat in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. *Annuncians verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel.* Quas iustitias, & quæ iudicia? Quia & quicquid hic humanum genus antè perpessum est cum esset nix, & nebula, & crystallus, merito perpessum est superbiæ & elationis in deum. Recurramus ad originem casus nostri, & videamus quia verissime in psalmo
Psal. 118. cantatur, Priusquam humiliarer ego deliqui. Sed qui
B dicit, Priusquam humiliarer ego deliqui: ipse dicit, bonum mihi est quoniam humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Has ergo iustificationes à deo didicit Ia-
Gen.32. cob, qui fecit ipsum Iacob luctari cum angelo: in cuius angeli persona ipse dominus erat luctatus: Tenuit, vim fecit vt teneret, inualuit vt teneret, fecit se teneri misericordia, non infirmitate. Luctatus ergo Iacob præualuit, tenuit, & quē videbatur vicisse, rogat vt benedicatur ab eo. Quomodo intelligebat cū quo luctatus fuerat, quē tenuerit. Quare violenter est luctatus & tenuit?
Math.11. Quia regnū cœlorum vim patitur: & qui vim faciunt, diripiunt illud. Ergo quare luctatus? Quia cum labore. Quare vix tenemus, quod facilè amisimus? Ne facilè recipiendo quod amisimus, discamus perdere quod tenemus. Laboret homo vt teneat, tenebit ad firmitatem quod tenuerit post laborem. Ergo hæc iudicia sua deus manifestauit Iacob & Israël. Apertius dicam, id est, quia & iusti qui hic sunt, labores, pericula, molestias, passiones, pro merito patiuntur iusto iudicio dei: quia ille solus potest dicere, Sine causa hic passus sum, quāuis ideo nō sine causa, quia propter nos, qui solus potest dicere,
Psalm.68. Quæ non rapui tunc exoluebam, qui solus potuit dice-
Ioan.14. re, Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil in-
C ueniet. & quasi diceretur ei, Quare ergo pateris? sequitur & dicit, Sed vt sciant omnes quia voluntatē patris mei facio, surgite eamus hinc. Cæteri omnes merito suo, iudicio dei, & pro iustitia quæ patiūtur, non sibi arrogēt, quasi habeant passionem innocentiæ qualis in Christo
2.Petr.4. erat: audi Apostolū Petrum, Tempus est, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini. Exhortans martyres & testes dei, vt omnes minas frementis seculi patientissime tolerent in semetipsis, ait illis, Tempus est inchoationis iudicij ex domo dei. Si autem initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi parebunt? Annunciās verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. *Non fecit sic vniuersæ genti.* Nemo vos fallat, non nunciatum est alicui gēti hoc iudicium dei quomodo patiantur iusti & iniusti. Quomodo? Pro merito omnes. Quomodo? In gratia dei: Non in suis meritis liberantur ipsi iusti. Non annunciatum est hoc vniuersæ gēti, sed soli Iacob, soli Israël. Quid ergo nos facimus, si non annunciauit vniuersæ genti, sed tantùm Iacob, tantùm Israël? Vbi erimus nos? In Iacob & in Israël.

Iudicia sua non manifestauit eis. Quibus? Omnibus gentibus. Et quomodo vocatæ sunt niues soluta crystallo? Quomodo vocatæ sunt gentes iustificato Paulo? Quomodo nisi vt essent in Iacob? Præcisus est oleaster vt in- *Rom.11.*
sereretur in oliuam. Iam ad oliuam pertinent, iam non debent dici gētes, sed vna gens in Christo, gens Iacob, gens Israël. Quare gens Iacob, & gens Israel? Quia Ia- *Gen.12. & 26.*
cob de Isaac, Isaac de Abraham. Abrahæ autem quid dictum est? In semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc idem dictum est ad Isaac, hoc & ad Iacob. Pertinemus ergo ad Iacob, quia pertinemus ad Isaac: pertinemus ad Abraham. Semen enim Abrahæ, non me vel *Galat.3.*
quolibet homine, sed apostolo sancto interpretante, Christus est, & ipse ait, Non dicit & seminibus tanquam In multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus. Si vnū semen, vnus Iacob, vnus Israël, & omnes gentes vnum in Christo. Ergo ad omnes pertinet gentes quod reuelauit ipse Iacob & ipse Israël, & illi so- E
li in aliis gentibus deputandi sunt, qui nolentes credere in Christo, nolunt recedere ab oleastro, & inseri oliuæ, remanebunt in syluosis ramis steriles & amari. Gaudeat *Genes.27.*
Iacob qui est supplantator Esau, quia supplantauit fra- *Rom.11.*
trem suum. Cæcitas enim ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret. De Iacob factus est Israël. Quid est Israël? Iam omnes audiamus, omnes Israël, siue qui hic estis in membris Christi, siue qui foris & non foris, & per omnes gentes vbique foris, vbique intus: audiat ipse Israël, qui ex Iacob factus est Israël. Quid est Israël? Videns deum. Vbi videbit deum? In pace. In qua pace? Pace Hierusalem. Quia posuit, inquit, fines tuos pacem. Ibi laudabimus, omnes vnus in vno ad vnum erimus, quia deinceps multi dispersi non erimus.

In psalmum centesimum quadragesimumoctauum enarratio.

MEDITATIO præsentis vitæ nostræ in laude dei esse debet: quia exultatio sempiterna futuræ nostræ vitæ, laus dei erit. Et nemo potest idoneus fieri futuræ vitæ, qui se ad illā modo non exercuerit. Modo ergo laudamus deum, sed & ro- F
gamus deum. Laus nostra lætitiā habet, oratio gemitū. Promissum est enim nobis aliquid, quod nondum habemus: & quia verax est qui promisit, in spe gaudemus: quia tamē nondū habemus, in desiderio gemimus. Bonum est nobis perseuerare in desiderio donec veniat quod promissum est, & trāseat gemitus, & succedat sola laudatio. Propter hæc duo tempora, vnum quod nūc est in tentationibus & tribulationibus huius vitæ: alterum quod tunc erit in securitate & exultatione perpetua, instituta est nobis etiam celebratio duorum temporum, ante pascha, & post pascha. Illud quod est ante pascha, significat tribulationem in qua modo sumus: quod vero nunc agimus post pascha, significat beatitudinē in qua postea erimus. Ante pascha ergo quod celebramus, hoc & agimus: Post pascha autem quod celebramus, significamus, quod & nōdū tenemus. Propterea illud tēpus in ieiuniis & orationibus exercemus, hoc verò tempus relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc est enim *Halleluia* quod cantamus, quod Latine interpretatur, vt nostis, laudate dominū. Illud ideo tempus ante resurrectionem, hoc tempus post resurrectionem domini est: Quo tempore significatur vita futura, quam nondum tenemus, quia quod significamus post resurrectionem domini, tenebimus post resurrectionem nostram. In capite enim nostro nobis vtrunq; figuratū est, vtrunq; demonstratū est. Passio enim domini ostendit

G nobis vitam præſentis neceſsitatis, qua oportet & laborare & tribulari,& ad extremum mori. Reſurrectio verò & clarificatio domini oſtendit nobis vitam quam accepturi ſumus, cum venerit retribuere digna dignis, mala malis,bona bonis. Et quodammodo mali omnes cantare nobiſcum poſſunt hallelu ia. Si autem in malitia ſna perſeuerauerint,canticum vitæ noſtræ futuræ dicete poſſunt labiis, ipſam verò vitam quæ tunc erit in ea veritate quæ nũc ſignificatur, obtinerc non poſſunt, quia noluerunt meditari antequam veniret, & tenere quod venturum erat. Nunc ego fratres, exhortamur vos vt laudetis deum, & hoc eſt quod vobis omnes dicimus, quando dicimus halleln ia: Laudate dominum. Dicis tu alteri, dicit ipſe tibi, cum ſe omnes exhortantur, omnes faciunt quod hortantur. Sed laudate totis votis [de totis vobis] id eſt, vt non ſolum lingua & vox veſtra laudet deum, ſed & conſciẽtia veſtra, vita veſtra, facta veſtra. Etenim laudam⁹ modo in Eccleſiis quando congregamur. Cum quiſque diſcedit ad propria, quaſi ceiſat laudarc deum. Non ceſſet bene viuere, &
H ſemper laudat deum. Tũc deſinis laudare deum, quando à iuſtitia & ab eo quod illi placet declinas. Nam ſi à vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures dei ad cor tuum. Quomodo enim aures noſtræ ad voces noſtras, ſic aures dei ad cogitationes noſtras. Non poteſt autem fieri vt habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes. Facta enim de cogitatione procedũt. Nec quiſquam poteſt facere aliquid, ant ad aliquid agendum membra mouere, niſi primò præceſſerit iuſsio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iuſſerit Imperator, per imperium Romanorum emanat, quicquid videtis agi per prouincias: Quantus motus fit ad vnam iuſsionem Imperatoris intus ſedentis? Mouet ſolùm ille labia cũ loquitur, & monetur omnis prouincia cum fit quod loquitur. Sic & in vnoquoque noſtrũ intus eſt Imperator, intus in corde ſedet. Si bonus bona inbet, bona ſunt: ſi malus mala iubet, mala fiunt. Cum ibi ſedet Chriſtus, quid poteſt iubete niſi bona? Cum poſsidet diabolus, quid poteſt iubere niſi mala? In tuo autem arbitrio deus te eſſe voluit, cui pares locum, deo, an diabolo. Cum paraueris, qui poſsidebit, ipſe imperabit. Ergo fratres non tantùm ad ſonum attendite cum laudatis, ſed deum toti laudate:
I cantet vox, cantet vita, cantent facta: & ſi eſt adhuc gemitus, tribulatio, tẽtatio, ſperate tranſitura omnia, & illum venturum diem quo ſine defectu laudabimus. Ecce iſte pſalmus, quoniã manifeſtus eſt, currẽdus eſt nobis. Diſtribuit enim vniuerſam creaturã laudantẽ deum, & tanquam hortatur vt laudet, quaſi inuenerit tacentem.

Expoſitio pſalmi.

L*audate dominum de cælis*. Quaſi inueniret tacentes in cœlis landem domini, & exhortatur vt ſurgant & laudent. Nunquam cœleſtia laudes conditoris ſui tacuerunt, nunquam terreſtria deum laudare ceſſarunt: ſed planè ſunt quædam quæ habent ſpiritum laudandi deum in eo affectu quo eis placet deus. Nemo enim laudat, niſi quod ei placet. Snnt autem quæ ſpiritum vitæ & intellectum ad laudandum deum non habẽt, ſed quia & ipſa bona ſunt, & in ordine ſuo integre diſpoſita ſunt, & ad pulchritudinem vniuerſitatis referuntur, quam condidit deus, ipſa quidem per ſe voce ſua & corde ſuo non laudant deum, ſed cum ab intelligentibus conſiderantur, per ipſa laudatur deus, & cum per ipſa laudatnr deus, quodammodo & ipſa laudant deum: verbi gratia, Laudant deum in cœlis omnia quæ habent ſpiritũ vitæ, & intellectum purum ad eum con- K
templandum, & ſine faſtidio & defectu diligendum. Laudant autem dominum per intellectum in terra diſcernendi bonum & malum, & per intellectum cognoſcendi creaturam & creatorem, homines qui iſta cogitant, & quibus tribuit dominns mentẽ diſcernendi iſta, delectandi atquc laudandi, homines poſſunt. Pecora nunquid habent huiuſmodi intellectũ? Si haberent huiuſmodi intellectũ pecora, non nobis diceret deus, Nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. *Pſalm. 31.*
Quãdo hortamr nos vt non ſimus ſicut pecora ſine intellectu, oſtẽdit nobis quia homini tribuit intellectum ad laudandum deum. Arbores nunquid vel vitam habent ipſam qua ſentiant ſicut pecora? Nam pecora etſi ſenſum interiorem rationalem, & mentem intelligentem atque diſcernentem non habent, quam homo habet, vt laudent deum, habent tamen vitam manifeſtam ſicut omnes nouimus, appetendi cibum, vtilia ſumẽdi, noxia reſpuendi, ſenſus corporalia diſcernendi: viſum ad colores, auditum ad voces, olfactum ad odores, guſtum ad ſapores, motus vel ad voluptates, vel ad moleſtias cognoſcendas. Intelligimus hæc, & videmus ante oculos noſtros: Non habent rationem intelligendi, ſed L
habent ſpiritum corporis animati, & vitã manifeſtam. Arbores antem nec ipſam habent, & tamen omnia laudant deum. Quare laudant deum? Quia cum iſta vide- *Pſalm. 44.*
mus, & conſideramus creatorem qni ea fecit, de illis naſcitur in nobis laus dei: & cum ipſorum conſideratione laudatur deus, omnia laudant deum. Cœpit ergo iſte de cœlo. Laudant omnia, & dicit laudate. Quare cum laudent dicit laudate? Quia delectatus eſt in eo quòd laudant, & placuit ei quaſi adiungere hortatiunẽ ſuam. Quomodo ſi venias ad homines bonũ aliquod operãtes cum gaudio, ſiue in vinea, ſiue in meſſe, ſiue in aliqua agricultura, placet tibi quod faciunt, & dicis, Facite, agite: Non vt tunc incipiant facerc quando dicis, ſed quia placet tibi quod facientes inueneris, adiungis gratulationem & exhortationem tuam. Dicendo enim facite, & exhortando facientes, voto qnaſi facis cum illis. In hac ergo exhortatione plenus ſpiritu propheta dicit hæc, & pſalmus eſt Aggæi & Zachariæ. ſic habet titulũ.
Iſti duo prophetæ eo tempore quo captiuus popnlus *1. Eſdræ. 5.*
tenebatur in Babylonia, prophetabant etiam futurum M
finem captiuitatis, vt reſtauraretur ciuitas Hieruſalem, quæ bello eeciderat. Significauemnt ergo nobis in myſterio vitam futuram, vbi laudabimus deum poſt captinitatem vitæ præſentis, vbi erit innouatio ciuitatis illius magnæ Hieruſalem, vnde peregrini ſuſpiramns captiuati adhuc ſub onere & ſarcina corporis mortalis, vnde adhuc gemimus in peregrinatione, exultabimus autem in patria. Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit ciuis, quia deſiderium non eſt in illo. Prophetæ ergo iſti ſancti magnam conſolationem præbuerunt tunc captinato populo ſecundum carnem, id eſt, cõſtituto in Babylonia ſub regibus alienigenis. Oſtendebãt enim per prophetiam, futurũ tempus liberationis à captiuitate, inſtaurationis Hieruſalem. Sed illa omnia in *1. Cor. 10.*
figura geſta ſunt, habent veritatem ſuam. Figurata ſunt in antiquis, præſentia oſtẽduntur in nobis. Modo ergo quid dicit apoſtolns? Quandiu ſumus in corpore, pere- *2. Cor. 5.*
grinamur à domino: nondum ſumus in patria. Quando erimus in patria? Quando triumphabimus deuicto inimico diabolo, quando mors nouiſsima inimica deſtruetur: tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors contentio rua? Vbi eſt *1. Cor. 15.*

A mors aculeus tuus? Quando ergo nulla erit mortis contentio quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mobilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ? Contendunt nobiscū quotidie tentationes, cōtendunt quoque nobiscum quotidie delectationes, etsi non consentiamus, tamen molestiam patimur, & contendimus, & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur. Si autem non consentiendo vincamus, molestias tamen patimur resistendo delectationibus. Non cessat, & non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum. Sed
1.Esdre.5. præsumamus, fidamus, erigunt nos Aggæus & Zacharias, cantant futuram liberationem nostram. Si illi populo cantauerunt, & impletum est, Christiano populo quod cantatur non implebitur? [Implebitur sane.] Securi estote, non tantummodo in ista peregrinatione vitæ huius, sed quomodo hic agatis videte. Nō vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliuiscamini ciuitatem Hierusalem. Et si corpus nostrum adhuc in Babylonia tenetur, cor nostrum ad Hierusalem præmittatur. Laudet ergo tota creatura dominū, quia hoc ibi facturi sumus quod hic præmeditamur. Laudate dominum de cœlis:

Laudate eum in excelsis. Primò de cœlis dicit, postea
B de terra. Laudatur enim deus qui fecit cœlū & terram. Cœlestia tranquilla sunt, pacata sunt: ibi semper gaudiū, nulla mors, nulla ægritudo, nulla molestia, semper laudant deum beati. Nos autem adhuc in imo sumus, sed cum cogitamus quomodo illic laudetur deus, cor ibi habeamus, & nō sine causa audimus, Sursum corda: Leuemus cor sursum, ne putrescat in terra, quoniam placet nobis quod ibi agunt angeli. Modo nos spe, postea re, sed cum illuc venerimus. Laudate ergo eum in excelsis: *Laudate eum omnes angeli eius, laudate eū omnes virtutes eius: Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ*
Daniel.3. *& lumen. Laudate eū cœli cœlorū, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini*. Quādo explicarit omnia numerando? Sed tamen summatim quasi omnia perstrinxit, & conclusit omnia cœlestia laudantia creatorem suum. Et quasi diceretur ei, quare illum laudant, quid illi debent, quid illis contulit vt laudent eum? Sequitur, *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & crea-*
Genes.1. *ta sunt*. Non mirum si opera laudent operatorem, non mirum est si facta laudēt factorem, non mirum si crea-
C tura laudet creatorem. Ibi & Christus nominatus est, &
Psalm 32. quasi non audiuimus nomen ipsius. Quis est Christus?
Iudith.16. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum,
Ioan.1. & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Per quid facta sunt? Per verbū. Quomodo hic often dit, quia per verbum facta sunt? Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Nemo dicit, nemo mandat, nisi verbo. *Statuit ea in seculū & in seculū seculi*. Omnia cœlestia, omnia superiora, virtutes omnes atque angelos, ciuitatem quandam supernam, bonam, sanctam, beatam: vnde quoniam peregrinamur, miseri adhuc sumus, & quò redituri in spe beati, & quò cū redierimus, in re beati. Statuit ea in seculum & in seculum seculi.

Præceptum posuit & non præteribit. Quale præceptum putatis habere cœlestia & angelos sanctos? Quale præceptū dedit illis deus? Quale, nisi vt laudēt illum? Beati quorum hoc est negocium, laudare deum. Non arant, non seminant, non molunt, non coquunt: opera enim sunt ista necessitatis, ibi necessitas non est. Non furantur, non deprædantur, non adulterantur. Opera enim sunt ista iniquitatis, ibi iniquitas non est. Non frangunt
Matt.25. panem esurienti, non vestiunt nudum, non suscipiunt peregrinum, non visitant ægrotum, non concordant li- D
tigiosum, non sepeliūt mortuum. Opera enim sunt ista misericordiæ: ibi autem nulla miseria est in qua fiat misericordia, O beati. Putamus erimus nos sic: Eia suspiremus, de suspirio gemamus. Et quid sumus, vt ibi simus? Mortales, proiecti, abiecti, terra & cinis. Sed qui promisit, omnipotens est, Si ad nos attendamus, quid sumus? Si ad illum, deus est, omnipotens est. Non est facturus angelum ex homine, qui fecit hominem ex nihilo? Aut verò pro minimo habet deus hominem, propter quem mori voluit vnicum suum? Attendamus ad indicium dilectionis & promissionis dei. Tales arras accepimus. Tenemus mortem Christi, tenemus sanguinem Christi. Quis mortuus est? Vnicus. Pro quibus mortuus est? Vtinam pro bonis, vtinam pro iustis. Sed quid? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est. Qui do Rom.5.
nauit impiis mortem suam, quid seruat iustis nisi vitam suā? Erigat ergo se humana fragilitas, non desperet, non se collidat, non se auertat, non dicat, Non ero. Qui promisit, deus est, & venit vt promitteret: apparuit hominibus, venit suscipere mortē nostram, promittere vitam suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ accipere quod hic abūdat, opprobria, flagella, colaphos, spu- E
ta in faciem, contumelias, spineam coronam, suspensionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abundāt in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit? Quid hic accepit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem peccatorum: accepit cōtumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona, & in regione nostra ipse pertulit mala. Promisit tamen nobis quod ibi futuri simus vnde venit, & ait, Pa- Ioan.17.
ter, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Tanta præcessit dilectio, quia vbi nos eram⁹, fuit nobiscū: vbi ipse est, erimus cū illo. Quid tibi promisit deus ô homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, crede. Plus est iā quod fecit, quàm quod promisit. Quid fecit? Mortuus est pro te. Quid promisit? Vt viuas cum illo. Incredibilius est quod mortuus est æternus, quàm vt in æternum viuat mortalis. Iam quod incredibilius est tenemus. Si propter hominē mortuus est deus, non est victurus homo cū deo? Non est victurus mortalis in æternum, propter quē mortuus est qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus est deus? Et vnde mortuus est F
deus? Et potest mori deus? Accepit ex te, vnde moreretur pro te. Non posset mori, nisi caro: non posset mori, nisi mortale corpus. Induit se vbi moreretur pro te, induet te vbi cum illo viuas. Vbi se induit morte? In virginitate matris. Vbi te induet vita? In æqualitate patris. Elegit sibi hic thalamū castum, vbi coniūgeretur sponsus sponsæ. Verbū caro factū est, vt fieret caput Ecclesiæ. Ioan.1.
Verbū enim ipsum non est pars ecclesiæ, sed vt esset caput ecclesiæ, carnē assumpsit. Quiddā vestrum iam sursum est, quod hic accepit vbi mortus est, vbi crucifixus est: Iam quædā primitiæ tuæ præcesserunt, dubitas quia secuturus es? Ergo conuertat se & ad terrena, quia iam dixit laudes cœlestium. *Laudate dominum de terra*. Superius enim vnde cœpit? Laudate dominum de cœlis, & enarrauit cœlestia: modo audi terrestria, *Dracones & omnes abyssi*. Abyssi profunditates aquarum sunt, maria omnia, & nubilosus iste aër ad abyssum pertinet. Vbi nubes, vbi venti, vbi tempestates, vbi pluuiæ, coruscationes, tonitrua, grandines, nix, & quicquid vult deus fieri super terras de isto humido & caliginoso aëre, totum hoc terræ nomine appellauit, quia in imis mutabile est atque mortale, nisi forte putatis quia sursum pluit

G stellis. Omnia ista hic fiũt propè ad terram. Et aliquando sunt homines in eacuminibus mõtium, & nubes sub se vident, & fiunt plerunque pluuiæ, & apparẽt bene intentis omnia ista quæ perturbato aëre concitantur, hic fieri in ista mundi parte infima. Propterea ad istum caliginosum, id est, ad hunc aërem tanquam ad carcerem damnatus est diabolus, de apparatu superiorum angelorum lapsus cum angelis suis: nam Apostolus hoc de illo dicit, Secundum principem potestatis aëris huius qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. & alius Apostolus dicit, Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferni retrudens, tradidit in iudicio puniendos seruari: infernum hoc appellans, quòd inferior pars mundi sit. Noli ergo cogitare quid accepit diabolus, sed quid perdidit. Omnia ergo ista videtis qualia sunt, mutabilia, turbata, terribilia, corruptibilia: tamen habent locum suum, habent ordinem suum, implent & ipsa vniuersi pulchritudinem pro modo suo, & ideo laudant dominum. Conuersus ergo ad illa tanquam exhortans & ipsa, imò exhortans nos, vt eorum consideratione laudemus dominum (sic enim laudant deum cum considerata pariunt laudem

1. sen. di. 6. ca. Et tãtæ in fine. & ca. Non enim est.
Ephes. 2.
2. Petri. 2.

H dei) cœpit ita dicere, Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyssi. Dracones circa aquam versantur, de speluncis procedunt, feruntur in aëra, concitatur propter eos aër. Magna quædam sunt animantia dracones, maiora non sunt super terram: propterea inde cœpit dicere, Dracones & omnes abyssi. Sunt autem speluncæ aquarum latentium, vnde flumina, vnde fontes procedunt, vt fluant super terram: alia occulte subter eunt, & totum hoc atque omnis ista humida natura aquarum simul cũ mari & isto infinito aëre, abyssus vel abyssi vocantur, vbi viuunt dracones, & laudant deum. Quid? Putamus quia choros faciunt dracones, & laudant deum? Absit. Sed vos considerantes dracones, attendite artificem draconum, & creatorem draconum: & cum miramini dracones, & dicitis, Magnus deus qui hæc fecit, dracones laudant deum de vocibus vestris. Dracones & omnes abyssi. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum eius.* Quare hic addidit, quæ faciũt verbum eius? Multi stulti non valentes contemplari & discernere creaturam locis suis & ordine suo, sub nutu & iussu dei agentem

I motus suos, visum est illis quia superiora omnia deus gubernat, inferiora verò despicit, abiicit, deserit, vt nec curet ista, nec regat, sed casibus regãtur, quomodo possunt, qua possunt: & mouent illos qui dicunt aliquando sibi, sed non dicant tibi, id est, ne audiendo tu consentias quando ista dicunt: blasphema enim sunt, & execrabilia deo, Si deus plueret, nunquid plueret in mari? Qualis, inquiunt, prouidentia? Getulia sitit, & mare cõpluitur. Acutè sibi videntur tractare. Quibus dicendum est hoc, Getulia sitit, ne tu sitires? Bonum enim erat, vt diceres deo, Anima mea velut terra sine aqua tibi: quod alio loco aperte dicitur, Sitiuit tibi anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea. & Dominus in Euangelio, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Iste enim iam saturatus est qui talia disputat, & quasi sibi doctus videtur, nec vult discere, ideo non sitit. Nam si sitiret, vellet discere, & inueniret, quia totum dei prouidentia fit in terra, & miraretur disposita etiam membra pulicis. Attendat charitas vestra: Quis disposuit membra pulicis & culicis, vt habeant ordinem suum, habeant vitam suam, habeant motum suum? Vnam bestiolam breuem, minutissimam considera quam volueris. Si consideres ordinem membro- K rum ipsius, & animationem vitæ qua mouetur, pro se fugit mortem, amat vitam, appetit voluptates, deuitat molestias, exerit sensus diuersos, viget in motu congruo sibi. Quis dedit aculeum culici quo sanguinem sugat? Quàm tenuis fistula est qua sorbet? Quis disposuit ista? Quis fecit ista? Expauescis in minimis, lauda magnum. Hoc itaque tenete fratres mei, nemo vos de fide excutiat, & de sana doctrina. Qui fecit in cœlo angelum, ipse fecit in terra vermiculum: sed angelum in cœlo pro habitatione cœlesti, vermiculum in terra pro habitudine terrestri. Nunquid angelum fecit repere in cœlo, & vermiculum in cœlo? Distribuit sedibus habitatores, incorruptionem incorruptis sedibus dedit, corruptibilia corruptibilibus locis. Totum attende, totum lauda. Qui ergo disposuit membra vermiculi, non gubernat nubes? Et quare in mare pluit? Quasi non sint in mari quæ alantur pluuia, quasi non ibi fecit pisces, quasi ibi non fecit animalia. Attendite quomodo currunt pisces ad aquam dulcem. Et quare, inquit, pisci pluit, & mihi non pluit aliquando? Vt cogites te in regione esse deserti, & in peregrinatione vitæ, vt amarescat tibi vita præsens, & futuram desideres, aut vt L flagelleris, & corripiaris & corrigaris. Quomodo autem distribuit propria regionum? Ecce quia de Getulia locuti sumus, pluit hic propè omni anno, & omni anno dat frumentum. Seruari hic frumentum non potest cito corrumpitur, quia omni anno datur: ibi quia rarò, & multum datur, & diu seruatur. Sed forte putas, quia ibi deserat deus homines, aut non ibi secundum iocunditatem suam & laudant & glorificant deũ. Apprehende inde Getulum, pone inter istas arbores amœnas, fugere hinc vult, & redire ad nuda Getuliæ. Omnibus ergo locis deus, regionibus, temporibus, sua quæque distribuit & ordinauit. Et longum est commemorare diligentiorem considerationem omnium rerum. Quis illam explicet? Tamen qui oculos habent, multa ibi vident. Cum viderint placent: cum placuerint laudantur, non tanquam ipsa, sed ille qui fecit: ita omnia laudabunt deum. Hæc considerans spiritus prophetiæ, cum dixisset, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ omnia turbata videntur quibusdam stultis & quasi casibus agitari, addidit, quæ faciunt verbum eius. Non tibi ergo videantur casibus moueri, quæ M verbo dei in omni motu suo deseruiũt. Quò vult deus, illuc lucet ignis, illuc fertur nubes, siue pluuiam, siue niuem, siue grandinem portet. Et quare aliquando percutiunt montem fulmina, & non percutiunt latronem? Quodcunq; possum dicere pro captu mẽtis meæ, quantum deus donare dignatur, maiores maiora nouerint, & amplius intelligãt, & det vobis deus plus sapere quàm dico, tamen cum temperãtia sine superbia. Possum ego pro modulo meo dicere, quare percutiant montem, & non percutiãt latronem: quia forte adhuc latronis conuersionem quærit: & ideo percutitur mons, quia non timet vt mutetur, homo qui timet aliquando. Et tu cum das disciplinam, terram feris, vt infans expauescat: Et aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mihi. Ecce cædit innocentiorẽ, & dimittit sceleratiorem. Noli mirari: vndecunque mors, pio bona est. Vnde autem scis, illi sceleratiori si se mutare noluerit, quid pœnarũ in occulto seruetur? Nõnne mallẽt fulmine incendij potius interire, quibus in fine dicetur, Ite in ignem *Matt. 25.* æternum? Opus est vt innocens sis. Quid enim? Malum est mori naufragio, & bonum est mori febre? Siue inde

Psal. 142.
Psal. 62.
Matth. 5.

A ne inde, siue inde moriatur, quære qualis sit qui moritur, quò post mortem iturus est, non vnde de vita exiturus, quacunque occasione hinc exituri sumus. Quibus exitibus martyres exire meruerunt? Nunquid febribus? Quomodo multi optant vt febribus soluantur? Alij vno ictu gladij, alij ignibus, alij bestiis? Et deuorauerunt bestiæ corpora martyrum, & non timuerunt ne perirent corpora ipsorum. Vndique enim deus reducet corpora sanctorum suorum, cui capilli capitis nostri numerati sunt. Et quando voluit, tres pueros ab igne liberauit. Nunquid ideo Maccabæos in igne deseruit? Illos aperte liberauit, istos occulte coronauit. Nouit igitur deus quid agat: Tu time, & bonus esto. Vndecunque voluerit vt exeas hinc, paratum te inueniat. Inquilinos enim es, non possessor domus. Locata est enim tibi domus. Domus ista tibi locata est, non donata: etsi nolis migrabis: & non eam tali conditione accepisti, vt quasi tempora certa tibi sint. Quid dixit dominus deus tuos? Quando voloero, cum dixero, migra, paratus esto. Expello te de hospitio, sed dabo domum. Inquilinus es in terra, eris possessor in cœlo. Quicquid ergo hic accidit contra voluntatem no-

Math.10. Danie.3. 2.Macc.7.

B stram, noueris non accidere nisi de voluntate dei, de prouidentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de legibus ipsius: & si non noa intelligimus quid quare fiat, demus hoc prouidentiæ ipsius, quia non fit sine causa, & non blasphemabimus. Cum enim cœperimus disputare de operibus dei: quare hoc, quare illud, & non debuit sic facere, male fecit hoc: vbi est laos dei? Perdidisti halleluia. Omnia sic considera quomodo placeas deo, & laudes artificem. Quia si intrares in officinam forte fabri ferrarij, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos: & da imperitum hominem nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem considerationem hominis, quid sibi dicit? Non sine causa hoc loco folles politi sunt: artifex nouit quare, etsi ego non noui. In officina nō audet vituperare fabrum, & audet reprehēdere in hoc mundo deum? Ergo quēadmodum ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum eius: sic omnia quæ vanis videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt nisi verbum eius, quia non fiunt nisi iussu eius. Deinde

C dicit vt dominum laudent *Montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri. Bestiæ & omnia pecora, reptilia & volatilia pennata.* Deinde ad homines, *Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ, Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen domini.* Explicata est laus de cœlo, explicata est laus de terra, *Quia exaltatum est nomen eius solius.* Nemo hominum quærat exaltare nomen suum. Vis exaltari? Illi te subde, qui non potest humiliari: Exaltatum est nomen eius solius.

Confessio eius in cœlo & in terra. Quid est confessio eius in cœlo & in terra? Quia ipse confitetur? Non: sed quia illum omnia cōfitentur, omnia clamant, omnium pulchritudo quodammodo vox eorum est confitentium deum. Clamat cœlum deo, Tu me fecisti, nō ego. Clamat terra, tu me condidisti, non ego. Quomodo ergo clamant ista? Quando considerantur, & hoc inuenitur, ex tua consideratione clamant, ex voce tua clamant. Confessio eius in cœlo & in terra. Attende cœlum, pulchrum est: attende terram, pulchra est: vtrunque simul valde pulchrum est. Ipse fecit, ipse regit, ipsius nutu gubernantur: ipse traiicit tempora, momenta ipse instaurat, per seipsum instaurat. Omnia

ergo ista laudāt illum, siue in statu, siue in motu, siue de D terra deorsum, siue de cœlo sursum, siue in vetustate, siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & attolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea quæ facta Roman.1. sunt intellecta contueris, confessio eius in cœlo & in terra, id est, confiteris ei de rebus terrenis, confiteris ei de rebus cœlestibus, & quia ipse fecit omnia, & melius illo non est aliquid. quicquid fecit, intra illum est: & quicquid in his tibi placet, minus est quàm ipse. Non ergo ita tibi placeat quod fecit, vt recedas ab eo qui fecit. Sed si amas quod fecit, multo magis eum qui fecit. Si pulchra sunt quæ fecit, quanto magis pulchrior est qui fecit? Confessio eius in cœlo & in terra.

Et exaltauit cornu populi sui. Ecce quod prophetant 1.Esdr.5. Aggæus & Zacharias. Modo cornu populi sui humile est in tenturis, in tribulationibus, in tentationibus, in tunsione pectorum. Quando exaltabitur cornu populi sui? Quando venerit ipse dominus, & ortus fuerit sol noster, non iste qui oculis videtur & oritur super bonos & malos, sed de quo dicitur, Vobis qui timetis Math.5. deum, orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Et Malach.4. de quo dicturi sunt superbi & impij. Iustitiæ lumen non Sapien.5. illuxit nobis, & sol non est ortus nobis. Ipse erit æstas E nostra. Modo fructus per hybernum in radice non apparent. Attendis quasi aridas arbores per hyemem. Qui non nouit videre, aridam putat vitem, & forte iuxta est quæ vere aruit. Similes sunt ambæ per hyemē. illa viuit, illa mortua est: sed illius vita & illius mors in abscondito est. Aestas producit, vita illius clarificatur, mors illius manifestatur. Procedit honor foliorum, fœcunditas fructuum, vestitur vitis in facie ex eo quod habet in radice. Ergo modo fratres tales sumus quales sunt & alij homines. Quomodo nascuntur, manducant, bibunt, viuunt & vestiuntur, transigunt vitam istam, sic & sancti. Aliquando res ipsæ decipiunt homines, & dicunt, Ecce postquam cœpit esse Christianus, nunquid non ei dolet caput? Aut quia Christianus est, quid habet plus à me? O vitis arida, attendis iuxta te vitem nudam in hyberno, sed non aridam per æstatis vim. Et veniet dominus honor noster quia latebat in radice, & tunc exaltabit cornu populi sui, post captiuitatem in qua mortaliter viuimus. Vnde dicit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, 1.Corin.4. donec veniat dominus, & illuminabit abscondita te- F nebrarum, & tunc laus erit vnicuique à deo. Sed dicis mihi, Vbi est radix mea? vbi est fructus meus? Si credis, nosti vbi est radix tua. Ibi est enim, vbi est fides tua, vbi est spes & charitas tua. Audi Apostolum, Mortui enim estis. Quasi per hyemem mortui apparebant. Colos.3. Audi quia viuunt, Et vita vestra abscondita est, inquit, cum Christo in deo. Ecce vbi habes radicem. Quando ergo honore ornaberis? quando fœcundaberis fructu? Audi illum sequentem, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Et exaltabit cornu populi sui. *Hymnus omnibus sanctis eius.* Ibidem. Hymnus scitis quid est? Cantus est cum laude dei. Si laudas deum & non cantas, non dicis hymnum. Si cantas & non laudas deum, non dicis hymnum. Si laudas aliquid quod non pertinet ad laudem dei, etsi cantando laudes, non dicis hymnum. Hymnus ergo tria ista habet, & canticum, & laudem, & dei. Laus ergo dei in cantico, hymnus dicitur. Quid est ergo, hymnus omnibus sanctis eius? Accipiant sancti eius hymnum, dicant sancti eius hymnum, quia hoc est quod accepturi sunt in fine, hymnum sempiternum.

G Ideo alio loco dicit psalmus, Sacrificium laudis glorificabit me, & ibi est via in qua ostendam illi salutare meum. [Psal. 49.] Et beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te, hoc est hymnus omnibus sanctis eius. Qui sunt sancti eius? *Filij Israel, populo appropinquantes sibi.* Nemo dicat, non sum filius Israël. Ne putetis Iudaeos filios Israël esse, & nos non esse filios Israël. Audeo vobis dicere fratres mei, illi non sunt, & nos sumus. Audite quare, Quia maior est natus secundum spiritum, quàm natus secundum carnem. Vnde Israël? Ex Abraham, quia Isaac ex Abraham, Israël ex Isaac. Quomodo placuit deo Abraham? Credidit autem Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahae. Quisquis degenerauerit à fide Abrahã, perdidit progeniem Abrahae. Iudaei degenerauerunt, perdiderunt. Imitati sumus nos, inuenimus. Audi quia illi perdiderunt. Quid illis dicit dominus dicentibus, Filij sumus Abrahae? Ausi sunt ostentare se, & erigere ceruicem [Ioan. 8.] de nobilitate generis iusti. Et quid illis dominus? Si filij Abrahae essetis, facta vtique Abrahae fecissetis. Si ergo perdiderunt ipsi quòd filij sunt Abrahae, inuenimus
H nos vt filij simus Abrahae. Credendo quippe inueni-[Gene. 15.]mus, quod illi non credendo amiserunt. Quia credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et semen Abrahae Christus, & in Christo nos sumus: & ex Israël populus de quo populo Maria, de qua Maria Christ⁹, in quo Christo nos, ergo filij Israël nos. Et quomodo addidit vt discerneret nos? Filiis Israël, populo appropinquanti sibi. Attendite Iudaeos, si propinquant, ipsi sunt. Et forte propinquant, dicit mihi aliquis. Quotidie cantant & ipsi psalmum, & cantant hymnos dei. Non auditis quod eis dixit propheta? Po-[Esaie. 29.]pulus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe [Matth. 15.] est à me. Si illorum cor longe est, nostrum autem proximum est, quia credimus, quia speramus, quia diligimus, quia Christo adiuncti sumus, quia membra ipsius facti sumus. Nunquid membra longe sunt à capi-[Matth. 28.]te? Si essent longe & diuisa essent, non diceret, Ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Si separata essent, non de coelo diceret, [Act. 9.] Saule Saule quid me persequeris? Si non in nobis esset, [Matth. 25.] non diceret, Esuriui & dedistis mihi manducare. Et
I cum dicerent illi, Quando te vidimus esurientem? respondit, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ecce populus, ecce appropinquans Israël, & cum illo modò spe, postea re.

In psalmum centesimum quadragesimumnonum enarratio.

LAVDAMVS dominum & in voce, & in intellectu, & in opere bono. Et sicut nos hortatur iste psalmus, Cantemus ei canticum nouum. Sic enim incipit,

Expositio Psalmi.

C*Antate domino canticum nouum.* Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouum cãticum. Vetus testamentum, vetus canticum. Nouum testamentum, nouum canticum. In veteri testamento promissiones sunt temporales & terrenae. Quisquis terrena diligit, vetus canticum cantat. Qui vult cantare canticum nouum, diligat aeterna. Ipsa dilectio noua est & aeterna. Ideo semper noua, quia nunquam veterascit. Nam si bene consideres, antiquum est hoc. Quomodo ergo est nouum? Nunquid fratres mei vi- K ta aeterna modò nata est? Vita aeterna ipse Christus, & secundum diuinitatem non modò natus est, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & [Ioan. 1.] deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Si quae per ipsum facta sunt, antiqua sunt: quid est ipse per quem facta sunt? Quid nisi aeternus, & patri coaeternus? Sed nos delapsi in peccatum, peruenimus ad vetustatem. Nostra enim vox est in illo psalmo, vbi di- [Psal. 6.] citur cum gemitu, Inueteraui in omnib⁹ inimicis meis. Inueterauit homo per peccatum, innouatur per gratiam. Omnes ergo qui innouantur in Christo, vt ad vitam aeternam incipiant pertinere, canticum nouum cantant, & hoc canticum pacis est: canticum hoc charitatis est. Quisquis se à coniunctione sanctorum separat, non cantat canticum nouum. Secutus est enim vetustam animositatem, non nouam charitatem. In noua charitate quid est? Pax, vinculum sanctae societatis, compago spiritalis, aedificium de lapidibus viuis. Vbi est hoc? Non in vno loco, sed per vniuersum orbem terrarum. Audi, hoc de alio psalmo sic dicitur, Can- [Psal. 95.] tate domino canticum nouum, cantate domino om- L nis terra. Ex hoc intelligitur, quia qui non cum omni terra cantat, canticum vetus cantat, quaelibet verba de ore eius procedant. Quid enim attẽdo quid sonet, cum video quid cogitet? Et tu, inquis, vides quid cogitet? Facta indicant. Nam oculus in conscientiam non penetrat. Attendo quid agat, & ibi intelligo quid cogitet. Neque enim si quisque verbi gratia comprehenderet hominem in furto, in homicidio, in adulterio, cogitationes ipsius in corde videret, sed in factis. Sunt quaedam quae intus latent: sed sunt & multa quae procedunt in opera, & manifesta fiunt etiam hominibus. Cum ergo essent illi qui se à compage Christi charitatis, & societate sanctae ecclesiae separarunt, malos intus apud se non nouerat nisi deus. Venit & tentatio superauit illos, & patefecit hominibus quod nouerat deus. Non enim fructus ostẽditur nisi in factis. Vnde dictum est, Ex fru- [Matth. 7.] ctibus eorum cognoscetis eos. Dixit enim dominus ad quosdam qui ouinm vestitum se induunt, intus autem sunt lupi rapaces. Et ne fone fragilitas humana dignoscere non posset lupum sub ouina pelle, ait, Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quaerimus fructus M charitatis, inuenimus spinas dissensionis. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo canticum eorum vetus est, cantemus nos canticum nouum. Iam diximus fratres, omnis terra cantat canticum nouum. Qui cum omni terra non cantat canticum nouum, dicat quod vult, lingua sonet halleluia, dicat tota die, dicat tota nocte, non valde aures meę inclinantur ad vocem cantantis, sed quaero mores operantis. Interrogo enim & dico. Quid est quod cantas? Respondet, halleluia. Quid est halleluia? Laudate dominum. Veni, simul laudemus dominum. Si tu laudas dominum, & ego laudabo dominum. Quare in discordia sumus? Charitas laudat dominum, discordia blasphemat dominum. Et vultis iam nosse vbi cantetis cãticum nouum? Quae dicturus est in ipso psalmo, videte quomodo fiant, & vbi fiant, vtrum per omnes gentes fiant ista, an in vna aliqua parte terrarum, & hinc plenius intelligetis ad quem pertineat canticum nouum. Iam quidem manifestum est illud quod de alio psalmo commemoraui. Cantate [Psal. 4.] domino canticum nouum. Et vt ostenderet in cantico nouo esse fructum charitatis & vnitatis, addidit, Can- [Ibidem.] tate

A tate domino omnis terra. Nemo ſe ſeparet, nemo ſe diſiungat: triticum es, ferto paleam quouſque ventiletur. *Matth. 3.* De area vix excutieris, ſi triticum es. Si triticum eſſes foris ab area, inuenirent te volatilia, & colligerent te. Adde quia eo ipſo quo diſcedis & volas, paleam te eſſe indicas. Sed quia leuis eras, venit ventus, & de ſub pedibus boum ablatus es. Qui autem triticum ſunt, ferunt trituram, gaudent quia grana ſunt, gemunt inter paleam, expectant ventilatorem quem cognoſcunt redemptorem. Cantate domino canticum nouum,

Laus eius in eccleſia ſanctorum. Hæc eſt eccleſia ſanctorum, eccleſia frumentorum, toto terrarum orbe diffuſorum, per agrum domini diſſeminata, quod eſt hic mundus, ipſo domino exponente cum de ſeminante diceret, quia homo ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo, & venit inimicus & ſuperſeminauit zizania. Et dixerunt pueri patrifamilias, Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? *Matth. 13.* Vnde hic ſunt zizania? Et reſpódit illis, Inimicus homo hoc fecit. Voluerunt colligere zizania, & compeſcuit illos dicens, Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus, B Colligite primũ zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum ea, triticum autem meum reponite in horrea. Poſtea interrogauerunt eum diſcipuli dicentes, Narra nobis parabolam zizaniorum. Et ipſe exponit omnia, vt nullus homo cordi ſuo tribuat quod ibi intellexerit, ſed magiſtro cœli exponenti. Nemo dicat, expoſuit ſibi quomodo voluit. Si parabolam propbetię exponeret deus, quando ipſe per eos loquebatur quod dicebant, quis auderet dicere non ſic debere exponi? Multo magis quando ipſe expoſuit quod propoſuit ipſe, quis audet contradicere manifeſtæ veritati? Cum autem dominus parabolam hanc exponeret, ait. *Ibidem.* Qui autem ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis: ſe vtique demonſtrans. Bonum vero ſemen, filij ſunt regni, ipſa eſt eccleſia ſanctorum: zizania autem filij ſunt maligni: ager eſt hic mundus. Iam videte fratres, quia per mundum ſeminatum eſt bonum ſemen, & per mundum ſeminata ſunt zizania. Nunquid in parte triticum, & in parte zizania? Per totum triticum, & per totum zizania. Ager domini mundus eſt, non Aphrica. Non quomodo fert terra iſta Gerulię ſexagenum aut centenum, C & Numidia fert denum, non ſic eſt deo ager ſuus. Vbique illi fertur fructus, & centenus, & ſexagenus, & tricenus: tu tantum vide quid velis eſſe, ſi cogitas ad domini fructum pertinere. Ergo eccleſia ſanctorum, eccleſia catholica eſt. Eccleſia ſanctorum non eſt eccleſia hæreticorum. Eccleſia ſanctorum illa eſt, quam præſignauit deus antequam videretur, & exhibuit vt videretur. Eccleſia ſanctorum erat antea in codicibus, modo in gentibus. Eccleſia ſanctorum antea tantummodo legebatur, nunc & legitur & videtur. Quando ſolum legebatur, credebatur: modo videtur & contradicitur. Laus eius in eccleſia ſanctorum. *Lætetur Iſraël in eo qui fecit eum.* Quid eſt Iſraël? videns deum. Hoc enim interpretatur nomen Iſraël. Qui videt deum, in ipſo lætetur à quo factus eſt. Quid eſt ergo fratres, quid dicimus nos ad eccleſiam pertinere ſanctorum? nunquid iam vidimus deum? quomodo ſumus Iſraël, ſi nõ videmus? Eſt quædam viſio huius temporis, erit altera viſio futuri temporis. Viſio quæ modo eſt, per fidem eſt: viſio quæ futura eſt, per ſpeciem erit. Si credimus, videmus: ſi amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Vbi eſt ipſe deus? *1. Ioan. 4.* Interroga Ioannem, Deus charitas eſt. Benedicamus nomen eius ſanctum, & gaudeamus in deo, ſi gaudemus in charitate. D Quiſquis habet charitatem, vt quid illum mittimus longe vt videat deum? Conſcientiam ſuam attendat, & ibi videt deum. Si charitas ibi non habitat, non ibi habitat deus. Si autem charitas ibi habitat, deus ibi habitat. Vult illum forte videre ſedentem in cœlo? habeat charitatem, & in eo habitat ſicut in cœlo. Ergo ſimus Iſraël, & lætetur in eo qui fecit nos. Lætetur Iſraël in eo qui fecit eum. In eo qui fecit eum lætetur, non in Arrio, non in Donato, non in Cæciliano, non in Proculiano, non in Auguſtino, In eo lætetur qui fecit eum. Nos fratres non vobis commendamus noſmetipſos, ſed commendamus vobis deum, quia commendamus vos deo. Quomodo vobis deum commendamus? Vt diligatis eum bono veſtro, non bono ipſius, quia malo veſtro ſi eum non diligitis, non malo ipſius. Non enim minus habebit deus diuinitatem, ſi homo in illo non habuerit charitatem. Tu creſcis ex deo, non ille ex te, & tamen tantum nos *Ibidem.* dilexit prior antequam eum diligeremus, vt filiũ ſuum vnicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus eſt inter nos. Quomodo nos ipſe fecit? Omnia per ipſum *Ioan. 1.* facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quomodo E factus eſt inter nos? Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ergo ipſe eſt in quo debemus lætari. Nemo ſibi arroget, nemo ſibi deroget partes ipſius, ab ipſo eſt lætitia quæ nos facit felices. Lætetur Iſraël in eo qui fecit eum. *Et filij Sion exultent in rege ſuo.* Ipſe eſt Iſraël, filij eccleſiæ ſunt, quia Sion fuit quidem vna ciuitas quæ cecidit. In eius reliquiis habitabant quidam ſancti temporaliter, ſed Sion vera & Hieruſalem vera, quia ipſa Sion quæ Hieruſalem, æterna eſt in cœlis, quæ eſt *Galat. 4.* mater noſtra. Ipſa nos genuit, ipſa eſt eccleſia ſanctorum, ipſa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna parte manens in cœlo. Ex parte qua immanet in cœlo, beatitudo angelorum eſt: Ex parte qua peregrinatur in hoc ſeculo, ſpes eſt iuſtorum. De illa dictum eſt, Gloria in excelſis deo. De hac dictum eſt, Et in terra pax ho- *Lucæ 2.* minibus bonæ voluntatis. Qui ergo in hac vita gemunt & deſiderant illam patriam, currant dilectione, non pedibus corporis, non quærant naues, ſed pennas, duas alas charitatis apprehendant. Quæ ſunt duæ alæ chari- *Matth. 22.* tatis? Dilectio dei, & dilectio proximi. Peregrinamur enim, ſuſpiramus, gemimus. F Venerunt ad nos literæ de patria noſtra, ipſas vobis recitamus. Lætetur Iſraël in eo qui fecit eum, & filij Sion exultẽt in rege ſuo. Quod dixit, qui fecit eum: hoc dixit, in rege ſuo. Quod audiſtis Iſraël, id ſunt filij Sion: & quod audiſtis, in eo qui fecit eum: hoc eſt, in rege ſuo. Filius dei qui fecit nos, factus eſt inter nos, & rex noſter inter nos, quia creator noſter fecit nos. Ipſe eſt tamen per quem facti ſumus, qui eſt per quem nos regimur, & ideo Chriſtiani, quia ille Chriſtus. Chriſtus à chriſmate dictus eſt, id eſt, ab vnctione. Reges autem vngebantur, & ſacerdotes. Ille vero vnctus eſt & rex & ſacerdos. Rex pugnauit pro *1. Reg. 6.* nobis, ſacerdos obtulit ſe pro nobis. *Exod. 40.* Quando pugnauit pro nobis quaſi victus eſt, iure autem vere vicit. Crucifixus eſt enim, & de cruce ſua in qua erat fixus, diabolũ occidit, & inde rex noſter. Vnde autem ſacerdos? Quia ſe pro nobis obtulit. Date ſacerdoti quod offerat. Quid inueniret homo quod daret? Mundam victimam. Quam victimam? Quid mundum poteſt offerre peccator? O inique, ô impie, quicquid attuleris, immundum eſt, etſi aliquid mundum pro te offerendum eſt. Quære apud te quid offeras, non inuenies. Quære ex te quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec

G tauris. Omnia ipsius sunt, etsi non offeras. Offer ergo illi mundum sacrificium. Sed peccator es, impius es, sed conscientiam inquinatam habes. Poteris forte aliquid mundum offerre purgatus: sed vt purgeris, aliquid pro te offerendū est. Quid ergo pro te oblaturus es vt mundēris? Si mundatus ea, poteris offerre quod mundum est. Offerat ergo seipsum mundus sacerdos, vt mundet hoc quod Christus fecit. Nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret pro hominibus: seipsum obtulit mundam victimam, hostiam immaculatam. Felix victima, vera victima, munda victima, hostia immaculata. Non ergo hoc obtulit quod nos illi dedimus, imò hoc obtulit quod à nobis accepit, & mundum obtulit. Carnem enim à nobis accepit, hanc obtulit. Sed vnde illam accepit? De vtero virginis Mariæ, vt mundam offerret pro immundis. Ipse rex, ipse sacerdos, in eo lætemur. *Laudent nomen eius in choro.* Et chorus quid significat? Multi nouerunt chorum, & quia in ciuitate loquimur, propè omnes norunt. Chorus est consensio cantantium. Si in choro cantemus, concorditer cantemus. In choro cantantium quisquis voce discrepauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox
H inconuenienter cantantis disturbat concentum cantantium, quomodo disturbat hæresis dissonans concentum laudantium? Chorus Christi iam totus mundus est. Chorus Christi ab Oriente in Occidentem cōsonat. Videamus si tantum extenditur Chorus Christi. Dicit psalmus alius, A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini. Laudent nomen eius in choro, *In tympano & psalterio psallant ei.* Quare assumit tympanū & psalterium? Vt non sola vox laudet, sed & opera. Quando assumitur tympanum & psalterium, manus concinunt voci. Sic & tu quando halleluia cantas, porrigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias peregrinum: non sola vox sonat, sed & manus consonat, quia verbis facta concordant. Assumpsisti organum, consentiant digiti linguæ. Et ipsum mysterium tympani & psalterij non est tacendum. In tympano corium extenditur, in psalterio chordæ extendūtur: in vtroque organo caro crucifigitur. Quàm bene psallebat in tympano & psalterio qui dicebat, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ipsum psalterium velut tympanum
I tollere te vult, qui amat canticum nouum, qui te docet quando tibi dicit, Qui vult esse meus discipulus, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Non dimittat psalterium suum, non dimittat tympanum, extendatur in ligno, & siccetur à concupiscentia carnis. Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acutius sonant. Vt ergo acute sonaret Pauli apostoli psalterium, quid dixit? Quæ retro oblitus, in ea quæ antè sunt extentus, sequor ad palmam supernæ vocationis. Extendit se ipse, tetigit Christus, & sonuit dulcedo veritatis. In tympano & psalterio psallant ei, *Quoniam beneficit dominus in populo suo.* Quid tam beneficum, quàm mori pro impiis? Quid tam beneficum, quàm sanguine iusto delere chirographum peccatoris? Quid tam beneficum, quàm dicere, Non ad me pertinet quod fuistis, estote quod non fuistis? Benefecit dominus in populo suo, dimittendo peccata, promittendo vitam æternam. Benefacit auersum cōuertere, pugnantem adiuuare, vincentem coronare. Benefecit dominus in populo suo, *Et exaltabit mansuetos in salutem.* Exaltantur enim & superbi, sed non in salutem. Mansueti in salutem, superbi in mortem, id est, superbi ipsi se exaltant, & dominus eos humiliat: mansueti autem ipsi se humiliant, & deus eos exaltat. Et exaltauit mansuetos in salutem. K *Exultabunt sancti in gloria.* Aliquid volo dicere, audite attentius de gloria sanctorum. Nemo enim est qui non amet gloriam, sed gloria stultorum popularis illa quæ dicitur, habet illecebram delectationis & deceptionis, vt ad laudem suam & honorem vanorum hominum quisque commotus, velit sic viuere vt prædicetur ab hominibus quibuscunque, quomodocunque. Hinc homines insani effecti, & inflati typho, inanes intus, foris tumidi, etiam res suas perdere volunt, donando scenicis, histrionibus, venatoribus, aurigis. Quanta donant, quanta impendunt? Effundunt vires non patrimonij tantùm, sed etiam animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia non clamat populus vt pauper accipiat, clamat autem populus vt venator accipiat. Illi ergo vbi eis non clamatur, nolunt erogare: vbi clamatur ab insanis, insaniunt omnes, & fiunt omnes insani, & qui spectatur, & quī spectat, & qui donat. Insana ista gloria reprehenditur à domino, improbatur ante oculos omnipotentis. Et tamen fratres mei Christus sic improperat suis & dicit, Non à vobis accepi tantum quantum accepērūt venatores: & illis vt donaretis, de meo donastis. Ego autem L nudus eram, & non vestistis me. Et illi, & quando te *Matth. 25.* vidimus nudum, & non vestiuimus te? Et ille, cum vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Sed eum vis vestire qui tibi placet, in quo tibi Christus displicet. Vestire vis venatorem, quo forte victo erubescas. Christus nunquam vincitur, & diabolum vicit, & pro te vicit, & tibi vicit, & in te vicit. Talem victorem vestire non vis? Quare? Quia minus clamatur, quia minus insanitur. Propterea isti qui tali gloria delectantur, in conscientia sua nihil habent. Quomodo exhauriunt arcas vt vestes niteant, sic exinaniunt ipsam conscientiam, vt nihil ibi habeant preciosum. Sancti autem qui exultant in gloria, quomodo exultent, non opus est vt nos dicamus, ipsius psalmi audite sequentem versum, Exultabunt sancti in gloria, *Lætabuntur in cubilibus suis.* Non in theatris, non in amphitheatris, non in circis: non in nugis, non in foris, sed in cubilibus suis. Quid est in cubilibus suis? in cordibus suis. Audi apostolum Paulum exultantem in cubili suo, Nam gloria nostra hæc *2. Corin. 1.* est, testimonium conscientiæ nostræ. Rursum timen- M dum est, ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens, & quasi superbus de cōscientia sua glorietur. Debet enim quisque cum tremore exultare, quia donum dei est vn- *Psal. 2.* de exultat, non meritum suum. Etenim sunt multi sibi placentes, & iustos se esse arbitrantes, & procedit aduersus illos alia pagina dicens, Quis gloriabitur ca- *Prouer. 20.* stum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Est ergo quidam modus in conscientia gloriandi, vt noueris fidem tuam esse synceram, noueris spem tuam certam, noueris charitatem tuam esse sine simulatione. Sed quoniam multa sunt adhuc fortè quæ possunt offendere oculos dei, lauda eum qui tibi ista donauit, tunc perficiet quod donauit. Propterea cū dixisset, Lætabuntur in cubilibus suis: ne quasi sibi placentes viderentur, adiunxit statim, *Exultationes dei in faucibus eorum.* Sic lætabūtur in cubilibus suis, vt non sibi tribuant quòd boni sunt, sed illum laudent à quo acceperunt quod sunt, à quo vocantur vt perueniant ad id quod nondum sunt, & à quo sperant perfectionem: cui gratias agunt, quia inchoauit. Exultationes dei in faucibus eorum. Iam videte sanctos, videte gloriam eorum, videte per vniuersum mundum, videte quod

Marginal references (left column): *Matth. 25.* (beside "rigas & panem esurienti"); *Galat. 6.* (beside "pano & psalterio qui dicebat"); *Matth. 16.* (beside "quando tibi dicit"); *Philip. 3.* (beside "terium, quid dixit?").

A quòd exultationes dei sint in faucibus eorum. *Et frameæ bis acutæ in manibus eorum.* Framea appellatur quam vulgo spathā dicunt. Sunt enim gladij ex vna parte acuti, ipsæ sunt machæræ: ipsæ autem frameæ, ipsæ & romphęæ, ipsæ etiam spathæ appellantur. Magnum mysterium habet hoc genus ferraměti, quod ex vtraque parte acutum est. Ipsæ frameæ sunt bis acutæ in manibus eorum. Frameas bis acutas intelligimus sermonē domini, & vna framea est, sed ideo multæ dicuntur, quia multa ora sunt, & multæ linguæ sunt sanctorum. Sermo dei, gladius bis acutus. Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de æternis. In vtroque probat quod dicit, Et eum quem ferit, separat à mūdo. Nónne ipse est gladius de quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium? Audite quomodo venit disiungere, quomodo venit separare. Disiungit sanctos, disiungit impios, separat à te quod te impedit. Filius vult seruire deo, pater non vult: venit gladius, venit sermo dei, diuidit filium à patre. Filia vult, mater nō vult: gladio diuiduntur abinuicem. Nurus vult, sed socrus non vult: veniat gladius bis acutus, afferat promissionē vitæ præsentis & futuræ, consolationem temporalium, æternorum

Ephes. 6. *Hebr. 4.* *Matth. 10.*

B perfruitionem. Ecce gladius ex vtraq; parte acutus, promittens temporalia, in quibus nos non fefellit. Nónne ecclesia dei per totū mundum nō erat? Ecce est. Antea legebatur, & non videbatur: modo sicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis promissum est, ad vnā partem gladij pertinet: quicquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes spem futuram rerum, habes consolationem præsentium: noli retrahi ab eo qui vult retrahere. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, non te retrahant, & vtilis tibi erit gladius bis acutus: vtiliter te ille separat, male tu conglutinas. Venit ergo dominus noster ferēs gladiū bis acutum, promittens æterna, implens temporalia. Nam ideo duo testamenta dicuntur. Quæ erant ergo frameæ bis acutæ in manibus eorum? Duo testamenta ad gladium bis acutum pertinent. Vetus testamentum terrena promittit, nouum æterna. In vtroque sermo dei verax inuētus est vt gladius bis acutus. Quare ergo in manibus & non in linguis? Et frameæ bis acutæ, inquit, in manibus eorum. In manibus dixit, in potestate. Acceperūt enim sermonem dei in potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellent dicerent, non timerent potestatem, non contemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, quà

C volebant vibrabant, versabant, percutiebant: & hoc totum erat in potestate prædicantiū. Nam si nō est in manibus sermo, ne forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptū est, Factus est sermo domini in manu Aggæi Prophetæ? Nunquid fratres sermonē suum deus in digitis ipsius fecit? Quid est, in manu ipsius factus est? In potestate illi datū est prædicare sermonem domini. Postremò possumus etiam has manus aliter intelligere. nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem dei: qui scripserunt, in manibus: & frameæ bis acutæ in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos. Attendite strages, attēdite gloriosa prælia. Si enim imperator, & miles: si miles, & hostis: si bellum, & victoria. Quid fecerunt isti habentes in manibus frameas bis acutas? *Ad faciendas vindictas in gentibus.* Videte si non est vindicta facta in gentibus. Quotidie ipsa fit, hanc agimus & nos loquēdo. Attēdite quomodo cęsæ sunt gentes Babyloniæ. Illi redditur duplum. sic enim de illa scriptū est, Reddite illi duplum,

Aggæi. 1.

ad quod fecit. Quomodo redditur duplū? Bellant sancti, educunt frameas bis acutas, fiunt strages, fiunt occisiones, separationes. Quomodo illi duplum redditur? Illa quādo poterat persequi Christianos, carnem occidebat, deum nō confringebat. Modo illi duplum redditur, & Pagani extinguuntur, & idola frangūtur. Quomodo, inquies, Pagani occidūtur? Quomodo nisi cum Christiani fiunt? Quæro Paganum, & nō inuenio, Christianus est: ergo mortuus est Paganus. Nam si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Macta & māduca? Vnde ipse Paulus occisus est persecutor, & Paulus erectus est prædicator? Quæro Saulum persecutorem, & nō inuenio, occisus est. Vnde? De framea bis acuta. Sed quia occisus est in se, & viuificatus in Christo, ideo confitens & confidens dicit, Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Quomodo illi sit, sic per illum. Etenim cum factus esset prædicator, accepit & ipse in manibus frameam bis acutam, ad faciendam vindictam in gentibus. Et ne vere tu putares homines ferro percuti, sanguinē fundi, vulnera in carne fieri, sequitur & exponit,

Act. 10. *Act. 9.* *Galat. 2.*

Obiurgationes in populis. Obiurgatio quæ est? Correptio. Procedat ex vobis framea bis acuta. Nolite cessare: dedit illam vobis deus pro modulo vestro. Qualis homo

E es qui idola colis? Dic amico tuo, si tamen remansit cui dicas, Qualis homo es qui dimisisti eū à quo factus es, & adoras quod fecisti? Melior est faber quàm quod fabricat faber. Si fabrum adorare erubescis, adorando quod faber fecit, non erubescis? Cum cœperit erubescere, cum cœperit compungi, fecisti vulnus de framea, peruenit ad cor, mortuus est vt viuat. Frameæ bis acutæ in manibus eorum, ad faciendam vindictam in gentibus, obiurgationes in populis, *Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis, Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Facilè exposuimus quomodo de frameis cadant vt exurgant, separentur vt congregentur, vulnerentur vt sanentur, moriantur vt viuant. Sed quid faciemus? Quomodo exponemus, ad alligandos reges eorum in compedibus? Reges gentium alligandi in compedibus, & nobiles eorum in vinculis, additt ferreis. Adestote vt agnoscatis quod nostis. Isti enim versus quos cœpimus exponere, obscuri sunt: sed illud quod ex illis dicturus sum, non est nouum. Iam notum est vobis, quod modo non discere opus habeatis, sed commemorari. Ad hoc autē voluit deus obscure poni quosdā versus suos, non vt aliquid nouum de illis eruatur: sed vt quod iam inusitatum erat, obscuris expositis innouetur. Nouimus reges factos Christianos, nouimus nobiles gentiū factos Christianos. Sunt hodie quæ fuerunt, & erunt, & non cessant frameæ bis acutæ in manibus sanctorum. Quomodo ergo ligatos compedib⁹ & vinculis ferreis intelligimus? Scit charitas vestra & eruditio, quia in ecclesia nutriti estis, & soletis audire diuinas lectiones, quoniam infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit deus ad confundendos sapientes, & ea quæ non sunt tanquā ea quæ sunt, vt quæ sunt euacuētur. Sic enim ait apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia nō multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, & infirma mundi, vt confunderet fortia: & ignobilia & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Venit deus Christus prodesse omnibus, sed elegit prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore: & elegit ea quæ nullius momenti erant in mūdo. Ipsos impleuit spiritusanctu,

F

1. Cor. 1.

G dedit eis frameas bis acutas, prædicare præcepit Euangelinm, & ire per totum orbem terrarum. Fremuit mnndus, erexit se leo adoersus agnum, sed fortior leone inuentus est agnus. Leo victus est sæuiendo, agnus vicit patiendo. Conuersa sunt corda hominũ ad timorem Christi, cœperunt reges, cœperunt nobiles miraculis commoueri, prophetiæ adimpletione turbari, videre in vnum nomen concurrere genus humanum. Et quid facerent? Multi elegerunt ignobilitatem, & dimittentes domos suas, & substantias suas distribuẽtes pauperibus, cucurrerũt ad perfectionem. Tali enim imperfecto dicitur à domino, Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Multi ex nobilibus fecerunt hoc, sed cessauerunt isti nobiles esse gentium, elegerunt paupertatem in seculo, nobilitatẽ in Christo. Multi autem tenent ipsam nobilitatem in Christo, tenent regias potestates, & sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Vnde hoc? Ne progrederentur ad illicita, compedes acceperunt, compedes sapientiæ, compedes verbi dei. Quare ergo vincula ferrea, & non aurea? Ferrea sunt, quandiu timẽt: H ament, & aurea erunt. Attendat charitas vestra quid loquar. Audistis modo apostolum Ioannem. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor tormentum habet, hoc est vinculũ ferreum. Et tamen nisi timore incipiat homo deum colere, non perueniet ad amorem. Initium sapientiæ, timor domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem auream. Dictum est enim de sapientia, Et torquẽ auream circa tuam ceruicem. Non tibi imponeret torquem aureum, nisi primum in compedibus ferreis te alligasset. Sed cœpisti à timore, consummaris à sapientia. Quàm multi sunt qui propterea nolunt male facere, quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondũ amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, Facite quod vultis securi, impunitũ erit vobis: emitterent progressus libidinum suarum in quæque nequissima. Et maxime fratres mei, maxime reges & nobiles, quibus non facilè dicitur, Quid fecisti? Nam pauper homo & si non timeat deum, quia nullorum virium est, nullarũ facultatum, ne cum se commouerit, in supplicium rapiatur, cessat timore hominis, etsi non dei. Potentes autem mundi, reges, nobiles, nisi deũ timeant, I quid timebũt? Sed prædicatur illis, & percutiuntur framea bis acuta. Dicitur illis, quia est qui ponat alios ad dexteram, alios ad sinistram, vt dicat eis qui à sinistris sunt, Ite in ignem æternũ qui paratus est diabolo & angelis eius. Nondum diligunt iustitiam, sed timent pœnam: & timendo pœnam, iam acceperunt compedes, & in vinculis ferreis erudiuntur. Venit ad nos potens homo de seculo, offendit illum vxor sua, aut forte concupiuit alterius pulchriorem, aut alterã ditiorem, vult dimittere eam quam habet, & non facit, audit à seruo dei, audit à propheta, audit ab apostolo & non facit, audit ab eo in cuius manibus est framea bis acuta: non facies, nõ licet tibi, non permisit deus dimitti vxorem excepta causa fornicationis. Audit hoc, timet & non facit: pedes leues iam progrediebantur in lapsum, compedibus tenentur: habet vincula ferrea, timet deum: dicitur illi, Dãnabit te deus si feceris. iudex est supra omnes, audit gemitũ vxoris tuæ, reus teneberis in conspectu eius. Hac concupiscẽtia blanditur, hac pœna deterretur. Ibat enim ad consentiendum prauæ cupiditati, nisi vincula ferrea retinerent. Dicam quod plus est: sed

Math.24. Math.19. Ecclesiasti. c.6. 1.Ioan.4. Psal.110. Prouer.1. Ecclesiasti. c.6. 3.sen.di.3. ca. Est autẽ alia certa sentẽtia. Math.25. Math.5. & 19. 1.Cor.7.

dicat, Continere iam volo, nolo iam vxorem. non po- K test. Quid si tu vis, & illa non vult? Nunquid per continentiam tuã debes illam facere fornicariam? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro deus cõpensare tale damnum. Redde debitum: & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computabit, si non quod debetur exigis, sed reddis quod debetur vxori. Times, non facis: concinuntur vincula tua. Audi quia vinculis ferreis constrictus es. Alligatus es vxori? ne quæsieris solutionem. Durum est, ferreum est. Nam quando dominus hoc ait, ostẽdit quia vinculum est ferreum. Adolescentes audite, Vincula ferrea sunt, nolite pedes mittere: ne cum miseritis, arctius cõstringamini compedibus. Tales compedes consolidant vobis & episcopi manus. Nunquid non fugiunt in ecclesiam compediti, & soluuntur hic? Hi viri fugiunt huc volentes dimittere vxores suas, & hic arctius colligantur. Nemo soluat has compedes, Quos deus coniunxit, homo non separet. Sed dura sunt vincula. Quis nesciat illam duritiam? Doluerunt apostoli & dixerunt, Si talis est causa cum vxore, non expedit nubere. Si vincula ferrea sunt, non opus est vt illic pedes mittantur. Et dominus, Nõ omnes capiunt verbum istud, sed qui potest L capere capiat. Alligatus es vxori? ne quæsieris solutionẽ, quia alligatus es vinculis ferreis. Solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem: non te obliges vinculis ferreis. *Vt faciant in eis iudicium conscriptum*: hoc est, iudicium quod faciũt sancti super omnes gentes. Quare conscriptum? Quia ista antea conscripta sunt, & modo complentur. Ecce modo fiunt, aliquãdo legebantur & non fiebant: & conclusit ita, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius*. Per totum mundum, & per vniuersas gẽtes hoc sancti agunt, & sic glorificantur, sic exaltant deum in faucibus suis, sic lætantur in cubilibus suis, sic exultant in gloria sua, sic exaltantur in salutem, sic cantant canticum nouum, sic dicunt halleluia, corde, ore, vita. Amen.

4.sen.dist. 32.cap. 1.Et 33.quæst.5. c.Si dicat. Rom.7. 1.Cor.7. Math.19. 1.Cor.7.

In psalmum centesimum quinquagesimum Præfatio.

QVAMVIS ordo psalmorum, qui mihi magni sacramenti videtur continere secretum, nondum mihi fuerit reuelatus, tamen quia omnes centum quinquaginta numerantur, etiam nobis qui totius ordinis eorum altitudinem adhuc acie mentis non penetrauimus, insinuant aliquid, vnde non im- M prudenter † quantum dominus adiuuit, disputare possimus. Primum quindenarius numerus, ex quo iste multiplicatur. Quod enim valent quindecim in ordine singulorum, hoc valent centum quinquaginta in ordine denariorum, quoniam quindecies deni eos faciũt: hoc valent mille quingenti in ordine centenariorum, quoniam quindecies centeni sunt: hoc valent quindecim milia in ordine millenariorum, quoniam quindecies milleni sunt. Quindenarius ergo numerus cõcordiam significat duũm testamentorum. In illo enim obseruatur sabbatum, quod significat quietem, in isto dominicus dies qui significat resurrectionem. Sabbatũ autem est dies septimus, dominicus vero post septimum, quid nisi octauus, idem qui primus habendus est? Ipse enim dicitur etiam vna sabbati, vt deinde sit secunda, tertia, quarta, & deinceps vsque ad septimum sabbatum. A dominico autem vsque ad dominicum octauus est dies, vbi testamenti noui reuelatio declaratur, quod in veteri tanquam sub terreois promissionibus tegebatur. Septem porrò & octo, quindecim sunt. Tot sunt & cãtica quæ

† al. impudenter. Exod.20. Marci.16.

A quæ appellantur graduum, quoniam totidem fuerunt
etiam templi gradus. Deinde etiam quinquagenarius
numerus magnum sacramentum per se gerit. Constat
enim de septimana septimarum, addito vno tanquam
ipso octauo ad quinquagenarium numerũ terminan-
dum. Septies quippe septem quadragintanouẽ faciunt,
quibus vnus additur vt fiant quinquaginta. Qui nume-
rus quinquagenarius vsqueadeo magnæ significationis
est, vt ex domini resurrectione tot diebus cõpletis, ipso
quinquagenario die venerit super eos qui in Christo
Acto.2. fuerant congregati, spiritussanctus. Qui spiritussanctus
in scripturis septenario præcipue numero commenda-
Apoc.1. tur, siue apud Esaiã, siue in Apocalypsi, vbi apertissime
septem spiritus dei perhibentur, propter operationem
septenariam vnius eiusdemque spiritus. Quæ operatio
septenaria per Esaiam prophetam ita commemoratur,
Esa.11. Requiescet super eum spiritus dei, spiritus sapientiæ &
intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scien-
tiæ & pietatis, spiritus timoris domini. Ipse debet intel-
Psal.18. ligi timor domini castus permanens in seculum seculi.
1.Ioan.4. Seruilem autem timorem consummata charitas foras
B mittit, & nos liberos facit, ne seruilia opera faciamus,
Rom.5. quæ sabbato prohibẽtur. Charitas autem dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Hinc quoque spiritussanctus septenario numero
commendatur: quinquagenarium vero etiã in quadra-
Acto.1. ginta & decẽ dominus dispertitus est. Die quippe qua-
& 2. dragesimo post resurrectionem suã ascendit in cœlos,
ac deinde completis diebus decem misit spiritumsan-
ctũ, quadragenario scilicet numero temporalẽ in hoc
mundo cohabitationem commendans, quoniam qua-
ternarius in quadragenario numer⁹ præualet. Quatuor
autem partes habet mundus & annus, denario vero ad-
dito velut mercede pro impleta lege bonis operibus
reddita, ipsa æternitas figuratur. Hunc quinquagenariũ
triplum habet centesimus & quinquagesimus numerus,
tãquam eum multiplicauerit trinitas. Vnde & hac cau-
sa non inconuenienter intelligimus istum numerũ esse
Ioan.21. psalmorum. Nam & in illo numero piscium qui capti
sunt retibus post resurrectionem missis, ad centũ quin-
quaginta, additis tribus, velut admonitio videtur facta,
in quot partes debeat iste numerus dispertiri, vt ter ha-
beat quinquagenos: quanquam ille numerus pisciũ ha-
beat & aliã rationem multo subtiliorem & iocundio-
C rem, quòd decem & septem in trigonum missis, id est,
ab vno vsque ad decẽ & septem omnibus computatis,
ad eundem numerum peruenitur. In decem autem lex,
in septem verò gratia significatur, quia legem non im-
Rom.5. plet nisi charitas dei diffusa in cordibus nostris per spi-
ritumsanctũ qui septenario numero significatur. Quod
ergo quidam omnium psalmorum quinque libros esse
Psal.40. crediderunt, illud secuti sunt, quotiẽs in fine psalmi di-
71.88.& ctum fuerit, fiat fiat. Sed huius dispertitionis rationem
105. cum vellem comprehendere, non valui, quia nec ipsæ
quinque partes æquales sunt inter se, & si non scripturæ
quãtitate, saltem psalmorum ipso numero, vt tricenos
haberent. Et si vniuscuiusque libri finis est, fiat fiat, cur
liber quintus idemq; vltimus nõ eodem fine sit termi-
natus, meritò quæri potest. Nos autem scripturæ cano-
nicæ authoritatem sequentes, vbi legitur, Scriptum est
Acto.1. enim in libró psalmorum: vnum psalmorũ librum esse
nouimus. Et video quidem quomodo & hoc verũ sit,
& illud & illud si verum est, huic vero non reluctetur.
Fieri enim potest vt aliqua cõsuetudine literarum He-
braicarum vnus liber dicatur, qui constat ex pluribus:
sicut ex Ecclesiis pluribus vna constat ecclesia, & ex plu- D
ribus cœlis vnum cœlum. Non enim cœlorum aliquod
prætermisit qui dixit, Auxilium meum à domino, qui Psal.120.
fecit cœlum & terram. Et cum scriptura dicat, Et voca- Gen.1.
uit deus firmamẽtum cœlum, & aquas esse super firma-
mentum, hoc est super cœlum: non mentitur tamen ea-
dem scriptura dicẽs, Et aquæ quæ super cœlos sunt lau- Psalm 148.
dent nomen domini: quia non ait, super cœlum. Et vna Psalm.24.
terra ex multis terris. Nam & orbem terræ, & orbem Acto.1.
terrarum, quotidiana consuetudine dicimus. Et qui ait,
Scriptum est in libro psalmorum, quanquam mos lo-
quendi sic se habeat, vt vnum insinuare librum esse vo-
luisse videatur, tamen responderi potest in libro psal-
morum esse dictum, in aliquo libro eorũ quinq;. Quod
in vsu locutionis vsqueadeo vel non est, vel raro est, vt
etiam duodecim prophetarum vnum librum esse ideo
persuadeatur, quia similiter legitur, Sicut scriptum est Acto.7.
in libro prophetarum. Sunt etiam qui vniuersas omni-
no scripturas canonicas vnum librum vocent, ꝙ valde
mirabili & diuina vnitate concordent. Et hinc esse di-
ctum, In capite libri scriptum est de me, vt faciam vo- Psalm.39.
luntatem tuam: vt sic intelligatur per filium pater fecis-
se mundum, cuius conditio, principium scripturarum E
est in libro Geneseos. Vel magis quia prophetia vide- Genes.1.
tur esse, non facta narrans, sed futura prænunciãs. Non
enim ait, quòd fecerim: sed, vt faciam: siue, vt facerem
voluntatem tuam. Ad illud hæc sentẽtia referenda est,
quod in primis partibus eiusdem libri scriptũ est, Erunt Gen.2.
duo in carne vna. Quod sacramentum magnum dicit Ephes.5.
apostolus in Christo & in ecclesia. Quanquam & iste
psalmorũ liber potest significatus intelligi, vbi dictum
est, In capite libri scriptum est de me, vt faciam volun-
tatem tuam. Sequitur enim, Deus meus volui & legem Psal.39.
tuã in medio cordis mei. De ipso quippe accipitur pro-
phetatus in capite libri huius psalmus iste primus, Bea-
tus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via pec- Psal.1.
catorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non
sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege
eius meditabit die ac nocte. Vt hoc sit quod dictũ est,
Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Psal.39.
Quod autem sequitur, Euangelizaui iustitiam tuam in
ecclesia magna: congruentius ad illud refertur, Et erunt Gen 2.
duo in carne vna. Siue ergo illud, siue hoc intelligatur Ephes.5.
quod dictum est, In capite libri, liber iste psalmorũ per F
quinquagenos, si per ipsos quinquagenarios articulos
interrogetur, magnum aliquid & valde dignum con-
sideratione respondet. Non enim frustra mihi videtur
quinquagesimus esse de pœnitentia, centesimus de mi-
sericordia & iudicio, cẽtesimusquinquagesimus de lau-
de dei in sanctis eius. Sic enim ad æternam beatámque
tendimus vitam. Primitus peccata nostra damnando,
deinde bene viuendo, vt post condemnatam viam ma-
lam, gestamq; bonam, mereamur æternam. Secundum
propositum enim occultissimæ iustitiæ bonitatisq; suæ
deus quos prædestinauit, illos & vocauit: & quos voca- Rom.8.
uit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos &
glorificauit. Prædestinatio nostra nõ in nobis facta est,
sed in occulto apud ipsum in eius præsentia. Tria vero
reliqua in nobis fiunt, vocatio, iustificatio, & glorifica-
tio. Vocamur prędicatione pœnitentię. Sic enim cœpit
dominus euangelizare, Agite pœnitentiam, appropin-
quabit enim regnũ cœlorum. Iustificamur in vocatio-
ne misericordiæ, & timore iudicij. Hinc est quod dici-
tur, Deus in nomine tuo saluũ me fac, & in virtute tua Psalm.53.
iudica me. Nõ timet iudicari, qui impetrauerit ante sal-

G uari. Vocati, renunciamus diabolo per pœnitentiam, ne sub iugo eius remaneamus. Iustificati, sanamur per misericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati, transimus in vitam æternam, vbi deum sine fine laudabimus. *Luc. 13.* Ad hoc pertinere arbitror quod dominus ait, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Quod etiam in triduo suæ passionis & dormitionis & euigilationis ostendit. Crucifixus est enim & sepultus, & resurrexit. In cruce de principibus & potestatibus triumphauit: in sepulchro requieuit: in resurrectione exultauit. Pœnitentia cruciat, iustitia tranquillat, vita æterna glorificat. Pœnitentiæ vox est, *Psalm. 50.* Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Hæc offert sacrificium deo, spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, quod deus non spernit. Iustitiæ Christi vox est *Psal. 100.* in electis suis, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Per misericordiam quippe adiuuamur ad faciendam iustitiam, vt securi ad iudicium veniamus, vbi disperdũtur de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem. Quo versu psalmus concludi-
H tur, & vitæ æternæ vox est:

Expositio Psalmi.

L*Audate dominum in sanctis eius.* Vtique in eis quos glorificauit. *Laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius*, vel vt alij interpretati sunt, *In potentatibus eius. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* Omnia ista ipsi sunt sancti eius, *2. Cor. 5.* quomodo dicit apostolus, Vt nos simus iustitia dei in ipso. Si ergo iustitia dei quam fecit in eis, cur non & virtus dei quam fecit in eis, vt resurgerent à mortuis? *2. Cor. 13.* Nam in Christi resurrectione virtus maxime commendatur, quia in passione infirmitas fuit, dicente aposto- *Philip. 3.* lo, Et si crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute dei. Et alio loco, Ad cognoscendum, inquit, eum, & virtutem resurrectionis eius. Optime autem ait, In firmamento virtutis eius. Firmamentum est enim *Rom. 6.* virtutis, quia iam non morietur, & mors ei vltra non dominabitur. Cur non & potentatus dei dicantur
I quos in eis fecit? Imò ipsi sunt potentatus eius: quo- *2. Cor. 5.* modo dictum est, Nos sumus iustitia dei in ipso. Quid *Hebr. 10.* enim potentius quàm regnare in æternum, sub pedi- *Psal. 109.* bus positis omnibus inimicis? Cur non ipsi sunt etiam multitudo magnitudinis eius? Non quia ipse magnus est, sed quia magnos eos fecit, tam multos, hoc est, milia milium. Sicut aliter intelligitur iustitia qua est ipse iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius. Iidem ipsi sancti sunt in omnibus musicis organis deinceps significati ad laudandum deum. Quod enim proposuit dicens, Laudate dominum in sanctis: hoc exequitur varie, significans eosdem ipsos sanctos eius. *Laudate eum in sono tubæ.* Propter laudis excellentissimam claritatem, *Laudate eum in psalterio & cithara.* Psalterium est de superioribus laudans dominum, cithara de inferioribus laudans deum, tanquam de cœlestibus & terrestribus, tanquam eum qui cœlum & terram fecit. Iam quippe in alio psalmo exposuimus psalterium desuper habere sonorum illud lignum, cui neruorum series vt meliorem sonum reddat incumbit, quod lignum cithara inferius habet. *Laudate eum in tympano & choro.* Tympanum laudat deum, cum iam in K carne mutata & morata nulla est terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe fit tympanum, exiccato atque firmato, Chorus laudat deum, quando laudat eum pacata societas. *Laudate eum in chordis & organo.* Chordas habet & psalterium & cithara, quæ superius commemorata sunt. Organum autem generale nomen est omnium vasorum musicorum, quamuis iam obtinuerit consuetudo, vt organa proprie dicantur ea quæ inflantur follibus: quod genus significatum hic esse non arbitror. Nam cum organum vocabulum Græcum sit (vt dixi) generale omnibus musicis instrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vsitata est vulgaris consuetudo. Quod ergo ait in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim sola psalteria & citharæ chordas habent. Sed quia in psalterio & cithara propter sonum ab inferioribus & superioribus aliquid inuentum est, quod secundum hanc distinctionem posit intelligi, aliud nos in ipsis chordis quærere admonuit: quia & ipsæ sunt caro, sed iam à corruptione liberatæ: quibus fortasse ideo addidit organum, non L vt singulæ sonẽt, sed vt diuersitate concordissima consonent, sicut ordinantur in organo. Habebunt enim etiam tunc sancti dei differentias suas consonantes, non dissonantes, id est, consentientes, non dissentientes: sicut fit suauissimus cantus ex diuersis quidem, sed non inter se aduersis sonis. Stella enim à stella differt in claritate, sicut & resurrectio mortuorum. *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis.* Cymbala in inuicem tanguntur vt bene sonent, ideo à quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodammodo laudare deũ, dum quisque honoratur à proximo suo, non à seipso, & inuicem honorantes dant laudem deo. Ne quis autem cymbala intelligeret quæ sine anima sonant, ideo puto additum, in cymbalis iubilationis. Iubilatio namque, id est, ineffabilis laus, non nisi ab anima proficiscitur. Nec prætereundum existimo quod musici dicunt, & res ipsa manifesta est, tria esse genera sonorum, voce, flatu, & pulsu. Voce, vt est per fauces & arterias, sine organo aliquo cantantis hominis. Flatu, sicut per tibiam, vel quid eiusmodi. Pulsu, sicut per citharam vel quod M eiusmodi. Nullum itaque genus hic prætermissum est. Nam vox est in choro, flatus in tuba, pulsus in cithara: tanquam mens, spiritus, corpus: sed per similitudines, non per proprietates. Quid ergo proposuit, Laudate dominum in sanctis eius? Quibus hoc dixit, nisi eis ipsis? Et in quibus vt deum laudent, nisi in seipsis? Vos enim sancti eius, inquit, virtus eius estis, sed quam fecit in vobis. Et potentatus eius, & multitudo magnitudinis eius, quam fecit & ostẽdit in vobis. Vos estis tuba, psalterium, cithara, tympanum, chorus, chordæ & organũ, & cymbala iubilationis bene sonantia, quia consonantia. Vos estis hæc omnia. Nihil hic vile, nihil hic transitorium, nihil hic ludicrum vel lubricum cogitetur. Et quia sapere secundum carnem mors est, *Omnis spiritus laudet dominum.*

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI devota oratio, quam post singulos, sermones atque tractatus psalmorum dicere consueuit.

CONVERSI ad dominum deum patrem omnipotentem, puro corde ei, quantum poteſt paruitas noſtra, maximas atque veras gratias agamus, precantes toto animo ſingularem manſuetudinem eius, vt preces noſtras in beneplacito ſuo exaudire dignetur: inimicum quoque à noſtris actibus & cogitationibus ſua virtute expellat, nobis fidem multiplicet, mentem gubernet, ſpiritales cogitationes concedat, & ad beatitudinem ſuam perducat, per Ieſum Chriſtum filium ſuum dominum noſtrum, qui cum eo viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

TOMI OCTAVI FINIS.

INDEX QVATERNIONVM

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Omnes quaterniones præter vltimum ternionem.

[illegible]